

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

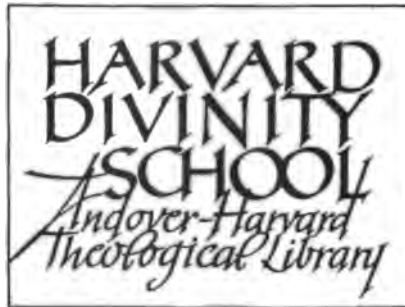
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Migne, Jacques Paul

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
ONNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI (ANNO 1545) PRO LATINIS,
ET CONCILII FLORENTINI (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLORUERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

ONNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDICIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TOMOS SIVE AUCTORES ALICUIUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MARGINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DIVERSENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDICIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS, SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANONICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDICIBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSEO, IN QUOLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ

SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTEM SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, CŒADUNATORUM.

SERIES LATINA PRIOR,

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE LATINÆ
A TERTULLIANO AD INNOCENTIUM III.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORUM.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA. ALIA GRÆCO-LATINA. LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VICINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT, MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE-VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPLECTITUR, ET AD NOVEN ET CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET. IDEOQUE INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VIGESIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO APPARUERAT. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUMQUODQUE NERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUMMODO EMITUR: UTRIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM SIVE GRÆCAM SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 279 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET NECESSE ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLI-TUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA EQUABUNT. ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGRE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEN VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEBUS PATROLOGIÆ NONDUM EXCUSIS APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ LATINÆ TOMUS LXXXVII.

PATRES QUI IN VII SÆCULO SECUNDA PARTE FLORUERUNT.

EXCUDEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

AVIS IMPORTANT.

3R
60
M4
.87

D'après une des lois providentielles qui régissent le monde, rarement les œuvres au-dessus de l'ordinaire se font sans contradictions plus ou moins fortes et nombreuses. Les *Ateliers Catholiques* ne pouvaient guère échapper à ce cachet divin de leur utilité. Tantôt on a nié leur existence ou leur importance; tantôt on a dit qu'ils étaient fermés ou qu'ils allaient l'être. Cependant ils poursuivent leur carrière depuis 21 ans, et les productions qui en sortent deviennent de plus en plus graves et soignées : aussi paraît-il certain qu'à moins d'événements qu'aucune prudence humaine ne saurait prévoir ni empêcher, ces Ateliers ne se fermeront que quand la *Bibliothèque du Clergé* sera terminée en ses 2,000 volumes in-4°. Le passé paraît un sûr garant de l'avenir, pour ce qu'il y a à espérer ou à craindre. Cependant, parmi les calamités auxquelles ils se sont trouvés en butte, il en est deux qui ont été continuellement répétées, parce qu'étant plus capitales, leur effet entraînait plus de conséquences. De petits et ignares concurrents se sont donc acharnés, par leur correspondance ou leurs voyageurs, à répéter partout que nos Editions étaient mal corrigées et mal imprimées. Ne pouvant attaquer le fond des Ouvrages, qui, pour la plupart, ne sont que les chefs-d'œuvre du Catholicisme reconnus pour tels dans tous les temps et dans tous les pays, il fallait bien se rejeter sur la forme dans ce qu'elle a de plus sérieux, la correction et l'impression; en effet, les chefs-d'œuvre même n'auraient qu'une demi-valeur, si le texte en était inexact ou illisible.

Il est très-vrai que, dans le principe, un succès inouï dans les fastes de la Typographie ayant forcé l'Éditeur de recourir aux mécaniques, afin de marcher plus rapidement et de donner les ouvrages à moindre prix, quatre volumes du double *Cours d'Écriture sainte et de Théologie* furent tirés avec la correction insuffisante donnée dans les imprimeries à presque tout ce qui s'édite; il est vrai aussi qu'un certain nombre d'autres volumes, appartenant à diverses Publications, furent imprimés ou trop noir ou trop blanc. Mais, depuis ces temps éloignés, les mécaniques ont cédé le travail aux presses à bras, et l'impression qui en sort, sans être du luxe, attendu que le luxe jurerait dans des ouvrages d'une telle nature, est parfaitement convenable sous tous les rapports. Quant à la correction, il est de fait qu'elle n'a jamais été portée si loin dans aucune édition ancienne ou contemporaine. Et comment en serait-il autrement, après toutes les peines et toutes les dépenses que nous subissons pour arriver à purger nos épreuves de toutes fautes? L'habitude, en typographie, même dans les meilleures maisons, est de ne corriger que deux épreuves et d'en conférer une troisième avec la seconde, sans avoir préparé en rien le manuscrit de l'auteur.

Dans les *Ateliers Catholiques* la différence est presque incalculable. Au moyen de correcteurs blanchis sous le harnais et dont le coup d'œil typographique est sans pitié pour les fautes, on commence par préparer la copie d'un bout à l'autre sans en excepter un seul mot. On lit ensuite en première épreuve avec la copie ainsi préparée. On lit en seconde de la même manière, mais en collationnant avec la première. On fait la même chose en tierce, en collationnant avec la seconde. On agit de même en quarte, en collationnant avec la tierce. On renouvelle la même opération en quinte, en collationnant avec la quarte. Ces collationnements ont pour but de voir si aucune des fautes signalées au bureau par MM. les correcteurs, sur la marge des épreuves, n'a échappé à MM. les correcteurs sur le marbre et le métal. Après ces cinq lectures entières contrôlées l'une par l'autre, et en dehors de la préparation ci-dessus mentionnée, vient une révision, et souvent il en vient deux ou trois; puis l'on cliché. Le clichage opéré, par conséquent la pureté du texte se trouvant immobilisée, on fait, avec la copie, une nouvelle lecture d'un bout de l'épreuve à l'autre, on se livre à une nouvelle révision, et le tirage n'arrive qu'après ces innombrables précautions.

Aussi y a-t-il à Montrouge des correcteurs de toutes les nations et en plus grand nombre que dans vingt-cinq imprimeries de Paris réunies! Aussi encore, la correction y coûte-t-elle autant que la composition, tandis qu'ailleurs elle ne coûte que le dixième! Aussi enfin, bien que l'assertion puisse paraître téméraire, l'exactitude obtenue par tant de frais et de soins, fait-elle que la plupart des Editions des *Ateliers Catholiques* aissent bien loin derrière elles celles même des célèbres Bénédictins Mabillon et Mouton et des célèbres Jésuites Petau et Sirmond. Que l'on compare, en effet, n'importe quelles feuilles de leurs éditions avec celles des nôtres qui leur correspondent, en grec comme en latin, on se convaincra que l'in vraisemblable est une réalité.

D'ailleurs, ces savants éminents, plus préoccupés du sens des textes que de la partie typographique et n'étant point correcteurs de profession, lisaient, non ce que portaient les épreuves, mais ce qui devait s'y trouver, leur haute intelligence suppléant aux fautes de l'édition. De plus les Bénédictins, comme les Jésuites, opéraient presque toujours sur des manuscrits, cause perpétuelle de la multiplicité des fautes, pendant que les *Ateliers Catholiques*, dont le principe est surtout de ressusciter la Tradition, n'opèrent le plus souvent que sur des imprimés.

Le R. P. De Buch, Jésuite Bollandiste de Bruxelles, nous écrivait, il y a quelque temps, n'avoir pu trouver en dix-huit mois d'étude, une seule faute dans notre *Patrologie latine*. M. Denzinger, professeur de Théologie à l'Université de Wurzburg, et M. Reissmann, Vicaire Général de la même ville, nous mandaient, à la date du 19 juillet, n'avoir pu également surprendre une seule faute, soit dans le latin soit dans le grec de notre double *Patrologie*. Enfin, le savant P. Pitra, Bénédictin de Solesme, et M. Bonetty, directeur des *Annales de philosophie chrétienne*, mis au défi de nous convaincre d'une seule erreur typographique, ont été forcés d'avouer que nous n'avions pas trop présumé de notre parfaite correction. Dans le Clergé se trouvent de bons latinistes et de bons hellénistes, et, ce qui est plus rare, des hommes très-positifs et très-pratiques, eh bien! nous leur promettons une prime de 25 centimes par chaque faute qu'ils découvriront dans n'importe lequel de nos volumes, surtout dans les grecs.

Malgré ce qui précède, l'Éditeur des *Cours complets*, sentant de plus en plus l'importance et même la nécessité d'une correction parfaite pour qu'un ouvrage soit véritablement utile et estimable, se livre depuis plus d'un an, et est résolu de se livrer jusqu'à la fin à une opération longue, pénible et coûteuse, savoir, la révision entière et universelle de ses innombrables clichés. Ainsi chacun de ses volumes, au fur et à mesure qu'il les remet sous presse, est corrigé mot pour mot d'un bout à l'autre. Quarante hommes y sont ou y seront occupés pendant 10 ans, et une somme qui ne saurait être moindre d'un demi-million de francs est consacrée à cet important contrôle. De cette manière, les Publications des *Ateliers Catholiques*, qui déjà se distinguaient entre toutes par la supériorité de leur correction, n'auront de rivales, sous ce rapport, dans aucun temps ni dans aucun pays; car quel est l'Éditeur qui pourrait et voudrait se livrer APRES COUP à des travaux si gigantesques et d'un prix si exorbitant? Il faut certes être bien pénétré d'une vocation divine à cet effet, pour ne reculer ni devant la peine ni devant la dépense, surtout lorsque l'Europe savante proclame que jamais volumes n'ont été édités avec tant d'exactitude que ceux de la *Bibliothèque universelle du Clergé*. Le présent volume est du nombre de ceux révisés, et tous ceux qui le seront à l'avenir porteront cette note. En conséquence, pour juger les productions des *Ateliers Catholiques* sous le rapport de la correction, il ne faudra prendre que ceux qui porteront en tête l'avis ici tracé. Nous ne reconnaissons que cette édition et celles qui suivront sur nos planches de métal ainsi corrigées. On croyait autrefois que la stéréotypie immobilisait les fautes, attendu qu'un cliché de métal n'est point élastique, pas du tout, il introduit la perfection, car on a trouvé le moyen de le corriger jusqu'à extinction de fautes. L'Hebreu a été revu par M. Drach, le Grec par des Grecs, le Latin et le Français par les premiers correcteurs de la capitale en ces langues.

Nous avons la consolation de pouvoir finir cet avis par les réflexions suivantes : Enfin, notre exemple a fini par ébranler les grandes publications en Italie, en Allemagne, en Belgique, et en France, par les *Cimons grecs* de Rome, le *Gerdil* de Naples, le *Saint Thomas de Parme*, l'*Encyclopédie religieuse* de Munich, le recueil des *déclarations de rites* de Bruxelles, les *Bollausties*, le *Suarez* et le *Spicélog* de Paris. Jusqu'ici, on n'avait su réimprimer que des ouvrages de courte haleine. Les in-4°, ou s'engloutissent les in-folio, faisaient peur, et on n'osait y toucher, par crainte de se noyer dans ces abîmes sans fond et sans rives; mais on a fini par se risquer à nous imiter. Bien plus, sous toute impulsion, d'autres Éditeurs se préparent au *Bullaire universel*, aux *Décisions* de toutes les Congrégations, à une *Biographie* et à une *Histoire générale*, etc., etc. Malheureusement, la plupart des éditions déjà faites ou qui se font, sont sans autorité, parce qu'elles sont sans exactitude; la correction semble en avoir été faite par des aveugles soit qu'on n'en ait pas senti la gravité, soit qu'on ait reculé devant les frais; mais patience! une reproduction correcte surgira bientôt, ne fût-ce qu'à la lumière des écoles qui se sont faites ou qui se feront encore.

SÆCULUM VII. ANNI 646-700.

SCRIPTORUM

ECCLESIASTICORUM

QUI

IN VII SÆCULI SECUNDA PARTE

FLORUERUNT

OPERA OMNIA,

ORDINE CHRONOLOGICO DIGESTA,

JUXTA MEMORATISSIMAS EDITIONES.

D. MABILLONII, GALLANDI, MANSI, ANTONII LORENZA, BROCKIE, ETC.,
RECOGNITA, EXPRESSA ET EMENDATA.

COLLECTIO, SI QUA ALIA, INSIGNIS

NEC MINUS QUAM QUADRAGINTA NUMERO AUCTORES COMPREHENDENS

NEMPE:

- S. GALLUM ABBATEM, S. THEODORUM PAPAM, MAURUM RAVENNATENSEM, S. MARTINUM PAPAM I,
S. GALLUM CLAROMONT., S. PAULUM VIRDUNENSEM, RAURACUM NIVERNENSEM,
FELICEM LEMOVICENSEM, S. PALLADIUM ANTISSIODORENSEM, CONSTANTIUM ALBIGENSEM,
S. ABRONEM METENSEM, S. DESIDERIUM CADURCENSEM, S. DONATUM VESONTIONENSEM,
S. LANDERICUM PARIENSEM, S. SIGEBERTUM FR. REG., S. LIVINUM,
S. EUGENIUM TOLETANUM, S. VALERIUM ABBATEM, S. ANNEMUNDUM LUGDUN.,
VERUM RUTHENENSEM, SS. ELIGIUM NOVIOM. ET AUDOENUM ROTHOM.,
CLODOVEUM II REG. FRAN. ET S. BATHILDEM, MARCULFUM, S. CUMMIANUM HIBERNUM,
VITALIANUM PAPAM, JONAM ABB. ELNONENSEM, S. FRUCTUOSUM BRACAR.,
CHRODOBERTUM TURON., S. FARONEM MELDENSEM, S. ADEODATUM PAPAM, DONUM PAPAM,
S. AGATHONEM PAPAM, S. DAMIANUM TICIN., S. AMANDUM TRAJECT.,
S. MANSUETUM MEDIOL., CLOTARIUM III, CHILDERICUM II, S. DAGOBERTUM II,
THEODORICUM III, FRANCO. REG., REGES LANGOBARDOS.

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLET. RUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS, EDITORF.

TOMUS UNICUS.

VENIT IN FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MŒNIA PARISIENSIA.

1863

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO LXXXVII CONTINENTUR.

SCRIPTORES ECCLESIASTICI QUI IN VII SÆCULI SECUNDA PARTE FLORUERUNT.

S. GALLIUS, ABBAS ET CONFESSOR.	
Sermo Constantiæ habitus, in consecratione episcopi.	15
Appendix. — Epigrammata seu Hymni sacri antiquorum Patrum monasterii S. Galli: Bernardi, Columbani, Eckerardi, Hartmanni, Notkeri Balbuli, Notkeri medici, Ratperti, Strabi Galli Fuldensis, Tutelonis, Waldramui, Anonymorum.	25
S. THEODORUS, ROM. PONT.	
Epistolæ.	75
MAURUS, RAVENNATENSIS ARCHIEP.	
Epistola ad Martinum Rom. Pont., adversus Monothelitarum hæresim.	105
S. MARTINUS I, ROM. PONT.	
Epistolæ.	119
Privilegia tria.	205
S. GALLUS CLAROMONTANUS, S. PAULUS VIRODUNENSIS, RAURACIUS NIVERNENSIS, FELIX LEMOVICENSIS, S. PALLADIUS ANTISIODORENSIS, CONSTANTIUS ALBIGENSIS, S. ABBO METENSIS, EPISCOPI.	
Epistolæ ad sanctum Desiderium, Cadurcensem episcopum.	214-218
S. DESIDERIUS, CADURCENSIS EPI C., ET HERCHENEFREDA, MATER EJUS.	
Vita sancti Desiderii.	219
Epistolæ.	247
Testamenti fragmentum.	265
S. DONATUS, VESONTIONENSIS EPISC.	
Regula ad Virgines.	275
S. LANDERICUS, PARIISIENSIS EPISC.	
Charta Immunitatum monasterio S. Dionysii concessarum.	299
S. SIGEBERTUS, REX FRANCORUM.	
Vita S. Sigeberti, auct. Sigeberto mon. Gemblacensi.	505
Epistolæ et Diplomata.	519
S. LIVINUS, EPISC. ET MART.	
Vita S. Livini, auctore Bonifacio cætero.	327
Epistola ad Florbertum Glandæ abbatem.	345
S. EUGENIUS, TOLETANUS EPISC.	
Vita sancti Eugenii.	353
Miscellanea	357
Dracontii Hexaemeron a S. Eugenio jussu regis emendatum.	369
Epistolæ quatuor.	405
S. VALERIUS ABBAS.	
Opuscula.	421
Vita S. Fructuosi, Bracarenis episcopi.	457
S. ANNEMUNDUS, LUGDUN. EPISC.	
Charta ad Lugdunense S. Petri monasterium.	475
VERUS, RUTHENENSIS EPISC.	
Epistola ad sanctum Desiderium.	475
SS. ELIGIUS ET AUDOENUS, NOVIOMENSIS ET ROTHOMAGENSIS EPISCC.	
Vita sancti Eligii, a S. Audoeni scripta.	475
Sancti Eligii Homiliæ.	593
Ejusdem sermo ad regem.	633
SS. Eligii et Audoeni Epistolæ et Charta.	657
CLODOVEUS II, REX FRANCORUM, ET S. BATHILDIS, EJUS UXOR.	
Vita sanctæ Bathildis, auctore anonymo.	665
Clodovei II Diplomata.	677
MARCULFUS MONACHUS.	
Formularum libri duo.	695
Appendix.	
Formulæ veteres incerti auctoris.	757
Formulæ veteres secundum legem Romanam, editæ ex Codice Cl. stri Jacobi Sirmondi.	779
Formulæ variæ et incerti auctoris, ex vet. Cod. Petri Danielis editæ a Cl viro Hieron. Bignonio.	797
Formularum Marculli editio altera a Frid. Lindenbergio in publicum emissa.	807
Formulæ Andegavenses.	857
Formularum nova Collectio, quas ex vet. Cod. mss. eruit Stephanus Baluzius Tutelensis.	855
Formulæ antiquæ Alsaticæ.	875
Formulæ aliæ inedite.	891
Formulæ antiquæ de Episcopatu, sub primis regibus.	900
Formulæ diversæ in Episcoporum promotionibus usurpatae post restitutam Electionum libertatem.	901
Formulæ veteres Exorcismorum et Excommunicationum.	929
Dissertatio de Judiciis Dei.	953
S. CUMMIANUS, HIBERNUS ABBAS, SIVE EPISC.	
Epistola de Controversia Paschali.	969
De Mensura Penitentiarum liber.	977
VITALIANUS PAPA.	
Epistolæ.	999
JONAS, ABBAS ELNONENSIS.	
Vita S. Columbani abbatis, auct. Jona mon. Boblensi.	1011
Vita S. Eustasii, abb. Luxoviensis secundi.	1043
Vita S. Attalæ, abb. Bobiensis secundi.	1055
Vita S. Bertulfi, abb. Bobiensis tertii.	1061
Vita S. Burgundofaræ, abbat. Eboriacensis primæ.	1069
Liber Miraculorum S. Joannis, abb. Reomaensis	1085
S. FRUCTUOSUS, BRACARENSIS EPISC.	
Regula Monachorum.	1097
Regula monastica communis.	1109
Epistola ad Braulionem, Cæsaraugust. episcopum.	
Carmina.	1129
CHRODOBERTUS, TURONENSIS EPISC.	
Judicium de Muliere adultera.	1151
S. FARO, MELDENIS EPISCOPUS.	
Chartæ.	1155
Appendix. — Testamentum S. Burgundofaræ, abbat.	1157
S. ADEODATUS, PONT. ROM.	
Epistola ad Episcopos Galliæ, de monasterio S. Martini Turonensis.	1141
Privilegium Cantuariensibus monachis cœnobii SS. Petri et Pauli concessum.	1145
DONUM, PONT. ROM.	
Exemplar Epistolæ imp. Flav. Constantii ad Donum Papam, utriusque Ecclesiæ, Orient. scilicet et Occid., reconciliandæ causa directæ.	1147
Epitaphium Honorii Papæ.	1155
S. AGATHO, ROM. PONT.	
Epistolæ.	1161
DAMIANUS, TICINENSIS EPISCOPUS.	
Epistola ad Constantinum imp.	1261
S. AMANDUS, TRAJECTENSIS EPISC.	
Vita sancti Amandi, auctore anonymo.	1267
Chartæ.	1271
Hymni duo.	1275
S. MANSUETUS, MEDIOLANENSIS EPISC.	
Epistolæ ad Constantinum imp.	
CLOTARIUS III, DAGOBERTUS III, THEODORIGUS III, FRANCORUM REGES.	
De rebus ecclesiasticis Diplomata, et Donationes piæ.	1276
REGES LONGOBARDORUM.	
Diplomata ecclesiastica selecta.	1347
Index Rerum.	1445

SANCTUS GALLUS,

ABBAS ET CONFESSOR.

NOTITIA HISTORICA IN S. GALLUM.

(Fabric. Bibl. med. et inf. ætat.)

Gallus Hibernus, confessor, sancti Columbani discipulus, abbas apud Arbonam in Germania, defunctus anno Christi 640, ætatis 95 (a), cujus memoria recolitur in martyrologiis 16 Octobris. Ejus Vita, libris duobus a *Walafrido Strabo* scripta, exstat apud Surium 16 Octobris, et in Thomæ Messinghami Florilegio sanctorum Hiberniæ, pag. 255 et 294. Memoria ex Notkero ad 16 octobr. et de translatione ejus 16 novembr. atque Ratperti (b) versus de festivitate sancti Galli, et pag. 415 *sermo* ab eo dictus in templo sancti Stephani in consecratione Joannis episcopi Constantiensis, anno 614. Hunc primus ediderat Canisius, tom. V antiquarum Lectionum, parte II, pag. 896 (*Edit. novæ Basnagiæ tom. I, pag. 784*), deinde recusum in Supplemento Bibl. Patrum Paris., tom. I, pag. 678, et in Lugdunensi Bibl., tom. XI, pag. 1046, et separatim cum Casp. Barthii notis Francof. 1623, 8°. *Ecclesiæ vero gubernandæ formam et monita salutaria ad Walmarum presbyterum, quæ memorat Baleus, intercidisse vel certe edita non esse existimo, certe*

(a) Caveus, ex Balei XIV, 14, et Jacob. Waræus de Scriptoribus Hiberniæ, pag. 20.

inter Galli opuscula a Barthio edita, quod vir præclarus conjiciebat, non exstant, nihil enim Galli præter sermonem jam memoratum Barthius edidit. Epistolam brevem ad *Desiderium* ab anno 635 Cadurcensem episcopum, quem dominum se nuper suum et apostolicum Patrem Gallus peccator appellat, divulgavit Jacobus Usseus in epistolis Hibernicis, pag. 23. In ea mentio de clade Massiliensi. Hujus *Sancti Galli celebri monasterium* in Suevia ord. Bened., de quo Goldastus in Alemannicis. Vide supra tom. I, pag. 6 seq., atque epigrammata et hymni sacri illustrium virorum illius monasterii in tom. V, parte II, antiquarum Lectionum Henr. Canisii (*Edit. novæ tom. II, parte III, pag. 185 seq.*). Chronicon brevissimum monasterii Sancti Galli ab anno Christi 691 ad 811, apud Baluzium tom. I Misc., pag. 494-495. Denique *Jodoci Mezleri, cœnobitiæ San Gallensis de viris illustribus monasterii Sancti Galli libri duo* anno 1606 inscripti et editi, Bernardi Pezii tom. I Anecdotorum, parte III, pag. 555.

(b) Confer Bibl. Patr. Lugdun., tom. XVII, pag. 510 seq.

ALIA NOTITIA IN S. GALLUM.

(Galland. Bibl. Patr. tom. XII.)

I. Ex gestis S. Galli abbatis quæ litteris commendavit Walafridus Strabus (a), intelligimus eum circa sæculi vi medium in Hibernia natum, sancti Columbani disciplinæ fuisse a parentibus traditum; quo doctore pietate ac litteris, præsertim divinis, sedulo excultum, monasticum institutum in Banchorensi cœnobio fuisse deinceps amplexum. Magistri sui assuetor assiduus, in Britanniam, Galliam et Alemanniam contendit; eique in Italiam quoque pergeni comitem sese adjunxisset, sed gravi febre correptus apud Alemannos remansit; ubi sanitati restitutus, construendæ dedit operam cellæ, quæ postmodum celeberrimum sui nominis monasterium evasit. Interea ibi degens cum duodenis monachis quibus mansuetulus circa oratorium a se constructum dispo-

(a) Mabill., Act. SS. Ord. Ben., tom. II, pagg. 215 seqq.

(b) Mabill., l. c., pag. 235, et Annal. Ord. Ben.

suerat, sanctum Columbanum in monasterio Bobiensi supremum diem clausisse, etsi longius abesset, divinitus intellexit: qui, morti proximus, baculum suum cum epistola in paternæ benevolentiae pignus ad ipsum legasse perhibetur. Hæc aliaque plura de S. Gallo Walafridus modo laudatus. Postquam vero ætatis nonaginta quinque annos vir beatus explesset, demum circa annum 645 aut sequentem, xvii Kal. Novembris, ex hac vita discessit, ut calculis exactius subductis ostendit cl. Mabillonius (b).

II. Porro ex scriptis S. Galli abbatis unus exstat sermo Constantiæ dictus in templo sancti Stephani, quo die Constantiæ antistes consecratus est Joannes; quem quidem sermonem ex ms. Codice bibliothecæ Sangallensis primus evulgavit Canisius (c). De quo

lib. XIII, § xxxii.

(c) Canis., Antiquar. Lect. tom. V, part. I, pag. 890.

hæc Walafridus (a) : « Præmissis ex more divinæ libationis initiis, post lectionem Evangelii rogaverunt venerabilem Gallum ut multitudini quæ aderat verbi officio sacræ instructionis pabulum ministraret. Qui, assumpto Joanne episcopo; gradum ascendit, eo videlicet pacto, ut ipse quidem ædificationis instrumenta colligeret, episcopus vero ad utilitatem barbarorum bene prolata interpretando transfunderet. Cœpit ergo verbum facere de initio creaturarum, et Adæ peccatum pro quo depulsus est de paradiso commemorare. Transcens inde ad diluvium, patriarcharum consequenter tempora perstrinxit et actus. Egressus quoque filiorum Israel de Ægypto, et transitum per mare Rubrum, legisque lationem per Moysen, et cœlestis alimenti miracula replicavit. Regum deinde successiones et tempora prophetarum breviter attingens, adventus Domini tempus retexuit. Baptismum etiam Salvatoris et mirabilium ejus gloriam commemorans, crucis ignominiam cum impiis insectationum generibus veraci relatione subjunxit. Hæc audientes ecclesiæ pastores, cum populi multitudine lacrymas fuderunt uberrimas; et ad invicem dixerunt : Vere Spiritus sanctus locutus est hodie per os viri istius. Ille vero prædicationem perduxit usque ad resurrectionem Christi, et in commemoratione generalis judicii terminavit. Omnes ergo qui aderant, alaeri mentis exultatione repleti, benedicebant Dominum, et ad sua cum gaudio remeabant. » Hactenus Walafridus, egregii hujus sermonis summatia capita recensens. Estque sane hujusmodi opusculum præclarum et eximium ecclesiasticæ antiquitatis monumentum, ut jure censent eruditi Gallicæ Historiæ litterariæ scriptores (b).

III. In aliam tamen sententiam de hujusce sermonis pretio abijt Basnagius, qui nonnulla in eo castiganda existimavit. Ex his vero quæ huic censori haud probantur, unum ducimus animadvertendum : reliqua enim nihil moramur, cum in illis sive nodum in scirpo quærat, sive partium studio abreptum se præbeat. Locus autem in primis Basnagio notatus sic se habet (c) : « Duodecimo ætatis anno (Christus) cum in templo parentibus remaneret ignaris,.... et ibi eum post triduum in medio doctorum sapientissime se agentem reperissent, interrogante matre cur eam dolentem reliquisset, respondit : *In his quæ Patris mei sunt, oportet me esse*; utique insinuans templum non minus ad se quam ad Deum Patrem pertinere. » Hæc sanctus Gallus, optimus sane interpres. Quid

ad hæc Basnagius? « *De templo*, inquit (d), intelligit sanctus Gallus, quæ de rebus a Patre sibi mandatis prædicabat Christus; inleque concludit, scilicet prorsus argumento, *templum ad Christum æque ac Patrem pertinere*. » Sic vir *ἁριτωτάτος*. Inepte enim vero. « Vulgus quidem interpretum [viri doctissimi verbis utor] (e) huncce locum, in his quæ Patris, sic accipit ut subintelligat *negotia*, scilicet in *Patris negotiis*. Verum etiamsi hæc locutio esse in *negotiis alicujus* non mala sit, nusquam tamen legitur esse in his, pro in *negotiis*. Contra vero innumeris exemplis evincere possumus illud, *ἐν τοῖς τοῦ πατρὸς*, in his quæ Patris sunt, significare paternam domum; sicut herilem, *ἐν τοῖς τοῦ δεσπότου*, in his quæ domini sunt. *ἐν τοῖς Ἀμάν*, in domo Aman, ut hanc locutionem interpretatur vulgatus interpres Esther VII, 9, et Syrachides XLII, 10, *ἐν τοῖς πατρικοῖς αὐτῆς*, in paternis ejus, subintellige ædibus. Sic *ἐν τοῖς τοῦ Διὸς*, apud Josephum contra Apionem : in his quæ Jovis sunt, id est, in templo Jovis. Templum appellabatur *domus Dei*. Ita ipse Jesus illud appellat (Joan. II, 16). Itaque responsio Domini conveniebat querelis matris : Cur alibi me quærebatis quam ubi me esse decebat, nimirum in templo, domo Patris mei? alibi enim non quærendus puer quam in domo paterna. Quadrabat, inquam, responsio Christi verbis Mariæ, ut eleganter notat Theophylactus : cum enim illa Jose, h nominasset patrem; ille dixit : Non hic verus pater meus est, alioqui in domo ejus mansissem : sed Deus est Pater meus, et propterea in domo illius sum; hoc est, in templo illius. » Hactenus V. C. Neque aliter alii eruditissimi viri, Polus nimirum (f), Blackwallus (g), Bosius (h), Ottius (i), Wolfius (j) et Glasius (k), ut alios prætereamus : quorum unum saltem si consulere Basnagius duxisset, non utique *scilicet prorsus*, ut equidem puto, sed valde apposito argumento conclusisse sanctum Gallum pronuntiasset, ex verbis illius, *in his quæ Patris mei sunt*, templum ad Christum æque ac Patrem pertinere.

Quod superest, advertendum cum viris doctis superius laudatis (l), epistolam ex Canisio desumptam (m) inscriptamque Desiderio episcopo Cadurcensi, quam post Usserium (n) Caveus (o) et Fabricius (p) tribuunt S. Gallo de quo hic sermo, alium S. Gallum agnoscere auctorem, episcopum nempe Claromontensem hujus nominis II de quo auctores Gallicæ Christianæ consulendi (q).

(a) Walafr., lib. I de Vita S. Galli, cap. 23, apud Mabill., l. c., pag. 232.

(b) Hist. littér. de la France, tom. III, pag. 565.

(c) Gall., Serm., § x, infra, pag. 755.

(d) Basnage, Thes. Canis., tom. I, pag. 784, sub An., num. 4.

(e) Lamy, Comment. in Concord. Evangel., lib. I, cap. 15, pagg. 58 seq., edit. Paris. 1699.

(f) Poli, Synops. Criticor., tom. IV, pag. 857.

(g) Blackw., Auctor. sacr. class. defens. tom. II, part. I, cap. I, pag. 404 seq.

(h) Bos., Ellips. Græc., p. 233, edit. Norimb. 1763.

(i) Ottius, Spicil. ex Flav. Joseph., pag. 25 edit. Havere.

(j) Wolf., Cur. Philol. tom. I, pag. 575.

(k) Glass., Philol. sacr., lib. III, tract. II, pag. 170.

(l) Hist. littér. de la France, tom. III, pag. 563.

(m) Thes. Canis., tom. I, pag. 636.

(n) Usser., Syllog. veter. Epist. Hibern., pag. 22.

(o) Cav., Hist. littér., tom. I, pag. 581.

(p) Fabric., Bibl. med. Latin., tom. III, pag. 44.

(q) Gall. Christ., tom. II, pag. 244.

SANCTI GALLI,

ABBATIS ET CONFESSORIS,

SERMO HABITUS CONSTANTIÆ.

(Galland., Bibl. Patr. tom. XII.)

Sempiternus et inestimabilis Deus, cum cœterna sibi sapientia, hoc est, Filio sempiterno, et charitate sibi et Filio suo consempterna, id est, Spiritu sancto, absque ulla inchoationis vel temporis mutabilitate, vel locorum vel ministeriorum indigentia, semper in semetipso beata et immortalis majestate subsistens. Nequaquam tamen sine congruo sibi a servitiorum obsequio solitarius mansisse putandus est, cum manifestissime dicat Apostolus : *Elegit nos in Christo ante constitutionem mundi (Ephes. 1, 4)*; prædestinatione scilicet æterna, non creatione temporaria, sed vocatione gratuita, vel indebita gratia. Sed qui semper omnia futura in sua bonitate, et maxime sanctorum angelorum, et hominum societatem, præsentialiter contuendo quasi facta disponit; a quando etiam præscitam et prædestinatam immobili consilio creaturam, ad se laudandum, et ex se, et in se, et per se beate vivendum omnipotentissimo dignatus est opificio creare de nihilo, et super cœlestia quidem beatis spiritibus habitaculum fecit, terram vero futuris hominibus præparavit. Quorum creationis causam nosse convenit, fratres Christianissimi, ne, viles vos et abjectos arbitantes, pecudum conversatione dignitatem vestram nullificetis.

II. Deus summe bonus, benevolentia plenus, invidiæ carens, malitiæ nescius, spiritus angelicos exemplo sui rationabiles creare disposuit, ut ipsum Dominum suæ cognoscentes originis auctorem, dilectionis ejus pinguedine refecti, in ipso delectarentur esse beati. Sed cum de illis aliqui, nondum de ejus dulcedine degustata, seipsos sibi esse principium et caput, vitamque et suavitatem, cursu temerario et stultissimo persuadere sibi præsumerent: intus inanes et vacui, superbiæque pondere prægravati, de tranquillissimo cœlorum habitaculo in hujus aeris tempestuosam turbulentiam, usque in diem generalis et sempiterni judicii, repentino sunt casu detrusi. Sed immutabilis benignissimi Creatoris voluntas præfinitum beatissimi cœtus numerum supplere disponens, humanum genus in eorum locum substituit. Quos homines ratione præditos, præceptis instructos, minis coercitos, proprio dereliquit arbitrio, ut imitatione Dei prava et iniqua contemnerent, ac recta et æqua retinere curarent. Impius autem homicida Sathanas, qui nec sibi met

A ipsi pepercit, tantum a Deo terrigenis honorem collatum perdolens, casum quo ipse superbus perlit incautus et fallaciæ nesciis invidus persuasit; ut videlicet non creatorem sempiternum pro Deo venerari, sed creaturam temporalem, hoc est, seipsos sibi pro diis habere delectatione mortifera consentirent. Quod maximum et immanissimum peccatum tanta flagitia et facinora vel etiam crimina sunt subsecuta, ut justitia divina mundum quem omnimodo decoravit ornatu, cum humano genere quod eidem regendo præfecit, aquis diluvii delere decreverit. Et faceret, nisi multam malitiam nostram ejus immensa bonitas superaret.

III. Ergo nec tanta scelera inulta dereliquit, nec tamen creaturam bene conditam penitus consumpsit. B Ex omnibus hominibus, uno delecto justo, per cuius providentiam, imo suam admonitionem, talis quædam arca construeretur, in qua ipse cum domo sua et reliqua creatura ad resuscitandum semen competente, in supremis licet periculis se quasi defuncti mundi superstitem remanere miraretur. Cumque post totius anni pæne circulum præsago nominis Noe nuncupatum, quasi consolatorem tantæ, licet justissimæ vindictæ, de claustris illius ergastulo creator miseratus eduxisset, et ipsum cum prole sua, et seminarium cunctæ creaturæ nova benedictione ditavit. Jamque renascentibus filiis Adam, revixit et superbia dudum in radice damnata, adeo ut lutei mortales luteo et bitumine turrim construere molirentur, de cujus cacumine sidereum et immortale habitaculum, Deo possessore invito, possent invadere. Cujus tam invicti (ut stolidis videbatur) machinamenti conspirationem tam facile omnipotentissima sapientia dissipavit, ut linguis omnium confusione diversissima, vel similitudine dissimilima disparatis, nullus consanguinei vel fratris sui linguam intelligere posset. Et idcirco universi per regiones et loca varia disjecti, ut terris et loquela divisi, ita et religione vel potius furore dispersi; et alii quidem cœlestem naturam hominum ministeriis, Deo auctore provisam, divino cultu et servitute venerati sunt: alii vero mortuis hominibus simulacra facientes, malignos spiritus affidentes eis quasi tutores et fautores animæ vel corporis vivorum, D licet juste mortalium, dementes colere cœperunt. Sed adhuc indefessa pietas immortalis et veræ dei-

* *Servitorium*. Sic edit. Bibl. PP. Paris. tom. XV, pag. 678. At Canis., Basnag., *servitorium*.

tatis creaturam benigne conditam, non usquequaque a Dei idcirco impositum est, quia transierant de gente in gentem, et de regno ad populum alterum), dedit eis Deus panem vel carnes de cœlo, aquam vero vel amaram dulcoravit, vel non habitam de petra produxit, et sic eos per desertum quadraginta annos ad terram promissionis circumduxit, donec desuescerent idololatriam de qua erant educti, et quam ubicunque venirent erant inventuri, a qua sicut et de cæteris malis, de cœlis illos cavere monuit, et ad se cognoscendum, vel alia bona et justa sectanda diligenter instructos, tandem in terram, pollicitationis suæ memor, miseratus introduxit. Et ut pridem Rubrum mare, ita modo Jordanem fluvium navigabilem siccis pedibus transmeare præcepit et fecit. Dumque adhuc qui hæc mirabilia

IV. Qui incomparabili plenus obedientia, divino parens imperio, exiit de terra et cognatione sua, nesciens adhuc quo ire deberet, dummodo Dei iussione expleret. Qua de re hujusmodi desuper accepit oraculum, quod et terram peregrinationis suæ in possessionem esset accepturus: quod factum est in Judæis de carne ejus, mortali propagine descendentibus: et quod in semine ipsius benedicerentur omnes gentes. Quod in nobis ipsis per Christum, ex ejus semine secundum carnem procreatum per Virginem, completum esse gaudemus. Hujus igitur fidei in præputio comprobata quasi quoddam signaculum eidem patri Abraham circumcisionis imposuit signum. Quo tam diu gentem de ejus femore propagatam oportuit insigniri, donec ille veniret qui omnes in se credentes ab omni peccato et circumcisionis injuria, sua passione redimeret. Cum autem populus de illo non modicus exortus, causa famis de terra Chanaan quam incolebant, terram ingrederentur Ægypti, quo Deus unum de a pronepotibus ejus, causa multorum salutis, direxit; per cujus providentiam mundus pene totus alimentorum penuria periclitatus aliquatenus conservaretur; et juxta ritum gentis illius milleformia cœpissent monstra venerari, durissimis etiam operibus premerentur ab Ægyptiis: recordatus Deus fidei probitatisque patrum, direxit ad eos servum suum Moysen, qui, per multa signa et plagas intolerabiles domitis Ægyptiis, Dei populum ad terram patriarchæ Abraham dudum promissam, cœlesti ducatu directus introduceret. Cumque de terra illa progressi inter oram Rubri maris et vastissimam solitudinem fessi consedissent, rex Ægyptiorum, damno servitutis amissa stimulatus, congregato exercitu junctisque curribus, eos ita quasi pisces in gurgustio conclusit. Quibus ad Deum verum levantibus vocem, aquæ maris huc atque illuc divisæ, iter siccum viantibus præbuerunt. Quod cernentes cultores simiarum et caniformis Anubis, Neptunum jam supervacue placandum sibi putabant, sic undis in partes divisis. Omnes igitur sequentes vestigia comitantium, b extremo suorum barathrum ingressi, novissimoque plebis Dei ad naturale litus transgressi, ita sunt montibus aquarum involuti, ut nullus remaneret qui factum domi residentibus referre potuisset.

V. Cum autem expensæ quas de Ægypto secum tolerant Hebræis defecissent (quod nomen populo

B viderunt superstites in carne vixerunt, nitiditia et cultus veræ Deitatis et divinæ veritatis incontaminata perseveravit. Illis vero ad patres suos repositis, filii de carne ipsorum propagati, non fidei bonam imitati, sed circumpositarum gentium simulacra colendo, sunt in præcipitium idololatriæ devoluti. Pro quo scelere dati sunt in manus inimicorum suorum, circumcirca vel longe positorum. Et cum aliquando pressi justissime, per preces ad Deum patrum suorum fuissent reversi, suscitavit illis aliquem de fratribus eorum, qui eis et salvator contra hostes, et ad concordiam invicem retinendam iudex idoneus existeret. Cumque multo tempore influctuarent, id est, ut cum aliquando illis prosperitas arderet, ad venerationes idolorum defluerent: cum vero tempestas persecutionum immineret, ad Deum verum, ad tutissimum portum omni adrisu redire conarentur.

VI. Tandem dedit illis regem, nomine David, qui et a finitimarum gentium incursionibus defenderet, et timorem Dei, cujus ipse plenissimus erat, et juxta nomen suum, Manu fortis, continuis retineret habens. Post cujus mortem, cum propter peccatum filiorum ejus, non amplius de duodecim tribubus filiorum Israel (quod nomen patri eorum, et ipsis idcirco impositum est, quia visione sua Deus eundem dignaretur) quam duæ tantum, Benjamin scilicet et Juda, a qua et Judæi sunt appellati, posteris David cum paucis sacerdotibus et levitis adhærerent (quo nomine omnes divino ministerio mancipandi), reliquæ vero decem, vel potius undecim tribus per regem una subversorem suum Hieroboam nuncupatum, et pessimam ipsius progeniem ad immunditiam d idololatriæ fœditatis a gloria sua, Deo scilicet sempiterno immanissima dementia recesserunt. Qui et tradidit eos in manus inimicorum suorum, quibus subjecti, idola sunt etiam qui nolent adorare com-

^a *Pronepotibus... per cujus.* Hæc improvide omissa in nova *Thesauri Canisiani* editione a Basnagio adornata, tom. I, pag. 786.

^b *Extremo suor.* Cotelerius in notis ad *Recognit. Clement.* lib. I, cap. 35, hunc locum ita restituit: *Extremo suorum barathrum ingresso, novissimoque plebis Dei ad naturale litus transgresso, etc.*

^c *Sic eos per desertum, etc.* Imitatur sanctus Gal-

lus auctorem *Recognitionum Clementinarum*, t. c., apud quem sic legimus: *Per longos eremi plebem ducit anfractus, ut quadraginta annorum exercitiis, mala quæ eis ex Ægyptiorum moribus usu longi temporis inoleverant, innovatione mutata consuetudinis aboleret.*

^d *Idololatriæ.* Forte idololatricæ fœditatis.

pulsi. Sed et fidelissimi David propagatio ad infidelitatis malum non post multum temporis aberravit; adeo ut et ipsi reges et sacerdotes, neglecto unius veri Dei cultu, Saturnos, Junones, turpissimumque Priapum, in ipsa Hierusalem, quam civitatem cum templo in sanctificationem sibi delegit, acti furore venerarentur. Propter quod competenti satis talione impie derelictus ab eis, iuste dereliquit eos Deus in potestatem paganorum, ut impleretur quod eis antea comminabatur: *Sicut servistis diis alienis in terra vestra, sic servietis diis alienis in terra non vestra, qui non dabunt vobis requiem (Jerem. v, 19; xvi, 13).*

VII. Sed et tunc non oblitus fidei Abraham et David, aliquos ex iis, pro reliquiis, in terra sua retinuit, templumque suum in Hierusalem ad tempus aliquantulum conservavit, donec, peccatis eorum crebrescentibus, etiam ipsum cum civibus et civitate mereretur incendi. Sed neque tunc eos usquequaque divina deseruit clementia; quin imo de favillis et ruinis urbis eversæ quosdam reservavit, quibus aptissime propheticum illud conveniret: *Facti estis quasi torris de incendio raptus, et nec sic redistis ad me, dicit Dominus (Amos iv, 11).* Quod quidem in eis quos in terra sua residere fecit, completum cognovimus, ut peccata peccatis addentes et se mutua cæde vastantes, ultima necessitate, ut sibi videbatur, compulsi in Ægyptum quasi reservandi, contra vetitum divini oraculi, vere trucidandi confugissent. Qui vero a rege qui superbiam eorum Dei voluntate domuerat, in captivitatem longinquam fuissent abducti, ibi ad Deum Patrum suorum ex toto corde conversi, ita tribulationis igne decocti sunt, ut nec igne materiali ab ipsis possent amore divelli.

VIII. Tandem ergo misericors et miserator Dominus, tam graves eorum labores miseratus, regum adeo animos qui eosdem in captivitate tenuerunt, ad indulgentiam et relaxationem voluntariam illorum permutavit, ut de publicis redditibus et ærariis plurima impendi præciperent, in adminiculum ad terram suam revertendi, et templum Dei in ea demum restaurandi. Sed heu! pro dolor! cum legem Dei vel cæremonias, in quantum a finitimis, imo a commixtitiis hostibus impediri non poterant, sedulo curassent observare; quod nullus unquam vel excogitare potuisset, repentino casu rex nefandissimus Græcorum, utputa, prævius et præco a malissimi Antichristi, eos ita oppressit, ut non nisi manu cælestis Imperatoris se ullo modo ulterius crederent allevari. Qui et tanto miraculo ab immanissimorum, diversissimorum atque innumerabilium adversariorum eos impetu liberavit, ut paucissimi de Judæis, plurimis eorum interfectis, reliquis qui manere poterant non parum incuterent ubicunque terroris. At cum illi qui talibus flagellis eruditi Dominum patrum suorum metuere nosset, diversis casibus assumpti, morte sua mundum reliquissent orbatum,

A et propter peccata in sæculo remanentium primum viles personæ de successoribus eorum populo Dei præferentur, postea vero et ipsi alienigenis miscerentur, vel potius servitutis ejus jugo subjicerentur, necessarium erat ut ipsa divina Sapientia per quam cuncta sunt facta, reficiendo generi humano per se ipsam consulere dignaretur.

IX. Sed quia in sua incomprehensibili majestate natura illa divina ab infirmis et mortalibus comprehendendi non poterat, mira pietatis dispensatione procuravit, ut nostræ infirmitati mortali, manente tamen incommutabilitatis suæ potentia conformata, de incorruptæ Virginis utero nasceretur, et consueto nobis more usque ad juveniles annos ætate et incrementis, gratia vero et sapientia singulari perveniret. Nec tamen cum carne sua deitas illius esset obumbrata, per totum potuit humanis mentibus abscondi, his duntaxat qui eum cognitum suscipere voluissent. Quando et in hora nativitatis illius angelus Domini cum magna claritate pastoribus gentis ipsius apparuit, et ortum ejus omnibus gentibus profuturum nuntiavit; in quæ verba eidem angelo multitudo cælestis militiæ occinuit. Sed et ipsa hora in remotioribus Orientis partibus, sapientissimis et astrorum gnaris hominibus nova stella inopinato apparens, eos ad ortum novi regis attraxit. Nec non et quadragesimo nativitatis ejus die, cum eum ad templum Dei, pro solemnibus ejus gentis consuetudine, mater Virgo præsentandum deferret, ibidem a sanctis hominibus mundi Salvator est agnitus, et ab eis cæteris fidelibus nuntiatus.

X. Duodecimo quoque ætatis anno, cum in eodem templo parentibus remaneret ignaris, videlicet æstantibus inter cognatos et notos eum recessisse de urbe, sed eo non invento, regrederentur ad templum, et ibi eum post triduum in medio doctorum sapientissime se agentem reperissent, interrogante matre cur eam dolentem reliquisset, respondit: *In his quæ Patris mei sunt, oportet me esse (Luc. xi, 49)*: utique insinuans templum non minus ad se quam ad Deum Patrem pertinere. Trigesimo vero ex quo inter homines conversari cœpit anno, ad baptismum servuli sui properavit, ut ex eo scilicet sequacibus suis exemplum tribueret, ne quis ab inferiori persona baptizari contemneret, quando ipsum Dominum et Deum suum famuli sui manibus baptizatum meminisset. Sed quia non aliqua sui necessitate, sed humilitatis propagandæ gratia voluisset in aqua lavari, ecce Deus Pater cum voce de cælo delata contestatus est, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est: ipsum audite (Matth. iii, 17, xvii, 5).* Et Spiritus sanctus, cujus jam et opere conceptus est, ad declarandam sanctitatis ejus innocentiam, in columbæ super eum specie descendit.

XI. Ita ergo Christus homo glorificatus et confortatus ad prælium cum diabolo conferendum, quadraginta dierum jejunium exacturus, abiit in desertum. Quibus expletis, callidissimus adversarius, ex

1 Malissimi. Sic citata editio Parisiensis. Basnagianæ vero, malignissimi, minus recte, ut videtur.

aliquibus, ut creditur, humani corporis gestibus aut habitu, illum esurire persentiscens, et idcirco hominem eum tantum esse reputans, sed propter vitam innocenter actam super homines formidans; hac arte illum aggreditur, ut si quidem esuriam suam pane de lapide facto, ut ipse suadebat, consolari potuisset, divina in eo potentia deprehensa, ab ejus injuriis et insectationibus quievisset: si in tanta necessitate nec se ipsum recreare quivisset, puro tamen homine comprobato, non minus eum sibi quam cæteros mortalium obnoxium consideraret. Sed admirabilis magister pietatis ita versutias ejus elusit, ut, nec in panes lapidibus permutatis, divinitatis in eo deprehenderet insignia, nec impossibilitate confessa, ad nostra animaretur infirma, dicens quod vita rationalis animæ non tantum in materiali consistat alimento, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*Math. iv, 4*).

XII. In hoc ergo conflictu certior factus quam ante fuerat, diabolus per ostentationem inanis gloriæ qua plurimum delectari mortalium mentes agnoverat, divinitatem Christi se explorare posse putat: assumpto eo et super fastigia celsissimi templi posito, suasque ut inde, si Filius Dei esset, se præcipientem daret, et non læderetur. Ad quem bellator invictus hujusmodi temperavit eloquium, ut nec Filium Dei se negaret, nec diaboli suggestionibus consentiendum esse doceret, dicens: quia sanæ mentis non esset ut quisquam Dominum et Deum suum tentare præsumeret. Igitur et in hoc elisus certamine inimicus, per avaritiam qua mundum se peremisse gaudebat, et Christum sibi subjugare non diffidens, ostendit ei omnia regna mundi, et gloriam eorum, eo pacto ut si pro his accipiendis ipsum prostratus adoraret, talibus ab eo donatus abiret. Quam immansissimam blasphemiam magister humilitatis exhorrescens, turbida indignatione monstrum nefandissimum a se repulit, dicens: religiosi cordis esse, Dominum Deum adorare, et illi soli servire. Cujus vi fulminis attonitus adversarius, et ab eo recessit usque ad tempus (*Luc. iv, 15*). Victoriosissimum vero Regis nostri triumphum admirantes angeli, debitis eum venerati sunt obsequiis.

XIII. His ergo ita peractis, Christus Dominus ad homines regressus, secundum Scripturam, operatus est salutem in medio terræ (*Psal. cxviii, 12*): cæcis visum restituens, surdis auditum, mutis loquelam, leprosis emundationem; mancis opiflicia, dæmoniacis mentem, paralyticis vigorem, claudis gressum, et mille sine nomine morbis omnimodam impertiens medelam. Quin et sequentium quatuor millia de septem panibus et paucissimis piscibus saturavit; aliquando vero de quinque panibus et duobus piscibus ita quinque millia virorum, excepta mulierum et parvulorum immensa numerositate, replevit, ut de fragmentis reliquiarum, quæ de his pauculis rebus inter manus et dentes convivantium succreverant

A duodecim corbes ad testimonium tanti miraculi fercirentur. Mare quoque siccis pedibus ambulavit, et fetentes mortuos de sepulcro suscitavit, et ad convivium vocatus, aquas in vina mutavit. Et super hæc omnia, Pater de cælo, quondam, discipulis audientibus, interdum vero turbis infinitis astantibus pariter et auscultantibus, eum Filium suum commendavit, et se illum jam clarificasse et adhuc clarificaturum promisit.

XIV. De doctrina vero ejus quis aliquid digne commemoret? cum et discipulis suis talia mandata proponeret quæ vix aut nequaquam humana possibilitas, nisi vi valida Dei ipsius adjuta vel attracta, posset exsequi, et omni sexui vel conditioni tam levia et ita salubria ipsa monita intimare curaret, ut nullus omnino, nisi multum ignarus et per omnia divina gratia vel protectione indignus, a regno Dei debeat excludi. Denique ipsis apostolis et eorum sequacibus ita bonum virginitatis arripiendum persuasit, ut hoc scirent non humanæ industriæ, sed muneris esse divini. Abrenuntiationem quoque omnium facultatum et affectionum sic eisdem aggrediendam intimavit, ut se cognoscerent et in hoc sæculo a multo plura quam reliquerant accepturos, et in futuro vitam æternam possessuros, et in die magni judicii cum ipso judices esse venturos. Cæteros autem fideles docuit, ut humilitate, mansuetudine, pace, misericordia, justitia vel patientia deos suos, et sibi regnum Dei, persecutiones etiam improborum, si ita necessitas incumberet, sustinendo acquirere non lassarentur. In commune autem cunctis præceptum dedit, ne fratribus irati conviciorum maledicta in eos jacularentur, vel his occasionibus non amputatis, ad homicidia laborarent. Et ne quis uxorem proximi sui impuro contueretur oculo, et idcirco maculari posset adulterio; et ne temere jurare præsumeret, ne forte perjureret; nec quisquam obstinate adversario suo resisteret, et inde non solum animæ, sed et corporis periculum incurreret.

XV. Porro autem perfectioris vitæ cupidus, et regnum cælorum avidus, ita nuditatem et contemptum terrenorum indixit, ut tamen nequaquam hæc sibi defutura confiderent; cum cæteros Christianos his abundantes ita ad illorum accenderet obsequium, ut quicumque illorum hæc suis pauperibus ministraret, ipsi Christo et Deo Patri se impendere non dubitaret. Fictos autem Dei cultores, et de generis nobilitate gloriantes, hypocritas et genimina viperarum nuncupavit. Ipsos quoque sacerdotes, qui pietatem nomine prætendebant, et malitiam in corde contegebant, cæcitatibus notavit, et cæcorum duces redarguit, et multum convenienti comparatione sepulcris dealbatis assimilés devicit, qui a foris quidem apparent hominibus pulchra, intus vero plena sunt omni spurcitia. Nec non et Phariseos qui sibi justi videbantur, et aspernantes cæteros, penitentiam peccatorum recipere noluerunt, ita confutavit, ut se ipsum

^a Multo plura. Canisii editio Basnag., male, multa plura.

^b Deos suos, et sibi regnum Dei. Hæc in mendo cubare videntur.

diceret ideo venisse, non ut justos, sed peccatores et perditos inquireret et salvos faceret. Et se esse verum Dei Filium, non solum attestatione signorum et incomparabili sapientia manifestavit, sed etiam prophetica litteris ac invictissimis allegationibus approbavit: sed increduli Judæi quoties in sanctis suis Deum contemnere non timuerunt, nec ab unico Filio ejus malitiæ suæ machinamenta continuerunt, injuriis eum lacessentes et maledictis, insuper et lapidibus eum insectantes. Cum ergo incorrigibiles eos pervideret, cum discipulis suis secedens ab eis seorsum, ruinam miserorum jam jamque incumbere, sed et mundi totius finem non longe post futurum renuntiavit: et se pro salute generis humani cito crucis patibulum subiturum, et die tertia se resurrecturum esse prophetavit.

XVI. Interea gens impia unum de discipulis jam dudum avaritiæ morbo corruptum, promissa pecunia, ad prodicionem magistri et Domini sui protrahere curaverat: dum ille diabolo plenus, et jam ultro inimicis eum tradere paratus esset. Captata igitur opportunitate quando sine turbis quæ illum frequentissime sequi solebant, ita ab adversariis capi, liari, trahique potuisset, ut evadendi vel defendendi facultas ei, sicut illis videbatur, non esset; post orationem quam valde prolixam pro salute nostra Deo Patri profudit, obviam persecutoribus suis processit, et quem quærerent interrogavit. Qui cum se Jesum (quod nomen ejus erat propitium Leg. proprium) quærere dixissent, et ille se esse responderet, iterum atque iterum retroacti abierunt, et ceciderunt in terram. Sed qui ad hoc venerat, ut passione sua nos ab æterna damnatione liberaret, tandem aliquando, majestatis suæ potentia ad tempus abscondita, in potestatem furentium se sponte permisit, ut indebita morte sua nos ab omnibus debitis peccatis absolveret. Captum ergo et ligatum impii ministri ad tribunal Pilati præsidis perduxerunt, quod gentem illorum subverteret, et tributa Cæsari dare prohiberet, et Christum regem se esse diceret; et idcirco judex ipse, si amicus Cæsaris esse voluisset, talem vivere in sui condemnationem capitis permittere non deberet. Tum ille, necessitate compulsus, dedit illum militibus suis ad illudendum. Qui irrisoria veste, veluti qui regium sibi nomen usurpare præsumeret, inducens (*Forte*, induentes), et corona spinea pro diademate coronatum, quin et arundine pro sceptro imperiali dexteram completum, sputis in faciem illius projectis, et colaphis alapique creberrimis, ferulisque cædentibus eum injuriantes, et regis nomine salutantes; insuper et singulorum nomina prodere velatum postulantes: quasi vile mancipium (ut interim Dei Filium taceam) maximum prophetam, et tantorum effectorem signorum, sapientissimumque virum turpissime tractare studuerunt; et ita illum, imo castigatum, et ut apertius quidem dicam, mortificatum præfecto suo iterato illum præsentaverunt.

XVII. Judæi vero necdum tantis ejus injuriis sa-

Aturati, petiverunt præsidem, ut eum crucifigi præciperet. Quod cum ille sæpius abnueret, dicens: *In eo se nihil dignum morte invenire* (*Luc. xxiii*); tunc impia gens et cuntis abominanda, tali maledicto se damnavit, ut imprecarentur *sanguinem ejus venire super se et super filios suos* (*Matth. xxvii, 25*); adjicientes quia ipsi legem haberent, et ille secundum legem deberet nari qui se Dei Filium præsumptuose faceret: sed ne verbo quidem simplici diceret, nisi eo modo ut ipsi ex operibus quæ in nomine Patris sui faciebat metirentur, aut conjectarent, utrum tantorum mirabilium operator Filius Dei dici et credi merito deberet. His igitur præses tremefactus, et maxime propter illud constrictus, quod quasi maximum et intolerabile sibi metuebat objectum: *Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris* (*Joan. xix, 12*), *adjudicavit fieri petitionem eorum* (*Luc. xxiii, 24*).

XVIII. Tunc imposuerunt ei crucem quam ad locum usque portaret; sed tamen quasi honorantes et compatientes ei quem tam indigna morte perimere satagerunt, coegerunt quemdam alienigenam crucem ferre post illum. Et cum venisset ad locum qui Calvariæ dicebatur, pro eo quod ibidem ad mortem condemnati truncari solebant, Christum Dominum crucifigentes; ut ex hoc turpissima mors redderetur infamior, latrones unum a dextris, alterum suspendere a sinistris, et his verbis irridere gaudebant: *Alios salvos fecit, se ipsum non potest salvum facere* (*Matth. xxvii, 42*). Unus etiam de latronibus, simili bacchatus insania, dixit ad illum: *Si tu es Filius Dei, salvum fac te ipsum et nos* (*Luc. xxiii, 39*). Alter vero, cujus Deus illuminare dignatus est mentem ad cognoscendam veritatem præsentem, increpabat socium, et obsecravit Dominum pendentem, ut suimet in regno suo neminisse dignaretur. Cujus credulam mentem et os confitens Christus approbans, eodem die secum in paradiso illum spondit adfuturum. Dum hæc Creator a creatura quam rationabilem condidit, pertulisset, irrationabilia et insensibilia majestatis ejus nutu conterrita, defectum sui mortalibus minabantur: cum et sol in tenebras sit conversus, et terra inota, et petra scissæ, et monumenta aperta, et rerum natura turbata, quæ injuriam Dei ferre non sustinebat. Post hæc vero cum omnia reliqua quæ fieri oportuerat essent impleta, ut consummaretur Scriptura quod aceto potandus esset, sitire se dixit, et cum accepisset acetum, et suum spiritum in manus Patris commendasset, dixit: *Consummatum est, et sic inclinato capite tradidit spiritum* (*Joan. xix, 30*). Et honorifice sepultus ab amicis, cautissime servabatur a custodibus, metuentibus videlicet ne die tertia, sicut ante prædixit, resurgere potuisset.

XIX. Sed angelus e caelo veniens, milites sepulcrum vigilantissime custodientes mortuorum instar stupefactos reddidit; et post modicum recreato animo et spiritu, testes gloriosæ resurrectionis ejus effecit. Porro interim cum ipsi jacerent ut exanimis,

pias cum aromatibus ejus ^a corrumpendi corporis A visitatrices idem angelus gratanter affatus, ne timerent hortatus est. Et quia Dominus Jesus Christus devicto mortis imperio resurrexit certo patefecit ^b indicio, et ut locum viderent ubi positus erat Dominus, admonuit. Quo cum intrarent, viderunt duos angelos in albis sedentes, unum ad caput, et unum ad pedes, quondam ibi requiescentis, et modo resurgentis, inde auctoris æternæ vitæ. Cumque pavore factæ cœpissent egredi, aufugere cupientes, occurrit eis ipse Dominus; benignissime salutatas ad discipulos suos devictæ mortis nuntias destinavit. Et eodem die Petro specialiter apparuit. Qui et duobus ambulanti- bus, et de se sermocinantibus conviator effectus, de Scripturis asseruit quia sic oportet Christum pati, et resurgere a mortuis, et ita intrare in gloriam suam. A quibus etiam invitatus ad cœnam, in fractione panis est agnitus, cum ob cæcitate cordis prius videretur ignotus.

XX. Sero quoque cum factum esset, ipsa die apparuit apostolis suis, et eis gaudia pacis mandans insufflavit, et dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt* (Joan. xx, 22, 23). Ad confirmanda quæ etiam corda dubitantium, qui se putarent spiritum potius videre quam corpus, ostendit eis manus et pedes recentissimæ passionis signa retinentes, ut indubie resurrectionis ejus fierent idonei testes. Sed illis adhuc non credentibus et mirantibus præ gaudio, ut per effectum comestionis C veritas patesceret carnis, interrogavit si haberent aliquid ad manducandum. Cumque obtulissent ei partem piscis assi et favum mellis, manducans coram illis, reliquias dedit eis, et commemoravit hæc eis esse verba quæ ante passionem suam prædixerat, quomodo necesse est sua morte mortis imperium dissolvi, et in sua resurrectionis agnitione pœnitentiam et remissionem peccatorum cunctis gentibus prædicari; nec non et ipsos adhuc gloriosissima Spiritus sancti missione roborari promisit. Nec tamen ita instructos et tali promissione consolatos mox abscessu corporali discedere voluit, sed per quadraginta dies in universis argumentis eos visitavit. Nunc foribus clausis, in medio eorum consistere; D nunc vero per totam noctem frustra in piscando laborantibus, ipse stans in littore multitudine piscium rete eorum compleverat; et inter prandendum beato Petro post claves regni cœlorum ac retentiones relaxationesve peccatorum, ovium suarum curam præcepit, et quia pro earumdem cura ovium crucem subiturus esset intinavit. Deinde in montem quemdam secutos in fide solidavit, et præcepit ut irent *docere omnes gentes, et baptizare eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti; docentes servare omnia* (Matth. xxviii, 19) quæcunque ipse mandaverat illis, et ait illis: *Qui crediderit et baptizatus*

^a *Corrumpendi*. Exscriptoris mendum. Rescribe *inungendi*.

fuert, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur (Marc. xvi, 16).

XXI. Et quia irritatores Dei et increduli Judæi, et gentes idololatriæ dediti signiserant ad fidem nutriendi, dedit apostolis suis virtutem super omnia demonia, et ut languores curarent, cæcos illuminarent, leprosos mundarent, ipsos et mortuos resuscitarent; et præcepit illis ut annuntiarent regnum Dei appropinquare. Et quia cunctis gentibus et linguis novam hanc doctrinam prædicare debuerunt, dedit eis diversarum linguarum agnitionem. Quin etiam ipsis et eorundem fidei sequacibus multo majora promisit et concessit, ita ut dum plurimarum linguarum hominibus in una loquerentur, a cunctis intelligerentur, et umbra illorum transeuntium infirmi sanarentur, et sudariis vel cingulorum simbriis nequam spiritus fugarentur. Sed cum hæc in alia regione, hoc est, in Galilæa, vel ante passionem, vel post resurrectionem suam discipulis edidisset; ut in vicinia ejus loci ad alta cœli conscenderet, ubi crucis ignominiam paulo ante subiit, atque ipso quoque nomine dispensationem incarnationis, passionis, resurrectionis, ascensionis in cœlum fidelibus aperiret: Bethaniam, quæ domus obedienciæ dicitur, unde cœlos peteret, cum apostolis invisit, doctore gentium quid significent exponente: *Jesus Christus factus est obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus illum exaltavit* (Philipp. ii, 8, 9). Cumque illum qui convenerant interrogarent si dies judicii et manifestatio regni Dei jam immineret, dicebat: *Non esse illorum*, vel cujusquam mortalium; sed ne ipsorum quidem angelorum, *nosse tempora et momenta, quæ Pater posuit in sua potestate* (Act. i, 7 seq.); potiusque in civitate Jerusalem adventum sancti Spiritus eis expectare præcipiebat. Quo spiritu roborati, testes illi essent primum in eadem urbe, deinde in tota Judæa et Samaria, ad postremum vero usque ad ultimum terræ. Et his præmissis, elevatis manibus suis benedixit illis; et cunctis nihil minus opinantibus, quasi pennis columbæ incorruptibile corpus suum libravit ad cœlum. Cujus rei mox duo angeli, hoc est, quia cœlum penetraret, astipulatores astiterunt, et quia in eadem specie qua assumptus est ab illis, ad D judicandos vivos et mortuos venturus esset, dixerunt. Tunc ut sibi a dominatore cœli præceptum erat, Jerusalem ingressi, sancti Spiritus adventum suspensi præstolabantur. Qui decima posthæc die venit, et scientiæ perfectione illos edocuit, et linguarum varietate donavit, et adversus rabiem perfidorum roboravit: congruentibus ad hæc signis ostensis, sono videlicet flatus vehementis, et linguis igneis; cujus auctoritate confortati, resurrectionem Domini nostri Jesu Christi auctoritate prophetica comprobantes, mille Judeorum eodem die ad fidem convertuntur. Et in sequentibus aliquot

^b *Indicio*. Ita ex contextu rescripsimus. Edit. male, ut videtur, *judicio*.

millia. Quamdam vero turbam sacerdotum obedire A ad dei persuaserunt.

XXII. Interea vero dum omnia supra dicta fierent, dimisit Dominus omnes gentes ingredi vias suas, et diversissimorum errorum opinionibus impleri; ita ut quidam solem et lunam et stellas, ministeria videlicet humanis usibus attributa, divinis honoribus celebrarent. Alii vero majore dementia capti, non solum aurum et argentum, sed et ligna et lapides, quadrupedia, serpentina seu volatilia, et ipsa terræ virentia, pro Deo auctore venerarentur. Tandem ergo pius creator omnium, quando et nos ipsos ad inventionem et pessimorum actuum nostrorum pigere deberet ac tædere, direxit ad nos apostolos suos qui docerent nos ab his vanis converti ad Deum vivum et verum, et expectare Filium B ejus de cælis, et in perceptione Spiritus sancti quem in Christo regenerati percepimus remissionem peccatorum consequi nos crederemus.

XXIII. Hujus igitur legationis nos indigni nostris temporibus vicem gerentes, obsecramus pro Christo, ut sicut quondam in baptismo, ita semper abrenuntietis diabolo et omnibus operibus ejus, et omnibus pompis ejus; et cognoscatis unum verum Deum Patrem semper in cælo regnantem, et sempiternam Sapientiam ejus in tempore pro nobis incarnatam, et sanctum Spiritum æternæ pignus salutis in hac vobis peregrinatione concessum; atque ita vivere curetis, sicut Dei filios decere cognovistis, devitantes gulæ concupiscentiam, et ebrietatis insaniam, fornicationis immunditiam, avaritiæ idololatriam, C iræ vesaniam, tristitiæ nebulam, tædii rancorem, invidiæ rubiginem, inflationis inanitatem, superbiæ subversionem; et nullus cuilibet Christiano furtum

^a *Fudæ. B. snag. edi. io, perperam, fæde.*

aut homicidium, vel convicium conferre, aut falsum testimonium de qualicumque crimine præsumat inurere; sed sitis invicem benigni, et donantes vobismetipsis, sicut Deus donavit vobis peccata vestra. Et delicta præterita pœnitentiæ remediis vel eleemosynarum largitate redimentes, imminetia cum Dei adjutorio præcavere studeatis. Scientes et diem generalis judicii jam jamque proximare, et incertam singulis exitus sui horam impendere. Et quidem magni judicii novissima dies cunctis est mortalibus expavescenda, ut puta in qua nihil incorrectum absque æternali pœna remaneret iunctum.

XXIV. Sed non minus cunctis sapientibus quotidianum Dei judicium formidandum est, quo et quosdam probandos dispensatorie reliquit in mundo ad tempus, quosdam vero his juste condemnatos obliviscitur in perpetuum. Alios quoque diu jacentes in criminibus manu misericordiæ suæ levat: alios autem de peracta justitia præsumentes ^a fœdæ quondam passioni concedit: hos vero quocumque verbere coercitos usque in finem ab omni prorsus scelerum labe custodit. Quocirca sub his Dei judicii unicuique in hac vita metuendum est, ut in futuro judicio ab omni metu peccatorum et mortis absolvi mereatur. Deus omnipotens, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (I Tim. ii, 4), qui hæc per ministerium lingue nostræ auribus vestræ fraternitatis infudit; ipse per gratiam suam eadem in cordibus vestris fructificare faciat, cooperante Domino nostro Jesu Christo, et Spiritu paraclito. Benedictus Deus in sæcula. Amen.

APPENDIX.

EPIGRAMMATA SEU HYMNI SACRI

ANTIQUORUM PATRUM MONASTERII S. GALLI,

BERNARDI, COLUMBANI, ECKERARDI, HARTMANNI, NOTKERI BALBULI,
NOTKERI MEDICI, RATPERTI, STRABI GALLI FULDENSIS,
TUTELONIS, WALDRAMMI, ANONYMORUM;

A CANISIO PRIMUM EX VETUSTISSIMIS MS. CODICIBUS SANCTI GALLI EDITA.

CANISIUS AD LECTOREM.

Illustrium virorum monasterii Sancti Galli sacra carmina ubi vidi, digna censui luce, tum ob eruditionem, tum ob pietatem, et vel maxime propter venerandam antiquitatem. Ejusdem judicii fuit nobilissimus Marcus Velserus, qui in litteris quibusdam scribit, hæc sacra carmina sibi apprime placuisse, ita ut interdum pene lacrymas excusserint, antiquam

pietatem cum nostris temporibus conferens, ita enim loquitur Velserus. Debemus hæc carmina R. P. Jo- doco Metzlero, monasterii Sancti Galli professo, et sacrorum canonum doctore, qui misit libellum ms. quem studio et amore antiquitatis conscripsit, vocatque Memoriale illustrium virorum Sancti Galli, in cujus prima parte illustres sanctosque viros ejusdem

monasterii, n̄ secunda abbatē compendio describit ex variis auctoribus, nec non ex m̄. antiquis monumentis, cujus libelli beneficio usi, hinc inde quaedam excerptimus, et addidimus, ut quis quisque fuerit, facilius pateret. Tertia vero pars continet sacra carmina, quæ quanta fide ex m̄. Codicibus deprosp̄erit, patet ex præfatione illius, quam præmisit, ideoque hic eam subjunximus :

IN HYMNOS SACROS DIVI GALLI PATRUM PRÆFATIO
JODOCI METZLERI.

Minimam hanc et veluti extremam partem, hymnos videlicet sacros, ex innumeris quæ antiqui Patres Sancti Galli monachi sapienter dixerunt, et suaviter decantaverunt, vel ideo descripsi, ut et mihi mnemonymon aliquod conficerem, et ut quæ ob educem temporis injuriam saltem secundum aliquam sui partem videbantur brevi quasi peritura, ea hac opera mea vel aliquantulum servarem; et demum ut quæ adeo erant disjecta et dispersa, in unum quasi corpus redigerem, atque adeo hunc libellum tertium veluti in exemplum staturerem eorum quorum superioribus duobus sæpius memineram. Unde nihil penitus hac intrinsecum est, quod non esset jam olim venerationis titulos consecutum, vel ex auctoris sui fama, vel ex bonitate et antiquitate sua. Certe ipsos Codices, ex quibus descripta

sunt ista, ante annos 500, 600, 700 et 800 esse descriptos scimus, et ex ipsis Codicibus, et ex antiquissimis librorum indicibus seu (ut appellant) registris, quibus certissimum testimonium tulit magnus ille Teresinus præsul Aeneas Sylvius, qui postea pontifex maximus renuntiatus, nominatus est Pius II, dum ad Greg. Hamburgensem jurisconsultum epistolam 120, lib. 1, sic scribit: *Inveni apud Sanctum Gallum, quod Suevorum est oppidum, in veteri monasterio bibliothecam perveitustam, ubi et libros reperi ornatissime conscriptos, quorum auctores fuerunt Theotones. Hæc igitur cum ita sint, non offendetur lector quædam minus subtilitate levia, cum conspicit rerum pondere esse gravia ea ipsa tam ubique; mirabitur vero aliquos saltim ex illis in ætate tam barbarâ tam bene luisse et tam Latine, et ubique meminere idem lector, cum omnia ista ad cultum divinum fuerint a Patribus dictata, magis spectari res quam verba, tantum musicam quantum prosodiam. Et si vero integra scripserunt aliqui hujus generis volumina, et adsint seorsim etiam multi alii et hymni, et epigrammata, illa tamen describere non statui; hæc autem, quod nec scirem fuissent auctores ipsorum monachi Sancti Galli nec ne, huic opusculo inferre nolui. Ex Sancto Gallo 1600, die 4 Aug.*

Hæc Metzlerus.

BASNAGII DE HIS CARMINIBUS OBSERVATIO.

Hæc poemata varios habent auctores: priora sunt Hartmanni. Reprehendit Canisium vir eruditus inter Anglos, quod illum Hartmannum, non Hartmutum appellaverit, qui fuit Rodulphi Burgundionum regis consanguineus, abbas Sangallensis post Grimoaldum anno 872 electus, quique post undecim annos munere sese abdicavit. Notat vir eruditus non modo carmina quædam edidisse, sed et Vitam Wiboradæ sub ejusdem nomine haberi sæculo Benedictino quinto. Sed an hæc vera sint dubito.

Primo distingui debet Hartmutus ab Hartmanno monacho. Sic enim Eckerhardus in Vita Notkeri (Cap. 15): *Temporibus Grimaldi canonici abbatis et Hartmotti conabbatis ejus.* Hic habes Hartmutum jam conabbatem Grimaldi, post cujus obitum factus est abbas sæcularis, ut furrat ipse Grimaldus archiepiscellanus Ludovici Pii. Ab eo dis inguuntur eodem capite bini Hartmanni, quorum prior *consilio magnus Litaniam sanctus humiliter prece texuit et Melodiam fecerat.* Hic commonachus Notkeri ab abbate interrogatus circa Salomonem episcopum, qui cappam monachalem indicere volebat quam ad fores claustrum deponeret, responsum fecit: *Regula nostra non similitudinem monachi, sed monachum quærit.* Is fuit pro-abbas et tandem abbas post Salomonem. Alter Hartmannus Junior fuit poeta, operaque ediderat in Ecclesia canni solita. Versus qui hic colliguntur sunt Hartmanni Senioris, quanquam et aliqua Hartmanni Junioris potuerint cæteris inseri.

Secundo nec Hartmutus nec Hartmannus ille, de quo nunc agimus, Vitam Wiboradæ virginis scripsit. Tertius fuit Hartmannus, sæculo decimo desinente vel undecimo scriptor. Facile probatur ex ipsa Wiboradæ Vita (Sæc. Ben. v, p. 60). Eckerhardus ab Udalrico Augustano præsul impulsus, multa quæ de Wiboradæ audiverat scribere inchoavit senio jam confectus et gutta, ut loquuntur, hoc est, podagra miris modis vexatus. Illius Eckerhardi qui obiit an. 978 opus confecit aut descripsit Hartmannus. Vixit igitur tertius ille Hartmannus post Eckehardum, undecimo sæculo, a geminis Hartmannis qui sæculo nono poetice colebant plane diversus.

Quidquid sit, fuere in monasterio Sangallensi duo Hartmanni sæculo nono poetæ, qui præcipue hymnis et litanis exarandis studebant; senior Hartmannus ob eam rem præcipue laudatur.

II. Secundus inter poetas Sangallenses recenseri debet Rapertus, quem nescio qua ratione omiserunt litterati omnes qui Bibliothecas Ecclesiasticas his

temporibus ediderunt. Præfuerat ab adolescentia scholis Sangallensibus ita studiosus, ut missas et cursum sæpius omitteret, quippe bonas se missas audire dicebat, cum eas agere doceret (Eckerhardus, de Vita Notkeri, c. 21). Languidus circa claustrum, nec tamen docere desinebat, inquit Eckerhardus, a quo Rapertus appellatur; nunquam ad capitulum nisi vocatus venit; cum puniendi munus ipsi demandatum est, impositam labem monasterii nominans, scripsit librum de casibus monasterii Sangallensis a temporibus Columbanii ad Salomonem usque, de quo inferius. Dictaverat litanias plurimas, quæ canebantur diebus Rogationum; inter eas autem principem locum obtinebat illa sæpius laudata: *Ardua spes mundi*, quæ hic apud Canisium cum cæteris legitur. Ubi mortem instare sensit, commisit animam quadraginta discipulis, qui tunc presbyteri ad monasterium festi causa advenerant: unusquisque ipsi triginta missas pollicitus est, et lætus obiit.

III. De Notkero cum superius egerimus, nihil hic dicendum esse offert. Distingui debent solummodo gemini Notkeri, quorum alter Balbulus, alter vero Medicus dicitur; amborum enim versus in hac collectione occurrunt.

IV. Poetas Sangallenses enumeramus non secundum temporum seriem, sed eo ordine quo dispositi sunt ipsorum versus in collectione Canisiana. Quintus igitur censi debet Waldrammus. *Litteris eruditus et egregius Prædicator* dicebatur; quin imo poeseos et Melodiæ studiosus varia confecit carmina. Ipsi tribuebantur in Codice ms. versus Salomonis episcopi; errorem deprehendit Canisius, et accurate genuinos Salomonis fetus a versibus Waldrammi distinxit. Litanias etiam edidit, quæ hic leguntur. Dum versaretur in monasterio Sangallensi Wiboradæ virgini fuit amicissimus ipsique benedictionem per servulum sæpius transmittere consueverat (Vita Wiboradæ, c. 59, p. 51). Hoc muneris compensavit virgo cum benedictum panem servo ministrans, tum ipsum ex ægritudine sanans. Waldrammo vero adventum Hungarorum ante annum revelaverat (Vita Notkeri, c. 20). Dum decanatu fungebatur in monasterio Sangallensi, Epistolas canonicas Græcæ, a Litwardo Vercellensi sibi præstatis, multo labore descripserat; sed nactus Codicem Sydulphi ipse etiam decanus, quem regulari disciplina subceperat, singulas quaternionum cultro excisas discepit. Transtulerat etiam Waldrammus Psalterium ex lin-

qua Latina in Barbaricam, quae versio diu servata fuit in Armario Sangallensi. Tandem ex monacho factus est episcopus Argenteratensis adfuitque concilio Tribariensi praesul anno 895; huic enim subscripsit *Baldrammus Straburgensis episcopus* (Conc., t. IX, p. 466).

V. Decem monachis in claustro Sangaliensi praefuit Eckerhardus ab eo plane diversus qui scripsit *Vitam Notkeri superius memoratam*. Scripsit hymnum de simplici confessore et aliquot versus ad Ymmonem fratrem, postea abbatem, qui noni vel decimi saeculi barbariem plane redolent.

VI. *Tutilo*, inquit, *bonus erat et utilis homo musicus, serio et joco festivus*. Itinerarius appellabatur, eo quod saepius e claustris excurrere solitus erat. Itinerarium Tutilonem ut se caveret amplexibus monebat Ratpertus ipsi conjunctissimus. Vixit ad finem saeculi noni. Ferunt ipsi apud Metenses pingenti Virginem ipsam manus et opem adjunxisse. Aliud de ipso narratur quod forsani lectori risum movebit: Sindulphus episcopo Salomoni devotissimus aures fenestras noctu admovebat, ut Notkerum, Ratpertum Tutilonemque familiari consortio utentes audiret, et si quid adversus Salomonem, quem odebant, excidisset, ab eo renuntiaretur. Illum cum sibi proximum sensit Tutilo, *homo pervicax, lacertisque confusus*, Sindulphum captum capillis et ad se attracto violenter tenuit, adhortatus Ratpertum, ut flagello totis viribus increpiteret et *Deum in illo ulcisceretur*. Praesto fuit Ratpertus ad disciplinas acutissimus et *hominem a dorso totis viribus ingrandiavit*. Manibus pedibusque cum reniteretur Sindulphus flagellum Ratperio excussit, qui confestim virgam e proximo rapiens *ictus validissimos ei infregit*. Exclamavit miser Sindulphus veniam incassum a Tutilone et Ratperio postulans: advolarunt

A fratres attoniti, quibus Tutilo diabolum se tenere ingeminabat, lumen addibere rogans, ut sub cujus forma vapularet diabolus posset inspicere. Cumque Notkerus et Ratpertus clam fugissent, ipsos diaboli metu abiisse angelumque Dei ictus manu sua Sindulpho imegisse dixerunt. Mirare, lector, monachorum jocos et astutias? Sindulphum flagello caesum ridebunt omnes; sed quis mendacia Tutilonis, eum tanquam daemone referentis, angelum ipsum manu propria flagellis et virga castigatum, quod Ratperio fuit opus, asserentem, facile patiat? Sic saepius angelos et daemones, qui viri fuerunt, se vidisse et vicisse fingunt monachi. Tutilonem inter beatos recensent et venerantur multi. De eo vide plura apud Eckerhardum in *Vita Notkeri*, c. 22, 23.

VII. Bernardus Secundus fuit abbas Sangallensis anno 883, nimirum eo tempore quo Hartmutus sese munere abdicavit, ejus vices subire fuit coactus. Praerat illi coenobio cum Patres *per meritum sancti Galli* jurare soliti se Salomonem absque monachali habitu intra claustra non passuros assererent etiam cum sacramento, consiliumque dedit ipsis in capitulo renitentibus, ut Salomonem habitum sancti Galli intra claustra sumere sinerent, ne si quando ipsi subjicerentur, durior foret; saltem satius erat illum abbatem ipsorum fratrem esse: quod bene cessit; postmodum enim abbas, deinde episcopus creatus est Salomon, ut mox patebit. De Bernardo nihil hic legitur praeter quasdam breves sententias numero 58 indicatas.

VIII. De Walafrido Strabone superius actum, quippe ante hos omnes nunc memoratos vixerat jamque diu clauserat diem supremum. Ceteri sunt anonymi; inde conclusas frequentem tunc temporis fuisse hymnorum usum.

EPIGRAMMATA SEU HYMNI SACRI.

Versus a HARTMANNI monachi Sancti Galli, Ante Evangelium canendi.

Sacrata libri dogmata
Portantur evangelici,
Cunctis stupenda gentibus,
Et praeferenda laudibus. Sacrata, etc.
Mundemus omnes corpora,
Sensusque cordis simplici
Purgantes conscientia,
Verba pensemus mystica.
Vultu declina pariter,
Clausa tenentes stomata [B., ora]
Stemas intentis auribus,
Ut decet ante Dominum. Sacrata, etc.

Quis fuerit Hartmannus, quem alii Hartmundum vocant, patet ex Trithemio, qui de luminaribus, sive illustribus viris, Germaniae habet: *Hartmundus monachus ejusdem monasterii Sancti Galli ordinis beati patris nostri Benedicti, Rabani Mauri quondam auditor atque discipulus (ad quem Otfridus Wissemburgensis monachus multis epistolis exercitavit ingenium), vir nudaque doctus, ingenio subtilis, eloquio disertus, vita et conversatione devotus, Graecae, Latinae, et Hebraicae peritus, adde et Arabicae non ignarus, scripsit tam metro quam prosa multa praecleara opuscula, sed nihil eorum ad notitiam nostrae lectionis memini pervenisse. Feruntur autem super quibusdam Bibliorum libris commentarii ejus non abjiciendi, item epistolarum ad diversos lib. 1, sermones quoque, cantus, hymni, et varii in Scripturis sanctis tractatus, quos studiosus quisque inquirat. Claruit temporibus Lotharii et Ludovici filii ejus imperatorum, anno Domini 870. Haec*

C Nec sat videtur sonitus
Auditu solo corpore,
Ni cor purgatum teneat
Factisque jussa compleat. Cunctis, etc.
Sic mandat ipse maximus
Magister, Summi Filius,
Sensus nostrorum pectorum
Arvis diversis comparans.
Sunt, ait, rura plurima
Quis semen frugis spargitur:
Censu sed multum dispari
Reddunt accepta fenora. Sacrata, etc.
Quaedam saxorum stramine
Replentur nimis pessimo:

D Trithemius. Ex libro Epistolarum abbatis Caspary, quem Metzlerus ms. legit, item ex Vita sancti Galli quam sanctus Notkerus carmine scripsit, patet Hartmannum fuisse discipulum sancti Notkeri, qui ibidem Hartmannum interlocutorem introducit. Meminit item Hartmanni Eckerhardus Junior monachus Sancti Galli ms. Testatur autem Metzlerus se hunc Hartmanni, caeterosque XIII hymnos transcripsisse ex vetustissimo codice ms. qui fuerit scriptus sub Courado I, II, vel III, non autem sub quarto. Quoniam jam multis saeculis ante illum (circa annum nimirum 1012) Guido abbas Aretinus, excogitaverat illas quibus hodie utimur notas musicas, quas et Ecclesia ubique receperat: quas tamen ms. Codex noster nondum habet, inquit Metzlerus. De inventis autem notis illis musicis vide Trithemium, de Viris illustribus. Ord. sancti Benedicti, lib. II, cap. 74. Caxis.

Frugemque necat maximus
 Ardor solaris luminis. Cunctis, etc.
 Quædam siccato germine
 Replentur spinis horridis.
 Viarum strata plurimis
 Officiunt seminibus. Sacrata, etc.
 Ast qui felices fertili
 Glebas fecundat germine,
 Illum lætantem cumulat
 Fructus laboris centuplex. Cunctis, etc.
 Sic voluntatis integræ
 Perfecta nitent opera,
 Terraque cordis optimi
 Contentum refert numerum. Sacrata, etc.

Ejusdem HARTMANNI de natali Innocentium, ad processionem.

Salve, lacteolo decoratum sanguine festum,
 Salvete, innocua corpora fusa neci.

Concinit, ecce, Deus, tibimet grex iste pusillus,
 Festivum laude præveniendi diem. Salve, etc.

In qua morte pia puerorum maxima turba
 Occidit, et victrix regna superna capit. Conci-
 [nit, etc.

Nam quod terrenum metuit disperdere regnum
 Impius immani rex feritate furit. Salve, etc.

Aud erat regem, quem cuncta oracula dudum
 Spondebant vatam virgine matre satum. Sal-
 [ve, etc.

Judaicæ gentis quem debita regna manerent,
 Hocque magos stella testificare nova. Conci-
 [nit, etc.

Nec mora, pestifera succenditur efferus ira,
 Dum sibi præripier regia jura timet. Salve, etc.

Mox jubet innocuam ferro prosternere plebem,
 Destinât atque neci corpora lacteola. Conci-
 [nit, etc.

Perderet ut Christum, dum nemo evaderet ipsum,
 Inter et innumeros perdere hunc puerum. Conci-
 [nit, etc.

Ejusdem HARTMANNI de eadem festivitate.

Cum natus esset Dominus,
 Turbatur rex incredulus,
 Magi tulerunt munera,
 Quos stella duxit prævia.
 Herodes rex interrogat,
 Quo Christus nasci debeat,
 Locumque dici flagitat,
 Ut hunc necare valeat.
 Adorant magi Dominum,
 Viamque carpunt aliam,
 Nec sævi regis impiam
 Ultra vident præsentiam.
 Tunc rex Herodes fervida
 Succenditur insania,
 Mandatque sterni millia
 Lactentium innumera.
 Completur sæva jussio,

A Mactatur omnis pusio,
 Ætatis bimæ parvuli,
 Vel infra subduntur neci.
 Mas omnis infans occidit,
 Quem novus partus protulit:
 Scrutatur, ah! cunabula,
 Ac ipsa matrum ubera.
 Quid furis, crudelissime,
 O carnifex et pessime?
 Hic solus qui requiritur,
 Impune Christus tollitur.
 Pectus tenellum rumpitur,
 Matrum sinus perfunditur;
 Sed lactis plus quam sanguinis
 De loco stillat vulneris.

B Salve, lactens exercitus,
 Flores sanctorum martyrum,
 Ad aram summi Numinis,
 Qui læti semper luditis.
 Nos vos laudantes pueros
 Semper juvate precibus,
 Vobiscum uti jugiter
 Possimus læti psallere.

Ejusdem HARTMANNI Litanie, ad processionem, diebus Dominicis.*

Humili prece et sincera devotione
 Ad te clamantes semper exaudi nos.
 Summus et omnipotens Genito qui cuncta creasti
 Æternus Christus, Filius atque Deus.
 Nec non sanctificans, dominator, Spiritus æternus,
 Unica Majestas, trinaque sola Dei.
 Ipsa Dei, Genitrix, reparatrix inclita mundi
 Quæ Dominum casto corpore concipiens,
 Perpulsa radias cum virginitate pudoris,
 Indignos famulos, virgo Maria, tuos.
 Angelici proceres, cælorum exercitus omnis,
 Æterno semper lumine conspicuus
 Agmine ter trino supero per sidera regno
 Laudibus æternum concelebrans Dominum.
 Petrus cum Paulo, Thomas cum Bartholomæo
 Et Jacobus sanctis nos relevent precibus.
 Andreas, Mathæus, Barnabas, atque Joannes
 Mathias, Lucas, Marcus et alisonus.
 Cælus apostolicus duodeno sidere comptus
 Accipitius cunctos protege nos famulos.

D Et quos multiplici lacerant per crimina pestes
 Peccata absolvens, fac bona cuncta sequi.
 Nunc Stephanus, Linus, Clemens, Anacletus et al-
 [mus
 Xistus, Alexander, Corneliusque pius,
 Hippolytus, Vitus, Laurentius, atque Modestus,
 Chrysogonusque pius nos miserando juvent.
 O vos martyrio decorati in nomine Christi
 Conspicui testes, purpurei proceres.
 Qui bello invicti superastis demonis iras,
 Conspirata manus vincere morte minas.
 Silvester, Damasus, Gregorius, Ambrosiusque,
 Hillarius, Zeno, Maximus, atque Leo.

* Has litanias canonizavit etiam Nicolaus III Pont. Max., et nostri in Rogationum diebus publice canunt, inquit Metzlerus.

Martinus, Proculus, Cæsarius, Eusebiusque
Orent pro nostris criminibus variis.
Ordo sacratus confessorum præcipuorum.
Auxilio tutos undique redde tuos.
Atque tua nosmet prece, dimittendo reatum,
Nos fragiles multum cladibus omnigenis.
Paulus et Antonius, Macharius, Arseniusque,
Pachumius, Beda, Aitala, Pafnutius.
Bertolfus, Libertinus, Basilius, atque
Hieronymus doctor, nos miserate precor.
Galle Dei summi miles fortissime Christi
Nobis nunc famulis auxiliare tuis.
Nil sic perspicuum poterit nos clara referr,
Ut decet in tali nunc patris obsequio.
Hic tibi perpetuis resonent concentibus ædes ;
Ossibus et sacris semper habetur honos.
Cum læti famuli celebrant hic festa benigni,
Laudibus iustantes nocte, dieque tuis
Dirige corda pius, et tempora dirige nostra
Atque dies lætos ducere da famulos
Ut semper valeant tibimet cantare quieti,
Te quoque cœlesti cernere luce poli.
O Dilecte Dei radians virtute corusca,
Sancte Othmare pater, junge preces pariter ;
Intercede pius, veniam poscendo misellis,
Aureque jam blanda carmina percipiens.
Summe Dei cultor, monachorum rector, et Abba,
O Benedicite, sacer, atque benigne pater.
Istud cœnobium, cœtumque tibi famulantium,
Nostraque sanctificans cuncta tuere simul.
Felicitas, Felix, Eulalia, Digna, Verena,
Peironellaque cum pia Perpetua,
Agnes, atque Agathe, Christiana, Euprepia, Tecla,
Euphemia, Regula, Eugenia atque Bona.
Virginitate chorus resplendens candidularum
Turba puellarum integritate nitens.
Quæ geminis gaudes pulchram decorata coronis
Laude pudicitæ, martyriique simul.
Omnes nunc sancti nostris succurrite lapsis
Et veniam cunctis ferte juvando malis.
Nam vestris precibus, petitis quæcunque rogantes
Annuit ipse pius, nilque negat Dominus.
Pacem perpetuam rogitamus prospice Christo,
Et sanæ vitæ gaudia longa diu.
Temperiem cœli tribuens, ut copia frugum
Omnibus exundet, ubere lætitia.
Agne Dei patris, qui mundi crimina tollis
Optata pacis munera dona tuis.

*Carmen Sapphicum cujusdam monachi Sancti Galli
anonymi.*

Christus ad nostras veniat camœnas,
Christus et vocem tribuat salubrem,
Christus et vitam vehat ad perennem
Se modulantes.

Audiat nosmet chorus angelorum,
Protegat nos plebs et apostolorum,
Patriarchæ Dei, simul et prophetæ
Vice perenni.

Martyrum turbas petinus serenas,

A Sanguinis palma, pretioque claras,
Vocis ut nostræ modulibus receptis
Gaudia præsent.

Nunc sacerdotes, monachosque claros
Ad preces nostras cupidi vocamus,
Nosmet ut semper foveant, et nostra
Pace suavi

Virginum dulces, nitidosque flores
Semper in nostro petimus favore
Esse præsentibus simul et fugantes
Noxia quæque.

Omnium sane rutilus piorum
Cœtus ad nostram vigilet salutem,
Invidum pellens rabidumque furem,
Munere Christi.

B Christe, nos servos miserare fidos,
Ob precem sanctæ nitidæque plebis,
Inter hos Magni meritum recordans,
Maxime Judex.

Per crucem sanctam, moderare nostram
Conditor vitam, tribuens quietem
Perditis culpa veniam rependens
Luminis auctor.

Pacis augmentum tribuas rogamus,
Utque salvemur pariter precamur,
Ac remittendi decus exhiberi
Te miserante.

C Ætheris blandos facilesque motus,
Frugis et largos remeare quæstus,
Regibus vitam, populisque pacem
Da, Pater orbis.

Præsuli nostro dominans faveto,
Huicque cœlestem tribuens honorem
Posthumerum Petri facito perenni
Laude beari.

Agne, qui tollis facinus reorum,
Conditor lucis, miserere nobis,
Christe, nos audi ; Patris alme Fili,
Kyrie, eleison.

Litanæ Anonymi cujusdam Patris sancti Galli.

Auxilium nostrum,	<u>XRS</u>	Vincit.
Fortitudo nostra,	<u>XRS</u>	Vincit.
D Prudentia et temperantia nostra,	<u>XRS</u>	Vincit.
Liberatio et redemptio nostra,	<u>XRS</u>	Vincit.
Murus noster inexpugnabilis,	<u>XRS</u>	Vincit.
Victoria nostra,	<u>XRS</u>	Vincit.
Defensio et exaltatio nostra,	<u>XRS</u>	Vincit.

Ipsi soli imperium, gloria, et potestas, per infinita
sæcula sæculorum. Amen.

Ipsi soli laus, honor, et jubilatio per infinita sæcula
sæculorum. Amen.

Ipsi soli virtus et fortitudo, et victoria per omnia
sæcula sæculorum. Amen.

XRS vincit, XRS regnat, XRS imperat. (*Tribus tri-*
cibus.)

Christe, audi nos. (*Tribus vicibus.*)

Kyrie, eleison. Christe, eleison. Kyrie, eleison.

Item etiam anonymi alia.

Hunc diem.	ñ. Multos annos.
Hunc diem.	ñ. Multos annos.
Hunc diem.	ñ. Multos annos.
Istam congregationem	ñ. Deus conservet.
Istam congregationem	ñ. Deus conservet.
Istam congregationem	ñ. Deus conservet.
Annos vitæ	ñ. Deus multiplicet.
Annos vitæ	ñ. Deus multiplicet.
Annos vitæ	ñ. Deus multiplicet.
Feliciter.	Feliciter. Feliciter.

Versus a RAPERTI de festiuitate sancti Galli.

ANNUA, s. ncte Dei, celebremus festa diei,
 Qua pater e terris sidera, Galle, petis.
 Ecce dies populis micat hæc sanctissima nostris,
 Quorum tu princeps auctor ad astra meas,
 Finibus Occiduis abiens, succedis Eois,
 Dans lucem plebis dogmatis igne tui.
 Quæ tenebrosa fuit fidei nec luce refusit,

* Placet hic verba Metzleri ascribere, quæ de Raperto et sancto Gallo observavit: Rapertus vir undequaque doctissimus, gravis et prudens, scholæ prouit in multos annos, adeo diligenter, ut nonnuquam missas et cursum negligeret, dicens: Bonas missas facimus, si eas docemus facere. Doctor planus et benevolus, disciplinæ asperior. Corrigit facultatem tenuit in capitulo. Disciplinæ et regularis vitæ tenax. Tantæ stabilitatis et solitudinis, ut toto anno non nisi unum par calceorum tereret. Excursus mortem, labem maximam claustrum impunitatem vocitans. Raro et præter fratres nunquam claustrum est egressus. Edidit litaniam carmine: *Ardua spes mundi*, quam papa Nicolaus III canonizavit, et nostri patres solemniter in diebus Rogationum non sine affectu cantare consueverunt. Fecit etiam versus ad processiones, quorum aliquos vidi in bibliotheca. Hymnos de sancto Gallo: *Annue sancte*; de sancto Othmaro: *Festum sacram. Laudes, Omnipotens, ferimus*. Dictavit etiam varia ad suscipiendos reges, et alia multa. Scripsit et Chronicon monasterii graviter et erudite, quod a sancto Gallo usque ad Bernardum I, qui præfuit an. 88, sua videlicet tempora perduxit, quod ms. adhuc in bibliotheca quater servatur minimum. Composuit etiam rithmice lingua Germanica Vitam sancti Galli, quam dedit populo publice in Ecclesia cantandam, quæ per Eckerhardum Juniozem translata Latine exstat in vetusto ms. Codice, et a nobis nuper translata est in iambos. His igitur et similibus doctrinæ et virtutum studiis invigilans, tandem et ipse sanctus circa claustrum sancti Galli cum languidus iret, nec tamen docere desineret, xl discipulis quondam suis canonicis, tunc quidem presbyteris, loco propter festum advenientibus, animam suam singulis commisit: quorum quisque triginta missas obituro promisit. Sicque ille lætissimus Deum ut se diutius morbo coqueret rogans, panis nitidus factus, inter discipulorum manus in paradiso, ut credimus, transiit, anno, ut ego conjicio, 883; eo enim usque scripsit, pro quo Notkerus, cui cognatus fuit, et Tutelo, plus aliis dolentes, multæ fecerunt. Eckerhardus utrobique, Bruschius, Stumpfius. Hunc Rapertum Thuregiensem appellant quidam. Fuit alius item hic Rapertus nepos hujus, sancti Notkeri discipulus, et in dialogo de Vita sancti Galli post Hartmannum mortuum ejus interlocutor. Hæc Jodocus Metzlerus, qui de sancto Gallo etiam hæc habet: Sanctus Gallus electus et dilectus Dei famulus, primus terræ hujus et loci incolæ, multorum sanctorum monachorum pater hic

A Per te cœlestem cœpit habere diem
 Hic ubi nocticolæ tenuere cubilia larvæ,
 Ad laudem Christi psallit ubique chorus.
 Hic fuit ecce feris statio gratissima sævis;
 Nunc sedes sanctis te resonante manet.
 Tu pater huc veniens, fers tecum pacis honores;
 Hinc totum pellens quidquid adesse nocet.
 Expuleras nocuum, complens dulcedine totum,
 Quo corpus linquens, spiritus astra petit.
 En hodie meritum tu post certamina palmam
 Sumpsisti, Galli, protege nos hodie.
 Jam super astra nitens famulorum suscipe laudes,
 Qui tibi devoto nunc jubilant modulo.
 Aspice propitius venerantes nobile pignus,
 Corpus præclarum, Galle beate, tuum.

B Aspice quæ canimus, expugna corda benignus,
 In rebus cunctis rector adesto tuis.
 Hinc Domino trino læti pangamus et uno,
 Qui nos nunc talem fecit habere patrem.
 Amen.

exstitit. Qui adolescens sub obedientia et regula sancti Columbani, in Scotia [In margine hæc etiam ascripsit Metzlerus: *Didici hoc ex nostrorum hominum traditione, et ex quodam viri non illiterato, qui se id audivisse ait, et legisse (Sicut et parentis utriusque nomen) ex illustri et religiosa domina comitissa Montis sancti, Friderici moderni matre. Et tradit cum Walafrido communis opinio*], spretis nobilibus parentibus, mundique pompis, vitam pauperum elegit, et ut ipse fatetur, humilitati et obedientiæ, perfectæque subjectioni indefesse semper studuit. Venit tandem cum magistro suo et undecim aliis fratribus per Britanniam et Galliam in Germaniam, et aliquandiu sub eodem abbate degens, tandem, abeunte illo in Italiam, febre correptus ipse cum duobus sociis in Germania relinquere: ex qua ut convaleuit, in hunc locum, tunc desertum penitus, Deo liberius vacaturus, recessit, quem ubi triduo jejuniis, et multis orationibus consecravit, extractis cellulis et parvo oratorio et olerum horto excitato, cœpit vivere farina, panibus, oleribus et pisciculis, in magna quidem paupertate, sed multa patientia, et spiritus jucunditate, in jugi orationis et vigiliarum instantia, corpus castigans non modo inedia, æstu et frigore, sed et cilicio et ferro. Ambitionem et vanam gloriam adeo caute declinans et fugiens, ut usque ad obitum ejus nullus discipulorum de cilicio et catena, quibus se affligebat etiam usque ad sanguinem, aliquid cognosceret. Servabat enim ea in capsella ex corio facta, quam quocunque iret, in humero ferebat, clavem ad zonam suam suspendens. Auctor primus Vitæ ejus, qui scripsit eam ex ore sanctorum Magni et Theodori, seu, ut ipse ait, Theodeodori. Cum ad principem vocaretur aliquando, clam ad tempus, longius a sua cellula diffugiens, Quid mihi, ait, cum principibus hujus seclî? Et quia in grammaticis, poeticis, et Scripturis sanctis canonicisque bene instructus fuit, multa cum sapientia et auctoritate oblatum sibi episcopatus Constantiensis honorem, quin et abbatæ Luxoviensis dignitatem ex suis humeris excussit sancti Columbani, cujus animam cœlum petentem vidit super montem sancti Notkeri ubi rivus Steinaba per rupis concava descendit, ut ait Eckerlib. Benedictionum, et Rapertus in carmine. Aliquando a principe multo argento et auro donatus, totum quod accepit, antequam ad cellam rediret, in pauperes distribuit. Cumque aliquando non nisi dimidium sextarium farinæ in promptuario haberet, et sex fratres de Luxovio advenissent, ait cellario quidnam esset ipsis in cibum. Et ut omnem substan-

Notker Lantberto fratri salutem.

Quid singula a litteræ in superscriptione significant Cantilenæ, pro ut potui juxta tuam petitionem explanare curavi.

- A. Ut altius elevetur admonet.
 B. Secundum litteras quibus adjungitur, ut bene multum extollatur, vel gravetur, sive teneatur, belgicæ.
 C. Ut cito, vel celeriter dicatur, certificat.
 D. Ut deprimatur, demonstrat.
 E. Ut æqualiter sonetur, eloquitur.
 F. Ut cum fragore seu frendore feriat, effugit.
 G. Ut in gutture gradatim garruletur genuine gratulatur.
 H. Ut tantum in scriptura aspirat, ita et in nota klisum habitat.
 I. Jussum vel inferius insinuat, gratitudinemque pro g interdem indicat.
 K. Licet apud Latinos nihil valeat, apud nos tamen Alemannos pro x, græca positum chlenge, clange, clamitat.
 L. Levare, lætatur.
 M. Mediocriter, melodiam, moderari, mendicando, memorat.
 N. Notare, hoc est, noscitare, notificat.

liam, quæ præfata tantum farina fuit, indicavit, ait illi ut inde panem coqueret, potens est enim Deus parere mensam in deserto. Et abiens ad gurgitem ad Australem plagam monasterii, cepit piscem in fluviolo xii pedes longum i et iv latum, superveniensque homo quidam devotionis causa obtulit duos cados vini, etc. Latine, Scotice, et Germanice loqui satis doctus. Unde etiam scripsit orationem et gubernandæ Ecclesiæ formam. Cum Arbonæ in festo sancti Michaelis post sacrum, ut ait Eck., ubi supra, concionem habuisset, febre ibidem corripitur, quæ etiam eum per dies xiv magis ingravescens, plenum sanctitate, innumeris clarum miraculis, inter discipulorum manus in parochiali domo exstinxit, anno suæ ætatis 95, Christi vero 640, incolatus eremi 10, adventus sui in Germaniam 26, vel, quod magis credo, 13 aut 14. Nec enim lego eum diu hæsisse vel Tuconiz, vel Arbonæ; Brigantiz vero per triennium etc. Habes de eo gravissimum, meo judicio,

- A O. Figuram sui in ore cantantis ordinat.
 P. Pressionem, vel prensionem, prædicat.
 Q. In significationibus notarum cur quærratur? cum etiam in verbis ad nihil aliud scribatur, nisi ut sequens vim suam amittere quæritur.
 R. Rectitudinem vel rasuram non abolitionis, sed crispationis rogat.
 S. Susum vel sursum scandere sibilat.
 T. Trahere vel tenere debere testatur.
 V. Licet amissa in sua, veluti valde van Græca, vel Hebræa, velificat.
 X. Quamvis Latina verba per se inchoet, tamen expectare expetit.
 Y. Apud Latinos nihil hymnizat.
 Z. Vero licet et ipsa mere Græca, et ob id haud necessaria Romanis, propter prædictum tamen r litteræ occupationem ad alia requirere. In sua lingua zitise require.
 Ubicumque autem duæ, vel tres, aut pures litteræ ponuntur in uno loco, ex superiore interpretatione, maximeque illa, quam de b dixi, quid sibi velint facile poterit adverti. Salutant te Elinici fratres, monentes te fieri de ratione embolisni triennis, ut absque errore gnarus esse valcas biennis contempto pretio divitiarum Xerxis.

sermonem super Evang. *Ecce nos reliquimus omnia*, qui et homiliz loco legitur in festivitate ejus sub nomine Bedæ; quod tamen vix videtur admittendum, nisi dicas eum mutatum, mutatis mutandis. Beda tamen nequaquam indignus est sermo. Scribunt de eo Hermannus Contractus, sanctus Notkerus iii libris; Walafridus Strabo, Augiæ abbas, qui est apud Surium, tom. V; Marcellinus, in Vita Swiberti auctor Vitæ sancti Burchardi; Jonas, in sancto Columbano; Beda, noster Pater Theodorus, in sancto Magno; Rapertus item Pater noster et Ekerhardus Junior, lib. Benedictionum, et alibi; Trithemius, Baronius, Joannes Lesæus, lib. iv, in Cheneto rege. Martyrologia pene omnia. Quem merito Alemanni suum apostolum vocant. Hæc Jodocus Metzlerus.

* Quæ sint illæ litteræ Cantilenæ, non capio ego, fideliter tamen descripta sunt, quæcumque sequebantur, præcedit autem, litania *Auxilium. CAN.*

NOTA CANISII.

Ut intelligas quis hic Notkerus, et quæ sint hæc musicæ litteræ, subjungam quæ habet Jodocus Metzlerus: Notkerus vocatus Balbulus, Magni Ottonis nepos, natus in castro Helligow, abbati Grimaldo oblati est juvenulus, voce balbulus, corpore græciliis, ad repentina timidulus, solis dæmonibus exceptis, quibus se audacter occulte et manifeste infestantibus opponebat. Auditor studiosus fuit Isonis et Marcelli. In orando, legendo, dicendo creber, et, ut verbo dicam, vere sancti Spiritus fuit vasculum, fuit etiam prophetiæ spiritu plenum. Nescias an magis mireris genus, an doctrinam, an virtutem. Primus adinvenit jubilos seu sequentias modulatas, quas ipse ad distinctionem Metensium appellabat Frigidoræ aut Occidentanæ, quas et Inter sanctissima mysteria toties Ecclesia repetit. Dilucidavit etiam

D amico cuidam litteras alphabeti, quas quibusdam notulis antiphonarum affinxerat Romanus quidam, qui ab Adriano papa ad instantiam Caroli Magni cantor Ecclesiæ Galliarum in cantu ad primævum modum Gregorianum reducebat aberrantes. Qui Romanus postea in monasterio morbo primùm detentus, omnino etiam jubente Carolo ibi hæsit. Præter illa quæ hic edita sunt, scripsit de expositionibus sacræ Scripturæ lib. 1: *Cum prudens*. De musica et symphonia lib. 1; epistolarum ad diversos lib. 1; de Vita sancti Fridolini abb. lib. 1; de Vita sancti Galli, lib. iii, Martyrologium, et alia nonnulla. Ex Græco vertit libros peribermientias Aristotelis. Per litteras sciscitanti abbati Augiensi qualis esset in hac regione terra, respondit:

Dura viris, et dura fide, durissima gleba.

Cum super quibusdam causis imperator nuntium et litteras quadam vice ad eum dedisset, ille, quasi nihil illud reputans, nuntio abituro noluit regi respondere scripto, sed tantum jussit dicere ut quod se videbat nuntius facere, id ipsum etiam imperator faceret. Laborabat autem in horto, et radicem altas inserebat, alias evelebat. Post multa cum carne, mundo et diabolo, qui eum plerumque visibiliter appetebat, patrata certamina, senio, et, ut creditur, litterarum, et lacrymarum studio cæcus effectus, multa sanctitate obiit in monasterio sancti Galli, sepultus in Ecclesia sancti Petri ad sinistram altaris cornu, uti adhuc videre est. Ubi sicut etiam ante obitum suum, innumeris propemodum claruit miraculis, maxime in variis languoribus et doloribus tollendis. Floruit anno 850, et est canonizatus intra monasterii septa et ejus totam ditionem subjectaque Ecclesias omnes, jussu variorum pontificum, maxime vero Leonis X., ab episcopo Constantien- si, imperante Maximiliano Augusto, et abbate sancti Galli

• *Litania Ratperti ad processionem diebus Dominicis ex Ms.*

Ardua spes mundi, solidator et inclyte cœli,
Christe, exaudi nos propitius famulos.
Virgo Dei Genitrix rutilans in honore perennis,
Ora pro famulis, sancta Maria, tuis. XRE.
Angele summe Dei Michael, miserescito nostri,
Adjuvet et Gabriel, atque pius Raphael. Ardua.
Aspice nos omnes, clemens Baptista Joannes;
Petreque, cum Paulo no rege doctilloquo. X.
Cœtus apostolicus sit nobis fautor, et omnis,
Ac patriarcharum, propheticusque chorus, A.
Poscere nunc Stephanum studeamus carmine sum-
[mam. X.
Ut cum martyribus nos juvet Ipse pius.
Inclyte Laurenti qui flammis exuperasti,
Victor ab æthereo nos miserate choro. A.
Splendide Silvester, Gregori ac sancte Magister,
Nos quoque cum sociis ferte juvenda polis. X.
O Benedicte pater monachorum, Galleque frater
Cum reliquis sociis nos refovete polis. X.
Maxime de Suevis, superis conjuncte catervis,
Sancte Othmare, tuum lætifica populum. X.
Inclyte Magne, tuam clemens nunc respice plebem,
Auxilios tutos undique reude tnos. A.
Virgineos flores, Agnes Agathesque ferentes
Auxilio vestris addite nos sociis. X.
Innocuos pueros resonans laude peractos,
Qui modo nos pueros dant resonare melos.
Omnes o sancti, nostræ succurrite vitæ,
Perque crucem sanctam salva nos, Christe redem-
[ptor.
Ira deque tua clemens nos eripe, Christe,
Nos peccatores audi, te Christe, rogamus. X.
Ut pacem nobis dones, te Christe, rogamus.
Crimen ut omne tuis solvas, te Christe, rogamus.
Auræ ut temperiem dones, te Christe, rogamus.
Ut fruges terræ dones, te Christe, rogamus.
Ut populum cunctum salves, te Christe, rogamus.
Ecclesiamque tuam firmes, te Christe, rogamus,
Fili celsithroni, nos audi te te rogamus.

• Si opinari liceret, crederem esse Ratperti Junioris interlocutoris et discipuli I. Notkeri, non autem

A Francisco, anno 1514. Cujus festivitàs translata est ad Dominicam Jubilate, quotannis solemniter celebranda, licet ipse obdormierit 7 Aprilis anno 912. De Notkero Contractus, Eckerardus Junior, in Casibus monasterii et lib. Benedictionum; Trithemius, Stumphius, Vadianus, Bruschius. Codex noster ante annos 600 descriptus, Stephanus Durantes, de Missa.

Vitam sancti Fridolini scripsit Balterus Seckingen- sis, eamque sancto Notkero dedicavit, cujus hoc est initium: *Notkero doctrinæ sophia famosissimo, meritorumque sanctitate beatissimo Balterus infimus servorum Dei servulus.* Fatetur auctor se in monasterio (utar verbis ejus) sancti Galli, juxta pedes Notkeri et cæterorum magistrorum scholasticæ disciplinæ vacasse. Forte hæc una est Vita sancti Fridolini, et non ab ipso Notkero, sed ad Notkerum scripta. Sed veteres et recentiores omnes a Notkero scriptam asserunt, ex quibus etiam Petrus Canisius prologo in eamdem Vitam. Hæc Jodocus Metzlerus.

B Agne Dei Patris, nobis miserere pusillis.
Christe, exaudi nos, o Kyrieleyson Ελευσων.

Ejusdem Ratperti ad Eucharistiam sumendam.

Laudes, omnipotens, ferimus tibi, dona colentes
Corporis immensi, sanguinis atque tui.
Tangimus ecce tuam, rector sanctissime, mensam
Tu licet indignis propitiare tuis. Laud.
Propitiare pius, peccata absolve benignus,
Possit ut invictis appropriare sacris. Corp.
Angelus æthereis sanctus descendit ab astris
Purificans corpus, cor pariterque pius. L.
Hæc medicina potens cœli nos ducat in arces,
Interea terris dans medicamen opis. G.
Quod colimus fragiles Salvator, respice clemens,
Summeque pascentes, protege, pastor oves. L.
C Protege quas recreas, hostis ne proterat illas,
Consolidans dono nos sine fine tuo. C.
Nam sumus indigni, quos omnes munere tali
Tu pietate tua, rex, rege castra tua. L.
Hoc, Pater omnipotens, cum Christo perfice cle-
[mens, C.
Spiritus atque potens, trinus et unus apex. C.
Versus ad regem suscipiendum, ut arb. tror, ejusdem Ratperti.

Salve, proles regum invictissimorum :
Dominus Deus exercituum memoriale tuum. Salve.
Et tu ad Dominum Deum tuum converteris. Salve.
Misericordiam et judicium custodi. Salve.
Et spera in Domino Deo tuo semper. Salve.
D Salve, proles regum invictissimorum.

Item de Veteri Testamento.

Benedictus eris ingrediens, et benedictus egrediens ;
Benedictus in civitate, et benedictus in agro :
Benedictus fructus ventris tui, et fructus terræ tuæ.
Benedicta horrea, et benedicta cellaria tua.
Dabit Dominus hostes tuos corruentes in conspectu tuo.
Faciatur te Dominus excelsiorem cunctis gentibus.

Notkeri Magistri.

Ave, beati germinis
Invicte rex et inclyte.
Omnis tibi militia

senioris propter stylum. Et hanc litaniam a Nicolao III esse canonizatam ait Metzlerus.

Occurrat ovans cœlitum.
 Intacta Christi genitrix
 Mater honora virginam,
 Chorum pudicum socians,
 Tibi procedat obviam.

Agonothetæ apostoli,
 Victoriosi martyres,
 Omnesque sancti ordines,
 Semper voccat te laudibus
 Nos pro statu parvi loci,
 Reique modo pauperis,
 Lætantes pio Domino
 Occurrimus in omnibus.

Hæc ipsa gaudent tempora,
 Floreque verno germinant
 Adventus omni gaudio,
 Quando venit optatior.

Ratperti ad reginam suscipiendam.

Aurea lux terræ, dominatrix inelyta, salve,
 Quæ domibus nostris nunc benedicta venis.
 Larga maneto tuis semper clarissima servis,
 Qui tibi mente canunt, carmen et ore serunt. *A.*
 Plus hodie solito radiat sol clarus in alto,
 Cumque serena venis nubila cuncta teris. *Q.*
 Floribus arva nitent, quia te nos visere cernunt.
 Fetibus atque solum germinat omne bonum. *A.*
 Gloria magnificæ rutilans celsissima Romæ,
 Atque itatos radiis comis amœna tuis. *Q.*
 At tibi se famulam præbet Germania fidam,
 Sæpino et facie te cupit aspicere. *A.*
 Cæsaris ipsa decens, populorum corrigis actus,
 Pluribus et validis imperitans populis. *Q.*
 Non sine fine vale, miserans et nostra tuere,
 Sit tibi magna salus, laus, honor, atque decus.

Ad descensum fontis.

Rex sanctorum angelorum
 Totum mundum adjuva.

Ora primum tu pro nobis
 Virgo mater germinis;
 Et minister Patris summi,
 Ordines angelici.

Supplicate Christo Regi,
 Cœtus apostolici;
 Supplicetque per magnorum
 Sanguis fusus martyrum

Sancte Galle, Pater almae,
 Tuo fac oramine,
 Quo dignetur his festis
 Interesse gaudiis.

Implorate, confessores,
 Consonæque virgines,
 Quod donetur magnæ nobis
 Tempus indulgentiæ.

Omnes sancti atque iusti
 Vos precamur cernui,
 Ut purgetur crimen omne
 Vestro sublevamine.

PATROL. LXXXVII.

A

Hujus, Christe rector almae,
 Plebis vota suscipe,
 Qui plasmasti protoplastum
 Ut genus gignentium.

Fac in terra fontis hujus
 Sacratum mysterium,
 Qui profluxit cum cruore
 Sacra Christi corpore.

Mitte sanctum nunc amborum
 Spiritum paraclitum
 In hanc plebem, quam recentem
 Fons baptismi parturit.

Præsta, Patris atque Nati
 Compar, sancte Spiritus,
 Ut te solum semper omni
 Diligamus tempore.

B

Rex sanctorum angelorum
 Totum mundum adjuva.

Notkeri Magistri cognomento Balbuli litania rhythmica.

Votis supplicibus voces super astra feramus,
 Trinus ut et simplex nos regat omnipotens. *Ky.*
 Sancte Pater, adjuva nos. Sancte Fili, adjuva nos.
 Compar his et Spiritus, ungue nos intrinsecus. *Vot.*
 Sancta Virgo virginum, Stella maris, Maria,
 Tu pro nobis Dominum Ora Christum Filium. *Tr.*
 Summæ sedis minister, Quis ut Deus Michael?
 Cum supernis civibus, sit nobis propitius K. L. *Tr.*
 Præco Christi Joannes, Agni Dei ostensor,
 Redemptoris Baptista, Tu nos Deo commenda. *Vo.*
 Sancte Petre, et Paule, cunctique apostoli,
 Vos orate pro vestris Christianis populis. *Trinus.*
 Juncti sancto Stephano, universi martyres,
 Estote auxilio populo catholico. V. I. K.
 Sancte Galle, succurre; sancte Othmare, subveni,
 Nos, cum confessoribus, Adjuvando precibus. *Tr.*
 O martyr Felicitas, Cohors atque virginum,
 Postulate pro nobis majes atis Dominum. *Votis.*
 Omnes sancti Domini, Angeli et homines,
 Vos ad aures divinas, ferte preces sedulas. *Trinus.*
 Ut nobis remissio peccatorum donetur,
 Aeris temperies, Terræque fertilitas. *K.*
 Pacem nobis imploret vestra intercessio,
 Sanitatem corporum, Et perenne gaudium. *K.*
 Ut famem et morbi vim, Amovere dignetur
 Omnipotens Dominus, obtinete precibus. *Votis.*
 Ut sæviens gladius, Et paganus populus,
 Depellatur a nobis, Te rogamus, Domine. *Trinus.*
 Ut pastorem tueri. Nostrum velis et clerum,
 Omnes simul oramus, Jesu CRISTE, audi nos. *K.*
 Ut rex noster Chuonradus, Ejus et exercitus,
 Hinc et inde servetur, Oramus CRISTE, audi nos. *Vo.*
 Ut cruore redemptum Pretioso populum
 Conservare digneris, Oramus Christe, audi nos. *Tr.*
 Animas catholicas, In æterna requie
 Confoveri jubeas, Oramus Christe, audi nos. *K.*

Omnes tibi canimus. Universi clamantes,
 Vocibus et cordibus, Oramus Christe, audi nos. *Tr.*
 Oramus Christe, audi nos, Christe, Christe, audi nos.
 Kyrieleyson canimus, Christe eleysen psalli-
 [mus. *Votis.*]

*Hymnus Notkeri Magistri cognomento Balbuli de sancto
 Columbano ad utrasque Vesperas et ad Laudes.*

Nostri sollemnis sæculi
 Refulget dies inclita,
 Quo sacer cælos Columba
 Ascendit ferens trophæa.

Sed priusquam eum mater
 In auras lucis ederet,
 E sinu solem prospexit
 Terris lumen diffundere,
 Qui post alius Hybernia,
 Sacro edoctus dogmate,
 Gallica arva adiens
 Plebi salutem tribuit.

Ægri sanantur ocuis,
 Nautis [*Ms.*, acutis] producit latices,
 Piscis [*Ms.*, priscis] in usum præbetur,
 Cedit imber a segete.

Prolem capit sterilis,
 Ales rapinam reddidit,
 Fanis horrea augentur.
 Abscissa caro sospes est.

Tactus vidit, nec cernitur,
 Sentit damna ergastulum,
 Fugit pestis ab homine,
 Quam dæmon sævus miserat,

Ligeri scapham retinet,
 Ablato furto prodeunt,
 Cæcusque lumen recipit,
 Præbendo cibus augetur.

In esca salis veniunt,
 Fere jussis obediunt,
 Fides patrari conscia.
 Novit quod possit omnia.

Deo Patri sit gloria
 Ejusque soli Filio,
 Cum Spiritu paraclyto
 Et nunc et in perpetuum.
 Amen.

Versus Hartmanni ad suscipiendum regem.

Suscipe clementem, plebs devotissima, regem,
 Ducque canens Galli tecta sub alta pii.
 Jam benedicte veni, rector dignissime mundi,
 Dextera te Christi, protegat arce poli,
 Actibus in cunctis tibi prospera cuncta superne
 Proveniant, votis et sine fine piis.
 Hoc nos instanter rogitamus pectore fido,
 Hoc petimus omnes, nocte dieque simul.

^a Eiusdem forte, immediate enim in *Ms.* sequitur.

^b Habemus Vitam sancti Magni ex *Ms.* monasterii sancti Magni in pede pontis Ratisp., scriptam a

A Te nobis blandum dederat dilectio Christi,
 Qui nosmet tanta sedulitate foves.
 Insita te nobis bonitas et sancta voluntas
 Ante dedit charum quam quoque visus eras.
 Cernere nunc faciem liceat virtute nitentem,
 Optio quod nostra sæpe cupita fuit.
 Rex Dominus regum factor, rectorque potentum
 Qui de terreno prætulit imperio.
 Illic te confortet semper, virtute polorum,
 Et secum regno lætificet supero.

Waldrammi, decani.

Rex benedicte, veni, visens habitacula Galli
 Othmari tectis accipienda sacris.

Istud sanctorum concludit millia templum,

B Quam subiens ædem, experiaris opem.
 Jugiter ista suis se servet turba sub alis,
 Cujus reliquias hæc tenet aula pius.

Francia te Suevis, o rex, direxit alendis,
 Jam pecuare tuum pasce diu viduum.

Noricus, et Sclavus, Bemanus, Saxo, Turingus,
 Corde manent alacri te dominante sui.

Occiduae gentes, Hispania, Gallia triplex,
 Se studeant propere sub tua sceptrâ dare.

Italiam populus diverso sanguine mistus
 Ad te pigmentis palliolisque ruat.

Ebrus, Thermoodon, Thrax, Nuchni, Bosphorus,
 Sumant maxillis jam tua frena suis. [*Ufene,*

Ilos inter populos nostri miserere, monarcha.
 Commonitus fido a Salomone tuo.

C Fias placatus nobis, maneasque misertus,
 Quos stirps Scottorum suasit in hanc eremum.

Item, de quo supra ^a.

Imperatorum genimen potentum,
 Macte regnorum novitate mira,
 Semper antiquis famulis, benigne
 Rex, miserere.

Franciæ regis miscuere, patres
 Fulgidi regis Karoli, per orbem
 Nec minus matres Alemanna tellus
 Misit honores.

Hic domus, hac est patria creatus
 Fautor Othmarus, Benedictus abba,
 Gallus et Scottis veniens beavit
 Omnia nostra.

D Barbaros terrens, proprios foveto,
 Cum quibus omnes Orientis artes
 Immo quadrati superabis arvi
 Summa vel ima.

Juris et pacis moderator æquus,
 Temperas, fortis vigeas per omne
 Tempus, hic degens, super astra cæli
 Hinc abiturus.

Versus Ratperti de sancto Magno ^b.

Mire cunctorum Deus et creator,

Theodoro socio sancti Galli et sancti Magni, quam Theodorus in sepulchro sancti Magni ad caput deposuit. *Can.*

Mitis et fortis, solidator orbis,
Vota servorum tibi subditorum
Aspice clemens.

Pangimus clarum cupidi triumphum
Mente gaudentes, simul et precantes,
Sanctus ut præsens super astra gaudens
Nos benedicat.

Ille dum vita fruitur caduca,
Lucis æternæ radios videre,
Visibus cordis studuit sub imis
Fretus ab altis.

Nomen hic Magni reserando plebi
Viribus magnis, colitur celebris,
Auctus a Gallo superis amando
Dogmate largo.

Hostis immitem domuit furorem,
Pacis auctorem comitando suavem.
Omnibus sanctæ placidæque vitæ
Normula factus.

Ille post clarum remanens magistrum,
Ejus exemplis inhians beatis,
Turbidum mundi reprobans honorem,
Terrea sprevit.

Spiritu pauper fuit hic minister,
Hinc et in regno micat ille dexter,
Mitis exstabat, tenet atque terram
Viva gerentem.

Fervido plâctu simul hic dolebat
Inde solatum Dominus coronat,
Tristibus spretis, lacrymisque terrens
Perpete regno. Mire.

Famis en justæ, pariter sitisque
Damna perpeasus, fuit hic beatus,
Unde divinis dapibus repletus
Gaudet in astris. Mire.

Hic fuit clemens, miserans misellos.
Ejus et Judex miseretor alius
Tota cum mundi species abibit,
Fine sub uno. Mire.

Corde nam mundo fuit atque puro,
Hinc Deum clare meruit videre,
Filius summi simul et vocari
Pacifer ipse. Mire.

Persecutorem toleravit iste,
Justa dum vovit, Dominoque reddit,
Inde cœlestem merito decorem
Possidet ipse. Mire.

Bis quater summis speciebus ecce
Præditus splendet Pater hic beatus,
Omnibus nobis veniam benignus
Conferat idem. Mire.

Inde nunc cœli rutilans in aula,
Cujus æternæ sociusque turmae
Nostra placatus pius et benignus
Crimina tergat.

Præstet hoc nobis Genitor perennis,
Natus et plenus Patrii vigoris,
Spiritus sancti moderante nostros
Lumine sensus. Mire.

A Versus ad solemnem per campos et montes processio-
nem de reliquiis sancti Galli, ibi tum præsentibus,
ex eodem.

Jam fidelis turba fratrum voce dulci sonet,
Hymnum dicat, et serena partiatur dragmata,
Dulce pondus et beatum in lectica deferens.

Scandens et descendens inter montium confinia,
Silvarum scrutando loca, valliumque concava,
Nullus expers ut locus sit istius solaminis.

Jamque cœlum, jamque terra, jamque pontus lau-
| dibus

Plaudat, atque circumquaque vox emissa plebibus,
Auctorem patremque tanti clari luminis.

Hinc exultent astra cœli, lacteusque circulus,

Signa tum bisseña Conditi, et corona nobilis

B Ornatusque totus soli Conditori cognitus.

Nos istorum semper clara secuti munia
Sanctitati tantæ cantu personemus bombico,
Exaudire quod delectet cuncti platen sæculi.

His inceptis adsit alma Felix et Theotocus.

Adsit Petrus, hunc sequatur omnis atque apostolus.
Martyr et confessor atque turba sancta virginum.

Nunc Redemptor et Creator, auctor veri gaudii
Largiatur aptam vobis virtutis fiduciam,
Ut sibi volendo digna, captemus perennia.

Item de quo supra, anonymi, etc.

O rector invictissime,
Regumque sator inclyte,
Nostras preces cum carmine
Intende nunc piissime.

C

Timenda res est denique,
Præsumimus quam tangere,
Artus est horum pangere
Quos tu besti in æthere.

Absterge nostrâ, quæsumus,
Peccata, que commisimus.
Ut sancta membra tangere
Non pœna sit, sed præmium

Adest fides promptissima,
Spondens per ista munia
Nos adjuvari certius,
Discedat hinc jam perfidus:

Nam Spiritus ex sidere
Hæc creditur revisere,
Gaudens honorem provehi
Quandoque reddendum sibi.

D

Nunc Magnus iste nomine,
Majorque Christi munere.
Defendat alma gratia,
Plebis viantis pectora.

Portamus ecce cernui
Pignus decoris splendidi,
Nunc plane nunc per ardua
Ad sedis apta culmina.

Hic civium cœlestium
Lux clara splendet obvia,
Ac compares fidissimii
Junguntur ore nobili.

Illinc Parentis gloriam
Summique Nati gratiam
Cum claritate Spiritus,
Lactis canamus vocibus.
Amen.

** De sancto Magno.*

Carmina nunc festis psallamus rite choreis,
Obvia lætantes pectora qui serimus.
Aurea jam resonent redimitis carmina bombis,
Quæ variis mistim vocibus aura ferat.
Nil sic perspicuum poterit vox clara referre,
Ut decet in tali nunc patris obsequio.
Sic devota tamen pandamus ora, canentes,
Pectore de puro hos referendo sonos.
Istuc jam properans Domini delecte propinqua,
Quo tibi cœdigna corporis aula nitet.
Ihc tibi perpetuis resonent concentibus ædes
Ossibus et sacris semper habetur honos.
Dum læti famuli celebrant hic festa benigni
Laudibus instantes nocte, dieque tuis.
Lætus ob hoc nostros blandusque invisito fines,
Atque pius servis auxiliare tuis.
Jam nunc servitiis famulum consuesce tuorum
Prosper et hunc vultum flecte serene tuum.
Dirige corda pius, et tempora dirige nostra,
Atque dies lætos ducere da famulos.
Ut semper valeant tibimet cantare quieti,
Te quoque cœlesti cernere luce poli.
Sternere supplicibus isthæc modo patria notis,
Et venerans tanti suscipe membra viri.
Ipsam omnigeno decorans cum flore plateas
Lumina perpulchris obvia lampadibus.
Adveniunt pariter, nec non comitantur eundem
Perspicui fratres, angelici proceres.
Qui sancti feretrum circumvolitando beatum
Alarum expansu undique membra tegunt.
Inde Columbanus noster Pater atque magister
Alpibus excursis aëriisque viis.
Ilic aderit præsens, alacrisque ad gaudia tanta
Agmina conjungit consociata simul.
Conjunguntur ei celeres, gressusque fatigant,
Tres quoque Francorum Scotigenæ pariter.
Quos votans fama asciscens ad gaudia tanta,
Unitos tulerit dulcibus obsequiis.
Obvius hinc proprios Gallus producit alumno,
Longius occurso appropereans rapido.
Ihunc circum melium numero:is cœtibus auctus
Densatur nitidus cœlicolum populus.
Omnes qui pariter sancta de voce salutat,
Et proprios Lares Magne subire rogat,
Ut quos ætheri retinet communiio templi,
Ilic quoque consortis jungat honoris amor.
Interea Othmari præstabit cura beati,
Mansio constructa quoque parata fiat.
Ut nihil displiceat venietis hospitii ori,
Omnia splendenti sed niteant facie.

** Inceri auctoris, monachi tamen sancti Galli, atque ut videtur, Hartmanni, propter quosdam ejus versus quos habet etiam in Litania Humili prece. CAN.*

A *Invitatio sancti Magni, anonymi*

Miles ad castrum properes novellum,
Pridem et notos repetas locellos,
Posside terram tibi præparatam
Jam comes Galli, sociare illi.

Nos sua, Magne,	Pignora Gallus
Miserat ad te	Teque venire
	Miles.
	Oppido poscit.
Nunc studet ille	Rus laquearque
Te veniente	Comere laute,
	Miles.
Sexus uterque,	Vir mulierque.
Turba pedestris,	Cœtus equestris,
	Miles,
	Vociferantur.
B Te, Pater, ætas	Expedit omnis,
Ut veniendo	Cuncta mederis ;
	Miles.
	Et modulantur.
Quando parata	Ingrediaris
Tecta, Patrone,	Nos famulantes
	Miles.
	Ipsæ tuere.
Ad tua quisquis	Limina stratus
Te sibi poscat	Sancte favere,
	Miles.
	Esto mi certus.
Igne nocivo,	Grandine, morbo,
Dæmonis astu,	Marte, fameque
	Miles.
	Protege cives.
Corporis ut qui	Relliguarum
Condere partem	Promeruerunt,
	Miles ^b
	Javeris illos.

C *Notkeri physici, seu salionis, hymnus de una virgine.*

Hymnum beatæ virginii
Die turba voce supplic,
Laude Deum per omnia,
Ejus canens miracula.
Infirma mundi eligit,
Et magna spernens projicit,
Infirmitatem fortia,
Confortat autem vilia.
Quod nunc in alma virgine,
Palam valemus ceruere,
Sexum domans quæ labilem,
Vitam gerobat castibem.
Pomposa mundi gaudia
Contempsit ut ludibria,
Soli Deo se subdidit
Ilique totam tradidit.
Deo Patri sit gloria, etc.

D

Eckerardi decani hymnus de simpliri confessore.

Confessor æterni Patris,
Invictæ miles Filii,
Athleta fortis Spiritus,
Nobis fave poscentibus.
Crucem Christi tu bajulas,
Christoque confixus cruci
Jucunda spernens sæculi
Gaudes modo in regno Dei.

^b Hactenus ex ms. Codice qui fuit sub Conrado Cæsare exaratus. CAN.

Nunc ergo nobis, quæsumus,
Præsens adesto cominus.
Omne impetrando commodum.
Atque perenne gaudium.
Præsta. p.

*in eodem sancto Gallo anonymi hymnus, quotannis in
ejus solenne cantari solitus.*

Vita sanctorum, via, spes, salusque,
Christe, largitor probitatis, atque
Conditor pacis, tibi voce, sensu
Pangimus hymnum.
Cujus est virtus manifesta, totum
Quod pii possunt, quod habent, quod ore,
Corde vel factis cupiunt amoris
Igue flagrantes.

Qui tua sanctum pietate Gallum
Indicem lucis superæ dedisti
Ejus ut docti monitis tenebras
Mente fugemus.

Hic ad exemplum volueris cautoræ
Actibus sese prius excitavit,
Ut quod ingressit vigor instruens
Vita probaret.

Qui potens verbo, venerandus actu,
Semper æternis inhians lucellis,
Plura virtutis meruit supernæ
Signa patrare.

Quæsumus, mundi sator et Redemptor,
Ut sacris ejus meritis tueri,
Hanc velis plebem, tribuens quod optat
Corde benigno.

Temporum pacem, fidei tenorem
Languidis curam, veniamque lapsis,
Omnibus præsta pariter beatæ
Munera vitæ.

Ne quibus tanti dederas patroni
Prima provisor documenta clemens,
Illius sacram patiaris unquam
Defore curam.

Hujus obtentu licet actitari,
Iste ne laudem tibi summe rerum
Rector acceptam, locus expedire
Cesset in ævum,

Hoc Patris proles, Pater hoc benigne.
Spiritus præsens, hoc uterque compar,
Nunc et æterno facias pereuni
Pariter sæclo.

*Notkeri medici doctoris (ut eum antiquissimus De-
functorum Liber appellat) excellentissimi hymnus
de sancto Othmario usitatus etiam.*

Rector æterni metuende sæcli,
Auctor et summæ bonitatis ipse,
Quas tibi laudes ferimus canentes,
Accipe clemens.

Festa quæ sanctis colimus trophæis,
Nomen Othmari resonant beati,
Cujus optandis meritis, Creator,
Illa dicasti.

A Qui patrum normas imitando sacras,
Victor in duro validus duello,
Hostis atrocis rabiem subegit
Belliger audax.

Principum sævas doluit rapinas,
Inde raptorum studiis gravatus,
Martyris palma meruit superna
Scandere regna.

Ejus ad sanctum tumulum patescit
Quanta splendoris teneat perennis
Dona, cum semper capiant ibidem
Lassa vigorem.

Cassus auditu, vacuus loquela,
Captus gressu, capiunt salutis
Munus optatum, relevante sancto
Languida quæque.

B Quæsumus nobis, Dominator orbis,
Hujus obtentu veniam misertus
Confer indignis, tribuens manentis
Gaudia lucis.

Hoc Pater summus, Patris atque Natus,
Præstet et clemens utriusque Flatus.
Trinitas simplex, et ubique Princeps
Omne per ævum.

*Sancti Notkeri cognomento Balbuli ad Luitwardum
abbatem Bobiensem, archicapellanum, Cæsaris pro-
lectorem (ut ipse loquitur) mitissimi Galli, conclusio
dedicatoria prioris partis sacrarum sequentiarum.
Habentur in ipso opere.*

Pars, Luitwarde, prior finitur calle sub arcto,
C. Conmotam cane post terram, miserumque profun-
[dum,

Lætitiæque melos, sanctique decens habitaculum,
Atque oculos Regi meditare intendere cæli:
Jerusalem donec merearis scandere celsam,
Qua deridebis quondam cedentia flagra,
Et cum Rege tuo gaudebis hic crucifixo,
Posterior pratis renitet cum floribus amplis.

De Spiritu sancto, anonymi. (Ex vetustissimi codice.)

Pneumatis æterni, Deus, adsit gratia nobis,
Et tibi devotos sanctificet famulos.

Purgator idem sordium,
Discretor et ornatuum
Cunctis in se fidentibus
Adsit protector sedulus.

D Sanctorum cogitatum
Suasor et meditatuum,
Unguento tuo, quæsumus,
Unge nos, sancte Spiritus.

Spirando suave sensibus
Infunde lumen cœlitus
Possint ut mere splendidum
Contemplari principium.

Ex prisca quondam vatibus,
Diversis ænigmatibus,
Clausurum matris uterum
Promisisti Dei Filium.

Electi gregis principes,
Et bellatores milites,

Donasti forti pectore
Nescio pœnis cedere.
Intende votis supplicum
Tibi nunc spirantium,
Per quem devoti gemitus
Parantur Dei auribus.
Dignatus idem hodie
Terrestria invisere,
Formasti mores hominum
Exemplar ad cœlestium.
Splendor, virtus, laus tibi sit,
Cum Patre par et Filio
Sacrato sancte Spiritus
Per sæculorum sæcula.
Amen.

Carminis de sancto Stephano fragmentum, anonymi. B

Primus inquit Stephanus mercedem sanguinis imbre
Afflictus lapidum, Christum tamen ille cruentus
Inter saxa rogat, ne sit lapidatio fraudi
Hostibus, o primæ pie as miranda coronæ!
En vice nos Stephanum Dominum pulsando canamus.

Agite. Jam sequitur cantus soluta oratione.

Fragmentum carminis sancti Tatonis.

Rex pie, Rex regum, regnans, o Christe, per ævum
Qui mare, qui terras, cœli qui sceptrâ gubernas:
Noxia depellens, culparum debita solvens,
Qui super astra sedes, Patri deitate cohæres,
Es quoque sermo Patris summi, reparator et orbis,
Lux, via, vita, salus, spes, pax, sapientia, virtus,
Hic tibi laus resonet, chorus hic in laude resultet.

De Epiphania.

Tribus signis Deo dignis
Dies ista colitur,
Tria signa laude digna
Cœtus hic persequitur,
Stella magos duxit vagos
Ad præsepe Domini.

Congaudentes omnes gentes
Ejus psallant nomini,
Novum mirum, aqua vinum
Factum est ad nuptias,
Mundus credit, Christus dedit
Signorum primitias.

A Joanne in Jordane
Christus baptizatus est,
Unde lotus mundus lotus
Et purificatus est:
Lector, lege. A summo rege
Tibi benedictio
Sit; in cœlis plebs fidelis
Psallat cum tripudio.
Amen.

Fragmentum de Nativitate, anonymi.

Laudemus omnes Dominam,
Qui Virginis per uterum
Parvus in mundum venerat
Mundum regens quem fecerat.

A

Aliud de sancta Agnete.

Inclita virgo Dei sancto conjuncta pudori
Agnes accensa studet obvia lampade Christo,
Virginibus comitata piis, queis carmine laudes
Concinit iste chorus recolens pia facta benigne.

Item tropus alius de Resurrectione Domini.

Exsurge, Rector gentium,
Nec moriturus amplius,
Orbemque totum posside
Tu redemptum sanguine.

Item versus alii vetustissimi de sancto Notkero.

Optans misceri Notkerus in æthere plebi,
Cujus dulcisonis nox nunquam cessat ab hymnis,
Gaudia dum licuit crucis hoc in carmine ludit
Quod Domino laudi, Galloque studebat honori.

Et

Plurima falsidicis indulsit flens inimicis.
Pluraque pandebat fore quæ ventura videbat.

De sancto Joanne evangelista.

Ad Laudem Regis gloriæ
Vox intonet Ecclesiæ,
Propter Joannis merita
Hæc recitans præconia.
Proclamabat saluberrime
Spiritus sancti carmine,
Quam fideles perpendite.
Ut percipiat gaudia
Conditoris perennia :

Et qui continens est, etc.

Quia dulcis est gratia,
Suavis misericordia,
Mirabilis in gloria.

Cibavit illum pane, etc.

Dum supra pectus Domini
Reclumberet altissimi.

Et aqua sapientiæ, etc.

Ut paradisi fluminis
Totum orbem cœlestibus
Irrigaret dogmatibus.

Et firmabitur, etc.

Ut arce Sion positus
Præmineat virtutibus.

Et exalt. illum, etc.

Cum æquo mundi Judice
Throno sedentem gloriæ.

In medio Ecclesiæ, etc.

In voce evangelica,
Ad divina præconia.

Et implevit illum Spiritu, etc.

Ut more volans aquilæ,
Solem spectet Justitiæ.

Et stola gloriæ, etc.

Inter sanctorum agmina
Coronis rutilantiæ,
Et luce solis candida.

C

D

* Metzlerus putat esse Hartmanni, nam in Ms. erant annexi versibus Hartmanni. CAN.

Jucund. et exult.

In angelorum curia
Perfecta immortalia.

Et nomine æterno.

Quam dilexit præ omnibus
Unicus Dei Filius :

Dominus Deus noster.

O Joannes theologe,
O Christe dilectissime,
Tuis lætos solemnibus
Cœli conjunge gaudiis.

Anonymi, de Epiphania exponens lectionem Isaia
Surge illum.

Præsentis festi gaudia,
Æterna luce splendida,
Ita pandit Ecclesia,
Sub Jerusalem specie,
Que jacebat in tenebris
Per primi culpam hominis.

Surge, etc., gloria Domini super te orta est

De virginali utero,
Obumbrante Paraclito,
Teste vatam præconio.

Quia ecce tenebræ operient, etc.

Judæa enim perfida,
Peccatis obscurissima,
Contempsit hæc præsentia,
Cœlestis regi. i lamina.

Super te autem oriatur Deus.

Cujus ortu tripudians
Angelorum symphonia,
Sub noctis canticinio
Dulci deprompsit organo.

Et ambulante, etc.

Stella ducente prævia
Ad pueri cunabula,

A

Ubi lactat puerpera
Ipsam qui regit sæcula.

Leva, etc., venerunt tibi.

Ut fidei per gratiam
Provehantur ad gloriam.

Filii tui de longe, etc.

Supremi Regis gratia,
Qui præconum instantia
Ex quadro mundi latere
Intra sinum Ecclesie
Multos in fide colligit,
Et cœli cives efficit.

Tunc videbis, etc., omnes de Saba venient.

Cum myrrha imputribili
Ad sepulcrum Domini,
Cum Deus et rex gloriæ
Adoratur in homine.

B

Tropus de Nativitate.

Laudemus omnes Dominum,
Qui Virginis per uerum
Parvus in mundum venerat
Mundum regens quem fecerat.

Alius de sancto Joanne evangelista.

Dilectus iste Domini
Joannes est apostolus,
Scriptis cujus et monitis
Pollet decus Ecclesie.

C

Alius de Epiphania Domini.

Forma speciosissimus,
Manuque potentissimus,
Ex Davidis origine
Natus Maria virgine ^a.

^a Hujusmodi, ut appellat, tropos plures dictavit sanctus Tutelo, quos ubique sequuntur gravissimæ

antiphonæ. Utrum vero etiam hos fecerit, mihi incompertum, sed valde credibile est. METZL.

NOTA CANISII.

Quia hos, ut appellant, tropos, Jodocus Metzlerus putat a sancto Tutelone conscriptos, volui, ut sciatur quis Tutelo sit, subjungere quæ Metzlerus habet lib. de illustr. Viris sancti Galli. Beatus Tutelo (qui olim vulgo sancti Gurtli), magnorum et nobilium parentum filius, monachus in sancto Gallo professus, pi tor, poeta, orator, musicus et egregius ἀρχιδύπτης, in utraque lingua potens, promptus natura, serio et joco festivus, voce clarus, cælatura elegans. Pingebat aliquando in Metensium urbe imaginem D. Virginis, et ecce duo angeli ad ipsum in habitu peregrinorum accedentes eleemosynam petunt, qua accepta ad quemdam clericum sese convertunt, et aiunt illi: Domina illa, quæ illi radios ita ad manum dat, nunquid illius soror est? Stupens clericus (quia ibi consistens nihil simile viderat) appropinquat, et quod antea latuit, etiam illi sit palam. Unde se cohibere non valens, ait illi: Benedictus tu, Domine pater, qui tali magistra uteris ad opera? Qui cum ipsos quid dicerent nescire assereret, vehementer in illos inrectus, ne cui tale quid dicerent interminatus est.

Statim peregrini transeuntes disparuerunt. In crastinum autem cum gloriam talem de se plures audiret dicitare, occulte sese subtrahens, cessit e medio, neque jam ultra in urbe illa operari volebat. In plantie autem ipsa aurea cum reliquisset circulum vacuum, nescio ejus arte tales cælati sunt apices:

Hoc panthema pia cælaverat ipsa Maria.

Et imaginem quidem quasi sedentem cunctis aspicientibus mire venerandam tanquam vivam reliquit. In reditu autem ad monasterium (dicebant Patres) cum signum ad missam daretur, in villa quadam per invocationem sancti Galli dæmonium eum ejecisse et quodam in templo illo tunc debacchante. Erat in publico lætus, in angulis lacrymosus, in choro strenuus, honoris Dei zelator mirus. Et cum egregie doctus esset, edidit non pauca ingenii et devotionis suæ monumenta, ex quibus sunt multi tropi et melodie, quarum etiam in sancta missa usus est. Cujus universa dictata singularis et agnoscibilis melodie sunt, quia per psalterium, seu per rotam (textus habet rot-

tham); qua potentior ipse erat, neumata inventa dulciora sunt, ut apparet in *Hodie canendus est et Omnium virtutum gemmis*, quos quidem tropos Carolo regi ad offerendum, quem ipse rex fecerat, obtulit canendos. Qui rex etiam, *Viri Galilæi* cum dictasset, Tuteloni versus addere injunxit, ut aiunt: *Quoniam Dominus Jesus cum esset, Omnipotens genitor, fons, et origo, cum sequentibus, etc.*, hos enim solos libuit adferre, ut, si musicus sis, quam dispar ejus melodia sit videas. Mortuus est opinione omnium sanctus, et sepultus in monasterio in sacello sanctæ Catharinæ (quod sicut et cœmeterium illi contiguum

sancti Tutelonis vocatur) ad dextrum altaris cornu, hoc epitaphio:

Virginis almissæ pictor egregius Tutelo
 Excelleus meritis et pietate potens.
 Nemo tristis abit, qui te colit et veneratur,
 Fers cunctis placidam quippe salutis opem.

Floruit tempore sancti Nolkeri, sub Bernardo abbate, circa an. 883. De eo Eckerhardus in libris *Casuum et Benedictionum*, et *Codex* ante mille annos scriptus, Bruschius, etc. Hæc Metzlerus, qui diligentissime ex antiquis monumentis collegit.

Versus in Nativitate Domini canendi in processionibus *.

Salve mirificum semper Deus in Patre Verbum,
 Mirifico partu jam caro carne satum.

Venisti mundo nova gaudia condere mœsto,
 Et tibi devotis pandere te famulis.

Resultent nostræ tibi, virgo Maria, cancœne,
 Quæ rutilas tantis congrua mysteriis.

Sed quæ condignas tibi lingua rependere laudes
 Prævalet, extollens nomen ad astra tuum?

Quem non immensi capiat teres orbita mundi
 In tua se clausit viscera factus homo.

Cœlum curvavit, sola fecit, et æquora fudit,
 Principii princeps, omnæ quod est faciens.

Excrescens lapis, absque manu de monte revulsus,
 Mole sui mundum obtinuit stupidum;

Semper cum Patre cui virtus et gloria, sorsque,
 Æquiparet regnum, splendor, honor, solium.

In Epiphania.

Salve mirificum semper Deus in Patre Verbum,
 Mirifico partu jam caro carne satum.

Hoc fecundata, et coelesti ex rore rigata
 Florueras, Virgo tu benedicta Deo,

Natum lactasti, gremioque fovendo locasti,
 Qui tuus est Auctor, Filius et Dominus.

Ingratus noxæ timor omnis abesto veterinæ.
 Jam novitas regnat, totus et orbis ovat.

En Jesse virgam decorat bene flo-culus illam,
 Vatis ut exorsa præcœnuere sacra.

Excrescens lapis, absque manu de monte revulsus
 Mole sui mundum obtinuit stupidum.

En nunc implevit quod ea per enigmata clausit,
 Pandit et obscura gratia luce nova.

Testatur fidiis gregis angelus ipse magistris,
 Ejus in exortu luce micans rutilus.

Hoc festum tanti canit hæc pia vota diei,
 Stella recens clamat, aucta dies jubilat.

Semper cum Patre cui virtus, etc., ut supra.

In festivitate sancti Othmari,

Versus ad processionem.

Festum sacratum psallimus,
 Christo canentes laudibus,

Qui dat coronam testibus,
 Nobis det indulgentiam.

Othmarus abbas vocibus
 Orandus est concordibus,

Quem Factor ipse cœlitus
 Donavit hic virtutibus.

Ilunc esse patrem patriæ

Lætetur omnis Suevia,
 Hic natus, hos nunc confovet,
 Placando Christum plebibus.

Hic dona sancti Spiritus,
 Accepit annis parvulus,
 Ipsum Datorem munerum
 Spargens in oras exteras.

Omnes gradus hic presbyter
 Orant beatis moribus,
 Patri preces cœlestium
 Votis litando munus.

Communis hic vitæ sator
 Seu magnus exstat conditor,
 Prælatum abbas incolis
 Hujus loci prænobilis.

Fit pauper hic pro paupere,
 Cunctos egentes confovens,
 Dum quod dat eis parvulis,
 Christum respectat fratribus.

Nunc gaudet in regno Dei
 Functus corona præmii,
 Quam Christus illi reddidit,
 Pro quo labores sustulit.

Gallo Patri laudabili
 Othmarus abbas jungitur,
 Istum locum qui jugiter
 Tutentur, et nos supplices.

Virtute semet vivere
 Demonstrat hic credentibus,
 Certum fide quod querimus,
 Præbet Pater sanctissimus.

Effunde voces, plebs Dei,
 Commissa delle noxia,
 Astat rogator gratiæ,
 Reddens æquum quod suscipit.

Absolve, clementissime,
 Nexu ligatos criminis,
 Delens malum quod respuis,
 Addens bonum quod respicis.

Laus sempiterno sit Patri
 Nec non perenni Filio,
 Sanctoque sit Spiramine,
 Per sæculorum sæcula.

In susceptione principis.

Salve, festa dies, laudabilis, atque beata,

Qua Deus in servum vidit ab arce suum,

Ecce redit princeps laudandus carmine nostro,

* Habentur, sicut et tres sequentes hymni in vetustissimo Ms. ebore, argento, gemmis auro olim vestito.

Gaudia sint, populo quod redit ille suo.
 Vive diu, princeps, post plurima praelia victor,
 Undique deficiunt qui tua damna petunt.
 Virtutum meritis tua vita refulget honesta,
 Hinc te laude frui fecit in orbe Deus.
 Infusa sincerum nunc ornet splendida vultum,
 Omnipotens tibi laus detur ab inde Deus.
 Ividia magna correptus praesul iniquus
 Invidet, atque gemit quod Deus ista facit.
 Nequiter intendens te vincere vincitur ille,
 Concidit in foveam cujus et auctor erat.
 Defensus meritis, in honore manens, bone princeps,
 Digne susciperis; psallimus inde tibi:
 Nos tuus adventus condigne psallere cogit,
 Sit tibi pax requies, sit benedicta dies.

D. P. N. Notkeri Balbuli hymnus de omnibus sanctis cantari solitus.

Omnes superni ordines,
 Quibus dicatur hic dies,
 Mil e milleni millies,
 Vestros audite supplices.
 Primum virtutes igneae
 Mox repletæ scientiæ
 Exin iuvate nos prece
 Sessiones Dominicæ.
 Dum nos cœlestes Domini,
 Et principes praevalidi,
 Potentiaque præditi
 Estote nobis placidi.
 Hinc ditati virtutibus,
 Vosque tremendi nutibus
 Et fulgurosi vultibus,
 Christi favete plebibus.
 Omnes quos Dei gratia
 Ab hac exemit patria,
 Bona donate cœlestia,
 Nostra laxate crimina.
 Tu pater adsis Abraham,
 Claram regens prosapiam,
 Cum ipsis necessariam
 Nobis precando veniam.
 Tandem David hymnidicis
 Hinc inde stipatus choris,
 Pulcher coronis regiis,
 Cunctis succurre miseris.
 Sacer adesto flagitans
 Coetus futura prædicans,
 Nobis Christum concilians,
 In cœlo jam tripudians.
 Omnes, dum carnem induit,
 Quos Christus præsens docuit,
 Quosque absentes imbuit
 Erigite, qui corrui.
 Nostros, supreme claviger
 Et novæ pacis legifer,
 Omnisque Christi crucifer,
 Actus mundate pariter.

A

Nunc omne sacerdotium,
 Primus ordo pontificum,
 Clerum ducendo subditum,
 Fletum tergite supplicum.
 Nunc posce nobis, Genitrix
 Omnisque carnis domitrix,
 Ut cesset culpa perditrix,
 Et plebs salvatur debetrix.
 Istud concede, Trinitas,
 Et indivisa unitas,
 Domus regens pacificas
 Ætates per interninas.
 Amen.

B

Sequentis lamentationis prosam fecit sanctus Notkerus, cum in Martinsdobel pons in loco præcipiti et periculosissimo ædificaretur. Quis autem versus adjecerit, nescio. Descripsi ex vetustissimo Codice, ubi cum modernis etiam notis est:

« Media vita in morte sumus, quem quarimus adiutorem, nisi te, Domine, qui pro peccatis nostris iuste irasceris. »

Ach.

Homo perpende fragilis,
 Mortalis, et iustabilis,
 Quod vitare non poteris
 Mortem, quocunque ieris.
 Aufert te, sæpissime,
 Dum vivis libentissime.
 Sancte Deus.

Væ.

C

Calamitas inedia,
 Vermis fremit invidia,
 Dum audit fentem animam
 Mortalis essem utinam!
 Nec Christi fortis gladius,
 Transiret, et non alius,
 Sancte fortis.
 Heu.

Nil valet nobilitas,
 Neque sedis sublimitas,
 Nil generis potentia,
 Nil rerum affluentia,
 Plus pura conscientia
 Valet mundi scientia.

D Sancte et misericors Salvator, amaræ morti ne tradas nos.

Ejusdem sancti Notkeri ad Ruodbertum ^a episcopum Met. hymni iv, de vita et miraculis proto-martyris Stephani.

Hymnus primus de passione sancti Stephani.

Primus ex septem niveis columbis,
 A Petro electus Stephanus beato,
 Voce, vel signis, medicans misellis,
 Claret in orbe.
 Qui, brevi verbo replicans priora,
 Persecutores docuit plorum
 Esse Judæos, probitate cassos,
 Fellesque plenos.

* Ipse Notkerus, in Vita sancti Galli refert hosce versus ad Ruopertum episcopum Metensem scripsisse.

Nec novum quid, quod Boninum furore
Impio ad pœnam crucis impulerunt,
Cum prophetas vel patriarchas ante
Sæpe necarent.

Hisce prædictis, licet angelorum
Ille fugeret facie decorus,
Ceu profanum mœnibus urbis altæ
Ejciebant.

Saulis et curæ induvia calentes,
Ne piger forsân furor impeditus
Tardius sanctum lacerare posset,
Deposuerunt.

Tum volant crebri lapides per auras,
Instar ingentis pluvix, vel inbris,
Vineæ tandem sterili negandi
Atque nocivæ.

Sed tamen sanctus pietate plenus,
Persecutori veniam precatur,
Atque pro crudis lapidum pruinis
Pronus adorat.

Huic ad exemplum Deus ipse magnum
Præstitit sese conspicendum omni
Sæculo, quod profuerit caput ceu
Martyriorum.

Nam quis audebit dubitare sese
Quod Deus servet pius in futurum?
Quando in præsentî Stephano vivendum
Præbuit ipse.

Ut fides jam conspicue viret,
Visibus nostris propiante cœlo,
Vel Patri summi renitente N. to
Æthere aperto.

Spiritu vel se manifeste in ipso
Esse prodente Stephano benigno,
Talibus signis, piâ Trinitatis
Queis bona fulgent.

*Hymnus secundus de Revelatione a corporis sancti
Stephani.*

Cum sanctus Stephanus necis petrinæ
Multatus misera jacere sorte
Compertus fuerit Gamalibeli,
Compassus bonus ille non nocenti
Poscit Christicolæ, pia rapina,
Corpus tollere dentibus leonum:
Vectum navicula quod ipse sumit,
Conditumque suo locat sepulcro.
Et planctu nimio sequente curat.
Ac post mortuus, applicatur illi,
Et, post tempora valde multa, sese
Pandit presbytero, docetque clausa.
Joanni studet ille punitiario
Sancto pontifici, simulque sumptum
Thesaurum Stephani, Salem ferebant.
Et tunc arida vel siti perusta ^b,
Accipit pluvias diu negatas

^a De hac revelatione vide sanctum Augustinum, t. VII Editionis Benedictinorum; ibi epistola Aviti et narratio Luciani, quam in Historiæ Judaicæ l. vi

A Tellus, germînibus soli creandis.
Hoc testem decuit honore tolli,
Inbrem qui lapidum ferebat ultro,
Orans impia ne manus periret.

Hymnus tertius de miraculis ipsius in Africa ostensis.

Ut revelatus Stephanus micabat,
Ossa sunt ejus celeri meatu
Africanorum steriles per agros
Sparsa serendo.

Flore de quorum mulier medelam,
Dante præjecto, meruit, patrono,
Quos tenebratis oculis propinquans
Vidit aperte.

B Messe de quorum medicina dulcis
Devehenti pontifici fidelis
Venit, ut nec fistula parva morbo
Jam superesset.

Calculi morbus nimius, vetusque,
Quo laborans Eucherius periret,
Temperamento Stephani salubri
Est superatus.

Mortis et sævum Stephanus periculum,
Veste signata ac citius remissa,
Sic repressit, presbyter ut salutis
Munera ferret.

Martialis tæ, Stephani gemella
Sospitans cura, Dominum potentem
Mortis et vitæ celebrare Christum
Sæpe solebas.

C Stephanus quondam podagram removit
Cœlitus latis precibus benignis,
Vel revelato medicantis usu
Blandus iatri.

Cum puer, sueto pueris jocandi
More, inter boves tereret terendus;
Stephano, extinctus, medicante.....
Est revocatus.

Nonna desperans reditum de arcta
Fauce mortis, mox tunicam beato
Stephano misit, moritur, reducta
Qua reviviscit.

Bassus et Natam simili medela
Mortuam vitæ revocavit, horis
Stephanum multis lacrymis misertum
Mollificando.

D Filius parvus, patris omne charum,
Spiritus jam jam vacuus calore,
Stephani tactus oleo revixit,
Morte remota.

Hæc Eleusinus Stephanum patrare
Audiens, natum exanimem ferebat,
Martyrum Christi manibus medendum,
Estque ita factum.

Æmulans Petronia quem misella
Stephanum pernix medicum requirit,

subjectimus eximini. BASN.

^b Mate omnino; nam circa Decembris finem contigit illa revelatio, si vera fuit. BASN.

Fascino spreto, celerique gaudet
Munere sancti.

Paulus autem, Palladia sorore
Se per orbem comitante latum,
Stephani nutu caruit tremore,
Ac soror ipsa.

Hæc mihi doctor retulit peritus,
Nomen Augusti merito retentans,
Quæ tibi, præsul venerande Ruodbrecht,
Pango tenenda.

Hymnus quartus de miraculis ejusdem in Cismarinis partibus.

Ordinis sacri Stephanus honore
Partibus pollens Asiæ calentis
Finibus tandem occiduis rosarum
Sparsit odores.

Quos volens plantare beatus ille
Verna Martini, vigilans in omni,
De sera accepit sine clave, clausit
Et sine clave.

Qui precabatur veniam imperitis
Ipse protervum Stephanus repressit,
Innocentes eripiens, reumque
Fune retentans.

In mari navis propior periculis,
Per manum sancti Stephani retracta,
Aut canes Scyllæ, aut rabiem Charybdis
Salva refugit.

Est Domus Mettis Stephani cruore
Sacra, quæ tantum superesse diris
Posset Hunnorum gladiis, rogisque,
Sanguine tuta.

Quæ ducis natam, medicante Gallo
Liberatam dæmonio furentem,
Regis abstraxit thalamis, aurore
Integritatis.

Fontis Hispani, Stephano patrante,
Munus æternum memorare dignum
Qui lavandis profuit, atque lotis
Conditur alte;

Sed cum hoc baptisterium caballis
Improbis quidam stabulum pararet,
Febre correptus, Dominum præibat
Ad Phlegethonta,

Hoc loco, cultrum socio retraxit
Impudens quidam, vacua sed urna
Mente præcepta, Stephano jubente,
Reddidit ipsum.

Æger et a balbus, vitis que plenus,
Ore polluto Stephani triumphos
Notker indignus cecini, volente
Præsule sancto,

Flore Ruodbertus juvenale qui nunc
Cor senum gestans, senium beatus,
Ac piis plenus meritis, videre
Promeretur.

Pacis optata potiens quiete,
Hostis et diros superans mucrones,

• Hinc patet cur dictus sit Notkerus Balbulus,

A Quem furis misit Boreas fugandum
Vel perimendum

Ut Trinitatis beneficta virtus
Ædibus cunctis, domibusque cunctis
Per preces magni Stephani, canatur
Tempore longo.

Amen.

Si mihi non vultis, oculis vel credite vestris.
Vos saltem binas piscis mihi mittite spinas.

Hos deos versus Notkerus Balbulus fratribus Augustiensibus misit cum fungo quem moruch vocant, in angulo apud sanctum Gallum fratrum pyralis in hieme nasci aliquot annis solito loco suo. Nam cum ipsi assererent, in Alaspach, piscem quem alandt vocant, xii palmorum apprehensum, loco nomen dedisse, ipse incredibilia narrantibus, etiam de sancti Galli loco se mira esse dicturum respondit, et supra dicti nominis fungum in Januario ibi natum se vidisse subjunxit, idque ipsum illico quasi falso locutum pari voce dicentes, derisui habebant; sed ipse, ut dixi, sequenti anno itidem ibi fungo nato, dicta factis compensavit, fungum mittens, et scribens hoc distichon. Causa tamen erat fungi in angulo illo pyralis nasci soliti, quod aquæductus eundem angulum præterfluens rigavit, et calor pyralis non nimis, sed caumate aquæ mistus, illum attingit, et fotu tali parere præcoquam terram fecit, et fungos quidem primitus, nox etiam et gramina quardam virentia, stiris et glacie foris sub divo rigentibus, vapor idem produxit.

[Hic Canisius habet carmen ad Fedoliam quod dedimus inter S. Columbanum carmina, ubi videtur tom. LXXX, col. 291.]

Fragmentum Carminis sancti Notkeri de psalmodia.

Si quod voce sonat, fido mens pectore promat,
Nec clamor Domini tantum sublimis ad aures,
Quantum vox humilis placido de corde propinquat.

Memoriale Reverendissimi D. Bernardi abbatis Secundi, quod dedit cuidam fratri monacho, cum eum ad Academiam litterarum causa mitteret.

1. Studium pietatis sit tibi in primis commendatum.
2. Cognitionem Domini Creatoris, Redemptoris ac Servatoris tui ferventissimo animi desiderio appetas; adque eam pervenire, quantum fieri potest, contendas.
3. Te ipsum, atque defectus tuos, et malas consuetudines, diligenter inspicias, et cognoscas, emendareque omni conatu studeas.
4. Habitum virtutis fac acquiras.
5. Difficultates occurrentes viriliter vincas.
6. In bonas litteras sedulo incumbas.
7. A nimio vino, tanquam a veneno, abstineas.
8. Vocationem ac professionem tuam sæpius in animum tuum revoces.
9. Verum amorem monasticæ disciplinæ imbibas, statumque tuum fac optime cognoscas.

10. Omni obedientia p. tribus ac magistris tibi A
propositis te subiecias.

11. Inobedientium ac irreligiosorum consuetudi-
nem devites.

12. Tempus bene coloces, ac cum fenore re-
deas.

Ora pro me.

F. Bernardus abbas sancti Galli.

TABULA INSIGNIORUM MANSIONUM MONASTERII S. GALLI.

Exstat in bibliotheca sancti Galli tabula quedam seu (ut vocant) mappa sane perquam vetusta et ampla ex pergamento ad Gozbertum abbatem, in qua etiam totum monasterium secundum omnes etiam abjectissimas officinas descriptum est (ut quidem ego colligo ex eo quod ibi appellat auctor Gozbertum filium) ab episcopo aliquo, qui fuerit vel monachus, vel studiosus, vel certe alias demum

monachis et monasterio familiaris. Eam tabulam index quidam centenarius nominat sancti Martini monasterii, ex eo, ut arbitror, quod aliquid in tergo ipsius est de Vita sancti Martini, sed ut ex titulis et situ manifestum est, non est, nisi sancti Galli monasterii, prout fuit Gozberti temporibus monasterium. Epigraphen insigniorum mansionum sic auctor carminice dicit. CAN.

Oratorium sancti Petri.

Hic Petrus Ecclesie pastor sortitur honorem.

Disticha vii columnarum que sunt in externa parte summi templi, quod habet in longum pedes cc, in latum autem xl, quoad interiorum sui partem.

Bissenos metire pedes interque columnas,

Ordine quas isto constituisse deest.

Baptisterium.

Ecce renascentes suscepat Christus alumnos.

Altare sancti Salvatoris. Ad crucem.

Cruz, via, vita, salus, miserique redemptio mundi.

Analogium Evangelii.

Hic evangelicæ recitatur lectio pacis.

Super cryptam sancti Columbani, altare sanctorum Marie et Galli, in quo est sarcophagus sancti Galli.

Sancta super Cryptam sanctorum structa nitebunt.

A tergo altaris.

Hic Pauli dignos magni celebramus honores.

Extra templum, ad Orientem.

Hic sed domatibus paradisi plana parantur.

Ad Occidentem.

Hic paradisi acum sed tecto sternito campum.

In eodem campo disticha vii columnarum.

Has interque pedes denos moderare columnas.

Murus.

Hic muro tectum impositum patet, atque columnis.

Porta in muro.

Adveniens aditum populus hic cunctus habebit.

Via ad portam.

Omnibus ad sacrum turbis patet hæc via templum,

Quo sua vota ferant. Unde bilares redeant.

Ad Australem viam plagam, ovile.

Hic caulas ovium caute dispone tuarum.

Cubile famulorum.

Hic requiem inveniatur famulorum turba vicissim.

Stabulum caprarum.

Ista domus cunctas nutrit, servatque capellas.

Stabulum suum.

Iste suus locus enutrit, custodit adultas

Stabulum armentorum.

Hic armenta tibi læ fetus atque ministrant.

^a Innuit dormitorium subtus habens calefactoria ejusdem domus. CAN.

B

Domus equarum.

Hic fetus servabis equas, tenerosque caballos.

Hæc omnia eis viana versus Orientem magis.

Ibidem porta famulorum ad templum.

Tota monasterio famulorum hic turba subintrat.

Stabulum bovum et equorum.

Ista bubus conservandis domus atque caballis.

Hospitium peregrinorum et pauperum.

Hic peregrinorum lætatur turba recepta.

Alibi.

Hic habeat fratrum semper sua vota minister.

Porticus ante ecclesiam.

Hic pia consilium pertractet turba salubre.

Porticus ^a ante domum stet hæc fornace calentem.

Hæc domui adistit cunctis qua porgitur esca.

C Illic porticini potus quoque cella cohæret.

Officinæ variorum artificum ad meridiem.

Hæc sub se teneat fratrum qui tegmina curat.

Ibidem horreum.

Frugibus hic instat cunctis labor excutiendis.

Item adhuc ad Orientem magis.

Cæmeterium fratrum, cujus in mediotulio cruz.

Inter ligna soli hæc semper sanctissima cruz est,

In qua perpetuæ ponia salutis olent.

Hanc circum lateant defuncta cadavera fratrum,

Qua radiante iterum regna Poli accipiunt.

Paulo exterius, hortus.

Hic plantata olerum pulchre nascentia vernant.

D Pullorum hic cura, et perpes nutritio constat.

Anserum locus.

Anseribus locus hic pariter manet aptus alendis.

Ad orientem templi. Domus novitiorum.

Hoc claustro oblatis pulsantibus associantur.

Ibidem versus meridiem, infirmarium ^b.

Fratribus infirmis pariter locus iste paratur.

Est etiam aliud infirmarium pro valde ægrotis, alibi, ad lævam templi seu Aquilonem.

Sæpius in gyrum ductis sic cingitur aula.

Ibi est bibliotheca. Mansio abbatis, etc., schola cum horto suo.

Hæc quoque septa præmunt discentis vota juventæ.

^b Aliis valetudinarium; Scriver. not. ms. in CAN.

*Ibidem, sed magis ad templum, est susceptio fratrum
supervenientium : magis ad occidentem est hospitium
aliud.*

Hæc domus hospitibus parata est quoque suscipiendis.

*Ibidem ad ipsum templum est ingressus hospitum et
juventutis.*

*Exiit hic hospes, vel templi tecta subibat,
Discentis scholæ pulchra juvenuta simul.*

*Grimaldo abbati, inquit Jodocus Metzlerus, pri-
mam exstructa abbatia est, quæ jam dicitur die Pfaltz.
Eam scribit Eckerhardus et alii elegantissimis tunc
fuisse picturis ornata, quas quidem picturas fecer-
unt divitis Augiæ monachi fratres nostri, et a no-
stris S. Galli Patribus hi qui sequuntur versus dictati,
et infra picturas illas scripti sunt. Qui dum jam cum
ipsa pictura inciperent ob antiquitatem suam aboleri
a Patribus nostris Notkero physico, et aliis descripti,
suisque ipsorum libris commendati sunt (Hæc Metz-
lerus).*

In pariete.

*Splendida marmoreis ornata est aula columnis :
En Grimwaldus ovans alto fundamine struxit,
Ornavit, coluit, Ludovici principis almi
Temporibus, multis lætus feliciter annis.*

In alio pariete.

*Aula palatinis perfecta est ista magistris,
Insula pictores tramiserunt Augia claros.*

*Templum sancti Othmari pingi fecit Harmotus abbas,
atque in pariete uno pingebatur Sapiaentia, cum hoc
Patrum elogio.*

*O generosa parens, cunctis gratissima doctis,
O decus imperii, rectrix dignissima mundi,
Soleque splendidior, fulvo pretiosior auro,
Quam præclara nites toto, Sapientia, mundo.
Aspice quam pulchro decorata est ordine mater
Natarum, clare dives Sapientia fulgens.*

In pariete altero septem sapientes.

*Continet hic paries veterum monumenta sophorum,
Claro qui totum docuerunt tramite mundum.*

In alia parte turba beatorum Deo assistentium.

*Agmina sanctorum laudantia voce serena
Aute thronum Domini sistunt per sæcula cuncta.*

In pariete super ostium.

*Hic Deus est præsens puro poscentibus ore,
Dans miseris veniam, contritis corde medelam.*

*Strabi Galli monachi Fuld., discipuli Rabani, dedica-
toria hortuli sui, ad Grimaldum abbatem.*

*Hæc tibi servitii munuscula vilia parvi
Strabo tuus, Grimalde Pater doctissime, servus,
Pectore devoto, nullius ponderis offert.
Ut cum conceptu viridis cederis horti,
Subter opacatas frondenti germine malas,
Persiens imparibus crines ubi dividit umbris,
Dum tibi cana legunt tenera lanugine mala
Ludentes pueri, schola lætabunda tuorum,
Atque volis ingentia mala capacibus indunt,
Grandia conantes includere corpora palmis,
Quo moneare habeas nostri, Pater alme, laboris,
Dum relegis, quæ dedo volens, interque legendum,*

A *Ut vitiosa seces deponco, placentia firmes.*

*Te Deus æterna faciat virtute virentem
Immarcescibilis palmam contingere vitæ,
Hoc Pater, hoc Natus, hoc Spiritus annuat almus.*

*Ymmoni fratri, postea abbati, Eckerhardus; de lege
dictamen ornandi.*

*Dictamen verbis assuesce polire superbis,
Quæ sibi cognata, pare fonteque sint generata
Pro binis geminos, pro pulchris pone serenos,
Pro pulchris lætos, pro lætis corde quietos.
Pro justo, gemmam; pro nobile, sit tibi stemma,
Da viti gemmas, botros tibi dicio mamas.*

B *Qui pulcher visus locus, effice sit paradisi.*

*Delicis plenus locus appelleret amœnus.
Sic etiam prata, silvæ, pomeria, strata,
Hortus et hic rivo propior, fonti quoque vivo.
Verbaque cognata sociabis et ante locata,
Theutonicos mores caveas, nova nullaque ponas.
Donati puras semper memorare figuras,
Rem pulchram non semper dic speciosam.
Sit sale conditum, quidquid dicendo caputum.
Florida vernabunt; fabri et arte pollita micabunt.
Pulchra quidem mulier formosa sit, et speciosa.
Aurum sit purum, sit mundum, sit rubicundum.
His quoque Germana tamen haud poterunt fore vana,
Quærenti verbi florum splendore superba,
Si teneant puram, non degeneremque figuram.*

C *Sit cibus et potus noster saturatio totus,
Simplex est prorsus, sed currit commode versus.*

*Sit fomes vitæ cibus hic, nectarque cupitæ,
Iste figuratus facundior et magis gratus.
Simplicitas pura, generosus ergo figura.
Neutra spernenda propriisque locis retinenda.
Arte loqui imbutos imitare sapore locutos.
Ore disertorum rape tu quodcumque decorum.*

Item alias eidem aliqua.

*Cur genium fratris, valeas, flos splendide matris,
Tecum in floretis liceat mihi ludere lætis,
Quæ cruce reclusus vernans fundit paradisi,
Sidera per meritum cor, Elysiouque petitum.
Te spes atque fides solident, quæ major et his est.
C Si tibi per trinum sit pax, sit vita per unum,
Cum quo ridebis, specie sed quando videbis
Ipsum perfecte, trahe me tecum, prece macte,
Quem nimis optamus, facie simul ut videamus.*

In notam capituli versus antiqui.

*Præceptor fratres hoc signo convocat omnes,
Exemplo Domini cum lavat unda pedes.
Nec non consilium constat si forte gerendum,
Hoc moniti signo conveniunt subito.
Laudibus et noctis interdum rite peractis,
Captamus somnum, si dederit sonitum.
Cœ erit at radiis Phœbus conspergere lucem,
Hoc resonante sopor ocuis omnis abit.*

In Codice Vitæ sanctorum Galli, Oth. et Wib., quem A Herimannus (ut autumo) abbas, vel per se, vel per alium, multo cum auro paravit, habentur hi versus.

Servum, Galle, tuum libri decus hoc Herimannum
Divite cum voto tibi perfecisse memento.

In calce Codicis, sed alia manu sunt sequentes.

Galle, tuos famulos magna pietate conserva.

Turpia verba loqui dominabus, turpia clero,

In laico signum perditionis erit.

Dat probitas speciem, sed non species probitatem,

Qui probitate caret, nil sibi forma valet.

Omnia naturæ præpostera legibus ibunt,

Floribus et linguis quod tam mirabile signum.

In Thesauro Ecclesiæ sunt duo cornua ex ebore miræ magnitudinis, olim argento, gemmis, et auro decorata. Ex quibus unum hi versiculi sunt incisii.

Munus^a Burchardi Patris hoc servetur honori.

Auferat hoc ullus, huic non sit portio Gallus.

Et alteri.

Northbertus donum dedit hoc tibi, Galle, decorum,

Huic ob mercedem, paradisum da fore sedem.

In quodam vetustissimo opere biblico, quod pinxerat Marcellus monachus, et Gisalbertus subdiaconus, est sermo ad clericos, proverbia, etc., heroico versu, cujus tamen sint, nescio. In eodem biblicorum armario habes itidem heroico versu varios variorum biblicorum partium inscriptione Hartmuti abbatis. In antiquissimo item codice, ubi pictus est Hæckerus, supersunt hi versiculi :

Auferat hunc librum nullus hinc omne per ævum

Cum Gallo partem quisquis habere cupit.

Et infra :

Istic perdurans liber hic consistat in ævum,

Præmia patranti sint ut in arce poli.

Olim in quodam clinodio templi hi erant versus :

Tertius hæc *kyrie* Salomon dat dona Mariæ.

Et

Tertius hæc almo Salomon dat munera Gallo.

Cui subjunxit ex Patribus quidam :

Tantis pro donis sit pax animæ Salomonis.

Rex Carolus per eundem Salomonem capsam aliam reliquiarum misit, cui inscripti erant isti :

En crucis atque piæ cum sanctis capsam Mariæ,

Hæc Carolus summam delegit habere capellam.

^a Burchardus, cognomine Ingenitus, quod ex utero matris excisus, et arvinæ porci, ubi incutesceret, inclusus, Alnus Ulrici comitis de Linagols, Buochorn, et Monte forti, Wendelgardæ comitissæ de Buochorn, Henrici A cupis ex sorore Hedwige pronepos, anno 950, creatur abbas sancti Galli. Imperatori Ottoni Magno ita charus fuit, ut eum filium appellaret. Scripsit Ottoni epistolam pro confirmando Notkero, quem propter disciplinæ severitatem, piperis granum vocabant, in hæc verba : *Summa post Deum Majestatis dominis meis, Burchard abbas semivivus, annis meis et senio finem mihi vite in januis habentibus; ne pastos oves, patris filios improvisos relinquam, domini mei, privilegium gratiæ vestræ me sollicitavit. Misi itaque vobis, fiduciam vestri habens, dilectum meum, mihi adhuc vivo sufficiens, a viris virtutum optimis moribus assuefactum, sancto Gallo, ut confido, vobisque placitum. Misi autem vobis et testes meos ter tres idoneos.*

In opus quoddam sancti Augustini.

Bissenos magni doctoris in ordine libros

Augustini in hoc corpore, lector, habes.

Cum quibus invictum stabili fundamine castrum

Construit, et sanctos sanctus in arce locat.

Item in ejus ipsius volumine de decem chordis sic :

Exsuperat auri pretium seu topaziorum

Hic Augustinus quod parat Aurelius.

Tange decem chordas; Domino tres^b tange sonoras.

Septem dilecto discrimina tange propinquo.

In aliud sic :

Hunc librum Gallo Notker patravit et anno.

In opus Ambrosii.

Nectaris Ambrosii redolentia carpito mella.

In Ambro.

B Hanc partem Gallo patrat Vodalricus et Utto.

In Bedam.

Quam clari abbates Gozpertus et Ymmo operantes.

Alibi leguntur isti.

In mundo duo sunt quæ nil abscondita præsent :

Fossus humi census, latitans sub pectore sensus.

Et iterum alibi.

Exitus acta probat, finis, non pugna, coronat.

Et hic in Boetii opere philosophico.

Explicat egregiæ memorandum dogma sapiæ,

Non Jovis hanc tactam generasset barba Minervam.

Hoc opus auctorem gustando sapit meliorem,

Sed rivum clausit qui fontem pneumatici hausit.

Dicamus læti : Requiescas, sancte Boethi,

C Qui bibliothecas vestisti lumine cæcas.

Papienses aiunt illum morbo suo obiisse in ergastulo.

Idem Codex ms.

In opere Hieremiæ, Abdæ, Zachariæ, Malachiæ, et Abacuchi leguntur.

Sors signatur in his populi partitio viris

Cornua regnorum signant hæc vim variorum,

Cives angelici sunt hi sub nomine fabri.

Impietas immersa malis monstratur iniquis.

Gentibus errorum deferitur summa malorum,

In quo quæstisti Jacob, quem semper amavi,

Est aries victus, victor supereminet hircus.

Alibi isti.

Rumor de veteri faciet ventura timeri.

Omnibus omnia non mea somnia dedere primum.

D

qui cum coram vobis ferula mea reddita, et indulgentia mihi petita, singuli eligant. Valeat Regnum vestrum et imperium in Domino dominorum. Amen. Neque enim dubito donum, de quo hic mentio, fuisse Burchardi primi; nisi quis velit referre ad Burchardum II, qui monasterii legitur thesaurum ditasse cappis, casulis, albis, palliis, libris, etc., qui cum Henrico Bavaro contra Saracenos in Campaniam profectus obiit, in Franckenmunster sepultus anno 1034, hoc epitaphio :

Angelicis comitatus ovans quæ sidera flammis,
Præsulis vicem flammis Burchard gessit plebisque sanctæ,
Celsithronum didicit precibus pulsare locum; em,
Inditur ætheræ felix qua spiritus aule
Transit, et altitarum gaudet modo visere regem.

^b Tria prima præcepta Decalogi Dei, septem posteriora proximo servanda.

Dedecus est nulli decies os rodere pulli.

In Hieronymo super Ezechielem.

Bis septem libris Hieronymus Ezechielem
Explanat bis quattuor hic lege posteriores.

Quos te difficile nimis explanasse fatetur.

Ibidem.

Ruben, et Simeon, Levi, Judam, Isacharque
Cum Zabulon, Dinam generat Zia, Zetpha, Gat, Aser,
Benjamin, et Joseph, Rachel, Bala, Neptalin, et Dan.

*De sancta Wyboroda sanctimoniali virgine prophetissa,
martyre.*

Festum diem Wiboradæ

Virginis et martyris,
Geminantem tripudium
Cum coronis geminis,
Una omnes veneramur
Vocibus cum consonis.

Isthæc postquam diu vita
Desudavit practica,
Desiderans jam quieta
Vacare theorica,
Sedem sibi eligebat
Clausulæ ergastula.

In qua perfruens sæpe
Visione cœlica,
Divinitus devastandam
Ab Ungeris Alemanianam
Suzæ quoque passionis
Præcognovit gloriam.

Hujus passionis die
Gratulamur annua,
Postulemos unanimes
Illius suffragia
Mereatur consolari
Ut nostra miseria;
Amisæque diu lumen
Reintrare patriæ,
Quam lilio virginali
Intraverat hodie
Redimita, proprioque
Roseata sanguine.

Quod dignare nobis, simplex
Trinitas, concedere
Ne pretium quod profluxit,
Christe, tuo latere
Annuletur jam redemptis
Ad perenne vivere.

Divus P. N. Notkerus, inquit Metzlerus, edidit
post Walefridum Vitam sancti Galli metricè in li-
bris, de quo opere, quod hactenus non vidi, nisi
pauca hæc, ea subjiciam. Notandum scripsisse Not-
kerum nostrum stylo et modo dialogi, ubi quidem
interlocutore usus est primo Hartmanno Juniore
discipulo suo, sancti Udalrici postea præceptore,
deinde reliquum cum Raperto Juniore patrie suo,
Raperti autem senioris nepote, quem ipse quoque

^a Videtur alludere ad aliquam historiam, quam Hartmannus scripsit, unde forte quod tribuit Hartmanno
abbati ipsius.

A docuit, absolvit. Ut habet liber ms. ex quo sequen-
tia a me sunt descripta (*Hæc Metzlerus*).

Ultima sæcli generate meta
Vincis antiquos lyricos pœnas,
Pindarum, Flaccum, reliquosque centum
Carmine major.

Tu prophetarum celebres camœnas
David, Isaia, parili decore
Æmulans, ^a tempus sine laude nudum
Schemate vestis.

Gesta tu Galli domini beati
Pange, decanta, modulare, psalle,
Munus hoc mandat tibi Christus auctor,
Arripere lætus.

B Forsan et lassus titubas, vel erras,
Curro festinans, celebrans levabo,
Et pedes firmans teneros præibo
Calle modesto.

Spiritus summi, Patris, atque Nati,
Unctor, adjutor libimet revolvat
Quidquid est hujus memorare sancti
Carmine dignum.

Chare quid linguam taciturnus ablis,
Laudibus Galli neque lætus instas
Cujus es victu spoliisque factus
. Virilis.

Quid prodest temet studiis librorum,
Tam brevis vitæ morulas dicasse,
Corpus ac fractum macerasse tantum
Si nihil audes?

C Sic ocellorum potiaris usu,
Organo vocis careas nec unquam,
Munus et gaudens manuum retentes,
Scribe quod hortor.

Si times solus grave ferre pondus,
Colla nec multum reprimantur arcta
Fasce tam magno relevabo teinet:
Psalle vicissim.

*Rescripta Hartmanni ad epistolam Notkeri sibi prola-
tam.*

Quid est, Pater dulcissime,
Strictum jubes quod currere
Artis metrorum vinculis,
Laxis timentem gressibus
Instas procum certamine
Jussu perurges jugiter,
Nec passus ullam proliis
Cogis, moram, rescribere.

D Tecum jubes colludere,
Dulci vicissim carmine,
Cum vate tam prænobili
Rudem poetam et rusticum.

Tauram cupis fortissimum
Bucle tenellæ jungere
Vinumque mite disparis
Gustu saporis tingere.

Si quid tamen tu virium

Tractu pari remisieris,
 Utcunque jam subdor jugo,
 Nec ferre tamen renuo.
 Adsit pii sanctissima
 Galli Paris clementia
 Mi jam tuis promptissime
 J'issis volenti cedere.

*Principium libri secundi de Vita sancti Galli, quod
 ideo ascribo, quod tantundem adhuc vidi.*

NOTKERUS.

Circuito longo vitans contingere limen
 Quo caecat pariter dives, inopsque simul.
 Ut cecinit sensu verax Horatius isto,
 Cætera vitandus lubricus atque vagus.
 Palida mors æquò pulsans pede, sive tabernas,
 Aut regum turres: Vivite, ait, venio.
 Ac veluti David sermone probatus et actu,
 Quis mortis valvas effligiet patulas?
 Galle, tuam mæstus congor describere mortem,
 Quem cuperem nostris vivere temporibus.

HARTMANNUS.

Posco, magister	Non ego tanta,
Inclyte Nouter,	Tam puerilis,
Ultima Galli	Dogmata promam
Verba renarra.	Tam senis alti.

Habes in hoc prototypo, oratione soluta, prolegomeni Notkeri in Vitam eandem lectu dignissima, et sequentes versiculos:

A

NOTKERUS.
 Sidonius de Constantis quam nomine dicunt
 Orbe, volens Gallum pellere sede sua,
 Horribili sirepitu cunctas gallire coegit
 Matres cum pullis, a quoque Galleris.
 E trabe concussa, seu sit qua silva movetur
 Ad juvenum tremuli, seu tremuli folia.
 Infrensens animo Callus, calcaribus illum
 Percutit, ac miseri viscera fudit humi.
 Ut perniciosam Asahel hasta gravis impulit Abner,
 Aut Aoth Eglon interiora tulit.
 Gallus ut ad culmen sedet, cantumque peregit,
 Huic alacri famulæ garrulitate favent.
 Ut Salomone pio in solio residente paterno
 Nathan cum populis laudibus insonuit.

B *Ibidem sequitur origo nominis Constantia et Chronberg, quem Cornelium appellant per fibulas ibi repertas frequentatum, et Githerae.*

Et NOTKERUS.

Cumque pro Christo patriam, parentes,
 Rura, cognatos, genus, et calucam
 Gloriam mundi, simul abdicarent,
 Pergere certant.
 Corde lætantes, alacres et omnes,
 Orbe jam toto celebrata sese
 Cominus gaudent adhiisse terra
 Plena salutis.
Lætera desunt.

ANNO DOMINI DCXLVIII.

SANCTUS THEODORUS,

ROMANUS PONTIFEX.

NOTITIA HISTORICA IN S. THEODORUM.

(Mausi, Conc. ampl. Collectio.)

^a Theodorus natione Græcus, ex patre Theodoro episcopo, de civitate Hierosolyma, ^b sedit annos sex,

menses quinque, dies decem et octo [viginti]. Hic fuit amator pauperum, largus, benignus super omnes,

NOTÆ SEVERINI BINII.

^a *Theodorus.* Anno Christi redemptoris nostri 644, vigesima quinta mensis Novembris, Theodorus creatus est pontifex. Hujus exordio Pyrrhus Constantinopolitanæ urbis episcopus, ut laqueum, quem conscius veneficii Constantino imperatori allati meruerat, subterfugeret, in Africam sponte recessit: Constans imperator in locum hæretici Paulum æque Monothelitam subrogavit. Qui cum Orientalem Ecclesiam gravissime perturbaret, querelis Stephani Dorensis episcopi, aliorumque Orientalium hac de re ad sedem apostolicam interpositis, a Theodoro papa congregata synodo condemnatus est. Pyrrhus delatus in Africam inventi ibi Maximum abbatem et martyrem, habitaque cum eodem disputatione illa famosa, quam infra subjungimus, fidei veritatem et Monothelitarum hæresim et perfidiam cognovit, adeo ut inde Romam profectus, oblato ibidem libello pœnitentiæ, hæresim suam publice abnegavit, et cum titulo patriarchatus Constantinopolitani a Theodoro receptus fuerit. Quod

cum Africanis Ecclesiis innotuisset, habitis ibidem in Africa diversis conciliis, synodales miserunt ad Romanum pontificem, petentes ut is per suos apocrisiarios eisdem ad Paulum Constantinopolitanum episcopum transmitteret. Præstitit id pontifex sanctissimus, suasque addidit, quibus illum in fide orthodoxa instruxit: aliterque sententiam excommunicandum esse minatur. Paulus dum hæc Romani pontificis Africanorum et conciliorum epistolæ accepisset, universam Occidentalem Ecclesiam adversus se commotam esse cognovit. Qua occasione magna cum fraude Constanti imperatori hæretico persuasit, ut edictum

(quod ^b *Sedit annos sex, menses v, dies x.* Theodorus papa anno Domini 649, qui est octavus Constantis imperatoris, ex hac vita migravit pridie Idus Maii. Quare oportet asserere eum annis septem, mensibus quinque et 20 diebus eadem apostolicam administrasse. Baronius ann. 649, n. 1.

et multum misericors. Hujus temporibus ^a Mauritius chartularius, per quem multa mala operatus est Isacius patritius, cum jam increbuisse peccata ejus, beato Petro apostolo [increvissent contra B. Petrum apostolum], ut eos [eum] hæreditaret ignis inextinguibilis, consilio ductus suprascriptus Mauritius cum ipsis quibus antea devastaverat ecclesiam Dei ¹ intartizavit adversus [erexit se, tyrannizavit] Isacium patritium, et misit per omnia castra, quæ erant sub civitate Romana per circuitum, et congregavit eos, et constrinxit se cum ipsis in [secum ipsos per] sacramentum [sacramento], ut deinceps nullus ex ipsis ² debuisset obedire Isacio, neque hominibus ejus, qui affirmabant eum, quia sibi regnum imponere ³ voluisset [quia affirmabat eum sibi regnum imponere velle]. Audiens hæc Isacius patritius, eo quod Mauritio omnis exercitus Italiæ sacramenta dedisset, misit Donum magistrum militum et sacellarium suum ad civitatem Romam cum exercitu. Qui veniens in civitatem Romanam, omnes judices, seu exercitus Romanus [Romani], qui prius se cum Mauritio sacramento constrinxerant, timore ducti dimittentes Mauritium chartularium, omnes se cum Dono ⁴ junserunt [omnes se ad dona verterunt]. Et ingresso eo Romam fugit Mauritius ad beatam Mariam ad Præsepe, quem tollentes de ecclesia miserunt ^b boiam in collum ejus. Similiter et omnes, qui in consilio cum ipso fuerant, imboiatos [bojatos] misit Ravennam per manus Maurini scribonis, et Thomati [Thomasi] chartularii. Qui deducentes eos pervenerunt

A juxta civitatem Ravennatem in locum qui dicitur ^c Ficucias [Ficudas] duodecimo milliario a civitate, et ibi decollaverunt Mauritium, quia sic in mandatis acceperant a suprascripto Isacio, ut vivus civitatem Ravennatem non ingrederetur. Et postquam decollatus est, levantes caput ejus, duxerunt [portarunt] Ravennam. Videns autem Isacius caput Mauriti, gavisus est. Et fecit ad exemplum multorum in eiren Ravennate in stipitem poni. Illos autem, qui cum ipso directi fuerant, omnes imboiatos [bojatos] jussit arcta custodia in carcerem mitti, cogitans eos quomodo puniret, sed cum ea agerentur, mox Dei iudicio ipsis diebus percussus divino ictu interiit Isacius et mortuus est. Ii autem, qui reclusi erant, exeuntes de carcere, reversi sunt singuli per loca sua. ^d Audiens hoc [Constans] imperator quia defunctus est Isacius, misit Theodorum patritium exarchum, cui cognomentum Calliopa, ad regendam omnem Italiam. ^e Ipsi temporibus venit Pyrrhus ex Africa, qui fuerat patriarcha Constantinopolitanus in urbem Romam [Pyrrhus patriarcha Constantinopolitanus venit Romam] ad linina apostolorum. Qui ingressus libellum obtulit cum sua subscriptione apostolicæ nostræ sedi in præsentia cuncti cleri et populi, condemnans in eodem libello omnia quæ a se, vel a decessoribus suis scripta, vel acta sunt adversus immaculatam nostram fidem. His itaque ab eo peractis, fecit eum munera erogare in populum [populo], et cathedram ei poni juxta altare, honorans eum ut ^c sacerdotem regis civitatis. ^f Postea rursus more

LECTIONES VARIANTES EX COD. LUC. 490.

¹ Intartizavit.

² Obediret Isacio.

³ Voluisset.

^d Fecerunt. Et ornavit. Sede ipse depositione ultione, etc.

NOTÆ SEVERINI BINI.

(quod Typus appellatur) proponeret, quo significaretur tacendum esse de ea altercatione, quæ de una seu de duabus voluntatibus in Christo vertebatur, in futurum pollicebatur imperatori, ut omnes Christiani orbis Ecclesiæ in unam eandemque sententiam venirent. Paruit imperator episcopo, typum edidit, eumque Romano pontifici insinuavit. Pontifex accepto typo synodum convocavit, in qua Patres congregati eundem typum simul cum Paulo Constantinopolitano episcopo condemnarunt: dumque sententiam concilii imperatori et patriarchæ insinuassent, imperator et patriarcha (quod male refertur in Vita sancti Martini papæ) in apocriarios Theodori papæ Constantinopoli degentes furore exarserunt, altare eorumdem in palatio Placidie, ubi habitabant, subverterunt, sacrificare eosdem non permiserunt; et, quod pejus est, sacerdotum catholicorum alios in carcerem detraserunt, alios in exilium deportaverunt, alios denique verberibus subjectos gravi cruciatu corporis affecerunt. Hæc ex actis synodalibus concilii Lateranensis secret. 1, et sancti Maximi Vita apud Surium, et ex Theophane et Anastasio Baronius.

^a Mauritius chartularius. Ille est ille Mauritius qui sub pontificatu Severini Lateranensem Ecclesiam expulavit, ideoque juxta Dei ultione in poenam commissi sacrilegii ab ecclesia abstrahabatur, quando ad ipsam pro salute fugiens auxilium peteret. Baron., anno 643, n. 5.

^b Boiam. Id est vinculum.

^c Ficucias. Est ecclesia Ficudensis, hodie Cervia nominata. Baronius, anno 643, n. 5.

^d Audiens hoc imperator quia defunctus est Isacius misit Theodorum patritium exarchum. Platonem hereticum exarchum ante Theodorum Calliopam missum fuisse in Italiam, constat ex epist. 16 Martini papæ, qua dicitur eo tempore, quo Pyrrhus Constantinopolitanus episcopus se Romam contulit, Platonem quemdam exarchum fuisse, suoque ad Pyrrhum Romæ degentem direxisse. Vide Baronium anno 643.

^e Ipsi temporibus venit Pyrrhus ex Africa in urbem Romam. Pyrrhus de inita conjuratione in necem Constantini imperatoris cum Martina Augusta diffamatus, fugerat in Africam, ut supra dixi, habitaque celeberrima disputatione cum Maximo convictus sua sponte Romam venit, oblatoque ibidem libello penitentis, et abjurata hæresi, fidem professus fuit: præter ea quæ de eventu disputationis hic apud Anastasium et in ipsa disputatione continentur, hæc scribit Theophanes: «Pyrrhus vero cum pervenisset in Africam mutuis cum sancto Maximo videtur aspectibus, abba videlicet religiosissimo in monasticis correctionibus, necnon et divinorum illic existentium pontificum præsentatur obtulibus, hunc redargutum et persuasum Romam ad papam Theodorum direxerunt. Qui, orthodoxo libello tradito papæ, ab eo receptus est.» Hæc Theophanes de prædicta disputatione Pyrrhi cum Maximo habita. His consentaneis de eadem scribunt Photius et Martinus pontifex epistola 26. Baronius, anno 646, n. 1, 2 et seq.

^f Postea rursus more canis ad proprium impietatis vomitum repedavit. Accidit illud hæc occasione. Cum

admodum inter ūdum gemini littoris portum confidentem pariter et fluctuantem, et non frust a. Nam sacerdotium grave onus est, quod scilicet aliorum vitæ cura fatigat, juxta quod scriptum est : *Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? (II Cor. xi.)* Et quanto metu sacerdotalis mens concutitur; ne forte per silentium vel immoderatum eloquium maculetur, tanto spe et maxima propriæ fortitudinis penna ad altitudinem sublevetur, quando de subjectorum profectu gratulatur. Scriptum est enim : *Ubi plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo boum (Prov. xiv)*. Hinc e contra metus reverberat. Scriptum namque est : *Fili mi, si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam. Illaqueatus es verbis oris tui, et captus propriis sermonibus. Hac ergo quod dico, fili mi, et te ipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Erære quasi damula de manu, et quasi avis de insidiis aucupis (Ibid)*. Audivimus, dilectissime frater, per timorem periculum nostrum, audiamus per spem repromissum consolationis solatium. *Ego sum, inquit Deus, pars hæreditatis tuæ (Num. xviii)*. Et iterum : *Sacerdotes tui induant justitiam (Psal. cxxxii)*. Timor autem concutit, cum alias dicitur : *Cui multum creditur, multum ab eo exigetur (Luc. xii)*. Et iterum : *Potentes potenter tormenta patientur (Sap. vi)*. Et rursus spes nos refovet, ubi ait : *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem exquirent ex ore ejus, quoniam angelus Domini exercituum est (Malach. ii)*. Inter tot ergo procellas atque tranquillos fluctus æstare profundum, quid aliud est nisi in portu asperimi littoris navim mentis nostræ pestatibus concuti? Sed quia majorem fiduciam ex longanimitate Dei Evangeliorum habere cognoscimus; spe gaudentes hujusmodi æstum nullo modo formidamus. Nos ergo quid nisi dispensatores unius pastoris sumus? Ipso enim pascente pascimus, et regente regimus, quoniam omnes sub eodem pastore cum ovibus ipsius oves pascæ sumus. Neque enim nostris viribus, sed Dei gratiæ deputamus quod sumus. Tantum restat, ut, cum Divino auxilio, petendo, quærendo, pulsando, fide et opere donum gratiæ irreprehensibiliter exhibere possimus, quo, conculcatis vitiis, virtutum repromissa præmia percipere mereamur. Superbia, quæ est initium omnis peccati, longe a sacerdotum mentibus fiat. Avaritia rursus, quæ est idolorum servitus, atque omnium malorum radix, abscisa, et a turbine pulveris sui procul amota destruatur, quæ exæcat etiam oculos sapientum. Dilectionem igitur omnium virtutum matrem, sine qua nihil perficitur, et in qua omnes virtutes pacis completæ vinculo indissolubiliter continentur, fide recta et spe certa studio indesinenti teneamus. Et quoniam, fide hominum corda purgantur, lecti apices dilectionis vestræ limpida fidei fluentia vos de fontibus Salvatoris hausistis, et sicut prædicamus prædicare, et quemadmodum credimus credere, et sicuti docemus indiminute

docere manifestarunt. His ergo ita se habentibus, cum ea quæ a Pyrrho adversus apostolicam fidem nostram ad subversionem synodaliū decretorum prolata sunt, tam per dogma sedis apostolicæ, quod expositum est a prædecessore nostro, quam per justificationem filii nostri mansuetissimi principis destructa sint : quamobrem fraternitas tua a publicis locis chartam, quæ suspensa pridemque cassata fuerat, non abstulit? quæ scilicet scandalum sanctis Dei ecclesiis non modicum intulit. *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit in salutem (Rom. x)*. Si deiciendum ergo ejusdem Pyrrhi conamen fraternitas vestra ducit, qua pro causa prædictam chartam de pariete non deposuit? Nemo quippe quod abominatur colit. Si autem, quod absit, hujusmodi scriptum amplectitur, cujus rei gratia nobis hoc per propria synodica sua minime patefecit? Neutrum enim sine horum alterius dejectione indemnitè stare potest. Nam si recta fides, quæ a tot conciliis roborata est, ab Heraclio et Pyrrho cum quadam additione et emendatione corripitur, ergo fides a Patribus subtiliter examinata commoveri cognoscitur, et mortui vacua spe beatitudinis deciderunt, quod avertat Deus a fidelium cordibus. Hi enim qui defuncti sunt minime perierunt? *Pretiosa namque in conspectu Domini mors sanctorum ejus (Psal. cxv)*. Et qui vivunt in hac fide, mundi effecti sunt, Patrumque dogma signata fide verum et pium firmiter est posteris traditum. Restat igitur quod contra fidem promulgatum est irritum fiat, et cum auctore proprio destruat. Porro, mirari sumus quia episcopi, qui fraternitatem tuam consecraverunt, sanctissimum illum in litteris suis dixerunt; sed et quia propter vulgarem turbationem et odium ecclesiæ hunc Constantinopolitanæ abrenuntiassè significaverunt. Propter quod etiam in ambiguitate positi, quæ a fraternitate vestra scripta sunt judicaveramus ad modicum quid differre, donec jam dictus Pyrrhus ab episcopatu Ecclesiæ Constantinopolitanæ pelleretur. Nam turbatio et odium populi episcopatus gradum nescit auferre. Canonica enim vindicta super eo debuerat provenire quo fraternitatis tuæ consecratio irreprehensibilis et firma consistat. Scriptum est enim : *Si vir ejus mortuus fuerit, soluta est a lege viri. Si autem vir ejus vivit, adultera vocabitur si fuerit cum alio viro (Rom. vii)*. *Erunt enim duo in carne una. Mysterium autem hoc magnum est, ait Apostolus : Ego autem dico in Christo et Ecclesia (Ephes. v)*. Etenim licet indigni simus, locum tamen ejus in Ecclesiis adimplemus. Vivente itaque prædicto Pyrrho, et nondum natura vel culpa extincto, ne forte fieret schisma, oportuerat præcaveri. Ut ergo fraternitatis vestræ sacerdotalis robustior ordo permaneat, oportet debitum adversus eum colligi episcoporum ex propinquioribus locis conventum. Præcepimus enim super hoc etiam charissimis filiis nostris Serico archidiacono, et Martino diacono et apocrisiario, quibus et locum nostrum ad hujus rei deliberationem credimus, quatenus cum fraternitate

vestra prædicti Pyrrhi culpa regulariter exquiratur. Non enim præsentia ejus necessaria est, ubi excessus ejus et scripta veritati repugnantis præsto sunt, ut cum de his dijudicatur, modis omnibus condemnatur. Primo quidem, quoniam Heraclium, qui anathematizavit inviolabilem orthodoxorum Patrum fidem, diversis laudibus extulit, et sophisticam justificationem ipsius, in qua quasi symbolum fidei composuit, subscribendo firmavit, furtivisque surreptionibus quosdam sacerdotes apud se singulatim prædictam chartam roborare coegit, et in publicis locis suspendere ad destructionem Chalcedonensis concilii audaci transgressionem præsumpsit. Unde non modicum dissensionis scandalum Ecclesiis Dei disseminavit, et obstestatione conventus a decessore nostro corrigi parvipendit. His igitur et aliis in synodo fraternitatis vestræ requisitis, canonicæ hunc executioni submitte, ut sacerdotali ordine et episcopali legislatione, ac regulariter eo sacerdotio denudato, non solum fides illibata permaneat, sed et fraternitatis vestræ gradus episcopalis firmiter conservetur. At vero, si diligenter fraternitas vestra, dum consiliatur, perspexerit fautores jam dicti Pyrrhi circumstrepere, et senseritis crebro, insolenter præsentis negotio quod definiendum est, impedimentum per dilationem afferre, ut proprium compleant quandoque consilium, vobis contradicentes, nisi juxta votum suum quidquam proveniat; et si ob hoc fraternitatem vestram obnoxiam facere, vel etiam schisma de eadem persona tentaverint, possibile est ut abscindatur etiam in hujusmodi capitulo talis versutiarum ipsorum intentio, et obtineatur jussio a domino nostro et filio Christianissimi principis, quoniam de hoc enixius eum per litteras nostras poposcimus, ut scilicet sæpe dictum Pyrrhum ad hanc Romanam urbem jubeat mitti, quatenus conventu synodico a nobis effecto, pro sua temeritate judicetur. Sic enim et fraternitatis vestræ episcopalis dignitas omni futuro contrariorum schismate firmiter apparere valebit, et scandalum novitatis ab orthodoxa fide pulsum necabitur, atque Dei Ecclesia continuæ paci donabitur. Deleri namque ab Ecclesia Dei scandala debent, et extirpari. Multa enim possunt oriri dissensionis zizania contra promotionem fraternitatis tuæ, nisi canonica falce ne proficiant radicibus rescindantur. Siquidem cum patitur unum membrum, compatiuntur reliqua corporis membra. Absit ergo ut schismata et dissensiones proveniant, secundum quod et mansuetissimum dominum et filium nostrum principem per litteras nostras petivimus, quo ab episcopatu fraternitatis vestræ omnia quæ nuper exorta sunt scandala recidantur, et nos quidem veluti fraterna viscera condolentibus providentiæ nostræ medelam afferentes appareamus. Verumtamen prædictam chartam, quæ contra orthodoxam fidem et Chalcedonense concilium sophistice probatur exposita, cunctis viribus irritam esse delibramus, et vinculo anathematis refutatam, atque

ut a nobis et ab omnibus orthodoxis episcopis abominatam respuimus. Sufficit namque nobis fides, quam sancti apostoli prædicaverunt, concilia firmaverunt, et sancti Patres consignaverunt, per quam renati et docti facti sumus, quamque doceamus, nullum augmentum in symbolo fidei, quod a synodis est firmatum, recipientes. Anathema his qui addunt, anathema qui demunt sancto mathemati, id est symbolo, quod in concilio Nicæno definitum, Constantinopolique firmatum, et in Ephesino primo, atque Chalcedone, a sanctis et orthodoxis Patribus, qui in catholica fide floruerunt, gratia sancti est Spiritus stabilitum. Hæc et his similia concordanti sensu fraternitas vestra prædicando nobiscum ore et opere confiteatur. Similiter autem anathematizantes omnes hæreses et auctores earum, ut id ipsum dicamus omnes, sicut scriptum est, et schismata nullo modo germinent in Ecclesiis Dei, quæ spirituali jam et his acuto sententiæ gladio sunt recisa. Porro præsentem litterarum latorem fraternitati vestræ in omnibus commendamus, quoniam et mores ejus exigunt ut eum vobis nos commendare debeamus: quia manifeste vestram nobis præsentiam exhibere venerabilitatis ejus atque perfectio morum dignoscitur.

EXEMPLAR

Propositionis transmissæ Constantinopolim a Theodoro sanctissimo papa Romano.

Dominus ac Salvator noster in Evangeliiis apostolis suis ita dixit: *Quicumque solverit unum de mandatis istis minimis, et docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno caelorum (Math. v)*; et alia Scriptura dicit: *Ne transferas terminos æternos, quos posuerunt patres tui (Prov. xxii)*. His ergo sic se habentibus, ad notitiam fraternitatis vestræ deducimus quia Pyrrhus, qui quondam Ecclesiæ Constantinopolitanae episcopatum subripuit, et instar lupi sub pretextu pastoris latitabat, contra orthodoxam fidem, cornu bellico erecto, quædam novitatis figmenta composuit, et chartis a se dictatis, quosdam furtivis ac subreptitiis modis subscribere compulsi sacerdotes: subsute gerens, ut hæreticum præsumptionis suæ dogma subreptis aliorum subscriptionibus stabiliret, et veluti novum mathema contra colendum, nobisque traditum a sanctis Patribus symbolum componere cœtaretur. Et quoniam in Chalcedonensi concilio anathema positum est his qui addiderint vel dempserint quid in fide quæ a tot Patribus est roborata, hujus rei gratia dilectionem vestram præmunire consideravimus, ut his quæ a prædicto Pyrrho adversus apostolicam fidem præsumpta sunt, reprobatis, eandem fidem, sicut et fidei sumus, retineatis, quam ex ipso lacte uberum sanctæ Ecclesiæ simul suxistis, universa temerariæ novitatis deliramenta destruentes. Nos enim tam per alias litteras, quam per decretum præsentis propositionis, omnia quæ contra orthodoxam et apostolicam fidem nostram ab ejusdem Pyrrhi nova et temeraria vanitate introducta sunt, abominantes, simulque cum charta, quæ proposita, et in

^a Edidit Sirm.

publicis locis ab eo suspensa est, anathematizantes, A floruerunt, posteris tradita per sancta quinque concilia firmaverunt.

EPISTOLA II,

AD EPISCOPOS QUI CONSECRAVERUNT PAULUM PATRIARCHAM CONSTANTINOPO-
LITANUM PROPTER PYRRHUM EX PATRIARCHA.

Litteras fraternitatis vestrae, per quas nobis de B promotione Pauli fratris et coepiscopi nostri significasti, suscepimus, et gavisi quidem super huiusmodi ordinatione. Sed futura molestia huic videlicet successura, propter zizania quae nascitura fore sperantur, animum nostrum valde concussit, nisi diligentissima manu et cautissima cura, priusquam crescant, et Dominicam messeni suffocent, extirpentur. Debuerat igitur Pyrrhus, qui sanctis Dei Ecclesiis scandalum seminavit, canonicæ prius animadversioni submitti, et tum praelatus frater noster Paulus sacrari: ne forte tempore aliquo de ejectione sua quamquam se putet querimoniam objecturum, quod odium sustinuerit populare, et vi pulsus libellum dederit, et suam Ecclesiam refutaverit, sicut nobis fraternitas vestra per litteras suas significavit. Facile quippe mutantur homines, et quidem aliquando ex odio ad dilectionem assurgunt, aliquando vero a dilectione in odium dilabuntur. Quae ergo pro causa, quae dissimulari futura sunt provido non contemplantur obtutu? ne forte proveniens scandalum variis simultatibus Ecclesiam Dei discindat. Sunt capitula, quibus praedictus Pyrrhus canonicæ potest ab omni sacerdotali ordine pelli. Primum quidem, quia Heraclium, qui anathematizavit catholicam fidem et Patres orthodoxe sentientes, in litteris suis laudibus extulit, et per subreptionem, per quosdam sacerdotes qui subscripserant, sophisticam quoque chartam adversus apostolicam fidem confirmare praesumpsit, et in publicis locis suspendere festinavit, quasi novam fidem et symbolum contra sanctam Chalcedonensem synodum: poenam minime veritus æterni iudicii, et anathema quod positum est in eadem Chalcedonensium synodo, quod nemo unquam sancto mathematici, id est colendo symbolo, quidquam addere vel minuere audent pertentet. Praedictus autem Pyrrhus nec protestatione conventus a pravitate sua recedere passus est. Ideo ergo jam memoratam chartam abominantes, et omnia quae crebro dictus Pyrrhus contra fidem

mollitus est, anathematizantes, quin etiam nunc iterum atque iterum anathematizamus: illa tantum amplectentes quae sancti nobis Patres in synodis tradiderunt, nihil fidei addentes, nec auferentes. Et idcirco quae in personam praedicti Pyrrhi definierimus, in litteris quas ad jam memoratum fratrem et coepiscopum nostrum misimus, agnoscetis. Ut igitur scandalum minime futuro tempore generetur, secundum praefixum modum diligenter sacra providentia extinguere curet. Et res quidem ipsa non magis ad tribulationem provocavit, et nascitura zizania conjecturis probabilibus informavit, quoniam per litteras vestras praedictum Pyrrhum sanctissimum nominastis. Si enim alia taceamus, et nihil omnino peccavit aut in religionem, aut in doctrinam fidei, et nec una culpa damnavit: quamobrem de propria est eiectione Ecclesia? Sed fortasse quis dixerit, generale hoc odium facit. Sed vulgaris tumultus jus sacerdotii auferre non potest, nec odium sacro quemquam ordine denudare. Manifestae quippe sunt canonicæ causae, quae iura sacerdotii recidere possunt. Nisi enim naturæ causa praesul extinguatur, Ecclesiam ejus alius non potest irreprehensibiliter apprehendere. Et hæc quidem non contradicentes ordinationi praedicti fratris nostri Pauli scribimus, sed vulnus latens et absconsum medente manu adaperimus, ne in vitalia viscera serpente possit, omnem immunditiam fetidæ putredinis medicinaliter exhaurientes, et quae possunt fieri diligentia providæ incisionis penetrantes, non ut hæc fiant optantes. Nam sæpe dictum fratrem nostrum in visceribus mentis nostræ complectimur et fovemus: sed ne schismata fiant, fraterna providentia et affectione dilectionis torremur: quatenus episcopatu ejus manus impositio nullomodo maculetur. Denique interemptis et suffocatis schismatibus, et fides quoque orthodoxa, quae tot spiritualibus paradisi florum odoribus per agricolos Christi Dei nostri, sanctos videlicet apostolos, eluxit, nullatenus aliquibus zizantium spinis poterit sauciari.

EPISTOLA III,

ECCLESIIARUM AFRICANARUM AD SANCTUM THEODORUM ROMANUM PONTIFICEM.

Domino beatissimo apostolico culmine sublimate, sancto Patri Patrum, Theodoro papæ, et summo

τῷ μακαριωτάτῳ δεσπότῃ, καὶ τῇ ἀποστολικῇ κορυφῇ ὑπερέχοντι πατρὶ πατρῶν Θεόδωρῳ τῷ ἀγιωτάτῳ πάπῃ

καὶ μεγάλῃ τῶν ἀπανταχῆ προέδρων ἀρχικιοιμένοι, κο-
λουμβος ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου, τῆς ἐν τῷ Βυζαν-
κίῳ συνόδου, καὶ Ῥεπαράτος ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρό-
νου τῆς ἐν Μαυριτανίᾳ συνόδου, καὶ σὺν ἡμῖν οἱ ἐπίσκο-
ποι πάντες τῶν εἰρημένων τριῶν συνόδων τῆς τῶν Ἄφρων
χώρας.

Μεγάλῃ καὶ ἀνέκλειπτον θεῖς χάριτος πυγῆν, τοὺς
χριστιανούς ἅπαντας καταπλουτίζουσαν, παρὰ τῷ καθ'
ὑμᾶς ἀποστολικῷ θρόνῳ τυγχάνειν, οὐχ' οἷον τί τινα τῶν
πάντων διαμφιβάλλειν, ἐξ ἧς ὀχετοὶ προΐασιν ἀφθόνως,
ἅπαντα τὸν Χριστιανὸν ἀρδεύοντες κόσμον ὄθειν, εἰς τὴν
τοῦ παγκτίου Πέτρου τιμὴν, ᾧ πάτερ πατρῶν, αὐτὸς ὁ
ὑμέτερος ἀποστολικὸς θρόνος ιδιοτρόπως ἦτοι μονογενῶς
κατὰ θεῖον κεληρώται θέσπισμα, τὰ ἱερά τῆς Ἐκκλησίας
δόγματα διερευνησθαι καὶ ἀναψηλαφῆσαι, ἅπερ τῷ ἀληθινῷ
παρλαβόντες κηρύγματι, διακριβῶθῆναι τῶν ἀναγκαιο-
τάτων ἐστίν, καὶ τῶν ἀρχιερίων τῆς κορυφαίας καὶ ἀπο-
στολικῆς. Ἀρχῆθεν γὰρ αὕτη πέφνην ἡ συνῆθεια, ὥστε
παρ' αὐτῶν τὰ φαῦλα μὲν κατακρίνεσθαι, βελαιουσθαι δὲ
τὰ προσάκοντα. Ἐπει οὖν οἱ ἐξαρχῆς κανόνες θεσπίζουσιν,
ὅπουπερ ἂν ἐκκλησιαστικὸν πρᾶγμα κινεῖται, μὴ πρότε-
ρον ψηλαφᾶσθαι καθάπαξ, ἢ προσδέχισθαι, κἄν ὅτι μά-
λιστα τὰ κινούμενα τύχοιεν ὄντα ἐν ἀπωσιμείαις τισὶ
καὶ πορρωτάταις ἐπαρχίαις, ἄχρισ ἐν ἐπὶ τὸν ἀποστο-
λικὸν ἀνακομισθῆ θρόνον, ἵνα ἐκ τῆς κατ' αὐτὸν αὐθεντίας
τοῦ ζητουμένου δοκιμασθέντος, οἷον καὶ τρανωθέντος, ἐξ
αὐτοῦ καθάπερ ἐκ τινος πηγῆς ἱεράς ἡ τοῦ κηρύγματος
ἐναρξῆς γίνηται, καὶ οὕτω καθεξῆς αἱ πᾶσαι τοῦ Θεοῦ
προσδεχόμεναι καθολικαὶ πρὸς τὰ τοῦ κόσμου πέρατα
διανείμωσιν ἀμειώτως τὰ τῆς ἀκαινοῦς μυστήρια πι-
στιως. Ἐπὶ ταύτων ὑμῶν τὴν τῆς προσήσεως ἰχθημεν
ἐλαχίστην προσκύνησιν, ἣν τινα τῆ ἀποστολικῆ ὑμῶν
ἐκπέμποντες κορυφῇ μετὰ δακρύων ἀναβίρομεν. Παρα-
σιωπῆσαι γὰρ οὐ δυνάμεθα διὰ τὴν συνοχὴν τῆς καρδίας
ἡμῶν· περιῆλθεν ἐξ ἀκοῆς εἰς ἡμᾶς, ἀγύωτοι, ὡς πρό
χρόνων τινῶν τέχνασμα τι μεμιασμένων καὶ βίβηλον ἐν
Κωνσταντινουπόλει γεγένηται, καὶ νομισαντες ὅτι τῆ τοῦ
καθ' ὑμᾶς θρόνου αὐσταρία δικαίως κατακρίνεται καὶ ἐκ-
κόπτεται, μέχρι τοῦ παρόντος ἐσιωπήσαμεν. Ὅσπνία δὲ
τοῦναντίον προπετῶς θρασυνοόμενον μεμαθήκαμεν, ἀνέγνω-
μεν δὲ καὶ τὸν λίβελλον Πύριου τοῦ ἀδελφοῦ ἡμῶν τοῦ
ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ὃν τῷ ὑμετέρῳ τιμῷ
θρόνῳ μετανοήσας ἐναγχῆς ἐπεδίδωκεν, εἰκότως, οἷαν ἡ
ἀνάγκη λοιπὸν ἡμᾶς ἀπήτει, πεποιθήκαμεν ἀναφορὰν πρὸς
Παῦλον τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν τίν-νυι τὴν αὐτὴν ἐν Κωνσταν-
τινουπόλει διακατέχοντα Ἐκκλησίαν, αἰτήσαντες αὐτὸν
ἀγαπητικῶς μετὰ πλείστων δακρύων ὡς τε τὸ εἰρημένον
τῆς καινοτομίας σόφισμα, τὸ μὴ ἐξ αὐτοῦ μὲν, ἐκ δὲ τοῦ
προηγησαμένου αὐτὸν ἐφευρεθῆν, τοῦτο διακρούσασθαι καὶ
πάσης ἐξωθῆσαι δικαίως, ἧς προκαθίσταται Ἐκκλησίας,
ἀποβαλλόμενον τοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας
ἀνακειμένους χάρτας, οὓς ἐπὶ σκανδάλῳ τοῦ λαοῦ προ-
τεθείκασαι, ἵνα, τοῦτων ἀποβαλλομένων, ἀταράχως ἡ πί-
στις ἡμῶν τηρηθῆι, καὶ ὡσπερ ἐξ ἀρχῆς μέχρι τοῦ
παρόντος ἀκεραία διέμεινε, τῷ ἀποστολικῇ παραδόσσει
κουτυνομένη, οὕτω καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἄθικτος διαμείνη.
Ταυτὶ γὰρ δηλὸν καθίστηκεν, ὡς αἱ τοιαῦται καινοφωνίαι
ἐκ τοῦ κακοῦ τῆς κενοδοξίας ἀποτίκτονται κάλους. Θείλου-
τες γὰρ ἱκανούς ἑαυτοὺς ἀποφῆναι καὶ περιφανεῖς καὶ τῶν

A omnium præsulum pontifici, Columbus primæ sedis
episcopus concilii Numidiæ, et Stephanus primæ se-
dis episcopus concilii Byzaceni, et Reparatus episco-
pus primæ sedis concilii Mauritanie, et universi
episcopi de tribus conciliis antedictis Africanæ pro-
vinciæ.

Magnum et indeficientem omnibus Christianis
fluente redundantem, apud apostolicam sedem con-
sistere fontem nullus ambigere possit, de quo rivus
prodeunt affluenter, universam largissime irrigantes
orbem Christianorum, cui etiam in honore beatis-
simo Petri Patrum decreta peculiarem omnem decre-
vere reverentiam in requirendis Dei rebus, quæ
omnino et sollicitè debent, maxime vero justeque
ab ipso præsulum examinari vertice apostolico, cu-
jus vetusta sollicitudo est tam mala damnare quam
probare laudanda. Antiquis enim regulis sancitum
est ut quidquid quamvis in remotis vel in longinquo
positis ageretur provinciis, non prius tractandum
vel accipiendum sit, nisi ad notitiam almæ sedis
vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritatē, juxta
quæ fuisset pronuntiatio firmaretur, indeque same-
rent cæteræ Ecclesiæ velut de natali suo fonte præ-
dicationis exordium, et per diversas totius mundi
regiones puritatis incorruptæ mancant fidei sacra-
menta salutis. Quocirca humillimum vestro aposto-
lico cu' mini persolventes obsequium, cum lacrymis
sugerimus, quod sine cordis gemitu reticere non
valeamus, ante hoc temporis spatium exosum apud
C Constantinopolitanam civitatem novitatis commen-
tum ad nos usque opinanter fuisse delatum. Et ut
hactenus siluissemus, putavimus serenissimo exa-
mine vestræ apostolicæ sedis fuisse desectum. Quod
ubi pertinaciter cognovimus invalescere, relegentes,
videlicet, libellum Pyrrhi nostri fratris et coepi-
scopi dudum ejusdem Constantinopolitanæ civitatis,
apud vestram venerabilem sedem prolati, relatio-
nem qualem necessitas exegit, fratri Paulo, nunc
Constantinopolitanæ civitatis ecclesiam occupanti,
emisimus, exhortantes cum nimio fletu jam dictum
novitatis commentum, non quidem suis temporibus
adinventum, a suo videlicet auctore confutatum, a
se quoque vel ab omni ecclesia, cui præsidet, repel-
lere, et chartas omnes præ foribus ipsius sanctæ
D Ecclesiæ ad scandalum populorum suspensas projicere,
qualiter fides quæ nunc usque permansit inte-
gra, et apostolica eruditio illibata servetur. Certum
est enim, quod tales sermonum novitates de malo
gloriæ amore nascuntur: dum sibi nonnulli volunt
acuti, perspicaces et sapientes videri, quærunt quid
novi proferant, nescientes quia Deus noster infirma
mundi elegit, ut confundat fortia, et sapientes per
mundi stulta confundit (1 Cor. 1, 27). Ad Timotheum
quippe doctoris gentium sollicitè legisset sermones,
quibus ait, ut novitates vitet vocum profanas
(1 Tim. vi): ad impietatem nempe ista proficiunt, quæ
super spinas et tribulos contulerunt [ducunt et spi-
nas tribulosque generant]; et Ephesi remanens de-

nuntiet quibusdam, ne quis aliter prædicaret (I Tim. i). **A** Et ut aliqua de veteribus proferamus, Jeremiæ prophetæ verba sunt: *Horribilia, inquit, facta sunt super terram, prophetæ iniquitatem prophetant* (Jerem. v). Multa sunt divinæ legis documenta, quæ de largi vestri culminis fonte nostris rivulis infundatur [F. infunduntur]. Quia vero in quamdam suspceptionem nostra Africana a malignis hominibus apud memoratam regiam civitatem recitata est provincia, ante dictam relationem memorato fratri Paulo Constantinopolitano auctiuiti transmissam, vestræ Deo amabili beatitudi direximus, quam rogamus humiliter per vestræ sacratissimæ sedis responsales transmittere, qualiter prospere cognoscamus, si memoratus superius frater a nefanda se novitatis adinventione ad integram reformaverit orthodoxæ fidei prædicationem. Quod si **B** dissimulaverit, auctoritas almæ sedis vestræ juxta patrum sanctiones salubri consilio pertractabit a sano corpore separare vulnus insanuum, remotoque morbi sævientis flatu cautius, quæ sunt sincera perdurent, et grex purior ab hac mali contagione, spiritali vestri culminis ferramento purgetur. Novissime hoc, necessitatis eventum quod accidit, in veritate suggerimus, quia nobis specialiter per unamquamque provinciam synodos contrahentibus venerandas, dum ex nostro collegio fratribus electis plenam transmittere nitimur legationem cum nostris relationibus, quædam oborta sunt, quæ nostram intentionem rationaliter prohiberent. Sed hujus rei quam memoravimus, urgente necessitate, generali Africanæ provincie constituto per legatos diversorum conciliorum inito, generalem hanc prospere vestro culmini demandavimus relationem, postulantes non nobis, sed ipsi quæ evenit, necessitati ascribere.

γῆρ τῆς χώρας προελθούσας ἡμῖν τῆς συνόδου, ἐπελεξάμεθα τινὰς ἀδελφούς ἐκ τοῦ καθ' ἡμῶν συλλόγου μετὰ τῶν οἰκίω ἀναφορῶν ἐκπέμψαι πρὸς ἐντελεστέρων πρεσβειῶν· τοῦτο δὲ βουλομένων ἡμῶν, κοινὴ τις συμφορὰ τῆ καθ' ἡμῶν ἐπιθούσα χώρα, τὸν ἡμέτερον περὶ τοῦτο σκοπὸν διεκώλυσεν, ὅθεν ταύταις, ὡς εἰρηται, πρὸς τὴν ἡμέτεραν ὑπεροχὴν ἀκίμψαμεν, παρακαλοῦντες μὴ μᾶλλον ἡμῶν ἢ τοῖς ἐξ ἀνάγκης συμβᾶσι καταλογισασθαι τὴν παραιτήσιν.

Κολομβίος ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου τῆς ἐν Νουμπίδι συνόδου. Ἐχον ὑπὲρ ἡμῶν, θέσποτα ἀγιώτατε καὶ μακαριώτατε Πάτερ πατρῶν.

Στέφανος ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου τῆς ἐν τῷ Βυζακίῳ συνόδου. Ὁμοίως.

Ῥεπαράτος ἐπίσκοπος τοῦ πρώτου θρόνου τῆς ἐν Μανριτανίᾳ συνόδου. Ὁμοίως.

ἄλλων ἀπάντων φρονιμωτέρους, κινῶ τινὰ παρ' ἑαυτῶν ἀκυρίσκουσι καὶ προφέρουσι, ἀγροούντες ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, τὰ ἀσθεῖα τοῦ κόσμου ἐξελέξατο, ἵνα καταργήσῃ τὰ ἰσχυρά, καὶ διὰ τῶν μωρῶν κατασχῆναι τοὺς οἰομένους εἶναι σοφοὺς. Ὅθεν Τιμοθέω γράφων ὁ τῶν ἐθνῶν ἀπόστολος παρεγγυάται τὰς βεβήλους ἡμᾶς ἐκτρέπισταί κακοφορίας εἰς ἀσθεῖαν ἀπογούσας, καὶ ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἐπικομιζομένας. Ἄλλὰ καὶ Ἐφείσιος πρὸς τὰς ἐπιδοκίμους ἐπιδοκίμους ἐπιδοκίμους. Συμφώνως δὲ καὶ οἱ τῶν παλαιῶν ἡμᾶς ἐκπαιδεύουσι λόγοι· διακηρτῆται γὰρ ὁ προφήτης Ἰερμίας οὕτως· φρικτὰ ἐγένετο ἐπὶ τὴν γῆν. Οἱ προφῆται αὐτῆς ἀνομα προφητεύουσιν. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεὸς νόμος πλείοσιν ἡμᾶς ἐξασφαλίζεται παραγγέλλουσι, ἅπερ ἡμῖν ἡ ὑμέτερα πηγάζουσα κορυφή, τοὺς ἡμέτερους ὀχετοὺς ἀνερέυγει, καὶ σαφελῆς ἀπεργάζεται πρὸς εὐσέβειαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ παρά τινων κακοθελῶν ἀνθρώπων ἐ-
B ὑπονοία τῆ βασιλευούσῃ πόλει γένηται πως ἡ καθ' ἡμῶν χώρα τῶν Ἀ.ρων, τὴν εἰρημένην γεγράφει παρ' ἡμῶν ἀναφορὰν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Παῦλον τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τῆ ὑμέτερα θεωρεῖ μακροτήτατε κατεπέμψαμεν, σὺν εὐλαβείᾳ παρακαλοῦντες, ἵνα διὰ τῶν ἀποκριστικῶν τοῦ καθ' ὑμᾶς ἀποστολικῶ θρόνου ταύτην πρὸς αὐτὸν ἀποστείλῃ, καὶ μάθωμεν αἰσίως εἶγε ὁ προλεχθεὶς ἡμῶν ἀδελφὸς τῆς ἐφευρεθείσης ἀθεμίτου διυστάμινος καινοτομίας πρὸς τὸ ἀκραιφνὲς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐπανερχεται κήρυγμα. Εἰ δὲ τοῦτο παραποιεῖται μὴ μεταβαλλόμενος, θεὸν ἐστὶ τὴν τοῦ καθ' ἡμῶν ἀποστολικῶ θρόνου αἰθεντικῶν βουλῆ σωτηρίῳ σκίψασθαι τοῦ ὑγινοῦ σώματος τὸ ἀθεράτευτον νόσημα διαχωρίσαι κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατρῶν διάταξιν. Ἴνα, τοῦ χαλεποῦ διαρρύντος τῆς αἰρέσεως τραύματος, τὰ τῆς εὐρωστίας ἀσφαλίστερον ἡμῖν διακεινῶσιν, οἷα τῶ πνευματικῶ σιδήρῳ τῆς ὑμέτερας ὑπεροχῆς τοῦ τοιούτου πονηροῦ μιάσματος τὴν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ποιμνὴν ἐλευθερούσης.

Τὸ δὲ συμβᾶν ἐν τέλει χρεῶν ἡμᾶς ἀναγκαῖν. Ἄφ' ὅλης
C Columbus episcopus primæ sedis concilii Numidicæ. Ora pro nobis, domine sancte ac beatissime Patrum Pater.

Stephanus episcopus primæ sedis concilii Byzaceni. Ora.

Reparatus episcopus primæ sedis concilii Mauritanicæ. Ora.

ÉPISTOLA IV,

VICTORIS CARTHAGINENSIS EPISCOPI AD SANCTUM THEODORUM ROMANUM PONTIFICEM.

Domino beatissimo et honorabili sancto fratri, Theodoro papæ, Victor.

Vestræ beatissimæ, paternitatis apud Deum acceptabilia opera, et conversatio gloriosa pene mundo toti sunt manifesta. Prædicationibus igitur aposto-

Δεσπότη τὰ πάντα μακαρ. καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Θεοδώρῳ ἀγιωτάτῳ πάπῳ, Βικτωρ ἐπίσκοπος.

Τῆς ὑμέτερας πατρικῆς ἀγιωσύνης αἰ τε θεάρισταί πράξεις καὶ ἡ ἐνδοξὸς ἀναστροφὴ, παντὶ τῷ κόσμῳ σαφῶς πεφανέρωται· καὶ γὰρ ὡσπερ διὰ τῶν ἀποστολικῶν κη-

φυγμάτων και τῆς ἀλυθοῦς αὐτῶν παραδόσεως σύμπερασμα ἢ γὰρ τὸ τῆς πίστεως κατεπλούτησε σέλας, οὕτω και διὰ τῆς ὑμετέρας παρακλητικῆς ἀμα και παιδευτικῆς νοουθεσίας τῆς ἐκ τῶν θείων προφειρομένης· ὑμῖν λογίων ἢ τοῦ Θεοῦ καθολικῆ Ἐκκλησία βεβαίως οἰκοδομεῖται ἢ τῆς ἀποστολικῶς ὁρεῖς θεμελιωθεῖσα, και τοῖς πατρικοῖς δόγμασιν ισχυρῶς κραταιωθείσα, εἰς τὴν ὁμοτιμίαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι κατὰ τὴν ἐν κλήρῳ θείῳ δεδορημένην αὐτοῖς ἔξουσίαν παρὰ τοῦ Πνεύματος τὰ τῷ Θεῷ προεγνωσμένα τι και προφωρισμένα πλήθη τῶν λαῶν, εὐσεβῶς και ὁσίως ἐπίστρεψαν, ὥσπερ ἐκ σκότους εἰς φῶς, και ἐκ θανάτου πρὸς ζωὴν, και ἐξ ὀλισθηρῆς ἤτοι πεπλανημένης δόξης εἰς εὐκταρην και ὀρθόδοξον πίστιν, ταῖς σωτηρίαις αὐτῶν προστάξισι τε και παρακλήσεσιν. Ἐν κατ' ἔχρον ἡ ὑμετέρα βαιουσα θεοτιμῆτος ἀδελφότης, και τὸ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς ἀξίωμα τελείως μεταδώκουσα, ταῖς ἀπαρράλακτοῖς τῶν κτητορῶμάτων αὐτῶν ἐκπληρώσει τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν κατακοσμοῖ, τῇ τῶν δοκιμασιῶν αὐτῆς ἐπιβολῇ και τῇ ἀγιότητι τῆς οἰκίας ἀναστροφῆς· ἐπειδὴ πράξισιν ὁσίαις ἢ εὐσεβίς ἡμῶν ἐπισφραγιζεσθαι πέφυκε πιστις. Ὅθεν τὰ εὐάρεστα τῷ Θεῷ και φίλα ταῖς ἱερατικαῖς αὐτῆς ἀπαύστως ἐνεργῶσα κινῶσισι, φύλαξ τῶν τοῦ θείου νόμου καθίσταται ἐνταλμάτων, πεπεισμένα σαφῶς, ὡς οὐχ' αἰ ἀκραταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιωθήσονται, κατὰ τὸν θείον ἀπόστολον. Ἐν ᾧ νόμῳ τὴν μελέτην ἔχεις νυκτὶς και ἡμέρας, κατὰ τὸ γυγραμμένον, ἡ ὑμετέρη θεοτιμῆτος και ἁγία μακαριότης, οὐκ ἐν ψυχῇ τῇ μνημῇ τυπουμένην ἐκ τῆς ἀναγωγίσεως, ἀλλ' ἐν καθαρῇ τῇ συνειδήσει κρατυνομένην διὰ τῆς χάριτος, και οὕτω βεβαίως και ἀμετακινήτως ἐγκάρδιον ἔχει τὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νόμον, ὥστε τὸ ψαλμικὸν ἐφ' ὑμῖν ἐκπληροῦσθαι ἔρητὸν, τὸ φάσκον· Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν, και ἡ μελέτη τῆς καρδίας μου σύνεσι. Ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐ μελίαν γυγραμμένος, ἀλλὰ πνεύματι Θεοῦ ζῶντος, μυστικῶς ἱσφραγιμένος, οὐ γὰρ ἐν πλατῇ λιθίναις, ἀλλ' ἐν πλατῇ καρδίας σαοκίνης, ὡς φησι Κορινθίους γράφων ὁ ἅγιος Παῦλος. Τοῦτων οὕτως ἔχόντων, σημαίνομεν τῇ θεαρίστω μακαριότητι ὡς τῇ ἐπακαυδιεκτή τοῦ Ἀγγούστου μανὸς τῆς ἐνισταμένης τετάρτης ἐπινομήσεως, τῆς ἐκ Θεοῦ προκαταλαβούσης ἐπικουρίας, διὰ τῶν ἁγίων και θεοδιδάκτων ὑμῶν προσευχῶν, τὴν ἐμὴν ἰλαχυσίαν εἰς ἀρχιερατικὴν ἀξίαν τῆσδε τῆς καρθαγενεσίαν πόλεως χάριτι θεῖα προύργων. Ἦς τὸ μέγεθος ἐνεργητικῶς ἡμᾶς διακύνεται. τὸν πανάγαθον ἐκτεύσατε κύριον· ὡς ἂν, αὐτοῦ διακυβερνώτος ἡμᾶς, τῶν [Supple κακῶν] ἐλευθερωθῆμεν πράξιν· πρὸς τὸ μὴ ὄνομα μόνον, ἀλλὰ και τὸ ἔργον τῆς ἱερωσύνης κατέχομεν, ἐξ αὐτοῦ σκεπαζόμενοι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παρὰ τινων [Lege παρατιθειμένων] ἡμᾶς αὐτῷ τῶν ἁγίων και θεοπειθῶν ὑμῶν προσευχῶν, ἵνα ταύταις ὀχυρωθέντες και ταῖς χρυσταῖς νοουθεσίαις ὑμῶν στηριχθέντες ἀξιωθῶμεν ἀν παντὶ τῷ πιστευθέντι ἡμῖν Χριστιανικωτάτῳ λαῷ, τῇ σκέπῃ τῆς χάριτος, ἀβλαβῆς φυλαχθῆναι μέχρι τέλους. Ἐκ προσώπου δὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος εἰς προσκῦψισιν τῆς ὑμετέρας σεβασμίας, και ἁγιωτάτης ἀδελφότητος, ἐξεπέψαμεν Μέλλων τὸν πρόσφυγα ἡμῶν, ἀδελφὸν δὲ, και συνεπισκοπον ἡμῶν, και Ῥεδέμπτον τὸν διάκονον, και Κρισκεντούρον τὸν νοτάριον τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγίου

licet et doctrinis dum veræ fidei cultura universa repleta sit terra, per divinorum tamen eruditionem eloquiorum, vestra instrumete admonitione exhortatoria, superædificatur orthodoxa Christi Ecclesia, apostolica insitutione fundata, et a fidelibus Patribus firmissime roborata. Ad quam omnes beatissimi apostoli, pari honoris et potestatis consortio præditi, populorum agmina convertentes, pie et sancte de tenebris ad lumen, de lapsu ad veram fidem, de morte ad vitam homines divinæ prædestinationis gratia præscitos, salutaribus præceptis ac monitis perduxerunt. Quorum sanctorum apostolorum vestra fraternitas honoranda sequens plenius merita, et perfectius implens exempla, Ecclesiam Dei morum probitate et actuum sanctitate condecorat, et fide sacra vel Christianis moribus vigena, quæ fieri Deo placita præcepit, studiis pontificalibus indesinenter operatur et perficit, servans legis divinæ mandata: *Quia non legis auditores justi sunt apud Deum*, sicut narrat Apostolus, *sed factores legis justificabuntur* (Rom. 11). In qua lege divina vestra sancta et veneranda sinceritas, sicut scriptum est, meditatur die ac nocte (*Psalms. 1*): quæ meditatio non lectione per figuram litterarum tantum conspecta, sed uberante in vobis Christi gratia, in vestra cognoscitur conscientia immobiliter insita, nullatenus de vestro corde recedente lege Christi Dei Domini sacrosancta, sicut in Psalmis dicit propheta: *Os iusti meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur iudicium* (*Psalms. xxxvi*). *Lex Dei ejus in corde ipsius: non atramento, sed Spiritus Dei vivi vestra in arcana conscripta; neque in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus* (*II Cor. 11*), sicut beatissimi apostoli Pauli ad Corinthios missa nos docet epistola. Quibus præmissis, significamus Deo placitæ fraternitati vestræ, die decimo septimo Kalendarum Augustarum indictionis quartæ, nostram humilitatem divina gratia, suo ut præcepit munere præveniente, ut vestris sanctis ac Deo dignis precibus, in sancta Carthaginensis civitatis ecclesia pontificalis honoris accepisse consecrationem et stolam. In quo dignitatis fastigio, ut a Deo omnipotente regamur ab altissimo, et a malis actibus liberati, sacerdotale non nomen tantum, sed Christi Domini Dei nostri protegente auxilio, et meritum habeamus, vestris sanctis ac Deo acceptabilibus nos commendantes orationibus, poscimus, quatenus et vestris deprecationibus pro nobis ad Deum effusis muniti, et eruditionibus bonis instructi, digni efficiamur cum omnibus nobis populo Christiano commisso illæsi protegi velamento divino Ad salutationem ergo vestræ sanctæ et honorandæ fraternitatis, vice nostra Mellosum humilem vestrum fratrem, nostrum episcopum, et Redemptum diaconum, vel Crescenturum notarium sanctæ nostræ sedis, vestros famulos destinavimus, quos postulamus celerius nobis a vestra beatitudine persolvi, quo possint ad proprias ecclesias ante hiemem Deo propitio remeare. Præ omnibus autem fateor, in ipsa

* Vel hic, ut passim, pro *et*. In Græco και. HARDUINUS,

nostræ profectionis exordio cor nostrum non leviter vulneratum fuisse, ut propheticum illud præceptum exoptarem, dicens : *Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrymarum, et sedens plorabo die ac nocte ?* (Jer. ix.) Ecce enim Ecclesiæ Dei non leviter perturbantur, Christianissimorum voces ac gemitus episcoporum non supportamus, querentium et clamantium novitates et concinnationum signa, a Paulo venerabili consacerdote nostro, ut dicitur, contra fidem veracissimam approbata debere repelli. Nos autem temperamentum causis innectentes, expedire potavimus, prædictorum beatissimorum consacerdotum nostrorum licet iustissimos questus æquanimiter supportare, et ad auditus venerandos fraternitatis vestræ hoc ipsam pervigili cura deducere. Inquirent enim, quædam vice epigrammatum, chartarum volumina in sacris ædibus apud regiam civitatem nuper esse suspensa, religioni catholicæ et ipsi veræ fidei ac Patrum traditionibus omnino contraria. Quis enim vecors sacrilega voce audeat prædicare in Domino nostro Jesu Christo aut unam tantummodo voluntatem, aut unam operationem existere, dum manifestissimis Patrum definitionibus liquidius clareat in Domino nostro Jesu Christo duas naturas, et earum duas voluntates, duasque operationes vel proprietates naturales modis omnibus inveniri? Et possumus multiplicitibus Patrum documentis nostræ parvitatibus intentionem firmare, nisi vestram sanctissimam fraternitatem in omnibus corde ea retinere firmissime teneamus. Ut autem ipsius sedis apostolicæ decretis per omnia confirmemur, Leonis beatissimi prædecessoris vestri apostolicæ memoriæ definitionem inseri pervidimus, et continet (Epist. 10) : Agit enim utraque natura ^a cum alterius communione quod proprium est. Nos itaque Patrum in omnibus decreta sequentes, in Christo Domino nostro duas naturas, earumque duas voluntates, duasque operationes firmissime prædicamus, Deum verum atque hominem verum absque delictis humanis veraciter confitemur, repudiantes cunctarum hæresum subsannationes, vanitates et insanias mendaces. Vestrum est itaque, frater sanctissime, canonica discretionem solite contrariis catholicæ fidei obviare, nec permittere noviter dici quod Patrum venerabilium auctoritas omnino non censuit. Nos enim humiles corde, quæ recta sunt adjutore Domino sapientes, uno vinculo charitatis vobiscum sumus constricti, veram fidem ac religionem catholicam in omnibus fortiter defensantes. Studiosius itaque a catholicis improbis posse resistere, imminendum est, ne torpore desidii oppressi, culpæ taciturnitatis teneamur obnoxii, et quasi favorem impendentes judicemur, dum adversa catholicæ fidei propulsare negligimus. A beato namque Felice apostolo ^b vestræ sanctitatis prædecessore dictum est : *Negligere vitæ, cum possis, deturbare perversos, nihil est aliud quam fœvere; nec caret scrupulo societatis occul-*

θρίνου, τοὺς οἰκίτας ὑμῶν, οὐς τὴν ταχίστην πρὸ χειμῶνος ἐπαλεῖθαι πρὸς ἡμᾶς ἀπολομένους ἐκ τῆς ὑμετέρας μακαριότητος παρακαλοῦμεν ἀποκαθισταμένους ταῖς αὐτῶν Ἐκκλησίαις. Ἐκείνο δὲ διαγγέλλω πρὸ πάντων, ὡς ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχῇ τῆς ὑμῶν χειροτονίας, ἰσραελισθησαν οὐ μετρίως ὑμῶν αἱ καρδίαι, ὥστε καὶ τὸ πρυφνητικὸν ἐπάδειν ῥήτόν· « Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου παγὰς δακρῶν, καὶ καθήσομαι, καὶ κλάσομαι νυκτὸς καὶ ἡμέρας; » Ἰδοὺ γὰρ αἱ Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ μεγάλως συνταράσσονται, ὥστε μᾶτε φέρεται ἡμᾶς δύνασθαι τὰς τῶν Χριστιανικῶν λαῶν οἰκωγὰς καὶ τοὺς στιγματοῦς πάντων τῶν ἐπισκόπων, ἐγκαλοῦντων καὶ καταδιδόντων, διὰ τε τὰς καινοτομίας, καὶ τῶν τεχνασμάτων τὰ πλάσματα, τὰ παρὰ Παύλου, καθὼς φασὶ τοῦ θεοφιλοῦς ἡμῶν συλλειτουργοῦ κυρωθέντα κατὰ τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν πίστεως. Δίον αὐτὸν ὑπῆρχε ταῦτα διδάσασθαι καὶ ἀπιβελεῖν, ἀλλὰ μὴ μέχρι τοῦ νῦν ἐδιδέκεν. Ἡμεῖς δὲ τοῖς πρέγμασι τὴν προσέκουσαν ἐπιτιθέμετες διάκρισιν, συμφέρον ἡγήσασθε δικαίας οὔσης, πρώτως μὲν ὑπενεγκεῖν, τὰς τῶν ἀγνωστῶν ἡμῶν συλλειτουργῶν αἰτίας ἀνακομίσει ταύτας ἐν ἀγρότην φροσιδί πρὸς τὰς σεβασμίους τῆς ὑμετέρας ἀδελφότητος ἀκούας. Λίγουσι γὰρ ὡς ἔναυχος ἐν Κωνσταντινουπόλει χάρται τινὲς ἐπιγραμμάτων δίκην ἐν τοῖς τῆς ἐκκλησίας ἱεροῖς προτύλοις ἀνετίθησαν τῇ τε ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ τῇ εὐσεβεί τῶν πατρῶν διδασκαλίᾳ παντελῶς ἀντικείμενοι. Τίς γὰρ ἀφρων οὕτως ἐστὶ καὶ ἀνόητος, ὥστε χαλμῶσαι παύτως ἱεροσύλῃ φωνῇ, μίαν θελήσιν, ἢ μίαν ἐνεργίαν ὑπάρχειν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; καίτοι τῶν πατρικῶν ὄρων τηλαυγῶς ἡμῖν καὶ ἐκδήλωσ παραδηλοῦντων, δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς φύσεις ὑπάρχειν, καὶ δύο θελήσεις, καὶ δύο ἐνεργείας, καὶ ἰδιότητος φυσικὰς, ὅπερ πολυτρόπως ἐξ αὐτῶν τῶν ἁγίων πατρῶν ἀποδείξει δύναμθα κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, καὶ τὸν ἀληθῆ περὶ τοῦτου βεβαιώσασθαι λόγον, εἰ μὴ ὅτι σαφῶς πεπίσμεθα ταῦτα τῇ καρδίᾳ κραταιῶς ἐν πᾶσι κατέχειν καὶ παριστᾶν τὴν ὑμετέραν ἀδελφικὴν ἀγιωσύνην. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς τοῖς τοῦ καθ' ὑμᾶς ἀποστολικοῦ θρόνου ψηφίσμασι τὸν ὑμέτερον ὀχυροῦντες λόγον, λίοντος τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ προσηγησαμένου ὑμᾶς τῷ ἡμετέρῳ γράμματι τὸν ὄρον συνιμβυλεῖν ἐσπουδάσαμεν, ἔχοντα οὕτως· Ἐνεργεῖ ἑκατέρᾳ μορφῇ μετὰ τῆς βατίρου κοινωνίας τοῦτο ὅπερ ἴδιον ἔσχακεν. Ἡμεῖς μὲν οὖν τὰ τῶν ἁγίων θεσπίσματα μεταδιδόντες, δύο φύσεις, ὡς εἴρηται, καὶ δύο θελήματα, καὶ δύο ἐνεργείας αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βεβαίως κηρύττοντες ὁμολογοῦμεν αὐτὸν Θεὸν ἀληθινόν, καὶ ἄνθρωπον ἀληθινόν χωρὶς ἁμαρτίας, ἀποβαλλόμενοι πάσης αἰρέσεως τοὺς μυκτηρισμοῦς καὶ τὰ ψεύδη, τὰς τῶν ματαιότητος καὶ τὰς ἀφροσύνας. Ἡμέτερον δὲ ἐστὶν, ἀγνώτατε ἀδελφε, κρίσει κόνονικῇ συνήθως ἀντικαθίστασθαι τοῖς ἀντικείμενοις τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ μὴ συγχωρεῖν ὄλω, νίον τι λίγισθαι κατὰ τῆς ἀληθείας, μᾶτε μὲν ὁμολογεῖσθαι τι καθάπαξ ὅπερ οὐχ ὄρισεν ἡ ἁγία τῶν ἐγκρίτων πατρῶν παράδοσις. Ἡμεῖς γὰρ οἱ ἐλάχιστοι τοῦ κυρίου διακυβερνήτων τὰ ὀρθὰ φρονούντες ἐνὶ τῷ ἀγάπης δεσμῷ μετ' ὑμῶν συνεσφίμεθα, τὴν ἀμώμητον πίστιν, ἦγον τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν ἰσχυρῶς ἐν πᾶσι διεκδικούντες. Δίον οὖν ἐστὶν ἐπιμε-

^a Ex Græco hic rursum utraque natura in sexto casu. HARD.

^b Lege, apostolico. HARD.

λίστερον τοὺς ὀρθοδόξους, ἀδοκίμοις ἀντικαθίστασθαι, καὶ ἄμα μὲν ἡμεῖς. ἵνα μὴ τῇ ναρκώσει τῆς ἀμελείας συννεχθέντες, τῷ τίς σιωπῆς παραπέσωμεν παραπτώματι, καὶ εὐνοίαν ὡσπερ τινὰ κριθῶμεν ἐπιδεικνύμενοι πρὸς τὰ τῆ καθολικῆ Ἐκκλησίᾳ ἐναντιούμενα, διαναβαλλόμενοι ταῦτα κατακρίνειν καὶ ἐξωθεῖν. Ἐῖρηται γὰρ σοφῶς τῷ προηγησαμένῳ τὴν ὑμέτεραν ἀποστολικὴν ἀγιωσύνην φιλῶν τῷ ἀποστολικῷ πάπᾳ, ὅτι τὸ ἀμελεῖσθαι τὸν τίως δυνάμενον συ ταράζει τοὺς διεστραμμένους, οὐδὲν ἕτερον ἴσθιν, εἰ μὴ περιποιήσασθαι τὴν τούτων ἀσέβειαν· οὐ γὰρ ἐστέρηται τῆς πρὸς αὐτοὺς κεκρυμμένης ἐγκλήσιώς τε καὶ ἱταρίας, ὁ περιστρελλόμενος τῷ φανερῷ τούτων ἀκτιπύει μολύσματι. Καὶ μάλιστα προδῆλου τυγχάνοντος, ἀγιώτατε δέσποτα, καὶ τῆς οἰασοῦν ἑρμηνείας χωρὶς τῆς τῶν λοβῶν ὄρων πανουργίας, ἤγουν τῆς τῶν αἰρετικῶν κακουργίας. Ὡς τῇ ἀναίρεισι τῶν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ φυσικῶν ἰδιωμάτων, αὐτὰς ἐκείνοι τὰς τοῦ Χριστοῦ φύσει· συγχέουσιν, ὅπερ ἐναντίον ὑπάρχει σοφῶς τῷ ὄρω τῶν ἐν Καλιχθόνι συνελεγμένων πατρῶν, ἐν ᾧ τῆς πίστεως ἡμῶν ἐντέλως ἴσθιν ὁ θεμέλιος, καὶ οὐ τοῖς Ῥωμαίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ πάσῃ τοῦ Θεοῦ καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ Ἐκκλησίᾳ. Διὰ τούτου χάριν ἐμείλομεν καὶ αὐτῷ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως τὰ αὐτὰ γράψαι καὶ ὑπονοῆσαι θεόντως αὐτὸν, ἀλλ' ἐκώλυσεν ἡμᾶς τὸ μωρεῖν, ὡσπερ εἰ κακοὶ τινες ἄνδρες ψευδογορίαις τινὰς ἐκείσε κατὰ τῆς ἡμετέρας τῶν Ἀφρῶν χώρας ἀνήνεγκαν. Ὅθεν δυσωπούμεν ἵνα τὰ πρὸς τὸν Παῦλον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχῃν ἐκ τῶν ἐνθάδε ἐπισκόπων ἡμῶν γραφέντα συνοδικῶς διὰ τῶν τῆς ὑμέτερας μακαριότητος ἀποκρισίων ἐπιμεθῆναι τῷ αὐτῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Παύλῳ κελεύσῃτε. Ἐβῶμενον καὶ μνησθέντων ἡμῶν χαρίζεται σε ἡμῖν, δέσποτα, ὁ παντοδύναμος Θεὸς, ἀγιώτατε ἀδελφέ.

ισ, qui manifesto facinori desinit obviare. Liqueet, doctor sanctissime, venenosa serpentum sine simplicitate astutia, manifesta est dolosa hæreticorum fallacia. Quid est enim naturarum in Christo Domino nostro proprietates auferre, nisi earundem naturarum confusionem inducere? quod catholice Ecclesie, id est, statutis quam maxime Patrum sancti Chalcedonensis concilii exstat contrarium, ex quo amplius et fundamentum fidei et perfectio indubitate consistit. Possemus vero etiam eidem fratri et coepiscopo nostro Paulo beatissimo regie civitatis antistiti similia nostris scriptis dirigere, nisi malorum cognoscere falsis locutionibus dictum fuisse, nostram quasi Africanam provinciam posse aliqua, que in vero non consistunt, mala peragere. Sed et hoc nostræ postulationi subjungimus, ut ea que epistolari- ter a coepiscopis nostris sancti concilii nostri ad beatissimum Paulum patriarcham scripta sunt, per vestræ beatitudinis responsarios eidem fratri nostro Paulo dirigere jubeatis.

τῷ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ ἡμῶν Παύλῳ τῷ ἀγιώτατῳ ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως τὰ αὐτὰ γράψαι καὶ ὑπονοῆσαι θεόντως αὐτὸν, ἀλλ' ἐκώλυσεν ἡμᾶς τὸ μωρεῖν, ὡσπερ εἰ κακοὶ τινες ἄνδρες ψευδογορίαις τινὰς ἐκείσε κατὰ τῆς ἡμετέρας τῶν Ἀφρῶν χώρας ἀνήνεγκαν. Ὅθεν δυσωπούμεν ἵνα τὰ πρὸς τὸν Παῦλον τὸν ἀγιώτατον πατριάρχῃν ἐκ τῶν ἐνθάδε ἐπισκόπων ἡμῶν γραφέντα συνοδικῶς διὰ τῶν τῆς ὑμέτερας μακαριότητος ἀποκρισίων ἐπιμεθῆναι τῷ αὐτῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Παύλῳ κελεύσῃτε. Ἐβῶμενον καὶ μνησθέντων ἡμῶν χαρίζεται σε ἡμῖν, δέσποτα, ὁ παντοδύναμος Θεὸς, ἀγιώτατε ἀδελφέ.

EPISTOLA V,

PAULI CONSTANTINOPOLITANI EPISCOPI AD SANCTUM THEODORUM ROMANUM PONTIFICEM.

Τῷ παναγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ, κυρίῳ Θεοδώρῳ, Παύλῳ ἀνάξιος ἐπίσκοπος, χαίρειν.

Ἴδου δὴ τί καλὸν ἢ τί τερονδὸν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφοῦς ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐν τῇ πνευματικῇ λέγῳ κατοικίᾳ, τῇ ὁμοφροσύνῃ τῆς πρὸς Θεὸν ἐνώσιώς τε καὶ πίστεως, τῆς τοιαύτης ἐπιτεροῦς ὡς ἀληθῶς κατασκηνώσεως, τῷ Ἀαρῶν ἐμπρεπούσας μάλιστα, καὶ τοῖς ἱερατικῶν περιεβλημένοις ἀξίωσιν, ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὰς ἡγεμονικὰς εὐωδιάζον ἐνοσίας, καὶ μέχρι τῆς ἡσας αὐτῆς, εἴτουν ἐσχάτης κινήσεως. Ἐν τοιοῦτῳ γὰρ ἐνδικετήματι, καὶ τὴν εὐλογίαν, καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν ἐνετειλάτο Κύριος. Ταύτης οὖν ἡμεῖς τῆς προφητικῆς ὑποφωνήσεως ἀντεχόμενοι, τὴν παρούσαν ἀδελφικὴν ἰποιεσάμεθα συλλαβὴν, διὰ τὴν ἀγάπην τὰ ἑαυτῶν μὴ ζητήσαντες ἢ ἀξιοῦντες. Οὐ γὰρ τοῖς λοιδοροῦσιν, ἀντιλοιδορεῖσθαι καλὴν, οὐδὲ πατταλῶν, κατὰ τὴν Θύραβην παροιμίαν, ἐκκρούεσθαι πάτταλον. Ἄπαγε. Οὐ πρὸς ὑμῶν τὰ τοιαῦτα μὴ γένοιτο, οὐχ οὕτω νικᾶν, οὐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς ἐιδὸς χθῆμεν σχήματος, ἀλλ' ἐν μακροθυμίας ὑπομονῇ καὶ πραότητι πνεύματος. Ὡσπερ γὰρ οὐ σκληρότητι, προφητικῶς εἰπὲν, καθαίρεται τὸ μελέθιον, οὐδὲ τῆς εἰρήνης ὁ νόστιμος ταῖς διακομίαις κερπὸς, διὰ τραχύτητος ἑμφα-

Sanctissimo et beatissimo fratri et consacerdoti, domino Theodoro Paulus indignus episcopus in Domino salutem.

Ecce quam bonum et quam jucundum, habitare fratres in unum (Psal. cxxxii): spiritali dico habitaculo, et concordia que in Deo est, et unitate fidei, hujus delectabilis secundum veritatem inhabitaculi, que videlicet in Aaron magis decorabatur, atque sacerdotalem induentibus dignitatem, sicut unguentum super caput, principalem intellectum irrigans, et usque ad ipsam extremam scientiam deducens. In hoc enim habitaculo benedictionem et æternam vitam promisit Dominus. Hujus igitur prophetica vaticinationis meritum amplectentes, præsentem fraternam syllabam exposuimus, nostra propter charitatem minime quærentes aut quæsituri. Nec enim detraherentibus bonum est detrudere, aut palo, secundum vulgarem fabulam, excutere palum. Absit. Non sunt nostra hæc. Avertat Divinitas, non sunt edocti habitus nostri ita vincere, sed in patientia longanimitatis, et spiritu humilitatis, quia sicut minime per durtitiam, ut propheticè dicamus, purgatur nigella, ita nec pacis saporatus fructus intelligentiæ per

Ex epist. 1 Felicis III ad Acacium CP.

Significat motus Gregorianos, de quibus Theophanes anno 5 Constant. Barou., ann. 646.

asperitatem exprimitur. Propter hoc enim et verborum supportavimus colaphos, ut vel paulatim valeamus eum imitari, qui propter nos se humiliare dignatus est, ut extremæ illius ultionis per hanc plagam verbera declinemus. Audiamus igitur et consentiamus Ecclesiæ oratori, qui per linguam Spiritus clara voce exclamat, dicens: *Omnia a vobis in charitate fiant* (II Cor. xvi). Ergo sive querimus, sive tantummodo dicimus, et tantummodo audimus, charitas intercedat, ars aliqua existens ad compositionem concordia: boni et conjunctionem. Oportet enim de Deo querentibus nobis, sparto rectitudinis mentis nostræ denumerantes templum, pacifice inhabitare in eo propter Dominum, qui per prophetam locutus est: *Quærens quære, et apud me habita* (Isai. xxi, 12, *juxta Græc.*). Speculum enim dedit Deus populo suo, et oportet eos qui a Deo sunt deputati sacerdotium adipisci, ita in humilitate gressum mentis ad iavicem tendere, ut in melius ædificentur hi qui ad nos respiciunt, quam, quod dicere piget, per nosuram discordiam, semitam pedum eorum conculcere. Ad concordiam inclinemus nos ipsos, et unum ad charitatem sapiamus. Humilitatem veneremur, per quam apprehendi solet altitudo Spiritus. Si enim et verbo amplius usque huc taciturnitatem dileximus, hoc quidem bene habere arbitrari sumus, ne scriptis vestris reciprocata respondentibus, injuriæ sonitem exhortemur, et pusillanimitate dijudicemur ab eo, quia [*Fortè*, qui] omnia ad charitatem diligere [*Fortè*, dirigere] promulgavit. Oravimus vero et tunc ostium circumstantiæ labiis nostris imponi (Psal. cii), et verbum insonitum concipere potius quam verbum invigile; et tamen hoc mihi donum est a Domino, et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore ejus argumentationes (Psal. xxxvii); sed quia tempus est loquendi, et tempus tacendi (Eccl. i), aperio verbum, et claudio ostium per taciturnitatem, compescienter exorans: *Domine, labia mea aperies* (Psal. l), ut respondeam exprobrantibus mihi verbum (Psal. cxviii). Licet enim tacuimus, non semper tacuimus, adaperiente nobis Deo claves verbi. Igitur directis in præsentia a beatitudine fraternitatis vestræ apocristariis, qui post multas factas inter nos de ecclesiastica requisitione dissonantes sermocinationes, in finem ad hoc pervenerunt, admonentes nos atque adhortantes interpretari unius Christi veri Dei nostri voluntatis intellectum, atque hujusmodi interpretationem destinari vestræ sacrasimæ venerationi. Nos autem acceptam habentes bonæ conscientia: prædictorum venerabilium viro- rum admonitionem, cognoscentes autem et quæ principatus apostolorum summitas docet, paratos esse ad satisfactionem omni poscenti nos verbum de ore quæ in nobis est (I Pet. iii), secundum Dei timorem, mansuetudinem ad bonam scientiam temperantes, super tali tantummodo requisitione mentem nostram per has syllabas exponimus, superfluum excitationem et altercationem verborum propter satietatem et præteritis temporis incongruitatem declinantes ac præ-

νίζεται. Διὰ τοι τοῦτο καὶ τῶν ἐν λόγοις ἠνεχόμεθα τάχα που βρακισμάτων, ἵνα καὶ ἐν ἐλαχίστοις, τὸν δὲ ἡμᾶς ἑαυτὸν ταπεινώσαντα μακροσώμεθα, καὶ τῆς ἐσχάτης ἐκίσει καλώσεως διὰ τῆς ἐνταυθα πληγῆς τὰς πληγὰς διαφύγωμεν. Ἀκούσωμεν τοιγαροῦν καὶ πεισθώμεν τῶ ῥήτορι τῆς Ἐκκλησίας, τῆ γλώττῃ τοῦ πνεύματος μεγαλοφώνως ἐκβοῶσῃ· « Ἄπαντα ὑμῶν ἐν ἀγάπῃ γενέσθω. » Εἶτε οὖν ζητοῦμεν, εἶτε καὶ μόνον λέγομεν ἢ καὶ μόνον ἀκούομεν, ἀγάπῃ βραβεύτω, τέχνη τις οὕσα πρὸς διευθέτησιν συμφυῆς ἀγαθῆς καὶ συνειδήσεως. Δεῖ γὰρ περὶ Θεοῦ ζητοῦν- τας ἡμᾶς, τῷ σκαρτίῳ τῆς εὐθύτητας τοῦ λογισμοῦ διαμετροῦντας τὸ τίμενος, εἰρηνικῶς ἐν αὐτῷ προσκυλί- ζεσθαι διὰ τὸν ἐν τῷ προφήτῃ λαλῆσαντα Κύριον· « Ζητῶν ζῆτει, καὶ παρ' ἐμοὶ ὄκει. » Ἐσκόπων γὰρ ὁ Θεὸς τίθειεν ἡμᾶς τῷ λαῷ, καὶ πρίπον ἐστὶ τοῦς ἱερκεύειν ὑπὸ Θεοῦ τεταγμένους οὕτως ἐν πρώτῃτι τὰ πρὸς ἀλλήλους τοῦ λογισμοῦ τίθειαι διαβήματα, ὡσπερ τὸ κρεῖττον οἰκοδομεῖσθαι τοὺς εἰς ἡμᾶς ἀνεύζοντας. ἤπερ διὰ τῆς ἡμετέρας, ὀκνῶ λέγειν, ἐριθείας τὴν τρίβον τῶν ποδῶν αὐτῶν ταράττεσθαι. Εἰς ὁμοφυχίαν συνεισώμεν, τὸ ἐν πρὸς ἀγάπῃ φρονήσωμεν, τὴν ταπεινοφροσύνην τιμᾶ- σωμεν δι' ἧς καταλαμβάνεσθαι φιλεῖ τὸ ὕψος τοῦ πνεύ- ματος. Εἰ γὰρ καὶ τοῦ λόγου πλείον. μέχρι τοῦδε τὴν σιωπῶν ἐτιμήσαμεν. τοῦτο ποιεῖν εὐ ἔχοντο; ἰδοκμα- σαμεν, ἵνα μὴ τοῖς γραφίταιν ἀντεξαγόμενοι, ἀλλὰ καὶ ὕβρειως ποιησώμεθα, καὶ μικροφυχίαν κατακρυβώ- μεν παρὰ τοῦ στέγειν πάντα πρὸς ἀγάπην νομοθε- τήσαντος. Ἡξάμεθα γὰρ τινικαῦτα καὶ θύραν περιο- χῆς προσεπέεισθαι τῷ στόματι, καὶ λόγον ἀφονίας ἐνστερνίσασθαι μάλλον, ἢ λόγον ἀμύσσητα· καὶ γε τοῦτο δοτὸν μοι παρὰ Κυρίου, καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρω- πος οὐκ ἀκούων, καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἔλεγ- μούς. Ἀλλ' ἐπεὶ κειρὸς τοῦ λαλεῖν καὶ καιρὸς τοῦ σιωπῆσαι, ἀνοίγω τῷ λόγῳ, καὶ κλείω τὴν θύραν τῆ σιωπῆ προσ- φόρως αἰτούμενος· « Κύριε, τὰ χεῖλη μου ἀνοίξεις, καὶ ἀποκρηθήσομαι τοῖς ὀνειδίξουσί μοι λόγον. » Εἰ γὰρ καὶ ἐσιγήσαμεν, ἀλλ' οὐκ αἰε σιωπήσωμεν ὑπακοιέξαντος ἡμῶν τοῦ Θεοῦ τὰ κλειθρα τοῦ λόγου. Τῇ παρουσίᾳ τῶν παρὰ τῆς ἀδελφικῆς ὑμῶν μακαριότητος, σταλέντων ἀποκριστικῶν οἱ τινες μετὰ πολλὰς ὄσας τὰς πρὸς ἡμᾶς περὶ τῆς ἐκκλησια- στικῆς ζητήσεως ἀσυμβάτους διαλέξεις, εἰς τοῦτο τέλος ἠνι- χθησαν, εἰσηγησάμενοί τε καὶ προτρέψαντες ἡμᾶς, ἐρμηνευ- θῆναι τὴν ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ ἐνὸς θε- λήματος ἑνωϊαν, καὶ τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν τῇ ὑμῶν ἐρμηνείᾳ καταλήγειν καὶ ἐπιβεβαιῶσαι. Ἡμεῖς οὖν ἀποδεξάμενοι τὴν εὐσυνειδητὸν τῶν εἰρημίων θεοφιλῶν ἀνδρῶν εἰσηγήσιν, ἰπτε- στάμενοι δὲ καὶ ἄπερ ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης δι- δάσκει, ἑτοιμοὺς εἶναι πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ἡμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῶν ἐλπίδος πρὸς συνειδήσιν ἀγαθὴν, τὴν πραότητα τῷ τοῦ Θεοῦ φόβῳ κέρσαντες, τὸ ἡμέτερον περὶ τοῦ τοιοῦτου καὶ μόνου ζητήματος, διὰ τῶνδε τῶν συλλαβῶν ἐκτεθέμεθα φρόνημα, τὴν περιε- τὴν ἀδολεσχίαν καὶ παλλογίαν διὰ τὸ προσκορῆς καὶ τῷ παρόντι προσπαῖδος καιρῷ, παρεκκλιναντες τε καὶ φυλα- ξάμενοι, οὐκ ἡμέτερον ἐν τούτῳ τι νοοῦντες; ἢ δοξάζοντες, ἢ καὶ λέγοντες, ἀλλ' ἄπερ ἠκούσαμεν καὶ ἔγνωμεν παρὰ τῶν ἀγίων οἰκουμένηκῶ μεγάλων συνόδων, καὶ οἱ πατέ- ρες ἡμῶν διηγήσαντο ἡμῶν· ὁδοὶ γὰρ ζωῆς, διανοήματα συνετεῶν, ὡς τῷ παροικιαστῷ καλῶς καὶ τῇ ἀληθείᾳ ὁ-

καί. Ἀλλ' ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ καιρὸς ἡμᾶς ἔλκει τῆς ὑποσχέσεως, καὶ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ζητουμένου καλεῖ, φέρι τῆς ὀρθῆς ἡμῶν διζῆς τὴν μόρφωσιν ταῖς διὰ τοῦ γράμματος εἰκόσιν. ἐντυπωσώμεθα, ὡσπερ δευσοποιοῖσι τισὶ χρώμασι ταῖς πατριαῖς μαρτυρικῆς ἀκριβῶς ὠραῖζοντες τὰ λεγόμενα. Ἡμεῖς οὖν, ἔχουσι τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας ἡ δικαιοδοσίᾳ καὶ σύνοδος, ὁμολογοῦμεν τὸν ἕνα τῆς ὑπερουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τὸν τοῦ ἀκέρχου Γεννήτορος Υἱὸν τε καὶ Λόγον τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ τῆς ἀχράντου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἀτρέπτως σαρκωθέντα, τέλειον εἶναι τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, ἐν πρόσωπον, μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ἐν δύο καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν κηρύττοντες φύσει, τὴν διαφοράν ἑκατέρας γνωρίζοντες φύσει κατὰ τὴν αὐτῶν ιδιότητα. Οὐ γὰρ τὴν αὐτῶν ἀκαμίρος διαιρέσει, ἢ τὴν εἰς ἄλλα τροπὴν ἢ φερμὸν καὶ ἀνάχυσιν, ἀπαγε, νοοῦμεν ὅπως, ἢ προσείμεθα· ἀλλ' ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ σωζομένων ἑκατέρων τῶν φύσεων, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν τῷ ἰδίῳ τῆς οὐσίας ὄρω ἐν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἀφράστῳ τῆς ἀκρας ἐνώσεως συνδῶν φυλακτομένων τε καὶ μενουσῶν. Ἔμεινε γὰρ ὁ λόγος ὁ ἦν, καὶ γέγονεν ὅπερ οὐκ ἦν. Ἐὰν τοῦτο καὶ πᾶσαν θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρωποπρεπῆ ἐνέργειαν εἰς ἕνός τοῦ αὐτοῦ προσείναι σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου φράξιν, καὶ εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀναφέρεσθαι. Ὅθεν καὶ τὸ διαιρετὸν οὐκ εἰσάγεται, καὶ τὸ ἀσύγχυτον σώζεται. Πασσάσθω τῶν ἀσεβῶν οἰρετικῶν ἢ πληθὺς, ἐπιστομίζεσθωσαν ἅμα Νεστορίῳ, Διοδώρῳ τε καὶ Θεοδώρῳ, Σεβήρῳ, Εὐτυχῆς, καὶ Ἀπολλινάριος, οἱ κακόφρονες, εἰς ἀντιθέτου διαφωνίας συμφωνοῦντες πρὸς τὴν ἀσέθειαν, οἱ μὲν τὴν σύγχυσιν, οἱ δὲ τὴν διαιρέσιν κακῶς ἐνδύμενοι, καὶ καλῶς ὑπὸ τῆς ἀληθείας γυμνοῦμενοι. Ἐνός δὲ καὶ α' τοῦ Θεοῦ Λόγου, σεσαρκωμένου, τὰ τε θαύματα κηρύττομεν καὶ τὰ πᾶσα γνωρίζομεν ἅπερ σαρκὶ δι' ἡμᾶς ἰκουσίως ὑπείμειν. Ὅθεν καὶ Θεὸς λέγεται παθεῖν, καὶ υἱὸς ἀνθρώπου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβληθῆναι, διὰ τὴν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀδιάσπαστον καθ' ὑπόστασιν τῶν δύο φύσεων ἔνωσιν· καὶ διὰ τοῦτο ἐν θέλημα τοῦ Κυρίου καὶ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νοοῦμεν, ἵνα μὴ ἐναντίωσιν ἢ διαφορᾶν θλημάτων, ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ περιέψωμεν, ἢ αὐτὸν ἐαυτῷ διαμαχόμενον δογματίζωμεν, ἢ δύο τοῦ, θλιοντας εἰσαγάγωμεν. Οὐκ ἐπὶ συναλοιφῇ παντοίως ἢ συγχύσει τῶν δύο φύσεων, τῶν ἐν αὐτῷ θεωρουμένων, τὴν τοιαύτην τοῦ ἐνός θληματος προφέροντες φωνήν, ἢ ἐπ' ἀναίρεσιν θεάτερας, μόνην τὴν ἑτέραν εἶναι πρεσβεύοντες· ἀλλὰ τοῦτο διὰ τῆς τοιαύτης σημαίνοντες φωνῆς ὡς ἡ αὐτοῦ λογικῶς τε καὶ νοεῶς ἐψυχωμένη σὰρξ εἰς αὐτῆς ἀκρας ἐνώσεως τὰ θεῖα καταπλουτήσασα, τῷ τοῦ ἐνώσαντος αὐτὴν ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν Λόγου θεῖον ἐπέκτητο καὶ ἀδιάφορον θέλημα ὑπ' αὐτοῦ διὰ παντός ἀγρομένη τε καὶ κινουμένη, ὡς αὐτῆς ἐν μηδενὶ καιρῷ κερχωρισμῶς καὶ ἐξ ἀίκεας ὁρμῆς ἐναντίως τῷ πνεύματι τοῦ ἠνωμένου αὐτῆς καθ' ὑπόστασιν Θεοῦ Λόγου τὴν φυσικὴν αὐτῆς ποιησαμένης κίνησιν, ἀλλ' ὅποτε καὶ οἶον καὶ ὄσσην αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος ἠθούλετο, ἵνα μὴ βλασφημίαν κτακρηθῶμεν, ὅπερ φυκτὸν τε καὶ φρικτῶδες εἶπειν. Οἴμοι τῆς ἀτοπίας, ἀνάγκη φύσεως βλαζομένην εἰσαγορῆς καὶ κοινωνοῦσαν τῷ Πέτρῳ τῆς ἀξίας ἐκείνης ἐπιτιμῆ-

A caventes, nihil nostrum intelligentes, aut proferentes, vel dicentes, sed quæ audivimus et cognovimus a sanctis et unigersalibus magnis conciliis, et Patres nostri enarraverunt nobis, quoniam viæ veritatis intellectus est sapientium, sicut proverbiali Salomoni atque veritati bene placere dignoscitur. Sed quia tempus jam trahit nos promissionis, et ad aperiendam requisitionem provocat, incipiamus rectæ nostræ fidei formam Scripturæ imaginibus enarrare, sicuti tinctiis aliquibus coloribus paternis testimoniis certius decorantes quæ a nobis dicuntur. Nos igitur, id est, jurisdictionis Ecclesiæ nostræ et synodus, constemur unum consubstantialis et auctoris vitæ Trinitatis Filium ac Verbum sine initio Genitoris Dominum Jesum Christum verum Deum nostrum ex Spiritu sancto et immaculata Dei genitrice semperque virgine Maria inconvertibiliter incarnatum, perfectum esse eundem deitate, et perfectum humanitate, unam personam, unam substantiam compositam in duabus et post unitatem prædicantes naturis, differentiam utrarumque naturarum cognoscentes secundum earum proprietatem. Nec enim earum per partem divisionem, aut in alterutram mutationem, aut commisionem, sive confusionem penitus intelligimus aut suscipimus; absit: sed in uno Christo salvata utraque natura divinitatis et humanitatis, et in essentia proprio termino secundum substantiam inenarrabilis summæ unitatis convenientia conservatis et permanentibus. (Mansit enim Verbum quod erat, et factum est quod non erat.) Propterea et omnem congruam divinitati et humanitati operationem ab uno eodemque procedentem incarnato Deo Verbo dicimus, et in unum eundemque reduci. Ideoque et divisio non introducitur et inconfusio salvatur. Resipiscat plebs impiorum hæreticorum, sileant cum Nestorio, Diodoro, et Theodoro, Severus et Eutyches, et Apollinaris execrabiles, ex alterutra dissonantia consonantes ad impietatem, aliis confusionem, aliis divisionem male induentibus, et bene a veritatis regulis denudatis. Unius autem et ejusdem Dei Verbi incarnati miracula prædicamus, et passiones cognoscimus, quas secundum carnem propter nos sponte sustinuit. Ideoque et Deus dicitur pati, et Filius hominis a celo descendisse propter summam et indissipabilem secundum substantiam duarum naturarum unitatem. Unde et unam voluntatem Domini nostri Jesu Christi intelligimus, ne contrarietatem aut differentiam voluntatum uni eidemque personæ Domini nostri Jesu Christi applicemus, aut ipsum se expugnautem dogmatizemus, aut duos volentes introducamus. Non enim ad conglomerationem omnino aut confusionem duarum naturarum, quæ in eodem videntur unitas voluntatis, hanc producentes vocem, aut ad interemptionem alterius tantum aliam esse prædicantes, sed hoc per hujusmodi significantes vocem, quoniam caro ejus rationabiliter et intellectualiter animata, ex ipsa summa unitate inenarrabiliter omnibus divinis ditata, unientis eam sibi secundum substantiam divini Verbi, divinam habebat indiscretam voluntatem, quæ

ab ipso semper ducebatur ac movebatur, utpote in nullo tempore eadem divise, et ex proprio impetu contrarie nutui uniti secundum substantiam Dei Verbi, naturalem ejus faciens motionem, sed quando, et qualem, et quantum ipse Deus Verbum volebat, ne (quod absit) in blasphemia dijudicemur, quod utique cavendum, et terribile dicendum: vix hujusmodi pravitati, ut per necessitatem, naturæ violentiam sustinentem, introducamus ejus humanitatem, et communicantem Petro dignæ ejus increpationi, si utique per similem recusationem ex verborum significatione passioni ejus communicat. Sic et evangelicam intelligamus lectionem, ubi dicit: *Non ut faciam voluntatem meam, sed ejus qui misit me* (Joan vi). Sed et in recusatione passionis non diversam in unum eandemque Christum, et resultantem introducetes voluntatem, magis autem recusative et non positive hujusmodi suscipiamus vocem. Non enim quasi existens hoc verbum dictum est, sed ac si non est: sicuti: *Neque peccatum meum, neque iniquitas mea* (Psal. LVIII), ut peritissimus in dogmatibus theologus Gregorius. Sed et omnes doctores, qui passionis verba memoraverunt, ex affectione et relatione nostræ massæ hanc susceperunt; sicut et magnus Ecclesiæ lucifer Athanasius edocuit nos, nostram ostendens pronam in hanc vitam naturam sine passione nolentem a præsentem vita disrupti; et non ut animatam intellectualiter carnis Verbi Impromptam existentem ad totius mundi salutiferam passionem, set discordantem Patri et inhabitanti Verbo. Sed et hujus intellectui acerbiosissimum [*Id est, diligentissimum*] expositorem et interpretatorem suscipiamus, id est, his acutum pugionem spiritalem Cyrillum, in sacerdotibus secundum zelotem Philisees, qui validissimo linguæ ictu percussit optime meretricem confusionem (Num. xxv), divisionis intellectum et verbum pravitatis, in quarto de anathematibus capitulo, dictis adversum contradictiones duodecim capitulorum, factas a Theodorito, atque probatis a sancta universali Chalcedonensi et quinta synodo, loculentius evangelicam proferens atque adaperiens vocem. Sed et omnes pietatis doctores et prædicatores hujusmodi unius voluntatis mente detinentur. Quorum, si opus est requisitione proveniente, et competenter relegimus testimonia: quibus concordantes et consonantes facti sunt piæ memoriæ ^a Sergius et Honorius, unus quidem novæ, alter autem antiquæ Romæ summi sacerdotii sedem decorantes. Igitur de his ita nos habemus, sic intelligimus, sic prædicamus, in his orthodoxiæ manifestatio, in his Ecclesiæ laus, in his salutis nostræ spes. Hæc est spiritui germen nutritiferum, hæc Patrum salutaris flos, hæc est rationabilium ovium vivificus veritatis paradisa. Hæc meditari, in his esse, per hæc illuminari et nominare oramus, quoniam hoc facientes, et nos salvaverit et ^b audientes prædicavimus: ad supernam vocationem nostram est studium, ubi pacis compo-

σας, εἰς καὶ τῆς ὁμοίας αὐτῶ τοῦ πάθους, διὰ τῶν ῥημάτων, κοινωνεῖ παραίτησις· οὕτω δὲ καὶ τὴν εὐαγγελικὴν νοήσωμεν ῥῆσιν· «Ὁὐχ ἵνα πωλῶ τὸ θήλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.» Καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ πάθους παραίτησιν, οὐ διάφορον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ καὶ ἀντιπίπτου ἀντεισφέροντες θήλημα, ἀρνητικῶς δὲ μᾶλλον καὶ οὐ θετικῶς, τὴν τοιαύτην παραδειξώμεθα φωνήν. Οὐ γὰρ ὡς ὄντως ὁ λόγος, ἀλλ' ὡς οὐκ ὄντως ὡς τὸ· «Ὅτε ἡ ἁμαρτία μου ὅτε ἡ ἀνομία μου,» κατὰ τὸν ἀκριβῆ τῶν δογματικῶν γνώμονα τὸν θεολόγον Γρηγόριον. Καὶ ὅσοι δὲ τῶν διδασκάλων τῆς ἐν τῷ πάθει ῥύσεως ἐπιμενήθησαν κατ' οἰκειώσιν ταυτὴν καὶ ἀναφορὰν τοῦ ἡμετέρου φυράματος, ἐξελέγησαν, καθὼς καὶ ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ Ἀθανάσιος ἡμᾶς ἐκδιδάσκει, τὴν ἡμετέραν παριστῶν φιλόζωνον φύσιν, ἀπαθῶς μὴ αἰρουμένην τῆς κελεύσεως ἀποβράχνηαι ζωῆς, οὐχ ὡς τῆς νοερώς ἐψυχωμένης τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκῶς, ἀπροθύμου καθεστῶσης πρὸς τὸ τῷ κόσμῳ σωτήριον πάθημα, ἢ διχουσοῦσης πρὸς τὸν Πατέρα καὶ πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν ἐνικήσαντα Λόγον. Ἀλλὰ γὰρ τῆς τοιαύτης ἰσχυρῶς ἀκρίβειστατοῦ ἐξηγητὴν τε καὶ ἐρμηνεῖα διέσωμεθα τὸν ἀμείστομον σειρομαστὴν τοῦ πνεύματος Κύριλλον, τὸν ἐν ἱερῷσι δεύτερον ζηλωτὴν Φινεὺς, τὸν τῆ ἀκρίμῃ τῆς γλώσσης πληγῆ συνεκκεντήσαντα καλῶς τῆ πόρνη συγχύσει, τὸν τῆς διαιρέσεως νοῦν τε καὶ λόγον ἀκάλαστον, ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν ἀναθεματισμῶν τῶν κατὰ τῶν δώδεκ κεφαλαίων ἀντιῤηρητικῶς παρὰ Θεοδώριτου πρὸς αὐτὰ συγγραφέντων, ἐγκριθέντων τε παρὰ τῆ ἀγία καὶ οἰκουμένη ἐν Χαλκηδόνι, καὶ ἐν τῇ πέμπτῃ συνόδῳ, πρᾶνότερον τὴν εὐαγγελικὴν διὰ σχότους τε καὶ ἀναπτύξαντες ῥῆσιν. Καὶ πάντες δὲ τῆς εὐσεβείας οἱ διδάσκαλοι τε καὶ κληρικοί τῆ τοιαύτη τοῦ ἐνὸς θελήματος δόξῃ συμφέρονται. Ὡς εἰ δεήσει ζητήσεις, χρὴ τὸν προλούσης, καὶ τὰς προσφύρους ὑπαναγνωσώμεθα χηρείσι. Οἷς τισὶ σύμφρονες γέγονασιν καὶ ὑμῆρονες οἱ τὴν μνήμην τῆς εὐσεβείας ἀοιδίμοι Σέργιος καὶ Ὀνώριος, ὁ μὲν τῆς νίας, ὁ δὲ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον κισμήσαντες. Οὕτως ἡμεῖς περὶ τούτων ἔχομεν, οὕτω φρονούμεν, οὕτω κηρύττομεν. Ἐν τούτοις τῆς ὀρθοδόξιας ἡ δὴλωσις, ἐν τούτοις τῆς Ἐκκλησίας ἡ καύχησις, ἐν τούτοις ἡμῶν ἡ τῆς σωτηρίας ἐλπίς. Αὕτη τοῦ πνεύματος ἡ πρόφητος πᾶσα, τοῦτο τῶν πατρῶν τὸ σωτήριον ἔπος, οὗτος τῶν λογικῶν προβάτων ὁ ζωογόνος τῆς ἀληθείας παράδεισος· ταῦτα μελετῶν, ἐν τούτοις εἶναι, διὰ τούτων φωτίζεσθαι καὶ φωτίζειν εὐχόμεθα. Τοῦτο γὰρ ποιοῦντες καὶ ἑαυτοὺς σώζομεν, καὶ τοὺς ἀκούοντας ὠφελίσομεν· ὡς πρὸς τὴν ἄνω κλήσιν ἡμῶν ἡ σπουδὴ, ἔσθαι τῆς εἰρήνης τὸ σύνθημα, τοῖς ἐν τῷ σταδίῳ τῆς εὐσεβείας καλῶς βραβευόμενοι τὸν ἐνώπιον τῆς δόξης παρέχεται στέφανον· Θεῷ παρανερωμένοι, τῷ κρίνοντι πάντα καὶ δοκιμάζοντι. Οὐ φιλονεικῶς ἰστάμεθα, οὐ πρὸς ἐριθειαν βλέπομεν, οὐ προσπαθεῖαν κακὴν ἀσπαζόμεθα. Ἀλλ' ἐν λόγῳ Θεοῦ, τὴν τοῦ ζητουμένου προβλήματος ἀνάπτουζεν ἐποιησάμεθα, θαρρόντες ὡς ὁ τῆς εἰρήνης ἀσπότης Θεὸς τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῶν ἔνωσιν τε καὶ ἀγάπησιν συντηρήσει, εἰς δόξαν τῆς αὐτοῦ παναγάθου μεγαλειότητος. Πᾶσαν τὴν σὺν τῇ ἡμετέρῃ μακαριότητι

^a Sergius et Honorius quasi ejusdem sententiæ proferuntur; sed notandum est hæreticum esse qui scribit.

^b Forte, audientibus proderimus. HARDUINUS.

ἐν Χριστῷ ἀδελφότητά ἡμεῖς τε καὶ οἱ σὺν ἡμῖν πλείστα ἅπαντες προσκαγορεύομεν. Ἐρρωμένως ἐν Κυρίῳ ὑπερέυχου ἡμῶν, ἡγιώτατε, καὶ μακαρώτατε ἀδελφε.

A sitlo, his qui in stadio pietatis beate unica gloriæ intercessor tribuitur corona. Deo manifestati sumus, qui iudicat omnia et comprobat. Non iurgialiter stamus, non ad contradictionem respicimus, non favorem inanem amplectimur, sed in verbo Dei præpositæ huiusmodi requisitionis resolutionem fecisse dignoscimur, confidentes quoniam pacis Dominus Deus ad alterutrum nostrorum unitatem et dilectionem conservabit in gloria ejus benignissimæ Majestatis. Omnem eum vestra beatitudine in Christo existentem fraternitatem, tam nos et qui nobiscum sunt, multum salutamus. Et subscriptio: Incolumes in domine orate pro nobis, sanctissime et beatissime frater.

EPISTOLA VI,

SANCTI THEODORI PONTIFICIS ROMANI AD BOBIENSE MONASTERIUM PRIVILEGIUM.

Ex Ughello, Italia sacra.)

Theodorus, episcopus servus servorum Dei, vener. Bobuleno presbytero et abbati vener. monasterii beati Petri apostolorum principis, e Bobio constituto, ejusque congregationi in perpetuum.

Quamquam prisca regulæ decreta nos doceant, quæ oportet perenniter custodiri, et Patrum constituta indiminuta servari, attamen, et nos supra hoc regulariter decernentes vota supplicum, et maxime orthodoxa fide fulgentium, justo in omnibus debent effectui mancipari, quatenus eorum pia devotio apostolicis inviolata permaneat institutis, atque decretis. Dum igitur excellent filius noster Rotharis rex, et gloriosissima filia nostra Gundiberga, regina gentis Longobardorum, pia et religiosa devotione prospicui, nos scripulis postulasse noscuntur, ut apostolicæ sedis privilegium monasterio beatissimorum Petri et Pauli, in loco qui dicitur e Bobio constituto, in quo vir vener. Columbanus, ex partibus Hiberniæ, in quibus ortus fuerat, sanctis studiis fervens, cum largitate regia in regno gentis Longobardorum, postquam alia fundavit monasteria, accedens, monasterium construxisset perhibetur. Ubi non parvam congregationem monachorum instituens etiam se cum eis paribus piæ devotionis studiis mancipavit. In quo nunc vir vener. Bobulenus presbyter, et abbas una cum centum quinquaginta monachis conversari videtur, et in Dei laudibus, uno regulæ Spiritu superua inspiratione commotus, ad laudem omnipotentis Dei pium exhibet famulatum, conferre deberemus. In quo monasterio, monachi sub regulæ sanctæ memoriæ Benedicti, vel prædicti reverendissimi Columbani fundatoris loci illius conversari videntur. Pro qua re supplicii expetierunt deprecatu, ut privilegium apostolicæ sedis nostræ in eodem mirificæ sanctitatis monasterio concedere deberemus. Quod salubriter annuentes, necnon etiam quia et charitatis debito provocamur, et apostolicæ sedis benignitate ac benevolentia incitamus honorem fratribus exhibere, et specialibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ

B filiis specialioris prærogativæ gratiam elargiri, ut hominibus spectabiliores appareant, et commissas sibi Ecclesias apostolicæ dilectionis familiaritate suffulti tutius regant, atque ipsorum subditi majorem eis reverentiam et honorem exhibeant, hoc privilegium, perenni auctoritate servandum, ipsi monasterio et ejus ecclesiæ alacriter indulgemus, ut, videlicet, liceat abbati ejusdem vener. loci mitra et aliis pontificalibus uti. Et quia etiam de Beati Petri, et nostræ dilectionis gratia disponimus ipsam monasterium, et ejus Ecclesiam per amplius honorare, ex apostolicæ sedis liberalitate concedimus ut abbas ejusdem monasterii infra sacra mysteria constitutus signaculo sanctæ crucis valeat præmuniri. Ita quod ad honorem Dei, et ipsius monasterii, et ejus Ecclesiæ supradicta valeat exercere, sicut a prædecessore nostro apostolicæ recordationis Honorio eidem monasterio indultum esse conspicitur. Hæc enim nova postulantium, vel indulgentium est auctoritas privilegii largiendi, dum profecto cunctis apostolicæ sedis non solum sub ditione nostra constitutis, sed etiam in cæteris longius regionibus postulata semper indulgenda sanxerunt, præsertim in viciniam nostram, id est in regno Longobardorum, et præcipue gloriosissimæ filie nostræ Gondibergæ reginæ, super hoc litteris expetiti postulata concedimus. Interdicentes omnibus episcopis vicinis, vel procul ab ipso monasterio constitutis, nihil usurpare nihilque præsumere contra hæc, quæ tenor hujus privilegii, et norma decernit, ut, videlicet, episcopus, quem pater monasterii, vel cuncta congregatio voluerit ad celebrandum missarum solemniam, aut consecrationes presbyterorum seu diaconorum, vel etiam tabularum, in quibus missæ debeant celebrari, habeat facultatem in eodem monasterio ingrediendi tantum ad pii opus monasterii. Quo peracto nihil contingens, sed gratis omnia peragens, ad propria mox ingredi non moretur, nihil, sicut diximus, usurpans de rebus monasterii, non de sacris altaribus, non

de paramentis, neque de vasibus, neque de sacris voluminibus, nec quidquam majus, vel exiguum, sed nec concupiscere attentet, quia si privata concupiscere satis est noxium, quanto magis sacra auferre, vel desiderare, et juri suo mancipare Deo est inimicum! Interdicentes etiam episcopo, in cujus parochia esse videtur prædictum monasterium constitutum, ut nihil contra tenorem præsentis decreti pia postulatione indulti, quidquam attentet, neque ullo modo ejus baptismales ecclesias, seu decimas sibi vindicet, nec ipse suique successores præsumant prohibita contingere. Chritam igitur, vel quidquid ad sacra ministeria pertinet, si a parte monasterii fuerit postulatum, a quibuscunque præviderit concedimus præsulibus tribuendum; et, ut superius dictum est, et sæpe dicendum est, nullam potestatem habere permittimus episcopos in eodem monasterio neque in rebus, vel in ordinandis personis, sed quod cuncta congregatio elegerit post mortem patris monasterii, ipse debet in eodem monasterio ordinari. Super hoc neque presbyteros, neque diaconos, nec quamlibet personam in eodem monasterio habere ullo modo potestatem immutare quidquam, vel agere. Cognoscentes quod sub apostolica sede, id est, beati Petri apostoli ex prædicti regis, seu reginæ consensu, et postulatione, sub quorum defensione esse videtur. Nostrum præsentis privilegii indulta concedere. Rogatus vero episcopus a Patre monasterii vel a cuncta congregatione suam exhibeat præsentiam, non autem petitus, ad secreta monasterii accedere non præsumat, ne quietam monachorum vitam, qui solitariam propter Deum studia peragere decreverunt, frequens sacerdotum insolentia irrumpat, ut in Dei laudibus conversantes, pro excellentissime sanctæ sedis apostolicæ nostræ, et pro excellentissimis regibus pia postulatione poscentibus assidue Dominum deprecare non cessent. Si autem,

A quod non optamus, monachi in eodem monasterio constituti, tepidi in Dei amore, et in institutis Patrum torpentes, quandoque conspiciantur existere, secundum regulam ab abbate, id est a patre monasterii, corrigi debeant. Si autem, et ipse abbas in ignavia aliqua contra instituta Patrum, et regulæ tenorem fuerit deprehensus, et in aliquam sinistram partem inclinatus, a sede apostolica, sub cujus constitutis consistit, corrigatur. Nec enim cuidam episcopo damus licentiam sub obtempto reprehensionis aliquam in suprascripto monasterio suam extendere potestatem, sed ejus capiti, id est, apostolicæ sedi, si certo zelo Dei et instinctu pietatis innititur, suis epistolis debeat suggerere, ut quid pontifici Romanæ sedis apostolicæ placuerit juxta suam prudentiam prævideat respondendum. Quo facto tunc irreprehensibilibus videntur existere, constituta sedis apostolicæ inviolabiliter custodiendo si studuerit, quæ contra hunc tenorem agi perspexerit fideliter nuntiare, et non semetipsum, et in eorum machinatione quandoque emergere: quod si quidam calliditate aliqua, vel avaritiæ instigatione, quidquam de prohibitis præsumpserit attentandum, et contra superius decreta quoquomodo obviandum, primum quidem sui ordinis gradu et dignitate privabitur, et ex beati Petri apostoli auctoritate, qui ligandi solvendique in cælo et in terra meruit potestatem, sit a participatione Dom. nostri Jesu Christi corpor. et sanguinis immunis, ac nostro consortio seclusus, et etiam excellentissimi, qui pro tempore fuerit, regis, nihilominus submovendus, quatenus, et quæ statuta sunt perpetua possint definitione manere, et temeratores præsentis decreti de sua temeritate poenis multiplicibus subjacere. Bene valete.

Dat. iv Nonas Maii imperii D. piissimi Augusti, Constantini anno 2, consulatus 1, ind. 1.

MAURUS,

RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Ughello, Italia sacra.)

Maurus, ex œconomō Ravennatis Ecclesiam, archiepiscopus ejusdem adlectus est anno 648. Hic ex superbia (a) potentiaque contra Romanum pontificem nefarie rebellavit, contumaxque fuisse dicitur quoad vixit. Etenim cum Vitellianus pontifex ad dicendam causam illum Romam vocasset, pontificium contempsit imperium, vicissimque per summam temeritatem, romanum pontificem ad suum citavit tribunal judicandum. Quin moriens tantum abfuit ut contumaciam ejuraret, ut etiam clero suo mandaverit se-

(a) Anno 649, quo, ut verior calculus ex Orlino docet, habita est synodus Romana a sancto Martino papa, adhuc obsequentissimum fuisse Romanæ sedi

A cessionem a papa. Quamobrem Adeodatus pontifex omnem Mauri memoriam in anniversariis inferis censuit mandavitque abolendam. Itaque Maurus contumax et superbus misere vitam finivit, nactusque suæ contumaciæ par porphyriticum sepulchrum est apud sanctum Appollinarem. Adeo divitiæ instant, adeo potentia mortales transversos agit, ut plerumque se perdere malint, quam aliorum justæ potentis subjecti videri.

Maurum Ravennatem constat, cum illi concilio præsto fuerit per Maurum episcopum Cæsensem.

MAURI,

RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPI,

EPISTOLA UNICA,

AD MARTINUM PONTIFICEM ROMANUM ADVERSUS MONOTHELITARUM
HÆRESIM.

(Mansi, Concilliorum Collectio.)

Δισπότῃ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀποστολικῷ οἰκου-
μενικῷ ἀρχιεπιῶνι Μαρτίνῳ πάπῳ, Μαῦρος δούλος τῶν
δούλων τοῦ Θεοῦ.

Μονογενῆς πᾶσι καὶ κυριωτάτῃ θεραπείᾳ διδῶρηται
παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ πρὸς σωτηρίαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, τὸ βεβκίως
ἐκείνα κατέχειν ἄπερ διὰ τοῦ κηρύγματος τῶν ἁγίων ἀπο-
στόλων, καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων πατρῶν ἡμῶν
παρελάθομεν. Τοιγαροῦν ἐπέειπερ διὰ τῶν ἀποστολικῶν
ὑμῶν προστάξεων τὴν ὑμέτεραν ἀγιωσύνην ὑπεμνηματί-
σθη καταλαβεῖν ἐνεκεν τῶν συντεθέντων κατὰ τε τῆς τῶν
πατρῶν διδασκαλίας, καὶ τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ καὶ
ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων
ὀρίσωμεν ἄπερ οἱ πατέρες περὶ τῶν τοιούτων πριστά-
τουσιν, ἀναγκαιῶς πρὸς ταύτην μου τὴν διὰ τῆς ἀνοφορᾶς
ἀπολογίαν ἰλθεῖν ἐσπούδασα, γνωρίζων ὡς ἐμοῦ τοῦτο
πράττειν ἐτοιμῶς ἔχοντας, ἐκωλύθην ἔπει τοῦ ἐξερκέτου
καὶ τοῦ λαοῦ τούτης τῆς πόλεως, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἑντα-
πόλεως, διὰ τὰς ἀδήλους τῶν παρακειμένων ἐνῶν ἐπι-
θουλᾶς, καὶ τὸ μήποτε ὡς παρεῖναι τὸν εὐκλείστατον
ἔξαρχον παρακαλῶ τοῖνον μὴ ὡς ἀπόντα μᾶλλον, ἀλλ'
ὡς παρόντα με καταξιώσκει προσδέξασθαι τὴν ὑμέτεραν

B Domino sancto et meritis beatissimo, totoque orbe
apostolico et universali pontifici Martino papæ,
Maurus servus servorum Dei episcopus.

Unicum omnibus et singulare est Redemptoris
Dei et Domini nostri Jesu Christi concessum reme-
dium ad animarum nostrarum salutem, ut ea quæ
per apostolorum prædicationem percepimus et Patrum
doctrinam, procul dubio teneamus. Ergo quia apo-
stolatus vestri præceptionibus admonitus ut pro his
quæ adversus eorum doctrinam commentata sunt
debeam ad sanctam et apostolicam Ecclesiam catho-
licam vestramque præsentiam reperiri, et una cum
cæteris episcopis quæ de his Patres præcipiunt de-
beant terminari, neque etiam præparatum, dum ab
exercitu et plebe hujus civitatis, vel etiam Pentapo-
litanorum, detinerer, pro incertis gentilium excu-
sionibus, et non se habentibus præsentia excellen-
tissimi exarchi, ad hanc suggestionis meæ satisfactio-
nem venire compulsus sum, quod cum summo mœ-
rore satisfaciens supplico, ut me non sicut absentem,
sed ut præsentem et festinantem suscipere apostola-
tus vester dignetur. Nam in his quæ moventur, et con-

ira Patrum orthodoxorum decreta proponuntur, me non aliter sentire, nisi quomodo sancta vestra apostolica doctrina et orthodoxa tenet Ecclesia, et omnem novitatem repellens atque respuens, non solum ecthesin, quæ a Pyrrho Constantinopolitano episcopo defendebatur, abjiciam, quippe quia ut hæretica doctibus Constantinopolitanæ Ecclesiæ est deposita, sed et quæ ad ejusdem defensionem noviter conscripta sunt, omni modo nec consentio, nec suscipio, sed cum anathemate repello. Sed et duas operationes duasque voluntates profiteor, et Deum et hominem Dominum Jesum Christum per Spiritum sanctum in utero Virginis conceptum et natum, in duas naturis verum Deum et hominem, in una persona utraque operantem, quæ deitatis et humanitatis sunt, tenere me profiteor, nec aliud quam quod sanctas quatuor universales synodos invenimus prædicasse, et quintam sub piæ memoriæ Justiniano, suscipere, sed solum fidem a Patribus constitutam, per quam verum Deum verumque hominem totum in suis, totum in nostris prædicaverunt, omni constantia profiteri. Ad quod hanc satisfactionis nixæ suggestionem, per confamilios meos Maurum Cæsariensem episcopum et Deusdedit presbyterum, dirigere non omisi, eoque vice mea, ut quidquid adversum ecthesios vel alia conscripta ad ejus defensionem noviter commentata descripserint me sine dubio esse conservaturum. Et subscriptio. Ora pro me, domine sancte et meritis beatissime, totoque orbe apostolice papa.

των ὑφ' ἑσίνωνται, ταῦτα με ἀναμφιβόλως παραφυλάττειν. Ἡ ὑπογραφή· Εὐξασθε ὑπὲρ ἐμοῦ, κύριε ἀγιώτατε καὶ μακροτάτε, καὶ τοῦ κόσμου παντός ἀποστολικὴ πάπα.

ἀποστολικὴν ἀγιωσύνην. Περὶ γὰρ τῶν προκειμένων, ἤ-τοι τῶν προτεθέντων κατὰ τῶν θεσπισμάτων τῶν ὀρθοδόξων πατρῶν, οὐκ ἄλλως φρονῶ, εἰ μὴ καθὼς ἡ ἀγία ὑμῶν ἀποστολικὴ διδασκαλία φρονεῖ. Κατέχειν γὰρ ὁμολογῶ ὡς ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατέχει, πᾶσαν καινοτομίαν ἐξωθούμενός τε καὶ διαβρίπτων, ὥστε μὴ μόνον τὴν ὑπὸ Πύρρου, τοῦ γενομένου Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου, διεκδικουμένην ἔχθειν ἀπαβάλλεσθαι, τὴν ἐκ τῶν τειχῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας κατενεχθεῖσαν ὡς αἰρετικὴν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῆς νεωστὶ συγγραφέντα διαπτύειν μετὰ ἀναθίματος, οὐδαμῶς αὐτὰ προσδεχόμενος, ἢ συναίνων αὐτοῖς παντελῶς. Δύο γὰρ ἐνεργείες, καὶ δύο θελήματα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πρεσβέω, Θεὸν καὶ ἄνθρωπον αὐτὸν ὄντα γινώσκων, καὶ ἐκ Πνύματος ἁγίου ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου συλλαβέντα, καὶ ἀσπύρωσ ἐξ αὐτῆς γεννηθέντα. Δύο γὰρ φύσεις ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ πιστεύομεν ἐκάτερα ἐνεργοῦντι. τὰ τε τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἄλλο τι μὴ παραδεχόμενοι παρὰ τὰ ἐκ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν τεισάρων συνόδων κηρυχθέντα, καὶ τῆς πέμπτης τῆς ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένης Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ μόνον τὴν ἐκ τῶν ἁγίων πατρῶν παραδοθεισαν κατέχομεν πίστιν, δι' ἧς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον ἀληθινόν, ὅλον ἐν τοῖς ἰδίοις, ὅλον ἐν τοῖς ἡμετέροις, ἐκήρυξαν μετὰ πάσης ἀκλινοῦς ὁμολογίας σταθερῶς πιστεύομεν. Οὐ χάριν, ὡς εἴρηται, τὴν τῆς παρουσίας ἀπολογίας ἀνεφορὰν ἰσπούδασα καταπέμψαι διὰ τῶν συνδούλων μου Μαύρου τοῦ Κεσίνης ἐπισκόπου, καὶ Δεουσδέδιτ τοῦ πρεσβυτέρου, ὅπως τὸ ἐμὸν ἀναπληρώσωσι πρόσωπον, καὶ πᾶν εἴτι κατὰ τῆς εἰρημένης ἐκθίσεως, ἢ καὶ καθ' ἐτέρων συγγραμμάτων εἰς ἐκδίκησιν αὐτῆς νεωστὶ συνταγέ-

ῶν συγγραμμάτων εἰς ἐκδίκησιν αὐτῆς νεωστὶ συνταγέ-

ANNO DOMINI DCXLIX.

SANCTUS MARTINUS I,

ROMANUS PONTIFEX.

NOTITIA HISTORICA

(Mansi, Conciliorum ampl. collectio.)

Martinus, ^a de civitate Tudertina, provincia Tus- D ^cciæ, ^b sedit annos sex, mensem unum, dies viginti

NOTÆ SEVERINI BINII.

^a Martinus. Anno Christi 649, die prima mensis Julii post interregnum unius mensis et sexdecim dierum, Martinus, ex Tuscia oriundus, thronum apostolicum conscendit. Hunc Novatianæ hæreseos sectatorem fuisse calumniantur novatores hæretici, ideo quod in epistola 11, ad Amandum, docerit non esse dandam veniam presbyteris vel diaconis post ordinationem suam peccantibus. Sed si pontificis epistolam sequestrato omni affectu attente legissent, vel etiamnum legerunt, sine dubio ipsos suæ malitiæ et ignorantia punderet. Cum enim Amandus Trajectensis episcopus, pravos mores ecclesiasticorum, perlesus, a Romano pontifice vacationem ab episcopatu per litteras petivisset, Martinus merito id, quod cum incommodo ecclesiæ Trajectensis petiverat, illi ne-

gavit, et ad disciplinam ecclesiasticam ibidem reformandum eumdem admonuit, ut presbyteros ac diaconos graviter peccantes a gradu suo deponat; et, si respuerint, veniamque petierint, eos quidem absolvat, sed nunquam suis gradibus ac dignitatibus restituat. Unde patet quod Martinus non tam de peccatorum venia, quam de restitutione ad sacra ministeria loquatur. Vide Bellarum. lib. iv de Rom. pontif., cap. 12.

Hic per sanctum Landelinum, Cameracensis ecclesiæ presbyterum, et sanctum Amandum Leodiensem [Trajectensem] episcopum, et sanctum Follianum Hiberniæ apostolum, impetita ipsis prædicandi facultate, multos infideles ad Ecclesiam perduxit.

^b Sedit annos sex. Baronius, in appendice tom. XI,

sex [B., mens. III, d. XII].^a Hujus temporibus Paulus A fidem præsumpserunt innectere. Quippe quoniam Constantinopolitanæ urbis episcopus, inflatus superbiæ spiritu adversus rectum sanctæ Dei Ecclesiæ dogma, audacter præsumpsit, paternis definitionibus contraire. ¹ Insuper studuit ad cooperimentum [ad operimentum] proprii erroris ² quorundam subreptioni, ut et clementissimo principi suaderet tyrum exponere, qui [quo] catholicum dogma destrueret. In quo typo omnes omnino voces sanctorum Patrum cum nefandissimorum hæreticorum dictionibus [editionibus] enervavit, scilicet nec unam, nec duas voluntates, aut operationes in Christo Domino nostro delinens confiteri. Qua de re hujusmodi pravitatem suam defendens, quod nunquam nec a prioribus hæreticis præsumptum est, ipse ³ in lite præsumere studuit in tantum [vero vesaniæ prorupit] ut altare ⁴ sanctæ nostræ sedis, quod erat in domo Placidie sacratum in venerabili oraculo, subvertens, diriperet. Prohibens ne adorandam et immaculatam hostiam apocrisarii nostri ibidem Deo offerre valeant, nec communionis sacramenta percipiant. Qui videlicet apocrisarii ⁵ ex præceptione apostolicæ auctoritatis commoverunt eum, ut de tali hæretico intentu recederet. Nec non et contestari visi [commonuerunt] eum, ut ab hujus hæresis intentione recederet. Nec non et contestari eum jussi sunt, persecutionibus diversis cum aliis orthodoxis viris, et venerabilibus sacerdotibus, [at ille] insecutus est eos, quosdam eorum custodia retrudens, alios in exilium deportans, alios autem verberibus ⁶ committens. Quibus pene omnem mundum conturbantibus, ex diversis locis querelam contra eos ad apostolicam nostram sedem plurimi orthodoxi detulisse monstrantur. Conjurantes ut totius malitiæ tantæque eversionis per apostolicam auctoritatem ⁷ abscondant [abscinderetur] commentum, quatenus minime totius [totum] corpus catholicæ Ecclesiæ nocibilis eorum cetheæos [exsecutionis] languor dirumpere valeat. Tunc Martinus sanctissimus ac ⁸ beatus episcopus misit, et congregavit episcopos in urbem Romanam numero centum et quinque, et fecit synodum secundum institutum [instituta] Patrum orthodoxorum in ecclesia Salvatoris juxta episcopium Lateranense. Sedentibus episcopis et presbyteris, astantibus diaconis et clero universo, condemnaverunt Cyrum Alexandrinum, Sergium, Pyrrhum, et Paulum, patriarchas Constantinopolitanos, qui novitates contra immaculatam ⁹ fidem præsumpserunt innectere. Quippe quoniam ipsam excludere properantes, hæreticorum dogmatum contra catholicam Dei Ecclesiam confusionem concinnaverunt [continuaverunt], anathematis ultione percussi [percussi] sunt. Quæ synodus hodie archivo ecclesiæ continetur. Et faciens exemplaria, per omnes tractus Orientis et Occidentis direxit, et per manus orthodoxorum fidelium disseminavit. ¹⁰ Ipsi diebus direxit imperator in Italiam Olympium cubicularium et exarchum ad regendam omnem Italiam, præcipiens, et dicens: Oportet gloriam tuam, ut sicut nobis suggestit Paulus patriarcha, hujus a Deo conservandæ urbis peragere. Et si quidem inveneris provinciam ipsam consentientem in typo a nobis exposito tenere omnes, qui ibi sunt, episcopos et hæreticos possessorum, atque habitatorum, et peregrinos, ¹¹ et in eodem subscribant [facias tenere omnes qui ibidem sunt, episcopos, et possessores (B., professores) atque habitatores in eodem subscribere]. Si autem quomodo nobis suggestit Platon gloriosus patritius, et Eupraxius gloriosus, ¹² potueritis suadere exercitui ibidem consistenti, jobemus teneri Martinum, qui hic erat apocrisarius in regia urbe. Et postmodum omnes Ecclesias relegere eum; quia factus est a nobis orthodoxus typus, et omnes episcopi Italiæ in ipso subscribant. Si autem inveneritis [inveneris] contrariam in tali causa, exercitum tacitum habetote donec obtinueritis [obtinneris] provinciam, et potueritis vobis exercitum [majorem] aggregare ¹³ tamen Romanæ civitatis, atque Ravennatis [tam et Romanæ civitatis, quam et Ravennatis], ut ea quæ a nobis præcepta sunt, quanto citius explere valeatis [valeas]. Qui prædictus Olympius, veniens in civitatem Romanam, invenit sanctam Romanam Ecclesiam coadunatam cum omnibus episcopis Italiæ, seu sacerdotibus vel clero. Et volens implere ea quæ ei jussa sunt, ¹⁴ amans eorum exercitum virtutis [C., exercitus virtute], voluit schisma sanctæ Ecclesiæ [in sanctam Ecclesiam] introumittere. Hoc per plurimum tempus actum est. Et non illum omnipotens Deus permisit quæ nitentur perficere. Videns ergo se a sancta Dei catholica atque apostolica Ecclesia superatum, necesse habuit de sua quasi mala intentione declinare, ut quod non potuit per manum armatam facere, sub hæretico [subreptitio] modo per missarum solemniam in ecclesia Dei sanctæ genitricis semperque virginis Mariæ ad Præsepe perficeret.

VARIANTES LECTIONES EX COD. LUC. 490.

¹ Et super.² Quibusdam subreptionibus.³ Illicite.⁴ Sanctæ deest.⁵ Quia ex.⁶ Submittens.⁷ Abscindatur.⁸ Beatissimus.⁹ Ut in.¹⁰ Potueris.¹¹ Tum.¹² Armans.

NOTÆ SEVERINI BINII.

corrigenz id quod prioribus Editionibus de tempore sedis sancti Martini senserat, ait eum annis quinque, mensibus quatuor atque diebus duodecim, Ecclesiæ regimen administrasse.

^a Hujus temporibus Paulus Constantinopolitanæ urbis episcopus. Hæc quæ deinceps sequuntur apud Anastasium vere sub pontificatu Theodori contigisse,

adeoque hoc loco male recenseri, supra annotavi, in notis ad vitam ejusdem Theodori.

^b Ipsi diebus, etc. Quæ hic ab Anastasio enarrantur, contigerunt circa tempora illa quibus, habita in urbe Lateranensi synodo, pontifex Monothelitarum hæresim condemnaverat. Vide Baron., ann. 649.

Nam dum communionem ei porrigeret sanctissimus A papa, voluit eum ¹ crudeliter interficere, ut demandaret suo spathario. Sed omnipotens Deus, qui solitus est servos suos orthodoxos circumtegere, et ab omni malo eripere, ipse excœcavit spatharium Olympii exarchi, et non est permittitur videre pontificem, quando exarcho communionem porrexit, vel pacem [C., panem] dedit, ut sanguis ejus effunderetur, et catholica Dei Ecclesia hæresi ² subjurgaretur [subjiceretur]. Quod postmodum prædictus armiger diversis cum jurejurando professus est. Videns ergo Olympius exarchus, quia manus Dei circumtegebatur Martinum sanctissimum papam, necesse habuit se cum pontifice concordare, et omnia quæ ei jussa fuerant, eidem sanctissimo viro indicare. Qui facta pace cum sancta Dei Ecclesia, colligens exercitum, profectus est Siciliam adversus gentem Saracenorum qui ibidem habitabant. Et peccato faciente, major interitus in exercitu Romano pervenit, et post hoc

isdem exarchus morbo interiit. ³ Deinde directus est ab imperatore Theodorus exarchus, qui cognomento Calliopa dicitur, cum Theodoro imperiali cubiculario, qui et Pellurius [Pelarius] dicebatur, cum jussione. Qui tollentes sanctissimum Martinum papam de ecclesia Salvatoris, quæ et Constantiniana appellatur, perduxerunt Constantinopolim, et ⁴ nec sic acquievit. Deinde directus est prædictus sanctissimus vir in exsilium, in locum qui dicitur Chersona [B., Chersona]. ⁵ Et ibidem, ut Deo placuit, vitam finivit in pace Christi confessor. Qui et ⁶ multa mirabilia operatur usque in hodiernum diem. ⁷ Fecit autem ordinationes duas per mensem Decembrem, presbyteros undecim, diaconos quinque, episcopos per diversa loca, num. 33. Depositus ⁸ die 16 mensis B Septembris [Depositio ejus celebratur xv Kalendas Octobris (B., xii Novembris)], ⁹ et cessavit episcopatus dies xxviii.

VARIANTES LECTIONES EX COD. LUC. 490.

¹ *Eum interire, et demandaret, etc.*

² *Subjurgaretur.*

³ *Nec sic eis.*

⁴ *Die 17.*

⁵ *Desunt reliqua.*

NOTÆ SEVERINI BINII.

^a Deinde directus est ab imperatore Theodorus. Cum imperator cognovisset, per Olympium apud sanctum Martinum papam nihil effectum fuisse, ipsamque Monothelitarum hæresim una cum typo quem promulgaverat damnatam esse, confictis in pontificem tribus calumniis, quasi fidem a majoribus traditam mutasset, cum Saracenis conspirasset, atque contra Dei genitricis Mariæ cultum nescio quid locutus, illegitime pontificatum occupasset, jussu Heraclii, atque opera Theodori Calliopæ exarchi, per vim militarem e basilica Constantiniana pontifex abductus, abstractusque e palatio Lateranensi, et in navim conjectus, asportatus est in Orientem, mandato clericis dato, ne abductum sequerentur. Capto pontifici, quantumvis morbo podagrico affligeretur, inhibuit ne in terram conscenderet e navi, omneque humanitatis officium illi negatum est, eo consilio, ut, integro anno inter Cycladas detentus, his ærumnis a constantia solita amoveretur. Post exactum annum unum, tandem adduxerunt illum Constantinopolim, ubi post lapsum xciii dierum, quibus omnium alloquio dedignabatur, in judicium adductus, accusatus, et per laicos ac perjuros testes convictus, gladio addicitur, pontificalibus ornamentis exuitur, urbis opprobrio exponitur, catenisque oneratus in carcerem retruditur; jamque gloriam martyrii consecutus fuisset, nisi Paulus Constantinopolitanus episcopus morti vicinus obstinisset. Nam cum illi imperator, postridie quam hæc gesta fuerant, retulisset quæ in sanctissimum pontificem commissa erant, suo seipsum judicio condemnans, teste Anastasio, in epistola hac de re ad Occidentales scripta, et conversus ad parietem dixit: Hei mihi! et hoc ad abundantiam judiciorum ueorum actum est; nunquidnam, Domine, non est miserabile talia pati pontificem? Tunc attentius adjuravit imperatorem sufficere ei in his quæ passus est, nihilque amplius sustinere. ^b Quod cum beatus papa audisset, ægre tulit, exspectans per gladium consummare martyrium. Post aliquot dies igitur suos jam ante consulatus, navigio in Chersonam transvectus est clanculum, ut ibidem in exsilio fame, aliisque corporis calamitatibus consumptus, diem extremum claudere cogeretur.

Chersonæ constitutus, duas postremas scripsit epistolas, quibus indicat, quas ibi aeris injurias, quamque corporis inedia sustineat.

C De relegato Martino pontifice Theodorus exarchus Romæ certior factus, curavit quod mandarat Constantinus imperator, ut quantumvis reluctaretur clerus Romanus, Martino successor designaretur. Ad majus incommodum evitandum, tandem universi cleri consensu electus est Eugenius ista conditione, ut saltem eo tempore, quo vivebat sanctus Martinus, vicaria præfectura Ecclesie præesset, idque ne invitus ab imperatore obtruderetur Romanus episcopus, qui ejusdem cum ipso hæreseos propugnator esset. Hæc ex epistolis sancti Martini papæ et Anastasii bibliothecarii quæ est 16 inter epistolas Martini, Baronius in annalibus.

^b Et ibidem vitam finivit. Anno Christi 654, duodecimo die mensis Novembris, quando pontificatum annis quinque, mensibus iv, et xiv diebus, administrasset.

^c Multa mirabilia operatur usque in hodiernum diem. Refert de eo Audouenus, in Vita sancti Eligii, apud Surium, i Novembris, quod adhuc vivens, Constantinopoli euidam per orationem lumen restituerit. Gregorius II ejus nominis pontifex, in epistola ad Leonem Isauricum imperatorem hæreticum, hæc de sancto Martino post alia subjungit: et At beatum Martinum esse sanctum testatur civitas Chersonensis et Bosphori, in quam relegatus est; et totus Septentrio atque incolæ Septentrionis, qui ad sepulcrum ejus confluunt, et morborum curationes experiuntur. Refert Baronius, anno 654, num. 6, se a viro quodam maxime pio et fide integro accepisse quod in hanc usque diem memoria sancti Martini papæ a Græcis adhuc frequentetur; quodque populus frequenti coetu ad sepulcrum ejus confluens, gratias curationum accipiat, et alia justa petita impetret. Probabile est quod dum corpus ejus Romam translatum fuit, Chersonenses unam partem ipsius sibi asservant.

^d Fecit ordinationes duas per mensem Decembrem. Unam tantum ordinationem mense Decembris fecisse potuit, quem primo tantum anno pontificatus sui mense Decembri Romæ habitasse ex iis quæ supra dixi constat. Anno enim secundo pontificatus sui Roma abductus, reliquos annos exegit in exsilio, ut patet supra. Baronius, prædicto anno, num. 2.

^e Cessavit episcopatus ejus dies xxviii. Non est probabile quod tam brevi temporis spatio obitus sancti

ALIA NOTITIA HISTORICA.

Ejusdem sancti Martini passio^a excerpta ex cujusdam Christianissimi epistola directa, qui sunt in Occidente seu Romæ et in Africa, orthodoxis Patribus.

Afflictionum mœrores et lacrymas, communemque sine cessatione ac mœstissimam vocem, quæ in dolore ex imo cordis prolata est, puto autem quæ et profertur Deo ab his qui sunt Romæ, adhuc autem et in omni loco dominationis ejus de gentibus sanctis famulis Dei, et fidelibus populis, ex quo facta est persecutio adversus sanctissimum Patrem nostrum, Deo beatissimum et fidelem sacerdotum principem et apostolicum universalem papam, ac per hoc adversus catholicam Ecclesiam; puto autem hactenus hunc eundem mœrorem retineri in vobis, et multam sollicitudinem habere vos, scire quomodo peractum est contra eum, quando exsulatus est et persecutione pulsus a Roma navigio usque Byzantium. Hæc in mente habens ego humilis et peccator famulus vester, quædam quidem exterius sollicitudine multa addiscens; plurimorum autem proprie contemplator factus, indignus ministerii beatissimi et pretiosi sacerdotis nostri, judicavi litteris reminisci, et nota facere, claraque constituere vobis benedictis, atque per vos omnibus fidelibus et zelum habentibus culturæ divinæ, quatenus cognoscentes cum cordis mœstitudine mecum illum propheticum sermonem proferatis: *Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum, et plorabo die et nocte (Jerem. ix, 10)* contritiones catholice Ecclesie et omnium Christianorum, imo perditionem, propter ea quæ acta sunt in beatum et Deo plenum ducem veritatis et prædicatorem? Veruntamen Deo gloria, qui dedit ei virtutem et sufferentiam stabilem in tentationibus quæ supervenerunt ei a contrariis virtutibus et viris, in expugnando et viriliter dimicando pro cultu Dei, irrefragabiliter et ape firma usque ad mortem ponens animam suam, ut pote imitator ejus qui eum constituit athletam dominus ejus ad informationem pro veritate dimicare. Ea equidem quæ inibi Romæ gesta sunt in beatum et adamantinum spiritualem Patrem, sacerdotumque principem domnum Martinum, et vos scitis, qualibus periculis luctatus est, videns gladios vibratos et acutos confertos ad invicem, tentos a pluribus militibus paratum habentibus inflcere euses, et commutare a vita beatum, in circuitu altaris astantibus, et in toto templo catholice Ecclesie Romæ, quæ cognominatur Constantiniana, in qua sacerdotio fungens recubabat in foribus et grabato ipse beatus æger; et quomodo, contritus animis, et artubus constrictus, impulsus et expulsus, raptus et extractus ex apostolico throno, in quo Deus eum constituit loco, inspectorem sui

Martini Romam perferri potuerit. Unde quod in aliis Codicibus abest, huic subrepsisse videtur.

^a Narratio ista in multis variat ab ea quam Romana Editio exhibet, cum tamen multo sit hæc præ-

apostolum, et prædicatorem orthodoxum veritatis. Sed vere iste non fecit pretiosorem animam suam se, sed posuit eam usque ad mortem, imitans, sicut dictum est, dominum suum dicentem: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis (Joan. x, 11)*, quo salvaret ubique errantem et perditam plebem ab insurgentibus nostris temporibus hæreticis. Traditus igitur Romæ de catholica Ecclesia sancti Joannis, a potentibus hujus sæculi his qui hoc erant ministerio digni ministri, atque custodibus, depositus est ad portum, et coniectus est in lembo, et navigantibus, sicut scitis, euntibusque juxta Avidum, in insulam quæ vocatur Naxos, non concesserunt beato illi apostolico viro custodes penitus contingere terram, dolentibus prorsus pedibus ejus, cum ipsi per loca conferrent, et ^b omnino quiescerent. Hi autem qui per loca erant sacerdotes, et cæteri fideles regionis ipsius, dirigebant munera beato illi causa utilitatis ejus, non parvæ multoties quantitatis; quas quidem directas species et quantitates custodes bestiales continuo coram eo diripiebant, impropetiosa et amara plurima congerentes in eum. Eos autem qui munuscula detulissent, injuriis et verberibus afficientes dimittebant, dicentes ad eos: Quoniam quicumque diligit istum, inimici estis reipublicæ. Nunquidnam hoc solum ei non valebat inferre dolorem incomparabilem super infirmitatem quæ eum ægre deprimebat? Exinde igitur præmittentes ab Avido quemdam, custodes qui retinebant eum, nuntiaverunt in Byzantio adventum et captionem ejus, proferentes adversus eum plurima mala, hæreticum et rebellem. Denique adversarium proclamantes, et subvertentem universam terram Romanorum. Cumque tandem pervenisset Byzantium beatus ille septimo decimo die ^c Septembrii mensis, in portum juxta Euphemiam prope Arcadianon, reliquerunt eum a mane ministri usque in horam decimam recubantem in grabato navis, eratque, sicut scriptum est, spectaculum omnibus angelis et hominibus. Accedebant enim varii homines, quos propter ferales mores lupaces dixerim, et subrogati, ut conjicio, talia contra sanctum papam agebant, qualia Christianis dici non oportet. Morantibus nobis in littore, tota die eram incedens dolore plenus et amaritudine, eo quod viderem talem sanctum virum ita dejectum; non solum autem, sed et talia eloquia a quibusdam ethnicis prolata contra eum, nihil aliud quærebam, nisi ut auferretur anima mea a me. Dehinc circa solis occasum venit quidam scriba nomine Sagoleva cum multis excubitoribus; et aufe-

stantior Romana; ideo hac retenta variantes e Romana, tantum quas potiores judicavi, exscripsi. Mansi.

^b Forte, non. HARD.

^c Rom. Edit., mense Novembrio.

rentes de lembo posuerunt in gestatorio, duxerunt- A que facite quæcunque vultis. Et quid opus est etiam jurando perdere illos animas suas? Ingresso equidem uno testium, et dicente, quoniam conjurationes fecit cum Olympio, et milites præparavit ut jurarent, interrogatus Deo pretiosus vir, si hæc ita se haberent, respondit: Si vultis audire veritatem, dico vobis sequentia; et cœpit dicere: Quando factus est typus, et directus Romam ab imperatore. Et hoc tantum dicente beato illo, aliud quid non concessum est loqui. Sed continuo ante omnes incipiens cum clamore Troilus, inquit: Non inferas nobis hic de fide, de duello nunc scrutaris, quoniam et Romani, et nos Christiani sumus et orthodoxi. Et respondit idem vir justus: Utinam! Verumtamen invenietis me in illa die tremendi examinis testem etiam in hoc. Denuo inter accusantes testes ait ad eum præfectus Troilus*: Qualis homo es tu, quoniam cernens et audiens talia contra imperatorem nitentem effodiendum Olympium, non prohibuisti eum, sed e contra consensisti ei? Ad quem continuo dixit ipse beatus apostolicus papa: Dic, domine Troile, quando, sicut scitis etiam vos, et nos audivimus, Georgius a magistratibus, qui erat ex monachis, ingressus est huc in urbem a castris, et talia verba locutus est, fecitque res tales, ubi eras tu, ei qui sunt tecum, quoniam non restitistis ei, sed e contra concionatus est vobis, et quos voluit palatii exsulavit et prohibuit? Iterumque sub Valentino, cum præcepto imperatoris indutus est purpura, et consedit ei, quo ieratis vos? non eratis hic? cur ergo non prohibuistis eum dicentes: Non attingas res non opportunas tibi? nonne omnes e contra convenistis ei? Quomodo habebam ego tali viro adversus stare, habenti præcipue brachium universæ militiæ Italiæ? an potius ego illum feci exarchum? Verumtamen denuo obsecro vos per Dominum, quodcunque vultis et definitis fieri in me, citius explete. Novit enim Deus, maxima mihi dona tribuistis, quæcunque me clade jugulaveritis. Percontatus autem quemdam de ministrantibus, Sagolebam, videlicet, sacellarius, si sunt foris alii aliqui qui debeant testificari, respondit scriba: Sunt, domine, plurimi alii. Deficientes autem hi qui præsidebant, sancto et venerabili astante viro in conspectu eorum, et potissimum Spiritu eum sancto firmante, dixerunt sufficere testes. D Erat quippe interpretis eorum, quæ a sancto dicebantur, verborum Innocentium consulis filii Thomæ, qui erat ab Africa; et cum interpretaretur ea quæ a beato viro dicebantur, non ferebat, videns ignita jacula sancti Spiritus a Deo honorabili viro contra eos prolata, ait ad Innocentium cum furore: Cur nobis interpretaris quæ dicit? noli dicere quæ dicit. Surgens ergo continuo sacellarius cum plurimis qui consederant ei, ingressus est nuntiare imperatori quæque ipse voluit. Eduxerunt autem sanctum apostolicum virum de cella iudicii, magis autem ex aula Caiphæ, in gestatorio sedili sedentem, et statuerunt eum in medio atrii quod erat ante cellam sacellarii,

* Rom., Prandiarea.

^b Rom., Sicilia.

* Rom. addit: Præfectus.

et imperialis stabuli, quo consueverat omnis populus convenire et expectare sacellarii ingressum. Circumdederunt eum excubitores, eratque omnibus spectaculum formidabile turbis. Post paululum ergo, juserunt inferri eum in solarium expositionis, ut esset ibi, quatenus prospiceret imperator per cancellos triclinii sui ea quæ futura erant fieri. Erat itaque multitudo populorum usque ad hippodromium conferta convenientium illic. Statuerunt ergo reverentissimum virum in medio solarii dispositionis, præsentia totius senatus subnixum hinc et inde. Facta est ergo constipatio subito non minima, et exiens ab imperatore sacellarius apertis januis triclinii in solarium, dividere universum populum jussit. Veniensque ad sanctum ac venerabilem virum Martinum apostolicum, dixit ad eum: Vide quomodo Deus te duxit, et tradidit in manus nostras. Tu nitebaris contra imperatorem, quid tibi spei erat? Ecce dereliquisti Deum, et dereliquit te Deus. Et continuo exclamans sacellarius quemdam astantium excubitorum tonsorem, præcepit sine mora auferre psachnion summi et apostolici atque præcipui pastoris omnium Christianorum, qui orthodoxam sanctorum Patrum et synodorum confessionem, hoc est, fidem, confirmavit, et novi erroris exortos auctores, novos, videlicet, hæreticos, cum impiis dogmatibus eorum canonicæ et synodice anathematizavit. Cum ergo incidisset psachnion beati viri excubitor, et corrigiam compagiorum ejus, statim tradidit eum sacellarius præfecto urbis, dicens: Tolle eum, domine præfecte, et continuo membratim incide illum. Cum his autem omnibus jussit astantibus anathematizare eum, quod et fecerunt. Non responderunt autem hujuscemodi voci viginti virorum animæ. Sed omnes quique hoc ipsum vilebant, et sciebant quia est Deus in cælo conspexor eorum quæ fiebant, demisso vultu cum multa mœstitudine recedebant^a tribulati. Suscipientes ergo eum carnifices, exuerunt exterius ejus pallium sacerdotialis stolæ, et scindentes alas tunicæ, quæ erat interius a summo usque deorsum, circumposuerunt ferrea vincula in sanctam ejus cervicem, et per omne corpus ejus trahentes eum vi, non concesserunt penitus ei alicubi residere, et animam refocillare, sed a palatio duxerunt eum publicantes et deonestantes per medium civitatis ad prætorium, et gladius coram eo. Erat autem dolor magnus beato illi, et inenarrabilis: oppido enim erat fessus et infirmus, præ tantis incommodis futurus relinquere animam a pressura passionum et tenuitate corporis. Attamen gaudens spe confortabatur in Domino; et quo magis cum afflictione et vi traheretur, eo sereno obtutu ductus cum multa constantia animæ justus, cum uno solummodo indumento a summo disscisso in duas partes, et sine cinctorio sequebatur^b, adeo ut interiora ejus quodammodo nuda panderentur, et multifaria quidem continuo populorum conspectis quæ fiebant, gemebant, ut veritatem dicam,

^a Rom., turbati.

^b Rom. sic legit: *Sequebatur vir tantus, fide et gratia Domini cinctus. Hen, proh dolor! cerneret vi-*

et lacrymabantur. Pauci autem ministrorum Satanæ gaudebant, et subsannabant, et capita transeuntes, sicut scriptum est, movebant, dicentes: Ubi est Deus ejus, et ubi fides ejus, et ubi doctrina ipsius? Qui cum venisset in prætorium dehonestatus, et a carnificibus vinculatus cum gladiis, conjecerunt eum in unum carcerem cum homicidis, et post unam quasi horam tulerunt eum inde, et transposuerunt in eam quæ dicitur Diomedis custodia, in prætorio præfecti. Tanta autem instantia et vi traherent eum vinculis nexum, ut dilaniarentur crura et poplites ejus, et sanguis efflueret per ascensum scalæ ejusdem custodiæ. Sunt enim scopulosi et asperi valde, ac penitus in altum porrecti gradus. Erat autem ipse beatus præsentis vitæ proximus jam carere, **B** supplicis anima deficiente etiam ante gladium, cum jam non valeret conscendere cum se trahentibus. Introducentes ergo eum quomodocumque in custodiam, decidentem sæpius et surgentem, posuerunt in scamno indutum calibus et catenis. Tunc enim, quando traditus est a Caïpha Pilato ut crucifigeretur, hoc est, a præfecto, continuo cum exuerent eum carnifices, graviter algoribus vexabatur; erat enim intolerabilis hiems. Imposuerunt ei gravissima ferri pondera, et nullus aderat ei hominum ejus proprius, excepto uno solummodo clerico adolescente; quique commanens ei in custodia, et superstans lamentabatur magistrum, sicut Petrus. Erat etiam convinctus magister custodiæ eidem beato, quoniam sic erat mos, ut futurus pati per gladium convinciretur magistro custodiæ. Erant ergo duæ mulieres, genitrix et nata, prænominatæ custodiæ claves tenentes, quæque aspicientes importabilem dolorem sancti illius, qui inter tot pœnarum genera, quæ aderant, algore quætiebatur durissimo, motæ compassionibus, quærebant aliquam exhibere misericordiam cum eo, et contegere eum, sed non audebant propter convinctum et custodientem carnificem. Putabant enim actutum venturam censuram ut trucidaretur. Post quasdam vero horas, cum vocassent quidam ab imo ex ordine militari magistrum vigiliæ^c carnificum, descendente eo, una mulierum ergastulorum illorum pietatis viscere ducta, accedens, amplectensque bellatorem Christi et apostolicum Patrem, portansque reclinavit eum in proprio toro suo, contegens utiliter et involvens. **D** Mansit autem usque ad vesperum sine voce. Vespere autem facto, misit ad eum Gregorius præfectus eunuchus ex cubiculariis majorem domus suæ, cum parvis cibariis, qui refecit eum, dicens: Ne deficias in tribulationibus, confidimus in Deum, non morieris. In quo magis aggravatus ille beatus ingemuit. Abstulerunt autem ferrea vincula continuo ab eo. Sequenti vero die abiens imperator in patriarchium visendi gratia Paulum patriarcham (proximus enim erat morti) narravit ei quæ consummata sunt in sanctissimum virum. Ingemiscens vero Pau-

rum Deo plenum tanto opprobrio subjectum, ut interiora, etc.

^c Rom., carceralis.

lus, et conversus ad parietem dixit: Hei mihi! et hoc ad abundantiam iudiciorum meorum actum est. Percontatus autem ab imperatore quamobrem hoc dixerit, respondit: Nunquidnam, domine, non est miserabile talia pati pontifices? Tunc attentius adiuravit imperatorem sufficere ei in his quæ passus est, nihilque amplius sustinere. Unde audiens beatus ille ac apostolicus vir, quod non suscepit quod expectabat, non gratum habuit tale promissum, sed penitus mœtus effectus est. Festinabat enim explere bonum certamen, et abire ad eum quem desiderabat. Interea defuncto Paulo, et Pyrrho residere nitente, atque quibusdam Ecclesiæ contradicentibus et prohibentibus, libellumque ejus publicantibus in palatio, asserentibusque quoniam et a beatissimo Paulo anathematizatus est, Pyrrhus reprobatus est sacerdotio propter libellum quem fecerat Romæ, et multa commotione facta, post dies octo defuncto Paulo, dirigitur ab imperatore ad Diomedis custodiam ad magnanimum papam Demosthenes rescriptor et collaborator sacellarii, et libellificus cum eo. Intrañtes vero dixerunt ad eum: Dominator noster eximius imperator misit nos ad te, dicens: Ecce in quanta gloria prius consistens, in qualem ordinem te ipsum duxisti; nemo tibi fecit hoc, sed tu ipse tibi metipsum. Ipse autem nihil aliud respondit, nisi solum hoc: Gloria et gratiarum actio per omnia soli immortalis regi. Dicit ad eum Demosthenes rescriptor. Significavit tibi dominator, dic nobis ea quæ de Pyrrho expatriarcha hic et Romæ subsequenter gesta sunt. Pro qua causa abiit Romam? jussus, an proprio proposito? Respondens sanctus papa dixit: Proprio proposito. Ait Demosthenes: Libellum illum quomodo fecit? compellente aliquo? Respondit sanctus vir: Nemine, sed propria propositione. Demosthenes inquit: Veniente Pyrrho Romam, quomodo suscepit eum sanctus vir Theodorus decessor tuus papa? uti episcopus? Respondit æquanimis papa: Et quomodo non? qui prius quam veniret Pyrrhus Romam, manifeste scripsit huc, hoc est, beatus Theodorus ad Paulum, ut pote ad eum qui indecens fecerit, et alterius thronum invaserit. Deinde autem sponte sua eodem Pyrrho veniente Romam ad vestigia beati Petri, quomodo non haberet eum suscipere præcessor meus, et honorare, ut pote episcopum? Respondens Demosthenes dixit: Vere veritas sic se habet. Unde autem sumebat ea quæ ad usum sui corporis erant necessaria? Dicit beatus: Manifeste de patriarchio Romano. Ait concertator: Quæ panis dabatur ei? Respondit honorabilis vir: Vos, domini mei, nescitis Ecclesiam Romanam? Dico enim vobis, quia quisquis venit illuc miserabilis homo hospitari, omnia ad usum præbentur ei, et nullum immunem suis donis sanctus Petrus repellit venientium illuc, sed panis mundissimus et vina diversa dantur non solum ei, sed et hominibus ei pertinentibus. Si

* Edit. Rom. sic proseguitur: *Cumque osculum præberet sanctissimo papæ præ nimia charitatis abundantia copiosissime inter se lacrymas fuderunt. Um-*

A ergo in miserabilibus hominibus hæc sunt, qui venit etiam honorabilis sicut episcopus, qualem sumptum habet suscipere? Dicit ad eum Demosthenes: Nos didicimus, quia vi fecit libellum Pyrrhus Romæ, et quia lignea vincula sustinuit, et multa dolenda passus est. Respondit vir ille beatus, et dixit: Nihil tale factum est. Nam nisi quia formidine aliqui tenentur, non possunt forte loqui veritatem. Hic sunt Constantinopoli plurimi, qui tunc erant Romæ, et sciunt quæ ibi gesta sunt. Ex quibus interim superest Plato patricius, qui tunc exarchus erat, qui que direxit homines suos tunc ad Pyrrhum Romam: percontamini eum de his si mentior. Verumtamen, quid volumus plurima quærere? Ecce in manibus vestris retinetis me, et quodcumque vultis consummate in me, Deo indulgente in vestra est potestate. Utique si membratim inciditis carnes meas, sicuti præfecto jus-istis cum me traderetis, non communico Ecclesiæ Constantinopolitanæ. Ecce hic sum, examine me, et tentate, et invenietis experimento gratiam Dei, et fidelium servorum ejus. Iterum Pyrrhus in medium venit, qui toties anathematizatus et nudatus est divino honore. Stupefactus autem voce Demosthenes rescriptor, et admirans super hac voce æquanimis papæ audaciam atque constantiam pro Christo in morte sua, equidem ad hoc positus erat calix passionis. Similiter et hi qui consequentes erant ei stupentes, accepto libellario seriatim cuncta dicta a beato viro conscribentes, recesserunt. Fecit ergo reverentissimus papa in eodem Diomedis ergastulo octoginta quinque dies post primas nonaginta tres, hoc est omnes simul clxxviii. Venit igitur Sagoleta scriba, dicens: Quia jussus sum auferre te hinc, et transferre in domum meam, et post dies duos dirigere te quo jusserit mihi sacellarius. Interrogante autem papa quo ducendus esset, vel in quem locum, noluit ei dicere. Rogabat ergo sanctus ille ut sineretur in eadem custodia, quousque exsularetur, et ad horam auferretur de custodia, et nec hoc concessum est ei. Sed circa occasum solis dicit venerabilis papa his qui erant in ergastulo: Accedite, fratres, vale faciamus, quia ecce nunc aderit, qui auferat me hinc. Et hæc dicente eo, hauserunt singuli calicem. Et surgens sereno vultu cum multa constantia atque gratiarum actione, dicit ad unum concurrentium sibi dilectum, quia erat ibi: Veni, domine frater, et da mihi pacem. Erant porro præcordia fratris illius, sicut mihi ipse referebat in illa hora, qualia, ut conjicio, discipuli illius contemplantis Dominum in cruce. * Non valens ergo, ut aiebat, cohibere seipsum, vocante eum beato ad osculum irrugit frater ut leo. Cum eo autem inibi præsentibus omnes lamentabantur terribili lamento. Anxius in hoc vir beatus flagitabat omnes ne ita facerent, sereno obtutu dicens. Et impositis venerabilibus manibus super verticem ejus, subridens ait: Bona sunt hæc, domine frater, hæc sunt opportuna, et te nes vero qui aderant, lamentum terribile faciebant. Anxius, etc.

oportet ita facere? hæc sunt pacis? cum e contra nunc debeas gaudere super me. Ad quem illico cum contritione cordis respondit frater: Deus novit, famule Christi. Lætor in gloria, qua dignatus est Christus Deus noster propter nomen suum hæc te omnia pati, sed lamentor omnium perditionem. Salutantes ergo omnes eum, recesserunt. Veniens igitur continuò scriba, et auferens eum, intulit in domum suam. Dictum est ergo quia in Chersonam exsulatur; et post dies aliquot cognovimus quia illuc clanculo navigio transvectus est ipse sanctissimus apostolicus vir. Veniens ergo illuc, post dies aliquot scripsit epistolam in Byzantium ad quemdam sibi charissimum, ex illis, videlicet, qui hunc propter Dominum et ob rectam fidem ejus amabant. Cum esset in magna tribulatione et exilio idem sæpe dictus Pater noster sanctissimus constitutus, postulans aliquarum specierum subsidia, propter multas et frequentes, gravesque ægrimonias corporales, angustiasque omninodas regionis illius, eo quod nihil ibi inveniretur, præcipue triticum, quod quidem illic nominabatur, non autem inveniebatur. Unde cum jurejurando scripsit, quia navicula illo veniente, et parum tritici habente ad commutationem salis, vix potuerit emere ex eo unum tritici modium quatuor solidis, cum multis et hoc precibus. Diversas autem angustias scripsit sancta ejus anima pati se ibi, non solum corporalibus angustiis, sed etiam habitantium et dominantium ibi malis oppressus, ita ut penitus contritus male pejus moreretur, suasionem, videlicet, dominantium in Byzantio. Quamobrem quæso vos, ego humilis et peccator famulus vester, a Deo honorabiles Patres, ut quemadmodum ego visa mihi et audita diligentissime declaravi vobis, hoc est, imminentes tentationes beatissimo papæ propter rectam confessionem in Christo Domino, et propter anathematismum in nos factum hæreticos, quanquam ex multis, parva tamen quæ potui dirigere scripsi, ita et vos zelum habentibus culturæ Dei, explicate eadem, et hortamini imitari eum, et traditiones sanctorum Pa-

trum retinere secundum imitationem ejus, et non communicare omnino contraria sentientibus. Obsecrantes etiam pro me indigno famulo qui scripsi, quo cum eo et vobiscum inveniam misericordiam a Christo Deo nostro in sæcula, amen. Obiit autem idem sanctissimus ter beatus apostolicus Martinus papa, recens revera confessor et martyr Christi Dei nostri, in eadem exsulatione Chersonæ, juxta ejusdem ad Dominum Deum petitionem, quam obtulit ei cum lacrymis, exiens de navi, et calcans terram illam, id est, ut in ea finiret vitam, bonum certamen certans, cursum martyrii consummans, et bonam fidem servans, mense Septembrio, die sexta decima, in qua felicissimæ martyris et fidem custodientis orthodoxam Euphemie pretiosissima et beatissima secundum anni circulum celebratur memoria, in die dictione quarta decima. Positus est autem in tumulis sanctorum extra muros Chersonitarum civitatis quasi stadio uno, in pretiosissimo et reverendissimo templo sanctissimæ et præ omnibus sanctis colendæ, castissimæ et immaculatæ, perbenedictæque gloriosissimæ et excellentissimæ omnium creaturarum, gratia plenissimæ, gaudium facientis et tribuentis dominæ nostræ, proprie natura ac veritate solius Dei genitricis semper virginis Mariæ, quæ cognominatur Blacherne: factus typus imitabilis omnibus qui bene vivere et decertare elegerint et voluerint, pro ea quæ verissime est veritas. Cujus virginis, cujusque confessoris, intercessionibus, Christus verus Deus et Salvator noster, qui ineffabiliter et sine semine ex ea processit propter genus humanum, custodiat et conservet nos, et omnes fideliter audientes, omnemque populum quem acquisivit in sinceritatem fidei et conversationem, in pace et dilectione perfecta, et omni justitia usque in finem. Cui est cum Deo Patre et Spiritu sancto in deitate una substantia, æquus honor, virtus eadem, sine tempore regnum, semper principium, acceptrum juge, gloria perpes, majestas similis, per infinita sæcula. Amen.

^a Hic absolvitur epistola in Editione Romana.

^b Hinc falsi arguuntur quæ vulgo jactantur de hujus sancti obitu tempore.

SANCTI MARTINI,

PONTIFICIS ROMANI,

EPISTOLÆ.

(Mansi, Conciliorum ampl. Collect.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΜΑΡΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟ- ΔΟΥ

Τῆς ἐν Ῥώμῃ πρὸς πάντας Χριστιανοὺς.

Μαρτίνος, δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν ἐπίσκοπος τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἅμα τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ συνόδῳ τῶν θεοφιλῶν ἱερέων τῶν ἐνθάδε κανονικῶς ἡμῖν συνδεδραμηκότων εἰς βεβαίωσιν τῶν ἐπιτεθειμένων τῆς καθολι-

EPISTOLA I ENCYCLICA

MARTINI PAPÆ ET SYNODI ROMANÆ, AD OMNES CHRISTI FIDELIS.

Martinus servus servorum Dei, atque per gratiam ejus episcopus sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, una cum sancto concilio nostro reverendissimorum sacerdotum, regulariter huc nobiscum venientium in confirmatione piissimorum catholicæ

Ecclesie dogmatum, his qui œqualem nobis sortiti sunt fidem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi per lavacrum regenerationis, in omni loco dominationis ejus, qui peregrinantur in sanctitate et justitia, spiritualibus fratribus nostris episcopis, presbyteris, diaconis, abbatibus monasteriorum, monachis, continentibus, atque catholicæ Ecclesiæ universæ, sanctæque plenitudini.

Gratia vobis et pax multiplicetur (Ephes. II) In agnitione et communione sancti Spiritus, in hæreditatem incorruptibilem et immarcescibilem, conservatam (I Petr. I) ante constitutionem mundi, nunc autem manifestatam in nobis, qui credimus in Jesu Christo Domino nostro, qui omnia nobis donavit quæ ad vitam et pietatem respiciunt, per salutarem prædicationem, ut in hoc permanentes semper et instructi per concordiam sinceritatem superædificemur fundamento sanctorum apostolorum et prophetarum, in ipso summo angulari lapide Christo (Jac. I), qui super omnia Deus existit et Salvator nostrarum animarum, in quo omnis ædificatio constructa crescit in augmentum ejus per architectoniam Spiritus in regale sacerdotium et templum sanctum, qualiter in eo proficientes a gloria in gloriam, virtutes annuntiemus ejus, qui de tenebris nos vocavit in illud admirabile lumen suum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio, omnium autem honorum perfectio: ex quo illuminati, tenemus in eum confessionem immobilem, donec occurramus omnes in unitatem fidei et in agnitionem ejus, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis ejus, ut jam non simus parvuli fluctantes, et circumferamur omnino vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad machinationem erroris diaboli (Ephes. IV), qui semper propria festinat operari in filios diffidentiam (Ephes. II). Itaque notum facimus vobis, dilectissimi fratres, quod et vos sine dubio nobiscum cognoscitis, vigilantem et bene zelantem in Deum habentes proprium [intellectum], quoniam catholica Dei et apostolica Ecclesia in quiete et pace consistente, veluti leones rugientes et querentes quem devorarent (I Petr. V), subintroierunt quidam homines, qui olim præscripti sunt in hoc iudicium impietatis sponte procedere (Jud. I), hoc est, Theodorus quondam episcopus Pharanitanus, Cyrus Alexandriæ, Sergius Constantinopolitanus, vel ejus successores, Pyrrhus et Paulus, magni Dei et Salvatoris nostri dispensationem in hæreticam novitatem retorquentes, et eum qui emit eos, Christum Dominum denegantes, ex hoc quod in scripto asserunt minime eum habere secundum formam servi, vel secundum quod propter nos factus est homo, voluntatem aut operationem naturalem, sed sine substantia eum sive natura, et non solum sine anima, et irrationabilem, et insensibilem secundum eos existere, quia sicut nos gloriosi Ecclesiæ Patres docuerunt, quidquid abque voluntate consistit et operatione ab omni caret substantiali natura: pro qua re ipsum gloriam Deum et Dominum nostrum Jesum Christum per utramque, ex quibus consistit naturis atque apperti-

Α κῆς Ἐκκλησίας δογμάτων· τοῖς ἰσοῦτοιμον ἡμῖν λαχοῦσι πιστεῖν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτικῆς αὐτοῦ παροικουσίᾳ ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ (Πεσσε aliq. videtur), πατρικοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις, διακόνοις, ἡγουμένοις μοναστηρίων, μοναχοῖς, ἀσκηταῖς, καὶ παντὶ τῷ εὐσεβεῖ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πληρώματι.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖη ἐν ἐπιγνώσει καὶ κοινωνίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος, εἰς κληρονομίαν σφραγιστοῦ καὶ ἀμάρτανον τετηρημένην, πρὸ καταβολῆς κόσμου, νῦν δὲ πεφανερωμένην εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν ὅς πάντα ἡμῖν δωδῶρηται, τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσεβίαν, διὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, ἵνα τούτῳ προσμένοντες ἀεὶ, καὶ συμβιβάζόμενοι δι' ὁμόνοιας εὐκρινούς, ἐποικοδομηθῶμεν τῷ θεμελίῳ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνναίου αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὐξεῖ τὴν ἀξίησιν αὐτοῦ τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος, εἰς βασιλείον ἐράτειμα καὶ ναὸν ἅγιον, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ προκόπτοντες, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν τὰς ἀριτάς ἐξαγγέλλομεν αὐτοῦ τοῦ ἐκ σκότους ἡμᾶς καλίσσαντος, εἰς τὸ θαυμαστόν αὐτοῦ φῶς, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγή, ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, πάντων δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡ τελειώσις. Ἐξ οὗ πρωτισθέντες, κρατούμεν τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν ἀσάλευτον, μέχρις ἂν καταστήσωμεν οἱ πάντες, εἰς τὴν ἐσότηα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ, εἰς ἄνδρα τελειὸν, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἵνα καὶ μηκέτι ὄμεν νήπιοι, καὶ κληρονομούμενοι, καὶ περιφερόμενοι, παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὰς μεθοδίας τῆς πλάνης τοῦ διαβόλου, τοῦ πάντοτε τὰ οἰκεία σπουδάζοντος ἐνεργεῖν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Γνωρίζομεν γὰρ ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὅπερ καὶ ὑμεῖς ἀκριβῶς συνεπίστασθε, διακηρογοῦντα κατὰ Θεὸν καὶ εὐχέλωντας ἐχούστας τὸν ἴδιον λογισμὸν, ὅτι τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἡσυχάζουσης, καὶ εἰρηνουούσης δίκην λεόντων ὠρουμένων, καὶ ζητούντων τινὰ καταπαεῖν, παρεσιδουσάν τινες ἄνθρωποι, οἱ πάλοι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρῖμα τῆς ἀσεθείας ἐκοσῖως ἐξάγεσθαι, τουτίσστι, Θεόδωρος ὁ γινόμενος ἐπίσκοπος τῆς Φαράν, κύρος ὁ Ἀλεξανδρείας, Σέργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ τούτου διάδοχοι, Πύρρος καὶ Πούλος, τὴν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίαν, εἰς ἀρετικὴν μεταστρέφοντες καινοτομίαν, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην Χριστὸν ἀρνούμενοι, διὰ τοῦτο λέγειν αὐτοὺς ἐγγράφως, μὴ ἔχειν αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ δούλου μορφῆν, ἥτοι καθὸ δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, θέλησιν ἢ ἐνέργειαν φυσικὴν, ἀλλ' ἀνούσιον αὐτὸν καὶ ἀνύπαρκτον, κατ' αὐτοὺς ὑπάρχειν ἥττον γὰρ εἰπεῖν ἄψυχον καὶ ἄλογον, καὶ ἀνόητον, ἐπειδὴ, καθὸς ἡμᾶς οἱ περιδόξοι τῆς Ἐκκλησίας Πιτέρες διδάσκουσι, τὸ πάσης ἀμοιρον ὑπάρχειν θελήσεως καὶ ἐνεργείας, καὶ πάσης ἐρημὸν ἔστιν οὐσιώδους ὑπάρξεως· ὅθεν αὐτὸν τὸν τῆς δόξης Θεὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καθ' ἑκάτεραν τῶν ἐξ ἂν καὶ ἐν αἰς συνέστηκε φύσει, καὶ τῶν προσόντων αὐταῖς φυσικῶν ιδιωμάτων τελειον ὄντα κατὰ πάντα μόνως δίχα τῆς ἀμαρτίας ἐκήρυξαν. Εἰ δὲ τελειον κατὰ πάντα, πῶς οὐχὶ καὶ ἐν θελήσει τῇ καθ' ἡμᾶς φυσικῇ καὶ ἐνεργείᾳ; Δῆλον

oportet ita facere? hæc sunt pacis? cum e contra nunc debeas gaudere super me. Ad quem illico cum contritione cordis respondit frater: Deus novit, famule Christi. Lætor in gloria, qua dignatus est Christus Deus noster propter nomen suum hæc te omnia pati, sed lamentor omnium perditionem. Salutantes ergo omnes eum, recesserunt. Veniens igitur continuò scriba, et auferens eum, intulit in domum suam. Dictum est ergo quia in Chersonam exsulatur; et post dies aliquot cognovimus quia illuc clanculo navigio transvectus est ipse sanctissimus apostolicus vir. Veniens ergo illuc, post dies aliquot scripsit epistolam in Byzantium ad quemdam sibi charissimum, ex illis, videlicet, qui hunc propter Dominum et ob rectam fidem ejus amabant. Cum esset in magna tribulatione et exilio idem sæpe dictus Pater noster sanctissimus constitutus, postulans aliquarum specierum subsidia, propter multas et frequentes, gravesque ægrimonias corporales, angustiasque omnimodas regionis illius, eo quod nihil ibi inveniretur, præcipue triticum, quod quidem illic nominabatur, non autem inveniebatur. Unde cum jurejurando scripsit, quia navicula illo veniente, et parum tritici habente ad commutationem salis, vix potuerit emere ex eo unum tritici modium quatuor solidis, cum multis et hoc precibus. Diversas autem angustias scripsit sancta ejus anima pati se ibi, non solum corporalibus angustiis, sed etiam habitantium et dominantium ibi malis oppressus, ita ut penitus contritus male pejus moreretur, suasionem, videlicet, dominantium in Byzantio. Quamobrem quæso vos, ego humilis et peccator famulus vester, a Deo honorabiles Patres, ut quemadmodum ego visa mihi et audita diligentissime declaravi vobis, hoc est, imminentes tentationes beatissimo papæ propter rectam confessionem in Christo Domino, et propter anathematismum in novos factum hæreticos, quanquam ex multis, parva tamen quæ potui dirigere scripsi, ita et vos zelum habentibus culturæ Dei, explicate eadem, et hortamini imitari eum, et traditiones sanctorum Pa-

trium retinere secundum imitationem ejus, et non communicare omnino contraria sentientibus. Obsecrantes etiam pro me indigno famulo qui scripsi, quo cum eo et vobiscum inveniam misericordiam a Christo Deo nostro in sæcula, amen ^a. Obiit autem idem sanctissimus ter beatus apostolicus Martinus papa, recens revera confessor et martyr Christi Dei nostri, in eadem exultatione Chersonæ, juxta ejusdem ad Dominum Deum petitionem, quam obtulit ei cum lacrymis, exiens de navi, et calcans terram illam, id est, ut in ea finiret vitam, bonum certamen certans, cursum martyrii consummans, et bonam fidem servans, mense Septembrio, die sexta decima, in qua felicissimæ martyris et fidem custodientis orthodoxam Euphemie pretiosissima et beatissima secundum anni circulum celebratur memoria, ^b indictione quarta decima. Positus est autem in tumulis sanctorum extra muros Chersonitarum civitatis quasi stadio uno, in pretiosissimo et reverendissimo templo sanctissimæ et præ omnibus sanctis colendæ, castissimæ et immaculatæ, perbenedictæque gloriosissimæ et excellentissimæ omnium creaturarum, gratia plenissimæ, gaudium facientis et tribuentis dominæ nostræ, proprie natura ac veritate solius Dei genitricis semper virginis Mariæ, quæ cognominatur Blacherus: factus typus imitabilis omnibus qui bene vivere et decertare elegerint et voluerint, pro ea quæ verissime est veritas. Cujus virginis, cujusque confessoris, intercessionibus, Christus verus Deus et Salvator noster, qui ineffabiliter et sine semine ex ea processit propter genus humanum, custodiat et conservet nos, et omnes fideliter audientes, omnemque populum quem acquisivit in sinceritatem fidei et conversationem, in pace et dilectione perfecta, et omni justitia usque in finem. Cui est cum Deo Patre et Spiritu sancto in deitate una substantia, æquus honor, virtus eadem, sine tempore regnum, semper principium, sceptrum iuge, gloria perpes, majestas similis, per infinita sæcula. Amen.

^a Hic absolvitur epistola in Editione Romana.

^b Hinc falsi arguuntur quæ vulgo jactantur de hujus sancti obitus tempore.

SANCTI MARTINI, PONTIFICIS ROMANI, EPISTOLÆ.

(Mansi, Conciliorum ampl. Collect.)

ΕΠΙΣΤΟΛΗ-ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΜΑΡΤΙΝΟΥ ΠΑΠΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟ- ΔΟΥ

Τῆς ἐν Ῥώμῃ πρὸς πάντας Χριστιανούς.

Μαρτίνος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν ἐπίσκοπος τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἅμα τῇ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτῃ συνόδῳ τῶν θεοφιλῶν ἱερέων τῶν ἐνθάδε κανονικῶς ἡμῖν συνυδραμηκότων εἰς βεβαίωσιν τῶν ἐπιστεθῶν τῆς καθολι-

EPISTOLA I ENCYCLICA

MARTINI PAPÆ ET SYNODI ROMANÆ, AD OMNES CHRISTI FIDELIS.

Martinus servus servorum Dei, atque per gratiam ejus episcopus sanctæ catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, una cum sancto concilio nostro reverendissimorum sacerdotum, regulariter huc nobiscum venientium in confirmatione piissimorum catholicæ

Ecclesiæ dogmatum, his qui coequaltem nobis sortiti sunt fidem Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi per lavacrum regenerationis, in omni loco dominationis ejus, qui peregrinantur in sanctitate et justitia, spiritalibus fratribus nostris episcopis, presbyteris, diaconis, abbatibus monasteriorum, monachis, continentibus, atque catholicæ Ecclesiæ universæ, sanctæque plenitudini.

Gratia vobis et pax multiplicetur (Ephes. II) in agnitione et communione sancti Spiritus, in hæreditatem incorruptibilem et immarcescibilem, conservatam (I Petr. I) ante constitutionem mundi, nunc autem manifestatam in nobis, qui credimus in Jesu Christo Domino nostro, qui omnia nobis donavit quæ ad vitam et pietatem respiciunt, per salutarem prædicationem, ut in hoc permanentes semper et instructi per concordiam sinceritatem superædificemur fundamento sanctorum apostolorum et prophetarum, in ipso summo angulari lapide Christo (Jac. I), qui super omnia Deus existit et Salvator nostrarum animarum, in quo omnis ædificatio constructa crescit in augmentum ejus per architectoniam Spiritus in regale sacerdotium et templum sanctum, qualiter in eo proficimus a gloria in gloriam, virtutes annuntiemus ejus, qui de tenebris nos vocavit in illud admirabile lumen suum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio, omnium autem bonorum perfectio: ex quo illuminati, tenemus in eum confessionem immobilem, donec occurramus omnes in unitatem fidei et in agnitionem ejus, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis ejus, ut jam non simus parvuli fluctantes, et circumferamur omnino vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia ad machinationem erroris diaboli (Ephes. IV), qui semper propria festinat operari in filios diffidentiam (Ephes. II). Itaque notum facimus vobis, dilectissimi fratres, quod et vos sine dubio nobiscum cognoscitis, vigilantem et bene zelantem in Deum habentes proprium [intellec-tum], quoniam catholica Dei et apostolica Ecclesia in quiete et pace consistente, veluti leones rugientes et quærentes quem devorarent (I Par. V), subintroierunt quidam homines, qui olim præscripti sunt in hoc judicium impietatis sponte procedere (Jud. I), hoc est, Theodorus quondam episcopus Pharanitanus, Cyrus Alexandriæ, Sergius Constantinopolitanus, vel ejus successores, Pyrrhus et Paulus, magni Dei et Salvatoris nostri dispensationem in hæreticam novitatem retorquentes, et eum qui emit eos, Christum Dominum denegantes, ex hoc quod in scripto asserunt minime eum habere secundum formam servi, vel secundum quod propter nos factus est homo, voluntatem aut operationem naturalem, sed sine substantia eum sive natura, et non solum sine anima, et irrationabilem, et insensibilem secundum eos existere, quia sicut nos gloriosi Ecclesiæ Patres docuerunt, quidquid ab-que voluntate consistit et operatione ab omni caret substantiali natura: pro qua re ipsum gloriam Deum et Dominum nostrum Jesum Christum per utramque, ex quibus consistit naturis atque apperti-

κῆς Ἐκκλησίας δογματῶν· τοῖς ἰσοτίμοις ἡμῖν λαχοῦσι πιστεῖν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, ἐν παντὶ τόπῳ τῆς δεσποτικῆς αὐτοῦ παροικουσίας ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ (Nesse allq. videtur), πατρικοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, ἐπισκόποις, πρεσβυτέροις, διακόνις, ἡγουμένοις μοναστηρίων, μοναχοῖς, ἀσκηταῖς, καὶ παντὶ τῷ εὐσεβεῖ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πληρώματι.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθεῖ ἐν ἐπιγνώσει καὶ κοινωνίᾳ τοῦ παναγίου Πνεύματος, εἰς κληρονομίαν σφραγτος καὶ ἀμάρτανον τετηρημένην, πρὸ καταβολῆς κόσμου, νῦν δὲ πεφανερωμένην εἰς ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν ὅς πάντα ἡμῖν δωδέκῃται, τὰ πρὸς ζωὴν καὶ εὐσεβίαν, διὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, ἵνα τοῦτο προσμένοντες ἀεὶ, καὶ συμβιβαζόμενοι δι' ὁμολογίας εὐλαβουμένους, ἐποικοδομηθῶμεν τῷ θεμελίῳ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει τὴν αὖξιν αὐτοῦ τῇ ἀρχιτεκτονίᾳ τοῦ Πνεύματος, εἰς βσῶδειον ἱεράτευμα καὶ ναὸν ἅγιον, ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ προκόπτοντες, ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν τὰς ἀρίτας ἐκ-αγγέλλομεν αὐτοῦ τοῦ ἐκ σκότους ἡμᾶς καλίσσαντος, εἰς τὸ θαυμαστόν αὐτοῦ φῶς, παρ' ᾧ οὐκ ἔστι παραλλαγή, ἡ τροπῆς ἀποσκίασμα, πάντων δὲ τῶν ἀγαθῶν ἡ τελείωσις. Ἐξ οὗ πρωτισθέντες, κρατούμεν τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν ἀσάλευτον, μέχρις ἂν καταστήσωμεν οἱ πάντες, εἰς τὴν ἐσῶτα τῆς πίστεως, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ, εἰς ἄνδρα τελειὸν εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος αὐτοῦ, ἵνα καὶ μηκέτι ὡς νήπιοι, καὶ κληρονομούμενοι, καὶ περιφερόμενοι, παντὶ ἀνέμῳ τῆς διδασκαλίας, ἐν τῇ κυβίᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐν πανουργίᾳ πρὸς τὰς μεθοδίας τῆς πλάνης τοῦ διαβόλου, τοῦ πάντοτε τὰ οἰκεία σπουδάζοντος ἐνεργεῖν ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας. Γνωρίζομεν γὰρ ὑμῖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἀκριβῶς συνεπίστασθα, διακηγορούμενα κατὰ Θεὸν καὶ εὐχέλωντος ἔχοντες τὸν ἴδιον λογισμὸν, ὅτι τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἡσυχαζούσης, καὶ εἰρηνεύουσας δίκην λεόντων ὠρουμένων, καὶ ζητούντων τὰ καταπιεῖν, παρεσίδυσάν τινες ἄνθρωποι, οἱ πάλαι προγεγραμμένοι εἰς τοῦτο τὸ κρίμα τῆς ἀσθείας ἐκνοσίως ἐξάγεσθαι, τουτίσσι, Θεόδωρος ὁ γονόμενος ἐπίσκοπος τῆς Φαράν, Κύρος ὁ Ἀλεξανδρίας, Σέργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ τούτου διάδοχοι, Πύρρος καὶ Πούλος, τὴν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίαν, εἰς ἀρετικὴν μεταστρέφοντες καινοτομίαν, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς δεσπότην Χριστὸν ἀρνούμενοι, διὰ τοῦτο λέγειν αὐτοὺς ἐγγράφως, μὴ ἔχειν αὐτὸν, κατὰ τὴν τοῦ δούλου μορφήν, ἦτοι καθὸ δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, θέλησεν ἡ ἐνέργειαν φυσικὴν, ἀλλ' ἀνούσιον αὐτὸν καὶ ἀνύπαρκτον, κατ' αὐτοὺς ὑπάρχειν· ἦττον γὰρ εἰπεῖν ἄψυχον καὶ ἄλογον, καὶ ἀνόητον, ἐπειδὴ, καθὸς ἡμᾶς οἱ περιόδοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες διδάσκουσι, τὸ πάσης ἀμοιρον ὑπάρχειν θελήσεως καὶ ἐνεργείας, καὶ πάσης ἐρημὸν ἔστιν οὐσιώδους ὑπάρξεως· ὅθεν αὐτὸν τὸν τῆς δόξης Θεὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καθ' ἑκάτεραν τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἰς συνῆσθη φύσεων, καὶ τῶν προσόντων αὐταῖς φυσικῶν ιδιωμάτων τελειὸν ὄντα κατὰ πάντα μῖνης δίχα τῆς ἀμαρτίας ἐκήρυξαν. Εἰ δὲ τελειὸν κατὰ πάντα, πῶς οὐχὶ καὶ ἐν θελήσει τῇ καθ' ἡμᾶς φυσικῇ καὶ ἐνεργείᾳ; Δῆλον

γὰρ ὅτι ἰδιότης φυσικὴ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας καθίστηται, ἢ οὐσιώδης αὐτῆς ἐνέργεια καὶ θλήτης. Ἦς ἀναιρουμένης, καὶ ἡ φύσις αὐτῆ συναναίρειται πάντως, ὡς οὐκ ἔτι γνωριζομένη διὰ τῆς οὐσιώδους χαρακτηρισίσεως αὐτῆ φυσικῆς ἰδιότητος. Διὸ καὶ ἰσαριθμοὺς ταῖς ἠνωμέναις αὐτοῦ καθ' ὑπόστασιν φύσει, δύο τε αὐτοῦ θελήσεις καὶ ἐνεργείας φρονεῖν ἡμῖν παραδεδόκασιν, ἤγουν ἄκτιστον καὶ κτιστὴν, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην συμφυῶς ἠνωμένας, καὶ μαρτυροῦσιν οἱ τούτων λόγοι τῇ πράξει τῶν ὑπομνημάτων ἡμῶν ἐνταγίντες. εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας, καὶ πάσης ὑπερλάμποντες ἡλιακῆς ἀκτίνας. Αὐτῶν οὖν τῶν ταῦτα διδασκόντων ἡμᾶς ἁγίων Πατρῶν τὴν εὐθεῖαν ὁδὸν, ἤγουν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἀπωσάμενοι τε καὶ ἀπολιπόντες οἱ ῥηθίντες ἀντικείμενοι ἄδρες, ἐπορεύθησαν τῇ ὁδῷ τοῦ Βαλαάμ, τοῦ Βοσὸρ, τουτίστι τῇ κακοπιστίᾳ τῶν αἰρετικῶν, καὶ τῇ αὐτονομίᾳ τῆς πλάνης αὐτῶν ἐξεχύθησαν, καὶ τῇ ἀντιλογία τῆς ἀπειθείας αὐτῶν ἐσκληρύνθησαν, ἀστέρες ὄντες πλανῆται. καὶ νεφέλαι ἄνδρῳ, καὶ δῖνδρα φθινοπωρινὰ ἄκαρπα, δις ἀποθανόντα καὶ ἐκρίθωθέντα, κύματα ἄγρια θαλάσσης ἀπαρριζόντα τὰς ἐαυτῶν αἰσχύνas, οἷς ὁ ζῶφος τοῦ σκότους εἰς ἅνα τετήρηται μὴ μεταβαλλομένοις, ἀλλὰ τῆδε κάκεισε, τὸν μολυσμὸν τῆς οικίας αἰρέσεως, ἀφόδως ἐξακοντίζουσιν, οἵτινες μετέλλαξαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ψεύδει, καὶ ἐσεβάσθησαν καὶ προέκριναν τῶν εὐσεβῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας δογμάτων, τὰ τῶν αἰρετικῶν ἠπατημένα συγγράμματα πρὸς τὸ πᾶσι τρόποις σπουδάξαι, ἢ πλανῆσαι τοὺς ἀκρασιώτερον, ἢ διώξαι τοὺς ἐν Κυρίῳ μονιμωτέρους. Ὅπερ ἦν καὶ εἰς πολλοὺς τῶν εὐσεβῶν ἀνδρῶν ἐξεργάσαντο, σωματικῶς τούτους κακοποιήσαντες, ἐπειδὴ ψυχικῶς οὐκ ἐξίσχυσαν, τῇ πέτρᾳ τῆς αὐτῶν προσραγίντες ὀρθοδόξου πίστεως, ἐφ' ἧς διὰ τὴν ἀτόπου αὐτῶν πράξεις καὶ τὰς ἀτοπωτέρας καινοτομίας σπαραττόμενοι. καὶ τὰ αἰσθητῆρια μακροσύνενοι τῆς καρδίας κατὰ τὸν θεῖον Ἰερειμίαν, οἱ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ προφητάμενοι ἡμᾶς ἀρχιερεῖς, οὐκ ἐπαύσαντο μαρτυροῦμενοι καὶ παραινούντες αὐτοῖς, ἐνδοῦναι τῆς τοιαύτης αὐτῶν αἰρέσεως καὶ προσελθεῖν τῇ ὑγκαινοσῇ διδασκαλίᾳ, μήποτε ὀργισθῆ ὁ Κύριος, καὶ ἀπολοῦνται τελείως ἐκ τῆς ὁδοῦ τῶν δικαίων, ἤγουν τῆς εὐσεβοῦς τῶν ἁγίων πατρῶν ὁμολογίας. Τοῦτο δὲ προνοητικῶς οὐ μόνον αὐτοὶ πεποιθήκασιν, ἀλλὰ καὶ ἕτεροι πλείστοι τῶν εἰς διαφόρους ἐπαρχίας παροικούντων εὐλαδῶν ἐπισκόπων, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὁλόκληροι σύνοδοι διὰ τῶν οικείων γραμμάτων οὐκ ἐκείνους προτροπόμενοι μόνον διορθώσασθαι τὴν οικίαν αἰρέσει, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς, ἤγουν τὸν ἡμέτερον ἀποστολικὸν θρόνον, ἐπευχόμενοι, καὶ παρεγγυῶντες διαναστῆναι κανονικῶς, καὶ μὴ μέχρις ἐπιλείπειν νιμομένην ἐν τοσοῦτοις χρόνοις τὰς τοῦ Θεοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας τὴν τῶν ἐκλεκτῶν καινοτομίαν. Ὅθεν ἐκ πάντων σχεδὸν ἀγαπητικῶς ὑπομνησόμενοι τῶν ἱερέων, οὐκ ἔκλειαν τὸ οὖς αὐτῶν εἰσακούσαι τῆς φωνῆς τῶν παρακαλούντων αὐτοὺς, οὔτε τὸν ἀχλὺνα τῆς καρδίας αὐτῶν ἐμάλαξαν εἰς τὸ ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον. Ἄλλ' ὅπερ φησὶ περὶ τῶν ἀπειθούντων ὁ Κύριος, τοῦτο καὶ ἐπὶ τούτοις γεγίνηται. Λέγει γὰρ διὰ τοῦ προφήτου· Ὅτι ἐξαπέστειλα πρὸς αὐτοὺς πάντας τοὺς δούλους μου τοὺς προφήτας ἡμέρας καὶ ὄρθρου, καὶ ἀπέστειλα καὶ οὐκ εἰσέκουσαν μου, καὶ οὐκ προσέσχεν τὸ οὖς αὐτῶν, καὶ

A nentibus eisdem naturalibus proprietatibus perfectum esse in omnibus, absque tantummodo peccato, prædicarunt. Si ergo perfectum in omnibus, quomodo non et in voluntate et operatione secundam nostram naturam? Certum est enim, quia proprietates naturalis nostræ substantiæ, consistit essentialis ejus operatio et voluntas; qua proprietate amputata, utique et ipsa natura cum illa perimitur, quia jam cognosci natura nullo modo potest per essentialiter designantem eam naturalem proprietatem. Propterea et pari numero unitis substantialiter ei naturis, ejusdem voluntates et operationes sapere nobis tradiderunt, hoc est, increatam et creatam, divinam et humanam, coherentem unitas, ut testantur verba eorum actibus nostris in approbatione veritatis inserta, et super omnem radium solis nitentia. Igitur eorundem sanctorum Patrum, qui hæc nos docuerunt, ream viam, hoc est, orthodoxam confessionem superius dicti contrarii veritatis respuentes ac derelinquentes, ambulaverunt in *viam Balaam de Bosor* (*II Pet. 11*), hoc est, in perfidia hæreticorum, et in spontaneo eorum errore effusi sunt, atque in contradictione inobediendiæ suæ obdurati sunt, *sidera existentes erroris, et nubes sine aqua, nec non arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ fluctus feroces maris, spumantes proprias confusiones, quibus caligo tenebrarum in æternum conservata est minime penitentibus* (*Jud. 12, 13*), sed huc illucque maculam propriæ hæreseos absque timore jactantibus: *Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium, et coluerunt* (*Rom. 1*), et præposuerunt catholicæ Ecclesiæ piis dogmatibus hæreticorum seductiosa conscripta, properantes omnibus modis ad decipere simpliciores, aut persequi eos qui in Domino permanent. Quid [Quod] jam et in plures orthodoxos viros operati sunt, corporaliter eos afficientes, quoniam animam captare non valuerunt, in petra orthodoxæ fidei illorum collisi. Ideoque propter pravos eorum adinventiones, et praviora novitatis commenta, et in interiora cordis, juxta beatum Jeremiam (*Jerem. 14*), conturbati catholicæ recordationis antecessores nostri pontifices, non destiterunt admonentes eos et contestantem recedere a sua hujusmodi hæresi, et sanam doctrinam amplecti, *quando irascatur Dominus* (*Psal. 11*), et perant funditus de via justorum, hoc est, pia sanctorum Patrum confessione. Hoc autem consultissime non solum ipsi effecisse noscuntur, sed et alii plures diversas provincias habitantes reverendissimi episcopi, et majus est dicere, generalitates synodorum per sua scripta non solum invitantes emendare propriam hæresim, sed et nos ipsos, id est, apostolicam nostram sedem conjurantes, et protestantes erigere secundum regularem auctoritatem, et non usque ad finem per tot tempora permittere contrariorum novitatem sanctas Dei catholicas depasci Ecclesias. Ideoque ex omnibus pene sacerdotibus cum charitate admoniti, non inclinaverunt aurem suam ad audiendam vocem postulantium eos, neque cordis

sui cervicem mitigare voluerunt, ut converterentur ad Deum. Sed quod ait Dominus de inobedientibus, hoc et in eis provenire certum est. Dicit enim per prophetam: *Misi ad eos omnes servos meos prophetas, per diem consurgens diluculo, et mandavi, et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam, sed induraverunt cervicem super potram (Jerem. vii). Quam vilis es facta, nimis iterans vias tuas (Jerem. ii)? Addere peccata super peccata properaverunt, humanitatem Salvatoris atque deitatem ejus blasphemare ac denegare per impiissimum typum, qui ex maligna inigatione illorum factus est contra immaculatam nostram Christianorum fidem a serenissimo principe, defnientes in eodem typo, nec unam nec duas voluntates aut operationes, hoc est, neque divinam neque humanam voluntatem et operationem in ipso Salvatore nostro quempiam omnino confiteri. Hæc autem prædicaverunt, ut non solum in humana ejus natura, sed etiam in utraque omnino eum sine voluntate et operatione, hoc est, absque natura et essentia esse denuntient, quatenus cum perfidis hæreticis et orthodoxos Patres abjiciant, et cum scelerosorum virorum vocibus, hoc est, una voluntate et operatione, pariter denegari faciant orthodoxorum doctrinas, id est, duas ejusdem Christi voluntates et operationes, sicuti et naturas inconfuse et indivise, promulgantes illicite, etiam sine reprehensione, vel condemnatione, consistere in suis confessionibus hæreticos, hoc est, in ipsa, quæ ab eis prædicatur, una voluntate et operatione, atque eadem sine periculo libertate perfrui eos, qui in dogmatibus reprehenduntur, hæreticos, cum eis qui in doctrina usque in finem irreprehensibiliter delucescunt, sanctis Patribus: quod utique catholicæ Ecclesiæ sacratissimas regulas destruere certum est, magis autem totius a Deo inspiratæ doctrinæ sanctiæ prædicationem, quæ nullatenus noxios excoisit, neque liberat de judicio culpantes cum innoxiiis, hoc enim pravum et divinæ æquitatis est alienum. Quoniam autem et illud cum cæteris contrarii præsumperunt, in deceptione simplicium, et cooprimendam suarum pravitatum, in scripto audacter proferre impiissimæ suæ novitatis invalida dogmata, dicentes hæc esse pietatis dogmata, quæ tradiderunt hi qui ab initio speculatores et ministri verbi facti sunt, et sequentes successores eorum a Deo inspirati Ecclesiæ Patres, sanctæ et universales quinque synodi, ideoque consultissime pertractantes terribile esse et divinam provocans indignationem hæc omnia despiciere, quæ oppugnant catholicam Ecclesiam, ut ne condemnemur, utpote imperfectos atque inefficaces habentes intellectus animæ ad discernendum malum et bonum, prompti secundum gratiam Dei convenisse dignoscimur in hac Romana Christianissima civitate, ad confirmationem quidem piissimarum Ecclesiæ prædicationum, condemnationem autem impiissimorum novitatis dogmatum, per similitudinem decessorum nostrorum sanctorum Patrum, quique per sinceram concordiam et in idip-*

ισκλήρυναν τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑπὲρ πίτραν καὶ καταφρόνησάν μου σφόδρα τοῦ δευτερώσαι τὰς ὁδοὺς αὐτῶν καὶ προσεῖναι ἁμαρτίας ἐφ' ἁμαρτίας. Ἐσπουδάσθη γὰρ αὐτοῖς πρὸς τῇ ἀκρωπότῃ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὴν αὐτοῦ θεϊότητα βλασφημήσαι καὶ ἀθετήσαι, δι' ἀσεβοῦς τύπου κατὰ πονηρὰν εἰσήγησιν αὐτῶν γεγενημένου κατὰ τῆς ἀνωμήτου ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστιώς, παρὰ τοῦ γαληνοτάτου βασιλέως, διαγορεύσαντες ἐν αὐτῷ τῷ τύπῳ, μὴτε μίαν μὴτε δύο θελήσεις ἢ ἐνεργείας, τουτίστι μὴτε θίαν μὴτε ἀνθρωπίνην θίλησιν καὶ ἐνεργείαν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν τῶν πάντων ὁμολογεῖν. Ἄλλ' ἐν ἑκατέρᾳ φύσει λοιπὸν καὶ οὐχὶ μόνον τῇ κατ' αὐτῶν ἀνθρωπικότητι, παντοίως ὑπάρχειν αὐτὸν, ἀνεθιγτόν τε καὶ ἀνεύρογτον, ἦγον ἀνοούσιόν τε καὶ ἀνύπαρκτον, ἵνα τοῖς κακοδόξοις αἰρετικοῖς συνικθάλωσι τοὺς ὀρθοδόξους Πατέρας, καὶ ταῖς τῶν βεβύλων ἀνδρῶν φωναῖς, ἦγον τῇ μὲν θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ συναξαρηθῆναι ποιήσωσι τὰς τῶν θεολόγων διδασκαλίαις, ἦτοι τὰς δύο τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ θελήσεις καὶ ἐνεργείας, ὡσπερ οὖν καὶ φύσεις ἡνωμένας ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, θισπισάντες παρανόμως, καὶ ἀνυγλάτους, ἦγον ἀκατακρίτους ὑπάρχειν ἐπὶ ταῖς οικίαις ὁμολογίας τοὺς αἰρετικούς, τουτίστι ἐπ' αὐτῇ τῇ πρεσβυνομένη παρ' αὐτῶν μὲν θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ, καὶ τὴν αὐτῇ ἐξ ἀνευθύνου ποιήης ἔχειν ἐλευθερίαν τοὺς ἐν τοῖς δόγμασι διαβεβλημένους αἰρετικούς τοῖς ἐν ἀμέμπτῳ διδασκαλίᾳ διαβεβωμένους ἁγίους Πατέρας, ὅπερ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τοῖς ἱεροῖς ἀνατρίπει κανόνας, μᾶλλον δὲ πάσης τῆς θεοπνευστου γραφῆς τὴν ὅσαν διάταξιν, μηδαμῶς ἀθωώσαν τὸν ἔνοχον, μὴτε μὴν ὑπεξήγουσαν σὺν τῷ ἀνατιπὸν τὸν ὑπάτιον κρίματος. Ἀνώμαλον γὰρ τοῦτο καὶ θείας δικαιοσύνης ἀλλότριον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων οἱ δι' ἐναντίας ἐτόλμησαν εἰς δόξαν τῶν ἀπλουστέρων καὶ συγκαλύψιν τῶν ἰδίων ἀτοπαμάτων, ἰγγράφως ἀποφάνασθαι καὶ εἰπεῖν τὰ τῆς κ' τῶν ἀσεβοῦς κακοτομίας ἀθέβαια δόγματα, ταῦτα τῆς εὐσεβείας ὑπάρχειν τὰ δόγματα, ἃ παραδεδόκασιν ἡμῖν οἱ ἐπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπάρται τοῦ Λόγου γενόμενοι, καὶ οἱ καθελῆς τούτων διεδόχοι θεόπνευστοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, καὶ αἱ ἅμμι οἰκουμηνικαὶ πάντε συνδοὶ προσηκόντως ἡμεῖς λογισάμενοι φοβερὸν ὑπάρχειν καὶ θείας ἀγανακτήσεως πρόξενον, τὸ ταῦτα παριδεῖν πολεμῶντα τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα μὴ κατακριθῶμεν ὡς ἀτελεῖς, καὶ ἀγύμναστα κατὰ τὸν τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ, προθύμως

Δ χάριτι Θεοῦ συναληθῶσμεν ἐν ταύτῃ τῇ τῶν Ῥωμαίων φιλοχριστῶ πόλει, πρὸς βεβαίωσιν μὲν τῶν εὐσεβῶν τῆς Ἐκκλησίας κηρυγμάτων, ἀναίρεσιν δὲ τῶν ἀσεβῶν τῆς κακοτομίας δογμάτων, μιμήσει τῶν προηγησαμένων ἡμῶς ἁγίων Πατρῶν, οἱ τινες ἐξ εὐλαχρινῶν ὁμοιοῖς καὶ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ θεοφιλοῦς συνελούσσεως, πάσαν κατήργησαν αἴρεσιν, καὶ πάντας ἐτροπώσαντο τοὺς αἰρετικούς, ἐλευθερώσαντες ἐκ τῆς πλάνης αὐτῶν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν· ἐπειδὴ τὰ ἐκ συνδρομῆς ἱερᾶς, ἦτοι πνευματικῆς γινόμενα συμφωνίας ἁγίων Πατρῶν, ἰσχυρὰν ἔχει καὶ ἀκαταμάχητον κατὰ τῶν ἀντικειμένων τὴν δύναμιν· Ἐπὶ στόματος γὰρ, φησὶ, δύο ἢ τριῶν μαρτύρων σταθῆσεται πᾶν ῥῆμα, καὶ· Ἐὶ Τὸ σπαρτίον οὐ ταχέως ἀπόρραγῆσεται, καὶ· Ἐὶ Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ἰσχυρὰ καὶ ὑψηλὴ· ἰσχυρεῖ δὲ ὡσπερ τελεμελιωμένον βασιλεῖον.

Οὐ χάριν, ὡς εἶρηται, καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν ἀδιαίρετον κοινω-
 νίαν τοῦ πνιύματος ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναλθόντες, ἰσπουδιά-
 σμεν διὰ πρᾶξεως ὑπομνημάτων παράλληλα θεῖσθαι κατὰ
 διαστολὴν εὐκρινῆ, τῆς τῶν ἁγίων Πατρῶν καὶ τῶν οἰ-
 κουμεικῶν πάντε συνόδων ἱερά θεσπίσματα, καὶ τὰ δόγ-
 ματα τῶν ἀπίστων αἰρετικῶν, τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν
 νῦν ἀναφιντων κατὰ τῆς πίστεως μετὰ τῆς ἀσεβοῦς αὐ-
 τῶν ἐκθίσεως, καὶ τοῦ ἀσεβιστέρου τύπου, πρὸς τὸ δεῖ-
 ξαι πᾶσι τοῖς ἐντυγχάνουσι τὴν διαφορὰν τοῦ φωτὸς καὶ
 τοῦ σκότους, ἤγουν τῆς πατρικῆς ἀληθείας καὶ τῆς αἰρετι-
 κῆς κακοδοξίας, καὶ ὡς οὐδεμία κοινωμία τοῖς αἰρετικοῖς
 ὑπάρχει, πρὸς τοὺς ἁγίους Πατέρας, ἀλλὰ καθ' ὅσον
 ἀπίχουσι Ἀνατολαὶ ἀπὸ Δυσμών, τοσοῦτον ἀπίχουσι
 οἱ ἀσεβεῖς αἰρετικοὶ λόγῳ τε καὶ διανοίᾳ τῶν θεολόγων
 ἀνδρῶν. Ὅθεν τοὺς μὲν ἁγίους Πατέρας ὀριστικῶς ἐκυ-
 ρώσαμεν, μετὰ πάντων τῶν ἱερῶν αὐτῶν καρυγμάτων, καὶ
 πάντων τῶν σὺν ἡμῖν εὐκρινῶς αὐτοὺς τε καὶ αὐτὰ
 προσδεχομένων. Τοὺς δὲ δυσσεβεῖς αἰρετικοὺς ἀναθεμα-
 τίσασμεν μετὰ πάντων τῶν βεβήλων αὐτῶν δογμάτων καὶ
 τῆς ἀσεβοῦς ἐκθίσεως καὶ τοῦ ἀσεβιστέρου τύπου, καὶ
 πάντων τῶν τούτοις εἴτε τῶν παρ' αὐτῶν ἐκδοθέντων ἢ
 ἀκρωμένων, ἢ διεκδικούντων, ἢ ὑπεραπολογουμένων αὐ-
 τῶν, ἵνα καὶ ἡμεῖς πάντες οἱ κατὰ πᾶσαν παροικούντες
 τὴν οἰκουμένην εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι, ταῦτα παρ' ἡμῶν
 εὐσεβῶς παραχθέντα γινώσκοντες, εἰς ἀσφάλειαν τῆς
 καθολικῆς Ἐκκλησίας θυμώμενος ἡμεῖς τὰ ὅμοια πρᾶξῃτε,
 καὶ κυρώσητε μὲν πάντας τοὺς ἁγίους Πατέρας, ἐγγράφως
 σφραγισσύντες αὐτοῖς τε καὶ ἡμῖν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν,
 ἀναθεματίσητε δὲ καὶ πάντας τοὺς αἰρετικοὺς τοὺς πά-
 λαι καὶ νῦν, αὐτῶν τὴν ἀγιοτάτην ἡμῶν πίστιν ἀκιδῶς
 πολεμήσαντας, μετὰ τῆς ἀσεβοῦς ἐκθίσεως, καὶ τοῦ ἀσε-
 βιστέρου τύπου, καὶ τῶν τούτοις, ἦτοι τῶν ἀτόπως ἐκ-
 θεθέντων παρ' αὐτῶν προσδεχομένων, ἵνα καρπὸν εὐσε-
 βοῦς ὁμολογίας, τὴν τῶν οὐκίων κληρονομήσητε σωτη-
 ρίαν. Διὰ τοῦτο γὰρ τὰ παρ' ἡμῶν ὑπὲρ τῆς καθολικῆς
 Ἐκκλησίας συνοδικῶς παραχθέντα, πανταχοῦ τοῖς πᾶσιν
 ἐπετέλλομεν, ἵνα τὸ τοῦ σκοποῦ πληρώσαντες ἔργον, ἡμεῖς
 μὲν ἑαυτοὺς ἀνευθύνους ὄντας γνωρίσωμεν ἐνώπιον τοῦ
 Θεοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων, ἐφ' ὧν ὑπ' αὐτοῦ κρι-
 θησόμεθα, μετὰ τῶν ταῦτα παρ' ἡμῶν δεχομένων τατὰ
 τὴν αὐτοῦ φοβεράν ἐπιφάνειαν, ἀναπολήτους δὲ τοὺς μὴ
 πειθόμενους ἀποδιῶμεν, ὡς οὐδεμίαν ἔχοντας πρόφασιν
 περὶ τῆς ἑαυτῶν ἀπειτίας μετὰ τὴν φανέρωσιν τῆς ἀλη-
 θείας. Λέγει γὰρ ὁ Κύριος· Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἠλάλησα αὐτοῖς,
 ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον· νῦν δὲ πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ
 τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν. καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶπε· Κατανοῶμεν
 ἀλλήλους εἰς παρεξουσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, μὴ
 ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν καθὼς ἔθος τι-
 σιν, ἀλλὰ παρακαλοῦντες καὶ τοσοῦτον μάλλον, ὅσον βλέπο-
 μεν ἐγγίζουσαν τὴν ἡμέραν. Ἐκουστοὺς γὰρ ἁμαρτανόντων
 ἡμῶν, μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, οὐκέτι
 περὶ ἁμαρτιῶν ὑπολείπεται θυσία· φοβερά δὲ τις ἐκδοχὴ
 κρίσεως, καὶ πυρὸς ζῆλος ἐσθίειν μέλλοντος τοὺς ὑπεναγ-
 τίσους. Οἶδαμεν γὰρ τὸν ἐπὶ πάντα· Ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀν-
 ταποδώσω, λέγει Κύριος. Οὐ χάριν ἀσφαλιζόμενος ἡμᾶς
 προστασάει λέγων· Καὶ σὺ, υἱὲ ἀνθρώπου, λάλησον τοῖς
 υἱοῖς τοῦ λαοῦ σου, καὶ εἶπες πρὸς αὐτούς· Ἐγὼ εἶπ' ἦν ἂν
 ἐπιθλοὶ ῥομφαία ἐπ' αὐτῶν, καὶ λάβοι ὁ λαὸς τῆς γῆς ἄν-
 θρωπον ἵνα ἐξ αὐτῶν, καὶ δώσουσιν αὐτὸν αὐτοῖς εἰς

A sum Deo amabilem conventionem, destruxerunt,
 hærresim, et omnes hæreticos superasse noscuntur,
 eripientes de errore eorum catholicam Ecclesiam.
 Quæ enim ex sacra concursione, hoc est, spiritali
 consonantia sanctorum Patrum exsequuntur, vali-
 diorem habent contra adversarios et inexpugnabilem
 virtutem. *In ore enim, inquit, duorum vel trium tes-
 tium stabit omne verbum (Deut. xix; Matth. xviii);*
 et : *Funiculus triplex difficile rumpitur (Eccl. iv);*
 et : *Frater qui adjuvatur a fratre, quasi civitas firma*
 (*Proverb. xviii*); prævalebit autem sicuti fundatum
 imperium. Propterea et nos, ut dictum est, secun-
 dum indivisam communionem spiritus in idipsum
 convenientes, properavimus per gestorum seriem
 comparisonem adinvicem per distinctionem dis-
 tam efficere, tam sanctorum Patrum et universalium
 quinque synodorum sacras promulgationes, et do-
 gmata infidelium hæreticorum, tam anteriorum,
 quamque nunc emergentium contra fidem, cum im-
 pia eorum ecthesi, necnon impiissimo typo, profe-
 rentes, ut omnibus ostendamus relegendibus diffe-
 rentiam luminis et tenebrarum, hoc est, claræ Pa-
 trum doctrinæ, et temulentæ hæreticorum vesaniæ,
 et quia nulla communia hæreticis existunt cum san-
 ctis Patribus, sed quantum distat Oriens ab Occasu,
 tantumque distant impij hæretici verbo et mente
 a Deo inspiratis viris. Propterea sanctos quidem
 Patres sententialiter confirmavimus cum omnibus
 sacris prædicationibus eorum, nec non eis qui no-
 biscum sincere ipsos et eadem suscipiunt. Impios
 autem hæreticos, cum omnibus pravissimis dogma-
 tibus eorum, et impiam ecthesin vel impiissimum
 typum, et omnes qui eos vel quidquam de his quæ
 exposita sunt in eis, suscipiunt aut defendunt, seu
 verba pro eis faciunt in scripto, anathematizavimus,
 et vos omnes, qui per omnem terrarum inhabi-
 tare noscimini pii et orthodoxi, hæc pie a nobis gesta
 cognoscentes pro tuitione catholicæ Ecclesiæ, con-
 sonanter nobiscum similia exsequamini, et omnes
 quidem sanctos Patres confirmetis in scripto, conse-
 nantes illis nobisque in orthodoxa fide; anathemati-
 zetis autem omnes hæreticos qui præsumptive hanc
 olim et nunc expugnaverunt, una cum scelerosa ec-
 thesi et impiissimo typo, sed et qui eos, aut quiddam
 de his quæ ab eis implicite exposita sunt, susceperint,
 quatenus fructum piæ confessionis vestrarum
 animarum hæreditare valeatis salutem. Propterea
 eniui ea quæ a nobis pro catholica Ecclesia synoda-
 liter gesta sunt, omnibus direximus, ut nostri studij
 perficientes opus, nos quidem ipsos innoxios esse
 approbemus coram Deo et electis angelis, ante quos
 ab eo judicandi sumus cum eis qui hæc a nobis sus-
 ceperint, in terribili ejus adventu; inexcusabiles
 autem eos qui non obediunt, demonstramus, ut pote
 nullam habentes occasionem pro sua perfidia post
 veritatis ostensionem, Domino dicente : *Si non ve-
 nissem et locutus eis fuisset, peccatum non haberent ;*
 nunc autem excusationem non habent de peccato suo
 (*Joan. xv*). Sed et Apostolus iterum prohibet : *Con-*

sideremus invicem in provocatione charitatis et bonorum operum, non deserentes collectionem nostram, sicut est consuetudinis quibusdam, sed consolamini, et tanto magis, quanto viderimus appropinquantem diem (Hebr. x). Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur bestia pro peccatis; terribilis autem quædam expectatio iudicii, et ignis æmulationis, quæ consumptura est adversarios. Seimus enim dicentem: *Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus (Deut. xxxii)*. Propter quod præmunens nos præcepit, dicens: *Estis, Fili hominis, loquere ad filios populi tui, et dices ad eos: Terra super quam inductus fuerit gladius, et tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, et constituerit eum super se speculatorem, et ille viderit gladium venientem super terram, et cecinerit buccinam, et annuntiaverit populo: audiens autem quisquis ille est sonitum buccinæ, non se observaverit, veneritque gladius, et tulerit eum, sanguis illius super caput ipsius erit, quia sonum buccinæ audivit, et non se observavit; sanguis ejus in ipso erit. Si autem se custodierit, animam suam salvabit. Quod si speculator viderit gladium venientem, et non insonuerit buccinam, et populus non se custodierit, veneritque gladius, et tulerit de eis animam, ille in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram (Ezech. xxxiii)*. Propter quod testificamur omnibus in hodiernum diem, sicut inquit beatus Paulus, quia mundi sumus a sanguine omnium vestrum (Act. ix). Non enim subtraximus nos non annuntiare omnibus quæ tradita est nobis a sanctis Patribus et synodis, orthodoxam confessionem per ea quæ nuper apud nos synodaliter gesta sunt. *Attendite, itaque vobis et omni gregi, in quo vos Spiritus sanctus constituit episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivistis proprio sanguine (Ibid.)*, ut non sit qui vos decipiat aut seducat in subtilitate sermonis per philosophiam et inanem fallaciam (Coloss. ii). Apertissime enim Spiritus sanctus per Apostolum dicit: *Quia in novissimis temporibus recedent quidam a fide, attendentes spiritibus seductoribus et doctrinis demoniorum, in hypocrisi mendaciloquorum, cauteriatam habentium mentem conscientiam (I Tim. i v)*. Propter quod vigilate et orate, ut non intretis in tentationem (Matth. xvi): quæ mentis transgressio operatur in his qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati (II Thess. ii), eo quod charitatem veritatis non perceperant, ut salvi fierent. *Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Unusquisque vero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus. Deinde concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero, cum consummatum fuerit, generat mortem (Jac. i)*. Nolite itaque errare, fratres mei dilectissimi, doctrinis variis et extraneis (Hebr. xii) circumduci: et licet nos, aut angelus de cælo evangelizaverit vobis (Gal. i), præter quod accepimus iam a sanctis apostolis et probabilibus Patribus, et universalibus quinque synodis, anathema sit. Igitur sicut prædiximus, et nunc iterum dicimus: *Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepimus ex*

Α σκοπῶν, καὶ ἰδῆ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ σαλπῆσαι τῇ σάλπιγγι, καὶ σημαίνει τῷ αἵμ, καὶ ἀκούσαι ὁ ἀκούσας τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος, καὶ μὴ φυλάξῃται, καὶ ἐπίβῃ ἡ ῥομφαία, καὶ λάβῃ αὐτὸν, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔσται, ὅτι τῆς φωνῆς τῆς σάλπιγγος ἀκούσας, οὐκ ἐφυλάξατο· τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτὸν ἔσται. καὶ οὗτος ὅτι ἐφυλάξατο, τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐξείλατο. καὶ ὁ σκοπὸς ἐὰν ἰδῆ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σημαίνει τῇ σάλπιγγι, καὶ ὁ λαὸς μὴ φυλάξῃται, καὶ ἔλθῃ ἡ ῥομφαία, καὶ λάβῃ ἐξ αὐτῶν ψυχὴν, αὐτὴ διὰ τὴν ἀνομίαν ἐλήθη, καὶ τὸ αἷμα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκτῆσθω. Διὸ μαρτυροῦμεθα πάντων ἐν τῇ σήμερον ἡμέρᾳ, καθὼς φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι κ' θαροῖς ἴσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος πάντων ὕμων. Οὐ γὰρ ὑπεστελέμεθα τοῦ μὴ ἀναγγεῖλαι πᾶσι τὴν παραδοθεῖσαν ἡμῖν ἐκ τῶν ἁγίων Πατρῶν τε καὶ συνόδων ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, δεὰ τῶν ἀρτίως παρ' ἡμῶν συνοδικῶς πεπραγμένων. Προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμένῳ, ἐν ᾧ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ἣν περιποιήσατο διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, ἵνα μηδεὶς ὑμᾶς εἴῃ ὁ συλαγωγῶν, ἢ παραλογιζόμενος ἐν πιθανολογίᾳ διὰ τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης. Ἐπειδὴ τὸ Πνεῦμα ἀρρήτως λέγει· Ὅτι ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς πίστεως, προσέχοντες πνεύματι πλάνῃ, καὶ διδασκαλίᾳ δαιμονίων, ἐν ὑποκρίσει ψευδολόγων κενυτηριασμένων τὴν ἰδίαν συνείδησιν. Γρηγοριεῖτε οὖν καὶ προσεύχεσθε ἵνα μὴ εἰσέλθῃτε εἰς πειρασμὸν, ὃν ἡ προδοσία τῆς γνώμης ἐργάζεται, τοῖς μὴ πιστεύουσι τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλ' εὐδοκοῦσιν ἐν τῇ ἀδικίᾳ, ἀνθ' ὧν τὴν ἀγάπην τῆς ἀληθείας οὐκ ἰδέξαντο, εἰς τὸ σωθῆναι αὐτούς. Ὁ γὰρ Θεὸς, ἀπειραστός ἐστι κακῶν, πειράζει δὲ αὐτοὺς οὐδένα. Ἐκαστος δὲ πειράζεται ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐπιθυμίας ἐξελκόμενος καὶ δειλαζόμενος. Ἐπεὶ ἡ ἐπιθυμία συλλαβεῖσα, τίθει ἁμαρτίαν· ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀποκτείνει θάνατον. Μὴ οὖν πλανᾶσθε, ἀδελφοί μου ἀγαπητοί, διδασκαλίαις ποιμαίαις καὶ ξέναις περιφερόμενοι· ἀλλὰ ἐὰν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελισθῆται ὑμῖν παρ' ὁ παρελάβομεν ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων Πατρῶν, καὶ τῶν οἰκουμεικῶν πάντε συνόδων, ἀνάθεμα ἔστω, ὡς προειρήκαμεν. Καὶ πάλιν λέγομεν· Ἐἴ τις ἡμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὁ παρελάβομεν ἐξ αὐτῶν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἄρτι γὰρ ἀνθρώπους πειθόμεν, ἢ τὸν Θεόν; ἢ ζητούμεν ἀνθρώποις ἀρέσκειν; εἰ ἐτι ἀνθρώποις ἄρεσκον, φησὶν ὁ μακάριος Παῦλος, Χριστοῦ δούλος οὐκ ἂν ἦμην. Ὡς οὖν περιεβάβετε τὸν Χριστὸν ἐκ τῶν χριστοφόρων ἀνδρῶν, οὕτως εἰς αὐτὸν Δ πιστεύετε, τὴν καλὴν παρακαταθήκην μέχρι τέλους φυλάξατε, διὰ Πνεύματος ἁγίου τοῦ ἰσοκούντος ἐν ὑμῖν, ἐπειδὴ ὁ στερεὸς θεμέλιος τοῦ Θεοῦ ἔστηκεν ἔχων τὴν σφραγίδα ταύτην· Ἐγὼ Κύριος τοῦς ὄντας αὐτοῦ, καὶ ἀποστήτω ἀπὸ ἀδικίας πᾶς ὁ ὀνομάζων τὸ ὄνομα Κυρίου. Δίσκετε, ἀδελφοί, τὰς βιβλίου ἐπιτροπόμενοι καινοφωνίας, μηδαμῶς τῶν ἀπὸ γῆς φωνούντων, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου λαλούντων, προσδέξασθε κατὰ τῆς πίστεως τύπου, ἢ νόμου, ἢ ὄρους, ἢ ἐκθέσει ἀτόπου, γινώσκοντες, ὅτι μέλλει ταῦτα πάντα ζητεῖν καὶ κρίνειν αὐτὸς ὁ τῆς δόξης Θεός· καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων, ὧν ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτῶν, ὑπὲρ ἡμῶν ἐσταυρώθη, οὔτε εἰς τὸ ὄνομα τινος αὐτῶν ἐβαπτίσθημεν, ἀλλὰ τοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, μάλιστα σαφῶς κατανοοῦντες, ὅτι καὶ δι' αὐτῶν τὰ οἰκία δόγματι καταλύουσιν οἱ δὲ ἰναν-

τίας. Λέγει γάρ ὁ Κύριος· Πᾶσα βασιλεία ἐφ' αὐτῆς με-
 ρισθεῖσα, οὐ σταθῆσεται, καὶ πᾶς ὄρος καὶ νόμος, ἐφ'
 ἑαυτοῦ μερισθεῖς, οὐ σταθῆσεται· καὶ εἰ ὁ τύπος ἐκβάλλει
 τὸν τύπον^α, ἢ μὴ λέγουσα μίαν ἔχειν, ὁ δὲ λέγων μη-
 δεμίαν ἔχειν τὸν κύριον θέλησεν, ἢ ἐνίργειαν, ἅρα ἐφ'
 ἑαυτῶν ἐμρίσθη τούτων ἑκάτερος, πῶς οὖν σταθῆσεται
 τῶν ἐναντιῶν ἢ αἵρεσις, ὑφ' ἑαυτῶς καταργηθεῖσα μᾶλλον,
 ἢ παρ' ἡμῶν ὡς ἔωλος καὶ ἀβίβαιος; Μὴ τοίνυν παρερχο-
 μίνη σικιᾶ μᾶλλον δὲ λυομένη φθορᾶ τὴν εἰς Χριστὸν τὸν
 Θεὸν ὀρθόδοξον ὑμῶν πίστην ἀπεμπολήσατε, θαυμάζοντες
 τὰ πρόσωπα ὡφελείας χάριν, ἐπειδὴ ὡς ἄνθος χόρτου
 παρελεύσεται· ἀνίστατε γὰρ ὁ ἥλιος σὺν τῷ καύσωνι καὶ
 ἐξήρανε τὸν χόρτον, καὶ τὸ ἄνθος αὐτοῦ ἐξέπεσεν, καὶ ἡ
 εὐκρίπεια τοῦ προσώπου αὐτοῦ ἀπόλωτο. Οὕτως καὶ ὁ
 πλοῦσις ἐν ταῖς πορίαις αὐτοῦ μαρτυρῆσεται, ἵνα μὴ τῇ
 ἀγάπῃ τοῦ κόσμου προσπασχόντων ἡμῶν, ῥῆθῃ καὶ περὶ
 ἡμῶν, ε' ἠγάπησαν γὰρ τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων μᾶλλον
 ὑπὲρ τὴν δόξαν τοῦ μόνου Θεοῦ, » καὶ ὑποπέσωμεν αἰώνιῳ
 κρίματι. Φοβερόν, ἀδελφοί, τὸ ἐμπιστεῖν εἰς χεῖρας Θεοῦ
 ζῶντος, τοῦ ἀποφαινομένου καὶ λέγοντος· Ὅς ἀρνήσεται
 με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρ-
 νήσομαι καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν
 τοῖς οὐρανοῖς. Ἀποκαλύπτεται γὰρ ὄργη Θεοῦ ἀπ' οὐρανοῦ
 ἐπὶ πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν ἀνθρώπων, τῶν τὴν ἀλή-
 θειαν ἐν ἀδικῷ πολεμούντων, ἢ προ·ιδόντων αἰρέσει. Διότι
 τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, φανερὸν γέγονεν αὐτοῖς. Ὁ Θεὸς
 γὰρ αὐταῖς ἐφανέρωσε διὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ
 προφητῶν, καὶ διδασκαλῶν, καὶ τῶν οἰκουμενικῶν πάντε
 συνόδων, ὧν τὰ δόγματα νόμος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας
 ὑπάρχουσι. Καὶ ὅμως τούτων ἀπάντων, τὴν οικίαν
 προέκριναν καινοτεριαν. Μηδεὶς οὖν ὑμᾶς ἔξαπατάτω και-
 νοῖς λόγοις. Διὰ ταῦτα γὰρ ἔρχεται ἡ ὄργη τοῦ Θεοῦ ἐπὶ
 τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας· καὶ οὖν γίνεσθε συμμετοχοὶ
 τῶν δογματῶν αὐτῶν, μίτε κοινωνεῖτε τοῖς λόγοις αὐτῶν
 τῆς ἀάρποις. Μᾶλλον δὲ καὶ ἐλέγχετε, ἐπειδὴ σύνοδος
 ἀποστόλων εἰσὶ, καὶ ἐπέτειναν τὴν γνώσασαν αὐτῶν ὡσεὶ
 τῶρον, ψευδῶς καὶ οὐ πιστῆς ἐνίσχυσεν εἰς αὐτούς, ὅτι
 ἐκ κακῶν εἰς κακὰ ἐξήλθοσαν, καὶ ἐμὲ οὐκ ἔγνωσαν, φησὶ
 κύριος. Ἀλήθειαν γὰρ οὐ μὴ λαλήσωσι, μεμῆθηκεν ἡ
 γλώσσα αὐτῶν λαλεῖν ψευδῆ, ἠσέθησαν, καὶ οὐ διεκίον
 τοῦ ἐπιστρέψαι, καὶ οὐκ ἠθέλησαν τοῦ εἰδῆναι με, λέγει
 κύριος. Στᾶτε οὖν ὑμεῖς, ἀγκυπητοί, ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς, καὶ
 ἴδετε καὶ ἐρωτήσατε τρίβους κυρίου αἰωνίας, καὶ ἴδετε
 ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ τῶν ἁγίων Πατρῶν, καὶ βαδί-
 σατε ἐν αὐτῇ· καὶ εὐρήσατε ἀγκυτῶν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν,
 ἀλλ' εἰ καὶ πᾶσχετε διὰ Χριστὸν, μακάριοι ἐστέ. Τὸν δὲ
 φόβον αὐτῶν μὴ φοβεθῆτε, μηδὲ παραχθῆτε. Κύριον δὲ
 τὸν Θεὸν ἐγιάτατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Αὐτοῦ λέγον-
 τος, ἐπακούσατε· Μὴ φοβεθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτείνοντων τὸ
 σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυνάμενον ἀποκτείνειν· φοβεθῆτε
 μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἐν γαίῃ
 ἀπολέσαι. Οὐχὶ δύο στροβιλία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ
 ἐν ἐξ αὐτῶν οὐ πωρεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς
 ὑμῶν; ὑμῶν δὲ καὶ εἰ τριχῆς τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠρέθη-
 μέναι εἰσὶ· μὴ οὖν φοβεθῆτε αὐτούς, πολλῶν στροβιῶν
 διαφέρετε ὑμῖς. Ἀναλογίσασθε γὰρ, ἀδελφοί, τὸν τοιαύ-
 ταν ὑπομμενωτότα ὑπὸ τῶν ἁμαρτωλῶν εἰς ἑαυτὸν ἀντι-
 λογίαν, ἵνα μὴ ἐκκαθῆτε ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐκλυόμενοι·
 οὕτω μέχρις αἵματος ἀντικατάστατε πρὸς τὴν ἁμαρτίαν

A *ipsis, anathema sit. Modo autem hominibus suademus, an Deo (Ibid.)? aut querimus hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, inquit beatus Paulus, Christi servus non essem (II Tim. 1). Sicut ergo accepistis Christum a sanctis prædicatoribus, sic in eum credite, bonum depositum usque in finem custodite per Spiritum sanctum, qui habitat in vobis, quoniam firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc: Novit Dominus qui sunt ejus (II Tim. 1); et discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen Domini. Propterea, fratres, profanas vocum novitates evitantes, nullatenus eos qui de terra clamant, et non ex ore Domini loquuntur, suscipiatis adversus fidei typos, aut leges, vel definitiones, aut expositiones hæreticas agnoscentes, quoniam*
 B *hæc omnia requisiturus et judicaturus est ipse gloriæ Dominus, et quia nullus hominum, quorum sicut senum dies illorum, pro nobis crucifixus est, neque in nomine cujusquam eorum baptizati sumus, sed in mortem Christi Dei per lavacrum regenerationis renovati dignoscimur, qui crucifixus est pro nobis sub Pontio Pilato: maxime apertissime considerantes quoniam et per se sua dogmata destruant contrarii. Dicit enim Dominus: Omne regnum in se divisum non stabit (Matth. xii), et omnis sententia; lex, adversum se divisa, non stabit; et si typus destruit eccliesim, sed et eccliesis destruit typum; illa quidem dicens unam habere, hic autem asserens non unam habere Dominum nostrum voluntatem et operationem: ergo in se divisum est utrumque, et quomodo stabit adversariorum hæresis, magis a semetipsa invalida et inanis existens, quam a nobis destructa? Ergo nullo modo per transitoriam umbram, potius autem corruptelam dissolutam, Christi Dei vestram orthodoxam fidem amittatis, mirantes personas querstus causa, quoniam sicut flos feni transiet. Exortus est enim sol cum ardore, et arefecit fenuum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperit: ita et dives in itinribus suis marcescit (Jac. 1); ut ne pro dilectione mundi contentibus nobis dicatur etiam de nobis: Dillexerunt gloriam hominum magis quam gloriam solius Dei (Joan. xii); et subjaceamus æterno judicio: Horrendum est, fratres, incidere in manus Dei viventis (Heb. x), qui protostatatur, dicens: Quicumque me negaverit et verba mea coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo qui in cælis est (Matth. x). Revelatur enim ira Dei de caelo super omnem impietatem et injustitiam hominum, qui veritatem per illicitam hæresim expugnant aut denegant, quia quod notum est Dei, manifestum factum est in illis. Deus enim illis manifestavit (Rom. 1) per sanctos apostolos, et prophetas, et doctores, et universales quinque synodos, quorum dogmata lex catholicæ Ecclesiæ existunt; et tamen his omnibus propriam novitatem præposuerunt: Nemo ergo vos seducat inanibus verbis (Ephes. v). Propterea enim venit ira Dei super filios diffidentie. Nolite ergo effici comparticipes dogmatum eorum, neque communiceis infructuosis verbis illorum: magis autem et*

^a D. est aliquid; legendum: καὶ εἰ ὁ τύπος ἐκβάλλει τὴν ἔνδεσιν, καὶ ἡ ἔνδεσιν τὸν τύπον. Εἶπ.τ.

naturaliter existentem, licet propter nos caro factus sit, et vos tanquam lapides vivi ædificemini domus spirituales, in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias ipsi in odorem suavitatis (1 Petr. II). Sed et nunc, fratres, commendamus omnes vos Domino, et verbo gratiæ ejus (Act. XX), qui potest perficere et dare hæreditatem in omnibus sanctificatis. Ipse autem Deus pacis et consolationis det vobis idipsum sapere in alterutrum, et in ipso semper, ut in omnibus unanimes, uno ore et uno corde honorificemus eum in concordia orthodoxæ fidei (Rom. XV), qui potens est confirmare nos secundum Evangelium ejus, secundum revelationem mysterii temporibus æternis taciti, patefacti autem per Scripturas sanctas, et patrum orthodoxorum doctrinas, secundum præceptum æterni Dei, ad obediendum fidei, in omnibus nobis cognitum (Rom. XVI). Soli sapienti Deo Domino nostro Jesu Christo, cum Patre et Spiritu sancto, gloria, honor, imperium, et potestas in sæcula sæculorum. Amen. Deus vos incolumes custodiat, dilectissimi fratres.

EPISTOLA II,

MARTINI PAPÆ ^a AD AMANDUM EPISCOPUM TRAJECTENSEM.

Dissuadet ne episcopatum abdicet; mittit acta synodi Romanæ, ut ab episcopis Galliæ, congregata synodo, confirmentur; monet ut Sigeberto regi suggerat de mittendis in urbem episcopis, qui legatione ad imperatorem fungantur.

Dilectissimo fratri Amando Martinus.

Fraternitatis tuæ studio pietatis congestam epistolam suscipientes, animos nostros relevari cognoscimus. Quippe quoniam hujus sæculi fluctivagas atque transitorias despicientem oblectationes, illa quæ perpetua et sublimia dona pro Domini Dei nostri obsequiis tribuuntur, appetere certum est. Ex relatione igitur, juxta tenorem tuæ fraternitatis epistolæ, præsentium laboris, laborum tuorum certamen cognovimus, ex quibus cœlestis patriæ ascensu, humilitatis mentibus, atque contritis corporibus, vobis futurorum gaudiorum largienda sunt munera. Nam cum sit nulli omnino comparationi coæquantum quod a Creatore nostro pro bonis servitiis reppensatur, dum brevi atque parvo temporis spatio finiuntur labores quos pro dilectione ipsius sustinemus, consideratione refrigerii nos oportet libenti animo tolerare præsentis vitæ angustias. Sed quantum nobis laborum vestrorum operatio magnam gaudii ubertatem inducit, tantum pro duritia sacerdotum gentis illius conterimur, quod, postpositis salutis suæ suffragiis, atque Redemptoris nostri contempnendo servitiis, vitiorum fœtoribus [fœderibus] ingravantur, quibus ad præparandam salutem ^b quandoquidem tantum nos necesse est importunitis prædicationibus imminere, quantum nos perfectæ negotiationis creditorum nobis talentorum duplicat assignatio atque Dominicæ vocis ad suscipiendam ejus requiem persuadet assertio. Suggestum est namque nobis, eo quod presbyteri, seu diaconi, alique sacerdotalis officii, post suas ordinationes in lapsu coinquantur, et propterea nimio mœrore fraternitatem tuam astringi, velleque pastorale obsequium pro eorum inobediencia deponere, et vacationem ab episcopatus laboribus eligere, et in silentio atque otio vitam degere, quam in his quæ tibi commissa sunt permanere, dicente Domino : *Beatus qui perse-*

A veraverit usque in finem (Matth. X, 22; XXIV, 13).

Unde namque beata perseverantia, nisi de virtute patientiæ? quia, secundum apostolicam prædicationem : *Omnes qui voluerint in Christo pie vivere, persecutiones patientur (1 Tim. III, 12).* Ideoque, frater charissime, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestræ proposito coarctet recedere, considerans quanta pro absolute nostri et liberatione Creator Dominusque noster pertulerit, quibusque se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis diabolicæ potestatis liberaret. Propterea nullatenus in hujusmodi peccato delinquentibus ad destructionem canonum compassionem exhibeas. Nam qui semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum sacerdotii poterit adipisci; sed sufficiat ei lamentationibus fleatibusque assiduis quousque advixerit in eadem poenitentia perdurare, ut commissum delictum divina gratia extinguere valeat. Si enim tales quærimus ad sacros ordines promovendos, quibus nulla ruga, nullumque vitæ contagium mentes et corpora præpediat, quanto magis, si post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, et prævaricationis peccato deprehendatur obnoxius, omnino prohibendus est cum manibus lutulentis atque pollutis mysterium nostræ salutis tractare? Sitque hujusmodi semper, juxta sacrorum canonum statuta, in hac vita depositus, ut ab illo qui mentis interiora scrutatur, nullamque de ovibus errare congaudet, dum aspexerit sinceram poenitentiam ejus, in terribili judicio habeat reconciliatum. Ideoque iterum hortamur charitatem tuam, exemplo ejus qui pro nobis pati et mori voluit, promptos vos in cunctis ejus servitiis permanere. Neque pigeat ^c vos temporales cruciatus pro Christi nomine sustinere, sed emolumenta futuræ remunerationis hujus sæculi vexationes tolerare persuadeant. Scriptum namque est : *Quid retribuam Do-*

^a *Martini papæ epistola.* Synodum Romanam Martini papæ adversus Monothelitas, cujus acta cum hac epistola in Galliam missa sunt; celebratam constat mensis Octobri, anno Christi 659. Scripta igitur

epistola vel eodem mox anno exeunte, vel initio sequentis. JAC. SIR.

^b Hic deesse aliquid videtur. HANB.

^c Edit. Rom. habet nos.

mino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo. Tantum enim nobis exigitur, quantum possumus famulatus nostri obsequio commodare. Cumque cuncta quæ nobis ad confortandos fraternitatis vestræ animos poterant ministrari, largiente supernæ Majestatis clementia vobis sint procul dubio manifestata, restat ut de aliis quæ nos per sua scripta consuluit, fraternitati vestræ significemus.

Credimus etenim ad vos pervenisse quomodo in conturbatione rectæ fidei, et catholicæ Ecclesiæ conculcatione, ante hos annos plus minus quindecim, a Sergio falso episcopo Constantinopolitano, in auxilio habente tunc imperantem Heraclium, execranda et abominanda hæresis pullulavit, Apollinaristarum et Severianorum, Eutychianistarum atque Manichæorum errorem renovans : quam successor ejus Pyrrhus, idemque episcopus, qui ambitionis fastu Constantinopolitanam sedem arripuit, in deterius auxit. Pro qua re sæpius apostolica sedes persuasionibus, contestationibus atque increpationibus plurimis, admonuit eos, quatenus ab ejusmodi errore recederent, et ad lumen pietatis, ex quo lapsi sunt, remearent. Et non solum hoc facere nullatenus voluerunt, sed et ante successor ejus Paulus, temerator fidei, episcopus Constantinopolitanus, aliud nequius excogitavit in præjudicium catholicæ fidei conamen, quasi quæ a decessoribus suis hæretice exposita fuerunt destruens, et imperialem tyrum, sacrilego ausu, totius plenum perfidiæ, a clementissimo principe nostro fieri persuasit, in quo promulgatum est ut omnes populi Christiani credere debuissent. Ideoque necesse habuimus, ne pro quadam negligentia et animarum detrimento quæ nobis commissæ sunt, culpæ reatu astringamur, cœtum generale fratrum et coepiscoporum nostrorum in hac Romana civitate congregare. In quorum præsentia memoratorum hæreticorum scelerosa conscripta examinata atque denudata sunt, et apostolico mucrone, Patrumque definitioni-

bus, uno ore unoque spiritu condemnavimus, ut cognoscentes universi errorem qui in eis continetur, eorum pollutione nullatenus maculentur. Unde prævidimus volumina gestorum synodalium in præsentii vobis dirigere, una cum encyclia nostra. Ex quorum serie omnia subtiliter potestis addiscere et tenebras illorum nobiscum, ut filii lucis, extinguere. Idcirco studeat fraternitas tua omnibus eadem innotescere, ut tam abominandam hæresim nobiscum exsecrentur, quamque suæ salutis sacramenta addiscere valeant, atque synodali conventionem omnium fratrum et coepiscoporum nostrorum partium illarum effecta, secundum tenorem encycliæ a nobis directæ scripta una cum subscriptionibus vestris nobismet destinanda concelebrent, confirmantes atque consentientes eis quæ pro orthodoxa fide et destructione hæreticorum vesaniæ nuper exortæ a nobis statuta sunt. Et Sigebertum præcellentissimum filium nostrum regem Francorum, pro suæ Christianitatis remedio consultissime aduone atque precare, dirigere nobis ex corpore fratrum nostrorum dilectissimos episcopos, qui sedis apostolicæ legatione, divina concedente propitiatione, fungi debeant, et quæ in nostro concilio peracta sunt, cum his synodalibus apicibus vestris, ad clementissimum principem nostrum sine dubio asportare, ut nostrorum laborum particeps effectus, mercedis cumulum adipisci valeat, et sui regni protectorem inveniat eum, cujus causa flagitari dignoscitur. Hoc namque et in ejus epistola exhortatum eum cognovimus. Reliquias vero sanctorum, de quibus præsentium lator nos admonuit, dari præcepimus. Nam codices jam exinaniti sunt a nostra bibliotheca, et unde ei dare nullatenus habuimus; transcribere autem non potuit, quoniam festinanter de hac civitate regredi properavit. His igitur prælatis, quæ a nobis per epistolam vobis scripta sunt, effectui mancipari fraternitatem vestram hortamur. Deus te incolumem custodiat, dilectissime frater.

^a Sigebertum regem, Dagoberti nempe filium, qui in Austrasia regnabat. Ex Actis porro Vitæ sancti Eligii, lib. 1, cap. 33, liquet eadem gesta synodalia ad Clodoveum quoque regem Sigeberti fratrem missa,

qui in Neustria et Burgundia, hoc est, in altera Francici regni parte, imperabat. Id.

^b Edit. Rom. : cum aliis synodalibus apicibus nostris.

EPISTOLA III,

AD CONSTANTEM IMPERATOREM ^a.

Nuntiat Monothelitarum hæresim in concilio, cujus acta transmittit, damnatam, ipsumque ad eandem hæresim damnandam hortatur.

Διαπύτη εὐσεβειστάτω καὶ γαληνοτάτω νικητῇ προπαυούχῳ υἱῷ ἀγαπῶντι τὸν Θεὸν καὶ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν Κωνσταντίνῳ Αὐγούστῳ Μαρτίνῳ ἐπίσκοπος δοῦλος τῶν θεύλων τοῦ Θεοῦ καὶ πάσα ἡ σύνοδος, ἡ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει Ῥώμῃ συναχθεῖσα.

^a Hæ undecim sequentes beati Martini epistolæ Græce exstant in vetusto Manuscripto Græco Codice concilii ab eodem pontifice Romæ in Laterano celebrati contra hæresim Monothelitarum. Nos eas e Cod.

Domino piissimo et serenissimo victori triumphatori, filio diligenti Deum et Dominum nostrum Jesum Christum, Constantino [Constanti] Augusto, Martinus episcopus servus servorum Dei, et universa synodus in hac urbe Roma congregata.

Barberinæ biblioth. Roma, ad nos emin. S. R. E. card. Francisci Barberini studio atque humanitate transmissio, descriptas tibi nunc exhibemus.

Cœlesti sæculorum regi Christo Deo qui per carnem unam cum mente animatam, et ipsi secundum hypostasim unitam, in terris apparuit, magi terrena munera prompte obtulerunt, non magis quæ divina gloria ipsius digna essent (est enim incomparabilis) quam quæ promptam eorum voluntatem declararent; illa enim infinita est, hæc singularem Deo amorem exhibet. Vobis autem, serenissime, qui in terra per ipsum regnatis et ad eum properatis, cum multa libertate pretiosa offerimus dona, qui omnes per gratiam sacerdotes ejus existimus; salutaria nempe sanctorum Patrum et synodorum præconia, ad veram ostensionem internæ erga ipsum Dominum ac Deum nostrum charitatis, et erga vos, qui sinceri ejus estis ministri. Et quoniam *omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* (Jac. 1, 17), tanquam splendidum aurum possidemus firmam in eum et sincerissimam confessionem; theologiam vero, thus purum et eximium et optimi odoris; myrrham conservatricem honorum, et contrariorum expultricem doctrinam. Hæc enim stabiliter custodita erunt diadema vestræ corona decoris, et diadema gloriæ in manu Domini. Nam regni ornamentum est veritatis cognitio, splendida et immarcescibilis, quæque invenitur his qui eam quærunt: quoniam hæc dignos se circuit quærrens, et iis se ostendit, qui eam non tentant. Quapropter vobis, optime imperator, ut Dominum quærantibus in simplicitate cordis, et in mentis bonitate de eo sentire properantibus, studuimus ejus annuntiare salutare hac relationis nostræ mediocritate. Nobis enim per Amos prophetam de se annuntiare præcepit, dicens: *Sacerdotes audite, et testificamini domui Israel, dicit Dominus Deus omnipotens* (Amos. 3). Edoceamus igitur pium vestrum ac serenum imperium, quod in hac Dei amante et cultrice vestra urbe Roma convenientes nos omnes, qui ad mansuetudinem vestram confugimus, ex apostolica et spirituali unanimitate et consensu, in eadem mente et eadem sententia, piam orthodoxæ fidei definitionem confirmavimus, et congruenter infirmavimus inconvenientem hæreticorum sermonem, qui quondam quique nunc propriorum sensuum pravitate se a veritate separarunt, qui, intra seipsos non recte ratiocinati, dixerunt non habere in humanitatis suæ natura voluntatem aut operationem naturalem, ipsum qui propter nos humanatus est, Dominum; sed sine voluntate ipsum existere, ac sine operatione, intangibilemque et inanimem esse; et quidem, cum Patrum doctrina, testem veritatis propriam habentes naturam, ad redarguendam eam, quæ de hoc ab iis dogmatizatur, absurditatem, cum substantiam suam videant ab ipso Creatore voluntate præditam et operatoriam factam esse, quomodo igitur a se fabricatam, et propria incarnatione assumptam a natura i voluntate et operatione deminuit, non vere faciens substantiæ nostræ in se fidem, sed imaginariæ et fallaciter dispensationem secundum illos perpetrans,

Τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ τῶν αἰῶνων Χριστῷ τῷ Θεῷ διὰ σαρκὸς ἐπ' ἡγῆς φανέντι τῆς νοερώς ἐψυχωμένης καὶ ἐνωθείσας αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν, τὰ ἀπὸ γῆς δῶρα προθύμως οἱ μάγοι προσήγαγον, οὐ μᾶλλον τῆς αὐτοῦ θείας ὄντα δόξης ἐπάξια (ἀσύγκρητος γάρ), ἢ τῆς αὐτῶν προθυμίας δηλωτικά. Ἡ μὲν γὰρ ἔστιν ἀόριστος, ἢ δὲ διαφερόντως ἐλπίθεος. Ἑμῖν δέ, γαληνότετοι, τοῖς ἐπὶ γῆς δι' αὐτοῦ βασιλεύουσι, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐπειγομένοις διὰ τῶν ἀρετῶν, τὰ ἐξ οὐρανοῦ καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνακομίζοντα τοὺς δεχομένους σὺν παρρησίᾳ πολλῇ προσάγομεν τιμαὶ δῶρα πάντες ἡμεῖς, οἱ ἀπενὶ κατὰ χάριν ὑπάρχοντες ἱερεῖς, τουτίσσι τὰ σωτήρια τῶν ἁγίων πατρῶν τε καὶ συνόδων κηρύγματα πρὸς ἐνδειξιν ἀληθῆ τῆς εἰς αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν, καὶ Θεῶν, καὶ ὑμᾶς τοὺς αὐτοῦ γησίους θεράποντας, ἐνδ' αἰθέτου στοργῆς, ἐπειδὴ πᾶσα ὁδὸς ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον, ἀνωθεν ἔστι καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φῶτων, χρυσὸν ὡσπερ διαυγῆ νεκτημένους, τὴν στέρρᾶν εἰς αὐτὸν καὶ εὐκρινεστάτην ὁμολογίαν· λίθον δὲ καθαρὸν καὶ ὑπεργυῆ καὶ εὐὸδη θεολογίαν, καὶ σμύρναν τὴν φυλοκτικὴν τῶν καλῶν καὶ ἀπωστικὴν τῶν ἐναντίων διδασκαλίαν. Ἔσονται γὰρ ταῦτα παγίως, τῷ ὑμετέρῳ συντηρούμενα κράτει, στίβανος κἀλλους, καὶ διάδημα δόξης, ἐν χειρὶ Κυρίου. Κόσμος γὰρ βασιλείας ἔστιν, ἢ τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσις, λαμπρὰ καὶ ἀμάραντος οὐσα, καὶ εὐρίσκομένη τοῖς ἐπιζητοῦσιν αὐτήν, ὅτι τοὺς ἀξίους αὐτῆ περιέρχεται ζητούσα καὶ ἐμφανίζεται τοῖς μὴ πειράζουσιν αὐτήν. Οὐ χάριν ὑμῖν, κράτιστε βασιλέων, ὡς ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ ἐπιζητοῦσι τὴν κύριον, καὶ ἐν ἀγαθότητι διανοίας τὰ περὶ αὐτοῦ φρονεῖν ἐπειγομένοις, ἐξαγγέλλειν αὐτοῦ τὸ σωτήριον ἔσπουδάσαμεν, διὰ τῆσδε τῆς μετρίας ἡμῶν ἀναγορᾶς. Ἡμεῖς γὰρ παρακαλεῖται διὰ Ἀμὸς τοῦ προφήτου, τὰ περὶ αὐτοῦ διαγγέλλειν, φάσκων· Ἱερεῖς ἀκούσατε, καὶ ἐπιμαρτύρατε τῷ ὄκῳ Ἰσραὴλ, λέγει κύριος ὁ θεὸς ὁ παντοκράτωρ. Ἐκδιδάσκοντες σὺν τῷ εὐσεφῆς ὑμῶν καὶ γλῶσσον κράτες, ὅτι κατὰ τήνδε τὴν φιλόχριστον καὶ δουλικὴν ὑμῶν τῶν Ῥωμαίων πᾶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες ἡμεῖς ἅπαντες οἱ τῆς σῆς ἡμερότατος πρόσφυγες, ἐξ ἀποστολικῆς, ἡγουν πνευματικῆς ὁμοψυχίας τε καὶ συμφωνίας, ἐν τῷ αὐτῷ νο· καὶ τῇ αὐτῇ γνώμῃ, τὸν εὐσεφῆ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως συνοδικῶς ἐκυρώσαμεν ὅρον, ἀπεκυρώσαμεν δὲ προσκνήντως τὸν τῶν αἰρετικῶν ἀσύμβατον λόγον, τῶντε πάλαι καὶ τῶν νῦν σκολιότητι τῶν οἰκείων λογισμῶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἑαυτοὺς χωρισάντων, οἱ τινες εἶπον ἐν ἑαυτοῖς λογισάμενοι οὐκ ὀρθῶς, μὴ ἔχειν θέλησιν ἢ ἐνέργειαν φυσικὴν ἐν τῇ φύσει τῆς κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος αὐτῶν τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα κύριον· ἀλλ' ἀνεβλήτον ὑπάρχειν αὐτὸν καὶ ἀνεέργητον, ἀναπτόν τε καὶ ἄψυχον, καὶ τοι σὺν τῇ πατρικῇ διδασκαλίᾳ, μάρτυρα τῆς ἀληθείας τὴν οἰκίαν ἔχοντες φύσιν, εἰς ἔλεγχον τῆς περὶ τούτου δογματικῆς αὐτοῖς ἀτοπίας, θελητικῆν ἔρῶντες καὶ ἐνεργητικὴν τὴν ἑαυτῶν οὐσίαν ὑπ' αὐτοῦ γινομένην τοῦ κτίσαντος. Πῶς οὖν τὴν οὕτω δημιουργηθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ προσληφθεῖσαν τῇ οἰκίᾳ σαρκῶσι κατὰ φυσικὴν ἀπεμίσωσε θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, οὐ πιστωσάμενος ἀληθῶς ἐν ἑαυτῷ τὴν ἡμετέραν οὐσίαν, ἀλλὰ φαντάσας ἀπατηλῶς κατ' ἐκείνους τὴν οἰκονομίαν, οἱ διὰ τούτο καὶ μίαν τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος ὑπάρχειν ἰδογματίσωσιν θέ-

* In Græco a dicitur: *Quæ de cælo sunt, et ad cælos perlucunt eos qui hæc suscipiunt*. HARR.

λασιν και ἐνέργειαν. Ἐφ' ὧς ἐκ πάντων σχεδόν τῶν ἐτέραις ἐπαρχίαις παρεκοῦντων θεοφιλῶν ἐπισκόπων, καὶ τῶν κατὰ ταύτην ἰδρυμένων τῆν πρεσβυτέρων Ῥώμην ἀποστολικῶν ἀρχιερέων ἀγαπητικῶς ὑπομνησκόμενοι καὶ νοητοῦμενοι τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἐπιβλαβούς ἀποσχίσθαι καινοτομίας, εἰς διόρθωσιν μὲν οὐκ ἤλθον· ἐπὶ δὲ τὸ χειρὸν προέκοψαν, συνελόντες τῇ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνῃ, καὶ τὴν θεῖαν αὐτοῦ θέλησιν καὶ ἐνέργειαν· οἷα μηδαμῶς μηδεμίαν ἔχειν αὐτῶν ἐν ἑκατέρᾳ τῶν ὧν καὶ ἐν αἷς ἴσται ἀποφηνάμενοι φύσει καὶ ἀνευρέγατοι, ὅπερ πάντων τε καὶ πασῶν τῶν ἁγίων πατρῶν καὶ τῶν οἰκουμηνικῶν πίντε συνίδων ἀνατρέπει τοὺς ἔθρους, κατὰ πάντα τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι καρυσάτων, μόνως δίχα τῆς ἀμαρτίας· οὐ γὰρ ἐν ἀμαρτίᾳ τὸ ἐντελὲς ὁράται τῆς φύσεως, ἀλλὰ τὸ ἐμπαθὲς τῆς ἡμῶν ἐπινοώσεται παραβάσεως· εἰ δὲ τέλειον κατὰ πάντα, δηλονότι καὶ κατὰ θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ὥσπερ καὶ φύσιν ἀναρχὸν τε καὶ ἄκτιστον καὶ κατὰ ἀνθρωπίνην θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ὥσπερ καὶ φύσιν ἡρμάνην τε καὶ κτιστὴν τελεῖωσιν ὁ αὐτός· τὸν γὰρ κατὰ τι μείον, ἀθετεῖ προδήλως τὸν τοῦ τελείου λόγου ἐνορῆσθαι μηδαμῶς αὐτὸν συγχωρῶν, διὰ τὴν τοῦ κατὰ φύσιν προσέπουτος ἔλλειψιν, ἣν οἱ δὲ ἐναντίας, φημὲν δὲ, Θεόδορος ὁ τῆς Φαραῶν ἐπίσκοπος γεγωνῶς, καὶ Κύρος ὁ Ἀλεξανδρείας, Σέργιος ὁ τῆς βασιλίδος, καὶ οἱ τούτου διάδοχοι, Πύρρος καὶ Παῦλος, ἐν πρώτῃ τε καὶ δευτέρᾳ συντάξει τῶν οἰκείων δογμάτων, εὐ μόνον ἐνήρησαν, ἀλλὰ καὶ ἰσκούδασαν, τὴν μὲν δὲ ἐκθέσεις αὐτοῖς κυρωθῆναι, τὴν δὲ διὰ τῆς βυβαίουθῆναι, κατὰ τῆς πίστεως· ὑφαρπάσαντες ἀθεμίτως τὰς τῆς ὑμετέρας γαληνότητος ἀκοάς, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ ἀπλῇ τῇ μνήμῃ πάπου τῆς ὑμῶν ἀμερότητος, ἵνα τὸν ἑαυτῶν πανούργως ἐτέρους προστριφῶνται πῶμιν, καὶ διπλῶς ἐκ χειρὸς Κυρίου, τούτου χάριν, διέξωνται τὰς ἑαυτῶν ἀμαρτίας, ταυτῶν δὲ λέγειν, τὰς ὑπὲρ αὐτῶν δικαίας ἐπίσεις, ὡς αὐτοὶ τε παρανομῶσαντες, ἐξ ὧν οὐκ ὀλίγος τάρραχος ἐν τοσοῦτοις χρόνοις συνέχει τὴν σύμπαν γῆν· οἷα μὲν μόνον τῶν εὐσεβῶν σκανδαλιζομένων λαῶν, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν ἁλίων βαρβάρων τὸ μέγα τῆς ἡμῶν ὁμολογίας διακωμωδούντων μυστήριον, τῷ μὲν τὴν πρώτην μόνον καὶ κυριωτάτην ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἀθετηθῆναι πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐλαῖς ἐπινοήσασαν θάττον ὑπ' αὐτῶν καταργηθῆναι τῇ τῆς καινοτέρας ἀντισφρηθῆ κακίστης αἰρέσεως, ὡς μηδὲ γινώσκαι ἔτι λοιπὸν ἑαίνοους, τί τὸ πιστευόμενον ἴσται αὐτοῖς, ἢ δοξαζόμενον, ἐξ ἀνευρότου τῶν οἰκείων περιτροπῆς. Οὐ χάριν ἐκ πάντων σχεδόν τῶν εὐσεβῶν ἱερέων τε καὶ λαῶν τὰς ἐκδοῆσεις κατ' αὐτῶν δικαίως ὁ Ἀποστολικὸς διχόμενος θρόνος, ἐνευχομένων αὐτὸν καὶ διαμαρτυρομένω μὴ μέχρι τέλους οὕτως ὑπ' αὐτῶν κενδυνοῦσασαν παρθεῖν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ διαναστῆναι προθύμως, καὶ περισώσασθαι, δι' ἀριβοῦς τῶν πατρικῶν καὶ συνοδικῶν ὄρων παραφρασεως, τὴν ἀμώμητον ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστιν· πάντας ἡμᾶς ἱεραρχικῶς συνεχάλασε πρὸς τὸ παρ' ἡμῶν ἄπαντα ψηλαφηθῆναι τε καὶ κριθῆναι ἀκροατικῶς, διὰ πράξεως ὑπομνημάτων τῶν ἐναντίων τὰ δόγματα· περὶ ὧν καὶ εἰπεῖν ἀπειτόμησαν, εἰς ἀπάτην τῶν ἀκρασιτέρων, ταῦτα τῆς εὐσεβείας ὑπάρχων τὰ δόγματα, ἃ παραδεδόκασιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς ἀντόπται καὶ ὑπερέκει τοῦ λόγου γενομένοι, καὶ οἱ καθιζῆς τούτων μαρτυρεῖται καὶ διὰδοχοὶ θεόπνευστοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλη-

A qui ob hoc unam divinitatis ejus atque humanitatis voluntatem et operationem esse dogmatizarunt? Quapropter ab omnibus fere aliarum provinciarum Deo amabilibus episcopis, et ab apostolicis pontificibus in hac seniore Roma constitutis, in dilectione admonitis, ut ab ejusmodi damnabili novitate abstererent, ad correctionem non venerunt, sed in deterius progressi sunt, divinam ejus voluntatem et operationem in humanam contrahentes, ac veluti asserentes nullam ul'o modo eum in utraque earum, ex quibus et in quibus est naturarum, voluntatem et operationem habere, sed absque voluntate naturam esse, et absque operatione: quod omnium tum sanctorum Patrum, tum œcumenicorum quinque conciliorum definitiones evertit, quæ per omnia perfectum eumdem in divinitate, et in humanitate perfectum prædicaverunt, tantum absque peccato. Nam in peccato naturæ perfectio non conspicitur, sed vitium agnoscitur nostræ transgressionis. Quod si perfectus est, videlicet perfectus secundum divinam voluntatem et operationem, quemadmodum et juxta naturam principii expertem atque increatam, et secundum humanam quoque tum voluntatem, tum operationem, ut et secundum naturam creatam, et quæ principium habuit. Qui vero in aliquo eum immunit, manifeste evertit perfecti rationem, eam conspici nullo modo permittens propter ejus quod naturæ convenit defectum: quem adversarii, Theodorus, videlicet, qui Pharan episcopus fuit, et Cyrus qui Alexandriæ, Sergius qui regis urbis, ac eorum successores Pyrrhus et Paulus, in prima et secunda conscriptione dogmatum suorum non solum posuerunt, sed etiam stnduerunt, ut sibi illa per expositionem [ecthesim], hæc per formulam [typum] confirmaretur, idque contra fidem: nefarie subrepentes vestræ serenitatis auribus, ut et antea auribus beatæ memoriæ avi mansuetudinis vestræ, ut culpam suam callide aliis aspergerent, deque manu Domini hanc ob causam duplicia peccata sua reciperent, justas, videlicet, pro iis poenas, utpote qui ea peccaverint, ex quibus non exigua perturbatio tandiu universam terram vexat; quod non solum pii populi scandalizentur, sed impii etiam barbari magni confessionis nostræ mysterium traducant, quia non solum prima ac potissima fides ab adversariis labefactetur, sed ea etiam, quam excogitarunt, statim ab iis evacuetur, opposita nova pessimæ hæreseos pravitate, ut de cætero ne illi quidem intelligant, quid ab illis crelatur aut existimetur, propter obstinatum propriarum opinionum eversionem. Quocirca omnium fere piorum sacerdotum et populorum contra eos clamores apostolica sedes accipiens, orantium atque obstantium, ne usque in finem catholicam Ecclesiam ab ipsis in periculum adductam negligamus, sed exsurgamus acriter, et immaculatam Christianam fidem diligenti paternarum et synodicarum traditionum observatione conservemus, nos omnes sacerdotali ordine convocavit, ut a nobis omnia adversariorum dogmata tractentur, et canonice per commentariorum acta judicentur, de quibus

opinionibus suis ad simpliciōres fallendos ausi sunt A dicere, hæc pietatis esse dogmata, quæ tradiderunt qui ab initio ipsi viderunt, et ministri fuerunt sermonis, quique deinceps eorum discipuli et successores fuere, catholicæ Ecclesiæ divinitus inspirati doctores, id est, sanctæ et œcumenicæ quinque synodi. Ad veritatis igitur ostensionem, et denudationem calumniæ adversariorum, absurdam illorum doctrinam, et piam sanctorum Patrum synodorumque prædicationem, adversa dilucide inter se comparantes, nec horum ad illa ullam convenientiam et cognationem invenientes, quemadmodum nec tenebris prorsus ad lucem, hæc, ut diximus, definiētes sancivimus, salutaria nempe sanctorum Patrum et synodorum decreta : illa vero omnes, ut piis definitionibus contraria et inimica, una voce damnavimus, ipsosque etiam hæreticos, prædictos nempe homines, una cum ipsorum expositione et præfata formula, orta ex suggestionē et pravo eorum dogmate, cumque omnibus, quæ pro iis acta scriptaque sunt, ut vestram in omnibus sine ulla macula felicem conversationem tueamur, quæ adversariorum scriptis gravatur. In quam ausi sunt religiosi Africae episcopi dicere, scribentes, quod mente consilioque regio vere excitati, memoratam piam formulam exposuistis, præcipientem de nimia observatione paulum sine damno remittere. Hæc autem scripserunt sanctis Patribus nullo modo auscultantes, quod in iis quæ ad Deum pertinent, inque divinis prædicationibus, id quod parum abest, paulumque mutatum est, non parvum tamen est duendum. Sed in eo vel maxime vestræ potestati labem, ut dictum est, inurere properarunt in eo quod illam formulam præter exactam rationem esse testati sunt, et scripto aliis significarunt. Quorum in his nequitiam et fraudem aversantes, cum his ipsis et eorum hæresim canonicè damnavimus, ubique omnibus et ante omnes vestræ divinitus stabilitæ serenitati notum facientes per ea quæ synodice a nobis pro orthodoxa fide in præsentia acta sunt, quod duas ejusdem et unius Christi Dei edicunt theologi naturas sive substantias confiteri, secundum hypostasim unitas inconfuse et indivise : et duas juxta naturam voluntates, duasque juxta naturam operationes, divinam et humanam, increatam et creatam conjuncte unitas, ad veram confirmationem, quod Deus natura perfectus, et homo natura itidem perfectus, idem proprie est, et unus Christus ac filius ; quodque omnes sanctis Patribus contravenientes hæretici, quique confessione, quique divisione propriis dogmatibus deprivati sunt, impie unam in eo voluntatem et unam operationem sunt confessi, alii quidem ut per inane nomen speciem, alii vero ut per nudam nominum similitudinem, sive per puram ambiguitatem, magnum incarnationis Christi mysterium temerarie reprobarent. Unde nos ad pietatem vestram confugientes, ut utroque tum paternorum piorumque decretorum, tum sanctorum hominum ac dogmatum differentiam ve-

σίας διδάσκαλοι, ταυτὸν δὲ λέγειν, αἱ ἀγίαι καὶ οἰκουμνικαὶ πέντε σύνοδοι· διὰ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας καὶ ἀπογύμνωσιν τῆς τῶν ἐναντίων συκοφαντίας, τὰ τούτων ἄτοπα δόγματα, καὶ τὰ τῶν ἁγίων Πατρῶν τε καὶ συνόδων εὐσεβῆ κηρύγματα κατὰ διαστολὴν εὐκρινῶς παραθέμενοι, καὶ μηδεμίαν εὐράμενοι τούτων πρὸς ἐκείνα συγγένειαν, ὡσπερ οὐδὲ ἀκότους παντελῶς πρὸς τὸ φῶς· τὰ μὲν, ὡς ἔφαμεν, ἕριστικῶς ἐκυρώσαμεν, ἦγουν τὰ σωτήρια τῶν ἁγίων Πατρῶν τε καὶ συνόδων θεσπίσματα· τὰ δὲ συμφώνως κατεκρίναμεν ἅπαντες, ὡς ἐναντία τῶν εὐσεβῶν ὄρων ὑπάρχοντα καὶ πολέμια, καὶ αὐτοὺς τε τοὺς αἰρετικούς ἦγουν τοὺς εἰρημένους ἄνδρες μετὰ τῆς ἐξηγήσεως αὐτῶν, καὶ παρὰ διδαχῆς γινομένης ἐκλήσεως καὶ τοῦ ρηθέντος τύπου καὶ πάντων τῶν ὑπὲρ αὐτῶν πεπραγμένων αὐτοῖς γεγραμμένων, ἵνα τὴν ὑμετέραν ἐν πᾶσιν ἀκληίδωτον διαφυλάξωμεν ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἐγγράφως βαινομένην. Καθ' ἧς καὶ λέγειν ἐτόλμησαν τοῖς κατὰ τὴν Ἀρχαίην ἐκλήσειν ἐπισκόποις, ἐπιστέλλοντες, βασιλικῶ πρὸς ἀλίθειαν ἐρονηματί τε καὶ βουλευματί διαναστάτες τὸν ἐρημένον εὐσεβῆ τύπον ἐξέθεσθε, τῆς ἄγαν ἀκριείας ἀβλαβῶς ἐδοῦναι μικρὸν διαγορεύοντα. Ταῦτα δὲ γεγραφήκασι, οἷα μηδαμῶς τῶν ἁγίων Πατρῶν ἐπακούσαντες, ὡς οὐ μικρὸν τὸ παρὰ μικρὸν ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ καὶ Θεοῦ ὑπάρχει κηρῦμασιν. Ἄλλ' ἔσπευσαν ἐν τούτῳ δὴ μάλιστα τὴν οἰκίαν, ὡς ἐρηται, τῷ ὑμετέρῳ γράτει προστρίψασθαι λώην. ἐν τῇ παρὰ τὴν ἀκριβειαν ἔχειν αὐτῆς τὸν τύπον μαρτυράσθαι, καὶ ἄλλους ἐγγράφως κατασημανεῖν ἂν τὴν ἐπὶ τούτοις αὐτοῖς καὶ τὴν αἵρεσιν αὐτῶν κανονικῶς κατεκρίναμεν· πεναταχοῦ τοῖς πᾶσι καὶ πρὸ πάντων τῇ ὑμετέρᾳ θεοσθηρίκῳ γαλήνῃ γνωρίσαντες διὰ τῶν συνοδικῶς ἡμῖν ὑπὲρ τῆς ἐρροδόξου πίστεως ἐπὶ τοῦ παρόντος πραχθέντων ὡς δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ κηρύττουσιν οἱ θεολόγοι τὰς φύσεις, ἦγουν οὐσίας ὁμιλοῦσιν, καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένας ἀσυχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, καὶ δύο τὰς κατὰ φύσιν θελήσεις καὶ δύο τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, θεϊαν καὶ ἀνθρωπίνην, ἄκτιστον καὶ κτιστήν, συμφυῶς ἡνωμένας, εἰς πίστωσιν ἀληθῆ τοῦ Θεοῦ φύσει τέλειον καὶ ἄνθρωπον φύσει τέλειον τὸν αὐτὸν κυρίως ὑπάρχειν, καὶ ἓνα Χριστὸν καὶ Υἱόν, καὶ ὅτι πάντες οἱ αἰρετικοὶ τοῖς ἁγίοις ἀντιβρόπως ἴοντες Πατέραςιν, οἱ τε τῇ συγχύσει καὶ τῇ διαιρέσει τῶν οἰκείων δογμάτων καταβλαρέντες, μίαν θέλησιν καὶ μίαν ἐνεργείαν ἐπ' αὐτοῦ δυσσεβῶς ὁμολόγησαν· οἱ μὲν, ἵνα διὰ κενῆς φαντασίας, οἱ δὲ ἵνα διὰ ψυχῆς ὁμωνυμίας, τὸ μέγα τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ μυστήριον προπετῶς ἀθετήσωσιν. Ὅθεν ἡμεῖς, οἱ τῆς ὑμετέρας πρόσφυγες εὐσεβείας, ἵνα τὴν ἑκατέρων, τούτεστι τῶν τῆς εὐσεβείας πατρῶν καὶ ὄρων καὶ τῶν ἀσεβῶν ἀνδρῶν καὶ δογμάτων τῇ ὑμετέρῳ γράτει τὴν διαφορὰν εὐκρινῶς παραστήσωμεν, αὐτὰ τὰ παρ' ἡμῶν συνοδικῶς πραχθέντα, μετὰ τῆς τούτων πρὸς τὴν ἑλλάδα φωνῆν ἐρμηνείας ἀποστείλαμεν, δεόμενοι καὶ παρακλοῦντες, τούτους ἐπεικῶς ἐντυχεῖν ἀξιούσαν τὴν θεόσφοον ὑμῶν γαλήνῃτητα· νόμοις μὲν εὐσεβείας τοὺς εἰρημένους αἰρετικούς μετὰ τῆς αὐτῶν αἵρέσεως, καταδικάσαι· λόγοις δὲ θεοσεβείας, μόνην σὺν ἡμῖν κυρώσας τοῖς ἐλαχίστοις, τὴν τῶν ἁγίων Πατρῶν τε καὶ συνόδων ἐρροδόξον ὁμολογίαν· εἰς σύστασιν μὲν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀσφάλειαν δὲ τῆς φιλοχρίστου καὶ δουλειᾶς

* Lege διὰ ψίλης, ut recte in Latino, per nudam, HARD.

ἡμῶν πολιτείας. Ἐπειδὴ συνακαμαίειν εἰσὶ πῶς αἰεὶ τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει, καὶ ἡ τῆς πολιτείας συντηρήσις. Συνεκπολεμήσει γὰρ τῷ ὑμετέρῳ κράτει δικαίως τοὺς πολέμιους ὁ παρὰ τῆς ὑμετέρας γαλήνης ὀρθῶς πιστευόμενος Κύριος, ὀκλοποιῶν τὴν κτίσιν, εἰς ἄμυναν τῶν ἐχθρῶν. Ἐνδύσει γὰρ θώρακα δικαιοσύνης τὸ εὐσεβὲς ὑμῶν κράτος, καὶ περιετίσει αὐτῷ κόρυθα, κρίσει ἀνυπόκριτον. Παρήξει τε ἑσπίδα ἀκαταμάχητον ὁσιότητα, πρὸς τὸ ὑποτάξαι ὑπὸ τοῦς πύδας αἰτοῦ, πάντα τὰ βάρβαρα φύλα, τὰ τοὺς ἐπὶ τοὺς θελοῦσα, καὶ νεκροφόνον ἀναδείξει ταῖς κατὰ πάλιν ὁμοίως καὶ ἀνδρῶν ἀτιθέσσαν ἀρίσταις ἀνδραγαθίαις, καὶ γήρας ὁσίων καμάτων τὴν εἰωνίαν μετὰ τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων κληρουμένων, ἀπόλαυσιν τε καὶ ἀνάταυσιν. Τὴν εὐσεβεστάτην τοῦ δεσπότητος βασιλείαν, ἡ ἄνωθεν χάρις διαφυλάσσει, καὶ πάντων τῶν ἰθῶν τοὺς ἀυχίνας αὐτῷ ὑποτάξει.

elyceum præbebit, inexpugnabilem religionem, ad subijciendum pedibus ejus barbaras omnes gentes, quæ bella volunt, utque victorem efficiat, rebus contra vitia pariter et homines feros præclare gerendis, et religionum laborum præmium reddat, æternam cum sanctis, qui a sæculo sunt, fruitionem et quietem. Pissimum Domini imperium superna gratia custodiat, et omnium gentium cervices ei subdat.

Μαξιμος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Ἀκουλεῖα ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας τῇ παρεῦση ἀναφορᾷ τῇ παρ' ἡμῶν γενομένη ὑπέγ.

Δεουσδέδτε ἐπίσκοπος Καρλίτιως, ὁμοίως.

Μαῦρος ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κεσενῇ ἁγίας Ἐκκλησίας, τὸν τόπον ἀναπληρῶν Μαύρου τοῦ ἱεροῦ ἐπισκόπου τῆς ἐν Ραβέννη ἁγίας Ἐκκλησίας τῇ παρεῦση ἀναφορᾷ καὶ παρ' ἡμῶν γενομένη ὑπέγραψα.

Δεουσδέδτε πρεσβύτερος τὸν τόπον ἀναπληρῶν Μαύρου τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου τῆς ἐν Ραβέννη ἁγίας Ἐκκλησίας τῇ παρεῦση ἀναφορᾷ καὶ παρ' ἡμῶν γενομένη, ὑπέγ.

καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσκοποι τῆς συνόδου, ὁμοίως.

A stræ potestati aperte exhiberemus, hæc a nobis synodice acta una cum eorum Græca interpretatione misimus, orantes atque hortantes serenitatem vestram divinæ sapientiæ deditam, ut hæc diligenter legere dignetur, pietatisque legibus memoratos hæreticos una cum eorum hæresi condemnet, ac religionis divinæ rationibus solam nobiscum, qui minimi sumus, sanctorum Patrum et synodorum orthodoxam confessionem sanciat, ad catholicæ Ecclesiæ commendationem et laudem, et ad incolumitatem reipublicæ vestræ, Christum amantis, ipsique servientis. Solet enim una cum orthodoxa fide status reipublicæ florere, ac vestræ potestati merito hostes subjugabit Dominus, a vestra serenitate recte creditus, ad vindictam inimicorum creaturam armans.

B Induet enim lorica justitiæ pietatem vestram, galeaque muniet, judicio vero ac simulationis experte, et subijciendum pedibus ejus barbaras omnes gentes, quæ bella volunt, utque victorem efficiat, rebus contra vitia pariter et homines feros præclare gerendis, et religionum laborum præmium reddat, æternam cum sanctis, qui a sæculo sunt, fruitionem et quietem. Pissimum Domini imperium superna gratia custodiat, et omnium gentium cervices ei subdat.

Maximus episcopus sanctæ Dei Aquileiensis ecclesiæ, præsentī a nobis factæ relationi subscripsi.

Deusedit episcopus Caralitanus, similiter.

Maurus peccator et indignus episcopus sanctæ ecclesiæ Cæsena, locum implens Mauri sancti episcopi sanctæ ecclesiæ Ravennæ, præsentī relationi a nobis factæ subscripsi.

Deusedt presbyter, locum implens Mauri sanctissimi episcopi sanctæ ecclesiæ Ravennæ, præsentī relationi a nobis factæ subscripsi.

Et cæteri episcopi synodi similiter.

EPISTOLA IV,

AD ECCLESIAM CARTHAGINENSEM.

Probat fidei confessionem, quam miserant; ad eandem tuendam ipsos excitat: acta concilii Lateranensis contra Monothelitas exponit.

Τῷ κατὰ συμφωνίαν πνευματικῆν ἐκλεκτῷ γενομένῳ τῆς κερθαγενήσιων καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὸν τιλοῦσιν ἐπισκόποις καὶ κληρικοῖς καὶ φιλοχριστοῖς ἱαῖς, Μαρτίνος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ κατὰ χάριν αὐτοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ῥωμαίων ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

Πᾶσα μὲν ἀρετὴ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, συναύξειν εἰσὶ πῶς τοῖς ἐναρίτοις, τὴν πρὸς ἀλλήλους εὐγενεστάτην στοργήν, οἰκειότητι γνώμης θεοφιλοῦς καὶ πολιτείας ἄλυτον ἐν ἑαυτοῖς συντηροῦσιν αἰεὶ, τὸν τῆς ἀγάπης δεσμόν. Ὅ δι τῆς πίστεως λόγος, οἷα βίβρα τις ὑπάρχων καὶ πυθμὴν τῶν ἀρετῶν, ὅλοις καὶ αὐτῷ τῷ ὑπὲρ πάντας Θεῷ, τῶς εἰς αὐτὸν ὀρθοδόξως πιστεύοντας, πνευματικῶς ἀνακίρησαι. καὶ τοσοῦτον ἐνίξει κατὰ τὸν συμφώνως πρεσβευόμενον αὐτοῖς ὄρον τῆς πίστεως, ὥστε καὶ ἀπ' ἀλλήλων μᾶλλον ἢ ἑαυτῶν τούτων ἕκαστον ἐπιγινώσκσθαι παρασκευάζειν κατὰ τὴν ἀδιαίρετον χάριν τοῦ Πνεύματος. καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ σαφῶς ἡμεῖν ἡ φίλος τῶν Πράξεων,

Electo spirituali consensu catholicæ Carthaginensium ecclesiæ, et omnibus qui ei subsunt, episcopis, clericis, populisque Christi amantibus, Martinus servus servorum Dei ejus gratia episcopus sanctæ catholicæ et apostolicæ Romanæ ecclesiæ.

Omnis quidem virtus, dilecti fratres, bonis viris inter se conciliare solet generosissimum amorem. qui necessitudine religiosæ mentis et conversationis indissolubile charitatis vinculum semper in se conservant. Fidei vero verbum, sicut radix quædam ac fundamentum virtutum, universos universis, atque ipsi, qui super omnes est, Deo, eos qui orthodoxe in eum credunt, spiritualiter contemperat, eosque juxta regulam fidei, quæ una voce ab iis prædicatur, sic unit, ut omnes ab invicem magis quam a seipsis cognosci faciat, per indivisibilem Spiritus gratiam. Atque hoc nobis aperte Actorum liber testatur hoc

modo manifeste prædicans : *Multitudinis autem credentium erat cor unum et anima una. Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri, et gratia magna erat in omnibus illis* (Act. iv). Unde his ipsis, id est, fide ac virtute, vinculum charitatis vos quoque, fratres, habere cognoscentes, et erga nos, et ad invicem, atque ad bonorum fontem Dominum nostrum ac Deum Jesum Christum quæque præterea confessionis conjunctione, ultro citroque quasi transferendo, facile nobis subministratur, ad declarationem piorum, qui in mentibus nostris sunt, sensuum; vos merito de sincero corde amplectimur, cum maxime, tanquam perennes lucernas, confessionis vestræ characteres nobis expresseritis, sive huic apostolicæ sedi, per synodales litteras vestras, quos ^a in nobis Spiritus sanctus informavit per Ecclesiæ catholicæ oratorem, gloriosum nempe Augustinum; quibusque cum vos patrissare compererimus, et universum in vobis doctoris decus in vestris piissimis dogmatibus efferre atque exprimere, necessario his beati Jeremiæ verbis vos omnes collaudamus : *Recordatus sum misericordiæ adolescentiæ tuæ, et dilectionis perfectionis tuæ* (Jerem. 11, juxta LXX). Adolescentiam appellans, misericordiæ vigorem, sive fidei radicem, sicuti a sancto Paulo dictum est : *Credere enī primum oportet accedentem ad Deum, quod est, et quærentibus se retributor* (Hebr. xi). Dilectionis vero perfectionem, impletionem mandatorum. *Nam qui diligit me, inquit Dominus, mandata mea servabit* (Joan. xv); et : *Ego et Pater ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus*. Unde et in virum perfectum et in mensuram ætatis plenitudinis Christi pervenient ii qui hæc secundum vos studiosè servant. Horum igitur et nos cum virtute conjunctorum insigniumque dogmatum memores, non infructuosum effecimus vestrum æmulandum consensum, sed per spiritualem in altari intercessionem Deo tanquam dona offerentes eorum quæ a vobis synodaliter gesta sunt, manifeste exultantes, et intercedentes pro salute vestra, ea Domino obtulimus in odorem suavitatis, sive ostensionem sinceræ in ipsam confessionis, ac per utilem eorum recitationem vos præcones veritatis ubique omnibus exhibuimus. Odor erit enim vitæ ex vita iis qui nostram fidem aperte imitantur. Ut autem hujusmodi nostri sacrificii pretiosum opus vobis quoque ipsis penitus certum faceremus, ea quæ in præsentia a nobis gesta sunt, continentia, sicuti dictum est, vestrorum sermonum splendorem et coruscationem una cum nostris encycliis litteris ad vos misimus per Theodorum et Leontium religiosos monachos sanctæ Lauræ, ut scienter intuentes nostra dogmata (nostra enim, secundum indivisam Spiritus communionem vestra sunt), id est, apostolicas et paternas Ecclesiæ catholicæ prædicationes, dicatis, et ipsi, in divina agnitione facti, nequaquam in excessu mentis, verum semper mentibus vigilantes : *Hoc nunc os ex osibus nostris, et caro de carne nostra* (Gen. 11);

Α οὗτω διαρρήδην κηρύττουσα· Τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευόντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία, καὶ δυνάμει μεγάλῃ ἀπεδίδουν οἱ ἀπόστολοι τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ τῆς ἀναστάσεως. Χάρης τε μεγάλη ἦν ἐπὶ πάντας αὐτούς. Ὅθεν τούτοις αὐτοῖς, τουτίστι πίστει καὶ ἀρετῇ, τὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης καὶ ὑμᾶς, ἀδελφοί, κακταμένους γινώσκοντες· πρὸς ὑμᾶς τε καὶ ἀλλήλους καὶ τὴν πυγαίαν τῶν ἀγαθῶν αἰτίαν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἔτι δὲ πρὸς· τούτους πάλιν τῷ συγγενεῖ τῆς ὁμολογίας πορθμοῦ δίκην εὐκόλως ἡμῖν ἐξυπηρετομένους εἰς τὴν τῶν κατὰ ψυχὴν εὐσεβῶν νοημάτων φανέρωσιν, εἰκότως ὑμᾶς ἐγκαρδίως γησιώτερον ἀσπαζόμεθα· μάλιστα καθάπερ λαμπτήρας ἀειφανεῖς τοὺς χαρακτῆρας τῆς ὑμετέρας ὁμολογίας ἐνσημνημαμένων ἡμῖν, ἦγουν τῷ καθ' ὑμᾶς ἀποστολικῷ θρόνῳ διὰ τῶν ἡμετέρων συνοδικῶν γραμμάτων, οὓς ἐν ὑμῖν ἐμόρφωσε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ ῥήτορος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· Δύγουστίνου λέγω τοῦ περιδούλου. Δι' ὧν πατρώζοντας ὑμᾶς ἐ·ράμενοι καὶ ὄλον ἐφ' ἑαυτῶν τὸν τοῦ διδασκάλου κόσμον ἐν τοῖς εὐσεβέσειν ὑμῶν ἐπικοιμηζόμενους τε καὶ χαρακτηρίζοντας δόγμασιν, ἀναγκάσιως τοῖς τοῦ μακαρίου Ἱερεμίου ῥήμασι, πάντας ὑμᾶς ἀνευφημοῦντες λέγομεν· Ἐμνήσθητι ἐλέους νεότητός σου καὶ ἀγάπης τελειώσεώς σου· νεότητα λέγουσ ἐλεῶν τῶν ἀμάρτων, ἦγουν τὴν ῥίζαν τῆς πίστεως, κατὰ τὸ εἰρημίνον τῷ ἁγίῳ Παύλῳ· Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ πρῶτον τὸν προερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισταποδότης γίνεται. Ἀγάπην δὲ τελειώσεως, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν. Ὁ γὰρ ἀγαπῶν με, φησὶν ὁ Κύριος, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει, κἀγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐλεήσει ὑμᾶς καὶ μισὴν παρ' αὐτῷ ποιήσωμεν. Δι' ὧν καὶ εἰς ἄνδρα τελειὸν εἰς μέτρον δικαιοσύνης τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ κατακτώσιν οἱ ταῦτα καθ' ὑμᾶς σπουδαίως φυλάσσοντες. Τούτων τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τῶν ἐναρέτων ὑμῶν καὶ ἐπισήμων δογματῶν μνησθέντες, οὐκ ἄκαρπον ὑμῶν τὴν εὐχέλωντο συνδρομὴν ἐποιήσαμεν. Ἀλλ' ὡσπερ δῶρα τῷ Θεῷ προσκομιζόντες διὰ πνευματικῆς ἐντελέχειας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ τῶν παρ' ἡμῖν συνοδικῶς πρᾶχθέντων ἐναργῶς ἐπαγαλλόμενοι καὶ κατατάξαντες ὑπὲρ τῆς ὑμῶν σωτηρίας ταῦτα τῷ Κυρίῳ προσκομίσαμεν εἰς ὁσμὴν εὐωδίας, ἦγουν ἀπόδειξιν τῆς εἰς αὐτὸν εὐκρινούς ὁμολογίας, κήρυκας ὑμᾶς ἀληθείας πανταχοῦ τοῖς πᾶσι παραστησάμενοι, διὰ τῆς αὐτῶν ἐπιωφελούς ἀναγνώσεως. Ὅσμη γὰρ ἔσται ζωῆς ἐκ ζωῆς τοῖς τῶν ἡμετέρων πίστιν ἐναργῶς μμουμένοις. Ἴνα δὲ τῆς τοιαύτης ἡμῶν ὑπὲρ ὑμῶν ἱερουργίας τὸ τίμιον ἔργον καὶ ὑμῖν αὐτοῖς ἐν πληροφορίᾳ πάσῃ ποιήσωμεν, αὐτὰ παρ' ἡμῶν Δ ἐπὶ τοῦ παρόντος πρᾶχθέντα συνειλημμένοι ἔχονται καθὼς εἰρηται τοῦ διανγίς ἦτοι τὸ μαργαρωδες τῶν ὑμετέρων λόγων, μετὰ τῆς ἐγκυκλίου ἡμῶν ἐπιστολῆς, πρὸς ὑμᾶς ἀπεστειλάμεν διὰ Θεοδώρου καὶ Λεοντίου τῶν εὐλαδῶν μοναχῶν τῆς εὐαγούς λαύρας, ἵνα τοῖς ἡμετέροις ἐπιστημόσις ἐνατενίσαντες δόγμασιν (ὑμῶν γὰρ εἰσι τὰ ἡμέτερα κατὰ τὴν ἀδιαίρετον κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος), ταυτὸν δὲ λέγουσ, τοῖς ἀποστολικῶς καὶ πατρικῶς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας κηρύγμασιν, εἴπητε καὶ ἡμεῖς ἐν ἐπιγνώσει θεῖα γενόμενοι, μὴ ἐκστάσιν ὄλων κατὰ ψυχὴν, ἀλλὰ γρηγοροῦντες αἰὶ τῇ διανοίᾳ· Τοῦτο οὖν ὁστούσιν ἐκ τῶν ὁστῶν ἡμῶν, καὶ σάρξ ἐκ τῆς σαρκὸς ἡμῶν· ἄτε δὴ τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας νοημάσι τε καὶ ῥήμασι διὰ πάντων εὐρίσκοντες· συγγενεῖάν τε καὶ

^a Gr., in vobis, recte. HARRD.

σύνπνιας. Ἄυτα κληθήσεται πίστις ἀληθῆς προγεγνω-
 υῖνα μὲν τῷ Θεῷ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φανερωθεῖσα
 δι' ἡμῶν, καὶ χρισθεῖσα πᾶσιν ἡμῖν τοῖς εἰς αὐτὸν
 ὁρ' ὀδῶς πιστεύουσιν, ὅτι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀληθῶς πιστευο-
 μένου Χριστοῦ λαβθεῖσα διὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος,
 δεδωρηται πρὸς περιποίησιν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. Δι'
 ἐν οὐ μόνον πατέρα καὶ μητέρα καταλείπει πάντως ὁ
 εἰσελθὼν καὶ ὀρθόδοξος ἄνθρωπος, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑαυτοῦ
 ψυχὴν, καὶ αὐτὴ μόνη προσκολληθήσεται κατὰ τὴν ἀπαθῆ
 τὴ γὰρ ἄμμεμπτον τῆς πατρικῆς διδασκαλίας ἐνότητά.
 Τὸ γὰρ μυστήριον τοῦτο μέγα ἴσθιν, ἐγὼ δὲ λέγω, φη-
 σὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος, εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλη-
 σίαν. Κατανοήσατε οὖν, ἀγαπητοί, τὴν κλήσιν ὑμῶν βί-
 βαιως ταύτην ζυλάσσοιτες, καθὼς αὐτὴν παρελάβετε, διὰ
 τῶν εἰρημίων ἁγίων Πατρῶν, καὶ τῶν οἰκουμεικῶν πέντε
 συνόδων· ἐπειδὴ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς συνοδικῶς ὑπὲρ ὑμῶν
 κροαίρηται, καρποροῦσαι ταύτην τῷ Θεῷ προσιτρέψασθε,
 τὸν ὑμῖν ἡμῖν δὲ ὧν συνοδικῶς γεγραμμένα ζῆλον ἐπι-
 δεϊζόμενοι. Μὴ οὖν τῆς οἰκειᾶς ὁμολογίας παραβάται γε-
 νηθῶμεν, δι' ἑσπέρων ἢ ἀπάτην τῶν ὡς εἰκὸς προβαλλόντων
 ἢ παρεξόντων ἡμᾶς, ἵνα μὴ τῆς παραβασίας εἰσπραχθῶμεν
 ἐν αἰρέσει χρίσει; εἰς αἰῶνας αἰῶνων τὸν λόγον. Εἰ γὰρ ὁ δι'
 ἀγγέλων λαληθεὶς λόγος ἐγένετο βίβαιος καὶ πᾶσα παράβα-
 σις καὶ παρακοή ἔλαβεν ἐνδικον μισαποδοσίαν, πῶς ἡμεῖς
 ἐκπερξόμεθα τολικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας; Ἦτις ἀρ-
 χὴν λαβοῦσα λαλεῖσθαι διὰ τοῦ Κυρίου, ὑπὸ τῶν ἀκουσάντων,
 ἤσαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν καθέξης αὐτοῦ μαθητῶν,
 εἰς ἡμᾶς ἰδιδαιώθη, ἐπιμαρτυροῦντος τοῦ Θεοῦ σημείους
 καὶ τέρασιν καὶ ποιμαίαις δυνάμεισι, καὶ Πνεύματος ἁγίου
 μερισμοῖς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ γραφικαῖς καὶ λογικαῖς ἀπο-
 δεῖξεισι, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς, οἷς τὸ κήρυγμα τῆς ἀληθείας
 πιστώσαντο χρόνοις τοσοῦτοις. Ὅπερ καὶ ἡμεῖς συνο-
 δικῶς ἐκρούσαμεν εἰς σύστασιν μὲν τῆς καθολικῆς Ἐκ-
 κλησίας, κατακρίσιν δὲ τῶν ταύτων παλαιῶν καὶ νῦν πολε-
 μεσάντων αἰρετικῶν, καὶ μάλιστα, τῶν ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς
 ἀναφυόντων χρόνων, Θεοδώρου φαιμένου τοῦ γενομένου τῆς
 Φαράν ἐπισκόπου, καὶ Κύρου τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ Σεργίου
 τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων,
 τῶν μὲν ἄχρι τίλους οὐ μετανοησάντων, τῶν δὲ, μέχρι
 τῆς σήμερον, τὴν αἴρεσιν ἰταμῶς ἐκδικούντων, καὶ διὰ
 τοῦτο ποτὶ μὲν μίαν, ποτὶ δὲ παντελῶς οὐδεμίαν θέλησιν
 καὶ ἐνέργειαν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἀσε-
 βεῖς αἰρετικούς, ἀνοήτως ὁμολογούντων, ἀνταλλαξαμένων
 τῆς ὀρθοδόξου τῶν Πατρῶν πίστεως, τὰς ἐπινοηθείσας αὐ-
 τοῖς καὶ ἐξ εἰσπρήσεως αὐτῶν γεγεννημένας κατὰ τῆς κα-
 θολικῆς Ἐκκλησίας ἐκθίσεις καὶ τύπους. Ἐξ ὧν οὐκ ἄθωο-
 θήσονται τῆς ἐπικαιμένης αὐτοῖς ἐκ τῶν ἁγίων Πατρῶν τε
 καὶ συνόδων φοβερᾶς ἀπειλῆς, μᾶλλον δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ
 φοβερωτάτης κρίσεως. Τί γὰρ εὑροσαν ἐν τῇ ὀρθοδόξῃ
 πίστι πλεμμελίῃ, ὅτι ἀπίστουσαν μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ,
 λέγει Κύριος, καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων καὶ
 ἐματαιώθησαν. Οὐ γὰρ εἶπον οἱ ἱερεῖς αὐτῶν, Ποῦ ἔστι
 Κύριος, καὶ οἱ ἀντεχόμενοι τοῦ νόμου μου οὐκ ἠπίσταν-
 τὸ με, καὶ οἱ ποιμένες ἠσέθον εἰς ἐμὲ, καὶ οἱ προφῆται
 αὐτῶν προεφῆτεον τῇ Βάβυλ, καὶ ὅπως ἀνωφελῶν ἐπο-
 ρεύθησαν. Διὰ τοῦτο κριθήσομαι πρὸς αὐτοὺς, λέγει Κύ-
 ριος· Νοήσατε γὰρ σφόδρα καὶ ἴδετε, εἰ γέγονε τοιαῦτα, εἰ
 ἀλλάξονται ἔθνη θεοὺς αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσὶ θεοί. Ὁ δὲ
 λαὸς μου ἠλλάξαντο διὰ τῆς ἀπίστεως τῶν εἰρημίων ἀνδρῶν,

A eandem quippe in sensibus verbisque veritatis co-
 gnationem per omnia et conspirationem invenientes.
 Hæc vera fides vocabitur, Deo quidem ante omnia
 sæcula præcognita, nunc vero propter nos manife-
 stata, nobisque omnibus, qui in ipsum orthodoxe
 credimus, donata; quod ab ipso, qui vere creditur,
 Christo accepta, per salubrem prædicationem data
 est in salutem animarum nostrarum, propter quam
 non solum patrem et matrem omnino derelinquet
 pius homo et orthodoxus, sed suam etiam ipsius ani-
 mam, eique soli adhaerebit per integram et inculpa-
 tam paternæ doctrinæ unitatem. *Mysterium enim hoc
 magnum est. Dico autem,* ait divinus Apostolus, i :
Christo et in Ecclesia (Ephes. v). Cognoscite igitur,
 dilectissimi, vocationem vestram, firmiter hanc cu-
 stodientes, sicut eam per memoratos sanctos Patres,
 et universales quinque synodos accepis is; quando-
 quidem et nos ipsos, ut ante a nobis dictum est, hor-
 tati estis hujus fructum offerre Deo, vestrum nobis
 per ea quæ synodaliter scripsistis zelum demou-
 strantes. Ne simus igitur propriæ confessionis præ-
 varicatores per coactionem vel per fraudem eorum
 qui nos, ut verisimile est, vel impetunt, vel tentant,
 ne in die iudicii rationem prævaricationis in
 sæcula sæculorum reposcamur. « Si enim qui per
 angelos dictus est sermo, factus est firmus, et omnis
 prævaricatio et inobedientia accepit justam mercedis
 retributionem, quomodo nos effugiemus, si tantam
 neglexerimus salutem? quæ cum initium accepisset
 emarrari per Dominum, ab eis qui audierunt, nempe
 a sanctis apostolis, ac deinceps ab eorum discipulis
 [Vel, ac ejus discipulis], in nos confirmata est, con-
 stantem Deo signis, et potentis et Spiritus sancti
 distributionibus. » Enim vero et demonstrationibus
 tum ex scriptura, tum ex argumentis, ac iis plane
 omnibus quibus veritatis præconium tam multis
 temporibus Patres confirmarunt, quod et nos syno-
 daliter sanximus, ad stabilimentum et commendationem
 Ecclesiæ catholicæ, damnationem vero hæreticorum,
 qui et olim et nunc eam oppugnarunt, eorumque
 præsertim qui temporibus nostris exorti
 sunt : Theodori, inquam, qui Pharan fuit episcopus,
 et Cyri, qui Alexandriæ, et Sergii, qui Constantinopolis,
 ejusque successorum, quorum alii usque in finem
 non pœnituerunt, alii ad hanc diem usque hæresim
 pertinaciter defendunt; et idcirco aliquando unam,
 aliquando vero nullam prorsus voluntatem et
 operationem divinitatis atque humanitatis Domini
 nostri Jesu Christi juxta impios, qui eos præcesserunt,
 hæreticos constituentur : commutantes ortho-
 doxam Patrum fidem in eas quas excogitarunt, et
 contra catholicam Ecclesiam induxerunt, expositiones
 et formulas [Vel, ectheses ac typos]. Unde non
 immunes erunt ab ea, quæ ipsis irrogata a sanctis
 Patribus ac synodis est, horribili comminatione, vel
 potius a tremendo Dei iudicio. Quid enim in fide
 orthodoxa invenerunt iniquitatis? *Quia elongaverunt
 a me, dicit Dominus, et ambulaverunt post vanitatem,
 et vani facti sunt. Non enim dixerunt sacerdotes eorum,
 ubi est Dominus? et tenentis legem nescierunt*

me, et pastores prævaricati sunt in me; et prophetae prophetaverunt in Baal, et inutilia secuti sunt. Propterea adhuc iudicio contendam cum eis, ait Dominus. Considerate enim vehementer, et videte si factum est huiusmodi; si mutavit gens deos suos, et certe ipsi non sunt dii. Populus vero meus mutavit gloriam suam: de quo nihil ei proderit (Jerem. iv). Quocirca obsecramus vos, fratres dilectissimi, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate et mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate; unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae. Unus Dominus, una fides, unum baptismum (Ephes. iv); non deserentes collectionem vestram: perditio eorum non dormitat. Persuasi autem sumus de vobis, dilecti fratres, quod facilius putatis, cœlum et terram transire, quam iota unum, aut unum apicem, quod est divinitas ejus atque humanitas, mystice in figuram crucis formatae, iis qui proposita intellectualiter præcipiunt ex tradita nobis a sanctis Patribus et synodis fide, quam vos quoque litteris ad nos datis et synodaliter confessi estis; qua pie prædicastis, ipsum solum potentem Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum duas habere naturas in hypostasi inconfuse et indivise unitas, duasque naturales voluntates, ac duas naturales operationes, incretam et creatam, divinam et humanam, cohærenter unitas, ad demonstrandum eundem et unum Dominum nostrum ac Deum, perfectum in divinitate, et perfectum eundem in humanitate absque solo peccato esse, ut Deo et Patri consubstantialem secundum ejus divinitatem, et perpetuæ Virgini consubstantialem secundum ejus humanitatem, et totum eundem in propriis sempiternis ac principio, eundemque totum in nostris, in ultimis temporibus, sine diminutione ac sine phantasia. Nam in hac prædicatione divina firmiter fundamentum Ecclesiæ integrum stat, inconnsum signaculum habens veræ Patrum confessionis. Advertite igitur diligenter, fratres, ne quis desit gratiæ Dei, quæ per ipsos sanctos nobis tradita est, ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, ac per eam inquinentur multi, scientes quod non ad tractabilem et accensum ignem accessimus, sed ad Sion montem, et civitatem Dei viventis Jerusalem cœlestem, et multorum millium angelorum frequentiam, et Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cœlis, et iudicem omnium Deum, et spiritus iustorum perfectorum, et testamenti novi mediatorem Jesum, et sanguinem aspersionis melius loquentem quam Abel (Hebr. xii, 18, 22, etc.); et horribiliter ac minaciter redargentem eos qui orthodoxæ in ipsum fidei prævaricatores sunt. Propter quod remissas manus et soluta genua erigentes, et gressus erectos facientes pedibus nostris, ad bravium supernæ vocationis properemus, obliviscentes quidem hæreticus, qui post sensum suum ambulaverunt; ad Patres vero, qui ante nos in orthodoxa fide consummati

τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐξ ἧς οὐκ ὠφελήσεται. Διὸ παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε διὰ πάσης ταπεινοῦς ῥοσύνης καὶ πραότητος μετὰ μακροθυμίας ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ· σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος, ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης; ἐν σώμα καὶ ἐν πνεύμα καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ἡμῶν, εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, μὴ ἐγκαταλιπόντες τὴν ἐπισυναγωγὴν ἑαυτῶν, καθὼς ἔθος τισίν, οἷς τὸ κρέμα ἐκκαίει οὐκ ἔργει, καὶ ἡ ἀπόλεια αὐτῶν οὐ νοστᾷζει. Πειτεῖσθε δὲ περὶ ἡμῶν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὅτι ευκοτώτερον ἠγείσθεαι τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παρεῖθαι, ἢ ἰῶτα ἓν, ἢ ῥίαν κεραίας. Ὅπερ ἐστὶ θεότης τοῦ αὐτοῦ καὶ ἀνθρωπότης, σχήματι σταυροῦ τυπούμεναι μυστικῶς, τοῖς νοητῶς νοοῦσι τὰ παρακείμενα, ἐκ τῆς παραδοθείσης ὑμῖν ἐκ τῶν ἁγίων Πατρῶν καὶ συνόδων πίστεως, τῆς καὶ παρ' ὑμῶν ἐγγράφως πρὸς ἡμᾶς καὶ συνοδικῶς ὁμολογηθείσης, δι' ἧς εὐσεβῶς ἐκηρύξατε αὐτὸν τὸν μόνον δυνάστην Θεὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, δύο κεκῆσθαι φύσεις καθ' ὑπίστασιν ἡνωμένας ἀσυγχύτως καὶ ἀδικριέτως, καὶ δύο φυσικὰς θελήσεις, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας, ἄκτιστον καὶ κτιστὴν, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην συμφυῶς ἡνωμένας, ὡς ἀπόδειξις ἀληθῆ τοῦ, τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν, τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, μόνως δίχα τῆς ἁμαρτίας ὑπάρχειν, ὡς ὁμοούσιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ ὁμοούσιον τῇ ἀειπαρθένῳ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα, καὶ ὄλον τὸν αὐτὸν ἐν τοῖς ἰδιοῖς, ἀνάρχως καὶ αἰδίως, καὶ ὄλον τὸν αὐτὸν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐπ' ἐσχάτων τῶν αἰώνων ἀμειώτως καὶ ἀκαταστάτως. Ἐν τούτῳ γὰρ τῷ θείῳ κηρύγματι βεβαίως ὁ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλιος ἔστηκεν ἀρραχῆς, ἀσάλευτον ἔχων τὴν σφραγίδα τῆς ἀληθείας τῶν Πατρῶν ὁμολογίας. Σκεπήσατε οὖν ἀκριβῶς, ἠδελφοί, μὴ τις ὑστέρων ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δι' αὐτῶν τῶν ἁγίων παραδοθείσης ἡμῖν, μήτις ῥίζα πλερίας ἄνω φύουσα, ἐνοχλεῖ, καὶ δι' αὐτῆς μανθῶσι πολλοὶ γινώσκοντες, ὡς οὐ ψηλαφωμένῳ καὶ κεκαυμένῳ πυρὶ προσεληλύθαμεν Σιών ὄρει καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἰερουσαλὴμ ἑπουρανώ, καὶ μυριάσιν ἁγγέλων ἐν πανηγύρει, καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένοις, καὶ διαθήκῃ νέᾳ, μεσίτῃ Ἰησοῦ καὶ αἵματι βάντισμοῦ κρείττον λαλοῦντι περὰ τὸν Ἄδελ, καὶ ἐλέγχοντι φοβερῶς καὶ ἀποτόμως τοῖς παραβάταις γινομένους τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθοδόξου πίστεως· διὸ τὰς παριμένας χεῖρας καὶ τὰ παραλελυμένα γόνατα ἀνορθώσαντες, καὶ τροχίας ὀρθῶς ποιήσαντες τοῖς ποσὶν ἡμῶν, ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως σπεύδομεν, ἐπιλανθάνομενοι μὲν τῶν ὀπίσω τῆς ἑαυτῶν διανοίας πορευθέντων αἰρετικῶν, τοῖς ἔμπροσθεν τετελειωμένοις, ἡμῶν ἐν ὀρθοδόξῳ πίστει Πατράσιν ἐπεκτείνωμενοι, οἱ τινες ἡμῖν ἐλάλησαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ὡς ἀναθεωροῦντες τὰν ἔκθεσιν τῆς ἀναστροφῆς, μμεῖσθε τὴν πίστιν, ἧς χάριν ἀναφέρομεν θυσίαν αἰνήσεως διὰ παντὸς τῷ Θεῷ, τουτέστι καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ· τοιαύταις γὰρ θυσίαις εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. Βασιλείαν οὖν ἀσάλευτον παραλαβόντες, ἔχομεν χάριν δι' ἧς λατρεύομεν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετ' εὐλαθείας καὶ αἰδούς. Καὶ γὰρ ὁ Θεός ἡμῶν πῦρ καταναλισκὸν τοὺς ὑπεναντίους, ὃν ὡς φῶς ὄντα

κατὰ φύσιν ἀπρόσιτον, καὶ ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ * A
 χαρακτήρ τῆς πατρικῆς ὑποστάσεως, ἀξιοθρήνητε νῦν τε
 καὶ ὕστερον σὺν ἡμῖν κατείδν, ταυτὶν δὲ λέγειν, τοῖς ἀπ'
 αἰῶνος ἀγίοις διὰ τῆς εἰς αὐτὸν εἰλεπρνοῦς, καὶ ὀρθοδόξου
 πίστεως κληροδοτοῦντας κατ' ἐπαγγελίαν ὑμῖν, ἃ ὀφθαλμοῖς
 οὐκ εἶδε, καὶ οὐκ οὖν ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου
 οὐκ ἀνέβη, ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν,
 μεθ' οὗ τῷ πατρὶ σὺν τῷ ἀγίῳ πνεύματι, δόξα, τιμὴ,
 κράτος, προσκύνησις, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
 τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ciamini posterius nobiscum videre, id est, cum sanctis
 qui a sæculo fuerunt, per sinceram in ipsum et ὀρ-
 thodoxam fidem, sorte secundum promissum vobis distribu-
 entem quæ oculis non videt, nec auris audit, nec in cor
 hominis ascendit, quæ præparavit Deus diligentibus se;
 cui cum Patre et Spiritu sancto gloria, honor, potestas,
 adoratio nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA V,

AD IOANNEM EPISCOPUM PHILADELPHIÆ.

Constituit eum in Oriente vicarium cum potestate constituendi episcopos, et presbyteros, lapsosque ad fidem redeuntes in pristino dignitatis gradu collocandi; improbat Mucedonii et Petri electionem ab hæreticis factam; mittit acta concilii publicanda.

Ἰωάννη ἐπισκόπῳ Φιλαδέφειας Μαρτύρου δούλῳ τῶν B
 δούλων τοῦ Θεοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας αὐτοῦ καθολι-
 κῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος, ὃν περὶ σοῦ
 κατηχήθημεν, ἀγαπητὴ ἀδελφε, ἐκ τε τῶν πρὸς ἡμᾶς
 πρὸ σοῦ γραφέντων, καὶ ἐκ τῶν ἤδη πείρων λαβόντων,
 τῆς πατρικῆς σου κατὰ Θεὸν ἀγωγῆς* τουτίστι Στεφάνου
 τοῦ ἀγαπητοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν, καὶ συνεκδήμων αὐτῶν
 γνωμένων, ἐκ τῶν ἀπὸ θῆ μοναχῶν, τῆς τοῦ ἀγίου Θεο-
 δοσίου μονῆς. Ἐγνώρισαν γὰρ ἡμῖν ἐν ἐκείνοις ἔχειν σε
 τῶν σπουδῶν, ἐν οἷς τὸν ἐπίσκοπον ὑπάρχειν ὁ ἀποστο-
 λικὸς ὀρέεται λόγος, νηφάλιον, σώφρονα, κόσμιον, φιλό-
 ξενον, διδασκαλικόν, πρῶτον, ἄμαχον, ἀφιλάργυρον, τῆς ἰδίας
 Ἐκκλησίας καλῶς προϊστάμενον. Ταῦτα τοίνυν ἀκούσαν-
 τες, χάριν ἔχομεν τῷ Θεῷ, ᾧ λατρεύομεν ἐκ νεότητος
 ἡμῶν, τῷ δυναμώσαντι ὑμᾶς, σὺν πᾶσι τοῖς ἀγαπῶσιν C
 αὐτὸν, εἰς τὸ μέτρον τῆς τοιαύτης καταντήσαι θεοφιλοῦς
 ἀρετῆς* ἐπειδὴ τοῖς κατὰ πρόθεσιν κλητοῖς οὔσι, πάντα
 συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν, ὃς ἡμῖν καὶ πάντα τῆς θείας αὐτοῦ
 δυνάμεως, τὰ πρὸς ζῶην καὶ εὐσίβειαν δεδώρηται, διὰ
 τῆς ἐπερωσέως τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, ἰδίᾳ δόξῃ καὶ
 ἀρετῇ, δι' ὧν τὰ τίμια καὶ μεγάλα ἐπαγγέλματα δεδώ-
 ρηται, ἵνα διὰ τούτων γενώμεθα θείας κοινωνοὶ φύσεως,
 ἀποφύγοντες τὴν ἐν κόσμῳ ἐπιθυμίαν φθοράν. Οὕτω τοι-
 γαρῶν προβαίνουσιν ἐν Κυρίῳ, καὶ τῆς ἀναβάσεως εἰς
 αὐτὸν κοινωνοὶν, ἀπὸ δόξης πρὸς δόξαν, προτρέπομεν
 τὴν σὴν ἀγάπην, εὐλαβείσθε ἀδελφε, τὸν ἡμέτερον αὐτῷ
 τύπον πληρῶσαι, τουτίστιν ἐν τοῖς μέρεσι τῆς ἀνατολῆς,
 ἐν πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κεφαλαίοις* ἵνα ἐν τούτῳ
 μάλιστα θιόντως ἀναχωπηρήσης τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ,
 ὅ ἐστιν ἐν σοὶ διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ D
 τῆς ἡμέτερας ἀποστολικῆς τοποτηρησίας. Οὐ γὰρ ἔδωκεν
 ἡμῖν ὁ Θεὸς πνεῦμα δειλίας, ἀλλὰ δυνάμειος, καὶ ἀγάπης,

Joanni episcopo Philadelphiæ Marinus servus ser-
 vorum Dei, sanctæ ejus catholice et apostolicæ Ro-
 manorum Ecclesie episcopus.

Fidelis sermo, et omni acceptione dignus, quem
 de te accepimus, dilecte frater, et ex iis quæ ad nos
 a te scripta sunt, et ab iis qui experimentum jam
 ceperunt spiritualis tuæ secundum Deum conversa-
 tionis, Stephano nempe dilecto coepiscopo nostræ,
 et comitibus ejus, monachis mansionis sancti Theo-
 dosii. Notum enim fecerunt nobis studium te de iis
 habere, in quibus episcopus esse oportere apostoli-
 cus sermo determinat: *Sobrium, prudentem, ornatum,
 hospitalem, doctorem, modestum, non litigiosum, non
 cupidum, suæ Ecclesie bene præpositum (I Tim. III)*.
 Hæc igitur audientes, gratiam habemus Deo, cui ser-
 vivimus a juventute nostra, qui confortavit vos cum
 omnibus qui eum diligunt, ut ad mensuram perven-
 ritis hujusmodi Deo auabilis virtutis; quoniam iis qui
 secundum propositum vocati sunt, omnia cooperatur,
 qui nobis etiam omnia divinæ ejus virtutis, quæ ad
 vitam et pietatem pertinent, donavit per cognitio-
 nem ejus qui vocavit nos propria gloria et virtute;
 per quæ pretiosæ magnæque promissiones donatæ
 sunt, ut per hæc simus divinæ consortes naturæ,
 fugientes ejus quæ in mundo est concupiscentiæ cor-
 ruptionem. Sic igitur procedentem in Domino, et
 ascensiones ad eum facientem de gloria in gloriam,
 charitatem tuam exhortamur, religiosissime frater,
 nostram istic vicem implere, id est, in Orientis par-
 tibus, in omnibus ecclesiasticis functionibus atque
 officiis, ut in hoc maxime, sicut oportet, suscites
 gratiam Dei, quæ in te est per impositionem sacer-
 dotalis dignitatis, et nostræ apostolicæ vicis. Non

* Πρὸ χαρισμάτου. Накд.

enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed fortitudinis, et dilectionis, et prudentiæ (II Tim. 1), ad tollendam omnem hæresim, quæ verbo fidei adversatur, et ad omne vitium expugnandum, quod virtuti divinæ contrarium sit; ut sic prosperans in Domino, ea quæ desunt corrigas, et constituas per omnem civitatem earum quæ sedi tum Jerosolymitanæ, tum Antiochenæ, subsunt, episcopos et presbyteros, et diaconos: hoc tibi omni modo facere præcipientibus nobis ex apostolica auctoritate, quæ data est nobis a Domino per Petrum sanctissimum, et principem apostolorum, propter angustias temporis nostri, et pressuram genium, ne usque in finem in illis partibus deficiat sacerdotalis decoris eximius ordo, ac ne inde de cætero nostræ religionis magnum et venerandum mysterium ignoratur, si jam non sit sacerdos, et sacrificium aut spirituale libamen, quod jugiter Deo in odorem suavitatis pro salute populi offeratur. Nam oportet in hoc maxime tempore pastoribus spiritualibus frequentari ac muniri quæ ubique sunt Dei catholice Ecclesie, quo juxta ipsius Domini prædictiones, tribulationes propter peccata nostra venerunt, quales non fuerunt ab initio mundi usque modo, neque fient, cum quibus et magnæ scandalorum tentationes, ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Math. xxi). Quocirca ne differas omnimodo, dilecte, implere, juxta præceptum nostrum, episcopis, et presbyteris, et diaconis, quæ istis sunt catholice Ecclesie, qui per propriam eorum conversationem in omnibus bonis testimonium habeant. Oportet enim episcopum, sicut beatus Paulus dicit, sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum; sed hospitalem, benignum, prudentem, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, et eos qui contradicunt arguere; presbyteros sobrios, prudentes, sanos in fide, in dilectione, in patientia; diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes. Hoc enim faciens, et te ipsum salvabis, et rationabiles Dei greges, incursum effugientes luporum, hujusmodi sacerdotum diligentia. Dolor enim mihi est magnus, et incessabilis molestia cordi meo, quoadusque per vestrum in Christo studium, hoc opus absolutum videam, quando quidem hoc et prius apostolica hæc sedes fieri præcepit per memoratum Stephanum, dilectum coepiscopum nostrum. Sed hoc salutare propositum ad effectum venire prohibuerunt, qui talia prohibere dignos se ipsos præstiterunt; qui pro arbitrato suo ea quæ ædificationis sunt nota ei omnino non fecerunt, nempe præcepta demandatæ vicis apostolicæ hujus cathedræ, quibus jussus est electiones ibi facere eorum qui ad curam christianissimi populi deligendi sunt; solummodo autem ei significarunt de depositione, timorem Domini minime cogitantes, neque in his formidabilem ejus indignationem. Quoniam igitur, ut nosti, dilecte frater, in ædificationem magis quam

A κα σωφροτισμοῦ πρὸς τὸ πᾶσαν μὲν αἴρεισιν ἑξαφανίζου, ἀντικειμένην τῷ λόγῳ τῆς πίστεως· πᾶσαν δὲ καταπαλαίειν ἐμπάθειαν, ἀρετῆς θείας οὖσαν ἀντίπαλον· ὡς ἐν οὕτως ἐν Κυρίῳ κατευοοούμενος, καὶ τὰ λείποντα ἐπιδορθώσῃς, καὶ καταστήσῃς κατὰ πᾶσαν πόλιν, τῶν ὑπὸ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον τελευσῶν, καὶ τῶν ὑπὸ τὸν Ἀντιοχείας, ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους· τοῦτό σοι ποιεῖν ἐκ πάντος τρόπου προστασσόντων ἡμῶν, ἐξ ἀποστολικῆς αὐθεντικῆς τῆς κεχαρισμένης ἡμῖν παρὰ Κυρίου διὰ Πέτρου τοῦ παναγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, διὰ τε τὴν στένωσιν τοῦ καθ' ἡμᾶς καιροῦ, καὶ τὴν συνοχὴν τῶν ἰθῶν· ἵνα μὴ εἰς τέλος ἐν τοῖς μέρειν ἐκείνοις ἐκλείψῃ τῆς ἱερατικῆς εὐπρεπείας ὁ ἑξαιρετικὸς κόσμος, καὶ ἐκ τούτου ληιπὸν ἀγροηθῇ τὸ μέγα τε καὶ σεβάσιμον τῆς ἡμετέρας θρησκείας μυστήριον, οὐκ ὄντος

B ἱερέως ἔτι καὶ θυσίας, ἢ σπουδῆς εἰς ὁσμὴν εὐωδίας τῷ Θεῷ προσαγομένης ἐνδελικῶς ὑπὲρ τῆς τοῦ λαοῦ σωτηρίας. Δείον γάρ ἐστιν ἐπὶ τοῦ παρόντος μάλιστα καιροῦ, σπουδῇ π.σῆ καταπυκνωθῆναι ποιμίσει πνευματικῆς τῆς πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἥνικα κατὰ τὰς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου προβρόχους, αἱ θλίψεις παραγεγόνυσιν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, αἱ οὐ γεγόνασιν ἀπ' ἀρχῆς κόσμου, ἕως τοῦ νῦν, οὐδ' οὐ μὴ γίνονται, μεθ' ὧν καὶ οἱ μεγάλοι πειρασμοὶ τῶν σκανδάλων, ὥστε πλανηθῆναι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτοὺς. Διὸ μὴ ἀναβάλλῃ παντοίως ἀγαπητέ, πληρῶσαι, κατὰ τὴν ἡμετέραν πρόσταξιν, ἐπισκόπων, καὶ πρεσβυτέρων, καὶ διακόνων, τὰς αὐτοῖς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένον, διὰ τῆς οἰκείας αὐτῶν ἀναστροφῆς. Δεῖ γάρ τὸν ἐπίσκοπον, καθά φησιν ὁ μακάριος Παῦλος, ἀνέγκλιτον εἶναι ὡς Θεοῦ οἰκονόμον, μὴ αὐθάδη, μὴ ὀργίλιν, μὴ πάροικον, μὴ πλήκτην, μὴ αἰσχροκερδῆ, ἀλλὰ φιλόξενον, φιλάγathon, σώφρονα, δίκαιον, ὄσιον, ἐγκρατῆ, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδασχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατός εἴῃ καὶ παρκαλεῖν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῇ ὑγιαίνουσῃ, καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν· πρεσβυτέρους ὁμοίως, νηφαλίους, σώφρονες, ὑγαινοντας τῇ πίστει, τῇ ἀγάπῃ, τῇ ὑπομονῇ· διακόνους ὡσαύτως, σεμνοὺς, μὴ διλόγους, μὴ οἶνω πολλῷ προσέχοντας, μὴ αἰσχροκερδεῖς. Τοῦτο γάρ ποιῶν, καὶ σκευτὸν σώσεις, καὶ τὰ λογικὰ τοῦ Κυρίου θρίμματα, τὴν τῶν λύκων ἐκφεύγοντα καταδρομῆν, διὰ τῆς τῶν τοιούτων ἱερέων ἐπιμελείας. Λύπη γάρ μοι ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἀδιάλειπτος ὁδύνη τῇ καρδίᾳ μου μέχρις ἂν διὰ τῆς ἡμετέρας ἐν Κυρίῳ σπουδῆς, τοῦτο τὸ ἔργον ἀκούσως τετελειωμένον· ἐπειδὴ τοῦτο καὶ πρότερον ὁ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικὸς γενίσθαι προσέταξε θρόνος, διὰ τοῦ ρηθέντος Στεφάνου, τοῦ ἀγαπητοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν. Ἄλλ' ἐνυπόδισον εἰς ἔργον προδιδῆναι, τὴν τοικύτην σωτήριον πρόθεσιν, οἱ τὰ τοιαῦτα διακωλύειν ἀξίους ὄντας ἑαυτοὺς παραστήσαντες, οὔτως καθὼς ἠέλιθσαν τὰ μὲν τῆς οἰκοδομῆς αὐτῶν, παντελῶς οὐκ ἐγνωρίσαν, ἤγουν τὰ περὶ τῆς τοποτηρησίας πρακτικῆς τῆς καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῆς καθέδρας, δι' ὧν προσετάγη ποιῆσαι τὰς χειροτονίας αὐτοῖς, τῶν ὀφειλόντων χειροτονηθῆναι πρὸς ἐπιμελίαν τοῦ χριστιανικωτάτου λαοῦ· μόνον δὲ τὸ τῆς καθαιρέσεως αὐτῶν κατεμήνυσαν, οὐκ ἠνοήσαντες τὸν τοῦ Κυρίου φόβον, οὐδὲ τὴν ἐπὶ τούτοις αὐτοῦ φοδερὰν ἀγανάκτησιν. Ἐπειδὴ οὖν, ὡς οἶδας, ἀγαπητὴ ἀδελφί, πρὸς οἰκοδομὴν μᾶλλον ἢ καθάρσειν παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν ἐξουσίαν ἐλάβομεν, σπουδάστον αὐτοῖς τὰ τῆς οἰκοδομῆς ἐνεργῆσαι τῇ δεδομένῃ σοι παρ'

αὐτοῦ δι' ἡμῶν τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἀποστολικῆ προστάξει καὶ ἐξουσίᾳ· καὶ τοὺς ἀξίους τῆς χάριτος προβάλλεσθαι μεθ' αὐτῶν ἐνδοξασθαι πρὸς ἀσφάλειαν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας προτροπέμενος, λίαν ἀγαπητικῶς, καὶ τοὺς ἤδη καθαιρέθοντας ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον· δύναται γὰρ αὐτοὺς καὶ πάλιν, εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς ἀγαγεῖν, ὃ ποιῶν πάντο καὶ μετασπεινάζων πρὸς τὸ λυσιτελεῖστερον. Δεὶ καὶ παρακαλεῖ λέγων αὐτοῖς ὁ προφήτης· Προσελθετε πρὸς αὐτὸν καὶ φωτισθήτε, καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὴ κατασχυρῆθῃ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ σημειούμενα· καὶ ἴαν ὡσαν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινίκου, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἴαν δὲ ὡσαν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. Καὶ ἴαν θελήσατε καὶ εἰσακουσάτε μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς φάγησθε. Μόνον λούσασθε, καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε τὰς καινοτομίας ἀπὸ τῶν ὑψῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου· παύσασθε τῶν ἐπεισάκτων ὑμῶν δογματῶν· μᾶλιστα καλῶς ὁμολογήτω· ἐκζητήσατε τὴν ὀρθοδόξον πίστιν· καὶ δεῦτε καὶ εἰσδέξομαι ὑμᾶς, λέγει Κύριος. Ἰκανῶς οὖν δι' αὐτοὺς ἀποροῦμαι, μίχρως ἂν πάλιν μορρωθῇ Χριστὸς ἐν αὐτοῖς διὰ τῆς πίστεως. Ὅθεν καὶ ἀδιαιτέπτον ὑπὲρ αὐτῶν ἔχω τυκτὸς καὶ ἡμέρας μετὰ δακρῶν τὴν δέησιν, ἵνα αὐτὸς ὁ δι' ἡμᾶς σαρκὶ πεπονηθὸς ἰουουσίως, πάλιν αὐτοὺς τῇ δυνάμει τοῦ ἰδιοῦ καὶ ζωοποιοῦ αἵματος, πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἡμᾶς, ἀλύτως ἐνώσῃ, δι' ὁμοιοῦς εὐλακροῦς. Εἰδὼς οὖν, ἄραπατέ, τὴν τοιαύτην ἡμῶν περὶ αὐτῶν ἀθυμίαν, μὴ παύσῃ, διὰ τῶν οἰκτιρῶν τοῦ Θεοῦ συντόμως αὐτοὺς παρακαλῶν, καὶ τὸ προφητικὸν αὐτοῖς ὡσημέραι κατεκάρδων βῆτον τὸ φάσκον· Μὴ ὁ πίπτων οὐκ ἀνίσταται, ἢ ὁ ἀποστρέφον, οὐκ ἐπιστρέφει· ἐγγίσαστέ μοι καὶ ἐγγυῶ ὑμῖν, λέγει Κύριος· ὅτι θεὸς ἐγγίζων, ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐ θεὸς πόρρωθεν. Ἐγγυῶ γὰρ Κύριος πᾶσι τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτὸν, ἐν ἀληθείᾳ τῇ κηρυττομένη παρὰ τῶν ἁγίων Πατρῶν. Ἀλλὰ μὴ ἀποκάμῃς τοῦτο ποιῶν. Γέγραπται γάρ· Τὸ καλὸν ποιῶντες, μὴ ἐκκακίετε. Μάλιστα δὲ ἀκούον τοῦ λόγουτος· Ἀδελφοί μου, ἴαν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτὸν, γνωσάτω, ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ, σώσει ψυχὴν αὐτοῦ ἐκ θανάτου, καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν, καὶ πάλιν· Ἐὰν ἐξέγῃς τίμον ἀπὸ ἀναξίου, ὡς στόμα μου ἔσῃ· καὶ ἀναστρέψουσιν αὐτοὶ πρὸς σέ, καὶ σὺ οὐκ ἀναστρέψεις πρὸς αὐτούς. Καὶ δώσω σε τῷ λαῷ τούτῳ, ὡς τεύχος χαλκῶν καὶ ὀχυρῶν. Τοιγαροῦν ἴαν τῇ δυνάμει τῆς χάριτος εὐάνιον ἐξουσι τὸν λογισμὸν, καὶ τὸ οὖς εὐήκουον εἰς τὸ πεισθῆναι καὶ ἀκούσαι φωνῆς Κυρίου τοῦ ἐπιγνώνα αὐτὸν δι' ἀληθοῦς ὁμολογίας, κύρωσον ἕκαστον αὐτῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει βεβαίως, ἐπιδιδόντων αὐτῶν ἐννοπογράφους λιβέλλους περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, εἰς τὸ καρποφορῆσαι καὶ αὐτοὺς τῷ Θεῷ τὴν ἑτέρων ἐπιστρογῆν καὶ βελτίωσιν· ἵνα καρπὸν πολλὸν φέροντες, μείζονος ἀξιοθῶσι παρὰ τοῦ Κυρίου τιμῆς. Τοῦτο δὲ σκοπήσει πάντως ἡ σὴ ἀγάπη, ἐν τῇ παρ' αὐτῆς κυρουμένοις ἢ χειροτονουμένοις, μᾶλιστα πρὸς τὴν κατ' αὐτοὺς ἀρίστην τῇ καταργουμένη παρ' αὐτῶν διὰ τοῦ ἐπιδομένου λιβέλλου, καὶ ἑτερά τινα παραπτώματα τῷ κανόνι σεσημειωμένα καλύψει τούτων τὴν ἐπικώρωσιν ἢ τὴν χειροτονίαν. Ἀδύνατον γὰρ συγκαλύπτειν ἢ παρατρέχειν τὰ μὴ τόπον ἔχοντα προσηκόντως ἀπολογίας. Ἀλλὰ παραιεῖσθαι παντελῶς ἐν τοῖς φθιμερῶσι σι τὴν ἐξ ὀικονομίας ἐπὶ τῶν τοιούτων ὀικονομῶν συγγνώμην, ἵνα μὴ πλείον αὐτοὶ τε βαροῦνται [βαρῶνται] διὰ τὴν καταφρόνησιν τοῦ κανόνος, καὶ ἡμεῖς

A in destructionem a Domino potestatem accepimus, studio tibi sit ea quæ ædificationis sunt operari, dato tibi per nos ejus discipulos apostolico præcepto et potestate; et gratia dignos promovere nequaquam dubites ad incolumitatem et securitatem Ecclesiæ catholicæ, cum magna dilectione exhortans eos qui jam depositi sunt converti ad Dominum; potest enim eos rursus in admirabilem lucem suam adducere, qui hæc facit et immutat, prout utilius est. Quocirca etiam hortatur propheta dicens eis: *Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestræ non confundentur (Isa. 1)*; quæ vero signantur lumine. Et: *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt. Si volueritis, et audieritis me, bona terræ comedetis. Lavamini, mundi estote, auferite novitates cogitationum vestrarum ab oculis meis; quiescite a commentis vestris dogmatibus; discite bene confiteri, quaerite orthodoxam fidem; et venite, et recipiam vos, dicit Dominus.* Quare nimium propter ipsos aprior, donec rursus formetur in iis per fidem Christus. Unde pro ipsis indesinenter diu noctuque cum lacrymis obsecrationem facio, ut ipse qui propter nos in carne voluntarie passus est, rursus eos virtute proprii et vivifici sanguinis ad seipsum et nos indissolubiliter per sinceram concordiam uniat. Cognoscens igitur, dilecte, hujusmodi nostrum de ipsis morem, ne cesses per misericordiam Dei continenter eos hortari, et prophetiam iis quotidie decantare vocem, quæ dicit: *Numquid qui cadit, non resurget; et qui aversus est, non revertetur (Jerem. viii)?* *Appropinquate mihi, et appropinquabo vobis (Jac. iv)*, dicit Dominus; *quia Deus appropinquans ego sum, et non Deus de longe (Jerem. xxiii, juxta LXX).* *Prope enim Dominus omnibus invocantibus eum in veritate (Psal. cxliv)*, quæ a sanctis Patribus prædicatur. Et vero ne defatigeris hoc faciens. Scriptum est enim: *Bonum facientes ne deficiatis.* Optime autem audies dicentem: *Frates mei, si quis ex vobis erravit a veritate, et convertit quis eum, scire debet, quoniam qui convertere fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte et operiet multitudinem peccatorum (Jac. v).* Et rursus: *Si separaveris pretiosum a vili, quasi os mecum eris; et convertentur ipsi ad te, et tu non converteris ad eos. Et dabo te populo huic in murum æneum, fortem (Jerem. xv).* Quapropter si virtuti gratiæ mentem obsequentem habebunt, et obedientem aurem, ut persuadeantur, et audiant vocem Domini, ut eum per veram confessionem cognoscant; confirmam unumquemque eorum in proprio ordine, scriptos libellos ipsis dantibus de orthodoxa fide, ut fructum Deo ferant, aliorum conversionem et meliorationem, atque ut multum fructum afferentes, majore a Deo honore digni habeantur. Hoc etiam omnino advertet charitas tua, in iis qui ab ipsa confirmantur, aut eliguntur, ne quo modo, præter hæresim quæ ab ipsis dato libello evacuatur, alia quedam peccata, nota canone, eorum impediant vel confirmationem, vel electionem. Impossibile enim est ea contegere, vel prætermitt-

tere, quæ continentem locum defensionis non habent; sed omnino in iis qui libenter peccant et amant peccare, denegare oportet eam veniam quæ in huiusmodi lapsibus ex dispensatione datur, ne et ipsi propter canonis contemptum amplius graventur, et nos in culpa simus, injuste agendi iis licentiam permittentes. Defensores enim d. vinorum canonum et custodes sumus, non prævaricatores, quandoquidem prævaricationibus conjunctæ manifesto retributiones sunt. Cujus rei gratia, hortamur canonem observari in iis qui præter mentem ac scientiam seipsos elegerunt vel delecti sunt in patriarchia beate memorie Sophronii. Qui sane ante ipsius patriarchiam, vel post decessum in Domino, a quibusdam non convenienter electi sunt, propter angustiam (ut dictum est) temporis, vel quod ejus copia non esset, qui, iudicio adhibito, sive juxta canones eligere deberet, vel permittere, tales datis scriptis libellis confirmari mandamus, nullatenus inde canonis præjudicio facto. Novit enim canon afflictorum temporum persecutionibus veniam tribuere, in quibus contemptus non præcessit, prævaricationem redarguens, sed angustia magis et penuria, quæ propter necessitatem ex misericordia cogit multam diligentiam prætermittere. Sed hæc de istis. Ejus vero qui false episcopatus sibi nomen affluxit, Macedonii dico, importunas litterarum minas, sive rotationem, fortiter despuo, ut rabidi canis et tenerarii latratum; auscultans ei qui dicit: *Nolite timere opprobrium hominum, et contemptu eorum ne vincamini (Isa. LI, juxta LXX)*. Hunc enim episcopum catholica Ecclesia nullo modo novit, non solum quod is præter canones in externa regione sine consensu, et absque ullo decreto, hæc sibi appellationem usurpavit, sed et quod consentiat hæreticis qui hæresis suæ appendicem, ejus electionem per contemptum tumultuarie fecerunt, quemadmodum et Petri, qui ab iis nominatus est et assimilatus episcopus Alexandriæ, ut per plures et ascriptitas personas hæresim suam munitiorem utique reddant, quia una cum ipsis impræsentiarum canonicè hic et synodaliter anathematizavimus, Theodorum, videlicet, qui Pharan episcopus fuit, et Cyrum, qui Alexandriæ, et Sergium, qui Constantinopolis, ejusque successores Pyrrhum et Paulum, et eos qui similia ipsis senserunt, aut sentiunt, vel sentiant, et usque in finem non penituerint, aut se correxerint: quibuscum et typum ^a quæ ex suggestionem ipsius Pauli nuper facta est, contra integritatem nostræ Christianæ fidei: definientes, ut ubique omnes orthodoxi pie sentiant et confiteantur, sicut tradiderunt nobis præcipui catholice Ecclesiæ Patres et sanctæ universales quinque synodi, id est, duas ejusdem et unius Domini ac Dei nostri Jesu Christi secundum hypostasim unitas inconfuse et indivise naturas, ex quibus et in quibus constat; duasque juxta naturam operationes, ac duas juxta naturam voluntates, divinam et humanam, in uno et eodem

ὑπὸ μίμψιν γινώμεθα, τοῦ παρανομεῖν αὐτοῖς ἐφέντες τὴν ἄδειαν. Ἐκδικηταὶ γὰρ καὶ φύλακες, ἀλλ' οἱ παραβάται τῶν θεῶν κανόνων ὑπάρχουσιν, ἐπειδὴ ταῖς παραβάσεσι, σύζυγοι πῶς οὐδὲν αἰ ἀνταποδόσεις τυγχάνουσιν. Οὗ τινος χάριν φυλαχθῆναι τὸν κανὸνα παρεγγυώμεν ἐπὶ τῶν παρὰ γράμην καὶ εἰδῆσιν αὐτοχειροτονηθέντων ἢ χειροτονηθέντων ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ ἐν μακρυῖα τῆ μνήμῃ Σωφρονίου. Τοὺς μὲν τοι πρὸ τῆς αὐτοῦ πατριαρχίας, ἢ μετὰ τὴν ἐν κυρίῳ [Supple ἐξέσθον] χειροτονηθέντας παρὰ τινων οὐ προσηκόντως, διὰ τὴν στένωσιν, ὡς εἴρηται, τοῦ καιροῦ, καὶ τὴν ἀπορίαν τοῦ χειροτονεῖν ἢ ἐπιτρέπειν ἐγγρίτως, ἔτοι κατὰ κανόνας, ἀγέλιοντος, τοὺς τοιοῦτους κυρωθῆναι προστάσσομεν, διὰ τῆς ἐπιδόσεως τῶν ἐνυπογράφων λιβέλλων, οὐδαμῶς ἐντεῦθεν τοῦ κανόνος προκριματίζομένου τοῦ σύνοδου. Οὕδε γὰρ ὁ κανὼν ἀπονέμειν συγγράμην, τοῖς τῶν Οὐλερῶν καρῶν διογμοῖς, ἐν οἷς, οὐ προϊήρηται μὲν καταφρόνησις ἐλέγχουσα τὴν παράλατιν συιοχῆ δὲ μάλλον καὶ ἀπορία βιαζομένη πως διὰ τὴν ἀνάγκην, ἐξ οἴκτου παραχωρεῖν τὴν ἀκρίθειαν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ τούτων. Τοῦ γε μὴν ψευδωνύμου τὴν τῆς ἐπισκοπῆς ἐαυτῷ περιπλάσαντος ὀνομασίαν, Μακεδονίου λέγω, τὴν διὰ γραμμάτων ἀκρίτον ἀπειλὴν, ἔτοι διακαρτυρίαν συντόμως διακτύσον ὡς ὑλακὴν λυσσόντος καὶ ἀτάκτου κυνός, ἀκούων τοῦ λέγοντος· Μὴ φοβείσθε ὀνειδισμὸν ἀνθρώπων, καὶ τῇ φυλισμῷ αὐτῶν μὴ ἠττάσθε. Τούτων γὰρ οὐδαμῶς οὐδὲν ἐπίσκοπον ἡ καθολικὴ Ἐκκλησίαι, οὐ μόνον διὰ τὸ παρὰ κανόνας αὐτὴν ἐπ' ἀλλοδαπῆς τὴν τοιαύτην ἀσυμφώνως καὶ δίχα παντὸς ἐγκρίτου ψηφίσματος σφετερισσάσθαι προσηγορίαν, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑβερρῶνά τε καὶ ἐμπίδοξον ὑπάρχειν τοῖς ἀρίτεσι· οἱ τινες καὶ πάμπερον τῆς ἰδίας ἀρίσεως τὴν αὐτοῦ φυλισάντες ἐσχεδιάσαν χειροτονίαν· ὡσπερ οὖν καὶ τὴν Πέτρου τοῦ ὀνομασθέντος αὐτοῖς καὶ ἀναπλασθέντος ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας· ἵνα διὰ πλειόνων καὶ παραγράπτων προσώπων ὀχυρωτέραν δῆθεν τὴν ἐαυτῶν ἀπορήνουν ἀρίσειν· ἢ τινα σὺν αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος κανονικῶς ἐνθάδε καὶ συνοδικῶς ἀνεπιματίσαμεν, τουτέστι, Θεόδωρον τὸν τῆς Φαράν γενόμενον ἐπίσκοπον, καὶ κύρον τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ Σέργιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους, Πύρρον καὶ Παῦλον, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια αὐτοῖς φρονίσαντας, ἢ φρονούντας, ἢ φρονήσαντας, καὶ μέγχι τέλους αὐτῶν μετανοήσαντας, ἢ διορθωσαμένους, μεθ' ὧν καὶ τὸν ἀρτίως ἐξ εἰσηγήσεως αὐτοῦ τοῦ Παύλου γινόμενον τύπον κατὰ τῆς ἀνωμότητος ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστει· ὀρίσαντες πανταχοῦ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους, εὐσεβῶς φρονεῖν καὶ ὀμολογεῖν, ὡς παρέδωκαν ἡμεῖς αἱ ἐγκριτοὶ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Πατέρες, καὶ αἱ ἄγιοι καὶ οἰκουμεινικαὶ πέντε σύνοδοι, τουτέστι δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατ' ὑπόστασιν ἡνωμένους, ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, τὰς φύσεις, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε· καὶ δύο τὰς κατὰ φύσιν ἐνεργείας, καὶ δύο τὰς κατὰ φύσιν θελήσεις, θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων, ἐν εἰ καὶ τῷ αὐτῷ Χριστῷ συμφυῶς ἡνωμένους τε καὶ σαζομένους. Ὅθεν πρὸς τὸ γινῶναι τὴν σὴν ἐν κυρίῳ πνευματικὴν ἀγάπην, καὶ διὰ σοῦ πάσας τὰς ἀγῶθι καθολικὰς Ἐκκλησίας, αὐτὰ τὰ παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα συνοδικῶς πραχθέντα πρὸς σύστασιν καὶ ἐκδικησιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας μετὰ καὶ τῆς ἐγκυκλίου ἡμῶν καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, ἐστελλόμεν

^a Lege, qui factus est. Harb.

διὰ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἀποκριταρίου ἡμῶν, τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου, καὶ τῶν μοναχῶν τῆς τοῦ ἁγίου Θεοδοῦρου, καὶ τῶν μοναχῶν τῆς τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου εὐαγγελιστῆς μονῆς, Ἰωάννου, Στεφάνου, Λεοντίου, τῶν καὶ εὐρεθέντων ἐν τῇ τοιαύτῃ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῇ συνόδῳ, καὶ δι' αὐτοῦ, χάριτι Θεοῦ, μεμαθηκότων τὰ παρακολουθήσαντα πάντα καὶ ὀρισθέντα κανονικῶς. Ἄπερ αὐτοῖς βεβαίως φυλάττων. καὶ πᾶσι παραγγέλλει τοῖς αὐτοῖσι πιστοτάτοις λαοῖς, ἀπαράβατως κατέχειν, εἰς σωτηρίαν τῶν οἰκίων ψυχῶν. Οὐ χάριτι διαμαρτύρομαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν ἀγγέλων ἵνα ταῦτα φυλάξας χωρὶς προκρίματος, μηδὲν ποιῶν κατὰ πρόσκλησιν, ἀλλὰ καθαρᾶ συνειδήσει τὸ Εὐαγγέλιον τῆς χάριτος παραδιδόν παῖσι, καθὼς παρελάβες, ἐκ τε τῶν ἁγίων Πατρῶν, καὶ ἡμῶν αὐτῶν τῶν τὰ ἐκείνων θεσπίσματα συνοδικῶς κηρυσάμενων. Μὴ οὖν ἐπαισχυνηθῆς τὸ μαρτύριον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐνδυναμοῦ τῇ χάριτι αὐτοῦ καὶ ἅ ἤκουσας παρ' ἡμῶν διὰ πολλῶν μαρτύρων, ἕτερι Γραφικῶν καὶ Πατρικῶν ἀποδείξεων, ταῦτα πρὸς πάντας ἀνθρώπους, οἵτινες ἴκανοι ἔσονται καὶ ἑτέροις διδάσκειν. Σὺ κακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ κατὰ δύναμιν Θεοῦ ὡς καλὸς στρατιώτης ἄγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως, ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐπειδὴ ὁμολογοῦμένως, μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ὡς ἐκακερέωθη ἐν σαρκί, ἰδουκαιοῦθη ἐν πνεύματι, ἤφη ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσιν, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήθη ἐν δόξῃ. Διὸ ταῦτα συντόμως διδάσκει [δίδασκει], καὶ πορακαλεῖ [παρακαλεῖ], διαμαρτυρούμενος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, μὴ λογομαχεῖν ἐπ' οὐδενὶ χρησίμῳ, πρὸς διαστροφήν τῆς πίστεως. Εἰ δέ τις ἐτεροδιδασκαλεῖ, καὶ μὴ προσέρχεται ὑγαίνουσι λόγοις τοῖς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ κατ' εὐσέβειαν διδασκαλίᾳ, τετύφωται, μηδὲν ἐπιστάμενος, ἀλλὰ νοσῶν περὶ ζητήσεις καὶ λογομαχίας ἀκαίρους, ἐξ ὧς γίνεται φθόνος, ἔρις, βλαστημίαι, ὑπόνοιαι πονηραὶ, διαπειρατικαὶ ἀνθρώπων διεφθαρμένων τὸν νοῦν, καὶ ἠπιστοτερόμενοι τῆς ἀληθείας, ἀδοκίμων περὶ τὴν πίστιν ἢ οὐ προκόψουσιν ἐπὶ πλέον. Ἡ γὰρ ἄνοια αὐτῶν ἐκθέλος ἐστὶ πᾶσιν ὡς καὶ ἡ ἐκείνων ἐγένετο, τουτέστι τῶν πρὸ αὐτῶν αἰρετικῶν. Οὓς ἐκτρεπόμενος, ἀγαπητέ, μὴν ἐν οἷς ἔμαθες καὶ ἐπιστάμενος, εἰδὼς παρὰ τίνων ἔμαθες. Μηδεὶς σου τῆς ἱερῶς ἡμῶν καταφρονεῖτω. Ἀλλὰ τύπος γίνου πᾶσιν ἐν λόγῳ, ἐν ἀναστροφῇ, ἐν ἀγάπῃ, ἐν πίστει, ἐν ἀγιότητι. Πρόσεχε τῇ ἀναγνώσει, τῇ διδασκαλίᾳ. Μὴ ἀμελεῖ τοῦ ἐν σοὶ χαρίσματος, ὃ εἶδθη σοὶ διὰ τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν τοποτηρησίας ἵνα ἡ σοὺ ἡ προκοπὴ φανερά, καὶ μεμαρτυρημένη πᾶσι, καὶ πρὸ πάντων αὐτῷ τῷ Θεῷ, παρ' ὧ τῶν ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ εὐσεβείας καμάτων, ἀπόκειται τοῖς ἀξίοις ὃ ἔπαινος, καὶ τῆς δικαιοσύνης ὃ στέφανος, ἵν' ἀποδώσει σοὶ ὃ δίκαιος κριτὴς ἐν τελείῳ αὐτοῦ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν τηροῦντι, καὶ προθύμως τὴν ἐντολὴν ἐκπληρώσαντι, κατὰ τὴν ἐνδοξὴν αὐτοῦ καὶ φοβεράν ἐπιφάνειαν. Ἴδου δὲ πρὸς σὺνταρσιν εἰς τὸ πληρῶσαι σπουδαίως καὶ ἀνεμπόδιστος τὴν σὴν ἀγάπην τὴν ἐμπιστευθείσαν σοὶ παρὰ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν αὐθεντίας διακονίαν προσετρεψάμεθα τοῖς θεοφιλεῖς ἐπισκόπους τῶν αὐτοῖσι, Θεόδωρον λέγω, τὸν Ἐσθεῶντων, καὶ Ἀντώνιον, τὸν Βακαλῶν, συνελθεῖν ἐν

connaturaliter unitas et servatas. Quæ ut cognoscat tua in Domino spiritualis dilectio, ac per te omnes quæ istie sunt Ecclesiæ catholicæ, hæc ipsa a nobis hic synodaliter gesta, ad constituendam defendendamque catholicam Ecclesiam, una cum encycliis nostris et synodalibus litteris inisimus per presbyterum et apocrisarium nostrum, abbatem Theodorum, et monachos sancti Theodosii religiosissimæ mansionis, Joannem, Stephanum, Leontium, qui hujusmodi nostræ apostolicæ synodo interfuerunt, et per gratiam Dei ipso visu didicerunt quæ insecta sunt omnia, et canonice definita. Quæ ipse firmiter custodiens, denuntia quoque omnibus, qui istie sunt, fidelibus populis inviolabiliter tenere, in propriarum salutem animarum. Quapropter testificor coram Deo et Jesu Christo et electis angelis, ut hæc custodiens, amoto omni præjudicio, nihilque placendi causa faciens, sed ex pura conscientia, Evangelium gratiæ tradas omnibus sicut accepisti et a sanctis Patribus, et a nobis ipsis, qui synodaliter sanctiones eorum confirmavimus. Ne igitur erubescas testimonium Domini nostri Jesu Christi, sed conforteris gratia ipsis; et quæ audisti a nobis per multos testes, sive demonstrationes, ex Scripturis et ex Patribus, ea commenda fidelibus hominibus, qui idonei sint ad alios quoque docendos. Tu collabora Evangelio ex virtute Dei, ut bonus miles. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam. Quandoquidem manifeste magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria. Propter quod hæc doce et exhortare, testificans coram Deo, non excitare pugnas verborum absque utilitate, ad subversionem fidei. Si quis autem aliter docet, et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, et ei quæ secundum pietatem est doctrinæ; superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones et pugnas verborum impertunas, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones male, confictiones hominum mente corruptorum, et qui veritate privati sunt (I Tim. vi), reprobi circa fidem, sed ultra non proficiunt. Insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit: id est illorum, qui ante ipsos fuerunt, hæreticorum, quos devitans, charissime, permansere in iis quæ didicisti, et credita sunt tibi, sciens a quibus didiceras (II Tim. iii). Nemo sacerdotium tuum contemnat, sed forma sis omnibus in sermone, in conversatione, in dilectione, in fide, in sanctitate. Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per sacerdotalem dignitatem, et functionem nostræ apostolicæ vicis, ut profectus tuus manifestus ac testatus sit (I Tim. iv), et ante omnes ipsi Deo, apud quem susceptorum pro virtute et pietate laborum reposita est dignis laus et corona justitiæ, quam reddet tibi justus iudex, qui perfecte servas ejus

^a Ἐσθεῶς in Arabia; Βάκαθ in Palest. I. HAN: UI: NS.

^b Monasteii. HAN.

orthodoxam fidem, et mandatum prompto animo A
impleas, in gloriosa ejus ac tremenda apparitione.
Ecce vero in auxillum, ut magno studio, ac sine
ullo impedimento, charitas tua ministerium impleat,
a nostra apostolica auctoritate tibi commissum, hor-
tati sumus Deo amabiles episcopos, ipsum dico
Theodorum Esbuntiorum, et Antonium Bacathorum,
adesse in omnibus, ac pro viribus inservire hujus-
modi spirituali voluntati tuæ; quibuscum et Geor-
gium, dilectum presbyterum et archimandritam, et Petrum Christi amantem, Adraensem nempe, ac om-
nino eos qui in illis partibus fidem Dei verumque zelum habent, quorum merces plurima erit apud Deum,
cum vobis promptitudinem animi studiique sui præstiterint in omni obedientia et gratiæ perfectione.

πᾶσι καὶ ἐξυπηρετῆσαι κατὰ δύναμιν τῇ τοιαύτῃ πνευ-
ματικῇ διαθήσει· μεθ' ὧν καὶ Γεώργιον τὸν ἀγαπῶν
πρεσβύτερον καὶ Ἀρχιμανδρίτην, καὶ Πέτρον τὸν φιλό-
χριστον, λέγω δὲ, τὸν ἀπὸ ἁ' Ἀδραῶν, καὶ ἀπλῶς τοὺς
τῶν μερῶν ἐκείνων πίστιν Θεοῦ καὶ ζήλον ἀληθῆ κειτη-
μένους. Ὡν ὁ μισθὸς πολὺς ἔσται παρὰ Κυρίου, συμπρο-
θυμουμένων ἡμῖν ἐν ὑπακοῇ πάσῃ καὶ τελειώσει τῆς χά-
ριτος.

EPISTOLA VI,

AD THEODORUM EPISCOPUM ESBUNTIORUM ^b.

*Ostendit eum sua confessione hæreticorum furorem repressisse, et ad obediendum Joanni
Philadelphię episcopo, quem constituerat vicarium, hortatur.*

Theodoro episcopo Esbuntiorum, Martinus servus B
servorum Dei, sanctæ ejus catholicæ et apostolicæ
Romanorum Ecclesiæ episcopus.

*Est confusio adducens peccatum, et est confusio ad-
ducens gloriam et gratiam (Eccle. iv).* Tu igitur, religio-
sissime frater, confusionem vituperabilem cul-
pans, scripta tua secundum Deum satisfactione, glo-
riam tibi et gratiam acquisivisti: gloriam quidem,
orthodoxam de ipso Domino ac Deo nostro confes-
sionem; gratiam vero, splendorem tuorum in vir-
tute illustrium studiorum: quibus non solum nobis
innotuisti in pietate perfectus, sed et ipsi universorum
Salvatori Christo cum multa libertate placitus,
ut in vobis apostolicum illud de sanctis dictum im-
pleatur: *Sancti per fidem vicerunt regna, operati sunt
justitiam, adepti sunt repromissiones, obtulerunt ora
leonum, exstinxerunt impetum ignis, convulnerunt de
infirmis, fortes facti sunt in bello, castra vicerunt
exterorum (Hebr. xi).* Vicisti enim, religiosissime
frater, adversarii diaboli malum regnum, justitiam
in fidei confirmatione operatus es: cuius gratia ade-
ptus repromissiones Spiritus, hæreticorum ora tan-
quam leonum obturasti, ac exstinxisti eorum impetum
hæreseos, quasi flammam ignis aspiratione gratiæ;
qua ita confortatus imbecillitatem sententiæ illorum
devicisti, fortis in bello contra eos suscepto fuisti,
eorumque infirma adulterinorum dogmatum castra
sufficenter vertisti, ac victor per proprium scriptum
productus es ad victoriæ auctorem, Salvatorem
omnium Christum, qui idcirco sacerdotalem in te
dignitatem apostolica confirmavit auctoritate. Verum
ne cesses laudationes ejus in gutture perpetuo ha-
bere, eique placitum sacrificium offerre, rationale
obsequium tuum. Sic enim et supernæ gloriæ præ-
sentia dignaberis, et cœlestibus Christi muneribus
imbueris. Quæ autem synodaliter a nobis hic gesta
sunt, ad confirmationem defensionemque Ecclesiæ

Θεοδώρῳ ἐπίσκοπῳ Ἐσβούντων, Μαρτίνος δούλος τῶν
δούλων τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας
ἐπίσκοπος.

Ἔστιν αἰσχρὴν ἐπάγουσα ἁμαρτίαν, καὶ ἔστιν αἰ-
σχρὴν, δόξα καὶ χάρις. Τὴν οὖν διαβεβημένην αἰσχύ-
νην διαβαλὼν, εὐλαβίστατε ἀδελφεῖ, τῇ κατὰ Θεὸν ἐγγράφῳ
σου πληροφορίᾳ, δόξαν ἑαυτῷ καὶ χάριν περιποιήσω·
δόξαν μὲν τὴν εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν, ὀρ-
θοδόξον ἰμολογίαν· χάριν δὲ, τὴν λαμπρότητα τῶν ἐν
ἀρετῇ φωτεινῶν αὐτοῦ σπουδασμάτων. Δι' ὧν οὐκ ἡμῖν
μόνον ἐγνωρίσθης ὑπάρχων ἐν εὐσιβείᾳ τετελειωμένος,
ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ Σωτῆρι τῶν ὅλων Χριστῷ σὺν παύρασι
πολλῇ τυγχάνων, εὐάριστος· ὡς καὶ ἐν ὑμῖν τὸ ἀποστολικόν
περὶ τῶν ἁγίων πληροῦσαι ῥητὸν τὸ φάσκον· Οἱ ἅγιοι
διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείας, ἐργάσαντο δι-
καιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἐφράξαν στόματα λέον-
των, ἐσέβασαν δύναμιν πυρὸς, ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθε-
νείας, ἐγενήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἐκλεαν
ἀλλοτρίων. Κατηγωνίσω γὰρ, εὐλαβίστατε ἀδελφεῖ, τοῦ ἀν-
τικειμένου διαβόλου τὴν πονηρὰν βασιλείαν, ἐργασάμενος
δικαιοσύνην ἐν τῇ βεβαιώσει τῆς πίστεως· ἥς χάριν τε-
τευχώς τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Πνεύματος, ἐνίφραξας ὡσερ
λέοντων τὰ στόματα τῶν ἀρετικῶν, σέβισας αὐτῶν τὴν δύ-
ναμιν τῆς αἰρέσεως, ὡσερ φλόγα πυρὸς τῇ ἐπιποσίᾳ τῆς
χάριτος. Ἐξ ἧς οὕτω δυναμωθείς καταπάλαισας τὴν τῆς
ἐκείνων διανοίας ἀσθένειαν, ἰσχυρὸς ἐν τῷ κατ' αὐτῶν
πολέμῳ γενόμενος, καὶ τὰς ἀσυστάτους παρεμβολὰς τῶν
κιδθῆλων αὐτῶν δογμάτων ἱκανῶς κατακλίνας, νικητὴς
προήχθης διὰ τοῦ οικίου γράμματος τοῦ νικοποιοῦ Σωτῆρι
τῶν ὅλων Χριστῷ, ὃς διὰ τοῦτο τὴν ἱερατικὴν ἀξίαν ἐπί
D σοὶ διὰ τῆς Ἀποστολικῆς ἐκραταίωσεν αὐθεντίας· ἀλλὰ
μὴ πύση τὰς ἀνίσεις αὐτῷ ἐν τῷ λάρυγγι φέρειν δεῖ
παντός, καὶ προσάγων αὐτῷ θυσιαν εὐάριστον, τὴν λογι-
κὴν λατρίαν. Οὕτω γὰρ καὶ τῆς ἀνω δόξης παραστάτης
γενέσθαι καταξιώθησι, καὶ μύστης τῶν οὐρανίων τοῦ
Χριστοῦ δωρεῶν· τὰ δὲ συνοδικῶς ἡμῖν ἐνθροῦσε πραχθέντα
πρὸς σύστασιν καὶ ἐκδίκασιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας,

^a Forte Ἄδραος in Arabia. HARQUINUS.

^b In Arabia. HARQUINUS.

ταυτὸν δὲ λέγειν, τῶν πατριῶν, καὶ συνοδικῶν αὐτῆς ὄρων καὶ θεσπισμάτων, ἀρτίως ἐστειλαμέν, τῷ παρ' ἡμῶν προβληθέντι κανονικῶς τοποτηρητῇ Ἰωάννῃ τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ ἐπισκόπῳ τῆς Φιλαδελφίῶν πόλεως. Ὁ καλῶς ποιῶντες αὐτοὶ τε συντρέχοντες, καὶ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους σὺν ὑμῖν διεγείροντες, εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν εὐσεβῶς ἐπιτραπέντων αὐτῷ κεφαλαίων, εἰς σύστασιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἔσεται γὰρ ὑμῖν ὑπὲρ τοῦτου πολὺς ὁ μισθός, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

EPISTOLA VII,

AD ANTONIUM EPISCOPUM BACATHORUM.

Cum jam resipuerit, ut in fide catholica persistat, et Philadelphię episcopo pareat, eum admonet.

Ἀντωνίῳ ἐπισκόπῳ Βακαθῶν, Μαρτίνος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Τὸ μὲν κλαπῆναι κοινὸν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ἰδίου ἀσθενείας, τὸ δὲ πρὸς τὸ κρείττον μεταβληθῆναι, μόνος τῆς χάριτος, τοὺς καθ' ὑμᾶς ἀξίους ἔν τε λόγῳ παντὶ καὶ ἔργῳ τῷ παναγαθῷ προσοικειώσας Θεῷ, καὶ τὸ πανάγων αὐτοῖς ἀμεταθέτως παρεχομένης πνεύμα τῆς ἀριστοῦς ἢ κατ' αὐτῶν πολιτείας. Ὅπερ ἐν πᾶσι πληροφορία γενοῦς εἰς ὑμᾶς, εὐαδίστατε ἀδελφεῖ, τὸ ὑμέτερον κατεμήνυσσε γράμμα, φέρον εὐωδιάζουσαν ὑμᾶν διὰ τῆς ἀληθοῦς εἰς τὸν Κύριον ὁμολογίας, τὴν ἐνάρετον πίστιν ἧς ἀπυλαθόμενοι πνευματικῶς, καὶ ἐπ' αὐτῇ κατὰ Θεὸν εὐφραδιέντες, ἀντιδωκάμεν αὐτῇ τῆς ἱερατικῆς ἀξίας τὸ μέρος ἐξ ἀποστολικῆς αὐθεντίας ἐσφραγισμένον προτροπόμενοι θεανικῶς ὑμᾶς, προσμένειν τῷ λόγῳ τῆς χάριτος, εἰς τὸ, κἄσαν παρεισπινέγκασθαι σπουδῆν, τῷ καθ' ὑμᾶς ὑποδείγματι, καὶ πάντας εὐζηλωτῶς μεταποιῆσαι πρὸς τὴν κρείττονα γνώμην, ἐν Κυρίῳ διανισταμένους τοὺς ὀπίσω τῆς ἐπιστάτου καινοτομίας ἀκολουθήσαντας, ἵνα κἀκεῖνοι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις ὀρθοτομήσωσι τὰς ὁδοὺς αὐτῶν, τροχίαις ὀρθῶς ποικασάμενοι τὰς ποσὶν αὐτῶν, διὰ τε τῆς εὐσεβούς τῶν Πατρῶν διδασκαλίας, καὶ τῆς ἐνεργούς τῶν ἑσπερίων ἀκριθείας. Τούτου γὰρ χάριν κάμπτω τὰ γόνατά μου πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πάτερα ἐξ οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον καταβαίνει ἵνα δῶ αὐτοῖς κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς δόξης αὐτοῦ, προθύμως ἐπιστραφεῖσι κραταιωθῆναι διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον κατοικήσαι καὶ αὐθις τὸν Χριστὸν, διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθοδόξου πίστεως, ἵνα γίνεσθαι μία ποιμὴν καὶ εἰς ποιμῆν, αὐτὸς ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, τὸ μεσοῦτερον τοῦ φραγμοῦ λύσας, καὶ συνέγων τοὺς μακρὰν καὶ τοὺς ἐγγύς, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν, διὰ λίθον ἢ ἐπιγνώσεως, σωτήριον ὁμολογίαν. Ἦν τινα μεθ' ἡμῶν καὶ αὐτοὶ βεβαίως κἀτίχοντες, βεβαιωθῆσθεσθαι πάντως ἐν τῷ κλήρῳ τῶν ἁγίων κατακτόμενοι πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ὑπὲρ αἰσθήσιν καὶ νοῦν ἀγαθῶν τὰ δὲ συνοδικῶς ἡμῖν ἐνθάδε πραχθέντα πρὸς σύστασιν, καὶ ἐδικτικῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ταυτὸν δὲ λέγειν, τῶν πατριῶν, καὶ συνοδικῶν

A catholicæ, id est, paternarum ejus ac synodaliū definitionum, nuper misimus ei, qui a nobis vicarius canonicè designatus est, dilecto fratri nostro et episcopo Philadelphensium civitatis : cui beneficiis assentientes, et omnes orthodoxos una vobiscum excitantes ad eorum articulorum implementum, qui ei pie commissi sunt, ad commendationem Ecclesiæ catholicæ. Nam pro eo multa vobis in sempiterno regno merces erit.

B Antonio episcopo Bacathorum Martinus servus servorum Dei, sanctæ ejus catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ episcopus.

Decipi quidem et falli commune est propriumque humanæ infirmitatis; at in melius commutari, solius opus est gratiæ: quæ erga eos qui secundum nos in omni sermone et opere digni sunt, perfecte bono Deo convenit, et sanctum eis optimæ secundum eum conversationis spiritum firmiter præbet. Quod in vobis cum omni satisfactione evenisse, religiosissime frater, vestræ litteræ significarunt, afferentes, per veram de Domino confessionem, bonam vestram bonique odoris fidem, quam in spiritu suscipientes, et secundum Deum ea delectati, sacerdotalis dignitatis unguentum ei retribuimus, ex auctoritate apostolica signatum: vos semper hortantes, ut in verbo gratiæ permaneat, ut exemplo aliis esse studeatis, eorum excietis studium, et vestro zelo ad meliorem mentem omnes convertatis, qui superinductam novitatem secuti, in Domino resurgunt, ut illi cum omnibus sanctis rectas vias suas, gressus rectos facientes pedibus suis, per piam Patrum doctrinam, et efficacem mandatorum observationem. *Hujus enim rei gratia flecto genua mea ad Deum et Patrem, a quo omne datum optimum, et omne donum perfectum descendit* (Jac. 1), ut det eis, secundum divitias gloriæ suæ, prompte conversis, confirmari per Spiritum ejus in interiori homine, ut rursus in eis habitet Christus per orthodoxam in eum fidem, utque sit unum ovile et unus pastor, is qui super omnes est Deus ac Dominus noster Jesus Christus, medium parietem maceræ solvens, et colligens eos qui longe sunt et qui prope, per lapidem angularem, in unam et eandem salutarem confessionem: quam una vobiscum ipsi quoque firmiter tenentes, omnino confirmabimini, positi in sorte sanctorum, ad ea bona quæ sensum et cogitationem omnem excedunt, perfruenda. Quæ vero synodali-ter a nobis hic gesta sunt ad commendationem definitionemque Ecclesiæ catholicæ, id est, paternarum

* Forte, καθ' αὐτ'ν. HARBUINUS.

† Lege, ἐπιγνώσεως vel ἐπιγνωσ'ν. HARBUINUS

et synodaliū ejus definitionum ac decretorum, nuper misimus, canonicè designato a nobis vicario, Joanni, dilecto fratri nostro et episcopo Philadelphensium civitatis : cui bene facitis consentientes, et omnes orthodoxos vobiscum excitantes, pro adimpletione eorum, qui pie ipsi commissi sunt, articulorum, in laudem Ecclesiæ catholicæ. Pro eo enim multa vobis merces in regno cœlorum est reposita.

Α αὐτοῖς ὄρων καὶ θεοπισμῶτων, ἀρτίως ἰστυλάμεν τῷ παρ' ἡμῶν προβληθέντι κανονικῶς τοποτηρητῇ Ἰωάννῃ τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ ἐπισκόπῳ τῆς φιλαδελφείων πόλεως, ᾧ καλῶς ποιεῖτε αὐτοῖ τε συντρέχοντες καὶ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους σὺν ὑμῖν διεγείροντες εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν εὐσεβῶς ἐπιτραπέντων αὐτῷ κεφαλαίων, εἰς σύστασιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔσται γὰρ ὑμῖν ὑπὲρ τούτου πολὺς ὁ μισθός, ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

EPISTOLA VIII,

AD GEORGIUM ARCHIMANDRITAM MONASTERII SANCTI THEODOSHII

Laudat eum ob apostolicæ sedis ministrum defensum, et ut Philadelphorum episcopo obediat.

Georgio archimandrita: Martinus servus servorum Dei, sanctæ ejus catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ episcopus.

Te spiritu vegeto ac vivido esse, dilectissime, significat virtutis tenor. Effers enim hujusmodi spiritualis roboris apertos characteres, in quibus insigne est atque eximium charitatis non fictæ studium, quo ostendisti te non verbo, neque lingua, sed opere et veritate diligere, juxta mandatum Domini : qui per proprios monachos nobis eum conservastis qui a nostra apostolica cathedra missus est, Deo amabilissimum Stephanum episcopum civitatis Dorensium, pro quo mercedem a Domino habentes, satagite ad certamina pro pietate studiosius vos extendere, et virtutum reginam, sanctissimam nostram fidem omni bono zelo defendere : ut eos qui ipsi præter rationem adversantur, misericorditer convertas, vel non convertentes se redarguas : ut integrum catholicæ Ecclesiæ verbum conservantes, Christum, rectorem ejus ac sponsum habeatis, in thalamo cœlestis regni vos gratia reficientem, cum ei, qui vos ad luctam et pugnam deligit, complaciti fueritis, in spiritualis certaminis ratione. Quæ hic a nobis synodaliter acta sunt ad commendationem et defensionem Ecclesiæ catholicæ, id est, paternarum ac synodaliū ejus definitionum et sanctionum, proxime misimus a nobis canonicè delecto vicario, Joanni dilecto fratri nostro et episcopo Philadelphensium Ecclesiæ : cui recte facitis tum consentientes, tum omnes orthodoxos vobiscum excitantes ad impletionem eorum qui pie ipsi commissi sunt articulorum, in laudem Ecclesiæ catholicæ. Vobis enim pro eo multa merces in regno cœlorum retribuetur.

Β Γεωργίῳ Ἀρχιμανδρίτῃ, Μαρτίνος δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας αὐτοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Νεάζοντά σε τῷ πνεύματι γνωρίζει τῆς ἀρετῆς ὁ τόπος, ἠγαπημένε. Φέρεις γὰρ τῆς τοιαύτης πνευματικῆς ἰσχύος ἐναργεῖς τοὺς χαρακτῆρας, ὧν ἐπίσημός ἐστι καὶ ἐξαιρέτος ὁ τῆς ἀγάπης ἀνυπόκριτος πόθος, δι' οὗ παρίστας ὅτι οὐκ ἀγκυρᾶς λόγῳ, οὔτε γλώσσει, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου· περιωσάμενος ἡμῖν διὰ τῶν οὐκείων μοναχῶν, τὸν ἐκ τῆς ἡμετέρας Ἀποστολικῆς καθέδρας αὐτοῖ σταλέντα Στέφανον, τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τῆς τῶν Δωριητῶν πόλεως, ὑπὲρ οὗ μισθὸν ἔχοντες παρὰ Κυρίου, σπουδάσατε τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι προθυμότερον ἐπεκτείνεσθαι, καὶ τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἀρετῶν, λέγω δὴ τὴν ἀγνωστὴν ἡμῶν πίστιν, ἐξῆλθῶς διεδικεῖν. Ὡστε τοὺς ἀντικαθεσταμένους αὐτῇ παραλόγως, συμπληρῶς ἐπιστρέψαι, ἢ μὴ ἐπιστρέφοντας διελίγειν. Ἴνα τὸν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀλώθητον διασωσάμενοι λόγῳ, σχοίητε τὸν αὐτῆς ἀρμοστήν καὶ νυμφίον Χριστὸν, τῷ θαλάμῳ τῆ αὐτοῦ κατ' οὐρανῶν βασιλείας ἐναναπαύοντα κατὰ χάριν ἡμᾶς ὡς αὐτῷ τῷ στρατολογήσαντι Χριστῷ, πρὸς πάλιν καὶ μάχην τῶν ἐναντίων ἐπιδειξαμένους κατὰ λόγον πνευματικῆς ἀθλήσεως, τὸ διὰ πάντων εὐαριστῶν. Τὰ δὲ συνοδικῶς ἡμῖν ἐνθάδε πραχθέντα πρὸς σύστασιν καὶ ἐκδίκησιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ταυτὸν δὲ λέγειν, τῶν πατρικῶν καὶ συνοδικῶν αὐτῆς ὄρων καὶ θεοπισμῶτων ἀρτίως ἰστυλάμεν, τῷ παρ' ἡμῶν προβληθέντι κανονικῶς τοποτηρητῇ Ἰωάννῃ τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ καὶ ἐπισκόπῳ τῆς φιλαδελφείων πόλεως· ᾧ καλῶς ποιεῖτε, αὐτοῖ τε συντρέχοντες, καὶ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους σὺν ὑμῖν διεγείροντες, εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν εὐσεβῶς ἐπιτραπέντων κεφαλαίων, εἰς σύστασιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔσται γὰρ ὑμῖν ὑπὲρ τούτου πολὺς μισθός ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

EPISTOLA IX,

AD PANTALEONEM.

Absolutum fuisse Dorensem episcopum falso ab eo delatum, peccasse illos, per quos actum est quo minus sedis apostolicæ auctoritatem receperit episcopos et presbyteros ordinandi, et quid cum his qui non canonicè in patriarchatu Hierosolymitano electi fuerant agendum.

Pantaleoni Martinus servus servorum Dei, sanctæ A
ejus Romanæ catholicæ Ecclesiæ episcopus.

Semper quidem omnis hominum vita, propter condemnationem ortam e transgressione Adam primævi patris, non in aliis omnino esse cognoscitur, quam in gemitibus et lacrymis; sed nunc præcipue, propter peccatorum abundantiam, et infliccionem vehementiorum propter ipsa correptionum et poenarum, quandoquidem errori et amentię delicti, castigationis et emendationis medicinam Dei humanitas adjunxit. Quod charitas tua manifeste cognoscens, non debuit ita se gerere adversus eum qui ab apostolica sede missus esset, Stephanum Deo amabilem episcopum Dorensem civitatis, aut ejusmodi de eo ad nos per propriam relationem transmittere, cum B Salvatoris nostri mandatum id non facere jubeat, sed præcipiat invicem sincere diligere. Ecce enim illa diligenter expendentes, vana prorsus invenimus, nec ullis argumentis demonstrata; atque idcirco eum merito ex apostolica justificavimus auctoritate; iis autem qui contra eum scripserunt crimen dimissimus, canonis rigorem misericordia temperantes, et ad resipiscentiam ipsis sufficere existimantes fabulæ revelationem. Nam aliud talium hominum peccatum ad remissionem sola indiget Salvatoris nostri bonitate. Scriptum est enim: Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo (I Reg. 11)? Universam enim, quæ istic est, catholicam Ecclesiam clausurunt, quantum in ipsis est, qui vel fecerunt, vel consenserunt, ne memorato episcopo redderentur missa ad eum ab apostolica sede præcepta, quibus ejus vicarius constitutus est, ac jussus, propter temporis angustias, id est, propter pressuram irruentium in nos gentium, canonicè instituere, ad supplementum ecclesiastici ordinis, episcopos et presbyteros et diaconos, quoad potestas nobis defuit ad promovendum patriarcham Jerosolymorum. Oportebat igitur eos qui se zelum habere prætententur hic zeli ardorem exhibere, ut Christianorum suggeretur et exaltetur cornu, incremento sive creatione sacerdotum. Oportuit passionem humanam vinci, propter salutarem Christi Dei passionem. Oportuit humanæ contentioni anteferre catholicæ Ecclesiæ ædificationem, nec violari apostolicam de eo jussionem. Dicit enim ad Samuel Deus: Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos (I Reg. vi). Ea enim fecerunt, quæ nec hæretici unquam ausi sunt facere, abscondentes ea quæ ad creationem et institutionem pertinebant,

Α Πανταλίοντι, Μαρτίνος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας αὐτοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Ἄξι μὲν πᾶς ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος, διὰ τὴν ἐκ παραβάσεως τοῦ προπάτορος Ἀδάμ καταδικᾶν, οὐκ ἐν ἑτέροις ὑπάρχων γνωρίζεται παντελῶς, εἰ μὴ ἐν στεναγμοῖς τε καὶ δάκρυσιν' ἐξαιρίτως δὲ νῦν διὰ τὴν πλημμύραν τῶν ἀμικτημάτων, καὶ τὴν δι' αὐτὰ τῶν σφοδροτέρων ἐπαγωγῶν παιδεύματων' ἐπειδὴ τῇ ἀνοίᾳ τοῦ παραπτώματος, τὴν ἰατρειάν ἡμῖν τοῦ σωφρονιστικοῦ παιδεύματος συνίξευξεν φιλοκθρώπως ὁ Κύριος. Ὅπερ καὶ ἡ σὴ ἀγάπη δι' ἀκριβείας γνώσκουσα, οὐκ ὤφειλεν οὕτως ἐνεχθῆναι πρὸς τὸν ἐκ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, αὐτίθι σταλίντα Στέφανον τὸν θεοφιλέτατον ἐπίσκοπον τῆς Δωρητῶν πόλεως, ἢ τοιαῦτα περὶ αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀναγγεῖν διὰ τῆς οἰκίας ἀναφορᾶς, τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐντολῆς μὴ τοῦτο πράττειν παρεγγυωμένης, ἀλλ' ἀγαπᾶν εὐκρινῶς ἀλλήλους παρακαλουμένης. Ἴδου γὰρ σὺν ἀκριβείᾳ τὰ περὶ αὐτοῦ κατεξέτασαντες, ἴδωλα παντάπασιν εὑραμεν ὄντα καὶ ἀναπίδειατα διὰ τοῦτο μὲν, εἰκότως ἐξ Ἀποστολικῆς ἐδικαιώσαμεν ἀθεντίας, τοῖς δὲ κατ' αὐτοῦ γεγραφοῖσι, τὸ γράμμα παρεχωρήσαμεν, εὐλοῦν συγκιράσαντες τὴν τοῦ κανόνος ἀκριβείαν, ἀρκετὸν αὐτοῖς ἠγησάμενοι πρὸς συναίσθησιν τὴν τοῦ δράματος ἀποκάλυψιν. Τὸ γὰρ ἕτερον τῶν τοιούτων πλημμέλημα, μόνως χρῆζει πρὸς ἄρσιν τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀγαθότητος, γέγραπται γάρ· Ἐὰν ἀμάρτη ἀνὴρ εἰς ἄνδρα, καὶ προσεύξονται περὶ αὐτοῦ πρὸς Κύριον' καὶ ἐὰν τῷ Κυρίῳ ἀμάρτη, τίς προσεύξεται περὶ αὐτοῦ; διότι πᾶσαν τὴν αὐτίθι καθολικὴν Ἐκκλησίαν, ὅκαὶ λέγων πινῶ καὶ δάκρυω, συνέκλεισαν, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτοῖς, ὅτε δράσαντες, καὶ εἰς συνουδοκῆσαντες, μὴ ἀποδοθῆναι τῷ εἰρημίῳ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τὰ σταλίντα πρὸς αὐτὸν ἐκ τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου πρακίεπτα, δι' ὧν τοποτηρητὴν αὐτὸν κατέστησαν ἑαυτοῦ, προστάξας αὐτῷ, διὰ τὴν στένωσιν τοῦ καθ' ἡμᾶς καιροῦ, ταυτὸν δὲ λέγειν, τὴν συνοχὴν τῶν ἐπιβδόντων ἡμῖν ἰθύνων, ἵνα χειροτονήσῃ κανονικῶς αὐτίθι, πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, ἐφ' ὅσον πραχθῆναι πατριάρχην Ἱεροσολύμων ἐξαπορήσαμεν. Ἔδει τοίνυν τοὺς ζῆλον ἔχειν ἐπαγγελλομένους, ἐνταῦθα τοῦ ζήλου παραστήσασθαι τὸ διάπυρον' ἵνα τῶν Χριστιανῶν ἀυξήθῃ τὸ κίρας διὰ τῆς αὐξήσεως ἧτοι χειροτονιας τῶν ἱερῶν. Ἔδει τὸ ἀνθρώπινον νικηθῆναι πάθος, διὰ τὸ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ σωτήριον πάθος. Ἔδει πρακρίναι τῆς ἀνθρωπίνης φιλονεικίας τὴν οἰκοδομὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ μὴ παραβαθῆναι τὴν ἀποστολικὴν περὶ τούτου παραγγελίαν. Λέγει γὰρ πρὸς τὸν Σαμουὴλ ὁ Θεός· Οὐχί σε ἐξουδυνώσασιν τοῦ μὴ βασιλεύειν ἐπ' αὐτῶν. Ἐποίησαν γὰρ ὅπερ οὔτε αἱρετικοὶ ποιεῖσαι περὶ τιτολήμασιν, ἀπο-

κρυψόμενοι μὲν τὰ τῆς τελειώσεως, ἐγχειρήσαντες δὲ Ἀ μόνον αὐτῶ τὰ τῆς καθαιρέσεως. Ποίαν οὖν ἔξουσιν ἀπο- λογίαν, οὐκ ὄντων ἔτι δι' αὐτοὺς ἐπισκόπων ἑκπῆσι καὶ ἱερέων ἐνδελιχῶς τῷ θυσιαστηρίῳ παρεδρόντων, καὶ τὰς ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τῷ Θεῷ προσαγγόντων θυσίας καὶ ἀναφο- ρὰς εἰς περιποίησιν τῶν ψυχῶν; καίτοι γνώσκοντες ἀσφαλῶς, ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστὶ, καὶ ὁ τῶν σκανδάλων και- ρὸς ἐνίσταται. Καὶ ἔχρησεν διὰ τοῦτο προνοητικῶς πλείοσιν ἐπισκόποις, καὶ πρεσβυτέροις, καὶ διακόνοις, τὰς Ἐκκλη- σίας τοῦ Θεοῦ πανταχοῦ καταπικνωθῆναι, καθάπερ καὶ ναῦν ἐν χειμῶνι καὶ πλῆγματι κλυδωνιζομένην πλείοσι κυ- βερνήταις καὶ ναύταις. Τούτου γὰρ χάριν καὶ ἡμεῖς εἰς ὀκδομήν προηγουμένως, ἀλλ' οὐκ εἰς καθαιρέσιν, παρὰ τοῦ Κυρίου τὴν ἔξουσίαν ἔλαβομεν, ἵνα φιλανθρώ- πως ἐπικουρήσωμεν τοῖς χειμαζομένοις λαοῖς. Ὅθεν ὑπὸ ταύτης τῆς ἔξουσίας ὁ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικὸς ὁρμηθεὶς θρόνος παρελείψε μὲν οὐδέτι, εἰς τὸ πρεπόντως ἀπολαθεῖν τὸν ἱερατικὸν αὐτῆς κόσμον διὰ τοῦ ῥηθέντος εὐλαβοῦς ἐπισκόπου τὴν αὐτόθι καθολικὴν Ἐκκλησίαν· οἱ δὲ τοῦτο γενέσθαι καλύσαντες, ἑαυτοῖς τὸν περὶ τούτου καταλογί- σονται λόγον. Ὁ γὰρ χάριν πειθῶν καὶ σκυθρωπάξων πο- ρεύομαι, παρακαλῶν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, μετὰ δα- κρύων νυκτὸς καὶ ἡμέρας, μὴ εἰς τέλος ἀπώσασθαι τὴν ἑαυτοῦ κληρονομίαν, ἀλλ' ἀνοιξάει τὴν θύραν, ἣν ἐκείναι συνέλειψαν, ἵνα πάλιν αὐτόθι τῆς ἱερωσύνης αὐτοῦ διὰ τῆς συμπληρώσεως τῶν ἐπιστητῶν ἀνατιθῇ ὁ κοσμὸς· τὰ πρόβατα τῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶς περιποιούμε- νος, καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῶν λύκων ἀγρῶν σπουδῇ συν- τῶνως λυτρούμενος. Περὶ μὲντοι τῶν ἀκανονίστως αὐτόθι χειροτονηθέντων ἐπὶ τῆς πατριαρχίας τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ κνήμῃ Σωφρονίου, τὸν ἐπὶ τῶν χειροτονουμένων ἢ χειρο- τονουμένων, καὶ συναίνουτων, ἢ συγκαλούντων ἐν ἑτέρᾳ πόλει παρὰ γνώμην καὶ εἰδῆσιν τοῦ ἐν τῇ πόλει προεστῶ- τος ἀρχιερέως κείμενον κανῶνα τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ Πατράσι ἡμῶν, ἀπαράβιατος ὀρίζομεν φυλαχθῆναι. Κανὼνας γὰρ ἐκκλησιαστικὸς οὐ δυνάμιθα λύειν, ἐκ- δίκηται καὶ φυλάκεται, ἀλλ' οὐ παραβάται τῶν κανῶ- νων ὑπάρχοντες· εἰ καὶ ἀμποτίρους ἐκείνοι τοὺς θρό- νους παρεβήσαν, τὸν τε καθ' ἡμᾶς ἀποστολικὸν θρόνον, διὰ τὸ μὴ δοῦναι τὰ πραικίπτα τῆς χειροτονίας, ὡς εἴρη- ται, καὶ τὸν τοῦ ἁγίου Ἰακώβου θρόνον διὰ τοῦ λα- θεῖν τὸν ἐν ἁγίοις Σωφρόνιον, ἵνα λοιπὸν αὐτονόμως, ὡς αὐτοὶ θέλουσιν, ἀλλ' οὐ καθὼς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρακελεύεται, τὰς χειροτονίας ἑαυτοῖς σφε- τερίζωνται. Διὸ τοὺς τοιοῦτους ὁ κανὼν σωφρονίζει τῆς Ἐκκλησίας· οὐ γὰρ ἴστιν ἀκαταστασίος ὁ Θεός, ἀλλὰ τάξιος καὶ εἰρήνης. Τοὺς μὲντοι πρὸ τῆς πατριαρχίας, ἢ μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ ῥηθέντος ἐν ἁγίοις Σωφρονίου χειροτονηθέντας, ἐπιγράψαμεν, καὶ τοῦτο διὰ τὴν τοῦ καιροῦ στενοχωρίαν, τόπον ἀπολογίας τοῖς οὕτω χειρο- τονηθεῖσι παρεχομένην, οὐδαμῶς ἐντεῦθεν τοῦ ἐκκλησιασ- τικοῦ προκριματιζομένου κανόνος· ἵνα λιβελλοὺς εὐλι- κρινούς μετανοήσας, ἥγων ὀρθοδόξου πίστεως ἐπιδιδόν- τας τῷ ἐπὶ τούτῳ παρ' ἡμῶν ἀρτίως αὐτόθι προχειρι- σθῆναι. κυρώσῃ τούτους ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει βεβαιουμένους, εἰ μὲντοι μὴ ἐξ ἑτέρων καὶ οὕτοι κωλύονται κυρωθῆναι πα- ρορτωμάτων, ἄπερ τῷ κανόνι σεσημειωμένα καθίσταται. Περὶ δὲ τῶν σταλέντων δογματικῶν χαρτῶν, ἥτοι συγ-

ea vero tradentes quæ ad depositionem. Quam igitur defensionem habebunt, cum jam propter eos non sint ibi episcopi et sacerdotes, qui jugiter altari insistant, et sacrificia atque oblationes pro populo ad salutem animarum offerant, quamvis cognoscant quod ultima hora sit, et scandalorum tempus imminet? Atque idcirco oportebat pluribus episcopis, et presbyteris, et diaconis, providenter Ecclesias Dei ubique increbrescere, quemadmodum navim, quæ in pelago tempestate jactatur, pluribus gubernatoribus et nautis; hujus enim rei gratia et nos in ædificationem præcipue, et non in destructionem a Domino potestatem accepimus, ut populis fluctantibus humane ac benigne optulemur. Unde ob hanc potestatem mota apostolica sedes nihil prætermisit, quo catholica istic Ecclesia per memoratum religiosum episcopum convenienter sacerdotale decus recuperaret, qui vero id prohibuerunt, sibi de eo imputabunt rationem: cujus causa lugens et contristatus ingredior, dies noctesque bonitate Dei cum lacrymis obscrans, ne hæreditatem suam usque in finem repellat, sed ostium aperlat, quod illi concluderunt, ut rursus istic sacerdotii ejus, per supplementum episcoporum, splendor et ornamentum exoriatur, Ecclesiæ oves cura pastorali servans, et a luporum insidiis vigilantissimo studio eripiens. De iis, qui non canonice istic electi sunt in patriarchia beatæ memoriæ Sophronii, eum canonem inviolabiliter decernimus custodiri, qui a sanctis apostolis et Patribus nostris constitutus est de iis qui in alicubi civitate præter sententiam scientiamque pontificis, qui ei civitati præest, vel eligunt, vel eliguntur, vel consentiunt, vel convocant (*Lateran. conc. decret. 2*). Canones enim ecclesiasticos solvere non possumus, qui defensores et custodes canonum sumus, non transgressores, tametsi utramque sedem illi violaverunt: hanc quidem apostolicam sedem, quod creationum præcepta non dederint, ut ante dictum est; sedem vero sancti Jacobi, quod Sophronium celare studuerint, * ut cæteri libere, sicuti ipsi volunt, non sicut sanctus Spiritus jubet, electiones sibi arrogarent: tales propterea Ecclesiæ canon castigat, non enim confusionis ac turbationis Deus est, sed ordinis et pacis (*I Cor. xiv, 33*). Qui vero ante ipsius patriarchiam, aut post dormitationem memorati Sophronii creati sunt, de iis scripsimus, propter temporis angustiam, quæ sic creatis defensionis locum præbet, cum inde ecclesiastico canoni nullo modo præjudicetur, ut, cum libellum sinceræ penitentiae sive orthodoxæ fidelis dederint ei, qui nuper a nobis ad id istic delectus est, eos in proprio ordine confirmet, modo hi ex aliis peccatis non prohibeantur confirmari, quæ a canone notata sunt. Transmissas autem dogmaticas chartas, sive quæ scriptæ sunt ab adversariis, damnamus una cum iis qui scripserunt, siquidem in propriæ opinionis perversitate maneat, ut et omnes hæreticos, cum omnibus impiis eorum scriptis: hortantes eos qui ubique or-

* Gr., ut deinde libere. Interpres legit λοιποί. HARDUINUS.

thodoxi sunt, ut in Patrum doctrina, et iis quæ synodaliter definita sunt, ac nuper a nobis hic per synodum confirmata ad commendationem defensionemque Ecclesiæ catholicæ, quæ brevi nota omnibus faciemus, ea mittentes, firmiter, inviolabiliterque permaneant. Nam hæc vos, nobiscum pie servantes, Dominique fidem bono zelo asserentes, res vestras feliciter geretis, ac promissa cœlesti hæreditate tandem dignabimini.

ἐκράξετε, τὴν τοῦ Κυρίου πίστιν, εὐζηλώτως διεκδικούντες, καὶ τῶν κατ' ἐπαγγελίαν ἀποδοχῶν ἀξιούμενοι.

Ἀγραφέντων παρὰ τῶν οὐ ἐναντίας, κατακρίνομεν αὐτὰ, καὶ τοὺς γεγραφότες, τῇ ἰδίᾳ μέντοι κατοδοξίᾳ προσμένοντας, ὡσπερ καὶ πάντας τοὺς αἰρετικούς, μετὰ πάντων τῶν ἀσθεῶν αὐτῶν συγγραμμάτων προτρέποντες πανταχοῦ πάντας τοὺς ὀρθοδόξους τοῖς πατρικῶς καὶ συνοδικῶς ὀρισθεῖσι, καὶ παρ' ἡμῶν ἀρτίως ἐναυθὰ διὰ συνόδου βεβαιωθεῖσιν, εἰς σύστασιν καὶ ἐκδικήσιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἃ καὶ ἐν τάχει πᾶσι γνωρίζομεν, ἐκπέμποντες αὐτὰ, βεβαίως καὶ ἀπαραβάτως ἐμμενῆν. Ταῦτα γὰρ σὺν ἡμῖν καὶ ὑμεῖς εὐσεβῶς φυλάττοντες,

EPISTOLA X,

AD PETRUM ILLUSTREM VIRUM.

Commendatur ejus vitæ integritas, hortaturque ut vicario suo fauere.

Petro illustri Martinus servus servorum Dei, sanctæ ejus catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ episcopus.

Cum in timore Domini et charitatis dilectione vestram Christi amantem nobilitatem irraprensibiliter ambulare a multis fide dignis personis didicissemus, merito ex toto corde ipsum Dominum ac Deum nostrum Jesum Christum glorificavimus: nihil enim æque ad eum collaudandum omnes commovere solet, quam integra vita virtutibus præfulgens: e quibus in imagine pertransiens homo similitudinem Conditoris sui exhibet, se ab irrationali separans: quandoquidem hanc nobis transgressio superinduxit, illam vero dilapsam in nobis rursus gratia reformavit, observatione mandatorum hominem secundum Deum formans, et eum efficiens sancti Spiritus templum: quod te, sordidarum depositione passionum, sapienter te ipsum constituisti, dilecte, ac merito ea sola cogitas, quæ sunt Jesu Christi, ad perfectam salutem festinans, quam tibi ardentius desideranti nos quoque conciliantes hortamur, ut intentiore studio vires tuas conferas Dei amantissimo episcopo Philadelphensium civitatis, quoniam eum vice nostra Deo juvante fungi canonice jussimus, et catholicas in illis partibus Ecclesiæ decenter ordinet, in iis omnibus episcopos, et presbyteros, et diaconos creans, permissa ei a Domino per nos minime, sive per auctoritatem sancti et principis apostolorum Petri, spiritali potestate: ne viduati in tam multis temporibus, talique afflictionis pressura, populi in terram squalidam et infrugiferam vertantur, sed ut magis augeantur ac splendescant, instantia diligentiaque sacerdotum, qui ut constituantur, adjuvans vestra Christi amans claritate per præfatum dilectum nostrum coepiscopum, propriæ matris, nempe catholicæ Ecclesiæ vi-cera reficiet, ad salutem ejus filiorum suum Domino studium ipsis operibus exhibens, a quo juste in illo tribunali audies curam celestibus angelis et omni sanctorum choro: *Engage, serve bone, super pueris fuisti fidelis, super multis*

Β Πέτρω Ἰλλουστρίῳ Μαρτίνῳ δούλῳ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας αὐτοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Ἐν φόβῳ Κυρίου καὶ τῇ ἀγάπῃ τῆς χάριτος περιπατοῦσαν ἀμίμπτως τὴν φιλόχριστον ὑμῶν λαμπρότητα, διὰ πλείονων καὶ ἀξιόπιστων μεμαθηκότες προσώπων, εἰκότως ἐξ ὅλης καρδίας αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἰδοξάσαμεν. Οὐδὲν γὰρ εὐτὸς πρὸς δόξολογίαν αὐτοῦ συγκατεῖν εἶδεν ἅπαντας, ὡς βίος ἀμύλωνος ταῖς ἀρεταῖς φαεινόμενος. Ἐξ ὧν ἐν εἰκόνι διακορυμμένου τοῦ Κτίσαντος αὐτὸν ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται, τῆς ἀλλαγῆς καθάπαξ διαχωριζόμενος ὁμοιότητος, ἐπειδὴ ταύτην μὲν ἡμῖν ἡ παράβασις παρεστήγαγεν, ἐκείνη διαρρῦσιν ἐν ἡμῖν ἀνεξωγράφως πάλιν ἡ χάρις, τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν, κατὰ Θεὸν μορφῶσα τὸν ἄνθρωπον, καὶ ναὸν αὐτὸν ἀπεργαζομένη τὸ Πνεῦμα ἅγιον ὅπερ τῇ τῶν βλαπέντων ἕποδῶν παθῶν ἐμρῶνος ἑαυτὸν καταστητάμενος, ὑλοσημένι, μόνᾳ μεριμᾷ εἰκότως, τὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς τελειωτικὴν ἐπιτόγμονος σωτηρίαν, ἣν τὰς διακῶρας ποδοῦντί σοι, καὶ ἡμεῖς προξενούντες προτρεπόμεθα συντονωτέρᾳ σπουδῇ, τὴν ἑαυτοῦ συνεισενέγκασθαι δύναμιν, τῇ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς Φιλαδελφίων πόλεως ἕπειδὴ τοῦτον ἀνακληθεῖσαι σὺν Θεῷ τὸν ἡμέτερον τόπον αὐτοῦ κανονικῶς προετιτάξαμεν, ἵνα τὰς ἐν τοῖς μέρεσιν ἐκείνοις καθολικῆς Ἐκκλησίας κομισθῆ προπύτους, ἐν πάσαις αὐταῖς χειροτονῶν ἐπισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους ἕκ τῆς ἐνδοθείσης αὐτῷ παρὰ Κυρίου δι' ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων, ἧτοι τῆς αὐθιγίας τοῦ ἁγίου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου πνευματικῆς ἐξουσίας· ἵνα μὴ διὰ τοῦ χηρεῖν ἐν τοσούτοις χρόνοις καὶ τοιαύτῃ συνοχῇ θλίψεως, οἱ πιστοὶ λαοὶ χερσῶσιν, αὐξήσῃ δὲ μᾶλλον ἐν Κυρίῳ, καὶ λαμπρυνῶσιν διὰ τῆς ἐπιστάσεως καὶ ἐπιμελείας τῶν ἱερέων, οὓς τελειωθῆναι συντρέχουσα καὶ ἡ φιλόχριστος ὑμῶν λαμπρότης διὰ τοῦ ῥηθέντος ἀγκυπητοῦ ἡμῶν συνεπισκόπου τῆς οἰκτικῆς μητρὸς, ἧτοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀνακεῖσαι τὰ σπλάγχνα πρὸς περιποίησιν τῶν τέκνων αὐτῆς, τὴν ἑαυτῆς σπουδὴν τῷ Κυρίῳ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπιειξόμενος, παρ' οὐ δικαίως ἀκούσῃ ἐπὶ τοῦ βήματος αὐτοῦ, ἐμπεραθεῖν τῶν οὐρανίων ἁγγέλων, καὶ τοῦ χοροῦ πάντων τῶν ἁγίων· *Engage, serve*

ἀγαθὴ καὶ πιστὴ, ἐπὶ ὀλίγα ἢ πιστὸς, ἐπὶ πολλῶν σὺ κατα- **A** *te constituam; intra in gaudium Domini tui (Matth. 23).*
στάσω· εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.

EPISTOLA XI,

AD ECCLESIAM JEROSOLYMITANAM ET ANTIOCHENAM.

Nuntiatur Monothelitarum hæresim in concilio fuisse damnatam, ordinationemque Mucedonii Antiochiæ, et Petri Alexandria perperam esse actam. Ut in fide catholica persistent, et Joanni vicario, cui dictæ synodi acta misit, obediant.

Τοῖς ὑπὸ τὴν ἁγίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλιν, ἔχον ὑπὸ τὸν τῶν Ἱεροσολύμων θρόνον ἱερατικῶς τελούσιν ἀγκλητοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, ὀρθοδόξοις ἐπισκόποις, πρεσβυτέρους, διακόνους, ἡγουμένους μοναστηρίων, μονάζουσιν, ἀσκηταῖς, καὶ φιλοχριστοῖς λαοῖς, ὁμοίως δὲ καὶ πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀντιοχίας τελούσας θρόνον, Μαρτίνος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας αὐτοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι τῷ ἐνοικοῦντι διὰ τῶν ἀρετῶν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν. Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου ἐπὶ πάσῃ τῇ κνία ὑμῶν πάντοτε ἐν πάσῃ δεήσει μου ὑπὲρ πάντων ὑμῶν μετὰ χαρᾶς τὴν διήσιν μου ποιούμενος ἐπὶ τῇ κοκων' ἄ ὑμῖν εἰς τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἵνα τῇ ἀγάπῃ ᾖτε μᾶλλον, καὶ μᾶλλον περισσεύετε ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθήσει εἰς τὸ δοκιμάζειν ὑμᾶς τὰ διαφέροντα, ἵνα ᾖτε εὐαρινεῖς καὶ ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ πεπληρωμένοι καρπῶν δικαιοσύνης, εἰς δόξαν καὶ ἔκτανον αὐτοῦ. Γνωσκειν γὰρ ὑμᾶς θέλομεν, ἀδελφοί, τοῦτο ἀκριβῶς ἐπισταμένους ὑπὲρ τῶν νυνὶ, τουτίστιν, ἐπὶ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων ἐπαναστάτων κλεπτῶν κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, φαμέν δὲ Θεοδώρου τοῦ γινομένου ἐπισκόπου τῆς φαιρίας, καὶ κύρου τοῦ Ἀλεξανδρείας, καὶ Σεργίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων Πύρρου καὶ Παύλου· ὡς οὗτοι πλείστον ἐμνησαντο διὰ τῆς οἰκίας αἰρέσεως διορύξαι καὶ ἀποσυλῆσαι τὰ κειμήλια, ἔχον τὰ δόγματα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἡμεῖς γὰρ, τουτίστιν οἱ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου ἀρχιερεῖς, διαγρηγορούντες πρὸς φυλακὴν τῆς οἰκίας κατὰ τὴν τοῦ κυρίου διάταξιν, οὐκ εἰσάγαμεν οὐτοὺς διορύξαι ταύτην ἢ τὸν ὁμησχυρὸν ἀποσυλῆσαι τῆς πίστεως. Ἀλλὰ σειραῖς τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν καὶ κιδώλων δογμάτων τούτους συνδήσαντες, ἐξ ἀκριβοῦς ἀκιδεῖξως τε καὶ ἐξετάσως τῶν παρ' αὐτῶν γεγραμμένων, κατὰ τῆς ἀμωμῆτου ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν πίστεως, ὡς πρὸς ζήζνια πονηρὰ τῷ πυρὶ τῆς κανονικῆς ἀποτάσεως, αὐτοὺς τε καὶ τὰ παρ' αὐτῶν ἀσεβῶς δογματισθῆντα καταφλέξαντες, συνοδικῶς κατεκρίναμεν, πανταχοῦ τοῖς πᾶσι τὴν ἐπίνων δημοσιεύσαντες ἄρσειν· ἵνα ταύτην ἀκριβῶς πάντες γνώσκοντες ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀρτίως πραχθέντων, ἐκτικτιαν ὑπάρχονσαν, καὶ ἀντίκαλον τοῖς πατρικοῖς καὶ συνοδικοῖς ἔθεοις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, πάντες ὁμοτρόπως ἡμῖν οἱ εὐσεβεῖς καὶ ὀρθόδοξοι ζήλω Θεοῦ κατὰ τῶν εἰρημένων ἀρετικῶν κινθόντες, τούτους τε καὶ τὴν τούτων ἀρσειν, κατακρίνωσι, καὶ πάντα τὰ ὑπὲρ ταύτης πραχθέντα τε καὶ γραφέντα δυσειδῶς παρ' αὐτῶν, μετὰ καὶ τῶν ἐξ εἰσηγήσεως αὐτῶν, γεγεννημένων κατὰ τῆς πίστεως, φαμέν δὲ τῆς ἐκθέσεως Ἱεροκλείου τοῦ βουσίως,

D lectis fratribus, qui sanctæ Christi Dei nostri civitati, nempe Hierosolymitanæ sedi sacerdotaliter subsunt, orthodoxis episcopis, presbyteris, diaconis, præfectis monasteriorum, monachis, ascetis, populis Christum diligentibus: similiter iis qui censentur sub Antiochena sede, Martinus servus servorum Dei, et sanctæ ejus catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ episcopus.

Gratia vobis et paz a Deo Patre nostro et Domino Jesu Christo in Spiritu sancto, qui per virtutes habitat in cordibus vestris. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis cum gaudio deprecationem faciens super communitatione vestra in Evangelio Christi, ut charitate magis abundetis in scientia et omni sensu, ut probetis potiora, ut sitis sinceri et sine offensa in diem Christi, repleti fructu justitiæ in gloriam et laudem ejus (Philipp. 1). Scire enim vos volo, fratres, de fratribus, qui temporibus nostris insurrexerunt contra orthodoxam fidem, nempe Theodoro, qui fuit episcopus Pharan, et Cyro qui Alexandriæ, et Sergio qui Constantino-polis, et ejus successoribus Pyrrho et Paulo: quod hi per propriam hæresim valde moliti sunt perfodere, et thesauros sive dogmata Ecclesiæ catholicæ expilare. Nos vero, id est, hujus apostolicæ sedis pontifices, ad custodiam domus pervigiles, juxta præceptum Domini, non permisimus eos hanc effodere, vel fidei surripere thesaurum, sed ipsos catenis impiæ eorum et adulterinæ doctrinæ constringentes, accurata demonstratione et examinatione eorum quæ ab ipsis contra integritatem Christianæ fidei scripta sunt, tum ipsos, tum ea quæ impie docuerunt, igne canonicæ sententiæ veluti mala zizania exurentes, synodaliter condemnavimus, ubique omnibus eorum hæresim publicantes, ut, cum omnes ex iis quæ a nobis nuper gesta sunt, eam contrariam et adversariam Paternis ac synodalibus Ecclesiæ catholicæ definitionibus esse cognoverint, et orthodoxi, simili nobis modo, zelo Dei contra prædictos hæreticos moveantur, eosque et ipsorum hæresim damnent, omniaque pro ea ab iis impie acta et scripta, una cum ipsorum suggestione contra fidem facta, nempe expositio Hæraclii imperatoris, et formula ejus qui nunc serene imperat, atque omnibus qui similia ipsis senserunt, aut sentiunt, sensurive sunt, et usque in finem in ejusmodi hæresi permanent, nec penitent; sed unam dementer aut nullam omnino divinitatis atque humanitatis Christi docent voluntatem et operationem, ut et na-

uram ex toto, nam ex eadem voluntate atque operatione, eadem inducitur substantia, juxta sanctorum et orthodoxorum doctrinam Patrum. Quorum nos disciplinam inviolabiliter custodientes ac defendentes, eos omnes qui contraria ipsis sentiunt, damnavimus ac damnamus: atque idcirco prædictos damnavimus viros, ut pote qui ex iis quæ docuerunt declarati sunt aliter quam illi sentire, nec se usque adhuc correxerunt, aut corrigi volunt. Quidam enim ipsorum in hæresi vitam finierunt, alii per suam hæresim etiam nunc vitam admodum perturbant: quamvis nullis ac multorum religiosorum sacerdotum, in diversis commorantium locis, non utique solum nostris, sive hujus catholicæ sedis pontificum exhortationibus et obtestationibus admoniti, ut a propria hæresi declinent, et ad Dominum per orthodoxam fidem accurrant; nec voluerunt intelligere ut bene agerent, sed in proposito suo obstinate perseverarunt, et noluerunt converti ad Dominum. Unde eos, veluti lapides scandali et petram offensionis e via disjecimus, omnibusque diligentibus Dominum semitam munivimus sinceræ in ipsum confessionis ex sanctorum Patrum et universalium quinque conciliorum doctrina, ut nobiscum juxta sanctissimam illorum traditionem teneant ac prædicent duas ejusdem et unius Christi Dei nostri naturas secundum hypostasim unitas inconfuse, ac duas naturales voluntates, duasque naturales operationes, divinam et humanam, incrementam et creatam, consubstantialiter unitas ad demonstrationem perfectam, quod Deus natura perfectus, et homo natura perfectus, absque solo peccato, idem vere existit. Quapropter hortamur dilectionem vestram, ut ita nobiscum semper credatis ac teneatis, devitantes omnem hæresim, que contra catholicam Ecclesiam et prius et nunc exorta est, insanorūque hæresum auctores, quorum exemplo, una cum vetere et novum, quique temporibus nostris a vera doctrina aberravit, Macedonium hæreticum, quem contra canones sibi sinnerunt falsum Antiochiæ episcopum prædicti hæretici, quemadmodum et Petrum Alexandriæ tumultuarie creaverunt. Hos enim sibi consentientes nacti, concurrentesque in propriæ hæreseos exitium, et similiter ipsis expositionem novæ doctrinæ formulamque superinductiam accipientes, mercedem injustam hujusmodi eorum impiæ consensionis ac vaunitatis, fictam sacerdoti ipsis imposuerunt appellationem; non ab ullo legitimo suffragio aut ecclesiastica successione ad hoc induci, sed a prava et hæretica excogitatione, ut per plures et ascriptitias personas, ut quidem putant, constituent inconsistentem suam et damnatam hæresim, Dei vero catholicam et apostolicam Ecclesiam vastent, quam nos ædificare properantes in Spiritu sancto, ad majorem ejus stabilitatem convenienter studuimus in præsentem præcipere, secundum potestatem nobis a Domino in gratia datam per sanctum Petrum apostolorum principem, Joanni dilecto fratri nostro, episcopo Philadelphensium civitatis, ut locum nostrum in omnibus ecclesiasticis articulis in

καὶ τοῦ τύπου τοῦ νυκὶ γαληνῶς βασιλεύοντος, καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν τὰ ὁμοία αὐτῶν φρονισάντων, ἢ φρονούντων ἢ φρονεῖν μελλόντων, καὶ μέχρι τέλους τῆ τοιαύτῃ προσημειωμένων αἵρεσι, καὶ μὴ μετανοούντων, ἀλλὰ μίαν ἀφρόνως, ἢ μηδεμίαν ὁλως τῆς θεότητος, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, τοῦ Χριστοῦ δογματιζόντων θέλησιν καὶ ἐνεργίαν, ὡσπερ οὖν καὶ φύσιν ἐξάπακτος, τῷ γὰρ ταύτῃ τῆς θελήσεως, καὶ τῆς ἐνεργείας, τὸ ταυτὸν ἐισάγεται τῆς οὐσίας, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων καὶ ὀρθοδόξων Πατρῶν διδασκαλίαν, ὧν τὰ δόγματα φυλάττοντες ἀπαραβιάτως καὶ διεκδικούντες ἡμεῖς πάντας τοῦ τῶναντία φρασούντας αὐτοῖς κατακρινόμεν τε καὶ κατακρινόμεν. Οὐ χάριτι καὶ τοὺς εἰρημένους καταδικάσαμεν ἄνδρας, ὡς ἀντιφρασσοῦσιν αὐτοῖς δι' ὧν ἐδογματίσαμεν ἀποδοξινόμενους, καὶ μὴ διορθωσαμένους ἄχρι τοῦ νῦν, ἢ διορθωθῆναι θέλοντας. Οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν τῆ αἵρεσι, τὸν βίον κατέλυσαν, οἱ δὲ διὰ τῆς αἵρεσεως αὐτῶν, ἔτι καὶ νῦν τὸν βίον ἰκανῶς ἐκτελεῖσσοσι· καὶ τοὶ πολλοὶ εὐλαθεῶν ἱερέων τῶν ἐν διαφόροις παροισμένων τόποις, οὐ γὰρ δὴ μόνον ἡμῶν, ἤγουν τῶν τῆς καθ' ἡμᾶς καθολικῆς καθίδρας ἀρχιερέων παρακρίσεισι τε καὶ διαμκρυταίαις ὑπομνησθέντες, ἐκκλίνει τῆς οἰκείας αἵρεσεως, καὶ προσδραμεῖν τῷ Κυρίῳ διὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ οὐκ ἠβουλήθησαν συνκίμαι, τοῦ ἀγαθύναι, ἀλλ' ἐπραταιώθησαν ἐν τῇ προαίρεσι αὐτῶν, καὶ οὐκ ἠθέλησαν τοῦ ἐπιστρέψαι πρὸς Κύριον. Ὅθεν ἡμεῖς καθάπερ λίθους σκανδαλοῦ καί πέτραν προσκείμενους, τοὺτους ἐκ τῆς ὁδοῦ διεβρίψαντες, ὡδοποιήσαμεν πάλαι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Κύριον τὴν τρίθην τῆς εἰς αὐτὸν εὐκρινούς ὁμολογίας, διὰ τῆς τῶν ἁγίων Πατρῶν, καὶ τῶν ἰσχυρῶν καὶ οἰκουμενικῶν πέντε συνόδων διδασκαλίας· ὥστε σὺν ἡμῖν προσβῆναι, κατὰ τὴν αὐτῶν ὁσιωτέτην παράδοσιν, δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὰς φύσεις καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένας ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, καὶ δύο τὰς φυσικὰς θελήσεις, καὶ δύο τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, ἄκτιστον καὶ κτιστὴν, συμφυῶς ἡνωμένας εἰς ἀπόδειξιν ἐντελῆ τοῦ Θεοῦ φύσει τέλειον καὶ ἀνθρώπου φύσει τέλειον μόνης διχα τῆς ἀμαρτίας τὸν αὐτὸν ἀληθῶς ὑπάρχειν. Διὸ προτρέπομεθα τὴν ἀγάπην ὑμῶν οὕτως σὺν ἡμῖν πιστεύετε καὶ κατέχετε ἐκτελεζόμενους πάντα αἵρεσιν πρότερόν τε καὶ νῦν ἀναφύεσαν κατὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοὺς τῶν αἰρέσεων ἀνοήτους, προστάτας, μετ' ὧν σὺν τῷ παλαιῷ, καὶ τὸν νεὸν καὶ ἐφ' ἡμῶν τῶν ἀληθῶν ἐκτραπέυτα δογμάτων, Μακεδόνιον τὸν αἰρετικὸν, ὃν τενα παρὰ κανόνας ἑαυτοῖς ἀνεπίσταστο ψευδῶν μὺν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον οἱ ἐβλήθησαν αἰρετικοὶ, καθάπερ οὖν καὶ Πέτρον τῆς Ἀλεξανδρίων ἐσχέδιασαν. Τοῦτους γὰρ ὀμοδόξους ἑαυτοῖς ὄντας εὐράμενοι, καὶ πρὸς τὸν τῆς οἰκείας αἵρεσεως συντρέχοντας ἄθερον, καὶ διὰ τοῦτο παρακλησῶσιν αὐτοῖς διεχόμενους τὴν τε τῆς κωνοτομίας ἐκρίσιν καὶ τὸν ἐπίσταστον τύπον, μισθὸν ἄδικον τῆς τοιαύτης αὐτῶν ἀσεβοῦς ὁμοφροσύνης, ἧτοι ματαιοφροσύνης, τὴν ἐπίπλαστον τῆς ἱερωσύνης αὐτοῖς ἐπίθησαν ὀνομασίαν, οὐκ ἀπ' ἡμῶν, ἐνθίσμου ψηφισμῶτος, ἢ ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας εἰς τοῦτο γε προαχθέντες, ἀλλ' ἐκ φαύλης καὶ αἰρετικῆς ἐπινοίας, ἐφ' ὅτι διὰ πλειόνων καὶ παρεγγράπτων προσώπων, ὅς γε νομίζουσι, συστήσαι μὲν τὴν ἀσύστατον αὐτῶν κατάκριτον αἵρεσιν, πορθῆσαι δὲ τὴν καθολικὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἢ οἰκοδομεῖν ἐπεριγόμενοι ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, προσηκόντως εἰς ἀκριβεστέρην ταύτης ἀσφάλειαν ἐσπουδάζομεν ἐπὶ

τῶν παρόντων· προστάξει κατὰ τὴν ἐν χάριτι παρὰ τοῦ
 Κυρίου δοθεῖσαν ἡμῖν ἐξουσίαν, διὰ Πέτρου τοῦ παναγίου
 καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, Ἰωάννη τῷ ἀγαπῶν ἡμῶν
 ἀδελφῷ τῷ ἐπισκόπῳ τῆς Φιλαδελφῶν πόλεως, ἵνα τὸν
 ἡμέτερον τόπον ἐν πᾶσι τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς κεφαλαίαις,
 ἐν τοῖς μίρεισι τῆ· Ἀνατολῆς ἀναπληρώσῃ καὶ χειροτονήσῃ
 κατὰ πᾶσαν πόλιν τῶν ὑπὸ τοῦ Ἀπτιοχίας θρόνου καὶ
 τῶν ὑπὸ τῶν Ἱεροσολύμων ἱερατικῶς τελευσῶν ἐπισκό-
 πους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους· ἵνα μὴ, καθὼς φη-
 σεν ὁ προφήτης, ἐλλίπωσιν ἀπὸ βρώσεως πρόβατα διὰ τὸ
 μὴ ὑπάρχειν βόας ἐπὶ φάτναις, τουτίστιν πιστοὶ καὶ
 ὁρθόδοξοι λαοὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπισκόπους τὰς καθολικὰς
 Ἐκκλησίας, τὴν πνευματικὴν τροφὴν γινωσκόντας αὐτοῖς
 καὶ περιχόντας διὰ τῆς ἐμμελοῦς τῶν καθολικῶν διδα-
 σκαλίας καὶ ὑπαγωγῆς, μάλιστα νῦν ὅτι διὰ τῆς ἀμαρ-
 τίας ἡμῶν ἐκ πάντων τῶν θλιβερῶν συνελήθημεν τοῖς
 ἐσχάτοις καιροῖς συγκλεισθέντες, ἐν οἷς αἱ τῶν μεγάλων
 ἐπιφορῶν σπανδάλων τυγχάνουσιν, ὡς τε εἰ δυνατόν, καὶ
 τοὺς ἐλλειπούς κλονεῖναι, κατὰ τὰς ἀψευδίς τοῦ Κυρίου
 προβήσεις. Οὐ χάριν, ἀγαπητοὶ, περισσοτέρᾳ τε καὶ ἐπι-
 μαιεστέρᾳ φρονεῖτε τὰ τῶν λογικῶν προβάτων κατασφα-
 λίσασθαι διὰ τῶν ἱερίων ὀφειλομένων· ἐπειδὴ ὁ ἀντιδικὸς
 ἡμῶν διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζῆτων τετὰ
 καταπιεῖν. Ἐάντιστε στεβρῶς τῇ πίστει προσμένον-
 τες· διὸ ἀναλωσάμενοι τὰς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν νήγοντες τε-
 λείως, ἐπίσταντε ἐπὶ τὴν φερομένην ὑμῖν χάριν ἐν ὑποδοχῇ
 τῆς ἡμετέρας ἀποστολικῆς περὶ τοῦτου διήσεως τε καὶ
 παρακλήσεως· ἵνα ὡς τέσσα ὑπακοῆς ὁμοθυμαδὸν πάν-
 τεις κατὰ σπουδὴν ἱεράν καὶ φιλοθεον συνήρησθε τῷ προ-
 βληθέντι παρὰ τῆς ἀποστολικῆς αὐθεντίας ἡμετέρου τοπο-
 ταρχῆ, τουτίστιν τῷ τῆς Φιλαδελφῶν ἀγαπῶν ἐπισκόπῳ
 πρὸς τὸ πᾶσι τρόποις τελειώσαι τὸ ἔργον τῆς διακονίας
 ταύτης εἰς περιποίησιν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· μὴ συ-
 σχηματιζόμενοι τοῖς ἀπειθεῦσιν ἢ ἀντιλέγουσι τῇ ἀληθείᾳ,
 διὰ τὴν αὐτῶν ἀσύστατον αἴρεσιν· ἀλλὰ κατὰ τὴν καλέ-
 σσιντα ἡμᾶς ἄγων καὶ αὐτοὶ ἄγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ
 γενήθητε διὰ τῆς ἐπὶ τῷ αὐτῷ λόγῳ τῆς πίστεως, ὑπα-
 κοῆς τε καὶ χάριτος. Ἴδού γὰρ αὐτῷ καὶ τὰ παρ' ἡμῶν
 συνοδικῶς πραχθέντα ποσόμενα, ἐπιτρέψαντες ἵνα
 ταῦτα πᾶσιν ὑμῖν ἐμφανίσῃ, καὶ γνωρίτῃ βεβαίως ἐν αὐ-
 τοῖς παρ' ἡμῶν κυρωθέντα τὰ εὐσεβῶ κηρύγματα, καὶ θε-
 σπίσματα τῶν εἰρημίνων ἁγίων Πατρῶν, καὶ τῶν ἐγκρίτων
 οἰκουμενικῶν πάντε συνόδων, καὶ προτρέψανται μετ' ἡμῶν
 πάντας ὑμᾶς τοὺς εὐσεβεῖς καὶ ὀρθοδόξους, ἵνα ὡς ἐξ
 αὐτῶν παρελάβετε τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν, οὕτως εἰς αὐτὸν πιστεύητε, καὶ ἐν αὐτῷ περιπα-
 τῆτε. Ταπεινώθητε οὖν ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ
 καὶ τὰς περὶ τοῦτου σωτηριαθῆτε ἡμῶν προσδέξασθε πά-
 ρακλήσεις· ἵνα ὑμᾶς ὑψώσῃ ἐν καιρῷ τῆς αὐτοῦ θειο-
 τῆτος ἀποκαλύψεως εἰς ἣν πολλὸς ἔσται καὶ ὑπὲρ πᾶσαν
 διανοίαν ὁ μισθός, τοῖς τὴν αὐτοῦ πίστιν ἄχρι τέλους,
 καὶ τὴν ἐντολὴν ἀπαράβατος τηρήσασιν· ὁ δὲ Θεὸς πά-
 σης χάριτος ὁ καλῶς ἡμᾶς εἰς τὴν αἰώνιον αὐτοῦ δόξαν,
 προκόπτοντας ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς καὶ τὰς ἀνεβάσεις τῶν

A paribus Orientis suppleat, et creet in omnibus civi-
 tatibus, quæ Antioclienæ sedi, quæque Jerosolymi-
 tanæ sacerdotalliter subsunt, episcopos, et presbyte-
 ros, et diaconos, ne, sicut dicit propheta, *deficiant a comestione oves, eo quod non sint boves in prescribis*
 (*Habac. iii, juxta LXX*), id est, fideles et orthodoxi
 populi, quod catholicæ Ecclesiæ episcopos non ha-
 beant, qui spiritualem ipsis cibum excolant et præ-
 bebant, per aptam rerum convenientium doctrinam
 atque institutionem, nuncque maxime, cum omnia
 nos misera deprehenderunt, et in novissima tem-
 pora conclusi sumus, in quibus multa in nos irruunt
 scandala, ut percellantur, si fieri potest, etiam ele-
 cti, juxta verissimas Domini prædicationes (*Multth.*
 xxiv). Quamobrem, dilectissimi, ampliori et dili-
 B gentiori cura rationabiles oves per sacerdotale offi-
 cium manire debemus: *quoniam adversarius noster*
diabolus, sicut leo rugiens circum quærens quem devo-
ret; cui resistite fortiter in fide permanentes (*I Petr. v*);
 propter quod succincti lumbos vestros, perfecte
 sobrii, in gratiam, quæ vobis offertur, sperate, in
 susceptione nostræ apostolicæ de hoc obsecrationis
 et exhortationis, ut, tanquam obedientiæ filii, una-
 nimiter omnes sacro divinoque studio adjuvetis pro-
 positum apostolica auctoritate vicarium nostrum,
 nempe dilectum episcopum Philadelphienium, ut
 omnimodis perficiatis opus ministerii hujus ad salu-
 tem animarum vestrarum: non configurati inobe-
 dientibus aut contradicentibus veritati per inconsi-
 stentiam ipsorum hæresis, sed secundum eum qui
 C vocavit vos, sanctum, et ipsi sancti in omni conver-
 satione sitis, per obedientiam et gratiam in eodem
 verbo fidei. Ecce enim ipsi quæ a nobis synodaliter
 gesta sunt misimus, permittentes ut ea vobis omni-
 bus manifestet, et nota faciat quæ a nobis ibi con-
 firmata sunt pia præconia sanctionesque præstorum
 sanctorum Patrum, et probatarum universalium
 quinque synodorum, atque ut nobiscum hortetur
 vos omnes pios atque orthodoxos, ut quemadmodum
 ex ipsis accepistis Dominum ac Deum nostrum
 Christum, sic in ipsum credatis, et in ipso ambuletis.
Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, et saluti fera
nostra de hoc accipite monita, ut exaltet vos in tempore
divinissimæ ipsius revelationis (*I Petr. ii*), in qua
 multa erit superque omnem cogitationem merces his
 D qui ejus fidem et mandatum usque in finem impræ-
 varicabiliter servaverint. *Deus autem omnis gratiæ,*
qui vocavit vos ad æternam ipsius gloriam proficientes
in omnibus bonis, et ascensionem virtutum in ipsum
semper facientes, perficiat, stabiliat, confirmet ac
fundet in ipsam metu et cognitione veritatis. Ipsi imper-
ium et gloria cum Patre et sancto Spiritu in sæcula
sæculorum. Amen (*Ibid.*).

ἀρετῶν εἰς αὐτὸν ἀεὶ ποιουμένους καταρτίσει, στηριξοῖ
 σθενώσει, θεμελιώσει πάντας ὑμᾶς εἰς τὸν φόβον αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας. Αὐτῷ τὸ κράτος, καὶ
 ἡ δόξα, σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

EPISTOLA XII,

AD PAULUM THESSALONICENSEM EPISCOPUM.

Cum non modo, ut promiserat, non resipuerit, verum eo auctore apostolicæ sedis apocrisuræ in hæresim fuerint inducti, anathematizatur et deponitur.

Paulo episcopo Thessalonicæ Martinus servus servorum Dei, sanctæ Romanæ catholicæ et apostolicæ Dei Ecclesiæ episcopus.

Dominus ac Deus noster Jesus Christus, qui humana ipsius incarnatione inveteratam naturam nostram renovavit, ac proprio livore plagam transgressionis nostræ sanavit, cum velit nos non jam de cætero peccare, ne per peccatum deterius quid nobis coulingat, et tradamur æterno supplicio, cui traditur qui hic disciplina emendatus non fuerit, dignatus est nimia bonitate te pœnis percutientibus quasi quibusdam vallis, animæ nostræ vias et aditus ad peccatum obsepire ac munire. Idque significat per Oseeam prophetam dicentem: *Ecce ego semitam viam tuam spinis, et sepian cam maceria; et semitas suas non intripiet, et sequetur amatores suos, et non apprehendet eos; et queret eos, et non inveniet eos; et dicet: Vadam, et revertar ad virum meum priorem, quia tene erat mihi tunc magis quam nunc (Osee 11)*. Unde, ex humanitate immensa, non ea solum quæ a nobis per scientiam, sed etiam quæ ex ignorantia peccantur, condemnat, quæque ex oblivione, aut cupiditate inutili, ne per ea quæ leviora esse videntur, malitiæ viam ac semitam facientes, ex contemptu ad majoraque peccata adducamur, nullo jam existente metu, qui impetum malitiæ nostræ per supplicium cohibeat. Majora autem dico, quæ ex scientia per operationem peccantur, et ad malum finem veniunt: per quæ omnino excidimus a Deo, et ullinæ morti adjudicamur, ubi sempiterna quidem pœna est, nulla autem remissionis est venia: *Quoniam non est in morte qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi (Psal. vi)?* dicit beatus David. Quod autem Deus ea quæ ex ignorantia a nobis in ipsum delinquantur punit, ipse testatur dicens: *Ille autem servus qui cognovit voluntatem domini sui, et non præparavit, et non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis; qui autem non cognovit, et fecit digna plagis, vapulabit paucis (Luc. xii)*. Quod autem et ea, quæ involuntarie aut ex oblivione, præterquam oportet, perpetrantur, non inulta relinquit, ostendit rursus per Moysen: *Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens: Loquere filiis Israel: Anima cum peccaverit per ignorantiam, et de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit: si sacerdos, qui unctus est, peccaverit, delinqueret faciens populum, offerret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino. Si peccaverit princeps, et fecerit unum e pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur, et postea intellexerit peccatum suum, offerret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum (Levit. iv); et rursus: Anima si prævaricans*

Α Παῦλῳ ἐπισκόπῳ Θεσσαλονικῆς, Μαρτίνος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τῆ αὐτοῦ φιλανθρώπων σαρκώσει τὴν παλαιωθείσαν ἡμῶν φύσιν ἀνακαινίσας, καὶ τῷ ἰδίῳ μώλωπι τὴν πληγὴν τῆς παραβίσεως ἡμῶν ἱασάμενος, βουλόμενος ἡμᾶς μηκέτι λοιπὸν ἀμαρτάνειν, ἵνα μὴ χεῖρόν τι γένηται καθ' ἡμῶν διὰ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ παραδοθῶμεν τῇ αἰωνίῳ κολάσει, καὶ γὰρ ἐκείνη παραδίδοται πάντως ὁ μὴ ἐνταῦθα παιδία σωφρομισθεῖς· ἤξιωσε δὲ ὑπερβάλλουσαν ἀγαθότητα σκόλοψιν ὥσπερ τισὶ ταῖς πληκτικαῖς ἐπιτιμίαις, τὰς πρὸς ἀμαρτίαν ὁδούς καὶ εἰσοδούς τῆς ἡμετέρας ψυχῆς ἀποφράξαι, καὶ ἀνοικοδομηῖσαι. καὶ τοῦτο γνωρίζει δὲ Ὁσὴε τοῦ προφήτου λέγοντος· Ἰδοὺ ἐγὼ φράσω τὴν ὁδὸν αὐτῆς ἐν

Β σκόλοψι, καὶ ἀνοικοδομήσω τὰς ὁδοὺς αὐτῆς· καὶ τὴν τρίβον αὐτῆς οὐ μὴ εὔρη, καὶ καταδιώξεται τοὺς ἐρεστάς αὐτῆς, καὶ οὐ μὴ καταλάβῃ, καὶ ζητήσῃ αὐτοὺς καὶ οὐ μὴ εὔρη· καὶ ἐρεῖ· Πορτίσσομαι καὶ ἐπιστρέψω πρὸς τὸν ἄνδρα μου τὸν πρότερον, ὅτι καλῶς μοι ἦν τότε ἢ νῦν.

Ὅθεν ἐξ αἵτρου φιλανθρωπίας, οὐ τὰ κατ' ἐπίγνωσιν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ καταδικάζει τὰ ἀμαρτανόμενα παρ' ἡμῶν ἐξ ἀγνοίας ἢ λήθους ἢ ψιλῆς ἐνθυμώσεως ἢ ἀνωφελέως ἐπιθυμίας, ἵνα μὴ διὰ τῶν δοκοῦντων εὐτελεστέρων ὑπάρχειν τῇ κακίᾳ τριβῶν, ὀδοποιῶντες διὰ τὴν καταφρόνησιν, ἐπὶ τὰ μείζων καὶ πονηρότερα προαχθῶμεν τῶν ἀμαρτωμάτων, οὐκ ὄντος ἔτι φόβου, τοῦ τὴν ἑρμῆν διὰ τὰς ἡμετέρας κακίας διὰ τιμωρίας ἐπιχόντος. Μείζονα δὲ λέγω, τὰ ἐν ἐπιγνώσει δὲ ἐνεργίας αὐτῆς πλημμελούμενα, καὶ εἰς πέρας ἐρχόμενα μαθητῶν· δὲ ὡν τελείως ἐπι-

Γ πτομοι τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ ἰσχυρῶ θανάτῳ κατακερνώμεθα, ἔνθα κολάσις μὲν ἔστιν αἰώνιος, ἄνεσις δὲ τὸ παράπαν οὐκ ἔστιν ἀφίσεως· οὐ γὰρ ἔστιν ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων, καὶ ἐν τῷ ἄῃ τίς ἐξομολογήσεται σοι, φησὶν ὁ μακάριος Δαβὶδ. Ὅτι γὰρ κολάζει τὰ ἐξ ἀγνοίας εἰς αὐτὸν παρ' ἡμῶν πλημμελούμενα, ὁ Θεὸς αὐτὸς μαρτυρεῖ λέγων· Ἐκεῖνος δὲ ὁ δούλος ὁ γνούς τὸ θέλημα τοῦ κυρίου αὐτοῦ καὶ μὴ ἔτοιμάσας ἢ ποιήσας πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ, θαρρήσεται πολλάς, ὁ δὲ μὴ γνούς, ποιήσας δὲ ἄξια πληγῶν, θαρρήσεται ὀλίγας.

Ὅτι δὲ καὶ τὰ ἀκουσίως, ἢ ἐκ λήθους πραττόμενα παρὰ τὸ δέον οὐκ ἀνεύθυνα καταλαμβάνει, γνωρίζει πάλιν διὰ Μωϋσείως· καὶ ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν λέγων· Ἄλλησον πρὸς τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ λέγων· Ψυχὴ ἐάν ἀμαρτή ἀκουσίως ἀπὸ πάντων τῶν προσταγμάτων Κυρίου, ὧν οὐ δεῖ ποιεῖν, καὶ ποιήσῃ ἐν τῇ ἀπ' αὐτῶν· ἐάν μὲν ὁ ἄρχι-

Δ μεύς ὁ κειχρμένος ἀμαρτή τοῦ τὸν λαὸν ἀμαρτεῖν, καὶ προσοίσει περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ ἢς ἤμαρτε μόντον ἐκ βοῶν ἄωμον τῷ Κυρίῳ περὶ τῆς ἀμαρτίας αὐτοῦ. Ἐάν δὲ ὁ ἄρχων ἀμαρτή, καὶ ποιήσῃ μίαν ἀπὸ τῶν ἐντολῶν Κυρίου τοῦ Θεοῦ αὐτῶν ἢ οὐ ποιηθήσεται ἀκουσίως καὶ πλημμελήσῃ, καὶ γνωσθῇ αὐτῷ ἡ ἀμαρτία ἢς ἤμαρτεν ἐν αὐτῇ, καὶ προσοίσει τὸ δῶρον αὐτοῦ χειμαρρῶν

ἔξ αἰγῶν· καὶ ψυχὴ ἢ ἂν λάθῃ αὐτὸν λάθῃ, καὶ ἁμαρτήσῃ ἀπονοσίως ἀπὸ τῶν ἁγίων Κυρίου καὶ εἰσίσαι τῆς πλημελείας αὐτοῦ τῷ Κυρίῳ κριὸν ἁμῶν ἐκ τῶν προβάτων. Οὕτω δὲ πάλιν καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ, τουτέστι ἐν μόνῃ συνιστάμενα τῇ ἐπιθυμίᾳ, καταδικάζει λέγων· Πρόσχε σιαυτῶ μήποτε γένηται βῆμα κρυπτὸν ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἀνόμημα, καὶ ἔσται σοὶ ἁμαρτία μεγάλη. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἐξ ἐπιθυμίας ἀκαίρου γενομένα πλάττει λέγων· Οὐκ ἐπιθυμήσεις γυναῖκα τοῦ πλησίον σου, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν οἰκίαν τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ τὸν ἀγρόν αὐτοῦ, οὐδὲ τὸν παῖδα αὐτοῦ, οὐδὲ τὴν παιδίσκαν αὐτοῦ, οὐδὲ τοὺς βόας αὐτοῦ, οὐδὲ τὸ ὑπόζυγιον αὐτοῦ, οὐδὲ παντὸς κτήνους αὐτοῦ, οὐδὲ ὅσα τοῦ πλησίον σου ἐστίν. Ἐὰν οὖν ταῦτα, τουτέστι τὰ ἐκ λήθης· ἢ ἀγνοίας, ἢ συναρπαγῆς, ἢ ἐπιθυμίας, ἀτόπως γενομένα παρ' ἡμῶν οὐ περιτορᾶ παντελῶς, καταδικάζει δὲ προφανῶς ὁ τῶν ὄλων Θεός, ἵνα τὸ κέντρον τῆς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐξαφανίσῃ καὶ τὸν ἐκ τούτου τῆς ἡμετέρας κατακρίσειως ὀλέσῃται θάνατον, ποίως ἄρα καὶ πόσης αἰετός ἐστι τιμωρίας ὁ τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητας αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας καταρρῶν; καὶ διὰ τοῦτο πάση σπουδῇ καὶ προθέσει κατ' ἐπίγνωσιν ἁμαρτάνων, καὶ τὴν εἰς αὐτὸν τὸν Θεὸν οἰκίαν παράβασιν διὰ τῶν αὐτοῦ γραμμάτων ἐγγράφως ἡμῖν ἐπιδεικνύμενος, ὅπερ αὐτῆς ποιῆσαι τετόληκας, καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ μόνον, ἀλλ' ἰδη καὶ δευτέρον διὰ τῶν συνοδικῶν συγγραμμάτων, ἄγνοήσας ὡς εἰκοιεν, ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετενοίαν σε ἄγει· κατὰ δὲ τὴν σκληρότητα σου καὶ ἀμετανόητον καρδίαν, θησαυρίζεις σιαυτῶ ὄργην ἐν ἡμέρᾳ ὄργης καὶ ἀποκαλύψεως, καὶ δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ, ὃς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι ζωὴν αἰώνιον. Τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένοις δὲ τῇ ἀδικίᾳ, ὄργη καὶ θυμὸς, θλίψις καὶ στενωχῶρια, ἐπίπασαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ καταγεραζομένου τὸ κακόν· ἐπισκόπου μάλιστα καὶ ἐπίως τοῦ καθοδογιεῖν τοὺς ἄλλους ὀφειλοντος, καὶ κατευθύνει εἰς ὄδον εἰρήνης διὰ τῆς ἀληθείας εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν ἰμολογίας, ἀλλ' οὐ κρημνίζειν εἰς ὄδον ἀπωλείας, διὰ τῆς οἰκείας ἀίρεσιως τὰ διαθήματα τῶν ἐπομένων λαῶν. Περὶ ὧν καὶ λέγει διὰ τοῦ μακαρίου Ἰερεμίου ὁ Κύριος· Ὡσὶ ποιμαίνοντες, οἱ διασκορπίζοντες τὰ πρόβατα τῆς νομῆς μου! Πρόβατα ἀπολωλότα ἐγενήθη ὁ λαός μου, οἱ ποιμαίνοντες αὐτὸν, ἔξωσαν αὐτοὺς ἐπὶ τὰ ὄρη, ἀπεπλάνησαν αὐτοὺς. Ἐξ ὄρους ἐπὶ βουνῶν ὤχοντο, ἐπελάθοντο κοίτης αὐτῶν. Πάντες οἱ εὐρίσκοντες αὐτοὺς, κατανήλισκον αὐτούς. Ποιμένες γὰρ πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελώνῃ μου, ἐμόλυκαν τὴν μερίδα μου ἐπιθυμητὴν ἔδωκαν αὐτῆν εἰς ἔρημον ἄβασον. Διὰ τοῦτο, τάδε λέγει Κύριος ἐπὶ τοὺς ποιμαίνοντας τὸν λαὸν μου· Ὑμῖς διασκορπίσατε τὰ πρόβατά μου, καὶ ἔξωσατε αὐτά, καὶ οὐκ ἐπισκέψασθε αὐτά. Ἴδου ἐγὼ ἐνδικῶς ἐφ' ὑμᾶς, κατὰ τὰ πονηρὰ ἐπιτηδεύματα ὑμῶν. καὶ ὡς ἐπελάθω μου καὶ ἠλίπισας ἐπὶ ψεύδεσι, κέγω ἀποκαλύψω τὰ ὀπίτω σου, ἐπὶ πρόσωπόν σου, καὶ γνωσθήσεται ἡ ἀτιμία σου. Φανερώς γὰρ ἡ τῶν σῶν δογμάτων δευτέρα παράβασις, καὶ τὴν πρώτην ἰκούσιον οὐσαν ἀπέδειξεν καὶ ἐκ μελέτης πονηρᾶς, ἤγουν διανοίας ἀίρετικῆς, ἀλλ' οὐκ ἀβουλήτου συναρπαγῆς ἢ ἀπλάστου καρδίας παρὰ σοῦ γεγεννημένη κατὰ τῆς πίστεως. Ἐδει τοίνυν ἡμᾶς ἀναλογιζομένους τὸ πιστευθῆν ἡμῖν βάρως τῆς ἀρχιερατικῆς διακονίας, ταυτὸν δὲ λέγειν, τῆς προνοητικῆς τῶν ψυχῶν ἐπιμελείας, μηδαμῶς ἀναβαλεῖσθαι,

A *cerimonias per errorem in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus (Levit. v). Sic quoque ea quæ in corde, id est, in sola cogitatione consistunt, damnat dicens: Cave ne forte subrepat tibi impia cogitatio, et fiat tibi in peccatum (Deut. xv). Et quæ ex intempestiva cupiditate fiunt, percutit, dicens: Non concupisces domum proximi tui, nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt (Exod. xx). Quaresi hæc quæ a nobis ex oblivione, aut ignorantia, aut abreptione, aut cogitatione, aut cupiditate contra rationem fiunt, omnino non præterit, sed aperte damnat universitatis Deus, ut stimulum peccati nostri dealeat, et damnationis nostræ mortem, quæ ex eo oritur, perimat, quali, quæso, aut quanta dignus est pœna, qui divitias bonitatis ejus, et patientiæ, et longanimitatis contemnit; atque idcirco omni studio ac proposito per cognitionem peccat, et propriam in ipsum Deum transgressionem scripto nobis ostendit; quod ipse facere ausus es, idque non semel solum, sed jam iterum per synodales litteras tuas, ignorans, ut videtur, quod bonitas Dei ad pœnitentiam te adducit; secundum autem duritiam tuam et impeniens cor thesaurizans tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei, qui reddet unicuique secundum opera ejus: iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam et honorem et incorruptionem querunt, vitam æternam; iis autem qui sunt ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, et tribulatio in omnem animum hominis operantis malum (Rom. ii); episcopi maxime, et sacerdotis, qui aliorum dux esse debet, eosque regere, et in viam pacis per veram in Christum Deum confessionem adducere, non præcipitare in viam perditionis gessus sequentium populorum, per propriam hæresim: de quibus et per beatum Jeremiam Dominus dicit: Væ pastoribus qui disperdunt et d lacerant ovem pascuæ meæ. Grex perditus factus est populus meus; pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus: de monte in collem transierunt, oblitii sunt cubitis sui. Omnes qui invenerunt, comederunt eum. Pastores enim multi demoliti sunt vineam meam, conculcaverunt partem meam, dederunt portionem meam desiderabilem in deserto solitudinis. Idcirco hæc dicit Dominus ad pastores qui pascunt populum meum: Vos disperdistis gregem meum, et ejecistis eos, et non visitastis eos. Ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum (Jerem. xxiii, l, xii). Et quia oblitus es mei, et sperasti in mendacio; et ego revelabo posteriora tua contra faciem tuam, et apparebit ignominia tua (Jerem. xiv, juxta LXX). Manifeste enim secunda dogmatum tuorum transgressio etiam primam voluntariam demonstravit, et ex prava meditatione, sive sensu hæretico contra fidem a te factam fuisse, non ex involuntaria abreptione aut corde non ficto. Nos igitur oportuit, creditum nobis onus pontificalis ministerii reputantes, id est, providæ animarum curæ atque diligentie, nullatenus morari ac differre, cum fides a te prodere ur;*

sed rigore canonis præcise utentes, ex prima interpellatione scripti tui una cum eo qui scripsisset, dammare, ne rationalibus Domini ovis mortiferam doctrinæ tuæ porrigens granien, eos tecum per malam fidem mortificares, privaresque æterna secundum Christum vita: pro quibus ipse animam suam posuit bonus pastor, et propter quas cælos inclinans, a Patris non discedens sinu, venit in terram, ut perditam recuperans ovem, propriis honoribus ad suum secundum naturam patrem humaniter referret, ac per viscera misericordiæ cælesti gregi connumeraret (*Luc. xv*). Sed per longanimitatem sustinimus, nec rænam infliximus, acceptis misericorditer precibus Pithani episcopi, et Ignatii deconi tuorum apocrisiariorum, qui maxime asseverarent et affirmarent ejusmodi litterarum involucturiam esse abreptionem, nec nientis ac certæ sententiæ opus esse illam absurditatem dogmatis tui. Unde et dicebant, statim ac sine mora a peiori dogmate in melius mutationem in te fore, si te juxta illorum postulatam de eo amanter monuissemus, cujus rei causa nos hortati sunt, ut tibi ostenderemus, nos ea, in quibus lapsus es, notasse, quod utique per apocrisiarios nostros fecimus, rigorem canonis per charitatem omitentes, teque adhortantes, non tamen præcipientes omnino tanquam subjecto huic apostolicæ sedi, ut huc venire, teque canonicè expurgares de his quæ initio creationis tuæ non pie docuisti. Sed curavimus, inquit, *Babylonem, et non est sanata quoniam pervenit usque ad cælos iudicium ejus* (*Jerem. xv*). Non solum enim ipse incorrectus mansisti, sed memoratos apocrisiarios nostros decepti, idque erga eos fecisti, quod astutus serpens fecit adversus Adam, desertorem una secum eum constituens, qui a Domino mandatum accepit. Tu enim simili modo, ut serpens, eos induxisti ac persuasisti ut extenderent manum, ac pro eo ut caperent de scripto nostro, ad te in modum formulæ misso, non malum quemdam et pronisecuum gustum, ut illic, id est, de ligno transgressionis, sed peram et sinceram sanctorum patrum confessionem; hæc enim pie ei scripto inseruimus ad animæ tuæ correctionem: tu eam a te repulisti, proque ea adulterino subjecisti absurditatis tuæ doctrinam, quo manuum adjicerent, quæ omnino tibi non profuerunt: tametsi visus es eos irretire multis sermonibus, et blanditiis labiorum protraxisti eos; at illi levitate elati, secuti sunt, nescientes animæ se periculum adire, quod iis fraudulentè struxeras: *Verba enim fraudulentorum mollia, et serunt intima v. s. e. rum* (*Proverb. vii*). Nec audivisti dicentem: *Qui fodit se eam proximo, incidit in eam; et qui volvit la, idem, in seipsum volvit; lingua enim mendax odit veritatem, os vero incustoditum facit ruinas* (*Proverb. xvi, juxta LXX*). Quomodo igitur, cum hæc perpetraris in ipsis, et in exemplum formulæ perscriptam a nobis, et per ipsos ad te missam hortatu, ut dictum est, tuorum apocrisiariorum, constituisti ad nos scribere, teipsum decipiens, non nobis obrepens. Ideo certiores facimus Patres qui ubique terrarum sunt, quod ea quæ

A πίστει ὑπὸ σοῦ προδοθεῖν, ἀλλὰ τῇ ἀκριβείᾳ τοῦ κανόνος ἀποχρωμένους, ἐκ πρώτης ἐντύξεως τὸ γράμμα σὺν τῷ γράφοντι καταδικάζαι· ἵνα μὴ τοῖς τοῦ κυρίου λογικοῖς προβάτοις τῆς θείας διδασκαλίας προτεινόμενος πόνος, ἐαυτῷ ταῦτα συναπονεκρώσῃς, διὰ κακοπιστίαν, καὶ ἀποστερήσῃς αὐτὰ τῆς κατὰ Χριστὸν αἰωνίου ζωῆς. Ἐπεὶ ὧν αὐτὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθει ὁ Πιθμὴν ὁ καλῆς, καὶ δι' ἄπερ κλίνας τοὺς οὐρανοὺς, ἐκ τῶν πατρικῶν κόλπων οὐκ ἀποστὰς, κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἵνα τὸ ἀπολλὼλος περισσώσασθαι πρόβατον ὧμοις ἰδίας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ κατὰ φύσιν Πατέρα φιλεσθῶπως ἀνακομίσῃται, καὶ τῇ οὐρανῷ ποιῶνι συγκαταριθμηθῇ, διὰ σπλάγχνα ἰεῖους. Ἄλλ' ὀνείτημεν τίως μικροψυμίᾳ, τὴν ἐπιτιμίαν, προσδεξάμενοι συμπαθείᾳ τὴν ἐκείαν, Πιθανοῦ τοῦ ἐπισκόπου καὶ Ἰγνατίου τοῦ διακόνου τῶν σῶν ἀποχρισιარიῶν, ἰσχυριζομένων μάλιστα καὶ διαβεβαιουμένων ἀκούσιον εἶναι τὴν συναρπαγὴν τοῦ τοιοῦτου γράμματος, ἀλλ' οὐ γνώμης ἔργον τὴν τοῦ σοῦ δόγματος ἀτοπίαν. Ὅθεν καὶ ἔλιγον αὐτίκα τε καὶ παραχρῆμα πρὸς τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χείρονος δόγματος γίνεσθαι παρὰ σοῦ τὴν μετέθεσιν ἀνυπερβίτως, ἥνεκα σοὶ κατὰ τὴν αἴτησιν αὐτῶν προτεινόμεν ἀγαπητικῶς τὴν περὶ τούτου ὑπόμνησιν, οὐ χάριν ἡμᾶς καὶ αὐτὰ σοῦ τὰ σφάλματα κατασημῆσθαι καὶ ὑποδείξει σοὶ παρεύλασαν, ὃ δὲ καὶ πεπετικαμεν διὰ τῶν ἡμετέρων ἀποχρισιარიῶν, παριδόντες δι' ἀγάπην τὸ ἀκριβὲς τοῦ κανόνος παρακλύομεν, οὐ πάντως ὡς ὑποκειμένον σε τῷ καθ' ἡμᾶς ἀποστολικῷ θρόνῳ κανονικῶς, ἔλθειν καὶ ἀπολογησάσθαι, περὶ ὧν οὐκ εὐσεβῶς ἰδογματίας ἐν ἀρχῇ τῆς σῆς χειροτονίας, ἀλλ', ἰδοῦ, φύσιν, ἰατρύσαμεν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ οὐκ ἴαθη· ὅτι ἤργισεν εἰς οὐρανὸν τὸ κρέμα αὐτῆς. Οὐ μόνον γὰρ ἀλόγως ἀδιόρθωτος ἔμεινας, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰρημίνοὺς ἡμῶν ἀποχρισιარიῶν ἠπάτησας, ἐργασάμενος εἰς αὐτοὺς ἔργον ὃ ἐργάσατο κακούργως εἰς τὸν Ἀδὰμ ὁ ὄφις, συναποστάτην ἑαυτῷ καταστήσασθαι τὸν λαβόντα παρὰ Κυρίου τὴν ἐντολήν. Καὶ σὺ γὰρ ὁμοτρόπως τῷ ὄφει τούτους παρέπεισας, τίνας τὴν χεῖρα αὐτῶν, καὶ λαθεῖν ἐκ τοῦ σταλέντος σοὶ παρ' ἡμῶν ἰσοτύπου γράμματος, οὐ πονηρὰν τινα καὶ ἐπιμίκτον γῆυσιν, ὥσπερ ἐκεῖ, τοῦτέστιν ἐπὶ τοῦ ἔϋλου τῆς παραβάσεως, ἀλλὰ τὴν καθαρῶς τε καὶ ἄδολον τῶν ἁγίων Πατρῶν ὁμολογίαν ταύτην γὰρ εὐσεβῶς εἰς αὐτὸ τὸ σταλεῖν παρ' ἡμῶν καταξάμεν γράμμα πρὸς διόρθωσιν τῆς σῆς ψυχῆς, εἰ καὶ ταύτην ἑαυτοῦ διωσάμενος, ἀντὶ ταύτης αὐτοὺς ἐμβαλεῖν ὑπενόθευσας τῆς σῆς ἀτοπίας τὰ δόγματα, ἐξ ὧν τὸ παράπαν οὐκ ὠφελήθησ' κἄν εἶδες αὐτοὺς ἀποπλανῶν, ὁμιλία πολλῇ, βρόχος δὲ τοῖς ἀπὸ χειλέων ἐκώκειλας αὐτοῦς. Οἱ δὲ, κωφθέντες, ἠκολούθησαν, οὐκ εἰδότες ὅτι περὶ ψυχῆς αὐτοῦ ἐστὶν ὁ κίνδυνος, ἐν σὺ δολιγῶς κατ' αὐτῶν συνεσκέυασας. Λόγοι γὰρ κερκώπων μαλακοὶ, οὗτοι δὲ τύπουσιν εἰς ταμιεῖα σπλάγχων. Ὡς μὴ ἀκούσας τοῦ λέγοντος, Ὁ ὀρύσων βόθρον τῶ πλυσίων αὐτοῦ, ἐμπίσειται εἰς αὐτόν. Ὁ δὲ κυλίαν λίθον ἐφ' ἑαυτῶν κυλίει. Γλῶσσα γὰρ ψευδῆς, μισαῖ ἀλήθειαν· στήμα δὲ ὕστερον, ποιεῖ ἀκαταστασίας. Πῶς οὖν ταῦτα διαπραξάμενος εἰς αὐτοὺς τε καὶ δι' αὐτῶν σταλεῖ παρ' ἡμῶν ἰσοτύπον γράμμα κατὰ παράκλησιν, ὡς ἔρηται, τῶν σῶν ἀποχρισιარიῶν εἶδεσθαι γράφειν ἡμῖν ἑαυτὸν ἐξαπατῶν, ἀλλ' οὐχ' ἡμᾶς συνζαρκύων. Διάτοι τοῦτο προσαναφέρουεν τῇ οὐ συμμενικῇ ἡμῶν

καρότατι ὡς τὰ παραστάτα ἐπ' ἔργον ἀγαγόντες, μετὰ πάσης προθυμίας ἐξεθέμεθα, κατὰ μίμησιν τοῦ ὑποδειχθέντος ἡμῖν σχιδιρίου, τὴν ἐνοῦσαν ἡμῖν ἐν κυρίῳ πίστιν. Ἄλλ' ἄκουε τί φησιν ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων πρὸς τὸν τὴν ἀλήθειαν παραλογισάμενον· Διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου, ψύσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; οὐκ ἐψύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. Παρὰ πλῆτιόν τι ποιήσας τοῦ ἀκούσαντος παρὰ κυρίου διὰ Σαμουὴλ τοῦ προφήτου· « Τάδε εἶπε Κύριος Σαβαώθ· Νῦν ἐκίχησά ἡ ἐποίησιν Ἄμωλὶκ τῷ Ἰσραὴλ. Καὶ νῦν πορεύου καὶ πατάξεις αὐτὸν διὰ ἀναθεματικεῖς αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ αὐτοῦ. Καὶ παρακούσαντος καὶ εἰρηκότος πρὸς Σαμουὴλ εἶα τῇ παραβάσει τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων ἐξ ἀναιδείας μετὰ λαυχῶν, Ἐύλογότος σὺ τῷ Κυρίῳ, ἔστησα πάντα ὅσα ἐλάλησε Κύριος» καὶ εἶπε Σαμουὴλ· Καὶ τίς ἡ φωνὴ τοῦ ποιμνίου τούτου τοῦ ἐν τοῖς ὠσὶ μου; καὶ εἰ θελητὸν τῷ Κυρίῳ ὀλοκαυτώματα καὶ θυσίαι, ὡς τὸ ἀκούσαι φωνῆς κυρίου; ἰδοὺ ἀκού ὑπὲρ θυσίαν ἀγαθὴν, καὶ ἡ ἐπακρόασις ὑπὲρ στίβου κριῶν, ὅτι ἁμαρτία οἰωνισμὰ ἐστὶ. Διότι ἐξουθενώσας τὸ ζῆμα κυρίου, καὶ ἐξουθενώσει σε Κύριος, τοῦ μὴ εἶναι σε ἠγούμενον τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ εἶπε Σαουλ πρὸς Σαμουὴλ· Ἠμάρτυκα, ὅτι παρέβην τὸν λόγον κυρίου καὶ τὸ ῥῆμά σου. Σὺ δὲ τὴν μὲν τούτου παράδασιν ἐμμεύσω, τὴν δὲ ἐξαγύρευσον τῆς παραβάσεως, οὐκ ἐξέλυσας, οὐδὲ εἶπα; Ἠμάρτυκα, παρὰ τὴν τὴν τοῦ κυρίου πίστιν, καὶ ἀπατήτας τοὺς ἡμετέρους ἀποκρισιαρίους. Ποία οὖν τούτων ἴδωσι εἶσομαι σοι; μὴ ἐπὶ τούτοις οὐκ ἐπισκέψομαι, λίγιστο Κύριος; ἢ ἐν ἔθναι τῷ τοιούτῳ οὐκ ἐπιδίχησαι ἢ ψυχὰ μου; Διὸ τούτους μὲν ἐν σποδῷ καὶ σάκκῳ καὶ τῆσι ψυχῆς καὶ σώματος, δάκρυσι μετανοίας, τὴν προστριβεῖσαν αὐτοῖς παρὰ σοῦ χλεῦν ἐκαθάρακι προστετάχαμεν· οἷα μὴ μόνον τῆς ἀποστολικῆς καταφρονήσαντας ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ τῆς σοφῆς παρακούσαντας παροιμίας τῆς λιγούσης· Ἐὰν δέηται σου ὁ ἐχθρὸς μεγάλῃ τῇ φωνῇ, μὴ πεισθῆς αὐτῷ, ἵπτα γὰρ πονηρίαί εἰσὶν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. Σὺ δὲ μετὰ τὴν αἰρετικῶν σου δογματῶν, ἤγουν τῶν συνοδικῶν γραμμάτων τῶν τε πρότερον, καὶ τῶν νῦν παρὰ σοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀπισταλμένων τῇ ἀποφάσει τοῦ ἀναθέματος κατεδικάσαμεν ἐκ τῆς αὐθεντίας τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, πάσης σε καθελόντες ἐκκλησιαστικῆς ἀξίας καὶ ὀνομασίας, ἀπὸ τῆς γεγραμμένης ἡμῖν καὶ ὀρισθίσσης ἡμέρας, φαιμέν δὲ τῆς πρώτης τοῦ παρόντος Νοεμβρίου μηνὸς τῆς ἐπιστάσεως ὀγδοῦς ἡδικτιῶνος, εἰς ἣν τὰ παρὰ σοῦ ἐπισηφῆ συνοδικὰ ἐδεξάμεθά τε καὶ κατεκρίναμεν· ἄχρις ἂν καὶ αὐτὸς αἰτᾷ τὰ παρὰ σοῦ γινόμενα συνοδικὰ, τάτε πρότερα, καὶ τὰ νῦν μετὰ πικρίας τοῦ ὀπισθοῦ ἐγγράφως ἢ ἀγράφως, συναγορεύοντος αἰτοῖς, ἢ ὑπεραπολογουμένου αὐτῶν συζώνως ἡμῖν καταδικάσωσι καὶ ἀναθεματίσωσιν ὡς αἰρετικά τε καὶ ἴωλα. Τὰ πρῶτα μὲν, διὰ τὴν ἐγκειμένην αὐτοῖς ἀποπικίαν τῶν ἐπιληψίμων σου δωδεκά κεφαλαίων, ὧν τὴν εἴδασιν παρ' ἡμῶν ἐγγράφως προσειληφας, εἰς τὸ ἀναπολόγητόν σε τυγχάνει, παραιτούμενον τὴν διάρθρωσιν. Τὰ δεύτερα δὲ, διὰ τὴν ἀκύρωσιν τοῦ ἀσθεοῦς δόγματος, ἣν ἐν αὐτοῖς ποιῆσαι τετόλμηκας· ἀνελὼν μὲν, τὸ φύσει θελητικόν, καὶ ἐνεργητικόν ὑπάρχειν τῆς ἡμῶν σωτηρίας, καθ' ἑκατέραν, τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἰς ἐστὶ φύσεων τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐφ' ᾧ τε διὰ τῆς τῶν τοιούτων εὐσεβῶν φωνῶν ἀναιρέσεως, ἀνεθελήτων τε καὶ ἀνεύρητων, μᾶλλον δὲ ἀνούσιων, καὶ ἀνυπερκτον ἐν ἐκα-

A visa sunt ad effectum perducentes, omni studio exposuimus nostram in Domino fidem. Sed audi qui princeps apostolorum ad eum dicat, qui veritatem erat frustratus: *Cur tentavit Satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto? non es mentitus hominibus, sed Deo (Act. v).* Ac simile aliquid fecisti ei qui per Samuelem prophetam audivit a Domino: *Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcunque fecit Amalec Israeli. Nunc ergo vade, et percutite Amalec, et demolire universa ejus.* Qui cum non obedisset, ac dixisset Samueli, quasi per impudentiam glorians in transgressione sua: *Benedictus tu Domino, implei verbum Domini; dixitque Samuel: Et quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis? Nunquid vult Dominus holocausta et victimas, et non potius ut obediatur voci Domini? Melior es enim obedientia quam victimæ, et auscultare magis quam offerre arietem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare. Pro eo ergo quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis rex. Dixitque Saul ad Samuelem: Peccavi; quia prævaricatus sum sermonem Domini et verba tua (1 Reg. xv).* At tu ejus quidem transgressionem imitatus es, confessionem vero transgressionis non es æmulatus, nec dixisti: *Peccari, cum mutaveris Domini fidem, et deceperis nostros apocriarios. Super quo tibi propitius esse potero? Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? et in gente tali non ulciscetur anima mea (Jerem. v)?* Quamobrem hos quidem in cinere et sacco et afflictione animæ et corporum, et lacrymis pœnitentiæ, opprobrium ipsis a te illatum expurgare jussimus, quod non solum apostolicam contempserint potestatem, sed etiam sapientem non audierint parabolam quæ dicit: *Quando submiserit inimicus vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius (Proverb. xxvi).* Te vero una cum hæreticis tuis litteris, id est, litteris synodalibus, quæ et prius et nunc a te ad nos missæ sunt, sententia anathematis damnavimus, ex eo die qui scriptus a nobis ac definitus est, nempe a die prima præsentis mensis Novembris, indictione 8, qua die missas a te lubricas litteras accepimus et condemnavimus: quæ ea, quæ synodaliter a te gesta sunt, quæque prius et quæ nunc, tu cum omnibus, qui quomodocumque vel scripto, vel sine scripto, iis patrocinantur, aut ea defendunt, nobis consentiendo damnetis et anathematizetis hæretica et vana. Primum quidem propter hærentem in his absurditatem reprehensibilium duodecim tuorum capitum, quæ tibi scripto nota feci, ut inexcusabilis sis, si emendationem recuses. Deinde quod pium sermonem irritum facere in illis ausus es, impium vero dogma confirmare, qui hoc sustuleris, quod per naturam voluntas et operatio salutis nostræ sit in Domino nostro Jesu Christo, secundum utramque earum, ex quibus et in quibus est, naturarum: in quo propter sublatas ejusmodi piæ voces, sine voluntate ac sine operatione, quinimo sine substantia ac sine existentia in utraque natura eum esse astruxisti; quod enim est expers omnis substantialis voluntatis atque operationis, destituitur etiam ab

omni substantiali existentia. Qui præterea sustuleris in præfato tuo secundo synodali, et hoc, Omnia anathematizare quæcunque anathematizamus, ut per hoc non solum eos etiam quos anathematizamus, nempe ipsas impiorum hæreticorum personas, anathematizare recuses (nam si dogmata a te non anathematizentur, perspicuum est te ne personas quidem nefariorum hæreticorum anathematizare, siquidem hæreses ipsorum causa, non causa naturæ, eos anathematizamus), sed ut etiam omnem omnium errorem paganorum, Judæorum, hæreticorum in te confirmes. Si enim omnia omnium horum dogmata condemnamus, ut contraria et inimica veritati, tu vero omnia tua nobiscum voce non anathematizas quæ anathematizamus, consequens est te horum omnium errorem confirmasse, qui a nobis sive ab Ecclesia catholica anathematizatur. Qui igitur ista fecisti adversus catholicam fidem, *Neglexisti me, dicit Dominus, et oblitus es sæderis mei dicentis: Non transgredieris de omnibus sermonibus, quos ego præcipio tibi hodie, dextera aut sinistra, ut eas post deos a iis, ut colas eos. Et erit, si non audieris, vocem Domini Dei tui, ut custodias et facias omnia præcepta ejus, et statuta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, et venient super te omnes hæc maledictiones et apprehendent te (Deut. xxxiii). Vias ejus tuas et cogitationes tuas fecerunt hæc tibi. Hæc malitia tua, quæ amara est, quoniam attingit usque ad cor tuum. Quomodo igitur dices: Non sum pollutus, nec ambulavi post superinductitiam novitatem? Vide vias tuas in errore impressas, et cognosce quid feceris, quoniam si ablueris de nitro, et multiplicaveris tibi herbam, maculatus es in iniquitatibus tuis coram me, dicit Dominus (Jerem. ii), donec convertens convertas te sincere, et eum per piam confessionem diligas in toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota mente tua. Hoc est enim primum et magnum mandatum (Matth. xxi), recte credere in Dominum ac Deum nostrum Jesum Christum, juxta sanctorum Patrum et probatorum atque universalium conciliorum doctrinam. Et nunc meliores fac vias tuas, et dogmata cordis tui emunda ab omni hæretica pravitate; et audi vocem Domini Dei tui, et cessabit Dominus ab omnibus malis quæ dixit in te. Ne igitur amplius per ea quæ scribis, aut inscite struis, ut alii pro te scribant, patrocineris impietati, sed eam potius ut hæreticam ac usa. Non enim jam homo pœnitens a malitia sua dicit, Quid feci? Ecce enim iudicio contendo tecum, dicit Dominus, cum dicis: Non peccavi: quia contempsisti me vehementer, ut duplices faceres vias tuas (Jerem. ii). Quapropter cognoscens cognosces, quoniam admodum diximus, quod depositus sis ab omni sacerdotali dignitate et ministerio in sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia, quoad sine ulla prætermissione omnia, quæ a nobis hic synodalliter sancita sunt ac definita ad commentationem et confirmationem catholicæ Ecclesiæ, videlicet, dictorum sanctorum Patrum, et universalium quinque synodorum, scripto confirmes, et nobiscum confitearis in uno sanctæ et consubstantialis et adorantæ Trinitatis*

τῆρα φῶσι τοῦτον ὄντα κατασκευάσας. Τὸ γὰρ πάσης ἁμοίον ἐν οὐσιώδους θελήσεως καὶ ἐνεργείας, καὶ πανταίως ἔρημόν ἐστιν οὐσιώδους ὑπάρξεως. Συνανελὼν δὲ πρὸς τοῦτοις ἐν τῷ μῆνι σου δευτέρῳ συνοδικῶ, καὶ τὰ πάντα ἀναθεματίζειν ὅσα ἀναθεματίζομεν· ἵνα διὰ τοῦτου μὴ μόνον καὶ οὐς ἀναθεματίζομεν, ἤγουν αὐτὰ τὰ πρόσωπα τῶν ἀσθεῶν αἰρετικῶν παραιτήτῃ ἀναθεματίζεν· τῶν γὰρ δογμάτων οὐκ ἀναθεματιζομένων ὑπὸ σοῦ, δῆλον ὡς οὐδὲ τὰ πρόσωπα τῶν ἐκθεμένων αἰρετικῶν ἀναθεματίζεις· εἴπερ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν χάριν καὶ οὐχί τῆς φύσεως ἔνεκα, τοῦτους ἀναθεματίζομεν· ἀλλ' ἵνα καὶ πάσαν ἀπάντων πλάνην, Ἑλληνῶν, Ἰουδαίων, αἰρετικῶν καθ' αὐτοῦ βεβαιώσῃς. Εἰ γὰρ τὰ δόγματα τούτων ἀπάντων ἅπαντα κατακρίνομεν ὡς ἐχθρὰ καὶ πολέμια τῆς ἀληθείας, σὺ δὲ πάντα συμφώνως ἡμῖν οὐκ ἀναθεματίζεις· ἄπερ ἀναθεματίζομεν, εἰκότως ἄρα τὴν τούτων ἀπάντων πλάνην ἐκύρωσας, ὑφ' ἡμῶν ἤγουν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναθεματιζομένην. Ταῦτα τοίνυν διαπραξάμενος κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστως, ἴμου ἡμέλησας, λέγει Κύριος, καὶ ἐπελάθῃς τῆς διαθήκης μου τῆς λεγούσης· Οὐ παραβῆσθ' ἀπὸ πάντων τῶν λόγων ὧν ἐγὼ ἐνετίλλομαι σοι σήμερον, δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ πορεύεσθαι ἰπίσω θεῶν ἑτέρων, λατρεύειν αὐτοῖς. Καὶ ἔσται, εἰ μὴ εἰσακούσῃ τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου φυλάσσειν καὶ ποιῆν πάσας τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, καὶ τὰ ἡκριθασμένα αὐτοῦ, ὅσα ἐγὼ ἐνετίλλομαι σοι σήμερον, καὶ ἐλεύσονται ἐπὶ σὲ πάσαι αἱ κατάραι αὐταί, καὶ καταλήψεται σε. Αἱ γὰρ ὁδοὶ σου καὶ τὰ ἐπιτηδεύματά, ἐποίησαν ταῦτά σοι. Αὕτη ἡ κακία σου ὅτι πικρὰ, ὅτι ἤφατο ἕως τῆς καρδίας σου. Πῶς οὖν ἔρις, ὅτι οὐκ ἐμάκρθη, καὶ ὅπως τῆς ἐπιεισάκτου καινοτομίας οὐκ ἐπορεύθην; Ἴδε τὰς ὁδοὺς σου ἐν τῇ πλάνῃ τῶν αἰρετικῶν τυπωθείσας, καὶ γῶθι τί ἐποίησας· ὅτι εἰς ἀποπύνην ἐν νῆρῳ καὶ πῖνθῆν ἑσταντῶ πόσα, κενηλιθῶσαι ἐν ταῖς ἀδικίαις σου ἐναντίον ἐμοῦ, λέγει Κύριος· ἕως ἂν ἐπιστρέψῃς ἐπιστρέψῃς εὐκρινῶς καὶ ἐγαπήσῃς αὐτὸν δι' εὐσεβοῦς ὁμολογίας ἐν ᾧ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ δικαιοῖᾳ σου· αὕτη γὰρ ἔστι πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ τὸ πιστεῖν ὁρθῶς εἰς αὐτὸν τὸν κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατρῶν καὶ τὴν τῶν ἁγερῶν καὶ οἰκουμηνικῶν συνόδων διδασκαλίαν. Καὶ νῦν βελτίους ποιῆσον τὰς ὁδοὺς σου, καὶ τὰ δόγματα τῆς καρδίας σου ἁγίσσον, ἐκ πάσης φουλότῃτος αἰρετικῆς καὶ ἄκουσον τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ παύσεται Κύριος ἀπὸ τῶν κακῶν, ὧν ἐλάλησεν ἐπὶ σὲ· μὴ οὖν εἶ δι' ὧν γράφεις, ἢ γράφειν ἀπαιδευτῶς ἑτέρους ὑπὲρ σοῦ παρασκευάζεις, συναγορήσῃς τῇ ἀσέβειᾳ, κατογήρει δὲ ταύτης μᾶλλον, ὡς αἰρετικῆς. Οὐκ εἶ γὰρ ἄνθρωπος μετανοῶν ἀπὸ τῆς κακίας αὐτοῦ, καὶ λέγων, Τί ἐποίησα; ἰδοὺ γὰρ ἐγὼ κρίνομαι πρὸς σὲ, λέγει Κύριος, ἐν τῷ λέγειν σε, Οὐχ ἤμαρτον. Ὅτι κατεφρόνησάς μοι, σφύδρα τοῦ δισσεῦσαι τὰς ὁδοὺς σου. Διὸ γινώσκων γνῶσθ' καθάπερ εἰρήκαμεν, ὡς καθηρημένος ὑπάρχεις πάσης ἱερατικῆς ἀξίας καὶ λειτουργίας, ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, μέχρις ἂν ἀπαρλείπτως ἅπαντα τὰ παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα συνοδικῶς κυρωθέντα τε καὶ ὀρισθέντα πρὸς σύστασιν καὶ βεβαίωσιν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ταυτὸν δὲ λέγειν, τῶν εἰ-

ρημένων ἁγίων Πατρῶν, καὶ τῶν ἐγκρίτων οἰκουμενικῶν **A** πέντε συνόδων ἐγγράφως κυρώσεως, καὶ σὺν ἡμῖν ὁμολογήσεως ἐπὶ τοῦ ἐνός τῆς ἀγίας ὁμοουσιου καὶ προσκυνητῆς τριάδος Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου δι' ἡμᾶς καὶ τελείως ἠνανθρωπήσαντος, δύο φύσεις καὶ ὑπόστασιν ἠνωμένες ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, καὶ δύο φυσικὰς θελήσεις, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας, θεϊαν καὶ ἀνθρωπίνην συμφυρῶς ἠνωμένας κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατρῶν διδασκαλίαν, εἰς πίστωσιν ἀληθῆ τοῦ, Θεὸν φύσει τέλειον καὶ ἀνθρώπον φύσει τέλειον τὸν αὐτὸν ὑπάρχειν ὡς κατὰ πάντα κυρίως ὁμοιον τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, πλὴν ἀγεννησίας, καὶ κατὰ πάντα κυρίως ὁμοιον ἡμῖν, μόνης διχατῆς ἁμαρτίας· καὶ ἀναθεματίζης πάντας οὓς ἀναθεματίζομεν εἰρετικούς, ταυτὸν δὲ λέγειν, ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Ἀποστολικὴ **B** Ἐκκλησία μετὰ πάντων τῶν αἰρετικῶν δογματῶν αὐτῶν, καὶ τοὺς νῦν ἀμφιβύτας αἰρετικούς, καὶ παρ' ἡμῶν συνοδικῶς διὰ τὴν αἴρσιν αὐτῶν ἀναθεματισθέντας· φαμέν δὲ Θεόδωρον τὸν γενόμενον ἐπίσκοπον τῆς Φαράν, Κύρον τὸν Ἀλεξανδρίας, Σέργιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοὺς αὐτοῦ διαδόχους, Πύρρον καὶ Παῦλον, μετὰ πάντων τῶν αἰρετικῶν αὐτῶν δογματῶν, καὶ τῆς ἀσεβοῦς ἐκδόσεως, καὶ τοῦ ἀσεβέστερου τύπου τῶν ἀθεμίτων παρ' αὐτῶν κυρωθέντων εἰς ἀνατροπὴν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ πάντων ἀπλῶς τῶν μίαν τερατευομένων, ἡ μηδεμίαν ὅπως ὁμολογεῖν τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ φύσιν, ἡ θλίψιν, ἡ ἐνέργειαν· οὓς ὡς πολεμίους αὐτῆς ὑπάρχοντας, ἡ καθολικὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία δικαίως ἀποβάλλεται καὶ ἀναθεματίζει. Μὴ οὖν ἀποδοκιμάσης τὸν τοῦ Κυρίου **C** λόγον προσμύμων τοῖς ἀσεβίαις. Εὐσέβεια γὰρ εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως· καὶ ἰὰν ζητήσης αὐτὴν ὡς ἀργύριον καὶ ὡς θησαυροὺς ἐξερευνήτης αὐτὴν, τότε συνήσεις φόβον Κυρίου, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ εὐρήσεις· ὅτι Κύριος δίδωσι σοφίαν, καὶ ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ γνώσεις καὶ σύνεσις, καὶ θησαυρίζει τοῖς κατορθούσι σωτηρίαν. Διὸ ἐπίτρεψον πρὸς με λέγει κύριος, καὶ οὐ μὴ στηριῶ τὸ πρόσωπόν μου ἐπὶ σέ· ὅτι κλειμῶν ἐγὼ εἶμι, καὶ οὐ μὴ κηνώ σοι εἰς τὸν αἰῶνα. Πλὴν γυνθῆ τὴν ἀδικίαν σου, ὅτι εἰς Κύριον τὸν Θεόν σου ἠσέβησας, καὶ διέχρας τὰς ὁδοὺς σου πρὸς τοὺς ἀλλοτριούς τῆς πίστεως, τῆς δὲ φωνῆς μου οὐχ' ὑπήκουσας, λέγει Κύριος. Ἢ γὰρ ἐπίγνωσις τῶν οἰκείων πρόξενος εἶσται σοι τῆς ταχείας ἐπ' αὐτοῖς διερρώσεως, εἰ μάλιστα μετὰ τοῦ ἐν τοῖς δόγμασιν οἰκίου σφάλματος καὶ τὸ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι θεραπεύσεις πλημμέλημα. Καὶ τούτους γὰρ ἀθετῆσαι τετόλμηκας, οὐχ ὁμολογήσας ἑαυτὸν, διὰ τῶν οἰκείων γραμμάτων, ὡς ὑποκείμενον τῷ καὶ ἡμᾶς ἀποστολικῷ θρόνῳ βικαρίῳ. Δι' ἑκατέρου τοίνυν ἀσφαλῶς [*Forle leg. σφαλῆς*], ἑκάτερον σπούδασον ἐξιάσασθαι προσκοίνωτος. Οὐ γὰρ ἐτίρωξ ἐξεις τὴν παρ' ἡμῶν τελείαν συγχώρησιν, εἰ μὴ ἐν ἑκατέροις, ἡμῖν παραστήσεις τὰν οἰκείαν διόρθωσιν.

EPISTOLA XIII,

AD ECCLESIAM THESSALONICENSIIUM.

De Pauli damnatione, ejusque hæresi fugienda.

Τῷ φιλιχρίττῳ κλήρῳ τε καὶ λαῷ τῆς Θεσσαλονικίαν ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς Ἐκκλησίας, Μαρτίνος δούλος·

Christum diligenti clero et populo sanctæ Dei catholicæ Thessalonicensium Ecclesiæ, Martinus ser-

vus servorum Dei sanctæ ejus catholicæ et apostolicæ Romanæ Ecclesiæ episcopus.

Universitatis opifex Dominus noster Jesus Christus, cum initio hominem fecisset, ad tutelam ejus vitæ proprium ipsi largitus est mandatun, præcipiens id nullatenus transgredi, ne solutionis mandati fructum perciperet propriam dissolutionem, id est, mortem : quod, dum accidisset, innotuit ut omnes timore Dominum timerent, nec amplius ad mandati prævaricationem facile caperentur a diabolo, qui nos primitus decepisset. Unde humaniter saluti ipse nostræ prospiciens, inimicitias posuit inter nos et eam qui sofellisset, easque voluit perennes esse, quas artificiose augens, cum incarnatus homo secundum nos factus est, clamabat, dicens : *Non veni pacem mittere in terram, sed gladium (Matth. 1)* ; has qui non accipit, inimico vitæ nostræ diabolo omnino sit amicus, inimicitias solvens, quas inter nos et ipsum Dominus posuit ; deficiensque a Deo vivente per peccatum mortificatur, quo hominum natura in seipsam armata est, et affectionibus corrumpitur, quam naturam pacificare volens ipsius opifex, proprium, ut dictum est, in terram adveniens gladium dedit, qui evangelicæ secundum ipsum prædicationis sermo est, omnem impietatem atque iniquitatem cædens semper ac demetens, commendans vero orthodoxam in ipsum confessionem in iis qui eam firmæ custodiunt. Quando igitur, dilecti fratres, nobis, qui per gratiam ipsius sacerdotes sumus, evangelicæ prædicationis sermo creditus est, ut cum sapientia et fide tueamur ejus domum, catholicam nempe Ecclesiam, in'egram atque immaculatam ab iis qui eam violare ac lædere properant, necessario vobis notum facimus, jubente maxime hoc nos facere ipso Domino per prophetam dicentem : *Consolamini, consolamini populum meum, dicit Dominus : sacerdotes, loquimini ad cor Jerusalem ; consolamini eam, quia impleta est humiliatio ejus (Isai. xl)*. Nam is qui pastor ejus voratus est, mutatus est in lupum, eamque humiliare conatus est, per ea quæ impie in nos dogmatizavit, quippe qui cœlestem panem, qui per carnem in terram ad nos advenit, non apposuit vobis sincere ac sine innovatione in cibum et potum ad vitam æternam, per apostolicam paternamque doctrinam, sed apposuit cibum Ægyptiacum, sive doctrinam hæreticam, quæ inquinare solet, non confirmare cor hominis. Studuit enim non solum initio propositionis suæ turbidam in ruinamentorum suorum confusionem per litteras suas huic apostolicæ sedi imponere, sicuti ab eo missis apocrisiariis, Pithano episcopo et Ignatio diacono tum coram ostendimus ; sed nunc quoque doctrinæ suæ cœnum augere, tametsi, præfatorum virorum bortatu, absurditates ejus et errores notos ei fecissemus, ac præterea misissemus exemplum formulæ doctrinæ veræ ac salutaris, quæ nobis tradita est a sanctis apostolis et probatissimis Ecclesiæ Patribus, ut id firmiter intuens, propriam sententiam corrigeret. Ille vero etiam post cognitionem veritatis non audivit dicentem : *Initium*

A τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἐπίσκοπος.

Ὁ τῶν ὄλων δημιουργὸς Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καταρχὰς ποιήσας τὸν ἄνθρωπον, πρὸς συντήρησιν τῆς αὐτοῦ ζωῆς, τὴν οἰκίαν αὐτῷ δεδώρηται ἐντολῆν, παραγγέλλας ταύτην μηδαμῶς παρασθῆναι, ἵνα μὴ τῇ λύσει τῆς ἐντολῆς, καρπὸν δριψήται τὴν οἰκίαν διάλυσιν. ἤγουν τὸν θάνατον, ὃ δὴ καὶ συμβῆν, ἐγνωρίσθη πρὸς τὸ πάντας φόβῳ φοβείσθαι τὸν Κύριον, καὶ μακρῆτι πρὸς παραβάσιν ἐντολῆς εὐχειρώτους ὑπάρχειν, τῷ ἀρχῆθεν ἡμᾶς ἀπατήσαντι διαβόλῳ. Ὅθεν φιλοανθρώπως αὐτὸς ὁ καθεμῶν τῆς ἡμῶν σωτηρίας καὶ ἐχθρῶν ἔθηκεν ἐνέμισσον ἡμῶν καὶ τοῦ ἀπατήσαντος, εἰς τὸ διαπεικῶς ταύτην ὑπάρχειν, ἣν εὐτίχως ἐπιτείνων ἡνίκα σαρκωθεὶς καθ' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος, εἰδὸς λέγων Ὁὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν, ἀλλὰ μάχαιραν. Ἦν ὁ μὴ δεχόμενος, φιλοῦται πάντως τῷ ἐχθρῷ τῆς ἡμῶν ζωῆς διαβόλῳ, λύων τὴν ἐχθρῶν ἢ ὁ Κύριος ἔθηκεν, μεταξὺ ἡμῶν καὶ αὐτοῦ, καὶ ἀριστόταμος ἀπὸ Θεοῦ ζῶντος, καὶ νεκρούμενος τῇ ἁμαρτίᾳ δι' ἣν τῶν ἀνθρώπων φύσις καθ' ἑαυτῆς ἐπολεμήθη κατασφαιρομένη τοῖς πάθισιν. Ἦν αὐτὸς εἰρηνεῦσαι βουλομένος ὁ ταύτης δημιουργός, τὴν οἰκίαν ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς εἴρηται, παραγενόμενος ἐδωρήθη μάχαιραν, ὅπερ ἐστὶν ὁ τοῦ κατ' αὐτὸν εὐαγγελικοῦ κηρύγματος λόγος τέμνων διὰ παντὸς καὶ ἐκθερίζον πᾶσαν ἀσίθειαν καὶ παρανομίαν, συνιστῶν δὲ τὴν εἰς αὐτὸν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν, ἐν τοῖς βεβαίως ταύτην φυλάσσουσιν. Ἐπεὶ οὖν, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἡμῖν τοῖς κατὰ χάριν αὐτοῦ ἱερεύσιν, ὁ τοῦ τοιοῦτου εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐπιστεῦ' ἡ λόγος, ἵνα μετὰ φρονήσεώς τε καὶ πίστεως τὴν οἰκίαν αὐτοῦ φυλάξωμεν, ἤγουν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἄσυλόν τε καὶ ἀνεπηρέαστον, ἐκ τῶν ταύτην λυμάνεσθαι κατεπιγερομένων, ἀναγκαίως γνωρίζομεν ὑμῖν, μάλιστα τοῦτο παρεγγυῶντος πράττειν ἡμᾶς αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος Ἐπαρηκαλίετε, παρηκαλίετε, τὸν λαὸν μου, λέγει ὁ Θεός· ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἰερουσαλήμ· παρακαλίσατε αὐτήν, ὅτι ἐπλήσθη ἡ κατείνωσις αὐτῆς· ὡς ὁ κληθεὶς ὑμῶν ποιμὴν, εἰς λύκου τάξιν ἀντικατέστη, καὶ ταπεινώσαι ταύτην ἐπεχείρησε, δι' ὧν ἀσεθῶς πρὸς ἡμᾶς ἐδογματίσθη· μὴ τὸν οὐράνιον ἄρτον, τὸν ἐπὶ γῆς διὰ σαρκὸς πρὸς ἡμᾶς φοιτήσαντα παραβήμενος ὑμῖν εἰλακρῶς τε καὶ ἀκαινοτομῶτως εἰς βρώσιν καὶ πόσιν πρὸς ζωὴν αἰώνιον διὰ τῶν Ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν δογμάτων· ἀλλὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν τροφήν, ἣν τὸν αἰρετικῶν διδασκαλίαν, ἣτις μολύνειν εἴθωιν, ἀλλ' οὐ στηρίζειν καρδίαν ἀνθρώπου. Ἐσπούδασε γὰρ οὐ μόνον ἐν προομιῶσι τῆς αὐτοῦ προβολῆς τὴν βολερῶν ἀνατροπὴν τῶν αὐτοῦ μισμάτων διὰ τῶν αὐτοῦ γραμμάτων τῷ καθ' ἡμᾶς Ἀποστολικῷ θρονίῳσι θρόνῳ, καθὼς καὶ τοῖς κατ' αὐτοῦ σταλιεῖσιν ἀποκριταρίοις, ἤτοι Πιθάνῳ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ Ἰγνατίῳ τῷ διακόνῳ τῷ τιμικαῦτα κατὰ πρόσωπον ἀπεδείξαμεν, ἀλλὰ καὶ νῦν τὴν τῶν τοιούτων αὐτοῦ δογμάτων θλώσιν ἐπαυξῆσαι· καίτοι κατὰ παράκλησιν τῶν εἰρμίνων ἀνδρῶν τὰς ἀποτίας αὐτοῦ καὶ τὰ σφάλματα γνωρισάντων ἡμῶν, καὶ πρὸς τοῦτους ἴσον ἀποστειλάντων ὀρθοῦ καὶ σωτηρίου δόγματος, τοῦ παραδοθέντος ἡμῖν ἐκ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἰσχυρίτων τῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, ἵνα πρὸς αὐτὸ ποιήσῃς ἀπαρλλάκτως, τὴν οἰκίαν διορθώσῃται γινώμων. Ὁ δὲ καὶ μετὰ τὸν ἐπίγνωσιν

τῆς ἀληθείας μὴ ἀκούσας τοῦ λόγοντος· Ὅτι ἀρχὴ ὑπερ-
 ηφανείας ἀσίβεια. Καὶ ὁ κρατῶν αὐτῆς, ἐξουηθήσει
 βδελύγματα. Διὰ τοῦτο παροῦσα ἐστὶν κύριος τὰς ἐπα-
 γωγὰς καὶ κατιστρέφει εἰς τέλος αὐτούς. Τὸν νοῦν ἡμαρ-
 τάνοντα εἰς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίς δικαιοῦσαι; καὶ τίς δο-
 ξάσει τὸν ἀτιμάζοντα ζῶντων αὐτοῦ; ἐτίμησε γὰρ ἐξ ἄκρας
 τῶν θείων δογμάτων καὶ κριμάτων καταφροσύνης, καὶ
 αὐτὸ τὸ παρ' ἡμῶν σταλὲν ἴσον, νοθεύσαι καὶ παραποιή-
 σασθαι, καὶ ἀφελεῖν μὲν ἐξ αὐτοῦ τὴν ὀρθόδοξον τῶν
 Πατρῶν ὁμολογίαν, καὶ τὴν κατάκρισιν ὧν ποιοῦμεθα, ταυ-
 τὸν δὲ λέγειν, ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ποιεῖται δικαίως
 δυσσωνύμων ἀρετιῶν, καὶ ἐφελκεῖν τὸν ἰὸν τῆς οἰκίας
 καινοταμίαις. Ἐπει οὖν γίγνεται ἀδελφοί, ὅτι, τίς ἐλι-
 κήσει ἐπαιδοῦν ὀφειδόμενον, καὶ πάντας τοὺς προσάγοντας
 θηρίους; οὕτως τὸν προσκορῦόμενον ἀνδρὶ ἡμερωτῶν καὶ
 συμφύρονον ἐν ταῖς ἀσείβειαις αὐτοῦ· ἐν τοῖς χειλοῖσιν
 αὐτοῦ γλυκαίνει λόγους, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ βουλεύεται
 ἀνατρέψαι σε εἰς βόθρον· ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ δακρύει, καὶ
 ἴαν εὐρῆ καρδία, οὐκ ἐμπλησθήσεται ἀφ' ἁμαρτίας, καὶ ὡς
 βροχὴν [Leg. βροχῶν] ὑποσχάσει κίτραν [Leg. πείρα] σου.
 Τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κινήσει, ἐπικρατήσει ταῖς χερσὶν αὐτοῦ,
 καὶ πολλὰ ψυθίρῃσι, καὶ ἀλλοιώσει πρόσωπον αὐτοῦ.
 Δίγει δὲ πάλιν, ὅτι, Ὁ ἀπόμεινος πίστεως, μολυνθήσε-
 ται, καὶ ὁ κοιωνῶν ὑπερφημῶν, ὁμοιωθήσεται αὐτῷ.
 Σπουδάσατε πάντες ὑμεῖς, ἀγαπητοί, ὡς τέκνα ὑπακούσας
 πληρωταί θείου γινόμενοι παραγγιλιματος, τοῦ λόγοντος·
 Σώζων εἰς τὴν σκαυτοῦ ψυχὴν, μὴ περιθλάψης εἰς
 τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῆς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῃ, εἰς τὸ
 ὄρος σώζου, μήποτε συμπαρὰληθῆς· καὶ, Ἐξέλθετε ἐκ
 μέσου αὐτῶν, καὶ ἀφορίσθητε καὶ ἀκαθάρτου μὴ ἄψυχοι;
 ἀπόβιτε ἐκ πάσων τῶν πρὸς τὸν τοιοῦτον ἄνδρα, ταυτῶν δὲ
 λέγειν, τὴν χειριστῶν αὐτοῦ αἵρεσιν, οἰκίσωσιν, καὶ
 στοργῶν. Θάνατος γὰρ ἴστιν ἀπὸ Θεοῦ χωρίζων τοὺς
 κειθόμενους ἐν τοῖς ὁμίμασι τοῦ τοιοῦτου ἀνδρός. Ὡς
 χάριν καὶ κανονικῶς κωδικοῦμεν αὐτὴν, ἐκ πάσας ἰε-
 ρατικῆς ἀξίας, καὶ λειτουργίας, ἄχρις ἂν τὰ οἰκία
 διαρθρώμενος, πρὸς τὴν Ἀποστολικὴν τῆς καθολικῆς
 Ἐκκλησίας ἐπαυθῆθαι πίστιν, εἰς ἣν αὐτοὶ κατὰ Θεοῦ
 χάριν γεννηθῆντες τε καὶ ἀνατραφέντες, στάσεται διὰ παν-
 τὸς ἱρμάζωμοι, καὶ τιμιμωμένοι· καὶ καθὼς παρε-
 λάβετε παρ' ἡμῶν, ἤγουν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ
 προφητῶν, καὶ διδασκάλων, καὶ τῶν οἰκουμενικῶν
 πόντε συνόδων τὸ πῶς δεῖ πιστεύειν, καὶ περικρατεῖν,
 καὶ ἀρῆσαι Θεῷ, καθὼς καὶ ἐπιστεύσατε καὶ ἐπεριπα-
 τήσατε μέχρι τοῦ νῦν, ἵνα περισσύνετε μᾶλλον ἐν ὀρ-
 θοδόξῃ πίστει, ὁμολογούντες κατὰ τὴν αὐτῶν τῶν ἁγίων
 εἰσεῖν· ἡ παράδοσιν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
 Θεὸν ἀληθινὸν καὶ ἄνθρωπον ἀληθινὸν τὸν αὐτὸν, ἐν μη-
 δυνί τῆς θείας αὐτοῦ λειπόμινον φύσεως, ἢ πλὴν μόνως τῆς
 ἁμαρτίας· ἀλλὰ κατὰ πάντα τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἑκα-
 τέρῃ φύσει τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνίσταται, ἐν τῇ
 θεῖα καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ, ἐν τῇ ἀκτίστῃ καὶ τῇ κτιστῇ,
 ὡς περ φύσει, οὕτω καὶ θελήσει καὶ ἐνεργείᾳ, πρὸς ἀπό-
 θεῖν τῆς ἐντελής αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, καὶ
 τὴν μητέρα καὶ παρῆντες συγγενείας, καὶ ὁμοουσιότη-
 τος. Ἐχόντες οὖν τοιαύτην ἐπίδοσαν, πολλῇ παρρησίᾳ
 χρώμεθα, καὶ οὐ καθάπερ αἱ δεῖ ἐναντίας τοῖς παρεστά-
 τοις ἐναδρῶνται τύποις, ἤγουν ἐπίδοσιν, ἀλλὰ τοῖς
 παρρησιῶν καὶ συνουσιῶν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡχυ-

superbiæ hominis apostulare a Deo. Qui tenuerit eam, adimplebitur maledictis, et subvertetur cum in finem (Eccli. x). Propterea exhonora vit Dominus conventus malorum, et destruxit eos usque in finem. Quis igitur eum, qui in animam suam peccat, justificabit? quis glorificabit eum, qui vitam suam exhonora? Ausus est enim, per summum divinorum iudiciorum contemptum, missum a nobis exemplum adulterare ac depravare, ex eoque demerere orthodoxam Patrum confessionem et damnationem quam facimus, id est, quam catholica Ecclesia iure facit detestandorum hæreticorum, ac venenum propriæ novitatis injicere. Quoniam igitur scriptum est, fratres: Quis miserebitur incantatori a serpente percusso, et omnibus qui appropiant bestiis? sic et qui comitatur cum viro iniquo, et obvolutus est in peccatis ejus. In labiis suis indulcat inimicus, et in corde suo insidiatur, ut subvertat te in fossam. In oculis tuis lacrymatur; et si invenerit tempus, non salubitur sanguine, et quasi adjuvans suffodiet plantas tuas. Caput suum morebit et plaudet manu, et multa sumrans commutabit vultum suum (Eccli. xii). Et rursus dicit: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea; et qui communicaverit superbo, induet superbiam (Eccli. xiii). Sategite vos omnes, dilecti, ut filii obedientia, et divini præceptum adimplentes, quod dicit: Salva animam tuam, noli respicere post tergum, nec alas in omni circa regione, sed in monte saltem te fac, ne et tu simul pereas (Gen. xix); et: Recedite inde, pollutum nolite tangere, exite de medio eorum (Isai. lvi). Depone omnem ad hominem hujusmodi, id est, ad pessimam ejus hæresin, conjunctionem et amorem; mors enim est, separans a Deo eos qui doctrinæ talis viri obsequuntur. Atque idcirco eum canonicè ab omni deposuimus sacerdotali dignitate et ministerio, quoad propria corrigens, ad apostolicam catholicæ Ecclesiæ redeat fidem; in qua ipsi, per Dei gratiam generati et educati, state semper radicati et fundati, et sicut accepistis a nobis, sive a sanctis apostolis, et prophetis, et doctoribus, et universalibus quinquæ synodis, quomodo oporteat vos credere, et ambulare, et placere Deo, sicut et credidistis, et ambulastis usque adhuc, ut abundetis magis in orthodoxa fide, contentes juxta ipsorum sanctorum piam traditionem, Dominum nostrum Jesum Christum, Deum verum, et verum hominem eundem, in nullo a divina sua deficientem natura, et in nullo ab humana natura deficientem, absque solo peccato, se. l. per omnia perfectum ipsum in utraque naturarum, ex quibus et in quibus constat, tum in divina, tum in humana, in increata, et in creata, sicut natura, ita voluntate et operatione, ad demonstrationem perfectæ ejus cum Deo et Patre, et cum matre ac virgine connata-ritatis et consubstantialitatis. Habentes igitur talis spem, multa libertate utimur, et non sicut adversarii superinductis læsciviont formulis et expositionibus, sed paternis et synodalibus catholicæ Ecclesiæ muniti præconiis, hæc ubique et omnibus per ea quæ nuper a nobis synodaliter gesta sunt, inti-

* Excidit membrum phrasis, quod sic est restitutum: καὶ ἐν μηδυνί τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λειπόμινον F.DIT.

maximus, quæ et vobiscum nunc loquimur, nihil in-
 ductitium aut peregrinum ac novum prædicantes,
 sed quæ audivistis, et didicistis, et accepistis, et in
 vobis jugiter radicata sunt. Quæ enim est spes nos-
 tra, aut gaudium, aut corona gloriationis? nonne
 vos coram ipso Domino nostro Jesu Christo, et nunc,
 et in ipsius adventu? quandoquidem multa mihi ad
 vos libertas est, multa gloriatio pro vobis, repletus
 sum consolatione, superabundo gaudio in omni tri-
 bulatione nostra, quam propter dictum hominem
 sustinimus: *Quis enim infirmatur, et ego non infir-
 mor? quis scandalizatur, et ego non uror?* Inquit divi-
 nus apostolus (II Cor. xi). Quocirca et vos, charis-
 simi, hujusmodi nostram pro vobis scientes sollicitu-
 dinem, et edocti diligenter a divinitus inspiratis Scri-
 pturis, *quod nulla est participatio justitiæ cum iniqui-
 tate, nec societas luci ad tenebras, nec consentio Chri-
 sti ad Belial, nec pars fidei cum infideibus* (II Cor.
 vi), neque consensus orthodoxorum cum hæreticis;
 omni custodia custodite cor vestrum, nullam parti-
 cipationem habentes, nec societatem, nec consen-
 sionem, nec connexionem cum hujusmodi homine,
 ac ne ulla ratione assentiimini ejus doctrinæ, sed
 assidue permanentes in sanctissima nostra fide, ser-
 vite Deo in conscientia pura. Synaxis autem mini-
 sterium perficiant vobis qui ibi sunt presbyteri et
 diaconi, qui diligenter et acceptabiliter rectam catho-
 licæ Ecclesiæ nobiscum doctrinam suscipiunt,
 quæ nuper ad vos a nobis scripta est: et abjicientes
 omnem hæresim ac novitatem, quæ ab apostolica
 predicatione condemnatur; quousque, ut dictum est,
 ille sua corrigat, aut alius pro illo canonicè eligatur
 pastor bonus ac verus, quique animam pro ovibus
 ponat (Joan. x), imitatione principis pastorum Chri-
 sti, in loco pascuæ vos collocans, et super aquam
 refectiois educans (Psal. xxii). Ipse autem, qui nos
 vobiscum confirmat in divinis ejus confessione,
 quique unxit nos ac signavit, deditque arrhabonem
 Spiritus in cordibus nostris, sanctificet vos perfecte,
 spiritumque vestrum et animam et corpus integra-
 aique irreprehensibilia custodiat, receptorum in sæcula
 sæculorum quæ repromisit diligentibus eum. Amen.

Αρωμένοι κηρύγματα. ταῦτα κατηχού τοῖς πᾶσι διὰ τῶν
 ἀρτίως κατ' ἡμῶν συνοδικῶς πραχθέντων, ἐγνωρίσαμεν, ἃ
 καὶ πρὸς ὑμᾶς νυνὶ διαλεγόμεθα, μηδὲν ἐπέισακτον ἢ ξένον
 κηρύσσοντες, ἀλλ' ἅπερ ἠκούσατε καὶ ἐμάθετε, καὶ παρελά-
 βετε, καὶ ἐστὶ ἐν ἡμῖν ἐρριζωμένα διαπάντος. Τίς γὰρ ἡμῶν
 ἔλπις, ἢ χαρὰ, ἢ στέφανος καυχήσεως; ἢ οὐχὶ καὶ ὑμεῖς
 ἐμπροσθεν αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ νῦν τε
 καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ; ἐπειδὴ πολλὴ μοι παρρησία πρὸς
 ὑμᾶς, πολλὴ μοι καύχησις ὑπὲρ ὑμῶν πεπλήρωμαι τῇ πα-
 ρακλήσει. ὑπερπερισσεύομαι τῇ χαρᾷ, ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψει
 ἡμῶν, ἣν διὰ τὸν κτηνόμενον ἐθλίβημεν ἄνδρα. Τίς γὰρ ἀσθε-
 νεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς scandalizεται καὶ οὐκ ἐγὼ πυ-
 ροῦμαι; φησὶν ὁ θεὸς Ἀπόστολος. Διὸ καὶ ὑμεῖς, ἀγαπαῖτοι,
 τὴν τοιαύτην ἡμῶν περὶ ὑμῶν γινώσκοντες μέριμναν,
 καὶ δεδασχθέντες ἀκριβῶς ἐκ τῶν θεοπνευστῶν Λογιῶν,
 ὅτι οὐδεμία μετοχὴ δικαιοσύνης καὶ ἀνομίας, οὐδὲ κοινω-
 νία φωτὶ πρὸς σκότος, οὕτε συμφωνήσις Χριστοῦ πρὸς
 Βελίαν, οὕτε μερὶς πιστῶ μετὰ ἀπίστων, οὕτε συγκα-
 τάσεις ὀρθοδόξων πρὸς αἰρετικούς· πασῇ φυλακῇ τη-
 ρήσατε τὴν ἑαυτῶν καρδίαν, ἀμίτοχοι καὶ ἀκοινῶνῆτοι
 καὶ ἀτύμφονοι καὶ ἀσύγκλωστοι πρὸς τὸν τοιοῦτον ἄν-
 δρα γινόμενοι, κατ' οὐδένα τρόπον συγκαταθίμενοι τοῖς
 δόγμασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ προσμίνοντες αἰετὴ τῇ ἀγιωτάτῃ
 ἡμῶν πίστει, δουλεύετε τῷ θεῷ ἐν καθαρᾷ συνειδήσει.
 Τὴν δὲ τῆς συνάξεως λειτουργίαν τελειῶσιν ὑμῖν, οἱ
 αὐτοῖσι πρεσβύτεροί τε καὶ διάκονοι, οἱ ἀκριβῶς καὶ ἀπα-
 ραλείπτως τὰ ὀρθὰ τῆς καθ' ὀλικῆς Ἐκκλησίας σὺν ἡμῖν
 δεχόμενοι δόγματα, τὰ κατ' ἡμῶν ἀρτίως γραφέντα
 ὑμῖν, καὶ ἀποβαλλόμενοι πάσαν αἵρεσιν καὶ καινοτομίαν
 τὴν ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ καταδικαζομένην κηρύγματος·
 ἄχρις ἂν, ὡς εἴρηται, ἢ ἐκείνος τὰ οἰκία διορθώσῃται,
 ἢ ἄλλος ἀντ' ἐκείνου κανονικῶς χειροτονηθῇ ποιμὴν γα-
 λῆς καὶ ἀληθινός, καὶ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβά-
 των μιμήσει τοῦ ἀρχιεπιμένου Χριστοῦ εἰς τόπον χλοῆς
 κατασκηνῶν ὑμᾶς, καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐκτρέψων.
 Αὐτὸς δὲ ὁ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς τὴν κύτου θεο-
 τάτην ἐμὸς οἶον, καὶ χρίσας ἡμᾶς καὶ σφραγισάμενος,
 καὶ δούς τὴν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις
 ἡμῶν, ἀγάσῃ ὑμᾶς ὀλοτελῶς, καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ
 πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα ἄμμεπτον δια-
 τηρήσει, κομιζόμενος εἰς αἰῶνας αἰῶνων ἃ ἐπηγγέδατο
 τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν, ἀμήν.

EPISTOLA XIV,

AD THEODORUM.

*Commemorat ea quæ Romæ passus est, cum inde a Calliopa exarcho vi abreptus, Constanti-
 nopolim missus est.*

Martinus Theodoro sineera affectione dilecto D
 fratri.

Quoniam agnovi ut potui ea quæ in scriptis a vobis
 significata sunt, in paucis verbis exsequar. Cum exi-
 rem ab ecclesia quæ vocatur Constantiniana, in qua
 exercitus me cum armis constrinxerat, in præsentia
 exarchi ac Theodori cubicularii, seu cleri, clara
 voce dixerunt: Anathema habeat quisquis dixerit
 vel crediderit quia Martinus usque ad unum apicem
 fidem mutavit, aut mutaturus est, et anathema ha-
 beant qui in orthodoxa fide sua usque ad mortem

non permanserint. His auditis, Calliopas cepit ratio-
 nem redlere aliam fidem præter quam nos tenemus,
 non esse, neque aliter se credere. Sed hoc propitius
 eos qui audiebant, non propter fidem dicere. Et
 scire te volo, dilectissime frater, de fide quam signi-
 ficasti, nec non et falsis calumniis, quas adversus
 veritatem proponunt, quia opitulantibus nobis ora-
 tionibus vestris, ac omnium fidelium Christianorum
 qui vobiscum sunt, et vivens et moriens salutis nos-
 træ fidem defendam, et quemadmodum beatus Pau-
 lus apostolus docet: *Mihi vivere Christus est, et mori*

lucrum (*Phi ip. 1*). De falsis autem accusationibus, A quas noviter hæretici faciunt, abjicientes veritatem Christi Dei, qualem omnino poterunt hominibus veritatem loqui, qui Dei veritati resistunt? Tibi igitur reddo rationem, dilectissime frater, per eum qui iudicaturus est mundum istum per ignem, qui et reddet unicuique secundum opus suum. Ego aliquando ad Sarracenos nec litteras misi, nec quem dicunt tomum qualiter credere debeant, aut pecunias unquam transmisi, exceptis duntaxat quibusdam illuc venientibus servis Dei causa eleemosynæ, quibus et modicum quid præbuimus minime ad Sarracenos transmissum. Porro de domina nostra gl'oriosa sem-

* In Romana Edit. deest et naturam

per virgine Maria, quæ Deum et Dominum nostrum Jesum Christum peperit, quam omnes sancti et catholici Patres Dei genitricem appellant, ut pote quæ Deum hominem genuit, falsum contra me, imo contra suas ipsorum animas iniqui viri testificati sunt. Nam quisquis beatam super omnem creaturam et naturam humanam, absque eo qui genitus est ex ea, venerabilem semperque virginem, matrem, videlicet, Domini nostri non honorat atque adorat, anathema sit et in præsentis sæculo, et in futuro. Sed homines occasiones querentes, scandala objiciunt ad scandalizandos multos.

Subscriptio. Deus te incolumem custodiat, amantissime illi.

EPISTOLA XV,

AD THEODORUM.

Ejusdem argumenti cum præcedente.

Martinus Theodoro.

Noscere voluit cara vestra dilectio qualiter de sede sancti Petri apostoli, sicut unus passer solitarius ab ædificio, raptus fuerim. Et miror quia super hoc me inquirere voluisti, cum prædixerit Dominus noster de nequam temporibus istis discipulis suis: *Quia in diebus illis erit tribulatio, qualis non fuit ab origine mundi usque nunc; et nisi quia abbreviati sunt dies illi, non posset sustinere omnis caro. Sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. xxiv, 22).* Hoc in paucis de Antichristo dicitur. Nam et sanctus Paulus secundum datam sibi gratiam spiritus prænuntiavit dies istos Timotheo discipulo suo, dicens: *In novissimis diebus descendant homines a fide, et veritate auditum convertent, seipsos amantes, avari et cætera (I Tim. iv, 1; II, iii, 4).* Et crede mihi, desideratissime illi mi, non videndum tempus aliud, nisi manifeste hoc, in quo sint initia dolorum, quemadmodum Dominus prædixit adventum Antichristi. Et mihi breviter dicere necessarium visum est, antequam in toto mundo prævaleat iudicium, et finem cursus tradam, hoc mihi expedire arbitratus, quo aliis mala mihi præparantibus, exsultem potius quam fleam. Igitur ut scias qualiter sublatus et ductus sim a Romana urbe, nil falsum audies accidentium. Omnia præscivi per totum tempus, quæ meditabantur, et sumpto meipso cum omni clero meo, privatim mansi in ecclesia Salvatoris nostri Jesu Christi, quæ cognominatur Constantiniana, quæ prima in toto mundo constructa et stabilita est a beatæ memoriæ Constantino imperatore, et est juxta episcopium. Illic enim omnes nos seorsum morabamur a die Sabbati, quando Calliopas cum Ravennati exercitu, et Theodoro cubiculario, introivit civitatem. Misi ergo in obviam ejus quosdam ex clero: quibus susceptis in palatio, æstimavit et me cum eis esse. Cum autem quæssisset, et non invenisset, dixit primis cleri: Quia

B nos eum volumus adorare; sed cras, quod est Dominica dies, obvii ei erimus, et salutabimus eum, quia hodie non suffecimus. Porro, Dominico die datis missis in prædicta sancta Dei Ecclesia, suspiravit ille turbam multam colligi propter diem, nuntiavit hoc: Quia multum fatigati sumus ex itinere, et non possumus occurrere hodie, sed cras omnimodis occurremus, et adorabimus sanctitatem vestram. Ego vero ipse graviter infirmus eram ab Octobrio mense usque ad prædictum tempus, id est, usque ab sexto decimo Kalendas Julias. Ergo feria secunda diluvio mittit chartularium suum, et quosdam ex obsequio suo, dicens: Quia arma præparasti, et armatos habes intus, et multitudinem lapillum collegisti ad repugnandum; et hoc necessarium non est, nec aliquid tale fieri permittas. Cumque præsens audissem hæc, necessarium magis non habui, qualiter hos certos redderem, quam mittere illos gyraturos per totum episcopium, ut si arma vel lapidem vidissent, ipsi testimonium perhiberent. Cum autem essent, et nihil invenissent, subintuli eis per verba, quod nunquam aliquando aliter, sed semper per complexionem et fallacem accusationem incederent adversus nos, et eum in adventu infamis Olympii vani cujusdam hominis cum armis me hunc potuisse repellere fatebantur. Ego itaque ante altare ecclesiæ lectulum meum habebam in quo jacebam; et nondum transacta media hora, ecce exercitus cum eis veniens in ecclesiam, obumbrati omnes tenentes lanceas et spathas suas, quin et arcus suos paratos una cum scutis suis, et facta sunt illic quæ nec dicenda sunt. Quemadmodum namque in hiemali tempore vento valide flante folia ex arboribus concussa cadunt, ita percutiebantur armis candellæ sanctæ ecclesiæ, et retinæ excutiebantur in pavimentum; et audiebatur sonitus qui in eadem fiebat ecclesia, veluti tonitrus quidam horribilis tam ex pressura armorum, quam ex multo

* Rom. addit inimici veritatis.

tudine a candelarum ab eis fractarum. Quibus confestim introeantibus, jussio a Calliopa porrecta est presbyteris et diaconibus, in qua humilitatis meæ abjectio continebatur, quod irregulariter et sine lege episcopatum subripuissem, et non essem in apostolica sede dignus institui, sed omnimodis in hanc regionem urbem transmitti subrogato in loco meo episcopo; quod necdum aliquando factum est, et spero quod nec aliquando fieri habet, quia in absentia pontificis archidiaconus et archipresbyter et primicerius locum præsentant pontificis. Dum ergo hæc moventur, quæ de fide gesta fuerant, jam manifestavi vobis. Quod autem præparati non fuërimus ad repugnandum, melius judicavi decies mori, quam unius cajsucanque sanguinem in terram fundi. Quod quidem et sine periculo hoc gestum est, non paucis, quæ non placuerunt Deo, malis effectis. Eadem itaque hora dedi meipsum ad exhibendum imperatori, et non resistendum. Porro acclamantibus mihi, ut veritatem dicam, quibusdam ex clero ne facerem hoc, nulli eorum accommodavi aurem, ne subito fierent homicidia. Sed dixi illis: Sinite mecum venire ex clero, qui necessarii mihi sunt, episcopos, videlicet, presbyteros et diaconos, et absolute qui mihi videntur. Respondit Calliopa: Quotquot voluerint venire, cum bono veniant. Nos cuiquam necessitatem non facimus. Respondi ego: Clerus in potestate mea est. Exclamantes autem quidam ex sacerdotibus, dicebant: Cum ipso vivimus, et cum ipso morimur. Post hæc cepit dicere per se Callioas, et qui cum ipso erant: Veni nobiscum ad palatium. Nec hoc facere recusavi, sed exivi cum eis in palatium eadem secunda feria. Et tertia feria venit ad me omnis clerus, et multi erant qui se paraverant ad navigandum mecum; qui etiam res suas jam immiserant in ea quæ vocabantur levamenta; et alii quoque nonnulli præparabantur clerici et laici, qui festinabant pervenire ad nos. Eadem ergo nocte, quæ illucescit in feria quarta, quæ erat tertio decimo Kalendas Julias, cir-

A ca horam quasi sextam noctis, tulerunt me de palatio, retrusis omnibus qui mecum in palatio erant, usque ad res diversas, quæ mihi in via et hic erant necessariæ, et non nisi cum sex puerulis et uno cuculo eduxerunt nos ex urbe; et cum immisissent nos in unum eorum quæ dicebantur levamenta, circa horam plus minus quartam diei ad portum pervenimus. In ea sane hora, qua egressi sumus ab urbe Roma, statim ut erant obseratæ portæ, iterum eas obseraverunt, et sic remanserunt, ne exirent a civitate aliqui, et venirent ad nos in portu, donec illinc navigassemus. Unde necessitas nobis effecta est, ut omnium eorum res, qui in levamenta missi fuerant, in prædicto portu dimitteremus, et mox eadem die moveremur. Et pervenimus Kalendas Julias Mesenam, in qua erat navis, id est carcer meus. Non autem Mesenæ tantum, sed et in Calabria; et non tantum in Calabria, quæ subdita est magnæ urbi Romanorum, sed et in plurius insularum, in quibus nos vel tribus mensibus peccata impedierunt, nullam compassionem adeptus sum, excepto duntaxat in insula Naxia, quoniam ibi annum secimus, merui lavari duobus vel tribus balneis, et apud urbem mansi in hospitio quodam. Et ecce quadraginta et septem dies sunt hodie ex quo non merui calida nec frigida aqua rigare me, et efluxi et refrigui totus, quoniam ventris fluor et in navi et in terra usque ad præsentem horam requiem mihi omnino non dedit; et in ipsa quoque necessitatis meæ hora cum gustaturus sum, totus conquassatus corpore, ea quæ necessaria sunt percipere ad confortandam naturam non habeo, quia quod habeo tædet me sumere, cum id habeam penitus in fastidium. Sed credo in virtutem Dei qui omnia conspicit, quia cum de præsentem vita subductus fuero, exquirentur de his omnibus qui me persequuntur, ut saltem sic ad pœnitentiam ducti, ab iniquitate sua convertantur.

Subscriptio. Incolumem te custodiat Deus, filii dulcissime.

* Edit. Rom., candelabrorum. . . . fractorum.

EPISTOLA XVI,

AD QUEMDAM SIBI CHARISSIMUM.

De exsilii sui calamitate.

Indicamus germanæ charitati vestræ, domine frater, quia postquam egressi sumus ex eo quod Jeron dicitur a Constantinopoli, navigantes sancta quinta feria Coenæ Domini, pertransivimus Pharum, per diversa loca transmeantes Idibus Maiis, et Chersonem pervenimus. Ergo gerulus harum, qui præsentem vobis tradit epistolam, post triginta dies post vos a partibus Byzantii venit Chersonem. Et gavisus sumus super adventum ipsius, æstimantes quod expensæ missæ nobis ab Italia essent in terram hanc, quæ deberent nos eo veniente consolari. Et cum interrogassemus, cognovimus ab eo, quod nihil huc detu-

D lerit ab Italia; et miratus sum, et glorificavi Deum meum etiam in hoc, quoniam, sicut scit, tribulationes nostras dispensat maxime cum fames in hac terra et necessitas talis esset, ut panis in ea tantum nominetur, non tamen penitus videatur. Quoniam nisi mittantur nobis ex partibus illis sumptus, vel a partibus Ponti, hic vivere omnino nequimus. Spiritus enim promptus est, caro vero infirma, ut etiam ipse nosti. Neque enim dispensatio quævis potest in hac terra ullatenus inveniri in solatium saltem modici sumptus. Si ergo, ut dictum est, transmissum fuerit illinc frumentum, et vinum, aut oleum, et alia

quædam quoquo modo, festina prout potueris mittere nobis. Neque enim hujuscemodi mala, ut reor, ostendi sanctis, qui ibidem sunt, vel his qui sunt ecclesiæ illius, ut usque adeo mandatum domini parvipenderent: præsertim cum apostolus Philippensibus scripsit, gratias agens eis, quod et Thessalonicam et semel et bis in usum sibi miserint, ubi et subdit: *Habeo autem omnia, et abundo* (Phillip. iv, 15). Si enim peregrinos illic, id est, Romæ, ita reficit san-

ctus Petrus, quid dicemus de nobis, qui proprii servi ejus sumus, et saltem ad momentum ministravimus ei, et in tali exsilio et afflictione consistimus? Cognitionem autem feci ad dilectionem vestram quarendam specierum, quæ comparari debent illic; et horum, quæso, te more solito curam habeo, ut nosti, ad emendum et mittendum nobis propter multas necessitates nostras, et frequentes infirmitates.

EPISTOLA XVII, EJUSDEM ARGUMENTI CUM SUPERIORE.

Omne desiderium habemus semper litteris nostris charitatem vestram consolandi, et relevandi vos a sollicitudine quæ vobis de nobis est: vobiscum vero et omnes sanctos et fratres nostros, qui curam nostri propter Dominum gerunt. Ecce et impræsentiarum scribo vobis, quæ coarctant nos. Veritatem dico in nomine Christi Dei nostri. Remoti enim ex omni mundana turbatione, et depositi a peccatis nostris, ecce et ipsa vita caruimus. Siquidem hi qui in hac regione habitant omnes gentiles existant, et gentiles mores acceperunt hi qui hic habitare noscuntur, nullam charitatem prorsus habentes, quam jugiter hominum natura et inter ipsos quoque barbaros crebra compassione demonstrat. Novit itaque Deus, nisi ex naviculis, quæ veniunt ex partibus Romanicæ, ut hi qui hic sunt nuncupant, partes, videlicet, Græcorum Ponticas partes vocantes. Nam nec semel de regione ista usque ad unum trimisium frumentum potui comparare, sed nec alterius cujuscunque generis speciem, nisi, ut prædictum est, ex naviculis quæ huc raro veniunt, ut sale onustæ recedant. Sic potuimus emere tres vel quatuor modios numismate, usque ad præsentem Septembrium mensem. Usque nunc vero non potuimus de novis geniminibus emere, nisi uno numismate modios quatuor. Miratus sum autem, et adhuc miror indiscretionem et incompassionem omnium qui quondam mihi pertinebant, et amicorum meorum ac propinquorum, quia sic funditus infelicitatis meæ obliti sunt, et nec scire volunt, ut invenio, sive sim super terram, sive non sim. Miratus quoque multo magis sum in eos qui sunt sanctissimæ apostoli Petri Ecclesiæ, quoniam tantam dederunt operam de corpore ac membro suo, id est, super dilectione nostra, ad reddendos nos sine sollicitudine. Saltem super corporali usu, quotidianoque

sumptu. Nam etsi aurum Ecclesiæ sancti Petri non habet, frumento tamen, et vino, et aliis necessariis^a expensa non caret per gratiam Dei, ut modicæ autem exhibitionis curam gessissent. Qualem putas conscientiam habemus exhibendi ante tribunal Christi accusantibus omnibus tunc et rationem reddentibus hominibus, qui ex eodem lato et massa consistunt? Quæ formido est, quæ cecidit super homines ad mandata Dei minime facienda, aut timor ubi non est timor? An subtractione usque adeo nos spiritus maligni operiunt? An ita inimicus omni plenitudini Ecclesiæ apparui, et adversarius illis? Verumtamen Deus, qui omnes vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, per intercessionem sancti Petri stabiliat corda eorum in orthodoxa fide, et confirmat^C contra omnem hæreticum et adversariam Ecclesiæ nostræ personam, et immobiles custodiat, præcipue pastorem qui eis nunc præesse monstratur, quo in nullo prorsus decedentes, vel declinantes, aut dimittentes eorum, quæ in conspectu Domini et sanctorum angelorum ejus in scriptis professi sunt, usque ad pusillum quidpiam, una cum humilitate mea coronam percipiant justitiæ orthodoxæ fidei de manu Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi. De humili namque hoc corpore meo et ipsi Domino cura erit, ut sibi gubernare placet, sive in tribulationibus indesinentibus, sive in modico refrigerio. Dominus enim prope est, et quid sollicitus sum? Spero quippe in miserationes ejus, quod non taret modo finire meum quo jusserit cursum. Omnes vestrates propter Dominum salute, et omnes qui pro Dei amore meis compassi sunt vinculis. Deus excelsus potenti manu sua protegat vos ab omni tentatione, et salvet in regnum suum.

^a Rom., *expensæ non carent.*

SANCTI MARTINI PAPÆ I

PRIVILEGIA TRIA.

PRIVILEGIUM PRIMUM,

Quo sanctus Martinus Resbacense monasterium sub sua defensione suscipit, et ei concessas immunitates confirmat * (ann. 648).

In nomine unius et summæ Deitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti, Martinus, gratia Dei sedis principis apostolorum Petri papa, omnibus sanctæ matris Ecclesiæ fidelibus vitæ æternæ felicitatem, etc... (sic). Quapropter agnoscat omnium devota fidelium Dei, nostrorum, scilicet, præsertim et futurorum dilectio, quod vir quidam venerabilis de regione Francorum, nomine Dado, nostram adiens præsentiam, aggressus nobis quomodo divini ardoris amore succensus, cœnobium ædificaverit, quod Jerusalem voluit appellari, in loco qui dicitur Resbacus, super rivum ejusdem nominis, in pago Meldensi, in honore principum apostolorum Petri et Pauli consecratum a venerabili fratre nostro Amando pontifice. Illic ergo prædictus Dado, multo labore, sed tamen fructuose, quod diu desideraverat usque ad finem productum, sanctissimæ vitæ virum, Agilum nomine, ibi sub patris Benedicti exemplo constituit abbatem. Ostendit nobis etiam exemplar Francorum quondam regis Dagoberti, quod fecit pro confirmatione et stabilitate ipsius loci, privilegiumque domini Faronis Meldensis præsulis, et aliorum plurimorum episcoporum, quod de statu et perduratione ipsius loci in sancta synodo fecerunt, et manibus propriis confirmaverunt. Insuper et privilegium prædecessoris nostri Johannis papæ, quod eidem loco contulit, nostræ præsentiae idem venerabilis Dado ostendit. Ilis igitur manifestatis ac demonstratis, deprecatus est nostram apostolicam celsitudinem, ut pro majore firmitate eandem locum cum egregio abbate Agilo ac commonachis seu clericis ibidem Deo famulantibus sibi ad regendum commissis; vel cum omnibus rebus et hominibus eidem monasterio subjectis aut subjiectis, in nostra potestate et dominatione defensioneque dignaremur suscipere. Hujus igitur justæ et rationabili petitioni consensum præbentes, sub beati Petri apostoli, et nostra successorumque nostrorum defensione et immunitatis tuitione libentissime suscepimus. Præcipimus ergo, ac per hanc nostram auctoritatem firmamus, ut quicquid piissimus quondam Francorum rex Dagobertus fecit et confirmavit, prædictus etiam vir Dado, necnon et reverendissimus præsul Faro cum omnibus qui cum eo fuerunt episcopis, in sancto stabilierunt concilio, et insuper hæc sancta et apostolica sedes piæ auctoritatis privilegio justè et rationabiliter ante nos confirmavit, et nunc

A etiam in præsentia nostri, nostra auctoritate de ipso loco confirmat, permansurum nostris futurisque temporibus maneat inconvulsum, et a successoribus nostris cunctisque Christianæ fidei cultoribus observetur illesum. Volumus autem ut prædictus sanctissimus vir Agilus, quem in eodem loco abbatem constitutum audivimus, sui que monachi seu successorum eorum, sæpessatum locum, una cum omnibus rebus quæ ibi appendunt, cum pratis et pascuis, cum aqua quæ dicitur Mucra, seu omni piscatione, insulis quoque ac molendiniis, necnon et piscatoriis, cum pontibus etiam, cunctisque ipsius aquæ transitoriis et cum omnibus adjacentibus, cultis et incultis, ab hodierna die usque ad ultimam hujus sæculi horam teneant et perpetualiter possideant. Prohibemus etiam maledicentes, ne in præsentia ac per succedentia tempora, alicujus dominationi aut subjectioni idem locus subjiciatur; nec unquam aliquis rex Francorum, vel alius quis mortalium, licentiam habeat eum venundandi, aut in beneficium cuiquam dandi, nec in ullo quolibet modo distrahendi aut tribuendi quicquam quod sit de rebus ejusdem loci; sed usque in ævum apostolicæ abbatie semper existat. Si vero de rebus ecclesiæ ejusdem alicui aliquid conferendum fuerit, post mortem in monasterio Dei restituatur, ne forte tali occasione locus amittat, nec hæres, aut aliquis ex ejus progenie, contra voluntatem servorum Dei, hereditatem Ecclesiæ possident, nisi hi quibus cuncta congregatio, certissima et rationabili causa existente, verum assensum possidendi concesserit. Qui vero de his quæ modo possident, aut certe quocunque ingenio in futurum juste possessuri sunt, minuere aut auferre quolibet modo præsumserit, excommunicationis anathemate percussus, sciat se procul dubio, absque ullo absolutionis genere, Dei et sancti Petri omniumque sanctorum, cunctorumque ad hanc apostolicam sedem pertinentium auctoritate sine fine condemnatum. Dicendum vero est quid de sacris ordinibus hæc sancta et apostolica sedes statuerit. Abbas, monachique ipsius cœnobii ordinentur et consecrentur a quocunque episcopo sanctæ romanæ Ecclesiæ voluerint subjecto, sive in eodem loco ab episcopo ab eis convocato, seu in ipsius sede episcopatus. Sanctum vero chrisma et oleum cæteraque sanctæ christianitatis necessaria a quo voluerint accipiant; et cuncta quæ utilitatis sunt Ecclesiæ sanctæ, ut est dedicatio monasterii, consecratio altaris, benedictio abbatis, et cætera omnia, cui voluerint, impleri faciant. Quicumque vero episcoporum pro his omnibus expetierint, nostra auctoritate suffultus,

* Edidit Plessæus, Hist. Eccl. Meld. t. I, pag. 677, ex apographo apud Resbacenses reposito. De ejus sinceritate suspicionem movet, pag. 48. In hac quidem bulla nulla fit mentio Radonis, unde Plessæus

bullam Joannis IV pro Resbacensibus, et chartam Burgundofaronis calumniandi causam sumpserat; certe indiget emendatione in chronologica nota.

negare non præsumat. Quod si Meldensis civitatis episcopus, in cujus episcopatu idem locus existit, abbatem, vel monachos, seu presbyteros, id est, capellanos parochiæ ecclesiæ ejusdem loci in sacris ordinaverit, si chrisma et oleum dederit, si dedicationem monasterii, consecrationem altaris, benedictionem abbatis, aut cætera Ecclesiæ commoda expetitus peregerit, nullum munus vel pretium, nec subjectionem nec retributionem nec subventionem, vel ad concilium aut synodum, vel ad aliud aliquod placitum, nec aliquam consuetudinem pro his omnibus requirere præsumat, nec etiam communia sibi proinde præparari jubeat, sed ab omni infestatione ac perturbatione idem cœnobium securum penitus ac liberum permaneat; qui autem ex his omnibus molestias illis, aut contrarietatem aliquam intulerit, damnatus pereat in æternum. Prohibemus etiam ne per defensionem aut jussionem seu violentiam ejuscunque, absque sanctæ romanæ Ecclesiæ, idem locus, sive ecclesia in quam publicus parochianorum fit conventus, excommunicetur, nec celebratio missarum, nec divinum intermitatur altaris officium, nisi forte, quod absit, ab aliquibus pravis hominibus aliqua injuria de qualibet causa injuste eis inferatur, quibus juste et legaliter nostra jussione potestatem concedimus excommunicandi, ligandi et solvendi, prout oportuerit. Prohibemus quoque interdicens, ut nullus rex, episcopus, comes, vel judex, nec quælibet persona in idem monasterium, vel ecclesias, aut loca, vel agros, seu reliquas possessiones, in quibuscumque fuerit pagis vel territoriis, ad causas audientias, vel iniusta freda tollenda, aut mansionicos, vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, vel telonea exigenda, aut homines ejus tam ingenuos quam servos, super terram ipsius commanentes injuste distringendos, nec ullas occasiones requirendas, unquam ingredi aut exactare præsumat. Ubi cumque aut jussu abbatis prædicti, aut successorum ejus, negotiandi cum a directi fuerint, nullum telonium aut ullum censum vel ullam aliam consuetudinem aliquis ab ipsis accipere aut exactare præsumat; sed liceat tam eos quam homines vel omnia illorum cum pace discurrere, et negotia licenter peragere, et ad quascunque civitates aut portus vel loca accessum habuerint, sive per terram sive per aquam, absque ullo ripatico vel rotatico aut pontatico aut portatico aut passatico, securi et quieti cum omnibus quæ secum detulerint, per hanc nostram præsentem auctoritatem ire et re-

^a Legendum videtur *causa*.

^b Martinus papa I summum pontificatum adeptus est prima die Julii, ann. 649, ac proinde annus v pontificatus, quo signatur bulla de qua agimus, die Aprilis xxiv, erat annus Chr. 654. Ergo manifeste vitata est nota chronologica quæ bullam hanc tribuit anno Incarn. 648. Verum nemo nescit ejusmodi chronologicas notas, in apographis veteribus ab incarnatione Domini repetitas, ab exscriptoribus temere insertas fuisse, ex ipsorum conjecturis.

^c Vulgavit primum Bollandus in commentario prævio Vitæ sancti Amandi, ad diem 6 Februar. et inde Cointius, Ann. eccl. t. III, pag. 360. Iterum

A dire valeant. Quum vero prædictus vir venerabilis Agilus ejusdemque successores ab hac luce migraverint, monachi ipsius cœnobii; abbates ex se, juxta voluntatem Domini et secundu[m] regulam B. Benedicti, licentiam habeant eligendi. Interdicimus etiam ut nullus neque per pecuniam, neque per prosapie sublimitatem, aut violentiam, nec alterius congregationis abbas aut monachus, nec alius quis mortalium, ullo modo eundem præsumat locum invadere, nisi quem fratrum congregatio, vel minima pars, quamvis parva, concordi electione, secundu[m] timorem Dei elegerit. Quicumque ergo huic privilegio auctoritatis nostræ contraire tentaverit, per invocationem sacri corporis et sanguinis Domini, xcommunicatio[n]is poenam cum impiis in tormentis infernalibus percipiat torquendus et cruciatus ibi in sæcula sæculorum. Amen. Observatores autem et assensores istius præceptionis, peccatorum absolutionem, gloriamque regni cælorum perenniter possideant cum Domino J. C. Amen. Datum per manus Petri abbatis et cancellarii, viii kal. Maias, indict. vii, anno incarnati Verbi ^d DCXLVIII. Anno vero pontificatus domini Martini papæ quinto, in sacratissima B. Petri apostoli sede.

PRIVILEGIUM II,

A Sancto Martino papa I concessum Blandiniensi monasterio ^c (ann. 649).

C Martinus episcopus, ultimus servorum Dei, omnibus Deum diligentibus salutem. De quotidiano sanctæ matris catholicæ atque apostolicæ Ecclesiæ profectu ac multiplicatione gaudere debemus, atque in vinea Domini pro mercede laboris operantibus auxilium ferre debemus, unde notum fore volumus sanctæ universalis Ecclesiæ filiis, tam præsentibus quam et futuris, qualiter sanctæ dilectionis nostræ filius Amandus, cum consensu et petitione carissimi filii nostri... memoris Dagoberti, Francorum regis, sive filii ejus Sigeberti, privilegium auctoritatis nostræ expetierit, de quodam cœnobio, quod ipse, delimitatis gentilium spurcitiis, fundo tenuis extruxisse dignoscitur, cui nomen Blandinium indidit, quodque etiam ab ipso consecratum est in honore beatissimi apostolorum principis Petri, doctorisque gentium Pauli, situm inter decursum duorum fluminum Scaldis et Legiæ. Privilegium quidem sanctæ auctoritatis nostræ, nostris futurisque temporibus, memorato loco indulgemus, ordinamus atque firmamus de stabilitate ipsius loci, de villis et facultatibus, de ecclesiis et ecclesiarum decimis sive familia, et de quibuscumque

edidit Miræus, Oper. dipl. t. I, pag. 333, inter donationum Belgicarum instrumenta. Cointius commentitium probat multis argumentis, quorum quædam ex anachronismis petita sunt. Datum enim dicitur cum consensu et ad petitionem Dagoberti ac filii ejus Sigeberti; uterque autem decesserat ante initium a Martino pontificatum annis plurimis. Datum dicitur indictione secunda, quæ cum nullo hujus pontificatus anno concordat. Alde Blandiniense monasterium sub dominatione Clodovei II fuisse, non sub dominatione Sigeberti; alia falsi indicia in votis sequentibus attingemus.

stipendiis specialiter inibi Deo servientium, et ecclesie ornamentorum atque luminariorum ac matriculariorum hospitem atque pauperum, juxta petitionem carorum nostrorum præcellentissimorum regum Dagoberti atque filii ejus Sigeberti, nostra apostolica auctoritate stabilimus, corroboramus et inconvulsa statuimus. Decrevimus itaque ut liceat regulari abbati ^a Florberto, ad præsens inibi subrogato vel constituto a filio nostro Amando, tam ipsi quam in reliquum futuris abbatibus, in universis utilitatibus loci, divino solatio, ita omnia disponere et ordinare, absque ullius contradictione vel refractione, ut libere invigilent mandatis Domini, secundum regulam sancti Benedicti ^b. Si quis vero (quod non optamus) temerario ausu contra hujus nostri privilegii apostolici publica scripta agere præsumperit ^c, reum se divino judicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat; ac a sacratissimo corpore et sanguine Domini Redemptoris nostri Jesu Christi alienus fiat, atque perinde in æterno examine districtæ ultionis subjaceat. Cunctis autem eidem locis servantibus, et de suis bonis locum ditantibus, sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus et hic fractum bonæ actionis recipiant, et apud districtum judicem præmium æternæ pacis inveniant. Scriptum per manum Stephani, notarii et regionarii et sacri scrinii sanctæ Romanæ Ecclesie, in mense Januario, indictione secunda. Datum xiv Kalendas Februarii, per manum Amandi episcopi, theatrapi ^d sanctæ sedis apostolicæ.

PRIVILEGIUM III,

A sancto Martino papa I concessum Elnonensi monasterio ^e (ann. 649).

Martinus episcopus, ultimus servorum Dei, omnibus Deam diligentibus salutem.

De cotidiano sancte matris catholice atque apostolice Ecclesie profectu ac multiplicatione gaudere debemus, atque in vinea Domini pro mercede laboris operantibus auxilium ferre debemus. Unde notum fore volumus sancte universalis Ecclesie filiis, tam presentibus quam futuris, qualiter sancte dilectionis nostre filius Amandus, cum consensu et petitione

A karissimi filii nostri dive memorie Dagoberti, Francorum regis, sive filii ejus Sigeberti, privilegium auctoritatis nostre expetierit, de quodam cenobio, cui Elnonis nomen indidit ^f, quodque etiam ab ipso consecratum est in honore beatissimi apostolorum principis Petri, doctorisque gentium Pauli, inter decursum duorum fluminum Scirp et Elnonis. Privilegium quidem sancte auctoritatis nostre, nostris futurisque temporibus memorato loco indulgemus. Ordinamus itaque atque firmamus de stabilitate ipsius loci, de villis et facultatibus, de ecclesiis et ecclesiarum decimis, sive familia, et de quibuscumque stipendiis specialiter inibi Deo servientium. (Interdicimus autem, in nomine Domini nostri Jesu Christi, et ex auctoritate beati Petri, apostolorum B principis, prohibemus, cujus vice huic Ecclesie Romane, auctore Deo, presidemus, ut nullus episcoporum ultra presumat de redivisibus, rebus vel chartis eorum, vel villis quocumque modo, qualibet exquisicione minuere, nec dolos vel immissiones aliquas facere, nec illorum ingredi monasterium, neque placita, nec aliud quid facere. Sed si qua causa forte inter terram venientem ad partem sive Ecclesie et monasterii venerit et pacifice non potuerit ordinari, apud electos abbates et alios Patres timentes Deum, sine voluntaria dilatione, mediis sacrosanctis Evangeliiis, finiantur. Defuncto vero abbate, non extraneus, nisi de eadem congregatione quem sibi consors congregatio elegerit, et qui electus fuerit sine dolo et venalitate aliqua ordinetur. Pariter autem C custodiendum est ut, invito abbate, ad ordinanda alia monasteria, aut ad ordines sacros vel clericatus officium tolli exinde monachi non debeant. Sed si habundantes fuerint qui ad celebrandas Dei laudes, vel utilitates loci complendas sufficiant, de his qui superfuerint, offerat abbas coram quos dignos potuerit. Quisquis autem ex monasterio ad ecclesiasticum ordinem pervenerit, ulterius illic nec potestatem nec licentiam habeat habitandi. Missas quoque publicas ab episcopo in eodem cenobio fieri omnino prohibemus, ne in servorum Dei recessibus et eorum receptaculis ulla popularibus prebeat occasio con-

^a Primus Blandiniensis abbas constitutus fuit Florbertus anno 636, decessit anno 657; Nov. Gall. Chr. t. V, col. 187.

^b Id falso dictum arguit Cointius, Annal. t. II, pag. 834, ac clericos ab initio, non monachos habuisse monasterium Blandiniense contendit; sed Mabillonius clericorum nomine monachos olim designatos fuisse docet, Ann. Ben. t. I, pag. 351.

^c Hanc clausulam iisdem omnino verbis ex Hincmaro desumptam videri monet Cointius, Ann. t. III, pag. 362; unde post ævum Hincmari fabricatum judicat præceptum de quo agimus. Vide Hincmari opusc. 46. Ad id facit quod principatum Dagoberti omni pontificatu Martini primus conjunxerit Regno, cujus turpi hallucinatione delusus videtur præcepti fabricator; et hinc, confectum fuisse spurium hoc instrumentum circa decimum sæculum, cum Cointio judicamus.

^d E Græco idiomate ficta vox *Theatrapi*, quam interpretatur Cointius *inspector Codicum pontificiæ bibliothecæ*; is certe sensus non facile elicitur; sed concordat cum titulo bibliothecarii, quo insignitur

Amandus in præcepto quod proxime sequitur.

^e Exstat apud Hollandum, Commentar. præv. Vit. sancti Amandi, ad diem 6 Februarii, et ex ipso apud Cointium, Annal. eccl. t. III, pag. 361. Miræus edidit, Oper. dipl. t. I, pag. 334, ex exemplari communicato a Colvenerio. Recensimus quale a domno Quinsert exscriptum est ex chartulario quod XII sæculo adjudicatur. Autographum perit. Spurium instrumentum iisdem argumentis probat Cointius quibus falsum monstravit aliud ejusdem papæ præceptum, quod proxime præcedit, pro monasterio Blandiniensi, iisdem fere verbis conceptum. Vide notas nostras ad hoc præceptum. Circa annum 1655, teste Foppeno, Oper. dipl. Miræi, ubi supra, allegatum fuit instrumentum quod hic exhibemus ab Elnonensi abbate in lite inter ipsum et episcopum Tornacensem; ac de falsitate adeo suspectum visum est, ut abbas causa ceciderit. Miramur auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. III, pag. 251, illud tanquam sincerum adduxisse.

^f Huic monasterio postea nomen inditum est sancti Amandi, quod prævaluit.

ventibus, nec audeat cathedram ibi collocare, vel quamlibet potestatem imperandi, nec aliquam ordinationem quamvis levissimam faciendi habeat, nisi ab abbate ejusdem loci fuerit rogatus: quatinus monachi semper maneat in abbatis sui potestate. Hanc ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore ob omnibus episcopis firmam statuimus illibatamque servari, ut et sue ecclesie, juvante Domino, suo tantum sint jure contenti, et abbas jam dicti monasterii atque monachi ecclesiasticis conditionibus, seu angariis vel quibuslibet obsequiis secularibus nullo modo subiaceant, nullis canonicis viris deserviant; sed remotis vexationibus ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa animi devotione perficiant ^a.) Quicumque ergo in apostolicis

^a Prolixa hæc clausula de immunitate ab episcopali potestate tota deest in præcepto pro monasterio blandiniensi, et eam parenthesis inclusimus ut facilius dignosceretur.

^b Formula hæc anathematis in præcepti violatores

A constitutionibus sincera dilectione observator extiterit, benedictionem et misericordiam a Domino percipiat. At qui ea que apostolica sedes stabilivit, pro nichilo ducere atque violare tentaverit, beati Petri, apostolorum principis, nostrique apostolatus auctoritate anathematis vinculis irretitus, ut sacrilegus a sinu matris Ecclesie et participatione corporis et sanguinis Christi separatus, cum diabolo et angelis ejus sententiam damnationis accipiat ^b. Amen. Scriptum per manum Stephani, notarii et regionarii et sacri scrinii sancte Romane Ecclesie, in mense Januario, indictione ij. Datum xiv Kal. Februarii, per manum Amandi episcopi, bibliothecarii sancte sedis apostolice.

B discrepat a formula in præcedenti præcepto usurpata: sed in utroque ipsissima est subscriptio, nisi quod Amandus dicitur bibliothecarius, qui in altero theatrapus appellatur. Ipsissimæ quoque chronologicæ notæ.

ANNO DOMINI DCL.

SANCTUS GALLUS,

EPISCOPUS CLAROMONTANUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. II.)

Hunc dicunt ante episcopatum fuisse archidiaconum beati Avari. Festum habet Kalendis Novembris. In Vita sancti Amabilis Gallice a D. Chevalier edita Lugduni, apud F. Barbier, 1701, lego sanctum

C Gallum sancti Avari archidiaconum ædificasse sacellum in honore sancti Amabilis, in quod ejus sacrum corpus transtulit Kalendas Aprilis, anno 649. Creatur deinde Arveni episcopus anno 650.

EPISTOLA SANCTI GALLI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(Vide infra inter Opera sancti Desiderii, lib. II Epist., hujus tomi col. 265.)

ANNO DOMINI DCL.

SANCTUS PAULUS,

VIRODUNENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. XIII.)

Sanctus Paulus nobilis Belga ex eremita montis Gebennæ primum monachus, dehinc Theologiensis abbas. Ejus primordia sic a Trithemio et Wasburgio referuntur: « Paulus super montem Gebennam, in opposito civitatis Trevericæ trans pontem Mosellæ fluminis vitam duxit eremiticam. Deinde veniens ad memoratum Dologiense [Theologiense] cænobium monachus factus est. Istuc cum divertisset, tantum honoris ob eximias virtutes brevi assecutus fuisse perhibetur, ut excepto nomine pastoris, vice magistri ab omnibus

D coleretur. Hinc ejus curæ commendati, qui eo se conferebant, tirones, cœperuntque ad eum ex longinquis terræ partibus, audita ejus famæ opinione, multi confluere, non solum mediocrium hominum, sed et nobilium ac præpotentium filii. » Ex hisce verbis, *excepto nomine pastoris*, nonnulli autumant Paulum non existitisse abbatem, sed nihil aliud inde colligunt quam Paulum scholæ litterarum præpositum fuisse, qui Grimonem cæterosque adolescentes Scripturas doceret.

Is meris litteris piisque exercitationibus in monasterio totus incumbere, cum Dagobertus Austrasia rex a clero et populo Viridunensi enixe rogatus, ipsum per vim raptari et in episcopum, etsi totis viribus remittentem, consecrari iussit. Tunc Viridunensis Ecclesia sic rebus destituta erat, ut non sufficeret aliendis clericis, qui in ea vel missarum solemnias, vel consueta divinæ laudis officia persolverent; sed suo quisque ordine forenses presbyteri singulis diebus, ejus rei gratia, eo accedebant, et recitatis cursim cum missa consuetis psalmis, mercedula accepta, mox ad propria revertebantur. Paulus, hunc Ecclesiæ statum miseratus, dolorem suum aperit discipulo suo Grimoni abbati Theolegiensi, qui Ecclesiæ et episcopo compassus, Frasnidum villam in clericorum victum largitus est, et cum Paulo ad Dagobertum profectus, possessiones et pecunias ab eodem istuc impetravit. Necessitudinæ conjunctus fuit Paulus cum plurimis sanctis Gallie præsulibus, præsertim cum sancto Desiderio Cadurcensi, qui ad dedicationem ecclesiæ recens a se constructæ eum per litteras invitat (*Quæst. tom. I, p. 879*). Duas item epistolas Paulus ad Desiderium scripsit. In prima narrat quid fecerit in gratiam illustris femine Bobilane sibi a Desiderio commen-

A date, ipsique gratias agit de cadis decem vini Falerni ab eo munere acceptis (*Ibid. pag. 885*). In altera eum commonet regem Viridunum transiisse, Nativitatem Domini Rhemis celebraturum, nuntiatque Chanoaldum (forte Laudunensem episcopum), cujus mors refertur ad annum circiter 640, factis concessisse (*Ibid.*). Hoc eodem anno sanctum Rodingum, qui, abdicata dignitate abbatiali monasterii Theolegiensis, Viridunum accesserat, benigne excepit, ac per biennium secum retinuit. Astitit anno 641 translationi corporis sancti Arnulphi Metensis ex Monte sancto in suburbanam sanctorum Apostolorum basilicam. Sub initium anni 648, vi id. Febr. condignam sanctissimam vitam mortem oppetiit, sepultusque est in suburbana sancti Saturnini ecclesia a se condita, quæ sæculo decimo Benedictinis monachis assignata est, sancti Pauli nomine ac reliquiis illustrata, excepto capite, quod Theolegienses monachi principatu Caroli Magni obtinuerunt. Scriptor Vitæ sancti Pauli atque Bertarius in Historia episcoporum Viridunensium opinati sunt ipsum fratrem fuisse sancti Germani Parisiorum episcopi; sed contra omnem verisimilitudinem, nam sanctus Germanus longe ante e vivis excesserat.

EPISTOLA PRIMA SANCTI PAULI VIRIDUNENSIS EPISCOPI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(*Vide infra inter Opera sancti Desiderii, lib. II Epistolarum, hujus tomi col. 261.*)

EPISTOLA II SANCTI PAULI VIRIDUNENSIS EPISCOPI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(*Vide ibidem, col. 262.*)

ANNO DOMINI DCL.

RAURACUS, VEL RAURACIUS,

NIVERNENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. XII.)

Sanctum Austregisilum Bituricensem archiepiscopum sepulturæ mandavit anno 624 Rauracus, qui concilio Cabilonensi sub Clodovæo II astitit ante 648. Subscripsit diplomati Clodovæi filii Dagoberti

C pro Sau-dyonisiano monasterio, regni anno 16, Christi 653. Exstat ejus epistola ad Desiderium Cadurcensem episcopum in Collectione scriptorum rerum Gallicarum et Francicarum, t. IV, p. 41.

EPISTOLA RAURACII NIVERNENSIS EPISCOPI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(*Vide lib. II Epist. inter Opera sancti Desiderii, hujus tomi col. 259.*)

ANNO DOMINI DCL.

FELIX, LEMOVICENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. II.)

De Felice Simplicii successore hæc legimus in Vita sancti Eligii, auctore sancto Audoeno Rothoma-

gensis episcopo: « Dum adhuc sub laicali habitu esset, Eligius, præagus futura prænuntiavit. Ex

quibus nocte quadam dum consuetas orationes expresset, paululum in discubitu requiescens, cœpit subito in somniis vehementer satagere. Quem mox clericus excitum, cum causam visionis illius interrogaret, hujusmodi ab eo responsum audivit: « Nuper, » inquit, Simplicius Lemovicinæ urbis episcopus mihi gravit de mundo; et ecce modo jam Felix, qui sacerdotio sortitur, missos ad nos destinavit, ut ejus parti solatium præbeamus. Cum ipsis quidem nunc loquebar; solliciti ergo nunc estote, haud procul enim sunt. » Dixit, et conquivit. Et ecce post ejus verba, cum lux diei daret initium, cœperunt repente prædicti nuntii vestibulum domus pulsare; qui illico ingressi, nuntiant episcopi mortem, cunctaque ita esse gesta, sicut jam Eligius prædixerat. Tunc vero offerentes copiosam pecuniam a Felice pro adminiculo episcopatus missam, nullatenus suadere potuerunt ut quidpiam ex eadem acciperet; sed protinus ingressus ad principem, cuncta quæ petierant obtinuit. (Tom. V Spicil., p. 253.)

A Hunc Audoeni textum a neoterico interpolatum putat Cointius: « Nam nec Felicem, inquit, adeo flagitiosum arbitramur, ut pecuniam pro adipiscendo episcopatu ad Eligium miserit; nec Eligium existimamus adeo scelere favisse, ut eum rogarit episcopum fieri, qui pontificatum palam per simoniam ambiret. » Nulla tamen interpolationis vestigia in hac narratione deprehenduntur. Et quanquam ex ea rejicerentur, quæ de pecunia oblata pro episcopatu inserta putat Cointius, Eligius non esset omnino immunis a culpa, quod auxilium præbuisset presbytero palam episcopatum ambiendi. At cum adhuc esset laicus, ipsi indulgendum quod disciplinæ ecclesiasticæ ignarus fuerit.

B Felix suo nomine misit Paternum abbatem ad concilium Cabilonense, quod Cointius an. 644 autumat celebratum, Jacobus Sirmondus ante annum 648, vulgo tamen anno 650 tribuitur.

EPISTOLA FELICIS LEMOVICENSIS EPISCOPI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(Vide lib. II Epist. inter Opera sancti Desiderii, hujus tomi col. 263.)

ANNO DOMINI DCLI.

SANCTUS PALLADIUS,

ANTISSIODORENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. XII.)

Ex abbate sancti Germani factus episcopus Palladius totum se ecclesiasticis tradidit disciplinis. Interfuit concilio Rhemensi 625 et Cliciacensi an. 633. Subscripsit fragmento privilegii olim concessi monasterio sancti Faronis ejusdem sancti rogatu, quod habes in appendice ad tom. IV Annal. Mabillonii. p. 752. Monasterium sancti Juliani quod antea virorum erat extra urbis muros transtulit et usibus feminarum accommodavit anno 635. Tres in eo basilicas construxit in honorem beatæ Mariæ, sancti Andreae et sancti Juliani, statuitque ut in tribus basilicis singulis diebus singulæ missæ celebrarentur (*Diplomat. lib. VI, pag. 465*). Struxit et prope muros civitatis basilicam in honorem sancti Eusebii Vercellensis, quam monachis attribuit. Ædificavit quoque basilicam sancti Germani apud Vercisum, constituitque ut quoti-

C bet anno Kalendis Oct. in festo ejusdem sancti solidos ab episcopo acciperent canonici sancti Stephani. Pervenit ad annum 653, quo subscripsit diplomati Clodovæi II pro monasterio sancti Dionysii Paris. (*ibid. p. 467*). Transiit ad meliorem vitam IV Id. April. Humatus in basilica sancti Eusebii quam constiterat. Sedit annos non XXVI, sed forte XXXVI et menses III. Basilicam sancti Stephani plurimis dotavit donariis. Post eum cessavit episcopatus dies X; sepultus est autem in tumulo lapideo, unde anno 943 Guido episcopus ossa ejus extulit et theca argentea inclusa super majorem aram evexit. Palladii ad Desiderium Cadurcensem episcopum de bonis ecclesiæ Antissiodorensis in Cadurcensi agro positæ epistolam edidit Canisius.

EPISTOLA SANCTI PALLADII ANTISSIODORENSIS EPISCOPI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(Vide lib. II Epist. inter sancti Desiderii Opera, hujus tomi col. 264.)

ANNO DOMINI DCLI.

CONSTANTIUS,

ALBIGENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. I.)

Constantius interfuit concilio Rhemensi sub San- A ex Chronico episcoporum Albigenſium, tom. VII
natio, anno 625, ex Flodoardi Hiſtoria. Scripſit De- Spicilegii. Sub ejus episcopatu inchoatum eſt Ca-
ſiderio episcopo Cadurceniſi. ſtrene cœnobium, cujus primus abbas fuit Robertus.

Vixit Constantius ſaltem uſque ad annum 647,

EPISTOLA CONSTANTII ALBIGENSIS EPISCOPI AD SANCTUM DESIDERIUM.

(Vide lib. II Epist. inter Opera ſancti Deſiderii, hujus tomi col. 258.)

ANNO DOMINI DCLI.

SANCTUS ABBO,

METENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. XIII.)

Sedit Abbo annos decem, mensem unum et dies B Clementis, in parœciam erectam fuiſſe. Cum strenue
vnginti ſex, ut codex ſancti Symphoriani Metenſis gubernasset, ex hac vita migravit, juxta Cointim
a Marco Antonio Dominicy in Anſberti familia redi- anno 707. Recentioris vero hiſtoriæ Metenſis ſcripto-
viva publicatus teſtatur. Compertum habemus ex res ejus obitum notant anno 700, 15 Aprilis, quo die
charta Herimanni episcopi data an. 1090, ab illo ſic celebratur in martyrologio cathedralis : XVII
ſancto præſule eccleſiam ſancti Joannis Baptiſtæ Kal. Maii Metis ſancti Abbonis episcopi.
pendentem ab abbacia ſancti Felicis, hodie ſancti

EPISTOLA SANCTI ABBONIS AD SANCTUM DESIDERIUM.

(Vide lib. II Epistol. inter Opera ſancti Deſiderii, hujusce tomi col. 262.)

Si Galliæ Christianæ credendum, Abbo ille ergo alter ad alterum ſcribere potuerit, res eſt ex-
oriente octavo ſæculo rebus humanis, poſt decem plicatu difficilis. Forſitan Caniſius abbonem Godoni,
annorum episcopatum, ereptus eſt; Deſiderius vero, Deſiderii cœvo, errore nominis, ſubſtituerit. Hanc
anno Domini 650, quadraginta videlicet annis ante- litem eruditis judicandam relinquimus. EDIT.

ergo alter ad alterum ſcribere potuerit, res eſt ex-
plicatu difficilis. Forſitan Caniſius abbonem Godoni,
Deſiderii cœvo, errore nominis, ſubſtituerit. Hanc
litem eruditis judicandam relinquimus. EDIT.

ANNO DOMINI DCLI.

SANCTUS DESIDERIUS,

CADURCENSIS EPISCOPUS,

ET HERCHENEFREDA MATER EJUS.**NOTITIA HISTORICA.**

(Ex Gallia Christiana, tom. I.)

Sanctus Deſiderius Obrege [Albige] natus ex nobili genere, patre Salvio, matre Herchenefreda, fratres illuſtres habuit Siagrium qui ampliſſimos gessit

magistratus, et Rusticum, qui in episcopatu Cadur- cenſi fratrem ſuum præceſſit. Deſiderius vero qui in bonis litteris apprime fuerat eruditus, adhuc ado-

loccens thesaurarii regis (Clotarii II) officio defunctus est; quo in munere magnam prudentiæ, æquitatis ac integritatis laudem consecutus est. Neque vero rerum temporalium sollicitudo, studium colendæ virtutis ac pietatis in eo vel leviter imminuit. Mortuo fratre Rustico Cadurcorum episcopo, cujus eadem a. an. 629 referunt Cointius et Mabillon, Dagobertus rex, filius Clotarii II, scripsit ad sanctum Sulpicium Bituricensem episcopum de subrogando in locum Rustici Desiderio ejus fratre. Præterea præceptum direxit « ad episcopos, duces cunctumque populum Galliarum, » ea de re, ut doceret, Desiderium, etsi adhuc laicum, ob « angelicos mores et sacerdotalem conversationem » non esse ab episcopatu arcendum tanquam neophytum, maxime cum accessisset « civium abbatumque Cadurcorum » consensus. Jam vero quanta sollicitudine commissi sibi gregis custodiæ invigilarit ejusque saluti prospexerit, non est facile dicere. Monastici ordinis propagationi studuit, in primis sancti Amantii vetus monasterium non longe ab urbe denuo magnis sumptibus ædificavit, et prædiis dotavit; ad cujus dedicationem invitavit plurimos episcopos, in his Paulum Viridunensem, ut probat Desiderii ad eum epistola. Cum anno sui episcopatus 23, profectus esset Desiderius ad « Albiense territorium paternæ possessionis » invisendum, ibi in natali solo ad cælestem patriam evolavit, condito prius testamento, quo ecclesiæ suæ « quidquid ex parentum successione, quidquid regio munere, quidquid propria comparatione adquisisset, » contulit. Eum obiisse xvii Kalendas Decembris in confesso est apud omnes pene scriptores. De anno vero mortis disceptatur. Annum hunc

A fuisse 654 docet Mabillonius, *Analectorum* tom. III (Pag. 532). Carolus Cointius vero anno 649; Guillelmus Cave in *Historia litteraria*, an. 652; scriptor *Vitæ sancti Desiderii* ait, c. 19, eum profectum esse ad Albiense territorium visitandum an. 17 Sigeberti regis, et sui pontificatus 23. Paulo post vero cum obiisse, ex rerum serie intelligitur. Emendat autem hunc scriptorem Cointius, et vult annum 17 Sigeberti non anno 23 episcopatus Desiderii, sed 21 esse illigandum. Nobis sufficiat varias indicasse sententias, in quibus excutiendis diu immorari non licet. Ex his tamen quæ supra præmisimus agendo de Rustico, ubi ostendimus anno 650 inchoato sanctum Desiderium factum esse episcopum, liquet annum 652, fuisse vigesimum tertium ejus episcopatus, B quo sanctus præsul profectus est ad territorium Albiense; paulo post vero migravit ad superos; hoc est, vel anno eodem 652, vel 653 ineunte. Corpus ipsius ad ecclesiam ejus munificentia prius insigni opificio constructam, scilicet, sancti Amantii delatum, ibidem multis fulsit miraculis. Vita ejus duobus comprehensa libris edita est primum in *Gallia Christiana*, an. 1656, quam ad hagiographos amandam censuimus. Scripsit varias epistolas ad amicos Sulpicium Bituricensem episcopum, Dadonem seu Audoenum Rothomagensem, Paulum Viridun., etc. quæ apud Canisium, *Antiq. Lect.*, tom. V, habentur, et in bibliotheca Patrum, tom. VIII. Ibidem editæ sunt libro altero variorum ad illum epistolæ. Inter Usserii epistolas Hibernicas una exstat, scilicet, decima, quæ est sancti Galli ad sanctum Desiderium.

VITA SANCTI DESIDERII,

CADURCENSIS EPISCOPI ET CONFESSORIS.

[Ex ms. exemplari V. C. Antonii de Vyon domini d'Heronvâl, in suprema regiarum rationum curia auditoris doctissimi etque humanissimi.]

CAPUT PRIMUM.

Igitur Desiderius Cadurcensis episcopus Obrege Galliarum oppido oriundus fuit. Hæc itaque civitas in extremis pene Galliarum finibus sita; regionibus quippe Aquitaniarum extrema, habens a meridie provinciam Narbonensium. In hac ergo parentibus honestissimis, et apud Gallicas familias præ cæteris generositate ornatis, Desiderius exortus est. Pater ejus Christianissimus, vocabulo Salvius, mater vero ejusdem honesta, Marchenefreda dicta est; fratres autem ejus, Rusticus et Siagrius, eum duobus sororibus aderant: quarum una Selina, alia vero dicebatur Avita: e quibus Rusticus a primis pubertatis annis clericus factus, archidiaconatus officium in urbe Rutena et abbatix, sub Lothario rege administravit; ad ultimum pontificatus dignitatem in Cadorena urbe emeruit. Siagrius, post diutina palatii Francorum ministeria et familiaria Lotharii regis contubernia, comitatus dignitatem apud Albige ges-

sit, nec non et apud Massiliam judicariam potestatem diu exercuit.

Desiderius vero summa parentum cura enutritus, litterarum studiis ad plenum eruditus est: quorum diligentia nactus est, post litterarum insignia studia, Gallicarumque eloquentiam (quæ vel florentissima sunt, vel eximia, contubernii regalis adductis inde dignitatibus), ac deinde legum Romanarum indagationi studuit, ut ubertatem eloquii Gallicani nitoremque gravitas sermonis Romana temperaret.

CAPUT II.

Eo autem tempore Teudebertum regem jam interemptum, Teudericum æque defunctum; Brunehildem quoque quorundam equorum pedibus irretitam, ac male discerptam audivit. Lotharius autem pater inclyti Dagoberti monarchiam regni solus tenebat, a quo tres germani, id est Rusticus, Siagrius, et Desiderius, florentissime enutriti, summis dignitatibus præditi sunt. Rusticus (ut præfati sumus) abbatiam

Palatini oratorii, quod regalis frequentatur ambitio et archidiaconatus officium gessit. Siagrius autem Massiliæ gubernacula et Albiensium comitatum annis plurimis administravit.

Desiderius vero minor tempore, sed non inferior dignitate, sub adolescentiæ adhuc annos thesaurarius regis valde strenue se accinxit. Denique quantum regi propius, tantum familiarius inhærebat, et inter cœvos et proceres laudabiliter nimis adolescentiam suam gerebat; quantumque ætate crescebat, tantum se in timore et regis fidelitate roborabat, cujus nûssitatis, subtilitatis, affabilitatis, argutiæque sagaciam si per singula volucro exponere, desicet me tempus narrantem: tanta enim humilitatis et scientiæ gratia ornabatur, ut multos superaret affines, pluresque præiret cœtaneos: et licet ad plenum literis fuerit eruditus, insignem tamen ac robustissimum naturalem habuit magistrum, propriam conscientiam. In aulam hanc sub frequentissima palatii opulentia degebat, sed cautelam monachi propositumque non amittebat. Lasciviam sane, voluptatesque sæculi evitabat, ut mirum in modum semper spereret quod semel contempserat.

Delectabat namque eum jugis labor, nequaquam considerans quid alii male facerent, sed quid boni ipse facere deberet: semper enim sæcularium consortia studiose fugiens, monachorum ac religiosorum delectabatur eloquiis, pravorum contubernia declinans, humilium jungebatur cæteris. Item in Deo manens semper per bonam et malam famam, nec laude cuiusquam extollebatur, nec vituperatione frangebatur. Habebat enim temperamentum in prospera, patientiam in adversis, tenebat simplicitatem columbæ, ne cuiquam machinaretur dolos, habebat et serpentis astutiam, ne aliorum supplantaretur insidiis; magnum prorsus habens ingenium et facile loquebatur et pure, facilitasque ipsa et puritas mixta prudentiæ erat. Cum vero quempiam servorum Dei concionantem audiret, nunquam satiebatur audiendi cupidine; sed, ut scriptum est, *addens scientiam addebat et dolorem*; et quasi oleum flammæ adjiciens, majoris ardoris fomenta capiebat; dicebat enim: *habeant sæcularia ministeria sua impedimenta, mihi autem adherere Domino bonum est, ponere et in Domino spem meam.*

Talia rudimenta Desiderius nuntiabat, hujusmodi experientiam inter pompas sæculi Christi tirunculis gerebat; magnæ virtutis qui talia habuit rudimenta, qualis exercitatus miles erit? Quæ putas ventura ætas capiet bona, quando pubertas, quæ illud hominum genus proclive in vitiis trahitur, Christianam militiam bajulare aspirat?

CAPUT III.

Dum his ergo exercitiis polleret, nuntius eum percussit, patrem ejus Salvium ab hac luce migrasse: et licet esset mente fortissimus, ab hac tamen causa vehementer se affixit; nec minus de piissimæ genitricis destitutione, quam de patris abcessu condoluit. Ex regis tamen permissione profectus ad matrem

A miris eam modis consolari studuit, postque regressus ad palatium, officium sibi commissum strenue, ut cœperat, ac solerter providit.

Sub ejusdem ferme diebus, anno transacto xxxiv Lotharii regis Rusticus Desiderii germanus archidiaconatus officium in urbe Rutenâ suscepit. Siagrius quoque hoc tempore comecie indeptus est. Sortitusque in matrimonium illustrissimam puellam, Albigæ indigenam, nomine Bartolenam, quæ devotam demum vitam gessit, ac multum erga ecclesias studium impendit super *quidem virum*, et omnem prope facultatem eccle iis delegavit, quod et jugalis ejus antea jam per testamenti sui paginam fecisse manifestatur. Desiderius vero inter exercitissimi palatii ministeria sedulo Deo vacans die noctuque orationibus insistebat; habebat enim amicos bonæ fidei viros, Paulum scilicet, Arnulphum, Eligium et Audoenum, quorum exemplo atque hortatu assidue semetipsum ad meliora subrigens vitam suam in melius propagebat. Interea rex pius et mansuetus Lotharius debitum naturæ terminum implens, ac pacifice abiens, Dagobertum filium in principatu reliquit, a quo Desiderius tanta familiaritate retentus est, ut ampliori dignitate quam indeptus fuerat, potiretur; siquidem diligebat eum rex, quia noverat eum strenuum virum et sibi fidelem, et in Dei timore esse jam solidatum; ipse autem officia sibi commissa ita providebat, ut et in rege fidelitatem, et in Deo gratiam conservaret; opulentissimos quidem thesauros summamque palatii suppellectilem hujus arbitrio rex Dagobertus commisit, ad ejus obtutum data recondebantur, ad ejus nutum danda proferebantur; multi quoque episcoporum, ducum ac domesticorum sub ala tuitionis ejus degebant, multi nobilium sibi eum gratificare gaudebant; reginâ autem Nanthildis unice eum diligebat.

CAPUT IV.

Rex, ut dictum est, copiosos ei thesauros, pluresque ædes multaque aulæ nitentia commiserat; ipse autem non arrogantia extollebatur, non adducta fronte cœvos aut contubernales spernebat, sed omnibus se minimum judicans in amorem sui cunctum palatii ordinem traxerat: erat quippe blandus in eloquio, honestus in aspectu, cautus in verbo, providus in consilio. Inter cætera animi exercitia nimis misericors, ac benignus erat; constantiam in Deo talem habebat, ut non solum cœtanei, sed etiam majores natu eum revererentur, et admirando præferrent. Ipse autem in omnibus caute satis progrediens futura Dei judicia et districtam ejus discussionem formidabat, semperque mentis oculos ad bona æterna conferebat. Cum titillatio carnis urgeret, proponebat sibi adversus carnis ardores futuros supplicii ignes, sicque memoria ardoris futuræ gehennæ ardorem excludefat luxuriæ, sciens scriptum: *Nihil esse fortius qui vincit diabolum, nihil imbecillius qui a carne superatur.* Sciebat enim Domini dictum: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Scientiam quoque Scripturarum satis amabat, reminiscens cujusdam sapientis sententiæ: *Ama scientiam Scriptura-*

rum, et carnis vita non amabis. Noverat et illud quod per quemdam sapientem dicitur: *Quis gloriabitur castum se habere cor? Astra non sunt munda in conspectu Dei, quanto magis nos, quorum vita tentatio est?* Summopere enim varia Scripturarum præcepta decerpere studebat, ut futurus sacerdos plene prius disceret quod demum posset docere, et rationabilem hostiam offerre præcavebat solerter, ne aut linguam, aut aures haberet prurientes, ne aut ipse detraheret, aut alios detrahentes libenter audiret, Salomoni dictum sæpius revolvens: *Cum detractoribus ne misceris, quoniam repente veniet perditio eorum*; noverat plane illud dictum: *Omnis qui facit peccatum, servus est peccati*, nec non et illud Apostoli: *Omnis qui facit justitiam ex Deo natus est, et omnis qui facit peccatum ex diabolo est*, et quod non expedit *apprehenso aratro respicere post tergum*, quod stadium est hæc vita mortalibus, futura enim hic contendimus, ut alibi coronemur, et quod non est nobis *colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed adversus potestates et principatus harum tenebrarum*. Meminerat quoque quod beatus Petrus in Epistola sua infert: *Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumquærens quem devoret, cui resistite fortes in fide*. Illis incitatus stimulis ad omnem actum, ad omnem incessum, Dei flagitabat auxilium, ut tandem post carnis conflictum mereretur pervenire ad bravium, et perfrui præmio sempiterno nunquam lapsuro per ævum. Itaque honestissimo genitore Salvio, ut dictum est, jam defuncto, fratre quoque Siagrio in fascibus constituto, Rusticus germanus ejus episcopatum Cadurcæ urbis adipiscitur: decesserat enim ipso tempore Eusebius præfatus municipii antistes, qui successor in episcopatum sanctæ memoriæ Ursicini fuerat. Desiderius autem sæculæ in palatio serviens, ac thesaurarii officium gerens quotidie vitam suam ad augmentum melioris propoliti provehebat. In anno autem septimo Dagoberti regis prædictus germanus ejus Siagrius, dum Massiliæ administrationem procuraret, Deo jubente vitam finivit, pro quo rex Dagobertus gravi mœnore percussus, solertissimum Desiderium loco præfecturæ ejus subrogare censuit. Prefectus itaque Massiliam præpositi administrationem vigilanter exercuit, atque aulam regressus ministerium sibi injunctum omni cum sollicitudine providit: sed quantum pia ejus genitrix habuerit luctum, quantumque venerabilis Desiderius pro fratre fuerit afflictus, inconveniens nimis est per singula volvere; unde interim his omissis suscepta prosequamur.

CAPUT V.

Subsequente itaque tempore, et sub iisdem ferme diebus, fluente anno septimo regni Dagoberti, et incipiente octavo, Rusticus episcopus cathedræ Cadurcæ præsidens, septimo autem et eo amplius anno pontificatus sui administrato, a perfidis et scelestis incollis interemptus est: ob quod conturbatio magna facta est in Ecclesia, non solum in urbe Cadurca, sed etiam in regis aula, siquidem vehementer ira regis

A commota terribilia valde promulgavit præcepta, adeo ut alii obruncati, alii interempti, alii exilio damnati, alii etiam perpetuæ ob hoc servituti addicti sunt, sic quoque ut nunquam in sempiternum ad libertatis statum meruerint pervenire. Reverendissimus autem Desiderius, licet intolerabiliter sit dolore percussus, ut in morte germani ipse quodammodo videretur mortem subire, fortissimo tamen animo, et valde accurato beatam matrem studuit consolari, ne amissione filii modum Christianæ religionis lugendo excederet, asserens eos qui in Christo dormiunt non esse lugendos, sicut Apostolus admonet dicens: *De dormientibus ne contristemini sicut et cæteri, qui spem non habent*. Harchenefreda autem, pia genitrix, tenerrimo valde affectu Desiderium diligebat, quem crebræ orbitates sibi fecerant jam chariorem, siquidem sanctissimi jugalis Salvii amissione filiorum continuabatur luctus: hæc autem crebras ad eum epistolas dirigens pio studio filium cohortatur ut cœpta perficeret, ut omni custodia cor suum corpusque servaret, præcepta Dei toto adnitu custodire contenderet, quarum exemplar apud nos habito testamento memoriæ gratæ hujus pagellæ inserendum credidi, ut ex his advertatur qualis fuerit mater, qualeque propositum tenere filium vellet, quarum textus ita se habet.

CAPUT VI.

« Dulcissimo atque amantissimo filio Desiderio Harchenefreda. Immensas omnipotenti Deo egi gratias qui dignatus est tribuere locum, ut litteras meas ad dulcedinem tuam dirigere deberem, per quas tantum saluto quantum viscerum meorum exigit plenitudo, et rogo Domini misericordiam ut mihi de vita et bona conversatione tua affluenter jubeat lætificari. Te vero dulcissimum mihi pignus moneo, ut assidue Dominum cogites, Deum jugiter in mente habeas, mala opera, quæ Deus odit, nec consentias, nec facias: regi sis fidelis, contubernales diligas, Dominum semper ames et timeas; ab omni opere per quod Dominus offenditur, sollicitè te custodi, ne alios in malis provoces pro tua malæ vitæ instabilitate; quare nullam occasionem vicini vel pares habeant per quam detrahere tibi possint, sed magis bonam conversationem tuam videntes glorificent Dominum. Recordare semper, filii, quod Deo pro vobis spondi, et ideo cum timore semper progredere, de cætero tantum, te, dulcis filii, salutare præsumo, quantum cordis mei continet plenitudo. »

« Dulcissimo ac desideratissimo filio Desiderio Harchenefreda. Omnipotenti Deo immensas ago gratias, quod se locus opportunitatis dedit, ut parvitatibus meæ apices dominationi vestræ dirigere possim. Cognoscite quod vos in Dei nomine prospere agere cupimus, sicut oportet pro vobis assidue orare; proinde profusissimam salutem persolvens supplico animo ut nostra opera, nostras orationes juves, et quantum potestis, semper animæ profectum elaborate, charitatem circa omnes tenete, castitatem super omnia custodite, cautelam in sermone, in omni opere habete, et si forte aliquid mali actum est, cito

emendate. Epistolam vero, quam ante tempus vobis direxi, sæpius legite, et animo tenete, ac tota mentis ambitione tenete, ut promissio mea de vobis apud Dominum per vos, dulcis illi Desideri, impleatur, quod præstet omnipotens Deus, qui est super omnia benedictus. De conditione vero patris vestri magni abbatis, unde antea tam ipse quam nos vos rogavimus sic perinsistite ac ut sanctorum fuit intercessio maximam vobis mercedem apud Deum acquirat et in æternam vobis retributionem ipsa merces occurrat. De speciebus vero, quæ vobis in palatio sunt necessariæ, nobis per epistolam vestram significate, et continuo in Dei nomine dirigemus: de prosperitate etiam vestra nos celerrime certificari jubete et valete in Domino. *Mann propria*: incolumes vos Dominus custodire, et hæredes regni sui præparare dignetur. »

« Semper desiderabili et dulcissimo filio Desiderio Harchenefreda, misera mater: jam credo tibi nuntiatum esse qualiter dulcissimus germanus tuus dominus Rusticus episcopus a perfidis Ecclesiæ incolis interfectus sit. Propterea, dulcissime filii, dum et pater tuus jam decessit, et Siagrius frater tuus hinc migravit, tu viriliter istam causam persequi facias, ut grande exemplum per hoc fiat. Ego infelix mater quid agam, cum fratres tui jam non sint, si tu decesseris, ego orbata absque liberis ero; sed tu piissimum piguus, mi dulcissime, sic te jugiter præcave, ut dum solatia fratrum perdidisti, te non perdas, ut, quod absit, in interitum vadas. Cave semper latam et spatiosam viam, quæ ducit ad perditionem, et temelipsam in via Dei custodi: ego præ nimio dolore vitam meam amittere suspicor. Tu ora ut egredientem animam illi suscipiat pro cuius amore diu noctuque suspiro. Ego Dodenum ad te direxi per quem omnia scire poteris quæ erga nos aguntur, quem cum omni velocitate remittere festinus: incolumem te suprema gratia tueatur, filii. »

CAPUT VII.

Jam vero, ut dictum est, interempto Rustico Cadurcæ urbis episcopo, consensus regis et civium pari sententia in episcopatum Desiderii aspiravit. Nam licet suggestio civium ad præsules et principes jam præcesserit, rex tamen pro hoc amantissima et valde ambienda præcepta dedit, in quibus perspicue agnoscitur, vel quam ob rem hunc rex diligeret, vel quam de eo æstimationem haberet: tale nimirum de illo rex civibus et episcopis cunctoque populo testimonium dedit ut jure plebium testimonia regia oracula præcellerent ac prævenirent. Cujus epistolæ exemplarium necessarium huic operi inserendum putavi: textus autem epistolæ iste est.

« Dagobertus rex Francorum episcopis et ducibus, cunctoque populo Galliarum finibus constituto. Condecet clementiam principatus sagaci indagatione prosequere, et pervigili cura tractare, ut electio vel dispositio nostra Dei et hominum voluntati debeat concordare, et dum nobis regiones et regna in potestate ad regendum largiente Domino noscuntur esse collata, illis committantur privilegia dignitatum,

A quos vita laudabilis et morum probitas vel generositatis nobilitas attulit. Et quoniam virum illustrem Desiderium thesaurarium nostrum cognovimus religionis observantiam ab ipso pueritiæ suæ tempore in omnibus custodire, et sub habitu sæculari Christi militem gerere, ac mores angelicos et sacerdotalem conversationem habere, ut non solum in contiguis, sed etiam in longinquis regionibus fama bonitatis ejus evulgata crebrescat; ideo credimus eum merito ad sacerdotium debere provehi, quem sicut diximus ornatis moribus videmus jugiter ad celestem patriam anhelare, et dum civium, abbatumque Cadurcorum consensus hoc omnimodis exprobat, ut eum episcopum habeant, et nostra devotio similiter consentit, absque dubio credimus nutu Dei id fieri, ut dum satis nobis B est in palatio nostro necessarius, ipsi nobis quodammodo violentiam inferamus, et eum ab ædibus nostris profectu, vestro procuremus; sed dum nobis, ut diximus, eum et ab ædibus nostris auferimus, quibus regiones et regna a Deo sunt commissa, quamvis nobis inferamus dispendium, tales debemus procurare pastores, qui secundum Deum et apostolica dicta plebes sibi a nobis commissas debeant regere, unde nobis merces amplior possit accrescere. Quamobrem juxta civium petitionem, nostram quoque concordantem in omnibus voluntatem decernimus, ac jubemus, ut adjuvante ac clamante laudes ipsius clero vel populo, vir illustris et verus Dei cultor Desiderius pontifex in urbe Cadurci debeat consecrari, et nostra civiumque voluntas, quod decrevit in omnibus, in Dei nomine periciatur, et pontificali benedictione sublimatus, dum Christo propitio vere ac religiose profiteretur quod vita et conversatio ejus digna et probata ab universis habetur pro nobis et pro universis ordinibus Ecclesiæ debeat exorare et acceptabiles Deo hostias studeat offerre, quia ex hoc vitam nobis longiori ævo auctore Domino credimus propagandam si ille in sacerdotio eligitur et sublimatur, qui pro nobis, vel pro vobis sibi commissis securus ante tribunal Christi preces offerat, et in futuro judicio ut culpas excuset peccatorum assistat. Qua de re præsentia auctoritate decernimus ut sæpe dictus Desiderius episcopatum in Cadurcensi urbe præsentialiter suscipiat, et Christo propitio ejus temporibus teneat; et ut hæc deliberatio voluntatis nostræ firmior habeatur, manus nostræ subscriptione subter eam decrevimus roborare. Crodobertus obtulit, Dagobertus rex subscripsit. Data sub die Idus Aprilis, anno octavo Dagoberti regis.

CAPUT VIII.

Indictio Dagoberti regis ad dominum Sulpitium episcopum.

Domino Sancto et apostolico domno Patri Sulpitio Dagobertus rex. Deo et vestræ Sanctitati credimus esse compertum qualiter fidelis noster vere illustris Desiderius thesaurarius nobis adolescentiæ tempore fideliter deservivit. Nos devotissimam ac monasticam conversationem ejus habemus bene compertam: ideo nos cognoscite taliter decrevisse, ut in civitate Cadurca, ubi germanus ejus domus Ru-

sticus prævit, in locum ipsius honorem episcopatus in Dei nomine debeat accipere, quia divina inspirante potentia talis nostra devotio manet, ut eos quos moribus ornatos, et sanctis operibus deditos perspicimus, sicut est iste fidelissimus Dei et noster Desiderius, hos ad episcopale culmen provehere debeat, quia sic decet regiam celsitudinem, ut quos cognoscit in Dei timore conversari, et fidem catholicam integre custodire, vel evangelica præcepta, omnimodis ad pontificale officium studeat promoveri. Proinde dum vos archimetroplitani scimus tenere præsentis apices cum debito salutationis officio Almitati vestræ studium destinare, petentes, ut ad eum benedicendum properare debeat, et litteras ad comprovinciales fratres vestros dirigatis, ut et illi adesse debeant, ut canonice, et juxta apostolicam institutionem sub vestri præsentia in sancta Paschali solemnitate pontificali benedictione debeat esse consecratus. Illud etiam ante omnia supplicamus, ut nos in sanctis ac Deo placitis orationibus vestris Domino commendatis, et ad explendum hoc negotium nullam moram faciatis. Quod vero indicimus, manus nostræ subscriptione, ut mos est, decrevimus roborare. Dagobertus rex subscripsit.

CAPUT IX.

Itaque regis promulgata sententia et civium consona voce Desiderius ad episcopatum eligitur, dataque, ut supra dictum est, auctoritate ad Sulpitium Bituricæ urbis episcopum, qui metropolitanus dignoscebatur, ipse cæteros fratres comprovinciales ad consecrationem venerabilis Desiderii invitat. Factus itaque episcopus sub anno octavo Dagoberti regis temporibus piissimi Heraclii imperatoris, qualem se Deo ministrum, quantumque præstiterit, non est nostræ facultatis evolvere. Prima enim illi ac præcipua cura fuit de Dei præceptis nihil præterire, humilitate jactantiam superare, benignitate invidiam suffundere. Deinde ut nullam obsceni in se rumoris fabulam dare, nullam occasionem pro quolibet modo pernicioso relinquere studuit, summo opere subvenire pauperibus, visitare infirmos, *consolari pusillanimes, gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus, omnibus se omnia facere, ut omnes faceret salvos.* Erat enim cæcorum baculus, esurientium cibus, sitientium potus, miserorum salus, solamen lugentium; frequenter in ore facta lectio, sæpissime Christi erat invocatio, frequenter humi inherens et flexo corpore, mens erecta ad Dominum. Viam, qua spiritus tendebat, monstrabat; rumigerulos clericos sane et gloriosos, et palpantes adulatores quasi hostem fugiens, sola simplicia et pura contubernia amplectabatur. Pauperibus vero et fratribus refrigeria sumptuum ita providebat, ut nulli nihil deesset. Si pusillanimum vidisset, consolabatur; si in Dei amore servientem, cohortabatur ad studium; cujus locutio, instar fontis purissimi dulcis manabat ac placida, ipsumque genus eloquii ejus purum erat ac nitidum, adeo ut eo concionante nihil pulchrius, nihil dulcius, nihilque jucundius crederetur, ita enim in sin-

gulis virtutibus eminebat, quasi cæteras non haberet; sic præparabat se quasi quodlibet moriturum, sic nempe vivebat, ut non eum ab oratione somnus, non a lectione saturitas revocaret. Quis unquam de eo, quod displiceret, audivit? quis audiens credidit? quis eo in fide firmior, in opere promptior, in oratione potior, in charitate ardentior potuit inveniri? Ab ipso quippe exordio episcopatus sui in vitia extirpando, animoque recuperando omne studium dedit, ubi instantissime desudans in opere sine intermissione dies continuabat, ob hoc vel maxime semper aliquid operis facere studebat, ut quoties inimicus eum pulsaret, nunquam ab opere inveniret otiosum, sciens scriptum esse quod *otiositas inimica est animæ*, et Apostoli esse præceptum, quod *qui non operatur non manducet*, et invenit alibi esse scriptum, in *desideriis est omnis otiosus*: vagatur enim perniciosus quisque cogitationibus, inde ipsi etiam apostoli *manibus propriis laborabant, ne quem gravarent, sed magis haberent unde refrigerium tribuere possent.* Porro industria sua edificavit et prope matrem ecclesiam domos geminas, utrasque duplis arcibus libratas, fenestris obliquas, scalis contiguas, possessione conjunctas, compendio congruas, socias oratorii, ornatas antis, quadrisque munitas, miræ magnitudinis miræque dispositionis compactas, quas super ripam Oltis fluvii exstruens, præcipuumque atque eximium post facturis compendium præparavit: edificavit etiam ultra amnis ripam in aspectu prædictarum ædium basilicam forma convenientissime comptam, scilicet in loco quo germanus ejus Rusticus quondam fuerat interemptus, quam mirabiliter perficiens in honorem B. Petri apostolorum principis dedicavit. Terræ quoque redditus et nonnulla ex suis facultatibus eidem indulisit. Aliam vero quæ extra munitionem in valle qua Vilariago vel Spino tenditur, edificavit basilicam in honorem sancti martyris Juliani fundatam, quam cum terræ compendiis monasterio suo dedit. Edificavit etiam aliquanto procul a majore ecclesia sub intervallo trium domiciliorum elegans oraculum miro opere miraque volutione constratum, quo loco dum mens desiderantis ita ingrediens refovetur ac si partem paradisi se occupasse gratuletur; qui locus tam suavis, tanque jucundus existit, ut etiam notens in contemplatione erectus illic orare cogatur. Non ibi cœnum horrorem, non ventus fragorem, non gelu infert rigorem, non calor angustiam, non solitudo acediam, non inquietudo gignit molestiam, et hunc nihilominus larem in honorem B. confessoris Martini voluit consecrare; multa etiam sub aliis compendiis secuturis post fratribus præparare studuit. Præter civitatis Cadurcæ opera castellum quoque Cadurcum, quod antea nullum pene ac exiguum videbatur, copioso opere conspicanda quadam munitione ampliavit, erexit, ac firmavit, quod sagaciter exstruens, multoque ibi labore desudans, ecclesias, domos, portas, turres murorum ambitu ac quadratorum lapidum compactione munivit, firmumque ac solidum

ad posteros pervenire decrevit. Jam vero in altaris ecclesie ministeria dici non potest quantum se fuderit, quantaque fecerit, quam numerosa, quam pulchra, quamque nitentia, quæ hodie constare melius pote intuentium oculos judicare, quam nostro sermone exponere. Quantum sit in calicibus decor, in distinctione gemmarum nec ipsos intuentium obtutus facile dijudicare reor; fulgent quidem gemmis auroque calices, prominent turres, micant coronæ, candelabra resplendent, nitet pomorum rotunditas, fulget recentarii cœlique varietas, nec desunt patenæ sacris propositionis panibus præparatæ; adsunt et statarii cereorum corporibus aptati. His omnibus crux alma ac pretiosissima varia simul et candida arcibus appensa, sanctique superjecta fulgetris. Hæc sunt opera Desiderii, hæc monilia illius sponsæ, hoc studium pontificis nostri, hoc emolumentum pastoris egregii, in his sedulum studium impendit, quod dum paravit Domino quidem honorem, sanctis autem venerationem, et sibi providit mercedem perennem.

CAPIT X.

Sub ejus quoque tempore res accidit non modiciter stupenda, siquidem nonnulla ita in hoc sæculo occulto Dei judicio aguntur, ut humanæ investigationi abdita omnino habeantur, magisque terrorem incutiant agnita, quam inquisitionem ingerant experta: unde et res, quam narro, stuporis pariter et admirationis plena esse constat, quia hanc ut dixi occulta Dei judicia secreta ejus obumbrant. Itaque die quadam dum vir beatus in unam ex ædibus, quam super ipsam amnis ripam exstruxerat, consideret, vox subito e fluvio emissa sonuit dicens: *Hora venit, homo non venit.* Ad quam mirum cuncti audientes attoniti diversa, ut in talibus solet, opinabantur portenta; venerabilis autem Desiderius cum esset altioris ingenii, cauta et pervigili consideratione causam proliquis animadvertit, jussitque illico famulis concito ad amnis trajectum pergere ac sollicitè circumspicere sicubi quempiam transmeare violentem viderent, de quo præcepit, ut nullatenus fluvium permitterent intrare, priusquam ad se cognoscendo rei causa perducerent. Perrexerunt itaque ministri, et curiose ripam fluminis contuentes vident e minus quemdam equum vehementer stimulantem currere atque ad amnis trajectum pernici cursu festinare. Qui percunctantes vel cujus esset, vel quam ab eam curreret, audiunt ab eo Maurinii comitis se esse, atque ad ipsam festinanter pergere sibi esse jussum. Camque mox responsione impleta fluvium præcipitanter vellet intrare, tentus ab ipsis ad episcopum ducitur. Percunctatus autem ab episcopo, quæ es et causa cursus ipsius, respondit: *Ancilla (inquit) vestra Placida ad filium vestrum Maurinium litteras me perferre mandavit: hujus rei gratia festinanter vado; ad quem episcopus: Sustine, paulisper, fili, quousque litteræ scribantur, ego epistolam dirigere volo, nunc jam ibis.* Dum ista dicuntur, ille adhuc ad amnem anhelans, nec coercere se valens, subito rubore perfusus mixtum aquæ poscere cœpit,

A anxie, ac vehementer satagere, quem episcopus cernens nimis anxie palpitare, festinanter valde vinum servis suis afferre mandavit, quos scilicet anxios curare præcepit; allato igitur viuo, nullatenus homori suo applicare permisit, sed longe repellens guttam aquæ clamare cœpit; cumque aqua fuisset allata valde inbianter cyathum præripiens deglutivit, et cum ipsa ut ita dixerim hausta, statim occulto Dei judicio in terram decidens, spiritum exhalavit, morteque subito præventus obrigit. Ex quo facto, cuncti videntes nimio timore percussi causam mortis hujus satis mirabantur attoniti. Desiderius autem occultum Dei judicium glorificans, atque ex hujus interemptione materiam sermonis assumens, multa salubria multaque terribilia præsentibus conclonatus est, asserens manifeste quod multum essent metuenda, cunctaque incomprehensibilia ejus consilia, proponens quoque hujus viri interemptionem, quod quamvis summo ipsi conatu, subtilique studio aque periculo eximere tentaverint, nullatenus tamen proposito mortis termino subtrahere potuerint; hinc agat unusquisque sollicitus semper suspectus quasi sub oculis Domini debet conversari, dum quæ illam mortis sententia præveniat nullatenus valet prævidere, qua de re necesse est ut tantum quisque sit semper paratus, quantum de repentini casus eventum constat esse incertus; sed de his satis sit dictum, nunc interim ad ea, unde digressi sumus, redeamus.

CAPIT XI.

C Desiderius itaque præter alia magnifica opera ædificavit monasterium sub ipso Cadurcæ municipio in cunctis ædibus eximium, septingentos circiter et quinquaginta passus a præcipua pontificum sede distante, quod summo studio, miro ac singulari opere in domorum vel ecclesiarum extructione patratum, vinearum quoque ac segetum ac pontis adjectionem circumscripsit. Monachos etiam copioso numero aggregavit, quibus post Ursicinum venerabilem virum Dadalenum abbatem instituit. Ipse autem profluo se amore erga ipsum cœnobium dedit, ut omnia quæ habebat necessaria, tam in utensilibus quam speciebus affluentissime ministraret: sepulcrum quoque sibi in eodem monasterio sub dextri lateris basilicæ volutione præparari jussit, ubi hodie in Dei nomine humatus quiescit. Sub ipso adhuc Cadurcæ oppido ædificavit in honorem sanctæ Mariæ semper virginis, cujus operis prosecutorem Claudium abbatem constituit, ibique abbatiam gerere permisit. Alias etiam complures, et in Cadurco territorio, et in Albiensi oppido, tam infra municipia, quam infra urbanas, vel in Ecclesiæ Cadurcæ prædiis ecclesiarum compages cœpit exstruere, quæ per singula narrare non sufficimus: ex quibus hodieque pars maxima regionis decorata consistit, sed cum exteriori constructione præcipuum ei studium fuit animarum pariter culmina erigere, bonum quidem esse dicens domum Christo exstruere, marmoribus vestire, pigmentis lucubrare, auro gemmisque obumbrare, lacunaria ornare, pavimenta componere, sed

multo melius animas cœlesti sponſe dignas præparare, quia verum Christi templum anima credenda est.

CAPUT XII.

Sane vitæ suæ moderamina ita temperavit, in victu, in vestitu, in domo, in comitatu, ut nec nimium superflua, nec multum essent abjecta, siquidem omnes hypocrisis fictiones abjiciens mediam semper discretionem tenebat, non divitiis tumens, non contrahebatur paupertate, et læta et tristia æque continebat, melius dicens humilitatem in corde portare quam in corpore proferre, sciebat procul dubio quales Dominus querat ornatus, prudentiam scilicet, justitiam, fortitudinem, et castitatem, nihil siebat his virtutibus clarius, nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. Clerus sane et omne ejus contubernium in publico episcopum, domi patrem habebant; sic enim omnes a majori usque ad minimum providebat, ut nihil nulli deesset, gravitatem morum hilaritate vultus temperabat, sermo ejus ad omne erat convivium de Scripturis aliquid proponere, salubria libenter audire, proponentibus verecunde respondere, utilia suscipere, recta præferre, prava refutare: callide enim acuteque discordantes magis blande docere, quam violenter convincere, et ingenio pudore qui ornabat ætatem quid opus esset simpliciter honesteque confiteri. Divina quippe præcepta sollicite scrutans, cœlestia oracula sæpius percunctans dicebat, quod deceret, sanam doctrinam, summopere studens, ne sermones ejus vel in modico contraria confunderent opera, recordabatur semper quod B. Petrus sacerdotibus præcipit dicens: *Pascite qui in vobis est Domini gregem spontaneæ secundum Deum, neque ut dominantes in clero, sed forma facti gregis et ex animo, ut cum apparuerit princeps pastorum, percipiat inima cœcibilem coronam.*

CAPUT XIII.

Cum exterioribus autem curis templo semper inserviens erat sollicitus si nitore altare esset aptatum, si parietes absque pulvere, si pavimenta essent sine sorde, si custos sollicitus, si cantor paratus, si æditus bene esset, si vasa nitentia et clara, si sacrarium mundum, si lucernæ accensæ, si lampades digne aptatæ, si vasa dominica munda, si altaris velamina honesta, et in omnes cæremonias strenua illi semper sollicitudo disposita, quisque dum sedule inservit templo merito ipse templum efficiatur Dei. Nullum quidem eo tempore in urbe Cadurcæ propositum monachi, neque habitum religionis aut regulæ cœnobialis intraverat: secta Columbanii procul aberat, instituta B. Benedicti longe distabant. Desiderii autem tempore hæc secta Cadurcæ intravit, hujus sub die hæc religio adolescere cœpit: nam et Marciliacense cœnobium hujus temporis a viris laudabilibus Anseberto et Leutado initiatum est. Et in ipso oppido sancti viri monasterium his diebus exorditum alia complura monasteria suo tempore sata creverunt.

CAPUT XIV.

Frugum vero abundantia et vinearum ac segetum copia tanta in diebus ejus succrevit, abundavit et exsuperavit, ut nec ante acto tempore nec post transactio similia ulla antiquitas meminerit adfuisse; nam intra urbem nullus fere egenus erat, nullus quod cupiebatur difficulter inveniebat, nec ulla victus aut vestimentorum indigentia, sed omnia plene, omnia exuberantia affluebant, vicinæ quoque civitates ex abundantia Cadurcorum alebantur, nec immerito; Dominus enim opera ejus dirigebat. Ipse rerum copiam multiplicabat, ejus Desiderius præcepta desiderabilia super aurum et lapides pretiosos ducebat, vere quod scriptum est implebat: *Diligentibus Dominum omnia cooperantur in bonum*: non enim surda aure transierat quod Dominus in Evangelio dicit: *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis*. Et quia studiosus auditor fuerat, non solum auditor, sed etiam factor, ideo Dominus invento qui mereretur accipere gratiam suæ largitatis non negavit, imo quod olim promiserat, mirabiliter in eum adimplevit. De talibus autem per prophetam dicitur: *convertimini, ait Dominus, et videbitis quid sit inter justum et injustum, et inter servientem Deo, et non inservientem*; hinc vero scriptum est: *Oratio justi celos penetrat* et iterum: *Iudici in timorem, et timuit me, et a facie nominis mei pavebat*. Deique tanta eum rerum copia, frugumque ubertas comitata est, ut cum die quadam unum ex colonis de villa Rusticiago interrogaret, quot vini amphoras in Dominico tunc pro canone esset illaturus, rusticus ille centum et eo amplius metras se solum in dolia illaturum respondit; ex quo Desiderius valde lætatus, nimumque largitatem bonitatis Dei miratus, qui ita uberes fructus in diebus suis contulisset, maximas Deo laudes, Christoque gratias retulit, conjiciens quid in majoribus, qui multa laborarent divina largitio conferret, quando in hoc tantillo et modico, tam uberes fructus contulisset. *Tu ergo* (inquit) *pauperrime, mille amphoras habes? cumque ille ita esse affirmasset, Desiderius ei ipsas centum dimisit, quas in dolia inferre debuerat, lætatus et multum in Domino gratulatus, qui tantam pauperibus largitatem in diebus ejus concessit.*

CAPUT XV.

Habebat eo tempore plures Dominus Jesus in Gallia nobiles servos, Arverno Gallum, Bituricis Sulpitium, Rutena Verum, Agenno Salustium, Eugolisma Ebargehenum, Petrogorico Austerium, Noviomio Eligium, Metis Arnulphum, Luco Austrasium, Mestarone Diodorum, Cadurca Desiderium. Cumque Desiderius inter divina officia plerumque ædium ædificationi insisteret, multique fragiles difficultatem opum ei objicerent, ille constanter asserens dictis illud proverbium quod *nihil sine magno labore in hac vita Deus dedit mortalibus*; in adversitatibus vero illius dicti recordabatur: *Pati* (inquit) *neccesse est mortalem multa mala*; et illius: *Aurum et argentum*

probat ignis, homines autem justos, tentationes; et illud: *Fili, accedens ad servitutum Dei, sta in tentatione.* Damna quoque rerum vultu læto portabat, et omnia adversa æquanimitè tolerabat. Canebat jugiter orans: *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi;* et illud: *Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Cujus ego nunc utilitatem, industriam et sagaciam si arbitrer a me dici posse, non sapiam: dum enim studium ejus in rebus quam plurimis considero, in memetipsum deficio, dum utilitatem attendo, pro ipsa quantitate vehementer obstupesco; miror enim et supra modum stupeo tanta et talia per unum hominem potuisse fieri. Opinor quidem ab India usque Britanniam, a frigida Septentrionis plaga usque ad sinum Atlantici Oceani non fuisse virum meliorem: hujus Desiderii nomen magnæ insuper opinionis, magnæque erat apud omnes reverentiæ. Dei insignis amator, et pauperum pius sublevator, cujus habitus, vultus, et incessus disciplina virtutum erat, vigil sensus, nec vanis cogitationibus patens, corpus pariter animusque tendebat ad cælum. Erat ergo Desiderius mente justus, opere devotus, charitate diffusus, hospitalitate solatus, in eleemosynis largus, in prosperis et in adversis cælo semper intentus, qui præter alia imitanda exempla silentium ac studium in tantum sectatus est, ut in domo, in conviviis vix ridens, aubelantiæque verba quis percipere posset, sciens scriptum, quod *corrumpunt bonos mores confabulationes pessimæ,* et quod *in multiloquio non deerit peccatum:* proinde hoc valde mirandum, ut inter tantam hominum cætervam, tantum possit silentium perdurare, ut nemo in vocem prorumperet, nemo se in plausu auderet extollere, et hic timor non solum in convivio, sed in omni loco conversationis ejus permansit, nullus ut episcoporum majorem hunc amorem, nullus super eum majorem aliquando habuerit timorem; in ipsa autem convivii passione tanta elegantia, tantaque affluentia suppetebat, ut omnes superabundarent, ut nulli nihil deesset, nulla necessitudo, nulla pervenientium mussitatio subriperet convivas. In domo ubi habitare vel discumbere erat solitus, ita sollicitè providebat, ut nullus ibi pulvis errorem, nullus firmus horrorem inculceret; non ibi canes fastidium animo, non sues tadium irrogabant, non alia hujusmodi quadrupelia voluptuosa potiusquam necessaria intererant, non simius jocum, non histrio risum, non scurra cachinnum excitabat; sed totum locum gravitas, totum potentia occupabat; nam prædicta inepta ita semper odiosa habebat, ut si fortuito quolibet loco canis vestimento ejus appropinquasset, vel si domum, in qua debebat, quamvis cursim intrasset, grave sibi discrimen allaturum judicaret; unde cum a nonnullis pro hac observantia detraheretur et carmina amatoriam proferrentur, aiebat: *Non immerito plus placet mundo qui Christo displicet; si e mundo essemus, mundus utique quod suum erat di geret; nunc autem oculi mei ad Dominum semper, quia ipse evellat de laqueo pedes meos; et mihi adherere Domino*

bonum est, ponere in Domino meo spem meam. Quid plura loquendo immorer, nobilem jam insignemque in omni parte Ecclesia habebat, in plebe dabat in affluentia eleemosynam, parans sibi divitias profuturas, thesaurum non deficientem in cælis, studens sibi facere amicos de inimico mammona, qui eum reciperent in æterna tabernacula. Jam vero illius confabulatio et familiaris collocutio quam esset sana, quamque dulcis, quam efflax, vix dictu credibile: monebat jugiter subjectos, Dei præcepta servare, Dei mandata implere, castitatem custodire, charitatem fraternitatis diligere, inferni supplicia metuere, paradisi gaudia desiderare. Inferebat autem docens *quo magis inimicorum circumdamur agminibus, ideo semper nos oportet esse sollicitos;* addebat quoque quod caro fragilis pugnat sola cum pluribus, ideo exercitatissimum pati oportet conflictum, et ne paveamus, Heliseus hortatur dicens, quia *plures nobiscum sunt quam cum illis.* Memorabat frequenter quod humani inimicus generis, *rugiens sicut leo, querit quem devoret,* et quod non querit homines infideles, sed de Ecclesia separare festinat; unde et libro Job, *esca ejus electa,* de qua re verba Domini geminabat dicens: *Vigilate et orate, ne intretis in tentationem;* nec non et Pauli monita sæpius ruminabat, dicens: *Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione.*

CAPUT XVI.

Cum autem irruptiones gentilium circumquaque audiret, dicebat: *Nostris peccatis Barbari fortes sunt, nostris vitiis Romanum succumbit imperium. Infelices, aiebat, nos quantum displicemus Deo, ut armis Barbarorum ira illius in nos desæviat! Pœnitentiam (inquit) agamus, ut tandem repropitiatus Deus misericordiam suam nobis tribuat in sempiternum.* Præterea quantum fuerit Ecclesiæ Cadurcæ in augmentationem rerum, et omnes pene norunt, et ipsa possidens Ecclesia testatur, multos quidem nobiles, multos attraxit mediocres, per quos Ecclesia constat ditata, multa terrarum compendia, multa villarum prædia acquisivit, non quidem ulli tollendo, sed benefaciendo, et coemendo, eodemque attrahente multaque beneficia affluenter tribuente, Polus, Agilenus, Dodo, Badigenus, Severus, Matregisilus, Nicassus, Dadinus, Abulnaus, Abremundus, Felix, Ausceldes, Gauretredes, Basona, Orontia, Nicetia, Afrania, multique alii, quos longum est narrare, res sponte suas donatione Ecclesiæ dederunt. In quibus et ex quibus præcipue Bobila senatrix Romana.... quondam relicta multa rerum suarum Ecclesiæ ejus, necnon et monasteriis contulit, non solum prædiorum ac villarum collationem, verum etiam ornamentorum ac pannorum multam summam indulsit. Ipsaque in monasterio beati viri, et in eadem basilica, ubi ipse requiescit, sepulturam emeruit. Dedit ad ipsud monasterium, pro oblatione, vel loco sepulturæ suæ, villas quatuor juris sui, quarum vocabula sunt hæc: Villaris Venestria, Vinistri, Lingius, et Mauringus. Desiderius

autem præter eos, quos dulcedine et studio bonitatis suæ traxit, ipse quoque tanto se amore in Ecclesiæ Cadurcæ ampliationem diffudit, ut quidquid ex parentum successione, quidquid regio munere, quidquid propria comparatione acquisisset, eidem libere per testamenti seriem delegaret: nam et Caderense de Usco ex pago Cadurcino impetravit, et regio ex hoc præcepto perpetualiter Ecclesiæ obtinuit, exceptis aliis firmitatibus quas suis etiam alumnis diversis in locis concessit, Ecclesiæ Cadurcæ specialiter dedit.

CAPUT XVII.

In territorio Cadurcino dedit villas..... In Albiensi vero territorio dedit villas, Sessio, Tantalio, Nasio, Lautrego, Petrogo, Terriniaco, Picio, Cerveano, Careciago, Marato, Buxio, Marinio, Caborinno, Graucialo, Marinamas, Aquimo, Marcialio, Erobeno, Fraialo, Blanciniaco, Galliaco, cum domo eximia miræque magnitudinis compta, infra muros Albiensis oppidi constructa. Dedit per basilicas monasteriorum Cadurcæ positas villas has: basilicæ S. Saturnini, et S. Ursicini dedit in Cleppio Legidiaco, et Thoerio; monasterio S. Stephani dedit villas Aquiniaco et Cassiaco; basilicæ S. Mauricii dedit Dunsiacò, Cambone, et Ossilingas, dedit Taxonias, et loco nuncupante Coercoexeno; basilicæ S. Jacobi, dedit Maciaco et Petrolieco; basilicæ S. Martini, dedit Daneciaco, Cepolia; et basilicæ Sanctorum Parvulorum Justi et Pastoris Cornutio et Cocurnaco; basilicæ S..... dedit portiones Malaritio, Fascito, Polonio, et Costrio; basilicæ S. Remedii, dedit portionem Vilantreco, Carrecia, Somelingas et Criscentio; basilicæ S. Egenii, dedit villam Fosciaco; item basilicæ antedicti S. Martini Tensalas, et Parnis et Lalo; monasterio Cadurcæ sito, ubi ipse corpore requiescit, dedit villas..... Matciliaco, Carvuiaco, Criscentio,..... Prosemogo, Montiago.....; deditque ibi ex collatione illustris viri Agiles, Pisciacò, Gaucinico, et Marceliaco. Sed quis valeat digno cauere præconio, quanta pio optatu, quanti operis studio Cadurcæ Ecclesiæ contulerit, quanta ob animarum medelam incitamenta, quanta ob corporum stipendia exercitia gesserit, quod singulari studio ac pene inaudito ingenio omni tempore mœnia urbis suo labore struxerit, quod villas omnes, quod prædia Ecclesiæ decoraverit, quod monasterii septa prærogativa quadam dignitate in..... domorum amplitudine et basilicarum admiranda altitudine, ac volutionum ambienda pulchritudine..... pene studio ac singulari fabrica sustulerit. Denique, primam inibi more antiquorum basilicam præripiens quadris ac delolatis lapidibus ædificavit, non quidem nostro Gallicano more, sed sicut antiquorum murorum ambitus magnisque quadrisque saxis exstrui solet fundamentis, cui geminas summo porticus adijciens opere assimilavit, in quibus quidem et in cunctis episcopatus sui statu, tanto se accinxit studio, et tanto effudit ingenio, ut quicquid ad utilitatem, ornatumque municipii, ac prædiorum ejus pertinet, exquisierit, ventilaverit, invenerit, atque crexerit, et licet hæc

A magna sint consideratione suf, sed majora illa sunt externa exercitia, quæ silentio magis quam infirmo sermone obumbranda erant. Cujus erat sensus pulcherrimi nectaris suavior et digno canore vox dulcior, proinde nihil illius severitate jocondius, joconditate nihil illius severius, nihil visu tristius, tristitia nihil suavius; ita erat gravis in victu, ut hilaritas non deesset in animo, sermo silens et silentium eloquens, ut ministri ipsius nutu potius quam voce affectus ipsius agnoscerent. Paulus quidem vilebatur in vulu, et Petrus agnoscebatur in spiritu; illius austeritatem hujus mansuetudine temperabat, ita ut cum præsentiam ejus vix sustineret, absentiam ferre non posset. Habebat amicum fidelissimum quemdam, nomine Arvanum, huic autem sæpissime elemosynam commendans, ejus per officium in corda pauperum transmittabat; per eumque ei tales sacculos cum solidis ad erogandum tradebat, qui vix manu capi, levareque possent, ista quidem occulta, et solo Deo conscio veluti quemdam peculiarem faciens in paradiis transmittabat. Palam tamen multos erogabat, sed indesinenter eos pauperibus spargebat, abscondi quippe non poterat, tam larga bonitas, et nimia largitas, tamque profusa dispensatio. Iste Arvanus de genere Scotorum, veniens multis annis sub cœnobio sancti viri, ac sub ipsa basilica, qua vir beatus requiescit, vitam venerabilem duxit; vixit autem post mortem beati Desiderii annis plus minus quinque, deum obiens ubi vitam duxit, humatus requiescit. Sed dum venerabilis Arvani mentionem facimus, dignum putò commemorare, quid per ejus occasionem vir beatus ex Dei dono prophetiæ experimento cognovit, siquidem et nonnunquam ex dono supernæ gratiæ ita longe positus providebat, ut in sui præsentiam gesta constarent, hinc est quod rei ejus, quam narro testis existens spiritum scilicet prophetiæ agnitum demonstravit. Ergo studium erat jure egregio Desiderio de hujus peregrini stipendio sedulam sollicitudinem gerere, ideo singulis diebus ex mensa sua opportunam ei alimoniam subministrare curaret. Quadam itaque die consuetos cibos cum panis et poculi subsidio per duos ei clericos dirigere festinavit, quorum unus Leudolenus, alter vero vocabatur Diacolenus. Clerici itaque ferentes ea, quæ episcopus viro Dei direxerat, dum iter carpunt, malo utuntur consilio, et medio ferme viæ excursu, cum se ab omnibus remotos conspicerent, gulæ concupiscentia vincuntur, denique tam suavitate ciborum, quam vini fragrantia incitati illecebrosæ gulæ consentiunt, promotique eminus de via, et inter condensas buxos residentes ea quæ portabant comedere præsumunt, affluentemque vini ac cibi perceptione ventrem ingurgitant, exsaturatique minimum quod esu supererat, accurate valde recondunt, ita super se..... post trium vero horarum spatium, ut putabant a servo Dei redeuntes, episcopum adeunt, eique velut innoxii assistunt. Verum prior Leudolenus genu præsulis exosculans quasi ex viro Dei gratias referre, ac salutationes conatur exponere; cujus verba in medio ferme conatu præveniens, Desiderius

Spiritu Dei sibi revelante : *Bene (inquit) belle mentiris, cur ita me frandare voluisti? Patrem hodie Arvanum miuum vidi,ti, et quæ ei direxeram, male usurpasti, nunquid vero in præsentem aderam, quando inter condanos saltus residens, cibos quos Dei servo direxeram, comedebas? Numquid non præsens eram, quando vinum bibebas et panem edebas? Cumque adhuc ille defendere niteretur, et culpam perjurii adjectione cumlaret, protinus ab episcopo jussus foris trahitur, et pro geminata culpa acrius coeretur: alterum vero, qui erat minor tempore, episcopus retentum blande demulcet, ut omnia sibi quæ egerint per orliuem manifestet. Clericus vero cum se deprehensum vidit, cuncta coram omnibus, sicuti gesta erant, et episcopo jam prædixerat, exposuit, et ita misericorditer dimissus ab ultione culpæ liber evasit. Hæc autem causa multis demum et reverentiam, et emendationem insevit, ut nemo jam beato pontifici mentiri præsumeret, dum nihil quisquam ei latere præsumeret.*

CAPUT XVIIII.

Desiderius autem amplius quotidie in amorem Cadurcine Ecclesiæ calescens, ipsam et hæredem habuit, et hæredem instituit. Denique sub anno decimo sexto Sigeberti regis testamentum condens, præter villas supra jam dictas, omne præsidium, cunctamque supellectilem, quam habere potuit, sanctæ matri Ecclesiæ Cadurcæ dereliquit. De pristino vero Ecclesiæ præsidio nihil tenuit, sed totum integrum, illibatamque reliquit, cui Ecclesiæ quam humilliter quam... quam affectuose et eadem obtulit melius cognoscitur, si verbis ipsius, sicut dixit et scripsit, intimetur. Inter cætera vero, et ad locum in seriem testamenti sui ita posuit : *De præsidio (inquit) meo vestimenta, scamnalina, mensalia, et electubilia [Forte supellectilia], aurum vel argentum quod ex successione parentum habeo, vel quod in regis aula, et in servitio principum elaboravi, et mecum veniens destuli, quicquid exinde adhuc super est, quod in ornatu est, et quod ad ministerium tuum, sancta mater Ecclesia, non impendi, totum et ad integrum possidendum tibi relinquo, tuoque juri dono, atque transcribo, ac obtestor ut nullus successorum meorum quicquam exinde ex tuo gremio, ex quo ibi in cruatum tuum feci, vel in thesauro tuo indidi, auferre præsumat : argenti vero tuum vel reliquas species, tumque præsidium, quod in tuo repository, sancta mater Ecclesia, hæres mea, totum inveni, salvum relinquo, nihil enim exinde expendi, nihil minui, nec ulli cuiquam dedi, sed sicut mihi est sub oculis Dei traditum, ita totum salvum relinquo, libros vero meos tibi matri Ecclesiæ, tuoque advocato successori meo commendo, semper quæso virtute sanctitatis tuæ ab insidiis quorumque defensentur, ut sub tuo se patrocinio pervenisse congaudeant. Pauperes autem tuos, quos ego semper pervigili cura enutriveri, tibi commendo, precorque, ut tua sanctitate et advocati tui sollicitudine alantur, et pie semper gubernentur. Sic quoque ut me abente sibi aliquid deesse non sentiant, nec se doleant pastorem mutasse. Huc usque Desiderius; nos vero libenter fatemur, quod nullum Ecclesia*

A pastorem post ejus abcessum similem et habere poterit. Sed interim jam a locutione cessandum est, jam præconiis ejus hic finem pagella imponat, nunc ad terminum vitæ hujus articulum deflectamus, et qualiter ab hac vita migravit, explicemus.

CAPUT XIX.

Rex Dagobertus decimo sexto regni sui anno administrato, pacifice obiens duobus filiis Clodoveo et Sigiberto regni scepra reliquit, et Clodoveus quidem regnum Francorum, Sigibertus autem Austrasiorum regnum gubernavit. Hujus Sigiberti xvii regni anno, episcopatus autem sui xxiii, parat Desiderius solum proficisci patris possessionis, Albiense territorium visitare : profectus ergo nobili suo comitatu rura Albigensium adiit, cunquæ jam Dominus pro cunctis eum laboribus vellet remunerare, visione missa accersiri jubet, moxque febre correptus cepit deinde amplius ægritudine vallatus..... in villa monasterii sui lecto decubuit; sic sensim paulatimque decora illi facies, et ornati pretiosi odoris..... dignitas corporis marcescere cepit, cumque æstualet febribus et venarum fontes calor hauriret, lapso anhelitu triste ministrorum frequentabatur..... pro dolor! afflante austro lili candor, et purpura violæ in pallorem jam sensim migraverat, universis flentibus ipse valde fessus pio ommos hortatu consolabatur, et cum esset fortis animo, in ipsa quoque morte vriliter se agebat. Post tandem ergo ultimo omnibus vale dicto, et oratione ad Dominum transmissa sub die xiiii Kalendarum Decembrium ultimum spiritum exhalavit. Subitus repente clamor totius villæ amplitudinem clangoribus replevit, omnesque plateas currente nuntio confusus rumor obsedit. Quid multa? composito mox honestissime corpore, feretroque indito iter arripiunt, profectusque est exercitus copiosus, et multa populi turba in obsequio funeris; cumque Albigensium rura præterissent, et terminos Cadurcorum penetrarent, mulier quædam, quæ infestissimam dæmonis incursionem patiebatur, egressa a sinibus illis, et pergens post urbem, magnis et turbatis clamoribus prætereuntes fatigabat. Cum sæpissime inclamatione nomen defuncti præsulis iugeminaret, omnes fere in sui admiratione cum ingenti stupore convertebat, donec post longum viæ circuitum ventum est ad prædium, cui vetus antiquitas Miliacum vocabulum indidit; ubi cum numerosa exsequiarum frequentia ante corpus pretiosissimum præsulis pervenisset, mulier turbatis clamoribus omnem pene catervam in maximo stupore adducebat : torquebatur enim impurus spiritus, quia virtute divina illuc se videbat adduci, ubi maximam vim perpeti formidabat. Miliaco ergo corpore posito, mulier vexata, spumans, et multum se discernens assistit, cumque ut ferus taurus vehementer debaccharetur, et nunc torvis oculis, nunc pallentibus genis, nunc spumantibus ac tremulentibus labris diversis modis torqueretur, feretro tandem adjuncta prosternitur; mox autem ut superjecta velamina tetigit, divino jussu fugatus dæmon aufugit, sicque ad gloriam Christi, et laudem præsulis Desi-

derii mulierem sanam reliquit; ex quo facto omnes qui aderant, in admirationem conversi, gratiam Christi et merita confessoris Desiderii glorificabant. Deinde ergo corpore levato certatim progressi Viniagram atque Aciagram.... Cumque post tandem corpus pretiosum Cadurcæ proximaret, coacervatim populositas per diversos aggeres obviam extincto patri processit. Nullus monachus domi resedit, qui non obviam pastori procederet; lugebant autem omnes, confuso clamore clangebant, et inter diversos gemitus hæc solum verba resonabant, *Eheu, Desideri, heu!* clamabant cuncti: *Pastor vere, cur nos dimittis? Cui gregem tuum commendas fovendum?* Clerus nimirum plangebat patrem, abbas pastorem, parvuli nutritorem, senes tutorem, viduæ protectorem, pupilli defensorem, et ut breviter complectar, B tota eum civitas, tota simul planxit Ecclesia.

INCIPIUNT MIRACULA.

Perductus itaque ad suum monasterium, ac sepultus est in ecclesia, quam ipse, ut supra diximus, insigni opificio ex utraque parte super.... tectis quadris ac.... ædificaverat, ubi diligenter humo tectus æterna in requie quiescit soporatus, ubique vallatus tumba, surrecturus jacet in gloria: sed quibus post mortem miraculorum effulserit signis, dignum est me commemorare, cum vos desideratis audire.

Miraculum I.

Clericus quidam nomine Theudolenus, dum vir beatus esset superstes, frequenter ab eo pro assiduis excessibus arguebatur, cumque ille obiisset, et (ut dictum est) jam humatus exstaret, prædictus Theudolenus exsultans super ejus morte cum cachinno exprobrationis elata verba ac convicia proterva et injuriosa non timuit jaculari: quæ contra statum suum locutus et divina. . . . it. . . . se indignatione ob injuriam sancti, sensit demum iudicium. Nam ex eo tempore miranda debilitate oppressus, omnes dies vitæ suæ cum dedecore duxit, ita ut et officium manus dextræ amitteret, et a pedis gressu impediretur, et linguæ usu denudaretur. Siquidem tortus incedens, ac turgidus, pravitatem tortuosæ mentis exemplo debilitatis monstrabat, nec passus est Dominus contumacem sui sancti, celeri interitu compendium mortis finire, sed diutino flagello, ad terrorem multorum rebellem. . . . coerceri.

Quædam quoque mulier ex parte Causuncha Senomagense veniens similiter super ejus morte visa est exultasse, quod et ipsa simili modo castigata non simili exitu perpressa est: nam divina ultione. . . . nervorum subita contractione damnata est, adeo ut sicut ericius complicata in modum glomeris volutaretur, nullamque spiritus sui requiem, neque per diem, nec per noctem capesceret, donec. . . . ejusdem consultum votorum sponso cum piaculi satisfactione crederet: die igitur annuali depositionis ejus adventante, parentes contractæ femiæ votorum munera simul cum femina debili-

tate oppressa beato confessori offerunt, quamque manibus ante sepulcrum projicientes subnixas preces cum satisfactione piarum importune atque opportune ingerunt. Et factum cum diu precibus insisterent, multumque gemitibus satisfacerent, erecta mulier sanitatem recepit, atque ita ad domum propriam cum magna jam hilaritate, maximaque suorum congratulatione rediit. Sicque factum est ut quæ laborioso vehiculo fuerat adducta, libero gressu remearet. Gloriosa, Christe, tibi tua sunt opera, tua ubique fulgent magnalia; etenim quod servi tui faciunt, tuis beneficiis consequuntur.

Miraculum II.

Post aliqua temporis curricula, mulier quædam ex prædio Ecclesiæ Blandiacensi, quod adjacet fluvio Dordonix, cæca effecta, plurimum temporis laboriose valde ducebat. Hæc quandoque Dei miseratione admonita in visione, sibi dicebat Jussum, ut sepulcrum beati Desiderii medendi gratia expeteret: ducta itaque est ad urbem, atque ad basilicam sancti viri a duobus filiis suis oblata, ubi parvo spatio excubans, confessore intercedente, et æterna Christi pietate largiente, lumine recepto ad propria remeavit, sicque factum est, ut quæ alieno ducatu cum labore venerat impingendo, proprio jam arbitrio, visu recepto gaudens rediret ad domum: siquidem cunctis stupentibus præibat exsultans viam carpens, et viæ ducem ulterius non requirens.

Miraculum III.

Inter hæc miranda res se memoriæ obijcit, quam divino jussu actam reor, ut per hanc Dominus clarior ostenderet merita sui antistitis, quam pretiosa apud eum constarent, cujus ob honorem claritas miraculi emicuisset, cunctisque occasio expetendæ medelæ oriretur, dum divina actam pietate rem nullus ambigeret. Itaque dum baculus beati viri, qui a Gallis cambucia vocatur, ad caput sepulcri illius sedule dependeret, quadam subita infusione madefactus, uberrime guttas aquæ manare cœpit; ad quod miraculum multi aggregati ingenti stupore tenebantur, admirati quidnam autem altioris consilii, quod medendi gratia, illud hoc (sic) fuerit ex divina præstantia datum denunciant: quod demum factum est; nam quoties ægri adveniunt, baculum ipsum aqua perfusum ac tenuiter lavatum incommoditatibus datur, et multis per hoc sanitatis bona tribuuntur. Adjiciatur etiam illud quod actus retulit miraculum actus.

Miraculum IV.

Quodam itaque tempore Aredius Ruthenæ urbis episcopus fortissima ægritudine correptus, graviter laborabat per dies plurimos. Cumque multimoda medicorum argumenta ei sedule impertirentur, nihil prorsus proficere poterant, sanctorum e diverso adminicula quærebantur: sed nec sic recuperare valebat: nolebant enim sancti Martyres ei sanitatis commoda præstare, ut quanta esset in Desiderio virtus facillime declararent. Aredius ergo afflictus cum nullum perfugium in tota urbe sua, nec per medicorum industriam, nec per sanctorum adminicula

posset invenire, tandem post quinque mensium tempus ad Cadurcam urbem atque ad auxilium sancti Desiderii tota mente se convertit; accito itaque viro strenuo, vocabulo Thelano, ad sepulcrum beati viri Cadurcæ sub oppido cum muneribus dirigit, poscitque ut quamvis esset laboriosum, quantocius pergeret, atque eo liquore aquæ, qui illic gratia sanitatis largitur, sibi deferret. Perrexit itaque ad civitatem Cadurcam Thelanus, memoriam beati Desiderii adiit, munera intulit. sancti viri lavari deposcit. Cursu concito Ruthenis rediit, decumbentem atque in extremis positum invenit, quem. seque sanitatem illi detulisse promisit. Mira res et vehementer stupenda! Cumque vasculo reserato aquam proferre speraret, vinum effluxit, tantaque fragrantia ex vase manavit, ut in grandi stupore ingentique miraculo omnes converteret: tantus quippe eximii saporis odor inde processit, quantum nec inter vini sapidissimi vasa reserata solet sentiri; bibit ergo episcopus cum magno tremore et immensa. et cum ipso hausto, mox sanitatem recepit ac multo post tempore. mansit: nam ita celeris subsequuta est sanitas. ut eo die cum. et amicis ad convivium publicum sederet, secumque de Domini gratia, quam sibi per famulum suum concesserat, vehementer gratularetur: cumque post aliquos dies urbem Cadurcam et medicum suum gratiarum jura soluturus inviseret, ea quæ retulimus germano suo Agaruo episcopo referre studuit. Ille vero cum mente. esset dubius exstitit, nec mora et vehementissima febre correptus, non aliter sanari meruit, nisi frequentissima repetitione, crebris discurrentibus missis, ad medelam beati Desiderii sese convertens ex corde conferret.

Miraculum V.

Alio autem tempore Frebundus abbas ut. iacens gravi tædio confectus per dies multos laboravit; tandem in visione bis terque admonitus, ut ad præsidium Beati tota mente se conferret, eoque ad. ad ejus sepulcrum delatus esset, ubi sicut oportebat innixus orationi insistens Christi Domini misericordiam ex interno cordis affectu postulavit, post non multum vero temporis spatium, divina miseratione præventus medelam, quam optaverat, adeptus, sanus ad propria reversus est.

Miraculum VI.

Alio rursus in tempore sacerdos quidam, nomine Dracolenus, gravi ægritudine confectus laborabat per dies plurimos, in tantum ut cibi perceptione penitus arceretur, cumque XIII dies aderat, et sacerdos vi febrium depastus sine cibo durabat, cum ejus repente incidit in mentem sancti Desiderii suffragia expetere, eaque ex medicina loti baculi postulare. Ventum itaque ad ejus sepulcrum est, medicina petita, salus impetrata (in villa enim Caseamo æger decumbebat): allata ergo medicina die decimo septimo, æger gustavit, continuo autem cœlesti rore perfusus convaluit, surrexit, comedit, et sanatus est.

Miraculum VII.

Item alio tempore infantulus quidam, nomine Mumolenus, validissime ægrotans ad extrema pene deductus est. Cumque dies depositionis beati Desiderii instaret, nocte, qua laus vigiliarum celebratur, a matre propria oblatum ante sepulcrum antistitis projectus, et non longo intervallo, confessore orante, Christi gratia largiente sanus factus puer, parentibus jam exsultantibus redditus est. Gratias tibi, Christe Salvator, tua agimus creatura, et in minimis et in maximis tua opera cognoscimus, et ideo te, et in omnibus admiramur, et pro omnibus laudamus. Tibi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Miraculum VIII.

Alio vero tempore adolescens quidam.
B *Deest reliquum capituli octavi et initium noni.*

Miraculum IX.

.
.
prodesse solet ægro illi deferre exposcit, factum est; præcurrens autem ejus servus, cui nomen Prosperius ad sepulcrum Sancti contendit, custodem adiit, aggressus benedictionem exposcit, imperata secum detulit, ægro impertit, confidenter accipere monuit, quod cum fecisset. spiritus gratia largiente, recuperare meruit sanitatem, sed non solum ad sepulcrum ejus hæc signa gestare arbitramini.

Miraculum X.

Pompegiacum dicitur prælium quod beatus Desiderius a potentibus quibusdam personis caro pretio comparavit, Ecclesiæque ditioni adnexit, quem ipsum locum, ut pote care cœmptum, mirifice diligebat, et plerumque ibi ad manendum divertere solitus erat. Post mortem vero ejus, incolæ loci in cubiculo, quo pausare consueverat, ut pote magni stratum venerabantur, præcavescentes privatorum ab eo frequentiam, et pecorum, canumque ingressus cohibere studebant. Clericus quidam vocabulo Bertus, illic quondam ad manendum ductus caballum quoque suum in locum cubiculi manere intromisit, quem cum habitatores loci. non possent; eum tam (sic) monere studuerunt, *ne stratum ipsum tenere præsumeret, quo dominus* (inquiunt) *Desiderius pausavit, ideo pecus horridum hic intrare non debet*; quorum ille consilium leve reputans, dictumque rusticorum parvipendens in promptu neglexit sermonem; caballum, quem sibi pretiosum habebat, ibi ad manendum constituit; et factum est cum die crastino valde diluculo caballum ipse pervideret prostratum, per terram exstinctum invenit, et sic non sine. atque admiratione a loco illo discessit. In loco autem ipso arbuscula quædam plantata usque ad supremos parietes excrevit, quæ commoda incommoditatibus dicitur conferre. Gloria tibi, Christe, qui ita servos tuos nobilitare consuevisti; tibi semper gloria, Nate cum Patre, et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Miraculum XI.

Adjiciatur et illud quod moderno tempore gestum est miraculum tempore nuper transactæ quadrage-

simæ. Oblatus est ad sepulcrum sancti antistitis parvulus quidam nomine Hidulphus, filius cujusdam Edolæ, quem pestis atrocissima depastum pene in extremis deduxerat. Cujus ob causam parentes afflictu ad memoriam, ut dictum est, beati Desiderii proferant, filiumque pene exanimem proferunt ante sepulcrum, vota gratuita spondent, ubi custos cum parentibus oratione facta, ex eo oleo quod coram sancto sepulcro habetur ægrum. monetque irrevocabiliter fidem assumere, eaque de merito præsulis sibi supra vires præsumere credidit. Ergo. . . . perunctus potatusque abiit, et sanatus est, paucisque interpositis diebus munera votiva deferens, sanitatis suæ auctorem profuse magnificeque honoravit.

Miraculum XII.

Pauci admodum fluxerant dies, et ecce adolescens quidam, Alamontus nomine, horrore cujusdam morbis perfusus turgentium malandriorum copia maxima faciem scabridam et quibusdam pustulis obseptam æditu ostendit. Cui sacerdos, cui id officium commissum erat, orare. . . . et fidem de merito præsulis monuit. Ut ergo oratum est, æger adstitit, eoque (sic) ex oleo beati viri deformitatem, cunctanique constructam congeriem perunxit. Et, o mira virtus, ita demum omnem putredinem sanie illius delibutis salebris succidit, emundavit, abstersit, ut nec vestigium quidem cicatricis ullius in facie remaneret.

EPILOGUS.

Sed longum est verba per singula exerere, quanta tibi quotidie per Domini servum sanitatis commoda diversis ægritudinibus conferantur. Unde his interim studiose missis ad clausulam jam præconiorum ejus articulum coarctemus. Puto enim, et si sensum rustico prolixum teximus sermone, quod tantis meritis ejus digna præconia nullatenus æquiparare valuerimus; nam licet extemporalis dictio absque ordine sensuum, sine lenocinio et compositione sermonum; ex his tamen advertere potestis, qualiter homo Dei a principio usque ad finem pervenerit, et quanta bona, quantaque magna studiis ac meritis ejus alumnae plebi collata sint. In cujus abscessu genuata calamitas protestatur. Nam Cadurca urbs, quæ eo superstitute florentissime opulenterque præ cunctis fere vicinis urbibus emicuerat, ejus jam abscessu frequentibus bellis convulsa, ad interemptionem pene devoluta est, continuatis jam incurtibus et innumeris pestilentis depopulata gemiscit, ac rerum copiam et frugum opulentiam quam merita Desiderii urbi advexerant, eo migrante simul quoque ablata sunt. Et non absurde cuncta cum illo migrasse creduntur. Talem ergo patrem, talemque pastorem dignum est ut boni colant, noxii timeant, prædicent fideles, mirentur sacerdotes, qui vivens inter peccatores ad hoc forsitan raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, et ut de justo quoque scriptum est, placita erat Deo anima ejus, ideo properavit educere illum de media iniquitate; ablatas est ita ex præsentis sæculi

A tenebris; eoque ex hac peregrinatione ereptus, jure sanctorum cœtibus jungitur, quia tanto opere sanctorum officia, Ecclesiæque ministeria, diversis metallis compendiisque obumbravit; cujus solertiam et industriam specimen parietes tui, Cadurca, testantur, cujus diligentiam, elegantiam et studium Dominica vasa, ut supra jam diximus, diversaque Ecclesiæ ministeria.

quibus mirabiliter dispositis, eisque. patratibus brevissimis titulis ea prænotari studuit. In quibusdam autem versiculis sic scripsit: *Desiderii vita Christus*. In quibusdam autem sic scripsit: *Desiderii tu, pius Christe, suscipe munus*. In aliis autem, ita: *Accipe, Christe, munera de tuis tibi bonis oblata*. In aliis quoque ita: *Suscipe, sancte Deus, quod fert Desiderius munus, ut majora ferat, viribus adde suis*.

In aliis: *Hæc est sapientia sapientium profundi sensus*. In aliis vero, abbreviatum illud dictum: *Sapiens verbis innotescit paucis*. Merito ergo, Ecclesia Cadurca, hunc sanctum virum diliges, qui te singulariter supra cunctos parentes dilexit, et omnem affectum, qui parentibus debebatur, in usus tuos transtulit. Merito (inquam) diligis, qui te sic amavit ut amicis præponeret, alumnis præferret, ornamentorum movilia æterno amore consignaret, qui cum Domino tibi soli viveret. . . . tuis militaret, soliditatem tuam toto adnitu procuraret. Qua de re desiderandus semper tibi est, non absens, non lugendus quasi mortuus, ut illum exspectare, non amisisse videaris. Noli ergo plangere quem de morte credis ad vitam migrasse.

C Nec doleat, quod talem amiseris; sed gaudeas, quod habueris, imo et habes, obligatoque parumper. . . . audi jam laudes ejus, cujus semper hortatu communita, cujus exemplis accensa es. Desiderius tuus, imo noster, relicta jam Ægypto et. . . . scalam conscendit Jacob, Cedar supergressus securus decantat: *Sicut audivimus ita et vidimus in civitate Dei nostri*; relictis, inquam, tenebris hoc enim Cedar interpretabatur, portat crucem suam et sequitur ipsum, nec de crastino cogitat, nec post tergum respicit, quod in la rym's s'm navil, jam in gaudio mett, seminavit in spiritu et de spiritu metet vitam æternam, securusque jam cantat: *Domine, convertisti planctum meum in gaudium tuum. Conscidisti saccum meum et circumdedisti me lætitiæ*. Et illud: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus*. Quapropter, Ecclesia Cadurca, licet vehementer sis contrita, licet numeris eladibus ac sæpe convulsa, gaude tandem, et securus esto, quod magna hereditate ditata es. Secura, inquam, esto et dic Domino: *Non contristor quod recessit, ago gratias quod dedisti, quippe minuit omnia; gratias ago tibi quod talem nobis dedisti pastorem, talem nostris temporibus procurasti advocatum, qui digne pro nostris peccatis possit intervenire, et ad clementissimas aures tuas preces ingerere*.

D Quia jam finem liber postulat, sermo cohibendus est, nobisque magis ianitendum, ut ad exemplum sancti viri vivere elaboremus, cujus exemplo gaudeamus, quam fuerit ferventissimæ fidei, qui non solum di-

vitiis et omnia (quod apud multos impossibile videatur), sed seipsum Domino obtulit, tradidit, dedicavit, qui contra diaboli tergiversationem nequam *pelle: n pro pelle, sed carnes et ossa, et animam* nam Domino consecravit. Quantum possumus jungamur ei spiritu, jungamur affectu, et fortitudinem meritis quam ipse ostendit in opere, nos imitemur in corde; illum indefesse nostra vita sequatur,

A illum nostra pagella decantet, illum cunctæ literæ sonent; quem videre non valemus, recordatione teneamus, et cum quo loqui non possumus, de eo nunquam loqui desinamus. Hoc tibi, Desideri venerabilis, ingenii mei munus obtuli. Hæc tibi, dilecte, libens consecravi, hac ratione ut noster sermo processerit, te laudaverit, te Cadurci positum lector agnoscat.

In sequentes Desiderii Epistolas Canisii monitum.

In sequentibus plerisque epistolis maxime posterioribus, est incondita dictio, quod maxime mirari quis posset, etiam in eorum epistolis id hic evenire, qui alias sat elegante et Latino (ut in illa tempora ferebant) sermone epistolas dederunt. Ut proinde suspicio sit, vitia non tam auctorum esse quam excerptoris. Hoc licet in aliquibus suspicari; non tamen in omnibus. Quare summa (de Codice ms. expressi, errores manifestos etiam dedi. In dubiis et corruptis locis, vel non divinavi, vel id moneo. Neque enim dubito fore ut docti hac Editione excutentur ad inquirendos ms. Codices, ex quibus omnia restitui et persanari possint. Equidem Desiderius aliique hic editi digni sunt, in quibus ornandis et restituendis docti laborent, quantum in epistolis Symmachii, Sidonii, aliorumque a pluribus certatim videmus fieri. Tu, benevole lector, hanc nostram primam Editionem boni consule, et fructe.

JACOBI BASNAGII • OBSERVATIONES

De Vita Desiderii episcopi ejusque ordinatore Severo Sulpitio et epistolis quæ hic eduntur.

I. Natus est Desiderius Albige, sive in urbe Albiensi, in extremis Aquitanicis finibus sita. Pater ejus, nomine Sylvius, tres genuit filios. Tunc temporis Dagoberti regis monarchiam solus tenebat Lotharius, a quo tres germani nobilissime enutriti summis dignitatibus præditi sunt. Rusticus enim abbatiam Palatini oratorii et archidiaconatus officium gessit, sed episcopi opus Cadurcensis factus, nescio qua de causa, a parochianis casus est. Ei successit Desiderius, qui thesauro regio præfuerit. Sigrius denique Massicæ gubernacula et Albiensium Comitatum annis plurimis administravit.

II. Desiderium in palatio innutritum nemo negaverit qui Abbonis peccatoris ad ipsum verba legerit: « Vos enim qui innutriti in palatio regio fuistis, ibi bene cogniti estis; » et revera non solum cum Flothario principe contubernium habuit, sed ipsi commercium litterarum cum Dagoberto et Sigeberto regibus intercessit. Denique eo tempore quo, ut notavit ad formulæ Marculphi, ipse natalitius et dignitate inclutus, Bignonius (L. 1, c. 5), præceptum regis de eligendo episcopo ferebat, ut eligeretur quem plerumque apud animos nostros actio probata commendat et nobilitatis ordo sublimat, ordinatus est ex testimonio episcoporum et auctoritate regis, ut ferebant leges tunc temporis, quanquam electionum usus observatus diceretur; ordinatus est, inquam, Desiderius episcopus Cadurcensis, ut episcopi defuncti et jugulati vices obiret.

III. Ejus ordinator fuit Severus Sulpitius, qui trigessimus primus Biturigum præsul recessetur. Sed quatuor fuerunt ejusdem nominis viri celebres. Nitrobrix, æqualis Hieronymi, quem pessime monachum Primitiacensem faciunt plurimi, sive ut ejus nomine majorem monasterio illi famam concilient, sive errore decepti, quod Severus Sulpitius, de quo mox acturi sumus, abbatiam regendam fuerit sortitus. Illi presbytero debentur tum Historiæ sacræ libri, tum sancti Martini Vita. Ab eo distingui debet Sulpitius Severus, qui Bituricensem Ecclesiam regendam suscepit regnante Childeberto, anno nono, obiit autem sexto decimo ejusdem regni, ita ut per septennium episcopatum tenuerit. Hic laudatur a Gregorio Turonensi, quod titubantem Ecclesiæ statum firmare et

B ejus ruinas resarcire contenderet. Male tribuitur ipsi Vita sancti Martini, nec satis accurate ab historicis superius memorato distinguitur. Alter fuit Severus, qui cum Germano Antissiodorensi episcopo transiit in Angliam, ut hæreseos Pelagianæ ab aliquo annis grassantis reliquias radicibus evelleret. Hunc eundem ac Sulpitium Severum Aquitanum censent aliqui. At errant penitus; quippe Severus qui in Britanniam transfretavit, Sulpicii prænomen non habuit; nec Bituricensis, sed Treverensis fuit episcopus. Denique quartus fuit Sulpitius Severus, ordinator Desiderii Cadurcensis, Austregilli successor, et præsulum flos nobilissimus, totius virtutis singulare specimen, defensor et pater patriæ; ideoque Pii titulum obtinuit. Fallitur Anonymus, qui patriarchicam Bituricensem illustravit apud Labbæum, dum narrat varias in partes cleri populique sententias mutasse, ubi agebatur de eligendo successore Austregilli, dum non minima pars Sulpitium acclamaret, ex altera vero parte, instigante diabolo, aliquis optimatum regem adii, aurumque obtulit, ut eligeretur Bituricensis episcopus, quippe electio præsulum non pendebat a plebe, nec ab ejus suffragio: nominatio penes regem erat, qui præsules quosdam sibi assistentes et optimates consulere fingebat, cum de electione Desiderii ageretur. Ipse enim Dagobertus Sulpitio Severo mandavit, ut illum in sede Cadurcensi collocaret. Ea ratione summam cum Desiderio contraxit amicitiam, ipsique plurimas scripsit epistolas, quarum aliquæ hic eduntur. In illis patriarchæ titulum assumit. Metropolitanus enim nomen in Occidente archiepiscopi vocabantur, illudque nomen vix fuit in usu apud Gallos. Papas se dixerunt tunc temporis episcopi, metropolitani vero patriarchas, et patriarchæ archiepiscopos. Hæc de Severo Sulpitio, quia circa viros cognomines, eosque celeberrimos, sapius peccatum fuit.

IV. De tempore quo Severus Sulpitius Desiderium ordinaverit disputatur. Illam enim consecrationem Sammarthani fratres in Gallia Christiana referunt ad annum 635. Labbæus vero ad biennium removel, annumque 637 assignavit. Oritur difficultas ex eo quod Rusticus dicitur casus anno septimo regis Dagoberti, cum jam per septem annos integros et ultra pontifi-

Vir inter protestantes eruditissimus, et, ut dicitur, amantissimus æqui; nec tamen adeo suæ sectæ præjudiciorum immunis, quin aliquando instituta

nostra vel etiam sanctorum nostrorum lapsus arguendi occasionem alacrius arripit. Edit.

catum administrasset. Incepit regnare Dagobertus ab obitu Lotarii patris, qui incidit in annum 628. Si inde annos septem elapsos recenseas, debuit ordinari Desiderius an. 635, ut voluit Sammarthani. Sed adfuit Rusticus synodo Rhemensi, quæ habita est præside Sonatio Rhemorum antistite, ut narrat Frodoardus. Fuit convocata synodus illa anno 625, quippe anno sequenti Senocus Elusanus metropolita, qui hic aderat, exsulavit. Debuit igitur jam episcopus esse Rusticus an. 625, quo synodum tenuit Sonnatio. Nodum intricatum solvit Mabillonius distinguendo binæ regni initia; Dagobertus enim Austrasiæ rex creatus fuit vivente parente Lotario anno 622. Deinde Galliam occupavit mortuo eodem Lotario anno 628. Numerandi ergo sunt septem anni Rustici non a regno Galliæ, sed a regno Austrasiarum, cum Rusticum longe ante annum 628 fuisse antistitem creatum ex indicata synodo constet. In Austrasia regnavit Dagobertus annuente Lotario an. 622, eodem fere tempore præsul creatus est Rusticus. Pontificatum tenuit annos septem et aliquot menses. Cæsus est igitur anno 629, et eodem anno circa Paschatis solemnia ordinatus fuit in ejus locum Desiderius frater.

V. Dum viveret Desiderius, cum totius Galliæ præsulibus, proceribus et regibus litterarum commercium frequens habuit. Eduntur hic ejus tum epistolæ, tum ad ipsum responsa virorum celeberrimorum. Erunt qui brevissimas illas epistolas non magnificient, utpote quæ rudi stylo sint scriptæ; erunt etiam qui vitia quæ occurrunt frequentissima in amanuensibus rejiciunt; multa tamen reperias quæ vix possunt sanari. Nos illas qualescunque emendatiores hic quam Canisius fecerat protulimus. Dein aliqua leguntur singularia nec omnino spernenda. Hinc facile probatur episcopus honorifica verba titulosque ex sæculi usu elicite anxie nimis quæsisisse, quippe non modo eminentiæ verbo gaudebant, sed et palmata triumphatione decorati et Pontificali officio coronati dicebantur. Creabantur tamen episcopi et Deo auctore et jussu regis, quemadmodum ex iisdem epistolis constat et probavimus, nec consilia convocari poterant, nisi ex mandato regis; quippe sic jubet Sigebertus in epistola 15: «Sine nostra scientia synodale concilium in nostro regno non agatur, nec ad dictas Kalendas Septembris ulla conjunctio episcoporum ex iis qui ad nostram ditionem pertinere noscuntur non fiat; postea vero opportuno tempore, si nobis antea denuntiatur, utrum pro statu ecclesiastico, an pro regni utilitate, sive etiam pro qualibet rationabili conditione conventio esse decreverit, non abnuimus.»

VI. Controversiam biennem habuit Desiderius cum Felice Narbonnensi episcopo. Peccaverat adversus Felicem aut saltem peccasse videbatur aliquis vel laicus vel clericus Cadurcensis. Statim et serpentina astutia jurgiorum propinavit venena auresque

A Felicis viperea infusione suppletæ serpentis erumpabant sibilum. Misit Desiderius reum Felici, oravitque ut daret affatus copiam; daret veniam, daret gratiam. Interea tamen elapsum est biennium antequam sedari potuerint episcoporum contententium animi. Pœnituit tandem Felicem criminis ab ipso intentati, vel querelas tandiu fovisse. «Ante hoc biennium, inquit ille, misi epistolam, quæ mentem vestram ac si quidam turbo pertransiens nube obtexit, et licet non eo sensu fuerit edita, quo dominus censuit interpretandam, me tamen pœnitet incaute et inculto sensu vel impolito stylo exarasse unde offensam sanctæ animæ vestræ potueram incurrere, nisi vestra bonitas causam admodiasset.» (*Fel. epist. 15.*) Qui vocem barbaram interpretatur Cangius per modum ponere et leviolem offensam facere, hunc episcopum, nescio qua ratione, Palladium appellat, quippe ad Felicem directa fuit querela Desiderii et eandem subscriptionem præfert epistola decima quinta, de qua nunc agimus.

B VII. De anno obitus Desiderii resurgit difficultas quam superius attigimus, ob annos Dagoberti, qui etiam Sigeberti, diversa plane ratione computatos. Dein in Vita Desiderii, quam edidit Labbæus (*Bibl. Mss. t. 1*), numerantur xxiii anni episcopatus Desiderii; attamen legitur in illa Vita sub anno 16 Sigeberti regis testamentum condidisse Desiderius, et anno 17 ejusdem regis decimo septimo Kalendar. Decembris et ultimum spiritum exhalasse. Austrasiæ rex designatus est Sigebertus anno Dagoberti undecimo, cum esset bimulus puer: vix t postea Dagobertus ad annum usque 638. Sexdecimque annos regnaverat; ergo annus decimus septimus Sigeberti debet anno vicesimo primo episcopatus Desiderii illicari; cumque eo anno constet eum obiisse, ipsius episcopatus ulterius promoveri nequit. Sic Cantius. Auget difficultatem Codex Moissiacensis, quem post editam in priore tomo Desiderii Vitam inspexit Labbæus (*Annal. t. III, p. 535*): in eo quippe legitur, annos xx sedem Cadurcensem occupasse Desiderium, et hanc genuinam lectionem comprobavit his in rebus versatissimus Mabillonius, consulto, scilicet, Exemplari Moissiacensi, in quo legitur: *episcopatus sui vicesimo et VI.* Ipse tot discrimina verborum, imo rerum, componit, observando annos Sigeberti non debere incipi ab eo anno quo puer agiens ad Austrasiæ regnum promotus est, sed a parentis morte, quæ incidit in annum 638. Si annos xvii Desiderio adjicias, obierit anno 654, rexitque ecclesiam Cadurcensem xxiv annos nondum integros, ab anno, scilicet, 29. Et conveniunt huic calculo anni regni Sigeberti, qui xvii numerantur ab obitu Dagoberti regis. Claruit miraculis post mortem Desiderius. Prioribus nova adjiciuntur in Codice Moissiacensi, quæ in appendice ad priores tomos Bibliothecæ ms. apposuit Labbæus.

DOMNI DESIDERII

EPISCOPI CADURCENSIS

EPISTOLÆ.

(Canisius edidit ex membranæ Ms. celeberrimi monast. S. Galli.)

LIBER PRIMUS.

DESIDERII EPISTOLÆ AD DIVERSOS.

EPISTOLA PRIMA.

DESIDERII AD SALUSTIUM EPISCOPUM.

Domno sanctissimo, atque præ optimis mihi in Christo diligendo Salutatio præsul Desiderius vester.

* Ms., gratiarum jura.

D Multiplices et ineffabiles vestræ beatitudini pro inquisitionis studio vel eulogiarum præcepta benedictione a gratias jure persolvimus, et quamlibet indigni, Domini optamus pietatem, qui nobis citius lo-

cum tribuat vestræ gratiæ serviendi. Illud namque A quod zelo zelati estis pro nostra exiguitate, non omittitis solertiam egregii et nobilis pastoris, dum viriliter et vigilanter agere adorti estis. Utinam ^a etiam in nobis divina pietas perficere dignaretur. Quia ille recte vigilat, qui aspectu veri luminis, et intus contemplationis semper oculos apertos gerit. Qua de re necesse est ut mentem semper ad interiora et sublimia suspendamus; ne per torporis negligentiam ad ima trahamur. Igitur de eo quod sollicitudo vestra sciscitare studuit, vestra dilectio comperiat omnes optimates et principes, juxta quod antea ^b cum ipsis habebamus conglutinatam amicitiam, gratias Christo, qui est honorum omnium dispensator, satis amabiliter nos receperunt; et nos eos eatenus in Dei nomine retinemus, ut charitas mutua nunquam decidat, sed aucta magis in dies florescat; et cum amico vestro Flavado firmiter et amabiliter in charitate consolidati sumus. De cætero satis, et cum plenissimo affectu, ut præfati sumus, pro tantæ inquisitionis vestræ dilectione gratias agimus. Saluamus præterea vestram almitatem eo affectu quo ^c nobis oblata esse non ambigo, et supplex quæso, ut pro mea extremitate pio Domino ^d digneris exorare. Vale, vir Dei, et memento mei.

EPISTOLA II.

DESIDERII AD GRIMOALDUM.

Domno illustri, et a nobis peculiarius suscipiendo domino, et in Christo filio Grimoaldo majori domus Desiderius peccator.

Non ignotum vobis famulum, ac bene cupientem, capio esse commendatum. Adest enim frater meus Lupus abba, cujus mentem agni cupio agminibus interesse. Iste ad vos rediivo Desiderio pergit, et postulat se nostris affatibus commendari, quatenus eum vestra industria gloriosi principis domini Sigeberti regis obtutibus repræsentet. Age ergo virum egregie mihiq; patrone, et istum habe, ut supra petii, per omnia sodalem, quatenus gaudeat se nostris apicibus vestræ eminentiæ commendatum. Interea salute uberi fusa, precor impense, ut quod ipse suggererit, conditiones monasterii nostri ^e quod nuper in honore sancti Amanti ædificavi, digneris recipere per omnia commendatas. Et talem exinde curam geratis, ut æternam retributionem pro collato beneficio exspectetis. Dignamini etiam expectationem nostram de vestra ac domni regis salute, patrumque, vel fratrum vestrorum reciprocante nos pagina ^f consolari manu propria. Incolumem excellentiam vestram superna pietas tueatur.

EPISTOLA III.

DESIDERII AD SIGEBERTUM REGEM.

Domino gloriosissimo, triumphali palmate coro-

^a Ms., etenim.

^b Ms., cum ipsis habebamus conglutinata amicitia.

^c Ms., nob. latere non am. Du Chesne legit: vobis latere non ambige.

^d Ms., dignetis.

^e Ms., quem.

^f Ms., consolare.

nato, sanctæ catholicæ Ecclesiæ filio Sigeberto regi, servus vester Desiderius Cadurcæ urbis episcopus.

Dum et contigit de præcelso domno nostro genitore vestro, quod nec pietati vestræ tam cito fuerat optabile. Vos, reverentissime Domine, tam de nos servos vestros, quam et de cunctos fideles integram dignamini habere mercedem. Ut quos genitor vester pie enutrivit, vester rigor æquanimitè portet. Et dum vos Deus omnipotens sua pietate in regni solio sublimavit, et tantum vobis dedit prudentiæ intellectum; præsumimus commovere celsitudinem gloriæ vestræ, ut semper ^g protectoris vestri memoriam intimiore corde retineatis. Semper cogitatis, quid post regni scepra futuri estis, et ad qualem remunerationem pro operum qualitate venietis. Nos pro epistolæ paritate te modicum quid monuimus. Vos taliter in omni opere, in omni causa, in omni judicio vosmetipsos exhibete, ut quando perfidi reges cum iniquis damnantur, vos pro bonis operibus ^h æternam remunerationem precipiat. Explicite.

EPISTOLA IV.

DESIDERII AD SIGEBERTUM REGEM.

Domino gloriosissimo, atque piissimo, ubique præcelso sanctæ Ecclesiæ filio Sigeberto regi Desiderius servus servorum Dei, atque per gratiam ejus Cadurcæ urbis episcopus.

Quod vos pia sollicitudine dignati estis litteris consolare, insufficientis est mens nostra gratiarum jura persolvere. Qua de re singulari postulatione credidi deprecandum, ut ea me dignatione jubeatis peculiarius confovere, qua Domini Genitoris vestri circa meam pusillulam exiguamque personam habita est gratia familiaritatis. Volui quidem sic obtemperare, ut non prius ad urbem redirem, donec, si potuisset fieri, vestri culminis præclaram celsitudinem vidissem. Sed quia hoc difficile fuit, ideo nunc latorem præsentium commendare præsumo. Per quem officia salutationum digno culmini vestro honore persolvens, quæso, ut petitiones ipsius in effectu positas, me de vestræ excellentiæ incolumitate ⁱ dignetis facere certiore.

EPISTOLA V.

DESIDERII AD DAGOBERTUM REGEM.

Domino gloriosissimo, atque piissimo, ubique præferendo, undique præcelso, sanctæ Ecclesiæ Catholicæ filio, Dagoberto regi Desiderius servus servorum Dei, et vester fidelis.

Dum plerumque ^j pro conditiones ecclesiasticas me necessitas compellat ad celsitudinem culminis vestri apices dirigere, ipsa tamen recordatio contubernii, et ^k dulcedo auspiciatæ indolis pubertatis monet, ut frequenter, si fieri possit, me exiguum famulum solertissimis obtutibus vestris præoptem

^g F., progenitoris, vel præcessoris, vel protector nostri.

^h Ms., æterna remuneratione.

ⁱ F., dignetis.

^j L., propter.

^k Ms., dulcico; f., dulcitudine.

præsentari. Qua de re solutionis obsequio eo quo A decet honore prælato, quæso, ut de conditiones Cadurcæ Ecclesiæ, cui Deo auctore, ex jussu vestro præsedeo, pro quas nunc præsentium latores apicum ad excellentiam dominationis vestræ festinant, pro divino respectu vel justitiæ contemplatione integra mercede studeatis habere, solertissimo libramine causam trutinare; et qua justitiam perspicitis ponderare, illuc sententiam declinate. Nec solum de hac re, sed omni tempore, de omni conditione sententiam regis justitia præcedat et veritas. Judicium quoque misericordia comitetur, propter illud apostoli: *Judicium sine misericordia erit ei, qui non fecerit misericordiam* (Jac. II, 3). Age ergo, præcellentissime princeps, mi domine Dagoberte, age taliter, ut dum singularem inter homines regni apicem obtines, B ad æterni regni singularem gloriam sine confusione attingere possis. Me quoque non superfluum judicatis pro pia commotione, sed amantem mente ames pro salubri exhortatione. Explicit.

EPISTOLA VI.

DESIDERII AD CRIMOALDUM, PRÆPOSITUM PALATH.

Domino illustri, totius aulæ, imoque regni^a rectori Crimoaldo majori domus, Desiderius exiguus servus Dei.

Pagellari officio suggero, ut harum portitorem apicum commendatum dignetis recipere, et quæque ore proprio suggesterit, effectui jubeatis mancipare. Et quia cupio me vestris animis eo ordine commendare, quo parentum vestrorum affectu sum unico devinctus, precor ut illam gratiam genitoris vestri^C erga me tenere dignetis, quæ me vobis faciat placabilem et vestram mihi præstet semper optabilem. De^b condiciunculas etiam Ecclesiæ nostræ, et pauperum suorum singulari mercede studete habere, easque per omnia habete commendatas. Nos quoque in sinu gratiæ vestræ, non ut meremur, sed ut optamus, atque confidimus, paterno confovete affectu. Et si de hoc, quod suggestimus, sperata conceditis, simul et de vestra ac domni regis, vel fratrum vestrorum incolumitate, aut^c quicquid nos scire recte censelis, quod in illa regione agitur, rescripti nos serie dignamini certificare. Incolumem vitam vestram superna pietas tueatur.

EPISTOLA VII.

DESIDERII AD MEDOALDUM, TREVERICÆ URBS EPISCOPUM.

Domino semper suo Medoaldo patris Desiderii peccator.

Si gratiarum jura beneficiis vestris recompensare voluero, non sapiam, pro illa, scilicet, spereminentia bona, quæ anno præsentis erga nos largitas vestra deseminare studuit, pro impensas. videlicet, superfluentes, pro itinerantium multimodas necessitates. Nec solum famulantium opportuna subsidia non pauca misistis, sed etiam nosmet et expensis et

muneribus ampliastis. Implesti, beate Pater, largitatis officium, sustinuisti peregrinationem nostram, compassus es laboribus nostris, et longe a solo patrio positos, ita paterno affectu fovistis, ut nec regionis ubertatem, nec parentum^d dulcedinem ex inopia desiderarem. Dominus noster Jesus Christus, in cujus amore id impendisti, tibi pro nostra extremitate retributor existat. Nunc igitur famulatus mei jura persolvens supplico, ut quem tunc beneficiis consolastis, nunc orationibus beneficio juves. Latorem præterea præsentis officii filium communem Claudium abbatem recipite per omnia commendatum, et munuscula quæ ex nobis intulerit, grato animo habetote. Cum se de mundo opportunitas contulerit, de vestra, et domni regis, vel fratrum ac filiorum vestrorum, mereamur incolumitate rescripti serie consolari.

EPISTOLA VIII.

DESIDERII AD CHODULFUM.

Domno illustri et a nobis peculiarius suscipiendo domino et in Christo filio Chodulfo Desiderius peccator.

In sancti apostoli Pauli dictis scriptum habetur: quod *ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia* (Rom. v, 20). Jam quantum me hactenus de gratia vestra dolui contristatum, superabundare me de vestra gratulor charitate. Non enim itineris illius, quo ætate sum gravata confectus, jam quadam doloris memoria ducor, cum recolo quanta erga me dulcedo vestra est pia voluntate diffusa. Unde gratulatione maxima præsentem paginam ad dominationem vestram destinavi, per quam salute uberi fusa, precor Dominum, ut magis magisque suam in vobis tribuat largitatem pietatis, ac bonis faciat successibus abundare. Et quia scriptum legimus: *Generatio rectorum benedicitur* (Psal. cxi, 21), tu, vir excellentissime, benedictiones paternas semper memoriæ vivacitate conserva, et si qua sunt, vel quod monuit, vel quod egit, quasi ante oculos præsentaneo retine memoratu. Multa enim sunt de ejus gestis tuis auribus recolenda, quæ si gestis adjicias vitæ hujus et intenta meditatione conserves, ille orationibus donabit utique nunc favorem, quo probabiliter probe polleas, D et istinc cursu feliciter auspicato, paternis muneratas præmiis adjungaris. Interea, quanquam necessarium esse non ducam, latorem præsentis officii multa devotione commendo, et ubi quod aut iste dixerit; aut aditum cognoscitis opportunum, conditiones patroni vestri beati Stephani, cujus administrationem gerere videor, habete receptas, et per omnia commendatas, ut ipsi Domini rerum, quibus vite nostri Redemptoris servire videmur, ipsi vobis impendia æterna compensent, ac supplementum suæ tribuant largitati.

^a Ms., *rectorem G. Majorem*. Et nota quod in his epistolis ms. Codicis errores etiam manifestos exprimiunt, ut fides Editionis constet. CAN.

^b L., *condiciunculis*.

^c Ms., *quoque*.

^d Ms., *dulcedinem et inopia desiderarem*.

EPISTOLA IX.

DESIDERII AD ABBONEM.

Domino semper suo ^a Abboni papæ Desiderius peccator.

Dum lator præsentium apicum ^b ab observando illo monasterio jussus accedit, et quia necesse est vestro eam patrocínio commendemus; igitur famulatus mei officia persolvens supplico, ut eum sicut famulum, gratia pietatis vestræ recipiat commendatum, et de condiciunculas domini Stephani, undecunque fuerint exortas, adhibete sollicitudinem. Sicut de vestra gratia confidere, ut credo, nullatenus ignoratis. Non enim a me docendus es quid in nostris supplimentis, et Ecclesiæ, cui servimus, vel pauperum ejus opportunitatibus, præstes, quid vigilando prospicias, quidve experientiæ actionis tribuas. Nosti omnia, omniaque non ambiges, quibus laboribus ^c urgemur, quibusque fatigamur ærumnis. Hoc solum cupimus te velle. Nam posse daturus est ille, sub cujus nomine nos præsidio et favore teneri gaudemus. Rogamus ergo, ut istum famulum ^d batum optarem frequenter, si possibilitas arrideret, sacris vestris interesse colloquiis, ut sicut nos sub sæculi habitu in contubernio serenissimi Flothari principis mutuis solebamus revelare ^e fabellis, ita jam nunc illa ad plenum deposita vanitate dulcia liceret Christi ruminare præcepta. Sed quia sicut mens anhelat, effectus sequi non prævalet; hoc sufficiat dicere ^f dum favore vestræ charitatis non mediocriter sum recreatus. Proinde gratissima effusa salutatione peroro, ut quem tunc et affatibus bonis, et benigna charitate ^g consolastis, semper in memoriam vestri ^h interni istimum teneatis latorem, præterea præsentis officii, qua valeo insinuatione, vobis commendo, et precor, ut in omnes conditiones quas exerit, benignum jubeatis præbere favorem, et per ipsum, vel quandocunque aditus exstiterit, de vestra felicitate mereamur certificari. Vale, vir Dei, et memento mei.

EPISTOLA X.

DESIDERII AD DADONEM EPISCOPUM.

Sancto ac præferendo apostolico patri Dadoni papæ Desiderius servus servorum Dei.

Dum plurima tempora elabuntur, quod præsentiam vestram videre nequimus, nunc immensa se gratulatio menti objecit, dum aliquatenus vel post diutina intervalla sese opportunitas ^h præhæbit, qua vel pagellari officio me vestris conspectibus præsentarem. Igitur debito obsequio humiliter exhibitio, illud peculiariter peroro, ut quem quondam in ipso flore primævæ juventutis unico mihi amore præhæbiti, semper concedere digneris illum meum Dadonem. Maneat pristina inter nos atque illum tuum, ino

^a Ms., Abbone.

^b Ms., ad observando illo minasterio et q. n. e.

^c e. patrociniun.

^d Ms., urquimur.

^e Leg., harum. Videtur hic aliquid deesse.

^f L., relevare.

^g F., demum.

^h Ms., int.

A nostrum ⁱ Eligium Inconvulsa charitas, indisjuncta ut fuit quondam, fraternitas. Mutuis nos juvemus precibus, ut quemadmodum in aula terreni principis socii fuimus, ita in illo superni Regis cœlesti palatio simul vivere mereamur. Et licet de nostro collegio duos jam amiserim germanos, habemus pro his venerabilem Paulum, nec minus prædicabilem meritis Sulpicium. Quisquis igitur nostrum quantum plus prævalet, tanto amplius profectuum gradus conscendere elaboret. Ad hæc autem prædico, plus me vestris orationibus, quam meis viribus attingere posse confido. Tantum est, ut indesinenter vos orare dignetis; et pietas Domini nostri Jesu Christi, credo, præstabit, quod rogatis. Vale, vir Dei, et memento mei.

EPISTOLA XI.

DESIDERII AD PAULUM EPISCOPUM.

Domno semper suo Paulo episcopo Desiderius peccator.

Jam credo ad aures tuas perlatum, qualiter nonasterium construere cœperim, et basilicam jam mihi Domino cooperante consummatam habeam. Proinde rogo, atque invito apostolicam dignationem vestram, ut ibidem ad dedicationem interesse dignemini. Et cum nos ibidem in Dei nomine viderimus, aliquantis simul diebus commorantes, de illa perenni ac desiderabili vita, de qua mutuo suspirare solebamus, familiaria colloquia desidero, ut habeamus. Alios etenim plures episcopos interesse faciemus, qui nos vel exemplo juvent, vel hortatu roborent. C Quorum nos contubernio non mediocriter opinor adjuvari. Veni igitur, charissime, quantum longius, tantum velocius, ut post diutinam corporis absentationem tandem refocillum mutua confabulatione. Aderit credo Dominus de se concionantibus, astabit orantibus, nec nos deseret unquam qui passus est pro nobis, de sede ^j veniens paterna. Orantem te pro nobis potentia Domini nostri Jesu Christi conservare dignetur.

EPISTOLA XII.

DESIDERII AD SULPICIUM.

Sancto patriarchæ Sulpicio ^k Desiderius servus servorum Dei.

Condecet primæ sedis antistitem, ut solers circa eam consacerdotum exhibeatur sollicitudo, ut dum vicissim jura charitatis glutinantur, facilius deitatis consortio interesse mereantur. Juxta illud, quod sacratissimo eximii vatis ore pollentis: *Ego, inquit, inhabitabo in eis, et inter illos ambulabo (Jerem. vii).* Nec non et Domini dictum: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, et ego in medio eorum (Math. xviii, 20).* Quapropter, papa beatissime, vestra sit elaboratio, ut pertinacia, quæ plerumque inter

^h F., præhæbit.

ⁱ Ms., Elegium, et quidem bene, ut patet ex epistola ipsa Elegii ad Desiderium qua Dadonem commendat, quæque sexta hic numeratur ex iis quæ ad Desiderium scriptæ sunt. BASN.

^j Ms., venire.

^k Fuit is Bituricensis episcopus. Illi autem metropolitani sæpius sunt appellati patriarchæ. BASN.

fratres serpit, vestro libramine radicitus evellatur. Nam nostri erit studii solatia opportuna præbere. De cætero prece qua valeo supplico, ut quoties ad exorandam Domini clementiam defixa mente assistitis, nostri memoriam sacris precibus interseratis. Hæc nimirum facientes, vicem nobis in præsentiarum reponditis: Qui quamvis non, sicut oportet, oramus, orandi tamen instantiam non omittimus. Memento mei, papa beatissime, et cultoris tui merita orationibus love.

EPISTOLA XIII.

DESIDERII AD CÆSARIUM.

Domno semper suo Cæsario episcopo Desiderius peccator.

Desiderabilia nobis gaudia eveniunt, quotiens se aditus præbet, ex quo posillitatis nostræ litteras almitati vestræ possumus dirigere, ideoque prælata occursum obsequia fraterna charitate monemus, ut causas unde mutua fuit confabulatio, id est, de id quod ad profectum animæ pertinere noscuntur, toto conatu omnique adnisi elaboratis assequere. Sicut e contra illa quæ evidenter saluti animæ obsunt, toto virtute studeatis fugere. Et quia *Charitas omnia suffert* (1 Cor. xiii, 7), sicut nos videtis de vestra salute sollicitudinem gerere, ita vos quoque de nostra exiguitate dignamini sollicitare, ne, quod absit, culpa quælibet nobis latens, vicinis propaletur, et nobis quandoque in objectionem ponatur. Præterea credo, quod nec vobis lateat qualem egestatem de aqua quam fons præbeat in hac Cadurcina civitate habemus. Sed voluntas nobis inest, si a possis permitit, ut per tubos ligneos subterraneo officio ad ipsam civitatem aquam ducere debeamus. Proinde quia novimus, quod peritos ex hoc artifices haberes, precamur, ut compendium de ipsos faciatis. Et unde jubetis nos plenissime re servimus. Agat apostolica dignatio vestra taliter tam de prælata monitione, quam et de ultima suggestione, sicut nos in omnibus efficaciter de parte vestra confidimus. Incolorem pontificatum vestrum divina pietas custodiat.

EPISTOLA XIV.

DESIDERII AD QUANDAM SANCTIMONIALEM.

Desiderius episcopus Aspasie abbatissæ salutem.

Lacrymis tuis hactenus motus hanc tibi historiam de Evangelio egregiæ illius feminæ destinavi (Luc. v). In ipsa quippe divinam consolationem reperies, et timorem: consolationem quidem, quoniam qui de peccati onere respiscet, hanc animam pia Domini benignitas non refutat; timorem ideo, quia anima, quæ accedit ad servitutem Domini, continuo ad tentationes sustinendas se fortiter paret, dicente Salomone: *Fili, accedens ad servitutem Domini, sta in timore, et præpara animam tuam ad tentationem.* (Eccli. ii, 1). Gaudium quidem est in tuis lacrymis, et exultatio fit in cælis, dum ipsa sponte damnas

^a Fort., possessio vel passus.

^b Fort., reservamus.

^c Recidivas.

A quod male sponte contraxeras (Luc. xv, 7). Absit enim ne sicut Eva seducta est per serpentem, ita tu ad e redivivas miserias cupias revertere. Ergo compatiatur anima tua dolori meo, ut ego possim vulnere sanato lætificari de bono tuo. Age pœnitentiam, quantum melius potes; et *omni custodia serva cor tuum* (Prov. iv, 23). Confido ego in Domino meo Jesu Christo, quia cito oblitterabit omnem maculam tuæ confessionis bona confessio. Vigila assidue, et ora, ut nullatenus retrorsum respicias. Memento quod Veritas dicat: *Nemo, ait, ponens manum in aratro, et respiciens retro, aptus est regno calorum* (Luc. ix, 62). Respicere autem retro nihil est aliud quam pœnitere quemquam, et abjicere quod cœperit bonum, et rursus mundialibus negotiis implicari. B Recordare etiam uxoris Loth (Gen. xv), quod utique Dominus specie hactenus per Evangelium pœnitentibus fuisse noscitur protestatus. Ergo in hac historia continetur et magnus pœnitentiæ fructus, et impletum in cælis gaudium coram angelis sanctis. Cum illa, quæ fuerat ante peccatrix, meruit suis lacrymis promereri spem salutis (Luc. ix). Oro ergo, et per Dominum Jesum Christum te obtestor, ut non des amplius diabolo locum, sed in jejuniis, et obsecrationibus, et vigiliis te instanter impendas. Et quantum sentis te hominum destitutam præsidio, tantum tibi divinum adesse flagites adjumentum. Iterum ac sæpius moneo, ut hæc a te historia frequentius relegatur. Et in tantum pro te insta, ut etiam pro me apud Dominum te credam posse aliquid obtinere.

EPISTOLA XV.

DESIDERII AD FELICEM NARBONÆ URBIS EPISCOPUM.

Domino semper suo Felici præsuli Desiderius peccator.

Ante dies aliquot quidam frater litteras vestras nobis exhibuit, plenas doloris et mœstitiæ. Quarum tetra superficies nihil serenum, nihil jucundum, vel ad charitatem pertinens inuuebat, si quidem a summis ad ima usque molestiæ exitiales querimonie ibi inerant. Et forsitan mea negligentia, non mea culpa ita confectæ. Non enim reor me hactenus adeo fuisse vestra offensa pulsatum, ut hujusmodi jurgia pontificalia viscera repleant. Et licet vestræ aures viperea infusione subpletæ serpentis erumperent sibilum, nostra tamen præcordia præcepta Christi meditabantur in arcanum. Et quamvis serpentina astutia jurgiorum propinaret venena, ego tamen, ut de vestra essem charitate depulsus, magis mœrendo dolebam. Proinde precor propensius, si in me remansit actio culpæ, vestra pia almitas intercedat, ut sententiæ adversæ prorsus advertat. Sin autem sueta me ambiunt accusatione vexare, contuendum censeo, et a vestra censura opto fore cavendum, ut aures vestras viperea venena, ac velut sirenarum cantus lethalis sibilus non infundat. Ego me vestrum, non ut opinor, injusto judicio subdo. Vos propensa ratione

^d Forte, confusionis.

^e Ms., repleantur

^f Ms., serenarum.

tractate, ut indemnem nequaquam damnare ^a dicere jubeatis: quapropter salute humillima precor, effusa, ut quia dudum me quamlibet minorem, iudicio tamen parem esse duxistis, non nos separet virosa et pertinax audacia suadentum, quos pia hactenus et salutifera charitas neclere jussit. Ego itaque ac si supra vires fari queat, jussioni non obsisto, dummodo a vestræ dignationis gratia non avellar. Quod minus utilis styli exaravit impressio, affatu laboris præsentium est ore commissum. Ipsum diligenter auscultate; et tunc vere cognoscetis quantum vobis honoris reservet. Date igitur veniam, date gratiam, date piam affatus copiam, ut qui pro Christi exemplom ante vestra vestigia caput humile subdet, non conculcandum, sed potius elevandum vestra bona pietate se putet. Certe multo melius est cum humilibus in conspectu Dei exaltari, quam cum superbis humiliari.

^a Forte, temere.

^b Gyrovagi.

EPISTOLA XVI.

DESIDERII AD EPISCOPOS, COMITES, TRIBUNOS, DEFENSORES, CENTENOS ET HOMINES PUBLICA VEL ECCLESIASTICA AGENTES.

Pro Untedio commendatitia.

Domnis sanctis, et cum summa veneratione memorandis domnis episcopis et abbatibus, nec non et sublimibus atque magnificis viris, comitibus, tribunis, defensoribus, centenens, et hominibus publica vel ecclesiastica agentibus, Desiderius servus servorum Dei, urbis Cadurcæ episcopus.

Quæsumus, domni, ut pro nobis orare dignemini, et hârum portitorem Untedium presbyterum, una cum puero itineris sui comite, commendatum recipiatis. Quia non, ut multi ^b giroaci, circumventiones præterdit, sed pro rationabili peregrinatione Hispaniarum ^c petit. Agite itaque ut a nullo inquietetur, neque patiatur injuriam. Sed magis vestro aditu in antea proficiscatur securus. Propitiū recenseatis domni semper nobis.

^c Leg. oras.

LIBER II.

DIVERSORUM PONTIFICUM AD DESIDERIUM EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

SULPICII AD DESIDERIUM.

(Vide supra, hujus nostræ Patrologiæ tom. LXX, col. 591.)

EPISTOLA II.

BERTIGISLI ABBATIS AD DESIDERIUM, CUM ADHUC LAICUS IN PALATIO DEGERET.

Domino illustri, et a nobis summa dilectione colendo, atque cum omni reverentia nominando domino Desiderio Thesaurario Bertegyselus abba.

Licet libenter ac frequenter nostros missos pro suscitanda incolumitate gloriosi domni ^a Dacoberti regis debeamus dirigere, his tamen diebus specialiter direximus famulum vestrum Dulcidium diaconum ad vestram solertiam, ut ^b per vestram instantiam, et de sospitate domno debeat sollicitare, et de vestra nos incolumitate possit certificare. Sicque de ambas partes, ut cupimus, votiva nobis gaudia valeat denuntiare. Et licet placitum cum Philippo patricio illuc ante ipso domno habemus, pro eo quod ministeriales nostros post se retinere videtur; unde petimus ut præsens frater ^c per vestre consilio, et efficacissimo adjutorio vos per omnia tuentes et insinuantes, ipsa causa valeat effectum producere. De pueros ^d etiam, quos ad opera Dominica per vestra ordinatione direximus, si aliquid faciunt, quod domno sit placitum, vestra insinuatione discamus. Annis multis divina potentia vestram ad ornatum

^a Ms., Dagoberti.

^b Ms., per vram instantia.

^c Forsan, per vestra consilia et efficacissima adjutoria nos.

^d l. pueris.

^e Al., Aiulfus.

vel consolationem multarum conservare dignetur, domine semper meus peculiaris patrono.

EPISTOLA III.

AUULFI EPISCOPI AD DESIDERIUM.

Domino sancto et Apostolica sede dignissimo domno et Patri Desiderio papæ Aiulfus ^a peccator.

Unde nobis jussistis, et nos ^b sanctitatis vestræ innotuimus clericum vestrum nomine Dructulfo per amicum nos de Spania recepimus ^c ipsum nunc, præsentem misso vobis direximus. Culpas precamur, ut ^b excusata sint, et ipse de cætero emendatus resideat. Domni pietas si ista nobis concedit, grandem nobis fiduciam de sua gratia facit. De cætero quod præsens missus vobis suggerit pro conditione nostras domnus obtemperare dignetur, et ad effectum perducatur, ut melius nobis delectet quousque audivimus vestro semper servitio inhxere. Salutare quidem non audeo, sed deprecor sanctitatem vestram, ut pro me humillimum vestrum in sacris orationibus vestris memores esse dignemini.

EPISTOLA IV.

CONSTANTII ET ^d DADONIS EPISCOPORUM AD DESIDERIUM.

Domno semper nobis proprio, et post Deum peculiaris patrono Desiderio papæ Constantius et Dado episcopi.

Secundum quod per litteras vestras insinuastis, et juxta quod filius vester domnus Godenus mandaverat, credimus, quod hesterno ad illud monasterium venisset. Sed dum ^k dato odie apud Caritonem et

^f Leg. sanctitati.

^g Ms., pro præsentem miso.

^h Ms., excusata s. e. i. d. c. e. ressedeat.

ⁱ Fuit Audoenus Rothomagensis episcopus.

^j Ms., quod esterno ad illo monesterio.

^k Locus corruptus.

Maurino a comitem videre mialme possumus. Flavianus autem denunciavit, ut quinta feria apud ipsum jungamur. Et quia lesionem nobis inferre cupit, epistolam sanctitatis vestrae ad ipsum deposcimus, ut dum nostra fiducia tutamur, vestra auctoritate in omni parte muniamur. Præolata prius debita salutationis obsequia; rogamus impense ut pro nostra parvitate exorare dignetis, nosque semper in sinu gratiæ vestrae confovendos retineatis. Annis multis vobis servire mereamur, beatissime papa.

EPISTOLA V.

SULPICII AD VERUM RUTENÆ [Leg. RUTENÆ] EPISCOPUM.

(Vide supra, hujus nostræ Patrologiæ tom. LXXX, col. 593.)

EPISTOLA VI.

ELEGII AD DESIDERIUM.

Domno semper suo atque apostolico Patri Desiderio papæ Elegius servus servorum Dei.

Quoties aditum scribendi gratiæ vestrae reperimus, toties nobis b cumulus gaudii videtur accrescere. Quapropter cum salutationis officio illud propensius præ cunctis conditionibus depono, ut quotiescunque inter mundanas sollicitudines mens ad statum quietis prævalet attingere, memoriam parvitalis nostræ sacris precibus vestris subjungere non omittatis. Quod nequaquam credo, ut nostri oblivio ullatenus apud vos cadat, ut nec vestra apud nos unquam senescere novit. Sed non incongrue arbitravi rediviva commotione eadem ingerere, cum nimirum constet quod nulla in præsentis sæculo causa ita mentem stimulet, quemadmodum vite perpetuæ, et beata justorum patria Desiderii immensitate viscera mentemque sollicitet. Quamobrem ut unde quisque attentius cogitat, inde frequentius et loqui studeat. Proinde mi unanimes pia viscera Desiderii, memento semper Elegii tui, cum preces Domino fundes. Et quamvis nos terrarum interpositio longe ab alterutrum separet, nec queat nos subinde corporalis conjunctio sociare; in Christo semper simul versemur. Et ita vivere elaboremus, ut non post longum spatium anima simul et corpore sociemur, sociatique in æternum vivamus. Quod exoratus fideliter ac frequenter præstabit, credo, nobis clementissimus Dominus noster Jesus Christus, cui gloria in æterna sæcula. Amen. Saluto te supra modum sincerissimo affectu, salutet D et Dado fidelis e utrorumque sodalis.

EPISTOLA VII.

RAURACII AD DESIDERIUM.

Domno semper suo atque apostolico præsuli Desiderio episcopo d Rauracius peccator.

Cum e humillimo salutatis officio commendo apostolatui vestro servulos vestros Nummolum presbyterum, et Garimundum, quos ad urbem vestram,

a Ms., commitem.

b M., comolum.

c Ille, scilicet, Andoenus Rothomagensis episcopus, summam cum Eligio semper coluit amicitiam, et ejus Vitam scripsit quam Dacherius edidit Spicileg. tomo V. BASN.

d An hic Ituricius?

A et ad hospitium vestrum Gregionaco, sive abbate, descriptionem mancipiorum f inquirendo direximus, supplicamus, ut commendatos ipsos recipere dignentis, et ubi ipsis necessitas exsuerit, vestro auxilio in omnibus mereantur habere, ut quod Ecclesiæ vestrae Nervenensi ex ipso agro justissime redebetur, per eorum inquisitionem, vel vestro solatio perdere non debeamus. Simulque suggerimus, ut de ipsa Curtecella, vel hominibus inibi consistentibus sub vestra defensione tanquam propria familia dignentis habere receptos et commendatos, ut de iudicium infestatione, sicut et immunitas nostra ex hoc continet, liceat eis vivere cum quiete. His obtentis, precamur, ut redeuntibus famulis de vestrae felicitatis gaudio litteris nos jubetis lætificari. Orate pro nobis, domine semper peculiaris atque apostolice papa.

EPISTOLA VIII.

(Hic in Ms. sequitur epistola Desiderii, qua Untediu in Hispanias euntem commendat episcopis, abbatibus, comitibus, tribunis, etc. Quam epistolam, supra, cum epistolis Desiderii conjunximus, ordine decimam sextam et ultimam.)

EPISTOLA IX.

SIGEBERTI REGIS AD DESIDERIUM.

Sancto atque apostolica sede dignissimo honorum titulis præferendo domno, et in Christo Patri Desiderio papæ Sigebertus rex.

Culminis vestri paginam deferente venerabili viro Bettore abbate una cum sanctis eulogiis vestris me cum summo gaudio comperite suscepisse. De id vero scripsistis, ut quam prospere nos divina pietas degere permittebat, vobis insinuare deberemus. Cognoscite, vestra intercedente oratione, prospere hactenus Christo præsule consistimus. Et gentes patriæ, nobis a Deo concessæ, pacifico ordine nobis obediunt. Gentes etiam barbære h pagatismæ nobis cohabitant. De conditione vero vestras, unde injunxistis, taliter Christo adjuvante ad effectum produximus, i vestra fuit injunctio. Proinde cum salutatione devotissima petimus, ut per nos Domini nostri Jesu Christi misericordiam ubi jugiter sedulas funditis preces, exorare dignentis, ut sua largiente clementia, et hic pacifice vivere, et ad æternam vitam nos jubeat pervenire.

EPISTOLA X.

SULPICII AD DESIDERIUM.

Vide supra, nostræ Patrologiæ tom. LXXX, col. 594.)

EPISTOLA XI.

PAULI AD DESIDERIUM.

Domino reverentissimo, palma triumphali deco-

e Ms.: Cum humillima salutationis officia c. a. v. serve'los v. Nummulo presbytero et Garimundo. CAN.

f Ms., inquirenda.

g Ms., gaudia.

h L. g. pacatissime.

i Leg. ut vestra.

rato, ac pontificoli nomine adornato, præcellentissimo A
Ecclesiæ speculatori Desiderio papæ Paulus pec-
cator.

Multa sum alacritate repletus, quia adoptatum
desiderabilemque diem a divina miseratione prome-
roi, mellisvis reciprocis vestris reperire. Quas re-
censitas immensas Creatori nostro egi prærogativas,
quod incolumem vos esse cognovi. De id vero quod
ibi intimasti, ut de causa illustris matrisfamilix Bo-
bilanæ aliquid agere deberemus, qualiter exinde fe-
cimur, præsentis latores officii vobis ore proprio edi-
cere possunt. Præterea multiplices dominationi
vestræ agimus gratias ^a de eulogiis sanctis, de Fa-
lerno nobili, vel vasculis decem, quæ nobis tanti
habuistis dirigere. Superexcrevit quidem, et super-
abundavit benedictio largitatis vestræ, adeo, ut dum
nos unam Falerni amphoram deposcimus, vos emi-
nentia vasa, et, ut usitatius dicam, tunnas decem
ellegantissimi Falerni tanti habuistis dirigere. Nec
solum sic inopiæ nostræ credidistis sufficere, sed
etiam in multis adhuc excellentioribus donariis ma-
gnificentiam erga nos vestram studuistis augmentare,
dilatare, supplere, ac superexcedere. Unde pius
Dominus vobis retributor et hic et in æternum existi-
sit. Nos enim non sufficimus tantas almitati vestræ
referre nec pecunias, nec gratias. Proinde in illum,
qui sufficiens est, supra quam petimus, aut intelli-
ginus, largiri, in ipsum causam remunerationis
vestræ committimus. Nos quoque in sanctis ac Deo
placitis orationibus vestris commendamus, nostram
animam in suffragiostrarum precum committimus.
Nos sane, ut valemus, indesinenter pro ^b vos ora-
tioni insistimus, ut vos undique gratiarum muneribus
circumseptum, ad coronam gloriæ jubeat perducere,
et nos per vestram intercessionem ad spem salutis,
et portum quietis dignetur admittere, vestrique se-
quipedam permittat existere. Annis multis vobis,
peculiaris domine, mereamur servire.

EPISTOLA XII.

PAULI AD DESIDERIUM.

Domno semper suo Desiderio papæ Paulus pec-
cator.

Apices sanctæ dominationis vestræ redeuntibus
fratribus Frodolo et Ruccone de Mettis accepimus,
ubi nobis per singula pietas consueta instruere di-
gnavit; unde omnipotenti Domino gratias agimus,
quod vos juxta nostrum desiderium incolumem co-
gnovimus. De regis conditione innotescimus, nuper
per Viredunum ^c Rhemos pergit, ibique nativitatem
Domini exspectat. ^d Bide autem Leuduno ^e accedit,
et inde in Masao, ac post ripa Reno pergit. cogno-
scatis Chanoaldum episcopum ictuatum etiam fati
manus implesse. Cæterum ut ad vestra beneficia
mentis oculos reflectam, nec si lingua claret se: rea,

^a Ms., de eulogias sanctas, de Falerno nobile, vel
vascula decem.

^b Forsan, vobis.

^c Ms., Remus.

^d Leg. Inde.

ut quidam poeta ait, aut centena sonent spiramina,
nullatenus potest quis tanta narrare Dei magnalia,
quantum ejus in viscera vestra diffunditur gratia.
Nos præcipue nec factis possumus repensare, nec
verbo explicare, quanta erga me dignatis impendere.
Dominum tamen indesinentur oramus; ipse vobis pro
nostra parvitate æternus retributor existat, et cœ-
lestia bona in perpetua beatitudine concedat. Oratio
me vestra sublevet, beate et venerabilis papa.

EPISTOLA XIII.

ABBONIS AD DESIDERIUM.

Domno semper proprio Desiderio apostolico papæ
Abbo peccator.

Litteras gratiæ vestræ tam per anteriores missos,
qui cum filio vestro Chedeno venerunt, quam et qui
postea cum Babone accepi, per quas præcepisti, ut
de vestris conditionibus, juxta quod Deus posse da-
bat, sollicitudinem gererem, Deo soli sufficit non
latere, quia cum integra fide et promptissima volun-
tate id assecutus sum, et ordinationes Dominicas in-
firmatas sunt, ut de res illas, quas leva tenebat præ-
rentaliter Bobila revestita esse debeat. Nam per
vestra gratia non nobis sine labore constavit. Ta-
men dum scimus quod justitia est, credimus de Dei
pietate, quod sic pro vestro prudentissimo consilio
causa gubernetur, ut ad bonum perfectum perveniat.
De villa autem Rotovolvo, sicut scitis, dominus Da-
cobertus rex ipsam pro amplius, quam quingentos
solidos in luminaria ad basilicas Metenses delegavit.
Quia scitis quod pater Bobilanæ Aglyenus hoc fratri
nostro Vero episcopo vendidit; et postea servus tam
ipsa portione quam et illa alia, quæ meorum con-
sortes tenebant, ipse Severus redemit, et domino
Dacobertho una cum alia sua facultate deligavit. Vos
vero taliter cum domna Babila agite, ut exemplaria,
quæ pro filio vestro germano meo Gedeno direxi,
firmare debeat. Vos enim et in palatio regis, ubi
innutriti fuistis, bene cogniti estis. Quia melius est
aliquid cum eo compartire, quam solus nihil habere.
Annis multis de vestra gratia congaudere, domne
semper meus.

EPISTOLA XIV.

CHÆNULFI AD DESIDERIUM.

Domno clementissimo, palmata triumphatione de-
corato, pontificali officio coronato, domno semper
meo Desiderio papæ, Christique speculatori, Chæ-
nulfus vester.

In primis quod nobis præcipuum et maximum est,
salutare quidem non præsumo, deposco, ut nos,
domne, in sanctis orationibus vestris Domino Deo
commendare dignemini; deinde supplico almitati
vestræ, ut Dominus noster jubeat, ubi vestrum me-

^e Pro Lugduno Batavorum, hodie Leyda, melius
Leodunum aut Laudunum Clavatum, Luyk, Liege.
Scrivi not. M. S. in Canis. Basn.

^f Ms., quem.

reamur impendere occursum. Et quia hoc devotio
 nostra desiderat, idemque ordinate, ubi vestram
 debeamus videre presentiam. Orate pro nobis, do-
 mine et semper desiderabilis Pater.

EPISTOLA XV.

CONSTANTINI AD DESIDERIUM.

Domno semper nobis proprio apostolico Patri De-
 siderio papæ Constantinus peccator.

Cognoscite, domne, nos orationibus vestris inco-
 lumes de palatio remeasse, et regem modo Magantiæ
 esse. Et pro quo litteras præcipue misimus precamur
 obnixæ, et tanquam pedibus vestris advoluti quæsu-
 mus, ut si evenit quod Nativitatem Domini in terri-
 torio ^a Alugen-i celebrare deliberetis, sic vos merear
 in apostolatu videre, et in civitatula vestra Albige
 ipsa solemnitate in Dei nomen celebrare debeatis,
 non me spernere, domne, non me despiciere, non me
 renuere, quo minus in tanta solemnitate non per te
 illustretur, decoretur, ornatur Ecclesia, et ex tuo
 sancto ore benedictionem populus accipere mereat-
 ur. Interim, quæso, denuntiate nobis quam celerius
 ultra Tarne accelerare deliberatis, aut ubi possimus,
 quod sæpe desideramus, vestram videre presentiam.
 Propterea enim de Nativitate Domini de antea vobis
 suggessi, ut ^b alume antecedere non possint. Quia multi
 te desiderant, sed nemo plus quam ego. Pater, ite-
 rum, iterumque suggero, et commemorare præsumo,
 ut non sic faciatis de ista Nativitate Domini, sicut
 pridem, quando satis in domum vos habere volui,
 sed peccatis meis obtinere non merui. Annis multis
 vobis servire merear, domne ^c Desideri, semper susci-
 piende [^f. suspiciende] Pater.

EPISTOLA XVI.

VERI AD DESIDERIUM.

Domno semper suo Desiderio papæ Verus pec-
 cator.

Jussorium vestrum accepimus una cum ^e exem-
 plari de litteris domni Sulpitii, ubi dominus innotuit,
 quod istum placitum de ista Synodo frater vester
 dominus Sulpitius alio tempore visus est immutasse.
 Nos hoc gratiæ vestræ jam innotueramus per servo
 vestro *Becobeno diacono*, et postea per misso vestro.
 Sed quia Deo volente dominus innotuit, quod mea
 suggestio continebat, nos gratulati sumus, quod de
 vestra felicitate votiva gaudia meruimus cognoscere.
 Interea reddimus profusum nostri famulatus officium,
 supplicantes, ut pro nobis Domini misericordiam
 exorare dignetis; et sæpius nos de vestra jubete fel-
 icitate consolare. Quia Dominus novit omnipotens,
 quod ea, quæ bona sunt, de vos semper audire et

^a Ms., *Alugense*.^b Leg. *alii me*.^c Ms., *Desiderii*.^d Ms., *exemplaria de litteris domno Sulpitio, v. d. quod istum placitum de isto Synodo*.^e Ms., *abidemque*.^f Ms., *ad nostra antea noticia*.

A videre optamus. Annis multis vobis servire merear,
Apostolice Pater.

EPISTOLA XVII.

SIGEBERTI REGIS AD DESIDERIUM.

Domino sancto et apostolico in Christo Patri De-
 siderio Siggybertus rex.

Dum fabula currente a plures et fidelibus nostris
 cognovimus, quasi vocati ^a ab eodemque Patre nostro
 Vulfoleudo, episcopo synodali concilio Kal. Septem-
 bris in regno nostro. Ignoramus in quo loco una
 cum reliquis fratres et comprovinciales vestros de-
 beat conjungere. Licet nos statuta canonum, et
 ecclesiasticas regulas, sicut parentes nostri in Dei
 nomen conservarunt, ita et nos conservare optamus
 tamen ^b dum ad nostram antea notitiam non fuit
 perlatum, sic nobiscum nostris proceribus convenit,
 ut sine nostra scientia ^c synodale concilium in regno
 nostro non agatur, nec ad dictas Kal. Septembris,
 nulla conjunctio sacerdotum ex his qui ad nostram di-
 tionem pertinere noscuntur, non fiat. Postea vero
 opportuno tempore si nobis antea denuntietur,
 utrum pro statu ecclesiastico, an pro regni utilitate,
 sive etiam pro qualibet rationabili conditione con-
 ventio esse decreverit, non abnuimus. Sic tamen,
 ut diximus, ut in nostri prius deferatur cognitionem.
 Proinde presentia scripta sanctitati vestræ destinare
 curavimus, per quæ petimus, ut pro nos orare di-
 gnetis, et ad istam conjunctionem, priusquam no-
 stram cognoscatis voluntatem, penitus accedere non
 debeatis, et ut certius credatis, hunc ^d indiculum
 manu propria subter subscripsimus. Syggibertus rex
^e sub.

EPISTOLA XVII.

PALLADII EPISCOPI AD DESIDERIUM.

Domno suo Desiderio episcopo Palladius episco-
 pus.

Pro intuitu fidei, et unitate sacerdotum, quam Ec-
 clesiarum ubique ⁱ diffusarum, spero ad pietatem
 vestram, ut hospitio, ^k quæcunque in Cadurco ec-
 clesia nostra videtur habere, hoc est, Bagidode,
 Pastoriaco, Bassiaco et Alevernaco, vobis cum om-
 nem rem, mancipiis, vel terris, aut quidquid ad jure
 nostro pertinet, salvo jure Ecclesiæ nostræ, vobis
 in omnibus commendamus; ita ut ab hodierno die
 omnes de parte nostra, qui in supradicta urbe com-
 manent, sint vobis commendati, et quoscunque de
 nostra presentia hic diregimus, vestra ordinatione,
 secundum quod decet, in omnibus potiantur. Simili-
 ter ubi Chromatia in re ecclesiæ Bagidone com-
 manet, quia frater suus Deotherius presbyter ^l acto-
 rem ecclesiæ Sanctionice egit, et nunc ipsa Croma-

Ms., *synodalis conciliius*.Ms., *indicol*.ⁱ Ms., *subscripsi*.^j *Diffusam*.^k *Quascunque*.^l *Actor*.

tia • quæ ibidem per beneficium ^b præcaturæ A manere videtur, si eam cum omni re sua jubeas defendere, quomodo et • Deum mercedem habeas, et nos vobis gratias supplicationis agamus. Et per diem retributionis et adventum Domini nostri Jesu Christi adjurans rogo, ut sicut de affectione sanctæ animæ vestræ confidimus, sic integram dignetis adhibere sollicitudinem, ^d ut omnes juris nostri homines, qui in urbe vestra commanent, una cum antefata Cromatia, • plam vestri protectionem in omnibus mereantur promereri. Salutationum itaque jura persolvens, supplico, ut pro mea exiguitate orare dignemini. Et ut cæsius nostra supplicatio habeat effectum, propria manu subter subscripsi. Palladius peccator hunc mandatum meum relegi et ^f s.

EPISTOLA XIX,

VERI AD DESIDERIUM.

Domino illustro, et a nobis peculiarius suspiciendo pro Dei cultore domino Desiderio Optimali Verus peccator.

Accidentem filium nostrum *Leodosium diaconum*, opportunum duximus ut dominationem vestram diutius inquirere deberem; cum sciamus devotionem sanctæ animæ vestræ bona semper de parte nostra optare: præsertim cum nos vestro præ omnibus patrocinio potiamur. Propterea salutantes *Eminentiam Vestram*, rogamus ut, sicut dum patrocinia vestra elegimus, et hactenus nos defensio protectionis vestræ inagister manivit, ita nunc quoque de conditione nepotum nostrorum, unde præfatum vobis suggerere rogamus, talem sollicitudinem atque instantiam apponatis; unde, sicut nos vobis sumus, ita ipsos quoque acquiratis per omnia debitores. Reducetiam antefato de vestræ felicitatis eminentia re-scripte reddito nostram sollicitudinem dignamini relevare. Dominus noster Jesus Christus custodiat corpus et animam vestram in die examinis sui. Amen.

EPISTOLA XX,

GALLI AD DESIDERIUM.

Domno semper suo, et • apostolico Patri Desiderio papa: Gallus peccator.

Dum talis nuntius de clade a Massilia venit, quod omnem pene provinciam depopulans vastet, dominus ordinet custodias mittere, et nullus de Cadurcino ad istas ferias in Rutenico, vel vicinas urbes, non præsumat exire, ne, quod absit, per quamlibet occasionem tantum malum in urbem vestram videatur inferre. Nam per ista contigua illis partibus loca ^b custodiæ positæ sunt, ut nullus emendi aut vendendi aditum penitus habeat, si non sollicito ⁱ cogitabitis prævidere, periculum mortis instat. Præterea debita veneratione salutem mittens, quæso ut in sanctis precibus vestris parvitatem nostram memorare dignemini, domne, ^l verius, Pater.

EPISTOLA XXI,

FELICIS AD DESIDERIUM.

Domno semper præferendo et eum omni veneratione nominando, beatissimo Patri Desiderio papa: Felix peccator.

Pravorum adulantium concione percepta, ante hos ferme biennium, reor misisse epistolam, quæ serpensimam mentem vestram ac siquidem turbo pertransiens nabe obtexit, et *Neet-ror* eo sensu fuerit edita, quo dominus censuit interpretandum, me tamen pœnitet incaute et minus inculto sensu vel impolito sermone stylum exarasse, unde ^k offensam sanctæ animæ vestræ potueram incurrere, nisi vestra bonitas causam admodiasset. Pœnitet; inquam, me, et ter quaterque pœnitens, his excessibus veniam posco. Postulo autem indulgentiam, quam tuis beneficiis, non meis meritis, adipisci confido. Quam mihi gratiam ita nunc præstare dignabitis, ut nunquam me deinceps a sinu gratiæ vestræ, vel a clementissimo pietatis amplexu excludere vel rejicere dignetis. Inter hæc debita salutationis obsequia persolvens, illud peculiarius a sanctitate vestra peroro, ut, omnibus maculis explosis, in sacrosanctis precibus vestris nostri memoriam admiscere dignemini, domne, ^l verius et semper suscipiendo papa.

FRAGMENTUM TESTAMENTI DESIDERII
CADURCENSIS EPISCOPI ^m.

(Ex Brequigny, Diplom. Chart. Leg., t. II).

De præsidio meo vestimenta, scamnalla, mensalia ^d et electabilia [*Coint.*, lectuaria], aurum vel argentum

quod ex successione parentum habeo, vel quod in regia aula et in servitio principum elaboravi et me-

^a Leg. quæ.^b Forte, præcatorie.^c Ms., et dudum.^d Ms., et.^e Ms., pia vestri protectione.^f Et subscripsi.

^g Eam epistolam edidit Usserius Sylloge epistolarum Hibernicarum, pag. 23. Fuit Gallus ille præsul Claromontanus, apud Arvernos tunc celeberrimus, postea in album sanctorum repositus. BASN.

^h Ms., custodias posita.ⁱ Rogabites.^j Ms., venus.^k Ms., offensa.^l Ms., venus, id est, venuste.

^m Hujus testamenti nihil præter hoc fragmentum superest, insertum in Vita Desiderii ab anonymo coetaneo scripta et a Labbeo edita, Biblioth. mss. t. I, pag. 714. Recusum est a Cointio, Ann. t. III, pag. 227, cujus varias lectiones inter uncas affiximus: videtur enim illud exscripsisse ex alio Vitæ Desiderii exemplo quod Labbeus non inspexerat. Hujus Vitæ auctor conditum fuisse testamentum docet sub anno 26 regni Sigiberti regis, et Desiderium

cum veniens detuli, quicquid exinde adhuc superest, quod in ornatu est, et quod [Coint., ad ornatum aut] ad ministerium tuum, sancta mater Ecclesia, non impendi, totum et ad integrum possidendum tibi relinquo, tuoque juri dono [Coint., utique juris dono] atque transcribo, ac obtestor ut nullus successorum meorum quicquam exinde ex tuo gremio, ex quo ibi [Coint., tibi] in ornatum tuum feci vel in thesauro tuo indidi, auferre præsumat. Argentum vero tuum vel reliquas species, tuumque præsidium, quod in tuo reposito, sancta mater Ecclesia hæres mea, totum inveni, salvum relinquo, nihil enim exinde expendi, nihil minui, nec ulli cuiquam dedi, sed sicut

obiisse anno regni 17, episcopatus 25 : nam sic legere jubet Mabillonius, Analect. pag. 521, non anno episcopatus 23, ut oscitanter legerat Labbeus, teste ipso Mabillonio, qui propriis oculis genuinam lectionem comprobavit. Et certe annus episcopatus Desiderii 26 concordat cum regni Sigiberti anno 16. Porro is

A mihi est sub oculis Dei traditum, ita totum salvum relinquo. Libros [Coint., liberos] vero meos tibi matri Ecclesie [Coint., sancta mater Ecclesia] tuoque advocato successori meo commendo. Semper quasso virtute sanctitatis tue ab insidiis quorumcumque defensentur, ut sub tuo se patrocinio pervenisse congaudeant. Pauperes autem tuos, quos ego semper pervigili cura enutrivim, tibi commendo, precorque ut tua sanctitate et advocati tui sollicitudine alantur et pie semper gubernentur. Sic quoque ut, me absente, sibi aliquid deesse [Coint., absentem esse] non sentiant, nec se doleant pastorem mutasse.

B regni annus a morte Dagoberti repetitus, id est, ab anno Chr. 638, concordat cum anno 653. Ergo infeliciter Cointius, ubi supra, et pag. 238, testamentum Desiderii collocat sub anno 648, prava Vitæ Desiderii lectione deceptus.

ANNO DOMINI DCLI.

SANCTUS DONATUS

VESONTIONENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Hist. Litt. de la France.)

(a) Donat était fils de Waldalene, duc de la province Transjurane, et de Flavie dont l'Histoire relève beaucoup la naissance et la vertu. Le nom qu'il portait suppose une des principales aventures de sa naissance. Il fut effectivement le fruit des prières de saint Colomban, qui l'obtint de Dieu à ses parents, qui se trouvaient privés de postérité. Sitôt que sa mère l'eut mis au monde, elle le fit porter au Saint pour le consacrer à Dieu, suivant leur convention. Colomban était alors abbé de Luxeu. Il baptisa l'enfant, et lui imposa le nom de Donat, comme étant un don du ciel; après quoi il le fit reporter à Flavie pour le nourrir (b). Lorsqu'il eut atteint un âge convenable, il fut mis à Luxeu, et son éducation confiée à saint Colomban. Donat, sous cet habile maître et sous saint Eustase, son successeur, fit des progrès merveilleux dans la piété et dans les Lettres.

(c) Son mérite devint si éclatant, qu'il le fit tirer du cloître pour le placer sur le siège épiscopal de l'Eglise de Besançon. C'était vers l'an 624, lorsqu'il n'avait guère plus de trente-deux ans. L'épiscopat ne lui fit rien changer ni à son genre de vie, ni à la manière de se vêtir. Il continua toujours d'y vivre en moine. On ne sait presque rien de ce qu'il fit dans le gouvernement de son Eglise; et sans l'abbé Jonas, historien de S. Colomban, qui écrivait du vivant même de notre prélat, nous ignorerions

les traits de sa vie que nous venons de rapporter (d). En 625 il assista au grand concile de Reims sous Sonnace, et en 646 à celui qui se tint à Châlons-sur-Saône (e). Il fonda à Besançon le monastère de Palais, où il mit des moines sous les règles de saint Benoît et de saint Colomban (f). Saint Donat vivait encore en 649, comme il paraît par sa souscription qui se lit au bas d'un privilège, accordé la même année au monastère de Sainte-Croix de Meaux, par saint Faron, évêque du lieu (g). Mais on croit qu'il mourut peu de temps après, vers 651.

(h) Il nous reste de ce prélat une règle pour ses filles, que saint Benoît d'Aniane a fait entrer dans son code, et qu'il a employée dans sa Concorde, pour expliquer celle de saint Benoît du mont Cassin. Saint Donat la composa à cette occasion. Flavie sa mère, devenue veuve, avait fondé à Besançon le monastère de Joussan, sous l'invocation de la sainte Vierge, où elle se consacra à Dieu avec une de ses filles. Les religieuses de cette maison, qui professaient d'abord la règle de saint Césaire, voyant que celles de saint Benoît et de saint Colomban étaient fort répandues, désirèrent en avoir une particulière qui fût composée des trois, et qui en contiât l'esprit. Elles s'adressèrent à saint Donat pour l'exécution de ce projet; et ce ne fut qu'après toute la résistance que peut inspirer une humilité sim-

(a) Mab. Act. B. t. II, p. 14, n. 22; Cod. reg. t. III, pag. 46.

(b) Mab. ib. p. 333, n. 1, 2; id. Cod. reg., ibid. p. 46, 47.

(c) Ibid., An. I. xi, n. 13.

(d) Conc. t. V, p. 1689, t. VI, p. 391.

(e) Mab., Act., ibid.

(f) An., t. IV, p. 752.

(g) Act., ibid.

(h) Cod. reg., ibid., p. 47-71.

être, qu'elles en obtinrent ce qu'elles souhaitaient.

Le saint évêque tira principalement de la règle de saint Benoît ce qu'il fit entrer dans la sienne. De sorte que de soixante-dix-sept chapitres qu'elle contient, il y en a quarante-trois qui sont pris de celle de ce patriarche. (a) Il mit à la tête une préface qui ne respire que la piété et l'humilité chrétiennes, et dans laquelle il rend compte de son dessein. On a peu de monuments de ce siècle-là qui soient mieux écrits, quoiqu'il s'y lise quelques expressions bégées comme *almitas* et quelques autres. Il y ordonne de lire souvent sa règle en communauté, afin que personne n'en puisse prétendre cause d'ignorance. Il finit cette préface en conjurant les vierges à qui il l'adresse de prier sans cesse pour lui pendant sa vie, et de le faire aussi après sa mort; afin qu'ayant obtenu la rémission de ses péchés, il puisse mériter d'être associé dans le ciel au chœur des vierges sages de l'Evangile.

(b) Cette préface a paru si belle à dom Mabillon, qu'il a cru la devoir insérer en entier dans ses *Annales* (c).

MM. du Cange et Fabricius attribuent la règle dont on vient de parler à un autre Donat, moine de profession, qui, selon saint Ildéfonse, alla d'Afrique s'établir en Espagne, et confondent ainsi saint Donat de Besançon avec ce moine, assez inconnu d'ailleurs. Mais, outre que saint Ildéfonse ne dit point que ce moine ait écrit de règle, il suffit de lire la préface dont on vient de donner une idée, pour y reconnaître saint Donat de Besançon.

(d) MM. de Sainte-Marthe, bien loin de lui ôter cette règle, lui attribuent encore celle qui porte les noms de saint Paul et de saint Etienne (e), et à laquelle ils donnent le titre d'Avertissement. Ils prétendent que saint Donat la composa pour former à la piété les moines de Saint-Paul et les chanoines de la cathédrale. Sur ce principe, cette règle aurait pris sa dénomination, non des auteurs qui l'auraient dressée, mais des lieux pour lesquels elle aurait été composée. De sorte que ce serait par erreur (f) que l'on ferait abbés ce Paul et cet Etienne dont elle porte les noms, tels qu'ils sont qualifiés dans le titre et que l'abbé Smaragde les a qualifiés lui-même dès le ixe siècle. On ne voit point, il est vrai, que saint Benoît d'Aniane, qui s'est servi de cette règle pour sa Concorde, en use de même. Il ne nomme effectivement nulle part abbés ce Paul et cet Etienne. En citant cette règle, il la cite tout simplement sous les noms de Paul et d'Etienne; ce qui peut s'entendre des lieux comme des auteurs.

(g) Mais ce qui doit déterminer à croire que cette dénomination lui sera venue des lieux pour lesquels

(a) P. 47, 49.

(b) Mab., Ann. I. xi, n. 43.

(c) Du Cange. Gl. ind. auct., p. 102, lld. Scri., t. I, p. 124, 1.

(d) Gall. Chr. vet., t. I, p. 124, 1.

(e) Hanc regulam, legere est in Patrologiæ tomo LXVI, col. 949, inter appendices ad sancti Benedicti

A elle a été faite, plutôt que des personnes qui y ont mis la main, ce sont les titres qu'elle porte dans les manuscrits. A la tête de la liste des chapitres dans un manuscrit de Saint-Benoît-sur-Loire, elle porte cette inscription : *Incipiunt capitula pro quibus sunt ammonendi fratres Pauli et Stephani*, (h) titre qu'elle a retenu à la tête de la même liste dans les imprimés (i). Ensuite se lit dans les manuscrits cet autre titre au commencement du corps de l'ouvrage : *Incipiunt tituli pro quibus sunt fratres ammoniti Pauli et Stephani*.

L'on voit clairement par là que ces deux titres indiquent plutôt les communautés de Saint-Paul et de Saint-Etienne que les auteurs de cet ouvrage, puisqu'ils portent qu'il est fait pour l'instruction des frères de ces deux maisons. C'est de là sans doute que MM. de Sainte-Marthe ont pris occasion de donner à cette règle le nom d'Avertissement, et de l'attribuer à saint Donat, qui avait fondé le monastère de Pa'ais sous l'invocation de saint Paul, et qui se trouvait à la tête des chanoines de Saint-Etienne, sa cathédrale.

Quoiqu'après tout il paraisse indubitable que cette règle a pris sa dénomination des communautés pour lesquelles elle a été faite, il n'est pas néanmoins certain que saint Donat en soit l'auteur. Au contraire il y a de puissantes raisons qui ne permettent pas de le croire. 1° (j) Il est marqué que saint Donat établit son monastère de Saint-Paul sous les règles de saint Benoît et de saint Colomban. Or ces règles et celle qui porte aujourd'hui les noms de Paul et d'Etienne sont entièrement différentes; et il ne paraît par aucun monument que ces établissements sous l'invocation de ces deux saints fussent à Besançon plutôt qu'ailleurs. 2° On ne reconnaît dans cette règle, par aucun trait, la manière d'écrire de saint Donat. On n'y trouve aucun vestige de sa règle, pour des filles, ni de celles de saint Benoît et de saint Colomban dont il était si plein et dont il a fait tant d'usage dans la règle qui est véritablement de lui. Par quelle espèce de merveille serait-il arrivé qu'étant auteur de l'une comme de l'autre, on n'y vit aucun trait de ressemblance?

(k) Au reste, cette règle est divisée en quarante et un articles ou capitules, et se trouve avec les autres qui forment le code des règles dressé par saint Benoît d'Aniane. Elle paraît composée par un auteur qui ne connaissait pas celle de saint Benoît du mont Cassin, et n'est peut-être guère moins ancienne. On lit à la fin une très-belle prière à Dieu, que l'on ne saurait prendre pour la production d'un disciple ni de Pélage, ni de Cassien. On trouve, dans le treizième chapitre, des preuves de la présence de Jésus-Christ dans l'Eucharistic.

Opera, sub Pauli et Stephani nominibus editam. Edit.

(f) Cod. reg., t. II, p. 44.

(g) Conc. reg., p. 69.

(h) Cod. reg., ibid.

(i) Conc. reg., ibid.

(j) Cod. reg., t. III, p. 47.

(k) T. II, p. 44-52.

OBSERVATIO CRITICA IN REGULAM SEQUEMTEM.

(Ex Brockie, Codex regularum.)

Auctor hujus Regulae est sanctus Donatus, episcopus Vesontinus, qui a nobilibus parentibus, Wandelino Transjurani duce patre et Flavia lectissima matrona matre, mirabiliter nata, a prima infantia Deo donatus est, in Luxoviensi monasterio educandus. Hinc verus sancti Columbani illius spiritualis dici potest, ab ipso baptizatus et in monasterio educatus, ut in virum sanctissimum evaserit. Igitur sanctus Donatus post expulsionem sancti Columbani Luxovio, in loco Palatium dicto, pro monachis crexit monasterium, quibus arctam sancti Columbani disciplinam observandam praescripsit; quod quidem coenobium postea canonicis regularibus cessit, et etiamnum hodie in Burgundia nominatur ad sanctum Paulum. Dum itaque in hoc monasterio tanquam abbas sanctissimam duceret vitam, ad regendam Ecclesiam Vesontinam a populo et clero vocatur atque episcopus declaratus, inter clericos et Canonicos arctissimam disciplinam monasticam excoluit, donec tandem aedificato intra muros civitatis coenobio, apud monachos secundum regulas sancti Benedicti et sancti Columbani viventes, reliquum vitae peragere voluit, circa annum 624 piissimam animam Deo reddens, et quod terrenum erat monachis suis relinquens, ibidem suum cum honore sepultus. Haec omnia ex iustis et laudis testimoniis perspicua esse videntur, nisi quod Mabillonius in Annalibus Benedictinis, tom. I, lib. XL, pag. 325, existimet hoc ipsum monasterium, dictum Palatium et sancto Paulo sacrum, esse idem ac alterum intra civitatis muros erectum, ubi sancti episcopi simul ac Wandelini Patris sacrae exuviae requiescunt, et in quod regulam sancti Benedicti simul ac rigidam sancti Columbani disciplinam introduxit; quia jam Luxovienses monachi utranque regulam observabant.

Interea, sanctissimo episcopo adhuc florente, sed mortuo patre, piissima mater Flavia aliud monasterium in eadem civitate construxit pro sacris virginibus, cui nomen Jussanense, in quod piissima matrona una cum Sirude juniore filia secessit, nunquam tamen officium abbatissae suscipere voluit, sed inter sacras virgines tanquam privata sanctimonialis femina sanctissimam vitam duxit. Ab exordio enim parthenonis reperimus Gauthstradam primam monasterii abbatissam, cui reliquisque sacris virginibus, nulla matris vel sororis facta mentione, hanc praesentem nuncupavit regulam, qua quidem defuncta in ejus locum reliquae virgines elegerunt abbatissam sanctam Sirudam supra nominatam conditricis filiam et sancti episcopi sororem. Hoc autem Jussanense parthenon Deiparae Virgini sacrum per plura saecula floruit, verum sacrarum virginum asylum, donec per varias fortunas nuperrimis temporibus illud occupabant Patres ordinis Ministorum, ubi piissimae conditricis sanctae Flaviae et secundae abbatissae sanctae Sirudae sacrae exuviae frequenti plebis devotione venorantur. Ad hujus parthenonis sacras virgines sanctus Donatus sequentem regulam scripsit, quam ex regulis sancti Caesarii, sancti Benedicti et sancti Columbani desumpsit, seligens illa praercepta moralia quae sexui, regioni et situi monasterii magis convenirent, quam quidem LXXVII capitalis comprehendit; quorum maxima pars ex regula sancti Benedicti est desumpta, prout legentibus apparebit.

DE SANCTO DONATO VESONTIONENSI EJUSQUE REGULA.

VETERUM TESTIMONIA.

Tabulae et Martyrologia Ecclesiae Vesont. (Apud Chiffletium, Ferrarium et Sausseium, die VII Id. August.)

Vesontione, depositio sancti Donati episcopi.

Jonas monachus. (In Vita sancti Columbani, c. 13 tom. III Oper. Ven. Bedae.)

« Erat tunc temporis dux quidam nomine Uvaldenus, qui gentes quae inter Alpium septa et Jurani salus arva incolunt regebat. Huic soboles nulla erat. Illic cum conjugē suā Flavia nomine, et genere et prudentia nobili, ad beatum Columbanum ex Vesontionensi oppido pergit, precantē simul ut pro eis Dominum deprecaretur. Quibus vir sanctus: Si, inquit, voti vestri est, ut largitoris donum ejus nomini consecretis, mihi quae ex lavacro suscipiendum tradatis, pro vobis Domini clementiam implorabo, ut non solum eum quem Domino voveatis, habeatis; verum quanta voveritis post pignora suscipiatis. »
Mox: « Flavia editum puerum ad virum Dei defert: quem vir sanctus suis manibus receptum sacravit, saeroque lavacro ablutum ipse suscepit, Donatumque nomen imponit, matrique ad nutriendum reddit; qui post alius in eodem monasterio sapientia inbutus, Vesontionensis pontifex est praefectus, nunc usque superest eandem cathedram regens. Qui post in amore beati Columbani, ex ipsius regula mona-

sterium construxit, quod Palatium nuncupant. » Et paulo post: « Post ista munera mater ipsorum Flaviana, post mariti obitum monasterium puellarum construxit in supradicta urbe Vesontionis, et omni munimine roborans, multarum puellarum concionem adunavit. Tanta autem in eis veri Dei gratia flagavit, ut omnia phaleramenta praesentis vitae contemnentes, ad omnipotentis Dei cultum anbelarent. »

Membranae antiquae Vesontinae. (Apud Joan. Jac. Chiffletium, lib. II Antiq. Vesont., cap. 25.)

« Apicem tantae dignitatis (episcopalis) adeptus nullo modo est a suo proposito alteratus; sed idem permanens ipse omnibus prolicere cupiens in Christo, non desistebat a coepto officio. Inter canonicos denique commemorans, monachali schema indutus, sic erat inter illos, quasi mosachus unus, canonicus implens officium, monachi non amittens propositum. »
Et mox: « Praeterea monasterium infra urbis moenia condidit, et in honorem beati Pauli apostoli sacravit, possessionibus ditavit, privilegio munivit: atque inibi fideles viros sub beati Benedicti, et beati Columbani Luxoviensis regula victuros instituit. Suo denique tempore, matre ejus Flavia cooperante, ex propria hereditate aliud in eadem urbe nobile sanctuarium monialium in honorem beatae Mariae est aedi-

beatum cenobium, in quo requiescit eadem Flavia A in pace, et Sirudis ejus filia, virgo sacratissima, ejus- que loci abbatisa.

Sanctus Benedictus Anianæ abbas, in Concordia regularum, passim citat hanc regulam a Donato collectam.

SANCTI DONATI VESONTIONENSIS EPISCOPI REGULA AD VIRGINES.

PROLOGUS.

Sanctis et a me plurimum venerandis Christi virginibus Gauthstrude, omnique suæ congregationi in cenobio a famula Dei Flavia constituto, Donatus, omnium extremus famulorum famularumque Dei servulus, salutem.

Quoniam vos juxta normam regulæ, vasa Christi pretiosissima, egregie noverim quotidie vitam B decere, attamen qualiter magis excellere debeatis cogaci vultis semper intentione perquirere. Quam ob causam sæpius mihi injungitis ut, explorata sancti Cæsarii Arelatensis episcopi regula, quæ specialius Christi virginibus dedicata est, una cum beatissimorum Benedicti quoque et Columbani abbatum, ut puta quibusdam, ut ita dixerim, collectis in unum fasciculis ad instar Eucheridion excerpere vobis, vel concervare, deberem, et quæ specialius femineo sexui custodienda competerent promulgarem, dicentes quod regulæ prædictorum Patrum vobis minime convenirent, cum easdem viris potius, et nequaquam feminis, edidissent. Et licet sanctus Cæsarius proprie Christi, ut estis, virginibus regulam dedicasset, vobis tamen ob inmutationem loci in nonnullis conditionibus minime conveniret. Ad hæc ego implenda diu multamque renisus sum voluntati vestræ, non ut pervicaciter durus, sed mea conscius impossibilitate retentus, dum multorum in hac re minus necessitate rei atque opportunitatem loci intelligentium iudicium pertimesco, ne me temere reprehendant cur de sanctorum Patrum institutis audeam quidpiam excerpere, vel mutare. At contra devotionem compellor, dum inhiante salutem vestrarum cupio animarum. Sed taciturnitatem meam, imo tacendi perseverantiam, sedula tandem vestræ rupere preces; quibus quantum parvitas meæ ignavia valet, parere omni ambitione festino, sed timeo ne non tam efficaciter quam libenter. Et rursus in ancipiti constringor, dum me imparem ad indaganda præfatorum Patrum monita fore censeo, et quotidiano strepitu sæcularium inquietor. Germano tamen affectu, quia charitas omnia superat, in quantum pro assidua corporali infirmitate divina pietas possibilitatem dedit, et sensus obtusi caligo permisit, quod bonis vestris desideriis

placuit, cunctoque sancto vel vestro collegio intra septa istius monasterii adunata suggestio flagitavit, ea quæ vobis expediunt, et loci opportunitas, vel corporis possibilitas præstat, et a norma recti dogmatis non discordant, elegi pauca e plurimis, quemadmodum regulariter rectum Christi tramitem, tam vos, quam cæteræ vobis succedentes, Christo opitulante, tenere valeatis. Hæc vero schedula, quæ vobis flagitantibus breviter succincteque collecta est, omnes conditiones monasterii, causasque regulæ singulatim determinat, et dispensat; et ita per titulos luculentius deflorata est, ut quælibet sit necessitas requirendi prius in capitulis cernatur, et facile juxta ea designata in capitulo suo reperiatur. Quæ capitula vilitatis meæ apologeticam subsequuntur. Qua de re vos sanctas animas, mentesque Deo deditas, coram omnipotenti Deo spirituali affectu obsecrare compellor, ut hæc eadem vestræ petitioni statuta, absque ulla duntaxat refragatione, et indesinenti studio, menteque sagaci, tempore perpetuo conservare studeatis, et juniores, vel etiam negligentes, juxta tenorem ipsius regulæ coerceatis, et eam sæpius coram C omni congregatione legatis, ut nulla se de ignorantia excusare possit. Juniores corrigite, anus obsecrate, præpositæ vestræ in omnibus obedite; negligentias vestras indesinenter eis aperite, altera alterius onera portate, invicem vos omnes puro et casto amore diligite, ut veniente sponso vestro, Domino Jesu Christo, plenis oleo ac relucetibus lampadibus occurratis, tripudiantesque dicatis singulæ: *Inveni quem quæsiit anima mea* (Cant. 11). Hoc ergo ego omnium ultimus specialius almitati vestræ humili et subnixæ præce depono, ut pro me, qui petitioni vestræ obtemperans hæc per cola vel commata temperavi, tam in diurnis quam in nocturnis officiis, dum in hoc luteo corpusculo dego, creberrimas fundatis preces, et postquam Domino jubente migravero, sacras per D me hostias offerri Domino faciatis, quatenus cum vobis in choro sacrarum ac sapientium virginum, virginitatis palma beatitudoque tribuetur; saltem mihi cunctis onerato peccatis delictorum venia tribuatur.

INCIPIIT REGULA.

CAPUT PRIMUM.

Qualis debeat esse abbatisa.

Mater monasterii, quæ præesse digna fuerit congregationi, cogitet semper quale onus suscepit, et cui est redditura rationem villicationis suæ, sciatque

sibi oportere prodesse magis quam præesse. Oportet ergo eam esse instructam lege divina, ut sciat unde proferat nova et vetera; castam, sobriam, misericordem; et sæpius superexaltet misericordiam iudicio, ut idem ipsa consequatur. Odio habeat vitia

diligat sorores. In ipsa autem correctione prudenter A agat, et ne quid nimis; ne dum cupit eradere æruginem, frangat vas, suamque fragilitatem semper suspecta sit, memineritque calamum quassatum non conterendum. In quibus, non dicimus ut permittat nutrir vitia, sed prudenter et cum charitate ea amputet, ut viderit cuique expedire, sicut jam diximus, et studeat plus amari quam timeri. Non sit turbulenta et anxiosa, non sit nimia et obstinata; non sit zelotypa, et nimis suspiciosa, quia nunquam requiescet. In ipsis imperiis suis sit provida et considerata; et sive secundum Deum, sive secundum sæculum sit, opera quæ injungit discernat et temperet. Omnia vero quæ docuerit esse contraria, in suis factis indicet non agenda, ne aliis prædicans ipsa reproba inveniatur, ne quando illi dicat Deus pe- B canti: *Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti disciplinam, projecisti sermones meos post te (Psal. xliix)*. Non ab ea persona discernatur in monasterio; non una plus ametur quam altera, nisi quam in bonis actibus, aut obedientia invenerit meliorem. Non præponatur ingenua ex servitio convertenti, nisi alia rationabilis causa existat. Quia juxta Apostoli dictum, *sive servus, sive liber, omnes in Christo unum sumus (I Cor. xi)*, et sub uno Domino æqualem ærilitatis militiam bajulamur, et non est apud Deum personarum acceptio (Rom. xi). Sic autem omnia secundum Deum temperet ac discernat, qualiter in die judicii de credito talento mercedem accipiat; et ut præsentem Regulam in omnibus conservet, ut dum bene ministraverit, audiat a Domino quod servus bonus audire meruit: *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui (Matth. xxv)*.

CAPUT II.

De adhibendis ad consilium sororibus.

Quoties aliqua præcipua agenda sunt in monasterio, convocet abbatissa omnem congregationem, et dicat ipsa unde agitur; et audiens consilium sororum, tractet apud se, et quod utilius judicaverit faciat. Ideo autem omnes ad consilium vocari diximus, quia sæpe juniore Dominus revelat quod melius est. Sic autem dent sorores consilium cum omni humilitatis subjectione, et non præsumant procaciter defendere quod eis visum fuerit; sed magis in abbatissæ pendeat arbitrio, ut quod salubrius esse judicaverit, ei cunctæ obediant. In omnibus igitur omnes magistram sequantur regulam, neque ab ea temere declinetur a quaquam. Nulla in monasterio proprii sequatur cordis voluntatem. Non præsumat quæquam cum abbatissa sua proterve contendere. Quod si præsumperit, regulari disciplinæ subjaceat, id est, in cella retrudatur, donec pœnitendo humilietur. Ipsa tamen abbatissa cum timore Dei et observatione regulæ omnia faciat, sciens se procul dubio de omnibus iudiciis suis æquissimo judici Deo rationem reddituram. Si qua vero minora sunt agenda in monasterio utilitatibus, seniorum tantum utatur consilio, sicut scriptum est: *Omnia fac cum consilio, et post factum non pœniteberis.*

CAPUT III.

Quæ sunt instrumenta bonorum operum.

Inprimis Dominum Deum tuum dilige ex toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum tanquam teipsum. Deinde non occidere, non adulterare, non facere furtum, non concupiscere, non falsum testimonium dicere, honorare omnes homines; quod sibi quisque facere non vult, alii non faciat; abnegare semetipsum sibi, ut sequatur Christum; corpus castigare, delicias non amplecti, jejunium amare, pauperes recreare, nudos vestire, infirmos visitare, mortuum sepelire; in tribulatione subvenire, dolentem consolari, a sæculi actibus se facere alienum, nihil amoris Christi præponere; iram non perficere, iracundiæ tempus non reservare, dolium in corde non tenere, pacem falsam non dare, charitatem non derelinquere; non jurare, ne forte perjuret; veritatem ex corde et ore proferre, malum pro malo non reddere, injuriam non facere, sed et factas patienter sufferre; inimicos diligere; maledicentes sibi non remaledicere, sed magis benedicere, persecutionem pro justitia sustinere. Non esse superbum, non violentum, non multum edacem, non somnolentum, non pigrum, non murmurorum, non detractorem; spem suam Deo committat; bonum aliquid in se cum viderit, Deo applicet, non sibi, malum vero semper a se factum sciat, et sibi deputet; diem judicii timere, gehennam expavescere, vitam æternam omni concupiscentia spirituali desiderare, mortem quotidie ante oculos suspectam habere, actus vitæ suæ omni hora custodire, in omni loco Deum se respicere pro certo scire; cogitationes malas cordi suo advenientes mox ad Christum allidere, et seniori spirituali patefacere; os suum a malo, vel pravo eloquio custodire, multum loqui non amare; verba vana aut risui apta non loqui, risum multum aut excussum non amare; lectiones sanctas libenter audire, orationi frequenter incumbere, mala sua præterita cum lacrymis vel gemitu quotidie in oratione Deo confiteri, de ipsis malis de cætero emendare, desideria carnis non perficere, voluntatem propriam odisse; præceptis abbatissæ in omnibus obedire, etiamsi ipsa aliter, quod absit, agat, memor illius dominici præcepti: *Quæ dicunt, facite; quæ autem faciunt, facere nolite (Matth. D xxiii)*; non velle dici sanctum antequam sit, sed prius esse quod verius dicatur, præcepta Dei factis quotidie adimplere, castitatem amare, nullum odire, zelum et invidiam non habere, contentionem non amare, elationem fugere, et seniores venerari, juniores diligere in Christi amore, pro inimicis orare, cum discordante ante solis occasum in pacem redire, et de Dei misericordia nunquam desperare. Ecce hæc sunt instrumenta artis spiritualis, quæ cum fuerint a nobis die noctuque incessabiliter adimpleta et in die judicii reconsignata, illa merces nobis a Domino recompensabitur, quam ipse promisit, quod *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit his qui diligunt eum (I Cor. ii)*. Officia vero ubi hæc omnia diligenter operemur,

claustra sunt monasterii, et stabilitas in congregatione.

CAPUT IV.

Qualis esse debeat abbatissa.

Quanta benevolentia diligatis matrem, quæ omnium vestrum curam gerit, et præposita sine murmuratione obediatur, ne in illis charitas contristetur. Ipsæ vero vobis quæ præsumunt cum charitate et vira pietate discretionem et regulam studeant custodire. Corripiant inquietas, pusillanimes consolentur, sustineant infirmas, semper cogitantes Deo se pro vobis reddituras rationem. Unde et vos magis sancte obediendo, non vestrum, sed etiam ipsarum miseremini : quæ inter vos quantum in ordinatione superiores videntur, tantum in periculo majori versantur. Pro qua re non solum matri, sed etiam præpositæ, primiceriæ, vel formariæ, cum reverentia humiliter obedite.

CAPUT V.

De præposita monasterii.

Præposita monasterii eligatur a matre spirituali de congregatione cum consilio seniorum suarum, sancta, sapiens, timens Deum, humilitatemque super omnia habens, et in religionis amore devota, et regule observatione sit cognita. Quæ præposita ea ætate cum reverentia quæ etiam a matre spirituali injuncta fuerint, nihil contra ipsius voluntatem aut ordinationem faciat, quia quantum prælata est cæteris sororibus, tanto magis eam oportet sollicite observare in omnibus præcepta regulæ. Quæ præposita, si in aliquo reperta fuerit vitio, aut elatione fuerit decepta superbiæ, aut contemptrix sanctæ regulæ comprobata, admonetur verbis usque ter : si non emendaverit, adhibeatur ei correctio disciplinæ regularis ; quæ si neque sic correxerit, tunc dejiciatur de ordine præposituræ, et alia quæ digna est, in loco ejus subrogetur. Quod si et post hæc in congregatione quieta et obediens non fuerit, etiam de monasterio expellatur : aut in cella ob positentiam condignam retrudatur.

CAPUT VI.

Ut quæ ad conversionem venerit non statim recipiatur.

Hæc igitur in primis vestro sancto cœnobio conservanda est norma, ut quæcumque Deo inspirante converti voluerit, non ei liceat statim habitum religionis assumere, nisi antea in multis experimentis fuerit voluntas illius approbata, sicut ait Apostolus : *Probate spiritus, si ex Deo sunt (1 Joan. iv)* ; et alibi : *Omnia probate ; quod bonum est tenete (1 Thess. v)*. Ergo si perseveraverit pulsans, et illatas sibi injurias et difficultates visa fuerit patienter portare, et persistere petitioni suæ, annuat ei ingressus ; et sit in cella ubi meditetur, et manducet, et dormiat. Et senior ei talis deputetur, quæ ei regulam sæpius legat, et curiose intendat et sollicita sit, si revera Deum querit, si prompta est ad opus Dei, ad obedientiam, ad approbata sustinenda. Prædicentur ei omnia dura et aspera, per quæ itur ad Deum ; et si promiserit de stabilitate sua perseverantiam, tunc demum post anni circulum in cœnobium ingrediatur, et obedi-

entia ac stabilitate promissa in congregatione societur. Et si potest fieri, aut nusquam, aut difficile in monasterio infantula parvula, nisi ab annis sex aut septem, quæ jam et litteras discere, et obedientiam obtemperare possit, suscipiatur.

CAPUT VII.

De his quæ, relictiis maritis, ad monasterium veniunt, qualiter recipiuntur.

Quæ autem viduæ, aut maritis relictiis, aut mutatis vestibus, ad monasterium veniunt, non excipiuntur, nisi antea de facultatiola sua cui voluerint chartas, aut donationes, aut venditiones faciant, ita ut nihil super potestati, quod peculiariter aut ordinare aut possidere videantur, reservent, propter illud Domini præceptum : *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes (Matth. xix)* ; et : *Si quis non reliquerit omnia, et secutus me fuerit, non potest meus esse discipulus (Luc. xiv)*. Illæ vero quæ adhuc vivis parentibus substantiam suam in potestate habere non possunt, aut adhuc minoris ætatis sunt, chartas tunc facere compellantur, quando res parentum in potestate habere potuerint, aut ad legitimam ætatem pervenerint. Ideo hoc sanctis animabus vestris præcipimus, timentes exemplum Ananiæ et Saphiræ, qui cum totum se dixissent apostolis obtulisse, partem obtulerunt, partem sibi infideliter reservaverunt (*Act. v*), quod, scilicet, nec decet, nec licet, nec expedit. Ancillam propriam nulli, nec abbatissæ, liceat in suo servitio habere : sed si opus habuerit, abbatissa jubente, de junioribus in solatio suo accipiat.

CAPUT VIII.

Ut nulli liceat rem propriam possidere.

Hoc præcipue vitium radicibus amputandum est de monasterio, ut nulla præsumat aliquid proprium habere, nec quidquam dare aut accipere, vel tenere, sine jussione matris, nullam omnino rem, neque tabulas, neque graphium, sed nihil omnino, quippe quibus nec corpora sua, nec voluntates licet habere in propria voluntate, omnia vero necessaria a matre monasterii sperare. Nec quidquam liceat habere, quod ipsa non dederit, aut permiserit. Omniaque omnibus sint communia, ut scriptum est : *Et erant illis omnia communia (Act. iv)*. Nec quæque suum aliquid esse dicat, aut vindicare præsumat. Quod si quæ hoc nequissimo vitio deprehensa fuerit delectari, tribus suppositionibus pœniteat.

CAPUT IX.

Ut nemo peculiare opus sine jussione faciat.

Nemo sane cujuslibet operis vel artificii pro suo libito quidquam sine jussione eligat faciendum, sed quod faciunt in commune faciant, tam sancto studio et tam fervente alacritate quasi sibi ipsis fecerint ; et quod faciunt matri præsentent, et illa cui opus fuerit dispenset. Quæ autem contumax extiterit, hoc quod fecit privetur, et centum percussionibus pœniteat. Quæ aliquid habebant in sæculo, quando ingrediuntur monasterium, humiliter illud offerant matri, communibus usibus profuturum. Quæ autem non ha-

seruant, non ea querant in monasterio, quæ nec se-
a habere potuerunt.

CAPUT X.

Ut nulla despiciat sororem suam.

Illæ vero quæ aliquid habere videbantur in sæculo, non fastidiant neque despiciant sorores suas, quæ ad illam sanctam societatem ex paupertate venerunt; nec de suis divitiis superbiant, quod eas monasterio obtulerunt, quod eis in sæculo fruerentur. Quid prodest dispergere, et dando pauperibus pauperem fieri, si misera anima diabolica infletur superbia? Omnes ergo unanimiter et concorditer vivite, et honorate in vobis invicem Deum, cujus templum esse merulistis. Quæ autem in hoc jactantiæ crimine quod diximus inventa fuerit, suppositionem cum silentio faciat.

CAPUT XI.

Ut nulli liceat semotam habere mansionem.

Nulli liceat semotam eligere mansionem, nec habeat cubiculum, armariolum, aut aliquid hujusmodi, quod peculiarius cum clavi claudi possit, sed omnes, divisis lectulis, in una maneant domo. Quæ vero aliter agere aut habere præsumpserit, suppositionem sustineat. Quæ autem senes sunt, et infirmæ, ita illis convenit obtemperare, et ordinare, ut non singulæ singulas cellas habeant, sed in una recipiantur omnes, ubi et maneant, et studium habeant. Nunquam ibi, sicut et in reliqua congregatione, altiore voce loquantur, ut extra modum a foris audiantur: quod si fecerint, suppositionem silentii, aut quinquaginta percussiones accipiant.

CAPUT XII.

Qualiter senes aut infirmæ gubernandæ sint.

Illud ante omnia sancta mater, et venerabilis quæcunque fuerit præposita, etiam cuicumque cura committenda est infirmarum, primiceriam etiam, vel formariam admoneo, et contestor, ut vigilantissime consideretis, et si sunt aliquæ de sororibus quæ pro eo quod aut diligentius nutritæ sunt, aut defectiones forsitan stomachi frequentius patiantur, et sicut reliquæ abstinere non possunt, aut certe cum grandi labore jejulant, si illæ propter verecundiam petere non præsumunt, vos eis jubeatis a cellariis dari, et ipsis ut accipiant ordinetis. Et certissime confidant, quod quidquid dispensante aut jubente seniore, quolibet hora perceperint, in illa repausatione Christum accipiant. Et sicut jam superius diximus, infirmarum cura ante omnia et super omnia adhibenda est, ut sicut revera Christo, ita eis serviatur, quia ipse dixit: *Infirmus fui, et visitastis me; et: Quod fecistis uni de his minimis fratribus meis, mihi fecistis (Matth. xxv).* Sed ipse infirmæ sorores considerent in timore Dei sibi serviri, et non superfluitate sua contristent sorores suas servientes sibi: quæ tamen patienter portandæ sunt, quia de talibus copiosior merces acquiritur. Ergo cura maxima sit matri, ne aliqua negligentia patiantur. Quibus infirmis sit cella per se deputata; et quæ eis obsequium impendat, timens Deum ac sollicita sit. Balnearum usus infirmis quoties expedit offeratur, sanis autem, et maxime

A juvenibus, tardius concedatur. Carnes vero a nulla unquam in cibo manducentur: si forte aliqua in desperata infirmitate fuerit, jubente et providente abbatisa accipiat. Cum vero vires pristinas reparaverit, ad feliciorum redeat abstinentiæ consuetudinem. Et si hoc necessitas infirmarum exegerit, et matri monasterii justum visum fuerit, cellariorum et coquinam suam infirmæ in commune habeant.

CAPUT XIII.

Qualiter ad officium divinum curratur

B Ad horam divini officii, mox ut auditum fuerit signum, relictis omnibus quælibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur; cum gravitate tamen, ut non scurrilitas inveniat fomitem. Nihil tamen operi Dei præponatur. Quæ vero nocturnis vigiliis ad gloriam primi non occurrerit psalmi, non stet in ordine suo in choro, sed ultima omnium stet, aut in loco quem talibus negligentibus seorsum constituerit senior, ut videatur ab omnibus, usque dum, completo opere Dei, publica satisfactione pœniteat. Ea vero, quam superius diximus, horis diurnis observatio conservetur.

CAPUT XIV.

De his quæ ad opus Dei vel ad mensam tarde occurrerint.

C Quæ signo tacto tardius ad opus Dei vel ad opera venerit, increpationi, ut dignum est, subiacebit: quæ si secundo aut tertio admonita emendare noluerit, regulari subiaceat disciplinæ. Similiter quæ ad mensam ad primum capitulum orationis non fuerit, et occupata in aliquo per jussionem non fuerit, non permittatur ad mensam communis participationis sedere: sed sequestrata a consortio omnium reficiatur sola, sublata ei portione sua de vino. Eadem vero patiat, quæ non fuerit præsens ad illum versum qui post cibum dicitur.

CAPUT XV.

De significanda hora operis Dei.

D Nuntianda hora operis Dei die noctaque sit cura, abbatisæ; aut ipsa nuntiari debet, aut alicui sollicitæ sorori injungat hanc curam, ut omnia horis competentibus compleantur. Psalmos vel antiphonas post abbatisam ordine suo quibus jussum fuerit imponant; cantare autem et legere non præsumat, nisi quæ potest ipsum officium implere, ut ædificentur audientes: quod cum humilitate, et gravitate, et timore faciat, cui jusserit abbatisa.

CAPUT XVI.

De oratorio monasterii.

Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quidquid aliud geratur aut condatur, excepto opere Dei. Omnes enim summo silentio exeant; et agatur reverentia Dei, ut soror quæ forte sibi peculiariter vel orare non præpediatur alterius improbitate. Sed si altera vult sibi forte secretius orare, simpliciter intret et oret, non in clamorosa voce, sed in lacrimis et intentione cordis. Ergo quæ simile opus facit, non permittatur expleto opere Dei remane sicut dictum est, ne alia impedimentum patiat.

CAPUT XVII.

De disci lina psallendi in oratorio.

Ubiq̄ue credimus diviniam esse præsentiā, et oculos Domini contemplantēs bonos et malos; maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credimus, cum ad ep̄us divinum assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta: *Servite Domino in timore* (Psal. II); et iterum: *Psallite sapienter* (Psal. XLVI); Et: *In conspectu angelorum psallam tibi* (Psal. CXXXVII). Ergo consideremus qualiter oporteat in conspectu divinitatis et angelorum ejus esse, et sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostræ. Dum in oratorio psallitur, fabulare omnino non liceat. Cum vero psalmis et hymnis vacatis Deo, id versetur in corde quod præfertur in voce, et quæ subriserit in cursu orationum, sex percussioibus; si in sonum eruperit risus, suppositioem.

CAPUT XVIII.

De reverentia orationis.

Si cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non præsумimus nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum cum omni humilitate et puritatis devotione supplicandum est? Et non in multiloquio, sed in puritate cordis et compunctione lacrymarum nos exaudiri credamus. Unde brevis debet esse et pura oratio, nisi forte tractu inspirationis divinæ gratiæ protendatur. In conventu tamen omnino brevietur oratio; et factis siḡo a priore omnes pariter surgant.

CAPUT XIX.

Qualiter silentio studere debeant sorores.

Omnī tempore omnique loco silentio studere debent ancillæ Christi, maxime tamen nocturnis horis. Et ideo exeat a completoriis nulla sit licentia deano loqui cuiquam aliquid, usque mane post sextuam celebratam in conventu; quod in loco veniam petentes, ac singulæ confessionem dantes pro cogitationibus carnalibus atque turpibus, vel nocturnis visionibus, demum pariter orantes dicant: *Fiat, Domine, misericordia tua super nos, quemadmodum speravimus in te* (Psal. XXXII). Sic quoque vicissim dicant ad seniorēm: Da commeatum, vestimentum mutare, et quod opus fuerit fieri.

CAPUT XX.

Quando vacent lectioni.

A secunda hora usque ad tertiam, si aliqua necessitas ut operentur non fuerit, vacent lectioni; reliquo vero spatio diei faciant opera sua, et non se fabulis occupent, propter illud Apostoli: *Cum silentio operantes* (II Thess. III); et illud: *In multiloquio non effugies peccat̄m* (Prov. X). Et ideo hoc vobis omnino loquendum est, quod ad ædificationem vel utilitatem animæ pertinet; cum autem necessitas operis exegerit, tunc loquantur. Reliquis vero in munus operantibus una de senioribus legat: de reliquo meditatio verbi Dei de corde non cesset. Si autem, ut diximus, aliqua compellit necessitas, ut infra hanc terminum operari debeat, in arbitrio sit matris, qualiter absque murmure fiat. Omnia quæ-

A cunque opera facitis, quando lectio non legitur, de divinis Scripturis semper aliquid ruminare. Nemo cum murmuratione aliquid faciat, ne simili murmuratorum iudicio pereat, secundum illud Apostoli: *Omnia facite sine murmurationibus* (Philipp. II). Humiles semper invicem sitis, non solum senioribus, sed et coequalibus et junioribus, et Deus superbis resistat, ne inflatæ per viam angustam transire non possint. Quidquid vobis a senioribus fuerit imperatum, sic accipite tanquam si de cælo sit ore Dei prolatum. Nihil reprehendas, nihil despicias, in nullo penitus non murmurare præsumas, quia in monasterio servire venisti, non imperare, obedire potius, quam jubere. Totum sanctum, totum justum, totum utile iudica, quidquid aut tibi, aut aliis videbris imperari.

CAPUT XXI.

Si omnes æqualiter debent necessaria accipere.

Scriptum est: *Dividebatur singulis prout cuique opus erat* (Act. IV); ubi non dicius ut personarum, quod absit, acceptio sit, sed infirmarum consideratio, ut quæ minus indiget, agat Deo gratias et non contristetur; quæ vero plus indiget, humilietur pro infirmitate, non extollatur pro misericordia, et ita omnia membra erunt in pace. Ante omnia ne murmurationis malum pro qualicunque causa in aliquo qualicunque verbo vel significatione appareat; quod si deprehensa quæ fuerit, districtiori disciplinæ subdatur.

CAPUT XXII.

Qualis debet esse ancilla Dei dum castigatur.

Quæ pro qualibet culpa admonetur, castigatur, corripitur, arguenti respondere non præsumat; quod si fecerit, regulari subiaceat disciplinæ. Quæ aliquid ex his quæ jabentur implere notuerit, a communionem orationis, vel a mensa, secundum qualitatem culpæ, sequestrabitur.

CAPUT XXIII.

Qualiter ad confessionem omnibus diebus veniant.

Inter cæteras regulæ observantias hoc magis super omnia tam juniores quam etiam seniores inonemus sorores, ut assidue et indesinenti studio tam de cogitatu, quam etiam de verbo inutili, vel opere, seu aliqua commotione animi, confessio omnibus diebus, omnibus horis, omnibusque momentis semper donetur; et matri spirituali nihil occultetur, quia statutum est hoc a sanctis Patribus, ut detur confessio ante mensam, sive ante lectulorum introitum, aut quandoocunque fuerit facile, quia confessio pœnitentiæ de morte liberat. Ergo nec ipsa parva a confessione sunt negligenda cogitata, quia scriptum est: *Qui parva negligit, paulatim defluit* (Eccli. XIX).

CAPUT XXIV.

De his quæ ad lectulum suum aliquid occultare præsumpserint.

Quæ soror ad lectulum suum, quæ ad manducandum, vel ad bibendum pertinent, præsumpserit occultare, publice coram omnibus arguatur, et tunc demum palam cunctis præsensibus objurgata supplicatorem sustinere cogatur.

CAPUT XXV.

De his quæ non custodierint benedictionem ad mensam, et cætera similia.

Si comederit vel biberit non petens benedictionem, et non respondens Amen., sex percussioibus; et quæ non signaverit cochlear quo lambit, sex; et quæ locuta fuerit comedens, non in necessitate alterius sororis, sex; vel pertulerit cultello mensam, sex; et si dixerit suum proprium aliquid, sex percussioibus emendet.

CAPUT XXVI.

De his quæ in coquina aliquid effuderint.

Quæcumque de sororibus cui sollicitudo coquinandi vel ministrandi commissa est, quantum quid effuderit, oratione in ecclesia post expletum cursum, ita ut sorores pro ea orent, emendare statuitur. Similiter pœniteat, quæ humiliationem in synaxi, id est, in cursu oblita fuerit, hæc est humiliatio in ecclesia post finem uniuscujusque psalmi. Simili modo quæ perdiderit micas, oratione in ecclesia emendari cogatur. Ita tamen hæc parva pœnitentia judicetur, si parvum quid effuderit; quod si ex negligentia, vel oblivione, vel transgressione securitatis, tam in liquidis quam in aridis amplius solito perdiderit, longa venia in ecclesia, dum duodecim psalmos ad duodecimam canunt, prostrata nullum membrum movens pœniteat, et quæ non custodierit ordinem ad sacrificium, sex percussioibus emendetur.

CAPUT XXVII.

De his quæ sine oratione egrediuntur domo.

Quæ egrediens domum ad orationem pœcandam non se humiliaverit, et post acceptam non se signaverit et crucem non adierit, duodecim percussioibus; et quæ orationem ante opus aut post oblita fuerit, duodecim percussioibus; aut quæ regrediens domum, orationem petens non se curvaverit intra domum, duodecim percussioibus emendetur; vel quæ facit cursus non necessarios, duodecim percussioibus emendetur.

CAPUT XXVIII.

Quæ profert fabulas otiosas ad aliam, et quæ se excusaverit, et dicit consilium contra consilium.

Fabulas otiosas proferens ad alteram, et statim semetipsam reprehendens, venia tantum sufficit; si autem non se reprehenderit, tractantes eas suppositione silentii aut quinquaginta percussioibus pœniteant, excusationem proferens cum simplicitate, quando in aliquo discutitur, et non dicit, statim, veniam petens, Mea culpa, pœnitet me; consilium contra consilium cum simplicitate promens, quinquaginta percussioibus pœniteat.

CAPUT XXIX.

De his quæ reprehendunt aliarum opera et cætera similia.

Reprehendens aliarum sororum opera aut detractans, proferens correctionem contra correctionem, hoc est, castigans castigantem se, tribus suppositionibus pœniteat. Quæ soror abscondit aliquod crimen in sorore sua usque dum corrigatur de alio vitio, vel de ipso, et tunc prius profert illud adversum sororem

A suam, tribus suppositionibus; vel quæ detrahit alicui sorori, aut audit detrahentem non corrigens eam, tribus suppositionibus: et quæ aliquid cum contradictione aut tristitia promit, simili modo tribus suppositionibus pœniteat. Quæ aliquid reprehendens præpositæ non vult indicare, usquedum matri seniori indicet, similiter pœniteat. Quæ soror vituperat alicui sorori obsequium dandum, murmurat et dicit, Non faciam, nisi dicat senior aut secunda, similiter tribus suppositionibus. Quæ consanguineam suam docet aliquam decentem artem, et aliud quodlibet a seniore fuerit impositum, dixerit, melius lectionem doceat, tribus suppositionibus pœniteat.

CAPUT XXX.

De his quæ cum præposita sua superbe contendunt.

Quæ ad præpositam suam audet dicere: Nou tu judicabis causam meam, sed nostra senior, aut cæteræ sorores, quadraginta diebus pœniteat, nisi ipsa humiliter dicat: Pœnitet me quod dixi.

CAPUT XXXI.

De his quæ non postulant veniam correctæ, et cætera similia.

Quæ non postulat veniam correctæ, suppositione; quæ visitaverit alias in cellis earum sine interrogatione, simili modo pœniteat; aut in coquinam post nonam ierit, suppositione; aut extra vallum, id est, extra septa monasterii sine interrogatione ierit, suppositione pœniteat.

CAPUT XXXII.

Ut nulla alterius teneat manum, nec juvenculæ se invicem appellent.

Prohibetur ne pro dilectione aliqua ulla alterius teneat manum, sive steterit, sive ambulaverit, sive sederit. Quod si fecerit, duodecim percussioibus emendetur. Juvenculæ, quibus imponitur terminus, ut non se appellent invicem, si transgressæ fuerint, quadraginta percussioibus pœniteat.

CAPUT XXXIII.

Ut sedentes ad mensam taceant.

Sedentes ad mensam taceant, et animo lectioni intendant. Cum autem lectio cessaverit, meditatio sancta de corde non cesset. Si vero aliquid opus fuerit, quæ mensæ præest sollicitudinem gerat, et quod est necessarium nutu magis quam voce petat. Nec solum vobis fauces sumant cibum, sed et aures audiant Dei verbum. Nam quæ loqui præsumperit, vel viginti vel triginta percussiones accipiat. Pœnitentias vero minutas juxta mensam si fecerit præposita mensæ imponat, amplius quam viginti quinque percussiones simul non dentur.

CAPUT XXXIV.

Qualiter aut quibus temporibus genua flectantur.

Pœnitentes sorores, et indigentes pœnitentia psalmodum, hoc est, quibus necesse est ut psalmos adhuc pro visione nocturna decantent, quia pro illusionibus diabolicis, ac pro modo visionis viginti sex psalmos in ordine, aliæ quindecim, aliæ duodecim indigentes pœnitentia psalmos decantare debent; quamvis ergo in nocte dominica, et tempore Quinquagesimæ genuflectant. In commune autem omnes sorores

omnibus diebus et noctibus tempore orationum in fine omnium psalmorum genua ad orationem, si non infirmitas corporis offecerit, flectere æquo moderamine debent, sub silentio dicentes : *Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.* Quem versiculum postquam in oratione tacite decantaverint, æqualiter a flexu orationis surgant, exceptis diebus Dominicis, et a prima die sancti Paschæ, usque ad Quinquagesimum diem, in quo moderate tempore psalmodiæ humiliantes, genua non flectent. Et quando ad communionem altaris accedunt, ter se humiliant.

CAPUT XXXV.

Ut jurare omnino non liceat.

Juramentum, vel maledictum, velut venenum diaboli fugere et vitare contendat; quod si fecerit, duabus silentii suppositionibus, et centum percussionebus poeniteat.

CAPUT XXXVI.

De Quadragesimæ observatione.

Licet omni tempore vita monachæ Quadragesimæ debet observationem habere, tamen quia paucorum est ista virtus, ideo suademus istis diebus Quadragesimæ omni puritate vitam suam custodire; omnes pariter sordes et negligentias aliorum temporum his diebus sanctis diluere. Quod tunc digne fit, si ab omnibus vitii temperamus, orationi cum fletibus, lectioni et compunctioni cordis, aut abinentiæ, operam damus. Ergo his diebus augeamus nobis aliquid solito penso servitutis nostræ orationes peculiare, ciborum et potus abinentiam, ut unaquæque super mensuram sibi indictam aliquid propria voluntate cum gaudio sancti Spiritus offerat Deo, id est, subtrahat corpori suo de cibo, de potu, de somno, de loquacitate, de scurrilitate; et cum spirituali desiderio gaudium sanctum Paschæ expectet. Hoc ipsum tamen quod unaquæque offert, abbatissæ suæ suggerat, et cura ejus faciat oratione et voluntate. Quicquid sine matris spiritualis permissione fit, præsumptioni deputabitur et vanæ gloriæ, non mercedi.

CAPUT XXXVII.

Quot sunt gradus humilitatis.

Primus humilitatis gradus est, obedientia sine mora. Hæc convenit his quæ nihil sibi a Christo charius aliquid existimantes, propter servitium sanctum quod professæ sunt, seu propter metum gehennæ, vel gloriam vitæ æternæ, mox ut aliquod imperatum a majore fuerit, ac si divinitus imperetur, moram pati nesciunt in faciendo, de quibus Dominus dicit : *Obauditu auris obedivit mihi (Psal. xvii).* Et idem dicit doctoribus : *Qui vos audit, me audit (Matth. x).* Ergo tales relinquentes statim quæ sua sunt, et voluntatem propriam deserentes, mox ex occupatis manibus, et quod agebant imperfectum relinquentes, vicino obedientes pede, jubentis vocem factis sequuntur, vel uno momento prædictæ senioris jussione etiam contraria sustinere debere. Dicit ex persona sufferentium : *Propter te mortificamur tota die, estimatæ sumus ut oves occisionis (Psal. xliii):*

et securæ de spe retributionis divinæ, subsequuntur gaudentes et dicentes : *Sed hæc omnia superamus propter eum qui dilexit nos (Rom. viii),* et eadem alio loco Scriptura dicit : *Probasti nos, Deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum; et induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro (Psal. lxxv).* Et ut ostendat sub priore debere nos esse, subsequitur dicens : *Imposuisti homines super capita nostra.* Ideo angustam viam arripiunt, unde Dominus dicit : *Angusta via est, quæ ducit ad vitam (Matth. vii).* Ut non suo arbitrio viventes, vel desiderii suis et voluptatibus obedientes, sed ambulantes alieno judicio et imperio, in cœnobio degentes, seniorem sibi præesse desiderant. Sine dubio hæc tales illam Domini imitantur sententiam, quæ dicit : *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui misit me (Joan. v).* Sed hæc ipsa obedientia tunc acceptabilis erit Deo, et dulcis hominibus, si quod jubetur non trepide, non tarde, aut cum murmuratione, vel cum responsione nolentis efficiatur, quia obedientia quæ majoribus præbatur, Deo exhibetur; ipse enim dixit : *Qui vos audit, me audit (Matth. x).* Nam si talis non fuerit obedientia, non erit acceptabilis Deo, qui ait : *Et qui non accipit crucem suam, et sequitur me, non est me dignus (Luc. xiv).* Et ideo dicit de digno discipulo : *Ut ubi ego sum, ibi et minister meus mecum erit (Joan. xii).*

CAPUT XXXVIII.

Secundus humilitatis gradus est, propriam quæque non amare voluntatem, et desideria sua non debet implere; sed vocem illam Domini factis imitetur, dicentis : *Non veni facere voluntatem meam, sed ejus qui me misit (Joan. vi);* item dicit Scriptura : *Voluntas habet pœnam, et necessitas parit coronam.*

CAPUT XXXIX.

Tertius humilitatis gradus est, ut quæque pro Dei amore omni obedientia se subdat majori; imitans Dominum, de quo dicit Apostolus : *Factus obediens usque ad mortem (Philipp. ii).*

CAPUT XL.

Quartus humilitatis gradus est, si in ipsa obedientia duris et contrariis rebus, vel etiam quibuslibet irrogatis injuriis, tacita conscientia poenitentiam amplectatur, ut sustinens non lassescat, vel discedat, dicente sancta Scriptura : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x);* et item : *Confortetur cor tuum, et sustine Dominum (Psal. xxvi).*

CAPUT XLI.

Quintus humilitatis gradus est, si omnes cogitationes malas cordi suo advenientes, vel mala a se absconse commissa per humilem confessionem seniori suæ non celaverit; hortans nos de hac re Scriptura dicit : *Revela Domino vitam tuam, et spera in eum (Psal. xxxvi).* Et iterum dicit : *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cv).* Et item Propheta : *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitias meas non abscondi. Dixi, Pronuntiabo adversus me injustitias meas*

Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psal. A xxxi).

CAPUT XLII.

Sextus humilitatis gradus est, si omni utilitate vel extremitate contenta sit monacha, et ad omnia quæ sibi injunguntur, velut operariam malam se judicet et indignam, dicens sibi cum Propheta: *Ad nihilum redacta sum, et necivi; ut jumentum facta sum apud te, et ego semper tecum (Psal. xcii).*

CAPUT XLIII.

Septimus humilitatis gradus est, si omnibus se inferiorem et viliozem, non solum sua lingua pronuntiet, sed et intimo cordis credat affectu humilians se, et dicat cum Propheta: *Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis (Psal. xxi). Exaltata sum, et humiliata, et confusa (Psal. lxxxvii); et item: Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam mandata tua (Psal. cxviii).*

CAPUT XLIV.

Octavus humilitatis gradus est, si nihil agat monacha, nisi quod communis monasterii regula vel majorum cohortantur exempla.

CAPUT XLV.

Nonus humilitatis gradus est, ut linguam ad loquendum prohibeat monacha, et taciturnitatem habens usque ad interrogationem non loquatur, dicente Scriptura quia *in multiloquio non effugietur peccatum (Prov. x); et quia vir linguosus non dirigetur super terram (Psal. cxxxix).*

CAPUT XLVI.

Decimus humilitatis gradus est, si non sit facilis ac prompta in risu, quia scriptum est: *Stultus in risu exultat vocem suam (Eccli. xxi).*

CAPUT XLVII.

Undecimus humilitatis gradus est, si cum loquitur monacha, leniter et sine risu, humiliter et cum gravitate, vel pauca verba et rationabilia loquatur, et non sit clamosa in voce, sicut scriptum est: *Sapiens verbis innotescit paucis.*

CAPUT XLVIII.

Duodecimus humilitatis gradus est, si non solum corde, sed etiam corpore monacha humilitatem videntibus se semper indicet, id est, in opere, in oratorio, in monasterio, in horto, in via, vel ubicunque sedens, ambulans, vel stans inclinato sit semper capite, defixis in terra aspectibus, ream se omni hora de peccatis suis existimans, jam se tremendo judicio Dei representari existimet, dicens sibi in corde semper illud, quod Publicanus ille evangelicus fixis in terram oculis dixit: *Domine, non sum dignus ego peccator levare oculos meos ad caelum (Luc. xviii). Et item cum Propheta: Incurvatus et humiliatus sum usquequaque (Psal. cxviii). Ergo his omnibus humilitatis gradibus ascensis monacha ad charitatem Dei perveniat illam, quæ perfecta foras mittat timorem (I Joan. iv); per quam universa quæ prius non sine formidine observabat absque ullo labore velut naturaliter ex consuetudine incipiet custodire; non jam timore gebennæ, sed amore Christi, et consuetudine ipsa bona, et dilectione virtutum, quam*

Domini jam in operarium suum mundam a vitiis et peccatis Spiritu sancto dignatus est demonstrare.

CAPUT XLIX.

De taciturnitate.

Silentii regula diligenter custodienda decernitur, quia scriptum est: *Cultus autem justitiæ silentium et pax (Isai. xxxii); et ideo ne reatus de verbositate conquiratur, exceptis utilitatibus ac necessariis, opus est ut taceatur. Quia, juxta Scripturam, In multiloquio non deerit peccatum (Prov. x); et alibi ait: Posui ori meo custodiam; obmutui et humiliatus sum, et silui a bonis (Psal. xxxviii). Hic ostendit Propheta, si a bonis eloquiis interdum propter taciturnitatem debet tacere, quanto magis a malis verbis propter poenam debet cessare? Tacendum igitur est, et cum cautela et ratione loquendum, ne aut detractiones, aut tumidæ contradictiones in loquacitatem vitiosam ac superfluum prorumpant. Ergo quamvis de bonis et sanctis ædificationum eloquiis, perfectis Christi sororibus propter taciturnitatis gravitatem rara loquendi concedatur licentia. Quia, ut superior diximus, in multiloquio non effugies peccatum (Prov. x); et alibi: Mors et vita in manibus linguæ (Psal. xiv). Et si altiori voce præsumperit, duabus silentii suppositionibus, aut quinquaginta percussoribus poeniteat; et si iterare præsumperit, centum. Scurrilitates vero, vel verba otiosa et risum moventia, æterna clausura in omnibus locis damnamus, et ad tale eloquium famulæ Christi aperire os non permittimus.*

CAPUT L.

De custodia oculorum.

Nulla in vobis concupiscentia oculorum cujuscumque viri diabolo instigante consurgat. Ne dicatis vos animos habere pudicos, si oculos impudicos habetis, quia impudicus oculos impudici cordis est nuntius. Nec putare debet, qui in virum non simpliciter convertit aspectum, ab aliis se non videri cum hæc facit. Videtur omnino a quibus videri se non arbitratur. Sed etsi lateat, aut a nemo hominum videatur, quid faciet de illo superinspectore, cui latere omnino non potest? Timeat ergo displicere Deo, cogitet ne male placeat viro. Quando ergo simul statis, si aut provisor monasterii, aut aliquis cum eo virorum supervenerit, invicem vestram pudicitiam custodite. Deus enim, qui habitat in vobis, etiam isto vos modo custodit. Non sit notabilis habitus vester, nec affectetis vestibus placere, sed moribus, quod vestrum decet propositum.

CAPUT LI.

Ut peccatum alterius non celetur.

Si quam vero liberius quam decet agere videritis, matri in notitiam ponite. Nec vos judicetis esse malevolas, quando hoc sancto animo indicatis; magis enim innocentes non estis, et peccati ipsius participes vos facitis, si sororem vestram, quam castigando corrigere potuistis, tacendo perire permittatis. Si enim vulnus haberet in corpore, aut esset a serpente percussa, et vellet hoc occultare, dum timet secari, nonne hoc crudeliter taceretur, et misericorditer proderetur? Quanto magis ergo consilia diaboli et

insidias illius manifestare debuistis, ne in deterius vulnus peccati augeatur in corde, et concupiscentiæ malum diutius nutriatur in pectore? Et hoc facite cum dilectione sororum et odio vitiorum.

CAPUT LII.

Ut inter se litigare, vel convicia dicere non debeant.

Et quamvis non solum cogitari, sed omnino nec credi debeat, quod sanctæ virgines duris sermonibus per convicia mordeant se, tamen si forte, ut se habet humana fragilitas, in tantum nefas aliquæ de sororibus ausæ fuerint, diabolo instigante, prorumpere, ut aut furtum faciant, aut in se invicem manus mittant, justum est ut legitimam disciplinam accipiant, a quibus regulæ instituta violantur. Necesse est enim, ut in eis impleatur illud, quod de indisciplinatis filiis per Salomonem prædixit Spiritus sanctus: *Qui diligit filium suum, assiduat illi flagellum (Ecclesi. xxx).* Et iterum: *Tu virga eum cædis, animam illius de inferno liberabis (Prov. xxiii).* Disciplinam tamen ipsam in præsentia congregationis accipiant, pro illo Apostoli: *Peccantes coram omnibus corripere (I Tim. v).* Lites nullas habeatis, secundum illud Apostoli: *Servum Domini non oportet litigare (II Tim. ii).* Si servum Domini litigare non convenit, quanto magis ancillam Dei non expedit? cujus quo verecundior est sexus, tanto animus debet esse modestior. Aut si fuerint, quam celerius finiantur, ne ira crescat in odium, et festuca convertatur in trabem, et efficiatur anima homicida. Sic enim legitis: *Qui odit fratrem suum, homicida est (I Joan. iii).* Et: *levantes sanctas manus sine ira et disceptatione (I Tim. ii).* Quæcunque convicio, vel maledicto, vel etiam crimine objecto læserit sororem suam, meminerit culpam satisfactione purgare. Quod vitium si iterare præsumperit, districtione severissima feriat, usquequo per satisfactionem recipi mereatur. Juniores præcipue senioribus deferant. Si autem, ut fieri solet, stimulante diabolo, invicem se læserint, invicem sibi veniam petere, et debita relaxare debent, propter orationes, quas utique quantum crebriores, tantum puriores habere debent. Quod si illa cui veniam petierit indulgere sorori suæ noluerit, a communione separetur, et timeat illud: *Quod si non dimiserit, non dimittetur ei (Matth. vi).* Quæ autem nunquam vult petere veniam, aut ex animo non petit; aut cui petitur, si non admittat, sine causa in monasterio esse videtur. Attamen usquequo satisfaciat penitendo, et sorori suæ relaxet, nunquam in congregatione societetur. Proinde vobis a verbis durioribus parcite: quæ si emissa fuerint, non pigeat ex ipso ore proferre medicamentum, unde facta sunt vulnera. Quando autem vos, quæ præpositæ estis, necessitas disciplinæ pro malis moribus coercendis dicere verba dura compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse fortasse sentitis, non a vobis exigitur ut veniam postulatis, ne apud eas quas oportet esse subjectas, dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda venia est ab

omnium Deo, qui novit etiam, quam plus justo corripitis, quanta benevolentia diligatis.

CAPUT LIII.

Ut nulla a parentibus suis sine jussione aliquid accipiat.

Nullatenus liceat sorori a parentibus suis, neque a quoquam hominum, nec sibi invicem litteras, eulogias, vel quælibet munuscula, accipere aut dare sine præcepto abbatis. Quod si etiam a parentibus suis ei quidquam directum fuerit, non præsumat suscipere illud nisi prius indicatum fuerit matri; quod si jusserit suscipi, in ipsius sit potestate, aut ei, si necesse est, aut cui illud jubeat dare. Quæcunque autem, quod Deus non patiat, in tantum progressa fuerit malum, ut occulte litteras ab aliquo, aut quælibet mandata aut munuscula accipiat, si hoc ultro confessæ fuerit, indulgentiam mereatur, et oretur pro ea. Si autem celans proditur, vel convincitur, secundum instituta monasterii regulæ gravius emendetur. Simili etiam districtioni subiaceat, si vel ipsa cuicumque litteras, aut munuscula transmittere sacrilego ausa præsumperit. Pro affectu tamen parentum aut ejusque notitia, si aliquas transmittere voluerit litteras aut eulogias panis, matri suggerat, et si ipsa permiserit, per posticarias det, et ipsæ de nomine illius transmittant cui voluerit ipsa; sine præposita, aut posticaria, per se nulla præsumat nec dare, nec accipere a quoquam; quod si præsumperit, tribus suppositionibus pœniteat.

CAPUT LIV.

Ut nulla cujuslibet alterius filiam in baptismo excipiat.

Nulla cujuslibet filiam in baptismo neque divitis neque pauperis præsumat excipere. Neque ad enutriendum, neque ad docendum, nobilium vel pauperum filias recipiantur, nisi quæ in monasterio sub habitu religionis, sicut et reliquæ, perseverent.

CAPUT LV.

Qualiter provisores monasterii, vel reliqui viri, intra monasterium debeant introire.

Ante omnia propter custodiendam famam vestram nullus virorum in secretam partem monasterii, aut in oratorium introeat, excepto episcopo, provisoro, et presbytero, et diacono, et uno vel duobus lectoribus, quos et ætas et vita commendat, qui aliquoties missas facere debeant. Cum vero aut lecta retractanda sunt, aut ostia, aut fenestræ sunt componendæ, aut aliquid hujusmodi reparandum, artifices tantum et servi ad operandum, si aliqua necessitas extiterit, cum provisoro introeant; sed nec ipsi sine scientia aut permisso matris. Ipse vero provisor in interiorem partem monasterii, nisi pro his utilitatibus quas superius diximus, nunquam introeat; et aut nunquam, aut difficile, sine abbatis, aut alio honestissimo teste, ut sanctæ secretum suum, sicut decet et expedit, habeant.

CAPUT LVI.

Ut neque matronæ sæculares ingredi permittantur, vel puellæ.

Matronæ etiam, seu puellæ sæculares, sive vir nobiles atque ignobiles, in sæculari habitu constituti

qui vel ob visitationes parentum, vel orandi seu invisendi gratia, ad monasterium veniunt, intus aliter introire non permittantur, nisi hi qui religiosi et Deum timentes esse videntur, et quos mater monasterii ob vitæ meritum dignos judicaverit. Cumque partes quas ipsa voluerit circumferant, protinus aut in saluatorium, aut ad portam redeant; ubi deinceps, si abbatissæ visum fuerit, illa, si voluerit, præsepte vel reliquis, eulogias accipiant, aut reliquum quod offerre decreverint. Hæc vero quæ ministrant et omnes non alibi nisi in refectorio, ubi decretum est, aliquid accipere præsumant.

CAPUT LVII.

Qualiter abbatissa in saluatorium ad salutandum exeat, vel qualiter ancillæ Domini suos parentes debeant salutare.

Observandum est etiam ne abbatissa ad salutandum in saluatorium sine digno honore suo, hoc est, sine duabus aut tribus sororibus senioribus procedat. Similiter et reliquæ sorores ad salutandum parentes vel quoslibet religiosos, sine duabus aut tribus testibus, quas abbatissa jusserit, non procedant. Nec sola cum solo loqui vel momento temporis permittatur, nec vestimenta eorum ad lavandum, vel tingendum, aut custodiendum, vel ad consuendum, accipiant. Si quæ tamen de alia civitate ad requirendam filiam suam, aut ad monasterium visitandum, venerit, si religiosa est, et abbatissæ visum fuerit, debet ad convivium vocari, reliquæ vero penitus nunquam. Quia sanctæ virgines et devotæ magis Christo vacantes pro universo populo orare debent, quam corporalia convivia præparare. Si quis vero germanam aut filiam suam, vel quamlibet parentem aut sibi cognatam videre voluerit, præsepte præposita, vel quamlibet seniore, ei colloquium non negetur. Episcopi, abbates, vel reliqui religiosi, quos magna vita commendat, si petierint, debent causa orationis introire. Observandum est etiam ut janua monasterii opportunis horis salutantibus pateat.

CAPUT LVIII.

Ut convivium nulli præparetur.

Convivium etiam his personis, hoc est, episcopis, abbatibus, monachis, clericis, sæcularibus viris, mulieribus in habitu sæcularium, nec abbatissæ parentibus, nec alicujus sanctimonialis, nunquam nec in monasterio, nec extra monasterium, præparetis. Nec episcopo hujus civitatis, nec provisorio quidem ipsius monasterii convivium faciatis, neque abbatissa, aut quamlibet ulla ex sororibus convivium episcopi aut parentis, vel cujuslibet personæ, nullo unquam tempore interius, sive exterius, monasterii adire præsumat. Sed si aliquis tam de parentibus propinquis, vel quicunque eis voluerit impendere aliquid, quantum decreverit per portarias in monasterium transmittat, et ipsæ per se secundum sanctam consuetudinem sibi, ut expedit, præparent.

CAPUT LIX.

Ne abbatissa extra congregationem reficiat.
Abbatissa, nisi inæqualitate aliqua aut infirmitate,

vel occupatione compellente, extra congregationem suam penitus non reficiat.

CAPUT LX.

Quales ad posticium eligi debeant.

Ad portam monasterii ponatur soror senex et sapiens, quæ sciat accipere responsum aut reddere, cujus maturitas eam non sinat vagari. Quæ portaria cellam debet habere juxta portam, aut duas aut tres juniores in suo solatio, ut venientes semper præsentem inveniant, a qua responsum accipiant. Pro qua re omnes quæ posticium observaverint contestor coram Deo et angelis ejus, ut nihil de monasterio permittant dari, vel a foris in monasterium intus acquiescant excipi, extra conscientiam vel consilium abbatissæ. Tamen, ut assolet, abbatissa cum a saluatoribus occupata fuerit, posticariæ præpositæ ostendant quodcumque exhibitum fuerit. Quam rem si implere neglexerint, et illæ posticariæ, et illæ quæ excipiunt, propter transgressionem sanctæ regulæ distractionem monasterii gravissimam sustinebunt.

CAPUT LXI.

De cellaria monasterii qualiter esse debeat

Cellaria monasterii eligatur de congregatione sapiens, maturis moribus, sobria, non multum edax, non elata, non injuriosa, non tarda, non prodiga, sed timens Deum: quæ omni congregationi sit ut mater; curam gerat de omnibus, sine jussione abbatissæ nihil faciat; quæ jubentur custodiat, sorores non contristet. Si qua soror forte aliqua irrationalia postulat, non spernendo eam contristet, sed rationabiliter cum humilitate male petenti denegat. Animam suam custodiat, memor semper illius Apostolici: *(Quia qui bene ministrat, gradum sibi bonum acquirit (I Tim. III))*. Infirmarum, infantium cum omni sollicitudine curam gerat, sciens sine dubio quia pro his omnibus in die iudicii rationem redditura est. Omnia vasa monasterii, cunctamque substantiam, ac si altaris vasa sacra conspiciat. Nihil ducat negligendum: neque avaritiæ studeat, neque prodiga sit, vel extirpatrix substantiæ monasterii; sed omnia mensurate faciat, et secundum jussionem abbatissæ. Humilitatem ante omnia habeat; et cui substantia non est quod tribuatur, sermo responsionis porrigatur bonus, uti scriptum est: *Sermo bonus super datum optimum*. Omnia quæ ei injunxerit abbatissa, ipsa habeat sub cura sua; a quibus eam prohibuerit, non præsumat. Sororibus constitutam annonam sine aliquo typho aut mora offerat, ut non scandalizentur, memor divini eloquii quid mereatur qui scandalizaverit unum de pusillis *(Matth. VII)*. Si congregatio major fuerit, solatia ei dentur, a quibus adjuta et ipsa æquo animo impleat officium sibi commissum. Horis competentibus et dentur quæ danda sunt, et petantur quæ petenda sunt, ut nemo conturbetur neque contristetur in domo Dei.

CAPUT LXII.

De ferramentis, aut aliis rebus monasterii, vel vestibus.

Substantiæ monasterii in ferramentis vel vestibus, seu quibuslibet rebus, provideat abbatissa sorores de quarum vitæ moribus secunda sit, et eis singula, ut utile judicaverit, consignet custodienda atque recolligenda. Ex quibus abbatissa brevem teneat; et dum sibi in ipsa assignata sorores vicibus succedunt, sciat quid dat, aut quid recipit. Quæ cellario, sive canavæ, sive vestibus, vel codicibus, aut posticio, vel lanpendio præponunt, super Evangelio claves accipiant et sine murmuratione serviant reliquis. Si quæ vero vestimenta, calceamenta, utensilia, negligenter expendenda vel custodienda putaverit, tanquam interversor rerum monasterii severius corrigatur. Indumenta vero cum ipsa nova accipiunt, si vetera necessaria non habuerint, abbatissæ refundant, pauperibus aut incipientibus junioribus dispensanda.

CAPUT LXIII.

Ut ornamenta, vel varia opera in monasterio non fiant.

Moneo specialius, ut vestimenta lucida, vel cum purpura, vel bebrina nunquam in usu habeatis, nisi tantum laia et lactina. Plumaria ornamenta et omne polyritum nunquam in monasterio fiant; nec ulla tinctura, nisi nigra tantum, si necessitas fuerit, propter illud Apostoli: *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit (II Tim. 2).* Lectualia vero ipsa simplicia sint. Nam satis indecorum est, si in lecto religiosæ stragula sæcularia, aut tapetia picta resplendeant. Argentum in usu vestro non habeatis, absque ministerio oratorii.

CAPUT LXIV.

Ut capita quæ mensura ligentur.

Capita nunquam altiora ligentur, nisi quomodo in hoc loco mensuram de incausto fecimus.

CAPUT LXV.

Quomodo dormire debent.

Singulæ per singula lecta dormiant, lectisternia pro modo conversationis secundum dispensationem matris accipiant. Si potest fieri, omnes in uno loco dormiant; si autem multitudo non sinit, densæ aut vicinæ cum senioribus, quæ super eas sollicitæ sint, possent. Luminaria jugiter in eadem cella ardeant atque mane. Vestitæ dormiant et cinctæ cingellis, ut præparatæ sint ad opus divinum semper, et facto signo absque mora surgentes festinent invicem se prævenire ad opus Dei, cum omni tamen gravitate et modestia. Adolescentes sorores juxta se non habeant lectos, sed permixtæ cum senioribus. Surgentes vero ad opus Dei invicem se moderate cohortentur, propter somnolentiarum excusationes.

CAPUT LXVI.

De ordine congregationis.

Ordines suos in monasterio ita conservent, ut conversationis tempus, ut vitæ meritum discernit; atque senior non conturbet gregem sibi commissum, neque libera utens potestate injuste disponat aliquid, sed cogitet semper quia de omnibus judiciis et operibus suis redditura est Deo rationem. Ergo secundum or-

A dines, quos constituerit, vel habuerit, ipsæ sorores sic accedant ad pacem, ad unionem, ad psalmum componendum, in choro standum; et in omnibus omnino locis ætas non discernatur in ordine, nec præjudicet, quia Sannet et Daniel pueri presbyteros judicaverunt. Ergo extra has, quas, ut diximus, altiori consilio mater prætulerit, vel degradaverit certis ex causis, reliquæ omnes ut convertuntur ita sint ut, verbi gratia, quæ secunda hora diei venerit in monasterium, juniorem se noverit esse illa quæ prima hora venerit diei, cujusque ætatis aut dignitatis sit. Juvenculæ per omnia ab omnibus disciplina teneantur. Juniores igitur priores suas diligant. In ipsa appellatione nominatim nulli liceat aliam puro nomine appellare, sed priores juniores suas sorores B continent, juniores priores suas nonnas vocent, quod intelligitur materna reverentia. Ubiunque autem sibi obviant sorores, junior a priore benedictionem petat, transeunte majore minor surgat, et det ei locum sedendi, nec præsumat junior concedere, nisi ei præcipiat senior, ut fiat quod scriptum est: *Honore invicem prævenientes (Rom. 12).*

CAPUT LXVII.

De septimanariis coquinæ.

Sorores sibi invicem serviant. In omni ministerio corporali, tam in coquina, vel quidquid quotidianas exegerit usus, vicibus sibi, excepta matre, seu præposita, succedere debent. Nulla excusetur a coquinæ officio, nisi aut ægitudine, aut in causa gravis utilitatis aliqua occupata fuerit, quia exinde major merces conquiritur. Imbecillibus autem procurentur solatia, ut non cum tristitia hoc faciant, sed habeant omnes solatia, secundum modum congregationis, aut positionem loci. Egresura de coquina vasa ministerii munda et sana cellariæ consignet, quæ cellaria iterum intranti consignet, ut sciat quod dat, aut quod recipit. Septimanariæ autem ante unam horam refectionis accipiant singulos hiberes et panem, ut hora refectionis sine murmuratione et gravi labore serviant sororibus suis. In diebus autem solemnibus usque ad missas sustineant.

CAPUT LXVIII.

Si sorori impossibilia injungantur.

Si sorori aliqua forte gravia aut impossibilia injungantur, suscipiat quidem jubentis imperium cum omni mansuetudine et obedientia. Et si omnino virium suarum mensuram viderit pondus oneris excedere, impossibilitatis causas ei quæ sibi præest patienter et opportune suggerat, non superbiendo, aut resistendo, vel contradicendo. Quod si post suggestionem suam in sua sententia prioris imperium perduraverit, sciat junior ista sibi expedire, et ex charitate confidens de adjutorio Dei obediat.

CAPUT LXIX.

Qualis debet esse modus excommunicationis.

Secundum modum culpæ, et excommunicationis vel disciplinæ debet extendi mensura. Qui culpæ modus in abbatissæ pendeat iudicio. Si qua tamen soror in levioribus culpis inveniat, a mensæ participatione privetur. Privatæ autem a mensæ consortio

lata erit ratio, ut in oratorio psalmum aut aplyphonam non imponat, neque lectionem recitet, usque ad satisfactionem: refectionem autem sibi post sororum refectionem sola accipiat, ut si, verbi gratia, sorores reficiunt sexta hora, illa nona; si vero sorores nona, illa vespera, usque dum satisfactione congrua veniam consequatur.

CAPUT LXX.

De gravioribus culpis.

Si qua autem soror gravioris culpæ noxa tenetur, suspendatur a mensa simul et ab oratorio; et nella ei soror in ullo conjugatur consortio, neque in colloquio; sola sit ad opus sibi injunctum persistens in poenitentiae luctu, sciens illam terribilem Apostoli sententiam dicentis: *Traditum hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in diem Domini (I Cor. v)*. Cibi autem perceptionem sola percipiat, mensura vel hora qua prædixerit abbatisa ei competere; neque a quaquam benedicatur transiente, nec cibus qui ei datur

CAPUT LXXI.

De his quæ junguntur sine jussione excommunicatæ.

Si qua soror præsumperit sine jussione abbatisæ sorori excommunicatæ quolibet modo se jungere, aut loqui cum ea, vel mandatum ei dirigere, similem sortiatur excommunicationis vindictam.

CAPUT LXXII.

Qualis debet esse sollicitudo circa excommunicatas.

Omnem sollicitudinem et curam gerat mater circa delinquentes sorores, quia non est opus sanis medicus, sed male habentibus (*Matth. ix*); et ideo uti debet omni modo ut sapiens medicus, immittere quasi occultas consolatrices, id est, seniores et sapientiores sorores, quæ quasi secreta consolentur sororem fluctuantem, et provocent illam ad humilitatem et satisfactionem, et consolentur eam, ne abundantiore tristitia absorbeat, sed, sicut ait Apostolus, *consummatur in ea charitas (II Cor. ii)*, et oretur pro ea ab omnibus.

CAPUT LXXIII.

De his quæ sæpius correctæ non emendaverint.

Si qua soror pro qualibet culpa frequenter correpta, si etiam excommunicata non emendaverit, acrior ei accedat correctio, id est, ut verberum in eam vindicta procedat. Quæ si nec ita correxerit, aut forte, quod absit, in superbiam elata etiam defendere voluerit opera sua, tunc mater faciens ut sapiens medicus, si exhibuit fomenta, si unguenta adhortationum, si medicamenta Scripturarum divinarum, si ad ultimum ultionem excommunicationis, vel plagas virgarum, etiamsi viderit nihil suam prævalere industriam, adhibeat etiam quod majus est, suam et omnium sororum orationem pro ea, ut Dominus, qui omnia potens est, operetur salutem circa infirmam sororem. Quæ si nec isto modo sanata fuerit, tunc jam utatur ferro abscissionis, ut ait Apostolus: *Auferite malum ex vobis ipsis (I Cor. v)*. Et iterum: *Infidelis si discedit, discedas (Ibid., vii)*, ut ne una ovis morbida totum gregem contamine. Aut laudiu

A in cella retrudatur, quousque bona voluntas illius cognoscatur.

CAPUT LXXIV.

Ut non præsumat altera aliam defendere.

Caveatur omnino, ne qualibet occasione præsumat altera aliam defendere sororem in monasterio, aut quasi tueri, etiam si qualibet consanguinitatis propinquitate jungatur; nec quolibet modo id a sororibus præsumatur, quia exinde gravissima occasio scandalorum oriri potest. Quod si qua hæc transgressa fuerit, tribus suppositionibus poeniteat.

CAPUT LXXV.

De ordine quo psallere debeant.

De synaxi, id est, de cursu psalmodiarum et orationum modo canonico juxta normam regulæ nostræ, quædam in breve sunt distinguenda. Ab octavo Kalendis Octobris crescit cursus usque ad summum ejus viginti quinque choris: quas tota hieme, quæ a Kalendis Novembris incipit, et finit in Kalendis Februarii, cantandas in nocturnis vigiliis per noctem Sabbati et Dominicæ Patres nostri sanxerunt. Duodecim vero choræ in hieme omni nocte cantandæ sunt, usque ad octavo Kalendas Aprilis, et post hiemem quindecim choræ in sacris martyrum vigiliis. Et sicut crescit, ita etiam decrescit quinque choris: quæ in primo Sabbato quinque choræ augendæ sunt, ut sint viginti, per alium autem Sabbatum una chora augenda est usque ad Kalendas Novembris, usque totus cursus compleatur, id est, viginti quoque choræ psalmodiarum, qui per tres menses hiemis, numerus completus est in duabus supradictis noctibus, et post hos decrescit per Sabbatum. Primo Sabbato quinque choræ, et singula per alterna Sabbata, quia longius spatium est ad finem hiemis, usque ad æquinoctium veris, in cursu decrecendo, quam crescendo, ideo per alterna Sabbata singulæ decidunt choræ, usque octavo Kalendas Aprilis. Duodecim namque choræ tempore æstatis in sanctarum noctium cursu, id est, Sabbati et Dominicæ, cantandæ sunt. Octo vero semper reliquis noctibus de æquinoctio veris in æquinoctium cantandæ sunt, id est, per sex menses. De æquinoctio veris in æquinoctium autumnum, viginti quatuor psalmi canendi sunt. In omni loco et opere silentii regula magnopere custodire censeatur, ut omni, quantum valuerit humana fragilitas, quæ ad vitia præcipitare solet cursu oris, mundemur vitio, ædificationemque potius proximorum, sive proximarum, pro quibus salvator noster Jesus Christus sanctum effudit sanguinem, quam dilacerationem absentium in pectore conceptam, et quam otiosa passim verba ore promamus, de quibus justo sumus retributi rationem reddituri.

CAPUT LXXVI

Quibus horis reficiant sorores.

A sancto Pascha usque ad Pentecosten ad sextam reficiant sorores, et ad seram cœnent. A Pentecosta autem tota æstate, si labores manuum graves non fuerint, aut nimius fervor æstatis non perturbat, quarta et sexta feria jejument, usque ad horam nonam; re-

liquis diebus ad sextam prandeant, qua mensura prandii in abbatisse sit providentia et arbitrio, et sic omnia temperet atque disponat, qualiter animæ salventur, et quod faciunt sorores, absque ulla murmuratione faciant. A Kalendis autem Februarii usque ad Kalend. Novemb. secunda, quarta, sexta jejunandum est. A Kalendis autem Novembris usque ad Nativitatem Domini, exceptis festivitibus, omnibus diebus jejunare oportet. A sancta vero Epiphania usque ad caput Quadragesimæ, quarta et sexta feria jejunandum est. A Quadragesima vero usque in sanctum Pascha ad vesperum reficiant. Ipsa autem vespers agatur, ut lumine lucernæ non indigeant reficientes, sed luce adhuc diei omnia consumerentur.

CAPUT LXXVII.

De electione abbatisse.

Quoties sancta abbatisa ad Deum migraverit, nulla ex vobis carnali affectu, aut pro natalibus, aut pro facultatibus, aut pro parentela aliquam minus efficaciam fieri velit; sed omnes, inspirante Deo, unanimiter sacram ac spiritualem eligite, quæ et regulam monasterii possit efficaciter custodire, et supervenientibus responsum cum ædificatione et compunctione, et

cum sancto affectu sapienter valeat reddere. Ut omnes homines, qui vos cum grandi fiducia pro sua ædificatione expetunt, Deum uberius benedicant, et de vestra electione, et de illius quam elegistis conversatione spiritualiter gratulentur. Illud etiam, quod non credo, nec Deus pro sua misericordia fieri patiatur, si quocumque tempore quælibet abbatisa de hujus regulæ institutione aliquid immutare aut relaxare tentaverit, vel pro parentela, vel pro qualibet conditione subjectionem vel familiaritatem pontificis hujus civitatis habere voluerit, Deo vobis inspirante ex nostro permisso in hac parte cum reverentia et gravitate resistere, et hoc fieri nulla ratione permitte. Te vero sanctam ac venerabilem monasterii matrem, et te præpositam sacræ congregationis coram Deo et angelis ejus admonemus et contestamur, ut nullius unquam vel minæ, vel oblocutiones, et blandimenta molliant animam vestram, et aliquid de sanctæ ac spiritualis regulæ institutione minuatis. Credo tamen de Dei misericordia, quod non pro aliqua negligentia reatum incurrere, sed pro sancta et Deo placita obedientia ad æternam beatitudinem possitis feliciter pervenire. Amen.

ANNO DOMINI DCLI.

SANCTUS LANDERICUS,

PARISIENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. VII.)

Landericus Parisiensis episcopus consensit et nomen apposuit suum cum aliis episcopis privilegio libertatis et immunitatis a Clodovæo II rege concessæ monasterio sancti Dionysii x Kalend. Julii anno 16 regni sui (*Hist. eccles. Paris. t. I, pag. 188*). Quin et ipsam aliud eidem cœnobio anno præcedenti contulisse eadem de re privilegium probare videntur bulla Stephani II papæ data Fulrado abbati sancti Dionysii iv Kal. Martii 757, et charta Hilduini abbatis nono sæculo de partitione bonorum hujusce monasterii, licet vulgatum pro falso, sin minus interpolato a plerisque reputetur (*Sæc. III Bened., part. II, pag. 336; Hist. eccles. Paris., tom. I, pag. 180*). Et certe in concilio Pistensi habito anno 862, Ludovicus sancti Dionysii abbas privilegium a Landerico Parisiensi episcopo suo monasterio jam pridem concessum obtulit confirmandum, cui subscripserunt episcopi, inter quos Æneas Parisiacæ urbis episcopus privilegium domini Landerici antecessoris sui omnino æquitate tramite servare approbans corroboravit (*Spicileg. t. VI, pag. 378*). Landerici Parisiensis episcopi meminit Chronicon sancti Maxentii apud Labbæum tomo II Bibliothec., pag. 192: « Clodovæi filii Dagoberti temporibus existit Ansoaldus Pict. Audocenus, Landericus Parisiacæ præsul, » etc. Meminerunt

et diversa Hagiologia, pervetusta recensque edita Breviaria, de quibus vide Bollandistas, tomo I Junii, pag. 292. Inde mirum a nonnullis, inter quos Valesius, neminem Audobertum inter et Chrodobertum Parisiensem episcopum recenseri, qui voluit apud auctores, qui temporibus Dagoberti, Clodovæi II et Clotarii III, scripserunt, vel in conciliis quæ habita sunt, nullum reperiri Landericum Parisiensem episcopum; illum vero, cui Marculus suas formulas nuncupat, posse esse alterum Meldensem, de quo Molanus in indiculo sanctorum Belgii. At præterquam quod illius meminerunt tabularia Parisiensis Ecclesiæ, et antiqui ejus episcoporum indices, Marculus sub Clodovæo II suas edidit formulas anno circiter 654, quo tempore Faro Meldis sedebat; nec ullus tunc Landericus in tabulariis ecclesiarum præter Parisiensem ascriptus est, ut optime in præfatione demonstrat vir clarissimus Hieronymus Bignon senatus Parisiensis ornamentum, qui Marculfi formulas primus luce donavit anno 1613, quas edidit postea Baluzius inter Capitularia, tomo II. Ferunt et a Landerico primum ad limina matris ecclesiæ exstructum dotatumque celebre illud nosocomium, quod vulgo domus Dei appellatur. Celebratur quidem maxime ob incredibilem suam erga pauperes charitatem,

quæ grassante fame anno, ut putat Mabillonius, 651, eo devenit, ut etiam domesticam suppellectilem vendiderit. Quin et dicitur sacra ecclesiæ vasa destruxisse, ut egenis alimoniam pararet. Sepultus est sanctus Landericus in ecclesia sancti Germani Autissiodorensis, ubi ejus adhuc asservantur reliquæ, quas anno 1171 a Mauricio de Soliaco in capsâ li-

gnea reseratas Petrus de Ordeomonte 17 Sept. 1408 cum nonnullis reperit schedulis vetustate attritis, Landerici Parisiensis episcopi nomine inscriptis, et in argenteam capsam rite ac solemniter reposuit super columnam pone majus altare. Sancti pontificis memoria sollemnis est in Ecclesia Parisiensi ad 14 Idus Junii.

CHARTA QUA SANCTUS LANDERICUS, EPISCOPUS PARIENSIS, IMMUNITATES CON- CEDIT MONASTERIO S. DIONYSII ^a (ANN. 652).

(Ex Brequigny Diplom., Chart., Leg., tom. II.)

Divina largiente gratia, Landericus, Parisiorum Ecclesiæ episcopus ^b.

Quoniam quidem inter ea quæ, Dei disponente providentia, cursu temporis agimus, si quid recte actum est, ad illius, qui et dando præmonuit et posse contulit, gloriam et nostram prosperitatem non est dubium adtinere, decet etiam præsertim eos qui in sacris ordinibus eminere videntur, privatæ et publicæ rei ita curam agere, ut et sua peccamina annullare, et, si quid est virtutis, hoc semper ad altiora studeant provehere, et aliorum vel benefacta commendare, vel vitia invigilent corrigere. Debet etiam esse grata omnium Dei fidelium inter se familiaritas et in expectandis dandisque beneficiis adeo opportuna propinquitas, ut nulli prorsus digna petenti, non modo non abnuat, verum etiam ut amplius quod dignum est ab altero petere postuletur. Quapropter noverit omnium catholicæ Ecclesiæ cultorum generalis universitas quod dominus gloriosissimus Clodoveus, Francorum rex, divino irradiatus lumine, religiosa petitione humilitatis nostræ extremitatem poposcit, ut et nos, et canonicorum nostrorum ^c communis fraternitas, securitatis et incommutabilitatis privilegium ederemus, pro reverentia sancti Dionysii, sciorumque ejus Rustici et Eleutherii, qui cum eo laurea martyrii sunt redimiti, ad basilicam ipsorum, ubi ipsi corpore requiescunt, et in virtutum miraculis coruscant, et ubi Dagobertus, genitor suus, quondam rex, vel genitrix sua Nanthildis regina, sepulturas habere videntur; quanquam sancta Carthaginiensis synodus, facta a domino bonæ memoriæ Bonifacio ejusque coepiscopis, non prohibeat mona-

chos sub privilegio proprio residere, vel sancti Augustini libri de ecclesiasticis gradibus doceant monachos sub quiete regulariter viventes sua singulari lege debere quiescere, et ab omni infestatione clericorum intrepidus permanere, ne sæcularis strepitus eos lædat quos districta regula servitutis Domini moderatur. Quod nos considerantes, dum et canonica institutio nos hac de re non præjudicat, vel ideo quia supradicti domni Clodovei regis petitio quasi nobis jussio est, cui difficillimum est resisti, vel pro reverentia tantorum martyrum, quorum patrocinio se ipse commisit, seu ut ipsis monachis secundum sanctum ordinem vivere liceat, et ut tam pro nobis quam pro omnibus nostræ Ecclesiæ fratribus Deum orent, ipsum privilegium plena voluntate, una cum consensu fratrum meorum, ipsis concessisse visus sum. Per quod decerno, atque ob testificationem divini nominis interdico, ut nec ego deinceps, nec ullus successorum meorum hoc audeat infringere, vel temerario ausu aliquatenus violare, videlicet, ut omnis presbyter vel clericus, ex his qui in ipso castro præfati beatissimi Dionysii martyris, vel extra, ex loco qui dicitur fons sancti Remigii, sicut via distinguit quæ præbet iter juxta pratium quod dicitur Formosum, usque ad ecclesiam sancti Quintini martyris, et illinc per regalem stratam, donec veniatur ad vivarium in capite Tricini pontis, sicut prata fratrum distinguunt, usque ad præfatum locum fontis sancti Remigii, omnes illi qui in hoc circumscripto spatio ecclesiis serviunt, sint liberi et absoluti ab omni debito et redditione circadarum ^d et synodorum. Tamen volumus, et pro reverentia sancti mar-

^a Vulgavere Dubletus, Hist. abb. S. Dion., pag. 443; Cointius, Ann. t. III, pag. 339; Sirmoudus, Concil. Gall. Sirm. t. I, pag. 495; Hard. t. III, col. 985, et alii conciliorum collectores. Exstat in historia Ecclesiæ Parisiensis, t. I, pag. 180; et inter Probationes libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, part. IV, pag. 497. Mabillonius, Annal. t. I, pag. 427, dum hujus chartæ sinceritatem expendit, et rem in medio se relinquere proficitur, in severiorem tamen partem videtur propendere. Launoius, Assert. inquisit. in immun. Sancti Germani a Pratis, part. IV, cap. x, sect. 1, 3, pluribus argumentis hoc instrumentum de falso criminatum est. Horum quædam diluerunt Cointius et historia Ecclesiæ Parisiensis scriptor. Sunt qui chartam hanc non omni ex parte falsam, sed aliqua interpolatione vitiatam contendunt. Nos quidem non negaverimus exstitisse immunitatis chartam a Landerico Ecclesiæ Parisiensi concessam, quam confirmavit Clodoveus II, diplomate, sed ea deperdita novam fabricatam fuisse circa nonum sæculum

judicamus. Vide infra, not. ^d. Certe, si cum diplomate Clodovei conferatur Landerici charta quam hic exhibemus, alia omnino videbitur quam ea quæ hoc diplomate confirmata est. Sequimur lectionem Dubletii.

^b Launoius, ubi supra, negat hac ætate exstitisse Parisiensem episcopum nomine Landericum; perperam, ut videre est in Nova Gall. Christ. t. VII, col. 24.

^c Scriptor historiae Ecclesiæ Parisiensis, ubi supra, probare nititur canonicos non ante sæculum nonum in Francia fuisse institutos. In hoc vero videtur frustra esse; legitur enim apud Gregorium Turonensem, Hist. lib. x, cap. 31, n. 6, a Balduino, Turonensi episcopo, institutam fuisse mensam canonicorum, regnante Clotario II.

^d Circadarum jura (id est census qui solvebantur episcopis vel archidiaconis ab ecclesiis pro visitatione) prorsus ignorata fuerunt sæculo VI; imò vix sæculo IX in usu esse coeperunt. Hincmarus, Opera, t. II, pag. 179, in epistola sua ad Ludovicum Bal-

tyris Dionysii concedimus ut, si necessitas eis fuerit, ex nostro vel successorum nostrorum episcopatu, sine precio crisma et oleum suscipiant. Et si quis eorum presbyterorum vel clericorum forte aut occisus (quod absit) aut vulneratus fuerit, aut ex eis omnibus alicujus injuriæ acclamatio surrexerit, quicquid ex hiis omnibus nos adtinere videtur, hoc totum abbati qui in ipso sancto loco præfuerit, cæterisque fratribus, habendum et disponendum concedimus. Quod si aliquis calliditate aut cupiditate præventus fuerit, et ea quæ sunt superius comprehensa temerario spiritu violaverit, tribus annis pœnitentiam agat a communione fratrum sequestratus, et nihilominus hoc privilegium, Christo protegente, qui et adjuvet illud conservantibus, et dissipet illud destruere cupientibus, perpetuum maneat incorruptum. Quam definitionem constitutionis nostræ, ut nostris et futuris temporibus valitura sit, manus nostræ subscriptionibus roboravimus, et coepiscopis domnis et fratribus nostris rogando supplicamus, ut ipsam insuper firmare debeant. In Christi nomine Landericus, ac si peccator, episcopus urbis Parisiacæ, hoc privilegium consensit et subscripsi. Munemundus episcopus consensit et subscripsi. Gonualdus episcopus

bum, instat ne in regno ejus, per occasionabiles circadas, et per indebitas consuetudinarias exactiones ante viginti annos impositas, ecclesiæ affligantur. Et, ne quis credat anterioribus temporibus

A consensit et subscripsi. Vulfolenus episcopus consensit et subscripsi. Armentarius episcopus consensit et subscripsi. Runicus episcopus consensit et subscripsi. Malchardus episcopus consensit et subscripsi. Eligius episcopus consensit et subscripsi. Grator episcopus consensit et subscripsi. Joannes episcopus consensit et subscripsi. Burgundofart episcopus consensit et subscripsi. Richoaldus episcopus consensit et subscripsi. Baldomerus episcopus consensit et subscripsi. Audoenus episcopus consensit et subscripsi. Taurinus episcopus consensit et subscripsi. Eustogius episcopus consensit et subscripsi. Laridandus episcopus consensit et subscripsi. Bertefredus episcopus consensit et subscripsi. Audobertus episcopus consensit et subscripsi. Clarus episcopus consensit et subscripsi. P. Lastardus episcopus cons. et subs. Litterius epis. cons. et subs. Palladius epis. cons. et subs. Ætherius epis. cons. et subs. Ingildus epis. cons. et subs. Audobertus epis. cons. et subs. Facto privilegio sub die Kalendarum Julii, in anno quinto decimo, regnante Clodoveo, gloriosissimo rege. Ego Austrolenus tutor, jubente domno Landeric, episcopo, hoc privilegium scripsi et subscripsi.

has exactiones fuisse introductas, addit tempore Pipini, Caroli et Ludovici eas in usu non fuisse. Ergo circa novum sæculum conflata hæc charta cœneri potest, ut supra diximus, col. 299, not. a.

ANNO DOMINI DCLVI.

SANCTUS SIGEBERTUS,

REX FRANCORUM.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Bolland., tom. I.)

Mediomatrici, Ptolemæo Mediomatrices, antiquus Gallie Belgicæ populus, Rhenum inter et Mosam fluvios, latam incoluerunt regionem, Mosella etiam interfluente irrigatam. Genti huic caput quondam fuit Divodurum, seu Diviodurum; quo deinde nomine oblitto, civitas Mediomatricorum in notitia antiqua provinciarum et civitatum Gallie appellata est; Anniano Marcel, l. xv, etiam solum Mediomatrici; quo scilicet modo Tungri, Treviri, Ambiani, Rheni, Parisii, Lingones, Senones, aliæque voces, omnes populum, jam urbes designant. Quod autem Mediomatricorum nomen excurreret, compendiosum ex primis syllabis factum, et Metis, quasi Medis dici coepit, quod Mettis etiam et Metæ aliis scribitur. Exstat ea etiamnum ampla, opulenta validequesitu ac opere munita, quam Salia fluvius præterlapsus, Mosellæ ad ejus monia miscetur. Sedem isthic regiam, regno Clodovei diviso, constituit Theodericus, servansque filius Theodebertus et nepos Theodebaldus, cui temporibus Clotarius I, frater Theoderici, abavus sancti Sigeberti integram obtinuit Francorum monarchiam.

In partitione regni Clotarii I volunt Baron., an. 565, not. 6, et Petav., l. vii Rationarii tempor., c. 6, Sigebertum I sedem regni Rhenis habuisse, forte vitiosa Greg. Turon. editioe decepti. Porro apud eum, tom. I Scriptor. Hist. Francor., a Chesnoo ex quinque antiquis Codic. mss. editum, ita legitur, l. iv, c. 2: « Sigeberto quoque sors dedit regnum Theoderici, sedemque habere Mettensem; » quæ totidem verbis Fredeg., in Hist. Epitomata, c. 55, descripsit, et clare explicat Aimoin, l. iii, c. 4: « Sigeberto, in-

quit, Mediomatricum, quæ et Mettis, cessit, Theoderici patri quondam subjecta dominatui. » Childebertum, huic Sigeberto patri suo substitutum, regiam sedem Argenterati habuisse opinantur Coccicus, in Dagoberto, c. 5, et Miræus, de Stem. princip. Belgii, cap. 1, aut s'ope resedissee tradit Wassemburgius, l. ii Antiq. Gallie Belgicæ, in Hermentredo duodecimo episcopo Virtunensi. Verum, quia Theodebertus, mortuo Childeberto patre, sortitus est Auster, sedem habens Mettensem, apud Fredegar., cap. 16 Chron., et quidem (uti addit Aimoin., lib. iii, cap. 84) ubi priores reges eam constituerant, arbitramur æque Childebertum atque reliquos reges Mettis habitasse. Potuit tamen Argenterati, urbe sibi subjecta, subinde substituisse.

Interempto Theodeberto, frater ejus, Theodericus II, mox post susceptum regnum, Mettis fluxu ventris extinctus, hæredem reliquit Sigebertum II, quem necdum regem Clotarius II, filius Chilperici, avus sancti Sigeberti, bello captum, occidit, ita integram denuo Francorum monarchiam adeptus; qui postea filium suum Dagobertum in regni consortium ascitum Austrasiis præfecit. Hic ab obitu parentis et fratris Chariberti, solus rexit, mox sanctum Sigebertum, qui hujus nominis tertius habetur, regem Austrasiarum creavit. Hunc Christoph. Browerus, l. vii Annal. Trevirens., tradit Aquisgranum degisse, ob diploma isthic sancto Modoaldo archiep. Trevirensi concessum, quod infra ostendemus plurimum interpolatum. Ægil. Gelen., in Fastis Coloniaens., tradit dici eum Andernaci in districtu Coloniaens.

Lothariigici territorii regiam habuisse. Idem Gelen., lib. 1 de Magnitudine Colonie Agripp., syntag. 3, contendit Coloniam Agrippinam caput et metropolim regni Austrasie fuisse sub omnibus regibus a Theoderico I ad sanctum Sigebertum : et : « Ne dubites, addit, de metropoleos in Austrasia dignitate et prerogativa ; advertito Dagoberti filium Sigebertum regni-que administrationem in sancti Cuniberti Ubiorum presulis arbitratu et manu fuisse. » Hæc ille, quæ ita præscribit Fredeg., in Chron. 53, ut Cunibertum Colonie urbis pontificem, et Adalgiselum ducem palatii ad regnum gubernandum institutos concedat ; regem tamen Sigebertum asserat sedem Metis civitate habuisse, quo Colonie sæpius sanctus Cunibertus itarit, diutiusque moratus fuerit. Exemplar etiam testamenti sui Dagoberti rex, ab utroque filio sancto Sigeberto et Clodoveo subscriptum, Metis constituendum dirigi præcepit, ad urbem, scilicet, regiam, non Coloniam, non Andernacum, non Aquigrani, aut ad alium illustrem Austrasiorum locum. De hoc testamento legendus Aimoin., lib. iv, cap. 30. Eadem sancti Sigeberti regia in urbe Metensi statuitur in Vita sancti Hadelini a Notgero conscripta, 3 Febr., et infra in propriis ejus Actis, in quibus etiam dicitur in sancti Martini monasterio ad Mosellam ab eo exstructo sepultus.

Obitus diem assignant eadem Acta Kalend. Februariæ, ad quas nomen ejus ascriptum Auctario Usuardi a Carthus. Colon., et Molano. Illi : « Methis, aiunt, Sigeberti confessoris. » Hic vero : « Metis civitate, Sigeberti regis et confessoris, qui inter alias virtutes viginti monasteria exstruxit. » Idem Molan. pluribus de eodem agit in Natalibus sanctor. Belgii, sub hoc titulo : *De sancto Sigeberto confessore, ege Austrasie* ; tum : « Metis civitate, depositio sancti Sigeberti regis, confessoris Christi, etc. » Prolata dein Vitæ epitome continenter sanctum appellat. Petrus Galesin. in suo Martyrol. : « Metis, inquit, sancti Sigeberti regis et confessoris, qui tum aliis multis admirandæ pietatis officiis, tum hoc illustris existit, quod monasteria viginti exædificavit. » Celebrant

A eundem Miræus in Fastis Belgicis, Gelenius in Fastis Colonensib., Canis. in Martyrol. Germanico, Ghinius in Natal. sanctor. canonicor., Ferrar. in Catalogo generali sanctor., et varii in Auctario ad Martyrol. Rom. Belgio et Gallico sermone. Saussaius, in Martyrol. Gallic. eum postridie, seu iv Nonas Februariæ, refert hoc elogio : « Metis sancti Sigeberti regis Austrasie et confessoris, qui Dei cultus studiosus amplifactor viginti monasteria construxit, inque ecclesias et pauperes profusas elemosynas erogavit : ob quæ merita, præcelsaque alia pietatis opera, pro terreno re:mo cœleste consecutus est. Cujus corpus in ecclesia sancti Martini ab ipso fundata conditum, miraculis mox a tumultatione refluxit, postque annos inde quingentos repertum est, non sine omnium spectantium admiratione, incorruptum. » Hæc Saussaius.

De exstructis ab eo monasteriis infra agemus. Post dictum Metenses sancti Martini eminent apud Ardennes Stabulense et Malmundariense, in quorum templis altaria visuntur sancto Sigeberto dicata, quem regio more coronatum, et paludamento liliis intexto decorum, duas manibus gestantem ecclesias, repræsentant imagines cum coloribus tum scalpro delineatæ : colitur autem ibidem hisce Kal. Febr., sub præcipuo ritu et campanarum maximarum pulsu. Festum translationis corporis, sub an. Chr. 1063 factæ, recolitur pridie Kal. Julii apud Molan., in Natal. sanctor. Belgii, Carthus. Colon., in Auctario Usuardi, et Canis., in Martyr. Germanico : « Methis translatio sancti Sigeberti confessoris, de quo 1 Febr. actum. » Cultum antiquum confirmant tum miraculorum ad ejus sepulcrum olim perpetratorum historia, tum, ut in ea refertur, nomen ejus sacris litanis insertum. Baron., ad an. 658, n. 3, ad imitandum proponit « Sigebertum, laudatissimum principem, æqui amantissimum, et religionis observantissimum ; » qui « pace bene usus, cum ab externis et civilibus bellis quiesceret, sese totum monasteriis C origendis aliisque pietatis operibus mancipavit. »

S. SIGEBERTI REGIS

VITA,

AUCTORE SIGEBERTO MONACHO GEMBLACENSI.

(Ex Bolland., tom. I.)

CAPUT PRIMUM.

Sancti Sigeberti majores, Nativitas.

1. Anno dominicæ Incarnationis quingentesimo octogesimo (a) sexto (b) Lotharius Secundus, Chilperici regis et Fredegundis filius, in Francia admodum (c) puer regnare cepit. Qui postquam ad intelligibilem ætatem venit, honestati morum studere cepit. Unde a Deo exaltatus, eo usque processit, ut monarchiam regni Francorum mereretur accipere solus. Hic anno regni sui tricesimo nono Dagobertum filium suum in consortium regni ascivit ; et ne regie potestatis licentia, et juvenilis ætatis intempe-

rantia exorbitaret a via rectitudinis, ei viros potentia et sanctitate claros substituit, sanctum, scilicet, (d) Arnulphum, ex majore domus metensem episcopum, et (e) Pipinum majorem domus, tunc temporis cunctis aulicis præminentem potentia et prudentia. Istis Dagobertus utens tutoribus regnum Francorum propagavit latius, et maxime ad debellandos Saxones laboravit intentius, qui fines regni sui crebris fatigabant excursibus. Quos auxilio patris sui Lotharii ita devicit, ut et regem eorum Bertholdum perimeret, et omnes Saxones, mensuram gladii sui excedentes, gladio trucidaret (f).

2. Tam bonis Dagobertus rex usus principiis, post

gobertus, sed ex filia ejus Blithilde.

(e) Colitur 21 Febr. ; pater sanctæ Begghæ nuptæ Ansigiso filio sancti Arnulphi.

(f) Ea pluribus describit monachus sancti Dionysii in Gestis Dagoberti, cap. 14.

(a) Imo quarto, non septimo, ut Baronius cum Chronico Sigeberti.

(b) Antiquioribus Clotarius Francorum monarcha factus anno 613.

(c) Ætatis mense quarto (Greg. Turon., l. vii, c. 7).

(d) Colitur 18 Jul. ; pronepos Clotarii I sicut Da-

mortem (a) patris sui coepit paulatim resilire a proposito æquitatis; et consilii Pipini principis, et (b) Cuniberti archiepiscopi Coloniensis, quem idem Pipinus post decessum sancti Arnulphi unanimem sibi amicum, et intimum suis elegerat consiliis. Nam, quamvis (c) Dagobertus rex esset egregius bellator, sacerdotum Dei et Ecclesiarum pius amator, pauperum Christi largus sublevator et multarum bonarum artium executor; tamen carnalis incontinentiæ morbo nimis laborabat, unde et claritudinis nominis sui fœdam infamiæ notam contraxerat, et (quod gravius erat) Regis regum iram contra se accenderat. (d) Reginas enim suas fictis ex causis alias pro aliis repudiabat, ipsis quoque desponsatis pellicum amores superducebat. Et quamvis adeo delictus esset carnali commercio, nullam tamen spem propagandæ posteritatis habebat, ex nulla tot uxorum filio suscepto.

3. Permaxime ergo rex dolebat, quia se Dei offensam incurrisse sentiebat: præsertim quod ex regio patrum suorum semine nullum sciebat superesse, præter se et fratrem suum Charibertum: qui Charibertus propter simplicitatem nimiam minus idoneus erat ad regni gubernaculum. Sed quamvis de prolis prosperitate, non tamen desperans de Dei miseratione, præcordialiter eum deprecabatur, ut sibi ex ejus notu filius daretur, qui sibi in regimine regni subrogaretur. Justus et pius Dominus, qui hominum erratibus ad iram attrahitur, precibus etiam humilium ad misericordiam reducit. Rex siquidem Dagobertus, dum circumiret Austrasiam (e) novo [nono?] anno regni sui, pellem quamdam (f) Ragnetrudem nomine, vultus elegantia laudabilem, genere etiam inter Austrasios non ignobilem, cum regii cultus honore sibi uxorem junxit; quæ, Deo volente, eodem anno ei genuit filium.

CAPUT II.

Baptismus. Educatio.

4. (g) Rex, hoc lætificatus nuntio, volvere coepit animo cui sanctorum virorum potius hunc puerum traderet, qui eum sacro baptismo regenerare deberet. Erant eo tempore in Francorum regno multi apud Deum et homines sanctitate prædicabiles et virtutibus. Inter quos sanctus Amandus Elnonensis clarebat gloriosius: qui, ex Aquitania oriundus, Christum, relictis omnibus, sequabatur, et labores voluntariæ peregrinationis instantia divinæ prædicationis consolabatur, et

(e) Obiit Clotarius ann. 628, non 631, ut volunt Sigebertus, Baron., alii.

(b) Colitur 13 Novemb.

(c) Post monachum sancti Dionysii, nuper de virtutibus ejus scripsit Jodocus Coccius noster, sed non optatam ubique asesecutus antiquorum mentem.

(d) Repudiata legitima uxore, tres assumpsit ad instar reginas et plurimas concubinas (Apud Fredeg., c. 58).

(e) Imo octavo, apud Fredeg., cap. 59, aliosque. Is erat annus Chr. 635, non 639 a Baron. positus.

(f) Aliis Ragnetrudem, quam e pellicum grege frustra amandare conatur Coccius, cap. 42.

(g) Desunt hæc de baptismo in priore Vita apud Duchesne, desumpta fere ex Vita sancti Amandi

A ejus cultu seges uberrima per Franciam in horrea Christi congregabatur. Ad hunc perquirendum per diversa discurrunt nuntii, ad festinantis regis edictum. Is Amandus jamdudum, quia solus omnium sacerdotum non timuerat regem redarguere pro capitalibus criminibus, jubente eo, cum injuria de regno ejus fuerat expulsus, et in remotioribus Franciæ locis verbum Dei prædicabat gentibus. Tandem reperitur, et ut regem ad eam quantocius admonetur. Ille memorans præceptum apostoli, quod omnis anima potestatibus sublimioribus debeat subjici (Rom. XIII, 1), venit ad regem, in villa (h) Cliptico morantem. Viso rex beatissimo Amando, magno repletus est gaudio, prostratusque pedibus ejus, deprecabatur ut tanto sceleri, quod in eum perpetraverat, veniam largiri dignaretur. At ille, ut erat mitissimus, citius eum elevavit a terra, atque clementissime indulisit. Tunc rex ad sanctum ait: Pœnitet me quod stulte adversum te egerim. Precor ergo ut ne inmemeris injuriæ quam tibi irrogavi, atque præcæm meam, quam a te postulo, non dedigneris annuere. Dedit Deus mihi filium, non meis præcedentibus meritis, precorque ut eum sacro digneris abluere baptismo, atque in filium tibi spirituale accipere. Quod vir Domini vehementer renuit, scilicet, sciens scriptum esse, militantem Deo non oportere implicari secularibus negotiis (II Tim. viii, 4), et quietum atque remotum, non debere regia frequentare palatia, et e conspectu regis abscessit. Rursum rex misit ad eum viros illustres, tunc in laicali habitu palatio deservientes (i), Audoenum, scilicet, post Rothomagi episcopum, et Eligium, post Noviomini episcopum. Ili humiliter virum Dei petierunt, ut precibus regis daret assensum, atque filium ipsius sacro dignaretur diluere fonte, et ut eum enutrire, atque lege imbueret divina quantocius assentiret, dicentes quod si hoc vir Domini non renueret, per hanc familiaritatem libentius in regno illius, vel ubicunque eligeret, licentiam prædicandi haberet, seu nationes quamplures per hanc gratiam se posse conquirere fatebantur. Tandem ergo fatigatus precibus amborum, facturum se esse promisit.

5. Audiens autem rex quod vir sanctus precibus D ejus annuerat, puerum adduci præcipit: (j) ipse vero Aurelianis contendit: ubi ei frater suus Charibertus ad hoc ipsum, ut filium ejus de sacro lavacro per Baudemundum explicanda 6 Februarii. Hujus loco hæc verba solum leguntur: Quem sacro fonte regeneratum Sigebertum nominavit.

(h) Clipticum, villa regalis non procul Parisiis, in qua Dagobertus Gomadrudem in conjugem acceperat (Apud Fredegarium, cap. 55).

(i) Baudemundus Dadonem; colitur 24 Augusti; at sanctus Eligius 1 Decemb. Cujus ille Vitam scripsit.

(j) Hæc de urbe Aurelianensi et rege Chariberto ex Fredegario, c. 62, inserta. « Charibertus, inquit, Aurelianis veniens Sigebertum de sancto lavacro ex cepit. » Aimonius, lib. iv, cap. 20, addit Dagobertum etiam adfuisse.

acciperet, occurrit. Ibi puer affertur, qui non plusquam (a) quadraginta dies ab ortu suo habere ferebatur. Quem accipiens vir sanctus sacris mysteriis initiandum, cum benedictione solemnī eum fecit catechumenum. Cumque finita benedictione nemo ex circumstantibus respondisset, Amen; aperuit Deus os infantis, atque cunctis audientibus clara voce respondit, Amen. Statimque eum regenerans sacro baptismo, Sigebertum eum nominavit, eumque ipse cum Chariberto fratre regis de sacro fonte suscepit. Super hoc rex cum omni exercitu magno tripudians gaudio, dehinc sanctum virum habitum in magnæ venerationis loco (b), non multo post inthronizavit eum in Trajectensis Ecclesiæ solio. O miram Dei gratiam! o prædicabilem ejus potentiam! Quis non in ejus laudem exclamet? quis non super divitiis bonitatis ejus exsultet? Qui olim Jeremiam prophetam in utero matris sanctificavi, cujus spiritu afflatus cum matre sua, plusquam propheta Joannes exsultavit, et nondum natus præco nasciturum Regem prævidens gratulando salutavit; ipse etiam modo recens nato puero per os sancti præsulis charisma spiritualis benedictionis infudit, et quod sibi vas electionis esset futurus, per ejusdem ostendit miraculum: quem mox ut originalis peccati ablutus est macula, Spiritus sancti perfudit gratia. Vere benedictus per omnia, per quem nomen Domini adhuc benedicatur in Ecclesia, et benedicatur in sæcula.

6. (c) Aut vix, aut nunquam invidiam effugit gloria. Pipinus major domus, qui caute et prudenter se agebat in cunctis regni vel palatii negotiis, bonus in consiliis, fortitudine terribilis, cultu justitiæ et fidei proposito per omnia laudabilis, quo magis omnes gloria anteibat, eo majorem omnium pene Austrasiorum contra se invidiam confaverat, observantibus æmulis, ut amoverent eum a latere regis, ut aut disjungerent eum a regis corde, aut facerent eum plecti morte. Sed ille callens moderari animo suo, noluit vinci a malo, sed vicit malum in honore. Nam ut se et omne regnum absolveret discordiæ scandalo,

(a) Aimoinus, *triginta*. Reliqua de baptismo silet Fredegarius. Ex Baudemundo vero descripserunt monachus sancti Dionysii, Aimoinus et Sigebertus, in Chronico.

(b) Imo diu post, mortuo etiam Dagoberto, tempore sancti Sigeberti factum fuisse Trajectensem episcopum probabimus 6 Februarii, Baudemundus, *His ita gestis*, qua phrasi etiam maxime dissita connectit.

(c) Hæc sequentia desumpta ex cap. 61 Fredegarii.

(d) Sequentia leguntur apud Fredegarium, cap. 7, monachum sancti Dionysii, cap. 52, et Aimoinum, l. iv, c. 23 et 26. Quibus fere Samo dicitur de pago Senonago, de quo agemus 5 Februarii in Vita sancti Domitiani, § 4.

(e) Slavos cognomento Winidos appellant citati auctores, gens origine Sarmatica Wandalos et Winulos Germaniæ antiquos populos sibi subjugavit, unde hoc tempore Germanos trans Albim, Slavico genere oriundos die Wenden appellari tradit Cluverius ex illa regione oriundus, l. iii Germaniæ antiquæ, cap. 44. Fidem Sclavi et Winidi suo de nomine

A arrepto ad nutriendum Sigeberto regis filio, invidiorum factioni cessit, et ad Charibertum regis fratrem in Aquitania morantem contendit. Non multo post transeunte nubecula hujus tempestatis, lætior rediit per concordiam aura serenitatis.

CAPUT III.

Regnum Austrasiorum. Obitus Dagoberti.

7. (d) Sammon quidam Francus genere, nego: iator arte, cum ad gentem (e) Winidorum se contulisset, et per fortitudinem et industriam suam ab eis in (f) regem promotus fuisset, inter se et Dagobertum regem orta simultate, sæpe regni sui transgresso (g) limite, Thuringiam et reliquos sibi vicinos Francorum pagos vastabat acerrime. Hac de causa rex Dagobertus anno regni sui (h) undecimo Metis adiit, ibique procerum et pontificum conventum adesse jussit, eorumque consilio et consensu filium suum Sigebertum (i) in regnum Austrasiorum sublimavit, sedemque regis Metis urbem habere permisit; partem etiam thesaurorum sufficientem tradidit, et hoc totum edicto regali et procerum attestatione auctorizavit. (j) Tutelam vero regis, cujus pueritiæ timebat, commisit Cuniberto archiepiscopo Coloniensi, et Adalgiso duci; curam vero regni Austrasiorum et providentiam omnium imposuit Pipino principi. Ex illo die repressa est insolentia Winidorum, obviante eis fortiter et feliciter fortitudine Austrasiorum, et frequentibus præliis reprimente excursus illorum.

8. Post (k) annum nascitur regi Dagoberto filius, qui Clodoveus est nominatus. Qui iterum cunctis primatibus Austrasiæ et Neustriæ in generali conventu congregatis, iterum divisionem regni inter duos filios ordinavit coram eis eorum assensu et consilio, et confirmavit datis et acceptis invicem pactis et sacramentis, ut, scilicet, determinato utriusque regni certo limite, Sigebertus regnaret super Austrasiam, Clodoveus vero regeret Neustriam. Eam partem Franciæ, quæ spectat ad (l) Meridiem et Orientem, vocabant Austrasiam: eam quæ vergit ad Aquilonem et Occidentem, vocabant Neustriam. Rex Dagobertus tam juste et prudenter regno utroque ordinato, ne

modernam Slavoniam et Windismarchiam, vicinas Hungariæ ditiones, fecere; et proximam isthic provinciam Carinthiam obtinuisse Samonem diximus alibi.

(f) Ob victoriam et libertatem de Hunis procuratam rex factus, regnavit annos xxxv et ex duodecim uxoribus præcreavit xxii filios et xv filias (Apud Fredegar., cap 48).

(g) Sala fluvio dirempti Winidi, Sorabi dicti ab Eginhardo in Vita Caroli Magni, 28 Januar., sect. 19, qui se Winedis Sclavis conjunxerint.

(h) Christi 638. Hinc prior Vita eadem refert.

(i) Fredegarius Adalgiselum ducem palatii vocat.

(j) Desiderantur in priore Vita.

(k) Anno Dagoberti 12, Chr. 639.

(l) Imo versus Septentrionem et Orientem, nec vox Austria seu Austrasia ab Austro vento Meridionali derivata est, sed a voca Germanica Oosten, id est, Oriente, et contra Neustria est versus Meridiem et Occidentem.

aliquando aliquo modo vel fratres inter se paterno disiderent odio, vel regnum in seipso divisum civilis belli desolaretur scandalo, anno regni sui (a) decimo septimo mortuus, et Parisiis in basilica sancti Dionysii sepulta, regnum dimisit, ab exteris pacatum gentibus, et in nullo diminutum a suis finibus.

9. Post cujus obitum duo reges et fratres, Sigebertus et Clodoveus, se quique in regno suo agebat prudenter, et inter suos valebant potenter, (b) subjectis se exhibendo placabiles, adversantibus terribiles. Et cum in omnibus inter se Deo placita vigeret concordia, pro uno tamen negotio pene voluit introreperere discordia. Sigeberto enim rege repente sibi debitam partem patris thesauri, n'ebantur ei contraire proceres, qui erant ex parte Clodovei. Sed Pipino principe, et Cuniberto archiepiscopo fortiter et rationabiliter instantibus, pro sui potentia ab invitis Neustriæ primatibus extorserunt, mediante justitia, ut ex conducto ad villam Compendium veniretur, ibique thesaurus regis æqua lance divideretur, suaque cuique (c) pars competenter daretur. Ventum est illo: thesaurus dividitur ex æquo, pars debita representatur Metis regi Sigeberto.

CAPUT IV.

Sancti Pipini obitus. Major domus Grimoaldus. Bellum Thuringicum.

10. (d) Sequens annus luctum maximum intulit regi Sigeberto ejusque regno, Pipino majore domus ex hac luce subtracto, qui ipsum Sigebertum paternæ nutrierat a puero, et imbecillitatem pueritiæ et adolescentiæ ejus validi sui auxilii sustentaverat brachio. Hic omnimodis regno utilis, genere, potentia, prudentia et fortitudine super omnes nominabilis, Grimoaldum filium suum rerum suarum hæredem fecit: duas quoque filias, (e) Gertrudem et Beggham, ad laudem et gloriam generis sui post se reliquit. Quarum una, Gertrudis, Christo, quam sponso carnali, malens nubere, sanctæ religionis proposito inæstrens in (f) Nivellesi cœnobio, a sua fundato (g) matre, spiritualem prolem adhuc non desinit Deogi-

(a) Potius anno 16, a morte scilicet Clotarii, ut ex Fredegario, monacho sancti Dionysii et Aimoino supra docuimus. Obiit autem anno Christi 644, die 19 Januarii. Si hoc initium anni seorsim computetur, posset annus 17 aliquo sensu obtrudi.

(b) Reliqua hujus capituli desunt in priore Vita.

(c) Compendium castrum in Vita sancti Marculphi, at palatium in Actis sancti Medarili, villa vero Gregor. Turon., l. iv, c. 2, et l. ix, c. 35; Fredegario, cap. 85; Aimoino, l. iv, c. 36. Exstat etiamnum oppidum munitum apud Sussionses in finibus Neustriæ ad confluentes Axonæ et Aisicæ sive Isaræ fluminum.

(d) Fredegarius, cap. 85, descripta bonorum Dagoberti divisione, addit: « Post anni curriculum Pipinus moritur. » De eo agitur 21 Febr.

(e) Colitur Gertrudis 17 Martii. Beggha vero 17 Decemb.

(f) Prior Vita Nivalensi, est oppidum Brabantiæ: in diocesi nunc Namurcensi.

(g) Sancta Idubergera, sive Ita; colitur 8 Maii.

(h) Adrevaldus, lib. 1 de Miraculis sancti Benedicti, cap. 14, Carolum ait Tuditom dictum, quod adversarius nullatenus cedere sciret nullique parcere. Tu-

agnere. Soror ejus Beggha nupta Ansigiso sancti Arnulphi Metensis episcopi filio, regis dignitatis decus, quod penitus deperierat per regum Francorum inauditam desidiæ, per suam reparavit prosapiam. Ipsa siquidem genuit Pipinum, Pipinus Carolum, qui (k) Tudestes, id est, Martellus est agnominatus: Carolus Pipinum regem, Pipinus Carolum, cognomento Magnum, Francorum regem et imperatorem Romanorum; qui eo honoris et potentis processit, ut nullus de regibus Francorum, vel ante eum, vel post eum, ei comparari potuerit. Quia aliquantulum excurrimus, cito unde digressi sumus redeamus.

11. Grimoaldus pro patre suo Pipino constitutus major domus, potenter in aula Sigeberti regis principabatur, et domi militiæque viriliter utabatur. (i) Omnia in tuto esse putabantur, et compressis vicinarum gentium motibus, nihil metuebatur. Invenit tamen noverca bonorum invidia quomodo in ipsis regni visceribus sereret discordiæ zizaniam. Otho (j) Uronis domestici filius, qui Sigeberti regis ab adolescentia fuerat bajulus, zelo invidiæ ducebatur contra Grimoaldum majorem domus, et traductis ad se procerum aliquibus, arrepebat in spem invadendi principatus ejus.

12. (k) Radulphus quoque, dux Thuringiæ, vir bellicosus, prosperis intumescens eventibus, cum Winidos crebris vicisset congressibus, contra Sigebertum dominum suum et regem agebat insulenti, ejusque despiciens adolescentiam, magnam intulit regno molestiam: et eo recordiæ processit, ut exercitu Sigeberti insidiis excepto, non (l) minimam de Francis stragem facere præsumperit. Quod infortunium nimium Sigeberto regi intulit (m) luctum, tunc agenti annum regni (n) nonum, ætatis vero duodecimum. Sed quia cum ætate ei robur et industria accrevit, non antea ab inimicorum insecutione destitit, quam superbiam eorum domuit, et (o) Thuringos, qui instinctu Radulphi rebelles erant, sub jugo domini sui victos et confusos reflexit; (p) Otho etiam, qui potentiam Grimoaldi obliquo oculo limans, eam ad se trahere nitebatur, factione Grimoaldi a (q) Leuthario,

dites enim mallei dicuntur fabrorum quorum ictibus cuncta atteritur durities. Festus a tundendo nomen derivat. Ita Martellus, sive Marcellus, parvus malleus est.

(i) Hinc reliqua desunt in altera Vita.

(j) Fredegario, cap. 86, *Beronis*; aliis, ut isthic notat Duchesne, *Vironis, Eronis, Aronis*.

(k) Bellum hoc fuse describit Fredegarius, cap. 87. (l) Fredeg.: « Fertur ibidem plurima millia hominuisse gladio trucidata. »

(m) Idem: « Sigebertus cum suis fidelibus gravi amaritudinis dolore arreptus, super equum sedens lacrymas oculis prorumpens, plangebatur quos perdidit. »

(n) Fredeg., regni 8.

(o) Fredeg.: « In verbis Radulphus Sigeberto regimen non denegabat; in factis fortiter ejusdem resistebat dominationibus. » Sed hæc de proximis adolescentiæ annis intelligenda.

(p) Fredeg., cap. 88: « Otho adversus Grimoaldum inimicitia per superbiam tumebatur. » Notatur autem annus regni Sigeberti 10.

(q) Idem *Leuthario*, apud quem nihil ultra de sancto Sigeberto legitur.

Alamannorum duce, in gratiam ipsius trucidatur, atque ita Grimoaldus in principem corroboratur.

CAPUT V.

Monasteria dotata. Eleemosynæ. Mors. Sepultura.

13. Pax alta et quies erat in cunctis (a) Austrasiarum terminis, sedatis undique exteris et domesticis adversariis, virtute Dei promovente virtutem Sigeberti regis, quem sibi placitum monstravit a primo rudimento ætatis. Qui enim Salomoni in tenera ætate dedit sapientiam, divitias et potentiam, dedit etiam huic sapientiam, divitias et potentiam. Ego quidem, si verbis Domini uti audeam, fidenter dicam, quia plus quam Salomon hic (Luc. xi, 31). Salomon enim sapientiam, quam in nocte et per somnium accepit, transgrediendo Dei cultum perdidit; divitias et potentiam, quas plus cunctis habuit, in perniciem animæ suæ vertit, et ut in posteris suis minueretur, peccando meruit. Hic vero pacificus noster Salomon, quidquid sapuit, quidquid habuit, quidquid potuit, ad animæ suæ commodum convertit. et ut in posteris suis spiritualiter multiplicaretur; bene agendo meruit. Solet enim fieri in pacatis regnis, ut per otium et desidiam moribus corruptis, abutantur securitate pacis. Hic contra gaudens diuturnitate temporalis pacis, laborabat obviam ire peccatis catervis; et colluctaturus contra spiritualia nequitiae in cœlestibus, conducere sibi spirituales, qui secum bellarent, exercitus.

14. (b) Duodecim enim monasteria in diversis regni sui partibus ædificavit, eisque ex suis redditibus regia liberalitate necessaria suppeditavit, ut illic sub apostolicæ vitæ viventibus regula, dum sua meterent carnalia, sua sibi seminarent spiritualia. Inter quæ eminent in nostra vicinia (c) Stabulaus et Malmundarium cœnobii, infra silvam Ardennam sita: quæ idem rex, cooperante sibi majore domus Grimoaldo, constructa, sancto Remacle Tungensi episcopo tradidit ordinanda. (d) Illius enim et Cuniberti Coloniensis episcopi præcipue innitebatur consilio, et ad talia facienda sanctorum virorum animabatur exemplo. Et ut ab uno plura discamus, quanta pii regis liberalitas fuerit in sanctorum locis ditandis, ex his duobus colligamus. Audiens in locis sancto Remacle delegatis, fervere cultum sanctæ religionis, præsertim quod idem præsul, abjecta episcopali sarcina, se ibi mancipaverat arctiori vitæ, tradidit ei ex ipsa foresta duodecim leucas in latitudine, et totidem in longitudine; in quo spatio nullus ei vel sibi succedentibus contradiceret: affirmaveruntque illud testamento cum astipulatione imperiali.

15. Rex Sigebertus, revera regis nomine dignus,

(a) Sanctus Sigebertus, infra, in epistola ad sanctum Desiderium episcopum Cadurcensem testatur gentes patrias pacifice obedire et gentes barbaras pacatissime cohabitare.

(b) Legunt alii *viginti*, silent numerum antiqui.

(c) De his mox pluribus agemus.

(d) Hæc iterum desunt in priore Vita.

(e) Silent antiquiores scriptores. Imo plures ei li-

os quia seipsum bene regere norat, magnopere terrena bona minimis Christi distribuere curabat, ut ad summum bonum tandem pertingere posset, quod non constare nisi in æterna beatitudine claret. Expertus enim erat quia terrena felicitas in aliquo semper curatur, ne ad perfectionem boni perveniat. Cum enim sibi opes, honores, potentia, gloria affatim pro regia affluerent magnificentia, multum tamen felicitati suæ deesse dolebat, pro eo quod (e) liberorum dulci affectu carebat. Et ideo in ædificandis ad ædificationem animarum cœnobiis instabat liberius, et sua Christo distribuere liberalius, quia præter Christum, cui hæc cederent, non erat ei hæres legitimus. Quia vero Grimoaldum majorem domus sibi in omnibus fidelem, morigerum et cooperatorem eatenus expertus erat, filium ejus Childebertum regni Austrasiarum (f) hæredem delegat; hoc tamen proposito conditionis tenore, si ipsum contingeret sine liberis obire. Rex quidem, ut pote futurorum nescius, quod tunc sibi videbatur, ex temporis convenientia fecit; postea vero filium genuit, quem nomine patris sui Dagobertum vocavit: et priori testamento ad irritum redacto, hunc nutriendum commisit majori domus Grimoaldo, ut ejus potentia contra omnes tutus sublimaretur in Austrasiarum regno.

16. (g) Talis erat Sigeberti regis vita, quam apud homines et temporalis magnificabat potentia, et grata Deo in omnibus commendabat justitia; apud Deum vero eam acceptabilem faciebat columbina simplicitas, cum tamen ei adesset etiam serpentina calliditas. Quia vero dicit Sapientia ex ore Salomonis: *Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum, (h) aufer iniquitatem de vultu regis, et firmabitur justitia thronus ejus (Prov. xxv, 4, 5)*, rex ille, in cujus manu sunt corda regum, de famulo suo Sigeberto, qui per vitæ puritatem et sapientiæ venustatem splendebat ut argentum, abstulit in præsentis sæculo rubiginem peccatorum, et fecit sibi vas misericordiæ purissimum. Et cum Deus dicat nobis: *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt robia (Luc. xi, 41)*, quis discredat peccata hujus regis ex terrena contagione et regni occupatione ei adhærentia vice pulveris Deum eluisse tot eleemosynis, quæ ad laudem et gloriam nominis Christi expeasse sunt per eum, et adhuc quotidie expendantur in tot ab eo structis cœnobiis? Abstulit nimirum iniquitatem de vultu regis, ut firmaretur justitiæ thronus ejus, ut quia justus ex fide vivens, vili penderat terreni regni fastus, coronatus corona justitiæ, et ornatus palma victoriæ, conregnaret Christo in cœlestibus (i).

17. Rex ergo terribilis apud omnes reges terræ qui aufert spiritum principum, ne malitia mundi mutaret

lios fuisse tradit auctor Vitæ sancti Boniti constantensis, ut supra dictum est.

(f) A loptivum appellari in quodam ms. Titiano supra diximus, sed potius ab asseclis Grimoaldi post obitum Sigeberti assumptum.

(g) Iterum desunt in priore Vita.

(h) Vulgata Editio, *aufer impietatem*.

(i) Reliqua, sed mutato ordine, sunt in priore Vita

militis sui intellectam, in flore juvenilis ætatis eum acerba morte rapuit de præsentis sæculo nequam, et in celesti curia ei contulit veræ dignitatis gloriam. Obiit autem Kalendis Febrarii, (a) ætatis suæ anno fere tricesimo primo, regni vicesimo octavo, ab Incarnatione Domini anno sexcentesimo sexagesimo

(a) Imo ætatis 78, regni 25, ut pote natus sub finem an. 635, mortuus 1 Febr. 663, qui Gemblacensi, annum a Paschate inchoanti, fuit 662, a transitu sancti Martini 266.

A secundo; a transitu sancti Martini ducentesimo sexagesimo tertio. Et qui in multis locis insignia sui monumenta reliquerat, sepeliri eligit in (b) urbe Metis, quæ regni sui sedes fuerat, in basilica, quam ad gloriam et laudem Dei in honore sancti Martini gloriosi confessoris regia liberalitate construxerat.

(b) Potius in confinio Metensi, ut infra in Translatione, non autem prope Parisio, ut Sanmarthani scribitur.

DE SIGEBERTO REGE

ANALECTA EX VARIIS AUCTORIBUS.

(Ex Bolland., tom. I.)

§ 1. Sancti Sigeberti uxor Imnechildis, filius Dagobertus rex Austrasiarum; neptis sancta Irmina, abnepos sanctus Gregorius Ultrajectinus, aliique a sancto Sigeberto, prognati.

1. Uxor sancti Sigeberti fuit Imnechildis, nonnullis Imnechildis, Eumnechildis et Chinéchildis appellata; e qua Dagobertus et forsitan plures liberi prognati sunt. Mortuo sancto Sigeberto, Dagobertus, octo aut decem annos natus, cui jure hæreditario regnum debebatur, factione magnatum, et potissimum Grimwaldi majoris domus, pulsus est, atque in clericum, Didonis Pictavensis episcopi consilio, attonsus, in Scotiam, sive Hiberniam insulam directus, proque eo in regnum Austrasiarum intrusus Childebertus filius Grimwaldi; quem a sancto Sigeberto in regni hæredem fuisse adoptatum, et Dagobertum defunctum, esse falsus rumor sparserat, uti alibi ex antiquis auctoribus probamus. Imnechildis uxor sancti Sigeberti, abducto in Hiberniam filio videtur Parisios fugisse, opem imploratura contra regni invasorem. Hoc namque pulso, ipsa cum Childerico adolescente Austrasios rexit, cujus regni an. 2 tam Childericus rex, quam Imnechildis regina Barisiacum monasterium in agro Laudunensi sancto Amanodo condonarunt. Ejusdem etiam reginæ Imnechildis consilio traditur Childericus in Alsatia superiore monasterium in valle sancti Gregorii fundasse.

2. Vivebat eo tempore in Anglia sanctus Wilfridus, an. 664 episcopus consecratus, et circa an. 669 toti Northumbriæ præpositus. Hic Dagobertum, ex Hibernia ad se venientem, hospitio excepit, et equis sociisque adjutum in patriam remisit: cui Imnechildis mater in locis magis remotis partem regni procuravit, et inter utrumque regem pacem concordamque fovit. Dagobertus rex constitutus sanctum Wilfridum ad se venientem benigne excepit, multisque precibus saugavit ut provinciam remanentia sua dignaretur, episcopatum Strateburgensem accipiens. Quæ alibi ex Actis sancti Wilfridi deducimus. Dagoberto huic uxorem fuisse Mechtildem Saxonum ducissam colligimus ex Bruschio, in Episcopis Argensibus, in sancto Arbogasto. Ivo Dagobertum regno pulsum cum conjuge sua apud Thuringos habitasse tradit e Chron. Mss. Mathæus Merianus, in topographia archiepisc. Moguntini, agens de Heiligenstadio Eichsfeldiæ urbe primaria, quem locum sua primordia Dagoberto debere aiunt. Quæ etiam in additionibus ad Lambertum Schaffnaburgensem a historio editum, pag. 264, de monasterio Erphurti extractio leguntur, ad eundem Dagobertum referenda videntur, et tempus Kygiberti seu Richberti, episcopi Moguntini, probat, sed pro ann. 707 substitutus est an. 677, aut huic vicinus. Ipse autem

B Dagobertus appellatus est rex Germanorum, Francorum, Germanicorum, et Francorum Transrhenanorum, ac præter ditiones trans Rhenum sitas, obtinuit etiam Alsatiam cum urbe Argentoratensi. In hac Alsatia palatium suum Kirchemium aliaque loca monasterio Haselacensi attribuit, cum sanctus Florentius, dein episcopus Argentoratensis, filius ejus visum ac loquelam reddidisset. Varia item a Dagoberto ecclesiæ Argentoratensi et monasteriis Schutterano et Saraburgo, donata sunt, cum filius ejus a sancto Arbogasto, episcopo Argentoratensi, fuisset ad vitam revocatus. Videtur hic Dagoberti filius in arce regio Semburgo, sive Isemburgo, in lucem editus, ac sacro baptismatis fonte renatus, de avi sui nomine Sigebertus appellatus. Hinc temporibus non distinctis, ipse sanctus Sigebertus suscitatus a morte perperam traditur a Bruscho, et Guilliman., de Episc. Argentor., in sancto Arbogasto, atque a Coc., in Dagoberto prævio, c. 15. At resuscitatione omissa, ab apro in venatione ad insulam Rheni Novletensis occisus dicitur a Joan. Isacio Pontano, l. II Hist. Gellicæ; extinctus veneno per Grimwaldum a Miræo, in Fast. Belgic., 21 Febr., in elogio Beati Pippini ducis. Veneni suspicionem movent etiam Sanmarth., tom. I Hist. Geneal. reg. Francor., l. v, c. 8. Quæ omnia temporum ac personarum facta distinctione corrumpunt. Reliqua ex Actis sanctorum Arbogasti et Florentii episcoporum Argentoratensium alibi firmamus.

3. Imnechildis uxor sancti Sigeberti, ac hujus Dagoberti mater commorabatur apud Childericum regem, etiam postquam hic Bilechildem uxorem duxerat. Donationes monachis Stabuleans. et Malmundariens. a sancto Sigeberto factas hi tres confirmant. Ipsum diploma infra dandum sic incipit: « Childericus rex Francorum, Imnechildis et Bilechildis gratia Dei reginæ, viris illi-tribus Gundoino duci et Ojoni domestico. » Et hæc ejus clausula: « Ut hæc præceptio nostra in membranis conscripta, firma et inviolabilis perseveret, manu nostra subter eam decrevimus affirmare. Signum gloriosi domni Childerici regis. Signum Imnechildis reginæ. Signum Bilechildis gratia Dei reginæ. Signum Gundoini ducis. Data quando fecit mensis Septemb. dies 6, anno 8 regni domni Childerici regis. Trajecto feliciter. » Annus is est 672. Dein an. 686, mortuo Clotario III, Neustriæ et Burgundiæ reg., Childericus successit, et una regnum Austrasiarum retinuit; in quo Imnechildem reginam aliqua adhuc cum potestate vixisse innotuit in Vita sancti Prajecti episcopi Arvernorum, 25 Jan., ex Ms. Ultraject. edita, ubi, n. 11, ita legitur: « Cum vir Dei Prajectus (in jus ab Hectore comite vocatus) se undique arctatum cognovisset, necessitate compulsus, ita respondit, se causas Ecclesiæ Imnechildæ reginæ ditioni commendatas habere. Causæ

que hanc assertionem cognovissent, imperfectum opus permansit. Beatus igitur Præjectus operis sui laborem, et quomodo per fidejussores venisset exhibitus, tandem deproxit. Rex vero et regina Bilichildis (ita nomen in altera Vita exprimitur) timore percusi, veniam coram omnibus a prædicto episcopo expetunt. Contigerunt ea an. 679, in solemnibus vigiliis Paschæ. Non diu superfuit Childericus, ab insidiatoribus implis cum regina prægnante interfectus, et Rothomagi in basilica sancti Petri sepultus

4. Occiso Childerico, Theodericus a Neustriis Burgundisque ad regnum revocatus est; ab Austrasiis vero Clodoveus quidam, quod Clotarii III crederetur filius, rex constitutus est, sed eo dein rejecto, legitimus regni hæres Dagobertus sancti Sigeberti filius ab optimatibus evocatus, videtur patris regnum, cuius aliqua parte jam pridem potiebatur, ultra oblatum potius accepisse, quam armis, ac vi bellica subegisse. Hoc novi belli Austrasias inter et Neustrios fomes fuit. Quod bellum ex Vita sanctæ Salabergæ abbatisæ ab auctore cœvo scripta alibi deducimus.

5. Inter illustriora monasteria a sancto Sigeberto extracta, mox dicemus eminere Stabulauum et Malmundarium: quibus donationem a patre suo factam confirmavit Dagobertus jam rex apud Austras. constitutus. Quod diploma ita incipit: «Dagobertus rex Francorum illustris vir. Illud nobis ad stabilitatem regni in Dei nomine provenire confidimus, si facta domni et genitoris nostri Sigeberti quondam regis pro nostris oraculis in Dei nomine firmare deliberamus. Atque ideo vir venerabilis Goduinus, abbas de monasterio Stabulau et Malmundario clementiæ regni nostri suggestit, eo quod Dominus . . . et genitor noster Sigebertus rex. . . per suam præceptionem concessisset. » Integrum diploma alibi damus, et aliis imperatorum tabulis ac constitutione sancti Leonis IX papæ confirmamus. Frisiorum ad fidem conversionem a Dagoberto rege commendatam fuisse ep. Colon. tradit sanctus Bonifacius archiep. in epist. hac de re ad Stephanum papam missa, atque inter illius epistolæ ad Serrarium, n. 97, edita; quam alibi damus et de Dagoberto filio sancti Sigeberti intelligendam esse probamus.

6. Præter filium præcitum sancti Arbogasti a morte suscitatum plures fuerunt Dagoberto filia; inter quas præcipua est sancta Irmina virgo monasterii Horrei apud Treviros prima abbatisa, etiam Fastis Martyrol. Rom. ad 24 Dec. ascripta. Sepulta ea est in monasterio Wissenburgensi munificentia Dagoberti parentis dotata, a quo plura monasteria fundata aut dotata fuisse alibi ostendimus. Altera Dagoberti filia, et sancti Sigeberti neptis est Adela, quæ post mariti obitum, Irminæ sororis exemplo inflammata, monastico item cultu assumpto, vitam sanctissime traduxit, ac monasterio Palatiolo ad Mosellæ fluminis ripam extracto abbatisa præfuit, ejusque ecclesiam bonorum suorum hæredem scripsit, testamento signato Kal. April. anno 42 Theoderici regis, scilicet, ultimi, an. Chr. 731. In eo testamento mentio fit sororis Regentrudis, qua omnia, alii Rathildem, seu Rothildem, tertiam filiam Dagoberti statuunt, voluntque nuptam fuisse Luderico Bucano, Castri Insulensis in Gallis fundatori. Sed id neculum antiquis monumentis probatum reperimus. Id certum est, Albericum dictæ Adela filium plures procreasse liberos, ex quibus sanctus Gregorius individuus sancti Bonifacii ad obitum usque socius, postea Ultrajectinæ sedis vice episcopi præfuit presbyter; cuius vitam scripsit sanctus Ludgerus, ejus discipulus. An ex aliquo fratre sancti Gregorii prognatus sit sanctus Albericus, dein episcopus Ultrajectin. et ab avi nomine ita appellatus, alibi inquirimus. Coluntur sanctus Gregor. 23 Augusti et sanctus Albericus 14 Nov. An qui sanctus Dagobertus martyr colitur apud Sathnacenses in Lotharingia, rex fuerit Francorum, et

A filius sancti Sigeberti, hætenus judicio nostro delinire non audeamus.

§ II. Monasteria extracta, dotata.

1. Monasteria duodecim extracta refert in Actis sancti Sigeberti auctor; quæ soli Ardennæ attribuit Gelenius; universim viginti extracta cum Gelenic volunt Molan., in Auctario Usuardi, Galesin. et Sauss., quorum verba supra dedimus. Brouwerus de iis, in sua Metropoli, necdum edita, ita scribit: «Anno 651, Sigebertus Austrasiorum rex Metis in sua regna, eximia vite innocentia ac præstanti in omne religiosorum genus liberalitate florebat, viginti amplitudine non vulgaris conditis extractisque et vectigalibus perpetuis auctis passim monasteriis, in quibus Malmundarium et Stabulense in Ardennæ finibus, sancti Martini vero in Metensi suburbano fuere. » Hæc Brouwerus, sed reliqua monasteria nec ipse, nec alii nominant. De Metensi condito et destructo infra agemus. Ad vitam sancti Amandi, 6 Feb., referemus apud Austrasios, dum iis præseset rex sanctus Sigebertus, multa in Belgicis et Germanicis provinciis extracta esse monasteria, quæ hic omitimus recensere. Ante Stabulense et Malmundariense, aliud erectum est Casæconguduni in ducatu Luxemburgensi ad amnem Sesmarum seu Sesomirim, vulgo *Seamoy* aut *Semoy*, inter Chinium et Bullonium oppida: cujus posterioribus sæculis exstitit prioratus in pago Cougnon. De eo plurimum agemus 3 Feb., ad vitam sancti Hadelini. Damus infra (Col. 319, dipl. 1) diploma sancti Sigeberti nobis ab humanissimo viro Joanne Antonio Gounesio congregationis Oratorii presbytero communicatum, ex quo constat sanctum Remaculum abbatem constitutum esse, cum necdum esset episcopus Trajectensis, superstitute adhuc episcopo Metensi Godone, alii Ddone, seu Godo, cui successit sanctus Clodulphus filius sancti Arnulphi, ad quem episcopus Remaculus primo anno sui episcopatus sanctum Trudonem misit. Hinc optime refellitur Bouchetus, qui, p. 1 Originum familiæ regis Francorum, cap. 6, tempus episcopatus Godonis numerat ab anno 659 ad 667, eique suffectum sanctum Clodulphum vixisse ad annum 707 arbitratur. Qui in diplomate præter Sesomirim nominatur Alsina fluvius, supra Luxemburgum exortus, urbem altius, et Atartomistus, aquam in Suram exonerat, ac dein in Mosellam delabitur. Silva autem Uricaise ad vicum Ures infra Bullonium pertingerit, aut potius Viracuisse legendum, et tum referretur ad vicinum Viram amnem. Illis ante expositis diploma facilius intelligetur.

2. Notgerus, episcopus Leodiensis, in Vita sancti Remaculi episcopi Trajectensis, 3 Sept., meminit alterius Vitæ ab auctore antiquiore et fere cœvo conscriptæ, de quo in prologo ad Werenfridum abbatem hæc scribit: «Obtulisti libellum de Vita tam nostri, quam vestri specialis patroni, domini, scilicet, Remaculi, conquestus propter incuriam tamen prædecessorum vestrorum brevius, quam ut res postularet pro magnitudine gestorum ejus esse eruditam; simulque visus es, ut ne dicam precari, sed potius exhortari, ut eam non modo exemplari, verum aliquanto lepidius mandarem poliri. » In hoc priori libello, seu Vita sancti Remaculi, de extractis monasteriis Stabulensi et Malmundariensi ita legitur: «Contigit, Deo favente, juberi a piis principibus regni Francorum Sigeberto rege, et Grimoaldo duce, ex voluntate Dei et consilio optimatum suorum, ut construerentur infra forestem monasteria, sita in pago qui Ardoenna dicitur, cognominata Stabulauus, sive Malmundarium, in quibus commanerent religiosi monachi, qui spiritualiter inibi Christo famularentur; et pro statu totius regni, et regis salute vel filiorum, sive curam regni exercebant, omnipotentem Dominum exorarent. Tunc cœperunt œdificare attentius, et, ut assolet in tali opere, virtus div. nã

subsecuta est, prosperoque successu velociter adimpleta sunt. Cumque adesset tempus ut ecclesiæ nova materia ornata dedicaretur, mittens præfatus rex ad beatum Remacium episcopum, quia alter eorum, id est, Stabulaus, ad ejus pertinebat diocesim; alterum vero, id est, Malmundarium, quia metropolim respiciebat, cum consensu Cuniberti, qui erat metropolitanus Agrippinæ, evocavit eum, ut, sicut conveniebat ejus ministerio [Al., mysterio], eas dedicaret. Quod sanctissimus vir illico obaudiens, cum magna diligentia explevit opus sibi injunctum, quod ejus dispositione dudum fuerat actum; quia, cum esset regi ac primis palatii propter maximam sanctitatem vicinus ac amatus, nihil præcipuum absque ejus consensu fiebat. Unde factum est, quia tam charus eis habebatur, ut missarum peractis solemniis, traderet ei prædicta loca jam dictus major domus Grimoaldus, sua (a) ditione cuncta ordinari, et monasticæ vitæ instituta isthic servari. Post non multum vero temporis impetravit tandem a rege, quatenus relinquens successorem post se in sede pontificali, ut diu desiderabat, hunc eremi locum adiret, et ibi ab hominibus remotus soli Deo vacaret.... Manens itaque pervigili cura, absque ulla reprehensione, in monasticis documentis, multos nobilium virorum animos convertit, ut imitatores fierent illius vitæ, cujus erat doc-

trina perfecta: quia, quod ore docebat, prius opere adimplere curabat. Unde factum est ut crescente religione cresceret etiam census ejusdem ecclesiæ, in usus ibidem servorum Dei famulantium. Nam audientes cultum hujusmodi religionis jam dicti piissimi principes, evocantes beatum virum, tradiderunt ei ex ipsa foreste duodecim leucas in longitudine, similiter et in latitudine, in quo spatio nullus contraditor existeret sævæ ditioni vel succedentium ei, ut quiete Deo militarent. Nec non affirmarunt testamento (cum signaculis imperialibus, ut stabile illud omni tempore duraret: quod Pater sanctissimus suscepit libenter ac tenuit reverenter. Verum non multo post ipsum spatium abbreviare studuit, ut sine impedimento fieret sequacibus, et sine ullo obstaculo rectores loci possent servare, quod ad nostrum usque tempus inconvulsum durare videtur omnino.) Hæc ibi. Sunt vero monasteria Stabuletum et Malmundarium dissita Leolio octo fere leucis horariis, qua versus Orientem et Treviros abitur. Exstrui utrumque cœptum circa annum Christi 655, qui erat episcopatus sancti Remacii sextus; diplomata vero concessa sunt sub finem vitæ ejusdem regis Sigeberti. Horum partem profert Notgerus in Vita sancti Remacii. Hæc diplomata damus infra.

(a) Al., ditione; forte jurisdictione.

PROLEGOMENA

AD SANCTI SIGEBERTI DIPLOMATA.

(Breuigny Diplomata, Chartæ, Leges, tom. II.)

Quatuor supersunt a Sigeberto II emissa instrumenta legitima, spurium unum.

§ 1. Diplomata sincera.

1. Primum omnium Sigeberti diploma sub indiculi nomine concipitur, proprie præceptum sub epistolæ forma. Magni certe momenti est indiculus ille, æcipius recusus, quo constat in regno Francorum a monarchie primordiis receptum esse ut non liceret episcopis, absque licentia regum, interesse concilii in alieno regno celebratis. Dirigitur a Sigeberto ad Desiderium, episcopum Caturcensem. Nullas habet notas chronologicas, sed spectat ad concilium Cabillosense, quod, juxta Cointium, Annal. t. III, pag. 182, anno 644 celebratum est in ditione Clodoveli.

2. Non tanti momenti est, et tamen pluries recusum, diploma secundum Sigeberti II, quo Casagonguidinense monasterium condit. Deficientibus notis chronologicis, hoc instrumentum anno 644 cum Hontemio, Hist. Trev. dipl. t. I, pag. 80, assignavimus, contra Cointii, in Annal. t. III, pag. 191, et Mabilonii, in Annal. Bened. t. I, pag. 405, sententiam. Sic opinionem nostram astruimus. Remacius hoc diplomate Casagonguidinensi monasterio præficitur, qui fuit renuntiatus episcopus anno 648, ut videre est apud Mabill. Annal. Bened. t. I, pag. 403; et apud Marten., Amplias. collect. t. I, pag. 2, et observ. præ. Verum, antequam infulas episcopales assequeretur, abbas Stabulensis evaserat, teste Nova Gall. Chr. pag. 699, t. III, et tribus annis jam rexerat monasterium Casagonguidinense; hoc igitur monasterium ante annum 644 conditum fuisse dicendum est. Nec multo post id factum fuit; mentio enim in diplomate ipso fit Godonis episcopi, scilicet, Metensis, qui circa annum 643 in episcopum electus est, ut videre est in Nov. Gall. Christ. t. XIII, pag. 699. De cætero, simplicissima forma et vere antiqua conceptum est diploma, et cum historia optime convenit. Vide Gesta Dagob., c. 31, Fredeg. c. 87, Vitasque

sancti Sigeb., sancti Remacii, etc. Nec mirum quod subscriptiones et notæ chronologicæ deficiant, cum nonnisi ex apographis desumptum sit; mos enim exscriptorum frequens fuit talia, quasi supervacanea, ressecandi.

3. Idem Remacius, Stabulensis abbas et Malmundariensis, obtinuit partem silvæ Arduennæ. Sigeberti diplomate tertio, notis chronologicis destituito, quod apud Martenium, Amplias. collect. t. II, col. 6, et alibi, reperias. Id non emissum fuit post annum 648, quo episcopus evasit Remacius, solo abbatis titulo in diplomate insignitus; nec ante hunc ipsum annum 648, quo Virdunenses infulas consecutus est Gislocardus, qui inter episcopos in eodem diplomate memoratur. Cointius, Annal. t. III, pag. 361, tamen annum 643 huic instrumento assignat, et ideo, pro titulo abbatis non insignitur Remacius, titulum episcopi jubet reponere, conjectura quam nulla satis tuetur argumentatio. Sed eidem Cointio suffragamur, cum titulum archiepiscopi emendat, Coloniensi præsuli, contra morem hujus ætatis, inditum. Hunc titulum episcopi titulo ab exscriptoribus sequioris ævi substitutum fuisse credi potest, in diplomate cujus exemplum authenticum nullibi, quod sciamus, hodie comparet. Donum a Sigeberto impetratum, a Childerico II confirmatum quidem fuit alio diplomate, sed ad mediam partem redactum.

4. Remacius, postquam episcopi titulum assecutus fuit, monasteriis Stabulensi et Malmundariensi præesse non desiit, episcopus absque diocesi, quod tunc non insolitum. Hinc appellatus episcopus et abbas in diplomate quarto, quo Sigebertus his monasteriis dona confert, anno, scilicet, regni sui 14; sic enim Sigebertus; « Ut, dum ad legitimam pervenimus ætatem, cessiones.... quas serenitas nostra concesserat, deinceps, hoc est anno 14 regni nostri, debeant... stabiles esse. » Hic autem annus vel ab anno 652, ab initio regni in Austrasia, vivente patre, repeti potest, vel ab anno 658, quo hæreditario jure.

mortuo patre, regnavit. Juxta priorem computandi modum, regni annus 14 incidit in annum Christi 645, quo nondum episcopi titulo gaudebat Remaclus. Ergo alia utendum est computatione, scilicet ab anno 638, unde annus regni 14 in annum Christi 651 incidit. Alibi disquiremus an hinc erui possit Merovingicorum regum majoritatem nonnisi anno ætatis 21 expletam fuisse.

§ II. *Diploma spurium unicum.*

1. Unicum restat Sigeberti diploma quod spurium est. Ibi ecclesiæ sancti Petri Trevirensis ablata restituntur sancti Hilarii et sancti Eucharis cellæ. Non alia mente a Roserio fabricatum fuit instrumentum hoc, nisi ut auctoritatem conciliaret systemati

A gentilitio domus Lotharingicæ, quam a Merovingicis regibus deducere conatus est pluribus aliis instrumentis, causa iudicata, falsi nomine damnatis. Manifesta falsi indicia, quibus totum hoc instrumentum scætet, in notis nostris reteximus. Browerus, *Hist. Trev.* t. I, pag. 354, illud pro interpolato habuit, et, expunctis quæ a falsario inserta iudicabat, quasi genuinum edidit. Verum de interpolatione lectorem monuit, quod neglexerunt auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. XIII, col. 291, qui fere totum pseudo-diploma exscripserunt, nulla suspicionis nota incaute credulitati præcavescentes. Cum fraudes Roserii testetur iudicium solemne, puderet nos spurios fœtus legitimis miscuisse, eo quod aliquidprehenderetur apud ipsos cum legitimis commune.

SIGEBERTI FRANCORUM REGIS

EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.

I. EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

Ad sanctum Desiderium Cadurcensem episcopum.
(Vide supra, lib. II, Epist. ad sanctum Desiderium, hujusce tomi col. 260, epist. ix.)

B

EPISTOLA II.

Ad eundem sanctum Desiderium.
(Vide ibid., col. 264, epist. xvii.)

II. DIPLOMATA.

(Ex Brequigny Diplom., Chart., Leg., t. II.)

DIPLOMA PRIMUM,

Quo Sigebertus monasterium Casagonguidinense condidit, et ibi Remaclum abbatem constituit ^a (ann. 614).

Sigibertus, rex Francorum, vir inlustris ^b, (Grimoaldo majoridomus. Singulariter ac per cuncta feliciter ad mercedis nostræ augmentum) credimus pertinere, si larga munera summi Dei omnipotentis devota mente offerre non dubitetis, quia tunc regia potestas suum cultum corroborare videtur, quando ex propria voluntate compendia servorum Dei destinare non dubitat. Ideoque sub devotione animæ nostræ, cum consilio magnificorum apostolicorum Chuniberti (Memoriani), Godonis ^c, vel inlustrum virorum Grimoaldi, Bobonis, Adalgisili, monasterium regulare in honore patroni [patronis] nostri Petri, Pauli, Johannis, vel ceterorum martyrum in terra nostra, silva Arduennense [Ardenense], in loco qui dicitur Casagonguidinus [Casagongidunus], quem Sesomires fluvius cingere videtur, et ex nostræ largitatis munere, juxta Patrum traditionem, cœnobium volumus construere, et ibidem, Deo [Christo] auspice, Remaclum abbatem constituimus, qualiter

ibidem secundum ordinem et monita antiquorum Patrum conversari debeant, sicut tamen, ut de ipso castro et ripa fluminis in directum leuvas tres de nostra silva Uriacense, cum ipsa venna dominica, quæ dicitur Arnulti [Doguulfi], cum Probardo, Babone [Martens., de Babone], vel junioribus [minoribus] eorum, qui ibidem servire [deservire] videntur a die præsentis, concessimus [concedimus] ad possidendum. Similiter de suo [desuper] ipso castro ex alia silva dominica tres leuvas, et in directum item [iterum] tres alias leuvas, necnon et aliam venellam in fluvio [fluvio] nuncupante Alisana, ubi illa petra quadrata est [Martens., pro quadrata]. Hæc omnia ad usum eorum servorum Dei (cum) emunitate [Martens., ex unitate] nostra visi fuisse [suimus] condonasse, ut habeant, possideant, sui-que posteris spiritualibus derelinquant, ut potius eos [eis] delectet attentius pio Domino preces incessabiliter pro nobis [hæc duo verba desunt ap. Martens.] fundere. Et, ut præceptio firma atque inviolata permaneat, manus nostræ subscriptionibus subter eam roborari decrevimus [decrevimus roborari] ^d.

^a Vulgaverunt Bollandistæ: ad diem 1 Mensis Februarii, pag. 254 (*In Vita sancti Sigiberti*); Martenius, in *Amplissima Collectione*, t. II, pag. 6; Coittius, in *Annalibus ecclesiasticis*, t. III, pag. 190; Calmetus, in *Historiæ Lotharingicæ documenta*, t. I, prob. pag. 257; Honteimius, in *Historia Trevirensi diplomatica*, t. I, pag. 80; Foppens, in supplemento ad opera diplomatica Miræi, t. III, pag. 1; Bertholet, *Historia Luxemburgi*, t. II, prob. pag. xvj; ac demum Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 634, omnes vel ex chartario Stabulensi, vel ex veteri Codice ms. Malmundariensi, aut archivis ecclesiæ sancti Huberti, nullus ex autographo. Hinc non mirum quod notis chronologicis et subscriptionibus careat; is enim frequentior fuit mos amannensium, ut, dum exscriberent vetera instrumenta, has quasi supervacaneas resercent. Mona-

sterium Casagonguidinense, jampridem destructum, et cuius loco exstat prioratus, situm fuit in episcopatu Trajectensi, Chinium inter et Bullonium. Edimus hoc diploma juxta lectionem Collectorum scriptorum rerum Francicarum; lectiones alias ex Martenio inter uncas aut in annotationibus ascribimus. Quasdam addidi nuper mecum a claro viro de Reifenberg humanissime comunicatas.

^b Cod. ms. Malmund., viro inlustris; in solo hoc Codice exstant quæ sequuntur parenthesisibus inclusa. MARTEN.

^c Chunibertus, Coloniensis præsul fuit ab anno 623 ad annum 663. Vide *Novam Gall. Christ.*, t. III, col. 626, et t. XIII, col. 399; Godo episcopus Metensis ab anno 642 ad annum 650.

^d De anno huic diplomati assignando non conveniunt critici. Honteimius illud tribuendum censet

DIPLOMA II,

Quo Sigibertus dona confert monasteriis Stabulensi et Malmundariensi * (ann. 651).

Sigibertus, rex Francorum, vir inluster, Godegiselo [Modogisilo] comiti. Singulariter regni nostri compendiis et proluxa felicitate, Deo adjuvante, confitemur augmentare quicquid sacrosanctæ Ecclesiæ propriæ deliberationis arbitrio serenitas nostra contulerit; quia tunc regalis potestas sui culminis fundamenta corroborat, quando larga humanitate condigna munera in honore Dei conferre non dubitat. Igitur sancta ac venerabilia monasteria, Stabulaus sive Malmundarium cognominata, ubi vir venerabilis Remaclus, episcopus et abba ^b, Christo auspice, præcesse videtur: quæ vir inluster Grimoaldus major-domus, in honorem sanctæ Dei genitricis Mariæ, sanctorumque apostolorum Petri et Pauli, sanctique Joannis Baptistæ, vel sancti Martini, seu ceterorum, suo opere, in vasta eremi [Boll., in vasta solitudine] Arduennensis construxit, quemadmodum nos loca ipsa ad ipsa monasteria ædificanda pro nostra præceptione ex foresta nostra concessimus: quæ, licet gratia Christi sint ditata præfata monasteria, mundanæ tamen substantiæ cernuntur parumper habere. Ideo divina inspiratione commotus, decrevimus aliquantulum de fisco nostro ad ipsa monasteria conspicere et consolari. Telonium igitur quod ad portum Vetraria, super fluvios Tannuco Itaque, et portum illum qui dicitur Sellis, immoque et Vagatio [Boll., Vogatium] super fluvium Ligeris, ^C quod iudices vel agentes nostri ad portus ipsos tam quod navalis evectio conferebat, aut [Boll., quam] undique negotiantum commercia in theloneo aut quolibet ripatico ex ipsis portibus superius nominatis in fisco nostro solebant recipere, pariter et ho-

anno 644; Cointius, anno 645; Martenius et Mabillonius anno 648. Datum non fuit ante annum 642, quo Godo Metensis episcopus creatus est. Remaclus, qui primus ad Casagonguidinense monasterium rediit ad a Solemniaciensi monasterio accessit fuit, Nova Gall. Christ., t. III, pag. 939, tres annos illud tenuit, et monasterii Stabulensis curam suscepit, cum eandem episcopatus infulus potiretur: has autem consecutus est anno 648. Unde sequens chronologicus ordo emergit. Anno circiter uno ante assumptum episcopatum, Remaclus ad Stabulense monasterium transiit, id est, anno 647. Tribus annis rexerat monasterium Casagonguidinense; ergo videtur monasterium hoc conditum fuisse circa annum 644, anno secundo episcopatus Godonis, qui Metensis præsul tenuit fuit anno 642. Quæ omnia bene conveniunt, et Hontemii opinionem tuerentur, quam amplectimur.

^a Vulgatum a Bollandistis ad diem 1 Febr.; Martenio, Amplissim. collect. t. II, col. 7; Bertholeta, Hist. Lux. t. II, prob. pag. 17; et a Collectoribus scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 655, ex Stabulensi chartario, subscriptionibus et notis chronologicis destitutum. Telonei hoc diplomate concessi nemini Notgerus, Vitæ sancti Remacii, apud Bolland., ubi supra, scriptor ineunte sæculo undecimo, qui diploma videtur inspexisse. Illud Cointius edidit, sed non integrum. Ex Martenio recudimus; varias

A mines qui in ipsis portibus commanent, vel ipsos portus custodiunt, aut ibi aspiciere videntur, pro stabilitate regni nostri, ad monasteria superius nominata, vel monachis ibidem consistentibus, nostri munera largitate concedimus. Quapropter præsentem ex hac jussimus promulgari præceptionem, ut neque vos, neque juniores aut successores vestri, aut quislibet quæ ad partem monasteriorum ex hoc perinet, nunquam [ex hoc penitus] presumatis existere contrarii; sed magis theloneos ipsos de portibus superius nominatis, quandocumque exinde fiscus noster poterat sperare, in luminaribus, jam dictis basilicis vel stipendiis monachorum qui ibidem cursum regulariter quotidianis horis implent, annuimus possidendos, ut omni tempore proficiant in augmento [cernuntur ^B implere omni tempore proficiant in augmentis]. Et si forte aliqui portus ipsos prænominatos pro terris ipsorum propriis transtulerint, quo facilius ipsum theloneum quemadmodum ad fisco nostrum debuerat provenire [Boll., pervenire], subtraxerint, jubemus ut navigia ad portus ipsos, ubi per tempora præcedentium regum parentum nostrorum ire consuetudinem habuerant, discurrant; et alibi theloneos neque a vobis, neque a junioribus seu successoribus vestris exigatur. Quod fiat, ut, si ante superiores annos, dummodo sub tenera adhuc videbamur ætate subsistere, aliquis quodlibet ex hujus cessione instrumenti [Boll., hujus cessionis instrumentis] accepti, nullus mancipetur effectus, sed vacuum et inane permaneat, dum et aliter compluribus fidelibus nostris ^C noscitur esse conventum, ut dum, auxiliante Domino, in regnum ad legitimam pervenimus ætatem, cessiones illius, quæ ex originario fisco nostro aliquid serenitas nostra concesserat, deinceps inantea, hoc est, anno [Boll., de anno] XIV regni nostri * debeant in Dei nomine stabiles esse. Ilanc quoque

lectiones ex Bollandistis et a claro viro de Reiffenberg communicatas inter uncas exhibemus.

^b Remaclus hic dicitur abbas simul et episcopus, id est, regionarius, ut monent Mabillonius, Ann. t. I, pag. 404, et Martenius, ubi supra, pag. 2.

^c Anni regni Sigiberti duplici ratione computari possunt: a tempore quo is a patre rex Austrasiæ renuntiatus fuit, id est, ab anno 652: vel a morte patris, anno 658. Ab hac posteriori epocha hoc loco ^D videntur computandi. Si enim ab anteriori computarentur, annus XIV regni incidere in annum Christi 645, quod cum Remacii episcopatu conciliari nequit. Regni vero sumpto exordio a morte Chlodovei II, annus XIV annum Christi indicat 651, cum Remaclus jam regionarius foret episcopus tribus abhinc circiter annis, necdum Tungrænes infulus asserutus fuisset, unde episcopus, nullo loci nomine addito, appellatur. Hoc eodem anno datum diploma asserit Notgerus in Vita sancti Remacii. Notandum autem quod tunc se ad legitimam pervenisse ætatem innuat Sigibertus, natus anno 639, et hinc argui potest regum Meroveadum majoritatem anno ætatis vigesimo primo expletam fuisse, quæ anno decimo quarto assignata fuit a criticis plerisque, ex verbis Gregorii Turonensis, lib. VII, cap. 23, male intellectis, quibus emancipatio potius quam majoritas intelligenda est. Sed de his fusius in præfatione.

auctoritatem, ut in omnibus valitura, in nostris et futuris temporibus valitura intacta valeat durare [intacta vel intemerata valeat pleniter], manus nostræ subscriptionibus [subter ea] roboravimus.

DIPLOMA III,

Quo Sigibertus cellas sancti Hilarii et sancti Eucharrii, ecclesiarum Trevirensis sancti Petri violenter ablatas, restituit ^a (ann. 653).

In nomine Domini, Amen. Sigibertus divina favente gratia, Francorum rex. Quoniam adoptionem filiorum Dei præstolamur, ad quam per pacem attingitur, teneamus pacem invicem, et in omnes. Beati enim pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. Ubi enim altercationis invicem dispendium incurrit, ibi pacis residet dissidium quæ Ecclesiarum gratiosam fovet et incrementa quietem. Igitur noverit omnium fidelium nostrorum præsentium et futurorum notitia, qualiter de cellis beatorum Hilarii, quæ modo cella sancti Maximini dicitur, ac beati Eucharrii, quæ nunc vocatur cella sancti Matthiæ, in prædio sancti Petri Trevericæ urbis ædificata, quas dominus genitor noster Dagobertus, Christianissimus rex, predecessorum suorum mores sequens, ad ecclesiam sancti Petri Trevericæ urbis regis potestatis jure tradiderat, ac perpetua stabilitate firmaverat, Modoaldus, ejusdem Ecclesie venerabilis archiepiscopus, in generali palatio nostro querelosis se precibus proclamavit, plangens eas abs malis grassatoribus, quorum dux quidam nomine Hattus est, contra libitum suum, suorumque fidelium usurpatis, ac de suprascripta ecclesia violenter abstractas. At nos per omnia omnem præfati Hatti, ac suorum per ordinem recolentes fallaciam, jam calliditatibus detectis, querimoniam illius veram esse agnovimus. (Perpendentes ergo et verentes ne forte, quod absit, de elemosyna genito-

^a Hoc diploma vulgavit Roserius, Stemmata Lothar. ac Barri ducum, fol. 3, 2°, quasi ex autographo; sigilla enim, et in ipsis sculpta insignia, edisserit, sicut sub oculis exstantia. Ex ipso Browerus, Hist. Trevir. t. I, pag. 354, recudit, expunctis quibusdam quæ ipsi interpolata visa sunt; nec ipsum puduit fateri ex quo impurissimo fonte instrumentum hoc hauserat. Ex Browero edidit Honteimius, Hist. Trevir. diplom. t. I, col. 84; Calmetus, Hist. Lothar. t. I, pag. 257; ex historia quadam ms. de damnis olim illatis monasteriis Trevirensibus, quam nulla tuetur auctoritate. Spurious setum declarat post Zyllesium, Defens. S. Maxim., part. II, sect. 3, § 4, Honteimius, novis relectis falsi indicii, quæ scaten undique. Mirum certe auctores Novæ Gallie Christianæ tale instrumentum admisisse, t. XIII, instrum. col. 291, nequidem ulla nota suspicionis interjecta. Eadem in eo agnoscitur falsarii manus qua diplomata Dagoberti pro cellis sancti Maximini et sancti Eucharrii fabricata sunt. Hæc præcipue falsitatem produnt: stylus a capite ad calcem insolitus; annus incarnationis pro nota chronologica adhibitus; titulus regis Christianissimi Sigiberto inditus. Quis vero Hattum, prædonum ducem, ecclesiarum per Gallias vastatorem, novit? Quis Martinum, ducem Austriæ Mosellanicæ? Datum dicitur diploma anno Christi 653, ad preces Modoaldi, Trevirensis archiepiscopi. Transeat archiepiscopi titulus; sed Modoaldus, Trevirensis præsul, tredecim abhinc annis fato functus fuerat. Hæc satis superque dicta sint.

^b Parenthesibus inclusa, hic et infra, desunt apud

A ris nostri ac prædecessorum nostrorum regum, detrimentum animæ nostræ faceremus, pro conservanda eorum pietatis munificentia, ipsas cellas, cum consilio et judicio episcoporum, ducum, et comitum nostrorum, maxime dilecti consanguinei nostri domini Martini, filii Clodulphi, filii Arnulphi, ducis Austriæ Mosellanicæ ac Moselant, quem præfata beati Petri ecclesie, ac fratrum ac antedictarum cellarum advocatum, rectorem protectorem per præsens præceptum constituimus, memoratæ ecclesie Trevirensis reddidimus ^b. Ut autem præsens nostræ reformationis scriptum inviolabile per succedentia tempora in Dei nomine obtineat stabilitatem, propria manu, cum duce Martino, ac Cumberto, archiepiscopo Coloniensi, ac Ramaelo, episcopo Trajectensi, subter eam firmavimus et sigillorum nostrorum impressionibus ^c jussimus insigniri. Data Aquigrani, idibus Maii, anno dominicæ Incarnationis DC. LIII. Sigibertus, Francorum rex †. Cumbertus, archiepiscopus Coloniensis †. Ramaelus, episcopus Trajectensis †. (Martinus dux Austriæ Mosellanicæ ac Moselant †.)

DIPLOMA IV,

Quo Sigibertus rex, omnium proventuum suorum in pago Spirensi decimam partem ecclesie Spirensi adscribit ^d (circa ann. 653).

Sigibertus, rex Francorum, vir iuluster ^e. Quiet in Dei nomine serenitas regia, pro ecclesiarum compendia vel in stipendia clerum aut alimonia pauperum perpensatur, vel hoc, quod juxta Dei mandata adimpletur aut confirmatur, illud et in præsentis seculi luce potest præstare auxilium, et credimus quod, in eterni itineris, per intervencionem donnorum sanctorum, sive duce Domino, preparat

Browerum et alios, excepto Roserio.

^c Omnes, præter Roserium, emendant sigilli nostri impressione.

^d Jam dudum periit autographum diplomatis; at superest apographum in chartulario cui titulus *Codex minor*, in archivo Spirensis archiepiscopatus. Hujus mentionem fecerunt Bruscius, De episcopis Germaniæ, pag. 78; Eisengrein, Chronologia rerum Spirensium, lib. VII, pag. 157; Simon, Historia episc. Spir., pag. 6; Lehmann, Chronol. Spirens. lib. III, cap. 15; Coitius, Annal. eccl. Franc. t. III, pag. 163 et 596; Nova Gall. Christ., t. V, pag. 715. Integrum vulgavit Lamey, Append. dissertationis de pago Spirensi, in t. III, p. 261, Historiæ et commentariorum Academiæ electoralis scientiarum et elegantiorum litterarum Theodoro-Palatine. Quædam de eodem scripsit Carolus Dümigé in opere cui titulus *Regata Badensia*. Pristinis Editoribus collectionis quam de novo vulgare jussus sum erat incognitum, mihi quoque ipsi, cum Commentario Academiæ Theodoro-Palatine evolventi occurrit, sed jam ultra annum 700 producta Editione, quare illud in additamentis exscripsi. Desiderantur dies et anni. Lamey, ubi supra, annum 650 suspicatur; annum vero 657 Loebel in t. VII, pag. 157, Commentariorum sup. laud.; utroque ex mera conjectura. Annum 653 prætulit, ut pote ultimum regni Sigiberti II, quem omnes auctorem diplomatis latentur.

^e Comment. Acad. Theod. Palat. habent *iluster*; Carolus Dümigé testatur in Codice scribi vocem *iluster*.

in futurum. Ig̃itur dum et confidimus quod Dei debeat manere voluntas et ut taliter cunctus populus de omnibus fructibus terre, ad sancta Ecclesia catholica per unumquemque annum debentur inferre, adeo ita quod juxta ad anteriorum regum quondam parentum nostrorum decrevit devocio, ita, Christo propicio, manet nostra deliberacio, ut de omnes fructus terre infra pago Spirensē, quantumcunque fiscus noster continet, tam de annona quam de vino, mel, sive jumenta, de porcos, quam et de omni reliqua solucione ad nos aspiciencia, sic et homines fisci faciant decimas porcorum, qui in forestis insaginat, aut omne genus pecodum, quantum in ipso pago Spirensē ad fiscos nostros pertinetur, annis singulis ad ecclesiam Nemetense, ubi apostolicus vir, pater noster, domnus Principius ^a, episcopus preesse

A videtur, decimus caput debeatur offerre et adimplere, quatinus dum ipse decimus annis singulis idem in stipendia clerum vel alimonia pauperum presentemur. Credimus ut Creator omnium nostrorum, nostris usibus, hic et in futuro septempliciter hoc jubeat remunerare. Agite ergo, qualiter hoc, quod semper nostra continet devocio, vel Dei manet voluntas semper in omnibus procuretis adimplere, qualiter nobis Christi gratia vel domnorum sanctorum, ut confidimus, debeat pertinere, et ut vobis ^b, quod absit, ad offensa Dei, aut nostra non debeat pervenire. Et ut cercius vobis juniores successoresque nostros presens aucteritas inconvolso ordine observetur, vel in omnibus debeatur permanere, manus nostre subscriptionibus subter eam decrevimus robore.

^a Certum est Principium Spirensē sedem occupasse; sed quot annos non constat. Vide Loebelii dissertationem, in t. VII Comment. Acad. Theod. Palat. pag. 151 et seqq.

^b Carolus Dúngé monet in Codice legi *vobis* et non *nobis*, ut est in t. III Comment. Acad. Theod. Palat.

APPENDIX AD SANCTUM SIGEBERTUM.

Charta qua Grimoaldus donat monasteriis Stabulensi et Malmundariensi villam Germaniacum ^a C
(Ann. 650).

(Ex Brequigny Diplom., Chart., Leg.)

Domino sancto et in Christo patri Remaclo episcopo, vel omni congregationi monasterio Malmundario [Malmuldario] seu Stabulau consistentium. Grimoaldus, recogitans molem peccaminum meorum, qualiter veniam obtinere [optinere] merear, dono vobis donatumque esse volo pro compendiis ipsorum servorum Dei qui in ipsa monasteria conversare videntur, loco cognominante Germiniaco, in pago Remensi, quem domnus gloriosus Sigebertus rex (rex nobilis) nobis concessit; ipsam villam Germiniaco, cum omni integritate sua, domos, ædificiis, mancipiis, scolabus, pecuniis, campis, aquis, cum omni soliditate, appendiciis, id est, duos molendinos in lupia,

cum area et terra, vinea una in Boterio [Beterio], et alia appendicia, quæ dicitur Terune, juxta fluviolum, Axina, quem de Godetrude dato pretio comparavi, domos mancipiis, campis, pratis, vineis, aquis, aquarumve decursibus, cum omni integritate ad se pertinente, concedo vobis, a die presente, perpetualiter, ut ipsam villam Germiniaco, vel appendiciis suis superius cognominatis teneatis, possideatis, vel quidquid inde facere volueritis liberam et firmis-imam habeatis potestatem. Et si sane, quod fieri non credo, aliquis de hæredibus meis, vel aliqua opposita persona, contra hanc firmationem de parva munuscula, quæ in ara summi Dei omnipotentis offerre non dubito, venire tentaverit [vetare temptaverit], inferat in sacro fisco auri libram unam, argenti pondera quinque, et nihilominus facta mea irrumpere non D valeat ^b.

^a Vulgaverunt Henschenius, de tribus Dagobertis, lib. II, cap. VIII; et Foppenus, suppl. ad oper. Dipl. Nirsi, t. III, pag. 231; uterque ex archivis Bambergeni et Stabulensi. Diplomata duo regum Childerici II et Dagoberti II videntur huic chartæ minus consona; testantur enim hæc diplomata Sigibertum concessisse villam Germiniacum Stabulensibus, quam concessionem Childericus et Dagobertus confirmant, visio Sigiberti diplomate, ac nulla facta donationis Grimoaldi mentione. Hinc subit aliqua suspicio de chartæ Grimoaldi sinceritate. Sed cum Grimoaldus Germiniacum sibi a Sigiberto concessum profiteatur, probabile est Stabulenses monachos proprium a Sigiberto concessionis diploma impetravisse, ad majorem securitatem, quod a successoribus ejus, visis et relectis exemplaribus, confirmatum est.

^b Desunt notæ chronologicæ; sic eas quantum licet eruimus. In Remaclo abbatis simul et episcopi gratiam donatio lit. Porro episcopi, scilicet regionarii, Remaclo titulum non assecutus est ante annum 648, Mabill. Ann. t. I, pag. 403 et seq.; abbatiam vero Stabulensem Theodardo anno 653 reliquit, cum ad Trajectensem episcopatum evectus est. Ergo non male circa annum 650 chartam Grimoaldi de qua agitur referendam censemus. Nonnullas lectionum varietates a viro docto de Reiffenberg, humaniter communicatas, inter parentheses adscripsi. Ubi ea sic se habet: *Facta exemplaria die Kal. Aug. anno regni Domini nostri Dagoberti*, quæ a Foppeno omissa, ab Henschenio vulgata fuerat. Inde tantummodo inferendum est anno Dagoberti II exhibitæ fuisse regi exemplaria chartæ de qua agitur, non vero chartam hoc anno esse concessam.

SANCTUS LIVINUS.

SANCTI LIVINI EPISCOPI ET MARTYRIS, VITA,

AUCTORE BONIFACIO COÆVO.

Ex ms. cod. Compendiensi et Nicolao Serario.

(Acta sanctorum Ord. S. Benedicti.)

MABILLONII OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Subjectam sancti Livini Vitam vulgavit Nicolaus Serarius post Epistolam sancti Bonifacii archiepiscopi Maguntini, quem ejusdem Vitæ conditorem esse existimavit. Sed quominus ei assentiamur, prohibent argumenta nonnulla Bonifacius istius Vitæ scriptor, gesta sancti Livini tribus discipulis ipsius relexentibus, Foillano, Helia et Kiliano, sibi comperita affirmat: quibus obnixæ postulanti-bus huic scriptioni dederit operam. Sanctus Burchardus sedi Herbipolensi a sancto Bonifacio Maguntino impositus ab Egilualdo dicitur anno LXII post passionem sanctorum martyrum Kiliani ac sociorum ejus, quæ incidit in annum Inc. Dominicæ DCXCIX, et quidem in Germania; quo tempore sanctus Bonifacius vix fortasse in Anglia pueritiam agebat, qui anno DCCXIX legationem apostolicam in Germaniæ partes a Bonifacio papa II adeptus, anno DCCCLIV, ætate adhuc virenti martyrium subiit. Qui igitur fieri potuit, ut sancti Livini gesta a Kiliano et sociis didicerit? Adde sanctum Bonifacium in suis Epistolis bene multis nusquam peccatoris nomen præferre; quod nomen sancti Livini encomiastes in Præfationis salutatione sibi usurpavit. Alius ergo est a sancto Bonifacio Maguntino, et quidem antiquior Bonifacius iste; episcopus an abbas, incertum: nam et abbates alii post Gregorium M. se servos servorum Dei in Epistola:um inscriptionibus nonnunquam dicebant. Gotselinus monachus in Vita sancti Augustini Cantuariensis e, iscopi lib. 1, cap. 28, quadam ex ista sancti Livini Vita mutuatus est.

2. Livinus in solitudine aliquandiu degit cum Foillano, Helia et Kiliano. Præceptorem ac institutorem habuit sanctum Augustinum canuariæ antistitem, a quo etiam sancti Benedicti normam discere potuit. Miramur cum Vuillelmo Malmesburiensi, tenerabilem Bedam ne verbo quidem egisse de Livino, cujus nomen in sinceris Usuardi et Adonis martyrologiis desideratur.

PROLOGUS AUCTORIS.

Bonifacius homo peccator, servus servorum Domini A atque eorum contubernio fruiturus in beatitudine nostri Jesu Christi, universis sub auctoritate sanctæ pacis perpetuæ. Hujus denique tam excellentissimæ et individuæ Trinitatis super firmam petram fundatis sanctitatis Christi athletæ magnarum virtutum insignis quæ vestræ expandimus dilectioni, tribus discipulis suis relexentibus comperiebamus, Foillano *, Helia et Kiliano, qui piæ charitatis affectu (ut fatebantur) sua quæque renuntians, ob spem vitæ æternæ ejus conglutinaliter studuerunt adherere vestigiis, et instrui admonitionibus atque informari exemplis, manus nostras osculando provolutisque in terram genibus per ægra lacrymarum suspiria imprecati sunt a nobis scribi et memoriæ in posteris conservanda. Quorum ergo multum renitentes voluntati, quoniam nostræ peritunculæ pertimescebamus tantilitatem; sed enim debiti amoris vis tenerritudine suæ enervationis geminæ quoque dilectionis geminifluis alis nostri transcendit arcana devoti pectoris, et tandem illa fraternæ conglutinationis aspiratio ipsum animum nostrum suis viribus distudentem, fragili in audaciam subeundæ difficultatis

* Hinc colligitur Foillanum hunc distinctum esse a sancto Foillano Fursei abbatis fratre, qui sepe semper Furseo adhæsit; ut Foillanus iste Livino.

Nulla tamen hujus Foillani mentio vel notitia post sancti Livini necem occurrit.

Spiritus sancti tentamine gratia cooperante reflexit, A laudem et gloriam pii Patris verbatim enodari di- et claritati eorum satisfacere studuimus, et hæc ad gnun censuimus.

INCIPIT VITA.

2. *Livini patria et parentes.* Tempore igitur quo Colomagnus, inclytus rex Scotorum, in Christianæ religionis vir magnificus, polleret virtutibus, et sceptra regni et imperialis monarchiæ columen superna providentia auspicabiliter gubernaret, erat quidam senator Scotigena nomine Theagnius, exspectabili stemmate nativæ nobilitatis excellentissimus, ipsius regis optimatum princeps, et præ cunctis aulicis B suis primatibus archialiter apicem gerens, vir strenuus, regaliumque secretorum symmista industrius et summæ prudentiæ compositionibus longe lateque loquaci rumore perlatus. Habuit etiam conjugem Agalmiam nomine, venus a prospia et meritis præclucem, filiam videlicet Ephigenii, Hibernensium regis clarissimi. Qui, Domino inspirante, pari confederati spiritu, divinisque præcincti legibus, miræ virtutis fulsere insignis; et quos Dominus sua perlustraverat gratia, tali dignatus est consolari gloria.

3. *In utero matris columba cœlitus designatur.* Nocte quadam Dominica, dum in stratu suo regali lilitu perornato pariter compositi repausarent, nec vigilantes, nec integerrime obdormientes, visa est columba lactei coloris cœlitus descendisse inæstimabili claritate cœlestis gloriæ fulgorans, et requiescere super capitale stratus eorum, et sereno vultu intueri in eos. Quæ expandens alas suas obumbravit eos, C et mellifluo ore tres lacteolas stillavit guttulas instar mundissimi lactis in beatissimis labiis Deo dilectæ femine, et cœlo refusa subvolavit æthera. Mox vaporabilis splendor nimia odoriferæ suavitatis fragrantia totum illud regale perlustravit palatium, usque mane reverberatis radiis protensus. Infans vero quem beata mater tunc forte gestabat in utero, jam vivifico flatu irradiatus, mobilibus subsistere cepit membris, et ut certe credatis, supernæ visitationis congratulabatur respectibus.

4. *Visio a Menalchio explicatur.* Livino nato exsultant omnes. Tunc magnanimus dux Theagnius et venerabilis matrona Agalmia hujusmodi aromatis [id est visionis] raritate attoniti, jam aurora radiante D venire ad se fecerunt dominum Menalchium, germanum ipsius ducis, qui tunc archipontificatus jura regebat, viram probabilem et sanctimoniam sublimitate egregium, eique tanti negotii res diligenter expandunt. Qui Spiritus sancti gratia inspiratus respondit altrinsecus: Hæc visio divinitus manifestata non solum exultationis nostræ materia est, verum etiam multarum nationum gentibus gaudium erit; quoniam puer Deo donante nascetur vobis, jam in utero matris sanctificatus et spiritali lacte relectus, summus pontifex, et lucerna patriæ ac constantissimus propagator legis diviniæ populis Dei est futurus in viam salutis æternæ. Venerandus namque cum adierat dies quo clarissima genitrix et nomine digna

Agalmia superna visitatione perlustrata benedictum huic mundo protulit partum, omnes regionis illius incolas tanta miræ jocunditatis gaudia attigerant, et tam immensa serenitas clarissimis solibus usque ad exactum mensem inclauerat, ut cuncti admirarentur: et tam magnorum gaudiorum, tantarumque serenitatum instantiam nec in vetustissimis legiæ codicibus, nec ab antiquorum dictis Patrum se audisse faterentur.

5. *Ab Augustino et Menalchio baptizatur.* Cnr vocatus Livinus. Eodem tempore B. Augustinus, eximie sanctitatis persona, qui a B. Gregorio Romanæ sedis apostolico pontifice transmissus Angligenarum primus antistes et splendidissima summæ veritatis lucerna, sui causa negotii divina ut intelligatis providentia subministrante ad præfatum regem Colomagnum convenerat, et ipse tantæ raritatis admirabatur gaudium. Nam cuncti primates regis universaque celsitudo regalis cum civibus patriæ in miram exultationis conversi sunt gaudium, et præsago veritatis spiritu mutuisque colloctionibus congratulandi altrinsecus certa pronuntiantes, hunc infantem Deo dilectum lumen populorum atque summum totius regionis patronum prædixerunt forte futurum. C Quem pius rex et devotissima regina cum venerandis pontificibus Augustino Anglorum episcopo et Menalchio archipræsule de sacro fonte beatæ regenerationis susceperunt, indentes ei nomen Livinus ex nomine germani gloriöse genitricis suæ Agalmiæ Hibernensis Ecclesiæ archiepiscopi, qui apud Humbernos pro nomine Christi palmam martyrii adeptus est. Qui mox ut de aqua levaverunt puerum, cum omnibus qui aderant manifesta visione cornebant descendisse columniferum splendorem radiis splendidi solis fulgidiorum, atque capiti benedicti pueri imminere et dexteram auro clarissimo rutilantiorum inde emicare, et ter ipsum infantulum signare sanctæ crucis signamine, et cœlitus taliter sonum intonasse: Dilectus a Deo et hominibus, cujus memoria in benedictione est. Hoc versiculo finito, divina visio ad æthera remeavit palatia. Talibus miraculorum cœlestiumque mysteriorum excellentiis jocundati rex et regina, atque venerandæ personæ divini ministerii, summi videlicet pontifices Augustinus atque Menalchius, cum cæteris pari devotionis intentione Dominum Christum in excelsis collaudaverunt.

6. *Cœlestibus studiis vacat.* Igitur electus Dei puer infantilem suam ætutulam rationabilibus suis contentiis excellens diatim specie tenus imaginæ virtutis, quamvis tantilli deficientibus corporis viribus, tamen maturis machinabatur moribus a supernis se jam reposci civibus, ipsis contubernalis optatusque indesinenter gestiens fieri amicus; qui felicitati promerendæ anhelans, temporalibus futurorum cœ-

temptatione renuntiabat, et quia se fragilitate carnis a bene agendi statu dejici formidabat, spirituali subministracione corroboratus studio perfectionis ascendendo magnifice pollebat.

7. *Energumenos duos liberat.* Ecce jam memorandus adolescens, beatissimus scilicet Livinus, athleta Christi perspicabilis, divini fervoris pudicitia galeatus, constantia fidei loricator, et undique celestis militiæ fastigio conflagratus, cum jam novem annorum excederet ætatem, perpetuis meritorum præconandis virtutibus, summi regis signifer bellicosus, contra sævissimum hujus mundi tyrannum et ejus lethiferos æstus triumphaliter bellaturus, talibus glorificari mirificis in mundo orsus est insigniis. Sancto igitur die Pentecostes cum præfatus dux Theagnius cum venerando puero optimatumque suorum circumfultus comitatu ad monasterium ab eo ædificatum ad honorem sanctæ Mariæ Virginis Dei Genitricis, divinis reſſi laudibus cupiens ac muniri sacramentis crederet, ecce incolæ loci illius attraxerunt duos homines catenis ferreis colligatos, quos miserabiliter dementaverat serpens antiquus et humano consortio frustraverat; quorum etiam unus virum et duas mulieres interemit, alter quoque uxorem ipsius et duos filios in sua dementatione in mortem prostravit. Quos venerabilis puer Livinus cernens ait genitori suo et comitati ejus: Una ergo mecum, charissimi, queso, omnipotentis Dei clementiam flagitate, quatinus nostris orationibus pro hujus negotii qualitate gloriæ suæ respectus aperiat. Et expansis manibus pariterque subrectis in cælum luminibus oravit dicens: Deus Pater æternæ, immortali residuum tibi fideliter supplicantium, exorabilis miserator tuis adesto famuli, et pio pectore nostris annue votis, et effloreat tuæ benedictionis gratia super hanc fabricam tui proprii plasmatis tam diræ imbecillitatis gravedine obsoleantem, ut clarificetur nomen tuum in ea; et tantæ tuæ clementiæ favor ruminetur in sæcula. Et mox omnibus conclamantibus Amen, venerabilis puer, scilicet Livinus, supernæ pietatis signifer processit impavidus, ac imponens manus suas super capita amborum dixit: In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, cuncta diabolici phantasmatis incurſio a vobis eradicetur, et mundemini in vas purissimum sanctæ fidei, et efficiamini regnum Spiritus sancti. Tunc cunctis intuentibus sumus teterrimus atro eruore permistus ex ore et naribus eorum ebullivit, interimque furvarum nigerrima conglomeratio muscarum effumavit, et stridenti confusoque sonitu aerem evolando disparuit. Quos mundatos celestis medicus signamine sanctæ crucis munivit et in sancta confessione confirmavit. Qui fidentiori animo perspicaciores effecti suis omnibus renuntiaverunt, beatique pueri Livini adhærere cœperunt vestigiis, et reliquum vitæ suæ tempus in sancta conversatione secum perduxerunt; quorum unus vocabatur Helimas, alius Symphronius, qui in fide sanctæ Trinitatis exemplo pii magistri experientur apud nos Deo digni et eximii confessores haberi et coheredes regni Jesu Christi.

8. *A Benigno præbytero eruditur.* Talibus igitur omnipotens Deus, cæterisque divinis præconandorum insigniis magnalium hunc dilectum famulum suum Livinum mundo manifestari voluit, et perspicabili ratione discretalis suæ dispositionis sic venerabiliter electorum suorum quos ante mundi constitutionem in sempiternam sibi præordinavit gloriam, quibus præconibus veritatis suæ lumen ostenderet, sacrosanctis contubernaliū aggregari clementius decrevit meritorum virtutibus. Sed egregiæ etiam indolis puer divinis muneribus cœlatus, spiritu humilitatis perlucidus, incomparabiliter contemplatione futuræ vitæ suspensus, superna præeunte gratia et benigna ejus subsequente voluntate, totius perfectionis desudando appetebat culmen possidere. Ecclesiasticæ vero norma disciplinæ vitam suam contemplabiliter moderandam orditum elegerat apud B. Benignum presbyterum Scoticæ generositatis, alti sanguinis virum, sed altiori sanctarum virtutum clarificatione prolatum, a quo denique spirituali restrictione cum devotæ mentis teneritudine appetens conformari, et Davidicis Psalmorum melodiis, et sanctorum Evangeliorum mellifluis lectionibus atque cæteris divinis exercitationibus perfectissime instrui, ut pote superni respectus pransione refectus, quasi in spatioso paradisiacæ amœnitatis campo pedem jam transigens, per gradus virtutum diatim efficacissime æternitatis transiret in gloriam. Cujus etiam subtilis intelligentiæ, mirique ingenii efficaciam quis expandat? Spiritus sancti gratia cooperante, nullis diviniorem lectionibus studiorum, nullisque bonorum moribus exemplorum aliqua difficultas percipiendarum rerum suam impedivit capacitatem. De talibus autem commemorat ille egregius prædicator cum dicit: Nulla ad descendendum mora est, ubi Spiritus sanctus doctor adest. Dum in his Deo dilectus adolescens Livinus diligentissime floreret studiis, contigit magistrum suum Benignum dignæ memoriæ virum hac vita solvi et superna promereri, cujus exitum discipulus vigiliis et orationibus commendabat Domino quotidie mira pietate devotus.

9. *Nutricem vitæ resituit.* Quædam materfamilias Silvia nomine, nutrix venerabilis pueri Livini, ex assidua sua infirmitate per multos languescens dies ad fatalem jam propiaverat horam. Quæ pondere mortis aggravari cœperat, et jam quasi ignota facies illius exhaustis genis, nimiaque pallitudine opprimebatur, ac subrigidis luminibus imbecilliter circumadstantes intuebatur, nullum tamen agnoscebat quoniam obnubilatio extremi visus impedivit eam. Unde ineluctabili mœrentia non solummodo civium familiaris concio, atque contectalis devota contubernalitas contristabantur, verum et gloriosus præfatus dux et ejus palatinalis veneranda sublimitas tanto dolori affectuali cordis contritione tenerrime compatiebantur. Quæ jam cum in ruinam mortis vergi videretur et prorsus conclamata desperaretur, intermiserat accersitus advenit sanctus Livinus puer properus, gloriosis virtutibus magnificandus, inter medios mœrentium cœtus supernæ illustrationis lumine fre-

tus ad grabatum properabat dilectæ nutricis jam A mori incipientis: et ubi humana intellexerat sopiri solatia, pia sollicitudine satagebat adhibere cœlestia. Stabat autem prope exanimis artus adolescens Deo dilectus Livinus, cœlestis medicinæ arte peritus, oculis ac manibus in cœlum suspensus, lacrymis faciem perfusus, et quod per creberrimos singultus ægri doloris effari nequ' vit, præcordialis ejus affectus clarescentibus meritis peroravit. Et jam finis erat orationi: tunc corpus defunctæ recepto spiritu convalescens resedit, manusque sursum extendit, et Deo gratias egit et dixit, quia cum per ignota et aspera viarum loca et caliginosa a nigris spiritibus perducerer, et in atram foveam sulphure et igne ebullientem immergerer; advenit sanctus Michael archangelus cum patriarchis Abraham, Isaac et Jacob, et sancto Petro apostolo cœlesti claritate fulgorans, minacique conspectu dixit illis tetrus spiritibus: Ne inferatis molestiam animæ isti; sinite eam, quoniam per merita dilecti sui Livini Christus jubet in corpus suum reverti. Illi confusi disparuerunt. Tunc sanctus Michael archangelus et sancti Patriarchæ et sanctus Petrus apostolus susceperunt animam meam: et in corpus suum reposuerunt.

10. *In solitudinem secedit cum tribus sociis.* Hæc et plura his similia simplici pronuntians ore, atque suscepta benedictione beati Patris, post hæc per multa annorum tempora vixit incolumis. Dum vero talibus insigniis cœlestis militiæ egregius tiro magnificaretur in populo, expavescens ne favore elatus humano a culmine perfectionis suæ privaretur, et C magnificæ claritatis ejus speculo quædam seducentium fomenta laudum commisceri pertimesceret, continuo solitudinem petens cum tribus discipulis suis Foillano, Helia et Kiliano, quos superius prælibavimus, per arbusta et fructecta latitabat, herlis silvestribusque pomis aquarumque turbidarum parca libatione (ut mos illi erat) contentus.

11. *Libris scribendis vacat.* Omnia autem quæcumque habuit, aut habere potuit, larga manu indigentibus distribuit. Nam scriptor peritus erat, et huic operi sedulo invigilabat, studens præcipue ut acquireret unde egenales recrearet: cujus virtutis favor velut aromatatum suavissimus odor late fumigans præfati regis Coloniæ perlustravit palatium et Scoticarum regiones celebri rumore clarificavit, et gratanter perfuderat pectora omnium. Digna vero tanti præconia viri pius rex admirabatur, atque his quæ per eum gloriose fiebant congratulabatur. Et facium est ut cum honore eum sibi præsentari juberet et humiliter ei supplicaret dicens: O beatissime Pater, novimus te norma omnium virtutum florere, sicut honorum tuorum perbibent gestorum exempla. Idcirco toto mentis affectu rogamus te, ut nobiscum manere digneris, nostrisque regalibus opibus uti, et nos saluberrimis tuis monitis, evangelicisque doctrinis a te mereamur perfrui. Illiusmodi quoque flagi-

tationibus idem gloriosus rex et optimates ejus et ipsi etiam cuncti subaulici inquietabant per singulos dies amicum Dei. Vir quoque Domini Livinus animum a cœlesti non reflexit sedere, sed plus cogitans quæ sunt Dei quam quæ sunt mundi, veritus est si eorum voluntati satisfacisset, quod animi ejus intentio quavis occasione maligni insidiatoris titillante posset commaculari, suæque sobrietatis statu dejici.

12. *Angelo monente, ad Augustinum pergit.* His sollicitudinibus ægre fluctuanti adstitit angelus Domini, eique intulit hæc verba consolatoria, appellans eum proprio nomine et dicens: Ave, frater Livine; ne sis sollicitus, tempus est ut consolationem accipias. Recede hinc et vade ad B. Augustinum episcopum, cujus doctrinis et piis informationibus, Domino cooperante, mirifice sublimaberis. His dictis angelica visio remota est. Beatus autem Livinus sciens erga se univera divinitus agi, permissione regis suscepta a palatio quantocius recessit, angelica satagens jussa adimplere. Inter quoque iter agendum appropiaret ad mare magnum per quod transnavigare habebat, obviam venit ei juvenis perlucidus aspectu, habilis in incessu, dulcique affamine sic sanctum Dei exorsus est compellere: Ne cuncteris, frater; ego sum quem Deus omnipotens custodem vitæ tuæ deputavit, et nunquam aberit tibi cura mei, sed defensor et dux adero in omnibus viis sive operibus tuis. Novi causam itineris tui, sed inemus quo tendis, quia prosperum iter Deus dabit nobis.

13. *Mare, siccis pedibus, sulcat, angelo duce.* Hæc eo d'cente et præcedente, sanctoque Livino cum tribus discipulis suis subsequente, pariter illud mare magnum, siccis pedibus, transierunt superna comitante clementia. Beatus vero Livinus et æpenominati discipuli sui, scilicet Foillanus, Helias et Kilianus, quaudiu super aquas maris pedestri calle gradiabantur, tandiu visum est illis incedere per campum viridissimis graminibus et rosarum, liliorumque floribus albescentem, et omnium speciosarum generibus herbarum vernantem. Cum autem ad litus convenissent et in terra tutis gressibus consistent, ductor eorum discessit ab eis, et videntibus illis cum magno splendore divinæ claritatis circumfusus ascendit in cœlum. Vir autem Dei humiliter pavore D attonitus, pariter quoque spe supernæ consolationis animatus cum discipulis suis cœlesti gratiæ debitas referebat laudes.

14. *Ab Augustino informatus, sacerdotio honoratur.* Illis rite peractis citato cursu, secundoque itinere ad sanctum pervenit Augustinum episcopum. Cujus adventum beatus episcopus per revelationem sancti Spiritus evidenter agnoscens, dilectumque Dei ministrum sua divinitus intelligentia erudiendum comperiens benigne suscepit, miræque charitatis devotione per quinque annos et tres menses nutrit, litteris erudit, et ad fastigium summæ perfectionis

* Lege carmen Livini ad Florbertum abbatem pag. 345-346.

Gandavensem, et sancti Bavonis epitaphium, infra,

juxta angelicam promissionem suis Deo dignis meritis et exemplis conformavit, et ad honorem sancti sacerdotii sacrosancto ordine consecratum sublimavit, eiq̄ne casulam purpuream auro gemmisque composita perornatam, et stolam cum orario ^a gemmis pretiosis anroque fulgido per textam in ipso die ordinationis suæ pro solere æternæ charitatis pius magister dilecto suo discipulo devoto amore contradidit.

15. *In patriam regressus, Menalchio episcopo substituitur. Mira in ipsius ordinatione.* Cum autem hæc omnia gratia alui Spiritus cooperante digne complerentur, sacerdos Dei Livinus cum discipulis suis benedictione pii magistri suscepta, beati videlicet Augustini, superna comitante clementia in patriam suam repedavit. In ejus quoque adventu principes regni, civesque patriæ jocunditate magna sunt gavisii. Interim contigit Menalchium archipræsulem germanum gloriosi ducis Theagnii patris sacerdotis Christi Livini de hoc mundo migrasse; de cujus transitu luctus erat omnibus et merentia indicibili confundebantur universi. Illo quoque defuncto præfatus rex Colomagnus et ejus palatinorum chorus cum suballicis suis totiusque regionis illius confluentia pari cordis affectu conclamaverunt, sanctum sacerdotem Livinum in honorem hujus ordinis dignissime sublimandum fore. Ilis rex omnibus devotior consentiens, ter quaterque virum beatum in cathedra archiepiscopatus debito honore, Domino iubente, collavit. Eadem vero hora quando episcopalem accepit benedictionem, ut consuetudo est pastores sanctæ Dei Ecclesiæ consecrari, cæterisque episcopis præsentibus et clero atque devoto populo, ad declaranda beati antistitis Livini mundo merita et ad confirmanda hæc divina mysteria vox superna delata palam omnibus insonuit, ita dicens: Ecce sacerdos magus qui in diebus suis placuit Deo et inventus est justus. Necdum autem hæc divina verba finierat vox sancta, cum subito apparuit super caput venerandi pontificis Livini coroma rutilo auro, atque coruscantibus gemmis composita ac vernantibus floribus intexta, et interius atque exterius et desuper purpureis rosarum coloribus lucide perfusa, et astantes fragrantia suæ suavitatis replevit. Hæc etiam præfigurabat fore beatissimum illum antistitem dignum Christi martyrem futurum in roseo sanguine sui martyrii fluidum, et diademate regni cælestis coronandum, et in confessione martyrii beata immortalitate in sæcula fruiturum.

16. *Gregem suum sollicite curat.* Gloriosus igitur pontifex Livinus jura regiminis, Domino concedente, humili devotione suscipiens, spirituali amore succensus gregem sibi commissum discreta pietate vigilanter admonuit, docuit, correxit, atque perpetuæ viriditatis pabulo indesinenter refecit. Cælestis namque medicus sicut animas suorum discipulorum medicari invigilabat, ita et ægra multorum corpora

A incolunitatibus hujus vitæ superna clementia præstante restituebat. Inter has etiam præconandas meritorum suorum virtutes postquam pontificali honore sublimatus est, Domini gratia cooperatrice hæc insignia operatus est miracula.

17. *Paralyticum sanat.* Quidam paterfamilias Scotigena, Abdias nomine, paralyticus pariter et leprosus, omnique membrorum suorum usu destitutus, sic præmortuus existens per novem annos infirmabatur, ut nec linguam ad loquendum movere, nec manus ad os porrigere, neque pedes contrahere ad se posset; sed totus in grabato rigidus jacebat, et nihil vitale in se nec mobile præter oculos habebat, quorum nutibus sibi necessaria præstari vix innuebat. Cum autem egregius præsul Livinus hujus rei gratia glorificandus ovilia ovium suarum eis æternæ vitæ pabula administrando perageret, casu itineris sui domum illius languidi intravit, et ad introitum ejus mox infirmus ille caput erexit, loqui meruit, et quia sanitatem sentiebat in se vociferabatur dicens: O bene mihi, o bene mihi, quis ingreditur aut ipse Dominus Deus noster, aut angelus ejus visitat nos. Sanctus autem episcopus stabat admirans, ut forte nescius quid suis præcedentibus meritis ibi Dominus fieri d'sposuerit, dixitque languido illi: Quid sic clamitas, frater? Pax tibi, surge et porrige mihi modicum aquæ ut bibam, quia valde lassus sum. Tunc ille sanus surrexit, et jussa viri Dei devotas implevit, et simul cum episcopo gratias Deo lætus pro sanitate sua celebravit, et deinceps vitæ suæ curricula incolumis præterivit. Hoc insigni et admirando miraculo gloriose per sanctum Dei sacerdotem Livinum perpetrato majus admirandum subsecutum est.

18. *Tempestatem sedat.* Dum quadam die per litus maris deambularet, ecce quidam nauæ valida tempestate pervasi cæperunt vehementer periclitari, et cum omnibus mercimoniis suis pessumdari. Quibus videns vir Domini extrema jam imminere, consuetus eius Spiritus sancti fervore, tuto calle super mare gradiens usque ad eos festinus pervenit, signumque sanctæ Crucis prætendit et ait: Habete fiduciam in Domino, fratres, quia non despicit in se fideliter confidentes. His verbis quievit illa tempestatas, et facta est magna tranquillitas. Gubernatorem vero quem ex prora elapsum longe vi sua quantum est missio arcus mare in se protraxit cernens venerabilis Pater mergi incipientem, super fluctus ad eum cucurrit, et dextera sua dexteram ejus apprehendens eum extraxit, et secum ad arida perduxit, aliis prospero navigio subsequentibus et Domino Deo omnipotenti jocundis vocibus laudem concinentibus, qui per sanctum suum pontificem Livinum salvare eos est dignatus. Quis hujus viri præconia tacet, nisi qui mutus est? Quis meritorum ejus virtutes audire fastidit, nisi qui Christum negligit diligere? Non enim aliud fecisse eum novimus, nisi quod Christum docuisse legimus.

^a Hic distinguit auctor inter stolam et orarium, quamquam utrumque apud scriptores ecclesiasticos promiscue usurpari solet.

19. *Virtutum ipsius epilogus. Corporis forma.* Erat quoque virtutis amator, humilitatis flos, lucerna justitiæ, castitatis gemma, sobrietatis norma, in cunctis vero studiis suis insudabat, quo virtutum universarum exemplum fieret et dux. In orationibus frequens erat, vigiliis, jejuniisque intentus, inopes in eorum necessitatibus magnifice relevabat; hospitem et præsertim peregrinantium, monachorumque in susceptione piissimus invigilabat, propriisque manibus pedes eorum abluebat, aquam manibus devotissimus tribuebat, cibum potumque largissimus administrabat, ac vestimenta egentibus ditissime largitus est. Ipse etiam sub vestimentis pontificalibus purpuratis auro gemmisque decoratis semper indutus cilicio, pane subcinericio cineribusque commixto atque parcissimo, aquæ gustu per dies singulos vitabat: jugi quoque meditatione monasteria sive sancta loca orationibus, psalmodiis, missarumque celebrationibus vigilantissimus frequentabat. Quanti vero infirmi et debiles ex umbra corporis ejus et tactu vestimentorum illius sive tantum audientes vocem piæ ejus admonitionis sani effecti fuerint quis explicet? plane namque beatorum apostolorum subterram credamus, quia puritate mentis et sobrietate mundi corporis æquali potitus est dignitate. Fuit etiam pauperibus humilis, subjectis mitis, potentibus affabilis, quatinus suorum mediocritate morum, sive jocunditate sermonum in viam omnes alliceret cœlestium gaudiorum. Cognovit autem prælates his mundialibus potentiis tumentia eorum colla solitatus ad Christianæ religionis perfectionem valuisse reflecti, nisi per mansuetissimas veræ pietatis admonitiones. Apostolica imbutus doctrina, omnibus omnia factus ut omnes lucrifaceret, alios se honore præveniebat, subjectos sibi paterno amore confovebat, ut familiaritate suæ conversationis promptius verbo vitæ omnium corda infunderet. Erat autem vir Dei vultu, actu, habitu, omniique corporali modo pari convenientiâ coaptabilis, productis scilicet membris et subtilibus, mediocri quoque proceritate emiuens, capite grandi, capillis flavis et planis, commixtis canis et valde raris in fronte, aures latas habens et extensas, oculos pervigiles et lætos, hirsuta supercilia et cana et circa frontem et tempora; candidissimam cutem gerens, genas ut pote ex crebro jejunio tenues, sed admodum rubeas miræque jocundas; barbam canam, digitos ductiles et graciles, nullamque prorsus superfluitatem in membris gerebat. Quanto vero pulchrius corporali persona exterius resplendebat, tanto fulgidius habitatore Spiritu sancto interius coruscabat.

20. *Omnes ad se concurrentes docet curatque. Elationem aversatur.* Cumque succrescentibus meritorum

^a De cœnobio Ganda seu Gandavo lege Acta sancti Bavonis anno 655. Jacobus Malbrancus in lib. iii de *Moribus*, cap. 18, scribit, teruo a Tarvenna lapide cerni pagum ad ima collium protensum, sancti Livini nomine ac miraculis innumeris insignitum, quem sanctus antequam Gandam concederet, præsentia sua

A virtutibus in speculum totius sanctitatis excelleret, ita cœleste visus est culmen promereri, quatinus non solum Scotica gens, verum quoque Britanni et Hibernienses populi et circumquaque regionum finitimi cum suis principibus admirarentur ejus laudis præconia, et undique mira frequentia confluxerant ad eum, ut audirent verba vitæ ex ore ejus. Quos omnes ut pius pater spirituali cibavit refectione, suaque confirmavit benedictione, et omnes infirmi et debilitati membris, variisque impediti languoribus qui ad eum convenerunt, ejus beneficentiis refrigerati et optatis vegetati viribus in sua redierunt læti. Pro his autem animis ejus in elationis jactantiam non est subrectus, sed ultra quam admirari potest, veræ humilitatis cautela in mansuetudinis, patientiæ, castitatis, temperantiæ, justitiæ, dilectionis Dei et proximi pignore æternæ charitatis fundamento erat fundatus. Favorabiles itaque rumigeri loquacitates vulgi tanquam os abhorruit flammivomi draconis.

21. *Vicario suffecto discedit Christum alibi prædicaturus.* In his autem semper sollicitus fuit quæ Dei sunt, non quæ sunt mundi, sciens quoniam miracavit Dominus gratiam suam cum eo, et sanctæ suæ meditationis gravitate secum respiravit, culpamque in se reprehendens si talentum sibi creditum in unius regionis loco commorando lucraretur, cum graviter multas gentes cæcitate sui erroris irretiri, quas oporteret Dominicæ claritatis fulgore irradiari; visum est ei Christi lucernam sancti Spiritus lampade in se accensam dignius esse super candelabrum poni, ut profuzius ad salutem plurimorum claresceret et ad lucidissimas cœlestis vitæ mansiones perduceret. Cum talibus itaque curis fluctuaret, Domino providente, cuidam sanctæ memoriæ archidiacono Silvano nomine inculcabat jura regiminis, ne oves Christi sine rectore essent, quandiu ipse pastor pro alendis ovibus per exterarum nationum diversarum regiones prædicando invigilaret.

22. *In monasterio Gandavo excipitur.* Cum vero plurima perlustrasset loca divini germinis semina spargendo, dæmonia ab obsessis corporibus pellendo, et multorum ægotantium corpora sanando, convenit cum discipulis suis ad quoddam cœnobiū, avito vocabulo Gandavum ^a nominatum, quod B. Amandus pontifex extirpatis gentilium fanis fecit fundari, quod et ipse dedicavit ad honorem sancti Petri apostoli et omnium apostolorum, congregatis ibidem cultoribus, quibus præposuit abbatem nomine Florebertum sanctæ religionis rectorem, dignis moribus compositum, et totius honestatis exemplis refertum: a quo etiam et a cæteris fratribus monasticæ charitatis officio benigne susceptus est. Ibi quoque invenit magnificæ sanctitatis virum et egregium Christi confessorem Bavonem recentiva ^b morte in Domino

illustrasse videtur. In Sanderi Chronico Bavoniano sanctus Livinus cum tribus discipulis, xvii Kalend. Augusti, Gandam visitasse, idemque prid. Id. Novemb. decollatus fuisse legitur.

^b In epitome Vitæ S. Livini apud Surium id post. triennium a morte sancti Bavonis contigisse dicitur.

pausantem et in monasterio sancti Petri sanctorumque apostolorum a B. pontifice Amando et abbate Floreberto et devotis fratribus condigno honore humatum atque gloriosis miraculis coruscantem. In eodem quoque loco per dies triginta commoratus est, et ad sepulcrum sancti Bavonis suas preces missarumque celebrationes Domino Deo pervigil immobilabat.

23. *In Brachentisiam tendit idolis addictam.* His namque diebus adimpletis, fratres cœnobii et devotum vulgus pagi pontificali jure benedixit et in via veritatis confirmavit. Et accipiens ab officio monasterii sumptus qui in itinere necessarij sunt, proectus est et in terram properavit, Deo disponente. Brachentisiam *. Quo ingrediente venerando pontifice salutaris grossibus admirabatur amœnissimam terram spatiosam et nimis delectabilem, et benignitate Del exuberantem, lacte et melle et diversarum frugum, arborumque fertilitate, omniumque affatim honorum abundantia affluentem, incolas quoque personali forma corporum micantes, cultu vestimentorum compositos, loquela et morum gravitate honestos egregios viros, ac præliatores idoneos et omni exercitatione studiorum suorum huic sæculo digniter confirmatos. Sed quia juxta psalmidicam (*Psal. xxxi*) vocem sicut equus et mulus quibus non est intellectus in clamo et freno Satanæ constricti sunt, legem Dei prævaricabantur, adulteriis, rapinis, furtis, perjuriis, homicidiis scelerati, pestifera rabie ut feroces canes invicem se mordentes, sua quoque alternatim dolo fraudantes, mutua se cæde prosternentes. Cernens itaque evangelicus vir illos de die in diem in actibus suis pejores fieri, vigiliis, lacrymis, orationibus pro eis laborabat, ne tam venerabiles personas insatiabilis tartarus voraci faucibus absorberet, et in perditionem secum traheret, non cessans quotidie perlustrare oppida, vicos et castella, stillando verba vitæ in auribus eorum : et divina gratia cooperante quamplurimi ejus eruditione laqueos maligni pervasoris evaserunt, et vitam æternam acquisierunt.

24. *Dæmonem conquerentem ab energumena efficit.* Et factum est dum circumiret diversa regionis illius loca, corrigendo, hortando ad viam vitæ, populos ab errore gentilitatis revocando, ut intraret fundum qui veteri vocabulo *Haltem* ^b dicitur, ubi occurrit ei homo ^D agitated a dæmone clamans et dicens : O serve Dei Livine, quid nobis et tibi? Ecce enim regnum meum invasisti, et militia mea me privasti. Quid ultra me persequeris? Scias etenim quia si me hinc expuleris, faciam te in illo loco multis affici injuriis. Sanctus autem veritatis minister in Spiritu sancto fretus protendit manum suam, et signum sanctæ crucis ei opposens ait : Obmutesce, omnium honorum persecu-

* Serarius legit *Brabantiam*, quæ provincia Germaniæ inferioris maritima, cujus Bruxella caput est, Machlinia metropolis, sanctum Livinum apostolum suum agnoscit. In Miraculorum sancti Bavonis lib. 1, num. 8, leges terram *Brachentisiorum*.

^b Hodie *Hauthem*, qui pagus est territorii Alostensis

tor, et recede ab hac creatura Dei, et amodo ei nec ulli noceas homini. Nec mora ille malignus erroris spiritus abscessit, et videntibus cunctis qui aderant quasi fumus teterrimo commistus sanguine ex corpore hominis egressus est. Unde multum fatigatus homo jacebat diu quasi mortuus : et post spatium unius horæ surrexit et cum beato viro Deo gratias egit, ac sanus in sua rediit, et indefessa voce confitebatur vulgo sancti Patris virtutem, cujus meritis merebatur liberationem.

25. *Piæ matronæ filio lumen restituit.* Audientes igitur inclyti archipræsulis famam summæ dignitatis matronæ, duæ scilicet sorores, quarum una Berna et altera Chraphaildis vocabatur, eum in suum devoto susceperunt hospitium, quatinus suis sacratissimis ^B fruerebatur colloquiis, et ejus visitatione per Dei gratiam quam in eo fulgere conspiciebant consolarentur. Habebat autem domua Chraphaildis filium nomine Ingelbertum, qui ex turbatione vesicarum per tredecim annos et menses quinque oculos amiserat, et lumen cœli videre non poterat. Sed sancto Dei Livino signum crucis super oculos ejus faciente, cooperante divina gratia, illuminatus est. Interea hujus facti crescente opinione, innumerabilis turba illustrium virorum feminarumque conveniebat ad sacerdotem Dei Livinum, afferentes secum quos infirmos habebant, et animarum corporumque cœlestem medicinam et salutem adepti sunt.

26. *Incolæ protervis Christum prædicat.* Sed miserum est fari, quia pæne cuncti clives circumquaque adjacentium provinciarum belluino more indomabiles corde erant exasperantes, Deo rebelles, virtutes quas per servos Dei mundo fieri cernebant vanas esse dicebant, arroganterque legem Dei aspernabantur, sacerdotes ejus interficiebant, et qui eos in viam salutis introducere laborabant, aut illos exterminabant, aut intolerabiliter debacchando atroci morte opprimebant. Igitur athleta Christi constantissimus divinis legibus præcinctus, hos aggressus disputationi evangelicæ prædicator insistebat : æmulator nostri Salvatoris effectus nullius personam accipiens, sed juxta qualitatem operum sollerti indagazione eos arguens, et ut fidelis operator fructum divini seminis triticea messe in horreum Domini congregare satagens. Credentes vero ut in bonis actibus perseverarent admonuit, incredulos autem et perversos corde Spiritu sancto rohoratus attentius increpavit.

27. *Fusibus cæcus lingua multatur. Tortores puniit.* Denique cum divinus doctor piis eruditionibus quotidie insisteret, sempiterna gaudia pronuntians beatis, æterna quoque supplicia miseris ; fideles quique lacri corde salutaria ejus monita capaciter susceperunt, increduli autem contumaciter renitentes dixere-

sis tertio a Gandavo milliari. Lege Epistolam sancti Livini ad Florbertum supra ad vitam sancti Bavonis anno 653. Hic pagus uti et Gandavum olim Brabantia, nunc utrumque Flandriæ attribuitur. Lege Henschenii Comment. in vitam sancti Amandi, num. 26 et seqq., ad diem 6 Febr.

runt : Hunc evangelicum disputatorem fallacem et A seductorem esse, non pro salute animarum invigilasse, sed amore terreni lucri regiones nationum circuisse, et eum dignius esse contumellis affici, aut exsiliari, aut crudeliter necari quam ejus obtemperari doctrinis. In hoc malignitatis errore pertinaciter perseverantes, alii sanctum Dei martyrem cum plumbatis cæstibus plagaverunt, alii fustibus, multisque injuriâ debacchantes maceraverunt. Inter hæc unus eorum Walbertus dictus, diaboli instinctu æstuans, ferream forcipem misit in os sancti et abscondit linguam ejus, et projecit in conspectu populi, et ait : Ecce lingua seductoris istius quæ falsa loquendo gentem nostram avertit : nihil aliud meretur, nisi ut canibus ad devorandum projiciatur. Cum autem præsumeret talia perversus facere, flamma ex ira B Dei egrediebatur, quæ ipsum facinorosum et cum eo sederim viros conflagravit qui hoc scelus consiliabantur, ut nec cineres eorum reperirentur.

28. *Livino divinitus lingua restituitur.* Constantissimus autem præco Christi non est derelictus a Deo, sed restituta lingua ampliori fiducia populo illi divina jura insinuabat. Nec ista attentus plaga malignantium coctus quievit tumultuare contra sanctum martyrem Christi, sed conclamabant dicentes eum maleficum esse et incantatorem et quæ divinitus circa illum fieri viderunt falsa et inania fore [esse] dixerunt. Cum hæc fierent, quidam ex eis Gerardus nomine, crudelior cæteris, protendit brachium suum ut pugno sanctum Christi martyrem proterviter percueret : sed justo Dei judicio impeditus per dies C tres, ita extenso brachio rigidus et confusus permansit. Ad se autem reversus, ad pedes sancti martyris prostratus est et sospitati redditus est. Beatus igitur pontifex Livinus pro divinis virtutibus quibus quotidie gloriosus factus est, indefessas Deo laudes decantabat, et toto affectu studuit, quod ipsi hostia cum palma fieret martyrii, pro cujus amore mortem pati decreverat.

29. *De martyrio instante fit certior. Fidelibus vult dicit.* Cum autem hora remunerationis suæ appropinquaret, Dominica nocte quando solito more in orationibus vigilaret, apparuit ei Dominus Jesus Christus cum discipulis suis, magna luce circumfusus, dixitque illi : Gaude, dilecte mi, constanter operare, hodie circa horam sextam recipiam te in regnum meum, et gaudebis mecum cum fratribus tuis in æternum. Hæc visione roboratus miles et amicus Dei, sciensque diem suæ remunerationis imminere sibi, mane illucescente plebem fidelium qui per ejus doctrinam Christo crediderunt convocavit : quos ut in via veritatis persisterent admonuit et ea quæ ad regnum Dei pertinent docuit. Et finito sermone benedixit eos, flectensque genua coram eis gratias impendit pro officio humanitatis quo eum devotissime susceperant. Dans autem oscula per singulos lacrymatus est, et omnes adstantes ad pias flexit lacrymas ; et salutatis omnibus pie in Christo invitit eis abscessit, et cœpit velle iter suum dirigere cum discipulis suis in vicum qui *Esca* vocatur, ut illis civibus adnuntiaret regnum

A Dei, si forte vel ibi consequeretur promissionem Christi.

30. *A furenti multitudine appetitur. Pro inimicis ac cultoribus suis orat.* Comperientes hoc duo fratres Walbertus et Meinzo ministri diaboli, quia amicus Dei dilectus discederet, arbitrati sunt eum fugam inire; et conglobatis commilitaneis suis feritate illis similibus fellino corde eructabant hæc feralia verba dicentes : B'asphemator ille legem nostram profanavit et populum seduxit; sciens nunc maleficiis suis non posse apud nos amplius proficere, clam nobis disposuit jam impunitus abscedere. Sed non ita emigrabit injuriatus : sequamur eum festinantius ut opprobrium nostrum vindicare valeamus. Complices autem eorum Deo odibiles, filii tenebrarum, patris eorum Satanæ angelis agitati, crudelius sævientes, majora convicia in sanctum Dei martyrem injuste locuti sunt : qui pari conspiramine ad effundendum sanguinem innocentem concurrerunt, de quibus patenter scriptum est : *Sepulcrum patens est guttur eorum*, etc. (*Psal.* xiii). Stabat quoque invictissimus Christi martyr Livinus in orationibus, oculis ac manibus in cælum affixis, et subito in agoneposito Spiritus sanctus in specie columbæ niveæ apparuit, et suavissimo ore suo stillans guttulas tres roseas sanguinis super caput ejus dixit : Ne paveas, charissime, aperta est tibi janua vitæ, hora est ut intres in gaudium Domini tui. His dictis, ter circumvolavit eum et lapsa est in cælum. Sanctus autem pontifex in orationibus vigilantius instabat ; et ecce unus ex D discipulis suis nomine Foillanus, veniens ad eum, dixit : Pater, audio strepitum armorum, concursumque peditem appropriare. Nequid finierat dicta, et ecce filius iniquitatis Walbertus et frater ejus Meinzo rabidissimi canes cum suis satellitibus superveniabant, et minantibus oculis in sanctum Dei martyrem fremebant. Sed fortissimus athleta Christi progressus constanter dixit illis : Quid venitis, fratres ? Si pœnitet vos hucusque errasse et veniam queritis, propitius est Deus aperire januam misericordiae suæ pie pulsantibus, sicut idem ait : *Petite et dabitur vobis, querite et invenietis, pulsate et aperietur vobis* (*Luc.* xi, 9). Videns autem B. Livinus Christi martyr cœlestia monita cæcata mente illos non posse percipere, ait : Fratres, cognovi quia D queritis me interficere, sed securus de Dei misericordia sum, qui ait : *Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete qui potest et animam et corpus perdere in gehennam* (*Matth.* x). Et tunc quidem temporalem mortem irrogabitis mihi, sed nasci cœlesti lumini incipiam, ut cum Christo in æternum vivam. Et modo paululum, quæso, sustinete donec orem. Et dato spatio orandi, expansis in cælum manibus sublimè a terra in aere libratus superna claritate perfusus oravit dicens : Deus qui me in utero matris meæ sanctificasti, et splendore tuæ gratiæ ortum meum perlustrasti, et super mare mihi dux fuisti, exaudi me, Domine, famulum tuum, ut hi qui injuste persequuntur me pro tuo nomine, non deleantur de

libro vitæ, sed cum sanguine meo satiati fuerint, et inspirati gratia miserationum tuarum pœnituerint, recipias eos in numero electorum tuorum. Præsta, Domine, ut in loco præsentia reliquiarum mearum fuerit, vel memoria nominis mei, sit semper incolumitas et abundantia pacis, et omnium honorum plenitudo floreat; et qui in mari, vel in aquis, sive in terra, sive in carcere aut infirmitate, sive in aliqua pressura angustiantur, et nominis mei recordati fuerint, exaudi eos, Domine, ut cognoscant vere quia fidelis es in electis tuis et sanctus in omnibus operibus tuis; et si in peccatis inciderint, et per me te invocaverint, tua clementia absoluti laudent nomen tuum in sæcula; et maxime, Domine, qui hunc diem assumptionis meæ cum devota retinuerint memoria, habeant totum annum jugi præsentia gratiæ tuæ securum, nec eis dominetur infirmitas, nec molestiarum inquietas; sed sit eis tranquillitas pacis et sanitatis et sobrietatis, quæ eos lætos perducet ad regnum gloriæ tuæ, præsta qui vivis et regnas una cum Filio tuo Domino Jesu Christo et cum Spiritu sancto, per omnia sæcula sæculorum. Responderunt discipuli ejus cum astantibus fidelibus, Amen. Ecce vox divinitus emissa: Mi dilecte, inquit, super his omnibus quæ benignè exorasti, scias te procul dubio exaultum.

31. *Capite percutitur.* Posthæc constantissimus martyr Christi et triumphator magnificus Livinus divino auxilio roboratus descendit ad eos, et dixit illis: Fratres mei charissimi, asto hostia regis æterni vocantis me, præstolor gloriam quam mihi præparavit in cœlis: adsunt et angeli ejus præstolantes me. Estote fortes, et si quid defuerit viribus, suppleat vestra crudelitas in passione mea. Isti comites mei oves Christi sunt; peto illis pacem, neminem unquam læserunt, innocentes enim sunt. Et osculatus est eos et dixit: Deus omnipotens custodiat vos, charissimi, in vitam æternam. Et suspiciens in cœlum

* Varias legimus apud Surium sancti Livini translationes, quas compendio sic accipe. Primam anno MCCCXLI celebravit Theodorus Cameracensis episcopus, dum sanctorum Livini et Bricii corpora in villa Holtem seu Hauthem sepulta humo extulit, et loco celebriori collocavit. Secundam Eremboldus monasterii sancti Bavonis abbas, qui anno circa MXX integrum sancti Livini corpus securitatis ergo e subjecta sibi Hauthemensi ecclesia in suum cœnobium transtulit. Quo in loco per Radbodum Noviomagensium Tornacensiumque episcopum et Withmannum abba-

A dixit: In manus tuas commendo spiritum meum; redemisti me, Domine, Deus veritatis. Interea supradicti fratres Walbertus videlicet et Meinzo irruerunt in eum, et multis plagis irrogatis ad ultimum suæ salutis doctorem decapitaverunt, et videntibus eunctis anima ejus ab angelis suscepta meruit scandere secreta cœli cum magna claritate cœlestis gloriæ. Passus est autem beatissimus pontifex et Christi martyr Livinus pridie Idus Novembris, regnante Domino nostro Jesu Christo, qui vult omnes homines salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum.

32. *Chraphoi dis cum filio similiter perimitur.* Cognoscentes autem hoc factum illustres viri et feminae qui per ejus doctrinam illuminati fuerant, venerunt gementes et plorantes ad beatum corpus. Inter quos erat prædicta matrona Chraphaildis quæ venerabilem virum Dei in hospitium habebat, et suis eum opibus devotissime confovebat, secum ferens in manibus puerulum quem ipse sanctus martyr nuperime de sacro fonte levavit, imponens ei nomen Bricius, adhuc in albis: quæ ante omnes alios erupit in lacrymabilem vocem dicens: Beatum virum illuminatorem patriæ innocentem esse et iuste tam crudelem mortem sustinere. Tunc satelles Satanæ Walbertus, a diabolo inflammatus, insiliens in eam, bipennula sua caput ejus per medium secuit; quæ statim expiravit. Infantulum autem per tres partes secuit, quas juxta corpus beati martyris projecit. Certissimum enim creditur eos habere gloriam martyrii in sorte venerandi pontificis et martyris Livini. Discipuli vero tulerunt corpus pii magistri et partes de corpusculo infantuli, et posuerunt pariter in monumento novo sibi angelicis manibus divinitus preparato. Beatam quoque Chraphaildem martyrem Christi seorsum sepelierunt prope sepulcrum beati martyris Livini.

tem anno MXXXIII, alia translatione facta, rursus post annos prope XC, tempore Beltonis abbatis sacre Livini reliquiæ a Waltero Tornacensi episcopo novo loco impositæ sunt. Denique anno MDLXVI (ut scribit Sanderus in Gandavo suo), Calvinistic Gandavum depopulantibus, eadem reliquiæ cum aliis per multis illatæ sunt in castrum novum a Carolo V imperatore exstructum; indeque postea anno MDLXVII in collegiata sancti Bavonis ecclesia, quæ modo cathedralis est, honorifice depositæ sunt.

S. LIVINI EPISCOPI ET MARTYRIS

EPISTOLA,

AD FLORBERTUM GANDÆ ABBATEM.

De S. Bavonis Epitaphio.

(Acta Sanctorum ord. S. Bened.)

Auleo mira loqui, solem sine lumine vidi.
 Est sine luce dies, sic sine pace quies.
 Illos postquam populos conspexi luce serena
 Sol mihi non luxit, nox fuit una mihi.
 Lupia barbarico gens exagitata tumultu
 Hic Brachanta furit, meque cruenta petit.
 Quid tibi peccavi, qui pacis nuntia porto?
 Pax est quod porto : cur mihi bella moves?
 Sed qua tu spiras feritas, sors leta triumphi,
 Atque dabit palmam gloria martyrii.
 Cui credam novi, nec ipse frustrabor inani,
 Qui spondet Deus est, quis dubitare potest?
 At amena est aliquid mœstæ solatia menti
 Quod dat, nec penitus me premit atra dies.
 Ganda parat gremium, quo me fovet ubere keto :
 Lavitat, mulcet, nutrit, amat, refovet.
 Hic est Florbertus quem virtus flore perornat,
 Cui probitas floret, flos probitate viget.
 Forma gregis, decus Ecclesiæ, concordia fratrum,
 Ipse suis medicus et medicina sibi.
 Quid referam pietatis opus, quo me peregrinum
 Obsequiis lætis dum fovet, addit onus?
 Sufficeret fratrum fratrem dixisse Livinum,
 Pontificis nomen pergravat et Domini.
 Egressus patriam, pompæ mortalis honorem
 Sprevi, devovi : spes Deus una mihi.
 Auamen inveniet quod Christo sedulus offert :
 Quod si sum pauper, hoc sibi nil minuet.
 Plus aliquid præstat absentis munere largo :
 Præsens continuis me fovet obsequiis.
 Ille quoque dum scribo, properans agitator aselli
 Munere nos solito, pondere lassus adit.
 Buris delicias affert cum lacte butyrum,
 Ovaque, caseoli plena canistra premunt.
 Hospita quid restas [*id est resistis*]? effer jam sedula
 [gressum.
 Collige divitias quæ modo pauper eras.
 Fervet olus siccum, sed nunc condire licebit :
 Ullula dura prius, uncta suavis erit.
hiltam a villa gravis quæ nescis reddere fructum :
 Urticas, lappas cur bene culta refers?
 Hoc est quo recreor, quod habet paupercula tantum
 Hospita quod mittit vel mihi Ganda boni.

^a Nunc *Hauthem*, pagus territorii Alostensis, tertio milliari a portu Gandavo.

A Et pius ille Pater cum donis mollia verba
 Mittit, et ad studium sollicitat precibus.
 Ac titulo magnum jubet insignire Bavonem,
 Atque leves elegos esse decus tumulto.
 Nec reputat, flasso cum stridet fistula ligno,
 Quod soleat raucum reddere quassa sonum.
 Exigui rivus pauper quam vena ministrat
 Lasso vix tenues unda ministrat opem [*Forle*,
 opes].

Sic ego qui quondam studio florente videbar
 Esse poeta, modo curro pedester equo :
 Et qui Castalio dicebar fonte madentem
 Dictæo versu posse movere lyram ;
 Carmine nunc lacero dictant mihi verba Camenæ,
 Memque dolens lætis apta nec est modulis.
 B Non sum qui fueram festivo carmine lætus.
 Qualiter esse queam, tela cruenta videns?
 Nec quid agam novi : mentis timor iste procacis
 Quem, rogo, non ledat, par dare nolle pari?
 Officio certare pari si nempe recuso,
 Pecco, quod magnis reddere parva moror.
 Magna mihi præstat supplex qui parvula poscit :
 Et tamen invenior tardus ad officium.
 Accingar studio quamvis non viribus æquis :
 Est non posse leve, non renuisse bonum.
 Ergo tibi titulum scribens, sanctissime Bavo,
 Qui volo quod nequeo, quod valeo facio.

Sancti Bavonis Epitaphium a sancto Livino.

Qui patriæ rector, spes gentis, gloria regni,
 C Magnorum primus qui modo magnus eras :
 Non qui magnus eras te gloria magna beatum,
 Sed contempta decus gloria magna facit.
 Pro Christo pauper, despectus, vilis, egensque,
 Et Christi famulis nunc caput atque decus.
 Defunctum revocans qui morti, jura talisti
 Monstras quippe tibi jura patere poli.
 Quam tu fundasti quæ te tenet, inclute Bavo,
 Ecclesiam, meritis protege, sancte, tuis.

Epistolæ Epilogus.

Hæc, Florberte pater, Livinus carmina mittens,
 Inscriptum lateri munus habere dedi :
 Ut cum vastatus fiet locus ille ruina,
 Carmina conservet obrutus ista lapis.

D

SANCTUS EUGENIUS

EPISCOPUS TOLETANUS.

PROLEGOMENA.

[Gallandi, tom. XII.]

I. Duos tantum Toletanæ sedis, unus post alterum, antistites Eugenii nomine agnoscunt Gothici rerum Hispaniarum scriptores, ut advertit Mabillonius (a): tertium itaque immerito superaddunt recentiores, quos inter Mariana (b), quem et nos incuriose pridem secuti sumus (c). Erroris fontem detexere post Launoium (d), Tillemontius (e) et Gallicæ Historiæ litterariæ scriptores (f). Verum his missis, audiendus potius de nostro Eugenio Ildefonsus, qui eidem proxime in sedem Toletanam successit. Ex eo itaque intelligimus (g), Eugenio juniore de quo hic sermo, cum regiæ seu Toletanæ ecclesiæ clericus esset, monasticum institutum sequi placuisse. Quapropter Cæsaraugustam clam se recepit; ubi sacris litteris animum adiciens, cucullum induit, monasticæ vitæ insigne, *sepulcris martyrum inhærens*, id est, in cœnobio sanctæ Encratidis seu Encratiæ, ad Massam-Candidam appellato. Exinde vero a clero Toletano in pontificem cooptatus, accedente Chindasvinthi regis jussu, in urbem regiam revocatur, eisdemque ecclesiæ post Eugenium seniore anno DCXLVI præficitur, ac duodecim fere post annis successorem habuit Ildefonsus, postquam tribus conciliis Toletanis VIII, IX et X, præsedidit. Doctrina et sanctitate inclutus fuit hic præsul, ejusque memoria die qua ex hac vita in gravit, Iulibus Novembris, publicis Ecclesiæ tabulis habetur inscripta.

II. Erat in B. Eugenio fervens ac strenuus ad sacrum ministerium animus, sed vires corporis impares. Ecclesiæ astici cantus numero temporum negligentia depravatos ad meliorem rationem atque antiquitatis regulam conformavit. Varia quoque lit-

terarum monumentis consignavit, quæ sic refert Ildefonsus modo laudatus (h). *Scriptis, nimirum: de sancta Trinitate libellum et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, quem hodie desideramus; duo item libellos, unum diversi carminis metro, alterum diversi operis prosa concretos; libellos quoque Dracontii de creatione mundi metricè conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiosos, ea quæ inconvenientia reperit, subtrahendo, immutando vel meliorando, ita in pulchritudinis formam redegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die primo idem Dracontius omnino reticendo, semiplenum opus rursus est reliquisse; Eugenius et sex dierum recapitulationem, et de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subjunxit.* Duos autem hosce Dracontii libellos a B. Eugenio recensitos et suppletos, una cum ejusdem Epistola ad Chindasvinthum regem cujus jussu eos emendaverat, ex editione Sirmondiana excidendos curavimus in tomo IX nostræ bibliothecæ Patrum, pag. 705 et seqq. Quo de opere deque illius auctore verba fecimus ibid. *Prolegom.* cap. xxii, pag. 40 et seq.

III. Porro quod spectat ad duos Eugenii libellos, quorum alterum metro, alterum prosa conscriptos memorat Ildefonsus; posterior quidem intercidisse videtur, priorem vero carmina xxxi complexum, Parisiis vulgavit anno 1619, cum aliis veterum opusculis metricis clarissimæ memoriæ vir Jacobus Sirmondus, cujus exemplar, paucis aliquot ex Barthii adversariis emendationibus auctum, typis commisitimus.

(a) *Mabill.* Annal. Ord. Ben. lib. xiii, § 36, tom. I, pag. 362, et ad Act. SS. sæc. II Ben., pag. 494, not. a.

(b) *Marian.* de Reb. Hispan. lib. vi, cap. ix.

(c) *Prolegom.* ad tom. IX Bibl. PP. cap. xxii, § 3, pag. 41.

(d) *Laun.* Var. de duob. Dionys. opp. tom. II, C

part. I, pag. 530 seq., nov. edit., 1731.

(e) *Tillem.* Mem. eccl. s. tom. IV, pag. 717, not. 9.

(f) *Hist. littér. de la France*, tom. I, part. I, pag. 416 seq.

(g) *Ildefons.* de Scriptor. eccl. s., cap. xiv.

(h) *Id.* ibid.

NOTITIA HISTORICA.

[Ex Antonio, Bibliotheca vetas Hispana.]

Eugenius duos, Toletanæ sedis alterum post alterum præsul, S. Ildefonsus miris extulit laudibus, quorum prior Cinthilæ, Tulganis, ac Cindasvinthi regum tempore huic præfuit Ecclesiæ. Non hic prior Eugenius scriptor fuit, quamvis scientia clarus et ingenio callens; Numeros enim, statum, incrementa, decremētaque, cursus recursusque lunarum tanta peritia norit: ut considerationes disputationis ejus auditorem in stuporem verterent, et in desiderabilem doctrinam inducerent.

Primum Gothi inter Toletanos antistites hunc Eugenium (eo enim antiquiorem alium haud nove-

runt) secutus est alter sive secundus Eugenius, vulgo tertius. Quem ita describit Ildefonsus: *Item Eugenius alter post Eugenium pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regiæ clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustanam petens, illic martyrum sepulcris inhæsit, ibique studia sapientiæ, et propositum a monachi decenter incoluit.* (Monasterium incoluisse inquit S. Engratiæ, alias sanctarum Massarum xviii, martyrum Engratiæ sociarum, quod tunc temporis præcipuo cultu frequentabatur (a). Vide Anton. de Jeyes, cent. 2 ord. Benedictini, ad annum 657, cap. 1). Unde

(a) Videtur hoc loco Noster sanctas Innumerabilium (ita enim vocantur), sed Innominatorum, Martyrum Cæsaraugustanorum massas, confundere cum duodeviginti ejusdem urbis martyribus quorum lau-

des panxit, et nomina quæ metro claudi poterant expressit. Prudentius, *Peristeph.*, Hymn. XVIII. (M. Cæsaraug.)

principali violentia reductus, atque in pontificatum adactus, vita n̄ plus virtutum meritis quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robo e, sed valide seveicens spiritus virtute. Deinde refert ejus opera, quibusde nos postea, et absolvit his caput: *Clarus habitus fuit temporibus Cindasvinthi et Reccevinthi regum, fere duodecim annis tenens dignitatem simul i g'oriam san'erdotis; sicque post lucis mundiali occasum in basilica: anctæ Locadæ tenet habitati ne sepulcrum.* Erat nempe 671, hoc est anno 633. Toleti adhuc sedebat Justus, cum celebraretur quartum Toletanum concilium, Sisennadi tempore. Inter hunc annum et 636 necessario ei successit prior Eugenius, qui Toletano V provinciali præfuit, sexoque nationali anno 638, tertio loco subscribens interfuit. Diem autem suum ante annum 646 obiens, vacuum jam hoc anno reliquerat Eugenio nostro locum: quo scilicet, tertius etiam ordine subscribendi, septimi Toletani pars fuit. Falsus ergo Pseudo-Luitprandus, qui ad annum 649 Eugenii prioris mortem constituit. Patet autem non hunc, sed posteriorem esse hujus concilii Eugenium, ex eo quod in sexto posterior Eugenio legitur Honoratus Hispalensis; in septimo vero Antonius Hispalensis Eugenium præcedit; quod, nisi decedente post Antonii creationem priore Eugenio, contingere haud posset. Ordo enim inter metropolitanos juxta ordinationis ætatem servabatur proedria: interfuit quoque Toletano VIII, anno 653, Reccevinthi tempore. Præfuit nono provinciali 655, decimoque nationali 656, sub eodem rege. De his omnibus agit Rodericus Toletanus episcopus, lib. II, cap. 22. Isidorus autem Pacensis, quamvis crebra memoret facta sub Eugenio concilia, unum tamen octavum descripsisse videtur; licet de Episcoporum numero inter ejus Chronici et conciliorum editiones aliquantulum intersit.

Die xii Novembris, quo obiisse dicitur, celebrat viri clarissimi sanctitatem Ecclesia Toletana, ejus olim sedes, ab anno 1613 (a). Habeturque ejus memoria in additionibus ad Usuardum, in Romano martyrologio, et aliis quæ noviores laudant (b). In divorumque numerum eum relatum fuisse Vasæus annotavit in Chronico ad annum 651, cujus rei auctorem producere debuit, ne Ambrosio Morali, qui sciebat nondum ætate sua festum de eo in Toletana Ecclesia diem agi, temere ac sine auctore ullo id scripsisse videretur. Idem Joannes Mariana observat lib. VI, cap. 9, sed non nisi ad memoriam ejus sancti a martyrologis factam Vasæus respexit; recentioribus nempe, Maurolyco et aliis nostratibus, non primo Cabilonensi, aut Equilino, aut Galesinio. Exstat quidem in Romani martyrologii ab Alexandro de Peregrinis facta editione Veneta anni 1560. Natum quoque Eugenium et regis stirpis parentibus avunculumque S. Ildephonsi fuisse, incredibilem relinquimus, qui Pseudo Juliani nœnias (c) aliquo pretio habent, aut quidquid alicubi scriptum est, e larario ipso veritatis desumptum existimant.

De operibus vero sic prosequitur Ildephonsus: *Studiorum bonorum vim persequens, cantus pessimis usibus vitiatos melodix cognitione correxit; officiorum missos ordines curamque discretit. Scripsit De sancta Trinitate libellum, et eloquio nitidum, et rei veritate*

(a) Quintanadueñas Santos de Toledo, siglo VII, día VIII de Nov.

(b) Idem Quintanadueñas et Tamaius, hoc die.

(c) In *Collec. veter. carm.* ad finem edit. ejus peruenit. Vide Moralem, lib. XII, cap. 34, principio; Marian., lib. VI, cap. 9; Padilla, centur. VII, cap. 45.

(d) Epistolam Eugenii ad regem (Reccesvinthum forte aut Chindasvinthum) de enumeratione Dracontii inter apographa nostra habemus ex codice Gothico bibliothecæ Toletanæ. Item præfationem ad idem

A perspicuum, qui Libyæ et Orientis partibus mitti quantocius poterat (ubi forsari Ariariorum hæresis aliave Triti sacrosanctæ inimica vitantium serpebat), nisi procellis resultantia freta incertum avidis iter viatoribus distuli sent. Scripsit et duos libellos; unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos, qui ad multorum industriam ejus ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Cuncta hæc periere. Nisi ex aliquo eorum sint testimonia illa quæ de resurrectione carnis et beatitudinis statu, S. Julianus ejusdem Ecclesiæ Toletanæ præsul egregio et sacro præceptorum suo Eugenio ascribit lib. III *Prognosticorum futuri sæculi*, cap. 17 et 24. Unum autem exstat, de quo tam in Ildephonsus: *Libellos quoque Dracontii. De creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit subrahendo, immutando, vel meliora conjiciendo (conficiendo melius est), ita in pulchritudinis formam coegit, ut pulchrioribus de artificio corrigentis, quam de manu processisse videatur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo semiplenum opus visus est reliquisse: iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renovavit, et de die septimo, quæ illi visa sunt, eleganter dicta subjunxit (d).* Cujus viri sanctissimi iudicio de utroque poeta non parum detrahit ἀποφραῖ ipsa: quæ docet affatim quantum valuerit unusquisque eorum facultate pangendi carminis, ætatisque barbaræ sub qua natus Eugenius fuit, consideratio.

Dracontium temere aiunt gente Hispanum fuisse nonnulli, credentes auctoribus heri et nudius tertius confectis: quorum ex numero Haubertus Hispalensis fabulosissimus omnium cæterorum ad annum Chronici sui 430, num. 24: *S. vir Dracontius (ait) Uscæ Celtiberorum obiit, ubi erat presbyter.* Pertinet ad eundem poetam Julianus archiepiscopus Toletanus Adversario 498. Dracontii autem hoc opus inventum videtur fuisse anno 1491, in Bobiensi cœnobio Longobardiæ, si non aliud est Dracontii varium opus, quem inter alios ibi tunc repertos libros Raphael Volaterranus in *Geographia sua*, sive *Commentariis* versus finem enumerat. Meminit sane Dracontii noster Isidorus, operisque ejus *De creatione mundi*, cap. 24, *De Scriptor. Eccles. Multa de Hæremero Dracontii Gaspar Barthius lib. VII, cap. 20; lib. IX, cap. 7, et lib. XXIII, cap. 19, Adversariorum.* Quem quidem poetam ad incertæ ætatis auctores minime debuit Vosius referre (e); cum ex versibus ejus constet sub Theodosio juniore, qui ad quinquagesimum quinti sæculi annum vitam produxit, ipsum floruisse.

EDITUM fuit duobus libellis constans, cum Eugenii recognitione, et septimi diei appendice, aliisque ejusdem poematis. Ex bibliotheca S. Victoris Parisiensi primum prodit auctore Gesnero, deinde Basileæ cum *poetis Christianis* aliis Georgii Fabricii opera, et in *Bibliotheca veterum Patrum*, editionis secundæ, D anni 1624, quam præcessit altera editio Jacobi Sirmonti Parisiensis anni 1419. Horum aliqua carmina inseruit actis Eugenii ad diem xiii Novembris Joannes Tamaius Salazarus. Poetica sane ejus facultas (f) pro captu illius temporis tam ex his apparet, quam ex carmine quodam artificiose elaborato,

opus versibus scriptam, licet ἀπαραλον. Ac tandem recapitulationem septem dierum, ad finem libri Dracontii appensam. CARO. DE AGUIRA *.

(e) Ult. cap., *De ætate poetar. latin.*

(f) Habemus penes nos, ex codice supra laudato, poematiorem Eugenii sesquicenturiam; inter quo lepidissima multa, et nullo non sale condita: quæ aliquando e tenebris sitaque, in quæis tandiu lateverunt, emersura speramus. Si quisque epistolam quandam ad Protasium episcopum. CARO. DE AGUIRA **.

vintho, non *Reccesvintho* inscripta.

** Poematiorem Eugenii III Toletani sesquicenturiam cum

* Habetur in novissima Matritensi sanctorum Patrum Collectione 1782, de qua mox tom. I, pag. 31, *Cind-*

quod ex ms. codice Michaelis Ruizii Agrazii dedit nobis Ambrosius Morales lib. xii, cap. 34, in quo singulorum versuum initiales et postremæ litteræ EUGENIUS MISCELLUS consueverunt (a).

Michael enim Ruizius Azagra paraverat olim editionem horum Dracontii et Eugenii carminum ex codice Gothico ante septingentos annos, ut ipse credebatur, scripto. quæ quidem cum epistola ejus ad Decanum et Capitulum Toletanæ Ecclesiæ Kalendis Aprilis 1577, data, vidimus in mss. bibliothecæ Villumbrosanæ tomo VII *Miscellaneorum*. Adjunxerat et breves notas : non utique a veteri proposito elendi deterritis notitiis duarum editionum quæ præcesserant, Gallicæ et Germanicæ : de quibus certior factus fuit ex Belgio a Benedicto Aria Montano ; cum exemplum Parisiense ad se transmissum agnovit mutilum sane et incorrectum editum fuisse, ac in eo alterum Dracontii librum, et epistolam Eugenii, præfationemque deesse ; sed omnia hæc supplevit editione sua Sirmondus, correctiore, ut existimo, quam illa esset ab Azagra promissa. Nescio autem an Sirmondianam hanc præcesserit Joannis Weitzii alia, adjectis ejus notis, cujus ipse meminit ad S. Hilarii Pictaviensis *Genesis* Francosurti anno 1625 editam. Thomas sane Reinesius, vir singularis eruditionis, hanc editionem alicubi (b) laudans, Sirmondiana priorem facit.

More autem suo Pseudo-Julianus, hoc est incautus et immemor, id quod priori Eugenio Ildephonsus, posteriori ipse attribuit (c) : dum non solum *magnum poetam* in quo se continere debuit, sed et *magnum*

(a) Illud carmen videsis infra, in vita S. Eugenii. Edit.

(b) Epist. 7 ad Daumium, pag. 48

(c) In Chronico num. 320.

(d) Quintanaduelfas, ubi supra.

Exstat item in Regia Bibliotheca Matritensi hujus Eugenii ad Protasium Epistolæ exemplum e Toletana veterum opusculorum Cl. Joannis Baptistæ Perezii collectione mutuatum ; in qua totidem verbis atque in novissima Poematione Eugenii editione legitur : *Missam sancti Hippolyti vel orationes, si nobis o:atu vestro vita comes adferuit, ut potuero pro vestra jussione parabo*. Fugisse tamen videtur clarissimi Matritensis editoris diligentiam Eugenii poemationis inscriptum *Epitaphium* (id est *Epigramma*) *conjugale* in vetusto Escorialensi *Fori Judicum* codice *Lit. M, Plut. III, num. 2*, anno 1188, ut in eodem legitur, exarato exstans*.

Item in Londinensi poetarum Latinorum sylloge 1743, pag. 1574, prioris numerationis, col. 2, habetur elegans Hexadecastichon elegiacum *De Scæva, Rufino et Ati*, in quo eorum patria, genus, ætas, mors, resque ab iisdem gestæ pulchre describuntur, sub hac rubrica : EUGENII V. C. (*Viri consularis, seu clarissimi*). Hic autem EUGENIUS ex mea conjectura NOSTER quod agimus, sive TOLETANUS est : itidem ac DOMINUS EVANTIUS V. C., cui continuo in eadem sylloge inscribitur heptastichon *De ambigenis*, in Toletano quoque Ruizii-Azagræ codice exstans, et in

triplici ejusdem Epitaphio, præter *Eugenii Miscellæ* acrostichida ; necnon cum Epistola ad Protasium, atque alia ad Braulionem Cesaraugustanum, e pervetusto Legionensis Ecclesiæ codice a Cl. Fr. Exm. Risco Augustiniano Hispaniæ sacræ Florezii continuatore ab anno 1775 primum divulgata ; cumque aliis bene multis e Toletano Ruizii-Azagrænsi codice et aliunde haustis, corsariæque ; et cum eruditus notis primus omnium splendidis typis edi curavit excellentissimus atque illustriss. dominus Franciscus Antonius de Lorenzana et Butron archiepiscopus Toletanus Hispaniarum primas in amplissima sanctorum Patrum Toletanorum Collectione Matritensi anno 1782 et 1785. Eiusdem jussa atque impensis procurata, duobus voluminibus

astrologum vocat, confundens utriusque inter se laudes. Posterior enim poeta, prior autem astrologiæ doctrina insignis fuit.

Missam S. Hippolyti martyris scripsisse etiam dicitur instante Protasio Tarraconensi metropolitano ; ad quem data epistola xx Maii æra 686, hoc est anno 648, exstare dicitur in codice gothico Ms. S. Emilianii cucullati, qui hodie ad regiam Scorialensem bibliothecam pertinet (d).

Meræ autem nugæ impostoris Pseudo-Juliani hæc sunt, quæ his verbis ejusdem supposititii Chronici continentur (e) : *S. Eugenius correxit Itinerarium provinciarum factum jussu Trajani Antonini Augusti et senioris Theodosii imperatoris*. Nam quidquid de Itinerarii istius auctore, inter varios omnium ætatum scriptores nunquam non controverso (f), divinare huic fabulatori eruditum antiquitatis hominem ridicule ostendant licuerit : nullo tamen veteri monumento, sive inciso, sive fuso, sive scripto, usquam unquam auditum lectumve fuisse credimus Antonium aliquem, sive Plum, sive Philosophum, multoque minus iis inferiores Trajani sibi adaptasse nomen. Leguntur quidem passim inscripti lapides Pii (g), quibus sese *Hadriani filium, Trajani nepotem, Nervæ pronepotem* Philosophique (A), quibus *Antonini Pii filium, Hadriani nepotem, Trajani pronepotem, Nervæ abnepotem* vocant : hoc tamen fuit familiam, seu adoptionis honorem jactare ac posteris transmittere ; non tamen ita sese nuncupatos ostendere velle.

novissima SS. PP. Toletanorum Editione, t. I, pag. 30, inter EUGENII NOSTRI poemata relatum, EVANTIUS procul dubio ille, sive EFANTIUS Toletanus archidiaconus est, Ildephonsi ejusdem Ecclesiæ præsulis cœvus patratorumque ab eo miraculorum testis, cujus postea mentio incidit. Ac si carmen *De ambigenis*, licet EVANTIO inscriptum, TOLETANO EUGENIO tribuimus : cur non potius eidem poematione *De Scæva, Rufino et Ati* tribuamus, cum expressum EVANGII nomen in fronte gerat ? Demum in Bibliothecæ Cottonianæ Historia eidem præfixa pag. xxxv, col. 2 memoratur codex *Psalterii Davidici* ante nulla et amplius annos exaratus, eique assutus dicitur quinterno satis antiquus cum hac epigraphe : *Oratio Eugenii Toletani, versibus* ; cujus initium :

Rex Deus immense quo constat machina mundi,
Quod miser imploro Tu Christo perice clemens, etc.
Quæ certe non abluant ab Eugenii Toletani genio.

(e) Num. 529, ad an. 659.

(f) Flodoardus, lib. 1 *Histor. Rhemens.*, cap. 1, Æthico tribuit. Videndi Vossius, *D. H. L.* lib. III, pag. 691. Barthius, lib. *Adv. 13*. Userius, *De Britann. Eccl. origin.*, cap. v, pag. 78. Similius ad Æthici *Itiner.* Schotus ad hoc *Antonini Itiner.* a Surita illustratum.

(g) Apud Onuphrium, lib. II, *Fastor.* pag. 339 et seqq., et in *Thes. Gruter.*

(h) Apud eundem Onuphrium, pag. 345, et in *Thes. Gruter.*

fol. Eugenii III Toletani poemata emaculare tentavit Barthius *Adversar.* lib. I, c. 8, ibique nonnulla expedit ejusdem loca, fontesque unde hausta sunt indicat, hæc insuper de ipsius ingenio ac lectione addens : *Fuit autem apud Eugenium aliquod ingenium et lectio quoque non penitenda ; quæ tamen ambo gurges barbariæ sæculi sæpe poene oblitavit*. Felicior mihi in iambicis et trochaicis quam in epicis visus semper est. Exemplo sint frustum in Camento de adventu propriæ senectutis : *Crudelis ætas*, etc., atque in *De brevitate vitæ* : *Criminum mole gravatus*, etc.

* Epigramma illud inter opera S. Eugenii require, honoratissime lector. Edit.

VITA SANCTI EUGENII III.

(Ex Loranzana, Collectio Patrum Toletanorum.)

Eugenius hoc nomine tertius, atque post alterum A Eugenium Ecclesiae Toletanae antistes, Toleti optimis catholicisque parentibus natus, a teneris annis ejusdem sanctae Ecclesiae servitio mancipatus fuit. Cum adolevisset, perfectioris vitae cupidus, clam patria aufugiens Caesaraugustam secessit, ubi monasticam vivendi rationem amplexus, ad sanctorum martyrum cultum sapientiaeque coelestis studium totus incubuit. Acri vividoque ingenio praeditus, dum pietati studet, viros in ea nec minores in ecclesiasticis disciplinis progressus fecit. Qua ex re cum apud ceteros, tum vero apud sanctum Braulionem, sedis Caesaraugustanae archiepiscopum, maximam gratiam iniiit; isque tanto Eugenium amore complexus fuit, ut eum in archidiaconum sibi assumpserit, quem semper secum habere cupiebat, non aliter ac ipse Braulio Joanni fratri praedecessori suo in eodem officio constanter adhaeserat. Tanti viri consuetudine Eugenius et sanctitate et doctrina procedebat in dies; itaque quotidie Braulio eum magis magisque diligebat, ex ejusque familiaritate maximam capiebat et voluptatem et fructum. Neque enim in maximis ærumnis ac laboribus aliud illi solamen erat praeter Eugenium suum; et senio confectus, cum minus jam corpore valeret sanctus praesul, omnem tere pastorem sollicitudinem in ipsum conjecerat, adeo ut per aliquot annos Ecclesia Caesaraugustana unius Eugenii archidiaconi humeris tota consistere videretur. Quae omnia ejus virtutis atque doctrinae testimonia in Eugenio nostri commendationem eo majorem vim apud omnes habere debent, quod ea Reccesvintho regi non semel per epistolas exhibita atque a Braulione profecta fuere; eo, inquam, Braulione, qui post magnum Isidorum ejus magistrum (cui Hispani operam dederat) totius Hispaniae sol fulgentissimus atque fidei firmissimum columen habitus est, quique omnium Hispaniae episcoporum nomine ad Honorium papam scribens, tanta sententiarum gravitate, tantoque verborum pondere atque elegantia eorum famam falso tractam vindicavit, ut urbem Romam ejus epistola admiratione compleverit.

Vtrum Eugenio virtutum fama non unius Caesaraugustae finibus contenta per omnem Hispaniam brevi est pervulgata. Itaque Eugenio archiepiscopo Toletano vita functo, omnium omnino oculi ad concivem et conterraneum suum Eugenium conversi sunt. Nec moro, quin Reccesvinthus rex Braulionem per epistolam certiorum scriberet, communibus omnium suffragiis Eugenium ad Toletanam sedem expetitur; quare ipsum dimittat, atque Toletanae Ecclesiae non tam alienum donet, quam suum reddat ac restituat Eugenium. Nuntio accepto, quanta doloris vis Braulionem oppresserit non aliter quam legendis ejus ad

Reccesvinthum epistolis concipi potest. Dolet in eis, deflet, obsecrat, obtestatur, adjurat, nullum denique non movet lapidem, ut regis animum emolliat, atque a tam duro, ut ipsi videbatur, consilio avocet. Eugenium unicum gravis senectutis sibi levamen esse relictum, nec jam ejus solum esse vitae solatium, ad animae dimidium suae: a qua quanto homini acerbissimum est separari, tanto agrius a suo se Eugenio divelli pateretur; maximam deinde omnium calamitatem Caesaraugustanae Ecclesiae archidiaconi absentia imminere, nec sine multarum rerum jactura ejus opera subsidioque carere posse. Sed omnia incassum. Rex ejus lacrymis minime permovetur; majoremque Toletanae Ecclesiae quam sancti praesulis desiderii rationem habens, iterum Eugenium suum B quasi proprio jure agens repetiit. Tandem Eugenius, invitus licet atque praesumpta animi humilitate reluctans, disrupto potius quam scisso, ut scribit Braulio, societatis vinculo, ab eo avulsus Toletum pervenit, mirabilique omnium acclamatione suscipitur, tanquam a propriis ovibus desideratissimus pastor, quem sibi caelum magis quam hominum consilia designaverant.

Convocatum fuerat in illud tempus a praedecessore suo concilium Toletanum VII, ad cujus celebrationem comprovinciales episcopi per illos dies Toletum convenerant. Itaque ab eis, nulla mora interposita, Eugenius, qui nuper advenerat, Toleti episcopus ordinatus est; qua vero die nos latet, nisi quod ante diem decimam quintam Kalend. Novembris ejus consecrationem contigisse scimus; siquidem ea ipsa die inter reliquos concilii Patres Eugenius consedit, etque subscripsit, ut aperte demonstrat cl. P. Florez, tom. V Hispaniae Sacrae, contra aliorum sententiam, qui Eugenium huic concilio subscribentem non hunc III, sed II fuisse putarunt.

De suis in episcopatu gestis nihil fere proditum litteris legimus, nisi quod ex sancti Ildephonsi verbis colligimus, omnes pastoralis officii partes cumulatissime explevisse. Quod quantam vim habeat, quamque amplam laudem in se contineat, nemo non videt. Praeter haec vero, ejus pastoralis vigilantiae indefessique studii in exstirpandis pravis consuetudinibus et unoquoque de clero in suo officio continendo, non obscurum specimen novissime nobis exhibuit ejus epistola ad magnum Braulionem Toleti data, in qua magistrum discipulus consulit, qua ratione sese gerere oporteret cum quodam presbytero, in cujus ordinatione vel nimia conniventia, vel minus forti consilio, praedecessoris sui aliqua congerant nec recte facta, nec facilia extricatu, tum super quorundam diaconorum et presbyterorum sacrilega temeritate, qui suae potestatis in ministrandis Ecclesiae Sacramentis limites excesserant; in quos cum

pro criminum gravitate animadvertere, tum præteritis et futuris incommodis obviam simul ire cupiebat.

Deinde, ut erat vir sanctissimus ecclesiasticæ disciplinæ peritissimus summeque tenax, intolerabilis abusus intime dolens, quibus divina psalmodia corrupta ac delurpata fuerat, Ecclesiæ suæ cantum ipse correxit, eumque pristinæ et gravitati et suavitati restituit. Varia insuper singulorum ecclesiasticorum ordinum officia superiorum temporum incuria vel prætermissa vel confusa discrevit, singulis singula tribuendo.

Magui Braulionis ipse discipulus, doctissimi ac sanctissimi Juliani archiepiscopi Toletani magister exstitit, eoque satis illustri nomine non semel ab ipso laudatur in suis operibus, ut videre est in lib. III *Prognost.*, cap. 17, per hæc verba: « Præceptor noster sacer Eugenius; » item 24: « Egregii præceptoris nostri Eugenii Toletani sedis antistitis. » Quasi qui officii memor discipulus maximam quam posset magistro gratiam referre vellet, ejusque sapientiæ laudem ad omnem posteritatis memoriam transmittere, cui quidquid in suis libris est eruditionis ac celestis doctrinæ, acceptum refert.

Aduit Conciliis Toletanis VII et VIII, tertio eis loco subscribens; præfuit vero IX et X, ut ejus subscriptiones aperte nos docent. In quibus omnibus præcipua Eugenii opera æstimata est. Tandem ægra valetudine confectus, qua omni pene vita usus fuerat, diem supremum obiit Idibus Novembris, anno Domini 657, cum duodecim fere annos, ut scribit sanctus Ildephonsus, Ecclesiam Toletanam rexisset. Deo et hominibus dilectus magno omnium dolore ac gemitibus elatus est, atque in basilica sanctæ Leocadiæ sepultus.

Quam firma constansque fuerit apud omnes, sicut de ejus integerrima vita, ita et sanctissimo obitu opinio, significat sanctus Julianus, qui de sancto Ildephonso Eugenii successore scribens asserit omnibus persuasum fuisse, communi cum Eugenio gloria donatum, in eodem cum ipso habitare receptaculo claritatis. Itaque ab initio sæculi XVII Eugenii nomen in sanctorum Fastis ascriptum novimus die decima tertia Novembris, qua ipsa die ab Ecclesia Toletana universaque archidioecesi ejus memoria sanctissime recolitur.

Multa variaque opera scripsit. Ex sancti Ildephonsi elogio constat librum composuisse de sancta Trinitate, solida ac recondita doctrina referunt, omnibusque orationis luminibus (quantum tempora illa ferebant) ornatum ac perpolitum. Opus certe dignum quod a Patribus Africanis, et Orientalibus legeretur, ad quos fuisset transmissum, nisi mare procellosum viam nuntis præclusisset. Magis vero dolendum quod superiorum temporum incuria omnino illud perierit, neque ad nos aliud pervenerit, quam acerbum tam eximii operis desiderium. Nisi forsitan in vetustissimis alicujus Ecclesiæ tabulariis delitescit, donec in manus peritas atque monumentorum

antiquitatis scrutatrices meliori fato, quod optamus, inciderit. Eodem fato correptum est aliud ejus opusculum diversi operis, ut ait sanctus Ildephonsus, prosa elaboratum.

Sed scripsit et multa alia oratione numeris astricta. Cum enim plurimum ingenio valeret, magnoque Braulione tot annos fuerit familiarissime usus, qui poeticis compositionibus quam maxime delectabatur atque in eo genere excellebat, non magno negotio Eugenius in poetam evasit; adeo ut mira facilitate versus funderet, non aliter ac si soluta oratione loqueretur.

Itaque jussu regis (ut legimus) Chindasvinthi, Dracontii Hispani poetæ opus Hexaemeron, sive de opere sex dierum, emenda it; quæ in illo erant corrupta ac depravata loca restituit; quæ deerant supplevit: ita ut opus non tam emendatum quam novum ex ejus manibus proliisse videretur.

Multa deinde epigrammata non uno eodemque carmine pæxit; quæ cum ederet, etsi non omnia, clariss. Sirmondus suum de eis judicium protulit in epistola nuncupatoria ad Henricum Borbonium, Galliæ regis filium et episcopum Metensem, scribens quod licet Eugenii versus impoliti, et crasso ac soloci filo texti esse videantur, tamen quilibet in eis: nimis adertet, etiam sub tenui palliolo latere sapientiam, quæ ipsa plerumque in dictionis artisque neglectu velut gemma in centone clarius micat.

Acrosticis versibus multum capiebatur; in quo genere nihil æque egregium, ut ait Ambrosius de Morales, omnibusque numeris absolutum elaboravit quam illud epitaphium, quod vivens sibimetipsi composuit; in quo ex primis singulorum versuum litteris nomen *Eugenius*; ex ultimis *Misellus* conficitur. Ecce illud.

Excipe, Christe potens, discretam corpore mente	¶
Et possim piceæ penam vitare baratr.....	¶
Grandis inest culpa, sed tu pietate redunda....	¶
Blue probra, Pater, et vitæ crimina toll.....	¶
Non sim pro meritis sanctorum cœtibus exu....	¶
Judice te, prosit sanctum * vidiase tribuna....	¶
« is lector uno, qui sim, dignoscere vers.....	¶
Signa priora lege, mox ultima nosse valebi....	¶

Dux tantum, quas nos viderimus, horum opusculorum Editiones adhuc prodierunt: alia a Sirmo. lo Parisiis ex officina Nivelliana, anno 1619, supra memorata; alia ab Editoribus Bibliothecæ Patrum ex ipsa Sirmo.iana ad verbum expressa. Nos omnium cumulationem exhibemus; nam præter epistolam ad sanctum Braulionem Toleti datam, quam primus omnium publici juris nuper fecit R. P. Risco, Hispaniæ sacræ continuator, ex antiquissimo Codice Gothico sanctæ Ecclesiæ Legionensis, in appendice 3 ad tom. XXX, præterque aliam epistolam ad Protasium Tarraconensem episcopum, a nobis ex *Mss.* sanctæ Ecclesiæ Toletanæ transcriptam, quam plurima producimus epigrammata hactenus inedita, quæ in Codice Toletano vulgo de Azagra sub unius Eugenii

* Al., *videre*.

nominae reperiantur; in quibus si non omnia, multa certe carmina sancto Eugenio adscribenda sunt, quæ ab ejus stylo et dicendi genere non abhorreere videntur. Hæc sunt quæ in tanti viri commendationem expi-cari potuimus, quæque sancti Ildephonsi elogio concludimus (*Lib. de Viris illustribus, cap. 14*):

Item Eugenius alter post Eugenium pontifex subrogatur. Hic cum Ecclesiæ regni clericus esset egregius, vita monachi delectatus est. Qui sagaci fuga urbem Cæsaraugustanam petens, illic martyrum sepulcris inhaesit, ibique studia sapientiæ, et propositum monachi decenter incoluit; unde principali violentia reductus atque in pontificatum ascitus vitam plus virtutum meritis, quam viribus egit. Fuit namque corpore tenuis, parvus robore, sed valide fervescens spiritus virtute. Studiorum bonorum vim persequens, cantos pessimis usibus vitiatos melodiæ cognitione correxit, officiorum omissos ordines curamque discrevit. Scripsit de sancta Trinitate libellum et eloquio nitidum, et rei veritate perspicuum, qui Libyæ, et Orientis partibus mitti quantocius

Sanctorum martyrum sepulcra, quorum cultui Cæsaraugustæ sese tradidit Eugenius, ea credimus fuisse in quibus innumerabilium martyrum cineres conditi fuerant, quorum historia omnibus satis nota est ex Actis sancto Braulioni tributis. Cum enim tempore Diocletiani quamplurimi Christi fideles illius urbis incolæ nulla ratione adduci potuissent, ut, Christi fide abjecta, idola colerent, a Daciano Cæsaraugustæ prefecto urbe omnes exulare jussi sunt. Cui decreto libentissime pro Christo obtemperantes, ab impiis satellitibus per insidias extra urbem oppressi crudelissimeque trucidati fuere; corpora vero in rogum conjecta et igne absumpta. Eorum deinde venerandos cineres cum Christiani pia cura colligerent, in massam albam fuere continuo coagulati, atque postea in loco sacro religiose depositi, quem sepulcrum sanctorum martyrum, seu templum Sanctæ Massæ appellarunt. Eo itaque putamus sanctum Eugenium devotionis causa patriam fugientem sese recepisse.

Animadvertere operæ pretium judicavimus tres fuisse Toleti basilicas sub invocatione sanctæ Leocadiæ, simulque uniuscujusque situm describere. Earum prima omniumque antiquior sita est in suburbio in ea planitie quam vulgo appellant la Vega. Et hic quidem locus est qui multis magnisque nominibus nobis et omnibus quam commendatissimus esse debet, summaque religione colendus, propterea quod multa in eo et illustriora concilia sub Gothi principibus celebrata fuere, Toletanum IV, præsidente in

poterat, nisi procellis resultantia freta incertum pavidi iter viatoribus distulissent. Scripsit et duos libellos, unum diversi carminis metro, alium diversi operis prosa concretos; qui ad multorum industriam ejus ex hoc tenaciter sanctam valuerunt commendare memoriam. Libellos quoque Dracontii de creatione mundi conscriptos, quos antiquitas protulerat vitiatos, ea quæ inconvenientia reperit subtrahendo, immutando, vel meliora conjiciendo, ita in pulchritudinis formam coegit, ut pulchriores de artificio corrigentis, quam de manu processisse videantur auctoris. Et quia de die septimo idem Dracontius omnino reticendo semiplenum opus visus est reliquisse, iste et sex dierum recapitulationem singulis versiculis renovavit, et de die septimo quæ illi visa sunt eleganter dicta subjunxit. Clarus habitus fuit temporibus Chindasvinthi et Reccesvinthi regum, fere duodecim annis tenens dignitatem simul et gloriam sacerdotis; sicque post lucis mundialis occasum, in basilica sanctæ Leocadiæ tenet habitatione sepulcrum.

eo sancto Ildoro Hispanensi, item V, VI ac XVII, et, ut alia mittamus, quia in eodem loco juxta sepulcrum sanctæ Leocadiæ, sanctorum Patrum, Ildephonsi, Eugenii III, Helladii et Juliani corpora condita sunt. Quorum omnium reliquiæ (præterquam unius Ildephonsi, quæ Zamoræ coluntur) ubinam sint, omnino nos lætet. O nos beatos! Si ætate nostra Dominus indicare dignaretur, atque tanti thesauri inventionem Ecclesiæ Toletanæ lacrymas abstergere, quibus tam gravem jacturam per multa jam sæcula deflet.

Altera basilica in ædibus sita erat, in quibus constanti traditione fertur sanctam virginem Leocadiam natam fuisse. Quo in loco ecclesiæ parochialis nunc est ejus nomini consecrata.

Tertia denique ædificata fuit in ipsis ergastulis, in quibus cum ob Christianæ fidei confessionem detineretur, squal re confecta spiritum deo reddidit. Hujus carceris situs pene immutatus ad nostra tempora pervenit. Transtulit ad eum Alphonsus X, cognomento Sapiens Gothorum regum Wambæ et Reccesvinthi ossa, et juxta illum regiam arcem sibi ædificavit, nunc ex æmiusta fereque diruta in regiam domum charitatis ad pauperum levamen instauratam. Denique cum ob redituum paucitatem ecclesiæ collegia, quæ illius loci curam gerebat, ad summam inopiam redacta fuisset, prædictus locus ob majorem sui venerationem fratribus Capuccinis, prout hodie videmus, custodiendus et incolendus traditus fuit.

S. EUGENII III, EPISCOPI TOLETANI, OPUSCULORUM PARS PRIMA.

MISCELLANEA.

Monitum ad lectorem.

Damus hæc primo loco ea sancti Eugenii III opuscula quæ a Jacobo Sirmondo edita sunt, nunc primum a nobis diligenter collata ad Codicem Gothicum sanctæ Ecclesiæ Toletanæ, vulgo de Azagra, ex quo variantes lectiones adnotavimus, lacunas replevimus, versus aliquos, qui in Sirmondiana desiderantur, suo loco inseruimus; denique ad calcem II libri Dracontii duos et viginti continuos versus adjecimus, prout in eodem Codice reperimus. Quæ quo facilius inter legendum animadverti possent, diversis characteribus notata voluimus.

PRÆFATIO.

Obliquum nostræ visum qui figis opellæ,
 Si mihi rite placet, quæ tibi cura manet?
 Quamvis rancidulum rugata fronte susurres,
 Non pavet Eugenius, non pavet Eugenius.
 Nil valet, infelix, nasutas fingere sannas,
 Atque animum cœptis tristificare bonis.
 Invide jam cessa, jam cessa perfide, cessa:
 Prodest hoc animæ sat, mihi crede, tuæ.
 Quod si livor adest, et adhuc te concutit, auli:
 Nec nobis noceas, nec tibi proficias.
 At tu qui nostras tranquillo pec ore nugas
 Perlegis, et blande rustica verba foves,
 Sis vita locuples, et Christi munere dives,
 Nec metuas libris amula flabra tuis.
 Præsens incolumi transcurras tempore sæclum,
 Et faveat jugis pax tibi, paxque tuis.

I. *Oratio ad Deum.*

Rex Deus, immensi quo constat machina mundi,
 Quod miser Eugenius posco, tu perfice clemens.
 Sit mihi recta fides, et falsis obvia sectis,
 Sit mihi præcipue morum correctio præsens.
 Sim charus, verax, humilis, cum tempore prudens
 Secreti tacitus, et linguæ fame cautus.
 Da fidum socium, da fixum semper amicum,
 Da blandum, sobrium, parcum, castumque minis-
 trum.
 Non me pauperies cruciet, aut languor obuiacet.
 Sit comes alma salus, et sufficientia victus.
 Absint divitiæ, fastus et jurgia litis,
 Invidia, et luxus, et ventris pensio turpis.
 Crimine nec lædam quemquam, nec crimine lædar.
 Sic bene velle queam, quo pravum posse recedat.
 Nil turpe cupiam, faciam, vel proloquar unquam.
 Te mens desideret^a, lingua canat, actio promat.
 Da, Pater alitons, undosum fletibus imbrem,
 Quo valeam lacrymis culparum solvere moles.
 Da, precor, auxilium, possim quoq; vincere munlum,
 Et vite stadium placido percurrere passu.
 Cumque suprema dies mortis patefecerit urnam,
 Concede veniam, cui tollit culpa coronam.

II. *Commonitio mortalitatis humanæ.*

O mortalis homo, mortis reminiscere casus:
 Nil pœnde distas, si tantum prospera captas
 Omnia quæ cernis vanarum gaudia rerum,
 Umbra velut tenuis, veloci sine recedunt.
 Præcave, non felix, ne te dum necis, et audes,
 Quassans præcipiti dissolvat turbine finis.
 Porrige poscenti victum, vel contege nudum,
 Et te post obitum sic talia facta beabunt.
 Dilige pauperiem, mordaces effuge gazas,
 Nam reddunt cupidis post carnis dulcia flammæ.
 Quamvis perspicuus auro gemmisque nitescas,
 Pauper et exiguus ibis et nudus ad umbras.

^a Mendosus est hic versus, ita emaculandus:
 Lingua canat te, mens desideret, actio promat.

BARTH.

A Il solum tecum post mortis fata manebit,
 Quod bene, quod recte, quod juste feceris ipse.
 III. *De mentis humanæ mutabilitate.*
 Nescia mens nostra fixum servare tenorem;
 Nolumus et voluimus, non unum semper amamus.
 Displicet ante placens, atque olim complacet hor-
 rum,
 Nunc rectum sequimur, nunc pravum corde te-
 nemus;
 Nunc sancti castique sumus, nunc scorta fovemus,
 Nunc pollent sobria, nunc marcent ebria corda.
 Semper in ambiguo volvuntur pectora cursu.
 Quid jam plura loquar? quot lucent sidera cœli,
 Quot punctis horæ, quod currunt sæcla momenti,
 Tot nostram faciem mutat sententia formis.

B IV. *De bono pacis.*

Qui cupis infestum semper vitare chelydrium,
 Cordis ab affectu pace repelle dolum.
 Mens pace rutilat, quæ Christum pectore gestat;
 Quæ pacem spernit, hæc furibunda perit.
 Pax animæ vita, pax virtus, paxque modesta,
 Pax ordo rerum, pax honestatis amor.
 Pax fessis requies, pax denique certa laboris,
 Pax blanda sociat, pax bona conciliat.
 Pax lites reprimit, pax gaudia tota remulcet,
 Pax pia corda regit, pax mala cuncta fugat.
 Pax pia summa Deus peccatis præmia præstat,
 Jurgantes perimit pax pia summa Deus.

V. *Contra ebrietatem.*

Qui cupis esse bonus, et vis dignoscere verum,
 C Ut mortis socium, sic mordax effuge vinum.
 Nulla febris hominum major quam viteus humor
 Immodice sumptus: vincit lethale venenum,
 Sontior est^b igni, viroso sontior angue.
 Quantum vina nocent, non tantum vipera lædit.
 Inde tremor membris, inde et oblivio mentis,
 Et gressus poplite nutans, et visio fallax.
 Surdescunt aures, balbutit denique lingua,
 Perdens eloquium, profundit semitratatum.
 Dic mihi, dic, ebrie, vivisne an morte gravaris?
 Pallidus ecce jaces, et nunc siue mente quiescis.
 Ægra quies oculos lethali pondere clausit;
 Non bona, non mala, non dura, non mollia sentis.
 Hoc tantum distas a fati sorte sepulto,
 D Quod tenuis miseros subpungit anhelitus artus.

VI. *Contra crapulam.*

Propense stomachum qui farcit dape ciborum,
 Viscera crassa vehit, sed macra corda gerit.
 Decrescit sensu, grandescit corporis auctus,
 Carne fit moles membra caluca ferens.
 Gutturis arvina fauces angustat obesas,
 Et perdit liquidos vox male rauca sonos.
 Cuncta soporifluo marcescunt ossa tepore,

^b Al., igne.

^c Al., ecce sine.

Ambulat et stertit, nec vigilare valet.

Qui cupit ergo suam doctrinis crescere mentem,
Castiget ventrem, tunc homo doctus erit.

VII. *De basilica sanctorum decem et octo martyrum.*

Incolit hoc templum sat felix turba piorum,
Quorum promeruit sors benedicta polum.

Hic montes sacros virtutum culmine celsos,
Unica ter senos continet urna viros.

Fumea cœnosi liquerunt gaudia mundi,
Proque fide Domini membra dedere neci.

Hic etiam compar meritis Encratiæ martyr
Sorte sepulchrali dissociata jacet;

Hujus inexhaustum testantur sancta triumphum
Palla cruore rubens, secta papilla fibris.

Nomina ^a sanctorum si mavis nosse virorum,
Edicet cursim subdita summa tibi.

Sed quia cuncta simul metrum non suscipit unum,
Accipe diversis hæc variata metris.

Quintilianus adest, ^b Eventius, atque Cassianus
Felix, Lupercus, Januariusque.

Julius, Urbanus, Apodemius, inde Primitivus,
Optatus, Publius, Cæcilianus.

Hic Successus inest, hic Matutinus habetur,
Ecce Faustus, ecce Fronto, postque Martialis.

Hæc tibi turba potens concedat prospera, Lector,
Et veniam præstet hæc tibi turba potens.

VIII. *De basilica sancti Vincentii in Cæsaraugusta, ubi dicitur cruor ejus effluxisse.*

Macte decus proprium, Vincenti, martyr alumne,
Unica spes nobis macte decus proprium.

Purpureus niveum meruisti sanguine cœlum,
Et sequeris agnum purpureus niveum.

Passio sacra tuum provexit ad æthera nomen,
Conservet populum passio sacra tuum.

Hic jacet ille cruor, quem das pro corpore pignus,
Nare fluente tuus hic jacet ille cruor.

Hic tua nunc tunica quod Christi fimbria præstat,
Tactu nam salvat hic tua nunc tunica.

Hic veniam culpæ mereantur, vota favorem,
Gaudia summa ferat qui petit hic veniam.

IX. *De basilica sancti Æmiliani.*

Quem mœror, quem culpa premit, quem denique
[morbi

Tabida vis vexat, aut validudo quatit,
Ille festinus agat devoto pectore ^d currum

Anxia deponens prospera cuncta geret.

Certa salus ægris, spes et tutela misellis,

Et pater et genitrix Æmilianus adest.

Hujus ad imperium dispulsus ^e pectora dæmon

Tenta diu linquit, quæ retinere nequit.

Hic claudis gressus dantur, et lumina cæcis,

Reddit et incolumem lepra repulsa cutem

Vita redit functis, et languor pellitur omnis,

^a Al., *magnorum.*

^b Al., *Evotius.*

^c Al., *baselica.*

^d Al., *cursum.*

^e Al., *corpora.*

^f In Codice nostro legitur pentametrum omnino

A Servit ad obsequium mox reparata salus.

Hic sua signa Deus respectans crescere gaudet,
Gestit et athletam mirificare suum.

Quisque precator ades, fidenter poscere noris,
Impos namque redit qui dubitanter adit.

Cumque precum murmur te propter fuderis intus,
Et gemitum toto prompseris ex animo,

Eugenium, quæso, propius adjuuge querelis;
Sic culpis veniam promerere tuis.

X. *In basilica sancti Felicis quæ est in Tutanessio.*

Ecce domus Domini quæ ducit ad atria cœli,
Cordibus ^g afflictis huc properate viri.

Gaudia pro luctu referet, læusque redibit,
Fuderit hic tristis qui lacrymando preces.

B Quattuor in titulis constat hæc janua templi,
^h Sed prima Felix culmina sanctus habet.

Hic fessis requies, hic victus manat egenis,
Hic sacrum monachis exstat ovile piis.

Hoc opus Ætherius chara cum conjuge fecit,
Cui nomen olim ⁱ Teudesvinta fuit.

Quisque precator ades, horum memorare benigne,
Sic Pater omnipotens sit memor ipse tui.

XI. *Querimonia ægritudinis propriæ.*

Væ mihi, væ misero, qui semper fessus anbelo,
Et fractus animo languida membra traho

Morbus adest jugis, desunt fomenta salutis
Hinc dolor ossa terit, cor pavor inde quatit.

Omnia quæ prosunt validis, sunt noxia nobis
Dum stomachus tenuis viscera læsa gerit.

C Frigida me ledunt, nec semper fervida prosunt;
Dum male corpus habet, nec mea vita placet.

Da, Christe, quæso, veniam, da, Christe, medelam,
Nam tædet animum tot mala ferre simul.

XII. *Lamentum de adventu propriæ senectutis.*

Impia jam miserum me captat curva senectus,
Inde dolore novo carmina mœsta cano.

Fletibus ecce rigo rotanti vertice malas,

Et lacrymosa petunt murmura nostra polum.

Ante tamen nostris ipsa pandetur iambis,
Quam noceat morbis intoleranda suis.

Crudelis ætas, o senectus improba,
Quæ cuncta pulchra fauce sæva devoras,

D Rictu voraci nigra pandis guttura,
Mortale germen ut noverca saucias,
Et sauciatum mortis ense perforas.

Te proximante robur omne deficit,

Salus recedit, ægritudo provenit,

Sensus hebescunt, pulchritudo deperit,

Tabescit ægrum pectus in suspiriis,

Gaudere tædet, ejulare complacet.

Tu frangis ossa, membra rugis asperas,
Comas recidis atque canos inseris,

diversum :

Et Dæmon cernens hic sua damna gemit.

^g Al., *afflicti.*

Al., *et.*

ⁱ Al., *Teudesvinta.*

Dentes retundis, muculentos efficis,
Tremore lædo corpus omne succutis,
Febres minaris, et dolores ingeris
Per te podagra dura gignit tubera,
Anhela tussis exspuit putriflua,
Cutem perurit vulnerum profusio,
Potus cibique nulla delectatio,
Lamenta sola conterunt solatium.

Hæc tædiosa mente dum recogito,
Libet, relictis omnibus quæ transeunt,
Deum timere, sempiterna quærere,
Terrena lucra deputare pulverem,
Orare semper, atque fiendo dicere :

Abite pessum vana mundi gaudia,
Opes caducæ, luculenta prædia,
Fasces, honores, blandimenta noxia.
Jam finis instat, et ruina proxima,
Jam mors cruenta nostra pulsat limina.

O mors omnivorax, ad te nunc verto querelam,
Cur miserum sequeris? cur a properando venis?
Tu facis ut rapido volvantur tempora cursu,
Accelerentque suos fata cruenta gradus.
Cum tu deproperas, tunc b vitæ gaudia cessant,
Umbra pavenda venit, lux radiata fugit.

Omnia vitali privantur viscera motu,
Clauduntur oculi, garrula lingua tacet.
Surdescunt patulæ c tunsis anfractibus aures,
Naribus obclusis non odor ullus adest.

Non spirat pulmo flabris vitalibus auras,
Frigida membra rigent, nec cruor ipse calet.
Tabæ fluant carnes, corrodunt omnia vermes,
Sic species hominis sit putrefacta cinis.

Multa pavenda quidem cecini, d seu multa tremenda;
Sed mage quid verear, nunc lacrymando loquar.
Judicis altithroni jam tristis cerno tribunal,
Cujus e ad intuitum cuncta creata tremunt.

Substernit niveas cælorum turba coronas,
Et titubante genu proruit ante thronum.
Cernere sic ambit Dominum, si semper amare,
Ut pulset animum mistus amore timor.

Quid faciet ergo vermis, putredo, favilla,
Si Christi faciem coram beata pavent?

Oppressi, rapui, nudavi, crimina f sinxi,
Pauperis ad vocem mens mea surda fuit.

Corrupti proprium lascivæ vulnere corpus,
g Hic miser, hinc pavidus, hinc tremulentus eo.

Nulla meas unquam venia compescuit iras,
Nec sine felle furens, nec sine cæde fui.
Inde pavet animus similes me perferat ictus,
Aut pœna laceret quæ sine fine nocet.

Nam licet hic modico patreantur tempore probra,
Longa tamen animam post male flamma cremat.

Talia dum rite paveo, dum corde tremesco
h Te te, summe Deus, pro pietate peto.

a Al., *properata*.

b Al., *vita et gaudia*.

c Al., *tusis*.

d Al., *multaque*.

e Al., *introitum*.

f Al., *fxi*.

A Te sine nemo valet peccati tollere labem,
Aut mentem vitiiis emaculare suis.
Dimitte culpam misero, dimitte reatum,
Efficace post lapsam post mala tanta bonum.
Parce precor animæ pulsanti, parce petenti,
Quæ flammam metuit, dum sua facta gemit.
Gaudia tu sanctis, tu reddis præmia justis,

i Eugenii miseri sit rogo pœna levis.
Nosse quicumque cupis, aut requiris,
Quæ mei causa fuerit laboris,
Illius ut vitæ mala funerarem,
Disce benigne.

Dum quaterdenos simul et novenos
Vita non felix agitaret annos,
Dumque me pigra peteret senectus

B Præpete cursu;
Accidit lasso gravis ægritudo,
Quæ fere mortis minitaret ictum,
Ac diu fessa cruciaret acri
Membra dolore.

Febris incerta terebrabat ossa,
Languida i mortis caro defluebat,
Nulla quassatum recreabat esca,
Potio nulla.

Tanta me crebro mala dum ferirent,
Mortis horrendæ trepidus pavore,
Labilem curram fugientis ævi.
Carmine k prompsi.

XIII. *Ejusdem metro trochaico de brevitate hujus vite.*

C Criminum mole gravatus et reatu saucius,
Carmen insonare nitor luctuosus questibus.
Lacrymis ora madescunt, verberantur pectora,
Mundus ecce natus æger, et ruinam nuntiat.
Tempora grata fugantur, ingeruntur pessima.
Omnia mala propinquant, et bona prætervolant;
Eugeni miselle, plora, languor instat improbus,
Vita transit, finis urget, ira pendet cœlitus.
Januam pulsat ut intret mortis ecce nuntius.
Cur inique concupiscis falsa mundi gaudia?
Cur caduca non relinquis, curris ad perennia?
Dum petis tantilla lucra, dona perdis maxima.
Dic, miser, futurum in luctu quod tibi solatium?
Nil boni portabis illic quo recedat ultio.
Pœna te cremabit ardens, anxiam spiritus.

D Nemo te, miselle, credet, nemo consolabitur,
Non parentes, aut propinqui, non sodales optimi.
Cuncta te procul abibunt, quæ amasti dulcior.
Corrige crudelis actu, terge noxam fletibus.
Sit tibi pro pane luctus, lacrymæ pro gaudio.
Pande Christo probra, cordis ejulando fletibus.
O Deus! bonum perenne, semper exorabilis,
Cerne fletum profluentem de medullis intimis.
Vincla criminum resolve, pone finem lacrymis.
Nolo me, pater Averni, mancipem incendio,

g Al., *hinc*.

h Al., *A te*.

i Al., *Eugenio misero*.

j Al., *morbis*.

k Al., *p'anxi*.

Flamma quo jugis aduret membra citra terminum.
Hic repende quod meremur, sit quies post transitum.
O genus mortale! mecum lacrymas effundite,
Pauperi præbete victum, Parce Christo dicite;
Vorsitan iram refrenat, donat indulgentiam.

XIV. *Sancti Eugenii episcopi Toletani epitaphium proprium.*

(Vide hoc epitaphium in Vita sancti Eugenii.)

XV. *Item aliud.*

Qui me de nihilo formasti, Conditor alme,
Tu pius in tumulo tu mea membra fove.
Ea cinis ad cinerem redii, vitamque peregi,
Sed putres cineres tu reparare vales.
Ascendat, o Christe potens, post fata peracta,
Eugenius dextra lætus ad astra via.

XVI. *Item aliud.*

Spes mihi, ^a summe Deus, quod functus morte re-
[surgam,
Nec jam post tumultum sic moriturus ero.
Sed quia mortalis nunquam sine crimine vixi,
Eugenii miseri tu miserere pie.

XVII. *Domni Evantii.*

zobilis et magno virtutum culmine ce.s. E
-gens consiliis, et dextræ belliger act. V
chare mihi genitor, et vita charior ips. A
noc nati pietas offert post funera carme. N
fferre incolumi quod mors infanda velavi. T
tux tibi summa Dei, necnon et gratia Christ. I
dit perpetuo, nec desit temporis us. U
Cnripotensque tuis non reddat debita culpi. S

XVIII. *Pacis redintegratio.*

Gaudia præpetibus concurrunt undique votis,
Et gestit animum pax recreare meum.
Vivescunt sensus bello liteque repressi,
Et ^b redit ad primum mens lacerata modum.
Crescit amore salus: procul o! procul este dolores,
Nam jussit refugos jam stabilire Deus.
At ta, perverse dæmon, et pestifer anguis,
Nil prodesse tibi nunc peritura dole.
Non tua præda sumus, quamvis pia pectora rixis
Panxeris ad modicum, non tua præda sumus.
Sic semper rapidis vanescas tabidus auris,
Et nos in Christo sic tueatur amor.

XIX. *Heptametrum de primordio mundi.*

Primus in orbe dies lucis primordia sumpsit,

^a Al., *summa.*

^b Al., *venit.*

^c Al., *crepitus.*

^d Hic ipse Gullilas, ab aliis Ulfila appellatus, est ille Gothorum episcopus cujus meminere Melitus, et sanctus Isidorus in Chronico ad annum mundi 5576. ^e Frigidgerms, inquit, Athalaricum Valentis Ariani imperatoris auxilio superans, suadente eodem, in hujus beneficii gratiam ex Catholico Arianus cum omni gente Gothorum effectus errorem secutus est ipsius. Tunc quoque Gullilas Gothorum episcopus ad instar Græcarum litterarum Gothicis tunc reperit litteras, et utrumque testamentum linguam in propriam transtulit. ^f Totidem fere verba de eo habet S. D. in historia de Regibus Gothorum ad annum Christi 377, æra 415. Unde Gothica se iptura dicta est Ulfiana. Quod vero Getas sanctus Eugenius Gotham

A Alter splendidius cælum firmavit in oris,

Tertius undivagum mare dat cum germine terræ,
Quartus habet Phœbum, lunamque, et sidera cœli.
Quintus plumigeras volucres, piscesque natantes,
Sextus quadrupedes, reptans, hominesque sagaces,
Septimus est Domino requies his rite peractis.

XX. *Monosticha de decem plagis Ægypti.*

Prima plaga Ægypti lymphas in sanguine vertit,
Altera ranarum ^c crepitum, tabemque creavit,
Tertia mordaces culices de pulvere movit,
Quarta dedit muscas ictu sonituque pavendas,
Quinta quoque morte damnat animantia cuncta,
Sexta putrescenti vesicas vulnerum patrat,
Septima fulmineum murmur cum grandine vibrat,
Octava frugi nocuas frondique locustas,

B Nona parat piceas tactu palpante tenebras,
Ultima, quæ decima, prolis primordia truncat.

XXI. *De inventoribus litterarum.*

Moyses primus Hebræas exaravit litteras,
Mente Phœnices sagaci condiderunt A. ticas;
Quas Latini scriptitamus edidit Nicostrata,
Abraham Syras, et idem reperit Chaldaicas,
Isis arte non minori protulit Ægyptias,
^d Gullila prompsit Getarum quas videmus ultimas.

XXII. *De animantibus ambigenis.*

Hæc sunt ambigena, quæ nuptu disparè constant.
Burdonem sonipes generat commistus asellæ,
Mulus ab Arcadicis, et equina matre creatur,
Titirus ex ovibus oritur hircocoque parente,
Musmonem capra verveno semine gignit,
Apris atque sue setosus nascitur ibris,
At lupus et catula formant coeundo lyciscam.

XXIII. *Ad Joannem.*

O Jo versiculos nexos quia despicias ANNES,
Excipe ^b solers si nosti jungere VISOS,
Cerne ^c pascentes dumoso in litore MELOS,
Et ^d por triticea verrentes germina CELLOS.
AR sitibunda petunt lympharum pocula MENTA,
Atque ^e BU glandiferæ recubant sub tegmine BULCI,
Nunc ^f PAS lanigeras ducunt ad pascua TORES,
Et ^g FOE consumunt fraudulentæ munera TURÆ.
Pro tibi ut nostro veniat ex carmine FECTUS,
Instar ^h Lucilii cogor dirumpere versus.

XXIV. *Ad Eusicium presbyterum.*

D Sanctorum meritis claro, semperque beato

gentem appellaverit, antiquo, et primitivo eam nomine indigitare voluit; namque, ut idem sanctus Isidorus ex sancto Hieronymo scribit initio prædictæ historiæ, ^c retro eruditio eos (Gothos) magis Getas, quam Gog et Magog appellare consuevit. ^d

^e Lucilium hunc, quem in præsentī carmine componendo imitatus est sanctus Eugenius fuisse supicamur poetam illum vetustissimum ab Horatio, Persio aliisque sæpius laudatum, tanquam eum qui inter Romanos satyram primus conscripserit; inculte tamen, et absque ullo ornato, quippe qui

. In hora sæpe ducentos,

Ut magnum, versus dicebat.

Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem,

Uf de eo ait Horatius, lib. 1, sat. 4. Forte non diversus fuit ab eo Lucilio de quo sanctus Isidorus, Etymolog. lib. 1, cap. 33, de Solæcismo, hæc scri-

Eusicio Eugenius vilis et exiguus.
 Accipio conscriptos plebeio carmine versus,
 Quos dat dilecti pagina mœsta tibi.
 Chara mihi vestros advexit epistola questus,
 Et me tristilico perculit inde sono.
 Oblitum te namque gemis vilesce nobis,
 Inque meo vultum corde perisse tuum.
 Crede meis verbis, nam fas est credere nobis :
 Credere nempe licet, cum dubitare noceat.
 Testor namque Deum, sanctorum nomina testor,
 Affectum vestri non tepuisse mihi.
 Ante polus solis et lunæ luce carebit,
 Quam sim conspectus immemor ipse tui.
 Ante quoque nostro discedet pectore vita,
 Quam vestræ mentis dulcis amicitia.
 Volvent puncta dies, volventur mensibus anni,
 Semper in ore meo nomen amorque tuus.
 En quia deprompsit affectum pagina nostrum,
 Dilige me nimium, dilige me nimium.
 Obsequio cordis persolvens jura salutis,
 Hinc precor ut miseri sis memor almae tui.
 Christus ubique tuis concedat prospera votis,
 Et parcat culpæ Christus ubique meis.

XXV. *Ad quemdam familiarem.*

Sæpe tuam placide cupio quia nosse salutem,
 Idcirco nostrum percipe lætus Ave.
 Ac ne longiflugo grandescat epistola tractu,
 Quod possum breviter, dulcis amice, vale.

XXVI. *Item ad eundem.*

Immensas Domino laudes, gratesque rependi,
 Quod missa incolumem te mihi charta dedit.
 Inde salutigerum devoto pectore carmen
 Mittimus, et charo dicimus ore: Vale.

XXVII. *Item ad eundem.*

Multa salus nobis, si sunt tibi dona salutis:
 At tu sospes ave, tu sine fine vale.

XXVIII. *Versus de tempore.*

Quinque trahit volvens annorum tempora lustrum,
 Quattuor ex annis numerus finitur Olympi,
 Nam tribus impletis trieterica solvere mos est.

XXIX. *Versus supra lectum.*

Imperat omnipotens, procul o! procul effuge, dæmon,

hit: « Fiunt præterea et plurimis modis (solæcismi): Nam Lucilius centum genera solæcismorum dixit, quos omnes vitare potius quam sequi debet, qui regulam recte loquendi tenere studet. »

Porro hoc epigramma, quod animi tantum gratia ab Eugenio elaboratum credimus, non tam indicat eum simili carmine defectatum fuisse, quam ejus ingenii ubertatem demonstrat, quo quantum tentasset assequeretur.

* *Mihi* edidit Sirm., cui nos lectionem Tolet. ni prætulimus longe meliorem, *nulla mala.*

† In Codice Toletano legitur *Reccesvintus*; sed priorem lectionem retinendam putamus, quam edidit cl. Sirmondus ex Ms. Bibliothecæ sancti Victoris Parisiens. confirmatque vetustissima scriptura Asturicæ existens, ut docet nos Ambrosius de Morales, in qua Chindasvintus rex cum uxore sua Reciberga amplissimas donationes fecerunt, monasterio de Compludo in territorio Asturicensi sito, utroque eidem subscribente, rege quidem priori loco, deinde regi-

A Ne fraude nostrum possis adire torum.
 Ne somnos turbes, ne mortis vincula ministres,
 Ne fallas animum sordibus ipse meum.

XXX. *Versus de æstate.*

Dura quod gignit et amara cunctis,
 Tempus æstivum resonare cogor,
 Sapphico tristi modulante versu,
 Omnia passus.

Nunc polus Phœbi nimio calore
 Estibus flagrat, fluviosque siccatur,
 Intonat tristis, jaculansque vibrat
 Fulmina dira.

Ingruit imber inimicus arvis,
 Flore nam suevit spoliare vites:
 Spem quoque frugum populat nivosis

B Grando lapillis

Bufo nunc turget, et amica silvis
 Vipera lædit, gelidusque serpens,
 Scorpius ictu jugulat, paritque
 Stellio pestem.

Musca nunc sævit, piceaque blatta,
 Et culex mordax, olidusque cimex.
 Suetus in nocte vigilare pulex
 Corpora pungit.

Tollat hæc monstra Deus imprecanti.
 Pelle languorem, tribue quietem,
 Ut queam gratas placido sopore
 Carpere noctes.

XXXI. *De morte conjugis Chindasvindi regis.*

C Si dare pro morte gemmas licuisset et aurum,
 Nulla mala poterant regum dissolvere vitam.
 Sed quia sors una cuncta mortalia quassat,
 Nec pretium redimit reges, nec fletus egeat;
 Hinc ego te, conjux, quia vincere fata nequivi.
 Funere perfunctam sanctis commendando tuendam.
 Ut cum flamma vorax veniet comburere terras,
 Cætibus ipsorum merito sociata resurgas.
 Et nunc chara mihi jam Reciberga valeto,
 Quodque paro feretrum rex^b Chindasvintus, amato.
^c Annorum breviter restat edicere summam,
 Qua tenuit vitam, simul et connubia nostra.
 Fœdera conjugii septem fere duxit in annos,
 Undecies binis ævum cum mensibus octo.

na his verbis: *Ego Reciberga Regina hanc seriem testamenti confirmo.* Exhibet hoc monumentum Ill. Yepes, tom. II. *Scip.*, XII. Non ignoramus, prædictam Scripturam a nonnimine explodi quasi spuriam ac sublestæ fidei: sed ut gratis ei concedamus post annum 646, quem præse fert, fuisse conflictam, certo quod Recibergam uxorem Chindasvinti appellat (quemadmodum et Eugenius noster in Ms. Victorino supra laudato) non nisi antiqui simo innixus testimonio, vel traditione fecisse credendus est supplantator, quo suo commento fallacem veritatis vestem indueret.

^c Aliter hic versus legitur in Codice nostro Toletano:

Funge defleta. Restat et dicere summam,
 Inepte quidem, et mendose, nisi totus hic locus cum versu præcedenti ita restituatur:

Quodque paro feretrum rex Chindasvintus amator,
 Fungere defleta. Restat, etc.
 Verum totum id solius est conjecturæ.

^a DRACONTII ^b HEXAEMERON

A SANCTO EUGENIO JUSSU REGIS EMENDATUM.

^c SANCTI EUGENII EPISTOLA AD CHINDASVINTUM REGEM.

Inclito, glorioso rerum domino Chindasvinto, A tur doctus, aut doceatur indoctus. Et quoniam de principi summo et maximo regum, Eugenius vestrorum fidei servulus.

Clementiæ vestræ jussis, serenissime princeps, plus volendo deserviens quam valendo, Dracontii cujusdam libellos multis ^d videns erroribus involutos, Christo Domino tribuente valorem, pro tenuitate mei sensuli subcorrexii. Hoc, videlicet, moderamine custodito, quo superflua demerem, semiplena supplerem, fracta constabillirem, et ^e crebro repetita mutarem. Versiculi sane, quos huic operi detrahendos esse putavi, et sensu tepidi, et verbis illepidi, et nulla probantur ratione subnixi; nec in eis aliquid reperitur quo lectoris animus animetur, aut mulcea-

die septimo præfatus auctor omnino reticuit, seinum mihi opusculum videbatur, si non inde aliquid in hoc Codiculo haberetur. Idcirco in fine libelli, quamvis pedestri sermone, sex dierum recapitulationem singulis versiculis, quos olim condidi, denotavi, de die vero septimo quæ visa sunt dicenda subnexui, decretumque divale, ac si non ut volui, velut valui consummavi. Implorans vestri solii prælargissimam pietatem, ut vile servuli fidelis oblatum vestra sibi gloria efficere dignetur acceptum, statque mihi misero repensio fructuosa laboris, placida respectus vestri contributio gratiæ vel favoris.

B

^a Dracontii Hexaemeron jam olim in tomo LX recensum est, ubi maximam partem constituit Carminis de Deo, siquidem a versu hujus carminis 116 ad finem usque decurrit. Sed quia ibi emendationes additionesque sancti Eugenii sparsim tantum, sive in notis, sive in prolegomenis, repræsentantur, nunc ipsius sancti Eugenii operum editionem aggredientes Hexaemeri textum qualis ex ejus recensione evasit, uno tenore describere, rationi simul et scopo nostro maxime consentaneum duximus. EPISTOLÆ.

^b Hic est Dracontius ille de quo hæc scribit Labbeus, in dissertatione historica quam inseruit lib. de Scriptoribus ecclesiasticis emin. Bellarmini: « Dracontius presbyter Hispanus, ac Christianus poeta, celebravit Hexaemeron seu Opus sex dierum carmine heroico, quod sanctus Eugenius II (tertium dicere debuisset, sed ignorabat scilicet alterum Eugenium quem nos priorem his duobus habemus) Toletanus jussu Chindasvinti Visigothorum in Iberia regis emendavit, auxitque, teste sancto Ildephonso, cap. 14 lib. de Viris illustribus. Eiusdem quoque Dracontii meminit sanctus Isidorus Hispalensis presb., cap. 24, ut per mihi mirum his duobus habemus) Tandem pacto vir eruditus Gerardus Joan. Vossius, lib. de Poetis Latinis, cap. 9, inter poetas incertæ ætatis numeravit, et post Caroli Magni Romanorum imperatoris, ad annum 800, Dracontium nostrum relegaverit. Vixit porro sub Theodosio Juniore Orientis imperatore, ad quem scripsit elegiam quæ constat cum aliis ejusdem versibus typis excusa Pari-

siis anno 1619, in 8°, cura et studio R. P. Jacobi Sirmondi S. J. presbyteri; in ea autem veniam petit si forte in præcedente carmine incautus erraverit. »

^c Hæc epistola Eugenii in Codice nostro Toletano omni inscriptione vacat ex qua colligi possit cujus regis jussu Eugenius aggressus fuerit Dracontii correctionem. Id ipsum abs dubio, cum animadverteret, cl. P. Floresium impulit, ut conjecturam tentaret, quam exponit in Eugenii Vita, tom. V Hispaniæ sacræ, mandatum illud putans a Reccevisinto profectum. Nos tamen quare indulgeamus in hac re conjecturis non videmus, cum Ms. Victorinus Sirmondi in epigraphe epistolæ nomen Chindasvinti repræsentet, et Chindasvintum religionis pietatisque gloria clarum, non ita a sacrorum librorum lectione alienum fuisse sciamus, quin Taionem Casaraugustanum tunc presbyterum et abbatem, postea sancti Braulionis in episcopatu successorem, Romam legatum miserit, ut varia sancti Gregorii Magni opuscula simul cum reliqua librorum Moralium parte, quæ in Hispania desiderabantur, a Romano pontifice tunc Martino I impetraret, atque summa cura transcripta Hispaniam secum asportaret, quod Taionem re perfecisse constat. Itaque religiosi, atque in sacris Codicibus evolvendis studiosi animi laus non Reccevisinti propria, sed ipsi cum parente Chindasvinto communis quodammodo fuit.

^d Al. add. *haectenus*.

^e Al., *crebrius*.

Præfatio.

Principis insignem faciem visure, libelle,
Cujus ad imperium meruisti sorde carere,
Et capere nitidam longo post tempore pallam,
Cæperis ut limen aulae regalis adire,
Atque auro rutilo radiantem cernere sedem,
Hæpe quamprimum largas persolvere grates,
Errorum quod nube carens correctus habebis;
Itein prostratus humi veniam deprecæ precatu,

Latorisque tui solers patronus adesto.
Ignoscat placidus, ignoscat mente benignus,
Quod te sordidulum dum conor rite lavare,
Asperius impressa manus tenuando polivit.
At si de plebe quisquam livore perustus
Dixerit: Et quis est veterum qui carmina mutat,
Scribit qui levibus epigrammata vana libellis?
Noverit hoc ipse, quod nusquam culpa putatur,

Quam non velle videt, sed major jussio cogit.
Denique jussa bona dum promulgantur agenda,
Qui complet sapiens, qui vult contemnere demens.
Quod si Virgilius, et vatum summus Homerus
Censuram meruere novam post fata subire,

A Quam dat Aristarchus, Tucca, Variusque, Probusque:
Cur dedignetur, quod jussus principe magno
Parvula præparvi Draconti carmina libri
Parvulus Eugenius nugarum mole piavi?

DRACONTII HEXAEMERI LIBER PRIMUS.

Prima dies lux est terris, mors una tenebris,
Lux datur ante polum, lux clari causa diei,
Lux jubar æthereum, lux noctis limes et umbræ,
Lux facies rebus cunctis, et lux elementis,
Lux genitis factisque calor, lux gratia solis,
Lux decus astrorum, lux aurea cornua lunæ,
Lux fulgor cœli, lux et primordia mundi,
Lux splendor flammæ, lux magni temporis index,
Lux opus auctoris primum, candorque pudoris,
Lux honor agricolis, requies lux omnibus ægris,
Lux ævi meta, lux quæ dat tempora metis,
Qua bene constructa mundi primordia lucent.
Clarus ubique Deus, nunquam mutabilis auctor,
Quem non obscurant quacunque ex parte tenebræ,
Nec celantur ei quæcunque obscura geruntur.
Principium factis lucem dat lucis origo,
Qua mundo vita præmissa est principe luce,
Quæ totum præcessit opus quod continet orbis,
Quæ solis prævenit iter lumenque coruscum,
Cujus jussit ope clarescere cuncta creata.

Altera quippe dies cœli convexa meretur,
Et supra cœlos ingentia flumina dantur,
Ac dominatur aqua glomeratis fontibus alma,
Ignibus æthereis cœlesti sede locatis.
Unda beata nimis, meruit quæ tecta polorum
Celsa favore Dei, jussu suspensa Tonantis,
Limitibus contenta suis elementa morantur,
Nec flammam restinguit aqua, glaciemve teporat
Flammeus ignis aquæ. Servant sub lege tenorem
Incorrupta suum, non impugnata vicissim,
Non discreta quidem, sed nec permista morantur.

Tertia cæruleum ponti lux edidit æquor,
Fluctibus immensis pelagi freta glauca liquescunt,
Et mare navigerum quatitur spumantibus undis:
Ipsa dies terram meruit de fluctibus auctam.
Eruiat terra vasto demersa profundo,
Et solidante globo gravior per inane pendit.
Sustentant solidam fluidis radicibus undæ,
Quam molles portant ceu fundamenta liquores.
Arida materies rapitur de corde fluenti,
Nondum mater humus, cujus pars solvit arenam,
In glebas pars membra ligat, pars saxea turget,
Cautibus exstat montis apex, pars flumina mergit,
Plantie pars tensa jacet, pars littora curvat,
Pars datur in tumulos, pars aspera rupibus horret,
Pars riget inculta, residet pars valle profunda,
Et colles tumidi cumulis juga celsa supinant,
Atque humiles campos spatiis æqualibus aptant,
Pars data dulcissimis undantis fontibus agri.

^a Al., ex.

Promitur herba virens, it surculus omnis in auras,
Et semper vestita comis frondescit oliva.

Omnia poma virens profert, non parturit arbor,
Linguæ laurus honos solvit donanda poetis.

Torta per obliquos it vitis in orbe corymbos,
Verberat et palmæ calamos fluitante flagello;

B Vineæ pampineos subarundinat ebria campos,
Munera lætitiæ spondens pendentibus uvis,
Fructibus ^a et variis redolent florentia rura.
Una parens tellus non unum fundit odorem,
Sed quot sunt herbæ, tot permiscetur odores.
India tunc primum generans pigmenta per herbas
Eduxit sub sole novo, rudibusque racemis.

Est locus interea diffundens quattuor annes,
Floribus ambrosiis gemmato cespite pictus,
Plenus odoriferis nunquam marcentibus herbis,
Hortus in orbe Dei cunctis felicior hortis.

Fructus inest anni, cum tempora nesciat anni.
Illic floret humus semper sub vere perenni,
Arboreis hinc inde comis vestitur amœnis.

C Frondibus intextis ramorum murus opacus
Stringitur, atque omni pendent ex arbore fructus,
Et passim per prata jacent. Non solis anhelis
Flammatur radiis, quatitur nec flatibus ullis,
Nec conjuratis furit illic turbo procellis.
Non glacies districta domat, non grandinis ictus
Verberat, aut gelidis canescunt prata pruinis.
Sunt ibi sed ^b placiti fructus, quos mollior aura
Edidit exurgens nitidis de fontibus horti.

Arboribus movet illa comas de flamine molli,
Frondibus impulsis immobilis umbra vagatur.
Fluctuat omne nemus, et nutant pendula poma
Ver ibi perpetuum communes temperat auras,
Ne lædat flores, et ut omnia poma coquantur.
Non apibus labor est ceris formare cicutas;

D Nectaris ætherei sudant ex arbore mella,
Et pendet foliis jam pocula blanda futura,
Pendet et optatæ vivax medicina salutis.
Cætera depingit variis natura figuris.

Auroram jam quarta dies præmiserat undis,
Et rutilante polo, compresserat astra rubore,
Mox solis radiare globum jubet igne salutis.
Flamma salutaris perfundit lumine mundum,
Cuncta salutifero rident elementa vapore,
Cujus ab igne suo lunam jubet ire secundam,
Nigra tenebrarum corrumpere tempora noctis,
Et trepidam proferre diem comitante quiete.
Candida somnigeris perlustrat cornibus axem,
Quæ numero est majore brevis, et plena minore.

^b Al., placidi.

Flammeus ornatus cœli per sidera fulsit :
 Officia stellis, numeros, et nomina jussit,
 Tempora distribuit, loca contulit, ignibus egit,
 Limitibus fixit, jubar induit, axe rotavit,
 Cursibus aptavit, cœli regionibus addit :
 Agminis innumeri nec flammea sidera cœlum
 Destituunt quocunque die, sed luce premuntur
 Laminis immensi radiato vertice Phœbi.
 Nec mirum si clara latent sub sole corusco
 Sidera, quo mundum monstrat mensura minorem.
 Qui torret igne pio cœlum, mare sidera, terras .
 Conceptum virtute Dei quem sphæra polorum
 Sœtinet, et sentit Dominum per cuncta tonantem,
 Cujus ab imperio veniunt quæcunque ministrat :
 Omnia jussus agit, totum sub lege laborat,
 Miles et ipso Dei, cum lunam et sidera cuncta
 Ostentat, sub vere novo, sub tempore primo,
 Sub tirone die veterana in sæcla paratus.

Addit quinta dies animalia cuncta profundi.

In corpus solidantur aquæ, nervique ligantur :
 Musculus humor erat, fluctus durescit in ossa,
 Aque oculi gemmantur aquis humore gelato,
 Et quot sunt fluctus, tot forsân in æquore pisces.
 Lacerunt fluido per cœrula vasta natatu,
 Et crispante freto perflabant naribus undas,
 Terrigenis factura cibos post cuncta creandis.

Exiit inde volans gens plumæ læta per auras,
 Aera concutiens pennis crepitante volatu,
 Et puto collaudant Dominum meruisse creari.
 Hæ niveo candore nitent, hæ purpura vestit,
 Hæ croceus plumæ color est, hæ aureus ornat,
 Albentes aliis pennæ solidantur ocellis,
 Atque hyacinthus adest per colla et pectora fulgens :

Eminet hæ cristatus apex, hæ lingua decorat,
 Hæ virides pennæ reddunt, hæ discolor ornat
 Multa per innumeras currens pictura volucres
 Et levibus tenuem subtexunt aera plumis.

Ipsa dies folium ramis, et floribus herbas
 Evomit, et spicis acuit seges omnis aristas.

Silva comis vestita viret, nidosque loquaces

Exhibet, et varias decantat garrula voces.

Cum vagabunda volat commotis plausibus ales,

Frondibus insidens vento cum fronde movetur,

Linguibus ad ramos infixæ tenacibus hærens.

Pennigeram vernare nemus vapor urget in usus

Pignoris, et molli durescunt ova tepore.

Pennantur tunc membra globis, animantur, anhelant,

Frumpuntur, confracta sonant, nutrita volatus

Tenant, et rudibus librantur in aera pennis.

Sed cum discordent inter se elementa coacta,

Fœtibus eductis concordant unda vel ignis ;

Unda creat volucres, producit flamma volucres.

Fabula montis erant, sed non qui pasceret herbas

Adfuit ; intactæ tenuissent floribus herbæ,

Ni pascenda daret tellus jumenta per agros.

A Se vta dies Phœbi rutilo processerat ortu,
 Cum natura parens gignit animantia terris.
 Cornibus erumpunt armata fronte juvenci,
 Et per prata vagos sequitur sua^a hucula tauros.
 Cervus in arva fugax palmatis cornibus errat,
 Et velox prorumpit equus, pecus utile bellis.
 Impia terribiles producit terra leones,
 Simplicitas ovium fraudes passura luporum.
 Et raucos timuit discurrens dama molossos.
 Spumat aper, mortes lunato dente minatur,
 Et latus obliquans meditatatur prælia torvus,
 Ac maxilla ferox duos^b desævit in armos,
 Audacter certans spumantia bella movere.
 Gignitur omne genus pecudum, genus omne ferarum,
 Inter prata vagum nullo custode per herbas.

B Instar montis habens incedit bestia mole ;
 Promitur anguis hians, quatiens sub dente venenum,
 Et maculosa repit squamis per viscera serpens,
 Atra venena nocens missura e flatibus oris,
 Et subito sparsura graves per sibila mortes,
 Atque eadem membris impertiura medelas.

Sed ne cuncta simul passim^c permista fuissent,
 Distribuit loca certa Deus, et tempora fixit.

Tempore non uno veniunt quæ sæva vocantur :
 Non semper movet arma leo, nec scorpius intum
 Semper habet, nec semper agit fera vipera morsus,
 Nec semper tollunt ad vulnera colla cerastæ.

Non semper furit unda maris^d, non semper adurit
 Solis ubique calor ; pro tempore temperat ignes,
 Pro regione plagæ contemperat unda vaporem,
 C Et modo bellantes fluctus freta pigra jacebunt.
 Ipse polus, qui grande tonat, sine nube serenus
 Jam tacet, et^e puro redeunt sua lumina cœlo.

Multa locis data sunt variis dispersa per orbem.

Arida vipereos angues suscepit arena,
 Humida sortitur tellus fera colla leonum ;
 India cum gemmis et eburnea monstra minatur.
 Bellua divinos inter generatur odores,
 Ambrosiasque sapit male frangens bestia messes,
 Incertusque color tigris per mille colores
 Montibus Hyrcanis venit, f^f atque effeta marito
 Mittitur, ut vincat currens orbata procellas.
 Cornibus erectis sortita est Africa damas,
 Concava suscipiunt per montes saxa dracones.

D Cætera distribuit diversis semina terris :
 Plurima conjunxit, sed cespite multa diremit.

Munera præterea funduntur divitis auri :
 Protulit eximias^g illustrior India gemmas,
 Producent niveos et littora rubra lapillos.
 Flammantes viridesque tulit Babylonia crustas,
 Persida nobilitat pretiosis littora gemmis,
 Frigidus et roseo carbunculus ardet honore.
 Seres illa trahunt nullo sub pollice ducta,
 Balsama Cæsareos plorant virgulta per agros,
 Et nimis ambrosium lacrymæ dant munus^h odores :

^a Al., vaculla.

^b Al., destituit

^c Al., per prata.

^d Al., nec.

^e Al., pura.

^f Al., Ac.

^g Al., industrior.

^h Al., odoris.

Cinnamon interius profert ^a Phœnicia tellus,
Solis amica nimis; nam non de sole perusta
Hæc nardi flores, hæc portio fundit amomum.

Omnibus his genitis, animal rationis amicum
Formatur virtute Dei, limatur in artus.

Ut ^b dominator eat moderatior omnibus unus
^c Naturæ jussu quæ protulit omnia princeps.
Ast hominem non terra parit, non pontus ab undis,
Non cælum, non astra creant, non purior aer;
Sed dominatorum dominator summus et auctor
Limavit per membra virum de pulvere factum.
Limus adhuc deformis erat, membratur in artus
Corporea species hominis cœlestis imago;
Conspicitur nova forma viri, sine mente parumper,
Spiritus infusus subito per membra cucurrit,
Et calefacta rubens tenuit præcordia sanguis.
Mox rubuere genæ, totos rubor inficit artus;
Jam entis est qui pulvis erat, jam terra medullas
Oasis includit, surgunt in messe capilli,
Orbe micant gemino gemmantia lumina visu,
Et vocem compago dedit nova machina surgens,
Auctorem laudare suum gavisa quod esset.

Tunc oculos per cuncta jacit: miratur amœnum
Sic florere locum, sic puros fontibus annes
Quattuor undifluo stringentes gurgite ripas
Ire per arboreos saltus, camposque virentes.
Miratur se quid sit homo, quos factus ad usus.
Scire cupit, simplex et non habet unde requirat,
Quo merito sibimet data sit possessio ^d mundi,
^e Atque æterna domus nemoris per florea rura.
Parva procul spectat virides jumenta per agros:
Hac de re tacitus ^f volvitque et corde requirit,
Vel quare secum non sint hæc ipsa volutat:
Nam consorte carens, cum quo conferret egebat.

Viderat Omnipotens hæc illum corde moventem,
Et miseratus ait: demus ^g solatia facto,
Participem generis. Tanquam si diceret auctor:
Non solum decet esse virum, consortia blanda
Noverit, uxor erit cujus tamen iste maritus;
Conjugium se quisque vocet, dulcedo recurat
Cordibus innocuis, et sint tibi pignus uterque,
Velle pares et nolle pares, stans una voluntas,
Pars animi concors, paribus decurrere votis,
Ambo sibi requies cordis, sint ambo fideles,
Et quicumque datur casus, sit causa duorum.

Nec mora, jam venit alta quies, oculosque su-
[pinat
Somnus, et in dulcem solvantur membra soporem;
Sed cum jure Deus nullo prohibente valeret
Demere particulam, de quo ^h prius ipse pararat,
Atamen ablata juveni ne costa doleret,
Redderet et tristem subito, quem lædere nollet,

^a Al., sub phœnico.

^b Al., dominantem.

^c Al., Natura jussit.

^d Al., mundus.

^e Atque domus alterna nemus per florea rura.

^f Al., angit.

^g Al., adjutorio.

^h Al., pius.

A Fur opifex vult esse suus. Nam posset alumnam
Pulvere de simili princeps formare puellam.
Sed quo plenus amor toto de corde veniret,
Noscere in uxore voluit sua membra maritum.
Dividitur ⁱ contexta cutis, subducitur una
Sensim costa viro, sed mox reditura marito.
Nam juvenis de parte brevi formatur adulta
Virgo, decora, rudis, matura tumentibus annis,
Conjugii sobolisque capax, quibus apta probatur,
Et sine lacte pio crescit infantia pubes.

Excutitur somno juvenis, videt ipse puellam
Ante oculos astare suos, pater inde maritus,
Non tantum ex coitu genitor, sed conjugis auctor;
Somnus erat partus, conceptus semine nullo,
Materiem sopita quies produxit amoris,

B Affectusque novos blandi genuere sopores.
Constitit ante oculos nullo velamine tecta,
Corpore nuda simul niveo, cœu Nympha profundi.
Cæsaries intonsa comis, gena pulchra rubore,
Omnia pulchra gerens, oculos, os, colla, manusque:
Ut qualem possent digiti formare Tonantis,
Nescia mens illis fieri quæ causa fuisset.

Tunc Deus et princeps ambos ^k conjunxit in
[unum,
Et remeat sua costa viro, sua membra recepit;
Accipit et fenus, cum non sit debitor ullus.
Iis datur omnis humus, et quidquid jussa creavit;
Aeris et pelagi fetus, elementa duorum
Arbitrio commissa manent. His Crescite dixit
Omnipotens, replete solum de seinne vestro,
C Sanguinis ingenitii natos nutrite nepotes,
Et de prole novos iterum ^l reparate jugales.
Dumque fretum terra, dum cœlo sublevat aer,
Dum solis micat axe jubar, dum luna tenebras
Dissipat, et puro lucent mea sidera cœlo,
Sumere quidquid habent pomaria nostra licebit,
Deliciæque fluent vobis, et honesta voluptas:
Arboris unius tantum nescite saporem.

Dixerat ista Deus, sanxit natura quod inquit
Omnipotens, migrare diem, discedere solem,
Nec lucem remeare putat terrena propago,
Subductisque nigris ^m collucet luna tenebris,
Sidera cuncta notant cœlo radiare sereno.
Ast ubi purpureum surgentem ex æquore cernunt
D Luciferum vibrare jubar, flammasque ciere,
Et reducem super astra diem de sole rubentem,
Mox revocata fovent hesterna in gaudia mentes,
Temporis et requiem noscentes, luce diurna
Cœperunt sperare diem, ⁿ ridere tenebras.
Tot bona facta Deus non obliviscitur unquam,
Quæ propter homines fecit, sanxitque manere.

^o His dominus pietatis opem subducere non vult,

ⁱ Al., contexta.

^j Al., tamen.

^k Al., conjungit.

^l Al., copulate.

^m Al., lunari luce tenebris.

ⁿ Al., redire.

^o Al., lic.

Projicere nec plasma suum ^a vult Conditor ævi,
Esse nihil prorsus se præter ubique rogandum,
Et nisi subveniat succurrens non erit ullus.
Unde malo bonus est homini Deus, omnibus auctor,
Ipse opifex, dominus, rector, dux, arbiter, iudex,
Continua bonitate pius, virtute modestus,
Simplicitate bonus, et culmine celsior omni.
Ibant per flores, et tota rosaria læti
Inter odoratas messes, lucosque virentes,
Simpliciter pecudum ritu, vel more ferarum,
Corporibus nudis, et nescia corda ^e pudoris.
Que pars membrorum secretior esset habenda,
Unde rudes scirent, quid moribus esset honestum?
Quod digitos oculosque putant, hoc membra pu-
[denda.
Publica jungebant affectibus oscula passim,
Nec rubor ullus erat, cum staret origo pudoris,
Illicitumque sibi prorsus nihil esse putabant;
Et bene credebant, quibus omnia jussit ad usum,
Arboris unius fructu sub lege negato.

Vomere non tellus; non rastris jussa domari,
Quærere nec sudor fructus quocumque labore
Cogitur, aut campos aliquo de fonte rigare.
Imbriferis semper pluviis absentibus uber
Cespes, et arbitrio crescit fetura marito.
Præterea solis datus est locus ille duobus,
Deliciis hominum tantum constructus opacis.
Non placidas sustentat aves, non ore cruentas,
Unguibz armatas nescit perferre volucres,
Omne genus pecudum nescit, genus omne ferarum.
Sotus ibi irrepsit squamoso corpore serpens,
Fraudibus imbutus mortis, caput omne alorum,
Pectore vipereo mellitum ex ore venenum
^d Funereo sub dente parans spumante palato.
Ergo ubi livor edax contusum dente venenum
Invidiæ mordacis habens sub fronte modesta,
Querit open sceleris, per quam fallatur honestas,
Simplicitasque cadat, vel credula corda ^e reatus
Iacurrant non fraude sua, sed clade perenni.
Fortia corda viri non expugnanda per anguem
Præsensit pietatis inops, sed conjugis aures
Aggreditur sub voce pia, sermone maligno
Insidiosus adit heu! mollia corda puellar,
Ingerit ore cibos crudeli funere plenos.
Iis ^f simul assumptis reserantur lumina cordis,
Ac permista bonis patuit doctrina malorum.
Pœnituit nescisse dapes, et damna putantur
Temporis exacta spatia, procedere pejus
Ausum quippe nefas. Tentat seducta maritum,
Et capit insontem jam noxia femina victum.
Circumventa perit, sed circumscripta fefellit.
Nec circumscripta serpens impune triumphat.
Nam postquam juvenis violata mente comedit

A Funereos sine lege cibos in morte futurus,
Mox sapit infelix quid pravum, quid sit honestum,
Cognita simplicitas et mox est corde fugata.
Membra pudeunda putat partem quæ est prolis origo,
Et qua ventris erat pridem digestio turpis.
Omnibus ex membris pars mundior ipsa putatur,
Noxia sola magis fuerat quæ in corpore toto.
Os ^g aditum mortis tunc protulit, atque rejecit
Lingua malisuada, sed et aures limina mortis.
Viderat Omnipotens ^h omnem didicisse pudorem,
ⁱ Perdiderant quem fraude truci dapibusque comesis,
Errantes per prata reos, foliisque tegentes
^j Jam fœdos artus; dant agnita membra reatum,
Illicitum ^k licitum reputant, licitumque profecto
Creditor esse nefas. Illos increpat ore tonanti
B Sacrilegos, qui jura Dei calcando profanant.
Dum quærunt ulla foliis vel rupe latebras,
Hinc magis obtunsi, quod credunt posse latere
Tunc quodcumque Deum, cui cuncta creata pates-
[cunt.

Et merito quia cuncta facit fecitque jubendo,
Non fugit artificem, calidos quæ massa caminos
Sustineat, rubigo ^l latens quæ viscera ferri
Corrodat, quæ missa semel fornace liquescat.
^m Hic non defossa prodit tellure metalla,
Promittens saxis, et non de pulvere gemmas.
Scit quibus immittat mordaces fluctibus hamos,
Retibus aut pisces fallat scrutator aquarum,
Et male venturas spondet sibi nauta procellas.
Si pluvialis hiems, aut saxens urgeat imber,
Non latet agricolam. Sub terris providus undæ
C Promittit fontes designans ⁿ arte saporem.
Inspecta tellure semel sine flatibus ullis,
Sibila dum reticent, necdum serpente notato,
Prædicat Psyllus vim cujuscumque veneni.
Signa videt medicus mortis, reducisque salutis,
Et negat aut spondet vieturum iudice visu,
Tædia lætitiæ, vel gaudia luctibus indens.
Cur exempla damus populi præscire futura,
Cum testante Deo doceatur nosse quod instat?
Natio viperea clamat, mortalibus inquit,
Siqua poli nostis, prædicitis, imminet imber,
Et veniet, nec fallit hiems, nec tardat adesso.
Ecce genus hominum ventura scire probatur.
Nec mirum, Christi si sentit imago futurum,
D Cum nos venturum moneant animalia multa.
Ardea, rana, sues, formicæ, corvus, hirundo
Prædicunt pluvias, nec jam præscagia fallunt,
Quid res exanimas testas ardente lucerna
Scintillare oleum fungis crescentibus ignem.
An Deus omnipotens posset nescire latebras
Rupis, et ex foliis vestis contexta caducis
Aspectus obstare Dei? Tunc voce reatum,
Crimine femineo semet peccasse fatetur:

^a Al., scit.
^b Al. Spes.
^c Al., livoris.
^d Al., Fundere.
^e Al., reatum.
^f Al., semel.
^g Al., auditus.

^h Al., hominem.
ⁱ Al., Perdiderat.
^j Al., fœcidos.
^k Al., justum.
^l Al., labens.
^m Al., Ilinc.
ⁿ Al., ante.

Infelix conjux in conjuge facta redundat,
Et reus ^a excusat, sed non purgandus agebat,
Et sic participem propter solatia cladis
Copsocius ascivit socius, ceu femina possit
Ad scelus horrendum vel sæva piacula mortis
Supplicio sociante duos relevare reatu.
Credidit infelix : sed par sententia damnat,
Quos par culpa tenet. Gradus illic temporis ^b inter
Est tantum, nam causa ligat communis utrumque.

Exsurgit censura Dei pietate severa,
Et vitæ mortisque simul sententia fertur.
Supplicium infelix, quo mors datur, atque negatur.
Ultio vitalis cohibetur limite mortis.
Pœna mori crudelis erat, sed vivere pejus.
Otia, delicias perdunt, discuntque labores,
Qui cultore Deo fructum telluris habebant,
Agricola dominus quam nondum verterat unquam ;
Ipse rigator erat, sator, auctor, messor, arator.
Offendunt ^c nunc ambo pium, trudentur ab horto
Perpetui ^d floris, non est sub jure reorum,
Et vitæ mors meta datur, cum sine malorum.
Magna Dei pietas, semper qui temperat iras.
Vita gravis hominum subducitur impete mortis,
Quæ recidiva magis vivaci corde resurgit.
Mors mundanorum requies est certa laborum,
Et male viventi præstatatur sine salutis.
Continuus quodcumque nocet pravumque bonum-

[que,

Solus in æternum Deus est regnator et auctor,
Virtus una Deus, trinus Deus omnis et unus,
De quo speratum conceditur omne benignum,
Et quæcumque jubet, præsumptio nulla ^e refellit,
Nec deeat effectus faciendi tempore eodem.
^f Quem penes et sensus primordia multa loquuntur,
Et voce reticente sonat super æthera sermo,
Ac mens pura Deum potius quam lingua precatur.

Ergo operis memor ipse ^g sui, tunc imperat anti-

[bos

Sedibus egressos, placido dominantur ut orbi,
Ac totum quod mundus habet, sub jure tenerent ;
Et quod floret humus, viridis quod germinat herba,
Quod spicat messis, quod ramis parturit arbor,
Quod gemmant vites, quod amœna comantia fron-

[dent

Flumina, quod mittunt fontes, quod fluctuat ^h amnis, **D**
Quod pelagi trahit unda freti, quod littora tidunt,
Murmure quod venti flantes vaga marmora crispant,
Quod generant terræ, quod flumina, pontus, et aer,
Usibus humanis data sunt hæc cuncta venire.
Ut similis qui factus erat de pulvere Christo,

^a Al., excusat se, non, etc.

^b Al., index.

^c Al., tunc.

^d Al., flores nec sunt.

^e Al., refellit.

^f Al., Penes quem sensum.

^g Al., Deus.

^h Al., æquor.

ⁱ Al., hoc.

^j Al., fluctus.

^k Al., Reduci.

A His dominaretur cunctis sub carne creatis,
Corpora corporibus servirent cuncta subacta.
Spiritus interea servit sine corpore ventus,
Ventus agit nubes, in nubila crassior aer
Cogitur ; ^l hinc imbres veniunt, placidosque sero-

[nus

Ventus alit ⁱ fructus, et ventus spicat aristas,
Ventilat æstivo quas flatu mollior aura,
Deflorat fructus, et decutit arbore flores.
Flatibus accendit flammæ, et temperat æstus ;
Flatibus alternis redeunt comitantia vitæ,
Itque reditque suos repetendo spiritus haustus,
^l Et duci vento fibræ pulmonis anhelant,
Faucibus excurrens in naribus aura vicissim
^l Vitales recreat per membra tepentia sensus,

B Atque modo gelidis, calidis nunc flatibus ora
Illustrata vigent, et tangunt flabra palatum.
Non hæc humanis tantum spiramina membris
Sunt data, sed cunctis animantibus aura recurrit.

Spiritus ille Dei, quo corpora cuncta moventur,
Omnia complectens agitat, sovet, inserit, urget,
Unde genus diversa trahunt et semina rerum,
Mobilis immenso veniens e fonte pereanni.

Artificis formata manu digesta moventur
Ordine cuncta suo, manet irrevocabile munus,
Nec tamen intereunt pereuntia lege diurna.

Quis neget undifluos procedere fontibus amnes,
Quorum jam reditus nunquam speravit origo ?
Incessanter aquas licet evomat impete pleno,
Jacturam tamen unda negat sentire fluenti.

C ^m Omnibus hic mos est de flammis tollere flammæ,
Nec minuit ⁿ quidquam detractus ab ignibus ignis.
Damna aliena solent aliorum lucra parare ;
^o Illic quæstus, non damna parant. ^p In fomite
[flammis

Detractis auferte jubar, succiditur ignis.

Nec carnale genus minuit fetura creando :
Ecce dedit homini plusquam sibi rex Deus auctor,
Formatur virtute Dei mas unus et una,
Et multos creat unus homo, mansura propago
Maxima sit generis, quam parvula fundit origo.
Parva Deo fuerat succedere cura preemptis,
Ni consumpta daret post sæcla resurgere vitæ.

Sed ne sit fixum, reditus non esse sepultis
Cordibus illorum qui legis sancta profanant,

D Annua conspiciunt agris frumenta renasci
Mortua per sulcos terram findentis aratri ;
Major et ex truncis surgit radicibus arbor,
Et foliis vestita viret redeuntibus annis.

^q Pampinus uvifera vitis sarmenta revestit,
^r Et geminata sui redeunt virgulta ruboris.

^l Al., Vita læta animat.

^m Al., Hominibus.

ⁿ Al., unquam detractus ab ignibus ignes.

^o Al., in.

^p Totus hic locus variatus est in Codice nostro
Toletano, sed corruptus :

..... in fomite flammæ
Detractæ cui forte jubar subducitur ignis

^q Al., Pampinis.

^r Et tempta rosei redeunt virgulta ruboris.

Ambrosio reduces rumpuntur cortice fructus,
Et cui vita fugax, et par cum flore senectus,
Sit rediviva virens et crinibus herba renatis.
Ligna reascuntur reduci sub germine cuncta;
Quæ nunc herba fuit, lignum jacet, herba futura.

Squammeus exiit stellato tegmine serpens,
Pelle renascenti, rursus redeunte juvena,
Reptat hians anguis per sibila guttura pandens.

^a Frontibus arboreis amittunt cornua cervi,
Anguibus absumptis, sed mox palmata resurgunt.
Aeriz nudantur aves, cum ^b pinna vetusta:
Et nova subvestit reparatas pluma volucres.

Mortua præterea cæcorum lumina dudum
Nube tenebrarum discussa, luce recepta,
Ad visus ^c rediere suos, vultusque sepulti;
Nocturnos pe pessa dies oculatur imago.

Mortua pars hominis ^d quoties pars una jacebat,
Funera viva gerens, vivax in morte cadaver;
Ac sine morte tamen vitali morte perempta,

Et rediviva salus reduci per membra vapore
Nascitur, et calidus repetit vitalia sensus,

Ossa tenens venasque ciens, ^e sudansque me-

[du] las.

Phœnicis ^f exhaustam renovat Deus igne juven-

[tam,

Combustusque senex tumulo procedit adultus,

Consumens dat membra rogas sine sorte sepulcri.

Ignibus extinctis, jam mortua flamma resurgit,

Redditur ignis edax redivivo lumine candens,

Et scintilla volans incendia vasta reducit,

Et quod famus erat, stridet jubar ignis anheli;

Ignis vago rutilatur apex, fax cætera lambit,

Et cælum repetens erecto crine vagatur.

Mortua nox sub luce cadit, perit aurea luna,

Aque per ascensus et cornua colligit ignes,

Et dum cæca latet, reparato lumine fulget,

Mentiturque diem lux frigida solis imago.

Lucifero redeunte polo moriuntur et astra:

Nuntius auroræ subductus morte diurna

Lucifer extinctas reficit per sidera flammis:

Exhinc ^g nocturnis jubar emicat igne corusco.

Roscida puniceum spargens aurora ruborem

Lucit ubique diem periturum noctis ab umbris;

Et tamen hæc de sole perit, quo missa rubebat.

Sol oculus cæli, famulus super astra Tonantis,

Cujus ab immensis languescunt sidera flammis,

Ni gelidis animetur aquis per cærulea ponti,

Occidit ipse dies super æquora sole cadente;

Et quo demersus, novus æquore mane resurgit.

Vespere nocturno hunc radiata luce rubentem

Purpureis abscondit aquis, redditque diurne

Depositum natura suum sub nocte sepultum

Al., Frondibus.

Al., pinna vetusta est.

Al., redire.

Al., quoties pars viva jacebat.

Al., gignensque.

Al., exactam.

Al., nocturnus.

Al., Æquore mersus obit, novus, etc.

Al., ore.

A Mane resurgentem de fluctibus ⁱ orbe recepto.

Tot simul exemplis moniti defuncta renasci

Credamus virtute Dei, quæ cuncta creavit.

Et generata vigent sub nutritore ^j Tonante,

Qui cum regna poli teneat ^k stellantis, et alti,

Aera concludit, terram levat, æquora solvit,

Et totum capit una manus quod sermo creavit:

Unus ubique Deus, dum jussio rumperet una.

Qui tantum pius est, quantum decet omnipotentem

Et nulla virtute minor, nisi verberis ira,

Sed votis et sponte bonus, pietate et amore.

Quem mens pura juvat hominum, non victima sup-
[plex;

Ut se pœniteant sceleris mala vota reorum,

Et nova ^l succedant animorum cordia piorum.

B Ille etenim Deus est, quem nulla retardat origo,

Cujus ab aspectu montes et saxa ^m fluiscunt

In cineres, et pulvis erit, quem dura ligabant.

Qui visa tellure, simul mox pondera mundi

Concutit, et subito monstrat vaga terra tremorem,

Ac formidatos ostendit pendula motus.

Alveus expavit ⁿ violato vertice turgens,

Dum reduces sentiret aquas, et siste: et annem

Visa Dei facies, et marmora glauca fugaret

Gurgitis æquorei, quo mundus cingitur omnis,

Et pelago spatiante fretis ac littoris æstu.

Qui de thesauris ventorum flumina mittit,

Et frenat rabidas in tempestate procellas.

Granulinis atque nivis qui novit quæ sit origo,

Qui dat fulmineos collisis nubibus ignes,

C Qui ^o laxas abscondit aquas, et continet imbres,

Qui scit quo nitidus crystallus ventre ^p creatur,

Candida materies glacies imitatur aquarum.

Qui noctes hiemis producit sole minore,

Et solis protendit iter flammantibus horis,

Qui Phœbi saltus statuit, lunæque labores,

Qui rosulis stellare nemus, vel floribus agros

Imperat autumnus, qui dulcia poma saporat,

Et fragiles gemmis variat in vitibus uvas,

Ut cibus et potus sint ubera dulcia musti.

Qui dat corvorum pullis alimenta, faci: que

Noverit ut vultur qua sit regione cadaver,

Dux odor usque sagax quem mox invitat ad escam:

Præpetis aut aquilæ ^q senio renovare juventam,

D Qui rostro crescente famem tolerabat obunco.

Qui pascit ^r quæcunque creat pietate parentis,

Vitæ certa salus per mille pericula mortis,

Dubilibus virtus, opulentia major egenis,

Auxilium miseris, spes et defensio pressis,

Fessorum virtus, dans nutrimenta salutis.

Qui facit æternam ut mortalia lege latenti

Membra tegant animam, vento spirante loquaci:

ⁱ Al., Tonanti.

^k Al., stillantis.

^l Al., succedent.

^m Al., fluiscunt.

ⁿ Al., violente.

^o Al., latus.

^p Al., creatus.

^q Al., senium renovare juvena.

^r Al., quodquumque.

Qui, lunæ crescente globo, jubet æquora crescant
Fluctibus ^a abjectis, crescant cum fontibus amnes,
Crescat et inclusum capite genus omne cerebri,
Et minuantur aquæ luna minente liquores,
Ac decrescanti decrescant lege perenni.

Qui reges et regna domat, sternitque potentes,
Dejicit elatos, et mergit ab arce superbos,
Atque oppressores Deus opprimit, et ius ultor
Elevat elisos, et consolatur adactos
Luctibus et damnis, et vulnera sæva dolentes.

^b Tu nobis, invicte Deus, pietate medelam
Impendis, cui cuncta salus medicamine nullo est,

^a Al., *adjectis*.

A Quod species terrena parat languoris ad æstus.

Spes hominum cernens, et vota precantia com-
[plens,

Aspice despectum, defectum tolle parumper,
Confessumque juva, quem pœnitet esse nocentem,
Ut valeam narrare tuas hoc carmine laudes,
Quas potero : nam nemo valet narrare creatus
Vel modicum facientis opus, quod mens rea clamat
Pectore contuso lacrymans, et voce fideli.
Obses sermo tuus nostro nam corde tenetur,
Quo te promittis nimia pietate parentem.

^b Al., *Tunc*.

DRACONTII HEXAEMERI

LIBER SECUNDUS.

AD THEODOSIUM JUNIOREM AUGUSTUM.

Hoc sequenti libello auctoris satisfactio continetur, qua ab omnipotente Deo veniam petit, ne præcedenti carmine aliquid incautus errasset. Dein Theodosio Juniori Augusto precem defert, cur de triumphis illius eodem opere tacuisset.

Rex æternæ Deus, auctor rectorque serenus,
Quem tremunt omne solum, qui regis igne polum.
Sidera, flamma, dies, quem sol, nox, luna fatentur
Auctorem, dominum sæcula cuncta probant.

Omnia permutans, nullo mutabilis ævo,
^a Posthac semper eris, qui es modo, vel fueris.

Nil ^b confert demitque tibi tam longa vetustas :
Omnia tempus habent, nam tibi tempus abest.

Tu mentes hominum quamvis per singula ducis,
Effringisque bonis candida corda viris.

Qui facis ^c iratus homini contraria bella,
Propitiusque jubes, ut bona cuncta ^d gerat.

Quidquid agunt homines, bona, prospera, sancta,
[modesta,

Te faciente fiunt, quo bona cuncta fiunt.

E contra adversa, probrosa, maligna, inhonesta
Tu fieri pateris, qui mala nulla facis.

Hæc tua lex docuit, ^e Moysæ præscripta notante,
Cum perduratum cor Pharaonis ait.

Sic ^f me lingua, Deus, lingua patrans reatum,
Noxia culpa ligans traxit ad illicita.

Ut qui facta ducum possem narrare ^g tuorum,
Unde mihi possent dona venire simul.

Præmia despicerem ^h tactis tot regibus almis,
Et peterem subito certa pericla miser.

Quo nisi cælestis Domini ⁱ conspectus ad æthram
Aspera cuncta ^j premunt, prospera nulla juvant.

Irascente Deo membra mutantur et artus,
Vertuntur sensus, vertitur et species.

Persarum regem ^k Babylonica regna tenentem

^a Al., *Noster*.

^b A., *addit*.

^c Al., *iratos homines*.

^d Al., *regnent*.

^e Al., *Mose*.

^f Al., *mea corda*.

^g Al., *meorum*.

^h Al., *tactis*.

B Post decus imperii novimus esse novem.

Tum diademalem turparunt cornua frontem,
Mugitus pecudis verba fuere ducis.

Erravit per prata vagus mala gramina pastus,
Et qui bos fuerat, de bove factus homo est.

Liquit et antistes verus pater ille Joannis,
Elinguisque fuit voce tacente silens.

Ast ego peccando regi. Dominoque Deoque,
Pejor sum factus deteriorque cane.

Vulnera vexati ^l curat sua lingua molossi;
Heu me! quippe mihi vulnera lingua dedit.

Sed qui restituit pecudis post membra tyrannum,
Ut fieret rediens in sua regna bonus,

Quique reformavit taciti modulamina verbi,
Ut mutilata sonos lingua ligata daret,

C Ipse meis parcat erratis, atque jubebit
Ut me respiciat ^m restituatque pius.

Culpa quidem gravis est, venia sed digna reatus,
Quod sine peccati crimine nemo fuit.

Nam Deus omnipotens potuit, dum conderet orbem,
Tristibus amotis optima sola dare,

Sed diversa creans et discordantia, ⁿ jussit,
Et bona mista malis, et mala mista bonis.

Sic elementa potens contraria miscuit auctor,
Humida cum siccis, ignea cum gelidis.

Littera doctiloquax apibus cognata probatur,
^o Quis datur ut habeant vulnera mella simul

Cera dat ingenium pueris, primordia sensus :
Inde fit et præstet littera, vel noceat.

Aspis habet ^p mortem, habet et medicamina serpens

D

ⁱ Al., *conceptus ab æthra*.

^j Al., *premat*.

^k Al., *Babylonum*.

^l Al., *curant*.

^m Al., *respiciatque*,

ⁿ Al., *jungit*.

^o Al., *Quis*.

^p Al., *mortis*.

Vipera sæpe juvat, vipera sæpe nocet.
 Cerva salutaris pasto serpente medela est;
 Conficiunt, ^a pellunt ipsa venena neces.
 Materia ferri simplex et noxia constat;
 Impius inde nocet, rusticus inde placet.
 Ipsa parit gemmas pretiosos terra lapillos;
 Ipsa dat et vepres, spinea ligna, rosas.
 Delicias mortesque parat mare fluctibus altum,
 Et generat pelagi conchula divitias.
 Aera temperies auris vitalibus aptat,
 Quæ corrupta dies ^b corripit, atque animos.
 Diras vel placidas retinet natura volucres;
 Blanda columba avis est, aspera vultur avis.
 Nubibus aggestis pluvix, nix, grando, ^c pruina
 Gignuntur vicibus, ordine, lege poli.
^d Solis temperie species gratissima mundi,
 Cuncta creanda ^e parit, cuncta creata ^f fovet.
 Per quam fetat humus flores, et messis aristas;
 Sole perustus ager putris arena jacet.
 Corpora sol reflit radiis, et corpora vexat:
 Solibus alternis itque redditque salus.
 Omnia nec mala sunt, nec sunt bona sidera cæli:
 Lucifer hoc docuit, ^g sidus et hoc docuit.
 Temperies cæli medium nec possidet orbem;
 Nam de quinque plagis vix habet ipsa duas.
 Quod cælum, quod terra, ^h fretum, quod purior aer
 Non meruere simul, hoc ⁱ modo quando habet.
 Culpa mihi fuerat dominos reticere ^j modestos,
 Ignotumque mihi scribere nec dominum.
 Qualis et ingratos sequitur, qui mente profana,
 Cum dominum norint, idola vana colunt.
 Israhelitarum populum sic culpa tenebat,
 Quando oblita Deum plebs vitulum coluit.
 Et tamen indulgens veniam poscentibus auctor
 Contulit, et legem post mala facta dedit.
 Precor, omnipotens, quem sat decet esse benignum,
 Et quem nulla juvat ultio, sed venia,
 Cujus sancta manus sustentat corda regentum,
 Et pius inclinans mox ubicunque jubes.
 Coram te primum me, carminis illius orsa
 Quod male dis;osui, præmitet en fateor.
 Pœnitest te, summe Deus, regi dominoque reus sum,
 Cujus ab imperio posco gemens veniam.
 Insuperet ^k armato pietas tua, prospera mandet,
 Rex Dominusque meus semper ubique pius.
 Nec mihi dissimilis, quam quod solet omnibus esse,
 Sit pietate sua, sit bonus et placidus.
 Te nunc summe precor, magnorum maxime regnum,
 Pectore, mente rogans, voce manuque petens
 Dexteram misero, veniam concede fatenti,
 Tempore tam longo non decet ira pium.

Al., pelluntque
 Al., eripit, atque animas.
 Al., pruina.
 Al., Sultat.
 Al., parans.
 Al., fovens.
 Al., Sirius hoc docuit.
 Al., creat.
 Al., homo.
 Al., molestos.

A Nemo cadet ^m de jure tuo sub morte cruenta,
 Scit ⁿ se victurum qui volet esse tuus.
 Sic leo terribilis fremit horridus ore cruento,
 Unguibus excussis, dente minante neces.
 Acriter ardescit crispato lumine ferri,
 Et mora si fuerit, acrius inde furit.
 At si venator trepidans venabula ponat,
 Territus et jaceat, mox perit ira cadens.
 Temnit prædo cibos, quos non facit ipse cadaver,
 Ac ferus ignoscit, ^o cævatis accipiat.
 Et dat prostrato veniam sine vulnere victor,
 Ore verecundo dejiciens oculos.
 Sic tua, regnator, non impia frangitur ira,
 Cum confessus erit crimina gesta reus.
 Ignoscendo pius nobis imitare Tonantem,
 B Qui indulget culpæ, et veniam tribuit.
 Principis imperium simile est ad regna superna,
 Ut canit ad populos pagina sancta Dei.
 Sacrilegis referens cœlestia jura catervis,
 Vinculus apostolica ^p disciplinaque manu.
 Nonne Dei præcepta jubent, ne sol cadat intrans,
 Irascente alio, ne malus exstet homo?
 Rex inimicorum populis mucrone pepercit
 David, et sceleris certus adulter erat.
 Confessus facinus veniam pro clade meretur,
 Noxius impune vel sine morte reus.
 Insuper et Salomon eadem muliere creatus,
 Quæ scelus admisit, munus honoris habet.
 Non fuit hic Salomon casta de conjuge natus,
 Sed sceleris fructus sceptra paterna tenet.
 C Ecce quid impendit patris clementia parcens
 Ut sibi ^q regna daret, ut daret et soboli.
 Ipse inimicorum Salomon non colla poposcit,
 Cum peteret Dominum, sed sapientis opem.
 Exstitit hic prudens, quia noluit esse cruentus,
 Pacificusque fuit, consiliique tenax.
 Stephanus ante alios lapidum sub grandine martyr
 Pro hostibus orabat sponte suis veniam.
 Hæc bona simplicitas præstat jejuna cruoris,
 Vir sine morte furens nil habet ipse necis.
 Cæsar ubique potens hosti post bella pepercit,
 Et quod erat pejus, civis et hostis erat.
 Sponte facultatem retinens reparavit honores,
 Inde vocatus abit dignus honore ^r pater.
 Cujus ab imperio surgens et origine Cæsar
 D Augustus meruit tempus habere pium.
 Tempore namque eodem natus de virgine Christus,
 Cujus et emicuit stella per asira poli.
 Dux princeps Romanus erat de principe Titus,
 Si non præstaret, dicere sæpe solens:
 Perdidi hac luce diem, si nulla delisset

^k Al., armata.
^l Al., Rex Deus Omnipotens se:per, etc.
^m Al., sub.
ⁿ Al., esse.
^o Al., ceu satis.
^p Al., disciplinante.
^q Al., regnaret, hæc daret et soboli.
^r Al., Pro hostibus.
^s Al., puer.

Mox exoratus præstita supplicibus.
 Alter item princeps modico sermone^a probatur
 Commodus Augustus vir pietate bonus :
 Nobile præceptum, rectores, discite post me,
 Sit bonus in vita qui volet esse Dei.
 Ecce quid impendit homini clementia simplex,
 Ut præstet vitam, conferat atque^b animum.
 Fama ducum mors est bellis collecta cruentis,
 Ex quibus^c occurrit sæpe reatus atrox.
 Gloria bellorum ducibus populisque triumphus,
 In commune datum dividit omnipotens ;
 Nam ducibus tantum præstat clementia laudem ;
 Non habet hæc comitem, participemque negat.
 Dicit, in arma simul fuimus cum principe, miles,
 Me pugnante comes victor ab hoste redit.
 Nunquid ut ignoscat rector, pars militis instat ?
 Soli, qui ignoscit, gloria laudis erit.
 Rex qui dat veniam subjecto, et temperat iras,
 Plus quam turba facit, qui sua corda domat.
 Te, Deus, aspiciens effundere nolle cruorem,
 Ut sine peccato, non sine laude daret ;
 Contulit absentis terræ pelagique triumphos.
 Ansila testatur, Maurus ubique jacet.
 Quod pereunt hostes, regis fortuna vocatur ;
 Quod pereunt populi, temporis ordo gerit.
 Omnia tempus agit, cum tempore cuncta creantur ;
 Tempora sunt vitæ, tempora mortis erunt.
 Sex sunt ætates hominum cujusque senectæ,
 Et distincta tenent tempora quæque sua.
 Nunquid adulteri strepitus infantia simplex
 Vindicat, aut fremitus pigra senecta gerit ?
 Non catulastra gerit puerilia, non puer audet
 Atrectare tener Martia tela manu.
 Non furit in Venerem nondum pubentibus annis,
 Nec fetum partus femina reddit anus
 Maturus tractat, gemit et tremebunda senectus
 Nescia fervoris vel levitatis inops.
 Nunquid nata seges homines mox armat agrestes,
 Floribus aut genitis fructus inest subito ?
 Novimus astra poli confectos perdere cursus,
 Transactasque simul sic repetisse vias.
 Tempore luna suo crescit, vel deficit orbe,
 Cujus ad ætatem plurima sæpe fiunt.
 Nam luna crescente fretum incrementa resumit,
 Qua minuente poli est minor unda^d manus.
 Cinthia dum crescit, fontes et flumina crescunt,
 Et minuuntur item Cinthia dum minuit.
 Ipsa medulla latens observat cornua lunæ,
 Servant et lunæ tecta cerebra globos.
 Sol oculus cæli radians fuscatur ab umbra,
 Et tamen ad solitas itque reditque plagas.

^a Al., profatur.

^b Al., animam.

^c Al., excurrit.

^d Nos legeremus maris.

^e Al., sep'em dierum.

^f Al., sagaces.

A Accipiunt facies crispas, lucemque resumunt
 Ordine cuncta suo sidera fixa polo.
 Damna, vel augmenta rebus elementa dederunt,
 Tempus habent noctes, tempus et ipse dies.
 Accipiunt augmenta dies, noctesque vicissim,
 Et minuunt cursus perpete lege poli.
 Tempora sic flores retinent, sic tempora messes,
 Et cum lege redit vitis amœnus honor.

EXPLICIT DRACONTII LIBER II.

MONOSTICHA RECAPITULATIONIS • SEPTIMI
 DIEI A. B. EUGENIO IN FINE LIBRI DRACON-
 TII ADJICIENDA.

Primus in orbe dies lucis primordia sumpsit.
 B Alter splendifluis cœlum firmavit in oris.
 Tertius undivagum mare dat cum germine terræ.
 Quartus habet Phœbum, lunamque, et sidera cœli.
 Quintus plumigeras volucres piscesque natantes.
 Sextus quadrupes, reptans, hominesque^f fugaces.
 Septimus est Domino requies, his rite peractis.
 Non quia Cunctipotens humano more labore
 Actibus, aut fessus quærat requiescere tandem,
 Qui semper requietus agit, faciensque quiescit ;
 Sed quod sacra quies typicis adoperta figuris
 Multa gerat signis, et pandat mystica nobis.
 Dicta Dei requies, quod rebus jure creandis
 Ipsa modus fuerat, cunctis et maxima finis ;
 Nam nova quæque fiunt, jam tunc ordita probantur.
 Dicta Dei requies, quod nostra redemptio Christus
 C Hoc redeunte die felici morte quievit.
 Dicta Dei requies, quod nos post mille labores
 Solus ubique fovens in se requiescere cogit ;
 Nec datur ulla quies miseris, nisi suscipit ipse.
 Dicta quoque est requies, mundana quod actio præ-
 [sens
 Post sex ætates, quas mundus in ordine currit,
 Otia^g percipiens æterna pace quiescit.
 Dicta quoque est requies, quæ nobis ultima soror est,
 Nam vitæ cursus mundanæ molis ad instar :
 Sex sunt ætates^h homini, sed septima mors est.
 Prima tenet ortum generis infantia simplex,
 Altera deindeⁱ pueritia mollis habetur,
 Tertia quæ sequitur ipsa vocitatur adulta,
 D Quarta gerit virtutis opem speciosa juvena,
 Quinta senecta gravis^j ad ultima tempora vergens,
 Sexta venit senium^k, quod vitæ terminat ævum.
 Hæc tibi, Rex summe, jussu compulsus herili
 Servulus Eugenius devota mente dicavit.

^g Al., præciens.

^h Al., hominum.

ⁱ Al., loco pueritia mollis, etc.

^j Al., et in ultimis.

^k Al., quæ.

SANCTI EUGENII III EPISCOPI TOLETANI

OPUSCULORUM PARS SECUNDA.

SEQUUNTUR MISCELLANEA.

Lectori admonitio.

Ecce tibi, lector, reliqua sancti Eugenii carmina, quæ in Codice de Azagra adhuc delitescunt, nunc primum opera nostra publicam lucem aspiciunt. Equidem ea cum præcedentibus in prædicto Codice permista sunt; nos vero ab illis sejuncta damus, quo facilius appareat quid novi hæc nostra afferat Editio. Codex præterea multis locis corruptus a nobis sanandus fuit, quoties in apertum librarii errorem incidimus; dubias vero interim lectiones retinimus; namque omni alio Ms. destituti, non habuimus quocum hæc loca conferremus, ex variantibus lectionibus lucem aliquam, ut fieri solet, capturi. Illud deinde te monitum volumus, nos omnes hos versus quasi germanos Eugenii nostri setus nequaquam representare, licet in prædicto Codice sub uno Eugenii nomine ordine continuo reperiamus scriptos. Illi quidem maximam partem Eugenii stylum sapiunt; at tamen librarii imperitia nonnullos videmus cum cæteris consarcinatos, Eugenio certe non tribuendos, quos ideo velut spurios ad calcem rejecimus. Alios vero etiam illorum, quos suo loco re inuimus, ita leves, dissolutos, atque incultos videas, ut permaderi sibi nemo possit, ab Eugenii nostri vena nec inopi, nec ita rustica profuzisse.

ITEM ALIUD EUGENII EPITAPHIUM.

I. Mole culpæ graviter onustus,
Crimine summus, vitiis abundans,
Quem bona nusquam recoles amasse,
Occubat ^b isto.

Vixit horrendo madidus tepore,
Tardus ad sanctum, celer ad malignum,
Ore, non corde monachi retentans
Religionem.

Imprecor inde tumulatus ipse,
Propter has culpas Domini precari,
Quisque funesto relegis amarum
Carmine Threnum.

II. *Item Tetrasticha in senectam.*

Nulla bona grata, quæ senilis devehit ætas,
Sed dura generat, duraque cuncta parat.
Hoc solum præstat miseram attingisse senectam,
Quod luxum carnis jam caro fessa cavet.

III. *Versus supra lectum.*

Æclyti parentis, alme Christe, pignus unicum,
Membra, quæ labore fessa nunc præpono lectulo,
Gerne mitis, et benignus, atque clementissimus;
Tolle monstra, stringe fibras, et soporem tempera,
Improba ne dum quiete prægravatur viscera,
Dæmonum fraude maligna sentiant piacula.

IV. *Item aliud.*

Crucis almæ fero signum: fuge, dæmon.

V. *Distichon Philomelaicum.*

Sum noctis socia, sum cantus dulcis amica,
Nomen ab ambiguo sic Philomela gero.

VI. *Item.*

Insomnem Philomela trahit dum carmine noctem,
Nos dormire facit, se vigilare docet.

VII. *Item dialogon tetrastichon.*

Dic, Philomela, velis cur noctem vincere cantu?

A Ne noceat ovis vis inimica meis.

Dic, age, num cantu poteris depellere pestem?
Aut possim, aut nequeam, me vigilare juvat.

VIII. *Item carmen Philomelaicum.*

Vox, Philomela, tua cantus edicere cogit:
Inde tui laudem rustica lingua canit.
Vox, Philomela, tua citharas in carmine vincit,
Et superat miris musica flabra modis.
Vox, Philomela, tua curarum semina pellit,
Recreat et blandis anxia corda sonis.
Florea rura colis, herboso cespite gaudes;
Frondebis arboreis pignora parva foves.
Cantibus ecce tuis recrepant arbusta canoris,
Consonat ipsa suis frondea silva comis.

Judice me, cignus, et garrula cedat hirundo,

B Cælat et illustri Psittacus ore tibi.

Nulla tuos unquam cantus imitabitur ales,
Murmure namque tuo dulcia mella fluunt.

Dic ergo tremulos lingua vibrante susurros,
Et suavi liquidum gutture pange melos.

Porrige dulces sonus, attentis auribus escas;
Nollo tacere velis, nollo tacere velis.

Gloria summa tibi, laus, et benedictio, Christe,
Qui præstas servulis hæc bona grata tuis.

IX. *De ulmis, et passeribus.*

En per frondisonas herbosi cespitis ulmos
Concentu pariles dulce queruntur aves.

Hic fessa gelidis tradamus corpora flabris,
Promentes verbis carmina dulcissimis.

X. *De jurgio quod accidit.*

C Non sensus, lector, quæso, non verba requiras,
Scribere nam versus impulit, ecce dolor.

Christe, fove segnis et torpentia carmina lingue,
Ut possim questus ipse referre meos.

Eugenium utrorumque parentem exstitisse.

^b Forte scripsit Eugenius *istoc*, non *isto*.

^c In Codice legitur *et torpentia*; sed illud et librari

^a Quicumque hæc priora epigrammata cum præcedentibus similis argumenti XII, XIV, XV, XXIX, alisque conferre voluerit, non dubitabit eundem

SANCTI EUGENII EPISC. TOLETANI

s oculis posco, da verba querelis,
lere requies, gaudia poena mihi.
eram nimium dilecto mente sodali,
ob affectum carmina mesta canant,
c Eerialum Nisus dilexit amatum,
tebat ut nos pax in amore Deus.
rdes animos solvens discordia carpsit,
cessit duris pax tenuata dolis.
urtur solus, percusso compare, plango,
t frustra lacrymas penso perire meas.
Præbete socio cum pietate manum.
bor jocari, labor; succurrite fratri,
alle, precor, penitus pungentia jurgia, Christe,
Ut possim sacris lætus adesse tuis.

XI. *De partibus humani corporis.*
Partibus constat humanæ machina carnis,
Sed multipliciter quæ numerentur habes.
Portio prima caput, collus, ac brachia, truncus,
Intera, sensus iners, femora, crura, pedes.

XII. *De Phœnice ave.*
Unica sum Phœnix immensi temporis ales,
Cum volo tum morior, et vitam morte resumo.

XIII. *De Alcione.*
Alcion hibernum cum ponit littore nidum,
Spumea fluctivagi frangitur unda sali.
Duc ergo celerem festinus navita puppem:
Bis septem soles æquora tuta tenent.

XIV. *De hirundine.*
Arboreas exosa comas, et rura relinquens,
Vestra tecta domus hospes hirundo colo.
Parce, precor, nostros dente contingere natos,
Est namque facinus, hospita membra cibum.

XV. *De turture.*
Utile conjugibus exemplum præbeo turtur:
Non repeto thalamum, nec conjux casta maritum.

XVI. *De pavone.*
Fulgida pinna facit illustrem tegmine pavum;
Aurea pluma nitet, sed caro dura manet.

XVII. *De avibus loquacibus.*
Psittacus, et corvus, cornix, et garrula pica,
Gragulus, et sturni verba referre solent.

XVIII. *De bubone.*
Vitans plumigeras infelix bubo catervas,
Carmine fatali funera dira canit.

XIX. *De echitna pisciculo.*
Parvulus echitnas, ingentem pondere navem
Fluctibus in mediis ore tenere vales.

XX. *De stellione.*
Stellio guttatus nomen de corpore sumpsit,
Stellata maculis languida membra trahens.

XXI. *Asyndeton de quinque sensibus.*
Auditus, visus, gustus, olfatio, tactus
Aure, oculis, ore, nare, cute corporis exstant.

XXII. *De temporibus anni.*
Ver gignit flores, pinguescit messibus æstas,
Annuus uvas, bruma succidit olivas.

XXIII. *Distichon prognosticon.*
A Mane rubens cœlum venturos nuntiat imbres,
Vespere puniceum signat consurgere ventum.

XXIV. *Item prognosticon.*
Cum terras nebula pressant, lux clara propinquat;
Æthera cum densant, imbribus arva rigant.

XXV. *De glacie.*
Frigore constrictæ pendent, ut vellera, limphæ,
Et stat fixa loco cursilis unda gelu.

XXVI. *Ænigma.*
Quæ res progenerat, quo demum gignitur ipsa?
Unda gelu generat, gignitur unda gelu.

XXVII. *De gagathe lapide.*
Sum levis, et lenis, piceo colore gagathes;
Ardeo tinctus aqua, restinguor tinctus olivo.

XXVIII. *De magne.*
B Magnes ferricolor ferrum suspendere novit:
Sit præsens adamans, quod tenet ille cadit.

XXIX. *De asbeston.*
Asbeston callido si sit succensus ab igne,
Nec valet extinguui, nec sua flamma perit.

XXX. *De adamante.*
Prædurus adamans ferrum non suscipit omne:
Illicino tactus sanguine mollis erit.

XXXI. *De speculari.*
Ut Phœbus specular transiens irrumpere nescit,
Sic Christum generans virgo Maria manet.

XXXII. *De citri qualitate.*
C Pulchra cute, carne dulcis, et acerba medollis.
Candida conspicuum produxit massa catinum.

XXXIII. *In disco argenteo.*
Quo parce nitidus transit in ora cibus.
Congrua pulmentis introrsus grana geruntur,
Concreta limphis, aut nutrita montibus.

XXXIV. *In vase salario.*
XXXV. *In fibulam matronilem.*
Officii nostri est vincire segmina morsu,
Ut tensa pulchros palla premat humeros.

XXXVI. *In columnam parvulam.*
Cum sim parva himis, ingentia pondera port
Nititur et fabricæ me super omnis onus.

XXXVII. *De arula.*
Arula sex rebus semper candescit, asello,
D Ignibus, et lignis cum forcipe, folle, batill

XXXVIII. *Interrogatio pro cœli qua*
Suspice, si rutilis refulgent æthera flamm
Lucida lucifluis perlucet sidera signis.

Responsio pro serenitate.
Item pro nubilo.
Ignea nimbiroma compressit nubila pa

Item, cum cœlum mistum e
Pars cœli claret stellis, pars pallet at

XXXIX. *De qualitate vent*
Circius æstivo, vulturius frigore gra
Circius æstivos compecit flamine r

* Hoc loco desideratur aliquid ad
latem; nos legeremus: Partibus /

annem carminis et synta-

XL. *Ad Calidam.*

Vivas innumero sæculorum tramite, rector
 Effracta nobis æmula colla premens ;
 Sis regno felix, et pacis munere pollens,
 Sis pietatis amans, justitizque tenax.

XLI. *Ad Sabana.*

Omnibus effectis, quæ poscit cura lavacri,
 Prætende membris lintea clara tuis.
^b Et hæc candifico præniteant tegmina cultu,
 Vestrum sic meritum promicet ante Deum.

XLII. *Conclusio.*

Omnipotens rerum factor, regumque creator,
 Accipe propitiis quæ tibi summe loquor.
 Porrige victricem pro sacro principe dextram,
 Quæ præstet votis prospera bona suis.
 Perferat insignes semper ex hoste triumphos,
 Nec cedat ullis, te comitante, malis.
 Sit blandus famulis, sit lenis censor iniquis,
 Sic nobis placeat, nec tibi displiceat.
 Ut multa breviter parvo sermone perorem,
 Sit bona tota gerens, et mala nulla gemens.
 Te donante, precor, qui regnas trinus et unus,
 Taxis in æternum sæcula cuncta D. us.

XLIII. *De superbia et humilitate.*

Qui petit excelsa debet vitare ruinam ;
 In terra recubans non timet unde ruat.

PROVERBIA.

XLIV. *PROVERBIUM PRIMUM. — De frontis indicto.*

^d Frons hominis mentem proprio depromit amictu :
 Qualis vultus erit, talia corda gerit.

XLV. *Proverbium II.*

Frigidus in bellis frustra præcingitur armis ;
 Nil valet exterius, deficit ubi propria virtus.

XLVI. *Proverbium III.*

Ille jubere nefas, ille perhibetur amare,
 Qui prohibere valet, nec prohibere volet.

XLVII. *Proverbium IV.*

Conjugis et nati vitia vix nosse valeamus,
 Quodque domi geritur, postremi scire solemus.

XLVIII. *Proverbium V.*

Cum conjux, natus, vel servus peccat alumnus,
 Cantica vulgus habet, nos tamen ista latent.

XLIX. *Proverbium VI.*

Pane suo vivens, aliena negotia supplens,
 Iste sanus æger est.

L. *Proverbium VII.*

Carduus et spina cum pastum præbet asello
 Lactuca labris compar est.

LI. *Proverbium VIII.*

Ipse manus sibi met immundo stercore secat,
 Qui canem cauda retentat.

LII. SENTENTIÆ SEPTEM.

Eca bes canibus, fueris si furmure mistus.

^a Non a poeta, sed ab imperito librario hæc in-
 scriptio potuit apponi, *sabana* scribente pro *sindonem*,
 quod de plerisque aliis similiter judicamus.

^b Forte et scriptum pro *ut*.

^c Mentum hoc loco videmus in verbo *taxis*, nobis
 absque alterius Codicis auxilio insanabile.

^d In quodam fragmento Jonæ Aurelianensis, apud
 P. Florez, in app. 10 tom. V Hisp. Sacr., leguntur

A Detrahit adversus famam, componit amicus.
 Si barbæ sanctum faciunt, nihil sanctius hirco.
 Femina nuptura servorum crimina fingit.
 At melius vivens catula, quam functa læna.
 Mendax est promissa negans, aut reddere tardans.
 Duplex nec bello fortis, nec pace fidelis.

DISTICHON DIVERSUM.

LIII. *Distichon primum.*

Divina bonitas, ne feriat, exerit iram,
 Hicque pie cruciat, ne perpetualiter urat.

LIV. *Distichon II.*

Quisque bene loquitur, et vita pravus habetur,
 Hunc sua verba ligant, et vox quoque propria dam-
 nat.

LV. *Distichon III.*

B Omnia quæ metuunt homines, hæc rite caventur,
 Namquæ Deum metuens, post ipsum currit ab i, so.

LVI. *Distichon IV.*

Virginitas carnis intacto corpore habetur,
 Virginitas animi fidei integritate tenetur.

LVII. *Distichon V.*

Mors prima pellit animam, secunda retentat.
 Ut nollens subeat meritam de corpore ponam.

LVIII. *Monostichon.*

Recta fides sensum pandit, non credere claudit.

LIX. *Versus in bibliotheca.*

Regula quos fidei commendat noscere libros,
 Hos nostra præsens bibliotheca tenet.
 Quinque priora gerit veneranda volumina legis,
C Hinc Josues, optimaque hinc Ruth, Moabitica gesta,
 Bisbis Regum nectuntur in ordine libri.
 Atque bis octoni concurrunt inde Prophetæ ;
 En Job, Psalterium, Salomon, et Verba dierum.
 Esdræ consequitur Esther, Sapientia Jesu,
 Tobi, et Judith : concludit hæc Machabæorum ;
 Hic Testamenti Veteris finisque modusque.

Nunc reserare libet carmine scripta ^a Novi.
 Quattuor in capite sacrorum dicta librorum,
 Quos Evangelia recte dixere priores.
 Hæc conscripsere clara quos nomina produunt,
 Mathæus, Marcus, Lucas, sanctusque Joannes.
 Hic Pauli monita doctrinæ flore coruscant,
 Qui his septena concludens sine volumen,
 Corda pia mulcet, et terret impia corda.

D Jacobus hic nitido præpollens ^c ordine nitet.
 Et Petri gemina resplendet epistola dictis.
 Ac triplex legitur ^e magni doctrina Joannis ;
 Parvaque, sed prudens gestatur pagina Judæ.
 Hinc et apostolicos percurrrens ^b invenies actus,
 Quos sanctus merito conscripsit nomine Lucas.
 Hos sequitur plana versis, et plena figuris,
 Visio Joannis consummans omnia legis.

hi duo versus absque poetæ nomine, hexametro ali-
 quantum immutato :

Frons hominis propriæ mentis depromit amictum.

^a Ita legimus pro eo quod est in Codice : *scripta vi*.

^c *Ordine* legimus pro *errore* nullius significationis.

^e *Magnitudo* habet Codex, inepte.

^b *Invenies* edimus pro *invenire*.

Hæc sunt ^a sacra Dei juris, hæc mystica ^b Dei vivi ; A

Hæc servare decet, hæc temerare nocet.

His lectis animus divino munere crescit,
Illecebras mundi vincit amore Dei.

Hinc pravum rectumque parat discernere doctus,
Optima perficiens ^c et mala suasa cadens.

Hinc turgens ponit perclusa superbia fastus,
Frenatur luxus, comprimiturque dolus,

Turbida clamosos amittit rixa tumultus,
Acquiriturque fovens pacis amore quies.

Quid jam multa loquar? virtus hic proficit omnis,
Hæc perimit totum lectio sancta malum.

^d Ecce quid omnium per nomen vis cernere corde,
Hæc meditare loquens, hæc memorare tacens.

Nunc superest fari, quo sint præscripta jubente,
Vel cujus studio in Codice missa simul.

Summus et egregius congressit cuncta Joannes,
Rite ministerium pontificale gerens.

^e Cæsareæ vasæ dum pastor præsidet urbi,
Hæc veneranda suo nomine dona dedit.

Credite jam cuncti, post mortem vivere functum,
Cujus post obitum magnificatur opus.

LX. De dilectione.

Impleat ut vestrum Domini dilectio pectus,
Rex ipsum Dominum jugiter rogare memento.

Diligat ille prior tribuens præcepta suorum
Maxime natorum, cupiunt qui currere callem,

Quem cæli rectam regnator et ipse cucurrit,
Semper amans natos, ut semper ametur ab iis.

LXI. De timore.

Ut timeas Dominum legis præcepta secutus,
Maxime { Dominicos debes percurrere campos,

In quibus æterno latices de fonte manantes
Invenies tibimet vitalia pocula dantes.

Quæ segetem magna foveant dulcedine cordis,
Hic et in æternum florentia regna ministrent.

LXII. De observandis mandatis Domini.

Quisquis amat Dominum, debet sermonibus ejus
Cernuus in cunctis jugiter parere libenter.

Verba sonant Domini : Si quis me diligit, inquit,
Nostra suis curet describere munia sibris.

Servus enim factis utilissimus esse probatur,
Si cupit exsequier factis, quod auribus hauxit.

LXIII. De sapientia.

Ut valeas vero regi conjugier uno,
Regia sit semper regnans sapientia tecum,

Quæ tibi consilium valeat conferre beatum,
Amplificet regnum, tribuat sine fine coronam.

Tegmine purpureo tæmet circumdet, et ornet,
Hic et in æternum felicia gaudia præstet.

^a Vel *sacrandi juris* : utraque lectionem suscipit codex.

^b Et hic locus corruptus est, a quo tamen emendando abstinere maluimus.

^c Nos libenter legerimus : et *male suasa cavens*, quod non improbabant docti.

^d Totus hic versus indiget correctione, quam frustra tentabit, qui aliud exemplar, quocum hæc conferat, non habuerit.

^e Non dubitamus quin legendum sit *augustæ pro vasæ*, quod librario excidit : quæ lectio cum carminis mensura æque consonat, ac cum communi urbis il-

LXIV. De prudentia.

Temperet interea virtus prudentia regem
Actibus in cunctis, et sanctis moribus ornet
Componat mores, sermones ordinet omnes,
Componat linguam, sensusque ministret acumen.
Exornet habitum, gressum componat honestum,
Ipsa Dei virtus tibimet concedat utrumque.

LXV. De simplicitate.

Simplicitas animæ virtutum semina nutrit,
Simplicitas regum mores componit, et ornat.
Sermones nitidos puro de corde ministra,
Odia non retinet, laudes nec captat inanis,
Nec cupit absentum fratrum derodere vitam,
Aufert et illuvies hominis de pectore totas.

LXVI. De patientia.

B Vir patiens patriam poterit conscendere celsam,
Si hic nitidam primum teneat sine crimine vitam ;
Torporem patiens debet calcare nugacem,
Ne pereat tardus, ne quo sub pondere pressus.
Ingenium debet serpentina habere columba,
Callidus et prudens debet nitescere serpens.

LXVII. De judicio.

Dilige judicium, si vis conscendere cælum,
Taliter et vestris censoribus ipse minor :
Discite, si cupitis nostrum conquirere munus
Judicii callem recto percurrere gressu.
I se tamen sacras debes perquirere leges,
Ex quibus auxilium valeas conferre subactis.

LXVIII. De justitia.

C Justitia totum cura disponere regnum,
Quod tibi Rex regum commisit juve regendum.
Judicibus juste manda disponere cuncta.
Vivere Cunctipotens sanxit legaliter omnes,
Nam digitus Domini legum censura lapillo
Scripsit, et in chartis jussit describere vestris.

LXIX. De misericordia.

Omnia prævideat solers industria regis,
Magna ferat magnis, et præstet parva pusillis :
Non cesses miseros a famis clade levare,
Si cupis in cælo fructum mercedis habere.
Ille poli poterit regnum conscendere celsum,
Noverit hic miseris qui plenam tradere dextram.

LXX. De decimis dandis.

Da decimas Domino, tibimet qui plura subegit
D Regna, tibi populos jussit servire potentes.
Aurea vasa, ^e ut petit diversa metalla paravit,
Imposuit gemmis ornatam vertice mitram,
Siricio lembo rosæo conclusit et ostro,
Ornavit habitum regalis purpura totum.

lius appellatione ; nos enim aliam Cæsaream quæ *vasta* dicta sit non reperimus. Itaque non longe a vero aberrabimus, si dixerimus fuisse hosce versus ab Eugenio elaboratos, dum Cæsaraugustæ privatus commoraretur ; illumque Joannem, cujus munificentiam ac liberalitatem commendare voluit, fuisse sancti Braulionis fratrem, cui Braulio in episcopatu Cæsaraugustano successit.

^f Nos legeremus *dominicos*, vel quid simile.

^e *Ut petit* nihil sonat, sed nec conjectura probabilis occurrit exponenda

LXXI. *De thesauro in caelo collocando.*

Felix qui poterit thesaurum condere caelo,
 Clanculo quem rapiens nequeat dirumpere latro,
 Tinea nec maculans valeat corrodere mordax.
 Est tibi praedives nimum thesaurus et ingens,
 Angelicus panis, potusque et vita perennis,
 Sufficiens cunctis per grandia saecula justis.
 Aurea regna tenet supero thesaurus in aevo,
 Illic angelica praefulgida vestis habetur,
 Incorrupta manens semper sine fine beatis
 Illic gemma nitet, pendentia pallia lucent,
 Annulus, armillae, torquex, dextralia, mitra,
 Aurea cuncta micant, lucentia cuncta coruscant.

LXXII. *De defendendo pupillos et viduas.*

Fortis ad auxilium regalia brachia tende,
 Et viduas, miseros pariter defende pupillos:
 Sis clypeus iustis, et turris, et arcus, et arma,
 Ne valeant actus pravi defendere pravos.
 Eripiat cunctos praecleara potentis regis,
 Qui jacuere diu pravo sub pondere pressi.

LXXIII. *De avaritia.*

Pestis avaritiae ne regia pectora tangat,
 Munificans cunctis, dilargus et omnibus esto:
 Parva dabis parvis, et magnis magna parabis.
 In ferat auxilium regalis dextera cunctis,
 Omnia discreta regis industria servet,
 Munere jucundos faciens per regna ministros.

LXXIV. *De pace.*

Pax tecum maneat, rex, pacem semper amato:
 Pax regum solidat, regni pax cornua firmat;
 Pax animam nutrit, retinet concordia pacem;
 Pax reprimit litem, concordiae nequit et idem.
 Lis pacem metuit, refugit discordia pacem,
 Quia pax pellit, castum pax nutrit amorem.

LXXV. *De zelo bono.*

Zelus et in numerum virtutum transeat, ante
 Ferreat ignifero fratris succensus amore.
 Pacis amator homo debet zelare propinquos,
 Qui moneat fratres germano foedere junctos
 Arguat et reprobos frontosa voce superbos,
 Pacis et amplexus pariter convertat a adulteros.

LXXVI. *De clementia.*

Luceat in visero semper clementia vultu
 Laetificans vestros per cuncta palatia servos.
 Umbrae laetitiae regis clementia fundat,
 Dulciter ut populus valeat laetari omnibus;
 Viderit ut vultum regis lucere serenum
 Clarius argento fulgentem, et purius auro.

LXXVII. *De consilio.*

Accipe consilium multis de cordibus unum,
 Quod tibi disponens faciat discretio gratum.
 Utile consilium regis confirmat honorem,
 Totius et regni fines defendit ab hoste.
 Alto consilio debes disponere regnum,
 Rex, tibi commissum, regnum per compita totum.

^a Adulteros ferri non potest; sed sivo legamus
 adults, nullus sensus elici valet.

^b Mendum absurdissimum in verbo *annet*; sed nulla
 melioris lectionis conjectura occurrit, nisi effingatur,
 ut si legeremus *auget*, vel quid simile.

A LXXVIII. *De praesidio Domini.*

Praesidio Domini firmantur brachia regis,
 Ejus et in manibus victrix servabitur hasta.
 Praesidio Domini regnum defenditur omne,
 Crescit et eximum pollens virtutibus annet.
 Praesidium Domini custodit denique regem,
 A pravis semper defendit et hostibus illum.

LXXIX. *De oratione.*

Oremus pariter toto corde rogantes,
 Ut tibi praesidio caelestia porrigat arma
 Arbiter omnipotens, ut possis fortiter hostes
 Debacchare tuos foro de cuspidis fossos,
 Et valeas regum multorum frangere colla,
 Qui Dominum verum nolunt cognoscere Christum
 Qui Deus est unus vere cum Patre colendus,

B Quem superas totus cognoscit, et infimus ordo,
 Quem chorum angelicum collaudans semper adorat
 Et Genitum Patris totum diffusa per orbem
 Ecclesia Christum cognoscit et omnipotentem.
 Qui mare, tellurem, caelum, qui cuncta creavit,
 Quae mundus totus per totum continet iste.
 Qui posuit caelo lucentia sidera caelo,
 Et roseis totum coloravit floribus orbem,
 Sideribus variis superum depinxit Olympum,
 Muneribus sacris mundum ditavit et ipsum;
 Qui concessit aquis geminos producere fructus,
 Et diversa locis diversa ponere sanxit;
 Scilicet, altitium sursum, laticumque deorsum,
 Ut plebs pinnibula caeli concresecat in auris,
 Et squamosalorum fluidis concresecat in undis;
 C Iila poli volitans siccas transverberet auras,
 Ista maris bibulas natans transcurrat arenas.
 Cujus ad imperium rutilans allampadat ignis,
 Et tremulas mittunt timidus tonitrua voces.
 Nebula discurrens properat dispergere nimbos,
 Grandinis ut fractos jaculet de ventre lapillos.
 Arcus in excelso servato foedere durat,
 Ne cataclysmus aquae terrarum germina perdat.
 Tendit et igniferus mundi per compita crines
 Sol nimum rutilus, pulcherrimus atque coruscus,
 Impleat ut totum proprio de lumine mundum.
 Plura quid enumerem Christo parere potenti?
 Omnia festinant quae nunc per saecula durant.

LXXX. *De sacerdotibus.*

Tu decus Ecclesiae, virtus et gloria regni,
 D Semper ama Dominum te quia semper amat.
 Praecepta praecipue primum conservet et ornet
 Jura sacerdotii pontificalis honor.

LXXXI. *De pontificibus.*

Ipsae prior nitidam ducat sine crimine vitam,
 Ut sit commissi splendida forma gregis.
 Formoso et nitido perfuso semper olivo,
 Culmen apostolicum debet habere caput.
 Ambrosium populis praesul conflagret odorem,
 Ejus et exemplo concio salva fiat.

^c Hic syllaba una desideratur; forte scripsit Eu-
 genius *to:io de corde*.

^d Nos lubentes legeremus *forti* vel *ferris pro-
 foro*.

Tu decus egregium, virtus et gloria regni,
Semper ama Dominum, te quia semper amat.

LXXXII. *De presbyteris.*

Dicito presbyteris, vestram fuscare serenam
Non debet hæresis simoniaca fidem.

Tollitur æternum terreno munere munus,
Et maculat parva sportula multa bona.

Deditus ease Dei servus non debet usuris
Terrenis, cuius est super astra locus.

Nec vitio clerus debet succumbere, sacra
Assidue cuius infula colla premit.

Tu decus Ecclesiæ, virtus et gloria regni,
Semper ama Dominum, te quia semper amat.

LXXXIII. *De admonendo monachos.*

Admoneat monachos dulcis vox regia cunctos,
Ut rebus careant, regna superna petant.

Non hos vanarum turbet possessio rerum,
Est quibus in cælo vita parata throno.

Exemplo Eliæ populi consortia vitent,
Et Pauli, Antonii, atque Joannis ament.

Propria dimittant, habeant ut propria cuncta,
Vir nihil extraneum pacis amator habet.

Tu decus egregium, virtus et gloria regni,
Semper ama Dominum, te quia semper amat.

LXXXIV. *De iudicibus.*

Judicibus jubeat vestra præclara potestas,
Rite regant populum semper ubique laum.

Non hos decipiat auri decoctio pura,
Noxius argenti nec male captet amor.

Censoribus populi obediant, ut postulat ordo;
Sic pax obtineat omnia regna tua.

Et tibi sit laus, virtus, et gloria, Christe,
Hic et in æternum sit tibi semper honor.

EPITAPHIA.

LXXXV. *Epitaphium Chindasvinto regi conscriptum.*

Plangite me cuncti, quos terræ continet orbis,
Sic vestra propriis probra laventur aquis.

Sic Christus vobis dimittat debita clemens,
Sic pateat summi fulgida porta poli.

Promite funereum contrito pectore fletum,
Et faciat luctum collacrymando pium.

Suspirate Deo, gemitum producite mœstum,
Ac pro me misero dicite: Parce, precor.

Chindasvintus ego nozarum semper amicus,
Patrator scelerum Chindasvintus ego.

Impius, obscenus, probrosus, turpis, iniquus,
Optima nulla volens, pessima cuncta valens.

Quidquid agit qui prava cupit, qui noxia querit,
Omnia commisi, pejus et inde fui.

Nulla fuit culpa, quam non committere vellem,

* Scilicet domni Evantii parenti, eidem quem filii nomine celebravit versibus acrostichis tanquam

A Maximus in vitis et prior ipse fui.

En cinis hic redii sceptris qui regia gessi;

Purpura quem exiit, jam modo terra premit.

Non mihi nunc prosunt biblæa tegmina regni,
Non gammæ virides, non diadema nitens.

Non juvat argentum, non fulgens adjuvat aurum,
Aulica fulcra nocent, nec mihi gaza placet.

Omnis enim luteæ deceptorix gloria vitæ,
Et status abiit, mox liquefacta perit.

Felix ille nimis, et Christi munere felix,
Qui terræ fragiles semper abhorret opes.

LXXXVI. * *Epitaphium Nicolao avo.*

Quisquis Romulidum fasces, clarumque senatum
Concelebrare cupis, quod venereris habe.

Si tibi bella placent, aut te prudentia mitlet,

B Perfer ad hunc tumultum funeris obsequium.

Nicolaus ille, perpes quem fama loquetur,
Cuique alium similem sæcula nulla foreat;

Postquam magnificos gessit ex hoste triumphos,
Dura sorte necis hic tumulatus inest.

O felix vita! o mortis sententia dira!

Sic vixisse placet, sic abiisse dolet.

LXXXVII. *Epitaphium Evantio.*

Ecce patet aditus, et sacri janua templi,

Reddite vota Deo, ecce patet aditus.

Hanc in honore Dei supplex Evantius aulam

Sacram fabricans hanc in honore Dei;

Hic patriæ cineres præciso marmore clausit,

Servet ut omnipotens hic patrios cineres.

Nicolæ genitor, pro te devotio summa est,

C Hic tibi fructus erit, Nicolæ genitor.

Jure mea tua sunt, quo non serenate, nec essem,

Sed qui sum fateor, jure mea tua sunt.

LXXXVIII. *Epitaphium Basilæ.*

Sparge rosas, lector, et lilia candida pone,

Et rite sacrum sic venerare locum.

Hic dilecta Deo recubans Basilla quiescit,

Clara parentatu, clarior et merito.

Virtutum gemmis, et morum flore venusta:

Hanc imitare velis, si bonus esse cupis.

LXXXIX. *Fragmentum epitaphii.*

. lacrymas subduc suspiria, lector,

Non jacet in tumulo res lacrymanda

Hic raptus recubat felici sorte sacerdos,

Quem lætum cœlis intulit alma fides.

D Nomine Baptistam referens et mente Joannem,

Doctrina pollens, virginitate nitens.

Corde pius, vultu placidus, et monte benignus,

Prudenter simplex, simpliciter sapiens.

Omnibus in studiis tantum celebratus habetur,

Cedat ut ingenio Græcia docta suo.

virum et consilio abundantem, et manu fortissimum:

Ingens consiliis et dextræ belliger actu.

(Vid. epigramm. XVII primæ partis.)

Appendix

AD SECUNDAM PARTEM SANCTI EUGENII OPUSCULORUM.

MONITUM.

Adjicimus hæc duo sequentia epigrammata, quæ tanquam certo apocrypha et spuria, ac proinde indigna, quæ cæteris adnumerarentur, hic nos ad calcem exhibituros supra promissimus, propterea quod in Codice Azagrænsi inter medios Eugenii versus reperta sunt.

I. In lecto regis.

Regis hic lectus auro rutilante coruscans
Vertice tantundem vibrantia fulcra gerebat;
Nam pars magna sui fusca, mutilaque manebat,
Multa quoque raptim minuit audacia furax.
Sed iuncta reparans rex ^a Wamba reformas,
Quæ lætus haec eas, et longo tempore cernas.

II. Epitaphium conjugale glorioso domino Re. ceasvintho regi ^b.

Rex regum, rex imperii, rex juris honesti
En coram te stat humanæ stirpis origo.
Lætetur se constare te iudice (vindice) certo;
Ut quod lex sacra tali de temale narrat
Elatum sceptrum terrenti robore firmet.

III. Idilion.

Quisquis conjugii nexum contingere quærit
Humanam stirpem hæc sibi forma notet.
Sic clar . . . genere tota de parte manebit
In mundo mundus sanguine cum fuerit.
Non ergo jungat vicina ^c origine fœdus
Qui vult lætari prolis amore pius.
Nam si confinem ducat de sorte jugalem
Læcetu turpi commaculat sobolem;

^a Ne quis forte putet hæc epigrammata temere a nobis rejici, atque inter apocrypha amandari, animum paululum intendat lector, videatque num sanctus Eugenius, qui diem extremum clausit anno 657, alloqui vivus potuerit regem Wambam (ut in epigrammate), quem non nisi post sexdecim annos, nempe 673, quo mortuus est Reccesvinthus, regni imperium obtinuisse constat.

^b Hoc epitaphium et idilion sequens ex Antonii Bibliotheca Hispana vetere desumpta sunt, tomo I, pag. 382. Enrt.

^c Videtur restituendum: *vicina ab origine*.

^d Neque verosimilius hi versus Eugenio nostro attribui possunt, ut cuilibet epigramma attente legenti notum erit. Dicavit Reccesvinthus rex prædiciam ecclesiam sancto Joanni Baptistæ anno decimo tertio, postquam una cum patre Chindasvintho regni habens acceperat anno 649. Contigit ergo templi hujus dedicatio secundum hanc supputationem, quæ a diligentioribus historicis et criticis verior habetur, anno 661, seu, ut in ultimo versu hujus epigrammatis legitur, æra 699, quod in idem recidit. (Nanique illud *decies* in medio versu omnino impertinens, ac nullius sensus est, forte a poeta ob carminis integritatem injectum.) Eugenius autem jam quatuor fere ante annos obierat, nempe anno 657. Qui ergo flexi potuit ut hoc carmen vivens scripserit?

^e Hocce fragmentum ex Natali Alexandro collegimus, qui in dissert. 16 sæculi illud producit in confirmationem suæ sententiæ de commentitia Dio-

A Sicque quæd illustri naturæ luce refulsit
Ad tenebras sceleris sordida culpa trahit,
Hæc mox census honor libertas gloria compos
Fœdo læta toro cuncta simul perient.

IV. Versi in ecclesia sancti Joannis.

Præcursor Domini martyr Baptista Joannes,
Posside constructam in æterno marmore sedem,
Quam devotus ego rex ^d Reccesvinthus amator
Nominis ipse tui proprio de jure dicavi,
Tertii post decimum regni comes inclytus anno,
Sexcentum decies æra nonagesima nona.

V. Fragmentum hymni in laudem sancti Dionysii Areopagite S. Eugenio III ab aliquibus ascripti ^e.

Cœli cives applaudite
Mundi jucundo lumini,
Quo illustratur cœlitus
Hujus diei gratia, etc.

B Areopago Athenæ
Regis sumpsit diadema
Cœlestis gemmam fulgidam
Dionysium Sophistam, etc.,
Clemente Romæ præsule
Jubente, venit Galliam, etc.

nyriorum distinctione Atheniensis, et Parisiensis. Desumpsit Natalis ex Menardo, quem ait hunc hymnum sancto Eugenio Toletano vindicasse. Quibus momentis permotus id fecerit, omnino ignoramus, neque enim Natalis illa recenset, nec nobis adhuc Menardi dissertationem de unico Dionysio adversus Launoi discussionem Parisiis editam anno 1643 videre licuit, multa licet opera ac labore quæsitam. Tantum ea legimus, quæ Franciscus Pagius opponit in sua dissert. historico-critica de sancto Dionysio Paris. episcopo, ut prædictum hymnum Eugenio Toletano abjudicet. Neque enim, ait, Hilduinus, qui primus hymnum laudat, ejus verba refert, nec significat ejus Eugenii ait; præterea observat Hilduinum dubitanter de eo esse locutum; deinde valde mirandum esse ait quod Hilduinus Gregorii Turonensis auctoritati Fortunati Pictaviensis testimonium opposuisset, qui tantum asserit Dionysium Parisiensem in Gallias a sancto Clemente fuisse destinatum, Eugenii vero antiquioris testimonium prætermisisset, si in hymno ab ipso laudato Dionysius Parisiensis expresse Areopagita fuisset nuncupatus, ut in hymno a Menardo producto legitur. Adjicit etiam in Editione Jacobi Sirmondi Opusculorum sancti Eugenii III Toletani hujusmodi hymnum desiderari. Quibus omnibus a nobis adjungi posset in Codice de Azagra ex quo multo plura quam Sirmondus edimus epigrammata, nec volam nec vestigium illius reperiri. Ut ut res sit, cum Menardi momenta non viderimus, a judicio ferendo abstinere maluimus.

SANCTI EUGENII EPISCOPI TOLETANI OPUSCULORUM

TERTIA PARS.

EPISTOLÆ QUATUOR.

EPISTOLA PRIMA,

A

EPISTOLA II.

SANCTI EUGENII III AD BRAULIONEM.

Suggerendum domino meo, et vere proprio domino Braulioni episcopo Eugenius servulus vester.

1. Dux res obortæ sunt in Ecclesia mea, unde nimium contabescit anima mea, et quid remedii adhibeam, nisi consilium vestrum præbuerit, penitus scientia nostra non habet. De quodam fratre reperimus, qui non accepto presbyterii gradu presbyterii peragit officium, et ut causam certius agnoscat, omnia singulariter innotesco. Fuit idem ipse frater molestissimus domino meo Eugenio. Rogatus a rege, ut eum presbyterum ordinaret, quia jussioni principis resistere non prævaluit, hoc genus factionis invenit. Duxit eum ad altarium, manum non imposuit, et cantantibus clericis in excelso pro benedictione maledictionem effudit, sicut ipse hoc personis idoneis et sibi charissimis postmodum publicavit, conjurans ut hocquand u viveret reticere. Quid inde fieri præcipit vestra prudentia, cita me jussione certifica; nam nescio, aut si iste presbyter habeatur, aut si illi qui per eum baptizati chrismate prænotati sunt recte christicolæ vocentur.

2. Solve mihi hanc, de qua satis ambigo, questionem: ita solvat Christum culpæ vestre, si tamen est aliqua, nexionem. In aliquibus itidem locis diaconos chrismare pensensimus, et ignoro quid de his qui ab eisdem chrismati sunt facere debeamus; numquidnam iterabitur sancti chrismatis unctio? aut si non iterabitur, aut pro chrismate reputabitur, quod forsitan aut præsumptio compulit, aut nescientia C perpetravit. Quid in hoc servare me deceat suggero ut vestra mihi pietas innotescat.

3. Duabus præmissis, occurrit et tertia. Presbyteri aliqui contra jus et vetitum canouum, de chrismate quod sibi ipsi faciunt (si tamen chrisma istud est nominandum) baptizatos signare præsumunt. Quid aut taliter signatis remedii, aut his possit pro correctione præberi, me fateor ignorare; sed a te de his illuminari me postulo, qui divina sapientia majori lumine pollens, et legis sancte quotidie meditationi deserviens, latebrosas nigrorum cordium factiones et vehementer insequens, et prudenter invenis, et acute dissolis. In nobis autem et i fuit aliquantula scientiæ modicula venula, ingruentibus ægritudinibus, et curarum multifidis tempestatibus ita penitus exsiccata defecit, ut nec tantillo sudore distillet. Inde per eum te precor, cujus dono beatus, cujus instructione peritus esse probaris et ductus, ut me de his causis celerrime sacra tui oris jussione certifica.

BRAULIONIS AD EUGENIUM.

Domino singulariter meo Eugenio primati episcoporum Braulio servus inutilis sanctorum Dei.

1. Si immensa curarum genera non me circumvallarent, si procellis suis mundi nequitia non obvolveret, si denique oblatrantium invidorum erga me strepitus sileret, nec solitudo, in qua merito destitutus obveni, terreret, nec sic quoque interrogationibus vestris inauditis mihi et inexpertis facile, ut jubes, responsum redderem, cum et res incognita animum turbet, nec ante prævisa et diu meditata facile responsum habeant. Sentio tamen acuminis tui prudentiam illud velle in me experiri, quod mihi nequeat impedire, et peritiam, quæ deest aliis, ostendere. Velle tuum bonum præsentio, sed posse meum non ignoro. Quid enim in nobis aut quantum est; quod doctæ vocis præconio ita attollit, ut segnem et pene jam senem oblitum sui attingere celsa cogaris, et veteranum jam atque utinam non inveteratum in his questionibus introducas, in quibus est pernicioosa nescientia, et scientia præsumptuosa? Verumtamen, quia ait unicus magister et doctor celestis, qui docet hominem scientiam: *Quia sine me nihil potestis, mecum autem omnia poteritis*; et iterum propheta: *Domini dabit verbum*; atque iterum: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud*; pro jussu tuo, pro obsequio meo, pro spe divini promissi, pro eo quod nihil impossibile est credenti, tentabo dicere, ut potuero, et ut mihi ille ministrare C jusserit, qui Ecclesiam suam regit, si qua invenire quivero, et tibi meo Domino consentanea rationi narrabo. Jam tuum erit ea quæ suggero discretionem qua viges, solertia qua polles, instructione qua plurimum vales, et approbare recta, et corrigere errata, et tegere indigna, et reserare digna.

2. Igitur jam ad ipsas causas veniamus. Dicis a te in epistolis tuis duo observata fuisse in ecclesia tua, unde contabescit anima tua, et quid remedii adhibeas penitus scientia vestra non habere. Scilicet de quodam fratre, de quo scribitis, qui, non accepto presbyterii gradu, presbyterii peragit officium; et ut causam omnem exponeres, narras eum fuisse molestissimum præcessori vestro, qui rogatus a rege ut eum presbyterum ordinaret, quia jussioni principis resistere non prævaluit (ut vestris verbis loquar), hoc genus factionis invenit. Duxit eum ad altarium, manum ei non imposuit, et cantantibus clericis in excelso, pro benedictione maledictionem effudit, sicut ipse præcessor vester hoc personis idoneis et sibi charissimis postmodum publicavit,

conjurans ut hoc quandiu ipse viveret reticerent. Quid inde fieri debeat a me jubes expetere, quia ignorare vos dicitis utrum presbyter habeatur, an si illi qui per eum chrismate prænotati sunt recte Christicolæ vocitentur ?

3. Post hoc conjuras meam inscitiam, ut hanc questionem solvam. Hæc est prima interrogatio vestra, ad quam dum multis, ut præmissi, ad respondendum impediari causis, summa illud conficit, quod nequit tenebris obsitus videnti præbore duatum. Sane, quia jubes ut dicam quod sentio, perquiratur persona quæ maledicto subjecta esse dicitur; si tempore maledicentis, ipso præsentem, officium presbyterii egit, nec tamen prohibitus ab ipso est; si

Quæ in hac epistola respondet sanctus Braulio ad quæsitam beatæ Eugeniæ, occasionem nobis non importunam offerrent longo lateque disserendi de presbyterorum chrismatione, si Patrum Toletanorum commentatorum partes ageremus. Nec enim nos latet quantum a viris historiæ ecclesiasticæ peritissimis in utramque partem disputatum sit super hac disciplinæ parte, quæ sacramenti confirmationis ministrum spectat. De orthodoxis tantummodo doctoribus loquimur, inter quos convenit solos episcopos esse ordinarios hujus sacramenti ministros, prout in plerisque conciliis adversus hæreticos definitum est; hac una re inter se dissidentibus, quantum fuerit antiquorum temporum disciplina in Ecclesiis cum Orientalibus, tum Occidentalibus circa ejus ministrum extraordinarium seu delegatum; cum cuique sacerdoti ea confirmandi facultas ab episcopis communiter fuerit concessa in quibusdam Ecclesiis, an omni tempore et loco penes episcopos, nulli delegata substituerit. Pro diversis uniuscujusque studiis argumenta et solutiones adhibentur. Nos interea intra officii nostri terminos continebimur; ne tamen tam commoda occasione nihil omnino dixisse videamur, animadversiones quasdam lectorum iudicio subjicimus a nobis inter legendum confectas; quas docti viri boni æquique consulant optamus, sive propriæ eorum sententiæ novum inde momentum accesserit, sive recens adversus propriam opinionem oblectio exsurgat, quæ eorum ingenium excitet ad rem præsentem novis et eruditius commentationibus illustrandam.

Primo ergo animum intendimus in ea quæ sanctus doctor in § 3 scribit, circa medium. Cum enim ad priorem primi quæsitæ partem respondens dixerit clericum illum male, ut aiebant, ordinatum pro vero presbytero habendum esse ab Eugenio, ad cætera procedit, adjiciens se non videre quare ab isto unguine sacro tincti non vocentur Christicolæ, de quo valde Eugenius dubitare videbatur. Rationes tunc hujus resolutionis afferens, ita pergit porro: Optime novit prudentia tua omnium antiqua esse instituta, ut presbyter chrismare non audeat; quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus; sed postea consultum est ut chrismarent presbyteros, sed de chrismate benedicto ab episcopis, ut non videretur presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu episcopi, ita hujusce rei peragunt officia. Nobis hæc verba contemplantibus, atque apud nos quærentibus, qualis dicenda esset hæc chrismatio, quæ hujusmodi presbyteri manu legitur frequenter peracta, nec invalida Braulioni visa est, occurrit, quantum ex eis colligi videtur, Braulionem de chrismatione sacramentali seu confirmatoria locutum fuisse; cui soli, nec prorsus alteri, quæ de ea tradit congruere possunt. At enim, primo, antiquorum canonum esse instituta ut presbyter a chrismando absti-

neret. Equidem ex Historia ecclesiastica docemur, primis Ecclesiæ sæculis nullum omnino chrismatis usum presbyteris concessum fuisse, cum vel illa alia chrismatio ceremonialis, quæ nunc in baptismo adhibetur, atque pro ipsis presbyteris primo instituta fuit, ut absente episcopo confirmationis defectum quodammodo supplerent, atque unctione illa in scapulis non in fronte adhibita neophytis jamjam mortuis opitularentur; illa, inquam, chrismatio ad sancti Silvestri tempora sæculo quarto ineunte communiter referatur; nullum deinde presbyteralis chrismationis antiquius reperiatur vestigium. Nihilominus dum antiqua protulit instituta, de sacramentali tantum chrismatione loqui Braulionem, quæ sequuntur, verba confirmant: « quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus. » Ergo illa vetus disciplina, quam superius dixit, ea erat, quæ Braulionis ætate ab universa Italia et Oriente custodiebatur. Vel hæc sola Braulionis propositio totum hujus epistolæ sensum reseravit. Nihil nunc de Orientis disciplina dicimus, in qua Braulionis testimonium quantum valeat, viderint illi quibus persuasum est multo ante Phœnices tempora, quin et quarto sæculo, presbyteros Græcos chrismare solitos esse (Forte de sancti doctoris testimonio omni licet eruditione illustri, sed in extrema Occidentis parte scribentis circa Orientalium Ecclesiarum ritus, non multum laborabunt.) De omni Italia quæasserit se scire, quæque præterens nemo dubitare audebit, videamus. Certe in Italia sæculo septimo chrismatio verticalis baptizatorum tantum abest ut presbyteris esset interdicta, quin pro eis tantum, non pro episcopis, institutam fuisse multo antea constat; tunc vero ita ibi obtinebat, ut in omnibus Sacramentalibus superiorum pontificum presbyteris baptizantibus etiam coram episcopo attribueretur quoniam in caeremoniam baptismi annexam jam iude desiderat, quæ primo occasione tantum mortis inventa est, ex Italia vero ad reliquas Ecclesias promanaverit. Quid ergo est quod a primis temporibus tanta cura observabat Italia, ut baptizatorum frontem presbyteri nulla ratione consignarent, quod solis episcopis erat reservatum? At ea erat chrismatio sacramentalis: cujus rei innumera adduceremus testimonia, nisi in re omnibus explorata vanum putaremus argumenta congerere; omnia enim illorum temporum Ritualia atque Sacramentaria id ipsum evincunt. Nihilominus e re erit sancti Gregorii Magni verba referre in epistola ad Januarium metropolitanam Calaritanam. Audierat Gregorius apud Sardos presbyteros frequenter chrismare neophytos etiam præsentem episcopo; id ægre ferens, continuo eos per litteras admonuit, ut a tali chrismatione abstinerent, quam ipsis prohibitam esse intelligerent. Epistola accepta atque vulgata, non levis animorum commotio inter illos exorta fuit, qui a suarum Ecclesiarum antiqua consuetudine abduci, propriisque privilegiis expoliari non facile patiebantur. Hujus perturbationis nuntio ad Gregorium perlato, putavit

neret. Equidem ex Historia ecclesiastica docemur, primis Ecclesiæ sæculis nullum omnino chrismatis usum presbyteris concessum fuisse, cum vel illa alia chrismatio ceremonialis, quæ nunc in baptismo adhibetur, atque pro ipsis presbyteris primo instituta fuit, ut absente episcopo confirmationis defectum quodammodo supplerent, atque unctione illa in scapulis non in fronte adhibita neophytis jamjam mortuis opitularentur; illa, inquam, chrismatio ad sancti Silvestri tempora sæculo quarto ineunte communiter referatur; nullum deinde presbyteralis chrismationis antiquius reperiatur vestigium. Nihilominus dum antiqua protulit instituta, de sacramentali tantum chrismatione loqui Braulionem, quæ sequuntur, verba confirmant: « quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus. » Ergo illa vetus disciplina, quam superius dixit, ea erat, quæ Braulionis ætate ab universa Italia et Oriente custodiebatur. Vel hæc sola Braulionis propositio totum hujus epistolæ sensum reseravit. Nihil nunc de Orientis disciplina dicimus, in qua Braulionis testimonium quantum valeat, viderint illi quibus persuasum est multo ante Phœnices tempora, quin et quarto sæculo, presbyteros Græcos chrismare solitos esse (Forte de sancti doctoris testimonio omni licet eruditione illustri, sed in extrema Occidentis parte scribentis circa Orientalium Ecclesiarum ritus, non multum laborabunt.) De omni Italia quæasserit se scire, quæque præterens nemo dubitare audebit, videamus. Certe in Italia sæculo septimo chrismatio verticalis baptizatorum tantum abest ut presbyteris esset interdicta, quin pro eis tantum, non pro episcopis, institutam fuisse multo antea constat; tunc vero ita ibi obtinebat, ut in omnibus Sacramentalibus superiorum pontificum presbyteris baptizantibus etiam coram episcopo attribueretur quoniam in caeremoniam baptismi annexam jam iude desiderat, quæ primo occasione tantum mortis inventa est, ex Italia vero ad reliquas Ecclesias promanaverit. Quid ergo est quod a primis temporibus tanta cura observabat Italia, ut baptizatorum frontem presbyteri nulla ratione consignarent, quod solis episcopis erat reservatum? At ea erat chrismatio sacramentalis: cujus rei innumera adduceremus testimonia, nisi in re omnibus explorata vanum putaremus argumenta congerere; omnia enim illorum temporum Ritualia atque Sacramentaria id ipsum evincunt. Nihilominus e re erit sancti Gregorii Magni verba referre in epistola ad Januarium metropolitanam Calaritanam. Audierat Gregorius apud Sardos presbyteros frequenter chrismare neophytos etiam præsentem episcopo; id ægre ferens, continuo eos per litteras admonuit, ut a tali chrismatione abstinerent, quam ipsis prohibitam esse intelligerent. Epistola accepta atque vulgata, non levis animorum commotio inter illos exorta fuit, qui a suarum Ecclesiarum antiqua consuetudine abduci, propriisque privilegiis expoliari non facile patiebantur. Hujus perturbationis nuntio ad Gregorium perlato, putavit

tia tua canonum antiqua esse instituta, ut presbyter **A** chrismare non audeat, quod servare et Orientem, et omnem Italiam hucusque scimus; sed postea consultum est ut chrismarent presbyteros, sed de chrismate benedicto ab episcopis, ut non videretur presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu episcopi, ita hujusce rei peragunt officia. Quod si ita est, cur et iste quasi manus episcopi, quamvis inutilis, quos chrismavit non habeantur Catholici? Cum, ut dixi, sancto et vero chrismate ab episcopo sacratio, et cum illius permissu fuerint peruncti. Manifestum est baptisma in nomine Trinitatis datum non debere iterari, chrismare autem non prohibemur hæreticos, quos a vero chrismate **B** invenimus extraneos. Iste autem recto chrismate chrismavit, ut jam dixi: non mihi videtur trivolum esse quod fecit.

4. Additur his quod ille qui eum permisit nunquam

prudētissimus præsul aliquid commotis animis indugendum esse, itaque ad Januariam scripsit his verbis: « Et nos quidem secundum veterem Ecclesie nostræ consuetudinem fecimus (dum chrismationem in fronte presbyteris illis interdixit); quod si omnino hæc de re, qui constriantur, ubi episcopi desunt, ut presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere debeant, concedimus. » Ex quibus aperte deducimus, veterem Romanæ Ecclesie consuetudinem fuisse, ut presbyteri neque præsertim nec absente episcopo chrismarent in fronte; deinde intelligimus quare non dixerit Braulio omnem Occidentem, sed omnem tantum Italiam illam antiquorum canonum disciplinam servare. Certe enim non omnium Occidentalium Ecclesiarum consuetudo cum Romana consentiebat, quod præter hoc Sardorum exemplum alia, quæ ex Gallicanis Ecclesiis repeti possent, confirmant.

Sed ad reliqua Braulionis verba redeamus. « Sed postea consultum est ut chrismarent presbyteros. » At utinam, rogabit aliquis, id consultum est? In Italiana, vel Romana Ecclesia? Non equidem, cum in ea, ut supra vidimus, Braulionis aetate antiqua statuta canonum obtinerent. Reliquum est ut id in Hispania consultum dicat, ut ad Eugenii questionem proprius accederet, eique directè respondeat. Apud nos ergo statutum fuit ut chrismarent presbyteros, nempe frontem baptizatorum signantes eosque confirmantes quod unum presbyteris Italici prohibebatur. Hæc omnia ex præcedentibus per se fluunt, satisque indicant quæ Braulionis mens sit, simulque de cujus chrismationis valore dubitaverit Eugenius, nisi illum dixerimus ad propositum minime respondisse.

Quod si quis amplius desideret hujusmodi disciplinae apud nostros vestigia, ad concilia provincialia Hispaniæ eum remittimus, in quibus non obscura iudicia reperiet presbyteros communem aliquando habuisse confirmandi potestatem. Concilium Illiberitanum, can. 77, statuit: *Si quis diaconus regens plebem sine episcopo, v. l. presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debet.* Inuit ergo, si presbyter adfuerit, nil opus esse ut ad episcopum adducerentur per ejus benedictionem perficiendi, si e et omnes interpretantur, ab ipso confirmandi; confirmatio enim perfectio baptismi frequenter appellatur a Patribus. Concilium Toletanum I, anno Domini 400 celebratum, can. 30, ita loquitur: *Statutum est diaconum non chrismare, sed presbyterum, absente episcopo, præsertim vero non nisi ab ipso fuerit præceptum.* Concilium Barcinonense, anno 599, can. 2: *Simili etiam constitutum condi-*

contradixit, et chrisma a se benedictum tradere **A** non dubitavit, ac per hoc, quod iste fecit, ille egit. Quid enim sive per occasionem, sive per veritatem? Quia in catholica actum est, necesse iterari non est, nam et illi qui post excessum præcessoris vestri eum talia narrasse referunt, melius facient, si istam causam in aliam vitam sibi reservant. Quis enim eis, illo desistente, aut contradicere nunc poterit, aut purgare objecta poterit? Vobis autem quod ille non dissipavit, dissipare non convenit, memores illius sententiæ: *Nolite ante tempus quidquam judicare.* Et iterum: *Quod apertum est, vobis quod occultum est, Deo.*

5. Ecce quod videtur nescientiæ meæ, et pro modicitate capacitatis nostræ nec affirmans nec spernens omnino ista suggessi.

6. Ad cæteras interrogationes, si hoc non abhorret, transeamus. Scribitis etiam et hoc, in quibusdam locis diaconos chrismare vos reperisse. Nihil in hac quæstione amplius quam in prima invenio, nisi ut

lione est, ut cum chrisma presbyteris diæcesanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris prætio accipiat. Quæ omnia, superiora Braulionis verba nec minus nostram de illorum sensu conjecturam confirmant.

Sed et reliqua perpendamus. « Postea consultum est ut chrismarent presbyteros, sed de chrismate benedicto ab episcopis, ut non videretur presbyterorum hoc esse privilegium, cum ab illa unctione sancta populum Dei sacrant, sed episcoporum, quorum benedictione et permissu quasi de manu episcopi, ita hujusce rei peragunt officia. » Multa hic occurrunt, quæ supra dictis favere videntur. Primum, quod tanta cura cavebatur, ne presbyteri ad chrismandum accederent, nisi chrismate prius ab episcopo benedicto, habitaque ab eo chrismandi licentia, ne illud officium tanquam sibi proprium, et non ab episcopis delegatum putarent; id, inquam, magis sacramentalem chrismationem spectat, quam ceremonialem, cum hæc non ita sibi episcopi vindicant, ne per se unquam perficere soliti sint, sicut illam aliam quam propriam ubique legimus esse episcoporum; nec aliter per manus presbyterorum factam valere, nisi quatenus non tam illi quam ipse episcopus a quo legantur, manus per eos imponit. Deinde quod populum Dei illa sancta unctione sacri per presbyteros, ait, quis non de unctione confirmatoria accipiat? A qua sacrali populum Dei per gratiam sanctificantem quam confert proprie dicimus contra heterodoxos, non ita de mera ceremonia baptismi adhibita atque omni gratia sanctificante vacua.

D Ad hæc, ab illa unctione neophyti Christicolæ nominabantur; hujus vero nominis vis hoc loco non tam cultores Christi significat (omnes enim id per baptismum habemus) quam Christianos, quod erat nomen proprium confirmatorum, qui a sacro chrismate peruncti ex tunc in Christi militiam novo crucis signo armati ac roborati nomen dederunt. E re erit aliquorum Patrum verba in hanc sententiam producere. Sanctus Cyrillus Jerosolymitanus, Cathec. 3 mystag.: « Hujus, ait, sancti chrismatis dono accepto appellamini Christiani, ut regenerationi et nomen ipsum vere respondeat. Ante enim quam hæc gratia vobis donata est, non eratis proprie digni eo nomine, sed pergentes usque eo progressi estis, ut officere mini Christiani. » Similia scribit Ven. Beda ad illos verba psalmi. xxvi: *Dominus illuminatio mea, et salus mea:* « Potest quoque, si cui libuerit, illuminatio ad primam tantum unctionem, in qua simpliciter abrenuntamus Satanæ, referri. Salus vero ad secundam in qua magis firmamur, quia et nomen Christi in eo

sacrum chrisma vestra auctoritate et indulgentia pontificali persistat; et illi, qui ista aut nescientia aut præsumptione patrarunt, dignam in se et districtiōnis vindictam, et ecclesiastici ordinis normam sub pœna et pœnitentia persentiant, et ita sint multati, ut in exemplum aliis dati, talia nequaquam ultra præsumant.

7. His duobus in brevi præmissis quæstionibus, tertiam ingerit ignorantia meæ prudentia vestra scribens, quod quidam presbyteri de chrismate, quod sibi ipsi conficiunt (si tamen chrisma istud erit nominandum) baptizatos signare præsumunt. Bene fateor, et optime dubitatur non esse chrisma, quod non solum non ab episcopis, sed contra jus et vetitum canonum a præsumptoribus presbyteris videtur

profitemur, et ab ea nomen accipimus, scilicet, ut Christiano dicamur. » Eadem fere legimus in sancto Isidoro, lib. de Offic. Ecclesiast., cap. 26.

Sed et verba immediate sequentia id ipsum quodammodo suadere videntur. « Manifestum est, inquit, haec isma in nomine Trinitatis datum non debere iterari, chrismate autem non prohibemur hæreticos, quos a vero chrismate invenimus extraneos. » De sacramentorum iteratione loqui satis indicat, non de mera chrismatione reconciliatoria repetenda: quod ex eo colligimus primo, quod eam baptismo contraponit, tum, quia illa cæremonia in omnibus et quibuscunque hæreticis recipiendis adhibebatur, non tanquam alterius chrismationis suppletiva, sed ut illa unctione sancta, precibus simul ad Ecclesia adhibitis, Spiritus sanctus conversionem errantium sua gratia firmaret, atque solemniquodam ritu Ecclesia ad se redeuntes benigne excipere testaretur; hoc autem loco de eorum chrismatione hæreticorum agit Braulio, qui a vero chrismate erant extranei, proinde apud suos nullius valoris unguento delibuti ac confirmati.

Deinde, quia nisi de confirmatione neophytorum esset quæstio, non videtur rem tanti momenti esse, quæ ita animum Eugenii sollicitaret, atque anxium haberet, ut ipse innuit, quasi in utroque extremo magnum aliquid occurreret incommodum. Quot autem, quantaque utriusque essent timenda, si de sacramenti valore dubitasset, nemo non videt, quoniam si eos non chrismasset iterum, forsan perpetuo confirmatione privarentur, quam validam nunquam acceperunt; si vero temere ad iterandam chrismationem accederet, non parva injuria sacramento immineret, quod semel validum omnino propter characterem initerabile est.

Non dubitamus aliqua in progressu hujus epistolæ reperiri, quæ nostris animadversionibus adversari videntur, quale est illud quod sequente § legitur. Cum enim chrismationes presbyteri ratas habendas esse putaverit, quoniam episcopo consentiente et vidente peractæ fuissent, ut illud magis urgeat adjungit: « Quid enim sive per occasionem, sive per veritatem? » Ex quo forte quisquam ita arguet, ut evincat non loqui Braulionem de chrismatione sacramentali; nemo etenim ignorat, quæcunque in rebus ad sacramenti essentialia pertinentibus fictio intercedat, ejus valorem corrumpere; jam autem consensus episcopi, sicut nunc sancti pontificis delegatio, erat omnino necessarius, non solum ut presbyter chrismaret licite, sed etiam ut valide eo officio fungeretur. Quomodo ergo diceret Braulio nihil interesse ad effectum chrismationis illius, utrum episcopus per veritatem consensus suum præbuerit, necne? Si hoc loco fictio nihil refert ad valorem, abs dubio de alia chrismatione quam de confirmatoria sermonem instituit. Sed attendat impugnator, quæsumus, quid velit Braulio, dum scribit *per veritatem*; quod ex opposito

esse sacramtum. Nam si cœlestis magister et Dominus reliquit suum episcopis vicariatum, quod constitutum ab illis est, a spiritu Christi juxta Apostolum constitutum est; et si quis præcepta eorum spernit, Christi præcepta spernit. Unde videtur nihili a sancto et vero chrismate denuo præsignari debere qui a talibus sunt peruncti fraude. Præsumptorum tamen disciplina in vestro est arbitrio posita, dum aliter emendetur error, atque aliter condemnetur præsumptor. Jam vestra est sapientia, et cum ignaris mitius agere, et præsumptores vehementer distringere. Pro ineruditis impedimento linguæ brevem evenire volui tramitem epistolæ; sed ut est illud tibi notum, dum urceum facere nitor, amphoram flinxit manus.

8. Jam nunc salutem persolvo, et quotidianas mo-

facilius intelligitur. Non enim veritatem opponit fictioni aut simulationi, sed veritatem occasionem contraponit. Quasi dicere voluerit: Quid interest, sive episcopus ratum habuerit illius presbyteri ministerium *per veritatem*, id est vere, ex animo suo, et sponte, quoniam hujusmodi presbyterum tali ministerio dignum putasset (namque ita accidit ut quæ nos probamus, quæque maxime nobis arident, ea vere et ex animi sententia gerere, vel ab aliis facta lubenter confirmare dicamur), sive *per occasionem*, id est, tantum propter temporis circumstantias, ut principis voluntati obtemperaret, licentiam induisset? Namque sæpe sæpius multa agimus reluctantes et invitati, etiam ex iis quæ in libera mentis potestate consistunt. Jam autem modo episcopus reipsa consenserit (ut consensisse probabatur), satis erat ad validam chrismatis administrationem, quamquam non lubens fecerit, sed invitus.

Nec magis nos movet quod ad secundam quæstionem Eugenii super chrismatione facta a nonnullis diaconis respondet. De quacunque enim chrismatione superior locutus fuerit, satis colligitur, ex mente Braulionis tantum presbyteris fuisse datam chrismatis administrationem; quod et canones a nobis laudati confirmant, in quibus nulla de diaconis mentio fit, nisi ut ab ejusmodi ministerio arceantur. Quare Braulionis mentem quodammodo assecutus esse non temere diceretur, qui verba illa: « Nil in hac quæstione amplius quam in prima invenio, nisi ut sacrum chrisma vestra auctoritate et indulgentia pontificali persistat, » ita interpretaretur, quasi dicere voluisset Eugenio: Tota hæc de diaconis quæstio superiori resolutione definita est; in qua satis aperte pronuntiavi presbyteris, et quidem solis, singulari nostrorum Ecclesiarum consultatione seu statuto datum fuisse ut chrismarent; ea tamen lege, ut chrisma de manu proprii episcopi reciperent, ab ipso benedictum, atque ejus necessario auctoritate administrandum. Ex quibus omnibus concludendum erat diaconorum chrismationem nullam omnino fuisse; atque eos qui, aut nescientia, aut præsumptione, chrismatis ministerium sibi arrogaverant, districtè puniendos.

Hæc sunt quæ in hanc epistolam nobis adnotare visum est, si officii nostri partes spectemus, fortasse multa; si materię amplitudinem, pauca. Quidquid vero illud est, in gratiam studiosorum ecclesiasticæ disciplinæ fecimus; quin et viris doctis nostram qualemcunque operam proburos speramus, cuiuscunque illi in hac disputatione parti studeant. In rebus enim dubiis, quæque variis hominum opinacionibus subjiciuntur, non parum de litteris bene mereri credimus, qui in novo aliquo monumento edendo harum animadversionum rationem persequatur, quæ ad illius illustrationem aliquid conferant; eamque unicam putamus viam, ut veritas, discussis tenebris, aliquando appareat.

lestias meas tribulationesque assiduas orationibus vestris commendo fovendas, et per Christum te conjuro, ut quicquid inutiliter, aut secus quam habet ratio, in hac paginola repereris effusum, non ante aliis pateat quam mihi hoc tua epistola innotescat. Nam neque spatium fuit inde cogitandi, neque vacatio dictandi, et quod lingua deprompsit, aliena manu exaravi, nec inquit retractare occurrit.

EPISTOLA III,

EUGENII AD PROTASIIUM TARRACONENSEM.

Domno Protasio episcopo Eugenius.

1. Vestrae pietatis oracula favi dulcedine suaviora ingenti me fateor perlegisse letitia; unde etiam creatori Domino precum obtuli vota propter vestrae facultatis augmenta. Cujus enim anima, quamvis sit sapientia privata, tantam in te, Domine, non amet amoris industriam, quam ab arce culminis qua sublimis emines et praecellis ad amandum infirmos et exhibiles ultronea benignitate descendis? Sincere pacis conditor, et purae dilectionis amator Dominus Dei Filius Jesus Christus ipse in vobis haec bona, quae contulit, ampliet, ipse illibata perpetua perenni ate conservet. Vestrae enim dignationis alloquia ita nos ad amorem vestri per dies singulos inci-

^a Subest certe mendum; nos vero navos representamus, quos emendare sine auctoritate non licet.

^b Haec verba optamus lectoris omnes animadvertant. Nec enim levem Hispaniae laudem in se continet, quod missae votivae in Toletana Ecclesia adeo accurato sermone essent conscriptae, ut Eugenius quidquam eis simile nedum perfectius efflicere desperasset. Quod non eo a nobis dicitur, quasi Romanus sermo ea tunc inter nos puritate et elegantia vigerit quam saeculis praecedentibus obtinuerat. Non enim ii sumus qui plus aequo illis temporibus triumphamus. Sed vero justam illorum rationem habentes, atque reliquas Europae provincias animo nostro lustrantes, quae olim politissimae ac florentes communi cum Hispania fato obrute sub barbarorum dominatione jacebant, non sine magna jucunditate observamus majores atque illustriores omnigenae eruditionis ac Latini sermonis reliquias in Hispania praeteris regionibus a Romanis aliquando subactis permanisse.

Quod nostro equidem judicio duae praecipuae res effecerunt. Prima, quod sub Romanorum imperio (ut nihil de Phoenicibus et Graecis dicamus, quorum doctrina multo ante excoli coepta est) una Hispania ante alias nationes Latinas litteras amplexata fuit, Romanaque studia summa animi contentione prosecuta. Publicae enim scholae per universam Hispaniam, celebriores vero in Betica constitutae sunt, quas ludimagistri eruditione insignes moderabantur: ex quarum officina quot quantique viri prodierunt, sive grammatici, sive rhetores, sive jureconsulti, nemo ignorat. Ab ipsis Romanae reipublicae principibus eorum nomina cum summis doctrinae laudibus accepimus, quas publicis litteris commendarunt. Namque Hispanos a Romanis sapientes homines habitos, atque juris publici peritos, ipse Romanae eloquentiae parens ex suo et communi omnium judicio testatur. Et Iberos non solum varia doctrina instructos, sed et acerrimi iudicii viros, eminentissimaeque naris fuisse indicat Horatius, qui ab illis cum jucunditate legi, non propro, sed gloriae duceret: *Ne prius discet Iber*. Sed quis nesciat doctissimorum Hispanorum nomina, quam chara Romanis fuerint propter maximam studiorum conjunctionem et similitudinem? Cornelii Labii Gadicani non armis magis

tant, ut, sicut ipse fari dignatus es, nec exprimi verbis, nec exarari valeat atramentis quantum a vos reddat et animos enarrantis. Quapropter namque, et mecum saepe numero cogito, quid vestrae potestati pro tanta possim rependere bonitate; sed quia nihil dignum aut aequabile valet reperiri, me ipsum offero, totumque me ob hoc placabilem reputo, quia granditer a vobis amari confido. Puto enim quod non displiceat animis vestris, cum id offero quod amat. Nam quod officium nostri sermunculi jussioni vestrae parere compellitis, sincere meam fateor voluntatem, non solum verbo vobis me velle parere, sed et animo; si tamen vestrae orationis obtentu et vita nostra meruerit veniam, et lingua facundiam. Nam etsi est in nobis, ut tu, Domine, reputas, venula tantilla sermonis, nunc inutilitate morum, nunc assidui languoris aggestu quotidie intercluditur et siccatur. Missam sancti Hippolyti vel orationes, si nobis oratu vestro vita comes adfuerit, ut potuero, pro vestra jussione parabo; missam vero votivam ideo non scripsi, quia in hac patria tam accurati sermones habentur atque sententiae, ut simile non possim excudere, et superfluum judico inde me aliquid dicere, unde meliores recolo jam dixisse b.

quam litteris clari, atque Ciceronis, Pomponii et Caesaris (quanta doctrinae lumina!) familiarissimi; Julii Iginii ab Augusto propter immensam eruditionem propriae bibliothecae praefecti; Marci Porcii Latronis oratoris disertissimi, quem dicentem vel ipse Ovidius Naso suspiciebat propter sententiarum gravitatem, quas suis poematibus insereret. Praeter hos, Senecam Cordubensem philosophorum facile principem, et Quintilianum Calaguritanum aureum scriptorem, rhetorices magistrum, ex cujus schola multi quasi ex equo Trojano litterarum proceres exstiterunt, ut loquitur Plotianus. Adeo ut Hispani et florentis reipublicae gloriam suae doctrinae lumine cumulerint, et in interitum cum litteris inclinanti summa eruditionis vi opitulati sint, nedum, ut quidam effutiunt, optimis ejus studiis pestem attulerint.

Verum haec omnia ad futurum saeculorum litteraturam parum contulissent, si, quod ipsi Italiae contigit e videmus, Hispania Gothorum dominatione oppressa ardens scientiarum studium penitus abjecisset. Sed multo aliter effectum est; namque inter medios barbaros litteras non tantum gravissimas, sed et humaniores videmus a nostris excultas. Quae etenim alia natio est quae ex illis saeculis totidem viros nostratibus opponere queat? Leandro Fulgentio, Isidoro Hispalensi fratribus; Braulioni, Eugenio Toletano, Ildephonso, Juliano, Taoni, Eulogio, ceteris Patribus et sanctitate et doctrina venerandis, in Scripturae sacrae lectione assiduis, praeceptorum canonum disciplinae custodibus, theologis absolutissimis ac solidissimis, oratoribus facundis, nec indiseritis, et ab eruditione profana non alienis, quod unius divi Isidori opera ad miraculum doctissimi demonstrant ut nihil de Braulionis epistolis et hisce Eugenii opusculis dicamus, in quibus veterum poetarum et oratorum sententiae passim occurrunt. Quibus si linguarum cognitionem, qua erant instructissimi (quantum tempora illa ferebant) adjungimus, nihil est profecto quod ad solam eruditionis laudem desideretur. Ex quibus omnibus illud efficitur, ut haec propria unius Hispaniae laus sit, nullibi vere sapientiae studium illis temporibus magis viguisse, atque Gothos natura feroces et incultos, ab omnique studio praeterquam armorum abhorrentes,

Ecce, piissime Domine, dulcedo gratiæ vestræ verborum me reddidit et superbum; sed precor, ut parcas audaciæ, quam non tumor attulit, sed amor invexit. Nam si hoc trutinæ subtilis examinis æquæ libræ pensæ jusseris ponderare, ad te Dominum videbis recurrere, quod servulum tuum inveneris oberare; quia nunquam ego tam tenerarius in loquendo, nisi tu fuisses tam profusissimus in amando. Quod ergo hac occasione vel deliquerim, vel deliqui, vobis imputari jubete, quia tantum amas, et tantum amaris, ut et verecundiæ pondus auferas, et timoris. Scriptum enim est: Timor non est in dilectione, sed perfecta dilectio foris mittit timorem.

3. De cætero pro peculiarièr suggero, ut mihi niserò tentationum fluctibus errabundo tuæ precis impendas auxilium. Sic beatorum merearis habere consortium.

EPISTOLA IV,

TAIONIS, EPISCOPI CÆSARAUGUSTANI, AD EUGENIUM ^A.

Sanctissimo ac venerabili domino meo Eugenio Totetanæ urbis episcopo, Taus ultimus servus servorum D. i Cæsaraugustanus episcopus.

Congrua satis valdeque necessaria dispositione fortioris exquirat solatium, qui propriæ virtutis caret officio, eoque facilius corporis gressum porrigit, quo trahitur dextera potioris, ut saltem desideratum cursum valentioris auxilio possit explere, quam sequis in sui itineris medio remanere. Ita ego, mi venerabilis domine, licet invalidus, tuis tamen adjutus orationibus, ardui operis auspicia quasi cujusdam maximi montis malui adire principia, quod velut magni cujusdam in sui superficie ostentans paradisi æmorum proceritatibus obsita, floribus albescentia, pomis etiam mellificantia, foliis viridantia, liliorum quoque pulchritudine nitentia, rosarum rubore candentia, violarum purpurantium floribus splendentia, coloribusque croceis pleraque fulgentia, nullo unquam tempore marcescentia, sed perpetua sui viri-

Hispanorum artibus et consiliis ita fuisse exultos, atque ad humanitatem compositos, ut, barbariem exulti, litterarum amore ipsi flagraverint, cum interea reliquæ nationes eorum armis oppressæ ad imperantium esseratos nuncios suos accommodaverint, et cum ipsis in barbariem demersæ sint.

Quod si cui videbitur (immerito id quidem) importuno hæc a nobis loco dicta fuisse, saltem patrio amo i, quo abrepti sumus, id indulgendum judicabit; neque nobis vitio vertet quod Hispaniæ laudes paulo fusius quam res exposcebat proreccuti simus, cum externos videamus, per summam injuriam opportune et importune nobis barbariem exprobrantes, usque eo livore ac præjudiciis adducti, ut palam affirmare non dubitent Hispanos hebeti ac tardo ingenio a natura donatos, ad bonas artes omnino inhabiles, et ad meras nequas efformatos fuisse, quippe qui, aiunt, habitamus solum macrum, sterile, infecundum. Musis optimisque artibus invisum. Quis talia legens non moveatur? Quis patriæ honorem falso traduci impune patiat? Quis taceat pro veritate contra putidas calumnias? Verum causam hanc susceperunt eruditissimi Moedani fratres in Historia litteraria Hispaniæ, quam scribere pergunt, novissime vero apud

ditate vernantia, mirifica arte disposita, directisque consistunt linearum ordinibus coaptata, tantam ministrantes amantibus gratiam, ut suavitate sui non solum exteriores corporum sensus, sed interiora cordium arcana satietate sui perlustrent. Cumque talia intentis obtutibus cernerem, ac plerosque his multimodis dapibus satiari viderem, inæstimabili accensus desiderio, tanquam unus ex collegio esurientium puerorum inediæ coactus impulsis, ejusdem januam paradisi pedetentim aggressus, et quasi temerarius introrsus explorator ingressus, dum per eadem spatia pulcherrima quæque, ac multimoda prospectando nimia admiratione suspendor, quædam ramusculorum floscula in re pusillorum infantium ludendo collegi, ac manu avida contrectando decerpsi, cursim ista præcipua quadam curiositate quibusdam comparationibus præmittens, verbis simplicibus quasi oris obstrusi aditum resero, nisi ut tam incomparabilis excellentia viri, sancti scilicet papæ Gregorii, in ipso locutionis exordio quibusdam parabolis anteferrem, ejusque magnitudinem sapientiæ, quo perspicuo lumine sanctam illustravit Ecclesiam, aliquatenus non scientibus, sed nescientibus propalarem. Optaveram siquidem tuæ nunc adesse præsentia, ut, sicut scriptum est: *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi*, ex tui oris prudentia formulam sumerem, cum in principio hujus operis velut cujusdam telæ verborum texturam præponerem, vel certe ex tui cordis artificiosa manu, quasi in cujusdam magni constructione ædificii politos, atque quadratos humeris propriis verborum lapillos deferrem; quoniam frater fratrem adjvans exaltabitur, sicut civitas munita. Ordo namque rationis exposcit ut subsequentiæ præcedentibus quodam vinculo tenacitatis neclantur, quatenus in utrumque rectitudinem sui prolata æquitas pandat, ac ducente tramite veritatis ad destinatum finem lætus accedat. Idcirco quod comparationibus paulo ante prætinus, ver-

Italos communi doctorum acclamatione egit eam vir doctissimus ac disertissimus D. Xaverius Llampillas Barcinonensis, in opere Italico inscripto: *Saggio storico-polegittico della letteratura Spagnuola, con le pregiudicate opinion. di alcuni moderni scrittori Italiani*, Genuæ edito, in quo evincit obtretractores nostros in dijudicanda Hispanorum litteratura non recta liberaque ratione duci, sed ex præconcepta opinione omnia metiri, et scribere solere.

Hanc Taionis epistolam edidit primus Stephanus Baluzius, Miscellan. tom. IV, in qua cum summis amoris et observantiæ erga sanctum Eugenum significationibus, ipsi dedicat, atque ejus acerrimo judicio submittit opus a se elaboratum, quod commentarium sacræ Scripturæ appellare merito possumus, ex variis ac dispersis sancti Gregorii papæ interpretationibus collectum atque in sex libros distributum; quorum quatuor prioribus veteris, duobus postremis Novi Testamenti expositio continebatur. Sed opus egregium non amplius exstat; neque aliud ejus præterquam hujus epistolæ testimonium ad nos usque pervenit. Loca aliqua mendosa, prout a Baluzio edita sunt, reliquimus, omni alio Codice carentes qui lucem asserret.

bis nunc apertioribus propalemus. De opusculis quippe ejusdem sanctissimi viri sese infert sermo subsequens aliquantula narratione officiosissimus, dignumque fore censui de suis operibus ejus pauca primum retexere. Vidimus, vidimus Gregorium nostrum Romæ positum, non visibus corporis, sed obtutibus mentis. Vidimus enim non solum in suis notariis, sed etiam in familiaribus, qui ministerio corporali eidem fidele exhibuerunt famulatus obsequium, eorumque relatione de virtutibus ejus plura cognoscens, brevissime pauca retexam. Fuit denique gratia Christi omni morum probitate compositus, animo vultuque serenus, corde benignus, conscientia purus, moribus discretus, virginitate nitens, charitate refertus, pietate præcipuus, patientia insignis, modestia incomparabilis, abstinentia singularis, hospitalitatis sectator, peregrinorum susceptor, elemosynarum largitor, ecclesiasticarum rerum optimus dispensator, amicis devinctus, oppressorum sublevator, tribulantium consolator, acris ingenii, consilio providus, sermonibus nitidus, eloquentia facundus, prudentia disertus, sapientia præditus, doctrina multimodus, Scripturarum divinarum multimo:us interpretator, abditorum mysteriorum acerrimus investigator, fidei catholice magnificus defensor, contra hæreticos fortis assertor, superbis auctoritate crectus, atque humilibus prompta devotione subjectus. Quatuor namque virtutibus animæ, prudentia scilicet, temperantia, fortitudine, atque justitia ita exstitit præornatus, ut non homo, sed angelus inter homines putaretur. Quis namque nostri temporis eloquentia facundus, prudentia præditus, sapientia profundus sanctum condignis efferat laudibus Gregorium? Nec ipsi, ut censeo, Græcæ Romanæque facundie philosophorum præcipui, Socrates, scilicet, vel Plato, Cicero atque Varro, si nostris temporibus adfuissent, condigna verba prompsissent. Sed ne panegyricis uti censear eloquiis, plurima de ejusdem virtutibus audita comperta præmittens, ad ejus opuscula, quæ sunt eloquia pulchritudinis, officia lingue retorqueam. Igitur cum Romæ positus, ejusdem quæ in Hispanis deerant volumina sedulus vestigator perquirerem, inventaque propria manu transcriberem, tantaque dulcedo verborum animum meum inestimabili suavitate mulceret, speciale quiddam in eadem sine cuiuspian perspezi comparatione potissimum. Denique dum historiam beati Job sub triplici indagatione, id est, historica, typica, vel morali, studuit explanatione discutere, atque Ezechielis prophete primam vel ultimam partem non impari expositione percurrere, tantorumque profunda mysteriorum repulso ignorantie nubilo, serena patefactione monstrare, pene totius Novi ac Veteris Testamenti patefecit arcana; actumque est ut hac opportunitate panis ille, qui de cælo descendit, ejusdem fidelissimi opportuna satis dulcedine satiaret. Sed quoniam in eadem prolixitate voluminum, dum testimonium uniuscujusque requiritur, explanatio pene totius operis jus erat in ambiguo, non minima perscrutatio, atque animi ardentis sæpe

A frigebat intentio, malui semel maxima proferre laborem, quam semper suspectam tolerare difficultatem. Percurri igitur omnia ejusdem monumenta librorum, et pene totius Scripturæ sacre testimonia, quæ in ejus opusculis ad probationem vel expositionem cujusque rei adhibita diversis in locis continebantur conscripta, adjuvante Christo Jesu, qui ex ore infantium atque lactentium perficit laudem, linguasque mutorum vinculo taciturnitatis absolvit: suis coadunata ordinibus studiosus quisque, cum in eisdem voluminibus cujuslibet sacri testimonii explanationem requirit, ne multiplici lectione fatigatus non cito reperiat quod voluerit, ad ista quæ decerpsi recurrens, repente quod desiderabat liberæ satisfactionis discretione reperiet. Lectorem quippe hujus operis censeo admonendum, ut vigili intentione prævideat quoniam pleraque testimoniorum capitula in eisdem voluminibus, ut supra meminimus, diversis in locis sita, ita ut inventa sunt exposita, a me ordinatim collecta fore noscuntur. Alia igitur, quæ jam in superioribus aut inferioribus partibus exposuisse visus est, et iterum atque iterum quamlibet aliis verbis, eodem tamen sensu diversis in locis recapitulata expositione retexuit, præcedentibus testimoniis, ut ordo exponendarum rerum poposcit, aliqua inserenda, reliqua vero relinquenda curavi; quatenus ex præcedentibus subsequencia penderent, et subsequencia præcedentibus sese utilius coaptarent. Nam si cuncta discreto ordine in hujus operis serie ponerentur, procul dubio magnitudo voluminum brevitatis modum excederet, atque sui recapitulatione lectoris animum offendens, facerent nihilominus repetita fastidium. Cujus rei quantitate in sex Codicibus, quatuor, scilicet, Veteris Instrumenti, duobus etiam Novi Testamenti, suis connexis ordinibus, prætermissis Scripturis quas isdem virorum sanctissimus ex ordine tractavit, adjutus orationibus vestris explorare curavi. Præfatiunculas quoque ejusdem Codicibus consonantes decerpsi, quas etiam in capita librorum præposui, quatenus ipse sibi in suis anteposatur eloquiis, qui largiente gratia Christi, copiosus nobis multiplicibus exstitit officii. Ipsos etiam Codices laboriosa nimium intentione collectos prudentiæ vestre malui committere contuendos, in quibus si quædam sagacissima investigatio vestra reperiet inordinate composita, non tam negligentiam culpam, quam necessitatis ascribat, quia dum vehiculo parvæ scabulæ quasi immensum pelagus solitarius nauta navigaturus aggredior, cum maximis difficultatibus latissimi æquoris hujus spatia transmeavi, tandemque ad optatam littoris requiem, Christo gubernante, perveni. En, prudentissime virorum, ut causarum ordines sigillatim perstringerem, modum brevitatis excessi, et, ut ait quidam doctissimus, dum figuli rota currente urceum facere nititur, amphoram fecit manus. Ast ego dum brevem pagellam conscribere malui, libellum manus indoctis composuit. Obsecro igitur te, virorum sanctissime, et omnes quibus hujus operis lectio non displicuerit, ut hos libellos velut duo minuta in gazophylacia

tempore Domini collocare dignemini, ac pro meis A
 obtuendis delictis pervigili intentione ejus misericor-
 diam deprecare non dedignemini, ut, æternis ere-

ptus incendiis, sempiternis solari merear refrige-
 riis. Vale, mi venerabilis ac sanctissime domine.

ANNO DOMINI DCLVI.

SANCTUS VALERIUS ABBAS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Antoa. Biblioth. vet. Hispana.)

Sub Wamba Gothorum rege maxime floruit sanctus Valerius, abbas vulgo dictus celebris monasterii sancti Petri de Montibus. De quo insignis hæc memoria in eodem usque nunc legitur marmori inscripta (*Moral. l. xii, c. 35*).

Insigne (*Ita apud Moralem*) meritis beatus Fructuosus postquam Complutense condidit cœnobium sub nomine sancti Petri, brevi opere in hoc loco fecit oratorium. Post quem non impar meritis Valerius sanctus opus Ecclesiæ dilatavit. Novissime Gennadius presbyter cum duodecim fratribus restauravit. *Æra 935 (Id est an. 895)* pontifex Asturicensis effectus a fundamentis mirifice, ut cernitur, denuo erexit, non oppressione vulgi, sed largitate pretii, et amore fratrum hujus monasterii. Consecratum est hoc templum ab episcopis quatuor, Gennadio Asturicensi, Sabario [Al. Sabarico] Dumiensi, Frumínio Legionensi, et Dulcideo Salmanticensi, sub (a) æra novies centena decies quaterna et quaterna (*Æra 940 Id est an. 906*), ix Kalendarum Novembris. Videtur de eo Ambrosius de Morales, lib. xii, cap. 51; Mariana, lib. vi Hist. Hisp., cap. 8 et 14; Arnoldus Uvion, lib. ii de Ligno vitæ, cap. 79; Tamaius, die 25 Februarii, Sandoval in Fundationibus Benedictinis ubi de monasterio sancti Petri de Montibus. Scripsit hic sanctus abbas, inter alia opera:

(b) *De vana sæculi Sapientia* librum: in cuius fine verba de seipso scripsit, ex Asturicensis

urbis territorii quodam loco se esse oriundum ait, eremiticam egisse vitam vicennio integro variis persecutionibus agitatam; demumque in cellula pedem fixisse, quam sanctus Fructuosus juxta oratorium sancto Petro apostolo in Bergidensi eremo a se dictum olim construxerat. Manet ibi nunc sub Benedictinorum regula sancti Petri de Montibus dictum, totaque Hispania inclytum Monasterium: ex oratorio nempe in ecclesiam, ut in monumento jam laudato legitur, dilatatum. Qui Ecclesiæ adhaerens etiam tunc opera ejusdem monasterium, ex quo abbas in ea ecclesia Valerius dicitur, vero simile est. Inde eum honoris causa deducere et in Toletanam urbem secum perducere conatus fuit ejus episcopus, Isidorus, scilicet Asturicensis (interfuit is Bracarensi concilio Wambanis tempore anno 675); pervicissetque precibus jussioni paribus ut ab amata Rachelis suæ amplexibus avelleretur, nisi Deus ad se vocato (c) episcopo quieti et solitudini servi sui opportune prospexisset. Hæc in compendio sunt quæ ex eo opere Valerius de se communicatum posteris voluit. Forte hujus *de vana sæculi Sapientia* libri fragmentum est illud in quo de hypocrisis quorundam sui temporis monachorum alie conqueritur, a Tamalo adductum in Martyrologio Hispano die 25 Februarii, qui et typis mandavit (d).

Epistolam sive tractatum de Institutione novæ vitæ, ex quodam ms. Codice, in cuius ora notaretur,

(a) Sub æra novies centena decies quaterna et quaterna, ut hoc loco, et apud Moralem lib. xii, c. 35, qui lapidem descripsit αὐτόπτης non nihil tamen humani passus in eo fuit. Restitui itaque omnino debet: *Æra novies centena decies quina, terna et quaterna*, seu 957, ut respondeat anno Christi 919, in quo sub die 24 Octobris consecratum fuit templum cœnobii sancti Petri Montensis, ut invictis rationibus ostendit cl. Floresius t. XVI, pag. 132, et t. XVIII, pag. 71, n. 6. Nec Sabaricus Dumiensis nisi ab anno 907 pontificatum iniiit, quam sedem in Minduniense translata usque ad annum 922 tenuit, ejus nominis secundus; isque idem est quem duplici, id est virorum et feminarum monasterio præfuisse, ac sancti Andesindi, qui post Recaredum et in episcopatu successit, institutorem fuisse non ita pridem diximus.

(b) Exstat id opus in apographo nostro ex Codice monasterii Carracedeni exscripto. CARD. DE AGUIRRE.

(c) Quem tamen Isidorum Valerius in *Ordine quætionariæ*, seu *Præfatione discriminis*, n. 36, pestilentissimum virum vocat, et qui (pergit) dum sic veniret inmissus ab inimico, ut nie mitteret in commotionis laterum et aliorum fratrum pessimum scandalum, recto, videlicet, omnipotentis Domini judicio, lacum quem nobis aperuit, ipse repente ingressus est, etc.)

(d) Opusculum de vana sæculi Sapientia a nonneme braulioni Casaraugustano tribui notum est, sed falso, cum dubio procul sancti Valerii Montensis sit. Exstat in Codice monasterii Carracedeni, atque in Æmilianensi, necnon in duobus Toletanis, quorum alter ineunte sæculo x exaratus fuit, ut ex nota ejusdem libri subdita liquet, nimirum: « Explicit liber in æra 940 (Christi 902) regnante domino Adefonso princeps. Armentarius indignus et grave onus peccatorum depressus scripsit. Hora pro me, sic inveni ad requiem anime tue. Amen. » Utrumque hunc Toletanum Codicem ad annum 1752, contuli cum Carracedeni olim cl. Joannis Baptistæ Perizii exemplo in Bibliotheca Toletana servato; et variantes lectiones observavi, quas nunc ad manum habeo. Cl. Floresius universa Valerii gesta et Toletanis, Carracedeni et Æmilianensi Codicibus strictim, sed clare ac dilucide expressit t. XVI, primusque omnium nonnulla Valerii opera in eundem tomum intulit, nimirum, *epistolam de beatissima Echeriæ laude conscriptam*, etc., de qua mox seorsim; *de vana sæculi Sapientia*, cui insunt minores rubricæ; *Dicta beati Valerii ad beatum Donadum*; *item alia de Benelto monacho*, *item de castri revelatione facta Baldario*; *de monachorum Pœnitentiâ*; *dicta sancti Vale-*

hanc non Isidori Hispanensi, cui ascribitur, sed potius Valerii esse (a). Scripsit item :

Vitam sancti Fructuosi abbatis Dumiensis, posteaque archiepiscopi Bracarenensis. Hanc edidit primus e Codice monasterii sancti Petri de Arlanza anno Christi 912, manu exarato Prudentius Sandovallus Pampilonensis episcopus, (*De las fundaciones de S. Benito en Espana*), atque exinde in Martyrologium suum Hispanum Joannes Tamaus misit (Tom. II, 16 April.). Tertio habemus editam, nec parum emendatorem, a Joanne Mabillone in Actis Sanctorum Benedictinorum (Sæc. II, p. 581). Tandem in Actis sanctorum, die 16 Aprilis. Valerii autem nostri esse creditur ex conjecturis tantum. Una enim cum aliis ejusdem operibus prostat, non solum in Codice illo Arlanzensi, sed et in alio monasterii Carraceti Cisterciensis ordinis, non procul a sancti Petri de Montibus dicto, quem Morales vidit (*Moral. l. XII, c. 55*), scripta. Consonat et stylus utriusque operis, uti visum Morali; item quod Benenati et Juliani, atque item Cassiani, sancti Fructuosi familiarium, ac discipulorum testimonio sic utitur Vitæ auctor, ut et ipse familiares eos in eodem Bergidensi tractu, in quo monasterium sancti Petri est, habuisse facile appareat. Reperiuntur in iisdem Codicibus atque in alio Ovetensis Ecclesiæ, quem et vidit Morales (*Lib. XII, c. 51*), sub sancti Valerii jam nomine.

De Vita et sancta peregrinatione femine ejusdem, sanctæ (b) Kucherie nomine ad Bergidenses monachos proluxa epistola (c).

(d) *His oria brevis Donadei abbatis* (e).

rui de genere monachorum; Ordo querimonie, sive *Præfatio discriminis*; item *Replicatio sermonum a prima conceptione*; ac demum : *Quod de superioribus querimoniis restitutum sequitur*. Recte autem noster hoc loco suspicatus fuit fragmentum de *hypocrisis quorundam Valerii ævi monachorum* a Tamaio Salazario Martyrol., t. I, ad 25 Februarii adductum, partem esse hujus quo de agimus de *vana sæculi sapientia* operis; totidem enim atque ipsis verbis apud Tamaum et Floresium legitur.

(a) Exstat apud Tamaum Salazarium, Martyrol., ad d. 25 Februarii t. I, p. 252, in Codice Gothico hoc titulo : *Tractatus sancti Isidori Hispanensis de institutione novæ vitæ*; cui tamen in margine manu cœva adjecta est nota : « Alii hanc epistolam tribuunt sancto Valerio abbati Virgintensi, quam ad Justum presbyterum scriptam autnant, quod est verius. Inc. *Dilecte fili, dilige lacrymas; noli differre eas*, etc. quod id in initium est opusculi inscripti *Collectum de lacrymis*, sed fortassis, quavis ab eodem fonte descendant, diversa opuscula sunt. Certe *Collectum de lacrymis* in duobus Codicibus Escorialensibus exstans, lit. M, plut. II, n. 23, et lit. L, plut. III, n. 8 (e quorum altero id olim descripsimus, estque nobis ad manum ejus exemplum), longe uberius ac duplo minium auctius præ Tamaii de *institutione novæ vitæ* edito est, ut ex utriusque collatione nobis constitit. Guilielmus Cave epistolam sive tractatum de *Institutione novæ vitæ* Isidoro a quibusdam tributum Valerio vindicat, ad annum 680 in eo; cl. tamen Florezius, tom. XVI, p. 34, eum Valerio adjudicat.

(b) *Etherie* est in Codice Carraceti, unde nos scriptam habemus hanc epistolam, lucem aliquando, una cum aliis monumentis, visuram. CARDINAL DE ACQUIRE.

(c) Habetur in Escorialensi Codice anno Christi 951 exarato lit. A, plut. I, n. 9, hac rubrica *Vita et Epistola beatissime Etherie* (sive *Etherie*) *laude conscripta fratribus Bergendensium a Valerio innotata*.

(d) Habemus etiam hanc historiam inter *avizdoto* ex eodem Codice. CARDIN. DE ACQUIRE.

(e) Ivo Donadeo abbati inscriptæ seu nuncupatæ revelationes monachorum Maximi, Bonelli et Baldarii; nulla vero de Donadeo historia.

Item *De quibusdam miraculis et revelationibus duorum monachorum Maximi et Bonelli, cujusdamque (f) sancti Fructuosi famuli*.

Poetica quædam alia opera se reperisse in eodem Codice Ovetensis Ecclesiæ Morales ait (g).

In psalmos fortasse scripsit; si quidem prologum ad eos Valerii nostri se vidisse in Codice illo Ecclesiæ Ovetensis Morales scriptum reliquit in libro cui titulus est : *Et sancto viage*, agens de libris Ecclesiæ Ovetensis mss.

In *Concordia regularum* sancti Benedicti Anianensis abbatis, quam vir doctissimus Hugo Menardus publicavit (h) cap. tertio, quod est *De generibus monachorum*, § 7, *Dicta*, hoc est, fragmentum sancti Valerii *de genere monachorum* insertum legitur, quod septimum genus quoddam eorum, et quidem prioribus prius, descriptum sit, quo satis ostendit sex alia se antea descripsisse. An vero ex aliquo eorum operum quæ jam memoravimus hoc sit fragmentum, illi viderint qui mss. Codices habent ad manum (i). Mabillonius certe aliquantulum variare hujus segmenti stylum ab eo quo utitur Vitæ Fructuosi auctor admittit (j), sed solæcis quibusdam, quæ tribui exscriptoribus possunt, e Vita ista sublatis et in rectum sensum reductis, quod Mabillonius ipse fecit; in quoniam autem alter ab altero auctore differat, non facile invenio. Saltem de legitimitate inscriptionis fidem faciunt hæc ejus fragmenti verba : « et cum in ista ultimæ extremitatis Occiduiæ partis confinia, rara, videlicet, et exigua pullularent sacræ religionis crepundia; » quibus ultimi Occidentis scriptorem se

(f) Hujus exemplar apud nos est ex eodem Codice Carraceti. CARDIN. DE ACQUIRE.

(g) Valerium humaniora studia excoluisse innunt ejusdem verba in *Ordine querimonie*, sive in *Præfatione discriminis*, nimirum : « Dum olim ego indignissimus peccator . . . intra adolescentiæ tempora mundialibus illecebris occupatus, lucrisque terrenis inhians, vanis disciplinis intentus, etc. » Genio autem fuisse ad poetice proclivi atque a Musis non abhorrente, sparsa ubivis in ejus opusculis hemistichia et carmina; nec ea solum quæ in *de vana sæculi sapientia* στυγνῶς, sive lineis discreta, leguntur, niurum :

Ipse jubere nefas, ipse prohibetur amare,
Qui prohibere valet, nec prohibere volet;

Item :

Gaudia post luctum veniunt, post gaudia luctus,
Ploratum sequitur risus, et cantica pluctus;

sed permulta alia in prosa oratione quasi neglecta et sponte fluentia. In *Ordine querimonie* :

Quia nemo retrorsum
Noxia contempti vitans discriminis mundi
Aspiciens salvandus erit; nec debet ara or
Dignum opus exercens vultum in sua terga referre :

D *Referre* inquam, ut in antiquiore Toletano Codice non *rettere*, ut apud cl. Floresium, pag. 392. Item paulo inferius :

Frons picea nigrior proprio se proflit amictu;
cujus loco apud Florezium, pag. 59, prosa oratione legitur : *Frons picea nigrore proprio d promittit amictu*; in utroque Toletano, soluta item oratione : *Frons picea nigriore proprio depromit amictu*; necnon quæ sequuntur

. . . . Velut sævissima bestia frendens,

Et :

Is novit cui [quem] nulla latent absconsa...

et alia passim quæ longum esset recensere.

(h) Parisiis, apud Dionysium Bethel 1638.

(i) Abest hoc fragmentum a Toletanis Codicibus atque a Carracedensi ejusdem Bibliothecæ exemplo.

(j) In observat. prævis ad sancti Fructuosi Vitam sæculo I SS. ordinis S. Bened., pag. 581.

esse satis prodit, hoc est Gallicæ terrarum ultimæ finibus inclusum, quod observavit et Menardus (De concordia auctore, etc. p. 66) (a).

Jacet sanctum ejus corpus, non quidem in suo sancti Petri de Montibus monasterio, sed in ecclesia

(a) Legitur hic tractus totidem verbis in cl. Florezii edito, pag. 388. Verum plura insuper a'ia Valerium scripsisse, liquet ex ejusdem verbis in *de vana sæculi Sapia* in *Ordine querimoniarum* sive *Præfatione discriminis*, apud Florezium, pag. 393, n. 3: « Nam libros (inquit) quos *de Lege Domini*, et *de sanctorum Triumphis* pro consolatione peregrinationis meæ, atque correctionis disciplinae vel scientiæ industria ipse conscripseram, mihi prius cum ingenti contumelia (Flavianus pseudo-sacerdos) abstulit. » In *Replicatione sermonum a prima conversione*, pag. 403, n. 45: « Cum in eodem (pergit) necessitudinis loco quemdam Bo. osum illum enutrirer, et illi pro eruditione præcipuum conscripsissem libellum, etc. » B. Domum in *Residuo superiorum querimoniarum*, pag. 413, n. 66: « Librorum vero volumina, tam quæ pro quotidiano officio, quam pro sanctorum festivitatum pro ordine pertinet anniversario, vel etiam di-

quatour fere milliaribus inde dissita sancti Michaelis Archangeli: ubi magna religione et peregrinationibus frequentibus, uti et solenni festo die xvi Aprilis in Asturicensi Ecclesia, rite colitur (b).

versarum sanctarum Scripturarum, quod ad ædificationis profectum atque industriæ documentum proficere animarum, utraque altarum sanctorum juvante Domino plenarium accelebravi [*Rest. acceleravi!* compendium, etc.] Quæ ad ecclesiastica officia, id est ad altaris et chori servitium spectare videntur. Vid. de his Florezius, t. XVI, p. 315. Acrostichidem quamdam inter ejus opera apud nos habemus, cujus summx litteræ sunt: MISEA VALENTIOS: cujus aliquando copiam vulgo faciemus. (*Vide infra col. 425*) CARDINAL. DE AGUIRRE.

(b) Cl. Florezius, t. XVI, pag. 342, n. 36 et 37, omnino nostrum sinistra aliorum relatione deceptum, et Valerium, sicut ipse vivens e Deo postulaverat, in sancti Petri Montensis cœnobio ad Dominum migrasse, ibique venerandum ejus corpus ad hanc diem religiose coli, asserit.

SANCTI VALERII ABBATIS

OPUSCULA.

(Florez, España Sagrada.)

EPISTOLA DE B. ECHERIA.

Incipit epistola de beatissimæ a Echeriæ laude conscripta fratrum Bergidensium monachorum a Valerio collata b.

1. Quæso ut intento corde pensetis, sancti et Deo placitii fratres, quanta sit exercitatio operum diversorum præmia adipiscendi regni cœlorum. Dum fortissimorum virorum sanctorumque attendimus acta, femineæ fragilitatis magis constantissima admiratur virtutis efficacia, sicut beatissimæ Echeriæ cunctorum sæcularium fortior virorum eximia narrat historia. Inque dum olim alimfica fidei catholice crepundia, lucifluaque sacræ religionis immensa claritas hujus occidua plaga sera processione tandem refulsisset extremitas, eadem beatissima sanctimonialis Echeria, flamma desiderii gratiæ divinæ succensa, majestatis Domini opitulante virtute, totis nisibus, intrepido corde immuensum totius orbis arripuit iter. Sicque paulisper duce Domino gradiendo pervenit ad sacratissima et desiderabilia loca, nativitatis, passionis et resurrectionis Domini atque innumerabilium sanctorum per diversas provincias vel civitates corpora martyrum orationis gratia ædificationisque peritita. Quanto plus sancto dogmate indepta, tanto amplius inexplicabilis æstuebat in corde ejus sancti desiderii flamma. Cuncta igitur Veteris ac Novi testamenti omni indagacione percurrrens volumina, et quæcumque sanctorum mirabiliorum loca in diversis mundi partibus, provinciis, civitatibus, montibus, cæterisque desertis reperit esse conscripta, sollicita expe-

ditione licet per multa annorum spatia peregrinando proficiscens, tamen cuncta cum Dei juvamine perlustrans, tandem parte Orientis ingressa sanctorum summo cum desiderio Thæxorum visitans monachorum gloriosissima congregationum cœnobio, similiter et sancta anachoretarum ergastula. Unde benedictionibus sanctorum plerumque munita, et dulci alimonia e claritatis referta, ad cunctas Ægypti convertit provincias, et omnes antiquæ peregrinationis Israeliticæ populi summa intentione perquirens habitationes, singularumque provinciarum magnitudines uberrimas, fertiles, atque perspicuas, urbiumque munitiones, et varias pulchritudines per singula describens cunctorum venustissimam laudem.

2. Post hæc sacratissimi montis Domini gratia orationis, desiderio denique inflammata egressionis filiorum Israel ex Ægypto sequens vestigia, ingressa est vastas solitudines, et diversa eremi deserta, quæ ad singula Exodi libri declarat historia. Ubi Israeliticus populus triduo sitiens, ambulans sine aqua, atque ubi illis murmurantibus ex durissima petra eduxit Dominus per Moysen inæstimabilem aquam, et eorum fides permansit ingrata, ibi in corde istius Deum sitientis influit fons aquæ vivæ, salientis in vitam æternam. Et ubi multitudo illa esuriens ex dispensacione divina sanctum de cœlo fonte percipit manna, insuper fastidians Ægypti exsecranda quærsivit alimenta, ibi ista cibo verbi Dei refecta infatigabiliter agens gratias Deo, carpebat iter intrepida. Illi autem crebro vocem Domini audientes, gra-

a Ita et Morales nominat lib. xii, cap. 51. Tamaus vero Eucheriam ad diem 25 Febr. Cod. Goh. Tolet., Egeriæ; Carzedensis, Echeriæ, et Et. er. a.

b Ex Codicibus Carracedensi, duobus Toletanis et altero Æmilianensi.

c Cod. Tolet., *charitatis*.

tiam ejus die noctuque in columna nubis atque ignis A
 præcedere cernebant, insuper ambigui retro redire
 cogitabant; hæc evangelica voce semel indepta ad
 montem Domini procul dubio ^a gaudens propera-
 bat nulla hæsitacione detenta. Illi quadraginta die-
 rum spatio Moysen cum lege Domini non sustinentes,
 idola sibi pro Deo fabricaverunt sculptile: hæc au-
 tem adventum Domini post finem sæculi expectans
 velut præsentem attendens, ad montem sanctum Sina
 unde eum speramus in nubibus cæli suo tempore
 advenire, feminea fragilitate oblita, hujus ^b montis
 ardua proceritate cujus cacumen usque ad nubium
 altitudinem contiguum eminet, infatigabili gressu
 dextera divina sublevata, pervolat. Sic ope divinæ
 pietatis evehente, ad ejus saxei montis sanctam per-
 venit summitatem, ubi ipsa divina majestas omni-
 potens Deus, dum beato Moysi sanctam præberet
 legem, dignatus est habitare. Ubi cum omni exulta-
 tionis læticia, inter crebra orationum præconia salu-
 tares Deo obtulit hostias, et infinitas gloriosæ ma-
 jestati ejus referens gratias, ad visenda ulteriora
 processit. Denique super quod universi pene orbis
 terrarum lustravit cœntia, etiam et aliorum simili-
 ter curavit ingentissimorum conscendere cacumina
 montium, id est, præcelsum montem Nabau, sæpe
 dicti Sine similem, de cujus summitatis vertice beatus
 Moyses terram repromissionis est intuitus, [et in
 eodem loco decidens dicitur ab angelis fuisse sepul-
 tus ^c]. Alium supereminens Faram valde procerum,
 in cujus summitate erectis brachiis oravit
 Moyses, pugnante populo, donec victoria fieret. Nec-
 non et immanissimi montis Thabor superciliū, ubi
 Dominus cum Moysen et Elias discipulis glorificatus
 apparuit. Atque alium ejusdem comparem, valde ing-
 gentem, qui vocatur Hermon, in quo se Dominus cum
 discipulis [suis reficere consuevit; aliumque valde
 excelsum, in quo Dominus discipulos ^d] beatitudines
 docuit, qui eremus appellatur. Et alium similiter al-
 tum ninis, qui dicitur mons Eliæ, in quo habitavit
 Elias propheta, et centum prophetæ absconsi sunt.
 Item horum similem super Jericho imminentem, si-
 militer a Domino consecratum. Quos cunctos pari
^e prædestinatione conscendens, et quia per singula
 eadem loca singula sanctarum ecclesiarum con-
 structa sunt altaria, ubique cum gaudii exultatione
 et gratiarum actione, omnipotenti Deo obtulit vota.
 Igitur palam datur intelligi, quia dum altitudinem
 regni cœlorum, consortiumque sanctarum virginum
 in paradiso deliciarum, et præmia gratiarum, ardenti
 animo, et totis visceribus, summoque desiderio im-
 petrare cursavit, tot montium infatigabiliter inces-
 sabilibus, saltim illata verticibus, opitulante Domino,

tam ingentis fastigii penuriam ferventi animo leviter
 tulit. Quis pensare poterit quantus in corde ejus ri-
 guerit futuri judicii timor, quantus dilectionis summæ
 charitatis fluctuaverit timor, quantumque exarserit
 spei divinæ ac fidei ferventissimus ardor, quam to-
 tius mundi iter non quassavit, Maria procellosa ac
 flumina ingentia non conclusit ^f, montium inmani-
 tas, diraque asperitas non imminuit, gentium impia-
 rum truculentissima atrocitas non perterritit, nisi
 omnem desiderii sui devotionem, juvante Domino,
 usque in finem irrevocabili audacia procul dubio
 perpetravit?

3. Ideo, fratres dilectissimi, cur non erubescimus
 qui viribus corporis et integritate salutis consistimus,
 mulierem patriarchæ Abrahamæ sanctum com-
 plesse exemplum, quæ femineum fragilem sexum
 propter vitæ æternæ præmium sempiternum in forti-
 tudine produxit ut ferrum. Quoniam dum in penuriis
 constrictorum calcat hunc mundum, in requiem et
 gloriam exultationum adeptæ est paradysum. Quæ
 extremo occidui maris Oceani littore exorta ^g, Orienti
 facta est cognita. Dum animæ suæ quæreret reme-
 dium, multarum animarum sequendi Deum mirabile
 præbuit documentum. Hic requiem noluit habere, ut
 ad sempiternam ^h requiem fiducialiter cum palma
 victoriæ perveniret. Hic terrenum corpus terreno
ⁱ honore maceravit, ut cœlesti Domino cœlicolam ani-
 mam innocuam præpararet. Hic se exercuit ultronea
 libertate peregrinam, ut in choro sanctarum virginum
 cum gloriosa cœli regina, Domini genitrice Mariæ,
 a thera hæreditaret regna. Interdum, dilectissimi,
 qui ultro nos rovimus in religionis habitu fideliter
 Domino deservire, ac si non prævaleremus hujus inef-
 fabilis exempli tantæ femine meritis æquarando
 gratiam Domini promereri, tamen quia multæ sunt
 vitæ meritorum quæ ad unam patriam pergunt reg i
 cœlorum, in quantum opitulante Domino virtus sub-
 stiterit, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis, crebris-
 que orationibus, atque diverso regulari officiositatis
 exercitio, sic nos debemus die nocteque infatigabili-
 ter præparare, ab omnibusque illicitis voluptatibus,
 et mundanis illecebris, atque diversis flagitiis, absti-
 nere: ne forte dum sub negligentia hoc exiguum
 temporis spatium expendimus, tunc quando illa cum
 sanctis virginibus illic, ubi in hac vita pedibus pere-
 grinavit, venienti Domino clarificæ sanctitatis oleo
 flagrante lampade, cum cæteris sanctis in melio aere
 cum omni gaudio occurrerit, nos [quippe] quod absit,
 januis clausis fuscatis lampadibus foras exclusi
 atque nequiter abjecti remaneamus, et frustra in-
 troitum vitæ poscimus, qui adventum Domini cum
 desidioso torpore sequitur expectamus. Reminisca-

^a Gaudiens scriptum in Cod. Carraced.

^b Carracedensis Codex, montis quo usque, etc.

^c Desunt in utroque Toletano.

^d Ita Toletani. Desunt in Carracedensi.

^e F., pedestratione, pro peregrinatione pedestri.

^f Sciendum est pluralia neutri generis nomina
 verbis singularis numeri, Græcorum more, a scripto-
 ribus nostris (seu transcriptioribus) sub jugo Sara-

cenorum copulari.

^g Discere hinc potes indigenam fuisse Echeriam
 hujus de qua loqui cur provincie; hanc enim Occi-
 dus alluit Oceanus; et Valerius ipse hujus Occidui
 plagæ (in qua ipse degebat) extremitatem nominat,
 cum de Echeriæ agit in Orientem profectio.

^h Tolet., Gloriam.

ⁱ Leg. onere.

mur Domini nostri verba dicentis : *Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Et: Qui pariteraverit usque in finem hic salvus erit.* Quia

EPITAMERON ^a CONSUMATIONIS LIBRI HUIUS.

Pro ædificatione morum atque correctione animarum	M
Adjuvante clementissima pietatis opitulatione omnipotentis Domini	I
Quis, beatissime Pater, obediens confusus suscipiens præcepti	S
Religiosæ vitæ ignaris fratribus pandere desiderans tramit	E
In quantum mea valuit extremitas crebra percurrens volumina confidente	R
Conce presentis libri dogmatum Patrum consumarem instinct	V
Optatur hinc jubar doctrinæ coruscans præmicante luce præclar	A
Zam sicut imminente die tenebras noctis effugat oriens so	L
Procedens igitur hæc lux in tenebroso ignorantie corde simile seminat	
	[claritat
Cum velut ubertim dulcis fluctuans ^b latex in arente terra diffunditu	E
Et multipliciter centuplicatur fructus telluris agr	I
Contenditur ergo animarum segetem ex hujus gurgitis rigari fluct	U
Uberrimas affluentes et indelicentes paradisi perspicuas secundare ^c	
	[delicia
	S

DE VANA SÆCULI SAPIENTIA.

4. Quæso ut non phalera ornamentorum, neque pompam excelsorum inquiras ^d verborum, neque impiorum attendas per singulorum discedentium temporum ordinem rerum, dum stupenda iniquorum hujus sæculi dementia, quod stulti æstimant esse prudentiam, tuam, amilice ^e Pater, confusus simplici sermone alloqui cupio beatitudinem.

5. Cum autem in exordio mundi, post ruinam angelicæ prævaricationis, præparasset Deus inferni claustra cum immensis atque infinitis atrocissimis pœnarum suppliciis diabolo et angelis ejus; et inenarrabilem pulebritudinis amœnitatem paradisi cum ineffabilibus atque immensis deliciis præparasset primo homini cum filiis suis: crudeli stimulatus zelo atrocitatis ævissimus inimicus, flamma invidiæ magis magisque succensus, ne illa pars quæ per superbiam fuerat angelorum de hominibus reparetur, ita præstigio prævaricationis suæ invidens obligavit genus humanum, ut obliviscens dereliqueret Deum creatorem suum; et adorans excoleret diabolum in sculptilibus vanis et inanibus simulacris.

6. Videns igitur omnipotens Deus ignorantiam cœcitatæ atque stultitiæ prævaricationis humanæ, misit unigenitum Filium suum in hunc mundum; qui dum tanquam sol oriens præ fulgore claritatis suæ universas mundi effugavit tenebras, ita Salvator noster primo incarnationis suæ adventu sumptam humanæ naturæ ex Virgine inducens carnem, periturum, ignorantieque caligine tenebrosam, sua præmicante claritate illuminavit mundum, eumque velut parvulum nutrix gremio gestans, pedagogia alimonie nutritiæ, doctis Patrum exemplis fovendo mirabiliorumque prodigiis mulcens virtutum, de fluctu aris naufragio ereptum, ad ceptum perduxit fidei portum; sacra vero Evangeliorum documenta quæ ore protulit, cuncta opere complevit; suam vero

B Ecclesiam passione redemit, pretio sanguinis comparavit, [crucis trophæo munivit ^f], morte sua mortis interitum perfecit, atque resurrectione sua fiduciam humanæ resurrectionis et spem vitæ æternæ patefecit; inde venturum se ad iudicium terribile evangelica voce prædixit.

7. Ante Ascensionem vero suam cœtum apostolorum sanctorum discipulorum suorum, quos attentius docuit et perfectius erudit, ad residuas mundi ignorantie tenebras misit; qui Magistri et Domini sui sequentes exemplum, dividentes sibi cunctis ævi partibus, egressi Spiritu sancto repleti, per atram sæculi cœcitatem, velut lampades accensæ, universum mundum illuminantes, lustraverunt orbem terrarum; verbum Dei prædicantes docuerunt omnes gentes, baptizantes eos in nomine beatissimæ Trinitatis. Qui Ecclesiam catholicam multiplicantes in ordine honoris sui, sanctos constituentes pontifices, cum martyrii palma, triumphique victoria, Domini ac Magistri sui sequentes vestigia, atque cum eodem in regno cœlesti æterna nunc exsultant in gloria.

8. Quorum immensa martyrum agmina sequentes exempla, a sene usque ad infantem, pueruli, juvenes et adolescentes, virgines et viduæ, cæteræque feminæ ⁱ virorum copula nubentes; cunctas mundi divitias respuentes, omnemque carnalem parentelam atque hæreditatem terrenam quasi stercora despicientes, non solum ex plebeio cœtu vulgari conversatione degentes, sed et pontifices, reges, duces, atque diversi sæculi potentes. Inter quos quantum nostra nosse potuit ineptia, pauca de plurimis distinguemus nomina. Id est, de pontificalis sacerdotii culmine immensus est numerus. De regali vero fastigio, meminimus Cæsarem nomine Crispum; regem Gothorum Ermenegildum; regemque Barbarorum Auciæ, Ypolitum ducem, Georgium comitem, et reginam nomine Alexandriam. Qui cum diversis su-

^a Tol. post *Epitameron* addit, *id est, consumationis*. In Carracedensi Codice hæc non exstat acrostica inscriptio.

^b *Emil.*, *latrix*; Tol., *latir*, scilicet *i pro e (lites)*, ut frequenter (sicut *e pro i*) in Codicibus Gothicis.

^c *Emil.*, *redundat delicias*.

^d *Ms. verba*.

^e *Id est, abbas Donadeus*.

^f Desunt in Tol. Goth. et in *Emil.*

^g *Emil.*, *ignorantia*; Carraced., *ignorantias*.

^h Carraced. et Tolet., *pauperibus*.

ⁱ Lego: *virorum copulam nescentes*; statim enim subdit: *Propterea conjugia... despexerunt*.

pra praefati, deserentes thesauros et praedia, atque A cunctam immensam opulentiam, caeteraque phalera, ac voluptuosam saeculi pompam, persecutionis atrocitate ac iter irruente, ultro se persecutoribus atque carnificibus offerentes, tradiderunt violentis corpora sua tormentis, ignibus, feris, equuleis, unguis, carceribus, catenis, lapidibus, flagellis, et gladiis, caeterisque poenarum generibus. Quoniam propterea hic suis non miseri sunt membris, sed hoc mortale atque corruptibile corpus in interitu tradiderunt, ut illud perpetuum immortalisque angelicae claritatis compar corpus a Domino reciperent, in gloria sempiterna pre renniter permaneri; proinde exsultantes tradiderunt animas suas in morte, ut cum triumpho victoriae, et palma virtutis, ad regnum ascendentes caeleste, a Domino coronas immarcescibiles atque splendide claritatis stolas vitae aeternae perciperent. Propterea putredine divitiarum periturosque thesauros despexerunt in hoc mundo, ut immensum et infinitum thesaurum possiderent in regno caelorum. Propterea conjugia, et carnalem parentelam, atque transitoriam haereditatem terrenam execrantes despexerunt tanquam stereora, ut in illa inenarrabili vitae perpetuae gloria infinita consortium perciperent angelorum, cum quibus regnantes exsultabunt in saecula saeculorum. Amen.

9. Post eorum vero triumpho victoriam, monachorum et puellarum sancta constructa sunt coenobia: in quibus utroque sexu genere nobiles, et divitiarum facultatibus locupletes, despicientes saeculi lascivientis delectamenta, atque ^a illecebrantem mundanae deliciae opulentiam quasi nihilum reputantes, quod mundi est mundo derelinquentes, nihil sibi proprium vindicantes, suis propriis famulis ac diversis vilibus ^b compares effecti personis, sub leni Redemptoris jugo cervicem cordis edomantes, seminudi, expeditique fidei ardore succensi, alacri nisu ferventes, se Domini servitio manciparunt.

10. Alii similiter saecularem conversationem deserentes, sicut fecerunt Orientales Thebaei Patres, ad deserta vastasque solitudines confugientes, parvi que et angusti tuguriis inhaerentes atque per antra et diversis terrae cavernis permanentes, hirsutis pellibus induentes, in solo pane et aqua viventes. Alii autem ita saeculi vanitatem derelinquentes, ad eremi deserta confugerunt, ut omnem occursum ^c atque subministrationem humanam omnino refellerent; et in illa habitacula aut sedes proprias habentes, nisi per diversas solitudines inter bestias atque diversa ferarum genera singillatim solitariique divagantes, ubi unumquemque eorum nox occupasset manebant, herbis herbarumque radicibus vescentes usque ad finem vitae praesentis in ipsa necessitudinis penuria durantes permanserunt. Hic illi, qui supra praefati, in omni abstinentia degentes, vigiliis, juniis et orationibus sine intermissione at-

^a Aemil., *illecebram*.

^b Ita Aemil.; alii, *comparantes*.

^c Ita Aemil.; alii, *per illa (in) deficiente hic et in sequentibus) voragine... eructabat flamma*.

que diversae artis operibus vacantes, cunctisque religionis exercitiis et psalmodiae officii jugiter studentes, humiliantesque se usque ad mortem, viam angustam arripientes, arctam martyrii tenuerunt vitam, sicut scriptum est, quia duo sunt martyrii genera, unum in occulto, alterum quoque in publico. Martyrii meritum in occulto est, cum virtus ad passionem prompta flagrat in animo. Quique occulti hostis insidias tolerantes, suosque in hoc mundo adversarios diligentes, cunctis carnalibus desideriis resistentes, omnesque lascivientis saeculi illecebras respuentes, atque in rigore abstinentiae degentes, et cuncta exercitii spiritualis studia exercentes, per hoc quod se omnipotenti Domino in corde mactaverunt, etiam pacis tempore martyres ^B fuerunt, et similes cum primis martyribus victoriae palmas atque immarcescibiles coronas acceperunt; qui usque ad finem hujus vitae in occulta martyrii contritione perseveraverunt. Hoc autem interdum mirum est, quod illis temporibus homines initio catholicae fidei imminente, necdum perfecte documentis veritatis instructi, sed tantum credulitate exortum indepti, ardore fidei ferventes perfecte martyrii trophaeo, diversoque confessionis bravio agonizantes, et feliciter triumphantes, victores regna caelestia penetraverunt.

11. Nostris vero temporibus homines Veteris et Novi Testamenti peritiam diligenter imbuti, et quotidie Dominum evangelica voce audiunt clamantem et dicentem: *Venite ad me, omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego reficiam vos. Tollite jugum meum super vos, et discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris*. Denique regnum caelorum, et paradisum deliciarum, consortium angelorum, vitam aeternam, et retributionem justorum non ignorant; adventum autem Domini, et iudicium ejus procul dubio noverunt esse venturum; infernum enim pessimum, tartarum tenebrosum, ignem aeternum, vermem immortalem, tormenta non finiendam, ululatum, gemitum, et stridorem dentium. Et ne forte inferni non crederentur atrocissima esse incendia, sacra teste fateor Scriptura, quia praeter ceteris locis in Siciliae terrae insula ^e per illam horrendam et pessimam Vulcani ollam horribilis vorago de profundo abyssi super illam terram seivissimam eructat flammam, ut qui inferni incendia non credunt audita, saltim pertimescant vel visa ^d.

12. Crebro audivimus Evangelium dicentem quod hii qui ad dexteram metuendae majestatis Domini judicantis, et ^e ad ejus terribile tribunal constituendi sunt justi in angelica transformati specie, quorum vultus fulgebit sicut oriens sol radiat in virtute sua, atque niveo vibranti candore induti stolis in conspectu Domini praemicantes, in gloria lucidius candoris astantes, audient illam suavem Domini vocem,

^d In Toletano Gothico adest hic titulus: *De iudicio et dextris, qui in aliis desideratur*.

^e Ex Aemil. Alii, *de ejus terribili tribunali*.

dicentis : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis præparatum est a constitutione mundi, et cætera.* Illi autem qui ad sinistram consistent, audient illam terribilem ac truculentam Domini vocem, dicentis : *Recedite a me, maledicti, et ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo et angelis ejus.* Tunc præmagnitudine judicantis excindetur vallis illa lacrymarum, quæ dicitur Josaphat, et apparebit vorax ille pessimos lacus igne, pice, bitumine et sulphure iater undas flammarumque procellas ebulliens fervoribus glomeratis, inquietis et immortalibus vermicibus plenus, ad poenarum interitum præparatus, ubi nulla misericordia, nec tenuis refrigerii aura reperitur. In quo una cum diabolo et angelis ejus præcipitabuntur omnes impij, et iniqui, seu peccatores, atque injusti. Tunc jussu Domini desuper recludetur terra, et remanebunt infelices in illis exterioribus tenebris, et diversis atque iniquis tormentorum suppliciis infinitis. Et sic ardebunt usque in sempiternum, ut quærant atque desiderent finem mortis, et invenire non possint. Quia mors erit sine morte, et defectus indeficiens, et finis infinitus. Post hæc autem erit cælum novum, et terra nova, præfulgens splendidiore septies argento; et lux splendidius atque immensi candoris radians claritate perpetua, absque aliquo noctivago fuscante lubrico permanebit in æternum.

13. Tunc illa inestimabilis sancta patebit cælestis civitas Jerusalem, gloriosa ex auro purissimo, immensæ magnitudinis murorum munitione constructa, omnique lapide pretioso perspicua pulchritudine exornata. Per quadras autem quatuor partes terribi firmata claustris, et per singulas duodeno numero portas ex singulis constructis corusco fulgore præmicantibus margaritis, cum summa lætitia exultationis cuncti ingredientur Jerusalem Dei omnipotentis, atque purissimis et innocuis gressibus auro purissimo vibrantibus gradientur plateis. Sicque eximia venustate glorificati adorabunt Dominum creatorem suum in sua excellentissimæ majestatis inenarrabili claritate luteso gloriæ præfulgentem. Sic denique singuli virtutum suarum compares meritorum egregiis continue conglomerati choris, singularum illic collocabuntur gremiis siderearum mansionum, atque inter inenarrabiles illas nemorum et herbarum perspicuo virore et venustissima fecunditate perpetuo flore vernantes, ambroseique aromatis nectareo odore flagrantés, et exuberantes diversas paradisi deliciarum amœnitates, cunctaque immensa illa regni cælestis præfulgurante gloria, quod humana non potest æstimare fragilitas. In quibus omnes in prima juventutis vernante ætate, atque in angelicæ claritatis transformati specie præmicantes, exultabunt in sempiternæ vitæ perenni proceritate laudantes Dominum creatorem omnium, cum quo sine fine

^a Emil., *formata.*

^b Carraced., *et regis.*

^c Ita Emil. Alii : *quantum est.* Duo Codices, *infirma*; alter Tolet., *infirmi.*

^d Ita Emil. Alii, *hic.*

^e Illic desinit Codex monasterii sancti Emiliani,

regnabunt per infinita sæcula sæculorum. Amen.

14. Quæso igitur ut unusquisque qui sanum sapit, attendat quanta sit stultitia in eo qui se gloriatur sæculi habere sapientiam, aut quanta est infirma mendicitas per inexplebilem voraginis cupiditatem hujus mundi perituras aggregare divitias, cum omnes incunctanter noverint in regno cælorum immensi thesauri præmium justis esse repositum, et æternum poenarum interitum in profundum Inferni injustis esse præparatum. Atque cum unicuique hominum data sit proprii arbitrii libertas super terram, ut de his duabus partibus sursum ac deorsum, quam quisque elegerit possideat, similiter et dux viæ constitutæ sint nobis, id est, arcta et angusta, quæ ducit ad regna cælorum, et lata et spatiosa, quæ ducit ad infanda supplicia inferorum, ut quam quisque incederit, ambulet in ea. Iter angustum est, ut se homo in humiliationem corporis, et contritionem cordis in omni abstinentiæ rigore coarctans, omnia quæ mala sunt respuat; et quæcunque sunt bona et Deo placita instanter peragat. Atque quodcunque in se non vult fieri, ne cuiquam faciat, sed quod in se desiderat evenire, hoc in alio sine dolo desideret. Lata vero et spatiosa via est voluptuosa et execrabilis carnis corruptio, atque lascivia, temeratrixque probrosa flagitiorum, criminum, facinorum, vel cunctorum peccatorum mortis obnoxia. Videamus nunc denique, atque diligentius cordo pensemus, qualis est ista quæ a stultis sæpe laudatur mundi sapientia, ut viam vitæ æternæ voluntarie relinquunt, et viam mortis perpetuæ gratanter incedant. Aut qualis est illa dementia quæ in sæculo æstimatur esse prudentia, ut cognoscant electos Dei veram sapientiam veraciter possidentes universa mundi delectamenta tanquam stercorea respuentes, viam angustam arripientes, prævii Pastoris altissimi esse sequipedas, cum quo nunc exultant in regno cælorum, et cum ipso regnabunt in sæcula sæculorum. Amen.

15. Hi autem antiqui hostis versutissimam indepti peritiam, per insatiabilem et execrandam sæculi cupiditatem, quæ est radix omnium malorum, per cunctaque illecebrosa sævi criminis atque immunditiæ facinora, ampla et spatiosa gradientes via, diabolica sequentes vestigia, alacres properant ad sempiterna incendia, ad diversaque diabolo et Angelis ejus præparata crudelissima inferorum genera tormentorum, cum quibus atrociter cruciabantur per æterna sæcula sæculorum. Quæso ne quis hæc quasi cum editione attendit nova, apocryphorum æstimet deliramenta, quia de ingenti sanctarum Scripturarum summe hæc exigua fideliter derivantur fluentia.

16. Si infirmitas nobis molesta fuerit, non contristemur, si tanquam infirmitate et molestia corporis non possimus stare ad orandum et psallendum ad

et apographum Toletanum D. Joan. Bapt. Perez. Sequentia forte alterius sunt operis fragmentum; idque ipsa indicat materia, quæ non bene cum præcedenti colligatur. Toletanus autem Gothicus Codex post *fluenta*, addit : *Item dixit : Si infirmitas, etc., ut in Carracedensi.*

vocem. Hæc autem omnia nobis proficiunt ad destruenda corporis desideria. Quoniam jejunia et labores propter turpes delectationes nobis constituta sunt. Si enim ægritudo ista redundet et ^a superflua: de his observandis ratio sit. Sicut enim magno et forti medicamine ægritudo, ita ægritudine corporis vita reciduntur. Et hæc est magna virtus, quando infirmitatibus tolerantia fuerit, et gratiarum actione nitatur ad Dominum. Si amittimus oculos, non feramus graviter; exteriorem ministerium amisimus quidem, sed interioribus oculis gloriam Domini speculamur. Surdi facti sumus, non cogitemus quia amisimus auditum vanum. Manus nostræ ex aliqua passione debilitatæ sunt, sed interiores paratas habemus adversus inimici tentationes. Infirmitas totum corpus nostrum tenet, sed interiori homini nostro sanitas crescit. ^b Deo gratias semper.

DICTA BEATI VALERII AD BEATUM

DONADEUM SCRIPTA.

[De Maximo monacho, qui Valerio visionem propriam retulit de paradisi amœnitate, et de lamentis baratri.]

17. Et ut de his duabus retributionibus sæpeditis manifestius pateat, ^c quod modo nostris temporibus per divinam comperi dispensationem, tuæ proculo sanctitudinî intinmare. Dum olim adhuc adolescentulus a terra natiuitatis meæ flamma desiderii sacræ religionis accensus ad ^d eadem quietis loca festinans fuissem egressus, contigit ut in quadam magnæ dispositionis ecclesia, in qua erat plerumque congregatio fratrum, aliquanto tempore ^e commorassem. Inter quos erat quidam frater nomine *Maximus*, librorum scriptor, psalmodiæ meditator, valde prædens, et in omni sua actione compositus, in cuius præ cæteris eram charitatis amore connexus. Provenit ut eodem tempore, gravi invalescente ægritudine, corporali molestia percussus moreretur, et post multa horarum spatia iterum reverteretur in corpore. Sic denique pristinam recipiens salutem, mihi per ordinem referebat: Statim ut egressus sum e corpore, susceptus sum ab angelo lucis, cujus pulchritudinis comparisonem non valeo enarrare, et perductus sum in amœnissimum locum, cujus venustissimi decoris speciem nulla hujus mundi pars, nec verno tempore potest habere similem, nec ulla cogitatio ejus comparisonem potest adhibere. Nam præclara lux ^f inenarrabili splendidi candoris ibidem præfulgurabat claritate. Præcedens etiam ipso, et ego subsequens per ejusdem paradisi delicias, diversarum namque ^g herbarum totus ille jucundis-

^a Aliquid forte deest, aut *superflua* legendum.

^b Ita explicit Tol. Goth. Hæc tria vero verba, *Deo gratias semper*, in cæteris desiderantur Codicibus.

^c Ita Tol. Alii, *quomodo*.

^d *Æmil.*, *ejusdem*.

^e *Carraced.*, *commorarem*.

^f Ita *Æmil.*; *Carraced.*, *inenarrabilem... claritatem*.

^g *Carraced.* et *Æmil.*, *herbarum.*, Tol. recentior, *arborum*.

^h *Æmil.* addit. *erat*.

ⁱ Tol., *perspicuo sargium*; *Carrac.*, *perspugo sar-*

simus pagus varia inmarcescibilium florum specie ^b erat picturatus; rosarum rutilante rubore, liliorum præmicante candore, purpureo, croceo, diversoque indiscreto colore, cuncta præfulgebant corusco radiante decore. Stupens cernebam hinc indeque perspicuos ⁱ argium multiplices per totum dispositos nemorum saltus venustissimæ admirationis i vigore secundos; vernansque micabat universarum ineffabilis ^k pulchritudo eximiiis præmicantibus ^l rutilabat ligustris, atque egregia redolens mulcebat timiama suavitatis, nectareoque flumine aromatizans fragrabat ambroseus odor. Dum hæc cuncta cæteraque inenarrabilia, quæ nec os meum sufficit ad loquendum, nec cor meum cogitationibus queat comprehendere, insolito stupore mirarem, pervenimus in medium ejusdem siderei paradisi, ubi miram pulchritudinis almiilicus decurrebat rivus. In quo venustissimi candoris aqua super argentea rucebat arena. Et sic ait ad me angelus: Gusta de hac aqua. Erat enim egregii et inenarrabilis saporis, et velut balsamum fragrans. Iterum dixit: Habet terra tua talem aquam? Et ego respondi: Terra illa nihil in se bonum habet. Et deducens me per illa amœnissima loca, pervenimus ad extremum. Itaque dixit mihi: Placet tibi locus iste? aut si habet terra tua talem amœnitatem, vel si vis hic habitare? Ego vero osculans pedes ejus, respondi dicens: Volo, domine, hic semper tecum permanere, quia terra mea execrabilis et infanda est, nihil in se bonum habens, nisi scandalum et perditionem.

18. Post hæc perducens me ad extremum deficientem terra, ostendit mihi horrendum atque terribilem abyssum. Erat autem excisa terra deorsum usque ad profundum inferni. Et dixi ad me: Inclina modo aurem tuam in hoc præcipitio. Et inclinans me ad illud horrendissimum profundum, nihil poteram videre, quia nebula tenebrosa ascendeat inde in altum, ut pro muro videretur ejusdem paradisi. Intendens igitur deorsum auscultabam, et nihil aliud audivi nisi ululatum, gemitum, lamentum et luctum, atque stridorem dentium, et fetor qui ascendeat intolerabilis et horrendus. Nimio namque pavore perterritus exclamavi ad eum dicens: Domine, tene me, ne cadam. At ille dixit: Ne timeas, quia non cadis modo. Surge nunc. Cumque me erexissem, tremens et pavens assisterem, dixit mihi: Quid tibi magis placet ex his? Illa amœnitas quam prius vidisti, an iste infernus quem novissime intuitus es? Et ego respondi: Ille mihi placet, ut in ista amœnitate tecum permaneam, quia ad illum pessimum ha-

qui; *Æmil.*, *præpicua sargium multum præpicuum totum, et dispositos nemorum saltus*. Corrupti omnes. Scilicet, ultimam ex voce *perspicuos* litteram, primam *argium* fecerunt. Sunt autem *argos spinosa virgulta*, ut ipse innuit Valerius in sancti Fructuosi Vita, n. 4: « Nudis, inquit, vestigiis penetrabat loca nemorosa arvis densissima. » Et hic, n. 29: « A-gium densitate delersum. »

ⁱ *Æmil.*, *virore*.

^k Ita *Æmil.* Alii, *pulchra*.

^l Tol. et *Æmil.*, *radiabat*.

feruum nec respicere possum. Ille igitur dixit mihi : **A** Bene. Valens modo revertere in domum tuam, et si tunc egeris, beneque pœnitueris, mox iterum [cum] reversus fueris in isto amœnitatis loco te suscipiam, et mecum permanebis usque in æternum. Si autem nequiter egeris, et non pœnitendo emendaveris vitam tuam, [mox dum iterum reversus fueris ^a] statim in hujus pessimi inferni perpetuo præcipitaberis interitum.

19. Ego vero hæc audiens prostravi me ad pedes ejus, deprecans et dicens : Domine, fac in me misericordiam, ut me ad terram illam iniquissimam non remittas, quia hic tecum esse desidero. Sed nec possum, nec scio ubi redeam. Et ille dixit : Si non scis ^b quo revertaris, ego tibi ostendo. Vides viam in monte illo? vade per illam. Et cum pertransieris **B** ipsam montem, invenies tres viros, unum scribentem, alterum dictantem, tertium autem baculum tenentem. Cum autem perveneris ad eos, illum saluta qui baculum tenet, et ipse ^c ostendet tibi viam, per quam ambules. Hæc audiens cum jam contradicere non auderem, direxi eadem via alacri velocitate; et pervenies ad illos tres viros quos audieram, salutavi illum quem jusserat; et ostendens mihi dixit : Hæc via perge. Dum autem velociter carperem iter, subito aperiens oculos, et ecce collecta vicinitas mea exhibentes exsequias, corpusculum meum in medio positum funeris ex more reddebant officium. Qui statim ex infirmitate convaluit : et aliquanto tempore in hoc sæculo vixit. Agens deum penitentiam, iterum migravit e corpore.

DE BONELLO MONACHO,

[Cui revelatio inferni facta est, et s. apud Legionensem civitatem ad sanctorum martyrum corpora retraxit, ac ibidem dum hæc Valerius scriberet permanebat.]

20. Hæc igitur [tuæ] beatitudini narrans aliud hujusmodi simile reminiscor. Quidam religiosus, nomine Bonellus, olim ad me veniens, cum summi angeli mœroresque nunc tibi dicturus sum ante primi mei ergastuli fenestram, cuncta enarravit ad singula. Dicebat enim : Quoniam cum pridem essem in arctissima retrusionis mancipatus claustra, et cum summa diligentia iudicium Domini pertimescens me acerrime macerarem abstinentia, atque cuncta devotionis **M** exercitia cum ingenti fungerem penuria : quadam vero die in extasi raptus, ab angelo perductus sum in amœnissimum jucunditatis locum; ibique introduxit me in cellulam ex auro purissimo, lapidibusque præmicantibus, atque diversis coruscantibus gemmis, et margaritis constructam, miro modo et speciosam et in lateribus ejus hinc indeque in voluminibus zetulae exstructæ, atque cameræ, cunctaque prærutilo auri fulgore, ac vario colore phalera ornamentorum ex pretiosissimis præmicantibus lapi-

^a Uncis inclusa verba in Carracedensi et Toletano Ms. desiderantur. Exstant in Æmil. atque altero Toletano.

^b Æmil., qua.

dibus et margaritis, jubar immensi luminis radiabat. Quid multa dicam, aut quid cogitem? Nam habitaculi hujus atque loci illius pulchritudo incæstimabilis et incomparabilis est : quoniam nec os hominis hoc, nec cogitatio laudibus comprehendere valet. Sic denique ait ad me angelus ille : Si perseveraveris usque in finem, in hac te habitatione suscipiam.

21. Post hæc igitur aliquanto tempore transacto, accidia vagationis pessimo vehementer infestante spiritu inutili levitate commotus, pristinum egrediens ^d deserui habitaculum. ^e Illic demum factus in excessu mentis, atque iterum in extasi raptus ab angelo maligno, et præcipitatus sum in abyssum; in quo non erat putei introitus, sed sicut pinnaculum, aut abscissa terra deorsum. Et cum in primo **B** impetu descendissem, sicut lapis dimissus in profundum, per immensum spatium pede in hærente in modici gradus retinaculo in ejusdem procerissimo parietis lateribus restiti. Et cum ibidem paululum reanimarem, facta est vox dicentis : Vadat! Et iterum præcipitatus descendi plus prolixum spatium. Et restiti secundo in ampliori aliquantulum gradu. Ibi inveni quemdam pauperem, quem statim cognovi, quia dudum venerat ad prædictam retrusionem meam infirmus atque mendicans. Et tenui eum apud me multis diebus. Et pro ministrantibus mihi serviens illi de ipsa substantiola quæ pro bonis hominibus pietas Domini ministrabat, refeci animam ejus fame collapsam, quousque ad pristinam rediret salutem. Ipse rogavit pro me iniquos et crudeles executores, **C** qui me ducebant, ut mihi vel modicum spatium ibidem largirentur.

22. Et dum me parumper animarem, iterum audita est vox clamantis : Vadat, vadat! Et tertio præcipitatus descendi dupla proceritate altitudinis, quousque pervenirem in profundum inferni, et sic perduxerunt me ante conspectum impiissimi diaboli. Erat autem terribilis et metuendus, fortissimis victus catenis. Et in hujus capitis avis ferrea in similitudinem corvi sedebat, in qua summitas illius catenarum hærebat. De immensitate autem pœnarum quantum valero recordare, intimo me ille dicebat. Ardebat autem immensus et inenarrabilis ignis, velut pinguissima ardens tæda. Et super ignem illum vicinum erat et non satis altum tegimen in similitudinem æramenti, in quo exulans flamma impingebat. Ex illo namque igne exibat inundans piccus maris, qui immensum occupabat pagum. Quod ebulliens crudeli ac dirissimo fervore fluctuabat. Cum autem astarem in conspectu illius atrocissimi iudicis, subito advenerunt tres angeli iniquissimi. Unus ex illis erat immanissimus gigas. Ille secundus subminor usque ad humeros ejus. Ille tertius pusillus usque ad medium. Illi autem duo obtulerunt duas animas peccatorum. Ille vero exiguus nihil exhibuit, unde vehementissime increpavit eum, et præcepit illis

^c Ita Æmil.; alii : tibi ostendet quo ambules.

^d Ms., deserens, participium pro verbo, seu ns pro ui.

^e Carraced. C., Nunc.

qui illas animas adduxerant et eas in illo dirissimo igne projicerent, et ita fecerunt. Post hæc autem perduxerunt me inferius juxta illud mare igneum, et ostenderunt mihi inferiorem puteum abyssi, qui est gravior atque crudelior omnium pœnarum. Cum autem pavore perterritus non auderem intus inspicere, insurrexerunt multi ^a arcistes, et cœperunt me sagittare. Sagittas vero eorum quasi guttas aquæ frigidæ sentiebam. Et cum signaculo crucis resistere illis in circuitu, venit qui me abstulit de iniq. a eorum dominatione, et huic supernæ luci restituit. Postquam hæc cuncta retulit, dicebat: Volo mihi talem facere retrusionem, quæ solum meum habeat statum amplitudinis utraque parte, quia valde timeo ne in tam pessima ruina ultra incidam. Et ego dixi illi: Ipsum sume initium, quem usque in finem sine desperationis discrimine libere perducas ad perfectionem. Scriptum est enim: Potius est bonum non inchoare propositum, quam eum perducere ad detestabilem terminum. Illic ergo perrexit ad Legionem civitatem, retrusitque se iterum ad corpora sanctorum martyrum, et usque hodie ibidem perseverat.

DE COELESTI REVELATIONE,

Facta Baldario, qui sancto Fructuoso in opere lapideo deserviebat, et adhuc in vivis erat.]

23. Cum olim sanctæ memoriæ beatissimus Fructuosus in exordio suæ almificæ conversionis per hujus nostræ collocationis eremi recessus vastasque solitudines, ^b per diversas rupes, speluncas atque alpium convallas eremiticam perduceret vitam, ad instarque Orientalium monachorum in omni abstinentia et ^c sanctis exercitiis degens, ita gloriosis virtutum prodigiis perfectus emicuit, ut antiquis Thebæis Patribus se facile cœquaret. In illis, vero temporibus habuit secum quemdam puerulum, lapidum in structura peritum, nomine Baldari, qui illi per antra quæ inaccessibilibus erant loci posita, viam ex lapidibus construebat, quod eodem mihi ad singula referente cognovi, qui usque hodie jam in se ille degit ætate, quod ipse ^d melius nosti. Ante hos paucos dies hunc, quem tibi nunc loqui desidero, ipse tremens atque cum nimio stuporis fluctuante singulto mihi enarravit miraculum quod per eum pro nostra ælificatione omnipotens Deus modo intra præsentis anni jussit demonstrare ^e curriculum.

24. Cum autem, inquit, grave ægritudine oppressus jacerem exanimis prætereunte noctis spatio, exurgente lucis crepusculo, anima mea egressa e corpore suscepta est a tribus splendidissimis columbis, ex quibus una super caput crucis gestabat vexillum. Cumque me rapuissent in omni velocitate, altitudinem æeris penetravimus, partem Orientis

^a Id est, sagittarii.

^b Ms.: *Per diversis rupibus, speluncis atque alpium convallibus.*

^c Ms., *sancta exercitia.*

^d Ipse, id est, abbas Donadeus.

^e Ms., *curriculo.*

occupantes. Primo diluculo super astra cœli pervenimus. Ibi, scilicet, induxerunt me in excelsum miræ pulchritudinis montem, qui innumerabilem candidatorum erat coopertus caterva seniorum. Inter quos deducentes perduxerunt me ante conspectum majestatis Domini. Cum autem stupens et admirans cernerem eum in throno gloriæ suæ præsentem, et innumerabili multitudine circumstante, interrogavi quis est iste tam potens qui solus inter tanta agmina potestatum sedet? Et dixerunt: Ipse est Dominus noster Jesus Christus. Dum autem insolito stupore mirarem tantam ineffabilis et immense pulchritudinis gloriam, cujus similitudinem nec possum cogitare, nec valeo enarrare, quia inestimabilis est, post hæc igitur dixit Dominus illis qui me exhibuerant: Reducite eum ad corpus suum, quia nondum completum est tempus ejus. Cum autem nos reducerent, ait illis Dominus. Sustinete modicum, quia sol ascendet, donec pertranseat, ne eum radiæ solis exæstuent. Dum autem sustineremus, ecce ascendebat sol ab Oriente sub nos summa velocitate percurrrens, ignifero fulgore rutilans, atque coruscans immenso candore radiabat. Cujus immania gyri glomerata rotunditas incomparabilis erat. Ante ipsum autem præcedens ingenti magnitudine avis rufa, et desuper posteriora ejus fusco colore fuscata, sæpe revoluto alarum remigio crepitanti fragore impulso aere temperabat exæstuantem ejusdem solis ardorem. Quæ alacri velocitate ^f properans præterit: post cujus terribilis visionis abscessum cœpinus remeare deorsum, atque toto mentis obtutu universum conspicere mundum, & mare et fluminibus variatum, urbiumque mœniis, ecclesiis, montium rupibus, atque diversis ædificiis summo decore plaleratum, hominibus, ^h diversisque nationibus refertum. Dum diutius attenderem descendens, subito revertens in corpore aperui oculos, et præsentibus auferens luctum, adepti sunt consolationis gaudium.

ⁱ DE MONACHORUM PŒNITENTIA.

25. Duo fratres impugnati a fornicationis spiritu abierunt, et acceperunt uxores; postea autem dixerunt sibi invicem: Quid lucrati sumus, quia deseruimus angelicam ordinem, et venimus in immunditia hac, et post hæc in ignem et tormentis venturi sumus? Redeamus iterum ad eremum, et de his quæ prius fecimus pœnitentiam agamus. Et venientes ad eremum rogaverunt Patres, ut acciperent eos pœnitentes et confitentes ea quæ gesserunt. Et clausurunt eos annum integrum, et amobus aequaliter dabatur ad pensum panis, et ad mensuram aqua. Erant autem visione dissimiles, et dum Patres unum pallidum et tristem nimis, alterum robustum et clarum vidissent, mirati sunt, quoniam eum et po-

^f Ita Toletani, Carracedensis, *imperans.*

^g Ms., *maria et flumina.*

^h Carraced., *universisque.*

ⁱ Deest hoc caput integrum in Codice Gothico Toletano.

lum æqualiter acceperant. Et interrogaverunt eum qui tristis et afflictus erat, dicentes: Quid exercitarius in cogitationibus tuis in cella tua? Et dixit: Pro malis quæ feci, quia pœnas in quibus venturus eram in animo revolvebam, et a timore adhæserunt ossa carni meæ. Interrogaverunt et alium, dicentes: Tu quid cogitabas in cella tua? Et ille respondit: Deo gratias agebam, quia eruit me de coinquinamento mundi, et de futuri sæculi pœnis, et revocavit me ad hanc confessionem angelicam. Et reminiscens assidue misericordiam Dei mei lætabar. Et dixerunt senes: Æqualis est amborum pœnitentia apud Deum.

• DE GENERE MONACHORUM.

26. Hinc subsistit septimum genus monachorum nuper adjectum, pejus prioribus. Dum olim secundum^b superiorem seriem de primo exordio ælificationis ecclesiæ tantus inardesceret candor desiderii regni cœlorum, atque timor Domini corda perterreret populorum, ut non solum per cœnobialium crebras atque juges congregationes innumeros et infinitus exercitus multiplicaretur monachorum, verum etiam diversa eremi deserta copiosius contegerentur perfectorum ergastulis anachoretarum, et cum in ista ultimæ extremitatis Occidæ partis confinia rara, videlicet, et exigua pullularent sacræ religionis crepundia, a paucis electis et perfectis viris in desertis locis rara ope Domini constructa sunt monasteria, ex quibus multas animas redemptor expiatis fece peccaminum suscepit in regna cœlestia. Et quia discedente et ad finem extremante mundi tempore refrigescit charitas, accrescit sævissima iniquitas, et inexplebilis voraxque exardescit mundana cupiditas, atque infestior invidens invalescit dæmonum atrocitas, in [quibus] sacratissimis locis paucissimi tandem reperiuntur electi viri, qui de toto corde convertantur ad Dominum. Et ne ipsa monasteria desolata desertaque remaneant, tolluntur ex familiis sibi pertinentibus subulci, de diversisque gregibus^c dorseni, atque de possessionibus parvuli, qui pro officio supplendo invitentur et nutriuntur per monasteria, atque falso nomine monachi nuncupantur. Qui dum nec pridem foris in activa vita mundanis studiis, sive servitiis vel operibus excocti eruditique patescunt, nec postea in monasteriis citra electionem Domini non ultronee, sed invitæ sanctæ religioni sociati, concipiunt in corde timoris Domini compunctionem aut desideria regni cœlestis; non obedientiæ humilitate, aut sincera charitatis dilectione fundantur, sed crescunt typo superbiæ turgidi, fastu elationis inflati, cupiditati philargyriæque fomiti insatiabiliter mersi, voracitati gastrimargiæ, et temulentia inexplebiliter dediti, atque atrocissimæ invidiæ flamma succensu, ut si viderint aliquos toto corde convertentes, et Domino fideliter

servientes, bonaque opera et Deo placita exercentes, cum de ipsis monasteriis originales servi existant juris sui ea debita et sibi pertinentia defendere contententes, insurgant superbientes invidiæ atra obscuritate cæcati, et adversus opus assumunt justam sævissimæ crudelitatis odium, atque diversis publicis et clandestinis insidiis impedire nitentes.

27. Considerate, obsecro, quantum hos punitura sunt mala sua, quos etiam bona puniunt aliena. Et quis ei poterit subvenire, qui se sibi exhibet livido carnificem? Aut unde sibi parabit salutem, qui de salute bonorum contrahit male utendo perniciem? Cum autem in arcem superbiæ atrociter sublimantur, interitum primæ perditionis incurrunt. Scriptum est enim quoniam quem dirus superbiæ interfecerit spiritus, similem eum efficit diabolo; et quem similem fecerit vitio, simili eum sine fine cruciandum tradet exitio. Insuper hypocrisis falsæ religionis ita captantur, ut in conspectantium obtutibus sæcularium protendant falsum sacræ religionis habitum, ut etiam ac si desperantes de bono merito vel vacuum adipiscantur sanctitatis vocabulum. Atque in supradictorum auditum multiplicant diversas crebrasque series officiorum, et in sublimi arte attollunt canentes melodia vocum, atque crebris geneflexionibus protrahentes copiam orationum, et quotidianis diurni atque nocturnis temporibus torporem desidiosum, otiosumque implicunt somnolentum, ut scribitur: *Habentes religionis stigma, non religionis meritum*; hippocentauro similes, nec equi, nec hominis facta discretio, uti superius dictum est, adversus fidelissimos Dei servos dolosa et iniqua machinantur odia, atque impiissimæ atrocitatis persecutionem incutiunt; et quos noverint esse latrones, homicidas, maleficos, adulteros, atque cetera diabolicæ infandæ crudelitatis opera exercentes, eos summi amoris affectione ex totoque corde charitatis conuexione amplectantur. Hinc procul dubio aperta ratio manifestat, quia, respectu Deo, diabolo obediunt, et servi fideles existunt, cujus satellites amant, amplectuntur et diligunt; et Domino cujus fidissimos servos persequuntur, et odiunt, inimici, refugæ, odibiles, ei exteri fiunt, qui dixit: *Quod fecistis uni ex his minimis meis, mihi fecistis*. Iterum scriptum est: *Ille Dominum odit et contemnit, qui non solum non timet Deum, sed gratis odit timentes Deum*.

28. Rectores vero eorum etsi se existiment se graviter ante Deum esse culpabiles, sed quia erga gregem sibi creditum negligentes: et mala non prohibentes existunt, non solum propter propria delicta, sed pro subditorum flagitiis dupliciter condonantur. Hinc David deprecans orat: *Ab oculis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo*. Quicunque ex senioribus causam delinquentis adornat, majorem ei insolentiæ fomitem generat, ita ut cor ejus

^a Ex concordia Regularum, cap. 3, § 7. Cumque non integrum caput de genere monachorum (Menardo teste) citetur, locupletiores Divi Valerii Codices possuimus sperare; si enim de septimo hic agitur

genere monachorum, procul dubio sex alia desiderantur.

^b Supra, a num. 10.

^c Id est, pastores. MENARDUS.

magis magisque indurari faciat, et contumaciam delinquentis differendo non discutit, ne humiliari eum sinit, nec dissimulanter quæ permittit de satisfactione et venia cogitare, sed idem denuo iterare, quoniam Scriptura nempe testatur quod omne peccatum quod remissus indisciplinatusque admisit frater, ad negligentem protinus revertatur seniore; et propter se et pro illo duplam redditurus est rationem. Recte namque censetur, ut cum quo participat errorem, æternam retributionis cum eo sortiatur ultionem, quia :

Ipsæ jubere nefas, ipse perhibetur amare,
Qui prohibere valet, nec prohibere volet.

Horum et similium prævaricatricem clandestinæ simulationis perniciem simul cum publica mundanæ delinquentiæ facinorum contagione debet fideliter, juxta sibi creditum supernæ veritatis divini imperii vicem et gloriosum terrenæ potestatis principium, severitas justissimæ censure, et zizaniorum ac tribulorum de agro cordium delinquentium pessimam suffocationem falcifera emendationis succisione radicitus stirpare, atque vomere justitiæ et rastro veritatis excolere, ut novalem fructum fidei et sanctitatis creatori suo valeat procreare. Hæc exigua verba de execranda hypocrisis nequitia dixisse sufficiat. Nam de gravioribus flagitiis delictorum disserere non est meum. Illius semper sententiæ recordabor : *Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator adversum me. Ut non loquatur os meum opera hominum.* Ille justus iudex, qui est mentium testis et occultorum cognitor ipse est, et erit bonis bonorum in sempiterna gloria retributor, et malorum secundum merita singulorum veracissimus ultor.

VALERII NARRATIONES.

Superius memorato Patri nostro Donadeo.

ORDO QUERIMONIE PREFATIO DISCRIMINIS.

29. Dum olim ego indignissimus peccator Asturiensis provinciæ indigena, intra adolescentiæ tempora mundalibus illecebris occupatus, lucrique terrenis inhians, vanis disciplinis intentus, per infimas sæculi tenebras^b curam eorum frena laxarem, subito gratiæ divinæ desiderio coactus pro adipiscenda sacræ religionis crepundia, toto nisu mundivagi sæculi fretum aggrediens, velut navigio vectans ad Complutensis cœnobii lætus properans^c transmeare^d immensi desiderii ardore succensus, atque futuri iudicii timore perterritus, confidens per confessionis iter tantam ad lucem pertingere veritatis. Sed ideo mundani maris fluctibus oppressus, atque ex diabolico sæpe infestante flabro d'ræ tempestatis procellis expulsus, desideratum non valui pertingere portum. Necessitate compulsus inter Asturicensis urbis et castri petreusis confinia, ad eremi deserta confu-

^a Hunc præfert titulum Codex Goth. Toletanus. Carraçedensis vero : *Item Ordo querimonie præfati discriminis.* Cum autem nullum sit præfatum discrimen, præfatio, ut in Toletano, melius forsitan leges.

^b Forte, curæ.

^c Transmeavi sensus postulat.

^d Argium, num. 17.

agens, juxta duritiæ nequitie cordis mei, reperi saxeam locum Deo sacratum eminente celsitudinis in montis cacumine situm, ab humana habitatione desertum, austeritate immensæ sterilitatis arentem, cunctæ^d argis densitate delersum, nulla nemoris amœnitate vernantem, neque herbarum fecunditate conspicuum, denique cunctorum undique flaborum diris imminentibus procellis impulsam, sæpeque tempestivis aquarum imbribus, atque nivali immanitate infectum, cunctisque simul intolerabilis algoris rigoribus occupatum. Cumque infelicitatis meæ tot claudibus crebro cernerem^e experiri miseriam, simulque cunctis intuens meum infaustum animum affligi penuriis, atque inenarrabilibus necessitatibus coarctari, cuncta æquanimiter tolerans animo sustinebam, metuens, scilicet, ne cœpta deserendo, infima repeterem, scriptum est enim quia nemo re:orsum noxia contempti vitans discrimina mundi aspiciens, salvandus erit, nec debet arator dignum opus exercens vultum in sua terga vertere. Crebro igitur astutus inimicus ad decipiendum variis cogitationibus brutum pectus exagitat; graviter^f enim resistendum, atque vitaliter repognandum est, ne quem aut falsam justitiæ umbra decipiat, aut incerta mobilitas inutili levitate compellat semel cœpta deserere. ^g Maxime quidem labor est, cum ad fastigia celsa contenditur, nec potest ad summum apicem perveniri, nisi totas in opere desudet agonizans dura quæ delicatus animus nescit appetere. Nam prima est palma victoriæ, se ipsum subjiciendo superare, is quem usque ad contemptum mortis fidei calor, et spæ futuræ infractum robur armaverit. In quibus verius dixerim, ipse potius dimicavit et vicit.

30. Cum hæc omnia prolixo jam tempore, opitulante Domino, tolerarem, post aliquantorum annorum intervallum, tandem Christiana, videlicet, miscratio pietate commota cœpit se ibidem diversa^h utriusque sexus vulgi caterva confluens glomerrare, mihi quoque infelici adjutorium præbere, obsequium impendere, vel stipendia ministrare. Cumque jam summa necessitas, suffragante Domini pietate, v. r. teretur in voluntatem, illico insurgens quidam vir barbarus, valde lubricus et cunctis levitatibus occupatus, Flavinus nomine, ejusdem basiliculae presbyter, antiqui hostis stimulis instigatus, invidiæ fascibus magisque succensus, sicut mosⁱ pravorum est invidere aliis, quod ipsi habere non appetunt, ejusdem invidiæ tenebris cæcatus, insane sæviens, cœpit adversus pusillitatem meam odia machinare, atque crebra præterdere impedimenta, sæpeque jacturam incutere. Cum vero quandoquidem ad eundem locum conveniebat cute teterrima (sicut scriptum est : frons picea nigrore proprii^j depromitur), amictu trucu-

^e Tol. Got., *expediri.*

^f Autem reponerem.

^g Tol., *Maximus.*

^h Ms., *utrumque sexu.*

ⁱ Tol., *pravorum*; Carraçed., *purorum.*

^j Ms., *depromit*, sine parenthesis.

lentus velut sævissima bestia frendens magis pro contumelia subversionis meæ ad eundem locum accedebat, quam ut pacem charitatis aut misericordiam prosequeretur pietatis. Cum hæc enim diutius agerentur, cœpi cor meum morore atque angustiis fluctuare, cogitans qualiter possim ipsius æmuli discordiam vitare, atque vulgi inquietudinem declinare, vel cunctas illecebras hujus sæculi impolluto calle transire. Post hæc itaque pietatis Domini confusus virtute in abditissima antiquæ solitudinis me contuli quam quærebam. Cumque ibidem aliquanto tempore solitarius permanerem, nec sic a mea persecutione quievi ipse jam sæpeditus pseudo-sacerdos. Nam libros quos de Lege Domini et sanctorum Triumphis pro consolatione peregrinationis meæ, atque correptionis disciplinæ, vel scientiæ industria ipse conscripseram, mihi prius cum ingenti contumelia abstulit; postmodum vero, si per ipsius versutissimam supplantationis sævitiam, si autem per actoris sui diaboli instigantis peritiam, ille novit cui nulla latent absconsa. Nam crebro latronum atrocitate vastatus, et usque ad mortem diversorum scandalorum^a injuriis humiliatus, cum pene extremo degerem spiritu.

31. Comperientes hæc fidelissimi Christiani mox occurrentes, licet invitum finem mortis desiderantem ab hujus cladis me eripientes periculo, et in supra memorato petrense castro prædio quod nuncupatur^b Ebronanto, ad aulam sanctorum usque perduxerunt. Post hæc igitur pristinae solitudinis solitam quietem desiderans, cœpit anima mea rursum anxietudinem molestiis æstuarè, ^c publica habitatione horrens pavescerem. Hoc cum summa ambitione elegi, ut erga sancta altaria me ergastulo manciparem, ut et quietis solitudine amplius non egerem; et pes meus commotionem ultra^d foris exiret, atque ut per hæc præsentis^e lautoniæ claustra ab æterno voraginis carcere me dextera divina sustolleret. Dum post sæpeditas atroces discriminum penurias novissime huic habitaculo quievissem in ejusdem basilicæ angulo angustiis coarctatus, velut in pelago freti navis natantis sub tegmine carinæ in interioribus sentinæ tenebris obligatus, mundanæ tempestatis infestantibus flabris, procellarum collisione attritus, et quasi intermediis ipse sæculi fluctibus non perfecte, sed vel ex parte me aliquantulum recepisse et rursus congauderem, dudum adepta quiete, denique

A visibiliter infatigabili jugitate me acrius impugnare per unius fere anni spatium, seu amplius, aliter summe fortiter agonizans a mea subversione penitus non recessit.

32. Cum autem non per virtutem tolerantia meæ, sed potius per omnipotentis Domini terribili fortitudinis increpatione tandem fugatus abcessisset, videns [enim] sævissimus adversarius perfidiae suæ conatus frustra adhibitos minime profecisse per supplantationem invisibilem fraudulentæ inclusionis suæ, aggressus est illustrem virum nomine^f Riccemirum, quem novit etiam ipsius esse prædii Dominum. Cumque ejus vicinum prætulisset imminere obitum, instigavit eam ut ipsum exiguum meum destrueret habitaculum, quod et protinus fecit. Ipsum namque statim

B diruens tugurium, et me simul ruentem quasi de coelo ad inferna prolapsus, in sæculi rursus projecit theatro. Et dum in eodem evulsionis meæ locu ecclesiæ sacrum miteretur construere altarium, hoc [videlicet] callida cogitatione elegit inimici persecutantis instinctu, ut me quasi sæcularibus illecebris captum multis opulentia et splendore ditatum pro majoris ruinae interitu ipsius Ecclesiæ ordinaret presbyterum. Scriptum est enim: Sic quippe servus omnipotentis Domini metu it paupertatis sub securitate perdere, sicut avari divites solent perituras divitias custodire. Et iterum: *Tribulationem et miseriam introcabo*. Ut quomodo elatus invocat Deum sic sanctus vir et bellator invictus, ad exercendum se et probandum, tribulationem et miseriam invenire desiderat.

C Et rursus: Exigua est ambitio, et parva requies, vel delectamenta hujus mundi. Nec comparandum est futuri contemplatione supplicii. Nolite per vitæ præsentis mala, per occupationem modicam ad futuri penam pervenire iudicii. Quia vita præsens vanitas est, et honor qui in ea suscipitur temporalis, ac brevis mundi istius commemoratio, ejus divitiæ sicut aranea dissolvuntur. Beatus autem ille est cui Deus tribuit ut inculpabilem animam^g istam factori omnium Deo conservet, ut valeat sincerus ac innocens potentia illius proximare, ut talem eam exhibeat immaculatam, qualis ab eo dum susciperetur illata est. Nam miser ille vanus et vacuus homo qui vult modo lætari in sæculo, et postmodum gaudere cum Christo.

D Beatius est quippe liberum exire quam post vincula libertatem querere. Melius enim est laboriosam ducere vitam, quam abstinentiam trahere criminosa. Potius plerumque est peregrinantes atque egentes de hoc sæculo migrare, quam per divitias hujus mundi laqueum erroris incurrere. Crebra quidem pullulat cupiditatis sæculi ingens insatiata voracitas, sed magna et laudabilis est pietatis Domini misericordia, qui cunctos in se sperantes crebri custodiæ proteget cura, et pauperes suos ab oppressionis sævissima redimet penuri, quæ potentium ab arce superbiae dejecit insaniam. Et ut cœpti sermonis ordi-

^a Videtur supplendum sum.

^b Tol., Ebronanto.

^c Forte: *Et cum publicam habitationem horrens pavescerem, hoc cum summa ambitione elegi, etc.*

^d Carracel., fores.

^e Lautomia navis species.

^f Tol., Riccemirum.

^g Forte melius ita.

nem percurramus, dum supra memoratus Reccimirus præfatam perficere conaretur ecclesiam, necdum perfecta prædestinatæ constructionis fabrica, repente irruente interitu hac præsentē crudeliter caruit vita. Et infelicitatem meam in ipsa sæpe revoluta reliquit naufragia.

33. Cum igitur inter ipsa fluctivagi sæculi procellarum freta demum angoris mœroribus crebrius maceratus littoris niterer attingere portum, vetustissimus denique æmulus solitæ malitiæ concitat odium, et novissimæ subversionis consuetum præparat impedimentum. Elegit namque nequissimum virum falsæ nuncupationis nomine Justum, forma exigua pu-illitatis tantillum, ac teterrimæ visionis colore barbaricæ nationis Æthiopum, extrinsecus enim picea cute furvo sordens obtutu, in cordis vero arcana nigrior existit penitus corvo. Corpore quidem exiguum, sed criminum facinoribus copiosum. Hunc contra voluntatem meam, me perniciousē resistente, ordinaverunt presbyterum. Qui pro nulla a'ia electione ad hunc pervenit honorem, nisi quia per ipsum multifaricæ dementiæ temeritatem, propter joci hilaritatem, luxuriæ petulantis diversam assumpsit scurrilitatem, atque musicæ comparationis liræ multo perducitur arte. Per quam multarum ^a domorum convivia voraci percurrere lascivia, cantilenæ modulamine plerumque p'allendi adeptus est celebritati melotiam. Post tanti honoris insana temeritate injuste adeptam ordinationem, ausus est etiam per hypocrisin simulationis, sanctam temerare religionem. Nam publice in oculis hominum per simulatum habitum proferens sanctitatem, in occultis vero diabolicam operabatur iniquitatem.

34. Post novissimum itaque subversionis commotionisque meæ naufragium ab omnibus relictus sum solus, et a nullo capiens consolationis auxilium, nisi unum tantummodo: eperi levitam Domini Christianum fidelissimum, cujus meritum vocabulum comitabatur suum, nomine Simplicium, qui cum nimia dilectione charitatis meæ in suum humiliter suscipiens hospitium, cumque cum summa obedientia familiaritatis in me studeret obsequium, et nos tantum duo in quotidiano ecclesiæ permaneremus officio, incitavit denique invidus diabolus ipsum sædicitum sacerdotii opprobrium, ut etiam præ nimia invidiosæ malitiæ peste contra nos diu machinans odium, multis supplantationibus fallacis amentie suæ incutere niteretur impedimentum. Cum autem, adjuvante Domino, ledendi nobis nullum inveniret argumentum, flamma diabolicæ atrocitatis succensus, in meam publice insiliit contumeliam, et crebro coram multis mihi infandum conviciorum irrogavit scandalum. In tanta exarsit freneticæ insanie dementia truculentus, atque inextinguibilis ebrietatis temulentia irrelentus, ut nec etiam nocturnis temporibus me permitteret esse quietum. Nam dum vel nocturno silentio me ejus confide-

rem evadere pestem, petulanti importunitate impudicus semper prorumpens, et mendicitatis meæ hospitium hora refectionis impudenter adiens, pro charitate consolationis mihi furibundus intulit jurgium atrocitatis, et nobis in charitate convalescentibus, ille superbia vesanie suæ atque ebrietate vexatus, velut canis invadens, rabidus super nefanda convicia, frendens stridore dentium, spumansque ore lymphatico bacchabundus, propriis me lacerare manibus nitebatur. In tanta exarsit odii cæcitate frustratus, atque invidiosæ nequitie flamma succensus, ut nec ante sacrosanctum pepercere altarium. Ibi me gravissimis injuriis irritate confusum, nisi fratris intercessione fuisset exceptus, ferro me in conspectu multorum rabiens jugulare conabatur. Post tanti furoris insaniam tandem sedata, sic denique in amentia verus, injustæ susceptionis ordinem oblitus, vulgari ritu in obscena theatricæ luxuriæ vertigine rotabatur; dum circumductis huc illucque brachiis, alio in loco lascivus conglobans pedes, vestigiis ludibricantibus circumens tripudio compositis, et tremulis gressibus subsiliens, nefaria cantilena mortifere ballinatæ dira carmina canens, diabolicæ pestis exercebat luxuriam. Sic quippe exestuans mersus vino, temulentia sepultus, ut ebrius ^b patiebatur sitim et esuriam vomens; qui somno deditus, desidio-oque torpore obvolutus, non erat inter crebro psallentibus hymnis Dei decantibus noctes. Nunquam tales pestes Christus habere dignatus est servos.

35. Interdum ad infaustum cordis mei crudele mœroris augmentum, dum ex eadem quam præfatus sum opulentissima domo, ex qua, sicut pridem, destructionis perpeccus fueram commotionem, ita et solitam refectionis stipem atque charitatis consolationem sæpe perciperem, subito regia furoris sævissima irruente sententia, protinus memorata domus in atrocissima subversionis mittitur vastatione. Ejusque proprii hæredes comprehensi procerrimæ captivitatis dirissimis relegantur exsiliis. Ego vero infelix non solum inediæ exiguitate indignus, sed et subsidio consolationis destitutus remanens, acerrimæ necessitatis tabicam ducens vitam. Dum etiam numero viginti continuo annorum ^c immenso spatio in sæpe prolatis dirissimis vitæ meæ periculis virium robore defessus, fatiscente jam corpore, omnium contritione membrorum tenuitate confectus, anhelans degerem; tandem pietas divina, quæ nunquam in se sperantes obliviscitur, misereri super ignavia infelicitatis meæ, respiciens, ac videns exiguitatis meæ miseriam, in carnoso sæculi gurgite suffocatum, prædestinavit congruentissimum aditum ille pius Pastor, qui pro ovibus suis tradidit animam suam, non despexit velut de naufragio profundissimi maris perlitam eripere ovem, et ad littoris sæpe desideratum perducere portum.

36. In finibus ^d enim Bergidensis territorii inter cetera monasteria, juxta quoddam castellum, cujus

^a Ita Tol.: Carraced., *dæmonum*.

^b Ita Tol.; Carrac., *patitur*.

^c Tol., *emerso*.

^d Deest enim in Caradensi Cod.

vi. Ille itaque illis viginti duobus annis infelix sustinet anima mea. De innumera discriminum certamina pauca breviter comprehensa non me compulsi temeritas vanæ gloriæ innotescere prolata, sed ut cunctis pateret, qui desiderant in sancta religione ad Dominum converti, quanta sint inimici invidentis et persequentis pernicioosa obstacula, atque hominum perditorum invidens dira diversaque perversitas, et qualiter perseveranti certamine confligat, qui dederat, almi feram obtinere victoriam; ut non prolixitas fastidiosi agonis gignat desperationis torporosam amigduguitatem, sed timor Domini et ejus iudicium, atque spes vitæ æternæ, strenuiter eum corroboret usque in finem. Unde infelicitas mea non cessat pium deprecari Dominum, ut mihi usque ad ultimum vitæ præsentis occursum tribuat perpetuum de sævissimo hoste victoriæ triumphum, atque cunctorum malitias extinguat facinorum, et hunc quem mihi pietas ejus novissime concessit, non permittat usque ad mortem derelinquere locum. Quia tantus existit congruentissimæ quietis ad instar paradisi aptissimus locus, ut etiam licet (ut supra sum locutus) sit eminentissimorum montium munitione circumseptus, nullius tamen instat... umbrarum opacitate fuscatus, nisi luciflui splendoris venustissimo decore conspicuus, atque veranantissimi viroris eximia amonitate secundus, procul a mundo remotus, nullarum sæcularium actionum tumultibus, neque seminarum occursibus infestatus, ut cunctis liquido pateat, pro adipiscendo perfectæ sanctitudinis culmine, fidelibus a mundanis illecebris commerciisque recedentibus ad non solum præparatus. Hæc intuens inimicus, et per hypocrisin sibi subjectis fideles Dei expellere conatur.

REPLICATIO SERMONUM

A PRIMA CONVERSIONE.

42. Primæ conversionis ordinem retexens, præfatæ contritionis meæ subsequenter persequentis inivici dispersionis desolationem atque clementissimam opitulationis Domini consolationem per ordinem replicabo.

Cumque in excelsi montis cacumine, stulta populi sacrilega cæcitatibus dementia, profana dæmonum delubra impie atque insipienter paganorum ritu excelleret, fidelium Christianorum ope tandem probrosa obscenitas destruitur. Ille vero locus, licet (ut supra declaratur) sit summæ necessitudinis penuriâ occupatus, sed ex fidei integritate poscentibus cita exauditio in orationibus impetratur. Igitur at religiosæ conversationis possidendæ rei inexplicabile adducam cupiditatem, duo mysticæ revelationis atque misericordiæ breviter intimabo.

43. Dum olim ope humanæ consolationis destitutus in supradicto acre necessitudinis monte anhelans degerem, nullum habens providum, aut subsistentem in ima necessitate ministri, venit ad me quidam clericus juventutis fertilitate fretus; flagitans precabatur ut meæ esset disciplinæ subjectus. Quem in-

tuens expeditam, atque secularibus exercitiis aptum, constitui eum operum manuum mearum prodemptorem, alimentique stipendiorum necessitudine nostræ esse ministrum. Cumque in quodam prædio fruges cæteraque alimentorum subsidia sufficienter in se reposuisset hospitio, quodam die, dum ad eum quendam fratrem oblitus dirigerem, primo illi mandare recordatus, postmodum ei in devexo lateris descendenti de supercilio montis clamavit dicens: Dic illi ministranti ut unum modium de cibaria vicino illi cæcedet, et modium modium alii cuidam pauperi.

44. Post hæc adveniente nocte dum cubili proprio quievissem, cumque membra corporis sopor adisset, confestim vidi me extensum fortiter ad verbera, hinc inde latere duo viri cum gladiis stantes, corpus meum crudeliter lucebatque comburebant latera mea. Et cum nimio dolore cruciatus crebro expergerer, iterum sopore gravatus obdormiens in ipsa tormenta permanebam. Cum novissime expergefactus fuisset, deprecans dixi: Domine, pro misericordia pietatis tuæ, revela mihi quid est pro quo hoc patior, quia nescio pro quo reatu tantum iræ tuæ incurri furem. Post hæc audivi vocem dicentem: Non audisti Evangelium loquentem ut sit elemosyna tua in abscondito, et tu de monte ad vocem dispensas elemosynam? Statim solutus a vinculo egi gratias Domino, quia dignatus est stultitiam meam pro emendatione corripere. Post paucos vero dies præfata sæculi stipendia, propter quam hæc tam terribilis exarserat ira, igne cremata est. Illic denique timore perterritus non solum caducam mundanam substantiam, sed etiam ipsum subministrantem a me protinus repellere, et ut hinc postulationem cura miserationis dominicæ pateat, breviter intimabo.

45. Cum in eodem necessitudinis loco quemdam Bonosum filium enutrire, et illi pro eruditione præcipuum conscripsissem libellum, cum autem parente ejus mihi pretium dare niterentur, dixi ad ejus pueruli matrem ut mihi cilicium mandaret tantum facere pallium. Et cum unius aut duorum annorum vel amplius transisset spatium, et oblita esset promissionis suæ implere effectum, cumque, propinquante vindemiæ tempore, se ad vindemia celebranda proficiscere præpararet, eadem matrona, nomine Theodora, infirmata est. Cum autem per noctem ægrotans dormiret, revelatum est illi quod cum viro suo, puerulis et puellis suis ad supradictam ecclesiam sancti Felicis suffragium incolumitatis flagitatura pergeret. Et quia sub illo monte publica discurret strata, cum [autem] in ea ingressi fuissent, obviaverunt multitudinem hominum multa boum juga ducentium. Cumque inter illos venisset, unicornipeda bos furens eandem matronam sub scapulam cornu percussit, sicque truculentus in altum excutiens caput, radicitus subcisum cornu in ejus viscera reliquit infixum. Cum omnibus suis et cæteri viantibus evellere, et nullatenus prævalerent,

^a F., lacerabant, atque.

^b Supra illam memoratam non invenio

^c Deest conarentur, aut quid simile.

cum jam seminocem eam tenerent, apparuit eis vir A splendidissimus veniens e contra ecclesiam sancti Felicis per desertum, cujus vultus fulgebat ut sol, vestimenta ejus splendidiora nive. Cum enim propinquaret ad eos quasi ignorans, interrogavit dicens: Quid habetis, homines? aut quæ est causa luctus et tribulationis vestræ? Tunc ostenderunt ipsam plagam crudelitatis, dicentes: Vide, domine, qualis casus et conditionis evenit, occisa est mulier, et ei subvenire nullo modo possumus. Et ille respondit: Vos [autem] multi estis, et subvenire non potestis? Quid mihi dabitis si ego, admota manu, subvenio? Sicque omnes dixerunt: Si jubes facere mercedem, potes, quia tanta in te est gloriosa claritas sanctitatis, ut nihil tibi impossibile sit faciendi.

46. Tunc ille perapplicuit se ante illam, et dixit B ei: Ego tibi nullo modo subveniam, nisi prius mihi juramentum dederis, ^a ut ante quam ad Bergidum vadas, cilicinum ^b illum mantum ^c Nanni Valerii, quem promisisti, facias. At illa interrogans eum dixit: Domine, tu quis es? Et ille respondit: Homo sum domini Felicis. Tunc illa correpta timore, coactaque dolore, levans manus suas ad ecclesiam sancti Felicis dixit: Per ipsum dominum nostrum Felicem, quia si me modo sanare jusseris, statim eum incipio facere. Post hæc ille ex duobus digitis abstraxit de corpore ejus cornu bovis, quem habebat infixum, et longe projecit, sicque ponens manum super plagam ejus dixit: Ecce salvata es, et si leceris hoc quod promisisti, bene ad Bergidum ibis, et bene inde remeabis. Si autem facere neglexeris, tibi imputabis. Hæc audiens sanissima facta est ab omni dolore. In his vigilans cepit nimia anxietudine fluctuare, quod tarde manesceret. Cum enim primi galli insonuisset canor, statim conciter de lectulo conurgens clamavit filias et ancillas, et ita prædestinavit astucia, ut die tertia specie facta, et ^d curata, mihi eam multo ostentationis obsequio per semetipsam exhiberet; et sic mihi cuncta sicut passa fuerat intimavit.

47. Cum igitur in sæpe dicto monte immensa necessitudinis penuria coarctatus persisterem, veniebant quidem tranquillo tempore adolescentuli multum quoque se mancipantes doctrinæ. Sed cum hiemalis procellosa imminerebat tempestas, omnes protinus abscedebant, et ego tantum inclusus, et usque ad mortem penuria contritus permanebam, in tantum, ut dum quidam religiosus pauper me consolari desiderans, mecum permanere promitteret, et simul nos immanitas hivalis atque dira florum occuparet inclusos tempestas, pauper ille gravissima urgente penuria defunctus est. Ego vero juxta ejus cadaver exanime aliquantis diebus mansi, necessitate proximæ mortis afflictus.

^a Particula ut melius post vadas reponenda, ut sensus sit, juramentum dederis ante quam ad Bergidum vadas, ut, etc.; juramentum quippe, non pallium, ante regressum ad Bergidum faciendum, ut citius declarat.

^b Ms. illum illum mantum. Supra autem cilicium

48. Post multas crebras et intolerabiles in eodem loco antiqui hostis impugnationes majori me conatus est visibiliter perturbare terroris pavore. Nam quodam die hymnis ante lucem explicitis matutinis, dum ex adverso ejusdem basilicæ voluisssem pro necessaria causa egredi per posticulum in deserto, reperi in ipso ostio stantem diabolum velut enormem terrimum gigantem procerrimæ status imminentem usque ad nubæ. Cumque immenso pavore perterritus intus obsisterem obstupefactus, et ille extrinsecus egressionis aditum obstrueret, cœpi intra me cogitans dicere: Si retrorsus aliero, ipse inimicus fœdialiter invalescet, eo quod eum pavidans fugiam. Hinc vero ope Domini sumens audaciam, dixi ad eum: Scio quia Satanas es; et signans frontem meam: Ecce, inquit, crucem Domini mei Jesu Christi, qui est virtus et victoria mea; nunc videbitur si ego fugio, si tu. Et sic progrediens exclamavi: In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Et perveniens ad locum ubi stabat, ille vero retrahendo et deficiendo humiliatus usque ad terram, liquefactusque evanuit. Cumque me pro hoc, juvante Domino, non valuisset, [sed] pro alia me illusionis phantasmate mutuavit irretire.

49. Cum [autem] parvulum quemdam pupillum literis imbuerem, tantam dispensatio divina dedit illi memoriæ capacitatem, ut intra medium annum peragrans eum canticis universum memoria retinet Psalterium. Cum vero quodam die hora sexta diei ad operam sederem, et ille coram me legeret, cepit clamare dicens: Quid est hoc quod video? Et ego dixi illi: Quid vides? Ecce, inquit, video angelum Domini; cujus vultus fulget sicut sol, vestimenta illius super nive candidior est. Qui dicit mihi: Quia propter te veni directus a Domino, ut te ad præsentiam Majestatis ejus perducam, qualiter tibi pro operibus tuis mercedem rependat. Ego namque dixi illi: Non credas, quia non est angelus Domini, sed demon diaboli. Et sic clamavi illum ad me, et interrogavi eum si adhuc videret? Et ille respondit: Ecce ubi stat ante nos. Tunc mandavi illi electos psalmos recitare, dicens: Si angelus Dei est, stabit; si demon, fugiet. Cum autem ille ad vocem, et ego intra me diutius recitarem, dixit: Ecce jam se elongando liquefactus evanuit.

D 50. Videns autem omnipotens Deus tantam cladis penuriam, atque tantæ desolationis miseria infau-
stam tabescere animam meam, excitavit quemdam adolescentem juventutis flore vernantem, nomine Joannem. Cum illi a parentibus suis peteretur sponsa, ille [vero] Spiritus sancti flamma succensus, sanctæque religionis desiderio afflatus, elegit potius spiritualibus nuptiis copulari Deo (in quibus a lucto incipitur, sed ad gaudia æterna pervenitur) quam carnem pallium dicitur.

^c Nanni Valerii potius legrem; nonnus quippe vox est qua alios reverentia causa nominamus.

^d De capa, non de muliere, iut. Ilige. Curata, id est, sordibus purgata.

nalibus nuptiis subfici, quæ a letitia semper inci-
piunt, et ad finem cum luctu tendunt, confestim uni-
versam sæculi illecebrantem lasciviam despexit, et
ad consolationem exiguitatis meæ omni cum festina-
tione pervenit; et ita est in timoris Domini confes-
sione fundatus, ut sicut voluntaria charitate, ita in
cuncta necessitudinis tribulatione et in omnibus ha-
berem participem. Savissimus igitur inimicus gravi-
ter invidens charitati atque consolationi nostræ,
solita malitia adhibuit artes, qualiter societatem no-
stram fraudulenta supplantatione dispergeret. Cum-
que volus mihi in interioris eremi vasta solitudine
socius adhaerere, supposuit suæ crudelitatis mini-
stros latrones sævissimos per quorum impiissimam
vastationem nos efficeret utraque parte divisos. Ille
autem crudeliter cæcus, et pessime debilitatus, ad
pristinum reattractus est locum. Ego [etenim] post
hæc iteratim vastatus, in alia parte a Christianis,
ut ^a superior declarat historia, sum productus. Cum-
que ille post hæc perditam recepisset salutem, et ad
meum sicut pridem, properaret obsequium, ita zelo
diaboli indurata sunt corda pravorum hominum, ut
nequaquam eum permitterent meum denuo adire
consortium. Et dum ego supradicto ordine ^b ad eam-
dem loca, duce Domino, in cellula beatissimi Fru-
ctuosi fuisset perductus, et ille non fuisset permis-
sus, et quia de sæpe dicto monte me discedente, recessit,
et assiduus populi concursus, ^c cum autem de
stercore animalium dudum occurrentium hominum
deliciosus in eodem loco excrevisset fenus, veniens
ignis per desertum, per idem fenum ingressus, cuncta
habitationa cum ipsa concremavit ecclesia. Post hæc
præfatus Joannes ad radicem ejusdem montis deorsum
sibi, opitulante Domino, novum construit mon-
asterium, in quo eum episcopus ordinavit contra
voluntatem suam presbyterum.

51. Cum autem ibidem a me degeret desolatus, et
ego de ejus desolatione manerem mœrore confectus,
adduxit Dominus per compunctionem cordis ex longi-
niquitate terrarum quemdam puerum nomine *Satur-
ninum*. exercitiis activæ vitæ atque servitii aptum,
et in omni sua actione compositum. Quem primum
ille suscipiens conversum, cumque in summa absti-
nencia, vigiliis, jejuniis, orationibus, psalmodiæ cano-
ribus, diversis ve operibus, artificiiis, vel cæteris
regularibus exercitiis, diebus ac noctibus, instanter
vacaret, cœpit ad eos Christianorum pietas, quæ olim,
me discolente, recesserat, recurrere, et necessaria
stipendia ministrare.

52. Et cum aliquantorum annorum transacto in-
tervallo, in prædicto permansissent regulari exerci-
tium, eidem religioso fratri Saturnino sæpe per reve-
lationem venit admonitio, ut inde quantocius egre-
diens, ad infelicitatis meæ festinaret consortium. Qui
statim divino obedivit præcepto. Quem cum omni
exultatione suscipiens benedixi Deum creatorem
omnium, quod velut in extremo vitæ meæ termino,

^a Supra, num. 30, in fine.

^b *Legit ab eodem loco.*

^c Aliquid deesse videtur.

A dare dignatus est senectuti meæ baculum, et sæpe
quisitum salutis remedium.

53. In quadam igitur rupe huic monasterio sub-
jacente, qua beatissimus Fructuosus orare consuevit,
et in eodem loco crux lignea in titulo stabat fixa;
hic [autem] frater Saturninus cœpit desiderabiliter
cogitare, ut ibidem secundum vires exiguitatis nostræ
quantumviscunque titulus oratorii construeretur. Cum
autem hoc cogitatum suum mihi narrasset, cœpi
contradicere illi, eo quod locus esset incongruus, et ad
faciendum non subsisteret virtus. Protinus eodem die
cum meæ (sic) sopor adisset, jussit divina pietas mihi
apertè revelare, qualiter hoc fieret, sua esset volun-
tas, et quod celeriter virtus ejus hoc ad perfectionem
perduceret. Illico voluntate Domini comperta, de
opera manuum mearum, vel unde mihi dispensatio
divina jussit tribuere, pro munificentia mercedis ho-
norum Christianorum, conducti sunt et multi operarii
subministrantes. Cum quibus, opitulante Domino,
et ejus virtutem, perfectus est. Cumque in eodem
loco, [quo] nulla pateret planities, sed saxei ingentis
pinnauli discrimen præcipitis immineret, eandem
aggredientes leviter scinderunt rupem, et in eodem
loco in nomine sanctæ crucis, et sancti Pantaleonis,
cæterorumque sanctorum martyrum, licet brevibus
fabricis tantillum, sed virtutis culmine magnum, sa-
crum Domino constructum est templum: quod a viro
Dei reverentissimo Aurelio episcopo ^d est cum omni
diligentia Domino consecratum, simulque hujus redis
opificem Saturninum, ope Domini, sacravit presbyte-
rum. Qui dum quotidianis ibidem Domino immolaret
sacrificia, aliquanta illi exauditionis patefacta sunt
signa. Ex quibus aliquanta quæ veniunt ad memo-
riam breviter insinuans edisseram.

54. Dum quadam die lapides desuper, imminente
rupe, abscinderet, subito erupta desuper ingens acu-
tissima lapis præcipitata deorsum, ejus percussiens
pedem illius usque ad ossa penetrans, nervos et ve-
nas incidit. Dum esset formido, ne debilis factus
gressum amitteret, aut mortem incurreret, mox sic-
cato sanguine se decubans, in lectulo continere non
potuit; sed solita consuetudine se ad sacrificium Do-
mino offerendum licet debilis cum nimio labore ne-
cessitatis semipes attraxit; statimque ut sacrificium
coram Domino immolavit, ita egressus est sanus, ut
videretur illic nec spinæ aculeus eum vel leviter pun-
xisse.

55. Denum cum matutino tempore celebrandum
adfuisset officium, et claustra ^e ingressus ita essent
præpedita, ut ea reserare non posset, commotus
animo, veniens ad fenestram altaris, clamavit di-
cens: Bene hoc est, domini sancti, ut veniam ad of-
ficium vestrum, et ingredi me non permittatis. Hæc di-
cens cum ad ostium fuisset egressus, confestim au-
dita est sera, quæ intrinsecus clausa obserabat
obstructa, procul abscedere, et ingressum patefa-
cere; quod videntes ipse et qui cum eo erant, ita

^d Asturicensis Ecclesie, ab anno 681.

^e Ms., *ingressi*.....

obstupore versi admirantes, benedixerunt Domini-
nomi.

56. Cum autem in eodem deserto aliquantula legumina seminasset, et dono Domini uberrime fructu-
dans, densissima ^a crevisset, quam cum maturescentem cernere, cavens [namque] ne a diversis vastaretur, parvulum super altarium benedixit vellelum, quod pro signo in eodem suspendit agro. Cumque omnes formidarent quidquam exinde contingere, quidam stultus, dum ausu improbo ibidem fuisset ingressus, et cœpisset gulæ suæ explere voracitatem, protinus percussus est a serpente; et mox decidens, tandiu ibidem jacuit exanimis sine mente, quousque invenirent eum plus de ore et posteriore stercora fundentem, quam habuerat discernere, dum per gratiam Domini nullus alius fuisset inventus qui in his montibus a serpente fuisset vulneratus.

57. Alio quoque tempore quidam sæcularis, nomine Basilius, cum ingenti necessitudine coactus debilis ad eum venisset, quoniam dextera manus ejus, et brachium, contractis nervis, arefacta turgens obrigerat, illico miserationis pietate compulsus, benedixit oleum, et ejus debilia membra orans perunxit; confectum ope Domini ejus pristinae sanitati restituta sunt membra. Et sic benedicens Deum incolumis cum omni exultatione ad propriam reversus est domum.

58. Cum igitur huic sancto cum summa licentia deserviret altario, et infelicitatis meae solemniter in hoc superioris monasterii ministraret claustrum, post hæc spirita vanæ gloriæ elevatus, sperans se ut a me segregatus, super me honorabiliorum laudem nominis sui [^b me derelicto], amplioreque venerationem obtineret a sæculi vulgo, discedens hinc erga ipsum sanctum operis sui altarium in tenuissimo et angusto se retruxit ergastulo, de quo pro solo tantum diurnum atque nocturnum celebrandum procedebat officium, et sepe offerendum Domino sacrificium. Cum autem ibidem tempore quievisset, rapacissimus vorax ille insatiabilis lupus præsecutor animæ nostræ ideo festinavit cum e consortium unitatis meæ segregare, ut velut ovem errantem se eum facile aptum faceret prædæ: cujus denique cordis intima ita furens aggressus est, ut est in tantis angustiarum molestiis faceret atrocitate fluctuare, ut nec die, nec nocte inter inde hic, et hinc illic discurrere permitteret vel modico spatio tranquillæ quietis persistere. Hinc nequiter devictus, et facile superatus egrediens, per noctem carrigavit asinum, quem habebamus evectorem propter hujus eremi solitudinis necessitate, de librorum volumina quos ipsi sancto altario conscripseram, vel cætera quæ ibidem de Dei dato contuleram, et temeranter persequens ductus est ab inimico captivus.

59. Post hæc adhuc mecum doloris consuetæque

^a Pro crevisset.

^b Præpostere hæc videtur locata. Melius post sæculi vulgo, me derelicto, discedens hinc, etc.

trubulationis meæ ille supradictus Joannes meus discipulus, illius quoque magister primus, a quodam iniussissimo rustico, ab ipso invidio persequente diabolo præcipiter impulso, in prædicto suo monasterio, ante sanctum altarium in oratione prostratum, est impiissime et crudeliter capite truncatus.

60. Ipso quoque tempore licet Providentia divina, quæ semper pro pauperum suorum miseria sollicitam adhibeat curam, ne ego miserrimus ab omni consolationis præsidio relinquerer destitutus, de terra natalitatis meæ sollicitavit ad timorem suum mihi proximum fratris mei Montani filium, nomine Joannem, qui compuncto corde veniens reliquit servitium regis, atque uxorem, et filios, vel omnia quæ habebat, et convertens cum famulo suo Evagrio se toto corde dominico mancipavit servitio, qui nunc usque quæ utrisque cellulis necessaria sunt fideliter elaborans ministrat. Nam adjunctus a Domino, qui eum sancti altarii ipsius jussit esse ministrum, vineas in eodem deserto, hortum olerum, et multas pomiferas diversi generis plantavit arbusculas, atque domicilii fundavit habitacula, et cætera quæ hic vel illi necessaria sunt, quotidie nititur ope Dei perficere, et in his desiderat usque ad finem vitæ suæ permanere.

61. Post crebras, videlicet, inimico impediente, penuriæ contritiones, atque amarissimas et tristes dispersionis desolationes, illa sempiterna pietas, quæ non vult facturæ suæ perditionem, tribuit infelicitati meæ post quadraginta duorum continuo annorum contritionem aliquantum quietis, cupitam consolationem et remedium.

62. Insuper compunxit corda fidelium suorum ad misericordiæ pietatem gloriosæ principis, pontificum, cæterorumque Christianorum, qui largiflua in mea egestate operati sunt mercede, quam recipiant centupliciter a Domino in hereditate cœlesti. Hinc etenim scriptum est: Divi a ac sempiterna pietas post tempestatem dirisimam tranquillum facit, et post lacrymationem et fletum jucunditatem infundit. Et iterum: *Gaudia post luctum veniunt; post gaudia luctus. Ploratum sequitur risus, et cantica plancus.* Et ipsa Veritas dicit: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.*

63. Interdum dum juxta sancto-um apostolorum ego indignus inconulse demum præsidens altario, cumque prætenso latere montis nullus planitiæ congruus pateret sinus, nostræ fragilitatis paulisper ostulante manu Dei, brevis hic, sed aptus, atrinuculi locus opificum labore versus est in planum. Certe nunc septas undique oleas, taxas, laureas, pineas, cipreseas, rosceasque myrices, perenni fronde vi-
rentes, unde rite horum omnium perpetuum nomen Daphines nuncupatur diversarumque arbuscularum præter sis surculorum virgulis, hinc indeque insurgentibus vitium contexta palmitibus, viroris amœnissima protegente umbracula, sed monarchia opacitate

^c Ille de quo supra, n. 50. et 51, non alter de quo n. 58 et 40; ille quippe diabolus a pseudo monachis, hic presbyter a rustico est occisus.

venusta, secundansque invia, ita solis ardoribus A
 arduante refrigerat membra, ac si antra tegant, et
 saxea protegat umbra, dum molli juxta rivuli decur-
 rentis sonitu demulcet auditus, atque rosarum, lilio-
 rum, cæterarumque herbarum florens nectareus aro-
 matizans redolet olfactus, et venustissima memoris
 animum lenit amenitas, sobrie et non ficta, sed fl-
 delis perficiatur charitas.

64. Juxta hujus situm ope Domini parvulum ad-
 jecimus hortulum, quem arborum plantationis clau-
 stra septum fecit esse munitum, ut quantum plura
 post finis mei obitum locifluum transierit spatium,
 tantum fortior illum gignens arboreum observabit
 claustrum*. Tanquam navicula procellosis fluctibus
 quassata, desideratum tandem penetrat portum, ita
 ego indignus velut de monumento sepulcroque sus-
 citatus, aut ab infernali tenebroso carcere ejectus,
 præclara post tenebras perfruens luce, omnipotenti
 Domino immensa non sino agere grates, quod ad
 quietem sæpe cupitam et crebro quasitam tandem
 merui jam fallescente corpore pertingere locum. Et
 sic in eo confido, ut sicut me jussit aliquantulum
 de voragine sæculi facere alienum, ita de infesto et
 pessimo inimico faciat palmiferum victoriæ obtinere
 triumphum, atque expiatum eunctorum contagione
 peccaminum per satisfactionis lamentum, cum his
 quos ad meum jussit prædestinare solatium, almum
 dat poenitentiae fructum, vitæque æternæ consortium,
 qui periturum per crucis tropæum destruxit impe-
 rium.

QUOD DE SUPERIORIBUS QUERIMONIIS RE-IDIUM
 SEQUITUR.

65. Dum olim juxta quod superioris querimonie
 breviter ord. declarat, necessitate compulsus, utpote
 juxta sæculare conventu^b me in humili et angusto
 retrusissimæ ergastulo, in quo solus in tristibus tene-
 bris, penuriiis coarctatus, velut jam in sepulchro
 angustiis mancipatus: cum [autem] hinc per supra-
 dicta serie fuissem productus, intuens huic Rufianen-
 sis locum monasterii a mundana conversatione re-
 motum, et velut Gallorum Alpium procerrimæ alti-
 tudinis montium ita esse circumseptum, ut non indi-
 geat parietis intrusionem. Penetrando autem advenien-
 tibus a contra habitabilem partem prædiorum, tan-
 tum una antiquitas manufacta patet trames, que
 excisis rupibus ita tenuem et angustum redit aggre-
 ris labyrinthum, in quo non nisi singulatim homines
 in timore periculi gradiuntur, quo hinc in vicino
 monasterii exemplo in una procerrima rupe sanctis-
 simi Fructuosi patuit oratorium. Qua excisa, ope
 Domini, sanctum ei constructum est templum: quod
 est positum habitationis hujus monasterii velut ter-
 minum et claustrum de ejus constructione; et hic
 juxta altare sanctorum apostolorum operatione, in
 superiore historia patet breviter comprehensum.

* Il est quemadmodum, vel sicut.

^b Misere depra ata seq.

66. Librorum vero volumina, tam quæ quotidiano
 officio, quam pro sanctarum festivitatum pro ordi-
 ne pertinet anniversario, vel etiam diversarum san-
 ctarum Scripturarum quod ad ædificationis profe-
 cijum atque industriæ documentum proficit animarum,
 utraque altiorum sanctorum, juvante Domino,
 plenarium adcelebravi compendium. Pro quibus ope-
 ribus et bonorum hominum occursionem, atque
 summæ charitatis dilectionem, hujus loci incolæ
 sumpserunt atrocissimum zeli et invidiæ laborem,
 atque publicas et clandestinas odibiles persecutio-
 nes, infandaque diabolicæ artis adhibuerunt apo-
 dixem, per quam præfati, atque eos qui publice
 sunt interfecti, cæteri qui remanebant conversi,
 nutata mente, turbati per diversas sunt terras
 dispersi. Animalia namque quos de... illi sancto
 altario coemeram, funditus sunt exterminata, ac,
 sicut ait Elias propheta: *Remansi ego solus*. Et:
Quæruni animam meam, ut auferant eam. Ex quo-
 rum impiis-ima clanculæ susurrationis militia unus
 brutobardus atque ineptiæ socordis habigerus, no-
 mine Firminus, qui est ipsius morbidi gregis in rui-
 næ perditione præpositus, nuperrime [igitur] de-
 mentie vesanie frustratus, quod non habuit unde in-
 felicitati meæ crimen objiceret, pro sola bonorum
 Christianorum susceptione, charitate, et dilectione,
 me conatus est publica obtreccatione derogare, di-
 cens, eo quod ante me fuissent duo presbyteri in hæc
 retrusione, qui vicinos, notos, et amicos recipie-
 bant intus in cellulæ que orticellæ, et de longe ven-
 nientes accipiebant per fenestram: quorum quasi
 meliorem conversationem mihi dolose invidens post
 vituperationis objectionem, ipsorum quippe retruse-
 rum primus diaboli persuasione, atque lasciviente
 voluptate devictus, et nequiter superatus discedens,
 ad sæculi est vanitatem regressus; ille enim alius ita
 permansit otiosus, ut nullum post mortem imitabilem
 superatitibus relinqueret opus. Hinc autem Jaco-
 bus apostolus prædicat, dicens: quia *Fides sine*
operibus mortua est. Ego vero inter hæc charitatis
 interioris et exterioris bifariam varietatem sancti apo-
 stoli Pauli semper observans, recordabor sententiam
 dicentis: *Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrifacerem*.
 Ad hoc autem de dogma Patrum pauca bre-
 viter adjiciam.

67. Beatus [autem] Arsenius cum ex genere cla-
 rissimo nobilis, et ex genti opulentia sublimatus de-
 geret in gloria, timore Domini correptus, dereliquit
 universa. Pauper et seminudus Scythicæ solitudinis
 ingressus est deserta, ibique se in exigua et arcta re-
 cludit claustra, in qua dum diutius permaneret, vir
 Dei Theophilus Alexandrinus archiepiscopus deside-
 rans eum videre, notuit illi dicens: Si venio ad te,
 aperies mihi, ut videam te? At ille respondit: Si ve-
 neris^c aperiam tibi. Nam si tibi, et omnibus. Cum-
 que hæc prima ejus conversione fierint, postmodum
 [vero] ita composuit vitæ suæ ordinem, ut ad eccle-

^c Deest non; infra quippe ait: *Episcopum suscipere fastidierat*.

siam in congregationem cum multitudine aliorum Patrum solita solemnitate procederet; et multos sibi occurrentes in charitate susciperet, in tantum, ut una religiosa nobilis matrona ejus desiderio commota navigans de Roma, cum per internuntios suggereret, ut eum videret, et ille non acquiesceret, illa [vero] confisa ait: Confido in Deum, quia videbo eum. Et sic constanter pergens jussu Domini reperit eum extra cellam; et procidens prostravit se ad pedes ejus, et tandiu jacuit, quousque ille elevaret eam, et ita factum est, ut qui ante episcopum suscipere fastidierat, postea per Domini voluntatem fidellem feminam, licet nolens, susciperet in charitate. Quoniam in futuro judicio non locum clausum, aut apertum, non monasterium, non villam, non vicum, non habitum, aut sexum, requiret Dominus, sed secundum proprium opus singulis retribuet.

DE NOVÆ VITÆ INSTITUTIONE.

Dilecte fili, dilige lacrymas: noli differre eas. Tantum promptus adesto lamentis quanto fuisti pronus ad culpam. Qualis tua fuerit ad peccatum intentio, talis ad poenitendum sit devotio. Sicut in profundum recesseras, ita revertere. Nulla res te de peccato securum faciat. Nulla te securitas vel deceptio blandiat. Incessanter in corde tuo spes et formido consistat, pariter spes, et metus, timor, et fiducia. Sic te spes indulgentiæ erigat, ut metus gehennæ semper affligat, et timor semper emendet. Timor Domini expellit peccatum, et perimit vitium. Ubi timor non est, ibi dissolutio vitæ. Valere te magis animo, quam corpore opto. Adversitas corporis remedium est animæ. Si prosperitas creverit, non extollaris; si calumnia contigerit, pusillanimus non exstes; probari te in prosperitate cognosce, non extolli, et bona, et mala, prout tibi eveniant, mente libera sustine. Si potes iram vitare, vel sustine, vel tempera. Disco mala tolerare, magis quam facere. Detrahentium errores dissimulando calca, contumelias detrahentium patientia supera: propera verbo aspero patientiæ scutum opponere: quamvis quisque irideat, quamvis quisque exasperet, quamvis insultet, quamvis injuriam faciat, quamvis afficiat contumeliis: tu tace, tu dissimula, tu non loquaris, tu exerce silentium; injuriæ non respondeas, convicium non retorqueas; disce a Christo modestiam, disce tole-

rantiam; injuriam passus pro nobis, reliquit exemplum nobis: nam palmis percussus, flagellis cæsus, sputis derisus, clavis confixus, spinis coronatus, cruce damnatus, semper tacuit. Magna virtus est, si non ædas, a quo læsus es; et magna gloria cui potuisti nocere, parcas. Maledicenti benedictionem oppone. Irascentem patientia declinare satage. Mala aliorum bono tuo supera: non enim habebis indulgentiam, nisi dederis, et si ille non supplicat, et si ille dimitti non postulat, tu relaxa ex corde, tu dimitte ex animo, ut Pater tuus qui in cælis et dimittat tibi, sicut tu dimittis debitoribus tuis, hoc est, tibi persequentibus, tibi maledicentibus, et tibi calumniantibus. Alienæ nequitie non serves dolorem. Invidia pestifero ardore bona composita devorat, Invidia animum velut tineam comedit: pectus urit, mentem afficit, cor hominis, quasi pestis, depascit: occurrat enim contra zelum bonitas, adversus invidiam charitas præparetur. Retine semper vinculum constantiæ. In omnibus actionibus tuis imitare bonos, æmulare sanctos, habeto ante oculos exempla sacerdotum; sint tibi documenta Patrum, disciplina incitamenta; nec favor te seducat, nec vituperantia frangat: qui laudem non appetit, nec contumeliam sentit. Quid enim prodest, dum malus es, bonus dicar's? Discerne te judicio tuo, non alieno; qualis haberi vis, talis esto. Professionem tuam non in habitu, sed in incessu demonstra. Sit in ingressu tuo simplicitas, in modo puritas, in gestu gravitas, et in incessu honestas appareat, nihilque levitatis: Gressus tui alterius oculos non offendant, nec des aliis locum de te detrahendi. Fuge improbos homines, et iniquos, maxime eos qui ad vitia proni sunt. Socios bonos tibi conjunge, quia si fueris socius bonæ conversationis, eris et virtutis. Respice sermones impudicos, sermo enim vanus vanæ conscientie indicium est. Mens hominis lingua panditur; et qualis sermo ostenditur, animus comprobatur: loquere non quodlibet, sed quod oportet. De malo alterius os tuum non coinquines: judicia tua, non aliena, attende. Quod ad te non pertinet, noli inquirere, nec quod inter se dicunt homines nunquam scire desideres. Quibus, adimpletisque legis verbis, vitam æternam assequeris.

VITA SANCTI FRUCTUOSI BRACARENSIS EPISCOPI.

(Ex Actis ordinis sancti Benedicti.)

MABILLONII OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Sequens Vita S. Fructuosi regia ex stirpe editi, abbas, monasteriorum ac monachorum plurimorum institutoris, deinumque episcopi Bracarensis, scripta est ab auctore gravi quidem ac subpari, at Latinitatis ignaro: qui quantum fidei narratione cognovit, pauca de S. Fructuosi principio ac fine vitæ perstrinxit, et sicuti in Præfatione proloquitur. Istam descriptionem S. Valerio abbati monasterii S. Petri de Nonibus tribuunt Sandovalius et Tamayus (Ad an. 685): tametsi inter hæc Vitam et fragmentum

D Sermonis ipsius sancti Valerii in Concordia Regul. cap. 5, § 7, relatum nonnulla videtur styli diversitas. Auctor in hoc opere testes adducit Fulgentii discipulos, Benenatum cap. 12, Julianum cap. 15, Casianum cap. 21, a quibus narrationis sue materiam accepit. Istam lucubrationem e membranæ cænobiæ sancti Petri de Arlanza anno Christi 912 exaratis acceptam ediderunt Prudentius Sandovalius parte 1 Fundat. monast. Hispan., et Johannes Tamayus Salazar in Martyrol. Hispan. ad diem 16 Aprilis; sed re-

sertam mendis prope infinitis, partim ex amanuensium vitio, partim ex ipsius auctoris barbarie : quas mendas pluribus in locis emendavimus ; alias, quæ quidem ipsius auctoris esse videntur, retinimus. Quales sunt *hunc habitaculum, eundem hospitium*, cap. 1 ; *Cænobium Complutensem*, cap. 2 ; et cætera id genus, uti et particippia pro verbis ipsis, *revertens pro revertitur* eodem loci et alibi passim : quæ sribiligines non tam scriptoris ingenio quam seculi corruptelæ tribuendæ sunt.

2. Menardus noster, in Prefatione secunda ad Concordiam regulæ, tres distinguere videtur Fructuosos, unum Bracarensem episcopum, quo de nunc agimus ; alterum Fructuosum abbatem ; tertium Fructuosum episcopum Segobiensem : quem tamen non *Fructuosum*, sed *Fructum* appellandum esse censet Tamayus Salazar. An Fructuosus abbas alius sit a Fructuoso Bracarensi autistite, merito dubitare licet. Fundamentum Menardi unum ab altero distinguendis petitur ex duplici Regula Fructuosi nomine inscripta, quarum altera, inquit, est magni illius Fructuosi pontificis Bracarenis, quæ complectitur quinque et viginti capita. Quod satis notum est ex cap. 18 ejusdem Regulæ, in quo statuitur una Quadragesima jejunanda ante festum SS. Justi et Pastoris, quam sane instituit S. Fructuosus, quia suum monasterium dedicatum erat sub patrocinio horum SS. martyrum. Altera Regula est cujusdam alterius Fructuosi, qui in hac Concordia a superiori distinguitur, etsi interdum hi duo Fructuosi exscriptoris incuria confundantur. Mittimus testimonium a Menardo ex Pseudo-Maximi Chronico adductum, quod ipse (uti patet) nihili pene ducit. Utramque Regulam (pæce doctissimi viri dictum sit) ejusdem auctoris esse Fructuosi Bracarenis episcopi, res videtur exploratior. Prima, constans capitulis 25, directa est monachis ; secunda viris et feminis ad conversionem venientibus, diciturque Regula monastica communis, ac capitalis 20 absolvitur. Cur posteriore istam Regulam composuerit Fructuosus, discimus ex subjectæ Vitæ capite 17. Quippe tanta in utroque sexu almissua florebat sanctitas, atque eximia crescebat fama perfectionum, ut viri cum filiis suis ad san-

etiam se converterent congregationem monachorum : matronæ vero cum filiis suis sancto se sociarent consortio puellarum.) Hinc Regulæ communis caput sextum : *Qualiter debeant viri cum uxoris ac filii absque periculo vivere in monasterio.*) Id tamen ita statuitur. *et monachi cum sororibus uno monasterio habitare non audeant, neque oratorium commune habere præsumant.*) Quod toto cap. 15 et sequenti late cavetur. In utraque illa Regula consonant non pauca. Caput vigesimum quartum *de senibus* et caput vigesimum quintum *de die Dominico*, quæ in Regula monachorum, seu prima, apud Holstenium desunt, inseruntur iisdem omnino verbis ac sententiis in regula communi seu secunda, et capitula octavum ac tertium decimum constituunt : idæe ex mss. codicibus restituendum monemus.

3. Nec sententiæ nostræ obstat, quod in Concordia Regulæ, cap. 4, § 3, post citatam S. Fructuosi episcopi Regulam, refertur locus ex Regula alterius Fructuosi, qui locus est caput tertium Regulæ communis. Ibi enim legendum putamus *ex Regula altera Fructuosi*. Certe Regulæ secundæ seu communis auctori, qui in Concordia Regularum quindecies laudatur, episcopi nomen tribuitur duobus in locis, nimirum cap. 3, § 5, et cap. 28, § 3. Porro cap. 27, § 2, adducitur caput undecimum Regulæ secundæ, sequenti vero paragrapho caput tertium primæ cum hac inscriptione : *Item ejusdem*. Neque vero semper in eadem Concordia auctor primæ Regulæ vocatur episcopus : siquidem ex tribus ac triginta locis in quibus testimonia ex ea producuntur, duodecies sine episcopi titulo memoratur. Denique in eodem opere conditor secundæ passim, uti et primæ scriptor, sanctus exprimitur.

4. Observare denum juvat, *fragmentum quoddam de diversitate vulparum super Regulam S. Benedicti*, quod in nonnullis libris mss. Fructuoso adscriptum reperitur, indignum omnino esse Fructuoso : ejus de Regulæ conformitate cum Benedictina pluribus egimus in Prefatione ad sæculum 1, § 6, num. 75. Fructuosi Vitam attendamus, cujus hæc inscriptio in apographo exstat.

INCIPIT VITA

VEL MEMORATIO MIRABILIORUM,

QUE DEUS PER BONI OBSEQUII FAMULATUM SANCTISSIMI FRUCTUOSI EPISCOPI AD CORRORANDAM FIDEM CREDENTIUM STATUIT AD SALUTEM.

PROLOCUS. — Postquam antiquas mundi tenebras supernæ veritatis nova irradiavit claritas, et a sede Romana, prima sanctæ Ecclesiæ cathedra, fidei catholice dogmatum fulgurans rutilaret immensitas, atque ex Ægypto orientale provincia, excellentissima sacræ religionis præmicarent exempla, et hujus Occiduae plagæ exigua perluceret extremitas, præcipuæ claritatis egregias divini pietas duas illuminavit lucernas, Isidorum reverentissimum scilicet virum Spalensem episcopum, atque beatissimum Fructuosum ab infantia immaculatum et justum. Ille autem oris nitore clares, insignis industria, sophisticæ artis indeptus primitias, dogmata reciprocavit Romanorum : hic vero in sacratissimo religionis proposito Spiritus sancti flamma succensus, ita in cunctis spiritualibus exercitiis omnibusque operibus sanctis perfectus emicuit, ut ad Patrum se facile (*Deest aliquid*), quorum æquaret antiquorum meritis Thebæorum. Ille activæ vitæ industria universam extrinsecus eruditivam Spaniam : hic autem contemplativæ vitæ

peritia vibrante fulgore micans, intima cordium illuminavit arcana. Ille egregio rutilans eloquio in libris claruit ædificationis : hic autem culmine virtutum coruscans, exemplum relinquens sanctæ religionis, et in hoc gressu secutus est vestigia præsentis Domini nostri et Salvatoris : cujus tantum ineffabile sunt virtutum ejus prodigia, quod nostra nuncupare non valet ineptia. Quantum fidei narratione cognovi, pauca de principio vitæ ejus et fine disserendo perstringam.

CAP. PRIMUM. — *Regio ortus genere fit clericus. Deum habet vindicem.* Hic vero beatus ex clarissima regali progenie exortus, sublimissimi culminis, atque ducis exercitus Hispaniæ proles, dum adhuc puerulus sub parentibus degeret, contigit ut quodam tempore pater ejus eum secum habens inter montium convallia Bergendensis territorii, gregum suarum requireret rationes : pater autem suus greges describebat et pastorum rationes discutebat. Hic vero puerulus, inspirante Domino, pro ædificatione monasterii alta

^a Pagus seu tractus Bergendensis seu Vergendensis, ac Vergidensis, hodie vulgari nomine Vierzo, situs inter Legionis montes et Gallæciam, teste Anto-

nio Yepezo, S. Fructuoso ortum dedisse a nonnullis creditur : tametsi Tamayus Salazar Fructuosum Toletum civitati vindicare in Martyrologio conatur.

loca pensabat, et intra semetipsum retinens, nemini manifestabat. Post discessum igitur parentum, abjecto sæculari habitu, tonsoque capite cum religionis initia suscepisset, tradidit se erudiendum spiritalibus disciplinis sanctissimo viro^a Conantio episcopo. Cumque aliquanto tempore sub illius degeret regimine, provenit ut quodam die possessionem Ecclesie ingressi, illius præeuntes^b paricelluli cum ei ad manendum hospitium præpararent, quidam de superioribus [an servitoribus?] sedis ipsius adveniens interrogavit dicens: Quis hunc occupavit habitaculum? Responderunt: Fructuosus. Statim insana temeritate frustratus, jussit ejus sarcinolum foris projicere, et sibi ibidem præparare. Quod ille patienter tolerans siliuit. Cum enim in tempeste noctis silentio omnes quiescerent, subito eundem hospitium ab ira furoris Domini veniens ignis succendit cum intus eodem habitaculo, quod ut adsolet minimi haberetur. Recto videlicet judicio Domini, ut eundem habitaculum, quem typo superbie turgidus usurpaverat, orante sancto adolescente cum ingenti periculo, perturbatione atque injuria et jacturæ tribulatione desereret.

CAP. II. — Monasterium Complutense extruit. Post hæc revertens ad locum illum solitudinis supra memoratum, ut devotionem quam dudum parvulus elegerat, jam perfectus impletet. Nam construens cœnobium Complutensem, juxta divina precepta, nihil sibi reservans, omnem a se facultatis suæ suppellectilem ejiciens et ibidem conferens, eum locupletissime ditavit, et tam ex familie suæ, quam ex conversis et diversis Hispaniæ partibus sedulo concurrentibus, eum agmine monachorum affluentissime complevit. Sicut scriptum est, quia semper sanctitatem emulatio insequitur inimici, et contra bonitatem pugnat malitia; illico invidus vir iniquus, sororis ejus maritus, antiqui hostis stimulus instigatus, coram rege prostratus surripuit animum ejus, ut ejusdem pars hæreditatis a sancto monasterio auferretur, et illi quasi pro exercenda publica expeditione conferretur. Quod cum huic beatissimo compertum est, statim tulit ecclesie vela, et sancta nudavit altaria, et^d elicis induit ea, atque scripsit et direxit illi epistolam confusionis et increpationis Dominique comminationis, se quique convertit in jejuniis et luctu, et lacrymis atque prolixitate orationis. Cum ita ageretur, statim ipse sanctorum æmulus et boni operis adversarius ultione divina percussus citius vitam finivit. Sicut factum est, ut qui oblationes sanctorum quærebat auferre, ipse crudeliter de hoc sæculo absque liberis discederet, et facultates suas

alienis relinquens, et ipse secum solam proditionem portaret.

CAP. III. — Secedit in solitudinem. Hic vero sanctissimus confirmans cunctum regularem ordinem, constituensque cœnobii Patrem cum ingenti discretionis rigore. Et quia rumor gloriæ sanctitatis ejus cunctas peragraverat regiones, cum ex multitudine diversorum occurrentium crebram pateretur inquietudinem, humanam fugiens iandem atque favorem, egrediebatur a congregatione, et nudus vestigiis penetrabat loca nemorosa, argis densissima, aspera et fragosa: ubi per speluncas et rupes, triplicatis jejuniis, et multiplicatis vigiliis, et orationibus vacabat.

CAP. IV. — A venatoris ictu servatur illæsus. Contigit enim, ut dum quodam tempore in cujusdam rupis gradibus melotem ex capreis pellibus indutus enixius oraret, adveniens quidam arcutes [Al., agrestis] venationis exerceens insidias, cum vidisset eum super unum rupis gradum in oratione prostratum, existimans in rupe esse venationem, tendens [tendit] arcum: et cum libras et ictum ut dimitteret sagittam, providentia divina sollicitus erexit manus cum oratione ad cælum. Ille vero intelligens quod homo esset, retinuit ictum. Post hæc ostendens [ostendit] ei se hæc cuncta referens: ipse vero beatissimus rogavit eum ut nemini manifestaret.

CAP. V. — Monasteria varia edificat. Post hæc denique in vastissima et arcta atque procul a sæculo remota solitudine, in excelsorum montium finibus extruens monasterium Rusinianensem, et erga sanctum altarium se in angusto et parvulo retrusit ergastulo. Cumque ibidem aliquanto tempore quiescisset, egressa est omnis congregatio Complutensis cœnobii multitudo monachorum: pie violenti, venientes ejecerunt eum de eadem clausura, et ad pristinum reduxerunt locum. Demum itaque egrediens, inter [in] Bergendensis territorii et Gallæciæ provinciæ confinibus edificavit monasterium Visumense.

CAP. VI. — Mare tranat absque navi. Monasterium in insula condit. Atque postmodum ex alia parte Gallæciæ in ora maris construxit monasterium Pheenense. Et dum multa illi intentio esset navigandi in mare in longinquo ponti pelago, non grandem reperit insulam: ubi dum concupisset cum Dei juveniæ fundare monasterium. Egredientes autem ad terram, naviculam per quam transfretaverant, per negligentiam incurii nautæ solutam reliquerunt. Et dum intente cum discipulis suis sub quadam rupe

^a Legendum videtur *Tonantio*. Duo erant tunc temporis Tonantii episcopi, Palentinus alter, alter Toletanus ex abbate Agaliensi, alius *Venantius et Conantius* dictus, qui Adelphio antistiti Toletano successit. Utri commissus fuerit Fructuosus, disputant Hispanici scriptores. Præferenda videtur sententia de Tonantio seu Conantio Toletano; cui in sede regia consistenti regius puer Fulgentius commodius tracti potuit. Quanquam non desunt rationes in gratiam Conantii Palentini, qui et Bergendensi regioni, Fructuosi ditioni vicinior erat; et eloquio facundus et gravis prædicatur ab Hildefonso in lib. de Script. Eccles. cap. 11.

^b Sandovalñus legit *puricelluli*, Salmanazar puericelli: hæc nostra sensui accommodatior videtur.

^c Cœnobium Compluticum seu Complutense, *Monasterium SS. Justi et Pastoris* ab S. Eulogio Cordubensi dicitur, describiturque in Memor. Sanctor. lib. II, c. 11, in hunc modum. « Est in interiori montana Cordubensi, loco qui dicitur Fraga, inter elivo: a montium et condensa silvarum, cœnani viculi Leju'ensis, qui a Corduba distat quinque miliaribus iustros, » id est viginti quinque miliaribus. Quo in loco Cordubam interpretare, non civitatem, sed montem Cordubam in Lusitania et regno Portugallico, pago Portuensi, quem montem incolæ *Corvan* vocant. In privilegio

Chindasuinthi regis Fructuoso abbati concesso « Basilica vel monasterium SS. Martyrum Justi et Pastoris, sive S. Mariæ et S. Martini episcopi, situm est juxta rivulum qui dicitur Molina, sub monte Irago, in confinio Vergidensi. » Antonius Yepesius putat ideo fuisse dictum Complutum, quod sanctis martyribus Complutensibus Justo et Pastori sit dedicatum. Porro Complutum oppidum, nunc *Alcala de Henares* appellatum, in regno Castellæ Madrito finitum, longissime abest a montibus Asturicensibus, in quibus situm erat Compluticum monasterium: quod an hodie supersit, discere non potuimus.

^d Alia id genus exempla passim in sanctorum Actis reperies. In libro Mirac. S. Bened. per Adrevaldum, c. 26, cum fur quidam armillas et S. Benedicti basilica abstulisset, Christianus ædituus S. Benedicto dixisse fertur: Crede mihi si armillas tuas non restituerint, nec unam tibi candelam accendam. » Et S. Eligius teste Audoeno in ejus Vita lib. II, cap. 30: « Audi, inquit, S. Columba quæ dico: pro vit meus Rede nptor, nisi cito ornamenta tabernaculi hujus furata reduxeris, equidem spais ailitis faciam hanc pœnam ita observari, ut non quam tibi in hæc loco veneratio præbeatat ab hactenac. » Tales orationes non dubius sequatur effectus. Quid enim candidis animis non tribuat simplicitatis Aquator?

laboraret, ut aqua dulces produceret, expleto opere cum retrasmeari voluissent, impulsu igitur inimici, volentibusque procellis, vident ipsam naviculam in longinquo maris freto inter undas projectam. Et dum omnes ejus discipuli facta sibi difficultatis desperatione se gravi mœre deprimerent, ipse vero oratione facta se in tam longinquo maris pelago solus projecit. Illi autem duplo luctu et ejulatu amarissime perstrepebant, et illius periculum formidantes, et suum interitum deplorantes. Et cum jam præ nimia longinquitate ab oculis eorum absconderetur, et in integram ruerent desperationem, post multa vero horarum spatia procul intuentes, vident ipsam naviculam paulisper propinquare. Postquam vicinius applicuit, cernunt eum in eadem sedentem et cum gaudio remeantem: quem cum summa lætitia suscipientes retransfretaverunt cum exultatione. Ad idemque [eamdemque] demum regrediens insulam in qua eum incipientem sancti operis principium invidus atque iniquus impedire dudum tentaverat inimicus, promissum cum Dei juveniam construit monasterium, solitoque exercitio eum dedicans, strenue reliquit munitum.

CAP. VII. — *Multos ad se trahit.* Rumore eximie sanctitatis ejus enixius crebrescente, multæ idoneæ ac nobiles personæ etiam de palatio, servitium regis relinquunt, ad ejus sacratissimam silitier confugerunt disciplinam: ex quibus plerique ad pontificalem, duce Domino, conscenderunt honorem. Inter quos unus sophisæ [Forte sophiæ], intelligentiæque peritiam indeptus nomine Teudisilus opitulante Domino atque sæpediti beatissimi suffragante presidio, in abditiissima solitudine, in locum qui nuncupatur Castrum-Leonis egregium ædificavit monasterium, et in ipso permansit usque ad finis sæ terminum.

CAP. VIII. — *Recapitulatio. Latebras querit.* Igitur præfatus beatissimus Fructuosus sese Domino nimium ab ineunte ætate carum exhibuit. Post hæc denique contemptis inlecebris mundialibus, omnem exinii sui patrimonii copiam ecclesiabus sanctis, liberis suis, atque pauperibus erogavit. Deum ad eremi pertendens loca, monasteria plurima fundavit, in quibus multas animas monachorum per bonam conversationem et sanctam disciplinam erudit. Ipse vero dum ibi cœnobiali ritu cunctis commorantibus modum rectæ vitæ constituisset, et aliquandiu illic degisset, devitans frequentes populi concursus, abditiissima eremi loca petit, ac frondosis, secretisque nemoribus ita se oculi [occulere] studuit, nunc altissimis locis, nunc densissimis silvis, nunc etiam rupibus, quæ solis iberibus perviæ sunt, latebrando latitans, ut non humanis, sed divinis oculis cerne-
retur.

CAP. IX. — *A graculis proditur.* Sed dum, opitulante Domino, idem vir sanctus inreprehensibiliter eremiticam perageret vitam, eumque multi diligenter creberrima visitatione requirerent et non reperissent, idem vir nigras parvasque aves, quas usitato nomine vulgus gragulas [graculos seu gracculos] vocitant, mansuetas in monasterio habuisse perhibetur. Quæ pertendentes volatu per diversas partes silvarum, eousque volitantes perquirebant, quousque repertum cunctis inquirentibus ejus sanctas latebras suis garrulis vocibus proderent, atque omnibus propalarent. Tunc deinde universi ad eundem virum cum gaudio magno properabant. Denique, sicut supra diximus, multis miraculorum signis crebre effulsit, et miro virtutum opere adnitente divino adminiculo sæpissime coruscavit. Ex quibus sacris virtutibus, opitulante Deo, jam nunc aliquid fari incipiamus.

CAP. X. — *Damulam venatoribus subductam habet familiarem.* Quadam namque die, ut fertur, venantium turbæ cum canibus damulam persequabantur. Jam quidem multo spatio victa bestiola cum andique campis late patentibus mortem imminere suam cernebat, ita ut pene jam ab ipsius canibus

A comprehenderetur, sævisque eorum moribus decerneretur; idem quoque vir Dei iter suum incognita venantium causa peragebat. Ipsa nimirum bestiola dum jam nullum uspiam sibi conspiceret adesse per fugium, mox ut vidit virum Dei, illico sibi ab eo defensionem propositam protinus pro percipiendo vitæ suffragio incunctanter sub ejusdem viri Dei amphibalum ingressus est: quam ille statim ab omni improborum hominum persecutione defendit. Mox etiam canes procul abigi jussit, atque ad monasterium eam secum sua sponte venientem perduxit. Quæ, ut dicitur, tantum ab illa die mansueta effecta est, ut ubicunque ille abiret, eam nullus de ejus vestigiis disjungere valeret: sed si vel paululum ab ea recederet, nunquam halare, aut vocibus strepere cessaret, quousque ad eam denuo rediret. Nimirum tantæ erat mansuetudinis, ut veniens frequenter in lectulum ad pedes ejus recubaret. Quam ille in silvæ monasterio sæpe dimittere jussit. Illa vero, non immerito tanti beneficii gratia, silvam quæ eam nutrierat contemnebat, et ad liberatoris sui præsentiam ocius occurrebat. Intantum scilicet, ut si ille quocumque profectus fuisset locum, suis eum vestigiis quousque reperiret per longum itineris spatium prosequeretur. Cuius diutissime hoc ageret, cœpit in loco eodem tantæ virtutis longe lateque fama crebrescere. Sed quia antiquus hostis unde bonos cernit enitescere ad gloriam, inde perversos per invidiam rapit ad pœnam; quidam namque juvenis vesaniæ spiritu inflatus, imo potius invidiæ igne succensus, desistente [absente] sanctissimo viro ipsam bestiunculam moribus canum interemit. Sed cum post aliquos dies sanctissimus vir ad monasterium fuisset regressus, sollicite requisivit quidnam cause esset cur caprea sua ei solito more tunc minime occurreret. Cui protinus dictum est, quia dum in pascuis silvarum fuisset ingressa, veniens puer ille interemit eam. Qui mox genua sua summo cum dolore in conspectu Domini flectens, semetipsum in parvimentum prostravit, sed nutu Dei illico inferre non distulit supplicium præsens divinæ majestatis severissima ultio. Ipse ille juvenis gravi februm languore statim correptus, mox ab eo flagitare per internuntios cœpit, ut pro se Dominum supplicaret, ne juxta suam pessimam temeritatem, divina percussus ultione crudeli exitu vitam finiret. At ille statim ad eum profectus Domini imploravit misericordiam, ac manum suam super eum posuit: et illic ægroto ipso non solum corporis salutem pristam reddidit, verumetiam simul et animæ ejus infirmitates sacra oratione curavit.

CAP. XI. — *Rustici violentas manus signo crucis compescit.* Aliud quoque summæ patientiæ miraculum narrante quodam fidei viro comperimus, qui nobis retulit supranominatum virum alium quadam die cum cæteris comitibus sui itineris per loca quæ urbi Eltaniæ contigua sunt pergeret, atque provinciæ Lusitaniæ eximiam urbem Emeritam ob desiderium D egregiæ virginis Eulaliæ peteret, quatenus inibi sacra vota mentis suæ sacratissimis persolveret cordis sui affectibus, ut fuis in conspectu Dei dulcissimi precibus perceptisque a Domini Jesu Christi largi-
fina pietate postulationis effectibus, ad insulam quæ in territorio Gaditano sita est properans, adnitente Domino, perveniret. Sed, ut supra diximus, dum in Eltaniæ partibus viæ suæ carperet iter, accidit ut cuncti qui collegio beatissimi viri iter agebant, paululum præcederent: ipse vero sub-sistens in abdito nemorum, silvarumque densarum secretissimo loco paulisper orationibus incubuit. Qui dum homo prostratus jaceret, antiquus hostis omnium bonorum semper invidus quemdam rusticum ac plebeium virum confestim ad locum quo vir Dei orabat furibundus perduxit. Qui dum virum Dei eminens vidisset, eumque singularem, vili habitu, excalcatis nudisque pedibus, inter fruteta conspexisset, ut sese habet rustica mens eum ex vilitate cultus contemnens, ad

eundem virum temeritate insanæ fretus propius accessit, eumque fugitivum existimans, procacioribus verbis conviciando lacessivit, ac nihil cunctatus idem rusticus petulanter multis contumeliis verborum eum objurgavit. Sed dum vir Dei respondens tranquilla mente diceret: Plane fugitivus non sum, et ille e contrario fugitivum omnibus modis esse perhiberet, et eousque instinctu diaboli irritatus est, ut eum vecte quem gestabat manibus ictu verberaret. Quod cum vir Dei patienter sustineret, et ille percutere non desisteret, mox ei signum crucis fecit: statim eum dæmon in terra allisit, atque ante pedes sancti viri resupinum corruere fecit. Et eousque debacchando laniavit, quousque eo in proprio sanguine involutum crudeliter discerpens cruentaret: sed vir Dei sanctus protinus oravit, et pristinae eum sanitati absque ulla difficultate restituit.

CAP. XII. — *Codices in aquam mersos intactos recuperat.* Nunc igitur non prisca, sed moderna; non vetera, sed novella; non vanis quibuslibet fabulis ficta, sed miracula veritatis indicio declarata, narrante venerabili viro Benenato presbytero, quemadmodum gesta sunt veraciter comperimus. Et ob hoc hujus in paginola: breviter seriem, sicut ad nos perlata sunt, adnotari omni cum veritatis studio procurabimus. Denique jamdictus fidelissimus vir retulit dicens: Dum de provincia Lusitanæ cum sanctissimo viro Fructuoso ad provinciam Bæticam pergerem, et imbriferi aeres immensas ac juges pluvias, utpote hiemis tempore, per multos dies indesinenter exhiberent, et ex multitudine imbrum nimium flumina excrevissent; accidit die quadam puerulum cum caballo, qui codices ipsius viri Dei gestabat, dum transmeare cum cæteris collegis suis nititur, in amnis luenta profundissima cecidisse et diutissime baratro gurgitum cum ipsis libris demersum fuisse. Tandem igitur, suffragante Domino, a lympharum discrimine ereptus, ad crepidinem alvei, madefactus licet, pertingere tamen meruit incolumis. Idem autem sanctus vir paulo post eos pede proprio, ut ei semper mos erat, absque vehiculi juvamine properavit. Cumque ad suos pervenisset comites, dictum est illi quod omnes codices sui in aquam cecidissent. Ille vero in nullo penitus commotus, sereno vultu hilarique facie absque aliqua mæstitia ejici de marsupiiis, et sibi presentari præcepit. Sed ita eos reperit siccos, ut illos fluvialis liquor nullo modo contigisset, nec madidus humor vel tenuiter inficere potuisset.

CAP. XIII. — *Sublatis remis, navem orando flectit.* Aliud quoque mirabile factum quod a supradicto viro referente cognovi, silentio occultare non debeo. Quadam die ipse beatissimus Fructuosus devotionis implendæ gratia de civitate Spalensi ad basilicam S. Gerontii navigio profectus est. Dum ibidem desiderii sui vota adnitente Domino devotus persolvisset, et temperascente die iterum redire unde venerat disposuisset, nautæ ipsi, qui per longa spatia pelagi navem gubernaverant, fessi labore navigii, non solum vires ad gubernandam navim non habere se dixerant, verum etiam quod diei pars extrema jam superesset, cœperunt querimoniari. Quibus ille ait: Deprecor vos, ut accipiat paululum cibi refectio-nem, et quia lassus estis, vel pusillum quiescatis, dum et ego officii mei impleo cursum. Nam et hoc quero, ut remos hujus navis tollatis, et sic paululum dormiat. Quibus statim obedientibus, et juxta præceptum rema [remos] naviculæ auferentibus, vel etiam dormientibus, illico sanctissimus vir orans, et officium sacrum cum suis fratribus perfungens, nullo homine navem contingente, sed Dei sola manu gubernante, ad ulteriorem annis ripam celeriter transmeavit. Nautæ vero subito expergetacti supervacuas

A eidem viro inferebant querelas dicentes: Transfretus jam, quia in noctis tenebris non bene possumus navigare. Quibus ille ait: Nolite, o filii, vos fatigare, quia absque vestro labore Dominus nos ubi desiderabamus jam perluxit. Qui cum surrexissent atque se in alternam partem fluminis esse conspexissent, obstupefacti turbatique mirabantur quidnam fecisset Deus.

CAP. XIV. — *Commodum tempus prædicit. Cœnobium in Gaditana insula erigit.* Nam et aliud retulit quod omnimodis verum esse affirmavit dicens: Quadam Dominica die dum imbres procellosi inæstimabiliter essent, idem sanctissimus vir de civitate Spalense ad insulam quæ sita est in territorio Gaditano (Cadix in Bætica) pergebat: quem dum multi cives præfate civitatis vel etiam anti-stes ipsius urbis obnixè ibidem retinere vellent, ut quia dies Dominicus erat, vel certe quia aerum non esset temperies, si non amplius, saltem usque post missam inibi sustinere annu-erent. Quibus ille taliter respondisse fertur: Nolite, obsecro, me retinere, quia Dominus direxit viam meam: sed si pro mea injuria satagitis, et aliquid pro ista pluvia formidatis, certissime sciatis, quia hodie amplius pluvia quam usque ad secundam diei horam non erit. Quod ita gestum omnes viderunt qui præsentem fuerunt. Et postquam ille hora secunda navem conscendit, statim pluvia desiit, et usque quartum diem, quandiu ad locum quo tendebat peraccederet, non pluit, sed tribus diebus juxta quod prædixerat multa tranquillitas fuit. Unde con-jicere possumus, quia tandiu minime pluit, quandiu sanctus vir navigans, in locum destinatum perveniret. Cumque præfatam, suffragante Domino, Gaditanam ingressus fuisset insulam, ex alia parte quasi sol oriens inluminaturus Spaniam, edificavit sanctum ope Domini monasterium, solitoque cœnobiali ritu regulare eum instruxit exercitii rudimento.

CAP. XV. — *Omnes ad se trahens, a rege impeditur.* Denique in abdita vastaque et a mundana habitatione remota solitudine præcipuum et miræ magnitudinis egregium fundavit cum Dei juvamine cœnobium, et quod ab ora maris novem millibus distat, et nomen dedit Nono, sicut a religioso viro Juliano presbytero, qui in eodem cœnobio adolevit ex parvulo, fideli narratione cognovi breviter intimabo. Tanti gloriosissimi et incomparabilis viri juxta fulgore radians exemplo meritorum, ita ardore fidei accendit animos populorum, ut catervatim undique concurrentium agmina conversorum immensus fieret chorus. Et nisi dux exercitus provincie illius vel circumseptus undique continuis regi reclamasset, ut aliquantulum prohiberetur, quasi fur fuerit; personæ non esse quæ in expeditione publica proficiscerentur; innumerabilis se debuit congregare exercitus monachorum: ita ut non solum virorum, sed etiam animi inflammarentur feminarum. Et cum in eodem sanctæ congregationis loco accedendi aditus non esset mulierum ordini, referam quemadmodum facta est congregatio puellarum.

CAP. XVI. — *Benedictæ cellam parat.* Quædam virgo sacratissima, nomine Benedicta, claro genere exorta, atque ex Gardingo regis sponsa, ardore fidei et flamma arboris sanctæ religionis succensa, suis occulte fugiens parentibus, sola ingressa est diversa eremi loca, et sic impervia et ignota errando deserta, tandem duce Domino appropinquavit ad sanctam cœnobii congregationem. Non audens peraccedere, sed procul in deserto persistens, suggestit per internuntios sanctissimo Dei viro, ut ovem errantem de luporum faucibus liberaret, et in viam salutis dirigeret, et animam quærentem Dominum spiritualibus disciplinis instituisset [institueret], qualiter

* Id est Gardingi regis sponsa. Gardingos optimales seu palatinos viros interpretare. Innuat concilium Toletanum XIII, cap. 2, his verbis: « De accusatis sacerdotibus, seu etiam optimatibus palatii atque

Gardingis, etc. » Quam vocem sæpe in legibus Visigothorum reperies, tametsi Hispani modo ejus significatum non satis intelligunt.

hoc a Domino, qui ovem perditam humeris suis re-
peravit accipere. Ille vero hæc audiens immensas
omnipotenti Domino retulit gratias, et jussit ei in
eadem deserti silva parvam facere mansuetulam. Et
ut præfatus vir referebat, quia de senioribus nullus
ad eam adpropinquare audebat, sed ex nobis parvu-
lia unusquisque vice sua illi litteras ostendebat, et
substantiam ministrabat: et ita cum multa conjura-
tione suggessit, ut nunquam illi e bus alijs porta-
retur, nisi cum beatissimus vir, licet medium noctis,
reficeretur, et ab eo sanctificatus illi dirigeretur.

CAP. XVII. — *Benedicta socias congregat. A marito
frustra repetitur. Moritur.* Hæc nempe spiritualibus
studiis indepta diligenter, cumque ejus fama per di-
versas terras fuisset laudabiliter propalata, tantus
desiderii amor inflammabat cæteras diversorum filias,
ut undique alacriter confluerent eximie feminarum
catervæ, ita ut intra breve temporis spatium octoge-
narius in congregatione numerus sacrarum virginum
compleretur: quibus in alia solitudine more solito
construit monasterium. Tanta itaque in utroque sexu
almica florebat sanctitas, atque eximia crescebat
sana perfectionum, ut viri cum filiis suis ad sanctam
se converterent congregationem monachorum: ma-
trona vero eorum cum filiabus suis sancto se socia-
rent consortio puellarum. Sponsus vero sæpiedicte
virginis domnæ Benedictæ cum dolore et mœrore
ingenti flebiliter adversus eam immissus perfida a
fiboris invidia inimici suggessit regi. Sicque de præ-
sentis regis levavit [levavit] iudicem, qui inter eos
examinaret iudicii veritatem, comitem nomine Ange-
late, qui veniens ad monasterium virginum regia
præcinctus auctoritate, compulsi præpositam virginam
ut præfatum virginem de congregatione secernens
præsentaret, qualiter sponso suo responderet; que
cum violenter fuisset egressa, ita oculis cælum in-
tendens recitando intra se insistebat, ut faciem illius
minime videret. Cumque ille adversus eam assereret,
ita per gratiam Domini Spiritu sancto repleta cum
paucis adclusit [Forte, id elusit] verbis, ut ultra ei
quid diceret non haberet. Tunc ipse iudex dixit:
Dimitte eam Domino servire, et quære tibi aliam
uxorem. Post hæc eandem sanctissimam virginem
jussit divina pietas intra breve temporis spatium de
hoc sæculo migrare. Ita factum est per ineffabilem
Domini electionem, ut que in sancta conversatione
cunctarum sacrarum virginum illarum præcesserat
chorum, præcederet, et in sancta conversatione ad
supernam gloriam regni cælorum, per eum qui vivit
et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

CAP. XVIII. — *Fructuosus nunquam sine fructu.*
Beatissimus vero Fructuosus cumque exemplo suo
excellentissimæ sanctitudinis coruscantem splendi-
dâ claritate cunctam inluminasset Spaniam, atque
per singulas diversarum regionum congregationes
monachorum ad instar innocui cordis sui perfectio-
rum enutrisset agmina discipulorum, ita ut usque
hodie nuperrime convertentes, per ordinem priorum
discedentium sanctorum vicem suscipientes, illius
antiqua quasi hodierna floreat exempla, et usque in
finem mundi fructus operis ejus gignat, et gloriosa
semper innovetur memoria, atque in regno cælorum
gregis ipsius multiplicentur quotidie agmina copiosa.

^a Sandovalius et Tamayus legunt *laboris*: at *libo-
ris* pro *livoris* legendum esse sensus coherentia per-
suadet.

^b Nempè Bracarensem in locum Potanii, qui in Con-
cilio Toletano x, Acta Hispanica 694, Christiana 656,
eum seipsum de lapsu carnali accusasset, depositus
a Patribus est, Fructuosus vero in ejus locum substi-
tutus, qui jam ante Dumiensis episcopus fuisse vide-
tur ex his concilii Toletani x verbis: « Tunc vene-
rabilium Fructuosum Ecclesiæ Dumiensis episcopum
communem omnium nostrum electione constitimus
Ecclesiæ Bracarensis gubernacula continere. » Nisi
forte dicamus Fructuosum eodem simul tempore

CAP. XIX. — *Orientem clam petiturus retinetur.*
Postquam autem cunctam sancti operis sui devotio-
nem, suffragantem supernæ virtutis opitulatione, ad
summam perduxit perfectionem, succendit eum im-
mensus sancti desiderii ardor, ut partem occupans
Orientis, novam arriperet peregrinationem. Cumque
hæc cum paucis electis discipulis suis clam pertra-
ctasset, et navem sibi ad subvectionem præparasset,
quam omni prædestinatione conscendens transfreta-
ret ad Orientem, ab uno proditore detectus discipulo,
egressionis aditum non valuit impetrare. Quid multa?
Cum hæc agerentur pervenit ad Regis temporis illius
auditum. Formidans igitur rex et omnes prudentes
illi familiariter assistentes, ne talis Hispaniam
desereret, jussit eum sine aliqua molestiæ perturba-
tione comprehendere, et ad se usque perducere. Cum
autem eum perduxissent, atque cum nimia formidine
illum custodirent; nocte igitur, ut fertur, habitaculi
ostia in quo manebat missis extrinsecus catenatis
[Forte catenis] et seris, diversisque daris obserantibus
claustris, ipsique ibi insuper custodes permanebant.
Cumque intempestæ noctis silentio expergiscerentur,
claustra procul abjecta ostiaque patefacta cernebant.
Ille vero per sanctas Ecclesias orans, securus pieta-
tem Domini deprecabatur.

CAP. XX. — *Pontifex factus, Monachi habitum et mo-
res servat.* Post hæc videlicet, licet invitum, contra
voluntatem suam, languoris mœrore depressus, per-
niciter resistendo in sede Metropolitana dono Dei
ordinatus est pontifex ^b. Tanto igitur suscepto ho-
nore pristinam non deposuit conversationem: sed in
eodem habitu, in eodemque solito abstinentiæ rigore
persistens, residuo vitæ suæ tempore in eleemosyna-
rum dispensatione atque monasteriorum consumma-
vit ædificatione ^c.

CAP. XXI. — *Cœnobiiis construendis immoritur.* Iterum
inter Bracarensem urbem et Dumiensem cœnobium
in cacumine modici montis præcipuum ædificavit
monasterium, ubi suum sanctum habitatum est cor-
pus. Tanta illi fuit intentio in sanctarum Ecclesiarum
ædificatione, sicut viri domini Cassiani abbatis ejus
primi discipuli relatione cognovi, ut cum ante multo
tempore suum præcognovisset sanctum imminere
obitum, et cum multa ibi esset coapta operatio ædifi-
cationum, propinquantem scilicet vitæ præsentis oc-
casum, non solum diurno tempore sine intermissione
operabatur, sed etiam nocturnis horis lampadibus
accensis in eodem opere perseverabat, ne de hoc sæ-
culo discedens, opus sanctum relinqueret imperfectum.
Sicque ope divina adjutus, cuncta quæ fideliter
cœperat diligenter consummavit et fideliter dedi-
cavit.

CAP. XXII. — *Mortis præsciens obit.* Finis quippe ter-
mino propinquantem, febre correptus, et cum per ali-
quos dies vi febrium teneretur, quadam die supputans
tempus a quo illi finis suus dudum fuerat præsentis,
invenit ipsum instare diem, quo de hoc sæculo erat
migraturus, et nuntiavit adstantibus. Cunctis autem
flentibus solus ille exultabat, quia proculdubio scie-
bat quod ad cœlestem sempiternamque gloriam pro-
perabat. Interrogantibus eum si timeret mortem
respondit: Non timeo plane, scio enim quia etsi pec-
cator, ad præsentiam Domini mei ambulo. Post hæc

impositum fuisse utrique sedi: cum Dumiensis Eccle-
sia, vix tertio milliari a Bracara distans, paucos ha-
berit peculiare episcopos, sed unus idemque utram-
que Ecclesiam olim rexerit. Et Martinus Dumiensis
pontifex primus utrique simul præfuit, ut in ejus Elo-
gio ad ann. 575 diximus.

^c Præter monasteria hic memorata, Fructuosus
plura alia erexisse fertur, in his monasterium S.
Petri de Montibus in tractu Vergidensi diocesis As-
turicensis: quod a S. Vincentio abbate amplificatum,
postea vero a S. Gennadio Asturicensi episcopo res-
titutum a Monachis nigris ad Cistercienses transiit
teste Johanne Tamayo ad 25 Febr.

jussit se ad ecclesiam deportari. Et cum jam omnia domus suæ ordinata haberet, unum vernulam suam nomine Decentium, qui illè bene a parvulo servierat, residuum habebat. Jussit eum vocari, et imponens ei manum, ordinavit eum abbatem in præcipuo Turonici monasterio. Sic denique accepta legitime poenitentia non est regressus de Ecclesia, nisi ibi ante sanctum prostratus jecit altarium diem illum et noctis percurrentem spatium. Ante enim exurgente lucis crepusculo, expandens manus ad orationem, suam immaculatam et sanctam in manibus Domini

tradidit spiritum, qui Sanctos suos coronat per bonam confessionem.

Ad sacratissimum sancti corporis ejus sepulcrum a euntibus cunctis perseverant signa virtutis. Nam et infirmi ibi sanantur, et demones effugantur, vel quicumque mœrens ejus invictum postulaverit auxilium, statim plenum a Domino petitionis suæ consequitur fructum, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre et sancto Spiritu vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

¶ *Garcias* in Notis ad concilium Toletanum x hæc habet: « Ejus memoria cum sanctitatis opinione a populis Bracarenisibus et Compostellanis colitur festo die dicato ad xvi Kalend. Maii. Corpus ejus in monasterio ab ipso edificato inter Dumium et Bracaram sepulturæ mandatum, postea a Gelniride primo Compostellæ archiepiscopo Compostellam translatum est, ubi magna populi veneratione colitur. » Monasterium in quo sepultus fuit Montellense vocant, distinctum a Turonio paulo post memorato, quod prope

Bracaram situm erat. Quo anno obierit S. Fructuosus definire non suppetit. Subscripsit concilio Toletano x, in quo sædi Bracarensi a Patribus in Potami locum anno Christi 656 suffectus est. Anno iv Wambani regis, Christi 675, Leodegisius cognomento Julianus, Fructuosi successor, concilio Bracarensi in subscripsit. Anno proinde circa 674 Fructuosi obitum reponimus. Fructuoso in regimen cœnobii S. Petri de Montibus successisse legitur S. Valerij abbas, de quo ad annum 695 agemus.

ANNO DOMINI DCLVI.

SANCTUS ANNEMUNDUS

EPISCOPUS LUGDUNENSIS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. IV.)

Et hic quoque omnia, non a neotericis tantum, sed et ab antiquis permiscuntur. Beda quippe Venerabilis, Eddius, Stephanus, Fredegodus, et Villemus Malmesburiensis, de Wilfrido Eboracensi antistite loquentes, quæ Annemundo conveniunt, Dalphino, qui Lugdunensis archiepiscopus fuerit, attribunt. Sed inde confutantur primo quod in antiquis indicibus a Chiffletio editis, aliisque, nullus inscribatur Dalphinus, sed solus Annemundus: his porro domesticis testibus major quam extraneis fides est habenda. Secundo, quod hæc Dalphini Lugdunensis episcopi obreptio, et Wilfridi, et ipsius Dalphini necis temporibus minime conveniat: qui enim Dalphinum admittunt, sub Brunehilde, et illius jussu interemptum affirmant, quod Wilfridi chronologia aperte repugnat; ex Beda quippe factus est Eboracensis antistes (cum esset annorum circiter triginta, et post quadraginta et quinque annos accepti episcopatus diem clausit extremum, anno imperii Hosredi quarto.) Hosredus vero in regnum Alfridi patris ex eodem Beda successit anno dominicæ incarnationis septingentesimo quarto. Obiit ergo Wilfridus anno 709, a quibus si demas 75 quos vixit, natus dicendus est anno 634. Quo ergo pacto potuit interesse neci Dalphini jussu Brunehildis interempti, qui non nisi longe post illius reginæ interitum natus est? Inferendum ergo, aut, quod jam diximus, hallucinatos fuisse extraneos illos auctores: aut utrumque Dalphini et Annemundi nomen gestasse præulem de quo hic agimus, et primum ab extraneis, alterum a nostris ut speciale usurpatum et uni eidemque attributum; nec vana putetur hæc nostra conjectura, siquidem in veteri breviario cameræ Lugdunensis apud Severtium hæc legantur: Igitur Dalphini, seu B. Annemundi martyris vitam exponam. » His prænotatis,

Annemundus, qui et Anemundus, et Annemundus, patre Sigonio Lugdunensium præfecto, matre Petronia natus est; fratrem habuit Dalphinum, qui

et ipse post patrem Lugdunensis urbis comitatum habuit; sorores Petronillam et Luciam in cœnobio S. Petri profectas. In Dagoberti regis prætorijis calatus est. Percharus fuit Sigiberto et Chlodoveo regibus Dagoberti filijs, ac regnante Chlodoveo Lugdunensem pontificatum obtinuit. Vir fuit, ut ex veteri jam citato cameræ Lugdunensis breviario refert Severt., affabilis, fortis, humilis, prudens et instans, in objurgationibus mansuetus, in disputationibus victor, in judicio justus, in bonitate prælatus, in elemosynis pius, in generositate conspicuus, et in facultatibus letus: tantam denique in eum Dominus suam contulerat gratiam, ut egregie veneretur a populo, etiam ut gentes eum niterentur placare muneribus; a regibus tamen atque proceribus ita habebatur gratus, ut mox quidquid voceret impetraret, nullusque de aliquibus ad suum profectum quidquam volebat appetere, nisi sua suggestione principi portaret.

¶ Anno 653 subscripsit Chlodovei junioris diplomati quo monasterii S. Dionysii libertatem confirmat. Ejus et aliorum præsulum subscriptiones eradere conatur Cointius, sed eas vindicat Mabillonius, quem consule, de re diplom. lib. vi, cap. 7. Jam antea anno 650, juxta Cointii calculos (seu eodem ut alijs placet), Benedictus Bisop, et Wilfridus iter ex Anglia Romam susceperant, et qui cum Lugdunum pervenisent, inquit Beda, lib. v, cap. 30, Wilfridus a Dalphino civitatis episcopo ibi retentus est quia delectabatur prudentia verborum ejus, gratia venusti vultus, alacritate actionis, et constantia ac maturitate cogitationis. Unde et omnia quæ accesserant abundanter ipsi cum sociis suis donabat: imò offerbat ut si vellet partem Galliarum non minimam illi regendam committeret, ac filiam fratris sui virginem illi conjugem daret, eumque ipse loco adoptivi haberet. At ille gratias agens. . . . respondit se propositum alterius conversationis habere, et ideo relicta patria Romam iter agere cepisse. Quibus auditis

antistes misit eum Romam, dato duce itineris, et a cuncta simul quæ necessitas posebat itineris largiter subministravit, obsecrans ut cum in patriam reverteretur, per se iter facere meminisset.) Promisit Wilfridus et promissis stetit, ac post reditum cum tres annos Lugduni apud eum mansisset, attonsus est ab eo, et in tanto habitus amore, ut hæredem sibi illum facere cogitaret: sed ne hoc fieri posset, antistes crudeli morte præreptus est. » (*Beda, ibid.*)

Causa necis Annemundi in breviario cameræ Lugdunensis sic refertur: « Dum sublimitatis gloria celsior videretur in cœtu, incidit cunctis in odium, qui tractare seditiose cœperunt sub clandestina accusatione, dicentes quasi regnum evertere moliretur occulte. Interea facta est conjunctio ex regis imperio in suburbano Aurelianensis urbis.... in quam venerant proceres majores natu, ducesque cum plebibus. Hic loco solita vacatione B. antistitem cum fratribus crediderunt adfuturum, sed hic adhuc fessus, quo nuper laboraverat tædio venire non valuit. Sic, quem adversus (eum) conceperant, revelarunt dolum, et ejus germanum quasi præfectum Lugduni, quæ est caput Gallia, vehementer angebant pro falso infidelitatis crimine, rex truncavit capite. Tunc vir Dei, addit libellus monialium S. Petri Lugdun., ex fratris interitu illico suæ didicit vitæ dispendium: et quia spiritus promptus est, et caro semper infirma, trepidans, paululum ab urbe declinavit præsentiam. Sed postea recordatus præmii, martyrio se cupiens munerari, ad propriam reversus est civitatem.... Et jam tribus ducibus præceptum fuerat ut B. pontificem sub fida custodia principi præsentarent, atque si resultasset, extinctum relinquerent. Ocius Lugdunum perveniunt. » Captus est et abductus; ac, ut fert breviarii monialium antiphona, Cabilone muletatur; et ut legitur in lectione octava Dominica infra octavam: « Cum a præfecto et satellitibus ad locum S. Martialis civitatis Aurelianensis vicinum regis præsentandus conspicibus duceretur, in territorio Cabilonensi tentoria fixerunt. Ubi timentes ne gratiam apud regem inveniret, eorumque machinamenta reducerentur ad nihilum, inito consilio eum nocte occiderunt. » Aderat Wilfridus, magistrum secutus « desiderans cum eo pariter occumbere: sed hunc ubi peregrinum, atque de natione Anglorum cognovere, neque eum trucidare cum suo voluere pontifice. »

Tempus ejus necis difficultatum seges est.... « Brunehildis regina, inquit Beda, lib. v, cap. 20, missis militibus episcopum jussit interfici, » hoc est ante annum 616, quod stare nequit, ut jam initio hujus articuli demonstravimus. Unde viri doctissimi censent verba hæc *Brunichilda regina*, male in Bedæ textum irrepsisse. Alii sub Clotario tertio et Bathilde regina martyrio coronatum propugnant: ita vetus breviarium cameræ Lugdunensis; « quasi regnum Clotarii III moliretur occulte » et infra: « conceptum quem adversus B. pontificem conceperant, revelarunt dolum, et ejus germanum..... Rex et Bathildis regina truncaverat capite. » Verum, breviarium illud manifeste corruptum videtur, ut ipse Severtius fatetur. A primo ergo illius loco, hæc duo verba *Clotarii III* sunt expungenda; in altero vero, hæc delendæ voces barbaræ, *germanum ejus (Rex) et Bathildis regina truncaverat capite*. Ratio est quod in breviario monialium S. Petri, et libello cœnobii a Severtio citatis, nomina Clotarii et Bathildis, imo et Ebroini ommittantur. Sed et id palam est ex chronologia S. Wilfridi. Jam ostendimus eum natum fuisse anno 634. Cum solvit ex Britannia sexdecim circiter annorum erat, uti non obscure testatur Beda, lib. v, cap. 20, dicens: « ubi quartum decimum ætatis contigit annum, monasticam sæculari vitam prætulit... pater... annuit. Venit ergo in insulam Lindisfarnensem, ibique monachorum famulatus

se contradens, diligenter ea quæ monasticæ castitatis erant, et discere curabat et agere.... didicit psalmos et aliquot codices, nec dum quidem attonsus... in quo monasterio cum aliquot annos Deo serviret, animadvertit.... minime perfectam esse virtutis viam quæ tradebatur a Scottis, proposuitque animo venire Romam, et qui ad sedem apostolicam ritus ecclesiastici, sive monasteriales servarentur, videre. » Hanc in rem adiit reginam Eanfledam, quæ misit eum ad regem Cantia Erconbertum, ut eum Romam honorifice transmitteret; ubi cum aliquandiu demoratus fuisset, Benedictus cognomento Biscop, cupiens et ipse Romam ire advenit, sicque ambo profecti sunt. Ex his liquet jam 14 annos natum monasterium adisse, ad minus duos annos commoratum, conceptoque Romam adeundi consilio, reginam, et Cantia regem adisse et denique, ut probabilissimum est, annos natum 17 Romanum iter aggressum fuisse, Lugdunum mari terraque petiisse, moram ibi aliquandiu fecisse, exinde Romam profectum, in ea civitate aliquo tempore, ut quæ decreverat exsequeretur, mansisse, Lugdunum reversum tres annos ibidem apud Annemundum mansisse, nec inde nisi post antistitis necem recessisse. Ex quibus evidens est S. antistitem neci traditum sub Clodoveo anno 655 aut 656. Eum Lugdunenses ut martyrem colunt iv Kalend. Octobris.

S. antistitis corpus Lugdunum miraculo delatum fuisse videtur, nam ut habent veteres chartæ parthenonis S. Petri apud Severi. « positum in navicula Araris absque nauclero, seu quocunque ductore, Lugdunum directum fuit. Res mira, quacunque parte transiret, omnia cymbala quæ in his locis erant, absque agitante sonuerunt; atque duo candelabra argentea divinitus desuper lucentibus, sancto corpori in navi continuo adhaeserunt. Quod a clero Lugdunensi et civibus est receptum cum fletu maximo, gaudio tamen permixto. Et... cum quisque tantum sibi vindicare vellet thesaurum, et ad propriam deferre ecclesiam, nullatenus de loco dimoveri potuit. Qua de re valde admirati sunt omnes, atque suspicati id causæ, quod nondum adesset processio monialium monasterii S. Petri. In eo enim erant duæ Deo dicatæ B. Annemundi sorores, quæ accersitæ devote illuc accesserunt. Quo cum pervenissent sorores, corpus fratris sui esse cognoverunt. Tunc sanctum corpus divinitus motum ad eas appropinquavit, satis clare innotescens apud easdem vello sepeliri..... obsequis itaque funeralibus ab omnibus qui convenerant viris ecclesiasticis solemniter et cum maximo honore peractis, sanctoque B. martyris corpore in dicta S. Petri ecclesia recenter tumulato.... adfuit quidam cæcus, visuque recepto, duas lampades obtulit, perpetuoque cum olei liquore lucere ordinavit. » Idem testatur Leidradus in litteris ad Carolum Magnum dicens: « Monasterium puellarum in honorem sancti Petri dedicatum, ubi corpus S. Annemundi humatum est, quod ipse S. martyr episcopus instituit, ego fundavi cum ecclesia, quam domum restauravi. » Non me latet S. Nicetii canonicos sacrum illud corpus in suis cryptis conditum affirmare. Nostrum non est has lites definire, utriusque partis argumenta qui voluerit pendere, Severtium adeat, qui ea abundanter subministrat. Valet tamen apud me plurimum Leidradi testimonium.

Nescio quo fundamento nixus asseruerit Severi. Annemundum Clotarii, Clodoveo ex Bathilde regina anno ut videtur 651 nati patrum fuisse; cum et id nullus scriptor antiquus asserat, et S. Audoenus in Vita S. Eligii nolet eum Bathildi prædixisse masculam prolem in utero ejus gestari, addatque. « Hæc autem omnia sicut prædixit, ita demum rerum eventus probavit: nam et reginæ filium protulit, et Eligius eum filiolum habuit; ac nomen ejus Clotarius quod dudum indiderat, vocitavit. »

CHARTA SANCTI ANNEMUNDI
AD LUGDUNENSE SANCTI PETRI MONASTERIUM.

BREQUIGNY MONITUM.

Charta qua Annemundus, Lugdunensis præsul, A Lugdunensi Sancti Petri parthenoni dona confert, vel collata confirmat, pugnat cum charta Girarti, quæ nemini suspecta fuit. Ergo spurium censemus instrumentum quod Annemundo adscribitur. Sic censuerunt auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. IV, col. 283. In hoc autem præcipue pugnant ambo hæc instrumenta, quod in charta Girarti monasterium Sancti Petri Lugdunensis ineunte sexto sæculo con-

ditum dicatur, et id testatur recepta in hac Ecclesia traditio; Annemundi vero charta dona memorat collata huic monasterio tribus ante sæculis, per Albertum nobilissimum virum, qui ibi duas filias Deo dicaverat. Inditus Annemundo archiepiscopi titulus suppositio instrumento mirilice congruit.

(Hanc chartam recudimus inter sæculorum VII et VIII ecclesiastica monumenta, tom. LXXXVIII, col. 1164.)

ANNO DOMINI DCLVI.

VERUS
RUTHENENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Gallia Christiana, tom. I.)

Re-censetur hic episcopus a Flodoardo inter alios B Patres qui anno 625 sederunt in concilio Rhemensi. Ad eum exstat epistola sancti Sulpitii, lituricensis episcopi. Ipse scripsit ad sanctum Desiderium nondum Cadurcensem episcopum, sed tunc Clotarii II thesaurarium. Vide duas ejus epistolas lib. v Antiquarum Lectionum Cantisii. Veri nomen exhibet fragmentum cujusdam vetustissimi diplomatis, quod Mailionius conjicit esse privilegium concessum a sancto

Farone, Meldensium episcopo, cœnobio Sanctæ Crucis, nunc Sancti Faronis. In fine autem inter plurimorum præsulum subscriptiones legitur: *Verus, licet peccator, Rotenus urbis episcopus, hoc privilegium consentiens subscripsi.* Hoc pretiosum monumentum, nunc asservatum in bibliotheca Sanctæ Genovefæ Paris. edidit Mabill. tom. IV Annal., pag. 752.

EPISTOLA AD SANCTUM DESIDERIUM CADURCENSEM EPISCOPUM.

(Vide supra, hujus tomi col. 263.)

ANNO DOMINI DCLIX.

SS. ELIGIUS ET AUDOENUS

NOVIOMENSIS ET ROTHOMAGENSIS EPISCOPI.

IN SANCTUM ELIGIUM NOTITIA HISTORICA.

(Gallia Christiana, tom. IX.)

Natus erat S. Eligius in villa Catalacensi apud C Lemovicæ, Eucherio et Terragia parentibus ingenuis, atque ex longa prosapia Christianis. Erat in urbe Lemovicina Abbo aurifex probatissimus, publicam fiscalis monetæ officinam gubernans. Huic a puero datus Eligius ut tirocinium poneret artis hujus, tantum profecit, ut brevi Clotario regi ob suam in con-

tus filius monarchiam regni solus obtinuit, a quo Eligius tanta familiaritate habitus est, ut plurimorum ejus felicitas ingens gigneret odium; si quidem oderant eum pravi quique, quoniam magnopere oderat ipse superbiam, diligebat veritatem. » etc. Addit cap. 40: « Potlebat magis ac magis in vigiliis, in jejuniis, atque in charitate; fabricabat in usum regis utensilia quam plurima ex auro et gemmis. » Fabricavit etiam S. Germani et S. Genovefæ apud Parisios, S. Martini apud Turones, SS. Severini, Piatonis, Quintini, Luciani, plurimasque aliorum sanctorum thecas. In ea vero non tantum arte, sed et in monetaria cum peritissimus integerrimusque juræ ac merito haberetur, monetarius et ipso regius factus est

tinuandis fabricandisque ex gemmis et auro operibus innotesceret. Sic enim in ejus Vita S. Audoenus Rothomagensis antistes lib. I, cap. 5, in Spicil. tom. V: « Factus aurifex peritissimus, atque in omni fabricandi arte doctissimus, invenit gratiam in oculis regis et coram cunctis optimatibus ejus. » Et cap. 9: « Mortuo interea Clotario rege Francorum, Dagober-

apud Parisios; quod probant multi nummi aurei Lutetiae Parisiorum cuius sub Dagoberto I et Clodoveo II regibus, Eligii nomen praefertentes: *Artem suam dum exerceret adhuc laicus, sed spectatae vir probitatis, tantaque religionis, ut haereticis indefesso studio insectaretur, monasterium Solenniense edificavit in agro Lemovicino, Lutetiae vero parthenonem Sanctae Auræ cum basilicis S. Martialis episcopi Lemovicensis intra urbem, et S. Pauli extra muros.* (Fragrabat autem ejus ubique fama in tantum, inquit S. Audoenus, ut si qui ex Romana, vel Italica, aut Gothica, vel qualicumque provincia, legationis fœdere, aut alia quacunq̄ ex causa, palatium regis Francorum adire pararent, non prius regi occurrerent, quam Eligium aggredierentur.) Ea de causa missus est ab ipso rege Dagoberto legatus in Britanniam ad Judicætem, qui officii sui oblitus, ad monita sancti viri probe respicit. Ob meritum tandem et sanctionem ad infulas Noviomenses assumptus est. *Elegerunt, etc.* (Reliqua vide infra in Vita S. Eligii a S. Audoeni, lib. II, cap. 2, col. 514, et cap. 5, col. 515.)

Porro ex hoc disputatissimo S. Audoeni loco contendunt multi, negari non posse, Audoenum et Eligium ordinatos esse episcopos anno Christi 646; alii, iidemque doctissimi, nil officere quominus consecrati sint an. 640: cujus controversiæ discutendæ recurret locus in Ecclesia Rothomagensi, ubi agendus de sancto Audoeni. Ceterum Eligius in ipso sui præsulatus initio quæsitavit ac reperit corpus S. Quintini martyris, quod decenter collocavit; mox diocesim Tornacensem adiit, eruditique Flandros, Antuerpienses, Frisos, Suevos, Contracenses, adjutus a Tillone monacho; deinde adfuit translationi SS. Crispini et Crispiniani; mortem Flaocati majoris-domus Bur-

gundiae prædixit; et interfuit concilio tertio Cabillonensi. Fundavit etiam monasteria duo, alterum virom Tornaci, puellæ alterum Noviomii; Clotarium III regem e sacro fonte suscepit; dedicavit ecclesiam Contracensem; elevavit reliquias SS. Piatonis, Chrysolii, Euberti, Bavonis et Fursæi. Quæ omnia suis characteribus chronologicis distinguere abstinemus, propterea quod derivandi sunt illi ex anno ordinationis ejus, de quo non ita pridem recrudescere visa est controversia. Anno xvi Clodovei II regis subscripsit celebri sancti Dionysii privilegio. Denique post morte Erchinoaldi majoris-domus, quam prædixerat, obiit ipse pridie Kalend. Decembris, vel anno 639, si consecratus est anno 640, vel anno 665, si consecratus est anno 646; sepulturamque accepit in ecclesia S. Lupi, quæ nunc intra mœnia urbis conclusa ejus nomine decoratur. Miraculis prophetisque sancti præsulis respondent homiliae sexdecim præstantissime, quas habes in Bibliot. Patrum; epistola ad Desiderium Cadurcensem, et sermo ad plebem.

Calix ejus, sua ipsius opera fabricatus ex auro purissimo, gemmisque per circuitum cuppæ in parte exteriori, atque etiam in inferiori parte decoratus, asservatur religiose in sacrario montium Calensium, quibus a Bathilde regina in pignus pie recordationis datus est. Ad sacras quod spectat exuvias, translatae sunt paulo post a successore suo Mummoleno in adiculam cameratam pone majus altare. Subsecutæ dicuntur postea variis in temporibus variæ translationes, unde plurimæ ecclesiæ alioque sancti præsulis reliquiis sibi compararunt. Quam supra laudavimus sancti præsulis Vitam a sancto Audoeni conscriptam, probat Cointius tom. III pag. 475, quibusdam in locis fuisse interpolatam depravatamque.

IN SANCTUM AUDOENUM NOTITIA HISTORICA.

(Gallia Christiana, tom. XI.)

Præsul ille sanctissimus, cui primum nomen Dado, et quatuor olim dies festi in ecclesia Rothomagensi, natus erat Sanctiaci in Suessionibus, beatis Authario et Aiga parentibus, fratremque natu majorum habuit venerabilem Adonem. In aula educatus ab adolescentia sua, ad episcopos tandem post gestum aliquandiu sub Dagoberto I et sub Clotario II regibus referendarii munus, erectus est. Quoniam vero anno? ipse nos docet in Vita sancti Eligii, Spicil. tom. V, pag. 194, his verbis: «*Convenientes igitur in unum (ego scilicet et Eligius) in civitatem Rothomagensem quarte decimo die mensis tertii, tertio anno Clodovei, juvenuli adhuc regis, die Dominica ante Litanias . . . consecrati sumus gratis ab episcopis pariter episcopi, ego Rodomo, ille Noviomis.* » Certe ab anno 635, qui, quoquo modo computes annos Dagoberti I, ad regnum ejus pertinet, usque ad annum 648, longe post mortem Clodovei II, Dominica quæ proxime præcedit Litanias seu Rogationes, non incidit in diem 14 mensis Maii nisi anno 646. Ergo, aiunt plurimi, anno Christi 646 currebat annus tertius Clodovei II; ergo die 14 Maii ejusdem anni consecrati sunt episcopi et sanctus Eligius Noviomensis, et sanctus Audoenus Rothomag. Veruntamen doctissimi viri post Adrianum Valesium, qui epocham illam cum aliis chronologicis notis conciliare non potuerunt, aliam computandi viam aggressi sunt. Dagobertus I, inquit, regnavit annis 6 in Austrasia, vivente patre; illi autem sex anni e numero sunt annorum 16 quos in universum regnasse perhibetur; ergo decem duntaxat restant computandi a morte Clotarii II; ergo obiit anno 638; ergo Clodoveus II eodem anno 638 regnare cœpit; ergo annus tertius regni ejus currebat cum anno 640; ergo non anno 640, sed anno 640, Eligius et Audoenus consecrati sunt episcopi. Quod si objicitur sanctos præsules ex ipso S. Audoeni consecratos esse pridie Idus Maii Dominica

ante Litanias, quæ duo in annum 640 cadere non possunt, respondet Cointius *Annal. eccles. t. II, pag. 104 et seqq.*, Dominicam illam apud S. Audoenum significare non diem consecrationis, sed diem adventus ambarum præsulum in urbem Rothomagum. Venerunt quidem, inquit, Rothomagum pridie Idus Maii, sed consecrati sunt xii Kalendas Junii, qui revera dies cadebat anno 640, in Dominicam quæ antecedit Litanias. Mabillonius autem, cui solutio illa maxime arridet, quoniam et ipse pugnat pro anno 640, nihili facit veterissimi Ecclesiæ Noviomensis Kalendarii auctoritatem, quod S. Eligii ordinationem rejicit ad diem 14 Maii, ut pote quæ post annos forte centum, imo et ducentos ecclesiæ ejus fastis ascripta fuerit, vultque eos, qui hanc ordinationem primi Ecclesiæ suæ Kalendarii inscripserunt, ex loco Audoeni, obvio quidem sensu, sed non bene intellecto, eam reposuisse pridie Idus, seu die 14 mensis Maii, quæ die 21 reponenda erat. (*Annal. Bened. t. I, p. 377.*)

Promiseramus non semel in superiori volumine, argumentum illud a nobis diligentius inquisitum iri in ecclesia Rothomagensi, ubi ventum esset ad sanctum Audoenum. Sed quæ jam a Valesio, Cointio, Pagio, Mabillonio et aliis tam erudite tractata sunt, ne nos iterare dicendo frustra videremur, nihil novi de nostro additur, candidum lectorem admonemus, non aliam fere hic chronologiam in iis quæ ad annos regum Francorum prioris dynastiæ pertinent adhibendum iri ab illa, cui consulte adhæsere novissimæ historicorum Francorum collectionis auctores.

Obiit sanctus Audoenus ix Kalend. Septemb. post annos 43 regiminis, ex eo auctore qui Vitam ejus scripsit, Fridegodus nonnullis dictus, et ex Orderico Vitali, anno itaque 683, in villa Clippiaco prope Lutetiam Parisiorum, unde corpus ejus relatum est Rothomagum in basilicam seu monasterium sancti Petri,

quod a multis retro sæculis non alio jam, quam ipsius sancti præsulis nomine appellatur.

Vitam ejus scribere auctores duo anonymi, quos habes apud Mallandiatas mense Augusto, tom. IV, pag. 805 et seqq. Ex his porro et quibusdam anælectis, quæ ibidem collegere doctissimi hagio-graphi, hæc selecta accipe. Benedictus est puerulus a sancto Columbano abbate in domo paterna apud Vulliacum seu Ussiacum villam pagi Brigensis. Dum adhuc in aula versaretur, hæresim Monothelitarum, quæ ex Oriente in Gallias proreperat, fortiter confutavit; a simonia pro viribus adortus est; multum adjuvit Adonem fratrem in fundanda Jotresensi diocæsi Meldensis monasterio, et ipse in eadem diocæsi fundavit Resbacense an. 654. Electus episcopus non statim consecrari se permisit; sed sacerdos ab episcopo Maticonensi Deodato ordinatus, peregrinationem in Hispaniam suscepit, qua in regione et verbum Dei disseminare non cessavit, et terram nimia siccitate laborantem curavit copiosis imbribus a Deo impetratis. In Galia re-^lux, factusque, ut jam diximus, anno 640 episcopus, baptizavit Amalbertum filium sancti Geremari; sanctum Vandregisilum primo subdiaconum, deinde diaconum ordinavit; sanctum Geremarium ad presbyteros evexit; interfuit concilio in Babylonensi; sanctum Filibertum abbatem Gemeticensem deceptus ab Ebroino tyranno ac falsis testibus mancipavit carceri, quicum postea, agnito suo errore, reconciliatus est amicitiamque renovavit; eundem sanctum abbatem ac sanctum Vandregisilum invicem dissidentes ad concordiam reduxit; reliquias sancti Marculli transtulit, Ra-nobertum ab imminente cæde liberavit, et ab Ebroino latam adversus eum mortis sententiam in exilium commutavit. Subscripsit privilegium Chlodovei regis pro sancto Dionysio anno 635, privilegium Emmonis Senonensis archiepiscopi pro monasteriis S. Columbæ et S. Petri Vivi 658, privilegium Bertefridi Ambianensis episcopi pro Corbeia 663, et privilegium Drausii Sues-ionensis episcopi pro parthenone B. Mariæ 666. Præsens fuit morti S. Vandregisili anno 667. Circa id tempus S. Angadrismanum postea Oratorii abbatissam velavit. Childerici funus curavit an. 675. Insigne privilegium a Theoderico III rege obtinuit; Gislemarum patri suo insidiantem redarguit fortiter, eique vindictam divinam postea secuta præstixit: Waningo illustri ac potenti viro persuasit, ut monasterium Fiscannense fundaret; fulgentem vidit in acre cruce eo loci, ubi postea constructum est monasterium, primo Crux sancti Audoeni, deinde Crux sancti Lupredi dictum; alia ipse monasteria, ecclesiasque plurimas et xeno-

A dochia vel fundavit, vel sælegit ut fundarentur. Romam perrexit ad limina apostolorum salutanda. Redux in diocæsim suam, pacem inter Austrasios et Neustrasios componere aggressus, Coloniæ petiit, unde ad suos iterum rediens, pie obdormivit in Domino apud villam Clippiacum, ix Kalendas Septembris, anno, ut jam dictum est, 685, multis et ante et post obitum claris miraculis. Quæ fere omnia hic promiscue recensita, suis in decursu hujus voluminis, quantum fieri poterit, chronologicis notis distinguere tentabimus.

Corpus sancti pontificis relatum in urbem suam, conditum est in basilica sancti Petri, quæ nunc suo nomine sancti Audoeni dicitur, in loco quem ipse præparaverat; sed post annos tres et menses novem translatum est a sancto Ansberto successore suo in locum editiorem ejusdem basilicæ ad orientalem partem altaris sancti Petri apostoli, ubi 165. [forte 185] annis requievit; tum Normannorum metu asportatum est primo Vadiniacum, deinde varia in loca, ac deum in Valle monachorum diocæsis Trevirensis; sed Rothomagum paucis post baptismum Hollo-nem, in basilicam sui nominis relatum, et a Richardo I duce ornatissimo feretro donatum decimo sæculo. Medio fere undecimo, dum nova basilicæ illius fabrica erigebatur, per provincias circumvectum est ad collige idas fidelium in hoc opus eleemosynas. Verum anno 1162, impii Calvinistæ et monasterium exilarunt, et corpus sancti præsulis cum plerisque sanctorum aliorum exuviis igne consumpserunt. Superstunt tamen nonnullæ Rothomagensis antiqvitatis, quæ vel sacrilegas hagiomachorum illorum manus evaserunt, vel antea variis ecclesiis donatæ fuerant reliquias. Paucis post ejus obitum annis monasteria ejus in honorem construxere Herlemmudus Canonianorum, qui copus, et Leutfredus.

De Vita sancti Eligii, quam scripsit sanctus Audoenus, diximus supra tom. IX in ipso sancto Eligio; dixerunt fusius solales nostri in Historia litteraria Fran-cie tom. III, pag. 626 et seqq. Scripsisse adhuc creditur sanctissimus præsul Vitam sancti Remigii, quam apud Helvetios in abbacia sancti Galli assertari dicunt. Præterea epistolam, quam scripsit ad sanctum Desiderium Cadurcensem episcopum, habes apud Canisium tom. V Antiq. Lectionum, pag. 512; sed merito illi adjudicatur ab eruditis, et tres illi versus de SS. Medardo et Gildardo, quos Samar-thani in ipso sancto Gildardo transcribere, et ridicula quædam de anima Dagoberti regis charta, de qua monachus Sandionysianus apud Quercetanum tom. I, et Anthonius lib. IV, cap. 54.

S. ELIGII EPISCOPI NOVIOMENSIS

VITA

A SANCTO AUDOENO ROTHOMAGENSIS EPISCOPO SCRIPTA.

[Ex Spicilegio Acherii.]

MONITUM

IN VITAM SANCTI ELIGII.

Sancti Eligii Noviomensis episcopi Vitam, nullis immutatis, sed primigenia phrasi servata, prout nimirum eam conscripsit S. Audoenus, si nonnulla, quæ ipsum Audoenum spectant, ab amanuensis addita exceperis, exoptarunt, meque ut eam emitterem frequenter et anxie interpellarunt viri docti, iique amici bene multi. Tandem abhinc duodecim annis descriptam e vetusto codice Corbeiensis bibliothecæ, et ad

D Conchensis monasterii ms. collatam edidi. Eam duos in libros dispartitam voluit auctor, alter quadraginta capita, octoginta alter complectitur.

Hæc quidem Acherius, quem miramur ita indiligenter in lectione ejus Vitæ versatum esse, ut in ea interpolatorum audaciam ac temeritatem non deprehenderet. Hæc enim eos tantum latere potest, qui aut nihil ad examen reducant, aut nihil vident. No-

ejus exempla indicavimus aliquot, cum in cap. 32 A lib. 1, tum etiam in postrema nota; quæ tamen sunt ejusmodi, ut cæteris fidem non derogent, quæ S. Audoeni scriptore videri nobis dignissima ultro fate-

nur. In nova hac editione usi sumus variis lectionibus quas subministravit R. P. D. Edm. Martene, ex codice ms. monasterii S. Audoeni, annorum ferme quingentorum.

BEATI AUDOENI PROLOGUS.

Cum gentiles poetæ studeant sua figmenta prolis pompæ stylis, et sæva nefandarum renouent contagia rerum, ac plurima Niliacis tradant mendacia biblis, eorumque vana tantum discurrat gloria, qua veterum neclunt mendacia, cur nos Christiani salutiferi taceamus miracula Christi, cum possimus sermone vel tenui ædificationis historiam pandere plebi? Præsertim cum ecclesiastica traditione et apostolica admoneamur auctoritate, de sanctorum gestis seu virtutibus nonnulla commemorare, ut scriptum est: *Memoria sanctorum cum laudibus* (*Prov. x, 7*). Et illud: *Laudemus viros gloriosos* (*Eccli. XLIV, 1*) *qui vicerunt regna mundi* (*Heb. XI, 33*); *ut sit memoria eorum in benedictione, et nomen illorum permaneat in æternum* (*Eccli. XLVI, 14, 15*). Quotiescunque ergo sanctorum solemnia anniversario circulo celebramus, aliqua ex eorum gestis ad ædificationem Christianæ plebis convenientia in Christi laudibus recitare debemus: quoniam revera Christi muneris est quidquid in sanctis ejus laudabile est.

Quia igitur omnium pene miracula confessorum, et multiplices victoriæ martyrum, litterarum jam monumentis habentur indita, multique nobilium ex gestis eorum reliquere molem voluminum, nos modo vel exiguum juxta qualitatem ingenii aptare tentavimus librum, in quo de ortu, vitæque cursu, et glorioso obitu sancti et beatissimi confessoris et episcopi Eligii, quem ad plenum experti sumus, adjuvante superna gratia, explicandum suscepimus. Id etiam ante nos jam factitatum ab aliquibus eruditissimis comperimus, sed quia illi curis obligati sæcularibus, ut et ipsi profitentur, cum festinatione finire sermonem, indignum duximus ut tam larga bonitas, tamque eximia sanctitas arcto parcoque attenuaretur affatu. Quamvis ergo et nos tantæ rei narrationi minus simus idonei, indignumque videatur tam laudatæ historiæ exiguum pusillumque fieri auctorem; tamen quoniam mihi olim voti est, et fratrum charitas eadem frequenter exposcit, si Dei juerit favor, quæ mihi comperta sunt, quæque ad memoriam Dominus reducerit, quanquam imperito digeram stylo, non leporem sermonis inquirens, sed sancti simplicem vitam simplici sermone, ipsius animatus præcibus, enarrare tentabo, ejusque vitæ cursum, licet sermone inculto, ingenti tamen amoris obtentu, ferre conabor in publicum; ut cujus est vitæ cum Christo memoria, gloria relatu celebretur in mundo, breveque vitæ spatium æterna memoria compenset in sæculum, atque in hominum ore, dulci commemoratione vivat in terris, qui cum supremis beate vivit in cælis.

Et si quidem velit quis omnem ejus ordinem vitæ litterarum tradere monumentis, certum est quia tanta sunt quæ et volumen magnum requirant et otium. At ego cum sim, sicut sum professus, imperitus sermone, et cum excellentius sit virum sanctissimum mirari quam loqui; cum etiam doctissimi quidquid de eo dicere potuissent, minus procul dubio sit quam meretur; tamen ardore dilectionis plus in illo quid velim, quam in me quid possim consideravi: nam cum sim debitor decem millium talentorum, vel exiguum meæ rusticitatis reddere debitum conatus sum; culpam scilicet metuens silentii incurrere, si agnita miracula ut piger servus silendo occulerem; ne vel unius talenti creditam quantitatem dum niterer cautius custodire, culpa defossæ pecuniæ non carerem; idcirco optimum fore arbitratus sum, ut pecuniæ commercium quod ab Omnipotente accepi, in laudibus Omnipotentis expenderem, atque id quod ab eodem adeptus sum, indignus eidem conferrem subjectus: unde lectorem obsecro, ut vilitatem nostri sermonis non usquequaque despiciat, quia etsi utcumque eloquenter possit oratio promi, ita stylum placet corrigere, ut nec simplicibus quibusque grammaticorum sectando fumos displiceat, nec scholasticos etiam nimia contentos rusticitate offendant, sed perpaucis operta, cunctis prorsus retexat aperta. Nam et ecclesiasticum dogma, etiamsi habeat eloquii venustatem, ita eam dissimulare debet ac fugere, ut non otiosis philosophorum sectatoribus, sed universo loquatur hominum generi; nec enim opus est divinæ doctrinæ sophisticæ aut eloquenter signare sermones, cum scriptum sit: *Qui sophisticæ loquitur odibilis est: non enim est data illi a Domino gratia* (*Eccli. xxxvii, 23*). Quid enim legentibus nobis diversa grammaticorum argumenta proficiunt, cum videantur potius subvertere, quam ædificare? Quid, inquam, Pythagoras, Socrates, Plato, et Aristoteles nobis philosophando consulunt? Quid sceleratorum neniæ poetarum, Homeri videlicet, Virgilio et Menandri, legentibus conferunt? Quid, inquam, Sallustius, Herodotus et Livius, gentilium texendo historias, Christianæ prosunt familiæ? Quid Lysias, Gracchus, Demosthenes, et Tullius arti oratoricæ insistendo, Christi puris atque præclaris possunt comparari doctrinis? Quid Flacci, Solini, Varronis, Democriti, Plauti et Ciceronis, aliorumque solertia, quot enumerare supervacaneum puto, nostras juvat utilitates?

His itaque omnibus cum suis vanis studiis omissis, ad simplicem propositæ properemus historiæ seriem. Adest ille Plasmator qui linguas infantium fecit disertas, cujus gratiam nobis adesse supplices optamus, et

* *Nimia contentos. Forte contentus, ait Acherius; sed mihi magis placet contextus.*

ipso annuente confessoris sui palmam gradatim narrare possimus. Quapropter lectores obsecramus, et per gloriosum Christi adventum obtestamur; ut si quis hæc legens amore captus exemplare voluerit, syllabarum detrimenta summopere observet, et dudum conscripta exemplaribus rursus conferat corrigenda, ut quæque cum studio et sollicitudine scripta sunt, cum cura et diligentia transcribantur. Hæc idcirco, quia plerumque videmus nonnulla volumina, et præcipue sanctorum gesta, ita scriptorum vitio depravata, ut studiosis quibusque non solum lectitare, verum etiam manibus sit contingere fastidium: at nostra hæc si placet oratio, per incolumem statum catholicæ servetur Ecclesiæ; nam præmium laboris nostri ultima, confido, pensabit dies. Sed ne proluxa præfatio prius fastidium generet, quam lector supercilium historiæ inclinet, licet cum verecundia fratribus quidem obedientiam et illi impendo, de quo non digne loquor, injuriam; sed tributam veniam: confido enim quod devotione non offendo. Nunc vero hæc prima in fronte ex ejus Vita propono.

INCIPIT VITA.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De prosapia S. Eligii et loco nativitatis ejus.

Igitur Eligius Lemovicis Galliarum urbe, quæ ab oceano Britannico fere ducentorum millium spatio sejungitur, in villa Catalanense quæ a prædicta urbe sex circiter millibus ad septentrionalem plagam vergit, oriundus fuit. Est itaque præfata civitas partibus sita Arnoticanis in ulteriore Gallia, primaque Aquitania, quæ ad plagam respicit occidentalem, cui contigua est ab oriente provincia Lugdunensis, Galliaque Belgica; habet etiam ab æuro et meridie provinciam Narbonensem: a circio autem ambitur Oceano: porro ab occasu habet Hispanias. In hac ergo regione parentibus ingenuis, atque ex longa prosapia Christianis, Eligius natus atque altus est: cujus pater Eucherius, mater vero Terrigia vocitata est. Ipse autem, divina gratia præsciente, congruum sibi ac veluti speculum mentis suæ Eligius nomen accepit. Ergo cum propositum sit de his quæ gessit, imo ea quæ Dominus per eum operari dignatus est, sicut gesta constant, narrare: tamen id quod priusquam nasceretur ad indicium sanctitatis ejus ostensum est, quodque magnorum virorum testimonio didici, omittere non debeo.

CAPUT II.

De præsentio quod sensit mater de puero.

Cum adhuc vir beatus matris esset alvo iuditus, vidit genitrix ejus visionem, quæ hujusmodi habet ordinem. Videbat quasi aquilam valde pulchram supra suum volitantem stratum, ac se tertio inclamantem, sibi que quid nescio pollicentem, cumque ex reciproca voce evigilasset, perterrita nimis cœpit mirari quænam esset hæc visio. Interea venit tempus pariendi, et præ magnitudine doloris cœpit mater periclitari; vocaverunt autem quemdam religiosum presbyterum boni testimonii virum, ut pro eadem orare deberet; qui cum venisset ad eam, quasi prophetica mox usurpans verba, ait ad illam: Noli, inquiens, mater, timere, quoniam benedictum partum tibi Dominus dignabitur largiri; erit enim vir sanctus ac de gente sua

A electus, vocabiturque magnus in Ecclesia Christi sacerdos.

CAPUT III.

De moribus quibus optimis accrescebat.

Igitur Eligius nutritus est in fide recta, atque imbutus a parentibus Christianis religione catholica; exinde igitur pueritiæ annos excedens, ævum adolescentiæ cum industria gerebat, et quidquid operis suæ ætati congruum arripisset, mira agilitate perficiebat. Cum ergo videret pater ejus tantum filii ingenium, tradidit eum ad imbuendum honorabili viro, Abboni vocabulo, fabro aurifici probatissimo, qui eo tempore in urbe Lemovicina publicam fiscalis monetæ officinam gerebat: a quo in brevi hujus officii usu plenissime doctus, cœpit inter vicinos et propinquos in Domino laudabiliter honorari; gerebat enim simplicitatem columbæ, ne cuiquam machinaretur dolos; habebat et serpentis astutiam, ne aliorum supplantaretur insidiis; dignum quoque in cunctis habens ingenium, et facile loquebatur et pure. Ecclesiarum etiam conventiculis frequenter intererat, quæcumque ibi ex divinis Scriptoris recitabantur, aurem libenter accomodans, avidissime hauriebat, atque ita in cordis sui memoriam recondebat, ut etiam cum absens esset, ea quæ didicerat meditatione intentissima ruminaret.

CAPUT IV.

Relicta patria, Franciam petiit.

Interea post aliquot annos exstitit quædam causa, divina, credo, gubernante providentia, ut, relicta patria, et parentibus, Francorum adiret solum, ubi paucis degens diebus factus est notus cuidam regis thesaurario, Bobboni vocabulo, viro honesto et mansueto, cujus se patrocinio committens, sub ejus ditione degebat, strenue enim ad omne opus se aptabat, et omnes cum quibus colloqui potuisset in suo amore annectebat.

CAPUT V.

Quo ordine ad notitiam regis pervenit.

Post aliquod autem temporis intervallum pervenit ad notitiam Clotarii Francorum regis hujusmodi

* Ab æuro. Sic codex S. Audoeni: prior editio in Euro.

ex causa. Volebat enim idem rex sellam urbane auro gemmisque fabricare, sed non inveniebatur in ejus palatio qui hujusmodi opus, sicut mente conceperat, posset opere perficere. Cum seiret ergo præfatus regis thesaurarius Eligii industriam, cœpit eum explorare ^a si quominus opus optatum posset perficere, et cum facile id apud eum fieri intellexisset, ingressus ad principem indicavit ei invenisse se artificem industrium, qui dispositum sine cunctamine aggrediretur ejus operis artificium. Tunc rex mento gratissima tradidit ei copiosam auri impensam, sed et ipse nihilominus tradidit Eligio : at ille acceptum opus cum celeritate inchoavit, atque cum diligentia celeriter consummavit. Denique quod ad ænius opificii acceperat usum, ita ex eo duo composuit, ut incredibile foret omnia ex eodem pondere fieri potuisse ; nam absque ulla fraude, vel unius etiam silicæ imminitione commissum sibi patravit opus, non exteriorum fraudulentiam sectans, non mordacis limæ fragmina culpans, non sæcæ edacem flammam incusans, sed omnia fideliter complens, geminam feliciter meruit felix remunerationem. Opus ergo perfectum defert protinus ad palatium, traditque regi quam donaverat sellam, altera partes se quam gratuito fecerat, reservata. Cœpit tunc princeps mirari simul et efferre tantam operis elegantiam, jussitque illico fabro tribuere mercedem laboris dignam. Tunc Eligius altera ex occulto in medio profata : Quod superfluum, inquit, ex auro ne negligens perderem, huic operi aptavi. Confestim stupefactus Clotarius, et majori admiratione detentus, sciscitabatur opificem si cuncta ex eodem penso facere potuisset, et cum consequenter juxta id quod fuerat sciscitatus responsum accepisset, ingenium ejus sublimi favore attollens : ex hoc jam, inquit, etiam in maximis credi poteris. Porro hoc fuit initium, necnon et testimonium in palatio regis, honorandi credendique Eligium : ex hoc nempe ad altius coarsurgens factus est aurifex peritissimus, atque in omni fabricandi arte doctissimus, invenitque gratiam in oculis regis, et coram cunctis optimatibus ejus, Dominoque juvante roborabatur in fide, et a rege provocatus crescebat quotidie in melius.

CAPUT VI.

Eidem rex juramentum extorquere nisus est.

Me igitur presente, nescio quam ob causam, nisi **D** quod facile datur intelligi fidelitatis obtentu dum apud regem puerulus habitarem, quadam die Rotoilo in agro. accito rex Eligio eorum reliquiis sanctorum præcipiebat ei ut impositione manuum sacris pignoribus donaret sacramentum; sed ille divinum intuitum verens, recusare humiliter omni nisu tentabat: cumque instantius id facere compelleretur, anxius valde cœpit mox ubertim lacrymas profundere, metuens, scilicet, regem offendere, septuplumque pavens sanctis pignoribus manus imponere. Intuens

^a Si quominus. Malo, si quo modo. Infra edidimus ex Codice sancti Aud. operis artificium, ubi, opus tantum legebatur, et fragmina, quo loco editum erat fragmen.

Atque rex ejus timorem, simulque mirum tantum viri devotionem, desiit eum ultra cogere, sed magis blande leniterque demulcens latissimo eum vultu dimisit, pollicens se plus eum ex hoc jam crediturum, quam si multimoda tunc dedisset juramenta.

CAPUT VII.

Quo ordine poenitentiam gesserit.

Non post longam spatium enim jam Eligius viritem ageret ætatem, cupiens se vas Deo exhibere sanctificatum, ac metuens ne aliqua suum delicta ^b peccata frustrarent, omnia adolescentiæ suæ coram sacerdote confessus est acta; sicque sibi austeram imponens poenitentiam, cœpit fortiter colluctationi carnis, spiritus fervore resistere, in laboribus scilicet secundum Apostolum, in vigiliis, in jejuniis, in castitate, in patientia multa, atque in charitate non ficta : proponebat namque sibi adversus præsentis carnis ardores futuri supplicii ignes, ac memoria ardoris gehennæ afitorem excludebat luxuriæ. Orabat jugiter pro donis cœlestibus, precabatur Deum diebus ac noctibus, illud ex libro Job crebrius revolvens : *Ego, inquit, deprecabor Dominum, et ad Deum ponam eloquium meum : Qui facit magna et inscrutabilia et mirabilia absque numero. Qui ponit humiles in sublime, et moerentes erigit sospitate (Job v, 8, etc.).* Admebat sibi saturitatem panis, ut cœlestem posset promereri panem. Ora quidem ejus jejuniis pallebant, corpus aridum marcescebat, sed mens acris semper æternæ patriæ amore astuabat; et unde graviora recordabatur, inde patientius leviora portabat; semper enim præsentis vitæ terminum intuens, futuram Dei sententiam ac metuenda judicia formidabat, sciens scriptum : *Beatus homo qui semper est pauidus (Prov. xxviii, 14).* Et illud Apostoli : *Cum timore et tremore vestram salutem operemini (II Cor. vii, 15).* Necnon et illud Job dictum : *Semper enim quasi tumentes super me fluctus, timui Deum (Job xxxi, 25).* Ad Domini sui pedes noctibus jacebat, manibus peccata tundens, genas lacrymis ltrigans, moderatoque suspirio oculis ad cœlum levatis, illam semper respiciebat, quem fortasse delinquendo offensus timebat; ac lacrymabili voce hæc crebris verba geminabat : *Tibi soli peccavi : miserere mihi secundum magnam misericordiam tuam (Psal. li, 3).* Et illud beati Job : *Memento, inquit, quia ventus est vita mea (Job vii, 7).* Et : *Parce mihi, nihil enim sunt dies mei (Ibid., 10).* Et ex eo quodammodo egrediens, illud ante suum pingebat mentem : *Quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ preparavit Deus diligentibus se (I Cor. ii, 9).* Idcirco ista jugiter meditando quanto plus proficiebat, tanto plus humiliabatur; ut quanto plus humiliatus fuisset, tanto amplius proficeret. Cujus quanta fuit modestia, tanta fuit et cœntia; et quantum se humiliter affixerat, tantum clementer sublimari a Domino meruit. O profunda benignitas Dei! si ve-

^b Peccata frustrarent. Hic sancti Aud. Codex habet, peccata suscarant, ex eodem statim edidimus adolescentiæ suæ, ubi legebatur ad adolescentiæ suæ.

locior venis, quam offensa! O felix poenitentia, quæ **A** tam velociter ad se Christi traxit misericordiam! quæque non prius assiduo fletu delictorum flammâs extinguendo, frequentique jejunio peccatorum virus excludendo destitit, quam misericordiam quam pecebatur a Domino impetraret. De talibus quippe per Malachiam prophetam Dominus dicit: *Dedi ei timorem, et timuit me; et a facie nominis mei pavebat* (*Malach. II, v*). Hinc item scriptum est: *Timor Domini expellit peccatum*. Et rursus: *Qui timet Dominum nihil trepidabit, et non pavebit, quoniam ipse est spes ejus* (*Eccli. I, 27*).

CAPUT VIII.

Divinitus remissionis indicium accepit.

Veniens quodam tempore interpellans pleno peccatore corde exorgebat, ut si esset accepta Deo ejus poenitentia, quousque ei modo dignaretur dare notitiam. Habebat itaque in cubiculo, ubi assidue enitare solitus erat, multorum pignora sanctorum in supernis dependentia, sub quorum sacro velamine reclinata in officio capite orare consueverat nocte; quo nimirum in loco, cum ex more quadam nocte in oratione prostratus super cilicium incumberet, somno ingrante oppressus veluti transeundo in momento obdormivit, visumque est ei aestivisse repente quemdam, atque dixisse: *Ecce, Eligi, exaudite sunt preces tuæ, indiciaque olim quæsitâ nunc tibi concessa*. Mox ille excitatus odorem hausit gratissimum, sensit etiam ex gerulo reliquiarum guttas suavissimas super suam lenissime delibere caput; ex quo nimis attonitus surrexit velociter, et sollicitè conspiciens vidit quasi balsamum distillare de chrismario et pallio quo erat opertus, tanta quippe fragrantia odoris suavissimi totum illud repleverat cubiculum, ut ipse vix ibi subsistere quivisset. Tunc memor sue petitionis, animamque largitatem bonitatis Dei miratus, alius ingemiscens fidem retributorem ex imo corde benedicebat Christum, qui nunquam doreliquit sperantes in se. Hoc ergo fuit initium virtutum ejus, imo omnipotentis Dei, per quem omnes omnia possunt. Quod cum vir sanctus sodali suo Audoeno nomine, cognomento Dadoni, quem sicut animam suam diligebat, secretius enarrasset, vicissim ab eo cregit ne usquequo ipse in corpore maneret, eadem **D** inquam indicaret. At ille hæc audiens cepit continuo animo compungi, cepitque secreta arcanorum ejus via quadam interni amoris accendere; jamque ex hoc appetitæ sæculi blandimentis cupiebat ex studio Eligium semelari ad bonum; accito etiam germano suo Adome in consilio communi; erant enim viri inelyti optimates aulae, filii, scilicet, Autharii. Hi ergo habito communi consilio coeperunt imitari quæ ab Eligio gerebantur; eratque eis familiare consertium et cor unum in Domino atque anima una.

^a *Ferebatur ei*. Sic laudatus sancti Aud. Codex. *Editi ferebatur ejus*.

^b *Preparatum*. Quæ sequuntur eum in hoc capite,

CAPUT IX.

De morte Clotarii, et quanta familiaritate habitus sit apud principes.

Invenit ergo Eligius gratiam coram Deo, et coram regibus Francorum, et ^a ferebatur ei ab omnibus testimonium in tantum, ut copiosam molem argenti et auri vel gemmarum absque ulla pensa a rege acciperet: crecebatque ei honor cum magno favore de die in diem, et omni ex parte probatus vernabat, in aula devotus. Mortuo interea Clotario rege Francorum, Dagobertus filius ejus monarchiam regni solus obtinuit, a quo Eligius tanta familiaritate habitus est, ut plurimorum ejus felicitas ingens gigneret odium. Siquidem oderant eum pravi quique, quoniam magnopere oderat ipse superbiam, diligebat veritatem, et **B** cum esset strenuus, jugis ei erat contra eorum vesaniam pugna, perpetuumque certamen; sed plane illum boni omnes admirabantur et diligebant, quia noverant catholicam hominis scientiam, ac patriæ cælesti mentem jugiter intentam, semperque actibus bonis ^b preparatam. Sectabatur itaque jugiter charitatem, mansuetudinem et longanimitatem, diligebat Deum ex toto corde, et ex tota anima, atque ex tota virtute: erat quoque tranquillum moribus, et serenus aspectu, gerebat vultum planum, moderatam speciem, ornatum aspectum, quietum sensum, animum lætum, humilem sapientiam, semper opera bona factis amplius quam verbis ostendebat. Corpus fame castigans, jejunium potius quam epulas amans; dolentem consolans, spem suam Deo committens, orationi frequenter incumbens, nihilque amoris Christi præponens, quod credebatur docens, quod docebat imitans; semper enim ante oculos ejus dies ultimus versabatur, semperque mens ejus præcepta cælestia meditabatur: orabat autem frequenter, quia didicerat quod oportet sine cessatione Dominum rogare: satagebat magnopere ne secundus inquam in operibus bonis inveniretur. Erat etiam erga famulos Dei valde humanus atque benignus; charitatem vero super omnia et ipse diligebat, et omnibus servare mandabat; existebat utique in cunctis casibus firmus, omniaque adversa patienter ferebat; pericula aliena in se pertimescebat, aliorumque casus suos esse laqueos judicabat. Finem quoque vitæ sollicitè semper considerabat, metuens ne se tanquam fur hora illa inermem comprehenderet. Cum opere etiam lectioni vacabat, sciens quod lectione sensus augetur et intellectus tribuitur, et quod lectio docet quid caveatur. Erat vero erga omnes humilis nimiumque in humilitate fundatus; nulli se præponens, nulli superiorem se deputans; sciens et illud, quia si quis perfecta contentus fuerit humilitate, habebit ex illa gloriam, et quanto quis humilior fuerit, tanto eum altitudo gloriæ sequetur.

Habebat enim temperamentum in prosperis, patientiam in adversis, mentemque nec gaudio nec mœrore a Christi unquam amore revocabat. Irascebat

etiam in proximo usque ad illa verba, *Id etiam et in peregrinos*, etc., non leguntur in Codice sancti Audoeni.

tam quoque patientia deliniebat, et blandimento iracundiam furentis temperabat, ac sic alienam miseriam tanquam suam lugebat; eratque ei in ingressu simplicitas, in motu puritas, in gestu gravitas, in incessu honestas, in jejunio hilaritas; animus enim ejus in modestissimo corporis habitu apparebat: erat etiam parcus in sermone, blandusque in eloquio, tristem imoque dolentem dulci consolabatur affatu. Hoc proferebat ex labiis quod mentem ædificaret audientis; fiebatque ejus sermo expectationi Ecclesiæ utilis; nihil enim ex omnibus quæ egisset bonis meritis suis tribuebat, nihilque in viribus suis unquam præsumebat, sed omne opus suum ad Deum semper conferens, in cunctis actibus ejus auxilium implorabat. Bonum quod didicerat docebat, verba tamen operibus præcedebat, sciens quoniam non est laude dignum quod docet quis, nisi dictis facta conjunxerit, sed potius si quod docet et facit, tunc gloriosus habebitur; unde et Apostolus: *Ne cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar* (I Cor. ix, 27). Hostem præterea invisibilem orationibus et precibus repellere jugiter contendebat, pugnans ore, non gladio; orationibus, non telo; precibus, non ferro. Cunctis autem diebus, cunctis horis, Dei flagitabat præsidium, ut dignus post mundi luem posset pervenire ad bravium. Res temporales tribuebat egenis, ut pro eisdem mercaretur paradisi delicias. Devitabat quidem superbiam, amplectebatur humilitatem: Dei semper auxilium rogans, finem jugiter felicem postulans. Quis enim illo tempore humilitatem ejus cernens, non protinus compungeretur? Aut quis amator pecuniæ, ejus humanitatem et parcimoniam, devotionem quoque et studium aspiciens, non confestim admirando obstupesceret? Nam quidquid honorum in principio arripuit, usque ad finem vitæ nullis negotiis passus est implicari, sed integrum et sanctum propositum servans, in nullo cœptam regulam commutavit; sub habitu enim alterius semper alteri militavit, et quidquid habere potuit in mundo, Christo tradidit ex toto.

CAPIT X.

Quanto studio in Dei timore et misericordiæ operibus profecerit.

Pollebat itaque magis ac magis in vigiliis, in jejuniis, atque in charitate: fabricabat in usum regis utensilia quamplurima ex auro et gemmis: sedebat fabricans indefesso, et contra cum Thille vernaculus ejus, ex genere Saxonico, qui, magistri sequens vestigia, et ipse postmodum venerabilem vitam duxit. Sedens ergo Eligius ad opus prædictum, Codicem sibimet præ oculis præparabat apertum, ut quoquo genere laborans divinum perciperet mandatum; sic igitur duplum gerens officium, manus usibus hominum, mentem usui mancipabat divino. Fragrabat ejus ubique fama, in tantum, ut si qui ex Romana, vel Italica, aut Gothica, vel quacunque provincia legationis fœdere, aut alia quacunque ex causa palatium regis Francorum adire pararent, non prius regi occurrerent quam Eligium aggrederentur, vel juvamen alimonie ab eo poscentes, vel certe consi-

lium salubre querentes; confluebantque ad eum undique viri religiosi, advenæ quoque et monachi, et quidquid militare poterat aut eis in eleemosynam dabat, aut certe captivorum in pretia distrahebat; habebat enim maximum in hujusmodi opere studium. Sane ubicunque venundandum intellexisset mancipium, magna cum misericordia et festinatione occurrens, mox dato pretio liberabat captivum; interdum etiam usque ad viginti et triginta, seu et quinquaginta numero simul a captivitate redimebat; nonnunquam vero agmen integrum, et usque ad centum animas, cum navi egrederentur, utriusque sexus, ex diversis gentibus venientes pariter liberabat, Romanorum scilicet, Gallorum, atque Britannorum, necnon et Maurorum, sed præcipue ex genere Saxonorum, qui abunde eo tempore veluti greges a sedibus propriis evulsi in diversa distrahebantur: quod si contigisset ut copiosus venditorum numerus mensuram pretii excederet, cunctis præter corpus proprium quæ habere poterat, usque ad cingulum et amphibalam, necnon et victum necessarium, sed et usque ad calceamenta se expoliabat, tantummodo ut captivis subveniret.

Id etiam et in peregrinos Christi sæpissime faciebat. O quoties debitor esse voluit, ut debitoribus, subveniret? Quoties brachile aureum, pungam quoque auro gemmisque comptam sibi surripuit, tantum ut miseris succurreret? Ut autem breviter comprehendam, tantam captivorum multitudinem per succedentia temporum spatia a duro dominorum absolvit jugo, tantasque eleemosynas diverso hominum generi utriusque sexus, diversis ecclesiis ac monasteriis distribuit, ut nullus ea orator quamvis eloquens ad plenum narrare sufficiat: redemptis enim captivos protinus coram rege statuens, jactatis ante eum denariis chartas eis libertatis tribuebat; deinde trinam ipsis optionis proponebat electionem, id est, ut si qui velint jam liberi ad propriam remeare patriam, ipse eis, in quantum suppetebat, præberet subsidium; si qui autem cum ipso velint permanere, libens valde accommodabat assensum, illi duntaxat non jam ut servi, sed potius ut fratres cum eodem degerent; porro si quibus [Cod. S. Ant., quos], suadere poterat ut venerabilem monachorum vitam arripientes clastra cœnobii expeterent, hos tamquam dominos insigniter honorans, vestimenta etiam et quæque erant necessaria tribuens, illico archisteriis cum exultatione destinans, cum grandi demum sollicitudine eorum gerebat curam. Habebat præterea secum plures vernaculos in suo contubernio degentes, sibi quoque necessario jugiter obtemperantes, de quibus erat Baudericus ejusdem liber comprovincialis, qui in omnibus honeste valde ejus curam gerebat. Erat etiam Tituenus genere Suevus, fidelis cubicularius laicus, qui postea ad mercedis cumulum pervenit interemptus; necnon et Buchinus ex gentili conversus, qui et ipse postea venerabilis exstitit, ac Ferrariensi cœnobio præfuit. Andreas quoque et Martinus atque Joannes, qui eo etiam præ-

curante ad clericatum pervenire metuerunt, sed et affii quamplures quos enumerare perlongum est, qui die nocturne in ejus camera cum omni studio solemniter canonicum adimplere studebant cursum.

CAPUT XI.

Quantum pauperibus et peregrinis præbuerit obsequium.

Multitudo præterea pauperum, sicut apes ad alvearium, undique quotidie ad eum confluebant, in tantum ut si quis ignotus aut peregrinus Eligii inquirens domicilium, cum ex eo interrogaret quempiam, id ab eo reciperet responsum: Vade, inquit, illam in plagam, et ubi pauperum cætus conspexeris, illic utique et Eligium reperies: sicut enim, ut dictum est, apes circumdant favum, ita assidue turbis pauperum constipatus incedebat Eligius, quibus aut per se, aut per famulum alimoniam pariter et eleemosynam tribuens, benignissime quotidie refovebat; habebat enim et loculos ubi aurum distribuendum secum jugiter portare consueverat, ne sicubi pauperem fortuito obviasset, dilatio vel parva porrigendi intercederet: cui quot pauperes obviant, tot sportella vicibus perculsa (ut simpliciter dixerim) trita, imoque polita de beato digito videbatur. Quid plura? Quidquid habuit, excepto tegumento et victu, totum egenis et monasteriis dispersit; sciens Apostoli esse præceptum: *Habentes victum et vestimentum, his contenti simus (I Tim. vi, 8)*; Et: *Qui volunt divites fieri in hoc mundo incidunt in tentationem, et laqueum diaboli, et desideria multa et inutilia, et nociva, quæ mergunt hominem in interitum et perditionem (Ibid., 9)*. Nam cum vespertinis horis sæpe post biduum, nonnunquam vero post triduum, paratum accederet sumere cibum, destinatis in diversa famulis, omnes quos invenire potuissent egenos, et peregrinos, seu mendicos, ac languidos, sibi met ad luci præcipiebat: hoc etiam cunctis diebus (exceptis his quibus et ipse recubabat) faciebat; raro enim aut certe nunquam contingebat ut cum eo pauperes minime convivarentur, quibus adductis ipse proprie famulorum intercipiens officium, eorum necessitatibus alacriter valde inserviebat, avellens ab humeris sarcinas, a detera mantilibus levigans, aquam manibus fundens, merumque scypho refundens, ipse bibere porrigens, buccellam ipse præbens, omnes postremo in ordine faciens mensæ discumbere, ipse panem frangens, cibum iidemque inferens; postremo his peractis omnium fame reflecta, sic ipse aut ante eos stans, aut certe ad cornu cartibulæ vili sellula utens, valde exigens, atque ex comedentium sumebat fraguine cibum; plerumque enim egenis ad mensam juxta mortem vocatis, cum et ipsi esset congrua hora cibum sumere, mensa allata necnon composita, manibus etiam lotis, ne unus quidem supererat qui illico invitatis apponi debuisset panis, omnibus, ut sæpe contingebat, eadem die usque ad victum, aut in eleemosynas redactis, aut in pretia captivorum assumptis;

^a *Detera*. Acherius conjicit *dorsa mantilibus levigans*, quod non displicet.

^b *Inauratos*. Sic emendavi ex conjectura, nam

sed cum quidam ex famulis circumstantibus hæc sæpius videntes irriderent, nonnulli etiam humiliter incipiam compaterentur, universos simul vir beatus coercens, atque refovens, aiebat: Quid molesti estis, modicæ fidei? nunquid qui Heliam et Joannem in deserto pavit, nobis modo in medio cætu suum fraudabit beneficium? Credo, inquit, in Creatorem meum, quoniam et si nos non meremur, hi tamen pauperes Christi refocillati hodie ipsius dono ab hoc recedent tabernaculo. Nec mora, aliquando priusquam verba compleret pulsabant viri vestibulum domus, panes, cæteraque necessaria affluenter deferentes quos aut rex, ut sæpe consueverat, aut dives quidam, aut devota mittebat persona; omnes enim jam compertum habebant et quibus Eligius indigeret, et quibus sui juris substantiam dispergeret; undecunque ergo veniret, Eligii tamen eum fides nunquam sefellit, quoniam veraciter dicit Scriptura: *Quia hilarem datorem diligit Deus (II Cor. ix, 7)*. Et hoc sane non transitorie, aut ad momentum fecit, sed omni pene vitæ suæ tempore id agens, tale Gallicæ exemplum reliquit. Sed dum vidi hominem, cur etiam non et formulam ejus depingam?

CAPUT XII.

Descriptio habitus et formæ ejus; et jugitas orationis.

Erat enim statura prolixus, et facie rubicundus; gerebat cæsariem formosam, et crinem quoque circumillatum, manus habebat honestas et digitos longos, Angelicum vultum, simplicem et prudentem visum: utebatur quidem in primordio auro et gemmis in habitu, habebat quoque zonas ex auro et gemmis comptas, necnon et bursas eleganter gemmatas; lineas vero metallo rutilas, orasque sarcarum auro opertas, cuncta quidem vestimenta pretiosissima, nonnullæ etiam holoserica; sed his omnibus ad ostentationem fugiendam primo tempore utebatur in palam, intrinsecus vero ad carnem cilicium gestabat ex consuetudine; postea vero, cum ad altius profecit, cuncta ornamenta in egentium necessitatibus consumpsit. Videres plerumque ire funiculo cinctum, vilibus vestibus tectum, quem videbas dudum radiantis auri et gemmarum mole opertum; nonnunquam vero cum videret eum rex ob devotionem amoremque Christi exspoliatum, surripiens sibi ipsi dabat ei proprium et indumentum et cingulum; dicebat enim non esse dignum hos qui sæculo militarent incedere inauratos, et hos qui ob Christum cuncta sibi auferrent esse inglorios.

Idemque apud regem habitans habebat mansionem assidue subjunctam cum Dadone; sicut enim animam suam, ita diligebat illum, de cujus quidem exemplis multa sumpsimus, quæ nec a longe utique narrare sufficimus. Habebat itaque in cubiculo suo multa sanctorum dependentia pignora, necnon et sacros libros in gyro per axem plurimos, quos post psalmodiam et orationem revolvens, et quasi apud prudentissimam diversos ex diversis flores legens, in alvearium sui pe-

ditum erat inornatos, et Acherius, cui hæc lectio displicebat non immerito, addiderat in ora libri: *Forte, ornatos*.

clitoris optima quæque recondebat. Erat ei consuetudo in noctibus cilicium ante lectulum sternere, seque aut a primo crepusculo, aut post paululum quietis citissime lectulo excutiens, super illud submisso capite prostratum orare, sicque plerumque noctem totam excubiis insistendo cum lacrymis ducere, grandis enim ei attributa erat gratia lacrymarum; nam diversis modis, in quantum humana permittere poterat natura, jugiter insistebat, ut omne noctis spatium in Dei consumeret servitium; cum enim prolixè oraret, pro quodam levamine intermittens orationem psalmos concinebat ex ordine, quibus longè cantatis ad lectionem illico accedebat; dumque sacra verba percurreret, videres repente suppliciter oculos ad cælum levare, suspiria suspiriis jungere, fletum lectioni miscere, singulibus pectus quatere, atque ora lacrymis uberrime perfundere; et cum plerumque inter ipsa divina verba somno vehementer ingruente gravaretur, ex ipsis quodammodo lectionis verbis etiam per somnum meditabatur; cumque subito excitus lectionem expleret, rursus se secundum morem conferebat ad orationem, in quo opere tantum silentio studebat, nusquam caput reflectens, nihilque aliud intendens, ut vix halitus spiraminis ejus quisquam audire posset. Sane frequenter diversis ex causis et noctu et maturius in regis cameram vocatus nullatenus pergebat, etiamsi missi assequerentur missos, priusquam suum propositum in Christi compleret obsequium; egrediens enim domo, orationis et crucis muniebatur signo, regrediens vero domum, oratio occurrebatur ei priusquam sessio. Taliter nempe agebat cunctis diebus vitæ suæ, et his exercitiis ad æternam patriam jugiter anhelabat. Erat itaque omnino affabilis atque subtilis, corde pius, et animo etiam ad belligerandum fortis.

CAPUT XIII.

Britanniam adiens, pacem cum principe fecit.

Denique aliquando rogatus a rege legatione fungi partibus Britannia, nihil ille cunctatus perrexit tam oculus, quam Christi charitate securus. Quo cum pervenisset, Britannorum principem adiit, causas pacti indicavit, pacis obsidem recepit; et cum nonnulli jurgia eos vel bella mutuo sibi indicere æstimarent, tanta præfatum principem benignitate et mansuetudine ac lenitate attraxit, ut etiam secum eum adducere facile suaderet. Commoratus ergo ibidem aliquandiu, rediens demum perduxit secum regem cum multo exercitu generis sui, eumque Criolo in villa regi Francorum præsentans, pacifice confœderavit; qui copiosa munera intulit, sed uberius muneratus ad propria rediit. Sed quis plene sufficiat enarrare

^a *Elatus.* Ita legitur in Codice sancti Aud. Prior editio, *inflatus.*

^b *Domesticus.* Qui regias pecunias in unaquaque hujus regni provincia colligebat, et in regium thesaurum deferri curabat, Dagoberti ætate domesticum esse dictum ex hoc loco apparet. Quod nomen Franci a Constantinopolitanis mutuati erant, ut ex Leonis Tactici conjicere licet. Nam cum imperator ille cæterorum officiorum publicorum in singulis thematibus nomina et munia descripsisset, et a protonotario res publicas administrari, chartularium militibus descri-

quantas in eodem itinere eleemosynas Eligius fecerit? nam præter aurum cæterasque opes quas distribuit, etiam suum cingulum aureum elegantissimo aptatum pauperibus ac necessitatibus patientibus dispersit, ut apte ei Psalmistæ vox posset congruere: *Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in sæculum sæculi (Psal. III, 8).* Semper enim ubicunque pergeret, sententiam Apostoli meditabatur, dicentis: *Ilabentes victum et vestitum, his contenti simus; nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et laqueum diaboli (I Tim. VI, 8).* Et hæc jugiter considerans faciebat sibi amicos de mammona iniquitatis, qui se recipere æterna in tabernacula: atque ita salagebat, ut cum hæc omnia faceret, ostentationem penitus fugeret, ne in hoc sæculo laudes humanas suo pro opere reciperet; nam nunquam pro excellentia sua est elatus in superbiam, nunquam servos suos obducta fronte contempsit; sed cunctis ipse amabilis, principes diligebat ut fratres, venerabatur ut dominos, eorum etiam ministros, ac universum Palatii ordinem, quos regalis frequentatur ambitio, concordissimo sibi charitatis conglutinaverat vinculo.

CAPUT XIV.

Apud regem Dagobertum quidquid poposcisset, obtinebat.

Porro rex Dagobertus torrens, pulcher, et inclytus, ita ut nullus ei similis fuerit in cunctis retro Francorum regibus, in tantum diligebat eum, ut frequenter cæteris principum, optimum quoque, et ducum atque episcoporum se subtrahens, Eligii secreta peteret conciliabula; nam quidquid eidem Eligius postulasset, absque ulla dilatione impetrabat, quidquid vero adipisci potuisset, in eleemosynas egentium, in pretia captivorum, in remedia debiliū expendebat, unde et ipse princeps libentissime præstabat quod sciebat non uni, sed pluribus prodesse.

CAPUT XV.

Quo ordine monasterium Solemniacense ædificavit.

Denique inter cætera expetivit ab eo villam quamdam in rura Lenovicino cognominante Solemniacodicens: Hanc mihi, Domine mi rex, serenitas tua concedat, quo possim ibi et mihi et tibi scalam construere, per quam mereamur ad cælestia regna uterque conscendere. Quam ejus petitionem libenter rex sicut solebat annuit, et quod poposcerat sine mora dato præcepto concessit. Erat enim tempus quo census publicus ex eodem pago regis thesauro exigebatur inferendus, sed cum omnis census in unum collectus regi pararetur ferendus, ac vellet domesticus simul et monetarius adhuc aurum ipsum fornacis

bandis et inquirendis esse intentum, prætorem litibus judicandis operam dare monuisset, quod fuerit domesticus munus siluit, ex quo mihi non improbabiler concludi posse videtur domesticum fuisse eum qui publicum ærarium administrabat. Locum ipsum describere juvat, quod nec a Meursio sit intellectus, et eorum qui de thematibus scripserunt, diligentiam fugerit. Ita igitur se habet § 30 et 31: *Ἐστὶ δὲ ἡ τοῦ στρατηγῶν προέλευσις εἰς τινὰς ἀρχοντας διακρομῆναι, οἷον τόντι Κομητὰ τῆς κώρτης αὐτοῦ, καὶ τὸν τοῦ θεμματος δομῆτικον, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς.... Ὁ γὰρ πρωτονο-*

cuctione purgare, ut juxta ritum, purissimum ac ru-
 tilum aulæ regis præsentaretur metallum (nesciebant
 enim prædium esse Eligio concessum) toto nisu atque
 conato per triduum vel quatrimum labori insisten-
 tes, nulla poterant, Deo id præpediente, arte profi-
 cere, usquequo ab Eligio præveniens nuntius, opus
 conceptum interciperet, idque ejus dominio revocaret.
 Mox ergo ut hoc nuntiatum est, cunctis loci illius
 accolis exsultantibus, et opus perfectum est, ejus-
 que ditioni commissum. Quo in loco primum ac
 potissimum virorum Dei construxit monasterium;
 ubi etiam abbate constituto multos ex suis vernaculis
 manscipavit, plures quoque ex diversis provinciis,
 quos ad centenarium, quem quinquagenarius super-
 greditur numerus, monachos congregavit, redditus
 etiam terræ qui affluenter sufficere possent, delegavit.
 Ipse vero tanta se devotione, tantoque amore eodem
 loco diffudit, ut quidquid habere potuisset, ut [F. ei]
 quidquid regi auferre, quidquid digne comparare,
 quidquid etiam gratuito ei a potentibus largitum
 esset, cuncta prædicto loco destinaret. Videres plu-
 stra vehere onera copiosa, vascula utique usibus nec-
 cessaria, ærea simul et lignea: vestimenta etiam
 lectuaria ac linteamina mensalia, necnon et volu-
 mina sacrarum Scripturarum quamplurima, sed et
 omnia quæ erant monasterii usibus necessaria, in-
 tantam ut pravi quique ingenti ex hoc succende-
 rentur invidia; cogitabat enim et ipse demum eo-
 dem se manscipare monasterio, nisi eum alio in loco
 Dei obligasset dispensatio.

CAPUT XVI.

*Qua instantia regularem disciplinam in eodem mo-
 nasterio custodivit.*

Quo in loco ipse quoque accessi, et tantam
 sacræ regulæ observantiam vidi, ut pene singu-
 laris sit vita eisdem monachis præ cæteris Galliæ
 monasteriis. Est autem congregatio nunc magna
 diversis gratiarum floribus ornata: habentur ibi et
 artifices plurimi diversarum artium periti, qui Chri-
 sti timore perfecti semper ad obedientiam sunt pa-
 rati. Nullus ibi quidquam proprium vendicat, sed, ut
 in Actibus legitur apostolorum, sunt omnino omnia
 communia. Qui locus tam fertilis, tanque
 jucundus existit, ut cum quis ibidem diverterit, in-
 ter pomorum nemora et hortorum amenitate viren-
 tia in hæc ei libeat protinus pronunperare verba:
*Quam bonæ domus tuæ, Jacob, et quam pulchra ta-
 bernacula tua, Israel (Num. xxiv, 5)! tanquam ne-
 quæ paradisi super flumen; de talibus nempe per
 Solomonem dicitur: Habitacula justorum benedicuntur
 (Prov. iii, 35). Est autem idem cœnobium haud pro-
 xima a Lemovica urbe situm, sex circiter millibus ad*

VITA.

A plagam distans meridianam; ambitur vero spha-
 muro, non quidem lapideo; sed a fossatum sepe
 nitum, decem fere stadiorum habens spatium in
 cuitu, ex uno quidem latere munitur optimo et
 prærupta valde eminent rupes: omne autem spatium
 monasterii arbusta diversi generis pomifera occu-
 pant: sicque illic segnis animus recreatur, ac si par-
 tem amoenitatis paradisi se occupasse gratuletur.

CAPUT XVII.

*Quo ordine Parisiis ancillarum Dei construxit mona-
 sterium.*

Isto igitur cœnobio in omni opere perfecto,
 omnique ex parte cum solertia stabilito, cogitabat
 Parisiis in urbe fabricare xenodochium; sed excel-
 lentiore consilio, Deo inspirante, concepto, cepit
 intra domum suam, quam in eadem urbe ex ma-
 jore regis perceperat, virginum Christi ædificare
 domicilium; in quo opere diu multumque instantis-
 sime desudans, dignum tandem sanctarum virginum
 construxit archisterium, ubi districtam regulæ disci-
 plinam constituens, usque ad trecentarum numerum
 puellarum ex diversis gentibus, tam ex ancillis suis,
 quam ex nobilibus Franciæ matronis congregavit;
 quibus et abbatissam Deo dignam puellam, nomine
 Auream, filiam scilicet Maurini et Quirix, constituit:
 terræ etiam redditus copiosos delegavit, atque ex
 integro omne suum illuc studium convertit, et ex
 et illuc trahere undique veluti utilissimam apem
 cuncta monasterio necessaria, vasa simul et vesti-
 menta, necnon et sacra volumina, aliaque quamplu-
 rima ornamenta; nam quidquid huic sexui congruo
 necessarium foret, ut piissimus pater satis solerti in
 omnibus diligentia ac sollicita cura providit. Cum-
 que omnia opera, cunctæque domus necessariæ in
 præfato loco expletæ essent atque perfectæ, unum
 adhuc restabat, vile quidem sed necessarium adifi-
 candum domicilium; et cum non haberet terræ co-
 cæpiam, omnia etiam essent domibus occupata; adja-
 cebat ei ad opus necessarium area quædam fiscalis
 exigua: præcepit ergo metiri terram, ut sciret quan-
 tum esset, et confestim ad principem perrexit, sug-
 gessit aream, et sine mora obtinuit quod petierat.
 Cumque reversus locum adiisset, ac linea jactata
 amplitudinem habitaculi consideraret, invenit am-
 plius quasi pedem in terræ amplitudinem quam ipse
 nuntiaverat regi: ex quo tristis effectus, quippe qui
 nulli volens mentiri, regi esset mentitus, relicto pro-
 tinus opere ad aulam repedit moestus, et mox ut
 principem adiit, solo illico corruit, mendacium indi-
 cavit, aut veniam aut mortem poposcit; sed cum
 rex tam parvissimæ rei causam agnovisset, magis in
 stuporem versus, ejus injuriæ condoluit, moxque ad
 lon-tarium thematis et chartularium, et prætorem, sive
 thematis judicem pertinet, primus res politicas admi-
 nistrat; alter exercitui describendo et legendo militii
 operam navat; tertius lites privatorum audit. Quos,
 et cetera.

*a Fossatum sepe. Ita Codex sancti Aud. Prior edi-
 tio, f. ssato sepi.*

ρος τοῦ θέματος, καὶ ὁ χαρτουλάριος, προσέτι δὲ καὶ
 τριτάτω, ἦγον ὁ τοῦ θέματος δικαστὴς ὁ μὲν τῆς
 πρῶτης ἐστὶ διοικήσεως ἀρχὼν ὁ δὲ πρὸς τὴν τοῦ
 αὐτοῦ καταγραφὴν τε καὶ ἀναζήτησιν ὁ δὲ τὰς δίκας
 διαμαρτυρουμένων διαλύει αὐς, etc. Porro in præfecti
 io alii sunt præfecti, velut comes cohortis ejus, et
 rathicus thematis, et ceteri.... Nam quod ad pro-

circumstantiam conversus multitudinem, inſt : Ecce A
quam præclara et venerabilis Chriſti fides ! Duces
mei et domeſtici ſpatioſas ſurripiunt villas, et Chri-
ſti ſamulus propter fidem quam habet in Domino
non palmum quidem paſſus eſt celare de humo. Sic
ergo clementer Eligio conſolato duplicavit donum
quod dudum tribuerat puſillum. Ex quo facto liquido
patet quantum vir ſanctus mendacii culpam perti-
nuit, qui tam viliffimæ rei conſcium ſibi piaculum
minime reſervavit. Talis eum fides ad cælum evexit,
hæc illum fidelitas et Deo charum, et hominibus fe-
cit præclarum.

CAPUT XVIII.

*Beatorum Pauli et Martialis fundavit eccleſias; et de
carcere aperto.*

Igitur cuncto opere monaſterii peracto, atque om- B
nibus ædificiis ancillarum Dei expletis, pro quibus
mercedem laboris adeptus eſt, ædificavit poſtremo
baſilicam in honore ſancti Pauli apoſtoli ad ancilla-
rum Dei corpora ſepelienda, cujus tecta ſublimia
operuit plumbo cum elegantia; qua in baſilica bea-
tus quoque Quintilianus jacet abbas humatus. Ædi-
ficavit etiam, imoque renovavit baſilicam in honore
ſancti Martialis Lemovicenſium pontificis et con-
feſſoris, qua utique urbane ſtabilita, plumbo ejus co-
operuit tecta, ubi cum ejuſdem reliquias ſatis devotus
cum magne triumpho magnoque utriuſque ſexus co-
mitatu, cum melodia Pſalmorum ac dulci modula-
miæ antiphonarum, chorus deferret præſallentium,
miraculum Dominus declaravit memoria dignum;
ob hoc enim et Eligius eandem viam arripſerat C
cum pignoribus, cum potuiſſet prorsus aliunde per-
gere rectius. Erat igitur haud procul a tramite clau-
ſtrum carceris tetri, ubi tenebantur ſeptem viri ſive
innocui ſive noxii, ſub tertia cuſtodia abſculti; cum
ergo Eligius veluti quondam David ante arcam ex-
ſultans atque tripudians, cum reliquiis et præſato
agmine in voce exultationis præteriret, mox ut con-
tra ergaſtulum eſſe cœperunt, repente geſtator pi-
gnorum gravi pondere depreſſus ſolo reſtitit fixus;
quem cum ſinguli compellerent gremium quantocius
movere, id ſe poſſe nullatenus voce publica eſſe
confeſſus; dumque ita ſtantes ſinguli obſtupecerent
eventum rei, ^a cœpit cunctis in carcere quaſi leve
tonitru audiri, et ſtatim viſ quæſtam cum magno im-
petu adveniens totum valide nimis concuſſit carce-
rem ab imis. Confeſtim ſeris omnibus effractis, ne-
xibusque diſſipatis, oſtia obſerata patuerunt inclu-
ſis; illico ergo veſtigia depreſſa ferentes pignora
levigarunt, et rei carcerem egreſſi eccleſiam petie-
runt. Omnes igitur qui aderant in ſtuporem verſi
cœperant attollere novitatem miraculi, ac merita
duorum conjuncta ſimul ſanctorum, Martialis lau-
dem, Eligii prædicare favorem; cuncti etiam hæc
videntes Chriſto Domino uberes laudes, qui ſuis ope-
ratur in ſervis, vocibus efferebant continuis.

^a *Cœpit cunctis.* Hic etiam Codicem ſancti Aud.
ſequimur; nam Acherius ediderat *vincis*; in eodem
Codice legitur *levis tonitrus*.

CAPUT XIX.

De incendio urbis Pariſiacæ.

Post aliqua temporis curricula cœperat uri
riſiaca ſæviffimo cremari incendio; nam cum
pene arderet civitas, uſquequaque viſ flammæ
cis ferebat glomerantes quaqua in parte fa-
tunc Eligius mœſtus cum videret jam ſupra
monaſterium prædictamque eccleſiam ſtante
globos flammarum cum axibus et carbonibus
graviter ingemuit; jam enim invaleſcente ſq
promptu erat ut etiam tegumentum baſilicæ ſ
retur vi vallantis incendi. Attollens ergo Eligi
cem cum gemitu dixit: O ſancte Martialis, ca
mui tuæ modo non ſuccurris? certe enim n
quod ſi te hodie non curante crematur, nun
B jam ab Eligio in ævum reſtaurabitur. Confeſti
tur aſſuit Domini gratia, et aliam in partem
flammas impellente, et eccleſiam, et totum ejuſ
naſterium remansit incolome.

CAPUT XX.

Quanto ſtudio quot die in melius vir ſanctus profi

His itaque tranſactis jugiter vir ſanctus iui
manebat divinis officiis; erat enim in eleemo
largus, in vigiliis ſedulus, in oratione devoti
charitate perfectus in humilitate profuſus, li
ctrina præcipuus, in ſermone paratus, in loe
catus, in converſatione ſanctiſſimus, in
mundi compede catenatus, in obſequiis ſerv
Dei ſuccinetus, in redemptione captivorum ſ
tus, in egenorum largitione diſfuſus, in dorſ
ſionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in t
tione tutiſſimus, in hospitalitate latiſſimus;
opprobria ſecurus, inter odia beneficius, in pro
etiam et in adverſis cœlo ſemper intentus;
enim poterat in eo invenire humani generis ini
nec quod fraus deciperet, nec quod ſimulatio f
ret. Sinceritatem quidem mentis vultus ſere
monſtrabat, et pietatem clementiſſimi cordis o
debat in lenitate ſermonis; nihil quippe ejus a
clementius, nihil illius ſeveritate jocundius, Je
cunditate nihil ſeverius, nihil riſu gravius,
prorsus triſtitia ſuavius: ſi pauperem vidisset
ſientabat; ſi divitem, ad beneficiendum cohor
tur, Deum teſtem invocans pro ejus ſe nomine
cta hæc facere; nemo enim ab eo pauperum va
reverſus eſt aliquando, iſtud jugiter mente repli
quod Dominus in Evangelio dicit: *Leati miſer
d. s. quoniam ipſi miſericordiam conſequentur (M
v, 7),* necnon et illud: *b Sicut aqua exſtinguit ig
ita eleemoſyna exſtinguit peccatum.* Et illud: *Ve
tamen date eleemoſynam, et ecce omnia munda
vobis (Luc. xi, 41).* Nam ſicut de beato Job dic
januæ ejus omni adveniendi patebant, ut et ipſe
Job poſſet voce libera proclamare: *Oſtium m
viatori patuit (Jo' xxi, 32).* Eratque pes claudor
et oculus cæcorum, orphanorum pater, ac vidua

^b *Eccli. iii, 33,* ſed aliis verbis; iisdem tamen
tatur a plerisque Patribus.

consolator, quique non carcere clausis, non ægritudine fatigatis, unquam suum, in quantum facultas suppeditavit, negavit auxilium, sed omnibus misericorditer consulens, miseris semper præbuit administratam. Quem enim cæcum non suum vocavit hæredem, aut quem debilem non ejus sustentavit manus? fores quippe ejus jugiter a miseris obsessæ, expetitam ei ad bellum præparabant solatium: hoc jugiter comitatus incedebat exercitu, in his Christum conspiciens se amplecti gestiebat, atque his indumenta tribuens, Christi sub inopis veste se tegere membra credebat: hoc certe se reputabat perdere quidquid in elemosyna non assumeret, id se tutissime congaudebat recondere, quod egentium sibi met dura necessitas auferret: valde quippe devotus in eorum usibus substantiæ exaggerabat pondus, ut quo pauperior sæculo esset, locupletior Deo fieret; considerabat quidem quia quotidie deesse non potest quod peccetur, ideo nec quotidianæ elemosynæ non deessent, quibus piamina tergerentur; et ob hoc cum Domino suo pecuniam dividens, substantiam suam gaudebat sociare cum Christo, faciens eum sibi possessionum terrestrium participem ut et Christus faceret illum sibi regnorum cœlestium cohæredem. Illi scilicet assignabat facultates, ut ipsis esset custos perpetuus, sciens quod patrimonium Deo creditam nec respublica eripit, nec flacus invadit, nec calumnia aliqua forensis evertit: sciens etiam scriptam esse, quod ea bene hæreditas reconditur, quæ Deo custode servatur. Hujus namque apud suos monita nihil fuerunt aliud, quam magisteria divina, fundamenta scilicet corroborandæ fidei, nutrimenta fovendæ animæ, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: dignum ergo est, ut eum boni imitentur et diligant, plebs colat, noxii timeant, quem ita divina virtus illustravit, ut sub laicali etiam habitu habuerit a Deo collata dona doctrinamque mellifluam, et Spiritu sancto conditam, de desiderio Christi salutem, de æterna semper beatitudine sollicitam, quique sic religiosus exstitit ac timens Deum, ut sæculi oblitus dignitates, omne consortium cum egenis haberet et monachis.

CAPUT XXI.

Quo ordine cœnobia peragraverit.

Denique cum et frequenter ad eum monachi religiosi quique confluerent, nec sic nimirum eorum satiabatur alloquio, sed aliquando etiam nimis sanctæ conversationis æstans desiderio, ipse quoque properabat ad cœnobia, maximeque a Luxovium, quod erat eo tempore cunctis eminentius atque districtius; neque enim tam crebra erant adhuc in Gallis monasteria, et sicubi essent, non sub regulari quidem disciplina, sed erant prorsus in malitia fermenti veteris sæcularia. Præter Luxovium ergo, quod solum, ut dictum est, districtiorem regulæ solenter tenebat, Solemniacense monasterium in partibus occidentis hujus religionis exstitit caput, ex quo demum multi sumpserunt et

A initium et exemplum, adeo ut nunc quoque propitia Divinitate innumera per omnem Franciam et Galliam habeantur sub regulari disciplina, alma utriusque sexus cœnobia. Itaque ut dicere cœperam, quis valeat enarrare cum quanta Eligius devotione, quantaque humilitate prædictum monasterium adiens, inter fratres incederet? Videres eum cum janua ingroderetur monasterii, dejecto in terram vultu, depressis luminibus, solo capite humi inclinato, toto etiam subtili corpore cum magna gravitate inter fratres incedere, singulisque monachis se pene terre prosternere, atque ab omnibus devotissime benedictiones haurire, quibus ipse copiosam tribuens elemosynam, vilissimam panis tortam ab eis egrediens pro benedictione sibi met vindicabat, quam utique pro magno munere amplectens, diebus singulis quousque durare incorrupta potuisset, eulogias ex ea veluti sacram communionem jejunos sumebat.

CAPUT XXII.

Quod pedestri labore ad loca sancta properavit; et de curu egenorum.

Nam et hanc habebat consuetudinem, ut ubicunque iter ageret, si sciret eadem se nocte vel ad monasterium, vel ad qualemcunque ecclesiam, sive etiam ad religiosum quempiam virum posse attingere, nullatenus cibum sumeret, etiamsi biduanum vel triduanum jejunium expleret, priusquam ad locum destinatum quamvis defessus pertingeret; sed et si nosset venerabilem ad quem pergebat locum esse, ejecto se concite de equo per tria vel quatuor millia pedestri labore conficiebat iter usquequo ad sancta illa posset attingere limina; cumque ad mansionem ventum esset, priusquam tabernaculum introiret, mittebat pueros fideles qui omnia late vagantes scrutarentur loca mansionis, et sicubi posset mendicos, ægrotos, vel peregrinos invenire, omnes quos reperissent ad se aut adduci, aut certe deportari jubebat, quibus ipse occurrens, si morbidum videret, medebatur; si putridas habentem carnes, ipse saniam radebat, ut cum Job dicere posset: *Flebam quondam super eum qui afflictus erat; et compatiebatur anima mea pauperi (Job. xxx, lvi)*. Porro si horrentia conspiceret ora, proprio palatum perficans digito, dolorem leniter mulcebat morbidum; sic nimirum omnia cum cura et diligentia perficiens, componebat cunctos suos sedere per ordines, et priusquam ipse quidquam sumeret ex cibo, omnibus manu propria et escam præbebat et merum, postremo ipse gratias Deo actitans, una cum eis sumebat cibum, sed plusquam illi exiguum: denique cum ipsi carnibus uterentur ac vino, is pane pro cibo, et pauxillum aeti cum aqua mixtum utebatur pro potu: siquidem octo aut decem fluxere anni quibus nusquam vinum hausit in poculo: de carnibus vero melius tacere puto quam aliquid dicere, quandoquidem eas post propositum nec edere passus sit, nec attingere, et cum in prædicto annorum spatio una

^a *Luxovium*. Sic perspicue legitur in codice S. Alderati ex suo codice *Lussodium*.

Aud. Acherus ipse sic legi oportere viderat, sed

tantum die eum meminerm propter hospitem charitate exigente de volatilibus modicum quid gustasse. Cæterum peracta refectione, singulis quorum antea capita laverat et manus, demum abluens pedes deosculabatur extergens, ac prostremo stratis impositis et thoris ipse diligenter ad capita componebat ^a pulvillos; deinde seipsum spolians indumentis, collocare discubitu simulabat, sed cum cunctos cerneret alto sopore quiescere, adhibitis secum paucis fidissimis famulis, si esset civitas, castrum, vel vicus, omnia orationum loca profunda jam nocte circuitbat pene invisus; et si omnimodis occurrere potuisset ante lucem, ad proprium convertebatur defessus stratum; quod si ecclesia in loco hospitii non haberetur, completo, ut dictum est, vespere omni officio simulabat se quiescere strato, sed mox ut ejus cubicularii obdormissent, ejectum se a lectulo totum prosternebat in pavementum, ibique omni noctis spatio transacto cum aurora diei daret initium, iterum ^b se indebat thoro. Hæc autem agebat ob ostentationem declinandam, illi soli cupiens palam fieri, qui dixit: *Ora Patrem tuum in absconso; et Pater tuus qui videt in absconso, reddet tibi (Matth. vi, 6)*. Sic quippe faciebat Eligius et in itinere et in propria domo; et hic ei perpetuus mos fuit cunctis diebus vitæ suæ. His igitur eum beatis actibus intentum, in tantum divina provexit clementia, ut adhuc in laico habitu Domino largiente ^c declararet miracula.

CAPUT XXIII.

In natali S. Dionysii claudum sanavit.

Denique quodam tempore cum anniversaria Parisiis sancti Dionysii martyris celebraretur passio, dum vigilia a clero caneretur in choro, egressus Eligius templo deambulabat in atrio, viditque eminus virum cunctis membris contractum contra sancti sepulcrum jacere in pavimento. A Deo forte inspiratus, ægri mox ^d astitit lateri, blandeque eum compellens cœpit ab eo inquirere et tempora claudicationis, et causam suæ ægritudinis; sciscitans an haberet spem in Christo, si se crederet quandoque sanandum, an etiam crederet se post mortem resurrecturum, et præmia vel pœnas ob meritum qualitatem receptorum: cumque ille ejus secutus verba cuncta hæc se credere fateretur, rursus Eligius inquit: Si ergo hæc, ut astruis, credis, cur hic inaniter ^d jaces? roga magis hunc sanctum, ut intercedens apud Dominum reddat te protinus sanum. Et cum ille ob id se illic excubare diceret, inuens cum Eligius ait: Et credis quod possit hæc sanctus iste apud Dominum obtinere? At ille cum eadem prosequeretur, dixit iterum Eligius: Si ergo hæc sicut polliceris, credis, promitte modo Deo te deinceps servitutum, et vide ne trepidet fides tua, et absque mora sanabit te dominus iste. Illo autem in omnibus fidem dante, fixit genua Eligius super terram, et prolixè oravit, deinde oculos pariter et palmas ad

^a Pulvillos. In codice S. Aud. legitur *pulvinaria*.

^b Se indebat thoro. Item codex, *insidebat in thoro*.

^c Declararet miracula. Forte, *inclaret miraculis*,

A coelum tendens, Dominum Jesum fide plenus promissionis suæ fideliter admonuit, qua dicit: *Quidquid credentes petieritis, fiet vobis (Mac. xi, 24)*, et: *Si habueritis fidem, majora horum facietis (Matth. xxi, 21)*. Cumque hæc pleno pectore, fide ac devotione deposceret, conversus ad ægrum, apprehensaque dextera ejus, ait: Si in dubitanter credis sicut promittis, in nomine Jesu Christi surge, et sta super pedes tuos. Hæc dicens attraxit eum ad se fortiter, et illico nexibus artuum resolutis elevatus æger stetit, et mox consolidati sunt pedes ejus et membra, et sanatus est ex ipsa hora; cui comminans et contestans præcepit Eligius, ut si nollet rursus talia pati, nullum aliud sanitatis verbum cuiquam ediceret, nisi quod Dominus Jesus per sanctum Dionysium eum sanasset.

CAPUT XXIV.

Manum aridam jocabiliter sanavit.

Quodam iterum tempore cum prætereunte Eligio copiosa pauperum turba eminus consideret, accedens ille ad eos, singulisque propinquans ut solebat, sanctis digitis eleemosynam singulis includebat in pugnis; cumque ad unum ventum esset qui contractam aridamque habebat manum, ipsam non valeas extendere, alteram tendebat ad munera: Non hanc, inquit Eligius, sed alteram præbe quantocius: quam cum arefactam ostensurus expelleret [An expalleret?]; apprehensa ille cœpit Christum corde rogare, dumque unam palparet a cubito, protinus ut manum extraxit illico nervis remissis digitos curvos direxit; sicque oleo allato peruncta, confestim solida sanaque ^e facta sicut erat et altera; sed [cum hæc videntes Eligii ascriberent favori, ille gratia humilitatis contentus, caute satis tentat eadem occulere dicens: Ego putavi ideo illum fingere, ut a me facilius eleemosynam posset percipere.

CAPUT XXV.

Ex modico vini plures pauperes potavit.

Alio præterea tempore cum iter quoddam in proximo carperet, habuit obviam pauperum turbam suam jam opinione collectam, quibus eleemosyna sicut solebat data, voluit insuper siti fatigatis laborem temperare itineris. Cœpit ergo quærere in ministris quis haberet potum sub sellis, cumque singuli, sicut erat, maxime ^d [F. minime] se habere dicerent, unus tandem reperitur qui parvum cum vino vasculum se habere profertur; quod protinus allatum vir sanctus benedixit, et ut pauperibus misceret illico imperavit: sed quid erat tam exigua mensura, id est, quasi tria cotyla, inter tantam pauperum turbam? Cum ergo pincerna pauxillum mitteret in scyphum, ut pote cum nec mediis posset sufficere merum, mox increpatas ab Eligio vasculum miscere jussus est plenum, cui cum puer exiguitatem nasconis obtenderet, statim ille signum crucis opponens: Eia, inquit, eia, misce crateram plenam: quoniam larga et magna Domini ait Acherius, non male quidem; sed propius, *declarent miracula*.

^d Astitit lateri. Codex S. Aud., *attigit latus*.

est clementia. Sic ergo factum est, ut ex eadem quantitate et universi ^a largissimum hauserint merum, et exiguitas non defecerit potus, ita ut in illo vase quod vir sanctus signaverat, liquor vini non quidem augetur, sed potius nasci crederetur.

CAPUT XXVI.

Contractum in basilica S. Germani sanat.

Alio rursus in tempore cum Parisiis loca orationum circuitet, veniens ante basilicam sancti Germani confessoris vidit quemdam claudum carruca ^b vectam, querulis se vocibus inclamare : ad quem accedens cum valde misertus ei vellet manus imponere, humilitatis pristinae recordatus, protinus se ab eo subtraxit, alteri potius quam sibi favoris gloriam volens tribuere : praecipit tamen ministris ut auferentes agrum a carruca in ecclesiam deportarent, ac juxta cancellos praefati sancti Germani proficerent : quod cum factum fuisset, ingressus Eligius basilicam prolixè oravit, monnitque claudum irrevocabiliter in fide persistere usquequo eum Dominus sanari juberet : nec mora, post hæc coepit claudus vociferari, totoque corpore contremiscere ; cumque omnes procul astantes ad spectaculum concurrerent, confestim claudus resolutis nervorum vinculis liber a pavimento surrexit, et ita incolumis ab ecclesia processit : fuerat enim annis novem claudicationis impedimento astrictus. Tunc Eligius ex intimo corde Christo gratias referens, iter coeptum letus jam peregit.

CAPUT XXVII.

Gamapio vico claudum erexit.

Alio quoque tempore sub laicali adhuc habitu carpebat iter cum pueris suis de villa regali, quæ vocatur Sterpiniacus : cumque pervenisset Gamapio vico, ingrediens illico basilicam invenit quemdam pauperem claudum pro foribus javentem, qui viso Eligio coepit clamare, alimoniam ab eo vel aliquam postulans consolationem. Tunc Eligius sciens forte donum sancti Spiritus, accessit ad eum dicens : Rogemus Deum pariter si forte te incolumem reddat : et mox introducens eum in ecclesiam, praecipit enixe orationi insistere ; ipse vero prosternens se in terram diutissime oravit : deinde paululum se erigens, cum adhuc videret claudum jacere, rursus orationi incubuit, et lacrymabiliter precem fundens tam prolixè oravit, tantasque lacrymas effudit, ut partem pavimenti ubertas lacrymarum humectaret, ac veluti rivulum de torrente in terram effluceret. Tandem roboratus fide erexit se, et cum magna fiducia ad agrum accessit, ac manu ejus apprehensa dixit : In nomine Domini nostri Jesu Christi Filii Dei excelsi, surge et ambula : et confestim prosecuta est salus verbum hominis Dei, et convaluit ^c aeger et surrexit : nam omnes qui aderant, audiebant cum magno stupore juncturas et nervos atque omnia ossa claudi illius cruscire ac solidari. Sânus ergo factus est ex

^a *Largissimum.* Sic sæpe laudatus S. Aud. codex. Editi, *largissimos. . . meros.*

^b *Vectum.* Idem codex S. Aud. sic habet : in prio-

illa hora, et ambulabat exsiliens et benedicens Deum cum omni alacritate ; fuerat enim ex multis jam annorum spatiis vinculis artuum astrictus, atque ex hoc magis occupabat admiratio cunctos, quod tam celeris fieri ejus potuisset curatio. Dedit ergo ei eleemosynam vir beatus, et dimisit eum in pace ; et ille adorans et glorificans Deum, reversus est in locum suum. Tunc Eligius coepit terribiliter conjurare pueros et cunctos comites suos, ne quousque ipse in corpore maneret rem gestam cuilibet homini indicarent, magnopere metuens ne in virtute facti mens ejus humanis laudibus gravaretur.

CAPUT XXVIII.

De metallo auri in sinu reperto.

Quadam vero die cum copiosa pauperem multitudine ad eum confluxisset, totum pene quidquid in auro habere poterat eisdem erogavit. Cumque his discedentibus alii adventassent, loculo auri sollicitè perscrutato atque excusso, nihil penitus reperit quod eisdem tribuere deberet ; deinde ab uno ex suis familiaribus auri quantitatem susceptam pauperibus dedit ; quibus discedentibus, post aliquot horarum spatia ecce superveniunt et alii. Tunc Eligius anterioris horæ minime recordans, alias forte mente intentus, protulit quam prius scrutatus erat sportellam, et ubi ante nihil repererat, mox ut etiam aperuit, metallum auri inditum reperit, atque pauperibus illico tribuit : sicque demum prioris facti admirando recordans, nomen largitoris Christi cum ingenti exsultatione glorificavit.

CAPUT XXIX.

De cæco Parisiis illuminato.

Quadam iterum die cum Parisiis commoraretur, ac necessario quemdam locum adire pararet, explorante egeni per quod iter transiret, paraverunt se cuncti juxta morem in ponte : quo cum Eligius adventasset, singulisque ut solebat sigillatim manibus eleemosynam includeret, devenit inter cæteros ad quemdam cæcum querulis valde vocibus clamitantem ; cui cum eleemosynam manu imponere vellet, subtrahens ille manum clamabat virtute qua poterat : Domine, inquires, Eligi, habe in me pietatem, oculis crucem impriane, quod magis desidero præbe. Tunc ille valde composite dissimulans ac subridens : Tu, inquit, amice, non te nosti signare ? Noverat enim vir sanctus jactantiam virtute augere, in quo non poterat gratia concessa latere : sed cum is eadem ingeminans importune clamitaret : Tu, inquires, Domine, tu signa. Ille fidem hominis cernens, signum crucis impressit, et, o mira Christi potentia ! statim signum sanguinis unda secuta, diu clausas illico reseravit sub fronte fenestras, atque ingrediente die fecit discedere noctem : sicque homo duplo munere recepto, adorans Christum discessit laudans Eligium.

ri editione legitur *vehementem.*

^c *Convaluit.* Hæc lectio codicis S. Aud. magis placuit quam illa prioris editionis, *invaluit.*

CAPUT XXX.

De Basilica vastata, et spoliis restituta.

Alio rursus tempore dum apud Parisios commoretur, quodam die mane confugit ad eum tremebundus custos basilicæ S. Columbæ virginis, provolutusque pedibus ejus nuntiavit eadem se quiescente nocte vastatam omni ornatu fuisse basilicam : quod Eligius audieps tristis admodum effectus, cito tamen ad solita spei præsidia recurrens, clementer refovit custodem, deinde ad sanctæ Columbæ oratorium pergens, oratione præmissa, hæc loquebatur verba : Audi, inquit, sancta Columba, quæ dico : novit meus Redemptor, nisi cito ornamenta tabernaculi hujus furata reduceris, equidem spinis allatis faciam hanc januam ita obserari, ut nunquam tibi in hoc loco veneratio præbeatur ab hodie. Dixit hæc et discessit, et ecce sequenti die custos maturius surgens invenit omnia vela usque ad minimam pallam, sicut prius fuerant, restituta. Tunc concito cursu quanto pridie truculentior, tanto nunc lætior nuntiavit Eligio ; atque ille accedens, omniaque sicut dudum fuerant, suis in locis composita cernens, martyrem quidem laudavit, sed Christi Domini nomen, sicut et semper, uberius cum hilaritate magnificavit.

CAPUT XXXI.

De homine seminece vitæ restituto.

Inter cætera autem infinita bonorum suorum opera, etiam hoc apud regem obtinuerat, ut omnia humana corpora quæ vel regis severitate, vel judicum censura diversis ex causis per multimoda argumenta perimebantur, ubicunque invenire potuisset sive per civitates sive per villas, licentiam haberet et de bargis, et ex rotis, et de laqueis sepelire deposita. Delegavit ergo ex comitibus suis vespelliones, Gallibodum scilicet atque Vincentium cum suis collegis, qui hujusmodi curæ insisterent : et ubicunque pergerent, sive in proximas urbes, sive in longinquas, jugiter secum sarculos portarent, ut sicubi cadaver invenissent, continuo ipsum humo tegerent. Igitur cum quodam tempore in comitatu regis Austriæ partes peragrarent, devenerunt ad urbem quamdam, quæ Stratoburgo vocatur ; cumque haud procul ab urbe essent, conspicientes eminus vident hominem ipsa die vita laqueo extorta dependere ; ad quem protinus accedentes laqueo deponunt, ut scilicet juxta ritum sepulturæ traderent : sed vir venerabilis sensit forte operandum ; et dum sepultura paratur, festine appropians ipse corpori, cœpit eum a summis usque ad ima mulcendo palpare : nec mora, cum jam sentiret adesse animam, compositæ valde a se virtutem facti refellens, dixit : O quam grande scē-

^a *Repausari.* Codex S. Aud., *repaugare.*

^b *Lucii.* Acherius conjicit legi oportere, *Luciani.*

^c *Ut usque hodie.* Sic codex S. Aud. Editi, *et usque hodie.* Mirum profecto, si hæc et quæ sunt in fine, *usque in hodiernum diem,* scripsit Audoenus, hoc est autor Eligio ipsi cœtaneus. Et alia sunt quæ scrupulum movent ; nam quod capite 31, dicitur de monasteriis in Gallis, quæ nulla prope erant ante Eligii ætatem, scriptoris verò sæculo plurima erant, et

A lus, nisi Dominus juvasset, nunc perpetrare poteramus ut corpus hoc humo tegeremus, cum anima ejus in ipso sit! hæc dicens, cunctis mirantibus jussit eum vestimentis operiri et paululum ^a repausari : deinde recreato spiritu vir ille surrexit e terra, ut pote nullam passus injuriam. Quod factum cum in urbem percrebuisset, mox currentes ejusdem insectatores importune eum iterum rapere, ac morti tradere conabantur ; quem Eligius vix eorum manibus ereptum regi pro eo suggessit, chartamque ei securitariam apud regem impetravit, atque ita eum defendit. Qui non post longum spatium ita se subtraxit ab ejus contubernio, Eligio fortassis conscio, ne res gesta amplius crebresceret in populo, et ut nusquam ministrorum ejus amplius appareret conspectui. Sed de his ista sufficiant : Deo soli sufficit de his quæ in absconso, vel sub sæculari habitu, vel sub venerabili et apostolica tonsione gesserit, non latere : nunc interim ad ea quæ opere manuum egerit accodam, eaque quanta valeo brevitate percurram.

CAPUT XXXII.

Quod multas fabricavit tumbas.

Illic idem vir beatus inter cætera bonorum operum insignia, multa sanctorum auro argentoque et gemmis fabricavit sepulcra, id est, Germani, Severini, Piatonis, Quintini, ^b Lucii, Genovefæ, Columbæ, Maximiani, et Loliani, ac Juliani, adhuc autem et aliorum multorum : sed præcipue beati Martini Turonis civitate, Dagoberto rege impensas præbente, miro opificio ex auro et gemmis contextit sepulcrum, necnon et tumbam sancti Brictionis, et aliam ubi corpus B. Martini dudum jacuerat, urbane composuit ; magnum insuper beneficium eidem ecclesiam apud regem obtinuit : namque pro reverentia sancti confessoris Martini, Eligio rogante, omnem censum, qui reipublicæ solvebatur, ad integrum Dagobertus rex eidem Ecclesiam indulsit, atque per chartam confirmavit. Adeo autem omne sibi jus fiscalis census Ecclesia vindicat, ut ^c usque hodie in eadem urbe per pontificis literas esse constituitur. Præterea Eligius fabricavit et mausoleum sancti martyris Dionysii Parisiis civitate, et tugurium super ipsum marmoreum miro opere de auro et gemmis : cristam quoque et species de fronte magnifice composuit, necnon et axes in circuitu ^d throni altaris auro operuit, et posuit in eis poma aurea rotundilia atque gemmata : operuit quoque et lectorium et ostia diligenter de metallo argenti ; sed et tectum throni altaris axibus operuit argenteis ; fecit quoque et repam in loco anterioris tumuli, et altare extrinsecus ad pedes sancti martyris fabricavit ; tantumque illic, suppeditante rege, sua exercuit indu-

in quibus nunc quoque regularem disciplinam vigere testatur, ne ipsum quidem S. Audoenus tribui potest. Quod si in his locis interpolatoris cujusdam audaciam ac temeritatem agnoscimus, eandem aliis in locis grassatam esse non immerito suspicabimur, velut in capp. 19 et 29 ; in quibus ea tribuuntur Eligio quæ nec Eligium, nec Audoenum decebant.

^d *Throni altaris.* Prior vox addita est e codice S. Audoeni.

stria [*F. suam... industriam*], atque ita suum diffudit **A** specimen, ut pene singulare sit in Gallis ornamentum, et in magna omnium admiratione usque in hodiernum diem.

CAPUT XXXIII.

De morte Dagoberti regis: et concilio apud urbem Romam sub papa Marino.

His operibus mirifice perfectis, atque omnibus circumquaque gentibus sedatis, ferocissimis etiam Yacobi ditioni propriae hostili gladio subactis, mortuus est rex magnus et inclitus Dagobertus, et sepultus est in eadem sancti Dionysii basilica sub ara in latere dextro: cui successit in regno filius ejus aetate juvenculus, vocabulo Clodoveus. Sub hujus regni principio nefanda hæresis partibus Orientis in coperat pullulare, Constantino tunc Romani imperii apicem gubernante; coperunt ergo ^a præfati hæresiarches nequiter ecclesiasticam regulam violare, et peregrina quædam a veritate aliena docere et prædicare, asserentes Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum minime habere secundum formam servi (sic), et neque eum ex Maria veram assumptione carnem, profanis vocibus garriebant; quæ res plurimos in Ecclesia conturbabat, et plerosque jam contagium hujus pestiferæ assertionis infecerat, non solum in urbibus quibus morabantur, sed et urbem quæ est caput omnium Romam paulatim jam eorum pravitas penetrabat. Erat autem eo tempore Romæ præsul Beatissimus papa Martinus, qui sollicitus ac viriliter pro hac causa invigilans, imoque pugnans, multa probra et adversa ab hæreticis sustinebat; unde tandem permotus, cum et imperatorem et plures cerneret eorum assertionibus obsecundare, intentus satis animo congregavit concilium sacerdotum compescendi causa, imo delendi hujus pravitatem degmatis: in quo concilio omnibus orthodoxis consentientibus edidit contra hæreticos fidem magis valde atque accurate, quam etiam cum subijuncta epistola Galliarum partibus destinavit, mandans et obtestans regi Francorum, ut si essent ejus vricatholice eruditi, hos sibi administrandum ob hæresim comprimendam faceret destinari: ubi tunc Eligius cum sodali libentissime perrexisset, nisi ei quædam causa impedimenti fuisset.

CAPUT XXXIV.

De multimodis Martini papæ tormentis, ejusque vita per martyrium finita.

Sed interim dilatione intercedente inimicus humani generis acrius incitatus, pulsabat fortiter contra murum Ecclesiæ per homines perditos, ac turrim militissimam omni oppugnationis genere fatigabat, Martianum sibi, jugiter affligendo, inclinare cupiens episcopum: sed quamquam impurus spiritus omnino non pugnaret armatus, tamen resistebat Martinus Christi gratia et virtute repletus, ac veluti si ^b saxum

^a Præfati. Sic laudatus S. Aud. codex, ex quo etiam addidimus vocem *attens*. Prius editum erat *præfata*.

^b Saxum immobile. Codex S. Au 1, saxo immobili, et infra, Jubebant ei imperialia decreta.

immobile unda allideret, ita virili animo dicta respuebat garrientium. Jubebatur ei imperiali decreto fidem Patribus edere contrariam, sed ille cui sacra fides venerabilis erat, abnegabat se posse impia contra Deum proferre verba, consultius fore judicans temporalem ponere vitam, tantum ut ei conscientia fidei duraret illæsa. Novimus quemdam fratrem a partibus Orientis venientem, qui ea quæ narro se coram posito gesta esse testabatur. Igitur cum nullo suasionis genere Martinus a catholica reflecterebatur fide, multiplicibus injuriis affectus, diuque coram populo flagellatus, domum revinctis post tergum manibus velut electus aries, cuncta urbe lamentante, exsilio truditur; sicque Constantinopolim perductus, ibique exsilio relegatus, sola illic oratione meruit **B** cæco lumina reddere; ubi exsulans ac delitescens, post multa tormenta clarum valde et nobilem vitam optimo et venerabili fine conclusit. Simulent nunc hæretici quantum volunt, confundantur et erubescant a se martyrem factum, quamvis eum pacifice animam exhalasse clamitent, quamvis non a se interemptum, sed propria fingant morte defectum, quasi non eum poena consumpserit in quo poena consumpta est. Qui si in præsentem nunc adessent, hæc a me pro Martyre verba audirent: Etsi, inquam, imminente carnifice gladio mortuus non fuerit, in confessione tamen catholice fidei exsilio relegatus, post continuam et indefessam professionem gloriosum mortis exitum meruit; sicque ad Deum suum redeuntem coelestis aula martyrem suscepit: neque enim virtus ejus, auctor honor minor est, quominus beatis martyribus aggregetur, quia quantum in ipso fuit, æquanimitè toleravit quidquid ei adversitatis oblatum est: nam, sicut Scriptura testatur, non est inferior gloria, sed potius excellentior sustinere martyrium pro eo, ne scindatur Ecclesia fallacis hæreticorum, quam est illa ne imoletur idolis impulsu paganorum. In paganorum namque persecutione unusquisque tantum pro sua anima, in hæreticorum vero pro universali patitur Ecclesia: et idcirco eum potiorè dixerim, quia procul dubio excellentior atque eximior comprobatur. Hæc pauca de tanti viri memoria, Eligii Vita sibi contineat subnexa, loquatur et ubicunque pergat per sæcula, quanto Martinus claruerit fidei dogmate: quæ nos dilectionis gratia huc usque narrasse sufficiat, ut tam eximii viri memoria, qui utique collegis meis in urbe Romana multa impendit bona, quamvis in Oriente frequentetur, non usquequaque in Occidente oblivioni tradatur.

CAPUT XXXV.

De concilio apud Aurelianis Galliarum urbem; et hæreticorum a finibus Galliarum expulso.

Per idem fere tempus qua apud urbem Romam talia gesta sunt, unus hæreticorum pulsus a partibus

^c Defecum. Forte, defunctum, ait Acherius; mihi nihil mutandum videtur. Haud ita multa post in codice S. Aud. legitur *carnificis gladio*, et infra, *quantus in Oriente*.

transmarinis, Galliarum provinciam petiit; qui aggressus illico civitatem quæ olim Edua, nunc autem Augustidunus vocatur, adiit; ibi quoque degens cœpit tam caute quam fraudulenter sua nefanda dogmata prodere: quod cum in palatio ad aures Eligii pervenisset, cœpit vigilanter, sicut semper pro huiusmodi causa sollicitus erat, cum Auloeno ac cæteris Catholicis viris tractare, quemadmodum hanc pestem palam omnibus manifestatam detegerent. Itaque non destitit ^a episcopos commonendo et optimates, quousque ex jussu principis sacerdotale concilium apud urbem Aurelianensem congregaretur; ubi præfato hæretico in medio deducto, conabantur eum docti quique diversis ex causis interpellare, sed nullo poterant genere concludere; tanta quippe dicendi arte objectis quæstionibus occurrebat, ut ubi maxime putaretur strictus, ibi quasi anguis lubricus quibusdam foraminibus lapsus eorum se fronti opponeret. Cumque nullo genere a quoquam posset concludi aut superari, exstitit e nostris quidam per Dei providentiam doctissimus episcopus, nomine Salvius, qui ita ei in omnibus obviavit, ut ingens pro hoc fleret nostris et gaudium et spectaculum: nam omnes versutias cunctasque ejus artes, quas ille nunc occulere, nunc etiam dissimulare conabatur, frequenti disputatione palam funditus detexit. Sic quoque adversus eum omnium episcoporum sententia prolata, ac per singulas civitates super ejus nomine decreto constituto, cum sibi merito dedecore eliminaverunt a finibus Gallicæ.

CAPUT XXXVI.

Quod plures apo latas vir sanctus astutia sua deprehendit atque novavit.

Sed et alium nihilominus apostatam cum comperisset Eligius evertere plebem Parisius [F. Parisiorum], grandi afficiens debonestate, exterminavit ab urbe: similiter et alium, qui episcopum se simulans circumibat villas et plateas decipiendo populum, diu carcere maceratum eiecit a finibus regni Francorum: necnon alios atque alios diversis artibus populum subvertentes grandi semper auctoritate est persecutus; valde enim oderat omnia hæreticorum, vel schismaticorum, cunctorumque præter catholicam doctrinam signa, et jugi instantia eorum insectabatur vesaniam; erat enim ipse affluentissimus quidem in eloquentia, in studio autem Scripturarum subtilissimus, et cum ipse sufficienter esset instructus, populum, ubicunque pergeret, evangelicis cohortationibus edocebat in Christi fide irrevocabiliter persistere, atque ab hæreticorum contagiis sese solerti cura observare.

CAPUT XXXVII.

Quantam semper dilectionem erga pauperes habuerit.

Sed inter cætera, ^b senibus ac viduis atque pupillis consolator existerat; viduæ nimirum Sareptensis

^a Episcopus. Codex S. Aud., episcopus, commonendo optimates, lectio non inepta.

^b Senibus ac. Codex S. Aud., semper senetis pauper sine sine viduis, ex quo conjicere licet ita scriptum

A imitator, ipse plerumque esuriens, sui juris etiam Christi visceribus erogabat. Si infirmus set, clementer consolabatur; si in Dei que amore ferventem, ad studium cohortabatur; si iam ad eum æger devenisset, ita ejus fo ministerio, ut nec delicias urbium, nec matri deraret affectum. Tantum itaque ad obsequium se ex devotione diffuderat, ut multi patiani languentibus inviderent: atque ita ob amorem eorum assidue curam gerebat, ut pauperes eum quasi patrem se habere proprium rentur: sciebat enim quid in Lazaro aliquando purpuratus non fecerit, qualique superba mentione damnata sit; idcirco magis ac magis omnes se misericordem ostendens, clementer ^B ris jugiter succurrebat; quo enim dolente noluit? vel quo pereunte non genuit? quem nudi clericum non ejus vestimenta texerunt? aut cœnobium non ejus largitate sustentatum et quas pro spe æternitatis non pertulit angustiam mem scilicet, sitim, vigiliis, cunctasque carnis bras (sic). In tali itaque proposito perseverans, se in futurum vas electionis et utile Deo ac opus bonum paratum.

CAPUT XXXVIII.

Quanta bonitate peregrinos fovit, quantumque cerit.

Nam cum se totum Dei servitio mancipasset, tima principum jussa magnifice adimplebat, ^C ria vero magnificentius contemnebat, eratque ad eos arguendum, humilis ad obediendum, riter subjectus, et Christo devotus; rutilabat specie, robustus erat in virtute, mentis utique pure et probabilis vitæ; sic enim se ex quasi semper inciperet, sic se præparabat quotidie moriturum; idcirco repugnantem carnem dixæ subjugabat, et ultricis gehennæ sæva tor præveniens, ipse sibi et persecutor existerat. Nam si contulisset sors temporis, cupiens tyr fieri pro nomine Conditoris; sed quanquam pugio non transfixit, quotidianum sibi liberum martyrium indixit, fuitque ei fames pro unguis pro flamma, mundi calamitas pro bestiis, abet pro craticula. Qui sub imagine martyrii ^D vel tena rigentis ferri, sic dura lege constrictus, ipsum sibi abnegavit, ut Christum sequi posset semper diligens, illum desiderans, illum ingentitate sitiens, qui pro amore hominis homo est, ut nos ad cœlum traheret, de sinu Patrem descendit; eique omnem suum laboremque dilectionem infundens, bonam terræ cordis jugi cultu et inlesinentibus exercitiis ^E bat, et veluti quis esuriens ac sitiens, sic illi tatem quamdam sustinens, illud crebrius Psal dictum voce flebili conquerebatur: *Quis dabit pennas sicut columbæ, et volabo et requiescam*

esse ab auctore: semper senibus, pauperibus, in viduis.

^E Veluti catena. Prior vox addita est ex sæpius laudato S. Auloeni.

liv, 7)? Et illud: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei* (Psalm. xli, 2)? Et illud Salomonis: *Post te in odorem unguentorum tuorum curremus* (Cant. 1, 3). Porro sectabatur in omnibus mansuetudinem et fidem, necnon et charitatem perfectam, quæ spiritualis ædificationis est vinculum; studebat se vas sanctificationis exhibere, ut habitatorem Deum in mentis suæ hospitio posset recipere, salutaribusque actibus jugiter erat occupatus, ut quotiescunque tentator accederet, quoties hostis callidus aditum quæreret, clausum semper adversum se pectoris ostium inveniret. Orabat frequenter secundum Apostolum (I Tim. ii, 1, 2) pro hominibus omnibus, pro regibus et his qui in sublimitate sunt, ut quietam et tranquillam vitam agant, in omni pietate et charitate; sciens secundum eundem apostolum (Ibid.) hoc bonum esse et acceptum coram Salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, et ad imaginem veritatis venire.

CAPUT XXXIX.

Laus ejus prolixius habita.

Quid plura loquendo immorer? In omni conversatione sua quasi Lucifer inter astra refulgens, instar magnæ lampadis micabat; semper enim perfectos emulabatur ad bonum, semperque aliorum virtutes sibi proponebat ad exemplum. Tardus erat ad loquendum, secundum apostolum (Jac. 1, 19), et velox ad audiendum: eratque sermone subtilis, humilitate sublimis, eleemosynis dives, charitate longanimis, vigil ingenio, promptus eloquio, flagrans studio, utile nempe vas in Christi domo; ad miserorum obsequium non piger, ad orationem paratus, ad eleemosynam profusus, adtribuendum largissimus, mansuetudinem colens, paupertatem valde gaudens, bonitatem tenens, puritatem cordis semper amplectens, qui ne ita assidue venerabiles animos ecclesiasticæ regule tradidit informandos, ut sub laicali proposito constitutus, divino nutu pontificis gratiam possideret uberius; sicque seipsum propria disciplina coercerebat intonsus, quasi futuram speciem indicans, ut irreprehensibilis in templo Christi præpararetur sacerdos. O quam perfectissimum laicum, cujus imitatores ipsi esse desiderabant sacerdotes! O mens omnibus prædicanda, cui non fuit aliud vivere, nisi Christum cum dilectione timere, et cum timore diligere! O

^a Ad imaginem. Imo ad agnitionem, quod Acherius legi oportere vidit.

A vere felicem sæculi inimicum, cui mundus tantopere fuit crucifixus, et ipse mundo! quia ita sapientia exstitit pervigil, lenitate placabilis, ut et serpentis astutiam cum discretione gereret, et columbæ simplicis animum non amitteret: cujus quidem in mente, virtutum omnium decore, collocavit valde sobrium sapientia domicilium. Vere dignissimum in quo Dominus habitaret templum, jejuniis mundum, orationibus ornatum, puritate refertum, vigiliis exercitatum, nomine etiam meritoque electum; quicumque nominis sui dignitate pascitur, sic se quotidie exerit, ut nequeat amittere quod vocatur in Christo Jesu Domino nostro.

CAPUT XL.

EPILOGUS.

Sed longum nunc est per singula virtutum ejus vel gestorum insignia verbis exire, præsertim cum et liber jam supra modum refertus, finem postulans, sermonem rejiciat, et ariditas nostri sermonis attenuata, veluti longo tramite pene defessa succumbat, non quod omnia quæ de Eligio narranda erant expleverit: quippe qui nec ad centesimum ejus, ut ita dixerim, attingere potuit quanta in eo bonorum omnium ornamenta, quæ sunt vel pretiosa vel maxima, supernæ remunerationis contulerit prærogativa, sed quo velut quidam eminens in sublimes scopulus magna jam ex parte adustus, ipsa sui proclivitate fronti se narrantis opponat. Nunc ergo interim illa solummodo quæ sub laico habitu gessit, præsentis libello transcurrere fecimus, cui etiam terminum jam libenter imponimus, ne sui prolixitate audientibus fastidium irrogemus: cæterum ea quæ adhuc restant, quæque in episcopatu gesserit, quo ordine de hoc sæculo migraverit, quasque etiam post obitum virtutes operatus sit, si vita comes fuerit, et si facultatem Dominus tribuerit, intercessionibus sanctitatis ejus adjuti alio libello explere desideramus. Confidimus enim non nostris, sed ipsius meritis, opus cœptum feliciter atque fideliter ad finem usque perducere; si ipse dignetur pro nobis Christum Dominum interpellare in cœlis, qui ejus munere meruit tanta mirabilia operari in terris, per eundem Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Deo Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

^b Animos. Codex S. Aud., annos.

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

Domino propitiante Vitam beati confessoris Eligii, quam pridem aliqua ex parte ordiri cœperam, et præ defessus ac lassabundus medio in tramite stylum subtrahens, opus imperfectum reliqueram, nunc paululum viribus recreatis, cupiente voto, corde jocundo, calamoque venusto opus inchoatum adire tentabo, arduum sit licet iter ac profundum, sed li-

bere fateor, quo non possum pedibus viare, ardentissimo ducor amore; ibo ergo votis quo accedere non possum verbis. Indignum profecto reor, tanti ac talis viri Vitam ad posteritatis memoriam juxta qualitatem ingenii non ad plenum monumentis tradere litterarum, cum nimirum opiner ex narratione rerum gestarum ædificationem plurimam legentibus fore:

sed quoniam tanta aetalia ejus sunt opera, ut magnitudo quidem bonorum nihil me præter re patiat, multitudo vero gestorum quamplurima cogat omittere, in incerto æstuat animus, dum deliberare non valet quid teneat, quid omittat. Profiteor namque, si cuncta voluero annectere, et dies delictet me narrante, et modum excedam voluminis: rursus pauca comprehendam, et irrisiones metuo hypocritarum dicentium, quoniam *Hic homo cepit ædificare, et non potuit consummare* (Luc. xiv, 30): et offensam potius pertimesco antistitis, ne dum seriem exponere nitor arctatus eloquii s'ccitate, magis ei injuriam videar irgasse quam vitam exposuisse. His igitur ex utraque parte discretis, articulum jam infigam membranis, et quæ primus hujus operis liber veluti exundans rejicit, hic modo sequens velut nimium sitiens prosequatur; satisque sufficiat priori libro ea tantum exposuisse quæ sub habitu sæculari gesserit, nunc vero de his quæ in episcopatu egerit, hæc prima convenient.

CAPUT PRIMUM.

De hæresi Simoniaca Gallias pervagante.

Eligius itaque olim jam in palatio militaverat sub sæculari habitu Regi æterno omniumque principi Christo; fuerat quoque de temporibus Lothari mediani, mansueti regis Francorum, et toto tempore Dagoberti inclyti principis, necnon et Clodovei filii ejus, et usque ad initium regni junioris Lotharii mansit in corpore; sed crudeliter in diebus illis Simoniaca hæresis pullulabat in urbibus, et in cunctis finibus regni Francorum; maximeque de temporibus Brunichildæ infelicissimæ reginæ, usque ad tempora Dagoberti regis violabat hoc contagium catholicam fidem. Sollicite tamen pro hoc invigilabant sancti viri Eligius et Audoenus, et communi cum cæteris viris catholicis habito concilio, suggererunt principi et optimatibus ejus ut hoc nortiferum virus cito deleteretur de corpore Christi, quod est universalis Ecclesia; habuit itaque effectum eorum pia petitio, et libenter obtinuerunt quod devote rogaverunt. Tunc ergo placuit omnibus uno in Spiritu sancto accepto consilio simul cum regis imperio, ut nullus pretio dato ad sacerdotale officium admitteretur, neque eos qui ut lupi rapaces munera dando, mercanda censebant dona Spiritus sancti, sed hos potius qui essent boni testimonii viri et irreprehensibilis vitæ, ad officium pontificatus eligerent.

CAPUT II.

De ordinatione episcopatus ejus.

Exinde igitur elegerunt ex merito sanctitatis cunctis bonis operibus præditum ad sacerdotale officium sanctum Eligium jam lumine radiatum, ut præset Ecclesiæ Noviomagensi: decesserat enim in ipso anni circulo Acharius præfate urbis antistes. Elegerunt autem cum eo et Audoenus sodalem ejus qui vocabatur Dado, ut præset Ecclesiæ Rothomagensi. Hoc ergo modo aurificem invitum detonsum consti-

tuæ fuerunt custodem urbium, seu municipiorum, cabulis, Vermandensi scilicet, quæ est metropolis, Tornacensi vero, quæ quondam regalis civitas, Noviomagensi quoque et Flandrensensi etiam et Corturiacensi. Ob hoc itaque et maxime in his locis dederunt pastorem, quod ejusdem regionis magna adhuc ex parte gen errore detinebantur, et vanis superstitionibus dediti erant, quique velut agrestes feræ, nulli salutare verbum recipere poterant; sed vir cum se nullo modo ab officio disposito discederet, ne tamen in ullo catholica regule devideretur, non se permisit prius sacerdotem crari, nisi sub norma clericatus aliqua tunc curricula exigeret. Tempore ergo dilationis acto, atque Audoenus de partibus a transigerit ducto, jamque eo presbytero a Domino Deodotascensis urbis episcopo ordinato, inito coneriter sub unius diei articulo apostolicam benedictionem meruerunt gratuito: erat enim tempus quo Gallias Rogationes a cuncto populo celebrantur. Convenientes igitur simul in civitatem Rothomensem quarto decimo die mensis tertii, tertio autem Clodovei, juvenuli adhuc regis, die Dominico stantias inter catervas populi, inter agmina ceterorum inter choros psallentium consecrati sumus gratia episcopis pariter episcopi, ego Rodomo, et Eligius. Sic ergo episcopatu suscepto ad sedem veniens, qualem se demum quantumque præ se quis digne valeat explicare; aut quis tanta verborum copia instructus existat; vel quæ oratio tantæ fluentiæ ubertate exundans, quæ cuncta ejus ut decet, queat prosequi? Idem semper robur virtutis instantiam se exercens, constantissimè pro proposito perseverabat; eadem in corpore militas, eadem in vultu gravitas erat, eadem in operibus curam, eandem ut prius sollicitudinem gerebat, eadem dilectio fraterna, eadem mentis constantia eidem permanserat, nisi quod episcopatus officio, quæ cæteris pompæ fomentum submittit solet, ei plus studium abjectionis exhibuit, et alii ad tempus videntur extolli, inde his amplius humiliter. Erat itaque Christo semper subditus et devotione armatus, doctrina præcipuus, potest dignus, humilis in honore recusando, submissus suscipiendo, exul spontaneus, fide plenissimus, in Dei præceptis, credulus in promissis, genere locuples, in industria solers, in opere doctus, spe longanimis, in colloquio sapiens, in consilio dens, in corrigendo vehemens, in diligendo in adversis patiens, in periculis fortis, in disceptatione mansuetus, in eleemosynis largus, in studiis ac metu mortis sollicitus, in timore Dei eximius, in religione magnificus, in exsequiis devotus, in corda gloriosus, in disciplina strenuus, ex ingenio præditus, justitia insignis, severitate solutus, ad gratiam promptus, ad ignoscendum potest humilitate summuus, hospitalitate præcipuus,

* *Transligeritanis*. Sic codex S. Aud. Editi, *Ligeritanis*.

ger gregis piissimus, pastor Ecclesie providus, dispensator fidelis, moderator insignis, delictum proprium cavens, alienum ut suum lugens, plebi monita præbens, Christieque præcepta docens, protervos non armis sed patientia vincens, superbos Christi jugo suavissimo subdens: semper enim in obsequiis pauperum, in diligentia peregrinorum infatigabiliter percurabat, atque ita eis suum impendebat obsequium, ut nisi quis fundatam in Christo haberet mentem, procul dubio despectui duceret talia vel coæqualibus præbere, qualia is jugiter luridis ac senis et despiciabilibus exhibebat. Denique omni episcopali pompa postposita, populorum agmine contempto, clericorum frequentia spreta, famulantium obsequiis relicta, pauperum semper captivorumque delectabatur consortiis; habebat enim sequestratum statutum locum, in quo certis quibusque diebus egenos ac debiles intromittens, ipse ut dudum consueverat famulorum more satagens satis eis devote serviebat, ipse squallentia capita lavans, incomptam ac deformem cesariem manu propria radens, potumque singulis ac cibum post diligentiam præbens, omnes clementer refocillabat; deinde singulos muneratos, nudos etiam vestitos gratifice dimittebat, illisque ex una parte exeuntibus, alios, si adessent, ex altera parte intromitti jubebat; quibus similiter cuncta explens benignissime refovebat. Nonnunquam vero etiamsi plerima turba conflueret, similiter omnibus faciebat: singulis tamen diebus constitutum duodenarium numerum reficiebat, ipse plerumque cum eis hora congrua ad unam mensam pariter convivans, ita duntaxat, ut prius singulis aquam manibus funderet, merumque ac panem manu propria præberet. Sed quid hæc diutius narrando immoror? Ita, fateor, nunquam vidi studium fervere, nusquam in Galliis hujusmodi opera taliter a quoquam audivi expleri: posset enim quis vel raro arripere, sed vix aut difficile perpetuo tenere; hic vero quod semel proposuit, perpetuo retinuit; quod primum Deo vocit, nullis mundi negotiis obligavit; quod in principio arripuit, ad finem usque perduxit.

CAPUT III.

Quanta instantia plebem commissam traxit ad viam salutis.

Præterea pastoris cura sollicitus, lustrabat urbes vel municipia circumquaque sibi commissa; sed Flandrenses atque Andoverpenses, Frisiones, et Sævi, et barbari quique circa maris littora degentes, quos velut in extremis remotos nullis adhuc prædicationis vomer impresserat, primo eum hostili animo et aversa mente susceperunt, postmodum vero, cum paulatim per gratiam Christi his verbum Dei insinuare cœpisset, pars maxima trucis et barbari populi, relictis idolis, conversa est ad verum Deum, Christoque subjecta; sicque demum factum est ut quasi cœlitus lumen ostensum, aut radius quidam solis erumpens, totam partis illius barbariem illustraret. Nam et ipsi qui eum primo velut ferocissimæ bestię discernere cupierant, postmodum attendentes ejus bonitatem ac mansuetudinem, imi-

Atatores ejus fieri cupiebant. Quis enim esset ita obstinatus, qui ejus modestiam intuens non confestim admirando obstupesceret? aut quis arrogans, sobriam ejus vitam considerans, non illico ad æquitatem semetipsum converteret? Crescebat nimirum in eo quotidie opinio famulatrix virtutum; seminabat in plebem verba veritatis fructu fidei redundantia, sufficienti sale condita, et velut aromaticis unguentis infusa: nec erat ejus fama contenta circumjectas tantum Gallias illustrare, sed exteras utique provincias implebat, meritorum gratia præcurrente. Inter barbarorum siquidem fremitus quasi signifer belligerator, corporeo timore nudus, sed fidei fervore vestibus se ingerebat, Christi charitate securus, adversantesque sibi fortiter superabat, non corporea lorica amictus, sed fidei virtute indutus. O quoties ob veritatis assertionem paratam habuit mortem, fecissetque satis votis, si contulisset sors temporis! Sed licet ei ratio temporis non potuerit præstare re martyrium, gloriam tamen martyris non amisit, quia pro spe æternitatis jugiter laboravit; verum si ei Neronianis Decianisque temporibus, in illa quæ tunc exstitit dinicare congressione licuisset, securus dixerim, sponte equulecum ascendisset, et ultro se pro Christo ignibus intulisset, libensque palmam sanguinis occupasset. Sed quanquam ista non tulerit, implevit tamen etiam sine cruore martyrium, dum fortitudine roboratus, in vigiliis sedulus, in jejuniis assiduus, fidem servando, cursum consummando, repositam sibi a Christo justitiæ coronam quotidie expectabat restitui. Tanquam speculator etenim a Domino constitutus, prædicabat verbum cum omni auctoritate; instabat secundum Apostolum opportune, inopportune: arguens, obsecrans, increpans in omni patientia et doctrina, suavem semper habens de his quæ Dei sunt vel allocutionem plebis, vel collationes fraternæ familiaritatis, tenens semper in doctrinâ humana auctoritatem apostolicam, per quam aggressus gentilium prælia, et gentis ferocissimæ pacem tenuit, et copiosum exercitum ad fidem Christi converterit, ac fidei catholice intemerata consortia jugiter custodivit.

CAPUT IV.

De laude ejus protize descripta.

Sane si quem vidisset peccatis noxiis vulneratum, et sagittis diaboli confixum, mox adhibebat dignas curationes sermonum, et verbi Dei salubre medicamentum ostendens contra vulnera incantatoris salutare malagma confessionis, indisciplinationes quoque et transgressiones suorum a regula honesta vel recta, et arguebat clementer, et tolerabat patienter; eratque in eo mira in cunctis operibus discretio, et imitabilis erga omnes dilectio. Erat ergo Eligius opere castus, fide catholicus, charitate diffusus, in tentationibus cautus, in fide firmisissimus, in operibus bonis promptus, in sermone verisissimus, in judicio justus, in consilio providus, in bonitate conspicuus, in charitate præclarus, Deo sedule serviens, errantes corrigens, correctos fovens, obstinatos spect-

mens, humiles semper diligens : exuberabat quoque in eo constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis, amor charitatis, atque ad æternam vitam doctrinæ suæ illius jugi studio incitans, quos erudiebat hortatu, præveniebat exemplo, quæ docebat ageus, et quæ agebat docens, nec aliud ore promens, aliud corde volvens, sed quod ore docebat opere corroborabat; et quale habebat verbum, talem et vitam; qualem etiam vitam, tale quoque et verbum. Summa quippe bonitate subditos regebat; summa severitate semetipsum damnabat, non satis erat terribilis in subjectis; nimium valde austerus in piaculis, in se servabat censuram, in alios præferebat justitiam, rigore utebatur in discussione justitiæ, misericordia in definitione sententiæ, districtiones vero censure semper temperabat misericordia, sciens scriptum quia in eo quod judicat quis, judicandus est : et quod *Potentes potenter tormenta patientur* (Sap. ix, 7), et quod *Judicium erit durissimum his qui præsumunt* (Sap. vi, 6). Hæc ergo sedula mente pertractans, in omni actione discretionem tenuit, nec in ullo penitus intemperate se gessit, sed omnia diligenter distinguens, et in disciplina et in modestia modum semper ac temperamentum servavit.

CAPUT V.

De cœnobio Noviomago constructo.

Præterea ædificavit in oppido Noviomagensi ancillarum Christi monasterium, ubi et congregationem magnam, et vitæ institutionem districtam induxit; terræ quoque redditus sufficienter delegavit, et omnia quæ essent monasterio necessaria solerti satis cura providit. Sed et alia multa monasteria quæque ejus opere, quæque vero institutione a discipulis ejus constructa hodie intra Gallias noscuntur : nam multi ex discipulis ejus ecclesias considerunt, multi monasteria salubriter rexerunt, multi etiam in regimen episcopale sublimati Ecclesiis præfuerunt.

CAPUT VI.

De multis ab eo sanctorum prolatis corporibus; et de inventione S. Quintini.

Huic itaque viro sanctissimo inter cætera virtutum suarum miracula, id etiam a Domino concessum erat ut sanctorum martyrum corpora, quæ per tot sæcula abdita populis hæcenus habebantur, eo investigante ac nimio ardore fidei indagante patefacta prodiderentur : siquidem nonnulla venerabantur prius in populo in locis quibus non erant, et tamen quo in loco certius humata tegerentur, prorsus ignorabatur. Ex eo ergo tempore quo Eligius pontifex consecratus, et Ecclesiæ pastor est datus, ab eo nonnulla inventa populis sunt declarata; ex quibus primum ac summun sanctum martyrem Quintinum in principio episcopatus sui grandi instantia quæsitum, olim quoque celatum, promovit palam in publicum. Denique priusquam Eligius ejusdem loci datus esset episcopus, exstitit quidam vir improbus, vocabulo Maurinus, ut videbatur populis habitu religiosus, cantor in regis palatio laudatus, atque

A ex hoc, ut rei docuit exitus, mente tumidus, corde protervus, atque actione dissipatus, qui audacia præsumptionis suæ deceptus, cœpit verbis extollere a se corpus martyris Quintini et inquiri posse et inveniri; sed ut et ejus proterviam illico et Eligii merita demum Dominus declararet, mox ut terram sarculo scabere cœpit, manubrium fossorii manibus ejus inhæsit, sicque miser opus præsumptum relinquens, sequenti quoque die in manibus suis verbalibus ebullientibus miserabiliter expiravit : ex quo facto tantus timor adolevit in populo, ut nullus deinceps quamvis probabilis vitæ præter Eligium hujusmodi negotium auderet appetere. Eligius ergo cura pastoralis suscepta, statim in exordio suæ ordinationis cœpit assiduare erga locum illum : est enim haud procul ab urbe Vermandensi, in eo scilicet loco ubi quondam martyr ex fluvio elevatus ab Eusebia in monte fuerat tumultus. Eligius itaque divino nutu instigatus volvebat in animo, sed et libere proclamabat populo non illic haberi corpus quo eum loco venerabatur populus, sed esse potius in parte ulterius. Cumque diu hujusmodi committio mentem ejus stimulare, cœpit tandem sagaci inquisitione per basilicæ pavimentum huc illicque tentare sicubi sacratum tumulum posset deprehendere . sed cum nullatenus iudicium tumuli reperiret, cœpit a fratribus destitui prosequentibus cum tremore interitum illius, qui dudum investigationem superba mente concipiens, lugubri morte vitam finisset; necnon et antiquitatem corporis longinquitate jam temporis consumpti, atque ad nihilum in pulverem redacti objicientes, conabantur eum a cœpto mentis proposito revocare.

Cumque ei istiusmodi impedimenta a fratribus objicerentur, altius ille ingemiscons aiebat : Nolite, fratres, quæso, nolite impedire devotionem meam; nam ego credo in Creatorem meum, quod me non dignabitur tanto thesauro, tantumque mihi desiderato fraudare. Tunc ergo attentius persistens levavit triduanum jejunium, atque enixius Christi Domini divinitatem cum lacrymis exorans, vovit non se prius quidquam alimonie accepturum, quam ineretur desideratum percipere votum : tanta namque erat ei fides, tantaque constantia, ut plerumque sic facienda præveniret, tanquam jam facta crederet, atque nonnunquam ita cum Deo, quemadmodum cum terreno suo loqueretur domino, ac propositum quod ipse statueret, id Deum complere indubitanter crederet : unde etiam cum a multis dehortaretur, dicebat : Tu, inquit, Domine Jesu, qui omnia nosti priusquam fiant, tu scis quod nisi manifestatum ostenderis mihi corpus hujus sancti tui testis, qui propter nomen sanctum tuum passus est, quanquam sim indignus, nunquam tamen plebis hujus episcopatum geram, sed exsul potius ab hæc provincia procul secedam, ubi ut dignum est inter bestias moriar. Quid multa ? cœpto operi persistens, cum adjuutores ejus per diversa ecclesiarum loca tentando discurrerent, nullamque inveniendi spem ca-

perant, leuiter ille omnes compescens, unum eis locum, quo nulla esse suspicio poterat, in posteriore ecclesie parte effodiendum designat. Tunc omnium labore ibi conuerso libenter jussis obtemperant, defossaque jam in altum ultra pedes decem seu amplius terra, ab spe iterum inueniendi corporis destituntur et cum tertia jam nox media fluxisset, arrepto Eligius sarculo, rejectoque amphibalo, coepit lotis viribus cum cereis et cum lampadibus terram sanctis effodere manibus: cumque paululum ina fossa declinans, in latus cavernae scabere humum cepisset, mox reperit cumbum sane veterrimum, legentem corpus sacram. Tunc gaudio magno repletus, cum sarculoquem manu gestabat, avidissime latus ferisset sepulcri, confestim forato tumulo, tanta odoris fragrantia cum immenso lumine ex eo emanavit, ut etiam ipse sanctus Eligius fulgore luminis odoreque inenarrabili percussus vix subsistere potuisset. Nam et globus splendoris, qui ex tumulo adiectum ferientis processit, tantam vim suae claritatis sparsit, ut cunctorum astantium obtutibus ocalorum retusis, partem maximam regionis illius in diei claritatem mutaret; unde omnes quos eadem hora vigilare contigerat, quique rei causam ignorabant, magnam quoddam datum caelitus signum aestimabant. Erat enim transacta media nox, et nox quidem obscura valde et caliginosa, sed procedente fulgore quasi lux diei ad tempus resplenduit, et in tempore claritas recessit. Tunc ergo sacrum inventum corpus Eligius cum gaudio lacrymabili exosculetur, ac de profunda tellure elevato, reliquias sibi undecunque concupivit, segregavit, dentes etiam pro languentium medela e maxilla sancta abstulit, atque in radice dentis gutta sanguinis exiit. Caros quoque mirae magnitudinis, quos tempore passionis ejus persecutores corpori intixerant, ex cerebro caeterisque artubus abstractos, sibi pro reliquiis sequestravit. Capillos etiam pulcherrimos reliquiis separatos delegavit. Deinde holoserico pretiosissimo obvolutum compositumque honestissime corpus summa cum diligentia citra altare transportavit; tumbam denique ex auro argentoque et gemmis miro opere desuper fabricavit. Ecclesiam quoque, quae exigua conventibus populi videbatur, eximio opificio templam decoravit. Ipse demum ex reliquiis, quas a sancto corpore sequestraverat, multa loca condidit, multimodamque medelam diversis agritudinam incommotis easdem impartiendo praebuit.

CAPUT VII.

De inventione S. Piatonis aliorumque sanctorum.

Post haec simili modo grandi labore atque instantia invenit in territorio Medenantense, vico Saciano, sanctum martyrem Piatonem, cui similiter clavos prolixos ex corpore ablatis populis in argumentum monstravit. Corpus denique, sicut martyrem decuit, eleganter composuit; atque mausoleum urbane desuper fabricavit. Suessionis quoque civitate, sanctos martyres et germanos Crispinum et

A Crispinianum ex quadam crypta prolato mirifice composuit, eorumque memoriam insigni ornamento decoravit. Necnon et Belvacus municipio, beatum martyrem a Lucianum, collegam quondam sancti Quintini inventum similiter fabricavit atque composuit: sed et alias quam multas memoriis sanctorum impendit diligentias, quae nunc non sufficit narratis evolvere lingua.

CAPUT VIII.

Quanto labore apud barbaros desudavit.

Multum praeterea in Flandris laboravit, jugi instantia Andoverpis pugnavit, multosque erroneos Suevos convertit; fana nonnulla Christi clypeo protectus cum apostolica auctoritate destruxit; idololatricam quoque diversi generis ubicunque invenit, funditus subruit. Inter haec autem cum semper sobriam religiosis virtutibus teneret disciplinam, frequenter ab ingrato et perfido populo lacessitus, et pene usque ad contumeliam provocatus, nullatenus a coepta doctrina arcebat, sed magis ipse lenis, patiens, humilis, et mitis, pro eis Dominum deprecabatur: nam cum circumquaque rura lustraret, inenarrabili subtilitate blande atque composite desides barbarorum animos, et minus de spe futura sollicitos, solerti satis studio verbis blandis nitebatur stimulare, atque ad amorem supernae patriae accendere; praedicans infestis pacem, violentis quietem, ferocibus lenitatem; docens omnes in unum ad Ecclesiam coire, monasteria construere, atque in bonis actibus Deo sedule servire. Ad cujus videlicet hortatum ita nonnulla permutata est barbaries, ut subito in arido et squalenti campo videretur fecunda seges et uberrima messis surrexisse: videres complures ad poenitentiam currere, opes pauperibus erogare, libertates familiae dare, aliaque quamplurima bonorum operum praeccepta sectari. O quanti Eligii industria ab errore gentilium retracti, venerabili Christi juncti sunt regi! Quanti exemplum ejus secuti, omnes saeculi illecebras respuentes, beatam monachorum viam sunt adepti! Quanta puellae eo suadente carnales nuptias spreverunt, ut in matris Ecclesiae receptae gremio Christi sponsae dignae haberentur! Quam copiosum etiam agmen utriusque sexus annis singulis in Paschali solemnitate, quod per totum annum acquirere poterat, manibus propriis baptizans sacro fonte abluibat! Extrahebat enim tam dulciter quam viriliter a faucibus inimici viros cum mulieribus, senes cum juvenibus, salubriaque monita assidue tradens, innumeros convertebat ad viam salutis. Videres plerumque inter multas infantium turbas anus decrepita valde aetate, cuncta tremulas membra, canescente capite, rugata fronte, necnon viros ejusdem senectutis sub manibus ejus in fonte sacro renasci quodammodo, ac subito albis indutos renovari. Videres et nonnullos ad confessionem piaminum concurrentes, et sagittis inimici saucios, ita ab Eligio veluti a peritissimo melico redire sanos, ut nulla jam in eis cicatricum vulnura remaneret, nullaque priora

* *Lucianum.* Lucium legitur in codice S. Audoeni.

culpæ eos delectatio comitaretur. Sed quid diutius **A** in Christo fundata, cœlestia potius quam desiderans, humanam studiosè sprevit oblectat ut posset habere divinam In cœlestibus con- nem: inter hujusmodi itaque institutionis et vir beatus ex dono sancti Spiritus virtutum batur insignia.

CAPUT IX.

*Qua doctrina in populo polleret; quibus præcipue flo-
reret virtutibus.*

Nam quis ejus abundantiam rigantis ingenii contendant evolvere; aut quis ejus bona verbis valeat explicare? Quam fuit in timore Dei fundatus, in dis-
sertione providus, in consilio profundus, in causa sæculi eloquens, in virtute humilitatis mirabilis, astutus juxta Prophetam, et prudens, columbæ simplicitatem non amitens? O venerabilem Christi sacerdotem! o imitabilem virum pietate, misericordia et charitate, quæ quotidie etiam in perfectis frigescit, in eo tamen usque ad finem aucta in dies perseveraverit! Quis namque ejus mansuetudinem, quis puritatem, quis spiritus fervorem, quis discretionem, quis benignitatem, quis postremo jugem meditationem die noctuque in præceptis divinis, verbis poterit explicare? Quis, inquam, eo in opere Dei promptior, in oratione ferventior, in lectione sollicitior, in sobrietate parcior, in lacrymarum largitate profusior, in corpore honestior, in corde sincerior, in mansuetudine moderatior, in compunctione ferventior, in charitate jocundior potuit unquam inveniri?

Præcipuas denique virtutes quæ possent hominem ad culminis celsitudinem libenter sublevare, prudentiam scilicet, justitiam, fortitudinem et temperantiam, ita in se connexas, sibi que mutuo coherentes excoluit, ut pene in singulis emineret: habuit nempe prudentiam in discernendo, justitiam in judicando, in arrepto proposito fortitudinem, in qualitate discretionis temperantiam. Quid enim eo prudentius, qui contempta mundi stultitia Christum secutus est; Dei virtutem et Dei sapientiam. Quid justius, qui omni substantia pauperibus distributa, docuit divitias ob Christi dilectionem penitus esse contemnendas? Quid fortius, qui inter francorum protevram gentem barbarasque nationes, et arrogantium probrosas contumelias spiritu semper servavit invictum? Quid temperantius qui nobilium felicitate spreta, maluit in humilioribus tuto gressu pergere, quam pendulo gradu in sublimibus fluctuare? Magnopere etenim concupivit inter homines esse inglorius ut coram Deo appareret gloriosus; menteque

A in Christo fundata, cœlestia potius quam desiderans, humanam studiosè sprevit oblectat ut posset habere divinam In cœlestibus con- nem: inter hujusmodi itaque institutionis et vir beatus ex dono sancti Spiritus virtutum batur insignia.

CAPUT X.

In Provinciæ partes dæmoniacum liberat

Igitur quodam tempore causa existit ut re-
quæ proprie Provincia nuncupatur, adire det
Cumque die quadam cum nobili suo comital
agens partes ejusdem Provinciæ peragraret,
rit ei vir quidam immundo et nimis sævo re
spiritu. Is cum vidisset sanctum virum, timor
culsus, et spumans ac pallens dixit ad eum
B hic tu, Eligi? Ad quem conversus sanctus
dixit: Et quid ad te, immondissime diabole?
mine Jesu Christi obmutesce, et exi ab i
continuo vehementer discerpens hominem, e
eo (quindecim vero annis obsederat et cruc
virum pessimus ille spiritus); statim ergo p
sanitati restitutus homo surrexit incolumis, e
factus est ex illa hora.

CAPUT XI.

Quomodo in villa Ampucio dæmoniosam liber

Profectus igitur Eligius devenit in villam
dam, quæ vocatur Ampucius, quæ sita est su
pam fluminis Rhodani, et pertinet ad prædiu
chenberti illustrissimi viri. Erat autem ibi
quædam infestum diu dæmonem patiens; quo
C Eligius orationis gratia basilicam ingressus
oratione expleta regrederetur, occurrens ei
cepit nomen ejus crebrius atque insolentius
mare. Tunc Eligius respiciens eam, misertus
fixis in terram genibus oravit, deinde conver
eam dixit: Adjuro te, maligne spiritus, per
Patrem omnipotentem, et per Jesum Christum
ejus, et per Spiritum sanctum paraclitum, ut
virtute fugatus discedas ab hoc vasculo quod
des captivum: et confestim ad ejus verbum
spiritus mulierem in terram, et facta est velu
tua; sicque vim maximam patiens dæmon, e
guinem per os mulieris ex internis visceribus
rens, confusus exivit ab ea, et aufugit a facie
nis Dei. Tunc sanctus Eligius jussit allevan
rem, et benedicens aquam cum oleo dedit ei
D et cum gustasset, refocillata est anima ejus,
facta est ex ea hora.

CAPUT XII.

Ut cognitam in spiritu causam furti indica

Neque illud prætereundum puto, quamvis si
bile, quod eodem itinere vir beatus exper
cognoverat. Itaque cum sufficienter cuncta p
bus advenerat expletus, omnibusque sibi am
episcopis in Provinciæ partibus visitatis, nec
domo Aspasii sobolis Juvini Christianissimi v
strata, parat jam Eligius cum suis omnibus re
ad propria. Postremo igitur omnium cum ap
relianum Uzcesensem episcopum convivio pe

eidem vale dicere pararet, contigit ut inter satagen-
lium utrorumque frequentiam ministrorum, unus ex
famulis ejus canuam, cum qua camelum onerarium
secum semper ducere consueverat, subito perderet
ob quod in diversa discurrens, prolixius ^a arcebat
iter. Tunc Eligius accito ad se secretius famulo, indi-
cat ei hominem sui conscium furti; jubet insuper
dicens: Vade, inquit, in illam quæ juxta cetimum
sita est rupem, illic inter vepres reperies ligatum
funda, et absconsum quod quæris; solutoque eo, ac-
cipe quod tuum est, et absque ulla injuria, absque
verbo etiam gravi, redde homini tibi designato, ex
quo ligatus tenetur fundibalum: quod cum ille fe-
cisset, nimio fur pudore atque stupore percussus,
veniam facti sui precabatur, offerens insuper homini
redemptionem piaculi.

CAPUT XIII.

Quæ demum institutione semetipsum excoluit.

Post hæc igitur Eligius ad urbem propriam re-
gressus, institutionis suæ normam quotidie augmen-
tabat in melius, diligens in primis Deum ex toto
torde, ex tota anima, atque ex tota virtute sua;
deinde proximum sicut semetipsum; in lege Domini
sine lassitudine persistens, mores bonos nulla noxia
conversatione inquinabat; vitam temporalem pro
exilio ducens, vitam æternam omni concupiscentia
spirituali desiderabat [actus vitæ suæ omni hora
custodiens, oculum mentis suæ ad Deum semper de-
fixum habebat]; ab omnibus quæ lex vetat solerti-
tate abstinens, a cogitatione quoque noxia animam
revocabat, sciens hominem et de cogitationibus ju-
dicandum: nihil præterea de se præsumens, nihilque
boni sibi tribuens, bona a se facta divino muneri
scribebat. Odientes etiam ad pacem invitans, dis-
cordes ad concordiam revocabat; consilium et opus
suum semper ad Deum convertens, in omni conatu
suo Christi auxilium flagitabat: pedes ejus semper
directi ad evangelizandum pacem, ad evangelizan-
dam bonam, sub specie honesta, animo benigno ince-
debat; ac sicut fidelis servus et prudens quem con-
stituit Dominus super familiam suam, ut det illis
cibum in tempore necessario, sic populum sibi com-
munitatem omnimodis festinabat spirituali reficere cibo;
clementer docens, optime instruens, a consuetudine
peccandi tota omnes virtute retrahere nitens. Erat
præterea spiritu fervens, sollicitudine impiger, mori-
bus clarus, operibus ornatus, omnique suavitate con-
spicuus: in oratione assiduus, in jejuniiis strenuus,
in elemosynis largus, atque ita inter divites et pau-
peres medius, ut pauperes eum quasi patrem, divites
quasi superiorem sibi aspicerent; ipse enim non ad
personæ potentiam, sed potius ad morum elegantiam
attendebat, et tanto unumquemque eminentius hono-
rabat, quanto vivere sanctius didicerat. Erga ege-
lus quoque et advenas ita se sollicitum exhibebat,

ut vere Christum esse in ipsis fide integra crederet,
et non tam illis quod conferebat, quam ipsi Christo
se eadem conferre gauderet. Ipsi quidem fenera-
bat cibum, et oculis suspiciebat cælum; ipsis ali-
menta præbebat, et Christum cum fiducia invocabat;
ulnas tendebat in dando, mercedem procul dabo
expectans ex alto: nam quantam molem substan-
tiæ Eligius disperserit amore Dei succensus, meum
tantum non est referre, norunt hæc atque senserunt
omnes pene quatuor cæli plagæ. Quod enim mona-
sterium non ejus penetravit elemosyna? aut quis
clericorum non ejus substantia refocillatus est?
quis peregrinus non ejus est receptus hospitio? aut
quibus advenis non suum impendit obsequium? Quos
curiosissime omnibus locis perquirens, damnatum suum
B putabat, si quisquam debilis aut esuriens beneficio
sustentaretur alterius: ardentissima quippe fide toto
Salvatori animo conjunctus, reddebat ei quod ab
ipso acceperat, ac per singulos ejus famulos Chris-
tum se videre credens, quidquid in illos conferret,
contulisse se in Deum lætabatur, illud semper revol-
vens quod Dominus in Evangelio dicit: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur*
(Matth. v, 7). Et illud: *Sicut aqua exstinguit ignem, ita elemosyna exstinguit peccatum* (Eccli. iii, 53). Et
illud: *Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula* (Luc. xvi, 9). Et,
Date elemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis
(Luc. xi, 41). Hujusmodi Eligius studiis exercitatus,
divina eum gratia comitabatur uberius.

CAPUT XIV.

Ut patriam revisens Bituricas, reos carcerem liberavit.

Denique quodam tempore, affectu pietatis et pa-
storali cura sollicitus, venerat ei in animum solum
propriam paternæ possessionis, civitatem Lemovicinam
visitare. Audiens enim sanctam famam monasteriorum
suo jam exemplo in eadem urbe constitutorum,
desiderabat magnopere proprio eadem
cernere intuitu, et præcipue ob monasterii sui vene-
rabilem atque omnibus invitabilem institutionem,
quam nimio desiderio æstuabat: comitatu cum Bi-
turicas civitate appropinquaret, directis in viam
cunctis comitibus suis, ipse cum paucis destinatus
erat ad memoriam Sulpicii confessoris ^b orare. Quo
cum pervenisset, oratione facta, audit complures
nuper mortis sententia damnatos teneri in carcere
fiscali vincetos; interfecerant enim quemdam fisca-
lem judicem, et idcirco habebantur in vinculis. Eli-
gius ergo memor verbi Domini dicentis: *In carcere
eram, et venistis ad me* (Matth. xxv, 36); et: *Quan-
diu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis* (Ibid. v.
40), rogat se deduci ad eos; sed cum appropinqua-
set custodiæ carceris, mox milites consurgentes
obstiterunt ei vehementer, nec permiserunt eum
propius accedere: tunc ille mæstus admodum indi-

^a Arcebat iter. Sic codex S. Aud. Editi arcebat. Ex eodem capite a Ildidi quæ uicis inclusa vides capite sequenti.

^b Orare. Ita malui cum codice S. Aud. quam ut in priori editione, ad: are.

gnatusque animo discessit, et cœptum iter peregit. Factum est autem cum pervenisset ad locum destinatum, commoratus est aliquandiu apud urbem Lemo-vicas, et circuiens omnia monasteria tam infra urbem quam in suburbanis sita, devotissime omnium benedictiones hauriebat, visitatis etiam in suo monasterio fratribus, necnon et secundo eisdem abbate constituto (prior enim ad episcopatum captus habebatur) paterna singulos sollicitudine commonebat, hortans omnes servire Deo in veritate, et simplicitate cordis, quotidieque in melius coalescere, et acceptum propositum omni instantia ad finem usque perducere. Venit autem et ad prædium parentum suorum; nam et ibi jam habebatur monasterium a germano ejus Alicio in ipso patris sui tabernaculo constructum; ibique similiter fratribus conventis, atque elementer consolatis, parat postremum reverti ad civitatem suam; et cum procul a Bituricis iter carperet, voluit iterum divertere ad civitatem; stimulabat enim animum ejus, quoniam reos qui tenebantur in carcere, nihil prius juvatus fuisset, nec quisvisset liberare eos.

Ob hoc ergo iter agens, precabatur Dominum ut convento carcere non pateretur laborem suum frustra consumere. Die igitur qua ingressurus erat civitatem, cum valde diluculo elevasset oculos suos ad cœlum, facta est caligo et nebula tenebrosa nimis, ita ut habitatores civitatis nec ad spatium jacti lapidis procul contueri possent. Sic ergo Eligius urbem ingressus, cum appropinquasset januas carceris, confestim velut magno ferientis impulsu, divino nutu contractæ sunt serræ, dissipati cardines, ostia carceris patefacta, omniaque vincula compeditorum soluta. Tunc Eligius concessam sibi virtutem quasi nihil ad se simulans pertinere, cito carcere discedit, dat tamen reis consilium ut mox egredientes ergastulum, ecclesiæ peterent confugium: at illi egressi sine mora celeri cursu ad basilicam beati Sulpicii properant; cumque essent omnia ecclesiæ ostia obserata, et rei sine illucque circumspicientes nusquam invenirent introitum, fracta est subito una ex vitreis maximis quæ erant in fronte basilicæ, simulque ostium patefactum est unum ex latere ecclesiæ, atque ita carcerati basilicam ingressi thronum altaris sunt expectati. Deinde cum sanctus Eligius omnia orationum loca circumiens illuc quoque devenisset, invenit eos omnes circa altare, seu ante sepulcrum præfati antistitis consistentes; et milites quidem cum invenissent carcerem dissipatum, statim persecuti sunt eos usque ad prædictum locum, et ingressi basilicam, infecerunt eis manus, ac ferro vinctos loris trahere conabantur; quibus beatus Eligius blando alloquio dixit: Nolite, quæso, homines Dei, nolite hæc in loco sacro agere; cur perdere nitimini quos jam pius Dominus liberavit? Quare facitis tam impie in domo Dei? Cur non pertimescitis tanti sceleris culpam? domus enim hæc, domus vitæ est, non mor-

tis; refugium est delinquentium, non damnatorum confugientium; orationis est locus, non latronum specus. Sed cum nihil apud eos sermo ejus proficeret, iterum ait: Dominus Deus videat quod operamini, vos si quidem me audire renuistis, audiet credo ille qui nunquam derelinquit sperantes in se. Mox ergo ad solita præsidia convertens se, prostravit se in terram inter altare et confessoris memoriam, atque enixius Dominum supplicavit; et cum ab oratione caput elevasset, statim contractæ catenæ in terram ceciderunt, cunctaque quæ imposuerant ligamina omnibus astantibus sunt magno impetu disrupta atque dissoluta: quod milites videntes, ingenti metu perculsi, confestimque ad pedes sancti Eligii pervoluti, veniam facti sui precabantur, dicentes: Peccavimus, domine pater, inique egimus, stulte gessimus in eo quod contra te contendere præsumpsimus: agnoscimus modo quod male egimus, impietati nostræ ignoscere te rogamus. Tunc ille dixit ad eos: Et ego novi quod ignoranter fecistis; Dominus enim operatus est sicut voluit; ipse qui hos eripuit, ipse vobis, oro, indulgentiam tribuat, et a cunctis peccatis propitiatus absolvat: nam non ego, ut vos putatis, sed sanctus Sulpicius ad se fugientes defendit reos. Hoc ergo modo Eligius, imo Dominus per Eligium, absolvit eos his numero a diræ mortis periculo. Ille pius, ille misericors, qui sævientem Herode eripuit Petrum de obseratis militum custodiis, nunc operatus est cum Eligio famulo suo Bituricis: qui vinctum in carcere absolvit vas electionis Paulum, ipse nunc dissipato carcere humiliavit arrogantiam superbiorum: illi ergo laus, illi gloria, per quem servi ejus in mundo tanta possunt facere mirabilia. Sic ergo reis absolutis, qui pene nudi videbantur, Eligius elargitis indumentis et eleemosynis, mandat de cætero corrigere vitam; multamque et aliam, exceptis his eodem die diversis pauperibus, necnon et monasteriis, distribuit pecuniam. Inde igitur digressus, cæpto tramite pergens pervenit tandem ad suos.

Diebus namque singulis plebem sibi commissam commonens, infatigabiliter salutaribus monitis exhortabatur, zelo nimirum veritatis accensus, volebat populis pandere quod ipse intemerata fide teneret, mandans omnibus servire Deo in veritate, et facere justitiam in omni tempore, et ut essent memores beneficiorum Christi, et benedicerent nomen ejus cunctis diebus vitæ suæ. Nam collectis undique ad ecclesiam turbis, multa quidem et magna breviter in sermone complexa, sed in ædificatione spiritualiter copiosa, cum prophetica fiducia exaltans vocem hujusmodi ad eos proferebat monita.

CAPUT XV.

Quibus monitis exhortans evangelizabat populo.

Loque vos, fratres charissimi, et cum gaudio humilitate admoneo, ut intentis animis auscultare jubeatibus quæ vobis pro salute vestra suggerere volo: Omni-

* Ipse. . . teneret. Codex S. Aud, ipsi. . . tenerent.

potens enim scit Dominus quod prompta erga vos charitate ista vobis profero; quæ si non fecero, procul dubio reus debiti tenebor: vos ergo non pro mea parvitate, sed pro vestra quæ dico salute libenter suscipite, ita duntaxat ut quæ aure percipiitis opere compleatis, ut et ego de meo obsequio et de vestro profectu merear vobiscum gaudere in cœlesti regno. Si cui forte displiceo quod tam frequenter vobis prædicare contendo, rogo non mihi molestus existat, sed magis periculum meum consideret, et audiat Dominum per prophetam terribiliter sacerdoti comminantem: *Si non annuntiaueris, inquit, iniquo iniquitatem suam, ipse in iniquitate sua morietur: sanguinem autem ejus de manu tua requiram. Quod si annuntiaueris impio, et ille non fuerit conversus a pravitate sua, ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti (Ezech. xxxiii, 8, 9). Et illud: Clama, ne cesses, et annuntia populo meo peccata eorum (Isa. lviii, 1).* Considerate ergo, fratres, quia oportet me sine cessatione vestros animos ad tremendum Dei judicium, et ad desiderandum cœleste præmium excitare, ut vobiscum pariter merear in angelorum consortio perpetua pace gaudere; ideoque rogo ut diem judicii semper pertimescatis, diem mortis suspectum quotidie ante oculos habeatis. Considerate quales eritis præsentandi conspectibus angelorum, vel qualem pro meritis vicissitudinem recepturi, et si poteritis in illo die illibatum referre quod in baptismo promisistis. Mementote quia tunc pactum cum Deo fecistis, atque abrenuntiare vos diabolo, et omnibus speribus ejus, in ipso baptismi sacramento promisistis. Qui potuit, tunc ipse per se et pro se hæc respondit; qui vero non potuit, fidejussor pro eo ad ejus vicem ista Deo promisit, ille scilicet qui eum de sacro fonte suscepit. Considerate ergo quale patet cum Deo fecistis, et requirite apud vos ipsos, si post ipsam promissionem opera maligni diaboli, cui renuntiavistis, secuti estis; abrenuntiastis enim diabolo, et omnibus pompis et operibus ejus, id est, idoliis, sortibus, auguriis, furtis, fraudibus, fornicationibus, ebrietatibus, et mendaciis: hæc sunt vero opera et pompæ ejus; promisistis e contra credere vos in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, Conceptum de Spiritu sancto, natum ex Maria virgine, passum sub Pontio Pilato, tertia die resurrexisse a mortuis, ascendisse in cœlos; promisistis deinde credere vos et in Spiritum sanctum, sanctam Ecclesiam catholicam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, et vitam æternam. Hæc procul dubio cautio et confessio vestra, quam tunc promisistis, semper apud Deum tenetur, quapropter vos, charissimi, moneo ut ista confessio, vel promissio vestra semper in vestra teneatur memoria, et hoc quod Christiani vocamini, non ad judicium vobis sit, sed potius ad remedium. Nam ideo Christiani facti estis, ut semper opera Christi faciatis, id est, ut ca-

stitatem ametis, luxuriam et ebrietatem fugiatis, humilitatem teneatis, superbiam detestemini, quia Dominus Christus humilitatem et ostendit exemplis, et docuit verbis, dicens: *Discite a me: quia mitis sum, et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Math. xi, 29).* Invidiam etiam reponatis, charitatem invicem habeatis, et semper de futuro sæculo et de æterna beatitudine cogitetis, ac plus pro anima quam pro corpore laboretis, quia caro paucò tempore erit in hoc mundo, anima vero, si bene agit, sine fine regnabit in cœlo; at si male egerit, sine misericordia ardebit in inferno: qui vero non cogitat nisi de ista tantummodo vita, animalibus et bestiis similis factus est.

Non ergo vobis sufficit, charissimi, quod Christianum nomen accepistis, si opera Christiana non facitis: illi enim prodest quod Christianus vocatur, qui semper Christi præcepta et mente retinet, et opere perficit, qui furtum scilicet non facit, qui falsum testimonium non dicit, qui nec mentitur, nec perjurat, qui adulterium non committit, qui nullum hominem odit, sed omnes sicut semetipsum diligit, qui inimicis suis malum non reddit, sed magis pro ipsis orat, qui lites non concitat, sed discordes ad concordiam revocat. Hæc enim præcepta ipse Dominus Christus per semetipsum dignatus est in Evangelii tradere, dicens: *Non homicidium facies, non adulterabis, non facies furtum, non falsum testimonium dices, non perjurabis, et fraudem non feceris. Honora patrem et matrem: et diliges proximum tuum sicut teipsum. (Math. xix, 18 seq.). Et, Quodcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite eis (Math. vii, 12).* Hæc est enim lex et prophetæ. Et adhuc his majora, sed valde fortia atque fructifera his dedit mandata, dicens: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. Et, Orate pro persequentibus, et calumniantibus vos (Math. v, 44).* Ecce forte mandatum, et videtur hominibus durum, sed magnum quidem habet præmium: audite quæ est: *Ut sitis, inquit, filii patris vestri, qui in cœlis est (Ibid. v. 4).* O quanta gratia! per nos servi digni non sumus, et per inimicorum dilectionem filii Dei efficiuntur. Ideo ergo, fratres et amicos diligite in Deum, et inimicos diligite propter Deum; *Qui enim diligit proximum, sicut dicit Apostolus, legem implevit (Rom. xii, 8).* Nam qui verus Christianus vult esse, hæc ei necesse est præcepta custodire; si enim non custodit, ipse se circumvenit. Ille itaque bonus Christianus est, qui nulla phylacteria vel adinventiones diaboli credit, sed omnem spem suam in solo Christo ponit; qui peregrinos tanquam ipsam Christum cum gaudio suscipit; quia ipse dicit: *Hospes sui, et suscepistis me (Math. xxv, 35).* Et, *Quandiu fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis (Ibid. v. 40).* Ille, inquam, bonus Christianus est, qui hospitibus pedes lavat, et tanquam parentes charissimos diligit; qui juxta quod habet, pauperibus eleemosynam tribuit; qui ad ecclesiam frequentius venit, et oblationem quæ in altari Deo offeratur, ex-

* Factus est. In codice S. Aud. non legitur factus.

libet; qui de fructibus suis non gustat, nisi prius Deo aliquid offerat; qui stateras dolosas, et mensuras duplices non habet; qui pecuniam suam non dedit ad usuram; qui et ipse caste vivit, et filios vel vicinos docet, ut caste et cum timore Dei vivant; et quoties sanctæ solemnitates adveniunt, ante dies plures castitatem etiam cum propria uxore custodit, ut secunda conscientia ad Domini altare accedere possit: qui postremo symbolum vel orationem Dominicam memoriter tenet, et filios ac ^a familiam eandem docet. Qui talis est, sine dubio verus Christianus est, sed et Christus in ipso habitat, qui dixit: *Ego et Pater veniemus, et mansionem apud eum faciemus* (Joan. xiv, 13). Similiter et per prophetam dicit: *Ego inhabitabo in eis, et inter illos ambulabo: et ero illorum Deus* (Levit. xxvi, 12; II Cor. vi, 16).

Ecce audistis, fratres, quales sint Christiani boni, ideo quantum potestis cum Dei adiutorio laborate, ut nomen Christianum non sit falsum in vobis, sed ut veri Christiani esse possitis, semper præcepta Christi et cogitate in mente, et implete in operatione; redimite animas vestras de pœna, dum habetis in potestate remedia: eleemosynam juxta vires facite, pacem et charitatem habete, discordes ad concordiam revocate, mendacium fugite, perjurium expavescite, falsum testimonium non dicite, furtum non facite, oblationes et decimas ecclesiis offerte, luminaria sanctis locis juxta quod habetis exhibete, symbolum et orationem Dominicam memoria retinete, et filia vestris insinuate; filios etiam quos ex baptismo suscepistis docete et castigatè, ut semper cum timore Dei vivant, scitote vos fidejussores pro ipsis apud Deum esse. Ad ecclesiam quoque frequentius convenite, sanctorum patrocinia humiliter expetite, diem Dominicum pro reverentia resurrectionis Christi absque ullo servili opere colite, sanctorum solemnitates pio affectu celebrate: proximos vestros sicut vos ipsos diligite: quod vobis vultis ab aliis fieri, hoc et vos aliis facite; quod vobis non vult fieri, nulli facite; charitatem ante omnia habete, quia charitas operit multitudinem peccatorum: estote hospitales, humiles, omnem sollicitudinem vestram ponentes in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis. Infirmos visitate, carceratos requirite, peregrinos suscipite, esurientes pascite, nudos vestite. Hariones et magos spernite: sit vobis æqualitas in pondere et in mensura, sit statera justa, justus modius, æquusque sextarius, nec plus quam dedistis repetatis, neque usuras pro fenerata pecunia a quocumque exigatis. Quod si observaveritis, securi in die judicii ante tribunal æterni Judicis venientes dicetis: Ita, Domine, quia dedimus; miserere, quia misericordiam fecimus; nos implevimus quod jussisti, tu redde quod promisisti.

Ante omnia autem illud denuntio atque contestor,

^a Familiam eandem. Codex S. Aud., filias eandem.

^b Ut nullas. Idem. S. Aud. codex, ne ullas.

^c Jollicos. Codex S. Aud., uleriolicos.

ut nullas paganorum sacrilegas consuetudines observetis, non caraios, non divinos, non sortilegos, non præcavitores; nec pro ulla causa aut infirmitate eos consulere vel interrogare præsumatis; quia qui facit hoc malum, statim perdit baptismi sacramentum. Similiter et auguria, vel sternutationes nolite observare, nec in itinere positi aliquas aviculas cantantes attendatis, sed sive iter, seu quodcumque operis arripieris, signate vos in nomine Christi, et symbolum, et orationem Dominicam cum fide et devotione dicite, et nihil vobis nocere poterit inimicus. Nullus Christianus observet qua die domum exeat, vel qua die revertatur, quia omnes dies Deus fecit: nullus ad inchoandum opus diem vel lunam attendat: nullus in Kalendis Januarii nefanda et ridiculosa, vetulas, aut cervulos, aut ^e jollicos faciat, neque mensas super noctem componat, neque strenas, aut bibitiones superfluas exerceat. Nullus Christianus in puras credat, neque in cantu sedeat, quia opera diabolica sunt: nullus in festivitate sancti Joannis, vel quibuslibet sanctorum solemnitatibus, solstitia, aut vallationes, vel saltationes, aut ^d caraulas, aut cantica diabolica exerceat: nullus nomina dæmonum, aut Neptunum, aut Orcum, aut Dianam, aut Minervam, aut Geniscum, aut ceteras hujusmodi ineptias credere, aut invocare præsumat. Nullus diem Jovis absque festivitibus sanctis, nec in Maio, nec ullo tempore in otio observet, neque dies tinarum, vel murorum, aut vel unum omnino diem, nisi tantum Dominicum. Nullus Christianus ad fana, vel ad petras, vel ad fontes, vel ad arbores, aut ad cellos, vel per trivia luminaria faciat, aut vota reddere præsumat: nullus ad colla vel hominis, vel cujuslibet animalis ligamina dependere præsumat, etiamsi a clericis fiant, et si dicatur quod res sancta sit, et lectiones divinas continueat, quia non est in eis remedium Christi, sed venenum diaboli. Nullus præsumat lustrationes facere nec herbas incantare, neque pecora per cavam arborem, vel per terram foratam transire, quia per hæc videtur diabolo ea consecrare. Nulla mulier præsumat succinos ad collum dependere, nec in tela vel in tinctura, sive quolibet opere Minervam, vel infaustas ceteras personas nominare, sed in omni opere Christi gratiam adesse optare, et in virtute nominis ejus toto corde confidere. Nullus, si quando luna obscuratur, vociferare præsumat, quia Deo jubente certis temporibus obscuratur; nec luna nova quisquam timeat aliquid operis arripere, quia Deus ad hoc lunam fecit ut tempora designet, et noctium tenebras temperet, non ut alicujus opus impediatur, aut demerentem faciat hominem, sicut stulti putant, qui a dæmonibus invasos a luna pati arbitrantur. Nullus dominos solem aut lunam vocet, neque per eos juret; quia creatura Dei sunt, et necessitatibus hominum jussu Dei

^d Aut coraulas. Deest in codice S. Aud.; legendum aut choraulas. Infra ubi editum est aut Geniscum, haud satis scio an reponendum sit, aut Genium.

inserviant : nullus sibi proponat fatum vel fortunam, aut genesim, quod vulgo nascentia dicitur, ut dicat, qualem nascentia attulit, taliter erit ; quia Deus omnes homines vult salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (1 Tim. II, 4), atque omnia in sapientia dispensat, sicut disposuit ante constitutionem mundi. Præterea quoties aliqua infirmitas supervenerit, non querantur præcantatores, non divini, non sortilegi, non caragi, nec per fontes aut arbores, vel bivios diabolica phylacteria exercentur ; sed qui ægrotat, in sola Dei misericordia confidat, et Eucharistiam corporis et sanguinis Christi cum fide ac devotione accipiat, oleumque benedictum fideliter ab ecclesia petat, unde corpus suum in nomine Christi ungat, et secundum apostolum oratio fidei salvabit infirmum, et allevabit eum Dominus ; et non solum corporis, sed etiam animæ sanitatem recipiet, complebiturque in illo quod Dominus in Evangelio promisit, dicens : *Omnia enim quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis* (Jacob. v, 15 ; Matth. xxi, 22).

Ante omnia ubicumque estis, sive in domo, sive in itinere, sive in convivio, verba turpia et luxuriosa nolite ex ore vestro proferre, quia sicut Dominus in Evangelio præannuntiat : *De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines super terram, reddent rationem in die iudicii* (Matth. xxi, 36). Ludos etiam diabolicos, et ^a vallationes, vel cantica gentium fieri vetate ; nullus hæc Christianus exerceat, quia per hæc paganus efficitur ; nec enim iustum est ut ex ore Christiano, ubi sacramenta Christi mittuntur, et quod decet Deum semper laudare, cantica diabolica procedant : ideoque, fratres, omnes adinventiones inimici toto corde respuite, et supradicta sacrilegia cum omni horrore fugite. Nulli creaturæ præter Deo et sanctis ejus venerationem exhibeatis : fontes vel arbores, quos sacros vocant, succidite ; pedum similitudines, quos per bivia ponunt, fieri vetate, et ubi inveneritis, igni cremate : per nullam aliam artem salvari vos credatis, nisi per invocationem et crucem Christi. Nam illud quale est, quod si arbores illæ, ubi miseri homines vota reddunt, ceciderint, nec ex eis ligna ad focum sibi deferunt ? Et videte quanta stultitia est hominum, si arbori insensibili et mortuæ honorem impendant, et Dei omnipotentis præcepta contemnunt. Non ergo cælum, non sidera, non terram, nec ullam omnino creaturam præter Deum ullus adorandam credat, quia omnia ipse solus condidit atque disposuit. Altum quidem est cælum, ingens terra, immensum mare, pulchra sidera, sed immensior et pulchrior sit necesse est qui hæc creavit ; si enim hæc quæ videntur tam incomprehensibilia sunt, id est, varii terræ fructus, pulchritudo rerum, diversitas pomorum, genera animalium, alia super terram, alia in aquis, alia in aere, apum quoque prudentia, ventorum flatus, nubium rores, tonitruorum fragores, temporum vices dierum noctium-

^a Vallationes. Acherius recte monet legi oportere ballationes, hoc est saltationes.

que vicarius recursus, quæ omnia nullatenus mens humana potest æstimatione comprehendere : si ergo hæc talia sunt, quæ videmus, et nullatenus comprehendimus, qualia æstimanda sunt illa cœlestia, quæ nondum videmus ? Vel qualis horum omnium opifex, cujus nutu cuncta creata sunt, cujus et arbitrio omnia gubernantur ? Illum ergo, fratres, super omnia timete, illum inter omnia adorate, illum ultra omnia amate, ad illius vos misericordiam tenete, de ejus clementia nunquam desperate.

Quos bonos videtis, illos imitami ; quos malos conspicitis, castigate et corripite, ut duplicem mercedem habere possitis. Et qui hactenus idoneus a supradictis malis vixisse cognoscitur, gaudeat quidem, et Deo gratias agat, ac de cætero observet, et perseverare in bonis operibus festinet : qui vero usque nunc mala opera exercuit, cito se corrigat, et ex toto corde poenitentiam agat antequam de hac luce discedat ; quia si sine poenitentia mortuus fuerit, non ibit ^b in redemptionem, sed præcipitabitur in gehennam ignis, unde nunquam exiet in sæcula sæculorum. Quapropter omnes alloquor, viris pariter et feminis dico, corrigat se unusquisque, et vitia sua dum potest emendet, mala opera quæ gessit poenitendo expiet. Nullus se inebriet, nullus in convivio suo cogat alium plus bibere quam oportet, quia vino multo deditos vehementer Apostolus redarguit dicens : *Neque ebriosi regnum Dei possidebunt* (1 Cor. vi, 10). Nullus vel in qualibet minima causa diaboli sequatur adinventiones : nullus, sicut dictum est, observet egrediens aut ingrediens domum quid sibi occurrat, vel si aliqua vox reclamantis fiat, aut qualis avis cantus garriat, vel quid etiam portantem videat ; quia qui hæc observat, ex parte paganus dignoscitur ; qui vero hæc contemnit, sibi prophetam gratuletur clamare : *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus ; qui non respexit in vanitates et insanias falsas* (Psal. xxxix, 5). Hinc et Apostolus monet : *Omnes, inquit, quodcumque facitis, in nomine Domini nostri Jesu Christi facite* (Col. iii, 17). Prorsus ergo recedendum est a cunctis hujuscemodi observationibus, mathematici spernendi, auguria horrescenda, somnia contemneuda, quoniam, sicut Scriptura testatur, vana sunt. Unde et per Moysen præcipitur : *Non augurabimini, inquit, nec observabitis somnia, neque ad magos declinabitis* (Levit. xix, 26). Oportet igitur ut et vos hæc tota mente observetis, et si quos cognoscitis vel occulte aliqua phylacteria exercere, expedit ut nec cibum cum eis sumatis, neque ullum consortium apud eos habeatis. Ista ergo omnia spernentes ad Dei vos auxilium conferte, de ejus misericordia nunquam desperate.

Omni diei Dominico ad ecclesiam convenite, et ibi non causas, non rixas, vel otiosas fabulas agatis, sed lectiones divinas cum silentio auarclate : et pro pace Ecclesiæ, vel pro peccatis vestris orate : qui

^b In redemptionem. Codex S. Aug., in requiem, quæ lectio nescio an non aptior sit.

enim in ecclesiis fabulari non timet, ^a et pro se, et pro aliis redditurus est rationem, dum nec ipse verbum Dei audit, nec alios audire permittit : de talibus quippe Dominus in Evangelio dicit : *Vae vobis, hypocritae, qui clauditis regnum caelorum ante homines : vos non introitis, nec introeuntes similis intrare* (Matth. xxiii, 13). Iudices etiam qui praestis, justissime iudicate, nihil in iudicio in iuste agatis, nec munera super innocentes accipiatis ; non ad personam attendatis, nec res alienas ^b rapaciter tollatis, quia de vestris quid vel supra noctem agatur, nescitis. Pauperem etiam et advenam nullatenus in iudicio opprimatis, timentes illud quod Veritas in Evangelio dicit : *Quia in quo iudicio iudicaveritis, iudicabimini. Et in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis* (Matth. vii, 2). Cavete semper ne de vobis propheta dicat : *Vae vobis qui potentes estis in mundo : qui justificatis impium pro muneribus, et iustitiam iusti auferitis ab eo* (Isai v, 22). *Vae qui dicitis malum bonum, et bonum malum* (Ibid. v. 20). *Labia vestra loquuntur mendacium, et manus vestrae plenae sunt iniquitate* (Ibid. lxx, 3). *Facta est vobis veritas in oblivionem, et iustitia fugit a vobis* (Ibid. v. 19). Haec, fratres, considerantes pariter et qui praestis, et quibus praestis, in Dei vos timore solidate ; retinete quae dicta sunt, facite quae praecpta sunt, habete semper Christum in mente, signum ejus in fronte. Scitote quia multos habetis adversarios qui cursum vestrum impedire festinant ; ideo in omni loco, omni hora, crucis signaculo vos armate, crucis vexillo vos munite : hoc enim solum timent, illud solum expavescunt ; hoc et vobis datum est scutum in quo possitis omnes sagittas maligni ardentes extinguere. Porro magna res est signum Christi, et crux Christi, sed illis solis prodest qui faciunt mandata Christi ; ut ergo vobis prosit, praecpta ejus totis viribus adimplere contendite, et sive sedetis, sive ambulatis, sive manducatis, sive lectum ascenditis, sive ab strato surgitis, signum Christi vestram muniat frontem, ut vos semper memoria Dei et vigilantes protegat, et in sopore custodiat ; et quoties in nocte excitati fueritis, et somnus ex oculis evolverit, mox labiis signum crucis occurrat, mensque orationibus occupetur, ac Dei praecpta in corde volvantur, ne stupido pectori repente subrepat inimicus, vel per fatuam incuriam serpat in animam avidus adversarius : et cum in sensu vobis turpem suggererit cogitationem, proponite futurum Dei iudicium, inferni supplicium, gehennae poenas, tartari tenebras, quae impij patiuntur. Si haec feceritis, statim turpis cogitatio evanescit, nec vos deserit virtus Christi, quia verum est quod propheta canit : *Sperantes in Domino misericordia circumdabit* (Psal. xxxi, 10).

Sed cum haec omnia, auxiliante Domino, impleveritis, scitote quia hoc moleste accepturus est diabolus, dum viderit vos a societate sua discedere et ob hoc fortasse aliquas nequitias aut infirmitates vobis

^a Et pro se et pro. Sic codex S. Aud. Editi, et ipse pro aliis.

imittet ; nolite pro hoc desperare, quia ad vos probandos permittet hoc Deus fieri, ut cognoscat si ex toto corde vos ad ejus misericordiam tenetis, vel si veraciter in eum creditis ; sed vos patienter cuncta sufferte, et Deum in omnibus benedicite, ut in vobis impleri possit quod scriptum est : *Beatus vir qui suffert tentationem ; quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitae* (Jacob. i, 12). Consolatur vos et hoc quod Apostolus dicit : *Quia cum tribulamur, a Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur* (I Cor. xi, 32) : necnon et illud : *Flagellat Deus omnem filium quem recipit* (Heb. xii, 6). Et illud : *Quos amat Dominus arguit et castigat* (Ibid.). Quod si semel vel bis nequitias quas immittit, viriliter atque fideliter pro Dei timore sustuleritis, ita ipsa postea a vestra infestatione Deus dignabitur repellere, ut ulterius vos nunquam possit nocere. Ita ergo vos, si veri non falsi Christiani estis, omnes diabolicas circumventiones fugite ac despiciate, et tota mente vos ad Deum tenete, ut quaecumque vobis adversa inimicus immiserit, patienter et fortiter toleretis ; nam etsi per sortilegos aut divinos aliqua praedixerit, et ita evenerit, nolite mirari, quia spiritus per aera volantes facile possunt praevidere aliqua futura. De hac re etiam Scriptura divina contestatur, dicens : *Etiam si vera dixerint vobis, nolite credere eis. Tentat enim vos Dominus Deus vester utrum timeatis eum, an non* (Deut. xiii, 3). Illud etiam scitote quia nec vos nec aliquid quod ad vos pertinet laedere poterit inimicus, nisi quantum permisisset Deus ; permittit autem hoc Deus, quia peccata hominum haec exigunt ; permittit, inquam, duabus ex causis : ut aut probet, si boni estis, aut castiget, si peccatores. Sed qui patienter dispensationem Domini sustinuerit, ita ut cum perdidit aliquid, dicat : *Dominus dedit, Dominus abstulit ; sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum* (Job i, 21). Pro ista patientia aut coronam accipiet, si justus est, vel indulgentiam, si peccator : quod si murmuraverit, vel desperaverit, rerum pariter atque animae damnium incurret. Sed mihi credite, fratres, quia si ex toto corde semper in Dei timore permaneritis, et praecpta ejus custodieritis, ita ut nulla ex gentili consuetudine observetis, nihil vobis jam inimicus nocere poterit, sed omnia vestra prosperabuntur : recto enim Christiano nec auguria, nec alia quaelibet signa nocere possunt, quia ubi signum crucis cum fide et timore Dei praecesserit, nihil ibi inimicus nocere poterit ; tepidis vero et negligentibus ideo nocere possunt, quia relinquentes Dei praecpta per vitae suae negligentiam prava exercendo opera, ipsi se daemone potestati spontanea tradunt voluntate ; qui si in Christi servitio perseverarent, et per ejus solum confiderent auxilium, nihil prorsus mali paterentur.

Hoc ergo scientes, totis viribus vos ad Dei misericordiam tenete opera bona semper agite, et de

^b Rapaciter. In codice S. Aud. legitur rapaci fortia.

substantia vestra pauperibus erogate; qui plus habet, plus tribuat, qui vero minus, ex ipso largiatur beatus et hilaris; unusquisque quod praevalet tribuat, quia nimirum est unde gaudeat. Scilicet, qui dat parum, accipiet multum, sicut et Dominus promittit dicens: *Centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit* (Math. xix, 29). Dat, inquam, nummum, et comparat caeleste regnum; dat parvam pecuniam, et emit vitam aeternam. Tenete ergo vos ad eleemosynam, quia, sicut scriptum est, *Eleemosyna de morte liberat* (Tob. xii, 9). Et qui eam fecerit, non ibit in tenebras. Unusquisque quantum praevalet, tantum porrigat; qui habet aurum, det aurum, qui habet argentum, det argentum; qui vero non habet pecuniam, cum bono animo det buccellam pauperibus; et si non habet integram, ex eo quod habet fraugat, et partem egeno tribuat; sciat quia quamvis parum cum bono animo obtulerit, acceptabile Deo erit; Dominus enim non copia largitatis, sed benivolentia et devotione delectatur et pascitur largientis. Ut autem nullus pauper se ab eleemosyna excusare possit, ipse Dominus pro calice aquae frigidae mercedem redditurum se esse promisit (Math. x, 42). Qui enim plures a Deo facultates accepit, majus iudicii periculum sustinebit: potuit nempe Deus omnes homines divites facere, sed pauperes ideo in hoc mundo esse voluit, ut divites haberent quomodo peccata sua redimerent. Redimite ergo vos, charissimi, dum habetis in potestate pretium; date eleemosynam de bono et de justo labore, et non de alterius rapina; audite modo antefores vestras pauperes rogantes, ut ipsi pro vobis in die iudicii rogent: prophetam attendite clamantem: *Qui averterit, inquit, aurem suam a clamore pauperis, et ipse invocabit Dominum, et non exaudiet eum* (Prov. xxi, 13). Date ergo de eo quod vobis dedit Deus, quia ipse accipit quod pauperibus datis; ipsi quidem datis, sed vobis in futurum transmittitis, non unde ventrem impleatis, sed unde flammis extinguatis; quia *Sicut aqua extinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccata* (Eccli. iii, 33). Hinc et Dominus per Prophetam dicit: *Dabunt singuli redemptionem animarum suarum, et non erit in eis morbus, neque caesus*. Date ergo, dum licet, redemptionem animarum vestrarum; redimite vos ipsi dum vivitis; quia post mortem nemo vos redimere potest. Unusquisque de quali ingenio vel artificio vivit, de ipso decimam Deo in pauperibus vel ecclesiis donet: consideret quia omnia Dei sunt per quae vivit, sive terra, sive semina, sive flumina, vel omnia quae sub caelo vel supra caelos sunt; et si ipse non dedisset, nihil utique haberet; nam Deus noster, qui dignatur totum dare, decimam de suo dignatur a nobis repetere, non sibi penitus, sed nobis profuturam: de enim per prophetam ipse promisit, dicens: *In forte, inquit, omnem decimam in harris meis; et probate me in his, dicit Dominus. Si non aperero vobis cataractas caeli, et effudero vobis fructus terrae [A], benedictionem] usque ad abundantiam* (Malach. iii).

A Reddite ergo libenter ex omnibus quae possidetis super terram, quod cognoscitis Deo placere; nolite de cuncta substantia vestra fraudare decimam, ne vobis novem partes auferantur, et sola decima remaneat. Convertimini ad hoc, dicit Dominus, ut aperiam vobis cataractas caeli, et effundam vobis benedictionem meam. Si igitur dederitis voluntarie, plus semper vobis Dominus dabit; si non dederitis, quantumque pauperes in locis quibus habitatis fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum rei eritis. Insuper immittet vobis Dominus pestilentiam, et famem, et perdetis totum quod habetis, necnon adhuc et animas vestras. Ut autem haec vobis non veniant, festinate cum bono animo dare, unde animas vestras possitis redimere, nec eligatis cui misericordiam faciatis, ne forte praetereatis eum qui meretur accipere, quia nescitis in quem Christus dignetur advenire. Scitote quia quod pauperi vel peregrino in terra largimini, sedenti in caelo datis, qui dixit: *Qui vos recipit, me recipit* (Math. x, 40); et, *Quandiu uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis* (Math. xxv, 40).

B Inter haec autem omnia quae Dominus exerceri praecipit bonitatis opera, nihil aliud a vobis quaerit nisi salutem animarum vestrarum, et ut timeatis eum semper, et custodiatis mandata ejus (Levit. xxvi, 3). Quod si feceritis, dabit vobis, sicut per sanctum Moysen pollicitus est, pluvias congruenti tempore, et terra vestra gignet germen suum, erit abundantia fructuum, pomorum, vinearumque et segetum, et abundantia omnibus bonis: et dabit vobis pacem per circuitum, et absque terrore eritis: ipseque habitabit inter vos. E contra si non custodieritis praecipita ejus, venient in vobis plagae ab eodem Moysa praedictae: pestilentia scilicet, fames et gladius; eritque caelum sicut ferrum, et terra quasi aramentum, nec proferet terra germen, et segetes omnes delebuntur; omnisque labor vester in cassum consumetur. Insuper consurgent in vos hostes vestri, et devorabit vos gladius, et erit terra vestra deserta et desolata: et tunc clamabitis praegustia, et non exaudiet Dominus: sicut per prophetam minatur dicens: *Locus sum, et non audierunt, et clamabunt, et non exaudiam, dicit Dominus* (Zach. vii, 13). Et iterum propheta clamat: *Non est abbreviata manus Domini, ut non possit salvare, aut exaudire, set iniquitates vestrae dividerunt inter vos et Deum vestrum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis ne exaudiat* (Isa. lix, 1). Ut ista vero vobis non contingant, custodite quae praecipita sunt, implete Dei mandata, ut vivatis et bene sit vobis, nihilque calamitatis vobis eveniat: ipse enim per prophetam consolatur, dicens: *Si fuerint, inquit, poenitentiam pro iniquitatibus suis, et ego poenitentiam agam super malum quod locutus sum ut facerem eis, et non faciam, dicit Dominus* (Jerem. xvii, 8). Haec ergo, fratres, semper in mente tenete, haec verba filii et vicini vestri narrate, haec rememoramini dum sedetis in domos vestras, et dum ambulatis, nec obliviscamini ea cum bene fuerit vobis, sed Deum semper timeate,

et ipsi soli servite, ne irascatur contra vos furor ejus. Scitote quia ipse custodit pactum et misericordiam diligentibus se et custodientibus præcepta sua, omnesque ab eis tollet languores. Considerate quia, sicut beatus Joannes apostolus prænuntiat, *Novissima hora est (I Joan. ii, 18)*: ideoque nolite jam mundum diligere, quia cito transit, et omnis concupiscentia ejus cum eo: vos autem facite voluntatem Dei, ut maneatis in æternum, et habeatis fiduciam cum apparuerit, nec confundamini in adventu ejus. Nemo vos seducat; qui facit justitiam justus est, et qui facit peccatum ex diabolo est. Et utique omne peccatum sive furtum, sive adulterium, sive mendacium, sine dæmonis operatione non sit. Considerate, quæso, quam perniciosum est opera diaboli exercere, ejusque participem fieri, non in requie, sed in pæna gehennæ. Idcirco quotiescunque peccatis, nolite expectare mortifera securitate, ut vulnera ipsa putrescant, nec alia insuper augeatis, sed continuo per poenitentiae confessionem remedium vobis adhibere festinate. In magnis etiam operibus vos jugiter dilatare contendite, ita ut qui fuit hactenus superbus, jam sit humilis; qui erat adulter, sit castus; qui solebat furari, aut res alienas tollere, incipiat jam res proprias ecclesiis et pauperibus erogare; qui fuit invidus, sit benignus; qui erat ebriosus, sit sobrius; qui fuit iracundus, sit patiens; qui fecit alteri injuriam, cito veniam petat; cui injuria facta est, sine mora dimittat, ut et illi dimittatur; aut quare non dimittat fratri parum, ut illi Deus dignetur dimittere totum? Nam et hoc eleemosynæ genus est, ut dimittat aliquis ex toto corde ei a quo læsus exstiterit. Quod si aliquis ita sit pauper, ut nullam rem habeat unde eleemosynam corporalem faciat, quia non potest fieri ut ab aliquibus non patiatur injuriam, si ex toto corde omnibus in se peccantibus indulgeat, et contra nullum hominem odium in corde teneat, atque omnes sicut semetipsum diligat, hoc ei procul dubio pro maxima eleemosyna reputabitur. Ut autem peccantibus in nos liberius dimittamus, hortatur Dominus in Evangelio, dicens: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet et vobis Pater vester cælestis peccata vestra: si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra (Matth. vi, 14)*.

Nemo ergo se circumveniat, nemo se seducat, quia qui unum hominem in hoc mundo in odium tenet, quidquid Deo in operibus bonis obtulerit, totum perdet, quia non mentitur Apostolus terribiliter clamans: *Qui fratrem suum odit, homicida est (I Joan. iii, 15), et mendax est, et in tenebris ambulat (I Joan. ii, 11)*. Hoc loco fratrem omnem hominem oportet intelligi, quia omnes in Christo fratres sumus. Ergo, fratres, idcirco vos ad inimicorum dilectionem commoneo, quia ad sananda peccatorum vulnera nullum fortius medicamentum esse cognosco. Licet grandis sit labor inimicos diligere in hoc sæculo, sed ut magnum erit præmium in futuro. Qui hic dilexerit inimicos, erit Dei amicus; nec solum amicus, sed etiam filius, sicut ipse hoc quod

supra jam præmisimus pollicetur, dicens: *Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos: et orate pro calumniantibus vos, ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est (Matth. v, 44; Luc. vi, 27)*. Qui ergo diligit, possidebit requiem; *Qui non diligit, sicut apostolus dicit, manebit in morte (I Joan. iii, 14)*. Cum hæc ita sint, charissimi, dilectionem veram, non falsam invicem habetote, actus vestros ad Deum semper dirigite, et quidquid potestis, pro amore vitæ æternæ laborate: currite dum lucem habetis, priusquam tenebræ vos comprehendant. Cum laboratis pro carne, laborate et pro anima: si curritis pro carne quam post modicum tempus vermes devoraturi sunt in sepulcro, plus currite pro anima, ut ornata bonis operibus sine fine lætetur in coelo.

Ante omnia, quando jejunatis, quod prandere debetis pauperibus erogate; et sicut Dominus in Evangelio docet: *Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes, ut videamini ab hominibus, sed illi soli qui videt in absconso (Matth. vi, 16)*. Et iterum monet: *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis (Matth. vi, 4)*. Plus ergo semper de cibo cordis quam de cibo corporis cogitate, et dum in mundo versamini, æternam vitam bene vivendo vobis emite. Lectiones divinas et in ecclesia libenter audite, et quæ auditis jugiter in domibus vestris recolite, ut quomodo corpus pascitur cibo, sic reficiatur anima Dei verbo: certum est enim quia qualis est caro quæ post multos dies perceperit cibum, talis est et anima quæ raro pascitur Dei verbo. Ergo, charissimi, sive ambulatis, sive sedetis, sive operamini, vel omnia quæcunque agitis, semper quod ex divina lectione auditis ad mentem reducite, semperque evangelicæ præcepta in corde ruminare.

Ante omnia luxuriam fugite, concupiscentiam malam vitate, timentes illud quod Dominus in Evangelio dicit: *Omnia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mæchatus est eam in corde suo (Matth. v, 28)*. Uxores legitimas absque ulla simulatione diligite, sicut Apostolus præcepit, dicens: *Viri, diligite uxores vestras, sicut et Christus dilexit Ecclesiam (Ephes. v, 25)*. Et secundum eundem apostolum: *Mulieres viris suis subjectæ sint, et timeant sicut Deum (Ibid. v, 22)*. Nec quisquam vir legitimam uxorem ex quacunque occasione dimittere præsumat, quia secundum sententiam Domini: *Quicumque dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari (Matth. v, 32)*. Concupinas etiam sive ante nuptias sive post nuptias habere prohibemus, quia omnino illicitum est: nam qui uxorem legitimam ducere cogitat, dignum est ut virginitatem usque ad nuptias custodiat, et post nuptias, nullam alteram præter unam legitimam conjugem cognoscat, sicut et apostolus Paulus præcepit (*Hebr. xiii, 4*), ut ipse fidem servet, sicut et illam sibi servare vult; nec peccet cum alia, sicut nec suam vult cum alieno viro peccare, timens illud quod idem apostolus terribiliter proclamat, dicens: *Fornicatores et adulteros judicabit Deus (Ibid.)*. Quidquid enim de jure connubii mulieribus non licet, nec viris omnino licet: nam qui

ante legitimas nuptias habere concubinam præsumit, **A** pejus peccat quam qui adulterium committit; et ob hoc dignus est a Christianorum consortio separari: qui si non penituerit, æterna illum flamma sine remedio cruciabit. Quapropter, Christiane, fuge fornicationem, erubescere jam sub oculis Dei et angelorum peccare. Capitalia crimina omni nisu detestare, quæ sunt sacrilegium, homicidium, adulterium, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia, iracundia, et ebrietas; hæc sunt enim crimina quæ mergunt homines in supplicium æternum: ex quibus quicumque in se vel unum habere cognoscit, si penitentiam non egerit, sine ullo remedio in gehenna ignis ardebit. Et ideo, anima Christiana, vigila, ora, cave semper prædicta crimina, et quidquid boni prævalere, age pro vita æterna. Aperi pauperibus manum tuam, ut Christus tibi aperiat januam suam, et intres in gaudia paradisi: noli ipse te tradere in perditionem, quia Christus pro te effudit sanguinem, satis te charum habuit quem tam caro pretio comparavit. Terreat te gehennæ metus, quo vel sic possis abstinere a pravis operibus. Omni hora mortem adesse spera, et futura Dei judicia super te jugiter formida, ut tibi quod scriptum est possit aptari: *Beatus homo qui semper est pavidus* (*Prov. xxviii, 14*). Quod male fecisti, dum potes emenda, dum est licentia penitentiae; veniam non desperes si ad meliora converteris, quia desperatio peior est omni peccato; nullatenus ergo de Dei misericordia desperes, nec post centum peccata, nec post mille crimina, quia nulla est tam gravis culpa, quæ penitendo non habeat veniam. Quamvis ergo quisque te irritet, quamvis conviciet, quamvis injuriam tibi faciat, tu tace, patiens esto, nec rependas contumeliam, et melius tacendo vinces injuriam: eum maledicatur tibi, benedic tu, et magnam habebis gratiam, si non lædas a quo læsus es. Nullum despicias, non egenum, non servum, quia forsitan melior est apud Deum quam tu; et quia Omnes, secundum apostolum, unum sumus in Christo Jesu (*Gal. iii, 28*). Et, *Quia non est personarum acceptor Deus* (*Act. x, 34*); sed, sicut scriptum est, *Unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc accipiet a Domino, sive servus, sive liber* (*Ephes. vi, 8*). Non detrahas fratri tuo, nec facias calumniam proximo tuo, neque per violentiam opprimas eum, sed sicut per **B** *Moysen* dicitur: *Si paupertate compulsus vendiderit*

se tibi frater tuus, non affligas eum per potentiam more servorum, sed cum timore Dei age circa illum. Memento quoniam et tu servus es. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice argue eum, ut non habeas super illo peccatum (*Levit. xxv, 39; xix, 17*). Hinc et Dominus in Evangelio dicit: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum solum* (*Matth. xviii, 15*). Et rursus: *Si septies, inquit, in die peccaverit, et septies penituerit, dimitte illi* (*Luc. xii, 4*). Et iterum: *Si offers, inquit, munus tuum ad altare, et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi munus tuum ante altare; et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum* (*Matth. v, 23*)

B Hæc te, Christiane, præcepta revocent ad concordiam, hæc dulcia Christi medicamenta curent odii vulnera, quæ si contempseris, terribilem in te sententiam retorques, qua dicitur: *Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. Vel qui dixerit fratri suo: Raca aut Fatue, reus erit gehennæ ignis* (*Ibid. v, 22*). Ecce audisti, Christiane, quid timeas, quid observes: habeto igitur charitatem, tene patientiam, fuge discordiam, impone frenos linguæ tuæ, ne trahat ad gehennam animam tuam; quia, secundum Scripturam, *Mors et vita in manibus linguæ consistit* (*Prov. xviii, 21*). Et, *Vir linguosus non dirigitur super terram* (*Psal. cxxxix, 42*). Hæc sollicita consideratione pensantes, charissimi, verba simul moresque componite; sectamini semper justitiam, amate Christi præcepta. **C** *Derelinquat impius viam suam, et revertatur ad Dominum* (sicut propheta clamat) *et miserabitur ejus; quia pius est ad ignoscendum* (*Isa. lv, 7*). Ipse enim admonet dicens: *Convertimini ad me, et sanabo adversiones vestras* (*Jerem. iii, 22*). Et rursus: *Quærite bonum, et non malum, ut vivatis; et erit Dominus exercituum vobiscum* (*Amos v, 14*). Et iterum: *Odite malum, et diligite bonum, ut misereatur Dominus vestri* (*Ibid. 15*). Ecce hoc ipse Dominus per prophetam clamat, et si ire audire contempnit, saltem vel ipsum audite. Ipse etiam in Evangelio peccatores consolatur dicens: *Non veni vocare justos sed peccatores in penitentia* (*Luc. v, 32*). Ipse iterum monet dicens: *Quærite primum regnum Dei et justitiam ejus, et hæc omnia adjicientur vobis* (*Matth. vi, 33*). Et iterum: *Petite, et dabitur vobis; quærite et invenietis; pulsate, et aperietur vobis* (*Luc. xi, 9*). **D** Modo enim pro ineffabili pietate sua Dominus non solum

^a *Pejus peccat.* Hunc in locum sic scripsit Acheron: « His consona docet S. Augustinus serm. 243, de Temp., sub medium, acerrime eos confutans qui perperam sibi persuaserant concubinam frui licere: « Pro qua re, inquit, iterum atque iterum clamo, quia qui ante legitimas nuptias concubinam sibi assumere præsumit, pejus peccatum facit, quam qui adulterium committit: quia qui adulterat, adhuc tam grande malum secreta vult agere, in publico autem aut metuit, aut erubescit committere: ille vero qui publice concubinam habere voluerit, fronte impudentissima rem execrabilem toto populo vidente licenter se putat admittere. » Audin, causam cur pejus peccatum committat qui concubine adhaeret palam, quam qui adulterium secreto ac

trepide patrat, nempe erronea opinione, ac pravo alios exemplo in fornicationem inducens. Unde egregius doctor ibidem paulo ante dixerat: « Ideo a multis viris sine ullo timore Domini committuntur (fornicationes), quia ita a pluribus in consuetudinem missa sunt, et ita vilia vel levia, ut nec jam inter gravia crimina putentur. » Et post multa: « sed quod pejus est, faciunt hoc multi viri jure fori, non jure cæli, non justitia jubente, sed libidine dominante. » Hæc proinde Eligius vel Augustinus haudquaquam adulterium simplici fornicatione levius censuerunt, aicut Augustinus ipse toties alibi docuit: quod quidem in confesso est apud omnes. »

admonet, sed et rogat ut convertamur ad eum : audiamus ergo eum dum rogat, ne si non facimus, non audiat nos cum iudicabit; audiamus et Scripturam clamantem : *Fili, miserere anime tuæ placens Deo* (Eclli. xxx, 24). Quid ad hæc respondes, humana fragilitas? Deus rogat ut tui miseraris, et non vis; quomodo te audiet in die necessitatis supplicantem, cum tu eum pro tripson non audis rogantem? Si modo hæc neglexeritis, fratres, quid facietis in die iudicii, vel ad cuius confugietis auxilium? Si, inquam, neglexeritis modo talia Dei exhortamenta, non effugietis tunc inferni tormenta, nec poterit vos aurum et argentum liberare, neque divitiæ, quæ nunc in angulis absconditis, et ex quibus arrogantes effecti salutem vestram a obligati estis : hinc namque Dominus dicit per prophetam : *Visitabo super vos mala, et quiescere faciam superbiam impiorum, et arrogantiam fortium humiliabo* (Isa. xiii, 11). Et rursus admonet dicens : *Redite, prævaricatores, ad cor* (Isa. xlvii, 8); *quiescite ayere perverse, discite benefacere; succurrite oppresso, defendite pauperem, et viduam, et pupillum, et advenam nolite calumniari* (Isa. i, 16, 17). Hæc ergo, fratres, in mente retinete, hæc magnopere custodire festinate; pugnate ut, separati a diabolo, jungamini Deo qui vos redemit : stupeant gentes de vestra conversatione, et si detrahant vobis, etiam et irrideant Christianitatis vos opera sectari, ne conturbemini ex hoc : reddent enim rationem Deo. Totam ergo spem vestram in Christi misericordia ponite, et non solum ab actu impudico, sed etiam cogitationibus sordidis vestras animas custodite, quia Dominus Deus justus iudex, et de cogitationibus malis iudicat.

Et hoc moneo, fratres, ut superbiam penitus depomatis, per quam diabolus de cælo corruit; quia, sicut apostolus testatur, *Deus superbis resistit, et humilibus dat gratiam* (I Petr. v, 5). Unde et Dominus in Evangelio dicit : *Omnis enim qui se exaltat humiliabitur; et qui se humiliat exaltabitur* (Luc. xiv, 11). Et iterum : *Nisi conversi fueritis, atque efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum* (Matth. xviii, 14). Jurandi etiam consuetudinem funditus omittite, quia in hac parte Dei præceptis contrahitis, Domino in Evangelio prohibente : *Dico, inquit, vobis non jurare omnino, neque per cælum, neque per terram, neque per caput, neque per aliud quodcumque : sit autem sermo vester Est est, Non non* (Matth. v, 34-37). Injuriantibus quoque vos Domini præcepta præferre, quibus dicitur : *Dico vobis non resistere malo; sed si quis te percusserit in dextra maxilla tua, præbe illi et alteram. Et qui vult tunicam tuam tollere, remittas ei et palium* (Ibid. v, 39, 40). Et iterum : *Qui petit a te, da ei; et qui tollit quæ tua sunt, ne repetas* (Ibid. v, 42). Orandi utique rationem illam necesse est teneatis, quam Dominus præcepit, dicens : *Cum oratis non multiloquio, sed in secreto cordis orate; et Pater vester, qui videt in abscondito, reddet vobis. Scit, inquit, Pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum*

(Matth. vi, 6). Hæc ergo, charissimi, verba recolite, hæc jugiter præcepta reminiscamini; ubique estis, memoriam Christi in colloquio miscete, quia ipse dicit : *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* (Matth. xviii, 20). Scandala etiam fugite, quia Dominus graviter notat eum qui lites concitat, dicendo : *Vos homini illi per quoscandalum venit* (Ibid. v, 7). In compassionem vero proximi illam sententiam tenete, qua in Evangelio dicitur : *Qui habet duas tunicas det non habenti; et qui habet escas, similiter faciat* (Luc. iii, 11). Et illud : *Date et dabitur vobis* (Luc. vi, 38). Dominicus semper memoretote verbis quibus dicitur : *Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque petieritis fiet vobis* (Joan. xiv, 7). Apostolum quoque clamantem audite : *Tempus breve est, reliquum est ut qui habent ucores tanquam non habentes sint; et qui fient, tanquam non fientes; et qui gaudent, tanquam non gaudentes; et qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur : præterit enim figura hujus mundi* (I Cor. vii, 29-31). Ut autem plus concupiscamus cælestia quam terrena, Deum audiamus dicentem : *Nihil enim predesti homini si mundum universum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat* (Luc. ix, 25). Ut vero charitatem diligamus evangelista Joannes hortatur, dicens : *Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis est* (I Joan. iv). Et iterum : *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (Ibid.). Necnon et Paulus excellentiam charitatis simili modo præfert, dicens : *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas; et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeat* (I Cor. xiii, 1-3). Hinc iterum monet, dicens : *Omnia vestra in charitate fiant* (I Cor. xvi, 14). Et iterum : *Alter alterius onera portate, et sic cõmplebitis legem Christi* (Galat. vi, 2). Ipse etiam pravos quosque ad tramitem perfectionis blande coercens dicit : *Qui strabatur, jussu non suratur* (Ephes. iv, 28). Et illud : *Fugite fornicationem, quia omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat* (I Cor. vi, 18). Et iterum : *Neque avari, neque fornicarii, neque adulteri, neque furves, neque abriosi, neque maledicti, neque rapaces, regnum Dei possidebunt* (Ibid., 9, 10). Item Apostolus cupiditatem coercens, dixit : *Radix omnium malorum est cupiditas* (I Tim. vi, 10). Ergo, fratres, abjicite cupiditatem, sectamini charitatem, deponite impietatem, supportate invicem cum humilitate, illud omnimodis præcaventos, quod Apostolus ad Romanos scribens infert : *Revelabitur, inquit, ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum* (Rom, i, 18). Necnon et illud quod voce Veritatis in Evangelio comminatur; qui faciunt, inquit, iniquitatem, mittentur in caminum ignis, ubi erit fletus et stridor dentium. Considerate igitur quam sævus quamque timendus sit ignis ille, et qui modo nec unius quidem digitum suum suffert in ignem mittere, timeat ibi cum toto

* Oblivati. Profecto legendum oblitus, ut conjecit Acherius.

corpore in sæcula cruciari. Rogo ergo, ut si vultis ab illo igne, vel ab illa pœna liberari, desistatis jam amplius peccare. Dominum per prophetam attendite clamantem : *Revertimini recedentes ab iniquitatibus vestris, et sanabo vos (Ezech. xviii).* Et iterum : *Nolo, inquit, mortem impii, sed ut revertatur et vivat (Ezech. xxxiii, 11).* Et per Isaiam clamat, dicens : *Quando conversus ingemueris, tunc salvus eris (Isa. xlv).* Et iterum : *Revertimini a me, dicit Dominus, et salvus eris (Ibid.).* Per Joel quoque similiter commonet, dicens : *Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejuniis, et lacrymis, et planctu (Joel ii, 12).*

Ecce quot testimonia ad conversionem vestram ex divinis oraculis prolata sunt. Vigilare ergo sollicito, quia quanto proximum finem mundi diabolus conspiciat, tanto crudelius contra Christianos sævit, ut quia se cito damnandum cognoscit, plus sibi socios in pœnam multiplicet, cum quibus utique sine fine crucietur. Cavete ergo attentius, et jugiter cum Dei timore conversamini, scientes quia unusquisque vestrum angelum Dei habet qui observet jugiter quæ egerit, et si quidem bene agit, gaudium sancto angelo sibi adhærenti gignit; si vero mala opera exercet, angelum sanctum a se repellit, et malignum dæmonem sibi conjungit. Quapropter, charissimi, hæc me loquente, introrsus ad vos redite, conscientias vestras discutite, si dignas mentes angelici consortii geritis prævidete, et si vos bonos ac dignos Deo conspiciatis, de meritis vestris nunquam superbe præsumatis, sed magis de cætero cum humilitate cavete. Si vero peccatis vos obnoxios cernitis, nullatenus desperate, tantum facite in corde pactum cum Deo, ut jam amplius non peccetis; sed fiducia- liter veniam sperate, quia Dominus sinum pietatis sue assidue patefacit, et omnes ad se recipere per penitentiam quærit: nam et si adulter quis, aut meretrix, aut fur, aut ebriosus, aut mendax, vel etiam filiorum necator fuerit, tantum de cætero pœnitens caveat, et indulgebit illi Altissimus. Publicanum de Evangelio, et latronem, necnon et meretricem, sed et Paulam sumite ad exemplum, qui de semetipso dicit: *Prius fui blasphemus, et persecutor, et contumeliosus; sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate (I Tim. i, 13).* Et vos ergo si quid forte ignoranter admisistis, reparate vos, quæso, dum licet, per penitentiam; confitemini Domino in totis præcordiis vestris, quoniam bonus est; doleat vos non egisse quod bonum est: et qui pœnitet, ita pœniteat ut ulterius jam lugenda non committat; et qui pauperiores estis in sæculo, nolite ob hoc contristari, quia si bene agitis, ditiores eritis in cælo.

Denique cavete ne quis turpem sermonem ex ore proferat, et secundum Apostolum, *Fabulis variis, et doctrinis nolite seduci (Heb. xiii, 9): sed corripite inquietos, consolamini pusillanimis, patientes estote ad omnes (I Thess. v, 14)*; et omnis sermo malus ex ore vestro non procedat, timentes illud quod scriptum est: *Pervertunt mores bonos, colloquia mala (I Cor.*

xv, 33). Crapulam etiam et ebrietatem perhorrescite, quia Dominus hæc per semetipsum redarguit: dicens: *Cavete ne graventur corda vestra in crapula et ebrietate (Luc. xxi, 34)*; et Apostolus prohibet dicens: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria (Eph. s. v, 18).* Procul dubio enim qui plus manducat aut bibit quam expedit, et peccatum incurrit, et servare saturitatem non valet; quia cum venter aut venæ nimia fuerint satietate repletæ, illico necesse est ut libido in membris ejus generetur. Unde et alias scriptum est: *Vinum potatum multum, amaritudo est animæ et ruina, multiplicans imprudenti offensionem, minuens virtutem, et faciens vulnera (Eccli. xxxi, 38-40).* Et hoc quidem dico non creaturam Dei malam asseram, aut judicem esse damnandam, sed ut vos sobriores cautioreque reddam; imo et admoneo, ut nullam Dei creaturam dicatis malam, quia Deus cuncta valde bona creavit (*Gen. i, 31*). Nam quæcumque nobis mala esse videntur, aut nocent, nostro vitio, non sua natura nobis mala existunt: ideoque, fratres, solum diabolus, qui superbiendo factus est malus, detestantes, tantorum bonorum Creatorem Dominum glorificate.

Cavete semper viam latam, quæ ducit ad interitum; apprehendite angustam, per quam reperietur æterna beatitudo. Pauperes et peregrinos ad convivium vocate, Dominumque de hac re præcipientem attendite: *Cum facis, inquit, prandium, noli vocare divites qui conviventur tecum, sed voca pauperes, debiles, claudos, cæcos; et beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim tibi in resurrectione justorum (Luc. xiv, 12).* Nec enim justum est ut in populo Christiano, qui uno pretio redempti sunt, et uni Domino serviunt, alii distentis epulis ventribus et ebrii incedant, alii famis periculo deficiant; prorsus peccatum est, ut vestra superflua a tinea devorentur, et pauperes nec vetustissima quæque accipere mereantur: quare non consideratis quia pari conditione in hoc mundo venistis, unique Domino servi estis; simili etiam exitu de mundo migrabitis; et si bene agitis, ad unam beatitudinem venietis? Aut quare pauper vobiscum non accipiat cibum, qui vobiscum accepturus est consortium angelorum? Quare non accipiat vel veterem tunicam, qui pariter accepturus est immortalitatis stolam? Hæc, fratres, D considerantes ita pauperum curam gerite, ut uberrimam pro his retributionem in cælis capiat. Mendacium semper fugite, quia non minimum crimen est, Scriptura dicente: *Os quod mentitur, occidit animam (Prov. xix, 5); et testis falsus non erit impunitus (Sap. i, 11).* Et David ad Dominum: *Perdes, inquit, omnes qui loquuntur mendacium (Psalm. v, 7).* Unde et Apostolus: *Deponentes, ait, mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum fratre suo (Eph. iv, 25).* In hac ergo vita positi ita agite, ut cum hinc migraveritis, et caro vestra a vermibus exuperit devorari in sepulcro, anima ornata bonis operibus cum sanctis omnibus lætetur in cælo. Retrahat vos a malis operibus vel peccatorum interitus; eorum quos jam præmisistis attendite calamitates; considerate divitum

sepulcra; vel eorum qui ante parvo tempore vobiscum erant, quid fuerunt, et quid sunt, vel quid eis divitiarum et cupiditas sæculi profuit: ecce nihil ex eis nisi soli cineres remanserunt, quia si loqui possent, hæc vobis procul dubio dicerent: Ut quid infelices tantum pro sæculi cupiditate discurritis? ut quid vos vitiis et criminibus repletis? considerate ossa nostra, et vel sic vobis horreat cupiditas vel miseria vestra; quod vos estis, nos fuimus; quod nos sumus, vos eritis. Iam omnia, fratres, sollicita consideratione pensate, et hæc considerantes expavescite; diem mortis ante oculos semper ponite; ad emendationem quantum potestis festinate; nolite negligere quod pius vos Dominus peccantes sustinet, quia quanto diutius expectat ut emendetis, tanto gravius vindicabit si neglexeritis. Si forte putatis quod finis mundi tardius veniat, vel suum unusquisque consideret finem; ecce dum libenter ac jucundissime moratur homo in mundo, multaque in longo tempore disponit agenda, repente rapitur in mortem, et ex improviso auferitur a corpore; sed ille beatus est qui antea semper horam illam habuerit ante oculos, et festinaverit in illa hora mortis paratus inveniri, ut possit tanti metus terrorem evadere.

Quod si vultis scire cum magno metu, charissimi, magnisque doloribus separatur anima a corpore, veniunt enim angeli eam assumere, ut perducant illam ante tribunal metuendi iudicis, et tunc illa memorans opera sua mala quæ die noctuque gessit, contremiscit, et querit ea fugere, induciasque petere, dicens: Date mihi vel unius horæ spatium. Tunc quasi simul loquentia, omnia ejus opera dicunt: Tu nos egisti, tua opera sumus, nec te deseremus, sed tecum semper erimus, tecumque pergemus ad iudicium. Hæc quidem peccatoris anima agit, quæ cum horrendo timore separatur a corpore, et pergit plena peccatis, et ingenti confusione depressa. Iusti vero anima cum separatur a corpore, non timet, nec expavescit; sed magis cum gaudio egreditur, et cum exultatione pergit ad Deum, deducentibus se Angelis sanctis. Illam ergo horam modo, fratres, timete, ne tunc timeatis illam; nunc præcavete, ut securi tunc esse possitis. Mementote jugiter quia in medio laqueorum diaboli ambulatis, et ideo semper parati estote, ut quando Domini præceptum missum fuerit, liberi ab omni labe peccati ad requiem transire possitis. Nec arbitramini vos diu in hoc mundo mansuros; quia nimirum proveniet, ut non concedatur post dominicum præceptum missum, nec unius horæ momento in hac vita consistere. Cavete igitur ne de exitu vestro tristitiam faciatis angelis, et gaudium inimicis: scitote vero quia anima cum corpore elevatur, statim aut in paradiso pro bonis meritis collocatur, aut certe pro peccatis in inferno continuo præcipitatur. Quapropter eligite modo quod vultis, et hoc jam in vita vestra hic disponite, ut perpetua-liter gaudere cum sanctis, aut sine fine cruciari cum impiis. Itaque vel pœnæ vos terreant, si præmia non invitant, et præsentem mundum si despiciere non vultis, vel cum iustitia possidete. Qui in juventute

A erravit, saltem jam vel in senectute respiscat, et mala quæ peccando commisit, pœnitendo jam expurget. Ecce paulatim desceit mundus cuncta quæque videntur, velociter tanquam nebula, aut tanquam vespertina umbra transeunt. Ecce quod olim pronuntiabatur, præsentem tempore perspicue cornitur: subtrahuntur omnia bona, et crescunt quotidie mala: nolite ergo, fratres, mundum jam diligere, quem sic ad finem conspiciatis declinare; præsertim cum apostolus clamet, quod amicitia hujus mundi inimica sit Dei (*Jacob. iv, 4*). Vitam igitur æternam ex omnibus præcordiis vestris amate, quam nunquam in sæcula fuistis; illic festinate, ubi semper vivatis, et ubi jam mori nunquam timeatis. Si enim sic amatis istam miseram fluidamque vitam, ubi cum tanto labore vivitis, et ubi vix currendo, satagendo, sudando, suspirando, necessariis corporis satisfactis; quanto magis amare debetis æternam vitam, ubi nullum unquam laborem sustinebitis, ubi summa semper est securitas, secunda felicitas, felix libertas, libera beatitas; ubi implebitur illud quod Dominus in Evangelio dicit: *Erunt homines similes angelis (Math. xxii)*. Similes utique non substantia, sed beatitudine. Et illud: *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno Patrum eorum (Math. xiii, 43)*. Qualis putas erit tunc splendor animarum, quando solis claritatem habebit lux corporum? Ibi jam non erit ulla tristitia, nullus labor, nullus dolor, nullus timor, nulla mors, sed perpetua semper sanitas perseverabit; nulla ibi consurgent malitia, nulla carnis miseria, nulla ægritudo, nulla omnino necessitas; non erit ibi fames, non sitis, non frigus, non æstus, non lassitudo jejunii, nec ulla tentatio inimici; nec jam peccandi voluntas, nec ulla delinquendi possibilitas, sed totum lætitia, totum exultatio possidebit, hominesque angelis sociati sine ulla carnis infirmitate vernabunt. Ibi ergo erit lætitia certa, ibi requies secunda, ibi pax vera, ibi jocunditas infinita; ubi si locus obtinendi ullus fuerit, amittendi in sæcula nullus erit: in qua beatitudine quod semel adipiscitur, semper tenetur. Nihil loco illo magnificentius, nihil gloriosius, nihil clarius, nihil pulchrius, nihil verius, nihil munificentius, nihil in bonitate sincerius, nihil illa abundantia copiosius. Ibi semper pax et summa solemnitas; ibi vera et certa felicitas est, ibi jam non formidabitur ferocissimus hostis qui cupit jugiter animas jugulare, nec timebuntur ultra ignita diaboli jacula, neque ulla inimici tentamenta. Non incutiet terrorem barbarorum immanitas, nec ulla ulterius timebitur adversitas; non ibi formidabitur ferrum, non ignis, nec facies omnino truculenta tortoris; nemo in loco illo glorioso indiget vestimento; quia non est illic frigus, nec æstus, nec ulla aeris inæqualitas, nullus ibi esurit, nullus tristatur, nullus est peregrinus, sed omnes qui ibidem attingere meruerint, securi ut in propria patria vivant. Non ultra jam adversabitur caro spiritui, nec ullum timebitur periculum, sed inenarrabilia cum angelis ac sempiterna a Christo præmia tribuentur, et *Quod oculi non viderunt, sicut dicit Apostolus, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus*

diligentibus se (1 Cor. II, 9). Ecce qualem beatitudinem perditurus erit qui modo se, dum licet, emendare noluerit: idcirco nos, fratres, Domino auxiliante, dedignemur ultra servire peccato, quibus tanta beatitudo præparatur in cælo. Dum ergo tempus est, festinemus propitium nobis Deum facere; despiciamus quæ terrena sunt, ut adipiscamur cælestia, cogitemus nos peregrinos esse in hæc sæculo, ut liberius festinemus ad cælum: velociter enim transeunt, et cito tanquam umbra prætereunt cuncta quæ hic videntur.

Perpendamus quales erimus in die iudicii Dei conspectibus et angelorum præsentandi, quando opera nostra erunt nobis ante oculos ponenda; qualis illa erit confusio, cui contigerit pro peccatis suis in conspectu Dei omniumque hominum et angelorum erubescere, qui hic nec unum quidem hominem in se peccantem vult inspicere; vel quis pavor erit Deum tam iratum videre, quem placatum non valet universitas comprehendere. Illud ergo diem semper timeamus, quem modo prævidere nullatenus possumus; illum diem jugiter pavescamus, et vel sic actus nostros a malo revocemus. Consideremus quis terror in die illo erit, cum de cælis Dominus ad iudicandum sæculum venerit: quis metus erit Deum videre, ad cuius adventum universa elementa quætiuntur, ac cælum cum terra contremiscet virtutesque cælorum commovebuntur. Tunc nimirum, præcipientibus angelorum tubis, omnes gentes quæcumque sub cælo fuerunt, et omnis homo tam viri quam femina, in eo sexu unusquisque quo natus fuit in mundo, boni simul et mali, sancti et peccatores, vel quicumque ab initio mundi nati et mortui fuerunt, sive a bestiis devorati, sive ab igne consumpti, sive etiam ab aquis absorpti, omnes simul in momento temporis atque in ictu oculi resurgent, in ipsis sine dubio corporibus, atque in ipsa carne quam hic habuerunt, scilicet in virgum perfectum, et in mensuram staturæ plenitudinis Christi in qua et ipse Dominus resurrexit a mortuis; et omnes ante iudicium Christi venient, pariterque eum et electi et reprobi suis oculis videbunt, sicut et ipse Dominus in Evangelio dicit: *Tunc videbunt filium hominis re-ientem in nubibus cæli cum virtute multa et majestate, constipatum agminibus angelorum; et congregabuntur ante eum omnes gentes, et plangent se omnes tribus terræ, et separabit eos ab invicem sicut pastor segregat oves ab hædis; et statuet iustos quidem a dextris suis, impios autem a sinistris. Tunc dicet ad eos qui a dextris erunt: Venite, benedicti, posside e paratum vobis regnum a constitutione mundi; esurivi enim et dedistis mihi manducare; sitivi, et dedistis mihi bibere; hospes eram, et collegistis me; nudus, et operuistis me; infirmus, et in carcere, et visitatis me. Hæc quando fecistis uni ex minimis meis, mihi fecistis (Matth. xxv).* Tunc omnibus aspicientibus ostendet livores fœxurasque clavorem, in ipso sine dubio corpore quod pro nostris peccatis vulneratum est, et ita peccatores compellens dicet: Ego te, homo, de limo terræ manibus meis formavi, et intra paradisi delicias, quod non

A merebaris, collocavi; sed tu me meaque jussa contemnens, deceptorem sequi maluisti, unde et justa pœna damnatus, inferni suppliciis es deputatus; postea misertus tui carnem assumpsi, in terris inter peccatores habitavi, contumelias et verbera pro te sustinui; et te eriperem, colaphos et sputa suscepi; ut tibi dulcedinem paradisi redderem, acetum cum felle bibi; propter te vepribus coronatus, cruci affixus, lancea vulneratus sum; propter te mortuus, et in sepulcro positus, ad inferna descendi; ut te ad paradysum reducerem, tartari claustra adii; ut tu in cælo regnares, inferni profunda penetravi. Agnosce ergo quæ pro te, o impietas humana! pertuli; ecce livores quos pro te excepi, ecce clavorem foramina quibus affluxus in cruce pependi; suscepi dolores tuos, ut te possem sanare; suscepi pœnam, ut darem tibi gloriam; suscepi mortem, ut tu viveres sine fine; conditus jacui in sepulcro, ut tu regnares in cælo: hæc omnia pro vobis sustinui, ampliora tiorum quid vobis debui facere, et non feci? Dicitis nunc vel ostendite mihi quid passi estis propter me, aut quid boni egistis pro vobis: ego cum essem invisibilis, sponte propter vos incarnatus sum; cum essem impassibilis, propter vos pati dignatus sum; cum essem dives, propter vos quidem egenus factus sum; sed vos et humilitatem meam, et præcepta mea semper re-nuentes, seductorem magis quam me secuti estis: ecce modo non potest aliud iustitia mea iudicare, nisi quod merentur opera vestra recipere: ergo quod ipsi elegistis, tenete; contempsistis lucem, possidete tenebras; amastis mortem, ite in perditionem; secuti estis diabolum, ite cum ipso in æternum ignem. Quis putas erit tunc morror, quis luctus, quæ tristitia, quæ angustia, cum hæc fuerit prolata adversum impios sententia. Tunc enim erit malis dura separatio a dulci sanctorum consortio, et traditi in potestate dæmonum ibunt in ipsis corporibus suis cum diabolo in supplicium æternum, et permanebunt semper in luctu et gemitu: procul quippe exsiliati a beata paradisi patria, cruciabuntur in gehenna, nunquam lucem visuri, nunquam refrigerium adepturi, nunquam pœnas finituri, nunquam requiem accepturi; sed per millia millium annorum in inferno cruciandi, nec unquam in sæcula liberandi: ubi nec qui torquet aliquando fatigatur, nec qui torquetur unquam moritur; sic enim ibi ignis consumit, ut semper reservet, sic tormenta aguntur, ut semper renoventur. Juxta qualitatem vero culpæ, pœnam ibi unusquisque sustinet gehennæ, et similis culpæ rei suis similibus junguntur cruciandi: non ibi auditur aliud nisi fletus et planctus, et stridor dentium; non erit aliud consolamentum quam flammæ et terrores pœnarum, ardebuntque miseri sine fine in ignem æternum semper in sæcula sæculorum. Justi autem ibunt in vitam æternam, in ipsa sine dubio carne quam hic habuerunt, et sociabuntur angelis sanctis in regno Dei, gaudiis deputati perpetuis: nunquam jam morituri, nunquam ultra corruptionem visuri; sed semper lætitia ac dulcedine Christi satiati, fulgebunt sicut sol in claritate et gloria, quam præparavit Deus diligenti-

tibus se; et quanto amplius aliquis obediens Deo in hæc vita fuit, tanto ampliorem illic mercedem accipiet; quantumque amplius hic Deum amavit, tanto tunc proprius eum videbit.

Ecce, charissimi, prædixi vobis simpliciter, ut intelligere possitis quæ sunt unicuique ventura; nemo jam se de ignorantia excusare poterit, quoniam vita et mors vobis prænuntiata sunt; supplicia impiorum et gloria justorum vobis denuntiata sunt; jam vero in arbitrio vestro consistit eligere quod teneatis, unusquisque enim quod hic concupiverit, et assecutus fuerit, hoc utique illic possidebit. Vitam ergo æternam toto nisu concupiscite, nec emendationem vestram diutius differatis, sed ad lucranda cælestia regna ultro ipsi relinquite, quod lucis istius sine perendum est; surgat jam, quæso, quicumque peccati catena asstrictus tenetur, et expergefactus a somno suæ mortis evigilet: recurrat ad confessionem, et agat pœnitentiam; nec erubescat publice pœnitere super immunditiis quas gessit, quia revera multo melius est hic paucò tempore pœnitere quam per tot millia annorum inferni supplicia sustinere. Si ex corde ergo pœnituerit, cito succurret illi Redemptor, qui quatruiduanum suscitavit jam fetidum Lazarum (*Joan. xi, 4-44*); paratus est semper ille misericordiæ sinus, et clementer exspectat ut suscipiat pœnitentes, non est enim, sicut scriptum tenemus, de quamvis magnis criminibus remittendis Dei unquam misericordia desperanda, quia ipse quotidie clamat per prophetam, dicens: *Quacunque die conversus fuerit homo peccator ab immunditia sua, omnes iniquitates ejus in oblivione erunt coram me (Ezech. xxxiii, 12)*. Et rursus per alium prophetam dicit: *Ego sum Dominus Deus vester, qui deleo iniquitates vestras (Isai. xliii, 25)*. Et illud de Evangelio: *Caudium erit in caelo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justos qui non indigent: pœnitentia (Luc. xv, 7)*. Et illud: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur ad me et vivat, dicit Dominus (Ezech. xxxiii, 11)*. Considerate, fratres, quam larga est bonitas Dei nostri, quam ineffabilis misericordia ejus: quotidie contemnitur, et quotidie nos ad pœnitentiam benignissima pietate invitât; fiduciam ejus pia largitio nobis præstat, ut nec desperemus de Christi misericordia, nec tamen nobis absque fructu pœnitentiæ veniam concessam præsumamus; Dominus enim quantum patris pietate indulgens temper et misericors est, tanto judicis majestate severus et metuetendus; potest quidem reis indulgentiam dare, potest ipse sententiam suam reflectere, potest pœnitendi tempus gratis indulgere, non potest tamen nisi justissime judicare, quoniam non est apud eum commutatio, nec vicissitudinis obumbratio; æquissime enim judicat, atque æqualiter secundum uniuscujusque facta repensat, bona, scilicet, bonis, et mala malis; et ideo, charissimi reminiscimini quæ cogistis, et si vos deliquisse cognoscitis, sine aliqua dilatione ad pœnitentiæ medicamenta confugite. Audite prophetam admonentem: *Nolite, inquit, tardare ad Dominum converti, nec dif-*

feratis de die in diem, quia nescitis quid crastinum sit (Eccli. v, viii). Mementote semper ante conspectum omnipotentis Dei conversam prospicit omnium hominum, non solum fac etiam cogitationes, sicut Apostolus Paulus *Non est ulla creatura invisibilis in conspectu e omnia nuda et aperta sunt oculis ejus (Hebr. i*

Hæc jugiter cogitantes, intentissima solli vos custodite, ultimique diei vos adventui cum operibus semper præparate. Ecce jam, ut cœ tenemus, finis mundi in promptu est, jam finit instat, et, quod lugendum est, tanta mala sunt, tantæque tribulationes crebrescunt, ut etiam mundus finem suum quodammodo provideatur. Ecce omnia quæ prophetæ vaticina quæque apostoli prædixerunt, pene jam completi solusque dies sui judicii et horribilis Antichristus adhuc restat. Ecce bellum super bellum, tio super tribulationem, fames super famem, lentia super pestilentiam, et gens super consurgit: omnia quæque dudum sunt p nos jam videmus impleta, quare ergo sumus et ferreum possidemus pectus, ut pro reme mæ nostræ inter tot mala minime cogitemus enim est quod vox divina minatur, sed no hominum pertinacia mutatur; cælestis enim tatur olim ultio, et nulla hominum adhibetur factio; Dei proximat ira, et tepide agitur p tia; venturum prophetæ testantur supplic rarp ab hominibus Dei imploratur auxilium propter, dilectissimi, moneo ut vel mundo niente, humana finiatur malitia, soliusque l nisu quæretur misericordia: non nos jam di onera ad terram prænant, quia cito omnia h quemus, nec pariter et Christum habere ve sæculum, sed, sæculo spreto, liberi festine cœ'um.

Reminiscamur quam gravia sunt scelera qu misimus, quamque dira inferni supplicia qu mus, et juxta qualitatem culpæ medicamentu beamus pœnitentiæ: cogitemus quia, et Apostolum, *Nihil in hunc mundum intulimus. vi, 7; Job i, 21*), nihilque ex eo morientes poterimus. Nudi nati sumus, nati utique m quidquid autem hic inventum est, hic proc relinquetur, opera tantummodo bona si hic et ipsa nobiscum ad cælum portabimus, imo ipsa ad cælum portabunt. Tanquam peregr sola sufficientia contenti, illas nobis divi acquiramus, quas nobiscum ad patriam para ramus. Datum supra omnia diligamus, quia impium est hunc non diligere, cui vicem re non possumus etiam et cum diligimus; qui nos impii pro Domino retribuere poterimus j nibus quæ retribuit nobis? Qui nullis nostris dentibus meritis tanta nobis præstitit indig nos a jugo diræ damnationis redimeret, de ternæ majestatis ad nos descendit, injurias i pertulit, probra sustinuit, mortem indebite s hæc quidem omnia patienter tulit, ut nobis l

is et patientiæ exempla monstraret; unde et sequentibus se discipulis dicit: *Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris* (Matth. xi, 29). Oportet igitur ut quemadmodum ille pro nobis, ita et nos cuncta adversa quæ nobis propter peccata nostra adveniunt æquanimitè toleremus, ut patientiæ fructum in vita æterna capere possimus. Urgeamus ergo, fratres, cursum nostrum dum tempus habemus; odiamus hunc mundum quem diu possidere non possumus, nulla nos jam malorum operum contagia polluant; sed divinus nos respectus semper a peccatis arceat; si enim homines nostri similes peccatores, et ex eodem luto formatos, ne nos peccantes inspiciant erubescimus, quanto magis æternum, et solum sine peccato omnipotentem Dominum revereri ac timere debemus, qui non solum facta, sed etiam secreta cordis considerat et videt? Hunc ergo quotidie timeamus, hujus reverentiam nobiscum semper feramus, sicque spes indulgentiæ erigat, ut motus gehennæ semper affligat. Ante omnia et super omnia charitatem habeamus, reminiscetes Dominicum præceptum, quo dicitur: *Habete in vobis sal* (Marc. ix, 49). Et: *Pacem habete inter vos* (Ibid.). Et illud, inquit, *Mandatum novum do vobis, ut vos invicem diligatis* (Joan. xiii, 34). Nam et alibi dicitur: *Habete charitatem, quod est vinculum unitatis* (Coloss. iii, 14). Et iterum: *Estote imitatores Dei tanquam filii charissimi; et ambulate in dilectione* (Ephes. v, 1). Et iterum: *Omnis amaritudo, et ira, et indignatio, tollatur a vobis cum omni malitia* (Ephes. iv, 31). Et: *Sol non occidat super iracundiam vestram* (Ibid., 26). Nempe sicut nullum proficit in vulnere medicamentum, si sit interius ferrum, ita nihil proficit oratio in iusto, in cujus pectore mortiferum versatur odium. Habeamus ergo, fratres, charitatem, quia si illam habuerimus, omnibus virtutibus replebimur; si vero charitatem non habuerimus, quidquid boni habere videmur, totum perdemus. Nec in arrepto bene agendi proposito penitus lassescamus, præcipue cum Dominus dicat nullum ponentem manum in aratro et respicientem retrorsum dignum esse regno cælorum. Respicere autem retrorsum nihil aliud est quam in eo quenquam poenitere quo cœperit bono, et rursus mundanis desideriis obligari. Denique a spe veniæ nulla nos malorum quantitas revocet, quia quamvis sit gravis humana culpa, largior nihilominus est misericordia divina; unde per Psalmistam dicitur: *Nulla est apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio* (Psal. cxxix, 7). Et iterum: *Cor contritum et humiliatum Deus non despicit* (Psal. li, 14). Hæc nos, fratres, diebus ac noctibus memoria refoveat, hæc nos præcepta frequenter sollicitent; debitum vite fixam jam jamque affuturam patemur, vicinamque speremus mortis diem, quem longinquum esse nescimus; modo emendemus quod delinquimus, ne tunc poenitere incipiamus quando jam non valebimus: erit quidem et in inferno poenitentia, sed omnino infructuosa; erit ibi poenitentia

A dolorem habens, sed jam medicinam non habens; ibique nullatenus poterit a Deo promereri quod petit, qui hic noluerit audire quod Deus jussit. Ideoque, charissimi, quantum possumus præceptis Dei in omnibus obtemperemus, ut ibi præmium muneris capiamus; ipsi dum licet hic nos castigemus, ipsi nobiscum de actibus nostris rationem faciamus, ipsi nos Judici nostro accusemus, atque emendationem nostram non ad extremum vitæ differamus, sed quoties in peccatis labimur, per poenitentiam resurgamus, ac totis viribus^a voluntates pessimas carnisque illecebras vincentes, illud omnimodis præcaveamus, quoniam quotidie ad mortem properamus, et dum nescimus securique consistimus repente mors venit. Ibi ergo festinemus, ubi mors jam non timebitur, et ubi nos sancti omnes suicipere vel videre desiderant, ubi nos Rex cœlestis Christus et superi cives angeli, expansis charitatis brachiis, expectant; ibi, inquam, festinemus, ubi siue sine vivamus, et ubi angelicis agminibus consortes esse possimus. Ita postremo in exilio mundi istius agamus, ut ad futurum judicium cum securâ conscientia bonis operibus ornati veniamus, ibique gratisimum Deo munus nostras animas offeramus, ut pro hoc ab eo commercio æternitatis beatitudinem ac ipere, et in sæculum sæculi gloriari possimus. Hæc nos, charissimi, mandata hactenus quasi lac vobis gustanda porreximus, et ecce modo sub te timonio Dei et sanctorum angelorum, qui nos loquentes audiunt, absolvimus debitum nostrum, cœlestia vobis præcepta tradentes; ac modo jam vestrum est cogitare, quatenus et admonitio nostra effectum habeat salutis, et vos semper voluntatem Dei facientes, ab omni vos malo custodiat, atque denum liberi ab omni contagione peccati, ad regna cœlestia tripudiantes pervenire possitis, præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Deo Patre, et Spiritu sancto vivit et regnat per cuncta sæcula sæculorum. Amen.

CAPUT XVI.

Qua pulchre exhortationem terminans, populo contestabatur.

Hæc summam de tanti viri familiaribus monitis lucusque narrasse sufficiat: quæ ille etsi non sub unico diei articulo ex ordine ut digesta sunt, percurreret, diversis tamen temporibus hujusmodi semper præcepta populo intimabat. Ad ultimum vero inferebat dicens: Hæc, fratres, si custoditis, habebitis præmium, et si negligitis incurretis supplicium; nam ergo quantum ad me attinet absolvo coram Deo conscientiam meam, testesque super hoc invoco cælum et terram, quod præbuerim vobis opportunum ministerium, atque annuntiaverim vitam et mortem. Cæterum in presenti vobis innotesco, quod si spreveritis verba mea, meque contemntes audire nolueritis, equidem veniens coram Redemptore meo accusabo pertinaciam vestram, et palam faciam vos præceptis semper maligni obediisse potius quam

^a Voluntates. An potius voluptates.

Christi; et tunc vere in lignante Judice exactori traditi, supplicioque mancipati, persolvetis sine hinc quadrantem. Hæc igitur sunt verba beati Eligii quæ cum summo studio plebi proferebat ex locupletissimo cordis sui thesauro; sed et alia nihilominus multa his similia quotidie exhortans, evangelizabat populo. O pingue vas quod ita affluenter ministrabat plebi adipem framenti Christi, et lætitiæ olei, ac sobriam ebrietatem vini! O vere gloriosum virum, ineffabilem Dei amatorem, qui velut bonus pastor satagebat strenue vagantes revocare, attritos alligare, errantesque ad paradisi caulas convertere! Cujus bona ac simplex doctrina olet procul dubio prophetis, sapit Apostolis, comitatur evangelistis; cujus denique sermo non aliud apud suos fuit quam de regno Dei, de paradisi deliciis, et de gehennæ suppliciis, de justitia quoque, et fide et charitate, ac mundi illecebras, cunctaque sæculi oblectamenta omnimodis relinquenda, et soli Domino totis viribus serviendum. Proferebat vero illud quod beatus Apostolus ad Corinthios scribens, Intulit: *Non quæro, inquiens, quæ vestra sunt, sed vos (II Cor. xii, 14).* Et quod rursus scriptum est: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei (I Cor. iii, 22, 23).* Meminerat quoque eundem Apostolum commonentem: Et quoddam quidem de igne rapite, dubios vero consolamini. Et Jacobum similiter dicentem: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et cooperiet multitudinem peccatorum (Jac. v, 20).*

CAPUT XVII.

De miraculo vini, ubi vas vacuum post repletum invenitur.

Erat autem vir quidam habitans in suburbio Parisiaco, haud procul a basilica beati Petri apostolorum principis commanens, quem Eligius pro fide et devotione sua familiariter diligebat, ipseque ab eo pro reverentia sanctitatis unice diligebatur. Accidit ergo quadam die ut prædia monasterii sui Eligius lustrata, et a Gentiliaco jam digressus, Parisiis remaneret; cumque non longe a domo ejus cum suo nobili, ut solebat, comitatu tramitem præteriret, fortuito ille eminus conspiciens cognovit illico adesse Eligium. Tunc obviam accurrens, cepit genua ejus lambere, dicens: Est mihi pauxillum salerni in cado, divertat, quæso, dominus meus paulisper in domum servi sui, ut hi qui tecum sunt percipiant merum, et benedicat mihi Dominus ad introitum tuum; cumque ille recusare vellet, vix comitantium victus precibus tandem ad domum divertit. Erat autem præfato viro positum vas in cellario (quod vulgo tunna vocatur) duas fere aut tres tantummodo in se metretas vini habens. Cum ergo illic ingressus obnixè rogaretur ut vel parum quid pro benedictione perciperet, allatum sibi poculum benedicens, modicum ex eo pro satisfactione hausit; cuncti tamen comites ejus gratissime ubertimque potati sunt. Deinde, benedicta domo, valedicens viro, discessit, atque ad monasterium suum, quod in eadem urbe situm est ad maren-

dum divertit. Post cujus videlicet abscessum ricadum, quod ad usus famulorum ejus peno exhaustum, divinitatis gratia exuberante, vino ad summum est repletum. Facto autem die: fortuito ingressus homo in penum invenit tuquæ pridie vacua prope remanserat, usque ad repletam: ex quo vehementer mox attonitus nimium eventum rei mirari, confestimque h sui merita reduceas ad memoriam properè a perrexit, narrans quanta sibi Dominus ad ad ejus præstiterit. Quod cum Eligius audisset, Domino gratias, dixit ad eum: Pax tibi, frater, sit hic sermo, nec patiaris unquam divulgari sed vade, et cum gratiarum actione quod t Dominus largitus est in usus necessarios ex

B Tunc ille cepit rogare eum ut dignaretur ipso ad domum ejus usque fatigari, ac per sese temetum illud benedicere, et utendum ex vase ferre, quod nisi faceret, testabatur se nul exinde unquam vel guttam foris præripere. cernens devotionem hominis pariter ad domum rexit, et ingressus domum prostravit se in pavil ac diutissime precem fudit; post orationem considerans apothecam plenam, jussit eam re vinumque in vase proferre; et cum factum fui ipse quidem exinde modicum gustavit et omni simul aderant largissimos ex eo meros hauri. Sic deum oculis manibusque ad cælum pro gratias agens et glorificans nomen Domini, venerat rediit.

C

CAPUT XVIII.

Quanta severitas ejus verbum comitaretur; et i ritu infausti viri.

Sed neque illud silendum puto, ex quo l auditoresque ad studium humilitatis causa exempli incitare confido, ut ne aliquando l quique præsumant contra sanctos viros veritacacia incaute proferre, dum simili metuunt succumbere. Quidam itaque vir infaustus, a que protervæ mentis ac segnis (ut pote ex H familiaribus) conquerebatur multis diebus congium, volens ecclesiæ ejus sylvam quamdam valmam pertinaciter præripere, suæque ditioni m re; pro qua causa frequenter ad illum conveniens eum ad injuriam verbis procacibus provocaba etiam una dierum præfatus vir adiens Eligium ram copiosa multitudine cepit vehementer e ab eo repetere. Cui cum Eligius modeste les responderet, ille, ut sese habet humana j amplius se extollens, audacter obtendebat eum verbis lacessens: at Eligius patienter ferrens, blandis eum verbis coercere studens: Amice, refrena cupiditatem tuam, erubescis tam cæca mente res alienas appemea a me postulare, darem forsitan quod p nunc vero quia non meum sed ecclesiæ pro me repetis, non tibi de omnino quod paup n. cessitatibus delegatum. Tunc ille acris h vehementer eum verbis injuriabat dicens: l id voluntarie non reddis, ego vi subripi

nolis. Tandem ergo Eligius permotus, minaci vultu dixit ad eum: Novit meus Creator nisi cito desieris ab hac intentione, dignam meritis tuis recipies excommunicationem. Quod verbum ille audiens in tanta cachinnatione prorupit, ut multa ei probra et convicia, irrisionesque precaciter jacularetur. Tunc Eligius videns eum nullo genere posse sedari, protensa ad eum manu dextra jaculum excommunicationis in eum terribiliter congegit. Et, o mira virtutis potentia! ita percussit virum, ut omni funditus robore destitutus, et vigorem amitteret, et speciem vivi hominis perderet. Denique cum pariter Eligii verbo curvatus in pavementum sic divinitus est percussus, ut palam omnibus astantibus videretur velut mortuus; nam cuncti hæc videntes stupore nimio percalsi in Eligii injuriam Dei ultricem mirabantur affuisse iram. Sic ergo miser ille in manibus inde sublatus, triste valle suum præstolabatur funus. Omnes præterea qui aderant communi prece Dei hominem deprecabantur, ut non considerans illius infausti recordiam, pro eodem preces funderet, quo restitutus auitati sponte super his quæ contra eum gesserat pœniteret; quod utrum fecerit, hæcenus incertum habemus: hoc nimirum solum admirationi ascribimus, quantam vim sermo ejus ex divina largitione obtineret, qui absque ullo verbere solo potenti verbo superbum in terram dejecit, arrogantemque humiliavit; quamque charum hunc Deus haberet, cujus utique verbum tam celer in hominem ultio comitata est. Sed ne solam hanc verbis ejus putetis comitasse virtutem, audite quid et alibi gesserit.

CAPUT XIX.

De potentatu verbi, et de dæmoniis liberatis.

Igitur quodam tempore cum dies natalitius beati Petri apostoli in diocesi quadam haud procul a Noviomense oppido celebraretur, adiens Eligius vicum cum ingenti constantia, prædicabit, sicut semper consueverat, Dei verbum, abjiciendos duntaxat abominandos esse cunctos dæmonum ludos, et nefandas salutandas, vel caranas, omnesque inanes prorsus relinquendas superstitiones. Quam ejus prædicationem præstantiores quique loci illius valde ægre ferebant, scilicet quod ferias eorum everteret, ac legitimas, ut putabant, consuetudines exinaniret. Tunc Pravi quique inientes consilium (et præcipue ex familia Herchenoaldi, qui erat eo tempore præpositus palatii amulabatur Eligium, sed non ad bonum) decreverunt simul, ut si ulterius hujusmodi nugis eorum contrairet Eligius, illico irruentes interficerent eum. Quod cum Eligius cognovisset, ingenti martyrii desiderio stimulatus surrexit concite, et præceptis omnibus, ut nullus eum, præter duos clericos atque unum diaconum, sequeretur. Venit ergo per medias populorum turbas, et stans in quodam eminenti loco ante basilicam, cœpit instantius prædicare vehementer objurgans populum eo quod monitis salutaribus terga parantes, diabolicis phylacteriis tantopere essent intenti. Ad cujus exhortationem vehementer turba commota, probrosa ei verba cum in-

PATROL. LXXXVII.

A genti protervia respondebant, interitum ei minitantes atque dicentes: Nunquam tu, Romane, quamvis hæc frequenter taxes, consuetudines nostras evellere poteris, sed solemnia nostra sicut hæcenus fecimus, perpetuo semperque frequentabimus, nec ullus hominum erit, qui priscos atque gratissimos possit nobis unquam prohibere ludos. Tunc ille cum nihil se proficere cerneret, magisque ludos coalescere videret, indignatione commotus, Dominum Jesum ex imo pectore interpellavit, dicens: Quæso, Domine, divinam clementiam tuam, ut hi qui cum tanta audacia atque superbia tuis sanctis monitis contradicere audent, et magis dæmonum seductionibus quam tuis præceptis obtemperant, tuo permissu, ipsorum nunc ferocitate ad exemplum terroremque multorum impleantur, quo cognoscere possint quorum opera exercent, et ab hominibus in te credentibus enixius glorificetur nomen sanctum tuum. Post cujus verba subito plurimi, hi præcipue qui erant ex parte Herchenoaldi, quique divina mandata despicientes manus in eum parabant injicere, immundo afflato spiritu cœperunt continuo modis diversis debacchari. Omnis autem multitudo, exceptis his qui aderant, ingenti pavore perterriti, vestigia hominis Dei lambebant, verentes ne similia paterentur, pollicentes singuli cuncta quæ mandaret sine aliqua jam simulatione sese assecuturos. Ad quos vir beatus dixit: Nolite timere vos, sed magis justum Dei judicium glorificate, quoniam revera dignum est ut hi qui ejus voluntati contraire videntur, traditi eis ad tempus quos diligunt, sentiant præceptores suos quorum cultui inserviunt; vos autem si præceptis Christi libenter obtemperare velitis, nihil paveatis, quia innoxii ab his latrunculis semper eritis. Multis præterea rogantibus pro vexatis, nolgit statim orationem pro eis assumere, sed ait: Sinite huc usque, sinite, sentiant, sentiant, debent scire denique quos perhorrescant, et quibus hæcenus obtemperantes obedierunt. Sic itaque, anno transacto, cum anniversaria rursus præfata festivitas advenisset, jussit omnes vexatos illos palam adesse; cumque omnes adessent, oratione præmissa, exorcizavit aquam, et dedit eis pro uedela, confestimque liberavit eos ab obsidione diabolica. Erat autem numerus eorum amplius quam quinquaginta. Sic ergo eis via salutis annuntiata, plurimumque correctos eos et castigatos dimisit abirosanos.

CAPUT XX.

Quod in basilica quadam cursum vel oblationem interdicit celebrari.

Alio vero tempore cum dioceses suas, ut episcopis mos est, visitaret, exstitit quædam certa causa ut in una basilica interdiceret cursum vel oblationem, quousque ipse juberet celebrari. Erat autem illic presbyter quidam malæ conscientie saucius, cujus videlicet ob culpam excommunicatio processerat, qui episcopi jussis minus obtemperandum credens, verbaque ejus leviter valde ferens; cum longius eum a loco illo abire æstimaret, mox signum ecclesie

statuta hora, sicut mos erat, pulsare cœpit. Tunc ad A
 consuetudinem humanam præsumptionem magis insensibilis quam rationalis creatura verbis episcopi parens, veluti sibi interdicto silentio, nullum ad pulsantis nisum signum reddidit sonum; deinde presbyter diutius funem terebrans, cum cerneret tinnulum omnino permanere mutum, egressus protinus basilicam, causam cunctis manifestat. Tunc autem Eligii reminiscentes excommunicationem post eum nonnulli quantocius properant, ac reconciliari ab eo basilicam exorant; sed ille, quamvis esset benignus, noluit tamen tam calide, priusquam satisfactio præcederet, sententiam suam reflectere. Sic ergo transacta die una ac nocte cum sæpissime presbyter quater signum tentaret, nullum pulsanti præbuit sonitum. Transiit quoque et sequens nox cum die, et nec sic B
 quidem sonum produxit; fluxit nihilominus et tertia dies cum nocte, sed nec tandem sonum aliquem reddidit; postea vero crebris discurrentibus nuntiis cum optimatum et seniorum epistolis, tandem eorum precibus victus, necnon et pœnitentiæ satisfactione prælata, solo verbo Eligius reconciliavit locum, et mox signo tacto sonus pristinus rediit in tintinnabulum.

CAPUT XXI.

Arbuscula nucarii arefacta.

Una autem dierum iter necessarium carpens, devenit ad quendam locum haud longe a Compendio Regali, optimum prædium, et fatigatus ex itinere divertit in agrum cujusdam coloni: erat autem illi C
 arbor magna nucarii onusta fructu vescibili. Cumque Eligius in diversorio quiesceret, egressi quidam ex ministris ejus cœperunt ex præfata arbuscula avellere nuces, erat enim tempus quo congrue vesci poterant: accurrens autem concite dominus arbustæ causabat procuratorem nuces sibi subripere; quo Eligius comperto vocat ad se virum, et blande ac leniter eum demulcens ait: Noli, amice, ob hujusmodi causam molestus nobis existere, et si pauca pueri præsumperunt, plurima tibi adhuc supersunt; nam et hoc quod attigerunt ego data pecunia tibi gratissime satisfaciam. At ille tumida mente lenitatem ejus spernens, duris eum amaricabat verbis, eadem crebrius taxans. Tunc Eligius animo inmutatus famulos quidem pro rei facto durius objurgavit, homini vero D
 pro substantiæ damno tres aureos dari jussit; ad arbustam tamen conversus, nimirum Salvatoris scilicet imperantis exemplo usus, ait: Quoniam tantopere pro te lacessimur, nunquam ex te ex hoc jam fructus nascatur in æternum. Et, o mira Domini potentia! cujus exemplum secutus fuerat in verbo, ejusdem et virtus subsequitur in effectu; nam post non longum spatium arefacta arbuta, siccæ demum peruanet in ævum. Merito igitur in hoc opere Dominicum secutus exemplum, arbustæ cum fiducia imperavit, qui fide plenissima Dominicam tenebat sententiam, qua dicitur: *Quia qui credit in me, non solum faciet ea quæ ego facio, sed et majora, inquit, faciet (Joan. xiv, 12).*

CAPUT XXII.

Dæmoniacy ad ejus imperium siltuerunt.

Aliquo rursus in tempore agebatur natal Martini pontificis; cumque inter missarum ac evangelicæ juxta morem lectione expleta, divigiis populo prædicaret mandata, vehementer cipiebant verba ejus plurimi debacchantes in eum. Tunc Eligius porrecta contra impatientes præcepit, in nomine Jesu Christi, ut quocumque prædicationem completeret, nullus eorum multumumeret; quod et mox factum est: et non ac jubentis verbum omnis illa turba conticuit (t enim erant quam duodecim), verum etiam et nes non ferentes tantam verborum ejus vi confestim ut ille manum contra eos protendi nullos ex eis relinquentes, confusi fugerunt, dudum obsessa sana illico dimiserunt.

CAPUT XXIII.

Ut famulum a ficta sanavit.

Alio quoque tempore quidam ex familiaribus Ermesindus nomine, pessima laborabat ægrot denique dira atque intolerabili percussus a morte jamjamque imminente, et jam a flatu ænis arcebatur. Erat autem tunc Eligius iter quo carpere dispositus; tum subito postulat æger potius quam verbo, ut sese herus priusquam exhalaret, dignaretur visitare: ad quem cum intrasset, cœpit eum duris verbis increpare, scilicet corde cæcato pœnitentiam minime pro gentiis suis gesserit. Et cum ille nimis anxius jam ex hac vita penderet, ac pro verbis solummodo cum diro gemitu satisfaceret, minima motus est, pius enim erat Eligius circa suos, posuitque super eum quem manu gebacterium, et præcepit ei ut sine mora in nomine Jesu Christi sanus exsurgeret, secumque illico nere disposito pergeret. Confestim ergo ad eum bum omni a se dolore celeri velocitate surrexit qui erat ægrotus, cunctis mirantibus, atque ita exiliens præcessit eum quo pergebat lætus.

CAPUT XXIV.

Levitam a lateris dolore sanavit.

Quidam autem diaconus lateris dolore perobseptus, graviter laborabat per dies plurimos quoque morbo succrescente, toto pene corpore cumbibat tabidus; cui cum Eligius manus latus et membra contrectasset, statim absce tabo, omnique mox malo depulso, sanavit eum turido illo morbo.

CAPUT XXV.

De presbytero ab eo sanato.

Fuit quidam presbyter in quadam diœcesi cui plurimi vicinorum inhonestum valde fer testimonium, quem Eligius frequenter verbis piens, nequibat eum a pristino revocare concumque latius infaustum ejus crebresceret vi non patiens ultra Eligius tanta nefanda aucti illo, die quadam accessit ad se causam v

crimini percunctatur, hortans eum modeste ad emendationem, invitans leniter ad confessionem: at ille longe a se tale quid factum abnegans, audaciter culpam defendere nitēbatur, plus videlicet pertimescens hominem quam divinam metuens ultionem. Tunc Eligius cum nulla eum ratione flectere posset ad confessionem, excommunicavit eum, ut interim qui pro admissio scelere publice pœniteret, nullo modo altare adiens sacra mysteria celebrare pœsumeret, comminans multum atque pollicens, quod si id ultra usurparet, sese nullatenus posset latere, sed illico se palam adesse, et severius in eo culpam vindicare. At ille a facie ejus egressus, pro nihilo ducens minas ipsius, dies suos in negligentia consummabat: transactis autem paucis diebus, excommunicationem hominis Dei veluti jam inveteratam negligenter obliterans, quadam die altare, sacrificium oblaturus, aggreditur; cumque primam altaris partem intrepidus adiret, statim divinitus percussus, ac vehementer in terram prostratus, exspiravit. Ex quo facto cœpit indignatio Eligii cunctis terribilis videri, sermoque ejus jam apud omnes oraculum cœlitus computari. Ipse vero cum comperisset internecionem tam execrabilem illius miserandi, vehementer eum luxit, et multis demum male viventibus ad exemplum corrigendæ vitæ eundem in argumentis proposuit. Præterea Eligius in tantum mentis sinceritate profecerat, sedule Deo iu hymnis et orationibus serviens, atque ita cunctis animi virtutibus sublimatus florebat, ut nonnunquam ea quæ futura erant præsciis longe ante prænuntiaret, ad quod declarandum necessarium reor vel pauca de plurimis enarrare.

CAPUT XXVI.

De gratia prophetiæ eidem collata, et de morte Erchenoaldi.

Quodam itaque tempore obnixè ab Herchenoaldo palatii præposito, quamdam ob causam procul ab oppido secum pergere in comitatu rogabatur; at ille secum multa reputans renuebat predictum iter eo tempore cum ipso arripere; cogebatur vero a senioribus et abbatibus civitatis suæ, ut quoquo modo satisfaceret voluntati ejus, ne pro excusatione itineris offendiculum vel inimicitiam tam præstantissimi incurreret viri. Tandem autem ab eis an propatulo respondere compulsus, ait: Quid necesse est, fratres, quod nobis tantam vexationem conamini ingerere; ego procul dubio novi quod vos omnino nescitis, quoniam si illuc properaverimus, magnam ibidem injuriam passuri sumus; hinc enim homo pergens vadit illuc, sed vivus exinde non revertetur, illic etenim morietur. Porro post paucos dies completur sermo ejus; et cum vix acturi simul ad destinatum prædium pervenissent, ibique aliquot dies commorarentur, ita ut dudum prædixerat contigit. Denique quadam nocte cum alto sopore omnes quiescerent, fortuito Eligius egressus tabernaculum, dum foris ante vestibulum deambularet, ac de psalmis nescio quid secum volveret, vidit su-

bito columnam ignis e cœlo descendere, cubiculumque Herchenoaldi vehementer penetrare, et tacite secum eventum rei considerans, interitum bestię illius diacono suo, qui forte solus cum eo inventus erat, indicat. Confestim vero Herchenoaldus ultione divina percussus, cum subito in internis visceribus vasto cremaretur incendio, jussit protinus ad se vocari Eligium; qui cum vocatus adfuisset, et videret eum vehementer angi, cœpit ei suadere, ut quia jam ei vivendi non aderat fiducia, vel hoc faceret moriturus quod non fecerat sponte vivus, scilicet ut sacculos copiosos metallo auri repletos, quos secum equi vehabant incomptos, pauperibus jam sine dilatione pro refrigerio suæ animæ tribueret, hoc ei solum astruens prodesse, illa vero quæ in thesauris relinquebat, procul dubio animæ suæ obesse. Sed ille, sicut semper, rapidus, ita tenax et avarus, dum moras dilationis longius innectit, repente miser spiritum exhalavit; cujus corpus Eligius secum pro misericordia referens, sepulturæ tradidit, ac sic verba sua cunctis manifeste completa ostendit.

CAPUT XXVII.

De morte Flavadi ab eo ante prædicta.

Similiter dudum de morte quoque Flavadi crudelissimi viri fratribus prænuntiaverat: nam cum præfatus tyrannus Willibadum Christianissimum virum, Burgundiæ patricium, innoxie interfecisset, atque ejus mors Eligio nuntiata fuisset, ille ad hæc e contrario ista narrantibus respondit, dicens: Vos quidem asseveratis Willibadum mortuum, Flavadium vero vivum; ego autem illum quem dicitis interfectum novi pro eximiis meritis melius nunc vivere in cœlo; illum vero quem vos applauditis vivum, scitote celeri internecione male fore mortuum. Cui cum causam hujus immutationis percunctarentur, apertius illico prænuntians, ait: Hæc ideo dixi, quia vir ille verus Dei cultor mortuus ad tempus videtur, sed jam sine fine feliciter vivit; Flavadius vero, qui per proluxa tempora vivere putatur, infra hos decem dies male, ut dignus est, morietur. Ita ergo factum est sicut ipse prædixit; nam septem diebus transactis, fortuito Flavadius percussus, juxta sententiam viri Dei miserabiliter est defunctus.

CAPUT XXVIII.

De visione episcopatus Simplicii.

Alia etiam complura episcopus factus mira prædixit; sed dum adhuc sub laicali habitu esset, præsagus futura prænuntiavit; ex quibus nocte quadam dum consuetas orationes expresset, paululum in discubitu requiescens, cœpit subito in somnis vehementer satagere; quem mox clericus excitum eam causam visionis illius interrogaret, hujusmodi ab eo responsionem audivit: Nuper, inquit, Simplicius Lemovicinæ urbis episcopus migravit de mundo, et ecce modo jam Felix qui sacerdote sortitur, missos ad nos destinavit, ut ejus parti solatium præbeamus; cum ipsis quidem nunc loquebar; solliciti ergo nunc estote, haud procul enim sunt. Dixit et

conquievit, et ecce post ejus verba cum lux diei A daret initium, cœperunt repente prædicti nuntii vestibulum domus pulsare, qui illico ingressi nuntiant episcopi mortem, cunctaque ita esse gesta, sicut jam Eligius prædixerat. Tunc vero offerentes copiosam pecuniam a Felice pro adminiculo episcopatus missam, nullatenus suadere potuerunt ut quidpiam ex eadem acciperet, sed protinus ingressus ad principem gratifice cuncta quæ petierant obtinuit, et sic deum eosdem ad propria remeare fecit.

CAPUT XXIX.

De visione dispersionis cœnobii.

Accidit etiam ut quidam abbas, vocabulo Domnolus, visitationis gratia ad eum quondam profectus, diutius apud eum commoraretur : cui Eligius nocte quadam post quietem secretius evocato, dixit : Tu hic securus consistis, sed monasterium tibi commissum vehementer inimici impulsu quatitur, ac dæmonum procellis fortiter conquassatur; vidi enim in visione noctis flumen ingens multa vi super eum irruere, et nonnulla ædificia funditus ad solum usque diruere; quamobrem perge, queso, nisi onerosum est, et vide utrum erga fratres cuncta prospere agantur. Tunc abbas sollicitudine cumulatus, protinus itinere arcepto regressus est ad cœnobium, et priusquam ingrederetur monasterium ei nuntiatum est duodecim fere fratres dæmonum instinctu proposito monachi relicto clancula de monasterio fuisse egressos, et huc illucque vagari incertos, sæculique actibus esse jam deditos. Sic ergo præfatus abbas Eligii verba non sine admiratione reminiscens, Domini in eo gratiam mirabatur diffusam. Interim vero de salute fratrum sollicitus, ad eos investigandos properat quantocius, et nonnullos ex eis repertos ad cœnobium reduxit, aliquantos tamen longius profugatos nusquam comprehendere potuit.

CAPUT XXX.

Cuidam Dei famulo futura prædixit.

Alio vero tempore cum Eligius monasterium suum in territorio Lemovicino visitasset, atque inde rediens Bituricas devenisset, voluit videre quemdam qui illic morabatur inclusum, nomine Ebrigisilum; cujus bona fama ab omnibus tunc Bituricæ urbis hominibus celebrabatur : qui, videlicet, inclusus indidcrete suæ institutionis rigorem servans, nec faciem D quidem suam Eligio tunc præbuit videndam, sed solummodo per fenestram, et ipsam infecto vitro clausam, sicut cæteris consueverat, elogium reddidit : cui Eligius post aliquantulam colloquutionem, cum videre eum non quivisset, ultimo valeiciens ait : Hic te, frater, videre non potui modo, video procul dubio cito in aula regis, Clipiaco; at ille cum id nunquam fore protestaretur : Eia, inquit, Eligius, eia, probabis hoc in die illa, cum te illuc coram populis et principibus visurus sum in palam. Verum post breve tempus sequitur effectus ejus sermonem; nam talis quedam existit causa, ut eundem inclusum cellule suæ claustris patefactis palatium regis adire necessitas certa compelleret,

ubi ab Eligio honorifice susceptus est. Contigit enim ut ibi tunc adesset, et inter dulcia colli honeste valde et jocabiliter increpatos, de post transactam petitionem ad propria est reversus.

CAPUT XXXI.

Ortum Lotharii regis olim prædixit, et alia plura.

Sunt et alia multa quæ familiariter loquens prophetando prædixit, sicut et de morte quod Hariberti regis, quam sicut prænuntiavit, ita paululum evenit. Et de morte Dagoberti principis necnon et de nativitate Lotharii juniorum nam cum adhuc esset in utero inditus, et magnopere ob id pavitaret, verens ne filiam et et ob hoc regnum succumberet, veniens ad B Eligius alacriter eam recreavit, atque coram nobis puerperam vocitans, partum ejus mas prænuntiavit, suumque filium ex mysterio rationis fore prædixit; nomen etiam puero in alvo imposuit : et ad hæc omnia certius tem quoddam opificium, quod parvulo posset applicari rogavit, atque ad usus ejus, usque dum ceretur, custodiri jussit. Hæc autem omnia prædixit, ita demum rei eventus probavit; nam regina filium protulit, et Eligius eum filiolum suum ac nomen Lotharius, quod dudum indiderat tenuit. Post hunc quoque Deus sobolem ejus multiplicavit, et genuit adhuc filios duos; sed cum jam procreati essent parvuli, et rex ac regina sine grateque consistentem, talem relationem d C in diebus illis Eligius prædixit.

Aspiciebam, inquit, in visione nocturna circa tertiam diei horam properantem, clara prælucentem, subito nusquam comparuisse, que adhuc informe prodigium solerter intendi conspexi illico, et ecce quasi media abortiva tres circumquaque vallata stellas eo teneri triseebatur, quo sol recurrens quotidie vertitur que cum et hoc portentum attonitus expectans mox intra mirantis obtutum stellis permanens luna fortuito exempta est; post hæc vero cum xius tres illas considerarem stellas, ad horam meridianam accedere, ac vicissim suis radiis repercutere, ea quæ eximior ex tribus videbat improvise sublata, duas tantum reliquit in partulo; deinde cum simul duæ illæ comitari videtur, dicto citius, una earum obscurata atque extincta, una tantummodo remansit in palam, qua recto tramite solis cursum imitans, magno fulgore rutilabat, quantoque amplius ad Orientem declinabat, tanto uberius claritas ejus latipagabatur; at ubi ad ultimum occidui locum venit, tantam claritatem suarum lampadarum addidit, ut potissimam solis claritatem superare videretur. Hic est itaque ordo visionis. Post mortem Clodovei regis (nam absque dubio cito defunctum aliquanto tempore obtinebit hoc Francorum regnum relicta ejus regina cum tribus parvulis, quam vero et ipsa regno fuerit exempta, filius in regno relictis, unus demum ex ipsis

et post hoc haud longo spatio ex duobus quoque regno unus privabitur, tertius vero solus monarchiam adeptus dilatabitur super omnes affines suos, atque magnificabitur, et obtinebit sub ditione sua tria hæc regna, et sic visio hæc consummabitur. Iluc usque Eligius, sed nos minime distulere convenit, cum verba ejus consequantur effectum, præsertim cum hæc jam aliqua ex parte completa carnamus, cætera vero quæ nondum impleta sunt, ex consideratione præcedentium impleri a proximo non dubitamus; nam secundum ejus sententiam et rex Clodoveus infra paucum tempus, hoc est, anticipans triginta dies in pace obiit, ejusque demum relicta regina cum parvulis, paucis annis regnum obtinens, postmodum jure regio exempta, filius in principatum reliquit, ac non post multos annos major natus ex ipsis, qui potissimum jus temere videbatur, dum quiete tranquilleque regnaret, diem obiit, dum superstitibus fratres reliquit. De visis jam quid agatur, solius Dei judicio definiri convenit. Hæc igitur, sed et alia plura his similia, quæ prosæqui longum est plerumque Eligius prophetiæ gratia assatus prænuñtiavit.

CAPUT XXXII.

Quanta moderatione se vir sanctus dispensabat, et quod populis exemplum dabat.

Et inter cætera bona sermo quoque ejus sapientiæ, atque scientiæ, et consolationis affluenter collatus erat, humilitatem autem supra modum et charitatem æqualiter possidebat. Non præponebat in honore locupletem pauperi, nec principem vel nobilem subjecto et vili præferebat; sed his se austeriorum exhibens, illis modestiorem præstabat. Famulos quoque non ut servos dominorum more affligebat, sed benigne et modeste fraternæ charitate diligebat. Jam vero in Barbaris tolerandis æquanimitas quanta, et quanta patientia erat! Instabat nimirum incredulos ad fidem suadendo flectere, obsequio ingratos lenire contradicentibus leniter respondere, superbos humiliter supportare, existebatque ad omnem tolerantiam fortis, ad sustinendam injuriam mitis, ad faciendam misericordiam facilis; tribuebat egenis substantiam, committens Christo pecuniam, ut ab ipso æterna perciperet præmia; dicebatque res suas non esse suas, sed pauperum, quorum procuratoriam quodammodo agere videbatur; denique omnes opes in thesauris celestibus largiendo egenis condens, cunctam suppellectilem justa operatione ad paradysum removebat; illic videlicet transferens, ubi fructus caperet possessionis æternæ; illic thesauros abscondens, ubi semper feliciter glorioseque viveretsine fine. Erat præterea hic idem vir beatus in fide Christi firmus, in opere justus, in judicio providus, in humilitate perfectus, in devotione præcinctus, moribus suavissimus, sensu doctissimus, animo pacificus, corde piissimus. Tenebat jugiter in actibus sinceritatem, in corde puritatem, in opere

^a *Cripturamque.* Acherio videtur legendum *rupturamque*; sed vox *criptura* legitur etiam cap. 47. Gal-

virtutem, in moribus disciplinam: gerebat in simplicitate innocentiam, in charitate concordiam, in humilitate modestiam, in administratione diligentiam, in adjuvandis laborantibus vigilantiam, in fovendis pauperibus misericordiam, in defendendis dogmatibus constantiam; eratque sermo ejus semper cum charitate et lenitate conditus, quo mentes audientium tanquam luminare lucidissimum irradiabat. O vere imitabilem virum! o semen Abraham benedictum! o præferendum omnibus Eligii exemplum! Jure itaque Abraham filius nuncupatur, dum ordinem gloriæ paternæ dignitatis exsequitur; merito, inquam, Abraham soboles ascribitur, fide, scilicet, non genere, imitatione, non progenie, devotione, non stirpe: nempe Abraham benedictio meruit filium, Eligius vero benedictus transfertur in numero filiorum; ille Domino obtulit filium, isto potiora donis omnibus obtulit semetipsum; et Abraham quidem tradidit hæredem, hic nihilominus hæreditatem; ille sobolis innocentiam, hic omnem substantiam. Necesse ergo est ut similitudo officiorum similitudinem conferat meritorum. Postremo Abraham quod habuit pignus exhibuit; Eligius vero totum quod habere in mundo potuit, Domini juri arbitrioque commisit. Sed quia per alternas temporum vices discurrens oratio pene jam ad finem et felicem ejus transitum perduxit stylum sufficiat interim huc usque seriem vitæ ejus descripsisse; jam enim, ut spero, etsi sensu rustico prolixum produximus sermonem, quanquam meritis ejus digna præconia nullatenus narrare suffecerimus, nunc ergo dignum puto ob audientium ædificationem quo ordine ex hac migraverit vita paucis explicare.

CAPUT XXXIII.

Obitum suum dudum prædixit.

Factum est autem in diebus illis, postquam Eligius cuncta mundi hujus adversa, cunctosque labores æquanimiter toleravit, post vitæ temporariæ administrationem bene transactam, post multiplicia misericordiæ opera, post dulcia vitæ exempla, post innumera captivorum agmina liberata, post monachorum virginumque multitudinem copiosam Deo traditam, cœnobiisque mancipatam, post immensam molem substantiæ elemosynis distributam, post fidelissimæ dispensationis creditæ sibi pecuniæ undique merita cumulata, vergente jam in senio ætate, cum esset annorum amplius septuaginta, cunctis bonis operibus refertus, sentiens jam dissolutionem sui corporis imminere, cœpit quadam die cum discipulis Noviomni in oppido deambulare, et fortuito conspiciens eminus vidit ex fronte basilicæ sancti Medardi parietem ex parte dissipatum, a cripturamque imminentem ac ruinam minitantem instare; jussit ergo continuo artificem vocari, et parietis infirmitatem illico cum liniamentis solidare. Cui cum discipuli dicerent: Opportunum, domine, tempus expectetur, ut

licum crevasse a verbo crepe. Idem haud ita multo post emendat lignamentis, ubi habetur liniamentis.

facilius ac solidius emendetur, ille respondit: Sinite huc usque, filii, quoniam si modo non emendatur, nec jam superstiti in corpore non emendabitur. Ex quo verbo cuncti pene tabefacti, atque in angorem versi, cœperunt mutuo suspirantes dicere: Non contingat, domine, famulis tuis hæc videre quæ loqueris, sed magis annis multis ad ornatum Ecclesiæ suæ Dominus, pauperumque præsidium, beatitudinem tuam hic vernare permittat. Ad hæc ille, supplices cœlo aspectus dirigens, atque ex imo pectore longa suspiria trahens, ait: Non vestra ex hoc, sed potius Domini in me fiat voluntas; exigit enim naturæ conditio ut post multiplicia vitæ hujus oblectamenta, tandem jam pergamus ad veniam; sed et vobis expedit ut cum effectu nequeatis, vel sola tamen voluntate Dei in hoc voluntati non discrepetis, quia procul dubio tempus jam præfinitum est. Porro ad hæc verba cunctis in mœrorem conversis, ait: Nolite ob id, filii, contristari, sed potius gaudete et congratulamini, quia olim hoc tempus desiderabam, olim hanc messonem post longam vitæ ærumnam percipere cupiebam. Illis itaque suspirantibus atque in angorem conversis, nihilominus et rei ambiguitate detentis, ab hujusmodi colloquio cessatum est.

Nec mora, post hæc et levissima febre corpori infusa cœpit tædiari; tunc certius quid divina providentia de sua morte decrevisset condiscens, jussit convocari omnes famulos et ministros suos, quos ipse longo jam tempore alens instituerat; et cœpit eis finem dierum suorum palam facere, ac, sicut semper consueverat, inter cætera prædicare pacem semper habendam, pacem fratribus custodiendam, et charitatem præcipue tenendam, in qua est unitatis et concordiæ vinculum. Deinde, evocato Balderedo, Ecclesiæ Tornacensis abbate, dixit: Rem tibi, frater, non celabo quam certissime fore didici: ego quidem, secundum tenorem Patrum, gradior viam meam; te vero moneo ne ulterius Tornacum redire appetas, sed esto hic contentus cum fratribus tuis, cum eisdem degens; nam si oblitus verba mea illic deinceps accesseris, novi pro certo quod vivus inde non redies. Itaque ut tunc prædixit, ita post ejus obitum contigit; nam præfatus Balderedus negligenter excedens verbum istud post mortem beati viri, ad prædictam urbem sine cunctamine properavit, et non post multos dies, irruente super se turba, vehementer cæsus, ad ultimum interemptus est. Igitur ut dicere cœperam, cum vir beatus ultima decumberet ægritudine, ejusque infirmitas per quinque vel sex dies protelaretur, ita duntaxat ut semper eandem deambulando, baculoque regente infirmos artus sustentando, dissimularet, nec sic quidem a Dei opere cessabat, bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si ad finem usque perduceret, id quod per longa vitæ spatia jugi instantia tenuisset; pernox enim in orationibus et vigiliis membra fatiscientia spiritui servire cogebat, et mente quodammodo ad memoriam futuræ beatitudinis transiens, nimium lætus caput iter expectabat. Inter-

ea cum jam propinquare profectiois salutarem diem sentiret, congregatis pridie Kalendarum Decembrium cunctis undique famulis et suis discipulis, quos jam etsi non spiritu, corpore tamen incipiebat relinquere orphanos, ita exorsus est ad eos: Ultimam, dilectissimi, parvitas meæ audientes sententiam, ultima amatoris vestri gratifice percipite verba, si me vicaria dilectione amatis; divina jussa adimplere contendite, Jesum semper suspirate, præcepta ejus vestris mentibus figite; si vere mei amatores estis, Christi nomen sicut et ego amate; incertæ conditionis vitam quotidie ancipitem retractate, Del tremenda judicia jugiter formidate, quales eritis in die judicii præsentandi sollicita consideratione pensate; ego enim, secundum eloquia Scripturarum, gradior jam viam universæ terræ; jam itaque amodo absque me in hoc mundo degetis, quia me Dominus jam evocare dignatur; sed et ego cupio dissovi jam, et, si Domino placuerit, esse in requie. His dictis cum omnes flerent et ejularent, evocatis ille singulatum propriis vernaculis, constituit eis monasteria inter cætera excellentissima, ad quæ post suum discessum singuli quinque properare debent; et dixit ad eos: Ecce hodie in manus vestras commendo salutem animarum vestrarum; mementote ergo admonitionum mearum, et cogitate jam singuli de vobismetipsis; hæc inter omnia quæ moneo assidue agite; hæc sapite, hæc retexite, et memoriam meam vobiscum semper ubique portate: Eligius enim migrat, et jam non erit in hoc sæculo vobiscum. Cum hæc igitur dixisset, omnes qui aderant cum ingenti rugitu vocem levantes, vixque inter crebros singultus verba formantes, consona omnes voce deslebant, dicentes: Cur nos, Pater, deseris, vel cur tam cito a nobis recedere cupis? Cui alumnos tuos orbatos relinquis, aut cui, pastor optime, gregem, quem ex gentibus congregasti, fovendum committis? Scimus quidem olim desiderare te Christum, sed salva tibi manent tua præmia, nec si diutius in mundo commoratus fueris, minuentur, sed aucta potius in dies incrementantur; ideoque, quæsumus, si fieri potest, differ exitum, ne abscessu tuo omnes patiamur exitium; sentium te non compellit ut migres; quos deseris, potius nostri miserere; aut si mavis abire, vel socios nos tuæ mortis assume; melius profecto mori tecum ducimus, quam te absente in mundo vivere; absentiam tuam ferre non possumus, quia tui similem nunquam habebimus. Doleat ergo tibi, pastor bone, ne tam cito orbatam relinquant plebem, moveat pietatem tuam luctus iste, quo impetrès apud Dominum superstes adhuc in corpore esse. Talia eos deflentes piissimus ille pastor audiens, ubertim faciem lacrymis rigabat, quas magnitudo pietatis indices clementissimi cordis effuderat: gaudebat quippe de sua vocatione, mœrebatque ad tempus mire illis compatiens de eorum destitutione, et cum esset pius, essetque nimium requiem desiderabundus, nec hos ad momentum deserere, nec a Christo volebat diutius separari, illum, scilicet, insatiabiliter sitiens, illum inanius deside-

rans, illumque oculis ac mente tota semper complectens.

CAPUT XXXIV.

Quo ordine a saeculo migravit.

Tandem ergo inter amaras lacrymas, dictaque morronia resumens verbum, ait: Nolite ex hoc usquequaque contristari, et me, quæso, amplius nolite fetu vexare de abcessu meo, et si vere sapitis, gaudere vos potius convenit quam lugere, quia equidem est præsentia corporis absens fuero, spiritu melius præsens ero, et quanquam ego nusquam sim, Deus semper est, illi vos commendo, ipsique vestri curam committo: ego vero si quid boni agere potui, vestris profectibus militavi, et cognoscetis hoc in illa die, cum judicabit Dominus occulta hominum, et cum reddet unicuique secundum opera sua (*Rom. ii, 16, 6*). Scio quidem quia inutilis servus non feci ut debui, Dominus tamen novit quemadmodum huc usque volui. Vos ergo moneo, et per gloriosum Christi adventum obtestor, ut si qua vobis erga me charitas est, si mihi vicarium rependitis dilectionis affectum, mandata et instituta mea servare curate; et in quo unusquisque vestrum prævalet, de monasteriis meis, quæ Christo auspice ædificavi, mercedem et sollicitudinem habetote; et valete, viscera mea. Post hæc verba, vergente jam die ad vesperam, procidit subito in pavimento, et fixis genibus ante Dei vultum provolutus, orat suppliciter gemens, atque suspirans, ut sua benignissima pietate provideat pastorem, qui rogat modeste suam plebem: Ne fiat, inquit, æterno Pastor, hæc plebs sicut oves quibus non est pastor; commendo tibi oves, quas mihi credidisti, et familiam omnem, quam per ministerium officii mei tuo sancto servitio mancipasti; tuo, quæso, Christe, semper protegantur auxilio, tuo gubernentur nutu, et tuo dirigantur imperio. O mira Eligii charitas et magnifica bonitas! recessurus jam de mundo, sui quodammodo cura neglecta, aliorum, sicut semper consueverat, gerebat adminicula; sic enim eximi hac luce cupiebat, ut, Domino jubente, ad illa clara æternitatis habitacula transiret, ubi ei parabatur gaudium sempiternum nulla unquam vetustate periturum; et nihilominus illuc tendens, gregis sibi commissi familieque adeptæ magnam, ut consueverat, sollicitudinem gerebat, commendans utique Domino cum senore quod ab ipso acceperat talenti munus.

CAPUT XXXV.

Valedictio et oratio ultima; et de miraculo egredientis animæ viso.

Jam vero in extremis positus, cum modicus calor teperet in pectore, nec præter sensum quidquam vivi hominis superesset, vocatis ad se discipulis et sodalibus, dum se in mutuos miscerat amplexus, per singulos plorans, omnibus vale dicebat, dicens: Jam non ultra loquar vobiscum, et faciem meam amplius jam non videbitis, ideoque valete in pace, et me jam de cætero sinite quiescere, parentemque materiam permittite tandem redire ad terram. Hæc autem audientes qui circumstabant, nullo genere quiverunt temperari a fetu; complebantur enim cunctorum la-

crymis ora, singultus etiam omnium occupabat vocem, hærentemque linguam viscera commota quatiebant, atque in medios conatus sermo gemitu interrumpebatur; vix tamen inter dira suspiria, et amaras lacrymas, hæc solummodo verba resonabant. Dolemus quidem impatientius nostri causa, quod nos solatio abscessus tui destituis, sed tui causa, Pater optime, consolamur, qui post mundi laborem ad perennem requiem vadis. Tunc ille supplices oculos ad cælum elevans, diu tacitam precem fudit, deinde in vocem prorumpens, ait: Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum in pace (*Luc. ii, 28*); recordare quæso, quod sicut lutum feceris me (*Job x, 9*); et non intres in judicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens (*Psal. cxlii, 2*). Et quibusdam interpositis adjecit, dicens: Memento mei qui solus sine peccato es, Christe Redemptor mundi, et educens me de corpore mortis hujus, salvum fac in regnum tuum cœlestes, quia utrumque tuum est, et quando voluisti me in hunc mundum intrare, et quando jubes ex eo exire. Tu semper fuisti protector meus, in manus tuas commendo spiritum meum; scio me non mereri conspectum tuum, tamen tu scis quia semper spes mea in misericordia tua fuit, et fides mea in tua credulitate permansit; et nunc quoque sub confessione nominis tui ruens, extremum, Christe, habitum fundam; suscipe ergo me secundum magnam misericordiam tuam, et non confundas me ab expectatione mea: aperi mihi properanti januam vitæ, et principis tenebrarum non occurrant mihi, non conturbent me potestates aeris hujus, sed clemens dextera tua protegat, et potentia tua defendat, ac manus tua deducat me in locum refrigerii, et vel in ultimum tabernaculum quod præparasti servis tuis et timentibus te. Et, his dictis, inter verba orationis flagitatum a superis emisit spiritum. Statim vero cum esset hora prima noctis, visus est subito velut pharus magnus ingenti claritate resplendens ex eadem domo coruscando conscendere, atque inter mirantium obtutus sphaera ignea crucis in se similitudinem preferens, velocique cursu densitatem nubium præteriens, cœli altitudinem penetrare. Hoc ergo ordine sancta ejus anima sarcina carnis abjecta, atque terrenis pressionibus liberata, ad suum læta revolvit auctorem, et in antiquam possessionem, diu hic peregrinata, cœlo gaudente, terra plorante, angelis etiam plaudentibus, tandem ovans conscendit. Itaque quantum haberet vir beatus in plebe amorem, confestim in ejus declaratum est morte: vix quidem spiritum exhalaverat, vix debitam Christo reddiderat animam, et jam luctus totius urbis in cœlo resonabat, omnesque plateas currente nuntio variis subito rumor impleverat, et unius obitu quasi communi orbitatis vulnere tota simul civitas lamentabatur. Quid multa? compositum continuo ex more corpus, feretroque inditum, ad ecclesiam deferunt, ibique excubias vicissim agentes, clerus in hymnis, populus in lamentis noctem pervigilem ducunt.

CAPUT XXXVI.

Sanguis ex naribus ejus fluxit : et corpus ejus magno pondere aggravatur.

Facto autem mane convenit ingens in oppidum utriusque sexus multitudo; adfuit etiam et regina Bathildis cum filiis, et optimatibus, exercituque copioso; que velociter oppidum ingressa, celerique cursu funeri accurrens, ingenti voce in fletum prorupit, plorans atque ejulans quod eum vivum minime reperisset: cumque diutissime feretro incumbens lamenta gemnaret, rogat interim præparari quemadmodum corpus beati viri ad Cala monasterium suum transferret; sed cum voluisset eum levare, et non prævaluisset ex loco movere, tristis ad modum effecta, indixit ecclesie triduanum jejunium celebrare cum silentio. Quod cum fieret, ipsa quoque cum optimatibus suis pariterque cum clero inhiante persistens, indesinenter per illud triduum excubiæ celebratæ sunt. Dum hæc igitur agerentur, ipsa venerabilis regina nimis intolerabiliter lugens, nullo genere a fletu cohibere se poterat; denique cum ex nimio dolore absentiam sancti viri ferre non posset, tandem ut desiderio suo satisfaceret, revelata ejus facie in lugubre osculum ruens, cœpit manus pectusque lambere, ac genas copioso lacrymarum imbre perfundere: et ecce repente dum sanctum corpus exosculans palparet, miraculum non silendum illico contigit. Nam cum esset hiemis tempus, et corpus jam dudum mortuum decumberet gelidum, fortuito unda sanguinis ex naribus jacentis profluens, cœpit ubertim genas sancti rigare, quod videlicet conspicientes episcopi et regina Christianissima, confestim suppositis hinc inde a bilicis linteis summa cum diligentia quotusque sponte decurrit, sanguinem collegerunt, ac pro magno munere servandum deinceps in pignoribus segregarunt.

Interea, ut prædictum est, jejunio expleto, satagebat omnimodis regina ut quoquo modo corpus sancti viri in Cala monasterium suum transferret; e contra alia pars conabatur eum Parisius civitatem deferre; utrisque tamen obsistebant cives Noviomagenses, justissimam sibi hæreditatem membra sui antisitibus vindicantes. Hoc igitur modo erat inter eos altercatio, pia vicissim devotione pro sancta rapina decertantes, quinam justius ejus mereretur reliquias ac sepulturam possidere: sed cum episcopi et præstantiores quippe qui aderant, partibus reginæ faverent, atque ad ejus eum monasterium ferendum decernerent, orta est ingens vociferatio et tumultus magnus ab universa plebe Noviomagense. Tunc regina prudentiori consilio utens, et judicio Dei omnipotentis causam committens, ait: Seponantur jam ambages verborum, et si est Domini voluntas aut sancti hujus, ut illuc eat quo ego cupio, sine ulla jam dilatione levetur, sin vero alias, modo probabimus. Post hæc verba cum accessissent ad feretrum, et tentarent eum lavare, tanto pondere de-

A pressum senserunt, ut nec movere quidem a loco illum possent; deinde alii atque alii vicissim sibi succedentes nihil uspiam prævalere potuerunt; postremo omnium regina accedens, ipsaque per se probare volens, ulnis exertis ac rebrachiatis cœpit pulsare vel unum feretri cornu valeret movere, cumque totis viribus nitens inhiante pugnaret, et quasi montem inanem pulsaret, nihil prorsus proficere potuit: tunc ergo conversa ad optimates, ait: Ecce jam liquide cognoscimus non esse voluntatis ejus, ut eum alibi seramus, concedamus igitur huic plebi vel inviti, quod hactenus nolimus voluntarii. Placuit autem hoc consilium cunctis, et decreverunt eum omnes uno ore in eodem oppido sepeliri. Itaque post hanc definitionem cum rursus feretrum sublevare tentarent, tanta mox celeritate levigatum sublevatumque est, ut facile jam a duobus portaretur, qui ante horam nec a pluribus movebatur: quod miraculum cives cum regina cernentes, gloriam Domini magnificabant, dicentes: Magna et mirabilia opera tua, Domine virtutum. Et, Mirabilis es Deus in sanctis tuis.

CAPUT XXXVII.

Pompa funeris ejus, et laus beatitudinis.

Deinde jam cum deferretur corpus ad sepulcrum, tota pene civitas ruit in obsequio funeris cum luctu; nam et regina devota, cum esset hiemis tempore palus immensa, nullatenus suaderi potuit, ut vehiculo uteretur equi, sed pedestri et gravi labore sequens feretrum per paludem lamenta continua cum omni sociabat familia. O quantus luctus omnium, quantus præcipue monachorum fletus et pauperum, qui eo die ibi confluerant, per plateas omnes perserepebant! Chori siquidem psallentium lacrymosas reddebant voces, cantus et agmina flentium lagabres reboabant in aere fletus; omnem populum urbem quatiebat gemitibus, celsumque culmen olympi implebatur plangoribus, accentus antiphonarum concrepabat in choro, et luctus Noviomagensium resonabat in cœlo, funereos cantus omnes reddebant tramites, ululatus dirus cunctas compleverat ædes, ejulans populositas omnis se fuderat per orbitas, flebilibusque vagas implebant vocibus auras. Tali pompa vallatus eminebat pastor extinctus; tali constipatum caterva corpus ferebatur ad tumbam. Hinc præterea chori præcedebant canentium, illinc agmina plebium continuabant ejulatum: patrem so et nutricium perdere omnes clamabant, et inter quatientes-singultus vix hæc verba promebant: Cui, pastor bone, servandam committis plebem, vel cui pro caulis gregis tradis curam pastoris? O Eligi, dulcedo tu pauperum, fortitudo debilium, tu protector et impar egentium consolator. Quis jam post te eleemosynam sicut tu dabit largam; vel quis nostri erit protector sicut tu, bone pastor? Quis tecum pariter interire nobis tribuat hodie, essetque mors dulcior quam tua præsentia carere? Hujusmodi ergo, cum properant ad sepulcrum, omnes simul

^a *Billeis linteis. Billeis*, ait Acherius, id est, sigillo aliquo impressis aut damasceno opere signatis.

confusas voces dabant ad cœlos, nec erat facile inter geminos insularum vocum accentus cantum an setum, clerum psallentem; an plebem discernere ululantem. Quis enim in illo die, quamvis sine visceribus esset, cum pauperum lamenta audiret, non statim in fletus prorumperet? Aut quis ita immisericors plebem omnem vociferantem cerneret, et non illico in rugitus se converteret? Quis autem ita ferreum possideret pectus vel stolidum, ut cum reginam cum principibus desinentem intueretur, non protinus in lamenta se subderet? Quis vero etiam nec sicca oculis recordari poterit, cum perventum est corpus ad locum sepulcri, quo ardoris desiderio, quo amoris affectu, quo doloris impulsu tenebatur? Arcobatur, retrahebatur feretrum a populo retrorsum, ut vel uno momento adhuc superesset corpus in propatulo, quo vel sic utcumque suo satisfacerent desiderio: siquidem studiose tardabant omnes, moras insipientes ne clauderetur sepultura, quia nimirum non poterant ejus ferre absentiam.

Post tandem ergo vix populis præreptus, atque, ut ita dixerim, fortiter a fortioribus raptus, ab episcopo qui aderant sepulcro est mancipatus, ubi satis lætine saxo opertus sub magnis jam servatus honoribus, hincque vallatus tumba surrecturus jacet in gloria. Sic demum venerabilis regina cum plebe valde defessa humatis præsulis membris adorans, revertitur ad propria jejuna, et prohibente luctu eam sumere cibum, sic triduanum in fletu explevit morosum jejunium.

Comparetur itaque si placet hujus beati viri, non dicam funeri, sed potius triumpho, inanis gloria secuti; conferatur si potest virorum divitum pompa huic peregrino defuncto æquanda: illos enim viventes in misera confusis plausibus populorum honorati insanis; Eligium exutum mundi ærumna cum tenuis enticolæ laudibus ad desiderata perferunt reges; et illi præ sæculi pompam in tartara dira tradunt: Eligius post mundi adversa sinu lætus patriarcharum excipitur; illi divitiarum mole oppressi facti præcipitantur in gehennam: Eligius eleemosynis sublimatus cum beatis resurgit in gloria; illi penam mortis funestis pro meritis solvunt in inferis: Eligius pro beatis vernat meritis in sinu Abrahæ sine metu jam felix; illi postremo in profundum barathri lugent miseri cum damnatis: Eligius meus perpetim laureatus sorto perenni exultat Elysiis in campis cum exactis a sæculo sanctis. Gratias tibi inter hæc et propter hæc, Deus noster fidelissime retributor, quoniam reddidisti ei magna pro parvis, et requiescere eum fecisti inter amonitatem sempiternam, et vitæ paradisi tui delicias, qui ad hoc forsitan raptus a nobis est, *Ne malitia mutaret intellectum ejus* (Sap. iv, 11); et sicut de perfecto quodam scriptum est: *Vivens inter peccatores translatus est, quia placidus erat Deo anima illius* (Ibid., 10-14). De talibus quippe per Salomonem dicitur: *Justus de angustia liberatus est* (Prov. xi, 7). Hinc et Jereias ait: *Benedictus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus: et erit quasi lignum quod*

A transplantatur super aquas (Jerem. xvii, 7, 8). Hinc Psalmista dicit: *In lege Domini fuit voluntas ejus: et erit quasi lignum quod plantatum est secus decursus aquarum* (Psal. i, 3): De hujusmodi viris per Malachiam prophetam Dominus dicit: *In pace et in æquitate ambulavit mecum; et multos avertit ab iniquitate* (Malach. ii, 6). Hinc per Isaiam loquitur dicens: *Ego vocavi eum, et benedixi ei, et directa est via ejus* (Isa. xlviii, 15). Hinc per eundem prophetam pollicetur dicens: *Ecce servi mei comedent; vos autem, id est reprobi, esurietis. Ecce servi mei bibent; vos autem sitietis: ecce servi mei lætabuntur; vos confundemini: ecce servi mei exultabunt in gaudio; vos autem clamabitis ob dolorem cordis, et propter contritionem spiritus ululabitis* (Isa. lxxv, 13, 14). Hinc quoque in libro Ecclesiastico dicitur: *Timentem Deum bene erit in extremis, et in die defunctionis sue benedicetur* (Eccli. i, 13). Hinc et alias scriptam est: *Bonorum laborum ejus gloriosus erit fructus, et in perpetuum coronatus triumphat* (Sap. iii, 15). Hæc nos de obitu vel super obitum sancti viri narrasse sufficiat. Cæterum ne legentibus ingererem fastidium, eo quod prolixè jam extenditur oratio, dignum fore judicaveram, ut ejus terminante vita, noster quoque terminaretur sermo, nisi multimoda miracula, quæ ad sacratissimum corpus ejus assidue Dominus operatur, me denuo ad loquendum impellerent: plurima ergo pro legentium opportunitate præteriens, pauca in calce sua præsens liber ostendat.

CAPUT XXXVIII.

De virtutibus quibus post obitum claruit.

Postquam vir beatus de sæculo migravit, cum corpus ejus delatum esset ad sepulturam, remansit fortuito in loco quo jacuerat rachina cæprina ex episcopo valde optima, quæ nimirum in besilio fuerat pridie supposita feretro, quam illico cunctis discedentibus diaconus quidam Uffo nomine, Suevus quoque natione, cupiditatis stimulis exagitatus clancule rapuit, atque in lectum sibimet sub stramine abscondit. Igitur corpore ex more tradito sepulturæ, cum ministri exsequiarum redissent, atque ablata recognovissent, vehementer mox contriti ceperunt eandem in diversa perquirere; cumque diu discurrentes, et huc illucque investigantes, nullum rei perdere caperent indicium, orta est inter ministros non modica ob hoc turbatio; sed cum nox jam instaret, somnique tempus advenisset, cunctis alto sopore quiescentibus ex more, apparet vir sanctus in visione abbati cuidam, Sparvo nomine, eumque ut solebat blando compellens alloquio, indicat quo in loco furtum celaretur absconditum. Cum ergo lux die crastina terris esset jam reddita, adhibitis secum prædictus Sparvus duobus creditis fratribus, ordinem visionis exponit eis, deinde ad locum designatum pariter eos pergere hortans, ipse pro proditore prior cunctis accedit: eumque diligenter scrutati essent locum, statim ut vir beatus indicaverat repererunt et fartum: mox autem accersito diacono durissimis eum verbis increpaverunt, non tamen

acerbiter verberibus vindicarunt, quia et hoc idem a sancto Eligio in mandatis acceperunt. Ex quo facto coeperunt omnes sanctum antistitem ex ipso die obitus ejus magnopere pertimescere, ac venerationem ei debitam de die in diem jugiter exhibere.

CAPUT XXXIX.

Ut cuidam cellano apparens miraculum declaravit.

Post hæc autem erat quidam cellanus, homo Dei, simplex et rectus, nomine Dulciolenus, in loco quodam non longe ab urbe Parisiaca commanens, quem beatus Eligius dum superstes in corpore esset, cum se opportunitas præbuisset, frequenter visitare consueverat, eique magnam consolationem in quibuscunque indignisset, præbere solitus erat. Postquam ergo vir beatus de mundo migravit, triginta fere aut nec amplius fluxerant dies, cum subito eidem in visione nocturna apparens, cœpit ab eo inquirere quemadmodum isdem degeret, quoque præsidio eo aleretur in tempore; at ille supplices manus indaganti prætendens: Bene, inquit, hactenus orationibus tuis consisto. Et putans eum visibiliter secum loqui, atque ex hoc amplius aliquid præsumens, ait: Est mihi modicum falerni in vase ex ea quam per te Dominus dedit vinea, si jubes, domine mi, probeamus ex hoc: cumque ei calicem visus esset offerre porrecto mox vir sanctus manu benedixit illico poculum, jussitque statim eundem refundere in eo quo exemptum fuerat, vasculo; quod cum factum fuisset, confestim et visio dicto citius ablata est. Expergefactus autem presbyter, consternatusque demum surrexit diluculo, et ex visione sollicitus introvit mox cubiculum ubi parum pridie reliquerat bacchi: cumque vascula sua sigillatim sollicite consideraret, reperit fortuito tunnam ubi paucillum habuerat antea, usque ad os tunc vino exundante repletam: ex quo facto in admiratione conversus, facile potuit advertere quantum benedictio valeret quam Eligius sanctus per ænigmata etiam promeret.

CAPUT XL.

Ut cuidam in palatio visus reginam commonere præcepit.

Illud etiam annectendum credidi, quod nuperrime post obitum suum apparuit vir beatus in visione notis cuidam personæ in aula regis habitanti, cui in habitu præfulgido assistens præcepit, ut sine aliquo cumctamine adiens reginam Bathildem, commonere eam deberet, quo insignia auri gemmarumque ornamenta, quibus adhuc in cultu utebatur, ob Christi jam reverentiam deponere non gravaretur. Quod cum is cui jussum erat negligenter silendo præterisset, apparuit nihilominus et nocte secunda, atque eadem quæ pridie eadem serie commonuit: sed cum nec tunc quidem præsumpsisset ex visione reginæ quidquam indicare, tertia nihilominus vice cum magna apparens comminatione, eadem quæ prius mandaverat ingeminando, subjunxit, camque nec si quidquam reginæ auderet indicare, emissa subito corpori febre cœpit vehementer angere; quem cum regina ægrotantem visitaret, causas ægrotudinis sciscitari

A studuit. Tunc ager opportunitate inventa, secreta cordis detexit, mandata reginæ indicavit, atque omnem ei tenorem visionis exposuit. Nec mora, et post rerum narrationem discedente extemplo febre, sanitatem pristinam recepit. Regina vero non ambigua de confessoris admonitione, omnia a se confestim ornamenta rejecit, nec præter brachiales aureos super se quidquam ornamentorum reservavit. Omnia itaque in eleemosynis dispersit, potiora quæque in crucis opere aptavit; quam nimirum eleganter perficiens ad caput sancti Eligii stabiliri præcepit. Junxit præterea et crepam ex auro atque argento mirifice fabricare, quam supra confessoris membra deponere de' eret: in quo opere copiosam molem argenti et auri ipsa præbuit, dicens: Hic beatissimus multorum sanctorum fabricavit sepulchra, et ego, ut dignum est, si quivero, fabricabo ejus memoriam. Factumque est ita, et cum stabilita in locum tumuli fuisset, tanta deinceps copia auri vel gemmarum in sibilis ac diversis speciebus a potentibus eodem loco collata est, ut eam sermo narrantis vix sufficiat exponere.

CAPUT XLI.

De sepulchro ejus sudante.

His ita gestis, mos erat ut diebus Quadragesimæ propter fulgorem auri vel nitorem gemmarum operiretur tumba velamine linteo urbane ornato holoserico. Igitur ingrediente Quadragesima præcinxerunt crepam hujusmodi sindone, ut moles radiantis metalli velata tegetetur diebus penitentis. Et post aliquot dies fortuito, dum multi astarent sepulchro, miraculum apparuit inauditum: cœpit namque subito linteum quo tumba cingebatur sudare, ac deinde paulatimque fumigans uberius rore infuso humectari; quod cum circumstantes conspicerent, in magno protinus stupore conversi, magnalia Christi ibi fatebantur tollerari. Deinde cum distillare cernerent linteum, vinum est senioribus consilium optimum, ut auferentes eum e tumulo, atque extorquentes in vasculo, aliqua ex eodem liquore procuraretur medicina fore; quod e factum est, et mox tollentes præcinctorium elevarunt in vase aereo, atque ex hoc demum multis præbuerunt sanitatis antidotum: tanta quippe fuit sanctorum illius ubertas, ut etiam holosericum urbane tunc linctum ex nimia roris infusione proprium amitteret colorem, linteumque sibi connexum colore inficeret suo. Itaque simile huic operi Gedeonis factum timeor; ibi etenim ros in vellere ex divina præstantia ad indicium rogantis infusus est; hic nihilominus infusio divinæ virtutis ad sanitatis remedium collata est; illic concha vellere expresso rore completur; hic nimirum linteum in concha expressum, ad duorum fere sextariorum mensuram liquor sanctus elicatur.

CAPUT XLII.

De medicina ex liquore prævisa.

Denique eo tempore vastabat morbus acerrimus nonnullas civitates Franciæ, unde divinitus prædicti liquoris fomitem præstitum credimus esse, adeo et si quis tunc ingruente morbo mortis pateretur perice-

tum, si prædictam attingere potuisset medicinam, A
 mox omni malo depulso, sanus redderetur a morbo.
 Erat autem ea tempestate comes quidam urbis Ti-
 rovidensis nomine Ingomarus, prædives valde et
 potens homo, qui nimium metuens vastantem cir-
 cumquaque pestem, necnon et audiens miraculum
 rei gestæ, totum se ex corde intimo ad sancti Eligii
 contulit præsidium; denique multa ex fide postulat
 sibi ex præfato dari liquore, spondens atque devo-
 vens ut si iisdem antistes apud Dominum obtineret
 quod ejus prædia discurrens morbus non penetraret,
 decimam rerum suarum ex die præsentis villamque
 quam habebat majorem ejus ecclesiæ delegaret.
 Adiens igitur prædia sua, omnes eorum habitatores
 cum voto et devotione fecit ex illo salutari liquore
 contingere; ac sic factum est, ut cum undique provin-
 diam morbus vallaret, nullus eorum qui ad eum per-
 tinebant pestis tunc incommodum senserit. Post hæc
 autem prædictus vir exultans valde de suorum sospi-
 tate subjectorum, decimam ex omnibus partem se-
 gregavit, atque ecclesiæ sancti Eligii cum voto ut
 sponderat gratulationis contulit: porro tanta fuit
 copia decimæ, ut decima accolarum pars centum
 animæ ad partem beati Eligii sorte devenirent; in-
 super adhuc et pecora multa nimis.

CAPUT XLIII.

Quidam viivitor super ejus morte exultans percussus est.

Dum adhuc beatus Eligius superstes in corpore
 esset, quidam ecclesiæ ejus cultor negligens vineæ
 frequenter a sancto viro pro ignavia vel segnitia sua
 verbis corripiebatur; nam et multimodis emendare
 cum cupiens, minas ei verborum nonnunquam inten-
 tavit; sed cum vir beatus migrasset ad Dominum,
 ille et pote insolens et stultus veniens die quadam ad
 ejus tumbam, cum cachinno exprobrationis elato
 dixisse illico fertur: Ecce qui minas mihi verborum
 pollicebaris, tu jam mortuus jaces; sed ego quidem
 adhuc consisto vivens: Post quæ verba visum ei fuit
 autem repente sanctum Eligium manu virgam ge-
 stantem, et percussisse caput ejus, atque dixisse:
 Agnosce, serve nequam, quoniam non sum mortuus
 ut tu gloriaris, sed veraciter nunc vivo ereptus e
 terra. His dictis continuo ex percutientis verberibus
 caput caput hominis intumescere, cunctique artus
 ipsius vehementer aggravari; exinde jam dolore
 magis ingravescente cepit utraque manu caput tenens
 lætas magnis per urbem vocibus inelamare, ac
 per omnes plateas civitatis ea quæ sibi contigerant
 larymbabili voce proferre. Concurrerant autem plu-
 rimi cives ad hoc spectaculum stupentes, et non-
 nulli eidem mederi cupientes nihil penitus præstare
 poterant juvaminis, sed e contrario quanto plus co-
 mabantur aliquid ei juvaminis præbere, tanto amplius
 dolor multiplicabatur in vulnere. Tandem ergo post
 immensam cruciatum ad memoriam confessoris redu-
 ctum, ibique a multis edoctus, culpæ suæ satisfaciens,
 vi post longum spatium recuperare potuit salutem.

CAPUT XLIV.

Quod vinceti rei contra ejus basilicam solvantur.

Sed quis sigillatim omnia mirabilia quæ illic Domi-
 nus Christus operatur assidue verbis valeat expli-
 care? si quis enim exigente causa quamcunque fue-
 rit ob culpam vincetus, vel catenatus, si contigerit ut
 per aggerem publicum, qui basilicæ ejus proximus
 est, ducatur astrictus, mox ut contra eandem eccle-
 siam ventum fuerit, confestim disruptis omnibus
 vinculis solvitur reus, nec patitur ul erius teneri
 astrictus. Ad quod declarandum unum tantum ex
 multis commemorabo.

CAPUT XLV.

De catena ante ejus sepulcrum rupta.

Itaque vir quidam sive ex causa, sive absque culpa
 ferreis quondam nexibus constrictus, cum ad suppli-
 cium duceretur, clancule de manibus persequentium
 elapsus, cursu concito ad Ecclesiam sancti Eligii
 confugit, quam ingressus cum ad tumbam ejus per-
 venisset, ibique trepidus astaret, repente disrupta
 catena qua premebatur, in partes utrinque cecidit:
 subsecuti autem illum mox proditores cum illic libe-
 rum astare conspicerent, nimio furore succensis rur-
 sum acceptam catenam in collo ac manibus ejus iu-
 jiciunt, conantes eum summopere foras ecclesiam
 trahere. Tunc vero reus tremens ac pallens, atque
 ad sepulcrum supplices oculos prætendens, ait: O
 sancte Eligi, placet tibi quod ad te confugientes non
 defendis? Ad hanc protinus vocem cum magno im-
 pulsu effracta catena longius ab eo prosiluit, eumque
 rursus liberum coram omnibus astare fecit. Ex quo
 facto perterriti omnes qui virum impetierant, pro-
 ruentes in terram, veniam au' acie suæ cum ingenti
 metu precabantur. Deinde jam omnibus inde rece-
 dentibus, solaque catena dissipata in testimonium
 remanente, cum aliquod horarum fluxisset spatium,
 supervenit episcopus ejusdem loci, et audiens de
 miraculo quod ibi tunc acciderat, visus est ad horam
 dubitasse, qui statim inde progrediens, cum ascen-
 disset equum pro illic advectus fuerat mansuetissi-
 mum, mox ab eo in terram projectus, gravissimis li-
 voribus est confectus. Et confestim culpam dubieta-
 tis episcopus reminiscens, palam coram omnibus
 confiteri est compulsus: sicque inde sublevatus, et
 salutem post dies plurimos adeptus, cautus deinceps
 in talibus est redditus. Et quia se occasio præbuit
 quod de hujusmodi conditione loqui deberem, dicam
 et aliud huic rei simillimum.

CAPUT XLVI.

De equo sancti.

Dum igitur adviveret vir beatus, habuerat equum
 unum inter cæteros mansuetissimum, cui cum ne-
 cessitas poposcisset plerumque sedere consueverat,
 post cujus videlicet discessum ad ditionem abbatis
 qui eidem basilicæ præerat idem equus pervenerat;
 super quem vir apostolus Mummolenus ejusdem loci
 episcopus inbianter sitiens, violenter eum prædicto
 abbati subripuit, suique juris vindicavit. Abbas vero
 nihil ei obtendere auctens, ad sanctum illico perrexit

Eligium, eique multa deplorans, causam hanc commendavit. Cum ergo prædictus equus ad ditionem episcopi fuisset perductus, cepit statim pedibus condolere, ac toto corpore marcescente tabescens decidere: tunc episcopus adhibito mulomedico, jussit ei studium impendere, quo scilicet sanari potuisset: sed quamvis ei cura sedule impenderetur, nihil prorsus proficere poterat: insuper etiam cum ad eum aliquis accessisset, veluti fera agrestis in fremitus et calces prosiliens, laniare curatorem suum nitebatur. Cumque hæc per dies plurimos faceret, nullatenus que melioraretur, tandem verens episcopus ne eum, si hoc in periculo permaneret, totum perderet, cuidam illum matronæ sibi dilectæ doni gratia obtulit, quem illa acceptum diligenti cura studium fecit. Cujus cum dorsum die quadam iter arripiens incedisset, statim calcibus et stridoribus immensus actus graviter eam in terram collisit, in tantum graviter, ut per totum fere annum eadem conquassatione laborans ægra decumberet: quæ nimirum femina cum se sentiret vehementer aggravari, remisit episcopo quem dederat equum, et cum eo pariter pro munere exacerbationem, ac pro gratiarum actione probra mandavit: quem episcopus receptum rursus diligere jussit, sed cuncta ejus diligentia in cassum consumebatur, et quantum plus cura adhibebatur, tantum semper idem in præjudicium delabebatur. Post hæc autem exstitit quidam presbyter religiosus, qui daret episcopo consilium, quatenus videret, cum nihil apud se posset equus proficere, redderet illum eidem abbati, cui dudum injuste ablatus fuisset; et cum secundum ejus consilium factum esset, post paucos dies sanus factus equus, ac mansuetissimus redditus, sub jure ejusdem abbatis permansit omni forma decorus.

CAPUT XLVII.

De miraculis in transmigratione corporis ejus ostensis.

His ita gestis, cum corpus beati Eligii in latere altaris esset sepultum, visum est episcopo et reginæ consilium optimum, ut ædificata ultra altare volutione, illic ei demum condignam facerent translationem. Cumque hujusmodi consilium mente conceptum illic accersissent, et qualiter id fieri deberet disponerent, apparuit subito in pariete circa vitream maximam veluti arcus in rotundo prærupta imminens scriptura, ut liquido cunctis patesceret Dei id nunc fieri quod disponerent, ac per eum locum maceriam debere evertere, quo nimirum viderent hoc opus cripturam præire. Hæc ergo cum magna admiratione universi cernentes, meritis antistitis voluntatem ex hoc fatebantur Salvatoris: deinde jam hac confidentia acti, cum conarentur parietem eo in loco forare ut prædictum opus possent perficere, ita sese sponte absque eorum labore in directum maceria fudit, ut nec hominem ullum nec ipsam denique tumbam, quæ ei erat contigua, ullatenus læderet corruentis ruina. Sic igitur cum antistitis præsidio opus aggredientes optatum, dignum beato confessori atque honorabile construxerunt mausolcum.

A Interea appropinquante die depositionis ejus annuali, parabant equidem eives quemadmodum ei honorificam facerent translationem. Præparabat etiam regina vestimenta omnia holoserica nimum pretiosa, ut eum in die transmigrationis exeret illa quæ dudum cum eo miserat indumenta, et indueret ea quæ tunc præparabat nova. Igitur cum anno jam vertente dies depositionis ejus advenisset, convenit in oppidum copiosa populi multitudo, tunc cuncto clero canore vocis celebrante melodiam, omnibusque Christianis insistentibus excubiis, ablata est cum diligentia tumba desuper confessoris membra: deinde cum esset levatum tumuli ortorium, magnum circumstantibus visum est miraculum; nam ubi revelatum fuerat corpus sanctum, odor continuo fragrans gratissimus; quodque ita erat solidum et illibatam, absque ullius membrorum diminutione incorruptam, ut vivere adhuc putaretur in tumulo; et quod his adhuc est venerabilius, ita barba et capilli ejus qui tempore obitus sui juxta morem fuerant abraasi, mirum in modum creverant in tumulo, ut cuncti hæc videntes novum inauditumque obstupescerent rei genus miraculum. Tunc episcopi cum tremore magno levantes eum de tumulo, vestimenta ei pretiosissima quæ regina paraverat, mutaverunt omnia, ea quoque quibus dudum obiectus fuerat eundem exuentes, cum magna diligentia deposuerunt sub sigillis: ac sic demum concrepante hinc inde choro psallentium, cymbalisque spiritualibus perstreperantium, sacra organa suavique modulatione concinentibus, a loco quo jacuerat vir sanctus tunc coram cunctis submissus, cum summo et honorifico studio deponitur, atque in præparato sibi sepulcro urbano et decenti, componitur æternæ memoriæ servandus, ampliusque quotidie honorificandus. Sed quibus post hæc miraculorum effulserit signis, nunc si aurem sollicitè accommodatis, opportunius audire potestis.

CAPUT XLVIII.

De cæcis, et puella sanata.

Duo namque cæci, unus juvenili ævo, alter jam provecæ ætatis, aliquot illic diebus excubantes, intercedente confessore Christi illuminati, sanique ad propria sunt reversi. Puella quædam in annis adhuc tenera, et contracta diu, ibi oleo quod superfunditur peruncta, orante confessore Domini sana est facta. Alius itidem vir bino capitis luminari privatus, cum illic diu excubaret devotus, lumine tandem recepto, sanus demum ad locum suum discessit. Sed ne dum aliis tantopere sermone succincto festinamus placere, alios pro ipsa perplexitate rerum videamur offendi, aliquid interim latius propagandum est, ne videamus quicquam veritati subtrahere.

CAPUT XLIX.

De miraculo in cecindillo ostenso.

Inter cætera quoque quæ illic ex divina gratia inoperabantur miracula, cecindillus qui ad caput beati viri dependebat cum die quadam pone construet semivacuus, repente subita inundatione repletus,

que ex semetipso divinitus lumine gignente accensus, plerumque deinceps et ardet et superfunditur. Denique audito quale Dominus per eandem cecindillum pro meritis tanti viri ostenderit miraculum. Dum adhuc vir beatus in corpore degeret, quidam comes Vermandensis, Garifredus nomine, habuit adversus eum scrupulum quoddam, quod nimirum piaculum cum beatus Eligius migrasset de corpore, tantum adhuc remansit apud hominem: post longum vero intervallum negligenter oblitus piaculum, venit tandem adorare ad sancti sepulcrum: cumque tunc ex more ad confessoris caput cecindillus arderet, illo ingrediente ecclesie limen confestim extinctum est candelabri lumen: quod cum ille illico animadvertisset, tremens pallensque oravit, post orationem vero cum egressus fuisset ecclesiam, statim reddito divinitus lumine cecindillus solitum profudit fulgorem. Itaque cum predictus vir paratus esset jam equum ascendere, quidam ex famulis ejus, qui posterior basilicam fuerat egressus, rem ex ordine narravit sicut gestam constabat: quod cum ille audisset, tristis admodum effectus arcana sue conscientie cepit discutere, quod esset facinus pro quo istud portentum esset ostensum: et cum culpam suam deprehendisset, reminiscens quae aliquando in sanctum virum admiserat, confestim revertens retrorsum fores basilicæ adiit, sed ubi primum gradum in pavimento impressit, mox lumine subtracto iterum cecindillus visus est dependere extinctus. Tunc ille palmam id cernens, jam nimio timore perterritus, prosternit se cum lamento et ingenti rugitu coram sancti sepulcro; ac sic diutissimæ culpæ suæ satisfaciens, cepit apertis fletibus se reum, se indignum, seque infelicem accusare, ob cujus videlicet noxam in loco sancto candelabrum extinctum dependeret. Cumque diu flens atque ejulans eo in loco persisteret, seque illic mori, nisi lux missa rediret, voce publica proclamaret, tandem satisfactione ejus suscepta lux candelabri ablata denuo rediit divinitus amissa. Tunc ille quantumcumque recreatus, jussit continuo famulum vas sibi pretiosum cito deferre argenteum, quod acceptum veluti pacis obsidera Christi confessori obtulit, ac juxta ejus tumbam depositus promittens insuper nonnulla ex suis facultatibus eidem basilicæ collaturum, tantum ut culpa in sancto viro admissa haberet jamjamque terminum: sic demum adorans et glorificans potentiam Salvatoris, lumine cecindilli micante, ex eodem laetis loco discessit.

CAPUT L.

De puero contracto sanato.

Illud omnino prætereundum non est quod juvenis quidam ex transmarinis partibus adductus, genere Saxonico ortus, Ha diabolica tyrannide fuerat cunctis membris astrictus, ut ejus calcanea in partes narum tenerentur hæsit; qui cum Noviomio ad opinionem sancti Eligii esset deportatus, atque ante ejus tumbam fuisset projectus, post breve intervallum, confessore Domini orante, et æterna pietate

largiente, reddidit soliditatem in universis membris Christus, quæ occasione inventa damnaverat invictus inimicus: quique mox sanus effectus est, atque ita bases ejus et plantæ consolidatæ sunt, ut nullum deinceps vestigium claudicationis in cunctis ejus remaneret membris.

CAPUT LI.

De femina muta et cæca sanata.

Mirandis rebus plus adhuc mirandæ succedunt. Quædam namque femina muta et cæca ad sepulcrum sancti Eligii fuit quondam oblata; quæ cum diu ibidem orbata et sine loquela de cælo exspectaret medellam, sopore tandem depressa, somno sua concessit membra; et ecce repente dum quiesceret visum est astitisse sanctum Eligium, atque oculos ejusdem mulcendo tetigisse, cui tellum etiam vel forcipem in specie medici manu gestans compedes linguæ ejus leuiter abscidisse; et ex hoc continuo expergefacta, oculis jam apertis, cepit novam contuere lucam, ac per os excreare cruorem, quo affluenter egesto, protinus elimatum formavit ejus lingua verbum: et post hoc jam sana facta, exurgens et adorans regressa est ad propriam villam.

CAPUT LII.

De alia puella similiter muta ab eo sanata.

Item alia puella ætate tenera et muta, delata est illic a matre propria; quam ecclesie custodes ante sepulcrum sancti statuentes, corde tantummodo postulare docuerunt præsidium confessoris. Cumque diu ibidem excubaret muta, mater nimirum anxia ita alloquitur in aurem filie: *Observa, inquit, istic, filia, quousque a sancto miseratio adveniat; ego interim sollicita ad domum nostram regrediar. His dictis, cum cœpisset mulier ostio proximare, videt subito puella portentum quoddam per cecindillum ad se deflueret, et nimirum ex hoc consternata, confestim disruptis linguæ vinculis emisit vocem, et ait: Ecce tu mater vadis, et me hic solam relinquis. Quo verbo mater ejus audito, velociter ad eam rediens cepit flere præ gaudio; deinde avidius adhuc compellans filiam, ut pote quæ nimirum desideraret sermonem ab ea percipere, in omnibus quæ sciscitata est planum atque absolutissimum ab ea responsum accepit. Super quo omnes qui aderant mirati sunt, ob tantam videlicet velocitatem sanitatis istius, et videntes puellam loqui, magnificabant potentiam Christi, et merita confessoris Eligii: Inter cætera vero neque illud puto silendum quod tempore mortalitatis Parisius didici gestum.*

CAPUT LIII.

De clade Parisius, et vocatione Aureæ abbatissæ.

Factum est igitur cum nefanda clades depopularetur urbem Parisiacam, et nonnullæ jam virgines ex monasterio sancti viri, ubi Aurea nomine præerat abbatissa, ad Dominum præcessissent, apparuit quædam die beatus Eligius cuidam adolescenti in basilica, puellarum veste candida amictus, togarum velamine comptus: cumque is quia aderat nimio pavore perterri-

tus latibulum quæreret, blande cum leniterque compellens vir beatus, præcepit ut iens cito diceret matri virginum quod ad se quantocius cum deputatis properaret virginibus. Currens autem is qui audierat, et citius Auream præveniens: Surge, inquit, velociter, quia dominus Eligius in ecclesiam te vocat. Quod cum illa audisset, gaudio magno repleta sine mora properavit; sed tamen cum venisset, visio beati viri jam abolita erat; ecclesia vero ad firmitatis indicium quod illic esset visus nebula quadam repleta monstrabatur, in tantum ut candelabra quoque et vela subita roris inundantia distillare viderentur. Tunc ergo prædicta Aurea in sese reversa, intellexit se ex hoc mundo vocari; et protinus convolvans omnes sorores, cœpit valedicere singulis, sequestrans ex eis nonnullas quæ eam comitarentur inter cæteras: deinde jam ipsa migrante ad Dominum, et reliquæ nihilominus subsecutæ sunt demum, adeo ut ea tempestate ex eodem monasterio usque ad numerum centum sexaginta monachæ morentur.

CAPUT LIV.

De portento Garifredo præostenso.

Audite jam et aliud quod ad sacratissimum Eligii corpus gestum est miraculum: quidam etenim vir illustris Garifredus Grassio, veniens ad basilicam sancti antistitis, cum oratione facta pro foribus astaret, pauperum illic turbam clamantem audivit; cumque minime ad præsens haberet unde eis elemosinam tribuere posset, misericordia erga eos motus cœpit volvere mœstes: Numquid, ait, o miseri, talem habetis consolatorem qualem hunc beatum habuistis antistitem? o qualis ei poterat causa obsistere, quæ eum a vestra miseratione unquam præpediret, quo vos obturata transiret aure, sicuti nunc multi faciunt, et ego miser: et cum hujusmodi adversum se uideretur increpationibus, visum ei fuit veluti in extasi assistisse sibi in momento sanctum virum; ex qua visione consternatus, cum amens pene astaret, subito reperit in manu vel veste sua aurum quod pauperibus erogari deberet, quod et protinus factum est; et ille multa secum ex eo quod acciderat cogitans, exiit ab ecclesia et discessit.

CAPUT LV.

De puero Ebroini filio sanato.

Illud quoque non nos effugiat quod vir illustris Ebroinus, palatii præpositus (quod vulgo dicitur major-domus), habebat filium adolescentem, vocabulo Bobonem, quem ipse ac conjux ejus unice ac singulariter, ut pote chari parentes, diligebant. Quodam itaque tempore morbo medullitus ingruente, cœpit isdem puer vesano ægrotare languore, pro quo parentes nimis solliciti, erant positi in angustia gravi; dehinc invalescente paulatim ægritudine, cœpit jam puer vehementer angi, et morte jamjamque imminente cum vivendi spes penitus auferretur, nimis anxii parentes pro filio ad sanctum confuginnt Eligium, confidentesque de miraculis tanti antistitis, puerum illico devovent ei supplices, atque pro mu-

neris gratia pueri nonnulla offerunt ornamenta balteumque ejus speciosissimum protinus cum devotione sepulcro infligunt: quo facto confestim sine mora intercedente confessore ægritudo abcessit, et ad præsens convalescens puer sanitatem illico recepit, ac deinceps incolumis mansit.

CAPUT LVI.

De viro perjuro cujus viscera diffusa sunt.

Solet etenim pertinax cervicositas populorum, ut aliqua sibi objecta crimina sacramentis expiari contendant: unde factum est ut vir quidam, facinore quodam admisso, cum arctius ob id perurgeretur, fallaci audacia præventus ad sepulcrum beati Eligii id se jurando spondet idoneum reddere. Cumque ille adductus male sibi conscius juramentum explesset, confestim justissime divina ultione percussus, crepuit illico venter ejus, et diffusa mox in terram viscera ejus; sic miserabilis ille ad terrorem multorum indignam vitam digna morte finivit.

CAPUT LVII.

De interitu viri qui agrum basilicæ invasit.

Quis vero possit et illud silentio præterire quod vir quidam agrum in loco nuncupato Calvoestate, ad basilicam sancti Eligii pertinentem, rapaci iradens cupiditate, divina sit interemptus ultione? Ille namque cum malo ordine prædictum prædium snitiretur ditioni vindicare, ei obsistebat vehementer Sparvus abbas ejusdem ecclesie; qui cum diu ab eo incursaretur, tandem causa in palatio regis perita, accepit a principe judicium, ut si posset in sancto loco terram conjurare, ad partem utique ecclesie vindicaret; sed ille maluit ut idem pertinax vir qui eam invadere quærebat jurejurando asseveraret suam. Et cum judicatum esset ut præfatus vir cum plurimis secundum Francorum legem sacramentum persolveret et hoc ipsu indulgens abbas: Novi, inquit, quod male eam invaserit, idcirco rogo ut cunctis juratoribus indultis ipse singularis, si Deo placet jurando eam vindicet. Cumque hæc dixisset, placuit verbum istud cunctis optimatibus regis, et decreverunt omnes ita fieri. Post hæc ergo pergentes ad ecclesiam beati Eligii, et ingressi ad locum sepulcri, præstolabantur omnes eventum rei. Tunc memoratus vir leve reputans negotium, cum importuna audacia posuisset juraturus manum super sanctum locum, in medio fere sacramenti verbo contremiscens, vehementer toto corpore declinavit retrorsum super cervices caput, et mox divaricatis dentibus, reverberatisque oculis, cadente, ut dictum est, deorsum capite, magnoque ex ore fumo procedente, hunc solum proferre potuit sermonem: Abbas, inquit, Sparve, recipe terram tuam. Hoc ergo modo divinitus percussus, atque illico in terram prostratus, mortem quam non timuit fortuito præventus miser incurrit. Ex quo factum omnes ingenti metu percussis, potentiam illic, sicut et ubique præsentem fatcebantur adesse Christi.

CAPUT LVIII.

Item de alio perjurate mortuo.

Sed et de alio nihilominus auditu solo comperimus, quod cum ibidem perjurasset, atque demum ad domum suam veluti victor rediret, priusquam domus suæ vestibulum introisset, in via mortuum fuisse : ex quo nimirum postmodum tantus pavor crevit in populo, ut nullus jam hodie etiam pro justissima causa introrsus ad sepulcrum persolvere audeat juramentum ; sed quicumque habet sacramentum donare, foris ad circulum januæ idipsum cum magno tremore persolvit.

CAPUT LIX.

De homine rabioso sanato.

Sed neque illud silendum est quod inter plurimos languidos, qui illic undique confluunt, quidam vir, afflatus pessimo dæmone, adductus Noviomino ab urbe Ambianense. Hic nempe, maligno sæviante spiritu, infestissimam rabiem patiens, non catenam, non compedes, non claustra ostiorum integra patiebatur ; ejus videlicet ferocitatem nullus sufferre poterat ; nam et aliorum nasos, aliorum aures si contingere quivisset, mordicus amputabat ; egestionem etiam ruderum, necnon et canum si comprehendisset avidissime edebat : unde et jugiter nexibus miser ponderosis astrictus sub custodia habebatur. Hunc ergo cum diu parentes ad memoriam sancti Eligii desiderarent perducere, non eis occurrebat ingenium qualiter id facere possent, quoniam si cum catena permitterent, in ipsos utique qui eundem ducerent irruens, male eosdem laniaret. Tandem igitur ingenio reperto, aptaverunt ex fustibus quoddam tolocium, ea scilicet ratione ut si ad præcedentem se mittere tentaret, posterior eum retrorsum attraheret ; e contra si posteriore appeteret, prior nihilominus retrahens teneret. Cumque hujusmodi argumento catenis et tolociis oneratus, a viris septem in diversis nitentibus quasi ferocissimus taurus ad ecclesiam esset perductus, protinus ad sepulcrum sancti Eligii est delatus ; ubi vix stabilitus, demum non post longum spatium confessore orante, et Christi gratia largiente, meruit recipere sanitatem ; quo etiam in loco valde jam devotus, clericus postmodum factus, multo tempore deservivit.

CAPUT LX.

De muliere a pustula sanata.

Bodoleanus quidam centenarius, oppidi Noviomagensis colonus, habebat uxorem bonam, honestam valde atque devotam, quæ quodam tempore dum quietam ageret vitam, nefanda pustula nequiter est percussa, quo tabo increcente jacebat tumida toto corpore, et paulatim plaga adolescente, sola jam sepultura maritum reddebat sollicitum. Uno itaque mane cum abbas basilicæ beati Eligii tenderet ad orationem, obvius ei factus flens et ejulans mulieris maritus, mortem conjugis suæ indicat, sepulturamque ei in basilicam suppliciter postulat. Cumque ab eo utrum veraciter esset mortua interrogaretur :

A Unum, inquit, constat utrum sit factum an mox futurum, cum jam muta et toto corpore decumbat præmortua. Tunc ille festine valde ad confessoris sepulcrum contendit, et sumens ex eo qui ibi funditur olei liquore, ad domum funeris cito accedit ; dicebat enim hoc sibi in nocturna visione a sancto Eligio præceptum fuisse, ut allato olei liquore sanaret ab incommodo mulierem. Ingressus ergo domum, vidit corpus inter lamenta affinium jacere tumidum et gelidum, et ocius accedens confidenter ex visione sancti, perunxit oleo quod detulerat corpus, et ait : Hæc mandat sanctus Eligius, ut in virtute nominis Christi exurgas modo sana ab hac peste. Et confestim oleo sancto viscera ejus penetrante, cœpit palpebras oculorum commovere, ac veluti ex gratissimo somno evigilans suspirare : deinde mira celeritate detumescens corpore, nec ullo tumore remanente in cute, facie etiam decorata rubore, surrexit de lectulo, benedicens et glorificans Creatorem, qui se revocasset a morte. Sana ergo ex hoc effecta, cœpit eos compellere illic eo die cibum sumere, nec aliter destitit, neque permisit eos domum suam exire, nisi prandio apposito ipsa eis circa frequens et misceret et ministraret.

CAPUT LXI.

De interitu filii qui patrem criminabatur.

Post hos autem dies fuerat quoddam furtum in rure Noviomagense admissum : cumque persona admissi facinoris quaereretur, juvenis quidam per iudicium eidem culpæ conocius compellabatur. Habebat autem idem juvenis eo tempore cum genitore suo quamdam contentionem, ob quam videlicet et insidias ei moliebatur intentare : tum ergo occasione reperta, et ^a satis accusare repellens a se hujusmodi opinionem, cœpit eadem super patrem velle dellectere. Ducuntur igitur in hujusmodi jurgium uterque in publicum, et conglobatis undique multis sistuntur in examine episcopi et comitis, ubi multa vicissim altercantes, satagebat filius magnopere in patre calumiam reflectere, e contra pater, ut res erat, innoxium se hujus facinoris esse defendebat ; atque in hunc modum contendebant coram duce atque episcopo. Tunc itaque vidimus impleri quod Dominus in Evangelio olim prædixit : *Exsurgent, inquit, filii in parentes, et odio eos afficient* (Matth. x, 21). Quidam ergo circumstantium partibus filii favebant, alii vero rectius quid promulgantes, non esse rectum credi filium super patrem judicabant. Cumque diu hujusmodi altercatio inter eos verteretur, nec facile aut temere a quoquam desiniretur, tandem episcopus cum duce accepto consilio, cum nullatenus possent rei veritatem cognoscere, iudicio eos committunt beatissimo confessori : Quia, inquit, nescimus cui ex his prius credi decernamus, tibi, sancte Eligi, cum Dei sententia hoc supplices iudicium committimus. Tunc statuentes utrumque coram sancti sepulcro, exspectabant per sacramentum Dei fore iudicium : et ecce repente diu juramentum

^a Satis accusare. Legendum, satis accurate.

coepisset promere, arreptus juvenis a dæmone collisus in terram est graviter, sicque se vehementer decerpens volutabatur miser, tremens, et spumans atque pallescens. Ex quo facto cuncti astantes attoniti, nimisque timore perterriti, Dei omnipotentis magnificabant judicium fieri. Sic ergo in publicum facinus manifeste prolatum ab ecclesia est discessum. Post hæc autem acerrime dnuque juvene castigato, condolentes multi pro eodem misero conveniunt patrem, ut pro eo simul facerent orationem, et ita prostrati omnes ecclesiæ ministri beatum confessorum rogabant innixe, ut quemadmodum eos audierat ad judicandum, sic iterum exaudiret ad miserandum. Cumque diutissime in prece persisterent, tandem miserante gratia Christi eflugata maligni infestatione, juvenis restitutus est sanitati.

CAPUT LXII.

De leproso mundato.

Erat præterea quidam leprosus ex longo jam tempore toto corpore tabidus, qui addiscens de multimodis beati Eligii miraculis, petiit se ex fide deduci ad ejus basilicam; ubi cum delatus fuisset, expectabat fore in se ex alto misericordiam. Cumque die una decumberet in terram omnibus pene dissolutis membris, vidit subito a parte sepulcri quemdam splendoris radium micare, atque in sua tabida et gelida membra mirum in modum resplendere, et protinus pavore magno percussus coepit repente calefieri, atque ubertim sudare; deinde cum totum corpus infunderetur ex humore manante, confestim cum ipso sudore veluti ^a quis ovum depellit exiens cuncta putredo lepræ nitidam ac mundissimam reliquit corporis cutem: et continuo exurgens qui fuerat æger, ita sanus atque illæsus ab ecclesia processit, ut nec vestigium quidem cicatricum in eo remaneret.

CAPUT LXIII.

De claudo sanato.

Alius nihilominus vir claudus effectus per plurimum tempus arcebat omnimodis gressu, repens bacterio corpore curvo; quique et ipse audiens eximia quæ gererentur a sancto viro miracula, adhibito itineris adminiculo delatus est ad ejus basilicam. Cumque tunc temporis instaret dies beati Eligii natalis, deportatus ille ad sepulcrum coepit flagitare remedium: et ecce superveniente nocte cum decumberet in pavimento æger, adveniens illico sanctus atque ad claudum inclinatus, coepit ejus extendere artus, quo nimirum fortius poplitem extrahente, nervosque complicatos propagante, prorumpens in voce claudus omnibus qui aderant incussit terrorem; quo diutius vociferante, cucurrerunt custodes ad eundem, multum ab eo sciscitantes quid sibi velint hujusmodi voces. Tunc ille interrumpens verba, manuque porrecta surgens cito a pavimento coepit ambulare libero gressu, collaudans et benedicens sanitatis suæ auctorem Dominum Christum.

^a *Quis ovum.* Acherius hoc loco monet forte legendum esse *qui ovum*; sed id cujusmodi sit, non intelligo, nec dubium mihi est quin optima sit codi-

CAPUT LXIV.

De fure in basilica comprehenso.

Quadam itaque die, vergente jam ad vesperam sole, cum clerici consuetas explessent preces vespertinas, contigit ingruente negligentia ut omnes egrederentur basilica, cunctisque in diversis occupatis, nullus ad horam ex custodibus superesset introrsum; cum subito vir quidam conscientia saucius, cupiditate accensus, captato ut fur amico vesaniæ suæ secreto, velociter accurrat ad sepulcrum, et impellente nefanda cupiditate sollicitè huc illoque circumspiciens, cum nullum adesse cerneret, non timuit miser ex pendentibus aureis, quæ illic pro ornatu sepulcri innumera dependebant, quædam clancule præsumere: sed cum unam ex catenis aureis, in qua dependere videbatur id quod rapere volebat, violentè ad se tractam rupisset, tantus mox ad trahentis impulsus sonitus prosilivit, ut custodes longe foris positi, sonitu ad se perlato, magnam quendam fragorem in ecclesia crederent exortum, unde et confestim veloci cursu ad ecclesiam properantes, inveniunt furem in ipso basilicæ limine cum direptis divinitus detinèri, nec usquam prorsus gradum posse movere. Quem protinus circumvallantes, ipsum sonitum ad se delatum, vel quid illic ageret percunctantur; tunc vero miser furata in medium proferens, confiteri compulsus est se eisdem ablatiis silenter voluisse auferre, sed nullatenus potuisse extra limitem basilicæ pedem proferre. Sic ergo furtum cum pudore restituens, veniamque facinoris sui toto corde deposcens, et ex loco moveri potuit; et ab eisdem misericorditer dimissus, liber discessit.

CAPUT LXV.

Vir beatus cuidam nimis anxio et auxilium a se poscenti apparuit.

Quodam vero tempore vir quidam sæcularis ex nobili genere, culpa vel parva interveniente infensum omnimodo hatebat principem, pro quo nimium ulciscendo offendiculo ducitur principis jura exsecutus in palatium; ubi dum sententia mortis ejus definiretur, traditur interim servandus Amalberto viro illustri, comiti scilicet Noviomageni: cumque aliquot dies sub ejus custodia degeret, coepit una die inter frequentiam famulorum vulgato sermone percipere, quod die crastina prolata adversum se sententiam capitalem exciperet. At ille hæc audiens cum nimium formidaret mori, nec ullum jam per fugium speraret evadendi, unum solummodo sibi credidit suffragari, si permitteretur noctem eandem apud sanctum Eligium pervigil ducere. Cumque rogasset et impetrasset, ardentè nimis accurrens ad mausoleum confessoris, totam pene noctem in lacrymis et gemitibus duxit, sibi ut eum oportebat patrocinari in crastinum sanctorum antistitem innixe supplicans; et factum est postquam matutinos hymnos ex more persolvit clerus, nimium vir præfatus ex

cuni lectio; sic enim ait scriptor lepram abacessisse ab ægri corpore ut ovi album ab eo separari solet quod flavum est.

defecatus subito obdormivit innoxius, et ecce A sanctus ei astitit Eligius, modestissimoque blande eum recreans consolari cepit, polliod crastina die ipse esset cum principe, et pro eadem culpa nullatenus poneret vitam, nisi indulgentia a principe accepta, illico abbas esset regressurus ad propria. Factumque postera die accitus prædictus vir in aulam abiit, sicut prædixerat vir sanctus, liber ab eo, ovans ad propria est reversus.

CAPUT LXVI.

De monacho a pustula sanato.

propterea est ut non solum eas quæ ad sanum corpus ejus efficiuntur virtutes, sed et eas quæ per reliquias ejus procul aut prope ubi delatæ fuerint, declarantur, huic operi vel ro multis intexere. Itaque quæ narro in meo iusta sunt monasterio. Frater quidam ex his nostris ulcere pessimo, quod vulgo pustula percussus in faciem pessime laborabat. Erat in eodem monasterio oratorium quoddam in quo beati Eligii depositæ erant. Cum ergo is frater in lecto æger decumberet, et medendi ulceris congruum ferri opificium præparandoloe valde id frater ferens, rogat mox re igniti illius ferri operationem, et confidens meritis confessoris, rogat sibi deferri ex eo ad medendi gratia ante pignora præfati anependebat : quo mox allato faciem sibi et in surgentemque perunxit cervicem; et, o C tus post illius liquoris infusionem ita cancer ius alla foci appositione radicitus exsiccatus, templo deletus est, ut nec vestigium quidem in illius in faciem monachi relinqueret. D et illud quod solummodo auditu cognovi.

CAPUT LXVII.

De miraculo reliquiarum Turonis ostenso.

adhuc beatus Eligius sub sæculari habitu Tururbe sancti Martini tumbam fabricaret, hæpitiuni in cujusdam matronæ domo foris in vico; quæ nimirum femina inspicens sanrum jugiter eximiiis operibus intentum, eo sumptus esset in omni opere bono, frequens ius, necnon et largissimus in pauperum cone, vere ut erat, Dei famulum credidit : et lam cum unus ex ministris ejus eum juxta tonderet, illa linteum quod capillos decidenperat rapiens, quæque ex capillis et barba e potuit linteo obvoluta in arcam sibi reponantiorum demum plurimi anni, ita ut penitus oblivionem hæc eadem femina duceret. Post vero sancti Eligii cum prædicta femina noctia secreta silentia quiete se ageret, audiebat ius in suo cubiculo dulci modulamine celebrantium; et eum curiose ad hoc intenderet, um conspiciebat per quædam foramina ramimis micare luminaria : cumque crebro eamneret fieri, nimio pavore perterrita, non aum nocte in diversorio suo manere; nulla-

tamen recordari poterat de hoc quod aliquando ex fide condiderat. Evocato interea Agerico basilicæ sancti Martini abbate, causam ei per ordinem exponit, desens se non posse securam noctibus quiescere in domo sua. Accedens autem prædictus abbas ad domum in qua fiebat portentum, cepit inquirere a femina utrumne aliquando ibidem servorum Dei manserit quispiam, anne etiam ei oblatum esset aliquid a viris sanctis pro munere vel eulogiis, utrum vel ipsa non rapuerit aliquando aliquid minus ex sanctorum pignoribus. Tunc vero illa veluti per somnum, ut pote ex longinquitate temporum, sancti Eligii capillorum reminiscens, pectusque illico pugnis sæpius cædens, rei ordinem exponit, qualiter videlicet aliquando ibidem capillorum beati viri decisiones ex fide condiderat. Statim ergo perscrutantes loculum, repererunt easdem reliquias veluti aromaticis unguentis odoriferas, ut ipsas quoque collegerat illibatas. Tunc nempe liquido claruit, et meritis antistitis quantum esset, et sæpe dictæ matronæ fides quantum Deo placuerit, ut post tot annorum curricula in eodem loco ex jussione divina ostenderentur miranda prodigia. Audivi enim quod postmodum in eodem domicilio elegans oraculum fuerit a fidelibus constructum : simillimum quoque et Noviomio gestum est nuper miraculum.

CAPUT LXVIII.

Simillimum Noviomio signum præmonstratum.

Anus itaque quædam in monasterio quod sanctus vir construxit Noviomio, quodam tempore decisiones similiter ex capillis ejus collegerat, atque panno obvolvens supra suum discubitum in machinile collocaverat : sed postquam vir beatus migravit de mundo, crebro cum cæcæ noctis tenebræ cuncta operirent caligine, micabat ex eodem loco radius quidam splendoris, qui nonnunquam in domo illustrabat tenebras noctis; quod cum sanctimoniales illic femine plerumque fieri cernerent, convocantes prædictam sororem, studuerunt ab ea percunctari quæ esset causa quod isdem splendor ab ejus lecto nocte micaret. Tunc illa pignorum sancti viri recordans, rem sicut gesta constabat, omnibus mirantibus, exposuit : at illæ hæc audientes protinus ad locum accedunt, easdemque reliquias auferentes digno in loco mox condunt, glorificantes et laudantes Deum, qui est fidelis in verbis suis, et tantam gloriam præstat sanctis suis.

CAPUT LXIX.

De monacho per amphibalum sanato.

Sed neque illud silendum puto quod in monasterio quodam Turonici rursi fratri cuidam contigit remedium. Inaque quidam illic monachus honorabilis inter suos, mihi que familiariter notus, ingruente morbo suo in viscera gravissime per dies plurimos laborabat, cumque nullatenus invalescere recuperareque posset salutem, inspiratus tandem Dei miseratione, amphibalum sancti Eligii, quod illic cum magna reverentia servabatur, super se imposuit; quo nimirum ex fide amictus, et aniles artus cunctaque membra sevo languore defessa baculo regente sustentans, communionem Christi recipit; et postquam hæc egit, ita

sanus atque incolumis est redditus, ut plus demum A
convaluerit quam fuerat ante vegetatus.

CAPUT LXX.

Item de alio a tertiano typo sanato.

Alius etiam frater in monasterio meo infuso cor-
pori tabo a tertiano typo gravissime vexabatur : qui
cum per dies multos morbo inualecente nimium at-
tereretur, cunctaque ejus membra validum tremula
quatiendo pene dissolveret, unus ex diaconibus mo-
nasterii habens apud se reconditum quoddam lin-
teum, quod beatus Eligius aliquando habuerat in
corporis usum, explorata tremoris illius hora detulit,
cumque super pectus ægri imposuit ; quod postquam
tertio fecit, satagens nimium æger cœpit sudare
atque rubere, vehementi etiam singultu pectus qua-
liente omnem continuo abundantiam fellis evomit, B
sicque demum Christi gratia miserante convalescens,
pristinam sanitatem recepit.

CAPUT LXXI.

Clericus quidam sancti pignora venditans incendio circumvallatur.

Illud etiam magnopere adjiciendum putavi quod
vir quidam, haud procul a confinio Rhemensis urbis
habitans, desiderio religiosæ mentis concepit, ut
basilicam in honore sancti Eligii in prædlo suo ædi-
ficaret : quam cum consummasset, pignoribus sacris
ejusdem confessoris decorari cupiens, ad municipium
Noviomagense perrexit ; quo cum pervenisset, reli-
quias poposcit, exposcitæque impetravit : sed
cum ab oppido proripere vellet, conveniens quidam
clericus, stimulis cupiditatis agitatus, cœpit eum C
violenter detinere, dicens non se permittere eum
gratis cum reliquiis exire, nisi sibi aliquid pro eis-
dem munus præberet. Tunc præfatus vir ut ex ma-
nibus ejus citius evaderet, munusculum quoddam
quod ad præsens apud se habere potuit, non sine
mœrore ei tribuit. At ille avidissime oblata præri-
piens, sine aliqua tarditate intra gremium sibi abscon-
dit. Nec mora, et immisso divinitus igne cœpit subito
pectus cum vestimentis ejus vasto incendio conflag-
rare, ita ut protinus compelleretur immensis voci-
bus clamare, dicens : Parce, sancte Eligi, quia ego
miser nunquam jam doinceps tale quid agere præ-
sumam. Mox autem circumstantes propere ei vesti-
menta fumigantia auferunt, munusque acceptum via-
tori restitunt ; ipsum etiam penitentem multaque
desertentem ad confessoris tumbam reducunt ; ubi oleo
delibutus, vix tandem sedato incendio a tormento
est liberatus. Hoc autem idcirco evenisse non am-
bigō, ut per hæc facilius obtundatur, imoque con-
fundatur rapacitas, cupiditasque similitum, eorum
duntaxat qui non verentur importune pecunia ac-
cepta sanctorum pignora venundare. Cesset ergo,
quæso, jam hoc in omni loco contagium, ne contin-
gat ea facientibus simile incurrere incendium.

CAPUT LXXII.

De cæco et claudo sanatis.

Adjiciam quoque et illud quod viro devoto Frœ-
degisilo presbytero narrante cognovi. Quidam enim,

ut aiebat, monachus Novimo veniens reliquias beati
Eligii secum detulit, quas nimirum ut decebat cum
magna reverentia basilicæ indidit, atque post aliquot
dies duo viri, unus cæcus, alter vero claudus, fide-
liter illic excubantes, solo sancti interventa sanati
sunt : nimirum cæcus lumen, claudus gressum reci-
piens, post adeptam medelam regressus est uterque
ad loca propria. In alia nihilominus basilica, quæ ad
ejus honorificentiam in regione Aquitanica miro ele-
gantique opere fuerat ædificata, similiter vir quidam
pede claudicans medendi gratia advenerat : qui cum ex
oleo quod ante venerandum altare consuevit ardere
fuisset perunctus, nervorum vinculis resolutis et ipse
sanatus est.

CAPUT LXXIII.

De leuita sanato.

Inter hæc autem nec illud prætereundum est, quod
quidam diaconus propter vulnus pessimum in ore,
in extremitate, scilicet, dentium, susceptum, graviter
per dies plurimos laborabat ; in tantum denique ul-
cus illud invaluerat, atque ita fauces ejus vehementia
tumoris obstruxerat, ut per septimanam continuam
neque panem edere neque ullum cibum sumere præ-
valeret. Hic namque cum nullum prorsus remedi-
genus adipisci posset, ad sancti se patrocinia Eligii
convertit, et adiens basilicam quam eo in loco ve-
neranda ejus illustrabant pignora, præmissa ora-
tione, cœpit ex fimbriis chrisimalis quo tegebatur
reliquiæ fauces suas et guttur turgidum perficere ;
postquam nimirum palpationem erumpens vulnus ex
ore, omnem putrem saniem illius funditus rejecti,
atque ita digesto extemplo vulnere, sanus demum
diaconus omni permansit in corpore.

CAPUT LXXIV.

De monacho a dolore pedis sanato.

Itemque frater quidam ex monachis beati Eligii,
quodam tempore podagrico in pede humore percus-
sus decumbebat in lecto, tumidus in tantum, ut ne-
latenus sufferret pedem suum in terram ponere. Is
namque post tandem confidens de meritis confessoris,
melotem beati Eligii, quam pro magno munere apud
se servabat, devotissime sibi imposuit, atque ex qua
ora pedem tumidum et immobilem mulcendo atque
contigit ; post cuius, videlicet, contactum detame-
scentis pede, gressum pristinum recepit, et ita de-
D num a prædicto podagrico humore illæsus permisit,
ac si nunquam antea expertus fuisset. Jam vero
in calce libri dignum putavi adjiciendum illud quod
ad ejus lectum declaratum fuit miraculum.

CAPUT LXXV.

De miraculis ad lectum ejus ostensis.

Cum vir beatus in Compendio villa regali frequen-
tius esset solitus adventare, providerat sibi hospitium
ultra fluxum Hisare in ejuşdam viri domicilio ve-
cabulo Waldoleni ; quo, videlicet, in loco eandem
rumque vel redeundo, consueverat divertere ad man-
nendum. Postquam ergo migravit de mundo, prædic-
tus hospes ejus minime reverescens, postificis statu-
tum, destruxit per incuriam lectulum, parvipendens
tanti viri discubitum, spondam etiam lectuli, quam

sepius triverant manus sancti, suppedaneum a limitibus fecit, sequé cum conjuge in eodem loco quo vir beatus pausaverat, sine ullo cunctamine collocavit: et ecce ipsa nocte vehementi febre correptus, cœpit protinus tædiare, tremere, sudare ac pallescere; pedes quoque qui lectuli calcaverant spondam, cœperant fortuito condolere, nimioque fervoris ardore aggravari, ita ut a gressu penitus compelleretur arceri. Cumque hujusmodi artum torqueretur cruciatibus, visum est conjugi ejus in visu ut amoveret se uterque quantocius ab illo discubitu, spondam etiam, quam negligenter prefece-
 rant, in loco pristino restaurarent, atque omne stratum sicut fuerat diligenti cura componerent: sed illa negligenter visionem obliviscente, vir ejus atrocius cruciatur dolore, et sequenti nocte etiam ipse admonetur quod nisi se cito a lecto submoveret, severius jam ex hoc corripere-
 tur. Tunc ille post transactam visionem moderata in se quantulumcumque febre, surrexit ut valuit festinus, et spondam lectuli illico recollegit, quam diligenter lotam in eo loco unde exierat restauravit, lectulumque et prius fuerat circumquaque composuit; sicque se deinceps a discubitu illo removens, prioris facti cum multa satisfactione pœnitentiam gessit, atque ita denam sanitatem recipere meruit. Deinde jam hoc miraculo latius crebrescente, undique cœperunt adventantes eo in loco munuscula inferre; cœperunt etiam illic virtutes crebrius declarari populique conventus frequens ibidem fieri: quod factum magna cum admiratione cernens homo, relicta protinus domo, in alio se juxta contulit tabernaculo, suumque diversorium hospitium perpetuum in ævo concessit Eligio. Et ecce jam domo viri diruta, basilica ibi constructa, lecto mirifice exornato, condignum iam æternum possidet Eligius hospitium: quem videlicet locum Clemens pontifex Belvacensis sub suo habet regimine, et multa ibidem jugiter exerceantur miracula, ex quibus nunc duo tantummodo brevitate studio præpropere commemorabo.

CAPUT LXXVI.

De correctione regis Lotharii, et dolore ab eo sublato.

Die igitur quadam duo reges germani, Lotharius, scilicet, et Theodoricus, egressi penes palatium gratia illic orationis divertunt; ubi oratione facta, cum redirent ad regiam, prævenientes eos quidam optimatum, dabant salubre consilium ut aliquid elemosynæ ob sancti venerationem eidem loco tribuerent; sed rex senior in promptu contemnens neglexit hoc verbum, junior vero majore foris prægresso, solidos illic posuit cum voto ex radianti metallo: deinde ab eo loco uterque properans cum ingressus fuisset palatium, cœpit subito item rex Lotharius infusa corpori febre vehementer angi, et conglobato undique omni corporis ardore ac simul repente in capite deficiente, cœpit ardentissimo dolore dentium illico cruciari. Cumque noctem illam in maximis transgisset angustiis, facto mame negligentiam recordans hæteranæ diei, ad præsidium sancti confugit Eligii,

* *Li nites*. Forte, liminis, ait Acherius; mihi et

A et ubi pridie fratre largiente sua, nihil obtulerat sponte, ibi jam coactus tamen ut mereretur medellam multos ex publica moneta misit solidos per creditam personam; et protinus cum donum illic elemosynæ illatum esset, confestim ab eo discedens dolor, sine ulla mora sanitatem recepit.

CAPUT LXXVII.

Puella perjurans defungitur.

Sub eisdem ferme diebus puella quædam desponsata, instigante per carnis fragilitatem diabolo, a quodam mœcho fuerat fœde corrupta, quam ejusdem sponsus causatus utcumque suspectamve addicens, cœpit ab ea extorquere, ut se per juramentum ab hac suspitione idoneam redderet; at illa ut pote adultera nihil trepidans, securam se istud sacramentum posse transire gestiebat. Constituit ergo eidem ejus sponsus, ut ad lectum beati Eligii hanc fidem sola persolveret; quod illa audiens facile id sibi fieri præsumit. Cumque illic uterque adventasset, illa proterva et insolens sine ullo metu ad sancti lectum accurrens, cœpit absque terrore id quod exigebatur jurare; sed mox ut manum lecto imposuit, illico tabescente corpore deorsum ruens, quasi defectis pedibus in terram corruit: quam cum vellent circumstantes erigere, tremens illa et spumans inter manus eorum decidit, atque ita demum lugubriter expiravit: quod ejus pavidus cernens sponsus, consternatus, et ipse potentiam Christi et judicium sancti magnificavit, et sic deinde ad domum propriam non sine metu discessit.

CAPUT LXXVIII.

De miraculo similiter ad altum ejus lectum ostensio.

Multæ et aliæ ibidem, jubente Domino, ejus meritis operantur virtutes, inter quas etiam et cecidillus exundante ubertim oleo superfunditur, ex quo sancto liquore multi illic peruncti a diversis sanantur incommodis, et benedicuntur ibi nomen Domini Salvatoris. Hæc omnia quidem in Compendio geruntur; sed et aliud nihilominus ejus lectum, quod situm est in monasterii sui prædio, loco nuncupante Victuriaco, virtutes similiter declarantur, et diversæ sanitates efficiuntur: quæ omnia ex ordine onerosum ducimus verbis prosequi, et idcirco ea his paucissimis syllabis complexi sumus, quia magnoperè jam a locutione cessare festinamus.

CAPUT LXXIX.

De multimodis miraculorum signis, quæ quotidie ad ejus ostenduntur memoriam.

Succurrunt hoc loco adhuc beati viri nonnulla miracula, et diversis quidem in locis, sed præcipue ad ejus sacratissimum corpus declarata, quæ si diligenter ut gesta constant nunc enotare coram fuerimus, et modum voluminis excedimus, et pro ipsa forsitan prolixitate fastidium legentibus irrogamus. Idcirco ergo ea quæ hactenus prosecuti sumus, ut pote sufficienter, contenti simus, pro illis vero quæ nos minus enarravimus, palam omnibus fidem præstant cernentibus illa multimoda compeditorum vincula, quæ Irodie ad ejus tumbam in argumento locus mendosus videtur, et emendatio satie placet.

rerum monstrantur appensa; ex quibus nos nimirum in hoc opere aut pene pauca aut certe nulla commemoravimus, pro eo duntaxat quod in præsenti omnium exposita, sicut nos totum, ita et omnes nosse non ambigimus. Plurimæ namque catenæ, ut cunctis liquet disruptæ ac compedes illic monstrantur dissipati, cippi etiam fracti, et claudorum bacterii in argumento ostenduntur. Dæmonum vero expulsio, et cæcorum illuminatio, solo sanguinis indicio declarantur in pavimento: et hæc quidem tam multa infra paucum tempus constant gesta; illa vero quæ deinceps per proluxa temporum spatia sunt gerenda, quanta fiant et qualia, quis modo æstimatione comprehendat, cum nusquam a præsulis tumba hodieque cessent fieri gesta? Nam ut in multis assolet, declarata jam miracula nunquam operari desistit, sed quotidie undique ægri veniunt, et ibi excubantes sanantur, ferro victi confugiunt et solvuntur, claudi carrucis advecti consolidatis ibi gressibus ad propria revertuntur; perjuri veniunt, et aut moriuntur, aut dæmonio vexantur; dæmoniaci veniunt et liberantur, cæci veniunt et illuminantur; multæ etiam sanitates ex eo qui illic crescit olei liquore perficiuntur, ita ut quacunque quis teneatur infirmitate, cum ex eo perunctus fuerit, statim, fugiente tabo, incolumitatem pristinam, præstante Domino, recipere possit.

CAPUT LXXX.

Apologeticum.

Sed quia, largiente Domino, digessimus utnunquam opus optatum, nunc lectorem quaesumus, ut vilitatem nostri sermonis non usquequaque despiciat, quia et fortassis potuit eloquentius oratio promi, sed studiose valde ita stylum correximus, ut rem potius quam verba legentibus commendarem; et maxime hoc opus cothurno tumentis eloqui nullatenus inflari debuit, quod de tanti antistitis humilitate manavit; meque devotum potius quam audacem fuisse præsens pagina ostendat, quia non præsumptione virium sarcinam tantæ molis arripui, cum scirem indignum esse tam luculentæ rei exiguum pusillamque fieri auctorem. Sed cum sim debitor decem millium talentorum, vel exiguum donum a quo accepi reddere festinavi, culpam, scilicet, silentii metuens incurrere, si agnita miracula ut piger servus tacendo occulerem, atque idipsum parvi fomitis nutrimentum quod in me potuit doni cælestis olei reperiri nefas esse putavi muti tenacitate silentii præterire, ne unius talenti traditam quantitatem dum studerem cautius custodire, culpa defossæ pecuniæ non carerem. Idcirco ergo optimum fore putavi ut ipsam talenti exiguitatem, quam ab Omnipotente accepi, in laude sancti, ad gloriam Omnipotentis, expenderem, utque id quod ab eodem indignus accepi, eidem subjectus impenderem. Quamvis etenim hunc beatum virum consultius mihi fue-

* Quæ textui inserimus capitula sanctum Audoenum in calce ex hoc loco patet edidisse. Hoc gravius est, quod scriptor subdit, collecta a se in fine fuisse testimonia sacrarum Scripturarum quæ Eligius

rit mirari quam loqui, tamen, ardore dilectionis actus, plus in illo quid velim quam in me quid possim consideravi, unde nunc, quaeso, nemo de vobis derogat quod laudem nominis ejus crebrius ingenitaverim, cum scriptum sit: *Laudemus viros gloriose*; et cum has easdem laudes flagrans amoris magnitudo exigoret, quia revera nec est jactantia deputandum, sed gratiæ quidquid non virtuti hominis ascribitur, sed de Dei munere prædicatur; Dei est, inquam, Dei omne quod per ejus famulos geritur, quoniam ex illo vitæ fonte trahitur quidquid in præsentiarum hauritur.

Porro ne lectorem styli latioris copia fatigarem, compendium facere volui, ut subnexis capitulis quod nosse quis velit, mox sine tarditate inveniret: necnon et illud utile ac salubre prospexi consilium, ut quæque testimonia vir sanctus divinæ lectionis prædicans memorabat, quæque etiam equidem meminisse potui, velut pretiosas adjiciens gemmas, opus patratum solidarem atque exornarem. His itaque singulis ita dispositis hunc librum contra omnes æmulos tuæ, Christe, defensionis commendo, tibi quoque devotionis meæ supplex dicta committo: tibi etiam inter hæc et per hæc omnia mea lingua pio ut valet affectu reddit præconium, qui contulisti præsidium, quo posset patrare opus optatum. Tibi ergo laus, tibi gloria, tibi honor, Creatori et Recreatori hominum Jesu Christo Domino nostro, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen.

EPISTOLA AUDOENI

AD ROBERTUM.

Domino sancto et a nobis in charitatis vinculo jugiter amplectendo, Rodoberto papa, Dado salutem.

Vitam beati Eligii, quam nuper, frater charissime, descripsimus, per præsentem latorem strenuitati argutiaque vestræ concertandam direximus. Quæsumus ergo ut, sepositis paululum curis exterioribus, studium illic adhibeas quantocius, et si quid forte aut mea aut notariorum incuria in verbis, vel syllabis, incompositum, aut minus aptum deprehenderit, juxta prudentiam tibi collatam studiose emendes, nobisque demum emendata restaures. Vale in Domino, et noli, frater, differre quod quaeso.

EPISTOLA ROBERTI

AD EUNDEM AUDOENUM.

Domino vere sancto, culmine apostolico sublimato, mihi quoque modis omnibus venerabiliter præferendo, domino et Patri Dadoni papa, Rodobertus peccator.

Decreveram quidem gratificæ jussioni vestræ, venerabilis Pater, obtemperare, nisi imperitiæ meæ prudentia vestra in dictando studio tantopere obviasset. Totum itaque volumen, quo Vita sancti continetur Eligii, a summis ad ima usque solerti, ut jusse-

inter docendum adhiberet; hæc enim satis constat eadem esse quæ nunc exstant c. 15 lib. II, adeo ut nemini dubium esse queat quin hæc Vita multis locis interpolata sit.

ras, cara quidem percurrrens, nihil quinino quod A gaveris, ventilaveris, celsoque in sublime fare sustuleris. Unde equidem animo jam meo ex ejus ubertate refoto, exemplari etiam integerrimi voluminis fratribus mihiq̄ confecto, totumque demum volumen illibatum sanctitati vestræ remissum. Orationum vestrarum supplex quæso suffragium, domne, semper, Dado.

S. ELIGII

NOVIOMENSIS EPISCOPI

HOMILIÆ.

HOMILIA PRIMA.

IN NATALI DIE DOMINI

De pace servanda et de elemosyna.

Ad aures vestræ charitatis, o domini et fratres mei afflictissimi, primam nostræ locutionis vocem incipiens emittere, et more infantium balbutientium quasi imperfecta verba formare, quo primum ut exordio, aut quis meum os nimia clausura imperitia superiet primus sermo? Vel quæ linguam meam tartaricis ligatam nexibus, absolvet oratio? Certe, cum Dei gratia, vestris suffragantibus meritis, oratio! Oratio, inquam, non illa quæ est oratorum, id est, elocendi peritorum, et arte constat, ac promitur eloquentia, sed quæ est devotorum Christi, scilicet, humilium, et in conspectu ejus, mente effunditur benigna, et a benigno Domino auro percipitur et acceptatur placida. Quam nunc quoque a mea parvitate coram ipso prolata efficiet exaudibilem sancta charitas a qua, ut me humilem huic Ecclesiæ constitutum præselem vestris dignemini illi commendare precibus in cujus manu et sermones nostri et nos sumus, totis præcordiorum depono nisibus. Adestote ergo, fratres, votis meis, adestote piis conatibus, adestote precibus. Convenio namque vos, verbis Doctoris gentium, beati Pauli apostoli, quibus inter cætera Ephesios hortatur dicens: *Per omnem orationem et obsecrationem, orantes omni tempore, in spiritu, et in ipso vigilantes in omni instantia et obsecratione pro omnibus sanctis et pro me, ut detur mihi sermo in aperitione oris mei, cum fiducia notum facere mysterium Evangelii (Ephes. vi).* Vestris igitur sanctis orationibus a Deo me exaudiri posse confusus, jam nunc effundo in conspectu ejus orationem meam, et supplex, ejus benignissimam imploro clementiam dicens: *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam (Psal. l.); et ne offendam in verbo, et ne peccem tibi, pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis (Psal. cx).* Itemque in me impleri exoptulo *ut audiam quid loquatur in me Dominus Deus (Psal. lxxxiv); et ut ipse in vobis illud adimplere dignetur quod subjungitur, quoniam loquetur pacem in plebem suam.* Ex his ergo verbis, nostræ orationis initium sumam de istius per Psalmistam (a sancto Spiritu) prolata

B dulcedine promissionis; et ad vos incipiat de pace servanda admonitio salutaris; quæ posco firmiter hæreat animis vestris; ac prins in commune, communem Dominum deprecemur, ut ipse secundum pollicitationem suam, in nos (hoc est, in cor nostrum) loqui dignetur; et det vobis probare idem, cognoscere et intelligere, *quæ sit voluntas ejus bona et beneplacens et perfecta (Rom. xii); et dicatis ei cum Psalmista: Dirige nos in veritate tua, et doce nos, quia tu es Dominus salutaris noster (Psal. xxiv).* Itemque: *Docce nos facere voluntatem tuam (Psal. cxlii), ut nos, faciendo quod præcipit, eum loquentem illis audiamus auribus quas in Evangelio requirit, dicens: Qui habet aures audiendi audiat (Matth. xi; Marc. iv; Luc. viii).* Ille nos de se semper loquentes, et ad se de quacunque tribulatione clamantes audiat, clementer exaudiat; ac, depulsa omnium inimicorum nostrorum instantium tam visibilibus quam invisibilibus æra quam pro peccatis nostris juste patimur adversitate, *loquatur et faciat pacem in plebem suam, et super sanctos et in eos qui convertuntur ad cor (Psal. lxxxiv);* quam ita demum promerebimur si *servare unitatem Spiritus in vinculo pacis studeamus (Ephes. xliii).* Unde vos et unumquemque vestrum una mecum admonere volo, ut quia, secundum Apostolum, omnium Christianorum unum corpus et unus spiritus debet esse, ut unus est nobis Dominus, una fides, unum baptisma (Ephes. iv), ad unam spem vocationis nostræ, unita cum proximis mente, curramus. Enim vero quam Domino gratum, et quantum sit bonum D illius quæ ex Deo eat pacis et concordix, hodierno die patefecit nobis manifestissime unanimiter concinens chorus cælestis militiæ, cum, nato eo qui pacificaret cælestia cum terrenis, pro tam jucunda lætitia nostræ reparationis, suæque ac nostræ unanimi-tatis, concordi cecinit voce: *Gloria in excelsis Deo, et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii).* Et quidem pulchre, nato illo de quo propheta olim prædixerat quod inter cætera nomina tanto puero digna vocaretur *Princeps pacis (Isai. ix), et certe ejus pacis, cujus non erit finis, nuntiatur ab angelis, in terra pax hominibus bonæ voluntatis (Luc. ii);* quæ pax alia non est quam ille qui hodie nasci dignatus est. *Ipse enim est pax nostra, secundum Apostolum, qui facit*

utraq̃ue unum (Ephes. 11). Hæc denique fuit illius, A mirabilis causa, mysterii, quo illud Verbum quod in principio erat, et apud Deum erat, et Deus erat, per quod omnia facta sunt, et sine quo factum est nihil, in fine sæculorum, caro factum est et habitavit in nobis (Joan. 1), ut mediator fieret Dei et hominum homo Christus Jesus, verus Deus et verus homo, in unitate personæ, et solveret in carne suas inimicitias quas peccando et recedendo a Creatore suo contraxerat genus humanum. Si autem quæris quomodo illas inimicitias solverit, nosque per mediatoris officium Deo Patri reconciliaverit, et angelorum collegio sociaverit, duos quoque parietes ex Judæis et gentibus venientes (factus idem Lapis angularis) in unitatem fidei conjunxerit, audi Apostolum dicentem : *Per unum novum hominem faciens pacem, ut reconciliaret ambos in uno corpore, Deo, per crucem interficiens invidias in semetipso* (Ephes. 11). Et, si nosse vis, idem Dei et Hominis Filius ad quid venerit aut quid in carne egerit, quidve tibi imitandum proposuerit, ipse sanctus Apostolus tibi consequenter demonstrabit : *Veniens, inquit, evangelizavit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem his qui prope; quoniam per ipsum habemus accessum, ambo in uno spiritu ad Patrem*. Evangelizavit autem pacem, adimplendo hoc quod dudum promiserat per Psalmistam : *quoniam loquetur pacem in plebem suam* (Psal. LXXXIV), cum non solum in sua nativitate pastoribus pacem per angelos nuntiavit, sed et per seipsum discipulis suis dixit : *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis* (Joan. XIV); quod non tantum his qui tunc in presentiarum eum audierunt loquentem dictum credimus, sed etiam nobis omnibus, si tamen vere ejus discipulatu inhaeremus. Ita ergo nos probare possumus, si vere ejus discipuli sumus, si hæc verba ejus in nostro corde fixa retinemus et opere sollicitè exercere studeamus. Quibus iterum ait : *In hoc cognoscent omnes quia mei discipuli estis, si dilectionem habueritis ad invicem* (Joan. VIII). Igitur quoniam Dominus commendavit charitatem suam in nobis, et cum inimici essemus reconciliavit nos sibi per mortem Filii sui, et hujus reconciliationis et justificationis gratiam, qua gratis justificati sumus, nullo modo ad condemnationem nostram negligamus, sed, justificati ex fide, pacem habeamus ad ipsum per Dominum nostrum Jesum Christum. Quam ut inconcussi tenere valeamus, pacem etiam cum proximis nostris illibatam custodiamus, reddentes, juxta præceptum Apostoli, omnibus debita : *cui timorem, timorem; cui honorem, honorem* (Rom. XIII). Unde beatus Petrus præcipit : *Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Dominum, sive regi quasi præcellenti, sive ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum* (1 Petr. 11). Rex autem, in recto vivendo et agendo, nominis sui dignitatem custodiat. Princeps et judices, quod sibi sacra dicit Scriptura libenter audiant et obediant, atque libentius faciant. *Diligite* (inquit) *justitiam qui judicatis terram : sentite de Domino in bonitat, et in simplici-*

tate cordis quærite illum (Sap. 1). Et illud : *Nunc, reges, intelligite, erudimini qui judicatis terram : servite Domino in timore, etc.* (Psal. 11). Publicani et peccatores beatum Joannem Baptistam sibi dicentem audiant, et obediant : *Nihil* (inquit) *amplius quam quod constitutum est vobis, faciatis, et ne ultra præscriptum quid exigatis* (Luc. 11). Milites, quod sibi ab eodem dicitur attendant; nec calumniam facientes prædæ acquirant. *Neminem* (inquit) *conculcatis, neque calumniam faciatis, et contenti estote stipendiis vestris* (Ibid.). Omnes vero in communi auscultent, quod omni ordini, atque omni congruit et necessarium est ætati : ut juxta facultatem virium suarum, operibus eleemosynæ insistentes, cuncti in omnibus quibus indigent proximi, sic eis subveniant quomodo sibi si necesse fuerit desiderant subveniri. Sic enim dicitur, *qui habet duas tunicas, det unam habenti : et qui habet escas, similiter faciat* (Matth. VII). Itemque, *quod vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis* (Marc. X); hæc nempe lex est naturalis. Ergo his sanctis parentes admonitionibus, si quis vestrum hucusque aliena rapuerit, amodo sua dare incipiat (Luc. VI); et qui hactenus sua parcius dabat, jam nunc quia Deo feneratur recepturus centuplum (Matth. XIX), ea largius expendat : hæc de incerta longævitate suæ vitæ cogitans, si ea retinere velit, ea forte citius quam putat se amissurum; ac proinde spem suam totam potius Dei misericordiæ committat : *Beatus* namque est *vir cuius spes est in Domino Deo ipsius* (Psal. XXXIV). Memor sit unusquisque illius Evangelicæ parabolæ, quid Dominus dixerit diviti horrea sua destruenti et majora facienti : *Stulte, hæc nocte, etc.* (Luc. XII). Unde ad nostram, dilectissimam, exhortationem, retexam vobis antiquorum primum veridicam relationem, quæ ita se habet. Narraverunt senes de quodam hortulano, quia laboraret et omnem laborem suum expenderet in eleemosynam, et tantum sibi retinebat quantum ad victum ipsius sufficeret. Postea vero Satanas misit in corde ejus dicens : *Collige tibi aliquantam pecuniam, ne cum senueris aut ægrotaveris, opus habeas ad expensas; et collegit et adimplevit lagenam de nummis. Contingit autem eum infirmari et putrescere pedem ejus : et expendit quod collectum fuerat in medicos, et nihil ei prodesse potuit. Postea vero venit quidam de peritis medicis dicens ei : Nisi scideris pedem tuum, totam corpus tuum putrefcet; et constituerunt diem furidum illi pedem. Illa autem nocte rediens in se, et poenitentiam agens de his quæ gesserat, ingemuit et flevit dicens : Memor esto operum meorum priorum, quæ faciebam cum labore intento meo, ex quo pauperibus ministrabam. Et cum hoc dixisset, stetit angelus Domini, et dixit ei : Ubi sunt nummi quos collegisti, et tibi est spes de qua tractasti? Tunc intelligens, dixit : Peccavi, Domine, et modo ulterius non faciam : et angelus Domini tetigit pedem ejus, et sanatus est statim, et surgens mane, abiit in agrum operari. Venit ergo medicus secundum constitutum diem, cum ferramentis, ut secaret pedem*

eris, et dicunt ei, Exiit mane operari in agro. Tunc admiratus medicus perrexit in agrum ubi operabatur ille, et videns eum fodentem terram, glorificavit Dominum qui reddiderat ei sanitatem. Hæc et his similia, fratres, sollicito considerantes, et semper in omnibus operibus nostris, novissima nostra memorantes, secundum quod nos beatus admonet Apostolus, *bonam facientes non deficiamus (II Thess. III)*. Tempore enim suo, quæ nunc in seminibus misericordiæ expendimus, metentes, bonorum operum manipulos centuplicato fructu plena mercede recipiemus; cum in pace vera in idipsum (id est in id quod nulla rerum vicissitudine variatur, sed ipsum in se permanens incommutabili perennitate consistit) hujus vitæ peracto cursu dormiemus in futura beatitudine æternæ vitæ, et requiescemus, ipsius benigni Dei ac Domini nostri gratia largiente; qui cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti vivit et regnat, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA II.

IN DIE PURIFICATIONIS SANCTÆ MARIE.

De Evangelio et de usu luminarium.

Retulit nobis, charissimi, series lectionis evangelicæ, quomodo Dominus Dei Filius qui in principio (hoc est, in Deo Patre) semper erat, et Deus erat, et apud Deum erat, et Deus erat; per quem omnia facta sunt (Joan. 1) : in plenitudine temporis ex muliere factus, etiam factus sub lege, ut redimeret eos qui erant sub lege, et ut ostenderet se non venisse legem solvere sed adimplere. Unde et hodierno die, qui est quadragagesimus ab ejus nativitate, secundum veteris legis præceptum in templo Hierosolymitano cum mulieribus voluit præsentari, qui erat legislator, et Agnus templi Dominus; cujus rei gestæ modum, modo vidistis cum recitaretur Evangelium. Sed quoniam hæc relatio, historica quædam (nisi alius repetantur) videntur esse subobscura, quædam vero insunt mystica, et quædam institutione moralis intelligentiæ secunda : in his quæ ad historiam pertinent, vel ad moralitatem, aurem cum populo præbet communem. Deo autem gratias quia intelligendis secretioribus plurimi vestrum aures habent audiendi, quales Salvator a suis requirit auditoribus, quibus etiam dicit : *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis (Marc. IV, Luc. VII)*. Ergo jam nunc expediantur cum Dei auxilio quæ vobiscum vulgaris capere valeat multitudo : in quibus exsequendis, sit adiutorium nostrum in nomine Domini qui fecit cælum et terram. Vocabulum, fratres, solemnitatis hodiernæ, a vobis dicitur consuete, Purificatio sanctæ Mariæ : de qua purificatione, talia insonant lectio auribus charitatis vestræ : *Postquam impleti sunt dies purgationis ejus secundum legem Moysi, tulerunt eum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini (Luc. II)*. Legis tale erat præceptum : *Mulier si suscepto semine peperit masculum, immunda erit septem diebus; et in die octavo circumcidetur infantulus : ipsa triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ;*

A omne sanctum non tanget, nec ingreditur sanctuarium : si autem feminam pepererit, immunda erit duobus hebdomadibus, et sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ : cunisque expleti fuerint dies purificationis ejus, pro filio sive pro filia deferet agnum anniculum in holocaustum, et pullam columbæ sive turturam pro peccato : quod si non inveniatur manus ejus nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbæ, unum in holocaustum et alterum pro peccato; orabitque pro ea sacerdos, et sic mundabitur (Lev. XII). Hæc præcepta legalia si diligenter inspiciantur, non solum Dominus Jesus Christus, sed etiam beatissima genitrix illius, ab omni legis subjectione absolutissima reperitur. Cum enim non omnem mulierem quæ pepererit, sed quæ suscepto semine pepererit, lex immundam dicat, atque his oblationibus una cum prole mandari decernat, constat quia non illam sub hac necessitate constringit quæ sine susceptione viri seminis virgo concepit et virgo peperit. Nequaquam ergo immunda judicatur quæ, sancto Spiritu obumbrante, totius munditiæ et sanctitatis Auctorem genuisse probatur. Denique et ipse puer Jesus purus ab omni contagione peccati, cujus agni oblatione indigeret purificari, qui est *Agnus Dei, et qui tollit peccata mundi (Joan. I)*? Sed quod tam ille legis Dominus, quam et gloriosa mater ejus, cum legi nihil deberent, sponte tamen se decereis voluerunt subdere legalibus, nobis exemplum præbuerunt quanta humilitate, quanta obedientia Dominicis præceptis parere debeamus. Si autem quaeritur juxta litteram cur mulieris et pueri purgatio quadraginta diebus impleatur, in partu vero puellæ 80 dierum spatio tempus prolongetur, sciendum est quia in masculi parturitione tot diebus purgatio peragitur, quot diebus homo in matris utero formatur : humana vero conceptio sic perficitur, ut primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem; sequentibus novem, convertatur in sanguinem; deinde duodecim diebus solidetur; reliquos duodecim, usque ad perfecta lineamenta membrorum formetur; et hinc jam reliquo tempore usque ad tempus partus, magnitudine augeatur. Sex autem et 9 et 12 et 12 in unum coacti faciunt 39. Si ergo minorem numerum infra majorem concludas, videbis præceptum esse tantis pene diebus hominem mundari, quot formatur in utero. Pro femina autem hic numerus geminatur : quia (ut aiunt physici) fluxus sanguinis pro masculo est septem dierum, pro femina quatuordecim : ut quanto ex sexu infirmior, tanto sit ipsa nativitate inquinatior; unde quatuordecim diebus immunda fieri, et 66 ab ingressu templi præcipitur suspendi.

Porro 14 et 66 faciunt 80, in quo (sicut diximus) numerus superior duplicatur : a Patribus vero talis ratio redditur : Ideo mulier majori subjacet maledictioni, quia femina primum seipsam, deinde et virum decepta deceptit. Illa serpentis persuasioni consensit, et virum persuasioni suæ consentire coegit : vir autem soli consensit mulieri (Gen. III; I Tim. II). Inter hæc sciendum est quia omnis ista purificatio

accipienda est in mysterio : sed nos ad propositum revertamur. Impletis igitur secundum legem diebus purgationis ejus, scilicet vel ipse Dominus vel intermeratae genitricis illius, *tulerunt illum parentes ejus in Jerusalem*, ad templum Domini, *ut sisterent*, id est, statuerent, sive offerrent, vel consecrarent eum Domino, *sicut scriptum est in lege Domini, quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur* (Exod. iv). Legimus in Exodi libro quia cum morarentur filii Israel in Aegypto, et gravissimo Pharaonis premerentur dominio, clamaverunt de tribulatione sua ad Dominum : qui misertus eorum propter dilectionem sibi patres eorum, misit servos suos Moysen et Aaron, et *posuit in eis verba signorum et prodigiorum suorum* (Psal. civ), et percussit decem plagis Aegyptum. In decima vero plaga, *percussit omne primogenitum in terra Aegypti* (Psal. cxxxiv, Exod. xii), a primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio ejus, usque ad primogenitum captivae, quae erat in carcere, et omne primogenitum jumentorum, et eduxit populum suum de Aegypto, in manu potenti et brachio excelso : et ex eo tempore praecipit ut sibi omnia primogenita filiorum Israel, sive ex hominibus sive ex jumentis, tam mundis quam immundis, consecrarentur, ea tamen ratione, ut munda quoque offerrentur et sacerdotum essent, pro hominum vero primogenitis (exceptis his qui de tribu Levi erant, et in ministerium Tabernaculi testimonii perpetuo tenebantur) pretium darent, immunda autem, aut mundis commutarentur, aut infra mensem quinque siclis argenti redimerentur, aut certe interficerentur (Exod. xiii). Et hoc est juxta litteram quod dicitur, *quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur*. Omne scilicet masculinum tam de hominibus quam de pecoribus, adaperiens vulvam, *sanctum Domino vocabitur*, id est, in Domini oblatione sanctificatur. His autem praecipis nos moraliter instruimur ut omnia primogenita nostra masculina (id est, principium bonorum operum, et fortia quoque virtutum, quae quasi cordis affectu concipimus), ipso affectu Domino offeramus : id est, non nostris meritis, sed divinae gratiae et laudi deponamus, dicentes cum Psalmista : *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam* (Ps. xi, 5) ; immunda vero animalia, fluxa videlicet et dissoluta quoque ac male gesta, cum immundis deponamus declinando a malo et faciendo bonum, id est, in Domini primogenitum ove mutemus, ut ubi prius fuit stultitia et immunditia, substituat castitas et innocentia ; aut redimamus quinque siclis argenti, perfectam agentes poenitentiam pro singulis peccatis quae per quinque corporis sensus contraximus ; aut si statim redimere non possumus, interficiamus, id est, si mox perfecta sequi non possumus, pessima tamen vitemus. Verbi gratia, superbus aut avarus, gulosus vel luxuriosus aliquis, si non posset perfectae humilitatis virtutem, sive largitatis, abstinentiae, aut continentiae, mox habere, saltem malum radicibus evellens, superbiam atque avaritiam, gulam et luxuriam stu-

deat damnare. Notandum sane quod dicitur, *omne masculinum adaperiens vulvam*, quia his verbis Evangelista morem consuetae nativitate expressit, et non sic intelligi voluit sicut latrant haeretici, quod Christus uterum matris (nascendo) virginitate privaverit, cum mulier non tunc virginitatem amittat quando parit, sed quando cum viro dormit. Denique Dominus Jesus, plenus et perfectus Deus, plenum et perfectum hominem ex matre sine patre suscipiens, plenitudinem et perfectionem omnium gratiarum ei contulit, sicut ad ipsam Gabriel archangelus loquitur dicens : *Ave Maria gratia plena*, nec integritatem et gratiam virginitatis illi abstulit. Cur autem puerum Jesum parentes ejus tulerant in Jerusalem, Evangelium subdit cum ait : *et ut darent hostiam*, secundum quod dictum est in lege Domini, *par turturum aut duos pullos columbarum* (Luc. ii). Jam superius audistis quod lex ita praecipit ut qui possit pro filio, die quadragesimo, pro filia vero die 80 nativitate, offerret agnum anniculum holocaustum, et turturum sive pullum columbae pro peccato : si quis autem agnum invenire nequiret, duos turtures vel duos pullos columbae, unum in holocaustum, et alterum pro peccato offerret. Unde hac considerata oblatione quae pro Domino offerretur, etiam paupertas matris offerentis consideratur, quia nequaquam agnum reperire potuit, quae duos tantum turtures vel duos pullos columbae obtulit. O admirabilis per omnia divinae dispensatio dignationis ! O cunctis imitanda fidelibus humilitas pii Salvatoris ! O amplectendum fidelibus animis exemplum spontaneae paupertatis ! Benignus Deus, et Dominus omnium, dives in omnes qui invocant illum, qui dat omnibus affluentem et non improperat, qui in altis habitat et humilia respicit in caelo et in terra, pauper et humilis pro nobis fieri dignatus est, ut nos sua paupertate et humilitate excelsos faceret ac divites : hic quidem et in fide spiritualium divitiarum (id est, sanctarum virtutum) libertate, in futuro autem haereditas regni quod repromisit diligentibus se ! Sed et in eisdem oblationibus est adhuc aliud quod sollicite perscrutemur : Agnus namque innocentiam, columba simplicitatem, turtur significat castitatem ; harum quoque avium utraque pro cantu habet gemitum, unde non incongrue lacrymas designant humilium. Si quis igitur nostrum a timore Domini concipit, sive forte, sive infirmum et necdum perfectum virtutis opus, quasi filium vel filiam parturit ; ut autem Domino consecrari valeat, agnum innocentiae et columbam simplicitatis, turturum quoque castitatis illi necesse est offerat, quia innocens et simplex atque casta justorum conversatio gratissimum est sacrificium Deo. Si vero tam pauper quis fuerit ut veram innocentiam, qua nec sibi nec proximis nocuerit, cum simplicitate puri cordis et castitate mentis et corporis offerre nequiverit, duos saltem turtures, vel duos pullos columbae, id est, duos compunctionis genera (timoris scilicet et amoris) offerat. Unum videlicet, hoc est timorem pro peccato, pro quo timet et gemit ne ad

Tartari supplicia pertrahatur. Postea vero alterum in A
 holocaustum, id est, amorem pro coelestis patriae
 desiderio, cum jam veniam praesumens non gemit
 pro supplicio, sed quia tandiu a desiderato Dei regno
 differtur. *Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen*
Simeon, et iste homo justus et timoratus expectans
consolationem Israel (Luc. 1). Dignum pro certo erat
 ut quia Dominus Jesus pro omni ordine, aetate et
 sexu redimendo venerat, ab omni etiam ordine, aetate
 et sexu testimonium acciperet: quapropter cum
 prius ab angelis praedictus esset et prophetis, nunc
 quae adventui ejus mirabili omnium devotio mi-
 rabili ter famulatur. Contra naturam virgo Maria pa-
 rit, Elizabeth sterilis filium generat, prophetatque
 Joannes et exsultat adhuc in utero clausus; Zacharias
 sacerdos pater ejus olim mutus, etiam cum loquela
 prophetiae gratiam accipit; magi veneranter eum
 adorant, Anna vidua confitetur, et inter eos iste se-
 nex Simeon, evangelico testimonio *justus et timora-
 tus* (est enim timor comes justitiae quae illam optime
 movit servare) magnum praebet testimonium natiuitati
 Domini, qui excreverat in tantum justitiae culmen,
 ut non jam solummodo suam, sed etiam totius populi
 Israelis quaereret salutem, et adventus Christi
 exspectaret consolationem, memorans illud Isai: :
Dicite pusillanimes, confortamini et noli e timere, ecce
Dominus noster (Isai. xxxv); itemque: *Consolamini?*
dicit Dominus noster (Isai. xl). Et Spiritus sanctus
 erat in eo. Digne, justus erat et timoratus, in talibus
 namque sanctus requiescit Spiritus sicut dicitur:
*Super quem requiescat Spiritus meus nisi super humi-
 lem et quietum et tremetem verba mea (Isai. lxvi)?*
Et responsum acceperat a Spiritu sancto non visurum
se mortem, nisi prius videret Christum Dominum.
 Quandoquidem beatus senex iste, Spiritu Dei qui in
 eo erat revelante, cognoverat jam tempus instare
 quo Christus adveniret in carne, assidua poscebat
 prece, ne ejus anima antea solveretur a corpore
 (quamvis aetas senilis eam cogeret jam exire) quam
 id quod summo desiderabat affectu posset videre.
 Unde et intrinseca ejusdem Spiritus locutione tale
 meruit in mente accipere responsum, non se prius
 mortem visurum quam videret Christum. *Et venit in*
Spiritu in temp'um. Non absque corpore putandus
 est venisse, sed quod dicit, *in Spiritu,* admonitum
 et inspiratum a sancto Spiritu venisse in templum
 indicat. *Et cum inducerent puerum Jesum parentes*
ejus ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo,
offerentes sacrificium, ipse senex, veluti jam totus in
pristinam juventutis florem renovatus, exiliens pra-
gaudio, accepit eum in ulnas, id est, in brachia sua,
et benedixit Dominum, et dixit: Nunc dimittis, Do-
mine, servum tuum secundum verbum tuum in pace.
 Videntem me pacem quae coelestia pacificat et terrena,
 dimittis a vinculis corporis in pace et requie spi-
 ritus, ut jam caro non concupiscat adversus spiri-
 tum (*Gal. v*), nec spiritus adversus carnem, nec ulla
 hujus vitae corruptibilis corpus patiatur molestias.
 Nec jam metuo mortem, quia viderunt oculi cordis et

corporis mei salutare tuum, eundem Jesum qui sal-
 vum faciet meo et populum suum a peccatis eorum, et
 grave mortis conteret dominium. Quod salutare in
 hoc primo adventu parasti fide ac dilectione viden-
 dum, ante faciem omnium populorum, quicunque vo-
 luerint credere in illum. In secundo autem adventu
 parasti hunc ipsum Jesum ante faciem omnium popu-
 lorum et credentium et incredulorum, ut videat
 eum omnis oculus Judicem justum, et reddat unicui-
 que secundum opera eorum. *Lumen ad revelationem*
gentium, eorum qui sedebant in tenebris et umbra
mortis, tam ex gentibus quam ex Judaeis, ut per
fidem illuminentur credentes in eum. Sed quia ante
 adventum ipsius quodammodo notus esse videbatur
 in Judaea Dominus, et isthic esse lux quaedam cogni-
 tionis ejus; profunda vero caecitas infidelitatis texerat
 corda credentium, hoc lumen dicitur venisse ad
 revelationem earum, ut, sublato ignorantiae et infide-
 litatis velamine, apertisque oculis mentis, lucem vi-
 deant magnam. Paratum quoque est hoc lumen ad
 gloriam plebis Israel, quia credentibus ex Judaeis
 spiritalis gloria est, quod illis tantum fuit praenun-
 tiatus et ex eorum stirpe incarnatus, quod inter eos
 docuit, quod eos suis miraculis glorificavit. Non au-
 tem abs re est quod revelationem gentium, gloriae
 Israelis praeposuit, sed quia prius gentes credituras
 quam Judaeos praevidebat. Ut enim testatur Apostolus,
 cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel
 salvus fiet (*Rom. xi*). Haec vobis, fratres, sufficiant
 breviter dicta de lectione evangelica; quia vero con-
 suetudo est ecclesiastica ut hac die gestantes mani-
 bus lumina, missarum solennia celebremus, brevi-
 ter quoque dicendum quae sint hujus rei exordia.
 Cum Romani totius mundi potirentur dominio, a
 subjecto sibi orbe tripertito per tria quinquennia
 solutionem census iudixerunt fieri, et hoc modo, ut
 aurum uno, argentum altero, aes vero tertio persolve-
 retur quinquennio. Unumquodque autem quinquen-
 nium vocabatur lustrum, eo quod ipso expleto cen-
 suque soluto, in unum conveniente populo Romano,
 sacrificium celebraretur, et cum cereis ac lampadibus
 urbs Roma lustraretur ob honorem infernalium
 deorum, et praecipue Februari, id est, Plutonis, qui
 dominus inferni dicebatur, a quo et mensis Februa-
 rius vocabulum sortitur, cujus parte extrema, id est,
 D in Kalendis hoc agebatur. Ideo vero tunc infernali-
 bus diis sacrificabant, quia, eorum praesidio nationes
 orbis se subjugasse putabant. Nunc igitur vanae su-
 perstitionis errorem pulchre Christiana devotio ad
 veram convertit fidei religionem, cum jam non post
 quinquennium nec, ut olim, circa finem mensis Fe-
 bruarii, una lustratur civitas Roma ob honorem Fe-
 brui, qui falso lustrationum, id est, purgationum,
 potens putabatur et deus infernorum, et ob dignita-
 tem ejus quae jam cessavit terreni Romanorum imperii,
 sed per singulos annos circa initium ejusdem
 mensis, universa Dei civitas, sancta, videlicet, Ecclesia,
 illustratur; fidei lumen, quod florum suorum
 fulget in cordibus, designans cereorum lumine quod
 eorundem gestatur manibus ob honorem Domini no-

stri Jesu Christi, qui est unus et verus Deus cœli et terræ et inferni, quiq; verus homo pro nobis factus, hodierna die templo præsentari, et cum esset sine sorde peccati, legalem purgationem cum hostiarum oblationibus pro se fieri, sanctique senis Simeonis manibus suscipi, atque ab eo et a beata Anna cæterisque justis, qui ejus exspectabant adventum se voluit cōfiteri. Nos ergo, charissimi, hodie solemniter recolentes hujus rei memoriam, et cum Domina nostra gloriosa genitricæ ejus Maria cum oblaturi, vel cum beato Simeone ipsum suscepturi cum cereis et hymnis puritate mentis atque lucidis operibus splendidi, in conspectu ejus astare debemus devoti, sedulo recordantes dignitatem nobis repromissi perennis et felicitis imperii, cœlestis, scilicet, regni, quod tunc omnes electi sunt accepturi, quando, juxta parabolam Evangelii, cum honorum operum lampadibus occurrentes Sponsæ immortalis (Matth. xxv), ipsi sponsa ejus effecti, amantissimum thalamum intrabant; ad quem nos introducere secum dignetur idem benignus Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

IN QUADRAGESIMA.

De jejuniis laudibus.

Quanta sit erga nos, fratres dilectissimi, divinæ pietatis miseratio, et quam multiplicibus modis nostræ prospiciat saluti clemens ejus dignatio, nec ulla potest prospicere cordis humani cogitatio, nec aliquibus effari verbis oris nostri valet assertio. Vitata enim demique in priviis suis parentibus tota stirps generis humani, et sempiternæ solum obnoxia damnationi, nulla ex se poterat habere vires hanc evadendi, quæ, relicto, imo contempto, auctore vitæ, se sponte mancipaverat mortis auctori. Et ideo, justo Dei judicio, quia justus Dominus Deus noster et non est iniquitas in eo (Psal. x), æterna juste perpeti supplicia cogeremur omnes qui in Adam peccavimus, et in ipso ipsi quoque originaliter lapsi sumus, nisi Dominus noster quemadmodum incomparabiliter justus, sic ineffabiliter et pius. Cum itaque in fovea perditionis prostrati jaceremus, et suo merito pereundum esset omnibus, divina non tulit bonitas suum irremediabiliter perire opus, sed elegit ex ipsa perditionis massa quos^b gratis salvaret, et sua solummodo justificaret gratia. Quod cum transactis retro sæculis multifariam contulisset patribus nostris, hujus tamen perfectionis summam hac novissima sæculi ætate dignatus est conferre nobis in unigenito Domino nostro Jesu Christo, quia, ut testatur beatus Petrus apostolus, Non est in alio aliquo salus neque aliud nomen sub cœlo datum est hominibus in quo oporteat nos salvos fieri (Act. iv). Hinc dicit et coapostolus ejus Paulus: Omnes peccaverunt et egent gloria Domini, justifica i gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Jesu, quem proposuit

A Dominus propitiationem per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum (Rom. iii). Ergo, fratres charissimi, quia tanta gratiæ Dei munera gratis accepimus, dignum, imo valde necessarium est nobis ne ei ingrati simus, et ne collatam nobis gratiam in aliquo negligamus. Unde et nos admonet idem Apostolus dicens: Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis (II Cor. vi). Quibus monitis, ad omnem Dei mandatorum obedientiam provocamur, ut quia de massa peccati segregati et per fidem vocati sumus, remissionemque peccatorum in baptismo percepimus, digna fidei opera faciamus, ne fides per gratiam Dei nobis attributa, si fuerit sine operibus, non solum otiosa, sed etiam mortua judicetur, ac per hoc gratiam Dei in vacuum, id est, inutiliter, recepisse videamur. Dominus namque Jesus mittens apostolos in universum mundum prædicare Evangelium, præcepit eis dicens: Ite, docete omnes gentes, fidem, scilicet, sanctæ Trinitatis, baptizantes in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti; et addidit: Docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis (Matth. xxviii). In quibus verbis aperte ediscimus quia qui fidem recipimus, nostramque illi baptismo spondimus servitutem, omnibus mandatis ejus ut obedire studeamus necesse est, ut dum ea quæ jussit facimus, ad honorum operum præmia, quæ nobis fidelis et qui non mentitur Dominus repromisit, ipso auxiliante, pervenire mereamur. In sermone autem Apostoli, quem in medium deduximus, quo nos hortatur ne in vacuum gratiam Dei recipiamus, gratiam Dei non solum intelligere debemus, fidem quam primum in sacramento baptismi percepimus, sed omnia quæ nobis a Deo donantur bona, sive^b sint spiritualia, sive sint ea quæ Paulus apostolus dicit esse fructus Spiritus, ut est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, et cætera (Gal. v); sive sint corporalia, in quibus est corporis sanitas, frugum ubertas, aeris serenitas, temporum pax et tranquillitas, et his similia ejus dona de quibus ab Apostolo cohortamur ne ea inaniter recipiamus. Ejus quoque talenta, quæ unicuique nostrum secundum propriam dedit virtutem (Matth. xxv), ne sine lucro honorum operum retineamus, sed, dum tempus est, negotiandi in exercendis lucris Dominicis, in his quæ accepisse perpendimur, occupemur, ne cum venerit rationem cum servis positurus et fideles negotiatores remuneraturus, si invenerit nos gratiæ suæ talenta, quod absit, recepisse in vacuum, jure damnatos projiciat in tenebras infernorum. Sed potius totis studeamus viribus, ut unusquisque nostrum pro apportato lucro audire mereatur: Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Ibid.); ubi nos secum gaudere concedat ipse benignus Dominus et Deus noster.

Nunc ergo, fratres, quia sacros dies jejuniorum ce-

^a Hic deest quidpiam quale sit illud, fortassis, adventus suo nos redemisset, vel tale aliquid.

^b Isai. LII: Gratis venundati estis et absque argento redimemini.

labramus, scire debetis quoniam sicut corpori vulnerato medicamenta, sic, et multo amplius, animæ peccatorum vulneribus sauciatae medicina necessaria sunt jejunia; maximeque quia primos parentes nostros, propter gulam, a paradisi gaudiis expulsos novimus (*Gen. iii*), procurandum nobis est, si ad ea reverti cupimus, ut per abstinentiam viam nobis illo redeundi præparemus. Quid autem sint, et quantum sacra prosint jejunia, audiat in brevi charitas vestra. Jejunia sunt gratiæ Dei primordia, reconciliationis sacrificia, salutis remedia, castitatis fundamenta. Hæc vitam imitantur angelicam, his excitantur mentes fidelium, his reficiuntur animæ, per hæc moriuntur culpæ, delentur delicta, his gradibus pervenitur ad cælestia, his armis dimicamus contra diabolum et vincimus exemplo Domini nostri Jesu Christi qui per Jejunium nostrum præliatur contra diabolum; non quod ille aut jejuniis aut isto egeret certamine, sed ut primum nos doceret debellare, et postea donaret vincere. Certamen igitur magistri ac Domini nostri agnoscamus, et sic certe discamus. Continuis quadraginta diebus ac noctibus jejunavit: postea vero esurit (*Matth. iv*); quod videns tentator ex pharetra malitiæ suæ direxit illi primum spiculum gulæ. Quare, inquit, esuris? si Filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Et quid ad ista Dominus fecit? Clypeum jejunii prætendit, et ignitum hostis jaculum in ipso exstinxit atque confregit, dicens: Non in sola pane vixit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei; ac si diceret: Temporalem corporis suavis suavere cibum, ut æternum et vitalem animæ auferas victum; cum homo ex anima constet et corpore, prius anima debet refici Dei verbo, et postea corpus pane terreno. Hoc intentis auribus audiat qui vere vivere audeat, qui vere vivere desiderat; hunc panem avidissime perquirat, illo animam pascat dum caro jejunat. Perspicimus evidentissime quod laqueo gulæ etiam Dominum voluerit diabolus capere, quoniam eo noverat se primum Adam invasisse, et sic per esum pomi vetiti strangulasse; sed secundus Adam, abstinendo, illius laquei vincula dissolvit, et nos omnes absolvit, atque per abstinentiam, ipsius dolos nos posse vincere edocuit. Nec nova lex est abstinentiæ, hæc quippe data est homini posito in paradiso, cum ei præciperetur a Domino: De ligno scientiæ boni et mali ne comedas; quacunque die comederis ex eo, morte morieris. In hujus igitur mandati jussione et ejusdem transgressione possumus scire quantum sit bonum observatio jejunii, et contra, violatio ejus quantum sit malum. Quandiu interdicto abstinuit cibo Adam, nec legis fuit prævaricatio, nec infirmitas, quæ antea non erat, cogitatio, nec culpa, nec illecebra, nec labor, nec timor, nec mors, nec terrena meditatio, quæ protinus successerant omnia, postquam manducavit de arbore interdicta. Nam mox a paradisi beatitudine ejectus, et in hanc quam patimur miseriam est projectus, vita spoliatus, mortalitate vestitus. Unde et aptum sibi accepit indumentum ex pellibus mortuorum animalium;

A dicit enim Scriptura quia fecit Dominus Adæ et uxori ejus tunicas pelliceas, et induit eos (*Gen. iii*). Ecce quomodo gula vestit, et quomodo nuda: auferit ornamenta virtutum, vestit ignominia vitiorum; sibi obedientiam a facie Dei abscondit, et, ut facti furti conscium, ad latebras mittit, paradisi felicitatem claudit, et omnium vitiorum januam pandit. Sequentis etiam ævi patres, si consideres, per gulam ceciderunt et per abstinentiam stetit cognosces. Sanctus Noë vir sobrius, mundo pereunte, inter undas diluvii servatus, qui in Arca se suosque, nec non et omnes bestias, pecora, et ipsas volucres temperantes Domino præcipiente aluit (*Gen. vii*), postmodum vini poculo intemperanter sumpto dehonestatus est, et a filio suo Cham ludibrio est habitus (*Gen. ix*). Lot nepotem Abraham, quem nec Sodomitica scelera nec ipsa vicerunt incendia, vicit gula, et captivum usque ad incesti pertraxit contagia (*Gen. xix*). Considera Moysen xl diebus jejunantem, et ita cum Domino loquentem ut loqui solent homo ad amicum suum (*Exod. xxiv, xxxiv*). Attende Danielelem, qui trium hebdomadarum jejunium continuavit, et angelica colloquia promeruit (*Dan. x*); cujus etiam abstinentia leonibus indixit jejunia (*Dan. vi*). Elias propheta in fortitudine unius panis subcinerii, cum modico aquæ poculo ambulavit xl diebus et noctibus (*III Reg. xix*); quem in tantum abstinentia provexit, ut curru igneo in cælum raperetur (*IV Reg. ii*). Videamus Joannem Baptistam, cujus erat esca locustæ et mel silvestre (*Marc. i*). Ipse quoque Domini Dei Filius Deus noster Jesus Christus, vide quomodo te suo jejunio docuerit jejunare, et sacraverit hoc tempus quadragesimale (*Matth. iv*). Sicut tentatorem superavit, sic te superare docuit. Quamvis igitur tam magnæ virtutis sit jejunium, non tamen putetis illud vobis posse sufficere solum, nisi duarum emendetur testimonio rerum, assiduitate, scilicet, orationum, et largitate eleemosynarum; his enim certe alis sublevatur ad cælum. De oratione admonet Apostolus: Estote, inquit, prudentes, et vigilate in orationibus (*I P. tr. iv*). Et Dominus ad discipulos: Vigilare et orare ut non intretis in tentationem (*Luc. x; Matth. xxvi; Marc. xiv*). De eleemosyna audi qualiter huic jungatur oratio, etiam ipsa dicente Scriptura: Abscondite eleemosynam in sinu pauperis et ipsa orabit pro vobis ad Dominum (*Eccli. xii*). Et non solum pro peccatis orat, sed etiam peccata delet, sic enim scriptum est: Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (*Eccli. iii*). Habentes ergo a mundi exordio proposita nobis ista et talia innumera sanctarum virtutum exempla, his semper exercendis operam demus; maxime isto tempore, jejuniis et orationibus atque eleemosynis vacemus, quatenus, per hæc a peccatorum purificati sordibus, sanctum Pascha Domini cum sinceritate mentis et corporis digne celebrare mereamur, præstante ipso benigno Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IV.

IN COENA DOMINI.

De eo quod Christus lavit pedes Apostolorum, et de penitentium reconciliatione.

Novit vestra dilectio, quia sacratissimus omnique desiderabilis Ecclesie coenae Dominicæ dies, annua serie temporis recolitur. Cujus mirifica sacramenta, ut nostra digne queat fragilitas celebrare, atque de eisdem, licet tenuiter, saltem utiliter aliquid explicare, charitate vestra, quam scimus nostris non deesse optatis, a Verbo de cujus operibus et verbis salutaribus, ad profectum, verbum loqui desideramus, nobis implorandum est posse. Ergo, ut hujus diei mysteria perspicere aliquatenus, et nonnulla pro modulo nostro valeamus effari condigne, rogemus supplices dicentes cum Psalmista : *Cor mundum crea in me, Deus (Psal. l.)*; itemque : *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam (Psal. lxx).* Recitata modo nobis est evangelica lectio, in qua commendatur fidei nostræ excellentis super omnia et sciens omnia, vera filii Dei divinitas et assumpta pro nobis ac de nobis vera carnis humanitas, et magnæ quam in seipso nobis imitandam proposuit humilitatis utilitas. Commendatur insuper omnibus illa, qua nos nimium dilexit, gratuite bonitatis charitas, qua ille qui morte finiri, et nostri dilectionem finire nescit, in finem, hoc est usque in mortem, dilexit nos. Ait itaque Joannes evangelista : *Ante diem festum Paschæ, sciens Jesus, quia venit ejus hora ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Paschæ nomen, cum ex veteri institutione ideo sit dictum, quod in eo, post agni occisionem, populus israeliticus ab Ægyptia servitute liberatus, ad terram olim promissæ hereditatis et pacis transferit, quia Pascha transitus dicitur, hoc tam mystice signavit evangelista quam solerter exprimere studuit : *Sciens Jesus quia venit ejus hora ut transeat ex hoc mundo ad Patrem, hoc, scilicet, his verbis innuens, quod illud Pascha figurativum in quo agnus ille legalis sine macula jubebatur immolari, ejusque sanguine postes et superliminaria domorum signari, ut filii Israel sic ab exterminatore liberari possent, verum præfiguraverit Pascha quo noster Agnus, imo Agnus Dei, Christus, sine macula peccati conceptus, natus et conversatus, pro salute nostra est immolatus, et sic suum ac nostrum Pascha sacravit, quando ex hoc mundo ad Patrem transit. Ejus sanguine si postes nostri, anima, scilicet, et corpus, atque superliminare frontis, seu intentio nostræ mentis, sincere fuerint illi, a diabolo exterminatore pessimo veraciter erimus tuti; ipsumque caput nostrum, in charitate imitando, Pascha quod ille celebravit, nos usque ad mortem diligendo, et nos membra ipsius fiducialiter celebrabimus, si, fugientes Ægyptum, id est, hoc tenebrosum et instabile sæculum, hinc ad virtutes saluberrimum transitum faciamus, ut, eruti de potestate tenebrarum, digni efficiamur ad promissum nobis ejus pacatissimum regnum transire. Sequitur*

A evangelista : *Et carna facta, cum diabolus jam misisset in cor ut traderet eum Judas Simonis Scariotæ, sciens quia omnia dedit Pater in manus, et quia a Deo exiit et ad eum vadit.* Paulisper considerare libet istius transitus quanta sit excellentia; cum dixisset, *Ut transeat ex hoc mundo*, addidit quo, scilicet, *ad Patrem*, cui, videlicet, coæternus existit Filius, unius cum eo divinitatis, æqualis gloriæ et majestatis. Cum tamen iste transitus assumptæ sit humanitatis, item subinfert : *Sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, et quia a Deo exiit et ad eum vadit (Joan. xii).* Omnia, inquit, et bona et mala; bona in effectum, mala in usum. Unde Apostolus : *Nihil, inquit, dimisit non subjectum ei (Hebr. ii).* Hinc et Psalmista longe ante præcinit dicens : *Omnia subjectisti sub pedibus ejus (Psal. viii).* Interque omnia, ipsum illi tradidit traditorem, et eos quibus tradendus erat, et mortem quam passurus erat. Sciens igitur se omnia in potestate habere, sciens quia a Deo exiit per humilitatem Incarnationis, et ad eum vadit per victoriam resurrectionis, *surgit a cæna, et ponit vestimenta sua, et cum accepisset linteam præcincti et deinde misit aquam in pelvim et cepit lavare pedes discipulorum et extergere linteo quo erat præcinctus.* Hæc, licet a Domino gesta sunt actu corporeo, spiritali tamen scrutanda sunt intellectu. A cæna itaque surrexit, quia a secreta et ineffabili quiete Patris ad nos venit; vestimenta posuit, id est, semetipsum exinanivit, non ita ut deponeret quod habebat, sed ut acciperet quod non habebat; linteo se præcinxit, dum ad perferendos mortalitatis nostræ labores formam servi induit; aquam in pelvim misit, et pedes discipulorum lavit, quia aqua quam cum sanguine, de latere suo, in cruce pendens, in terram fudit (Joan. xix), in se credentium immunditiam diluit. Eodem quoque linteo pedes eorum extersit, quia corporis sui pro ipsis in mortem traditi et resuscitati indumento, non solum terrena in eis contagia purgavit, sed etiam in se fidelem solidavit. Et quidem ad exemplum humilitatis hoc Dominus hodierna die corporaliter egit, sed quotidie illud in nobis agere sua gratia spiritualiter non desistit. Pedes etenim nobis lavat, cum, secundum humanitatem, pro peccatis nostris Patrem interpellat, et secundum divinitatem cum Patre eadem nobis donat. Nos quoque ipsius exemplo et mandato commoniti, et corporaliter hoc agere, et multo magis spiritaliter debemus invicem pedes lavare, hoc est, alterutrum peccata dimittere, et pro eisdem a Deo dimittendis invicem exorare, sicut et Apostolus admonet : *Donant s, inquit, vobismetipsis, si aliquis adversus aliquem habet culpam, sicut et Dominus donavit nobis, et nos invicem (Coloss. iii).* Ad quod exemplum exsequendum, et si ex cordis nostri duritia aliquo modo retardamur, oratione Dominica tamen necessario committimur, dum quotidie Deo crebrius dicimus : *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Matth. vi).* Et ut hoc non fiete, quod absit, sed ex corde fiat necesse est, ipso Domino sic comminante : *Si vos non dimiseritis homi-*

nibus peccata eorum, nec Pater vester ecclesis dimittet vobis peccata vestra. Itemque : Sic et Pater meus ecclesis faciet vobis si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris. Ut igitur audivit vestra dilectio, hæc omnis pedum lotio nostrorum peccatorum est purgatio; unde non incongrue hæc ipsa die, sicut Ecclesiam tenet consuetudo, poenitentium fit reconciliatio. Ut enim ante nos dictum est a Patribus, cum tanta est plaga peccati atque impetus meriti, ut medicamenta corporis et sanguinis Domini differenda sint, auctoritate antistitis debet se quisque ab altario remove ad agendam poenitentiam, et eadem auctoritate reconciliari. Lectum quippe modo est : Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit non dijudicans corpus Domini (I Cor. xi). Hoc est cum indigne illud accipere, qui accipiat eo tempore quo debet poenitentiam agere. Unde mihi ad vos, o fratres, nunc habendus est sermo, quæ mater sancta præsens Ecclesia nostro officio hodie reconciliat Deo. Ad vos igitur nostra, imo doctoris gentium Pauli, per nos ista fit exhortatio, ut agnoscat unusquisque vestrum ex semetipso si reconcilietur vel non reconcilietur Deo, quamvis reconciliari ejus Ecclesiam nostro videatur ministerio, et sciat per quem fiat, vel quid sit ipsa reconciliatio. Loquitur beatus Apostolus in Epistola ad Corinthios specialiter, omni autem Ecclesiam generaliter : Si qua in Christo nova creatura, vetera transierunt, ecce facta sunt nova omnia. Omnia autem ex Deo qui reconciliavit nos sibi per Christum, et dedit nobis mysterium reconciliationis (I Cor. v). Diligentior, quæso, attendite quæ sit ista nova creatura, et ipsi studete nova esse creatura, quia non vetera, quando manent vetera, sed nova reconciliati. Deus Pater per Dominum nostrum Jesum Christum, et per eos quibus dedit reconciliationis ministerium. Vetera autem sunt peccata, ad veterem hominem pertinencia, quæ sunt infidelitas, injustitia, inobedientia, concupiscentia mala, avaritia, rapina, adulterium, homicidium, furtum, falsum testimonium, et quæ idem Apostolus ad Galatas enumerat, dicens : Manifesta sunt opera carnis, idem opera peccati, quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitia, contentiones, amulationes, ira, rixæ, dissensiones, sectæ, invidia, homicidia, ebriitates, comæssationes, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur (Galat. v). Qui ergo ex vobis talibus et his similibus involuti sceleribus fuerint, et per confessionem ac poenitentiam nequaquam condignam satisfactionem egerint, sed adhuc in hac vetustate perdurant, non se a nobis reconciliari posse existiment, nisi prius veterem hominem cum actibus suis nunc enumeratis expolient, et novum induant, et ipsi in eodem novo homine, id est, in Christo, nova creatura, id est, novi homines, per poenitentiam fiant, sicut dudum per baptismum facti fuerant, ut hoc Apostoli dictum illis merito conveniat : Vetera transierunt, ecce facta sunt nova

omnia (II Cor. v). Si igitur condignam Deo poenitentiam obtulistis de præteritis, et sic hæc eadem ulterius admittere non vultis, sed cum Dei gratia et adjutorio, in omni bonitate, et justitia, et veritate, perseverare desideratis, tunc scire potestis quia, noxia vetustate exuli, nova creatura facti estis, et vero Deo reconciliamini per Christum, et per nos quibus dedit ministerium reconciliationis; et ita gaudentes, Apostolum ad vos et de vobis dicentem audietis : Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis; justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, et in Spiritu Dei nostri (I Cor. vi). Si autem, ut diximus, aliter est, nemo vestrum se fallat, neque se seducat, nemo circumveniat; non enim potest Deus, sicut homo, ullis decipi fraudulentis, clamante omnibus Apostolo : Nolite errare, Deus non irridetur (Galat. vi). Qui enim peccando factus est ei inimicus, nisi satisfaciendo, non potest reconciliari ut fiat amicus. Reconciliatio namque eorum est, qui antea inimici fuerunt; et conciliantur amici, reconciliantur inimici. In reconciliatione autem vestra, nolite nos episcopos attendere ut auctores, sed ut ministros; nam quis ait auctor, manifestat nobis idem egregius gentium doctor; cum enim dixisset : Ecce facta sunt nova omnia, addidit : omnia autem, id est, invocationis genera, ex Deo qui reconciliavit nos sibi per Christum (I Cor. v). Ecce per quem fit reconciliatio, scilicet, per Christum, qui eandem nobis procuram per suam passionem reddiit ad præmium. Sed ne imperfectum remaneret quod procuraverat, et quoniam ipse quidem corporalem poenitentiam ab eis abscondebat quibus secundum divinitatem dignatus erat polliceri : Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii), dedit apostolis suis nobisque eorum successoribus potestatem ligandi atque solvendi in celo et in terra; quam potestatem solvendi vocat Apostolus ministerium reconciliationis (II Cor. v). Ideoque quia vices Christi agimus, quos ille invisibiliter absolvendo dignos sua reconciliatione judicat, nos, visibiliter reconciliando, per officium nostri ministerii absolvimus; eos vero qui sanibus peccatorum suorum, ante Dei conspectum, adhuc tenentur adstricti, nos quomodo absolvere possumus? Nam quamvis Deus, sicut dicit sanctus Leo papa, sic sine bonitatis præsidia ordinaverit, ut indulgentia ipsius nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri, quia Mediator Dei et hominum Dominus Jesus Christus, hæc Ecclesiam præsulibus potestatem tradiderit, ut et contentibus satisfactionem et poenitentiam darent, et eodem, salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per medicinam reconciliationis admitterent; huic tamen operi incessabiliter ipse Salvator intervenit, nec unquam ab his abest quæ ministris suis exsequenda commisit. Quæ a nobis dicta sunt ad cautelam vestræ studium, non ut nobis injiciamus laqueum. Si enim inter vos aliqui sunt, quod abest, quise huc usque poenitentiam agere simulaverint potius quam vere egerint,

neque istis de Dei misericordia desperandum esse dicimus, si hodie etiam ad ipsum saltem ex toto corde convertantur, apud quem nullas patitur moras vera conversio, dicente Spiritu Dei per Prophetam : *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris (Jo: I. 11)*; et alibi : *Dic tu iniquitates tuas prior ut justificeris (Isai. XLIII)*; itemque : *Quia apud Dominum misericordia et copiosa apud eum redemptio (Psalm. CXXIX)*. Denique multiplex misericordia ejus, ad expiationem criminum, multiplices fructus nobis pœnitentiæ contulit; non enim tantum supplicii illo pœnitentiæ nomine salus æterna repromittitur, de quo apostolus Petrus : *Pœnitimini igitur et convertimini ut deleantur peccata vestra (Act. v)*; et Joannes Baptista : *Pœnitentiam agite, appropinquit enim regnum celorum (Matth. III, Luc. III)*; sed etiam sit absolutio peccatorum per charitatis affectum, per eleemosynarum fructum, per profusionem lacrymarum, per confessionem criminum, per cordis et corporis afflictionem, præcipueque per morum emendationem, interdum etiam per sanctorum intercessionem, per indulgentiam quoque ac remissionem nostram, qua peccantibus in nos dimittimus; quibus omnibus modis aboleri posse peccata, divina testis est Scriptura. Cum ergo indulgentiæ aditus nobis salutaris Dei nostri potentia ineffabilis patefecerit, quis miser, misericordiam et salutem desiderans, desperationis aliqua frangatur, cum ad veniam, etiam multiplicibus remediis, invitatur? Oportet igitur, dum tempus est, nos per hæc et his similia ad pœnitentiam accedere eum omni fiducia, et ex fide credere indubitanter, pœnitentia istisque modis relaxari posse peccata, quia *Deus non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (E:ech. xviii)*, sicut ipse dicit in Evangelio : *Venit Filius hominis querere et salvum facere quod perierat (Luc. xix)*. Si enim ille qui est scrutator cordium et renuim prospexerit nostrum spiritum contribulatum, gratum sibi acceptabit sacrificium, quia non spernit *cor contritum et humiliatum (Psalm. L)*. Ipse enim ut doceret his mediis a morte ad vitam nobis fore redeundum, ante suam passionem Lazarum suscitaturus quatruiduanum, flevit mortuum, *infremuit spiritu*, et volens *turbavit seipsum (Joan. xi)*, ut nobis significaret quomodo flere, fremere et turbari debeamus, cum peccatis mortui eorum nimia mole premimur, reviviscere desideramus. Benignus igitur Deus qui jussit a Lazaro removeri lapidem, et sic demum Patri gratias agens cum magna voce clamavit, et vivificavit, qui est resurrectio et vita : a nobis gravem peccatorum molem removeat, nosque omnes ad gloriam suam, occulta intus gratia vivificare et resuscitare dignetur, qui cum cœterno Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

IN COENA DOMINI.

De sacrificio Abraham et Isaac.

Inter quotidiana Scripturarum stipendia quibus vestræ mentes reficiuntur, fratres, meditando in lege mandatorum Dei die ac nocte, unum ex majoribus ser-

vis a culis charitati vestræ portigam cyathum, ut in hac tanta celebritate festivum habere possitis consortium. Cyathum autem spondeo, quia phialam propinare nequeo; per phialam quippe doctrina exuberans, per cyathum vero parva scientia demonstratur. Si ergo mediocritate census mei intrare in sanctuarium Dei nequeo, propterea minus tacebo; servus namque qui unum talentum acceperat, ideo damnatur, quia illud ad erogandum non dederat (*Matth. xxv*). Sane hujus Dominicæ cœnæ veneranda solemnitas, propter ea quæ Christus corporali pœnitentiâ exhibuit, multis ante legem, multis sub lege refulsit mœnisteriorum oraculis. Quid est, fratres mei, quod jam senex Abraham, qui pater excelsus, Isaac filium, qui risus interpretatur, genuit (*Gen. xxi*), nisi quia, senescente jam mundo, Pater de cœlis Filium suum in terris, pro redemptione humani generis nasci voluit. Abraham Isaac filium suum ad immolandum pro eo obtulit (*Gen. xxii*), quapropter unigenitum Filium suum pro nobis omnibus tradidit; et sicut Isaac ipse sibi ligna portaverat quibus erat imponendus, ita et Christus gestavit in humeris lignum crucis suæ, in quo erat crucifigendus. Sed illud quod figuratum est in Isaac transgestum est ad arietem; cur? quia Christus ipse Ovis, ipse Filius, ipse Agnus: Filius quia natus, Aries quia immolatus. Sed quid est quod in vepribus hærebat aries ille? Crux cornua habet; si enim duo ligna compinguntur secum invicem, et species crucis redditur; unde et scriptum est de eo: *Cornua in manibus ejus (Habac. III)*. Cornibus ergo hærens aries, crucifixum Christum significabat, vepres autem spinæ sunt, et spinæ iniquos significant et peccatores qui suspenderunt Dominum in cruce. Quod autem aries occisus est, et Isaac occisus non est, ideo factum est, quia Isaac figura et non veritas erat, et in eo designatum est quod postea in Christo completum est. Beatus enim presbyter Hieronymus scribit quod ibi oblatum est Isaac, ubi postea crucifixus est Christus, cujus passio nostra est salus et liberatio: quam digne celebrantes, mysteriorum hujus Dominicæ cœnæ ipse de quo loquimur nos capaces et consortes efficiat Jesus Dominus noster, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VI.

IN COENA DOMINI.

De non procrastinando in agenda pœnitentiâ.

Quia, fratres mei, de his estis, sicut ait Apostolus, quibus *lac opus sit, non solidus cibus (Hebr. v)*. Ideo rustico sermone vos alloquimur, ut si mysteria secretorum capere non potestis, saltem vel minima cibi celestis in ventris memoria reponatis. Et quia hæc Dominicæ cœnæ sacra festivitas multa in se habet mysteria; ideo specialiter in ea pœnitentibus, confugium unicum videtur esse ad Dominum. Et non solum publice pœnitentibus, sed etiam omnibus Christianis, quia licet nos in aperto a se Ecclesia non abjecerit sicut illos, tamen omnis vita Christiani semper in pœnitentiâ et compunctione debet consistere. *Nemo enim immunis a sorde, nec infans si sit unius*

dies vita ejus super terram (Joan. xxv); omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei, ut ait Apostolus, justificanti gratis per gratiam ipsius (Rom. iii). Tribus namque modis capitalia crimina damnantur, et minuta jugiter redimantur. Attentius cogitemus quod si quando vivimus cum bonis operibus agimus, plenam nobis securitatem de Dei misericordia pollicemur. Cum enim omnes homines poenitentiam velint in fine vite sue accipere, vix paucos videmus eam secundum quod desiderant adipisci. Quanti enim qui se ad extremum vite sue poenitentiam accepturos esse credebant, aut subita ruina oppressi sunt, aut forte naufragio demersi, aut sanguinis ictu, vel illa infirmitate quae apoplexia dicitur et nervorum contractio, ita percussi sunt, ut non solum poenitentiam petere, sed etiam signare se aut orationem Dominicam dicere omnino non possent? Cum vero tantis casibus fragilitas humana subiaceat, nimis periculosa est desperatio, ut non in longa tempora nos ad agenda poenitentiam reservemus, qui unius diei vitam an potestate habere non possumus. Et ideo cum timore et tremore audiamus Dominum dicentem per prophetam, et pia nostra adhortatione monentem: *Noli tardare converti ad Dominum (Eccl. v).* Et hoc obtinere, Deo auxiliante, possumus; jugiter supplicemus, ut nobis pius Dominus inspirare dignetur; omnia mala velociter fugere, et ea quae bona sunt infatigabiliter exercere, res alienas non concupiscere, capitalia crimina non admittere, minuta peccata sine quibus esse non possumus per indulgentiam inimicorum et elemosynam pauperum indesinenter redimere, et secundum vires nostras, jejunis, vigiliis et orationibus cum perfecta charitate frequenter insistere, infirmos visitare, in carcere positos requirere, peregrinos excipere, et eis humiliter pedes abluere; nec solum nos ipsos pacem cum omnibus custodire, sed etiam illos qui discordes sunt ad concordiam revocare. Si nos tantis operibus fideliter occupatos dies transitus nostri invenerit, sicut jam dixi, etiam si in hora mortis nostrae poenitentiam accipiamus, securi de hac luce migrabimus; et non solum poenas evadere, sed etiam ad aeternam vitam poterimus, donante Domino, feliciter pervenire.

HOMILIA VII.

Ad publice poenitentes, ut serio poeniteant: ad ceteros vero, de illorum reconciliatione gratias Deo agant.

Deus omnipotens justus et misericors, qui inestimabili pietate hominem perditum, opprobria et contumelias, et, ad ultimum, mortem sustinendo, reformavit vitaeque restituit, et ad eoli palatia transvexit, ille scrutator cordium et renum, intrinsecus corda nostra inspicit, et divinitatis suae potentia considerat, si per lamenta poenitentiae illi satisfecisti; nos autem, qui parvi homines sumus, tantummodo facies intuemur. Unde saluti vestrae consulentes, hortamur ut si quis vestrum flecta poenitentiam accepit, aut poenitere dissimulavit, ad reconciliationis sacramentum nullatenus accedere praesumat, sed magis sordes scelerum diluat fontibus lacrymarum ceterarumque operibus virtutum. Si vero, quantum humanae fragi-

litati scire permittitur, digne poenitistis, et deinceps ne talia facere velitis, tota mentis contritione promittitis, dexteram vestram in sublime extendite, ut ab hac caelestem conversationem et vitam Deo dignam, gerere ostendatis. Omnes vero in commune Deum laudare, benedicere et glorificare, debemus, qui eos quos invidia diaboli diversorum foedavit contagione vitiorum, et quasi suos hactenus habuit, nunc jam per poenitentiam mundatos, et intra sinum Ecclesiae revocatos videmus illius revera dono ac spiratione qui *vult omnes salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire (I Tim. ii).* Unde oportet, fratres, ut magis magisque semper Domini timorem praeculis habeatis, qui vos velut pius Pastor ad pascua vitae caelestis invitat et remunerare desiderat; per omnia illi gratias agentes, et obsecrantes ut de praeteritis male actis veniam vobis tribuat, et de futuris cautelam concedat Jesus Christus Dominus noster, cujus honor et gloria manet per omnia saecula. Amen.

HOMILIA VIII.

IN DIE COENAE DOMINI.

Ad clerum, plebem et publice poenitentes.

Quia metuenda pariter et desideranda Domini coenae sacramenta celebramus, fratres charissimi, haec nos digne exsequi posse minime credimus, nisi vestris orationibus fulciamur. Et metuenda sunt quidem, quia sacramentorum tam magna mysteria ab indignis tractantur; desideranda vero, quia in his tantissimum nostrae salutis speramus habere suffragium. Spem vitae peccator accipit, captivitas separata recedit, et de conversis peccatoribus gaudium esse in caelo coram angelis Dei, Veritatis vocem cantantes novimus (*Luc. xv*). Licet enim in nobis non ita exuberans inventiatur doctrina, ut merito aequiparari valeamus homini patrifamilias qui profert de thesauro suo nova et vetusta (*Matth. xiii*), nova, scilicet, de suavitate regni, vetusta de terrore supplicii, tamen quantumcumque supernae dulcedinis haustum, Domino inspirante, gustantes libavimus, ipsum charitatis vestrae mentibus, et tanquam fidissimis nummularis infudimus, quia Dominicae dispensationis pecuniam vestrae aedificationi creditam, dictis et operibus exercere valetis (*Matth. xxv*). Sed quoniam legislator Moyses cum quo loquebatur Deus *velut homo ad amicum suum (Exod. xxxiii)*, consilio indigni Jetro cognati sui; et Paulo apostolo qui *usque ad tertium caelum raptus fuisse dignoscitur (II Cor. xii)*, ob humilitatis custodiam, *datus est stimulus carnis ne magnitudine revelationum extolleretur*; non abs re vestrae charitati suggerimus, et semper ante oculos habere monemus, quanquam industrie vestrae non ignotum esse credamus, quod quidem Sapiens salutaribus breviter edocuit verbis: *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in aeternum non peccabis (Eccl. vii)*. Duae namque sunt mortes in unoquoque nostrum: una, videlicet, animae per peccatum, et altera corporis, propter peccatum ad poenam peccati. Mora vero animae est, quando Deus illam

deserit ob multitudinem peccatorum, et mors est A corpori, quando ab anima deseritur. Et duæ sunt resurrectiones : una animæ in Ecclesia per Verbum Filium Dei, quando per gratiam ejus resurgit a morte iniquitatis ; et hæc est resurrectio prima (Apoc. xx), quam qui habet in secunda, quæ est corporis, feliciter resurget in vitam æternam per Verbum Dei carnem factum Filium Hominis, qui accepit potestatem judicium facere (Joan. v). Quod judicium, in fine sæculi erit ; et ibi non erit resurrectio animarum, sed corporum. Pelamus igitur corde contrito et humiliato cum lacrymis, bonis operibus suffragantibus, nos suscitari a morte animæ in presentia vita, ut vivamus in Christo ; et ut resurgentes corpore in fine sæculi, æternaliter vivamus cum Christo. Habeamus sedulo ante mentis oculos, horam exitus nostri de corpore, præveniamus Dei faciem in confusione peccatorum nostrorum (Psalm. xciv), et lacrymis, et bonis operibus indulgentes his qui in nos peccaverunt, ut indulgentiam peccatorum nostrorum obtinere possimus apud Dei misericordiam ; et non negligamus bona quæ nunc agere possumus, quia exuti corporibus, postea, bona vel mala gerere non poterimus, sed pro his quæ in isto sæculo egerimus condignam remunerationem in illo accipiemus ab eo qui reddit unicuique secundum opera sua. Vos etiam sacerdotes qui per singulas parochias vestræ ordinationis, gregi Dominico præestis, admonéo ut necum forma et exemplum bene vivendi sitis omnibus vobis subjectis, dicente Domino : *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum Dominus Deus vester*. Porro si quemlibet vestrum recordet alicujus perpetrati facinoris conscientia, qua fronte potest redarguere quemlibet in simile crimine prolapsam ? Quocirca præ oculis habere debemus increpationem illam quæ divina voce per Psalmistam sacerdotibus perverse videntibus dicitur : *Quare tu enarras justitias meas et assumis Testamentum meum per os tuum (Psalm. xlix)* ? Unde, fratres, omni custodia muniamus cor nostrum, petentes Domini misericordiam, ut cum omni simplicitate et modestia atque puritate mentis et corporis nosmetipsos regamus, plebemque nobis commissam pabulo divinæ exhortationis pascamus ; et quidquid excesserit, digna emendatione et monitione corripiamus, ne illud incurramus propheticum : *Si, inquit, annuntiaveris iniquo iniquitatem suam, animam tuam liberasti ; si autem non annuntiaveris, ille quidem in iniquitate sua morietur ; sanguinem vero ejus de manu tua requiram (Ezech. xxxiii)* ; sed potius audire mereamur : *Euge, serve bone et fidelis, quia super pauca fuisi fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini tui (Marc. xxv)*. Hoc potest etiam tradi quo Ilii sacerdos, qui non corripuit filios, morte multatus est ; ipsi quoque filii ejus mortui sunt, et arca Dei capta est, et hoc sacerdotio posteritas ejus privata est (I Reg. iv). Phinees e contra (Num. xxv), quia zelo Dei accensus, fornicarios peremit, sacerdotio, Domini voce, functus est in æternum (Psalm. cv). Pius et misericors Dominus sciens infirmitatem generis humani, sine qualibuscunque peccatis præsentem

vitam non posse transigere, talia medicamenta dignatus est providere, quæ non solum divites, sed etiam pauperes, absque ulla excusatione possent peccatorum suorum adhibere vulneribus. Quæ autem sunt ista medicamenta ? Illa utique duo de quibus Deus dixit : *Dato, et dabitur vobis ; dimitte, et dimittetur vobis (Luc. vi ; Marc. xi)*. *Dato et dabitur vobis* pertinet ad eleemosynam quæ datur esurientibus, nudis atque captivis ; *dimitte et dimittetur vobis* pertinet ad eleemosynam per quam indulgetur omnibus inimicis, dicente Domino : *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, Pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra (Math. vi)*. Satis delicato nobiscum agitur, quando in potestate nostra datur qualiter judicemur in die judicii. Si enim *dimiseritis*, inquit, *dimittetur vobis* ; si non *dimiseritis*, non dimittetur vobis. Sed dicit aliquis : Non possum indulgere inimicis meis ; cui nos respondemus : Si non habes peccatum quod tibi indulget Deus, non debes indulgere proximo tuo ; si vero incomparabiliter plus peccasti tu Domino, quam in te peccaverit homo, quare jubente Domino non dimittis parum, ut tibi Dominus dignetur dimittere multum ? Cum grandi timore consideranda illa terribilis et metuenda Dei nostri sententia quam servus ille crudelis audire meruit : *Serve male, omne debitum dimisi quoniam rogastime, nonne ergo oportuit et te misereri conservi tui, sicut et ego tui misertus sum (Math. xviii)* ? Et quid post hæc ? Tradidit eum tortoribus donec redderet universum debitum ; et ut hæc etiam tardioribus insinuaret, adjecit : *Sic et Pater meus celestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris*. Nam qui hæc implere noluerit, ipse sibi januam divinæ misericordiæ claudit ; quia quilibet reliqua opera quæ quisque fecerit, omnia evanescunt, si in eo charitas vestra non fuerit, quæ non solum amicos, sed etiam usque ad ipsos perveniat inimicos. Non enim mentitur apostolus Paulus in quo Christus loquebatur : *Si distribuero, ait, in cibis pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest (I Cor. xii)* ; et quia *radix omnium malorum est cupiditas*, et radix omnium bonorum est charitas. Debet ergo unusquisque se eradicare quod malum est, et inserere in se quod bonum est. Itaque qui per odium et iracundiam radicem in se charitatis exstinxerit, nihil in eo, unde ad æternam vitam perveniat remanebit. Ille vero qui supradicta mala in corde servat, et credit se multa eleemosynis peccata sua posse redimere, audiamus de eo Dominum in Evangelio dicentem : *Si offerre manus tuam ad altare et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te, relinque ibi manus tuam ante altare, et vade prius reconciliari fratri tuo, et tunc veniens offeres munus tuum (Math. v)*. Sententia ista evidenter ostendit quod sacrificium offerre vel eleemosynas facere nihil proderit, nisi prius reconciliatio præcesserit inimici. Nam quod etiam orationem nostram Dominus non velit audire, si odium voluerimus in corde servare, ipse in Evangelio dixit : *Qui habet mandata mea et servat ea, ille est qui diligit*

u (Joan. xiv). Et iterum : quid prodest quod di. itis
 ubi, Domine, Domine, et non facitis quæ dico? Quæ
 sunt ista quæ Dominus specialiter se dixisse asseruit?
 Inique illa quæ ad pacem et concordiam pertinent :
 diligite, inquit, inimicos vestros, benefacite his qui
 derunt vos (Matth. v); et illud : Pacem meam do
 vobis, pace u relinquo vobis (Joan. xiv); et illud : In
 re cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dile
 ctionem habueritis ad invicem : non enim tam res no
 ras quam nos ipsos desiderat Deus : et quia nos
 it multum amare terrenam substantiam, ideo
 ut sibi offerri quod amamus, ut, secundum illius
 acceptum, ubi præcesserit thesaurus noster, illuc
 quatur et cor nostrum (Matth. vi). Quis non con
 uniacit illam beati Joannis sententiam, Qui, inquit,
 irem suam odit, homicida est (I Joan. iii). Et ite
 ra : Qui dicit se in lumine esse, et fratrem suum odit :
 tenebris est usque adhuc, et nescit quo eat, quoniam
 obra obcæcaverunt oculos ejus (I Joan. ii). Ut au
 tem hæc quæ supra diximus, plenius et evidentius
 mitis agnoscere, scitote veraciter quia nullus homo
 lest Dei misericordiam promereri, qui charitatis
 cepta contemnit, aut inimicis ex toto corde non
 tandulgere. Ad hoc enim pertinet quod paralyticus
 qui in Evangelio curatus a Domino describitur,
 ginta et octo annis jacuisse in infirmitate refer
 r. Duo enim minus habuit a quadraginta; quadrage
 rio siquidem numero cursus vitæ nostræ et conver
 sio nostra mystice designatur; et ideo ante Pascha,
 fia præsentem vitam significat, xl. dierum jejunium
 servamus, ut Pascha, quod æternæ vitæ imaginem
 abet, cum gaudio celebrare possimus. Moyses quadra
 ginta diebus jejunavit (Exod. xxxiv), Elias vero (III,
 Reg. xix) eundem numerum jejunando complevit,
 si Dominus ac Salvator noster nihilominus quadra
 genarium jejunium consecravit, et in eremo populus
 israeliticus quadraginta annis est demoratus post
 quam meruit de Ægyptia servitute liberari. Languis
 illis de quo in Evangelio legimus, qui triginta et
 octo annis in infirmitate jacuit, typum generis hu
 mani habere videtur, habens duo minus a quadra
 genario numero. Quæ sunt ista duo, nisi duo præ
 cepta charitatis, dilectio, videlicet, Dei, et dilectio
 proximi, quæ duo talia sunt, ut sine ipsis reliqua
 nihil possint. Sane qui hæc duo in quibus tota lex
 pendet et Propheta, non habuerit, languidus para
 lyticus jacet, venit autem Christus, qui per gratiam
 sancti Spiritus exhibuit nobis ista duo. Denique et
 pro illo qui incidit in latrones, duos denarios
 dedit; et apud Samaritanos duos dies transegit (Joan.
 v), ut in eis charitatem Dei et proximi confirmaret.
 Et vidua illa in typo Ecclesiæ, duo æra misit in
 eozophylacium (Marc. xii; Luc. xxi), et Dominus,
 ad prædicandum, bipertita charitate binos discipu
 los destinavit (Luc x); ista enim duo ante adven
 tum Christi humanum genus habere non meruit.
 Quid ergo huic paralytico Dominus dixerit, audia
 mus : Surge, tolle grabatum. Ista duo languidus ille
 minus habebat. Quid enim est Surge, nisi, Dominum

diligere? Omnis enim qui Dominum diligit, cor habet
 sursum. Et quid est Tolle grabatum tuum, nisi, Dilige
 proximum? Cur autem proximi dilectio per graba
 tum designetur, Apostolus dicit : Invicem onera re
 stra portate, et sic adimplebitis legem Christi (Ga'at.
 vi). Ergo si præventus fuerit in aliquo frater tuus,
 portetur a te; et si tu præventus fueris, sustineat te.
 Ut hæc igitur obtinere possimus, profusis implore
 mus precibus, ut charitas Dei quæ diffusa in cordibus
 nostris, non ex nobis, sed per Spiritum sanctum, qui
 datus est nobis, in nobis jugiter permaneat donec con
 templationi divinæ visionis illætos assistere faciat. Ro
 go vos ut diligentius consideretis, et quantum potestis
 expavescatis vel caveatis, ne vobis ille crudelis hu
 mani generis inimicus ita subripiat, quomodo solet
 incautos et negligentes iniqua calliditate decipere.
 Nam aliquibus homicidis, raptoribus et adulteris,
 incestuosis et sacrilegis, vanam securitatem ingerit,
 ut cum crimina quotidiana committant, putent quod
 Deus, corruptorum judicum more, pecunia non acci
 piat et peccata dimittat. Accipit plane Deus pecu
 niam, et eleemosynis delectatur, ea tamen ratione
 ut unusquisque peccator, quando offert Deo pecu
 niam, offerat illi et animam suam. Quænam, fratres,
 justitia est, ut aliquis criminosus pecuniam suam
 per eleemosynam Deo offerat, et animam suam dia
 bolo per iniqua opera tradat! In pecunia imaginem
 imperatoris offert Deo, et in seipso imaginem Dei
 tradit diabolo, cum Dominus dicat in Evangelio :
 Reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei
 Deo. Quomodo in nummo imaginem Cæsaris, sic in
 vobis ipsis reddite Deo imaginem Dei. Nam quam
 libet largas eleemosynas aliquis tribuat, si capitalia
 crimina non declinat, timeo ne falsa temeritate de
 ceptus, et pecuniam perdat et peccatum non redi
 mat. Aliud est enim mutare vitam, aliud tolerare vi
 tam. Mutare vitam est a capitalibus criminibus abs
 tinere : tolerare, est minuta peccata, sine quibus
 esse non possumus, eleemosyna quotidiana redi
 mere. Nam qui substantiam suam tribuit Deo, et
 animam suam offert inimico, impletur in eo quod
 scriptum est : Qui baptizatur a mortuo et iterum tan
 git mortuum, quid proficit levatio ejus (Eccli. xxxiv)?
 Quam rem apostolus exprimens ait : Canis reversus
 ad vomitum, et sus lota in volutabro luti (II Petr. ii).
 Quod et ipse Dominus in Evangelio confirmat : Ecce
 sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius aliquid
 tibi contingat. Quod denuo Salomon contestatur et
 clamat : Fili, peccasti? ne adjicias iterum, sed et de
 pristinis deprecare ut tibi remittantur (Eccli. xix).
 Quam rem non de minutis peccatis, sine quibus
 esse non possumus, sed de capitalibus criminibus
 dixisse manifestum est. Duo namque judicia in san
 ctis Scripturis legimus : unum per aquam in diluvio
 (Gen. vii) quod prefiguravit baptismum quo ab om
 nibus peccatis mundati sumus (I Petr. iii); et aliud
 quod futurum est per ignem, quando veniet Deus
 ad judicium, de quo Psalmista ait : Deus manifesto
 veniet, Deus noster et non allebit, ignis in conspectu

ejus ardebit, et in circuitu ejus tempestas valida (Psal. XLVI); ut tempestas examinet quos ignis exuret. Mundemus nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, nec ab æterno, quod absit, nec ab illo igne transitorio exuramur; de quo igne judicii Dei, Apostolus ait: Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit (I Cor. III), quod de igne purgatorio eum dixisse non est dubitandum. Quem ignem a iter impii sentient, aliter sancti, aliter justi. Impii siquidem de illius ignis cruciati ad perpetuas ignium flammis detrudentur; sancti vero qui sine omni peccatorum macula in corporibus suis resurgent, quia super fundamentum quod Christus est, aurum, argentum et lapides pretiosos, id est, sensum fidei lucidum, eloquium salutis clarum, et opera pretiosa ædificaverunt, tanta facultate illi igni prævalebunt quanta integritate fidei et dilectionis Christi in hac vita custodierint præcepta. Erunt ergo quidem justi minutis quibusdam peccatis obnoxii, qui ædificaverunt supra fundamentum quod est Christus, fenum, ligna, stipulam, quæ significant levium peccatorum diversitatem, a quibus non digne adhuc expurgati inveniuntur cum celestis civitatis gloria digni inveniuntur. Illo quoque transitorio igne, et toto extremi judicii die completo, unusquisque secundum modum meritorum, aut damnabitur, aut coronabitur. Illam ergo diem, fratres charissimi, tota intentione cogitemus, vitam corrigamus, mores mutemus, mala tentantia resistendo vincamus, perpetrata autem fletibus puniamus. Adventum namque æterni Judicis tanto securiores quandoque videmus, quanto magis nunc distractionem illius timendo prævenimus. Quid enim prodest illi qui jejuna super peccata sua, et iterum ambulans in ea, hæc eadem faciat? Unde magnopere delibendum, ut si bona quædam aliquando inchoavimus, digna perseverantia in eis permaneamus, dicente Veritate: Qui perseveraverit usque in finem (subauditur, in bonis operibus), hic salvus erit. Eatenus præterea mala dignis fletibus puniamus, ut a futuris, ipso nos custodiente qui non dormitat, in ævum caveamus, quo ante ejus conspectum sinceri et sine offensa, juxta Apostolum valeamus apparere. Eo pertinet quod dictum est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (Psal. XXXI). Et Paulus dicit fidelibus: Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Domino (Rom. IV). Viventes cum bonis operibus in activa vita, mortui erant peccato, et quasi jam sepulti, æternæ vite contemplatione. Et idem Magister gentium jubet ut exhibeamus corpora nostra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem (Coloss. III). Hostia quippe occiditur, ut offeratur; sed hostia vivens est corpus pro Domino afflictum; quod vivens dicitur, quia vivit in virtutibus, et est occisum vitis; hostia vero quia jam huic mundo est a pravis actibus mortuum; vivens quoque dicitur quia cuncta quæ prævalet bona operatur. Tales ergo dum possumus non præparemus, quales Domini adjutorio ipsius misericordia digni sumus et nunc et quando

A operari nequibimus. Nunc ad vos sermo noster dirigitur, quos mater Ecclesia quasi non suos recognoscens ob fœditatem scelerum vestrorum dudum a se repulit; modo vero, quia Domino per dignos poenitentis fructus placuistis mundantes vos, quantum humana fragilitas permittit, ab omni inquinamento carnis ac spiritus, per crebra jejunia et afflictiones corporum, quasi jam suos ad se revocat. Immensa namque Dei pietas, sinum misericordie sue omnibus aperit dicendo per prophetam: *Mox ut ingemueris salvus eris (Joel. II);* et Psalmista inquit: *Sacrificium Deo spiritus contribulatus (Psal. L).* Vos ergo non corde redeatis in Ægyptum, semel de illius servitute liberati, quia, ut beatus Petrus apostolus ait, *non corruptilibus auro vel argento redempti estis de vana*

B *vestra conversatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi Agni incontaminati et immaculati Johannis Christi (I Petr. I).* Et in Apocalypsi Joannes apostolus: *qui dilexit nos, inquit, et auit nos a peccatis nostris in sanguine suo (Apoc. I);* quia factus sacerdos secundum ordinem Melchisedech (Psal. CIX), pro proprio sanguinem introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa. Cur ergo in sinistra parte Ecclesie positi estis? Non sine causa usus Ecclesie hoc obtinuit; verum quia Dominus in judicio *osus*, hoc est, justos a dextris, hædos vero, id est, peccatores a sinistris ponet (Matth. XXV); hædi enim significant peccatores. Unde et cilicia quæ sunt iudicamenta poenitentium, et pilis hædorum atque caprarum fiunt; hædus namque in lege pro peccato semper jubetur offerri; signat tamen Christum qui in similitudinem carnis peccati ostensus est, et pro nostris delictis oblatum est. Ipse enim peccata nostra portavit in corpore suo super lignum. Quocirca si ad pristinam actionis vitam, quantum Dominus vos custodire dignabitur, redire non valetis, manus vestras in sublime porrigentes ostendite, quia magis cœlestia quam terrena diligitis, et *vestra jam conversatio in cælis est.* His vestræ promissionis signis, quibus magis Domino quam diabolo servire promittitis gaudium nobis permaximum exhibetis, quia, ut Dominus patefecit, de converso peccatore *gaudium sit in cælo coram angelis Dei. (Luc. XV).* Nisi enim Dominus de conversione vestra gauderet, nullatenus hominem perditum in terris quaereret, et questum morte sua redimeret. Prodigus etenim filius, hoc est, gentilis populus, qui omnem substantiam suam dissipaverat vivendo luxuriose, mox ut ad Patrem rediit, dicendo: *Pater, peccavi in cælum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum ex mercenariis tuis (Ibid.).* statim ab ipso benigne est susceptus, ac pro reditu ejus lætitia vitulus occisus est, ipseque stola prima et calcamentis est indutus. Patris hujus duo filii fratres, alter apud Patrem remansit, alter vero dissipata substantia vivendo luxuriose a patre recessit. Pater ergo horum fratrum Deus omnipotens intelligitur, qui habuit duos filios: quorum major Judæos significat, qui in cultura unius Dei permanserunt, minor vero, ut dictum est, populum significat gentium, qui, relicto

Creatore, adoravit creaturam. Is autem in se rever-
sus, id est, a noxiis oblectamentis recedens, ad con-
scientiam interiorem, mentis intentione rediit; et
urgens venit ad Patrem, hoc est, ad societatem Ec-
clesiæ accessit per fidem, ubi est legitima et fru-
ctuosa peccatorum confessio. *Cum autem longe esset*,
hoc est, cum nondum adhuc Deum intelligeret,
vidit illum pater, hoc est, misertus est illius, et ac-
currens cecidit super collum ejus et osculatus est eum.
Supra collum filii cadere est in amplexu filii bra-
chium inducere. Brachium autem Dei Filius est, qui
a Patre Deo ad hæc infirma mundi missus est. Oscu-
latus est, cum, videlicet, ad spem veniæ peccatorum
verbo gratiæ redeunt, cum per Filium diceret: *Pœ-
nitentiam agite, appropinquavit enim regnum caelorum*.
Dixitque filius ad patrem: Pater, peccavi in caelum et
coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.
Postquam ad patrem reversus est, hoc est, in Eccle-
sia positus, incipit peccata confiteri. Sed non dicit
omnia quæ se dicturum supra promiserat; dicit enim:
Jam non sum dignus vocari filius tuus; nec addit quæ
superius se dicturum meditabatur: *Fac me sicut*
unum ex mercenariis tuis. Cum enim adhuc longe es-
set, et patrem non haberet, cupiebat vel mercena-
rius esse; at postquam patris osculo meruit honorari,
generosissime jam designatur mercenarius esse.
Multam namque intelligit esse distantiam inter ser-
vum, mercenarium et filium; servus namque est
qui adhuc metu poenarum gehennæ, vel legum mun-
danarum formidine abstinet; mercenarius vero est,
qui desiderio ac spe regni cælestis bona agit; filius
vero est, qui affectu boni et virtutum amore delecta-
tor, et Deo per charitatem famulatur, quam sum-
mam et perfectionem omnium Apostolus commemo-
rat, dicens: *Nunc autem manent fides, spes, charitas,*
triæ hæc, major autem horum est charitas (I Cor. xiii).
Ergo prodigus iste primo quasi servus ad se reversus,
diræ famis supplicia cœpit formidare; mox reverti
ad patrem volens, de statu mercenarii cœpit cogitare;
postquam vero occurrens pater amplexatus et oscu-
latus est eum, oblitus statum servi, oblitus et merce-
dem mercenarii desolatam, de hæreditate cœpit solli-
citus esse parentis; et hoc est quod apostolus ait:
Perfecta charitas foras mittit timorem (I Joan. iv).
*Dixit autem pater ad servos suos, Cito proferite stolam pri-
mam et induite illum*. Stola prima est beata vestis inno-
centiæ, quam protoplastus Adam bene a Deo conditus
accepit, sed male a diabolo deceptus amisit (*Gen. iii*).
Unde et post culpam cum cognovissent se esse nudos,
hoc est, gloria immortalitatis perdita, pelliceum, hoc
est, mortale, acceperunt indumentum. *Date annulum*
in manu ejus. Per annulum signaculum fidei accipi-
tur. Annulum ergo prodigus filius accepit cum Chri-
stus per fidem Ecclesiam ex gentibus sibi sociavit. Dan-
tur et in pedes calceamenta, quæ officium evangeli-
zandi designant. Adducitur vitulus saginatus et oc-
ciditur, id est, ipse Dominus Jesus Filius Dei, qui
bene vitulus dicitur saginatus, quia caro ejus spiritali
pinguedine et virtute optima est, adeo ut sola suffe-

cerit ad tollenda mundi peccata. Et ait: *Manducemus*
et epulemur. Intuendum quid pluraliter dicitur: *mandu-
cemus et epulemur*. Pater namque et servi illius sunt
epulati, quia nostra salus est Patris gaudium, in quo
nostrorum est remissio peccatorum. Hoc præsignavit
olim quod Abraham, tribus angelis hospitio receptis,
vitulum tenerrimum occidit: e legitur et eis apposuisse
(*Gen. xviii*), quia immolata pro nostra redemptione
caro Christi totius Trinitatis lætitia est. *Et cœperunt*
epulari. Epulæ istæ nunc in Ecclesia per totum orbem
dilata celebrantur; quotidie enim in sancta Eccle-
sia vitulus iste sacratissimus Deo Patri per sacerdotes
offertur, et in vitam æternam pascit percipientes;
quæ cum quotidie immolatur, semper integer permanet
et immaculatus et vivus. Quapropter quia tam
piam habemus Dominum, nemo de misericordia
diffidat, quæ tunc evidentius eminet quando pecca-
tor sanctificatur et abjectus erigitur. Neque enim
de qualitate nostrorum operum pendet cœlestium
mensura donorum, aut in isto sæculo in quo tota
vita hominis tentatio est, unicuique tribuitur quod
meretur, ubi, si iniquitates nostras observaret, nul-
lus iudicium ipsius sustineret. Graviter namque pecca-
ntem cum peccatis suis non perdidit, sed mihi misericor-
diter ad veniam revocavit, testante apostolo Paulo:
Fidelis, inquit, sermo et omni acceptione dignus, quia
Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos
facere, quorum primus ego sum. Habeamus ergo,
fratres charissimi, fiduciam de misericordia Condi-
toris nostri; cogitemus quæ facimus, recogitemus
quæ fecimus; largitatem supernæ pietatis aspiciamus,
et ad misericordem Judicem, dum adhuc exspectat,
cum lacrymis veniamus. Considerantes namque quod
justus sit, peccata nostra non negligamus; conside-
rantes vero quod pius sit, non desperemus. Præbet
apud Dominum, nobis hominibus peccatoribus fidu-
ciam Deus homo; est nobis spes magna pœnitenti-
bus, quia advocatus noster factus est iudex noster,
qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et
viva (*Isai. vi*). Et licet, fratres charissimi, per divi-
nam gratiam nobis collatam, et per impositionem
manuum episcopaliū, credatis vos posse absolvi a
peccatorum vectorum vinculis, quia statim resti-
tuemini sacris altaribus, nullus tamen debet vitam
suam negligere, sed omni vitæ spatio tanquam in
ipso pœnitentiæ rigore positus debet ante oculos
habere mala quæ fecit, ne, securitate torpens, rur-
sus ad eadem aut ad majora flagitia prolabatur, di-
cens cum Psalmista: *Quoniam iniquitatem meam*
cognosco (Psal. L), etc. Isaias quoque peccatoribus
dicit: *Lavamini, mundi estote (Isai. i)*. Lavatur ita-
que et mundus est, qui et præterita plangit, et stenda
iterum non admittit. Lavatur, et non est mundus,
qui plangit quæ gessit, nec deserit, et post lacrymas
ea quæ severat repetit. Sic denique et alibi animam
pœnitentem, atque iterum delinquentem, sermo
divinus increpat, dicens: *quam vilis facta es nimis*
iterans vias tuas (Jerem. ii)! Quisquis ergo culpas
præteritas plangit, hunc necesse est modum esse

neat, ut sic amissa defleat, ne iterum flenda committat, quatenus divino munitus auxilio, facinora quæ gessit severa corporis afflictione et eleemosynarum largiflua redemptione purget atque consumat. Sicque renovatus irriguis lacrymarum fontibus, ante conspectum tremendi Iudicis mundus appareat, digne ab ipso pro benefactis quæ fecit coronandus. Et quia in hac die sacratissima fiunt plurima in sancta Ecclesia, quæ necessario debet scire vestra industria, sicut pœnitentium reconciliatio, sacri o'ei benedictio, sancti chrismales confectio, fraterna pedum ablutio, ecclesiarum quoque et sacrorum vasorum purificatio, dignum iudicavimus, quantum Dominus dederit, hæc vestræ fraternitati disserere. Christus itaque in hac die post typicum illud Pascha completum ad verum Pascha transiens, mysterium corporis et sanguinis sui primum apostolis tradidit, et propter humilitatis formam commendandam eo die pedes eorum lavit, et hinc est quod eodem die, altaria templique parietes et pavimenta lavantur, et vasa purificantur. Quo die etiam pœnitentes reconciliantur, quia, scilicet, ipsa die qua sacramenta corporis et sanguinis sui Dominus primum confecit ac discipulis tradidit, oportebat ut ad hæc præsumenda pœnitentes restaurarentur; eo, videlicet, tempore quo sanguis Christi in remissionem peccatorum fusus est. Eodem denique die, proinde sanctum chrisma conficitur, quia *ante biduum Paschæ Maria caput Domini ac pedes unguento perfudisse perhibetur (Marc. xiv)*. Unde et Dominus discipulis suis dixit: *Scitis quia post biduum Pascha fiet, et filius hominis tradetur ut crucifigatur (Joan. xi; Matth. xxvi)*. Chrisma igitur, hoc est, unctio a Christi nomine sumpsit vocabulum. Messias namque Hebraice, Christus Græce, unctus dicitur Latine. Unde Psalmista: *Propterea, inquit, unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis (Psalm. xlv; Hebr. i)*. Cur unxit te? Ut diligeres justitiam et odisses iniquitatem, quod ita est intelligendum: O tu Deus, id est, Fili, nunc te Deus tuus, hoc est, Pater, cui es consubstantialis et cœternus Filius, unxit te! Quomodo? Oleo, scilicet, invisibili, non visibili: oleo exultationis. Idem, ipso Spiritu sancto qui in specie columbæ super illum apparuit, quo etiam conceptus et natus est, et de quo ad Baptistam dictum est: *Super quem videris Spiritum descendentem et manentem super eum, ipse est qui baptizat in Spiritu sancto (Joan. i)*; de quo, ut prædiximus, mystice est natus, et secundum traditionem ipsius, baptizati renati sunt in quo solo baptismate, quod in catholica celebratur Ecclesia, sit remissio peccatorum, per eum qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. ii). David etiam vultus nostros, oleo exhilarando, id est, mentes nostras, gratia Spiritus sancti (quam designat materialis olei unctio, qua corporaliter unguuntur fideles) illustrandas præcinuit. Unctus est ergo nobis Deus, et missus est nobis; et ipse Deus ut ungeretur, homo erat; sed ita homo erat, ut Deus esset. Ita Deus erat, ut homo esse non

dedignaretur; et ideo unctus Deus, quia et homo Deus factus est Christus. Non potuit apertius dici nomen Christi quam ut diceretur unctus Deus. Dixit autem unxit, non dixit uncturus est, quia in prædestinatione jam factum erat quod beatus Petrus in apostolorum Actibus dixit: *Hunc Jesum a Nazareth quem unxit Deus Spiritu sancto (Act. i)*. Unctus est ergo Jesus ut dictum est, non oleo visibili, sed dono gratiæ quod visibili significatur unguento quo Baptizatus ungit Ecclesiam. Nec tamen tunc unctus est Spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit (*Matth. iii; Marc. ii; Luc. iii; Joan. i*); tunc enim corpus suum, id est, Ecclesiam suam, præfigurare dignatus est, in qua baptizati præcipue accipiunt Spiritum sanctum ita mystica et invisibili unctione. Alii autem reges qui typum illius prætulerunt, et regnando Christi consortes dicti sunt, oleo corruptibili sunt uncti; hic vero Dei Filius, salvo superiori sensu, a Deo Patre, oleo exultationis, hoc est, resurrectionis, ascensionis, dominationisque, est delibutus, quia Christi natura unctus (*Psalm. xlv*), nos per gratiam. Nobis enim ad mensuram datur donum gratiæ, dividente ipso *singulis prout vult*; in Christo autem, ut dixit Apostolus, *habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter (Coloss. ii)*. Unde propheta: *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ et intellectus, Spiritus consilii et fortitudinis, Spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini (Isa. xi)*. Omnes vero sancti, non plenitudinem Spiritus ejus, sed *de plenitudine ejus*, quantum ille donat, accipiunt (*Joan. i*). Ipse autem qui, existens Deus ante sæcula, per Spiritum sanctum in utero Virginis homo conceptus est in fine sæculorum, ibi ab eodem Spiritu unctus est ubi conceptus, nec ante conceptus, et postmodum unctus est, sed hoc ipsum de Spiritu sancto et carne Virginis concipi, Spiritu sancto ungi fuit. Itaque sunt participes ejus filii hominum, quia et ipse Filius hominis particeps factus est mortalitatis illorum, ut faceret participes immortalitatis suæ, quam immortalitatem assequi valemus, si modo per confessionem dignos pœnitentiæ fructus expiati et meritis ac orationibus sanctorum Christo reconciliati, atque per acceptionem corporis et sanguinis ejus in fide recta permanentes, unum cum illo facti sumus, ipsi incorporati in quo princeps hujus mundi et suam aliquid requisivit et invenire non potuit (*Joan. xiv*), quoniam solus est *inter mortuos liber*, per quem nos a peccati servitio veraci jam libertate solvimur, quia ei qui vere liber est, per corporis et sanguinis ejus acceptionem unimur. Sicut enim vere carnem corporis nostri Christus assumpsit, et vere homo qui ex Maria Virgine natus est Jesus Dei Filius est, non quemadmodum alii homines per gratiam, sed natura Filius ex substantia Patris, ita vera est caro et verus est sanguis ejus quem ad manducandum et potandum in mysterio sumimus, sicut ipse testatur; et nos qui vere sub mysterio carnem et sanguinem corporis ejus sumimus, per ea naturaliter unum cum illo effici-mur, in quibus manet post consecrationem simili-

tudo panis et vini, ne sit quidam horror erorris, sed manet in eis gratia redemptionis. De naturali enim in nobis Christi veritate ipse ait : *Caro mea vere est esca, et sanguis meus vere est potus; qui edit carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet et ego in eo* (Joan. vi). De veritate carnis et sanguinis ejus nullus relictus est ambigendi locus; nunc enim et ipsius Domini professione, et fide nostra vere caro est, et vere sanguis est, et hæc accepta atque hausta id efficiunt, ut nos in Christo et Christus in nobis sit. Esto ergo in nobis ipse per carnem, et sumus in eo dum secundum hoc quod nos sumus in Deo est. Sciendum est præterea quia Apostolus ipsam acceptionem Eucharistiæ Dominicam cœnam vocat (I Cor. xi). Sed quosdam movere potest quod Christus discipulis, postquam cum illo in cœna comedisent et bibissent, sacramenta corporis et sanguinis sui tradidit, sicut illic scriptum est : *Cum, inquit, illi manducarent, accepit Jesus panem, et benedixit; et manducans dixit : Quoniam unus ex vobis tradet me* (Math. xxvi). Postea enim tradit sacramentum; et sic liquido apparet quando primo acceperunt discipuli corpus et sanguinem Domini, non accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est Ecclesiæ universæ institutum, quod a jejunis semper accipitur. Hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, in os Christiani corpus Dominicum intraret priusquam cæteri sibi; atque ideo per universum orbem morem hunc esse servatum. Namque Salvator quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, utimum hoc voluit infligere cordibus et memoriæ discipulorum in quibus ad passionem digressurus erat. Sed et illud a multis queritur, si quotidie quilibet fidelis debeat corpus et sanguinem Christi accipere, an se aliquibus diebus a tanto sacramento subtrahere, cum Apostolus dicat : *Probet autem se ipsum homo, et sic de illo pane edat, et de calice bibat* (I Cor. xi). Quam multi de altari accipiunt, et moriuntur, et accipiendo moriuntur! Unde dicit Apostolus : *Judicium sibi manducat et bibit*. An non buccella Dominica venenum fuit Judæ; et tamen accepit, et cum accepit, in eum inimicus intravit (Luc. xxi), non quia malum accepit, sed quia bonum malus male accepit. Dixerit ergo aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam! quæsieris : Quare? Quoniam, inquit, eligendi sunt dies quibus purius homo continentiusque vivat, quo ad tantum sacramentum dignus accedat, *qui enim manducaverit indigne, judicium sibi manducat et bibit*. Alius, contra : *huo, inquit, si tanta est plaga peccati atque ulcus morbi ut medicamenta talia differentia sunt, auctoritate antistitis debet quis, ut ab altari removeri ad agendum penitentiam, et ejusdem auctoritate reconciliari. Faciat igitur unusquisque quod secundum fidem suam pie crederit esse faciendum; neuter enim eorum exhorret corpus et sanguinem Domini, sed saluberrimum consilium illud honorare contendit; neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit. Zachæum dico et illum centurionem* (Luc. xix; Math. viii),

cum alter eorum, gaudens in domum suam suscepit Dominum, alter dixerit : *Non sum dignus ut intres sub tectum meum*. Ambo Salvatorem honorificantes, diverso, et quasi contrario modo; ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti, et sicut in primo populo unicuique piorum manna secundum propriam voluntatem in cor sapiebat, sic in ore uniuscujusque Christiani sacramentum illud quo subjungatus est mundus. Nam ille, honorando, non audet quotidie sumere, et ille, honorando, non audet in illo die prætermittere. Videte ergo, fratres, quia si separemini a corpore Domini, qui fideles estis, metuendum est ne fame moriamini? si autem recipitis indigne, metuendum est ne judicium manducetis et bibatis. *Angustia vobis undique*. Veritas dicit : Si male vivitis, in æternum moriemini; at non potestis bene vivere nisi ille adjuverit, nisi ille dederit. Ideo orate, et manducate, et implebitur os vestrum laude Dei et exultatione, et dicetis illi de magnis angustiis liberati : *Liberasti gressus meos subtus me, et non sunt infirmata vestigia mea* (Psal. xvii). Ad invisibile altare Dei justificatus pervenit, qui ad hoc, præsens injustus, non accedit, causam suam (sic) Cui rei concordans Apostolus dicit : *Quia si nosmet ipsos judicaremus, non utique judicaremur* (I Cor. xi), pro illis, scilicet, peccatis de quibus idem Apostolus ait : *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur* (Galat. vi). In penitentia, majorem in se quisquis severitatem debet exercere, ut a se ipso judicatus non judicetur a Domino, ut et idem Apostolus dicit : *Si enim nos judicaremus, a Domino non judicaremur*. Ascendat itaque homo adversum se tribunal mentis suæ si timet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Christi (II Cor. v), ut illic recipiat unusquisque quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum. Constituat se ante faciem suam, ne hoc ei postea fiat; nam minatur hoc ipsum Deus peccatori, dicens : *Arguam te, et statuam te ante faciem tuam*; atque ita constituto in corde judicio, absit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor; inde quidam sanguis animi consistentis per lacrymas profluat. Postremo ab ipsa mento, talis sententia proferatur, ut se homo judicet indignum participatione corporis et sanguinis Domini, ut qui timet separari a regno cœlorum per ultimam sententiam summi Judicis, per ecclesiasticam disciplinam a sacramento cœlestis panis interim separetur. Versetur illi ante oculos in ago futuri judicii, ut cum alii accedunt ad altare Dei quo ipse non accedit, cogitet quam sit contremiscenda illa pœna, cum percipientibus aliis vitam æternam, alii præcipitabuntur in mortem æternam, a qua, his sacrosanctis mysteriis intervenientibus eruemur, et beatæ resurrectionis gloria feliciter induamur, accipientes stolam albam (animæ, scilicet, beatitudinem) cum corporati nostro Redemptori; ut sicut ille et Pater unum sunt, ita et nos in ipsis unum effici mereamur (Math. xxv), donec accipientes corpus et sanguinem ipsius in remissionem peccatorum nostrorum, et vitam nobis

sine fine mansuram, ipso præstante qui sine fine permanet in sæcula. Amen.

HOMILIA IX.

De vulnerato Samariano.

Vulneratos vos video, fratres mei, vulneratos vos video; et, quod est deterius, non vulneribus corporum, sed vulneribus animarum. Animarum enim vulnera tanto sublimiora sunt et inmedicabilia, quanto natura animæ subtilior est corpore. Corpus enim videtur et tangitur, anima vero invisibilis est et impalpabilis; unde et requirit celeste medicamentum illius Samaritani, id est, custodistotius humani generis Domini Jesu Christi et Salvatoris nostri, de quo Psalmista: *Nisi Dominus custodierit civitatem, in vanum vigilant qui custodiunt eam (Psal. cxxvi)*; qui hominem descendentem a Jerusalem in Jericho (ut Evangelica refert parabola) et a latronibus sauciatum, jumento imposuit duxitque in stabulum et curam illius egit (*Luc. x*). Quam parabolam, quia breviter præbavimus, paululum ejus flores carpamus. Homo ille qui descendit a Jerusalem in Jericho, et incidit in latrones, significat Adam, qui, de statu immortalitatis superbiendo descendens, in hanc miseram vitam devenit. Latrones in quos incidit demones sunt in quos descendens incidit; nam nisi prius intus intumisset, foris tentatus, tam facile non cecidisset. Despoliaverunt eum, id est, veste innocentie privaverunt. Plagas imposuerunt, id est, peccata nostræ conditionis, quæ jam mortalis peccando facta fuerat, intulerunt. Semivivum reliquerunt, quia beatudinem vitæ immortalis exuere potuerunt, sed non sensum rationis a nobis auferre potuerunt. Ex qua enim parte et cognoscere Dominum possumus, vivimus, ex qua vero parte peccatis contabescimus et miseria deficiamus, mortui sumus et lethifero vulnere sædati; sed Samaritanus, id est, custos, Dominus, scilicet, et Salvator noster vulneratum invenit, quia Christus in hunc mundum veniens, omnes peccatores reperit. Alligavit vulnera ejus dum præcepit, dicens: *Pœnitentiam agite (Matth. iii)*. Infundit oleum cum addidit: *Appropinquavit enim regnum cælorum*. Infudit et vinum, cum dixit: *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, et in ignem mittetur*. Arbores sumus, fratres, in agro Dominico constitutæ; Deus autem est noster agricola. Si ergo viderit nos non ferre fructum boni operis, excidetur nos ab hac vita per mortem, et in ignem projiciet infernalem, ubi est fletus præ ardore, stridor dentium præ frigore; in quo igne ne comburamur, clamat ipse per prophetam: *Lavami, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, quiescite agere perverse, discite benefacere*; et iterum: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat*. Convertamur igitur ad salutem nostram, lavemus lacrymis conscientiam, extinguamus ignes concupiscentiæ per ignes pœnitentiæ. Legimus enim, Apostolo dicente, quod *omnes peccaverunt et egent gloria Dei, justificati gratis per gratiam ipsius (Rom. iii)*. Qui et iterum inestimabilem ejus gratiæ magnitudinem commendans, ait: *Ubi autem abundavit peccatum, superabundavit*

A gratia (Rom. v), quia nimirum languorem curavit; tanto amplioem cunctis pœnitentiæ gratiæ medentis ostendit; sicut Pharisæis eundem in misericordiam fontem reprehendentibus quando cum Mathæo Publicano, quem prostra evangelistam et apostolum fecit, aliisque compluribus manducabat et bibebat, consona voce respondit: *Non egent qui sani sunt medico, sed qui male habent (Matth. ix; Marc. ii; Luc. v)*; seipsum insinuans verum medicum, de quo Propheta ait: *Vere languores ipse nostros tulit, et dolores ipse portavit (Isai. lvi)*. Quia autem addidit: *Non veni vocare justos, sed peccatores in pœnitentiam*, ostendit se omnes ad pœnitentiam vocare, et electos et peccatores. Vocat namque peccatores, ut per pœnitentiam corrigantur, vocat justos, ut magis magisque justificentur. Justus ergo dum stat, summo ere videat ne cadat (*I Cor. x*), quia nec ita si tempus pœnitendi accipiet, aut digne pœnitebit; peccator vero dum labitur in peccatum, de misericordia Dei præsumat, apud quem nullas patitur vitæ moras vera confessio, dicente Deo Spiritu per prophetam: *Mox ubi ingemueris, salvus eris*. Et: *Dic prior iniquitates tuas, ut justificeris (Isai. xlvi)*, quia *apud Dominum misericordia et copia a apud eum redemptio*; cujus misericordie nec modum possumus ponere nec tempore definire. Stans ergo audiat quod per prophetam Dominus dicit: *In quacunque die justus peccaverit, omnia justitiae ejus in oblivione erit coram me*; lapsus vero intendat quod idem in Evangelio ait: *Gaudium erit in celo super uno peccatore pœnitentiam agente (Luc. xv)*. C Stantibus, si ceciderint, minatur pœnitentiam; lapsis vero, ut surgere appetant, promittit misericordiam. Et quia, fratres mei, multa illicita commisistis, debetis abstinere a licitis. Licitum est enim homini comedere carnes, et bibere vinum, et cætera corpori necessaria; quæ non cum saturitate pœnitentes debent sumere, sed cum sustentatione corporis, ut quæ ventri subtrahunt erogent pauperibus; ut Dominus noster, qui forma servi pauper et humilis apparere dignatus est, vossuæ divinitatis et divitiarum faciat esse participes, quando illam desiderabilem vocem justis audient: *Quandiu fecistis uni ex fratribus meis minimis, mihi fecistis (Matth. xxv)*; ipso præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus. Amen.

HOMILIA X.

IN CœNA DOMINI.

De mysteriis ejusdem diei.

Cum summus Opifex cuncta ex ordine ac mirabiliter ita disposuerit ut in rerum et temporum serie mens humana semper ad dulcedinem supernæ patriæ aspiret; sicut patenter insinuat hujus Dominicæ cœnæ veneranda solemnitas, dignum est, fratres charissimi, ut ex credita nobis aliquo tempore dispensationis diviniæ pecunia aliquatenus, prout Dominus dederit, vestris auribus infundam sermonem: vocatur enim hæc dies Cœna Domini, vocatur et natalis Galicis; et merito talibus præfulget vocabulis, quia hac eademque die mysticum Pascha Dominus cum discipulis celebrans, sacramenta corporis et sanguinis sui illis,

atque per illos nobis, tradidit, et ipse celebrationis A initium fecit; eorumque pedes ablucens, ut nos ita alter alteri faciamus, exemplum praeiuit. Discamus igitur, fratres, humilitatem, ab Excelso: faciamus invicem humiles, quod humiliter fecit Excelsus; nec dedignetur, quod fecit Christus, facere Christianus. Nam quid dicit? *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis* (Joan. xii). Ostendit nobis, ut si quis adversus aliquem habet querelam, sicut Dominus donavit nobis, ita nos invicem nobis delicta condonemus, et pro nostris delictis invicem oremus, atque ita quodammodo invicem pedes nostros lavemus. Nostrum est, donante ipso, mysterium charitatis et humilitatis adhibere; illius exaudire, ac nos ab omni peccatorum contaminatione mundare per Christum et in Christo, ut quod aliis dimittimus, B hoc est in terra solvimus, solvatur nobis in caelo. Hac etiam die, toto orbe christiana conficitur ad influendam totius mundi culpam. Paenitentibus per indulgentiam subvenitur, discordes ad concordiam hodie redeunt: a pacificantur irati iudices, et jam latronibus parcat; patescunt carceres in toto orbe, claudunt indulgentiam principes criminosis, servis malis indulgeat dominus. In ipsa quoque die post multa mysteria Deus et Dominus noster Jesus Christus, discipulis suis videntibus, gloriosa ascensione caelos penetravit (Act. i). Nec sine magno mysterio tantum sacramentum feria quinta praefigitur: a quinquagesimo enim quinquagesimo die a Pascha, et lex in monte Sina populo data est (Exod. xx), et gratia sancti Spiritus discipulis in cornuculo missa est (Act. i). Hoc autem numero perpetuitas futurae quietis recte ostenditur, in quo et legis decalogus et mandata, et Spiritus sancti gratia donatur hominibus, ut aperte demonstretur quia quicumque divinae legis jussa, juvante Spiritu sancti gratia, percipiunt, ad veram perfectamque requiem tendunt. Quinquagesimus etenim annus in lege Jubileus, id est dimittens sive mutatus, appellari jussus est (Lev. xxv), in quo populus ab omni operatione quiesceret, omniumque debita laxarentur, servi liberi redirent, et annus ipse majoribus solemnibus ac laudibus divinis eminentior caeteris existeret: unde et merito per hunc numerum illa summæ pacis tranquillitas indicatur, quando, sicut Apostolus ait, canente tuba novissima: *mortui resurgent et nos immutabimur* (I Cor. xv) in gloriam; ubi cessantibus hujus sæculi laboribus et ærumnis, dimissis omnium culparum debitis, in sola visionis divinae contemplatione cunctus electorum populus in æternum gaudebit, impleto desiderabili Domini ac Salvatoris nostri mandato; *Vacate et videte quoniam ego sum Dominus* (Psalm. xlv). Ad cujus perpetuam visionem, finito hujus mundi curriculo, perducere nos dignetur Agnus immaculatus, Deo Patri hac nocte pro totius mundi peccatis oblati Jesus Christus Dominus noster, qui cum eodem Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

a Latronibus olim parcebatur in die Cœnæ Domini.

HOMILIA XI.

IN CŒNA DOMINI.

Ad populum, deinde et ad penitentes.

Boni homines, quia vestram fraternitatem aliter necesse est alloqui quam consacerdotes et cooperatores nostros, quibus datum est nosse mysteria regni caelorum (Matt. xiii, Marc. iv, Luc. viii): ideo ad vos simplici et rusticano utentes eloquio convertamur, ut tantæ solemnitatis sacramentum iuxta parvitatem nostri sensus exponamus vobis rusticitate verborum. Vocatur hæc festivitas Cœna Domini, eo quod hoc die Dominus cœnaverit cum discipulis, eisque sacramentum corporis et sanguinis sui tradiderit, ut nos ab altari per Christi ministros instrumentes, in ipso vivamus, et spiritualiter ipso partumur. Quia et ipso vino potati, non desiciamus in hujus peregrinationis miseria, sed anima et mente reficiamur. Qua etiam die discipulorum suorum pedes abluit, exemplum dedit nobis, ut sicut ipse fecit illis, ita et nos alterutrum faceremus, id est, si quisquam nos laeserit, memores præcepti ipsius, ex corde dimittamus, ut et Pater noster, qui est in caelis, dimittat nobis. Qua etiam nocte tentus est a Judæis, et mane crucifixus, ut maledicto quod nos per primum hominem accepimus misericorditer liberaret, et diaboli laqueis eriperet ac caelestis vitæ januam, si præcepta ejus faceremus, aperiret. Commemorat autem nobis beatus Paulus apostolus, *qui raptus fuit usque ad tertium caelum* (II Cor. xii), præcepta vivendi quæ faciamus, dicens: *Maneant in vobis fides, spes, charitas, major autem est charitas* (I Cor. xiii). Spes autem est futurorum bonorum expectatio, quæ exprimit humilitatis affectum et sedulæ servitutis obsequium; spes autem dicta quod sit pes et progrediendi facultas, quia quisque dum peccatum amat, futuram gloriam non sperat. Ille enim fiducialiter sperat, qui Domini mandata fideliter servat: *spes enim, ut ait Apostolus, salvi facti sumus* (Rom. viii). Ideo non nisi a Domino, Deo petere debemus quidquid speramus nos vel bene operaturos vel pro bonis operibus adepturos. Ponamus igitur spem nostram in Domino, instruente David et dicente: *Mihi autem adherere Deo bonum, pone e in Domino Deo spem meam* (Psalm. lxxi); et iterum: *Spes mea in Deo est*. Fides est justitiæ fundamentum, quam nulla opera bona præcedunt, et ex qua omnia bona procedunt. Ipsa nos a peccatis omnibus purgat, mentes nostras humiliat Deo reconciliat, spem nobis futurae remunerationis inspirat, auget in nobis virtutes sanctas, ac nos in earum possessione confirmat: *sine fide enim, (ut ait Scriptura,) impossibile est placere Deo* (Hebr. xi), quia nemo potest ad veram pervenire beatitudinem nisi per fidem, fidem illam scilicet quæ per dilectionem operatur (Gal. v); quæ, ut Jacobus apostolus ait, *fides sine operibus mortua est* (Jac. ii); et iterum: *Quid proderit (fratres mei) si fidem quis dicat se habere, opera autem non habet* (Ibid.)? Nunquid bene vivit, et bene vivendo fidem rectam

D

Custodit? Charitas est mater, fons et origo omnium virtutum. Ipsa est omnis præcepti finis, de qua dicit Apostolus: *Finis autem præcepti est charitas de corde puro et conscientia bona, et fide non ficta (Tit. 1)*. Unde Dominus ait: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem (Joan. xix)*. Omne enim mandatum de sola dilectione est, et omnia unum præceptum sunt, quia quidquid præcipitur, in sola charitate solidatur. Ut enim ait apostolus: *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet et Deus in eo (I Joan. iv)*. Quatuor autem modis charitas consistit: hoc est, in dilectione Dei, quæ prima est; secunda si nosmetipsos secundum Dominum amemus; tertia, proximos; quarta, etiam inimicos. Dominum ergo plus quam nos diligere debemus; proximum, sicut nos; inimicum, ut proximum. Hæc est enim vera charitas quam habere debemus invicem, sicut Dominus ostendit et docuit dicens: *Diligite invicem, sicut et ego dilexi vos; hac majorem dilectionem nemo habet quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv)*. Si autem et animam poni oportet, quanto magis votum et studium majus debet intelligi? Difficile quippe est vim charitatis exprimere, cum omnia Dei præcepta sola possideat charitas, dicente beato Augustino: Totam magnitudinem et altitudinem divinatorum eloquiorum secunda possidet charitas qua Dominum proximumque diligimus. Hæc in adversitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis operibus hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate largissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. Et quia de his tribus præceptis aliquantisper locuti sumus, dicamus quid inter se differant. Fides in spem proficit, spes vero ad charitatem. In præsentia tria sunt, in futuro sola charitas sanctorum angelorum et Dei, et tunc quidquid fides et spes promiserant consummabitur. Majus ergo est quod semper erit quam quod aliquando cessabit, quia sola charitas ibi perfecta erit cum perfectos Deo, a quo est donata, conjunxerit. Sed quia hæc et alia bona nequaquam a Domino obtinere poterimus, nisi oratione, jejuniis et elemosyna, dicamus breviter quanta hæc humanæ salutis præstent beneficia, si, ut decet, a nobis fuerint frequentata. Modum namque orationis sanctissimus martyr Cyprianus nos docet, dicens ut cum stamus ad orationem, vigilare et incumbere ad preces toto corde debeamus. Cogitatio omnis carnalis et spiritalis abscedat, nec quidquam animus cogitet quam id solum quod precatur. Ideo et sacerdos ante orationem præfatione præmissa, parat fratrum mentes dicendo: Sursum corda, ut respondens plebs, habemus ad Dominum, admoneatur nihil aliud quam Dominum cogitare debere, ut claudatur pectus contra adversarium et soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis accedere patiatur. Obrepit enim frequenter et penetrat, et subtiliter fallens, preces nostras a Deo avocatur, ut aliud habeamus in corde et aliud in voce. Nam quali devotione et reverentia sit orandum, beatissimus et sanctissimus Pater Benedictus demonstrat, dicens: Si cum homi-

nibus potentibus volumus aliqua suggerere, non possumus nisi cum humilitate et reverentia, quanto magis Domino Deo universorum cum omni humilitate et devotionis puritate supplicandum est, cum non in multiloquio, sed in puritate cordis et compunctione lacrymarum nos exaudiri sciamus? Illinc Dominus in Evangelio: *Cum stabitis ad orandum, dimitte si quid habetis adversus alterum (Matth. vi)*. Hinc iterum: *Nisi remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester, qui in caelis est, dimittet vobis peccata vestra*. Hinc rursus ait: *Date et dabitur vobis, dimittite et dimittetur vobis (Ibid.)*. Hinc in institutione orationis, conditionem pietatis posuit, dicens: *Dimittite nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris (Ibid.)*. Ille recte sui delicti veniam postulat, qui hoc prius quod in eum delinquitur relaxat (*Matth. v*): dimittamus ergo quod debetur nobis. Relinque proximo tuo (ait Salomon) nocenti te, et tunc, deprecanti tibi, peccata solventur (*Eccli. xxviii*). Ait enim apostolus Paulus, *Volo itaque viros orare in omni loco levantes sanctas manus sine ira et disceptatione (I Tim. ii)*; sanctæ enim manus sunt, ut ait Ambrosius, quando cor mundum est, quia ipsa est Domino acceptabilis oratio quæ funditur sine odio fraterno. Ait autem Dominus: *Oportet semper orare et non deficere (Luc. xviii)*; et Paulus apostolus ait: *Semper gaudete, sine intermissione orate (I Thes. v)*. Quis autem potest semper orare ac sine defectu et intermissione precibus insistere, ut nec alimentum sumendi nec dormiendi tempus habeat? Cui ergo dicendum est, oportet semper orare et non deficere, nisi et qui canonicis horis quotidie, juxta ritum ecclesiasticæ traditionis, psalmodiis precibusque consuetis Dominum laudare et rogare non desistit? Et hoc est quod Psalmista dicebat, *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo (Psal. xxxiii)*. Sedulæ autem preces provocant animam Judicis ad misericordiam, et sicut militi sine armis ad bellum exire non convenit, ita homini Christiano procedere quolibet sine oratione non expedit. Eredientes de hospitio armæ oratio, regredientibus de platea animo occurrat. Quidquid Christianus inchoat, antea dirigat orationem ad Dominum; quidquid perficit, et hoc cum oratione perficiat, et semper, sensu, mente, voce et opere, omnipotentem Dominum oret, ut de ea velle dicere, pariter et facere, et ea usque ad boni operis perseverantiam retinere quibus ad vitam perpetuam feliciter pervenire concedat: frequenter orationibus insistat, et mala sua præterita cum lacrymis et gemitu quotidie in oratione Deo confiteatur, et caveat ne ad hoc rursus proruat quod se planxisset agnoscit. Meminisse enim debet quod dicitur, *Ne iteres verbum in oratione tua (Ecli. vii)*: quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sæpe veniam petere, sed culpas iterare; ac si aperte dicat: Cum male gesta desieveris, nequaquam rursus facias quod cum precibus iterum plangas. Sciat autem fraternitas vestra quia tunc pretiosior sit oratio cum conjuncta fuerit elemosynæ; inefficax enim petitio est (ut ait beatus Cyprianus) cum precatur Do-

nolnisset, utique nec evadere mala quæ perpessus est potuisset. Deo enim elemosynis pauperum feneratur; et cum datur minimis, Christo datur. Ipse enim in iudicio suo dicturus est: *Eaurivi, et dedistis mihi manducare; sitiivi, et dedistis mihi potum; nudus fui, et vestistis me, etc.* Et, quod fecisti uni de minimis fratribus meis, mihi fecistis. Et tunc audiant vocem illam beatam: *Venite, benedicti Patris mei, percipite paratum vobis regnum ab origine mundi (Math. xxv)*. Beatus vero Tobias, filium monens ut elemosynas faceret, ait inter alia: *Ex substantia tua, fac elemosynam, fili mi, et noli avertere faciem tuam ab illo paupere; ita enim fiet ut nec a te avertatur facies Domini. Quomodo poteris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue; si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis, quoniam elemosyna ab omni peccato et a morte liberat, et non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo elemosyna omnibus facientibus eam (Tob. iv)*. Misericordia vero a compatiendo alienæ miseriæ vocabulum sortita est: ista porro bonorum operum exercitia melius, imo instantius flunt a nobis cum ex recordatione peccati compungimur, et compungendo peccata confitemur, sicque ad remedia pœnitentiæ confugimus. Bonum est homini semper ante oculos propria adhibere delicta, secundum Psalmi sententiam: *Et peccatum meum contra me est semper (Psalm. L)*. Servo Dei tanta debet esse peccati recordatio, ut ea quæ gessit semper cum lacrymis confiteatur; unde et Psalmus dicit: *Conversus sum in ærumna dum configitur spiritus: peccatum meum cognitum tibi feci, et dixi: Pronuntiabo adversum me in iustitias meas Dominus, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psalm. xxxi)*. Salomon ait: *Qui abscondit scelera sua, non dirigitur; qui autem confessus fuerit et reliquerit ea, misericordiam consequetur (Prov. xxviii)*. Hinc beatus Job: *Quapropter et ego non parcavi mihi (Job. vii)*. Ori parcat suo qui confiteri malum quod fecit erubescit. Sed justus ori suo non parcat quia nimirum iram iudicis districtam præveniens, verbis contra se propriæ confessionis non parcat: hinc Psalmista ait: *Præveniamus faciem ejus in confessione (Psalm. xciv)*. Hinc scriptum est: *Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris (Isa. xlvi)*; ex eo enim unusquisque justus esse incipit ex quo sui accusator extiterit. Confessio enim pœnitentiam monstrat, pœnitentia satisfactionem ostendit, satisfactio veniam sibi divina pietate conciliat: nec enim poterit indulgentia tribui, nisi in Dei possit confessione placari. O veneranda pietas Dei! Peccavimus et parcat! deliquimus et ignoscit! offendimus et adhuc placatus existit! Unde, qualis erga justos sit demonstrat, dum talem se erga peccatores ostendit; nec peccator jam poterit excusari qui confessionem, per quam venia nascitur, non properavit amplecti, ne posset reus gemino crimine detineri: dum primo legem contempsit, ut delinqueret, et confessionis remedia amplecti noluit, ut periret. Ergo quisquis peccator ea remedia neglexisti post

A peccatum, et qui peccando divina contempsisti præcepta, confessio afferat salutem, cui contemptus accelerat mortem.

Confiteantur singuli, quæso vos, fratres, delictum suum, dum adhuc qui deliquit in sæculo est, dum admitti confessio ejus potest: illi se anima prosternat, illi mens tota satisfaciatur, illi spes omnis incumbat. Rogare generaliter debemus, dicit ipse: *Revertimini, inquit, ad me in toto corde vestro, si nati in iunio, fletu et planctu*. Duo sunt namque genera compunctionis quibus semetipsos Domino in arca cordis immolant fideles; nimirum si Dominum sitiens anima prius timore compungitur, vel postea amore. Prius sese in lacrymis afficit, quia dum peccatorum suorum recordatur, pro his perpeti supplicia æterna B pertimescit; at dum longa mortis anxietate fuerit formido consumpta, quædam jam de præsumptione veniæ securitas nascitur, et in amorem celestium gaudiorum animus inflammatur: et qui prius flebat ne duceretur ad supplicium, postmodum flere amarissime incipit, quia differtur a regno. Contemplatur etenim mens qui sint illi angelorum chori, quæ ipsa societas beatorum spirituum, quæ majestas æternæ visionis Dei, et amplius plangit quia bonis perennis deest quam flebat prius cum mala æterna tuebatur. Utramque autem nostræ compunctionis hostiam gratanter accipere dignetur Christus, qui et pro peccato lugentibus atque afflictis clementer errata dimittit, et pro ingressu vitæ celestis tota mentis intentione ferventes, æterna suæ visionis luce reicit Jesus Christus Dominus noster. Ad vos præterea nunc spiritualis noster sermo transfertur, quos sub pœnitentis habitu constitutos, facie squalida et crine demisso peccamina vestra planxisset, et vitia carnis in vobis mortificasset, quantum homini videns possibile est, consideramus. Ante omnia autem vobis scire necesse est quia, licet impositionem manuum nostrarum accipere cupiatis, tamen absolutionem peccatorum vestrorum consequi non potestis atquequam per compunctionis gratiam divina pietas vos absolvere dignabitur: tunc enim, ut beatus dicti Gregorius, vera est absolutio præsentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. Quod bene quadrudani mortui resuscitatio illa significat quæ videlicet demonstrat quia prius mortuum vocavit Dominus et vivificavit, dicens: *Lazare, veni foras (Joh. xi)*: et postmodum is qui vivens egressus fuerat, a discipulis est solutus, sicut scriptum est: *Cumque egressus esset qui ligatus fuerat in istis, tunc dixit discipulis: Solvite eum, et sinite abire (Ibid.)*. Ecce illum jam viventem discipuli solvant quem Magister resuscitaverat mortuum! si enim discipuli Lazarem mortuum solverent, fetorem magis ostenderent quam virtutem. Ex qua consideratione intueendum est quod nos debemus per pastorem auctoritatem eos solvere quos agnoscimus auctorem nostrum per suscitantem gratiam vivificasse: quæ nimirum vivificatio, ante operationem rectitudinis, in ipsa jam cognoscitur confessione peccati. Unde et huic ipsi mortuo Lazaro nequaquam dicitur, Revivisce, sed

is : Omnis quippe peccator intra conscientiam condit se, introrsus latet, in suis penetrantur, sed mortuus venit foras, dum peccata suas sponte confitetur. Lazaro ergo *veni foras*, ac si aperte cuilibet mortuo in ceretur : Cur reatum tuum intra conscientiam condidisti foras jam per confessionem egressus apud te interius per negationem latet. Venne jam foras mortuus, id est, culpam et peccator, venientem vero foras solvant, ut pastores Ecclesiae poenam amoveant ruit, quia non erubuit confiteri quod fecit. fratres charissimi, de perpetratis malis Deo tris, indeque erubescitis; et non ulterius irata mala animo redire deliberatis, ostendite primum vestra ad Dominum conversionis et nis, ut simul cum angelis quibus *est gaudium super uno peccatore poenitentium agente*, de vestro reditu gaudere possimus.

in a poenitentibus signum suae ad Dominum ionis, idque in ulum clavis dexteris, ut ante octava rursus sic dicere orsus est episcopus.)

balneo et semper misericordissimo omnes me referamus gratias, qui dixit : *Nolo mortis, sed ut convertatur et vivat (I. a. vi)*, non solum vestram poenitentiam, sed et diuinitatis fructus in vobis aspiciamus. Ait ergo *ves* Baptista et Domini nostri Jesu Christi *r* ad turbas : *Facite dignos fructus poenitentiae (Math. iii, Luc. iii)*; quibus verbis notum amicus Sponsi, non solum fructus poenitentiae fructus admonet esse falsum aliud namque est fructum facere, aliud diuinitatem agere. Ut enim secundum dignos fructus loquamur, sciendum est quia illicita nulla commisit, huic jure conceditur utatur, sicque pietatis opera faciat, ut tanoluerit, ea quae mundi sunt non relinquat; lam quippe agere et perpetrata mala planlangenda non perpetrare, si duplicem videtum, debet habere in poenitentia omnis, sive quia malum per audaciam perpetravit.

poenitentiam digne agit qui reatum suum one legitima planxit, condemnando scilicet ido quae gessit. Omnipotens quippe Deus nem quae it, fletibus fletitur, lugentes latitudinibus praesto est. Magnus profectus est um : plorando servus propitiatur Domino, ymis mitigat patrem, et asperam matrem uleat parvulus : ita ergo et peccator proibus remouet iram Dei. Petrus namque trationem lacrymis diluit; scriptum est enim : *datus Petrus, flevit amare (Math. xxvi, iv, Luc. xxii)*; dicit vero David : *Venite, et ploremus coram Domino qui fecit nos (Psal. xl).* Et iterum : *Fuerunt mihi lacrymae es die ac nocte (Psal. xli).* Et : *Potum um fletu miscebant, stratum meum per sintes lacrymis rigabo (Psal. ci).* Et ite-

rum : *Deus, vitam meam annuntiavi tibi, posuisti lacrymas meas in conspectu tuo (Psal. lv).* Oportet igitur nos salutem nostram lugere perditam, atque animam nostram mortuam lamentari, ut cum de hoc saeculo abstracti fuerimus, ad vitam mereamur pervenire perpetuam, quam non aliter consequemur nisi perseverantia boni operis. Virtus etenim boni operis perseverantia est, et voce Veritatis dicitur : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Math. x, et xxiv).* Lucasum quippe bonum agitur si ante terminum vitae deseratur; et haec praecocepto legis (*Exod. xxix, et Levit. iii*) cauda hostiae in sacrificio jubebatur offerri : in cauda quippe finis est corporis, et ille bene immolat, qui sacrificium boni operis usque ad finem debitum perducit actionis. Hinc Joseph inter reliquos fratres talarem tunicam habuisse describitur (*Gen. xxxvii*) : tunica quippe usque ad talum est opus bonum usque ad consummationem; et tunc placet Domino nostra conversatio, quando bonum quod inchoamus perseveranti fine complimus. Bonum ergo non coepisse, sed perfecisse virtus est; nam non inchoantibus praemia promittuntur, sed perseverantibus dantur. Semper in vita hominis finis quaerendus est, quia Deus non respicit quales antea fuerimus, sed quales circa vitam finem erimus : unumquemque enim Deus de suo fine non de vita judicat. Persistamus igitur, charissimi, omni cum intentione divinis in obsecrationibus, ut ea quae sibi placita sunt faciat nobis cum sua benedictione inchoare, et usque ad perseverantiam bona perducere consummatione; quia α et ω , principium et finis (*Apoc. i*), Jesus Christus Dominus noster, qui cum Patre regnat Deus in unitate Spiritus sancti, per omnia saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA XII.

IN DIE CORNE DOMINI.

De vera charitate ad populum.

Fratres dilectissimi, quia veraciter in conscientia mea dicere non valeo hoc quod beatus Gregorius Romanae urbis pontifex, doctrina omnique bonitate redundans, dixisse legitur ad populum. Saepe vos admoneo, charissimi, prava opera fuge e, mundi hujus inquinamenta devitare, etc., valde doleo ac maerore languesco. Cum etiam illud ad memoriam reduco quod Dominus per Ezechielem prophetam torpentibus ac negligentibus comminatur sacerdotibus : Si, inquit, *non annuntiaxeris iniquitates suas, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii)*; et me pigrum ac desidem ad hoc opus esse recognosco, totis visceribus contabesco. Dum enim timco de me, et dum formido de animabus mihi commissis, duplici timore ac dolore consumo. Et ideo cum Psalmista clamo : *Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea (Psal. xxxvii).* Quocirca, etsi non abundantes rivos, certe vel qualescunque guttas poterimus animabus vestris infundere; procurabimus ut fructifera nostri cordis terra, accepto verbi Dei semine, germinet honorum operam messem, ut veniens Dominus copiosum in vobis

invenire gaudeat fructum. Nunc quoque multis sæculi occupationibus præpediti, brevi sermone, sed vestræ salutis alioqui accommodato vti decrevimus. Quæ ergo sit illa brevis: Apostolus insinuat dicens: *Finitis præcepti est charitas de corde puro et conscientia bona et fide non ficta (I Tim. 1)*. Ista, breviter attestante B. Augustino, et ut teneatur memoriter, est suavis; et ut custodiatur fideliter, dulcis. Hanc qui nescit quærat, ut quærendo inveniat. Pulset ad ostium amici, et petat panem: ostium amici allegorice divini intelligentia sermonis est. Pax intelligenti, charitas, propter majorem appetitum necessitatis. Nam sicut sine pane aliis cibis omnibus appostitis mensa inops esse videtur, sic sine charitate cæteræ virtutes quasi nihil esse probantur. Hanc qui invenit, gustet quam suavis est; hortante Propheta: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii)*. Hanc qui habere possunt in Deo manent, et Dominus in illis, quoniam Deus charitas est. Et vos, fratres, si divites esse cupitis, veras divitias amate, quia ille vere dives est, in quo Deus habitare dignatur. Si dulcedinem æternæ suavitatis gustare vultis, veram charitatem tenete, non illam quæ tantum promittitur ore et non servatur in corde, sed illam quæ sic ex ore profertur, ut tamen in corde teneatur, Joanne apostolo monente: *Filioli, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate (I Joan. 111)*. Licet ergo, fratres, admonitione salutari omnes egeamus, et omnibus in commune proficiat, illis tamen magis est necessaria qui majoribus capitalium criminum vinculis alligati esse noscuntur, et qui diabolicis sponte se tradiderunt illecebris, a quibus non valent se per se exerere, nisi valida manus misericordiæ Dei eos eripuerit. Et quoniam medicorum vices, nos episcopi, quamvis indigni, tenere videmur, ut male habentibus remedia consolationis adhibeamus: convertam me ad illos qui antidoto reconciliationis et renovationis indigent, quia renovari possit sicut aquilæ juvenus eorum (Psal. cii), ipso adjuvante qui vivit et regnat in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XIII.

IN DIE COENÆ DOMINI.

De filio prodigo, ad pœnitentes.

Audistis sæpe, fratres, Apostolum dicentem quod *Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum (I Tim. 1)*; unde gaudendum est generaliter, et nobis et vobis. Quocirca nolite desperare, nolite metuere, nolite diffidere. Non legimus Dominum manducasse cum principibus et potentibus sæculi; sed cum peccatoribus et publicanis; venérat enim *quærere et salvum facere quod perierat (Luc. xix)*. Et propterea parabolam de duobus cujusdam filijs, quam ipse discipulis suis et turbis Judæorum insinuare dignatus est, quia vos audire congruit, et ad vos pertinere dignoscitur, breviter perstringemus. *Homo quidam habuit duos filios, et dixit adolescentior ex utrisque patri: Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me contingit (Luc. xv)*; et divisit illis

A substantiam: pars substantiæ quæ minorem filium contingit, ipse sensus in homine rationalis est, quem minor filius, per quem vos intelligi potestis, expetit a patre, cum homo sua potestate delectatus, per liberum arbitrium sese regere atque a dominio sui conditoris quæsitivè eximere. Et non post multos dies, adolescentior filius peregre profectus est in regionem longinquam, et ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriose. Longe profectus est, non locum mutando, sed animum: quanto enim quisque plus in pravo opere delinquit, tanto a Deo longius recedit. Et postquam omnia consumpsisset, facta est fames valida in regione illa; omnia quæ dissipavit, ornamenta naturæ quæ consumpsit significat. Quæ ornamenta, quasi exponit Psalmista ubi dicit: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus et similis factus est illis (Psal. xliiii)*. Et ipse cepit egere, et adhæsit uni civium regionis illius (Joan. xiv); unus civium regionis illius cui egens adhæsit, ille est qui princeps mundi a Domino vocatur, hoc est diabolus. *Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos; in villam missi est substantiæ mundialis cupiditate subjugari: porcos pascere est ejus opera, id est peccata, operari, quibus immundus spiritus gaudeat. In se autem reversus dixit: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereor; surgam et ibo ad patrem meum et dicam ei: Pater, peccavi in cælum et coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut unum ex mercenariis tuis. Vox ista vox vestra debet esse, quos diabolus misit ad villam pascere porcos. Et propterea, postquam lapsi fuistis in barathrum capitalium criminum, non fastidistis ausi aspirare ut vocaremini filij Patris; sed mercenarii locum hactenus quæsistis. At si vos viderit Pater cor habere contritum, et deinceps dilexeritis inimicos, et benefeceritis odientibus vos, pro calumniantibus oraveritis, elemosynam pauperibus secundum possibilitatem vestram porrexeritis, egenos in domibus vestris receperitis, faciet de vobis sicut de filio prodigo fecisse subsequenter legitur. *Cum autem adhuc longe esset, vidit illum pater ejus, et misericordia motus est, et occurrens cecidit super collum ejus, et osculatus est eum. Et post pauca fratri illius majori ait: Epulari et gaudere oportebat, quia frater tuus mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est. Si ergo vos veraciter ac puriter confessi estis et conversi de vana vestra conversatione, et veterem hominem exueritis cum actibus suis; eumque qui secundum Dominum creatus est, in justitia et sanctitate inducere volueritis, tunc nos epulari et gaudere oportet ob fratrem nostrum qui mortuus fuerat et reviviscit, qui perierat et inventus est. Videat ergo ut gravia facinora, quæ fallente diabolo commisit, cum gemitibus et suspiriis, quandiu vixeritis, lugeatis: et quomodo non deerunt vobis quotidiana peccatorum minorum vulnera, sic nunquam desint elemosynarum et orationum remedia. Diem mortis semper præ oculis habete, quia mors venire non tardat, et qui usque hodie in publica**

dia cilicio induti fuistis, induite deinceps somnium, abstinentiam, temperantiam; et cum in aut alienum convivium veneritis, potius redera et legumina quam epularum superflua, ebrietatem aut gulam inimicus vester invisibilem locum in vobis habere valeat. Et ne fiant novissima vestra pejora prioribus, hoc monemus ut semper timorem et formidinem in oculis habeatis. Et talis sit timor ut des, et se intermiscet, quia Dominus paratus est recipere peccatores ad poenitentiam converti. Ad hanc autem promissionem, id est, ne is de clementia Dei, confirmandam, referam, quod beatus Gregorius in quadam homilia ait de quodam, qui in monasterio suo ad conventum venit, dicens: Præsenti anno in monasterio, quod juxta beatorum martyrum Joannis ecclesiam positum est frater quidam ad conventum venit, et devote susceptus est, sed ipse conversatus est quidem, sed hunc ad monasterium frater suus corpore non corde secutus est. De conversionis vitam et habitum detestatus, monasterio ut hospes habitabat, et monachorum glans moribus, recedere a monasterii habitum poterat, quia vel quid ageret vel unde vivere habebat. Erat ejus pravitas cunctis onerosa, et omnes æquanimitè pro fratris ejus amore amant. Nam superbus et lubricus, quæ prius cum alium sequeretur, vitia nesciebat: irridebat quos reprehendere voluisset. Itaque cum humiliter vivebat in monasterio, verbis levis, motu instabilis, mente timidus, veste incompositus, dissolutus: mense autem Julio nuper elapso, amantem nostris pestilentia: clade percussus est. Qui veniens urgeri cœpit ut animam redemptam jam corporis parte præmortua, vitiatam sola peccatori lingua reinanserat. Fratres ejusque exitum, in quantum Deo largiente, oratione juvabant. At ille subito draconem conspiciens, magnis quippe vocibus clamare coepit: Ecce draconi ad devorandum datus propter vestram præsentiam devorare non potest mihi moras facitis? date locum ut ei devoretur. Cumque hic, fratres, ut signum sanctis imprimeret, admonerent, respondebat virum poterat, dicens: Volo me signare, sed non quia dracone premor: spuma oris ejus faciem linivit, guttur meum ore ejus suffocatur, et brachia mea comprimuntur, quia jam et os meum in suo ore absorbit. Cumque hoc ille tremens et moriens diceret, cœperunt fratres alius orationibus insistere et ab oppressione presentis suis precibus adjuvare; cum reberatus cœpit magnis vocibus clamare de Deo gratias, ecce discessit; ecce exiit, ante vestras fugit draco qui me acceperat. Mox recitatum se Dominum, et esse monachum; atque a tempore illo, nunc febribus premic doloribus fatigatur. Morti quidem subtra-

ctus est, sed adhuc plenius vite restitutus non est. Vos etiam, fratres, post exhortationem quam habuimus ad poenitentes, mecum admoneo ut unusquisque nostrum recurat ad conscientia: suæ secreta, et interroget semetipsum qualiter per totum annum, maxime his sacris diebus, conversatus est; et si invenerit in corde suo spinas et tribulos delictorum, studeat auxiliante Deo quantocius evellere, et evellendo eradicare; hisque eradicatis fodiat vomere salutari, ac stercora, id est bona opera, immittat ut possit facere fructum: et, si vel hodie pariter confessus ac devote conversus fuerit, ut valeat dignus interesse solemnitati præsentis diei, quæ, quia in eo Dominus cum apostolis suis cœnavit, Cœna vocatur, videat summopere ut sacramenta corporis et sanguinis Domini digne recipere queat, quatenus potius salutem quam damnationem sibi acquirat. Lavet prius lacrymis pedes cordis, et postea pedes pauperis, quia peccatorum vita jam indigna esse non potest, quæ stertibus lavatur: faciat elemosynam secundum posse suum, scriptum est enim: *Ignem ardentem exstinguit aqua, et elemosyna resistit peccatis* (Eccl. xxxix). Hinc iterum dicitur: *Conclude elemosynam in sinu pauperis, et hæc pro te exorabit* (Ibid.). Non ergo abhorreamus poenitentes istos propter magnitudinem scelerum suorum, quia potest fieri quod multi sint inter nos qui pejora commiserint; et quamvis in ejusmodi facinora dilapsi sint, hi tales quamvis se esse existimant, illos tamen feliciores dicere non dubitamus qui in sæculo a Domino flagellantur: *Quos enim amat, arguit et castigat, flagellatque omnem filium quem recipit* (Hebr. xii). Sed quantum de istis gaudendum, tantum de illis lugendum qui neque ad confitenda peccata, neque ad poenitentiam agenda converti dignantur, et minime ob hoc a Domino flagellantur. Reservantur, pro dolor! ad supplicium futurum. De quibus Psalmista: *In labore hominum non sunt et cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos superbia* (Psal. lxxii). Qui ergo in hac quadragesimali dierum observatione dedimus decimas possessionum nostrarum, debuimus dare et decimas corporum nostrorum: nam sicut multos vestrum scire non ambigimus, et sicut a Patribus traditum est, hi dies decimæ sunt totius anni. Annus quippe in trecentos sexaginta sex dies volvitur, de quadragenario ergo numero tolle sex Dominicos dies, remanent triginta sex. In abstinentia in istis diebus præveniamus faciem Dei in confessione et in psalmis jubilemus ei. Consideremus quam terribilis iudex ad judicandum veniat: prope est enim tempus illud, clamante hoc Joanne apostolo: *Charissimi, nunc novissima hora est* (I Joan. ii). Consideremus iudicium illud quam districtum, quam severum, quamque sit metuendum; in quo non solum sancti Dei, sed et angeli formidabunt juxta illud beati Job: *Columnæ cæli contremiscunt et pavent ad nutum ejus* (Job. xxvi); et Dominus in Evangelio: *Nam virtutes cælorum movebuntur* (Luc. xxi): movebuntur, id est, timebunt et expavescent. Quid et sub alio sensu potest intel-

ligi, movebuntur, id est, ad vindictam excitabuntur, A nobis tres panes, hoc est infunde cordibus nostris, quia iudicium illud per angelos Dominus exercebit, fidem, spem et charitatem, cognitionem scilicet atque et tunc videbunt Filium hominis venientem cum potestate magna et maiestate (Math. xxv). Postulemus ergo singuli, postulemus omnes, ut non tunc inveniat in nobis quod damnet, sed potius quod remuneret Jesus Christus, Dominus noster, qui vivit et regnat cum Deo Patre et Spiritu sancto per infinita sæculorum sæcula. Amen.

HOMILIA XIV.

Debitorem, fratres, me esse fateor pro obsequii vestri ministerio, ut cum præveniente nos et comitante Dei gratiæ dono, et suggerente ori nostro sercula, sic vestris auribus exhortationis nostræ insonet sermo, quamvis illo vestris animabus salutaris paratur cibi refectio. Sed quid agam? quo me veritam? unde mentes vestras reficiam? Qui paupertate et tarditate eloqui coangustor, qui in terra deserta, et in via, et in aquosa conversor (Psal. lxxii), qui caligine ignorantie et diversarum tenebris contrarietatum veluti profunda nocte circumfundor. Unde sufficientes tot fratribus et amicis copias erogabo, qui unum saltem amicum, id est animum meum, qui per lata huius sæculi evagatus et magna defectione laxatus, tandem ad me revertitur, cum non habeam unde vos sustentare valeam, ex me reperire nequeo. Sed inter has pectoris angustias, fratres mei, est vobis fortissimum atque firmissimum certi refugii solatium illud Davidici dicti et facti exemplum: *Ad Dominum, inquit, cum tribularet clamavi, et exaudivit me (Psal. cxix)*; itemque, *In tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudinibus (Psal. cxvii)*. Non igitur in quacunque difficultate positi, aliqua (quod absit) desperatione frangamur: sed in quo nos succumbere cernimus, devotis orationibus et instantissimis precibus ejus auxilium flagitemus sine quo nihil boni facere valeamus, ipso dicente, *Sine me nihil potestis facere (Joan. xv)*. Nec ambigendum nobis de effectu precis nostræ, si juxta admonitionem evangelicæ (Luc. xi) parabole surgentes media nocte, ostium amici nostri orando pulsemus assidue, et omnibus momentis non solum diebus, sed etiam noctibus perseverantes in supplicandi intentione, compellentes eum amicablem, qui solus faciendo in nos misericordiam, proximum se nobis et amicum dignatus est ostendere. Nam quis nobis amicitior illo qui pro nobis seipsum voluit in mortem tradere? ipse ergo tantus amicus hortatur iubeatque nos petere quod desiderat dare, et impetrandi dat securitatem, non tantum pro familiaritate, sed etiam pro importunitate, dicens: *Petite et accipietis, quærite et invenietis, pulsate et aperietur vobis (Luc. xi)*. Hac ergo accepta fiducia ab eo, ne vobis mortalitatis huius anfractu graviter fatigatis desit panis refectio qui confirmat cor hominis, excitemus nos quantocius a somno corporis. *Hora est enim, ait Apostolus, jam de somno surgere (Rom. xiii)*. Accedamus ad hunc nostrum amicum cum fide et piæ appetitionis reverentia, et pulsemus opportune importune, dicentes: Amice, resera nobis ostium, id est, intelligentiam tui divini sermonis. Commoda

nobis tres panes, hoc est infunde cordibus nostris, fidem, spem et charitatem, cognitionem scilicet atque amorem sanctæ Trinitatis, ne miserabili pereamus fame, remoto subsidio alimonie spiritalis. Si ergo in his precibus instanter perseverantes fuerimus, procul dubio postulata accipiemus, quia in nomine ejus poscimus qui fidelis est et non mentitur, dicens: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis (Joan. xv)*. Dei igitur largissima bonitate confisi qui potens est omnem gratiam facere in nobis et in vobis abundare et dare superabundanter (II Cor. ix), quam petimus aut intelligimus, os cordis ad Dominum aperiamus, ut ejus gratiæ spiritum attrahamus; os corporis vobis reseramus, ut in nomine Domini loquamur quidquid ejusdem spiritus munere percipimus, illius apostolicæ sententiæ memores in omnibus: *Omnia quæcumque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini nostri facite (Col. iii)*. Vos autem, fratres, intenta aure quæ dicuntur accipite. Dominus et Redemptor noster vetus Pascha cum suis hodie discipulis consummans, et novum quod illo figuratur instituit; quam nimis nos diligat charitate, quantumque nostræ congaudeat saluti inter agendum aperit cum ait: *Desiderio desiderari hoc Pascha manducare voliscum antequam patiar (Luc. xxii)*. Unde et Joannes evangelista quod hæc vis dilectionis usque ad mortem illum perduxerit, et quod illud Pascha (quod transitus interpretatur) mystice signaverit, sicut audivit modo fraternitas vestra, eleganti satis sententia expressit dicens: *Ante diem festum Paschæ sciens Jesus quia venit ejus hora et transiret ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos (Joan. xiii)*. Quod est, in finem dilexit eos, nisi quod in tantum eos dilexit, ut seipsum pro eis traderet et præsentem vitam finiret, sicque suo Paschate, id est transitu ex hoc mundo ad Patrem, nos de vitis ad virtutem, de terrenis ad cœlestia, de caducis ad æterna transire doceret? Sed scire vos oportet qualiter vetus institutio Pascha celebrari præcipiatur, ut quantum vestre salutis mysterium in hac adumbratum fuerit celebritate unusquisque vestrum recognoscat. Legitur in Exodo (Cap. xii), sicut auditori estis crastino, illis Israel per Moysen præcipiente Domino, ut decima die mensis primi tollerent unusquisque agnū anniculum et sine macula, per familias et domos suas, et servaret eum usque ad quartum decimum diem ejusdem mensis, immolaretque eum universis Israel ad vespertinam, et carnes ejus comederent nocte illa as-as igni cum azymis panibus et lactucis agrestibus, etc. Quæ cuncta in vero Dei Agno Jesu Christo adimpleta, et suo nostroque Paschæ sunt coaptanda, ut quod tunc agebatur figurate, nunc fiat in veritate. Agnus denique ille, ut diximus, Christus est, qui decima die primi mensis Hebræorum, qui apud illos Nisan, apud nos Martius vocatur, Hierosolymam passurus venit, sedens asino, exceptus a turbis cum magno sanctæ laudationis tripudio (Math. xxi). Quod nos, etsi non condigne, debitis tamen tantum votis, die celebravimus Dominico; notandum sane quod dicitur, *tollat unus-*

quisque agnum. Dum enim dicit unusquisque, neminem nostrum ab hac mystici Paschæ festiuitate vult exceptum haberi, sed omnes nos eandem summa cum deuotione celebrare. Simus ergo omnes ut decet parati ad esum tanti Agni : de quo aperte sequitur quod masculus flet, anniculus et absque macula. Masculus quippe agnus dicitur, quia in Christo nulla peccati mollities fuit, sed omnia in virtute spiritus, tam doctrina quam opere, exercuit. Idem quoque anniculus, hoc est perfectæ ætatis existit, quia cum esset triginta trium annorum, suam passionem explevit, vere sine macula alicujus vitii. Non enim sicut nos in iniquitatibus conceptus et natus est; et neque peccatum fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (I Petr. II). Illic servatus est usque ad diem 14 mensis, quod, ut præliximus, die 10 se in loco passionis præsentavit docens quotidie in templo; et quoniam nondum venerat hora ejus, nemo in eum misit manus (Joan. VIII), usquequo ipse voluit: qui potestatem ponendi et sumendi animam suam habuit (Joan. VII), usque ad 14 scilicet diem, hoc est hodierna die ad vesperam, quando, peracta sacrosancta cœna et lavatione pedum discipulorum suorum, a miserrimo miseria (sic), sed a non miserabili Juda traditus et a ministris comprehensus in crastinum est crucifixus. Ad vesperam autem agnus immolari præcipitur, quod in hac novissima seculi ætate, jam vesperscente mundo, pro nobis Christus occiditur; hujus agni nostri carnes assas edere debemus, ut nihil de eo carnale sentiamus, sed Spiritus sancti operatione enim incarnatura verum in maiestate Deum, verumque in humanitate hominem, vere pro nobis propria voluntate mortuum, vere propria potestate resuscitatum, credamus. Sive etiam sic istius Agni carnes assas comedamus, ut percepturi sacramenta corporis ejus, ab omni fluxu concupiscentiæ carnalis nos emundemus; et totos nos virtutibus et igne sancti Spiritus robaremus. Edendæ sunt quoque carnes istæ, cum azymis panibus et lactuicis agrestibus. Azyma dicimus absque fermento, fermentum vero malitia designat et dolium. Absque fermento igitur agnum comedimus, si sacram eucharistiam sine malitia, dolo et simulatione, in sinceritate bonæ vitæ percepimus. Lactuca quoque agrestis valde amara est, et in viris luxuriam reprimit. Significat autem hoc ut quando ad corpus Christi (qui et verus Agnus est) sumendum accedimus, quamvis de redemptione lætemur, amaritudinem tamen ex recordatione peccatorum habeamus, ut dulcescat ex venia quod amarecit ex penitentia; simulque refrenata luxuria seruetur corporis et cordis munditia, ne forte (quod absit) incurrat aliquis illud damnationis periculum quod modo nobis ex Apostoli dictis est ostensum. Qui manducat, inquit, et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit, non dijudicans corpus Domini (I Cor. XI). Unde adhuc in ipsa lege, post pauca subiungitur: *Renes vestros accingetis, calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, et comedetis festinantes.* Et nos, charissimi, Agnum nostrum comessuri, renes nostros aecingamus, id est, delectationes noxias et carnalium desi-

deriorum fluxa restringamus. Calceamenta in pedibus habeamus, id est, operum nostrorum grossas exemplis sanctorum Patrum muniamus. Nam sicut calceamentis, quæ ex mortuis sunt animalibus, pedes corporis circumdamus, sic sanctorum Patrum qui jam decesserunt exemplis sensus animæ et actuum nostrorum pedes circumdare debemus, ne fetido terrenæ pravitatis luto deturpentur. Et baculos necesse est in manibus teneamus, ut in cunctis quæ agimus timorem Dei vivum præ oculis habentes, secundum ipsum opera nostra dirigi postulemus, cum Psalmista dicentes: *Respire, Domine, in servos tuos, et cetera, usque dirige* (Psal. CXXVIII), ut iterum cum eodem dicere possimus: *Virga tua et baculus tuus ipsa nos consolata sunt* (Psal. XXI). Nec prætereundum est negligenter quod dicitur, *comedetis festinantes*; festinantes namque Pascha comedimus cum nos hic non habere certam mansionem recolentes, quotidie de festinanti et jamjamque imminente fine suscipimur, assidue meditantibus quoniam incolæ super terram et peregrini sumus; ut enim ait Apostolus: *Non hic permanentem habemus civitatem, sed futuram inquirimus* (Hebr. XIII). Si sic, fratres, nos præparare studuerimus, tunc digne Phase sive Pascha, id est transitum, Domini celebravimus; et cum pura conscientia, securi ac latti de redemptione nostra, carnes Agni, id est corpus Christi, non ad iudicium, sed ad salutem animæ et corporis, et ad percipiendam cum ipso sempiternam gloriam, percipimus; quod ipse præstare dignetur. Amen.

HOMILIA XV.

Fratres, sicut audistis post evangelicam lectionem, admonitus venio ad oves quæ erraverunt de grege mihi commisso: et non solum erraverant, sed etiam quodammodo perierant. Oportet itaque nos per impositionem manus et per gratiam sancti Spiritus eas a morbo suæ putredinis spirituali medicamine eripere, et sic ad præsepium ovilis reducere, et, si necesse est, propriis humeris reportare, de quo diabolo furenter sublata fuerant. Nunc ergo sermo exhortationis, pro debito pastoralis regiminis mihi ad vos inchoandus, et ad illos consummandus est. Sed quoniam in agro cordis mei fertilitatem docendi metere non valeo, viscerali dolore ingemisco; et ideo quod tacere non audeo, clamans et dolens ad Dominum dico, *ut aperiat labia mea, et os meum annuntiabit laudem ejus* (Psal. L). Quapropter precum vestrarum devotionem exoptulo, et quoniam inter vos plures justos esse non ambigo, illud Jacobi apostoli impleri non diffido, *Multum valet deprecatio justis assidue Ecclesiæ* (Jac. V), quæ quinta feria dierum Cœna Domini, ex antiqua Patrum consuetudine, nuncupatur, eo quod Dominus in hac nocte cum apostolis suis cœnaverit, complens Veteris Testamenti Pascha, tradensque eis mysteria corporis ac sanguinis sui. De cujus cœnæ observatione redarguit Apostolus Corinthios, dicens: *Convenientibus vobis in unum, jam non est dominicam cœnam manducare* (I Cor. XI): id est, non est vobis licitum dominicam cœnam taliter manducare qualiter vos manducatis. Unusquisque enim

suam cenam præsunt ad manducandum; et alius quidam esurit, ille scilicet qui paupertate premitur: alius autem, id est, dives quilibet sane præpotens, ebrius est (*Ibid.*). Hæc ideo dicit quia Corinthii, qui per prædicationem ejus ad fidem venerant, solebant in hac die deferre ad ecclesiam panem et vinum, et dabant sacerdoti ad consecrandum, expletisque mysteriis unusquisque quod dederat recipiebat. Sed et quidam illorum in foribus templi præparabant sibi convivia, in conspectu pauperum, nihilque horum eis exspectantibus erogabant; unde notat eos, dicens quod *alius esurit, et alius ebrius est*. Et idcirco subjungit: *Nunquid domos habetis ad manducandum et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis?* id est, pro nihilo ducitis: *et confunditis eos*, hoc est, verecundari facitis quod non habent? *Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo*, videlicet quod sic inordinate et sine charitate comeditis. *Ego enim accepi a Domino quod et tradidi vobis, quia Dominus Jesus in qua nocte tradebatur accepit panem, et dixit: Hoc est corpus meum, quod vobis tradetur* (*Ibid.*). Scitote, fratres dilectissimi, veraciter, ac credite firmiter, quod sicut caro Christi quam assumpsit in utero Virginis, verum corpus ejus est et pro nostra salute occisum; ita panis quem tradidit discipulis suis, et quem quotidie consecrant sacerdotes in ecclesia, verum corpus est Christi. Nec sunt duo corpora caro quam assumpsit et iste panis, sed tantum unum corpus: in tantum quod dum ille frangitur et comeditur, Christus immolatur et editur, et tamen unus et integer permanet. Certe Redemptor noster, consulens nostræ fragilitati, tradidit nobis hoc sacramentum, ut quia ipse jam non potest mori, et nos quotidie peccamus, habeamus verum sacrificium quo possimus expiari a peccatis nostris. Quocirca cum timore et compunctione mentis, omnique reverentia, debemus accedere ad altare et ad mensam corporis et sanguinis Domini, et dicere humiliter cum centurione: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum* (*Matth. viii*). Interim autem dum cogito, dumque in corde meo requiro quibus verbis vos moneam fugere a ventura ira, nulla præstantiora visa sunt quam ea quibus Dominus in initio suæ prædicationis omnibus persuadere contendit dicens: *Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum* (*Matth. iv*). Quicumque ergo vestrum his quadragenarum dierum observationibus pœnitentiam et confessionis suæ debitum se exercuisse recolit, agat Domino gratias, et quicquid templum Dei violando in se destruxerit, non desperet, sed cito de malo iniquitatis suæ consurgat. Non enim quod peccat, sed quod in peccato perseverat, Deo odibilis est. Ut ergo verbis Domini secundum Marcum utar, quibus dicit: *Quod dico, omnibus dico, Vigilate* (*Marc. xiii*); similiter quod dico, omnibus vobis dico: clericis, laicis ac sanctimonialibus, ut quisque se recolit invidiæ aut detractionis, odii quoque et fornicationis, sive incestus vel perjurii, cæterorumque vitiorum contagione affectum, saltem hodie per divinæ salutis

A medicamentum, in quantum prævalet, se purificare procuret. Confiteatur aduersum se iniquitatem suam Domino, ut remittat impietatem cordis sui (*Psal. xxxi*), et reliquæ cogitationum ejus diem festum agent Domino (*Psal. lxxv*). Tunc enim reliquæ cogitationis diem festum agunt Domino, quando peccator quilibet post prius datam confessionem, se cohibere pollicetur ab iniquitate sua, totusque prorumpit in lacrymas et in afflictionem cordis, quoniam *cor contritum et humiliatum Deus non spernit* (*Psal. l*): et hujusmodi festivitas angelis exsultantibus sit, Veritate attestante, quæ ait: *quia gaudium est in cælo super uno peccatore coram angelis Dei* (*Luc. xv*). Quia ergo majora crimina admittentibus majora sunt adhibenda remedia, convertam me ad vos quos Ecclesia ex more pœnitentes vocat, cupiens audire et videre quanta intentione desistere studuistis commissa vestra, et quanto studio deinceps procurare vultis ne in barathrum perditionis animæ vestræ relabantur. Ex ipsis namque fracturis vel vulneribus corporum infirmitates potestis cognoscere animarum vestrarum. Si enim alicui erus frangatur, aut manus, cum labore solet ad pristinum revocari officium; si vero secundo et tertio eodem loco membra ipsa frangantur, potest intelligere charitas vestra cum quantis doloribus et cruciatibus vulnera ipsa curanda sunt; et tamen post longos et multos labores, vix erit unquam ut ad pristinum statum membra ipsa valeant revocari. Similis ratio in animarum fracturis existimanda est. Si ergo semel aliquis, secundo capitalia crimina admisit, et ad pœnitentiæ fructum confugerit, incolumitatem quam perdidit recipiet; si vero crimina criminibus cœperit addere, et animarum vulnera tegendo permiserit putrescere, timendum est mirum in modum ne in illo impleatur illud prophetæ, *Computruerunt jumenta in stercore suo* (*Joel. i*); et illud Apostoli: *Secundum duritiam cordis tui et cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei* (*Rom. ii*). Nam, ut de indulgentia divina nemo diffidat, Dominus noster per prophetam consolatur nos, *Nolo* (inquiens) *mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (*Ezech. xxxii*). Sic tamen non et fidat, ut sine mora ipsius animam repropitiari æstimet, ne forte si consuetudinem graviter peccandi tenuerit, etiamsi velit, jam de diaboli laqueis evadere non possit. David, qui et rex propheta divino munere fieri meruit, post tantam gratiam ita perditus est, ut non solum adulterium committeret, sed etiam homicidium perpetraret (*II Reg. xii*): nec tamen se ad hoc reservavit ut in senectute sua ad pœnitentiæ medicamenta confugeret, sed in cilicio prostratus et conspersus cinere, cum ingenti rugitu, planctu et gemitu, pœnitentiam agens implevit illud quod in Psalmis dixerat: *Lavabo per singulas noctes lectulum meum, lacrymis meis stratum meum manducabam, et potum meum cum fetu miscebam* (*Psal. ci*). Manasses quoque rex, ut in Scripturis legimus (*IV Reg. i*; *II Par. xxxiii*), tam sacrilegus et impius fuit, ut de illo

1 fuit quod totam Jerusalem omni iniquitate
it; et tamen hic in captivitatem ductus et in
missus, cum grandi humilitate penitentiam
ita gratiam Dei optimi promeruit, ut me-
later amicos Dei postmodum numerari. Me-
lam illa, quæ pedes Domini lacrymis lavit et
extersit, audire meruit quod ei omnia pec-
catis dimissa (*Luc. vii*). Denique vos, sacer-
di et sanctorum lapides nuncupamini, scien-
ipturarum semper exquirite, propter illius
propheta dictum: *Labia sacerdotis custo-*
ntiam, et legem requirent ex ore ejus, quia
Domini exercituum est (*Malach. ii*), ut anima-
is commissis, verbum vitæ annuntiare que-
ntes illud cujusdam incurrere: *Væ mihi,*
si (*Isa. vi*): perpendite quæ mala negligens
rdos peressus est, et quam gloriam Phi-
zelo Dei commotus est, ipso remunerante
it (*I Reg. ii*). Et ideo, quanto potestis studio
ut animæ vobis commissæ in futuro judi-
s æterna gloria perfrui mereantur quam in
s tenebras projiciantur. Vulnus sane quod
tent et palpari citius sanatur quam illud
ultatur. Hoc ideo dico quia sunt plerique
et ex vobis, quorum crimina ita teguntur,
onciliationis gratiam non admittantur. Hi
ndi et ab Ecclesiæ interventu arcendi sunt,
is non reconciliantur per manus impositionem
solvantur, tamen per honorum operum ex-
met castigent corpus suum et servituti sub-
vertant oculos suos ne videant vanitatem
:xvii), obturent aures suas ne audiant lin-
rogantem; exerant manus suas ad bene-
m, et pedes suos ad currendum in via Do-

Scriptura, fratres mei, divinitus instituta, se-
postoli sententiam, utilis est ad docendum,
dam, ad corrigendum, ad erudiendum in justis-
im. iii). Quapropter quisquis sedulus earum
ator, et interne eas conspiciat, inveniet in
uave documentum, et in sensu salubre com-
mysterio honorabile sacramentum. Non
immodo sufficit lectoribus divinarum libro-
m historicus, sed etiam diligenter eis est
ndum quid per allegoriam eis propheticus
uere velit: sicut habetur series lectionis
halis qui populo Israelitico legali observa-
us est immolari, typice demonstrans Agnum
tam Dei Patris Filium, cujus hodie Passio-
n celebramus. De quo Joannes: *Ecce, in-*
s Dei, ecce qui tollit peccata mundi (*Joan. ii*).
cet agnus Paschalis ad vesperam immola-
altima mundi ætate pro nobis Christus oc-
e cujus sanguine postes domorum tingun-
corpora fidelium, quia oportet Euchari-
nentes, castis cogitationibus et recta
bonæ voluntatis munitis fornicationis in-
re incursum, ut in omnibus redemptione
sciamus esse salvandos. Ejus carnes assas

PATR. LXXXVII

A comedimus, si nihil in nobis fluidum relinquimus, sed
totum virtutibus solidatum, et igne sancti Spiritus
decoctum approbamus, velut Psalmista: *Exaruit,*
inquit, *velut testa virtus mea* (*Psal. xxxi*). Quid nam-
que est testa ante ignem, nisi molle lutum? sed de
igne agitur, ut solidetur. Virtus ergo humanitatis
Christi velut testa exaruit, quia ab igne Passionis ad
virtutem incorruptionis crevit. Caro etiam agni cum
azymis panibus et lactucis agrestibus est edenda, ut
cum corpus Redemptoris accipimus, nos pro pecca-
tis nostris in stribus affligamus, quatenus ipsa ama-
ri udo penitentiae abstergat a mentis stomacho per-
versæ amorem et pravitatem vitæ, ut festinanter
Pascha comedendo ad solum patriæ cœlestis anhele-
mus, et de peioribus ad meliora pergentes, tenebro-
sam Ægyptum relinquamus, intelligentes nos hic non
habere manentem civitatem, sed futuram inquiren-
dam. Ad quam Mediatoris Dei et hominum passione
interveniente, toto mentis affectu curramus, ut non
hospites et advenæ, sed cives sanctorum et dome-
stici Dei ibi esse possimus, collaudantes illum qui
pane cœlesti in hac peregrinatione nos satiat, ut visi-
onem æternæ claritatis sine defectu luminis cornere
possimus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

Fratres charissimi, Spiritus sanctus per Isaiam pro-
phetam, sacerdotibus et levitis, omnibusque doctori-
bus Ecclesiæ præcipit dicens: *Clama, ne cesses, quasi*
tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo ac-
clera eorum, et domui Jacob peccata eorum (*Isa., lvi*);
Et per Ezechielem prophetam: *Si, inquit, non an-*
nuntiareris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus
de manu tua requiram (*Ezech. iii*). Sed quia multi qui
intra matris Ecclesiæ viscera sunt, catholici videntur
et Christianitatis nomine censentur, ita in exte-
rioribus dati, ut nec veram fidem Christianorum re-
tineant corde, neque bonis operibus se esse Chri-
stianos ostendant: nesciunt enim sacramentum hujus
nominis ac virtutem; et quoniam nomen Christianum
a Christo Dei Filio vocabulum sumpsit, et per san-
ctos prædicatores crescendo usque in ultimos fines
terræ pervenit, idcirco tam doctoribus quam audito-
ribus scire necesse est ob quam causam Dei Filius,
qui verus est Deus ex Deo Patre, in hunc mundum
venerit et veram carnem nostræ similem, ex substan-
tia Mariæ virginis absque peccato susceperit, et di-
vinitati suæ univerit; ut qui erat ex Patre (ut dictum
est) verus Deus, ipse fieret ex matre verus homo unus
atque idem; non admittendo quod erat, sed assu-
mendo quod non erat, ipse in assumpta humanitate
propter unctionem Spiritus sancti Christus est ap-
pellatus, a quo omnes credentes in eum per bap-
tismum regenerati, Christiani sunt appellati. Et quem-
admodum prior populus Judæorum ex tribu Juda
vocabulum trahens Judæi sunt appellati, ita et no-
vissimus populus sub Evangelio a Christo, ut dictum
est, Christiani sunt vocati. Unde, quia Christiani di-
cimus, Christi opera facere debemus. Et ideo qui se
culpabilem esse recognoscit, ad emendationem vitæ

et satisfactionem pœnitentiæ recurat, certus de Dei misericordia : quam, si ex toto corde pœnituerit, et mala quæ antea operatus fuerit ultra non fecerit, veniam a Deo consequatur. Sic enim ipse Dominus per Isaiam prophetam promittit dicens : *Cum conversus in jemeris, salvus eris (Isa. XLIII)*; et iterum per eundem prophetam : *Ego sum, ego sum, dicit Dominus, qui deleo iniquitates tuas, propter me, et peccatorum tuorum non ero memor; dic tu prius iniquitates tuas ut justificeris (Ibid.)*. Per Ezechielem quoque prophetam, rursus Dominus ait : *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus fuerat, et fecerit judicium et justitiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor (Ezech. XVIII)*. In Evangelio quoque Salvator promittit dicens : *Gaudium erit in celo angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quam supra nonaginta novem justis qui non indigent pœnitentia (Luc. xv)*. Salomon quoque ait in Proverbiis : *Justus prior est accusator sui (Prov. XVIII)*. Certum est enim quod nullus justus nisi pœnitens, nemo autem impœnitens justus : quoniam sicut impossibile est hominem sine peccato esse, ita absque pœnitentia impossibile est salvum fieri, quoniam dicente Joanne apostolo : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus et veritas in nobis non est; si vero confiteamur peccata nostra, fidelis est et justus ut remittat nobis peccata nostra et mundet nos ab omni iniquitate (I Joan. 1)*. In libris quoque sanctorum Patrum de satisfactione pœnitentiæ, inter cætera hæc scripta sunt : Pœnitentiam ergo peccatoris Deus exspectat. Pœnitentia autem illa est vera, ut jam amplius non faciat homo mala quæ gessit, sed de præteritis pœniteat et de futuris caveat, nec ad ipsa iterum revertatur. Et ideo, charissimi, juxta Psalmistæ vocem, *declinemus a malo et faciamus bonum (Psal. xxxiii)*; et ut scire possitis quomodo id fieri oporteat, audite quæ dicturi sumus attentius. Quicumque superbus fuit aut elatus, reprimat superbiam suam, et sit humilis et simplex, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam (I Petr. v)*. Qui erat iracundus, vel, quod est deterius, furibundus et minax, protervus atque crudelis, compescat sevitiâ suam et mentis crudelitatem, et sit patiens, mitis atque pius, quoniam *ira viri justitiâ Dei non operatur (Jac. 1)*, et absque patientia et pietate regnum Dei consequi nemo potest. Qui fuit grassator idem carnifex, sive, quod est deterius, homicida, conversus agat dignam pœnitentiam et sit mansuetus et pius, quoniam sicut homicidæ, nisi dignam egerint pœnitentiam, vitam æternam consequi non possunt, ita nec grassatores qui sine pietate miserorum membra dilaniant sive detruncant. Qui erat invidus sive odiosus, conversus a malitiâ sua, sit benignus atque misericors, discat diligere fratrem suum quem prius odio habebat. Qui fuit fornicator aut adulter, seu incestus, immundus, conversus agat pœnitentiam, et deinceps vivat sobrie atque continenter. Quicumque estis conjugati, viventibus uxoribus vestris, cum aliis feminis nolite commisceri et fieri adulteri vel fornicarii. Si quando anniversariæ festi-

A vitates et Dominici dies occurrant, ante aliquot dies, etiam a propriis uxoribus vestris vos abstinere convenit, ut possitis mundo corde et casto corpore, ad missam Domini accedere, et corpus et sanguinem ejus sine judicio damnationis accipere. Diebus autem Quadragesimæ vos omnibus modis a conjugum commixtione vestrarum, sicut decet Christianos, abstinere oportet; nam, ut quidam sapiens ait, similis reatus est fidei Christiano diebus Quadragesimæ etiam cum propria uxore concumbere, sicut et carnes in cibo sumere. Qui erat scurræ, id est minator [An mimator?], turpia sectans et immunda loquens, corrigat semetipsum, et desinat esse quod fuit : discat bonum loqui qui prius vana et turpia loquendo, tam se quam auditores suos maculabat. Qui erat avarus aut tenax, id est qui aliena cupiebat, et qui sua minime largiebatur, contentus suis propriis rebus, sit largus et beneficus, id est, aliena non concupiscat, non rapiat, non fraudetur, et in quantum vires ei suppetant, porrigat. *Qui jurabatur, jam non furetur, sed magis laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitati patienti (Eph. iii)*. Qui erat conessator, id est glutto aut ebriosus, sit parcus et sobrius. Qui consueverat propter humanam famam indiscrete res suas in cibo et potu superflue effundere, discat rationabiliter eas dispensare, quoniam sicut abominatio est apud Dominum avaritiâ, id est tenacitas, ita peccatum est indiscreta effusio : nec tenaces enim nos esse vult Deus, nec prodigos, id est effusos. Qui erat mendax aut falsarius, corrigat malum suum, et cesset esse qualis fuit, sitque amator veritatis et rectitudinis. Nec nostrorum vulnere multitudo nos in desperationem deprimat, quo major est potentia medici quam magnitudo languoris nostri. Quid est enim quod reparare ad salutem non possit, qui potuit omnia ex nihilo creare? Unigenitus quippe est omnipotenti Patri coæternus, cum quo vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Duos præterea, fratres mei, alloquimur, quos publica actio criminalis publicam coegit agere pœnitentiam, unde unusquisque vestrum ad se rediens, consideret si per amaritudinem pœnitentiæ Deo satisfecerit pro suis offensis et delictorum maculis. Nam licet ministerium reconciliandi episcopali auctoritate in vobis complere velimus; tamen nisi Spiritu sanctus, per cujus invocationem istud officium agitur, corda vestra intrinsecus purificata invenerit, a reconciliationis gratia vacui remanebitis. Quapropter si deinceps ad ea quæ pœnituitis redire non vultis, neque alia crimina, custodiendo et protegente te Deo, perpetrare in animo habetis, date nobis signum quo cognoscamus quod magis cœlestia quam terrena ametis; Deo optimo gratias referamus, qui misericorditer corda vestra tetigit, ut mandata ejus corde ac mente exsequi velitis, nec ad præterita vitia recurrere, sed in ejus dilectione atque præceptis persistere velle vos ostenditis, petentes jugiter et obsecrantes pietatem Domini nostri Jesu Christi ut bonum quod cœpit in vobis agere dignetur et perficere cum

bonis operibus ac largiflua lacrymarum effusione. Beatum namque Petrum apostolorum principem legimus prius culpam flevisse; quid tamen poenitens in fletu dixerit non invenimus. Lacrymatum esse dicitur, verum quod preces quoque satisfaciens fuderit, non refertur. Cur hoc, nisi quod utiliores sunt preces lacrymarum quam imploratio sermonum? quia sermo in precando falli potest. Sermo enim interdum non totum hominis profert negotium: lacrymæ totum sæper loquentes produunt affectum, et ideo Petrus in

poenitentia sua jam non utitur sermone quo Christum negaverat, ne illi sermoni non crederetur ad confitendum quo usus fuerat ad negandum. In omni igitur culpa prius flendum est; et sic deinde precandum: lacrymæ enim tacitæ quodammodo preces sunt. Veniam non loquendo postulant, sed merentur. Causam non dicunt, et misericordiam consequuntur quam ab ipso Redemptore nostro consequi possumus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IN SERMONEM SEQUEM

MAI MONITUM.

(Mai. Script. Vet. Vat. Collectio.)

Cum mihi pervetusta quædam exhortatio ad Francorum regem in prisco reginæ Sueviæ codice observata fuisset, hanc divulgare non dubitavi. De qua ut brevissima quæ sentio dicam, ea videtur mihi ad Clodoveum II, Neustriæ et Burgundiæ regem, scripta, qui puer quadriennis regnum adiit, tenuitque annis XVIII, ab anno 638 ad 655, qui ei mortuarius fuit. Tum quia matris Mathildis reginæ nulla fit inter aulicos qui ab oratore innuuntur mentio, compositum sermonem judico post annum certe 640, qui supremus Mathildi fuit. Ac sane constat missam

esse hanc adhortationem ad regem adolescentulum; puto tamen saltem ad decennem potius quam ad quadriennem, apud quem vana oratoris locutio fuisset. ipsum porro oratorem sacerdotem vel potius episcopum fuisse apparet; itaque mihi de sanctis episcopis vel Audoeno vel Eligio cogitare placebat; qui ambo apud Clodoveum II et Dagobertum patrem magna cum auctoritate versati sunt. Certe ad has meas conjecturas quod attinet, legere proderit Cointium in ecclesiasticis Francorum, annalibus, tom. III, ubi Clodovei II regnum late describitur.

IN CHRISTI NOMINE INCIPIT SERMO AD REGEM.

Moneo sublimitatem tuam, nobilissime rex, ut quæ tibi charitatis stylo scribere præsumpsi, excellentia tua benigne dignetur recipere. Oportet, scilicet, te, piissime rex, frequenter sacras recensere Scripturas, ut in eis antiquorum et Domino placentium regum valeas cognoscere causas; qualiter ipsi per humilitatis custodiam Domino placuerunt; quorum vestigia si secutus fueris, honorem longævum regni præsentis, et insuper vitam obliuebis æternam. Rex enim David sapiens humilisque jugiter opera bona secundo quæ Domino erant placita, prælia quæ fuerant contra illum parata semper vicit, templum Domini ipse ædificare cœpit, illiusque ejus Salomon illud postea ad perfectionem perduxit, quia per prophetam Dominus ei locutus est dicens: Ex femoribus tuis exiet qui hanc domum meam postea ædificabit; qui Salomon rex tantam sapientiam tantamque prudentiam habuisse legitur ut in ejus dictis nullus sit qui reprehendat usque ad unum iota: rectus fuit in judicio, sapiens in eloquio, omnesque motus suos totos regales habuit.

Isti reges supradicti semper prophete Domini quod eis denuntiaverunt, intento sensu audierunt. Quamobrem, gloriosissime domine, modo oportet te ut et sacerdotes audias, et consiliarios seniores diligas, simulque et illum qui post te palatium tuum regit, et ad eorum doctrinam quam tibi indicant vigilanter attendas, quia vulgari sermone ita dicitur: Qui cum pluribus consiliatur, solus non peccat. Dig-

num est etiam ut personarum maturam ætatem et consilium habentium non surdus auditor fias, sed claro moderamine ipsos audias; juvenum quidem, qui tibi proximi assistunt, cauto ordine eorum verba recipe, quia per juvenum consilia sæpe casus evenit, et in senioribus eloquii stabilis dignitas perdurat. Salomon quidem quando regnum accepit atque in eo unctus fuit, evigilavit mane et ita oravit in templo Domini dicens: Domine Deus, tu me servum tuum regnare fecisti, ego autem sum perparvus, et ignorans egressum et introitum meum, et servus tuus in medio populi est quem elegisti infiniti qui numerari et supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo servo tuo cor docibile, ut judicare possit populum tuum et discernere inter malum et bonum. Instrue me, Domine, viam rectam in qua ambulem, et da mihi sapientiam atque intellectum in omnibus sensibus meis, ut armis fidei circumdatus in omni intelligentia et monitione circa me tuæ protectionis auxilium habeam. Et cum hæc orasset, exaudita est oratio ejus, et locutus est angelus Domini ad eum dicens: Quia non petisti aurum, nec argentum, neque divitias aut animas inimicorum tuorum, ideoque quod postulasti dabit tibi Dominus, hoc est sapientiam et intellectum.

Ergo si tu, domine, bona postulas a Domino, et si fueris mensuratus in verbis, firmus in dictis, fœderator in animo, in charitate locuples, in bonitate subtilis, in salutatione receptaculum habens, in dispensatione sensatus, in judicio rectus, in vindicta

* Clodovei II intelligo majorem domus Erchoaldum, virum strenuum atque sapientem, uti eum ap-

pellat Fredegarius, apud Cointium, annal. Franc. t. III, p. 333.

pious, in pauperibus misericors, Dominus augebit annos tuos longævos, sicut fecit antecessoribus tuis regibus, qui in hoc sæculo nobiliter regnaverunt. Tu quidem, domine, si in ista juvenili ætate perfectus fueris, omnes gentes tibi adversantes de tuo recto et justo regimine pavebunt, omnes fideles tui tecum gaudebunt, universi te timebunt, et audient et diligunt, cuncti gratias agent divino rectori Domino nostro Jesu Christo eo quod talem super se meruerunt habere regem. Cum inter ipsos in consilium veneris, semper sereno vultu eorum verbis aurem præbe; sollicitus considera quomodo singuli circa te loquantur, pro stabilitate patriæ, pro causis emendandis, pro tua salute, pro iis quæ ordinanda et tractanda sunt in regio palatio. Omnia hæc oculi tui instanter inspiciant, et aures tuæ prudenter audiant. Quoties vero veneris inter illos, sic sis sollicitus quasi puer qui sapienter vult discere litteras; tantaque prudentia tua inter ipsos appareat, ut eis loquentibus, tu non sis discipulus, sed magister; ubi autem videris sapientem hominem, peculiariter eum recipe, et fabulas diversas cum illo habeas. quia sicut scriptum est: *Si arguas sapientem, diligit te; et si irrideas derisorem qui non intelligit, injuria est te audire.* Et item dicit: *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit quando locutus fuerit.* Jocularis quis curiales sermones habet ad loquendum? ne libenter eum audias. Et quando tu cum sapientibus locutus fueris, aut cum tuis ministerialibus bonas fabulas habueris, jocularis taceant, quia plus te oportet recomendere sapientiam in cubiculo cordis tui, quam fatuos et stultos sermones loquentes audire; quia ubi sapientia vera habitat, Dominus ibidem mansionem facit.

• Lotharius atavus tuus tres filios habuit, Hildebertum, Clodoveum, et Clodomirum. In Hildeberto quidem tanta sapientia et patientia fuit, ut non solum seniores, sed etiam et juniores, paterno affectu diligeret; et quicumque adhuc ex ipsis ejus memorant nomen, extensis manibus tam sacerdotes quam et laici ejus spiritum commendant, eo quod ipse locis sanctorum seu fidelibus suis semper largus fuerit in dandis muneribus. Clotarius autem senior habens quinque filios, ex cujus stirpe tu procedis, fortis fuit in eloquio, acquisitor patriæ, nutritor fidelium. Hoc autem inter reliqua satis dulce est commemorari de eodem avo tuo Clotario, quia tanta fuit ejus benignitas secundum Dominum, ut non solum justus videretur esse in operibus, sed quasi sacerdos in hoc sæculo conversatus est: ille rexit Francos, ædificavit ecclesias. Ergo tu, dulcissime domine, quia parentes tui tam grandem habuerunt intelligentiam atque doctrinam, sic age per singula quomodo regem decet: non in levitate sis positus, non iracundia animo tuo dominetur, quia sic dicit Apostolus: *Ira enim viri justitiam Dei non operatur.* Non ebriosis conjungaris, quoniam scriptum est de eis: *Ebriosi*

A regnum Dei non possidebunt. Attende diligenter, ut non inordinate alicui reddas responsum, sed in tua loquela sis eruditus et verax, quia ita sapiens Salomon ait: *Eruditus in verbis reperiet bona.* Quando tibi aliquis aut pro tua utilitate aut pro sua necessitate aliquid suggerit, non in animo tuo contra ipsam maligne aliquid aut superbe teneas, sed sic moderate et honeste age sicut decet regem, et Scriptura docet: *Sol non occidat super iracundiam vestram;* sed si aliquid contigerit unde ira commotus fueris, cito animus recipiat pacem, quia Dominus, sicut legitur in Scripturis, super patientem animum verbum promissionis suæ dignatur largiri.

Quod vero, gloriosissime domine, rusticitas mea vobis scribere præsumit, regalis industria hoc mente devota pertractet, et intento animo a Deo petat auxilium, qui dat omnibus in fide postulantibus affluentiam, sicut scriptum est, *et non improperat.* Et cum his hujusmodi te officii regis pietati congruentibus exercere studueris, rex esse perfectus poteris, simulque et gloria Domini de coelo super te veniet, ut sermo Davidicus jure impleatur in te, quatenus in virtute Domini læteris, o rex, et super salutare ejus exultes vehementer Desiderium animæ tuæ tribuet tibi Dominus, voluntates laborum tuorum non fraudabit. Æquitate directa sit gloria tua in salutare ejus; gloriam et magnum decorem imponat super te; illuminet te Dominus, et impleat omnes rectas petitiones cordis tui, et consilium tuum in bonis actibus confirmet, ut pro te dicant cuncti Christiani: *Domine, saluum fac hunc regem nostrum, et exaudi nos in die qua invocaverimus te.* Si speraveris in Domino et feceris bonitatem, coram illo, pasceris in divitiis ejus. Revela Domino interiora cordis tui, et spera in eum, et ipse faciet, et deducet quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum lucere faciet sicut meridiem. Ergo tu subditus sis semper Domino, et obsecra eum, ut dono gratiæ suæ vitam tuam gubernet et disponat; quia si hoc non feceris, nihil erit utile, quod sic testatur Scriptura: *Qui inique agunt, exterminabuntur; qui vero expectant Dominum, ipsi in hereditatem possidebunt regnum.* Ergo tu expecta Dominum, ut ipse custodiat viam tuam, ut et tu cum pace inhabites terram. Custodi autem veritatem, et vide requiritatem, quia salus est justorum a Domino, et ipse protector est eorum in tempore tribulationis. Adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos, et salvos faciet eos, et eruet eos a peccatis eorum. Ostendet Dominus misericordiam suam timentibus se; sicut tibi faciet, si fueris pius et misericors et timens Deum, consolator pauperum, quia sic in psalmo dicitur: *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem; in die mala liberabit eum Dominus. Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum.* Et illi viri beati sunt, qui in hoc principio regni tui, quod modernis temporibus, Domino donante, regis, bona gerunt, recta prosequuntur, atque justitiam faciunt, quia si

tharjos I.

• Clodovei II Pater Dagobertus, avus Clotarius II, proavus Chilpericus, atavus (seu abavus, nam vocabulum promiscue interdum ponitur a Latinis) Lo-

• Rusticitatem ad styli simplicitatem refero, non ad personæ humilitatem.

meditantur, et tibi vivendi solatium præstant, et mercedem futuram in cunctis sibi acquid longe lateque tam in tuo regno quam et quis patriis magnam esse nobilitatem per in palatio gaudebunt, ubi veritas non abne- d justitia pronuntiatur, ut, abstersa mundana e, æquitatis radiante lumine, sic justitia , ut cum laude clarifcetur Dominus, justicio in cauto palatio judicatio lætifcetur, et t pauperes, viduæ defensionem habeant, or- telam suscipiant.

Et, o rex Francorum illuster, dulcissime filii, ama illum, semper tibi præsentem; et invisibilem humanis oculis credas, tamen adora eum; et quantum ipse tibi de die in honorem dederit, tanto amplius illum dilige, cum quotidie satis humiliter, ut det tibi sa- gubernandi regnum, quod ab i, so accepisti; illi illi placuerit quod regnes, semper ei pla- ideres; quia omne donum bonum desursum endens a Patre luminum; quoniam non po- to accipere quidquam, nisi ei datum fuerit. Ideo enim hominibus dantur dona a Domino ates, ut Auctori gratiæ referantur. Ministrum te scias ad hoc constitutum ab ipso, ut qui- rona faciant, te habeant misericordem adju- rificem fortem te cognoscant hi qui faciunt t antequam faciant, te timeant. Pleno cordis ogita sollicite qualiter in omni vita tua a erneris, ut diu et feliciter tu alios regas. nia et post omnia cave pravorum consilia, et rum acceptiones. Sine honorum consilio ni- t, sed unicuique suus honor servetur. Unum- s sua fides commendat. Vide ne ames eum us odit, id est, qui ejus contemnit præcepta,

A neque eum odias quom Deus diligit, hoc est, qui ejus mandata custodit. Noli diligere adulatorem, sed ama eum qui tibi dicet veritatem. Honora sacerdotes; magnifica Deum timentes; veritatem ama et seque- re; clamores populi moderate compece; judices pravos corripere viriliter. Sic te, Domino adjuvante, tempera in omnibus, ut qui mali sunt in omni gradu regalem timeant auctoritatem, legem, et rationem; boni vero ament fidem et misericordiam; singuli judicent justum judicium. Tu vero conserva unius tori castitatem. Sapientium dicta prudenter interroga; nec te pudeat interrogare quod nescis, nec præcere coneris quod ignoras, ne forte per vanam gloriam offendas gloriam Dei; multum enim talis homo displicet Deo. Purum sensum habe per singula; stabilis sit sermo tuus; considera eum antequam defnias, et postquam finieris, non mutes eum; si tamen non ma- lus sit aut noxius, non decet regem mutabilem esse; scias vero quod nullus potest esse fidelis regi cujus sermo non stat. Cave calcare ova aspidum nuda planta; recordare præterita, et cogita futura. Intel- lige quod scriptum est: *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.* Cogita diem novissimum, ut non pecces per securitatem. Sapientior est qui inantea præparat, quam qui retro relinquit. Nutri nunc reliquias Fran- corum, hoc est filios eorum paterno potius affectu quam crudeli imperio.

Hæc autem paucissima verba supra vires meas scripsi conctus amore tuo et Francorum omnium. Scias quia si ista super scripta sub tuo regimine gesta fuerint, ille vitæ tuæ et regni tui dignabitur augere spatia, qui ter quinos annos Ezechie regi superad- dens concessit ad vitam. Salutem humiliter a Domino perpetuam tibi et omnibus tuis dandam imploro, o dulcissime rex.

SS. ELIGII ET AUDOENI EPISTOLÆ.

EPISTOLA SANCTI ELIGII

AD SANCTUM DESIDERIUM CADURCENSEM EPISCOPUM.

(Vide supra, hujusce tomi col. 259.)

SANCTI ELIGII CHARTA °

clesiæ a se conditæ in agro Solemniacensi donat ipsum agrum Solemniacensem, et ut ibi habitantes regulam teneant sancti Benedicti et sancti Columbanii (ann. 631).

mine Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego servus omnium servorum Christi, dominiæ ecclæ ecclesiæ, quam in honorem sanctorum Pauli apostolorum, Pancratii et Dionysii, Martini, Medardi, Nevidii

imus juxta apographum anno 1664 legaliter n ex mandato curiæ Burdegalensis, ab uno e is senescalliæ Lemovicensis, cum instrumento divo Solemniacensis monasterii deprompto. andaverunt Mabillonius, in Actis SS. ordinis dicti, sæc. II, pag. 468, et auctores Novæ r., instr. t. II, col. 183. Inter uncas va- tiones apponimus excerptas ex Editione Ma- si chartam eruerat ex ms. Codice Solemnia- lcuratior hujus Editio videtur quam apogra-

Remigii] atque Germani confessorum in suburbio Lemovicensi, in terra et fundo agri Solemniacensis, Deo auctore, construxi, ubi, et auspice Christo præ- esse dignoscitur vir venerabilis Rimaclus [Mab., Rimaclus] abbas, cum reliquis fratribus. Legum la-

phum quo utimur, licet authentica collatione sit prædi- tum, prout liquet tum ex variis lectionibus quas ascribendas duximus, tum ex notis infra subjectis. Certe hinc est conjiciendi locus exemplum quod sequimur non ex originali, sed ex adulterato apographo exscriptum, vel ab exscriptore ipso vitiatum fuisse. Ideo autem chartam ex hoc exemplo edimus, ut pateat qualem mereantur fidem collationes quibus sa- pius apographa vallaverunt viri ab arte critica pro- sus alieni.

tores de singulis quibusque rebus quid humana fra-
 gilitas custodiat expressius decreverunt. In cessionibus
 vero solum tantum dixerunt possessionem sufficere.
 Ideoque et ego duplex vester, considerans molem
 peccaminum meorum, ut merear ab ipso exui, et a
 Domino sublevari, cedo vobis parva pro magnis,
 terrena pro celestibus, temporalia pro æternis.
 Cessum esse volo, ac de meo jure in vestro dominio
 transfundo, hoc est, supradictum agrum Solemnia-
 censem, qui mihi ex munificentia gloriosissimi et
 piissimi domini Dagoberti regis obvenit, cum ædifi-
 ciis quæ in ipso agro vel intra muros supradictæ
 civitatis esse noscuntur, cum omnibus adjacentiis
 suis, cum mancipiis fidelibus [*Mab.*, mansionariis],
 coloniis, originariis, inquilinis ac servis, vel ac col-
 oniis [*Mab.*, acoloniis] ibidem commorantibus, cum
 dominiis [*Mab.*, condomiis], vineis, pratis, pascuis,
 silvis, arboribus pomiferis seu imponiferis, aquis,
 nquarumve ductibus, itibus ac redditibus, cum spe-
 ciebus vel omnibus rebus nobilibus et immobilibus,
 cum omni termino et integro suo stata, cum qua-
 drupedibus omnibus et jumentis et pecoribus, cum
 omni suppellectili et præsidio inexacte domas,
 sicut a me usque nunc possidetur, vel quidquid ad
 ipsos agros pertinere videtur, ut superius sum pro-
 fessus, meo exinde substracto dominio, vestræ domi-
 nationi de præsentem cedo perpetualiter, in Dei no-
 mine, a vobis vel vestris successoribus in jam dicto
 monasterio habitantibus possidendos, exceptis liber-
 tis meis, ^a quibus per cartulam dignarum [*Mab.*, vel
 denarium] manum misi, aut in ingenuitate integra
 maneat, et vestram tuitionem vel defensionem in
 omnibus habeant: ea tamen conditione interposita,
 ut vos vel successores vestri tramitem religionis
 sanctissimorum virorum Luxoviensis monasterii
 consequamini, et regulam beatissimorum Patrum
 Benedicti et Columbani firmiter teneatis. Nullam
 potestatem nullumque jus episcopus vel qualibet
 alia persona, in præfato monasterio, neque in rebus,
 neque in personis, nisi tantum gloriosissimus prin-
 ceptus, penitus sit habiturus. Si quis sane, quod fieri
 non credo, contra hoc ^b cessionis meæ munusculum
 quod pro felicitate regum, et animæ meæ remedio,
 et pro exoranda populi pace, et pro servorum Dei
 quiete, omnipotenti obtuli (Deo ^c dolose seu propria
 voluntate aut cujusvis gentis imperio cessante dolo)
 venire, aut in aliquo refragator esse tentaverit,
 vel repletus spiritu immundo, qui Christianorum
 sæuper conatur evellere facta, consilium dederit aut
 adiuniculum præbuerit, vel quodcumque solatium
 præstare visus fuerit, ut et devotionis meæ oblatio
 in aliquo, quod divina potentia non permittat, cor-

^a Corruptissimam lectionem feliciter Mabillonius emendat, dum legit, *quibus per cartulam vel d-narium manum misi*. Duplex enim erat manumittendi modus, per chartam, scilicet, vel excusso denario; posteriore tunc in Francia moris fuisse, locus hic luculenter indicat, neque alium modum agnoscere videtur lex Salica, Eccard. et Feuerb. xxvi, Schilt. xxxvi; Herold. xxx; Emend. xxviii, et cum Marculi for-

rumpatur; ^d veniat super eum ira Dei omnipotentis, et, sicut Batan et Abiron, vivens in infernum descendat; deleatur de libro viventium, et cum justis non scribatur; sitque super eum peccator, et diabolus stet a dextris ejus; cum judicatur, exeat condemnatus, et oratio ejus fiat in peccatum; fiant dies ejus pauci, et dignitatem ejus accipiat alter; fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua; commoti amoveantur filii ejus, et mendicent et ejiciantur de habitationibus suis; scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, et diripiant omnes labores ejus; non sit illi adjutor, nec sit qui misereatur pupillis ejus: fiant nati ejus in exterminio; in una generatione deleatur nomen ejus in conspectu Domini, et peccatum matris ejus non deleatur; fiat contra Dominum
 B semper ut dispereat de terra memoria ipsius, et insuper inferat fisci juribus auri libras decem et argenti pondo viginti, stante nihilominus in perpetuum hujus cessionis meæ decreto. Te vero, clementissime princeps, per regem regum exorare præsumo, qui omnia regna suo pugillo constringit, ut hanc voluntatis meæ cessionem numquam patiaris in aliquo refragari. Simili modo, te, beatissime pater, Remacle abba, tuosque successores vel subjectos, postulo per individuas Trinitatis majestatem, obtestor et per illam inmarcessibilem (*Mab.*, innumerabilem) omnium sanctorum, angelorum, archangelorum, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum et confessorum catervam exoro, ut regulam supradictorum Patrum, quam in sæpe memorato monasterio Luxoviense tenent, teneatis [*Mab.*, omni custodia teneatis], et vigilias atque obsecrationes ad placandam iram furoris Domini assidue intendatis. Quod si aliqua tepiditate faciente, seu subjectorum timore impediendo, a te vel successoribus tuis sæpe memorata regula fuerit dempta, vel in aliquo prætermissa, et ferventer pro Dei timore a vobis non fuerit adimpleta, licentiam habeat Luxoviensis abbas, qui tunc temporis fuerit, et ex quorum regula tu nobis complacens aliis [*Mab.*, in hoc monasterio aliis] es prælatus, negligentem quem viderit [*Mab.*, videris], seu abbatem, seu subjectum de hoc monasterio, quod constitui bono animo, castigare; ut continuo correctus, talis inveniatur qui pro felicitate et gloria principis, et absolute scelerum meorum, Domini indesinenter valeat exorare misericordiam. Sic tamen ut nulla diminutio in rebus, vel facultate ipsa, præter quod supra habetur insertum, a sæpe memorato abbate Luxoviensi [*Mab.*, principe], ullo unquam tempore inferatur. Et quia, ut superius sum pollicitus, munuscula ipsa ex largitate christianissimi et piissimi domni Dagoberti regis

inulis concordat.

^b Mabillonius hæc: *cessionis meæ munuscula (qua cessante vi, dolo, sed propria voluntate, et nullius cogentis imperio pro felicitate, etc.*

^c Voces *dolose*. . . *dolo*, parenthesisibus inclusæ, desunt ap. Mab.

^d Hæc imprecationes mutuatæ sunt, fere ad verbum, ex psalmo cxiij.

habere et possidere, ideo ut perpetuum in A mine ipsa cessionis meae epistola sortiatur me, praefato principi obtuli confirmandam, et de praesenti [Mab., pietas de praesenti] saluta manu sua roboratam promulgavit auctori.

In qua cessionis meae cartula stipulatione mone subnixa, infra manu propria subscripsi, testimonium subscribi [Mab., et qui pro testi-subscriberent] de praesenti rogavi. Facta ces- b die duodecima Kalendas Decembris, a anno i sexcentesimo quadragesimo primo, anno de- regni gloriosissimi domini nostri Dagoberti feliciter, in Christi nomine. Eligius [Mab., m], servus servorum Dei, cessionem a me i relegi et subscripsi. In Dei nomine ego b latus episcopus, rogante homine Dei filio meo dño B hanc cessionem subscripsi in Xpi nomine. solus [Mab., Madegisolus episcopus, subscri- annoaldus episcopus, rogatus ab Eligio, hanc cessionem sua cartula subscripsi. [Mab., hic addit tunc episcopus, rogatus ab Eligio, hanc cessionis cartulam subscripsi. Deotemus [Mab., Dacre-

mus] peccator, rogatus a supradicto Eligio, sub- scripsi. Galapius [Mab., Solapius] peccator, rogatus a supradicto, subscripsi. (e Maurinus episcopus, ro- gatus ab Eligio, hanc cessionem cum sua cartula sub-cripsi.) In Christi nomine [Lupus, ac si indignus episcopus, rogatus hanc epistolam subscripsi. Ildegarius peccator subscripsi. Arogetualis Eligio pro testi- monio subscripsi. Crannolinus [Mab., Chramnalenus] pro testimonio subscripsi. [Mab., hic add. Gandanus subscripsi.] Agoricus subscripsi. Crannoaldus [Mab., Chramnoaldus] pro testimonio subscripsi. Agori- chius hanc epistolam subscripsi et d euls. Childerau- nio seu Baso [Mab., Childeramenensis Baso], roga- tus a supradicto fratre meo Eligio, subscripsi. Anso- aldus subscripsi. Dado, rogatus a supradicto, sub- scripsi. Rabo [Mab., Rado], rogatus a supradicto, subscripsi. Probabobertus [Mab., Bobobertus] sub- scripsi. Baso [Mab., Babo] subscripsi. Rabbo [Mab., Baso], rogatus, pro testimonio subscripsi. Vincen- tius, minimus omnium levitarum Christi, rogatus a filio Eligio, hanc cessionis cartulam scripsi et sub- scripsi.

essant haec in Exemplari Mabill. Caeterum an- nr. 641 cum anno decimo regni Dagoberti colli- interpolatorem prodit. Certe, tunc temporis in ma fait annum Chr. chartis apponere. Adde, quod omnes constat, anno 641 Dagobertum jam tri- bblinc annis vitam cum morte commutasse, scili- mo 638, die 2) Januarii. De annis Dagoberti docte mentati sunt Mabillonius et Longuerue, quorum mitiones videsis ad calcem t. III Scriptorum re- Francicarum. Mabillonius, Acta SS. Ord. Ben. C t. I, pag. 352; Cointius, Ann. t. II, pag. et plerique criticorum familiae principes, annum nam regni Dagoberti tribuunt anno Chr. 634, i regni hujus computando ab adeptio Austr-

sia regno. Quidam a morte Clotarii patris annum hunc decimum repetendum censent. Utraque opi- io concordat cum subscribentium episcoporum nomi- nibus. Nos sententiam a pluribus receptam sequi- mur.

b Ex episcopis qui huic chartae subscripserunt anno regni Dagoberti decimo, Maurinus Ecclesiae Belva- censi praefuit, Adeodatus Matisconensi, Madegisolus Turonensi, Canoaldus Landunensi, Galapius seu Sala- pius Nannetensi, Lupus Lemovicensi, Ildegarius Se- nonensi. Vid. Coint. t. II, Annal. pag. 844.

c Voces *Maurinus...* subscripsi, parenthesisibus in- clusae, desunt ap. Mabillonium.

d Haec voces ridiculae apud Mabillonium desunt.

VERSUS SANCTI AUDOENI DE SANCTIS MENARDO ET GILDARDO.

Hi sunt Gildardus fratres gemini atque Medardus :
Una dies natos utero viditque sacros,
Albis indutos, et ab ista carne solutos.

ANNO DOMINI DCLVI

CLODOVEUS II

REX FRANCOBUM

ET

SANCTA BALTHILDIS

EJUSDEM REGIS UXOR.

(Mabillon., Acta SS. ord. S. Benedicti.)

NOTITIA HISTORICA IN SANCTAM BALTHILDEM.

Sancta Balthildis, seu Baltechildis, ex Anglo-Saxo- na regione captiva in Franciam adducta, ex Erchi-

noaldi ministerio in Clodovei junioris thalamum exacta, demumque ex regina monasterii Kalensis

monacha uti et conditrix, duos meruit Vitæ suæ scriptores, unum ejus ætatis æqualem, gravem quidem, at iniquiorem; alterum interpolatorem, qui prioris sententias paulo elegantiori sermone non tam mutavit quam exornavit, nec multo post alium vixit, quemadmodum ex verbis ipsius in Vita subjecta, num. 49, relatis manifestum est. Præulimus proinde scriptorem antiquiorem, qui, regnante adhuc Theodorio Balthildis filio, Theudfredo abbate primo Corbeiensis, tum episcopo, scribebat, prout nu. 3 et diserte testatur. Posteriorem lucubrationem a Surio editam, a Rollando restitutam, explicationis gratia subinde citabimus, ne si darem integram, easdem res verbis paulo diversis incassum repetere cogemur.

2. Sanctæ Balthildis nomen varie pinxerunt antiqui homines. Alii Balthildem ac Balthildem, Baltechildem, seu Baldechildem, alii, recentiores, Balthildem præferunt: nos vero sequimur auctores antiquiores, Bedam, Aluredum in versione Bedæ Saxonica, Adelarum abb. Corbeieasem in Statutis, et alios, qui Balthildem seculi amant; rarius Baldechildem, seu Baltechildem, sicuti ex mss. Codicum collatione observavimus. Galli etiam nostrates vulgare pie regiæ nomen varie efferunt. *Baudour* ac *Bautheur* efferebant patres nostri; nunc in ore omnium *Bathilde* auditur; quod nomen Balthildis, audacem heroida; Balthildis, utilem heroida Germanice significat.

3. Balthildem nati ne Saxoniam prædicant omnes. Falluntur qui in Germanica Saxonum regione ejus patriam locant. « Clodoveus accepit uxorem de genere Saxonorum nomine Balthildem pulchram valde et omni ingenio strenuam, » ut liber de Gestis Franc., cap. 43, habet. Et Fredegarii continuator, cap. 91: « Clodoveus filius Dagoberti ex genere alienigenarum reginam accipiens nomine Baldechildem, prudentem atque elegantem, genuit ex ea filios tres. » Gentem Saxonum, Saxones interpretare ex Germania una cum A. gis et Jutis in Britanniam insulam «culo v. diffusos, a quibus Britannicæ gens universa quandoque Saxones seu Angli-Saxones appellatur. Saxones Germanici nondum Christum didicerant, Britannici partim confitebantur. Hinc Balthildis Christiana, « de partibus transmarinis (verba sunt interpolatoris) divina Providentia depra-data, et vili pretio sed incomparabili commercio venundata advenit (in Franciam), ipsa pretiosa et optima Dei margarita; atque a principe quodam Francorum viroque clarissimo Herchindo Ido, qui tunc palatium gubernabat, constat esse receptam. » Si ex Saxonia Germanicæ processisset Balthildis, non de partibus transmarinis advenisse dicenda fuisset. Equidem præter Gregorium Magnum Eligius multos redemisse captivos dicitur in Vita lib. 1, cap. 10, « præcipue ex genere Saxonum, qui altitudo eo tempore veluti greges a sedibus propriis evulsi in diversa distrahebantur. » Quod etiam præstitit beatus Richarius abbas Centulæ, sæpe in Britanniam hac de causa profectus.

4. Balthildem illustri genere ortam fuisse testatur interpolator, cuius hæc sententia paulo post superiora: « Non levis in eloquio, non præsumptuosa in verbo, sed cuncta opera sua honestissime moderabatur ingenio. Claro namque sanguine (licet alterius gentis serviret obsequiis) progenita Saxonum demonstrabatur. » Et infra: « Nutu divino factum esse creditur, ut quæ principis nuptias devitaverat, postea Clodoveum Dagoberti quondam regis filium in conjugium acciperet, et merito humilitatis ad altiorem gradum eam attolleret. In quo divina dispensatio eandem honorare decreverat, ut dum ministrum regis contempserat, ad regis copulam perveniret, atque ex ipsa regali progenies procederet. Quod ideo peractum est, sicut omnibus patet, ut ipsa quæ erat ex regali progenie, regiam sumeret copulam, regiamque gigneret sobolem. » Joannes Stowe, in Hist. Anglic. et ex eo Jacobus Malbrancus, in lib. III de Morin., cap. 30, Balthildis regium genus deducunt ex Wodeo Saxonum duce per Ethelbertum et Kadbaldum

Britanniæ reges, Balthildis avum et patrem; cuius Balthildis ex fratre Ercomberto nep. is fuit Ursana, Rigoberto postea Rhemorum episcopo desponsata; ex qua sancta Berta abbatissa Blangiacensis prodierit. Certe apud Bedam, in Hist., lib. 1, cap. 15, invenimus, « ex Wodeni stirpe multarum provinciarum regium genus originem duxisse, » et in Actis sanctæ Bertæ legimus ursanam Balthildis neptem Rigoberto Bertani genuisse. At cum in illis Actis multa emendatione indigeant, ex illis nihil certi hac de re constringere licet.

5. Dicit non potest quantum respublica non solum civilis, sed etiam monastica Balthildis prudentiæ ac pietati debeat. Nec immerito sane Chrothildi, Radegundi, aliisque claris reginis comparatur. Ejus piæ magnificentiam hodie quoque predicant præclara quæ vel condidit vel dotavit monasteria, ab auctore Vitæ breviter commemorata. Duo tamen præ cæteris extulit, Corbeieense ac Kalense. De Corbeiensis dicendum ubi Theodofredum ejusdem loci abbatem primum laudabimus; hic de Kalensi paucis agendum. Chrothildis Clodovei M. conjux parvum oratorium cum aliquot cellulis construxerat in Kala, seu Cala, villa regia agri Parisiaci ad Matronam fluvium, ibique virgines paucas Deo sacras posuerat, uti infra, num. 18, scribitur. Illic insigne Parthenona a fundamentis erexit Balthildis, et locum (teste Vitæ interpolatore) villis affluentissimis et quampluribus cum earum redditibus amplificavit et exornavit, et in potestate sub religione ibidem viventium sacrarum virginum tradidit. Quarum quidem vocabula propter tedium legentium reticui. Illud vero inserere curavi, quod rectoribus ejusdem loci valde timendum est. Nam præceptum super his constituit, et manibus propriis ac filiorum regum roboravit, sigilloque signavit; in quo testamento interminata est per invocationem sancti-simæ Trinitatis et diem tremendi iudicii, ut nemo per succedentia tempora rector quislibet ejusdem loci quidquam de his villis quas in usus diversos ejusdem cœnobii habitantium consulerat subtraheret, aut beneficiarios exinde haberet. Quod si fecisset, pœnis infernalibus cum Juda traditore nequissimo et cupidissimo afflictus sine fine puniretur. Ipsumque testamentum si quis quæsierit, in archivo ejusdem ecclesiæ reperiet. In hoc etiam prædicto cœnobio venerabilem religiosamque valde Dei famulam Bertilam, quam ex monasterio Jodro, evocaverat, in loco matris primam constituit, » etc. Duplex eo in loco monasterium virorum ac puellarum fuisse ex Vita sanctæ Bertilæ suo loco referenda constat. Balthildis nomen loco plurimum dignitatis contulit et honoris. Illuc confluebant virgines ex diversis provinciis, etiam ex insula Britannia, testante Beda in lib. III Hist., cap. 8, « Monasticæ conversationis gratia, » quam virgines Kalenses summa religione tenebant. Quippe Hilila, et soror ejus Hereswita Aldulii Orientalium Anglorum regis mater, Britannicæ dignitatis Kalam prætulērunt. Bedæ verba hoc loco prætermittenda non sunt.

6. « Anno (inquit lib. III, cap. 23) dominicæ Inc. 680 religiosissima Christi famula Iliida, abbatissa monasterii quod dicitur Streaneshalh, post multa quæ fecit in terra opera cœlestia, ad percipiendam præmia vitæ cœlestis de terris ablata transiit die xv Kalendarum Decemb. cum esset annorum sexaginta sex; quibus æqua portione divisit, triginta tres primos in sæculari habitu novissime conversata complevit, et totidem sequentes nobiliter in monachica vita Domino consecravit. Nam et nobilis natu erat, hoc est, filia nepotis Edwini regis vocabulo Hericri, cum quo etiam rege ad prædicationem beatæ memoriæ Paulini primi Northanymbrorum episcopi fidem et sacramenta Christi suscepit, atque hæc usque dum ad ejus visionem pervenire meru- t, intemerata servavit. Quæ cum relicto habitu sæculari illi soli servire decrevisset, secessit ad provinciam Orientalium Anglorum. Erat namque propinqua regis illius; de-

siderans exinde, si quo modo posset, derelicta patria et omnibus quæcunque habuerat. Galliam pervenire, atque in monasterio Cæcæ peregrinam pro Domino vitam ducere, quo facilius perpetuum in cælesti patriam posset mereri. Nam et in eodem monasterio, soror ipsius Heresvit, mater Aldulfi regis Orientalium Anglorum, regularibus subdita disciplinis, ipso tempore coronam expectabat æternam, cujus æmulata exemplum et ipsa proposito peregrinandi annum totum in præfata provincia retenta est. Deinde ab Aidano episcopo in patriam revocata, accepit locum unius familiæ ad Septentrionalem plagam Wiri fluminis, ubi æque anno uno monachicam cum perpauca sociis vitam agebat. Post hæc facta est abbatissa in monasterio Heortheu [Al., Heruteu]. Deinde contigit eam suscipere etiam construendum sive ordinandum monasterium in loco qui vocatur Streaneshalb, quod opus sibi injunctum non segniter implevit. Tante autem erat ipsa prudentiæ, ut non solum mediocres quique, sed etiam reges ac principes non nunquam ab ea consilium quærerent et invenirent. Tantum lectioni divinarum Scripturarum suos vocare subditos, tantum operibus justitiæ exerceri faciebat, ut facillime viderentur ibidem, qui ecclesiasticum gradum, hoc est, altaris officium apto subirent, plurimi posse reperiri. Denique quinque ex eo tem monasterio postea episcopo vidimus, et hos omnes singularis meritum ac dignitatis viros, Bosa, Athla, Guthfor, Joannes et Wilfrid. Hæc fusius persecuti sumus, ne alibi eandem rem iterum agere cogemur. Hereswida, seu Heresvita, colitur in martyrologio Benedictino Kalendis Septemb. Hilda vero abbatissa xv Kalend. ejusdem mensis. Hereswidæ sepulcrum in monasterio Jotro ostenditur in oratorio sancti Pauli, quod mirum videtur, siquidem apud Kalam sanctimonialis vixit.

7. Harum sanctimonialium magistra et abbatissa fuit sancta Bertila, cujus Acta initio sæculi in Benedict. referemus. Eo in loco etiam antistita fuit Heglwich genitrix Judith imperatricis, Ludovici Pii conjugis, uti in historia translationis sanctæ Balthildis ad ann. 833 videbimus.

8. Antequam has observationes finiamus, operæ pretium est maculam ac notam delere, quam Balthildis memoriæ Venerabilis Bedæ in lib. v Hist., cap. 20, Fridogodus poeta quidam, in carmine de Vita sancti Wilfridi, et Willelmus Malmesburie monachus inuenerunt. Quippe aiunt Wilfridum, postea Eboracensem episcopum, cum Romam ad ritus Ecclesiæ monachorumque discendo proficisceretur, Lugduni a Dalfino Urbis pontifice detentum, ac postea peracto Romano itinere iterum ab eodem humanissimo exceptum

A fuisse: quo tempore Dalfinus Balthildis jussu necatus dicitur. Neque audiendi sunt qui Brunehildem loco Balthildis substituunt, tum quia libri omnes antiqui ac Bedæ versio Saxonica ab Alurelo rege facta Balthildem præferunt, tum quia nondum in vivis erat Wilfridus, quum Brunehildis vivere desiit. Verum quisquis Balthildis Acta legit, quantum ab inferenda episcopis præsertim piis ac sanctis nece abhorrens fuerit, statim intelligit. Diligebat enim sacerdotas ut patres; nec alia via Sigoberrandi, seu Sigibrandi, episcopi interfectores declinare se posse Balthildis justitiam existimaverunt, quam si absque mora in Kalense monasterium, uti dudum optabat, se recipere sineretur. Et quidem in illa Dalfini historia multa correctione digna videntur. Nullus enim episcopus nomine Dalfinus Ecclesiam Lugdunensem rexit. Pro sancto Annemundo jussu Ebroini interfecto Dalfinum substituit Beda, qui ex popularium suorum narratione incerta ac in vulgus jactata id B ascripsit Balthildi regnum tum administranti, quod Ebroinus major domus regis ea inconsulta aut etiam fortasse invita peregit. Sunt qui Sigoberrandum, seu Sigibrandum, episcopum, de cujus sedo infra, num. 10, agitur, eundem esse existiment cum Annemundo qui a Patris Sigonis nomine Sigoberrandus cognominatus sit. Id sane a vero non multum recedit. Nempe Wilfridus Romanam peregrinationem cum Biscopo cognomento Benedicto aggressus est anno Christi 653 aut insequenti, si Ranulfo Cestrensi, in lib. v, cap. 16, et Florentio Wigorniensis credimus; imo etiam serius, uti ex Bedæ in lib. i Hist. abbatum monasterii sui colligitur, qui auctor duas primas Bisopi Romanas protectiones factas innuit pontificatu Vitaliani papæ, qui non ante annum 656 sedem Romanam iniiit. Wilfridus in illo itinere correptus morbo apud Lugdunensem episcopum donec convaluit moratus est. Roman inde profectus, et menses aliquot ibi in studiis occupatus felicibus exegit, inquit, Beda, lib. v Hist. Angl., cap. 20, ac postea rediit ad Dalfinum in Galliam, et tres annos apud ipsum commoratus, attonsus est ab eo, et in tanto habitus amore, ut hæredem sibi illum facere cogitaret. Sed ne hoc fieri posset, antistes crudeli morte præreptus est. Ex his intelligitur Sigoberrandi eadem eodem contigisse tempore quo Annemundi episcopi Lugdunensis, qui proinde non immerito idem cum Sigoberrando fuisse videtur. Lege Adrianum Valesium hæc de re, in Rer. Franc. lib. xxi accurate disserentem, ac post eum Carolum le Cointe, ad ann. 654. Denique Joannem Bollandum, qui ante utrumque hoc argumentum tractavit, cujus distinctiones in subjecta Vita retinimus.

VITA SANCTÆ BALTHILDIS,

AB AUCTORE ANONYMO EJUS ÆQUALI SCRIPTA.

PROLOGUS AUCTORIS.

1. Mihi quidem ut imperatum est, dilectissimi fratres, ad tam subtile piique opus peragendum præsele Christo, etsi imperitia denegat vires delicatæ historiæ scholasticorumque verborum ordinem profereudi; sed validius nobis imperat plenissime charitatis affectus, ut veritas pateat, et jactantia non inflat. Novimus enim Dominum Jesum Christum in scilicet magis fructum requisisse quam folia. Et ideo veritate fructum super lucernæ candelabrum ad edificationem multorumque profectum perpatrefacere et non

D occultare decrevimus. Minus licet periti scholastica, sed magis studere volumus patere ædificationi plurimorum, qui velut apes prudentes dulces requirunt ex floribus nectar, id est, ex verbis simplicibus veritatis augmentum quod magis ædificat audientem, quam inflat, ut imitari cupientibus compendium pietatis aperte ostendat. Illic ergo non tam detractoribus, sed potius fidelibus quam potius veritatem ostendimus.

INCIPIT VITA.

2. Benedictus Dominus qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire, qui et operatur omnia in omnibus velle et perficere. Et ideo merito ipsius laus canenda est prius in sanctorum meritis sive virtutibus, qui de parvis efficit magnos, imo qui de stercore elevat pauperem, et eum consedere facit cum principibus populi sui, sicut et præsentem venerabilem magnique meriti feminam domnam Balthildem reginam: quam de partibus transmarinis divina Providentia advocans, et villi pretio venundata huc advenit ipsa pretiosa et optima Dei margarita; receptaque est a principe Francorum viroque illustri Erchinoaldo quondam in cuius ministerio ipsa adolescens honestissime conversata est, ita ut pia ejus conversatio et admirabilis complaceret tam principi quam et hominibus ejus ministris. Erat enim benigna animo et moribus omnibus sobria, prudens et cauta, nulli machinans malum. Non levis in eloquio, non præsumptuosa in verbo, sed in cunctis actibus suis honestissima. Et cum esset ex genere Saxonum ^a forma corporis grata ac subtilissima, et aspectu decora, vultu hilaris, et incessu gravis. Et cum talis esset, fuit omnino grata principi, et invenit gratiam in oculis ejus. Quam instituit ut sibi in cubiculo pocula porrigeret, et ut pincerna honestissima sæpius præsens astaret in ministerio ejus. De cujus dignitatis gratia nullam habuit extollentiam, sed potius in humilitate fundata, omnibus erat suis consolabilibus obediens atque amabilis; honore congruo ministrans senioribus, ita ut de earum pedibus calcamenta detraberet ac dilueret, aquam quoque ad lavandum afferret, et vestimenta earum festinanter pararet. Et hoc absque murmure bono et pio animo exercebat eis ministerium.

3. Ex qua ejus nobili conversatione, maxima ei inter socias laus atque amor adolevit. Et in tantum felicem famam promeruit, ut matrona suprascripti principis Erchinoaldi defuncta, ei complacuisse, ut denuo sibi Balthildem honestissimam virginem in thoro matronali sibi sociaret. Qua re ipsi comperta, latenter se et studiose ab ejus subtraxit aspectu. Et cum jam vocaretur ad principis cubiculum, secreto se ipsa abscondit in angulo, superjectis sibi vilibus pannusculis, ita ut nemini pateret illic aliquem latere potuisse. Ipsa vero ut prudens et astuta virgo jam

^a Lege Observat. prævias.

^b Clodoveus ex sancta Balthilde tres filios suscepit, vicissim reges futuros, Clotarium, Childericum et Theodericum, de quibus legenda Vita sancti Eligii, qui non solum Clotarii ortum pie reginæ promissit, sed etiam utrorumque sortem et casus divino afflatus Spiritu prædixit, uti Audoenus in lib. II, cap. 31, commemorat.

^c Interpolator: « Interea dominus rex Clodoveus, vir ejus, gratia evocante divina, septimo decimo regni sui anno, rebus exemptus humanis migravit a sæculo; relictaque sobole filiorum cum matre, suscepit illico

A tunc honores vanos fugiens et humilitatem diligens, tentabat ut poterat humanum devitare thorum, ut mereretur ad spiritualem cœlestemque pervenire Sponsum. Sed et illud procul dubio divina peragebatur providentia, ut ipse princeps ipsam tunc quæsitam minime inveniret, et sibi ad conjugium aliam sociaret. Et tunc ita demum Balthildis puella inventa est nutu vere Dei, ut quæ principis nuptias devitarat, postea Clodoveum Dagoberti quondam regis filium in conjugium acciperet, ut meritum humilitatis ad altiorem gradum eam attolleret. In quo gradu ipsam divina dispensatio decreverat honorare, ut dum ministrum regis contempserat, ad regis copulam perveniret, atque ex ipsa ^b regalis soboles procederet. Quod nunc peractum est, sicut omnibus patet, ipsa B ejus nunc regali regnante progenie.

4. Sed et ipsa collata sibi a Deo prudentiæ gratia, vigilantissimo studio et regi obtemperabat ut domino, et principibus se ostendebat ut mater, sacerdotibus et filia, juvenibus seu adolescentibus ut optima nutrix, eratque amabilis omnibus. Diligens valde sacerdotum ut patres, et monachos ut fratres, pauperes ut pia nutrix, largasque eleemosynas distribuens singulis. Principum honorem conservans, consiliaque eorum congrua retinens. Juvenes ad religiosa studia semper exhortans, regi humiliter et assidue pro ecclesiis et pauperibus suggerens. Jam enim sub sæculari habitu Christo ministrare cupiens, frequentabat orationem, quotidie commendans se cum lacrymis Christo regi cœlesti. Quam ipse rex pius consolans juxta fidem et devotionem ejus, dedit ei adjutorium suum fidelem famulum abbatem Genesium, per cujus manus ministrans ipsa sacerdotibus et pauperibus, pascebat egenos, et induebat vestibus nudos, studiosèque sepelire ordinabat mortuos, dirigens per ipsum ad cœnobium virorum ac virginum auri vel argenti largissima munera. Qui ipse Christi famulus domus Genesius postea Christo jubente Lugduno Galliæ ordinatus est episcopus. Tunc enim in palatio Francorum erat assiduus, per quem ut diximus ipsa domna Balthildis una cum regis Clodovei imperio et suggerente ipso Dei famulo in cunctis pauperibus larga procedebat regis eleemosyna per loca multa.

^c Quid plura? Deo jubente rex Clodoveus vir egregius migravit a corpore; relictaque sobole filio-

D filius ejus Lotharius rex Francorum regimen. Et suffragantibus præcellentissimis principibus (en episcopi principes appellati) Chrodoberto episcopo Parisiaco et domno Audoeno Rothomagensi, seu Ebroino majore domus cum reliquis senioribus vel cæteris quamplurimis regni honorem quærentibus, ad regimen Francorum in pace constituitur. Ex hoc utroque testimonio solus Clotaricus jam ab ipso patris obitu suscepisse videtur imperium, Childerico et Theoderico ob teneriorem ætatem sub materna disciplina consistentibus.

no matre, suscepit illico post eum filius ejus
 ius quondam Francorum regnum. Tunc etenim
 lentibus principibus Chrodoberto episcopo
 ico et domno Audoeno, seu et Ebriino majore
 eum reliquis senioribus vel cæteris quamplu-
 et regno quidem Francorum in pace consi-
 Tunc enim nuper et Austrasii pacifico ordi-
 nante domna Balthilde per consilium quidem
 m receperunt Childericum filium ejus regem

Burgundionem vero et Franci facti sunt uniti.
 limus Deo gubernante juxta domnæ Balthildis
 m fidem ipsa tria regna tunc inter se tenebant
 concordiam.
 lectumque est tunc per eam nutu Dei et exhor-
 s bonis a sacerdotibus, ut hæresis simoniaca
 vo usu maculabat Dei Ecclesiam, ita ut dando
 i contra ordinem episcopatus acciperet, ut
 i domna Balthildis hoc impium nefas prohibe-
 nullum præmium pro percipiendis sacris gra-
 minino intercurret. Ordinavit etenim, ino
 n Dominus, et ut alia pessima et impia cessa-
 metudo, pro qua plures homines sobolem
 merire potius quam nutrire studebant, b dum
 at actiones publicas quæ eis ex consuetudine
 rantur accipere, ut illis ex hoc gravissimum
 marum inferrent damnum. Prohibuit hoc ipsa
 pro mercede sua, ut hoc nullus facere præsu-
 ex quo facto copiosam et valde magnam mer-
 exspectat.

de enim valeat dicere quanta et quam magna
 da per religiosorum cœnobio largiendo integra
 n, et silvas magnas ad cellulas seu monasteria
 enda concessit? Quo etiam et ipsa velut pro-
 eu et peculiare Dei causas, id est, Kala in
 co Deo sacratas puellas cœnobium magnum
 n edificavit, ubi Dei famulam religiosam valde
 n Bertilam in locum matris esse primam con-
 In quo et ipsa venerabilis domna Balthildis
 nversari sub integra regula religionis, et in
 quiescere consueverat, et in veritate devota
 nitate complevit. Prætereundum non est quia
 eum Dei pertinet quicquid in sanctis et electis
 rabiliter Deus operatur, quia, ut dicit Scriptu-
 abilis Deus in sanctis suis. Cujus Spiritus Pa-
 i cooperatur interior per bonam voluntatem, D
 itam est: *Omni volenti bonum Deus cooperator*

ecipue Eligio et Audoeno, sicuti in Vita san-
 ii lib. II, cap. I, dicitur.

rius interpolator: « Dum de eis videbant
 nes fieri, publicaque, ex antiqua consuetudi-
 la urgebantur accipere, unde gravissimum re-
 arum patiebantur damnum. »

n episcopo. Hinc confirmatur id quod in san-
 lberti elogio, ad annum 665, diximus, eum
 m Ecclesiæ Meldensi præfuisse.

landus legit *fratrum*; ita etiam legisse vide-
 nymus sic versum reddens: « et ad prædictum
 i cœnobium condirexit, » ommissa alia parte
 iæ, quæ de Theodofredo etiam tunc superstitie
 enda videtur.

Curvionensi monasterio diximus sæculo I Be-
 a Vita sancti Launomari abb., ad ann. 590,

A est illi (Psal. LXVII, 36), sicut et isti magnæ feminæ
 constat veraciter fuisse. Ut enim præfati sumus,
 neque nostra, neque cujuslibet, ut arbitror, lingua
 quamvis erudita enarrare ejus omnia bona valet:
 quantas consolationes vel adjutoria ad causas Dei vel
 ejus pauperibus pro Christi amore quantasque op-
 portunitates et commoda ipsa largita est, qualesque
 monasterium quod vocatur Corbegia in Ambianensi
 parochia suo opere construxit, ubi venerabilis vir
 domnus Teudofredus, nunc enim episcopus, tunc vero
 abba magno gregi fratrum præfuit: quem de Luxo-
 vio monasterio præfata domna Balthildis a reveren-
 tissimo viro domno Galberto quondam c abbate ex-
 petivit, et mirabiliter ad ipsum cœnobium d fratrem
 condirexit, qui nunc ipse et laudabiliter constat.

B 8. Quid enim? ad Gemeticum domno Phileberto
 viro religioso et silvam magnam ex fisco ubi ipsum
 cœnobium fratrum situm est, et multa munera et
 pastus de fisco dominico ad ipsum monasterium con-
 struendum concessit. Quantaque vero domno Lego-
 berto [Al., Laigoberto] ad e curbionensi monasterium
 et villam magnam vocabulo Nugaretum, et talenta
 multa argenti vel auri etiam ipsum regale quo ipsa
 cingebatur cingulum de supra sacris lumbis suis de-
 vote abstulit, et fratribus in eleemosynam ipsum di-
 rexit. Et hoc totum hilari vultu ac benigno dispen-
 sabat animo. Ut enim Scriptura dicit: *Hilarem da-
 torem diligit Deus.* f Similiter ad Fontenellam eulo-
 gia plura concessit et compendia. Quanta enim ad
 Luxovium, vel ad reliqua monasteria in Burgundia,
 et vi las multas integras concessit, et pecuniam in-
 numerabilem direxit. Quid ad Jotrum monasterium,
 unde illas sacras virgines cum præfata domna Ber-
 tilanâ abbatissa ad Kala suum monasterium arces-
 sivit, quanta ibi munera et de agris et pecunia multa
 contulit. Similiter et ad monasterium sancti Faræ,
 sua sæpe larga munera direxit. Ad urbem vero Pari-
 siacam ad sanctorum basilicas seu monasteria et
 villas multas et magnas contulit, et muneribus pluri-
 mis ditavit. Quid plura? ut diximus, hoc narrare non
 valemus per singula. Sed neque vix media totaque
 dici ejus bona omnino a nobis non possunt.

9. Prætereundum non debemus quod per seniores
 basilicas sanctorum domni Dionysii et domni Germa-
 ni, et domni Medardi et sancti Petri, vel domni An-
 niani seu sancti Martini, vel ubicunque ejus per-

acturi de Gemeticensi in Vita sancti Philiberti infra,
 ad ann. 684. Porro de Farenensi, supra, ad ann. 655,
 in Actis Burgundofaræ, de Jotrensi vero in elogio
 sanctæ Theodechildis, anno 660, egimus.

f Alia Vita habet: « Similiter et ad Fontinellam
 et Logium plura concessit beneficiorum compendia, »
 quæ germanior lectio videtur. Logium erat cœnobium
 puellarum in ea Neustriæ regione quæ nunc Nor-
 mannia dicitur. In eo Parthenone mater Milonis
 Reclusi Wisla, mater Logensis cœnobii dicitur in
 Chron. Fontanell., cap. 4. Ansegisus Fontanellæ ab-
 bas ad Logium libram unam legavit. Logium cœno-
 bium situm erat haud procul a Cella Milonis ipsius
 ad ripam alvei Sequanæ; unde Logiensis portus op-
 pido Caudebecco proximus nomen accepit.

tulerit notitia, pontificibus seu abbatibus suadendo A pro zelo Dei præcepit, et epistolas pro hoc eis direxit, ut sub sancto regulari ordine fratres in ipsa loca consistentes vivere deberent. Et ut hoc libenter acquiescerent, in privilegio eis firmare jussit, vel etiam immunitates concessit, ut melius eis delectaret pro rege et pace summi regis Christi clementiam exorare. Et illud commemorandum est, quia ad mercedis ejus cumulum pertinet, quod captivos homines Christianos ire prohibuit; datasque præceptiones per singulas regiones, ut nullus in regno Francorum captivum hominem Christianum penitus transmitteret. Sed magis et ipsa dato pretio captivos plurimos redimere præcepit, et liberos relaxavit, et alios ex ipsis in monasteria intromisit, et præcipue de gente B sua viros et puellas quamplures denutritas secum. Quantas enim attrahere potuit, eas per sancta cœnobîa commendavit, et ut pro ea exorarent eis præcepit. Etiam ad Romam usque ad beati Petri et Pauli basilicas, vel ad Romenses pauperca plura ac larga sæpius direxit munera.

10. Erat enim ejus sancta devotio, ut in monasterio quod prædiximus religiosarum seminarum, hoc est in Kala quod ipsa ædificavit, conversari deberet. Nam et Franci pro ejus amore hoc maxime dilatabant, nec fieri permittebant, nisi commotio illa fuisset per miserum ^a Sigoberrandum episcopum, cujus superbia inter Francos meruit mortis ruinam. Et exinde orta intentione dum ipsum contra ejus voluntatem interfecerunt, metuentes ne hoc ipsa domna contra eos graviter ferret, ac vindicare ipsam causam vellet, permiserunt eam subito pergere ad ipsum monasterium. Et fortasse dubium non est quin ipsi principes tunc illud in bono animo permisissent. Sed ipsa domna Dei voluntatem considerans, ut hoc non tam eorum consilium quam Dei fuisset dispensatio, ut ejus sancta devotio per quamlibet occasionem Christo gubernante esset impleta. Deductaque ab aliquibus senioribus, venit ad præfatum monasterium suum Kala, ibique a sanctis puellis ut decebat honorifice et satis amabiliter in sancta congregatione recepta est. Habuit enim tunc non modicam querelam contra eos ^b, quos ipsa dulciter nutriverat. Pro qua re falsam [L. falso] ipsi eam habuissent susceptam, vel etiam pro bonis mala ei repensarent. Sed et hoc confe-

^a In alia Vita Sigobrandus dicitur, quem Parisiorum episcopum fuisse aiunt, de quo, supra, in Observat. 8. lata Sigoberrandi cædes contigit anno circa 664 quo Balthildis, cum ei jam per filii Clotarii ætatem ad regnum habilem liceret, in Kalense Parthenona recessit. Certe anno regni Clotarii filii 7 adhuc regnum administrabat, siquidem eo anno Berthefridus Ambianorum episcopus privilegium immunitatis monasterio Corbeiensi, petentibus Clotario et Baltechilde regina concessisse legitur.

^b Interpolator legit: « Contra eas quas ipsa dulciter enutriverat, pro qua causa falso ipsæ eam habuissent suspectam, » etc. Quasi Balthildis adversus monachas habuerit querelam. At retinenda lectio nostra, interpretanda utique de optimatibus nonnullis, qui feminam sanctam falsi criminis accusaverant. Ante vero quam Balthildis Kalam se reciperet, curavit funus beati Eligii Noviomagensis episcopi, eju. que

rens cum sacerdotibus citius eis clementer cuncta indulisit, et ut ipsi ei illam cordis commotionem indulgerent supplicavit. Et ipsa pax inter ipsos, Domino largiente, plenissime restituta est.

11. Ipsa vero piissimo affectu diligebat sorores ut proprias filias, et sancte abbatissæ earum obediabat ut matri. Et ministerium exhibebat eis ut vilissima ancillula ex sancta devotione, ita ut etiam cum adhuc regeret publicum palatium, et ipsa visitabat suum sæpe sanctum cœnobium, ita humilitatis imaginæ fortiter exhibebat exemplum, ut ipsa quoque in coquina ministraret sororibus, et munditias vilissimas, etiam deambulationes stercorum, ipsa munderet. Et hoc totum cum gaudio ac læto perficiebat animo tam humile pro Christo ministerium. Quis enim crederet ut sublimitas tantæ potentæ ita vilissimis administraret rebus, nisi ei hoc magnus Christi exegisset omnimodo plenissimus amor? Insistebatque assidue orationi devota cum lacrymis, et divinam lectionem sæpius frequentabat. Consolationem vero continuo per sanctam exhortationem, et frequentem visitationem infirmorum faciebat. Dolebat enim cum dolentibus per studium charitatis, et cum gaudentibus gaudebat, et pro sanis, ut consolarentur, domnæ abbatissæ humiliter sæpius suggererat. Cujus petitioni ipsa ut mater amabiliter cuncta præstabat, quia vere erat eis more apostolico cor unum et anima una, dum se invicem tenere ac plenissime diligere in Christo.

12. Cœpitque ipsa domna Balthildis corpore infirmari et viscerum incisione, pessimo infirmitatis vitio graviter laborare. Et nisi medicorum studia subvenissent, pene deficere. Sed magis ipsa ad cœlestem medicum semper fidem habebat de salute sua. Ipsa vero sancta conscientia et pia non cessabat Deo gratias agere de sua castigatione, et bona et astuta ministrare consilia semper, et humilitatis magnæ exemplum ex ministerio suo sororibus ostendere formam pietatis. Et conferens sæpe cum matre monasterii, ut et regem et reginam et proceres condigno honore cum eulogiis semper visitarent, ut erat consuetudo, ut ipsa domus bonam famam quam ceperat non amitteret, sed amplius semper in affectu charitatis cum omnibus amicis atque validius in Dei novine permaneret in dilectione, ut scriptum est:

corpus Kalam transferre frustra conata est, testante Audoenus, in lib. II de Vita sancti Eligii, cap. 34 et seqq., qui et addit, cap. 39, sanctum Eligium post obitum suum usque tertio apparuisse « cuidam personæ in aula regis habitanti, cui præcepit, ut sine aliquo cunctamine adiens reginam Balthildem commonere eam deberet, quo insignia auri gemmarumque ornamenta quibus adhuc in cultu utebatur, ob Christi jam reverentiam deponere non gravaretur. Regina vero non ambigua de confessoris admonitione, omnia a se confectum ornamenta rejecit, nec præter brachiales aureos super se quidquam ornamentorum reservavit. Omnia itaque in eleemosynis distribuens, po. iora quæque in cruci opere aptavit, quam ad caput sancti Eligii stabiliri præcepit, et crepam (id est, tumbam) ex auro atque argento mirifice fabricare, quam supra confessoris membra deposuit. » Hinc Audoenus.

testimonium habere bonum ab his qui foris A
m. III, 7); et præcipue curam pauperum
cum summo studio pro misericordia et
in ipsis semper iupendi. Pro Christi amo-
monita sancta ipsa mater monasterii, au-
i ac læto animo adimplebat omnia: sed
deinceps ullomodo adimplere cessabat, pro
communis augmento.

vero jam propinquante glorioso ejus obitu,
clara ei fuit ostensa. Scala enim erecta et
to altarium sanctæ Mariæ, cujus culmen
ntingeret, et quasi angelos Dei comitantes,
monna Balthildis ascenderet per eam, ut ex
atione patenter daretur intelligi, eo quod
nia ejus merita patientia et humilitas eam
dinein æterni regis et ad præmii coronam
standam perduceret. Qua etiam ipsa dom-
s comperta cognovit se quantocius o cor-
migraturam, et illuc ubi jam olim thesau-
num recondereat [Al., recondiderat] perva-
illud vero silere præcepit, ut usque in
suum pro doloris mœstitia sororibus vel
nasterii ipsa visio non indicaretur. Sed po-
nia et alacri mente magis ac magis sanctæ
ireci, et semetipsam cum cordis contritio-
e

cœlesti regi Domino Jesu Christo com-
mittentius. Et occulto exhortabatur semper
labatur domnam Bertilanam et sorores, eo
jam aliquantulum ab infirmitate sua con-
i melius. Et dissimulabat venturam mœsti-
ansitu suo, quæ magna postea et subitanea
jit.

ma vero ipsa domina sensit proximum finem
ne mens ejus sancta ad cœlum erecta est.
sancta de beatitudinis retributione et præmio
rehibuit secum consistentibus, ut aliis so-
re nullatenus innotescerent, nec domnæ
quæ valde et ipsa infirmabatur, ne illa pa-
clitaretur ob magnitudinem tristitiæ. b Et
a quædam tunc infantula sua siliola, quam
ut secum iret, quæ et ipsa subito e corpore
am ad tumulum præcessit. Tunc consignans
ster et pios oculos ac sanctas manus ad cœ-
as [Al., piis oculis ac sanctis manibus ad c.
sancta illa anima a corporis vinculo in pace
D. Statinque divinus splendor in ipso cubi-
nino coruscavit. c Et sine dubio ab ange-
ro vel obviante amico suo fidelissimo quon-

asserit interpolator. « Hoc vero silere
quæ consciæ hujus mirabilis visionis fue-
opti, ne matri monasterii vel cuicumque
sac visio manifestarent. »

olator: « Habebat præterea ipsa domina
quamdam infantulam, quam ex fonte
is susceperat, » etc. Quæ infantula in histo-
tionis appellatur Radegundis, « quæ septi-
sue anno ab hoc sæculo migravit, » cujus
nam post Balthildis translationem in sanctæ
mulo collocatum est; nunc inter sacras
asservatur.

auctor id asseverantius affirmat his verbis:
ipso lumine ab Angelorum choro, obviante
simo Genesis scilicet episcopo, qui visus

dam Genesis episcopo gloriose ipsa sancta anima
recepta est, ut magnum ejus exigebat meritum.

15. Et hoc ita paulisper sorores illas cum in tanti
doloris gemitu conticuerunt et ut ipsa jusserat sub
siletio, ita tantum ut soli tantum sacerdotes qui
ejus beatissimam animam Domino commendaverunt,
illis est denuntiatum. Quam rein postea cognoscens
abbatissa et cuncta congregatio, cum magno fletu
requirentes quomodo sic subito et improvise nec sibi
cognita esset exitus sui hora, et quasi rapta fuisset
ab eis gemma illa omnibus desiderabilis. Omnibusque
ob-tupefactis pariter prostrati illico super humum
multisque ibi profusis lacrymis cum immensi doloris
gemitu flentes, et pio Domino gratias agentes et col-
laudantes commendaverunt ejus sanctam animam
pio Regi Christo, ut ipse eam in sanctæ Mariæ choro,
vel sanctorum consortio perduceret. d Et ut tunc
erat decus ipsius, sepelientes eam cum magno hono-
re et multa reverentia. Tunc domina Bertilana abba-
tissa pro studio pietatis sollicita, commendavit sanctis
sacerdotibus et per plures ecclesias ut esset memo-
ria sancta in sacris oblationibus assidue facienda.
Quod nunc usque per loca multa merito ejus assidue
celebratur.

16. Reliquit sanctum exemplum sequentibus hu-
militatis et sapientiæ, mansuetudinis et plenissimæ
dilectionis studium, imoque infinitæ misericordiæ,
astutamque prudentiæ vigilantiam et confessionem
puritatis, et cuncta per consilium, et nihil sine
commeato omnino esse faciendum, sed temperata et
rationabilia fieri universa. Hanc pietatis regulam
consodalibus exemplum sanctissimum dereliquit,
pro quibus nunc sanctis virtutibus et multo pluri-
bus sanctis suis meritis merito magni præmii coro-
nam sibi a Domino olim repositam. Et modo per-
fruitur inter angelos in conspectu Domini et Sponsi
sui cum candido virginum grege quod desideravit
immensum ac sempiternum gaudium. Et nunc ad de-
clarandum fidelibus sublime ejus meritum divina
pietas ad sacrum ejus sepulcrum plura perficit mi-
rabilia. Ita quisquis ibi febre correptus seu a dæ-
monio vexatus vel dentium dolore contritus ad fidem
[Al., cum fide] accesserit, illico per divinam virtutem
et per ejus sanctam intercessionem statim depulsa
qualibet morborum peste, sani atque incolumes in
Dei nomine exinde procedunt, f ut et modo nuper
de aliquo puero manifeste contigit.

est astantibus inter agmina angelorum affuisse, glo-
riosa et sancta illa anima est recepta. »

d Clarius expolitor: « Sicque, ut decentissimum
erat, excubias condignas agentes, in ecclesia
sanctæ Crucis quam ipsa a fundamentis construxerat,
corpus beatissimum portaverunt, et merito honore
summaque reverentia ibidem sepelierunt. »

e Bollandus legit sine commento. Interpolator:
« Docuit quoque ut nullus temere vel præsumptuose
aliquid deliniret, sed omnia cum consilio esse fa-
cienda temperato et rationabili sermone discretionis. »
Primarius Auctor *commeato* scripsit pro *commeato*,
quo nomine licentiam intelligunt antiqui scriptores.

f Idem scribit auctor libri de Vita sancti S. renici,
num. 8, quam supra ad ann. 669 retulimus.

17. Venit quippe ex partibus provincie quidam vir venerabilis ^a Leudegaudus episcopus, amicus et fidelis monasterii Kalensis, cujus puerum ita sævus dæmon arripuit, ut contineri a sociis non posset, nisi ejus manus pedesque colligassent, eo quod ob nimiam sævitiam dilaniaret quos contingere poterat. Qui dum ad locum sacrum perveniret, et sarcophagum aliorum ductu tetigisset, subito et sanatus et mitis velut ovis effectus est, opitulante Domini nostri Jesu Christi gratia, qui regnat in sæcula sæculorum. Amen ^b.

APPENDIX

EX INTERPOLATORE POST PRÆDICTA.

18. Recolimus quidem in Francorum regno nobiles et Dei cultrices quasdam fuisse reginas, Chrodechildem scilicet neptam Guudebaldi regis atque magni e: antiqui Clodovel regis conjugem, quæ ita eundem paganissimum veris instruxit exhortationibus, ut tota mentis intentione ad cultum Christianæ religionis fervente fidei calore converteret. Et non solum ipsum, sed etiam divina gratia adjuta plurimos Francorum proceres traxit ad Christi agnitionem et ad catholicæ fidei dilectionem. Ecclesiam quoque in honore sancti Petri, ubi religio monastici ordinis vigeret, Parisius fecit, necnon et cœnobiolum in honore sancti Georgii sacrarum virginum in Kala prima construxit. Quod postea quia ambitus ecclesiæ strictior erat, ad capiendum plurimum gregem sanctimonialium a sæpe memoranda domna Balthilde eversum, et basilica prægrandi spatio amplitudinis constructa; cujus medium altare in honore sanctæ crucis, atque illud [F., aliud] in parte dextera in honore sancti Georgii; quod vero ad lævam est, in honore sancti Stephani protomartyris titulatur consecratum. Alia etiam quamplurima pro mercede æternæ remunerationis in honore sanctorum edidit loca et muneribus plurimis ditavit; parique modo de Ultrgotha fertur regina Childeberti videlicet Christianissimi regis conjuge, eo quod nutrix esset orphanorum, consolatrix pupillorum, sustentatrix pauperum et Dei servorum atque adiutrix fidelium monachorum. Recte quoque et illud prædicatur me-

^a In alia Vita *Leudegangu*, an Leodrandus episcopus Tarentasiensis.

^b Sic desinit Codex Fuliensis.

^c Ipso die sancta Balthildis laudatur in sincero Usuardi Martyrologio his verbis: *In territorio Parisiacensi Balthildis reginæ*. Item in veterrimo Corbeiensis abbatiæ Kalendario ante annos septingentos exarato: *III Kal. Febr. Kala monasterio depositio Balthildis reginæ*; quo die in monasteriis Corbeiensi et Kalensi ejus solemnitas celebratur. Corrighendi ergo libri editi Usuardi, corrigendus et Ado, qui vii Kal. Febr., corrigendus etiam Wandalbertus qui vi eadem Kalend., denique corrigenda etiam Martyrologia Romanum, Benedictinum ac Gallicanum, in quibus sanctæ Balthildis natalis vii Kal. Febr. collocatur. Annum quo sancta regina obiit, quadamtenus designant duo characteres chronologici, unus a regno Theodorici ejus filii qui matri superstes regnasse dicitur in Vita secunda sancti Wandregilisi, cap. 23; alter ex morte sancti Genesii Lugdunensis ponti-

morabile factum sanctæ et venerabilis Radæ reginæ Clotarii quondam anterioris regis et quam tanta sancti Spiritus succenderat grivum relinqueret conjugem et se Christo sub sacro velamine consecraret, multaque a in Actibus ejus leguntur perageret.

19. Sed quanquam illud considerare libens ab ipsis sanctis feminis actum est, summopere nobis ad sanctam matrem domnam Balthildem nostris effulsit temporibus, necnon et ad ejus gloriosa quæ ipsi ab ea gesta novimus et v recurrentum est. De quibus hic quidem pa plurimis commemoravimus, per quæ non peam inferiorem meritis fuisse illis prioribus multo magis in sanctis studiis et bonis operibus præcessisse cognovimus. Quæ post multa mem quæ gessit opera, evangelicæ perfectionis adi mandata, despexit mundum et concupiscentia contrivit diabolium et pompas ejus, secuta Christum et præcepta ejus, utque vera mona integra religione beatam vitam feliciter cons vit, atque ^e iii Kalendas Februarias terrena di et cœlestia appetens, animam beatam benigni qui eam dederat, mundam et immaculatam signavit, humataque in pace requiescit in K nasterio, et regnat in perpetua jucunditate et nino, non immemor, ut credimus, suorum filii qui ejus cupiunt veraciter attollere præconit vero etsi non ita ut debuimus, saltem ut po vestrum imperium adimplere curavimus. In sermonis indulgentiam date, et pro culpis ne tiarum cum charitate Deum exorate. Nos ^d adhuc mole carnalis ergastuli pressi ac m scelerum pondere prægravati in hujus laben culi fluctibus vagamur ambigui, ejus suffra devotione poscamos assidui, ut pro nobis ap sericordem Dominum intercedere dignetur, qui ablutos omnes labe criminum perducatur p pietate ad cœleste regnum, ubi est gloria ciens, perpetua pax, lumen sempiternum cum et Filio et Spiritu sancto, quæ præparavit diligunt eum ^d.

^d flicis, qui sanctæ animæ de corpore migrantis visse legitur, supra, num. 14. Obiit sanctus sius anno 5 regni Theodorici, Christi 677, i Novembris, siquidem anno Theodorici s Anshertus, qui Lantberto abb. Fontanellensi a las Lugdunenses post Genesium evecto ^e est, annum regiminis secundum agebat, quem dum ex Actis sancti Conradi inferius refert constat. Anno proinde circa 580 sancta ^e ad superos transit. Ejus festum diem inter brioses festivitates sanctus Adelfardus abba: beiensis, in lib. i et ii Statut. Corb., cap. 2, set.

^e Corpus sanctæ Balthildis thecæ argenteæ, vero proprio scrinio inclusum etiam nunc in n terio Kalensi religiose colitur, præter in maxillæ superioris portionem, quam Corb nostri anno sexcentesimo quadagesimo septi pra millesimum ab illustri ac venerabili ab Magdalena obtinuerunt, et in argentea est

AD CLODOVEI II DIPLOMATA PROLEGOMENA.

(Brequigny, Diplomata, Chartæ, Leges, t. II.)

Clodovei II, Sigeberti fratris, Neustriæ et Burgundie regis, diplomata tria legitima edita sunt, supposititia totidem.

§ 1. Diplomata sincera.

1. Primum ex legitimo æri incidendum curavit Mabillonius, de Re dipl., pag. 378, ex autographo corticeo, litteris Merovingicis exarato, addita interlineari lectione vulgaribus litteris expressa; tum paulo sanctius edidit, quibusdam sane suppletis ex securatorum mutili instrumenti inspectione; valde enim mutilum erat autographum. Ex eo fere nihil aliud erui potest, nisi donum loci Cortiraci a Dagoberto collatum monasterio sancti Dionysii, a Clodoveo et Nandechilde matre ejus, Suisse confirmatum. De falso postulavit diploma hoc Germonius, de vet. reg. Franc. Diplom. t. I, pag. 455, et t. II, pag. 191; cujus criminationes diluerunt Mabillonius, de Re dipl. suppl. pag. 20, et Fontaninus, Vindie antiq. dipl. pag. 162. Paululum circa hæc immorari juvat ad rem diplomaticam maxime pertinentia, quibus exequendis in notis nostris, propter præscriptam brevitatem, vacare non licuit. Agitur præcipue de designanda acceptione utriusque locutionis, *subscriptio propria, et nominis signaculum*.

Argumentum contra veritatem diplomatis petit Germonius ex clausula qua Clodoveus et mater ejus prolitentur se propriam subscriptionem inserere non potuisse. Peritum scribendum fuisse Clodoveum etiam ante patris obitum contendit Germonius, et id astruit ex verbis auctoris Gestorum Dagoberti, cap. 42. Cum enim morti proximus Dagobertus testamentum conderet, cui subscribere, morbo ingravescente, non valeret, rogavit Clodoveum filium suum ut per signaculum nominis sui chartam astrueret, et optimates subscriberent. Sed ex ipsissimis Gestorum verbis arguitur contra Germonium tunc scribendum imperitum fuisse Clodoveum; hæc enim locutio, *per signaculum nominis*, intelligenda est de signo qualicunque, quod vice subscriptionis litteris exaratis apponeretur; id patet ex eo quod, cum de optimatibus agitur, expresse dicitur ipso subscripsisse, dum Clodoveus solo nominis signaculo chartam confirmavit. Sic factum fuisse apparet in autographo quod expendimus; in eo enim exstant Nantechildis et Clodovei monogrammata, quæ in notis nostris ellungi curavimus (a). Sic autem habet autographum mutilum: « Propria subscriptione inserere non possumus, tamen. . . os et præcelsa genetrix nostra dom. . . berchth. . . Signum dom. Chlodovio regi. Signum præcelsæ Nantechilde reginæ. » Quæ delictum, sic videntur explenda: « Cum nomina nostra propria subscriptione inserere non possumus tamen [n] os et præcelsa genetrix

cum sanctæ reginæ ac monachæ velo alteroque calceo posuerunt. Duplex celebratur sanctæ Bathildis translatio, altera xvi Kalend. Aprilis, altera pridie Kalend. Januarii, hæc quidem in monasterio Kalensi ob quamdam sine dubio sacri corporis translationem in novam capsam; illa in Corbeiensi æque ac Kalensi ob ejus elevationem, quæ fuit facta anno ab incarnatione Domini 833, anno vigesimo imperante Ludovico serenissimo Augusto, et celebratur xvi Kalend. Aprilis, uti in veterrimo Codice Corbeiensi legitur. Ex quo corrigas Martyrologium Benedictinum, in quo hæc elevatio seu translatio, xv Kal.

nostra dom [ina Nantechildis, quam uxorem habuit genitor noster Dago] berchth, [in manu] nostrarum signaculis adumbravimus] signum dom. Chlodovio, » etc. Hæc supplemus ex clausula extrema diplomatis primi inter spuria (*Infra, col. 688*) ejusdem Clodovei, quod quidem, in plurimis sincerum, tamen, cum sit multis adulterationibus lædatur, inter legitima non admittendum putamus.

Ergo ruit calumnia Germonii; et certe nota est nobilitum virorum et principum hac ætate scribendi imperitia, nec ea mira videbitur seu in Clodoveo puerulo, seu in Nandechilde regina quidem, sed e ministerio ad solium evecta.

2. Aliud habemus sincerum Clodovei II diploma, sæpius vulgatum, quod Mabillonius Merovingicæ litteris æri incisis edidit, de Re dipl. tabul. xvii, ad fidem autographi apud sanctum Dionysium repositi. Exstat insertum in chartulario quod asservatur in bibliotheca regia, sub n. 5415. Prolixas huic instrumento notas subjecimus; quibus hic pauca liceat addere, ad refellendas Germonii calumnias. Hoc diplomate Clodoveus confirmat privilegia monasterio sancti Dionysii a Landerico, Parisiensi episcopo, concessa. Exemplum concessionis Landerici typis mandavimus supra (*col. 29*), sed ita adulteratum ut illud spuris instrumentis annumeravimus. Existisse quidem Landerici concessionem docet auctor Gestorum Dagoberti, nec id negat Germonius, de vet. reg. Franc. Dipl., t. I, pag. 425, et t. II, pag. 180, aut a Clodoveo confirmatas fuisse; sed autographum a Mabillonio editum supposititium esse contendit, et id astruere conatur, 1° ex monogrammate quod diplomati subijcitur; 2° ex subscriptione Radoberti majoris domus, unde arguit multa in genuino Clodovei diplomate extitisse, quæ deficiunt in exemplo quod ut autographum venditavit Mabillonius; 3° ex Gestis Dagoberti. Hæc autem sic arbitramur dilui posse.

1° In monogrammate legit Germonius nomen Sigeberti; quod sane pro falsi indicio haberemus; neque enim, quidquid Mabillonius jusserit, de Re diplom., pag. 376, et suppl., pag. 49, concipere id possumus, ut Clodovei diploma monogrammate fratris, non suo, vallatum fuerit; sed, si Merovingicæ litterarum formas requiramus, distincte in monogrammate assequemur nomen *Chlodovius*, et in hoc hæsisse miramur Mabillonium, qui cum litteris Merovingicis familiariter versabatur. Monogramma accurata callatura effictum (b) exhiberi curavimus; quod si inspicatur, unamquamque litteram in eo sic distinguere facile erit: scilicet, littera C deprehenditur in superiori parte lineæ quæ est a sinistris, et in inferiori littera L. Hæc eadem linea, cum alia dextersum per transversalem unita, exprimit litteram

April. memoratur; cujus elevationis historiam suo loco referemus sæculo iv Benedictino.

(a) Necessè esse non est visum ut æri inciderentur monogrammata illa, quæ in Diplomatica Mabillonii reperire est.

(b) Quorum quidem monogrammatum figuræ in hac novissima Editione non exstant, quas vide apud Mabillonium et in Elementis palæographiæ a N. de Wailly descriptis, t. II, pl. vi, l. 3. Confer etiam quidquid ad rem illustrandam eruditus idem addidit, t. I, pag. 659.

H. Transversali lineæ insidet litterula quæ proprior videtur nostræ litteræ S, sed formam vocalis O characterè Merovingico effingit, et hoc officio bis fungitur in monogrammate, quod in veteribus monogrammatibus minime insolens. Littera D a dextris inversa figura conspicitur. In apice monogrammati signantur litteræ V, I, et bis quoque lectioni inseruit littera V. Restat littera S, quam agnoscere fas est in lineâ quæ a parte dextra transversalis lineæ descendit. In hac nostra monogrammati enucleatione non omnino concordamus cum auctoribus Diplomaticæ novæ, t. III, pag. 555, qui tamen in summa nobiscum conveniunt, nomen Clodovei ex monogrammate eruentes.

2º Radoberti subscriptio cum titulo *majoris domus* Gernonio suspecta est, neque arbitratur hunc unquam præfecturam palatii gessisse sub Clodoveo II. Non ita sentiunt Henschenius apud Bolland. Exegetis, ad t. III April., pag. 5, et Fontanius, Vindic. dipl. pag. 159. Felicius forte conjicit Mabillonius, in Dipl. suppl. pag. 19, Radobertum vel Aquitanicæ, vel Bathoniensis reginæ majorem domus existisse, fuerunt enim reginarum majores domus. Ipsi Gernonio hæc conjectura non displicuit, ut videre est, ubi supra, t. II, pag. 14.

3º Objicit Gernonius diploma Clodovei II pugnare cum iis quæ de hoc ipso diplomate narrantur in Gestis Dagoberti. Sed auctor Gestorum quidquid a Landrico Sandionysianis concessum fuerat sigillatim narrando persequitur, diploma vero generalem concessorum confirmationem enuntiat. Ex hac autem discrepantia nihil argui potest, unde sinceritas diplomatis everti possit.

3. Non diu nos detinebit tertii diplomatis fragmentum, quod quidem mutilum admodum, sed legitimum unicumque videtur. Non alio nisi Mabillonio sponse illud Clodoveo II tribuimus. Ita truncum et hiucum est, ut ipsius argumentum ex eo eruere non liceat. Dum fuit regnante Clodoveo quem Mabillonius secundum hujus nominis conjicit. Emissum dicitur suggerente Amathilde *instauri matrona*, quam aliunde non novimus. Parvi forte momenti est ejusmodi quæquillas colligere; sed tam veteris ætatis reliquias, qualescumque sint, neglectui habere, religio nobis foret.

§ II. *Diplomata spuria.*

1. Tria diximus vulgata fuisse sub nomine Clodovei II commentitia diplomata. Primum est de Fossatensis monasterii fundatione. Clodoveus hoc instrumento concedit Bliedegisillo diacono castrum Fossatum, seu Bagaudarum, juxta Maternam Suvium, ad condendum monasterium in honorem sancti Petri et Pauli. Hoc est celebre monasterium quod, teste Nov. Gall. Christ. t. VII, col. 283 et seq. Fossatense vocatum, deinde sancti Mauri Fossatensis nomen sumpsit, et tandem, bulla Clementis papæ VII, anno 1535 abolitum, loco monachorum subrogatis canonicis, Parisiensi episcopatu unitum est. Magna nomina tuentur hujus diplomatis sinceritatem, Breulius, Antiq. Paris. lib. I, pag. 58; Felibianus hist. Paris. t. III, pag. 20; Mabillonius, Annal. Bened. t. I pag. 372; aliqua tamen in eo tenere inserta expungit Cointius, Annal. t. III, pag. 83; nos omnino supposititium instrumentum judicamus Breulius asserit autographum exstare in archivo

A Fossatensi ecclesie: sed et in archivo, et in tabulario capituli sancti Thomæ Luparensis, ubi res Fossatensis monasterii repositæ dicebantur, illud frustra investigandum curavimus. Hæc autem falsi vestigia sunt.

Fingitur in diplomate Bliedegisillum impetravisse hunc locum ut monachos ibi constitueret *sub regula sancti Benedicti*; sed Bliedegisillum ibi constituit primum abbatem Babolenum, sancti Columbani discipulum; unde Cointius interpolatum conjicit instrumentum in gratiam ordinis Benedictini. Apertius abbas Lebeuf, Hist. diocæs. Paris. t. V, pag. 97 et 118, totum diploma ab aliquo hujus ordinis monacho conflatum pronuntiat, qui, cum hoc monasterium, non semel restauratum, regulæ sancti Benedicti suo tempore subjectum videret, sic a primordiis institutum credidit, et hæc inseruit in instrumento quod ad asserenda jura monasterii sui fabricabat, ut suppleret legitimo deperdito. Id præterea manifeste falsum prodit: Clodoveus monachis condendum monasterium habitaturis privilegia largitur, ea lege ut pro genitricis suæ, pro conjuge et prole, Deum exorent. Signatur autem diploma anno regni primo, quo vix quinquennis erat Clodoveus, cui certe nec conjugis nec proles cura tunc erat. Hæc quoque interpolata Cointius, Annal. t. III, pag. 28, deleri jubet. Sed quæ causa movere potuit ut vero diplomati hæc clausula adderetur? Sane, si illi emendatione corrupta instrumenta resarcire liceat, quis fetus spurius inter legitimos non coaptabitur?

B 2º Fortioribus adhuc argumentis falsi convincitur quod Clodoveo II tribuunt diploma secundum, pro monachis insule Barbaræ. Datum dicitur *Monte Lauduno*, qui locus nunquam fuit e ditone hujus regis. Formulæ carlovingicam ætatem omnino capiunt. Invocatio initialis, tempore Clodovei II insulita; insolentior titulus quem Clodoveus assumit, *divina Providentia imperator Augustus*. Hoc se titulo inscribat Ludovicus Pius. Personæ quibus directum fingitur Clodovei diploma eadem sunt quibus Ludovici Pii diplomata directa, scilicet *ducibus, comitibus, vicedominis, telonariis, etc.* Quin et regibus diploma Clodovei dirigitur, quod Cointio, Annal. t. III, pag. 126, videtur præter sum et rationem. De regalia possidentibus ibi memoratis, observat neminem apud Francos, hoc tempore, possedisse regalia. Ex his facile crediderimus hoc instrumentum nono sæculo fuisse confectum, ut jus monasterio insule Barbaræ pararetur in ecclesiis et villis quæ magno numero huic concessæ dicebantur.

C 3. Diploma tertium sub nomine Clodovei II, quæ plurima dona monasterio sancti Dionysii conferuntur aut confirmantur, scætet vitii quæ falsarii ignorantiam produunt. Ibi mentio est donationis Constantiniæ erga Romanam Ecclesiam; quam fabula nemo nescit sæculo decimo quinto explosam, non ante nonum sæculum exortam fuisse. Ibi habentur subscriptiones comitum Flandriæ et Normanniæ; comites autem Flandriæ ante regnum Caroli Calvi non exstiterunt; Normanniæ nomen ne notum quidem fuit sub Meroveadum regno. Hoc tamen instrumentum, quasi ex originali depromptum, obtulit Dubletus, homo simplex et male oculus, plane rudis in dignoscendis veteribus chartis, quæ quotidie contractabat.

DIPLOMATA SINCERA.

DIPLOMA PRIMUM.

Chlodoveus, rex Francorum, terram de Cotiraco, in Carmeliacensi pago, a Dagoberto concessum monasterio Sancti Dionysii, a confirmat (ann. 640).

[^b *Chlodoveus, rex Francorum*], vir inl. Vandalb... duci et Ebrulfo graf. vel omnibus agentibus praesentibus et futuris.

• Se petitionibus sacerdotum semper praebemus.... sinus...ime in h... regni nostri... vel basile... confirmatis... suus, ter... quondam per sua epistola... in loco noncopante Cotiraco, quae est super f... m Isera, in pago Camiliacense... geneturis nostri Dagoberti regis manebus robor... firmas... raeces... cujus petiti... hoc ei magnetu'o seu uteletas ves.. et confirmation... et genet... is nostri quicquid... in suprascripta loca... inter... basilecam... praesenti tempore s'abileter possidetur, indeneniter possedeant, et abque lite... convezatio... propria subscriptione inserere non possumus tamen... os et praecelsa genetrix no-tra dom... herctus... e sig. dom. Chlodovio regi. Sig. praecelsae Nantechilde reginae d.

DIPLOMA II.

Clodoveus II, rex Francorum, privilegia confirmat ab episcopo Parisiensi Landerico concessa monasterio Sancti Dionysii, et dona eidem collata aut conferenda ihibitata permanere jubet (ann. 653).

CLODOVIUS, REX FRANC. V. INL.

Oportit clemenciae princepali inter ceteras peti-

• Mutilum admodum instrumentum vulgavit Mabillonius, de Re dipl., tab. xviii, pag. 378. aeri incisum ex autographo corticeo, cum interlineari lectione, et iterum separatim cum annotationibus. Recusum exstat apud Felibianum, Hist. abb. S. Dionys., prob. pag. 5, et in Collectione scriptorum Iterum Francicarum, t. IV, pag. 657. Edimus ex lectione Mabilonii collata cum tabula aeri incisa. [Novam ad autographum, in archivo regio, k. n. vii, asservatum, collationem instituire conatus est A. Teulet, sed ita detritum exstat, ut haec etiam vocabula quae a Mabillonio legi potuerunt, nunc penitus sint obliterata. Edidit quoque Marini, Papii diplom. n. Lxiii.]

• Quae hic et deinceps Italico scribuntur charactero praetermissa sunt in tabula aeri incisa. Suppleta aut a Mabillonio, ex accuratiori lectione, ut credibile est, in exemplo quod legitur in ipsius tabulae rgo.

• Monogrammata Clodovei Nantechildisque effinuntur signis quae aeri incisa sunt a Mabillonio. Infra medio, locus sigilli. Post sigillum legitur *let*, quod billonius interpretatur *valet*.

Nullae notae loci aut temporis. Chlodoveus rex, 10 emissum fuit diploma, filius fuit Nantechildis, roinde hujus nominis secundus. Ex subscriptione techildis arguitur datum fuisse ea vivente, quae anno 641, teste Fredeg. Chron. cap. 90. Chlodoveus autem regnum auspiciatus fuerat anno 638. satis probabili conjectura hoc instrumentum annum 640 collocat Felibianus, Hist. abb. S. pag. 21, quem sequimur. Magnum certamen fuit Mabillonium et Germonium, de vet. reg. Franc. t. I, pag. 155, et t. II, pag. 194, de sincerius diplomatis. Adeo spurium illud credebatur, ut falsi criminaretur Dagoberti diploma, huic Chlodovei diplomati simile videretur.

PATROL. LXXXVII.

A ciones illud quae pro salute adscribetur, vel pro timore divini nomenis postolatur placabelli audito suscipere, et ad effectum perducere, ut fiat in mercede conjunctio, dum pro quiete servorum Dei vel congruencia locis venerabilibus impertitur peticio. Igetur dum et omnipotens pater, qui dixit de tenebris lumen splendiscere, per Incarnacionis misterium unigeniti filii sui Domini nostri Jesu Christi, vel inlustracionem Spiritus Sancti inluxit in corda sanctorum christianorum, pro cuius amore et desiderio, inter ceteros gloriosos triumphos marterum, beatus Dionysius, Leutherius et Rustecus meruerunt palmas victuriae et coronam percipere gloriosam, ubi per multa tempora in eorum basileca in qua requiescere videntur, non minima miracola Christus per ipsos videtur operare, in quo eciam loco genitores nostri, dominus Dagobertus et domina Nantechildis videntur requiescere, ut per intercessionem sanctorum illorum, in caelesti regno cum omnibus sanctis mereant participari et vitam aeternam percipere. Et quia ab ipsis principebus vel a ceteris priscis regebus, vel aeciam a Deo timentibus christianis hominebus, ipse sanctus locus in rebus propter amorem Dei et vita aeterna videtur esse ditatus, et nostra integra devocio et peticio fuit ut apostolicus vir Landericus, Parisiaci Aecclesiae episcopus, privilegio ad ipsum sanctum locum, abbati vel fratribus ibidem consisten-

Sed diploma Chlodovei feliciter tuetur Mabillonius: Germonii enim omnis argumentatio ad id recidit quod Nantechildis et Chlodoveus nomen suum huic instrumento subscribere non posse se declarent, quamvis utrunque scribendi peritum fuisse Germonius contendat. Mabillonius argumentationem evertit in Supplemento ad librum de Re diplomatica, pag. 20, quod videsis. Vide et prolegomena nostra, ubi haec prolixiori disceptatione prosequimur.

• Primum vulgavit Dubletius, Hist. abb. S. Dion. pag. 683, ex autographo corticeo [nunc in archivo reg. tabul. viii bis, asservato]: recusum est inter Conc. Gall. Sirmondi, t. I, pag. 498; in Ann. Cointii, t. III, pag. 375; in Hist. Sandionys. Felibiani, prob. pag. 5; in Collect. script. rer. Franc., t. IV, pag. 656; sed accuratius a Mabillonio, de Re dipl., tab. xvii, qui Merovingicis litteris exaratum autographum aeri incidi curavit, ac deinde, pag. 466, vulgari charactero expressit. Exstat in Hist. Eccl. Paris. t. I, pag. 188. Nos ex Mabilonii exemplari Merovingico hic exhibemus. [E nova et accurata ad archetypi fidem recensione, nonnulla emendavit A. Teulet.] Cointius illud adeo formulis Marcellii, imperimis form. II, lib. I, consentaneum existimat, ut nullum in eo falsitatis aut interpolationis indicium se agnovisse fateatur. Novos tamen scripturae et barbarismos emendat quasi temere a Dubleto inductos, ad majorem cum veterum instrumentorum stylo similitudinem; in quo fallitur, ut patet ex autographo. Nec felicius idem Cointius arbitratus est expungendas subscriptiones praeter nomina regis et referendarii; omnes enim exhibet autographum, et harum meminit auctor Gestorum Dagoberti, cap. 51. Germonius diploma pro suppositio habendum summopere conatus est astruere. Hujus praecipua argumenta et responsiones Mabillonii in notis attingemus, et in praefatione fusius.

tebus, facere vel confirmare pro quibus futura debent, quo facilius congregationi ipsi liceret pro stabilitate regni nostri ad limena marterum ipsorum iugiter exorare, hoc ipse pontefex, cum suis quoe-piscopis, juxta petitionem devocionis nostrae, pleuisseman voluntatem prestitisso vel confirmasse dinuscutur. Nos ergo per hanc seriem autoretatis nostrae, juxta quod per supradictum privilegium a pontefecibus factum et prestetum est, pro reverencia ipsorum marterum, vel nostra confirmanda mercede, per hanc autoretatem jobemus ut si qua ad ipsum locum sanctum in villabus, mancipiis, vel quibuscumque rebus adque corporebus, a priscis principibus, seo genitorebus nostris, vel a Deum timentibus hominebus, propter amorem Dei, ibidem delegatum, aut deinceps fuerit addetum, dum ex munificencia parentum nostrorum (ut dixemus) ipse sanctus locus videtur esse ditatus, nullus episcoporum, nec praesentes, nec qui futuri fuerint successores, aut eorum ordenatores, vel qualibet persona possit quoquo ordine de loco ipso aliquid auferre, aut aliqua potestate sibi in ipso monasth.... (sic in origin.) vel aliquid quase per commutacionis titulum, absque voluntate ipsius congregacionis vel nostrum permissum, menoare, aut calices vel croces, seo indumenta altaris, vel sacros codeces, argentum aurumve, vel qualemcumque speciem de quod ibidem conlatu fuit aut erit, auferre aut menoare, vel ad civetate deferre non debeat nec praesumat: sed liciat ipsi saucte congreg.... (sic in origin.) per rictam delegacionem conlatum est, perpetem possedere, et pro stabilitate regni nostri iugiter exorare: quia nos pro Dei amore, vel pro reverencia ipsorum sanctorum marterum, et adhepiscenda vita aeterna, hunc beneficium ad locum ipsum sanctum cum consilio pontefecum et illustrium virorum nostrorum procerum gratissemo anemo et integra voluntate vise fuemus prestetisse, eo scilecit ordine, ut sicut tempore domni genetoris

^a Continuo in ipsa contextus linea subscripsit referendarius Beroaldus, quod notandum; nam frequentius post subscriptionem regis subscribunt referendarii, aliquo interposito spatio.

^b Inter voces *Chlodovius* et *rex* appositum est monogramma, quod non leve criticis negotium facessit. Quo nomine monogramma [quod videre est aere incisum apud Mabillonium], explicari debeat non concordant viri docti. Hinc Germonius, De vet. reg. Fr. dipl. t. I, pag. 125 et seq., praecipue ansam sumpsit hoc diploma inter spurios fetus amandandi. Sic enim monogramma legendum censet: *Sig. s. rex*, quod interpretatur: *Sigibertus rex subscripsit*. Id primo aspectu non displicuit Mabillonio, de Re diplom. pag. 376, et suppl. pag. 19; sed cum rem propius inspexisset, parum ipsi verisimile visum est Clodovei subscriptioni fuisse insertum Sigiberti monogramma. Merito certe; neque quisquam Sigiberti nomen in hoc monogrammate viderit, juxta veteres litterarum Merovingicarum formas. Melius auctores Diplomaticae novae nomen ipsius Clodovei legerunt, t. III, pag. 555, quibus suffragamur, etsi in omnium characterum interpretatione cum iis non concordemus. [Videsis etiam, de hoc monogrammate, N. de Vailly, Elementa palaeographiae, t. I, pag. 567.]

^c Haec in subscriptionibus observanda: promiscue sunt, et omnes fere characteres Merovingico scriptae,

A nostri ibidem psallencius per turmas fuit instetotus, vel sicut ad monasthirium sancti Mauricii Agaunis die noctoque tenetur, ita in loco ipso celebretur. Quam viro autoretate decrivemus Christum in omnibus nobis subfragantem, ut firmior habeatur, et per tempora conservitur, subscripcionebus inanus nostrae infra roborare. Beroaldus obtul. ^a. Chlodovius ^b rex sub. Aunemundus peccator consenciens subscripsi ^c. In Christi nomine Chaoaldus consencens subscripsi. Rauracus peccator consenciens subscripsi. Laudomerus consencens subscripsi. Aectherius peccator consenciens subscripsi. † In Christi nomine, Eligius episcopus subscripsi. Ricoaldus peccator consenciens subscripsi. Rigobercthus peccator, episcopus, subscripsi. † In Christi nomine, Landericus, ac si peccator episcopus, subscripsi. Vulfoleudus peccator subscripsi. Palladius peccator consenciens subscripsi. Clarus, in Dei nomine episcopus, consinsi et subscripsi. . . . encta. . . . peccator consenciens subscripsi. . . . acor peccator consenciens subscripsi. Amalbercthus consinsi et subscripsi. Wandalmarus consinsi et subscripsi. Athildus consinsi et subscripsi. Sighichelmus consinsi et subscripsi. Chabedo consinsi et subscripsi. Warnacharius consinsi et subscripsi. Vulderadus consinsi et subscripsi. Gantulfus consinsit et subscripsit. Bobo consinsi et subscripsi. Desideratus consinsi et subscripsi. Gaudiobertus diaconus hunc privilegium subscripsi. † In Christi nomine, Gaerechramnus diaconus subscripsi. Bodolevus subscripsi. Ebroinus subscripsi. C Ragenobertus subscripsi. Arneberctlius subscripsi. Signum † vir inlust. Radoberto ^d maj. dom. Aegy-narus subs. Signum † vir inlust. Merulfo. Signum † vir inlust. Bertecari... Signum vir inlust. Aigulfo com. palat. Signum †. . . Chradobertus subscripsi. Ochelpincus subscripsit. Signum † vir inlust. Austroberto. Signum † Gaerinus jussus subscripsi. Ebrulfus subscripsi. Incrinus subscripsi. Signum † vir inlust.

solum Eligii episcopi nomen majusculis litteris Romanis pulcherrime expressum. Duo alia nomina intermixtis utriusque scripturae litteris exarata sunt. Plurimis nominibus additae chirographorum species, crassiori modo intricatis lineis formatae. Sedes episcoporum subscribentium pleraeque assignantur a Mabillonio, de Re diplom. pag. 467 not., quem vide. Nomina scribimus juxta Mabillonii lectionem [necnoa A. Teulet recensionem.]

^d Falsum arguit Germonius, ex eo quod inter subscribentes legitur Radobertus major-domus; hujus enim nominis majorem-domus Clodovei non existisse contendit. Id nos minime negaverimus, missa Henrichii opinione, nulla veterum scriptorum auctoritate fulta, et missa pariter Fontanini, Vindic. dipl. pag. 159, argumentatione, non ideo expugnandum Radobertum e numero majorum-domus, quod ejus non meminerint scriptores veteres qui supersunt. Nam constat Agannum, vivente Dagoberto, Neutriae et Burgundiae majorem-domus, habuisse successorem Erchinaldum, qui non nisi mortuo Clodoveo diem supremum obiit, videsis Germon. de vet. reg. Franc. Dipl., t. III, pag. 245. Sed Radobertus quidni fuerit major-domus Bathildis reginae? Erant reginis sui majores-domus, teste Gregorio Turonensi, Hist. lib. vii, cap. 38, neque hanc solutionem aspernatur ipse Germonius, ubi supra, t. II, pag. 194.

o. Signum † Gundoberto. Signum † vir inlust. A
rico dom. Signum † vir inlust. Madalfrido.
† subs. ripsi. Rado subscripsi. Auderdus, vir
atque patricius, subs. (Locus sigilli.)
m sub dii x kal. Julias ^a, an. xvi ^b regni no-
piaco ^c, in Dei nomine fel.

DIPLOMA III

ii, regis Francorum, suggerente matrona Ama-
thilde emissum ^d.

ro inlustri. . . . are idemque inlustri matrona
ildes clemenciæ rigni nostri credidit sugge-
a. . . . lis chramlos subteriore Satelliaco vel
qui dicitur Curtilis, sibi berimariacas co

plex ratio est computandi annos regni Clodovei
ab anno quo ipsi regna Neustriæ et Burgundiæ
asserta sunt, circa ann. Chr. 654, vel ab
uo pater ejus fato functus est, anno 658. Juxta
a rationem, annus regni ejus xvi concordat
no Christi 619; juxta secundam, cum anno
um vero in Clipiacensi piacito emissum fuerit
a de quo agitur, hoc vero placitum sub anno 653
loricis memoretur, huic anno regni Clodovei
idem censemur.

c legit Mabillonius.

c legimus in exemplo Merovingico.

c instrumenti fragmentum prius vulgavit
nius in appendice ad Annales ordinis Sancti
icti, t. I, append. alt. p. 686, n. xiv, annota-
sommno destitutum, apposita tantummodo ad
em notula *ex authentico*; et præfixo titulo qui
neo II, pro monasterio S. Dionysii concessum
, de quo ipsum instrumentum silet. Ex Ma-
b, typis iterum mandaverunt Collectores scrip-

et terra ad ipso maro aspiciente bunoariaxu ^e, una
cum adjacentias earum promeruissit. . . . cessissit,
vel confirmassit, quem viro epistolæ præ manibus
habere adfirmat, et ipsas villas. . . . cium plinius con-
firmare deberemus, cui nos hunc beneficium sicut
unicuique justa petentibus vel adjacentias earum,
cum terris, domebus, edefeciis, mancipiis, silvis,
pratis, pascuis, peculiis. . . . inspecta ipsa æpistola
in suprascripta loca visa fuit promeruisse, et hoc ad
presens quieto ordine poss. . . . voluerit liberum in
omnibus puciatu arbitrium, et hæc auctoretas tam
a nostris quam.

., o rigni domno Chlodoveo.

torum rerum Francicarum, t. IV, pag. 638, n° xxxi,
et ipsi absque ulla illustratione. [Archetypum in ar-
chivo regio, k, n. viii, nunc asservatur, sed valde
mutilum, ad cujus fidem novam recensionem insti-
tuere conatus est A. Teulet.] Instrumentum adeo
mutilum, Amathildis, personæ privatæ, nec nobis
aliunde cognitæ, non solum profereus, ad certam
epocham revocare, et anno peculiari assignare non
licet. Id tantum ex ultimi fragmenti voce novimus,
emissum fuisse regnante Chlodoveo, quod de Chlo-
doveo II intelligit Mabillonius; unde illud, cum Col-
lectoribus scriptorum rerum Francicarum, ad fluem
regni Chlodovei II, ut po:e incerti temporis, reji-
cimus.

° Legendum conjicimus *bunoaria xij*, pro voce
barbæra *bunoariaxu*. Vox *bunoaria* non semel in
instrumentis hujus ætatis usurpatur pro designanda
certa terræ mensura, ut jam alias notavimus. In
charta Blidegisili legitur *buinaria duodecim*.

DIPLOMATA SPURIA.

DIPLOMA PRIMUM

lodoveus II, rex Francorum, castrum Bagauda-
donat Blidegisillo, ad construendum monaste-
quod Fossatense dictum fuit ^a (ann. 638).

oveus, rex Francorum, vir illuster, duci
raldo, vel omnibus præsentibus ac futuris fide-

quid sacerdotibus ac religiosis ecclesiasticis vi-
opus Dei construendum, concedimus, hoc et ad
nostri stabilitatem, et ad animæ salutem per-
non diffidimus. Proinde omnibus sanctæ Dei

ragmentum hujus diplomatis primus edidit in
itatus Parisiensibus Breulius, lib. iv, pag.
si apographum authenticum, ex autographo in
monasterii Fossatensis asservato transcrip-
t manibus se habuisse asserit; integrum deinde
ndatus recudi curavit in eorundem Antiqui-
pplemento, pag. 141. Illud postea vulgaverunt
raus, Antiquit. Paris. lib. i, pag. 58; Coin-
nnal. t. III, pag. 82; Gerardus a Bosco, Hist.
Paris. t. I, pag. 171; Felibianus, Hist. Paris.
pag. 20; Script. rer. Franc. coll. t. IV, pag.
lovæ Galliæ Christ. auctores, t. VII, inst. col.
r. ii; qui omnes Breulium, absque ulla nova de
aspicio disquisitione, secuti sunt. Cointius ali-
interpolationes in contextu a Breulio edito
rit. Miramur quod Mabillonius, qui Blidegisilli
datione Fossatensis monasterii litteras, or-
to a nobis referendas, omnino sinceras pro-
re non audeat, Ann. Bened. t. I, lib. xii, pag.
nullam de diplomatis Chlodovei sinceritate

C Ecclesiæ tam præsentibus quam et futuris utriusque
sexus fidelibus notum fieri cupimus, quendam vi-
rum diaconem, carnis generositate pollentem, ac in
Christo venerabilem, valdeque a nobis per omnia
dilectum, nomine Blidegisillum, ad nostræ sublimi-
tatis præsentiam advenisse, et humiliter deprecasse
quatinus, ad ecclesiam Dei funditus ædificandam, in
honore scilicet sanctæ Dei genitricis Mariæ ac sanc-
torum Petri et Pauli principum apostolorum, et
monachos sub regula ^b S. Benedicti pro Christi

suspicionem habuerit. Autographum certe ab eo vi-
sum non fuisse ex ipsius verbis intelligitur, cum
Fossatensis monasterii fundationem recitet ex Vita
S. Baboleni, parum accurate scripta, ut ipse fatetur,
et in compendium a Breulio redacta, diplomatis
vero, de quo agimus, vix fragmentulum adducat.
D Felibianus, quem sequuntur cæteri hujus instrumenti
editores, ne minimam quidem de illius sinceritate
dubitationem proferendam esse credit. Nos, cum
autographum ipsum (quod in archivis tum archie-
piscopatus Parisiensis, tum capituli S. Thomæ Lu-
parensis, ad quem res ad Fossatense monasterium
olim pertinentes devenerunt, frustra investigavimus)
inspicere non licuerit, animadversiones Cointii loco
suo referemus; instrumento vero pluribus nec levis
momenti interpolationibus foedato, adulterationis nota-
tam præffigimus.

^b Ad hæc verba sic Cointius, Annal. t. III, pag.
85: « Hæc a recentiore quopiam in gratiam ordinis
Benedictini videntur interpolata; nam Blidegisillus

amore in illo ibi congregandos, quandam terram ex jure nostræ proprietatis, in Parisiacensi pago consistentem, illum videlicet castellionem qui Fossatus dicitur, et quem vulgaris lingua Castrum Bagaudarum appellat, super fluvium Maternæ situm, habentem, ab introitu suo usque in alveum ipsius Maternæ, buinaria duodecim, cum tota terra vocabulo Varena, quæ est in circuitu ipsius castellionis, et quam Maternæ fluvius gyrat, et Fossatus aquæ concludit, sibimet concederemus. Cujus sacræ petitioni, ob id quia pro æternæ vitæ compendio tali accensus ardore, libenter assensum præbuimus. Quapropter per præsentem auctoritatem atque præceptionem jubemus ut hanc prædictam terram, quam ei tali firmitate ex jure nostræ proprietatis in suum jus ad opus Dei perficiendum transponimus, per nostram transignationem et reversionem firmiter recipiat; ita ut quod postmodum jam dictus vir præclarissimus ac nobis charissimus Bidegisillus diaconus ipsum castellionem cum prædicta Varena, quam fluvius Maternæ circumdat, sicut jam dictum est, et Fossatus castellionis in introitu suo ab aqua in aquam totam terram concludit ad integrum, quod fiscus noster ibidem ad præsens tenere vel dominare videtur, una cum manentibus illis qui ibidem super terram fisci nostri commanent, et ad fiscum nostrum usque nunc aspexerunt, totum et ad integrum cum pratis et pascuis, garris et ulmis, cum aqua et omni piscatione fisci nostri, insulis quoque ac molendinis seu piscatoriis, cum portis etiam et cunctis etiam ipsius aquæ transitoriis, vel cum omnibus adjacentiis, cultis et incultis, ex nostra munificentia ad locum sanctum, ut dictum est, regulariter construendum ac funditus ædificandum, plenissime ac firmissime habeat concessum; et ibidem juxta hoc, quod sua devotio locum sanctum vel cellulam ad servos Dei, a sub S. Benedicti exemplo inhabitando, Deo adjuvante, ædificet. Et sicut ex fisco nostro processit, ita ipsum locum cum

in oratione supplici, superius, ex auctore anonymo Vitæ sancti Baboleni descripta, quam apud regem Clodoveum habuit, Fossatum non pro Benedictinis, sed tantum pro monachis postulavit; et anno Clodovei tertio, in charta donationis quam Fossatensis monasterio concessit, illius loci monachos affirmavit Deo famulatos ad modum et similitudinem Luxoviensis monasterii, quod constat a S. Columbano conditum fuisse; deinde S. Babolenus, qui Fossatensis asceterii primus abbas exstitit, ab auctoribus prædicatur discipulus S. Columbani, talemque se semper professus est.

^a Ad verba: sub S. Benedicti exemplo, vide Cointium in nota præcedenti; et notas nostras ad Bidegisilli chartam. [Certum est, initio, monasterium Fossatense sub regula S. Columbani institutum fuisse; sæculo x tantum regulæ S. Benedicti subditum. Unde evadit, aut falsum, aut interpolatum esse diploma de quo hic agitur.]

^b Cointius, loco citato, delenda quoque censet ista vocabula *conjugis* sive *prolis*: merito quidem; hæc enim falsum produnt, cum Clodoveus adhuc esset puerulus. [Hæc tamen ne prorsus non moverent. A verosimili non abhorret regem cælibem, imo in prima juventute, futura tamen providentem, dona contulisse monasterio, ea lege ut fierent preces pro sua, conjugis, prolisque suæ incolunitate.]

A præfatis rebus et cæteris omnibus ad se pertinentibus, atque cum omni ædificio quod abhinc facere poterit, firmiter absque ulla redibitione fisci nostri, vel judicis publici requisitione, sæpeditus Bidegisillus, et qui ab illo constituti sunt, imperpetuum valeant possidere. Denique etiam et jam regio jure decernimus, quod jubendo multum observare præcipimus, ut nullus iudex publicus, neque episcopus, neque quælibet judiciariæ potestatis persona, in eundem locum, aut infra prædictam terram, quam sæpeditus circumdat fluvius et Fossatus aquæ concludit, ad causas audiendas, vel injusta freda tollenda, aut transitum publicum faciendum, aut mansionaticos vel paratas faciendas, aut fidejussores tollendos, aut telones exigenda, aut homines ejus tam ingenuos quam servos super ipsam terram commanentes distringendos, nec ullas redibitiones vel inlitas occasiones requirendas, ullo unquam tempore ingredi audeat, aut exacare præsumat; sed ipsi servi Dei presentes ac futuri, nullam ibidem a quacumque occasione patiantur inquietudinem; ut semper sub sancto proposito ibidem Deo serviant, et pro nobis ac genitrice nostra, vel conjuge, si e prolis, nec non et totius regni statu, Domini misericordiam devotius exorare delectet. Ut autem hæc præceptio nostræ cessionis firmior habeatur, vel per futura tempora, Deo propitio, inviolabilis conservetur, nos et præcelsa genitrix nostra Nandehildis manuum nostrarum signaculis adumbravimus.

Data anno primo regni nostri.

DIPLOMA II

Quo Clodoveus II, rex Francorum, possessiones monachorum insulæ Barbaræ confirmat, et eis dona confert (ann. 640).

[In nomine Dei æterni et salvatoris nostri Jesu Christi. Clodoveus, divina ordiuante Providentiâ,

^c Hoc diploma primus vulgavit le Laboureur, in Ruderibus insulæ Barbaræ, t. I, cap. 8, pag. 33, ex apographo. Recedit Cointius, Ann. t. III, pag. 125, ideo ut falsi ipsum argueret. Interpolationis non expers judicaverunt Novæ Galliæ Christianæ auctores, tom. IV, col. 225. Cointius præcipua petit argumenta a Lauduni mentione, quæ diplomati a Clodoveo emisso non convenit, quia Laudunum extra illius regis ditiones situm erat; et a vocibus nonnullis quibus Clodoveus uti non debuisse videtur, et imprimis non occurrit ratio cur Clodoveus *regibus* notum facere curaverit diploma, quod in gratiam monachorum Barbarensium promulgavit: præterea desunt exempla, quibus probari possit quempiam a Francis *regula* per illa tempora possidisse. Insolitam vero in regum primæ stirpis diplomatibus inscriptionem, *imperator Augustus*, excusare nititur Cointius. Post Clodoveum magnum, ait, quem codicillos ab Anastasio imperatore de consuetudine, id est de imperio, accepisse constat, plerique reges quibus Francia paruit Augustos se dixerunt et imperatores. Sed pace tanti vii dixerimus, hanc excusationem leviori subnixam esse funtamento. Nullum enim, quod sciamus, exstat nec Clodovei II, nec alterius primæ stirpis regis diploma, in scripto nulla, nullus nummus, ubi reges illi *imperatoris Augusti* titulo, expressis verbis insignantur. Unum aut alterum tremissem

lor Augustus *) Necessarium quidem et con-
esse videtur regiam dignitatem ex largis pos-
bus locis Deo dicatis aliqui largiri, unde et
Deo servientes, necessitates suas supplere,
se largitores vitam consequi perpetuam
Quapropter notitiæ tradere curamus [om-
tel fidelibus, episcopis videlicet et abbatibus,
, ducibus, comitibus, vice-dominis, vicariis,
rlis, et omnibus rem publicam gubernanti-
quia Licinius, abbas insule Barbaræ, in
n sancti Andræ et omnium apostolorum con-
, et monachi ibidem sub beati Benedicti re-
o famulantes, nostram petierunt celsitudinem,
ntes quatenus, ex amplissimis imperii nostri
orum paucas cellulas augmentemus. Quam
a petitionem benigne suscepimus; et quia
ræfatum multis claruisse virtutibus audiera-
ut in electorum numero l cum possidere va-
eis aliqua de rebus imperialibus dare vide-
onamus scilicet eis in partibus Provinciæ, in
ato Tricastrino, circa fluminis Licii ripam,
m in honorem sancti Salvatoris delicatam,
villa quæ vulgo dicitur Abolena; in eodem
io, in loco qui dicitur Olerias, ecclesiam
Desiderii, et in Marrano ecclesiam Sancti
cum villa sua, et ex alia parte ejusdem flu-
cclesiam Sancti Joannis de Lagoneria, cum
a. Et corroboramus et corroborando confir-
ecclesiam Sancti Joannis de Grelas, cum
a, quam a patre meo Dagoberto rege fæli-
acquiesierunt. Has totas jam dictas ec-
cum villis atque cum omnibus appendiciis
m decimis videlicet et præ eminentiis, atque
rris tam cultis quam incultis, cum mon-
vallibus, cum sylvis et nemoribus, cum aquis
mque litoribus, nominatæ ecclesiæ et mona-
era potestate tradimus. Insuper vero huic
li dono conjungimus quod, si quis regalia
na, hujus præfati loci monachis aliquid dare
dere voluerit, aut aliquo modo concesserit,
dem libertate, absque alicujus inquietudine,
mpore permaneat. Et ut hæc regalis elec-

erto quidem tributum, sed nomen nullum
ntem, missum facimus. Theodeberti nummi
adducuntur qui caput et nomen in antica
a postica epigraphen exhibent *victoria Auggy.*
le forsitan in his scrutator diligens, nummorum
toris Justiniani typum, mutato tantum no-
monetariis Francorum Theodeberto accom-
m agnoscat. His similia non semel observa-
qui numismata mediæ ævi attentius inspe-

ne imperatoris Augusti titulum in hoc diplo-
alsum prodere credimus; et diploma ipsum
existimamus ad exemplum diplomatum Lu-
Pii fabricatum, quod aperte patet ex initia-
rmulis, quas ideo inter uncas distinximus,
edem sint quibus uti solitus fuit Ludovicus
diplomatibus suis, quotquot exstant.
eadem personas diriguntur omnia fere Lu-
Pii diplomata, si *reges* excipiatis.
cet cum villa desunt apud Coint t. III, pag.

A mosyna firma semper et stabilis, absque alicujus
dominii diminutione, permaneat, imperiali præcepto,
quo cuncta decernendo sancimus, scriptum fieri
judicavimus, et manu nostra sigillo nostro signavi-
mus. Facta notitia ista, quinto kal. Martii, anno
tertio regnante Clodoveo, imperatore dulcissimo.
Actum Monte Landuno, præsentem populo.

DIPLOMA III

Quo Clodoveus II, Francorum rex, villas plurimas et
alia dona monasterio S. Dionysii confert aut asserit^d
(ann. 644).

(Clodoveus, Dei gratia rex Francorum, filius Da-
goberti regis, omnibus episcopis, abbatibus, ducibus,
comitibus, seu quacunque judiciaria potestate præditis.

Quicquid pro utilitate vel honestate universalis
B matris Ecclesiæ in præsentem ordinamus vel constitui-
mus, et ad effectum perducimus, hoc nobis valde ne-
cessarium esse contra visibiles et invisibiles hostes
confidimus. Quanto enim digniori vel sublimiori
potestate sumus præditi et sublimati, tanto saga-
ciori et propensiori cura debemus esse solliciti, ut
quod agimus, juste et ordinate disponamus, ne justo
judici displiceamus, vel hominibus ingrati existamus.
Quapropter ego Chlodovius, superna providente cle-
mentia, Francorum rex coronatus et regni celsitudinis
culmino sublimatus, desiderans Deum habere propi-
tium, cupiens etiam augmentare et amplificare mona-
sterium patroni nostri domini Dionysii, sicut genitor
noster fecit, pro salute animarum nostrarum, concedo
et confirmo ipsi præfato Dionysio et venerabili Aigulfo
C patri ejusdem monasterii, videlicet in Bituricensi pago
ecclesiam et villam de Noto, ecclesiam et villam se
Umreziaco, ecclesiam et villam de Pelolio, ecclesiam et
villam de Argenteria, ecclesiam et villam de Vallo, ec-
clesiam Sancti Marcialis de Salviaco, ecclesiam de
Curciaco, ecclesiam de Casimansi, ecclesiam de Mo-
sayco, et villas et decimas et terras circumquaque
adjacentes, et prædia et mancipia utriusque sexus,
et omnia alia circumquaque adjacentia. Affirmo
etiam insuper donum quod fecit pater meus eidem
monasterio, scilicet villas et omnes possessiones Sa-
dragesilli ducis Aquitanorum, id est, Novientum in

^d Omni genere indiciorum falsi refertum instru-
mentum a solo Dubleto editum, Hist. abb. S. Dion.
pag. 681. Illud se ex originali deprompsisse innuit,
cum vallatum esse asserit sigillo cereo, effigiem regis
salvam et sanam exhibente. Falsitatis signa præcipua,
post Germonium, de vet. reg. Fr. Dipl., t. II, pag. 120,
perstringemus. Formulæ prorsus insoletæ, *gratia Dei*
rex, et supra providente clementia rex coronatus,
mentio donationis Constantini, quæ non nisi pluri-
bus post Clodoveum sæculis prodiit, et ab omnibus
jam dudum explosa est; signum Arnulphi, Metensis
episcopi, qui jam tribus annis obierat, Coint. Annal.
t. II, pag. 133; Sylvini nomen cum titulo Rhemensis
archiepiscopi, quod non agnoscit præsulatum Rhemen-
sium catalogus; ipse archiepiscopi titulus, pluribus
subscriptionibus additus, contra morem hujus ætatis;
signum comitis Flandrensis, dum Flandrenses comi-
tes non ante Carolum Calvum exstiterunt; subscrip-
tio comitis Normanniæ, quæ nondum sub stirpe Me-
rovingica nomen hoc sortita fuerat. Nos puderet his
diutius detineri.

pago Lemovicensi, Parciacum seu Nullyacum et Pondentiniacum ac Parcellarias et Anglarias. Contestamur itaque et obsecramus omnes successores nostros reges sive principes, per sanctam et individuan Trinitatem, et per adventum justi iudicis, ut honor et reverentia venerandæ ecclesiæ B. Dionysii, ubi genitor noster in corpore requiescit, et nos sepe-
 liri summopere speramus, ab omnibus et in omnibus perpetuo jure conservetur, sicut Romæ ecclesia beatorum Petri et Pauli, per privilegium Constantini imperatoris, obtinere dinoscitur. Si autem quispiam, sive episcopus sive archiepiscopus vel qualibet dignitate vel potestate præditus, hoc nos rum donum violare præsumperit, auctoritate Dei omnipotentis et nostra, anatematis vinculo imperpetuum sit alligatus, et a consortio electorum Dei in cælesti regno alienatus, et numero damnatorum in inferno associatus. Et, ut auctoritas nostra perenniter firma et inviolata permaneat, vel per omnia tempora illæsa
 A conservetur atque custodiatur, et ab omnibus optatibus nostris, iudicibusque publicis et privatis verius ac certius credatur, manus nostræ subscriptione subter eam decrevimus confirmare, et nostro proprio sigillo sigillari. Palladius, Bituricensis episcopus, obtulit; Chlodovius, filius Dagoberti gloriosissimi regis, subscripsit. Signum Araulfi, Metensis episcopi. Signum Eligii aurificis, Noviomensis episcopi. Signum Landerici, Parisiorum episcopi. Signum Maurini, Senonensis archiepiscopi. Signum Sylvini, Remensis archiepiscopi. Signum Frenemundi, Andegavensis episcopi. Signum Unberti, Lemovicen. episc. Signum Aygulfi, abbatis B. Dionysii. Signum Gondoeni, comitis Normanniæ. Signum Vuerpieni, comitis Britannicæ. Signum Charinundi, comitis Flandrensis.
 B Signum Mummoli, præfecti. Signum Dadonis, Rothomagensis archiepiscopi et cancellarii regis. Data in mense Octobri, anno vij regni nostri *, Clippiaco palatio, feliciter in Dei nomine. Amen.

* Annus 7 regni Chlodovici II, mense Octobri, concurrat cum anno Chr. 644, initio regni sumpto a die 29 Januarii anni 638, qua Dagobertus obiit.

ANNO DOMINI DCLX.

MARCULFUS MONACHUS.

NOTITIA HISTORICA

[Ex Fabricio, Bibl. mediæ et infimæ Lat.]

Marculfus, monachus, ut aiunt, Parisiensis, ad Landericum [non Parisiensem an. 630 episcopum tempore Dagoberti regis, ut cum multis aliis putat Labbeus, tom. VI Concil., pag. 530, formulam de privilegio et concessionem legis ad privilegium ex Marculfo referens, sed ad Landericum episcopum Meldensem, qui circa ætatem Pipini et Caroli M. (a) floruit] scripsit de (b) *Formulis publicorum privatorumque negotiorum libros* II. Editi primum una cum aliis incertorum auctorum formulis ab Hieronymo Bignonio, viro insignissimo, cum notis eruditissimis, Paris. 1613, in-8°, et meliore atque auctiore Editione 1666, in 4°; recusi etiam, sed sine notis, in Bibliothecis Patrum Colon. tom. VII, Paris. tom. II, supplem., et Lugdun. tom. XII. Recensitis autem a laudatissimo Baluzio, tom. II, pag. 369, non Bignonii solum notæ illæ auctiores, sed etiam novæ Baluzii accessere, Paris. 1777, in-fol. Longe utilissimas esse hasce for-
 C mulas ad Francicas et Germanicas antiquitates illustrandas, multi jam monuerunt; Salmasio autem notante, lib. de Lingua Hellenistica, pag. 23, « Latina et Romana illorum temporum lingua sic differunt proprie ut Divionensis et Burgundica. Et sic de aliis. Mista porro illa, quam sokecismis et barbarismis scatere dicit (c) Isidorus, præcipue locum habuit ac viguit Justiniano imperante, ut constat ex multis monumentis et maxime ex illo instrumento Plenariæ securitatis (Lib. IX Origg. c. 4), quod scriptum est anno Justiniani imperii 38, et nuper editum ex bibl. Regia, ex qua olim id deprompseramus, et ex involuto et inextricabili pene caractere, qualis illo tempore tabellionum fuit, eolveramus. Eadem mista scripturæ fuere Marculfi Formulæ, sicut in Codicibus antiquis reperiuntur. » Insignem Codicem harum formularum, annorum amplius 600, servo nactus ex sectione bibl. Gudianæ.

(a) Vide Joan. Launoii assertionem inquisitionis in chartam immunitatis pag. 616 seq. et inquisitionem ipsam, pag. 25.

(b) Formula proprie est norma iudicii quam princeps vel magistratus iudici sententiam dicturo præscribit; unde interdum et pro sententia sumitur. Vide

D Valesium ad Ammiani lib. XIV, cap. 1.

(c) Vide Colomesii Bibl. selectam, cap. 34; Gasendo in Vita Peirescii ad an. 1624. Bignonius hic vocatur « magnum bonarum litterarum et arcis legum ac justitiæ apud senatum lumen. »

MARCULFI MONACHI FORMULARUM LIBRI DUO

[Ex D. Bouquet., *Recueil des-Hist. de France.*]

PRÆFATIO BIGNONII.

Marculfi, quem nunc damus, erudite lector, plures docti viri meminerunt. Sed quis fuerit, et quo tempore (a) vixerit, nihil certi ab illis proditum est. Quidam vero in universum circa primam regum nostrorum familiam illius tempora coniecerunt. Adhuc tamen dubium remanebat ex librorum varietate, quibus permulta posterioris ætatis scriptores infarcierant. Verum, Exemplar quod nacti sumus, omnium facile optimum, nos amplius dubitare non sinit. Præfixa siquidem ab auctore ipso epistola docet professionem monachum, et septuaginta annos natum, cum hæc scriberet, fuisse. Deinde cum Landerico papæ opus inscribat, facile apparet Landericum illum Parisiorum (b) episcopum fuisse, qui Clodoveo Dagoberti filio rege claruit, circa annum æræ Christianæ 660. Nulli quippe alii Galliarum episcopi hoc nomine reperiuntur, Landerici Parisiensis tempore, neque multis post annis. Tum papæ nomen omnibus episcopis passim tribui solitum sub prima regum Francorum dynastia notum est: quod licet sub secunda al quatenus continuatum sit, rarius certe usurpatum reperitur. Accedunt et aliæ certissimæ conjecturæ ex totius libri lectione, quibus permulta occurrunt quæ vix possunt ad aliud tempus referri, et plane Merovingorum sæculum redolent. Quis enim cum majorum domus non semel repetitam mentionem adverterit, non continuo deprehendat eo tempore Marculfum scripsisse quo majores domus vice regis omnia regni negotia pertractabant, imo vere sub alieni neminis specie imperabant? quod a Dagoberto cœpisse scriptores notant. Omnia patritios sæpius nominatos, quos sub Carolinis raro aut nusquam reperiri a doctis observatum est. Alia sunt infinita iudicia quæ cordatus lector facile animadvertet. In qua autem civitate Marculus vixerit, ex qua sit oriundus, aut cujus cœnobii monachus exstiterit, nobis plane incompertum est. Quod si divinare liceret, suspicarer eum in aliquo Parisiensis diocæsis monasterio regulariter vixisse, cum Landerico Parisiorum antistiti librum suum inscribat. Quidquid sit, utilissimus certe auctor est, et a doctis non frustra expellitur. Nam ut omittam eo sæculo scripsisse cujus pauca nobis hodie supersunt monumenta, sane permultas docet rerum nostrarum origines, magistratum et dignitatum munia, juris dicendi formam quæ tum recepta erat; jus denique ipsum quo majores nostri utebantur clare ostendit quando non aliud certius juris observati indicium requiri potest, quam cujus usum ex formulis tum usitatis deprehen-

(a) Variæ sunt eruditorum hominum sententiæ de ætate Marculfi. Quidam eum vixisse putant sub fine prime stirpis regum Francorum, alii Carolo Magno regnante. Vide M. Antonium Dominicy in tractatu de Freuga et pace; Labbeum, in tomo VI Concil., pag. 530; Launium in assertionem inquisitionis in chartam immunitatis beati Germani Paris., pag. 619; Quatre-marium, in privilegio sancti Germani propugnato, pag. 113; et Coringium, in Censura diplomatis Lindaviensis, pag. 210. Baluz.

dimus. Quæ pars nostræ antiquitatis ut inter cæteras fructuosa, ita obscurissima et intacta fere remansit; quo nomine doctis omnibus et nostri juris peritiis acceptiorem Marculfum fore confido. Leges quoque veteres, Salica scilicet, Ribuaria, Alamannica, Saxonica, Bajuvarica et cæteræ ejusmodi, quæ a Germanicis gentibus tot sæculis observatæ sunt, non alium meliorem habent interpretem. Idipsum de Caroli Magni, Ludovici Pii, et Caroli Calvi constitutionibus, seu, ut tum dicebant, capitulis, dici potest. Ipse etiam Gregorius Turonensis, quo digniorem historicum non habemus, multis locis a Marculo lucem accipit, et omnino illustratur. Idem et in plerisque mediæ ævi scriptoribus obtinet. Quinimo et ad juris Romani pleniorum cognitionem non parum conferre asserere ausim. Sed commendatitiis in publicum proditurus non eget, qui tot præstantissimorum virorum ingeniiis sæpe jam commendatus est. Cujacium dico, Brissonium, et Pithæos fratres, clarissima lumina, qui ex eo perplura immortalibus suis scriptis inserendo, non levem ejus auctoris gustum cæteris dederunt. Defuturos tamen non dubito qui sermonis duritiam, et ineptam plane rusticitatem exhorrescant. Facilis vero defensio est. Nam ab eo de Latini sermonis peritiæ edoceri non petimus. Mores illorum temporum etiam sermonis inculta rusticitas penitus ostendit. Sæculo sane infelicissimo vixit, quo omnes disciplinae et litteræ penitus obrutæ et sepultæ erant, adeo quidem, ut qui melioris doctrinæ quid attigissent, veluti novæ alicujus et prævæ opinionis auctores, aut ut magi et malefici damnarentur. Qua occasione lectorem monitum velim, ne variis solæcismis qui sæpius occurrunt offendatur, nec operarum typographicarum vitio imputet, quanquam optime emendatum esse non equidem præstiterim. Sed meminerit prout in authentico Exemplari scriptum est ita editum esse; nam si ea omnia immutanda fuissent, non jam Marculus, sed alius, proditurus auctor videretur. Dubitavi certe utrum Marculo, an potius scriptori vitia ejusmodi ascriberem, et vero a scriptoribus permulta in eo depravata facile crediderim, sed ita fere Marculfum scripsisse haud dubium est, cum id ipsum in reliquis ejusdem ævi monumentis deprehendatur. Atque adeo plura in Gregorio Turonensi occurrunt, et infinita prope in manuscriptis Codicibus, quæ ab iis qui ediderunt inmutata sunt. Neque aliter eum scripsisse dubitari potest, cum historici operis initio id deprecetur: « Prius, inquit, veniam legentibus precor, si aut in litteris aut in syllabis

(b) Doctissimus abbas Lebeuf, in Dissertationibus de Parisiensis historia ecclesiastica et civili, hoc ipso anno 1741 editis, existimat Landericum istum non esse episcopum Parisiensem qui memoratur in diplomate autographo Clodovei II concess-o, an. 653, monasterio sancti Dionysii; sed Madelgarium et Valde-trudis filium, qui in diocæsis Parisiensis et Meldensis chorepiscopi munere fungebatur, quique obiit anno circiter 700.

grammaticam artem excessero, de qua ad plene non sum imbutus. » Eadem excusatione utitur et Benedictus Levita in collectionis suae praefatione. Quo fit ut existimem de eo sermonis genere sensisse patres synodi Turonensis III, sub Carolo Magno, cum unumquemque episcopum decreverunt curam habere ut homiliae sanctorum in rusticam Romanam linguam transferrentur, quo facilius possent intelligi. Nam et rustico sermone de miraculis beati Martini libros Gregorium Turonensem scripsisse ipsemet testatur Historiarum lib. V, eandemque excusationem repetit initio libri primi de Gloria confessorum: « Qui nullum argumentum, inquit, in litteris habes, qui nomina discernere nescis, saepius pro masculinis feminina, pro femininis neutra, et pro neutris masculina commutas, qui ipsas quoque praepositiones, quas nobilium dictatorum observare sanxit auctoritas, loco debito plerumque non locas. Nam pro ablativis accusativa, et rursus pro accusativis ablativa ponis. » Quae verba ideo ascripsi, quod quis fuerit rusticus sermo graphice expriment, et ut facilius Marculfo ignoscatur, qui adhuc infeliciose saeculo vixit, nec ut ille fuit melioribus disciplinis eruditus. Nec tamen dubito hoc opus prisca illis saeculis non minore in pretio habitum fuisse quam Cnaei Flavii scribae apud Romanos legis Actiones adeo rari erant qui de negotiis quanquam suis scripta conficere et quae vellent possent facile litteris mandare. Igitur in huius auctoris Editione non parum laboris in perpurgando, nec minus curando ne quid temere immutaretur: ea siquidem quae scriptorum incuria manifesto irrepserant, emendavimus, dubia reliquimus, conjecturas tamen nostras et emendationes in notis apposuimus. Unum quidem Marculfi Exemplar nacti sumus, quod ex ditissima regum nostrorum bibliotheca suppeditavit nobis eruditissimi viri Nicolai Rigaltii humanitas, sed illud optimum et praestantissimum, cum et Marculfi ad Landericum dedicatorem epistolam conti-

neat, et duorum librorum indices seu capitula ab auctore ipso praenotata, ut plerumque sit ceteras formulas quae illis non continentur. Marculfi non esse: quod incognitum doctissimis viris imposuit, qui librorum vitio quibus omnes formulae perinistae erant, pleraque laudaverunt. In eo quoque recensendo usum sum excerptis quibusdam Colicis Pithœani, quae a doctissimo viro Joanne Savarone Arvernorum praeside ad me missa sunt, cui multis nominibus me devinctum nunquam dubitabo profiteri. Secundum porro Marculfi librum in regio Exemplari excipiebant formularum capita quaedam absque numeris, tum ejusdem voluminis initio aliae plures formulae, quarum haec erat epigrapha *Cartas Sen cas*, quas hic usurpari monuit me Joannes Savaro quasi formulas veteres; senicæ enim quasi senes. Igitur eas etiam formulas in unum colligavi et incerti auctoris veteres formulas inscripsi; ex quibus quaedam sunt ejusdem ævi cum Marculfo, quæ tam vero Carolo Magno imperante procul dubio scriptæ apparent. Adjuvimus et alias quæ XLVI capita continent, quas ex vetustissimo Codice descriperat, et mihi jampridem communicaverat Jacobus Sirmundus, cujus viri singularis eruditio cum pari humanitate certat. His ut facilius a cæteris discernentur, titulus praefixus est: *Formulae veteres secundum legem Romanam*; quod ideo fecimus, quia fere omnes his scriptæ sint qui lege Romana uterentur, cum in his saevissime reperias: *Lex Romana exposita, et secundum legem Romanam*; saltem Romana est observatio, quibus tamen nonnulla barbarici moris admista videre est. Denique cum beneficio doctissimi viri, Caroli Labbei in manus nostras incidisset vetus Codex, quo veteres quaedam formulae continebantur, qui olim P. Danielis ac demum Jac. Bongarsii fuerant, eas quoque adjicere visum est, ne quid formularum desiderari posset. Utere his, lector, et frueri. Vale.

PROLOGUS AUCTORIS

Sen epistola Dedicatoria.

Domino sancto, meritis beatissimo, et apostolico C semper honore suscipiendo, omnique praefatione laudis celebrando, domino ac reverendissimo papæ Landerico, Marculfus ultimus ac vilissimus omnium monachorum.

Utinam, sancte Pater, jussioni vestrae tam efficaciter quam spontanea obtemperare valuissem, quia jam supra vires meae possibilitatis conatus sum injunctum a vobis subire negotium, cum fere septuaginta aut amplius annos expleam vivendi, nec jam trenula ad scribendum manus est apta, nec ad videndum mihi oculi sufficiunt caligantes, nec ad cogitandum sufficit hebetudo. Quia, juxta dictum vobis cujusdam prudentissimi viri, in pueris crescit sensus, in juvenibus viget, in senibus minuitur. Propterea eleganter facere non potui ut volui; feci tamen ordinatè ut potui, non solum ea quae jussistis, verum etiam multa alia in hac scedula tam praepositiones regales, quam cartas pagenses, juxta simplicitatis et rusticitatis meae naturam intimare curavi. Scio enim

multos fore, et vos et alios prudentissimos viros et eloquentissimos ac rhetores et ad dictandum peritos, qui ista si legerint pro minima et velut deliramenta, eorum comparata sapientia reputabunt, vel certe legere dedignabuntur. Sed ego non pro talibus viris, sed ad exercenda initia puerorum, ut potui, aperte et simpliciter scripsi, ut cui libuerit, is exinde aliqua exemplando faciat. Si vero displicet, nemo cogit invidium, nec praepredicet mea rusticitas eruditorum et rhetorum floribus verborum, et eloquenti facundia. Sunt propterea nonnulla negotia hominum, tam in palatio quam in pago, quae scribi non queunt antequam invicem conferantur, et juxta propositiones vel responsiones eloquia eorum tunc scribantur et gesta. Ego vero haec quae apud majores meos, juxta consuetudinem loci quod degimus, didici, vel ex sensu proprio cogitavi, ut potui coacervare in unum curavi, et capitula praenotavi, ut facilius quod voluerit a quaerenti in antea scripto reperiantur.

* Codex ms. Pithœanus, *Gildulfo*. Hinc conjicit abbas Lebeuf, loco jam citato, Marculfum opus suum non tantum Landerico Parisiensi et Meldensi chorepiscopo obtulisse, sed etiam Hildulfo chorepiscopo

Trevirensi.

^b Edit. Baluz. et Lindenbrog., *scripsi cuilibet is exinde*.

^c *Ibid.*, *eloquentiae facundiae*.

INCIPIUNT CAPITULA SCEDOLÆ OPERIS HUIUS.

1. Qualiter privilegium confidatur.
2. Concessio regis de hoc privilegio.
3. Emunitas regis.
4. Confirmatio de regis emunitate.
5. Præceptum regis de episcopatu.
6. Indiculus regis ad Metropolitanum episcopum, ut alii episcopo benedicat.
7. Consensus civium, pro episcopatu.
8. Charta de ducatu, patriciatu aut comitatu.
9. Indiculus ad alium regem, cui legatio dirigitur et verbis suggeritur commendatitiis.
10. Rescriptum ad regem, pro suo legato.
11. Tractoria legatorum vel minima facienda, ad istius instar.
12. Præceptum donationis.
13. Præceptum de lasu-verpo, per manum regis.
14. Prologi tres de cessionibus regalibus.
15. Concessio ad locum sanctum.
16. Confirmatio regis ad locum sanctum.
17. Iterum confirmatio, pro secularibus viris.
18. De regis auctoritate.
19. Præceptum de clericatu.
20. De divisione ubi regis accesserit missus.
21. De causalibus recipiendis.
22. Præceptum denariale.
23. Charta de causa suspensa.
24. Charta de Mundelburde regis et principis.
25. Prologus de iudiciis regis cum de magna re duo causantur simul.
26. Indiculus commonitorius ad episcopum.
27. Item indiculus ad episcopum, ad alium distringendum.
28. Charta audientialis.
29. Indiculus ad laicum.
30. Commutatio cum rege.
31. Confirmatio regis de omni corpore facultatis.
32. Si quis contra voluntatem regis egerit, securitas eis quibus eum persequi iussit.
33. Præceptum, quorum ab hostibus, vel alio modo fuerint instrumenta incensa.
34. Relatio pagensium ad regem directa.
35. Confirmatio alia de omni corpore facultatis, ad monasterium.
36. Ut causas victorum assumendi suorum aliqui licentiam habeant.
37. Iudicium.
38. Charta pericla.
39. Ut pro natiuitate Regis ingenui relaxentur.
40. Ut leude sanio promittantur regi.

LIBER PRIMUS.

DE CHARTIS REGALIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De privilegio.

Sancto domino et in Christo venerabili fratri illi abbati, vel cunctæ congregationi monasterii illius in honore beatorum illorum in pago illo constructi, ille episcopus. Conpellit nos affectio charitatis vestræ, radio inflammante divino, illa pro vestra quieti providere, quæ nobis maneat ad mercedem, et ea recto tramite, inconvulso limite terminari, quæ perennem deinceps, propitiante Domino, obtineant firmitatem, quia non minor a Domino retributio speratur futura pro succiduis contemplante temporibus, quam ad præsens munera pauperibus offerente. Et ne nobis aliquis detrahendo æstimet in id nova decernere carnina, dum ab antiquitus juxta constitutionem pontificum, per regalem sanctionem monasteria sanctorum Lirinensis, Agauensis, Luxoviensis, vel modo innumerabilia per omne regnum Francorum, sub libertatis privilegium videntur consistere, sed pro reverentia sanctorum, beatorumque omnium fratrum implendo iussa, custodiendo præcepta, obedientiam propalabo. Quid vero vos, vel successores vestri, sancto sua lente spiritu deinceps custodiat, imo sancte illius Ecclesie episcopus debeat adimplere, huic pagine credidimus inserendum. Hoc est, ut de vestra congregatione qui in vestro monasterio

sancta debeant bajulare officia, cum abbas cum omni congregatione poposcerit, a nobis vel a successoribus nostris sacros percipiat gradus. Nullum pro ipsorum honore præmium percepturus, altare in ipso monasterio prædictus episcopus benedicat, et sanctum chrisma annis singulis, si voluerint postulare, pro reverentia loci sine pretio concedat, et juxta dispensationem divinam cum abbas de ipso monasterio a Domino migraverit, quem unanimiter omnis congregatio illa monachorum ex semetipsis, optimæ regulæ comparatum, et vite meritis congruentem, similiter sine præmio memoratæ urbis episcopus ipse promoveat abbatem. Nullam penitus aliam potestatem in monasterio, neque in rebus, neque in ordinandis personis, neque in villabus, ibidem jam collatis, aut deinceps regio munere, aut privatorum collaturis, vel in reliqua substantia monasterii, nos successoresque nostri episcopi, aut archidiaconi seu cæteri ordinatores, aut quælibet alia persona prædictæ civitatis habere non præsumat; aut quodcumque de eodem monasterio, sicut de parochiis, aut cæteris monasteriis, muneris causa audeat sperare, aut ferre. Nec de hoc quod a Domino timentibus hominibus transmissum, aut in altario offerentium fuerit, aut in sacris, voluminibus vel quibuscunque speciebus ad ornatum divini cultus pertinet, aut

^a In Edit Bign. hic titulus legitur: *Incipiunt exemplaria de diversis conditionibus qualiter regales chartas pagenses, cui hæc formula habere placuerit, et medius non valent, scribantur.*

^b Certum est monachos clericos non fuisse usque ad tempus Zosimi et Siricii Romanorum pontificum, quorum hic epist. 1, cap. 23, ad Ilmerium, innuere videtur, licentiam se præstare monachis morum

gravitate et fidei institutione commendatis, ut possint clericorum officiis aggregari. Bign.

^c Archidiaconi res temporales et ecclesie opes dispensabant. Io.

^d Solemne tunc temporis erat, res donatas ecclesie vel traditas, aut saltem earum instrumenta altari imponere. Io.

præsens collata vel collatura fuerint, ^a auferre præsumat. Et nisi rogatus a congregatione illa, vel abbate, pro oratione lucranda, nulli nostrum liceat monasterii adire secreta, aut finium ingredi septa; et si ab eis illuc pontifex postulatus, pro lucranda oratione vel eorum utilitate, accesserit, celebrato ac peracto divino mysterio, simplici ac sobria benedictione percepta, absque ullo requisito domo studeat habere regressum. Ut quatenus monachi, qui solitarii nuncupantur, de perfecta quiete valeant, duce Domino, per tempora exultare, et sub sancta regula viventes, et beatorum patrum vitam sectantes, pro statu Ecclesie, et salute regis, vel patrie, valeant plenius Dominum exorare. Et si aliquid ipsi monachi, de eorum religione tepidi, aut secus egerint, secundum eorum regulam ab eorum abbate, si prævalet, ^b corrigantur. Sin autem pontifex de ipsa civitate coercere debet, quia nihil de canonica auctoritate convellit, quiddam domesticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur. Si quis autem ex nobis, quod Deus avertat, calliditate commotus, aut cupiditate præventus, ea quæ sunt superius comprehensa, temerario spiritu violare præsumpserit, a divina ultione prostratus, ^c reatu anathematis subiaceat, et tribus annis a communione omnium fratrum se noverit alienum. Et nihilominus hoc privilegium perpetim maneat incorruptum. Quam constitutionem nostram, ut firmis subsistat vigoribus, et nos et fratres nostri domini ^d episcopi subscriptione et manibus nostris decrevimus roborari. Actum ibi, sub die illo, anno illo.

CAPUT II.

^e *Concessio regis ad hoc privilegium.*

Ille rex, viris ^f apostolicis, patribus nostris, necnon et illustribus viris, illi comiti, vel omnibus agentibus, præsentibus et futuris. Oportet enim clementiam principalem, ut inter cæterorum petitiones sacerdotibus debeat benignum accommodare auditum, et quod pro timore divini nominis postulatur, ponatur procul dubio ad effectum, ut fiat in mercedem conjunctio, dum pro quiete servorum Dei congrua impertitur ^g portio, quia fides perfecta non dubitat ad Altissimi gratiam pertinere, quod secundum sacra

^a Observa in casu negligentie jurisdictionem et potestatem episcopo servatam, ne impunita scilicet essent maleficia, et canonica auctoritas convellatur. *BIG.*

^b Id est fidelibus qui divino servitio jugiter incumbunt, et quorum sors Dominus est. *Id.*

^c Frequens tum erat, et etiam postea, anathematis poenam instrumentorum sanctionibus inserere. *Id.*

^d Episcopi hic non tantum adhibentur ut testes, verum et quia ejusmodi libertas non nisi magno in conventu episcoporum indulgebatur. *Id.*

^e Satis ostendit hoc lemma non privilegio tantum episcopi, sed et consensu et confirmatione regis opus fuisse. *Id.*

^f Sic tum vocabantur episcopi, quod in locum apostolorum successerant. *Id.*

^g *Kaluz., impertitur petitio.*

^h His verbis, ut notat Bignonius, duæ notantur honorum species, et velut maxima rerum divisio, quæ eo sæculo recepta erat, quod et ex cap. 33 infra colligi potest. Omnia namque prædia aut propria erant,

elogia præcipue domesticis fidei devota mente impenditur, quia scriptum est. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum (Matth. v, 3).* Ergo dum et ille episcopus ut abbas, aut illuster vir, monasterium in honore illius, in pago illo, aut super ^h proprietate, aut super fisco, noscitur ædificasse, ubi ad præsens ille abbas, vel turba plurima monachorum adunata esse noscuntur, ad petitionem ⁱ illius clementia nostra, pro quiete ipsorum servorum Dei, præceptionem vigoris nostri placuit propalare, sub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipsi monachi juxta religionis normam perpetim valeant residere, elegimus, ut et hac serie debeat plenius declarari, quia nihil de canonica institutione convellit, quiddam domesticis fidei, per tranquillitatis pacem conceditur. Nec nobis aliquis detrahendo æstimet in id nova decernere carmina dum ab antiquis juxta constitutionem pontificum, per regalem sanctionem monasteria sanctorum illorum, vel cætera in regno nostro, sub libertatis privilegium videntur consistere, ita et præsens valeat, Deo adjutore, constare. Ergo, si quid in villabus, mancipiis, vel reliquis quibuscunque rebus, atque corporibus aut regio munere, aut supra scripti illius, vel a quibuslibet est delegatum, aut deinceps fuerit additum, juxta quod ab illo pontifice vel cæteris domnis episcopis ad præfatum monasterium juxta quod eorum continet privilegium, quod nobis præfatus ille protulit recensendum, sancitum esse cognovimus, nullum episcoporum, ut diximus, nec præsens, neque si fuerint successores seu archidiaconi, vel eorum ordinatores, vel quælibet persona, possit quocunque ordine de loco ipso auferre, aut aliquam potestatem sibi in ipso monasterio, præter id quod scriptum est adaptare, vel aliquid per commutationis titulum minuire, aut de ministerii ornamentis, vel de altari, vel de offertione in altario illata abstollere, nec ad ipsum monasterium vel cellulas ejus, nisi tantum pro lucranda oratione (illud ipsum, si fuerit, cum voluntate abbatis, vel ejus congregationis) absque dispendio eorum, aliter accedere penitus non præsumat. Quo facilius secundum delegationis votum, vel hujus seriei auctoritatem, ad ipsum monasterium absque ul-

aut fiscalia. Propria seu proprietates dicebantur, quæ nullius juri obnoxia erant, sed optimo maximo jure possidebantur, ideoque ad hæredes transibant. Fiscalia vero, beneficia sive fisci vocabantur, quæ a rege, ut plurimum, posteaque ab aliis ita concedebantur, ut certis legibus servitiisque obnoxia, cum vita accipientis finirentur. Rursus proprium seu proprietas duplex: alia quippe alode, seu hereditas, proprium paternum aut maternum erat; alia non a parentibus, sed labore et parcimonia cujusque comparata, ex comparato, aut ex conquisitu dicebatur. Sed postea et res comparatas alodii nomine vocaverunt; eoque perventum ut alodia liberi juris prædia, quæ nec fidem, nec pensationem deberent generaliter dicta sint, ad fœdi differentiam; quo sensu alodii vocabulum adhuc hodie jure nostro usurpatur. Hæc divisio passim apud mediæ sæculi scriptores notanda occurrit.

ⁱ Hoc enim libertatis privilegium, ut plurimum, rogatu eorum qui construxerant aut dotaverant concedebatur. *BIG.*

lius inquietudine, ibidem cuncta proficiant in augmentis. Adjicientes, ut nulli penitus iudicium, vel cuiuslibet hominum licentia sit, de rebus præfati monasterii, absque voluntate eorum servorum Dei, in aliquo iniquiter defraudari, aut temerario spiritu suis usibus usurpare. Ne, quod primitus est, et Dei iram incurrat, et nostram offensam, vel a fisco grave damnum sustineat. Illud nobis pro integra mercede nostra placuit addendum, ut tam quod ex nostra largitate, quam delegatione ipsius, vel cæterorum, aut cuiuslibet, ibidem est aut fuerit devoluta possessio, quoque tempore, nulla iudiciaria potestas, nec præsens, nec ^a succidia, aut ad causas audiendum, aut aliquid exactandum, ibidem non præsumat ingredi, sed sub omni emunitate hoc ipsum monasterium vel congregatio sua, sibi met ^b omnia freda concessa debeant possidere; et quicquid exinde fiscus noster, forsitan de eorum hominibus, aut de ingenis, aut de servientibus in eorum agris commanentibus, vel undecunq̄ poterat sperare, ex indulgentia nostra, in ^c luminaribus ipsius sancti loci, vel stipendiis sanctorum Dei, tam nobis in Dei nomine viventibus, quam per tempora a succidentibus regibus et pro mercedis compendio, debeant cuncta proficere, ut pro æterna salute, vel felicitate patriæ, seu regis, constanter delectet ipsis monachis, immensam Domini pietatem jugiter implorare. Quod præceptum decreti nostri, Christo in omnibus suffraganti, ut firmior habeatur, et perenniter ^d confirmetur, subscriptione manus nostræ, infra studuimus confirmari.

CAPUT III.

Emunitas regia.

Maximum regni nostri augere credimus munimentum, si beneficia opportuna locis ecclesiarum, aut ^e cui volueris dicere, benevola deliberatione concedimus, ac Domino protegente stabiliter perdurare conscribimus. Igitur noverit solertia vestra quod nos ad petitionem apostolici viri domini illius, illius urbis episcopi, tale pro æterna retributione beneficium visi fuimus indulsisse, ut in villabus ecclesiæ, quas

^a Baluz., *succidi a, aut causas audiendo, aut aliquid exactando.... ingredi.*

^b Idem, *omnes fredas concessos.*

^c Luminarium usus pervetustus, et a primordio nascentis ecclesiæ, in antelucanis scilicet cætib; ut Irenæus, Tertullianus et alii passim testantur. Tandemque pace Christianis data, Ecclesia id ex prisco more retinuit, tum in Dei honorem, tum in signum castitatis, ut beati Hieronymi verbis utar, qui Vigilantium cereorum usum reprobantem graviter redarguit. BIGN.

^d Baluz., *conservetur.*

^e Immunitatem, quæ et *emunitas* vocabatur, primi Christiani imperatores parcam et modicam ecclesiis tribuerunt, et initio quidem a civilibus et personalibus muneribus tantum; quod ex libro XVI Cod. Theod. facile perspicitur. Plenissima vero immunitas a regibus nostris concessa est, ut merito dici possit suo exemplo cæteris principibus eandem immunitatem ecclesiis concedendi auctores fuisse. BIGN.

^f Sæcularibus viris tum etiam immunitas plena concedebatur. Vide infra, cap. 17. lo.

^g Mansiones, tecta, hospitia, *les logis*. Paratæ vo-

A moderno tempore aut nostro, aut cuiuslibet nunere habere videtur, vel quas deinceps in iure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus iudex publicus, ad causas audiendas, aut freda undique exigendum, quocunq̄ tempore non præsumat ingredi. Sed hoc ipse Pontifex, vel successores ejus, propter nomen Dei sub integro emunitatis nomine valeant dominare. Statuentes ergo ut neque vos, neque juniores, neque successores vestri, nec ulla publica iudiciaria potestas, quocunq̄ tempore in villis ubi cunq̄ in regno nostro, ipsi ecclesiæ aut regia, aut privatorum largitate collatis, aut ^h cui in antea fuerint collaturis, aut ad audiendas altercationes ingredi, aut freda de quibuslibet causis exigere, nec ⁱ mansiones, aut paratas, vel ^k fidejussores tollere non præsumatis; sed quicquid exinde, aut de ingenis, aut de servientibus, cæterisque nationibus, quæ sunt infra agros, vel fines, seu supra terras prædictæ Ecclesiæ commanentibus, fiscus aut de fredis, aut undecunq̄ potuerat sperare, ex nostra indulgentia pro futura salute in luminaribus ipsius Ecclesiæ, per manum agentium eorum, proficiat in perpetuum. Et quod nos propter nomen Domini, et animæ nostræ remedium, seu nostra prosequenti progenie plena devotione indulsimus, nec regalis sublimitas, nec cuiuslibet iudicium sæva cupiditas refragare tentet. Et ut præsens auctoritas, tam presentibus quam futuris temporibus, inviolata, Deo adiutore, permaneat, manus nostræ ^l subscriptionibus infra roborare decrevimus.

C

CAPUT IV.

Confirmatio de emunitate.

Principalem quidem clementiam cunctis decet accommodare aurem benignam, præcipue quæ pro compendio animarum a præcedentibus regibus, parentibus nostris, ad loca ecclesiarum probantur esse indulta, devota debemus mente perpendere, et congrua beneficia, ut mereamur in mercedem esse participes, non negare, sed robustissimo jure per nostra oracula ^m conferre. Igitur apostolicus vir ille, illius civitatis episcopus, clementiæ regni nostri suggestit, eo quod ille rex per suam ⁿ auctoritatem, sua manu cabantur quæ proviatico et alimentis præbebantur. Cl. Falsetus optime *paratas* uno Gallico verbo *livrées* interpretatus est; sic enim hodie dicuntur cibi qui in familia regia ministris et familiaribus in specie quotidie præbentur. lo.

^b Id est, cogere ut subditi ecclesiæ et in ecclesiastica terra degentes, aut statim ad iudicium audientiam pergant, et iudicatum faciant; aut si velint dimitti, indejussores seu vades iudicio sistendi causa præstant. lo.

^l Subscriptionis nomine, de qua hic Marculfus agit, signum illud et character continebatur, totius nominis litteras implexas referens, qualia in vetustis regiis et imperatoris diplomatis videre est. lo.

^m Baluz., *confirmare.*

ⁿ Auctoritatis nomine hic et superiori capite intelligitur diploma, pragmaticum, seu, ut sæculi etiam verbis utar, præceptum regium, ea forma descriptum qua majorem auctoritatem habiturum erat, et, ut puto, manu propria regis subscriptum, et anulo seu sigillo principis munitum; qua in re ab indiculo differt. BIGN.

subscriptam, de villis ecclesie sue illius, quas ad præsens possidebat, vel de eo quod a Deum timentibus hominibus ibidem inantea delegaretur, integram emunitatem concessisset, ut nullus iudex publicus ad causas audiendum, vel fœda exigendum, nec mansiones, aut paratas faciendum, nec fidejussores tollendum, nec homines ipsius Ecclesie de quibuslibet causis distringendum, nec ad ulla redhibitiones requirendum, ibidem ingredi non debeant. Unde et ipsam præceptionem jam dicti principis, seu et a confirmationem illorum regum, eorum manibus roboratas, antedictus pontifex nobis ostendit relegendas, et ipse beneficium circa eodem, vel memorata ecclesia sua, sicut a supradictis principibus fuit indultum, moderno tempore asserit esse conservatum. Sed pro firmitatis studio, petit celsitudinem nostram, ut hoc denuo circa eodem, vel memorata Ecclesia sancti illius, nostra deberet auctoritas generaliter confirmare. Cujus^b petitioni pro reverentia ipsius sancti loci, ut mereamur in mercedem sociari, plenissimam voluntatem præstitisse, vel confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, ut sicut constat ab antedictis principibus de villis præfatæ Ecclesie domini illius integram emunitatem absque introitu iudicium fuisse concessam, ita et inantea, auxiliante Domino, inspectæ priorum principum auctoritates omnimodo conserventur, et neque vos, neque^c juniores, neque successores vestri, vel quislibet de judiciaria potestate, in villas antedictæ Ecclesie, quas moderno tempore ubicunque in regno nostro possidere noscuntur, vel quæ inantea a Deum timentibus hominibus fuerunt collatæ, tam de ingenuis, quam de serviensibus, vel quibuslibet nationibus hominum, in prædictis ipsius Ecclesie villis commanentibus, nec ad agendum, nec fœda exigendum, nec fidejussores tollendum, nec mansiones, aut paratas faciendum, nec eos de quibuslibet causis distringendum, nec ulla redhibitiones requirendum, ibidem ingredi non præsumatis, sed sicut ipsum beneficium a jam dictis principibus jam dictæ Ecclesie fuit indultum, et usque modo conservatum, ita et deinceps per hanc nostram auctoritatem generaliter confirmatam, in Dei nomine perenniter maneat incon vulsum, et quidquid exinde fiscus noster poterat sperare in luminaribus Ecclesie ipsius in perpetuum proficiat, et ut hæc auctoritas tam præsentibus quam futuris tem-

^a Baluz., *confirmationes*.

^b Baluz., *petitionem... plenissima voluntate*.

^c Juniores nomen est conditionis, non ætatis; per quod hic et in capite præcedenti videntur intelligi subditi et inferiores, ut notat Bignonius. Botquet.

^d Formula est, ut et lemna ostendit, quæ rex, cum primum de obitu alicujus episcopi certior factus est, ad episcopum metropolitani scribit, et præcipit ut virum illum a se probatum et electum, in episcopum ordinet et benedicat. BIGN.

^e Edit. Lindenbr., *tam principale quam ut*.

^f Videlicet ut magis rite et secundum canones electus videretur, non regis tantum imperio constitutus. BIGN.

^g Tunc non alii quam nobiles episcopi fiebant.

poribus inviolata, Deo adjutore, possit constare, subtus eam propria manu describimus roborasse.

CAPUT V.

d Præceptum de episcopatu.

Ille rex, viro apostolico illi episcopo, quamvis nos ad administrandum gubernandumque rerum status, præcelsis occupationibus regie sollicitudinis causa constringat, nihil tamen^e tam principali quam principi dignum est, ut cum pastorali paululum plebs destituta est præsidio, pro salute animarum, hujusmodi personis, locis celsioribus pontificalem perficiat committere dignitatem, in quibus maueat dupliciter sermo, ut populus magistrum actus Christi imitetur, qui plebem non minus pietate quam severitate constringat, qui sciat commissa sibi talenta assidue prædicationis sermonibus expolire, et acquisita multiplicatione gregis sui salute ad ovile Dominicum nullis maculis sordidatum valeat præsentare. Et quia cognovimus sanctæ recordationis domnum illum, urbis illius antistitem, evocatione divina ab hac luce migrasse, de cujus successore sollicitudinem congruam, una cum pontificibus vel proceribus nostris plenius^f tractantes, decrevimus illustri vero aut venerabili illi, in ipsa urbe pontificalem in Dei nomine committere dignitatem. Quem plerumque apud animos nostros, et actio probata commendat, et^g nobilitatis ordo sublimat, ac morum probitas, vel mansuetudinis et prudentiæ honestas exornat. Qua de re statuta præsentibus ordinamus, ut cum adunatorum caterva pontificum, ad quos tamen nostræ serenitatis devotio scripta pervenit, ipsum ut ordo postulat benedicti, vestra industria studeat voluntatis nostræ deliberationem reseratis oraculis publicare, atque effectum Domino annuente sortiri. Quatenus dum Ecclesiam sibi a dispensatione divina commissam strenue regere atque gubernare videtur, nobis apud æternum retributorem mercedem suffragia largiantur, et ille pro peccatorum nostrorum mole indesinenter immensum Dominum debeat deprecari.

CAPUT VI.

a Indiculus regis ad episcopum ut alium benedicat.

Domino sancto, sedis apostolicæ dignitate colendo, in Christo Patriⁱ illi episcopo, ille rex. Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse, sanctæ recordationis illius urbis antistitem evocatione divina de præsentis sæculi luce migrasse. De cujus successore

Quin et in abbatibus idem quodammodo exigebatur. BIGN.

^b Caput hoc ejusdem cum superiore argumenti esse titulus testatur. Verum hanc inesse puto differentiam, quod superius præceptum inscribatur, majoris scilicet auctoritatis diploma, manu propria principis subscriptum, et annulo forte munitum, ut supra de auctoritate diximus. Istud vero indiculus dicitur, quem, ut existimo, recte epistolam absque sigillo dixeris. Id.

^c Metropolis antistitem archiepiscopum dixisset, si sæculi tulisset usus. Per ea namque tempora archiepiscoporum appellatio vixitum in Occidente usurpari cœperat, solique patriarchæ ita designabantur, quod postea Metropolitanis communicatum hodie retinemus. Id.

sollicitudinem integra, cum pontificibus, vel primatibus populi nostri perpetrantes, decrevimus illustri viro illi, aut venerabili viro illi, ad præfatam urbem pontificalem regulariter, Christo auspice, committere dignitatem. Et ideo salutationum jura digno debita honore solventes, petimus ut cum ad vos pervenerit, ipsum ut ordo postulat benedici vestra sanctitas non moretur, et junctis vobis cum vestris comprovincialibus, ipsum in suprascripta urbe consecrare, Christo auspice, debeatis. Agat ergo almitas vestra, ut et nostræ voluntatem devotionis incunctanter debeatis implere, et tam vos quam ipse, pro stabilitate regni nostri jugi invigilatione plenius exoretis.

CAPUT VII.

* *Concessio civium pro episcopatu.*

Suggerendæ piissimo, ac præcellentissimo Domino, illi regi, vel seniori communi illius, a servis vestris, quorum subscriptiones vel signacula subtus tenentur insertæ, Principalitatis vestræ circumspecta clementia novi justa petentibus adnuere, suo moderaminis iudicio ponderante præsertim, cum illa deposcuntur generali prece, cunctorum voce, communiter quod proficiat, ^b constat illud ad Ecclesiæ regimen pullulare, quod, et ipsum regalis clementiæ prosit saluti, pariter ac mercedi. Quoniam sanctæ memoriæ vir apostolicus ille, illius urbis episcopus, hinc appropinquante ab hac luce migravit, tempore naturæ complenti, ne destitutæ sint, quod absit, oves decedente pastore, in loco ejusdem suppliciter postulamus, ut instruere dignemini illustrem virum illum, aut venerabilem illum cathedræ illius successorem, in quo est præspicuitas sublimis, ingenuitas nationis, elegantia refulgens, diligentia castitatis, charitatis locuples, voluntatis irrefragabiliter. Manu nostra hunc consensus decrevimus roborare.

CAPUT VIII.

* *Charta de ducatu, patriatu, vel comitatu.*

Præcipue regalis in hoc perfecta collaudatur clementia, ut inter cunctum populum bonitas et vigilantia requiratur personarum. Nec facile cuilibet judicariam convenit committere dignitatem, nisi prius fides seu strenuitas videntur esse probatæ. Ergo dum et fidem et utilitatem tuam videmur habere comperitam, ideo tibi ^d actionem comitatus, ducatus, patriatus in pago illo, quem antecessor tuus ille usque nunc visus est egisse, tibi ad agendum regendumque commisimus. Ita ut semper erga regimen nostrum

* Ita Mss. Magis tamen placet consensus civium. Igitur hac formula plebs destituta regem ea de re certiore facit, et suppliciter postulat ut virum aliquem in episcopum illis concedat. BIGN.

^b Lindenbr. et Baluz., *constanter Ecclesiæ.*

^c Litteræ sunt principis, quibus provinciæ vel civitati rectores destinant, qui aut patricii, aut duces, aut comites vocantur. BIGN.

^d Actionem, id est, officium; inde agentes, id est, officiales, ministri, Comites singulis civitatibus præerant. Gregorius Turon. sæpe eos iudices vocat. Duces præerant quidem exercitui: verum et jus, quemadmodum comites, dixisse hæc formula ostendit, et

A fidem illibatam custodias, et omnes populi ibidem commanentes, tam Franci, Romani, Burgundiones, vel reliquæ nationes, sub tuo regimine et gubernatione degant, et moderentur, et eos recto tramite secundum legem et consuetudinem eorum regas, viduis et pupillis maximus defensor appareas, latronum et malefactorum scelera a te severissime reprimantur, ut populi bene viventes sub tuo regimine gaudentes debeant consistere quieti, et quidquid de ipsa actione in ^e fisci ditionibus speratur, ^f per vosmetipsos annis singulis nostris ærariis inferatur.

CAPUT IX.

Indiculus ad alium regem, cum legato dirigitur et verbis suggeritur commendatitiis.

Domino glorioso, atque præcellentissimo ^s fratri, illi regi, in Dei nomine ille rex. Desideratus eventus fidelissimam nobis obtulit facultatem, qua vestræ serenitati salutationis honorificentiam præbeamus, eo videlicet dilectionis affectu proprietatem vestræ celsitudinis cognoscere cupientes, quo vestram gloriam erga nos fraternitatis individuum arbitramur. Proinde præsentis viros illustres, illum et illum, ad præsentiam fraternitatis vestræ direximus, quibus ut vestram gloriam concedet, benignissima tranquillitate susceptis, petimus ut dum officium legationis injunctæ peragerent, responsis vestræ clementiæ præmoniti, ad referendum salutis indicium sacris vestris litteris honorentur.

CAPUT X.

* *Rescriptio ad regem.*

C Domino gloriosissimo, atque præcellentissimo, et a nobis cum summo charitatis vinculo in amore Christi amplectendo, illi regi, ille rex. Apices vestræ celsitudinis, per magnificos, et illustres viros illos, summa cum aviditate nos accepisse comperite, per quos vestræ celsitudinis salutationum munera, ut concedet præmittentes, ea quæ circa vos sunt prospera cognoscentes, gavisus, ipsos in vestro amore, tales ut concedet viros devotione benignissima suscepimus, et officium legationis sibi a vobis injunctum nostris ærariis pandiderunt. Sed omnia a nobis in responsis accepta, quid cum feliciter in Dei nomine remeaverint celsitudinis vestræ auribus debeant enarrare.

CAPUT XI.

D ^h *Tractoria legatorum vel minima facienda ad istius instar.*

Ille rex, omnibus agentibus. Dum et nos in Dei nomine apostolicum virum illum, necnon et illustrem

ex Gregorio Turon. palam est. Comitibus honore et potestate superiores fuisse constat, pluresque comitatus et comites eorum curæ committebantur. Vide Greg. Turon., lib. viii, caput 48 et 26. De patriciis infra dicitur, cap. 35. Hæc ex Bignonio. Bouquet.

^e Comites tributa etiam curasse, et ærario intulisse, vel hic locus evincit. BIGN.

^f Baluz., *per temetipsum.*

^s Ut hodie, ita tum quoque mutuo se reges fratres dicebant. BIGN.

^h Tractoriarum usum a Romanis mutuatum esse hæc formula indicat. Sunt autem diplomata quæ

virum illum partibus illis lógationis causá direximus, A ideo jubemus ut locis convenientibus eisdem a vobis evectio simul et ^a humanitas ministretur, hoc est, veredos, seu paraveredos tantos, panis nitidi modios tantos, vini modios tantos, cervisæ modios tantos, lardi libras tantas, carnis libras tantas, porcos tantos, porcellos tantos, verveces tantos, agnellos tantos, aucas tantas, falsianos tantos, pullos tantos, ova tanta, olei libras tantas, gari libras tantas, mellis tantas, aceti tantas, cumini libras tantas, piperis tantas, costi tantas, ^b gariofli tantas, spici tantas, cinnamomi tantas, graninastice tantas, dactylas tantas, pistacias tantas, amandas tantas, cereorum ^c libras tantas, salis tantas, olerum leguminum carra tanta, faculas tantas, itemque victum ad caballorum, feni carra tanta, suffusi modios tantos, hæc omnia diebus tam ad ambulandum, quam ad nos in Dei nomine revertendum unusquisque vestrum locis consuetudinariis, eisdem ministrare et adimplere procuretis, qualiter nec moram habeant, nec injuriam proferant, si gratiam nostram optatis habere.

CAPUT XII.

^d Præceptum donationis.

Si Dominus omnipotens, creator cæli et terræ, permittit in principio masculum et feminam copulæ sociari consortio dicens: *Relinquet homo patrem et matrem suam et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una*; si aliquid pro amore dilectionis inter se invicem donare decreverint, hoc nostra serenitas in idipsis non renuit confirmare. Igitur venientes ille et illa in palatio nostro, pro eo filiorum procreationem inter se minime habere videntur, omnes res eorum inter se, per manum nostram visi sunt condonasse (si ita convenit) villas aliquas inter se visi sunt condonasse. Dedit igitur prædictus vir ille per manum nostram, jam dictæ conjugii suæ illi, villas nuncupatas illas, sitas in pago illo, quas aut munere regio, ut de alode parentum, vel undecunque ad præsens tenere videtur, cum terris, domibus et cætera. Similiter in compensationem rerum, dedit prædicta femina antedicto jugali suo illi villas nuncupatas illas sitas in pago illo, cum terris et cætera, seu præsedii domus eorum, argento et auro, fabricaturis, ^e drappis, vestimentis vel omni supellectile eorum pars parti per manum nostram visi sunt condonasse. Ita ut dum pariter advixerint in hoc sæculum, omnes

dantur missis vel evocatis a principe, ut cursu publico uti possint, quem alioqui absque diplomate usurpari fas non erat, ascriptis etiam locis et mansionibus, quibus sumptu publico ali debent. Verum Marculfi et Caroli M. temporibus non eo pertinuisse tractorias arbitror, ut cursus publici usum concederent, qui nullus tamen erat, sed ut equi, mansiones, sumptus et viatica missis a principe directis, aut ab eo evocatis, a subditis et provincialibus suppeditarentur, qui mansionaticorum et paratarum oneri tenebantur; qua de re supra, cap. 3. Paratas enim pro speciebus quæ in hac tractoria recensentur, accipio. BIGN.

^a Humanitas hic pro cibo sumitur. Id.

^b Baluz., *gariofle*. Lindenbrog., melius, *caryofylli*.

beant possidere, vel si pro animabus eorum aliquid exinde ac loca sanctorum dare decreverint, voluntatis eorum liberum maneat arbitrium: qui pari suo ex ipsis in hoc sæculum superstes exstiterit, ambabus rebus, quoad advixit usufructuario ordine debeat possidere; et post amborum de hac luce discessum, sicut eorum delegationibus continebitur, tam ad loca sanctorum, quam benemeritis, vel eorum propinquis, debeant reverti hæredibus, tam supra scriptæ villæ, quam et de præsidio eorum quidquid morientes reliquerint. Propterea per præsens præceptum decernimus, et jubemus, ut dum taliter super scriptis illis decrevit voluntas, et per manum nostram invicem condonatum esse dignoscitur, per hoc præceptum, robustissimo jure suffultum, atque firmatum, quidquid superius continetur (auxiliante Domino, et nostra gratia) debeat perdurare. Ita ut nulla retragatio nec de parte fisci nostri, nec a parentibus eorum propinquis, nec a quocunque possit convelli, sed omni tempore maneat inconvulsum. Quam vero auctoritatem, ut firmior habeatur, vel per tempus conservetur, manu propria subtus eam decrevimus roborari.

CAPUT XIII.

Præceptum de læsiwerpo per manum regis.

Quidquid enim præsentia nostra agitur, vel per manum nostram videtur esse transvulsum, volumus ac jubemus ut maneat in posterum robustissimo jure firmissimum. Ideo veniens ille fidelis noster, ibi in palatio nostro, in nostra vel procerum nostrorum præsentia, villas nuncupatas illas, sitas in pago illo, sua spontanea voluntate nobis per fistucam visus est ^e werpisse, vel condonasse, in ea ratione si ita convenit, ut dum vixerit sub vestro beneficio debeat possidere, et post suum discessum, sicut ejus adfuit petitio, nos ipsas villas fidei nostro illi plena gratia visi fuimus concessisse. Quapropter per præsens decernimus præceptum, quod perpetualiter manurum esse jubemus, ut dummodo taliter ipsius illius decrevit voluntas, quod ipsas villas in supra scriptis locis nobis voluntario ordine visus est læsowerpisse, vel condonasse; et nos prædicto viro illi ex nostro munere largitatis, sicut ipsius illius decrevit voluntas concessimus: hoc est tam in terris, domibus, ædifi-

^e Lindenbr. et Baluz., *cereos librales tantos, caseo libras tantas, salis tantas, olera, legumina*.

^d Ideo hæc donatio præceptum donationis inscribitur, quod ante regem peracta sit. Possessionis enim solemniter transferendæ duo tum modi: aut in judicio ante comitem et iudices suos, quos scabinos dicebant, aut in regis præsentia in palatio. BIGN.

^e Drappus, panni genus, cujus hodie nomen retinetur *drap*.

^f *Læsiwerpus* est alicujus rei traditio, jactata in laisum, id est sinum, festuca. Hodie in jure dimittere, *déguerpir*, dicimus.

^g Baluz. *leusewerpisse... dum vixerit, eas ex nostro permisso sub usu beneficio*. Ita Lindenbrog., nisi quod habet, *les.werpisse*.

ciis * accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, ad integram quidquid ibidem ipsius illius portio fuit, dum advixerit absque aliqua deminutione, de qualibet re usufructuario ordine debeat possidere; et post ejus discessum memoratus ille hoc habeat, teneat et possideat, et suis posteris, aut cui voluerit, ad possidendum relinquat. Et ut hæc auctoritas, etc.

CAPUT XIV.

Prologi de cessionibus regalibus.

Merito largitatis nostræ munere sublevantur, qui parentibus nostris, vel nobis, ab adolescentia ætatis eorum instanti famulantur officio. ITEM ALIA. Præcipue compendiis regalibus illud ascribitur, quod pro contemplatione servitutis, fidelibus suis, concedente Domino, consultissime muneratur. ITEM ALIA AD LOCUM SANCTUM. Nihil, ut ait Apostolus, in hoc mundo inutilius, nec quidquam ex eo auferre nobiscum poterimus, nisi quod ob animæ salutem, locis sanctis devote Domino offerentes impertire videmur. Ergo ^b cognoscat magnitudo, seu strenuitas vestra, nos illustri viro illi promptissima voluntate, villam nuncupatam illam, sitam in pago illo, cum omni merito ex termino suo, in integritate, sicut ab illo, aut a fisco nostro fuit possessa, vel moderno tempore possidetur, visi fuimus concessisse. Quapropter præsentem auctoritatem nostram decernimus, quam perpetualiter mansuram esse jubemus, ut ipsam villam illam antedictus vir ille, ut diximus, in omni integritate, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, adjacentiis, appendiciis, vel quolibet genere hominum ditioni fisci nostri subditorum, qui ibidem commanent, in integra emunitate, absque ullius introitu iudicum; de quibuslibet causis ad freta exigendum, perpetualiter habeat concessam. Ita ut eam jure proprietario, absque ullius expectata iudicium traditione, habeat, teneat atque possideat, et suis posteris, Domino adjuvante, ex nostra largitate, aut cui voluerit ad possidendum relinquat, vel quidquid exinde facere voluerit, ex nostro permissu in omnibus habeat potestatem. Et ut hæc auctoritas, etc.

CAPUT XV.

Cessio ad locum sanctum.

Cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, nos propter nomen Domini ad basilicam illam, vel ecclesiam illam, ubi apostolicus Pater noster ille, aut venerabilis vir ille abbas, præesse videtur, villam nuncupatam illam, sitam in pago illo, quam usque nunc fiscus noster ille tenuit, promptissima devotione cum omni integritate visi fuimus concessisse. Quapropter præsentem auctoritatem nostram decernimus, quam

* Accolæ hic sunt coloni seu ascriptitii, qui simul cum prædiis veniebant. BIGN.

^b Hæc et quæ sequuntur non ad proximam, sed ad primam et secundam præfationem referenda, quæ de donationibus a rege fidelibus suis factis scriptæ sunt. Ib.

^c Privilegia et cætera ejusmodi a principibus in-

perpetualiter mansuram esse jubemus, ut ipsam villam, memorata Ecclesia illa, vel antedictus pontifex, aut ille abbas, ut diximus, in omni integritate cum terris, et cætera quæ superius sunt, ita ut eam et ipsi successores sui habeant, teneant et possideant, vel quidquid exinde ad profectum ecclesiæ illius aut basilicæ facere voluerint, ex permissu nostro in omnibus habeant potestatem; et ut hæc auctoritas firmior habeatur, vel per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subtus eam decrevimus roborare.

CAPUT XVI.

Confirmatio.

Quem divina pietas sublimat ad regnum, concedet facta conservare parentum, præcipue quod pro compendiis ecclesiarum, aut locis sanctorum, a regali clementia pro æterna retributione probatur esse indultum oportet conservare eum. Igitur apostolicus vir, Pater in Christo noster, illius urbis episcopus, clementiæ regni nostri detulit in notitia, quasi ille rex per suam præceptionem, sua manu subscriptam, ad ecclesiam illius, cui præesse dignoscitur, villam nuncupatam illam, sitam in pago illo, cum integritate sua, sub omni emunitate, absque ullo introitu iudicum, de quibuslibet causis ad freta exigendum, propter nomen Domini concessisset; et ipsam præceptionem se præ manibus habere affirmat, et memoratam villam ipse pontifex, sub eodem modo ad partem ecclesiæ possidere videatur, petit ad celsitudinem nostram, ut hoc circa eodem, vel memorata ecclesia domni illius, per nostra debere confirmare oscula. Quod nos propter nomen Dei, et reverentia ipsius sancti loci, vel merito præfati pontificis, grante animo præstitisse, et confirmasse cognoscite. Præcipientes enim, ut sicut constat præfatam villam, a jam dicto principe, memoratæ ecclesiæ illius, cum integritate, sub omni emunitate fuisse concessam; et eam ad præsens possidere videtur, inspecta ipsa cessione, per hoc præceptum plenius in Dei nomine confirmatam, sub eo ordine, et ipse, et successores eorum, vel memorata ecclesia domni illius, illam teneant, et possideant, et eorum successoribus ad possidendum relinquant, vel quidquid exinde pro opportunitate ipsius sancti loci faciendum decreverint, ex nostro permissu liberam habeant potestatem. Et ut hæc auctoritas, etc.

CAPUT XVII.

Confirmatio pro sæcularibus viris.

Regiam consuetudinem exercemus, et fidelium nostrorum animos adhortamur, si petitionibus nostrorum fidelium libenter annuimus, et eas in Dei nomine effectui mancipamus. Igitur illustris vir ille clementiæ regni nostri suggestit, eo quod ante hos annos

dulta, post illos successorum confirmatione opus habent. BIGN.

^d Confirmatio est a rege concessa, ejus quod ab anterioribus regibus quibusdam personis ex fisco donatum fuerat, non in beneficium seu feudum (morte quippe accipientis finiebatur), sed in proprium, ut ad successores etiam transiret. Ib.

ille quondam rex parens noster, villam aliquam, nuncupatam, sitam in pago illo, quæ antea ad fiscum suum aspexerat, et ille tenuerat, pro fide sua recta, ejus meritis compellentibus, cum omni integritate, et ipsam villam aspicientem per suam præceptionem, sua manu roboratam, in integra emunitate, absque ullius introitu judicum de quibuslibet causis ad freda exigendum, eidem concessisset. Unde et ipsam præceptionem antedicti principis, nobis ostendit relegandam, et memoratam villam ad præsens sub eodem modo possidere videtur; petiit ut hoc circa eodem nostra plenius deberet auctoritas generaliter confirmare. Cujus petitionem pro respectu fidei suæ, sicut unicuique de fidelibus nostris, justa petentibus, nequivimus denegare, sed gratante animo præstitisse, et confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo ut sicut constat antedictam villam illam, cum omni integritate sua, ab ipso principe illo memorato illi fuisse concessam, et eam ad præsens jure proprietario possidetur, per hoc præceptum plenius in Dei nomine confirmatum inspecta ipsa præceptione, et ipse, et posteritas ejus eam teneant et possideant, et cui voluerint ad possidendum relinquunt, vel quidquid exinde facere decreverint, ex nostro permissu libero perfruantur arbitrio. Quam vero auctoritatem, ut firmior habeatur, et per tempora conservetur, propria manu subtus eam decrevimus roborare.

CAPUT XVIII.

De regis a antrusione.

Rectum est, qui nobis fidem pollicentur illæsam, nostro tueantur auxilio. Et quia ille fidelis, Deo propitio, noster, veniens ibi, in palatio nostro, una cum a rimania sua in manu nostra trustem et fidelitatem nobis visus est conjurasse, propterea per præsens præceptum decernimus ac jubemus ut deinceps memoratus ille in numero antrusionum computetur. Et si quis forte se eum interficere præsumperit, noverit se a wirgildo suo sol. l. c. esse culpabilem judicetur.

* Ex hac formula apparet antrusionem dici fidem regis, qui se fidem ei servaturum juramento sponndit, quod et nomen indicat. Fidem enim *truw* hodie quoque Germani vocant, ut et apud Aventinum, in Glossario, *drou* et *draw*, quæ nonnisi pronuntiatione differunt. Bign.

^b *Arimania*, id est, familia, inde *megnie*. Sane eo nomine servorum seu colonorum speciem significari, multis ex instrumentis man festum. Io.

^c Manibus datis more Francico fidelitas promittebatur. Io.

^d Wirgildus tum vocabatur pecunia quæ pro homicidio aut alio delicto defuncti hæredibus et propinquis solvebatur: fredum vero quidquid ex eadem causa fiscus capiebat. Nam apud Germanos veteres certa pecuniæ summa delicta æstimabantur, neque homicidium morte sui lex erat. Io.

^e Præceptum de clericatu hic dicitur regis epistola, qua licentiam alicui concedit ut clericus fieri possit. Nam absque principis consensu clericos ordinari mos non erat. Bign.

^f Baluz. *poleptico*. Pithæus, *polyptico*. Ex *puletico*

CAPUT XIX.

Præceptum de clericatu.

Si eis qui se ad onus clericatus transferre deliberrant, licentiam non negamus, retributorem Dominum exinde habere confidimus, *Noli prohibere benefacere ei qui potest, si valeas et ipse benefac.* Ille aut nostram veniens præsentiam, petiit serenitati nostræ, ut ei licentiam tribuere deberemus quæ iter comam capitis sui ad onus clericatus deponere deberet, et ad basilicam illam aut monasterium deservire deberet. Quod nos propter nomen Domini hoc eidem gratante animo præstitisse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus, ut si memoratus ille de capite suo bene ingenuus esse videtur, et a puletico publico census non est, licentiam habeat comam capitis sui tonsurare, et ad supra scriptam basilicam, vel monasterium deservire, vel pro nobis Domini misericordiam attentius exorare.

CAPUT XX

e divisione ubi regis ac esserit missus.

Dum et divisio, vel exæquatio, inter illum et illum, seu consortes eorum, de alode sui, aut de agro illo celebrari debet; et quatenus petitio illorum adfuit, ut missus de palatio nostro ad hoc inter eos dividendum, vel exæquandum accedere deberet. Ideo cognoscite quod nos missum nostrum illustrem virum illum ad hoc inter eos exæquandum visi fuimus direxisse. Propterea per præsens decernimus præceptum ut ipsum in hoc vos recipere faciatis, et unicuique ex ipsis juste debita portio terminetur, et decima illius sumptus litis, quod exinde in fici ditionibus, tam de terra, vineis, mancipiis, vel undecunque re debetur, ipse vir ille habeat ex nostra indulgentia concessum, vel quidquid exinde facere voluerit liberam habeat potestatem.

CAPUT XXI.

De causis alterius recipiendis.

Fidelis Deo propitio ille, ad nostram veniens præsentiam, suggestit nobis, eo quod, propter simplicitatem suam, causas suas minime possit prosequi, vel admallare, i cementia regni nostri petiit, ut illustris vir ille omnes causas suas in vice ipsius, tam in pago, quam in palatio nostro, admallandum pro-

factum est Galicum, *poulier*.

^a Familiæ erciseunde iudicii formula est, qua res dividendæ hæreditatis causa ad petitionem partium missum suum delegat. Bign.

^b Sententia est, regem decimam illius litis, sumptuum seu expensarum nomine fisco suo quacunque de causa debitum, alicui donare et concedere. Decimam igitur litis apud Francos receptam fuisse probat hæc formula, quæ a Romanis accepta in tantum invaluit, ut non aliæ litium expensæ multis sæculis in usu fuerint præter decimam rei in iudicium deductæ, et pecuniariam multam, quam emendam dicebant. Io.

^c Vetustissimo Romano jure non licebat per procuratorem agere: sed postea receptum est in plerisque causis per procuratores etiam experiri. Apud Francos vero illud non licuisse citra principis receptum, docet hæc formula, qua conceditur ut quidam, qui propter simplicitatem rebus suis superesse non potest, per alterum possit agere. Io.

^d Eadem ratione et ecclesiarum advocati seu defensores a principe petebantur. Io.

quendamque recipere deberet, quod in præsentem per A
 fistulam eas eidem visus est commendasse. Propterea
 jubemus ut dum taliter utriusque decrevit voluntas,
 memoratus ille vir omnes causas ^a sui, ubicunque
 prosequi vel admallare deberet, ut unicuique pro
 ipso, vel hominibus suis, reputatis conditionibus, et
^b directum faciat, et ab aliis ^c similiter in veritate
 recipiat. Sic tamen quandiu amborum decrevit vo-
 luntas.

CAPUT XXII.

^d *Præceptum denariale.*

Et quia apostolicus, aut illustris vir ille servum
 suum nomine illum, per manum illius ad nostram
 præsentiam ^e jactante denario secundum legem ^f Sa-
 llicam dimisit ingenuum, ejus quoque absolutionem
 per præsentem auctoritatem firmamus; præcipientes
 enim ut sicut et reliqui ^g mansoarii, qui per talem
 titulum a jugo servitutis in præsentia principum
 noscuntur esse relaxati ingenui, ita et a modo me-
 moratus ille per nostrum præceptum plenius in Dei
 nomine confirmatum nullo inquietante, perennique
 temporibus, cum Dei et nostra gratia valeat perma-
 nere bene ingenuus atque securus.

CAPUT XXIII.

Charta ^b de causa suspensa.

Cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, dum et
 nos ad præsens apostolicum virum, aut illustrem
 virum pro nostris utilitatibus, ibi ambulare præce-
 pinus, ideo jubemus ut dum illis partibus fuerit
 memoratus, omnes causæ suæ, suorumque amicorum,
 aut ^a gasindorum, seu undecunque ipsi legitimo
 redibit mittio, in suspenso debeant residere. Propterea
 per præsens decernimus ac jubemus præceptum, ut
 interim quod de illis partibus revertitur, omnes
 causas ejus, aut amicorum suorum, tam illorum qui
 eum illo pergunt, quam qui ad propria eorum resi-
 dent, vel undecunque ipse legitimo redibit mittio,
 in suspenso resideant, et postea unicuique pro ipsis
 de reputatis conditionibus, et justitiam reddat, et ab
 aliis simili modo recipiat.

^a *Lui* corrupte pro *illius* infinitis locis occurrit, in-
 deque dictio nostra *lui*, eodem omnino sensu : quod
 semel adnotasse sufficiat. *BIGN.*

^b *Directum*. Nostrum, *droit*. *Id.*

^c *Lindenbrog.* et *Baluz.*, *simili modo veritatem*.

^d *Manumissio* hæc est per denarium præsentem rege
 facta. Multis quippe modis apud veteres Francos ma-
 numissio procedebat : aut ante regem per denarium,
 cæus hic editur formula, aut in ecclesia per char-
 tam seu tabulam, aut etiam per epistolam privatam,
 quarum formulas lib. II et inter veteres alias videre
 est. Inde libertorum alii denariales, alii chartularii,
 et tabularii. *BIGN.*

^e *Jactante*, pro *jactato*. Igitur excohibebatur num-
 us de manu ipsius servi qui manumittebatur ; qui
 minus vel argenteus vel aureus erat, nullo prorsus
 crimine. *Id.*

Vide legem Sal., tit. XXVIII, leg. 2.

Mansoarii, seu mansuarii, hic dicuntur qui aliis
 ventis, sive commensuris ; et villici, *παροικονάρχαι*,
 et, seu mansarii, coloni denique. *Id.*

CAPUT XXIV.

Charta de ^k Mundeburde regis et princi,

Rectum est ut regalis potestas illius tu
 impertuat, quorum necessitas comprobatur.
 cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, qui
 apostolicum, et venerabilem illum episcopum
 abbatem Ecclesiæ, vel monasterii, in honore
 sancti constructi, cum omnibus rebus vel homi-
 aut gasindis, vel amicis, seu undecunque ipse
 timo redibit mittio, juxta ejus petitionem, pro
 malorum hominum illius infestationes, sub
 monem tuitionis nostræ visi fuimus recepisse, ut
 Mundeburde vel defensione illustris viri illius ma-
 ris domus nostri, cum omnibus rebus præfatis
 clesie aut monasterii, quietus debeat residere,
 sub ipso viro illo, illustris vir ille, causas ipsius po-
 titivis, aut abbatibus, vel ecclesiæ aut monasterii, v-
 qui per eum sperare videntur, vel undecunque legi-
 timo reddibit mittio, tantum in palatio nostro, æqu-
 deberet. Propterea per præsens decernimus ac ju-
 bemus præceptum, ut memoratus pontifex, aut abbas
 sub nostro sermone, et Mundeburde antedicti viri
 quietus resideat ; et nec vos, nec juniores, aut suc-
 cessores vestri, vel quislibet eum de inquisitis occa-
 sionibus injuriare, nec inquietare præsumatis. Et si
 aliquæ causæ adversus eum, vel suo mittio surrexe-
 rint, quæ in pago absque ejus gravi dispendio defi-
 nitæ non fuerint, in nostri præsentia reserventur.
 Quam præceptionem, ut firmior habeatur, propria
 manu subscripsimus.

CAPUT XXV.

*Prologus ^l de regis judicio, cum de magna re duo cau-
 santur simul.*

Cui Dominus regendi curam committit, cunctorum
 jurgia diligenti examinatione eum rimari oportet, ut
 m juxta propositionum alloquia, inter alterutrum
 salubris donetur sententia. Quo fiat, ut et nodos
 causarum vivaçis mentis acumen coerceat, et ubi
 præluet justitia, illuc gressum deliberationis impo-
 nat. Ergo nos in Dei nomine, ibi in palatio nostro,
 ad universorum causas recto judicio terminandas,
 una cum domnis et patribus nostris ⁿ episcopis, vel
 cum pluribus optimatibus nostris illis, patribus illis,

^k Ut dum reipublicæ causa quis abest, lites et ne-
 gotia adversus eum conquiescant. *Id.*

^l *Gasindos* pro servis aut fidelibus accipio, qui
 dominis suis perpetuo adherent, eisque jugiter mi-
 nistrant. *Id.*

^m *Baluz.*, *veritatem per ipiat*. Ita *Lindenbrogius*.

ⁿ *Mundeburdium* Germanis scriptoribus tutela est
 seu defensio et tuitio. *BIGN.*

^o Reges nostrosolim proprio orejus dixisse notum
 est, episcopis et proceribus assidentibus, præsertim
 de majoribus causis, et inter episcopos, abbates et co-
 mites et potentiores personas. Verum ex his quedam
 a rege ipso judicabantur dum jus dicebat ; quasdam
 vero comes palatii vice regis, episcopis etiam pro-
 ceribus assidentibus, finiebat ; et nihilominus regis
 nomine judicata inscripta erant, atque si ipse judi-
 casset. *Id.*

^p *Baluz.*, *juxta propositiones vel responsiones allo-
 quia*. *Lindenbrog.*, *juxta propositiones vel responsio-
 nes aliqua*.

^q *Episcopi* in judiciis regis assidebant, ut etiam

referendariis illis, ^a domesticis ^b illis, vel ^c seniscalcis ^d cubiculariis, et illo ^e comite palatii, vel reliquis quampluribus nostris fidelibus resideremus; ibique veniens ille illum interpellavit, cum diceret, etc.

CAPUT XXVI.

^f *Indiculus commonitorius ad episcopum.*

Domino sancto et apostolica sede colenda, domno et in Christo Patri illo episcopo, ille rex. Fidelis Deo propitio noster ille ad presentiam nostram veniens, suggestit nobis, eo quod villam aliquam nuncupatam illam, quæ ad eundem de parte illius pervenire debuerat, ^g post vos retineatis indebite, et nullam justitiam vobiscum ^h possit consequi. Propterea presentem indiculum ad coronam beatitudinis vestre direximus, ut et pro nobis orare debeatis, et si taliter agatur antedictum illum de suprascripta villa legibus ⁱ revestire faciatis. Certe si nolueritis, et aliquid contra hoc habueritis, quod opponere, vosmetipsi per hunc indiculum communiti, aut missus in persona vestra instructus, nunc ad nostram veniat presentiam, ipsi tui ad hoc dandum responsum.

CAPUT XXVII.

Item indiculus ad episcopum pro aliis astringendis.

Domino sancto et apostolico, domno et Patri illi episcopo, ille rex. Ille veniens ad presentiam nostram suggestit, quasi abbas vester, aut clericus, vel homo vester ille, eidem servo suo per fortiam tulisse, vel post se retineat injuste, et nullam justitiam cum

notavit Tillius, qui recte curiæ seu parlamenti originem hinc deduct, illudque ita durasse putat usque ad Philippi VI Vallesii tempora, qui amplissimum Parisiensem senatum a comitatu et consistorio principis separatum, edicto constituit. BIGN.

^a Referendarios Romani habuerunt, qui supplicum desideria principi referrent, simulque ejus iussiones et responsa exponerent. Apud Francos vero diversum quodammodo munus erat; annulum namque principis referendarium tenuisse Gregorius Turon. ostendit lib. v, cap. 3; subscriptionem etiam regis litteris apposuisse idem testatur lib. x, cap. 19, ut referendarium summi cancellarii munus sustinisse apud Gregorium dubitari non possit. Id.

^b Domesticorum dignitas fuit non contemnenda sub prima et secunda regum nostrorum familia. Nam inter præcipuos regni ministros sæpe enumerantur. Illic inter ministros et officiales qui regi assiderent recensentur. Quod autem proprium eorum munus fuerit, non satis constat. Expensas regi ac placita proficiscenti suppeditasse, et necessaria quæque præparasse domesticos apparet ex Gregorio Turon., lib. ix, cap. 23. Ex Marculfi formula 52, lib. ii, planum est eos villis fiscalibus et feudis dominicis præfuisse, et omnes redditus curasse. Hæc ex Bignonio.

BOUQUET.

^c Annales Fuldenses, sub an. 856: « Carlus per Autulfum senescallum, misso exercitu, Britones domuit. » Idem Autulfus in Continuat. Aimoini, lib. iv, cap. 78, regis mensæ præpositus dicitur, eundemque Regino Prumiensis principem coquorum vocat, quo etiam officio functos sub tertia regum familia ex vetustissimis vernaculis carminibus observat Falsetus, Origin. lib. i, cap. 40, ut et plures existisse: majorem vero dapiferum tunc dictum, etiam vexillum regium in acie detulisse. BIGN.

^d Gregorius Turon., lib. vii, cap. 21, Eberulfum subicularium Chilperici regis refert a Fredegunde

A eo lem ex hoc consequi possit. Propterea presentem indiculum ad sanctitatem vestram direximus, per quem petimus, ut et pro nobis orare dignemini, et si taliter agatur, ipsum abbatem vestrum, aut clericum, presentatiter constringatis, qualiter si ita agatur hanc causam contra jam dictum illum legibus studeat emendare. Certe si noluerit, et aliquid contra hoc habuerit quod opponere, ipsum illum per fidejussores positos, tunc ad nostram dirigere studeatis presentiam.

CAPUT XXVIII.

ⁱ *Charta audientialis.*

¹ Ille rex viro illi illustri illi comiti. Fidelis Domino propitio noster ille, ad presentiam nostram veniens, clementiæ regni nostri suggestit, eo quod ¹ pagensis vester ille, eidem terram suam in loco nuncupante illo, ^m per fortiam tulisset, et post se retineat injuste, et nullam justitiam ex hoc apud ipsum consequi possit: propterea ordinationem presentem ad vos direximus, per quam omnino jubemus ut ipsum illum taliter constringatis, qualiter si ita agatur, hanc causam contra jam dictum illum legibus studeat emendare. Certe si noluerit, et ante vos recte non finitur, memoratum illum, tultis fidejussoribus, Kalendis illis, ad nostram eum cum omnimodis dirigere studeatis presentiam.

CAPUT XXIX.

Indiculus ad laicum.

² Ille rex vir illuster, illi fidei nostro: ad præsen-

C accusatum quod is principem occidisset, thesaurosque expilasset. Unde etiam apparet thesaurorum curam ad cubicularium pertinuisse. Idem, lib. x, cap. 10, Chundonem Gnatchranni regis cubicularium nominat. Flures fuisse ex hac formula et aliis locis manifestum est. Unus vero ceteris præpositus fuit, de quo etiam suprascripti loci Gregorii accipiendi sunt. Id.

^e In quo versaretur comitum officium, plene tradit Hincmarus epist. 3, cap. 21, in finiendis scilicet controversiis quæ ad palatium deferbantur, et ut si quid in legibus emendandum esset principi exponerent, et accepto responso emendarent. Id.

^f Regiæ sunt litteræ, quibus episcopus ante regem in jus vocatur. Id.

^g Nostris veteribus scriptoribus *retenire riere soy*, penes se. Id.

^h Baluz., *ob hoc possit consequere.*

ⁱ Id est, ejus rei quam abstulisti possessionem ei restituas, iterumque eum vestias secundum formam legis qua ipse vivit. BIGN.

¹ Regia est epistola, qua ad comitem scribit ut quemdam, qui ejus jurisdictioni suppositus est, judicium accipere, et judicatum facere cogat, aut si noluit, fidejussorem det ad regis judicium sistendi causa. Inde dictam *audientialem* puto, quod per eam quis ad principis audientiam vocetur. Id.

² Baluz., *Ille rex vir inluster illo comite. Lindenbr., Vir inluster illi comiti.*

¹ *Pagi* appellatio late patet: neque enim vicus tantum hoc nomine dicitur, sed et provincia, aut saltem non exigua pars provinciæ. Quod Gallica lingua retinuit, *pays* namque dicimus. BIGN.

^m Hoc est, per vim abstulisset. Unde nostris *par force* infra, *tultis*, id est ablati. In se vetustis Francis *solir*; et *maletotte* pro tributo. Id.

ⁿ Baluz. et Lindenbrog. *Vir inluster illo. Fidelis noster illo.*

tiam nostram veniens nobis suggerit, quasi vos nulla manente causa, in via ^a adsallissetis, et graviter livorassetis, et ^b raupta sua in solidos tantos eidem tulissetis, vel post vos retineatis indebite, et nullam justitiam et hoc apud vos consequi posse. Propterea præsentem indiculum ad vos direximus, per quem omnino jubemus, ut si taliter agitur, de præsentem hoc contra jam dictum illum legibus studeatis emendare. Certe si nolueritis, et aliquid contra hoc habueritis quod opponere, non aliter fiat nisi vosmetipsi per hunc indiculum communiti, Kalendaris illis proximis ad nostram veniatis præsentiam, eidem ab hoc integrum et legale dare responsum.

CAPUT XXX.

Commutatio cum rege.

^e Ille rex illi regi. ^d Nihil sibi quisque cernitur minuendo, quiddam e contra recipitur in augmento. Dum inter nos et illustrem virum illum unanimiter convenit, ut loca aliqua inter nos commutare deberemus, nos dedimus ei locellum nuncupantem illum in pago illo, cum ^e colonicis illis, vel omnibus adjacentiis eorum, et merito suo, tam domibus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, vel reliquis quibuscunque beneficiis, quæcunque ibidem habuit, ^f et nos pro animæ nostræ remedio ibi dedimus. Quapropter hoc præceptum commodum commutationis ipsius, vere fieri decrevimus, ut a præsentem die ipsa locella cum omnibus superius scriptis, vel omni integritate sua, quiddam, ut diximus, ille vel fiscus noster ibidem tenuit, ipse ille hoc habeat, teneat, atque possideat, et suis posteris ad possidendum relinquat, vel quiddam exinde facere voluerit, ex nostra commutatione liberam habeat potestatem: et unaquæque pars quod in concambio bonæ pacis placuit accepisse, exinde per tempora debeat, Deo permitte, gratulari. Et ut hæc præceptio, etc.

CAPUT XXXI.

Confirmatio regis de omni corpore facultatis.

Merito regalis clementia in illos collata munera vel proprietates parentum nostrorum confirmare

^a *Adsallire*, hic est adoriri, appetere, impetum facere, aggredi: unde nostris *assallit*. *Livorare* est ulnere, contundere, livores facere. *Bicn.*

^b *Baluz. Ruaba*, id est veste, nostris *robe*.

^c Hoc capite multa reperias quæ inscriptioni non conveniunt. *Bicn.*

^d *Lindenbrog.*, nemo sibi quiddam cernitur minere.

^e *Colonica* est villa seu villula cum modo agri, quantum colonus unus colere potest, nec admodum manso distat, adeo ut mansus et colonia aliquando romiscæ dicantur. *Bicn.*

^f Satis aperte declarant hæc verba, ad commutationem cum ecclesia aut monasterio factam hanc causam pertinere. Porro commutationes de rebus ecclesiasticis, ut et ceteræ omnes alienationes, synodis et constitutionibus prohibitas fuisse constat. *Id.*

A deliberat, quos cognoscit anterioribus regibus, parentibus nostris, vel nobis fidem integram conservasse illasam. Idcirco illustre; vir ille, chartas præcedentium regum nobis protulit recensendas, qualiter parentibus suis loca aliqua fuerunt concessa; petiit ut eum de omni corpore facultatis suæ, tam quod regio munere, ipse vel parentes sui, promeruerunt, quam quod per venditionis, cessionis, donationis, communicationisque titulum ad præsens juste et rationabiliter est acquisitum, et ad præsens possidere videtur, per nostrum in ipso deberemus generaliter confirmare præceptum. Quod nos pro divino intuitu, vel ejus meritis compellentibus, integra devotione magnitudo vestra præstitisse cognoscat. Præcipientes enim ut quiddam ex successione parentum, vel ejus voluntate, tam munere regio, vel per quælibet instrumenta chartarum ad eundem juste pervenit, tam in villabus, mancipiis, ædificiis, accolabus, auro, argento, speciebus, ornamentis, mobili aut immobili, aut quodcunque in quibuslibet rebus, per instrumenta chartarum, tempore præsentem cum rationis ordine dominare videtur, per hanc auctoritatem firmatum cum Dei et nostra gratia, in integritate hoc valeat possidere, et suis posteris, auctore Domino, derelinquere. Et ut hæc auctoritas, etc.

CAPUT XXXII.

^g *Si aliquis contra regis voluntatem egerit, securitas cui eum persequi jusserit.*

Qui regis obtemperant jussioni, experiri malum in posterum a quolibet non debent. Igitur cum et ille cum reliquis ^h paribus suis, qui eum secuti fuerint, facientem ⁱ revello illum interfecit, aut quælibet alias causas contra regem commisit, vel de regno nostro se transtulit, quod nobis satis fuit molestum, et una cum consilio fidelium nostrorum, omnes res ejus sub fisci titulum illustribus viris illis præcipimus revocare, quia si se non distulisset, non solum res perdere, sed pro tali revello in vita ordinavimus insequi. Propterea præsentem præceptionem dedimus, ut dum prædicti viri illi, vel reliqui pares aut gasindi, non ex sua præsumptione, nisi per nostram ordinationem, una cum consilio seniorum fidelium nostrorum, ipsas res sub fisco nostro positas habuerint, et nostris ditionibus ubi jussimus, vel reliquarum qui cum eodem ^j mixti fuerunt, nec

^k *Hæc formula princeps securitatem tribuit ei qui jussu ejus aliquem sibi adversarium aut infidelem occidit vel expulit, resque illius in fiscum redigit: quem ab omni injuria tutum et innoxium esse jubet, vetatque ne propinquis et amicis illius eo nomine aut armis aut judicio eum persequi liceat. *Id.**

^h *Pares sunt socii æquales. *Id.**

ⁱ *Ita mss. Legendum vero rebellem vel rebellionem. Sed nihil mutandum; nam more sæculi loquitur de eo qui principi rebellis et infidelis existit. *Id.* Baluz. faciente rebello illo.*

^j *Baluzius: Mixti fuerunt, ex hoc comprehensum adduxerunt; ideo jubemus ut dum per nostra ordinatione factum est, nullo unquam tempore nec a jam dicto illo, nec qui cum eo mixti fuerunt, nec a habedes eorum exinde qualibet calumnia aut repetitione ulla habere penitus non debeant, sed tam ipse ille.*

hæredes eorum exinde quamlibet ^a calumniam aut repetitionem ullam habere penitus non debeant, sed tam ipsi illi, quam pares, gasindi vel amici, quidquid de rebus prædicti illius erat, et ablatum fuit, dum per ejus culpas, et nostra ordinatione factum est, omni tempore exinde deducti et absoluti permaneant, et, ut diximus, calumniam aut repetitionem, vel damnitatem, quandoquidem exinde suprascripti viri vel fideles nostri non pertimescant habere. Et ut hæc præceptio, etc.

CAPUT XXXIII.

^b *Præscriptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.*

A regali necesse est releventur clementia qui damnitatem ab hostibus vel passi sunt violentiam. Igitur fidelis Deo propitio noster ille clementiæ regni nostri suggestit eo quod ante hos annos, aut anno superiori, exercitus noster, aut illius regis, domus suas incendio cremasset, vel res suæ quamplures una cum instrumentis chartarum, tam per quod regio munere perceperat, quam et quod per venditionis, donationis, cessionis, commutationis titulum, vel de alode parentum in quocunque loco in regno nostro aliquid possidebat, ibidem concrematae fuissent. Unde relationem honorum hominum manibus roboratam, qualiter ipsis ita cognitum sit, suggestit nobis, et protulit recensendam : et omnes res suas unde ipsa instrumenta perierant, absque ullius inquietudine, sicut et antea fecit quietus possidere videtur. Sed pro firmitatis studio petiit memoratus ille, ut per nostram auctoritatem omnes res suas, tam quod regio munere, quam quod per venditionis, cessionis, commutationisque titulum, vel reliquam alodem, ad præsens cum æquitatis ordine quietus possedit, deinceps in jure et dominatione ejus confirmare deberemus. Cujus petitioni gratante animo præstitisse, vel confirmasse cognoscite. Præcipientes ergo jubemus ut quidquid memoratus ille tam in terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, aquis aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis (quod per relationem supra scriptorum virorum cognovimus) justitia rationabiliter usque nunc ubicunque in regno nostro possidere videtur, dum ejus instrumenta cremata esse cognovimus, per hoc præceptum plenius in Dei nomine circa eum suffultum atque firmatum, absque ullius inquietudine vel refragatione teneat et possideat, et suis posteris, aut cui voluerit in Dei nomine ad possidendum relinquat. Quam vero auctoritatem perpetuis temporibus vallituram propria manu subter roborare decrevimus.

CAPUT XXXIV.

Relatio pagensium ad regem directa.

Suggestendo piissimo atque præcellentissimo domino

^a Calumniam, id est actionem. *RICH.*

^b Certi juris est, instrumentis igne vel naufragio consumptis, hostium incursum vel alio casu perditis, nullum ex ea re domino præjudicium fieri, modo tamen de ejus dominio, debito aut alio jure, sufficiens sit alia probatio. *Id.*

illi regi et majori domus illius, a servis vestris pagensibus illis, quorum subscriptiones vel signacula subter tenentur inserta. Principalitatis vestræ circumspecta clementia, novit justa petentibus dignanter annuere, et necessitatem patientibus subvenire clementer. Pene omnibus patet regionem nostram ab hostibus depopulatam esse, et domus multorum igne crematas, vel rebus ablatas. Inter quos servus vester ille non modicum ibidem peressus est damnum, et de rebus suis dispendium vel omnia instrumenta chartarum, quæ ipse vel parentes sui habuerunt, tam quod et munificentia regum possedit, quam quod per venditionis, cessionis, donationis commutationisque titulum habuit, una cum domo sua incendio concremata esse noscuntur, unde nostras parvitates petiit, quod veraciter exinde cognovimus, per hanc nostram suggestionem vestræ innotescere clementiæ, quod et facere servi vestri decrevimus. Vestra pietas jubeat quod usque modo in regno vestro quietus possedit, circa eodem per vestro munere præceptum ut inantea valeat, dum sua perdidit instrumenta, possidere quietus et securus. Nos servi vestri quod exinde veracius scimus, innotescere præsumpsimus; vestrum est necessitatem patientibus subvenire.

CAPUT XXXV.

Confirmatio de omni corpore facultatis monasterii.

^c Ille rex illi patricio atque omnibus agentibus. Rectum esse censemus ut petitiones sacerdotum quas ad profectum pertinent locorum sanctorum, ad effectum Christo præside perducamus. Igitur venerabilis vir ille sancti monasterii abbas, gloriæ regni nostri petiit ut dum ipsum sanctum monasterium de collatione parentum nostrorum, Deo adjutore, videtur esse constructum, nos omne corpus facultatis ejus, tam quod antecessores abbates ibidem laboraverunt, vel ille domnus abbas, qui ibidem fuisse dignoscitur de re monasterii ibidem visus est augmentasse aut comparasse, quod ab ipso sancto loco moderno tempore possidetur per nostrum deberemus generaliter confirmare præceptum. Quod nos pro divino respectu vel mercedis nostræ augmentum præstitisse, vestra non dubitet magnitudo, etiam et privilegium ipsius monasterii quod institutionem sedis apostolicæ seu reliquorum episcoporum visi sunt meruisse, et per auctoritatem domni illius, seu a reliquis successoribus parentibus nostris adumbratum fuisse dignoscitur, juxta quod etiam per priorem præceptionem nostram erga se perhibentes se munitum, propriam stabilitatem decrevimus roborare. Præcipientes ergo ut omnes facultates ipsius monasterii quidquid aut regia collatione, aut privatorum munere, vel antecessoribus abbatibus, seu et a domino lui ibidem est legaliter acquisitum aut comparatum,

^c Ex Gregorio Turon. multis locis liquet sub Guntchramno rege *patricios* fuisse qui Rhodano finitimas provincias regunt, et exercitus ducerent, eamque dignitatem *patriciatu honorem et patriciatu* *ca'men* vocat. *Id.*

Imo de quibuscunque rebus recte ^a attractum, quod-
cunque dominatio ipsius sancti loci undique moder-
no tempore in villabus, domibus, mancipiis, vineis,
silvis, pratis, pascuis, aut quibuscunque beneficiis,
cernitur eum æquitatis ordine possidere, per hanc
auctoritatem suffultum, absque cujuscunque illicitis
controversiis, mihi tamen presenti quam futuro tem-
pore, Christo præcæle, proficiat in augmentum; ad-
jicientes ut et privilegium tam de abbatum ingressu
ipsa congregatio, postquam alius migraverit ex se
institueno, quam et de reliquis omnibus quæ per
institutionem pontificum, de tempore illo usque nunc
ipsam monasterium habuit concessa, et usque hactenus
conservata, vel per decessores reges circa se
firmata: ita et inantea rescatis quarumcunque su-
perfluis inquietudinibus sub eo ordine valeant in
nostro sermone, auxiliante Domino, per tempora
permanere. Et vos et successores vestri, ubi neces-
sitas fuerit, in conditionibus ipsius monasterii pro
salute nostra crebrius exorare, et vobis ob hoc ad
gratiam nostram debeat pertinere. Et ut hæc præ-
ceptio firma stabilitate subsistat, propria manu infra
decrevimus roborare.

CAPUT XXXVI.

^b *Ut causas auctorum assumendi suorum aliquis li-
centiam habeat.*

Malorum necesse est tergiversationem regali
coercere censura. Igitur apostolicus vir ille, illius
urbis episcopus, aut venerabilis ille abbas, aut Deo
sacrata illa abbatissa, de monasterio illo, vel qui-
libet fidelium dominorum, missa petitione, aut ipse
nobis innotuit, eo quod a diversis hominibus eorum
spontanea voluntate, tam ipse quam antecessores
eorum, data pecunia, infra regnum vestrum [Al.,
nostrum] plurima in terris, aut mancipia comparas-
sent, vel reliqui homines ad ipsam ecclesiam vel mo-
nasterium, pro animæ eorum remedio, nonnulla per
eorum instrumenta delegassent; et hoc ad præsens
eum æquitatis ordine possidere videntur; petiit ut

^a *Attractum, id est, acquisitum et comparatum. BIGN.*

^b *Ut quis jure auctoris sui uti possit, jus commu-
ne id præstare videtur: tamen id confirmandi et
tollendæ dubitationis causa, litteras quoque princi-
pali impetratas fuisse docet hæc formula; quibus a
principe episcopo vel abbati conceditur, sive etiam
alteri, qui res ab aliis emerant, quorum auctores
sine hæredibus decesserant, ut auctorum suorum
defensionibus uti, imo et easdem instituere actio-
nes et exercere possent. Id.*

^c *Id est, quacunque occasione aut artificio. Id.*

^d *Lindenbrog, et Baluzius, ipsam rem.*

^e *Lindenbrogius, seu per annos.*

^f *Hæc videntur corrupta. Verum commode referri
possunt ad continuationem possessionis, hoc est ut
tempora possessionis auctorum cum eorum posses-
sione continuantur et conjungantur. BIGN.*

^g *Evinditale, hoc est, declaratorium, quo rex no-
tum et evidens facit quemdam in palatio die dicta ju-
dicio stetitisse, adversarium vero vadimonium de-
servisse. Ideoque comiti mandat ut contra absentem,
qui per triduum expectatus non venit, sententiam
proferat secundum consuetudinem loci, eundemque
ad parendum compellat. Id.*

^h *Id est, quæ tot solidis æstimabatur. Id.*

pro tempore futuro, vel majorum hominum injurias
coercendo, dum plures benefactores vel venditores
pro clade quæ grassatur in populo, vel completo
fine naturæ, absque hæredibus de hac luce disces-
serunt: ^e si aliquis per quodlibet ingenium de ipsis
rebus eum inquietare voluerit, licentiam haberet in
vice auctorum suorum ipse vel advocatus suus eo-
rum causas assumere. Quod nos propter nomen Dei
et reverentiam ipsius sancti loci præstitisse cõgno-
scite. Præcipientes ergo jubemus ut memoratus pon-
tifex aut abbas, vel abbatissa, vel advocatus ejus,
in vice auctorum suorum, causas ipsius licentiam
habeat assumendi; vel homollandi, et per eorum
instrumenta aut de annis ^d ipsius rei, unde tunc a
quibuscunque inquietari videbuntur, partibus ecclesie
vel monasterii sui, cum æquitatis ordine respon-
dendi, vel homollandi, ^e super annis ^f contra quem-
cunque sancienti.

CAPUT XXXVII.

Judicium s evinditale.

Veniens ille in nostri vel procerum nostrorum
præsentia, suggestit quasi homo nomine ille pagensis
vester, eum in villa nulla manente causa adsalisset,
et eum graviter livorasset, vel raupa sua ^h in solidos
tantos eidem tulisset, et ob hoc vobis per nostram
ordinationem tales datos habuisset fidejussores, ut
Kalendis illis ex hoc in nostri præsentia debuissent
astare ⁱ causantes. ^j A quo placito veniens memora-
tus ille, ibi in palatio nostro, et per triduum, seu
amplius, ut lex habuit, placitum suum custodisset,
et memoratus ^k ille abjectus sit, vel solatissit, ipse
nec venisset ad placitum, nec nulla ^l sunnia nun-
tiasset, affirmat. Proinde nos taliter una cum nostris
proceribus constitit decrevisse ut si evidenter me-
moratus ille pro hac causa tales vobis datos habuit
fidejussores, et placitum suum minime custodivit,
dum et illustris vir ille comes palatii nostri testimo-
niavit quod antedictus ille placitum suum legibus
custodivit, et eum adjectivit vel solatavit, et ipse ille

ⁱ *Causantes; alias placitan'es, nobis plaidants. Id.*

^j *Mallet ad quod pactum. Placitum vero genera-
liter pro die dicta usurpabant, in qua quid agen-
dumve esset, quod scilicet sic inter partes pa-
ctum conventum fuisset. Sic conventus regios, in
quibus de summa regni tractabatur, placita dixerunt,
quæ post parlamenta dicta. Id.*

^k *Abjectus sit, hoc est, vadimonium deseruerit, et
desecerit. Sol satisit, id est, sol ei occusus fuerit.
Id. — Melius interpretatur Eccardus in notis ad legem
Salicam tit. xl. Edit. Heroldi, pro abjectus legendum
adjectus, hoc est, citatus, adjecta festuca. In lego
Salica, tit. l. n, leg. 2, Edit. Baluz., Legitime habeo
ad actum vel admallatum. Solsatissit pro solatissit
sit, id est, cui sol collocatus, seu dies constitutus.
A Germanico setzen, Saxonico setten, ponere, con-
stituere, et sol pro die usurpato, verbum formaverunt
solsatire, quod idem et hæc solem collocare, vel diem
constituere. In lege Salica tit. xliii, Edit. Heroldi, vel
xliii Edit. Baluz., Domino servi solem collocet, hoc
est, diem constituat. Lindenbrog., objectisset vel solat-
isset.*

^l *Sunnia, in Lege Salica sunnis est impedimen-
tum, excusatio. Gallis oovine. BIGN.*

placitum custodire neglexit, jubemus ut quidquid A lex loci vestri de tali causa edocet, vobis distringentibus, ante dictus ille partibus illius componere et satisfacere non recuset.

CAPUT XXXVIII.

Charta a paricla.

Cum in nostra vel procerum nostrorum presentia, homo nomine ille itemque hominem nomine illum interpellasset, quasi servo suo nomine illo, una cum raupa sua in solidos tantos, post se fugitivos pedes recepisset, vel post se retineat indebite: aut hæc præfatus ille omnia fortiter visus est denegasse, quod nec ipse ipso servo fugitivos pedes, nec raupa sua post se nunquam recepisset: sed dum inter se in'enderent, sic eisdem a proceribus nostris, in quantum illustris vir ille comes palatii nostri testimoniavit, fuit judicatum ut de quinque denominatis, idem ille apud tres et alios tres, b sua manu septima, tunc in palatio nostro, c super capellam domini Martini, ubi reliqua sacramenta d percurrunt, debeant conjurare, quod suprascripto servo illo memoratus ille pedes fugitivos, una cum raupa sua in solidos tantos, post se nunquam recepisset; si hoc conjurare potuerit, de hac causa e ductus sedeat; sin autem non potuerit, ipsum servum una cum raupa sua in solidos tantos cum legis f beneficio, partibus antedicti illius reddere studeat. Interim vero usque in ipso e placito, quæ nec utra pars ex ipsis victa sit

a *Paricla* pro *paricula* scriptum est. Est autem iudicium comitis palatii, quo statuit ut quidam qui fugitivum servum recepisse accusabatur, certa die juraret cum sex aliis se non fecisse, et ita crimen obiectum purgaret. Et quia neutra pars victa dici poterat, jubentur ambo ejus iudicii similia exempla accipere: ideo *paricula* dicitur *charta*, quod ejusdem exempli duæ litigantibus dandæ essent. BIGN. Lindenbrog. *Charta audientialis*.

b Porrectis namque manibus jurabunt, tactisque sacrosanctis Evangeliiis, aut altari, aut etiam, quod frequentissimum erat, sanctorum reliquiis. BIGN.

c Hoc est, super reliquiis sancti Martini, quæ in palatio asservabantur, quibus etiam sanctis, palatine causæ jurejurando finiebantur. *Capellam* pro *capa* dici, in qua martyrum ossa conderentur, vel hic locus evincit. Id.

d *Percurrunt*, id est, fieri, et præstari solent. Id.

e *Ductus* pro *eductus*. hoc est, extra aleam et periculum positus. Id.

A apparet, b unde æquales præceptiones eis fieri, et accipere jussimus.

CAPUT XXXIX.

i *Ut pro nativitate regis ingenui relaxentur.*

Ille rex Francorum viro illustri illi comiti. Dum et nobis divina pietas, juxta votum fidelium et procerum nostrorum, de nativitate filii nostri illius, magnum gaudium habere concessit, ut misericordia Dei vitam eidem concedere dignetur, jubemus ut per omnes villas nostras, quæ in vestra vel in custoto regno nostro aliorum domesticorum sunt i actionibus, tres homines servientes in utroque sexu, in unaquaque villa, ex nostra indulgentia, per vestras epistolas ingenuos relaxare faciatis.

CAPUT XL.

k *Ut leude Samio promittantur regi.*

Ille rex illi comiti. Dum et nos una cum consensu et procerum nostrorum, in regno nostro illo gloriosum filium nostrum illam regnare præcepimus: ideo jubemus ut omnes pagenses vestros, tam Francos, Romanos, vel reliquis nationes degentes bannire, et locis congruis per civitates, vicos et castella congregare faciatis. Quatenus præsentem misso nostro, illustri viro illo, quem ex nostro latere illuc pro hoc direximus, fidelitatem præcelso filio nostro, vel nobis, et l Leode, et Samio, per loca sanctorum, vel pignora quæ illuc pro eodem direximus, debeant promittere et conjurare.

f Hoc est, pretio compositionis, quæ lege statuta est. Id.

g Baluz. *Placito, non nec utra pars ex ipsis victa appareat*. Lindenbrog. *In ipsum placitum neutra pars ex ipsis victiva appareat*.

h Hoc est, ejusdem exempli: inde in titulo, *Charta paricla seu paricula*. BIGN.

i Regis est epistola, qua comitibus et domesticis mandat sibi filium natum. Ideoque jubet ut in unaquaque fiscali villa tres servi manumittantur, et laetitiae et eleemosynæ causa. Id.

j *Actionibus*, id est, officiis et ministeriis. Id.

k Hoc est, ut fidelitatis sacramentum regis filio promittatur, quem rex in parte regni sui regem constituit, in Austria aut Neustria fortasse: quod crebro sub prima regum Francorum familia factitatum. Quid *samio* sibi velit, nondum reperi. Fortasse scriptum erat: *ut leudis sacramentum promittatur regi*. Id. Lindenbrog. *Leudesamia*.

l Lindenbrog. *et leudisamium*.

CAPITULA DE CHARTIS PAGENSIBUS.

1. Si quis monasterium, aut xenodochium de magna re D vult instruere.
2. Prologus qui de magna re facit ecclesiis donationem.
3. Item alius prologus, cum ipsa donatione, ad hoc opus.
4. Cessio a die præsentis ad ecclesiam, de villa.
5. Precaria de ipsa villa dum advivit.
6. Donatio de parva re ad ecclesiam.
7. Charta donationis inter virum et feminam de eorum rebus.
8. Item alia, sine aliqua minuatione.
9. Charta obnoxiationis a patre in filiis facta.
10. Epistola, cum in loco filiorum nepotes instituuntur ab avo.
11. Charta qui suum nepotem meliorare voluerit.
12. Charta ut filia cum fratribus in paterna succedat alode.

13. Si quis extraneum hominem in loco filiorum adoptaverit.

14. Pactum inter parentes de hereditate eorum.

15. Libellus dotis.

16. Si quis aliquam puellam invitam traxerit.

17. Qualiter in uno volumine testamenta duarum personarum condantur.

18. Securitas pro homicidio facto, si se pacificaverint.

19. Venditio de villa.

20. Venditio de area infra civitatem.

21. Venditio de campo.

22. Venditio de servo aut ancilla.

23. Concambium de villis.

24. Concambium de terra, vinea, vel prato.

25. Cautiones diverso modo factæ.

26. Item alia.

27. Item alia.

28. Qui se in servitio alterius obnoxiat.

29. Charta de agnitione si servus ingenuam femineam A traxerit.
 30. Libellus repudii.
 31. Mandatum.
 32. Ingentitates diverso modo factæ.
 33. Item ingentitates alio modo post discessum.
 34. Item alia, adhuc alio modo.
 35. Evacuatoria de cautione, si non invenitur.
 36. Si quis aliquid servo suo aut gasciulo concedere voluerit.
 37. Gesta juxta consuetudinem Romanorum qualiter donationes vel testamenta legantur.
 38. Mandatum ad gesta.
 39. Epistola si aliquis rem Ecclesiæ ad usum habeat, et de sua proprietate aliquid donet.
 40. Præstaria de re Ecclesiæ ab episcopis facta.
 41. Precaria.

42. Induculus, cum episcopus ad alium in resurrectione Domini eulogias dirigit.
 43. Rescriptum ad episcopum de visitatione.
 44. Quomodo ad regem, reginam, vel episcopum, pro nativitate Domini, visitatione directa scribatur.
 45. Item alia de nativitate Domini.
 46. Commendatitiæ litteræ ad episcopum jam cognitum.
 47. Item commendatitiæ litteræ ad abbatem notum.
 48. Supplicatorium pro eo qui de monasterio regreditur, aut illo qui ingredi voluerit.
 49. Induculus generalis ad omnes homines.
 50. Induculus commendatitias ad viros illustres laicos.
 51. Induculus ad omnes potentes palatinos, maxime ad cognitos sibi.
 52. Qualiter pro nativitate filii regis, ex ordinatione Dominica, domesticus de villis regis, ingenuitates facere debeat.

LIBER SECUNDUS.

SEU DE CHARTIS PAGENSIBUS *.

CAPUT PRIMUM.

De magna re qui vult ^b xenodochium aut monasterium construere.

Domino vere sancto atque sedula ostensione, patientibus virtutum miraculis, Christi remuneratione, fulgenti, oratorio, ac cellulæ, in honore sanctæ ac semper virginis genitricis Domini nostri Jesu Christi, seu quidam, meritis flagitiis, quoque sceleribus, præ lascivis actibus ac nimia fœditate pollutus, vel opere omnium honorum Christianorum longe satis extremus optat, pene sanctarum Scripturarum series, Christianis fidelibus pia exhortatione pronuntiat, hoc etiam tonitrualis illa evangelistarum vox, suggerente spiritu, sua potestate concelebrat, ut faciat in pauperes eleemosynam; qui vult tartari evadere supplicia: unde et Dominus in Evangelio dicit: *Vende omnia quæ habes, da pauperibus, et habebis thesaurum in cælum.* Pensemus ergo omnes Christiani quanta sit pietas et largitio Redemptoris, ut eleemosynis pauperum promittantur nobis thesauri regni cœlorum. Procuremus igitur, sicut Dominus et Salvator noster præcepit, et ac si non quantum habemus, saltem in quantum possumus, eleemosynam faciamus. Nemo itaque dubitet, nemo tardet, quia si nos facimus quæ Dominus et Salvator noster præcepit, ille sine dubio facturus est quæ promisit. Ait enim Scriptura: *Abcondite eleemosynam in corde pauperis, et ipse pro te deprecabitur Domino.*

Abcondamus ergo eleemosynam in corde pauperis ut proveniat nobis deprecatio pauperum in remissionem peccatorum. Multa quidem et alia pro eleemosynis faciendis testimonia, in Scripturis sanctis

* Hujus libri titulus in mss. ita conceptus erat: *Incipit scedula qualiter chartas pagenses fiant; quod omissum nolui. Igitur superiore libro omnium litterarum et negotiorum formulas tradidit Marcellus, quæ regio nomine et in palatio expediri solerent. Hic vero chartas pagenses continet, eas videlicet, quæ in unoquoque comitatu et pago, in præsentia comitis, aut vicarii, aut centenarii, aut etiam privatim peragi possent. Nam, ut antea diximus, rite et publice quilibet partiendi duo tum legitimi modi: in palatio ante regem, aut in pago ante comitem. Pleraque*

B reperimus. In quibus vel ex quibus illam ego existimo portionem, quæ ait, sicut aqua exstinguit ignem, etc. Quid ergo verius potest credi, quid confidentius, quidve expressius, quia sicut aqua exstinguit ignem, sic eleemosyna exstinguit peccatum. Juste ergo exstinguitur, qui peccatorum incendia eleemosynia, juxta sollicitationem divinam, exstinguere non festinat. Faciant quippe cæteri quod voluerint, agant quod ipsi maluerint, idcirco quoniam omnis homo suo sensu ducitur; ego tamen ejus rei exemplum secutus, elegi ad præfatum oratorium vel cellulam, juxta apostolorum numerum duodecim, ad præsens pauperum, pro remissione peccatorum meorum, vel pro diluenda meorum mole peccaminum, Christo præsule, collocare; ubi etiam per præsentem epistolam donationis meæ, dono ad præsentem diem quod in luminaribus ipsius oratorii, vel in alimonia et substantiali victu, vestitu quoque et sustentatione ipsorum pauperum, vel clericorum ibidem servientium, Deo gubernante et opitulante, proficiat, donatumque in perpetuum esse volo, atque de meo jure in eorum dominationem et potestatem trado, lego, transmitto atque transfundo, hoc est agros, quorum vocabula sunt illa et illa, quæ ponuntur in territorio illo: pari modo, et quidquid in illo territorio ponitur, in omni soliditate portionem meam, una cum mancipiis, ædificiis, vineis, terris, pratis, silvis, omni que jure eorum, una cum colonicis adjunctis. adjacentibus eorum, in omni soliditate earum, sicut a me noscitur fuisse possessura, aut mihi ex legitima successione, aut undecunque aliquid mihi ibidem evenit, cum omni soliditate vel opportunitate earum, ad inter-existent etiam negotia quæ per epistolam fieri possunt, quorum etiam formulæ secundo libro comprehenduntur. BIGN. Apud Baluzium: *Incipit scedula qualiter chartas pagenses fiunt.*

^b Xenodochii seu hospitalis aut monasterii constructio est et dotatio a privato quolibet in animæ remedium et peccatorum remissionem facta. Omnes quippe donationes, fundationes et privilegia ecclesiis concessa, his atque adeo superioribus sæculis, hanc remedii animæ causam continent. BIGN.

gram : ea scribit et ratione atque prætecto, ut, remota pontificum simulque ecclesiasticorum officialium seu publicorum omnium potestate, nullas functiones vel extractiones, neque exquisita et lauta convivaria, neque gratiosa, vel insidiosa mansuetudo, neque etiam calatorum prestatas, paravereda, vel cæteras angarias, aut quocumque functionis titulo dici potest, de ipsa facultate penitus non requiratur, sed sub integra communitate facultaticula ipsa, sicut a me huc usque possessa est, in iure^a oratorii sanctæ Mariæ et prædicatorum pauperum debeant, Deo protegente et opitulante, persistere : nisi tantum sancti et apostolici huius urbis episcopi, in cujus oppido xenodochium ipsam ponitur, pro tradendis benedictionibus, vel substitutendis abbatibus presbyteris quoque et clericis, absque ulla pecuniarum adeptione : amplius vero donandi, exigendi vel minuendi^b causam, nullam habeat potestatem. Sed nec per commutationis locum quidquam ex hoc auferendi, nullo tempore occasio vel aditus tribuatur, sed perpetualiter in potestate præfati oratorii illius, ipsorum pauperum, Christo favente, permaneat. Hoc etiam ipsis pontificibus obsecro, vel committo, ut illos, c per succedentes temporibus, cum casus mortis exstiterit, abbates aut clericos, et clericorum gradus, in eodem loco dignentur vel debeant instituere, quos sapientia et eruditio Scripturarum clarificat, vel quos vita sancta, et actio bona, aut conversatio honesta commendat. Unde obsecro clementissimis regibus tam presentibus quam futuris, et omnibus in Deo episcopis, omnibusque potestatibus et primatibus omnibus etiam senioribus, quoscumque iudices esse constituerit, per ineffabilem Dei omnipotentiam, per inseparabilem Patri et Filio et Spiritui sancto Trinitatem, ut hanc voluntatem meam pro nullis occasionibus, sicut existente sine Deo cupiditate res exigi solet, nulla ratione nulloque tempore convellere permittatis, sed per sollicitudinem et curam episcopi constare potius, pro reverentia Trinitatis immensæ, vestro tempore, et studio, vel opere jubeatis. Quatenus ut ille vobis mercedem restituat in futuro, qui scit me elemosynas ipsas sancti Dei pauperibus per amorem Domini nostri Jesu Christi ardenti desiderio tribuisse. Si quis hanc voluntatem meam pro quibuslibet adinventionibus seu propositionibus sicut mundus quotidie et injuriis expolio obviis, vel repeditor, convulsor etiam, aut tergiversator exstiterit, anathema sit, et tam qui fecerit quam qui faciendo consenserit, anathema sit : et sicut Datan et Abiron hiati terræ absorpti sunt, vivens in infernum descendat, et^d Zexie fraudis mercatorem, et in presentem et in futuro partem damnationis excipiat : et tunc veniam consequatur, quando consecuturus est et diabolus, qui se fallendo ætheria sede dejectus, cruenta adinventionem, bonis operibus semper vigilari pervigilat : insuper etiam inferat societati quoque et

A lisco, vel sanctis episcopis Ecclesiæ illius, auri libras. Nihil minus præseas epistola, quæ a me pro timore Dei, et amore pauperum conscripta est, firma, incorrupta, intemerata, inviolataque permaneat. Ergo namque de collatis ac superius prænotatis rebus, omnia ad curam, et sollicitudinem, aut defensionem eorum, vel gubernationem ipsorum pauperum, sancto ac prænotato domini illius episcopo vel successoribus suis, Deo sibi teste, committo : et instrumenta per quæ res ipsæ, auxiliante Deo, per eorum sollicitudinem defensentur super scripto Domini huius episcopo præ manibus tradidi, et qualiter ibidem provide, pie, rectene an secus ageret Christo Domino in se iudicio recognoscat. Mihi autem nihil exinde proprietatis titulo penitus non reservari, quia facile contemnit omnia qui cupit ab inferni faucibus erui, vel ille, qui peccatorum remissionem Deo remunerante desiderat, aut ille qui semper cogitat cum velit nolit esse moriturum : stipulatione, etc.

CAPUT II.

PROLOGUS.

Qui de grandi causa fecit donationem.

Quantum intellectus sensusque humanus potest mente sagaci pensare atque solerti indagacione perpendere, nihil amplius valet in hujus sæculi loco gaudia fugitiva lucrari, quam quod de rebus suis locis venerabilibus in alimoniis pauperum curetur impendere : quatenus fragilitatem naturæ, quam omnes generaliter patiuntur, priusquam subitanea transpositio eveniat, oportet pro salute animæ vigilare, ut non inveniat quemquam imparatum, et sine aliquo respectu discedat a sæculo. Quin potius dum proprio libertatis jure subsistit, ex caducis substantiis in æterna tabernacula vitam quærat mercari æternam ; ut inter justorum consortium desiderabilem valeat adipisci locum, et retributorem sibi præparat Deum, ut de fructu indeficienti paradisi mereatur vivere. De cuius vivo fonte, perfecta fide poscente, nec subtrahitur poculum, nec minuitur alveus, sed potius uti quisque hauserit, irrigatus dulcedine cœlitus atque suavis ei flagratur odor balsami paradisi.

ITEM ALIUS PROLOGUS.

In nomine sanctæ Trinitatis. Prosperum ac salubre consilium imoque satis jucundum esse dignoscitur, ut homo de mundanis rebus comparet paradysum, et de terrenis transferatur in cœlestia. Sic Dominus in sancto Evangelio præclaram intonat vocem dicens : *Thesaurizate vobis thesauros in cælo, ubi nec fur effodit, nec tinea sulcat.*

PROLOGUS de clerico qui in monasterio tonsuratur, et suam rem ad ipsum locum donat.

Debet unusquisque largiente Domino, dum veratur in corpore, futura tractare, et de caducis rebus mercari æterna, ut quando quidem jubente Deo de corpore egredi contigerit, de mammona iniquitatis mansionem sibi reperiat comparatam in cœlis. Mirro

^a Lindenbrog. et Baluz., *oratorii sancti illius.*

^b *Causa pro re, ut nostris chose. Bicin.*

^c Baluzius, *per succedentibus.* Legendum cum Lin-

denbrogio, *per succedentia tempora.*

^d Lindenbrog., *cum Gi. m.*

ego ille cedo ad monasterium illud, ubi abbas ille A
custos præesse videtur, et comam capitis mei ibidem
deposui, et in ipso monasterio sub norma sanctorum
vivere cupio cessumque in perpetuum esse volo.

ITEM PROLOGUS.

Opportunum est unumquemque, dum terræ munera
possidet, pro anima sua frequentius cogitare, ut terre-
nam beatitudinem possidere mereatur. Ergo illuster
vir ille, sentio me infra corpus meum infirmum esse,
et infra animam meam nimis esse peccatorem. Ad-
monet me divina potentia, vel compunctio cordis
mei mihi obvenit, ut pro peccatorum meorum reme-
dio aliquid de rebus meis locis sanctorum delegare
debeam. Ideo cedo, etc.

ITEM PROLOGUS.

In nomine sanctæ Trinitatis. Prosperum, salubre et B
satis jucundum censuimus ut homo de caduca quapiam
re sæculi ad peccata sua redimendum valeat offerre,
aut quid promptiore consilio, ut homo de mundanis
rebus sæculi comparet paradysum, et de terrena sub-
stantia se transferat in cœlestia: itaque ego ille pro
divino intuitu, et mei mercede compendii, ut mihi
Dominus in futurum veniam concedere dignetur, vel
ut nomen meum in libro vitæ ascribatur, dono ad
jam dictum monasterium, in luminaribus ecclesiæ,
vel in stipendiis pauperum aut monachorum, dona-
tumque jure legitimo esse volo, etc.

ITEM PROLOGUS.

Dum hujus exempli in quodam noscitur cecidisse,
patimur ærumnam, et diem mortis quotidie ante oculos
suspicamur esse propinquam: oportet unumquem- C
que ob amorem cœlestis patriæ devotionis lucra
complecti, et res sibi datas, sanctorum vel etiam
indigentium usibus allegatas relinquere, ut peccato-
rum pondera, quæ pontificium penitendi non valent
saxare, eorum intercessione plenius ad veniam de-
beant pervenire. Idcirco ego ille, et cætera.

CAPUT III.

Item alius Prologus cum ipsa donatione ad hoc opus.

Mundi terminum rumis crebrescentibus appropin-
quantem indicia certa manifestant, experimenta
liquida declarare noscuntur, et ad discutiendas infi-
delium mentes illi dudum in Evangelii a Domino
dicta oracula incumbere noscuntur: operæ pretium
arbitror futurum, tempus vicissitudine præoccupans D
anticipare, et incertum humanæ conditionis eventum
magaci mentis intuitu providere, quatenus ex hoc
inflictis facinorum vulneribus, indulta pietate, reme-
dia merear adipisci. Ergo ego in Dei nomine ille et
conjug mea illa, considerantes qua gravamur sarcina
peccatorum, et reminiscetes bonitatem Dei di-
centis, *Date eleemosynam, et omnia munda sunt ro-
bis*: de tanta igitur miseratione et pietate Domini
confassi, idcirco per hanc epistolam donationis, do-

^a Pecuniarum vox varie accipitur. Nam præter notio-
nem significationem ejus quod a patre vel domino fi-
lio aut servo concessum est, vel quod illi parcimo-
nia et industria quæsierint, veteres etiam omne
patrimonium peculii nomine appellabant, auctore Ser-

namus, donatumque in perpetuum esse volumus,
atque de jure nostro in potestatem et dominationem
monasterii illius, in honore illius, abbatis illius, in
pago illo constructi, ubi præest venerabilis ille ab-
bas, vel turba plurima monachorum adunata, trans-
mittimus atque transfundimus villas nuncupantes
illas, sitas in pago illo, cum terris, domibus, ædificiis,
arcolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis,
pascuis, aquis aquarumve decursibus, adjunctis, adja-
centiis, appenditiis, ^a peculio utriusque sexus, mobi-
libus et immobilibus, sicut a nobis moderno tempore
possidetur, vel si inantea ibi undecumque aliquid au-
gmentare, vel meliorare poterimus, ad præfatum mo-
nasterium in alimoniis vel substantiis monachorum
ibidem habitantium, Christo protegente, proficiat. Ea
scilicet ratione ut dum pariter advivimus, ante dictas

villas sub vestro beneficio tantummodo, absque ullo
præjudicio vel diminutione aliqua ipsius monasterii
possideamus. Nisi tantum, si aliquem ex servientibus
nostris a jugo servitutis pro communi mercede re-
laxare voluerimus; post obitum vero, quandoquidem
Deus voluerit, nostrum, absque ullius judicis vel
hæredum nostrorum expectata traditione, cum omni
re emeliorata, quidquid in supra scriptis villis in
quibuslibet rebus vel corporibus augmentatum vel
melioratum fuerit, de præsentibus hoc pars antedicti
monasterii, vel memoratus abbas sui que successores
in Dei nomine perpetualiter recipiant possidendum:
tanquam si ad præsens absque usu nostro eorum
fuisset subsecuta possessio. Ita ut, quidquid de præ-
dictis villis propter opportunitatem ipsius monasterii
facere decreverint, libero in omnibus potiantur arbi-
trio. Præsentem vero donationem, ne quidquam auri
talium ^b utilitate, gestis municipalibus alligari curavi-
mus; et omnino decernimus, ne aliquando in eam ob
hoc causam quisquam valeat reperire. Quod si instru-
menta de ipsis villis de nomine nostro in adversitate
prædicti monasterii, quolibet ordine comprehensa,
aut interius, aut posterius prænotata, quod nos nec
fecimus, nec facere rogavimus, a quocumque præter
istum quem firmissimum volumus esse quoque tem-
pore ostensum, nullum sortiatur effectum, nisi va-
cuum et inane appareat: auctorem vero criminis,
vel falsarium, nec inultum tunc, temporis patuatur
judiciaria abire potestas. Si quis vero, quod futurum
esse non credimus, huic voluntati nostræ pro quibus-
libet adinventionibus, aliquis de hæredibus nostris,
aut judicum sæva cupiditas, vel quælibet persona,
obvius repetitor extiterit a conventu omnium Chri-
stianorum, vel limitibus ecclesiarum, extraneus ha-
beat, et Judæ traditoris Domini nostri Jesu Christi
perfruatur consortio: insuper etiam inferat partibus
ipsius monasterii, vel fratrum ibidem consistentium,
socio quoque tam in actibus quam in prosecutione,

vio in eclog. 1, a pecoribus in quibus eorum universa
constabat substantia; unde et pecunia dicta.

SIGN.

^b Lindenbrog., *curialium utilitate*; forte addendum,
auf ferri valeat.

sacratissimo fisco, auri libras tantas, argenti pondo A tanti, et ne id quoque quod repetit valeat vindicare, nihilominus praeceus donatio, quae a nobis pro timore Dei et amore pauperum Christi conscripta est, firma et illibata omni tempore debeat permanere, * stipulatione submixta. Actum ibi, sub die illo.

CAPUT IV.

Cessio a die praesente ad ecclesiam.

¶ Dum fragilitatem humani generis pertimescit, ultimum vitae temporis sobitanea transpositione ventura, oportet ut non inveniat unumquemque imparatum, ne sine aliquo boni operis respectu migret de saeculo: nisi dum suo jure et potestate consistit, praeparet viam salutis, per quam ad aeternam valeat beatitudinem pervenire. Ideoque ego in Dei nomine ille et conjux mea illa, pro remedio animae nostrae et remissione peccatorum nostrorum, ut veniam in futurum consequi mereamur, cedimus a praesente die cessumque in perpetuum esse volumus, atque de jure nostro in jure et dominatione sanctae ecclesiae illius, in honore illius constructae, villam nuncupatam illam sitam in pago illo: quae ex alode parentum, aut undecunque ad nostram pervenit dominationem, et ad praesens possidere videmur, cum omni merito et termino suo, cum adjacentiis, adjunctis, appenditiis, cum terris, domibus, aedificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, cum pastoriis gregis, peculio utriusque sexus majore vel minore, mobilibus et immobilibus, vel quidquid dici aut nominari potest, et tempore praesenti nostra videtur esse possessio, ad praesens ecclesiae volumus esse concessum. Ita ut ab hac die memoratam villam pars antedictae ecclesiae, vel pontifex civitatis illius, aut actores ecclesiarum, eam habendi, tenendi, possidendi, vel quidquid exinde pro opportunitate ipsius elegerint faciendi, libero in omnibus perfruantur arbitrio. Ita ut nomen nostrum in libro vitae conscribatur, vel pro nobis utrumque sacrificium post obitum nostrum pio Domino offeratur. Licet in cessionibus poenam adnecti non sit necesse, sed nobis pro omni firmitate placuit inserendum. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipse, quod absit, aut aliquis de haeredibus vel prohaeredibus nostris, vel quaelibet persona, calliditate commotus aut cupiditate praeventus, ullo unquam tempore contra praesentem epistolam cessionis nostrae, quam propter nomen Domini et venerationem sancti ipsius Dei, spontanea voluntate fieri decrevimus, venire aut aliquid agere voluerit, aut tergiversator extiterit, anathema sit, et cum supra scripto domino illo, ante tribunal Christi deducat rationes: insuper inferat

* Fortasse quod stipulatio ante intervenerat: vel etiam hujus clausulae ea mens est ut perinde firum id habeatur atque si in stipulatum de iuncta res fuisset. Nam stipulatio commune erat omnium obligationum astruendarum vinculum. Bux.

† Baluzus, dum fragilitas. Lindenbrocius, dum fragilitas humani generis pertimescit ultimum vitae tempus... venturum.

‡ Res Ecclesiae alienari non posse multis Synodo-

juxta poenam saeculi, cum cogente fisco, partibus ipsius ecclesiae, aut auri libras tantas, aut argenti pondo tanto, et quod repetit nihilominus valeat vindicare, sed praesens cessio omni tempore illibata permaneat, cum stipulatione submixta.

CAPUT V.

Precaria de ipsa villa dum vivit.

Domino et sancto et Apostolicae sede excedendo domo et in Christo Patri, illi episcopo, ille et conjux mea illa. Muribus non est incognitum, qualiter propter nomen Domini ad ecclesiam illam, in honore sancti illius, villam nostram nuncupatam illam, sitam in pago illo, quidquid ibidem undecunque nostra possessio in integritate, per epistolam cessionis nostrae visi fuimus concessisse, et eam vos ad partem subscriptae ecclesiae recepistis: sed dum postea nostra fuit petitio, et vestra benevolentia, et pietas habuit ut ipsam villam dum advivimus, aut qui pariter et nobis superstes fuerit, dum advixit, nobis ad beneficium usufructuario ordine excolendum tenere permisistis. Ea scilicet ratione ut alicui exinde penitus de qualibet re alienandi aut misuendi: pontificium non habeamus, sed absque illo praerjudicio, superscriptae ecclesiae, vel vestro, eam tantummodo excolere debeamus. Ideo hanc precariam vobis excutimus, ut nullo unquam tempore nostra possessio, etiam spatium vitae nobis Dominus prolongaverit, nullum praerjudicium aut deminutionem aliquam de ipsa villa vobis generare non debeat, nisi usu tantum cum advivimus habere debeamus, et post nostram amobus discessum, cum omni re meliorata, quidquid ibidem undique attrahere aut nec iterare poterimus, per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, absque ullius iudicis aut haeredum nostrorum expectata traditione, vos vel successores vestri, aut agentes ecclesiae, in vestram eam faciatis dominationem revocare perpetuo possidendum, vel quidquid exinde facere legeritis, sicut nostra continet epistola, ad profectum praefatae ecclesiae domini illius liberum habeatis arbitrium. Facta precaria ibi.

CAPUT VI.

Donatio de parva re ad ecclesiam.

Si aliquid de rebus nostris, locis sanctorum, vel in substantia pauperum, conferimus, hoc nobis procul dubio in aeterna beatitudine retribuere confidimus. Ergo ego in Dei nomine ille, in amore Domini nostri Jesu Christi, et remissione peccatorum meorum, ut veniam delictis meis consequi merear, in futurum dono, donatumque in perpetuum esse volo, ad basilicam illam in honore sancti illius constructam, portionem meam in villa nuncupante illa, in pago illo, quidquid ibidem ad praesens tam de alode parentum, rum decrevis, pluribus etiam imperatorum regumque constitutionibus sancitum est. Illud tamen receptum ut petenti ad certum tempus rei ecclesiasticae usufructus non denegetur, si quidem non minus quam alterius tantae quantitatis quantum acciperet redditus cum ipsorum praedictorum dominio Ecclesiae delinquat. Bux.

† Pontificium, id est, potestatem, facultatem. In

vel de quolibet attractu, possidere videor, totum et ad integrum, ad præfatum basilicam vel esse donatum. Ea videlicet ratione, ut dum advixero sub usu beneficii tantum eam, absque ullo præjudicio vel diminutione aliqua de qualibet re antedictæ basilicæ excolere debeam. Post meum quoque, quandoquidem Deus de hac luce voluerit, discessum, de præsentibus, absque cujuslibet judicium aut hæredum meorum expectata traditione aut contrarietate cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, campis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis, abbas de ipsa basilica, vel agentes ejus, in eorum debeant dominationem revocare perpetualiter possidendum: habendi, tenendi, vel quidquid exinde pro opportunitate antedictæ ecclesiæ elegerint faciendi, liberam in annis habeant potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipse, quod absit, aut aliquis de hæredibus nostris, seu quælibet opposita persona calliditate commotus aut cupiditate preventus contra hanc epistolam donationis nostræ, quam spontanea voluntate propter nomen Dei fieri decrevit, venire aut eam infringere conatus fuerit, iram Dei majestatis incurrat, et cum superscripto sancto ante tribunal Christi deducat rationes: insuper inferat partibus ipsius basilicæ, cum cogente fisco auri tanti, argenti tanti, et quod repetit vindicare non valeat; sed præsens epistola omni tempore firma et intacta violata permaneat, stipulatione subnixa.

CAPUT VII.

Charta donationis inter virum et feminam de eorum rebus.

Quid quid enim inter conjugatos, de propria facultate, manente charitate, pro amore dilectionis, in invicem condonare placuerit, scripturarum necesse est titulis alligare, ne in posterum ab hæredibus eorum, vel a quocunque possit convelli^a. Igitur ego in Dei nomine ille, et tu dulcissima conjux mea illa, dum et inter nos procreatio filiorum minime esse videtur, ideo convenit nobis, ut omne corpus facultatis nostræ, invicem usufructuario ordine condonare debeamus, quod ita et fecimus. Proinde dono tibi, dulcissima conjux mea, si mihi in hoc sæculo superstes fueris, omne corpus facultatis meæ, tam de alode, aut de comparato, vel de quolibet attractu, ubicunque habere videor, et quod pariter in conjugio positi laboravimus, tam terris, villabus, domibus cum omni præsidio, accolabus, mancipiis, vineis, campis, pratis, aquis aquarumque decursibus, auro, argento, vestimentis, peculio utriusque sexus majore vel minore; ita ut dum vixeris usufructuario ordine valeas possidere, vel dominare; excepto quod pro animæ remedio ad loca sanctorum condonavimus, ut inspecta nostra delegatione in omnibus conserve-

at r, et quantumcunque de alode nostra post meum discessum, pro communi mercede, ad loca sanctorum legaliter condonare, et delegare volueris, hoc licentiam habeas faciendi, et inspecta delegatione inconvulsum maneat; in reliquum vero omnes res ipsæ, quantum post tuum discessum intestatum remanserit, ad nostros legitimos revertatur hæredes. Similiter et ego illa, dulcissime jugalis meus ille, commonet me dulcitas tua, in compensationem rerum tuarum quas in me visus es contulisse, si mihi in hunc sæculum superstes fueris, dono tibi omne corpus facultatis meæ ubicunque, undecunque, tam de hæreditate parventum, quam de comparato, vel quod pariter laboravimus, totum et ad integrum, tam in villabus, domibus, etc., excepto quod pro animæ remedio ad loca sanctorum delegavimus, ut inspectis ipsis instrumentis, in omnibus conserveatur, et quod de ipsa alode mea, post meum discessum, pro communi mercede ad loca sanctorum relinquere, vel ingenuos relaxare volueris, licentiam habeas, et inspectis ipsis instrumentis, in omnibus conserveatur: post tuam quoque discessum, quidquid intestatum remanserit, ad nostros hæredes, qui tunc propinquiores fuerint, revertatur. Si vero, quod futurum esse non credimus, aliqui de hæredibus nostris, vel quicunque contra hanc interdonationem, unde inter nos chartas uno tenore conscriptas firmavimus, venire aut infringere voluerit, nullatenus valeat vindicare, sed inferat partibus vestris cum cogente fisco, auri libras tantas, argenti tantas; præsens vero epistola, in nullo possit convelli, sed firma et ilibata permaneat.

CAPUT VIII.

Item alia sine aliqua minutione.

Ista alia a capite instar prioris usque dum advixeris usufructuario ordine debeas possidere, post tuum quoque discessum ad legitimos nostros revertatur hæredes, et nullum pontificum quidquam exinde alienandi, aut minuendi habere non debeas. Similiter et ego illa, dulcissime jugalis meus ille, commonet me dulcitas tua, in compensationem rerum tuarum, quas in me visus es contulisse, si mihi in hoc sæculum superstes fueris, omnes res meas quas-cunque, aut ubicunque, tam in terris, et reliqua sub usu beneficii debeas possidere, et nullum pontificum quidquam exinde alienandi, aut minuendi, præter usum tantum non habeas, et post tuum discessum ad legitimos nostros revertatur hæredes.

CAPUT IX.

Charta obnoxiationis a patre in filiis facta.

Dulcissimis filiis meis illis. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos villas aliquas nuncupatas illas, sitas ibi genitrix vestra antequam meo sociassem conjugio, per epistolam cessionis, aut libellum dotis visus sum condonare. Sed dum et

sua præmortuæ usumfructum a filiis accepit, remunerandi causa illis donat villas quasdam suas, earum tamen usufructo retento; atque ita se obnoxium redidit, ut ne illas in posterum alienare aut minuere possit. Ideoque hæc formula *Obnoxio* appellatur, licet.

^a Baluzius et Lindenbrogius addunt: « Quia secundum legem, si manente conjugio, vir uxori, vel uxor marito, aliquid donaverit, si is cui donatum est prior mortuus fuerit, apud donatorem ea, quæ donata fuerint, remanebunt. Igitur. »

^b Epistola est quæ pater, qui bonorum uxoris

illa, peccatis meis facientibus, ab hac luce discessit, A et vos omnem alodem ipsius genitricis vestre illius juxta quod et ratio prestitit, mecum exinde in presentia bonorum hominum, aut regis, altercatis, per ipsam epistolam, quam in eam fecerimus, contra nos evindicastis, et in vestram potestatem omnem alodem ipsius recepistis. Sed dum et nostra fuit petitio, et vos, ut concedet bonis filiis, voluntati nostre obtemperantes, ipsas villas, vel res que fuerunt genitricis vestre, quas ego ei dedi vel condonaveram, mihi ad usum beneficii tenere et excolere, absque ullo vestro preiudicio, permisistis. Ideo nobis complacuit, alias villas nostras illas, pro benevolentia vestra, et suprascripto usu, de villis vestris per hanc epistolam obnoxiationis vobis obnoxiasse. Ita ut deinceps tam suprascriptas villas, quam etiam illas quas suprascripte genitrici vestre, per meam epistolam contuleram, per vestrum beneficium excolere debeamus, et nullum pontificium de omnibus suprascriptis nec vendere, nec alienare, nec concamari, nec pro quolibet ingenio nuocere, habere non debeam, nisi tantum usum, sed per hanc epistolam obnoxiationis mee, in vestro sint arbitrio et potestate, et quando-cunque volueritis, et vobis placuerit, absque ulla mea contrarietate, aut repetitione, omnia superius prenoata, tam quod vestrum antea, de parte genitricis vestre fuit alode, quam et illas alias nuncupatas sic quas vobis pro ipso usu visus sum obnoxiasse, in vestram debeatis revocare dominationem perpetualiter possidendam, vel quidquid exinde facere volueritis liberam inde habeatis potestatem, absque C alia aliqua intercedente precaria, sed per hanc obnoxiationem, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, perpetim valeat obtinere vigorem, stipulatione subnexa.

CAPUT X.

Epistola cum in loco filiorum nepotes instituantur ab avo.

Dulcissimis nepotibus meis illis ille. Dum et peccatis meis facientibus genitrix vestra filia mea illa, quod non optaveram, tempore nature sue complecti, ab hac luce discessit: ego vero pensans consanguinitatis ^b casum dum et per legem cum caeteris filiis meis avunculis vestris in alode meo accedere minime potueratis, ideo per hanc epistolam, vos dulcissimos nepotes mei, volo ut in omni alode mea, post meum discessum, si mihi superstitis fueritis, hoc est tam terris, domibus, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, mobilibus, immobilibus, peculio utriusque sexus, majore vel minore, omnique suppellectile domus; et quodcumque dici potest, quidquid supradicta genitrix vestra ^c, si mihi superstitis fuisset, de alode mea recipere potuerat, vos contra avunculos vestros filios meos, prefatam portionem recipere faciatis, et

^a Epistola est codicillorum loco, qua avus nepotes ex filia preemortua ad successionem vocat. Bix.

^b Lindenbrog. et Baluzius, *causam*.

^c Hoc est, ut dotem matris conferant, si id ejus

dum ipsi filie mee genitrici vestre quando eam nuptam tradidi in aliquid de rebus meis, mobilibus, drappis, fabricaturis, vel aliqua mancipia in sol. tu. dedi vobis hoc in parte vestra supputare, contra filios meis faciatis: et si amplius vobis insuper de ^d presidio nostro obvenerit, tunc cum filiis meis avunculis vestris portionem vobis ex hoc debitam recipiatis, et quidquid exinde de omnibus superius conscriptis facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, aliquis de hereditibus, vel probatioribus meis, vel quolibet persona, contra hanc epistolam venire tentaverit, aut eam infringere voluerit, inferat vobis tanti, et quod repetit vindicare valeat, sed presentis Epistola omni tempore B firma permaneat, cum stipulatione subnexa. Actus illo, etc.

CAPUT XI.

Charta qui suo nepote aliquid meliorare voluerit.

Dulcissimo nepoti meo illi ille. Dum et jam senectus adgravat, et necessitates meas, ut oportet procurare non valeam, et tu mihi in necessitatibus meis solatium praebere non desisti, et die noctaque devovire non cessas. Ideo pro bonitate, et pro respectu servitutis tue, qua circa me desudas, cedo tibi usumque in perpetuum esse volo, et de meo jure in tuam transfunde dominationem et potestatem, absque consortio fratrum tuorum vel filios meis, locum nuncupantem illum, quidquid ibidem nunc tam de alode parentum, quam de reliquo attracta, visus sum tenuisse, una cum terris, domibus, edificis, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis, tibi ut diximus a die presentis volo esse concessum. Ita ut ab hac die, sicut superius diximus, cum cum omni integritate sua habeas, teneas, possideas, vel quidquid exinde facere volueris, absque consortio fratrum tuorum, vel filiorum tuorum, liberam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, aliquis de hereditibus, vel probatioribus meis, seu quolibet persona, contra hanc cessionem meam quoque tempore venire aut eam infringere voluerit, inferat tibi cum cognato fisco auri tantum, et quod repetit vindicare non valeat; sed presentis epistola firma permaneat, stipulatione subnexa. Actus, etc. D

CAPUT XII.

Ut filia cum fratribus in paterna succedat alode.

Dulcissime filie mee illi ille. Diuturna, sed impia inter nos consuetudo tenetur, ut de terra patrum sorores cum fratribus portionem non habeant; sed ego perpendens hanc impietatem, sicut mihi a Domino aequaliter donati estis filii, ita et a me mihi aequaliter diligendi, et de rebus meis post meum discessum aequaliter gratulamini; ideoque per hanc

successionem accedere velint. Bix.

^d Ex hoc loco et alis que citat Bignonius, conjicit *presidii*, nomine pecuniam numeratam, aurum, argentum et alia id genus intelligi.

epistolam te, dulcissima filia mea, contra germanos tuos, filios meos illos, in omni hereditate mea, æqualem et legitimam esse constituo heredem, ut tam de alode paterna, quam de comparato, vel mancipiis, aut præsidio nostro, vel quodcumque morientes reliquerimus æqua lance cum filiis meis, germanis tuis, dividere, vel exæquare debeas, et in nullo penitus portionem minorem quam ipsi, non accipies, sed omnia inter vos dividere, vel exæquare æqualiter debeatis. Si quis vero, *et quod sequitur.*

CAPUT XIII.

Si quis extraneum hominem in loco filiorum^a adoptaverit.

Domino fratri illi ille. Dum peccatis meis facientibus, diu orbatas a filiis, et me paupertas, et infirmitas afflicere videtur, et te, juxta quod inter nos bonæ pacis p'acuit atque convenit, in loco filiorum meorum visus sum adoptasse. Ita ut dum advixero, victum et vestitum, tam in dorso, quam in lecto, seu calciamento, mihi in omnibus sufficienter imperias, et procura, et omnes res meas, quasculque habere videor tam manso, vinea, prato, peculio, seu reliqua supellectile domus meæ salvo jure illo, me vivente, in tua potestate recipere debeat. Propterea tibi hanc epistolam fieri decrevi, ut neque ego, nec nullus de hereditibus meis, aut quicumque hanc convenientiam, inter nos factam emutare non possit, sed, sicut superius continetur, meas necessitates dum advixero debeas procurare; et omnes res meæ, et ad præsens, et post meum discessum, in tua potestate permanente, et quod tibi exinde placuerit faciendi liberam habeas potestatem. Quod si aliquis, hoc, quoque tempore emutare voluerit, inferat tibi tantum, et quod repetit vindicare non valeat; sed præsens epistola omni tempore firma permaneat.

CAPUT XIV.

Pactum inter^b parentes de eorum hereditate.

Quidquid enim inter propinquos de alode parentum, non a judiciaria potestate coacti, sed sponte manente charitate juste debita unicuique portio terminatur, non de rebus detrimentum, sed augmentum potius potest esse censendum. Et ideo necesse est inter se eorum facta scripturarum serie alligari, ne ab aliquibus in posterum valeat refragari. Ideo dum inter illum et germanum suum illum de alode genitorum eorum illius et illius bonæ pacis placuit, atque convenit, ut eam inter se manente charitate dividere, vel exæquare deberent, quod ita et fecerunt. Accipit itaque ille villas nuncupatas illas, sitas ibi,

^a Adoptio est, quæ tamen propriam legem continet. Fit enim ab eo qui rebus suis superesse non potest; ideoque statim honorum suorum possessionem in adoptatum transfert, ea conditione ut victum, quandiu vixerit, ei suppeditet. **BEN.**

^b Parentes hic, et alibi non raro, dicuntur in ea significatione, quam vulgo hodie retinemus, pro quibuscunque proximis vel consanguinitate junctis. **Id.**

^c Baluz., *tuta servanti*. Lindenbr., *tota servanti*.

^d Lindenbrogii, *prosperumve eventual desponsandis maritandisque ordinibus, ac procreationi liberorum,*

cum mancipiis tantis illis similiter. De præsidio vero, drappis, fabricaturis, vel omni supellectile domus, quidquid dici aut nominari potest æqua lance inter se visi sunt divisisse, vel exæquasse, et hoc invicem pars parti tradidisse, et per fistucam omnia partitum esse dixit. Propterea præsentis epistolam duas, uno tenore conscriptas, loco pactionis inter se visi sunt conscripsisse: ut nullus deinceps contra parem suum, nisi quod ad præsens accepit, de ipsa alode genitorum eorum amplius requirendi pontificium habere non debeat. Quod si aliquando aliquis ex ipsis, aut heredes eorum hoc mutare voluerint, aut amplius requirere quam accepit, voluerit, aut assumere, inferat pari suo (ista c' tuta servata) auri libras tantas, tanti argenti pondo tantas, et quod repetit vindicare non valeat; sed præsens actio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixâ. Actum, etc.

CAPUT XV.

Libellus dotis.

Quod bonum, faustum, felix prosperumve eveniat. De disponendis maritandisque ordinibus, ac procreationi liberorum, causis quæ sunt necessariæ, ut omnis etiam donatio, per scripturarum seriem, plenior obtineat firmitatem. Donat igitur ille honestæ puellæ, nuri suæ illi sponsæ filii sui illius, ante diem nuptiarum, donationisque animo transfert, aut transcribit, hoc est in tanto, dono villam nuncupatam illam, sitam ibi, cum condigna ad habitandum, vel omnem integritatem ibidem aspicientem: similiter et in dotis titulum alias villas nuncupatas illas, sitas ibi, mancipia tanta illa et illa, inter aurum et argentum, fabricaturus in solidos tantos caballos tantos, boves tantos, gregem equorum, gregem armentorum, gregem porcorum, gregem ovium; ita ut hæc omnia per manum suam ad suprascriptam puellam nurum suam illam ante diem nuptiarum debeat pervenire, et in sua dominatione revocare, vel quidquid exinde facere voluerit liberam habeat potestatem. Quod si quis contra hunc libellum dotis venire, et eum infringere conaverit, inferat partibus illorum tantum. *Et reliqua.*

CAPUT XVI.

Si aliquis puellam invitam traxerit.

Dulcissimæ conjugii meæ illi ille. Dum et te sine voluntate parentum tuorum, habui desponsatam, et absque tua, vel parentum tuorum, voluntate, rapto sce-

quorum causa quæ fiunt, necesse est ut omnia, etiam donatio.... obtineant.

^a Baluzius, *causis quæ stant, necesse est ut omnia, etiam donatio.... obtineant.*

^f Separatur hic donatio a dote, etsi ab una eademque persona, sponso scilicet vel ejus patre, fiant. **BEN.**

^g Inter pro præter. **Id.**

^h Libellus est dotis quæ a viro constituitur qui contra voluntatem parentum rapuit, re tandem composita; ideoque epistola compositionalis vocatur. Trahere autem hic pro rapere accipitur. **Id.**

lere, meo conjugio sociavi: id est, dum et te^a faciente coturno, contra voluntatem parentum tuorum, ^braptio scelere, in conjugio sociavi, unde vitæ periculum incurrere debui, sed intervenientibus sacerdotibus, vel bonis hominibus, vitam obtinui. Sic tamen, ut quod tibi in tanto dono, vel in dotis titulum, ante diem nuptiarum si te desponsatam habuissem, conferre debueram, per hanc epistolam compositionalem, aut si convenit cessionem, firmare deberem, quod ita et feci. Ideoque dono tibi locellum nuncupantem illum, situm in pago illo, cum domibus ad manendum condignis, vel omnibus intrinsecus utensilibus necessariis, cum terris, accolabus, mancipiis tantis illis, vineis, sylvis, pratis, pascuis, vel reliquis quibuscunque beneficiis, caballos tantos, boves tantos, gregem equorum, gregem armentorum, gregem porcorum, gregem ovium, inter aurum et argentum, fabricaturas ^c in solidis tantis, drappos, hæc omnia superius comprehensa, a die præsentis in tua tradidi potestate et dominatione possidendum, habendi, tenendi, vel quidquid exinde elegeris faciendi liberam habeas potestatem. Si quis vero, etc.

CAPUT XVII.

Qualiter in uno volumine testamentum duarum personarum condatur.

Regnante in perpetuum Domino nostro Jesu Christo; anno illo, regnante illo rege, sub die illo, ego ille et conjux mea illa, sana mente, integroque consilio, metuentes casus humanæ fragilitatis, testamentum nostrum condidimus, quod illi notario scribendum commisimus, ut quo modo [*Al.*, ut quando] dies legitimus post transitum nostrum advenerit, recognitis sigillis, inciso lino, ut Romanæ legis decrevit auctoritas, per illustres viros illos, quos in hac pagina testamenti nostri legatarios instituemus, gestis reipublicæ municipalibus, s. tulisque, eorum prosecutione, ab ipsis munitur. Igitur, cum, jubente Domino, de istius vitæ cursu migraverimus, tunc quidquid in omnibus pridie quam moriamur tenere videmur, quidquid et proprietate parentum, vel proprio labore, seu ex munificencia a piis principibus percipere meruimus, vel de quibuslibet titulis atque contractibus venditionis, cessionis, donationis, vel undique, Domino adjuvante, ad nostram pervenit dominationem, tu tunc dulcissima conjux mea illa, et quos hæredes meos vos esse volo, hæreditatem meam habetote. Reliqui vero hæredes, exhæredes sint. Ergo ex epito quod unicuique per hoc testamentum dederò, darique jussero, id ut fiat, detur, præstetur, impleatur, te, omnipotens Deus, testem committo, villas vero illas, et illas, sitas in pago illo, filius noster ille recipiat. Similiter villas illas, filius meus, vel filia illa, sitas in pago illo recipiat; illas illas basilica illa, vel monasterium sita ibi recipiat. Id ut

^a Forte, *facto contubernio*. Bicz.

^b Forte, *raptam scelere*. lb.

^c Baluzius, in *solidos tantos, drappos tantos*.

^d Post varia legata ascripta, conjugii villas quasdam relinquunt in compensationem earum, quas an-

fiat, detur, præstetur, impleatur, te, omnipotens Deus, ad defensandum committo: licet de omnibus dum advivimus nostrum reservavimus usum. Sed dum in ^dvillis quibusdam, quas superius memoravimus, quas ad loca sanctorum, et hærelibus nostris deputavimus, quas pariter stante conjugio adquisivimus prædicta conjux ^e tertiam habere poterat, propter ipsam tertiam villas nuncupatas illas, sitas in pagis illis, in integritate, si nobis superstes fuerit, in compensationem recipiat. Et quidquid exinde pro communi mercede, vel in pauperibus, aut beneficiis nostris, facere decreverit, licentiam habet, et post ejus discessum si aliquid intestatum remanserit, hæredes nostri recipiant. Liberos, liberas, quos quasque pro animæ remedio fecimus, aut mantea facere voluerimus, et eis epistolas manu nostra firmatas dederimus, obsequium filiorum nostrorum habere cognoscant, et oblata, vel luminaria, juxta quod ipsæ epistolæ continent, ad sepulcra nostra, tam ipsi quam proles eorum implere studeant. Et quibus aliquid de facultate nostra contulerimus, singulariter in hoc testamentum nostrum inserere curavimus. In reliquo vero qualescunque a quocunque epistolæ, de nomine nostro, manu nostra firmatæ ostensæ fuerint, et ante hoc testamentum prænotatæ, quas hic non commemoravimus, excepto de ingenuitatibus, quas pro animæ nostræ remedio fecimus, aut adhuc facere voluimus, vacuæ permaneant. Et qui ex nobis pari suo superstes fuerit, et per quacunque instrumentum de superscripta facultate, in cujuslibet persona, vel benemeritis, nostri muneris aliquid contulerimus, in quantum lex permittit, firma stabilitate debeat perdurare. Reliquæ vero epistolæ vacuæ et inanis permaneant: et sic nobis pariter convenit. Si tu mihi, dulcissima conjux, superstes fueris, et ad alium maritum, quod tibi Deus non permittat, transire volueris, omnem facultatem meam quam ad usufructum possidere tibi concessimus, vel quam a die præsentis deputavimus, et habere potueras, hoc præsentialiter hæredes nostri recipiant inter se dividendum. Itemque ego illa ancilla tua, Domine et jugalis meus ille, in hoc testamentum promptissima voluntate scribere, atque perpetua conservatione rogavi, ut si tu, domine et jugalis meus, mihi superstes fueris, omne corpus facultatis meæ, quantumcunque ex successione parentum habere videor, vel in tuo servitio pariter laboravimus, et quod in tertia mea accipi, in integrum, quidquid exinde facere elegeris, aut pro animæ remedio in pauperes dispensare, aut ad vassos nostros, vel benemeritis nostris, absque repetitione hæredum meorum, quod tua decrevit voluntas, faciendi liberam habeas potestatem. Et post discessum vestrum, quod non fuerit dispensatum, ad legitimos nostros revertatur hæredes. Ita aliis legavit, in quibus, quod stante conjugio adquisitæ essent, uxori tertia pars competebat. Bicz.

^e Gentes ille, quæ ex Germania in Gallia sedes posuerunt, uxoribus tertiam partem concedebant rerum quas mariti stante conjugio acquisierant. lb.

Hanc paginam testamenti, et manus nostræ propriæ A subscriptionibus, quod ex consuetudine habuimus subscripsimus, et per personas reliquas studuimus subscriptionibus roborari. Et ut pagina hujus testamenti in disceptationem venire non possit, si quæ litterarum, a caraxaturæ, adjectiones, superdictionesve factæ sunt, nos eas fecimus, vel facere iussimus, dum testamentum nostrum sæpius recurrimus, vel mendavimus. Si quis nostræ voluntati resistere, aut testamento nostro cujuslibet calliditate conatus fuerit casu aliquo refragari, id implorantes divini nominis majestatem, obtestamur ut pro nostrorum omnium criminum peccatis obnoxius, in die iudicii expers Ecclesiæ catholicæ communionis et pacis, ante tribunal Christi pro violata defuncti voluntate compellatur subire negotium: atque eum Dominus B sua ultione, quam promisit injustis, cum venerit seculum iudicare pro ignem, seriat, et accipiat in conspectu ejus damnationem perpetuam, quam suscepit Judas traditor Domini. Illud namque intimare volumus, ut si aliquis de hæredibus, vel probæredibus nostris, seu quælibet persona contra hanc testamenti paginam, quam plena et integra voluntate fieri rogavimus, venire aut aliquid pulsare voluerit, inferat contra quem repetit tantum, et aliud tantum quantum in hoc testamento continetur scriptum, et insuper faciat fisco auri libras tantas, argenti C tanti, et quod repetit vindicare non valeat.

CAPUT XVIII.

^b *Securitas pro homicidio facto.*

Domino fratri illi ille. Dum et instigante adversario, quod non debueras, germanum nostrum illum visus es interfecisse, et ob hoc vitæ periculum incurrere potueras; sed intervenientes sacerdotes, et magni viri, quorum nomina subtus tenentur adnexa, nos ad pacis concordiam ob hoc visi fuerunt revocasse. Ita ut pro ipsa causa solidos tantos, quos in præsentia mihi dare deberes, quos et in præsentia per evadium tuum visus es transsoluisse, et nos ipse causa persistata, contra te visus sum uverpisse. Propterea juxta quod convenit, hanc epistolam securitatis, in te nobis conscribere complacuit, ut de ipsa morte germani nostri, nec a me, nec ab hæredibus meis, aut suis, nec de judiciaria potestate, nec a quolibet, nullo casu, nec refragationem aliquam, aut damnitatem amplius habere non pertimescas, sed in omnibus exinde ductus et absolutus appareas. Et si fortasse ego ipse, aut aliquis de hæredibus uestis, vel quicumque te ob hoc inquietare voluerit, et me defensatum non fuerit, inferamus tibi cum comite fisco, duplam, quod nobis dedisti; et quod petit quis vindicare non valeat, sed præsens ejus iura securitatis a me facta infirma (sic) permaneat.

Caraxaturæ id est, deletiones, maculæ, inquietæ ab atramento. Superdictiones sunt superditiones, quæ delictis imponi solent. BIGN.

CAPUT XIX.

Venditio de villa.

Domino fratri illi ille. Licet empti venditque tractus sola pretii annumeratione, et rei ipsius conditione consistat, ut tabularum aliorumque documentorum ad hoc tantum interpunatur instructi ut fide rei, facti et juris ratio comprobetur. Idcirco vendidisse me tibi constat, et ita vendidi villam juri mei nuncupantem illam, sitam in pago illo, quam ex legitima successione parentum, vel de quolibet modo ad eum pervenit, habere videor, in integritate, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, adjacentiis, appenditiis, vel omni merito et termino ibidem aspiciente. Et accepi vobis in pretio, juxta quod mihi complacuit tantum et memoratam villam vobis præsentialiter tradidi ad possidendum. Ita ut ab hac die habendi, tenendi, vel quidquid exinde elegeris, faciendi, liberam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut aliquis de hæredibus, vel probæredibus, seu quælibet opposita persona, contra venditionem venire tentaverit, aut me male vendidisse convicerit, et a me vel hæredibus meis defensatum non fuerit, tunc inferamus vobis hæredibusque vestris duplam pecuniam quantum a vobis accepi, et quod ipsa villa meliorata valuerit, et quod repetit vindicare non valeat; sed præsens venditio omni tempore permaneat, stipulatione subnixâ. Actum, etc.

CAPUT XX.

Venditio de area infra civitatem.

Domino sancto et apostolico domno et patri illi episcopo ille. Constat me nulli coactum imperio, neque imaginario jure, sed proprio voluntatis arbitrio, vobis vendidisse, et ita vendidi, aream juris mei, infra muros civitatis illius, habentem per longum pedes tantos, et in lato pedes tantos: quæ subjungit ad unum latum terræ illi, et alio latere terræ illi, a fronte uno terræ illi, et ab alio fronte terræ illi: et accepi a vobis in pretio, juxta quod mihi complacuit, auri solidos tantos, et præfatam arcam vobis præsentialiter tradidi possidendam, ac habendi, tenendi, vel quidquid exinde elegeritis faciendi, libro profuamini arbitrio. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut aliquis de hæredibus meis, seu quælibet persona, contra hanc venditionem venire tentaverit, aut eam infringere conatus fuerit, inferat vobis, aut auctoribus vestris, duplam pecuniæ, vel quantum area ipsa eo tempore meliorata valuerit, etc.

CAPUT XXI.

Venditio de campo.

Domino fratri illi ille. Constat me tibi vendidisse, et ita vendidi, campum juris mei, situm in territorio illo, habentem plus minus tantum, qui subjungit a latere uno lui, ab alio latere lui, a fronte uno lui, ab

^b Omnibus Germanicis gentibus, quæ Gallias in-sederunt, nos erat privatas inimicitias armis persequi; quæ prava consuetudo adeo invaluit, ut nec

alio vero fronte illius, et accepi a vobis in pretium ^A juxta quod mihi complacuit auri solidos tantos, et ipsum campum vobis præsentialiter tradidi possidendum, habendi vel quidquid exinde volueris faciendi liberam habeas potestatem. Si quis vero, etc.

CAPUT XXII.

Venditio de servo aut ancilla.

Domino fratri illi ille. Constat me vobis vendidisse, et ita vendidi, servum, juris mei, aut ancillam nomine illam, non furem, non fugitivum, neque ^a cadivum, sed mente et omni corpore sanum. Pro quo accepi a vobis in pretio, juxta quod mihi complacuit auri solidos, probos atque præsentes, numero tantos, et ipsum servum vobis præsentialiter tradidi possidendum. Ita ut ab hac die habendi, tenendi, vel quidquid exinde decreveris faciendi, libero potiaris arbitrio. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, si ego ipse, aut aliquis de hæredibus meis, seu quælibet persona, contra hanc venditionem venire tentaverit, aut eam infringere voluerit, inferat tibi cum cogente fisco auri tantum, vel quantum servus ipse eo tempore melioratus valuerit, et hæc venditio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixâ. Actum illo, sub die illo, anno illo.

CAPUT XXIII.

Concambium de villis.

Inter quos charitas illibata permanserit parti, beneficia opportuna præstantur. Quia nihil sibi de rebus propriis censet minui, quod e contra recipit in augmentum. Ideo placuit atque convenit inter venerabilem virum illum ex permissu apostolici viri illius, et illustrem virum illum, ut locellos aliquos inter se concambiare deberent, quod et ita fecerunt. Dedit igitur illi venerabilis vir sui, locellum nuncupatum illum, situm ibi, de parte basilicæ sanctæ, illi memorato sui, quidquid ibidem ad præsens, de quolibet attractu, tenere videbatur, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, vel omnibus ibidem aspicientibus. Similiter in compensationem hujus meriti, dederit suprascriptus ille, ad partem memorati abbatis illius, vel prædictæ basilicæ alium locellum nuncupatum illum, situm ibi quidquid ibidem ad præsens, de quocunque attractu, ibidem habere videbatur, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, sylvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, vel omnibus ibidem aspicientibus. Ita ut ab hac die unusquisque memoratos locos quos acceperunt, habendi, tenendi, vel, quidquid exinde pro eorum opportunitate et compen-

principis imperio, nec legum auctoritate per sexcentos ferme annos aboleri potuerit; quinimo legibus id non omnino prohibebatur, sed tantum nisi licentia certis finibus coercita erat. Itaque qui unum ex propinquis, et omnes adversos habebat; adeo ut si aliquis occisus aut vulneratus, aut male multatus ab inimico quodam privato fuisset, continuo illius propinqui affines et amici advolabant, suam et suorum injuriam armis vindicaturi. Sed aliquando pace per amicos facta vel etiam in judicio, secundum le-

dio facere elegerint, libero perfruantur arbitrio. Illud vero addi convenit, ut si aliqua pars ex ipsis aut hæredes, vel successores eorum, hoc emulare, vel refragare voluerit, rem quam accepit amittat, et insuper inferat patri suo, cui hoc facere præsumperit, auri libras tantas, argenti pondo tanti, et quod repetit vindicare non valeat sed præsens, unde duas inter se uno tenore conscripserunt, firma et inviolata permaneat, stipulatione subnixâ. Actum illo.

CAPUT XXIV.

Concambium de terra, aut vinea.

Ideoque placuit inter illum et illum ut terram aliquam, aut pratium, aut vineam, seu quodlibet inter se commutare deberent, quod ita et fecerunt. Dedit igitur ^B illi, illum campum in loco nuncupante illo, habentem tantum, qui subjungit a latere uno illi, ab alio latere, aut fronte illi. Simili modo e contra in compenso dedit ille illi alium campum ibi, aut in alio loco, habentem tantum, qui subjungit de lateribus, a frontibus illis. Ita ut ab hac die unusquisque ex ipsis, quod accepit habendi, tenendi, vel quidquid exinde elegerint faciendi, liberam habeant potestatem. Si quis vero aliquis ex ipsis, aut hæredes eorum, vel quicumque hoc emulare voluerit, quam acceperit pari suo amittat, et insuper inferat cum cogente fisco auri tanti, et quod repetit vindicare non valeat; sed præsens commutatio, unde inter se pro firmitatis studio duas uno tenore conscripserunt, omni tempore firma permaneat; stipulatione subnixâ. Actum illo.

CAPUT XXV.

Cautiones diverso modo factæ.

Domino mihi protipio illi ille. Dum et ad meam petitionem, et necessitatem suppleando, vestra benignitas habuit, ut libram de argento, de rebus veris nobis ad beneficium præstitistis [*Al.*, prætareis]. Ideo per hoc vinculum cautionis, spondeo me ^c illis proximis ipsum argentum vestris partibus esse redditurum. Quod si non fecero, et dies placitus mihi præfinitus transierit, pro duplo in crastinum me, aut hæredes meos, vos aut hæredes vestri, aut cui hanc cautionem dederitis exigendam, teneatis obnoxium. Facta cautione ibi, sub die illo, anno illo.

CAPUT XXVI.

Item alia.

Domino suo illi ille. Constat me a vobis accepisse, et accipere debere, et debeo, hoc est solidos tantos, pro quibus solidis quos post me retinero, annis singulis, per singulos solidos, singulos trientes vestris partibus esse redditurum. Et si hoc facere con-

gus transigebatur; quo casu securitatis cautiones interponi solent. *Id.*

^a Cadivum, hoc est, malum, improbum; idiom italicum integrum retinet *castigo*. Unde et nostris *chétif*. *Inc.*

^b Cautionis vocabulum pro repromissione et chirographo accipitur, etiam sine satisfactione. *Id.*

^c Singulis Kalendis forenebrem pecuniam veterum locabant, unde et Kalendarium. *Id.*

tempore, aut exinde negligens apparuero, ad duplum ipso loco vobis reddere spondeo. Et quomodo de mea proprietate ipsos solidos vestros reddere potuero, hanc cautionem a vobis recipiam.

CAPUT XXVII.

Item alia.

Domino fratri illi, ille. Quatenus necessitati meæ supplendo, solidos vestros numero tantum, mihi ad beneficium præstitisti. Ideo juxta quod mihi aptificavit, taliter inter nos convenit, a ut dum ipsos solidos de meo proprio reddere potuero, dies tantos in unaquaque hebdomada servitio vestro, quale mihi vos, aut agentes vestri injunxeritis, facere debeam. Quod si exinde negligens, aut tardus apparuero, licentiam habeatis, sicut et cæteris servientibus vestris disciplinam corporalem imponere: et quomodo solidos vestros, reddere potuero, meam cautionem b absque ullo evacuario intercedente recipiamus.

CAPUT XXVIII.

a Qui se in servitio alterius obnoxiat.

Domino mihi proprio illi. Dum et instigante adversario, fragilitatem meam prævalente, in casus graves cecidit, unde mortis periculum incurrere poteram. Sed dum vestra pietas me jam morti adjudicatum, de pecunia vestra redemistis, vel pro meo scelere res vestras quamplures dedistis. Et ego de rebus meis, unde vestra beneficia recipere debuissim, non habeo: ideo pro hac statum ingenuitatis meæ vobis visus sum obnoxiasse. Ita ut ab hac die de vestro servitio penitus non discedam. Sed quidquid reliqui faciunt, pro vestro, aut agentium vestrorum imperio facere spondeo. Quod si non fecero, aut me per quodlibet ingenium de servitio vestro abstrahere voluero, vel dominium alterius exoptetere, aut res suscipere voluero, licentiam habeatis mihi qualemcumque volueritis disciplinam ponere, vel venundare, aut quod vobis placuerit de me facere. Facta obnoxiatione tunc, sub die illo.

CAPUT XXIX.

a Charta de agnatione, si servus ingenuam trahit.

igitur ego in Dei nomine ille, illi feminæ. Illud non habetur incognitum, qualiter servus meus nomine ille, te absque parentum vel tua voluntate, rapto

a Donec pecuniam solvere possit, servitio creditoris ipsum obligat. Oberatos Romani dicebant. Brix.

b De apocha evacuatoria, vide cap. 35.

c Formula est qua is, qui supplicio liberatus est, soluta ejus nomine ab aliquo pecunia, statum ingenuitatis suæ obnoxiat, id est, ei qui redemit se ipsum obijcit, addicit et in servitutem tradit. Ib.

d Hac formula dominus servi qui puellam ingenuam rapuit, sopita controversia, cavet ut qui agnationem lege Salica. Hic vero jus illud a domino restituitur, ut qui ex his nascentur, liberi sint, nec possint eos ut servos vindicare, aut manum injicere. Ib.

e Agnationem tuam, hoc est, quod ex te natum erit. Ib.

f Mulier, que se alieno servo junxisset, libertatem

[*M.*, raptam, scelere in conjugium sociavit, et ob hoc vitæ periculum incurrere potuerat. Sed venientibus et mediantibus amicis, vel bonis hominibus convenit inter nos, ut si aliqua procreatio filiorum orta fuerit inter vos, in integra ingenuitate permanent. Et si voluntaria servum accipit d' cis: Omnis non habetur incognitum, qualiter servum meum nomine illum voluntaria secuta es, et accepisti maritum. Sed dum te ipsam et agnationem tuam, in meo inclinare potueram servitio. Sed propter nomen Domini, et remissionem peccatorum meorum, propterea præsentem epistolam in te mihi complacuit conscribendam, ut si aliqua procreatio filiorum, aut filiarum inter vos orta fuerit, penitus nec nos, nec hæredes nostri, nec quislibet, ullo unquam tempore in servitio inclinare non debeamus. Sed integræ ingenuitatis, tanquam si ab utrisque parentibus ingenuis fuissent procreati, omni vita sua permaneant. Peculiari concessio, quocumque labore potuerint, et sub integra ingenuitate, super terram nostram, aut filiorum nostrorum, absque ullo præjudicio de statu ingenuitatis eorum commanere debeant: et redditus terræ, ut mos est, pro ingenuitate annis singulis desolvant, et semper in integra ingenuitate permaneant, tam ipsi quam et posteritas illorum. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipsi, aut aliquis de hæredibus, vel quicumque contra hanc chartulam venire tentaverit, aut eam infringere voluerit, inferat tibi, aut hæredibus tuis, auri libras tantas, argenti pondo tanti, et quod repetit vindicare non valeat; sed præsens chartula omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixâ. Actum illo.

CAPUT XXX.

a Libellus repudiij.

b Dum et inter illum et conjugem suam illam, non charitas secundum Deum, sed discordia regnat, et ob hoc pariter conversare minime possunt: placuit utriusque voluntate, ut se a consortio separare deberent, quod ita et fecerunt. Propterea has epistolas inter se uno tenore conscriptas fieri, et affirmare decreverunt: ut unusquisque ex ipsis, sive ad servitium Dei in monasterio aut copulæ matrimonii sociare se voluerit licentiam habeat, et nullam requi-

d tem et substantiam amittebat. Id ipsum lege Salica cavetur tit. xiv, leg. 7. Quibus conveniunt quarundam Galliarum provinciarum leges: En for mariage le père emporte le bon. Ib.

e Exemplum est divortij, consensu conjugum facti, quod aliquando licuit: et quod legi evangelicæ adversum, concilliorum decretis reprobatur, et a Justiniano quoque Nov. 117. Tamen usum ejusmodi divortij etiam inter Christianos invaluisse hæc formula ostendit. Ib.

f Baluz Certis rebus et probatis causis inter maritum et uxorem repudiandi licet. Idcirco dum et inter.

g Ex hoc loco apparet tum in usu fuisse ut post divortium mutuo consensu celebratum vir et uxor matrimonium cum aliis contrahere possent, quæ consuetudo Christianæ legi contraria merito reprobata est. Brix.

sitionem ex hoc de parte proximi sui habere non debeat. Si quis vero, aut aliqua pars ex ipsis hoc emulare, aut contra parem suam repelere voluerit, inferat pari suo auri ^a lib. 1, et ut decreverunt a proprio consortio sequestrati, in ea quam elegerint parte permaneant. Facta epistola, sub die illo. Anno illo, regnante illo rege.

CAPUT XXXI.

Mandatum.

Domino fratri illi, ille. Precor et supplico dominationi vestræ, dum et causam pro alode, aut qualicunque, cum homine nomine illo in palatio, aut ubilibet, habere videor, et ipsam causam suscipere admallandam, vel prosequendam in vice mea debeas, et cum suprascripto illo ex hoc rationare, vel quidquid exinde cum eo de ipsa causa egeris, gesserisve, ratum et definitum apud me esse cognoscas. Factum mandatum sub die illo.

CAPUT XXXII.

^b INCIPIUNT INGENUITATES DIVERSO MODO FACTÆ.

Ingenuitas a die presentis.

Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, mercedem in futurum apud Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille, et conjux mea illa, pro remedio animæ nostræ, vel retributione æterna, te illum, aut illum, ex familia nostra, præsentis die, ab omni vinculo servitutis absolvimus. Ita ut deinceps, ^c tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, vitam ducas ingenuam, et nulli hæredum ac prohæredum nostrorum, vel cuicumque servitium, ^d nec libertinitatis obsequium debeas, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt: ^e peculiari concessio, quod habes, aut deinceps elaborare potueris. Si tibi necessitas, ad tuam ingenuitatem tuendam, contigerit, absque ullo præjudicio ingenuitatis tuæ, ^f defensionem Ecclesiæ, aut cujuscumque te eligere placuerit, licentiam habeas, et vitam semper bene et integre ducas ingenuam. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipsi, quod absit, aut aliquis de hæredibus nostris, vel quolibet opposita persona,

^a Baluz. *Libram unam, et sua repetitio nullum obtineat effectum, sed ut decreverunt.*

^b Marculli ætulo manumissio triplex: per denarium ante regem, in ecclesia, et per epistolam privatam. Hoc capite chartæ sunt et epistolæ private, quibus libertatem dominus servo suo concedit. Qui ita manumissi erant, chartularii et tabularii dicebantur, ut et qui in ecclesia servitute liberati erant. BIGN.

^c His verbis non tantum libertas data, sed et jura ingenuitatis concessa videntur; quod miror: nam a principe more Romano impetranda erant: nisi dixeris, barbaris undique Gallias occupantibus hunc morem ab usu recessisse. Ex quo factum ut id omne ex dominorum arbitrio et beneficio penderet. Et inde paulatim manumissio ingenuitas dicta. Nec vero ad novellam Justiniani quis referat, per quam ingenuitatis jura omnibus libertis dedit; cum satis constet jus Justinianum tunc Gallis ignotum fuisse. Id.

^d Libertinitatis obsequium, hoc est jus patronatus. Id.

^e Peculiare pro peculio: quod his nominatim conceditur, seu dubitationis tollendæ causa, sive quod tum non aliter servo manumisso peculium competeret, quam si specialiter donatum fuisset: quod facilius crediderim. Id.

^f Manumissi in ecclesia sub ejusdem ecclesiæ tui-

contra hanc ingenuitatem tuam venire, aut eam infringere conaverit, aut te in servitio inclinare voluerit, divina illum ultio subsequatur, et a liminibus Ecclesiarum, vel a communione extraneus efficiatur. Et insuper inferat tibi cum cogente fisco auri libras 1, et quod repetit vindicare non valeat, sed præsens ingenuitate omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixa.

CAPUT XXXIII.

^a *Item ingenuitas alio modo post discessum.*

Dilecto suo illi aut illi. ^b Pro respectu fidei ac servitutis quam mihi famularis, pro remissione peccatorum meorum, te ab omni vinculo servitutis absolvo. Ea tamen conditione, ut dum advixero, mihi deservias: post obitum vero meum si mihi superstes fueris, sis ingenuus, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, et nulli hæredum ac prohæredum meorum, vel cuicumque servitium impendas. Peculiare concessum quod habes, aut elaborare potueris, etc.

CAPUT XXXIV.

Item alia adhuc alio modo.

Si aliquos ex servientibus nostris a iugo servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ab hoc retribuere confidimus. Igitur ego ille, propter nomen Domini, et retributionem æternam te illum ab omni vinculo servitutis absolvimus. Ita ut ab hac die vitam ducas ingenuam, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus, et nulli hæredum ac prohæredum meorum, vel circumque servitium impendas: nisi sub integra ingenuitate defensionem ejus quem ex meis hæredibus elegeris habere debeas, et oblata mea ubi meum requiescit corpusculum, vel luminaria annis singulis debeas procurare. Peculiari concessio, quod habes, aut elaborare potueris, aut si convenit defensionem Ecclesiæ illius, et vitam semper ducas ingenuam. Si quis vero, etc.

CAPUT XXXV.

^a *Evacuatoria.*

Domino fratri illi. Omnibus non habetur incognitione consistebant. Videatur synodus Paris. III, can. 9. Leg. Ribuar., tit. XL. Denariales qui ante regem liberati fuerant, regem patronum et defensorem habebant. Itaque si quis eos occidisset, pretium compositionis, chartularii quidem ecclesiæ solvendum erat, denarialis autem regi: iisque rex aut ecclesiæ, si absque liberis decessissent succedebant. At qui per epistolam ita manumittantur, ut nullum obsequium manumissos retineret, solebant defensionem regis, aut ecclesiæ, aut etiam alterius potentis expectare, ut esset qui eorum libertatem tueretur, et ab omni injuria eos vindicaret. Tandemque constitutum est, ut quibus alius patronus et defensor desisset, horum occisorum pena regi solveretur. Vid. Capitula Caroli M. Leg. Bajuv. addita. Id.

^a Alia manumissionis est epistola, qua post mortem dominus servum libertate donat. Id.

^b Baluz. *servitii tui, quam. L'nd., servitii tui quod* Evacuatoria tum dicebatur epocha, qua creditore profitebatur sibi solutam fuisse pecuniam: ab evacuanda obligatione, idque cautione amissa. Nam hic apparet cautione reddita, evacuatoria non dari quasi redditio chirographi satis esset ad solutionem probandam. BIGN.

sum qualiter ante hos anno:, aut ante annum, solidos nostros, numero tantos ad beneficium accepisti, et cautionem nobis pro hoc emisisti, ut ipsos solidos tunc nobis reddere deberes, quod et ita fecisti. Sed dum illam cautionem, quam nobis miseris ad præsens non invenimus, ideo tibi hanc epistolam evacuatoriam fecimus, ut de ipsis solidis tantis omni tempore ductus et absolutus residias: et si ipsa cautio apparuerit, vel a nobis, aut hæredibus nostris, quoque tempore ostensa fuerit, nullum sortiatur effectum; sed vacua et inanis permaneat.

CAPUT XXXVI.

^a Si aliquis servo suo gasindo suo aliquid concedere voluerit.

^b Iustissime nostris sublevantur muneribus, qui nobis fideliter et instanti famulantur officio. Ego in Dei nomine, nomine illo, fidei nostro illi. Pro respectu fidei et servitutis quam circa nos impendere non desistis, promptissima voluntate cedimus tibi a die præsentis locellum nuncupantem illum, aut mansum illum infra terminum ville nostræ illius cum omni adjacentia ad ipsum locellum, aut mansum aspicientem, terris, domibus, mancipiis, vineis, pratellis, silva, vel reliquis beneficiis, ibidem aspicientibus. Ita ut ab hac die ipso jure proprietario, si ita convenit, aut reditus terræ in tuam revoces potestatem, et nullam functionem, aut reditus terræ, vel pascuarium, aut agrarium, aut quodcunque dici potest, exinde solvere nec tu, nec tua posteritas, nobis, nec hæredibus nostris, nec cuicumque post nos ipsam villam possederit, non debeatis, nisi tantum si ita vult riga. Sed ipsum omnibus diebus vite tuæ, aut hæredis tui omniter debeatis possidere, vel quidquid exinde facere volueris liberam habeatis potestatem. Si quis vero, quod futurum esse non credimus, aliquis de hæredibus nostris, vel quicumque contra hanc cessionem nostram agere, aut ipsam rem tibi auferre conaverit, inferat tibi eum cogente fisco auri tanti, et hæc epistola firma permaneat, stipulatione subnixâ.

CAPUT XXXVII.

Gesta juxta consuetudinem Romanorum, qualiter donationes vel testamenta legantur.

Anno illo, regnante rege illo, sub die illo, in civitate illa,stante viro illo laudabili defensore, et omni curia illius civitatis, vir magnificus ille prosecutor dixit: Peto, optime defensor, vosque laudabiles curiales atque municipes, ut mihi codices publicos patere jubeatis: quædam enim in manibus habeo, quæ gestorum cupio alligatione roborari. Defensor et curiales dixerunt: Prosequere quæ optas, dicere ne moreris. Vir magnificus prosecutor ille dixit: Vene-

^a Forma hic traditur donationis, qua dominus servo, qui jugiter ei ministrabat, aliquantulum agri conceit ab omnibus colonariis functionibus omnino liberum et immune. Gasindi autem nomine is servus significabatur, qui non in agris, sed domi ministrat, quem veteres quædam alia formulæ et capitula ministerialem dentus casa vocant. In.

^b Baluz. et Lindenbr., *justitia imis*.

^c Baluz., *sub reditus*. Lindenbr., *sub reditibus*.

^d Pascuarium vectigal ex animalium pastione.

rabilis vir aut illuster vir ille, per chartam mandata sua injunxit, ut illam donationem testamenti, aut cessionem, quam ad basilicam ad locum sanctum illum aut illustri viro illi ad præsens, aut post discessum delegavit, in vice sua, ut mos est gestis municipilibus ipsam donationem debeam alligare: vir honestus defensor dixit illi: Mandatum quod in te conscriptum habere dicis nobis ostende, vel in præsentis recitetur.

CAPUT XXXVIII.

Textus mandati.

Domino magnifico fratri illi, ille. Peto et supplico charitati tuæ, ut invicem meam epistolam donationis aut testamenti, seu cessionis quam de rebus meis illis, ad basilicam illam pro animæ meæ remedio, aut illustri viro illi, post discessum meum, vel ad præsens delegavi, in civitate illa publice prosequere, et gestis municipilibus, ut mos est, eam debeas alligare. Propterea tibi hoc mandatum conscripsi, ut sicut superius continetur, taliter prosequere et firmare debeas; et quidquid exinde egeris, gesserisve, ratum et definitum apud nos esse cognoscas. Factum mandatum tunc, ibi, anno illo. Post recitationem mandati, vir honestus ille defensor dixit: Mandatum quidem recitatum est, sed suprascripta donatio, testamentum, aut cessio quam præ manibus habere dicis, nobis præsentibus recitetur, et ut postulas gestis publicis firmetur. Quam vero donationem ille professor recitavit. Post recitationem vero, vir laudabilis ille defensor et curiales dixerunt: Epistola quæ recitata est, gestis publicis inseratur, et quod ille prosecutor vult et petit, gesta ei publice dentur: ille prosecutor dixit, sufficit mihi, bone defensor, et donatio quæ recitata est, si mihi gesta tradere jubeatis: ille defensor dixit: Et quia epistola donationis, aut cessionis, seu testamenti, et mandatum in te conscriptum per ordinem condita, et bonorum hominum manibus roborata, atque signata, manifesta esse cognovimus, dignum est ut gesta ex hoc conscripta, atque subscripta tibi tradantur, et ut in arcibus publicis memoranda serventur: Edatur super ordine, et mandatum suum in loco, et totus textus, et manissoris epistolæ scribantur: et postea defensor, et curiales civium, et reliqui eam subscribant, atque siguent.

CAPUT XXXIX.

Epistola si aliqui rem Ecclesiæ ad usum habeant, et de sua proprietate aliquid donent.

Domino sancto et apostolico, domino et in Christo patri illi episcopo, ille et conjux mea illa. Quatenus ad nostram petitionem vestra habuit pietas et benevolentia, ut locellum aliquem Ecclesiæ vestræ, nun-

Agarium vectigal agro impositum, quod in quibusdam Galliarum provinciis nomen retinet *agrier*, seu vulgo *champart*, *terrage*. BIGN.

^a Baluz. et Lindenbr., *agrarium*, *carroperu*. Hoc ultimo nomine significantur operæ qua carris aut plaustris fieri debent.

^f Riga est tributi et vectigalis species.

^g Baluz. et Lindenbr., *allegentur*.

^h Baluz., *regnante domno nostro rege illo*.

ⁱ Arcipibus, id est, archivis, scriniis.

cupantem illum, a situm ibi, quem ille pro animæ A
sue remedio ad Ecclesiam vestram illam, in honore
sancti illius, delegavit, nobis ad beneficium dum
pariter advivimus, aut qui ex nobis pari suo super-
stes fuerit, dum advixerit excolere permisistis. Et
nos pariter, juxta quod convenit, tam pro ipso usu,
quam pro animæ remedio, alium locellum nuncu-
pantem sic, situm ibi, post nostrum ambobus diaces-
sum, vobis vel successoribus vestris, ad memoratam
Ecclesiam visi fuimus condonasse. Ea tamen condi-
tione, ut dum advivimus, suprascripti loci, tam illi
quos nobis præstitistis, quam eos, quos pro animæ
nostræ remedio ad ipsam Ecclesiam delegavimus,
absque ullo præjudicio Ecclesiæ vestræ, sine ulla di-
minutione, de qualibet re usufructuario ordine possi-
dere debeam. Et post nostrum, ut diximus, ambobus B
diaccessum, præfatos locos, absque ulla alia renovata
(ut mos est in cæteris) b precaria per hanc epistolam
absque ullius hæredum nostrorum, aut cujuscunque
contrarietate, vel expectata traditione, c vos vel
successores aut agentes vestri, in vestram faciatis
revocare dominationem perpetualiter dominandum :
et nostra possessio nullo unquam tempore nullum
præjudiciam vobis ex hoc generare non debeat. Si
quis vero, quod futurum esse non credimus, nos ipsi,
aut aliquis de hæredibus nostris, vel quælibet per-
sona, contra hanc epistolam venire, aut aliquid de
ipsis locellis vobis minuere aut auferre voluerit, cum
suprascripto Domino illo, ante tribunal Christi de-
ducat rationes : et insuper inferat partibus Ecclesiæ
vestræ tantum, et quod repetit v. indicare non valeat ;
sed præsens epistola firma permaneat, stipulatione
subnixâ. Actum illo.

CAPUT XL.

a Præstaria de re ecclesiæ ab episcopis facta.

In Christo sanctæ Ecclesiæ filii, aut si tales fuerint
illustribus viris ille gratia Dei episcopus. Dum ad
petitionem vestram alium locellum nuncupantem
sic, e situm ibi, de proprietate vestra, tam pro ipso
usu quam pro animæ vestræ remedio, post amborum
diaccessum ad ipsam ecclesiam sancti illius, per ve-
stram epistolam delegastis : ideo nobis, cum consensu
fratrum nostrorum, convenit, hanc epistolam præ-
stariam in vobis pariter conscribere, ut dum pariter
advixeritis, aut qui ex vobis pari suo superstes fue-
rit, et advixerit, nec nos nec successores nostri, nec
quislibet de parte ecclesiæ nostræ locellos de vestra
potestate pontificium auferendi non habeamus, sed
per nostrum beneficium aut successorum nostrorum

a Baluz., situm in pago illo.

b Precaria proprie dicebatur libellus, quo quis
res ecclesiæ utendas sibi dari rogabat BIGN.

c Baluz., successores vestri aut agentes ecclesiæ.

d Præstaria vocabatur epistola, qua episcopus vel
abbas rem ecclesiæ concedebat. BIGN.

e Baluz. : Situm ibi, vobis pariter ad beneficium
dum advixeritis, excolere permisimus, et per hoc alio
locello nuncupante sic, situm ibi, de, etc.

f Baluzius, revellere amari, et ipsam terram pro-
prietatem sacire. In Formulæ et apud Lindembrogium,
nec ad proprium sacire. SACIRRE, inquit Salmasius,
ad Historiam Augustam, dicebant veteres τὸ σακ-

dum advixeritis, absque ullo præjudicio Ecclesiæ
nostræ, vel diminutione aliqua, de qualibet re, integri-
tate ambos locellos excolere debeatis. Et post ve-
strum ambobus diaccessum, sicut et vestra continet
epistola, loco precariæ facta, absque ullius expectata
traditione, eas nos, aut successores nostri, ad par-
tem ecclesiæ nostræ revocare debeamus. Facta epi-
stola, etc.

CAPUT XLI.

Si aliquis rem alterius quam excolit ad proprietatem
habere vult et non potest, et postea eam precaverit.

Domino illustri illi, et mihi proprio domino illi.
Dum per malorum hominum consilium, quod non
debueram de terra vestra in loco nuncupante illo,
f quam excolere video, amavi, et ipsam terram ad
proprietatem facere, et non potui : quod nec ratio
præstitit, et vos vel agentes vestri eam et partem
vestram revocastis vel nos exinde ejecistis : sed
postea ad petitionem bonorum hominum, nobis eam
ad excolendam reddidistis. Propterea hanc preca-
riam dominationi vestræ emittimus, ut quam diu
vobis placuerit, ut eam teneamus, absque ullo vestro
præjudicio quidquid reliqui accolavi vestri faciunt,
nos reddere spondimus. Quod si non fecerimus, et
ob hoc negligentes tardi aut contumaces fuerimus,
publice per hanc precariam ac si semper per quin-
quennium renovata fuisset, condemnari, ut lex præ-
stat tardis aut negligentibus, et de ipsa terra pontifi-
cium habeatis ejiciendi. Facta precaria ibi, sub die
illo, anno illo, illo rege.

CAPUT XLII.

g Indiculus episcopi, qui ad alium in resurrectione Do-
mini eulogius dirigit.

Domino sancto, apostolica veneratione colendo,
domno et in Christo fratri, illi episcopo, ille gratia
Dei, ac si peccator episcopus. Dominicæ festivitatis
resurrectionisque mysteriis, in qua idem Deus Chris-
tus tartarum per semetipsum decrevit absolvere,
nudus victorque de exsuperato hoste triumphans
captivitatem, dedit dona hominibus propterea re-
meavit ad cælos, anni circulo revolvente, quæ feli-
citas, vel prosperitas vestram constitit industriam aut
sanctitatem exceperit, ipsoque Deo præsentie pere-
gisse, cum eulogiis peculiaris patris vestri sancti il-
lius, et salutationis officia veneratione præcipua mit-
tentes, quæsumus ut nostram extremitatem affata
dignabili jubeatis specialibus informare.

CAPUT XLIII.

Rescriptio ad episcopum.

Domino sancto, meritis apostolico, in Christo de-

zicere, nos saisir, et infima latinitas saisir. Videant
igitur eruditi an sacire positum fuerit pro sociare ;
an vero a saccire deducatur ; denique an inde vox
saisire ortum ducat. Ista Cangius in Glossario.

h Solebant olim episcopi in præcipuis solemnita-
tibus, ut in Paschate aut Natali Domini, litteris co-
episcopos, reges et amicos visitare, et eulogias mittere,
quo pertinet hoc Marculli caput cum tribus sequen-
tibus. Eulogia vero benedictio est, atque etiam
res quæcunque, sive panis, seu sal, seu vinum, aut
aliud ejusmodi cui benedictio illa accessit, eulogia
dicitur. BIGN.

siderabili, domino et fratri illi papæ, ille peccator A
episcopus: vestras^a sacras almitatis vestræ deferente
venerabili filio communi illo, ut cœlitus donatam,
nos accepisse prænoscite et comperite. De edulio de-
pasti recreatique sancto hoc de munere vestro tre-
pudiantes, gratias multas agimus, etc.

CAPUT XLIV.

*Quomodo episcopus in Nativitate Domini ad regem,
reginam, vel ad episcopum, visitationis dirigit scri-
ptum.*

Glorioso atque præcelso, et universalis Catholice
sanctæ Ecclesie filio illi regi, ille episcopus: gloriose
atque præcelse, et universalis Catholicæ sanctæ Ec-
clesie, filie illi reginæ ille misericordia Dei episcopus
domino inelitoque cultori, atque apostolico, domino
et in Christo fratri illi episcopo, ille peccator epi-
scopus: dum generaliter dominicæ nativitatibus exul-
tamus adventum, censum debitæ subjectionis desol-
vere^b perurgamus: atque ideo salutationum munia
cum eulogiis peculiaris patroni vestri sancti illius, si
ad regem, clementiæ vestræ, si ad episcopum, sancti-
tati vestræ direximus, cum omni humilitatis genere
clementissime dependentes, suggerimus, ut jugi nos
præmunientes oratione de vestræ sospitatis integritate
trepuditare faciatis, dignabili protinus rescripto.

CAPUT XLV.

Item alia de Nativitate Domini.

Jucunditatis mutæ gratiam cogoscere cupientes,
divinitus universitate collata, non desistemus epi-
stolis, præferendam vestram prævenire clementiam,
aut sanctitatem, cum eulogiis peculiaris patroni ve-
stri illius, honorabili ac devoto cultu poscentes, ut
qua alacritate festiva Nativitatis Dominicæ peregristis
insignia, nos doceant vestræ sanctitatis exempla.
Eruat enim nobis provectuum vestræ incrementa sa-
lutis, locupletes thesauri facultatis.

CAPUT XLVI.

Commendatiæ litteræ ad episcopum notum.

Domino reverendissimo illi papæ, ille. Remini-
scentes vestram affectuosam beatitudinis charitatem
qua tunc ob retributionem æternam, nostræ extre-
mitatis personalem, in intimis visceribus, ac si unico
dilectionis vinculo amplectabimini sedule; qua fi-
ducia provocatus, hos apices utilitatis nostræ, fiden-
ter ad dignationem vestram, per fratres nostros, fi-
lios vestros, gerulos præsentibus destinare præsumpsi,
per quos vestræ almitati, si præsumptio non offen-
dit, salutationum munia, ut decet, non arroganter,
sed humiliter destinare præsumo, quos ut commu-
dentur in omnibus recipere dignetis, quæsumus op-
portune. Etenim in tam longinquis regionibus, pro-

pter necessitates fratrum comparandas euntes, vestris
Christo præsule adminiculis fulciantur, pro quibus
beneficiis centuplicato fœnore, a Domino retributore
bonorum omnium referam mercedis summulam in
eam recipiatis dignissimam. Dominus Deus noster
piam coronam vestram memorem mei, et præsentibus
repleat bonis, et dignam reddat æternis. Domine sem-
per meus.

CAPUT XLVII.

Item commendatiæ litteræ ad abbatem notum.

Domino beatissimo, et meritis venerando, patri
illi abbati, ille in Domino perpetuam mittit salutem.
Multimoda nobis, benevolo vestro, generare compe-
rite gaudia, quoties aditus dederit opportunos, ut ad
indagandam sospitatem vestram, nostras dirigere
debeamus litterulas: idcirco cum salutationem offi-
cii, humili prece almitati vestræ quæsumus, ut pro
nobis misericordiarum Dominum, ubi dignas sedu-
lasque funditis preces, exorare non dedignemini, qua-
tenus vestris fultis precibus, olim optatam adire
mereamur patriam; pariterque latores præsentibus,
famulos vestros, fratres in Christo nostros, quos ob
necessaria monasterii nostri, illuc usque destinavi-
mus, vestræ beatitudini plurimum commendare præ-
sumimus, ut eis quod necessarium duxerint solatium
præbere, pro divino intuitu nos dedignetis. Vale pro
nobis orans, domne et sancte, ac beatissime pater.

CAPUT XLVIII.

*Supplicatio pro eo qui in monasterio conversare
desiderat.*

Domino sancto, Deique cultori, et mihi in Christo
honorabili fratri, illi abbati, ille salutem optans mitti
in Christo. Primum illud tanquam præsens sanctis
vestris suggero provolutus pedibus, ut lætæ extremi-
tatis litterulæ, cum vestris fuerint sacris manibus
traditæ, pro me meisque, quos mihi in Christo co-
hærere fecit amor, fratribus, precibus Domino com-
mendetis. Deinde subjectus vestri frater in Christo
noster ille, superno inspiratus munere, vestræ sancti-
tati obedientiæ nostris se petiit litteris almitati
vestræ commendari, per quas suppliciter postulamus,
ut ovis fauce lupi, boni pastoris Christi manu erepta,
ad caulas Christi gregis, tua sit diligentia reducta,
ac vice patris ac medici pia circa hunc sit vigilantia
ægrum. Quem si pristinæ redditum sanitati pastori
omnium cum cæteris præsentaveris illæsum, quæ
sequatur tui merces laboris optime divinis nostri in-
structus oraculis. Vale memor mei, venerabilis in
Christo frater.

*pandant, oracula dicta dicimus. Et illud quod nos
flagitare oportet, ut in vestris sæpius nobis reminiscat
oratio.*

^b Item, perurgemus ex voto; atque.

^c Baluzius, ab obtentu retributionis æternæ.

^a Baluzius sic, barbare: *Vestras sacras commu-
nitati vestri deferenti venerabili filio commune illo,
et cœlitus donabile, nos accepisse præmiscite et com-
perite. De edulio, inquit, et de pasti recreati sancto
hoc de munere vestro trepudiantes, multum de qua pa-
gina fuerit: quod valitantes vobis præsumimus esse cum
vestris et quantali habuit vestra dignatio instigio ut
in virendotirio suis dignati, infimo gratias agimus.
In his et plura salientes, plusculum quod valeat in-
ternum congignere compus, vel verborum carmina*

^d Preces sunt, seu potius commendatiæ litteræ
abbati factæ, ut in cœnobio aliquem, qui monachus
feri cupit, recipiat: *conversare* enim tum usurpa-
batur pro monachum ferri; quasi dicas, in monaste-
rio degere. BIGN.

CAPUT XLIX.

** Indiculus generalis ad omnes homines.*

Domino nostro, orthodoxo Romanæ sedis apostolicæ, a Deo instituto, illi papæ: vel omnibus apostolicis domnis, et patribus, seu abbatibus: vel Deo dicatis in cœnobiis degentibus: nec non et illustribus viris, patriciis, ducibus, comitibus, vel omnibus Christiani cultus divinam religionem sectantibus, ^b ille peccator vilissimus omnibus in Domino præsumo mittere salutem. Quatenus præsens portitor ille, radio inflammante divino, non (ut plerisque mos est) vacandi causa, sed propter nomen Domini, itinera ardua et laboriosa parvipendens, ob lucrandam orationem, limina sanctorum apostolorum Domini Petri et Pauli, adire cupiens, meæ parvitatæ se petit vestræ commendari almitati ac industriæ litterulis. Per quas vilissimus omnium, tanquam vestris provolutus vestigiis singulorum, supplicare præsumo, ut pro minimo exorari jubeatis, et eundem euntem vel redeuntem, si Dominus permiserit, propter nomen Domini, solida pietate commendatum recipiatis, et quod necesse habuerit impertire tanti habeatis; quatenus ab ipso mereamini ^c mercedem recipere commodam, qui sibi dixit impleri, quantum quis in suis pauperibus visus fuerit erogare.

CAPUT L.

Indiculus commendatitius ad viros illustres laicos.

Domino illustri, et præ cunctis magnificentissimo, ac nobilitate prospiciæ decorato, atque sublimato, illi, ille peccator in Domino præsumit mittere salutem. Quanquam vestræ excellentiæ mea parvitas minime sit cognita, tamen multorum relatione dilecti vestram in Domino maximam devotionem, et in servos Dei, vel pauperes ejus, ob æternam retributionem sollicitudinem non pigram. Qua fiducia provocatus, hos apices vilitatis meæ per latores præsentem, famulos vestros, fratres in Christo nostros, ad dominationem vestram direximus: per quos vestram industriam, si præsumptio non offendit, plurimum salutare præsumo: et peto ut eis euntibus vel redeuntibus, in quo necessarium duxerint, propter nomen Domini solita pietate consolari jubeatis.

CAPUT LI.

Indiculus ad homines potentes palatinos, maxime ad cognitos sibi.

Domino illustri, et præ cunctis magnificentissimo ^D

^a Indiculus pro omni epistola et libello accipitur. Illic autem qui generalis dicitur, epistola est commendatitia episcopi, ut verisimile sit, qua is qui limina apostolorum peregrinationis causa petit, omnibus episcopis commendatur et principibus, per quorum ditiones iter facturum est. BIGN.

^b Baluz., peccator episcopus vilissimus.

^c Idem, mercedem [Leg. mercedis] recipere cumulum.

^A viro illi, ille peccator perennem in Domino mittit salutem. Uberem strenuitatis vestræ agapem erga nos potissimo jure flagrantem, litterarum serie non omittimus excitare, quo, avidi facilitatis vestræ questus præstolantes, uberes in Domino a vobis fructus semper suscipiamus: et dum præsentem in vita tibi rerum arbiter locum dedit, quo et Ecclesiarum, et amicorum feras suffragia, non pigeat subire laborem, qui in posterum mercedis conferat lucra, et nunc multiplicia ex numero amicorum ferant suffragia et unde tibi præsentium portitores, sodales mei, famuli vestri suggererint, pie ob audientes effectui mancipetis. ^d Vale vigor atque tuorum decus amicorum; omnipotens Dominus pietatis, ad Ecclesiarum profectum per multa spatia temporum, vos conservare et custodire dignetur.

CAPUT LIJ.

** Qualiter ex ordinatione regis, pro nativitate filii sui, domesticus de villa regis per suam epistolam relaxat ingenuos.*

Ego in Dei nomine ille domesticus, ac si indignum gloriosissimi domini illius regis super villas ipsius illes illi ex familia dominica de villa illa. Dum generaliter ad omnes domesticos regis ordinatio processit, pro nativitate dominicelli nostri illius, ut a domino melius conservetur. de unaquaque villa fiscali tres homines ex servientibus, ex utroque sexu, a servitio laxarentur, et nos ita faciendum ob hoc ordinationem recipimus. Propterea te per hanc epistolam, sicut mihi jussum est, ab omni vinculo servitatis absolvo, ita ut deinceps tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus vitam ducas ingenuam: et in nullo servitio, nec a nobis, nec a successoribus domesticis, nec a quocunque de parte fiscali positum in servitio inclinari non possis; sed per hanc epistolam ingenuitatis, sicut nobis jussum est fieri, bene et integre ingenuus cunctis diebus vitæ tuæ debens permanere. Si quis vero te de stata ingenuitatis tuæ impulsare voluerit, inferat tibi cum cogente fisco auri libram 1, et quod repetit vindicare non valet, sed præsens epistola firma permaneat; stipulatione subnixâ. Actam ibi, sub die illo, anno illo, rege illo, superscripto illo domino nostro rege.

^d Baluz. Vale vir vigoris... omnipotentis Domini pietas.

^e Superiore libro formula est mandati regii ad domesticos et comites dati, quo jubet princeps ut propter filii nativitatem in unaquaque fiscali villa tres servi manumittantur. Hoc autem capite forma proponitur, qua domesticus, ut regio mandato satisfaciât, servos fiscales manumittit. Hinc planum est domesticos villis fiscalibus et fundis dominicis præfuisse, et omnes redditus curasse. BIGN.

APPENDIX

AD FORMULAS MARCULFI.

FORMULÆ VETERES

INCERTI AUCTORIS.

I. ^b *Notitia de colono evindicato.*

Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens homo aliquis, nomine ille, advocatus sancti illius de monasterio illo et illo abbate, in civitate illa in mallo publico ante illustri viro illo comite vel aliis quampluribus personis ibidem residentibus, interpellabat homine aliquo nomine illo, repetebat ei, dum diceret eo quod ante hos dies ipse homo sacramentum contra ipsam causam Dei vel ipsius abbatis habuisset adbramitum ad suam ingenuitatem defendendum [Al., tenendum] in ipso mallo in basilica sancti illius ob hoc jurare debuisset, et ipse homo de ipso sacramento jectivus remansit, et ipse homo nullatenus rationes potuit tradere per quod ingenuus esse deberet, vel ipso sacramento jurare potuisset. Et dum hæc causa apud ipso comite vel ipse racimburgiis diligenter fuit inventa vel inquisita, et legibus fuit definita, et ipse homo in presente pro ^c colono ad causam sancti illius vel ipsius abbatis sibi recognovit vel ^d recreddidit, et ipse vicarius per iurisdictionem ipsius comitis ipsum hominem per manus pro colono ipsius, advocato illius abbatis visus est reddidisse, propterea taliter ei fuit iudicatum ut de hac causa notitiam honorum hominum manibus roboratam eum accipere deberet, quod ita et fecit, ut ipsum hominem ipsa casa Dei vel ipse abba seu rectores eorum pro colono habeant evindicatum, et sit inter ipsos postmodum ex hac re ^e sublata causatio. His presentibus qui subter firmaverunt.

II. ^f *Charta sacramentalis.*

Veniens advocatus sancti illius de monasterio illo, seu et illius abbatis de predicto monasterio illo, castro illo, in mallo publico, ante illustre viro illo comite vel aliis quampluribus qui ibidem aderant, interpellabat homine aliquo nomine illo, repetebat ei dum diceret eo quod genitor suus nomine ille colonus sancti illius de villa illa fuisset, et ipso colonatio de capud suum ad ipsa casa Dei redebeat, et exinde negligens aderat; et ipse in presente hoc firmiter denegabat, et taliter dedit in suo responso quod de patre franco fuisset generatus, et de matre franca fuisset natus. Unde tale sacramento per suam

^a Has formulas appendicem Formularum Marculli vocat Baluzius, quia in Codice regio annexæ sunt libro secundo Marculli. In illis emendandis eodem Codice usus est idem Baluzius. Inter illas reperiuntur quatuor, quæ certo ad secundam stirpem pertinent; eas omisi suis locis referendas: nolim tamen affirmare cæteras alias esse primæ stirpis.

^b Exemplum est sententiæ inter advocatum seu defensorem Ecclesiæ, qui vindicat aliquem in colonum fundi ecclesiastici, et ipsum colonum, qui assererat se liberum. Sed cum id probare non potuisset, me die dicta ad sacramentum cum aliis præstandum aduisset, convictus ipse agnovit se colonum. Itaque per vicarium comitis advocato redditus est. Qua de re conficitur instrumentum, ut omnibus id notum

A fisturam visus fuit adrahamre, et taliter ei fuit iudicatum, ut hac causa apud proximiores parentes suos, octo de parte genitore suo, et quatuor de parte genetricæ suæ, si præmortui non sunt, et si præmortui sunt, apud duodecim francos, tales qualem se esse dixit, in illo castro, in basilica sancto illo, ubi reliqua sacramenta percurrunt, in ^e quadraginta noctes in proximo mallo post banuum resisum hoc debent conjurare.

III. *Notitia de servo.*

Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens ille in causa monasterii sancti illius, civitatis illius pontifici, ad vicem venerabile viro illo abbate de predicto monasterio, die illo, illa civitate, in mallo publico, ante illustre viro illo comite, et ante illo episcopo, vel aliis plures magnificis viris qui ibidem resedebant, homine aliquo nomen illo ibidem interpellabat dicens eo quod servus monasterii sancti illius de capud suum aderat, et colonus ipsius sancti illius nomine illum de franco homine comparasset, et malo ordine ipso servitio partibus monasterii sancti illius effugiebat vel intendebat. Interrogatum fuit ipsi servo si ipsa causa vera erat aut non. Sed ipse servus in omnibus hoc fortiter denegavit, et ipse abba vel suus advocatus contra predicto servo intendebant, et taliter dixerunt, quod testimonia homines francos presentare poterant, qui hic adstant, quod ipse colonus ipso comparaverat, et in suum servitium eum viderant deservire, et per lege servus sancti illo esse debet. Et ipsa hora ipse abba, vel ipse advocatus, sua testimonia homines septem, his nominibus illo et illo, adrahamivit ut in crastinum die illo ibidem presentare deberent. Quod ita et fecerunt. Et ipsi homines sic testimoniaverunt, quod per lege servus sancti illius aderat debitus, et quomodo hoc testimoniaverunt... super altario sancti illius, in illa capella, quam in curie fisci, ubi reliqua sacramenta soluta sunt, jurati dixerunt. De novo ipsius servo fuit interrogatum si ipsa causa recognoscebat, si sic erat veritas. Sed ipse servus in omnibus hanc causam recognovit, et ad servitium sibi reversus fuit; et ipse abba per iudicium ad ipsas

fiat. Unde et notitia appellatur. BIGN.

^c Glossæ veteres colonus δουλοπάροικος. Coloni liberi quidem, non servi erant, obnoxia tamen sortis et conditionis. BIGN.

^d Recredere ejusmodi scriptoribus restituere est et reddere. Ito.

^e Bignonius, *subita*; forte pro *sopita*.

^f Statuitur ut qui pro colono vindicatus se liberum asserit, manu sexta decima propinquorum certa die in basilica sancti alicujus juret se liberum esse. Ito.

^g Franci per noctes computabant. Itinc, ut notat Bignonius, ad hæc usque tempora plerique *annuit*, quasi *hac nocte*, pro *hodie* usurpant.

personas, per jussionem illius comite, de manu A ill. vicario exceptum, ibidem pro servo sancti illius evindicabat. His presentibus.

IV. Judicium evindicatum de colono.

Cum resedissent venerabilis ille abba et inluster vir ille in villa illa in pago illo, ubi ille comes esse videtur, per jussionem domno et glorioso illo rege, ad universorum causas audiendum vel recta judicicia in Dei nomine terminandum; ibique veniens ille advocatus monasterii illius vel illius abbatis homine aliquo nomen illo interpellabat, repetebat ei, dum diceret eo quod legitimo colonio partibus monasterii sancti illius vel illius abbatis ad villa illa de parte genetrice sua redeberet, et negligens et jectivus exinde adesset. Sed ipse homo de presenti adstabat, et ipsam causam nullatenus potuit denegare, et ad ipsum colonium se recognovit, et per manibus ipsorum hominem ipsius abbas reddidit. Proinde taliter ab ipsis missis dominicis, vel illo comite, seu et ab ipsis rachimburgiis, ipsius advocato in causa sancti illius vel ipsius abbatis pro firmitatis studium fuit judicatum ut dum ipsa causa taliter fuit inventa et legibus definita, ut tale judicio evindicato exinde accipere deberet, quod ita et fecit, ut omni tempore ad ipsum colonium sancti illius ad villa illa illum habeat evindicatum vel elidiatum, et sit in postmodum inter eos ex hac re sublata causatio. Datum in mense illo, in anno illo.

V. Notitia de colona evindicata.

Veniens homo aliquis nomine ille advocatus sancti illius, de monasterio sancti illius, vel illius abbatis de ipso monasterio, die illo, in mallo publico, ante inlustre illo viro illo comite, vel ante quampluris personis qui ibidem aderant ad universorum causas audiendum vel recta judicicia in Dei nomine terminandum, qui subter firmaverunt, femina aliqua nomine illa ibidem interpellata, repetebat ei dum diceret eo quod avus suus nomine ille quondam vel genitor suus ille quondam, coloni sancti illius de villa illa fuissent, et ipsa femina colona esse debebat, et ipso colonio malo ordine de ipsa casa Dei effugeret. Sic ipsa femina in presente adstitit, et ab ipsis personis ei interrogatum fuit si ipsa causa esset veritas, an non. Sed ipsa.... in omnibus fortiter denegavit, et taliter dixit, quod avus suus ille quondam, nec genitor suus ille quondam, coloni sancti illius de villa illa nunquam fuissent, nec ipsa colonio de capud suum ad ipsa casa Dei sancti illius nunquam redebat, sed de patre et de matre bene ingenua nata vel procreata fuisset. Sic ab ipsis personis taliter ei fuit judicatum, ut apud duodecim homines bene francos Salicos, in ipso mallo super altario sancti illius, in proximo mallo quem ipse comes ibidem tenebit, hoc conjurare debeat quod avus suus ille quondam, nec genitor suus ille quondam, coloni sancti illius de monasterio illo de villa illa nunquam fuissent, nec ipsa colonio de capud suum ad ipsa casa Dei non redebat. Et si hoc in eo placito, sicut superius insertum est, conjurare potuerit, de hac causa ducta et secunda resideat. Sin autem non potuerit, ad ipsa casa Dei se recognoscere faciat. Datum ibi.

VI. Notitia de servo quem colonus comparat.

Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens magnificus vir ille die illa in illa civitate in mallo publico ante inlustre viro illo comite et ante apostolico viro illo, vel presentibus quampluribus viris venerabilibus rachimburgiis qui ibidem ad universorum causas audiendum vel recta in Dei nomine

* Grafia comitatus est. Grafiones enim Germanica lingua pro Judicibus et comitibus usurpantur. BERN.

judicia terminandum residebant vel adstabant, quorum nomina subter tenentur adnexa. homine aliquo nomine illo interpellabat, dixit eo quod servus ad colono suo nomine illo de capud suum aderat, et venditionem habebat quomodo ipse colonus ipsum comparaverat, et ipsam venditionem ibidem ostendebat ad relegendum. Relecta epistola, sic ipsi viri ipsum interrogaverunt, si aliquid contra ipsa charta dicere volebat, vel si eam agnoscebat, an non. Sed ipse servus ipsa charta vera et legitima recognovit. Sic ipsi viri tale decreverunt judicio, ut ipse ille ipsum ad servitium recipere deberet; quod ita et fecit, et per manu illius vicarii per jussionem inlustre viro illo comite et per judicium ad ipsas personas presentaliter recepit. His presentibus. Datum ibi, sub die illo.

VII. Notitia de terra evindicata.

Notitia qualiter vel quibus presentibus veniens venerabilis vir ille abbas de monasterio illo, die illo, in illo loco, ante inlustribus viris magnificis illis et illis missis domno et gloriosissimo illo rege, vel aliis quampluris qui subter firmaverunt, quorum nomina subter tenentur inserta, homine aliquo nomine illo interpellabat, repetebat ei, eo quod illa terra quam apud homine illo concambiavit, qui est in pago illo, in grafia illa, in loco qui vocatur ille, post se malo ordine retineret injuste. Et ipse homo in presente adstabat, et hanc causam nullatenus potuit denegare, nec tradere rationes per quas ipsam terram habere debeat. Sic ipsi homini fuit judicatum, ut ipsam terram ante ipsos missos dominicos secundum suam legem ipsi venerabili viro illo abbati reddere vel revestire deberet. Quod ita in presente et fecit. Propterea jubemus ut dum hanc causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus, ut ipsa terra ipse abbas habeat evindicata atque elidiata, sit postmodum ex hac re omnique tempore sublata causatio. Datum ibi sub die illo, anno illo, regnante domno nostro illo gloriosissimo rege.

VIII. Ingenuitas.

Quoniam sanctissimi Hludovici imperatoris pietas, quam habet in Deum, ea querere et indagare non cessat quae Domini potissimum congruant voluntati, quibus quae religionis honor et devotio magis ac magis de die in dies crescat atque proficiat, et ea quae ad divinum cultum et officium sanctum pertinent, decoris et honestatis amplius in diebus ejus quam prius habuerint accipiant, et cunctis in futurum temporibus quae secundum Deum ab eodem inventa procurataque sunt proficiant, et personam stabilitate a successoribus ejus et fidelibus sanctae Dei Ecclesiae inviolabiliter in perpetuum conserventur, memor semper quod dicitur: *Misericordia et veritas custodiunt regem, et justitia firmatur thronus ejus (Prov. xx)*; adeo ut verissime et propemodum specialiter de eo dictum videatur: *Beata ter. a cuius rex sapiens est (Eccl. x; Sap. vi)*; cui etiam illa non inconvenienter potest aptari quod Dominus de David perhibuit dicens: *Inveni David secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas (Act. xiii)*. Hujusmodi itaque studiis rex iste sapiens et beatus indesinenter intentus, et Domini semper adherens voluntati, cupiens, ut praenissum est, divinum officium modis omnibus honestare, et eos qui Domino Deo sacrificium super altare sanctum offerre debent, et corpus et sanguinem dominicum precum mediatione consecrare, honori habere, et ampliore gratia circumdare, statuit ut episcopi et abbates et quicumque ecclesiasticis possessionibus jure prelati sunt, si aliquos ex familia ad presbyteratus ordinem promoverent, prius eos, permisso ipsius, libertate darent, et sic tandem ad sacerdotii gradum dignissime subvehant (*Capitulae an. 816, c. 6*). Igitur ego ille

b Haec formula pertinet ad secundam regum nostrorum stirpem.

minimus servorum Dei famulus, Ecclesie Senonice archiepiscopus, tanta serenissimi Hludovici Augusti auctoritate, quæ Senonis in archiepis Ecclesie episcopi servavit, fultus per hunc libellum manumissionis te fratrem nostrum, quem servilis conditio hactenus addictum tenuit inter hujus Ecclesie familiam, quia fratrum testimonio, inter quos enutritus es, dignus ad sacerdotalem honorem suscipie idum prædicaris, censeo te atque statuo ante sacri altaris cornu in conspectu sacerdotum et cleri et populi adstantis a præsentem die et deinceps ab omni jugo servitutis humanæ absolutum fore civemque Romanum appellari, et ita ut nulli hominum pro servili conditione quilibet debeas servitii, nec obsequii, neque etiam libertinitatis munus impendere, non mihi, nec successoribus, aut actoribus, quicumque præferunt huic Ecclesie, non judiciaria præditi potestate; sed soli Deo licentiam et facultatem habere libere famulandi, diesque suos vitamque ipsi dicandi, ut in ipsius Ecclesie proficiat ad honorem et profectum plebis pretioso sanguine Christi redemptæ; quatenus hanc pro molulo tuo monitis instruas, orationibus juves, exemplis informes, corporis et sanguinis dominici consecratione, propter ejus honorem hanc consecutus es dignitatem, reficias; ut sicut ab humana servitute liberatus per hanc manumissionem esse cognosceris, ita per divinam doceas diaboliæ dominationis jugum evadere plebem que tibi a proprio pontifice fuerit commissa. His quoque subnectere placuit, canonicis admoniti constitutionibus, ut si qua deinceps prædia tibi mancipia tui nominis titulo comparaveris, hoc observare studeas quod in eisdem decretum esse cognoscitur. Et si forte, quod absit, a tuo proposito exorbitaveris, presbyteratus gradum canonico judicio amittere cogaris. Hanc ingenuitatem manu propria subscripsi, et qui subscriberent rogavi. Actum. Et reliqua.

IX. Mandatum.

Legibus institutum est et consuetudine per tempora conservatum [Al., confirmatum] ut quicumque advocatum instruere velit, mandato legaliter dato atque solemniter confirmato eum instruere debeat, ut omnes causas quas adgredi vel repellere debet, prosequi et defendere iustissime valeat. Igitur ego ille sancte illæ Ecclesie vocatus episcopus injungo, mando, et per has litteras delecto tibi illo fidei meo de rebus sancti illius, situs in pago illo, in locis nuncupatis sic, cum adjacentibus vel aspicientibus ad eas locis aliis per omni jure investigare, inquirere, prosequi, et admallare debeas per niallos, vicos, castella, oppida, et civitates, necnon etiam, si necessitas incubuerit, in palatio ante vicarios, comites, missos dominicos, comites palatii, sive ante omnes Judices quibus hoc officium delegatum est, ut cautiones et lites definire et terminare iuste et rationabiliter debeant; et quidquid legibus cum iustitia in te prosecutus fueris et definieris, scito apud me ratum et acceptum atque inconvulsum mansurum. Quod mandatum in te conlatum ut firmum fixumque permaneat, manu propria subter firmavi, et qui adfirmare deberent rogavi.

X. Tractura pro itinere peragendo.

Dominis sanctis et apostolicis sedibus allocatis episcopis, abbatibus, vel abbatissis, et omnibus in Christo Patribus, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, et decanis, vel omnibus in Christo credentibus et Deum timentibus, ego in Dei nomine ille, ac si indignus peccator, ultimus omnium servorum Dei servus, episcopus videlicet, sive abbas de civitate illa, vel de monasterio illo, ubi pretiosus ille

^a Singuli comitatus in centenas seu territoria quædam dividebantur, quibus minores iudices præerant sub comitis dispositione, qui a centena centenarii dicebantur. Centenarios porro per pagos statutos esse scribit Walafridus Strabo, et plane eosdem cum

martyr, sive confessor Christi humanitus in corpore requiescit, salute in vobis perennem in Domino destinare curavimus. Cognoscatis siquidem, domni et sancti Patres, seu et sorores in Christo, quia innotescimus vobis eo quod peregrinus iste, nomen ille, ex genere illo, ad nos venit, et nobis innotuit atque consilium quæsit de hoc videlicet facto quod instigante adversario, peccatis facientibus, proprio filio suo vel fratre suo sive nepote nomine illo interfecit, et nos pro hac causa secundum consuetudinem vel canonicam institutionem dijudicavimus ut in lege peregrinorum ipse præfatus vir annis tot in peregrinatione ambulare deberet. Propterea cognoscatis, sanctissimi Patres, has litteras, ut quando ad sanctitatem vestram venerit, melius ei credatis, et quod nullatenus pro alia causa ambulare dinoscitur nisi, sicut superius diximus, pro peccatis suis redimendis, ut vos eum nullo modo teneatis, nisi tantum, quando ad vos venerit, mansionem ei et focum, panem et aquam largire dignemini; et postea sine detentione liceat ei ad loca sanctorum festinare. Sic exinde agite pro amore Dei et reverentia sancti Petri, sanctissimi Patres, ut vobis pius Dominus in illa beata seu immortalis vita remunerare dignetur, quia in ipso peregrino Christum pavistis seu suscepistis, considerantes videlicet quod ipse Dominus dixit: *Hospes sui, et ex c. pistis m. (Matth. xxv)*. Et: *Quod uni ex minimis istis fecistis, mihi fecistis (Matth. xxv)*. Quid plura? Ad sapientis sufficit semel loqui. Commendamus nos obviare in vestris sacris precibus, ut nostri meminisse dignemini. Valere in Christo feliciter, sanctissimi Patres, ut ad æternam angelorum digni habeamini mansionem [Al. add. pervenire] perpetuam. Facta hæc epistola sub die illo.

XI. Cassio ad Ecclesiam a novo ædificatam.

Regnante Domino Jesu Christo in perpetuum, ego ille episcopus. Omnibus non habetur incognitum qualiter ego, auxiliante Domino, in pago, in villa cujus vocabulo est ibi, basilicam sancti..... atque sancti Stephani, vel in honore cæterorum sanctorum quorum ibidem reliquie quiescunt, construxi atque kalendas Julii dedicare certavi, consentientibus etiam confratribus, tam canonicis quam et monachis, vel cæteris hominibus qui ad presentes fuerunt, ut villæ quarum vocabula sunt Cadiliaco, Tanculfovilla, Fagido, et Barbitione villare, ut ibidem aspicere deberent, ad missas veniendi et ad baptismum vel prædicationem, et ut decimas suas ad memoratam basilicam dare deberent. Propterea pro firmitatis studium hanc consensionem scribere rogavimus, ut temporibus nostris atque successoribus nostris hæc nostra consensio firma et stabilis valeat permanere, et sciant omnes tam presentes quam et absentes seu successores nostri, quia dedimus in memoratum illum Cadiliaco duos mansos ad ipsam luminariam providendam vel unde presbyter qui ibidem officium fungere videtur vivere debeat. Et addimus ad hoc in super de terra arabile..... et de vinea aripenne uno et dimidio, ut ævo tempore in elemosinam nostram seu successorum nostrorum ita valeat perdurare. Actum fuit hoc sub die memorato K L. Junii in anno viii. Christo propitio imperii domni Karoli serenissimi Augusti, et anno [Al. add. xliii] regni ejus in Francia, atque xxxv in Italia, indictione prima, in Dei nomine feliciter. Amen. His præsentibus qui adfuerunt, illuc his præsentibus.

XII. Litteræ commendatitiæ.

Sancto et Deo amabili Magnoni (Sirm. Conc. Gall. t. II, p. 665), dono Dei archiepiscopo ex Senonica

vicariis facit, quos etiam cum presbyteris præsent, comparat. Hæc.

^b Decani minimi sunt iudices sub centenariis et a Walafrido minoribus presbyteris conferuntur. Ir.

^c Hæc formula et sequens sunt secundæ sorptis.

urbe. Ego enim in Dei nomine Ebroinus, dono Dei archiepiscopus ex Bitorige urb., in Domino Jesu salutem optamus vobis in perpetuum. De cetero notum facimus sanctitati vestræ quia iste præsens presbyter, nomen Dadobertus, parochianus noster, in nostra diocesi natus, et sacris litteris edocatus sit, ad ordinem sacrum eum promovere jussimus. Postea vero petivit nobis licentiam ut in vestra parochia apud hominem aliquem nomen Hercambaldum maverit voluisset. Nos vero petitionem illius non denegavimus, nisi licentiam illi dedimus, quia scimus quod de bene liberis hominibus ortus sit. Unde has litteras commendatitias more ecclesiastico factas ad sanctitatem vestram misimus, ut scire valeat Deo digna caritas vestra eum nec fuga lapsum, nec sua malitia a nobis ejectum, sed nostra voluntate destinatum. Et ut certius credatis, Græca elementa quæ octogenarium quadri-gent-simum et primum numerum exprimiunt in primitis adnexuimus. II. Petri quoque nomine primam litteram sumptam in medium adscribere rogavimus. Nihilominus etiam parvitas nostræ nomine primam litteram E. magnitudinis vestræ secundam litteram A. istius fratris nomine tertiam litteram A. civitatis nostræ quartam Q. et indictionem quartam adjunximus. Ad didimus nonagenarium et nonum numerum, II est Q. et Q. et insequenter impressione sigilli nostri subter confluximus, et manu propria eam roboravimus, et clericis nostris roborari jussimus. Actum in anno decimo imperii domni nostri II. et anno XLIII. regni ejus in Dei nomine feliciter. Amen (*Le Cointe, t. VI, p. 781*).

In nomine II et Y et A. reverentissimo sancto et D. o amabili illi archiepiscopo Senonicæ urbis. Ego enim in Dei nomine ille Cinomanicæ civitatis episcopus in Domino Jesu Christo opto vobis salutem in perpetuum. De cetero notum facimus sanctitati vestræ quia iste præsens presbyter, etc. (*quæ ad verum eadem sunt cum superiori, ideoque hic repetita nonimus*).

In Dei nomine (*Sirm. Conc. Grill. t. II, p. 674*), sanctissimo ac reverentissimo fratri illo episcopo ille illius urbis episcopus in Domino sempiternam salutem. Cognoscat fraternitas seu caritas vestra quia iste præsens presbyter nomine ille in parochia et in Ecclesia nostra sacris litteris edocatus fuit, et ab infantia fuit apud nos seu prædecessores nostros bonum habens testimonium, bonamque continentiam et innocentiam vitam deducens. Unde placuit illi modo ut ad aliam Ecclesiam se converteret, volens sibi quærere seniores qui se de rebus temporalibus adjuvet, et cui ille secundum ministerium quod sibi inunctum est obsequium præbeat. Unde vestram fraternitatem compertam facimus ut cuicumque placuerit eum suscipere, absque ulla ambiguitate hoc faciat, si in illum et boni esse testimonii et a nobis sibi ab Ecclesia, quæ nobis ad regendum concessa est, migrandi licentiam accepisse. Et ut hæc litteræ firmiter obtineant dignitatem, meliusque eis fides adhibeatur, manu nostra eas subter roboravimus.

XIII Invenitas.

Dum omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, oportet nobis pro salute animæ nostræ frequentius cogitare debere ut aliquantulum de peccatis nostris minuere mereamus. Itaque ego ille in Dei nomine pro animæ meæ remedium, vel pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi præstare dignetur, servum

^a Al., argenti vel... tuum va e. tem. Lindenbr., argentum, vel amicum, val utem.

^b Al., in invenitas. Lindenbr. et anitas. Papias; Anathe, sollicitudine, cura. Vox forte Longobardica; quamquam non desunt qui a Græco ἀνία, dolor, tristitia, deduci posse putant. Alii ab anitas, senectus,

A juris mei nomine illum relaxavi ingenium; ea vero ratione ut a die præsentis sit bene ingenuus, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculare vero si aliquis habet, aut inantea Christo proptio laborare potuerit, cessum habeat. Et nulli heredum ac proheredum meorum nullum impendat servitium, nec libertinitatem, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt. Testamentum etiam faciendi, defensionem vel mundeburdem ecclesiarum aut honorum hominum, ubicunque se eligere voluerit licentiam habeat ad conquirendum. Si quis vero, quod nec fieri..... si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, quæ contra hanc ingenuitatem ista, quam ego plenissima voluntate mea pro amore Domini nostri Jesu Christi et pro meis peccatis fieri et adfirmare rogavi, venire conaverit, inferat tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et præsens ingenuitas omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum illo.

XIV. Venditio

Domino industri illo ille. Ratio et consuetudo exposita ut inter emptore et venditore scriptura confirmat, ita ut nec distrahendi, sed ulla repetitio, nec comparandi qualibet videtur esse formido. Ideo nulli cogentis imperium, nec a judiciaria potestate coactus, sed mea propria et spontanea voluntate et arbitrium, accepto vero pretio, constat me vendidisse vel tradidisse, et ita vendidi, vel de præsentis tradidi, hoc sunt res proprietatis meæ in pago illo, quæ dicuntur illæ, id est, tam mansis, domibus, edificis, totum et ad integrum re inquisita. Et accipi a te pretium pro hoc quod mihi bene complacuit, hoc est, tam in argentum quam in actum valentes [Al., tam in argento quam in fabricato valente] solidos tantos tantum. Et superscriptas res per hanc venditionem publice tibi a die præsentis tradidi ad possidendum, ut quidquid exinde a die præsentis facere volueris, liberam et firmisimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si ego ipse, aut ullus de meis heredibus, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra venditionem istam venire conaverit, et a me vel heredibus meis non fuerit defensatum, tunc inferat tibi, una cum socio fisco, duplum tantum quantum a te accepi, vel quantum ipsas res immelioratas valuerint in duplum esse reddendum, et præsens venditio omni tempore firma permaneat

XV. Cautio.

Domino fratri illo ille. Ad petitionem meam mihi non denegasti nisi ut in summa necessitate mea a argento vel acto tuo valente solidos tantos in manu mea ad præstitum beneficium mihi præstitisti. Et ego pro hoc talem cautionem in te fieri et adfirmare rogavi ut usque ad annos tantos in unaquaque hebdomada dies tantos opera tua, qualia mihi injunxeris, et ratio præstat, facere debeam. Quod si minime fecero, aut negligens aut tardus exinde apparuero, aut ante ipso placito me immutare præsumpsero, tunc spondeo me per hujus vinculum cautionis, ubi et ubi me invenire potueris, sine ullo iudicio interpellationis pro dupli satisfactione me retineas debitorem. Et quomodo [Al., quando] ipsi anni transacti fuerint, debito tuo tibi reddido, cautionem meam per manus recipiam, stipulatione subnexa. Et reliqua.

XVI. Obnoxatio.

Domino fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter mihi gravis necessitas et b natus pes-

ut exponitur in Glossis Isidori et Græco-Latinis. Festus ait anatem morbum anuum dici, id est vetularum, sicut senium, morbum senum. At Johanni de Janua Ana es est morbus qui solet ano, id est culo, evenire, sicut contigit Paulistæis. *Congius in Glossario.*

nibi oppresserunt, et minime habeo unde vi-
el vestiri debeam. Propterea ad petitionem
nibi non denegasti nisi ut in summa necessitate
rgentum vel actio tuo valente solidos tot in
mea mihi dedisti, et ego minime habeo unde
olidos tuos tibi reddere debeam. Propterea
ationem de capud ingenuitatis meae in te fieri
mare rogavi; ut quidquid de mancipia tua
lia vestra facitis, tam vendendi, commutandi,
plnam imponendi, ita et de me ab hodierno
eram et firmissimam in omnibus potestatem
i habeas. Si quis vero, quod nec fieri credo,
pse, aut ullus de heredibus meis, vel quili-
sita persona, qui contra hanc obnoxio-
tam venire conaverit, inferat tibi una cum
socio auri uncias tantas esse mutando, et præ-
noxioatio firma permaneat, cum stipulatione
n. Actum illo.

XVII. *Commutationes de terris.*

quos caritas inlibata permanserit, pars pari
oportuna et congrua beneficia non denegabit,
e, auxiliante Domino nostro, placuit, atque
it inter illum et illum de commutandis terris
, et pro communi opportunitate inter se com-
deberent. Quod ita et fecerunt. Dedit itaque
parte sua ad partem ipsius illius terram pro-
sue in pago illo, in loco qui dicitur ille.
in longo a dextros tantos, et in lato dextros

Subjungit de uno latius terra lui, de uno
terra illius, ex alio vero fronte terra illius
pse terminatione et mensura ad integrum.
ra ad vicem dedit ille de parte sua ad parte
lui terram proprietatis sue in pago illo, in
si dicitur ille. Habet in longo dextros tantos,
lato dextros tantos. Subjungit de uno latius
al, de alio latius terra illius infra ipsa termi-
e et mensura ad integrum. Ita ut ab hodie no-
quisque contra partem suo quod accepit habeat,
atque possideat, vel quidquid exinde a die
te facere voluerit, liberam et firmissimam in
se habeat potestatem faciendi. Si quis vero,
nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de he-
s meis, vel quislibet ulla opposita persona qui
hanc commutationem pars contra partem suo
conaverit, inferat pars pari suo ista tota ser-
Al., servanii), una cum socio fisco, auri un-
cias esse mutandum, et presentes commuta-
duo uno tenore conscriptas omni tempore fir-
inviolatas permaneant.

XVIII. *Charta agnationis.*

ama illa, ille. Omnibus non habetur incognitum
r te per voluntatem tuam servus juris mei no-
lle ad conjugium sociavit uxorem. Unde te vel
ationem tuam in servitio inclinare potueram.
nibi præparavit voluntas plenissima ut talem
am donationis in te fieri et adfirmare rogarem,
lique procreationes filiorum aut filiarum ex te
vel procreatae fuerint, sub integra ingenuitate
mni peculiare eorum valeant, Christo propitio,
nere, et quidquid laborare potuerint cessum
ut, et nulli heredum ac proheredum meorum
i indipendant servitium nec hominum vel patro-
bæquium, nisi soli Deo, cui omnia subjecta
festamentum etiam faciendi, defensionem vero
undeburdem ecclesiarum aut honorum homi-
nibuscunque eligere voluerit, licentiam habeat ad
irendum. Si quis vero, quod nec fieri credo,
ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quili-
ta opposita persona, qui contra hanc epistolam
onis venire conaverit, inferat ei cui litem intu-
ista tota servante, una cum socio fisco, auri

apias : « Dextri dicuntur passus mensurandi
quosdam. »
lose. sancti Benedicti : « Anaticla, vel anaticu a

uncias tantis esse mutandum, et præsens agnatio
omni tempore firma permaneat.

XIX. *Traditoria de terra.*

Veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in
loco qui dicitur ille, ante bonos homines qui subter
firmaverunt, terram illam, id est, tam mansis, etc.,
totum et ad integrum, quam ante hos dies homine
aliquo nomine ille per venditionis titulum accepto
vero pretio visus fuit vendidisse; sed ante ipsos bo-
nos homines ad integrum, ut quidquid prædicta ven-
ditione ei vendidit, per manus partibus ipsius lui vel
herbam vel terram visus fuit tradidisse, et per suam
fistucam contra ipsum illum exinde exitum fecit, ut
quidquid ipse ille de ipsa terra a die præsentis facere
voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat
potestatem faciendi. Et cætera.

XX. *Traditoria de venditione [al., de manso, vel terra.]*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens
homo aliquis nomine ille missus inlustis viri illius
super fluvio illo, in loco quod dicitur ille, ad illo
manso vel illa terra quam ille homo hominibus illis
ante hos dies ad casa sancti illius pagensis per char-
tam cessionis partibus ipsius illius per illud ostium
vel b anaticula de ipsa casa per herba vel terra de
ipso manso, vel quidquid ad ipso manso aspicit, si-
cut in ipsa cessione est insertum, ad partem ipsius
l eclesie visus fuit tradidisse vel consignasse. Id sunt
quibus præsentibus.

XXI. *Notitia de servo.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens
homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui di-
citur ille, seu in mercato, vel in quocunque loco,
ante bonis hominibus qui subter firmaverunt, dato
suo pretio ad hominem negotiantem solidos tantos,
servum suum nomine illum visus est comparasse. Et
ipse negotians ipsum servum superius nominatum
per manus partibus ipsius lui visus est tradidisse,
non fraude, sed in publico, ut quicquid exinde a die
præsentis facere voluerit, liberam et firmissimam in
omnibus habeat potestatem faciendi. Id sunt.

XXII. *Notitia de jactis.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens
homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui
dicitur ille, in mallo publico, ante viro illo comite
vel reliquis quampluris bonis hominibus qui subter
firmaverunt, repecebat ei, dum diceret eo quod ho-
mine aliquo nomine illo ante ipsum comitem afro-
mitum habuisset. A quo placitum venit i, se, ille
placito suo custodiebat, et nec ipse ille ad eum pla-
citur venit, nec misso in vicem suam direxit qui
ulla sonia nuntiasset, et placito suo neglexit, et jacti-
vus exinde remansit. Id sunt quibus præsentibus
fuerunt.

XXIII. *Securitas.*

Non minima sed maxima vertitur discordia inter
illos et illos. Venientes ante illo et illo, repetivit
ipse ille adversus ipsius lui, eo quod genitore suo
aut germano suo illo malo ordine interfecisset. Inter-
rogatum fuit ab ipsis viris ipsi lui si hæc causa ita
acta vel perpetrata fuisset an non, id ipse in præ-
sente dicere deberet. Sed cum ipse ille hanc causam
minime potuit denegare, sic ab ipsis viris fuit judi-
catum, ut ill s leode, ut lex erat, desolvere deberet.
Quod ita in præsentis et fecit. Et ego hanc securita-
tem in ipso illo fieri et adfirmare rogavi ut nullo
unquam tempore de j m dicta morte nec de ipsa
leode nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec
quislibet ulla calumnias nec repetitiones agere nec
repeere non debeamus. Quod qui attentaverimus,
nullum obtineat effectum, et insuper inferamus tibi,

est cardo qui in foribus circumvertitur (Cap. de Ha-
bitatione). » Cangius : Anaticla, ἐπιστολή.

una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et præsens securitas omni tempore firma permaneat.

XXIV. *Charta denarialis ante regem.*

Ille rex Francorum vir inluster. Et quia ille veniens ante nos vel procerum nostrorum præsentia jactante denario secundum lege Salica servo suo nomen ille dimisit ingenuo, ejus quoque absolutionem per præsentem auctoritatem firmamus. Præcipientes enim ut sicut enim et reliqua mansuaria qui per tale titulum in præsentia principum noscuntur esse relaxati ingenuum, ita et admodum memoratus ille per nostro præcepto plenius in Dei nomen confirmatum perennis temporibus cum Dei et nostra gratia valeat, Christo propitio, permanere bene ingenuus atque securus.

XXV. *Mandatum.*

Domino magifico fratri illi, ille, Omnibus non habetur incognitum qualiter me senectus adgravat et infirmitas donat, et causas meas minime valeo prosequere vel adinallare. Propterea precor et supplico caritati tuæ ut in vicem meam omnes causas meas, tam in pago, quam et in palatio, vel in quibuscunque pagis vel territoriis ubique mihi oportet, apud quemlibet hominem, tam ad mallandum quam ad responsum dandum prosequere facias. Et quidquid exinde egeris gesserisve, apud me in omnibus et ex omnibus ratum et aptum atque transactum in omnibus definitum esse cognoscas, quia amo te plus quam me, plus te quam heredes meos. Et ut hoc mandatum post te firmius retineas, et taliter obtineat firmitatem quasi gestis fuisset alligatum, manu propria subter decrevi adfirmare, et tui subscripservit in præsentem rogavi.

XXVI. *Cessio ad ecclesiam.*

Domine sanctæ ac reverentissimæ ecclesiæ sancti illius, quæ est constructa in pago illo, in loco qui dicitur ille, ego in Dei nomine ille, pro meis peccatis minuendis, ut in futurum Dominus veniam mihi præstare dignetur, cedo ad luminare vel sacrificio ad ipsa casa Dei vel ipso domo Dei^a condirgendo, cessumque in perpetuum esse volo, et de jure meo in jure et dominatione ipsius ecclesiæ transcribo atque transfundo, hoc est, res proprietatis meæ in pago illo, in loco quod dicitur illo, in jamdicta loca, id est, tam mansis, domibus, ædificiis, totum et ad integrum re inextructa, ita ut ab hodierno die ipsa casa Dei ad altare Domini proferendo, vel ad ipso domo Dei condirgendo, ipsas res habere debeat. Et si mihi placuit inserendum ut nullus pontifex aut quislibet rector, si de ipsa casa Dei, de ipso lumine vel sacrificio ipsas res abstrahere conaverit, aut in beneficium dare præsumperit, tunc ipsas res ad me vel heredibus meis perveniant. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet opposita persona, qui contra hanc cessionem istam, quam ego plenissima voluntate mea pro amore Domini nostri Jesu Christi fieri et adfirmare rogavi, venire conaverit, inferat tibi ista tota servante [Al., servata] una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et præsens cessio omni tempore firma permaneat.

XXVII. *Precaria*

Domine sanctæ ac reverentissimæ ecclesiæ pagensis, his nominibus, quæ est constructa in pago illo, in loco quod dicitur ille, ego in Dei nomine ille.

^a Cangius : « Condirgere est frui, uti re aliqua, eam possidere, regere, instituire, etc. »

^b Lindenbr. *facio fordamno et forballatudo*. Quibus verbis reus cædis pollicetur se juraturum duodecima manu, ac probaturum eum qui primus sibi manus intulit, jure cæsum, ut qui foris battiderit, seu perperam et contra jus primus percussit. Forbatudum enim facere, est probare eum haud jure manus in-

Omnibus non habetur incognitum qualiter res proprietatis meæ in pago illo, in loco cui vocabulum sunt illas et illas, in jam dicta loca, id est, tam mansis, omnia et ex omnia per mea cessione ad lumen vel sacrificium ad ipsa casa Dei a die præsentem delegavi; postea ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut ipsas res, quandiu advivo, mihi ad usandum vel condirgendum præstare deberetis. Quod ita et fecistis, sic taliter ut tempore vitæ meæ ipsas res habere et usare vel condirgere debeam, et post meum quoque discessum cum omni re immeliolata, agentes ipsius Ecclesiæ absque expectata traditione in eorum revocant dominatione vel potestate. Propterea talem precariam ad ipsa casa Dei fieri et adfirmare rogavi ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec commutare, nec per nullis modis nullisque ingenitiis de ipsa casa Dei abstrahere, nec minuare pontificum non habeam, nec mea possessio nullo præjudicio vobis nec ad ipsa casa Dei agere nec generare non debeam nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec quislibet opposita persona. Quod si attentaverimus, nullum obtineat effectum, et insuper inferamus partibus ipsius ecclesiæ vel suis rectoribus, una cum socio fisco, auri uncias tantas esse multando, et alias precarias per quinquennium fuerint renovatas, ista per se obtineat firmitatem.

XXVIII. *Præstaria ad ecclesiam.*

In Christo filio illo, in Dei nomine ille domum Dei rector, qui est custos ecclesiæ illius, quæ est constructa in pago illo, in loco quod dicitur ille. Omnibus non habetur incognitum qualiter tu res proprietatis tuæ tam infra civitatem quam et aforis in ipso pago, in loco cujus vocabulum sunt illas et illas, in jam dicta loca omnem rem tuam per tua concessione ad ipsa casa Dei vel ipso domo Dei a die præsentem delegasti. Postea ad petitionem tuam non denegavimus, nisi ut ipsas res ad præstitum beneficium tibi præstare deberemus. Quod ita et fecimus, sic taliter ut tempore vitæ tuæ ipsas res per nostro beneficio habere vel condirgere sive usare debeat, et annis singulis in festivitate sancto illo censo ad lumen vel sacrificium solidos tantos per temetipsos solvere facias; et nec nos ipse, nec nullus de successoribus nostris, nec quislibet de parte nostra, ipsas res tempore vitæ tuæ tibi abstrahere nec minuare non debeamus. Et ut has litteras firmius post te firmiores retineas, manu propria subter decrevimus adfirmare.

XXIX. *Notitia de homine forbatudo.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis, nomine ille, in pago illo, in loco quod dicitur ille, in mallo publico, ante ipso comite illo vel aliis bonis hominibus qui subter firmaverunt, posita manu sua super sacrosancto altario sancto illo sic juratus dixit : Hic juro per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancti illius quod homo aliquis nomine ille, ita factus, apud arma sua super me venit, et colpus [Al., colpos] super me misit, et sic mihi Deus directum dedit, ego ipso de arma mea percussi, et talis colpus ei dedi pro quid ipse mortuus est; et quod feci super me feci; et ego hodie ipso^b facio infra damno et forbatudo infra noctes XII, sicut lex est et nostra consuetudo, apud tres^c aloarius, et duodecim conlaudantes juraverunt, et de linguas eorum legibus dixerunt. Id sunt qui præson.

jecisse in alium. Forbatudus dicitur ille qui ab eo occiditur quem per vim aggressus est. Ita Cangius, in Glossario.

^c Aloarii videntur hoc sæculo dicti, qui probarent et laudarent, idemque affirmarent, a laudando; unde et nostris hodie *alouer*, pro *rationem probare*. Biga.

^d Hoc est, secundum leges juraverunt eum qui juravit vera dixisse. Id.

XXX. • *Indiculus regalis.*

ex Francorum vir inluster ^b magnifico fratri illi. Cognoscas quia iste præsens ille ab hac editione nobis suggestit eo quod homo aliquis ille res suas in vestro ^c ministerio ad sancto gasset, et dicit quod ille vel alii homines ipcontendunt malo ordine. Propterea omnino gamus ut, si veritas est, integram justitiam a moratione ei facias exinde. Et si antea ineffinitum non fuerit, tunc ipso homines qui tendunt malo ordine, per fidejussores positer noctes tantas postquam has litteras recite nos facias advenire. Taliter agas, si gratiam velis habere.

XXXI. *Item alius indiculus.*

ex Francorum vir inluster illo comite, seu us atque successoribus vestris, seu missis discurrentibus. Cognoscatis quia in nostra ryna taliter isto præsente illo, dum et ipse se videtur, taliter ei concessimus, ut de omnes vel omnibus bannis seu et arribannus servatus, ut neque vos neque juniores atque ores vestri ipso pro hoc inquietare nec ^c disnon præsumat, nec facere dimittatis; sed si cum Dei et nostra gratia quieto ordine ad vivere vel sedere. Et ut certius credatis, ostra subter adfirmavimus, et anulo nostro usus.

XXXII. *Notitia de colonatio.*

in qualiter vel quibus præsentibus veniens homo nomine illo, in pago illo, in mallo publico, ante comite vel reliquis quampluris bonis hominibus subter firmaverunt, homine aliquo nomine lem interpellabat, repetebat ei eo quod genitus aut genitrix sua illa coloni sui fuissent, et suus colonus esse debebat, et malo ordine colonatico se abstrahabat et neglegens erat. patum fuit ab ipsis viris ipsius, si ipse ille ^c ipsius sui esse debebat, an non, in præsente ^c deberet. Et ipse ille nullatenus potuit dicere adponere, nec nullam ratione tradere per se de ipso colonatico se abstrahere potuisset; ^c præsente pro colonico ipsius sui se recredidit vel ^c vult. Sic ab ipsis viris fuit judicatum, ut ipse o illo pro colonico habere debeat. Et sic jam comes ipso illo per manus partibus sui visus didisse. His præsentibus.

XXXIII. *Notitia sacramentalis.*

in qualiter et quibus præsentibus veniens homo nomine ille in pago illo, in basilica a sancto illo, ^c ma sacramenta percurrere videntur, ante viro eo illo vel reliquis quampluris bonis hominibus ter firmaverunt, posita manu sua super sacro-altario sancto illo, sic juratus dixit: Hic juro me loco sancto et Deo altissimo et virtutis illo, unde me ille homo in mallo publico ^c ut, quod ego terra sua aut ad conjuge sua ^c pago illo, in loco quod dicitur ille, de eorum ^c te per furtia nunquam proprii aut pervasi, ^c ista parte triginta et uno anno fere am..... semper exinde fui vestitus, et post me ^c et per legem et justitiam plus obtineat me ^c re quam ipsius sui aut conjuge sua redit ^c ad quod mihi judicatum fuit in nullo non ^c o, nisi isto et unico sacramento, per hunc

gia epistola qua rex comiti mandat ut cuidam; eritur quod alii res suas retinerent, jus dicat; illi satisfacere recusent, cogat eos fidejussores gem judicio sistendi causa dare. Bicn. ^c mites civitatum fratris appellatione a principoratos hoc capite doceatur. Quod jus, ut prorectores et præsides, consequantur. Id. ^c ministerium pro territorio. Id. ^c ste, hoc est, exercitum. Arribannus seu heriban-

A loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo. Insequenter vero post ipso tres aloarii et duodecim conlaudantes juraverunt, et de linguis eorum legibus dixerunt. Id sunt. Et reliqua.

XXXIV. *Notitia de herbas maleficas.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens femina aliqua nomine illa in pago illo, in mallo publico, in basilica sancto illo, ante illos et illas et alios quamplures bonis hominibus qui sub confirmaverunt, posita manu sua super sacrosancto altare sancto illo, sic jurata dixit: Hic juro per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo unde me ille ante viro magnifico illo vel aliis bonis hominibus mallavit, quod ego herbas maleficas temporassem, vel bibere ei dedissem per quid ipse infirmasset aut vitam suam perdere debuisset, ego herbas maleficas nec potiones malas nunquam temporavi, nec bibere dedi, per quid ipse infirmus vel insanus fuisset, aut vitam suam perdere debuisset, et aliud de ista causa ^c in nullum non redeo nisi isto unico et idoneo sacramento per hunc loco sancto et Deo altissimo et virtutis sancto illo. Insequenter vero post ipsam tantae juraverunt, et de linguis eorum legibus dixerunt. Id sunt.

XXXV. *Cessio.*

Dulcissimo atque in omnibus amantissimo filio meo illo ille. Ammonuit mihi amor et dulcedo tua, et ex alia parte tu cotidie mihi non cessas deservire, et in bono impendas effectum. Propterea mihi præparavit plenissima voluntas ut aliquid de hereditibus propriis meis extra consortium germanus tuus tibi concedere deberem. Quod ita et feci. Propterea cedo tibi post meum quoque discessum de hac luce, a die præsente, cessumque in perpetuum esse volo, et de jure meo in jure et dominatione tua transcribo atque transfundo, hoc est, servo juris mei nomine illo, vel aliam rem, terris, vel quacunque domum, ita ut ab hodiernum diem habeas, teneas, ^c atque possideas, vel quidquid a die præsente facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si ego ipse, aut ullus de hereditibus meis, vel quislibet ulla opposita persona, qui contra hanc cessionem ista venire conaverit, inferat tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et præsens cessio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixta. Actum illo.

XXXVI. *Evacuatoria.*

Fratri illo ille. Omnibus non habetur incognitum quia ego ad petitionem tuam solidos tantos ad præstitum beneficium in manu tua tibi præstiti, et tu pro hoc talem epistolam cautionis in me adfirmasti ut usque annos tantos in unaquaque hebdomada dies tantos opera mea facere deberes, quod ita et fecisti, [^c ego ipse debito meo mihi reddere deberes, quod ita et fecisti] et ego ipsam cautionem minime invenire possum. Propterea talem epistolam evacuaturiam in te fieri et adfirmare rogavi, ut si ipsa cautio ullo unquam tempore inventa aut reperta fuerit, nullum obtineat effectum, evacuatoria inanis permaneat, et nec ego ipse, nec ullus de hereditibus meis, vel quislibet de parte mea ipso debito superius nominato neque in ipsa cautione, nec per nullis modis nullo unquam tempore tibi ex hoc nullas calumnias nec repetitiones agere nec repetere non debeamus. Quod si attentaverimus, ista tota servante, una cum socio fisco,

nus poena est pecuniaria ejus qui ad expeditionem post principis bannum seu edictum profectus non est. Id. Veteribus Germanis, *ar, har, nunc heer, exercitus.*

• Dismannare, hoc est, de domo extrahere. Lindenbrogius: « nec manere non præsumat, nec facere permittatis. »

† Hæc addita sunt in margine in Codice ms.

auri uncias tantas esse multando, et præsens evacuaturia omni tempore firma permaneat.

XXXVII. *Libellum dotis.*

Dum omnipotens Deus (*Juret., in not. ad Symmach., p. 216*) concessit jugale consortium, et tale permisum dedit ei in omnibus^a ut unusquisque cum vira [*Al., uxore*] sua nubat juxta consuetudinem anteriorum Christianorum, et item legimus quod ipse Dominus noster cum discipulis suis ad nuptias invitatus fuisset, et cui Deus conjungit, homo non sepat; quod bonum, felix, faustumque sit. Et reliqua. Donat itaque ille honestæ puellæ sponsæ suæ, nomine illa, quam, si Christo placuerit, in conjugium sociare uxorem cupio, donatumque in perpetuum esse volo, et de jure meo in jure et dominatione ipsius puellæ transcribo atque transfundo, hoc est, res proprietatis meæ in pago illo, in loco quod dicitur ille, tam mansis, domibus, ædificiis, totum et ad integrum re inquisita, seu mancipia tantas his nominibus ille et ille, seu caballos tantos, boves tantos, vaccas cum vitulos tantos, oves capita tanta, ^b sodis capita tanta, ^c lectarios condignos ad lectos tantas, fabricaturias vero, auro, argento in solidos tantos,.... ostensolia vero tam æreis quam ferreis, seu et lineis, quidquid in domo rationabiliter continet. Omnia superius nominata, cum dies felicissimus nuptialis advenerit, dulcissima sponsa mea illa, a die præsentis habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde a die præsentis facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet uita opposita persona, quia contra hunc libellum dotis venire conaverit, inferat tibi, una cum socio fisco, auri unciarum tantas esse multando, et præsens libellus dotis firmus permaneat.

XXXVIII. *Indiculus regalis.*

Ille rex Francorum vir iustus. Cum nos in Dei nomine palatio nostro ad universorum causas audiendas vel recta judicia terminanda una cum proceribus nostris sederemus, ibique veniens homo aliquis nomine ille suggestit eo quod ^d apud nostro signaculo homine aliquo nomine illo nuntio habuisset ut super noctes tantas ante nos debuisset venire in rationes, pro eo quod dixit quod res suas post se malo ordine tenebat injuste. Ad quod placitum veniens ipse ille per triduo seu amplius placitum suum custodivit; et nec ipse ille ad eum placitum venit, nec missum in vicem suam non direxit qui illa sonia nuntiasset. Proinde nos taliter una cum fidelibus n stris vel comite palatii nostri illo visi fuimus judicasse ut dum ipse ille per triduo seu amplius placitum suum legitime custodivit, et nec ipse ille ad eum placitum venit, nec missum in vice sua direxit qui illa sonia nuntiasset, et placitum suum neglexit, et jectivus exinde remansit, propterea jubemus ut quicquid lex loci vestri de tale causa debuerit, vobis distringentibus ipse ille partibus ipsius huius hominis componat atque emendare studeat.

XXXIX. *Æqualentia vel pactum.*

Auxiliante Domino nostro Jesu Christo, placuit atque convenit inter illo et germano suo illo de alode qui fuit genitore illi. Ut inter se ^e æqualentia dividere vel ex-

^a *Al., a. unusquisque juxta consuetudinem anteriorum Christianorum, ommissis his verbis, cum vira sua nubat.*

^b *Sodis, id est suum. Sodes, seu sudes, porcorum stabulum.*

^c *Lectarii, instrumenta lecti.*

^d *Apud hic dicitur pro cum, aut per, quod non raro illo illius sæculi auctoribus occurrit. Biga.*

quare deberent. Quod ita et fecerunt. Accepit igitur ille de parte sua manso in pago illo, in loco qui dicitur illo, cum omni desuper posito, seu vineis, olivis, campis, totum et ad integrum re inquisita. Et contra ad vicem accepit ille de parte sua manso in pago illo, in loco qui dicitur illo, ubi areola commanet, id est, tam mansis, vineis, olivis [*Al., oleis*], totum et ad integrum re inquisita, etiam aurum, argentum, drapalia, æramen, peculium, præsidium utriusque sexus, mobile et immobile, inter se æqualentia visi fuerunt dividissent, et pars contra parte suo invicem tradiderunt, et per eorum fistulam pars contra parte suo se exinde exitum [*Al., exatos*] fecerunt; ita ut ab hodierno die unusquisque quod accepit habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus nostris, vel quislibet opposita persona, qui contra hanc epistolam loco pactionis venire conaverit, inferat pars parte suo cui literi intulerit ista tota servante una cum socio fisco auri unciarum tantas esse multando, et præsens epistola pactionis omni tempore firma permaneat.

XL. *Donatio ad casam Dei*

Domino vere sancto ac reverentissimo monasterio illo quod est constructum in honore sanctæ Mariæ semper virginis genetricis Dei et Domini nostri Jesu Christi, vel ceterorum dominorum suorum, quorum reliquæ ibi conditæ sunt, et iustus Deo sacra illa abbatissa una cum norma plurimarum ancillarum Dei ad laudem Christi canendum castrix præesse videtur, ego in Dei nomine femina aliqua nomine illa dono ad præfatum monasterio a die præsentis, donatumque in perpetuum esse volo, et de jure meo in jure et dominatione ipsius monasterii vel suis rectoribus trado atque transfundo ad possidendum, pro eo quod in ipso monasterio sub religione et sancta conversatione habitare debeam, hoc est, res meas in pago illo, in loco nuncupante ejus vocabulum est illo et illo, in gratia illa, super fluvium illum, quantumcumque a die præsentis in jamdicta loca visa sunt tenere vel possidere, quod manente conjugio apud jugale meo illo visa sunt acquisisse, vel in mea portione recepi, vel quantumcumque de filio meo nomen illo de luctuosa hereditate mihi obvenit, sicut dixi, quantumcumque in hæc loca a die præsentis mea est possessio vel dominatio, totum et ad integrum ad ipso monasterio a die præsentis de jure meo in jure ipsius monasterii et suisque rectoribus trado atque transfundo ad possidendum, hoc est, tam terris, mansis, una cum superpositis, domibus, ædificiis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, cultis et incultis, adjacentisque omnibus, aquis, aquarumve decursibus, una cum mancipia tanta his nominibus illa, sicut dixi, inquisita portione mea ad integrum publice trado atque transfundo ad possidendum; ut quicquid ab hac die ipsa abbatissa vel rectores ipsius monasterii ad profectum ipsius exinde facere voluerint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis vero, quod.

XLI. *Precaria ad casa dei.*

^f Domini viri sancti [*Al., virtute*] atque ostensione crucis patibulum mirabilis remuneratione fulgente basilicæ, que in honore sanctæ Mariæ et sancti Petri

^g Divisio hereditatis inter fratres, que æqualentia hic appellatur, quod æquis partibus fit. *Id.*

^h *Æqualentia, id est, æqua lance. Id.*

ⁱ *Lindemb. : Domine vere sanctis monasterii in honorem sanctæ Mariæ et sancti Petri et sancti Pauli principum apostolorum constructi in pago Wasinental, ubi illustris abbatissa illa castrix præesse videtur, etc.*

ti Pauli princeps apostolorum, a Gaico mona-
 A structo in pago Wastinense, et industri ab-
 illa inibi constris præesse videtur, una cum
 plurima ancillarum Dei ibidem consistentium,
 femina. Dum non habetur incognitum, sed a
 est manifestum, quod ego res proprietatis
 loco qui dicitur illo per epistolam donatio-
 ipso monasterio vestro delegavi, propterea
 i a vobis, et petitione mea non denegasti, ut
 B, quantum ad vivo, sub uso beneficio vestro
 et usare debeam, et alium ipsas res alienare
 ium non habeam, et post meum quoque dis-
 cum re immeliorata ad ipso monasterio
 ulla expectata traditione vos vel rectores
 monasterii in eorum faciant revocare potesta-
 dominationem, et vos reverentia discorditis
 et modum m. a possessio aliqua præjudicio
 generare non debeant. Propterea hanc preca-
 i vos vel in ipso monasterio vestro emittendo
 C, ut neque ego, neque ullus de heredibus
 quamvis per longinqua spatia ipsas res ad
 m habere, agere nec repetere non debeamus.
 si fecerit, inferat vobis vel partibus ipsius
 erii suisque rectoribus auri libra una, argento
 duo, et præsens precaria firma permaneat,
 ias precarias de quinquennium in quinquen-
 novantur, ista vero non sit necesse renovan-
 renovare, sed per semetipsam omnique tem-
 pte. at firmitatem, cum stipulatione subnixâ,
 illo.

XLII. *Præstura.*

issima femina illa, e. o illa abbatissa. Dum non
 ignitum qualiter tu ante hos dies rem pro-
 tuæ in pago illo, in loco qui dicitur ille, ad
 orio sanctæ Mariæ adfirmasti, unde precaria
 el ab ipso monasterio adpetisti, propterea
 eras in te adfirmavimus, ut dum ad vivis, usua-
 sam rem tenere et dominare debeas, et aliubi
 ienare pontificium non habeas. Et si hoc co-
 C facere, ipsam rem a die præsentis perdas. Et
 litteras vires firmiores obtineas, manu nostra
 adfirmavimus, cum stipulatione subnixâ
 illo.

XLIII. *Traditura de terra.*

ita qualiter et quibus præsentibus veniens
 aliquis a. vocatus sancto illo de monasterio
 res illas, in pago illo, in loco cujus vocabu-
 l ille, quas ante hos dies femina aliqua nomine
 suo instrumento ad ipso monasterio visa fuit
 se cum omni integritate, sicut in ipsa dona-
 onstat; quod portio sua est ad integrum a die
 te missus ipsius feminae ille ipsius misso mo-
 i nomine illo per ipso ostio de ipsa casa per...
 et cespitem, sicut lex est, ipsius misso ad
 sancto illo vel ipso... visus est tradidisse, et
 i istuca ipso misso vel ipsa femina de ipsas
 exitas et omnibus esse dixit. Id sunt.

XLIV. *Emunitas Sanctorum*

rex Francorum vir inluster. Quotienscunque
 nes sacerdotum aut ancillarum Dei ad effe-
 perducimus, regiam consuetudinem exerce-
 t nobis ad mercedem vel ad stabilitatem regni
 in Dei nomine pertinere confidimus. Ideoque
 s viris sanctis ac venerabilibus apostolicis in
 o patribus omnibus episcopis, vel omnibus ab-
 s, seu inlustribus atque magnificis viris duci-
 comitibus, vicariis, centenariis, seu omnes
 nostros, vel omnes missos nostros discurrentes.
 scatis quod inlustris abbatissa illa de monaste-
 i, in pago illo, in loco qui dicitur ille, in ho-
 sancti illius constructo, una cum monichas vel

inc est prioratus sanctimonialium Gij dictus,
 lens a monasterio Eboriacensi seu Farensi;
 ab oppido Montis-Arigisi tribus circiter leucis.

Dei ancillas ad laudem Christi canendum sub reli-
 gionis norma conversari videntur, clementia regni
 nostri suggestionem intulit et quod gloriosus dominus
 et genitor noster ille quoniam rex per sua præcep-
 tionem sua manu roborata talem immunitatem ad ipso
 casa Dei, sancto illo, vel seu monasterio illo, vel
 ipsa abbatissa habuisset concessum atque indultum
 ut nullus episcopus aut archidiaconus loci illius nisi
 orationem aut prædicationem lucranda gratia, ut
 nullus iudex publicus quislibet iudiciaria potestate
 accinctus in.... villis ipsius monasterii nullum de
 buisset habere introitum, nec causas audiendas, nec
 f. eda exigenda, nec fidejussores tollendos, nec man-
 siones aut paratas requirendas, nec nullas retribu-
 tiones exactandas, et quod fiscus noster exinde exi-
 gere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur.
 Unde et confirmationes anteriorum regum parentum
 nostrorum nobis in præsentem protulit rele-
 gendas, et petiit celsitudine nostra ut circa ipso mo-
 nasterio nostra hoc deberet auctoritas generaliter
 confirmare. Cui nos hunc beneficium gratante animo
 pro mercedis nostræ augmentum non solum confir-
 masse, sed etiam in novo sub immunitatis nomine
 concessisse. Denuo per hunc præceptum specialius
 decernimus ordinando, atque omnino jubemus, quod
 in perpetuum absque ullis obstaculis et refragatio-
 nibus volumus esse mansurum cognoscite, præci-
 pientes ut sicut constat in supradictis titulis scri-
 ptum esse ut illud monasterium maneat absque
 ullum introitum episopi aut archidiaconi, nisi ora-
 tionem aut prædicationem lucrando, ut nullus iudex
 publicus in curtes vel villas ipsius monasterii nullum
 debeat habere introitum, nec causas au iendas, nec
 freda exigenda, nec fidejussores tollendos, nec man-
 siones aut paratas requirendas, nec nullas retribu-
 tiones exactandas, et quod fiscus noster exinde
 exigere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur,
 nisi, ut diximus, pro mercedis nostræ augmentum,
 sicut ab antecessores reges parentes nostros seu et
 domino et glorioso genitore nostro illo quondam rege
 moderno tempore fuit concessum atque indultum,
 ita per nostris oraculis plenius confirmamus, quod
 in perpetuum volumus esse mansurum. Et ut hæc
 præceptio firmior habeatur et per tempora melius
 conservetur, manu nostra signaculis subter ea de-
 crevimus roborare, et de anulo nostro subter sege-
 lavimus.

XLV. *Indiculum r. gale.*

Karolus, gratia Dei rex Francorum, tam præsen-
 tibus quam et futuris dominis sanctis et apostolicis,
 ac venerabilibus in Christo Patribus, ducibus, comi-
 tibus, domesticis, vicariis, centenariis, vel omnis
 agentes nostros, et juniores ac successoresque nos-
 tros, vel omnes amicos nostros, seu et omnes missos
 nostros discurrentes. Cognoscat magnitudo seu al-
 mitas vestra quod nos partibus nostris bene habemus
 compertum quod dominus taliter illius fidele
 D nostro illo illa merito suo compellente concessimus ubi-
 que infra regno Deo propitio nostro homines sui
 ad negotium exigendum advenerint, nullus quislibet,
 de iudiciaria potestate vestra nec missus noster nulla
 telonea, nec nullas venditas, nec rodaticas, nec for-
 raticas, nec pontaticas, et, sicut dixi, nullus quisli-
 bet teloneo nec venditas eius in nullo exactare non
 præsumatis; nisi, ut diximus, in quascunque portus
 civitatis seu mercada nullo contradicente suos viui
 vel suos commercius quislibet negotium absque ullo
 contradicente potestatem habeat vendendi, quia nos
 taliter ei habemus concessum. In reliquo vero de
 parte nostra vel vestra ex nostra indulgentia visi fui-
 mus concessisse atque indulsisse, seu et in omnibus
 confirmasse. Et ut hæc præceptio nostra firmior ap-

Exstat Lotharii imp. præceptum, quo Gaicense mo-
 nasterium attribuit Faræ monasterio.

pareatur et per tempora conservetur, manu nostra A propria subter eam decrevimus adfirmare.

XLVI. *Relatum a quod dicitur apennis.*

Mos nobilium Romanorum aduevit, et ratio jure denoscit, ut si cuiuscunque domus igne cremetur, is per seriem scripturarum chartularum relationis, quod dicitur apennis, recipiat. Quamobrem cum qualiam die inluster ille comes ad multorum causas audiendum vel recta iudicia terminandum una cum pluribus personis resideret; ibique veniens homo aliquis nomine ille suggerit intulit eo quod ante hos dies, casu faciente, casa sua cum omni mobili, vel intro domo compendia, seu et strumenta chartularum ibidem igne cremassent [Al., cremata e-sent]. Et quia ille iudex vel vicini pagenses ipsius ad praesens venientes ita dixerunt vel testimoniaverunt quod ad hoc videndum accesserant, sic vero et actum aderat, sic supradictus ille Comes vel reliquis francis personis iuxta praesorium retroque praecedentium chartola relationis, b quae dicitur apennis, ei dare decreverunt, ut quidquid ex accessione parentum aut ex contractu habebat, tam per venditiones, donationes, cessiones, iudicia, obnoxiationes, cautiones, commutationes, seu quod per ceteris scripturis ad eum pervenit, dominum vel potestate inceptis perveniat in suo jure absque refragatione vel modulationis in suo permaneant, vicinarum manu propria subter roboravimus et post nostro roborare decrevimus.

XLVII. *c Heredetoria.*

Dulcissima filia mea illa, ille. Dum non est incognitum, sed per populum divulgatum et patefactum, quod ego in ancilla mea nomine illa tibi generavi, et postea ante domino illo rege jactante denario secundum legem Salicam te ingenuam dimisi, et tu minime in hereditate mea succedere potebas, propterea ego hanc chartulam hereditariam in te fieri et adfirmare rogavi ut si tibi Dominus jusserit quod mihi in hunc seculum suprestis apparueris, et omnes res meas, tam ex alode parentum meorum quam et ex meum contractum mei obvenit, in hereditate succedas, tam terris, mansis, domibus, aedificiis, mancipiis, liti, libertis, acolabus, merito acolanarum, vineis, olivis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, in quibuscunque pagis, aut territoriis, seu agris vel omnibus locis ubi habere videor, etiam peculium, praesidium utriusque generis et sexus, aurum, argentum, drapalia, mobile et immobile, quidquid dici aut nominari potest, quantumcunque moriens de meum dereliquero, in omnes res meas in hereditate apud germanos tuos filios meos succedas, et aequalentia inter vos exinde dividere vel exaequare faciatis; et quod ad parte tua exinde recipis, quidquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliqui de heredibus meis, vel quibet opposita persona, qui contra hanc chartulam heredetoriam istam, quam ego plenissima voluntate mea fieri et adfirmare rogavi, venire conaverit, tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens hereditaria omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixi. Actum illo.

* De instrumentorum amissione vel exustione vide Formul. Marculfi, lib. 1, cap. 33. Illic similis quaedam formula exhibetur, non tamen a rege, sed a comite data, qua, sedente in iudicio comite, testes adhibentur, qui alicujus domum cum mobilibus rebus, chartis et instrumentis quae inerant, incendio consumptam testentur. Ideoque comes ejus rei testationem in scriptis redactam concedit, ut res omnes quas hic antea possidebat in posterum secure etiam possideat. BIGN.

b Quae ejus nominis origo sit, mihi plane non liquet, et fortasse mendum est. Sane dubitavi num legendum esset a pari, quod eandem et parem vim

XLVIII. *a Redemptionale.*

Dilectissimo mihi bene merito illo, ille. Omnibus non habetur incognitum, sed patefactum, quod te quotidie in bonis partibus fideliter mihi deservire non cessas, et pro respectu servitii tui, et pro fidelitate tua, quam circa partibus meis impendere non desistis, mihi praepatuit plenissima et integra voluntas, propter nomen Domini, ut de servitio meo temetipsum vel omne peculiare tuum redimere deberes. Quod ita et fecisti; et dedisti mihi pro hoc quod mihi bene complacuit, tam in argento quam in amicto, valentes solidos tantos. Propterea hanc chartulam redemptionalem in te fieri et adfirmare rogavi, ut taliter has ingenuus tanquam si ab ingenuis parentibus fuisses procreatus vel natus, cum omni peculiare tuo; et nec mihi, nec ulli heredum meorum nullum impendas servitium, nec hominum [Lindenbr., litimonium], nec libertaticum, nec nullum obsequium, nec patronaticum; sed eam pergas B partem quam volueris, liberamque et firmissimam in omnibus habeas potestatem; et neque servitio, nec.... onio nec libertatico, nec patrocinium, nec nullum obsequium, nec ego ipse, nec ullus de heredibus meis, nec quislibet opposita persona, tibi exinde nullas calumnias, nec fatigationes, nec repetitiones agere, nec generare, nec repetere non debeamus. Quod qui tentaverit, et a me vel heredibus meis defensatum non fuerit, inferamus tibi una cum socio fisco auri uncias tantas esse multando, et praesens redemptionale omni tempore firma permaneat, stipulatione subnixi. Actum illo.

XLIX. *Heredetoria.*

Dulcissima atque in omnibus amantissima filia mea illa. Ego enim vir magnificus ille. Omnibus non habetur incognitum quod, sicut lex Salica continet, de res meas, quod mihi ex alode parentum meorum obvenit, apud germanos tuos filios meos minime in hereditate succedere potebas. Propterea mihi praepatuit plenissima et integra voluntas ut hanc epistolam heredetoriam in te fieri et adfirmare rogavi, ut si mihi in hoc saeculo subprestis apparueris, in omnes res meas, tam ex alode parentum meorum quam ex meo contractu mihi obvenit, in pago illo, in loco qui dicitur ille, et in quibuscunque pagis aut territoriis, ubicunque habere videor, tam mansis, domibus, aedificiis, vineis, olivis [Al., oleis], silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, quidquid dici aut nominari potest, quantumcunque de meo proprio moriens dereliquero, in omnes res meas in hereditate apud germanos tuos filios meos succedas, et aequalentia inter vos exinde dividere vel exaequare faciatis. Et quod ad partem tuam exinde recipis, quidquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo.

L. ** Cautio de vinea.*

Domino fratri illo ille. Ad petitione mea mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argento vel amicto valentes solidos tantos in manu mea ad praestitum beneficium mihi praestitisti. Propterea oppignore tibi vineam proprietatis meae in pago

habeat atque instrumenta amissa: quam vocem a pari et apparibus eodem fere sensu hac aetate usitatam fuisse reperio. In.

* Libellus, seu epistola qua pater filiam naturalem, quam ex propria ancilla susceperat, ad hereditatem suam vocat, alias non successuram. In.

d Charta redemptionalis per quam servus se ipsum de peculio suo redimit, et dato pretio, libertate a Domino donatur, ita ut ab obsequiis omnibus et jure patronatus liber et immunus permaneat. In.

* Oppignatio est vineae pro debito cum antichresi. BIGN.

loco qui dicitur illo aripennos tantos. Sub-
 e ambobus lateribus et ambobus frontibus
 i, infra ipsa terminatione et mensura ad in-
 et usque annos tantos fructum quem ibidem
 derit, ad parte tua elidiatum habere debeas.
 ametipsum ipsa mea condirgere facias; et
 lo ipso fructus tantos annos transactos ha-
 et debito tuo tibi reddidero, cautionem meam
 nibus recipiam, stipulatione subnixā. Actum

LI. *Securitas.*

minima, sed maxima vertitur discordia inter
 illo. Venientes in loco illo ante bonis homi-
 petebat ipse ille in causa sua, vel in con-
 a illa, adversus ipsius lue, dum diceret eo
 na genua sua impinzerit, et super filia eo-
 mine illa cessisset, et ipsam ibidem occisit;
 illa hanc causam minime potuit denegare.
 taliter ad ipsos bonis hominibus fuit iudi-
 at illam leudem, ut lex erat, ipsius luo sol-
 beret. Quod ita in præsentio fecit, et servo
 nise illo vel alia raba sua ipsa illa pro illa
 pelus lue vel conjuge sua illa, in quod eis
 implacuit, dedit. Propterea jam dictus ille et
 suo illa hanc securitatem in ipsa illa vel
 suo fieri et adfirmare rogaverunt, ut nullo
 tempore de jam dicta causa, nec de illa
 nec de ipsa leude, nullas calumnias, nec re-
 ces, nec fatigationes, nec nos, nec ullus de he-
 nostris, nec quislibet opposita persona agere,
 verare, nec repetere non debeamus. Quod qui
 verit. e: a nobis vel heredibus nostris defen-
 non fuerit, inferamus tibi una cum socio lis-
 uncias tantas, argento pondo tanto esse mul-
 et præsens securitas omni tempore firma per-
 stipulatione subnixā. Actum illo.

LII. *a Donatio ad filios.*

a lex et consuetudo exposcit ut quæcumque
 a naturales filios habuerit, et alios plures non
 li, si eos in sua voluerit instituire hereditate,
 r in suum potius arbitrium ad faciendi de id
 ce quod in eos voluerit, liberam habeat po-
 m. Itaque ego ille, dum non est incognitum
 mina aliquo nomen illa bene ingenua ad con-
 mi. i sociavi uxore, sed qualis causas vel
 a me oppresserunt ut chartolam libelli dotis
 u, sicut lex declarat, minime excessit [Al.,
 di] facere, b unde ipsi filii mei, secundum le-
 aturales appellantur, et filios in ea generavi,
 baptismo nomen imposuimus illos et illos,
 na volo ut prædicti filii mei in omni corpore
 tis meæ in pago illo, in loca denominantes
 t illos, in legitimam successionem debeatis
 appatuere, hoc est, tam terris, mansis, una
 rperpositis domibus, ædificiis, utriusque gene-
 m pecuniis, mancipiis ibidem commanentibus,
 dem quam et aliunde translatis, sicut dixi,
 nostra est possessio, et quod de successione
 am nobis obvenit, tam de alode quam de
 rato, vel de qualibet attractu ad nos noscitur
 hno, et quicquid a die præsentis nostra est
 io vel dominatio, cum omni jure et merito et
 e inquisita quandoquidem moriens dereli-
 ia vestra debeatis revocare potestate et do-
 me, et faciatis exinde jure proprietario quod

re Romano filii naturales patri ex testamento
 s esse poterant in assem: atque adeo in sub-
 me facta, si sine liberis aliquis decesserit, Pa-
 s existinavit deficere conditionem, si natu-
 liberi exstarent. Illic veterem usum, licet
 immutatum, in Gallis servatum fuisse do-
 c formula, maxime propter communionem ex-
 a gentium; quæ naturales liberos a legitimis
 cernebant. Bics.

PATROL. LXXXVII.

A volueritis, et nullus vobis de omni hereditate mea
 repudiare non debeat, nec facere possit, stipulatione
 subnixā.

LIII. *a Mandatum.*

Dulcissimo amico meo illo, ego ille. Rogo atque
 injungo caritate tua ut hias ad vicem meam ad civi-
 tate illa, ad illo defensore et illo professor, vel curi-
 a publica ipsius civitatis, et hanc epistolam, qua
 ego filios meos illos in totius hereditatis meæ legiti-
 ma successione instituere et legitimos filios meos,
 sicut in ipsius epistolæ textu continetur, conscribere
 volui, ea gestis municipalibus, ut mos et lex est,
 juxta morem et consuetudinem alligare atque firmare
 facias, ad prosecutionem celebratam. Quod tibi
 rogo mihi rescribere pigrum non graveris, stipu-
 latione.

LIV. *a Hereditaria [Al., gesta] de hereditate.*

In nomine Domini. Anno illo domni nostri illius
 regis, mense illo, gesta habita apud laudabile viro
 illo defensore et illo professore vel curia publica
 ipsius civitatis, ille ait: Quæso vobis, optime defen-
 sor, ut mihi Codices publicos patere jubeatis, quia
 habeo quædam prosequere quæ gestorū allegatione
 cupio roborari. Memorati defensor et ordo curiæ
 dixerunt: Patent tibi Codices publici, prosequere
 quæ optas. Ille dixit: Amicus meus ille mihi injun-
 xit per suum mandatum solemniter roboratum ad
 laudabilitatem vestram accedere debere, et hanc
 epistolam, quam ipse, sicut textus declarat, in præ-
 dictos filios suos illos conscripsit, pro eo quod in
 bene ingenua femina illa ipsos generavit, et tamen
 chartolam libelli dotis ei secundum legem non ad-
 firmavit, propterea jam dicti filii secundum legem
 naturales appellantur, ita antehictus pater eorum
 ei complacuit ut ipsos secundum legem Romanam in
 ipsa civitate ante curiam publicam debeat in legitima
 totius hereditatis suæ instituere hereditate, ita et
 fecit, dum improlis, nec legitimos infantes non ha-
 buerit, ipsos in legitima hereditate pro legitimis fi-
 liis in omnes causas recepit, ut prædicta epistola
 juxta morem et consuetudinem gestis municipalibus
 alligari atque firmari debeat. Suprascriptus defensor
 una cum suis curialibus vel subscriptionibus insti-
 tuerunt vel inobdierunt sub signaculis. Et hæc gesta
 quomodo est conscripta, manu eorum roborata, ei
 visi fuimus tradidisse, stipulatione subnixā. Actum.

LV. *Epistola.*

Magnifico amico meo illo, ego ille. Cognoscas
 juxta injunctionem tuam, ut per tuum mandatum
 mihi rogasti, ad illa civitate ad illo defensore vel
 curia publica ipsius civitatis me accessisse, et hanc
 chartolam, qua infantes tuos, quod naturales sunt,
 in legitima hereditate secundum legem instituisti,
 sicut in ipsa chartola tam de rebus quam et de ipsa
 munera ad ipsius infantes continetur, gestis muni-
 cipalibus juxta morem et consuetudinem allegasse
 atque firmasse cognoscas; et de persecutione cele-
 brata, quod mihi rogasti, rescribere vel prosequere
 mihi pigrum non fuit, stipulatione subnixā.

LVI. *Gesta manumissionis.*

Quod secundum legem Romanam actum est nulla-
 tenus revocatur. Itaque sub die illo, anno illo regni
 domini nostri illius regis, indictione illa, vir venera-

b Innuit sine dotalibus instrumentis non intelligi
 matrimonium, nec legitimos nasci liberos. Id.

c Forma mandati ad insinuandam et publicandam
 superiorem donationem; quo facto ejusmodi natu-
 rales liberos legitimos efficit, et legitimam perci-
 pere patris successionem docet hæc formula. Id.

d Insinuatio et professio apud acta municipalia
 stabilientiæ et firmandæ donationis gratia. Id. Lind.
 hereditaria tantum.

huic ille ^a diaconus testatur eis quia stabili sub A scripturis manumittere ^b in ecclesia illa vindictaque liberare famulo illo suo nomen illo bene sibi merito secundum constitutionem bone memorie Constantini legis, qua fixum est ut omnes qui sub oculis episcoporum, presbyterorum, seu diaconorum, in ecclesia manumittuntur, ad civitatem pertineat, et ab ecclesia defendatur, et vult eum juxta consuetudinem, cujus commemoratio subpravida [*Lindenbr.*, supradicta] est, ad civitatem pertinere Romanam, ea tamen conditione ut eat ubique, quam voluerit partem perdat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus, et nulli heredum ac prohere. Jam meorum minime quicquam debeat servitutis, nec libertinitatis gratiam, nec patronatus obsequium, sed, sicut dixi, sub integra et legitima ingenuitate debeat permanere ingenuus atque securus, et semper ad civitatem debeat pertinere Romanam, testamentum etiam faciendi liberam in omnibus habeat potestatem. Si quis vero.

^a Primus diaconorum, sive archidiaconus, praeerat libertatibus quae in ecclesia dabantur, manumissionisque tabulas conficiebat. *Hex.*

^b Improperie. Nam aliud est vindicta manumittere, aliud in ecclesia; sed quia vetustissimus planae liber-

LVII. Traditoria.

Notitia traditionalis, qualiter vel quibus presentibus venit homo aliquis nomine ille ad illo manso, quem ante hos dies per chartolam venditionis ad filium suum affirmavit, per.... visus fuit tradidisse vel consignasse, et exitum inde fecisse. *His presentibus.*

LVIII. Obnoxatio.

Domino meo semper, ego enim ille. Dum non est incognitum qualiter, in tigan e parte adversa, mihi contigit quod ego caballo ad homine aliquo nomine illo in ^c texaga subduxi, unde et de furto victus apparui, et vitae periculum exinde incurrere potueram, et ego non habeo unde ipsum facinus vel ipsum furum emendare vel satisfacere debeam, propterea expetivi a vobis, et habuit pietas et dignatio vestra. Et reliqua.

B

tatis dante modus erat per vindictam ut manumissi cives Romani fierent, ideo hoc nomine in manumissione ecclesiae usus est quae post constitutionem eandem vim obtinuit. *Id.*

^c Texaga, furtum.

FORMULÆ SIRMONDICÆ,

SIVE

FORMULÆ VETÈRES

SECUNDUM LEGEM ROMANAM,

PRIMO EDITÆ EX CODICE CLARISSIMI VIRI JACOBI SIRMONDI.

I. ^b *Donatio ecclesiae.*

Mundi terminum adpropinquantem ruinis crebrentibus jam certa signa manifestantur. Idcirco ego in Dei nomine ille considerans gravitudinem peccato un meorum, et reminiscens bonitatem Dei dicentem: *Date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis.*

Item a'io modo.

Si aliquid de rebus nostris locis sanctorum vel in substantia pauperum confirmimus, hoc nobis procul dubio in aeterna beatitudine retribuere confidimus. Ego quidem de tanta misericordia et pietate Domini confusus, per hanc epistolam donationis dono donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti Martini, ubi ipse pretiosus corpus requiescit, vel omni congregationi ibidem consistenti, et venerabilis vir ille abbas praesens videtur, villam juris mei nuncupantem illam, sitam in pago illo, ^c in condita illa, cum terris, aedificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cum exitis et ingressis, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adjacentiis, sicut a me presenti tempore videtur esse possessum, totum et ad integrum de jure meo in vestra

^a Sirmondicas, quia primo editae sunt ex schedis Sirmondi, vocat Baluzius, qui eas emendasse se testatur ope trium veterum Exemplarium, quorum unum exstat in Bibliotheca regia, secundum fuit clarissimorum Pitæorum, tertium Jacobi Sirmondi.

^b Donationum ejusmodi exempla varia Marculfus

C vel sancti Martini jure proprietario trado atque transfundo; ea vero ratio e ut quandiu adixeris, sub usu beneficii vestri absque ullo praedictio vel diminutione aliqua praedictas res tenere et usurpare debeam, et post meum quoque discessum, quicquid in jam dicta villa vel in finibus suis additum, adtractum, emelioratum, repertumque fuerit, et transitus meus ibidem dereliquerit, cum omni supraposita, rectores ipsius Ecclesiae agentesque illius absque ullius expectata traditione, vel judicium consuetudine, in nostra eleemosyna vel substantia monachorum ibidem vitam degentium, Christo protegente, tanquam si ad praesens absque usu nostro eorum fuisset obsecuta possessio, in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem; ita ut quicquid exinde pro opportunitate monasterii facere decreverint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem. Et si fuerit ulla quislibet persona qui, praeter istum, alterum instrumentum exinde praesentaverit, aut anteriorem aut posteriorem, quod nos nec fecimus nec facere rogavimus, nullum sortiatur effectum, nisi vacuum et inane permaneat; auctorem vero criminis vel falsarium judiciaria potestas condemnet. Et si fuerit, aut ego ipse, aut oculus de heredibus meis, vel quislibet persona, qui contra haec tra lit lib. II.

^c In designandis locis solent haec formulæ confide vocabulum usurpare, quod nec apud Marculfum et incerti auctoris formulas reperitur, nec etiam sibi facile occurrit. Quo nomine certum locum et territorium designari apparet. *Hex.*

donationem aliquid refrangere vel calumniam generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos quingentos componat, et hæc donatio cum stipulatione subnixâ inlibata permaneat. Actum in illo loco.

II. ^a Mandatum.

Magnifico fratri illo, ego ille, filius illius. Rogo, supplico, atque tue caritati injungo ut ad vicem meam civitatem illam adeas, et donationem illam, quam ego partibus illius de locis nostris nuncupantibus illis, sitis in pago illo, per mea legitima instrumenta [Al., instrumenta] confirmavi, gestis municipalibus cum curia publica et defensore facias alligare vel prosequere, et de ipsa prosecutione mihi reddas certorem. Et quicquid exinde egeris gesserisve, ratum a me in omnibus esse cognoscas. Quod mandatum, ut plenior em obtineat vigorem, manu propria subter firmavi et bonorum virorum subscriptione [Al., manibus] roborandum decrevi.

III. ^b Gesta.

Anno illo, regnante rege illo, sub die illo, cum conventum [Al., conventus] Turonus civitate adfuisset, adstante venerabili viro illo defensore, una cum honoratis principalibus suis, venerabilis vir ille dixit: Rogo te, venerabilis vir ille defensor, ut mihi Codices publicos patere jubeatis, quia inluster vir ille per hoc mandatum ad me speravit ut donationem illam, quam de rebus suis propriis, de locis nuncupantibus illis, sitis in pago illo, partibus illius per sua legitima instrumenta confirmavit, gestis municipalibus cum curia publica et defensore prosequere et alligare deberem. Ecce ipsam donationem; jubete eam recitari. Venerabilis vir ille defensor et ordo curiæ dixerunt: Codices publici te patefaciant, et ille amanuensis hanc donationem accipiat vel recitetur. Qui dictum accipiens, per ordinem eam recitavit. Jam dictus prosecutor dixit: Et quia petitiones meas laudabilitas vestra per ordinem implere dignata est, rogo ut publica monumenta suscipiat. Et patefactis Codicibus, gesta cum a vobis fuerit subscripta, mihi nobilitas vestra, ut mos est, tradi præcipiat. Venerabilis vir ille defensor et ordo curiæ dixerunt: Gesta cum a nobis fuerit subscripta, et a venerabili viro illo amanuensis edita, tibi tradatur ex more, ut facilis quod superius insertum est diuturno tempore maneat inconvulsa.

IV. ^c Cessio.

Latores legum sanxerunt ut quicquid unusquisque alteri cesserit, profiteatur se tantum rem cessisse, vel concedi, et sola voluntas illius aut scriptura aut testibus comprobata pro omni firmitate sufficiat. Igitur ego in Dei nomine ille fidelis nostro illo cedo tibi a die præsentis cessumque in perpetuum esse volo, hoc est, villa juris nostri nuncupante illa, sita in pago illo, in condita illa, cum terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suisque adjacentis, cum omni supraposito, vel quicquid in jam dicto loco a die presente tenere et possidere videor; ita ut quicquid exinde facere volueris, jure proprietario liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem, quia malo hoc te habere quam me, plus te quam ceteris heredibus meis. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona, qui contra hanc cessionem aliquid refragare vel calumniam generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit, una cum socio fisco, inferat solidos tantos [Al., intulerit, solidos tantos componat], et hæc

actio meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione subnixâ, diuturno tempore maneat inconvulsa. Actum.

V. ^d Venditio.

Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi vendidisse, et ita vendidi, rem proprietatis meæ, sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, totum et ad integrum cum omnibus appendiciis [Al., appenditis] vel adjacentiis suis vel omni supraposito, sicut a me præsentis tempore videtur esse possessum, de jure meo in tua tradito potestate vel dominatione, unde accepi a te pretium in quod mihi bene complacuit, illis præsentibus qui subter tenentur inserti, valentem solidos tantos. Ita ut ab hodierna die quicquid exinde facere volueris, liberam habeas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, vel quislibet persona, qui contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetitionem generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et hæc venditio firma permaneat.

VI. ^e Obligatio.

Domino venerabili illo, ego in Dei nomine ille. Dum et omnibus habetur percognitum qualiter vestro accepto pretio rem proprietatis meæ sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum omni integritate, vel quicquid a me præsentis tempore mihi fuit possessum, vobis per venditionis titulum distraxi. Sed postea mea fuit petitio, et vestra decrevit voluntas, ut mihi ipsam rem usufructuario ordine conservare juberetis. Quod ita et fecistis. Et ego pro hujus merito beneficii, obligo vobis rem proprietatis meæ, sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum omni integritate sua, vel quicquid ibidem præsentis tempore a me videtur esse possessum. Ea vero ratione ut quoad in caput advixero, utrisque partibus sub vestro prætextu tenere et usurpare debeam, et mihi exinde non liceat alibi nec vendere, nec donare, nec in nullo modo distrahere, nec in suos usus in alterius manus transferre. Sed post meum quoque discessum, absque ullius expectata traditione vel judicium consignatione, absque diminutione rerum vel mancipiarum, cum omni supraposito, vel quicquid in ipsa loca aspicere vel pertinere videtur, vos heredesque vestri, vel cui a vobis permissum fuerit, in eorum faciant revocare potestatem vel dominationem. Et si fuerit aut ego ipse, aut ullus ex heredibus meis, vel quislibet persona qui contra has obligationes aliquam calumniam vel repetitionem aut contemptum generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos ducentos componat, et hæc obligationes uno tenore conscriptæ firmæ permancant.

VII. ^f Precaturia.

Domino venerabili illo rectori ecclesiæ illius vel omni congregationi ibidem consistenti, ego enim ille. Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi villam vestram, sitam in pago illo, in condita illa, in loco nuncupante illo, cum omni merito ad se pertinente vel aspiciente, usufructuario ordine mihi conservare juberetis. Quod ita et fecistis. Ea vero ratione ut mihi exinde non liceat alibi nec vendere, nec donare, nec in nullo modo distrahere; sed sub vestro prætextu, quatenus decretum vestrum manserit, hoc tenere et usurpare faciam. Unde censivi me annis singulis ad festivitatem ipsius sancti partibus vestris

^a Marculf., lib. II, c. 38; append., c. 55.

^b Marculf., lib. II, c. 57; append., c. 54.

^c Marculf., lib. II, c. 19-21; append., c. 14.

^d Precariæ species est, quæ obnoxio a Marculfo appellatur, lib. I, c. 9.

^e Marculf., lib. II, c. 5, 41; append., c. 27, 44.

reddere argentum tantum. Et post menm quoque A
 discessum suprascriptam rem cum omni integritate
 et soliditate sua, quicquid ibidem aspicere vel perti-
 nere videtur, cum omni supraposito, vel quicquid
 ibidem transitus meus dereliquerit, absque ullius ex-
 pectata traditione vel iudicium consignatione, aut
 heredum meorum repetitione, vos agentesque ipsius
 ecclesie in eorum faciant revocare potestatem vel
 dominationem. Et si fuerit aut ego ipse, aut ullus de
 heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc
 precatoriam aliquam calumniam vel repetitionem
 aut contemptum generare præsumpsit, illud quod
 repetit non vindicet, et insuper contra cui litem
 intulerit solidos centum componat, et hæc precato-
 ria, quamvis per diversorum annorum curricula a
 me fuisset possessa, nullum præiudicium vobis non
 præparatur, sed ita firma permaneat quasi per quin-
 quennium fuisset renovata, cum stipulatione sub-
 iuxta, omnique tempore inviolata permaneat.

VIII. Item venditio.

Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi ven-
 didisse, et ita vendidi, infra terminum sancti illius, in
 loco nuncupante illo, campum vel vineam juris mei,
 habentem aripennos tantos. Est quidem de uno la-
 tere et fronte terra illius, de alio latere et fronte
 terra illius. Unde accepi a te pretium, in quod mihi
 bene complacuit, valentem solidos tantos, ita ut ab
 hodierna die quicquid de suprascripta facere volue-
 ris, liberam habeas potestatem, salvo jure ipsius
 sancti. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de here-
 dibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc
 venditionem aliquam calumniam vel repetitionem
 generare præsumpsit, contra cui litem intulerit
 solidos quindecim componat, et hæc venditio firma
 permaneat.

IX. Venditio de servo.

Magnifico fratri illo, ego ille. Constat me tibi ven-
 didisse, et ita vendidi, servum juris mei nomine illum,
 non furem, non fugitivum, sed sanum [Al., sano] C
 corpore, bonisque moribus constructum [Juret. Mis-
 cell. ad Symmach., pag. 265]. Unde accepi a te pre-
 tium, in quod mihi bene complacuit, valentem soli-
 cos tantos. Ita ut ab hodierna die quicquid de su-
 pradicto servo facere volueris, liberam habeas
 potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de
 heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc
 venditionem aliquam calumniam vel repetitionem
 generare præsumpsit, contra cui litem intulerit
 solidos sexaginta componat, et hæc venditio firma
 permaneat.

X. Venditio de semetipso, qualiter homo liber venundetur.

Domino semper meo illo, ego ille. Placuit mihi ut
 statum ingenuitatis meæ in vestrum deberem ob-
 noxiare servitium. Quod ita et feci. Unde accepi a
 te pretium, in quod mihi bene complacuit, solidos
 tantos, ita ut ab hodierna die quicquid de me servo
 tuo, sicut et de reliqua mancipia tua, facere volue-
 ris, a die presente liberam et firmissimam in omni-
 bus [Al. om. et firm. in omnibus] habeas potestatem.
 Et quod fieri non credo, si fuerit ulla quislibet per-
 sona qui contra hanc venditionem, quam ego mea
 spontanea voluntate fieri et adfirmare rogavi, qui
 contra eam aliquid agere vel calumniam generare co-
 naverit, illud quod repetit non vindicet, et insuper

^a Marculf., lib. II, c. 22.

^b Quod hic dicitur de libero homine qui seipsum
 vendit, non omnino convenit cum jure Romano, de
 eo qui ad pretium participandum venundari passus
 est, ideoque ad libertatem proclamare non potest,
 nec manumissus pristinam ingenuitatem recipit.
 Bigx.

^c Formula est qua matricularii ecclesie alicujus
 testantur se puerum expositum collegisse, et cert

contra cui litem intulerit auri libram unam, argenti
 pondus quinque coactus exsolvat, et hæc venditio
 firma permaneat.

XI. Epistola collectionis.

Nos quoque in Dei nomine ^d matricularii sancti
 illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius ecclesie
 observata convenissemus, ibique infantulum san-
 guinolentum, periculo mortis imminente, pannis in-
 volutum invenimus, et ipsum per triduum seu am-
 plius apud plures homines inquisivimus quid suum
 esse diceret, et non invenimus; cui nomen ipsum
 imposuimus. Sed postea pietate interveniente, et
 Domini misericordia opitulante, ipsum infantulum
 homini aliquo nomine illo ad nutriendum dedimus;
 ut si, Deo præsule, convalesceret, ipsum in suis ser-
 vitiis ac solatiis juxta legis ordinem retineat. Pro
 quo pretium accepimus, in quod nobis bene compla-
 cuit, valentem sol. tantos. Et ut præsens epistola
 firmior sit, manibus propriis eam subter firmavimus, B
 et bonis hominibus roborandam decrevimus, secun-
 dum sententiam illam que data est ex corpore
 Theodosiani libri quinti, dicens: « Si quis infantem
 a sanguine emerit, si nutritum dominus vel pater
 eum recipere voluerit, aut ejusdem meriti mancipium,
 aut pretium, nutritor quantum valuerit consequitur
 (Interp. l. unic. Cod. Theod. de his qui san. minor).
 Et ut præsens epistola firmior sit, manu nostra pro-
 pria eam subter firmavimus, et bonis hominibus ro-
 borandam decrevimus. Actum.

XII. Ingenuitas.

Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, præ-
 mium [Al., servitium] in futuro apud Dominum sibi
 retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine illa
 pro remedio animæ meæ vel æterna retributione
 servum juris mei nomine illum ingenuum esse præ-
 cipio, et in sacrosancta ecclesia beatissimi sancti
 illius, sub præsentia sacerdotum ibidem consisten-
 tium, ante cornu altaris ab omni vinculo servitutis
 eum absolvo, ita ut deinceps, tanquam si ab inge-
 nuis parentibus fuisset natus vel procreatus, eam per-
 gat partem quam maluerit, et sicut alii cives Romani
 vitam ducat ingenuam. Et si aliqua procreatio filio-
 rum vel filiarum ex ipso orta fuerit, similiter vivat in-
 genua; et nulli heredum meorum nec cuicumque alia
 personæ quicquam debeat servitutis nec libertinitatis
 obsequium, nisi soli Deo, cui omnia subjecta sunt,
 vel pro cuius amore ipsum devotus obtuli. Pec-
 ciliare quod habet, aut in ante laborare potuerit, ces-
 sum in perpetuum habeat [Al. om. peculiare...
 habeat.] Patrocinium et defensionem cuicumque se
 elegerit, in omnibus illius perfruatur arbitrio. Si
 quis vero, quod futurum esse non credo, si fuerit ali-
 quis ex heredibus meis, vel quislibet persona qui
 contra hanc ingenuitatem venire aut eam refragare
 præsumpsit, illud quod repetit non vindicet, et in-
 super contra cui litem intulerit solidos sexaginta
 componat, et præsens ingenuitas meis vel honorum
 hominum manibus roborata, cum stipulationis sub-
 iuxta, omni tempore maneat inconvulsa.

XIII. Cautio.

Magnifico fratri illo, ego ille. Ad meam petitionem
 vestra decrevit voluntas ut mihi beneficium de rebus
 vestris illis inter annos tantos [Al., tantum] faceret
 deberetis. Quod ita et fecistis. Et ego pro hujus me-

pretio eum vendidisse secundum legem Romanam.
 De expositis infantibus varium fuit jus, nec olim
 satis certum. Id.

^d Matriculam pro indice albo seu notitia accipi
 notum est. Id.

^e Marculf., lib. II, c. 32.

^f Barchard., lib. II, c. 50; Regino, lib. I, c. 408;
 Ivo, part. VI, c. 131.

mei oppignoro tibi locellum rem proprietate nuncupantem illum, situm in pago illo, cum integritate vel soliditate. Ea vero ratione modo jam dicti anni adimpleti fuerint, et tu pascuis terræ per quinque annos tantos exinde ego supradictum debitum tuum tibi desolobus meis una cum cautione mea de manibus piam. Et si negligens aut tardus exinde apprascriptum debitum tuum in duplum par sam redditurus.

XIV. *Donatio in sponsa facta.*

I consuetudo exposcit ut quicquid inter sponsam de futuris nuptiis fuerit definitum, vel aut ex consensu parentum, aut ipsi, si sui juris ripturarum solemnitate firmetur. Idcirco ego nomine ille, dum multorum habetur percognod ego te illa, una cum consensu parentum orum nostrorum, tua spontanea voluntate i, mihi placuit ut aliquid de rebus meis per ulum libelli dotis ante dies nuptiarum tibi ire deberem. Quod ita et feci. Ergo dono tibi que esse volo locellum rem proprietatis occupantem illum, situm in pago illo, cum difficiis, accolabus, marcipiis, libertis, vineis, ratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, et et immobilibus, cum omni supraposito adjacentiis, tam de alode quam et de comseu de qualibet adtractu, totum et ad intercut a me presenti tempore videtur esse potet in fabricaturis aurum tantum, argentum vestimenta. Hæc omnia superius jam dicta te titulum libelli dotis diebus nuptiarum tibi leturus vel traditurus, ita ut, dum advixeris, ma legis ordinem teneas atque possideas, noqui ex nobis procreati fuerint filiis vel filiabus uas. Si quis vero, si ego ipse, aut ulla quisrona fuerit qui contra hanc donationem alirene vel calumniam generare præsumperit, illud petis non vindicet, et insuper contra cui litem l solidos centum componat, et hæc donatio l bonorum hominum manibus roborata cuni one subnixa, firma permaneat.

XV. *Transmissio ad sponsam.*

multorum habetur percognitum qualiter ego illam aliquam, nomine illam, una cum conarentum vel amicorum nostrorum legibus i, et aliquid de rebus meis ei donare ante ptiarum disposui, ideo placuit mihi ut de nus misso ipsius puellæ nomine illo traditio l introductionem locorum secundum legem im facere deberem. Quod ita et feci. Ergo i et tradidisse me constat locellum rem pro meæ nuncupantem illum, situm in pago illo, rris, ædificiis, accolabus, mancipiis, vel cææ sequuntur, aurum, argentum, vestimenta. inia superius jam dicta te ille ad vicem spon: tibi trado, ita ut tempore nuptiarum in jam ponsæ meæ eveniant potestatem, ita ut se l legis ordinem teneat atque possideat. Et si hanc traditionem aliquid refragavero, parti: tus puellæ solidos tantos componam [Lin: aliquid refragare voluerit.... componat], et ditio firma permaneat.

¹ *Charta in puellam facta ab eo qui illam invitam traxerit.*

nibus patribus inter filios familias sine voluntate matrimonium non legitime copulantur, sed ita non solvantur (*Paul., lib. II Sentent.,*

reul., lib. II, c. 16.

¹ *Cod. Theod. de sponsalibus.*

ec superioribus non coherent, nisi dicas quia me positum esse. Bigx.

utilianæ stipulationis nomen proprie huic rei it. Per eam namque omnes præcedentes obli-

^A tit. 19, in interpret.). Idcirco ego in Dei nomine ille, dulcissima conjux mea illa, dum et te sine voluntate parentum tuorum raptio scelere in meo sociavi conjugio, unde vitæ periculum incurrere debui, sed intervenientibus sacerdotibus vel bonis hominibus vitam obtinui. Ideo placuit mihi ut per hanc epistolam compositionalem, aut si convenit cessionem, aliquid de rebus meis tibi confirmare deberem, quod ita et feci, hoc est, locellum nuncupantem illum, situm in pago illo, cum terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omni supraposito suisque adjacentiis, vel cum omni integritate, quicquid inibi presenti tempore mea videtur esse possessio, de jure meo in tua trado potestate vel dominatione, ita ut quicquid exinde a die presente facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si fuerit, aut ego ipse, aut ulla quislibet persona qui contra hanc ^B epistolam refragationem aliquam aut calumniam generare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, et insuper partibus tuis vel contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et hæc epistola firma permaneat.

XVII. ^b *Donatio inter virum et uxorem: tamen gestis sit alligata.*

Quicquid enim inter conjugatos de propria facultate ob amorem dilectionis invicem condonare placuerit, scripturarum necesse est titulis alligari (*L. I Cod. Theod., de donat.*), ne in posterum ab heredibus eorum possit ^c convelli, quia secundum legem, si manente conjugio vir uxori vel uxor marito aliquid donaverit, si is cui donatum est prior mortuus fuerit, apud donatorem ea quæ donata fuerant remanebunt (*Paul., I. II Sent. tit. 21, in interp.*). Igitur ego in Dei nomine ille, dulcissima conjux mea illa, si prius mortuus fuero quam tu, dono tibi per hanc epistolam donationis donatumque in perpetuum esse volo tres partes de omni re facultatis meæ, quantumcumque in pago illo in villas nuncupantes illas habere visus sum, hoc est, tam terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, aurum tantum, argentum tantum, veramentum in solidos tantos. Hæc omnia cum omnibus appendiciis suisque adjacentiis vel cum omni supraposito tibi dono atque transfundo, quartam vero legitimis heredibus meis reservo (*L. I Cod. Theod., de donat.*); qui malo hoc habere te quam me, plus te quam cæteris heredibus meis (*Paul., ibid., in interp.*). Similiter ego in Dei nomine illa dulcissimo jugali meo illo, si prior mortua fuero quam tu, dono tibi per hanc epistolam donationis. *Sequitur supradictum textum.* Si quis vero, quod fieri non credimus, si fuerit ullus de heredibus nostris, vel quislibet persona qui contra has epistolas, uno tenore conscriptas, quas inter nos fieri rogavimus, aliquid agere vel refragare conaverit, illud ^D quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos coactus exsolvat, et hæc epistolæ contulitionis, ^d cum stipulatione Aquiliana, nostris vel bonorum hominum manibus roborato, firmæ permaneat.

XVIII. *Item alio modo.*

Igitur ego in Dei nomine ille dulcissima conjux mea illa [*Al., dulcissimæ conjugi meæ illi*], dono tibi per hanc epistolam contulitionis donatumque esse volo locellum rem proprietatis meæ nuncupante illo, situm in pago illo, cum terris, ædificiis, accolabus,

gationes novantur, et in stipulatum deducuntur, ut per acceptilationem tolli possint. Sed quia hujusmodi stipulationis vis erat maxima ad firmandum quod agebatur, inde factum arbitrator ut et in aliis actibus mentio fieret Aquilianæ stipulationis. Id.

mancipiis, libertis, vineis, silvis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus appendiciis suis, vel omni supraposito, quicquid inibi præsentis tempore mea videtur esse possessio. Ea vero ratione ut si tu mihi supprestis fueris, usufructuario ordine hæc omnia absque repetitione hereditum meorum hoc tenere et possidere debeas. Et post tuum quoque discessum, cum omni re emeliorata vel supraposito, ad legitimos filios nostros, qui ex nobis præcreati fuerint, revertantur. Similiter ego in Dei nomine illa dulcissimo jugali meo illo. *Sequitur* [Al., loquitur] *supradictum textum*. Et illud inter nos inserere placuit, ut si fuerit ullus de heredibus nostris, vel quislibet persona, qui contra has datus contuliones, uno tenore conscriptas, aliquid agere vel refragare præsumperit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et hæc contuliones nostris vel bonorum hominum manibus roboratæ, cum stipulatione subnixæ, firmæ permaneant.

XIX. ^a *Libellum repudiij.*

Certis rebus et probatis causis inter maritum et uxorem repudiandi locus patet (L. 1 *Cod. Theod., de repud., in interpret.*). Idcirco dum inter illum et conjugem suam illam non caritas secundum Deum, sed discordia regnat, et illorum nulla est voluntas pariter conversandi, placuit utrisque voluntatibus ut se a consortio conjugali separare deberent. Quod ita et fecerunt. Propterea has epistolas uno tenore conscriptas inter se fieri et confirmare decreverunt, ut quicquid unusquisque ex ipsis de semetipso facere voluerit, absque repetitione socii sui, liberam habeat potestatem, et nullam requisitionem neque ipsi in caput, neque ulla quislibet persona, exinde habere non pertimescat. Quod qui contra parem suum vel contra alium quemcumque hominem ullam repetitionem exinde facere conaverit, partibus illius contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et sua repetitio nullum obtineat effectum; sed unusquisque ex ipsis per hunc libellum repudiij eorum manibus roboratum omni tempore quieti valeant residere.

XX. *Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.*

Dum et humana prodit utilitas (L. 14 *Cod. Theod., de cognit. et procur.*), et lex Romana exposcit, ut quicumque uxoris suæ negotium fuerit prosecutus, quantumvis maritus sit, nihil aliud agat nisi quod ei agendum per mandatum illa commiserit, igitur ego in Dei nomine illa, filia illius, te dulcissime jugalis meus ille [Al., tibi dulcissimo jugali meo illi], dum me simplicitas dominator quod minime res vel causas meas valeo exercere, te in omnibus rebus vel causis meis instituo dominum procuratoremve et actorem [Al., auctorem], ita ut quicquid exinde egeris gesserisve, ratum vel definitum a me in omnibus esse cognoscas, quia malo hoc habere te quam me, plus te quam cæteris heredibus meis. Et adhuc mihi inserere placuit, ut hoc mandatum ad civitatem illam cum curia publica, ut mos est, gestis municipalibus facias alligari. Et ut nostra voluntas ævis temporibus firmius perduret, manu propria subter firmavi, et bonorum virorum roborandum decrevi.

XXI. ^b *Charta qualiter pater filium vel nepotem de rebus suis meliorare potest.*

Quicquid pater unumquemque ex filiis vel nepotibus meliore habere voluerit, hoc sibi secundum legis ordinem sine consortis repetitione defendat, nec præsumat aliquid contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dulcissimo filio vel nepoti meo illo, cedo tibi cæsumque in perpetuum esse volo, et de meo jure in tua trado dominatione,

^a Marculf., l. 11, c. 30.

^b Marculf., l. 11, c. 14.

^c Marculf., l. 11, c. 10.

absque consortio fratrum tuorum vel filiiis meis, in loco nuncupante illo, cum terris, domibus, accolabus, mancipiis, libertinis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omni supraposito suisque adjacentiis, vel quicquid inibi præsentis tempore mea videtur esse possessio, totum et ad integrum, a die præsentis tibi volo esse concessum atque indultum; ita ut quicquid exinde facere volueris, liberam et firmam in omnibus habeas potestatem. Si quis vero, quod nec fieri non credimus.

XXII. ^c *Epistola qualiter nepotes in loco filiorum instituuntur ab avo.*

Quicquid filiis vel nepotibus de facultate patri cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus in omni^d lex Romana constringit adimplere. Ideoque ego in Dei nomine ille dulcissimis nepotibus meis illis. Dum peccatis meis facientibus filia mea genitrix vestra illa tempus naturæ suæ complevit, et ego pensans consanguinitatis causa, dum et per legem cum filiis meis avunculis vestris in alode meo ad integrum minime succedere poteratis, ideo per hanc epistolam firmitatis volo ut in omni alode meo post meum discessum, si mihi supprestites fueritis, quicquid moriens dereliquero, sicut supradicta genitrix vestra, si mihi supprestis fuisset, ita et vos cum avunculis vestris succedere faciatis. Ea vero ratione ut quicquid tempore nuptiarum ei tradidi vel dedi, hoc in parte vestra recipiatis. Et si amplius insuper de rebus nostris obvenerit, tunc cum filiis meis matris vestræ portionem recipiatis; ita ut quicquid exinde facere volueritis liberam habeatis potestatem. Si quis vero fuerit. Et reliqua.

XXIII. *Epistola qualiter extraneo homine in locum filii adoptetur.*

Ego enim in Dei nomine ille. Dum peccatis meis facientibus orbatus sum a filiis, mihi placuit ut illum una cum consensu patris sui in civitate illa cum curia publica de potestate patris naturalis discedentem et in meam potestatem venientem in loco filiorum adoptassem; quod ita et feci. Ea vero ratione ut quicquid advixero fideliter mihi præstet solutum vel adiutorium, et omnes res meas diligenter excolat; et post obitum quoque meum, sicut a me genitus fuisset, ita in omni hereditate mea per hanc epistolam adoptionis sit successurus; vel quicquid de supradictis rebus meis, quantumcumque moriens dereliquero, facere voluerit, jure proprietario, absque repetitione hereditum meorum, liberam et firmissimam in omnibus habeat potestatem. Et illud mihi inserere placuit, ut si fuerit ullus ex heredibus meis, vel quislibet persona qui contra hanc epistolam adoptionis aliquid contra te aut contra eum cui tu ipsas res dereliqueris calumniator aut repetitor accesserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et hæc adoptio gestis alligata firma permaneant.

XXIV. *Epistola qualiter pupilli recipiantur.*

Lex Romana (L. unic. C. Th., *Qui petant tut., in interpr.*) constringit ut qui tutores noluerint esse parvulorum, si forte cesserit luctuosa hereditas, ex ipsa habeantur extranei. Propterea ego in Dei nomine ille iudex provincie illius, dum et omnibus habetur percognitum qualiter parentes istius præsentis orphanulli nomine illo ab hac luce discesserunt, et testamentarium tutorem ei non dimiserunt, et minime suas procurare potest necessitates, ideo una cum consensu provincialibus civitatis convenit nobis ut istius patris suo, una cum omnia bona sua, facto ac conscripto rerum inventario, ei sub officio tutoris commendare deberemus; quod ita et fecimus. Et

^d Lex quæ ibi indicatur constitutio est Constantini l. 1 *Cod. Theod., de familia eriscienda. Dicit.*

ione ut per nullam occasionem supradicti hereditas, quicquid in pago illo in villas nuncupatas videtur habere, non minuatur; sed vel mancipia atque omni sua substantia excolat, et ipsum pupillum exinde nutrire trare faciat. Et si, Deo propitio, in perfectam ætatem, omnia ei secundum legis ordinem integri- tate servata reddantur. Unde nobis ut duas epistolas, uno tenore conscribere vel adfirmare deberemus; et fecimus. Unam quidem jam dictus pater secum retineat, alteram vero aliquis homo ille de manu nostra vel jam dicti pupilli ut futuris temporibus, Deo auxiliante, sub nomine bonorum virorum, qui subter tenentur et ipsam cum omni integritate omnia sua habeat.

XXV. *• Pactum inter parentes.*

studio [A., studium] et dilectionis affectu pinguis decet ut quicquid de rebus eorum diviserint, scripturarum serie alligetur, Roglege ordinant ut quicumque in ætate portionem vel definitionem per scripturam hoc quod fecit implere neglexerit, aut non ire præsumpserit, infamis vocetur (L. 6 *• pactis in interpr.*), et ipsam causam agere litatur, atque penam statutam cogatur exigitur placuit atque convenit inter illum et suum illum ut hereditatem paternam tertiam inter se dividere vel exæquare quod ita et fecerunt. Accepit itaque ille et sua vi las nuncupantes illas, sitas in pago terris, ædificiis, accolabus, mancipiis, vel sequuntur. Similiter e contra accepit illa ratione portionis suæ villas nuncupantes in pago illo, cum terris, ædificiis, accolapiis, vel cætera quæ sequuntur. Hæc quia unanimiter consentientes, pars partem vel consignasse cognoscite, ita ut quicquid diem unusquisque de hoc quod accepit verit, absque nostris repetitionibus liberrimam in omnibus habeat potestatem. Etiam aliquis ex nobis aut hereditibus nostris epistolas aliquid agere vel refragare præ- ejus repetitio nullum obtineat effectum, contra cui litem intulerit solidos tantum, et præsens pactio vel definitio cum iæ subnixâ firma permaneat.

XXVI. *Commutatio.*

nos caritas inlibata permanserit, a parte officia opportuna præstantur. Ideoque placuit convenit inter illustrem virum illum et loca aliqua inter se commutare deberent; et fecerunt. Dedit igitur vir inluster ille lilius locellum nuncupantem illum, situm o, cum terris, domibus, ædificiis, accolapiis, libertinis, vineis, silvis, pratis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et as, cum omnibus appendiciis suisque ad- vel omni supraposito, totum et ad inte- jure meo, sicut præsentem tempore a me re possessum, in tua trado potestate vel re. Similiter in compensatione hujus me- jam dictus ille partibus illius alium locel- pantem illum, situm in pago illo, vel cæ- sequuntur, ita ut ab hac die unusquisque ad accepit facere voluerit, jure proprietatis et firmissimam in omnibus habeat po- Et illud inter nos inserere placuit, ut si

ff., l. 11, c. 14; append. c. 59.

ff., l. 1, c. 53.

ff., append., c. 46.

capitis duæ sunt partes. Prima continet qua actor, qui rem aut locum vindicat, nolente aliter respondere cavet de sum-

A nullus ex nobis vel hereditibus successoribusque nostris fuerit qui hoc immutare vel refragare tentaverit, rem quam accepit amittat, et insuper quis contra cui litem intulerit solidos tantos componat, et sua repetitio nullum obtineat effectum, sed hæc commutationes uno tenore conscriptæ omnique tempore maneant inconvulsæ.

XXVII. *• Confirmatio regis, vel inspecta ista, cujuscunque principis, in eo qui ab hostibus est deprædatus vel ab igne concrematus.*

Merito largitatem regis munere sublevantur qui ab hostibus vel incendio passi sunt damna vel violentiam. Igitur fidelis noster ille clementiæ regni nostri suggestit eo quod ante hos annos exercitus noster aut illius regis, vel per negligentiam alicujus hominis in loco nuncupante illo, domus suæ vel res quamplures una cum strumenta chartarum, tam quod regio munere perceperat, quam et de diversis partibus per venditiones, donationes, cessiones, commutationes adtraxerat, vel quicquid in pago illo, vel loca nuncupantia illa possederat, incendium fuisset crematum; unde relationem sub testificatione bonorum hominum cognovimus recensendam, omnes res suas vel strumenta chartarum perisse, vel sibi, sicut nobis suggestit, damna sustinuisse. Præcipientes ergo jubemus ut quicquid memoratus ille, sicut usque nunc tam de terris, domibus, accolabus, mancipiis, libertinis, vineis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, vel reliquis quibuscunque beneficiis, usque ad præsens cum æquitatis ordine quietus possedit, et ita deinceps in jure et dominatione ejus permaneat, et per hunc præceptum plenius in Dei nomine circa eum suffultum atque confirmatum absque ullius inquietudine teneat et possideat, suisque posteris aut cuicumque voluerit ad possidendum derelinquat. Quam vero auctoritatem propria manu subter roborare decrevimus.

XXVIII. *• Item appennem.*

Consuetudo hujus loci vel etiam legis terrene justitiæ constat esse prospectum ut quicumque ab incendiis vel hostibus seu a latronibus fuerit per- pessus dispendium, oportet sibi hoc casu in foro publico vel civitate cum curia publica et defensore vel reliquis civibus publicare. Idcirco dum [Al. om. dum] non habetur incognitum qualiter homo nomine ille per timorem illius qui Turonus civitatem anno præsentem hostiliter venit, et multa mala ibidem perpetravit, strumenta sua de loca denominata vel de diversis facultatibus suis subter terram in villa illa misit, et ibidem computruerunt et perierunt, propterea ei necesse fuit ut una cum notitia pagensium, qui hoc cognitum bene habebant, Turonus civitate appennem exinde deberent adfirmare; ut quantum- cunque per ipsa strumenta tam in terris quam in mancipiis, seu et reliquis rebus, sicut usque nunc quieto ordine tenuit et possedit, ita et admodum liceat inantea ipsas res quiete tenere et possidere, et cui voluerit, Christo auxiliante, derelinquere. Unde convenit ut duas epistolas uno tenore conscriptas exinde fieri vel adfirmare deberent, ut una in foro publico in ipsa civitate sit adlecta, aliam vero ipse secum pro cautela et tempora futura apud se retineat, ut si ei inantea necesse fuerit, in præsentia regis aut principis loci sit proferenda. Actum ibidem.

XXIX. *• Editio legibus comprehensa.*

L. x Romana pro utilitate humani generis exposcit ut si quando cujuscunque injusta appellatio [Al.,

ptibus et litis expensis secundum legem solvendis, si actio injusta reperiaur. Altera pertinet ad inscriptionem quam accusator edere tenetur in causa criminali, per quam se simili pœnæ subjicit. Itaque hic *editionis* nomen cautionem ejusmodi seu declarationem significat. BIGN.

accusatio] comprobatur, sumptus quos post appellationem adversarium suum accusator compulsi sustinere, non in simplum ei^a sed in quadruplum ab accusatore cogatur restitui. Igitur ego in Dei nomine ille, dum non est incognitum qualiter apud te homo ille, nomine illo, in rationes publicas ante illustre viro illo vel reliquis viris qui subter tenentur inserti, Turonus civitate adsteti de aliquibus locis nuncupantibus illis, sitis in pago illo, quæ mihi per legitimam successione sunt debita, et tu præsentem tempore malo ordine eos possidere videris; unde apud me in responsum introire nolui, nisi, sicut lex edocet, tibi inscriptionem de sumptibus et expensis confirmassem. Ideo placuit mihi ut hanc editionem in te adfirmare deberem, quod ita et feci, ut si apud me de ipsis rebus in rationes vel in iudicium introieris, et ipsa causa inter nos legibus definita fuerit, et mea iniusta fuerit accusatio comprobata, de eadem causatione omnique tempore quietus residens, et sumptus vel expensas superius nominatas, quibus pro necessitatibus tuis me compellente visus es expendisse, secundum legis ordinem, transacto litis tempore, partibus tuis cogar restitui. Et pro rei totius firmitate hanc editionem manu propria subter firmavi et honorum virorum roborandam decrevi. *Finit.*

Et si de homicidio accusatio processerit, secundum hanc sententiam inscriptio celebretur.

Quicumque alium de homicidii crimine periculosa vel capitali objectione pulsaverit (*L. 14 Cod. Theod., de accusat. et inscript.*), non prius a iudicibus audiatur quam se similem pœnam quam reo intendit conscripserit subiturum. Et si servos alienos accusandos [*Al.*, servum alienum accusandum] esse crederit, se simili inscriptione constringat futurum, ut aut supplicia innocentium servorum, aut pœna capitis sui, aut facultatum amissione compenset.

XXX. *b* Relatio cum iudicio.

Auctoritate legis præceptum est ut in toto litis termino requiratur per quem orta est contentio. Et si quis ad rapinam faciendam adgreditur (*L. 2 Cod. Theod. ad l. Cornelium, de sicariis*), aut iter agentem insidiaverit, aut domum alterius nocturnus spoliaverit, mors animæ ipsius ne requiratur. Igitur ego in Dei nomine ille iudex veniens in loco nuncupante illo, sub die illo, una cum bonis hominibus, ad locum accessionis, ubi aliquis homo nomine ille quondam interfectus jacebat, requirens pro qua re ibidem interfectus fuisset, sed venientes homines ibidem commanentes, qui in initio litis ibidem fuerunt, vel qui ad ipsos^c uoces ecurrerunt quando jam dictus homo ibidem interfectus fuit, taliter testimonium præbuerunt, ut dum aliquis homo nomine ille sollemniter sibi ambulabat, sic jam dictus ille quondam ipsum adsallivit vel insidiavit, et res suas ei contraxit, atque violenter super ipsum evaginato gladio venit; unde livores vel capulaturæ atque colaphi manifesti apparent. Ideo etenim, dum sic veritas comprobatur, veniens jam dictus ille adprehensam manum vel arma prædicti iudicis, sicut mos est, apud homines duodecim manu sua tertia decima

^a Singulare est quod hic dicitur appellentem teneri adversario expensas post appellationem factas in quadruplum refundere, si iniusta appellatio fuerit comprobata. *Big.*

^b Continet relationem iudicis qui refert se, cum venisset in aliquem locum in quo homo interfectus jacebat, et quæstionem de cæde habuisset, ex testibus accepisse eum, qui interfectus est, impetum in alterum fecisse, et graviter cæcidisse, adeo ut ille coactus sit, vim repellendo, eum interficere. Quod idem cum assereret interfector, iudex pronuntiavit ut in xl dies manu sua tricesima septima in ecclesia juraret se necessitate compulsus, cum aliter visu effugere non posset, eum occidisse. Quo facto impuno

dextratus [*Al.*, distractus] vel conjuratus dixit quod dum ipse sollemniter [*Al.*, sollemniter] sibi [*Al. om. sibi*] ambulabat, jam dictus ille quondam eum malo ordine adsallivit, et evaginato gladio super eum venit, et super ipsum livores vel capulationes misit, et res suas illas ei diripere voluit, et postquam istos præsentem livores recepit, necessitate compulsus ipsum plagavit per quem mortuus jacet, et in sua orta contentione^d vel in sua movita atque per suas culpas ibidem interfectus fuit. Et sic est veritas absque ulla fraude vel conludio, et in sua culpa secundum legem ipsum ferro battudo fecit. Proinde opportunum fuit ipsius illi ut hanc notitiam ad instar relationis exinde accipere deberet; quod ita et fecit. Sed postea vero taliter in jam dicto loco ipsius illi iudicatum fuit ut in noctes quadraginta apud homines triginta sex manu sua tricesima septima jam dicto illo quondam in ecclesia illa, in loco nuncupante illo, conjurare debeat apud homines visores et cognitores eo quod ille quondam malo ordine super eum venisset, et res suas ei contendisset, vel primitus ipsum plagasset vel livorasset, et ipsum in via adsallisset vel insidiasset, et in sua movita vel in sua culpa ibidem interfectus fuisset. Et si hoc facere poterit, de ipsa morte quietus valeat residere.

XXXI. *• Breve sacramenti.*

Breve sacramenti qualiter ingressus est ille in loco nuncupante illo, in ecclesia illa, sub præsentia illius iudicis vel bonorum virorum qui subter tenentur inserti, ad placitum suum custodiendum. Unde retroactis diebus quadraginta relationem de morte illius per iudicium bonorum virorum accepit, juratus dixit: Per hunc locum sanctum et Dei reverentiam, dum ego sollemniter mihi [*Al.*, inibi] ambulabam, jam dictus ille quondam in loco nuncupante illo me malo ordine adsallivit vel livoravit, et colaphos super me posuit, et ad rapinam vel ad insidiam super me faciendam adstetit, et res meas mihi malo ordine diripere vel tollere tentavit. Et ego in sua orta contentione vel in sua movita atque per sua culpa in ipso loco ipsum interfeci. Et per reverentiam istius sancti et Deo altissimo similiter testes sibi similes visores et cognitores, secundum quod ei iudicatum fuit, post ipsum juraverunt ut quicquid jam dictus ille de hac causa juravit, verum et idoneum sacramentum exinde dedit. Id sunt qui hoc sacramentum exceperunt, manibusque eorum subter firmaverunt.

XXXII. *Si quando masculus et femina pariter^f raptum, consenserint, infra quinquennium litigetur.*

Notitia sub quorum præsentia ibi veniens ille ante illum vel eos qui subter tenentur inserti, ibique accusabat aliquem hominem, nomine illum, eo quod aliquam feminam, nomine illam, jam anno expleto sine diffinitione parentum, vel sine ejus clamore aut vociferatione, eam volentem rapuisset, atque in conjugio sibi malo ordine contra legem et iustitiam sociasset. Qui jam dictus ille et præfata illa hoc denegare non potuerunt; sed in omnibus taliter fuerunt professi, quod ambo pariter consentientes, sic ab eadem actum vel percostratum fuerat. Tunc

ei erit. *Big.*

^e In *Mss. reg.* scribitur *hucos*, quos pro clamoribus accipio. Nam et in veteribus scriptis vernaculis et in plerisque Galliarum partibus *hucher pro* vocare usurpatur. *Id.*

^d Movita, nobis *émeute. Id.*

^e Formula sacramenti in ecclesia præstiti post superiorem sententiam. *Id.*

^f Raptus accusationem non tantum ipsi parentes, sed et quilibet alii, quos commune odium delictorum moverit, instituere possunt; dum tamen intra quinquennium illi faciant: alioqui nulli deinceps copia est arguendi, nec de conjugio aut sobole disputandi (*3 Cod. Theod., de raptu virgin.*). *Id.*

I qui ibidem aderant, tale dederunt iudicium, adum legem Romanam pro hac culpa ambo vitæ periculum incurrisset (*L. 1, 2, Cod. de rapt. virg.*), vel sententiam mortis ob ius exceperunt. Sed interuentibus bonis bus taliter eis conuenit ut iam dicti homines emptione vitæ eorum a wadios suos jam dicto quisque pro solidos tantos dare deberent, a et fecerunt, et hoc placitum institutum, repit tunc temporis, hoc debeant desolvere. I fidejussorem pro ipsis solidis aliquem homine illum obligauerunt. Propterea ne illi ipsis ut hanc notitiam exinde accipere ut, quod ita et fecerunt, ut si necessitas euenientibus sit manifestum qualiter supradicti s infra quinquennium ab hoc scelere convicti i probati apparuerunt.

XXXIII. *b* *Judicium euindicatum.*

rex vir inluster illo comite. Veniens ille in vel procerum nostrorum presentia suggestit I aliquis homo nomine ille pagensis vester via malo ordine adsallisset, et res suas ei , vel graviter ipsum livorasset; et ob hoc er nostram ordinationem fuscissim ut, datis oribus, Kalendas illas [*Al., XL illis*] ex hoc a presentia debuissent adstare ratiocinantes. moratus quidem ille per triduum suum custonitum, et jam dicto illo secundum legem it vel solsativit; qui nec sonia [*Al., nec emuntia*] uivit, nec suum placitum adimplevit. res omnino tibi jubemus, dum tales vobis dauit fidejussores, et placitum suum nullatenus vit, ut quicquid lex loci vestri de tali causa vobis distringentibus memoratus ille partibus imponere et satisfacere non recuset.

XLV. *a* *Epistola abbatis vel rectoris ecclesiæ.*

ei nomine quamquam peccator abba dilecto nostro illo. Dum et omnibus habetur perco qualiter tu rem proprietatis tuæ illam accepta I de thesauro ipsius sancti per venditionis tilistraxisti, unde et precariam nobis ex hoc i, et censisti te dare in luminaribus ad festi ipsius sancti, hoc est tantum, ideo una cum m fratrum nostrorum hanc epistolam tibi dam decreuimus, ut ipsum locum cum omni ate una cum Dei gratia et nostra voluntate præiudicio sancti illius diebus vitæ tuæ usua i liceat tenere. Et post tuum quoque discesse locus cum omni integritate vel re emelio I supraposito partibus nostris vel ipsius basiertatur. Quam epistolam manu propria subter nus.

XLV. *Donatio ad ecclesiam post obitum.*

am maximum credimus animarum, si dum isque corporibus motibus terram inhabitat, ore cogitet domus æternæ, vel amore tempo rerum sperandarum sibi cumulet munimina D um, aut certe si id quod remanendo perire in sæculo, in alimoniis pauperum vel loca ator sanctorum Dei. Quamobrem ego in Dei ille pertractavi tam de Dei parte, quam et tia sancti illius civitatis, ubi ipse pretiosus i in corpore requiescit, seu animæ remedium osancta basilica sancti domni illius, ejusque atione, ubi ille abba vel rector præesse vilono donaturque in perpetuo esse volo, hoc am rem proprietatis meæ nuncupantem illam, a pago illo, super fluvium illum, in condita am omnibus adjacentis vel appendiciis suis, ueanque ad ipsam villam aspicere vel perti-

dium pignus est. nobis gage, quod a vade um esse apparet. reulf., l. 1, c. 57.

A nere videtur, vel quantumcunque inibi præsentitempore mea videtur esse possessio, totum et ad integrum per hanc donationem tibi trado atque transfundo, eo videlicet modo ut dum ego in caput advivo, ipsam villam cum omni integritate usualiter sub præxto ipsius basilicæ tenere et usurpare faciam. Post meum quoque discessum ipsa villa cum omni integritate vel supraposito, hoc est, cum terris, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, pratiis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, pecuniis, peculiis utriusque sexus, præsidis, vel omni supellectile, vel quod ibidem inantea addere, adtrahere, comparare, aut emeliorare potuero, et transitus meus ibidem dereliquerit, pars ipsius basilicæ, ejus rectores, absque ullius expectata traditione vel iudicio consignatione, in eorum vel ipsius basilicæ faciant revocare potestate vel dominatione, et ad ipsam sanctam basilicam proficiat inaugmentum, quia malo hoc post meum discessum ipsius basilicæ habere quam cæteris heredibus meis. Si quis vero.

XXXVI. *Cessio a die præsentis.*

Dum fragilitas seu casus humani generis pertimescit ultimum vitæ terminum subitanea transpositione venturum [*Al., subita t. ventura*], oportet ut non inveniat unumquemque imparatum, nec sine aliquo boni operis fructu migranti de sæculo; sed dum in suo jure et potestate quisque consistit, præparet sibi viam salutis, per quam ad æternam beatitudinem valeat pervenire. Idcirco ego in Dei nomine illo, pertractans tam de Dei parte quam et reverentia sancti illius, seu animæ meæ remedium, cedo ad sacrosanctam ecclesiam sancti illius, quæ est constructa infra urbem illam, in honore sancti illius, ubi ille abba et rector præesse videtur, non occulte, sed publice, non privatim, sed palam, cessumque in perpetuo jure legitimo esse volo, et de jure meo in jure et dominatione ipsius ecclesiæ trado atque transfundo, hoc est, locum rem proprietatis meæ illum, situm in pago illo, in condita illa, cum omni integritate vel adjacentiis suis, hoc est, cum terris, mansis, casis, vineis, silvis, campis, pratiis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, forinariis, mobilibus et immobilibus, pecuniis, peculiis utriusque sexus, præsidis, vel omni supellectile, quantumcunque ibidem præsentitempore mea videtur esse possessio, totum et ad integrum rem quæsitam et inquisitam, per hanc cessionem a die præsentis ad ipsam sanctam casam delego et confirmo, ita ut ab hodierna die quicquid exinde pars ipsius ecclesiæ ejusque rectores de ipsa re facere voluerint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi, quia ipsam sanctam ecclesiam plus id habere volo quam me vel cæteris heredibus meis. In cessionibus vero licet poena non inseratur, mihi tamen pro rei totius firmitate placuit inserendum ut si ego aut ullus de heredibus meis. Et reliqua.

XXXVII. *Venditio ad ecclesiam.*

Domino venerabili et in Christo patri illo abbati de basilica sancti illius, civitate illa, ubi ipse pretiosus dominus in corpore requiescit, vel omni congregationi ibidem consistenti, ego enim in Dei nomine ille. Constat me vobis vel partibus ipsius basilicæ vendidisse, et ita vendidi, hoc est, locum rem proprietatis meæ, situm in pago illo, super fluvium illum, in condita illa, in villa illa, cum omni integritate vel adjacentiis, quicquid ad ipsum locum aspicere vel pertinere videtur, vel quantumcunque præsentitempore mea videtur esse possessio, hoc est, tam terris, mansis, casis, domibus, ædificiis, accolabus, mancipiis, vineis, silvis, pratiis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, libertinis, d ministe-

^c Concessio precariæ, charta præstationis. Marculf., l. II, c. 40.

^d Ministerialibus, id est, colonis, villicis, qui vil-

rialibus, mobilibus et immobilibus, pecuniis, pecuniis utriusque sexus, vel omni suppellectili, totum et ad integrum, rem quasitam et inquisitam, quicquid dici aut nominari potest, vel quicquid ibidem presenti tempore mea videtur esse possessio, per hanc venditionem a die presente trado atque transfundo. Unde accepi a vobis pretium pro jam dicto loco, de thesauro ipsius sancti, in quo mihi complacuit, vel aptificatum [Al., amplificatum] fuit, hoc est tantum. Quod pretium in manus meas accepi; et ipsum locum cum omni integritate, sicut dixi, per hanc venditionem vobis vel ad ipsam sanctam causam tradidi perpetuo ad possidendum, ita ut ab hodierna die quicquid exinde vos aut successores vestri vel pars ipsius basilicæ facere volueritis, liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem faciendi. Si quis vero.

XXXVIII. *Epistola abbatis vel rectoris ipsius ecclesie.*

In Dei nomine ille abba in Christo nobis dilecto illo. Ad tuam petitionem nostra decrevit voluntas ut tibi res nostras vel sancti illius in pago illo beneficiare usufructuario ordine deberemus. Quod ita et fecimus. Et tu pro huius merito beneficii obligasti nobis res tuas tam de alode quam et de comparatu, seu de qualibet adtracto, denominatas, in pago illo, in condita illa, in loca nuncupantia illa et illa, quas presenti tempore tenere et possidere veridia, hoc est, cum terris, vel omnia et in omnibus. Ea vero ratione ut tibi ex ipsis rebus, quas nobis obligasti, et illis quas tibi usufructuario ordine beneficiavimus, non liceat aliubi nec vendere, nec donare, nec alienare, nec in nullo modo distrahere, nec in naufragium ponere, sed sub nostro vel sancti illius prætextu tibi liceat tenere et possidere. Et post tuum quoque discessum, absque diminutione rerum vel mancipiorum, cum omni re emeliorata vel supraposita, quicquid in jam dictas res inventum repertumque fuerit, in nostram vel ipsius sancti absque ulius expectata traditione vel iudicium consignatione faciamus revocare potestate vel dominatione. Unde censisti te a nobis annis singulis ad festivitatem sancti illius in luminariis ipsius sancti, vel pro mercedis tuæ augmentum, argentum solidos tantos. Et si de ipso censo negligens apparueris, fidem exinde facias, et ipsas res perdere non debeas. Quam epistolam manu propria subter firmavimus.

XXXIX. *Securitas de homicidio.*

Fratri illo, ego enim ille. Dum et omnibus habeatur percognitum qualiter tu ante hos dies, instigante adversario, germano meo vel quolibet parente interfecisti, unde et postea ex hoc comprobatus apparuisti, et ante me apud illum iudicem exinde in rationes fuisti, et pro integra compositione pro jam dicto parente meo, pro ipsa morte, sicut mihi bene complacuit, argentum solidos tantos dedisti, ideo hanc epistolam securitatis tibi ex hoc emittendam decrevi, ut neque a me, neque ab heredibus meis, neque a quolibet opposita vel emissâ persona nullam calumniam neque repetitionem de jam dicto homicidio habere non pertimescas, neque tu, neque ullus de parte tua qui tecum commoratur, sed ducti atque securi in omnibus exinde valeatis residere. Si quis vero, si fuerit aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, seu quislibet persona qui contra hanc securitatem venire aut agere vel refragare tentaverit, et a me vel ab heredibus meis defensatum non fuerit, sociante fisco qui litem intulerit solidos tantos componat, et sua repetitio nullum obtineat esse-

lis colunt, et in iis deserviunt (*Flodoardus, Hist. Rhem. lib. III, cap. 28*). Aliquando tamen ministeriales pro vassis et vassalis dicuntur, qui ab alio feudum habent (*Capitul. lib. IV, cap. 50*). Brix.

^a Marcull., l. II, c. 13; append. c. 25, 51.

Actum, sed sit inter nos vel heredibus nostris ex hac re omnique tempore calcanda causatio, et hæc securitas meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione inserta, diuturno tempore maneat inconconvulsa.

XL. *Judicium juxta quod causa continet.*

Veniens ille die illo, quod fecit mensis ille dies tantos [Al. om. quod... tantos], in loco nuncupante illo, ante venerabilem virum illum suisque auditoribus vel reliquis viris qui ibidem aderant vel subter firmaverunt; ibique interpellabat aliquem hominem nomine illum, dum diceret eo quod hereditatem suam in loco nuncupante illo, quam ei erat debita, post se retineret, vel ei malo ordine contradiceret injuste. Interrogatus ille ante ipsos viros taliter dedit in responsis, quod ipsam hereditatem, quam ipse contra eum repetebat, genitor suus vel quilibet parens ipsius ei moriens dereliquerat, et de annis ^b triginta inter ipsum et parentes suos, qui ipsam ei dereliquerant, ipsam tenuissent, et secundum legem ei sit debita. Dum sic intenderent, sic ipsi viri memorato homini decreverunt iudicium, ut in noctes tantas, quod evenit die illo, apud homines tantos sua manu tanta in basilica sancti illius, in loco nuncupante illo, taliter debeat conjurare, quod ipsam hereditatem, quam ipse homo contra ipsum repetebat, per annos triginta inter ipsum et memoratos parentes suos, qui ipsam hereditatem morientes ei dereliquerant, semper ipsam tenuissent, et per ipsos annos triginta secundum legem plus sit ipsa hereditas ei habendi debita quam ipso homini reddendi. Si hoc ad eum placitum conjurare poterit, ipsam hereditatem absque repetitione ipsius hominis omni tempore habeat citigatam atque evindicatam. Sin autem non poterit, hoc legibus emendare studeat. Illis presentibus actum fuit.

XLI. *Breve sacramentum secundum ipsum iudicium.*

Breve sacramentum qualiter ingressus est ille die illo in loco nuncupante illo, in basilica sancti illius, juxta quod iudicium suum loquitur, apud homines tantos sua manu tanta, positis manibus super sancto altare juratus dixit: Per hunc locum sanctum et reverentiam istius sancti, quia unde me ille interpellavit, quasi hereditatem suam, que ei esset debita, in loco nuncupante illo, post me retinerem, vel ei malo ordine contradicerem injuste, ipsam hereditatem parentes mei mihi morientes dereliquerunt, et inter me vel ipsos parentes meos de annis triginta semper exinde vestiti fuimus, et secundum legem plus est mihi debita habendi quam ipsius homini reddendi, per Deum et reverentiam istius sancti juro. Similiter venientes testes sui per singula jurati dixerunt: Quicquid iste de hac causa juravit, verum et idoneum sacramentum exinde juravit. Illi sunt qui subter firmaverunt.

XLIH. *Notitia de alode evindicato.*

Notitia qualiter vel in quorum presentia veniens ille die illo, in loco nuncupante illo, ante illum iudicem vel reliquos viros qui ibidem aderant vel subter firmaverunt; ibique interpellabat aliquem hominem nomine illum, eo quod alode qui fuerat genitori suo nomine illo, in loco nuncupante illo, post se malo ordine retineret, vel ei contradiceret injuste. Interrogatus ipse homo ab ipsis viris si sic erat veritas an non; sed ipse iudicium vel breve sacramentorum ibidem ante ipsis viris protulit ad relegendum, qualiter cum ipso homine ante hos dies exiit ante illum iudicem in rationes fuerat, et qualiter ipse alode contra ipsum hominem vel contra germanum

^b Constitutionem edidit Theodosius imp. de prescriptione xxx annorum, ut testatur Valentinianus Novell. lib. II, tit. 8, 12. Brix.

^c Supra, cap. 51.

litigatum atque evindicatum legibus habebat. A ipso iudicio vel ipso breve sacramentorum, viri ipsum hominem interrogaverunt si aliter ipsam iudicium vel contra ipsum proponere volebat. Sed ipse taliter dixit, quod volebat quod contra ipsum opponere deberet, omnibus recognovit quod contra legem ipsum in calumniabat, et se exinde omni tempore esse spondit. Propterea opportunum fuit tunc hanc notitiam ex hoc accipere deberet. Quod scilicet. His presentibus actum fuit.

l. a *Vindictio de area vel de casa infra civitatem.*

Illico fratri illo, ego enim ille. Constat me tibi esse, et ita vendidi, hoc est, casa mea cum tibi ubi posita est, infra civitatem vel burgum illatione illius, in loco illo, quem ego data mea de aliquo homine nomine illo comparavi. B *Area casa in mariamen [Al. in ariamento] [Al. om. tantum], membra in gyro tanta, et de s vel frontibus casa vel terra illorum et illonide accepi a te pretium in quod mihi bene vult, hoc est, tantum : quod pretium in manu cepi, et ipsam casam vel aream per hanc nem tibi tradidi a die presente perpetualiter idendum, ita ut ab hodierna die quicquid facere volueris, liberam et firmissimam in t habeas potestatem faciendi, salvo jure rrae.*

V. *Qui se in alterius potestate commendat.*

Illico magnifico illo, ego enim ille. Dum et t habetur percognitum qualiter ego minimo nido me pascere vel vestire debeam, ideo peti vestrae, et mihi deerevit voluntas, ut me in mundoburdum tradere vel commendare de-Quod ita et feci. Eo videlicet modo [Al. om. B.... modo] ut me tam de victu quam et de nto, juxta quod vobis servire et promereri C

reulf., l. 11, c. 20.

reulf., l. 11, c. 35; append. c. 56.

potuero, adjuvare vel consolare debeas, et dum ego in caput advixero, ingenui ordine tibi servitium vel obsequium impendere debeam, et me de vestra potestate vel mundoburdo tempore vite mea potestatem non habeam subtrahendi, nisi sub vestra potestate vel defensione diebus vite mea debeam permanere. Unde convenit ut si unus ex nobis de his convenientiis se emutare voluerit, solidos tantos pari suo componat, et ipsa convenientia firma permaneat. Unde convenit ut duas epistolas uno tenore conscriptas ex hoc inter se facere vel adfirmare deberent. Quod ita et fecerunt.

XLV. b *Evacuaturia.*

Domino magnifico fratri illo, ego enim ille. Dum et omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti, et cautionem nobis emisisti ut ipsos solidos tantos tunc nobis reddere deberes. Quod ita et fecisti. Sed dum illam cautionem, quod nobis emiseras, ad presentem non habeo, ideo hanc epistolam evacuaturiam fecimus, ut de ipsis solidis tantis omni tempore ductus et securus resedeas. Et si ipsa cautio apparuerit, vel a nobis vel ab heredibus nostris ullo quoque tempore ostensa fuerit, nullum sortiat effectum, sed vacua et inanis permaneat.

XLVI. c *De causis commendatis.*

Magnifico fratri illo, ego enim ille. Rogo, supplico, atque publiciter tue caritati injungo ut omnes causas meas tam in pago quam et in palatio, aut ante iudices, vel ubicunque mihi necessitas evenerit, ipsas causas meas ad meam vicem proseguere et admollare facias, et de ipsa prosecutione mihi reddas certiore. Et quicquid exinde egeris gesserisve, ratum et bene acceptum a me in omnibus esse cognoscas. Quod mandatum ut pleniorum obtineat firmitatem, manu propria subter firmavi, et bonis viris adfirmare rogavi.

c Marculf., l. 11, c. 31.

FORMULÆ^a BIGNONIANÆ,

SIVE

FORMULÆ QUÆDAM VARIÆ

ET INCERTI AUCTORIS,

PERI CODICE PETRI DANIELIS PRIMUM EDITÆ A CLARISSIMO VIRO HIERONYMO BIGNONIO

INCIPIUNT CHARTÆ^b REGALES

SIVE^c PARENSALES.

I. *Ingenuitas.*

let enim unumquemque hominem, dum in vivo, pro anime sue remedio cogitare. Idcirco in Dei nomine ille, recogitans pro Dei in al pro anime meae redemptione, ut ab imple-

Bignonianas appellat Baluzius, quia a Bignonia sunt ex veteri Codice, qui olim Petri, postea Jacobi Bongarsii fuerat, ac demum ab eodem Labbaeum pertinebat.

peram his formulis chartarum regaliū titulabitur. Non enim nomine regis inscripte, sed

Dum consortio erui mereamur, dimitto ergo a die presente vernaculum juris mei nomine illum ingenuum, in ea vero ratione ut ingenuus permaneat, tanquam si de bene ingenuis parentibus fuisset natus vel procreatus. Peculiare vero si aliquid habet, privatae epistolae forma more saeculi confecta. BIGN.

c Quid si pro *parensales* legatur *pagensales*, ita ut pagenses spectaverint; nam revera nihil fere in iis quod regem spectet occurrit; sed totae sunt privatorum, atque adeo pagensium (*Cangius, in Glossario*).

aut inantea laborare potuerit, in omnibus habeat concessum atque indultum; et mundeburdam vel defensionem ad basilicam sancti illius se habere cognoscat, non ad affligendum, sed ad se defensandum, nisi, ut diximus, bene ingenuus de hoc die valeat residere. Si quis vero, quod fieri non credo, si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus, aut ulla emissa persona, quæ contra ingenuitatem istam venire aut eam infringere tentaverit, fisco discutiente solidos triginta multæ componat, et quod repetit per nullum ingenium evindicare valeat; præsens ingenuitas et merces nostra firma et stabilis permaneat, cum stipulatione subnixa. Actum in loco illo.

II. *Venditio de servo.*

Domino magnifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me, non imaginario jure, nec nullo cogentis imperio, sed proprio voluntatis meæ arbitrio tibi vendere, quod ita et vendidi, a die præsentis, vernaculum juris mei nomine illum, non furem, non fugitivum, nec cadivum, nec ullum vitium in se habentem, sed in omni corpore scimus eum sanum usque ad annum et diem. Et accepi a te in pretio pro hoc, juxta quod mihi bene complacuit vel convenit, solidos tantos, ita ut ab hac die memoratum vernaculum superius denominatum, quem dato pretio de me legibus comparasti, habeas, teneas, atque possideas, et quicquid exinde facere volueris, libere et firmissime in tua permaneat potestate ad faciendum. Si quis vero, quod fieri non credo, si fuerit, aut ego ipse, aut ullus de heredibus meis, qui contra venditionem istam venire aut eam infringere tentaverit, fisco discutiente solidos triginta multæ componat, et quod repetit nihil evindicet, sed præsens, etc.

III. *Venditio de terra.*

Domino magnifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me, non imaginario jure, nec ullo cogentis imperio, sed proprio voluntatis meæ arbitrio tibi vendere, quod ita et vendidi tibi a die præsentis, bunuaria tanta de terra arabili, in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, quem de parte parentum meorum tam et de alode quam et de comparato vel de quolibet adtracto ad me legibus obvenit, hoc est, de uno latere terræ illius subjungit, de alio latere illi, et de uno fronte terræ illius, de alio vero fronte per viam publicam. Et accepi a te in pretio taxato pro hoc, juxta quod mihi bene complacuit vel conventum fuit, solidos tantos, ita ut ab hac die memoratam terram superius denominatam, quam de me legibus comparasti, ipsam hanc habeas, teneas, possideas, vel quicquid exinde facere volueris, libera in omnibus, Christo propitio, in tua permaneat potestate faciendum. Et cætera.

IV. *Venditio de servo ad Ecclesiam.*

Brevo in vicem venditionis qualiter vendidit homo aliquis nomine ille ad ecclesiam aliquam nomine illam vernaculum suum nomine illum, a die præsentis, non furem, non fugitivum, non cadivum, nec ullum vitium in se habentem, sed in omni corpore scimus eum sanum usque ad annum et diem. Et sicut superius (Cap. 2) factum est.

V. *Donatio ad sponsam.*

Dum Dominus ab initio concessit in Veteri Testamento et præcepit ut relinquat homo patrem et ma-

^a Bunuaria est modus terræ, *bonnière* in Butelerii libro. Qua voce Aumbiani et Atrebatenses adhuc utuntur. *Dix.*

^b Uxoris ducendæ forma, quasi per coemptionem, veteribus Franciscis usitata. *Fredegarius* de nuptiis Clodovei et Clotildis: « Legati offerentes, solido et denario, ut mos erat Francorum, eam partibus Clodovei sponsant. » *Id.*

^c In lege Salica de virginis nuptiis nil cautum

trem et adhæreat suæ uxori, ut sint duo in carne una, et quod Dominus conjunxit homo non separet. Ego enim in Dei nomine ille, dulcissimæ conjugii meæ illi, ^b Dum et ego te per solidum et denarium ^c secundum legem Salicam visus fui sponsare, ideo in ipsa amoris dulcedine dabo ergo tibi a die præsentis, quod in perpetuum volo esse mansurum, rem pro portione mea in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, quæ de parte parentum meorum ad me legibus obvenit, hoc est, in ipsa portione, ^d mansis ad commanendum, cum ^e casticiis, suprapositis, terris arabilibus, et mancipiis, vel quicquid in ipsa portione est aspectum, tibi dico esse donatum atque firmatum; ut quando die felicissimo nuptiarum insimul nos Deus conjunxerit, ista omnia superius descripta in tuo permaneant dominatione ad possidendum. Si quis vero, etc.

VI. *Notitia de mancipio.*

Cum resedisset ille vigarius [*Al.*, vicarius] illustri viri illius comitis in illo mallo publico, una cum ipsis scabinis qui in ipso mallo resedebant ad causas audiendas vel recta judicia terminanda; ibique veniens monachus sancti illius, vel ille abbas nomine illo, de illo monasterio, una cum advocato sancti illius nomine illo, feminam aliquam nomine illam interpellabat, repetebat ei dum diceret eo quod colona esset sancti illius, de curte sua quæ dicitur illa, de parte aviæ suæ nomine illius quondam, et ipsa illa et de ipso servitio sancti illius negligens aderat; sed ipsa femina de præsentis astare videbatur, nec nullatenus habuit quod dicere, nec opponere, nec tradere rationes per quas de ipso servitio sancti illius se abstrahere potuisset, sic ei in præsentis fuit judicatum, ut ipsum servitium sancti illius, unde negligens aderat, ipsi advocato sancti illius revuadere deberet. Quod ita et fecit, et se ad ipsum servitium sancti illius tibi se in præsentis recedit. Exinde opportunum fuit ipsos monachos sancti illius, vel ipsum advocatum sancti nomine illum, talem notitiam ante ipsas personas quæ in ipso mallo residebant manibusque eorum roboratas accipere, quod ita et fecerunt, ut omni tempore ipse advocatus, vel casa sancta illa, vel ille abbas, vel successores sui, ipsam feminam superius nominatam vel agnationem suam ad opus sancti illius habeant evindicatam atque elitigatam. Præsentibus his quorum præsentia actum fuit. Facta notitia in loco illo publiciter.

VII. *Notitia de homicidio.*

Dum et per plures homines ponitur in notitia qualiter veniens homo aliquis nomine ille in contubernio, hominem aliquem nomine illum ipsum ibidem adallisset, et ipsum ibidem interfecisset vel occidisset; sed venientes parentes et amici ipsius hominis interfecti ante illustrem virum illum comitem, interpellabant ipsum hominem qui eorum parentem in contubernio adallisset vel interfecisset; sed ipse ille in præsentis adstare videbatur, et hanc causam nullatenus potuit denegare, sed taliter fuit confessus quod instigante inimico ipsum hominem interfecisset vel occidisset. Tunc taliter ei judicaverunt, ut ipsam leudem vel ipsum homicidium ad ipsos parentes legibus transolvere deberet. Quod ita et fecit. Sed postea in ipso placito ei fuit judicatum ut ipsi parentes talem epistolam securitatis manu eorum vel bonorum hominum firmatam ei fieri vel conscribere

exstat. De viduis autem ducendis titulus est XLVI, ubi tamen non unus solidus, sed tres solidi et denarius memorantur. *Id.*

^d Mansus villula et coloni unius habitationi destinata, cum certo agri modo, quantum ille arare potest. Hodie quoque Burgundionibus *moix* dicitur coloni ascripti hærediolum. Aliis, *mas*. *Id.*

^e Casticias septa Falctus interpretatur (*Antic.* l. IX, c. 15).

deberent, quod ita et fecerunt, ut post hunc diem nec ipsi illi, nec ullus in causa ipsorum, nec ulla opposita persona de præfata morte illius quondam, nec de ipso homicidio, nec de ipsa leude nullam reclamationem nec nullum impedimentum pontificium non habeant ad faciendum. Qui hoc facere voluerit, ipsos solidos per manus reddat, et ob hoc solidos tantos una cum fisco discutientibus multæ componat, et qui repetit nihil evindicat.

VIII. *Securitas de homicidio.*

Cum resedisset inluster vir ille comes in illo mallo publico ad universorum causas audiendas vel recta iudicia terminanda, ibique veniens homo aliquis nomine ille repetebat ei, dum diceret eo quod ipse ille hominem suum nomine illum quondam bene ingenuum in via malo ordine ipsuum adsallisset, et ipsum ibidem interfecisset vel occidisset, et rauba sua, caballos, aurum et argentum, et drapalia exinde tulisset vel deportasset, vel leudem contra legem ibi burisset; sed ipse ille de præsentī adstare videbatur, et hanc causam nullatenus potuit denegare; sed taliter fuit professus, quod faciente inimico ipsum hominem occidisset vel interfecisset; sed taliter in ipso mallo ei iudicaverunt, ut ipsum hominem vel ipsam leudem legibus exinde transsolvere deberet. Quod ita et fecit. Sed postea apud ipsum grafionem vel apud ipsos bonos homines qui in ipso mallo resedebant epistolam securitatis manu eorum firmatam accipere deberet, quod ita et fecit, ut post hanc diem nec ipsi illi nec ullus de hereditibus suis, nec ullus in causa ipsorum et hominis interfecti quondam, nec ulla opposita persona de præsentī die de ipsa morte illius, nec de ipso homicidio, nec de ipsa leude, contra ipsum illum nullam reclamationem nec nullum impedimentum pontificium non habeat ad faciendum; et qui hoc facere præsumperit, duplum tantum quantum ipsa leodis continet, et partibus cui hæc facta est, una cum socio fisco coactus multæ componat, et quod repetit vindicare non valeat.

IX. *Donatio quam pater facit filio suo.*

Dulcissimo atque amantissimo filio meo illi, ego in Dei nomine ille genitor tuus. Dum et ego te dulciter enutrivī, et tu mihi fideliter deservisti, vel tuum servitium vel benevolentiam circa partem nostram habemus compertam, ideo in ipso amore dulcedinis vel tuo servitio componente, dabo ergo tibi a die præsentē quod in perpetuum volo esse mansurum, hoc est, mansum ad commanendum cum casticia, superposita, terris arabilibus, et mancipiis his nominibus illis et illis, ut per hanc epistolam donationis vel deliberationis nostræ manu mea vel bonorum firmatam, ut quoadvis tam tu ipse quam hereditas tua, contra tuos germanos et germanas quieto ordine vel eligitato valeas possidere vel dominare. Propterea hanc epistolam traditionis vel deliberationis nostræ manu mea firmatam exinde tibi fieri vel conscribere rogavi, ut de præsentī die de ipso manso, vel quicquid ad ipsum mansum aspicit, et ipsa mancipia superius denominata hoc habeas, teneas, atque possideas.

X. *Conculcaturia quam abbas facit ad hominem suum.*

Ego in Dei nomine, ac si peccator, venerabilis vir ille abbas de monasterio sancto illo, quod est in

^a Inde *livrer* et *délivrer*.

^b Forte legendum *conciliatoria*. Eiusdem argumenti est apud Marculf., l. II, c. 29.

^c Crucis iudicium seu examinatio inter probationis species recensetur. Eius probationis forma describi videtur in Legibus Frisionum, tit. XIV; duas scilicet præparari tesseras, quarum una pura, altera crucis signo insignita sit: quæ duæ super altare in linteo evolvuntur; deinde, post varias preces, a presbytero

A pago illo constructum. Dum et omnibus non est incognitum qualiter filius servi nostri nomine ille quondam feminam nostram, nomine illam, bene ingenuam, filiam illius quondam, contra voluntatem parentum ipsius feminæ sociavit sibi ad conjugium, sed postea ipsis parentibus complacuit et nobis ut talē epistolam conculcaturiam manu nostra vel a fratrilus nostris firmatam ipsi feminæ fieri vel firmare rogarēmus, ut de ipso servitio, si agnatio inter ipsos apparuerit, in servitio publico nunquam sint coinquinati, sed sub integra ingenuitate dies eorum debeant perseverare; ideo precor atque supplico ad successores nostros vel ad Deum timentes homines ut benefacta nostra jubeant conservari qualiter ipsi vellent ut in postmodum eorum facta debeant esse stabilia; et per malorum hominum infestationem multam in ipsa epistola conculcaturia fieri vel conscribere rogavimus, ut si fuerit, quod Deus non permittat, extranea pars quæ hæc facta nostra infringere voluerit, in primis iram Dei et sancti illius incurrat, et ob hoc solidos centum partibus ipsius cui hæc facta est multæ componat, et quod repetit vindicare non valeat.

XI. *Donatio quam homo facit ad filium suum.*

Ego in Dei nomine ille. Constat me in amore Domini nostri Jesu Christi, ut veniam delictis meis consequi mereamur, donasse et dono donatumque esse volo ad dulcissimum filium meum nomine illum peciam de terra arabili in loco qui dicitur ille, qui est in pago illo, per loca designata vel circuita, in ea ratione ut post hunc diem jam dictus filiolus meus, cui epistola donationis ista legibus facta fuit, ipsam terram habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam in omnibus, Christo propitio, habeat potestatem. Et si quis, etc.

XII. *Notitia de cruce evindicata.*

Dum et omnibus non est incognitum qualiter veniens homo aliquis nomine ille ante vigarium inlustris viri illius comitis nomine illo, adversus hominem aliquem nomine illum, repetebat ei dum diceret eo quod terram suam de suo manso vel de sua potestate malo ordine propriisset. Sed ipse ille de præsentī adstare videbatur, et hanc causam fortiter denegavit quod suam terram de suo manso malo ordine nunquam propriisset, nec post se nunquam retinuerit. Sed taliter ei fuit iudicatum in ipso placito ante ipsum vigarium, vel ante ipsos pagenses, ut ad crucem ad iudicium Dei pro ipsa terra in noctes quadraginta duas in ipso placito pro hoc deberent adstare. Quod ita et fecerunt. Sed venientes ad ipsum placitum, sicut eis fuit iudicatum, ante ipsum vigarium, vel ante ipsos pagenses, ad ipsum iudicium vel ad ipsam crucem visi fuerunt stetisse; sed ipse illum hominem, qui ipsam terram propriisset, ad ipsum iudicium vel ad ipsam crucem eum convicit; sed ipse in ipso placito ad ipsam crucem visus cadisse; sed dum hæc causa sic fuit inventa, quod ipse ille qui ad ipsum iudicium vel ad ipsam crucem cadisset, solidos tantos ei transsolvere deberet, quod ita et fecit, et de ipsa terra ipsum illum legibus revestire deberet, quod ita et fecit. Tunc taliter ei iudicaverunt, ut ipse ille de præsentī die ipsam terram tam contra ipsum illum vel heredes suos quam contra quemlibet hominem omnique tempore habeat evindicatam atque eligitatam, ut tam ipse ille quam et posteritas sua post hanc diem prædictam terram quieto ordine

aut puero debent extrahi; quod si crucis tessera prima extrahatur, innocentiam satis probatam existimabant. Agohardus, pag. 288: « Jube ferrum vel aquas calefieri, quam manibus illæsus atrectem; aut constitue cruces, ad quas stans immobilitas perseverem. » Ex quibus verbis apparet alium quam tesserarium modum purgationis fuisse.

^a Propriisset, id est, invasisset.

valeat possidere vel dominare, et ducti et securi exinde valeant residere. Factum iudicium in loco illo publiciter.

XIII. * *Cautio de clavibus.*

Dum et per plures homines est patefactum qualiter in Dei nomine ille veniens in placito ante illos vel quamplures bonos homines adversus hominem nomine illum, repetebat ei dum diceret eo quod cellaria vel camera et ^b granica, quicquid in eis habuit repositum, hoc est, aurum, argentum, drapalia, arma, vinum, annonam, vel ^c vitalia sua per suas claves commendas et ad custodiendum vel ad salvandum, et ipsam rem in naufragium vel in damnum posuit. Sed ipse ille de presenti adstabat, et hanc causam nullatenus potuit denegare; sed taliter ei fuit professus, quod ipsam rem superius denominatam per suum neglectum et per suum factum fuit perditam vel ^d naufragata. Tunc taliter ei iudicaverunt, ut ipsam rem ei transsolvere vel emendare deberet (*Duchesn., t. III, p. 240, 495*). Sed ipse ille nullatenus habuit unde ipsam rem transsolvere vel emendare deberet. Sed taliter ei fuit iudicatum, ut talem cautionem de capite suo, manu sua vel bonorum hominum firmata, ei fieri vel conscribere rogaret, quod ita et fecit, ut dum ipsam rem non habuit, nec pretium unde transolvere vel emendare debuisset, ut quandiu advivam in servitio publico, quod mihi iungitur, vobis deservire debeam; et si negligens aut tardus de ipso servitio apparuero, qualemcunque disciplinam ad alios servos tuos impendis, talem super me potestatem habeas ad faciendum. Et si fuerit aut ego ipse, aut ullus de meis heredibus, qui contra hanc cautionem venire aut reclamare, etc.

XIV. *Concarniatura inter duos abbates.*

Placuit, auxiliante Domino, atque convenit inter venerabilem virum illum abbatem de monasterio illo, vel congregationem monasterii sui, necnon et magnificentem virum illum, de commutatione locorum, quam inter se facere deberent. Quod ita et fecerunt. Per quam accepit venerabilis vir ille abba ad opus monasterii sui in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, hoc est, in ipso loco illo mansus ad commanendum, casticii superpositis, terris arabilibus, vel quicquid in ipso loco ad presens cernitur esse possessio, totum et ad integrum re inexacta in commutatione vel in concarnio. Simili modo vir magnificus ille accepit ad opus suum aliam rem in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, hoc est quod superius diximus, totum et ad integrum re inexacta in commutatione vel in concarnio. Unde duas epistolas pariculas uno tenore conscriptas, manu eorum vel bonorum hominum firmatas, inter se fieri et firmare rogaverunt, ut unusquisque post hunc diem quod a pari suo in commutatione vel in concarnio accepit teneat atque possideat, vel quicquid [.. etc.]

XV. * *Charta tracturaria.*

Domnis sanctis et apostolicis ac venerabilibus in Christo Patribus, regibus, comitibus, episcopis, abbatibus, sacerdotibus, clericis, vel omni populo Christiano qui in Romanorum vel Longobardorum provincis Deo serviunt, tam in monasteriis quam et in civitate, seu per pagos, vel per vicus, ego in Dei nomine ille major domus. Cognoscat magnitudo seu et sanctitas vestra quod iste frater noster nomen ille servus vester petiit nobis ut ad basilicam sancti Petri patris vestri pro suis culpis vel pro nostra sta-

bilitate valeat ambulare ad orationem. Propterea has litteras cum salutatione per ipsum ad vos direximus, ut in amore Dei et sancti Petri ipsum ad hospitium recipiatis ad benefaciendum vel ad suam consolationem, tam ad eam ambulando quam et in redeundo, ut per vos salvus eat et salvus revertatur. Interim, sicut vestra est consuetudo bona, vel consolationem vel adjutorium ei impendere jubeatis, latumque diem jubeatis habere. Cujus potestas regnat in æternum, ipse vos custodiat in regno suo perpetuo. Salutamus vos omnes salutatione plenissima.

XVI. *Donatio quam homo donat ad suam parentem.*

Dilectissimæ atque amabili mihi in Domino consobrinae meæ nomine illo, ego in Dei nomine ill. Dum et pluribus est percognitum eo quod tu partibus meis amabilia servitia impendere non desinis, pro tua bonitate, et pro eo quod dictum est: *Faciamus bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (Gal. vi)* vel ad propinquos nostros, igitur dono tibi a die præsentem per hanc epistolam donationis, quæ in perpetuum sit mansura, et de jure meo in tua dominatione trado atque firmabo, id est, mansum ad commanendum in pago illo, in loco qui dicitur ille, et est ipse mansus per loca designata de latere uno et de fronte terræ illius, et de alio latere et fronte terræ illius tanto, ita ut ab hac die memorata consobrina mea illa quicquid de ipso manso facere voluerit, ut absque uniuscujusque repetitione liberam in omnibus habeat potestatem ad faciendum.

XVII. *Donatio ad casam Dei.*

Prudens consilium bajulat qui pro animæ suæ remedio cogitat illi Dominum retribuere, et exinde habere cogitat, et de Dei misericordia non dubitat. Idcirco nos in Dei nomine ille, et conjux mea illa. Admonet nos divina pietas et Christi misericordia ut aliquid de rebus nostris, pro redimenda ultione nostrorum peccaminum Domino offerre deberemus, ut in die iudicii misericors Dominus vel in aliquantulum de scelere nostro nobis relaxare dignaretur, donamus compuncto corde et devoto animo ad basilicam illam, quæ est in honore sancti illius constructa in loco illo, hoc est, rem nostram in loco nuncupante illo, hoc est, in ipsa re mansis ad commanendum, casticis, superpositis, terris arabilibus, ut post hunc diem ipsi custodes qui ad ipsum sanctum locum deservunt, ipsam rem superius denominatam habeant, teneant, atque possideant, vel quicquid exinde facere voluerint, liberam et firmissimam habeant potestatem ad faciendum. Et si quis.

XVIII. *Pactum divisionis inter fratres.*

Pactum divisionis inter fratres, id sunt ille et ille, heredes illius et illius quondam, qualiter se de alode eorum dividere vel exæquare deberent. Quod ita et fecerunt. Per quem accepit vir magnificus ille mansum illum in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, hoc est, ipse mansus circumcinctus, cum arboribus et casticiis, superpositis, terris arabilibus, et cætera. Simili modo vir magnificus ille accepit ad opus suum alium mansum in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, in ^f centena illa, hoc est, quod superius diximus, mansum circumcinctum, cum arboribus et casticia, superposita, terris arabilibus, et cætera, vel quicquid pars contra partem suam per æqualitatem inter se dividerunt, absque ulla repetitione vel reclamatione hoc habeant, teneant, possideant, vel quicquid exinde facere voluerint, libera in

* Cautio est ab eo facta qui, cum rem aliquam custodiendam suscepisset, eamque postea dolo vel injuria amisit nec restituere potest, nec æstimationem præstare, domino rei se ipsum tradit, ut pro servo deinceps habeatur. Ideoque cautio de clavibus dicitur, quia per clavium traditionem res quæ in horreo vel cellario continebantur commendate ei fuerant. Bex.

^b Granica, horrea; a grano, unde et nos hodie granaria dicimus. B.

^c Vitalia, nobis victuallia.

^d Sic correximus, ubi male antea legebatur nau-rata.

^e Marculf., append. c. 40.

^f Comitatus in centenas distributi erant (*Capital.* III, c. 1). Bex.

omnibus, Christo propitio, in sua permaneat potestate ad faciendum. Si quis vero.

XIX. *Venditio ad monasterium.*

Venerabili in Christo patri illi abbati de monasterio qui vocatur sancti illius, quod est in pago illo super fluvium illum constructum, emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec nullo cogentis imperio, sed proprio voluntatis meae arbitrio, vobis vel ad monasterium vestrum vendere, quod ita et vendidi vobis a die præsentis, rem pro portione mea, in loco nuncupante illo, quod est infra pagum illum, quod de parte parentum meorum ad me legibus obvenit, hoc est, tam mansis, casis, casticis, mancipiis, ingenuis his nominibus, vel quicquid ibidem præsens est mea dominatio, totum et ad integrum de jure meo in dominatione vestra per hanc venditionem tradidi vobis ad possidendum; et accipi a vobis in pretio taxato, juxta quod nobis applicatum vel conventum fuit, solidos probos atque pensantes numero tantos; ita ut ab die memorata omnia superius nominata, quæ de me legibus comparastis, hoc habeatis, teneatis, possideatis tam vos quam et successores vestri, liberumque et firmissimum in vestra permaneat potestate ad faciendum. Si quis vero.

XX. *Precaria.*

In Christo venerabili patri et domno illi abbati de monasterio sancti illius, quod est in pago illo super fluvium illum constructum, ego in Dei nomine ille. Precator accessi ad vos ut rem pro portione vestra, in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, quam ego ille ante hos dies per venditionis titulum, dato pretio sancto, illi seu vestro monasterio adfirmavi, hoc est, in ipsa portione mansum ad commanendum, casticis, superpositis, terris arabilibus, mancipiis, ingenuis his nominibus, vineis, pratis, silvis, piscibus, vel quicquid ibidem aspiciet vobis delegavimus. Sed postea taliter vobis supplicavimus, ut ipsam portionem ad usum beneficium ad excolendum quaudam ad vivo mihi præstare vel relaxare deberetis. Quod ita et fecistis. Propterea hanc precariam manu mea vel bonorum hominum firmatam vobis exinde cuisimus, ut annis singulis censum denariorum tot ad luminaria sancti illius et decimam de omnibus fructibus, quicquid supra ipsam conlaborare poterimus, die illo, quod eveniet festo ipsius sancti illius, pro hoc vobis dare et adimplere faciam. Et si negligens aut tardus de ipso censu ad illud placitum apparvero, fidem exinde vobis legibus faciam, et ipsam rem dum ad vivo pro vestrum beneficium tenere et usufructuare faciam; in ea vero ratione ut mihi ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei delegare, nec in naufragium ponere, nec ad proprium sacre, nec heredibus meis in alode derelinquere pontificium non habeam ad faciendum, nisi post meum discessum, una cum re immeliorata vel superposita, quicquid ibidem inventum fuerit, absque ullis iudicis contradictione, pars monasterii vestri ad vestrum faciat revocare dominum. Si quis vero.

XXI. *Commendatitia de re vendita.*

In Christo filio ecclesie illi, in Dei nomine illo abbas de monasterio illo sancti illius, quod est in pago illo, una cum consensu fratrum nostrorum. Dum et tua fuit petitio et nostra decrevit voluntas ut duas partes darem pro portione nostra in loco nuncupante illo, qui est in pago illo, quem tu ipse ante hos dies per venditionis titulum dato pretio de the-

^a Commendatitia, hoc est, præstaria, charta præstationis.

^b Solebant veteres, seu episcopi, seu clerici, pro reis ad ecclesiam confugientibus intercedere, nec prius eos reddere quam ad Evangelia datis sacramentis, inquit synodus Aurelian. 1, c. 5, de morte et de-

sauro sancti illius nobis vendidisti; sed postea taliter nobis supplicasti ut ipsius portionis duas partes in prædicto loco illo ad usum beneficium ad excolendum, quantum advivis, tibi præstare deberemus. Quod ita et fecimus. Propterea hanc commendatitiam manu nostra firmatam tibi pro hoc dedimus, ut annis singulis censum tantum et illam decimam de omni fructu, quicquid supra ipsam terram conlaborare poteris, die illo, quod eveniet festo sancti illius, pro hoc dare debeas. Et si negligens aut tardus ad id placitum de ipso censu fueris, fidem exinde pro hoc nobis facias, et ipsam rem ad vivendum tuum per nostrum beneficium teneas, in ea tamen ratione ut ipsam rem aliubi nec vendere, nec donare, nec alienare, nec ad alias casas Dei delegare, nec ad proprium sacre, nec heredibus tuis in alode derelinquere, nec in naufragium ponere, potestatem non habeas ad faciendum, nisi post tuum discessum, una cum ipsa re immeliorata vel superposita, quicquid ibidem inventum fuerit, sine ullius iudicis signatione pars monasterii nostri eligito ordine præsentatiter ipsam rem immelioratam in nostrum faciat revocare dominium, et hæc commendatitia firma sit. Facta commendatitia in ipso monasterio sancti illius publiciter in anno duodecimo regni.

XXII. *Indiculus prelatorius ad episcopum.*

Domino sancto et apostolica sede colendo in Christo venerabili domno et patri illi pontifici urbis illius, civitatis illius, ego in Dei nomine ille, bene cupiens vester, in Domino vobis dirigimus salutem et precamur sanctitatem vestram ut pro nobis orare dignemini. Denique cognoscatis quod iste homo vester, nomine illo, ad nos confugium fecit, et dixit quod contra vos culpas habere commissas. Propterea has litteras cum salutatione ad vos direximus, et precamur vobis ut vitam et immanationem et disciplinam corporalem ei concedere jubeatis. Aliam poenitentiam, qualem ei volueritis judicare, in vestra est potestate. Qualiter ipse homo secum gaudet quod nostram suggestionem ad vos deportasset; et unde nobis reconjungitis vobis remerere cupimus. Quid plura?

XXIII. *Indiculus quem præpositus transmittit ad abbatem.*

Diligendo ad nos domno et in Christo Patri nostro venerabili illi abbati, ego ille serviens atque præpositus vester. In primis illud precamur sanctitatem vestram, ut in vestra sancta oratione pro me esse non dedignemini. Denique, domne, cognoscatis de isto servitio ubi nos transmisi-tis, per verbum illustri viri illius comitis, sui juniores non exinde fecerunt quomodo eis fuit demandatum. Propterea has litteras ad vos direximus, ut de ipso certiores sitis, et inantea quomodo vobis est utile sic compensetis ut nostram rem non perdamus. Quid plura? Salutamus vos usque ad gaudium.

XXIV. *Indiculus quem abbas transmittit ad hominem pagensem.*

Dulcis-imo nostro et ut credimus amico sancti illius in Dei nomine illi, ille, etsi peccator, abba, nos et nostri, servientes vestri, in Domino vobis dirigimus salutem, et illud precamur Deum ut merearis agere in ista vita quod Deo sit beneplacitum. Precamur vos de illis vestris homuncionibus qui in vestro ministerio commanent, vel de nostris causis invicem nostrum bonum certamen exinde mittatis, sicut nos de vestra caritate bene confidimus, ut sic

bilitate sint securi, ita ut ei, cui reus fuerit criminosis, de satisfactione conveniat. Quod etiam in servis obtinebat, qui non nisi excusati dominis permittebantur (*Ibid.*, c. 4, 5). Præclarum ejus rei apud Gregorium Turon. exstat exemplum, lib. v, cap. 3. BIGN.

exinde perportare faciatis usque nos insimul conjungimus. Quid plura?

XXV. *Indiculus quem episcopus transmittit ad abbatem.*

Sanctorum meritis beatificato domno atque patri, Deique cultore, et ut confidimus vero amico nostro illi gratia Dei abbati, nos enim in Dei nomine ille, quamvis peccator, donum Dei episcopus. Deus scit, vester in omnibus proprius amicus, imprimis salutationem. *Desunt reliqua.*

XXVI. *a Cautio de infracturis.*

Contigit quod cellarium vel ^b spicarium vestrum infregi, et exinde annonam vel aliam raupam in solidos tantos furavi. Dum et vos et advocatus vester exinde ante illum comitem interpellare fecistis, et

^a Qui effracto horreo, vel cellario, furtum commiserat, eo nomine in certam pecuniam condemnatus, se ipsum pro pignore tradit. Bcx.

ego hanc causam nullatenus potui demerere, sic ab ipsis Racimburgiis fuit iudicatum, ut per vadum meum eam contra vos componere atque satisfacere debeam, hoc est, solidos tantos vel.... Sed dum ipsos solidos minime habui unde transolvere debeam, sic mihi apificavit, ut brachium in collam posui, et per comam capitis mei coram presentibus hominibus tradere feci, in ea ratione ut interim quod ipsos solidos vestros reddere potuero, et servitium vestrum et operam qualemcunque vel vos juniores vestri injunxeritis, facere et adimplere debeam; et si exinde negligens vel jactivas apparuero, spondeo me contra vos ut talem disciplinam supra dorsum meum facere iubeatis quam super reliquos servos vestros.

^b Spicarium est horreum, a spicis scilicet recodit. lb.

B

FORMULÆ ^a LINDENBROGII,

SIVE

ALTERA EDITIO FORMULARUM MARCULFI

A FRIDERICO LINDENBROGIO IN PUBLICUM EMISSA.

Incipiunt exemplaria de diversis conditionibus, qualiter regales vel cartæ pagenses aut senicæ, quas hæc formula continet, scribantur.

I. De episcopatu.

Kle rex viro apostolico, etc. (*Marculf., l. 1, c. 5.*)

II. *Indiculus regis ad episcopum ut alium benedicat.*

Domino sancto sede apostolicæ dignitatis colendo in Christo Patri, etc. (*Ibid., c. 6.*)

III. *Concessio civium pro episcopatu.*

Suggestio piissimo ac præcellentissimo domino illi regi, etc. (*Ibid., c. 7.*)

IV. *Carta de episcopatu.*

Dum, juxta Apostoli dictum, omnis potestas sublimatur a Domino (*Sirmond., Conc. Gall., t. II, p. 636*), et quatenus post Deum in regia manet potestate qualiter cuncta terrena debeant gubernari. Unde oportet nos salubri consilio retractare ut illi in locis sanctorum instituantur custodes qui digne ad ipsum officium gubernandum apparere noscuntur. Igitur dum et vestra et cleri vel pagensium civitatis illius adfuit petitio ut relicta urbe illa, quam prius regere et gubernare videbamini, in suprascripta urbe illa cathedram pontificalem suscipere deberetis, et dum vos apud animos nostros et actio commendat probata, et nobilitatis ordo sublimat, ac morum probitas vel mansuetudo et prudentiæ honestas exornat, cum consilio et voluntate pontificum procerumque nostrorum, juxta voluntatem et consensum cleri et plebium ipsius civitatis, in supradicta urbe illa pontificalem in Dei nomine vobis commisimus dignitatem. Propterea per præsentem præceptum decernimus ac jubemus ut supradicta urbs vel res Ecclesiæ ipsius et clerus sub vestro arbitrio et gubernatione consistent, et erga regimen nostrum semper fidem inlibatam custodire debeatis, et juxta canonicam institutionem plebem vobis commissam assiduis prædicationum sermonibus expolire, et non minus pietate quam se-

veritate constringere studeatis, et curam pauperum vel necessitatem patientium cum ingenti cura et dilectione procuretis, ut adquisita multiplicataque gregis vestri salute, ad ovile dominicum nullis maculis sordidatum valeatis præsentare; quatenus dum Ecclesiam vobis dispensatione divina commissam strenue regere atque gubernare videamini, vobis apud æternam retributorem mercedum suffragia largiantur, et vos immensum Christum pro nostrorum mole peccaminum assidue exorare debeatis.

V. *Carta de magna re, qui vult xenodochium vel monasterium construere.*

Domino vere sancto, etc. (*Marculf., l. II, c. 1.*)

VI. *Emunitas regia.*

Maximum regni nostri augere credimus munimentum si beneficia oportuna locis ecclesiarum benevola deliberatione concedimus, ac Domino protegente, stabiliter perdurare conscribimus. Novit igitur solertia vestra nos ad petitionem apostolici viri domini illius urbis episcopi tale pro æterna retributione beneficium indulisse ut in villis ecclesiæ domni illius, quæ moderno tempore aut nostro aut ejuslibet munere habere videtur, vel qua deinceps in jure ipsius sancti loci voluerit divina pietas ampliare, nullus iudex publicus ad causas audiendas aut fredam undique exigendam ullo unquam tempore præsumat ingredi; sed hoc ipse pontifex vel successores ejus propter nomen Domini sub integra emanitate omnino valeant dominari. Statuentes ergo jubemus ut neque vos, neque juniores vestri aut successores, nec ulla publica judiciaria potestas quoquo tempore in villas ubicunque in regno nostro ipsi Ecclesiæ aut regia aut privatorum largitate collatas, aut quæ inantea fuerint collaturæ, ad audendum altercationes ingredi, aut fredam de qualibet

^a Lindenbrogus cxxxv formulas quas publicavit, Marculfo attribuit, quippe qui in fronte præfationem hujus auctoris præfixerit. Verum ex duntaxat Marculfo tribuendæ, quæ exstant in Editione Bignoniana.

Cum pleræque Lindenbrogianæ formulæ eadem sint ac illæ quæ jam supra editæ sunt, eas tantum damus quæ alibi non reperiuntur.

causa exigere, vel mansiones aut paratas vel fidejussores tollere præsumptis; sed quicquid exinde exigere, aut de servientibus cæterisque nationibus quæ sunt infra agros vel fines seu supra terras prædictæ ecclesiæ commanentes, fiscus aut de freda aut undecunque potuerat sperare, ex nostra hac indulgentia pro futura salute in luminaribus ipsius ecclesiæ per manus agentium eorum proficiat in perpetuum. Et quod nos propter nomen Domini et animæ nostræ remedium, seu pro nostra subsequente progenie, plena devotione indulsumus, nec regalis sublimitas, nec cuiuslibet iudicium seu cupiditas refragare tentet. Et ut præsens auctoritas tam præsentem quam futuris temporibus inviolata, Deo adiutore, permaneat, manus nostræ subscriptionibus infra roborare decrevimus.

VII. Confirmatio de emunitate

Ille rex Francorum vir inlustris. Quotiescunque petitionem sacerdotum vel ancillarum Dei ad effectum perducimus, regiam consuetudinem exeremus, et nobis ad mercedem vel ad stabilitatem regni nostri in Dei nomina pertinere confidimus. Ideoque dominis viris sanctis ac venerabilibus apostolicis in Christo patribus omnibus episcopis, vel omnibus abbatibus, seu inlustribus atque magnificis viris, ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, vel omnibus vasis nostris, vel omnibus missis nostris discurrantibus. Cognoscatis quod inlustris abbas ille de monasterio illo in pago illo, in loco qui dicitur ill. in honorem sancti ill. constructo, una cum monachis vel Dei ancillis ad laudem Christi canendum sub religionis norma conversantibus, clementiæ regni nostri suggestionem intulit eo quod gloriosus dominus et genitor noster ill. quondam rex per suam præceptionem, sua manu roboratam, talem emunitatem ad ipsam casam Dei sancti ill. vel monasterii ill. vel ipsi abbatii habuisset concessam atque indultam, ut nullus iudex publicus vel quislibet iudiciaria potestate accinctus in cortes vel villas ipsius monasterii nullum debuisset habere introitum, nec ad causas audiendas, nec ad fredam exigendam, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec ulla retributiones exactandas; quod fiscus noster exinde habere poterit, nullatenus exactetur, nec requiratur. Unde et confirmationes anteriorum regum parentum nostrorum nobis in præsentem protulit relegendas; petitiisque celsitudinem nostram ut circa ipsam monasterium nostra hæc deberet auctoritas generaliter confirmare. Quod nos beneficium gratanti animo pro mercedis nostræ augmento non solum confirmantes, sed etiam novum sub emunitatis nomine concedentes, per hoc præceptum specialius decernimus atque omnino jubemus, quod in perpetuum absque ullis obstaculis et refragationibus volumus esse mansurum, ut absque introitu episcopi aut archidiaconi ad orationem aut prædicationem lærandam nullus iudex publicus in cortes vel villas ipsius monasterii ullum debeat habere ingressum, nec ad causas audiendas, nec fredam exigendam, nec fidejussores tollendos, nec mansiones aut paratas requirendas, nec ulla retributiones exactandas; quod fiscus noster exinde habere poterit, nullatenus exactetur nec requiratur. Nisi, ut diximus, pro mercedis nostræ augmento, sicut ab antecessoribus regibus parentibus nostris, seu et domno glorioso genitore nostro ill. quondam rege, moderno tempore fuit concessum atque indultum, ita nostris oraculis plenius confirmamus, quod in perpetuum volumus esse mansurum. Et ut hæc præceptio firmior habeatur, et per tempora melius conservetur, manus nostræ signaculis subter eam decrevimus roborare, et annulo nostro subter sigillavimus.

VIII. Confirmatio de omni corpore facultatis monasterii.

Ille rex illi patricio, etc. (*Marculf., l. 1, c. 31.*)

A IX. Ut causas auctorum adsumendi aliquis licentiam habeat.

Malorum necesse est, etc. (*Ibid., c. 36.*)

X. Indiculus regis de privilegio.

Ille rex Francorum vir inluster illi comiti, etc. (*Marculf., append., c. 30.*)

XI. Alius indiculus regalis.

Karolus gratia Dei rex Francorum, etc. (*Ibid., c. 45.*)

XII. Item alius.

Ille rex Francorum viris inlustribus patriciis, comitibus, telonariis, vel omnibus curam publicam agentibus. Si opportuna beneficia ad loca sanctorum ecclesiarum vel sacerdotibus præstare non desinamus, hoc nobis procul dubio in æterna beatitudine retribuere confidimus. Igitur cognoscite magnitudo seu almitas vestra quod nos ad petitionem apostolici viri, illius urbis antistitis, talem propter nomen Domini, ejus meritis compellentibus, beneficium præstitisse cognoscite ut ubicunque infra regnum nostrum missi sui mercare videntur, vel pro reliqua necessitate discurrunt, nullum teloneum nec quamlibet redhibitionem exinde ad partem fisci nostri nec ipse nec missi sui solvere non debeant. Propterea per præsentem præceptum decernimus quod perpetually mansurum esse volumus, ut nullum teloneum in nullis civitatibus aut pagis vel ubicunque in regno nostro teloneus exigitur, nec de navali nec de carrali evectio, nec de rotatico, nec de pontatico, nec pulveratico, nec saltuatico, nec cespatico, nec de saumariis, nec de eo quod homines eorum ad dorsum portant, nec nulla redhibitione, quam fiscus noster exinde sperare poterat, nec vos nec juniores aut successores vestri non requiratis nec exigatis; sed omnia et in omnibus hæc propter nomen Domini ipse pontifex vel successores sui aut memorata ecclesia sancti illius habeant indultum, vel in luminaribus ipsius loci proficiat. Quæ vero auctoritas ut perpetuis temporibus valeat, propria eam manu infra decrevimus roborare.

XIII. Epistola donationis.

Mundi terminum ruinis crebrescentibus appropinquare iudicia certa manifestant, etc. (*Marculf., l. II, c. 5.*)

XIV. Alia donatio.

Ego ille, de misericordia Dei et pietate confusus, per hanc epistolam donationis datum donatumque in perpetuum esse volo ad basilicam sancti illius, ubi ipsius pretiosum corpus requiescit, et venerabilis vir ille Abba præesse videtur, etc. (*Formulæ veteres, c. 1.*)

XV. Donatio de parva re ad ecclesiam.

Si aliquid de rebus nostris locis sanctorum, etc. (*Marculf., l. II, c. 6.*)

XVI. Cessio a die præsentem ad ecclesiam.

Dum fragilitas humani generis pertimescit ultimum vitæ tempus, etc. (*Ibid., c. 4.*)

XVII. Item alia cessio.

Ego ille cogitans Dei amorem vel æternorum bonorum retributionem, ideo cedo a die præsentem ad prædictam basilicam et monachos ibidem consistentes cessumque in perpetuum esse volo portiones meas in loco nuncupato ill. sitas in pago ill., quæ mihi tam de alode quam de comparato vel de quolibet adtractio advenit, vel legibus advenit potest, in supra memorato loco, tam terris, domibus, ædificiis, mancipiis, libertis, accolabus, merito accolonorum, vineis, silvis, pratis, pascuis, campis, cultis, incultis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus adjacentibus et appendiciis vel colonicis ad me pertinentibus, vel omni integritate, vel super-

posito, quicquid dici aut nominari potest in supra memorato pago vel loco supra nominato, vel utique de supradictis portionibus tenere visus sum, totum et ad integrum a die præsentis ad jam memoratum monasterium vel ad ipsos monachos ibi consistentes perpetualiter trado atque transfundo de meo jure in eorum dominationem ad possidendum, ut quicquid a die præsentis exinde facere voluerint, liberam ac firmissimam in omnibus habeant potestatem faciendi. Si quis vero, quod fieri non credo, in futurum, sive ego ipse, aut ullus de heredibus vel proheredibus meis, aut ulla emissa vel opposita persona, vel quislibet, qui contra hanc cessionem meam, quam ego bona voluntate fieri et adfirmare rogavi, venire, agere, aut resultare, vel quibuscunque modis repetere aut infringere conatus fuerit, nec hoc valeat vindicare quod repetit, et insuper partibus supra memorati monasterii vel monachis ibi consistentibus duplum tantum quantum ipsæ res eo tempore meliorate valuerint componat, et insuper socio fisco multa auri libram unam coactus exsolvat, et hæc cessio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum loco illo.

XVIII. Donatio ad casam Dei.

Ille bene possidet res in seculo qui sibi de terrenis seu de caducis rebus comparat præmia sempiterna. Quapropter ego in Dei nomine ille, necnon et conjux mea, ambo pariter cogitantes de Dei timore vel æterna retributione, propterea donamus, tradimus aliquas res nostras ad monasterium quod dicitur illi, quod dedicatum esse dinoscitur in honorem sancti illius, ubi venerabilis vir ille rector præesse videtur. Donamus igitur et donatum in perpetuo esse volumus, hoc est, in pago illi nuncupato illi fluvio illi mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel aspicientibus illi vel illi cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, campis, terris, tam cultisquam et incultis, silvis, pratis, pascuis, farinariis, cum inviis, perviis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, præsidis, peculiis, peroribus, omne et ex omnibus, quicquid in ipso loco nostra videtur esse possessio vel dominatio, rem exquisitam, totam et ad integrum, tam de alode quam et de comparato seu de quolibet adtractu, quicquid ad nos ibidem noscitur pervenisse, de nostro jure in jus et dominationem jam dicti monasterii per hanc chartulam donationis sive per festucam atque per andelangum a die præsentis donamus, tradimus, atque perpetualiter in omnibus transfirmandus. In ea vero ratione ut pars prædicti monasterii ab hac die hoc habeat, teneat, atque possideat, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam ac firmissimam, Christo propitio, in omnibus habeat potestatem. Et si quis deinceps, quod futurum esse non credimus, si nosmetipsi, quod absit, aut ullus quislibet de heredibus nostris, seu ulla qualibet extranea persona contra hanc donationem venire aut eam calumniari præsumperit, et se exinde non correxerit, a liminibus sanctæ Ecclesiæ excommunicatus et sequestratus appareat, et insuper ante tribunal Christi hac de causa se judicatum iri cognoscat. Cui vero calumniam intulerit, auri uncias tant. argenti libras tant. coactus exsolvat, et quod repetit nullo modo evindicare prævaleat; sed præsens donatio hæc nostris et nobis rogantibus honorum hominum manibus roborata, quorum nomina vel signacula subter tenentur inserta, stipulatione nostra posita, diuturno tempore maneat inconvulsa. Actum. Et reliqua.

XIX. Precaria ad casam Dei.

Domino venerabili et in Christo patri illi. episcopo de monasterio illo, quod est constructum infra muros illius civitatis juxta fluvium illi. etc. Igitur ego in Dei nomine ille. Dum non est incognitum qualiter omnem rem portionis meæ in pago illi. in loco nun-

cupato illi. super fluvio illi. et in alio loco qui dicitur illi. id est mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, silvis, terris arabilibus, campis, pratis, pascuis, cum inviis, perviis, et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus, quantacunque in ipsis locis mea fuit possessio vel dominatio, vobis ad ipsum monasterium superius nominatum ad opus sancti illi. tradidi atque transfirmani. Sed postea mea fuit petitio, et vestra non denegavit voluntas, ut ipsam rem, dum advixero, per vestrum beneficium usufructuario mihi præstissetis ad habere. Quod ita et fecistis. Simili etiam modo expetivi a vobis aliquam rem vestram in pago illo, in loco nuncupato illi. super fluvio illo, illam videlicet rem quam quondam ille homo per vestrum beneficium tenere visus est, ut eam mihi in usum concedere dignaremini. Et pro ipso usu censivi vobis annis singulis denarios seu solidos tantos, ut ipsos ad festivitatem sancti illius, die mensis illius, exolvere facerem. Et si de ipso censu tardus aut negligens apparuerim, fidem exinde faciam, et contra ipsam causam Dei componere debeam. Et sic nobis complacuit atque convenit ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec concambiare, nec in ullum quodlibet naufragium imponere licentiam non habeam, nisi tantum, dum advixero, usitare et meliorare faciam. Et post meum ex hac luce discessum, filius meus nomine illi. in ipsa precaria vel in ipso censu adstare debeat. At post ejus discessum ipsas res cum omni supraposito, quicquid ibidem adtractum emelioratumque reperit fuerit, vel transitus ejus ibidem dereliquerit, absque ullius contradictione vel judicaria consignatione, revocare faciat in vestrum dominium. Et ut hæc precaria firmior habeatur, de quinquennio in quinquennium sit renovata, quatenus sic semper permanere valeat in effectum, stipulatione interposita. Actum. Et reliqua.

XX. Præstaria ad casam Dei.

Ego in Dei nomine ille, abba de monasterio illo quod est constructum in honore sancti illius, dilecto amico nostro nomine illi. et uxori suæ nomine illi. Dum non est incognitum qualiter aliquas res vestras in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, campis, terris, pratis, pascuis, cum inviis, perviis, et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus illi. et illi. vel quantacunque in ipso loco vestra fuit possessio vel dominatio, nobis ad jam dictum monasterium ad opus sancti illi. tradidistis atque confirmastis. Sed postea vestra fuit petitio, et nostra non denegavit voluntas, ut ipsas res, dum advixeritis, usufructuario jure præstissemus ad habere. Quod ita et fecimus. Et pro ipso usu censistis nobis singulis annis denarios tantos, ut ipsos ad festivitatem sancti illi. die mensis illi. exolvere faciatis. Et si de ipso censu tardi aut negligentes apparueritis, fidem exinde faciatis, et contra ipsam causam Dei componere debeatis. Et sic nobis complacuit atque convenit, ut ipsas res nec vendere, nec donare, nec alienare, nec concambiare, nec in ullum quodlibet naufragium ponere licentiam non habeatis; nisi tantum, dum advixeritis, usitare et meliorare faciatis; et post vestrum amorum discessum ipsas res emelioratas absque ullius contradictione vel judicaria assignatione revocare faciamus in nostrum dominium. Et hæc præstaria de quinquennio in quinquennium sit renovata, quatenus permanere valeat in effectum, stipulatione composita, diuturno tempore inconvulsa. Actum. Et reliqua.

XXI. Donatio ad casam Dei.

Domino vere sancto ac reverendissimo monasterii illius, etc. (*Marculf., append., c. 40.*)

XXII. Precaria ad casam Dei.

Dominis vere sanctis monasterii in honorem san-

etæ Mariæ et sancti Petri et sancti Pauli, principum apostolorum, constructi in pago Wastinensi, ubi illustri abbatiâ ill. custrix præesse videtur, una cum norma plurima ancillarum ibidem constitutum, ego illa femina. Dum non habetur incognitum, sed plurimis est manifestum, quod ego res proprietatis meæ in loco qui dicitur ill. per epistolam donationis ad ipsum monasterium vestrum delegavi. Propterea expetii a vobis, et vos petitionem meam non denegastis, ut ipsas res, quandiu vivo, sub usu beneficii vestri tenere et usuare debeam, et alibi ipsas res alienare pontificium non habeam, et post meum quoque discessum cum omni re emeliorata ad ipsum monasterium absque ulla exspectata traditione vos, vel rectores ipsius monasterii, in eorum faciant revocare potestatem et dominationem. Et ut in postmodum aliquod præjudicium ex hoc generare non debeam, propterea hæc precariam vobis vel ipsi monasterio vestro emittendam decrevi, ut neque ego, neque ullus de heredibus meis, quamvis per longinqua spatia, ipsas res repetere non debeamus. Quod qui fecerit, inferat vobis vel partibus ipsius monasterii suisque rectoribus auri libram unam argenti pondo duo, et præsens precaria firma permaneat. Et ut aliæ præcariæ de quinquennio in quinquennium renovantur, istam vero non sit necesse renovare, sed per semetipsam omni tempore obtineat firmitatem, cum stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

XXIII. Præstaria.

Dulcissimæ feminae ill. ego illa abbatiâ. Dum non est incognitum qualiter tu ante hos dies rem proprietatis tuæ in pago ill. in loco qui dicitur ill. ad monasterium sanctæ Mariæ adfirmasti, unde precariam a nobis vel ab ipso monasterio petiisti, propterea has litteras in te adfirmavimus, ut dum advivis usualiter ipsam rem tenere et dominare debeas, et alibi ipsam alienare pontificium non habeas, et si hoc conatus eris facere, ipsam rem a die præsentis perdas. Et at has litteras firmiores obtineas, manu nostra subter adfirmavimus, cum stipulatione subnexa. Actum. Et rel qua.

XXIV. Traditoria de terra.

Notitia qualiter et quibus presentibus veniens homo aliquis advocatus sancti illius. etc. (*Marculf., append., c. 43.*)

XXV. Precaria de ipsa villa dum vivit.

Domino venerabili in Christo Patri domno ill. abbatu de monasterio ill. vel omni congregationi monachorum in monasterio illo quod est in pago illo, in honorem sanctorum illorum constructo, ibidem Deo deservienti, ego enim ille. Dum non habetur incognitum, sed inter plures cognoscitur quod ego res meas juris ac proprietatis meæ, quæ sunt in pago illo et illis conditis vel finibus illis, villas et loca nuncupata ill. et ill. cum omni merito vel termino suo, cum omni integritate vel appendiciis, vel adiacentiis, vel suprapositis, seu servos et ancillas, accolas, libertos, libertas, cum omni peculiari et merito eorum, ad jam dictum monasterium a die præsentis per meam epistolam confirmavi, et vos omnia supra memorata vel quantum ipsa epistola commemorat, per meam traditionem ad partem jam dicti monasterii in vestro jure vel potestate recepistis; sed dum postea mea fuit petitio vel supplicatio, et vestra præstitit bona voluntas, ut ipsas res, quandiu advivero, per vestrum præstitum beneficium tantummodo usufructuario ordine habeam vel possideam, eo videlicet modo, ut quicquam exinde minuendi aut distrahendi aut alienandi non habeam potestatem. Quod si fuerit, quod absit, aut ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel quislibet qui in aliqua contrarietate aut diminutione seu calumnia orta fuerit, aut surrexerit, aut adesse conatus fuerit, in primis ipsas res amittat, et abbas

A monasterii vestri eas ad integrum recipiat, insuper et alias tantas res partibus ipsius monasterii componere et adimplere faciat. Et quia consistis me annis singulis pro ipsis rebus in festo sancti ill. argentum vel quidlibet solvere faciam, si de ipso censu ad eum placitum negligens fuero, spondeo ut ipsam in duplum solvam. At dum hæc omnia supra memorata inlibata servavero, nec vos nec juniores aut successores vestri de ipsis rebus ullam diminutionem vel contrarietatem, si spatium vitæ Dominus mihi prolongare dignatus fuerit, facere præsumatis. Post meum quoque discessum omnes ipsas res, cum omni addita melioratione vel omnibus suprapositis, cum omnibus rebus atque corporibus, opibus atque prædiis, absque ullius judicis aut heredium meorum exspectata consignatione aut traditione vos aut agentes vestri jam dicti monasterii vestri in eorum faciant revocare vel recipere dominationem vel potestatem, sicut eorum continet epistola, pepetualiter faciendo quod egerit.

XXVI. Sequitur præstaria.

In Dei nomine ille abba et omnis congregatio fratrum nostrorum ad monachorum in monasterio ill. Domino deservientium, in Christo filio illo. Dum tua fuit petitio vel supplicatio, et nostra decrevit voluntas, ut præstitum beneficium de rebus nostris tibi facere deberemus, quod ita et fecimus, quæ sunt in pago ill. in condita illa, in loco qui vocatur sic, quem tu aut ill. per epistolam donationis a die præsentis ad jam dictum monasterium nostrum ill. confirmavit, id est, mansum cum casa, vel alias terras, vel quantum ipsa epistola continere videtur, ut quandiu advixeris, aut ad v, aut x, aut xv, annos ipsas res usualiter habere et possidere vel excolere debeas, at nihil exinde minuendi, aut alienandi, vel detrahendi, aut in pejus vertendi non habeas potestatem, neque transferendi quicquam, quod si feceris, aut in alio contrario aut iniquo ingenio vel contrarietate aut tu ipse, aut aliquislibet homo de ipsis rebus adesse aut adstare conatus fuerit in primis ipsas res amittas vel perdas, et alias tantas vel tales partibus jam dicti monasterii componere et solvere facias. Et censuimus de annis singulis pro ipsis rebus in festo sancti ill. ceram aut argentum tant. partibus ipsius monasterii solvere facias. Et si de ipso sensu negligens fueris, ipsum duplum reddas; et hæc præstaria nostra usque ad eum placitum firma permaneat, stipulatione subnexa. Acta ibi. Et reliqua.

XXVII. Alia precaria.

Domino sancto et apostolica sede colendo domno et in Christo patri ill. ego ill. et conjux mea illa. Pluribus non est incognitum qualiter propter nomen Domini ad ecclesiam illam in honorem sancti illius villam nostram nuncupatam ill. sitam in pago ill. per epistolam cessionis visi fuimus concessisse, etiam vos ad partes suprascriptæ ecclesiæ recepisse. Sed dum postea nostra fuit petitio, et vestra benevolentia et pietas, ipsam villam, dum advivimus, aut qui parte sua ex nobis superstitis fuerit, dum advivit, nobis ad beneficium usufructuario ordine excolendam tenere permisistis, ea scilicet ratione ut nihil exinde penitus de qualibet re alienandi aut minuendi pontificium non habeamus, sed absque ullo præjudicio suprascriptæ ecclesiæ vel vestro eam tantummodo excolere debeamus, ideo hanc precariam vobis emittimus, ut nullo unquam tempore nostra possessio, etiamsi spatium vitæ nobis Dominus prolongaverit, nullum præjudicium aut diminutionem aliquam de ipsa villa vobis generare non debeat; nisi usu tantum, dum advivimus, habere debeamus. Et post nostrum amborum discessum, cum omni re meliorata, quicquid ibidem undique adtrahere aut meliorare poterimus, per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata

fuisset, absque ullius iudicis aut heredum nostrorum expectata traditione vos et successores vestri aut agentes ecclesie in vestram eam faciatis dominationem revocare perpetually possidendam vel quicquid exinde facere elegeritis, sicut nostra continet epistola, ad profectum prefate ecclesie domni illius liberum habeatis arbitrium. Facta precaria ibi. Et reliqua.

XXVIII. Venditio ad monasterium.

Venerabili in Christo patri illi abbati de monasterio sancti illius, etc. (*Formule Bignonianæ*, c. 19.)

XXIX. Precaria de venditione.

In Christo venerabili patri et domno illi abbati, etc. (*Ibid.*, c. 20.)

XXX. Commendatitia de re vendita.

In Christo venerabilis abbas ille de monasterio illo, quod est in pago illo, etc. (*Ibid.*, c. 21.)

XXXI. Præceptum de clericatu.

Si eis qui se ad onus clericatus transferre deliberant, licentiam non negamus, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 19.)

XXXII. Carta de ducatu et patriatu vel comitatu.

Perspicue regalis in hoc perfecta conlaudatur clementia, etc. (*Ibid.*, c. 8.)

XXXIII. Tractoria in itinere pergendo.

Domini sanctis et apostolicis sedibus collocatis episcopis, abbatibus, vel abbatissis, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 10.)

XXXIV. Alia tractoria.

Domini sanctis et apostolicis ac venerabilibus in Christo patribus regibus, etc. (*Formule Bignonianæ*, c. 15.)

XXXV. Epistola tractoria legatariorum vel minima faciendâ istius instar.

Ille rex omnibus agentibus. Dum et nos in Dei nomine apostolico, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 11.)

XXXVI. Carta de causa suspensa.

Cognoeat magnitudo seu utilitas vestra dum et nos ad præsens apostolico viro ill., etc. (*Ibid.*, c. 23.)

XXXVII. Carta de Mundeburde regis et principis.

Rectum est ut regalis potestas illis tuitionem impartiat quorum necessitas comprobatur. Igitur, etc. (*Ibid.*, c. 24.)

XXXVIII. Alio modo.

Ille rex vir inluster domnis sanctis ac venerabilibus in Christo patribus omnibus episcopis, vel omnibus abbatibus, seu et inlustris viris ducibus, comitibus, vicariis, centenariis, vel omnibus agentibus, seu omnibus missis nostris discurrentibus, vel omnibus paribus et amicis nostris, tam presentibus quam futuris, bene cupiens vester. Comperiat magnitudo seu industria vestra quod veniens venerabilis vir ille, abba de monasterio sancti illius, tam se quam et ipsum monasterium cum omnibus rebus suis ad nos se plenius commendavit; et nos postea gratante animo ipsum venerabilem virum illum abbatem cum ipso monasterio vel hominibus suis et omnes causas suas amabiliter sub nostro recipimus mundeburde vel defensione. Ideoque salutantes magnitudinem seu industriam vestram, vobis omnino per has litteras rogamus atque præcipimus ut nullus ex vobis iam dictum venerabilem abbatem, vel ipsum monasterium, nec homines, nec res suas, quas ad præsens habere videtur, vel inantea, Christo propitio, per bonis hominibus ibidem conlatum fuerit, nullus inquietare nec condemnare vel aliquid de rebus suis minuare omnino præsumat; sed cum Dei gratia et nostro mundeburdo vel defensione tam

A eum quam suos homines residere cum quiete sinatis. Et si aliqua causæ adversus ipsum abbatem vel monasterium ipsius seu homines ejus fuerint, quæ in pago absque suo iniquo dispendio recte defuisse non fuerint, eas usque ante nos omnimodis fiant suspensas vel reservatas, et postea ante nos per legem et justitiam finitivam accipiant sententiam. Et ut certius credatis, manu propria subter firmavimus et de anulo nostro sigillavimus. Signum domno illo rege. Ille recognovi et subscripsi. Datum die illo, anno illo, loco illo.

XXXIX. Ut leudesamia promittantur regi.

Ille rex comiti illi. Dum et nos una cum consensu procerum nostrorum, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 40.)

XL. Sacramentum fidelitatis.

B Repromitto ego quod ab isto die inantea fidelis ero domno Karolo piissimo imperatori, filio Pippini regis et Berthanæ reginæ, pura mente, absque fraude et malo ingenio de mea parte ad suam partem, et ad honorem regni sui, sicut per dicitum debet esse homo domino suo. Sic me adjuvet Deus et ita sanctorum patrocinia quæ in hoc loco sunt, quia diebus vitæ meæ per meam voluntatem, in quantum mihi Deus intellectum dederit, sic attendam et consentiam.

XLI. Commutatio cum rege.

Ille rex illi regi. Nemo sibi quicquam caruitur minuire quicquid e contra recipit in augmento. Dum inter nos, etc. (*Marculf.*, l. 1, c. 30.)

XLII. Confirmatio regis de omni corpore facultatis.

Merito regalis clementia in illis collata munera vel proprietates parentum nostrorum confirmare deliberat quos cognoscit, etc. (*Ibid.*, c. 31.)

XLIII. Præceptum de lesouervo per manum regis.

C Quicquid in præsentia nostra agitur, vel per manum nostram videtur esse transvulsus, etc. (*Ibid.*, c. 15.)

XLIV. Prologi de cessionibus regalibus.

Merito largitatis nostræ munere sublevantur, etc. (*Ibid.*, c. 14.)

Item. Perspicue compendiis regalibus illud adscribitur, etc. (*Ibid.*)

XLV. Cessio ad laicos.

Nilil, ut ait Apostolus, in hunc mundum iatulumus, nec quicquam ex eo auferre vobiscum poterimus, etc. (*Ibid.*)

XLVI. Confirmatio ad seculares viros.

Regiam consuetudinem exercemus et fidelium nostrorum animos adhortamur, etc. (*Ibid.*, c. 17.)

XLVII. De regis amstratione.

D Rectum est ut qui nobis fidem pollicentur inlæsam, nostro tueantur auxilio. Et quia ill. noster fidelis, etc. (*Ibid.*, c. 18.)

XLVIII. Præceptum donationis inter virum et uxorem.

Dum Dominus omnipotens, Creator cæli et terra, permisit, juxta quod legitur in principio, etc. (*Ibid.*, c. 12.)

XLIX. Carta donationis inter virum et uxorem, quæ gestis municipalibus sit allegata.

Quicquid inter conjugatos de propria facultate ob amorem dilectionis, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 7.)

L. Alia donatio.

Quandoquidem Deus voluerit inter virum et uxorem, ad pacis vinculum atque concordiam neclendam, ut res eorum inter se condonare deberent, sicuti et fecerunt. Ideoque complacuit atque conve-

nit inter venerabilem virum illum et uxorem illius nomine illam, eo quod inter eos agnatio minime esse cerneretur, ut alter alteri de rebus eorum inter se condonare deberent. Quod ita et fecerunt. Dedit itaque venerabilis vir ille uxori suæ, nomine illa, de rebus suis in pago ill. in loco nuncupato ill. super fluvio ill. hoc est mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, terris, silvis, pratis, pascuis, campis, mobilibus et immobilibus, mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus ill. et ill. cum omni integritate vel soliditate, quicquid ibidem jure hereditario ad se pertinere videtur. Similiter visa est reddere uxor ill. nomine ill. præfato jugali suo nomine ill. de rebus suis in pago illo in loco nuncupato ill. super fluvio ill., mansos tantos, cum domibus, ædificiis, curtiferis, cum wadris, terris, tam cultis quam incultis, silvis, campis, pratis, pascuis, cum inviis et perviis eorum, integra omnia et ex omnibus, quicquid ibidem sua fuit possessio vel dominatio. Similiter etiam omne præsidium vel elaborata eorum inter se pars parti visus est donare. In tali vero tenore, ut quisquis de eis pari suo in hoc seculo superstes fuerit, omnes res quas dedit et quas accepit, in suo jure et dominatione recipere debeat, habeatque tenendi, dandi, vendendi, commutandi, heredibusque suis ad possidendum relinquendi liberam in omnibus potestatem. Propterea hæc duas epistolas adfatimas uno tenore conscriptas inter se fieri vel firmare rogaverunt, ut nullus quilibet de heredibus ac proheredibus eorum hanc congruitatem inter eos factam illo unquam tempore possit irrumpere, nisi absque ullius contradictione omni tempore firma et stabilis permaneat. Quod si aliquis de heredibus ac proheredibus eorum hanc cessionem calumniari præsumperit, dupliciter quantum eo tempore ipsæ portiunculæ valuerint, et insuper ad partem fisci, auri uncias tantas, argenti libras tantas coactus exsolvat, et quod repetit nullum obtineat effectum, sed, sicut diximus, hæc epistolæ tam a nobis quam ab aliis honorum hominum manibus roborata, omni tempore firmæ et stabiles permanent, stipulatione interposita. Actum. Et reliqua.

LI. Obnoxiatio a patre in filios facta.

Dulcissimis filiis meis illis. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 9.)

LII. Donatio quam pater donat filio suo.

Dulcissimo atque amantissimo filio meo illi, ego ille genitor tuus. Dum et ego te dulciter enutrivit, etc. (*Formulæ Bignoniana*, c. 9.)

LIII. Alia donatio de eadem re.

Ego in Dei nomine ille. Amore Domini nostri Jesu Christi, ut veniam deliciis meis, etc. (*Ibid.*, c. 11.)

LIV. Charta cum in locum filiorum nepotes instituuntur ab avo.

Dulcissimis nepotibus meis illis, ego ille. Quicquid filiis vel nepotibus de facultate pater cognoscitur ordinasse, voluntatem ejus, etc. (*Formulæ veteres*, c. 22.)

LV. Alia de eadem re.

Ego in Dei nomine ille et conjux mea illa dilectissimis nepotibus nostris necnon et neptibus nostris illis. Constat vero, prout fragilitas humana exposcit, quæ primi parentis culpa existente mortis debitum quotidie nolens volensque persolvit, quod genitor vester nomine ille filius noster de hac luce ante nos visus est decessisse, et nos Dei omnipotentis providentia ei reservati superstiti fuerimus. Hac igitur de causa complacuit nobis atque convenit ut pro ipso proprietatis jure, in quo genitor vester legitime succedere debuit si nobis in hoc seculo superstes fuisset,

ita vos post nostrum quoque decessum æqualem partem cum avunculis vel amitis vestris filiis vel filiabus nostris ad integrum accipere debeatis. Propterea per hanc chartulam traditionis, sive per festucam atque per andelangum donamus, tradimus vobis, sicut diximus, de omni re proprietatis nostræ, quicquid ad præsens possidere visi sumus, id est tam in terris quam in silvis, campis, pratis, pascuis, vineis, mancipiis, peculis, pecoribus omnia et ex omnibus, ut ipsam hereditatem, sicut diximus, æqualiter contra heredes nostros filios vel filias nostras, ipsam videlicet portionem quam pater vester ille hereditare voluerit accipere debeatis, ut ab hac die habeatis, teneatis, atque possideatis, et inter vos legitime dividere faciatis, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem. Et si quispiam contra hanc chartulam cessionis aliquam calumniam stabilire præsumperit, vel vobis ipsam portionem per fraudem abstrahere voluerit, componat vobis dupliciter, id est, quantum eo tempore ipsa portio valuerit, et insuper inferat ad partem fisci auro uncias tant. argento libras tantas. Et hoc actu exsolvat, et insuper quod repetit nullatenus evindicat, sed præsens epistola hæc omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LVI. Carta cum quis nepoti aliquid meliorare voluerit.

Dulcissimo nepoti meo illi. Quicquid pater unumquemque de filiis vel nepotibus plus habere voluerit, hoc sibi secundum legis ordinem sine consortis repetitione defendat, nec præsumat aliquis contra voluntatem patris agere. Igitur ego in Dei nomine ille, dum et me jam senectus adgravat, et necessitates ut oportet procurare non valeam, etc. (*Marculf.*, l. 11, c. 11.)

LVII. Alia de eadem re.

Dulcissimis nepotibus meis illis, necnon et neptibus meis illis, ego in Dei nomine ille. Licet pro servitio vel benevolentia quam circa me die noctuque exhibuistis, de rebus proprietatis meæ vobis aliquid condonare deberem, sicuti et feci. Ideoque per hanc epistolam cessionis, sive per festucam atque per andelangum dono trado vobis aliquam rem meam in pago illo, in loco qui dicitur ille, id est, mansos tantos, cum ædificiis suprapositis, una cum terris, silvis, campis, pratis, pascuis, communiis, necnon et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus, omnia et ex omnibus, quicquid in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio. In tali vero ratione ut hæc omnia superius nominata a die præsentis habeatis, teneatis, atque possideatis, vel quicquid exinde facere volueritis, liberam in omnibus habeatis potestatem. Et si quis deinceps, quod fieri non posse credo, si ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus ac proheredibus meis hanc cessionem refragare tentaverit, si se exinde non correxerit, a collegio sanctæ Dei Ecclesiæ alienus existat, et insuper inferat vobis dupliciter, id est, quantum eo tempore ipsæ res valuerint, et quod repetere videtur, nullum obtineat effectum, sed præsens hæc epistola tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat. Actum. Et reliqua.

LVIII. Traditio respectualis, sive epistola qualiter extraneus in locum filiorum adoptetur.

Domino fratri illi, ego in Dei nomine ille. Dum igitur et peccatis meis facientibus procreatione filiorum minime habere videor, et me paupertas vel infirmitas corporis assidue opprimere videtur, ideo complacuit mihi atque convenit ut in locum filiorum vel filiarum te adoptare deberem, quod ita et per hanc epistolam visus sum fecisse. Dono igitur tibi omnes res proprietatis meæ, quascumque de parte paterna seu de materna adquisisse videor, et est in

pago illo, in loco nuncupato illo, hoc est, mansos tantos cum ædificiis suprapositis, curtiferis, cum wadris, silvis, terris arabilibus, campis, pratis, pascuis, adjacentiis, seu et mancipiis ibidem commanentibus, cum omni suppellectili domus meæ, quicquid ibidem præsentis tempore possidere videor, in tuam transfirmiter dominationem. Similiter et in alio loco qui dicitur illi in ipso jam dicto pago, id est, mansos tantos, cum ædificiis suprapositis, curtiferis, silvis, campis, pratis, pascuis, communiis, et mancipiis ibidem commanentibus vel adspicientibus, id est, quantumcumque in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio, totum et ad integrum per hanc chartulam cessionis, sive per festucam atque per andelangum de meo jure in jus et dominationem tuam perpetualiter transfirmiter. In ea vero ratione ut, quando advixerit, victum mihi, potum, et vestimenta, et calciamenta in omnibus sufficienter procurare debeas, ut exinde mihi omnibus diebus vitæ meæ nihil deficiat; quod si hoc non feceris, ipsas res, quas tibi delegavi, ad integrum perdas. Propterea hanc epistolam tibi fieri vel firmari rogavi, ut nullo unquam tempore aliquis de heredibus meis seu proheredibus hanc convenientiam inter nos factam immutare vel refragare non possit, sicut superius continetur. Ea scilicet ratione ut, quando advixerit, meam necessitatem in omnibus procurare debeas in cibo et potu, in vestimentis seu calciamentis; et post meum discessum ipsæ res, quas tibi tradidi, in tua dominatione permaneant, vel quicquid illi deinceps facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si ullus quislibet, quod sciendum esse non credo, si aliquis de propinquis meis, vel quælibet alia persona hoc emulare vel temerare præsumperit, inferat tibi tantum quantum ipsæ res valuerint, et insuper ad partem fisci auro uncias tant. argento libras tantas et actus exsolvat, et quod repetit nihil evindicat, sed præsens hæc epistola adoptionis omni tempore firma et stabili permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LIX. Alia de eadem re.

Ego in Dei nomine ille. Dum peccatis meis facientibus orbatus sum filiis meis, placuit ut te illum, una cum consensu patris tui, in civitate illa cum curia publica et defensore de potestate patris naturalis descendente et in meam potestatem venientem in locum filiorum adoptarem, quod ita et feci. Ea vero ratione ut, quando advixerit, victum et vestitum, tam in dorso quam in lecto, seu calciamento, mihi in omnibus sufficienter impertias et procures, et omnes res meas, quasconque habere videor, tam in manso, vinea, prato, peculio, seu reliqua suppellectili domus, salvo jure meo, diligenter excolas. Post obitum quoque meum, sicut a me generatus fuisses, ita in omni hereditate mea per hanc epistolam adoptionis statim sis successurus, vel quicquid de supradictis rebus meis, quantascunque moriens dereliquero, facere volueris, jure proprietario, absque repetitione heredum meorum, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem. Quod si aliquis hoc temere emulare voluerit, inferat tibi tant., et quod repetit vindicare non valeat, sed præsens epistola omni tempore firma permaneat. Et reliqua.

LX. Donatio ad filios naturales.

Gesta lex et consuetudo exposcit ut quæcunque persona naturales filios habuerit, et alios plures non habuerit, si eos voluerit in sua instituere hereditate, faciendi id liberam habeat potestatem. Ideoque ego ille, etc. (*Marculf., append., c. 52.*)

LXI. Si aliquis servo suo quisindiove aliquid concedere voluerit.

Justissimis nostris sublevantur muneribus qui nobis fideliter et instanti famulantur officio. Ego in

A Dei nomine ille fideli nostro illo, etc. (*Marculf., l. II, c. 56.*)

LXII. Charta hereditaria.

Dulcissima filia mea illa. Dum non est incognitum, sed per populum divulgatum et potestatum, quod ego ex ancilla mea nom. III. te generavi, etc. (*Marculf., append., c. 47.*)

LXIII. Mandatum.

Dulcissimo amico meo illi, ego ille. Rogo atque injungo caritati tuae ut eas ad vicem meam ad civitatem illam, etc. (*Ibid., c. 53.*)

LXIV. Hereditaria.

In nomine Domini. Anno illo Domini nostri illius regis, mense illo, gesta habita apud laudabilem virum illum defensorem, etc. (*Ibid., c. 54.*)

LXV. Rescriptum.

Magnifico amico meo illi, ego ille. Cognita justa B injunctione tua, ut per tuum mandatum me rogasti, etc. (*Ibid., c. 55.*)

LXVI. Charta ut filia cum fratribus in paterna succedant alode.

Dulcissima filia mea illa, ego ille. Diuturna sed impia inter nos consuetudo tenetur ut de terra paterna sorores cum fratribus portionem non habeant, etc. (*Marculf., l. II, c. 42.*)

LXVII. Pactum inter parentes de eorum hereditate.

Quicquid inter propinquos de alode parentum, non judiciaria potestate coacta, etc. (*Ibid., c. 14.*)

LXVIII. Item alio modo.

Caritatis studio et dilectionis affectu inter propinquos decet ut quicquid de rebus eorum inter se dividerint, etc. (*Formul. veteres, c. 25.*)

LXIX. Item alia æqualentia, vel pactum.

Auxiliante Domino nostro Jesu Christo, placuit C atque convenit inter illum et germanum suum illum, etc. (*Marculf., append., c. 39.*)

LXX. Aliud pactum divisionis inter fratres.

Pactum divisionis inter fratres, id sunt ille et ille, heredes illius et illius quondam, qualiter inter se alodem, etc. (*Formul. Bignon., c. 18.*)

LXXI. Qualiter in uno volumine viri et uxoris testamentum condatur.

Regnante in perpetuo Domino nostro Jesu Christo, loco illo, anno illo, regnante illo rege, sub die illa, ego ille et conjux mea illa, etc. (*Marculf., l. II, c. 47.*)

LXXII. Alio modo qualiter testamentum quis faciat.

Regnante in perpetuo Domino nostro Jesu Christo, anno illo illius regis, sub die illius mensis, feria illa, indictione illa, ego ille filius illius sana mente integroque consilio, metuens casus humanæ fragilitatis, testamentum meum condidi, quod illi scribendum commisi, ut quando dies legitimus post transitum meum advenerit, recognitis sigillis, inciso hinc, et legis decrevit auctoritas, per intuitum virum illum, quem in hac pagina testamenti mei legatarium institui, gestis reipublicæ municipalibus titulis ejus persecutione ab ipsis munatur, et in archiis basilicæ sancti illius conservetur. Et quicquid unumquemque de rebus meis propriis habere decrevi, singulariter in hoc testamentum meum inserere curavi. In reliquis vero qualescunque aut quæcunque epistolæ aut testamenta aut conscriptiones de nomine meo manu mea firmatæ ostensæ fuerint, et ante hoc testamentum prænotatæ, quas hic non commemoravero, excepto de ingenuitatibus quas pro animæ meæ remedio feci aut adhuc facere volo, vacuæ permaneant. Et quod unicuique per hoc testamentum dederit darique jussero, id ut fiat, detur, præstetur, impleatur, te omnipotens Deus testem committo. Quapropter non ha-

letur incognitum qualia, dispensante Deo, ad loca sanctorum illorum de rebus meis propriis delegavi in perpetuum ad possidendum: dedi quoque ad basilicam illam portiones meas ill. et quod in locis denominatis habere videor, id totum et ad integrum ad basilicam superius nominatam proficiat in augmentum. Illas vero cessiones quas ad liberos meos illos ad ingenuitatis eorum confirmandas fecimus, id sunt ill. et ill. quando illos pro animæ nostræ remedio ingenuos dimisimus, dum advivunt, habeant, et post eorum decessum cum omni supraposito ad jam dictam ecclesiam sancti illius, ubi eis patrocinium et defensionem constitui, revertantur. Voluimus enim ut ingenuos quos modo aut inantea fecimus, quancumque in ipsa locis manent quæ ad sanctam ecclesiam delegavimus, insperata eorum libertate, super ipsas terras pro ingenuis commaneant, et alibi commanendi nullam habeant potestatem, sed ad ipsa loca sancta deleant spectare, et nullus de ipsis lidemonia ad meos heredes ullatenus reddat, et hoc quod aliquibus ex eis per cartas dedimus, nullatenus alibi nec vendere nec alienare habeant licentiam. Similiter donavimus donatumque in perpetuum esse volumus ad monasterium illud, ubi venerabilis abba ille præsesse videtur, villas illas in pago ill. cum omnibus adjacentiis vel appendiciis eorum, quantumcumque ibidem tenere vel possidere videtur, et quolibet adtractu ad nos pervenit, aut libris pervenire debet, totum et ad integrum cum omni superposito a die præsentis in honorem sancti illius, ubi abba ille, tradimus ad possidendum, cum domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, liberis, tam ibidem oriundis quam aliunde translatis vel ibidem commanentibus, vineis, silvis, campis, terris cultis et incultis, pratis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, cum exitu et regressu, omni genere pecudum, tam majore quam minore, mobilibus et immobilibus, omni re inexacta, tam auro quam argento, vel reliquis fabricaturis, tam ministeriis ecclesiæ, vel instrumentis chartarum, libris vel vestimentis ecclesiæ, vel omni præsidio quod vivens legibus possidere videor et mihi debetur, et quicquid dici vel nominari potest, totum et ad integrum ad jam dictum monasterium sancti illius præficiat in augmentum, inspecto illo instrumento quod antea ad jam dictum monasterium fecimus. Præter ista omnia reservavimus in Falcidia hereditibus nostris villas illas in pago illo, in ea ratione ut facta mea in omnibus studeant conservare atque defendere. Quod si hoc facere neglexerint, quicquid eis deputavimus perdant, et de omni corpore facultatis meæ penitus reddatur extranei. Et si aliquid comparvero, aut ex parentibus meis mihi obvenierit, vel adtraxero, vel quolibet ingenio ad me pervenerit, quod in isto testamento supra non commemoravimus, post meum decessum casa sancti illius per rectores suos recipiat perpetualliter ad possidendum. Per præsens testamentum basilicam sancti illius heredem meum instituo, et quicquid unicuique deputavi, fidei tuæ committo. Quia hoc quod tibi deputavi, malo te habere quam me, te magis quam cæteros heredes ac proberedes meos. Si quis vero, quod futurum esse non credo, sive aliquis heredum ac proheredum meorum, vel quislibet opposita persona præsens testamentum meum infringere conatus fuerit vel tentare præsumperit, inprimis, usque dum ad veram emendationem proinde corrigatur, Deum et sanctos suos habeat contrarios, et a liminibus ecclesiæ efficiatur extraneus, et insuper ei quæ pulsaverit, una cum socio fisco, auri libras tant. coactus exsolvat, et nihilominus præsens pagina firma permaneat, quam manu mea propria subter firmavi, et bonorum hominum signis vel allegationibus roborandam decrevi stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LXXIII. Gesta juxta consuetudinem Romanorum, qualiter testamenta allegentur.

Anno illo regnante rege illo, sub die illo, in civitate

A illa, adstante viro illo laudabili defensore et omni curia publica, vir magnificus ille prosector, etc. (*Marculf., l. II, c. 37.*)

Textus mandati.

Domino magnifico fraatri illi, ille. Peto et supplicor atque tuæ caritati injungo, ut in vicem meam civitatem illam adeas, et donationem illam quam ego partibus illius de locis nostris nuncupatis illis sitis in pago illo per meum legitimum instrumentum confirmavi, prosequi et gestis municipilibus coram curia publica et defensore facias allegari. Propterea tibi hoc mandatum conscripsimus, etc. (*Ibid., c. 38.*)

B Post recitationem mandati, vir honestus ille defensor dixit. Mandatum quidem recitatum est, sed suprascriptum testamentum, quod præ manibus habere dicis, amanuensis accipiat, et nobis præsentibus recitetur, et ut postulas gestis publicis firmetur. Qui statim accipiens, per ordinem illud recitavit. Post recitationem vero ille prosector dixit. Quia petitiones meas laudabilitas vestra per ordinem implere dignata est, rogo ut publica monumenta suscipiat. Vir laudabilis ille defensor et curiales dixerunt. Testamentum quod recitatum est, gestis publicis inseratur, et quod ille persecutor velit et petit, gesta ei publice dentur. Ille persecutor dixit: Sufficit mihi bone defensor, si testamenti, quod recitatum est, mihi gesta, ut mos est, tradere jubeatis. Defensor et ordo curiæ dixerunt: Quia testamentum et mandatum inde conscriptum per ordinem conditum et bonorum hominum manibus roboratum atque signatum manifeste cognovimus, æquum est ut gesta ex hoc conscripta et a nobis subscripta tibi ex more tradantur, et in archiis publicis servantur, ut facilius quod superius insertum est diuturno tempore maneat inconvulsum. Edatur ordine et mandatum et totus testamenti textus, et postea defensor et curiales civium et reliqui subscribant atque signent.

LXXIV. Epistola qualiter pupilli recipiantur.

Lex Romana constringit ut qui tutores noluerint esse parvulorum, si forte cesserit luctuosa hereditas, in ea ipsi habeantur extranei. Propterea ego in Dei nomine ille, judex provinciæ illius, etc. (*Formulæ vetres, c. 24.*)

LXXV. Libellus dotis.

Dulcissima atque amantissima sponsa mea nomine illa, ego in Dei nomine ille. Igittur dum taliter parentibus nostris utriusque partis complacuit atque convenit ut ego te solido et denario secundum legem Salicam sponsare deberem, quod ita et feci, similiter complacuit nobis atque convenit ut de rebus proprietatis meæ tibi aliquid in dotis titulum condouare deberem. Quod ita et feci. Idcirco per hanc chartulam libelli dotis sive per festucam atque per andelantium dono tibi et donatum in perpetuo esse volo, id est, in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel adspicientibus his nominibus illis vel illis, cum terris tam cultis quam et incultis, silvis, pratis, campis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, mobilibus et immobilibus, præsiidiis, peculiis, pecoribus, vineis, farinariis, vel quicquid in ipso loco mea videtur esse possessio vel dominatio, rem inexactam totum et ad integrum, sicut superius dixi, dono, trado, atque transfirmo. Insuper etiam dono tibi in pecoribus, id est, inter boves et vaccas, inter porcos et vervecas, capita tanta; in fabricaturis, id est, in auro vel argento solidos tantos. In ea vero ratione ut hæc omnia superius nominata, quandoquidem dies nuptiarum evenerit, et nos Deus conjunxerit, tu dulcissima sponsa mea nomine illa ab ipso die hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si quis deinceps contra hanc chartulam libelli dotis, quod sciendum

esse non credo, venire aut eam temere præsumpserit, si se exire non coxerit, illum qui ab initio masculum et feminam condidit contra se ultorem sentiat, et insuper auro uncias tantas, argento libras tantas coactus exsolvat, et quod repetit nullatenus evindicare prævaleat; sed præsens hæc epistola tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione interposita.

LXXVI. *Alius libellus dotis.*

Quod bonum, faustum, felix, prosperumque eveniat desponsandis maritandisque ordinibus ac procreationi liberorum, etc. (*Marculf., l. II, c. 15.*)

LXXVII. *Alio modo.*

Quod bonum, felix, faustumque. Et reliqua. Dono itaque ego Æle honestæ puellæ sponsæ meæ nomine ill. quam, si Christo placuerit, in conjugium desidero sociare uxorem, donatumque, etc. (*Marculf., append., c. 37.*)

LXXVIII. *Alio modo.*

Lex et consuetudo exposcit ut quicquid inter sponsum et sponsam de futuris nuptiis fuerit definitum vel largitum, aut ex consensu parentum vel ipsorum, si sui juris sunt, scripturarum solemnitate firmetur. Idcirco ego ille, dum multis habetur percognitum quod te illa una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum tua spontanea voluntate sponsavi, mihi complacuit, ut aliquid de rebus meis per hunc titulum libelli dotis ante diem nuptiarum tibi confirmare deberem. Quod ita et feci. Ergo dono tibi donatumque esse volo locellum proprietatis meæ nuncupatum illum situm in pago illo, cum terris. Et reliqua. Totum et ad integrum, sicut a me præsentate tempore videtur esse possessus, et in fabricaturis aurum tantum, argentum tantum, vestimenta. Et reliqua. Hæc omnia, sicut jam superius dictum est, per hunc titulum libelli dotis, cum dies nuptiarum advenerit, tibi sum impleturus vel traditurus, ita ut, dum advixeris, secundum legis ordinem teneas atque possideas, nostrisque qui ex nobis procreati fuerint filiis derelinquas. Si quis vero aut ego ipse, aut ullus quislibet persona fuerit qui contra hanc donationem aliquid agere vel calumniam generare præsumpserit, illud quod repetit non vindicet, et insuper cui litem intulerit solidos centum componat, et hæc donatio meis vel bonorum hominum manibus roborata, cum stipulatione subnexa, firma permaneat.

LXXIX. *Constitutio dotis.*

Cum constet fecunditatem humanæ proles a protoplasto Domino præcipiente crevisse, *Crescite, inquit, et multiplicamini*, atque ob adiutorium mulier de latere sumpta sit viri, dicente Domino, *Faciamus ei adiutorium simile sibi, et idcirco relinquet homo patrem et matrem, et adheret uxori suæ, et erunt duo in carne una*, et ut certius humana fragilitas possit dignoscere bonum atque a Deo constitutum esse conjugium, ipse auctor redemptionis Christus Dei Filius invitatus ad nuptias venit, ibique aquas in vinum mirabile convertit, ideoque ego in Dei nomine Gaufridus, præcedentium patrum vestigia sequens, una cum consensu virorum illustrium propinquorum meorum, visum est mihi legibus copulare legitimum conjugium ad procreationem filiorum, atque in dotis titulum dare sponsæ meæ nomine Hademæ, filiæ quondam Wtardi atque Osbrenæ, decrevi in præsentia virorum nobilium agere, studiuque ut ejus temporibus incon vulsum permanere queat. Quod ita et feci. Ergo dono tibi donatumque secundum legem Salicam in tua dote a die præsentate iure legitimo in perpetuum esse volo, et de meo in tuum jus et dominationem trado atque transcribo, hoc est, mansum juris mei indominicatum, cum aliis quatuor mansis servilibus seu adspicientibus simul

A curtiferis, vineis arpennotum quatuor, silvis, viridigariis, pratis, campis cultis vel incultis, pascuis, perviis, exitibus et regressibus, et reliquis adiacentibus, mobilibus et immobilibus, cum mancipiis utriusque sexus, quorum hæc sunt nomina. Gofredus et uxor sua donavit eam infantibus Geroldo et Abdone, necnon et Poppa. Magewardus et uxor ejus Adalburgis cum filio suo nomine Burando, Isembertus, Aimbustus, Petitus, Ultegerius, Alboinus, Olfardus, Lanceri et uxor sua Sieberta, Airmannus, et conjux ejus Adalburgis, et filia eorum Ingeltrudis, Cathindes, Megewardus, Pucellita, et Albutius. Qui præscriptus mansum cum omnibus appendiciis est in pago Carnotense, in vicaria Ganegiacense, in loco qui dicitur Sieheri villa. Hæc omnia superius comprehensa die præsentate tibi sum daturus vel traditurus, totum et inexquisitum, ut quicquid exinde facere volueris, liberam et firmissimam in omnibus habeas potestatem faciendi. Dono etiam tibi in præfixo pago vel in eadem vicaria, in loco qui dicitur Bonervilla, omnem medietatem, tam ex mancipiis quam ex alode, quam ibi videor habere, hoc est, mansum unum cui adspiciendi mansi serviles quatuor cum mancipiis quorum hæc sunt nomina, Galastus, Ergarius, Pascarius, Marlinus, Polita, et Amelberga, vineis arpennotum quatuor, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, terris cultis et incultis, exitibus et regressibus, vel quicquid ibi adspicit, omnem medietatem, tam in terris quam in mancipiis, id est, mansum unum cum mansis quatuor ibi adspicientibus, cum pratis arpennotum duorum, et medietatem Ecclesiæ Dei.

LXXX. *Tradiitio ad sponsam.*

Dum multis habetur percognitum qualiter ego ille puellam aliquam, nomine illam, una cum consensu parentum vel amicorum nostrorum legibus sponsavi et aliquid de rebus meis ei donare ante diem nuptiarum disposui, ideo placuit mihi ut de ipsa rebus misso ipsius puellæ nomine illi traditionem vel introductionem locorum secundum legem Romanam facere deberem. Quod ita et feci. Ergo trado ei et tradidisse me constat locellum proprietatis meæ nuncupatum illum, situm in pago illo, cum terris, ædificiis, acrobabus, mancipiis, et cætera quæ sequuntur, aurum, argentum, vestimenta. Hæc omnia superius jam dicta tibi ill. ad vicem sponsæ meæ trado, ita ut tempore nuptiarum in jam dictæ sponsæ meæ veniant potestatem, ita ut secundum legis ordinem teneat atque possideat. Et si contra hanc traditionem aliquis refragare voluerit, partibus ipsius puellæ sol. tant. componat, et hæc traditio firma permaneat.

LXXXI. *Si quando masculus et femina in raptum consenserint, et infra quinquennium litigetur.*

Notitia sub quorum præsentia ibi veniens ille ante illum vel eos qui subter tenentur inserti, accusabat aliquem hominem nomine illum eo quod etc. (*Formul. veteres, c. 32.*)

LXXXII. *Charta compositionis, si aliquis puellam invitam traxerit*

Dulcissimæ atque amantissimæ conjugii meæ nom. ill. ego ill. maritus tuus. Licet ergo ut ego raptu scelere absque voluntate parentum tuorum te mihi in conjugium visus sum scissasse, unde vitæ periculum incurrere potui, nisi intervenissent sacerdotes vel reliquæ plures illustres personæ, qui nos ad pacis concordiam vel unanimitatem visi sum revocasse. Qua de re convenit nobis ut de rebus proprietatis meæ tibi aliquid donationis causa condonare deberem. Quod ita et feci. Ideoque per hanc epistolam compositionis, sive per festucam et andelungum, dono tibi et donatum in perpetuum esse volo, id est, aliquam portiunculam meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvio illo, hoc est, mansos tantos cum h. m. m. ibidem commanentibus vel adspicientibus utriusque sexus, cum terris arabilibus, silvis, cam-

pis, pratis, cum invitis, perviis, omnia et ex omnibus, quicquid in ipso loco possidere præsentis tempore visus sum, totum et ad integrum tibi per hanc chartulam compositionis dono, trado, atque transfirmo. Similiter dono tibi in auro vel argento solidos francos tantos. In tali vero tenore ut hæc omnia superioris nominata die præsentis habeas, teneas, atque pœneideas, posterisque nostris ad possidendum relinquas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si aliquis contra hanc epistolam compositionis venire aut eam irritam facere voluerit, inferat tibi tantum et aliud tantum quantum eo tempore ipsa portiuncula valuerit. Et insuper publico fisco auri uncias tantas, argenti libras tantas coactus exsolvat, et quod repetit nullatenus evindicat; sed præsens hæc epistola compositionis omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum. Et reliqua.

LXXXIII. Alia charta compositionis.

Viventibus patribus inter filios familias sine voluntate eorum matrimonia non legitime copulantur. Idcirco in Dei nomine ille, dulcissima, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 16; *Formul.*, vet., c. 16.)

LXXXIV. Libellus repudii.

Certa rebus et probatis causis inter maritum et uxorem repudiandi locus patet. Idcirco dum inter illum et conjugem suam illam non caritas, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 50; *Formul.*, vet., c. 19.)

LXXXV. Charta agnationis, si servus ingenuam trahat.

Ille illi feminæ. Illud non habetur incognitum qualiter servus meus nomine ille te absque parentum vel tua voluntate, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 29.)

Et si voluntaria servum accepit, dicit.

Omnibus non habetur incognitum qualiter servum meum nomine illum voluntaria secuta es, etc. (*Ibid.*)

LXXXVI. Alia charta agnationis.

Omnibus non habetur incognitum qualiter te per voluntatem tuam servus juris mei nomine ille ad conjugium sociavit uxorem, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 18.)

LXXXVII. Conculcatoria quam abba facit ad hominem suum.

Ego in Dei nomine, etsi peccator, venerabilis vir ille abba de monasterio sancti illius, quod est in pago illo constructum. Dum et omnibus non est incognitum, etc. (*Formul.* *Bignon.*, c. 10.)

LXXXVIII. Charta triscabina.

Ego in Dei nomine ille cogitans de Dei timore vel æterna bona retributione, propterea dilecta extranea puella nomine illa, licet te servus meus nomine illo absque voluntate parentum tuorum te ad conjugium visus fuit sociasse, unde vitæ periculum incurere debuit, si non quamplures extraneæ personæ vel etiam illustres viri hac de causa sæpius intervenissent, maxime vero quia tu infra noctes quadraginta secundum legem Salicam visa es reclamasse, nunc igitur complacuit nobis atque convenit ut talem chartulam triscabinam seu ingenuitatis ipsi servo nostro nomine illo fieri vel firmare rogarem, ut nullo unquam tempore in aliquod servitium inclinari non debeas. Sed et si aliqua agnatio de ipso servo nostro ex te apparuerit, in nullum servitium nec nobis nec heredibus ac proheredibus nostris nullatenus debeat adserviri; sed, sicut diximus, tantum quantum et agnatio tua, qui de ipso servo nostro procreati fuerint, omni tempore ingenui sint, et ingenui permaneant, tanquam si ab ingenuis parentibus fuissent procreati vel nati. Peculiare vero suum sive conlaboratum, quod præsentis tempore habere videntur, vel deinceps habere potuerint, sibi habeant concessum atque indultum. Mundeburden

A vel defensionem ubicunque eligere voluerint, licentiam habeant eligendi. Sicut cives Romani, portas apertas habeant, pergantque partem quam voluerint ambulare. Et nulli heredum ac proheredum nostrorum; tu et agnatio tua, sicut diximus, nullum deinceps reddere debeatis libertinitatis obsequium; sed magis hæc epistola triscabina tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat, stipulatione subnexa. Actum.

LXXXIX. Ut pro nativitate regis ingenui relaxentur.

Ille rex viro illustri illi comiti. Dum et nobis divina pietas juxta votum fidelium et procerum nostrorum, de nativitate filii nostri, etc. (*Marculf.*, l. I, c. 39.)

XC. Epistola ingenuitatis

Ego in Dei nomine ille domesticus, acsi indignus, gloriosi domni illius regis super villas ipsius illas ex familia dominica illa. Dum generaliter ad omnes domesticos regis ordinatio processit pro nativitate domnicilli nostri, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 52.)

INGENUITATES DIVERSO MODO FACTÆ.

XCI. Ingenuitas a die præsentis.

Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, præmium in futuro Dominum sibi tribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille pro remedio animæ meæ vel æterna retributione, etc. (*Formul.* *Sirm.*, c. 12.)

XCII. Item alio modo.

Qui debitum sibi nexum relaxat servitium, mercedem in futuro Dominum sibi retribuere confidat. Igitur ego in Dei nomine ille et conjux mea illa, etc. (*Formul.* *vet.*, c. 12.)

XCIII. Item alio modo post discessum.

Dilecto suo illi aut illi. Pro respectu fidei ac servitii tui, quo mihi familiaris, pro remissione peccatorum meorum, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 33.)

XCIV. Item alio modo ingenuitas.

Si aliquis ex servientibus nostris a jugo servitutis absolvimus, mercedem in futurum nobis ex hoc retribui confidimus. Igitur ego ille propter nomen Domini et retributionem æternam, etc. (*Ibid.*, c. 34.)

XCV. Alio modo.

Dum omnipotens Deus nobis concedit in hoc seculo sanum corpus habere, pro salute animæ nostræ frequentius cogitare debemus, ut aliquantulum de peccatis nostris minuere mereamur. Itaque ego ille in Dei nomine, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 15.)

XCVI. Alio modo.

Qui debitum sibi nexumque servum [*Al.*, servitium] relaxat, præmium ex hoc Dominum in æterna beatitudine retribuere confidat. Quapropter in Dei nomine ille cogitans Dei amorem vel æternam bonam retributionem, vernaculum juris mei nomine illum ab omni vinculo servitutis ad præsens absolvo, ita ut ingenuus sit et ingenuus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculiare vero suum quod habere videtur, vel deinceps elaborare potuerit, sibi habeat concessum atque indultum. Mundeburden vel defensionem ubicunque sibi eligere potuerit, licentiam habeat eligendi. Civis Romanus portis apertis eam pergat partem quam voluerit ambulare. Et nulli heredum ac proheredum meorum ullo unquam tempore reddat libertinitatis obsequium; sed ipse et agnatio sua in posterum semper valeant permanere bene ingenui atque securi. Et si quispiam deinceps. Et reliqua.

XCVII. Alia ingenuitas.

Quoniam sanctissimi Hludovici imperatoris pietas, quam habet in animo, ea querere et iudicare

non cessat quæ Dei potissimum congruant voluntati, etc. (*Marculf., append., c. 8.*)

XCVIII. *Alia ingenuitas.*

Secundum legem Romanam, nullatenus revocetur. Itaque sub die illo, regnante domino nostro illo rege, iudicione illa, vir venerabilis ille diaconus testatus est, etc. (*Ibid., c. 56.*)

XCIX. *Redemptionale.*

Dilectissimo mihi bene merito illi. Omnibus non habetur incognitum, sed patefactum, quod in quotidie in bonis partibus fideliter mihi deservire non cessas, etc. (*Ibid., c. 48.*)

C. *Epistola regi mittenda pro libertate servi sui impetranda.*

Domino iavictissimo atque glorioso regi illi: sancta Lingonensis Ecclesia præsentem perpetuamque incessanter felicitatem devotissimis exorat precibus. Ad notitiam celsitudinis vestræ perferre nos ecclesiastica provocat necessitas de promotione servi vestri nomine illius ex loco juris vestri nuncupato illo, de ministerio illo, vel de beneficio illo, cujus gratia eruditus, et inter nostræ parvitas studia, scientia, vita, ac moribus pro modulo qualitatis quantitativè instructus, jam munus clementiæ vestræ dandum nobisque significandum ejus de libertate expectantes, ad gradus ecclesiasticos eum promovere vestræ largitatis munificentia parati sumus mox ut statutam de eo vestram canonicamve dignitatis senserimus licentiam. Deus cœli et terræ universæque conditionis ad tutelam vos semper protegat Christianam, ita ut hoc ævo vestro superexaltatam in omnibus sanctæ matris Ecclesiæ sentiat causam.

CI. *Libertas civium Romanorum.*

Auctoritas ecclesiastica patenter admonet, insuper et majestas regia canonice religioni a sensum præbet, ut quemcumque sacros ad ordines ex familia propria promovere ecclesia quæque delegerit, in præsentia sacerdotum, canonicorum simul et nobilium laicorum, ejus qui subjectus est manumissio sub libertatis testamento solemniter robaretur. Idcirco ego in Dei nomine ille episcopus quendam Ecclesiæ nostræ famulum nomine illum sacris ordinibus dignum, ad altaris coram, nobilium virorum in præsentia, civem Romanum per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die et tempore bene ingenuus atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus, eam denique pergat partem quamcumque volens canonice elegerit, habensque portas apertas, ita ut deinceps nec nobis neque successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium neque aliquod libertinitatis obsequium; sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat. Suum vero peculiare quod habet, aut quod abhinc assequi poterit, faciat inde secundum canonicam auctoritatem libere quicquid voluerit. Et ut hoc testamentum atque ingenuitatis auctoritas inviolabilem intervulsamque obtineat firmitatem, manu propria firmavi. Sacerdotes quoque et canonicos necnon et laicos nobiles præsentés similiter subter firmare rogavi.

CII. *Denariale præceptum.*

Ille rex Francorum vir iuluster. Quia fidelis noster nomine ille veniens ante nos vel procerum nostrorum præsentiam factante denario secundum legem Salicam servum suum nomine illum dimisit ingenuum, etc. (*Marculf., l. 1, c. 22.*)

CIII. *Ingenuitas quam potest servus ad alium servum facere.*

Dominus inquit in Evangelio: *Dimittite, et dimittite.*

Burchard., lib. II, cap. 26; Regino, lib. I, cap. 501.

letur vobis. Ideoque in Dei nomine illo, quamvis omnium servorum Dei famulus, tamen una cum permissione domini mei illius episcopi vel illius abbatis vernaculum meum nomine illum, quem ego dato pretio ab homine illo visus sum comparasse, per hanc chartulam ingenuitatis ingenuum esse censeo et liberum esse concedo, ita ut a die præ-ente ingenuus sit et ingenuus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus. Peculiare vero suum sive conlaboratum quod habet, seu deinceps elaborare poterit, sibi habeat concessum atque indultum. Mandelurdem vero vel defensionem ubicunque infra potestatem sancti illius eligere voluerit, licentiam habeat eligendi, et nulli herodem ac proheredum meorum reddat libertinitatis obsequium; sed, sicut dixi, semper valeat permanere bene ingenuus atque securus. Et si postmodum quapiam contra hanc ingenuitatem venire aut eam calumniari præsumserit, cui litem intulerit, auro uncias tantas, argento libras tant. coactus exsolvat, et quod reperit nullum obtineat effectum, sed præsens ingenuitas omni tempore firma et stabilis permaneat, si pulatione subnexa. Actum. Et cætera.

CIV. *Relatio pagensium ad regem directa.*

Suggerendum piissimo atque præcellentissimo domino illo rege et majore domus illius a servis vestris pagensibus illis quorum vel subscriptiones vel signacula subter tenentur inserta. Principalitatis vestræ circumspicua clementia, etc. (*Marculf., l. 1, c. 34.*)

CV. *Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.*

A regali necesse est releverit clementia qui damnietatem ab hostibus vel violentiam sunt passi. Igitur fidelis Deo propitio noster ille clementiæ, etc. (*Ibid., c. 33.*)

CVI. *Relatum quod dicitur apennis.*

Mos nobilium Romanorum adsuevit, et ratio jure deposit, ut si cujuscumque domus igne cremetur, per seriem scripturarum chartulam relationis, quæ dicitur apennis, recipiat. Quamobrem cum quadam die iulustis comes ille, etc. (*Marculf., append., c. 46.*)

CVII. *Confirmatio civium in eo qui ab hostibus est devoratus vel ab igne concrematus.*

Consuetudine hujus loci vel etiam legis terronæ justitia constat esse prospectum ut quicumque ab incendiis vel hostibus seu a latronibus perpeusus est dispendium, etc. (*Formul. vet., c. 28.*)

CVIII. *Alio modo.*

Suggerendum domino piissimo et præcellentissimo illi glorioso regi, nos servientes vestri pagenses illius, quod veraciter cognovimus, vobis innotescere præsumpsimus. Homo aliquis nom. ill. nobis dixit eo quod casa sua vel instrumenta sua chartarum, tam venditionis, cautionis, obnoxiationis, judicii, cessionis, vel donationis, seu et reliqua instrumenta chartarum ab igne ibidem cremasset, quod et iudex vel vicini pagenses ipsius taliter nobis dixerunt vel testimonioverunt quod ad hoc videndum accesserant, et sic vero actum erat. Proinde quod exinde cognovimus, vobis innotuimus. Domine, nostrum est ad suggerendum, vestrum est ad ordinandum quid ipse exinde agere debeat.

CIX. *Prologus de judicio regis ubi duo causantur.*

Cui Dominus regendi curam committit, cunctorum jurgia diligenti examinatione rivari oportet, ut juxta propositiones vel responsiones aliqua inter alterutrum salubris donetur sententia, etc. (*Marculf., l. 1, c. 25.*)

CX. Commonitorium ad episcopum.

ino sancto et apostolica sede colendo domno
bristo patri illi episcopo ille rex. Deo propi-
tia noster ille, etc. (*Ibid.*, c. 26.)

CXI. Indiculus ad laicum.

ex vir inluster illi. Fidelis noster ille ad præ-
sentiam nostram veniens nobis suggestit quasi vos
nulla manente causa in via adsallissetis, etc.
c. 29.)

Indiculus ad episcopum pro alio distringendo.

ino sancto et apostolico domno et patri illi
no ille rex veniens ille ad præsentiam nostram
at quasi abba vester aut clericus, etc. (*Ibid.*,

**III. Indiculus ad comitem pro alio homine
distringendo.**

rex vir inluster illi comiti. Fidelis eo propi-
ter ille ad præsentiam nostram veniens cle-
ri regi nostri suggestit quod pagensis, etc.
c. 28.)

CXIV. De divisione ubi missus est regis.

et divisio et exæquatio inter illum et illum
mortes eorum de alode illo aut de agro illo
iri debet, etc. (*Ibid.*, c. 20.)

CXV. De causis alterius recipiendi.

dis Domino proptio noster ille ad no-
stram præsentiam suggestit nobis eo quod propter
elitatem suam causas suas minime possit pro-
ve vel admallare, etc. (*Ibid.*, c. 21.)

CXVI. Formula citationis.

nam imperialibus sanctionibus cautum est ut
es, contra quos actiones exercere cupiunt, in
copiam sui facere edictis citentur, idcirco ego
has admonitorias tibi delego, quatenus in ju-
ræsentiam tui facias, intentionemque acoris
las, eique oppositiones legum atque exceptio-
jas.

CXVII. Editio legibus comprehensa.

Romana pro utilitate humani generis exposcit
quando ejuscunque injusta appellatio compro-
sumptus quos post appellationem adverarium
accusator compulsi sustinere, etc. (*Formul.*
c. 29.)

**I. Si de homicidio accusatio processerit, secun-
dam hanc sententiam inscriptio celebretur.**

cunque alium de homicidii crimine periculosa
pitali objectione pulsaverit, etc. (*Ibid.*)

CXIX. Relatio cum judicio.

toritate legis præceptum est ut in toto litis
o requiratur per quem orta est contentio, et
um ad rapinam faciendam adgreditur, etc.
c. 30.)

CXX. Breve sacramenti.

ramentum qualiter Ingressus est ille in eccle-
siam illius in loco nuncupato illo sub præ-
sentia iudicis vel bonorum virorum qui subter te-
r inserti, etc. (*Ibid.*, c. 31.)

Securitas pro homicidio facto, si se pacificaverit.

nino fratri illi. Dum instigante adversario, quod
ebueras, germanum nostrum illum visus es in-
hasse, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 18.)

CXXII. Alia securitas.

i minima sed maxima vertente discordia inter
et illum, et ille veniens ante ill. et ill. repetit
ill. adversus ipsum ill. eo quod genitorem
, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 23.)

CXXIII. Alia securitas.

i minima sed maxima vertente discordia inter
ill. veniens in locum ill. ante bonos homines

A repetebat ipse ill. causam suam vel conjugis, etc.
(*Ibid.*, c. 51.)

CXXIV. Alia securitas.

Dum et plerisque vel omnibus non habetur inco-
gnitum qualiter homo aliquis nomine ille hominem
illius episcopi sive abbatis nomine illum, instigante
diabolo, peccatis facientibus, malo ordine interfecit,
unde vitæ periculum incurrere debuit. Sed postquam
venit isdem homicida coram ipso pontifice, vel coram
illo comite, seu quampluribus magnificis viris, quo-
rum nomina subter tenentur inserta, percunctati sunt
ab eo utrum ille hoc quandoque perpetratum habe-
ret, an non. Isdem vero homo, qui ex hoc inquire-
batur, præsens aderat, et hanc causam nullatenus
denegabat; sed magis exinde confessus fuit, scilicet
quod hominem ipsius episcopi vel illius abbatis,
unde inquirebatur, interfecisset. Hac igitur de causa
judicatum est ei ab ipso comite vel ab ipsis scabinis
et pagensibus loci illius ut illum leudem, quod sunt
solidi tanti, pro suo wadio ponere deberet. Quod ita
et fecit. Postea vero necesse fuit ut ipsi homini, qui
ip am leudem ponere visus est, talem epistolam se-
curitatis per manus eorum firmatam ab ipso ponti-
fice, vel ab ipso comite, seu ab aliis illius loci pa-
gensibus accipere deberet, ut in postmodum de illo
homicidio, quod tunc componere visus est, securus
valeat residere. Et si postea aliquis extiterit, quæ-
cunque libet persona, qui ipsam hominem de hoc
remallare voluerit, ipsi fratres vel successores ipsius,
seu agentes ejus, qui hanc compositionem accipere
visi sunt, ipsum hominem contra quemlibet defen-
sare debeant; et si hoc facere non potuerint, resti-
tuere debeant tantum quantum dedit. Complacuit
itaque tam ipsi pontifici, quam ipsi comiti, seu aliis
quampluribus magnificis viris ut talem securitatem
ipsi homini facerent, sicuti et fecerunt. Et si ali-
quis postmodum eum de compositione remallare voluerit,
ut ipse episcopus vel successores ejus, seu agentes,
ipsum hominem de hac causa omnino defensare de-
beant, aut restituere ei debeant tantum quantum
dedit. Actum. Et cætera.

CXXV. Alia securitas.

Cum resedisset inluster vir ille comes in illo mallo-
publico ad universorum causas audiendas vel recta
judicia terminanda, ibique veniens, etc. (*Formul.*
Bignon., c. 8.)

**CXXVI. Securitas in eum qui per jussum regis aliquem
persequitur.**

Qui regis obtemperat jussioni, experiri malum in
posterum a quolibet non debet. Igitur cum et ille
cum reliquis paribus suis, qui eum secuti fuerunt,
faciente rebello, illum interfecit, etc. (*Marculf.*, l. I,
c. 52.)

CXXVII. Venditio de re.

Magnifico in Christo fratri illi emptori, ego vendi-
tor ille. Constat me tibi non imaginario jure, sed
propria vel spontanea voluntate vendidisse, et ita
vendidi, tradidisse, et ita tradidi, hoc est, aliquam
rem meam in pago illo, in loco nuncupato illo, su-
per fluvio illo, id est, mansum unum qui mihi ex
parte genitoris seu genitricis hereditario jure succes-
sit, cum omni ædificio supraposito, necnon de terra
arabili ad ipsum mansum adspiciente vel pertinente
bunuarua tanta, similiter et de prato bunuarua tanta,
vel quicquid ad ipsum mansum pertinere dinoscitur,
totum et ad integrum tibi per hanc chartulam vendi-
tionis sive per festucam atque per andelangum dono,
trado, atque perpetualiter in omnibus transfirmo.
Unde accipere a te visus sum pretium, id est, soli-
dos valentes tantos, in quo mihi complacuit atque
convenit. Et pre ipso pretio, sicut superius dixi,
ipsum mansum tibi coram pluribus testibus tradidi
atque delegavi; in ea vero ratione ut a die presente
hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid

exinde facere volueris, liberam ac firmissimam in omnibus habeas potestatem. Et si quispiam deinceps, quod futurum esse non credo, sive ego ipse, quod absit, aut ullus de heredibus, seu quolibet persona, contra hanc chartulam venditionis venire aut eam calumniari præsumperit, cui litem intulerit, auro uncias tantas, argento libr. tantas coactus exsolvat, et insuper quod repetit nullum obtineat effectum, sed præsens venditio ista tam a me quam ab heredibus meis defensata omni tempore firma et stabilis permaneat, cum stipulatione subnexa. Actum.

CXXXVIII. Venditio de villa.

Domino fratri illi, ego ille. Licet empti venditique contractus sola pretii adnumeratione et rei ipsius traditione consistat, etc. (*Marculf., l. II, c. 19.*)

CXXXIX. Venditio de arca infra civitatem.

Domino sancto et apostolico Domino et patri illi episcopo. Constat me nullius coactum imperio, neque imaginario jure, etc. (*Ibid., c. 20.*)

CXXX. Venditio de terra.

Domino magifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec ullius coactum imperio, sed propriæ voluntatis meæ arbitrio tibi vendere, etc. (*Formul. Bignon., c. 3.*)

CXXXI. Venditio infra emmunitatem Ecclesiæ vel fisci.

Magnifico fratri illi, ego ille. Constat me tibi vendidisse, et ita vendidi, infra terminum terræ sancti illius in loco nuncupato illo, campum vel vineam juris mei habentem aripennes tantos, estque de uno latere et fronte terra illius, de alio vero latere et fronte terra illius. Unde accepi a te pretium quod mihi bene complacuit, valentes solidos tantos; ita ut ab hodierno die quicquid de supradicta re facere volueris, liberam habeas potestatem, salvo jure ipsius sancti. Et si fuerit aut ego ipse. Et reliqua.

CXXXII. Venditio de servo.

Domino magifico fratri illi emptori, ego in Dei nomine ille venditor. Constat me non imaginario jure, nec ulli cogentis imperio, etc. (*Formul. Bignon., c. 2.*)

CXXXIII. Alia venditio de servo aut ancilla.

Domno fratri illi, ego ille. Constat me vobis vendidisse, et ita vendidi, servum juris mei aut ancillam nom. ill. non furem, non fugitivum, neque cadivum, etc. (*Marculf., l. II, c. 22.*)

CXXXIV. Qualiter homo ingenuus semetipsum vendidit.

Domino semper meo illi, ego ille. Placuit mihi ut statum ingenuitatis meæ in vestrum obnoxiam servitium. Quod ita et feci, etc. (*Formul. vet., c. 10.*)

CXXXV. Qui in servitium alterius se obnoxiat.

Domino mihi proprio illi, ille. Dum instigante adversario, fragilitate mea prævalente, in casus graves cecidi, unde mortis periculum incurrere poteram. Sed dum vestra pietate me, etc. (*Marculf., l. II, c. 28.*)

CXXXVI. Alia obnoxiatio.

Domino fratri illi, et illi. Omnibus non habetur incognitum qualiter me gravis necessitas et anatas pessima oppreserunt, ut minime habeam unde vivere vel me vestire possim. Propterea ad petitionem meam mihi non denegastis, nisi ut in summa necessitate mea argentum vel amictum valentem solidos tantos in manu mea mihi dedisti, et ego minime habeo unde ipsos solidos tuos tibi reddere queam. Propterea obnoxiationem de capite ingenuitatis meæ in te fieri et adfirmare rogavi, ut quicquid de mancipio tuo originali facis, tam vendendo, commutando,

A disciplinam imponendo, ita et de me ab hodierno die liberam et firmissimam in omnibus potestatem faciendi habeas. Si quis vero, quod nec fieri credo. Et reliqua.

CXXXVII. Alia obnoxiatio

Domino meo semper, ego ille. Non est incognitum qualiter instigante parte adversa mihi contigit quod ego caballum ab homine aliquo, etc. (*Marculf., append., c. 58.*)

CXXXVIII. Epistola collectionis.

Nos quoque in Dei nomine matricularii sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius ecclesiæ observanda convenissemus, ibi infantulum sanguinolentum, etc. (*Formul. vet., c. 41.*)

CXXXIX. Concambium de villa.

Inter quos caritas inlibata permanserit, pars parti beneficia opportuna præstat. Ideo placuit atque convenit inter venerabilem virum illum ex permissio B apostolico viro illo, etc. (*Marculf., l. II, c. 23.*)

CXL. Commutatio de terra.

Inter quos caritas inlibata permanserit, pars pari suo opportuna et congrua beneficia non denegabit. Idenque, auxiliante Domino nostro, placuit atque convenit inter illum et illum, etc. (*Marculf., append., c. 47.*)

CXLI. Concambiatura inter duos abbates.

Placuit, auxiliante Domino, atque convenit inter venerabilem virum illum abbatem de monasterio illo vel congregationem monasterii sui, necnon, etc. (*Formul. Bignon., c. 14.*)

CXLII. Cautiones diverso modo factæ.

Domino mihi propitio illi. Dum ad meam petitionem, necessitatem meam suppleto, vestra bonitas habuit ut solidos tantos de rebus vestris mihi præstaretis, ideo per hoc vinculum cautionis spondeo, etc. C (*Marculf., l. II, c. 25.*)

CXLIII. Item alia.

Domino suo illi. Constat me a vobis accepisse, et accepi, debere et debeo, hoc est, solidos tantos. Pro quibus solidis spondeo me, quandiu post me ipsos retinero, annis singulis per singulos solidos singulos triantes, etc. (*Ibid., c. 26.*)

CXLIV. Item alia.

Domino fratri illi, ego ille. Quatenus necessitatem meam suppleto solidos vestros numero tantos mihi ad beneficium præstitistis, ideo juxta quod, etc. (*Ibid., c. 27.*)

CXLV. Item alia.

Domino fratri illi. Ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum vel amictum valentem solidos tantos in manu mea ad præstitum beneficium mihi præstitisti, etc. D (*Marculf., append., c. 15.*)

CXLVI. Alia.

Magnifico fratri illi, ego ille. Ad meam petitionem vestra decrevit voluntas ut mihi beneficium de rebus vestris illis in annos tantos facere juberetis, etc. (*Formul. vet., c. 13.*)

CXLVII. Cantio de vinea.

Domino fratri illi, ego ille. Ad petitionem meam mihi non denegasti, nisi ut in summa necessitate mea argentum et amictum valentem solidos tantos in manu mea ad præstitum beneficium mihi dedisti. Propterea oppignoro, etc. (*Marculf., append., c. 50.*)

CXLVIII. Evacuatoria.

Domino fratri illi. Omnibus non habetur incognitum qualiter ante hos annos solidos nostros numero tantos ad beneficium accepisti, etc. (*Formul. vet., c. 45.*)

CXLIX. *Alia evacuatoria.*

Fratri illi. Omnibus non habetur incognitum quod ego ad petitionem tuam solidos tantos ad præstitum beneficium in manu tua tibi præstiti, etc. (*Marculf., append., c. 36.*)

CL. *Si aliquis rem alterius, quam excolit, ad proprietatem sacre vult, sed non potest, et postea eam precariaverit.*

Domino inlustri illi et mihi propitio Domino illi. Dum per malorum hominum consilium, quod non debueram, de terra vestra in loco nuncupato illo, quam excolere videor, avellere amavi et ipsam terram ad proprietatem sacre, et non potui, quod nec ratio præstitit, et vos vel agentes vestri eam ad partem vestram revocastis, vel nos exinde ejecistis, sed postea ad petitionem bonorum hominum nobis eam ad excolendum reddidistis, propterea hanc precariam dominationi vestræ emittimus, ut quando vobis placuerit ut eam teneam, absque ullo vestro præiudicio, quicquid reliqui accolani vestri faciunt, nos reddere spondemus. Quod si non fecerimus, et in hoc negligentes, tardi, aut contumaces fuerimus, publice per hanc precariam, ac si semper per quinquennium renovata fuisset, condemnati, ut lex præstitit tardis et negligentibus, de ipsa terra nos pontificalium habeatis eiciendi. Facta precaria ibi sub die illo, anno illo, illo rege.

CLI. *Cessio.*

Latorum legum auctoritas et principum decreta sanxerunt ut unusquisque, dum manet in corpore, de propria quam possidet facultate si quid alteri concesserit, voluntatem suam gestibus aut testibus aut scriptura profiteatur, ut perennibus temporibus inviolata permaneat. Igitur ego in Dei nomine ille tibi fidei nostro cedo a die præsentis, etc. (*Formul. vet., c. 4.*)

CLII. *Transitio cuiuscunque tradere voluerit.*

Latores legum sanxerunt ut qui de jure proprio alicui aliquid tradere voluerit, hoc coram pluribus testibus per scripturam firmiter seriem faciat obligari, ut in ævum inconcussum valeat permanere. Idecirco ego in Dei nomine ille venerabili viro illi. Dono siquidem tibi per hanc chartulam traditionis, sive per festucam atque per andelangum, aliquam rem meam in pago illo, in loco nuncupato illo, super fluvium illum, id est, mansos tantos, cum hominibus ibidem commanentibus vel adspicientibus, cum terris arabilibus, silvis, campis, pratis, pascuis, vel quicquid in ipso loco nostra videtur esse possessio vel dominatio, in ea vero ratione ut ab hac die hoc habeas, teneas, atque possideas, vel quicquid exinde facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si quis deinceps, quod futurum esse non credo, si ego ipse, quod abiat, aut ullus quislibet de heredibus meis, seu quælibet extranea persona, contra hanc traditionem a me sponte factam aliquam calumniam generare præsumperit, exsolvere faciat dupliciter quantum eo tempore ipsa res valere dignoscitur, et quod repetit nullo modo evindicare prævaleat, sed magis præsens hæc chartula, tam a me quam ab aliis bonis hominibus roborata, omni tempore firma permaneat, cum stipulatione interposita. Actum.

CLIII. *Traditoria de terra*

Veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, ante bonos homines qui subter firmaverunt, terram illam, id est, etc. (*Marculf., append., c. 19.*)

CLIV. *Alia traditoria de venditione.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille missus illustri viri illius super fluvio illo, in loco qui dicitur ille, illum mansum, etc. (*Ibid., c. 20.*)

A

CLV. *Alia traditio.*

Notitia loco traditionis, qualiter vel quibus præsentibus ante eos qui subter firmaverunt, ibique veniens homo aliquis nomine ille illas res vel villas illas, quas ipse ante hos dies per suam epistolam donationis ad monasterium illud in honorem sanctorum illorum constructum, ubi dominus ille abba præesse videtur, a die præsentis ad integrum concessit et confirmavit (jam nomina ill.) per portas et per ostia, et dictam donationem ad missum de supradicto monasterio vel dicti abbatis nomine illum visus fuit per omnia et in omnibus, quantum illa epistola commemorat et insertum est, consignavit, tradidit, et vestivit, et per durpilum et festucam sibi foras exitum alienum vel spoliatum in omnibus esse dixit, et omnia wirpivit, his præsentibus. Actum fuit ibi. Et reliqua.

CLVI. *Alia traditoria.*

Notitia traditionalis, vel quibus præsentibus venit homo aliquis nomine ille ad illum mansum, quem ante hos dies per chartulam venditionis ad filium suum affirmavit per ostium et anatalia, per herbam et vitem et visus tradidisse vel consignasse, et exitum inde se fecit, his præsentibus. Et reliqua.

CLVII. *Carta audientialis.*

Cum in nostra vel procerum nostrorum præsentia homo nomine ille hominem aliquem nomine illum interpellasset, dum diceret quod servo suo nomine illo una cum rauba sua, etc. (*Marculf., l. 1, c. 38.*)

CLVIII. *Judicium evidentalis, sive charta jectiva.*

Veniens ille in nostram vel procerum nostrorum præsentiam, suggestit quod homo nomine ille pagensis venter eum in villa, nulla manente causa, adsalisset, etc. (*Ibid., c. 37.*)

CLIX. *Indiculus regulis de jactiva.*

Ille rex Francorum vir inlustr. Cum nos in Dei nomine in palatio nostro ad universorum causas audiendum vel recta judicia terminandum, etc. (*Marculf., append., c. 38.*)

CLX. *Notitia de homine mortuo.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nom. ill. in pago illo, in loco qui dicitur ille, in mallo publico, ante ipsum comitem, etc. (*Ibid., c. 29.*)

CLXI. *Notitia de servo.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo, in loco qui dicitur ille, seu in mercato, etc. (*Ibid., c. 21.*)

CLXII. *Notitia de servo quem colonus comparat.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens magnificus vir ille die illo in illa civitate in mallo publico ante illustrem virum illum comitem, etc. (*Formul. vet., c. 6.*)

D

CLXIII. *Notitia de colonio*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo in mallo publico ante virum ill. comitem vel reliquos, etc. (*Marculf., append., c. 32.*)

CLXIV. *Notitia de colono evindicato.*

Veniens homo aliquis nom. ill. advocatus ill. de monasterio sancti illius vel illius abbatis de ipso monasterio die illo in mallo publico ante illustrem illum virum illum comitem, etc. (*Ibid., c. 5.*)

CLXV. *Alia notitia de colono evindicato.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille advocatus sancti illius de monasterio illo et illius abbatis in civitate illa in mallo publico ante illustrem virum illum comitem, etc. (*Ibid., c. 1.*)

CLXVI. *Sacramentale.*

Veniens advocatus sancti illius de monasterio illo, seu et illius abbatis de prædicto monasterio illo, in mallo publico ante industrem virum illum comitum, etc. (*Ibid.*, c. 2.)

CLXVII. *Judicium evindicationis de colono.*

Cum resedissent venerabilis ille abba et industre vir ille in villa illa in pago illo, ubi ille comes esse videtur, per jussionem domini et gloriosi illius regis, etc. (*Ibid.*, c. 4.)

CLXVIII. *Aliud judicium evindicati.*

Ille rex vir industris. Veniens ante nos homo nomine ille tibi in palatio nostro placitum suum legibus custodivit, quod habebat apud hominem aliquem nomine illum, quem per suam festucam ante nos visus fuit adrhamsisse. Sed nuncupatus ille ad placitum suum non venit, nec ipsum sacramentum juravit, neque juratores sui, nec ullus fuit testator qui sunia auntiasset. Proinde nos taliter una cum fidelibus nostris, id est, illis et reliquis quam pluribus, visum fuimus judicasse ut dum ipse ille tale sacramentum habuit adfirmatum, et ipsum nullatenus juravit, nec ipse nec juratores sui, sed exinde se jectivum in omne dimisit, propterea jubemus ut dum hanc causam sic actam vel perpetratam esse cognovimus, ut ipse ille ipsas res in loco illo contra superius nuncupatum illum omni tempore habeat evindicatas atque ejudicatas, et sit inter ipsas postmodum ex hoc omnique tempore sublata causatio. Datum quod fecit mensis illi. dies tantus.

CLXIX. *Judicium seu notitia.*

Dum resideret comes ille in mallo suo publico ad universorum causas audiendas vel recta judicia definienda, ibique veniens advocatus illius episcopi aliquem hominem nomine illum interpellabat, dum diceret eo quod de capite suo legibus esset servus ipsius Ecclesie vel ipsius episcopi, et propter hoc de ipso servitio negligens atque jectivus adesse videretur quod genitor suus vel genitrix sua aut avus suus aut avia sua fecerunt. Sed ipse vir præfatus in præsentem adstabat, et hanc causam in omnibus denegabat, quod nec ipsi episcopo nec ipsi ecclesie Dei secundum legem nullum servitium agere deberet, eo quod de parte paterna aut de materna secundum legem ingenus esse videretur. Sed ipsi scabini, qui tum ibidem aderant, ei visi fuerunt judicasse ut supra noctes quadraginta cum duodecim Francis, sex de parte paterna, et sex de materna, in Ecclesia illa jurare debuisset quod de parte paterna aut de materna secundum legem Salicam ingenus esse videretur. Ipsi vero noctibus explevis, venientes utique ad ecclesiam illam, visus est ipse homo esse jectivus, eo quod non potuit ipsum sacramentum experire sicut ei fuit judicatum.

CLXX. *Notitia de terra evindicata.*

Notitia qualiter vel quibus præsentibus veniens venerabilis vir ille abba de monasterio illo, die illo, in loco illo, ante illustres viros magnificos, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 7.)

CLXXI. *Indiculus si quis in præsentia regis auctor fuerit.*

Ille rex illi comiti. Veniens ille aut missus ipsius in persona sua ibi in palatio nostro, clementie regni nostri suggestit quod homo aliquis nomine ille villam suam illam in pago illo, quicquid ibidem visus fuit tenuisse, per venditionis titulum accepta pecunia sua eidem visus est distraxisse, et ea ad præsentem possidere videtur. Sed dum et ipse ille ad præsentem adstabat, interrogatum est ei a nobis vel a proceribus nostris si ipsam venditionem, quam ipse ille de suprascripta re in præsentem proferebat, de nomine ejus fecisset, aut memoratam rem vendidisset, aut auctor eidem esse voluisset. Sed taliter in nostra

A præsentia memoratus ille professus est, quod et ipsam venditionem fecerat, et pretium de suprascripta re, quod ipsa venditio continebat, acceperat, et auctor eidem ex hoc et ad præsentem et inantea, si ei necessitas contigisset, et erat et esse volebat. Ideo dum taliter coram nobis professus est, per præsentem jubemus ac decernimus præceptum ut memoratus ille ipsam villam in jam dicto loco in integritate, et quicquid per ipsam venditionem accepisset, absque contrarietate vel repetitione filius aut heredum suorum quieto ordine debeat possidere, vel quicquid exinde facere ipse aut heredes sui de-reverius, libero potiatu arbitrio.

CLXXII. *Notitia de cruce evindicata.*

Dum et omnibus non est incognitum qualiter veniens homo aliquis nomine ille ante vicarium industris viri illius comitis, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 12.)

CLXXIII. *Notitia sacramentalis.*

B Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens homo aliquis nomine ille in pago illo in basilica sancti illius, ubi plurima sacramenta percurrere videntur, ante virum magnificum illum, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 35.)

CLXXIV. *Notitia de herbis maleficis.*

Notitia qualiter et quibus præsentibus veniens femina aliqua nomine illa in pago illo in mallo publico, in basilica sancti illius, ante illos et illos et alios quamplures bonos homines, etc. (*Ibid.*, c. 34.)

CLXXV. *Cautio de clavibus.*

Dum et pluribus hominibus est patefactum qualiter in Dei nomine ille veniens in placitum ante quamplures bonos homines adversus hominem nomine illum repetebat ei dum diceret, etc. (*Formul. Bignon.*, c. 13.)

CLXXVI. *Indiculus regalis.*

C Ille rex Francorum vir industris magnifico comiti illi. Cognoscas quia iste præsentis, missa petitione, nobis suggestit quod homo aliquis nomine ille res suas in vestro ministerio, etc. (*Marculf.*, *append.*, c. 30.)

CLXXVII. *Item alius indiculus.*

Dominis sanctis in Christo Patribus omnibus episcopis, seu et venerabilibus omnibus abbatibus, atque industris viris, seu et viris magnificis domesticis, vicariis, centenariis, etiam paribus et amicis nostris, seu et missis nostris discurrentibus, ille rex Francorum vir industris. Cognoscatis quod iste præsentis ille ad nos venit, et nostram commendationem expetivit habere, et nos ipsum gratanti animo recepimus vel retinemus. Propterea omnino vos rogamus atque jubemus ut neque vos, neque juniores, neque successores vestri ipsum vel homines suos, qui ad ipsum legitime spectare videntur, inquietare, nec condemnare, nec de rebus suis in ullo abstrahere, nec dismanire præsumatis, nec facere præcipiat. Et si talis causa adversus eum surrexerit aut orta fuerit (... et ibidem adimpletis vos absque eorum in quo dispendio minime delinita fuerit, quod ante nos separare vel re-ervatas...) et talis causa ante nos finitivam accipiat sententiam. Et ut certius credatis, manu nostra subter firmavimus, et de anulo nostro sigillavimus.

CLXXVIII. *Mandatum.*

Domino fratri illi. Precor et supplico dominationi vestre, dum et causam pro alode (aut qualemcumque) cum homine nomine illo in palatio aut ubilibet habere videor, etc. (*Marculf.*, l. II, c. 31.)

CLXXIX. *Alio modo.*

Magnifico fratri illi, ego ille filius illius. Rogo, supplico, atque tux caritati injungo ut ad vice-

avitatem illam adeas, et donationem illam, etc. *A* *il. vet.*, c. 2.)

C. Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.

et humana prodit utilitas, et lex Romana it, ut quicumque uxoris suæ negotium fuerit itas, quamvis maritus sit, nihil aliud agat, etc. *il. vet.*, c. 20.)

CLXXXI. *Aliud mandatum.*

leo magifico fratri illi, ego ille. Omnibus betur incognitum qualiter me senectus adgratiam domat, ut causas meas minime varosequi vel admallare. Propterea precor et o caritati tuæ, etc. (*Marculf.*, *append.*,

CLXXXII. *Aliud mandatum.*

bus institutum est et consuetudine per tem-
servatum ut quicumque advocatum instruere *B*
mandato legaliter dato atque sollemniter con-
suum instruere debeat, etc. (*Ibid.*, c. 9.)

CLXXXIII. *Aliud mandatum.*

illico fratri illi, ego ille. Omnibus non habetur tam quam me gravis aegritudo domet, ut elec-
tam meam minime valeam procurare. Propterea
ritatem tuam ut propter Deum de rebus meis
mea eleemosynam facere vel dispensare de-
ro hoc trado tibi a die presente omnes res
i pago illo, in loco cujus vocabulum est ille,
terris, mansis, domibus, aedificiis, quantum-
visus sum tenere, totum et ad integrum,
i dici aut nominari potest, tam de alode, aut
aparato, vel de quolibet adtractu, in qui-
que pagis aut territoriis visus sum habere,
i ad integrum, rem inexactam, per meos
i aut andelangs, per hoc mandatum ad meam
synam faciendam in pauperes vel sacerdotes

ne formulam de modo conficiendarum episto-
formatarum tribuit Attico episcopo Philippus
s, tomo VIII Concil., pag. 1892. Illam cor-
sed Editionem Labbei.
Sirmundo quæ includatur intra parentheses,

tibi trado, ut quicquid exinde egeris gesserisve, apud
me in omnibus et ex omnibus ratum et aptum atque
transactum delinitumque esse cognoscas. Et, quod
nec fieri credo, si ego ipse aut aliquis. Et reli-
qua.

CLXXXIV. *De formatis [epistolis].*

Græca elementa litterarum numeros exprimere
nullus qui tenuiter Græci sermonis notitiam habet
ignorat (*Sirmond.*, *Conc. Gall.*, tom. II, p. 663, 664).
Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos
Latinus formatas vocat, aliqua fraus falsitudinis
temere præsumeretur, hoc a Patribus cccxviii Nicææ
congregatis saluberrime inventum est et constitutum,
ut formatæ epistolæ hanc calculationis seu supputa-
tionis habeant rationem; id est, ut adsumantur in
supputationem prima Græca elementa Patris et Filii
et Spiritus sancti, hoc est, II. Γ. Α. quæ elementa
octogenarium quadragesimum et primum signifi-
cant numerum. Petri quoque apostoli prima littera,
id est, Π, qui numerus octoginta significat; ejus qui
scribit epistolam, prima littera; cui scribitur, secun-
da littera; accipientis, tertia littera; civitatis quoque
de qua scribitur, quarta; indictionis quoque, id est,
temporis qui fuerit numerus adfirmatur. Atque ita
his omnibus litteris Græcis, quæ, ut diximus, nume-
ros exprimunt, in unum ductis, quæcunque collecta
fuerit summa, epistola teneat, hanc qui suscipit,
omni cautela requirat expresse. Addat præterea se-
paratim in epistola etiam nonagenarium et nonum
numerum, (h qui secundum Græca elementa signifi-
catur.

Litteræ commendatiivæ.

Sancto et Deo amabili Magnoni (*Sirmond.*, *Conc.*
Gall., t. II, p. 665), dono Dei archiepiscopo ex Seno-
nica urbe. Ego enim in Dei nomine Ebroinus, dono
Dei archiepiscopus ex Biturige urbe, etc. (*Marculf.*,
append., c. 12).

sic leguntur : « ... qui, secundum Græca elementa,
significat AMIIN. » Videnda est Nota Sirmondi in
numeros qui in formatis observabantur (*Concil. Gall.*,
tom. II, p. 661.)

FORMULÆ ANDEGAVENSES.

MONITUM.

formulas ex antiquissimo Codice Weingarten-
inovia monasterii edidit Mabillonius tomo IV *D*
n Analectorum. Illas reperit sub hoc titulo :
isti nomine incipiunt Dictati. Has tamen for-
Andegavenses appellat, propterea quod ex
illis provinciæ expressæ sint ab eo qui eas
munes formulas, detractis nominibus pro-
redegit, retinendo passim nomen Andecavis
s. In fine formularum hæc exstabat clausula :
spis mundi usque ad passionem Christi v mil-
xviii anni fuerunt. Abinde peractis regnum
s, Chlothario, Theodorico, et Childerico, a
initio anni sunt v millia dccclxxx, in anno tertio
rico regis. His verbis tempus scripti Codicis
s exemplaris, nempe annum tertium Theo-
Fertii, filii Chlodovei Junioris, designari pu-
tabillonius; atque ideo, cum in iisdem for-
ilildeberti regis nomen semel occurrat,
i ad Childebertum Tertium revocandas esse,
quæ ante ejus regnum exaratae sint; nec ad

Childebertum Secundum referendas, quippe cujus
nulla apud Andecavos fuerit auctoritas; sed eas
Childeberti Primi temporum et principatus esse assi-
gnandas conjiciebat. Verum hanc sententiam muta-
vit in Supplemento Librorum de Re diplomatica, in
quo has formulas recedendas curavit. Ibi enim Co-
dicem Weingartensem anno tertio Theodorici iv
exaratum putat, nomenque Childeberti regis in for-
mulis non semel expressum, vel de Childeberto
Primo, vel saltem de Childeberto Tertio intelligi
posse. Omnes Codicis nævos, quos sanare facile
erat, retinuit Mabillonius, doctorum virorum exem-
plum secutus, imo veterum instrumentorum scri-
pturæ rationem, ut constat ex libro i et vi de Re
diplomatica. Abstinnit a fusioribus notis, quoniam
loca, si qua sunt difficiliora, satis explicant eruditæ
Bignonii notæ in Marculfum. Hæc collectio continet
formulas LIX, in quibus lex Romana, consuetudo
pagi, et principalis seu regalis potestas, sæpe me-
morantur.

INCIPIUNT DICTATI, SEU FORMULÆ ANDEGAVENSES.

I. *Formula solemnis de dote.*

Hic est testamentum quarto regnum domni nostri Childeberto Reges, quod fecit missus ille Chestantus. Cum juxta consuetudinem Andicavis civitate, curia publica resederet in foro, ibique vir magnificus illi prosecutor dixit: Rogo te, vir laudabilis illi defensor, illi curator, illi magister militum, vel reliquum curia publica, utique obticis patere jobeatis, quia habeo quid apud acta prosevere [prosequi] debiam. Defensor principalis simul et omnis curia publica dixerunt: Patent tibi cotecis [codices] puplici; prosequere quæ optas. Obedire illa per mandato suo pagina mihi injunxit, ut prosecutor existere deberit, qualiter mandatum, quam in dulcissimo jocali [jugal] meo illo fici [feci] pro omnis causationis suas, tam in paco [pago] quam et in palacio, seu in qualibet loca, accidere faciat illa porciones meas, quem ex alote parentum meorum ei legibus obvenit vel obvenire debet, aut justissime ei est reddendum. E contra parentis suis vel contra cujuslibet hominem accidere vel admallare seu et licitare facias inspecto illo mandato, quem in dulcissimo jocali meo illo fici, gestis municipalibus adlegare debeam. Curia vero dixerunt: Mandato, quem tibi habere dicis, accipiat vir venerabilis illi diaconus et amanuensis. Illi prosecutor dixit: Rogo domno meis omnibus publicis, ut sicut mandatum istum legebis cognovistis esse factum, ut dotem quem præ manibus tenio, vobis præsentibus in foro puplico jobeatis recitari. Curia vero dixerunt: Dotem quem te dicis præ manibus tenere, illi diaconus et amanuensis Andecavis civitate nobis præsentibus accipiat relegendum. Quo accepto dixit:

Incipit mandatus.

Domno mihi jocali meo illo. Rogo adque supplico dulcissima gratia vestra, ut ad vicem meam omnis causationis nostris, tam in pago quam et in palacio, seu in qualibet loca accidere faciatis; et illas portiones nostras, quem ex alote parentum meorum mihi legibus obvenisse vel obvenire debet, aut justissime nobis est reddendum, hæc contra parentes meus vel contra cujuslibet hominum accidere vel admallare seu adlicitare faciatis. Et quicquid exinde ad vicem nostram egeris, feceris, gesserisve, etenim me habiturum esse cognoscas rectum. Juratum mandatum Andecavis civitate, curia publica.

Incipit cessio.

Dulcissima et cum integro amore diligenda sponsa mea, illia illius, nomen illa, ego illi. Et quia, proptio Domino, juxta consuetudinem una cum voluntate parentum tuorum sponsavi, proinde cido tibi de rem paupertatis meæ, tam pro sponsalitia, quam pro largitate tuæ, hoc est casa cum curte circumcincta, mobile et immobile, silvas, pratus, pascuas, aquas aquarumve decursibus, junctis et subjunctis, et in omnia superius nominata, tu dulcissima sponsa mea, ad die felicissimo nuptiarum tibi per hanc cessione dilecto adque transfundo, ut in tuæ jure hoc recepere debeas. Cido tibi bracele valente solidus tantus, tonencas tantas, lectario ad lecto vestito valentes solidus tantus, inauras aureas valente soledus tantus, annulus valentes solidus tantus. Cido tibi caballus cum sambuca et omnia stratura sua, boves tantus, vaccas cum sequentes tantus, ovis tantus, solidis tantis. Hæc om-

^a Vide Marculfum, lib. II, cap. 28, supra.

A nia subscripta rem in tuæ juræ et domenacione hoc recipere debias, vel posteris tuis, si inter nus procreati fuerunt, dereliquentis, salvo jure sa: et illius, cujus terræ esse videtur. Et si fuerit ullo unquam tempore, qui contra hanc cessione ista, quem ego in te bona voluntate conscribere rogavi, aut ego ipsi, aut ullus de heredibus meis vel propinquis meis, aut qualibet homo vel extranea aut emissa persona venire voluerit aut agere, vel repotire præsumperit, ante lite ingressus duplet tibi tantum, et alio tantum, quantum cessio ista continet, aut eo tempore meliorata valuerit; et repetitione sua non obtentat effectum; et hæc cessio ista atque voluntas nostra omni tempore firma permaneat.

Post hæc curia ait: Se adhuc aliquid abis ex hac causa aut agere debias, dic tu in præsentem. Illi prosecutor dixit: Gratias ageamus magnitudine vestræ, quod dotem sua scripta quem prosequio, gestis municipalibus, ut habuit caretas vestra, allegasse... fecisse vobis ex more conscripse....

II. *Hic est venditio, qui se ipsum vendit.*

^a Domno mihi illo, necnon et conjux sua illa, ego illi. Quia conjunxerunt mihi negligentias, quod res vestras furavi, et in aliter transagere non possum, nisi ut integrum statum meum in vestrum debiam implere servitium: ergo constat me nullo cogente imperium, set plenissima voluntate mea; et si de hac causa reprobis apparuerit, pro ipsa negligentia integrum statum meum in vestrum servitium obligare debiam, ac cedere [F., accipere] a vobis pretium in quod mihi conplacuit, soledus tantus, ut quidquid ab hodierno die de memetipso facere volueritis, sicut et de reliqua mancipia vestra obnoxia, in omnibus Deo præsole habeatis potestatem faciendi quod volueritis. Si fuerit ego ipsi, aut aliquis de propinquis meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc vinditionem, quem ego bona voluntate fieri rogavi, agere conaverit, inferat inter tibi et fisco soledus tantus vobis componat, et quod repetit vindicare non valeat, et hæc vinditio atque voluntas mea firma permaneat.

III. *Hic est venditio de homine in esceno posito.*

^b Domno mihi proprio illo, ego illi. Et quia conjunxerunt mihi culpas et meas magis negligentias pro furta quid feci, unde ego in turmentas fui, et eologias feci, et morte periculum ex hoc incurre debui: set habuit pietas vestra datis de ris [res] vestras solidus tantus. Ideo hanc epistolam venditione de integro statum omni peculiare meo vobis emittendam curavi, ut quidquid ab hodierna die de memetipso facere volueritis, sicut et de reliqua mancipia vestra originaria, in omnibus Deo præsole habeas potestatem faciendi. Et si fuerit ego ipsi, aut aliquis de propinquis meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc venditionem, quem ego ipsi bona voluntate fieri rogavi, agere conaverit, inferat inter tibi et fisco solidus tantus vobis componat, et quod repetit nihil valeat vindicare, et hæc venditio perenni tempore firma permaneat.

IV. *Hic est venditio de terra conducta.*

Ego enim illi. Constat me vindedisso, et ita vindedi ad venerabile fratri illa vineola plus meus juctus tantus, et residit in terraturium sancti illius, in iundo illa illa, et accivi a vobis pretium, in quod

^b Vide ibid.

mihī complacuit, hoc est soledus tantus, ut de ab hodiernum die memoratus emptor quicquid de ipsa vinea facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero (quod esse non credo) se fuerit aut ego ipsi, aut ullus de heredibus meis, aut qualibet opposita persona, qui contra hanc vinditionem, quem ego bona voluntate fieri rogavi, venire aut resultare præsumpserit, dupplit tantum et alio tantum quantum hæc vinditio ista continet, et quod repetit vindicare non valeat, et hæc vinditio omni tempore firma permaneat. Actum Andecavis.

V. *Incipit securitas de supersallitione hic est.*

Dum non est incognitum, qualiter aliquos homo, nomen illi, aliquo homine, nomen illo, mallavit de res suas, et ipse illi male ei exinde numquam fecisset. Proinde ipsi illi ante bonis hominibus convenit, ut hanc epistolam facere deberit, ut nullo unquam tempore contra ipso agere non præsumpserit. Quod si illi, aut aliqua persona ad vicem suam ipsa causa resultare præsumpserit, soledus tantus inter tibi et fisco componere debiat, et quod repetit vindicare non valeat, et hæc securitas firma permaneat.

VI. *Incipit item securitas.*

Dum non est incognitum, quia ante hos dies aliquos homo nomen illi, litem in via publica apud illo ei habuit, et cobebus [F., cobetus] super eum ipsi illi ei posuit: sic taliter convenit ipsius homo ad mediantis bonis hominibus, ut huic securitate ipsus homo de ipsus cobebus seu et de ipsa lite, quem apud mihī ahuit, facere deberit: quod ita et fecit. Et (quod futurum esse non credo) si fuerit ut ego ipsi, aut aliquis de heredibus meis, vel qualibet opposita persona, qui contra hanc securitate resultare præsumpserit, soledus tantus ei componat, et quod repetit nihil valeat vindicare, et hæc securitas ista perenni tempore firma permaneat.

VII. *Incipit securitas.*

Domno venerabile et in Christo patri illo Abbate vel omnis congregatio nostra et domni illius, ego illi. Et quia ad petitionem meam habuit pietas vestra fecisset mihī beneficiū de rem vestra, et domni illius, hoc est lorello cognomenante, in pago illo, cum casis, campis, terris, mancipiis, acolabus, pratis, piscibus, aquis aquarumve decursibus, vestrum præjudicium, et domni illius tenere et possidere debuit; et spondio vobis annis singulis cinsosoledus tantus, et post quoque meum discessum jure vestro et domni illius cum rem meliorata, quantumcumque in ipso loco inventum fuerit, revertatur, et accipiatur absque ullius contrarietate aut repetitione propinquorum meorum, annuante Domino, ut mus [mos] est virorum atque magnorum opidi, confirmandum.

VIII. *Incipit concamius.*

In Dei nomen placuit atque convenit inter illus et illus, ut inter se campellus commutare deberint, quod ita et fecerunt. Hoc est, dedit illi ad ratione illo campo ferente modius tantus, et est super terretorio sancti illius, et subjungat de nus latus campus illius. Similiter in alio loco dedit illi super ipso terretorio ad ratione illo campello ferente modius tantus, et subjungat de uno latere campus illius: ut quicquid exinde facere voluerit, absque præjudicium sancti illius, cujus terræ esse videtur, liberam in omnibus habeas potestatem. Si fuerit unus quis qui contra pare suo agere aut resultare præsumpserit, partem quod accepta pare suo amittit, et insuper multa legis damnum incurrit. Et hæc epistolas uni tenorum conscriptas, quem inter nus [nos] fieri rogavinus, firmas permaneant.

IX. *Incipit vindicio, quam facit qui se ipso vindit.*

Domno fratri illo, necnon et conjux sua illa, ego illi, qui commaneo in pago illo. Constat me vindice

* Vide Marcullum, lib. II, cap. 23, supra.

A disse, et ita vindedi vobis vernacula juris mei, nomen illo, et accipi inde precium in argento unciis tantas: ut quicquid ab hodierna die ipso vernaculo facere volueritis, habendi, tenende, donande, vindende, seu commutandi, quomodo et de re aliqua mancipia vestra obnoxia exinde facere volueritis, liberam habeatis potestatem. Et si quis, ego ipsi, aut aliquis de heredibus meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc vindicione, quem ego bona voluntate fieri rogavi, agere conaverit, inter tibi et fisco soledus tantus vobis componat, et quod repetit nihil valeat vindicare, et hæc vindicio adque voluntas mea perenni tempore firma permaneat.

X. *Incipit iudicium.*

Veniens homo, nomen illi, ante venerabile vir illo abbate vel reliquis viris venerabilibus adque magnificis, quorum nomina subtils tenuntur inserti, interpellabat aliquo homine nomen illo, quasi servitium ei redeberit; et illi taliter de præsentate aderat, et hoc fortiter denegabat, quod servitium numquam redeberit. Interrogatum fuit ipsius illo de sua agnacione alius homines in suum, servitium habebat, an non: et ipsi illi taliter locutus fuit, ut hoc non redebebat, nam ipsi illi servitium ei non redebebat, at de agnacione aut de comparato ut hoc inter se intenderent, ut dum ipsi illi alius homines de sua agnacione non redebebat. Sic viam fuit ipsius abbati vel quibus in eus aderant, ut ipsi homo apud homines xij, manu sua xij, in basilica domne illius, in noctis tantis conjurare deberet, quod de annis xxx seu amplius, servitium ei numquam redodebat; se hoc facere potebat, ipsi illi de hac causa contra ipso illo compascere deberit: sin autem non potuerit, hoc inmendare studiat.

Incipit notitia de supradicto iudicio.

Notitia sacramenti, qualiter vel quibus præsentibus ingressus est illi apud homines tantus ingenuos super altare illius Andecavis civitate, pro eo quod homine, nomen illo, ipso pro servitium interpellabat ad vicem genitore suo seu et genetricis sua. Juratus dixit, juxta quod iudicium ex hoc loquitur per hanc loco sancto et divina omnia quod hic aguntur, de annis xxx seu amplius sub ingenuetate nomen resedi: nam et ipsi superius nomenatus servitium non reddi, nec redebio pro reverentia loci. Id sunt quorum præsentia.

XI. *Incipit iudicium.*

Veniens homo, nomen illi, Andecavis civitate, ante illo agente vel reliquis qui cum eo aderant, interpellabat aliquo homine, nomen illo, quasi jumento suo ad furtis conditionibus abuissit, et ipsi illi una cum genitore suo ibidem aderat, et hoc fortiter denegabat, quod ipso jumento numquam habuisset. Sic visum fuit ipso agente qui cum ipso aderant, ut genitor suos illi pro filio suo illo, quia et ipsi genitor apud homines tantus ipsi illi in basilica domni illius in noctis tantus pro filio suo excusare deberit; se hoc facere potebat, ipsi illi contra ipso illo compascere deberit: sin autem non potuerit, hoc contra ipso emendare studiat.

Incipit notitia.

Noticia sacramenti, qualiter vel quibus præsentibus ingressus est illi in basilica domne illius pro iudicio, illo agente juratus dixit: Per hunc loco sancto et divina omnia quod hic aguntur, que hic Deo plenius offeruntur, unde me illi reputabat [reputabat], quasi jumento suo ad furtis conditionis post me habuissit, et per meum ingenium ipso jumento digere habuisset, nec ipso jumento numquam habui, nec per meum nullum ingenium ipso jumento numquam perdidit, nec aliud tibi de hac causa non redebio, nisi isto edonio sacramento.

XII. *Incipit a solsadia.*

Noticia solsadii, qualiter vel quibus præsens illi homo placetum suum adiendit Andecavis civitate ka'endas illas, per iudicio illustri illo comite, vel auditores suis, ac contra homines his nominibus illis et illis, vel genetrici eorum, nomen illa, una cum abnuncio eorum illo, dum dixerit, quasi aliqua femina, nomen illa, genitore eorum, nomen illo, pro maleficio eum interfecisset. Qui ipsi iam superius nomenati placetum eorum legebus a mane usque ad vesperum visi fuerunt custodisse. Nam ipsa femina nec ad placetum advenit, nec misso ad persona, ad dixerit, qui sonia redebuisse. Propterea necesse fuerit predictis hominibus, ut hanc noticiam, honorum hominum manibus roboratas, proseguere deberent, qualiter et visi sunt fecisse.

XIII. *Incipit item solsadia.*

Noticia solsadii, qualiter vel quibus præsens veniens homo, nomen illi, placetum suum adiendit Andecavis civitate, in basilica domni illius, unde eum hæc contra homine, nomen illo, quem ante illo agente fuit irratione pro iumento suo, etc.

XIV. *Item solsadii.*

Noticia qualiter solsadii, vel quibus præsens veniens illi in basilica sancti illius Andecavis civitate, placetum suum adiendit contra homine, nomen illo, quem ante illo agente fuit irrationes pro agente, quod hoc die illo quod fecit mensis illi dies tantus, conjurare deberit una cum hominis suis, qui illi ad placetum adfuit, una cum testis suis pro legibus triduum custodivit et solsadivit; nec illi nec ad placito adfuit, nec ulla persona ad vicem suam dixerit, qui ipso placito custodisset, aut sonia nunciare deberit: quos præsens placitus ipsius fuit custoditus aut solsadivit; aut hanc noticiam manibus eorum subter firmaverunt.

XV. *Incipit Sacramentalis.*

Breve sacramenti, qualiter et quos præsens ingressus est homo, nomen illi, Andecavis civitate, die illo, quod fecit mensis illi, dies tantus, in basilica domne illius. Juratus dixit: Per hunc loco sancto et divina omnia quæ hic aguntur, quæ hic Deo plenius offeruntur, unde mihi homo, nomen illi, interpellabat, eo quod caballo suo iurasset, aut in taxato post me habuisset; hoc conjurare quod caballo suo, quem mihi reputabat, nunquam furavi, nec consciens ad ipso furandum nunquam fuisset; nec post me in taxata ipso caballo nunquam habui, nec alio tibi exinde non redebio, nisi isto edonio sacramento, quem iudicatum habui, et legibus transibi. Id sunt qui hunc sacramento auderunt, manibus eorum subter firmaverunt.

XVI. *Incipit noticia.*

Noticia qualiter vel quibus præsens illi et illi placetum eorum adtenderunt Andecavis civitate, in basilica domne illius, pro iudicio illo præsens, unde aliqua femina, nomen illa, habuit interpellatus pro illa re, qui illi et germanus suos illi ad ipso placito advenerunt, et homines suos hic præsens, ut ipso sacramento excusare deberent. Nam ipsa illa femina ad ipso placito adfuit; et ipso sacramento minime recipere voluit, qui illi ex germano suo illi placitum eorum legibus custodierunt. Propterea necessarium fuit, ut ex hoc noticia accipere deberent: quod ita et fecimus.

XVII. *Incipit vacaturia.*

Dum cognitum est, quod homo, nomen illi, vinditione de integrum statum suum ad homine, nomen

* Mabillonius putavit *solsadium* designare impedimentum, excusationem; sed hoc ex contextu non apparet; imò clarum est esse testimonium iudiciale comparitionis ex parte impetranis, sive constituti

A illo, et cogit [conjugem] sua illa, et ipsa vinditione minime [minime] invenisse non potuerunt. Proinde manus nostras firmatus vobis emittendam curavi, ubi et ubi ipsa vinditio inventa fuerit, inanis permaniat, et hæc vacaturia firma permaniat.

XVIII. *Incipit item vacaturia.*

Dum cognatum est qualiter aliquis homo, nomen illi, aliquo homine, nomen illo, cautione inmissa habuit pro factum suum, quo ei beneficium facit argento uncias tantas, ut inter annus tantus, quatenusque ei servitium innoxerit, ei facere deberet. Et ipsi homo cautione minime invenire non poterit. Proinde mano mea et honorum hominum vacaturia tibi proinde dedi, dum tu ris [res] meas rededisti, ubi et ubi cautio ipsa inventa fuerit, vacua et inanis permaneat, et hæc vacaturia firma permaniat.

XIX. *Incipit vindicio.*

Domno mihi semper illo illi. Et pro necessitate temporum et vidi [F., vitæ] compendium etiam sterilitas et inopia præcixit, ut in aliter transagere non possum, nisi ut integrum statum meum in vestrum debiam implere servitium. Ergo constat me nullo cogente imperio, sed plenissima voluntate mea, et accipi a vobis pro superscriptum statum meum. hoc est in quod mihi complacuit, in auro valente soledus tantus, ut quicquid ab hodiernum diem de memetipso facere volueris, sicut et de reliqua vestra obnoxia, in omnibus Deo præsens habeatis facultatem faciendi. Si quis vero aut ego ipsi, etc., ut supra.

XX. *Incipit ingenuitas a die præsente.*

In Dei nomen ille, delectissimo nostro illo. Noverit iste pro divinitatis intuitu et animæ meæ remedium vel æterna retributione tua, eatenus a die præsente ingenuum esse præcipimus, tanquam ab ingenuis parentibus fuisse procreatus, et nullius tibi heredum ac proheredum meorum nec servitium, nec ullum obsequium ultra debere cognoscas, sed potius a defensione sanctum illius in integra valeas residere ingenuitas. Et si fuerit unus de heredibus meis, vel qualibet extranea persona, qui contra hanc ingenuitatem, quem ego bona voluntate fieri rogavi, venire aut resultare præsumperit, in primitias Dei incurrat iudicium, et de sanctorum loca efficiatur extraneus, et insuper multa legis damnum incurrat auri libra una, argento pondo tantum; et quod repetit vindicare non valeat, et hæc ingenuitas perenni tempore firma permaniat.

XXI. *Incipit vindicio.*

Ego enim illi constat me vendidisse, et ita vendidi ad illo campello ferente modius tantus, et est super territorio sancti illius, in villa illa, et subjungit de terra illa, deuo latere campus illius, taxato precio: hoc est in quod mihi complacuit, valente soledus tantus, ut quicquid ab hodierna die de ipso campo agere volueris, absque præiudicium sancti illius, cujus terræ esse videtur, liberam in omnibus habeas potestatem. Et si fuerit ego ipsi, etc.

XXII. *Incipit cautio de vinea.*

Ego enim illi. Constat me accepisse, et ita accepi per hanc cautionem ad præstetum beneficium de homine, nomen illo, hoc est in quod mihi complacuit, in argento soledus tantus; et in pignore tibi conditionis demitto tibi pro ipso beneficium inter annus tantus vinia medio iuncto [jugere] tantum, qui est super territorium sancti illius, in villa illa, et subjungit de uno latere vinias illius, ut interim res vestras micum habuero illa blada, quem ibidem Deus dederit, in tuam revoces potestatem. Et quod, si

diei iudicialis id enim *solsadia* vult) observationem (Eccardus, in notis ad legem Salicam, tit. xi, Edit. Heroldi.)

¶ Vide Marculfum, lib. II, cap. 32.

adsolet, ipsi annus tantus completi fuerunt, rem A
vram reddere debiam, et cautionem meam reci-
pere facias, aut tibi, aut cui cautionem istam dederis
ad exagendum.

XXIII. *Incipit ingenuitas.*

Dilectissimo nostro illo ego ille. Noveris te pro
divinitatis intuitu et anime meae remedium, vel
aeterna retributione eatenus ad iuncum servitudinis tibi
absolvemus, ut quamdiu advixeris, de meum non
discedas servitium; et post meum quoque discessum
cum omni peculiare quod habes, aut laborare potu-
eris, ingenuam ducas vitam, tanquam se ab inge-
nuitatis parentibus fuisses procreatus, et nullius tibi nec
servitium, nec nullum obsequium heredum ac pro-
heredum meorum te quicquam redere cognoscas,
nisi sub defensione sancti basilici domini illius præ-
beas obsequium, non requiratur. Si quis (quod fu-
turum esse non credo) si fuerit unus de heredibus
meis, vel qualibet obposita persona, qui contra hanc B
ingenuitatem, quem ego bona voluntate fieri rogavi,
agere conaverit, in primitus Dei iudicio, et a
liminibus ecclesiarum, basilicarum vel omnium
sacerdotum excommunicus accipiat illa maledictionem,
quem Juda Scariotis accipiat, et mea voluntate cum
Christo accipiat misericordia; et quod repetit num-
quam valeat sua voluntas obtinere, et ingenuitas ista
perenni tempore firma permaneat.

XXIV. *Incipit iudicius.*

Eveniens illi Andecavis civitate ante illo Præ-
posito vel reliquis hominibus, qui cum eo aderant,
interpellabant aliquo homine, nomen illo, quasi ani-
malia per sua menata eos ducere habuissent, et ipsa
animalia per sua menata aliquas mortas fuerant, et
ipsa pecora illi exortitassit, posteaque mortas fue-
rant. Interrogatum fuit ipsi illi quid de hac causa
responso daret; et ipsi illi taliter locutus fuit, quod
nec sua animalia numquam menassit, nec per sua
menata ipsa animalia degere numquam habuissent, C
nec de manus suas exortitatas numquam fuissent.
Propterea visum fuit ad ipso Præposito, vel qui cum
ipso aderant, ut in noctes tantas apud homines tan-
tus ipsi illi in basilica domini illius excusare deberit:
se hoc facere debebat, de hac causa ipsi illi compa-
scere debuit: sin autem non poterit, quicquid lex
de tale causa edocet emendare stodiat.

XXV. *Incipit vindicio qui se ipsum vindit.*

Dumno magnifico fratri illo, necnon et conjux sua
illa. Nus enim illi et cogite sua illa constat nus
vindedisse et ita vendedimus a vobis estus [status]
nostros cum omni peculiare quod habemus aut locare
peteremus, manso et terra vel viniolas, quantum-
cumque ad die præsentem possidere videtur, in fundo
illa villa in se super terra ecclesie Andecavis, vel
ubique habere visi sumus. Unde accipimus de vobis
precium quod nobis conplacuit, hoc est in auro va-
lente soledus tantus, ut post hunc diem memorati
emptores quicquid de nus ipsis vel de heredis nostris
facere voluerint, habeant potestatem faciendi. Si
quis vero, etc.

XXVI. *Incipit securitas.*

Dum non habetur incognitum qualiter aliqua fe-
mina, nomen illa, apud hominem sancti illius,
nomen illo, litis intentione habuit de illo rapti, quod
ipsa fuit, ut ipsa ad pacem concordiam voluntate ad
ipsa femina facere deberent: quod ita et fecerunt.
Unde convenit, ut si homo manu sua firmata exinde
accipere deberet, quod ita et fecit, ut se ipsa femina
post hunc diem resultare voluerit, contra hominem
soledus tantus componat. Facta securitas.

* Rauba hic depositum, alias furtum.

† Ad parciaricias, id est, ad partem, seu medietatem.

XXVII. *Incipit vindicio proprietatis.*

Domino venerabile et in Christo Patri illo abbate
ego illi et conjux mea illa. Constat nus vindedisse,
et ita vindedimus vobis terra proprietatis nostrae,
in loco noncupante illo, et accipi proinde pretio de
vobis in quod nobis conplacuit, hoc est in argento
soledus tantus, etc. Et hæc vindicio perenni tem-
pore firma permaneat stipulatione subnixâ. Actum
est.

XXVIII. *Incipit iudicius.*

Veniens illi Andecavis civitate ante illo agente,
necnon et illo, vel reliquis qui cum illo aderant,
interpellabat aliquo homine, nomen illo, quasi fossa-
sado per terra sua, in loco nuncupante, qui vocatur
illa villa, qui aspectus ad illa, ei fossadasset. Et taliter
ipsi homo dedit responso, quod terra sua fossado
fecisset: nam terra ad illo homine numquam fossa-
dasset. Visus fuit ab ipsis magnificis, ut illi in noctis
tantas apud homines tantus vicinis circa manentis
de ipsa condita mano sua quarta in basilica domni
illius senioris excusare deberet, quod terra sua malo
ordine numquam fossadasset. Si hoc facere potebat,
quietus et securus resediit; sin autem non potuerit,
contra ipso hominem satisfacere debeat.

XXIX. *Incipit iudicius.*

Veniens homo, nomen illi, aput femina, nomen
illa, qui fuit conjux illa quondam germanus illius,
ante venerabile vir illi abbate, interpellaverunt ho-
minem, nomen illo, quasi servitium qui fuerunt
ipsius illi, quondam post se habuissent comandatas,
hoc est illam rem qui illi ad præsens aderat: et hoc
totum fortiter denegabat. Interrogaverunt ipsius illi,
se [si] habebat homines qui de præsentem fuissent, ut
vidissent quando ipsa a rauba ipsi illi et ille com-
mandasset. Taliter visum fuit ab ipso abbate, vel qui
cum eo aderant, in noctis tantis daret homines
tantus bene fidem habentes vicinis circa manentis,
qui de præsentem fuissent et viderent suprascripto
illo quondam ipsa rauba ipsi illi comandasset, ut
hoc in basilica domni illius conjurare deberit, ipsius
illi per legem emendare stodiat. Sin autem non po-
tuerit, de hac causa ipsi illi omni tempore ductus,
quietus atque securus valeat resedere.

XXX. *Incipit item iudicius.*

Veniens illi ante illo abbate vel reliquis qui cum
eo aderant, interpellabat aliquo homine, nomen
illo, quasi vineas suas, quæ erant illius, quondam
illi ad parciaricias dedisset, ut quamdiu ipsi illi se
aplicavit, ipsas vineas ad parciaricias habere de-
beat. Interrogatum fuit ipsius illi, si ipsas vineas
apud ipsas fuerunt, an non. Taliter ipsi locutus
fuit, quod illas convenientias, quod ipsi illi dicebat,
apud ipso numquam habuit. Visum fuit ipsius ab-
bate, ut dum hoc denegabat, quod ipsas conve-
nientias numquam habuit, ut apud homines tantus in
basileca domni illius excusare deberet, quod ipsas
convenientias inter se numquam habuissent. D
Se hoc facere potebat, precium, quod de ipso illo acciperet
ei reddere debeat: sin autem non potuerit, contra
ipso emendare stodiat.

XXXI. *Incipit appentis.*

Dum non est incognitum, qualiter aliquis homo,
nomen illo, et conjuge sua illa, in terra eorum, in
loco illo, per nocte fuit a pessimis naufragium pas-
sus, et exinde perdidit et pecunia sua, et mobele
suo, seu et instrumenta sua quam plures, vindic-
tionis, dotis, composcionalis, contullitionis, pactis,
commutationis, convenientias, securitates, vacuatur-
rias, iudicius, et noticiæ. Unde necesse ei fuit ad-
vocare iudicis seu et vicinis circa manentis, seu et
universa parocia illa, et ibidem invenirent et ostia

* Vide Marculfum, lib. 1, cap. 55 et 54, supra.

ana fracta, et portis suas conquassatis, et ipso loco graviter devastata. Proinde petit ab ipsos bonis hominibus: in eundem prospecto accesserunt, invenerunt sicut tum esset, cuius nomina subter sunt inserta, ut hunc noticia relatione præsto ei adfirmare deberent. Quod ita et fecerunt, qualiter melius possit Andecavis civitate adfirmare.

XXXII. *Incipit item appennis.*

Quicumque ad latrunculos, sceleratoribus, seditionis seu incendiaris, in qua provincia vim aut damnum pertulerit, oportet hoc eundem rectores civium seu curiales provinciarum, in qua perpetratum fuisse perhibetur, palam ostendere, et publica denuntiatione manifestare. Igitur cum pro utilitate ecclesiarum vel principale negotio apostolicus vir, illi episcopus; necnon et inluster vir illi comes, in civitate Andecave cum reliquis venerabilibus atque magnificis rei puplice viris resedisset. Ibiqve veniens homo, nomen illi, palam suggereret, cui casa sua in loco noncupante illo, eo quod mali homines per cæcata nocte ad casa sua in loco noncupante illo advenissent, et ostia sua frigissent, vel res suas, aurum, argentum, species, vestimentum, fabricaturas suas, vasa aerea, vel reliquas res quamplures, cum strumenta cartarum vindicionis, cautionis, cessionis, donationis, dotis, compositionalis, contulationis, pactis, commutationis, convenientiis, securitatis, vacaturias, iudicium et notitias, oblationis, vel reliquas res quamplures, quam longum est per singula minustire, ad furtis causis deportassent. Unde per ipsas cartas pluras terras post se dicere venditum: et in crastinum locale accessione una cum bonas extraneas personas vicinis circa manentis in ipso loco manibus eorum roboratas accessisse: et ob hoc cognita relatione ante superscriptus senioris presentabant ad relegendum, per quem ipsum seniores cognoverunt, quod ipsa causa taliter acta vel perpetrata fuisset. Dum taliter diligentia inquirere videtur, sublectum fuit ad ipsas bonas straneas personas vicinis circa manentes, qui bene optime ex hoc comperti aderant, quid exinde cognoscibant, veraciter enarrare deberent, se ipsi homo taliter præbuerunt testimonium, ut inspecta illa epistola, quem illi presentabat, sua denuntiatione veraciter concordabant. Dum sic in omnibus devoluta claruit, si superscriptus pontifex et ipsi comis, vel qui cum eo aderant, denuntiaverunt ipsius illi, ut quicquid per annorum spatia de eo tempore usque nunc recte et legaliter possederat, mantea obsoleve principale negotio recto tramite testata lege servit, res suas ipsi aut heredis sui tenere et possidere faciant. Et pro præsentate et futura tempora convenit, ut hanc cartola, qui vocatur appennis, præfatorum seniorum vel reliquorum civium eorum manebus roboratas acciperet, adfirmare deberet: quod ita et fecit: ita ut duo appennis cœqualis ex hoc affirmatus accipiat, unum, quem ipsi apud se retineat; et alium, quem in foro puplico suspenditur. Facto Appennis.

XXXIII. *Incipit noticia ad appennis firmare.*

Cum per cæca cupiditate per loca orbana semper hostis antiquus bella consurget, et solent homines perferri et pessimi per malus intolerabilia mala subire, tam ab hostibus, quam latrunculis, per talas et fortes, per captores et rapacis commovere, et commutare gravis damnos ætatis. Igitur non est incognitum qualiter aliquo homine, nomen illo, contegit gravis naufragius, quod in villa illa casa sua per nocte fuit effracta, et omnes præsidios suos, aurum, argentum, aramentum, vestimentum, utensilia, pecunia, seu strumenta cartarum quamplurimas, vindicionis, cautionis, cessionis, donationis, dotis, compositionalis, pactis, commutationes, conve-

* Vide Marcullum, lib. II, cap. 15, supra.

nientiis, securitatis, vacaturias, iudicium et notitias, seu et omnes solemnitas, per quem a longo tempore usque modo res suas domnavit, per ipso furto exinde fuit deportata. Proinde necesse fuit predicto illo in crastinum maturius mane iudici pupleco vicinis circa manentes, ad ipso loco convocare: et ibidem venientes invenerunt sic esse factum, seris incisus ostias concapolatas, portas perforatas, conscensa seu et universa quæ supra memoravimus, per ipso furto perinde esset abstracta. Dum sic cessit veracis, ut melius possit exinde appenne in civitate regione ipse ipsius prosequere et adfirmare, petit ad ipsius vicinus et iudice, qui in ipsa cautione fuerunt, manibus propriis in hunc prospectam notitia relationis adfirmare deberent: quod ita et fecerunt.

XXXIV. *Incipit [libellus] dotis.*

Annum ^a IV regnum domini nostri Childeberto reges. Ego in Dei nomen illi fateor me hunc libellum dote scribere debere, quod ita et fecerim, ad dulcissima sponsa mea, nomen illa, pro amore dulcedinem suam, emitto tibi in cartola libelli dotes casa jam dicta puella sponsa mea illa habiat, teniat, possideat, faciat quod voluerit. Et si quis vero, aut ego ipsi, vel quislibet opposita persona, qui contra hoc voluntate meam facta aut libellum dote ista conscripta aut agere præsumperit, solendus tantus coactus exsolvat. Et si quis non obtineat effectum.

Incipit epistola.

Ego enim illi fateor me hanc epistola facere debere, quod ita et feci, ad coguie mea illa propter amore dulcedinem suam et servicium circa me independentis, cedo tibi atque transcribo capsula de casa cum ipso villare, ut ipsa casa resedit, ut ab hodierno die ipsas res denominatas habeas, teneas, possideas. Et si quis vero, etc.

XXXV. *Incipit item cessionis.*

Ego enim illi fateor me hanc cessionem facere debere, quod ita et feci ei, ad dulcissimo nepote meo, nomen illo. Cedo ei propter amorem dulcedinem suam casa, ut ab hodierno die ipsam rem conscriptam habeas, teneas, possideas, etc.

XXXVI *Incipit epistola, quam pater et mater facit in filio.*

^b Licet unicuique de rebus suis, quas in præsentate sæculo [habere] videtur, tam ad sancta loca seu parentum meliorare, et lex manet et consuetudo longinqua percurrit facere quod voluerit. Idcirco ego in Dei nomen illi, et coguie [conjugis] mea illa dulcissima, et a nobiscum integra amore diligendo filio illo. Dum in omnibus, et per omnia, et super totum nobis fideliter servire videris, multas penurias et injurias per diversa loca pro nostra necessitate suscepisti, et in utilitate dominorum partibus Britannici seu Wasconici hostiliter ordine ad specia mea fuisti: proinde convenit nobis, ut aliquid de facultatis nostræ te emeliorare debererit: quod ita et fecerunt. Ergo transcrivimus tibi mansello nostro illo super territorio vir inluster illo, et hoc cum domebus, ædificiis, mancipiis, viniis, silvis, pratis, aquis, aquarumque de cursibus, junctis et adjacentiis, quantumcumque ibidem nos tenere visi sumus, hoc ad die præsentate perpetualliter ordine tradimus ad possedendum, et hoc est habendi, tenendi seu commutandi posteris tuis, vel ubi tua deceverit voluntas, derelinquendi, et ubi aliubi ex nostra sine epistolis oblegatam et infantis nostris remutarent, tu cum ipsis æqualis lanciarum dividere facias. Et in hanc paginola intimare convenit, si nos ipsi aut heredis seu propinquis nostris, aut militans extranea persona, qui contra hanc epistola aliqua querilla aut refragatione con-

^b Vide, infra, cap. 57.

traire voluerimus, soledus tantus tibi sociante fisco componat, et nil vindicet quod repetet; et hæc voluntas nostra cum manus nostras roboratas anni tempore cum lege Aquiliani non debeat esse incon-
vulsa.

XXXVII. Incipit cautio de homine.

Domino magifico fratri illi, ego ille. Constat me accipisse, et ita accepi a vobis per hanc cautionem ad prietum beneficium, hoc est, in argento uncias tantas: in loco pignoris emitto vobis statum meum medietatem, ut in unaquisque septem ad die stantis qualescumque operam mihi legitimum injunxeris, facere debiassenus. Cum annos tantus compliti fuerint, res vestras redibere debias, et cautionem meam recipere faciam. Et si exinde de ipsa opera, aut de ipsas res ad ipso placito negligens tardus fuero, aut voluntate vestra exinde non habuero; tunc me constat res vestras in duplum debiam esse redditurus, aut vobis, aut cui cautione ista dederis ad exagenda.

XXXVIII. Incipit securitas.

Ego enim illi, Quia dum non est incognitum, qualiter aliquos homo, nomen illi, et quia ante hos dies habuit interpellationem, dum dicerit, quasi casa sua infregisset, et res suas exinde deportasset. Unde et ipsi illi habuit, ut hoc in basilica sancti illius apud homines tantus conjurare deberet. Sed metuentis hominis hominibus, eos concordiare dixerunt. Et si recognovi, et in nullo modo culpabile exinde ipso non invenit, convenit ut manu sua exinde facere deberet; quod ita et fecit; ut nullo unquam tempore contra ipsam nulla calumnia, neque repetitione facere non debeas, sed, sicut dixi, quietus et securus residias. Etsi fuerit aut ego ipsi, etc.

XXXIX. Incipit cessio [in dotem].

Dulcissima et cum integro amore diligenda sponsa mea, nomen illa, ego illi, filius illius. Dum non habetur incognitum, sed pluris habetur cognitum, qualiter te secundum lege Romana sponsatam visum sum habere, in animis meis plenius tractavi, ut tibi aliquid de re paupertatica mea concidere debirem; quod ita et feci: hoc est, cedo tibi membro de casa cum mobile et immobile, in fundo illa villa, super terraturium sancti illius, cum villare vel omne circumcincto suo, juxta caso illius, lecto vetito, vestimentum tantum, fabricaturas in soledus tantus, mancipia tanta, his nominibus illus et illus, boves tantus, vaccas tantas cum sequentis tantis, ovis tantus, solidis tantus, campo cum silva ferentes modius tantus; de unns latus est campus illius, vinia juctus tantus de unns latus est vinia illius, prato juctus tantus: hæc omnia superius nominata ad die felicissimo nuptiarum hoc ad die prasente habeas concessum, dum advixeris, perpetuiter ad usufructuario ad possedendum, absque præjudicio [sancti illius] cujus terræ esse videtur. Si vero quod fieri non credo, etc.

XL. Incipit jus liberorum.

Dulcissimo et cum integro amore diligendo jocale meo illo, illa. Sane in Dei nomine mente sanoque consilio meditantis casus humanæ fragilitatis corpore, ne nos contingit ultimos dies inordinatus, quod Deus avertat, de hujus sæculi lustris discederemus, debitumve naturæ compleverimus, dum in terra nus sobolus non habemus, nostrumque elegemus conspirante Deo commune consilio per cartolæ textum nostrum voluntate conscribere. Ideo ego memoratus illi, si tu mihi dulcissima conjux mea illa superstitis fueris, cum ego de hac luce discessero, debitumve naturæ complevero, tunc tu tris portionis de omni corpore facultatis meæ, quem in pago illo et illo ex aloto parentum meorum, vel de quolibet contracto ubi legibus obvenit, si prolis interim non fuerint

A procreati, tibi transcribo, ut quicquid exinde in postmodum exinde volueris faciendum, id est tantum in domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, pratis, agris, accolabus, aquis, aquarumque decursibus, junctis et subjunctis, mobilebus cum omni jure et soliditate eorum, integrum, sicut a me fuit possessum, possedendum tuo jure recipias, et perpetuiter possideas; et quicquid exinde elegeris, faciendi liberum potiaris arbitrium. Quia rem ipsam aliter quam quod heredibus meis, illa quarta vero portione reservaverunt, hæc contra vos propinquorum hereditus legitimis meis reservo, ut tu conjux mea illa illas tris portionis, et ipsi heredis mei illa quarta similiter debetis percipere et possidere. Similiter ego illa in ara, juxta ut superius contentur depictum, religionis quos tenet terra mea.... ad vos voluntate mea conscriptas, et ego ad similitudinem conscribere rogavi. Ergo si tu mihi dulcissimus jocalis meus illi superstitis fueris, cum ego de hac luce discessero, debitumve naturæ complevero, tunc tu tris partiis de omni corpore facultatis meæ, quod in pago illo et illo ex alote parentum meorum abire videor, heridia meos in ipsis tris partiis fattiden.... ut quicquid de ipsis tris partiis de alote meo, se prolis inter nos non fuerint procreati, facere volueris, tam in domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, silvis, agris, cultis et incultis, pratis accolabus, sicut a me fuit possessum, possideas, et rebus tam quod ad præsens possidere videor, ut mihi juante justum redebitum est, tu hoc integro jure percipias recipere, etc.

XLI. Incipit securitas.

Ego enim illi qui commaneo villa illa sancti illius. Convenit mihi bona voluntate ac securitate ad homine, nomen illo, facere debere; quod ita et feci; pro eo quod illum rem ad furtis conditionis post habuerit, et accepit exinde argento tantum. Proinde manomea et bonorum firmata tibi exinde dedisse, ut post hunc diem de hac causa quietus et securus residias. Et si fuerit aut ego ipse, etc.

XLII. Incipit epistola quem hominem repotati de res suas.

Dum cognitum est quod homo, nomen illi, aliquo homine, nomen illo, mallavit pro res suas, et ipsi illi male ei exinde nunquam male fecisset. Proinde ipsi illi ante bonis hominibus convenit, ut hanc epistolam facere deberit, ut nullo unquam tempore contra ipsum agere non præsumat. Quod si illi aut aliqua persona, etc.

XLIII. Incipit securitas de rapto.

Ego enim illi. Constat me accepisse de illo integro compositione, pro eo quod apud homine, nomen illo, puella sua tradenda fuit, dedi ei ad ipso illo soledus tantus. Proinde manu sua firmata et bonorum hominum accepi, ut post hunc diem neque illi, neque nullus de heredibus suis, nulla calumnia nec repetitione habere non debias, sed, sicut dixi, de hac causa quietus residias. Et si fuerit aut ego ipsi, etc.

D XLIV. Incipit notitia [de matrimonio servorum].

Notitia a qualiter illi et illi. Non habitur incognitum, qualiter servus nomen illi, ancilla ad illo, nomen illa, extra voluntatem ad conjugium se conjunxerunt: sed modo nos una pacis concordia convenit, ut de agnatione qui de ipsis procreati fuerint, illi ad ancilla sua duas partes recipiat, ego et illi ad servo suo illo tertia, et quod ipsi aliquid stante conjugio convenerunt, illo servo suo de ipso peculiare duas partes recipiat: similiter et illa ad ancilla sua illa tertia. Proinde ut in postmodum nulla altercatio inter nos non debeat esse, ut manus nostra exinde per duas epistolas uno tenore conscriptas facere debemus; quod ita et fecimus; et pro rei totius firmitate modo affirmavimus, ut nec nos ipsi, nec ullus de heredibus vel de propinquis nostris, ad militans

• Vide, infra, cap. 58.

stranea persona, qui contra istas epistolas venire voluerit, ad dupla pecunia teneatur obnoxius; et illa petitio non obtineat effectum, et has convenientias inconcusso et inconvolso teniat firmitate.

XLV. *Incipit epistola qui de heredibus alicui aut ecclesie delegat.*

Lex Romana et antiqua consuetudo exposcit, ut unus quis homo, dum in suum contulerit arbitrium, de rebus suis propriis aliquid pro animæ suæ compendium dare decreverit, licentiam habeat, et illud quod ad loca sanctorum, ad congregationem monachorum confertur, nunquam perit, sed ad memoriam æternam et justitiam reputatur. Igitur ego enim in Dei nomen inluster vir ille, necnon et conjugæ meæ inlustra matrona illa, convenit nobis unanimiter pertractantes, ut aliquid de rebus nostris in monasterio nostro, quem communiter ædificavimus, qui est in honore sancti illius infra muro Andecavis constructus, ubi illa abbatissa custos præesse videretur, concidere deberemus, quod ad die præsen-
visi sumus fecisse, hoc est locello nuncupante illo, in pago illo, rem proprietatis nostræ, quem de parente nostro venerabile viro illo abbate propria pecunia comparavimus, vel die præsen-
tatio nostra est possessio, hoc est cum terris, domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, vinis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, movilibus et immobilibus, junctis et appendiciis et adjectentiis in se habentis ad se pertinentis cum superposito pro omni merito suo, ut diximus, ad prædicta basilica vel congregatio ipsius vel rectorem ipsa volumus esse translatum atque inductum: ita ut quicquid exinde ab hac die jure proprio atque firmissimo congregatio ipsius utilitatibus monasterii ipsius elegerit faciendum, liberam habeat in omnibus potestatem: quia malumus te sacrosanctæ ecclesie in honore sancti illius in idipsum monasterio ædificatæ, quam reliquis heredibus nostris. Quod si fuerit aliquis de heredibus nostris, qui contra hanc epistolam cessionis, quam bona voluntate pro nostris expiandis peccatis devovimus, venire, aut contrarius vel pulsator exstiterit, prius a communione Ecclesie catholice sit pulsatus, et æternæ damnationi subjectus; et insuper auri libras tantas, argento pondus x, sociante fisco, cujus pulsaverit, componat: nihilominus epistola atque definitio nostra omni tempore firma et stabilis perduret.

XLVI. *Incipit notitia, quem hominem in causa sua repellavit.*

Notitia qualiter veniens illi Andecavis civitate ante venerabile vir illo abbati, vel reliquis quamplures bonis hominibus, qui cum ipso aderant, cujus nomina vel scriptiones atque signaculum subter tenentur inserta, interpellavit aliquis homines his nominibus illis et illis, dum dixerit, quasi vinia sua in loco nuncupante illo, malo ordine pervasisset: quia ipse illi et illi taliter in responso [dederunt] quod auctori habebant legitimo nomen illo majore, quia ipsa vinia ad eos dedisset. Sic ab ipsis viris illi fuit denuntiatum, ut die illo Andecavis civitate ipso illo in Autericio præsentare deberit: se hoc non faciebat, cum legis beneficio ipso illo de ipsa vinia revestire deberet. Actum.

XLVII. *Incipit mandatus.*

Domino magnifico illo illi. Rogo, prece, supplico atque injungo per hunc mandatum ad vicem meam hominem, nomen illo, quem ego beneficium ei feci, argento uncias tantas, ipsum meum ubi et ubi eas vel meas prosequere et admallare et adcausare facias, quomodo ipso debite prosequere facias: et quicquid ad vicem meam exinde facere volueris, egeris, feceris, gesserisve, etenim me habiturum esse cognosce ratum. Mandatum Andecavis civitate, curia puplica.

* Racimbudio, id est, iudicibus. Vide Glossarium Cangii in *Rachimburgii*.

A XLVIII. *Incipit charta de sanguinolento [recens nato, exposito], quem de matricola suscipit.*

Cum in Dei nomen nos vero fratris, qui ad matricola sanetis illius residere videmus, quos nobis ibidem omnipotens Deus deconlata Christianorum pascere videtur, invenimus ibidem infantolo sanguinolento, cui adhuc vocabulum non habetur, et de cuncto populo parentes ejus invenire non potuimus. Ideo convenit nobis unanimiter consentientes, et per voluntatem marthyrario, nomen illo presbytero, ut ipso infantolo ad homine nomen illo venundare deberemus; quod ita et fecimus; et accepimus pro ipso, sicut apud nos consuetudo est, treanto uno, cum nostro pacto, et intimare rogavimus. Si nus ipsi aut domenus vel parentis ejus, qui contra charta ita venire voluerit, in primitus Christus filius Dei vivi terribilem et metuendum, ut non sit ad gaudium, sed ad ejus detrimentum, quod ei incutiat sempiternam pœnam; et quod repetit vindicare non valeat: **B** et hæc facta nostra omni tempore firma permaneat.

XLIX. *Incipit iudicium de homicidio.*

Veniens illi et germanos suos illi Andecavis civitate, ante vero illuster illo comite vel reliquis **A** racimbudis qui cum eo aderant, quorum nomina per subscriptionibus atque signacola subter tenentur inserta, interpellabat aliquo homine, nomen illo, dicebat quasi ante hos annus parentis coram illo quomodo interfecisset. Interrogatum est sæpe dicto illo, qui ad hac causa daret in responsis. Sed hoc ad integra fortiter denegabat. Sic juxta acificantes sæpe dictis germanis visum est ad ipsis personas decrevisse iudicio, ut quartum in suum quod evenit ipso Kalendas illas, apud homines xii mano sua xiii vicinus circa inantes sibi: sin melius in ecclesia seniore loci in ipsa civitate hoc debeat conjurare, quod ad morte sæpe dicto numquam consentisset, nec eum occisisset, nec consciens, nec consentaneus ad hoc faciendum numquam fuisset. Se hoc facere potest, diebus vitæ suæ de ipsa causa securus permaneat: sin autem non potuerit, in quantum lex prætat, hæc emendare stodeat.

Incipit notitia ad supradicta iudicia.

Notitia sacramenti, qualiter vel quibus præsentibus aderant in ipso die Kalendas Martias ingressus est homo, nomen illi, in ecclesia seniore sancti loci Andecavis civitate, secundum quod iudicium suos loquitur, apud homines xii mano sua xiii juratus dixit: Per hunc loco sancto et divina omnia sanctorum patrocinia, qui hic requiescunt, unde mibi aliquid hominis illi et germanos suos illi reputaverunt, quod parente eorum illo quondam interfecisset aut interficere rogasse; ipsum non occisi, nec occidere rogavi, nec consciens, nec consentaneus ad morte sua numquam fui, nec illud de hac causa non redebito nisi isto edonio sacramento, quem iudicatum habui, legibus transivi. Id sunt quod de præsen-
tatione fuerunt, et hunc sacramentum audierunt, et hanc notitiam manus eorum subter adfirmaverunt. Facta notitia.

L. *Incipit mandatus.*

Domino fratri illo, ego illi. Negociens rogo, prece atque supplico per hunc mandatum ad vicem meam servo meo, nomen illo, natione gentile: quem mihi confugio fecit ubi et ubi, cum ipso invenire potueris, tam in pago, quam in palatio, seu in qualibet patria invenire potueris, quicquid exinde ad vicem meam prosequere et excusare, vel admallare eas facias: et quicquid per hunc mandatum egeris, feceris, gesserisve, etenim me habiturum esse cognosce ratum. Mandatum Andecavis civitate.

LI. *Incipit mandatus.*

Domino magnifico illo, ego illi. Rogo atque sup-

placo vestra caritate per hunc mandatum, ut omnes causas meas in pago illo ad vicem meam prosequere vel admallare facias, tam in pago, quam et (si necessitas fuerit) ad palacio, vel ubi locus congruus fuerit; et quicquid exinde egeris, feceris, gesserisve, etenim me in omnibus habitaturis tibi essit cognoscat (habitatum esse cognoscas) ratum, quam gestibus oblectatus. Et ut certius credatur, mano mea subter firmavi, et magnorum meorum subterius decrevi affirmare. Datum mandatum Andecavis civitate.

LII. Incipit notitia.

Notitia qualiter veniens ille Andecavis civitate die illo, in regionis, quod ficit mensis illo dies tantus, placitum suum attendidit. Ac contra aliquos homines, his nominibus illis et illis: unde ante hos dies irationis fuerunt pro vinia sua in loco qui dicitur illo. Unde et autore nomen illo, sponderunt presentare ipsa vinia ipsis consigna sit. Sed veniens in eo placito illi, de mane usque ad vespertum placitum suum legibus custodivit et soladavit. Nam illi et illi ibidem fuerunt, et hoc quod esponderunt, nemine potuerunt adimplire. Propterea necessarium ipsius illo, ut hanc notitiam manibus bonorum hominum exinde accipere deberit; quod ita et fecit; ut in postmodum quicquid lex inter eos declarat, attendere debeat.

LIII. Incipit cessio.

Quod bonum faustum sit, lex felicitatis adsatis consentit, et lex Romana edocet, et consuetudo pagi consentit, et principalis potestas non prohibet, ut tam pro se intercedentem, quam ad die filicissimo nuptiarum optabile eventientem. Idcirco ego in Dei nomine illinomen, ante proscribo ad sponsam meam, nomen illa, filia illius, transcribo ad ipsa per hanc epistola atque cessione, hoc est casa cum curte, vel omni circumcincto suo, hoc est mobile et immobile, lecto vestito, campo ferente modius tantus, de uno latere est campus; vinia iuctus tantus, de uno latere vinia illius; silva iuctus tantus, de uno latere silva illius; prado iuctus, de uno latere prata illius, et est super terraturium sancti illius, in fundo illa villa, bovis tantus, vaccas cum sequentis tantus; vestimento tanto, in turis de soledus tantus, braculo de soledus tantus; hæc omnia de superius nominata, quandiu adviximus, ambo pariter hoc tenere et possidere debiamus, superius nominata hanc tenere et possidere debias. Et se prolem nobis Deus dederit, cum omne integritate ut rem meliorata acceperit, et affirmare deberimus: quod ita et ficimus. Post transitum vero tuum in ipsis revertantur. Et se agnatio de nobis procreata non fuerit, hæc omnia rem superius nominata, hoc tenere et possidere debiant, et cui volueris derelinquas. Et si fuerit qui contra hanc epistola adque cessione, quem ego bona voluntate nulla imperium fieri et affirmare rogavi, venire aut litigare vel infringere fortasse conaverit, interat inter tibi et fisco soledus tantus coactus componere debeat, et quod repetit vindicare non valiat.

LIV. Notitia divisionis.

In Dei nom. Placuit atque convenit inter illus et illus germanus, ut inter se de res eorum dividere debuierit: quod et fecerunt. Accipit illi hoc est casa cum omni circumcincto illo, seu et mancipia vel mobile et immobile, quem in ipsa casa esse videtur, vel vineas, silvas et prata, quantumcumque in ipsa casa accipere videtur, totum et ad integrum. Et in contra accipit germanus suos illo alio locello illo, cum omne rem ad se pertinentis. Unde convenit ut manus eorum firmatas inter se accipere deberent: quod ita et fecerunt, ut unusquis quod accipit habeat, teneat et possedeat, vel cui voluerit derelinquat. Et si fuerit unus ex nus ipsis qui contra parte suo agere aut reser-

tare præsumpserit, partem suam ad parte suo amittat, et insuper soledus tantus componat, et quod repetit nihil valeat vindicare; et hæc pactio divisionis omni tempore firma permaneat.

LIV. Notitia cessionis.

Ego enim illi. Convenit nobis ad petitionem nutritio nostro, ut aliquo locello, nomen illo, in loco qui vocatur illo, pro assiduo servicio suo vel benevolentia, qui circa nus abire visus est, ei concidere deberemus: quod ita et fecimus, ut post hunc diem ipso locello integrum habeat concessum, ut quicquid de ipso facere volueris, liberam in omnibus habeas potestatem faciendi. Et pro infestantis malis hominibus, convenit multa ibidem inserere debeamus: quod ita et fecimus. Et si fuerit qui contra epistola ista ullus de heredibus meis, aut quislibet homo, aut extranea persona, qui contra ipsa resultare voluerit, soledus tantus ei componat, et repetitio sua non obtineat effectum; et hæc epistola omni tempore firma permaneat cum stipulatione subnixta.

LVI. [Formula dissolventi matrimonii.]

Domino non dulcissimo, sed amarissimo et exsufflantissimo locali meo illo illa. Dum non est [incognitum] qualiter faciente inimico et interdicante Dei, ut in simul esse non potemus; proinde convenit nobis ante bonis hominibus, ut ad invicem nos relaxare deberemus; quod ita et fecimus. Ubicumque localis meus mulierem [ducere] voluerit, liberam habeat potestatem faciendi. Similiter et illa convenit, ut ubicumque ipsa femina superius nominata sibi marito accipere voluerit, liberam habeat potestatem faciendi. Et si fuerit post hunc diem unus ex nus ipsis qui contra hanc epistola ista agere aut repetire præsumpserit, soledus tantus ad parte suo componat una cum iudice intercedentem, et quod repetit nihil valeat vindicare, et hæc epistola firma permaneat.

LVII. Incipit cessio.

Lex Romana edocet, consuetudo pariter consentit, et regalis potestas non prohibet, ut unus quis de rem suam, quem in presentie die possedit, faciat quod voluerit. Idcirco ego quidem in Dei nomen illi, qui commaneo illa villa, quia perfractavi circa animus meus, ut omnis res meas, quem in presentie seculo habere videor, ad filio meo duas partes per hanc epistola cessione ad die presentie trado ad possedendo, tam casas, domibus, ædificiis, mancipiis, campis, viniis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, iunctis et subiunctis, mobilibus et immobilibus, omni rem meam, pro assidua servitia sua vel benevolentia, ei, sicut dixi, partis duas deligo atque transfundo ad die presentie; tertia vero parte ad heredis propinquis reservans, hæc tamen conditione, ut dum advixerit, mihi in omnibus tam de victo, quam et de vestito soniare [præstare] mihi debeat, et ipsa terra persolverefaciat: et quicquid de ipsis duas partes facere voluerit, habendi, tenendi, donandi, vendendi, seu commutandi, absque præiudicio sancti illius, cuius terræ esse videtur, liberam in omnibus habeas potestatem faciendi. Si quis vero (quod fieri esse non credo) si fuerit ullo unquam tempore, aut ego ipse, aut ulus de heredibus meis, vel quislibet homo aut extranea persona, qui contra hanc epistolam cessione ista venire aut agere fortasse præsumpserit, in primitus Dei incurrat iudicium, et sanctorum loca efficiatur extraneus, et insuper inter tibi et agente sancti illius [soledus] tantus componat; et quod repetit nullo congenio evindicare non valeat; et hæc cartola omni tempore firma permaneat.

LVIII. [Notitia de natali servorum.]

Nos enim illi et conjux mea illa. Dum non est incognitum qualiter aliqua femina, nomine illa, servu nostro, nomen illo, ad conjugium copulavit, et modo

^a Vide Marcullum, lib. II, cap. 50, supra.

^b Vide, supra, cap. 36.

^c Vide, supra, cap. 44.

nos bona voluntate convenit, ut quamdiu quidem in conjugio sunt copulati, ipsa femina per nos non debeat esse declinatam in servicio. Et agnatio, se ex ipsis procreata fuerit, ad ingenuitatem capitis eorum debuit permanere ingenui. Si quoque ut se eis necessitas fuerit, ad servicio caput eorum inclinatur, non ei detur licentia, nisi ad nos vel heredis nostris propinquiores: et peculiare quod sit ante conjugio laborare poterit, ipsa femina tercia parte exinde habeat absque nostra repetitione, vel heredum nostrorum. Deinde in hanc epistola nobis intimare convenit, se nos ipsi aut heredis vel propinqui nostri, seu quislibet opposita persona, quid ad traditis conveniencias ipsa femina commodolare voluerit, aut contra epistola hæc agere contentator fuerit, soledus tantus componat, et nihilum dicit et quod repetit; et hæc epistola omni tempore firma permaneat.

LIX. [Notitia de commodato.]

Ego enim illi qui commaneo illa villa. Constat me accepisse, et ita accipi de homine, nomen illo, ad pristinum beneficium argento uncias tantas. Sic modo convenit, ut cum multa caretate ipso argento die Kalendas illas mox venturi Septembris, et circum me habere debiam, et ipsa die argento vestro reddere faciam, et cautionem meam recipere faciam. Et si exinde negligens aut tardus fuerim, voluntate vestra non habueris, hic modo mihi in hunc cautione placuit inserere, ipsas revestitas in duplum vobis sic reddetur, ut vobis, aut cui cautionem istas dedigeris ad ex.

NOVA COLLECTIO FORMULARUM.

STEPHANUS BALUZIUS TUTELENSIS

EX VETERRIMIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS ERUIT, IN UNUM COLLEGIT, PRIMUM EDIDIT ANNO 1677.

I. *Petitio episcopi peregrini ad episcopum proprium.* B III. *Conquestio de vasso qui justitiam facere renuit.*

In Christi nomine. Ille episcopus illo episcopo amico nostro devotam dirigo salutem. Gratias vobis referimus de caritate vestra, quam erga fidelem nostrum dignati estis facere et circa congregationem nostram quæ est in oppido sita quod dicitur illum. Fecisti enim ut Apostolus commendans ait: *Prædica verbum, insta opportune et inopportune nolentibus* (II Tim. iv). Qui enim sequitur apostolorum vestigia, luce gaudebit perpetua. Rogo vos humiliter dirigere nobis per epistolam vestram quid mihi de nostro liceat celebrare officium in parochia vestra et in ecclesiis vestris quæ in nostro sunt beneficio, si prædicare liceat, si emendare, si corrigere, si erigere ecclesiis, si confirmare, aut baptizare, aut penitentiam dare, aut quid nobis concedatis, aut quid prohibeatis, scire nos faciatis citius petimus. Amicitiam vero vestram valde firmam optamus inter nos consistere. Et obsecro ut mihi commendare dignemini quasi firmo amico tuo quodlibet servitium, et paratum me habetis in omnibus honestis et justis mandatis vestris. Benevalete.

II. *Commendatoria et exhortatoria ad sanctimoniam.*

In nomine sanctæ Trinitatis. Venerandæ et ammirandæ gloriosæque illæ, ego ille inferior cunctis servis vestris postulo summo a Deo æternum venire salutem. Hinc rogo vos et ammoneo ut laus popularis, quæ per vulgares spargitur aures, vestram attingat mentem, et crescendo pollulat sapientia vestra apud Deum et homines. Omnis vero populus hac proclamato voce dicens his vero esse ditatam felicibus donis, quod in perpetuum firmiter permaneat, citam omni bono consilio et claram facie omni conspectui humano, varias scilicet gazas miro ordine beataque mundi regna mirifice disponere, pulchram corpore et in mente quietam, lucidam autem luminibus vestram fieret staturam, in aulem dicunt. Debetis enim semper gratias agere, ut in vobis hæc et his similia crescant per omnia momenta. Vide, ut Apostolus ait, quomodo caute ambulaveris, sicut sapientes (Ephes. v). Et iterum: *Non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus providentes bona*, etc. (Rom. xii, II Cor. viii). Festina itaque, virgo gloriosissima, sanctis studiis te et bonis operibus ornare, ut cum sanctis et beatis virginibus centenum merearis collegere ractum.

Domino iniuster atque præ cuncto magnificentissimo, ut confido, viro amico meo illo ille. Deus scit, qui omnia non latet occulta antequam fiant, in omnibus amicus et bene cupiens vester, illud inprimis quod plurima sunt et nobis opportunum, salutem in Domino optamus vobis in quantum arcana cordis mei continet plenitudo. De cætero cognoscas industria vestra iste præsens homo noster serviens vester nomen ille ad nos venit et nobis dixit eo quod vassus vester nomen ille res post se malo ordine retineat injuste, et dixit quod nulla justitia apud ipso exinde consequere possit. Propterea sollicitamus vobis, precamur ut hoc causa diligenter inquirere jubeatis, ut ipse homo noster serviens vester sine ulla dilatazione ad suum exinde debeat perquirere justitiam. Et si hoc faciatis, vestram bonam consuetudinem adimpletis. Et unde nos injungetis, et nos potestimus, vos vel servientes vestros in bonis partibus remerere non tardamus. Agite taliter quæ nos per vos bona habemus fiducia, ut iste homo noster serviens vester sibi congaudeat quod nostram ad vos deportasset suggestionem. Ad sapientissimum sufficit.

IV. *Item de eadem re.*

Domino sancto apostolica sede colendo domno et in Christo patri illo papæ ille. Deus scit, cui nulla latent occulta, in quantum video et nostra est possibilitas, in omnibus amicus et bene cupiens vester, illud inprimis quod plurima sunt et nobis opportunum, salutem in Domino optamus vobis in quantum totus mundus fulget in gloria, vel quantum distat ortus ab oriente et deficit ab occidente, seu et si fieri potuisset quod tota membra vertissent in lingua. De cæterum supplicamus gratia vestra ut pro me peccatore in vestris sanctis orationibus intercedere digneris. Et iterum, Domine, supplicamus cognoscat admitas vestra iste præsens homo noster serviens vester nomen ille res suas malo ordine post se retinebat injuste, et nulla justitia apud ipso exinde consequere possit. Propterea precamur vobis ut hæc causam diligenter inquirere jubeatis; ut sicut vestra bona est consuetudo, ipse homo noster serviens vester sine ulla dilatazione ad suam exinde debeat pervenire justitiam, et sibi congaudeat quod nostram ad vos deportasset suggestionem, et nos vobis gratias agamus. Et si locus advenerit, vos vel servien-

res vestros in bonis partibus remerire non tardamus. Ad sapientissimo sufficit. Salutamus vobis satis et super omnia satis usque ad gaudium magnam.

V. *Indiculus regalis.*

Dominiis sanctis et in Christo Patribus omnibus episcopis, seu et venerabilibus omnibus abbatibus, atque illustribus viris, seu et viris magnificis domesticis, vicariis, centenariis etiam quod omnis pars et amicos nostros seu et missus nostros discurrerentis, ille rex Francorum vir iuluster. Cognuscatis iste præsens ille ad nos venit, et nostra commendatione expetivit habere; et nos ipso gratante animo recepimus vel retinemus. Propterea omnino vobis rogamus atque iubemus ut neque vos, neque iuniores, neque successores vestri, ipso vel homines suos, qui per ipso legitimi sperare videntur, inquietare, nec condemnare, nec de rebus suis in nullo abstrahere, nec diu nec nocte non præsumat, nec facere permittatis. Et si talis causa adversus eo surrexerit ut ost..... fuerit et ibidem adimpletis vos absque eorum in quo dispendio minime definitas fuerint, quod ante nos separare vel reservatas, et talis causa ante nos finitivam accipiant sententiam. Et ut certius credatis, manu nostra subter adfirmavimus, et de anolo nostro sigilavimus.

VI. *Indiculum de servis fugacibus.*

Dilecta Dei, sponsa Christi, socia sanctarum virginum merito cœquanda, iuluster Deo sacrata illa, ille. Deus scit in quantum valeo in omnibus in Christo amore amicus et bene cupiens vester illud imprimis quod plurima sunt salutem in Domino optamus vobis in quantum totus mundus fulget in gloria, aut si fieri potuisset quod tota membra verisissent in lingua. De cætera cognoscat dilecta caritas vestra, sicut nobis dictum fuit, eo quod homines vestri nobis confugium fecerunt, et nos auditum habemus ubi esse debeant. Propterea apices nostros vobis direximus, si vestri homines sunt, misso vestro ad nos dirigere faciatis, et quantum nos potevimus hac causa diligenter procuramus ut ipsos homines recipere faciatis.

VII. *Donatio ad casam Dei pro missas canendo.*

Igitur ego in Dei nomine ille venerabilibus fratribus illo et illo. Admonet mini amor Domini nostri Jesu Christi et desiderium de illo paradiso ubi iusti habitant, ut me Dominus ibidem participare dignetur, seu et timor gehennæ, ut me exinde Dominus eripere jubeat. Propterea cedo vobis ad die præsentem ad mea elemosyna faciendo a pauperis vel a sacerdotibus ad missas canendo dispensando, cessumque in perpetuo esse volo, et de jure meo in jure et donationatione vestra transcribo atque transfundo, hoc est, res proprietatis meæ tam in civitate illa quam et foras in ipso pago seu et in alios. Habent ipsas terras cum omni superposito de longo tanto, similiter in latus et in frontis subjungit de ambobus frontis et de ambobus latus terra illius, ipsas res et casas superpositas ad integrum seu et vineis in oppidum civitate illius cum terra proprietatis mei. Habet ipsa vinea arpenne tantos. Subjungit de ambobus latus et ambobus frontes terra illius. Etiam et in ipso pago in agro illo portione mea, tam terris, mansis, domibus, ædificiis, vineis, oliis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, quicquid in ipsa loca portio mea est, totum et ad integrum rem inquisitam et aliam rem quantumcumque visus sum habere aut inantea laborare potero, tam pecuniam, præsidium uriusque generis sexus, aurum, argentum, drapalia, aramen, usentilia, mobile et immobilibus, quicquid dici aut nominari potest, ubicumque visus sum habere, medietatem ad integrum, ita ut ab hodierno die habeatis, teneatis, et in mea elemosyna dispensando liberam et firmissimam ad die præsentem in

A omnibus habeatis potestatem faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse, aut aliquis de heredibus meis, vel ullus quislibet ulla opposita persona qui contra hanc cessionem istam venire conaverit, et a me vel heredibus meis defensatum non fuerit, inferamus vobis una cum socio fisco auri uncias tantas, argentum pondi tanto esse multando, et præsens cessio ista omni tempore firma permaneat.

VIII. *Supplicatio ad regem.*

Inclito atque præcellentissimo domno illo glorioso rege, ego ancilla vestra utimissima, servissima omnium ancillarum vestrarum Cognoscat, domne, gratia vestra hominis vassi vestri nomen ille multas inquietudinis et contra rationis ordines servientes sanctæ illius, qui in vestra mercede in regimini ordinatis habere hos faciant, et nulla justitia apud ipso illo conequere posso. Propterea, domne, supplico, et si ante vestra præsentia fuisse, genua flexa ad terra prostrata ad pedes vestros suggerere mihi ancilla vestra oportebat et in vestra mercede et amore Deo vel illos sanctos cujus famulas nobis exinde defensare iuberitis ut contra malicia contra servientes ipsius sanctorum vel me ancilla vestra facere non debuissent. Domine, nostrum est ad suggerendum. Vestrum est ad ordinandum quæ exinde justitiam recipere debeamus, pietas vestra est nobis.

IX. *Indiculum.*

Suggerendo domno piissimo atque præcellentissimo illo glorioso rege. Nos, domni, servientes vestri pagenses illius, quod veraciter cognovimus, vobis innotescere præsumpsimus. Homo alicus nomen ille nobis dixit eo quod casa sua vel strumenta sua chartarum tam venditionis, cautionis, obnoxiationis, iudicium, cessionis, vel donationis, seu et reliqua strumenta chartarum ab igne ibidem cremassent, quia et ille iudex vel vicini pagenses ipsius taliter nobis dixerunt vel testimoniarunt quod ad hoc videndum accesserant, et sic vero et actum aderat. Proinde, domne, suggerere præsumpsimus, et quod exinde cognovimus vobis innotuimus. Domne, nostrum est ad suggerendum. Vestrum est ad ordinandum quod ipsa exinde agere debeat.

X. *Indiculum.*

Domna et dulcissima genitrice mea illa, prolis vester ille, serviens vester, illud imprimis quod plurima sunt, et sic necessarium si præsumptio ostendit salutem plenissimam in Domino Jesu Christo vobis destinare præsumo, et supplico pro eo quod iste præsens ille serviens vester a mea parvitate experivit ut nulla malitia de istas culpas quod ipse confugium fecit exinde non habeat, sed ad mea precatione excusatus exinde esse debeat. Agite taliter quem ego per vos bona fiducia et quem domno et genitore meo jugale vestro illo sano et læto proprios oculos celerius mereamur videre. Iterum salutamus vobis.

XI. *Indiculum.*

Sanctorum meritis beatificando domno et fratri Importuno. Domne dulcissime et frater carissimo Importune, quod recepisti tam dura æstimasti nos jam vicina morte de fame perire, quando talem annonam voluisti largire, nec ad pretium nec ad donum non cupimus tale annonam. Fecimus inde commentum, si dominus imbolat formentum, a foris turpis est crusta, ab intus miga nimis est fusca, aspera est in palato, amara et foetius adoratus, mixta vetus apud novella faciunt inde oblata non bella semper habeas gratum qui tam larga manu voluisti donatum, dum Deus servat tua potestate, in qua cognovimus tam grande largitatis. Vos vi listis in domo quod de

* Vide *Histoire de Notre-Dame de Soissons*, pag. 121.

lame nobiscum morimur. Homo, satis te præsumo salutare, et rogo ut pro nobis dignetur orare. Transmisimus tibi de illo pane. Probato si inde potis manducare. Quandiu vivimus plane liberat nos Deus de tale pane. Congregatio puellæ sancta refutat tale pasta. Nostra privata stultitia ad te in summa amicitia. Opto te semper valere et caritatis tuæ jura tenere.

XII. Item alium.

Beatificando domino et fratri Frodeberto papæ. Domne Frodeberto, audivimus quod noster fromentus vobis non fuit acceptus. De vestra gesta volumus intimare ut de vestros pares nunquam delectet hoc joco tale hoc referre. Illud enim non fuit condignum quod egisti in Segeberto regnum de Grimaldo majorem domus, quem ei sustulisti sua unica ove sua uxore, unde postea in regno nunquam habuit honore, et cum gentes venientes Toronica regione misisti ipsa in sancta congregatione. monasterio puellarum qui est constructus in. Non ibidem, lect ones divinis legistis, sed. nis inter vos habuistis. Oportet sat. collocutione quem nec est adeo ar. ta sic est ab hominibus vestra so. dentia, sed qualem faci. monasterio puella. monasterio tuis. perdisti. Infortunus de Parisiaga terra.

XIII. Parabola.

Domno meo Frodeberto, sine Deo, nec sancto, nec episcopo, nec regulari clerico, ubi regnat antiquus hominum inimicus, qui mihi minime credit factu tuo vidit illum tibi neresse desidero, quare non amas Deo, nec credis Dei Filio. Semper fecisti malum. Contra adversarium consilio satis te putas sapientem. Sed credimus quod mentis. Vere non times Christo, nec tibi consentit. Cui amas, per omnia ejus facis opera. Nec genitoris tui diligebant Christum, quando in monasterio fecerunt temetipsum. Tuus pater cum Domino non fecit sancta opera. Propter dominus digito relaxavit, te vivo docuit et nutri. unde se postea pœnetivit. Non sequis scriptura nec rendis. iqua memores Grimaldo qualem fecisti damnum. et Deo non oblituit de bona quæ tibi fecit quid inde. muliere sua habuisti conscientia tua nec. norum peracta sed contra canonica. ea de sancta congregatione apud. non ex devotione, sed cum gran. cur nos scimus damnas nimis. tollis eis aurum et argentum et honores. liberat per has regiones cur te præsumis tantum damnare suum thesaurum. Quod ut alibi ubi cum rogas per tua malefacta, quod non sunt apta, amas puella bella de qualibet terra pro nulla bonitate nec sancta caritate. Bonus nunquam eris dum tale via tenes. Per tua cauta longa sat ire si non est. Per omnia jube te castrare, ut non pereas per talis; quia fornicatoris Deus judicabit. De culpas tuas alias te posso contristare. Sed tu jubes mihi exinde aliquid remandare, ut in quale nobis retent in tua caritate excant istas exemplarias per multas patrias ipso domino hoc reliquo se vidis amico qui te hoc nuntiat et donet consilium verum, sed te placit lege et pliga in pectore repone. Sin autem non vis, inheret in dode.

XIV. Item alia.

Incipiunt verba per similitudinem juncta de fide vacua, dono pleno falsatore. Agino Salomon pro sapientia bene scripsit hanc sententiam, ut ne similis fiat stulto, nunquam respondes ei in multo, et retractavi tam in mult in sic respondere jussi stulto ut

A confundantur stultum grado nunquam præsumat gloriare respondi dixi te falsatore nec ei parcas in sermone qui se plantatum ex robore qui non pepercit suo ore vaneloquio susurroque verborum vulnera murone qui sui obl. adjutoris, immemores nutritoris, calcavit. qui fei dote et prioris alodis sui reparatoris sordidas vomit pudoris incredulas dicit loquellas et improbus coinquinat et conscientias bonum merito conquistis, mundas, sanctas et antiquas, pulchras, firmissimas et pulitas meas rumpit amitaticos, verba dicit quæ nunquam vidit, ea scribit quæ fecit animus. Parcat qui eum credit. Et si loquestem non stringit furorem latro fraudulentus homicidium est reus certus adulter, raptor est manifestus. Innumeros fecit excessus. Errando vadit quasi cœcus. Fuscare tentat meum decus. A Deo dispectus et desertus, ab inimico est perventus et per lingua et per pectus. Nolite, domne, nolite fortis, nolite credere tantas fortes. Per Deum juro et sacras fontis, per Sion et Sinai montis, falsator est ille, factus excogitator est defamatus, deformatus vultu, et deformata sunt. Qualis est animus, talis est status. Non est homo hic, miser talis latrat, sed non ut canis psallat de trapa, ut linguaris dilator major, nullis talis falsator grunnit, post talone buccas inflat, in rotore crebat et currit in sudore, fleumas jactat in pudore; nullum vero facit pavere qui non habet adjutorem super secundum meum tutorem non meum. tale baronem non. co contra insontem non cessat. ab exaperto sacco. acco et salte detrascia. non timere falco non perdas illo loco, non vales uno coco, non simulas tuo patre, vere nec tua matre, non gaudeas de dentes, deformas tuos parentes. Ad tua falsatura talis decet corona.

XV. Indiculum.

Nolite, domnæ, nolite, sanctæ, nolite credere fabulas falsas: quia multum habet s falsatores, qui vobis proferunt falsos sermones, furi atque muronis, similis etiam et susurronis; et vobis, domnæ, non erunt protectoris. Latrat vulpis, sed non ut canis. Faltus ut semper inanis cauta proferit jam non fronte. Cito decadet ante cano forte. Volat upus, et non arundo. isto commedit in so frundo. Humile facit capta dura, sicut dilatus in falsatura falsator vadit tanquam latro, ad aura psallit, ut Escotus mentis, semper vadit toritus, et occidit quod nunquam vidit. Nolite, domnæ, atque prudentis vestras non confrangat mentis, et non derelinquere serventes. Tempus quidem jam transactus. Et hoc feci quod vobis fuit adaptum. Jam modo per verba fallacia sexum doctus de vestra gratia.

XVI. Incipit edictio.

Cum in præsentia inluster vir ill. illo mallavit. Sed ille petiit ut scriberet quod petiit, irrita imperatores sancserunt decreta ut nullus a judicio suscipere præcurrit, antiquam solemnita pafecerit, ut his qui fidem datis et nec objecti sunt præcomaticis d.ctionis lex pena succurrit. Edictio, inquam, ob rem petiit in conspectu magnitudinis vestri, ut homo nomen illi est illas post se mali ordine præoccupasse dinoscitur, ut hoc vestra prudentia integrum et legalis sententia debeant definire. Ea vero scilicet ratio, ut si in constitutum placitum res illas mihi justissime debitas adprobare non potuero, ut lex mundana Theodosiano corpore arbitratus discernit, me impleturum esse polliceor data edictione de inscriptombus accusatoribus recrescant Theodosiano nono in ira primi tam civile neque criminales actio professio manu accusatore conscripta prædicat, nisi in se repetitione celebrata prius a giudice non audiat.

XVII. Indiculum generale ad omnes.

Domino magnifico sapientiaque decoratum et dono Dei regali gratia sublimato illo ille ultimus errorum Dei servus ac si vilis ille infimus vocatus episcopus, salutem vobis multumodam una cum confratres no-

maiores vestros, qui ad limina sanctorum illo nocturne pro vobis obsecundare noscuntur, præsumimus. De cæterum cognoscat in vestra precamur atque supplicamus vobis deus unde iste præsens serviens vester missus motuerit, ei in summum placitum esse dignetur, nitas vestra ita ut consuetudo vestra bona a nos frequenter operata est.

XVIII. *Item alio.*

no procerumque illis rem optimate illi. re-ntia sublimatum et a nobis cum magna vene-ntique reverentia nominandum in Dei nomen nos servorum Dei servus salutem vobis in tam multimoda destinare præsumimus, una tal congregatione fratrum nostrorum, quam cordis nostri continet plenitudo. Memorare mi qualiter vos nobiscum ante hos dies condignastis et in oratione quamvis nos indigni dare dignastis. Precamur atque supplicamus la vestra ut ad necessitatem fratrum nostros-tores vestros aliquid de eleemosyna vestra re jubeatis, et quicquid exinde vestra cle-erga nos disponit agere, per vestro venera-ipto nobis dignetur facere certiores; et unde- nobis injungitis aut injunctum habetis de bus vel de alio servitio, parati sumus vestris vestrorumque omnium servientium fidelis e.

XIX. *Item alio.*

issimo ac sanctis ceremoniis observantem into spirantia exsuperantem domino Patre et in gregem Christique vice agente illo ponti- mus omnium servorumque Dei servus ille- rentiam pietatis vestrae has apices destina- re petimus, non nostri freti obsequio, sed vestra dine culminis pietate. Ideoque quasi ad præ- nua vestra deosculantes, suggestiuncula no- nis propter quod mancipia beati patroni vestri asterio nostro luga lapsa in vestro dominio i sunt advenisse. Ideo supplicamus clementiæ et quomodo iste missus noster nomen ille hæc suggestiuncula vobis detulerit, sicut vestra in bona erga nos est consuetudo, inter nos seu me nostra justitia inquirere jubeatis, qualiter alio nostra obsecrantes Deo oratores vestros Dei misericordiam pro vobis delectet im-

XX. *Item alio.*

no sancto ac sanctis ceremoniis observante illo et in Christo patre ego ille salutem vobis uno una cum omni congregatione fratrum in plenissimam dirigere præsumimus, tam jam scilicet congregationem vestram, quam s sub norma sanctæ regule ad protegendum a misit. Supplicamus caritatem et fraternita- tram ut inter nos seu monachis nostris ora- peculiare esse debeant: quia quamvis in errarum distet corporalis nostra conversatio, bene nostis, non separant spatia terrarum ciat caritas vera: quia si unus in oriente et i occidente consistat, ambo pariter orando i caritate glutinantur. Supplicamus etiam.

XXI. *Item alio.*

no inclito fidelique Deo atque regale gratia ito atque a nobis veneratione et amore co- ilustre viro illo optimate illo maximam salu- inviolabilem cupio et vobis præsumimus re. De cæterum comperiat industria vestra eo i ætera gaudeat floreatque per tempora nobi- stra, et quandoque terrena iniquitatis, cælesti- reatibus agnibus glomerare.

XXII. *Item alio.*

ino et in Christo Patri apostolica sede colendo illo ille proprius vernaculus vester salutem in Domino multimodam destinare præsumi-

mus. Cognoscat, domine, sanctitas vestra quod ser- viens vester nomine illo ad nos venit et dixit se ne- glegentia contra vos habere pro qua gratiam vestram non habeat. Propterea supplicamus, quasi ad præ- sens genua vestra deosculantes, ut ipse apud vos excusatus sit et eum per nostram precationem reci- pere et consilium ei facere ordinetis. Agat, domine, sanctitas vestra sicut semper erga nos facere con- suevistis. Sanum et incolumem vos citius merear videre.

XXIII. *Item alio.*

Domino almifico, excellentiæ decore ornato, ac beatissimo, meritisque venerando, amabiliter dili- gendo, sanctitatis culmine conspicuo, ac nobilitatis titulo decorato, piissimo, sive sacra eloquia seu præcepta Dei plenissimo, sanctorum meritis co- æquando, et palma triumphationis atque sanctitatis gratia ornato, inclito præclaroque. Deus omnipotens faciat in sancta religione permanere. Venerabili in B Christo et a nobis cum summa reverentia nominando illo episcopo ego illi in Domino perpetuam mitto salu- tatem. Multimoda nobis benevolentiam vestram ge- nerare comperite gaudia quotiens nobis aditus der- derit opportunos ut ad indagandam sospitatem ves- tram nostras dirigere apices debeamus. Quia nihil melius nial ut invicem mutuam caritatem orando in invicem alterutrum spiritualia pabulum subministrare non cessemus, hilarem et gaudentem citius vos cer- nere mereamus.

XXIV. *Item alio.*

Summa veneratione nobilissimi generis seu in- dustriæ vel sagacitatis culminisque sublimitatis inef- fabile a nobis scientiæ vestrae, domine industris- sime, cum summa nobis reverentia nominando illo ille exiguus tam multiplices vobis salutes dirigere cupimus. Et reliqua. Obsecrantes piissimo Domino ut vos una cum culminis sublimitatis vestrae longa per tempora trina conservet deitas, et quandoque C terrena iniquitatis, suffragantibus sanctis angelorum mereatis cœlibus glomerare, præcellentissime et inclite domine.

XXV. *Item alio.*

Domino venerabile industrieque sagacissimo, sed industriale sanctitate et gratia Dei pollente, et sacer- dotale apice sublimato, domino illo ille alumnus ves- ter salutem in Domino vobis præsumptissimus desti- nare. Supplicamus, domine, gratiæ vestrae ut nos pro mercede vestra mom. instruere faciatis, et juxta vestram bonam consuetudinem, quod semper nos pie ut dulciter gubernare dignastis, ita et nunc agi non dedignemini, ut ad cumulum mercedis vestrae per- veniat. Et si ita agitis, maxima dona fratribus no- stris juxta solita bonitatis vestrae. Iterum atque iterum quasi ad præsens ante genua vestra pro- strati precamur ut a cœpta gubernatione vestra nos discedere nunquam patiatur.

XXVI. *Item alio.*

Reverendissimo confratri meo illo ille in Domino salutem. Cum enim longitudo terræ caritati illorum non queat evelli quos Christi connectit amor, desi- derans desideravi literolas parvitatibus meæ fraterni- tati tuæ dirigere, ut statim quod præsens loquella conspectui tuo loqui non valet, vel has apices tibi enarrent. Cupio valde quem recorder absentem, ut cum quo mente sum, cum eo etiam corpore sim præsentem. Divinitas te servet per multos annos, pa- rens et custos Dei æterni, quem colimus, Jesu Chri- sti.

XXVII. *Donatio a die præsentem.*

Sacrosanctæ basilicæ sancti illi monasterio vel alio loco illo constructæ, ubi venerabilis vir ille abbas vel episcopus aut presbyter cum suis clericis vel monachis præesse videntur, ego ille cogitans Dei amore vel æterna retributione, ideoque cedo ad die præsentem ad supradicta basilica et monachis ibi con-

sistentes, cœsumque in perpetuum esse volo, portiones meas in loco nuncupante illo, sitas in pago illo, quæ mihi tam de alode quam de comparato vel de quocunque libet adtracto advenit vel advenire potest legibus in supra memorata loca, tam terris, domibus, ædificiis, mancipiis, libertis, accolabus, merita accolanorum, vineis, silvis, pratis, pascuis, campis cultis et incultis, aquis, aquarumque decursibus, mobilibus et immobilibus, cum omnibus adjacentiis et appendiciis vel coloniis ad se pertinentibus, cum omni integritate vel superposito, quicquid dici aut nominari potest, in supramemoratos pagos vel ubique de supradictas portionibus tenere visus sum, totum et ad integrum ad die præsentem ad jam memorato monasterio vel ad ipsos monachos ibi consistentes perpetualliter trado atque transfundo, de meo jure in vestra trado dominatione ad possidendum, ut quicquid exinde facere voluerint, liberam ac firmissimam in omnibus habeant potestatem a die præsentem faciendi. Si quis vero, quod fieri non credo, in futurum, si ego ipse, aut ullus de heredibus meis, aut ulla emissa vel opposita persona, vel quislibet qui contra hanc cessionem meam, quam ego bona voluntate fieri et adfirmare rogavi, venire, agere, aut resultare, vel per quibuscumque modis repeditare aut infringere conaverit, nec hoc valeat vindicare quod repetit, et insuper partibus supra memorato monasterio vel monachis ibidem consistentibus duplum tantum quantum ipsas res eo tempore emelioratas valuerint componat; et insuper socio fisco multa auri libra una coactus exsolvat, et hæc cessio omni tempore firma permaneat, stipulatione subnexa. Actum loco illo.

XXVIII. Ad testamentum faciendum.

Regnante in perpetuum Domino Jesu Christo. Anno illo illius regis, sub die xii Kalendarum illarum, feria illa, indictione illa. Ego ille filius illius sana mente integroque consilio, metuens casus humanæ fragilitatis, testamentum meum condidi, quem illi scribendum commisi, ut quomodo dies legitimus post transitum meum advenerit, cognitis sigillis, inciso lino, ut legis decrevit auctoritas, per illustrem virum illum, quem in hac pagina testamenti nostro legatorio institui, gestis reipublicæ municipalibus titulis ejus prosecutionibus ab ipsis munitur, et in archivio basilicæ sancti illi conservandum decrevi; ut quicquid unicuique de rebus meis propriis habere decrevi, singulariter in hoc testamentum meum inserere curavi. In reliquo vero qualescumque aut quæcumque epistulas aut testamenti vel conscriptionis de nomine meo manus meas firmatas ostensasque fuerint, et ante hoc testamentum prænotatas, quas hic non commemoravero, excepto de ingenuitates quas pro animæ meæ remedio fecimus aut adhuc facere volumus, vacuas permaneant; et quod unicuique per hoc testamentum dederam darique jussero, id ut faciat detur, præstetur, impleatur, te omnipotens Deus testem committo. Quapropter dum non habetur incognitum qualiter dispensante Deo ad habendum vel possidendum loca sanctorum illorum de rebus meis propriis delegavi in perpetuum ad possidendum, dedi quoque ad basilica illa portiones meas atque denominatas, id sunt illa, quicquid in ipsa loca superius nominata habere videor, totum et ad integrum ad basilicas superius nominatas proficiat in augmentum. Illas vero cessiones quas ad libertos nostros illos ad eorum ingenuitates confirmandas fecimus, id sunt ille et ille, quando ipsos pro animæ nostræ remedium ingenuos dimisimus, ut dum advivunt hoc teneant et post eorum discessum cum omni superposito ad jamdudum ecclesia sancti illius, ubi eis patrocinium et defensionem constituimus, revertere faciant. Volumus enim ut ingenuos quos fecimus aut in antea fecerimus, quancumque in ipsa loca manent quod ad sancta ecclesia illa delegavimus, inspecta eorum

A libertate super ipsas terras per ingenuos commanent, et aliubi commanendi nullam habeant potestatem, sed ad ipsa loca sancta debeant sperare, et nullus de ipsis lidemonio ad nostros heredes nullatenus reddant; et de hoc quod aliquibus eis per chartas dedimus, nullatenus aliubi vendere nec alienare habeant licentiam. Similiter donavimus donatumque in perpetuum esse volumus ad monasterium illam, ubi venerabilis abbas ille præses videtur, villas illas in pago illo cum omnibus adjacentiis vel appendiciis earum, quantumcumque ibidem tenere vel possidere videmur, per quilibet adtracto ad nos pervenit aut legibus venire debet, totum et ad integrum cum omni superposito a die præsentem in honore sancti illius vel abbati illi tradimus ad possidendum, cum domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, libertis tam ibidem oriundis quam aliunde translatis vel ibidem commanentibus, vineis, silvis, campis, terris cultis et incultis, pratis, aquis aquarumque decursibus, cum exio et regresso, omne genus pecodum tam majore, mobilibus et immobilibus, omnem rem uxoris, tam aurum quam argento vel reliquis fabricaturas, tam ministeria ecclesiæ vel instrumenta chartarum, libros vel vestimenta ecclesiæ, vel omnia præsidio quod mihi legibus vivere possidere videor et mihi reddibetur, et quicquid dici aut nominari potest, totum et ad integrum ad jamdicto monasterio sancti illius proficiat ad augmentum, inspecto illo strumento quod antea ad jamdicto monasterio fecimus. Præter ista omnia re-ervamus in Falcidiam heredibus nostris villas illas in pago illo, in ea ratione ut facta mea in omnibus studeant conservari atque defendere. Quod si hoc facere neglexerint quicquid eis deputavimus perdant, et de omni corpore facultatis meæ penitus reddantur extranei. Et si aliquid comparvero, aut ex parentibus meis mihi obvenerit, vel adtraxero, vel per quolibet ingenium ad nos pervenerit, quod in ipso testamento supra non commemoravimus, post nostrum discessum casa sancti illius per rectores suos recipiat perpetualliter ad possidendum. Per præsentem testamentum basilicam sancti illius heredem meam instituo, et quicquid unicuique deputavi, fidei tuæ committo quia hæc quod tibi deputavi malo te habere quam me, te magis quam cæteris heredibus ac proheredibus meis. Si quis vero, quod futurum esse non credo, si aliquis heredum ac proheredum meorum, vel quislibet opposita persona præsentem testamentum meum infringere conaverit vel tentare præsumserit, in prinis usque dum veram emendationem proinde corrigatur, Deo et sanctis suis habeat contrarios, et a limitibus ecclesiarum efficiatur extraneus, et insuper inferat ei cui pulsaverit una cum socio fisco auro libras coactus exsolvat, et nihilominus præsens pagina firma permaneat, quam manu mea propria subter firmavi, et bonorum hominum signis vel allegationibus roborandam decrevi, stipulatione. Actum loco illo.

D XXIX. Item aliud testamentum ad locum sanctum.

***** manus et peculiare seu merita eorum, præter tantum illa et illa loca, ad legitimos heredes servo. In reliquo vero ego jamdictus ille quantum superius est insertum vel comprehensum, omnia et in omnibus, quicquid dici et nominari potest, ad supra-crito monasterio ejusque congregatione in alimento seu in stipendiis seu substantia pauperum ad die præsentem dono, cedo, trado, atque transfundo, ut quicquid omnia supermemorata pars ipsius monasterii ejusque rectores facere elegerint, liberam et firmissimam in omnibus habeant potestatem libero arbitrio. Licet vero in cessionibus minime est necesse poenam inserere, sed tamen pro rei totius firmitate mihi complacuit intimare si fuerit, quod nec fieri credo, aut ego ipse, quod absit, aut aliquis de heredibus aut proheredibus meis, vel quislibet potens aut inferior vel emissa persona qui contra

ntem epistolam donationis, quam ego plena et voluntate fieri et affirmare rogavi, venire non infringere tentaverit, aut aliqua calumniosa petitione vel refragatione insurgere aut opponere fuerit aut præsumpserit, in primis quantum ipsas res eo tempore melioratas sint, contra cui pulsatur seu partibus jamdicti monasterii componere et satisfacere adimpleatur, et una cum socio fisco aurum tantum coactus sit, et sua repetitio nullo unquam tempore vincat effectum, et hæc donatio omni tempore permaneat, stipulatione subnixâ. Actum in lo.

X. Confirmatio traditionis ad monasterium. Hic locum traditionis qualiter vel quibus præsum, qui subter firmaverunt, ubi veniens homo nomen ille vocatus monachus ad illas quod iste hos annos per suam epistolam donationis monasterio illo, quod est in honore sancti illius, ab abba una cum congregatione monachorum se videtur, jamdictus ille in villa illa qui villa, et ad præsens fuit, et per unanquamque et loca per singulas per portas et per ostia de villas vel de illas casas dominicas jam præ ille ad misso de ipso monasterio vel ipsius abbatis illius nomen ille, omnia quantum epistola donationis est insertum vel compressum, in omnibus tradidit et consignavit et cum res in omnibus vestrum et pille et fistuca in omnibus se exitum dixit et fecit. His præsum actum fuit.

XI. Qualiter parentes filios suos offerant in monasteriis.

nam legaliter sancitum antiquitus teneatur et cum oblationibus Domino parentes suos et filios in templo Domini feliciter servituros, dubio hoc de nostris filiis faciendum nobis iter præbetur exemplum. Equum etenim jure creatori nostro de nobis reddere fructum, et hunc filium nostrum nomine illi, cum oblatione manu atque petitione altaris palla manu mea te ad nomina sanctorum quorum hic reliquæ eunt, et abbate præsentem, trado coram testigulariter permansurum, ita ut ab hac die non illi collum de sub jugo regulæ excutere, sed ejusdem regulæ fideliter se cognoscat institurare et Domino cum cæteris gratanti animo re. Et ut hæc nostra traditio inconvulsa perit, promitto cum jurejurando coram Deo et se ejus quia nunquam per me, nunquam per tam personam, nec quolibet modo per rerum facultates aliquando egrediendi de monasterium occasionem. Et ut hæc petitio firmaeat, manu mea eam subter firmavi. Isti sunt b.

XXII. Promissio stabilitatis in monasterio.

ille initio conversationis meæ diligenter ad se considero quod petitionibus meis primum relictis concessus est introitus, sed diu mihi uti vix hospitii locus est misericorditer adtribuit; in quo per paucos dies demoratus, novicius domum progressus; in qua mihi dura et primum a seniore sunt prædicata, et stabiliter promissio expetita, et ter in anno lecta tradita regula cum admonitione dicens: Ecce hic qua militare vis. Si potes observare, ingrederis. Si non potes, liber discede. Hoc erga videntem, insistentem atque morosum mihi spatium adtribuit, aditum prætermisso ut me jam vestro sociare dignemini humiliter depono. Ego hujus regulæ instituta, Domino juvante, ser-

vare promitto, et propter vitæ æternæ præmium coram Deo et angelis ejus humiliter militarium subicio, ita ut ab hac die non mihi liceat collum de sub jugo excutere regulæ, quia sub annali optione aut excusare licuit aut suscipere. Et ut hæc professionis meæ petitio a vobis firmiter teneatur, ad nomina sanctorum quorum hic reliquæ continentur et præsentis abbatis illi, conscriptam trado in perpetuum habendam, et manu mea roboratam super altare repono perenniter reservandam.

Ego ille promitto stabilitatem meam et conversionem morum meorum et obedientiam secundum regulam sancti Benedicti coram Deo et sanctis ejus c.

XXXIII. Petitio quam ante votum monachi quislibet facere debet.

Domino venerabili in Christo Patri illo abbati de monasterio illo, qui est constructus in honore sancti illius, simul cum felici congregatione vestra, quam Dominus de diversis provinciis ad peregrinandum propter nomen suum sub jugo militiæ atque servituti Christi atque ala protectionis secundum Evangelium Christi regulariter vobis coadunavit. Igitur audivimus quod Dominus noster Jesus Christus per Evangelium suum adiuvant dicens: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest esse meus discipulus (Luc. xiv).* Et alibi: *Qui reliquerit patrem aut matrem, fratres aut sorores, domus aut agros, et cætera propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam æternam possidebit (Matth. xix).* Petimus ergo beatitudinem caritatis vestræ ut nos in ordine congregationis vestræ dignumini recipere, ut ibidem diebus vitæ nostræ sub regula beati Benedicti vivere et conversare debeamus, quatenus suave jugum Christi et onus ejus leve sentiamus. Igitur nostra fuit petitio et vestra decrevit voluntas id ipsum implere. Quod ita fecistis. Abrenuntiamus ergo omnibus voluntatibus nostris propriis, ut Dei sola voluntas fiat in nobis, et omnibus rebus quas possidemus, sicut evangelica et regularis traditio edocet. Nihil rebus terrenis ab hac die possessuros nos spondimus, nisi quantum a Patre monasterii donante aut permittente alimenta aut tegumenta corporis acceperimus. Obedientiam vobis, in quantum vires suppetunt, Dominus dedit nobis adiutorium, conservare promittimus. Stabilitatem conversationis nostræ in congregatione vestra teste Domino, devoto animo cum observatione regulæ usque in finem profitemur servare, nisi tantum, quia ignoramus futura, si fortasse causa utilitatis animæ accedat ut per vestrum comitatum discedamus, aut etiam illud si contra voluntatem nostram, quod absit, separemur a principibus vel a barbaris; et ipsum si fuerit factum, in quantum possumus, semper ad ipsam congregationem revertere faciamus, et sub sancto ordine perseveremus. In reliquo vero per nullum ingenium de prædicta congregatione vestra vel jugo sanctæ regulæ seu de potestate obedientiæ vestræ nullam habeamus licentiam nos abstrahendi aut contradicendi. Quod si, instigante antiquo hoste, aut voluntate nostra propria hoc facere tentaverimus, in nullis modis hoc vindicare valeamus, sed ubicunque nos missus vester aut aliquis ex congregatione vestra invenerit, etiam nobis nolentibus, in ipsa vestra sancta congregatione, Deo auxiliante, per vosmetipsos faciatis revocare et secundum regulam ibidem nos dijudicare, ut diebus vitæ nostræ sub divina regula et regimine vestro perseveremus; qualiter in die iudicii ante tribunal æterni iudicis, ipso adjuvante, salvos nos representare possitis. Et quicumque contra hanc petitionem, quam nos bona voluntate scribere rogavimus et subter firma-

om. II Duchesii, pag. 223. Reomans, pag. 125, l. Tom. IV Spicil., pag. 21 et 175. Notæ ad rd. regul., pag. 982, 985, et 588. Vide homil. d. Lugdun., p. 7 extrema.

b Hæc formula in usu adhuc erat ann. 1063.

c Notæ ad Concord. regul., pag. 940, 975 et 1005. S. Gregor. lib. 1., ep. 469

vimus, per quemlibet modum agere aut infringere a voluerit, in primis sciat se a Deo damnandum, quem irritat, et insuper secundum canonicam institutionem a communione omnium fratrum sit extraneus usquequo de hac causa ad veram emendationem perveniat. Manus nostrae subscriptione ad honorem domini et patroni nostri sancti illius hanc petitionem volumus roborare.

XXXIV. *Ipsa promissio.*

Ego ille, domne abba ille, obedientiam vobis secundum regulam sancti Benedicti, juxta quod in ista petitione continetur, quam super istud altare posui, coram Deo et sanctis ejus, in quantum mihi ipse Deus dederit adjutorium, Deo et vobis promitto custodire, et in quo possum, ipso auxiliante, conservo. Amen.

XXXV. *Exemplar promissionis sicut solebant antiqui monachi regulam promittere.*

In nomine Domini. Promitto me ego ille in sacro monasterio beati martyris sive confessoris illius secundum instituta beati Benedicti coram Deo et sanctis angelis ejus, a presente etiam abbate nostro illo, omnibus diebus meis in hoc sancto monasterio amodo et deinceps perseveraturum et in omni obedientia, quodcumque mihi praeceptum fuerit, obediturum. Ego ille hanc promissionem a me factam manu propria coram vestris scripsi et roboravi.

XXXVI. *Indiculus pro monacho qui fugerit de monasterio.*

b Domino illi ille. Suggestentes sanctitati vestrae, certi de vobis quia veritatem animosa pietas non recusat, nec fides recta aliquando patitur quancumque jacturam. De cetero cognoscatis quod noster frater ille qui in monasterio nobiscum fuit nutritus, tonsuratusque est, obedientiam coram Deo et sanctis ejus ac stabilitatem promisit, atque in nostra clericatus officio ipse ordinatus est, c hoc ipsum oblitus discessit a nobis et rediit post Satanam, sicut reverti solent canis ad vomitum suum, et sus lota in volutabro luti, et nunc honorem seculi diligens, divitiis ac terrenis rebus sectans, vobiscum degens. Vos tamen scitis quicquid sacrum divina lumina verbis, flojio sensuque docent, quod nemo mittit [mittens] manum in aratro, aspiciens retro, apertus est regno Dei. Nec vobis latet quid facere canones de hac re commendent, vel regula atque tractatores sancti exposuerunt. Haec enim vos cuncta relegentes, memoriter retinetis quod animo sitiienti bibistis. Nam sancta synodus Nicæna ordinat ut si quis in monasterio nutritus usque ad summum studium fuerit, et postmodum discesserit, nisi revertatur, desertoris crimine damnetur. Et iterum : d Si quis susceperit monachum alienum, ambo excommunicandi sunt. e Canones vero Chalcedonenses (Cap. 4.) ita praecipunt, ut monachus in oratione et jejunio permaneat, in loco in quo renuntiavit seculo. Desertentem vero excommunicatum esse decreverunt. Canones autem Agathenses (Cap. 27) ita promittunt : « Monachum, nisi per abbatis sui permissum, ad alterum monasterium migrantem nullus tenere praesumat. » f Canones vero Augustidunenses ita statuunt, ut nullus monachum alterius absque permissu abbatis sui praesumat retinere. Regula namque sancti Benedicti, quam ipse promisit in omnibus custodire, ita edisserat (Cap. 58) : Sciens se lege regulæ constitutum, quod ei ex illa die non liceat egredi de monasterio nec eorum excutere de sub jugo regulæ. g Et paulo post : « Nec ex illa die proprii corporis potestatem se habiturum sciat. » Quid multa replicem ? Vos sensi-

bus doctis utimini. Nec mihi pluribus verbis opus est vobis scribere. Quaecumque enim a me potuerunt dici, hæc jam divina gratia vobis contulit. Oportet namque ut doctrinæ jungatur vita fidelis. Agnoscere gravius non observanda nocebit. Vos autem secundum datam a Deo vobis sapientiam facite eum ad locum unde exivit reverti, ut agat penitentiam. Sciens autem quoniam qui converti fecerit peccatorem ob errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operit multitudinem peccatorum. Nec vobis deest hominem perverso ambulanti secundum desideria cordis sui auxilium præstare ut magis ac magis est in interitum. Sed auferite malum ex vobis : quia qui tangit picem, coinquinabitur ab ea. Et nec abscondere potest hominem in sinu suo ut vestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas ut non comburentur planta ejus ; sic qui consenserit iniquitatem non erit mundus. Isti, qui excommunicatus est, nolite ei communicare, ne honorum vestrorum premia amittatis ; sed cum sanctis Patribus, qui hujuscemodi hominem excommunicaverunt, partem habere mereatis. Et ubicumque fuerit, abbati suo auctoritate canonum revocetur. Canon Chalcedonensis (Cap. 10) « Non liceat clericum conscribi simul in duabus ecclesiis, et in qua ordinatus est, et ad quam proficit quasi ad potiorum, ob inanis gloriæ cupiditatem. Hoc autem facientes revocari debere ad ecclesiam in qua primitus ordinati sunt, et ibi tantum modo ministrare. Eos vero qui ausi fuerunt ex his quæ sunt prohibita perpetrare, a proprio gradu recedant. » Et ne quis clericus qui derelicta ecclesia sua, nulla causa existente probabile, vagatur per alias ecclesias, suscipiatur in communionem. Canon Aurelianensis. « Ministri in quibuscumque locis ordinati fuerint per vagati ubicumque inventi fuerint, cum auxilio episcoporum tanquam fugaces sub custodia revocentur. » Et remaneat ille abbas futurum esse cognoscat qui hujusmodi personas non regulari animadversione distribuerit, vel qui monachum suscepit alienum.

XXXVII. *Qui monasterium in proprio ædificat, qualiter chartam faciat.*

Antiqua legum auctoritas et principum decreta sanxerunt ut unusquisque, dum manet in corpore, de propria quam possidet facultate voluntatem suam literis inserat, ut perennis temporibus in violata permaneat. Quapropter dum non habetur incognitum qualiter ego ille una cum consensu Galliarum pontificum in re mea propria, quæ ex successione parentum meorum mihi obvenit, monasterium in honore sancti illius ædificavi in loco nuicupante illo, in pago illo, in fine illa, et constituimus ibi abbatem nomine illum, qui ibidem sanctum ordinem, Deo auxiliante, gubernare faciat et suis monachis ibi constituat, et per ejus ordinationem ipse sanctus ordo perpetualiter sit institutus et conservatus. Propterea donamus et donatum in perpetuum esse volumus ad jam nominato monasterio sancti illius vel ad abbate illo ipsum locum ubi ipse monasterius est constructus, cum omnibus adjacentiis et appendiciis suis et locella seu colonicis in villas illas in pago illo. Ista omnia quæ superius memoravimus, cum omnibus adjacentiis vel appendiciis eorum quatumcumque ibidem tenere vel possidere videmur per quolibet adtracto totum et ad integrum cum omni supraposito ad die præsentis in honore sancti illius pro remedium animæ meæ vel æterna salute dedimus, cum domibus, ædificiis, mancipiis, accolabus, libertis, vineis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis, aquarumque decursibus, instrumenta chartarum, libris, vel vestimenta, seu ministeria ecclesiæ, mobilibus et immobilibus, omnem rem inexquisitam, quicquid dici aut nominari potest,

a Bernard., epist. 7, c. 17.

b Note ad Concord. regul., pag. 580-1010 Flo-dord., pag. 499. Capitularium lib. v, cap. 579, et vi, cap. 108.

c Concord. regul., p. 580-960.

d Vide Chartular. Tutel. fol. 50.

e Canones S. Leodegarii, cap. 10.

f Conc. Arlat. 1, c. 2.

g Concil. Agath., cap. 27.

totum et ad integrum ad suprascripto monasterio vel jam dicto abbati cum monachis suis perpetualliter, protegente Domino, tradimus ad possidendum. Et dum omnes præules et nobiles personæ agnoscent et comprovincialibus nostris cognitum est quod ego ille in mea re propria jam nominatum monasterium edificavi vel cœnobio sancto ibi constitui propter Deum, vel quicquid exinde facere volo, præsentî tempore in omnibus mihi maneant libera potestas, propterea per præsentem paginam cum consensu supra memoratorum pontificum constituo ut nullus episcopus alius civitatis, aut archidiaconus, vel quilibet ex clero, aut actores Ecclesiæ, nullum ibidem præsumant exercere dominatum, non ad mansionaticas aut repastos exigendo, non ad ministeria describendo, non ad abbatem mittendo. Cum vero necesse fuerit chrisma petere, tabulas aut altaria consecrare, sacris ordinibus benedici, abbas vel monachi ibidem consistentes, a quocunque de sanctis episcopis sibi elegerint qui hoc agere debeat, licentia sit eis expetere, et illi hoc benedicere vel consecrare. Si vero, caritate exigente, pontifex quilibet ab abbate loci illius ibi fuerit invitatus, simpliciter quæ ei a fratribus offeruntur accipiat, nulla exenia vel munuscula amplius eis querat, neque de omnibus rebus ipsius monasterii nullam habeat potestatem. Cum vero abbas ipsius loci acceperit transitum, quemcunque de semetipsis monachi ibidem habitantes secundum regulam sancti Benedicti meliorem invenerint, ipsum abbatem ibidem constituant. Quod si ipsi de seipsis talem non invenerint, cum communi consilio illi sanctiores monachi aliunde regularem abbatem, qui eos sub regula sancti Benedicti regat, eligendum in eorum maneant potestate. Quod vero Deus avertat, ne illi sanctus ordo tepescat, et ipse abbas hoc emendare non prævalcat aut negligit, potestas maneat ipsis monachis ubicunque in propriis monasteriis rectius et sanctius secundum regulam sancti Benedicti invenerint, expetere, et per eorum salubre consilium ipsum sanctum ordinem regulariter emendare. Quod si pontifex vel aliquis ex ecclesiasticis monasteriis quislibet vel aliqua emissa persona contra ipsum abbatem vel ejus congregationem de suprascriptis ordinibus vel benedictionibus vel de rebus meis propriis monasterii per qualecunque strumento aut quocunque modo ad ipsam casam fuit vel inantea fuerit delegatum, additum, commutatum, vel concessum, vel quicquid ad ipsum monasterium vel ad eorum homines pertinet, aliquid calumniare aut inquietare vel per quodlibet ingenium minuere tentaverit, a glorioso domino, quem tunc Deus regnum Burgundiæ gubernare permiserit, hoc protinus emendat. Precor igitur glorioso domino qui est temporibus modernis, et futuris successoribus Deus regnum Burgundiæ gubernare permiserit, et per Dei tremendum iudicium adjuvare præsumo, ut præsentem paginam vel facta mea ex iudicio cœnobio meo sua fortitudo contra omnem adversitatem pro mercede sua post Deum jubeat defendere atque solidum in omnibus custodire, ut nullatenus ab infestatione malorum hominum possit infringi, sed delectet ibidem abbati vel sacerdotibus seu monachis ibidem consistentibus pro vita ipsius et illorum ejus vel exercitu et omni populo catholico quieto ordine Dominum supplicare. Si quis vero.

XXXVIII. Qualiter privilegium condatur.

Domini apostolicis præsentibus temporibus et futuris, quicunque sub fide catholica pastoralia sectantur officia, ille episcopus Christi humilis. Opportunum est etiam ad Deum timentes propter ventura futuraque iudicia diligentibus Deum bonum operare, quatenus qui pontifex vocatur in populo, mentibus Deum succurrat affectus; ut qui seculum calcant et Christo succurrere desiderant, per consensum pacis quieti ab omnibus infestationibus vivant.

A Quapropter dum non habetur incognitum qualiter monasterio in pago illo, qui dicitur ille, quem illuster vir ille in alole proprio construxit, et pro totius defensionis studio per suam epistolam ad præcellentissimum dominum regem Burgundiæ ipsum monasterium aspicere decrevit, ut communis mercis illius pro fundamento et regale clementia pro defensionis auxilio crescat apud Deum, et nobis jam dicto domino glorioso regi illo opportunum est etere ut privilegium monachis ibidem habitantibus deberemus largire, ob hoc maxime quia solet contingere ut, morientibus religiosis episcopis, pastoralium locum suscipiant seculares, et res quæ pauperibus fuerunt condonatae magis per gasinos quam per sacerdotes dispergantur, et ecclesiastica vita neglecta conlata bonorum magis per venatores et canes et, quod est gravius, per meretrices expendantur, vel religionis norma destructa levitate laicorum secularia injuste consentiantur, et per eorum iniqua consilia monachorum vitam conturbare præsumant. Propterea ergo ad hac parte semper Christo propitio directore dirigentes communi voluntate ille episcopus et cæteri consensimus ut in eis privilegium clero animo confirmarem. Statuentes ergo jubemus sub testimonium sanctæ Trinitatis et pretium sanguinis Christi, coram Deo et angelis acque archangelis, ut de prædicto monasterio illo vel quicquid ibidem tam regio munere quam privatorum vel quibuslibet rebus atque corporibus est conlatum aut inantea conlatum fuerit, ut nullam exinde episcopus civitatis illius habeat potestatem, neque archidiaconus illius, vel ministri et actores ecclesiæ, aut quislibet ex clero in rebus prædicti monasterii nullum præsumat habere principatum in nulla omnino re quod dici aut nominari potest, non pro pasto exactandum, non pro mansionaticis requirendum, non pro totius omnino re repetendo, non pro abbatem constituendo, non pro ministeria describendo, non pro altaria aut tabulas consecrando, non pro sacros ordines dedicando, illius civitatis episcopus nullum ibidem præsumat habere accessum, nisi fortasse per communem consensum abbas vel ipsa congregatio cum caritatis gratia pro sanctæ vitæ meritis crediderit evocandum. Et si fortasse ab eis fuerit evocatus, non hoc in consuetudine vertat, nec munera exinde requirat, sed simpliciter quæ a fratribus sibi fuerint oblata; et expleto caritatis officio, ad propria, sicut de reliqua regis domo, cum pace discedat; quia dignum est ut quod rex hujus seculi cum suis proceribus pro commune salute voluit esse constructum, sub integro privilegio sit in perpetuum a calumniandi occasione conservatum. Confirmamus igitur jure perpetuo ut cum abbas ipsius cœnobii de hac vita migraverit, quemcunque sibi monachi ibidem habitantes secundum Deum elegerint, absque ullo arbitrio civitatis ipsius antestitis ipsi sibi monachi pastorem instituant, qui eorum sacrum ordinem instanter attentat. Cum vero fuerit opportunum ecclesiam dedicare, aut sacros ordines benedici, vel tabulas consecrare, quemcunque de religionis episcopis abbas ipse vel monachi sibi voluerint invocare, in eorum maneant potestate. Et si, quod abbat, ibi ordo sanctus tepescat, et abbas monasterii hoc per se emendare neglexerit, aut etiam ipse cum monachis statuta regularia servare contempserit, etiamsi vix pauci viceantur de monachis quorum religio in Christo proficiat, potestas illis maneat quemcunque sibi elegerint de proximis monasteriis quem rectius et sanctius secundum regulam sancti Benedicti invenerint expetere, et eorum salubri consilio studeant sanctum ordinem revocare. Statuimus etiam nuliterum accessum intra portas monasterii nullatenus fiat. Si quis itaque constitutionem præsentem pro quocunque contudio mutare conaverit, reus omnipotenti Deo effectus a pace Christianorum omnium habeatur extraneus, et indissolubili anathematis vinculo vincetus sortem damn-

nationis Judæ proditoris incurrat. Quod privilegium ut in perpetuo tempore conservetur, stipulatione subnixâ, manu propria.

XXXIX. *In Dei nomine. Incipit epistola quæ formata dicitur sive commendatitia.*

Reverentissimo atque religiosissimo et a nobis cum summa veneratione nuncupando illi episcopo ego ille extremus sub pontificali officio Deo famulantium perpetuam in Domino Jesu opto salutem. ^a ΤΥΑ. ΤΑΑ ΔΑΙ. DLXXV. Præsens frater noster ille petiit ab extremitate nostra licentiam ad vestram aimitatem prolificiscendi, atque vobiscum sive cum vestris habitandi. Cui et nos benivola mente et fraterno affectu, non solum ei copiam ad vos veniendi non negavimus, verum etiam ut a vobis sive a vestris gratifice suscipiatur exposcimus. Et si vobis placuerit ut aut in gradu quem modo tenet sacri altaribus ministret, aut ad altiorem gradum promoveatur, nostro sive nostrorum [vestro sive vestrorum] testimonio suscepto, id ei facere liceat; quippe qui nihil in eo tale noverimus quo id faciendi ei licentia denegetur. Bene namque in ecclesia in qua hæctenus fuit educatus, bene conversatus, hoc nobis de se sive de sua vita ostendit, ut in quantum humana fragilitas scire potest, administratione sacrorum ministeriorum non sit indignus. Nos itaque, ut homines divini sensus inscii, et arcanorum ignari, præbemus de fratre quale scimus testimonium. Deus est enim quem occulta non fallunt, et qui omnium secreta rimatur, juxta illud: *Homō videt in facie, Deus autem in corde* (I Reg. xvi). Ilas ergo litterulas ideo illi petere et nobis facere libuit ut ille non solum pro profugo aut abjecto non habeatur, verum etiam nostræ humanitatis et caritatis commendatione, a vestra fraternitate libentissime suscipiatur. AMEN. XCVIII. Salus æterna, quæ Christus est, et in hoc præsentem tempore vobis longævam salutem et in futuro cum sanctis et electis sempiternam largiri dignetur. Amen. DCXCIV.

XL. *Item alia.*

In nomine Patris Π et Filii Υ et Spiritus sancti A. Ille episcopus venerabilibus præsulibus illis carissimis nobis patribus et confratribus pacem omnem et salutem sempiternam. Audientes præsentem ecclesiæ nostræ filium illum, in eadem quoque natum, nutritum, atque eruditum, et usque in presbyterii dignitatem a nostro præces-ore provectum, vobis vestraq; ecclesiæ necessarium esse et utilem, mutua caritate et fraterna compassione destinamus eum vestræ paternitati, ut in omnibus, si-ut ex vestris uno, illo quoque utamini in Christo, hoc scientes, quia nullius malæ famæ apud nos usque nunc fuit, vita honestus, moribus simplex. Scientia quidem non extollitur a nobis: quia nec potest Homerica, sed, ut ita dicamus, ut in pluribus non civilibus sed exterioribus vulgo egonica. Et quia non divisa, sed unica est Ecclesia Christi, non multiformis, sed concors, inter nos etiam quædam familiaritas præ aliis familiaritatibus animata, decet omnino ut et vos utamini nostris ut vestris, et nos vestris ut nostris. Hæc omnia invicem agamus in Christo Jesu Domino nostro. Et ut hæc nostræ humilitatis litteræ de præfato fratre vestræ caritati missæ non sitæ, sed fixæ, non ventosæ, sed firmæ, comperiri valeant, Græcos apices, quos ecclesiasticus mos in hujusmodi rebus agendis decrevit, constituit, et obtinuit, subter addere cum numeris ad se pertinentibus curioso decrevimus, hoc est, primos quos jam superius posuimus Patris Π , Filii Υ , Spiritus sancti A, qui expriment numerum octogenarium quadringentesimum et primum,

^a Vide Pithœum in Glossario ad Julian. Antecess., p. 25.

^b Joseph, archiepiscopus Turouensis. Vide Vitam Alcuini, p. 12 bis.

A Petri quoque apostolorum principis primam Π , qui habet numerum, ut jam dictum est, octogenarium. Nostri quoque nominis primam, vestri secundam, accipientis tertiam, nostræ quoque civitatis, de qua scribitur, quartam, et vestræ, ad quam scribitur, quintam, indictionis quoque præsentis anni numerum, et summam utriusque numeri. Addidimus præterea seorsum in conclusionis epistolæ universa præfata, claudentes nonagenarium et nonum numerum, qui secundum Græca elementa, significat [ΔΜΗ]. Urate pro nobis orantibus pro vobis. Amen.

XLII. *Item adhuc alia.*

Clarissimo in Christo atque sanctissimo fratri illo episcopo itemque ille indignus archiepiscopus in Domino salutem optat. Præsens denique presbyter ille nomine ad nostram confugit exiguitatem, nobis memorans qualiter antecessor noster domnus ^b Joseph eum ordinavit per deprecationem Fredigisi abbatis in titulo sancti Martini in villa quæ dicitur illa, et recordans quod nos in ipso die suæ ordinationis eum inquisivimus. Ideo ad vestram migimus ipsam prudentiam, ut in vestra illi licitum sit suum peragere parrochia officium. Et ut certius credatis a nobis ipsum ordinatum, hæc epistolam, quam Formatam dicimus, concludimus eo tenore ut credimus a sanctis Patribus constitutum esse, id est, primam litteram Patris et Filii et Spiritus sancti, ut in nomine ipsius condita conservetur. Item primam litteram Petri ponimus, qui primus apostolorum fuit, quæ, ut transtulimus, LXX significat. Ponimus ad nostrorum nominum litteras loci quamvis diversorum ordine tamen ut constitutum est, id est, me indignum primam litteram, vestri gloriosi secundam, tertiam civitatis nostræ de qua mittitur, quartam vestræ urbis ad quam mittimus. Addidimus indictionem quæ est AMEN. Quod nonagenarium numerum exprimit. Valet in Domino.

XLIII. *Item adhuc alia.*

C Reverentissimo almi fluxque religionis cultu sincerissimo sanctæ illius sedis archiepiscopo vel episcopo Adventius reverendæ Mettensis Ecclesiæ ac plebis ipsius humilis famulus in Christo pastorum principe mansuram cum gaudio prosperitatis et perpetuitatis gloriam. Decreta sanctorum CCCXVIII Patrum Nicæa constitutorum saluberrima servantes, Deo dignam pianque fraternitatem vestram canonicè aggredimur, et sub nomine formatæ epistolæ reverenter vestram sanctitatem adimus, vobis videlicet intimando quia præsentem presbytero vel diacono seu subdiacono nomine ill. has dimissorias dedimus litteras, quem in nostra diocesi ecclesiasticæ educatione de ordine clericatus ad illum proximam gradum; ut his canonicis munitis apicibus, cum vestra licentia ei in vestra parrochia sub defensione ac regimie vestræ caræ ditionis degere liceat, et ut eum, si morum probitas et doctrinæ dignitas suppetit, ad ecclesiasticos ordines promoveatis fideliter annuimus, et in sinu sanctæ matris Ecclesiæ canonicè fovendum ac regendum committimus. Hanc ergo epistolam Græcis litteris hinc inde munire decrevimus, et anulo Ecclesiæ nostræ bullare censuimus. Christus pastorum princeps fraternitatem vestram ad custodiam sui gregis diu nobis conservet incolumen. Amen d.

XLIII. *Exemplar libertatis.*

Auctoritas ecclesiastica patenter ammonet, insuper et majestas regia catholicæ religioni assensum præbet, ut quemcumque ad sacros ordines ex familiis propria promovere ecclesia quæque delegerit, in præsentia sacerdotum, canonicorum simul et no-

^c Ivo, part. ix, cap. 434, Sirmoudus, Conc. Gallæ, tom. II, pag. 673.

^d Vide Sirmoudum in hæc formatam epistolam.

bilium laicorum, ejus cui subjectus est subscriptione vel manumissione sub libertatis testamento solemniter roboretur. Idcirco ego Adventius, annuente Christo, sanctæ Mettensis Ecclesiæ episcopus, quemdam Ecclesiæ nostræ famulum nomen ill. sacris ordinibus oblatum ad altaris cornu nobilium virorum in præsentia per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierno die et tempore bene ingenuus atque ab omni servitatis vinculo securus permaneat, tanquam si ab ingenuis fuisset parentibus procreatus vel natus, eandemque pergat partem quamcumque volens canonicè elegerit, ita ut dominus nec nobis neque successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium. Sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa plenissimaque ingenuitate, sicut alii cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat. Sum vero peculiare quod habet, aut quod abhinc assequi poterit, faciat inde secundum canonicam auctoritatem libere quicquid voluerit. Et ut hæc ingenuitatis pagina inviolabilem obtineat firmitatem, manu propria illam roboravimus.

α ISONIS

MONACHI SANGALLENENSIS

FORMULÆ.

XLIV. *Translatio ad monasterium.*

Humano genere peccatorum maculis sauciato atque ob culpam inobedientiæ a paradisi gaudiis dejecto, inter cetera curationum medicamenta etiam et hoc Deus mundo remedium contulit ut propriis divitiis homines suas animas ab inferni tartaris redimere potuissent, sicut per Salomonem dicitur: *Redemptio animæ viri, propriæ divitiæ ejus (Prov. xv)*. Hinc et per semetipsam divina clementia in Evangelio hortatur dicens: *Date, et dabitur vobis (Luc. vi)*. Et iterum: *Date elemosynam, et omnia munda sunt vobis (Luc. xi)*. His igitur atque aliis Scripturarum ammonitionibus ego Wolfhugi compunctus trado atque transfundo ad cœnobium sancti Galli, ubi Grimaldus abbas præesse dinoscitur, quicquid in pago Turgauvensi in loco Ramnisperge nominato proprio sudore Staricholfus adquisivit, et cum manu advocati sui Richmari ad prædictum cœnobium contradidit, omnibusque et legitimæ mex procreationi sub ea ratione possidendam dereliquit ut censum exinde annis singulis persolvam, id est, duos denarios vel duos maldros de grano. Si autem ego illas redimere velim, cum uno solido id agam. Si vero ego illas non redimam, legitimi heredes mei sub prædicto censu eas possideant. Si autem hoc evenierit ut legitimi heredes mei deficiant atque in sua ingenuitate non permaneant integerrime, statim ad prædictum redeant cœnobium perpetually possidendam, nullusque eas ulterius licentiam abstrahendi habeat, sed pro remedio animæ mex necnon et Staricholfi semper illuc sint deligatæ, cum pratis, pascuis, silvis, marchis, viis, aquis, aquarumque decursibus, cultis, et incultis, mobilibus et imobilibus, quicquid dici vel nominari potest. Hanc autem traditionem ideo ego facere volui quia illa prior traditio quam Staricholfus fecit, non perfecta nec litteris fuit mandata. Quod si ego ipse vel ulla opposita persona contra hanc traditionis chartulam venire tentaverit, auri uncias tres, argenti pondera quinque ad ærarium regis coactus persolvat, et effectum quem inchoavit non periciat, sed hæc charta stabilis et firma permaneat, cum stipulatione subnixâ. Actum in ipso cœnobio sancti Galli, præsentibus istis quorum hic signacula continentur. Signum Wolfhugi, qui hanc traditionem legit. Sig. Heitar. † Amalunc. † Witiogovo. † Tagibreht. † Ricman. † Enno etc. Ego igitur iso immerens monachus rogatus scripsi et sub-

scripsi. Notavi diem dominicum iv Kal. Jun. anno xiii regni Lodoici, sub Odalrico comite.

XLV. *Item alia.*

Ego in Dei nomine illa cum manu advocati mei nomine illo trado ad monasterium sancti illius mancipia totidem, quorum hæc sunt nomina. Sed extra hos unum servum emptitium nomine illo. In ea videlicet ratione ut ea habeam tempus vitæ mex, censumque annis singulis solvam, id est, tantum. Et si redimere voluero, eum tanto redimam. Illum vero supra nominatum servum nomine illo in eundem censum habeam tempus vitæ mex. Et si redimere voluero, cum tanto pretio redimam. Post obitum vero meum, si ante non redimero, omnia ad iudicium monasterium redeant perpetim possidenda. Si quis vero contra hæc chartulam traditionis venire atque inrumperè tentaverit, illa multa componat sicut in lege Alamannorum continetur. Actum in illo loco publice, etc.

XLVI. *Præstaria.*

Christi enim favente clementia, ille abbas monasterii illius sancti. Convenit una cum consensu fratrum nostrorum ut illa mancipia, quæ nobis ille de illo loco tradidit, ei iterum per præstarium repræstaremus, quorum hæc sunt nomina, illum et ejus solemem his nominibus, sed extra hos unum servum emptitium, in ea videlicet ratione ut ea habeam tempus vitæ suæ, censumque annis singulis inde solvat, et si redimere voluerit, cum illo pretio redimat. Illum vero supra nominatum servum illum in eundem censum habeat tempus vitæ suæ; et si redimere voluerit, cum illo pretio redimat. Post obitum vero ejus omnia ad supra dictum monasterium redeant perpetim possidenda, si ante non redemerit. Actum in ipso monasterio publice, præsentibus istis quorum hic signacula continentur. Signum decani, præpositi, cellararii, sacratarii, portarii, hospitalarii, camerarii. Sig. aliorum testium. Ego itaque ille scripsi et subscripsi. Notavi diem illum, illa data, anno illo illius imperatoris, sub illo comite.

XLVII. *Vindicatio traditionis.*

Dum constet plurimis quod a quodam homine nomine illo advocatus cœnobii sancti illius, pro rebus quas ille in illo loco sitas ad partem iudicium monasterii contradidit, frequenter pro illis rebus interpellatus est. Qua ex re utrinque complacuit atque convenit ut devitandæ deinceps causa contentionis præfata: res, pro quibus nos et advocatum nostrum interpellat, ad nos pleniter, id est ad potestatem monasterii redeant perpetim possidendæ, accipiatque a parte ejusdem monasterii aliquo territorium in confinio villæ illius nomine nuncupata, hoc est, totidem iuchos, sub tali conventionione ut etiam deinceps neutra ullam inquietudinem seu repetitionem molliatur. Quod si inchoatum fuerit, sic tunc pars alteri tantum culpabilis quantum expetit, et quod malo ingenio repetit evindicare non valeat, sed præsens conventionis chartula perennem obtineat vigorem, stipulatione subnexa. Actum in illo loco publice. Signum illius abbatis et advocati sui illius, qui hanc conventionis chartulam perpetraverunt. Sig. decani, custoris, præpositi, cellararii, portarii, camerarii, hospitalarii. Sig. aliorum testium. Ego itaque ille rogatus scripsi. Notavi diem illum, in illa data, anno illo illius imperatoris, sub illo comite.

XLVIII. *Charta commutationis.*

Omne namque quod inter partes diversas bonis moribus sanisque consiliis fuerit diffinitum, necesse est propter jurgia futura succedentibus temporibus subscriptionis vinculo configare. Sic itaque complacuit atque convenit inter illum abbatem

• Vide tom. VI Canis., pag. 938; tom. I Rer. Alamannar., p. 59 et 250.

cum advocato suo, seu cœnobii illius, seu inter alios seculares inter illum et illum v' simillas firmitates parique tenore conscriptas cambii sui emitterent. Quas et emiserunt. Ipsum autem cambium in eadem firmitatis emissiones nominatim visum est nobis inserendum. Deinde namque memoratus abbas seu alius cum manu advocati sui jamdieto homini illo in villa nuncupata Juchos et de pratis ad carradas ad jus pertinens sancti illius, et accepit ab illo in villa nuncupata Juchos et de pratis ad carradas, ea duntaxat ratione ut pars utraque acceptæ jus ambitio- nis deinceps inconvulsam et inviolabilem perennibus temporibus absque ullius inquietudine vel repetitione possideat; sicque pari diffinitione sanxerunt ut si pars qualibet exin calumniam ingerere, hoc est, si aut memoratus abbas, seu successores ipsius, sive jandictus ille vel illius heredes aliquam repetitionem moliri tentaverint, sit tunc pars parti tantum culpabilis quantum repetere præsumperit, et in ærarium regis auri uncias tres cogatur impendere, sed nihil-

A ominus præsens-emissio cambii ejus perpetim sui vigoris obtineat firmitatem, ita duntaxat si imperatoris clementiæ complacuerit. Actum in illo loco, presentibus istis. Signum illius abbatis et advocati sui illius. Signum illius decani. Signum præpositi. Signum cellararii. Signum custoris. Signum portarii. Signum camerarii. Signum hospitalii. Signum aliorum testium. Ego itaque innumerens diaconus anno illo imperatoris scripsi et subscripsi. Notavi diem illum, illam datam, sub illo comite. Amen.

XLIX. Constitutio dotis.

Dulcissima conjux mea atque avaritissima nomine illo, ego in Dei nomine ille. Sumpsit mihi consilium atque complacuit ut ego te mihi in conjugium accepissem. Quod ita et feci. Propterea dono tibi dotem, sicut nostris utriusque complacuit amicis tibi donare, in pago illo, in illo loco, in villa nuncupata, id est, rectam curtem cum saepe circumscitctam, etc.

FORMULÆ ANTIQUÆ ALSATICÆ.

CLAUDII LEPELLETIER MONITUM.

Has formulas vetustissimo et optimæ notæ Codici earum quæ sunt Marcuphi subjunctas reperimus inter Francisci Pithœi monumenta. In quo quidem Codice non pauca lectiones varix ab editione illustrissimi et eruditissimi D. D. Hieronymi Bignonii in supremo Galliarum senatu advocati catholici, quæ multum ad illius restitutionem conferrent et contulissent, si tum summx ac venerandæ antiquitatis Codex Pelesterianæ bibliothecæ Pithœani juris fuisset. Non enim dubium quin Pithœus Bignonio, in primis studiorum suorum experimentis, sui Codicis copiam fecisset, et libentissime et humanissime, tum propter artissimam ex patre necessitudinem, cum propter certam etsi nascentem magni illius nostri sæculi genii expectationem. Pertinent autem hæ formulæ, quæ temporibus filiorum Ludovici Pii scriptæ sunt, ad regnum Austrasiæ, ut quæ Marculphi ad regnum Burgundiæ.

I. Carta donacionis monasterio in precaria.

Ego ille cum manu advocati illud trado ad monasterium S. N., cui nunc S. episcopus abbatis jure præsidet, quicquid hæreditatis in Arguna possideo, hoc est in illo et illo loco, ea conditione ut ego inde duos denarios singulis annis vitæ meæ ad ipsum monasterium persolvam. Et filius meus, Itt, et ejus legitime procreati easdem res intra sex annos post obitum meum decem libris, in arg. et auro puro a supradicto monasterio redemerunt. Quod si pactum quod cum eis placitum meo confirmaverint et impleverint, potest eadem redemptio, etiam me vivente, si ita mihi et amicis meis complacuerit, fieri. Quod si in aliquo pactiois meæ contrarii fuerint, ego de rebus meis ordinandis potestatem habeam. Sic autem hæc omnia trado, ut cuncta et filio meo, Itt, et ejus procreationi et monasterio proficiant in agris, pratis, silvis, aquis aquarumque decursibus, et omnibus ædificiis ac mancipiis atque universa suppellectili: nisi tantum quod mancipia quæ jurgiter in domo mea consistunt, et mihi specialiter serviunt, extra hanc traditionem relinquere decrevi, donec mihi Dominus insinuare dignatus fuerit quod de his, secundum suam voluntatem et utilitatem meam, facere debeam. Si quis vero contra hanc certam potestativa manu

peractam venire aut eam irumpere conatus fuerit, ad si-cum regis auri uncias tres, argenti libras octo, coactus persolvat, et hæc carta nihilominus firma et stabilis permaneat.

C Hæc traditio primum placita et facta est in illa feria iv, vii Kalend. Octobris coram N. seniore comite et subscriptis proceribus ac plebeis, atque corroborata est in illa vi die Kalendar. eorundem Fr. vi, coram Itt, comite juniore, et multitudine procerum ac popularium, quorum hic pauci admodum sunt annotati. Signum N. et advocatus ejus N. qui hanc traditionem fieri jusserunt et decreverunt. Ego itaque N. notavi supradictos dies, annum N. regis piissimi vii comitem.

H. Carta repræstationis a monasterio in precaria.

Complacuit mihi S. episcopo et abbati monasterii S. G. ut res quas nobis N. tradidit cum consensu fratrum et manu advocati nostri N. hoc ei repræstaremus. Tradidit autem nobis eadem N. quicquid hæreditatis in Arguna in Australi parte Aquilonis Argunæ possedit. Idem in isto et isto loco, ea conditione, ut ipsa inde duos denarios singulis annis vitæ suæ ad ipsum S. G. monasterium persolvat. Et filius illius N. et ejus legitime procreati, easdem res intra sex annos post obitum ipsius R. x libris in argento et auro puro a supradicto monasterio redimant. Quod si pactum quod cum eis idem N. et procreatione ejus placita est confirmaverint et impleverint, potest eadem redemptio, ipsa vivente, si ita ipsi N. et amicis ejus complacuerit, fieri. Quod si in aliquo pactiois ipsius contrarii fuerint, ipsa de rebus suis ordinandis potestatem habeat. Sic autem hæc cuncta tradidit, ut omnia et filio ipsius N. et ejus procreationi, et prædicto monasterio in agris, pratis, silvis, aquis aquarumque decursibus et omnibus ædificiis ac mancipiis, atque universa suppellectili, nisi tantum quod mancipia quæ jugiter in domo illius consistunt, et ipsi specialiter serviunt, extra hanc traditionem relinquere decrevit, donec Deus illi insinuare dignatus fuerit quid de istis secundum voluntatem ipsius et utilitatem suam facere debeat. Hæc conditio primum placita et facta est in N. feria iv, vii Kalend. Octobris coram N. seniore comite, et subscriptis

proceribus ac plebeis, atque roborata est in N., v die Kalendar. earundem, feria in, coram N. comite juniore et multitudine procerum ac popularium, quorum hic pauci admodum sunt adnotati. Signum S. episcopi et abbatis et advocati ejus N., qui hanc precariam fieri decreverunt. Signum a dec., sacr., præpositi, port., hospit., cell., cam. signum et aliorum testium qui ibi præsentibus fuerunt. Signum illud et illud. Ego itaque N. notavi dies supra scriptos. Annum N. comitem finis cartæ precariæ.

III. b *Walafridi abbatis Augiensis cœnobii comparatio de mundanis et ecclesiasticis dogmatibus.*

Sicut Augusti Romanorum totius orbis monarchiam tenuisse ferunt, ita summus pontifex in sede Romana vicem beati Petri gerens, totius Ecclesiæ apice sublimatur. De quo Sardicensi concilio statuitur, cunctorum statuta ad eum referri debere: idque observandum quod ipse staverit. Sicut vero summus sæculi status aut principatus, non tantum apud Romanos, verum etiam apud aliarum partium gentes fuit, ita et aliæ Ecclesiæ dignitati sedis apostolicæ et Romanæ consociantur. Idem Antiochensis in Asia, Alexandrinus in Africa. In concilio enim Nicæno harum trium privilegium Ecclesiarum cæteris omnibus antefendum ostenditur. Sed potest trium locorum eminentia ad unam dignitatem referri, quia in duobus horum Petrus ipse sedit, et cum nihilominus idem Alexandrinam, per Marcum filium suum et Evangelium quod ex ore ejus ipse Marcus descriperat, suam effecerat sedem; similiter intelligentium de principalibus sæculi; quod quamvis in diversis orbis partibus per tempora sua fulserint, tamen ad jus Romanum, quasi unum apicem, postremo omnes relati sunt. Comparetur ergo papa Romanus Augustis et Cæsaribus; patriarchæ vero patriciis, qui primi post Cæsares in imperiis fuisse videntur: ita et isti qui satis pauci sunt, primi post trium sedium præses habentur. Deinde archiepiscopos, qui ipsis metropolitanis præminent regibus conferamus. Hoc est furiolanum, Lugdunensem, Mogontiacensem. Metropolitanos autem ducibus comparemus, quia sicut duces singularum sunt provinciarum, ita et in singulis provinciis illi singuli ponuntur. Unde et in Calcedonensi concilio jubetur ne una provincia in duos metropolitanos dividatur. Quod comites et præfecti in sæculo, hoc episcopi cæteri in Ecclesia explent. Ferunt enim in Orientis partibus per singulas urbes et præfecturas singulas esse episcoporum gubernationes. Sicut tribuni militibus præerant, in abbates monachis athletis spiritualibus præesse noscuntur. Quemadmodum sunt in patitiis prætores et comites patatii, qui secularium causas ventilant, ita sunt et illi quos summos capellanos Franci appellant clericorum causis prælati. Capellani minores ita sunt sicut hi quos vassos dominicos Gallica consuetudine nominamus. Dicitur autem primitus capellani a cappa beati Martini, quam reges Francorum ob adiutorium victoriæ in præliis solebant habere secum, quam ferentes et custodientes cum cæteris sanctorum reliquiis clerici capellani cœperunt vocari. Porro sicut comites quidam missos suos præponunt popularibus, qui minores causas determinent, ipsis majora reservent; ita quidam episcopi chorepiscopus habent, qui in rebus sibi congruentibus, quæ injunguntur efficiant. Centenarii, qui et centuriones, et vicarii qui per pagos statuti sunt, presbyteris plebei, qui baptismates ecclesias tenent, et minoribus præsuunt presbyteris, conferri queunt. Decuriones et decani, qui sub ipsis vicariis quædam minora exercent, minoribus presbyteris titularum possunt comparari. Sub ipsis minoribus centenariorum sunt adhuc minores, qui col-

lectarii, quaterniones et dumviri possunt appellari, quia colligunt populum, et ipso numero ostendunt se decanis esse minores. Sunt autem ipsa vocabula ab antiquitate mutata, in qua officia prælatorum dicebantur ex numero subjectorum, ut sunt chiliarchi Græcis, Latinis millenarii, centenarii et centuriones, pentepentarchi et quinquagenarii, decani et centuriones, quaterniones, dumviri. Ad horum, id est minorum, similitudinem sunt diaconi, subdiaconi, presbyterorum adiutores in verbo, baptismo et quotidiano officio. Sunt etiam archipresbyteri in episcopis canonicorum curam gerentes. Habent et potentes sæculi consiliarios in domesticis, et liberorum pedagogos suorum, habent ipsi procuratores rei familiaris. Similiter in quibusdam ecclesiis ad archidiaconos familiæ respicit gubernatio. Sunt in secularibus questionarii, qui reos examinant; sunt in Ecclesia exorcistæ dæmonum excludentes. Habent potentium janitores, habet et domus Dei hostiarios. Habet mundos veredarios, commentarienses, ludorum exhibitores, carminum pompaticos relatores, habet Ecclesia accolytos, lectores, cantores atque psalmistas. Cæterum ex utriusque ordinis conjunctione et dilectione una domus Dei construitur, unum corpus Christi efficitur, cunctis membris officiorum suorum fructus mutæ utilitati conferentibus, quemadmodum oculi in sapientibus qui veram lucem et percipiunt et insipientibus: os in doctoribus, auris in benevolis auditoribus, nasus in discretionis amatoribus, manus in operatoribus, pedes in profligentibus, venter in contentibus, humeri in laborum tolerantibus, et cætera in cæteris, ut non sit schisma in corpore; sed si gloriatur unum membrum, congaudeant omnia membra; tristatur unum, cuncta condoleant. Ita convenientia eo usque tenenda est, donec occurramus omnes in virum perfectum, ut sit Deus omnia in omnibus. Amen.

IV. *Carta regalis manumissionis.*

In nomine sanctæ et individue Trinitatis K. divina favente gratia imperator. Notum sit omnibus sanctæ Dei Ecclesiæ fidelibus, nostrisquæ præsentibus, scilicet et futuris qualiter fideles nostri illi et illi tradiderunt duo mancipia sua propria N. ad monasterium novum puellarem in Brixia per manus advocati ejusdem monasterii N., et concambiaverunt inde quemdam servum N. ut eum ob mercedis nostre augmentum liberum dimitteremus. Nos vero manu propria nostra executentes de manu supra dicti N. denarium et numerum et argentum et aureum et dragmam et sestertium et minam secundum legem Salicam eum liberum dimisimus, et ab omni jugo servitutis absolvimus, ejusque absolutionem per præsentem auctoritatem nostram confirmavimus, atque nostris et futuris temporibus firmiter et quam inviolabiliter mansuram esse volumus. Præcipientes ergo præcipimus, ut sicut reliqui manumissi, qui per hujusmodi titulum absolutum a regibus et imperatoribus Francorum noscuntur esse ingentium relaxati, ita deinceps memoratus N. per hoc nostræ auctoritatis præceptum nullo inquietante, sed Domino auxiliante, perpetuis temporibus debeat permanere ingenuus atque securus. Et ut hæc auctoritas absolutionis nostræ incorruptivam obtineat firmitatem, annuli nostri impressione subsignari eam jussimus. Data vii Kalend. Julii anno quinto, per mortem patris sui Illudici in Francia, Alamania, secundo regni ejus in Burgundia, imperatoris vero dignitatis et apostolicæ benedictionis primo. Ego N. notarius et exceptor ad vicem N. Archidiaconiensiis recogno (sic). Feci.

^a Decani, sacristæ, portarii, hospitalarii, cellerarii, camerarii.

^b Ex libro Walafridi Strabonis de Exordiis reum

ecclesiasticarum, c. 31.

^c Vide Gloss. med. Lat. in *Capellanus*.

V. *Carta exemptionis mansi cujusdam a tributis, vectigalibus, operibus et araturis.*

In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi K. divina ordinante providentia triumphator et imperator Augustus, omnibus comitibus partibus Alemannicæ, seu successoribus atque junioribus vestris, et omnibus fidelibus nostris, notum sit. Quia placuit nobis pro remedio animæ nostræ et æternæ retributionis fructu, monasterio et episcopo N. illi et illi quod situm est in pago N. ubi illi, et illæ venerabilis abbas et episcopus præest et congregationi ipsius monasterii quemdam censum desuper scriptis monasteriis qui partibus comitum exire solebant, salva tamen functione quæ tam ex tributo seu vectigalibus et alia qualihet re partibus palatii nostri venire debet, per hanc nostram auctoritatem concedere, et propterea has nostræ præceptionis litteras prædicto monasterio ejusque congregationi fieri jussimus, per quas omnibus vobis præcipimus ut de monasteriis denominatis, hoc est in comitia N. indurg.... in centuria illa, in loco qui dicitur N., juxta villam nostram N., de hoba illa et illa in eodem pago in centuria N., in loco qui et ipse N. nuncupatur, qui est juxta N. baptismalem ecclesiam, de manso illo et illo et in eadem comitia in parte orientali in centuria N., in loco qui æque N. vocatur, et est juxta Constantinensem ecclesiam. De manso illo, et illius nullum tributum, aut vectigal, aut opera, aut araturas, aut alias quaslibet functiones exigere, aut exactare præsumetis, sed sicut in nostra elemosina concessimus, ita perpetuo maneat. Reliqua ut supra.

VI. *Carta qua rex concedit parochiæ jus eligendi episcopi.*

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis, H. L. rex Germanicæ. Si erga loca ab anterioribus nostris divino cultui mancipata, et servos Dei in eisdem commanentes, liberalitas nostra aliquid beneficiorum contulerit, mercedem nobis ob hoc a Deo credimus rependam, et prolem nostram post nos feliciter regnaturam. Et idcirco omnes fideles nostri et filiorum nostrorum præsentis scilicet et futuri cognoscant quod venerabilis vir N. illius Ecclesiæ presul precibus, quibus ausus est, serenitati suggestit quod canonici et familia ipsius Ecclesiæ, sed et alii clerici et cunctus populus ejusdem dioceseos, nimium solliciti essent et suspecti, quisnam illis ad cuius gentis per se episcopus ordinaretur, timentes violerent, ne si ignotus ignotis, et etiam alterius linguæ, diversorumque morum superponeretur, eis nequaquam convenire potuisset. Cujus suggestioni assensum nostræ pietatis accommodantes, et Christianæ plebis utilitati prospicientes, per auctoritatem nostræ potestatis eidem Ecclesiæ hoc pacto in eodem clero, et etiam in ipsa parochia jus sibi eligendi episcopum in elemosinam nostram concessimus. Ideo si inter ipsos canonicos ingenui et nobiles homines divina auctoritatis eloquiis, et synodaliū decretorum constitutis instructi, et bonis moribus adornati fuerint inventi, per consensum sacrorum ordinum et natu majorum nobilium Laicorum qui dignus ex eis electus fuerit, ad nostræ serenitatis deducatur aspectum, ut per nostram comprobationem clericis et monachis et omni populo acceptus et honorabilis habeatur. Quod si inter eos talis inventi nequiverit, sed Dei gratia monasteria in eadem diocesi nobilibus et eruditis viris referat, inde dignum et industrium Ecclesiæ rectorem invenientes, nostro conspectui perducant eligendum, ut per nos archiepiscopo commendatus, officii sui auctoritatem per nostram obtineat potestatem. Si hoc noluerint, de tota parochia unum quemlibet clericum natilibus et doctrina pollentem cum consensu populi eligentes nobis videndum et comprobandum præsentantes petitionem suam apud clementiam nostram se obtinere confidant. Si vero, quod absit, personam servili jugo notabilem, et publicis

exactionibus debitam, aut etiam vitis suis consentaneam, et ipsi sine populo eligere, et nobis atque idoneis parochiæ testibus assignare præsumpserint, liceat nobis potestate regia uti, et juxta scientiam nobis divinitus concessam, Ecclesiæ Dei dignum constituere sacerdotem, qui et Ecclesiam canonicè sciatur dirigere, et ad nostram obsequiam et obsequium per ætatis et industriæ commoditatem sufficiat occurrere, quod etiam cæteri si perveniant ad episcopium, sibi noverint subeundum. Ut autem hæc concessio nostra firmitatis suæ diuturnum obtinere possit vigorem, placuit nobis eam propria manu corroborare, et anuli nostri impressione munire. Signum K. serenissimi regis in Orientali Francia. Data Kalend. Maii, anno imperii ejus v. Actum Regno curie publica, in regno Bajoriorum, anno ab incarnatione Domini quacunque, indictione quavis.

VII. *Carta qua rex concedit Ecclesiæ curiam seu fiscum juris proprii et regalis.*

In nomine Dei et Domini nostri Jesu Christi K. divina favente clementia rex. Quicquid ad loca sancta impendiorum conferra curaverimus, Deum nobis pro hoc remuneratorem promereri confidimus; et ideo fideles nostros scire volumus quod ille venerabilis episcopus Ecclesiæ illius per familiæ virtutibus nostræ pietatem nostram flagitare confusus est, ut pro elemosina nostra, et augustissimorum progenitorum nostrorum quemdam fiscum regalem possessionum qui N. dicitur ad eandem ecclesiam et ad clerum sustinendum [*Leg. sustentandum*] et peregrinos, et ad peregrinos suscipiendos concedere dignaremur, et eosdem intercessores affabilitati nostræ conquestus ipsius ecclesiæ reclusas valde tenuissimas esse, de quibus et nostræ sublimitatis obsequio et suo ministerio satisfacere nequiret. Rationabili igitur ejus petitioni assensum nostræ largitatis accommodantes, concessimus ad ipsum titulum pastorem curtem seu fiscum juris proprii et regalis in illo et illo loco, tanta nostræ potestatis auctoritate, ut sicut usque nunc eadem possessiones ad nos tantum et nostros ministeriales aspectabant, ita ex hoc ad episcopum loci ipsius et ad eos tantum quibus illo curam earundem rerum commiserit pertinere debeant, et nullus dux, aut comes, nec quilibet superioris aut inferioris ordinis iudex sive missus in eodem loco nec in omnibus ad eum pertinentibus, et mansiones sibi parare aut invadere, aut pastum jumentis suis aut suorum diripere, aut inde veredos aut veredarios exigere, aut ibi conilium congregare, aut aliquid ex eisdem locis suo juri vindicare, absque tunc temporis episcopi consensu præsumere audeat, usque ad nostram præsentem audientiam et didicationem. Et quisquis de vicinis ex sua hæreditate ad eundem sanctum locum tradiderit, hoc ipsum eidem immunitatis tuitioni subjaceat. Et ut hæc largitatis nostræ constitutio firmum a posteris suæ perfectionis tenorem obtinere valeat, manu propria eam insignire volumus, et nostræ imaginis anulo consignari præcipimus. Signum K. serenissimi Augusti rectoris Francorum, Sueviorum, Bajoriorum, Turingorum, Saxonum, domitorisque barbararum nationum. Ego N. ad vocem N. archicapelani sic recogno fieri. Data Kl. Aug. anno et ind. ut supra.

VIII. *Carta qua rex concedit monasterio jus eligendi abbatis.*

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. N. divina largiente clementia imperator Augustus. Notum sit omnibus fidelibus nostris quod vir reverentissimus N. abbas cœnobii qui dicitur N. et est constructum in honore sancti Martyris N., detulit nobis quoddam gloriosissimi genitoris nostri Ill. imperatoris præceptum, in quo continebatur qualiter idem monasterium ab antiquis temporibus a regibus potestatem ac privilegium haberet, ut ipsi fratres inter se abbatem eligerent, et nulli hominum subjecti

terent, præter in eo solum, episcopo suo
 ut quod ad ecclesiasticam disciplinam perti-
 nelicet ordinationem accipiendi, et si qua
 intra canonicam auctoritatem commissa fue-
 rit irrigendi, donec quibusdam machinationibus,
 irruptionibus apud avum nostrum N. R. M.
 nis ipsi ecclesiæ idem monasterium subfuga-
 inde in eodem præcepto domini et Patris nos-
 træ recordationis Piissimi hæc continebantur.
 r ipse per suæ potestatis auctoritatem eidem
 erio firmiter privilegium concessisset, quam
 habere dinoscatur. Cujus constitutionem
 etiam auctoritate renovare ab ejusdem abba-
 tibus recessoribus implorati præcipimus atque con-
 us, ut idem sacer locus nostræ immunitatis
 subjectus a cæterorum hominum dominatione
 etiam sit absolutus: et nullus episcopus, nul-
 lus, nec eorum missus, in ejusdem monasterii
 locis absque petitione et consensu abbatis
 concilium congregare et mansiones sibi para-
 ras ipsam monasterium, siquando cum rationali
 ita necessitas itineris pertraxerit, cum multi-
 tudinum et exercitu venire præsumat, sed
 e et decenter sicut sancta loca decet adire,
 as superioris aut inferioris ordinis iudex ali-
 quod eidem cœnobii possessionibus, quas modo
 r obtinet et postea vindicaverit et acceperit
 i sine publico mallo vindicare audeat: nec
 liquid auferre, aut homines ejus loci servos
 annos ad justum aliquid concilium et neces-
 sariis dirigere, aut freda et parafreda exigere,
 los nostros seu suos aut cujuslibet in omnibus
 is imponere præsumat, absque nostra, si ta-
 res postulaverit, jussione. Et quodcumque
 sui nunc, et ejus successores divina vocatione
 mundo decesserint, quandiu tales inter eos
 fuerint qui ipsum monasterium secundum
 i sancti Benedicti bene regerent, et ad no-
 renitatis obsequium sint idonei, cum Dei vo-
 et nostra auctoritate unanimo et salubri con-
 siliant sibi abbatem, quem nullus propter ali-
 quam despiciere et abjicere debeat. Et si
 lo prius, alii de medijs, quidam etiam de
 s, ad nostram præsentiam ipsum electum
 it, ut per eos cæterorum omnium voluntas
 ns, eum illi abbatem præficiant sub spirituali
 e, unanimes habitantes in domo, statum re-
 tri et pacem totius Ecclesiæ semper impetra-
 bus devotis insistant; hoc proculdubio scien-
 si querelosi aut contradiceres inventi fue-
 rint de capellanis aut episcopis, seu vassallis
 item eis superimponam, qui aut eorum com-
 m edomet, aut si etiam sic corrigi noluerint,
 mit, ex meo illis præcepto ad exemplum
 ait in omnem ventum dispergam et dispergat.
 ut supra.

*De institutione monasterii a rege sub ejus et epi-
 scopi jurisdictione.*

us divina ordinante clementia rex. Quia sicut
 atrum nostrorum successores, ita etiam reli-
 giorum hæredes esse cupimus. Ideo quemdam
 quo ex multo jam tempore plurimæ sanc-
 tiquæ continebantur, et laudes Dei a reli-
 gionibus celebrabantur, nostra auctoritate
 rium, imo cœnobium esse decernimus, et
 i eidem loco venerabilem virum N. præfici-
 secundum regulam sancti Benedicti eum
 rdinare, nobiles et religiosos homines illic
 ando, orationibus, lectionibus, operi ma-
 gulariter insistendo, congrua monachis ha-
 cōstruendo, res ejusdem Ecclesiæ contra
 los et occultos adversarios per nostrum et
 nostrorum favorem defendendo, ut servi
 i ibidem congregantur, victus et vestitus
 ita potentes, die noctuque Dei laudibus et
 pro nobis et pro omni populo Christiano

A ex tempore in tempus insistere sufficient, et nullus
 in regno nostro qui gratia nostra uti desiderat, eis
 aliquam inquietudinem, aut oppressionem, aut dir-
 eptionem inferre præsumat; et sint immunes ab om-
 nium hominum potestate, nisi nostra et episcopi in
 cujus parrochia sita sunt, cui tantum canonicæ, non
 autem serviliter, se obtemperare debere noverint.
 Quæ constitutio ut per generationum successiones
 illibata perduret, propria manu eam communitre, et
 anuli nostri impressione libuit roborare. Actum in
 castrum Tri.

*X. Carta excambii seu permutationis inter regem et vas-
 sallum hobarum jure hæreditario possidendarum.*

K. ex Dei constitutione et antiquorum regum pro-
 pagatione rex Alemanniæ. Scire volo omnes in regno
 nostro degentes quia cunctis juste et pie vivere cu-
 pientibus paternum affectum exhibere desidero, et
 idcirco cuidam N. vassallo fidelis nostri N. petitioni-
 bus annuentes concedimus ei in proprietatem quem-
 dam locum proprii juris nostri, ad quæ pertinent
 hobæ numero, quia ipsa possessio paternæ ipsius
 hæreditati conigua est. Et ut hæc constitutio firmi-
 permaneat, placuit nobis hoc conscriptum nostræ
 auctoritatis ei facere, ut per generationum succes-
 siones ipse et posteritas ejus easdem res quasi hære-
 ditario jure possideant, et nullus ministerialis et
 procurator reipublicæ eidem homini de ipsis rebus
 aliquam molestiam per qualemcumque machinationem
 audeat inferre, ne populus noster per malignorum
 hominum occulta et nobis incognita molimina abhor-
 rescat a nobis. Pro qua supra dicta possessione, ac-
 cepimus ab eodem homine in loco qui dicitur ille et
 ille qui est juxta villam regiam quæ dicitur N. hobas
 N., ut eadem possessio solis regibus hæreditario jure
 subjecta sit in perpetuum, et nullus de pagensibus
 ibi aliquid commune habeat, nisi forte precario.
 Et ne fortassis eidem homini timor aliquis et sus-
 picio rerum suarum perendi remaneat, placuit nobis
 hanc conscriptionem per nos roborare, et bulla
 nostra sigillare debere. Actum in Rotwila curte
 regali. Signum K. clementissimi R. data die illa.
 Ego itaque signum ad vicem V. archicapellani recon-
 guovi.

*XI. Epistola commendatitia formata episcopo in favo-
 rem sacerdotis de sua diocesi in aliam transcurtis.*

Summæ sanctitatis, scientiæ, pietatis et ordinis
 culmine sublato domino Y. dignitatis episcopalis,
 infimus N. pastor Ecclesiæ C. salutis et prosperitatis
 augmentum et futuræ vitæ gaudium sempiternum.
 Iste juvenculus sectator fidei N. æ. id est confessor
 æqualitatis et cœternitatis. N. et Y. a. nomine. a.
 m. ccc. lxxii. Ex multo jam præcedente tempore pusil-
 litatem nostram inquietare non cessat, ut ad vestra
 dominationis dulcedinem eum dirigere debeam, qua-
 tenus apud vestram sapientiam aliquid e multis
 ediscere possit, quo ad ministerium cui deputatus
 D est quantulumcumque proficiens, vitam suam in ordine
 sacerdotali seu levitico transigere usquequaque non
 existat indignus. Opinio quippe omnimodarum vir-
 tutum in nobis redolentium, more redolentium ara-
 matum et fragrantissimorum, ita omnium animos
 oblectare dinoscitur, ut nec proximi ob desiderio
 nimietatem ea satiari, nec longinqui propter odoris
 magnitudinem ea possint privari. Quapropter et ego
 hujus pueri voluntatem divinitus existimans inspira-
 tam, N. nec non simul et ejus pendens indolentiam
 N. et tantum in tali ætate ingenium insuper et infan-
 tiam in optinis studiis tritam, nefas putavi ejus bono
 desiderio abnuere, et non ad vestram clementiam
 aliquid pro ejus commendatione scribere. Quod etiam
 me non rogatum oportuisset facere, præsertim cum
 dominationem vestram me et omnes ad me pertinen-
 tes indulgentius semper habuisse certissimo experi-
 mento probaverim. Nunc ergo puerum istum, viscera
 mea, filium consobrinæ meæ, solam et maximam cau-

ram meam commendando, quibus estis plenissimi visceribus misericordiae vestrae, ut vestram vitam et vos primis miretur ab annis, mansuetudinem vigore decoratam, doctrinam operibus commendatam, austeritatem dulcedine temperatam, taciturnitatem modestam, locutionem utilem et necessariam, victus et somni parcitatem, mediocritatem vestitus, jejuniarum et orationum per dies et noctes instantiam, largitionem elemosynarum, susceptionem hospitem, solamen lumentium, peregrinis et egenis et egenibus plebibus et clero, monachis et virginibus, viduis et orphanis, comitibus et regiis, servis et liberis, conjugibus et continentibus, medicis et maxime, Judaeis et Gentilibus, vos unum omnia perdiscat effectum. Quod si aliquid apud vos, ubi omnes proficiunt, doctrinae morumque profectus Deo largiente ceperit, debitorem Christum vobis de eo facitis, qui eum talem educaveritis, ut non solum sibi, sed et aliis possit utilitatis fieri. Priorem autem ejus vitam vestrae sapientiae absque furo manifestare curamus. A sanctae recordationis avunculo meo S. episcopo detonsus in clericum, mox apud monasterium Sancti Galli cuidam religiosissimo omnique vigore et industria plenissimo viro commendatus sub arctissima disciplina et custodia, litterarum studiis monasterialibusque insistentis rudentis, vitam suam, ut credo, spero et confido, adjutus gratia Dei, hactenus servavit illaesam. Juxta illud sapientissimi Salomonis, futurae illius viae ignari, commendamus eum Deo et verbo gratiae ejus, qui potens est edificare illum, et dare hereditatem in sanctificationibus, ut sub vestra custodela semen doctrinae Christi in eo coalescat, antequam inimicus ei zizaniam superinspergat, quod, heu! proh dolor! quotidie in omni loco dormientibus agricolis agere persistit infestus. Vos autem ad custodiam gregis sui, ad correctionem totius Germaniae, ad consolationem omnis Ecclesiae, vigiliis, orationibus omnique diligentem insistentem, sancta Trinitas diu conservare, et ad perpetuum remunerationem perducere dignetur. L. XL. VII. L. Scripta est epistola haec anno praesenti, indictione XII. M. CCC. LXIII.

XII. *Alia brevior pro diacono ad sacerdotium promovendo.*

N. Sanctae N. Ecclesiae pastor dilectissimo et sanctissimo fratri et consacerdoti N. Florentino episcopo, in Domino salutem. Charitas vestra scire dignetur quod praesens frater noster, medicis apud nos natalibus ortus, optimis autem moribus et sacris litteris apprime institutus, a quodam cognato suo in vestram dioecesim venire persuasus, postulavit a pusillitate nostra ut pro se aliquid ad dulcedinem vestram scribere curarem; cujus petitioni annuentes, et paupertati consulentes, commendamus eum sanctitati vestrae, ut apud vos vitam suam in diaconi gradu ducere debeat, usquequo ejus conversatione vobis et vestris agnita et probata, ad sacerdotii gradum in elemosynam vestram promoveri mereatur. Vitam ejus priorem, Deo teste, sine furo vobis intimavimus. Amator erat jejuniarum et vigiliarum, et idcirco castitatis perpetuus custos, assiduus ecclesiarum visitator, et charitatis in Deum et proximum indefessus executor. Vale.

XIII. *Epistola suffraganei ad metropolitanum de consecrando episcopo a rege designato.*

Domino et Patri S. Visocensis Ecclesiae pontifici C. indigno episcopo Ecclesiae, C. a Deo II. et Y. et A. per intercessionem beati II. a. gratiae et misericordiae pacisque abundantiam. Sublimitas vestra scire dignetur quia dominus noster K. rex, comperto recessu fratris nostri N. Losaniensis episcopi, cuiquam clerico suo eandem sedem tradere decrevit, pro quo mihi praecipit ut ex ministerio meo et consensu fratrum nostrorum ad sanctitatem vestram juxta canonum decreta scriberemus. Quod Dei gratia oppor-

tune contigit; nam quando nobis eadem domini regis epistola praesentata est, numerosam synodum collectam haluimus, quibus cum ipsam breviculam legi fecissemus, maximo sunt omnes gaudio repleti, quod tanti apud illum sumus habiti, ut ex nobis aliquos summo sacerdotio non existimaret indignos. Commendamus ergo hunc fratrem nostrum nomine N. religiositati vestrae, nihil extra dicentes quam quod verum comperimus et scimus. Undique nobiliter genitus, moraliter emittis, liberaliter instructus, in omni vita sua sine querela conversatus, ab anterioribus meis archiepiscopis ministerio suscepto, cum anni diligentia plebem sibi commissam regere curavit; cunctorum virtutum osorem, et omnium virtutum eum novimus amatorem, pauperum et peregrinorum in eo susceptionem et omnibus hospitalitatem; adeo cuncti scire et laudare consueverunt, ut hanc ipsam dignitatem, quam nunc suscepturus est, non per aliquam ambitionem et machinationem, sive etiam subintroductam aut submissam personam, sed per solum hospitalitatis bonum, Deo benignitati ejus vicem reddente, meruerit. Nam cum quodam in tempore dominus noster K. adhuc juvenculus per flagrantissimum aestum ad nocturnam mansionem sibi praeparatam festinaret, et propter angustiam temporum per totam diem non habens quo diverteret, juxta possessionem ejusdem presbyteri itineris recitudo perveniens, devotissime ab eo susceptus et regaliter honoratus est; cui decedens promisit, quia si aliquando sibi facultas succederet, hoc ei praedium recompensaret. Nunc ergo ei, quem Deus ut credimus elegit, officii vestri munus impendere dignamini: dulcissimam paternitatem vestram et Ecclesiam sanctitati vestrae commissam et omnes suffraganeos vestros cum gregibus suae curae commendatis ad laudem et gloriam nominis Domini Deus omnipotens conservare dignetur. Amen. Scripta est autem haec epistola anno praesenti, indict. XII. M. CLXXIII.

XIV. *Epistola HI. regis Francorum III. Galliarum Aquitaniae et Hispaniae regi, de amicitia et pace servanda, et ut munera gratia habeat.*

Dilectissimo fratri et unanimo amico gloriosissimo Galliarum, Aquitaniae et Hispaniae regi Hludovico cognominis vestri III. Rex Francorum, gratias vobis et pacem atque victoriam de caelo vobis subministrantur. Obsecro, frater charissime, sanguis et ossa mea patris animae meae, nomen meum, ut postpositis vel potius explosis et annullatis simultatibus et inimicitibus, quas inter patrem vestrum et nostrum cupidi et perversissimi homines seminare gauderant, Christiano et cognato amore nos invicem diligere, et alter alteri domi militiaeque fidi et pacati esse curemus, ne quisquam tertius nos duos, nisi unum, se invenire tripudiet: et ita fit ut nec nostri de nostra dissensione et inordinatione gloriae et dignitates aucupentur, nec adversarii et extranei de regni nostri defectu et casu gloriantur. Ut autem foedus inter nos conditum permaneat firmum, mittimus vobis pro arrabone equum viribus et velocitate, non saturo et caribus, probabilem, et sellam qualem nos insidere solemus, ut nos fortitudine et utilitate, non luxu et inanitate, delectari noveritis. Mittimus etiam cortinam praestantissimam, qua in palatio vestro tempore consilii pro signo dilectionis nostrae suspensa omnia maledicorum seminaria contabescant, dum et meam apud vos devotionem hoc munere, et vestram erga nos affectionem ipsa viderint et extimuerint ostentatione. Et ut de vitae vestrae diuturnitate nos sollicitos esse noveritis, dirigimus vobis aromata et unguenta et pigmenta medicabilia, quorum odore, delibatione et sapore delectati, diu vivere et nos diligere firmiter et jure debeatis.

XV. *Epistola de tundendis capillis et cuculla monachorum.*

Uterinis fratribus Adopulus frater in Salvatore

salutem. Rem miraculo dignam, immo portemibi præcipitis, ut barbuis, edentulus et ideo et, ut verius dicam, semiblaterator surdastris et potius insensatis cantare, seu ludere, mentari debeim: quod contra possibilitatem clementiam meam incipio, qui vobis quicquam re nequeo. Vos autem et mihi et vobis in hoc re, ut ad invidiam nostram hoc neini pro-

Quidquid ab anterioribus nostris accepimus ulla retractione et discussione suscipere et lebemus, quia, ut Cassianus ait, et qui a discipulis discere, nunquam ad perfectum pervel quia ita se humanum habet ingenium, ut esimum et execrabile priorum terrigenarum um, omnia cupiunt experimento probare, non do servare, quantum scientia suppetit, cona- is aperire quam necessario et clericis tonsura achis sint indicta cuculla. Et quidem de ton- uæ clero et cœnobiiis et cunctis altaris mini- arinaris duntaxat, est communis, hoc nobis e debet quod Patres nostri Petrum apostolum ordinationem et imitationem spineæ coronæ, imino ab illudentibus est imposita, summum itis demidare, et infra ad similitudinem cor- otillos sibi relinquere tradiderunt, et exinde i qui ad sacerdotium peringere cuperent, eo on solum rebus suis, sed etiam sibi ipsis se re debere. Et quidem hoc nobis magnum est, Veteri Testimonio et lege præter summum em et ejus tantum filios, omnes levitæ non capillos, sed et omnes pilos corporis sint ra- cepti, donec Ezechiel propheta summusque x in portentum populi concidendi, cremandi rrgendi capillos et barbam radere, et ex eis remare, partemque concidere, et partem in ventum dispergere jussus est: qui etiam hoc dato accepit, ut sacerdotes capita non rade- ed tonderent, quia in altero aliquid miseræ lionis, in altero nihil est, nisi profunde humi- quod apparet in his qui tondentur ad palum: is beatissimus papa Gregorius in explanatione n sententiæ non ita videatur intellexisse, sed immodo tonderi, ut non impedirentur oculi. i ita est, quid licet de mandato legis, quæ di- atondetis vos in rotundum, et causa additur, meti estis Domino. Quod quem intellectum, istoriam, habeat, non literis commendandum, tra consuetudinem nostratium aliquid sentire ur. Sed forte de sacerdotibus in Ezechielo ita intelligi jussim, ut supra oculos se tantum ant, sicut adhuc Græci faciunt sacerdotes, cum ti, et juxta Anastasium, totum caput usque ad radant his et semel in anno, vel juxta primos n professionis viros Etiam prophetam, Joan- ptistam, Paulum solitarium, Antonium, eum- choretam ecclesiarumque doctorem, et ipso- iscoporum magistrum naturali tegmine dele- o gratiarum actione Creatori capillis et barba non graventur, quorum etiam Antonius hoc quia quidquid naturæ meliorandæ decorandæ- utrahitur, hoc est ad turpitudinem ipsius et ad m Creatoris redundat. Iluc accedit quod no- comparandæ, temperandæ, ipsunque caput iam in frigore et calore miseriam et calum- fecalvandum sit, ipsæque horæ quibus hæc antur et aguntur pereant, nisi diligenter no- et observetis, cur hoc genus tonaturæ, immo , in his sit provinciis usurpatum, et potius pro usceptum: licet Parnus et Stephanus in sua verticem monachos iterato non radere, sed e præcipiant. Porro quam necessario et ton- rasura eadem sit instituta, ex sequentibus ppendit. Licet quidam Petrum et Paulum tonso et derasos, sed naturaliter priorem re- rum asseverare solcant, sequentem in front- calvum, quod si ita est, quis tam superbus esse Christianus, ut non libenter pro Christi

A nomine contumeliam subeat, qua primos apostolos insignitos esse non diffidit? quin potius hinc discat in alia vita honorem inquirere, cum amicos suos in hac vita capillorum didicerit honore privare. Si autem Petrus non naturaliter calvus, sed rasorio creditur decalvatus, ut contumeliæ crucis Christi participaretur, merito quaeritur cur sibi coronam, tollendo comam, non torquem imponendo, facere voluerit? Ad quos facilis responsio patet. Primum quia si juxta Dominum spinea sacerdotibus imponeretur corona, non semper ea possent uti, et præcipue dormientes; si autem viminea et fraxinea et cujuslibet flexibilis ligni seu ceræ, cujuscunque texturæ et metalli, quis nostrum eam pro loco et tempore ut vilem non abjiceret, et pretiosam sibi impneret? et quid esset quod nos a laicis di-pararet? Quod si dixeritis quia vestes, quid est in quo indumenta vestra a laicorum differant vestimentis? nisi quod interdum podere linea, quasi summi sacerdotes, ad altare processuri soleis indui, et purpureis vestibus quasi tribunal ascensuri consuets ornari. Sed quam facile hæc indumenta rejicitis et laica induitis, propter quod calvaria est maxime necessaria, quia hanc celerius capillis obducere non poteritis. Cur autem rasio potius quam tonsio et ipsa frequens a modernis sit episcopis instituta? hoc videtur in causa, ut videatur et diligitur ipsa corona, quæ hujus temporis sacerdotibus est concessa, cum in Veteri Testamento totum caput levitarum sit calvaria deturbatum. Quod vero eadem rasura sæpius est indicta, non ideo fit, ut nos imperfecti putamus, ut pro comarum specie hac ornemur innovatione, sed quia si rarius fieret et capilli aliquantum excrescerent, non sine aliquo scrupulo exoletis absunderentur, vel potius in cincinnos nutrentur, et plures prævaricatores, immo desertores spiritualis militiæ invenirentur. Et hæc quidem in commune de clericis. De monachis, licet ipsi inter se majori flagrent odio quam clerici et laici, specialiter de monachis dicendum, quia nimium indecens est et incongruum ut qui ita vestitus est aliquid seculare desideret, quia quidquid seculares homines diligunt, cucullis indignum judicant et contrarium; nec immerito, quia qui vestem abrenuntiationis quam in baptismo suscept jugiter portare consuevit, mundo se mortuum continue meminisse debet. Delibato ore qualitercunque cantavimus, ludum in ejulatum vertere habemus, quia clerici et monachi habitu quo mundo se renuntiare promittunt, mundi curis et negotiis, immo illecebris omnimodo se implicare contendunt. Lamentationis ignarus mitto te ad libros Hieronymi ad Sabinianum diaconum, et Joannis Chrysostomi ad Stelebrum monachum.

XVI. *Epistola qua episcopus se erga regem excusat quod non venerit ad conspectum.*

Domino præcellentissimo et regi gloriosissimo N. indignus episcopus et fidelis famulus vester N. Clementissima dominatio vestra scire dignetur, quia D quod ego tantillus homuncio ad conspectum serenitatis vestræ juxta præceptum dominationis vestræ non veni, maxima infirmitate detentus jussionem vestram implere non potui. Nunc autem suppliciter obsecro ut in hoc misericordiam vestram super me recognoscere possim, si per hunc legatum pusillitati meæ dignamini, quando cum gratia Dei, sanitate recuperata, ad servitium vestrum properare debeam: quia post timorem Conditoris mei, tota intentio mea in hoc laborare debeat et desiderat, ut serenitatem vestram circa me serenam invenire merear. Sicut autem in diebus istis nihil exterioris operis exercere et negotii secularis aut ecclesiastici procurare potui, ita tota ad Deum mente conversus pro incolumitate vestra et conjugis et filiorum, ac pro statu regni vestri Dei misericordiam implorare non cessavi. Parva xeniola, sed peregrina, seu transmarina, quæ modo ad obsequium vestrum pietatem divinam, mihi credo, direxisse, Augustæ dominationi vestræ curavi

destinare. P. illum coloris prasini et aliud polime-
tum, spatulas palmarum cum suis fructibus, cy-
namomi, calaugani, cariofli, masticis et piperis
fasciculum, caricis siccis, malogranata, pectinen
elefantinum, vermiculos, cicadas, aves psitacos,
uerulam albam, et longissimam spinam de pisce ma-
rino. Serenissimam celsitudinem vestram ad mun-
imen Ecclesie omnipotentis Dei misericordia diu
conservare dignetur.

XVII. *Epistola qua suffraganeus metropolitanum in-
format de appellatione interposita a sententia sepa-
rationis la: a contra conjuges consanguineos in quarto
et quinto gradu.*

Summum gradum in Ecclesia summa sanctitate
promerito Patri et provisorio meo N. humilis suffra-
ganeus et fidelis obsecrator vester, ac devotus servi-
tor N. illius Ecclesie pastor indignus. Scrutatore
cordium testem invocato in animam meam, quam in-
vitus et coactus aliquod sinistri, et quod placiditatem
vestram turbare valeat, auribus dulcedinis vestrae
aliquando ingerere præsumo. Sed quia melius est ut
errata populi nos incusemus et damnare studeamus,
quam ab ipsis pro nostra negligentia circa illos iure
forsitan laeceremur, notum sit religiositati vestrae
quia quosdam conjuges quos injure et contra Chris-
tianæ disciplinæ regulam conjunctos audimus, ad
nos evocari fecimus, et prout cleri iudicium et ipsa
justitia dictavit separari præcepimus. Qui, ut erant
nobiles, de principibus populi multos sibi complices
adunantes, tyrannico more, contra ecclesiasticam
normam, jurata bella susceperunt. Sed nos vigore
justitiæ contumaciæ illorum opposito, nequaquam
injustitiæ cedendum putavimus. At illi in majorem
insaniam versi propter neæ personæ vilitatem, offi-
cii nostri auctoritatem pro nihilo reputantes, ad
vestram celsitudinem appellaverunt. Vos autem ad
quem nos omnes spectare debemus, nolite inaniloquio
eorum credere, quia notitiam civium suorum inter quos
degunt evitantes, ad ignota loca se transferre sata-
gunt, ut ibi mendacia sua vitare prævaerant. Porro
ego in fide mea omnia vobis vera narrabo. Cum diæ-
cesim meam circumirem, deveni ad locum ubi memo-
rati homines habitabant, et ibi didici a majoribus
vici illius, quia idem conjuges ita sibi met consanguini-
tate juncti essent, ut de uno parente in quinta, de
altero in quarta generatione mutuum ducerent pro-
pagationem. Quod inquisitione facta et fide cum ju-
ramento data ita verum esse didici, ut omnes, a
minimo usque ad maximum, id ita se habere procla-
marent. Quod si hæc facultas in probis hominibus
inhibita non fuerit, ut episcopi sui præceptum con-
temnere non audeant, sicut minores mihi, ita ma-
jores quique vobis facere incipient, et periclitabitur
apud dominum apostolicum nostrum ministerium.
Communibus ergo viribus communes hostes Christi
debellare studeamus. De cætero, domine Pater, de
gratia vestra super me subjectionem meam certiorare
dignemini. Religiositatem vestram ad regimen Eccle-
siæ suæ Mediator Dei et hominum roborare di-
gnetur.

XVIII. *Mandatum episcopi archipresbytero pagi de
forma observanda in triduanio jejunio a regibus pro
multis necessitatibus ordinato.*

Providentia divina N. Ecclesie ille episcopus N.
archipresbytero pagi illius salutem. Notum sit di-
lectioni tuæ, quia domini nostri reges, quando nu-
perime in unum congregati sunt, inter multa quæ
pie ac salubriter observanda constituerunt, hoc etiam
decreverunt, ut pro multis necessitatibus triduanum
jejunium pariter observare deberemus; quod hoc
modo fieri debet, xiv Kalend. et xiii et xii Kal. Junii,
pura confessione et pace præmissa jejunent omnes
usque ad nonam, exceptis qui præ infirmitate et
infantia aut senio possunt abstinere: et unanimes
conspirito et humili corde veniant ad ecclesiam, se-

quantur crucem cum litania. Totus populus Kyrie
eleison clamantes, cinere aspersi et ciliciis induti,
qui illa possunt invenire. Cæteri quicumque habent
laneis vestibus induantur ad corpus. Pauperibus et
non habentibus ipsa sua penuria pro afflictione suffi-
cit. Discalceati omnes missam in commune auscul-
tent cum metu et reverentiâ. Presbyteri singulis illis
diebus missam cantent. Cæteri clerici et omnes qui
noverint viri ac foeminae L psalmos impleant, obse-
crantes Conditoris nostri clementiam, ut ab invisibili-
um hostium insidiis et gentibus variis et gentili-
um incursionibus Ecclesiam suam defensare, et ipsam
pace sua, quæ omnem sensum exuperat, interius
custodire dignetur, ne in sua viscera ipsa consur-
gere et semet lacere conetur: diversas pestes et
morbos ab hominibus et jumentis auferat, aeris
temperiem tribuat, terram fecundet, fruges ad ma-
turitatem perducat, fructus arborum multiplicet, ut
exterioribus necessariis affluentibus cum fide recta,
spe firma et charitate sincera Deum diligere, et illius
mandatis inhaerere possimus: et his subsidiis utentes
in via, ad æterna præmia pervenire mereamur in
patria. Paucis sicco alantur omnes, et crudis oleribus
et sale atque pomis; et qui opus habent infusus
vescantur oleribus, uno vasculo de pura cervisa re-
foecillentur. Cunctis omnino a carne et pinguedine et
omni quod ex lacte conficitur. Pisces et ova præter
infirmitatem nemo præsumat. Similiter vinum et
omne quod melle dulcoratum est, et unusquisque,
in quantum poterit, quod sibi subtrahit indigenti
præbere non differat: quia jejunio innocens acquiritur
vita, oratione religiosus animus enutritur, elemo-
syna misericordia, quæ requiritur, invenitur, et
quod nuper in ministerio tuo semi correctum dereli-
qui, sicut a te digrediens strenuitati tuæ commen-
davi. Omnia ad certum finem, prout poteris perdu-
cere, curato. Vale.

XIX. *Aliud mandatum episcopi congregationi mona-
chorum de triduanio jejunio observando.*

Ille episcopus sanctissimæ congregationi in honore
sancti N. coadunatæ salutem. Dilectio vestra noverit
quod sancta synodus apud urbem N. collecta, finitis
questionibus quæ ex diversis causis emergerunt, sa-
luberrime decrevit ut omnes Ecclesiarum clerici et
monachorum catervæ commune jejunium et orationes
tribus diebus exequerentur, hoc est iv et iii et ii....
Presbyteri in missas, cæteri clerici psalterium de-
cantarent, circa nonam horam crucem sequerentur,
aliments vero consuete uterentur, cætero populo
propter æstum atque opera foriuseca hoc non indi-
xerunt. Vale.

XX. *Constantiensis episcopi ad Argentariensem epi-
stola, qua monet de transitu ad Luxoviense cœno-
bium, et petit ut mansionem et cuncta sibi necessaria
et sequentibus suis in vico suæ potestatis præcipiat
subministrari et exhiberi.*

Dilectissimo Patri et omni laude colendo N. Eccle-
siæ Argentarinæ et Argentariensis pontifici N. hu-
milis oppidi Constantiensis episcopus. Paternitas
vestra scire dignetur quod dominus noster rex C. ad
cœnobium Luxoviense parvitatem meam dirigere
voluit. Unde peto largitatem vestram ut in vico
vestrae potestatis Ruvacha, mihi mansionem et ne-
cessaria cuncta subministrari; me vero sequentibus
hospitia et aliquas impensas exhiberi præcipiatis;
procul dubio scientes quia quodcumque pusillitati
meæ demandare dignamini, absque omni recrasuna-
tione perficere curabo. Et si quando juxta nos alicubi
deveneritis, scitote quia ad vestrum obsequium cum
omni festinatione occurrere studebo. Sanctitatem
vestram et gregem vobis commissam continuis ora-
tionibus Domino commendamus. Idipsum autem ut
pro Ecclesia fidei nostræ commissa et nostra fragili-
tate facere dignemini suppliciter imploramus. Vale.

XXI. Episcopus mandat vicedomino suo ut Nemidomensem episcopum, Romam proficiscentem, honeste excipiat, et necessaria quæ in mandato exprimuntur illi subministret.

Ille N. gratia Dei episcopus N. vicedomino et fidei suo salutem. Strenuitas tua sciat quia G. Nemidomensis episcopus Romam profecturus unam mansiunculam petiit a me in III Idus Maii, hoc est secunda die sequentis hebdomadæ. Ideoque omni cura provide no quicquam tunc ibidem necessarium ei defuerit, sed omnia sufficienter illi subministras, id est maldræ quatuor de pane, de cervisa carradam unam, triginta situlas de vino, situlas tres friskingas, ovinas quatuor, porcum unum, de lardo dimidium tergam, agnellum unum, porcellum unum, anserem unum, annetas duas, pullos quatuor, et ipsi aliquem piscem si potueris: ligna ad focum, et vasa ad ministerium, plumatia et capitalia ad lectum, de avena trita et ventilata ad pastum cavallorum, maldræ tria et fœnum in pratis et in agris, singulis cavallis vasallorum et servorum illius unum manipulum: et si præ nimia occupatione et gravi damno aliarum rerum poteris, per teipsum illi servire, curato ita ut ad gratiam fiat quod facimus. Et si quando ad ejus loca nos devenire necessitas coegerit, ita eum benefactis anticipatum habeamus, ut jure se nobis vicem debere noverit. Vale.

XXII. Epistola qua vicedominus procuratorem episcopi in Pollingen monet de adventu alterius episcopi, ut præparet illi ministerium et res quæ in epistola exprimuntur, quam videre est.

Vicedominus N. episcopi N. procuratori in Pollingen. Unus episcopus debet ad Polligen super XII noctes advenire, et ideo præpara illi ministerium. Vide ubi optimum granum habeas, et para VI maldræ de farina lota, et unum modium de simila. Tolle de XI censariis singulas ovas, et da illis quotidie sal et ventilamina et commixtum mignia, ut tunc bonæ sint. Tolle unum porcum de illo servo quem hoc anno reddere debet, et da illi quotidie sufficienter de sigila et hordeo, et inebria illum mixtura fursurum seu farinæ, et fac unum agnellum tota matris ubera sugere, similiter et porcellum et unam aucam et duas anetas a cæteris separa, et da illis quotidie abundanter, et sex gallinas et pullos commixta hordeacia farina pasce, et sume de servis quibus volueris. Duas fretas de cervisa, et sume sex siclos de vino in cellario episcopi ad Constantiam, et præcipe quatuor servis ut una hebdomada diebus quos indomicum [indomicum] debent, ligna fagina, et cætera optima quotidie adducant, et ova congrega, ut quando ego venero omnia parata inveniam, si eutem et capillos habere volueris. Vale.

XXIII. Mandatum episcopi procuratori suo ut celeriter perferat epistolam.

Episcopus procuratori suo N. Accipe epistolam istam, et commenda illam alicui tributariorum nostrorum qui cavallum habet, et præcipe illi, ut nec die, nec nocte quiescat, donec eam ad Tringonilla Majori deferat. Quod si nullus eorum tibi obedierit, tu ipse eam illuc defer, et præcipe illi ut diem cum nocte continuando N. eam perferat, et hanc breviculum apertam illi signate c argilla [Korte, signatæ cum argilla], ut tu et socius tuus et ipse N. noverit, quod qui per ejuſcunq; vestrum neglectum contigerit, ut ipsa epistola N. episcopo ante istam dominicam non veniat, omnibus meis et gratia mea privabitur. Si autem tibi N. venerit, expec a me in loco, et para mihi hospitium, qua in sequenti hebdomada ad te in illum locum, propitia Divinitate, venire debebo, inde ad Siratoburgam perrecturus. Et strenuem missum dirige, qui ipsam epistolam N. sub omni celeritate repræsentet. Cæteris etiam compresbyteris tuis de meo adventu indica, quia spero

quod Augiensis abbas et comes N. mecum veniant, ut aliqui illis impendere valeam. Vale.

XXIV. Mandatum metropolitani suffraganeo ut intersit concilio provinciali.

Sanctæ Moguntiacensis Ecclesiæ præsul fratri et sacerdoti N. in Salvatore mundi salutem. Dilectio tua novit quod a recordatione juventutis tuæ, ut reor, nunquam in nostra diocæsi episcoporum concilium est habitum; et idcirco puto, quin potius metuo, quod in Ecclesiis nostræ pusillitati commissis multa grandia et insanabilia, tum propter suimet enormitatem, tum etiam propter incuriæ et occupationis nostræ diuturnitatem, adeo concreverint, ut aut vix aut certe nequaquam sine magna autoritate aut vigore corrigi valeant. Quapropter ut dicta canonum præcipere nosti, ut non dicam quod ad omnia meis semper fuisti, pridie Nonas Aprilis, ad urbem Moguntiam venire no prætermittas, ita paratus, ut quandiucunq; causarum necessitas exposcit, ibi manere pro abundantia sumptuum possis. Et quicunque aliquid gravioris negotii quod supra vires tuas existimas, et nunc et antecessorum tuorum temporibus habuerunt, aut tecum pariter venire, aut seorsum tibi occurrere in loco memorato præcipe, ut ibi omnis eorum controversia finiatur. Vale.

XXV. Epistola qua excubitor Ecclesiæ archiepiscopo suo diocæsis statum exponit.

Domino et in Christo Patri. Illi archiepiscopo N. indignus Ecclesiæ N. excubitor. Sanitate dulcedinis vestræ compta, omni gaudio repletus sum. Ad præcepta vestra non solum ea quibus pro autoritate regimini vestri obtemperare subjectionem meam convenit, sed et omnia, quamvis gravia et difficilia, me esse semper paratissimum. Utinam ita probaveritis experimento, sicut ego, memor scilicet beneficiorum et educationis vestræ libentissime vobis ostendere desidero. Obsecro vero ne aures sapientissimi magisterii vestri forsitan offendant, si pietate vestra confusus unam apologiam, immo querimoniam, vobis in-inuare et potius implorare præsumo. Solertissima vestra novit industria quamdiu episcopium mihi commissum ab infirmis et senio defessis hominibus retentum est, adeo ut jam novus annus pene sit exactus, ex quo nullus eorum ipsam parrochiam circuire potuerit, et ego secundo jam anno illam retinens ob perturbationem reipub. causarumque varietates et domini mei regis servitium nisi tantum dimidium pertransire potui. Et licet in illis partibus quas adhuc visitavi, non satis multa præva invenerim, metuo ne illis quas modo adire debeo plurima distorta et incorrigibilia insipientiam meam deprehendere contingat; quæ tamen cum gratia Dei et adjutorio prudentiam virorum aliquantulum ventilare et discutere necessarium puto, antequam ad notitiam vestram et dignitatis vestræ et tantæ synodi tam multa hæc et tam gravia ita incorrecta et indiscussa perveniant, ne in mei peccatoris ministerio plus facinorum et flagitiorum repeririatur, quam in cunctis suffraganeorum vestrorum parrochiis. Ideo supplico mansuetissimæ religiositati vestræ, ut si vestræ benignitati placuerit, per hunc missum vilitati meæ remandare dignemini, si me ab hac professione excusatum habere velitis, donec aliquid eorum quæ minus adhuc correctæ sunt ad norma n justitiæ dirigere queam. Nihil tamen in voluntate mea ponens, vestræ sanctitatis justis impigrum me exhibere studebo. Valete.

XXVI. Epistola Brixiensis episcopi alteri episcopo, qua rogat ut certiolem faciat quomodo se habeant res inter reges filios Hludovici et consobrinum suum filium K., et de perturbatione Italiæ conqueritur.

Dilectissimo et religiosissimo consacerdoti et firmissimo amico N. episcopo, ille Brixiensis Ecclesiæ pastor. Obsecro fidelitatem vestram ut veraciter mihi et diligenter deinceps dignemini, quomodo

se summa rerum habeat, quam pacati inter se domini nostri reges sint, id est filii Illudovici, qualeunque pacem ad consobrinum suum filium K. conservent : quia nos habitatores Italiae, et potius inquilini, seu, quod potissimum veritas ipsa testatur, præda nunc horum, nunc illorum, ægre nimis expectamus, donec inter se concorditor adinveniant cuiusmodi provinciam istam concedere velint : ut illi, prout oportet, singulariter subjiciamur : cæteris etiam, in quibus possumus, læti serviamus. De sospitate sanctitatis vestrae certum me reddere velitis, et vestris Romanæ pergentibus, seu reliquis pro sua necessitate Italiam petentibus intimare, ut ad me divertant, et in vestro honore eis aliqua impendam subsidia : et de statu sanctitatis vestrae lætificabor, et vos de mea, ut credo. In vestram jucunda et pigmenta ac medicamenta, quæ vobis congrua puto, vestrae dilectioni dirigere curabo. Munuscula quæ modo fuerunt ad manus vestrae dignitati direximus, hoc est palliolum diacrydium et aliud cocineum, tertium saphirini coloris, stragulas duas, duos ramos palmarum virides, et partem amigdalorum et thimama novum. Quod si opportunum vobis est, obsecro, ut unum admissarium generosissimum, celeritate et forma, quin et animo præstantissimum et alacrem, mihi fideli vestro dirigatis. Simul quodcumque volueritis grandioris pretii nihil injungentes, ut puto, ad vestram voluntatem paratissimo.

XXVII. *Responsio præcedenti epistolæ, qua status regum et regni exponitur.*

Nobilitatis et religionis summique sacerdotii dignitate sublimato N. illi Ecclesiæ pontifici N. illius Ecclesiæ indignus episcopus. Comperta sanctitate dulcedinis vestrae multum in Domino gavisus sum, sed et gaudeo et gaudeo. De perturbatione vero Italiae tum propter vestram et Ecclesiarum Christi inquietudinem et vastationem, tum etiam propter nostra detrimenta nimium contristamur : quia pauperima et arida provincia nostra quid amplius habitura est matre divitiarum suarum direpta. Sed Dei misericordia confidimus hanc tempestatem in brevi serenandam ; nam sicut demandastis mihi ut de regni pace et statu vobis certi aliquid significarem, et qualem pacem ad invicem conservarent tres fratres filii nostri domini Illudovici, et utrum nepotem et consobrinum, immo compatruelum suum filium K. in societatem suam accivissent ? Notum facio dilectioni

vestrae quia tres illi fratres ita se inmuta charitate complectuntur, ut summam Trinitatem mediam inter illos diversari credamus. Adeo omnia quæ ad illos seu privato, seu publice pertinere videntur, humanas res et vota supergrediuntur : et unusquisque eorum si possit, et potest fieri, plus alios quam seipsum diligit et diligeret. Et dominus quidem K. cum fratre Illudovici junioris, id est Galliam Lugdunensem et Treverim cum omni Mosellana regione, nec non Agrippinensem provinciam et Burgundioniam inter se dividendas acceperunt. Italiam vero et Tusciam et omnem Campaniam domino K. regendas commiserunt, qui etiam modo sanitate indulta et indepta quantocius vos per gratiam Dei visitabit, et omnem adversarum et prædonem de vestra provincia fugabit. Ineffabiles vestrae liberalitati gratias de magnis exquisitis muneribus quæ mihi dirigere curastis. De cavallo quem me expositulastis, scitote quia præstantissimum vobis mitto,

B Illorum de gente patrum, quos Dedala Circe Supposita de matre nothos furata creavit.
Vincul. vii. An.

Quod ne fabulosum existimetis aerius ei color innatus hoc verum esse comprobatur. Qui pervertitate Cillarum, animositate Rhebum, mirabili singularitate Bucephalum antecellat, et generosissimos pullos faciat : qui procul odoretur bellum, et gaudeat ad vocem tubæ, et cum sanguineam pugnam videat, dicat Vah : qui montes oppositos letus et alacris exuperet, et fluvios rapaces innatet, et latissimos lacus transvadet.

Belgica vel molli melius ferat Emseda collo,
Vincul. in Georg.

et humano sensu cognoscat quomodo sub quolibet homine se gerere habeat : hoc est sub juvenibus et indisziplinatis transversus et supinus, sub senioribus vero et gravibus humilis et rectus incedere norit. Debetis autem farre pascere, non siliquis fabarum C et lupinorum, seu frondibus cerrarum et quercuum. Debetis autem puro amne et liquido fonte potare, non putentibus aquis ut vos eas nomine dicitis. Si hæc ei facitis, omnia quæ dixi et amphora in eo invenitis ; si vero hæc negligitis, et curam illi subtrahitis, immunis ero a mendacio, qui vobis bonum eum direxi, et qualiter habere deberetis instruxi. Vos autem vobis ipsis, aut ministris vestris de ejus villi. *Cætera desunt.*

FORMULÆ INEDITÆ.

EDITORIS PATROLOGIÆ MONITUM.

Formularum quindecim, quas jam editori sumus, quinque priores ex manuscriptis Bibliothecæ Regiæ excerptæ sunt; decem alias mutuati sumus, si tamen ultimam excipias, de qua suo loco dicitur, a Codice olim Pitheano, empto postea, id est anno 1837, a pessimo simul ac doctissimo sacerdote, nomine *Nichel*, cathedralis ecclesiæ Nanceii parochi, post cujus obitum, vendente ipsius nepote, manuscriptorum publicorum thesauris accessit, sicque omnium juris factus est. Illas quidem formulas ex supradictis fontibus jam pridem expressit, recensuit, ediditque in Collectione monumentorum ab ipso elucubrata cui titulus *Bibliothèque de l'École des Chartes, dominus Parde sus*, academiæ Inscriptionum humaniorumque litterarum sodalis, vir antiquitatis peritissimus, deque litterarum republica, si quis alius, optime meritis. Cujus annuadversionibus, ad incudem nostram penitus revocatis, proprias annotationes condidimus.

I. ^a *Sine rubrica.*

Biblioth. Royale, ancien fonds, 4627, n° 20 v° 21 et r°.)
Anno illo, regnum domno nostro illo rege, in men-

^a Hæc formula necessaria relatione sequenti connectitur : prior enim, numero xxxix signata in

D se illo, dies tantos, vir laudabile defensore et omnem curiam illius civitate. Vir magnificus ille prosectorum dixit : Peto te optime defensor et usque lau-

ms. 4627, instrumentum exhibet quo Actorum in registis curiæ insertio declaratur ; posterior, man-

dabilis curialis ut mihi Codices publicus ^a pedire jubeam, quia ^b alio alicui gestis prosequere debeam. Vir honestus ille defensor et curialis dixerunt: Patens tibi ^c quod dicis publicus; prosequere que obtas; dicere non moraris. Ille prosecutor dixit: Vir iniuster ille, per mandatum tuum mihi rogavit atque injunxit ut igam ad civitate illa et cartolam cessionis aut dotis quem de res suas ad illa ecclesia aut ad illa femina adfirmavit, ipsa apud defensore vel omne curia illius civitate debere adfirmare et gestibus allegare. Ille defensor et curialis dixerunt mihi ^d datum quem in te conscriptum habere dixit, nobis presentibus recidetur. Ille professor et hoc modo recidavit.

II. • Mandatum.

(Ibid. f. 21 r° et 22 v°.)

Vir magnifico illo, ille. Rogo et supplico caritate tua ut has ad illa civitate, apud cartolam cessionis aut dote quam de res meas in pago illo, in loca que dicitur illas, ad illa casa Dei aut ad illa femina adfirmavit; ipsa cessione aut dote apud defensore, vel omne curia illius civitate debeas adfirmare et gestibus allegare, ut quicquid exinde hieris gesserisve, me in omnibus et ex omnibus ^f raptum et aptum, adfirmatum et in omnibus definitum apud me esse cognoscas; et ut hec mandatum per te firmiore reteneas, manu propria subter adfirmavi, et qui subscripserunt vel signaverunt in presente rogavi.

III. • Prologus de cessione.

(Ibid. f. 21 v° a 23 r°.)

Christianis fidelibus pia exortatio pronuntiat, hoc etiam illa tonutralis evangelistarum vox, sancto suggerendo spiritu, sua potestate concelebrat, aut faciat unusquisque in pauperes elemosina qui vult tartare evadere supplicia; unde et Dominus in Evangelio dicit: *Vende omnia que habes, da pauperibus, et habebis thesaurum in caelis.* ^c Pensemus ergo omnes Christiani quanta sit pietas et largiores redemptores, ut per hæmosina pauperum promittant nobis thesaurum et regna caelorum. Procuremus igitur sicut Dominus et Salvator noster precepit; in quantum possumus elemosina faciamus. Nemo itaque dubitet et nemo tardet; quia si nos facimus quod Dominus et Salvator noster ipse precepit, ille sine dubium facturus est nobis quod misit. Ait enim Scriptura: *Abcondite helemosina in corde pauperis*

datum quo illa requirebatur insertio. Quamvis autem duæ illæ formulæ non circa aliud thema versentur quam formulæ LV et LVI Marcullianæ appendicis, sive II et III editionis Sirmondi, ab his tamen styli diversitate ita distinguuntur ut sua individualitate (venia sit verbo) minime fraudulentur, novo testimonio istud confirmantes, nempe, curias sub regibus Merovingicis, quædam sibi vindicasse quæ ad jurisdictionem voluntariam pertinebant.

^a In aliis id genus formulæ legitur *patere*, certe melius; cum autem Codex manuscriptus *pedire*, ne una quidem deliciente littera, exhibeat, nullus superest dubitandi locus. Forsan illa vox aliquando in usu fuerit pro *patere*: quæ tamen conjectura hoc uno exemplo nititur, quin alterum ex ullo monumento vel lexico accessiri possit.

^b Certe legendum habeo.

^c Procul dubio legendum est *patent codices*, quod certe amanuensem minime latuisset, modo litteras vel primoribus labris attigisset. Unde mihi suspicari subit, eundem, duce tantum ignorantia, *pedire* pro *patere* scripsisse superius.

^d Lege *mandatum*, cuius vocis prima syllaba, *man* scilicet, forsan in manuscripto Codice per litteram *m*, signo abbreviationis superscripto, fuerit expressa, sicque obtusum amanuensis acumen effugerit.

^e Vide notam (4) formulæ præcedentis.

et ipsa pro te deprecabitur Domino. Abscondamus ergo hæmosina in corda pauperis ut perveniat nobis deprecatio pauperum ad remissionem peccatorum ^b.

Igitur ego, in Dei nomine ille, venerabilibus fratribus illo et illo. Admovit mihi amor Domini nostri Ihesu Christi et desiderium de illo paradiso ubi iusti habitant, ut me Dominus ibidem participare dignetur, seu et timor gehenne, ut me exinde Dominus eripere jubeat; propterea celo vobis ad die presente, ad mea elemosina faciendo ad pauperis, vel a sacerdotibus, ad missas canendo, dispensando, cessumque in perpetuo esse volo et de juro meo in jure et dominatione vestra transcribo atque transfundo, hoc est: res proprietates meas, tam in civitate illa quam et foras in ipso pago, seu et in alios. Habent ipsas terras cum omni superpositis de longo tanto; similiter in latus et in frontis. Subjungit de ambobus frontis et de ambobus latus terra illius: *etiam et in ipso pago in agro illo portione mea tam terris, mansis, domibus, edificiis, vineis, ^f olivis, silvis, campis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, quicquid in ipsa loca portio mea est, totum et ad integrum, rem inexacta et alia rem quantumcumque visus sum habere aut in antea laborare potuero tam peculium presidium utriusque generis sexus, aurum, argentum, drapalia, ceramen, usentilia, mobile, et in mobilibus quicquid dici aut nominare potest, ubicumque jus sursum habere medietate ad integrum, ita ut ab hodiernum diem habeatis, teneatis et in mea elemosina dispensando liberam et firmissimam ad die presente in omnibus habeatis potestate faciendi. Si quis vero, quod nec fieri credo, si ego ipse aut aliquid de heredibus meis vel ullus quislibet ulla opposita persona qui contra hanc cessione ista venire conaverit, et a me vel heredibus meis defensatum non fuerit, inferamus vobis, una cum socio fisco auri uncias tantas, argentum pondo tanto esse multando; et presentis cessione ista omni tempore firma permaneat.*

IV. • Securitas.

(Ibid. f. 23 v° et 26 r°.)

Dum inter illo et conjugia sua illa, non caritas

^f Inter additamenta quibus Ducangianam collectionem auxere Benedictini, monumentum quoddam videre est, anno 1203 assignatum, in quo *ratum* pro *raptum* ponitur, idque non semel alibi factum, allatis exemplis probat Carpentarius. Hoc autem loco, vice versa, *ratum* pro *ratum* usurpari videtur.

^g Habes hic formulam donationis societati religiosæ factæ, multarum similem quas in collectionibus diplomaticis reperire est. In Codice 4627 bifariam partitur, numero XLII signata.

^h Hæc verba, ad remissionem peccatorum, quamvis in Codice majoribus, iavo et purpureis litteris, instar rubricæ scribantur, tamen ad phrasin integritatem pertinere videntur, ideoque eodem ac reliqua charactera a nobis expressa sunt.

ⁱ Inde satis patet, hanc formulam vel loco in occidentali parte Galliæ sito fuisse destinatum, vel saltem ab exemplari donationis factæ in regionibus oliviferis expressam.

^j Hæc formula, in manuscripto Codice numero XLVII signata, trigesimæ libri II Marculli ad litteram consonat, rubrica tantum excepta, quæ apud Marcullum duabus constat vocibus, nempe: *libellum repudii*, cum in exemplari nostro una tantum voce legatur: *securitas*. Cum autem divortii consuetudinem sub prima regum nostrorum stirpe obtinuisse, non nisi paucis formulis comprobetur, hæc etiam recu-

secundum Deo, sed discordia regnat inter illos, et ab hoc pariter conversare minime possunt, placuit utriusque voluntas ut de hac consortio a severare deberent, quod ita et fecerunt. Propterea has epistolas inter se uno tenore conscriptas fieri et adfirmare decreverunt, aut unusquisque ex ipsis, sive ad servitium Dei monasterio aut copolare matrimonium sociare voluerit, licentiam habeat, et nulla requisitione et hoc de parte promissa nihil habere non debeat. Si quis vero, si aliqua pars ex ipsis hoc immutare voluerit, inferat pari suo auri tantum, et decreverunt a proprio consortio siquistrate in eam quam elegerint parte permaneant, stipula[tione] subnixā. Actum illo.

V. ^b *Incipiunt relati.*

(Ibid. 4405, n° 239.)

Quociens quippe causa ministrantes naufragium evenit destitutio cartarum, quod hoc publicis auribus est intuendum, ut qualitor corrumpi a dispositionibus eveniens occasionibus non debui modolari, ob hoc igitur occasum aut eveniente contigit ut domus illius infra urbem villa nuncupante illa a malis hominibus ad incendium fuisset concremata, de qua re inter reliquas res meas dispendium, et instrumenta unde presenti tempore mea possessio esse videtur, tam venditiones, adfiliationes ejus, commutationes vel qualibet instrumenta cartarum a me nocitur pervenisse ibidem infra ipsum domum ferunt conbursas. Ideo supplico te, vir apostolice, civitatis illius pontifex, domine episcopo, cum tuis venerabilibus abbatibus, vel vos qui de parte publica curam vel sollicitudinem habendi positi estis, ut si se dederit usus causandi adversariorum inimicorum meorum... et vestris intercedentibus verbis, dominicis auribus intueantur, ut per suum regimine nostra in omnibus declaretur justitia.

VI. ^c *Sine rubrica.*

(Ms. de M. l'abbé Michel.)

Ille, rex Francorum, vir inluster. Patriciis, comitibus, tolenaris vel omnibus curam publicam agentibus. Seu oportuna beneficia ad loca sacrarum ecclesiarum vel sacerdotibus præstare non desinimus, hoc nobis procul dubio in æterna beatitudine retribuere confidimus. Igitur cognoscat magnitudo seu^d utilitas vestra quod nos ad petitionem apostolico viro illo,

denda minime supersedendum duximus. Si rudi formula XIX eandem quam supradicta Marculli rubricam exhibet, illi et nostræ sensu, non autem stylo similis.

^a In Codice manuscripto formulæ XXX legitur *separare*, unde postea, corrupta latinitatis forma, *severare* factum est; si quis autem ab hac voce verbum nostrum *sever* deducere voluerit, libenter assentiemus.

^b Hæc formula, quamvis nihil novi præ se ferat, multisque scateat mendis, eo saltem jure preclum sibi vindicat, quod antehac inedita, in manuscripto quasi lateret, cum duabus tantum aliis, jam in lucem vulgatis. Cæterum collectiones diplomaticæ nonnullas exhibent formulas ad supplenda instrumenta necessario quolibet casu abolita pertinentes.

^c Hanc formulam domnus *Michel*, in tertia Codicis sui parte literis Merovingicis exaratam asserit, quam et alter Codex, olim Pitheæanus, nunc in Bibliotheca Regia servatus, N. 2123, vix abo textu descriptam habet, fol. 450, r°, ubi numerum XLVIII inter formulas obtinet. Eidem formulæ, a Lindenbrogio editæ, numerus XII in eruditii viri formulario præfixus est. Textus autem Lindenbrogianus a textu supradictorum codicum, si initium formulæ utrinque exploretur, in paucis minimisque discrepat, ut ex subjectis variantibus lectionibus patebit.

^d Lindenbrogius legit *ulmitus*.

^e *Urbis Lindenbrog.* et Ms. 2123.

A illius orbis ^a antestite, talem propter nomen domini ejus meritis compellentibus beneficium prestatisse, cognoscite ut annis singulis de carre tanta quot ad lumina ia conpurandum ad Massilia vel per relicos portus infra regno nostro, ubicumque missi sui necrare videntur, vel pro reliqua necessitate discurreritis, hoc desolvere non debeant. Propterea per presentem præceptum decernimus, quod perpetualiter mansurum esse jubemus, ut nullo tolloneo de ipsa tanta carre ipsius pontificum neque in ipsa Massilia, ^f Teloneo, ^g Fussis, Arlatii, Avinione, ^h Sugione, Valencia, Vien[na] Cabillonno, vel per reliquas civitates aut ⁱ paucos, ubicumque in reg[no nostro] teloneos exigitur, nec de navale, nec de carrate eveccione, nec [de rotatico], nec pontatico, nec pulveratico, nec salutatico, nec Crispitatico, nec de saumariis, nec de eo quod homines eorum ad dorsum portant nec ulla restibutione quod fiscus noster exinde poterit sperare, nec [vos] juniores aut successores vestri de ipsa tanta carre eisdem [vobis] requiritatis nec exigatis; sed omnia et in omnibus hoc propter nomen Domini [ipse pontifex] vel successores sui aut memorata ecclesia domni illius i hoc indultum vel in luminariibus ipsius sancti loci proficiat: quam vero auctoritas ut] perpetuis temporibus validuram propria manu infra decrevimus (roborare).

VII. ^k *Indiculum ad majorem domum.*

(Ibid.)

Domino inclyto procerique palacio regalis ornatum adque catholicæ universal et [in] Christo filio illo majorem domum, ille, ac si peccator, tamen Deo miserante episcopus. Culminis vestræ agapem nostra extremitas paginale comodo salutis inquirat, in eterna dilectione verum demonstret caritatis affectum. Idcirco salutationem in una qua decet cum eulogiis peculiaris patroni vestro domni illius per presente servo vestro filio in Christo illo, celsitudine vestræ destinare præsumimus, per quam humiliter petimus ut cum affectu a vos recipiantur, quot sunt a nobis amore distinate; remeante vero eodem de vestra proprietate precipio, cum paginale adloquium cognoscere et letificare mereamur.

VIII. ^l *Indiculum ad propinco.*

(Ibid.)

Domna Deo sacrata et mihi carnaliter genetrice et

^f Hanc vocem T majori donandam judicavimus, ut pote quæ civitatem Gallicæ *Toulon*, Latine autem *Teloneum* appellatam significaret. Cui vero libellus *Teloneo* interpretari quasi vocem alicujus Massiliæ regionis determinativam, quod nobis minime probatur, illi pars civitatis designabitur, portum complectens, ubi *Teloneum* solvebatur.

^g Vicus nostrajibus *Fos* nuncupatus, quem Druentia præterfluit.

^h Hic designatur civitas cui nomen vernaculum *Sisteron*. Melius sane scriptum fuisset *Segustrone* vel *Segesterone*.

ⁱ Nonne rectius legeretur *Pagos*? — Hic notandum venit quod, a vocibus *de ipsa tanta carre* ad finem usque formulæ, textus Michelini Codicis toto cælo differt tam a textu Codicis 2123 quam a Lindenbrogii edito, dum e contra mire consonat capiti xviii Gestorum Dagoberti, ubi mentio fit privilegii ab ipso Dagoberto monasterio Sancti Dionysii concessi, cujus instrumentum non superest.

^j Lindenb. et ms. n. 2123 add. *habeant*.

^k Hæc formula, nec sane lectu dignissima, nec multum formulæ XVIII primæ seriei Baluzianæ absimilis, in secunda parte manuscriptorum domni *Michel* tertium locum obtinet.

^l Id genus formulas exhibet jam citatus domni *Michel* Codex, in prima parte quæ ex collectione Baluziana mutata est. In secunda autem parte ejusdem Codicis quartum ordine locum obtinet.

eplo superna largiente gracia officium pasto- A
Christo sanctæ Ecclesiæ filia illa ille peccator
us. Commonet nos et affectio carnalis amoris
iclitudo pastoralis cure, ut de vobis sim semper
us. Idcirco has apices parvitatæ meæ ad al-
m vestram direximus cum eologias peculiaris
i vestri, domni illius, per quam petimus ut et
s orare dignetis et quod, Deo miserante, cir-
tur, nobis per vestro... et presente misso in-
re jubeatis.

IX. * *Carta commutationis.*
(Ibid.)

I convenientibus partibus placida definitione
erit, cum honorum hominum fuerit sobseri-
firmatum, tunc nec immutandi tribuitur occa-
e ulla consurgitur virtus litigii; et idcirco,
is congruentibus, pro commune compendio
, convenit inter illas et illo ut arcas sibi ab
oportunas in ^b *orum* commutare deberent, B
re illo; quas arcas eum ingressus egressusque
sibi in invicem tradiderunt, ita ut unusquis
nam accepit habeat, teneat et perpetuo jure
mpicio possideat, vel quicquid exinde facire
t, habeat liberam potestatem. Sig.

X. * *Præcaria.*
(Ibid.)

is suis illis et ille. Et quia inscium non ha-
quod genitor noster in re vestra manere di-
r, et præcariam vobis ferit quam nos simili-
otamus et signanter firmamus, ut nos ibidem
vestra manere permittat humiliter postula-
ed ne possessio nostra vobis heredibusque
præjudicium inferat, hanc præcariam vobis
imus, spondentes quod si ullo unquam tem-
ijus cartulæ conditionem oblitus, in quibuslibet
iis aut ubi a vestris e-edibus ex vestro præ-
verimus imperati, non procuraverimus cum
obedientia adimplere, aut hoc quod possede-
m vestrum esse dixerimus, tanquam præva-
mprobos juxta legum severitatem vestris par-
mponamus, et nos ipsos exinde projeciendos
ullius judicis interpellatione integrum poci-
birium: hæc stipulans stipulati sumus, atque
nus ac quacumque legis mentione firma-
Et si hæc præcaria dinuo renovata non fue-
que alia per triginta annorum spacia seu
t, integram obtineat firmitatem * stipulatione
l.

collectionibus formularum nonnullæ repe-
quæ ad *commutationes* pertinent. Hanc ordi-
nciam exhibet secunda pars Codicis Miche-

rbum in suo Codice informis sic divinare ten-
mus *Michel*. Certe locus aliquis hic desi-
sed quis sit vix possumus conjicere; nisi
ntelligamus, quæ in testamento ad annum 721 D
lo, et alibi, *Sine-muro* nominatur.
genus formulæ sæpius in collectionibus diplo-
occurrunt. Porro per *precaria* non *res*, sed
tum *rei* concedebatur, quorundam officio-
t reditum debitione donataris imposita:
ntiendum de *beneficiis*.
e lectio domno *Michel*, non tamen sine ali-
itatione, probatur. Forte *ambastia ambastium*
ages ambagium, sicut forma proxima, ita
onsonat, et hoc significat quod *altercationes*
(*contestationes*): sic enim *ambages* interpretatur
ius.

cariorum instrumenta singulis quinquenniis
antur, ne quis scilicet diuturniorem posses-
ad ipsum proprietatis jus præscribendum
tur. Plurisque autem id genus instrumentis
speciali cavebatur ne, vel deficiente reno-
, aliud præter jus præcarium possessor ha-

XI. † *Mandatum.*
(Ibid.)

Domino magifico fratri illo illo. Rogo injungo-
que caritati tuæ ut ad vicem meam Beturegas ci-
vitatem accedas, et apud defensorem vel curia pu-
blica epistolam donationis, quam de omne corpore
facultatis meæ ad monasteria aut ubicumque mea
decrevit voluntas conscripsi, gestis municipalibus
facias allegare, et quicquid exinde egeris gesserisque
apud me ratum et beneplacitum esse recognoscas,
et de prosecutione celebrata mihi rescribere non
graveis, sipl.

XII. * *Securitas.*
(Ibid.)

In Christo Filio illo, ille episcopus. Non est inco-
gnitum quod res nostras, quas ex benignitate Dei
percipimus, aurum, argentum, vestimenta vel reli-
quas species quas in ^b *recistorio* nostro.... (*notæ*
tironianæ).... in tua dominatione habuisti, in omni-
bus apud nos rationem deduxisti et in nullo te inve-
nimus negligenter; propterea hanc securitatem tibi
emisimus, ut omni tempore exinde ductus et securus
resedeas, tam tu quam et juniores tui, et nullam
de heredibus nostris vel ecclesiæ nostræ successo-
ribus pertimescatis relictione. Quod qui adtempta-
verit et conaverit facire, inferat vobis una cum
sacratissimo fisco auri libram argenti pondus, et
presens securitas firma permaneat stipulatione.

XIII. † *Ad archepresbyterum institutum.*
(Ibid.)

In Christo venerabili fratri illi, ille archidiaconus.
Conperta fide et conversatione tua seu et sollertiam
mentis, ideo committimus tibi vico illo, res ejus, ac
ministerium hujus in Dei nomine credimus præpo-
nendum, ut ibi archepresbyterie curam indesinenter
agnoscas, serves composita, diruta restaures, popu-
lum tibi commendatum assidua foveas prædicatione.
Ita age ut ordinationem nostram ornes et in antea te
reprobam inveniri non patiaris, sed meliora tibi
communicentur.

XIV. † *Sine rubrica.*
(Ibid.)

Anno xiiii regni domini nostri illius gloriosissimi
regis, sub mense illo, gesta habeta hapud virum
laudabilem defensor necnon et ordo curiæ adstanti-

beret: quod et in nostra formula factum est.

† Huic formulæ tredecimus locus tribuitur in
secunda parte Codicis Michelinii. Mandatum vero
continet, quo quis apud curiam exhibito, regestis
inseri requisiverit instrumentum donationis quale
in formula II superius adumbratur. Forte etiam
hoc mandatum ad formulam XIV, infra edendam
respicit.

‡ Hæc formula in secunda parte Codicis domni
Michel quatuordecima numeratur. In formularis
editis aliæ occurrunt formulæ: *securitatum* delibera-
tionumque a personis rationum reis sive depositariis
habitarum.

‡ Huic lectioni assentit domnus *Michel*, quin tamen
omni hæsitacione careat. Hac autem voce, quocumque
modo scribatur, certum est locum deposita servando
destinatum significari.

‡ Id genus formulas in collectionibus editis non
novimus. Huic autem, in secunda parte manuscripti
Michelinii, locus quindecimus tribuitur.

‡ In Codice domni *Michel* præcedentem nostram
subsequitur hæc formula, notis tironianis quinque
linearum spatio intercedentibus. Ibi vero antiquiori-
bus litteris carolingicamque ætatem prodentibus
exarata videtur; cæterum ejusdem generis est ac
formula I superius edita. Videsis notam (†).

huc honoratis vel curialibus necnon a gressis qui a vicem magistratus agere videntur, ille dixit : quæso a te, optime defensor, vel vos; ordo curiæ, ut mihi codicis publicis potere præcipiatis quia habeo gestorum allegationem cupio roborare. Defensor et ordo curiæ dixerunt : pateant tibi codicis publici in hæc civitatem, ut mos est : prosequere quæ optas. Vir magnificus ille dixit : rogator meus ille per mandatum suum superavit donationem illa quam in basilica domni illius vel nepote suo illo pererogavit ut ipsam donationem apud laudabilitatem gestis municipalibus debiam adlegari. Defensor et ordo curiæ dixerunt : mandatum idem quod te habere dicis in publico proferatur et ibidem recensatur quæ recensendum rogasti. Quo recensito, defensor et ordo curiæ dixerunt : quia donationem vel mandatum legaliter concriptum est et recitatum, quid adhuc amplius vis sine tua injuria ac dicere non moreris. Ille dixit : quia donationem vel mandatum solemniter concriptum nobis est recitatum, specialiter peto, ut possit esse in integrum firmatum, gesta hæc manus vestras subscriptionibus roboratis. Et defensor et ordo curiæ dixerunt : gesta, sicut mos est, a nobis specialiter constat esse subscripta ; quid adhuc amplius vis, vir uagane ? Ille dixit, quod gesta, cum fuerit concripta que a vobis subscripta, mihi ex more tradatur.

XV.

[Hanc formulam ex Codice Bibliothecæ Regiæ n. 4629 exscriptam, ne uno quidem apice neglecto, edimus. Nec fateri piget, nobis in hoc præstando vitam travisse facemque prætulisse doctissimum Pardessus, qui primus supra dictum Codicem exploravit, descriptis, ipsamque formulam ex illo erutam vulgavit anno 1840.]

Consuetudinis læcū indulgentia prestans ut quocienscūq; unicuiq; insiccate parte adversa vel p̄ negligentia a iū casu fragilitatis t̄iger' opor-
tuit eū auribus publicis innosci. Igit' opti

^a Forte legendum *juratis*, quod quidem in medio ponere volumus, non ultra modum conjecturæ nostræ indulgentes. Quidquid autem de nomine statuat, viros curialibus adjunctos aut curiam vicarios hic designari constat.

^b Hic observat dominus Pardessus amanuensem nitidissimè scripsisse *culo*, quibusdam litterulis syllabæ ut superpositis, quas *ne*, vel *rio*, vel etiam *ria* interpretari licet. In hujus itaque vocis divinatione, ut ipse fatetur, cæcutiens, albo tantum spatio ipsam notare in sua interpretatione maluit, quin tamen omnibus conjecturis abstineret. Si enim, inquit, *cuncto* legere volueris, tunc verba illa *cuncto clerorum* tibi intelligere licebit de collectione, cœtu, sive congregatione sacerdotum ecclesiæ Sancti Stephani, cui præter Metropoleos titulum, forte et pars aliqua jurisdictionis voluntariæ ad curiam pertinentis com-

me defensor vel curia publica seo et cuto cleroru scti stephani ac uiris magnificis betorice civitatis Ego illi emanens in pago bitorico in villa illa engū catis obtine defor ille bitorice civitatis seo et illo profensore vel alie quāpluris me obidien e ūro illi propterea sugirendo vobis disopoco ut pietatis vri tridū apensionis secundū lege consuetudinis quod ego ibidē custodiui pietatis uræ mihi affirmare deberitis quod ita et fecistis ut de id quod in ipsa strūnta habebat insertum tunc tēmpore vestre misericordiā nostra defensionē ut adju toriū ut l x ū periat erigat potius qua in ledat stipulationē subnexa.

^b Quod sic legendum in interpretandumque arbitratur eruditissimus Pardessus (*Bibliothèque de l'École des Chartes, tom. I, pag. 219*) :

Consuetudines legum indulgentiam præstant ut quotiescumque unicuique, instigante parte adversa, vel per negligentiam aliquam, caens fragilitatis contigerit, oportet eum auribus publicis innosci. Igitur, optime defensor, vel curia publica seu et ^b ... clericorum sancti Stephani ac viri magnifici Bituricæ civitatis, ego ille commanens in pago Bituricæ civitatis, seu et illo profensore vel alii quam plures, me obediēte, viro ^c illo : propterea suggerendo vobis depono ut pietatis vestri triduum apensionis, secundum legem consuetudinis quod ego ibidem custodivi, pietatis vestræ mihi affirmare deberitis, quod ita et fecistis ut de id quod in ipsa instrumenta habebat insertum tunc tempore vestram misericordiam nostram defensionem velut adiutorium ut lex non pereat, erigat potius quam incedat stipulationem subnexam.

^c petebat ; si autem, addit ille, superioribus signis *cuto* insertis, curiatus legere tentaveris, eundem fere sensum efficies : curiatus enim Ducaugio accipitur pro curia, senatus.

^e Siglum ill., in manuscripto Codice exaratum, *illustri* vel *illustrissimo* posse interpretari monent dominus Pardessus, quem tamen inspecta errorum litterarum vestigia moverunt ut conjiceret, primum quidem *illustri* scriptum fuisse, hoc vero amanuensem spontanea characterum erasione correxisse, ut litteris superscriptibus pronomen *illo* (Gallicè *un tel*) repræsentaretur. In formulis enim, generaliter loquendo, nomina propria nec reperiuntur nec reperi debent, ad essentialiam enim illarum pertinet ut personis et locis quibuslibet accommodari possint. In plerisque igitur id genus instrumentis, nominibus propriis pronomina *ille*, *illa* substituuntur.

FORMULÆ ANTIQUÆ

DE EPISCOPATU,

QUARUM OLIM USUS FUIT SUB PRIMIS REGIBUS.

I. Clori plebisque viduata civitatis preces ad regem pro episcopo institundo.

^b Suggestio piissimo ac præcellentissimo domino illi. regi a servis suis, quorum subscriptiones et signacula subter tenentur inserta. Principalitatis, etc. (*Marculf.*, l. I, c. 7).

^a Vide præfationem Sirmondi in has Formulas Conc. Gall., tom. II, pag. 635.

D II. Præceptum regis de episcopatu, ad episcopum designatum.

^c Ille rex illustri viro ill., aut venerabili viro ill. Dum, juxta Apostoli dictum, omnis potestas sublimatur a Domino, etc. (*Formul. Landenbrog. c. 4*).

^b Sirmondus, Conc. Gallicæ tom. II, pag. 635.
^e *Ibid.*, pag. 636.

III. *Indiculus regis ad metropolitanum, ut designatum episcopum ordinet cum suis comprovincialibus.* A IV. *Indiculus alter ad episcopum, pro eadem designati episcopi ordinatione.*

^a Domino sancto sedis apostolicæ dignitate colendo in Christo Patri ill. rexi. Credimus jam ad vestram reverentiam pervenisse sanctæ recordationis, etc. (*Marculf. l. 1, c. 6.*)

^a Ibid.

^b Ille rex viro apostolico ill. episcopo. Quamlibet nos ad administrandum gubernandumque rerum statum præcelsis occupationibus regis sollicitudinis causa constringat (*Marculf. l. 1, c. 5.*)

^b Ibid., pag. 637.

FORMULÆ DIVERSÆ

IN EPISCOPORUM PROMOTIONIBUS USURPATÆ

POST RESTITUTAM ELECTIONUM LIBERTATEM.

I. ^a *Epistola Hincmari metropolitani ad Regem, ut clero et plebi Silvanectensi novi episcopi electionem permittat, et visitatorem designet qui præsit electioni.*

Domino Carolo regi glorioso sit semper salus et vita. Septimo Idus Junii, circa horam secundam, venerunt tres clerici et duo laici Silvanectensis ecclesie ad exiguitatem meam, innotescentes eandem ecclesiam, fratre et consecratorum nostro Erpoino defuncto, viduatam esse pastore, ferentes etiam ipsius ecclesie tam cleri quam plebis petitionem ut eis pastor secundum sacras regulas tribuatur. Quos interrogavi si verbum haberent de pace cleri et plebis ecclesie ipsius ex aliqua designata persona. Qui responderunt se non aliam petitionem ex parte sociorum suorum adferre, nisi ut apud solitam misericordiam vestram liberam illis ac regularem electionem obtinere satagerem: quatenus secundum sacras regulas ille, canonico visitatore directo, ab omnibus Ecclesie ipsius alumnis valeat eligi cui debeat ab omnibus obediri. Ego autem licet, ut præfatum est, sacerdotem vestrum Erpoinum per fratrem Hildeboldum compresbyterum nostrum VIII Idus Junii defunctum audiverim, non tamen statui antea dominationi vestræ quicquam inde suggerere aut pro eadem ecclesia postulare priusquam secundum regularem morem ab ea legatos acciperem. Quia, ut Leo in decretis suis dicit (*Cap. 49*), « si in quibuslibet Ecclesie gradibus providenter scienterque curandum est ut in domo Domini nihil sit inordinatum nihilque præposterum, quanto magis elaborandum est ut in electione ejus qui supra omnes constituitur non erretur? Nam totius familie Domini status et ordo mutabit, si quod requiritur in corpore, non sit in capite. Ubi est illa beati Pauli apostoli per spiritum Dei emissa præceptio, qua in persona Timothei omnium Christi sacerdotum numerus eruditur, et proinde unicuique nostrum dicitur: *Manus nemini cito imponeris, neque communices peccatis alienis* (*1 Tim. v. 22*). » Unde religiosa sapientia vestra inter alia hæc duo decreta beati Leonis sagacissime ponderabit, quibus dicit ut in domo Domini nihil sit inordinatum nihilque præposterum. Quæ si idem sanctus et sapiens ita aperie non poneret, subtilitas intellectus vestri sufficienter enuclearet. Propterea, Domine reverentissime ac clementissime, dignetur mihi dominatio vestra litteris suis significare quem vultis de coepiscopis nostris ut ei ex more litteras canonicas dirigam, et visitatoris officio fungens in eadem ecclesia electionem canonicam faciat, et aut per se aut per litteras suas vicario suo deferente, ean-

dem electionem cum decreto canonico singulorum manibus roborato ad me referat, ut per me ipsa electio ad dominationis vestræ discretionem perveniat. Et quia in domo Dei, ut ex verbis Leonis præmisimus, nihil auctoritas patitur inordinatum esse, nihilque præposterum, cum vota concordia cleri ac plebis in electione regulari vel vestræ dominationis consensum cognoverimus, litteras metropolitanæ auctoritatis super electionem certæ personæ ad coepiscopos Rhenorum dioceses dirigemus, certum diem et locum eis designantes quando et quo ad ordinationem ipsius electi aut ipsi conveniant, aut litteras sui consensus per presbyterum aut diaconum vice sua transmittant.

II. ^b *Epistola Hincmari metropolitani ad Hedenulfum, Laudunensem episcopum, ut visitatoris officio fungatur in electione episcopi Cameracensis.*

Hincmarus, sanctæ metropolis ecclesie Rhenorum episcopus, ac plebis Dei famulus, dilecto fratri ac venerabili coepiscopo nostro Hedenulfo salutem. Dilecto fratri ac venerabili consecratorum nostro Joanne ecclesie Cameracensis defuncto, hortor ac moneo dilectionem tuam, frater charissime, ut ejusdem ecclesie officio visitatoris nostræ humilitatis metropolitana delegatione suscepto, ad eandem ecclesiam quantocius studeas properare, ac assiduis hortationibus clerum plebemque ecclesie publice admonere festines ut, remoto privato studio, uno eodemque consensu talem sibi præficiendum expectant ac eligant sacerdotem qui et tanto ministerio dignus valeat reperiri, et a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Formam autem electionis, qualiter et qualem eligere debeant, tuæ dilectioni transmitto; quam publice coram omnibus tua solertia reperi faciat, ne de ignorantia se quilibet excusare prævaleat. Quæ electio non tantum a civitatis clericis erit agenda, verum et de omnibus monasteriis ipsius parochie et de rusticianarum parochiarum presbyteris occurrant vicarii, commorantium secum concordia vota ferentes. Sed et laici nobiles ac cives adesse debebunt, quoniam ab omnibus debet eligi cui debet ab omnibus obediri. Et si post lectionem formæ electionis a nobis per tuam dilectionem eis transmissæ concordēs omnes in quamcunque regularem personam inveneris, moneas eos decretum canonicum ab eis fieri ac singillatim omnium manibus roborari; et cum decreto canonico, atque cum tantis qui sufficienter omnium vice testimonium electo ferre possint, cum eis mandayero, eundem electum ad nos adducere curent ^c.

^a Edita est a Cordesio int. Opera Hincmari, pag. 585. Edita etiam in Catalogo testium veritatis, pag. 186 primæ Edit. et a Sirmondo, Conc. Gall. tom. II, pag. 638.

Vide Morinum, de Ordin. sacr., part. II, pag. 304, 332.

^b Edita a Cordesio int. Opera Hincmari, pag. 581, et in Catalog. testium veritatis, pag. 188, et a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 639.

^c In altera Hincmari epistola, quam eadem for-

^a Edita est in Operibus Hincmari a Cordesio editis, p. 593.

III. ^a *Epistola Hincmari metropolitani ad clerum et plebem Cameracensem, ut canonicam electionem faciant cum visitatore sibi designato.*

Hincmarus, sanctæ metropolis ecclesiæ Rhemorum episcopus, ac plebis Dei famulus, clero et plebi in parochia Cameracensi consistenti. Quia defuncto dilecto et venerabili confratre ac consacerdote nostro, Patre videlicet ac pastore vestro Joanne, necesse est ut de eligendo atque constituendo vobis pastore et doctore atque rectore secundum ecclesiasticas regulas votis nostris in unum, Domino mediante, convenientibus, præmissis jejuniis ac litaniarum obsecrationibus, tractare quantocius maturetis, et exorato eo a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, quique facit unanimes habitare in domo, ita vos una cum studiis hujus venerandi fratris ac coepiscopi nostri, cui secundum institutionem canonicam visitatoris officium in ecclesia, cujus amore ac vigore fovemini, delegavimus, in electione regulari concorditer uniatis. Talem autem vobis futurum pastorem eligite qui merito vite et scientiæ doctrina vobis præesse valeat et prodesse, quique a canonibus sacris non discrepet. De cujus electione decretum canonikum unanimi voto agere et sigillatim omnium vestrum manibus in præsentia hujus visitatoris vestri roborare satagite.

IV. ^b *Epistola Hincmari altera ejusdem argumenti, ad clerum et plebem Beltovacensem, in qua et formam electionis insinuat.*

Hincmarus, sanctæ metropolis ecclesiæ Rhemorum episcopus, ac plebis Dei famulus, clero et plebi in parochia Beltovacensi consistenti. Quia defuncto dilecto et venerabili confratre ac consacerdote nostro, Patre videlicet ac Pastore vestro Hodone, electione canonica a Domino nostro rege vobis solita benignitate concessa, necesse erit ut de eligendo atque constituendo vobis pastore vel doctore atque rectore secundum ecclesiasticas regulas, votis nostris in unum, Domino mediante, convenientibus, præmissis jejuniis et litaniarum obsecrationibus, tractare quantocius maturetis, et exorato eo a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum, quique facit unanimes habitare in domo, ita vos cum studiis hujus venerandi fratris ac coepiscopi nostri, cui secundum institutionem canonicam visitatoris officium in Ecclesia, cujus amore vel vigore fovemini, delegavimus, in electione regulari concorditer uniatis, ut pastore vos diutius destitutos non doleatis. De cujus videlicet a nobis consecrandi episcopi electione pro imposito nobis ministerio et cura totius provincie secundum mysticæ Nicænæ synodi canones delegata fraternitati vestræ auctoritatem divinitus promulgatam intimare satagimus. Primo scilicet ut decretum sine visitatoris præsentia nemo conficiat, cujus testimonio clericorum ac civium possit unanimitas declarari. Deinde, ut de ecclesia vestra, sive sit in civitate, sive in monasteriis, his disciplinis institutum, et ita apostolicæ formæ convenientem, de diaconibus vel presbyteris eligatis vobis, auctore et fautore Domino, consecrandum episcopum, sicut cum de eligendo atque constituendo episcopo ageret, Tito et Timotheo

mula scribit ad Hadebertum Silvanectensem, ut visitatoris officio fungatur in electione episcopi Beltovacensis post obitum Odonis, hoc solum est discrimen, quod sub initium adjecta est mentio consensus regii hoc modo: «Officio visitatoris, consensu domni nostri Ludovici regis, nostræ humilitatis, etc.» Sub finem vero, verbis illis omissis, cum eis mandavero, paulo longius excurrit in hunc modum: «Eundem electum ad nos adducere tecum examinandum procura. Tua autem dilectio, frater charissime, solerti cura in hac electione invigilet, præsertim cum nobiscum tibi necesse erit ei qui ordinatus est manus imponere; qui

Paulus depingit apostolus (Tit. 1, 7 seq.; 1 Tim. III, 2 seq.). Et si, quod absit, de civitatis ac parochiæ vestræ clericis ordinandus episcopus nullus dignus vel idoneus summo sacerdotio, quod evenire non credimus, poterit inveniri, tunc alterum de altera dioceseos nostræ ecclesia, unde nobis secundum Africanum concilium (Can. 22) sine cujusquam contradictione ordinandi quemquam canonicè electum et petitum est attributa licentia, eligere procurate, qui merito vite et scientiæ doctrina vobis præesse valeat prodesse, quique sacris canonibus, præcipue capitulo Carthaginiensis concilii (Concil. Carthag., IV, cap. 1), qualis debeat ordinari episcopus, non debeat obviare, et a decretis Patrum, Siricii videlicet, Innocentii, Celestini, Leonis, Gelasii, atque Gregorii, quantum patitur humana fragilitas, et poteritis conspiciere, non valeat quoquo modo discrepare. Si etiam de alterius diocesi archiepiscopi vel parochia episcopi quempiam vobis notum proficuum et utilem eligere malueritis, necesse vobis erit, cum beneplacito illius episcopi cujus intererit, et litteris canonicis petitum obtinere, et ad nos illum mediante visitatore vestro examinandum adducere, quatenus, si congruus sacris canonibus inventus fuerit, vobis ordinetur episcopus. Ante omnia autem cavete in electione pontificis malum simoniacæ hæreseos, ne pro dato aliquo vel promissione illicita, neque pro gratia cujuscunque, vel familiaritate aut propinquitate alicujus, quemquam attentetis eligere, non eum cui nulla natalium, nulla morum dignitas suffragetur, vel qui originali aut licito conditioni obligatus detineatur; neminem ex laicis neophytum, id est, noviter attonsum, et sine disciplina, vel non per tempora constituta ad ecclesiasticos gradus provectum. Quod ideo specialiter designamus quia cum canones dicant, *Nullus ex laicis ordinatur*, demonstrant quod non de omnibus sit laicus constitutum. Neque enim clerici nasci et non fieri possunt. Sed designata sunt genera de quibus ad clericatum pervenire non possunt. Id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulerit, si quis fidelis administraverit, si quis vir ante servivit, si quis publicam poenitentiam pro culpis criminalibus egit, si quis bigamus vel maritus viduæ fuit, vel si concubinam vel pellicem novit. Cavete nihilominus ne illiteratum vel alicujus hæreseos peste corruptum, ac aliorum membrorum damna perpessum, non negotiatorem clericum, aut inhonestis et turpibus lucris incubantem, aut horrendis quibusdam criminibus implicatum vel diffamatum, vel dæmoniiis similibusque passionibus irritum eligere attentetis, sed domui Dei dignum, fidelem atque prudentem ministrum et dispensatorem eligite, quatenus interius exteriusque decenter ornatus, formam videndi vobis religiosa conversatione demonstret, vel sana doctrinâ, inter hujus mundi ac tribulationum tenebras recta calle gradiendi sine offensione ad portum salutis lumen manifestare prævaleat, et contra barbaricam infestationem, si, quod absit, acciderit, vobis ferre auxilium prudentia sciat, utilitate valeat, temperantia consulat, et sic exterioribus administrat ut interiora non deserat, sic interioribus serviat ut exteriora penitus non relinquat, et ambidexter contemplationi

bene nostri præceptionem beati Pauli apostoli per spiritum Dei emissam, qua in persona Timothei omnium Christi sacerdotum numerus eruditur. Promde unicuique nostrum dicitur: *Manus nemini cito imponeris, neque communices peccatis alienis*, etc.) *Stat.*

^a Edita est in Operib. Hincmari pag. 598, et in Catalog. test. verit. pag. 189, et a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 640.

^b Edita est in Operib. Hincmari, pag. 599, et in Catalog. test. verit., pag. 188, et a Sirmondo, Conc. Gall. tom. II, pag. 640.

mente inserviat, vitæ activæ servitiis intentus, ut fidelis servus et prudens, conservis in tempore tritici mensuram, id est modum verbi fidei probate dispenset, non solum in prædicationis sermone ac conversationis exemplo, verum in cunctis salutis ac vitæ necessariis necessaria et opportuna provideat. Hujusmodi, quantum Dominus dederit, ipso cooperante, electum cum visitatore vestro, præsentem scilicet confratre nostro, et cum decreto canonico ad humilitatis nostræ sollicitudinem examinandum adducite, quia, ut longe ante nos dictum est, non est facile dimittendus cui est proximus committendus. Prænoscere vos denique volo quia si personam a sacris canonibus deviam scienter nobis adduxeritis, non solum ex ea pontificem non habebitis, verum etiam pro illicita electione, ut contemptores canonum, iudicium incurretis. Sed et nostro ac coepiscoporum nostrorum iudicio, refutata rationabiliter electione vestra incongrua, talem secundum Laodicensium canones studebimus eligere qui vestris vitiosis voluntatibus non valeat consentire, quia, sicut bene potentibus dicit Dominus, *Petite et accipietis* (*Matth. vii, 5*), ita et per apostolum male petentes retarguit dicens: *Petitis et non accipitis, eo quod male petatis* (*Jac. v, 5*). Petite, fratres, at ut vobis pastorem secundum cor suum tribuat. In cuius electione si non plus temporalia quam spiritualia commoda studueritis attendere, gratiam suæ electionis electioni vestræ honorum operum et piorum studiorum auctor et cooperator studebit accommodare, qui non sicut homo tantum in facie, sed singulorum corda scrutatur et renes (*I Reg. xvi*); cui est honor et gloria, potestas et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

V. ^b *Excusatio Rhemensis qui, ante visitatoris adventum episcopum, post Hincmari mortem, electus dicebantur, ad Hildeboldum Suessoniensem et cæteros provincie Rhemensis episcopos.*

Sincerrimo et reverentissimo Patri domno Hildeboldo venerabili episcopo, una cum cæteris episcopis hujus sanctæ sedis metropolis ecclesie, canonici et monachi et etiam quidam laici sanctæ sedis Rhemensis ecclesie, quorum nomina subter ascripta patebunt, præsentem felicitatem æternamque beatitudinem. Noverit paternitas vestra ad exequitatem [exiguitatem] nostram pervenisse quosdam, qui, sicut ait Apostolus, in hac parte ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis (*I Joan. ii, 19*), vobis nuper et domno Hagoni abbati et Angeluvino venerabili episcopo et aliis quibusque de parte nostra generale mandatum portulisse, videlicet a majori usque ad minimum omnes electione facta, contra omnem constitutionem canonicam, antequam visitator ad nos perventus sit, consensisse, et nomine tenus quemdam designasse, et hanc falsitatem usque ad regis aures jam pervenisse. Quod nos non tam præsumptiose et, ut apertius dicamus, stolide ullo modo egisse quæsumus vos primum scire, ac per vos præfatum dominum abbatem vel episcopum Angeluvinum cæterosque omnes ad quos hæc pravitas divulgari potuit, certos reddere flagitamus; et sicut hæcenus abstinuit ab ullius tertie personæ electione, ita deinceps, donec pietas divina et regia clementia nobis concesserit visitatorem, abstinere pro certo noveritis. Unde et uno parique consensu unum a vobis non minus fidum quam fidelem fratrem nostrum nomine Guntrammum, venerabilem monachum et sacerdotem atque præpositum cœnobii Al-

tivillarensis, cum his pariter apicibus vobis direximus, qui viva voce ea etiam quæ hic longum fuit inserere, verbis per singula manifestet. Et hæc sunt nomina eorum qui hujus excusationis et præfate culpationis uno consensu ad vos hæc dirigunt. Valeat sancta paternitas vestra ad vota nostra semper in Domino. Data Nonis Februarii.

Nomina canonicorum de congregatione sanctæ Mariæ. Framerius presbyter atque vicedominus S. Teuto presbyter atque præpositus S. Odelbarlus archipresbyter pro se et ad vicem Hildradi archipresbyteri S. Othbertus decanus S. Rodardus presbyter S. Sichelmus indignus presbyter S. Seulfus presbyter S. Teudericus presbyter S. Rothardus presbyter S. Calistus presbyter S. Walthadus presbyter S. Hardierus presbyter S. Romoldus presbyter S. Gunthbertus presbyter S. Rodolus presbyter S. Samnel presbyter S. Heibrannus diaconus S. Erchanimeus diaconus S.

Monachi de sancto Remigio. Thetboldus presbyter atque præpositus S. Rotfridus major monachus S. Bodo presbyter et monachus S. Rotgerus presbyter et monachus S. Rotfridus minor et presbyter S. Floudivinus presbyter et monachus S. Beroldus presbyter et monachus S. Guntherus diaconus et monachus S. Bernerus diaconus et monachus S.

Canonici de sancto Basolo. Ramigilius presbyter S. Amarilcus presbyter S. Waniugus diaconus S.

Canonici de sancto Theodorico. Erloldus presbyter S. Odelbertus presbyter S. Egericus diaconus S. Totherus diaconus S. Waltharius diaconus S. Agenardus diaconus S.

Monachi de Orbacis. Rambradus præpositus S. Hermardus decanus S. Lautherus diaconus S. Rodardus diaconus S. Sicfridus diaconus S.

Vasalli. † Liudo. † Odalricus. † Fidentius. † Gubinus. † Rotmarus. † Uto. † Geroldus. † Gislemarus. † Sidrach. † Allo. † Hadericus. † Rodulfus. † Hagano. † Rumbertus. † Vuido. † Adroldus. † Gerardus. † Framericus. † Rothardus. † item Hadericus. † Berno. † Magembodus. † Brunerus. † Nodilo. † Amalraus. † Amalbertus. † Agbertus. † Gerbertus.

VI. ^d *Allocutio missorum imperatoris Ludovici Pii ad clerum et plebem electionis causa congregatam.*

[Ex Codice sancti Michaelis ad Mosam.]

Adnuntiamus vobis, dilectissimi fratres, quatenus divina inspiratione admonitus Dominus clementissimus et imperator Christianissimus Ludovicus unamquamque rem quæ vitio aliquo depravata fuerat ad suum jus et ad rectitudinis tenorem nititur revocare. Et maxime de his quæ ad Dei Ecclesias pertinent curam gerit, ut suos omni modo habeant honores, et ut rectores earum apti sint ea prævidere quæ eis commissa sunt. Notum sit omnibus suis fidelibus, qui in ista parochia consistunt, ideo nos huc missos fuisse, ut concessam ab eo potestatem inter vos eligendi sacerdotem annuntiarem, quia multum ei vestra fatigatio abhorret, quod tandem absque pastore et rectore erratis. Quamobrem imperialis clementia atque prudentia talem virum a Deo electum et omnibus probatum eligere sanxit qui ad utilitatem omnium in sancta Dei Ecclesia proficiat. Et universa vestræ sanctitati enumerare jussit, quibus virtutibus et moribus ornatus, quibusque vitis

^a Hæc similis altera in Codice Tiliano legitur Hervei archiepiscopi ad eosdem Bellovacenses, de eligendo episcopo post obitum Erhuni. SIRM.

^b Editæ a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 643.

^c Hæcenus excusatio Rhemensium ex veteri Codice sancti Laurentii Leodiensis, ubi inscribitur: Con-

sensus canonicorum et monachorum Rhemensis Ecclesie de electione domni Fulconis, qui Hincmaro successit. SIRM.

^d In Sirmondo sic est titulus: *Allocutio visitatoris episcopi ad clerum et plebem*, Conc. Gall., tom. II, pag. 614.

et reprehensionibus innotabilis existere debeat qui ad talem honorem desiderat pervenire; cujus optime beatus Paulus apostolus vitam moresque discutens in Epistola quam scripsit ad Timotheum. Dicit enim: *Si quis episcopatum desiderat, usque ne incidat in laqueum diaboli (I Tim. iii, 4-7)*. Item ad Titum de eadem re scribens ait: *Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, usque et contradicentes resistere (Tit. i, 5-9)*. Apportetur liber, et præsentibus vobis istæ sententiæ legantur. Volumus ut etiam canones coram vobis legantur, in quibus præcepta nostræ vitæ continentur; ut in illis potius discamus quales ad tale ministerium promoveri conveniant. Ideo revera et sententiæ Apostoli et capitula canonum legi præcipimus, ne quis ignorantia causa se possit tueri, si de electione fuerit jure correptus. De canone apostolorum c. 17, 18, 50, et 57, legatur. Item de canone Antiocheni [concilii] c. 19, item de canone Laodicensium cap. 12, et cap. 13. Item de canone Chalcedonensi cap. 11, et cap. 4. Item de canone Sardicensis concilii cap. 11, et cap. 5. Item de canone Africani concilii cap. 17. Item de canone Hipponensis concilii cap. 17, et cap. 57. Item de decretis papæ Siricii cap. 8, et cap. 9, et 14. Item in decretis Zozini cap. 3. Item in decretis Innocentii cap. [4]. Item in decretis Gelasi cap. 24. Item in decretis Celestini cap. 18, et 20. Item in decretis Leonis papæ cap. 53, et cap. 35, et cap. 49.

Memnisse vos decet, o Dei sacerdotes, propositi et ordinationis vestræ, qui gubernacula tenetis animarum, et positi estis columnæ in Ecclesia Dei ad sustentandos infirmos, ad confortandos inbecilles, ad consolandos pusillanimes. Vobis cura pauperum commissa est, vestro ore corpus Christi conficitur, per impositionem manuum vestrarum a laqueis diaboli homines liberantur. Cavete ne ab adversario decipiāmini, ut concessa potestas eligendi in majus vos ponat periculum. Bene nostis, fratres, quod periculum vobis dicimus. Id est, ne quis per adulationem, aut per timorem, aut per præmium, aut per aliquam talem amicitiam quam nonnulli inter se homines dando et remunerando habere solent, sed is qui dignus et omnibus amabilis, et moribus bonis, et sanctæ conversationis existens, ad istam sanctam et venerabilem sedem pontifex eligatur. Memento quemadmodum de imperitis vel falsis pastoribus Salvator loquitur dicens: *Quod si cæcus cæcum duxerit, nonne ambo in foveam cadent (Matth. xv, 14)*? Non dominum eligite, sed sacerdotem; non tyrannum, sed episcopum; non qui præesse, sed prodesse velit; non eum cui dominari magis quam consulere subtilis placet. Huc usque sacerdotibus loquimur, de quibus Dominus dicit: *Sancti estote, quoniam ego sanctus sum (Levit. xi, 41)*. Nunc ad cæteros clericos veniamus, qui cum humilitate et patientia expectant donec ad altiore promoveantur gradum, qui benedictionem jam sibi datam bonis operibus adornent, et nullis vitiis subiaceant. Vos etiam, fratres, ammonemus ut in hac electione unanimes sitis, vestrisque prioribus obediētes, pari devotione communique consilio militatem vestram considerantes, nihil præter gloriam conscientiam facientes, una voce pariter unum Deum suppliciter deprecamini, ut qui nullis meritis facientibus potestatem vobis eligendi tribuit, sibi placibilem et vobis utilem gubernatorem inter vos manifestet. Attendite ne tam præclarum ac deditum munus ab illis deludatur qui magis sua considerant commoda quam aliorum. His enim nullus in hac electione locus detur qui sanctum rectumque consilium vestrum perniciosis argumentationibus disturbare pertempant; sed, juxta canonum insituta, plurimorum ac meliorum prævalent et roborentur sententiæ (*Conc. Nic., can. 5*). Vos ergo, virgines, viduæque, ammonemus, quæ vitam vestram soli Deo dicastis, ut ab illo cumulum mercedis alii centesimum, alii sexagesimum reciperetis, ut simul cum his quibus supra diximus una mente Deum deprecamini ut talem vobis sacerdotem dare dignetur qui

gregem sibi commissum ab omni periculo defendere valeat et velit. Non præmittimus vos nobiles et fideles laicos, qui licitis connubiis astricti et ad generandas proles legitimis conjugibus estis copulati, ut una voce, communi consilio, Deum omnipotentem pariter invocetis, ut non de aliena ecclesia sacerdotem vobis mittat, sed de ipsa familia, si dignus in ea aliquis fuerit inventus, dare dignetur. Sæpe enim inter eum qui de aliqua ecclesia fuerit pontifex factus et inter gregem sibi commissum scandala et contentiones oriuntur, et peccatis facientibus sit lupus qui debebat esse pastor. Et semper inter eos, ut ait Apostolus, *foris pugna, intus sunt timores (II Cor. vii, 5)*. Absit ut inter vos talis eligatur qui postea de pravus actibus incriminari [aut] condemnari possit. *Nolite errare, inquit Apostolus, Deus non irridetur (Gal. vi, 7)*. Si forte aliquis per vestrum præmium aut per aliquam malitiosam artem hanc sedem subripere conaverit, et hanc vobis natum consentientibus ut in illum electio veniat, hoc nequaquam consentiemus vobis, sed domno imperatori annuntiemus; et ille sine ullo periculo, et cum licentia canonum, ne decunque et cuicumque clerico voluerit, dare poterit. Et tunc merito auferretur a vobis potestas eligendi, quia Deo offendistis et vosmet abominationem exhibuistis. Non verit vestra tantummodo astutia in hac re esse sequendum quod nec præceptis apostolicis contrarium nec decretis sanctorum invenitur adversum (*Leo I, epist. 92*).

Illicentis singulariter unumquemque per gradum et propositum suum admonuimus. Nunc generaliter ad omnes sermo noster dirigitur, quia non solum hi qui primores, sed etiam minimi qui in ista parochia sunt, istiusmodi rebus omnino indigent. Magnopere studendum est, dilectissimi fratres, Deum suppliciter deprecari ut talem inter vos ad suum servitium aptum et vobis profectuo-um per suam magnam clementiam manifestare dignetur. Ideoque ammonemus ut tridua jejunia ab omnibus in ista parochia commemorantibus fieri jubeantur, et ut elemosinæ quantumcumque dare poterit in suo maneat arbitrio. Simulque omnes una voce unaque mente omnipotentem Deum deprecamur ut talis Dei famulus, Deoque dignus, et bonis hominibus acceptus, ad illam venerabilem sedem pontifex eligatur, qui postmodum nullo vitio, nulla reprehensione arguatur; sed sit bonis moribus ornatus, et sancta conversatione suffultus, sacrisque litteris imbutus, ut idoneus minister esse possit ad perficiendum ea quæ ei commissa fuerint. Quisquis abutitur ministerio, non sibi tantummodo nocet, sed etiam illis quibus ad iæstæ speculi in altiori et eminentiori loco positus, cuius vita et actiones cunctis sub illius regimine constitutis exemplar esse debeat. Quod si ejus opera qui cæteris præpositus est doctrinam destruant, cæcus ad dispectionem suo exemplo semetipsum præbet. Ideoque eadem vestigia reciprocis sermonibus iteramus, ut melius intelligatis quanto studio atque prudentia ea debetis providere quæ diutius et stabiliter debent permanere. Nobis quoque hujus electionis tantum observatio credita est; nec per ignorationem aut ambitionem delinquere sinamus. Ideoque mandamus vobis ex verbo domini imperatoris, et per illum fidem quam Deo et domno imperatori Ludovico jurejurando conservare promisistis, ut ne in illo terribili examine, in quo omnes ante tribunal Judicis consistere debemus, in gravissimum damnationis sententiam incidatis, unde ultra nullatenus evadere valeatis, sed æterna damnatione excusabilem luctum in perpetuo penam, ut eum quem meliorem et doctiorem et bonis moribus ornatiorem in ista congregatione conversari noveritis, nobis eum celare non dedignemini. Non enim parva res est quam superius diximus. Eam animis intelligite vestris, ut dicitur ventilata ad puritatem hujus rei et ad unanimitatem corda vestra converiat. Nunquid tam obdurati animo estis ut nostra monita surda aure pertrauseamini? aut

lapideum cor et ex silice nati, quorum nostra non emolliat oratio? Quis infelicium de tali non terreatur supplicio? Quis miserorum qui talibus dictis non ve-reantur? Audiant hi et timeant, qui fautores fieri volunt iniquorum, Psalmistam dicentem: *Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem suam ponebas* (Psal. XLVII, 18). Et etiam nihilominus delinquent qui pravis actibus consentiunt quam in perversa agunt. Non eos solummodo esse reos Apostolus testatur qui mala faciunt, sed qui consentiunt facientibus (Rom. 1, 32). Timeamus ergo vestram offendere dilectionem quod tam duriter loquimur. Sed quid mirum in Deo quia videlicet nobis indignari non vultis quia perversa consilia vel acta testamur. Sed quicumque irasci mavult, suam magis indicare conscientiam poterit quam nostram depravare sententiam. Ideoque prius vitium accusamus quam oritur, ut penitus deleatur; et ne nocivum vel pestiferum genus ambitionis detrimentum in vobis creat, aut quod ulla ambiguitas sermonum vel diversitas voluntatum a vero rectitudinis tramite vosmet deviare posset.

VII. *a* *Decretum cleri et plebis Ecclesie Laudunensis de electione Hedenulf episcopi ad Hincmarum metropolitanum et episcopos provincie, ut illum ordinent.*

Domino reverentissimo et sanctissimo Hincmaro archiepiscopo cæterisque vestræ dioceseos sancti Patribus et episcopis, clerus Laudunensis, cum totius parochiæ plebibus et sibi conjunctis præsulibus, æternam in Domino Jesu Christo salutem et pacem. *b* Canonicis regulis et apostolicis institutionibus statutum esse recolimus ut quoties qualibet civitas ministerio pontificalis dignitatis caruerit, proprioque pastore vacaverit, cum decreto electionis, singulorum potentium manibus roborato, metropolitanum adire pontificem debeant, et de substituendo in loco ejus qui decessit pastore petitione supplicii commovere, quatenus et civitas sollicitudine pastorali destituta proprio recuperetur pontifice, et qui ordinandus est gratiosus possit accedere, quia cui debet ab omnibus obediri, utique debet et ab omnibus eligi (Leo I, *epist.* 89, *cap.* 3), ne civitas non optatum episcopum aut contemnat aut oderit, et fiat minus religiosa quam convenit cui non licuit habere quem voluit (*Idem, epist.* 84, *cap.* 5); hi vero qui ordinaturi sunt, in quem viderint omnium vota propensius concordare, promptius liberiusque illi manus imponere possint. Quapropter cum decreto nostræ electionis manibus singulorum nostrorum roborato ad paternitatem vestram accedentes, Hedenulfum Ecclesie nostræ filium, et in Ecclesia nostra suffragantibus stipendiorum meritis ad onus usque sacerdotale promotum, vita et moribus et sancta conversatione idoneum approbatum, quem per licentiam vestram, favente Christianissimo imperatore Carolo, pari consensu ac concordia devotione atque unanima voluntate eligimus, per manus vestras ac cæterorum vestræ dioceseos sanctorum episcoporum consecrari nobiscum et Ecclesie nostræ doctorem atque pontificem institui imploramus, precamur, ac petimus. Elegimus autem eum nobis fore pastorem quem apostolica formæ, qua episcopum ornatum beatus Paulus esse oportere demonstrat, congruere et sacris non obviare canonibus, Christi gratia cooperante, condidimus. Oramus sanctam paternitatem vestram nunc et semper in Christo bene placere. Actum v Kalendas Aprilis in basilica sanctæ Mariæ genitricis Dei et Domini nostri Jesu Christi *b* anno Incarnationis ejusdem Domini nostri

Jesu Christi 876, regni Domini Caroli imperatoris 56 et imperii primo, indictione nona.

VIII. *c* *Aliud decretum cleri Parisiensis de electione Aeneæ episcopi, quem Carolus rex insinuaverat, ad metropolitanum Senonensem ejusque provinciales episcopos.*

Religiosissimis patribus et fratribus (*Lupi abbatis epist.* 98), Gueuiloni (Weniloni) metropolitano Senonicæ sedis antistiti, et universo clero ejus, et cæterarum ecclesiarum præsulibus quæ in diocesi memoratæ sedis cœsuntur, cunctisque in eis Deo famulantibus, clerus matris ecclesie Parisiorum, et fratres cœnobii sancti Dionysii et sancti Germani et beate Genovefæ ac Fossatisiensis, diversorumque monasteriorum unanimiter, præsentem et futuram salutem. Venerabilem pastorem nostrum Ercanradum nuper decessisse cum longe lateque divulgatum sit, tum sanctitatem vestram latere non potuit, nosque affici mœstitia de vocatione fratris defuncti, ac sollicitudine permoveri de electione successuri, prudentia vestra intelligit. Cum enim principaliter se futurum Dominus Jesus polliceatur cum his qui principes religionis existunt, non patitur diu carere antistite, cujus doctrina ad salutem nostram instituatamur, exemplo informemur, benedictionibus in nomine Domini muniamur. Ejus, utpote bonorum omnium auctoris, nequaquam nos cura destitutus firmissime credimus, dum ipse curas nostras sua clementia sustulit, et vota ultronea benignitate prævenit. Namque ipse in cujus manu cor regis est, gloriosi domini nostri Caroli, quemadmodum plene confidimus, menti infudit ut ejus nos regimini committeret quem in divinis et humanis rebus sui fidesimum multis experimentis probasset. Igitur Dei pronam in nos amplectentes misericordiam, et regis nostri piam suscipientes providentiam, Aeneam, cujus præconia præmisimus, concorditer omnes eligimus, Aeneam patrem, Aeneam pontificem habere optamus. Quamvis enim tanta prudentia ac probitate præcellentissimus rex noster polleat ut solum ejus iudicium de viro memorato posset sufficere, tamen conditionis humanæ non nescii, futurorumque curiosi, aulicorum nos ipsi propositum ac mores longe prius inspeximus, et inter graves probabilesque personas et sanctitate ferventes, hunc quem antistitem habere cupimus, quotquot eum nosse potuimus, ut nunc palam est, absque errore annumeravimus. Proinde, sancti Patres, aunitimini ne dilatione divini et regii beneficii torqueamur; sed nobis suspensis, nobis desiderantibus, nobis flagitantibus, ponatur celeriter lucerna super candelabrum, ut lumen veritatis populus Dei videat, et æmula devotione præsulis vestigia tenens, scripturæ heatudini præparetur. Professionem vero nostri consensus in Aeneam Deo annuente per vestrum ministerium nobis futurum antistitem subscriptionibus nostris certatim roboravimus, ut nostra unanimitate compta, votum summa properantia compleatis.

IX. *Rescriptum episcoporum ad ipsos.*

d Guentilo sanctus Senonicæ sedis metropolitanus episcopus, Heriboldus Antiasiodori episcopus, Agius Aurelianorum, Prudentius Tricassinorum, Herimannus Nivernensium, Froibaldus Carnutum, Hildegarius Meldorum, clero matris Ecclesie Parisiorum et cunctis in diversis cœnobis sub ea Deo militantibus salutem. De excessu reverentissimi coepiscopi nostri Ercanradi non mediocriter anxii, vestrique mororibus participes, tandem justissima dispositionis Dei memoriam consolationem recipimus, dum vos sub pastore

a Editum a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, p. 647, et tom. III, pag. 430.

b In veteri Codice sancti Remigii Rhemensis legitur: Anno Incarnationis.... 877, regni domini Caroli imp. 37.

c Editum a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, p. 648, et tom. III, pag. 93.

d Lupi abbatis epist. 99. Sirmondus, Conc. Gall., tom. III, pag. 94.

bono agentes, qui summo bonus est, vicarium ejus scilicet visibilem, ministeriumque nostri consortem, absque dilatione expetere vestris litteris tenentibus lineas rationis cognovimus. Præparatum enim a Deo ei bonum exitum credimus cujus munere talem videmus patere ingressum. Quamquam nobis futurus nunc socius olim fuit præcognitus et merito suæ probitatis amabilis. Quis enim vel leviter tetigit palatium cui labor *Æneæ* non innotuit, et fervor in divinis rebus non apparuit? Quamobrem electionem vestram in eo factam, Deo propitio, libenter sequimur, aut eum profuturum populo ejus, ad dignitatem pontificatus promovendum, concorditer decernamus. Sit igitur vobis pastor qui pro suis in Deum meritis bene complacuit, et sequentes ejus veracem doctrinam, et sancta opera imitantes, ad celestis regni pascua properate felices. Ordinationi autem ejus subscripsimus concorditer universi, ut securi ministerio potestatis ejus fruamini ^a.

^b *Aliud decretum cleri et plebis Senonensis, de electione Ansegisi metropolitani, qui ex alia provincia petitus est, ad episcopos provincie Senonicæ.*

Domini reverentissimis ac venerabilibus Senonum dioceseos Patribus et episcopis, Senonum Ecclesie clerus, cum totis ejusdem parochie plebibus sibi conjunctis, pacem perpetuam et gloriam sempiternam semper et ubique optamus in Domino. Canonici regulis et apostolicis institutionibus sanctum esse recolimus ut quoties metropolis civitas pontificalis ministerio dignitatis caruerit, proprioque vacaverit pastore, suffraganei ejusdem metropolis convenire debeant, et electionem futuri pontificis cum consensu cleri et plebis facere, ac cum decreto electionis singulorum petentium manibus roborato suffraganeos adire debeant pontifices, ac de substituendo in loco ejus qui decessit pastore petitione supplicii commovere; quatenus et metropolis civitas, pastorali sollicitudine destituta, proprio recuperetur pontifice, et qui ordinandus est, gratosius possit accedere, quoniam cui debet ab omnibus obediri, debet utique et ab omnibus eligi, ne civitas episcopum non optatum, aut contemnat aut oderit, aut fiat minus religiosa quam convenit cui non licuerit habere quem voluit; hi vero qui ordinaturi sunt, eum in quem viderim omnium vota propensius concordare, promptius ac libentius illi possint manus imponere. Idcirco cum decreto electionis nostræ manibus singulorum nostrorum roborato ad paternitatem vestram accedentes, Ansegisum presbyterum Rhenorum dioceseos, Ecclesie autem Belvacensium, atque abbatem monasterii sancti Michaelis, quem per licentiam vestram, Patres venerandi, Domino etiam Christianissimo rege Carolo annuente, secundum decreta Celestini papæ (Cap. 18), ex propria Ecclesia deficiente electione, pari consensu ac concordia, voluntate ac devotione elegimus nobis et Ecclesie nostræ episcopum atque pontificem per manum vestram consecrari implorantes, petimus, rogamus, atque precamur. Eligimus autem, eum nobis fore pastorem quem ecclesiasticæ formæ, qua episcopum ornatum Paulus apostolus esse debere demonstrat, congruere et sacris canonibus non obviare, Christi cooperante gratia, credimus. Actum v. Kalendas Julii in basilica sancti Stephani protomartyris, anno Incarnationis Domini 871, regni vero domini Caroli gloriosi regis 32, indictione 4 ^c.

^a In Sirmondo hujus rescripti sic est titulus: *Epistola Wenilons metropolitani et corpiscoporum provincie Senonicæ, ad clerum Ecclesie Purisiensis. De Ordinato ab ipsis Ænea episcopo.*

^b Editum a Corlesio cum Opusc. Hinemari, p. 617, et a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 649, et tom. III, pag. 394.

^c Ex his tribus decretis, primum pro Hedenulfo,

XI. *Epistola cleri et plebis Ecclesie vacantis ad metropolitani, ut electum ab ipsis episcopum consecrare dignetur.*

^d Domino sanctorumque meritis coequando Patri. Patrum domino illi præsulī summo cunctus clerus omnique populus sanctæ illius Ecclesie multimodam in Domino optamus salutem. Igitur quoties aliqua plebs vestræ ditioni subdita a proprio fuerit viduata pastore, non aliunde nisi a vobis est implorandum auxilium, quem ad hoc divina præordinavit Majestas, ut non solum vestros specialiter pascatis filius, sed etiam rectores non habentibus et spiritali pabulo indigentibus pastores tribuatis. Quapropter ad vestræ sanctitatis paternitatem fiducialiter nostras fundimus preces, poscentes videlicet ut hunc illum summæ honestatis humilem vestrum famulum nobis pontificem ordinare dignemini; cujus conversationem et mores, in quantum cognovimus, laudamus, et ad tam dignum opus idoneum testificamur. Et quando in benedictione episcopali immunes sumus, ejus doctrina et exemplo roborati, ad viam salutis, Domino miserante, quasi perditæ ovis et inventa, redituros nos credimus. Quod decretum nostris manibus roboratum illi Ecclesie vestræ vobis dirigere statuimus anno Incarnationis Domini, et episcopatus vestri et regis illius annis illis, indictione tali, data tali.

XII. *Epistola Ecclesie Senonicæ ad Hilduinum archiepiscopum, pro tuenda metropolitani electione quam fecerant.*

Excellentissimæ venerationis honore dignissimo Hilduino, Domino vere sanctissimo, Senonicæ plebs humilima devotio æternæ prosperitatis in domino salutem. Quia divina inspirante misericordia fastidiosæ importunitatis nostræ clamoribus, mi domine, sæpe compati dignati estis, idcirco etiam nunc nimia compulsi necessitate vestræ celsitudinis aures inquietare presumpsimus. Novimus etenim, reverentissime domine, quomodo prioribus petitionibus nostris benigne et misericorditer assistere dignati estis, quomodo etiam nullis nostris meritis, et, quod nunquam futurum sperabamus, alteram nobis electionem impetrare ac concedere studuistis. Sed quoniam peccatis nostris, ut credimus, exigentibus, vota et desideria, quibus sanctitatem vestram toties pulsare ausi sumus, plurimum impedita ad effectum pervenire non meruerunt, idcirco et hæc vice causas miserie nostræ referre compulsi sumus. Fecimus, domine mi, et nunc secundam electionem, et invenimus hominem ex nostris a puero nobis bene notum, genere et moribus non infamem, docilem, ætate huic officio congruum, literatorie professionis non usquequaque ignarum, divinæ quoque scientiæ non penitus expertem, quarumdam etiam artium portionem habentem. Quem cum obtulissemus, nullatenus putantes rejiciendum, ipsi missis dominicis impeditibus, quod optavimus non meruimus adipisci. Propterea vestræ pietatis vestigiis animo provoluti, flebiliter postulamus ut tandem suspendere dignemini quousque cum scripto homine ad vestram celsitudinem properantes ipsi vobis melius nostram pandamus miseriam. Et si quidem ad hoc onus ferendum persona quam dicimus sufficere minusve poterit, dignationis vestræ judicio aut suscipiatur aut reprobetur: dum amplius nec nos acquisitis occasionibus quidam sic cracient, nec a nobis abjectissimis vestra mansuetis-

quia novi nihil inerat, communi et recepta formula contextum est; alterum pro *Ænea*, quia res exigebat, totum peculiare; postremum pro Ansegiso ex utraque forma mistum. SIRM.

^d Notæ ad lib. Sacram., p. 300.

^e Edita a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 650.

sima sublimitas diutius inquietetur. His itaque clementiæ vestræ suggestis atque utinam impetratis, oramus supernam misericordiam ut multimoda vos prosperitate valere concedat, et æternæ beatitudinis gaudia consequi quandoque permittat. *Eximio Domino et vere sanctissimo Hilduino sacris negotiis a Deo prælati Senonicæ urbis abjecta humilis Ecclesia perpetuam salutem.*

XIII. *Ad Judith imperatricem, de eadem re.*

Inclitæ et omni nobilitate clarissimæ Judith gloriosæ imperatrici Senonicæ Ecclesiæ humillima devotio. Præsumpsimus, mi domina, auribus clementiæ vestræ necessitatibus nostræ causam innotescere, ut per vestram pietatem de his celeriter mereamur consolationem recipere. Notum vobis esse credimus quod nobis indignissimis a domno imperatore concessum fuerit ut ex nobis ipsis electionem faciendi haberemus licentiam. Sed cum illum quem scitis elegissemus, et a serenitate domni imperatoris non plene fuisset receptus, permissum est nobis iterum ut aliam, si potuissemus, ex nobis huic officio congruam inveniremus. Sed cum esset inventus, ut credimus, in Dei et vestro servitio habilis, nescimus ob quam causam a missis dominicis non est plena benevolentia susceptus. Unde vestram oramus benignitatem ut ex hoc nobis in adiutorium esse dignemini, quatenus suspendatur donec ipsum de quo dicimus ad præsentiam domni imperatoris, et vestram, nos ipsi deducamus, et qualiter jusseritis discutatur, et probetur si nobis prodesse valeat et in servitio vestro aptus esse possit an minus. Optamus vos divinis semper muniri præsidii et immortalitatis corona quandoque gloriarî, piissimæ et serenissimæ domina. *Excellentissimæ et omni nobilitate clarissimæ Judith imperatrici Senonicæ plebis humillima devotio.*

XIV. *Examinatio Willeberti Catalaunensis ordinandi episcopi, per Hincmarum metropolitanum, astantibus provinciæ Rhemensis et aliarum provinciarum episcopis.*

Anno ab Incarnatione Domini 868; indictione secunda, III Nonas Decemb. convenientibus apud Carisiacum in ecclesia sancti illius pro examinatione Willeberti presbyteri, qui futurus erat Catalaunensis episcopus, Hincmaro diocesis Rhemensium archiepiscopo, item Hincmaro Laudunensium episcopo, Hodone Belgivacorum episcopo, cum legatis Rothardi, Erpini, Hilmeradi, Raginelmi, et Joannis ejusdem diocesis coepiscoporum, vicem eorundem Patrum suorum cum tractoris, sicut regulæ præcipiunt, exhibentibus, et quampluribus abbatibus, canonicis, monachis, presbyteris, diaconibus, atque subdiaconibus convenientibus nihilominus archiepiscopis et episcopis aliarum provinciarum, Wenilone videlicet Rothomagensium archiepiscopo, Herardo Turonorum archiepiscopo, Egilone Senonum archiepiscopo, et Fulrico ipsius coepiscopo, præsentibus adfuerunt clerus, ordo, et plebs Catalaunica, decessionem sui patris Erchanravi quondam episcopi dolentes, cum decreto canonico manibus singulorum roborato, Willebertumque quondam sacri palatii presbyterum a se electum ab Hincmaro archiepiscopo et ejus coepiscopis petentes sibi ordinari episcopum. Quos invehens idem archiepiscopus Hincmarus, cur obitum præfati episcopi per illos non cognoverit, sed per alios hoc rescierit, et rationes reddens pro qua

A causa duæ electiones in eadem ecclesiâ facte fuerint, scilicet quia prima non regulariter facta exiit, quoniam decretum non canonice factum fuit, sed postea misso ad eandem ecclesiam visitatore Hodone episcopo, et votis omnium in unum concordantibus, aliud decretum, quod canonicum foret, fieri præcepit. Quo decreto coram omnibus relecto, et nominibus singulorum qui illud subscripserant recitatis, interrogati sunt tam canonici et monachi de monasteriis in eadem parochia sitis, quam etiam parochiani presbyteri et nobiles laici, si in eadem electione ipsius Willeberti presbyteri consentirent. Qui omnes viva voce dixerunt quod et ipsi et illi qui illo venire non poterunt, in eadem electione consentirent. Tunc Hincmarus archiepiscopus dixit: Quia Willebertum eligitis, et nos illum non cognoscimus, ostendite illum nobis, ut sciamus quis sit, et perscrutemur si tanto honore dignus inveniri poterit. Qui in præsentia veniens interrogatus est unde esset. Isque respondit: Pago Turonico oriundus. Iterum interrogatus ejus conditionis esset. Et ille: Peccatis quidem obnoxius, sed Dei gratia natura liber. Item: Ubi didicisti? Item ipse: In schola Turonica liberalium disciplinis erudiendus traditus sum. Item: Cujus ordinis, vel cuius es ordinatus? Item ipse: Præsentis patris mei domni Herardi per singulos gradus usque ad diaconum sum ordinatus; postea autem ab eodem patre meo Herardo litteris ad Erpoinum datis presbyterii onus suscepti. Item Hincmarus: Qua de causa in nostram diocesim venisti? Et ille: Per licentiam præsentis mei archiepiscopi Herardi a parentibus meis regiis sum mancipatus obsequiis. Item Hincmarus: Quod ministerium in regio obsequio suscepisti? Et ille: In brevior sive descriptor stipendiorum regalium et relator a domno rege sum constitutus. Item Hincmarus: Quia conductor alienarum rerum fuisti, audi quid sanctum Chalcedonense inde dicat concilium (Can. 5). Et lectum est hoc capitulum. Ad hoc respondit: Sicut dixi, non fui conductor alienarum rerum, nec turpia lucra, vel exactiones, sive tormenta in hominibus exerco, sed, ut præfatus sum, descriptor et relator solummodo stipendiorum regalium. Unde interrogati sunt hi qui in corte debebant, si scirent in illo ministerio hoc illum exercuisse quod sacerdotali ministerio minime conveniret. Qui responderunt, et clerici et nobiles laici, quod nullo modo in eodem ministerio perpetratum haberet quæ sacris canonibus et suo ministerio in aliquo obviare deberent. Iterum interrogatus est si aliquod ministerium de rebus ecclesiasticis aliquo habuerit loco. Qui respondit quod præposituram monasterii sancti Vedasti, jubente Joanne episcopo, et consentientibus fratribus, suscepit. Et de hac jussione litteræ Joannis episcopi ibi relectæ sunt idipsum continentes; et etiam testimonio fratrum de eodem monasterio, quod ita se res haberet, et de bona vita et conversatione sua, et quod non in eodem monasterio quidquam contra sacras regulas egerit, confirmatum est. Prosecutus est dominus Hincmarus: Quia ministeria domni regis habuit, nescimus si isdem dominus rex ab eo aliquid repetit vel repetere debeat. Unde nobis sua voluntas vel auctoritas necessaria foret. Et porrectæ sunt litteræ cum sigillo domini regis, continentes quod de omnibus quæ illi commisit optime ei rationem reddiderit, et nihil ab eo repetebat vel unquam

^a Edita a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 650.

^b In Codice sancti Petri Carnotensis, unde has descripsimus, erat et tertia ejusdem argumenti epistola ad Einhardum, sed iisdem plane verbis quibus proxima ad Augustinam in hunc modum: « Inclitæ et omni nobilitate præclaro Einhardo domino sanctissimo Senonicæ Ecclesiæ humillima devotio. Præsumpsimus, mi domine, auribus clementiæ vestræ ne-

cessitatis nostræ causam innotescere, » et cætera usque ad finem ut in præcedenti. Tum sequitur inscriptio: *Sanctissimo et piissimo domno Einhardo merito venerabili Senonicæ urbis vilis et abjecta congregatio.* SIRX.

^c Edita a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 651.

^d Vide Flodoard., pag. 480 et 481.

repetere deberet. Insuper et, si eum dignum ad onus episcopale invenire valerent, episcopum Catalaunensem ordinari petebat. Denique de his suprascriptis coram omnibus testimonio multorum et litteris idoneo approbato, Hincmarus episcopus ad Herardum archiepiscopum, dixit: Quia vester natus, nutritus vel educatus, et ordinatus dignoscitur, et clerus, ordo, et plebs Catalaunica illum exposcit, habeamus vestram licentiam ut, regulariter una vobiscum eum examinemus si tanto oneri vel honori dignus existat. Qui libentissime annuit, et jussus est sedere coram eis. Data est ei regula Pastoralis Gregorii. Et jussum est ut relegeret capitulum de eo qui præesse debet, ubi scribitur: *Nulla ars doceri præsumitur*. Quo relecto, interrogatum illi est si illud intelligeret et secundum hoc vivere et docere vellet. Qui respondit: Utique. Iterum datum est ei ad relegendum capitulum de canonibus, ubi scribitur: *Qui ordinandus est* (Concil. Carthag. iv, can. 1). Et professus est se omnia intelligere et obedire velle. Tunc relecta sunt ei placita quæ episcopus iam ordinatus ab ordinatoribus et electoribus suis suscipere debet, ubi continetur qualiter vivere, docere, et subditos suos regere debet secundum sacros canones, diem præferentia et consulem. Et interrogatum est si secundum ea omnia agere vellet. Quæ minime abnuvit. Tunc demum ostensus est illi libellus fidei et professionis suæ, ut legeret coram omnibus quæ in eo scripta erant, et si ea ita credere ac tenere vellet, manu sua subscriberet, et archiepiscopo suo habenda traderet; si autem in eo quædam inveniret quæ sensui suo offenderent, liber aicut venerat exiret. Quibus relectis, verbis fidem accommodavit, et per omnia ea se tenere, credere, ac prædicare velle professus est. Quia enim, Deo gratias, post examinationem eum catholicum, litteratum, et omnimodis aptum ad sarcinam episcopalem suscipiendam invenerunt, sed tamen de aliena provincia illum fore cognoverunt, relecta sunt sacrorum canonum capitula, quid de eo dicerent qui de aliena provincia peti deberet. Et inventum est quod ab eo illum petere deberent cujus natus, nutritus, et ordinatus foret. Humiliter dominus Hincmarus archiepiscopus, simul cum coepiscopis, et clero, ordine ac plebe Catalaunica, ab Herardo archiepiscopo eum petiit et impetravit, ac canonice illum ei commisit. Quem susceptum monuit ut si ab eo episcopus ordinari vellet, libellum fidei ac professionis suæ, quem iam relegerat, et quæ in eo scripta erant se credere ac tenere ante paululum professus fuerat, manu sua propria in capite nomen suum scriberet, et ad finem subscriptione sua roboraret. Quod sine dilatione ipse fecit. Tunc relectæ sunt tractoriæ episcoporum qui præ variis incommoditatibus ad eandem examinationem venire non potuerunt, continentem quidquid super examinationem et ordinationem saepesati Willeberti canonice inventum et actum fuerit, so per omnia assensum præbere. Et sic denuntiatus est dies et hora ac locus ordinationis ejus, id est, Nonis Decembris, in monasterio quod Brittennacus dicitur, in diocesi Rhemensi et parochia Noviomagensi. Et commonitus est idem Willebertus ab archiepiscopo suo Hincmaro ut ab infantia sua per singulos gradus suos pronuntiaret Domino viam suam; quatenus in denominata die ad tanti oneris dignitatem gratus accedere valeret. Die autem, hora et loco, denominato, convenit dominus episcopus Hincmarus cum coepiscopis suis Hincmaro, Hodone, et legatis qui tractorias supradictas suorum episcoporum detulerunt. Et quia iam pleniter examinatus coram supradictis episcopis et coram clero ac plebe fuerat quoad et dominus Hincmarus sufficientem

A sermonem de eo coram episcopis et aliis multis clericis et laicis et ad omnem populum ante diem Dominicam in sexta feria fecerat, et brevitatis diei id posebat, intermisso ipsa die sermone, post introitum et Gloria in excelsis Deo et orationem primam de adventu Domini, secundam autem de ordinatione episcoporum, sive post litanias, sicut sacri canones præcipiunt, in episcopum consecratus est, et post lectionem Apostoli perlectam et responsa, et alleluia, et evangelium, et *Credo in unum*, et oblata et missarum solemnia, sicut mos est, peracta placita quæ ante pridem ei relecta fuerant, quæque ordinatos ab ordinatoribus suis sacri canones accipere jubent, diem et consulem præferentia, manibus archiepiscopi et coepiscoporum ac legatorum vice Patrum suorum subscripta, cum capitulo Pauli apostoli ad Timotheum, noviter ordinato ubi dicitur: *Testificor coram Deo et electis ejus angelis ut hæc custodias* (II Tim. iv, 8), iidem episcopi in mandatis deposuerunt. Et unusquisque feliciter ad propria remeavit.

XV.^b *Professio Adalberti futuri episcopi Morinensis Hincmaro Rhemorum archiepiscopo ante ordinationem oblata.*

Ego Adalbertus, vocatus episcopus Morinensis, reverentissimo Patri Hincmaro Rhemorum archiepiscopo. Quia fundamentum bonorum operum, per quod ad cœleste regnum gratia Domini pervenitur, fidem quæ per dilectionem operatur esse non dubium est, non abs re ceasnit veneranda Ecclesiæ catholicæ consuetudo ut ab eis qui ad prædicationis promoventur officium, fidei integritas et confessio requiratur. Quia, sicut magister egregius et doctor gentium Paulus declarat, *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem* (Rom. x, 10). Et ideo mox superna gratia per sacrosanctum ministerium vestrum Morinensis Ecclesiæ futurus episcopus profiteor unam fidem esse, eamque, operante gratia superni largitoris, me tenere, prædicare, atque defendere quam a Deo inspiratam, et ab apostolis traditam, atque a successoribus eorum custoditam habemus. Confiteor unum baptismum in remissionem peccatorum, unam apostolicam et universalem Ecclesiam, in qua sola possunt relaxari peccata in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti, tam per catholicum baptismum, quam et per dignum poenitentia fructus et apostolicæ auctoritatis largitam sibi a Domino potestatem. Extra hanc Ecclesiam catholicam neminem salvari posse confiteor. Sex denique sanctas et generales de fide synodos, quas sancta et apostolica Ecclesia recipit, me recipere et venerari profiteor, videlicet Nicænam cccxviii Patrum sub Silvestro papa et Constantino imperatore contra Arium et ejus sectatores celebratam; Constantinopolitanam ccl Patrum contra Macedonium et Eudoxium temporibus Damasi papæ et Gratiani principis actam; Ephesinam cc Patrum contra Nestorium sub Theodosio principe et papa Celestino, cui per suos vicarios præsedit idem beatus papa Celestinus et sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinus episcopus; Chalcedonensem cccxx Patrum, cui præsedit per vicarios suos sanctus Leo papa, temporibus Martiani principis, contra Eutychem nefandissimum præsulem monachorum celebratam; item Constantinopolitanam temporibus Vigili papæ sub Justiniano principe contra Theodorum et omnes hereticos; item Constantinopolitanam ccl Patrum sub Agathone papa, Constantini et Heraclii ac Tiberii principum temporibus, pro adunatione faciendâ sanctarum Dei Ecclesiarum de duabus naturis et operationibus in una persona Dei et hominis Filii Domini nostri Jesu Christi. Hos autem, quicum

^a Deperit ex veteri Codice sancti Laurentii Leodiensis, ubi appellatur: *Documentum de examinatione Willeberti Catalaunensis ordinandi episcopi*. Sicut.

^b Edita a Cordesio cum Opusc. Hincmari, pag. 622, et in Catalog. test. verit., pag. 493. Edita quoque a Sirmundo, Conc. Gall., tom. II, pag. 654.

que ab eisdem sanctis Patribus in memoratis synodis, vel postea similiter per Spiritum sanctum sententibus, diversis vicibus litteris divinitus inspiratis damnati leguntur, eandem venerandam Patrum auctoritatem sequens condemno. Sed et epistolam beate recordationis Leonis apostolicæ sedis antistitis ad Flavianum Constantinopolitanum episcopum datam, et omnes ejus epistolas de fidei firmitate perscriptas, per omnia et in omnibus inviolabiliter custodire et me libere semper prædicare profiteor. In quibus inter cætera, sicut et in sermone beati Anastasii, quem Ecclesia catholica venerando usu frequentare consuevit, qui ita incipit: *Quicumque vult salvus esse, ante omnia opus est ut teneat catholicam fidem*, post documentum quo docemur quomodo Trinitas personarum in unitate divinitatis et unitas deitatis in Trinitate personarum veneranda sit, evidentissime continetur, unam ex eadem sancta Trinitate personam, Dominum et Salvatorem nostrum Jesum Christum, Dei hominisque filium, ex duabus et in duabus naturis, hoc est, divina et humana, in una persona consistentibus, et in sua proprietate differentiaque manentibus, esse credendum et prædicandum. Qui secundum apostolicum Symbolum de semper virgine Maria, quæ veraciter Dei est genitrix, secundum carnem natus, passus, mortuus, resurrexit, et in cælis ascendit, sedet quoque ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus judicare vivos et mortuos, ad cujus adventum omnes homines resurgent cum corporibus suis, et reddent de facis propriis rationem, et recipiet unusquisque prout gessit, et in facis suis perseveraverit, ab eodem justo Judice et sine fine regnante, cum ibunt impii in ignem æternum, justi autem in vitam æternam. Anathematizo quoque omnes hæreses ac schismata quæ catholica et apostolica Ecclesia anathematizat; et quidquid sanæ fidei intelligentiæ contradicit, respuo et anathematizo; et quidquid catholica et apostolica Ecclesia recipit et tenet, me, adjuvante Domino, recipere et sequi, et a sacris canonibus atque a regularibus decretis apostolicæ sedis de ecclesiasticis ordinibus et disciplinis canonum promulgatis, seu a synodalibus constitutionibus, quas catholica Ecclesia ad auctoritatem recipit, me per contemptum pertinaciter non deviatorum profiteor. Privilegio etiam metropolis Rhemorum Ecclesiæ ac ejus præsulis secundum sacrosanctos conciliorum canones et decreta apostolicæ ex sacris canonibus et legibus promulgata pro scire et posse absque dolo et simulatione vel indebita et pertinaci contradictione me obediturum profiteor. Sed et observationes ac regularia mandata sacrosanctorumque conciliorum placita, quæ post ordinationem episcopalem in litteris canonicis, secundum morem ecclesiasticum, propriis subscriptionibus roboratis collecta et mihi tradenda coram omnibus prædixistis, me servaturum profiteor, et omnibus suprascriptis cum cordis et oris professione subscribo.

XVI. ^a Professio altera generalis ordinandi archiepiscopi.

Ego hujus sedis ordinandus archiepiscopus, et sacro ministerio vestro, sancti Patres, prædicationis officium suscepturus, confiteor sanctam atque inefabilem Trinitatem, Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, unum Deum naturaliter esse, unius substantiæ, unius naturæ, unius majestatis atque virtutis, Dominum quoque nostrum Jesum Christum de Deo Patre ante tempora genitum, eundemque sub tempore de Spiritu sancto conceptum, et de Maria virgine natum credo. Qui passus est pro redemptione humani generis, ad inferna descendit, indeque victor resurgens, et in cælos ascendens, venturus est in fine sæculi, ut reddat singulis prout gesserunt in

^a Edita a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 656. Ex veteri Codice Floriacens. monast.

A corpore positi, sive bonum, sive malum. Præterea constitutiones quatuor principalium conciliorum, Nicæni, Constantinopolitani, Ephesini, et Chalcedonensis, canones quoque synodorum et decreta quæ orthodoxa fides suscipit et complectitur, me suscipere, tenere, et prædicare velle confiteor. Hæreses vero et schismata quæ catholica Ecclesia anathematizat, et quidquid sanæ fidei adversatur, condemno, respuo, anathematizo. Beato vero Petro et vicario ejus debitam subjectionem et obedienciam, suffraganeis vero nostris adjutorium me exhibiturum profiteor. Et huic professioni meæ coram Deo et angelis, sub testimonio quoque præsentis Ecclesiæ, subscribo.

XVII. ^b Tractoria Prudentii, episcopi Tricassini, quam per vicarium misit ad ordinationem Anæ Parisiensis, cum ipse adesse non posset.

Patri venerabili et cæteris patribus fratribusque sincerissime diligendis atque coepiscopis reverendis Prudentius æternam in Domino salutem. Quantum ad meritum peccatorum meorum speetat, justissimo Dei judicio, quantum vero ad indebitas atque inefficientes ejus misericordias pertinere dignoscitur, misericordissimo ipsius munere, infirmitatis pene omnibus notis depressus, sancto desiderabilique vestro conventui adesse prohibeor. Quod autem possum, præsentibus litteris atque legato Ecclesiæ nostræ presbytero Arnolde mei consensus præsentiam eatenus exhibeo, ut is qui ordinandus est, si apostolicæ sedis omnibus institutis, et beatorum Patrum Innocentii, Zosimi, Bonifacii, Xisti, Leonis, Gelasii, Celestini, Gregorii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, Isidori, Primasii, Fulgentii, Hieronymi, Cassiodori, Bedæ, aliorumque adæque catholicorum atque orthodoxorum virorum scriptis et dictis, ac specialiter super quatuor capitulis quibus omnis Ecclesia catholica adversus Pelagium ejusque hæreses sequaces pugnavit ac vicit, atque ad posteriorum memoriam litteris auctoritate et veritate plenissimis mandavit, confitendo subscribere et subscribendo confiteri voluerit, ejus me ordinandi consentaneum esse profiteor. Sin alias, prorsus neque assentior, neque fidelibus Christi assentiendum suadeo. Capitulum vero quatuor præmissorum seriem, quamvis vestram prudentiam multo vivacius quam meam extremitatem compertam esse non dubitem, necessario tamen breviter adnectendam judicavi, ut facilis quid sentiam, cui veritati consentiam, vestra bonitas recognoscat. Videlicet, ut liberum arbitrium in Adam merito inobedienciæ amissum, ita nobis per Dominum nostrum Jesum Christum redditum atque liberatum confiteatur, interim in spe, postinodum autem in re, sicut dicit Apostolus, *spe enim salvi facti sumus (Rom. viii, 24)*, ut tamen semper ad omne opus bonum Dei omnipotentis gratia indigeamus, sive cogitandum, sive inchoandum, operandum, ac perseveranter consummandum, et sine ipsa nihil boni nos posse ullatenus aut cogitare, aut velle, aut operari sciamus (*Notunda*). Secundo, ut Dei omnipotentis altissimo secretoque consilio credat atque fateatur quosdam Dei gratuita misericordia ante omnia sæcula prædestinatos ad vitam, quosdam perscrutabili justitiæ prædestinatos ad pœnam, ut id videlicet, sive in salvandis, sive in damnandis, prædestinaverit, quod se præscierat esse judicando facturum, dicente propheta: *Qui fecit quæ futura sunt (Isai., xlv, 11, sec. LXX)*. Tertio, ut credat et confiteatur cum omnibus catholicis sanguinem Domini nostri Jesu Christi pro omnibus hominibus ex toto mundo in eum credentibus fuscum, non autem pro illis qui nunquam in eum crediderunt, nec hodieque credunt, nunquamque credituri sunt, dicente ipso Domino: *Venit enim Filius hominis non*

^b Edita a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 656.

ministrari, sed ministrare, et dare animam suam in redemptionem pro multis (Math. xx, 28). Quarto, ut credat atque confiteatur Deum omnipotentem omnes quoscunque vult salvare, et neminem posse salvari ullatenus nisi quem ipse salvaverit, omnes autem salvari quoscunque ipse salvare voluerit. Ac per hoc quicumque non salvantur, penitus non esse voluntatis illius ut salventur, dicente propheta: *Omnia quoscunque voluit Dominus fecit in celo et in terra, in mari et in omnibus abyssiis* (Psal. cxxiv, 6). Et licet quaedam sint alia quibus in Pelagio damnata universaliter Ecclesia consenserit, sategerit, atque subscriperit, hæc tamen specialius adversus eum ejusque complices per apostolicam sedem, instantia beatissimi Aurelii Carthagenensis episcopi atque Augustini cum aliis ducentis quatuordecim episcopis ab ejus pravissimis sensibus eruta, vindicata, et multis tam epistolis quam libris toto orbe vulgata, omnis hodieque gaudet, confitetur, prædicat, et tenet, atque tenebit Ecclesia. His per omnia consentaneam prædicabilem paternitatem fraternitatemque vestram gratia superna invictam atque prævalentem et suo munere gaudentem perpetim conservare dignetur ^a.

XVIII. ^b *Documentum de ordinatione Electranni, episcopi Rhedonensis.*

Anno Incarnationis Jesu Christi Domini nostri 866, indictione 14, anno piissimi regis Caroli 27, in Kalendas Octobris, in parochio Turonica ordinamus et ad pontificalem sedem Rhedonensis Ecclesie consecramus Electrannum, electione atque decreto cleri et plebis ejusdem Ecclesie, nos in Dei nomine antistites, Herardus Turonica metropolis, Actardus Namnetensis, atque Rodbertus Cenomanensis, cum consensu et litteris cæterorum diocesanorum adhibito, apicibus etiam præmoniti jam dicti gloriosi regis Caroli, hujusmodi statuto et paternæ commotionis decreto ipsi viro allato, ut canonicis sanctionibus, quantum divina suffragaverit pietas, libenter obtemperet, et ab illicitis ordinationibus absteat, et pestem simoniacæ hæresis deviet, concilia quoque sacris præfixa canonibus certis sibi designata temporibus celebrare procuret, atque matri suæ metropoli debita reverentia sese subdere non negligat, et juxta sanctorum Patrum regulas nihil nisi quæ ad propriam pertinent Ecclesiam extra ejus consensum pertinet. Hæc ergo aliæque ad institutionem et informationem fidelis viri fratris et filii nostri Electranni, die præfixo, verbo pariter et stylo promulgantes, pontificali eum infula adornantes, sacra quoque benedictione more sanctæ Ecclesie dantes, annulo quoque dotantes, et baculo decorantes, sanctæ Rhedonensis Ecclesie pontificali eum ordine præfecimus, et paternæ cathedrali solio sublimantes, confratrem, gubernatorem, et participem in regimine et gubernaculo Ecclesie sanctæ nobis ex integro in Dei nomine elicimus, manuum quoque adnotationibus confirmavimus.

XIX. ^c *Canonice litteræ ab ordinatoribus datæ Hedenuulfo episcopo Laudunensi, ad clærum et plebem Ecclesie Laudunensis.*

Hincmarus sanctæ metropolis Ecclesie Rhemorum episcopus, clero, ordini et plebi in sancta ^d Laudunensi Ecclesia consistenti in Domino pacem et salutem.

1. Sicut beatus papa Innocentius docet (*Decreta Innoc. c. 1*), oportet nos hoc sequi quod Ecclesia

^a Hanc epistolam a Prudentio scriptam tum fuisse cum in Ecclesia Parisiensi ordinandus esset Aneas episcopus, auctor est Hincmarus in posteriori opere adversus Gothescalcum. Quo in libro hæc simul Prudentii capitula, quæ Gothescalci causa in questione versabantur, examinat et singillatim refutat. *Siam*.

A Romana custodit, a qua principium sacræ institutionis nos accepisse dubium non est. Propterea documento ac verbis beati Gregorii vos alloqui procuramus, insinuantes quia probabilibus desideriis vestris nihil attulimus tarditatis, fratrem jam et coepiscopum nostrum Hedenuulfum vobis ordinantes præsentia vel consensu ac litteris coepiscoporum totius nobis commissæ provinciæ secundum sacros canones sacerdotem, pastorem quoque atque rectorem. Cui his litteris, quas sacri canones ordinatos prius de conciliorum placitis, ne se aliquid contra eorum statuta egisse possiteat, instructos, ab ordinatoribus suis, manibus eorum conscriptas jubent accipere, secundum traditionem ecclesiasticam dedimus in mandatis ne unquam ordinationes præsumat illicitas, ne bigamum, aut qui virginem, si de conjugatis agendum est, non est sortitus uxorem, neque illiteratum, vel in qualibet corporis parte vitiatum, aut ex publice penitente, aut curiæ vel cuiuslibet conditioni obnoxium, notatumque, ad sacros ordines permittat accedere. Sed et si quos hujusmodi forte repererit, respectu divino non audeat promovere.

B Alienum etiam clericum sine voluntate et consensu episcopi sui contra sacras regulas non sollicitet, non suscipiat, non in sibi commissæ Ecclesie ordinet, nec ens qui probatæ fidei non fuerit sacris ordinibus præsumat quoquo applicare. In ordinatione autem presbyterorum ac diaconorum cæterorumque ecclesiastici ordinis ministrorum, a totius muneris, id est, a manu, a lingua, aut obsequio indebito, juxta quod Dominus per prophetam præcipit (*Isai. lxxi*), quantum patitur humana fragilitas, inundans eorum cordis et corporis manus exhibeat; ne uno eodemque gladio et dantem et accipientem munus interimat, et illicito munere polluens manus, aliis se benedictionem credat tribuere cum fuerit jam propriæ iniquitati substratus, et sua nihilominus ambitione captivus. Ab eis etiam quos ordinaverit indebitum et contra sacras regulas sibi sacramentum fieri non compellat. Sed sicut Dominus, præcius nonnullis accepti sancti Spiritus donum in usum negotiationis inflexuros, præcepit dicens: *Gratis accepistis, gratis date* (Math. xx, 8), quod gratis, id est, sine ulla venalitate dati vel accepti aut etiam promissi vel sperati muneris, quantum ex nobis est (cæterum ipse viderit, habens conscientiam suam testem quem habebit et Judicem) per ministerium nostræ exiguitatis accipit, sui etiam comministris gratis conferat, sciens ex Evangelio (Math. xxi, 12) quid Redemptor noster per se ipsum fecerit, videlicet quia ingressus templum cathedras vendentium columbas evertit. Columbas enim vendere est de Spiritu sancto, quem Deus omnipotens consubstantialiter sibi per impositionem manuum hominum tribuit, commodum temporale percipere. Quod qui agere præsumit, suam Deo iudice cathedram ipse evertit, et quos cum pretio ordinat, provehendo agit ut secum et ipsi simoniaci hæretici fiant, et pro benedictione maledictionem a beato Petro apostolorum principe Simoni, qui donum sancti Spiritus pretio emere voluit, justè illatam, una cum ipso, per ipsum, a quo non benedicuntur, sed maledicuntur, iudicio ejusdem Spiritus sancti suscipiunt. Et quoniam, sicut comperimus, quidam diversis adinventionibus turpia lucra sectantes, quod ministris altaris minime convenit, defunctis presbyteris, juxta quod didicerant viduas ecclesias facultates habere, exenia pro his obtinendus exegerunt, et gradus ecclesiasticos eis non tribuebant antequam illis eadem exenia persolverentur, et

^b Edit. a Cordesio cum Opuse. Hincmari, pag. 626, et a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 658.

^c Editæ a Cordesio, cum Opuse. Hincmari, pag. 690, et in Catalog. test. verit., pag. 695, et a Sirmondo, Conc. Gall., tom. II, pag. 658.

^d Cordesius et Catalog. test. verit. legunt: *Turonicensi Ecclesia.*

synodos temere frequentabant ut factione ministrorum suorum diverso modo denarios quasi pro eulogiis acciperent, et, quod dictu nefas est, etiam pro sacri chrismatis dispensatione, vel de ecclesiarum consecratione, quocumque emolumenta ingenio caperent, et necesse est ut contra pestifera morborum genera salubria medicamentorum quæramus experimenta, sicuti et de manus impositione, ita et de hac synoniacæ hæreseos ingeniosa et male studiosa collatione quiddam eum accipere interdiximus, momentis illam attendere comminationem Domini per prophetam dicentis: *Ne forte egrediat ut ignis indignatio mea, et succendatur, et non sit qui exstinguat propter malitiam studiorum vestrorum* (Jerem. xxi, 12). Unde iterum iratus dicit: *Visitabo super vos iuxta fructum studiorum vestrorum* (Ibid., 14).

2. Verbis quoque beati Gregorii eum monemus, illique interdiximus, ut sacerdotes per suam parochiam, quoties ad consignandos infantes egressus fuerit, ultra modum gravare minime debeat, nec summam collationis, qua sui prædecessores, qui hoc bene misericorditer ac rationabiliter atque sacris constitutionibus executi sunt convenienter, contenti fuerunt, excedat, et de capellis antiquitus subjectis ecclesiis non æqualem sicut de principalibus ecclesiis collationem exigat, sed principalis ecclesia cum sibi subjectis capellis debitam et antiquitus consuetam collationem conferat. Principales vero ecclesias aliis ecclesiis loco capellarum non subjiciat, quia secundum sacros canones non licet episcopis parochiam antiquitus constitutam inconsulte confundere atque dividere. Ne mansionaticos suis amicis aut suis hominibus a presbyteris parari faciat. Ne etiam quasi ad receptionem regis, vel legationem, aut ad ornatum suæ ecclesiæ faciendos adiutoria quasi petendo, potius autem exigendo, denarios, vel caballos, aut verres seu friskingas, aut ad iter aliquod paraveredos, aut alia quælibet accipiat, id est, rapiat. A quo verbo *accipere* aves quæ a ias aves capiunt, accipitres nominantur, cum episcopi suos subditos, non ut accipitres capere, sed sicut gallina pullos suos fovere, et quosque infirmos ut peritus medicus convenienti medicamento ac tempore debeant curare, et quos curare non potuerint, aut patienter tolerare aut regulariter usque ad correctionem sustinentes a sano corpore submovere. Regulam siquidem quæ de quarta parte reddituum ecclesiæ, juxta consuetudinem aliarum regionum, ita ut est scripta intelligat; et non prave illam interpretans, perinde in his regionibus quæ sunt presbyterorum contra regulas sacras diripiat. Unde si qua fuerint gravamina illis imposita, temperet, quia et in præsentis et in futura vita sibi proficiet, si eos qui sibi commissi sunt, sine gravamine conservare studuerit. Ministrus vero, id est, archipresbyterus et archidiaconus, secundum quod providere, Domino inspirante et cooperante, valuerit, tales constituat qui oderint avaritiam, et non diligant munera, nec sequantur retributiones, neque pro ordinandis clericis vel reconciliandis poenitentibus munus accipiant, et ipso munere eum corrumpere satagent. Et presbyteros in paratis et exeniis indebitis non affligant. Et sicut supra de episcopo diximus, per diversas petitiones, ut illis adiutorium faciant, quæ sunt presbyterorum, unde ipsi vivere et hospites recipere et suas ecclesias continere debent, colludio quocumque diripiant. Et ut eisdem ab inquisitione sui ministerii parcent, et pro infamia eorum calcanda vel cooperanda quocumque emolumentum non accipiant. Et si agentes talia ministros repererit, in ministerio manere non sinat, et canonica invectione corripiat. Ipse quoque pro constituendis ministerialibus ecclesiasticis videlicet œconomo, id est, Ecclesiæ facultatum dispensatore, archipresbyteris et archidiaconis, in quibus fidei sinceritatem et probos mores ac religiosam vitam debet eligere, præmia non constituat, quia ecclesiasticum obsequium, quod male

A comparaverint, accipientes munus a subditis prius [F., suis] venundare curabunt. Nec pro quocumque iudicio contra sacras leges neque super innocentem contra veritatem pretium ullum accipiat. Nec etiam odio, vel gratia, livore, aut iracundia, quantum acierit et potuerit, a iudicio recto declinet, dicente Domino: *Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Juste judica proximo tuo, et juste quod justum est exsequaris* (Levit. xix, 15). Juste namque quod justum est exsequitur qui in assertionem justitiæ eandem ipsam justitiam quærit.

3. Pro baptizandis denique infantibus vel pro sepultura, obaudiens decreta beati Gregorii (S. Gregor. lib. vii, indict. 2, epist. 55), pretium de terra concessa putredini quemquam non permittat in parochia sua quærere et de alieno velle facere luctu compendium. Sed si quando aliquem quisque sepeliri in commisso sibi loco concesserit, si quidem parentes ipsius proximi vel hæredes pro luminaribus vel in elemosyna defuncti sponte quid offerre voluerint, accipere non prohibeat; peti vero ant exigi aliquid omnimodo vetet, ne, quod valde irreligiosum est, ut venalis, quod absit, dicatur Ecclesiæ, aut de humanis sacerdotalis religio videatur mortibus gratulari, si ex eorum calaveribus studuerit quærere quolibet modo compendium.

4. Ab omni quoque avaritia et usura ac turpi lucro secundum sacros canones et ipse abstinere et ministros Ecclesiæ abstinere faciat, et etiam laicos abstinere suadeat. Se autem et sibi commissos ministros ecclesiasticos solerter sollicitèque custodiat ne contra sacros canones conductores vel procuratores alienarum possessionum fiant, ne turpi negotio aut inhonesto lucro victum quærant, neque sæcularia negotia sub cura sua suscipiant, Deique ministerium parvipendentes, per sæcularium domos non discurrant, nec propter avaritiam gratiæ, aut honoris, vel pecuniæ, peritiorum sollicitudines ad alienorum testamentorum defensiones assumant, nec fidejussoribus inserviant.

5. A familiaritate nihilominus ac contubernio illicito et vetito feminarum se et coministros suos, sed a tabernis, secundum sacras regulas ecclesiasticos ministros faciat abstinere. Attendat quoque quod beatus Job dicit: *Si adversum me terra mea clamat, et cum ea sulci ejus deflent. Si fructus ejus comedi absque pecunia* (Job. xxxi, 30). Unde beatus Gregorius: *Omnis, inquit, qui pœest, si perversa in subditis exercet, contra hunc terra clamat, et sulci deflent, quia contra ejus injustitiam rudes identidem populi in murmurationis vocibus erumpunt, et imperfecti quique pro pravo ejus opere sese in fletibus affligunt. Fructus enim terre absque pecunia comedere est, ex Ecclesiâ quidem sumptus accipere, sed eidem debitum prædicationis pretium non præbere. De qua scilicet prædicatione auctoris voce dicitur: « Oportuit te committere pecuniam meam nummulariis, et veniens ego recepissem utique quod meum erat cum usura » (Math. xxv, 27).*

D Terre igitur fructus absque pecunia concedit qui ecclesiastica commoda ad usum corporis percipit, sed non impendit quod subjectorum debetur cordi. Non igitur redemptionem aut pretium de collatione presbyterorum episcopus debet exigere et alimenta ecclesiastica mutus manducare. Et cum Dominus prædicatoribus præcipiat ut intrantes in domos eorum quibus pacem prædicant, illa edant et bibant quæ apud illos sunt (Luc. x, 8), per parochiam prædicando ac confirmando pergens episcopus non debet superfluas pensiones in pigmentis et aliis quibusque a presbyteris quæ non habent requirere, et talia quæ forte in domo sua non accipit, voluptati potius serviens quam necessitati, exigere, et suis parcens opibus, de superflue acceptis et venditis ditescere. Nec ideo debet prædicare ut sumptus accipiat, sed ideo sumptus accipere, ut sufficere prædicare.

6. Ecclesias quoque in proprietatibus liberorum hominum ac colatredum consistentes ut suæ tradan-

tur ecclesie non debet cogere : sed secundum synodalia et imperialia capitula, quae regularia esse probat Ecclesia, satagat quatenus dotis immunitates, sicut ceterae ecclesiae, auctoritate regis habeant, et ipsae ab eisdem liberis hominibus potiantur. Talemque se cooperante Domino in cunctis exhibeat, ut sacrum ministerium non vituperet, qui etiam at his qui foris sunt testimonium bonum juxta apostolicam doctrinam habere debet (*I Tim.* iii, 7). Nam cujus vita despiciatur, reat ut et praedicatione contemnatur; et cum pastor per abrupta graditur, solet fieri ut ad praecipitum grex sequatur. Et ne quemquam ecclesiastici ordinis ministrum, occasione turpis lucri, ut aliquid ab eo absolutio capiat, contra sacras regulas excommunicet inhibemus. Quia ut sanctus Augustinus exponens sententiam Pauli apostoli, *Auferite malum ex vobis (I Cor. v, 17)*, demonstrat, non tenere et quomodolibet, sed per judicium auferendi sunt mali ab Ecclesiae communione. Multo magis autem cavendum est ne sine regulari iudicio ministri Ecclesiae officio suo priventur. Quapropter, sicut beatus docet Gregorius, si quid de quocunque clerico ad aures suas pervenerit quod eum juste posset offendere, facile non credat, nec ad vindictam illum res acrendat incognita, attendens quod scriptum est : *Causam quam nesciebam, diligentissime investigabam (Job. xxxi, 16)*. Et praesentibus senioribus ecclesiae suae diligenter veritatem persecrari molis omnibus studeat; et tunc, si qualitas rei poposcerit, canonice districtio culpam feriat delinquentis secundum ordinem a sacris regulis propositum. Et ut cuncta brevi cingulo perstringamus, nihil per contemptum contumaciter faciat vel fieri in parochia sua permittat, quantum ex ipso fuerit, quod sit evangelicae veritati et apostolicae traditioni aut sacris regulis inimicum. Si autem factum contigerit, arguendo, obsecrando, increpando, secundum quod cuique viderit expedire, juxta traditionem majorum, quantum potuerit, emendare procuret.

7. Pastoralem siquidem regulam beati Gregorii mente, ore, ac manu, quantum sibi Dominus scire ac posse contulerit, in cunctis sequi procuret. Ministerium itaque, ornatum, vel patrimonium, atque redditus vel facultates Ecclesiae, prout leges divinitus promulgatae praefigunt, studeat conservare, ampliare, augere, vel dispensare, et monasteriis in parochia sua sitis canonicam providentiam gerat, et quantum ex ipso fuerit, debita privilegia et antiquam ac regularem consuetudinem servet. Ordinationes vero presbyterorum et diaconorum et sacrosancti baptismatis sacramentum secundum traditionem ecclesiasticam studeat agere.

8. Cui etiam licet, inspirante divina gratia, abundans adit doctrina, tamen pro nostri officii debito ex scrinio sanctae metropolis Rhemorum documentum dare studebimus qualiter se, cooperante Domino, morum probitate et doctrinae studio debeat gerere. Ipsum vero non necium quod totius provinciae cura per sacros canones sit metropolitano commissa, ad eandem metropolim suam, sicuti ad matrem, ut ex ejus catholicis uberibus salubrem sugat doctrinam, humiliter ac sedulo atque obedienter moneamus recurrere, et non amplius quam sibi per sacras regulas est concessum indebitè usurpare, cum tanto claritatis ac humilitatis glutino praecipis salutaribus adinvicem sinus connexi ut dicente sibi mandato divino : *Interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi, majores tuos, et dicant tibi (Deut. xxxii, 7)*, et nobis : *Rectorem te posuerunt, noli extolli, sed esto in illis quasi unus ex ipsis (Eccli. xxi, 1)*, et : *Qui major est vestrum, erit minister vester (Matth. xxiii, 11)*, obedientibus scilicet ministrando paternam doctrinam, et inobedientibus quod majoris est regularem charitatis correptionem, nos fratrum et consacerdotum nostrorum salubribus debeamus uti consiliis, et ipsi

A obedire paternis ac regularibus monitis. Huic ergo et haec et alia praecipia salubria observanti devotis animis vos obsequendo obtemperare oportet, ut irreprehensibile placidumque fiat corpus Ecclesiae, per Christum Dominum nostrum, qui vivit et regnat cum Deo Patre omnipotente in unitate Spiritus sancti Deus per omnia saecula saeculorum. Amen.

Hincmarus, sanctae metropolis ecclesiae Rhemorum episcopus et plebis Dei famulus, et venerabilis fratris Hedenaldi in sancta Laudunensi ecclesia favente Dei gratia ordinator, his litteris canonicis et ordinato et electoribus ipsius publice datis anno incarnationis Dominicæ 877, anno autem regni domini Caroli imperatoris 37, et anno imperii ejus 11, subscripsi.

† Odo Belgivacorum episcopus subscripsi. † Reginelmus Noviomagensis episcopus subscripsi. † Joannes Cameracensis Ecclesiae episcopus subscripsi. † Willebertus Catalaunorum humilis episcopus subscripsi. † Hildebaldus Suessionensis Ecclesiae episcopus subscripsi. † Geroldus Ambianensis Ecclesiae episcopus subscripsi. † Hadebertus Silvanectensis Ecclesiae episcopus subscripsi.

XX. Electio, consecratio, et inthronizatio Gausberti episcopi Cadurcensis.

Prisca modernaque Ecclesiarum moderamina theloquularis sanxere canonibus, quo arripentibus viam universae terrae quarumlibet sedium praesulibus, per vicinorem episcopum, aut per quemlibet alium episcopum cui archiepiscopus injunxerit, extincti fratris tumultorem, orbatæque sedis visitatorem atque consolatorem, sine cujus conscientia sacri prohibent canonis confiteri aut confici de subrogatione episcopi (*Concil. Regense, c. 6; concil. Anselmian. ii, c. 7*), perficiatur ecclesiasticarum inventarium rerum, tunc vero prioribus viduatae sedes dispositis œconomis commendetur, postmodum autem cleri plebisque ordinis desideriorum consensus requiratur, quinimmo amotis simoniacis sacculis, postpositisque omnibus cupiditatum argumentis, universa fideliter notitia archiepiscopali significentur, quo disponente cuncta in talibus expedit cum suffraganeorum consilio sub divina censura disponi negotiis atque ordinari. Igitur metropolitano dominica vocatione rebus humanis vitæque perfuncto, hæc eadem fideliter exigenda sunt omnia a visitatore atque tumultore, et omnium coadiocesanorum, si fieri potest, cognitioni significanda prudentialiter, quo urbes quas gentiliū tempore habebant idolicolæ flammis, nunc gubernent Christianolæ praesules. Cum ergo pastorem contigerit subrogandum, post acclamationem et vocationem cleri petitionemque viduatae plebis, ne urbs praesulem minime optatum aut spernat aut odio habeat (*Decreta Leon. I, c. 35*), fiatque minus religiosa quam convenit cui non licuit habere quem voluit, quoniam difficile est quod bono peragantur exitu quæ malo sunt inchoata principio (*Ibid., c. 49*), expedit orbatæ veli cum episcoporum electione cleri ac populi ipsius ecclesiae acclamatione episcopum ordinari atque inthronisari. Quapropter vir inclytus Dagobertus primæ sanctæ Bituricensis ecclesiae sedis archimandrita cognoscens obitum beatæ memoriæ Froterii episcopi sanctæ sedis Caturcensis Ecclesiae, cujus memoria æthereo describatur in albo, uti sacra canonum auctoritas jubet, in ipsius loco jubeo et absolutionem facio ad coepiscopos nostros eligere et benedicere Gausbertum sacerdotem, vere nobilem, orthodoxum, non cenodoxum, frugalem, non gastrimargicum, humilem, non philarchicum, modestum, hospitalem, charitativum, castum, misericordem, et juxta Apostolum armis divinis decentissime ac pleniter adornatum. Nos quidem humiles Jesu Christi pontifices una cum auctoritate et absolutione domini archiepiscopi

• Archiepiscopus. Vide tom. VI Canis., p. 1251, et Analecta Mabillonii, pag. 98.

salis nostri Dagoberti, Bego Arvernensis, Ingelbini Albiensis, Froterius Petragoricensis, cernentes tantam acclamatorum unanimiorem et acclamanti proficuum Ecclesiæ utilitatem, una per consensum et voluntatem Guillelmi comitis Caturcensis matrisque suæ Acilicinæ, recipimus in nostro episcopali numero atque collegio proclamatum Gausbertum, et eum per auctoritatem canonicam benedicendum ordinavimus, et electum episcopum in ipsam sedem sancti Stephani Ecclesiæ Caturcensis episcopum exaltavimus, et in nomine sanctæ Trinitatis inthronizavimus et ipsi Ecclesiæ pastorem præfecimus. Acta scedula hujus indaginis a corporea irabatione verbi divini anno 990, indictione 3. Facta electione ista Nonas Januarii, regnante Carolo rege.

XXI. Decretum electionis Borrelli episcopi Rotensis.
(Nunc primum editum ex archivo ecclesiæ Urgellensis.)

Anno irabationis Domini nostri Jesu Christi millesimo decimo septimo, æra millesima quinquagesima quinta, indictione 15, concurrente 1, epacta 20. Auctor et Dominus cum Patre et Spiritu sancto omnium creaturarum, quibusque sub illius gratia committentes omne monarchia disponuntur regimina, in quo reverentissime nominando domino Wilielmo illustrissimo comite cum omne vulgus populi qui degent in comitatu Riparcensis tellure, una cum domino Ermengaudo præsule qui est in sinu matris ecclesiæ sanctæ Mariæ sedis vico Urgellensis, qui est caput omnium ecclesiarum jam dicto comitatu, venit quidem dominus Borellus filius Rechildis femina, una cum consensu et voluntate supradicto excellentissimo comite sive optimatibus vel principibus ejus, necnon etiam religiosorum clericorum atque abbatum, id est, Galindus abba sanctæ Mariæ Varra, et Sanita abba sancti Andree, et Dacco abba sanctæ Mariæ Lavajes, et A-ter abba sancti Petri Taberna, et Manasse abba sanctorum Justi et Pa-toris Aurigema, et Isarnus abba de sancto Stephano, et Aster abba sancti Michaelis, et Aibo abba sanctæ Mariæ Alaone. Nos simul in unum cum canonicis sancti Vincentii martyris Christi, cujus sedes sita est in civitate Rota, id est, Barone archisacerdos, et Gerallus sacerdos, et Galindus sacerdos, et Durandus sacerdos, et Miro sacerdos, et Altemirus sacerdos, et Guimara sacerdos. Subjungimus etiam fidelium laicorum, id est, Urrato et fratres ejus, Miro et fratres ejus, Garsia et fratres ejus, Bernardus et fratres ejus, Gela et fratres ejus, Ato et fratres ejus, Ansila et fratres ejus, Asnarus de Villanova, Bernardus de Anasum et fratres ejus, Martinus et fratres ejus, Garsia de Guduli et fratres ejus, Abbo de Tromeda et fratres ejus, Riculfus et fratres ejus. Et expetiit electionem et obedientiam et benedictionem pontificalem ante sacrosancto altario almæ Mariæ sedis præfatæ et ante domino præsule prænotato sive multorum clericorum in Christi agonizantes obsequio, id est, Isarnus archisacerdos, Poncius archilevita, Transeverus archilevita, Arnallus archilevita, Wifredus archilevita, Bernardus archilevita, Randullus archilevita, Vivas sacerdos, Belhus sacerdos, Bernardus sacerdos, Wiskafredus sacerdos, Seniofredus sacerdos, Gundebertus sacerdos, Adalbertus sacerdos, Seguius sacerdos, Wilielmus sacerdos, Arnallus sacerdos, Unifredus sacerdos, Wifredus sacerdos, Wilielmus levita, Wifredus levita, Miro levita, item Miro levita, item Wilielmo levita, Dela levita, Lupus levita, vel aliorum canonicorum venerabilium quorum nomina longum est scribere. Aduvante domino et Salvatore nostro Jesu Christo elegimus hunc Borellum præfixum ut ad electionem et honorem præsulatus perveniat divina miserante elementia. Est namque prudens, docibilis, moribus temperatus, vita castus, sobrius, humilis, misericors, hospitalis, in lege Domini instructus, verbis simplicibus disertus, sanctamque et individuum Trinitatem Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum

Deum omnipotentem credens atque confirmans. Deum ante sæcula, hominem in fine sæculorum prædicat. Cum his tantis et aliis virtutibus decoratum præfatum Borrellum agnoscimus, nos omnes eligimus illum uno animo, unoque concentu decrevimus et corrobamus ut ad ordinem sui præsulatus susceptione transfundat, atque in Domino fuis accedat. Iterum atque iterum ego Ermengaudus præfatus episcopus una cum caterva clericorum prædictorum advocamus, acclamamus, atque eligimus jamdicto Borrello ut per divina manu Salvatoris protegente vel donante ad honorem et benedictionem atque ordinationem sui præsulatus accedat et susceptione perveniat sub tuitione almæ Mariæ sedis præfatæ et sub dominatione domino Ermengaudo episcopo et accessores ejus. Exaratus est autem hic titulus electionis præsulatus 2. Kal. Decembris, anno 21 regnante Roberto rege. Witardus sacerdos, qui hanc electionem per voluntatem domino Wilielmo comite et per jussione domino Ermengaudo episcopo scripsi et subscripsi die et annoque præfixo.

XXII. Electio, consecratio, et inthronizatio ejusdem Borrelli episcopi Rotensis.

(Nunc primum edita ex archivo ecclesiæ Urgellensis.)

Locorum primates præceptorum, quibus gerarchicæ atque telatargicæ vigent prisca modernaque Ecclesiarum moderamina, theologueris sanxere canonibus, quo arripientibus viam universæ terræ quarumlibet sedium præsulibus, per viciniorem episcopum, aut per quemlibet alium episcopum cui archimandrita injunxerit, extincti fratris tumultorem, etc. (Ut in superiore, usque :) Quapropter ego Ermengaudus sedis Urgellensis Ecclesiæ episcopus una cum caterva venerabilium clericorum almæ Mariæ sedis præfatæ, cognoscens obitum beate memoriæ Aimerici pontificis Rodensis civis Ecclesiæ sancti Vincentii ipsius loci sedem, cujus memoria æthereo describitur in alio, uti sacra canonum auctoritas jubet, cum consensu domino Wilielmo comite cum ejus optimatibus ac plebe non exigua concione expostulantibus, canonico calciali privilegio, Borrellum filium Richellis femina urbis præfatæ Rodensis, una per vocationem et acclamationem archidiaconorum, cœnobitarum, et ruralium clericorum, vocamus, acclamamus, et petimus, ac prodesse poscimus episcopum subrogandum, consecrandum, et inthronizandum Borrellum prænotatum in gremio sanctæ sedis Ecclesiæ Vincentii Rotensem civem, et eum principem constituimus Ecclesiæ Sanctorum quorum prædictæ urbe sita sunt. Ab ipsis utpote cunabulis et fidei rudimentis acinus erum clericum, ac studiis liberalibus eruditum, nobilem, orthodoxum, humilem, modestum, hospitalem, charitativum, castum, misericordem, et juxta apostolum armis divinis decentissime ac pleniter adornatum. Hunc ergo Borrellum ego Ermengaudus præfatus episcopus una cum cœtu clericorum almæ Mariæ sedis jam dictæ, et cum consensu domino Wilielmo inelyto comite, acclamamus eum et advocamus sub tuitione vel dominatione præfatæ sedis Urgellensis sive dominum episcopum Ermengaudum vel omnes episcopi qui post eum venturi sunt. Postulo itaque ego Ermengaudus episcopus præfatus dominum Adalbertum Karchasensem civem pontificum ut per singulos gradus ecclesiasticos sit ordinatus, et ministerio sacerdotali sit dedicatus. Igitur in Dei nomine interrogamus populum hunc Borrellum præfatum acclamantem: Vultis eum habere episcopum? Respondit omnis clerus et populus usque tertio: Volumus. Nos quidem humiles Jesu Christi pontifices, Ermengaudus præfatæ sedis Urgellensis, in qua ordinatio ista consistit, et Adalbertus pontifex Karchasensis, et Petrus episcopus Comenensis, audientes et cernentes tantam acclamatorum unanimiorem et acclamanti proficuum Ecclesiæ utilitatem, recipimus in nostro episcopali numero atque collegio præno-

minatum Borrellum, et eum per auctoritatem canonicam benedicendo ordinamus, et electum episcopum in ipsa sede sancti Vincentii episcopum exaltamus et in nomine sanctæ Trinitatis inthronizamus, et ipsi Ecclesiæ pastorem constituimus sub dominatu almæ Mariæ sedis Orgellensis et domino Ermengaudo episcopo vel successores ejus. Acta scedula hujus Indaginis a corporea trabestatione Verbi divini anno millesimo decimo septimo, æra millesima quinquagesima quinta, indictione 13, concurrente 1, epacta 20, viii Kal. Decembris, anno 21 regnante Roberto rege. Witardus sacerdos qui hanc acclamationem scripsit domino episcopo Borrello sub die annoque superius exarato ad laudem et honorem et gloriam sanctæ Dei genitricis Mariæ sedis vico Orgellensis et episcopos ibidem permanentes feliciter. Amen.

XXIII. Acta electionis Riculfi episcopi Helenensis.

(Nunc primum edita ex chartulario ecclesiæ Helenensis.)

Cum inter præclues ac prosperos antistites florent sancta concilia in Justi delubris atque Pastoris, quas sunt sita infra metropolis Narbone mœnia, anno Dominicæ Incarnationis 947, qui pote Aimiricum memoratæ urbis archiepiscopum, ac Rodallum Bitarrensium, Giandum Carcasensem, Dachbertum Agatensem, Poncionem Magalonensem, una proruperunt; sic rebus de ecclesiasticis cum instanti statuissent studio, illos potissimos atque præclaros bearet adjectio, vel quod magis loquax trivatum disularet humanitas, et hoc ex eisdem Patres inter se connexæ charitatis ardore multis ex quibusdam theophariis Ecclesiarum diebus sunt potiti. Infra hos clarissimos Patres aderant topicorum multorum primates, qui nihilominus de statu regendæ Ecclesiæ cum ipsis consulebant. Et inter agendum, cum conspicerentur suorum affectiones optime promptas, de Ecclesiarum bene gerendis rebus, etiam cum inventa foret una eademque voluntas, ne viduata basilicarum aliqua proprio Patrono illorum in potestate remaneret, editum est Helenensem Ecclesiam adfore orbatam pastorali consortio Wadaldi episcopi. Cui affatim condolentes, eo quod exiisset hominem, abunde consolatoris apotesia Spiritus repleti, ipsam inquisivere in sacra synodo quis quivisset ex hac prænominata Ecclesia regimen vindicare illius episcopii. Ille in illa hora egressa est in Riculfum digna et affabilis clericorum electio, ac conclamatio omnium populorum Helenensis Ecclesiæ. Et in acclamatione addunt laudibus ejus, haud illum esse degenerem, necne neophytum, nec idiotam; sed esse illum modestum, sobrium, castum, benivolum, hospitalem, et cætera. Et quid plura? Abundanter attribuunt ei laudes apostolicas, quas convenit habere unicuique episcoporum. Hoc audientes memorati Patres, assenserunt illorum vocibus, nec ausi sunt contraire quem electio atque proclamatio prosequerantur. Et præsertim assensum tribuit fatibus illorum dominus Aimiricus archipræsul, quo statim studuissent sublimare jam prædictum presbyterum fore episcopum in hujusmodi episcopatus Helenensis Ecclesiæ decore. Quod omnimode volentes, supernoque Regi debitas grates gnaviter solventes, conjunctim liberaliterque, ut soliti sunt, cupitæ mysterium affectionis canonicæ in Riculfum adimplere, confirmantes ejusdem electionem et acclamationem, manu propria exarando, et roborationis titulo per hanc membranam nomina deduxerunt suorum. Acta in publico conventu sanctorum episcoporum necnon et præclivum primatum et roboratum in loco sanctorum Justi et Pastoris vi Kal. Aprilis, indictione instantis cronis habens lustrum unum annosque duos. Aimiricus archipræsul. S. Gisandi episcopi. S. Dagberu episcopi. S. Poncii episcopi. S. Alexandri abbatis.

A I. Decretum quod clerus et populus firmare debet de electo episcopo.

Dominis Patribus illis, venerabilibus scilicet episcopis dioceseos metropolitana, clerus, ordo, et plebs huic sanctæ Ecclesiæ specialiter obsequentes. Vestræ paternitati et cognitum quantum temporis est ex quo accidentibus variis eventibus hæc sancta Ecclesia metropolis nostro sit viduata pastore ac destituta rectore. Quod non solum ad nostrum, verum ad vestrum ac omnis dioceseos detrimentum pertinere dignoscitur, cum totius provinciæ sollicitudinem metropolitano constet esse commissam. Præerea eligimus hujus dioceseos, hujus Ecclesiæ, presbyterum nomine illum, nobis sufficientissime cognitum, natalibus et moribus nobilem, apostolica et ecclesiastica disciplina imbutum, fide catholicam, natura prudentem, docibilem, patientem, moribus temperatum, vita castum, sobrium, humilem, affabilem, misericordem, litteratum, in lege Dei instructum, in Scripturarum sensibus cautum, in dogmatibus ecclesiasticis exercitatum, et secundum Scripturarum tramitem traditionemque orthodoxorum et canonum ac decretorum sedis apostolicæ præsulum constitutiones sano sensu ecclesiasticas regulas intelligentem, sanoque sermone docentem ac servantem, amplectentem eum qui secundum doctrinam est lilem sermonem, et cum molestia corripientem eos qui resistunt, et si qui sanæ doctrinæ adversantur, eis resistere et redarguere prævalentem, hospitalem, modestum, suæ domui bene præpositum, non neophytum, habentem testimonium bonum, in gradibus singulis secundum traditionem ecclesiasticam ministrantem, ad omne opus bonum et satisfactionem omni poscenti rationem de ea quæ in illo est spe paratum (1 Tim. iii); quem nobis quantioris petimus ordiari pontificem; quatenus auctore Domino regulariter nobis præesse valeat et prodesse, et nos sub ejus regimine salubriter Domino militare possimus, quia integritas presidentium salus est subditorum, et ubi est incolumitas obedientiæ, ibi sanæ est forma doctrinæ. Ut autem omnium nostrum vota in hæc electionem convenire noscatis, huic decreto canonico promptissima voluntate singuli manibus propriis laborantes suscripsimus.

Ille illius Ecclesiæ archiepiscopus in electionem domini illius Ecclesiæ illius episcopi subscripsi.

Isti in ordinationem illius Ecclesiæ illius episcopi ipso consentiente ordinati consenserunt. Quod præsens inscriptio manifestat.

II. Aliud decretum cleri et plebis.

Universalis Ecclesiæ sacrosanctis Patribus, præcipueque illius dioceseos præsulibus, Ecclesia illa, unanimitas scilicet totius cleri et plebis, submissam devotionis obsequium in Domino. Ad aures vestra beatitudinis pervenisse jam novimus excessam piissimi Patris et pastoris nostri illius, et qualiter Ecclesia sibi credita præstantissimo pastore sit viduata plurimis terrarum finibus manifestum esse comperimus. Et ideo lacrymabiliter preces unanimis supplicationis vestræ paternitati mittimus, ut nobis in substituendo pastore morem patrum et prædecessorum beatorum pontificum imitantes, paternum vobis ferre auxilium... humiliter poscentibus pio... moribus et scientia... decoratum comperimus, illum gloriosissimi... decubantem, ejusque servitiis immorantem, nobis expetivimus..... postulavimus habendum, et per Dei misericordiam quesivimus..... eundem. Et quoniam divina miserante clementia in ejusdem postulationis devotione benevolam atque concordem prænomatum nostræ unanimi fecit regem, juxta hoc quod Scriptura testatur dicendo: *Cor regis in manu Dei est, quocunque voluerit vertet illud, totius Ecclesiæ, cleri scilicet plebisque, in ejusdem*

* Sequentes tres formulas edidit Joannes Cordesius, canonicus Lamovicensis.

præclarissimi viri electione par est devotio, unus idemque assensus, in nullo dissimilis acclamatio; sed sicut nobis est unus Deus, una fides, unumque baptisma, ita et nobis omnibus in supradicti electione pontificalisque ordinis consecratione atque substitutione unum est per omnia velle, et nullum extraneum appetere, quin totius Ecclesiæ voce præsentis decreto concorditer et consonanter conclamando, virum memoratum, non simplici, sed multiplici sermone cordis et corporis devotione nobis pastorem eligere, eumque idoneum, quantum nostræ fragilitati nosse conceditur, tanto pontificio esse, sicut voce fateamur, ita etiam omnium nostrorum subscriptionibus devotissime roboramus, et communi adnotationis decreto, Dei misericordia prædæ diuturnitate temporum nobis pastorem habendum eligimus et optamus, more quoque canonico sub gestorum serie confirmamus.

A Epistola vocatoria metropolitani pro consecratione episcopi electi.

III. Dilectissimis fratribus et filiis presbyteris, diaconis, honoratis, clericis, et possessoribus, vel cunctæ plebi illius Ecclesiæ, simulque vocato episcopo illi, M. auxiliante Domino metropolitano sanctæ sedis apostolicæ illius. Dilectionem vestram salubriter alloquimur, quia prædictum talem a vobis electum episcopum, virum, venerabilem, tali Ecclesiæ ordinare compellimur, laudemus et honoremus Jesum Christum, ut qui vobis hanc electionis devotionem dedit, nobis quoque perficiendi tribuat facultatem. Jam fatam virum religiosa violentia tenete, et ad sanctam nostram sedem ill. perducere festinate; qui forte magis dignior erit, si se occultare voluerit. Ob quam rem hanc direximus admonitionem, quemadmodum optime placuit sanctæ synodo episcopum sine vocatoria suscipi non debere, ne obscuritas dubiæ ordinationis incurrat.

B obscuritas dubiæ ordinationis incurrat.

FORMULÆ VETERES

EXORCISMORUM ET EXCOMMUNICATIONUM.

STEPHANUS BALUZIUS TUTELENSIS

IN UNUM COLLEGIT, MAGNAM PARTEM - NUNC PRIMUM EDIDIT, RELIQUAS EMENDAVIDIT.

I.

INCIPIT BENEDICTIO VEL EXORCISMUS AQUÆ CALIDÆ SEU FRIGIDÆ IN QUA MANUS AD JUDICIUM MITTITUR.

Cum homines vis mittere ad comprobationem iudicii aquæ calidæ, primum fac eos intrare cum omni humilitate in ecclesia; et prostratis in oratione, dicat sacerdos has orationes.

Prima oratio

Auxiliare, Domine, quærentibus misericordiam tuam, et da veniam consentibus. Parce supplicibus, ut qui nostris meritis flagellamur, tua miseratione salvemur. Per.

Secunda oratio.

Quæsumus, omnipotens Deus, afflicti populi lacrymas respice, et iram tuæ indignationis averte, ut qui reatum nostræ infirmitatis agnoscimus, tua consolatione liberemur. Per.

Tertia oratio.

Deus, qui conspicias omni nos virtute destitui, interius exteriusque custodi, ut et ab omnibus adversitatibus muniamur in corpore et a pravitate cogitationibus mundemur in mente. Per.

His orationibus completis, surgat pariter, et coram hominibus illis cantet presbyter missam, et faciat eos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos sacerdos cum adjuratione et dicat:

Adjuro vos, homines, per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per vestram Christianitatem quam suscepistis, et per unigenitum Dei Filium, quem Redemptorem credidistis, et per sanctam Trinitatem, et per sanctum Evangelium, et per reliquias quæ in ista sancta ecclesia sunt reconditæ, ut non præsumatis illo modo ad istam sanctam communionem accedere nec sumendo communicare si hoc vel illud fecistis, aut consensistis, aut aliquam veritatem inde scistis, seu qui hoc egit nostis.

Anno 1677.

Si autem tacuerint, et nullam inde professionem dixerint, accedat sacerdos ad altare, et communicet more solito, postea vero communicet illos. Cum autem communicant ante altare, dicat sacerdos: Corpus hoc et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit vobis ad comprobationem hodie. Expleta missa, descendat sacerdos ad locum destinatum, ubi ipsum examen peragitur. Deferat secum librum Evangeliorum et crucem, et curat modicam letaniam; et cum compleverit ipsam letaniam, exorcizet et benedicat aquam ipsam antequam ferrescat, ita dicendo:

Exorcizo te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, et in nomine Jesu Christi Filii ejus Domini nostri, ut has aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici et omne phantasma diaboli; ut si hic homo, qui manum suam in te misurum est innocens exsiterit de hac culpa unde reputatur, pietas Dei omnipotentis liberet eum; et si, quod absit, culpabilis est, et præsumptuose in te manum mittere ausus fuerit, ejusdem omnipotentis virtus super eum hoc declarare dignetur, ut omnis homo timeat et contremiscat nomen sanctum gloriæ Domini nostri, qui vivit et regnat Deus per omnia sæcula.

Oratio.

Domine Jesu Christe, qui es iudex justus, fortis, et patiens, et multum misericors, per quem facta sunt omnia, Deus deorum et Dominus dominantium, qui propter nos homines et propter nostram salutem de sinu Patris descendisti, et ex virgine Maria carnem assumere dignatus es, et per passionem tuam mundum in cruce redemisti, et ad inferos descendisti, et diabolum in tenebris exterioribus colligasti, et omnes justos, qui originali peccato ibidem detinebantur, magna potentia tua exinde liberasti, tu Domine, quæsumus, mittere digneris Spiritum tuum sanctum ex summa cæli arce super hanc creaturam aquæ, quæ ab igne ferverescere atque coalescere videtur, ut rectum iudicium per eam super hunc hominem nomine illo comprobet ac manifestet. Te, Domine Deus, supplices deprecamur, qui in Cæna Galilæe

læa signo admirabili tua virtute ex aqua vinum fecisti, et tres pueros Sidrac, Misac, et Abdenago de camino ignis ardentis illæos eduxisti, et Susannam de falso crimine liberasti, cæco nato oculos aperuisti, Lazarum quadriduorum a monumento suscitasti, et Petro mergenti manum porrexisti, ne respicias peccata nostra in hac oratione, sed tuum verum et sanctum iudicium coram hominibus in hoc manifestare digneris, ut si hic homo pro hac reputationis causa, furto videlicet, vel homicidio, aut adulterio, vel luxuria, aut pro qualibet causa culpæ modo ad præsens manum suam in hanc aquam igne ferventem miserit, et culpabilis ex hac causa non est, hoc ei præstare digneris ut nulla læsio vel macula in eodem manu appareat, per quam sine culpa calumniam incurrat.

Iterum te, Deus omnipotens, nos indigni et peccatores famuli tui suppliciter oramus ut sanctum, verum et rectum iudicium tuum nobis in hoc etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac reputationis causa, si per aliquod maleficium, diabolo instigante, aut cupiditate vel superbia incitante, culpabilis est in facto vel in consensu, et hoc comprobationis iudicium subvertere vel violare volens, malo confusus ingenio, manum suam in hanc aquam præsumptuose mittere ausus fuerit, tua pietas taliter hoc declarare dignetur ut in ejus manu dignosci queat quod injuste egit, ut et ipse deinceps per veram confessionem penitentiam agens ad emendationem perveniat, et iudicium tuum sanctum et verum in omnibus gentibus declararetur per te, Redemptor mundi, qui venturus es judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Amen.

ITEM ALIUS EXORCISMUS.

Te autem, creatura aquæ, adjuro te per Deum vivum, per Deum sanctum, qui te in principio separavit ab arida; adjuro te per Deum vivum, qui te de fonte paradisi manavit et in quatuor fluminibus exire jussit et totam terram rigare præcepit; adjuro te per eum qui te in Cana Galilææ sua potentia convertit in vinum, qui super te suis sanctis pedibus ambulavit, qui tibi nomen imposuit Siloba; adjuro te per Deum qui in te Nahaman Syrum sua lepra mundavit dicens: Aqua sancta, aqua benedicta, aqua que lavas sordes et mundas peccata; adjuro te per Deum vivum ut te mundam exhibeas nec in te aliqua phantasma retineas, sed efficiaris fons exorcitus ad estuandum et evacuandum et comprobandum omnem mendacium et investigandam et comprobandam omnem veritatem, ut iste qui in te manum miserit, si veritatem et justitiam habuerit, nullam læsionem in te accipiat; et si mendacium habet, appareat manus ejus igne combusta; ut cognoscant omnes homines virtutem Domini nostri Jesu Christi, qui venturus est cum Spiritu sancto judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Amen.

Post hæc exuat eum vestimentis suis, et induat eum vel eos vestimentis mundis de ecclesia, id est, indumento de exorcista aut de diacono, et faciat eos, vel eum, oculari Evangelium et crucem Christi, et aspergat super eos de aqua ipsa; et ipsi qui intraturi sunt ad Dei examen, det illis omnibus bibere de ipsa aqua benedicta. Cum autem dederit, unicuique dicat: Hanc aquam dedi tibi, vel vobis, ad probationem hodie. Deinde imponantur ligna subter caldaria, et dicat sacerdos has orationes quando ipsa aqua calefcere ceperit:

In nomine sanctæ Trinitatis. Deus iudex, justus, fortis, et patiens, qui es auctor et creator clemens et misericors, et judicas æquitatem, tu judica qui jussisti rectum iudicium facere, et respicias super terram, et facis eam tremere. Tu Deus omnipotens, qui per adventum unigeniti Filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum redemisti, qui per ejus passionem genus humanum subvenisti et salvasti, tu hanc aquam ferventem sanctificas. Qui tres pueros, id est, Sidrach, Misach et Abdenago, sub rege Babylonis Nabuchodonosor in camino ignis accensa fornace

salvastis, et illæos per angelum tuum eduxisti, tu, clementissime Dominator, præsta ut si quis innocens ab hujusmodi culpa seu causa sive reputatione homicidii, adulterii, latrocinii fuerit, et in hanc aquam manum miserit, salvam et illæsam inde educas. Qui tres pueros supradictos et Susannam de falso crimine liberasti, ita, Domine omnipotens, si culpabilis fuerit, et incressaute diabolo cor obduratum, manum in hujus tui elementi ferventis creaturam miserit, tua veritas hoc dedaret [Leg. declaret], ut in corpore manifestetur, et anima per penitentiam salvetur. Et si ex hoc scelere culpabilis fuerit, et per aliquod maleficium aut per herbas aut per diabolicas incantationes hanc peccati sui culpam occultare voluerit, vel tuam justitiam contaminare vel violare se posse crediderit, magnifica tua dextera hoc malum evacet et omnem rei veritatem demonstret. Per te, clementissime Pater, qui visis et regnas in trinitate perfecta. Per omnia.

ALIA.

Oremus. Deus qui beatam Susannam de falso crimine liberasti, Deus qui beatam Theclam de spectaculis liberasti, Deus qui sanctum Danielem de lacu leonum liberasti, et tres pueros de camino ignis ardentis eripuisti, tu libera innocentes, et con igna factores. Per Dominum nostrum.

Et qui manum mittit in aquam ad ipsum examen, dicat orationem Dominicam, et signet se signaculo crucis, et festine deponatur ipsa aqua fervens desuper juxta ignem, et iudex perpendat ipsam lapidem illigatum ad mensuram il. infra ipsum aquam more solito; et sic inde extrahat eam in nomine Domini ipse qui intrat ad examen iudicii. Postea cum magna diligentia sic fiat involuta manus sub sigillo iudicis signata usque in dis tertio, quo visa sit viris idoneis et steimata.

II.

JUDICIUM AQUÆ FRIGIDÆ.

Cum homines vs mittere ad iudicium aquæ frigidæ ob comprobationem ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, et deduc eos in ecclesiam, et coram omnibus illis cantet presbyter missam, et fac eos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos sacerdos cum adjuratione, et dicat: Adjuro vos, homines, per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per vestram Christianitatem quam suscepistis, et per unigenitum Dei Filium, et per sanctam Trinitatem, et per sanctum Evangelium, et per illas sanctas reliquias quæ in ista ecclesia sunt, ut non præsumatis illo modo communicare, neque accedere ad altare si hoc fecistis aut consensistis, aut ecitis qui hoc egerit. Si autem omnes tacerint, et nullus confessus fuerit, accedat sacerdos ad altare, et communit, separatim illis qui examinandi sunt. Postea vero communicent illi quos vult in aquam mittere. Cum autem communicavit, dicat sacerdos per singulos ante altare: Corpus hoc et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodie ad laudem et gloriam nominis sui et ad Ecclesiæ suæ utilitatem. Expleta missa, faciat sacerdos aquam benedictam, et defrat eam ad locum examinis, ubi homines probantur. Cum autem venerit ad ipsum locum, letaniam faciens omnibus pro eadem causa Dominum deprecantibus, det examinandis bibere de aqua illa benedicta. Cum autem dederit, unicuique dicat: Hæc aqua Domini fiat tibi ad probationem hodie per Dominum nostrum Jesum Christum, qui est verus iudex et justus. Deinde conjuret aquam ubi mittendi sunt. Post conjurationem aquæ, exuat illos vestimentis suis, et faciat illos per singulos oculari sanctum Evangelium et crucem Christi. Et post hæc de ipsa aqua benedicta aspergat super unumquemque hominem, et projicit eos statim per singulos in aquam. Hæc autem omnia facere debet jejuans; neque illi antea comedant qui ipsos mittunt in aqua.

Conjuratio aquæ.

Adjuro te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creavit, qui te segregavit ab aquis superioribus, et jussit te servire humanis necessitatibus. Adjuro te etiam per invisibile et ineffabile nomen Christi Jesu, Filii Dei vivi omnipotentis, sub cujus pedibus te calcabilem præbuiti, qui etiam in te baptizari dignatus est, et suo baptisinate consecravit. Adjuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum in te baptizatum descendit, qui te invisibili sanctificatione sacramentum ad animarum purgationem inenarrabile constituit sacramentum, per quam olim et populus Israeliticus sicca pedibus transiit, et ex aqua ferrum, quod casu ceciderat, Eli-seus divina virtute contra naturam natans in suo manubrio redire fecit, ut nullo modo suscipias hunc hominem, si in aliquo culpabilis est ex hoc quod illi obicitur, scilicet aut opere, aut consensu seu conscientia, vel quolibet ingenio; sed per virtutem Domini Jesu Christi rejice ex te, et fac illum natare super te, quatenus cognoscant fideles Christi nullum maleficium, nullum præstigium divinæ virtuti posse resistere quod non delectum fiat et omnibus manifestum. Adjuro etiam te per virtutem ejusdem Domini nostri Jesu Christi ut ad laudem illius cui omnia creatura serviit, et cui celestis exercitus famulatur clamans Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, ut nobis adjurantibus et ejus misericordiam observantibus obedias, qui regnat et dominatur per infinita sæcula sæculorum. Amen.

Homini conjuratio.

Adjuro te, homo, et contestor per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per sanctam et individuum Trinitatem, et per omnes angelos et archangelos, et per omnes principatus et potestates, dominationes quoque et virtutes, et per Dei sedilia cherubin et seraphin, et per diem tremendum judicii Dei, necnon et viginti quatuor seniores qui quotidie laudant Deum, et per quatuor evangelistas, et per sanctos quoque apostolos, martyres et confessores, necnon et per sanctam genitricem Dei Mariam, omnesque virgines, et per cunctum populum sanctum Dei, vel per sanctam baptismum in quo renatus es, si hoc malum fecisti ex quo culparis, vel assensum præbuiti, aut bajulasti, aut in domum tuam recepisti, aut inde concessisti aut consentaneus exististi, coram omnibus dicito. Quod si, diabolo suadente, celare disposueris, et culpabilis exinde es, evanescat cor tuum incrassatum et induratum, et non suscipiat te aqua incredulum et seductum; ut dicat populus quia Deus noster Judex est, cujus potestas in sæcula sæculorum. Amen.

*Post conjurationem aquæ exuat illos vestimenta illorum, et osculari sanctum Evangelium et sanctam crucem faciat; et sanctificatis omnibus aqua benedicta cum timore et reverentia, fides de ejus clementia, projiciat in aquam.**

ALIO MODO.

Deus judex, justus, fortis, et patiens, qui es auctor et amator justitiae, qui judicas æquitatem, judica, Domine, quod justum est, quia recta tua judicia sunt. Qui respicis super terram, et facis eam tremere, tu, Domine omnipotens, qui per adventum Filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum salvasti, et per ejus passionem genus humanum redemisti, tu hanc aquam per ignem ferventem sanctificasti. Qui tres menses, id est, Sidrach, Misach, Abdenago, jussi a regis Babylonis missos in caminum ignis servasti, tu, clementissime, presta ut si quis innocens in hanc aquam ferventem manum mittat, sicut tres pueros

A supradictos de camino ignis eripuisti, et Susannam de falso crimine liberasti, i a Domine, manum illius salvam et illæsam perducas. At si quis culpabilis, incrassante diabolo cor induratum, præsumpserit manum mittere, tua justissima pietas hoc declarare dignetur, ut in ejus corpore tua virtus manifestetur, et anima illius per poenitentiam salvetur.

Deus judex justus, qui auctor pacis es, et judicas æquitatem, te suppliciter rogamus ut hoc ferrum ordinatum ad justam examinationem cujuslibet dubietatis faciendam benedicere et sanctificare digneris, ita ut si innocens de prænominata causa, unde purgatio quaerenda est, hoc igitur in manus acceperit, illæsus appareat, et culpabilis atque reus, justissima sit ad hoc virtus tua in eo cum virtute declarandum, quatenus justitiam non dominetur iniquitas, sed subdatur falsitas aequitati, per Dominum nostrum, etc.

III.

INCIPIT EXORCISMUS AQUÆ AD JUDICIUM DEI DEMONSTRANDUM.

Ex Ordine Dunstani archiepiscopi Dorobernonalis.

Peractis coram sacerdote trium dierum jejuniis, cum homines vis mittere ad judicium aquæ frigidae ob comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines, quos vis mittere in aquam, et duc eos in ecclesiam, et coram omnibus illis cantet presbyter missam et faciat eos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interruget eos sacerdos cum adjuratione et dicat: Adjuro vos illi, et illi, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per vestram Christianitatem quam suscepistis, et per unigenitum Dei Filium, et per sanctam Trinitatem, et per sanctum Evangelium, et per istas sanctas reliquias quæ in ista ecclesia sunt, et per illud baptismum quo vos sacerdos regeneravit, ut non præsumatis illo modo communicare neque accedere ad altare si hoc fecistis aut consensistis, aut scitis quis hoc egerit. Si autem tacuerint, et nulli hoc dixerint, accedat sacerdos ad altare et communicet. Postea vero communicet illos quos vult in aquam mittere. Cum autem communicaverint, dicat sacerdos ante altare per singulos: Corpus hoc et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodie.

INCIPIT MISSA JUDICII.

Antiphona. Justus es, Domine, et rectum judicium tuum, fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam. *Psalm.* Beati immaculati.

Oratio.

Absolve, quæsumus, Domine, tuorum delicta famulorum, ut a peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxerunt, tua benignitate liberentur, et in hoc judicio prout meruerunt, tua justitia præveniente, ad veritatis censuram pervenire mereantur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum.

Lectio libri Levitici.

In diebus illis locutus est Dominus ad Moysen dicens: Ego sum Dominus Deus vester. Non facitis furtum, non mentiamini, nec decipiat unusquisque proximum suum. Non perjures in nomine meo, nec polluas nomen Dei tui. Ego Dominus. Non facias calumniam proximo tuo, nec vi opprimas eum. Non mereatur opus mercenarii tui apud te usque mane. Non maledicas surdo, nec eorum caeco ponas offendiculum. Sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus, dicit Dominus omnipotens.

* Hoc judicium autem, petente domo Ludovico imperatore, constituit beatus Eugenius, præcipiens ut omnes episcopi, comites, abbates, omnisque populus Christianus, qui infra ejus imperium est, hoc

judicio defendant innocentes, et examinent nocentes, ne perjuri super reliquias sanctorum perdant suas animas in malum conscientem.

*Item alia lectio Epistolæ beati Pauli apostoli ad A
Ephesios.*

Fratres, renovamini spiritu mentis vestræ, et induite novum hominem qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate veritatis. Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam unus invicem membra. Irascimini, et nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur, jam non furetur. Magis autem laborat operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti.

Graduale. Propitius esio, Domine, peccatis nostris, ne quando dicant gentes, Ubi est Deus eorum. *Versus.* Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter honorem nominis tui, Domine, libera nos. *Alleluia.* Deus iudex, justus, fortis et patiens, nunquid irascetur per singulos dies.

Sequitur sanctum Evangelium secundum Marcum.

In illo tempore, cum egressus esset Jesus in via, procurrens quidam genu flexo ante eum rogabat eum dicens: Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam? Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus nisi solus Deus. Præcepta nostri? Ille dixit. Quæ? Non occidas, non adulteris, non fureris, non falsum testimonium dicas, non fraudem feceris. Honora patrem tuum et matrem tuam. At ille respondens ait: Magister, hæc omnia custodivi a juventute mea. Jesus autem intuitus eum dilexit eum, et dixit ei: Unum tibi deest. Vade, quæcumque habes vende, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo, et veni, sequere me.

Offertorium.

Immittet angelum Dominus in circuitu timentium eum, et er piet eos. Gustate et videte quoniam suavis est Dominus.

Et hic offerant.

Secreta.

Intercessio sanctorum tuorum misericordie tue, Domine, munera nostra conciliet, ut quam merita nostra non valent, eorum deprecatio indulgentiam valeat obtinere. Per Dominum.

Præfatio.

Æterne Deus, qui non solum peccata dimittis, sed ipsos etiam justificas peccatores, et reis non tantum pœnas relaxas, sed dona largiris et præmia, cujus nos pietatem supplices exoramus ut famulos tuos illos non de præteritis iudices reatibus, sed hujus culpæ veritatem spectantibus insinues: quatenus et in hoc populus tuus præconia nominis tui efferat, et te vitæ præsentis et perpetuæ auctorem agnoscat. Per Christum Dominum nostrum.

Benedictio ad iudicium.

Deus, de quo scriptum est quia justus es et rectum iudicium tuum, fac cum his servis tuis secundum misericordiam tuam, ut non de pristinis iudicentur reatibus, sed in hoc, prout meruerunt, tua benedictione præveniente, veritatis subsequatur iudicium. Amen.

Et qui justus es et amator justitiæ, et a cujus vultu videtur æquitas, fac in conspectu populi tui ut nullis malorum præstigiis veritatis tuæ suscentur examina. Amen.

Petitiones nostras placatus intende, et culparum omnium præteritarum eis veniam elementer attribue. Et si culpabiles sunt, tua larga benedictio non eis ad suffragium, sed hujus culpæ ad insinuandam veritatem proficiat. Amen. Quod ipse præstare dignetur, cujus regnum.

Hic communicent per sacerdotem, et dicat sacerdos.

Corpus hoc et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit vobis ad probationem hodie.

Antiphona post communionem.

Justus Dominus et justitiam dilexit, æquitatem vidit vultus ejus.

Post communionem.

Perceptis, Domine Deus noster, sacris muneribus, suppliciter deprecamur ut hujus participatio sacramenti et a propriis nos reatibus indesinenter expediat, et in famulis tuis veritatis sententiam declaret. Per Dominum nostrum.

Expleta missa, faciat ipse sacerdos aquam benedictam, et pergat ad locum ubi homines probentur. Cum autem venerit ad ipsum locum, det illis omnibus bibere de aqua. Cum autem dederit, dicat ad unumquemque hominem: Hæc aqua fiat tibi ad probationem. Postea vero conjuret aquam ubi culpabiles mittat.

INCIPIT ADJURATIO AQUÆ.

Deus, qui per aquarum substantiam judicia tua exercens diluvii inundatione millia populorum Interemisti, et Noe justum cum suis salvandum censuisti; Deus qui in mari Rubro cuneos Ægyptiorum involvisti, et agmina Israelitica imperterrita abire jussisti, virtutem tuæ benedictionis his aquis infundere et novum ac mirabile signum in eis ostendere digneris, ut innocentes a crimine furti vel homicidii vel adulterii aut alterius nævi, cujus examinationem agimus, more aquæ in se recipiant et in profundum perturbant, conscios autem hujus criminis a se repellant atque rejiciant, nec patiantur recipere corpus quod ab onere bonitatis evacuatum ventus iniquitatis allevavit et inane constituit; sed quod caret pondere virtutis, careat pondere propriæ substantiæ in aquis. Per Christum Dominum nostrum.

ALIA ADJURATIO.

Adjuro te, creatura aquæ, in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creavit et jussit ministrare humanis necessitatibus, qui etiam jussit segregari te ab aquis superioribus. Adjuro etiam te per ineffabile nomen Jesu Christi Filii Dei vivi, sub cujus pedibus mare et elementum divisum se calcabile præbuit, qui etiam baptizari se in aquarum elemento voluit. Adjuro etiam te per Spiritum sanctum, qui super Dominum baptizatum descendit. Adjuro te per nomen sanctæ et individuæ Divinitatis, cujus voluntate aquarum elementum divisum est, et populus Israel siccis pedibus statim transivit, ad cujus etiam invocationem Eliseus ferrum, quod de manubrio exierat, super aquam natare fecerat, ut nullo modo suscipias hos homines illi, si in aliquo sunt culpabiles de hoc quod illis obicitur, scilicet aut per opera, aut per consensum, vel per conscientiam, seu per ullum ingenium, sed fac eos super te natate. Et nulla possit contra te causa facta aut ullum præstigium inimici quod illud possit occultare. Adjurata autem per nomen Christi, præcipimus tibi ut nobis per novem ejus obediæ cui omnis creatura servit, quem cherubin et seraphin collaudant, dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum; qui etiam regnat et dominatur per infinita sæcula seculorum.

ALIA.

Adjuro te, creatura aquæ, per Deum Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per tremendum diem iudicii, et per duodecim apostolos, et per septuaginta duos discipulos, et per duodecim prophetas, et per viginti quatuor seniores qui assidue Dominum laudant, et per centum quadraginta quatuor millia quæ sequuntur Agnum, et per omnia agmina sanctorum angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, principatum, potestatum, virtutum, cherubim atque seraphim, et per omnia millia sanctorum martyrum, confessorum et virginum. Adjuro te per sanguinem Domini nostri Jesu Christi, et per quatuor Evangelia, et per quatuor Evangelistas, necnon et per septuaginta duos libros Veteris ac Novi Testa-

et per omnes scriptores sanctos ac doctores **A** et manifestare digneris, ut anima ejus per poenitentiam salvetur. Et si ille nocens vel culpabilis sit, et per aliquod maleficium vel per herbas aut per causas diabolicas induraverit, et peccatum quod fecit contriteri noluerit, tua dextera, quæsumus, Domine, hoc declarare dignetur. Per Dominum.

Adjuro te per sanctam Ecclesiam catholicam, communionem sanctorum, et per resurrectionem, ut has aqua exorcizata, adjurata, et contra adversus inimicum hominis diabolum, et us hominem qui ab eo seductus furtum hoc vel idium aut adulterium, unde ratio agitur, perit; ut nullatenus eum in te submergi aut in pro-n trahi permittas, sed a te repellas atque remeque patiaris recipere corpus quod ab onere tis inane est factum; sed quod caret pondere s, careat pondere propriæ substantiæ in te. In- res vero a prædicto crimine more aquæ in te us, et in profundum innocuos pertrahas. Per un nostrum.

Et has autem conjurationes aquæ, exuntur ho- qui mittendi sunt in aquam propriis vestimentis, demur singuli Evangelium et crucem Christi, et medicta super omnes aspergatur; et qui adsunt jejunant, et sic projiciuntur singuli in aquam. B ubersi fuerint, inculpabiles reputentur. Si super- rint, rei esse judicentur.

IV.

INCIPIT ADJURATIO FERRI VEL AQUÆ FER-
VENTIS.

Imple unum pondus, in triplo tria ferrum æqui- pondera; et in illa adjuratione non adsint, ut simus, nisi jejuni. Et dictis litaniis, sic sacerdos ubi ferrum accenditur, vel aqua infervescat, tionem initiando inchoet.

s, qui per ignem signa magna ostendens, am puerum tuum de incendio Chaldæorum dam pereuntibus eruisti; Deus qui rubum ante conspectum Moysi et minime comburi stiti; Deus qui ab incendio fornacis Chaldaicis que succensis tres pueros tuos illesos eduxisti; qui incendio ignis populum Sodomæ et Go- æ involvens, Lot famulum tuum cum suis sa- onasti; Deus qui in adventu sancti Spiritus atione ignis fideles tuos ab infidelibus decre- ostende nobis in hoc parvitas nostræ examine am ejusdem sancti Spiritus et per hujus ignis em discernere fideles et infideles, ut a tactu rri, vel homicidii, vel adulterii, cujus inqui- gitur, conscii exhorrescant, et manus eorum dos comburantur aliquatenus, immunes vero ab odi crimine liberentur peunitus et illæsi perma- Per Dominum nostrum.

ALIA.

s judex, justus, fortis, auctor et amator pacis, s et multum misericors, qui judicas quod est, et rectum judicium tuum, qui respicis terram et facis eam tremere, tu, Deus omni- , qui per adventum Filii tui Domini nostri Jesu à mundum salvasti, et per ejus passionem humanum redemisti, hanc aquam ferventem **D** ce ferrum fervens sanctifica. Qui tres pueros ; Misac et Abdenago, jussu regis Babylonis in o ignis scensa fornace salvasti et illesos per nu sanctum tuum eduxisti; tu, clementissime . Dominator omnipotens, præsta ut si quis in- s de furto hoc, vel homicidio, aut adulterio, mæficio, in hoc ferrum fervens vel in hanc r ferventem miserit manum suam, salva, te ante Domino nostro, permaneat. Et sicut tres s supradictos de camino ignis ardentis liberasti, manum de falso crimine eripisti, sic manum mæis, omnipotens Deus, ab omni læsione in- salvare dignare. Et si quis culpabilis, vel t, et tumido corde, induratoque pectore, vel ha mente, reus de hoc furto, vel homicidio, dultorio, seu maleficio, manum miserit in hoc a vel aquam ferventem, tu, Deus omnipotens, ima pietate et rectissimo judicio illud declarare

et manifestare digneris, ut anima ejus per poenitentiam salvetur. Et si ille nocens vel culpabilis sit, et per aliquod maleficium vel per herbas aut per causas diabolicas induraverit, et peccatum quod fecit contriteri noluerit, tua dextera, quæsumus, Domine, hoc declarare dignetur. Per Dominum.

ITEM TERTIA.

Deus, innocentiae restitutor et amator, qui auctor pacis es et judicas æquitatem, te subnixis, rogamus precibus ut hoc ferrum ignitum ordinatum vel hanc aquam ordinatam ad justitiam et examinationem cu- Juslibet dubietatis benedicere et sanctificare digneris; ita ut si innocens de hoc furto, vel homicidio, vel adulterio, vel maleficio, unde purgatio quæren- da est, in hoc ignitum et tua benedictione sanctifi- catum ferrum, vel in hanc aquam fervidam et tua benedictione sanctificatum, manus vel pedes immiserit, tua benignissima miseratione illæsus appareat. Si autem culpabilis atque reus contempserit, et quasi tentator judicium tuum adierit, aut per herbas vel quæcunque tentamenta sive molimina maleficio- sa peccata sua contueri et defendere inflatus per afflatorem malitiæ contra veritatis tuæ examen voluerit, justissime et misericordissime Domine Deus, ad hoc virtus tua, quæ omnia superat, in eo cum veritate, quæ permanent in sæculum sæculi, decla- retur, quatenus justitiæ tuæ non dominetur iniquitas, sed veritati subdatur falsitas, et ut cæteri hoc viden- tes ab incredulitate sua, te miserante, liberentur. Qui vivis.

His peractis, aqua benedicta cunctis astantibus detur ad degustandum, et aspergatur per totam domum, et ferrum proferatur, quod a culpa coram omnibus accipiatur, et per mensuram novem pedum portetur, munus sigilletur, sub sigillo servetur, et post tres noctes aperiat. Et si mundus est, Deo gratuletur. Si autem sanies crudescens in vestigio ferri invenitur, culpabilis et immundus reputetur.

C *In aqua fervente accipiat homo lapidem qui per funem suspendatur in simpla probatione per mensuram palmæ, in tripla autem unius ulnæ. Manus vero sigilletur et aperiat ut supra diximus in consecratione ferri.*

V.

INCIPIT EXORCISMUS PANIS HORDEACKI VEL CASEI, QUORUM APPENSIO UNIUS UNCIÆ.

Primitus faciat sacerdos litanias, et omnes qui intus sunt cum eo jejuni sint, et sic incipiat.

Conservator et creator humani generis, dator gratiæ spiritalis, largitor æternæ salutis, tu emitte Spi- ritum tuum super hanc creaturam panis vel casei cum tremore et timore inagnitudinis brachii tui, adversus eum qui cum superbia et contumacia ac zelo iniquo venit et vult subvertere justitiam et conculcare judicium. Fac eum, Domine, in visceribus angustari, ejusque guttur conclude, ut panem vel ca- seum istum in tuo nomine sanctificatum devorare non possit hic qui injuste juravit ac negavit illud furtum vel homicidium aut adulterium seu malefi- cium quod quærebatur, et jusjurandum pro nihilo habuit, et nomen tuum nominavit ubi rectum non erat. Te quæsumus ut non ei permittas illud abeo- dere, quia justus es, Domine, et rectum judicium tuum, qui custodis veritatem in sæculum, faciens judicium injuriam patientibus, et custodis pupillum, ac viduam suscipis, et viam malignorum extermina- bis. Ideo ostende nobis, Domine, misericordiam tuam, ut humiles ac mansueti ac recti propter veri- tatem gaudeant; superbi autem et iniqui ac cupidi contristentur et humilientur usque dum confitentur magno et sancto nomini tuo, et cognoscant cæteri quia nomen tibi Dominus, et tu solus altissimus super om- nem terram, et servi tui in te gloriantur et laudent nomen tuum in sæcula sæculorum. Amen.

ITEM ALIA.

Domine Jesu Christe, qui regnas in cœlis et in terris, et mirabilis es in omnibus operibus tuis, Dominator dominantium, Deus angelorum, Deus patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, confessorum, virginum, et omnium Electorum, præsta, quæsumus, per sanctum ac mirabile nomen tuum ut qui reus est bujus furti, vel homicidii, aut adulterii, seu ma'eficii, de quo hic requiritur, vel in facto vel in conscientia, ad appositam ei pro ostensione veritatis creaturam panis sanctificati vel casei faux ejus claudatur, guttur ejus stranguletur, et in nomine tuo ante illud rejiciatur quam devoretur. Sed et spiritus diabolicus, cui nulla est communio cum tua superna veritate, in hoc negotio ad subvertendum judicium pravis præstigiis suorum molitionibus nil prævaleat. Sed qui reus et conscius est rei præfatæ, ad hoc pabulum sanctificati panis vel casei, et præsertim per Dominici corporis et sanguinis communionem quam accepit, tremat et tremendo palleat, et notabundus in omnibus membris appareat; innoxius vero et inscius sobrie ad salubritatem sui cum omni facilitate hanc partem panis vel casei in nomine tuo signatam manducando deglutiat; ut cognoscant omnes quia tu es justus Judex, qui salvos facis sperantes in te, et non est alius præter te, qui vivis et regnas, Deus, per omnia sæcula sæculorum.

TERTIA ORATIO.

Deus cujus scientia senariam circumscriptionem angelicis et humanis elongatam sensibus sola interior penetrat et exterior concludit, quem nulla celestium vel terrestrium aut inferiorum vota fallere possunt, quanto magis cor unius hominis culpabile; respice ad preces nostræ humilitatis, quibus famulatum sacri indidisti ordinis, et præsta, non nostris exigentibus meritis, sed tuorum omnium suffragantibus sanctorum precibus, ut quod in hæc culpa humanos latet oculos, et sermonum humanæ procacitatis obtegitur defensionibus, tua celesti et superna moderatione sine ullo reveletur obstricamine; et sicut solus verus es, veritatis in hoc sententiam elucidare digneris: quatenus innocentes sine ulla difficultate hoc pabulum probationis deglutiant, obnoxii autem obtrepidante mentis statu, et totius compagine corporis vacillante, quod in tuo sancto nomine consecratur et benedicitur, nullatenus devorandi valetudinem percipiant, sed coram omnibus in valetudine confusi, quod præsumptione immerita susceperunt, cum irrisione projiciant. Per Dominum nostrum Jesum Christum.

VI.

INCIPIIT ORDO JUDICII QUO REI AUT INNOXII PROBANTUR FERRO CANDENTI.

Post accusationem legitime factam et triduum in jejuniis et oratione consumptum, sacerdos vestibus sacris præter casulam indutus, ferrum ante altare positum forcipe accipiat et hymnum trium puerorum, videlicet Benedicite, omnia opera, decantans, ad ignem deferat, et dicat hanc orationem super locum ubi fiet ignis ad faciendum judicium.

Benedic, Domine Deus, locum istum, ut sit nobis in eo sanctitas, castitas, virtus, et victoria, et sanctimonia, humilitas, bonitas, lenitas, et plenitudo legis, et obedientia Deo Patri et Filio et Spiritui sancto. Hæc benedictio sit super hunc locum et super omnes inhabitantes in eo.

Benedictio super ignem.

Domine Deus, pater omnipotens, lumen inefficiens, exaudi nos quia tu es conditor omnium luminum. Benedic, Domine, hoc lumen, quod a te sanctificatum est, qui illuminasti omnem hominem vel mundum, ut ab eo lumine accendamus igne claritatis tuæ. Et sicut igne illuminasti Moysen, ita nunc

A illumina corda nostra et sensus nostros, ut ad vitam æternam mereamur pervenire per Christum, etc.

Qua finita, dicat Pater noster, etc. Salvum fac servum, etc. Mitte ei auxilium, Deus, etc. De Sion tuere eum, etc. Domine, exaudi, etc. Dominus vobiscum, etc.

Oratio.

Benedic, Domine sancte Pater omnipotens Deus, per invocationem sanctissimi nominis tui, et per adventum Filii tui, atque per donum Spiritus Paraclæti, ad manifestandum verum judicium tuum, hoc genus metalli, ut sit sanctificatum, ut omni dæmonum falsitate procul remota, veritas veri judicii tui fidelibus tuis manifesta fiat, per eundem Dominum, etc.

Post hoc, ferrum in ignem mittatur, et aspergatur aqua benedicta; et dum calescit, missam celebret. Cum vero sacerdos Eucharistiam sumpserit, hominem probandum sicut infra scriptum est adjuret atque communicare faciat.

OFFICIUM MISSÆ.

Justus es, Domine, et rectum judicium tuum, etc.

Oratio.

Absolve, quæsumus, Domine, tui delicta famuli, ut a peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxit, tua benignitate liberetur, et in hoc judicio quoad meruit, justitia tua præveniente, ad veritatis censuram pervenire mereatur per Christum Dominum, etc.

In illo tempore, cum egressus esset Jesus, in via præcurrrens quidam, genu flexo ante eum, rogabat eum dicens: Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam? Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? etc.

Deinde Secreta, etc.

Antequam vero communicet, interroget eum sacerdos cum adjuratione, sic: Adjuro te per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, et per veram Christianitatem quam suscepisti, et per sanctas reliquias quæ in ista ecclesia sunt, et per baptismum quo te sacerdos regeneravit, ut non præsumas ullo modo communicare neque accedere ad altare si hoc fecisti aut consensisti, etc. Hic communicet sacerdos illos, et dicat: Corpus hoc et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi ad probationem hodie.

Oratio.

Perceptis, Domine Deus noster, sacris muneribus, supplices deprecamur ut hujus participatio sacramenti a propriis nos reatibus expediat, et in famulo tuo veritatis sententiam declaret, etc.

Deinde Kyrie eleison et litaniam, et Psalmi. Et tum.

Oremus. Deus, qui per ignem signa magna ostendens, Abraham puerum tuum de incendio Chaldaeorum quibusdam pereuntibus eruisti; Deus qui robur ardere ante conspectum Moysis et minime comburi permisisti; Deus qui de incendio fornacis Chaldaicis plerisque succensis tres pueros tuos illæsos eduxisti; Deus qui incendio ignis populum Sodomæ involvens, Lot famulum tuum cum suis salute donasti; Deus qui in adventu sancti Spiritus tui illustratione ignis fideles tuos ab infidelibus decrevisti, ostende nobis in hoc parvitas nostræ examine virtutem ejusdem Spiritus, etc. Et per ignis hujus fervorem discerne fideles et infideles, ut a tactu ejus, cujus inquisitio agitur, conscius exhorreat, et manus ejus comburatur, innocens vero penitus illæsus permaneat, etc. Deus cujus notitiam nulla unquam secreta effugiant, fidei nostræ tua bonitate responde, et præsta ut quisquis purgandi se gratia hoc ignitum tulerit ferrum, vel absolvatur innocens vel rei noxius detegatur.

Deinde sacerdos super ferrum aquam benedictam spargat, et dicat: Benedictio Dei Patris et Filii et

Spiritus sancti descendat super hoc ferrum ad discernendum rectum iudicium Dei. *Et mox accusatus ad nossem pedum mensuram ferrum perferat. Hujus denique manus sub sigillo triduum legatur, et si sanies crudescens in vestigio ferri reperiatur, culpabilis ducatur; sin autem munda exstiterit, laus Deo referatur.*

VII.

^a IN CHRISTI NOMINE. INCIPIUNT COLLECTAS AD MALIS FURTIS REPREMENDIS.

Agius, Agius, Agius. Sancte Pater, qui es invisibilis, omnium rerum conditor, spiritalium munerator, qui cunctorum es conditor, et arcana conspicias, cuncta cognoscis, qui scrutaris corda et renes, Deus, deprecor te, et exaudi verba deprecationis meæ, ut qui hunc furtum illum admisit, panis vel casius iste transire fauces nec guttur illius non possit. Amen.

Domine, qui liberasti Moysen de terra Ægypti, David de manu Saul regis, Jonam de ventre cetti, Petram de fluctibus, Paulum de vinculis, Teclam de bestiis, Susannam de falsis criminibus, tres pueros de camino ignis ardentis, Daniel de lacu leonis, paralyticum de grabato, Lazarum de monumento, ostende mihi qui hunc furtum illum admisit, ut panis vel casius iste transire fauces nec guttur illius non possit. Amen.

Exorcizo te, maledicte, immundissime draco, basilice, serpens innoxia per verbum veritatis et signum claritatis per Deum omnipotentem et Jesum Christum Nazarenum agnum immaculatum, de altissimis procreatum, de Spiritu sancto conceptum, ex Maria virgine, quem Gabriel archangelus annuntiavit venturum, quem cum vidisset Joannes, voce magna clamavit dicens: *Hic est Filius Dei vivi.* Nullo modo hic dimittas communicare, neque præsumat panem nec casium istum manducare qui hunc furtum illum admisit. Qui crimen nesciens est, manducet. Et qui crimen sciens est, statim tremebundus evomat. Amen.

Suggero tibi, Domine Deus omnipotens æterne Deus, qui cælos camerasti, terram fundasti, mare limilibus firmasti, et ipsum cælum fabricasti, qui magna mirabilia sol et luna super justos splendere et lucere fecisti, doctrinam ordinasti; fac, Domine, signum talem ut omnis mundus et omnis terra intelligant quia tu es, Deus, qui facis mirabilia solus, Domine Jesu Christe Fili Dei vivi. Et qui res illas servavit, et qui ex hoc consentaneus videtur, ut gula et lingua faucis suæ sint constrictæ et legatæ. Amen. Et panem nec casium istum non possit manducare. Amen.

Conjuro tibi, homo, per Patrem et Filium et Spiritum sanctum, per diem tremendi iudicii et quatuor Evangelia, et per duodecim apostolos, per duodecim prophetas, per viginti quatuor seniores qui quotidie in laudem Domini sunt, per illo Redemptore qui pro nostra peccata manus in sancta cruce suspendere dignatus est, ut hunc furtum mistus es aut fecisti aut consentisti aut fraudulenter bajulasti, taliter sit tibi bajulandum si de manu Domini de sua sancta gloria et virtute, ut panem et casium istum nunquam possis manducare, nisi inflatas buccas cum spuma et gemitu et lacrymis et doloribus faucis tuæ sint constrictæ et obligatæ. Amen.

Ista collecta desuper caput hominis conjurati.

Domine Deus omnipotens, Agius, Agius, Agius, astans in cælis et in terris, Domine, sanctum et admirabile nomen tuum invocamus, nomen tuum deprecamur, Domine, Domine dominantium. Nomen tuum invocamus, Deus colorum, Deus justorum, Deus prophetarum, Deus apostolorum, Deus

^a Ex veteri Codice ms. bibliothecæ Regiæ

^b Ex veteri Codice ms. bibliothecæ Regiæ.

A martyrum, Deus virginum, Deus omniumque sanctorum. Te invocamus, ut quicumque furtum illum fecit aut consenserit, apponatur ei creatura panis et formaticus, aut in terra vomat quam pertranseat, quia tu es Deus, et non est alius præter te. Fac secundum magnam misericordiam tuam. Separetur ab eo spiritus diaboli. Qui conscius est, evomat. Et qui innocens est, manducet. Et qui culpabilis est, tremat, tremescat, tanquam arbor tremulet, et requiem non habeat donec te confiteatur, Pater sancte.

VIII.

^b INCIPIT PROBATIO A CUNCTIS FURTIS PROBANDIS.

Antequam incipias, canitur missa de sancta Trinitate. Antiphona: *Benedicta sit sancta Trinitas. Domine Jesu Christe. Agie, Agie, Agie.* Astans in cælis, in omnibus locis dominaris, vides et regis, iudicas et disponis. Sanctum et admirabile nomen tuum invocamus. Domine dominantium, Spiritus Dei, Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob, Deus cælorum, Deus justorum, Deus propitiator, Deus apostolorum, Deus martyrum, Deus omnium sanctorum, te invocamus, ut quicumque de ÷ isto furto culpabilis est, opponatur ei panis et caseus, ut te jubente constringantur fauces illius et guttur ejus claudatur: ut qui ÷ istud furtum commisit, antea revomat quam pertranseat, ut sciat quod tu es Deus, et non est alius præter te. Fac secundum magnam misericordiam tuam ut ab eo spiritus diaboli separetur, et probatus convictus sit, qui culpabilis est tremat et tremescat tanquam folia arboris tremuli. Per constringentes angelos tuos, per sanctum Michaellem et sanctum Raphaellem, tremens appareat, et requiem non habeat donec confiteatur furtum istud. Agie, Agie, Agie. Te jubente liberatus est Daniel de lacu leonum, Petrus de fluctibus, Paulus de carceribus, Jonas de ventre cetti, Susanna de falso crimine. Tu manifesta furtum ÷ istud sicut manifestasti Pharaonem regem in mari. Sicut ille non pertransivit mare, sic non pertranseat gula ejus qui hoc ÷ furtum admisit creatura panis et casei. Adsit angelus sanctus Michael, et sanctus Gabriel, et sanctus Raphael. Constringant guttur illius, et claudatur, et victus appareat. Christe Jesu, præsta quod petimus. Trinitas inseparabilis, manifesta. Omnipotens Deus, qui vivis et regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

IX.

INCIPIT EXORCISMUS AD CALDARIA SIVE AD AQUA.

^c Deus, Judex iustus et patiens, qui auctor es pacis et iudicas æquitatem, tu judica quod rectum est, Domine. Rectum iudicium tuum. Qui respicis super terram et facis eam tremere, tu Deus omnipotens, qui per unigenitum Filium tuum Dominum nostrum Jesum Christum mundum salvasti, et per ejus passionem genus humanum redemisti, tu hanc aquam per ignem ferventem sanctifica. Qui tres pueros, id est, Sidrac, Misac et Abdenago, jussu regis Babylonis Nabuchodonosor, in camino ignis missos accenso fornace salvasti et illæos per angelum tuum adduxisti; tu, Domine, qui semper dominaris, præsta ut sicut innocens de hunc furtum in hanc aquam per ignem ferventem manum miserit, sicut tres pueros suprascriptos de camino ignis et Susannam de falsa crimina liberasti, ita et qui innocens de hunc suprascriptum furtum in hanc aquam per ignem ferventem manum miserit, salvam et illæsam educat, ita, Deus omnipotens, si quis culpabilis, adingrassante diabolo cor induratum, præsumpsit manum mitte

^c Ex Cod. Reg.

re, tua justissima veritas hoc declaratur, tua virtute manifesta, anima pro penitentia salvetur. Si quis culpabilis pro aliquo maleficio aut pro herbas diabolicas peccatum tegere voluerit, tua dextera hoc evacuare dignetur. Per ipsum Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum semper vivit et regnat Deus in unitate Spiritus sancti per omnia sæcula sæculorum. Amen.

X.

RESOLUTIO OMNIUM MALEFICIORUM ET MALEDICTIONUM ET INCANTATIONUM ET CONLIGATIONUM ET INMISSIONUM ET INSTIGATIONUM ET ZELI ET INVIDIÆ ET DÆMONI ET OMNIUM MALORUM QUÆCUNQUE SCIMUS VEL QUÆCUNQUE NESCIMUS.

^b Invocamus te, Deus omnipotens, Rex æterne omnium sæculorum, incorruptibilis, immaculate, indivise, lucis dator, potens manu, Adonai, eloe sabaoth, Deus deorum et omnium virtutum, glorioso, gloriosissime pater veritatis magne et misericordiæ, princeps potestatum. Pater Domini nostri Jesu Christi, benedictionem da famulo tuo nom. ill. omnibus qui ad eum pertinent. Insuper invocamus te, Deus Deorum, omnipotens, Rex æterne, qui sedis in medio duos cherubim ac seraphim. Resolve, Domine, si qua nobis facta sunt maleficia vel colligationes, aut si tentantur fieri, vel colligati nos aliquis, aut devovit, aut posuit aliquid noxium in fundamentis nostris, aut ingressu, aut regressu, aut lecto, aut in ædificio, aut in exterquilinio, aut in agro; aut in atrio, aut in via, aut in semita, aut in deserto loco, aut in monumentis, aut in aqua, aut in igne, aut quolibet loco ubi scimus vel nescimus. Resolve, Domine, et ne permittas aliquem nocere famulo tuo nom. illo, quæcunque ad eum pertinent. Conjuro vos omnia quæcunque noxia estis vel nociva, sive jam facta, sive futura, agnita vel incognita. Conjuro vos, dæmones et omnis spiritus immundus, per Deum tremendum et tremendum et honorandum et glorificandum et enarrabile nomen, per beleo, Adonai, eloe sabaoth, ne noceatis vel appropinquetis ad famulum Dei nom. illo, quod ad illum pertineat; sed recedite a me, et ite singuli super capita eorum qui vos fecerunt vel dixerunt vel conscii sunt. Quicumque ille, sive vir, sive mulier, sive de qualibet gente vel natione, quos scimus vel nescimus, convertimini, et ite singuli per istam conjurationem et hoc conservatorium, per signum venturi et judicaturi vivos et mortuos Regis Jesu Christi. Sed et virtutes cœlestes et angeli Dei, qui assistatis ante conspectu Domini in cœlis sanctis atque altissimis consistentes, Michael, Gabriel, Raphael, cherubin et seraphin, custodite omnem inscriptionem domus nostræ, et conservate famulum Dei nom. ill. quod ad eum pertineat ab omni re mala, a zelo, ab invidia, ab infirmitatibus, a dæmonio, ab instigationibus, vel ab omnibus tentationibus, a maleficiis, a maledicto et ab omni malo unde scimus vel nescimus. Conjuro vos omnia, quæcunque noxia estis et nociva, per Deum qui divisit lucem a tenebris, et mensus est cœlos palmo suo, et constituit terram sine culmina, pensavit montes in pondere et colles in libra. Conjuro vos per venturum et judicaturum vivos et mortuos, et per Deum Israel, qui eduxit populum suum de terra Ægypti per manum suam potentem et brachium suum fortissimum, et percussit Pharaonem una cum exercitu suo. Conjuro vos per eum qui locutus est Moysi in monte Sinai, et dedit legem et præcepta filiis Israel, etsatiavit aqua ex petra rupto saxo, et manna in esca tribuit. Insuper etiam conjuro vos per inseparabile nomen et tremendum Patrem Domini nostri Jesu Christi, quæcunque estis noxia et

A nociva, sive in anima, sive in corpore nocentia, agnita vel incognita, sive jam facta, si fura, colligati, sive immissa, sive ex vobismetipsis venientia docere qualibet modo vel qualibet arte maleficiis arenosis et indolis præsteriaticum, sive druconticum, sive prope, sive longe, expavescite et timete nomen Domini grande, per quod ego conjuro vos, ne noceatis vel appropinquetis famulum Dei nom. illo vel quod ad eum pertinet; sed recedite ab eo, et ite singuli super capita eorum qui vos fecerunt. Pax Deus, sanitas Deus, justitia Deus, lumen Deus. Cognoscite, gentes et superamini, quoniam nobiscum est Deus, et consilium sine eritis adversum nos, et devellet illud Deus, quoniam nobiscum est Dominus; et sermonem quemcunque locuti fueritis adversum nos, permanebit in vobis. Quoniam nobiscum est Deus, sermonem vestrum non timebimus, neque conturbabit nos, quoniam nobiscum Deus. Dominum Deum adoravimus, et illi soli servimus; cui est honor, gloria, virtus et potestas in sæcula sæculorum. Amen.

B

XI.

AD REVOCANDUM EXAMEN APUM DISPERSUM.

^a Adjuro te, mater aviorum, per Deum regem cœlorum et per illum Redemptorem Filium Dei te adjuro ut non te altum levare, nec longe volare, sed quam plus cito potest ad arborem venire. Ibi te allocas cum omni tua genera, vel cum socia tua. Ibi habeo bono vaso parato, ubi vos ibi in Dei nomine laboretis, et nos in Dei nomine luminaria faciamus in ecclesia Dei, et per virtutem Domini nostri Jesu Christi; ut nos non offendat Dominus de radio solis, sicut vos offendit de egalo flos in nomine sanctæ Trinitatis. Amen.

XII

QUALITER EPISCOPUS EXCOMMUNICARE INFIDELIS DEBEAT.

Episcopus cum excommunicare vel anathematizare aliquem infidelem pro certis et manifestis sceleribus dispositum habet, post lectionem Evangelii clerum et plebem ita debet alloqui.

ALLOCUTIO.

Noverit charitas vestra, fratres mei, quod quidam vir nomine ille, diabolo suadente, postponens Christianam promissionem quam in baptismo professus est, per apostasiam conversus post Satan, cui abrenuntiavit et omnibus operibus ejus, vineam Christi, id est Ecclesiam, devastare et deprædare non pertimescit, pauperes Christi, quos pretioso sanguine suo redemit, violenter opprimeus et interficiens, et bona eorum diripiens. Unde quia filius hujus nostræ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, debuerat esse, quia in ea per aquam et Spiritum sanctum renatus est, et inter adoptivos filios Dei adnumeratus, quamvis modo filius diaboli sit imitando diabolum, solliciti ne per negligentiam pastorem aliqua de ovibus nobis creditis deperiret, pro qua in tremendo judicio ante Principem pastorum Dominum nostrum Jesum Christum rationem reddere compelleremur, juxta quod ipse terribiliter nobis comminatur, dicens: Si non annuntiaveris iniquam iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram (Ezech. iii), inimus ad eum presbyterum nostrum et litteras communitorias sanel et iterum atque tertio, invitantes eum canonicè ad emendationem et satisfactionem et penitentiam, corripientes eum paterno affectu. Sed ipse, prohi dolor! diabolo cor ejus indurante, monita salutaria sprevit, et incepta malitia perseverans, Ecclesiæ Dei, quam læsit, superbæ spiritu inflatus, satisfacere dedignatur. De talibus itaque transgressoribus et sanctæ religionis pacisque quam Christus ipse suis discipulis dedit atque reliquit violatoribus, præcepta dominica et

^a Leg. immissionum.

^b Ex alio Cod. ms. bibliothecæ regiæ.

^a Ex veteri Codice ms. sancti Galli.

apostolica habemus, quibus informamus quid de hujusmodi prævaricatoribus agere nos oporteat. Ait enim Dominus in Evangelio : *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum (Matth. xviii)*. Fratres, in unoquoque nostrum peccat qui in sanctam Ecclesiam peccat. Si enim sancta Ecclesia unum corpus est, cujus corporis caput Christus est, singuli autem sumus alter alterius membra, et cum patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra (I Cor. xii), procul dubio in nos peccat qui membra nostra lædit. Jubet ergo Dominus ut frater, id est, Christianus in nos peccans, primo secreto corripiatur, deinde cum testibus redarguatur, novissime in conventu Ecclesiæ publice conveniatur. Quod si has tres admonitiones et pias correptiones contemnit, et satisfacere despicit, post hæc ait tibi, inquit, sicut ethnicus (Matth. xviii), id est, gentilis, atque paganus, ut non jam pro Christiano, sed pro pagano babeatur. Et in alio loco membrum quod a sua compage resolvitur, et a junctura charitatis dissociatur, et omne corpus quod scandalizat, Dominus abscidi et projici jubet, dicens : *Si oculus vel manus vel pes tuus scandalizat te, erue eum, et projice a te (Ibid.)*. Et Apostolus : *Auferte, inquit, malum a vobis (I Cor. v)*. Et item : *Infidelis si discedit, discedat (I Cor. vii)*. Et in alio loco rapaces a regno Dei excludit dicens : *Neque rapaces regnum Dei possidebunt (I Cor. vi)*. Et alibi : *Si quis frater nominatur, et est fornicator, aut adulter, aut homicida, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere licet (I Cor. v)*. Et Joannes dilectus præ cæteris Christi discipulis talem nefarium hominem salutare prohibebat dicens : *Nec ei ave dixeris, neque eum in domum receperis. Qui enim ei ave dicit communicat operibus ejus malignis (II Joan.)*. Dominica itaque atque apostolica præcepta adimplentes, membrum putridum et insanabile, quod medicinam non recipit, ferro excommunicationis a corpore Eccles. abscidamus, ne tam pestifero morbo reliqua membra corporis, veluti veneno, inficiantur (Decreta Siric. cap. 7).

EXCOMMUNICATIO.

Igitur quia monita nostra et crebras exhortationes contemnit, quia tertio secundum dominicum præceptum vocatus ad emendationem et poenitentiam venire desepit; quia culpam suam necdum cognovit nec confessus est, nec missa nobis legatione, qui causam ipsius exsequimur, quia noster parochianus est, veniam postulavit; quia in coepta malitia, diabolo cor ejus indurante, perseverat, et, juxta quod Apostolus dicit, secundum duritiam suam et cor impoenitens thesaurizat sibi iram in die iræ: idcirco nos eum cum universis complicibus et communicatoribus factoribusque suis judicio Dei omnipotentis, Patris, Filii, et Spiritus sancti, et beati Petri principis apostolorum, et omnium sanctorum, necnon et nostræ mediocritatis auctoritate et potestate nobis divinitus collata ligandi et solvendi in cælo et in terra, a pretiosi corporis et sanguinis Domini perceptione et a societate omnium Christianorum separamus, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ in cælo et in terra excludimus, et excommunicatum et anathematizatum esse decernimus, et damnatum cum diabolo et angelis ejus et omnibus reprobis in igne æterno judicandus, nisi forte a diaboli laqueis respiscat, et ad emendationem et poenitentiam redeat, et Ecclesiæ Dei, quam læsit, satisfaciatur. Et respondeant omnes tertio : *Amen. Aut : Fiat. Fiat. Aut : Anathema sit.*

Debent autem duodecim sacerdotes episcopum circumstare et lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis vel excommunicationis projicere debent in terram et pedibus conculcare. Post hæc episcopus plebi ipsam excommunicationem communibus verbis debet explanare, ut omnes intelligant quam terribiliter damnatus sit, et ut noverint quod ab illa hora in reliquum non pro Christiano, sed pro paga-

no habendus sit, et qui illi quasi Christiano communicaverit, aut cum eo manducaverit aut biberit, aut eum osculatus fuerit, vel cum eo colloquium familiare habuerit, nisi forte ad satisfactionem et poenitentiam eum provocare studuerit, aut in domo sua eum receperit, aut simul cum eo oraverit, procul dubio similiter sit excommunicatus. Deinde epistolæ presbyteris per parochiam mittantur, continentes modum excommunicationis, in quibus jubetur ut dominicis diebus post lect. Evang. plebibus sibi commissis publice annuntient ipsam excommunicationem, ut ne quis per ignorantiam communicet excommunicato. Oportet etiam ut aliis episcopis ipsa excommunicatio manifestetur. Præcipit enim^a Toletanum concilium ut invicem mox scripta percurrant per omnes provincie episcopos quoscunque adire seniori etiam poterint, ut excommunicatus audiantur. Seniori etiam ejus ipsa excommunicatio debet nota fieri.

XIII.

ITEM ALIA EXCOMMUNICACIONIS ALLOCUTIO.

Audistis, dilectissimi, quanta et quam horrenda pravitate ac iniquitate opera ille a diabolo instigatus perpetrare non timuerit, et quomodo per apostasiam a totius Christianæ religionis cultu profana mente recesserit. Audistis quemadmodum canonicè ad satisfaciendum evocatus sit, sed venire distulerit, quomodo frequenter admonitus ut respiceret a laqueis diaboli, quibus tenetur astrictus, saluberrimas admonitiones obturatis auribus cordis audire contempserit. Dominus dicit in Evangelio de tali contumaci fratre, qui ecclesiasticam renuit suscipere correptionem : *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi, inquit, sicut ethnicus et publicanus (Matth. xviii)*; id est, jam non est computandus inter Christianos, sed inter paganos. Hinc Paulus, Domini et Magistri doctrinam sequens, Corinthios redarguit quare cum criminosis ac sceleratis communionem haberent, dicens : *Vos inflati estis, et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum (I Cor. v)*; id est, separaretur a vestro consortio, qui tale scelus operatus est. Et adjungit : *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis vobis et meo spiritu, cum virtute Domini mei Jesu tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis. Et post pauca : Scripsi vobis ne commisceamini fornicariis. Et statim inferit : Si quis frater appellatur, id est, Christianus, et fornicator est aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere (I Cor. vii)*. Et alibi : *Auferte malum ex vobis. Et : Infidelis si discedit, discedat (I Cor. v)*. Una enim ovis morbida omnem gregem contaminat, et modicum fermentum totam massam corrumpit, et plerumque unum membrum putridum totum corpus inficit. Et ideo tam perniciose pestis a corpore Ecclesiæ radicitus evellatur.

Excommunicatio.

Dominicis igitur atque apostolicis informati præceptis, judicio Patris et Filii ejus Domini nostri Jesu Christi et Spiritus sancti, auctoritate et potestate apostolis apostolorumque successoribus a Deo concessa, una vobiscum prædictum pessimum virum a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ excludimus et ab omni societate et communione Christiana separamus, separatamque esse in æternum decernimus, id est in præsentis sæculo et in futuro. Nullus Christianus ei ave dicat, aut eum oculari præsumat. Nullus presbyter cum eo missam celebrare audeat vel sacrosanctum corpus et sanguinem Domini tradere. Nemo ei jungatur in consortio, neque in aliquo negotio. Et si quis ei se sociaverit et communicaverit ejus operibus malignis, noverit se simili percussum anathemate; his exceptis qui ob hanc causam ei junguntur ut eum revocent ab errore et provocent ad satisfactionem; nisi forte respicerit, et Dei gratia inspi-

^a Concil. Tolet. I, c. 11. Vide Capitula Carlomanni, tit. 3, cap. 5.

rante, ad poenitentiae remedium conversus fuerit, et a digna emendatione Ecclesiae Dei, quam laesit, humiliter satisfecerit.

XIV.

ITEM ALIA TERRIBILIOR EXCOMMUNICATIO.

Canonica instituta et sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores, videlicet, raptores, depradatores, et homicidas, illos in nomine Patris et Filii et in Spiritus sancti virtute, necnon auctoritate episcoporum per Petrum, principem apostolorum, divinitus collata, a sanctae matris Ecclesiae gremio segregamus ac perpetuae maledictionis anathemate condemnamus. Sintque maledicti in civitate, maledicti in agro, maledictum horreum eorum et maledictae reliquiae illorum, maledictus fructus ventris eorum, et fructus terrae illorum. Maledicti sint ingredienti, et maledicti sint egredientes; sintque in domo maledicti, in agro profugi; veniantque super eos omnes illae maledictiones quas Dominus per Moysen in populum divinae legis praevicatorum se esse missurum intentavit; sintque anathema maranatha, id est pereant in secundo adventu Domini. Nullus eis Christianus ave dicat. Nullus presbyter missam celebrare praesumat vel sanctam communionem dare. Sepultura asini sepeliantur, et in sterquilinum sint, super faciem terrae. Et sicut haec lucernae de manibus nostris projectae hodie exstinguuntur, sic eorum lucerna exstinguatur, nisi forte resipuerint et Ecclesiae Dei, quam laeserunt, per emendationem et condignam poenitentiam satisfecerint.

EXCOMMUNICATIO BREVIS.

Canonica instituta et sanctorum Patrum exempla sequentes, ecclesiarum Dei violatores illos auctoritate Dei et iudicio sancti Spiritus a gremio sanctae matris Ecclesiae et consortio totius Christianitatis eliminamus, quosque respiciant et Ecclesiae Dei satisfaciant.

XV.

EXCOMMUNICATIO HOMINUM BALDUINI, COMITIS FLANDRIAE, PROPTER OCCISIONEM FULCONIS, ARCHIEPISCOPI RHEMENSIS, AB ILLIS PERPETRATAM.

Anno nongentesimo Dominicae Incarnationis, pridie Nonas Julii, primo scilicet die quando ordinatus est Heriveus in archiepiscopatu Rhemensi episcopus, lecta est excommunicatio hae quae sequitur in ecclesia sanctae Mariae Rhemis, praesentibus episcopis infra scriptis.

Heriveus nomine non merito Rhemorum archiepiscopus ac plebis Dei famulus, Wido Rothomagensium archiepiscopus, Riculfus Suesionum episcopus, Heidolo Noviomagensium episcopus, Dodilo Cameracensium episcopus, Herinandus Morinensium episcopus, Otgarlus Ambianensium episcopus, Honoratus Belvacensium episcopus, Mancio Catalaunensium episcopus, Rodulfus Laudunensium episcopus, Otrifridus Silvanectensium episcopus, Angelranus Meldensium episcopus. Notum sit omnibus ubique sanctae Dei Ecclesiae fidelibus, tam clericis quam laicis, quod nos et commissa nobis omnis Ecclesia nimia perturbatur tristitia pro inaudita re post persecutionem temporis apostolorum eorumque successorum, de occisione impie perpetrata, qui pro regni utilitate et totius sanctae Ecclesiae statu pro viribus die noctuque desudans, ac seipsum in defensione omnium Ecclesiarum in hoc regno consistentium murum protectionis opponens (res enim earum a Balduino comite filio Balduini ac Judith contra omnem legem et divinam et humanam pervadebantur), ideo ab ipsius Balduini hominibus Wineemaro, Euverardo, et Ratfrido, ceterisque eorum complicitibus interfectus crudelissime occubuit. De ejus morte totius Ecclesiae ordo atque professio merito contristatur, et lamenta

compassionis ex intimis cordium suspiriis emittit. Quia igitur tale scelus nostris temporibus perpetrare non timuerunt quod aucta, nisi forte a paganis, in Ecclesia non audiret, quia non est actum, in nomine Domini et in virtute sancti Spiritus necnon auctoritate episcoporum per beatum Petrum, principem apostolorum, divinitus collata, ipsos a sanctae matris Ecclesiae gremio segregamus ac perpetuae maledictionis anathemate condemnamus, ut eorum aliquando per hominem non fiat recuperatio, nec ulla inter Christianos conversatio. Sintque maledicti in civitate, maledicti in agro. Maledictum horreum eorum, et maledictae reliquiae eorum. Maledictus fructus ventris eorum, et fructus terrae illorum; armenta bouum suorum, et greges ovium suarum. Maledicti sint ingredienti et egredientes. Sintque in domo maledicti, in agro profugi. Intestina in secessum fundant, sicut perfidus et infelix Arius. Ventantque super illos omnes illae maledictiones quas Dominus per Moysen in populum divinae legis praevicatorum se esse missurum intentavit. Sintque anathema maranatha, et pereant in secundo adventu Domini. Insuper quidquid maledictionis sacri canonum et apostolicorum virorum decreta decernunt super homicidis et sacrilegis. Nam illos sacrilegorum nomine notamus qui in hunc Christum Domini manum mittere ausi sunt. Omne super illos ac perpetuum interitum per iustissimam divinae animadversionis sententiam congeratur. Nullus ergo eis Christianus vel ave dicat. Nullus presbyter missas aliquando celebrare, nec, si infirmati fuerint, confessiones eorum recipere, vel sacrosanctam communionem eis, nisi resipuerint, etiam in ipso fine vitae suae praesumat unquam dare; sed sepultura asini sepeliantur, et in sterquilinum super faciem terrae sint; ut sint in exemplum opprobrii et maledictionis praesentibus generationibus et futuris. Et sicut haec lucernae de nostris projectae manibus hodie exstinguuntur, sic eorum lucerna in aeternum exstinguatur.

XVI.

EXCOMMUNICATIO RAGENARDI, COMITIS SENONENSIS, RENOVATA ADVERSUS GAUFRIDUM ET GEILONEM, CANONICOS BENONENSES.

Immensus dolor nos urget ad gemitum, ac indubitable mœstitia commovet ad fletum, quando illos quos passio Christi a iugo diaboli redemit, et a vitiis peccatorum sacer baptismus purificavit, et Ecclesiae catholicae corpori sociavit, nunc iterum se ipsos sponte antiquo hosti subdere videmus, et non solum membris Christi persecutionem inferre, sed etiam contra ipsum totius creaturae auctorem et dominum bellum moliri. Qui enim sacrosanctae Ecclesiae structores atque defensores esse debebant, modo venenato diaboli furore vexati, atque feris rabie concitati, omni timore Domini postposito, et remedio poenitentiae neglecto, ecclesias in Dei honorem ac perpetuae virginis Mariae sanctique Stephani decitas lacerare ac sine pastore esse non pertimescunt, violenter usurpantes ea unde sancta Dei debet restaurari Ecclesia. Admonemus etiam et admonendo adjuramus ut incorrigibiles, et qui pestiferis et flagitiosis moribus sunt irretiti, sicut a bonis moribus alienati, ita et a consortio fidelium fiant extranei. Igitur cognoscat universalis Ecclesia hostes severissimos et tyrannos improbos, adversarios et persecutores pessimos sanctae Dei Ecclesiae, Ragenardum Gauzfridum atque Geilonem

et Rodmundum ejus filium, eorumque canonicos, praepositorum commilitones, ecclesiasticarum rerum Dei contemptores, sanctorum canonum transgressores, pastoris sui contradictores, peccatores, quos ab ipso summo Pastore Christo et beatissima ejus matre Maria, atque beato Petro apostolorum principe, cujus, quamvis indignus, auctori-

tate et magisterio fungor, nisi citissime se emendaverint et satisfaciendo commissa fideliter restituerint, eos cum omnibus sanctis in celo meritis viventibus et in terra miraculis fulgentibus obligamus, et a nobis secundum potestatem nostræ pravitati concessam ligandi atque solvendi excommunicamus atque anathematis gladio transfigimus. Deinde excommunicamus G. a. u. z. f. r. i. d. u. m, G. e. i. l. o. n. e. m, Grobertum diaconem, qui meum injuste usurpat archidiaconatum, Wangerium, Arricum, postea vero Ansellum, item Ansellum, Hugonem, Ansegium, Baldoinum, Hos et omnes qui postquam archiepiscopalem susceperunt benedictionem, sanctum Sennensis Ecclesiæ locum ingredi non permiserunt more antecessorum eorum, desistentes a veritate, adhærentes mendacio; insuper anathematizamus per Patrem et Filium et per Spiritum sanctum et per auctoritatem nobis a Deo concessam, ut nullam Christianorum habeant portionem, ecclesiamque Dei non ingrediantur, neque missa eis ab aliquo celebretur, nisi eidem pœnæ voluerit subjacere. Nulla pro eis vel pro illorum offensis, nisi satisfecerint, fiat oblatio vel commemoratio. Non thuris neque incensi, sed neque sacri luminis, carne viventes vel morientes portionem accipiant, sed cum pravis et contra Deum tumentibus sanctosque lacerantibus fiat pars et hæreditas eorum ignis indeficiens et cruciatus perpetuus. Maledicti sint in civitate, maledicti in agro. Amen. Maledicti sint in domibus, maledicti sint in villis. Amen. Maledicti in saltibus, maledicti in aquis. Amen. Maledicti sint in vicis, maledicti in plateis et in omnibus locis. Amen. Nisi correcti existant, multiplici maledictione induantur. Amen. A nemine sacerdotum in articulo mortis visitentur, neque in cœmeteriis Christianorum sepeliantur, sed velut cadavera fetida projiciantur. Amen. Maledicta sint horrea eorum, et maledictæ sint reliquiæ illorum. Amen. Maledicti sint ingredienti et egredientes. Amen. Percutiet eos Dominus egestate, febris, et frigore, et æstu, et persequatur donec pereant. Amen. Sicut hæc lucerna extinguatur in oculis hominum, sic extinguantur lucernæ eorum in perpetuum. Amen.

XVII

EXCOMMUNICATIO QUAM SUNTIARUS, EPISCOPUS HELENENSIS, FECIT ADVERSUS INVASORES RERUM ECCLESIASTICARUM.

Quamvis igitur sint aliqui in cursu hujus declivi temporis qui propter desiderium regni cœlorum, Christo favente, a noxiis vitiorum sordibus se abstrahant, et ad compunctionem laudabilem assidue se provocent, tamen e contra existunt plures Ecclesiæ catholicæ inimici, qui instinctu diaboli tandiu se pestilentissimis damnabilis cloacæ fetoribus præfocant quandiu rei et nudi in profundissimis gehennæ flammis æterna damnati morte descendant, nihil secum præter peccata portantes. Hujus rei causa existant quidam pervasores sanctæ matris Ecclesiæ, qui se fatentur Christianos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ, videlicet quia justitiam Dei deserentes, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti; sed substantias sanctarum Ecclesiarum, ac si immanissimi lupi, rapientes, corpora et animas suas diabolo tradere non dubitavere, irretiti laqueis illius. Quapropter ego Sugnerius, favente largæ clementiæ Christi episcopus sanctæ sedis Helenensis, excommunico et anathematizo cum clero mihi commisso tam viros quam mulieres, tam clericos quam laicos, eos videlicet, et Volveradus levita, qui ausi fuerunt irrumpere et invadere substantias seu parochias quæ ad sedem sanctæ Eulaliæ seu diocesim pertinere videntur, quæ sunt in comitatu Valle Asperi et in comitatu

^a Ex chartulario ecclesiæ Helenensis.

Confluenti, ita ut excommunicati et abominati permanant et sequestrati a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ, nisi ad satisfactionem et emendationem infra istos octo dies venerint, et ecclesias quas violenter rapuerunt ad sedem sanctæ Eulaliæ reddiderint, et honorem et debitum et censum qui mihi ex ipsis ecclesiis debetur reddiderint. Presbyteros etiam ipsarum ecclesiarum, qui baptizare vivos, vel sepelire mortuos, aut missas canere, vel aliquid sacrum ministerium in eis extra voluntatem meam facere ausi fuerint, simili modo excommunico et anathematizo, ita ut non habeant licentiam baptizare quemquam, vel sepelire, ad missas canere, vel aliquid sacrum ministerium celebrare, usque ad satisfactionem et emendationem veniant. Ab hoc igitur anathematizationis et excommunicationis vinculo excludimus Olibanum comitem et minorem fratrem ejus episcopum, cœnobium etiam sancti Michaelis et omnes habitantes in eo, et cœnobium sanctæ Mariæ in Valle Asperi; ita tamen ut non recipiant illos, neque habeant cum eis colloquium, aut ullam participationem, quos nos excommunicamus. Quod si fecerint, in eodem excommunicationis et anathematizationis vinculo permaneant. Ab hodierna igitur die constituimus eis terminum usque ad octo dies, ut veniant ad satisfactionem, et congruam emendationem, omnes qui ecclesias diocesis sanctæ Eulaliæ sine voluntate mea, id est, Sugnerii episcopi, invadere aut tenere præsumperint vel præsumunt, et honorem et debitum et censum qui mihi ex ipsis ecclesiis debetur reddiderint. Sin autem emendare voluerint, omnes personæ, sive laici, sive presbyteri, sive feminæ, qui contra voluntatem meam injuste tenere ecclesias et censum earum, sicut jam diximus, præsumperint, quæ sunt diocesis sanctæ Eulaliæ, vel presbyteri qui in eas aliquid sacrum ministerium super excommunicationem meam celebrare præsumperint, et omnes consentientes et adutores eorum, sint anathema maranatha, et sint excommunicati, et a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ expulsi, et a consortio omnium sanctorum extranei, et a corpore ac sanguine Domini nostri Jesu Christi alieni, et a consortio Christianæ religionis segregati, nisi ad dignam pœnitentiam atque satisfactionem infra superscriptum tempus coram Deo et coram me venerint; cujus vicem veri Pastoris fungimur, quamvis indigni. Quem et supplices deprecamur ut oris nostri alloquio aures pietatis accommodas, quos excommunicamus, excommunicet et quos anathematizamus anathematizet, unus et verus Deus Dominus noster Jesus Christus, qui venturus est judicare vivos et mortuos et sæculum per ignem. Amen.

XVIII.

EXCOMMUNICATIO QUAM SALLA, EPISCOPUS URGELLENSIS, FECIT ADVERSUS INVASORES RERUM ECCLESIASTICARUM.

Universis episcopis circumquamque ubique commanentibus per quadrifida clinata cosui, Sanlanus, Dei gratia humilis sanctæ sedis Urgellensis episcopus. Gratia vobis et pax a Deo semper multiplicetur. Vestris auribus, o sanctissimi Patres, nostra lingua nequit effari nec litteris comprehendere quantas et quales persecutiones nobis a pravis et perversis hominibus quotidie inferuntur. Attamen, necessitate cogente, vel pauca de multis vobis intimare satagimus. Anno denique præsentis nonagesimo nonagesimo primo trabationis dominicæ emergerunt se viri iniqui ad destruenda ecclesiastica jura, ut evertèrent animos principum qui videntur terere vel regere terras vel comitatus dioeceseos ecclesiæ nostræ principalis, genitricis videlicet Domini nostri etiam Mariæ, cui Deo auctore deservimus. In tantam crevit malitia eorum ut ad illorum suasionem comites

^b Ex archivo ecclesiæ Urgellensis.

vel principes nostri vi auferrent a nobis et ab Ecclesia cui largiente Christo præsides, omnes diocesanæ ecclesias et omnem censum quod jure episcopali debetur exsolvere nobis de duobus comitatibus integris, Cerdaniensem scilicet et Berchitanum, nulla culpa super nos existente; sed semper cum humilitate ac satisfactione requisivimus eos. Et non solum easdem ecclesias suffraganeas abstulerunt, sed insuper ipsas fruges omnes vel decimas quas præterito anno Dominus ibidem dedit, necnon et nostros ministeriales exinde cum vi expulerunt. Ob id denique obsecramus nimium sanctitatem culminis vestri ut ipsos nefandos homines, qui animos principum vel comitum ad hoc nefas excitaverunt, id est, Arnaldum et Radulfum, excommunicare ne differatis, necnon et omnes sequaces eorum, simul et ipsas ecclesias omnes cum illorum terminos qui sunt in supradictis comitatibus, ita ut nullus episcopus, nullus presbyter, nullus diaconus, nullus clericus, cujuscunque sit ordinis, audeat ibi ullum ministerium ecclesiasticum facere vel celebrare usque ad legitimam satisfactionem vel emendationem veniant, et ipse episcopatus canonicè sit redditus ecclesie generali cui a Deo est attributus, et in dicti rei de me Sanlane episcopo absolutionem accipiant. Sane ipsam comitissam Emergardis cum filios et filias suas ab hac excommunicatione excludimus et separamus atque sequestramus; et volumus atque nostra absolutione firmamus ut in qualicumque Ecclesia comitatibus venerint, licitum sit illis ibidem orare et missas audire et divinum officium celebrare; ipsæque ecclesie tandiu sint solutæ quandiu illi comites et illa comitissa intus perstiterint. Excommunicationem quoque taliter in conspectu vestro volumus fieri sicut subter insertum est, vobis in eadem consentientibus vel subscribentibus. Sanctam itaque individuan invocantes Trinitatem, auxilium quoque omnium sanctorum nobis petentes, exoramus ut Arnaldum et Radulfum, qui animos comitissæ Emergardis vel animos filiorum illius ad hoc iacitarunt ut auferrent episcopatum Cerdaniensem vel episcopatum de Berchitano de jure vel ditione sanctæ Mariæ sede Vico vel de potestate Sallani episcopi, et omnibus in hoc errore consentientibus, Dominus sua virtute comprimere eos et brachia illorum alligare dignetur. Sequentes quoque apostolicam sententiam, eos et omnes sequaces eorum a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ sequestramus, et a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi separamus, et ab omni consortio sanctæ religionis Christianæ disrumpimus ipsos et omnes quicumque partibus illorum consenserint aut illis adiutorium præbuerint. Ab hodierno die et deinceps maledicti et excommunicati permaneant usquequo ad satisfactionem veniant aut venire voluerint. Si quis vero superbus aut contumax huic nostræ definitioni assentire noluerit, vel hanc excommunicationem observare neglexerit, hunc divino zelo accensi cum Juda Domini proditore æterna punitione sub anathematis vinculo, nisi resipuerit, in inferno damnatum contradimus. Qui vero hujus excommunicationis pro Dei timore observator extiterit, gratiam et misericordiam a Domino nostro Jesu Christo consequatur. Amen. Salla, gratia Dei episcopus Urgellensis, huic statuto nostro, in quo totam causam Dei iudicio commisimus, subscribimus et confirmamus. Aimericus, episcopus Ecclesiæ Ripacurcensis, hanc constitutionem confirmavi atque subscripsi.

XIX.

ITEM DE EADEM RE.

* Orthodoxorum catholicorum Patrum divinitusque inspiratorum canonum promulgavit auctoritas per universas provincias pro ingruentibus ecclesiasticis fluctuationibus ut nullus episcopus, sacer-

* Ex archivo ecclesiæ Urgellensis.

dos, aut aliquis fidelis ordo ecclesiasticus se præsumat vindictam exercere in armis carnalibus, nisi tantum in oratione et virtute Spiritus sancti et canonica damnatione feriat. Quod autem sedes episcoporum et thronos speculationum potestas iudicandi et solvendi atque ligandi a Domino est illis data atque concessa, sicut ipse Salvator in Evangelio ait: *Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in cælo; et quæcunque solveritis super terram, erunt soluta et in cælo.* Et alibi: *Accipite Spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et quorum retinueritis, retenta sunt.* Ideo ista præsumimus, clarissimi, ut intelligatis potestatem episcoporum vestrorum, in eisque Deum veneremini, et eos ut animas vestras diligatis, et quibus illi non communicant non communicetis, et quos ejecerint non recipiatis. Multum enim timenda est sententia eorum, quia a Domino collata est illis potestas ligandi atque solvendi. Ob hoc igitur ego Salla indignus, non meis meritis, sed nutu Dei episcopus, tanta audita sanctorum Patrum canonum iustitia, cum consensu et adiutorio domni Vivani Barcinensis episcopi, seu etiam domni Aimerici episcopi, cum canonicorum et sacerdotum nostrorum necnon et abbatibus vel monachorum suffragia, accensi flamma Spiritus sancti, excommunicamus atque alligamus omnem episcopatum Cerdaniensem vel Berchitanensem ad Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et omnes ecclesias quæ in dictos comitatus sunt, tam præcipuas quam suffraganeas qui infra ejus terminos sunt, ut non habeat ibidem nullum ministerium sacerdotale factum nisi per nostra absolutione aut per nostra propria voluntate de feria tertia post Dominicam primam de Quadragesima inantea usquequo prædictus episcopatus redditus sit ad sancta Maria et in nostra sit potestate cum ipsas parochias quod nobis abstulerunt vel raperunt et cum ipsos oblatos qui exinde exierunt. Verumtamen sciatis quia ipsa comitissa domna Emergardis cum filios et filias suas nec excommunicamus, nec nullius vinculo canonice damnationis contra eos facimus, sed tantum omnes homines tam clericos quam laicos qui hanc malitiam tractaverunt adversus sancta Dei Ecclesia, et consilium dederunt et ipsa comitissa et filios suos de hunc maximum peccatum, et vastatores fuerunt atque raptores et fraudatores vel sacri-egi et fures, sicut Juda proditor. Hos tales præsumptores et ecclesiis sanctæ Mariæ raptores, vel suarum facultatum alienatores, excepto ipsa comitissa cum filios suos, nos supradicti Salla præsul, et Vivas gratia Dei episcopus, et Aimericus episcopus, cum canonicorum et sacerdotum nostrorum, sive cum abbatibus vel suffragia monachorum, excommunicamus eos ad Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per omnes ordines angelorum et archangelorum et omnes virtutes colorum, sive per omnes patriarchas et prophetas, et per omnes apostolos et martyres vel confessores, et per omnes sanctos Dei sic eos excommunicamus et anathematizamus atque abominamus et alienamus eos atque abjicimus a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ, et segregamus eos a corpore et sanguine Domini nostri Jesu Christi et a consortio Christianorum fidelium, usque ad dignam satisfactionem et emendationem veniant ante altare sanctæ Mariæ sede Vico et coram Salla episcopo et canonicis ejus; et usque absolutionem habeant de supradicto Salla episcopo, ita permaneant excommunicati et abominati sicut jam supra dictum est in sæcula sæculorum. Amen.

XX.

ALIA FORMULA EXCOMMUNICATIONIS, DE VERBA A SUPERIORIBUS.

Ex auctoritate Dei omnipotentis Patris, et Filii,

et Spiritus sancti, et sanctorum canonum, sanctæque et intemeratæ virginis Dei genitricis Mariæ, atque omnium cælestium virtutum, angelorum, archangelorum, thronorum, dominationum, potestatum, cherubim ac seraphim, et sanctorum patriarcharum, prophetarum, et omnium apostolorum et evangelistarum, et sanctorum Innocentium, qui in conspectu Agni soli digni inventi sunt canticum cantare novum, et sanctorum martyrum, et sanctorum confessorum, et sanctarum virginum, atque omnium simul sanctorum et electorum Dei, excommunicamus et anathematizamus hunc furem, vel hunc malefactorem, et a liminibus sanctæ Dei ecclesiæ sequestramus, ut æternis supplicii cruciandus mancipetur cum Dathan et Abiron, et cum his qui dixerunt Domino Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Et sicut aqua ignis exstinguitur, sic exstinguitur lucerna ejus in sæcula sæculorum, nisi resipuerit et ad satisfactionem venerit. Amen. **Maledicat illum Deus Pater, qui hominem creavit. Maledicat illum Dei Filius, qui pro homine passus est. Maledicat illum Spiritus sanctus, qui in baptismo effusus est. Maledicat illum sancta crux, quam Christus pro nostra salute hostem triumphans ascendit. Maledicat illum sancta Dei Genitrix et perpetua virgo Maria. Maledicat illum sanctus Michael, animarum susceptor sacrarum. Maledicant illum omnes angeli et archangeli, principatus et potestates, omnisque militia cælestis exercitus. Maledicat illum patriarcharum et prophetarum laudabilis numerus. Maledicat illum sanctus Joannes præcursor et baptista Christi præcipuus. Maledicat illum sanctus Petrus et sanctus Paulus atque sanctus Andreas, omnesque Christi apostoli, simul et cæteri discipuli, quatuor quoque**

A evangelistæ, qui sua prædicatione mundum universum converterunt. **Maledicat illum cuneus martyrum et confessorum mirificus, qui Deo bonis operibus placitus inventus est. Maledicant illum sacrarum virginum chori, quæ mundi vana causa honoris Christi respuenda contempserunt. Maledicant illum omnes sancti qui ab initio mundi usque in finem sæculi Deo dilecti inveniuntur. Maledicant illum cæli et terra et omnia sancta in eis manentia. Maledictus sit ubicunque fuerit, sive in domo, sive in agro, sive in via, sive in semita, sive in silva, sive in aqua, sive in ecclesia. Maledictus sit vivendo, moriendo, manducando, bibendo, esuriendo, sitiendo, jejunando, dormitando, dormiendo, vigilando, ambulando, stando, sedendo, jacendo, operando, quiescendo, mingendo, cacando, flebotomando. Maledictus sit in totis viribus corporis. Maledictus sit intus et exterius. Maledictus sit in capillis, maledictus sit in cerebro. Maledictus sit in veruca, in temporibus, in fronte, in auriculis, in superciliis, in oculis, in genis, in maxillis, in naribus, in dentibus mordacibus, in labris sive molibus, in labiis, in gutture, in humeris, in armis, in brachiis, in manibus, in digitis, in pectore, in corde, et in omnibus interioribus stomacho tenus, in renibus, in inguinibus, in femore, in genitalibus, in coxis, in genibus, in cruribus, in pedibus, in articulis, et in unguibus. Maledictus sit in totis compaginibus membrorum; a vertice capitis usque ad plantam pedis non sit in eo sanitas. Maledicat illum Christus Filius Dei vivi toto sue majestatis imperio: et insurgat adversus eum cœum eum omnibus virtutibus quæ in eo moventur, ad damnandum eum, nisi penituerit et ad satisfactionem venerit. Amen. Fiat, fiat. Amen.**

DISSERTATIO DE JUDICIIS DEI,

SIVE

EXPERIMENTIS VETERUM,

AD SCRUTANDUM HOMINUM CRIMEN, SIVE INNOCENTIAM.

[Ex Muratorii Antiq. Ital. medii ævi, tom. III.]

Inter antiquorum ritus qui ad tempora nostra minime penetrarunt, imo jam diu proscripti sunt, Judicia Dei potissimum animadvertere ad eruditionem nostram pertinet. Eo nomine olim significabantur experimenta a Christianis instituta cum invocatione nominis divini, ut si quando objecta alicui crimina dubia, aut occulta forent, accusationem suam actor, interveniente Deo, probare, aut reus eluere posset. Nimirum sibi nullo negotio eorum temporum homines persuadebant Deum scelerum ultorem, innocentia vero patronum, prodigiis quoque, si invocaretur, certaturum pro detegenda veritate, quam pertingere oculi humani acies nequibat. Hinc sensim varii instituti fuere modi, quibus explorari putabatur de controversis criminibus scientia et testificatio Dei. Proinde experimenta hæc appellata fuere Judicia Dei, quasi ad omniscientis iudicium controversia deferretur, et inde justa sententia exspectanda foret. Purgationes quoque dicebantur, quoties ad ea confugiebat accusatus, ut illatum crimen a se removeret. Omnium antiquissima purgatio, neque solum antiqua, sed semper a conciliis et Patribus probata, jusjurandum fuit, quod alio nomine sacramentum vocarunt. Ut major in ipso emittendo reverentia foret, illud super sanctorum tumulis atque reliquiis præbere mos olim fuit. Circiter annum Christi 404 sancti Augustini discipulus accusatus a Bonifacio presbytero, crimen in ipsum Bonifacium transtulit. Dubia res erat; scandali periculum insta-

C bat. Quid hic Augustinus? «Elegi (ita ille scribit epistola 78, olim 137) aliquid medium, ut certo placito se ambo constringerent ad locum sanctum se perrecturos, ubi terribiora opera Dei non sanam cujuscunque conscientiam multo facilius aperirent, et ad confessionem vel poena vel timore compellerent,» etc. «Multis notissima est sanctitas loci, ubi beati Felicis Nolensis corpus conditum est: quo volui ut pergerent, quia inde facilius fideliusque scribi potest quidquid in eorum aliquo divinitus fuerit propalatum.» Et sane quam celebris ea tempestate foret sancti Felicis Nolani tumulus, ex hujusmodi etiam miraculis, Natales in ejus honorem conscripti a sancto Paulino (quorum pars a me primo evulgata fuit in tomo primo Anecdotorum) satis produnt. Addit Augustinus: «Nam et nos novimus, Mediolani apud memoriam sanctorum, ubi mirabiliter et terribiliter dæmones conflentur, furem quemdam, qui ad eum locum venerat, ut falsum jurando deciperet, compulsus suis se confiteri furtum.» Ita Gregorius Magnus, in epistola 33 lib. 11, ad Justinum prætorem scribit se in Leone quidem episcopo nullam invenisse culpam; attamen subdit: «Ne quid videretur omisissum, aut nostro potuisset dubium cordi remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundantia fecimus sacramenta præbere. Quibus præstitis, magna sumus exultatione gavisi, quod hujusmodi experimento innocentia ejus evidentem en-tuit.» Idem factum a

Martino diacono ipse tradit epistola 18 lib. vii, ut alia loca omittam. Ad sancti quoque Geminiani Mutinensium episcopi et patroni tumulum habita hujusmodi judicia, ostendam in dissertatione 53, de Christian. veneratione erga sanctos. Imo quoties episcopis atque ipsis Romanis pontificibus aliquod crimen obiectum fuit, non aliam viam iidem inierunt, ut sese innocentes ostenderent. Sed quia perquam commoda ratione videbantur multi criminationes evadere, interposito duntaxat iurejurando, sancitum fuit ab antiquis principibus, diuque servatum, ut accusatus alios quoque adhiberet testes innocentiae suae, quos sacramentales, vel sacramentarios, vel conjuratores appellare vulgo consueverunt. Atque hinc nata formula dicendi, *jurare quarta manu, quinta manu*, etc., hoc est, quatuor, quinque, et pluribus conjuratoribus adhibitis sese purgare. Id moris in Italia quoque temporibus Langobardorum fuisse observatum, nos edocuit lex 367 Rotharis regis, part. II, tom. I *Res. Italicar.*, ubi haec verba: « Si contigerit, hominem post datum fidejussorem de sacramento, et sacramentales nominatos, mori, etc. » Additur ibi: « Sacramentum tunc intelligitur ruptum, quando praesentibus sacrosanctis Evangelicis, aut armis sacratis, ille, qui pulsatur, cum sacramentalibus suis se conjuxerit, etc. » Usitatissimum vero fuit ubique iusjurandum emittere ad sancta Dei Evangelia, testibus etiam sanctis viris Ambrosio, et Gregorio Nazianzeno. Propterea in eiusdem quoque Rotharis lege 364 iterum occurrit « jurare ad Evangelia sancta cum duodecim aidis suis, id est sacramentalibus, et jurare ad arma sacrata. » Scilicet omnibus Septentrionalibus populis, uti Du Cangius erudite ostendit in *Glossario Latino*, maxime probantur sacramenta praestita tactis armis, quibus benedixerat ante sacerdos. Proinde a scopo aberravit Macer in *Hirolexico*, ad vocem *Juramentum*, contendens hic significari arma sacerdotalia, hoc est, instrumenta sacrificii, seu paramenta sacra. De veris armis haec intelligenda sunt, in quibus post sacra opinionem Honoris statuebant tunc militares viri. Locum vero et formulam ad jurandum praescripsit Italico populo Carolus Magnus in lege Langobard. 38, hisce verbis: « Omnia sacramenta in ecclesiis aut super reliquiis jurentur. Et quae in ecclesia juranda sunt, vel cum septem electis, aut si duodecim esse debent. Et sic jurent: Si illum Deus adjuvet, et illi sancti, quorum reliquiae istae sunt, ut veritatem dicat. » Plura non addo, ne longius quam par sit lectorem in hocce argumento deducam. Illud tantummodo adjiciam, hunc unum purgationis modum pro legitimo a Patribus semper habitum, et canonicum adhuc appellari. Consulendus est in hanc rem Gratianus *Causa 2, Quaestio. quinta*, et Gregorius IX, in *Decretal.*, lib. V, tit. 54, de purgat. canonica.

Judiciis quoque canonicis adjungenda videretur purgatio per Eucharistiam, cujus haec fuit methodus. Cum accusatus suspicionem a se amoliri cupiebat alicujus criminis, quod manifestis rationibus aut confirmari, aut dealbari nequebat, ad sacram synaxim adducebatur. Et antequam Domini corpus ore acciperet, coram astantibus protestabatur: *Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie*; aut aliud quid simile. Quo facto, quiet ei restituebatur, dimissa Deo cura puniendi hominis, si is mendax commissum facinus negasset, aut fecte pollicitus aliquid fuisset. Purgationem hanc Adrianus II papa anno 869 a Lothario Lotharingae rege, suisque comitibus, accepit. Atque ipse per caeterique divino, quemadmodum creditur, iudicio percussis, brevi finem vivendi fecerunt, ut habent *Annales Bertiniani*, *Metenses*, etc. Sed praecipue episcopi et sacerdotes, alicujus culpae insimulati, consuevere sacrum celebrare, et ad communionem palam sese innocentes profiteri, Deum vindicem invocantes, si mentirentur. Ita Gregorius ipse septimus papa anno 1077 se purgavit *Conossa*

A coram Henrico IV, Germaniae ac Italiae rege; tum alii episcopi et presbyteri, quos omitto. A nonnullis etiam conciliis probata est ejusmodi purgationis forma, in qua nihil superstitionis, nullamque Dei tentationem invenias. Et sane vix a iurejurando differi. At tamen saecula posteriora unum iusjurandum pro legitima et canonica purgatione acceperunt. Sed praeter istas excogitatae sunt ab antiquis aliae rationes eruedae, ut sibi persuadebant, veritatis occultae, et accusationis aut confirmandae aut diluendae, idque non sine ingenti temeritatis, et nimiae credulitatis nota. Non has Ecclesia adinvenit, non has Romani pontifices unquam probarunt, imo eas tandem penitus sustulerunt. Propterea purgationes vulgares, quasi a vulgo institutae, appellabantur; uti et judicia Dei, cujus nominis causam antea aperui. Primum locum faciam iudicio aquae frigidae. Cum gravia flagitii alicujus iudicia quemquam gravabant, sed non ita ut convinci reus posset, res ad Deum judicanda deferrebat, pia quidem, sed temeraria, ut dixi, persuasionem. Parabatur, sive deligebatur lacus aquae, ad quem accusatus, antea in templo monitus et adjuratus, accedebat; et praemissis orationibus, atque invocato Deo teste veritatis, ac scelus vindice, in altum projiciebatur, intentis interea astantium oculis, num aqua eum reciperet, an sustentaret. Non ingratum, puto, lectoribus erit accipere descriptum verbis antiquorum hunc ritum, quando ejus duplex monumentum ex membranis eductum praesto mihi est. Primum descriptum e Peruvisto Antiphonario, nempe circiter annum Christi 1150 manu exarato, et existente in bibliotheca insignis capituli metropolitani canonicorum Mediolanensium; quod olim spectabat ad canonicam Vallis Trivalliae. Alterum excerpti ex antiquissimo Rituali ms., quem olim possidebat amicus meus D. Caestinus Lorence monachus Benedictinus. Ita vero inscribitur Mediolanensis ms. ritus.

C « *Ordo ad faciendum iudicium ad aquam frigidam.*
« Hoc est verum iudicium ad hominem qui debet exire in aquam frigidam.

« Quando Romani propter invidiam tulerunt domo Leoni papae oculos et linguam, propter thesaurum sancti Petri, tunc venit ad imperatorem Carolum, ut eum adjuvaret de inimicis suis. Tunc imperator duxit eum Romam, et restituit eum in locum eum, et thesaurum supradictum non potuit invenire aliter, nisi per istud iudicium; quod iudicium fecere beatus Eugenius, et Leo, et imperator, ut episcopi et abbates et comites firmiter teneant et credant quod probatum habuerunt illi sancti viri, quod invenerunt.

« *Cum homines vis dimittere in aquam frigidam ad probationem, ita debes facere. Accipe illos homines, quos vis mittere in aquam, et duc eos ad ecclesiam coram omnibus. Et cantet presbyter missam, et faciat illos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos sacerdos conjunctiones ista, et dicat: Adjuro vos, homines, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per veram christianitatem, quam vos suscepistis, et per Unigenitum Dei Filium, et sanctam Trinitatem, et per sanctum Evangelium, et per istas reliquias, quae in hac ecclesia sancta sunt, ut non praesumatis ullo modo communicare, neque accedere ad hoc sanctum altare, si vos hoc fecistis, aut consensistis, aut scitis qualiter hoc egerint. Si autem homines tacuerint, et nemo ullum sermonem dixerit, tunc accedat sacerdos ad altare, et communicet ex iis quemcumque vult mittere in aquam. Cum communicant, dicat sacerdos ad unumquemque per singulos: Hoc corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi acceptum ad probationem hodie. Expleta missa, faciet ipse sacerdos aquam benedictam, et accipiat ipsam aquam, et vadant ad locum, ubi homines probati debeant esse. Cum autem venerit ad jam pra-*

dictum locum, præbeat illis omnibus de ipsa supra A benedicta aqua bibere. Ut autem dederit, dicat ad unumquemque: Hæc est aqua benedicta. Sit tibi ad comprobationem fidei. Postea vero conjuret sacerdos aquam, ubi illos mittere debet: Adjuro te, et benedico te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotentis, qui te in principio creavit, et jussit ministrari humanis necessitatibus. Qui etiam te jussit segregari ab aquis superioribus. Adjuro te e iam per ineffabile nomen Domini nostri Jesu Christi, Filii Dei omnipotentis, sub cujus pedibus mare elementorum aquarum se calcabile præbuit; qui etiam te baptizari in aquarum elemento voluit. Adjuro te etiam per Spiritum sanctum, cujus voluntate mare divinum est, et populus Israel per illud siccis vestigiis transivit, ad cujus etiam vestigii invocationem Elias ferrum, quod de manubrio exierat, super aquas natare fecit, ut nullo modo suscipias hos homines, si in aliquo ex his sunt culpabiles, quod illis objiciat, scilicet aut per opera, aut per consensum, aut per scientiam, aut per ullum ingenium. Sed fac eos natare super te, ut nulla possit esse causa aliqua, aut nulla præstigiatio, quæ illos possit non manifestare. Adjuro te per nomen ejus obediens, cui omnis creatura servit, quem cherubin et seraphin laudant dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum; qui etiam dominatur per infinita sæcula sæculorum. Amen. Item post conjurationem aquæ apprehendat ipsos homines, qui ad judicium debent intrare. Exuat illos vestimentis eorum, et faciat osculari singulos sanctum Evangelium et crucem Christi. Post hæc ista conjuratio fiat per unumquemque: Adjuro, homo, per invocationem Domini nostri Jesu Christi, et per judicium aquæ frigidæ. Adjuro vos (te) per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per Trinitatem inseparabilem, et per Dominum nostrum Jesum Christum et per omnes angelos et archangelos et per nomen Dei, et per diem tremendum judicii, et per viginti quatuor seniores, qui quotidie Deum laudant, et per quatuor evangelistas Marcum et Matthæum, Lucam et Joannem, et per duodecim apostolos, et per omnes sanctos Dei, per martyres et confessores atque virgines, et principatus et potestates et dominationes et virtutes, et per thronos, cherubim et seraphim, et per omnia secreta cælestia, et per tres pueros Sidorac, Misac, et Abdenago, qui quotidie Deum laudant; et per centum quadraginta quatuor millia, qui pro Christi nomine passi fuerunt, et per Mariam Matrem Domini nostri Jesu Christi, et per cunctum populum sanctum Dei, et per illud baptismum, quod sacerdos vos (te) regeneravit; vos (te) adjuro, ut si vos (tu) hoc furtum scitis (scis), aut audistis (audisti), aut bajulastis (bajulasti), aut in domos vestras (domum tuam) recepistis (recepisti), aut consentientes (consentiens), aut consentanei (consentaneus), fuistis (fuisti), aut si habetis (habes) cor incrassatum vel induratum, aut si inculpabiles estis (inculpabilis es), evanescent corda vestra (evanescat cor tuum), et non suscipiat vos (te) aqua, neque ullum maleficium contra prævaleat. Per, etc. Oratio. Propterea obnixè te deprecamur, Domine Jesu Christe, tale signum fac, ut si culpabiles sunt hi homines (culpabilis est hic homo), nullatenus recipiantur (recipiatur) ab aqua. Hæc, Domine Jesu Christe, ad laudem et gloriam et invocationem nominis tui, ut omnes agnoscant quia tu es benedictus Deus, qui vivis et regnas in sæcula sæculorum. Amen. Deinde accipiat modo presbyter de ipsa aqua benedicta, quam prius fecerit. Aspergat super unumquemque, et statim illos projiciat in aquam. »

Accipe nunc non dissimilem narrationem ex prælaudato ms. Rituali.

^a Formulam hujus conjurationis habes supra in ordine ad faciendum judicium, etc.

^b Conjuratio aquæ hic est eadem quam accepisti

« Benedictio aquæ frigidæ ad furtum.

« Justum judicium homines, quia verum est, quod domnus papa Eugenius constituit ad faciendum, ut nullum liceat perjurare super sancta sanctorum, justum faciant, episcopi, abbates, et comites, et vassi dominici. Et est constitutum in omnem regionem Romanorum.

« Adjuro te, homo, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, per diem tremendum, per viginti quatuor seniores qui quotidie laudant Deum, per centum quadraginta quatuor millia qui Christi martyres sunt, et per omnes sanctas virgines, et per beatam virginem Mariam, quæ Christum portare meruit, et per illud baptismum, quem sacerdos super te regeneravit. In hoc tibi supra dico, cum sanctis tibi invocor, ut tu (ille) de hoc furto aut consensisti, aut bajulasti, aut consentaneus fuisti. Cor incrassatum aut induratum. Si culpabilis es, non suscipiat eum hodie aqua. Pro hoc, Domine, fac signum tale, ut omnes cognoscant quia tu es Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

« Incipit judicium, quod fecit beatus Eugenius cum domno papa Leone, et domino Carolo Magno imperatore, et Romani, propter thesaurum sancti Petri, et invidiam insimul tulerunt Leoni papæ oculos et linguam. Ille evasit vix de manibus eorum, et venit ad imperatorem Carolum, ut eum adjuvaret de suis inimicis. Et tunc imperator reduxit eum Romæ. Et thesaurum supradictum non potuit invenire aliter, nisi per justum judicium; quod fecit beatus Eugenius, et Leo papa, et imperator Carolus, ut episcopi, et abbates, seu comites firmiter teneant et credant, quia probatum habuerunt illi sancti, quos inveuerunt.

« Istam facere debes, cum hominem vis mittere in aquam ad probationem. Tunc accipe illos homines, quos in voluntate habes mittere in aqua, et duc eos ad ecclesiam. Et coram omnibus cantant missam, et faciat eos ad ipsam missam offerre. Cum autem ad communionem venerint, antequam communicent, interroget eos sacerdos et conjurationem istam dicat.

« Conjuratio hominis.

« Adjuro vos, homines, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, etc. ^a

« Si autem omnes tacuerint et nullus hoc dixerit, accedat sacerdos ad altare, et communicet eos quos vult mittere in aqua. Cum autem communicat, dicat sacerdos per singulos: Corpus et sanguis Domini nostri Jesu Christi sit tibi hodie ad probationem. Postea vero conjuret sacerdos aquam, ubi homines mittendi sunt.

« Conjuratio aquæ.

« Adjuro te, aqua, in nomine Dei Patris omnipotentis, etc. ^b

« Post conjurationem autem aquæ, exuat illos vestimentis eorum, et faciat illos osculari sanctum Evangelium et crucem Christi. Post hæc, de ipsa aqua benedicta aspergat presbyter super unumquemque, et projiciat eos statim in aqua per singulos. Hæc autem omnia facere debent jejunando. Neque illi comedant cibos, neque qui pro ipsis mittuntur in aqua.

« Conjuratio hominis.

« Adjuro vos (te), homines (homo) ill., per invocationem Domini nostri Jesu Christi, et per judicium aquæ frigidæ, etc. ^c »

Cum audis communicantibus exhibitum fuisse corpus et sanguinem Domini, habes etiam antiquitatem ritus, qui in usu fuit, antea quam calicis usus laicis, ita jubente Ecclesia, adimeretur. Simul autem animadvertite, non vulgo tantum probata olim fuisse hujusmodi spuria judicicia, sed etiam nonnullis eccle-

in supra laudato ordine.

^c Vide supra formulam conjurationis hominum.

siasticis viris, quandoquidem in sacris eorum Ritualibus non secus atque alia ecclesiastica instituta occurrunt. Et sane ex ipsis Ritualibus alias non dissimiles ejusdem ritus formulas edidit Juretus, Lindenbrogius, Goldastus, Mabillonius, Du Cangius, Bignonius, et alii. Neque mirum quod tanta fides adingeretur hujusmodi probationum generi, cum ejus institutores venditarentur, si superis placet, Leo III, Romanus pontifex, et Carolus Magnus, et beatus Eugenius, idem fortasse, qui Landolpho seniori, lib. II, cap. undecim., Histor. Mediolanens., tom. IV Rer. Italicar., memoratur. Grandia hæc nomina si dem miram invento conciliabant. Neque rudis Popelli erat fictioni larvam detrahare, et præsertim quod a sacerdotibus quibusdam res proponebatur, eorumque Ritualis libri veluti certam hanc delegendam veritatis formam commendabant. Hincmarus ipse Rhemensis episcopus, vir doctissimus, inventum hoc laudabat in opusculo de Divortio Lotharii. Sed jam exclamantes audi: O barbarum ac truculentum morem, fabulamque summe perniciosam, quæ hominibus fortasse culpa carentibus tam facile vitam eripiebat! Bona verba, quæso. Et mihi olim ea opinio incederat, infelices ita demersos animas reliquisse sub aquis, ac proinde ritum barbaricum execratur. Gregorius Turonensis, lib. primo, cap. 69 et 70, de Gloria martyrum, auctor est duas mulieres adulterii accusatas ut aquis immergerentur dijudicatas fuisse. Ex iis una innocens reputata super aquas ferri coepit. Alteram stylus sub aquis tenuit, ne ad fundum fluminis perveniret: idque miraculi loco fuit; quapropter veluti insons dimissa est. Ad hæc Du Cangio referente, in Statutis mss. Caroli I, Siciliæ regis, qui post dimidium sæculi XIII regnavit, ista leguntur: *Quant aucuns estoit accusez d'aucun crime, dont il deust estre noyez, s'il n'estoit culpables, il ne pooiet mour. Mais ce n'est mie voirs; car ce feroit li banfices de l'air, qui le retient, non mie autre chose.* Quæ, si bene inteligo, hæc sonant: « Cum de aliquo crimine quisquam accusabatur propter quod in aqua suffocandus esset, si innocens erat, suffocari non poterat. Sed istud minime verum est; fiebat enim aeris beneficio, qui projectum in aquas retinebat, neque ob aliam causam id contingebat. » Hæc et mihi ante oculos erant olim. Verum in hanc rem diligentius introspectiens, deprehendi aliter rem actam antiquioribus sæculis. Clarissimus vir P. Edmundus Martene monachus Benedictinus, tom. III, lib. III, cap. 7, de antiq. Eccles. Ritib., aliquot congressit formulas probationum in aqua frigida, ex archivis Gallicis; nam et ibi idem mos summo in honore et vigore fuit. Ita et P. Pezium in Thesaurio Anecdotor. novissim., part. II toni II, pag. 635, et antea Mabillonius, in Analectis, pag. 161, noviss. Edition., alias edidit formulas ejusmodi ritus. Itaque apud eundem Martene ista leguntur: « Deinde vero corda quadam, quæ eum tenere queat, circa lumbos alligetur, atque in corda fiat nodus; et sic in aquam suaviter, ne aquam commoveat, demittatur. Si vero usque ad nodum demersus fuerit, extrahatur ceu salvus; sin autem quasi reus a videntibus æstimetur. » Itaque animadvertendum est (secus quam ego scripseram in notis ad legem Langobard. 55 Lotharii I, part. II tom. I Rer. Italicar.) eos solum in ejusmodi iudicio culpæ reos fuisse habitos, quos aqua adversabatur, atque in sinu suo recipere negabat, perinde quasi scelere inquinatos ipsa quoque horreret. Cæterum qui revera demergebatur, protinus veluti innocens reputatus, ex aqua incolumis educebatur. Attentius vide quid in supra evulgato ritu contineatur. Adjurat sacerdos aquam ut nullo modo suscipiat eos homines, si in aliquo sunt culpabiles; sed faciat eos natantem super se. Infra adjurantur homines, ut si furtum sciant, aut receperint, e. c., aut si inculpabiles sint (pro culpabiles ita ibi scriptum), evanescant eorum corda, et non suscipiat eos aqua. Ita in altera formula apud supra laudatum Martene rogatur Deus,

A ut si innocens de hoc furto, unde purgatio quaerenda est, in hanc aquam corpus suum immittere voluerit, confestim ab ipsa excipiat aqua. Si autem culpabilis aut reus, etc., ab ista aqua rejiciatur, etc. Diserte etiam tradit supra memoratus Hincmarus, colligatos fune in aquam fuisse demissos, ne si innocens aqua reciperet, ii periclitarentur. Quare nocentes, uti supernatantes, minime in inum, ut ferunt, dilabebantur. Atque, ut vides, nullum aliud in ejusmodi iudicio periculum aderat, nisi cum aqua irata sinum aperire nolebat cadenti homini, tunc enim is illati criminis reus decernebatur. Commodissimam profecto dicas vel pro perditissimis hominibus viam istam sese purgandi. Imo veniam efflagito ego, si suspicer ab aliquo versuto potius quam pio viro adinventam fuisse rationem hanc explorandæ veritatis, ut per minime periculosum experimentum sub specie divinæ revelationis eriperetur poenæ aliqui improbus, et veluti testimonium innocentiae haberetur, quod illum aqua in sinum suum excepisset, ac minime suo dorso sustentasset. Per quam rudes profecto fuerint homines iis sæculis oportet, et non levi credulitate laborarint, quando ad innocentiam dignoscendam pro cælesti voce atque prodigio accipiebant, hominem bene ponderosum in aqua mergi. Sed ne quid dissimulem, in Chronico Mosonensi edito a Dacherio, ad annum 1166, narratur et nonnullis hæreticis, deprehensis apud Vizeliacum, duos sese obtulisse examini aquæ. « Adducti sunt ergo ad iudicium examinis aquæ; et eorum unus omnium iudicio salvus per aquam factus est. Fuerunt nonnulli qui exinde dubiam tulere sententiam. Alter porro remersus in aquam, fere omnium ore damnatus est, etc. Ipse petente, ad aquæ iudicium reductus, et secundo demersus, nec vel parum ab aqua receptus est. Bis denique damnatus, igni ab omnibus adjudicatus est. » Guibertus quoque abbas Novigenti, lib. III, cap. 14, de Vita sua, per miraculum narrat de fure quodam. De altero eadem habet Hermannus monachus in lib. Miracul. sanctæ Mariæ Laudun. Quibus in exemplis vides sese Deum accommodasse interdum ad hominum piam fidem et preces. Mabillonius quoque in Annalib. Benedictin., ad annum 1021 et 1030 paria miracula contigisse refert. Si vera sunt etiam quæ interdum audivi, in Transilvania perdurat adhuc experimentum aquæ ad dignoscendas sagas, sive incantatrices maleficas, quarum ingens copia ibi traditur esse, et de quibus multa narrantur, quæ tamen credere vera sapiens nolit, nisi suos ipse oculos testes adhibeat.

Ejusdem quoque generis, et in eundem finem excogitatum fuit alterum iudicium panis et casei. Nempe post multas ecclesiasticas caeremonias, orationes, missam, et communionem, accusato panis et caseus benedicti tradebantur. Si edere et glutire poterat, jam exploratæ illius innocentiæ omnes plaudebant. Sin cibus comedi atque in ventriculo demitti nequibat, continuo objecti criminis reus dijudicabatur. Iudicium casei in Germanico Codice prostant indicantur etiam Eccardus, et clariss. P. Godefridus abbas Gottwicensis, lib. I, cap. 2 Chronici Gottwicen. Accipe nunc ejusmodi ritus descriptionem nondum editam ex antiquissimo Rituali supra mihi memorato.

« *Benedictio panis et casei.*

« Agios, Agios, Agios. Sancte Pater, qui es invisibilis, æterne Deus, omnium rerum creator, Deus spiritualium orator, qui cunctorum conditor es, et arcana conspicias. Qui scrutaris corda et renes, Deus, deprecor te; exaudi verba deprecationis meæ, ut qui hoc furtum admisit, panis vel caseus iste fauces et guttura eorum transire non possit. Amen.

« *Alia benedictio.*

« Domine, qui liberasti Moysen et Aaron a dextra Ægypti, David de manu Goliath, Jonam de ventre

ceti, Petrum de fluctibus, Paulum de vinculis, Theclam de bestiis, Susannam de falso crimine, tres pueros de camino ignis ardentis, Danielem de lacu leonum, paralyticum de grabato, Lazarum de monumento, ostende misericordiam tuam, ut qui hoc furtum commiserunt, panis vel caseus iste fauces vel guttura eorum transire non possit. Per, etc.

« *Conjuratio panis et casei.*

« Te igitur, clementissime Pater, per Jesum Christum filium tuum Dominum nostrum supplices rogamus et petimus, ut inhæreas linguis gutturibus istorum hominum, qui hoc furtum fecerunt vel commiserunt, aut nunquam manducent neque glutiant creaturam tuam panem et caseum istum, ut sciant quia tu es, et non est alius Deus præter te. Summe Deus, qui in caelis moraris, qui habes ob trinitatem et majestatem tuam justos angelos tuos, emitte, Domine, angelum tuum Gabrielem, qui ora hæreat gutturibus eorum, qui hoc furtum fecerunt, ut nec manducent nec glutiant creaturam tuam panem et caseum istum. Abraham, Isaac, et Jacob, hos patriarchas invoco cum duodecim millibus angelorum et archangelorum. Invoco quatuor evangelistas, Marcum, Matthæum, Lucam, et Joannem. Invoco Moysen et Aaron, qui mare dividerunt, ut ligent linguis gutturibus istorum hominum, qui hoc furtum fecerunt, aut consenserunt. Si hanc creaturam tuam panem et caseum gustaverint, tremulent sicut arbor tremulus, et requiem non habeant nec requiescant in faucibus eorum creaturam panis et casei, ut sciant omnes quia tu es Deus, et non est alius præter te. Per, etc.

« *Conjuratio hominis.*

« Conjuro te, homo, per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per tremendum judicii diem, per quatuor evangelistas, per duodecim apostolos, et per sexdecim prophetas, et per viginti quatuor seniores, qui quotidie in laudem Dei adorant, per illum Redemptorem, qui pro nostris peccatis manus suas sanctas in cruce suspendere dignatus est, si in hoc furum mistus es, aut fecisti, aut bajulasti, taliter tibi ordinetur de manu Domini, vel de tanta sua sancta gloria et virtute, ut panem et caseum istum non possis manducare, nisi inflato ore, cum spuma et gemitu et dolore et lacrymis; faucibusque tuis sis constrictus per eum qui venturus est judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. »

In Antiphonario quoque vetustissimo capituli metropolitani Mediolanensis, cujus supra mentionem feci, legebatur benedictio panis et casei ad invenendum qui furatus est. Ast ego, ne lectori sim tardio, unicum exemplum attuli, et præsertim quod non dissimilis hujusmodi judicii descriptio occurrat apud prælaudatum Martene in libr. de antiquis Eccles. Ritibus. Gravioris contra discriminis fuit judicium aquæ ferventis. In hanc demissus homo si urebatur, intentati criminis nulla defensio supererat. Is enim reus a cælo indicatus credebatur. Vicissim vero innocentem deprædicabant (neque injuria) ubi inde illæsus emergebat. Manum tantummodo, non autem corpus totum, in lebem ferventis aquæ ea occasione solitam fuisse immitti, antiquorum monumenta testantur. Imo innuere videntur, servos duntaxat alicujus culpæ accessit subisse ejusmodi judicium. In capitulari Ludovici Pii, edito anno Christi 819 apud Baluzium, tom. primo Capitular. Reg. Francor., pag. 598 et 669, atque inter Leges Langobardicas, cap. 9, Ludovici Pii, pag. 123, part. II tom. I Rer. Italicar., ubi de homicidiis intra ædes sacras perpetratis agitur, hæc habentur: « Si proprius servus hoc commiserit, judicio aquæ ferventis examinetur, utrum hoc sponte, an se defendendo fecisset. Et si manus ejus exusta fuerit, interficiatur. » Sed longe antea ritum eundem indicaverat Liutprandus, Langobardorum rex, lege 21, lib. V, pag.

A 61 ejusdem partis II tom. I Rer. Italicar., his verbis: « Si quis servum alienum sine voluntate domini sui in sacramentum miserit, aut manum in caldaria mittere fecerit, componat domino ejus solidos viginti. » Gregorius quoque Turonensis non dissimile experimentum narrat lib. primo, cap. 81, de Gloria martyrum, quod institutum fuit inter catholicum et hæreticum in orthodoxæ fidei testimonium. Hæc de re legendus Du Cangius in Glossar. Latin. ad vocem *Aqua*, et videndæ formulæ hujus ritus apud prælaudatum Martene, tom. III, lib. III, cap. 7, de antiquis Eccles. Ritibus. Ego tantummodo proferam quæ in nuper laudato Rituali ms. de hoc ritu habentur, unde etiam elucebit nihil aliud quam manum immitti consuevisse in aquam ferventem, cum ejusmodi experimentum peragebatur.

« *Benedictio super aquam ferventem.*

« Deus iudex justus, fortis et patiens, qui auctor pacis es, et iudicas æquitatem, iudica quod justum est, Domine, et rectum iudicium tuum. Qui respicias super terram, et facis eam tremere. Tu Deus omnipotens, qui per adventum Filii tui Domini nostri Jesu Christi mundum salvasti, et per sanctissimam ejus passionem genus humanum redemisti, tu hanc aquam igne ferventem ✠ sanctifica. Qui tres pueros, id est Sidrac, Misac, et Aldenago, jubente rege Nabuchodonosor, in camino ignis accensa fornacem salvasti. Tu, clementissime Dominator, præsta, ut si quis innocens de hoc furto, vel stupro, in hanc aquam igne ferventem manum miserit, sicut tres pueros supradictos de camino ignis solvisti, et Susannam de falso crimine liberasti, ita et qui innocens de hoc furto in hanc aquam igne ferventem manum miserit, salvam et illæsam educat. Ita, Domine omnipotens, si quis est culpabilis, incrassante diabolo cor induratum, præsumpsit manum suam mittere, tu, justissime, qui es Veritas, hic in corpore suo veritatem manifesta, ut anima per poenitentiam salvetur. Et si culpabilis est, et per aliquod maleficium, aut per herbas peccatum suum tegere voluerit, tua dextera evacuare dignetur. Per, etc.

« *Alia benedictio.*

« Benedico ✠ te, creatura aquæ igne ferventis, in nomine Patris, ex quo cuncta procedunt, et Filii, per quem facta sunt omnia, et Spiritus sancti, in quo universa sociantur. Et adjuro te per eum qui te ex quatuor fluminibus totam terram rigare produxit; nam et te in vinum mutavit; etiam in te baptizatus est. Ut nulla insidia diaboli, neque maleficia hominis inimici te a veritate judicii separare possint; sed punias noxium, et illæsum purifices innocentem, per eum cui nulla latent occulta, et qui misit te per diluivium super universum orbem, ut peccatores deleeres, et adhuc venturus es judicare vivos et mortuos, et sæculum per ignem. »

D Narrantur et de hoc iudicio miracula nonnulla cœlitus patrata. Unum præ cæteris refert Hincmarus supra memoratus in libro de Divortio Lotharii, qui rem quoque sibi probari satis significat. Neque dispar fuit iudicium ferri candentis. In vetusto Antiphonario capituli metropolitani Mediolanensis habetur benedictio ad iudicium ferri ardentis in manu. Scilicet qui illæsus ferrum candens manibus retinebat, a se veritatem aut innocentiam stare ejusmodi prodigio evincebat. Qui adurebatur, certum vulgo præbebat iudicium, se mentitum, aut crimine illato gravari. Quæ in Rituali ms. de hujusmodi iudicio reperit.

« *Benedictio ferri ad iudicium faciendum.*

« In primis benedicatur ignis: Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, in nomine tuo, et Filii tui Dei, et Domini nostri Jesu Christi, et Spiritus sancti, benedicimus ✠ et sanctificamus ignem hunc. Adjuva nos, qui vivis et regnas, per, etc. Sequuntur

litaniis. Postea legitur Evangelium : In illo tempore A
ductus est Jesus in desertum, etc.

« *Alia benedictio.*

« Deus, qui tribus pueris mitigasti flammam ignium,
concede propitius, ut nos famulos tuos non exurat
flamma vitiorum, per, etc.

« *Alia benedictio.*

« Deus, quem omnia opera benedicunt, quem cœli
glorificant, quesumus te orantes, ut sicut tres pue-
ros de camino ignis incendio non solum illæsos, sed
etiam in tuis laudibus conclamantes liberasti, ita et
nos a peccatorum nexibus absolutos, a devoragine
ignis eripias. Ut dum te Dominum Deum Patrem
benedictione laudamus, criminum flammam operum-
que carnis incendia superantes, sacrificium tibi de-
bitum fieri mereamur, per Dominum, etc.

Alia.

« Deus, cui notitiam nullam unquam secreta fugi-
unt, fidei nostræ tua bonitate resplende, et præ-
sta, ut quisquis purgandi se gratia hoc igni tulerit
ferrum, potentia tuæ indicio vel absolvatur inno-
cens, vel obnoxius detegatur, per, etc.

« *Alia.*

« Benedic, Domine, per invocationem sanctissimi
nominis tui, ad manifestandum verum iudicium
tuum, hoc genus metalli, ut, omni dæmonum falsi-
tate procul remota, veritas veri iudicii manifesta
fiat, per, etc. »

Similem, nisi idem sit, ritum subnecto. Novem
aut duodecim ferrei vomeres candentes subterne-
bantur, ac super eos pedibus nudis incedere eligebat
aut jobebatur, qui suam veracitatem aut innocentiam
probandam susceperat. Victor abibat, qui nullum ab
igno detrimentum reportabat; victus, qui lædebatur.
In lege Langobardica 105 Caroli Magni, part. II tom. I,
pag. 106, *Res. Italicar.*, edicitur ut qui homicidium
se perpetrasse negaverit, « ad novem vomeres
ignitos iudicio Dei examinandus accedat. » Adeo
vero pervulgatum erat et commendatum ferri can-
dentis iudicium, ut monachi ipsi non raro ad illud
in rebus dubiis appellarent. Sirmondus vir cl., in
notis ad epist. 39 lib. III, Goffridi Vindocinensis,
acla referens controversiæ inter Haimaricum vice-
comitem, ac Theodoricum sancti Albini abbatem :
Vicecomitem adiit abbas, paratus « aut calidi ferri
iudicio secundum legem monachorum per suum homi-
nem probare, aut scuto et baculo juxta legem
secularium defendere, etc. » Mabillonius quoque, in
appendice ad tom. IV *Annal. Benedictinor.*, num.
42, chartam refert, in qua monachi majoris mona-
sterii ad litem dirimendam uti decreverunt « solito
candentis ferri iudicio. » Vide quam altas radices tem-
erarii isti mores egerint, quando et ipsi religiosi
viri in eos consentiebant, adeo ut candentis ferri iu-
dicium, familiare monachis evaserit, et veluti lex
monachorum conseretur. Quod plus etiam mirere,
obnoxie fuerunt ejusmodi iudicii imperatrices ipse
atque reginae, quoties in dubium revocabatur illarum
honestas. Carolus Crassus Augustus, anno 887, *an-*
nalista Saxone teste, conjugi suæ adulterii crimen
objecit. « Illa virginitatem se approbare Dei iudicio,
si marito placeret, aut singulari certamine, aut igni-
torum vomerum examine affirmabat; factoque dissi-
dio, in Andelam monasterium ancillarum Dei in
Alsatia, quod ipsa exstruxerat, Deo famulatura re-
cessit, in quo sepulta multis miraculis præfulget. »
Henrici I Augusti in cœlitum catalogum illati conjugem
sanctam norunt omnes Cunegundem. Sed non
omnibus notum est adactam fuisse castissimam Au-
gustam ut a se thori violati suspitionem atque ac-
cusationem removeret, ad iudicium vomerum susci-
piendum. Rem narrat vetustissimus auctor Vitæ
ipsius apud Ludewigum, tomo primo, pag. 346,
Scriptor. Bambergens., atque inter cætera scribit :

« Expurgationis gratia ad vomeres candentes illud
sibi iudicium elegit, quod propter duritiam hominum
institutum esse cognoscitur, etc. Stupentibus et
flentibus universis qui aderant, vomeres candentes
nudo vestigio calcavit, et sine adustionis molestia,
secura pertransiit. » Ita paucis post annis, hoc est
anno 1033, insimulata inhonestæ consuetudinis Emma
Angliæ regina apud Eduardum regem filium inno-
centiam suam ferri candentis examine probavit, su-
per novem ignitos vomeres in pavimento templi
paratos illæsa perambulans. Neque alia ratione « qui-
dam homo ingenuus, de homicidio Sigefredi comitis
incusatus, » culpam a se amovit. Hoc est, « can-
denti ferro se expurgavit, et ex decreto synodi post
duas noctes illæsus apparuit, » ut habetur in Vita
sancti Meinwerici episcopi Paterbrunnensis, cap. 99,
apud Leibnitium, tomo primo *Scriptor. Brun-*
vicensium. Neque reticere volo famosum faci-
nus, cujus auctorem habemus Godefridum Viter-
bensem, part. XVII *Chronici*, ubi res gestas Ottonis
III Augusti persequitur. Cum is « juxta Mutinam »
veraretur, deperit Augusta conjux comitem urbis,
et ad infanda sollicitavit. Procacem feminam repulit
comes, sibi que ejus ira inimicere jam mortem
præsentiens, conscientia servatæ fidei propriam uxorem
voluit, eique inter cætera dixit :

Tu mihi post mortem conscia testis eris
Si dubium videatur eis, quod teste probabis,
Iudicio candentis eos ferri superabis.

Neque secus accidit. Necato comite, quem apud mar-
itum irata Augusta calumniata fuerat, illius uxor
Intrepida Ottonem Augustum adit, et re prodita,
sexe examini ferri candentis offert, ex quo illæsa
prodiit. Flammis propterea adjudicata est impera-
trix, cœlo auctore damnata. Equidem novi a Pagio,
Leibnitio, aliisque doctissimis viris concordati calamo,
nunc inter fabulas amandari totam istam Viterbien-
sis narrationem, cum de ea alium silentium sit apud
omnes synchronos et propiores historicos, et jam com-
muni sententia inter eruditos statutum sit Ottonem
III Augustum nuptias nunquam cum ulla femina ce-
lebrasse. Attamen alibi animadverti, et nunc repe-
to, Landulphum seniorem, historicum Mediola-
nensem, lib. primo, cap. 18, *Historiar.*, tomo IV
Res. Italicar., in hæc verba de eodem Augusto lo-
qui : « Erat Otto Ottonis filius Secundi a consilio
conjugali, mortua conjuge, ex qua sibi filium ma-
sculum minime genuerat, alienus. Qui cum in casti-
tate v. deus per humanam fragilitatem persistere se
non posse, etc. » Tum pergit dicere missum ab eo
fuisse Arnulphum Mediolanensem archiepiscopum
ad Græcorum imperatorem, ut ejus filiam sibi in
uxorem peteret. Rebus humanis exemplum est Otto
III in juventutis flore, anno 1002. Landulphus autem
historicus hæc de eo scribebat circiter annum 1084.
Quare vides non exiguum robur hinc accedere Go-
defredi scriptoris Italici verbis. Augustæ illius im-
pudicæ mortem et facinus ignominiosum satius dæ-
xerint Germanici historici (synchronos autem unum
aut duos tantum habemus) silentio tegere, quam in
infamiam gentis suæ atque affinium commemorare.
Cum vero aversantem secundas nuptias Landulphus
Ottonem exhibet, indicare etiam videtur primas ea
male cessisse. Quæri autem posset num præter su-
perstitionem præstigiæ quoque et doli in injusmodi
experimenta coirent. Certe cultores quoque Apollinis
in monte Soracte, Plinio teste, lib. VII, cap. 2,
« super ambustam ligni struem ambulantes, non
audiri tradebantur. » Quod et Virgilius scripsit libro
vuddecimo, versu 787, *Aeneid.* :

Et medium freti pietate per ignem
Cultores, multa premimus vestigia pruna.

Id autem Varro apud Servium ab Ilirpiis tentatum
ait, quod « medicamento plantas tingent. » De cul-
toribus Feroniæ parem audaciam Strabo refert. Al-
bertus quoque Magnus, in libro de Mirabilibus, nos

docet quibus medicamentis in manu deferri possit ignis sine læsione deferentis. Ego fabulas suspicor. Experimentum tamen aliis dimitto. Quod certum est, diu etiam inter fideles Christi ejusmodi iudicium locum habuit. Nam (uti auctor est Radevicus, lib. primo, cap. 26, de Gestis Friderici) in legibus militaribus ab ipso Friderico I Augusto anno 1153 promulgatis, « Servus culpatus, non in furto deprehensus, sequenti die expurgabit se iudicio igniti ferri, vel dominus juramentum pro eo præstabit. » Imo quod mirere, vel anno Christi 1329 in ipsa Mutinensi urbe ferri igniti experimentum perdurabat, uti fidem facit Bonifacius de Morano in Chronico Mutinensi, tomo XI *Rei. Italicar.*, ubi immanem Theutonicoꝝ militum impotentiam describit in cives, « quibus et acciti et benevole excepti nuper antea fuerant. « Aggredebantur etiam (sunt ejus verba) cives et comitalinos, asserendo se eisdem pecuniam mutuassee, petendo sibi satisfieri de eadem. Et ipsi Mutinensibus denegantibus, ut rei veritas se habebat, et regulam (nunc riga) ferream igne calefactam manu sumere offerebant. Quam accipiebant nulla habita læsione ipsi Mutinenses. Theotonici sic videntes asserabant se nolle credere fallaci probationi hujusmodi, et hoc arte magica procedere asserabant. »

Ad hæcenus recensita accedat iudicium crucis, cuius est mentio in lege 10 Langobard. Caroli Magni, part. II tomi I *Rei. Italicar.*, pag. 95. Hæc in Codice Estensi ita legitur : « De eo qui perjurium fecerit, » etc. « Quod si accusator contendere voluerit de ipso perjurio, stent ad crucem. » In Capitularibus quoque regum Francorum non semel experimentum hujus mentio occurrit. Multum vero se fatigavit eruditissimus Du Cangius in Glossar. Latin. ut decerneret qualis forma olim fuerit bujusec iudicii, ac denique statuit eos qui crucis examen subibant, expansis in crucis formam, sive sublatis in altum brachiis, ante crucem in templo stetisse certo ac definito tempore, hoc est, donec recitaretur Evangelium, aut psalmi nonnulli. Immobiles persistentes, innocui; contra qui sustinere tandiu brachia nequibant, fontes veluti divino iudicio habebantur. Hujus rei documentum protulit Dubletus ex Sandionysiano Parisiensi archivo, illatum subinde a celeberrimo Mabillonio in appendicem *Rei diplomaticæ*, num. 51. Contendente Herchenrado episcopo Parisiensi anno Christi 771 contra monasterium Placium coram Carolo Magno rege, ad Dei iudicium ad crucem provocatum fuit, in quo succubuit homo episcopi. Alterum exemplum protulit Ughellius tomo V, in *episcop. Veronensibus*, nempe experimentum anno 837 Veronæ factum a duobus clericis, qui « in ecclesia sancti Joannis Baptistæ ad Domum, ad crucem steterunt. Ambo ab introitu missæ usque ad mediam passionem secundum Matthæum » constantes perstitere. Tum unus ex iis lassus « in terram velut exanimis corruit. Alter pacificus (fortasse Pacificus nomine) usque ad finem passionis stetit, » hoc est, victoriam retulit. Nullum hinc grave damnum in devictos fluxisse vides, uti in examine ignis factum ostendimus. Ac proinde nil mirum, si Carolus Magnus in divisione regnorum inter filios suos, tomo primo, pag. 444, *Capitularium*, iudicium crucis selegerit, ad definiendas in posterum controversias, quæ inter eosdem suborirentur, « nec unquam pro tali causa cuiuslibet generis pugna vel campus ad examinationem iudicetur. » Erit mihi infra in peculiari dissertatione sermo de campo, hoc est de duello.

Interea iudiciorum seriem absolvam, famosissimum præ cæteris referens illud, quod transitus per ignem mihi appellatur. Ejus vestigia ante annum a Christo nato millesimum in Occidente non invenio. At Cedrenus, sub Anastasio imperatore, circiter annum 506, auctor est episcopum orthodoxum Ariano hæc in Oriente obtulisse conditionem, « ut per ignem, cuius esset fides verior, probaretur. Recusante facere Ariano, orthodoxus intrans per ignem,

A illæ-us exivit. » A Græcis, ut reor, didicere Itali post aliquot sæcula ejusmodi experimento uti ad religionis tutelam, ac præcipue ad convincendos episcopos simoniæ accusatos. Celeberrimus hæc de causa evasit Petrus cognomento Igueus, Vallumbrosani cœnobii monachus, dignus qui postea sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinalis et episcopus Albanensis renuntiaretur. Contendente populi Florentini parte Theuzonem episcopum simoniace episcopalem cathedram sibi quæsiisse, gemina lignorum strues, sancti Joannis Gualberti abbatis jussu, anno 1067, paucis a Florentia passuum millibus paratur, relicta in medio semita unius brachii, per quam homo transire posset. Ardentem rogi Petrus intrepidus intrat, illæsus inter flammam pertransit, et episcopum hoc prodigio veluti cœlesti voce convictum extrudendum ostendit. Rem fuse narrat Acta sancti Joannis Gualberti, Joannes Villanus, Baronius, Ughellius, et alii. Neque minori famæ celebritate per Italiam insonuit iudicium ignis, quod Liprandus presbyter Mediolanensis anno 1102 subiit, ut vinceret Grossulanum, sive Chrysolam archiepiscopum per simoniam in Mediolanensem cathedram insillisse. Hæc narrationem in *Histor. Mediolanensi Landulphi Junioris*, cap. decimo, pag. 481 tomi V *Rei. Italicar.*, quam consulere potes. Attamen non tam prospere res illa processit, ut integra fides prodigio accederet. Nam uti Landulphus in ejus excusationem scribit, « quia ignis manum presbyteri, in prociendo aquam et incensum super ignem, læsit; et quia pes equi Joannis de Rhaude nudum presbyteri pedem de igne exeuntis dure calcavit: turba tristis de casu et ruina Grossulani, in presbyterum et ejus legem post paucos dies scandalizavit, etc. » Ambiguo pariter similique successu a Petro Bartholomæo rudiclerico tentata est ignis fortuna in expeditione Jerusalemiana anno 1098, ut lanceam a se inventam Antiochiæ probaret illam esse quæ latus Salvatoris nostri aperuerat. « Per ignem transivit, » inquit Willemus Tyrensis, lib. vii, cap. 18 *Histor.*, « quantum populo videbatur, illæsus. » Verum res in dubium paulo post versa est. « Nam ille idem infra paucos dies vita decessit. Cujus accelerati obitus occasionem, cum homo sanus et vitalis prius videretur, quidam asserabant tentatum incendium. Alii vero dicebant, quod ab incendio sanus evaserat et incolumis, sed egressum ab igne turbæ causa devotionis irruentes oppresserant et contriverant. » Richardus Cluniacensis, cujus historiam in hoc ipso opere evulgabo infra, addit : « Populus volens eum tangere, vel de vestimento ejus aliquid accipere, fecerunt tria vel quatuor vulnera in ejus cruribus, abscindentes de carne, et pinnam dorsi ejus confringentes, creperunt eam. » Quod ego vehementius obstupesco, cum deinde per aliquot sæcula intentatum fuisset immane hoc experimentum, sub finem sæculi xv, idem rursus propositum fuit a viris quidem religiosis Florentiæ; imo et in illud consenserat Hieronymus Savonarola, vir pietate non minus quam doctrina celeberrimus adhuc. Cur peractum reapse non fuerit, Nardius, Joannes Franciscus Picus, atque alii historici, tradidere.

Juvat nunc exclamare : O miseram hominum conditionem, quantopere, quam sæpe te proditis ! et quanto opinione impetu in abrupta tibi que perniciose interdum raperis ! Erant hæc olim in usu, ubique commendabantur, neque dubitabant vulgares homines quin ad hujusmodi iudicia conflueret pecuniæ quædam occulta Dei virtus. Et nihilominus perspicere majores quoque nostri poterant experimentis iis tentari Deum, et plane dedecere cum Numinis dignitatem, tum exilitatem nostram, velle quodammodo cogere Deum ad patrandam miracula ad arbitrium nostrum, et pro levibus plerumque causis. Gratulandum autem sæculis nostris, quod hisce moribus minime laboramus; nam illorum semina jam diu præcisæ fuere Romanorum pontificum et Ecclesiæ

decreto. Aventinus, lib. iv An alium Boiorum, hæc ipsa judicia olim usitata describit, eorumque formam referi. Tum in hæc verba erumpit : « Atque hæc tantum abfuit ut impia iudicarentur, ut sanctissimos pontifices, principes Christianissimos, viros atque feminas sacratas, usurpasse istas purgandi cæremônias inveniam. Illud tamen erat sapere, fidem Deo habere, omnem spem in ipso collocare. Nostro sæculo nihilominus. Quippe nihil aliud est quam delirare, Deumque immortalem irritando ad iracundiam provocare. Solet id factum, ut video, diversis ætatibus, hic pietatis, alibi erroris nomen accipere. » Ita ille; cui tamen repositum velim, ista quidem vetustis temporibus usurpata passim fuisse, sed nunquam calculo Romanæ Ecclesiæ probata; neque defuisse inter ipsos Christianos qui ejusmodi judicia aversarentur atque damnarent. Propterea vulgaria appellata sunt, id est a vulgo adinventata, non autem recepta ab universali Ecclesia. Nam etsi concilia quædam Germanica, ac præcipue Triburiense, anno 895 ab episcopis xxii celebratum, ferventis aquæ et ferri candentis purgationem in casibus dubiis amplexa fuerint, in eandem tamen disciplinam minime reliquas Ecclesiæ consensisse reperimus. Disciplinam, inquam; neque enim hæc ad dogma pertinent. Imo ante Patres Triburienses Agobardus archiepiscopus Lugdunensis, vir doctissimus, librum ediderat « contra damnabilem opinionem putantium divini iudicii veritatem igne, vel aquis, vel conflictu armorum patesceri. » Quem librum Massonus ac deinde Baluzius divulgavit. Ipso autem testante, « vani (duntaxat) homines nominabant ista iudicium Dei. » Eadem repetit in libro adversus legem Gundobadi, scribens : « Non oportet mentem fidelem suspicari quod omnipotens Deus occulta hominum in præsentia vita per aquam calidam aut ferrum revelari velit; quanto minus per crudelia certamina? » A Gratiano quoque, causa 2, quæst. a. c. *Consuluit*, Stephano V papæ epistola tribuitur ad Lambertum episcopum Moguntinum, in quo hæc verba : « Nam ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones; et quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitionis adinventione non est præsumendum. » Ita alii Romani pontifices, quorum sententias habes in Decretal. Gregorii IX papæ, lib. v, tit. de Purgatione vulgar. Ivo Carnotensis, atque alii, in pravas hujusmodi consuetudines insurrexere, easque abrogarunt. Longe vero antea desiit examen crucis. Interdictum quippe fuit a Ludovico Pio, sive ab ejus filio Lothario I, ut habetur in Lege 90 Langobard. ejusdem Lotharii, hisce verbis : « Statutum est ut nullus deinceps quamlibet examinationem crucis facere præsumat, ne Christi passio, quæ glorificata est, cujuslibet temeritate contemptui habeatur. » Reverentia ergo Dominicæ passionis facile populo persuasit ut ab hujusmodi experimento abstinere. Joanne Ferrando, in *Disquisition. reliquiar.*, lib. ii, cap. 3, opinatur prælaudatam lege interdictam quoque fuisse eorum audacem pietatem qui lignum crucis sanctæ sibi oblatum, exploraturi an verum, falsumve foret, illud in ignem conjiciebant, veneraturi postea, si illæsum inde extraheretur. Verum id a mente principis alienum fuisse puto; aliud enim est examinatio crucis, aliud examinatio ligni crucis.

Sustulit quoque Ludovicus Pius Augustus aquæ frigidæ iudicium in Capitularibus. Et Lotharius illius filius in lege Langobard. 55, part. ii tom. I Ker. Ita-

licar., pag. 143, edixit « ut examen aquæ frigidæ, quod hactenus faciebant, a missis nostris interdiceretur, ne ulterius fiat. » Verum id perinde mihi est, ac nihil interdixisse, quando ii ipsi imperatores liberum alibi dimisere cursum aliis, ut aiebant, iudiciis Dei, hoc est, aquæ ferventis, ferri candentis, et monomachicæ. Suspicio ergo potius aquæ frigidæ experimentum ab iis interdictum, non quod tentatio Dei revera crederetur ab ipsis, sed quod ad illudendos homines excogitatum videretur, cum per illud innocentes reputarentur, qui in aquam demissi mergebantur; quo quid facilius? Cæterum ne tunc quidem, neque postea, abrogatum puta iudicium istud. Ejus exempla bene multa sæculum etiam vulgaris epochæ undecimum suppeditat, quæ a congerendo nunc abstineo, ne cui sim tædio. Reticere tamen nequeo quod habet Ughellius in catalogo Barensium archiepiscoporum, hoc est pacta inita inter Rogerium I, Siciliæ regem, et cives Barenses « anno 1102, indictione 10. » Ita scriptum ab Ughellio, sed parum castigatè. Scribendum quippe fuit anno 1152, *indictione* 10. Illic enim diserte Rogerius appellatur « Siciliæ et Italiæ (hoc est, Apoliæ) rex magnificus, » quem titulum circiter ea tempora is arripuit. Et anno quidem 1132 Rogerius, teste anonymo C. sinensi, politus est Barensi civitate. Imo eodem anno, ut auctor est Falco Beneventanus, populum illum vacillantem in fide recepit, nolensque eum « exacerbare, quibusdam eorum petitionibus, prudenti consilio usus, consentit. » Leguntur autem in charta Ughelliana hæc verba : « Quod si dominus rex Tancredus filio suo, vel alii filiorum ejus, civitatem Barum dederit, etc. » Atque hinc emendandus Rochus Pirrus, celeberrimus alioqui scriptor Siculus, qui in Chronologia regum Siciliæ, enumerans filios Rogerii I regis, non solum non agnovit, sed rejecit Tancredum, inquit : « Addunt nonnulli male Tancredum Bari principem. » Atqui in præmemorata charta disertissime commemoratur « Tancredus Rogerii filius. » Accedat et Alexander abbas Telesinus, qui cap. postremo libror. de Gest. Rogerii, tomo V Ker. Italicar., de ipso rege circiter annum 1135 hæc adnotavit : « Duos liberos suos ad militiam promovit, Rogerium scilicet ducem, et Tancredum Barensis principem. » Ac proinde tum apud Pirrum, tum in arbore genealogica præposita a Surita Historiæ Gaufredi Malaterræ, in eodem tomo V Ker. Italicar. addendus est Tancredus iste, cujus etiam non semel mentionem fecit Romualdus Salernitanus in Chronico, tomo VII Ker. Italicarum, ac præcipue ad annum 1130. Mirum certe, qui hic cespitaverit Rochus Pirrus, qui etiam fallitur, cum Amphusium alterum Rogerii filium recensens, subdit : « quem falso Alphonsum appellat Surita. » Imo nihil aliud fuit Anfus, Ansons, et Anfusius apud Hispanos, quem Alphonsus. Rem exploratam nihil opus est exemplis confirmare. Redeo ad pacta Barensium, ubi Rogerius hæc pollicitus dicitur : « Ferrum cacavum, pugnam. » Scribe : *Ferrum, cacavum*, hoc est, cacavum, sive caldariam, etc. Id est : Barenses nunquam compellet ad subeundum iudicium ferri candentis, aquæ ferventis, monomachicæ, et aquæ frigidæ. Ex his intelligis, anno 1132 nondum sublatam fuisse prorsus ejusmodi iudiciorum consuetudinem, quandoquidem Barensis populus se ab iis immunem cupit. Verum par est credere non diutius illa stetisse, illorum enim exempla sæculo subsequenti nequaquam occurrunt.

SANCTUS CUMMIANUS.

NOTITIA HISTORICA.

[Fabricius, Biblioth. med. et inf. Latinitatis.]

Cummiānus, sive Cumminus, Longus, nescio an diversus a Cummeo Hiberno, itidem Hibernus abbas sive episcopus, quem aiunt diem obiisse circa an. 664. Ejus epistola de (a) Controversia Paschali ad (b) Segienum, abbatem Huensem, edita ab Usserio in Epistolis Hibernicis, pag. 25-35, Dublin., 1632, 4°; Parisiis 1665, 4°. Ejusdem Pœnitentiale, sive liber de pœnitentiarum Mensura, exstat cum sancti Columbani Pœnitentiali aliisque opusculis, Lovan., 1667, pag. 197, et in Bibliotheca Patrum, tom. XII Edit. Lugdun., pag. 41-48. Hunc librum Cummeano Albo tribuere non dubitat Mabillonius, ubi fragmentum ejus ex Codice Pœnitentialis Rabani Mauri biblioth. Sancti

A Galli affert in Analectis, pag. 17, 18, editionis in-folio.

In Ughello de episcopis Bobiens. legitur epitaphium sancto Cummiāno episcopo positum, et a Joanne Magistro scriptum, quod hodie pariter servat tabula marmorea in Bobiensi templo adhuc visenda. In ea vero non Hibernus abbas, sed e Scotia missus legitur, additurque ad annos nonaginta ætatis pervenisse, in monasterio annos 21 egisse, ac demum ejus sepulcrum marmoribus decorasse Luitprandus rex. Denique depositionis ejus dies signatur xiv Kal. Septembris. Epitaphium istud longe accuratius quam Ughellius legit Muratorius, vulgavitque Antiq. med. ævi III, 680.

(a) De illa Beda III, 25, Hist. Eccles.; Bucherius ad Victorini Canonem paschalem, pag. 158 seq.

(b) Male excusum Legienum apud Bucherium in testimoniis de Victorio, p. xxx.

EPISTOLA CUMMIANI HIBERNI

AD SEGIENUM HUENSEM ARBATEM

DE CONTROVERSIA PASCHALI.

(Ex Usserio, Epist. Hibern.)

In nomine divino Dei summi confido.

Dominis sanctis et in Christo venerandis, Segieno abbati Columbæ sancti et cæterorum sanctorum successori, Beccanoque solitario (charo carne et spiritu fratri) cum suis sapientibus, Cummiānus supplex peccator, magnis minibus, apologeticam in Christo salutem.

Verba excusationis meæ in faciem sanctitatis vestræ proferre procaciter non audeo, sed excusatum me habere vos, ut par est, cupio. Testem Deum invocans in animam meam, quod non contemptus vestri gratia, nec fastu moralis sapientiæ, cum cæterorum despectu, solemnitatem festi paschalis cum cæteris sapientibus suscepi. Ego enim primo anno quo cyclos quingentorum triginta duorum annorum a nostris celebrari cœperis est, non suscepi, sed silii: nec laudare, nec vituperare ausus. Ut pote Hebræos, Græcos, Latinos (quas linguas, ut Hieronymus ait, in crucis suæ titulo Christus consecravit), superare minime in scientia me credens: deinde Apostolum interrogans dicentem: *Omnia probate, quod bonum est tenete* (1 Thess. v, 21), antequam gustarem, non fastidivi. Hinc per annum secretus sanctuarium Dei ingressus, hoc est, Scriptu-

Bram sacram, ut valui, involvi; deinde historias, postremo cyclos quos invenire potui. Et inveni primum in Exodo de primo mense esse inquirendum secundum Hebræos. Scriptum est enim: *Mensis iste vobis initium mensium, primus erit in mensibus anni* (Exod. xii, 2). Et in sequentibus: *Decima die mensis hujus accipiet unusquisque agnum per familias et domos suas, et servabis eum usque ad decimam quartam diem mensis hujus, id est, primi mensis: immolabitque eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam* (Exod. xii, 3, 6). Et inveni hoc Apostolum de immolatione Christi, non de resurrectione, commemorasse dicentem: *Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus* (1 Cor. v, 7). Item in Exodo: *Et custodietis diem istum in generationes vestras ritu sempiterno. Primo mense, quarta decima die mensis* (Exod. xii, 17). In Levitico quoque: *Si quis et mundus est, et in itinere non fuit, et tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populo suo, qui sacrificium Domino non obtulit in tempore suo* (Num. ix, 13), hoc est, in primo mense. Hoc timui, et inquisivi diligenter quid Hebræi, quid Græci, quid

Latini, quid Ægyptii de hoc tempore servarent et sentirent: quod in sequentibus demonstrabo. Item in Exodo: *Septem diebus comedetis azyma usque ad diem vigeimam primam (Exod. xii, 18)*. Et in tractatibus diligenter investigavi quid sentirent de xxi eruditissimi viri. Quod Hieronymus pulcherrime explanat, dicendo: « Pascha immolat populus, et alias celebrat festivitates. Omnis ejus solemnitas die finitur octavo: prima dies in azymis xiv, dies octava xxi. » Item in libro Quæstionum: « A xiv luna, quæ nobis secundum legem prima est, rationem Paschæ observemus. Omnia enim plena Deus instituit: ideo a xiv luna usque in xxi his vii diebus Pascha nobis celebrare concessum est, ut de his vii aliquis dies a Parasceve usque ad resurrectionem concludantur: ut neque xiii in passione sit, neque xiv aut xii in resurrectione: ne ante primam secundum nos lunam passio Christi sit, neque resurrectio ejus in primo die quo coæptus est mundus. » Hac quæstione 86. Item, 91: « Apostolus, inquit, falli non potuit, qui ait: *Pascha nostrum immolatus est Christus (I Cor. v, 7)*; quod non suum utique, sed legis, est verbum, dicente Moyse: « Et erit, cum dicent vobis filii vestri, « Quæ est deservitio hæc? et dicetis, Immolatio est, « hoc Pascha Domini est (*Exod. xii, 26-27*). » Quid amplius, inquit, necessarium ad testimonium? Lex loquitur, Apostolus probat, hoc dupesit ut contradicere abjiciatur ut pervicax. Manifestum est enim transitum post Pascha fuisse. Sanguis igitur salutem præstitit, non transitus: quia ut transitus non noceret, obsistit sanguis. » Hoc timui, et me perculit. Item perscrutans inveni, et Origenem chalcenterum et vere adamantinum dicentem: « Est quidem solemnitas die in mense primo; alia solemnitas Paschæ, alia solemnitas azymorum, licet juncta videatur azymis. Principium namque azymorum ad fidem Pascha conjungitur: Pascha autem ipse solus dies appellatur, in quo agnus occiditur: reliqui vero azymorum septem dies appellantur. Sic enim dicit: *Facies solemnitatem azymorum septem diebus*. » Deinde in Evangelio invenimus. Inveni Dominum meum Jesum Christum dicentem: *Desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar (Luc. xxii, 15)*. Quod Hieronymus explanat: « Finem, inquit, carnali festivitati volens imponere, umbraque transeunte Paschæ reddere veritatem, complens legem, sicut dixit: *Non veni solvere legem, sed adimplere (Math. v, 17)*, hoc est, addere. » Unde ad passionem veniens, Vetusque consummans Testamentum et Novum iuchoans, quinta feria, luna xiv primi mensis (qui est apud Hebræos Nisan, apud Macedones Spantoriacos, apud Ægyptios Parmothi; qui apud Latinos interdum Martii, interdum Aprilis obtinet partem), vespera procedente, *accepto pane gratias egit, benedixit, fregit, dedit discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum; et reliqua (Luc. xxii, 19)*. Item: *Hic est calix Novum Testamentum in sanguine meo (Ibid., 20)*. Mane autem facta, sextæ videlicet ferix, consilium inierunt omnes principes sacerdotum; al-

tera autem die, hoc est sabbato, luna xv, conveniunt principes et munierunt sepulcrum. Una autem sabbati, luna xvi, solutis gentibus inferni, surrexit a mortuis. Post verò dies octavi, luna xliii, venit et stetit in medio discipulorum, ostendit manus et pedes et latus, et dixit: *Pax vobiscum (Joan. xx, 26)*. Die autem xl post resurrectionem, a sexta decima videlicet luna, non a quarta decima, eduxit discipulos suos usque in Bethaniam, et elevans manus suas benedixit eos, et elevatus est in cælum (*Act. ii, 1*). Et cum completetur quinquagesimus dies (a resurrectione scilicet in xvi luna, non a passione in xiv), Spiritus sanctus super apostolorum singulos sicut ignis sedit. Unde Orientalis tota Ecclesia tres hebdomadas tribus sacratissimis solemnitatibus Domini nostri Jesu Christi venerabiliter, id est passioni, sepulturæ, resurrectioni deputavit: passioni a xiv in xx, sepulturæ a xv in xxi, resurrectioni a xvi in xxv lunam; septimanam pro reverentia Dominici diei consecrans. Quia si xiv luna resurrectioni deputetur (ut vos facitis), xiii in sepultura et xii in passione præpostero ordine fiet. Hac de re synodus in unum congregatis ob diversitatem successorum apostolorum (dum apostoli undique pressuris, ut legimus, acti et diversis limitibus sparsi ordinare cyclum regulariter nequiverunt), id est sancti Petri clavicularii et sancti Joannis petalici, alterius in circumcisionem, alterius in præputium prædicantis; inveni scriptum excommunicandos et de Ecclesia pellendos et anathematizandos eos qui contra statuta canonica quateræ sedis apostolicæ (Romanæ videlicet, Hierosolymitanæ, Antiochenæ, Alexandrinæ) veniunt, concordantibus his in unitate Paschæ. Nicæna etiam synodus trecentorum decem et octo episcoporum est adjuncta, judicantium de observatione Paschæ antiquum canonem observandum, per quem nulla de reliquo orletur Ecclesiis diversitas, omnibus rite dispositis, et Ecclesiarum pax et fides (inquierunt) in Orientis et Occidentis partibus una atque eadem servaretur. Item Arelatensi synodo sexcentorum episcoporum confirmante primo in loco de observatione Paschæ ut uno die et uno tempore per totum orbem terrarum a nobis conservetur: ut universalis Ecclesia uno ore, juxta Apostolum, honorificet Dominum unum. Unde cavendum est, ut Hieronymus ait, *ne extra unam domum, contra præceptum legis, id est extra Ecclesiam universalem, agnum typicum comedamus*. Ex quo manifestum est (inquit) quod Judæi et hæretici et omnia conventicula dogmatum perversorum, qui agnum in una Ecclesia non comedunt, non eos agni carnes comedere, sed draconis qui datus est, juxta Psalterium, in escam populis Æthiopicis (*Psal. lxxiii, 14*). Et hoc vereor; sed vos considerate quæ sunt conventicula quæ dixi: utrum Hebræi et Græci et Latini et Ægyptii simul in observatione præcipuarum solemnitatum uniti; an Britonum Scottorumque particula, qui sunt pene extremi, et (ut ita dicam) mentagre orbis terrarum; in hoc mihi judicate. *In quo enim judicio judicaveritis, ju-*

vobis (Matth. vii, 3) : Et in periculo A
 paudet. Vos enim estis capita et oculi
 i ai in errorem per vestram obstinatiam
 addetis stricto iudici rationem de unius-
 (ta Ezechielem) sanguine animæ (Ezech.
 xxii, 8). Seniores vero nostri, quos in
 relationis habetis, quod optimum in die-
 e noverunt simpliciter et fideliter, sine
 idictionis ullius animositatis observave-
 posteris sic mandaverunt juxta Aposto-
 is probate, quod bonum est tenete; ab
 mala abstinete vos (I Thess. v, 21, 22).
 ne accidat vobis ut universalis Ecclesie
 nauisem regulam malam speciem fore
 uod absit. Quid plura? Venio ad Aposto-
 iocentem : Fratres, nemo vos seducat in B
 ti, aut neomeniæ, aut sabbatorum quæ sunt
 orum, corpus autem Christi (Coloss. ii,
 nod venerandæ memoriæ sanctus Au-
 chre explanat : « Dies festus, inquit,
 juxta evangelistam Lucam, dicentem :
 hat autem dies festus Azymorum, in qua
 occidi Pascha (Luc. xxii, 2, 7). Pascha
 eritas vivificatur. » Pars autem diei festi
 ia totus dies, in qua seducimur, sed in
 bbato otioso, et neomenia buccinata :
 ubra, non corpus Christi. Umbra occidi-
 s vivificatur. Et hoc, obsecro, diligenter
 mibi ignoscatis, vel me dirigatis, verbis
 eriptis fortioribus et certioribus prolatis,
 llus intelligendum, si habetis; silete, et C
 reticis vocare. Scriptum est enim : *Væ
 erum malum et malum bonum; ponentes
 m, et lucem in tenebras (Isai. v, 20).*
 unus filii, non noctis neque tenebrarum.
 ebetis quod de aliis dicitur : *Mortificati
 non moriuntur, et vivificant animas quæ
 Ezech. xiii, 19).* Non ergo nos vos odi-
 os veris defendimus. Hieronymus item
 ator, dicens : « Non est alia Romanæ ur-
 , alia totius orbis estimanda est. Et Gal-
 iæ, Africa, et Persis Oriens et India, et
 baræ nationes unum Christum adorant,
 vant regulam veritatis. Si auctoritas, in-
 tar, orbis major est Urbe. Episcopus Ro-
 alexandriæ (Hieronym., *epist. 85, ad Eua-*
 etc. Et post aliquanta : « Hinc, inquit,
 ita mundi Ariana fremit rabies : hinc in
 scissa et Ecclesia ad se rapere festinat
 in ehorum circa commorantium (Id.,
 ad Damasum). » « Antiqua, inquit, in me-
 toritas. Ego interim clamito : Si quis ca-
 ctu Petri jungatur, meus est ille. Aut ergo
 utur aut omnes (Ibid.). » Angustiæ mihi
 si ego hoc clamavero cum Hieronymo,
 Scripturarum interprete et omnium hære-
 pugnatore, a vobis impugnor; si non cla-
 re jam non pote-t Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. (Cyprian., *de Unitate Ec-*

mavero, ab universali Ecclesia catholica excommu-
 nicor, cui alligandi solvendique auctoritas a Deo data
 est. His persecutatis, venio ad Cyprianum, totum
 (ut aiunt) sumendum; et invenio illum pene omnium
 de unitate Ecclesiæ gravissimum, qui ait : Ab uno
 patre et ab una matre in hunc mundum venimus, et
 sic in futurum veniemus. Qui non habet unam ma-
 trem in terra, nec unum patrem habebit in cælo.
 Ideo post confessionem Trinitatis, in qua est Pater
 cum Filio et Spiritu sancto, subsequitur unius matris
 pia confessio, dicens sanctam esse Ecclesiam catho-
 licam. Cur unus Adam fingitur, et una Eva de latere
 tollitur et in mulierem formatur? Nonne, secundum
 Apostolum, *mysterium magnum est in Christo, et in
 Ecclesia (Ephes. v, 32)*? Non est ergo altera Christi
 de latere, sed una est formata. Unde unus est in la-
 tere Christi Jesu lancea militis mysticus locus, de qua
 exiit aqua et sanguis (Joan. xix, 34); quæ duo in si-
 gna unius Ecclesiæ. Unde una arca servatur in dilu-
 vio, nec altera. « Si potuit evadere quisquam qui
 fuit extra arcam Noe, et qui extra Ecclesiam for-
 ris fuerit evadet (Cyprian., *de Unitate Eccles.*). »
 Unde unum tabernaculum in monte Moysi et ex-
 emplar ostensam est. Unde unus locus est apud
 Deum, in quo Moyses extrema manus supremæ vidit,
 dicente Domino : *Est locus apud me : sta in
 foramine petræ, et posteriora mea videbis (Exod.
 xxxiii, 21-25).* Petra autem erat Christus; poste-
 riora manus, incarnatio; foramen unum, una passio;
 locus unus, una Ecclesia figuraliter intelligi potes.
 Videte quod non videtur dextra Domini nisi in uno
 loco, in una petra, in uno foramine. Una Raab me-
 retricis domus ab incendio Jericho sub coccineo fune
 salvatur (Josue ii, 18-21). Unde unum templum a
 Salomone construitur. *Ecce quam bonum et quam
 jucundum habitare fratres in unum (Psal. cxxxiii, 1).*
 Quæ omnia quomodo de unitate Ecclesiæ explanati
 sunt, bene (ut credo) meministis. Ilis perterritus ad
 alia me converti, et inveni Augustinum (qui dicitur
 aqua de nubibus) versum de Psalterio explanantem
 hunc : *Per diem sol non uret te, neque luna per no-
 ctem (Psal. cxxi, 6).* Per diem a sole uritur, qui prava
 de Christo sentit; et per noctem luna, qui prava
 de Ecclesia sentit. Unde scriptum est in lege : *Qui
 maledixerit patri aut matri, morte moriatur (Exod.
 xxii, 17; Levit. xx, 9; Matth. xv, 4; Marc. vii, 10).*
 Quid autem pravius sentiri potest de Ecclesia matre,
 quam si dicamus, Roma errat, Hierosolyina errat, An-
 tiochia errat, totus mundus errat; soli tantum Scoti et
 Britones rectum sapiunt. Item Hieronymus : « Moyses
 inquit moriens plangitur; Jesus absque lacrymis in
 monte sepelitur. » In lege morientes, sub decima
 quarta luna Dominum crucifigentes, plangam; sed
 cum Christo resurgentes in Evangelio suscipiam.
 Occurrit mihi item Augustinus sanctus, ubi contra
 totas hæreses sub anathematis titulo disputat, dicens
 tessares cædecaditæ, id est, quartanæ decimæ esse

hæreses eorum qui Pascha decima quarta luna cum A
Judæis faciunt. Item tractans Evangelium, de illis
inquit: « Ex languentibus super piscinam unum Je-
sus elegit quem sanaret, quia quisquis præter unita-
tem fuerit, licet venerit, sanari non potest. » Et hoc
michi horret, nisi me consulatus vestri fida ratio vali-
diori et certiori sententiæ perducatur. Quid plura? Ad
Gregorii papæ, urbis Romæ episcopi (a nobis in
commune suscepti, et oris aurei appellatione donati)
verba me converti; qui etsi post omnes scripsit,
tamen est merito omnibus præferendus; et inveni
illum hunc locum apud Job (*Cap. xxviii, 1*) tractan-
tem; *Auro locus est in quo conflat, etc. (Gregor. Mo-
ral. in Job lib. xviii)*. Aurum est sanctorum massa;
locus conflationis, unitas Ecclesiæ; ignis, tribulatio
martyrii. Qui ergo extra unitatem Ecclesiæ uritur, B
conflari potest, purgari non potest. Unde et Paulus ait:
*Si tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem au-
tem non habeam, nihil mihi prodest*, et reliqua (*I Cor.
xiii, 3*). Item ad eundem sensum interpretantem et hunc
versum alio loco inveni: *Esto mihi in Deum protecto-
rem, et in locum munitum, ut salvum me facias (Psal.
xxxii, 5)*. Nec in cælo angelis, nec in terra hominibus
locum munitum, id est, tuum invenit, nisi humi-
lem unitatem; quem archangelus amisit et nunc dia-
bolus est, et quem homo imitatus, illum amisit, et
nunc mortuus est. Et hoc timeo: vos considerate
compacienter, fratres, si merito est, an ignavia.

Postremo ad cyclorum computationem diversorum
quid unaquæque lingua de cursu solis et lunæ sentiret,
conversus totus, licet diverse alium in die, alium in luna,
alium in mense, alium in bissexto, alium in epacta, a-
lium in augmento lunari (quod vos saltum dicitis), inveni
cycli contra hunc quem vos tenetis esse contrarios.
Primum illum quem sanctus Patricius papa noster tulit
et fecit; in quo luna a decima quarta usque in vigesima
prima regulariter, et æquinocium a xii Kalend.
April. observatur. Secundo Anatolium, quem vos
extollitis quidem a ad veram Paschæ rationem nun-
quam pervenire eos qui cyclum lxxxiiii annorum
observant. Tertio Theophilum. Quarto Dionysium.
Quinto Cyrillum. Sexto Morinum. Septimo Augusti-
num. Octavo Victorium. Nono Pacominum monachum
Ægypti cœnobiorum fundatorem; cui ab angelo
ratio Paschæ dictata est. Decimo trecentorum decem
et octo episcoporum decennovennalem cyclum (qui
Græce emeaceddeceterida dicitur) in quo Kalend. Ja-
nuarii lunæque ejusdem diei et initia primi mensis
ipsiusque decimæ quartæ lunæ recto jure ac si quodam
clarissimo tramite, ignorantia relicta tenebris,
studiosis quibusque cunctis temporibus sunt adno-
tata, quibus paschalis solemnitas probabiliter inveni-
ri potest. Hunc inveni valde huic (cujus auctorem,
locum, tempus incertum habemus) esse contrarium
in Kalendis, in bissexto, in epacta, in decima quar-

^a Desideratur hic aliquid, de quo videnda Wilfridi disputatio apud Bedam, lib. iii Histor. ecclesiast. cap. 25, et Aldelmi, inter epistolas Bonifacii, Edit. Mogunt. an 1605, pag. 59.

^b Ex lacina epistolæ Cyrilli ad synodum, Cartha-

ta luna, in primo mense, in æquinocio. « Scrutami-
nique, ut Cyrillus ^b ait, quod ordinavit synodus Ni-
cæna lunas quartas decimas omnium annorum per
decennovennalem cyclum (quem Victorius per vice-
simas et octavas vices cum Kalendis lxxxiii, et
bissexto lxxxiiii, in id ipsum unde ortus est redi-
re fecit), ut non fallamur in luna primi mensis; et
celebremus Pascha in sequenti Dominico, et non fa-
ciamus in luna decima quarta cum Judæis et hære-
ticis qui dieuntur Tessaresdecaditæ. Et constitu-
tum est, inquit, in omnibus synodis, præter synodum
Gangrensem et Cæsariensem, ut non faceret ulla
Ecclesia vel civitas, et omnis regio contraria his que
statuta sunt de Pascha in Nicæno concilio. Et si non
scripsisset synodus Nicæna cyclum lunarem primi
mensis, sufficeret cyclus ^c lapidis selenitis in Perside
ad exemplum rationis paschalis; cujus candor inte-
rior cum luna primi mensis crescit et decrescit. »
Ut non faciamus communem de embolismo et embol-
ismum de commune, id est, brevem annum lunarem
xii mensium de longo, id est, xiiii, in quo aborti-
vam lunam fallaciter celebratis. Ut in primo mense
in unitate Ecclesiæ verum agnum veri Israelitæ im-
maculatum immaculati in una domo, sicut præcep-
tum est (*Exod. xii, 46*) comedamus. In quo mense
eduxit Cain Abel justum in campum ut occideret
eum, in typo Christi educti in prætorium Pilati in
sexta feria. Quia in eadem die conceptus creditur in
utero, et mortuus est in cruce; dum in sexta feria
mortuus est Adam in anima pro peccato in paradiso
et in eadem die obiit in corpore.

Hæc probate, si vultis; si non, renuntiate catholicis
testimoniis: si nec utrumque, utrique hoc dicamus.
*Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi,
ut referat unusquisque propria corporis (II Cor. v, 10)*.
Et non judicemus ante tempus, donec veniat qui illu-
minabit occulta tenebrarum, et manifestabit consilia
cordium (*I Cor. iv, 5*). Et: *Nolite judicare, ut non
judicemini; in quo enim iudicio iudicaveritis, iudica-
bitur de vobis (Matth. vii, 1, 2)*. Et: *Quid iudicatis alie-
num servum? Domino suo stat aut cadit (Rom. xiv, 4)*.
Onus est vobis, ut video, quod dico, onus est et mihi
quod dicitis, nisi verbis Scripturæ sanctæ probaveri-
tis. Quæ ergo nostra invicem portemus; et sic adim-
plebimus legem Christi (*Galat. vi, 2*). Si enim alter alie-
rius percussimus infirmam conscientiam (*I Cor. vii,
11*), in Christo peccamus. Si sanum sapimus, vobis
sapimus; si mente excidimus, Deo (*II Cor. v, 15*); si
vivimus, Domino vivimus; si morimur, Domino mori-
mur, quia Domini sumus (*Rom. xiv, 8*). Obsecra-
mus vos pro Christo, ut non nobis impropereis cum
matre nostra, quia omnis soboles suæ matris speciem
imitatur. Unde accipimus spiritum, inde speramus;
loquacitatem nostram vestra fiducia præstat.

Anno igitur (ut prædixi) emensum, juxta Deteruo-
giniensem inepte assuta, de qua consulendas fetu-
vius, *Doctrinæ temporum*, tom. I, pag. 22, et tom.
II, pag. 893, 894.

^c Vide Damascium in Vita Isidori, apud Photium,
pag. 568, 569, edit. G. xcc.

uion (*Deut. xxxii, 7*), interrogavi patres meos ut annuntiarent mihi, majores meos ut dicerent mihi (successores videlicet nostrorum patrum priorum, Ailbeipiscopi, Querni Coloniensis, Bredini, Nessani, Lugidi), quid sentirent de excommunicatione nostra, a supradictis sedibus apostolicis facta. At illi, congregati in unum, alius per se, alius per legatum suum vice sua missum, in campo Lene sanxerunt, et dixerunt: « Decessores nostri mandaverunt per idoneos testes, alios viventes, alios in pace dormientes, ut meliora et potiora probata a fonte baptismi nostri et sapientiæ et successoribus apostolorum Domini delata sine scrupulo humiliter sumeremus. » Post in commune surrexerunt, et super hoc orationem (ut moris est) nobis celebraverunt, ut Pascha cum universali Ecclesia in futuro anno celebrarent. Sed non post multum-surrexit quidam paries dealbatus, traditionem seniorum servare se simulans, qui utraque non fecit unum, sed divisit, et irritum ex parte fecit quod promissum est, quem Dominus (ut spero) percutiet quoquo modo voluerit. Deinde visum est senioribus nostris, juxta mandatum, ut si diversitas orbata fuerit inter causam, et variaverit iudicium inter lepram et non lepram, irent ad locum quem elegit Dominus (*Deut. xvii, 8*); ut si causæ fuerint majores, juxta decretum synodicum, ad caput urbium sint referendæ. Misimus quos novimus sapientes et humiles esse, velut natos ad matrem. Et prosperum iter in voluntate Dei habentes, et ad Romam urbem aliqui ex eis venientes, tertio anno ad nos usque pervenerunt. Et sic omnia viderunt sicut audierunt, sed et valde certiora, utpote visa quam audita, invenerant. Et in uno hospicio cum Græco, et Hebræo,

A Serytha, et Ægyptiaco, in ecclesia sancti Petri sinitul in Pascha (in quo mense integro disjuncti sumus) fuerunt; et ante sancta sic testati sunt nobis, dicentes: « Per totum orbem terrarum hoc Pascha, ut scimus, celebratur. » Et nos in reliquiis sanctorum martyrum, et scripturis quas attulerunt, probavimus inesse virtutem Dei. Vidimus oculis nostris puellam cæcam omnino ad has reliquias oculos aperientem, et paralyticum ambulantiem, et multa dæmonia ejecta.

B Hæc dixi, non ut vos impugnarem, sed ut me ut nycitoracem in domicilio latitantem defenderem. Sed si quid forte impolitum vel vitiosum per immunda labia dixi, biclpi labii vestri foreipe per igniferum Isaianum altaris Dei carbonem tangite (*Isai. vi, 6*), et præputium inculti logii bifaris ter quaternis cultris Ben-Nun quinis denis digitulis humatis cum plebis præcidite prioris præputiis (*Josue v, 3*). Nefas est enim errata tua non agnoscere, et prolata certiora non approbare. Hæreticorum est proprie sententiam suam non corrigere, malle perversam quam mutare defensam. *Scienti etenim bonum facere, et non facienti, peccatum est illi (Jac. iv, 17)*. Peccati vero stipendium mors est (*Rom. vi, 23*); a qua nos divina Majestas, et simplex Trinitas, et multiplex apex (subtus quem nihil est, intra quem nihil est, citra quem nihil, ultra quem nihil, supra quem nihil, sustinens omnia sine labore, penetrans omnia sine extenuatione, circumdans omnia sine extensione, superans omnia sine inquietudine), liberare dignetur.

C Amen, amen.

Grandis labor est prudentiæ.

LIBER DE MENSURA PŒNITENTIARUM.

BENEVOLO LECTORI COLLECTOR.

[Biblioth. Patrum Labb.].

Subscriptum, benigne lector, de pœnitentiariarum mensura tractatum sub nomine Cumeani abbatis in Scotia, nempe Veteri, seu Hibernia, orti, transumpsi ex pervetusto, sed mendoso ms. Codice bibliothecæ San-Gallensis (in quo una habetur Vita Georgii martyris) eique præmittitur præfatiuncula sancti Columbanii ad eundem argumenti opusculum a se compositum, quod supra habes (a), huic simillimum, cum quo nimirum in stylo plerumque et ordine, ac nonnunquam etiam sub eodem tenore verborum in doctrina concordat. Sed cum varii hujus nominis exstiterint etiam abbates, non est tam facile hujus opusculi auctorem invenire. Kalendaria et Menologia Hibernica meminerunt ad 12 Februarii Cumeani abbatis Glinnemonensis; 24 Februarii Cumeani abbatis Hiensis; ad 24 Septembris, Cumeani abbatis Drummochtensis, et postremo ad 17 Septembris Cumeani abbatis Benchorensis, et aliquot aliorum diebus alii; e quibus Hiensis a veteribus tum Martyrologis, tum scriptoribus aliis Sapientis elogio dignatus, et anno Christi 634 gravi eruditaque epistola, apud Jacobum Usarium in Sylloge veterum epistolarum

Hibernicarum exstante, prædecessorem suum Sagenium, cæternique Hiensium monachorum cœtum dehortatus est a more celebrandi paschalem solemnitatem luna 14. Qui mos in hoc quoque opusculo, et non solum fortasse, Quartadecimanorum reprobat; supponendus videtur auctor hujus tractatus, donec aliunde res notior fiat. Cæterum quisquis fuerit, ex antiquorum Patrum auctoritate et consensu plura deprompsit de modo et mensura pœnitentiariarum documenta.

Illud ad præsens videtur observandum, ea quæ circa præceptum illud Act. xv de suffocatis non edendis habet, non esse a Scripturæ veritate, et sacris canonibus aliena; nam licet Irenæus (*lib. iii, c. 12*), Tertullianus (*De Pud. c. 12*), Cyprrianus ad Quirinum (*Lib. iii, fin.*), Pacianus (*de Pœnit. et Confess.*), Ambrosius (*in. Epist. ad Galat. c. 12*), Augustinus contra Faust. (*Lib. xxxii, c. 15*), copiosius a Baronio relati ad annum Christi 51, num. 17, tria duntaxat illo præcepto prohibita esse credentes, existiment illud de suffocato non edendo non esse de textu, sed adjectum ab aliquibus Scripturam

adulterantibus, ut loquitur Ambrosius, vel interpretantibus, ut aestimant alii; Græci tamen semper eo modo legisse reperiuntur, prout etiam nunc habet communis Editio Latinorum cum verbis illis et suffocato, sicut citato capite legit Cumeus; quin etiam usu receptum fuisse videtur in Ecclesia, ut fideles ab esu sanguinis abstinerent; unde Tertullianus hæc ait adversus gentes: « Erobescat error vester Christianis, qui ne animalium quidem sanguinem in esculentis habemus; qui propterea quoque suffocatis et morticiniis abstinemus, ne quo sanguine contaminiemur vel intra viscera sepulto. Denique inter tentamenta Christianorum botulus etiam cruore distentus admovetur. » Hæc Tertullianus, (*Apol. c. 9*). Blandina martyr apud Eusebium hæc in gentiles: « Multum erratis, o viri, quod putetis infantium carnibus vesci eos qui ne mutorum quidem animalium sanguine utuntur. » Et Minutius Felix quoque in Octavio hæc in eandem sententiam: « Nobis homicidium nec videre fas, nec audire; tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus. » Ratio porro quare jussi sunt Judæi ac gentiles conversi a sanguine abstinere, illa potissima afferitur ab Augustino apud Baronium loco cit. (*Contra Faustum lib. xxxii, cap. 15*), et alique, licet in re levissima, remanente usu legillum, Judæi ac gentiles in unum Christum lapidem angularem facilius necerentur. Vide Baronium citatum, qui et aliam adducit rationem ex Origene, lib. viii contra Celsum.

Cæterum quod ad usum ejusmodi abstinentiæ in Ecclesia postea impositum et practicum attinet, hæc habemus in apostolico canone 62: « Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quicumque ex sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ ejus, aut a bestiis abreptum, aut suffocatum, deponitur; si vero laicus sit, a communione excluditur. » Item in concilio Gangrensi, c. 2: « Si quis carnem edentem (præter sanguinem, et idolis immolatum, et suffocatum) cum religione et fide condemnat, velut spem (sic) propter hujusmodi præceptionem non habentem, anathema sit. » Leo quoque imperator (*Novell. constit. 58*) his ad Stilianum sacerorum officiorum magistrum ostendit quam stricte fuerit hoc olim observatum: « Simul olim, inquit, legislatori Moysi sanguine vescendum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstinere debere, a præconibus gratiæ est constitutum. » Et infra: « Peritatum est ad aures nostras quod intestinis tanquam tunicis sanguinem infarctum, velut consuetum atque cibum ventri præbeant; quod tolerari non debere imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum in-

A vento, nunc præcepta Dei divino, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet ne quis id scelus neque ad usum suum, neque ut emptoris detestando cibo contaminaretur, ullo modo exercere audeat. At sciat quicumque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive emat) deprehensus erit, se bonorum publicationi subjiciendum, et ubi acerbam in modum flagris ac cute tenus sæde detonsus fuerit, perpetuo patriæ exilio multandum esse, etc. »

His accedunt varia conciliorum decreta ideam inhibentium; nam canon vigesimus concilii Antelianensis secundi, suffocatis vesci prohibet, et ex concilio Carthaginensi ad idem hæc recitantur in synodo Vormatiensi: « Animalia, quæ a lupis seu a canibus lacerantur, non sunt comedenda, nisi porcis et canibus; nec corvus (cervus), nec capra, si mortui inveniantur. » Et infra: « Aves vero et alia animalia si in retibus strangulantur, non comedenda. » Ex quibus habetur, ejusmodi abstinendi præceptum in Ecclesia permansisse usque ad tempora Adriani papæ, sub quo celebratum fuit concilium illud Vormatiense circa annum Domini 772, j. xia Baronium, præter quem et Theodorus in suo (a) Pœnitentiario pœnam imponit vescitibus suffocatis; sed nec esu sanguinis tantum, sed a quibusdam animalibus, quas lex interdixit, et natura abhorreere solita est, abstinentiæ quoque Christianis constat ex epistola quadam Zachariæ papæ ad Bonifacium, citata a (b) Baronio, in quo illa signantur; quo intelligas id quod postea totius occidentalis Ecclesiæ consensu laudabiliter antiquatum fuit, istiusmodi scilicet legalium observantiam, temporibus Cumeani, qui exactam ciborum præfatorum capite differentiam instituit, in auctoritatem, ut hæcenus vidimus, canonum et conciliorum auctoritate fundatam, ea qua alii idem usurpantes ratione ducebantur permotus.

Denique hoc velim, lector, intelligas, me eo in abstergendis imperiti librarii mendis moderamine usum, ut nec sententiam, nec verbum mutare vel transponere fuerim ausus (exceptis pauculis suo loco intimandis, quorum quasi certa emendatio occurrit), sed nudam duntaxat eorum terminationem ubi incongruam deprehensam, asteriscis ad singula designatis emendare, ne doctissimum tractatum ejusmodi nævis obscurari contingeret, aut criticorum quorundam, omne non politum, et punctulis etiam omnibus absolutum, fastidientium, contemptui exponi contingeret. Loca vero perpauca in eo hiulca, punctis obducta, aliqua forte corrector manus ex emendatorum Codicum collatione restituet. Interim nostram opellam, benigne lector, æqui consule, et vale.

(a) Ait Barou. se illud Pœnitentiale invenisse.

(b) Vide tom. III Concil. recent. Edit.

PROLOGUS AUCTORIS.

De remediis vulnerum secundum priorum Patrum definitionem dicturi, e sacris tibi eloquiis, mi fidelissime, ante medicamina, compendii ratione, intuemus. Prima itaque est remissio, qua baptizatur in aqua, secundum illud (*Joan. iii*): *Nisi quis renatus fuerit, es aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum [Dni]*. Secunda remissio, charitatis effectus, ut est illud: *Remittuntur ei peccata multa, quia dilexit multum (Luc. vii)*. Tertia, eleemosynarum fructus, secundum hoc: *Sicut aqua exstinguit ignem, ita eleemosyna exstinguit peccatum (Ecl. iii)*. Quarta effusio lacrymarum, Domino dicente: *Quia flevit in conspectu meo et ambulavit tristis coram me, non inducunt mala in diebus ejus (I Reg. xxi)*. Et quinta, cri-

minum confessio, Psalmista testante: *Dimi, Confitebor adversum me injustitiam meam Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei (Psal. xxxi)*. Sexta, afflictio cordis et corporis, Apostolo dicente: *Dedi hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini (I Cor. v)*. Septima, emendatio morum, hoc est, abrenuntiatio vitiorum, Evangelio contestante: *Jam sanus factus es, noli ulterius peccare, ne quid tibi deterius accidat (Joan. v)*. Octava, intercessio sanctorum, ut est illud: *Si quis infirmatur, inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent pro eo (Jac. v)*, et reliqua; et: *Multum valet deprecatione justi assidua (Ibid.)*. Nona, misericordia et fidei meritum, secundum hoc: *Beati misericordes, quoniam*

ipsi misericordiam consequentur (Matth. v). Decima, ^A *conversio et salus aliorum*, Jacobo confirmante: *Qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte, et operit multitudinem peccatorum suorum* (Jac. v). Sed melius est tibi ut ^B infirmus fueris et vitam solitariam ducere, quam perdere cum plurimis. Undecima, indulgentia et remissio, Veritate pollicente, qui ait: *Dimittite et dimittetur vobis* (Luc. vi). Duodecima, passio martyrii, spes unica, salutis indulgentia, et latroni crucifixi Deo respondente: ^C *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* (Luc. xxiii). Illis autem de canonis auctoritate prolatis, Patrum etiam statuta Domini ore ^D subrogatum investigare convenit, secundum illud: *Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi* (Deut. xxxii); item: *Causa deferatur ad deos* (Exod. xxii). Statuunt itaque octo principalia vitia, humanæ salutis [saluti] contraria, ^E his octo contrariis sanentur remediis. Vetus namque proverbium est: contraria contrariis sanentur [sanantur]; qui enim illicita licenter committunt, a licitis coercere se debent.

CAPUT PRIMUM.

De gula et ebrietate.

Si quis episcopus, aut aliquis ordinatus, in consuetudine vitium habuerit ebrietatis, aut desinat, aut deponatur. Si quis monachus per ebrietatem vomitum facit, triginta diebus poeniteat. Si quis presbyter aut diaconus, quadraginta dies poeniteat. Si vero per infirmitatem, aut qui longo tempore se abstinerit, et in consuetudine non erat ei multum libere vel ^F manducare, aut pro gaudio in Natali Domini, aut in Pascha, aut pro alicujus sanctorum commemoratione faciebat, et tunc plus non accepit quam decretum est a senioribus, nihil nocet. Si episcopus jusserit, non nocet illi, nisi ipse similiter ^G. Si laicus fidelis per ebrietatem vomitum facit, quindecim dies poeniteat. Sacerdos, si inebrietur per ignorantiam, septem dies poeniteat in pane et aqua; si per negligentiam, quindecim dies; si per contemptum, quadraginta dies poeniteat. Diaconus et monachus quatuor hebdomadas; subdiaconus tres, ^H duos dies; laici unam hebdomadam. Qui cogit hominem ut inebrietur humanitatis injustæ gratia, ut ebriosus poeniteat; si per odium, ut homicida judicetur. Qui psallere non potest, in lingua ^I superponat. Qui anticipat horam canonicam et suaviora cæteris sumit, gulæ tantum obtentu, cœna careat, vel duobus diebus in pane et aqua poeniteat. Qui superflua ventris distentione dolorem quoque sentit saturitatis ^J, id est, si ad vomitum sine infirmitate, septem dies poeniteat. Si sacrificium evomerit, quadraginta dies poeniteat; si infirmitatis causa, septem dies poeniteat; si in ignem projicit, centum Psalmos cantet; si vero canos lambuerint talem vomitum, centum dies poeniteat, qui evomit.

^a Ms., mendose, *conversatio*.

^b Illic depravatio aliqua.

^c Ms., mendose, *amite*.

^d Forsan, *subrogata*.

^e Deest forsau *quæ*.

^f Supple proprio motu in hoc sibi indulsit.

Qui furatur cibum, quadraginta dies poeniteat; si iterum, tres quadragesimas; si tertio, anno poeniteat. Qui manducat carnem immundam, aut mortuam, aut delaceratam a bestiis, quadraginta dies poeniteat; si necessitas cogit, nihil est; et qui per necessitatem manducat animal quod immundum videtur, vel avem vel bestiam, non nocet. Qui [si] casu quis immunda manu cibum tangit, vel canes, vel pilæ, aut animal immundum ^K sanguinem edat, non nocet. Qui sanguine, vel quocunque immundo polluitur, si noscit qui manducat, nihil est; si autem scit, poeniteat juxta modum pollutionis. Qui sanguinem, aut semen biberit, tribus annis poeniteat. Si autem stercorant in quocunque liquore, tollatur ab eo stercus, et sanctificetur aqua, et mundus erit cibus. Si ceciderit sorix ^L in liquorem, tollatur foras, et hoc potum [tunc totum] aspergatur aqua sanctificata, et sumatur, si vivens sit; si mortua fuerit inventa, omnis liquor projiciatur foras, et mundetur vas. Animalia quæ a lupis seu canibus lacerantur, non sunt comedenda, nisi forte ab hominibus adhuc viva occidantur prius, sed porcis et canibus dentur; nec cervus, nec capra, si mortui inventi fuerint. Avis vero, et animalia cætera, si in retibus strangulantur, non sunt comedenda hominibus; nec accipitri si mortui fuerint, quia quatuor capitalia ^M Actus apostolorum præcipiunt abstinere a fornicatione et sanguine et suffocato, et idololatria (Act. xv). Pisces licet comedere, quia alterius naturæ sunt. Equum non prohibet, ^N tamen consuetudo; leporem licet comedere. Apes vero si occidunt hominem, ipsi quoque occidi festinantur [festinentur], mel tamen manducetur. Si casu porci vel gallina sanguinem hominis comedunt, non abjiciendos credimus, sed manducandos; sed qui cadavera mortuorum lacerantes manducaverint, carnem eorum manducare non licet, usque dum macerantur. Et post anni circulum animalia cœtu hominum polluta occidantur, carnesque canibus projiciantur, sed quæ generant, sint in usum, et coria assumantur; ubi autem dubium est, non occidantur. Infirmis licet omni hora cibum sumere, et potum quando desiderant, vel petunt, si ^O importune non petunt. Qui dederit aliquos liquores in quibus fuerit mustela, milvus, vel mortua inveniuntur, tribus superpositionibus poeniteat; qui non noverit postea, quod talis visus est, potum superponat. Si in farina, aut in aliquo siccato cibo, aut pultato, coagulato, vel lacte, ista inveniuntur bestiolæ, quod sic circa corpora illorum est foras projiciatur, omne reliquum sana sumatur fide. Si sanguinem sine voluntate e dentibus biberit, id est cum saliva, non est peccatum. Si quis venationes aliquas quocunque exerceat, si clericus, anno uno; si diaconus, annis duobus; si sacerdos, annis tribus poeniteat ^P. Catechumeni man-

^K Loquitur de superpositione silentii.

^L Videtur hic deesse aliquid.

^M Vid. sup. in præfat.

^N Deest aliquid in hoc commate.

^O Male Codex *opportune*.

^P Illic non inhibetur sæcularibus venari.

ducare non debent cum baptizatis, neque gentiles. Uxor quæ sanguinem viri sui pro remedio gustaverit, quadraginta dies pœniteat; sic et illa quæ semen viri sui in cibum miscens, ut inde plus amoris accipiat, tribus annis pœniteat. Qui ^a contemptum indicium jejuniæ in Ecclesia et contra decreta seniorum fecerit, ^b sine Quadragesimis, quadraginta dies pœniteat; si autem in Quadragesima, anno pœniteat; si frequenter fecerit, et in consuetudine erit ei, exterminabitur ab Ecclesia, Domino dicente: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, et reliqua (Matth. xviii)*. Qui de sui comedens corporis cute, cum impositione manus episcopi annum integrum cum pane et aqua pœniteat.

CAPUT II.

De fornicatione et reliquis immundis pollutionibus.

Episcopi, presbyteri, diaconi fornicationem facientes, degradari debent, et pœnitere iudicio episcopi; tamen communicent. De sodomitis, episcopi quatuordecim [annis] pœniteant, presbyteri duodecim annis pœniteant, diaconi novem, subdiaconi octo, clerici septem, laici quinque pœniteant, et nunquam cum alio dormiant. Si cum fratre naturali fornicationem per commisionem carnis, quindecim annis pœniteat, ab omni carne absteineat se. Si semen in os miserit, septem [annis] pœniteat; alii dicunt usque in finem vitæ. Viri inter femora fornicantes, primo unum annum pœniteant; si ^c iterant, duos: si in crura fornicantes, si pueri sunt, annis duobus pœniteant; si viri, annis tribus: si autem in consuetudinem vertunt, et modus pœnitentiæ addatur iudicio sacerdotis. Vir semetipsum coinquinans in primo, centum dies pœniteat, et iterans, annum unum; si cum gradu est, addatur pœnitentia. Puer quindecim annorum, quadraginta dies pœniteat. Qui concupiscit mente fornicari, sed non potuit, anno pœniteat, maxime in Quadragesima. Qui turpiloquio, vel aspectu coinquinatus est, tamen non voluit fornicare corporaliter, viginti vel quadraginta dies pœniteat; si autem in pugnatione cogitationis violenter coinquinatus est, septem dies pœniteat. Qui diu illuditur a cogitatione tepidus et repugnans, unum vel duos, vel plurimos dies, quantum ^d exegerit diuturnitas cogitationis, pœniteat. Pueri qui fornicantur inter seipsos, ^e iudicavit ut vapulent; pueri soli sermocinantes, et transgredientes statuta seniorum, tribus superpositionibus emendentur. Osculum non simpliciter facientes, sex superpositionibus; illecebrosam osculum sine coinquinatione, septem; cum iniquatione sive amplexu, decem superpositionibus. Post annos viginti duos ^f idem adulti item committentes, quadraginta dies separati a mensa, extorresque ab ecclesia, cum

^a Contemptum s. irrepsit pro contra.

^b Id est, extra Quadragesimam.

^c Bis., mendose, iternas.

^d Non exierit diuturnitatem, ut per mendam in Cod.

^e Judicant, supple majores.

^f F., item adulti idem.

A pane et aqua vivant. Minimi vero fornicationem imitantes, et irritantes se invicem, sed coinquinati non sunt propter ætatis immaturitatem, viginti dies, si vero frequenter, quadraginta dies; si iteraverint, per pœnitentiam centum dierum. Pueri ante viginti annos se invicem manibus coinquinantes et confessi, antequam communicent, viginti dies; si iteraverint, centum dies pœniteant; si vero frequentius, separentur, et anno pœniteant. Puer oppressus a majore..... hebdomada jejunet; si consentit, quadraginta dies. Molles unum annum pœniteant; qui in somnis voluntate pollutus est, surgat, canatque genuflectendo septem psalmos in crastino, cum pane et aqua, ^g vel triginta psalmos genuflectendo in finem, unumquemque cantet. Volens quasi in somno peccare ^B ^h sive pollutus est sine voluntate ⁱ quindecim; in fine dicat ter *Deus, in adiutorium*, et reliqua. Qui semea dormiens in ecclesia fuderit, tribus diebus pœniteat; peccans non pollutus viginti quatuor psalmos cantet. Episcopus faciens fornicationem, degradari debet, sive septem, sive duodecim annis pœniteat. Presbyteri aut diaconi fornicationem naturalem facientes, prolato [emisso] ante monachi voto, tribus annis pœniteat. Veniam omni hora roget, superpositionem faciat in unaquaque hebdomada, exceptis quinquagesimis diebus; post superpositionem, pane sine mensura utatur, et ferculo aliquatenus butyro impinguato, hoc est, quadrante, et die Dominica sic vivat; cæteris vero diebus paxinari panis mensura et misso ^C parvo impinguata, ^j horreo oleris, ovis paucis formatico semina..... tenucla, vel batuto lactis sextario pro sitis gratia, et ^k aqua tale potu si operarius est lectumque [Al., lectoque] non multum fenum habeat instratum: per tres Quadragesimas anni addat aliquid prout virtus ejus admiserit; semper ex intimo cordis defleat culpam suam, ^l obedientiamque pro omnibus libentissime excipiat; post annum et dimidium Eucharistiam sumat, et ad pacem veniat, psalmos cum fratribus cantet, ne penitus anima tanto tempore cœlestis medicinæ jejuna intreat. Si interior gradu quis monachus, tres quidem annos pœniteat, sed mensura non gravetur panis; si operarius est, sextario de lacte romano, et alio tenucla, et aqua quantum sufficit pro sitis ardore sumat. Si vero ^D sine voto monachi presbyter, aut diaconus, si [sic] peccaverint, sicut monachus sine gradu pœniteant, et postea recipiant gradus suos. Si autem presbyter aut diaconus post tale peccatum voluerit monachus fieri, in districto proposito exsilii annum et dimidium pœniteat, habet tamen abbas hujus rei moderandi facultatem, si obedientia ejus placita sit Deo et abbati suo.

^g Lege, vel xxx psalmos, genuflectendo in fine uniuscujusque cantet.

^h F., sive pollutus sua voluntate.

ⁱ Intellige, quindecim psalmos cantet.

^j Hinc ad quartam sequentem lineam textus est ut hic vides in Ms. depravatus.

^k Mendose, obedientiam quam.

CAPUT III.

De adulterio, raptu, et incestu, etc.

Si quis adulterium fecerit, id est, cum uxore aliena, aut sponsam, vel virginem corruerit, aut sanctimoniam, aut Deo dicatam feminam, laici tribus annis pœniteant, primo ex his in pane et aqua. Si clericus, quinque annis pœniteat, subdiaconus sex, duos ex his in pane et aqua. Si vero diaconus monachus, septem annis pœniteat in pane et aqua, presbyter decem, episcopus duodecim, quinque ex his in pane et aqua. Clericus vel superioris gradus qui uxorem habuit, et præter professionem suam, vel honorem clericatus, iteratus eam cognoverit, sciat se sibi adulterium commisisse, sicut superiori sententia unusquisque juxta ordinem suum pœniteat. Si quis concupiscit mulierem alienam, et non potest peccare cum ea, aut non vult suscipere eum mulier, si laicus, quadraginta dies, si clericus aut monachus est, anno pœniteat, medio in pane et aqua; si diaconus, duobus; presbyter, tribus. Si clericus aut monachus postquam se Deo voverit, ad sæcularem habitum iterum reversus fuerit, aut uxorem duxerit, decem annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua, et nunquam postea in conjugio copuletur; quod si noluerit, sancta synodus vel sedes apostolica separavit eos a communione et convocationibus Catholicorum. Similiter et mulier postquam secundo voverit, si tale scelus admiserit, pari sententiæ subjacebit. Si presbyter autem, aut diaconus, uxorem extraneam duxerit in scientia populi, deponatur. Si quis adulterium perpetraverit cum illa, et in conscientia advenit populi, projiciatur extra ecclesiam, et pœniteat inter laicos quoad vixerit. Si quis cum matre fornicaverit, duodecim annis pœniteat; et nunquam mittetur nisi in die Dominica. Qui cum sorore hoc modo, quodecim annis pœniteat. ^b In [Canon. Ancyran., de incestis]: si quis [qui] more pecorum cum propinquo sanguine incestu commisit sunt, ante vigesimum annum ætatis suæ, decem annis inde pœniteat [pœniteant], exacta oratione tantum ineipient communicare; post viginti vero annos ad communionem cum oblatione suscipiantur: discutiatur autem et vitæ eorum qua fuerint tempore pœnitentiæ, et ita hanc humilitatem [humanitatem] consequantur: quod si a huius sunt hoc crimine prolixiori tempore, viginti annorum ætate ^c ut uxores habentes hoc crimen inciderint, viginti quinque, plena pœnitentia acta ad communionem oratione [cum oratione] permittantur; ^d et ita post ^d aliud quinquennium ad plenam communionem cum oblatione suscipiantur; quod si aliqui

A uxores habentes, et post quinquagesimum ætatis suæ annum in hoc prolapsi sunt, ad exitum vitæ tantum communionem mereantur. Si quis cum pecoribus, XII annis pœniteat. Si quis adulterium commiserit, VII annis pœnitentiæ completis, perfectioni reddatur secundum pristinos gradus. Si quis ^e nupserit cum muliere sua retro, quadraginta dies pœniteat; primo autem si in terga nupserit, sic pœniteat, quomodo de animali. Si quis menstruo tempore coierit cum muliere, quadraginta dies pœniteat. Mulieres menstruo tempore non intrent in ecclesiam, neque communicent, neque sanctimoniales, nec laicæ; si præsumunt, tres hebdomadas pœniteant. Similiter pœniteat, quæ intrat ecclesiam ante ^f mundum sanguinis post partum, id est, quadraginta dies; qui nupserit et iis temporibus, viginti dies pœniteat. Qui nubet die Dominica, tribus diebus pœniteat. Qui in matrimonio est, Quadragesimis anni, et Sabbatis, et in Dominicis nocte diei, et in diebus plurimis, maxime tres dies antequam communicent, et concepto semine usque ad modum sanguinem consumendi, et menstruo tempore, continens fieri debet.

Bigamus pœniteat uno anno, quarta et sexta feria, et in tribus Quadragesimis absteat se a carnibus, non tamen dimittat uxorem. Trigamus, ut superius, id est, in ^g 4 et 5, vel plus VII annis quarta feria et sexta et in tribus Quadragesimis absteat se a carnibus; tamen Basilii hoc judicavit; in canonibus autem, ^h 3 ante in quinta generatione jungantur; in quarta si inventi fuerint, non separentur. In tertia tamen propinquitate non licet uxorem alterius accipere post obitum ejus. Æqualiter vir jungatur matrimonio eis quæ sibi consanguineæ sunt et uxoris suæ consanguineis post mortem uxoris suæ. Duo quoque fratres duas sorores in conjugio possunt habere, et pater filiusque matrem et filiam. Si laicus fornicaverit cum vidua aut puella ⁱ ante, II annis pœniteat, reddito tamen humiliationis pretio parentibus ejus; si uxorem non habet, si voluntas parentum eorum est, ipsa sit uxor ejus, ita ut annis V pœniteant ambo. Si quis laicus cum jumento fornicaverit, annis II pœniteat, si uxorem habet; si non habet, annum unum. Si clericus, II; si diaconus, III; presbyter, VII. ^j Ex iis in pane et aqua. Clericus semel fornicans, unum annum pœniteat in pane et aqua. Si genuerit filium, VII annis pœniteat ^k vel exsul, vel port. sil. et virgo. Qui dimiserit uxorem suam, alteri conjungens se, VII annis pœniteat cum tribulatione, vel XII annis levius. Si ab aliquo sua recesserit uxor, et iterum reversa fuerit, suscipiat eam, et ipsa anno uno cum pane et aqua pœniteat, vel ^l supercilicium

tia sumpta sunt ex isto can.

¹ Ante nuptias, vel matrimonium, vel virginitatem violatam.

² Deest aliquid.

³ Lectio corrupta sic videtur emendanda: *Vel exsul portet cilicium et virgam.*

⁴ Cod. ms., *supercecilium*, sed mendose, pro *cilicium*, aut potius *supercilium*, quod genus est vestimenti pœnitentialis antiquitus et diebus nostris in Hibernia usitatum publicorum criminum reis, qui

^a Forsan, emittatur.

^b Ex concilio Ancyrano, c. de incestis.

^c Forsan et.

^d Mendose, alium.

^e Idem videtur hoc loco nubere quod coire.

^f Ita Ms.

^g Lectio corrupta.

^h Forte legendum: 35, q. 2, c. 3, dicitur de propinquis qui ad affinitatem per virum et uxorem veniunt, de iuncta uxore, vel viro, in quinta, etc., nam sequen-

duxerit [induat]. Si quis intrat ad ancillam suam, venundet eam, et anno uno pœniteat; si genuerit filium ex ea, liberet eam. Mulier adultera, tribus annis pœniteat. Mulier seipsa coitum habens, tribus annis pœniteat; mulieres vero quæ fornicantur, et partus suos negant, sed et si quid agant secum ut uteros [utero] conceptos discutiant, x annis pœniteant. Si mulier cum muliere, tribus annis pœniteat. Si quis masculus, vel si quæ mulier, votum habens virginitalis, jungitur uxori..... non dimittat uxorem, sed pœniteat tribus annis. Vota stulta frangenda sunt et importabilia. Mulieri non liceat votum vovere sine licentia viri; sed si voverit, dimitti potest, et pœniteat iudicio sacerdotis. Sacerdos si osculatus est feminam per desiderium, viginti dies pœniteat; si per cogitationem semen fuderit, septem dies pœniteat. Mulier si duobus fratribus nupserit..... eam debere usque ad mortis..... quam in extremis suis sacramento reconciliare oportet; ita tamen ut si forte sanitatem recuperaverit, matrimonio soluto, ad pœnitentiam admittatur; quod si defuncta fuerit mulier huiusmodi consortio constituta, dissolvatur a pœnitentia remanenti: quam sententiam tam viri quam mulieres tenere debent. Puellæ quæ non parentum coactæ imperio, sed spontaneo iudicio, virginitalis propositum atque habitum susceperunt, si postea nuptias diligant a pretia ineurat, etiamsi consecratio non accesserit cuius utique non b fraudantur munere, si in proposito permanent.

CAPUT IV.

De furto et injustis rapinis, seu invasionibus, etc.

Pecunia ecclesiastica furata reddatur quadruplum; popularia duplicentur. Si quis aliquid de ministerio sanctæ Ecclesiæ furaverit, aut neglexerit, octo annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua, et reddat integrum quod abstulit. Si quis furtum fecerit, si puer, quadraginta vel viginti, c ut actus est, et qualitas eruditionis; laici anno uno, clerici duobus, subdiaconi tribus, diaconi quatuor, presbyteri quinque, episcopi sex annis pœniteant. Si laicus semel furtum fecerit, reddat quod furavit, et in tribus Quadragesimis cum pane et aqua pœniteat. Si sapius fecerit et non habet unde reddat, annis duobus in pane et aqua pœniteat, et alio anno tribus Quadragesimis, et sic postea in Pascha reconcilietur. Qui sæpe furtum faciebat, quatuor annis pœniteat, vel ut sacerdos iudicat, juxta quod componi potest quibus nocuit, et semper debet reconciliari ei quem offendebat, et restituere juxta quod ei nocuit, et multum breviabit pœnitentiam ejus; si vero noluerit, aut non potest, constitutum tempus pœniteat per omnia. Puer decem annorum aliquod furtum comedens, septem dies pœniteat: qui furatur cibum, quadraginta dies pœniteat.

nunc totam Hiberniam, nunc quædam loca sancta cibicio et lineo sacco vestiti circumibant.

^a Forsan, pœniteant.

^b Forsan, fraudarentur.

^c Deesse videtur: flagellis, verberibus, aut suspensionibus pœniteat.

^d Hoc est, qui vel seduxerit monachum aut lura-

A Si iterum, tribus Quadragesimis; si tertio, anno pœniteat; si quarto, jugi exilio sub alio abbate pœniteat. Si laicus monachum d furtim duxerit, aut intret monasterio, vel humano subiectetur servitio. Si quis servum aut quemcumque hominem quolibet ingenio in captivitatem duxerit, aut transmiserit, tribus annis pœniteat in pane et aqua. Si quis patrem aut matrem expulerit, impius, vel sacrilegus iudicandus est, et pœniteat aequali tempore, quando in impietate exstiterit. Qui præbent ducatum barbaris, si basilicas incenderint, et si clericum, sive sanctimonialem g bonos occiderint, et innocentes ab ecclesia traxerint, ductor quatuordecim annis pœniteat. Pecuniæ quæ in alia provincia ab hoste raptæ fuerint, id est regno alio superato, tertia pars ad ecclesiam B tribuetur, vel pauperibus quod jussio regis erat, et quadraginta dies pœniteat. Si quis domum vel arcam cujuscumque igne cremaverit, tribus annis pœniteat, unum ex iis in pane et aqua.

CAPUT V.

De perjurio, et mendacio, etc.

Si quis perjurium fecerit, laici tribus annis pœniteant, clerici quinque, subdiaconi sex, diaconi septem, presbyteri decem, episcopi duodecim. Qui perjurium facit in ecclesia, undecim annis pœniteat. Si in manu episcopi, presbyteri, aut diaconi, seu in alteri vel cruce consecrata mentitus fuerit, tribus annis pœniteat; si in cruce non consecrata, uno anno pœniteat. Si quis laicus per cupiditatem perjurat, C totas res suas vendat et donet f in pauperibus, et conversus in monasterio usque ad mortem servat Deo; si autem non per cupiditatem, g mortis periculum incurrit, tribus annis inermis exsul pœniteat in pane et aqua, et duas abstineat Quadragesimas h a vino et carnibus, et dimittat pro se servum aut ancillam i vivum et per undecim annos eleemosynam faciat, et post septem annos iudicio sacerdotis communicet; qui vero [si vero] necessitate coactus sit, tribus Quadragesimis. Qui ducit alium in perjurium ignorantem, septem annis pœniteat; qui ductus est in perjurio ignorans, et postea recognoscit, anno uno pœniteat. Qui vero suspicatur quod in perjurio dicitur, tamen jurat per consensum, duobus annis pœniteat. Pro falso testimonio, laici uno anno, clerici D duobus, subdiaconi tribus, diaconi quatuor, presbyteri quinque, episcopi sex annis pœniteant. Si quis falsitatem commiserit, septem annis pœniteat; tres ex his in pane et aqua; qui autem conspexerit, quique ultimis pœniteat. Falsum testimonium dicens, si placeat proximo suo, primo quale fratri imponit, tale damnetur, iudicio sacerdotis. Mendax vero per ignorantiam, et non nocuit, committatur ei cui mentitus est, et sacerdoti et hora tacendi [silentio unit

tur in servum, aut venundandum, ipse in pœnitentiam monachus fiat, aut servus.

^e Deest fors-an, vel alios.

^f Forsan, Deo in pauperibus.

^g Forsan, sed quia aliquin.

^h Forsan, unum.

hora] damnetur, vel duodecim psalmos cantet. Si A vero de industria, tribus diebus tacendi, vel triginta psalmos ^a præcet. Mendax vero per cupiditatem, placeat largitate ei cui frustravit.

CAPUT VI.

De homicidio et sanguinis effusione, etc.

Qui voluntarie homicidium fecerint, ad pœnitentiam se jugiter submittant; circa exitum autem vitæ communionem digni habeantur, qui non voluntarie, sed casu homicidium perpetravit, quinque annis pœniteat. Mulieres quæ fornicantur, et ^b partus suos, et ea quoque agunt, ut uteros [utero] conceptos rejiciant, antiqui Patres instituerunt usque ad extremum vitæ; nunc humanis definitum est, decem annis pœniteant. Si quis occiderit monachum vel clericum, arma relinquat, et Deo serviat, vel secundum judicium episcopi septem annis pœniteat. Qui autem episcopum vel presbyterum occidit, regis judicium est de eo ^c. Si laicus alium occiderit, otii meditatione, si non vult arma relinquere, septem annis pœniteat sine carne et vino. Qui occiderit hominem, quadraginta dies abstineat se ab ecclesia, et postea suprascriptam pœnitentiam agat. Qui jussione domini sui hominem occiderit, quadraginta dies jejunet; et qui occiderit hominem in publico bello cum rege, quadraginta dies pœniteat. ^d Si per poculum vel artem aliquam malam, septem annis pœniteat, aut plus; si mater filium suum occiderit, quinquaginta annis pœniteat, et nunquam ^e permittet, nisi in die Dominica: mulier pauperina septem annis pœniteat. ^C Mulier, si occiderit filium suum in utero ante quadragessimam diem, anno pœniteat; si vero post quadraginta dies conceptionis, ut homicida tribus annis pœniteat. Si quis clericus homicidium fecerit, decem annis pœniteat exsul; tribus in pane et aqua. Si quis homicidium casu fecerit non volens, quinque annis pœniteat; tribus ex iis in pane et aqua. Si ad homicidium consenserit, et factum fuerit, septem annis pœniteat: si voluerit et non potuerit, tribus annis pœniteat. Si quis homicidium fecerit, laici tribus, clerici quinque, subdiaconi sex, diaconi septem, presbyteri decem, episcopus duodecim annis, pœniteant. Si laicus proximum suum occiderit, quinque annis pœniteat exsul. Si quis alium per iram percusserit et sanguinem effuderit, quindecim dies in pane et aqua pœniteat: si diaconus, sex menses; presbyter, anno pœniteat. Cujus parvulus in negligentia sine baptismo fuerit mortuus, tribus annis pœniteat; unum ex iis in pane et aqua. Si laici infantem suum oppresserint, anno uno in pane et aqua pœniteant, et duos a vino et carne abstineant se..... tempus

^a Forsan, si presbyter est.

^b Supple interimunt, nam sermo de abortu ante et paricidio post partum.

^c Citat leges patrias Breatia Nemhead et eas.

^d Si poculum veneni, vel artem maleficam, etc.

^e Ita Ms.

^f Ultra impensas medicorum etiam debet satisfacere vulnerato pro modo aegritudinis.

^g Sic legendum, non quantum ille.

pœnitentis. Si mulier abortum fecerit voluntarie, tribus annis in pane et aqua. Qui per rixam, debilem vel deformem hominem fecerit, ^f reddat impensas medicis, aegritudinem restituat, et medium annum pœniteat in pane et aqua: si non habuerit unde reddat, uno pœniteat. Si laicus per scandalum sanguinem effuderit, reddat illi tantum, quantum nocuit; et si non habet unde reddat, solvat opera proximi sui, ^g quoadiu ille infirmus est, et postea quadraginta dies pœniteat in pane et aqua. ^h Qui jactum proximo suo dederit, et non nocuit, una vel duobus vel tribus Quadragesimis in pane et aqua: si clericus, annum vel dimidium. Si quis quodlibet membrum voluntate sua truncaverit, tribus annis pœniteat, unum ex his in pane et aqua. Parvuli invicem percutientes, septem diebus pœniteant; si vero adolescentes, quadraginta dies pœniteant. Si quis per vindictam fratris, hominem occiderit, tribus annis pœniteat. Si componit propinquos, dimidium spatium. Qui præbent ducatum barbaris, tribus annis pœniteant, si non acciderit strages Christianorum; si vero ⁱ jactis, usque ad mortem, mundo mortui Deo vivant. Si quis proprium servum sine ^j conscientia proprii judicis occiderit, ^k et communionem, biennio ^l effusione sanguinis emundabitur. Infaus infirmus et paganus, commendatus presbytero, si moritur ^m, presbyter deponatur; si negligentia parentum sit, uno anno pœniteat.

CAPUT VII.

De maleficis, et veneficis, etc.

Si quis maleficio suo aliquem perdidit, septem annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua. Si quis per amorem veneficus sit, et neminem perdidit, si laicus est, uno anno pœniteat in pane et aqua; si subdiaconus duobus, diaconus tribus, unum ex his in pane et aqua; si sacerdos, quinque, unum ex his in pane et aqua, et laici dimidium annum pœniteant, maxime si per hoc mulieris partum quisquam deceperit, tres annos unusquisque superaueat in pane et aqua, ne homicidii reus sit. Si quis sacrilegium fecerit, id est, quod aruspices vocant, qui ⁿ auguria colunt per aves, aut ^o quomodocumque auguraverint, tribus annis pœniteat, unum ex his in pane et aqua: si quis, ut vocant, sortes sanctorum, quas contra rationem vocant, vel alias sortes habuerit, vel quaecumque ingenio sortitus fuerit, vel veneraverit, tribus annis pœniteat, unum ex his in pane et aqua. Si quis per ariolos, quos divinos vocant, aliquas divinationes fecerit, quia et hoc dæmonicum est, quinque annis pœniteat; tribus ex his in pane et aqua.

^h Id est, qui telo aut hasta jacta nocere conatur.

ⁱ Acciderit, renuntiantes mundo, religioni perpetuo abdicantur.

^j Id est, consensu.

^k Deest hic aliquid.

^l Deest forsitan pro, vel ab.

^m Scilicet absque baptismo et sacramentis debitis.

ⁿ Mendose Cod. auria.

^o Quomodocumque auguraverint.

^a Si quis ad arbores et ad fontes, aut ad angulos ubicumque, nisi ad ecclesiam Dei vota voverit, aut solverit, tribus annis pœniteat, uno ex his in pane et aqua; et qui ibidem ederit aut biberit, uno anno pœniteat. Si quis mathematicus fuerit, per invocationem dæmonum, mentes tulerit, quinque annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua. Si quis immisor tempestatum fuerit, septem annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua. Si quis ^b Kalendis Januarii in cervulo et in ^c verula vadit, tribus annis pœniteat quia hoc dæmonum est: si quis ad fanum communicaverit, quadraginta diebus in pane et aqua pœniteat, et si iterum serviendo per cultum hoc fecerit, tribus annis pœniteat. Dæmonem sustinens, licet petras vel olera habere sine incantatione. Si qua mulier divinationes vel incantationes diabolicas fecerit, ^B uno anno vel tribus Quadragesimis quadraginta dierum juxta qualitatem culpæ pœniteat. Qui immolat dæmonibus in minimis, uno anno pœniteat; qui in magnis, decem. Si qua mulier filium aut filiam super tectum pro sanitate posuerit, vel in fornace, octo annis pœniteat: similiter et qui grana arserit, ubi mortuus est homo, et pro sanitate juvenum, et damas [offerit], duobus annis pœniteat.

De canone Ancyrano, unde supra, num. 24.

Qui auguria au-piciaque, sive sonita, vel divinationes quaslibet secundum morem gentium observaverint, aut in domibus hujusmodi homines introducunt, in exquirendis aliqua arte maleficiis, aut ut domos suas lustrent, immundi isti, si de clero sint, abjiciantur: si vero sæculares, confessi pœnitentiam agant quinquennio secundum regulas antiquitus constitutas. Qui cibum immolatum comederit, deinde confessus fuerit, sacerdos considerare debet personam, ætatem, vel quomodo edoctus, aut qualiter contigerit, et ita auctoritas sacerdotalis circa infirmum moderetur: et hoc modo in pœnitentia et confessione semper omnino in quantum Deus adjuvare dignatur, cum omni diligentia conservetur.

CAPUT VIII.

De usura et cupiditate et inhospitalitate, etc.

Si quis usuras undecunque exegerit, quatuor annis pœniteat, uno ex his in pane et aqua; si permaneat in avaritia, ^d alienetur. Quicumque hospites non recipit in domo sua, sicut Dominus præcepit et regna cœlorum promisit, ubi dicit: *Venite, benedicti Patris mei*: quanto tempore hospites non recepit et mandata evangelica non adimplevit, nec pedes lavavit, neque eleemosynam fecit, tanto tempore pœniteat in pane et aqua; si non emendatus thesaurizans superflua in crastinum tempus per ignorantiam, tribuat illa pauperibus: si autem per contemptum arguentium, eleemosyna et jejuniis sanetur iudicio sacerdotis. Permanens autem in avaritia, alienetur. Qui repetit auferenti quæ sua sunt contra interdictum,

^a Sermo est de superstitioso cultu rerum aut locorum quæ diis gentilibus dicebantur.

^b Dies sunt gentilium superstitionibus consecrati, ut habet Usuardus in prolog. Martyrolog.

^c Forsan, vetula, seu vitula.

A tribuat indigentibus quæ repetivit. Clericus habens superflua, donet ea pauperibus; sin autem, excommunicetur: si autem post pœniteat, tempore quovixit in contradictione, in pœnitentia semotus vivat. Si quis cupidus, aut avarus, aut superbus, aut ebriosus, aut fratrem suum odio habuit, vel his similia, tribus annis pœniteat, et juxta vires suas eleemosynas faciat.

CAPUT IX.

De ira, maledicto, invidia, etc.

Qui fratrem contristat juste vel injuste, conceptum rancorem ejus satisfactione ^e et sic postea orare; si autem impossibile recipi ab eo, sic tamen pœniteat iudicio sacerdotis; is autem qui non recipit eum, quanto tempore implacabilis sit, tanto cum pane et aqua vivat homicida ille. Qui odit fratrem suum, ^B quandiu non repellit odium, tandiu cum pane et aqua sit; et ei quem odit, charitate non ficta ^f compellatur. Fratrem eum furore maledicens, cui maledixerit placeat, et septem dies pœniteat remotus cum pane et aqua. Qui verba acerbiora in furore, non tamen injuriosa, protulerit, satisfaciens fratri superponat: si autem cum pallore, ^g rubore, uno die cum pane et aqua pœniteat; qui in mente tantum sensit commotionem, satisfaciat ei qui illum commovit; qui vero non vult confiteri ei qui se commovit, abscindatur pestifer ille a cœtu sanctorum; qui si pœnitet, quanto tempore ^h contradicit, tanto tempore pœniteat. Qui diu amaritudinem corde retinet, hilari vultu et læte corde sanetur: si autem non cito eam deponit, jejuniis, sacerdotis iudicio, emendetur; si autem iterat, abscindatur, donec alacer lætusque cum pane et aqua cognoscat delictum suum. Invidus satisfaciat ei cui invidit; si autem nocuerit ei, et largitione placeat, et pœniteat. Qui causa invidiæ detrahit, vel libenter audit detrahentem, tribus diebus in pane et aqua separetur; si vero de eo qui præest, septem sic pœniteat, et serviat ei libenter de reliquo; sed, ut quidam ait, non est detrahere, verum dicere, secundum ^h Evangelium: *Corripe illum inter te et ipsum solus prius, et post hæc, si te non audierit, dic Ecclesie* (Matth. xii). Si vero verbositatem diligens fratri ⁱ detrahet, uno die vel duos dies tacens pœniteat; si autem fabulationem, duodecim psalmos cantet. ^h Male non recipientium sanitatem retractans, ne ceteris ⁱ eis consentiant, vel vituperatione mala boni confidendi obtentu, aut lugubri miseratione, medicus ⁱ æstimandus. Si ista tria defuerint, detractor triginta psalmos in ordine cantet: laici septem diebus, clericus duas hebdomadas, subdiaconus tres, diaconus quatuor, presbyter quinque, episcopus sex. Si quis ⁱ alio iram tenet in corde, ut homicida iudicetur; si non vult reconciliari fratri suo, quem odio habet, tandiu in pane et aqua pœniteat usque reconciliatur ei.

^d Id est, separetur a communione fidelium.

^e Deest *satagat dimovere*, vel quid simile.

^f Deest *reconciliari*, vel quid simile.

^g Forsan, aut.

^h Forsan, *contradixit*.

CAPUT X.

De accidia, etc.

Otiosus, opere extraordinario oneretur, somnolentus vigilia propensiore; idem tribus vel septem psalmis occupetur; vagans, instabilisque, mansione unius loci [et] operis sedulitate sanetur.

CAPUT XI.

De superbia, etc.

Qui superbia cæteros qualibet despectione arguit, primo satisfaciat eis, deinde jejnet iudicio sacerdotis; contentiosus etiam alterius sententiæ se subdat; sin autem, anathematizetur ut regno Domini est alienus. Jactans in suis beneficiis, se humiliet; alioquin quid [quod] boni fecerit humanæ gloriæ causa perdet, malarum cogitationum indulgentia^a est: si opere non compleantur, et consentiat. Qui aliquam novitatem extra Scripturam vel hæresim præsumperit, alienetur; si autem poeniteat, suam publice sententiam damnet, et quos decepit, ad fidem convertat, et jejnet iudicio sacerdotis; qui autem de industria cuicumque seniori flecti dedignatur, cæna careat: inobediens maneat extra cibum, et pul-et humiliter donec recipiatur; quantoque tempore inobediens fuit, tanto in pane et aqua sit. Blasphemus etiam simili decreto sanetur, et opus ejus adjiciatur, cum semipane debito, et aqua,^b quod maneat dilatus et dilator consimili persona, si dilatus negaverit ante simul poeniteant in unaquaque hebdomada duobus diebus in pane et aqua, et biduana [biduo] in fine uniuscujusque mensis, omnibus fratribus supponentibus, et Dominum eis iudicem fore contestantibus. Permanentes in obstinatione, anno emisso, altaris communionem sub iudice^c flamma socientur, et Dei iudicio relinquuntur; si quando alter fuerit confessus, quantum alter alteri laboris intulerit, tantum sibi multiplicetur. Qui abbatibus excusationem præterit, vel œconomis, vel ministris ignorantia regulæ, uno die poeniteat: si vero gravius, superponat. Reticens peccatum fratris quod ad mortem, arguet eum cum fiducia, et quanto tempore reticuit, tanto cum pane et aqua vivat; si peccatum parvum reticuit, arguet quidem eum, sed psalmis sive jejunio iudicio sacerdotis poeniteat. Qui alios proterve arguit, leniat eos primo, et triginta psalmos cantet. Qui peccatum pudendo fratri imputat, priusquam seorsim arguet eum, satisfaciens ei, tribus diebus poeniteat. Qui solus cum sola loquitur, vel sub eodem tecto in nocte manet, cæna careat; si vero post interdictum, quadraginta dies

A in pane et aqua poeniteat. Si quis^e delaturus fecerit, quid detestabile, tribus annis poeniteat in pane et aqua. Si quis laicus per ignorantiam cum hæretico communicaverit, stat inter catechumenos, id est, separatus ab Ecclesia xl diebus, et aliis xl in eremis poeniteat, et sic culpam suam diluat: si vero postquam illi sacerdos prædicaverit, ut cum hæretico non d communicaverit, et iterum fecerit, uno anno poeniteat, et tribus Quadragesimis, et tribus annis abstineat se a vino et carne. Si quis ab hæreticis ordinatus fuerit, iterum debet ordinari, si non reprehensibilis fuerit; sin minus, deponi oportet. Si quis a catholica Ecclesia ad hæresim transierit, et postea reversus, non potest ordinari nisi per longam abstinentiam, aut pro magna necessitate. Hunc B Innocentius papa, nec post poenitentiam clericum fieri, canonum auctoritate asserit permissi. Si quis contempserit Nicænum concilium, et fecerit Pascha cum Judæis decima quarta luna, exterminabitur ab omni Ecclesia, nisi poenitentiam egerit ante mortem. Si autem oraverit cum illo quasi cum clerico catholico, hebdomadâ poeniteat; si vero neglexerit, xl dies poeniteat prima vice. Si quis hortari voluerit hæresim eorum, et non egerit poenitentiam, similiter et ille exterminabitur, Domino dicente: *Qui mecum non est, contra me est* (Matth. xii). Si quis baptizatur ab hæretico, qui recte Trinitatem non^e crediderit, iterato baptizetur. Si quis dederit aut acceperit communionem de manu hæretici, et nescit quod catholica Ecclesia contradicat, postea intelligens, tres annos integros poeniteat; si autem scit, et neglexerit, et postea poenitentiam egerit, decem annos poeniteat. Alii iudicant septem, et humanius quinque annis poeniteat. Si quis permisit hæretico missam suam celebrare in ecclesia catholica, et nescit, xl diebus poeniteat; si pro reverentia, [aut] metu, is annum integrum poeniteat. Si per damnationem f humiliationem Ecclesiæ catholicæ et consuetudinis Romanorum, projiciatur ab Ecclesia sicut hæreticus, nisi habeat poenitentiam; si habuerit, decem annis poeniteat; si recesserit ab Ecclesia catholica in congregationem hæreticorum, et alios persuaderet, et postea poenitentiam egerit, duodecim annis poeniteat, quatuor annis extra ecclesiam, et sex inter auditores, et duobus adhuc extra communionem. De iis in canone dicitur: *Decimo anno communionem sine oblatione recipiant*. Si episcopus aut abbas jubet monacho suo pro hæreticis missam cantare, non licet et non expedit obedire ei; si presbytero contigerit, ubi missam cantaverit, et alius recitaverit no-

^a Forsan, etsi.^b Forsan: *Poeniteant delatus et delator consimili poenitentia, si delatus negaverit ante iudicem aut seorsim.*^c Forsan, *delaturus fuerit quid.*^d Lege *communicaret*. Hoc loco non tam condemnat traditionem illam Hibernis usitatam olim quam hæresim Quartadecimanorum a conciliis damnatam.^e Per hoc indicat baptizatum ab hæretico denuo sub conditione baptizandum, quia recte præsumi po-

test de hæretico quod non utatur substantia formæ, vel aliis requisitis, prout nostris adhuc temporibus eadem ex causa faciendum decrevit synodus Mechliniensis, tit. iii de sacram. baptismi, c. 6, celebrata Mechliniæ, 6 Junii an. 1607. Vel potest intelligi Cumeanus de hæretico non credente ex terna Trinitatis confessione hoc mysterium, sine cuius expressione non valet baptismus a talibus collatus, et debet iterari, veluti non cum debita forma collatus.

^f Deest forsan aut vel et.

^a Si quis ad arbores et ad fontes, aut ad angulos ubicumque, nisi ad ecclesiam Dei vota voverit, aut solverit, tribus annis pœniteat, uno ex his in pane et aqua; et qui ibidem ederit aut biberit, uno anno pœniteat. Si quis mathematicus fuerit, per invocationem dæmonum, mentes tulerit, quinque annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua. Si quis immissor tempestatum fuerit, septem annis pœniteat, tribus ex his in pane et aqua. Si quis ^b Kalendis Januarii in cervulo et in ^c verula vadit, tribus annis pœniteat quia hoc dæmonum est: si quis ad fanum communicaverit, quadraginta diebus in pane et aqua pœniteat, et si iterum serviendo per cultum hoc fecerit, tribus annis pœniteat. Dæmonem sustinens, licet petras vel olera habere incantatione. Si qua mulier divinationes vel incantationes diabolicas fecerit, uno anno vel tribus Quadragesimis quadraginta dierum juxta qualitatem culpæ pœniteat. Qui immolat dæmonibus in minimis, uno anno pœniteat; qui in magnis, decem. Si qua mulier filium aut filiam super tectum pro sanitate posuerit, vel in fornace, octo annis pœniteat: similiter et qui grana arserit, ubi mortuus est homo, et pro sanitate juvenum, et das [offerit], duobus annis pœniteat.

De canone Ancyrano, unde supra, num. 24.

Qui auguria auspiciæque, sive somnia, vel divinationes quaslibet secundum morem gentium observaverint, aut in donibus hujusmodi homines introducant, in exquirendis aliqua arte maleficiis, aut ut domos suas lustrent, immundi isti, si de clero sint, abjiciantur: si vero sæculares, confessi pœnitentiam agant quinquennio secundum regulas antiquitus constitutas. Qui cibum immolatum comederit, deinde confessus fuerit, sacerdos considerare debet personam, ætatem, vel quomodo edoctus, aut qualiter contigerit, et ita auctoritas sacerdotalis circa infirmum moderetur: et hoc modo in pœnitentiâ et confessione semper omnino in quantum Deus adjuvare dignatur, cum omni diligentia conservetur.

CAPUT VIII.

De usura et cupiditate et inhospitalitate, etc.

Si quis usuras undecunque exegerit, quatuor annis pœniteat, uno ex his in pane et aqua; si permaneat in avaritiâ, ^d alienetur. Quicumque hospites non recipit in domo sua, sicut Dominus præcepit et regna cælorum promisit, ubi dicit: *Venite, benedicti Patris mei*: quanto tempore hospites non recepit et mandata evangelica non adimplevit, nec pedes lavavit, neque eleemosynam fecit, tanto tempore pœniteat in pane et aqua; si non emendatus thesaurizans superflua in crastinum tempus per ignorantiam, tribuat illa pauperibus: si autem per contemptum arguentium, eleemosyna et jejuniis sanetur iudicio sacerdotis. Permanens autem in avaritiâ, alienetur. Qui repetit auferenti quæ sua sunt contra interdictum,

^a Sermo est de superstitioso cultu rerum aut locorum quæ diis gentilibus dicebantur.

^b Dies sunt gentillum superstitionibus consecrati, ut habet Usuardus in prolog. Martyrolog.

^c Forsan, *vetula*, seu *vitula*.

A tribuat indigentibus quæ repetivit. Clericus habens superflua, donet ea pauperibus; sin autem, excommunicetur: si autem post pœniteat, tempore quo vixit in contradictione, in pœnitentiâ semotus vivat. Si quis cupidus, aut avarus, aut superbus, aut ebrius, aut fratrem suum odio habuit, vel his similia, tribus annis pœniteat, et juxta vires suas eleemosynas faciat.

CAPUT IX.

De ira, maledicto, invidia, etc.

Qui fratrem contristat juste vel injuste, conceptum rancorem ejus satisfactione ^e et sic postea orare; si autem impossibile recipi ab eo, sic tamen pœniteat iudicio sacerdotis; is autem qui non recipit eum, quanto tempore implacabilis sit, tanto cum pane et aqua vivat homicida ille. Qui odit fratrem suum, quandiu non repellit odium, tandiu cum pane et aqua sit; et ei quem odit, charitate non ficta ^f compellatur. Fratrem eum furore maledicens, cui maledixerit placeat, et septem dies pœniteat remotus cum pane et aqua. Qui verba acerbiora in furore, non tamen injuriosa, protulerit, satisfaciens fratri superponat: si autem cum pallore, ^g rubore, uno die cum pane et aqua pœniteat; qui in mente tantum sensit commotionem, satisfaciatur ei qui illum commovit; qui vero non vult confiteri ei qui se commovit, abscindatur pestifer ille a cœtu sanctorum; qui si pœnitet, quanto tempore ^h contradicit, tanto tempore pœniteat. Qui diu amaritudinem corde retinet, hilari vultu et læto corde sanetur: si autem non cito eam deponit, jejuniis, sacerdotis iudicio, emendetur; si autem iterat, abscindatur, donec alacer lætusque cum pane et aqua cognoscat delictum suum. Invidus satisfaciatur ei cui invidit; si autem nocuerit ei, et largitione placeat, et pœniteat. Qui causa invidiæ detrahit, vel libenter audit detrahentem, tribus diebus in pane et aqua separetur; si vero de eo qui præest, septem sic pœniteat, et serviat ei libenter de reliquo; sed, ut quidam ait, non est detrahere, verum dicere, secundum Evangelium: *Corripe illum inter te et ipsum solum prius, et post hæc, si te non audierit, dic Ecclesiæ* (Matth. xii). Si vero verbositatem diligens fratri detrahet, uno die vel duos dies tacens pœniteat; si autem fabulationem, duodecim psalmos cantet. Male non recipientium sanitatem retractans, ne ceteris eis consentiant, vel vituperatione mala boni confirmandi obtentu, aut lugubri miseratione, medicus æstimandus. Si ista tria defuerint, detractor triginta psalmos in ordine cantet: laici septem diebus, clerici duas hebdomadas, subdiaconus tres, diaconus quatuor, presbyter quinque, episcopus sex. Si quis cum alio iram tenet in corde, ut homicida iudicetur; si non vult reconciliari fratri suo, quem odio habet, tandiu in pane et aqua pœniteat usque reconciliatur ei.

^d Id est, separetur a communione fidelium.

^e Deest *salutat dimovere*, vel quid simile.

^f Deest *reconciliari*, vel quid simile.

^g Forsan, *aut*.

^h Forsan, *contradixit*.

CAPUT X.

De accidia, etc.

Otiosus, opere extraordinario oneretur, somnolentus vigilia propensiore; idem tribus vel septem psalmis occupetur; vagans, instabilisque, mansione unius loci [et] operis sedulitate sanetur.

CAPUT XI.

De superbia, etc.

Qui superbia cæteros qualibet despectione arguit, primo satisfaciat eis, deinde jejnet iudicio sacerdotis; contentiosus etiam alterius sententiæ se subdat; sin autem, anathematizetur ut regno Domini est alienus. Jactans in suis beneficiis, se humiliet; alioquin quid [quod] boni fecerit humanæ gloriæ causa perdet, malarum cogitationum indulgentia^a est: si opere non compleantur, et consentiat. Qui aliquam novitatem extra Scripturam vel hæresim præsumperit, alienetur; si autem poeniteat, suam publice sententiam damnet, et quos decepit, ad fidem convertat, et jejnet iudicio sacerdotis; qui autem de industria cuicumque seniori flecti dedignatur, cœna careat: inobediens maneat extra cibum, et pul-et humiliter donec recipiatur; quantoque tempore inobediens fuit, tanto in pane et aqua sit. Blasphemus etiam simili decreto sanetur, et opus ejus abjiciatur, cum semipane debito, et aqua, ^b quod maneat dilatus et dilator consimili persona, si dilatus negaverit ante simul poeniteant in unaquaque hebdomada duobus diebus in pane et aqua, et biduana [biduo] in fine uniuscujusque mensis, omnibus fratribus supponentibus, et Dominum eis iudicem fore contestantibus. Permanentes in obstinatione, anno emisso, altaris communionem sub iudice^c flamma socientur, et Dei iudicio relinquuntur; si quando alter fuerit confessus, quantum alter alteri laboris intulerit, tantum sibi multiplicetur. Qui abbatu excusationem prætextit, vel œconomis, vel ministris ignorantia regulæ, uno die poeniteat: si vero gravius, superponat. Reticens peccatum fratris quod ad mortem, arguet eum cum fiducia, et quanto tempore reticuit, tanto cum pane et aqua vivat; si peccatum parvum reticuit, arguet quidem eum, sed psalmis sive jejunio iudicio sacerdotis poeniteat. Qui alios proterve arguit, leniat eos primo, et triginta psalmos cantet. Qui peccatum pudendo fratri imputat, priusquam seorsim arguet eum, satisfaciens ei, tribus diebus poeniteat. Qui solus cum sola loquitur, vel sub eodem tecto in nocte manet, cœna careat; si vero post interdictum, quadraginta dies

A in pane et aqua poeniteat. Si quis^e delaturus fecerit, quid detestabile, tribus annis poeniteat in pane et aqua. Si quis laicus per ignorantiam cum hæreticis communicaverit, stat inter catechumenos, id est, separatus ab Ecclesia xl diebus, et alii xl in eremis poeniteat, et sic culpam suam diluat: si vero postquam illi sacerdos prædicaverit, ut cum hæretico non d communicaverit, et iterum fecerit, uno anno poeniteat, et tribus Quadragesimis, et tribus annis absteineat se a vino et carne. Si quis ab hæreticis ordinatus fuerit, iterum debet ordinari, si non reprehensibilis fuerit; sin minus, deponi oportet. Si quis a catholica Ecclesia ad hæresim transierit, et postea reversus, non potest ordinari nisi per longam abstinentiam, aut pro magna necessitate. Hunc B Innocentius papa, nec post poenitentiam clericum fieri, canonum auctoritate asserit permitti. Si quis contempserit Nicænum concilium, et fecerit Pascha cum Judæis decima quarta luna, exterminabitur ab omni Ecclesia, nisi poenitentiam egerit ante mortem. Si autem oraverit cum illo quasi cum clerico catholico, hebdomadæ poeniteat; si vero neglexerit, xl dies poeniteat prima vice. Si quis hortari voluerit hæresim eorum, et non egerit poenitentiam, similiter et ille exterminabitur, Domino dicente: *Qui mecum non est, contra me est* (Matth. xii). Si quis baptizatur ab hæretico, qui recte Trinitatem non^e crediderit, iterato baptizetur. Si quis dederit aut acceperit communionem de manu hæretici, et nescit quod catholica Ecclesia contradicat, postea intelligens, tres annos integros poeniteat; si autem scit, et neglexerit, et postea poenitentiam egerit, decem annos poeniteat. Alii iudicant septem, et humanius quinque annis poeniteat. Si quis permisit hæretico missam suam celebrare in ecclesia catholica, et nescit, xl diebus poeniteat; si pro reverentia, [aut] metu, is annum integrum poeniteat. Si per damnationem^f humiliationem Ecclesiæ catholicæ et consuetudinis Romanorum, projiciatur ab Ecclesia sicut hæreticus, nisi habeat poenitentiam; si habuerit, decem annis poeniteat; si recesserit ab Ecclesia catholica in congregationem hæreticorum, et alios persuaderet, et postea poenitentiam egerit, duodecim annis poeniteat, quatuor annis extra ecclesiam, et sex inter auditores, et duobus adhuc extra communionem. De iis in canone dicitur: *Decimo anno communionem sine oblatione recipiant*. Si episcopus aut abbas jubet monacho suo pro hæreticis missam cantare, non licet et non expedit obedire ei; si presbytero contigerit, ubi missam cantaverit, et alius recitaverit no-

^a Forsan, etsi.^b Forsan: *Poeniteant delatus et delator consimili poenitentia, si delatus negaverit ante iudicem aut seorsim.*^c Forsan, *delaturus fuerit quid.*^d Lege *communicaret*. Hoc loco non tam condemnat traditionem illam Hibernis usitatam olim quam hæresim Quartadecimanorum a conciliis damnatam.^e Per hoc indicat baptizatum ab hæretico denuo sub conditione baptizandum, quia recte præsumi po-

test de hæretico quod non utatur substantia formæ, vel aliis requisitis, prout nostris adhuc temporibus eadem ex causa faciendum decrevit synodus Mechliniensis, tit. iii de sacram. baptismi, c. 6, celebrata Mechliniæ, 6 Junii an. 1607. Vel potest intelligi Cumeanus de hæretico non credente ex terna Trinitatis confessione hoc mysterium, sine cuius expressione non valet baptismus a tali collatus, et debet iterari, veluti non cum debita forma collatus.

^f Deest forsan aut vel et.

mina mortuorum, et simul nominaverit hæreticos A cum catholicis, post missam intellexerit, hebdomada pœniteat; si frequenter fecerit, integrum annum pœniteat. Si quis autem pro morte hæretici missam ordinauerit, et pro legione [religiōne] sua reliquias sibi tenuerit, quia multum jejunauerit, et nescit differentiam catholicæ fidei, et Quartadecimanorum, et postea intellexerit, pœnitentiamque egerit, reliquias debet igne cremare, et uno anno pœniteret; si autem sevit et neglexerit pœnitentiam, communione decem annis pœniteat. Si autem a fide Del discesserit sine ulla necessitate, et postea ex toto animo pœnitentiam accipit, tribus annis extra ecclesiam, id est, inter audientes, iterum a renato juxta Nicænum concilium, septem annis in ecclesia inter pœnitentes, et duos annos adhuc extra communionem. B

CAPUT XII.

De baptismo reiterato et opere seruiti in festis, etc.

Qui bis baptizati sunt ignorantes, non indigent pro eo pœnitentia, nisi quod secundum canones non possunt ordinari nisi pro magna necessitate. Qui autem non ignorant utrum baptizati sunt, quasi iterum Christi crucifixerint, septem annis pœniteant quarta feria et sexta, et tribus Quadragesimis, si per vitium aliquod fuerit; si autem per munditiam licitum putauerunt, tribus annis, sic pœniteant.

De opere die Dominica.

Græci et Romani navigant, equitant, panem non faciunt, nec in curru ambulant, nisi ad ecclesiam tantum, nec balneant. Græci non scribunt in publico, tamen pro necessitate seorsum in domo scribunt. Qui operantur die Dominica, eos Græci prima vice arguunt, et secunda tollunt aliquid ab eis, tertia vice tertiam partem de rebus tollunt, aut vapulant, vel vii dies pœniteant. Lavacrum capitis potest esse in Dominica, et in lixivio pedes lavare licet. Si quis autem Dominica die per negligentiam jejuna-verit, hebdomada tota debet abstinere; si secundo, dies viginti pœniteat; si postea, quadraginta dies. Si pro damnatione diei jejuna-verit, sicut Judæi, abominabitur ab omnibus Ecclesiis catholicis. Si quis autem contempserit interdictum [indictum] jejunium in Ecclesia, et contra decreta seniorum fecerit, sine Quadragesima quadraginta dies pœniteat, si autem in Quadragesima, annum unum pœniteat; si frequenter fecerit et in consuetudine crisi ei, exterminabitur ab omni Ecclesia Dei, Domino dicente: *Qui scandalisaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, et reliqua (Matth. xviii).*

CAPUT XIII.

De ministerio ecclesiæ et reedificatione, etc.

Pro bonis rebus offerre debemus, pro malis ne-

^a Forsan, *maneal*.

^b Id est, candorem, seu simplicitatem.

^c De antiqua consuetudine non jejunandi die Dominica aut in quinquagesima Paschæ, vide notata ad c. 9 Reg. cœnobial.

^d Sine, id est, extra.

^e Forsan, *accipientibus*.

quaquam, presbyteri vero pro suis episcopis non prohibentur offerre. Qui communicaverit nec ignorans excommunicato ab ecclesia, quadraginta dies pœniteat. Si quis errans communicaverit aliquid de verbis sanctorum, ubi periculum adnotaverit, tres superpositiones faciat. Si sacrificium terra tenus negligendo ceciderit, superponat. Qui sacrificii aliquid perdit, relinquens illud feris devorandum, si excusabiliter, tribus Quadragesimis; sin vero, anno uno. Qui non bene custodierit sacrificium, et thus comederit illud, quadraginta dies pœniteat; qui autem perdidit in ecclesia, et [aut] pars ceciderit, et non inventa fuerit, viginti dies pœniteat; qui autem perdidit suum chismale, aut solum sacrificium in regione [loco] qualibet, et non invenitur, tribus Quadragesimis vel anno pœniteat. Perfundens aliquid de calice super altare quando auferunt linteamina, septem dies pœniteat; aut si habuerit ea superpositionibus septem pœniteat. Si accedentibus de mana sacrificium acciderit in stramen, septem dies pœniteat is a quo ceciderit. Qui autem infuderit calicem in fine solemnitatis missæ, quadraginta dies; si vero neglexerit quis accipere sacrificium, et non interrogat, nec aliquid causæ excusabilis extiterit, superponat; et qui acceperit sacrificium pollutus nocturna visione sic pœniteat. Diaconus obliviscens oblationem asferre, donec auferatur linteamen quando recitantur homina pausatium, similiter pœniteat. Qui negligentiam erga sacrificium fecerit, aut siens vernibusque consumit, ut ad nihilum devenit, tribus Quadragesimis cum pane et aqua pœniteat. Si integrum inventum fuerit, ita ut sint in eo vermes, comburatur, et cinis sub altare abscondatur, et qui neglexerit quatenus Dominicis diebus suam negligentiam solvat; si autem amissione saporis decoloratur sacrificium, viginti expleatur jejunium; conduratum vero, septem diebus; qui autem mergit sacrificium, continuo bibat aquam, et quod in chismale fuerit sumet sacrificium, et emendet per decem dies culpam solutus. Si ceciderit sacrificium de manibus offerentis terra tenus, et non invenitur, omne quodcumque inventum fuerit in loco in quo ceciderit comburatur, et cinis ut supra abscondatur; sacerdos deinde anno damnetur. Si vero inventum fuerit sacrificium, locus scopia mundetur, et stramen ut supra igniat, et sacerdos viginti dies pœniteat; si usque ad altare tantum lapsus fuerit, superponat; si vero per negligentiam de calice aliquid stillaverit, lingua lambatur, tabularadatur; si non fuerit tabula, ut non conculcetur locus corrudatur, et igne consumatur ut supra, sacerdos quinquaginta dies pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, ternis pœnitens diebus; et si per unum li-

^f Mortuorum, ut mos erat plurimum Ecclesiarum, inter sacra mysteria peragenda recordatio.

^g Forsan, *quaternis*.

^h Ita has duas lines in Ms. penitus depravatas restitui ex dist. 2 de consecrat, c. 27, unde proxime et præcedentia et sequentia auctor sumpsit, variatis paululum verbis.

teum ad aliud septem diebus; si usque ad tertium, A octo diebus; si usque ad quartum, quindecim diebus, et lintamina quæ tenent stillam per tres abluat vices calice subter posito, et aquam ablutionis sumat. Si quando interluitur calix, stillaverit, prima vice duodecim canantur psalmi a ministro. Si tignaverit sacerdos super orationem Dominicam, quas dicitur a periculosa, si una vice quinquaginta plagas, secunda centum, tertia superponat. Qui vomit sacrificium, et a canibus sumitur, anno uno pœniteat; si autem, quadraginta diebus; ^b si inde quando communicaverit sacrificium, evomuerit, si ante [post] mediam noctem, tres superpositiones faciat; si vero sacrificium evomuerit, quadraginta dies; ^c si infirmitas causa, septem dies; si in ignem projecit, centum psalmos caput; si vero canes lambuerint talem vomitum, centum dies qui evomit pœniteat. Qui communicaverit sacrificium lincensii [conscius], septem dies pœniteat. Quicumque alicui capitale crimen admittenti per ignorantiam communicaverit, septem dies pœniteat.

CAPUT XIV.

De reconciliatione et aliis, etc.

Qui multa fecerit idem, homicidium, adulterium cum muliere, et cum pecore, et furtum, eat in monasterium, etc., pœniteat usque ad mortem. Si quis presbyter ^d pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum, quia Dominus dicit: *Quicumque die conversus fuerit peccator, vita vivet, et non morietur (Ezech. xxxiii)*. Vera enim conversio in C ultimum tempore potest esse, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est, sicut

^a It. Ms.

^b Forsan, si antequam.

^c Leg. infirmitatis.

^d Absolutionem qua pœnitentiæ sacramentum completur.

^e Forsan, excommunicantur.

latro uno momento meruit esse in paradiso, in hora ultima confessionis. Sacrificium non est accipiendum de manu sacerdotis qui orationes et lectiones secundum ritum implere non potest. Græci omni Dominica communicant, clerici et laici; et qui in tribus Dominicis non communicaverint, ^e excommunicantur, sicut canones habent. Romani similiter communicant qui volunt; qui autem noluerint, non communicant. Græci et Romani tribus ^f a mulieribus, sicut in lege scriptum est, ante panis propositionis consummationem, ^g pœnitent. Pœnitens secundum canones non debet communicare; nos autem pro misericordia per annum aut sex menses licentiam damus. Pro defuncto monacho missæ agantur die sepulturæ ejus, et tertio die, et præterea quantum B voluerit abbas; pro laico bono, tertio die vel septimo. Potest esse jejunium pro pœnitente vigesimo die vel septimo; et propinquos ejus oportet jejunare septimo die, et oblationem offerre ad altare, sicut in Jesu filio Sirach legitur (*Eccli. xxii*), et pro Saul filii Israel jejunaverunt (*I Reg. xxxi*), postea quantum voluerit presbyter. Mulieres possunt sub nigro velamine accipere sacrificium: Basiliius hoc judicavit. Episcopis licet in campo confirmare. Presbytero in uno altari duas facere missas conceditur uno die. Omne sacrificium sordida vetustate corruptum, igne comburendum est; ^h confessio autem Deo soli ut agatur, si necesse est, licebit. Missas sæcularium mortuorum [feri licet] ter in anno, tertio die, et septimo die, et trigesimo die, quia C surrexit Dominus tertio die, et hora nona emisit spiritum, et triginta dies Moysen filii Israel planxerunt.

^f Forsan, diebus.

^g Forsan, abstinere.

^h Dum non adest copia confessarii ante missam, procurantia contritio de peccatis tunc Deo soli confitendis.

ANNO DOMINI DCLXIX.

VITALIANUS PAPA.

NOTITIA HISTORICA.

[Ex Mansi, amplissima Conciliorum Collectio.]

Ca (a) Vitalianus, natione (b) Signiensis, provinciæ D inpaniæ, de patre Anastasio, (c) sedit annos xiv,

(a) *Vitalianus*. Ultima mensis Augusti, anno Domini 655 [Al., 656], in locum Eugenii successit Vitalianus, patria Signinus. Hujus temporibus orientales Saxones fidem susceperunt. In Anglia de tempore paschatis celebrandi gravissime disceptatum fuit. Sev. Bin.

(b) *Signiensis*. Sic dictus a Signia civitate apud Bernicos, longe ab Urbe trigesimo lapide in via Laticava sita. Ib.

inensēs sex [Al., quinque minus diebus iv]. (d) Ille direxit responsales suos cum synodica juxta consuetu-

(c) *Sedit annos xii, menses sex*. Menses quatuor minus quatuor diebus post annos xii sedisse, patet ex initio et fine suscepti pontificatus. Ib.

(d) *Ille direxit responsales suos*. Eadem legatione Vitalianus litteras dedit ad Petrum Constantinopolitanum episcopum, hortans eum ad fidem catholicam amplectendam; ad quam ille rescribens ait se ista profleri quæ veteres Patres docuerunt; quod ut confirmaret, eorum testimonia (quanquam non satis

mina mortuorum, et simul nominaverit hæreticos **A** cum catholicis, post missam intellexerit, hebdomada pœniteat; si frequenter fecerit, integrum annum pœniteat. Si quis autem pro morte hæretici missam ordinaverit, et pro legione [religione] sua reliquias sibi tenuerit, quia multum jejunaverit, et nescit differentiam catholicæ fidei, et Quartadecimanorum, et postea intellexerit, pœnitentiamque egerit, reliquias debet igne cremare, et uno anno pœniter^d; si autem seit et neglexerit pœnitentiam, commonitus decem annis pœniteat. Si autem a fide Dei discesserit sine ulla necessitate, et postea ex toto animo pœnitentiam accipit, tribus annis extra ecclesiam, id est, inter audientes, iterum ^a renato juxta Nicænum concilium, septem annis in ecclesia inter pœnitentes, et duos annos adhuc extra communionem.

CAPUT XII.

De baptismo reiterato et opere servili in festis, &c.

Qui bis baptizati sunt ignorantes, non indigent pro eo pœnitentia, nisi quod secundum canones non possunt ordinari nisi pro magna necessitate. Qui autem non ignorant utrum baptizati sunt, quasi iterum Christi crucifixerint, septem annis pœniteant quarta feria et sexta, et tribus Quadragesimis, si per vitium aliquod fuerit; si autem per ^b munditiam licitum putaverint, tribus annis, sic pœniteant.

De opere die Dominica.

Græci et Romani navigant, equitant, panem non faciunt, nec in curru ambulant, nisi ad ecclesiam tantum, nec balneant. Græci non scribunt in publico, tamen pro necessitate seorsum in domo scribunt. Qui operantur die Dominica, eos Græci prima vice arguunt, et secunda tollunt aliquid ab eis, tertia vice tertiam partem de rebus tollunt, aut vapulant, vel vii dies pœnitent. Lavacrum capitis potest esse in Dominica, et in lixivio pedes lavare liceat. ^c Si quis autem Dominica die per negligentiam jejunaverit, hebdomada tota debet abstinere; si secundo, dies viginti pœniteat; si postea, quadraginta dies. Si pro damnatione diei jejunaverit, sicut Judæi, abominabitur ab omnibus Ecclesiis catholicis. Si quis autem contempserit interdictum [indictum] jejunium in Ecclesia, et contra decreta seniorum fecerit, ^d sine Quadragesima quadraginta dies pœniteat, si autem in Quadragesima, annum unum pœniteat; si frequenter fecerit et in consuetudine christi ei, exterminabitur ab omni Ecclesia Dei, Domino dicente: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt, et reliqua (Matth. xviii).*

CAPUT XIII.

De ministerio ecclesiæ et readificatione, &c.

Pro bonis rebus offerre debemus, pro malis ne-

quaquam, presbyteri vero pro suis episcopis non prohibentur offerre. Qui communicaverit nec ignominis excommunicato ab ecclesia, quadraginta dies pœniteat. Si quis errans communicaverit aliquid de verbis sanctorum, ubi periculum adnotaverit, tres superpositione^e faciat. Si sacrificium terra tenus negligendo ceciderit, superponat. Qui sacrificii aliquid perdit, relinquens illud feris devorandum, si excusabiliter, tribus Quadragesimis; sin vero, anno uno. Qui non bene custodierit sacrificium, et thus comederit illud, quadraginta dies pœniteat; qui autem perdidit in ecclesia, et [aut] pars ceciderit, et non inventa fuerit, viginti dies pœniteat; qui autem perdidit suum chrimale, aut solum sacrificium in regione [loco] qualibet, et non invenitur, tribus Quadragesimis vel anno pœniteat. Perfundens aliquid de calice super altare quando auferunt linteamina, septem dies pœniteat; aut si habuerit ea superpositionibus septem pœniteat. Si ^e accedentibus de manu sacrificium acciderit in stramen, septem dies pœniteat is a quo ceciderit. Qui autem infuderit calicem in fine solemnitatis missæ, quadraginta dies; si vero neglexerit quis accipere sacrificium, et non interrogat, nec aliquid causæ excusabilis exstiterit, superponat; et qui acceperit sacrificium pollutus nocturna visione sic pœniteat. Diaconus obliviscens oblationem offerre, donec auferatur linteamen quando ^f recitantur nomina pauperum, similiter pœniteat. Qui negligentiam erga sacrificium fecerit, aut sicrans vermibusque consumit, ut ad nihilum devenierit, tribus Quadragesimis cum pane et aqua pœniteat. Si integrum inventum fuerit, ita ut sint in eo vermes, comburatur, et cinis sub altare abscondatur, et qui neglexerit ^g quatenus Dominicis diebus animam negligentiam solvat; si autem amissione saporis decoloratur sacrificium, viginti expleatur jejunium; conduratum vero, septem diebus; qui autem mergit sacrificium, continuo bibat aquam; et quod in chrimale fuerit sumet sacrificium, et emendet per decem dies culpam solutus. Si ceciderit sacrificium de manibus offerentis terra tenus, et non invenitur, omne quodcumque inventum fuerit in loco in quo ceciderit comburatur, et cinis ut supra abscondatur; sacerdos deinde anno damnetur. Si vero inventum fuerit sacrificium, locus scopia mundetur, et stramen ut supra igniat, et sacerdos viginti dies pœniteat; si usque ad altare tantum lapsus fuerit, superponat; si vero per negligentiam de calice aliquid stillaverit, lingua lambatur, tabula radatur; ^h si non fuerit tabula, ut non conculcetur locus corradatur, et igne consumatur ut supra, sacerdos quinquaginta dies pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, ternis pœnitens diebus; et si per unum lin-

^a Forsan, maneat.

^b Id est, candorem, seu simplicitatem.

^c De antiqua consuetudine non jejunandi die Dominica aut in quinquagesima Paschæ, vide notata ad c. 9 Reg. cœnobial.

^d Sine, id est, extra.

^e Forsan, accipientibus.

^f Mortuorum, ut mos erat plurimum Ecclesiarum, inter sacra mysteria peragenda recordatio.

^g Forsan, quaternis.

^h Ita has duas lineas in Ms. penitus depravatas restitui ex dist. 2 de consecrat. c. 27, unde proximo et præcedentia et sequentia auctor sumpsit, variatis paululum verbis.

taque sanctorum Patrum ejus causæ meritum requireremus, et sententiam promulgaremus. Obtulit illico et sententiam apud tuam fraternitatem consecratam subscriptamque ejus eorumque episcoporum manibus. Igitur post aliquos dies ad ejus preces convocati cœtum in hac urbe Romana antistitum fecimus, ut nobiscum considentes et petitio ejusdem episcopi, et acta sacerdotaliter cognoscerentur. Dum ergo esset in hac Romana urbe congregata eadem synodus episcoporum pro hujusmodi negotio audiendo vel faciendo, statim nobis nuntiata sunt ejusdem exemplaria actionis, a tua fraternitate directa; quæ suscipientes atque conferentes invicem, ita invenimus contineri in verbis et sensibus, sicut ea quæ nobis præfatus episcopus obtulerat, subscripta manu episcoporum, et tuæ dilectionis. Quam obrem admirati sumus, quia per suum clericum hanc vobis minime direxerit. Si enim forsitan tempus hoc prohibuit incongruum, cur absque suo scripto hanc usque nos minime direxit. Cumque recensita esset sententia coram nostris fratribus episcopis, visum nobis eisque est, quod non secundum timorem Dei neque secundum instituta Patrum, sacrosque canones, ejusdem Joannis antistitis Lappæ est causa cognita et terminata, vel pœnalibus submissa ejus persona. Propterea non leviter contristati sumus, maxime quia et sub custodia missus est idem Joannes antistes Lappæ diebus aliquot, et exinde adducebatur in secretarium tuæ fraternitatis, ut quod velles, inquit, loqueretur, ac rursus sub custodia ducebatur ad clausuram, sicuti habet confessio defensoris tuæ dilectionis in sententia ab eo facta; insuper et hortabatur contra canonum jussa, contraque legum instituta existens, ut daret fideiussorem. Deinde oportebat tuam fraternitatem secundum canonum vigorem, tempore quo se petit ad nos venire, cum absolere tuis litteris: quem non solum noluisti canonice absolere ad principis apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquit: Quia non competenter quæriss. Quæ ergo sancti sanxerunt Patres, indecentia sunt? An placuit tibi decencia sunt? Igitur præfatum Joannem antistitem æque [Ed. Rom. atque] inculpabilem reperientes, juxta textum sententiæ a te nobis directæ, fecimus nobiscum cum episcopis ad missarum solemniam in ecclesiis Dei præcedere. Itaque statim atque firmamus per hujus nostræ præceptionis auctoritatem, omnia quæ a te tuæque synodo contra canonum instituta contraque legum decreta gesta consecravit sunt, vel sententiam promulgatam adversus eum, inania et vacua esse; sed quicquid claruerit eum damnificatum, ejusdemque ecclesiam a quaquam, ei tua dilectio faciat reddi, per omnia conservans eum absque damno. Denominatum enim Joannem, utpote innocentem existentem, cum præsentem nostræ præceptione absolvimus hinc, ut sicut ceteri tuæ dilectionis episcopi, et is suæ ecclesiæ utilitate eum Dei peragere timore, sacrarumque regularum instituere debeat morem. Oportebat denique,

A dilectissime frater, oportebat nos similia similibus retribuere. Sed hæc magis per ignorantiam opinamur gesta esse, quam per calliditatem. Propterea quæ præcipimus tibi secundum Deum, et propter dominum, tuæque synodo, stude illico peragere, ne cogamur non misericorditer, sed secundum virtutem sacratissimorum canonum conversari. Scriptum namque est: *Dominus inquit: Petre, rogavi pro te, ut non deficeret fides tua; et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Et rursus: *Quodcumque ligaveris, Petre, in terra, erit ligatum et in celo, et quodcumque solveris in terra, erit solutum et in celo.* Postquam vero nostram præceptionem tua dilectio relegerit, hanc præsentem portitori Joannis episcopi nimirum reddat pro sui ejusdemque ecclesiæ munitione. Data die vi Kalendas Septembris, indictione II.

EPISTOLA II.

AD VAANUM CUBICULARIUM IMPERATORIS.

Cum Joannes Lappæ episcopus contra canones fuerit condemnatus, cupit ut ejus opera suæ Ecclesie restituatur.

Vitalianus Vaano cubiculario et imperiali charulario.

Semper celsitudo vestra piis hominibus præbuit concursus, semperque irreprehensibiliter viventibus tribuit libenter opem. Ideoque congruam prævidimus, per præsentia nostra scripta, Joannem antistitem ecclesiæ Lappensis, sitæ in insula Creta, ei in omnibus commendare, quatenus divina ope prævia, ejusque suffultus suffragio, valeat ad sanctam celeriter remeare ecclesiam. Per Septembrem enim mensæ præsentem, II indictione, in hac Romana urbe ad apostolorum nostri culminis protectorum limina veniens, obtulit nobis petitionem, per quam suppliciter precatus est nos, ut ejus causæ meritum cognoscentes, canonice terminaremus. Obtulit denique nobis et sententiam, quam promulgavit ejus metropolitanus cum suis episcopis adversus eundem Joannem, volens eum ostendere reprehensibilem, per quam eum contra canonum decreta pœnalibus submisit. Cujus exemplar et idem ejus metropolitanus nobis direxit. Propterea facientes congregari episcopos in hac urbe, ejus causa est cognita, relecta videlicet petitione ejus. Et præfata sententia ab eodem metropolitano ejus nobis directa, visum nobis est, non secundum sacros canones eandem esse sententiam promulgatam. Ideoque eam inanem atque vacuam statuimus fore, decernentes eundem Joannem innocentem existere, et absque aliqua culpa eam ab ejus metropolitano querimus sublisse; quem merito absolvimus ad suam ecclesiam regredi, scribentes ejus sæpius nominato metropolitæ, ut quæ per simplicitatem egerit in ejus personam contra canonum decreta, essent vacua et inania. Eundem itaque Joannem (ut dictum est) antistitem, vestræ eximie charitati per has nostras litteras commendantes, hinc absolvimus, ad vestra nimirum ambulaturum vestigia; et ut exinde rursus cum suis scriptis eum absolere festinet, quæsumus, ad suam ecclesiam; commendantes eum, qui-

dinem in regiam urbem apud piissimos principes, significans de ordinatione sua. Et dum suscepti essent renovantes privilegia Ecclesiæ reversi sunt, quorum [Al. add. principum] clementia (a) per eosdem missos direxerat beato Petro apostolo, et Evangelia aurea cum gemmis albis miræ magnitudinis in circuitu ornatas [Al., ornata]. Illic regulam ecclesiasticam, atque vigorem, ut mos erat, omnimodo conservavit (b) Hujus temporibus venit Constantinus Augustus de regia urbe per littoraria in Athinas, et exinde Tarantum, inde Beneventum et Neapolim per indictionem 6. Postmodum venit Romam, id est, die 5 mensis Julii, feria 4, in indictione superscripta, et (c) occurrit ei obviam apostolicus cum clero suo milliario sexto [Cod. Luc., v] ab urbe Roma, et suscepit eum. Et ipsa die ambulavit imperator ad sanctum Petrum ad orationem, et donum ibi obtulit. Die Sabbati ad sanctam Mariam, itemque donum obtulit. Dominico die processit ad sanctum Petrum cum exercitu suo. Omnes cum cereis exierunt obviam ei [Ibid. om. ex. obv. ei], et obtulit supra altare illius pallium auro textile, et celebratæ sunt missæ. Iterum Sabbati die venit imperator ad Lateranas, et lavit se [Al., lætus], et ibidem pransit in basilica Julii [Cod. Luc., Vigilii]. Item Dominico die fuit statio ad sanctum Petrum, et post missas celebratas, valefecerunt sibi invicem imperator et pontifex, duodecim dies in civitate Romana perseverans.

fideliter) mutatis verbis annexit. Id quod a Græcis et Latinis simul animadversum fuit decima tertia actione sextæ synodi; ibidem hæc relego. *SEV. BIN.*

(a) *Per eosdem missos direxit Constantinus beato Petro Evangelia aurea cum gemmis, etc.* Imperator callidus hæc dona obtulit Ecclesiæ, ut se catholicum et cum Romana Ecclesia communione conjunctum esse fingeret; idque propterea, ut sibi conciliaret Romanum populum, totumque Occidentem, quem a se tanquam ab hæretico et persecutore aversum esse sciebat. Ex eo quod Vitalianus pontifex munera Ecclesiæ oblata acceptavit, probabile videtur quod una cum muneribus orthodoxæ fidei professionem emisit, cum alioquin oblationes ab hæreticis factas Ecclesia recusare consueverit (*Baron., anno 655, num. 2, 3 et 4.*) *Id.*

(b) *Hujus temporibus Constantinus venit Romam.* Anno pontificatus Vitaliani 9, Constantis imperii 22, Christi nati 665, ut patet ex Paulo Diacono, lib. v, cap. 6, 7, 11. *Id.*

(c) *Occurrit ei obviam apostolicus cum clero suo.* Imperator, qui post sanctum Martinum relegatum germanum fratrem occiderat, secundum rigorem canonum non illa humanitate acceptandus, sed potius ab omnium ecclesiarum aditu arcendus fuisset, si non cum imperatore reconciliato, et ad unionem Ecclesiæ reducto, totius orientalis schismaticæ Ecclesiæ unionem futuram pontifex sperasset; quod deinceps vere factum esse, ex his patebit quæ infra de successore ejus filio Constantino Pogonato dice-

Omnia quæ erant in ære ad ornatum civitatis deposuit, sed et ecclesiam beatæ Mariæ ad Martyras, quam de regulis [Ibid., tegulis] æreis erat cooperta, discooperuit, et in regiam urbem, cum aliis diversis quæ deposuerat, direxit. Et postmodum secunda feria egressus de civitate Romana, reversus est Neapolim. Inde terreno itinere [Al., mari Thyrræno] perrexit Rhegium, ingressus Siciliam per indictionem 7. Et habitavit in civitate Syracusana, et talem afflictionem posuit in populo, seu habitatoribus, vel possessoribus provinciarum Calabriae, Siciliae, Africae, Sardiniae, per diagrapha, seu capita, atque nauticaliones per annos plurimos, quales a sæculo nunquam fuerant, ut etiam uxores a maritis, vel filios a patre [Al., a parentibus] separarent [Cod. Luc., separarentur], et alia multa inaudita perpessi sunt, ut alicui spes vitæ non remaneret, sed et vasa sacra, vel cimelia sanctarum Dei ecclesiarum tollentes nihil dimiserunt. (d) Et postmodum 15 die mensis Julii per 11 [Cod. Luc., 12] indictionem prædictus imperator in balneo occisus est. (e) Et non post multum temporis antedictus sanctissimus vir vitam finivit. Fecit autem ordinationes quatuor, presbyteros viginti duos, diaconum unum, episcopos per diversa loca nonaginta septem. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum apostolum sub die sexto Kalendas Februarii, et cessavit episcopatus menses duos, dies xiii.

mus (*Baron., ann. 663, num. 4 et 5.*) *Id.*

(d) *Et postmodum die 15 Julii, indictione 11, in balneo occisus est.* Anno imperii sui 27, Christi nati 668. Scribunt de eo Theophanes in Annalibus, et Cedrenus in Compendio, quod anno decimo octavo sui imperii Theodosium fratrem germanum diaconum sacrum interfecerit; qui post mortem frequenter apparens habitu diaconi poculum sanguine plenum ei porrexerit, et dixerit: Bibe, frater. Cujus visionis acerbitate victus abierit in Siciliam. Post occisum Constantem, rebellione quorundam, Moxentius quidam imperium invadit. Constantinus Pogonatus (ideo sic nominatus, quod Byzantio servens, tenera adhuc lanugine fulset, et e Sicilia promissam barbam, ut Zonaras ait, retulisset) Vitalianum papam supplicis fretus, expulsit tyranno, parenti accedit. Qua de causa rogavit eum pontifex sanctissimus, ut qui auxilio Dei vici-set tyrannos, jam etiam superaret hæreticos Ecclesiam Dei acerrime instantes. Detulit imperator precibus Vitaliani hoc in primis, ut quoadusque motus bellorum ingruentium componerentur, res hæreticorum silentio sopirentur (*Vide Baron., ann. 658, num. 1 et 2.*) *Id.*

(e) *Et non post multum temporis antedictus vir sanctissimus vitam finivit.* Anno Christi 669 [671, 27 Jan.] qui est Constantini Pogonati imperatoris annus 2. In Græcorum sacra diptycha relatum Theodorus Constantinopolitanus episcopus Monothelita in seculo et invito imperatore expunxit, ut constat et epistola Constantini ad Donum papam.

VITALIANI PAPÆ EPISTOLÆ.

[Ex Mansi, l. i.]

EPISTOLA PRIMA.

AD PAULUM ARCHIEPISCOPUM CRETENSEM.

Arguit eum quod Lappæ episcopum injuste damnaverit, et ad sedem apostolicam provocantem non dimiserit. Dicitum episcopum pristino honori restituens, quæ contra illum acta fuerant declarat.

Vitalianus episcopus servus servorum Dei Paulo archiepiscopo Cretensi.

Decimo nono die mensis Decembris præsentis fidei indictionis Joannes episcopus Lappæ urbis intra basilicam venerabilem beati principis apostolorum Petri nobis obtulit petitionem, per quam nos obnoxie postulavit, atque conjuravit per terribilem, iniquos, adventum magni Dei atque Salvatoris nostri Jesu Christi, ut secundum sacratissimos canones, institu-

taque sanctorum Patrum ejus causæ meritum requireremus, et sententiam promulgaremus. Obtulit illico et sententiam apud tuam fraternitatem confectam subscriptamque ejus eorumque episcoporum manibus. Igitur post aliquos dies ad ejus preces concervati costum in hac urbe Romana antistitum fecimus, ut nobiscum consistentes et petitio ejusdem episcopi, et acta sacerdotaliter cognoscerentur. Dum ergo esset in hac Romana urbe congregata eadem synodus episcoporum pro hujusmodi negotio audiendo vel faciendo, statim nobis nuntiata sunt ejusdem exemplaria actionis, a tua fraternitate directa; quæ suscipientes atque conferentes invenim, ita invenimus contineri in verbis et sensibus, sicut ea quæ nobis præfatus episcopus obtulerat, subscripta manu episcoporum, et tuæ dilectionis. Quam obrem admirati sumus, quia per suum clericum hanc vobis minime direxerit. Si enim forsitan tempus hoc prohibuit incongruum, cur absque suo scripto hanc usque nos minime direxit. Cumque recensita esset sententia coram nostris fratribus episcopis, visum nobis eisque est, quod non secundum timorem Dei neque secundum instituta Patrum, sacrosque canones, ejusdem Joannis antistitis Lappæ est causa cognita et terminata, vel pœnalibus submissa ejus persona. Propterea non leviter contristati sumus, maxime quia et sub custodia missus est idem Joannes antistes Lappæ diebus aliquot, et exinde adducebatur in secretarium tuæ fraternitatis, ut quod velles, inquit, loqueretur, ac rursus sub custodia ducebatur ad clausuram, sicuti habet confessio defensoris tuæ dilectionis in sententia ab eo facta; insuper et hortabatur contra canonum jussa, contraque legum instituta existens, ut daret fideiussorem. Deinde oportebat tuam fraternitatem secundum canonum vigorem, tempore quo se petit ad nos venire, eum absolventis tuis litteris: quem non solum voluisti canonice absolvere ad principis apostolorum limina, sed magis respondisti ei indecenter, inquit: Quia non competenter quæris. Quæ ergo sancti sanxerunt Patres, indecentia sunt? An placencia tibi decencia sunt? Igitur præfatum Joannem antistitem æque [Ed. Rom. atque] inculpabilem reperientes, juxta textum sententiæ a te nobis directæ, fecimus nobiscum cum episcopis ad missarum solemniam in ecclesiis Dei præcedere. Itaque statuimus atque firmamus per hujus nostræ præceptionis auctoritatem, omnia quæ a te tuæque synodo contra canonum instituta contraque legum decreta gesta confectave sunt, vel sententiam promulgatam adversus eum, inania et vacua esse; sed quicquid claruerit eum damnificatum, ejusdemque ecclesiam a quoquam, ei tua dilectio faciat reddi, per omnia conservans eum absque damno. Denominatum enim Joannem, utpote innocentem existentem, cum præseni nostræ præceptione absolvimus hinc, ut sicut cæteri tuæ dilectionis episcopi, et is suæ ecclesiæ utilitate cum Dei peragere timore, sacrarumque regularum instituere debeat morem. Oportebat denique,

A dilectissime frater, oportebat nos similia similibus retribuere. Sed hæc magis per ignorantiam opinamur gesta esse, quam per calliditatem. Propterea quæ præcipimus tibi secundum Deum, et propter dominum, tuæque synodo, stude illico peragere; ne cogamur non misericorditer, sed secundum virtutem sacratissimorum canonum conversari. Scriptum namque est: *Dominus inquit: Petre, rogavi pro te, ut non deficeret fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Et rursus: *Quodcumque ligaveris, Petre, in terra, erit ligatum et in celo, et quodcumque solveris in terra, erit solutum et in celo.* Postquam vero nostram præceptionem tua dilectio relegerit, hanc præseni portitori Joannis episcopi nimirum reddat pro sui ejusdemque ecclesiæ munitione. Data die vi Kalendas Septembriis, Indictione II.

EPISTOLA II.

AD VAANUM CUBICULARIUM IMPERATORIS.

Cum Joannes Lappæ episcopus contra canones fuerit condemnatus, cupit ut ejus opera suæ Ecclesie restituatur.

Vitalianus Vaano cubiculario et imperiali charulario.

Semper celsitudo vestra piis hominibus præbuit concursus, semperque irreprehensibiliter viventibus tribuit libenter opem. Ideoque congruum prævidimus, per præsentia nostra scripta, Joannem antistitem ecclesiæ Lappensis, sitæ in insula Creta, ei in omnibus commendare, quatenus divina ope prævia, ejusque suffultus suffragio, valeat ad sanctam celeriter remeare ecclesiam. Per Septembrem enim mensem præsentem, II indictione, in hac Romana urbe ad apostolorum nostri culminis protectorum limina veniens, obtulit nobis petitionem, per quam suppliciter precatus est nos, ut ejus causæ meritum cognoscentes, canonice terminaremus. Obtulit denique nobis et sententiam, quam promulgavit ejus metropolitanus cum suis episcopis adversus eundem Joannem, volens eum ostendere reprehensibilem, per quam eum contra canonum decreta pœnalibus submisit. Cujus exemplar et idem ejus metropolitanus nobis direxit. Propterea facientes congregari episcopos in hac urbe, ejus causa est cognita, relecta videlicet petitione ejus. Et præfata sententia ab eodem metropolitano ejus nobis directa, visum nobis est, non secundum sacros canones eandem esse sententiam promulgatam. Ideoque eam inanem atque vacuam statuimus fore, decernentes eundem Joannem innocentem existere, et absque aliqua culpa eam ab ejus metropolitano querimus sublisse; quem merito absolvimus ad suam ecclesiam regredi, scribentes ejus sæpius nominato metropolitæ, ut quæ per simplicitatem egerit in ejus personam contra canonum decreta, essent vacua et inania. Eundem itaque Joannem (ut dictum est) antistitem, vestræ eximie charitati per has nostras litteras commendantes, hinc absolvimus, ad vestra nimirum ambulaturum vestigia; et ut exinde rursus cum suis scriptis eum absolvere festinet, quæsumus, ad suam ecclesiam; commendantes eum, qui-

bus præviderit, ut illæsus debeat esse. Profecto enim una necum cunctis diebus vitæ suæ et ipse pro vestræ excellentissimæ charitatis prosperitate ac longævitate deprecabitur Dominum. Data die vi Kal. Februarii, indiot. 11.

EPISTOLA III.

AD PAULUM EPISCOPUM CRETENSEM.

Us episcopo Lappæ occupatas ecclesias restituat; diaconum, qui uxorem duxit, et in duabus militat ecclesiis, corrigat; tum a se Eulampium, qui male audiebat, dimittat.

Vitalianus Paulo episcopo Cretensi.

Ad cognitionem tuæ dilectionis congruum prævidimus producere, eo quod Joannes episcopus Lappensis ecclesiæ nobis suggererit, asserens ejus parochiæ pertinentia monasteria, unum quod appellabatur Palea, et alterum quod vocatur Arsili, a tua Ecclesia esse invasa. Ideoque, si ita est, hortamur tuam charissimam fraternitatem, ut ei secundum terminos sanctorum canonum reddi faciat, quia unicuique quod justum est volumus conservari, maxime a nostris fratribus. Cognovimus denique, quod quidam diaconus, nomine Joannes, postquam consecratus est minister, accepisset uxorem; et non solum hoc, sed et in duabus ecclesiis militet. Ideoque, si ita est, hoc tua dilectissima fraternitas pro Dei amore corrigat, ne de novo hujusmodi nefas proveniat adinstar male viventium. Deinde cognovimus, quod quemdam curialem, nomine Eulampium, habeat quasi consiliarium. Non enim, ut nobis suggestum est, eum constat esse bonæ vitæ. Ille enim quotidie, ut fertur, inter fratres zizania seminat, ut de eorum discordia marsupium impleat. Quamobrem, si ita est, hortamur tuam fraternitatem, eum a se projicere, ut ejus opinio coram Deo et hominibus floreat. Data ut supra.

EPISTOLA IV.

AD GEORGIUM EPISCOPUM SYRACUSANUM.

Ut Joanni episcopo Lappensi faveat.

Vitalianus Georgio episcopo Syracusano.

Gesta, sive sententiam a tua fraternitate directam, dilectissimo filio nostro Gaudenio primicerio scribente, eam sibi ab antistite Cretensis insulæ transmissam, pro causa episcopi Lappensis Ecclesiæ, suscepimus; scribentes ei quamobrem admirati sumus cur ipse Cretensis antistes nobis aut per suum clericum hanc minime direxerit, aut per sua scripta non indicaverit quæ erant necessaria. Præfatus enim Joannes Lappensis Ecclesiæ, hujusmodi sententiam manus ejus metropolitæ episcoporumque subscriptam, cum sua nobis obtulit petitione, postulans suæ causæ meritum canonice requiri. Cujus precibus moti, pro tali re in hac urbe fecimus congregari synodum, ut cognosceretur hujusmodi negotium. Cumque esset congregata, relecta est nimirum petitio Joannis præsulis, ac sententia a tua directa fraternitate; quibus nobis eisque visum est non secundum sacratissimos canones, neque secundum instituta Patrum, esse eadem gesta promulgata adversus prænomiatum Lappensis Ecclesiæ episcopum. Idcirco decrevimus, eam, per nostræ præceptionis auctorita-

tem, esse inanem et vacuam, absolventes enim ad suam Ecclesiam remeare cum nostra præceptione ad eundem ejus metropolitam facta. Ideoque eo illic ad tuam fraternitatem se conjungente, ei ita concurrat, ut cum litteris commendatitiis domini excellentissimi Vazni filii nostri imperialis cubicularii et charitularii, ad suam Ecclesiam prospere revertatur. Viva enim voce pro sua causa subtiliter tuæ fraternitati, dum ab ea requisitus fuerit, profecto indicabit, ostendens ei exemplar præcepti nostri, ad Cretensem metropolitam directi. Præterea et Silvius tibi intimandum omnia prædicantes [At, intimabit omnia prædicta] ne modum transgredi litterarum cerneremur. Data ut supra.

EPISTOLA V.

AD OSWIE REGEM NORDANHUMBORUM, EJUS DE PASCHATE JUDICIUM EXPETENTEM.

Gratulatur gentes sui regni ad fidem conversas, utque pascha cæterasque apostolorum traditiones observari, totamque insulam Deo dicari curet, et reliquias sanctorum ei mitti.

Domino excellentissimo filio Oswio regi Saxonum Vitalianus episcopus servus servorum Dei.

Desiderabiles litteras excellentiæ vestræ suscepimus, quas relegentes, cognovimus ejus piissimam devotionem, ferventissimumque amorem quem habet propter beatam vitam. Et quia dextra Domini protegente ad veram et apostolicam fidem sit conversus, sperans, sicut in sua gente regnat, ita et cum Christo in futuro conregnare. Benedicta igitur gens, quæ talem sapientissimum et Dei cultorem promeruit habere regem. Quia non solum ipse Dei cultor existit, sed etiam omnes subjectis suos mediatum die nocte ad fidem catholicam atque apostolicam pro suæ animæ redemptione converti. Quis enim audiens hæc suavia non lætetur? Quis non exsultet et gaudeat in his [Rom add. piis] operibus? Quia et gens vestra Christo omnipotenti Deo credit, secundum divinarum prophetarum voces, sicut scriptum est in Isaia: *In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsam gentes deprecabuntur* (Isai. xi). Et iterum: *Audite, insulæ, et attendite, populi, de longe* (Isai. xlii). post paululum: *Parum, inquit, est ut mihi sis servus, ad suscitandas tribus Jacob, et sæces Israel convertas. Dedi te in luccm gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ* (Ibid.). Et rursum: *Reges videbunt et consurgent principes, et adorabunt. Et post paululum: Dedi te in sædus populi, ut suscitares terram et possideres hæreditates dissipatas, et diceres his qui vincti sunt: Exite; et his qui in tenebris: Revelamini.* Et rursum: *Ego dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi, et dedi te in luccm gentium, et in sædus populi, ut aperires oculos caecorum, et educeres de conclusione vinctum de domo carceris sedentem in tenebris* (Isai. xlii). Ecce, excellentissime fili, quam luce clarius est, non solum de vobis, sed etiam de omnibus prophetarum gentibus, quod sint credituræ in Christum omnium conditorem. Quamobrem oportet vestram celsitudinem, utpote membrum existens Christi, in omnibus piam regulam

sequi perenniter principis apostolorum, sive in pascha celebrando, sive in omnibus quæ tradiderunt sancti apostoli Petrus et Paulus, quia ut duo luminaria cæli illuminant mundum, sic doctrina eorum corda hominum quotidie illustrat credentium.

Et post nonnulla, quibus de celebrando per orbem totum uno vero Pascha loquitur: Hominem denique, inquit, docibilem, et in omnibus ornatum antistitem secundum vestrorum scriptorum tenorem minime valuimus nunc reperire, pro longinquitate itineris. Profecto enim dum hujusmodi apta reperta persona fuerit, cum instructum ad vestram dirigemus patriam, ut ipse et viva voce, et per dista oracula, omnem inimicizantem ex omni vestra insula cum divino nutu eradicet.

Munuscula a vestra celsitudine beato principi apostolorum directæ, pro æterna ejus memoria suscepimus, gratiaque ei agimus, ac pro ejus incolumitate jugiter Deum deprecamur cum Christi clero. Itaque qui hæc obtulit munera de hac subtrahens est luce, situsque ad limina apostolorum, pro quo valde annus contristati, cum hic esset defunctus. Veruntamen gerulis harum nostrarum litterarum vestris missis, et beneficiis sanctorum martyrum, hoc est, reliquias beatorum apostolorum Petri et Pauli, et sanctorum martyrum Laurentii, Joannis et Pauli, et Gregorii, atque Pancratii eis fecimus dari, vestræ excellentiæ profecto omnes contradendas.

Nam et conjugii vestræ, nostræ spirituali filie, direximus per præfatos gerulos crucem, clavem auream habentem de sacratissimis vinculis beatorum apostolorum Petri et Pauli. De ejus pio studio cognoscentes, tantum cuncta sedes apostolica una nobiscum lætatur, quantum ejus pia opera coram Deo flagrant et versant. Fœtinet igitur, quemsumus, vestra celsitudo, ut optamus, totam insulam suam Deo Christo dicare. Habet enim profecto protectorem humani generis Redemptorem Dominum nostrum Jesum Christum, qui ei cuncta prospera impartiens, uti novum Christi populum coarctet, catholicam ibi et apostolicam constituens fidem. Scriptum est enim: *Quærite primum regnum Dei, ac justitiam ejus, et hæc omnia adjumentur vobis (Matth. vi)*. Nimirum enim quærit et impetrabit, et ei omnes suæ insule (ut optamus) subdeantur. Paterno itaque affectu salutantes vestram excellentiam, divinam jugiter precamur clementiam, quæ vos vestrosque omnes in omnibus bonis operibus auxiliari dignetur, ut cum Christo in futuro regnetis sæculo. Incolumem excellentiam vestram gratia superna custodiat.

EPISTOLA VI.

sub nomine Vitaliani papæ ad monachos siculos.

Vitalianus episcopus servus servorum Dei dilectis in Christo filiis sub patris Benedicti et Placidi dominio in Sicilia constitutis salutem et apostolicam benedictionem.

Ad hæc nos superna Clementia in orbe terrarum præfecit rectores atque custodes, ut dispersa congregare, et congregata conservare, et destructa re-

stituere summopere procuremus. Quapropter quia civitates, castra, monasteria, possessiones, et villas beato Benedicto in Sicilia subditas paganorum incurSIONIBUS desolatas esse audivimus, supra modum dolemus, omnipotentique Deo super hoc gratias agimus quod ideo temporaliter hic flagellari irrogat, ne in æternum puniat. Unde vos, charissimi filii, a fletu et mœrore cessare monemus, et his nostris filiis, quos de Cassinensi congregatione ad monasteria restauranda, et civitates, castra, possessiones et villas recuperandas in Siciliam dirigere studuimus, ut specialibus dominis deservire curetis; ex parte beati Benedicti et nostra præcipientes, ut in restauratione monasterii et possessionum illos adjuvare studeatis, ceptumque laborem ad effectum perducere summopere procuretis. Nos enim et vos, et civitates, castra, possessiones, et villas quas Tertullus patricius beato patri Benedicto in Sicilia dedit, defendere, adjuvare, et manu tenere parati sumus. Omnipotens Deus sua vos gratia benedicat, atque a cunctis adversis eripiat. Valet.

EPISTOLA VII.

AD FLORIANENSES.

Vitalianus episcopus, servus servorum Dei, eremitis in Florianensi cœnobio commorantibus, eorumque Cynocephalo Mumulo, non abbati, quod dignum et justum est.

Audivimus, quod sine gravi dolore loqui non possumus, quemdam vestri cœnobii gyrovagum, Agnulfum nomine, suggestione diabolica Casinum venisse, et effracto beati Benedicti sepulcro, ejus reliquias diminuisse. De quo facto gravi animadversione vos et monasterium vestrum plectendos cum eodem gyrovago judicavimus, nisi et vos et locum vestrum paterno affectu diligereimus. Facilius enim vesterum Casinensis cœnobii possessiones in prædam et direptionem dari, quam sancti Patris Benedicti ipsarum ab aliquo violari. Ob quam rem vestræ universitati ex parte Dei omnipotentis et beatorum apostolorum Petri et Pauli et omnium sanctorum, et septem universalium conciliorum præcipiendo mandamus, ut ad cor redeantes, et sanctis apostolis Petro et Paulo et beato Benedicto satisfacientes, ad nos cum jam dictis sacrosanctis reliquiis veniatis, et de perpetua nequitia cum jam dictis sacrilegiis veniam postuletis. Si autem vos, et locum vestrum et eundem sacrilegium cum manipulatoribus suis a sanctæ matris Ecclesiæ gremio separantes, perpetuæ et indissolubilis maledictionis et anathematis vinculo innodamus, et a regno Dei alienamus, et cum diabolo, et ejus atrocissimis pompis, et Juda, Domini nostri Jesu Christi traditore, æterno supplicio æternæque maledictioni deputamus. Pari etiam innodationis vinculo obligetur, quicumque vos et locum vestrum solvere præsumperit a nexu excommunicationis absque digno emendationis et penitentia fructu. Datum quinto Kal. Aug.

EPISTOLA VIII.

CLODOVEO FRANCORUM REGI.

Vitalianus episcopus, servus servorum Dei, Clodoveo regi Francorum, si filius obedientiæ fuerit, salutem, et Apostolicam benedictionem.

Sancti et magni Nicæni concilii præcepta secuti, quæ jubent regularem epistolam per unamquamque provinciam mitti, ne hi qui abjiciuntur ab aliis recipiantur, serenitati vestræ notum facimus, Aurelianienses et Cenomannenses, ac monasterium Floriacense cum omnibus sequacibus illorum a liminibus Ecclesiæ separatos, et indissolubili anathematis vinculo innodatos: quoniam ecclesiam sancti Benedicti ejusque sepulcrum in castro Casino situm violare conati sunt, et sanctas reliquias post nostrum interdictum retinere conantur, contra apostolicæ sedis statuta, et interdictum, et totius sanctæ synodi sententiam, quam, missis per singulas provincias litteris, notam vobis omnibus fecimus. Excommunicamus igitur pro superius dictis reliquiis omnes jam dictos, et falsum abbatem Strumbolum, non Mumolum, et Aygulfum filium Satanæ cum suis fautoribus, donec sanctas reliquias ad urbem Romam reducant, et de perpetrata nequitia, secundum statuta canonum, penitentiam sumant. Quapropter vestram a Deo conservandam clementiam obnixâ prece rogamus, et ex Dei omnipotentis, et apostolorum Petri et Pauli, et Benedicti parte præcipimus, ut jam dictos latrones ad justitiam sedis apostolicæ faciendam stringatis. Sin autem et vos et illos perpetuæ maledictionis anathemate damnemus. Datum die Kalendarum Novembrium.

EPISTOLA IX.

AD OMNES EPISCOPOS.

Vitalianus episcopus servus servorum Dei, dilectis in Christo fratribus et filiis, archiepiscopis, episcopis, et abbatibus in Hispania, Bætica, Lusitania, Gallæcia, Aquitania, Britannia, Germania, Gallia Belgica, Gallia Togata, Gallia Cisalpina, Gallia Transalpina, et Gallia Transcampana constitutis, salutem et apostolicam benedictionem.

Vestræ universitati per præsentia scripta notum esse volumus Mumolum hæreticum, et Floriacenses, olim quidem monachos, nunc vero Sarabaitas, gyrovagos, ac primogenitos Satanæ, ea quæ carnis sunt sequi, et tenere doctrinam Balaam, filii Beor; furta, latrocinia, commensationes, et ebrietates, et lenocinia diligere, et in violatione sepulcrorum operam dare. Ob quam rem scitote illos indissolubili anathematis vinculo esse damnatos, et a regno Dei alienatos, et cum diabolo et ejus atrocissimis pompis, et Juda Jesu Christi Domini nostri traditore esse socios, nisi forte patris Benedicti, ejusque sororis reliquias, quas nequiter abstulerunt, in nostram præsentiam, Casinum reportandas, Romam redeverint, et de tanta nequitia et sacrilegio dignam penitentiam gesserint. Quapropter ex parte Dei omni-

A potentis, ex apostolorum Petri et Pauli vestræ universitati mandamus, ut Floriacenses, Aurelianienses, et Cenomannenses, pro excommunicatis habeatis, et illos ante nostram præsentiam cum sanctis reliquiis venire cogatis. Quo autem termino ante nos venire debeant, vestris litteris insinuate. Quidquid vero exinde statueritis, dilecti filii nostri Clodovei regi erit, his etiam reitentibus, adimplere. Datum Romæ xvii Kal. Augusti.

* EPISTOLA X.

AD THEODORUM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.

Primum Ecclesiæ Cantuariensis asserit.

Dilectissimo fratri Theodoro, Vitalianus episcopus servus servorum Dei.

B Inter plurima quæ vobis per vestras syllabas intimari jussisti, cognovimus etiam desiderium vestrum pro confirmatione diocesis, quæ tunc subjectioni, quia in omnibus ex nostro apostolicæ auctoritatis privilegio splendescere desideras. Nos vero vestræ petitioni annuentes, quia congruit pastoralis sollicitudine, circa ecclesias Dei quæ a præcis temporibus ab hac apostolica sede statuta intelligimus, irrefragabili ratione volumus, ut sicut a nobis et a nostris successoribus perpetua stabilitate muniantur. Unde nobis visum est te exhortari, ac in præsentem commendare tuæ sagacissimæ sanctitati omnes Ecclesias in insula Britannia positas. Omnia ergo quæ a sancto Gregorio prædecessore nostro, Augustino syncello suo, statuta sunt atque firmata, vel etiam per sacrum usum pallii concessa, nos tibi in ævum concedimus, et Doroverniam civitatem, ubi primitus per revelationem Jesu Christi Domini nostri fides catholica, secundum institutionem sacrorum canonum suscepta est, habeto. Ex auctoritate autem beati Petri apostolorum principis, cui a Domino nostro potestas data est ligandi atque solvendi in cælo et in terra, nos, licet immeriti, ejusdem beati Petri clavigeri regni colorum vicem tenentes, tibi, Theodore, tuisque successoribus, sicuti ab olitanis temporibus fuerunt condonata, ita in perpetuum in ipsa tua metropolitana sede, quæ sita est in civitate Dorovernia, immutata concedimus detinenda. Si quis vero, quod non optamus, contra hanc nostræ apostolice definitionis privilegii auctoritatem venire tentaverit, siquidem episcopus, vel presbyter, aut diaconus, fuerit, ex hac apostolica auctoritate statim atque decernimus, ut episcopus ordine presbiter careat, et presbyter vel diaconus se noverint a suis ordinibus dejectos. Ex numero autem laicorum, tam ex regibus, quam principibus, sive magna vel parva persona fuerit, sciat se alienum a participatione corporis Domini nostri Jesu Christi. Hanc autem privilegii paginam suffultam auctoritate Leati Petri apostolorum principis, cujus ministerio fungimur, tibi, Theodore, tuisque successoribus in perpetuum obtinendam delegamus. Deus te incolamem custodiat, dilectissime frater.

* Ex Wilkins Conc. Brit., tom. 1, pag. 41.

EPISTOLA. XI.

Vitalianus episcopus servus servorum Dei reverendiss. domino charissimo Beneventanæ Ecclesie episcopo, et in eodem venerabili episcopo in perpetuum.

Cum sicut apostolicæ dignitatis aperte in hoc divini profectus nitore dignoscatur præfulgere, et in exercendis Dei laudibus, seu impensius studeat laboris exhibere certamen, ob hoc debita nos ejusdem apostolicæ pastoralis compulsi sollicitudinis cura, quæque ad stabilitatem piorum locorum promulgari, et apostolicæ institutionis censura confirmari. Igitur quia postulasti a nobis quatenus reverendissima Beneventanensis Ecclesia, Deo favente, privilegiis reverendissimæ sedis apostolicæ decoraretur, idcirco piis tuis desideriis faventes, ac nostra auctoritate id quod exposcit effectus, mancipamus, concedentes tibi, tuæque præfatæ reverendissimæ Beneventanensi Ecclesie, id est Bibinum, Asculum, Larinum, et eccle. iam sancti Michaelis archangeli in Gargano, pariterque Sipontinam ecclesiam, quæ in magna inopia et paupertate esse videtur, et absque cultoribus et ecclesiasticis officiis nunc cernitur esse depravata, cum omnibus quidem eorum pertinentiis, et omnibus prædiis, cum ecclesiis, familiis utriusque sexus, et massis, totaque loca ditioni antiquæ possessa tuæ sanctimonie, successoribusque tuis concedimus hæc omnia dominanda et possidenda, atque canonice disponenda, cum omnibus suis ubique pertinentiis, sive sint in præfatis civitatibus, sive in quibuscunque castris consistentia, siquidem insuper apostolica censura sub divini iudicii obstantibus, et validis, atque atrocibus anathematis interdictionibus, ut nullus unquam succes-

orum vestrorum, vel alicujus dignitatis potestate præditus reverendissimæ Beneventanæ Eccl. aliquam vim facere, vel in cunctis jam supradictis ecclesiis, vel de iis, quæ pertinere videntur, quoquo modo auferre, aut alienare, vel ejus minuere terminos, et nec quamlibet malitiam, aut jacturæ molestiam in easdem inferre quocunque tempore, nec licentia sit, ut dictum est, ex earum pertinentiis aliquam magnæ parvæque personæ auferre; sed omnia superius taxata sub potestate et dispositione Beneventani episcopatus perpetuo consistent, ut profecto juxta id quod a nobis statutum est eadem venerabilis reverendissima Beneventanensis ecclesia apostolicis constitutionibus, aut privilegiis consistens, ornata, inconvulsa dotata permaneat. Si quis autem (quod non optatur) nefario ausu præsumperit hæc quæ a nobis ad laudem Dei pro stabilitate dictæ Ecclesie Beneventanæ statuta sunt refragare, aut in quoquam transgredi, sciat anathematis vinculo innodatum esse, et cum Juda Domini traditore, et cum omnibus impiis æterni incendii supplicio condemnatum; at vero qui pio intuitu observator, et in omnibus extiterit custodiens hujus nostri apostolici constituti ad cultum Dei respiciens, benedictionis gratiam a misericordiosissimo Domino Deo nostro multipliciter consequatur, et vitæ æternæ particeps effici mereatur. Scriptum per manum Adriani strimarii reverendissimæ Romanæ Ecclesie in mense Februario, indict. 11. Bene valete.

Datum 11 Kal. Febr. per manum Anastasii primicerii, defensoris reverendissimæ sedis apostolicæ, anno Deo propitio pontificatus dom. Vitaliani summi pontificis, et universalis papæ, in sacratissima sede beati Petri apostoli, primo, indict. 11.

ANNO DOMINI DCLXX.

JONAS

ABBAS ELNONENSIS.

NOTITIA HISTORICA.

(Ex Fabricio, Biblioth. mediæ et infimæ Latinitatis.)

Jonas, abbas, sancti Columbani et discipulorum ejus D Attalæ et Eustasii discipulus, idem qui Hibernus ab aliis, vel Scotus, Italusve, aut Bobiensis, Lirinensis vel Luxoviensis appellatur, clarus circa an. 664. Scripsit:

Vitam sancti Columbani, quæ interpolata apud Surium 21 Novembr.; sincerior tom. III Opp. Bedæ, pag. 199, et in Vincentii Barralis Chronologia sanctorum Lirinensium, pag. 83; emendatior denique in Mabillonii sæc. II Bened., pag. 5; Gallice quoque in Arnaldi Ardillii Vitæ sanctor., pag. 296.

Vitam sancti Attalæ abbatis, quæ itidem edita inter Bedæ Opera, tom. 3, pag. 222, et apud Surium 10 Martii, Barralimque, pag. 97, et in Actis sanctorum, tom. II Martii, pag. 43, sincerior ex quatuor ms. et apud Mabillonium sæc. II Bened., pag. 100.

Vitam sancti Eustasii abbatis Luxoviensis an. 627 defuncti ex ipsiusmet Itinerario, itidem inter Bedæ Opera, tom. III, pag. 243, et apud Surium, 29 Mart., Mabillonium sæc. II Bened., pag. 115, et in Actis sanctorum, tom. III Martii, pag. 786, cum Henschenii notis.

Vitam Bertulphi abbatis obviam apud Surium 19 August., Mabillonium sæc. II Bened., pag. 160, et inter Bedæ opera, tom. III, pag. 248.

Vitam sanctæ Faxæ, sive Burgundofaræ, abbatis primæ Eboriacensis in diocesi Gallie Meldensi, defunctæ anno 657. Exstat apud Surium 5 April. et inter Bedæ Opera, tom. III, pag. 258, et in Mabillonii sæc. II Bened., pag. 459.

Libros II de Vita et miraculis sancti Joannis abbatis Reomaensis ad Hunnam abbatem fratresque

Reomaenses : priore libro Vitam ab antiquiore monacho Reomaensi scriptam et apud Mabillonium obviam interpolavit ; posterior de miraculis exstat in laudati Mabillonii sæc. I Bened., pag. 657. Utrumque eum notis edidit Petrus Roverius in historia monasterii et abbatum Reomaensium ab anno 425 ad sua usque tempora, Paris., 1657, 4°. Adde Caroli Gointii Annales Francorum, tom. I, pag. 121 seq., 234, 235, 310 seq., et tom. III, pag. 461 seq.

VITA S. COLUMBANI ABBATIS, AUCTORE JONA

MONACHO BOBIENSI FERE ÆQUALI,

Collata cum diversis Codicibus mss.

(Ex Mabill., Acta SS. ord. S. Benedicti.)

PROLOGUS AUCTORIS.

AD BOBOLENUM ET WALDEBERTUM ABBATES.

1. Dominis eximii et sacri cœminis regimine decoratis religionisque copia fultis Boboleno et Waldeberto Patribus Jo asperator.

Memini me ante hoc ferme triennium fratrum conviventia flagitante, vel B. Bertulfi abbatis imperio jubente cum apud eos Apenniniis ruribus vacans in Ebobliensi^a cœnobio morarer fuisse pollicitum, ut almi Patris Columbani meo studerem stylo texere gesta; præsertim cum hi qui eo fuerunt in tempore, et penes ipsum patrata viderunt, quam plurimi penes vos superstites sint, qui nobis non audita sed visa narrent, vel quæ etiam nos per venerabiles viros Attalam et Eustasium didicimus: quorum primus Ebobliensis, secundus Luxoviensis cœnobii, quo vos præules existitis^b, ejus successores fuerunt, qui magistri instituta suis^c plebibus servanda tradiderunt. Quorum vitam utcumque quivimus in postmodum deprompsimus, seu plurimorum quos clementia memorabiles reddidit.

2. Sed quæ prædictorum fratrum agapis vel Patris prædicti præcepto conjiciens rebar liquido exuberari, multum me ego ad hoc opus imparum reperio. Si enim me in hoc opere nequaquam indignum judicasset, olim jam ad ea texenda temerario

^a Ita scribunt antiqui Codd. mss., pro quo libri editi præferunt Bobiense. Est autem Bobium monasterium, multorum cœnobiorum caput, positum in Alpibus Cottis provincia Italiae ad amiculum cognominem, non longe a flumine Trebia et Ajenni, abestque ab urbe Ticino millia passuum XI, quo in loco accrevit oppidum episcopali sede a Benedicto VIII illustratum: monasterium vero congregationi Cassinensi, alias S. Justinae, unitum est. Lege Italiae Sacr. tomum IV, ubi de episc. Bobiensibus.

^b Nempe Boboleno post Bertulfum Attalæ successorem Bobio, Vualdebertus post Eustasium Colum-

B quamvis conatu aggressus fuisset. Quamquam me et per triennium Oceani per ora velat et acabra lintris adacta, has quoque scatenas molles sectando vias madefacit sæpe et lenta palus Elnonis plantas ob venerabilis Amandi pontificis ferendum suffragium, qui his constitutus in locis veteres Sicombrorum errores evangelico mucrone coerces. Erit tamen commisi operis, venerandi Patres, vestri arbitrii cultus, ut si aliqua minus rito prompta decore facunditatis caruerint, vestris phaleramentis decorantur, ut legentibus apta fiant, ne dum meam imperitiam in eloquio exhorrent, cum dictis facta non exarquentur, sanctorum virtutes fastidiose ferendo non imitentur: et cum ad paratum opus ozentes manum tetenderint, mox sentium asperitate crustatam nitantur subtrahere. Quibus dicendum est nantes solere post ima gurgitum fractis viribus ripæ relditos, cum alia defuerint subsidia, festino commine sentes apprehendere; et divitum fauces cum aliis dapes redundant, sæpe agrestia desiderare: et pleosque musicorum omnium, organi scilicet, psalterii, cytharæ melos aures oppletas, mollis aspe avenæ modulamini auditum accommodare.

3. Et si me quempiam laudare repererint qui adhuc^d superis junctus sit, non me adulatorem putent, sed rei bene gestæ dissertorem; nec favere tuihani successorem Luxovio præerant. Eorum acta consule.

^e Id est discipulis, quo nomine Jonas non raro monachorum multitudinem appellat.

^d Eadem dictione Jonas utitur infra num. 18 et in Vita S. Eustasii, num. 1, necnon in Vita S. Burgundofaræ, cap. 2. Retinenda proinde est, nec ullatenus mutanda, ut nonnullis videtur. Superes Jonas intelligit superstites homines seu vivos, qui comparatione eorum qui jacent in tumulis asperi appellari possunt. Unde idem auctor in Vita S. Burgundofaræ, cap. 9, de Lendebergæ obitu agens, « Superas, inquit, liquefacti auras, ad æterna gaudia est protracta. »

quam panegyrico carmine, sed digna memoriae commendare. Nec adeo [Fort. ideo] quisquis superest tumescat, si a me largita Conditoris dona narrata videat, ne elationis stimulo sinceræ mentis soliditatem corrumpat. Nulli quippe dubium est quod adulator polluat mentes decore plenas virtutum, sicut ad Israël per Isaiam Dominus loquitur: *Populus meus, qui beatum te dicunt, ipsi te decipiunt, et viam grossum laorum dissipant* (Isa. III). Sapientem enim, et vulgo dicitur, falsa laus increpat, vera ad meliora tendere provocat. Adornet ergo eos in eo quod bene gesserunt fama laudabilis, increpet ne maculet amittendo fervorem tepor vituperabilis. Caveant alii si dignum imitatione quid gesserint, ne sibi in postmodum perniciosæ elationis damna attrahant ex commemoratione patræ virtutis.

4. Inserimus ergo illa quæ a veris assertoribus experti sumus fuisse patrata, et prætermittere negligentiam deputavimus; multaque prætermissa quæ ex toto nequaquam meminimus, et pro parte scribere nullatenus ratum duximus. Quæ sunt ergo posita duobus libellis interscidi, ut uno volumine gentibus fastidium amputarem. Primus B. Columbæ gesta perstringit, secundus discipulorum ejus Attali et Eustasii, vel cæterorum quos meminimus vitam edisserit. Ergo ea vestro libramine pensanda censemus, ut a vobis sagaci examinatione probata, a cæteris ambiguitatem pellant. Nam si quippiam aliquis non rite distinctum ac de industria corrupta reperit, rejicienda judicabit, præsertim si doctorum facundia fultus, assaiam scientia oppletus abundet. Noverit tamen nos non ad hoc vestigia tendere, ut nos putemus doctorum gressibus coæquari. Illi rore eloquentiæ madentes, virides campos flore pinxerunt, nobis vix arida tellus arbusta gignere novit. Illi ditis balsami lacrymam ex Engaddi, floresque aromatum ex Arabia [Supple habent]; nobis ex ^a Hibernia vix butyrum pinguescit. Illi piper nardumque sumunt ex India, nobis pennifera juga, Apennina juga, quo zephyris rigescunt frigora flabris, vix tandem saluncam præbent. Illi pretiosi lapidis varietate gloriantur, nobis temerarium videtur Galliæ succino gloriari. Illi poma palmarum magnopere peregrina dirigunt, nobis Ausoniz [Sarius, Ausonium] juxta poetam sunt mitia molis castanæe poma. Valet, almi Patres veri vigoris atque roboris, Deo dicati æterno. Amen.

PRÆFATIO.

5. Rutilans atque eximio fulgore micans sanctorum præsulum atque monachorum doctrina, Patrumque solertia, nobilium virorum condidit Vitas doctorum, scilicet ut posteris alma redolerent priscorum exempla. Egit hoc a sæculis rerum Sator æternus, ut suorum famulorum famam commendaret perennem, ut relinqueret futuris sæculis de præcedentium meritis, vel

^a Non quod Jonas ex Hibernia prodierit, ut nonnulli putaverunt, sed quod magistros Hibernos haberit. Eum enim Segusia Liguriæ civitate ortum esse constat ex Vita S. Attalæ ab ipso scripta, quam infra rekremus.

^b Et quidem in Lagenorum provincia, ex Jona

A imitanda exempla vel memoriae commendanda, et ut ventura soboles gloriaretur de præcedentium meritis. Quorum beatus Athanasius Antonii, Hieronymus Pauli et Hilariionis, vel cæterorum quos cultus bonæ vitæ laudabiles reddebat; Posthumianus vero, Severus et Gallus Martini egregii pastoris nostris eorum memoriam dimisere sæculis: plerique aliorum, quos aut fama, aut bonorum exempla operum, vel virtutum monumenta commendaverunt, ut sunt columnæ Ecclesiarum, Hilarius, Ambrosius, Augustinus, qui inter tot sæculi turbines, et fluctuante mundo statim Ecclesiæ sustentarunt, ne flatu adversante iniquo, hæreticorum procella quatiente, veram fidem hæretica adversitas macularet. Quorum nos exempla, temerario licet conatu secuti, nec meritorum supplemento, sed fidei favore suffulti, non elucubrant scientiæ fonte referti, tanti Patris nostri vitam sæculis refulgentem sequentibus cupimus enarrare. Erit tamen nostrorum arbiter dictorum virtutum Largitor immensus, qui illi et gratiæ suæ munera et vitæ perennis largitus est coronam.

INCIPIT VITA.

6. Columbanus igitur, qui et Columba dicitur, ortus est ex Hibernia insula in extremo Oceani sita ^b cujus insulæ situs, ut ferunt, amœnus ac diversarum capax nationum, cæterorum caret bellis populorum. Hanc Scottorum gens incolit, gens quamquam absque reliquarum gentium legibus, tamen in Christiani vigoris dogmate florens, omnium vicinarum gentium fide præpollet. Natus est ergo hic Columbanus inter primordia fidei gentis illius, ut fides quam infecundam ex parte gens illa habebat, suo ac sodalium suorum munimine cultu uberi fecundaretur. Sed priusquam lucem vitæ præsentis caperet, quid ante ejus ortum actum sit, non est silendum. Nam cum ejus genitrix jam conceptu alvo gravida teneretur, subito per intempestam noctem sopore depressa vidit ex sinu suo rutilantem solem et nimio fulgore micantem procedere, et mundo magnum lumen præbere. Hæc genitrix postquam sopore membra laxavit, et cæcis mundo surgens aurora repulit tenebras, apud semet intra clauso conamine pensare cepit: et ex gaudio tantæ visionis vim sagaci animo trutinans, vicinorum solaminis supplementum petit, quos doctrina solertes reddebat, quærens ut tantæ visionis vim sapientum corda rimarentur. Tandem peritorum libramine responsa recepit, se egregiæ indolis utero tenere virum, qui et suæ salutis utilia, et proximorum provideret utilitati opportuna. Huic mater postquam edidit, tanta custodia servavit, ut vix eum vel coguatis parentum reliquorum moribus crederet, quoadusque vita puberis ad boni cultus operis, Christo duce sine quo nihil boni agitur, aspiraret. Nec immerito soleni fulgentem suo e sinu procedere mater conspexit, qui infra num. 9, quæ provincia tota maritima ad ortum jacet, incolis *Leighnich*, Britannis *Lein*, Anglis *Leinster*, Latinis *Lagenia* dicta, olim erat una portio Pentarchiæ, in quam Hibernia insula olim dividebatur.

In matris universorum Ecclesiarum membris inest A Phœbi claro fulgore micat, Domino dicente: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* (Matth. xiii). Sic Debora precantis voce ad Dominum, Spiritu sancto monente, olim loquebatur, dicens: *Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, sic rutilant* (Judic. xv). Ætherem etenim axis siderum distinctione flavescens, de frequentia celebræ [celebris] lucis speciosior est: sicut diei lux Phœbi aucta splendore mundo amœna resulget, ita corpus Ecclesiarum Conditoris ditata opibus, sanctorum augmentata numero, et scientiæ religione nitescit, ut ex frequentia doctorum pullulent lucra subsequenti. Et ut sol vel luna astraque omnia noctem diemque suo nitore nobilitant, ita sanctorum merita sacerdotum Ecclesiarum monumenta roborant.

7. Peractis itaque infantie annis, in pueritiæ ætate pubescens, liberalium litterarum doctrinis et grammaticorum studiis, ingenio capaci dare operam cœpit: laboremque per omne pueritiæ vel adolescentiæ tempus exercens, usque ad virilem ætatem uberi intentione defixit. Sed cum eum formæ elegantia, præsertim corporis candore pubertas nobilis omnibus gratum redderet, cœpit contra eum tandem antiquus hostis letifera tela laxare, ut quem tanto ingenio crescere cerneret, suis eum laqueis valuisset irretire. Aggressusque lascivarum puellarum in eum suscitavit amores, præcipue quas forma corporis perfunctorio decore, horrendo desiderio in miserorum animos solet immergere. Sed cum se egregius miles tantis telis undique urgeri conspiceret, et dimicantes secum callidi hostis verutias se contra erigere conspexisset, et per actus fragilitatis humanæ cito ad procliva posse labendo demergi, ut Livius ait, nullum esse tam sanctum in religione, tamque custodia clausum, quem penetrare libido nequeat; evangelicum clypeum lava tenens, ensisque incipientem dextera ferens, contra imminantes cuneos hostium pugnaturus paratur pergere, ne frustrato labore B. Columbanus quem potissimo ingenio desudaverat in grammaticæ, rhetoricæ, geometricæ, vel divinarum Scripturarum serie, in sæculi illecebris occuparet: daturque adhuc locus stimulis urgendis.

8. Cum jam hæc penes se volveret, venit ad Cusdam religiosæ ac Deo dicatæ feminæ cellulam: quam cum prius humili voce salutasset, postea castigatione juvenili ut poterat hortari aggressus est. Quæ videns crescentem in adolescente vigorem: Ego, ait, utcumque potui, ad bellum progressa exivi. En duodecim annorum tempora volvantur, quibus et domo carui, et hunc peregrinationis locum expetivi, et nunquam deinceps Christo præsule sæculo militavi; aratrum manu tenens, retro non respexi, et nisi fragilis sexus obstasset, mari transacto, potioris peregrinationis locum petissem. Tu vero adolescentiæ flammis motuans, natali solum incolis; ad fragiles voces, velis

* Hoc monasterium in Ultonia Hiberniæ provincia situm, a Bancorensi Walliæ opprobio distinguendum

nolis, fragilitate attrahente, aurem accommodas, et vitare te femineum sexum libere credis? Non remanisceris suavis Evæ, Adæ lapsum, Samsœ a Dalila seductum, David a pristina justitia pulchritudine Betsabæ corruptum, sapientissimum Salomonem mulierum amore deceptum? Perge, inquit, o juvenis, perge, evade ruinam per quam multos comperis corruisse. Declina viam quæ inferi ducit ad valvæ. Hujus ergo dictis pavefactus adolescens, et ultra quam adlescentem terreri crederes, grates taliter increpanti refert, sodalibusque valedicens iter arripuit: materque ejus dolore stimulata precatur ut non se relinquat. At ille: Nonne, inquit, audisti, *Qui amat patrem aut matrem plusquam me, non est me dignus* (Matth. x)? Obstanti matri et limini ostiis inhaerenti postulat ut se ire sinat. Illa ejulans et pavimento prostrata denegat se permissuram; ille limen matremque transiliens, poposcit matrem ne mœrore solvatur, dicens se nunquam deinceps in hac vita videndum, sed quocumque salutis via iter pandat, se progressurum.

9. Relicto ergo natali solo, quem Lagerorum terram incolæ nuncupant, ad virum venerabilem nomine Silenem perrexit, qui eo tempore singulari religione et Scripturarum sacrarum scientiæ flore inter suos pollebat. Quem cum vir sanctus ingenii sagacis esse videret, omnium divinarum Scripturarum studiis cum imbuisset: ita tamen, ut fieri assolet, colludendo magister discipulos sciscitari conatur, ut de suo ingenio cognosceret vel flagrantem ubertatem sensuum, vel negligentiam somno torporem; cœpitque ab eo ex difficultate questionum materia sensus querere. At ille pavido, quanquam tamen sagaci ex pectore, ne inobediens magistro appareret, non cosodoxiæ tactus vitio, sed magistro parendo, vice versa objecta sibi elucubrabat, memor illius Psalmographi præconi: *Aperi os tuum, et ego adimplebo illud* (Psal. lxxix). Tantum ejus in pectore divinarum thesauri Scripturarum conditi tenebantur, ut intra adolescentiæ ætatem detentus, Psalmorum librum elimato sermone exponeret; multaque alia, quæ vel ad cantum digna, vel ad docendum utilia, condidit dicta. Dedit deinde operam ut monachorum necceretur societas, et monasterium cujus est vocabulum ^a Bancor petiit, in quo virtutum præsul ubertate clarebat B. Commogellus, egregius inter suos monachorum Pater, quique religionis studio et regularis disciplinæ cultu præcipuus habebatur, ibique orationibus et juveniis vacare cœpit; et jugum Christi, quod deferentibus leve est, super se ferre, semetipsumque sibi obnegando, ac crucem suam tollendo, Christum sequi: ut qui aliorum doctor futurus erat, ipse quod doctrinam didicerat, in sui corporis mortificatione ferendo, uberius exemplo monstraret; et qui aliis implendo fore docturus erat, ipse prius impletus. Peractis itaque annorum multorum in monasterio circulis, cœpit peregrinationem desiderare, memor illius Deesse, sæculo 1, ad Vitæ S. Augustini cap. 34, profectum est.

minici imperii ad Abraham: *Exi de terra tua, et de cognatione tua, et de domo patris tui, et vade in terram quam tibi monstravero* (Gen. xii). Confessus igitur venerabili patri Commogello cordis ardorem, et ignitum igne Domini desiderium, de quo igne Dominus loquitur: *Ignem veni mittere in terram, quem volo ut ardeat* (Luc. xii), ardentem Patri patefaciebat affectum, sed non ita in Patre reperiebat responsum ut sua petitio anhelabat. Erat enim venerabili Commogello durum tanti solaminis pati dispendium. Tandem tamen aspirare cœpit et cordi antepouere, ut non plus suæ necessitati studeret quam aliorum utilitati opportuna quæreret. Nec sine Omnipotentis arbitrio fiebat, qui tironem suum ad bella futura erudierat, ut de ejus victoria gloriosos referret triumphos, lætasque victorias de caesorum hostium reportaret phalangis. Vocatumque eum abbas, tristem licet sibi, tamen aliis utilem depromit sententiam, se et pacis vinculum, et solaminis supplementum comitesque itineris, quos religio claros rediebat, largiturum.

10. Collecto sane fratrum cœtu, omnium orationum suffragium postulat, ut venturo itineri solamen largiatur, pietatisque tribuat affectum. Vicesimum ergo ætatis annum agens, arrepto itinere cum duodecim comitibus, Christo duce ad litus maris accedunt. Ibi Omnipotentis misericordiam præstolantur, ut si suæ voluntati inhaereret conceptum consilium, effectus ejus vultu perficiatur: agnoscentque secum clementis Judicis voluntatem adesse, carniamque ingressi dubias per freta ingrediuntur vias, mitique salum prosperantibus zephyrorum flabris secantes, pernici cursu ad Britannicos sinus perveniunt. Paulisper ibidem morantes, vires resumunt ancipiti animo, anxioque cordis consilia trutinantur. Placet tandem arva Gallica planta terere, et mores hominum ferventi astu sciacitari, ut si salus ibi serenda sit, quantisper commorari; si odoratas caligine arrogantiae mentes reperiant, ad vicinas nationes portransire.

11. A Britannicis ergo sinibus progressi, ad Gallias, ubi tunc vel ob frequentiam hostium externorum, vel ob negligentiam præsulum, religionis virtus

* In ms. Cod. San-Germanensi legitur, *tricesimum*, uti etiam in Vita S. Columbani epitome apud Ferdinandum Ughellum relata tomo iv Ital. Sac., ubi de episc. et abb. Bobiens. tricennem fuisse Columbanum cum Hiberniam reliquit, magis simile veri est. Nam « peractis infantiae annis » liberales disciplinas didicit, quo in studio « omne pueritiae vel adolescentiae tempus exercens, usque ad virilem ætatem » perseveravit. Tum se tentationibus carnis appeti sentiens, auctore pia femina primo Silenis abbatis, postea Commogelli magisterio, in Banchor se subdidit, denique « peractis annorum multorum in monasterio circulis, cœpit peregrinationem desiderare. » Ita ut vix ante annum ætatis vicesimum monasterium Banchoresse petierit jam vir, in quo minus decem annis persistere non debuit, si annorum multorum curricula inibi peregit.

† Anonymus in Vita S. Columbani, et qui S. Saldbergæ acta scripsit, gravis ac pene coævus auctor, Columbanum in Galliam advenisse affirmant Childeberto Austrasijs et Burgundionibus imperante: re-

pene abolita habebatur, tendunt. Fides tantum manebat Christiana, nam poenitentiae medicamenta, et mortificationis amor vix vel paucis in illis reperiebantur locis. Agebat venerandus vir ut per quaecunque loca progrediretur, verbum evangelicum annuntiaret. Erat enim gratum hominibus, ut quod facundia cultus adornabat, elucubratae prædicationis doctrina, simul et exempla virtutum confirmabant. Tanta erat humilitatis ubertas, ut versa vice, sicut de honoribus homines sæculi conantur quærere dignitates, ita iste cum sodalibus suis de humilitatis cultu alter alterum nitebatur prævenire, memores præcepti illius: *Qui se humiliat, exaltabitur* (Matth. xxiii). Et illud Isaïæ: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem, et quietum, et tremementem sermones meos* (Isa. lxvi)? Tanta pietas, tanta charitas omnibus inerat, ut unum velle, unum esse nolle; modestis atque sobrietas, mansuetudo et lenitas in omnibus redolebat. Exsecrabantur desidiæ atque discordiæ vitium, arrogantiae atque elationis supercilium duris castigationibus ictum feriebant, iræ ac livoris noxam sagaci intentione pellebant. Tanta patientiæ virtus, charitatis affectus, lenitatis cultus aderat, ut mitem in medio eorum Deum patule non ambigeres habitare. Si quempiam ex his labi in vitium reperiasent, simul omnes æquo jure negligentem correptionibus cadere studebant. Communia omnibus omnia erant: si quispiam proprium usurpare aliquid tentasset, a cætorum consortio segregatus poenitentiae ultione vindicabatur. Nullus proximo contrarietatem rependere, nullus asperum sermonem proferre audebat, ita ut in conversatione angelicam agi vitam crederes. Tanta in beatum virum gratia redundabat, ut in quorumcunque domibus quantisper commoraretur, omnium animos ad religionis cultum defigeret.

12. Pervenit ergo fama Columbani Sigiberti regis ad aulam, qui eo tempore duobus regnis Austrasiarum Burgundionumque inelytus regnabat Franciæ; quorum eximium nomen præ cæteris gentibus quæ Gallias incolunt habebatur. Ad quem cum vir sanctus cum suis accessisset, gratus regi et aulicis ob egregiæ doctrinæ copiam redditus est. Cœpit tandem ab

ctius Ordericus Vitalis, sub finem lib. viii, id accidisse rege Childeberto Sigiberti filio refert. Columbanus paulo ante annum Christi 590 in Galliam appulsus est, uti infra ad num. 38 probabimus: quo tempore Childebertus Austrasiæ, Guntramnus patruus Burgundiæ principatum gerebant. Guntramnus Childeberto nepoti Burgundiæ regnum anno 593 morte resignavit. Unde levi errore auctores prædicti accessum Columbani contigisse aiunt Childeberto Austrasijs et Burgundiones regente, cum utrumque regnum paulo post Columbani adventum ad ipsum Childebertum fuerit devolutum. Porro Jonas iterum hallucinatus est, dum « regnis Austrasiarum, Burgundionumque regnasse » putavit Sigibertum, qui nunquam Burgundia potitus est. Errandi occasio inde nata est, quod Burgundiæ principatus per Sigibertum ex paterna hæreditate in Childeberti potestatem venisse falso autumnaverit. Nec quisquam dicat Jonæ scripturam a libris vitiatam, ac pro Childeberto scriptum Sigibertum. Hanc enim germanam esse Jonæ de Sigiberto sententiam constat ex num. 31 infra.

eo rex petere, ut intra terminos Galliarum resideret, A qua hora vir Dei pro ea Dominum deprecatus esset. nec ad alias gentes transiens se relinqueret, omnia quæ ejus voluntas poposcisset se paraturum. Tunc ille regi ait, non se aliarum possessione opum fore ditandum, sed evangelici præconii, quantum carnis fragilitas non obstat, sectaturum exemplum: *Qui vult, inquit, post me venire, abneget semetipsum sibi, tollat crucem suam, et sequatur me (Luc. ix)*. Cui talia objicienti rex præbet responsa: Si Christi crucem tollere et ipsum sequi desideras, potioris eremi sectare quietem: tantum ne nostræ ditionis solo relicto, ad vicinas pertranseas nationes, ut et tui præmil augmentum, et nostræ salutis provideas opportuna. Data itaque optione obtemperavit regis persuasionibus, eremumque petivit. Erat enim tunc vasta eremus ^a Vosagus nomine, in qua castrum erat dirutum olim, quod antiquorum traditio Anagrates nuncupabant. Ad quem vir sanctus cum venisset, licet aspera vastitate solitudinis et scopulorum interpositione loca aspera essent, ibi cum suis resedit parvo alimentorum solamine contentus, memor illius verbi, Non in solo pane hominem vivere (*Deut. viii*), sed verbo vitæ satiari, et affluentem dape abundare, qua quisquis sumpta esuriam nesciat in ævum.

13. Eo vero in loco viro Dei cum suis commorante, subito unus e fratribus, vel ob probationem, vel quamlibet culpam attrahentem vi febrium cœpit flagellari. Sed cum nulla alimentorum solamina adessent, nisi corticum et herbarum pabula præberentur; tantummodo cœpit omnium animus aspirare, ut pro ægri fratris sospitate jejunio omnes et orationi vacarent. Tertia jam die peracto jejunio nihil habentes unde fessa corpora reficerentur, subito conspiciunt virum quemdam cum panum supplemento vel pulmentorum equis oneratis ante fores astare, qui se referebat subita cordis admonitione actum, ut eis ex sua substantia subveniret, qui tantam egestatem pro Christo in eremo sustinerent. Oblatis itaque viro Dei quæ detulerat, cœpit cum cordis humilitate deprecari ut vir sanctus pro conjugæ sua Dominum deprecaretur, quam per anni circulum tantus ignis febrium urebat, ut jam non crederetur superis reddi. Humili ergo et auxilio corde poscenti noluit vir Dei denegare solamen, adhibitisque simul fratribus pro ea misericordiam Domini deprecatur. D Cumque ille cum suis orationem complexset, statim ea quæ periculum mortis in propatulo habebat, sanitati est reddita. At vero cum vir ejus largita sibi a viro Dei benedictione domum remeasset, invenit conjugem suam domi sedentem: sciscitatusque qua hora eam febrium vis reliquisset, reperit ea hora sanam fuisse

^a Vosagus (*les Vosges*), in Burgundiæ comitatu, Burgundiam a Lotharingia et Alesatia dirimit, Mosæ Mosellæque et Araris nobilium fluviorum origine insignis. In loco Anagrates dicto, vernacule *Anegray*, conditum est Anagratense monasterium, quod amplius non exstat. Fontanense redactum est in prioratum conventualem Luxovio subjectum. Huc referenda quæ in Vita S. Nicetii Vesontionensis episcopi in Vesontione Joannis Chiffletii parte II, § 22, leguntur, ubi Nicetius Anagrates et Luxovium et Fontanas adiisse,

14. Transacto itaque deinceps parvo temporis intervallo, quo pia capiti Christo placamenta ac piissima mentis per contritionem carnis injuriæque fanis mortificata Deo membra offerrent, ac inviolatum religionis statum servare studerent; duris acerbitatibus omnis frangebatur carnis voluptas, ut videlicet prædo virtutum omnium et expoliator fugeret. Novem jam transierant dies, quo vir Dei cum suis non alias dapes caperet, quam arborum cortices herbasque saltus: sed temperavit escæ acerbicatem pietas virtutis divinæ. Monuitque per visum abbatem quemdam nomine Caramtocum, qui monasterio, cui ^b Salicis nomen est, præerat, ut famulo suo Columbano intra eremi vastitatem consistenti necessaria deferret. Expergefactus igitur Caramtocus, cellarium suum Marculfum nomine vocat, reique admonitæ causam narrat. At ille: Fac, inquit, ut imperatum est tibi. Jubet ergo Caramtocus Marculfum ire, et omnia quæ possit parare, beatoque Columbano deferre. Oneratis ergo Marculus vehiculis iter arripuit, sed cum solitudinis ora attingit, viam sibi pandendi itineris nequaquam reperit. Fuit tandem consilium ut si Dei esset imperium, præmissis equis imperantis potentia viam aperiret. Mira virtus! antecedentes equi ignotum iter ungula terunt, rectoque itinere ante fores B. Columbani ad Anagrates perveniunt. Mirans Marculus, equorum vestigia subsequens ad virum Dei pervenit, et quæ detulerat præsentavit. Ille grates Conditori rependit, quia sic suis famulis in deserto parare mensam non distulit. Accepta ergo ab eo benedictione, Marculus calle quæ venerat repedavit, omnibusque rei gestæ causam patefecit. Cœpit exinde frequentia populi et infirmantium cohortes ob sanitatem redintegrandam ad eum frequentare, et omnium infirmitatum suffragium querere; quorum vota cum revocare a se nequiret, omnium petitionibus parens, orationum medicaminum cunctorum ad se venientium infirmitatibus divinfultus auxilio curando subveniebat.

15. Hæc denique in locis evenit ut per opaca saltu interdum isdem vir sanctus deambularot, et l. bruc humero ferens de Scripturis sacris secum disputaret subitoque cogitatio in mentem ruit quid eligeret melius in hominum injurias incidere, an ferarum sævitiam sustinere. Cumque urgeret cogitationum illata severitas, crebro frontem signo crucis armans atque orans intra se aiebat melius esse ferocitatem bestiarum absque alieno peccato, quam hominum rabiem sustinere cum damno animarum. Dumque hæc animo volveret, conspicit duodecim lupos ad

et ecclesiarum altaria rogatu Columbani dedicasse dicitur. Quæ si vera sunt, Anagratensis cœnobii primordia revocari non possunt ad annum (ut quibusdam placet) 570, cum post annum 590 Nicetius sedem Vesontionensem obtinuerit.

^b Nullum hoc nomine monasterium amplius illis in partibus superest, nisi forte Salicis vocabulum tribus castro Salinensi, in quo est prioratus monasterio Cluniacensi subjectus.

venire, et dextra lævaque se medium astare, manebatque immobilis atque dicens: Deus, in adiutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina. Propius illi accedunt, et ora vestimentis ejus jungunt: cumque ille constans astaret, interritum relinquunt saltumque pervagantur. Ilac tentatione in securitatem trajecta, iter per salum carpit. Cumque haud procul abiisset, audit vocem Suevorum multorum per avia oberrantium, qui eo in tempore iisdem in locis latrocinia exercebant; sicque demum trajecta per constantiam tentatione repulit adversitatem. Sed hoc utrum diaboli fallacia sinxerit, an rei veritate gestum sit, patule non agnovit. Rursumque recessit a cellula, longiorique via vasta eremi penetrans, reperit saxum immane præruptaque rupis lætera, aspera scopulis terga avia hominibus, ibique conspicit concavum in caute sinum. Aggressusque abdita perscrutari, reperit in interiore sinu ursi habitaculum, ipsumque interius residentem. Mitem ergo feram abire jubet, nec deinceps hos, inquit, repetas calles. Abiit fera mitis, nec prorsus est ausa redire; distabatque ab Anagrate locus plus minusve millibus septem.

16. Quo in tempore cum in eadem concava scopuli solitariam vitam duceret, sicut erat ejus consuetudinis, ut cum Dominicis festis vel quorumlibet sanctorum sacrali solemnitate appropinquaret adventus, ab aliorum societate segregatus, et abditis locis receptus, vel longiori spatio eremi secreta sectabatur, ut solida mente et absque curarum inquietudine solus orationi vacaret, et religioni omni conatu intenderet, erat cibo ita attenuatus, ut vix vivere crederetur: nec aliunde penitus quam agrestium herbarum exigua mensura, vel parvulorum pomorum, quæ eremus illa ferebat, quæ etiam bullucas [Al., bullucas, bulgulas] vulgo appellant, vescobatur. Potus aqua erat, ut qui semper in aliorum curis occupatus, hæc æque agere noquiret, saltem per intervalla temporum pro parte mentis vota perageret. Eratque ejus in ministerio puerulus quidam nomine Domoalis, qui cum certæ opportunitates monasterio evenissent, solus Patri renuntiaret, ac fratribus observanda referret. Positus ergo in præfato sinu eminentis saxi, qui aliunde penitus aditum denegabat, multisque jam diebus inibi resedisset, cœpit supradictus puerulus sub silentii voce conqueri, cur in promptu aquam non haberet, sed cum grandi labore per montis ardua fassis poplitibus deferret. Cui Columbanus, Fili, inquit, paulisper saxi terga satage cavare; memento populo Israel Dominum de caute latices produxisse. At ille Patri obediens rupem cavare aggressus est. Sanctus itaque

* Luxoviense monasterium, vulgo *Luxeu*, ante vicestimum annum quam inde pelleretur Columbanus, constructum est, ut patet ex num. 58. Cum ergo Columbanus anno 610 exulare jussus sit, sicut eo loci probabimus, anno 590 collocanda sunt initia Luxoviensis cœnobii, ex quo tanquam ex sacro religionis monasticæ seminario prodierunt viri complures sanctitate et ecclesiasticis dignitatibus illustres,

A vir statim genibus provolutus orationibus Dominum deprecatur, ut suæ necessitati tribuat opportuna. Tandem ejus parens precibus, pie petenti larga subvenit potestas: moxque latex productus fons cœpit manare perennis, qui usque in hodiernum manat. Nec immerito misericors Dominus suis sanctis tribuit postulata, qui ob præceptorum suorum imperia proprias crucifixerunt voluntates, tanta fide pollentes, ut quæ ab ejus misericordia postulaverint, impetrare non dubitent; quia ipse promisit dicens: *Si hubueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, Transi, et transiet, et nihil impossibile erit vobis (Matth. xvii)*. Et alibi: *Omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis (Marc. xi)*.

17. Cumque jam multorum monachorum societate densaretur, cœpit cogitare ut potiorum locum in eadem eremo quæreret, quo monasterium construeret. Invenitque castrum firmissimo munimine olim fuisse cultum, a supradicto loco distans plus minus octo millibus, quem prisca tempora ^a Luxovium nuncupabant: ibique aquæ calidæ cultu eximio constructæ habebantur. Ibi imaginum lapidearum densitas vicina saltis densabat, quas cultu miserabili rituque profano vetusta paganorum tempora honorabant. Ibi residens vir egregius monasterium construere cœpit, ad cujus famam plebs undique concurrere et se cultui religionis dicare curabant; ita ut plurima monachorum multitudo adunata vix unius cœnobii collegio consistere valeret. Ibi nobilium liberi undique concurrere nitebantur, ut et spreta phaleramenta sæculi, et præsentium pompam facultatum contemnentes, æterna præmia caperent. Quod B. Columbanus cernens, undique ad pœnitentiæ medicamenta plebes concurrere, et unius cœnobii septa tantam conversantium cohortem absque difficultate non tenere, quamvis mente una et corde uno, tamen conversationi tantæ multitudinis incongruum, alium experimento locum quærit; quem aquarum irriguitas adornabat; aliudque monasterium construit, cui Fontanas nomen indidit, deditque gubernatores præpositos, de quorum religione nihil dubitabatur. His ergo in locis monachorum plebibus constitutis ipse vicissim omnibus intererat; regulamque quam tenerent Spiritu sancto repletus condidit, in qua qualis et quantæ disciplinæ vir sanctus fuerit, prudens lector vel auditor agnoscat.

18. Eo itaque tempore quidam frater nomine Autierius pulsare cœpit ut peregrinandi in Hiberniam causa perveniret. Cui Columbanus ait: Pergentes in eremum, voluntatem Dei probeamus, utrum desideratum iter arripias, an in cœtu fratrum permanetas. Pergentes ergo simul, tertium adolescentem nomine Somarium, qui adhuc ^b superis junctus est, in co-

Illic diu vixit laus divina, quam perennem seu perpetuam vocant, nimirum ab ipso conditu ad Vandalarum stragem abbate Mileto seu Mellino perpetratam. Floret etiam nunc regulæ Benedictinæ præcipuo cultu, quem RR. PP. congregat. S. Vitoni feliciter ibidem restituerunt.

^b Id est, *superest*. Vide Notas ad Prolog. Vitæ,

inflatu sumunt, et ad destinatum in eremo locum A pervenerunt, unius tantum panis cibo contenti. Cumque jam duodecimus transisset dies, nec quidquam de panis fragmento remansisset, horaque refectionis appropinquaret, imperantur a Patre ut per prærupta ruris eant, atque ad ima vallis perveniant, et quidquid ad cibum opportune reperiant, deferant. Ovantes illi per concava vallis Mosellatenus advenerunt, capturamque piscium olim a piscatoribus concertam et undis oppositam cernunt. Accedentesque, quinque magnos reperiunt pisces, sumentesque tres, quia viverent, Patri præsentandos vehunt. At ille, Cur, inquit, non quinque detulistis? Respondent, mortuos reperisse duos, proinde reliquisse. Et ille ait: Nequaquam ex his comedetis, nisi quos dimissis venerint. At illi miraculo perculsi de providentia divinæ gratiæ, pernici cursu repetunt, increpanturque cur repertam mannam reliquissent, et sic cibum parare jubentur. Nempe Spiritu sancto repletus, noverat sibi a Domino passim dapes paratas.

19. Alia quoque vice cum in eadem solitudine moraretur, non tamen eo loco, jam quinquaginta dies transierant, unusque tantum e fratribus cum eo erat Gallus nomine; cui ille imperat ut ad Bruscam (*la rivière de Brusck*) eat, piscesque capiat. Ille abiit, ratemque duxit, ut ad Lignonem (*Oignon*) annem pergeret. Quo eum pervenisset, reteque in alveum jactasset, aspexit tantam multitudinem advenire nec prorsus rete tenori, sed velut in parietem impingerent, retro reverti. Laboravit itaque per totam diem, neque unum capere quivit, reversusque Patri renuntiat de frustrato labore. Ille inobedientem increpat, cur non ad denuntiatum locum properasset. Atque denno: Vade cito, ad denuntiatum locum perge. Pervenit itaque, et rete undis opposuit, tantaque piscium copia rete est impletum, ut vix præ multitudine trahi potuisset.

20. Morabatur alia vice in supradicto scopuli sinu, a quo ursum exputerat, diuque ibi oratione et jejuniis corpus affligerat. Cognovit autem per revelationem fratres, qui penes Luxovium erant, diversis morborum generibus vexari, nec amplius remansisse quam qui ægrotis ministrabant. Egressus itaque de specu ad Luxovium venit; cumque omnes afflictos cernebat, imperat ut omnes surgant, atque messem in area virga cædant. Surrexerunt ergo quorum conscientiam obedientiæ ignis urebat; ad areamque venientes, virga messem cædere cum fidei gratia aggressi sunt. Videns ergo Pater fidem in filiis et obediendiæ gratiam abundare: Sinite, inquit, fessa ægritudine membra a labore refici. Mirantur de sospitate obedientes, nullo doloris vestigio in eis remanente, mensasque parare jubet, ut uberi gaudio omnes reficerentur. Increpantur deinde inobedientes, ignavia fidei arguitur, longitudo ægritudinis denuntiat. Mira ultio! nam suprema jam anni parte transacta inobedientes ægritudinis pœna ita vehementer excussit, ut vix mortem evaderent. Impleverunt mensuram pœnitentiæ de suscepto inobediendiæ tempore.

21. Interea tempus evenerat ut copia segetum horreis conderentur, nec prorsus vis ventorum nubes compilare cessabat. Urgebat sane necessitas, ne maturæ messis spicæ in stipulam germine emisso perirent. Eratque vir Dei apud Fontanas cœnobium, ubi et messium copiam novus ager locupletem dederat. Irruebant ventorum flabra cum vehementia imbrium, nec omnino nubila cœli dare terris pluviam quiescebant. Quid ad hæc vir Dei ageret anxio corde pensabat: armavit mentem fides, docuit impetrare opportuna, accersivitque omnes, ac segetem præcidi jubet. Mirantur illi Patris imperium; nec tamen quisquam Patri cogitatum depromit. Venerunt omnes falcibusque inter diffusionem imbrium secant segetem, Patremque quid agat conspiciunt. Ille quatuor plenos religione viros per quatuor angulos messis præponit, Cominium et Eunocum ac Equaneum ex Scottorum genere, quartumque Gurganum genere Britonem. Illis ordinatis ipse cum reliquis messem medius præcidebat. Mira virtus! fugiebat imber a segete, et undique pluvia diffundebatur; medios tantum messorum solis ardor torrebat, æstusque vehementis quousque messem conderent afflavit. Sic fides et oratio meruit ut pulsa pluvia æstum inter imbres haberet.

22. Erat eo tempore dux quidam nomine Waldelenus qui gentes quæ intra Alpium septa et Jurani saltus arva incolunt regebat. Huic soboles nulla erat, ut Juvencus de Zacharia et Elisabeth ait:

Gratius ut donum jam desperantibus esset.

Hic cum conjugæ suæ Flavia nomine, et genere et prudentia nobili, ad B. Columbanum ex Vesontionensi oppido pergat, precantes simul ut pro eis Dominum deprecaretur. Dicunt se multis opibus esse ditatos, sed cui hæreditatem post obitum relinquerent hæredem non habentem. Quibus vir sanctus: Si voti, inquit, vestri est ut Largitori donum consecratis, mihi que ex lavacro suscipiendum tradatis, pro vobis ego Domini clementiam implorabo, ut non solum quem Domino voveatis habeatis, verum etiam quanta volueritis post pignora suscipiatis. At illi promittunt se ejus imperiis læto animo parituros, tantum pro ipsis Domini misericordiam non desinat implorare. Spondet vir Dei muneribus plenus se in promptu habere, tantum ne pacti fœdus studeant violare. Mirum dictu! vix domum remeant, donec Creatoris alvo gravida mater futura exspectat. Editum mox ad sanctum virum defert, et suis orationibus largitum munus demonstrat: grates Conditori agit, qui sic ad petitiones famulorum suorum quæsitæ dona largitur. Quem vir sanctus manibus receptum sacravit, sacroque lavacro ablutum ipse suscepit, Donatique nomen imponit, matrique ad nutriendum reddit. Qui post alitus in eodem monasterio, sapientia imbutus, Vesontionis pontifex effectus, nunc usque superest eandem cathedram regens. Qui post pro amore B. Columbani ex ipsius regula monaste-

rium virorum construxit, quod ^a Palatium nuncupant A ob veterum monumenta murorum. Addidit post eum bonitatis Largitor famuli sui promissum, alium filium Ramelenum nomine, qui nobilitate et sapientia pol- lens, post patris obitum in ejus honore est suffectus, quamvis in sæculari habitu, tamen in Creatoris amore pervigil. Nam et ipse in amore beati viri in saltu Jurense super Novisanam fluviolum monasterium ex ejus regula construxit, in quo Siagrium abbatem præfecit. Addiditque Dominus duas filias adhuc pristino mœneri, et in sæculo nobiles, et in Christi timore perfectas. Post ista munera mater ipsorum Flavia post mariti obitum ^b monasterium puellarum in supradicta urbe Vesontione construxit, omnique munimine roborans, multarum puellarum concionem adunavit. Tantum in eis viri Dei gratia flagravit, ut omnia phaleramenta præsentis vitæ contemnent ad omnipotentis Dei cultum anhelarent.

23. Si vero aliqua inserere nitimur quæ parva hominibus videantur, erit obrectatorum latratibus patens Conditoris largitio, qui æque in minimis ut in magnis misericorditer aspirat: nec differt in modicis aurem pietatis accommodare, sicut in maximis exaudit vota petentis. Quadam etenim die cum vir Dei egregius ad præcidendam messem cum fratribus penes Calmem quam Baniaritiâ vocant, venissent, stanteque austro falce segetem secarent, evenit ut unus eorum Theudegisilus nomine digitum falce præcideret, nec prorsus hæreret præter pellis parvo retentaculo. Itaque vir Dei Theudegisilum a longe cernens stantem, imperat ut cum sodalibus cœptum opus perficiat. At ille rei gestæ causam promittit: celer ille ad ipsum properat, digitumque illitum saliva pristinae sanitati statim reddit. Imperat ut acceleret cœptum opus, vires augeat. Cœpit cum gaudio geminare laborem, et præ ceteris ad præcidendam stipulam uberius urgere, qui dudum de præciso membro animum mœrori subdebat. Hæc nobis ipse Theudegisilus narravit, digitumque monstravit, et in supradicto monasterio Luxovio tale quiddam vice alia simile gessit.

24. Nam quidam presbyter ex parochianis, pater Baboleni, qui nunc Bobiensi cœnobio præest, Winnocus nomine, ad B. Columbanum venit: eratque ille in saltu cum fratribus ob lignorum opportunitates parandas. Cumque supradictus Winnocus venisset, miransque aspiceret quanta vi truncum quercus cuneis arietique partirent, elapsus e trunco cuneus mediam frontem secavit, ac venarum profusæ sanguinis undas produxit. Vidensque vir Dei Columbanus detecto osse sanguinem fluentem, statim in terram oras ruit, surgensque saliva illitum ita sanum reddidit, ut vix cicatricis vestigium remaneret.

^a Palatium, nunc monasterium S. Pauli ord. S. Bened. a mœnibus civitatis Vesontionum Dubi flumine dirimitur.

^b Illius parthenonis virginibus ac præcipue Flaviam matri S. Donatus regulam a se consarcinatam nuncupavit. Puellare cœnobium istud a B. Maria nomen habet, ac vicina portæ civitatis nomen dedit. Appel-

25. Alia quoque vice cum ad cibum capiendum veniret B. Columbanus in sæpefato cœnobio Luxovio, tegumenta manuum, quæ Galli wantos vocant, quos ad operis laborem solitus erat habere, supra lapidem qui ante fores refectorii erat, deposuit; moxque quiete reddita corvus ales rapax advolavit, unumque ex eis rostro ferens abstulit. Peracta refectionis hora, foras vir Dei egrediens, tegumenta manuum requirit: cumque omnes inter se conquirerent quis abstulisset, vir sanctus ait: Nullum alium esse qui sine comœatu aliquid attingere præsumpsisset, nisi alitem qui a Noe dimissus ad arcam non remansisset. Addiditque se nullo modo suos pullos aliturum, si furtum celeri volatu non referret. Expectantibus fratribus in medio omnium corvus advolat, male sublatum furtum rostro reportat, nec se pennigera conatur eripere fuga, sed mitis ante omnium conspectum, oblitus ferocitatis, ultionem expectat, quem vir sanctus abire imperat. O mira æterni Judicis virtus! qui tanta suis famulis præstat, ut non solum hominum honoribus, sed etiam avium obedientia clarescant.

26. Patratum est aliud miraculum, quod per B. Columbanum et ejus cellerarium factum fuit referam. Cum hora refectionis appropinquaret, et minister refectorii cervisiam administrare conaretur (quæ ex frumenti vel hordei succo excoquitur, quamque præ ceteris in orbe terrarum gentibus, præter Scoticas et barbaras gentes, quæ Oceanum incolunt usitantur, id est Gallia, Britannia, Hibernia, Germania cæteræque quæ ab eorum moribus non desciscunt), vas quod ^c tybrum nuncupant, minister ad cellarium deportat, et ante vas quo cervisia condita erat apponit: tractoque serraculo meatum in tybrum currere sinit. Quem subito Patris imperio alius ^e fratribus vocavit. At ille obedientia igne ardens, oblitus meatum obserare, pernici cursu ad beatum pergit virum, serraculum quod duciculum vocant, manu deferens. Postquam sibi vir Dei quæ voluerat imperata deprompsit, recordatus negligentia, celer ad cellarium rediit, conjiciens nihil in vase de quo cervisia decurrebat remansisse. Intuitusque supra tybrum cervisiam crevisse, et nec minimam stillam foris cecidisse, ut crederes in longitudinem tybrum geminatum esse, ut qualis et quanta rotunditas ^d infra tybrum inerat coronæ, talis in altum crevisset urna. Quantum fuit imperantis meritum! quanta obedientia subsequentis! ut sic utriusque tristitiam Dominus voluisset avertere; ne si fratrum substantiam et imperantis et obedientis ardor diminuisset, ambo se a licitis alimentis abdicassent. Sicque æquus Arbiter occurrit, ut utrorumque culpas ablueret, quas illi se casu eveniente et Do-

lari quoque solet Jussanum monasterium, quod postea Balmensibus seu Cluniacensibus monachis traditum, tandem anno Christi 1607 PP. Minimis cessit. Lege Vesontionem Chiffletii, parte II, in Donato.

^c Sarius, tybrum. Anonymus scribit gillonem, quo nomine ampulla vitrea vel figulina significatur.

mino permittente fuisset patratum, ambo suis noxiis A evenisse asseruissent.

27. Eodemque tempore actum est ut per densa saltus viburna fruticum, solitudinis amator ^a vir Dei ambularet; reperitque cadaver cervi, quem luporum feritas peremerat, ursum devorare velle, cujus sanguinem lambens, antequam exiguam carnis partem voravisset, ad eum vir Dei accessit, imperans ne corium quod ad usus calceamentorum necessarium erat læderet. Tunc bestia oblita ferocitatis, mitis esse cœpit; et contra naturam absque murmure blandiens, atque colla submittens, cadaver reliquit. Quod vir Dei ad fratres rediens indicavit, jubens ut irent, et ex cervi cadavere corium avelerent. Abeuntes ergo fratres repererunt cadaver, videruntque rapacium alitum procul multitudinem adesse, nec cadaver supra viri Dei interdictum contingere audere. Diuque exspectantes a longe, si vel fera vel avis audaci conatu prohibita escæ urgeretur prædam capere, conspiciunt ad odorem cadaveris adventare, et procul astantes ac si mortiferum aliquid ac lethale deviare et celeri fuga omittere.

28. Moransque alia vice penes Luxovium Columbanus, Winnocus presbyter, cujus superius mentionem fecimus, venit ad eum, sequebaturque Winnocus Columbanum vestigia quocunque iret. Veneruntque ad horreum quo frumenta condebantur. Aspiciens Winnocus et parvipendens copiam exiguitatem, aiebat se non habere panis abundantiam unde tanta multitudo aleretur, curque segnitia torpent quaerendi frumenta increpat. Cui B. Columbanus respondit: Si rite Conditori suo deserviant plebes, nunquam esuriam sentient, sic enim vox præconantis Psalmographi concelebrat: *Non vidi justum derelictum, nec semen ejus quaerens panem (Psal. xxxvi)*. Perfacile farre horreum replet, qui de quinque panibus hominum quinque millia satiavit. Manente denique nocte illa ibi Winnoco, viri Dei fide et oratione horreum repletum est. Maneque consurgens Winnocus, et juxta horreum transiens, inopinate horreum apertum cernit, clavigerumque simul ante ostium astantem sciscitatur quis hoc direxerit, aut quæ plaustrorum congeries hæc frumenta devexerit. Cui horrei custos ait: Non ita est ut putas, nam cerne si vestigia plaustrorum vel jumentorum telluri impressa pareant? nequam enim claves a me hac nocte discesserunt; sed obserato horrei ostio, divino solamine frumento repletum est horreum. Cœpit de industria ille intentis oculis in terram respicere, et deferentium vestigia diligenti examinatione cognoscere. Cumque nihil horum simile quid reperisset, ait: Potens est Dominus servis suis parare mensam in deserto. Trajecto exin temporis intervallo venit isdem Columbanus ad Fontanas cœnobiium, reperitque fratres sexaginta sarculo terram excolere, et semini futuro confectis glebis arva parare. Cumque vidisset eos

^a Apud Surium verba hæc inseruntur, quæ propter f' redemptiæ culmen seu Calmen erat, vir Dei, etc.

magno labore glebas sciudere, ait: Sit vobis, o fratres, a Domino collata relectio. Quo audito, minister ait: Pater, crede mihi, non sunt nobis amplius quam duo panes et paululum cervisiæ. Ille, Vade, inquit, et deser huc. Concito ille gradu perrexit, duosque panes et parum cervisiæ detulit. Iutuens in cœlos Columbanus ait: Christe Jesu, unica spes orbis, tu hos panes et hunc potum multiplica, qui de quinque panibus quinque millia hominum satiasti in eremo. Mira fides! satiati sunt omnes, potique hausto prout voluntas cuique fuit, dupla minister fragminum spolia revexit, potusque duplicavit mensuram; sique intellexit plus mereri fidem digna divini muneris lucra, quam desperationem, quæ solet diminuere etiam collata.

29. Cum quodam tempore in eodem cœnobia Luxovio vir Dei commoraretur, accidit ut unus o fratribus nomine et ipse Columbanus febre correptus, atque in extremis positus, felicem præsto abatur exitum. Cuique jam ultimo balitu carere vellet, fidus de cœlesti munere quod longo famulatu quaeserat, vidit ad se virum fulva luce amictum accelerare, atque dicere: Non te modo a corpore ducere possum, quia orationibus et lacrymis Patris tui Columbani præceptor. Cumque hæc Columbanus audisset, morrens ac si e somno evigilasset, suum ministrum Theudegesilum cujus superius mentionem fecimus (N. 22), clamare cœpit: Festine, inquit, p'ge, Patrem communem Columbanum ad me venire compelle. Concito ille gradu venit, ac B. Columbanum in ecclesia positum flentem reperit, postulat ut ad ægrotum festinus accedat. Venit ergo perniciter, et quid vellet interrogavit. At ille causam objicit: Cor me, inquit, tuis orationibus in hac ærumnosa vita detines? nam adsunt qui me ducere volunt, si tuis precibus et precibus non præpedirentur. Reiterationis, quaeso, solve obstacula, ut mihi jam pateant cœlestia regna. Tum metu Columbanus percussus, signo tacto omnes adesse imperavit, sancti sodalis amissionem gaudio temperavit; corpus Christi abeunti de hoc vita vialicum præbuit; et post extrema oscula defunctionis cantus implevit ^b. Erat enim ex eodem genere quod et B. Columbanus, unoque comitatu et nomine ex Hibernia processerant.

30. Nec mireris cur sic bestia ac volucres viri Dei parerent imperio. Nam Chamnoaldo Lugdunensi Clavato pontifice, qui ejus et minister et discipulus fuit, cognovimus referente, qui se testabatur sæpe vidisse, cum in eremo vel jejunio vel orationi vacante deambulare, sæpe solitum feras, bestias ac aves accersire, quæ ad imperium ejus statim veniebant, quas manu blandiens atrectabat: ita feras avesque gaudentes ac ludentes lætitia uberi, velut catuli solent dominum exsultare, exsultabant. Ferusculam, quam vulgo homines squirium (*l'écureuil*) vocant, sæpe de arborum culminibus accersitam, manumque perceptam, suo collo impositam sinuque ingredientem

^b Iste Columbanus monachus in Martyrol. Bened. Kat. Decemb. memoratur.

ac exeuntem sæpe vidisse supradictus vir testabatur.

51. Creverat jam passim fama sancti viri in universas Galliæ vel Germaniæ provincias, eratque omnium cultu venerabilis, rumore laudabilis, intantum ut Theodericus rex qui eo in tempore regnabat, ad eum sæpe veniret, et orationum ejus suffragium omni cum humilitate deposceret. Sigebertus etenim, cujus superius mentionem fecimus, apud Victoriacum (Vitry) villam publicam, quæ in suburbano Atrebatensis urbis sita est, Hilperici germani sui dolo, qui apud Tornacum oppidum tunc erat, quem Sigebertus usque ad mortem persequebatur, interfectus est. Perempto itaque Sigeberto, Hildebertus filius ejus regni sceptrum suscepit, annuente matre Brunehilde. Mortuo deinde Hildeberto intra adolescentiæ annos, regnaverunt filii Hildeberti duo Theodebertus et Theodericus cum avia Brunehilde. Regno Burgundionum Theodericus potitus est, et regnum Austraslorum Theodebertus suscepit regendum. Theodericus ergo quia in termino regni sui B. Columbanum haberet, gratulabatur. Ad quem cum sæpissime veniret, cepit vir Dei eum increpare cur concubinarum adulteris misceretur, et non potius legitime conjugis solamine fruere, ut regalis proles ex honorabili regina^a prodiret, et non potius ex lupanaribus videretur emergi. Cumque jam ad viri Dei imperium regis sermo obtemperaret, et se ab omnibus illicitis segregare responderet, mentem Brunehildis aviæ, secundæ ut erat Jezabelis, antiquus anguis adiit, eamque contra virum Dei stimulatam superbiæ aculeo excitat, quia cernebat viro Dei Theodericum obedire. Verebatur enim ne si, abjectis concubinis, reginam aulæ præfecisset, dignitatis atque honoris sui modum amputasset.

52. Evenit ergo ut quadam die B. Columbanus ad Brunehildem veniret. Erat enim tunc apud Brocariacam villam. Cumque illa eum in aulam venisso cernebat, filios Theoderici, quos de adulterinis permissionibus habebat, ad virum Dei adducit: quos eam vidisset, sciscitatur quid sibi vellent. Cui Brunehildis ait: Regis sunt filii, hos tu benedictione roboras. At ille: Nequaquam, inquit, istos regalia sceptrum suscepturos scias, quia de lupanaribus emergerunt. Illa furens parvulos abire jubet. Egre diens ergo vir Dei regiam aulam, dum limitem transiliret, fragor exortus totam domum quatiens omnibus terrorem iniecit, nec tamen miseræ femine furorem compescuit. Paratque deinde insidias moliri vicinis monasteriis, et per nuntios imperat ut nullorum extra monasterii terminos iter pandatur, neque receptacula monachis ejus vel qualibet subsidia tribuantur. Cernens B. Columbanus regios animos adversum se permutatos, ad eos properat ut suis monitis miseræ pertinaciæ intentum frangat. Erat enim tunc temporis apud Spissiam villam publicam: quo cum sole jam occumbente venisset, regi nuntiant virum Dei inibi esse, nec in regis domibus in-

^a Si Fredegario in cap. 50 fides est, Theodericus anno regni sui 12 Emengardam Betterici Hispaniæ

trare velle. Tunc Theodericus ait: Melius esse virum Dei opportunis subsidiis honorare, quam Dominum ex servorum ejus offensa ad iracundiam provocare. Jubeat ergo regio cultu opportuna parere. Deique famulo dirigi. Itaque venerunt, et juxta imperium regis oblata offerunt. Qui cum vidisset dapes et pocula cultu regio administrata, inquit quid sibi ista vellent. Aiunt illi: Tibi scias a rege fore [esse] directa. Abominatus ea, ait: Scriptum est: *Munera impiorum reprobata Altissimus (Eccli. xxxiv)*; non enim dignum est ut famulorum Dei ora cibis ejus polluantur qui non solum suis, verum etiam aliorum habitaculis famulis Dei aditum denegat. His dictis vascula omnia in frusta dirupta sunt, vinaque ac sicera solo diffusa, cæteraque separatim dispersa. Pavefacti ministri rei gestæ causam regimuntiant. Ille pavore percussus cum avia diluculo ad virum Dei properat, precantur de commisso veniam, se postmodum emendare pollicentur. His placatus promissis, ad monasterium rediit. Sed polliciti vadimonii juramenta, non diu servata, violantur. Exercentur miseriarum incrementa, solitaque a rege adulteria patrantur: Quo audito Columbanus litteras ad eum verberibus plenas direxit, comminaturque excommunicationem, si emendare dilatando non vellet.

53. Ad hæc rursus permota Brunehildis, regis animum adversus Columbanum excitat, omnique conatu intendit perturbare, hortaturque proceres, aulicos, et optimates omnes, ut regis aulicum contra virum Dei perturbarent, episcoposque sollicitare aggressa est, ut ejus religionem detrahendo, et statim regulam quem suis custodiendum monachis indiderat, macularent. Obtemperantes igitur aulici persuasionibus miseræ reginæ, regis animum contra virum Dei perturbant, cogentes ut aut cederet, aut religionem probaret. Coactus itaque rex ad virum Dei Luxovium venit; conquestusque est cum eo, cur a comprovincialium moribus descisceret, et intra septa secretiora omnibus Christianis aditus non pateret. Beatus itaque Columbanus, ut erat audax atque animo vigens, talia objicienti regi respondit se consuetudinem non habere ut sæcularibus hominibus et a religione alienis famulorum Dei habitationis pandat introitum, sed opportuna aptaque loca ad hoc habere parata, quo omnium hospitem adventus suscipiatur. Ad hæc rex: Si, inquit, largitatis nostræ munera et solaminis supplementum capere cupis, omnibus in locis omnium patebit introitus. Vir Dei respondit: Si sicut nunc usque subregularis disciplinæ habenis constrictum fuit, violare conaris, nec tuis muneribus, nec quibuscumque subsidiis me forte a te scias sustentandum. Et si ob hanc causam hoc in loco venisti ut servorum Dei cænobium destruas, et regularem disciplinam macules, cito noveris tuum regnum funditus ruiturum, et cum omni propagine regia demergendum. Quod postea rei probavit eventus. Jam enim temerario conatu rex rectorium ingressus fuerat. His ergo territus dictis, regis filiam uxorem duxit, et post annum suam Brunehildis turpiter ad patrem remisit.

foras celerrime repedit. Duris post hæc viri Dei increpationibus rex urgebatur. Contra quæ Theodericus ait : Martyrii coronam me tibi illaturum speras : non esse me tantæ dementiæ scias , ut hoc tantum perpetrem scelus , sed potioris consilii tibi scias utilia paraturum , ut qui ab omnium sæcularium more desciscis , qua veneras , ea via repedare studeas. Alicorum simul consona voce prorumpunt , se habere non velle his in locis , qui omnibus non societur. Ad hæc Columbanus se dicit cœnobii septa non egressurum nisi violenter abstrahatur.

34. Discessit ergo rex relinquens virum quemdam procerem nomine Baudulfum. Is enim cum remansisset , virum Dei a monasterio pellere , et penes Vesontionense oppidum ad exulandum perducit , quoadusque regalis sententia quod voluisset decerneret. Commorans ergo inibi audivit carcerem eo in loco plenum esse damnatorum hominum mortis pœnam expectantium. Ad quem vir Dei properat : ingressusque ostium , nullo obstante , verbum Dei damnatis depromit : spondentque illi se si liberarentur emendaturos , et de commissa noxa pœnitentiam acturos. Beatus itaque Columbanus post hæc ministro domus , cujus superius ferimus mentionem (N. 16) , imperat ut manu ferum quo compedes irretiti erant atque innexi , apprehendat ac trahat. Quod cum ille apprehensum traheret , veluti frutex putrefacta per partes comminuitur ; egredi carcerem damnatos solutis compedibus jubet , paractoque evangelici cultus officio pedes lavit linteoque abstersit. Imperat deinde ut ecclesiam petant et commissi sceleris pœnitentiam agant , ac fletibus abluendo culpas lavent. Properantes ergo illi ecclesiæ fores obseratas reperiunt. Tribunus ergo militum cum vidisset virtute Dei per B. Columbanum damnatorum compedes fractas , et vacuum sibi tantummodo relinqui ergastulum , insequi calces damnatorum ac si ex somno excitatus cum militibus cœpit. Illi vero post tergum appropinquare satellites videntes , et fores ecclesiæ obseratas cernentes , gemina vallati angustia , virum Dei compellunt ut eruantur. Anxio ille anhelitu sursum caput attollit , precaturque Dominum ut sua virtute ereptos e ferro , non sinat denuo tradi satellitum nexui. Nec morata Auctoris bonitas fores firmis obseratas claustris reserat , in angustia positus aditum pandit , pernicipique cursu ingrediuntur ecclesiam , fores vero post damnatorum introitum in oculis militum absque humana manu obserantur , ac si custos unu clavigero perneciter et reserasset et obserasset. Perveniens ergo Columbanus cum suis simulque et tribunus cum militibus , fores obseratas reperiunt , Aspersionemque nomine custodem quærunt , ut claves largiatur. Quo cum venisset claviger , ostii fores reserare volens , ait se nunquam diligentius obserata claustra invenisse. Nec quisquam post ausus est damnatis injuriam inferre , quos divina virtus eruisset.

35. Post hæc vir Dei cernens quod nullis custodiis angeretur , a nulloque molestia sibi inferretur (vi-

debant enim omnes in eo Dei virtutem flagrare , ideoque omnes ab ejus injuriis segregabantur , ne socii culparum forent) , ascendit Dominica die in verticem arduum ad cacumen montis illius (ita enim situs urbis habetur , cum domorum densitas in diffuse latere proclivi montis sita sit , prorumpant ardua in sublimibus cacumina , quæ undique abscissi fluminis Douæ (*le Doubs*) alveo vallante nullatenus commensurabilibus viam pandit) , ibique usque ad medium diem expectat , si aliquis iter ad monasterium revertendum prohibeat. Et cum nullus contrarius existeret , ipse per mediam urbem cum suis ad monasterium regreditur. Quo audito Brunehildis ac Theodericus , quod scilicet ab exilio revertisset , acrioribus iræ aculeis stimulantur , jubentque militum cohortem , ut rursus virum Dei vi abstrahant , et ad pristinum revocent prorsus exilium. Venientes ergo milites cum tribuno peragratur septa monasterii , virum Dei perquirunt. Residebat enim ille in atrio ecclesiæ , librumque legebat : ubi cum sæpe venissent , et prope eum transirent , ita ut nonnulli in eum pedibus suis offenderent , et vestimentis suis ejus vestimenta tangerent , obcæcatis luminibus ipsum nequaquam videbant. Eratque spectaculum pulcherrimum : ille ovals cernebat , quærebatur , nec omnino inveniebatur ; illem in medio eorum positum cum videret non videbat. Venitque tribunus , intuitusque per fenestram , vidit virum Dei inter ipsos lætum residere et legere. Cernensque virtutem Dei , ait : Quid tantum intrantes atria ecclesiæ peragratis , nec omnino reperitis ? nequaquam amplius insanie errore cor vestrum decipiat : non enim poteritis vos invenire quem virtus tegit divina. Recedite ab hac intentione , et regi properemus nuntiare quia eum minime reperistis. Daturque manifeste intelligi tribunum militum non sponte ad faciendam viro Dei injuriam venisse , et ideo ad eum videndum lumen habere meruisse

36. Renuntiantibus illis auribus regis , ille aucto furore miseræ intentionis , Bertarium comitem ad eum attentius perquirendum virorum cum præsidio , simulque et Baudulfum quem superius direxerat destinavit. Qui cum venissent , B. Columbanum in ecclesia positum cum psallentium choro , atque orationi deditum cum omni congregatione fratrum reperiunt , sicque virum Dei alloquuntur : Vir Dei , precamur ut tam regis quam etiam nostris obedias præceptis egressusque pergas eo itinere quo primum his adventasti in locis. At ille : Non enim , inquit , recopacere Conditori , semel natali solo ob Christi timorem relicto , denuo repetere. Cumque nullatenus cernerent sibi virum Dei obaudire , relictis quibusdam quibus ferocitas animi inerat , Bertarius accessit. Illi vero qui remanserant , virum Dei hortantur ut illis miseretur qui ad tale opus patrandum infideliter fuerant relictis , eorumque periculo consuleret : qui si eum violenter non abstraherent , mortis periculum incurrerent. At ille , ut jam sæpius testatus est , nisi vi abstraheretur se non discessurum ait. Illi gemino vallati periculo undique urgente

, pallium quo indutus erat attingunt, alii A
 revoluti cum lacrymis precantur, ut tanti
 nipa illis ignosceretur, qui non suis desi-
 d regis obtemperarent præceptis.

iens ergo vir Dei periculum aliorum fore si
 sentia perduraret, cum omni ejulato atque
 greditur, deputatis custodibus qui, quous-
 nis regno pelleretur, non eum relinquerent.

1 Ragamundus erat primus, qui eum Nam-
 te perluxit, universis fratribus velut fonus
 ulbas, nam mœror omnium corda reple-

xius Pater tantorum membrorum dispen-
 s respicit: Æterne, inquit, conditor re-
 nobis præpara cibum opportunum, quo tibi
 entur in Ecclesia plebes. Consolatur deinde

1 cohortem, simul ut spem in Deum po-
 manipotentis Deo immensas laudes repen-
 hoc non ob dispendium suum vel suorum
 sed ob multiplicandas monachorum plebes

1 datam occasionem. Quicumque enim sequi
 rompissimo animo ad sustinendas secum
 venirent; qui vero in supradicto cœnobio
 voluerint, securi in hoc loco remanerent,

1to Dominum de eorum mœrore ultionem
 Sed cum æquo animo de custodia pastoris
 non vellent, custodes regii inquit ne-
 hunc sequi alios permitturos, nisi quos

terra dederat, vel qui e Britannico arvo
 qui fuerant; cæteros, qui alio essent orti
 ceptis regis ibi esse remansuros. Hoc cum

Pater cerneret vi a se sua membra discer-
 nus quam etiam membrorum suorum dolor
 tur: pro tanti sceleris pondere Dominum
 rem omnium deprecatur, ut quos a se regia

1 segregabat, ipse sua custodia tueretur. In-
 venerabilis vir, qui post in eodem monaste-
 rialit Eustasius, discipulus et minister

ri, violenter avellitur; Intendente super
 lo avunculo ejus, qui Lingonicæ Ecclesie
 erat.

ressus ergo vir sanctus cum suis a vicesimo
 t incolatum eremi illius per urbem Veson-
 gustoduno usque ad b Cavalonem castrum
 Sed priusquam ad Cavalonem pervenisset,

castos equorum Theoderici occurrit, lan-
 D
 Columbani adventum in Galliam ante an-
 collocant auctores recentiores, hos viginti
 mputant, non ab ingressu Columbani in
 litudinem, in qua diutius eum perstitisse

sed a primo conditu monasterii Luxo-
 vium anno Christi 590 illigant, cum prius
 se et Fontanense cœnobio ædificasset Co-
 i. Verum Jonas diserte loquitur hoc in loco
 bani moram in Vosagi eremo, ad quam Ana-
 Fontane æque ac Luxovium pertinebant.

ergo Columbanus in Galliam paulo ante
 18, et locis nonnullis brevi perlustratis se-
 in Vosagi solitudine, ubi tria hæc cœno-
 ruxit. Deinde e Burgundia efectus est anno
 ni illius incolatum vicesimo, Christi 590.
 um. seq. et num. 45 constat, triennio post
 rto et Theoderico occisis, monarchiam

ceaque virum Dei trajicere voluit, sed malivolam
 animam ultio mox divina prævenit. Nam dextera
 quam adversum virum Dei levaverat corruente lau-
 ceam ante suos pedes humi defixit, ipse dæmone
 correptus ante vestigia viri Dei ruit. Quem cernens
 ille se coram ultione percussum, die illa nocteque
 penes se tenuit. Cumque sequens rursus dies illu-
 xit, ad se accersivit, Deoque favente curatus a peste
 ad propria remeavit.

39. Deinde ad e Choram fluvium properans, ad
 domum cujusdam nobilis et religiose femine Theode-
 mandæ pervenit: quo cum esset, duodecim occurrunt
 viri pleui rabido dæmone, furentes atque ruentes in
 terram, quos vir Dei protinus oratione curavit. Ea-
 demque die ad vicum quem Choram vocant venerunt,

B ibique quinque phrenesi vexati obviam venerunt, qui
 et mox salvati sunt. Exin Autissiodorum properavit,
 ibique Ragamundum allocutus est, quia ipse cum via
 qua ibat duceret: Memento, inquit, o Ragamunde,
 Chlotharium, quem nunc spernitis, intra triennium
 dominum habebitis. At ille: Cur, inquit, talia, do-
 mine mi, ais? Illeque: Videbitis prorsus quæ dixi,
 si tunc vitam cum superis feras.

40. Progressus exin ab Autissiodoro, conspicit
 juvenem a dæmone correptum pernici ex adverso
 currere cursu, viginti enim millibus totis viribus cu-
 currerat. Quo viso substitit, quousque saucius homo
 dæmonis arte veniret, veniensque ante pedes viri
 Dei ruit, quem statim orationibus curavit, paten-
 terque sospitem reddidit. Deinde ad Nivernis oppi-

C dum venit, custodibus antecedentibus et subsequen-
 tibus, ut Ligeris scapha reciperetur, Britannicoque
 sinui redderetur. Ubi etiam cum venissent, et lento
 eonamine scapham insilirent, unus de custodibus,
 arrepto remo, unum eorum, qui Lua dicebatur, per-
 cussit virum sanctissimum et omni religioni dedi-
 tum. Quod vir Dei intuens, sua coram se membra
 cædi: Cur, inquit, crudelis, addis mihi mœrorem?
 an non sufficit ad vestram ruinam patrati sceleris
 malum? cur contra mitem immitis appares? cur fessa
 Christi membra cædis? cur sævitiam in mansuetis
 prætendis? Memento te a Divinitate ultionem in hoc
 loco recepurum, in quo Christi membra furens per-
 cussisti. Probavit illatæ sententiæ pœnam ultio mox
 subsœcuta: nam ut subsequenti vice rediens, ad

D
 cessisse Chlothario, quod anno 613 accidit. Certo
 eodem fere tempore quo in Britanniam Augustinus
 a B. Gregorio missus est, Columbanum in Galliam
 accessisse, colligitur ex epistola Laurentii Dorober-
 nensis episc. et aliorum apud Bedam in lib. 11 Hist.,
 cap. 3, in hæc verba: «Columbanum abbatem in Gal-
 liis venientem nihil discrepare a Britonibus in eorum
 conversatione didicimus.»

b Anonymus scribit, *Avallonem*, quod est Burgun-
 diæ oppidum inter Augustodunum et Autissiodorum.

c Petrus Franc. Chiffletius in *Probal. Hist. Tre-*
norciensis, pag. 163, legit *Icaunum* Burgundiæ flu-
 vium, vulgo *l'Yonne*; Choram vero vicum de quo
 paulo post, interpretatur *Crepantium*, *Crepant*,
 quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

quod est oppidum ad Icaunam. Et tamen Jonas
 scripsit Choram fluvium, rectius amnem, qui in
 Icaunam influit.

eundem portum transiturus venit, divinitus percussus in eodem loco est demersus. Quid enim fuerat ut justus Arbitrator eandem ultionem in postmodum dilatasset, nisi ut tunc sancti obtutus de ejus vindicta non macularentur?

41. Indeque ad Auxelianensem urbem venerunt: quo cum nec aditum ecclesiarum sibi ex regis præceptis pandi videret, cum grandi mœre super ripam Ligeris tentoriis contentus paulisper quiescit. Cumque jam sumptuum necessaria indigerent, duos in urbem direxit ut necessaria quærent, quorum unus erat Potentinus nomine qui adhuc superest, et Armoricana in loca in suburbio Constantiæ urbis monachorum cohortem adunavit. Cumque lustrantes urbem nihil reperissent (quia regio timore aut vendere aut dare nihil audebant), via qua urbem intraverant repedabant, obviamque habent mulierem in platea ex genere Syrorum. Quos cum vidisset, sciscitata est quinam essent. Illi, veritate rei digesta, aiunt se necessaria quæsisse, nec prorsus invenisse. Illa inquit: Accedite, domini mei, ad domum famulæ vestræ, et quæ sunt necessaria vobiscum velite. Nam et ego advena sum ex longinquo Orientalis solo. Illi ovantes eam sunt ex calce secuti, venerunt ad domum ejus, et sella supposita quieverunt, donec iulit quod ab eis quæsitum esset. Erat simul in consessu vir ejus, olim jam luminibus orbatus, de quo sciscitati sunt quis esset. Et illa inquit: Vir meus ex eodem genere Syrorum sicut et ego, quem per multorum curricula annorum luminibus privatum traho. Illi inquirunt: Si Christi famuli Columbæ obtutibus præsentetur, suarum interventu orationum lumen posse recipere. At illi [ille] promissi muneris fidem exhibens mentem roborat, surgensque persecutus est eorum cum duce vestigia. Narraverunt ergo hospitalitatis munus in peregrinis, nec prorsus verba impleverant, et cæcus astabat, precaturque Dei virum ut suis orationibus ei lumen restituat. Videns ille fidem ejus, omnes poposcit ut pro cæco orarent, pronusque diu super humum jacuit, surgensque manu oculos attigit, et post crucis signum postulatum lumen recepit. Gaudet ille recuperato lumine, ut videlicet qui interiorius lumen in hospites habere non omiserat, exteriori non careret. Sicque exinde turba obsessorum quos dæmones horrendo furore torquebant, ad virum Dei curandi gratia properant; daturque salus largita a Domino: omnes enim ibi a viro Dei curati sunt. His virtutibus populus urbis permotus, virum Dei suis honoribus latenter fulciabat: non enim patule propter custodes quidquam præbere audebant, ne regis iram incurrerent. Deinde arreptum iter peragunt.

42. Navigantes ergo per Ligerim ad Turonensem perveniunt urbem, ubi vir sanctus custodes precatur ut scapham ponto appropinquent, seque ad sepulcrum B. Martini ire sinant. Quod abnuentes custodes, navigare veloci conatu compellunt, remigeros urgent ut omni virtute cursu celeri portum transcant, gubernatori imperant ut medio fluminis alveo

scapham teneat. Quod videns B. Columbanus, mœstos vultus ad cœlum erigit, compellans se tantæ mœstitiæ subdi, ut nec sanctorum sepulcra visere permitteretur. Urgentibus ergo omnibus, mox ut contra portum ventum est, velut quibusdam anchoris defixa scapha stare cœpit, et ad portum caput dirigere. Quod cum custodes obstare non valerent, inviti scapham quo velit ire sinunt. Mirum in modum medio e fluvio ad portum pennigero ceu velatu pervenit, portuque recepto viro Dei viam perdidit. Ille vero gratias Regi offert æterno, qui seis se obtemperare non dedignatur servis. Egressus sane ad sepulcrum B. Martini accedit, et tota ibi nocte in oratione excubat. Illucescente vero die a Leopario illius urbis episcopo invitatur ad esum: ire non abnuit, præsertim ob suorum requiem fratrum; moratusque est eo die cum supradicto pontifice. Quicum hora refectionis cum eo ad mensam resideret, interrogatus cur ad patriam repedaret, respondit: Canis me Theodericus meis a fratribus abegit.

43. Tunc unus e convivis, Chrodoualdus nomine, qui amitam Theodeberti regis in conjugium habebat, regi tamen Theoderico fidelis erat, viro Dei humili voce respondit: Si melius esset lacte potari quam absinthio? Cui vir Dei: Cognosco, ait, te regis Theoderici fœderis jura servare velle. At ille factus se fœdus fidei promississe, et quandiu valeret, observaret. Si regis, inquit, Theoderici junctus es fœderi, amico tuo et domino latus eris a me legatus directus. Hæc ergo auribus ejus infer, et ipsum et suos liberos intra triennii esse circumulum defendos, radicatusque stirpem ejus Dominum eradicaturum. Cur, inquit supradictus vir, talia, famule Dei, promis? At ille: Non enim queo silere quæ mihi Dominus loquenda tradidit. Quod postmodum omnes Gallie nationes sensere impletum, confirmavitque superius ad Ragamundum sententiam illatam.

44. Sublato deinde prandio vir Dei ad scapham remeant, reperitque suos multa tristitia depressos; et inquirens quid evenit, præterita nocte quæ in scapha habuissent furto perdidisse invenit, simulque aureos quos in pauperes non erogaverat furto ablatos. Quo audito, ad sepulcrum B. confessoris repedit, questusque est non idcirco ad ejus excubas reliquias ut ille sua ac suorum sineret damna petrare fratrum. Nec mora, is qui sacculum cum aureis furatus fuerat, cœpit inter flagella corporis ac pennis acclamare et dicere illo et illo in loco aureos se occultatos habere. Quod videntes socii omnes currunt furtoque sublata omnia reddunt, virumque Dei precantur ut tanti sceleris culpas ignoscat. Quod miraculum omnibus terrorem incussit, ut deinceps quæ ista audierint, velut sacra omnia quæ ad virum Dei pertinebant attingere non auderent. Præbens itaque necessaria Leopario, viro Dei vale dixit.

45. Navali ergo itinere ovaus usque ad Namnetum oppidum venit, et ibi aliquantisper moratus est. Quod cum quadam die quidam egenus ante fores cellulæ in qua vir Dei meditabatur clamaret, vocato

ille ministro : Præbe, inquit, cibi alimoniam potenti. **A** Et ille : Non est nobis, ait, panis nisi paululum farinae tantum. At ille ait : Quantum habes? Testaturque ille se amplius non habere, ut rebatur, quam farinae modium. Da ergo, dicit, totum, nec quidquam reserves in crastinum. Obediens minister simul totum pauperi tribuit, nihil ad necessitatem communem reservans. Jejunantibus ergo illis tertia jam dies illuxerat nihil penes se habentibus præter spei et fidei gratiam, unde fessis jejunio membris subvenirent; cum subito audiunt fores signo terere. Cumque ostiarius sciscitaretur cuius rei necessitas posceret sono fragoris aures fratrum inquietare, is qui fores terebat, ait se a domina sua Procula nomine directum esse, quæ se divinitus admonitam dicebat, ut sumptus viro Dei Columbano atque comitibus ejus qui apud Namnetis oppidum morarentur, dirigeret, haberique in proximo : et se ideo prævenisse ut vasa quo reciperent præpararent; centum modios esse vini, ducentosque frumenti, sed et ^a braci centum modios : quod ostiarius celeri cursu Patri indicanda properat. At ille, Sine, inquit, se dicens scire, fratrumque cœtum adunari jubet, ut simul positi pro largitrice Dominum deprecarentur, simulque grates referrent Conditori, qui suos solari non desinit in omnibus famulos necessitatibus, et post munus oblatum reciperent. O mira Conditoris pietas! egera nos sinit, ut sua dona egentibus largiendo demonstrat : tentari permittit, ut in tentatione subveniens suorum uberius in se corda excitet famulorum; sua membra servis lacrimanda tradit, ut circa sanatorum **C** medicam multiplicata dilectio confirmetur.

46. Aliaque simul nobilis et religiosa femina Doda nomine direxit ducentos frumenti ac promissuræ [*Supple*, annonæ] modios centum. Quæ causa maximam verecundiam nobis illius pontifici excitavit, nomine Suffronio, a quo nihil muneris impetrare nec quidquam commutando capere potuere. Quo cum moraretur quædam mulier dæmonis peste plena cum filia, itaque alia truci morbo repleta venit : quas cum Columbanus vidisset, communem pro eis Dominum exoravit, sanitatique post redditas, comitatui suo [*A.*, ad metas suas] redire præcepit.

47. Post hæc Suffronius Namnetensis nobis episcopus una cum Teudoaldo comite, juxta regis imperium, B. Columbanum navi susceptum ad Hiberniam destinare præparabat. Sed vir Dei inquit : Si navis quæ finibus Hiberniæ redditur adest, suppellectilem comitesque suscipiat; ego interim scapha receptus Ligeris unda vehor, quousque maris ad alta deferar. Reperta ergo navi quæ Scottorum commercia vexerat, omnem suppellectilem comitesque recipit. Cum jam remigera arte prosperantibus zephyris navis ad alta pelagi tenderet, undarum moles advenit, navemque ad littus redire coegit, planoque terræ solo defixam reliquit : collectoque fluctu in sinibus æquor quievit. Mansit ergo per triduum absque undis ca-

rina. Intellexit ergo dominus navis ob viri Dei suppellectilem comitesque receptos se sic esse detentum. Fuit tandem consilium rejici omnia a navis finibus quæ ad virum Dei pertinebant. Nec mora, undarum moles adfuit, carinamque ad alta provexit. Mirantes itaque omnes cognoverunt non esse voluntatem Dei ut retro amplius repedaret. Ad metatum [*Id est*, mansionem] ergo suum, quo prius fuerat rediit, nullo obstante quo vellet ire; sed magis prout quisque poterat virum Dei honoribus ac sumptibus fulciebat : nec defuit quidquam præsidii, dum in omnibus Conditoris manebat auxilium : quia nunquam prorsus obdormiet, qui sub alarum suarum umbra Israel tegit. Sic nempe omnibus omnia largiendo demonstrat, ut ab omnibus pro munerum suorum glorificetur largitione. **B**

48. Moratus ergo ibi paululum, post ad Chlotharium Hilperici filium, qui Neustrasiis Francis regnabat extrema Gallia ad Oceanum positus, pergit. Porro Chlotharius audierat quantis qualibusque injuriis virum Dei Brunehildis ac Theodericus fatigaverant. Quem cum vidisset, velut cœlestis munus recepit, evansque precatur, ut si vellet intra sui regni terminos resideret, seque ei prout voluerit famulaturum. At ille ait nequaquam se his in locis consistere velle, vel ob suam peregrinationem augendam, vel illius inimicitiarum occasionem sedandam. Tenuit ergo eum Chlotharius quantis potuit penes se diebus, castigatusque ab eo est de quibusdam erroribus quibus vix aula regia caret. Spondet se Chlotharius juxta ejus imperium omnia emendaturum. Erat enim Chlotharius solers in amore sapientiæ. Inventum ergo optatum munus gratificabatur. Morante autem eo penes Chlotharium, lis oritur inter Theodebertum et Theodericum, et disceptantibus utrisque de regni termino uterque ad Chlotharium legatos dirigit, uterque adversus parem auxilium postulat. Quod Chlotharius B. Columbano insinuare procurat, consulens ut si videretur ejus consilio, se uni consentiendo contra alium dimicare. Ad quem ille prophético repletus spiritu ait, neutris se fore pariturum consiliis, suam intra triennii tempus in ditionem utrorum regna venire. Videns ergo Chlotharius a viro Dei talia sibi prophético oro dici, neutri parere voluit; sed promissum sibi tempus fideliter expectans, post potius est triumpho victoriæ. **D**

49. Post hæc coegit Chlotharium vir Dei ut sibi solamen largiretur, utque per Theodeberti regnum, si valeret, ad Italiam Alpium juga transcendens perveniret. Datis ergo comitibus qui eum usque ad Theodebertum perducerent, itinere arrepto ad Parisius urbem pervenit : quo cum venisset, occurrit ei homo in porta habens spiritum immundum, debacchans et discerpens et garrulans : queruloque sciscitatur virum Dei affamine : Quid his, vir Dei, agis in locis? raucoque anhelitu a longe virum Dei Columbanum advenire dudum jam clamitabat. Quem

^a In alia Vita sic legitur, « et braci unde cervisiam faciunt centum. »

cum vir Dei vidisset ait : Egredere, pestifer, egredere, nec corpus Christi lavacro ablutum diu obedi-
dere præsumas : cede virtuti Dei, et Christi nomine invocato, contremisce. Sed cum diu sævis atrisque viribus obstaret, vir Dei manum ori ejus injecti, linguamque obtrectat, in virtute Dei imperat ut egrediatur. Tunc horrida vi discerpens cum ut vix nexibus teneretur, cum viscerum motione ac vomitu multo progressus, tantum fetorem astantibus dedit, ut sulphureos se crederent facilius tolerare odores.

50. Deinde ad Meldense oppidum properat : quo cum venisset, quidam vir nobilis Hagnericus Theodeberti conviva, vir sapiens, et consiliis regis gratus, et nobilitate ac sapientia vallatus erat. Is virum Dei miro gaudio recepit, seque habere curam ejus spondit, qualiter ad Theodeberti accederet aulam, et non esse necesse alios comites e regio latere habere. Ad hoc enim aliorum differebat subsidium, ut virum Dei secum quandiu valeret tenere potuisset, et ejus doctrina domus sua nobilitaretur. Benedixit ergo vir Dei domum ejus, filiamque ejus nomine Burgundofaram, quæ infra infantiles annos erat, benedicens eam Domino vovit, de qua postea in subsequentibus narrabimus ^a. Progressusque inde venit ad villam quamdam Wtiacum, quæ supra amnem Maternam sita est. Ibi receptus est a quodam viro Authario nomine, cujus conjux Aiga dicebatur; ^b erantque his filii infra infantis annos decennes [Sar., detenti], quos mater ad benedicendum viro Dei obtulit. Videns ille matris fidem, infantulos sua benedictione sacra-
vit, qui post, mox ut pubescere cœperunt, Chlothario regi primum ac deinceps Dagoberto gratissimi sunt habitus; qui postquam sæculi gloria illustrati fuerunt, accelerare cœperunt, ut pro gloria sæculi non carent æterna. Quorum major natu, Ado nomine, semet suis voluntatibus abdicavit, postquam intra Jurani saltus arva monasterium ex beati regula Colum-
bani construxit : juniorque nomine Dado intra Briegensem saltum supra fluviolum Resbacenum ex supradicti viri regula monasterium construxit. Tanta in virum Dei gratia redundabat, ut quoscunque sacra-
vit, in boni cultus perseverantia dies suprema invenit; et quos de industria monuit, gavisus sunt se postea impunitatem meruisse; nec immerito tanti viri fultus adminiculo partem gratiæ potitus est sup-
plemento, qui doctrinis ejus innoxus, noluit a justæ vitæ tramite deviare.

51. Exinde ad Theodebertum venit : quem cum Theodebertus vidisset, ovans suis sedibus recepit. Jam enim multi fratrum post eum ex Luxovio vene-
rant, quos velut ex hostium præda recipiebat. Polli-
citusque est Theodebertus se reperire intra terminos suos loca venusta et famulis Dei ad omnem oppor-

^a Lege Vitam S. Burgundofaræ infra.

^b Codex Conchensis scribit, « erantque his filii tres. » Anonymus qui Vitam S. Columbani compendio scripsit : « Inde in villa quadam quæ supra Ma-
tronam fluvium posita erat, a viro quodam et ejus conjuge honorifice suscipitur, quibus erant duo filii, qui adhuc infantis annis detinebantur. » Et quidem

tunitatem congrua, proximasque ad prædicandum nationes undique haberi. Ad hæc vir Dei inquit : Si pollicitationis tuæ adminiculum præbueris, et de-
mum falsitatis noxam non opposueris, quantisper me moraturum scias ac probaturum si in cordibus gen-
tium vicinarum fidem serere valero. Dedit ergo rex optionem quacun-
que in parte voluisset experimento quærere locum qui sibi et suis placuisset. Inde re-
quisivit locum, quem favor omnium laudabilem red-
debat intra Germaniæ terminos Rheno tamen trans-
misso, oppidum olim dirutum, quod Brigantias nuncupabatur. Sed quid tunc vir Dei egerit dum per Rheni alveum navigaret, silendum non est.

52. Dum quodam die per Rheni alveum, ut diximus, scapha veherentur, ad urbem quam Maguntia-
cum veteres appellarunt, perveniunt. Quo cum venisset, remigeri qui in comitatu viri Dei a rege directi fuerant, viro Dei aiunt se in urbe amicos habere, qui necessarios sumptus præberent, jam enim defecerant in itinere longo stipendia sumptuum. Quibus vir Dei ait : Ite. Qui cum abiissent, nihil repererunt. Reversique a viro Dei interrogati, respondent se nullatenus impetrare ab amicis aliquid potuisse. At ille : Sinite me, inquit, paululum ad menum abire amicum. Mirantibus illis unde illo in loco, quo ante non fuerat, amicum haberet, progressus ille ad ecclesiam pergit; quam ingressum, pavimento inhærens longæ orationis protectione Domini suum et pietatis postulat auctorem. Nec mora, ^c episcopus urbis illius domo progressus ad ecclesiam venit, repertumque B. Columbanum sciscitatur quis sit. At ille fatetur se peregrinum esse. Cui ille ait : Si necesse est sumptuum copiam ex-
pere, propera domum, et quantum necesse fuerit tecum defer. At ille cum gratias egisset ei, simulque et Conditori qui inspiraverat, pueros festinus ad nave-
m ipse dirigit ut omnes veniant custode uno dimisso, et quæ vellent secum deportarent. Quod ne cui casu evenisse videretur, solitus erat postea idem episcopus protestari, nunquam se antea sic auctonium in tribuendo necessaria fuisse absque alia opportunitate. Ad beati enim Columbani meritum, divina admonitione ad ecclesiam se venisse testabatur.

53. Deinde perveniunt ad ^d locum, quem per-
agrans vir Dei non suis placere animis ait, sed tamen ob fidem in eis serendam inibi paulisper moraturum se spondit. Sunt etenim inibi vicinæ nationes Suevorum. Quo cum moraretur, et inter habitatores loci illius progredere-
tur, reperit eos sacrificium profanum litare velle, vasque magnum, quod vulgo capam vocant, quod viginti et sex modios amplius minusve capiebat, cervisia plenum in medio habebant positum. Ad quod vir Dei accessit, et sciscit-

hoc ad mentem Jonæ magis accedit. Lege Frodoardi carmen et Vitam S. Agili abbatis infra.

^c Tunc Maguntia sedem tenebat Leonisius, de quo legendum Frodegarii Chronicon, cap. 58.

^d Nempe in locum qui Tuccoria dicebatur, in capite lacus Tiguriini, uti ex Walafrido Strabone dicimus.

tur quid de illo fieri vellent. Illi aiunt Deo suo ^a Volcano, quem Mercurium vocant alii, se velle litare. Ille pestiferum opus audiens, vas eminus sufflat, miroque modo vas cum fragore dissolvitur, et in frusta dividitur, visque rapida cum fragore cervisiæ prærupti: manifesteque datur intelligi diabolium in eo vase fuisse occultatum, qui per profanum litatorem caperet animas sacrificantium. Videntes barbari obstupefacti aiunt magnum virum Dei habere anhelitum, qui sic possit dissolvere vas ligaminibus munitum: castigatosque dictis evangelicis, ut ab his segregarentur sacrificiis, domibus redire imperat. Multi ergo eorum tunc per beati viri suam doctrinam et ad Christi fidem conversi, baptismum consecuti sunt; aliosque etiam, quos jam lavacro ablutos error detinebat profanus, ad cultum evangelicæ doctrinæ monitis suis ut bonus pastor Ecclesiæ seminibus reducebat sparsis.

54. Eo itaque tempore Theodericus atque Brunehildis non solum adversum Columbanum insaniebant, verum etiam et contra sanctissimum Desiderium Viennensis urbis episcopum adversabantur; quem primum exilio damnatum multis injuriis affligere nitebantur, ad postremum vero glorioso martyrio coronarunt: cujus gesta scripta habentur, quibus et quantis adversitatibus gloriosum apud Dominum meruit habere triumphum. Vacante [Sur., vagante] itaque Columbano cum suis penes Brigantiam urbem, duræ egestatis tempus obvenit. Sed quamvis alimoniam deessent, manebat intemerata atque inconcussa fides, quæ necessaria apud Dominum impetraret. Cumque jam triduo jejuni fessa corpora essent, repperunt tantam copiam alitum, velut Israelitarum castra coturnix olim operuit; ita ut omnem pagum loci illius alitum multitudo oppleret. Intellexit vir Dei suam suorumque ob salutem has dapes terræ diffundi, nec prorsus alibi evenire, præter eo quo ipse moraretur in loco. Jubet suos prius grates laudesque rependere Conditori, sicque alitum dapes capere. Eratque mirum et stupendum miraculum: capiebantur aves prout Patris imperium urgebat, nec abcedere pennigera fuga nitebantur. Mansit ergo alitum manna per triduum diffusa; quarto deinde die quidam pontifex ex vicinis urbibus frumenti copiam, divina admonitus aspiratione, ad beatum Columbanum direxit; sed mox Omnipotens qui penuriam patientibus aligeros præbuerat cibos, ut farris adeps advenit, alitum phalanges imperavit abire. Nam Eustasium hoc cognovimus referente, qui eo tempore inter reliquos sub viri Dei obedientia ibidem tenebatur adnexus, quod nullus fuerit in caterva, qui ante talium genera alitum se vidisse referret: et tantus sapor in cibo aderat, ut regias dapes vinceret. O mirum divinæ potentis donum! quando terrenæ dapes cultoribus Christi desunt, tunc demum cælestia tribuuntur, sicut de Israel dictum est: *Panem cæli dedit eis*

^a Apud Anonymum ita legitur: « Qui apud eos Volcano vocatur, Latini autem Martem illum appellant. »

A (*Psal. LXXVII*): cum terrenæ opes subvenerint, tunc gratis amoveantur illatæ.

55. Ipso itaque tempore cum sub quodam scopulo inter vasta eremi jejuni corpus conficeret, et nihil aliud præter ruris poma, quorum superius fecimus mentionem, in cibos caperet, venit assueta abditæ voracitatis fera ursus, cœpitque necessarios delambere cibos, ac poma ore detrahere. Cumque hora refectionis advenisset, ^b Chagnoaldum ministrum suum dirigit, ut consuetam mensuram pomorum deferret. Qui cum abiisset, ursum interiores frutices rubosque pervagari perspexit, ac poma lambendo carpere. Festinus redit, Patrique indicat: ille imperat ut eat, partemque fruticum in cibos feræ dimittat, aliamque partem sibi reservare jubet. Abiitque Chagnoaldus, ac jussa implevit, divisitque virga frutices rubosque, quæ poma ferebant, et partem suam juxta viri Dei imperium egit ut fera comedit, aliamque partem in usus viri Dei reservat. Mira in fera obedientia! nequaquam ex prohibita parte ansa est capere cibos, sed in segregata permissaque sibi fruticum parte tantummodo pabula requisivit, quoad usque vir Dei eo in loco commoratus est.

56. Interea cogitatio in mentem ruit ut Venetiorum, qui et Sclavi dicuntur, terminos adiret, cæcasque mentes evangelica luce illustraret, ac ab origine per avia oberrantibus veritatis viam panderet. Cumque hæc votis patrandum esset, angelus Domini ei per visum apparuit, parvoque ambitu, velut in paginali solent stylo orbis describere circulum, mundi compagem monstravit. Cernis, inquit, quod maneat totus orbis descriptus? perge dextera, lævaque qua eligis, ut laboris tui fructus comedas. Intellexit ergo ille non esse gentis illius in promptu fidei profectum, quievitque in loco isto, donec aditus ad Italiam panderetur.

57. Interea inter Theodebertum et Theodericum pacis pactum infirmatur, ac quisque adversus fratrem usque ad internecionem desævit, utrisque gentium robore superbientibus: et interim vir Dei ad Theodebertum accedit, eumque suadet ut ceptæ arrogantis supercilium deponeret, seque clericum [*Id est, monachum*] faceret, et in Ecclesiæ positus gremio sacræ subderetur religioni, ne simul cum damno præsentis regni, æternæ pateretur vitæ dispendium. Quod et regi et omnibus circumstantibus ridiculum excitavit: aiebant enim nunquam se audisse Merovingum, in regno sublimatum, voluntarium clericum fuisse. Detestantibus ergo omnibus Columbanus ait: Si voluntarius nullatenus clericatus honorem sumat, in brevi clericus invitus existet. His ergo dictis, vir Dei ad cellulam rediit, moxque prophetici dicti eventum res habuit. Nec mora, Theodericus Theodebertum ad bellum coegit, et prope Tullum bello devictum fugat; postque collecto magno robore exercitus persequitur. Simili modo gentium multarum

^b Sic ms. Codd. quibus usi sumus. Et tamen Surlus legit Magnoaldum.

Theodebertus robore vallatus, ad ^a Tulbiacense castrum pugnaturus venit: ibi prælio inito innumeræ hominum phalanges ex utroque exercitu perierunt. Victus tandem Theodebertus fugit. Eo igitur tempore vir Dei in eremo morabatur, contentus tantum vnius ministri Chagnoaldi famulatu. Ea ergo hora, qua apud Tulbiacum commissum est bellum, supra quercus putrefactæ truncum vir Dei librum legends residebat: quem subitus sopor oppressit, et quid inter duos reges ægeretur vidit. Moxque excitatus ministrum vocat, cruentamque regum pugnam indicat, multum humanum sanguinem fundi suspirans. Cui temerario conatu minister ait: Pater mi, Theodeberto tuis præbe precibus suffragium, ut communem debellet hostem Theodericum. Ad hæc Columbanus: Stultum ac religioni alienum consilium administras, non enim ita Dominus voluit, qui nos pro inimicis nostris orare præcepit: in arbitrio est jam justi Judicis quid de eis fieri velit. Inquirens ergo post minister eam temporis diem et horam, reperit ita fuisse sicut viro Dei revelatum fuerat. Persecutus est Theodebertum Theodericus, et suorum proditione captum ad aviam Brunehildem direxit: quem cum avia recepisset, quia Theoderici parti Brunehildis favens erat, furens Theodebertum fieri clericum rogavit: at non post multos dies impie nimis post clericatum perimi jussit.

58. Porro Theodericus penes Mettense morans oppidum, divinitus percussus inter flagrantis ignis incendia mortuus est ^b: post quem Brunehildis filium ejus Sigebertum in regno succedit. Itaque Chlotharius memor prophetiæ viri Dei, collecto exercitu fines regni, quæ suæ ditioni debebantur, conatur recipere. Contra quem Sigebertus cum hostium cuneis pugnaturus advenit, quem Chlotharius captum peremit, fratresque ejus ^c quinque Theoderici filios cum proavia Brunehilde cepit, pueros separatim peremit: Brunehildem vero primo ignobiliter camelo impositam hostibus gyrando monstravit, post indomitum equorum caudis ligatam miserabiliter vita privavit ^d. Funditus ergo radicitusque deleta Theoderici stirpe, Chlotharius politus est trium regnorum solus monarchia: quo facto B. Columbanus prophetia in omnibus impleta est. Unus enim intra triennium cum omni stirpe funditus deletus, alius violenter clericus factus, tertius regnorum possessione ac dominatione dilatatus est.

59. Beatus ergo Columbanus cum vidisset (ut superius diximus) devictum a Theoderico Theodebertum, redacta Gallia atque Germania sub Theoderico, Italiam ingreditur, ubi ab Agilulfo Langobardorum

^a Tulbiacum, vulgo *Zulpich*, Chlodovei de Alamannis victoria nobile, abest a Colonia Agrippina versus Treviros millibus passuum viginti quatuor: quo in loco Theodebertus a fratre utrobique victus ac postmodum interfectus est, regni Theoderici anno 17, Christi 612, secundum Fredegarii calculum, cap. 57.

^b Et tamen Fredegarius, cap. 39, scribit Theodericum Mettis profluvio ventris interisse anno regni sui 18, Christi 613.

A rege honorifice susceptus est, qui largita optione ut intra Italiam, quocunque in loco voluisset, habitaret, Dei consultu actum est, dum ille penes Mediolanum urbem moraretur, ut hæreticorum fraudes, id est Arianae perfidiae, Scripturarum cauterio discorporare ac desecare vellet. Contra quos etiam libellum florenti scientia edidit.

60. Dumque hæc aguntur, vir quidam nomine Jecundus ad regem venit, qui regi iudicavit se in solitudine ruribus Apeuninis basilicam B. Petri apostolorum principis scire, in qua virtutes expertus sit fieri, loca ubertate fecunda, aquis irrigua cum piscium copia, quem locum veterum traditio Bobium nuncupabat, ob rivum in eo loco hoc nomine fluentem, amnemque alium profluentem nomine Triveam [Vulgo *la Trebie*]; super quem olim Annibal hians, hominum, equorum, elephantorum atrocissima damna sensit. Ubi cum venisset, omni cum intentione basilicam inibi semirutam reprensit, prisco decori renovans reddidit. In cujus restauratione mira Domini virtus panditur. Nam cum per prærupta saxorum sculpula trabes ex abietibus inter densa saltus locis inaccessibus cæderentur, vel alibi cæsæ inibi cæsæ capsæ aspero, aditum plastrorum denegarent, mirum in modum trabem quam vix triginta vel quadraginta homines plano terræ solo positam vehere non valebant, ibi cum duobus vel tribus (prout ardi callis meatus patebat), vir Dei accedens, suis ac suorum humeris inmane pondus imponebat: et ubi antea præ asperitate itineris libero gressu vix gradiebantur, onerati mox trabis pondere festini gradiebantur, ut versa vice qui onera ferrent, ac si ab aliis veherentur, firmis vestigiis velut otio vacantes ovantesque irent. Videns itaque vir Dei tanti auxilii supplementum, suos hortatur ut coeptum opus læti perficiant, animoque roborati ea consistere in eremo studeant, Dei in hoc voluntatem esse affirmans. Tecta itaque templi culmina [Pro tectis culminibus], et murorum restaurat ruinas, cæteraque quæ ad monasterii necessitatem pertinent, construere parat.

61. Interea memoratus rex Chlotharius viri Dei prophetiæ effectum in se fuisse impletum cernens, venerabilem Eustasium qui ejus in locum Luxovianse monasterium regebat, ad se venire imperat: quem pio affamine rogat ut sibi cum supplemento publico legationem fungi curet, sociosque quos vellet nobilium virorum haberet, qui sui vadimonii arbitri essent: post B. Columbanum pergerent, et quocunque eum reperissent in loco, eleganti suasu ad se venire hortarentur. Perrexit itaque venerabilis discipulus ^e, magistri vestigia prosecutus: qui cum ad eum ve-

^e Legendum duos. Nam ex quatuor Theoderici filii Childebertus equo fuga lapsus mortem erant, Sigiberto, Corbo Meroveoque peremptis.

^d Idem refert anonymus coævus in append. ad Marium, qui anonymus Brunehildis interitum cum Heraclii imp. anno 14 conjungit.

^e In itinere Agaunense monasterium lustrans, Amatium vidit, et in reditu secum Luxovium perduxit.

nisset, Chlotharii verba depromit. Viso ergo Eustasio B. Columbanus gavisus recepti muneris aditu gratulatur, retentumque penes se tantisper hortatur ut sui laboris reminisceretur, cohortem fratrum disciplinae habentis erudiret, multorumque collegio Christi plebem adunaret suisque institutis educaret. Dimissus post hæc ad Chlotharium remeare iubetur, talibusque responsis regias mulcere imperat aures, seque retro repedare nullatenus ratum duceret: tantummodo precere ut sodales suos, qui Luxovium incolebant, regali adminiculo ac præsidio fovaret. Litteras castigationum affamine plenas regi dirigit gratissimum munus. Rex velut pignus fœderis viri Dei ovans litteras recepit, nec ejus petitioni oblivionis noxam

^a Apud Usuardum, Adonem et Surium legitur ix Kal. Decemb. Ast xi Kal. Dec. S. Columbani memoria consignatur in Martyrologiis Wandalbertii et Bened., quibus Vitæ S. Columbani exemplaria mss. quæ vidimus suffragantur. Anno Christi 615 S. Columbanum ad superos abiisse inde colligitur quod annum integrum post suum e Gallia discessum, et Theoderici regis interitum in monasterio Bobiensi expleverit.

A præponit. Omni denique præsidio supradictum monasterium munire studet, annuis censibus ditat, terminos undique, prout voluntas venerabilis Eustasii erat, auget; omnique conatu ad auxilium inibi habitantium ob viri Dei amorem intendit. Porro B. Columbanus expleto anni circulo in antedicto monasterio Bobiense, vita beata functus, animam membris solutam cœlo reddidit, ^a xi Kal. Decembris. Cujus strenuitatem si quis nosse velit, ^b in ejus dictis reperiet. Reliquiæque ejus eo habentur in loco conditæ, ubi et virtutum decore pollut præsulæ Christo, cui est gloria per omnia sæcula sæculorum, Amen.

^b Præter B. Columbani Regulam ejusque Penitentiale, exstant opuscula ejus nonnulla Melchioris Goldasti opera Insulæ anno 1604 edita. Et tamen Regulam Columbani, qualis typis vulgata est, integram non esse constat, si caput in Concord. Regul. cap. 74, § 10, citatum ex Regulæ Columbani cap. 33, ad Columbani Regulam pertinet. Columbani opus contra Arianos num. 59 memoratum non exstat. Lege adnotata ad Vitæ S. Sadlbergæ exordium.

VITA S. EUSTASII

ABBATIS LUXOVIENSIS SECUNDI,

Ad mss. Codd. Cisterc. aliosque emendata.

(Ex Mabill. Acta ordinis S. Benedicti.)

1. Igitur venerabilis ^a Eustasius, ut superius diximus ^b, a B. Columbano ab Italia paterno affectu directus, dum æquo jure subditas regeret catervas monachorum, evenit ut pro communi necessitate ad regem Chlotharium pergeret, qui eo tempore in ultimis Galliæ finibus Oceani maris habitabat. Fuit ergo arrepti itineris via per saltum pagumque Briegium (*la Brie*): perventumque est ad quamdam villam Chagnerici quo dudum aliquantis moratus fuerat. Villæ vocabulum ^c Pipimisium dicitur, distans ab urbe Meldorum (*Meaux*) circiter millibus duobus. Ibi nunc Chagnericus cum conjugē sua Leudegunde nomine, Christiana et sanæ mentis femina, morabatur, et suam filium Chagnoaldum, cujus superius fecimus mentionem ^d, penes se habebant. Viso itaque Eustasio Chagnericus miro cum gaudio recepit; eratque simul cum patre matreque filia Burgundofara nomine, quam, ^e ut superius diximus, B. Columbanus

C Domino sacraverat. Quam pater cum jam desponsasset ac nuptiis adversum voluntatem puellæ tradi voluisset, dolore oculorum percussa et febrium igne ita succensa est, ut vix jam ^f superis reddi crederetur. Hanc in extremis anhelitibus positam B. Eustasius videns patrem increpat dicens, suæ noxæ esse quod hæc tantis uteretur pœnis, quia viri Dei interdictum violare vellet. At ille dissimulans, Utinam, inquit, sospitati redderetur, et divinis famularetur obsequiis! Non se talibus votis obstare debere ait. Accedens itaque ad stratum puellæ, sciscitatur si suæ fuerit assentationis quod contra B. Columbani interdictum post vota cœlestia rursus iteraverit terrena. At puella detestatur [*Id est*, protestatur] se talibus votis nunquam paruisse, ut terrenis cœlestia commutaret; sed paratam fuisse beati viri parere præconis, æque ait præterita vidisse nocte simili figura virum qua ipse est, qui oculorum suorum lumen redderet, vo-

^a In prologo Anonymi qui huic Jonæ lucubrationi apud Henschenium præmittitur, Eustasius dicitur ex *Burgundionum* genere procreatus. In Vitæ S. Waltrici cap. 9, B. Austasius nobilitate generis et moribus *decoratus* prædicatur. Denique Jonas in Vita S. Columbani, num. 37, Mietium Lingonicæ Ecclesiæ pontificem Eustasii avunculum fuisse testatur.

^b Vitæ sancti Columbani, num. 61.

^c Pipimisium habent tum Jonæ quotquot vidimus exemplaria, tum Hildegarius in Vita S. Faronis, cap. 36. Pipimisium nonnulli interpretantur *Oppigny*: sed ubinam gentium in Brigia sit ille locus *Oppigny*, ab ipsis Brigiæ incolis discere non potuimus. Exstat duabus fere leucis supra Meldas vicus quidam ad Ma-

tronam vernacule *Changy*, quem vicum non alium esse putamus a Pipimisio, sic posteris appellatum a Chagnerico seu Changerico S. Burgundofaræ patre. Certe intervallum a Meldis oppido hic per Jonam assignatum prædicto vico non male respondet; et vicinia Vultiaci villæ, vulgo *Eussy*, in qua S. Autharius Audoeni pater a Columbano conventus est, conjecturæ nostræ favere videtur.

^d Vitæ sancti Columbani, n. 30 et 35.

^e *Ibid.*, n. 50.

^f Superis, id est superstitibus seu vivis, prout ad prologum Vitæ sancti Columbani interpretati sumus.

remque simul audisse dicentem : Quodeunque tibi hic vir dixerit fac ; et sanaberis. Infer ergo auribus meis quæ mihi sint custodienda, et tuis orationibus pelle dolorem a Domino illatum. Prostratus itaque humo cum lacrymis venerandus vir Dominum postulat ut pollicitum munus infundat, surgensque crucem supra oculos exprimit, et manu oculos palpando Domini præsidium adesse deplorat [*Id est*, implo- rat]. Protinus salute secuta lumen redditur, febrium ignis fugatur, redditamque sospitati matri commendat ut ab Chlothario rediens religionis vestibus induat.

2. Cumque pater cerneret sospitati filiam redditam, sponso tradi decernit, pollicitationi pristinae cæcam oblivionis foveam inferens. Quo puella comperto credidit uni sodali consilium, cum qua fugam inire queat. Cumque illa assensum præbuisset, felici fuga clam elapsæ arrepta, ad basilicam B. Petri apostolorum principis pervenerunt. Quo pater comperto post eas furens dirigit pueros, atque jubet ut apprehensam filiam crudeliter perimant. Pergentes pueri linibus [*Al.*, sinibus] ecclesiæ puellam receptam reperiunt : et paulisper morati ut genitoris ira frangeretur, committuntur mortis periculum. At illa inquit : Mortem me formidare putatis ? In hoc ecclesiæ pavimento probate : ob talem etenim causam ovans mortem recipio pro eo qui pro me non indignatus est mori. Nec mora, B. Eustasius remeant, puellam a custodia liberat, patrem terribiliter increpat : religionis veste per pontificem urbis illius Gundoaldum nomine induit, sacravitque salutaribus sacramentis. Monasterium quoque virginum Christi supra paternum solum inter fluvios ^a Mugram et Albam ædificat, fratresque qui ædificandi curam habeant deputat, germanum puellæ Chagnoaldum et Walbertum qui ei postea successit ^b, ut regulam doceant decernit. In quo quantæ virtutes postea factæ fuerint, si vita comes fuerit, prosequi nitimur ^c.

3. Reversus ergo venerabilis vir Eustasius ad Luxovium, magistrî præceptum implere parat, ut gentes quæ vicinæ erant fidei pabulo alerentur. Progressus igitur ^a Warascis prædicat : quorum alii idololatriæ cultibus dediti, alii Fotini vel Bonosi errore maculati erant. His ad fidem conversis, ad Boios, qui nunc Bavocarii vocantur, tendit, eosque ^d multo labore imbutos fideique liniamento correptos (*sic Ms.*), plurimos eorum ad fidem convertit : ubi cum aliquantis moratus fuisset, dimisit sagaces

^a Mugra seu Mucra. Duplex est amnis ejusdem nominis, uterque in Matronam influens, alter supra Meldas, qui minor; infra idem oppidum alter, qui Mucra absolute, vulgo *le Morin* dicitur. Ille paulo infra Jotrense parthenona, ad orientem; hic itidem paulo infra sanctæ Faræ monasterium olim Evoricæ appellatum, ad aquilonem præterlabitur, recipitque ex parte orientali rivulum prope idem cœnobium decurrentem, quem Jonas sine dubio *Albæ* nomine intelligit.

^b Nempe Eustasio, in regimen cœnobii Luxoviensis.

^c Lege Vitam Burgundofaræ, infra.

A viros qui cœpti laboris in studio desudarent; ipse vero ad Luxovium remeare studet.

4. Cumque iter carperet, venit ad quemdam virum nomine Godoinum, qui eo tempore ad villam quam Mosam [*Meuse*] vocant ob amnem eo in loco fluentem morabatur. Is ergo cum vidisset Eustasium, velut gratissimum munus domi recepit. Ingressus ergo Eustasius domum, præmissa benedictione, poscit ut liberos quos habebat repræsentet. Ille obediens, duos bonæ indolis liberos repræsentat. Quem vir Dei interrogans : Est, inquit, tibi adhuc proles? Ille fatetur præter unam filiam luminibus orbatam nomine Adalbergam [*Salabergam*], se amplius non habere. Veniat, inquit, illa. Quam cum vidisset, sciscitatus est utrum juvenilis animus ad cultum divini timoris aspiraret. Assatim ut tenera quiverat ætas, sit se paratam esse sacris præconiis obtemperare. Dedit ille operam et per duos dies jejunio corpus affecti, mentem fide armavit, super oculos benedictionis oleum effudit : meruit tandem per interventum sancti viri cæcitas lumen habere. Redintegravit ergo divina pietas interventu famuli sui luminis damna, et hæc quæ lumen receperat, post divina munera ad cultum timoris Dei uberius aspiraret. Quæ nuncusque sperest divinis obsequiis dedita : nec solum suæ utilitati, sed et aliis providet opportuna.

5. Cum progressus inde cœptum iter perageret, quemdam fratrem Agilem nomine, qui modo Resbensi cœnobio præsul existit, vehementer febrium ignis arripuit. Quem Eustasius attingit, interventuque orationum sanavit, et pristinae statim sospitati reddidit. Deinde perveniens ad supradictum cœnobium, ibi tam plebem interius quam vicinos populos ad Christianum vigorem excitare studuit : multosque eorum ad pœnitentiæ medicamenta pertraxit : fuitque ejus studii, ut multos sua facundia erudiret. Nam multi eorum post Ecclesiarum præsules exultant, Chagnoaldus Lugduni Clavati (*Loon*), Acharius Virmendorum et Noviomensis ac Tornacensis episcopus, Ragnacharius ^a Augustanæ et Basileæ, Andomarus Bononiæ et Tervanensis oppidi.

6. Cumque jam haberetur ab hominibus gratus, adeo ut nullus se B. Columbanum perdidisse goneret qui ejus doctrinis imbutus fuisset, præsertim cum cernerent in discipulo magistri instituta manere, omniumque Francorum procerum honore fulciretur, et Chlotharii regis amore ac veneratione clueret; exarsit solito lividus adversus sanctorum famam hydros

^a Warascæ in provincia Sequanorum *ad strump* Duvii ripam selisse scriptor Vitæ sanctæ Salabergæ testatur. Imbuti erant erroribus Photini Sirmicensis quondam episcopi, qui, teste Epiphanio, hæreti 71, docebat Christum ab initio non esse, sed a Mariæ, et lucusque ipsum existere : quem in errorem impexit etiam Bonosus Narsitanus in Dacia episcopus.

^c Sic legendum cum mss., non vero *Augustoduni*, ut apud Bollandum. *Augustanæ* nomine intelligi Augustam Rauracorum, vulgo *Augst* (prope Basileam, *Bâle*) urbem quondam, hodie in vicum redactam.

[diabolus]: excitatque ex sinibus matris novum Cain qui fratrem zelo velit extinguere; vel etiam novum proditorem qui magistri dicta scinderet, et collidendo solida ad fragiles turbarum aures fragilem mentem accommodaret. Excitat unum e subditis Agrestium nomine, qui quondam Theoderici regis notarius fuerat, et quadam cordis compunctione tactus, omnia quae possederat relinquens et ad Luxovium veniens, se et sua omnia supradicto Patri tradiderat. Quid cuncta replicem? Religionis speciem in monasterio gestans, post comestum postulat [*Id est, licentiam*] ut gentium esse praedicator permitteretur. Quem vir sanctus diu objurgans increpat se ad tale opus minime idoneum, rudem adhuc in religione putare, vel dignum dicens omnibus ecclesiasticis phaleramentis decoratum esse debere qui tale opus susciperet. Jeremias enim Domini electione praemissus se dignum denegat dicens: *A, a, a, Domine Deus, ego puer sum, nescio loqui (Jerem. 1)*. Moyses electus a Domino se tardum lingua testatur (*Gen. v*).

7. His dictis cum nihil proficeret, quem tenere non valet ire sinit. Qui cum ad Bavocarios tendens venisset, paululum moratus nullum fructum exercens, velut alta platanus garrula ventorum folia tremulas quatit ad auras, sed fructuum copiam nescit. Deinde ad Aquileiam pertransit. Aquileienses etenim dissentiant a communione sedis apostolicae (de qua Dominus in Evangelio ad beatum apostolorum principem Petrum loquitur: *Tu es Petrus, et super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam, et portas inferi non praevalent adversus eam [Math. xvi]*) ob^a trium Capitulorum dissensionem, ex qua discordiae in longam incrementa manarunt, quod praesenti operi non est inserendum. Itaque veniens Aquileiam, socius statim schismatis effectus, a Romanae sedis communione sejunctus ac divisus a totius orbis communione: qui cum Romanae sedi jungeretur, damnabat insulam Aquileiam orthodoxam fidem non tenere. Quo schismate imbutus epistolam venenosam et increpationibus plenam ad B. Attalam per Aurelium Adalvaldi regis Longobardorum notarium dirigit. Quam per multorum annorum spatia abditam habui, et postea mea negligentia perdidit. Nec alius quilibet eam, sed ipse proprio stylo scripserat.

8. Directa itaque ad B. Attalam epistola ipse ad Luxovium properat, et postea B. Eustasium schismatis aculeis tentat, si sanam mentem suis vesaniis corrumpere queat. Quo venerandus vir comperto, diu

^a Quae^o trium Capitulorum, quae amplius nunc saeculo Ecclesiam exagitavit, exinde sumpsit originem quod cum Ibas Edessenus ac Theodoretus Cyrensis episcopi una cum Theodori Mopsuesteni in Cilicia secunda aetate recepti essent in concilio Chalced., Act. 10, consulatu Martiani, Christi anno 451 habita, vi Kal. Novembris; uno fere post saeculo agente Theodoro Caesareae Cappadociae episcopo damnati sunt a Justiniano imp. quod Nestorio favere viderentur. Coactum est ea de causa Constantinopoli concilium anno 553 jussu imperatoris, in quo concilio damnatio literata, cui summi pontifices primo repugnantes postea assensu sunt, cum multi episcopi in-

A paternis affaminibus errantem monet. Sed postquam salutaribus monitis mentem peste corruptam et salubri antidoto curare nequiverat, a suo suorumque collegio segregavit.

9. Refutatus ergo a B. Eustasio se huc illucque vertit, ut nonnullos assentationis suae fautores facere queat. Sed cum nihil ejus imperitia facere quavisset, B. Columbani religionem offendit, adversus regulam ejus canuo dente garriens, ac veluti coenosa sus grunniens per quos potuit garrulitatis suae innumur excitavit, annuente sibi Abelleno Genevensis urbis (*Geneve*) episcopo, qui consanguinitati suae proximus erat. Is itaque Abellenus vicinos cateratim episcopos sibi jungere in Agrestii auxilio omni studio nisus est, ita ut regem Chlotharium tentarent, si eorum partis assentator futurus esset. At ille sciens et cogitam experimento habens B. Columbani sanctitatem et discipulorum doctrinam, adversus sanctam doctrinam grunniens suis studet redarguere responsis. Cumque nihil profecisset, statuit ut synodali examinatione probaretur, non ambigens de B. Eustasii auctoritate et doctrina, quod omnes adversantes sanctae regulae prudentia et facunditate, administrante sibi Spiritu sancto, superaret.

10. Emanante ergo regali auctoritate, multi Burgundiae episcopi in suburbano Matisconensis urbis conveniunt: inter quos residebat maximus haereticus, qui maxime synodum fieri urgebat Warnacharius, qui erat B. Eustasii adversarius. Sed prevaluit B. Eustasii deprecatio, ut qui auctor miserae intentionis et assentator fieri vellet, correptus a Domino per eum omnium vires frangeret. Praedicto ergo et statuto die quando adversus Eustasium altercatio oriretur, ipse morte praeventus interit^b. Practis itaque in eo Agrestianae partis viribus turbantur omnes, et sciscitantur Agrestium quid adversus regulam B. Columbani vel venerabilem Eustasium objiceret. At ille trementibus labiis, et nihil auctoritatis ac elucubrati eloquii habens ait, superflua quaedam et canonicae institutioni aliena eorum studiis teneri. Cumque illum urgerent, tandem criminis causam deponit: se suae regulae habere, a cochlearum quam lamberent crebro crucis signo signari, et in ingressu cujuslibet domus intra coenobium tam introendo quam egrediendo benedictionem postulare. Cumque illi nil dignum synodalibus dissertationibus objici cernerent, Alia, inquit, si habet opponat. At ille prorupit dicens se scire Columbanum a caeterorum

primis Aquileienses in defensione trium Capitulorum persistenter. Lege Baron. tom. VIII, ad ann. 558 et seqq. Aquileienses tandem sub Sergio papa resipuisse auctor est Paul. Diacon., lib. v, cap. 14, Hist. Longob.

^b Hic ergo Vuarnacharius alius est a Vuarnachario majore domus, qui post Eustasium mortuus est, nimirum Chlotharii regni anno 43, Christi 626, teste Fredegario in Chron., cap. 54.

^c Ista repetuntur ex Poenitentiali S. Columbani, in quo qui non signaverit cochleare quod lambit, sex percussionebus; egrediens vel ingrediens domum sine signo crucis, duodecim plagis subjacere tenebatur.

more desciscere, et ipse missarum solennia multiplicatione orationum vel collectarum celebrare: et multa alia superflua quæ cum auctore ac si hæreses tradita exsecrari deberent.

11. Audito beatus Eustasius hæreseo nomine se cum suo magistro notari, ait: « Vos o decus sacerdotum, probare debetis, qui in ecclesiis veritatis ac justitiæ seminarium distribuunt, et qui veritati ac veræ religioni aliena tradant. Quidquid enim a norma veri tramitis dissentit, extra Ecclesiæ corpus haberi debet. Vestrum est discernere objecta, an sint Scripturarum serie aliena. At illi aiunt: Tuo ore nosse volumus quid dignum ex hoc in responsionibus reddas. At ille, Nequaquam, inquit, reor contrarium esse religioni, si cochlea quam Christianus lambit, vel quodcunque vas aut poculum signo crucis munitur: cum per adventum signi dominici pellatur pestis adversantis inimici. Introeunte vero cellulam monacho vel exeunte, benedictione Domini armari ratum duco juxta Psalmistæ vocem: *Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum et exitum tuum, ex hoc nunc et usque in sæculum* (Psal. cxx). Licet hoc ad unumquemque Christianum referatur, ut gratia baptismi per fidem in Ecclesia introeunte servetur, tamen quotidie manu sua sive in ingressu, sive egressu, sive progressu, unumquemque nostrum signo crucis armari vel benedictione sodalium roborari fas duco. Multiplicationem vero orationum in sacris officiis credo omnibus proficere Ecclesiis. Cum enim plus Dominus quæritur, plus invenitur; et cum uberius oratione pulsatur, ad misericordiam poenitentium citius excitatur, nihil aliud plus desudare debemus quam orationi incumbere. Sic enim a Domino sub apostolorum numero hortamur: *Vigilate et orate ne intretis in tentationem* (Matth. xxvi). Sic enim nos et Apostolus sine intermissione orare rogat (1 Thess. v): sic omnis Scripturarum ordo jubet clamare: qui enim clamare negligit, neglectus et abscisus a Christi membris abjicitur. Nihil enim tam utile tamque salubre quam Creatorem multiplicatione precum et assiduitate orationum pulsare.

12. Illis et horum similibus responsis confusus Agrestius addit garrulitatis noxam calumniator, capitis comam aliter ^a tondi, alio caractere exprimi, et ab omnium more descisci. Comperendinatim Agrestio talia loquenti et frivola garrulanti, Eustasius sagax, ut erat virtute patientiæ et scientiæ comperitus, respondit: Horum, inquit, in præsentia sacerdotum te ego ejus discipulus et successor cujus tu disciplinam et instituta damnas, ad divinum judicium cum eo intra præsentis anni circulum causas dicturum invito, ut justii judicii examine vindictam sentias,

^a Legendum *tonderi*. Nempe discipuli S. Columbani tonsuram gerebant hibernicam, quæ dimidiatam coronam reddebat: scilicet ab aure ad aurem per frontem in coronam cæsus erat capillus, ab aure ad aurem per occipitium capillus intonsus dependebat. Ceterum tonsuram eam quam magum ferunt habuisse Simonem, quis rogo fidelium non statim cum

cujus famulum tuis detractionibus maculare procuras. Illis dictis mentes quorundam qui Agrestii ante partis fautores erant perculit, hortanturque omnes ut pacis nexu corda jungerent: et iste præsumptæ temeritatis audaciam tollerent, et ille paterno affectu labentem piis correptionibus soveret. Ad quos B. Eustasius: Vestris libens satisfacerem precibus, si misera mens duritiam vecordis molliret, et correctis caetero mortis vel antidoto visceribus desectis, ad saluferum charitatis fraternæ statum remeare niteretur. Cogentibus ergo cunctis Agrestius simulate pacem postulat, quod postea actis depromisit. Eustasius mitis animi et mentis virtutum consciæ, favet suasioni poscentium, pacem tribuit, osculum porrigit.

13. Attamen Agrestius manifestam vesaniam vecundiae metu pepulit, non tamen omnibus a malis abaccessit. Cœpit namque deinceps monasteria tentare, et sub specie discipuli pretium proditoris taxare. Ad quemdam enim virum venerabilem Romaricum veniens, qui primus inter nobiles fuerat apud Theodebertum habitus, priusquam per B. Columbani exemplum ac Eustasii prædicationem monitus, ad Luxovium veniens monasticæ institutioni se subdidit. Quo diu sub regulari tenore vitam agente, postea Eustasio annuente puellarum monasterium in propria extruxit possessione, in quo et regulam B. Columbani custodiendam indidit. Cumque jam multa religione polleret, ad eum Agrestius pergit, seseque subditum atque obedientem simulat: simulque Amatam, quem ibi Eustasius ad imbuendam regulam præfecerat, mollibus suggillationibus tentat. Nam eo in tempore ob quemdam neglectum tam Amatam quam Romaricum ab Eustasio objurgati fuerant. Læsus ergo ut sensit, quo facillius exasperatas mentes suis assertionibus jungeret, stimulavit paulatim venenata verba sanas mentes recipere, et in contemptum regulæ B. Columbani propriam vesaniam propagare. Proh dolor! execrabili suasu ac letifera imbutione monita sana insanienti maculavit. Qui, abjectis institutis pristinis, rudibus conati fuerant instruere plebem doctrinis: et seducto juxta Job angue, manu obstetricante divina (Job xxvi, 13), rursus zelo invidiæ reducere non metuunt.

14. Deinde ad Burgundofaram iter dirigit, ut eam suis stimulationibus si valuisset commacularet. Quem Christi virgo non femineo more, sed virili confodit responsione. « Num tu, inquires, confessor veritatis et novorum introductor argumentorum, ad hoc has accessisti, ut veneno tuo dulcia melle perfunderes, et vitalia alimenta lethali amaritudine commutares? Eis tu detrahis quorum ego virtutes experta cognovi, quorum doctrinam salubrem recepi, ex quorum eruditione multos celestia regna penetrasse comperi. Memnisse te velim Isaiæ dictum: *Væ qui dicunt*

ipsa magia primo detestetur et merito exsufflet? Quæ aspectu in frontis quidem superficie, coronam videtur speciem præferre, sed ubi ad cervicem considerando perveneris, decurtatam eam quam te videre putabas invenies coronam, » inquit Ceolfridus abbas in epistola sua, apud Bedam lib. v. Hist., cap. 22.

malum bonum, et bonum malum (Isa. v). Accelera, A Quam multi jam in amore Columbani et ejus regulæ monasteria construunt, plebes adunant, gregem Christi congregant. Inter quos illuster tunc vir Elegius, qui modo Virimandensis Ecclesiæ pontifex præest (de quo quia superest, non meo judicio, quod superest, fulciendus est, ne adulationis noxa reprehendar), juxta Lemovicensem urbem monasterium nobile ^a Solemniacum nomine construxit supra fluvium Vicennam (*la Vienne*), distans a supradicta urbe millibus quatuor, et alia multa in iisdem locis cœnobia sed et in Parisiis puellarum monasterium quod de regio munere susceperat, ædificat, in quo Christi virginem Auream nomine præfecit. In Bituricensis vero urbe, ^b puellarum monasterium ex B. Columbani regula Berthoara nobilis genere et religione femina construxit. Itemque in ^c suburbano Bituricensis urbis vir venerabilis Theodulfus cognomento Bobolenus monasteria ex regula Columbani omni religione pollentia construxit, primum in insula supra fluvium Milmandram, ubi religiosorum adunavit catervam; alium Gaudiacum nomine, haud procul a fluviolo Albata; tertium Christi virginum congregationi, loco nuncupato Carantomo supra fluvium jam dictum Milmandram; itemque aliud Christi virginum, juxta Nivernense oppidum sub eadem regula construxit.

15. Nec defuit divina ultio. Cum ad hoc jam omnes aspirarent ut contemptus pristinarum assentatores forent institutionum, primum lupi rabiei morbo detenti duos ex his qui fautores erant hujus assertionis per intempestam noctem intra monasterii septa irrumpentes morsibus laniarunt, atque cum rabiei peste derelictos miserabiliter morti tradiderunt. Alium, Plætelium nomine, qui adhuc discordiæ fomitem vehementer aspirabat, dæmonum rabies pervasit, atque ignobiliter morti tradidit, nam propria manu ipse se laqueo suspendit. Sed cum hæc ultio nequaquam fieret correptio delinquentium, protinus major secuta est. Nam subito fulgur e cœlo elapsum terribili fragore percutit locum, ecclesiam pervagatur, subvertit tegumenta, plebem urit, examinat: ut scilicet præsens correptio, qui simplicitate nimia, præveniente calliditate jam permixta ignavæ persuasioni assensum præbuerant, monstraret futuram debere fugere iram. Mortui sunt ad præsens viginti: deinde motu percussos paulatim mors rapit: ita ut ex ea ultione, sicut aiunt, amplius quam quinquaginta morerentur, nempe auctore criminis reservato ad poenitentiam, ut si agnoscat culpam et redeat ad veniam, procul dubio sanitatem recipiat. Nullum etenim Dominus perire desiderat, sed semper quam gravibus delictis obrutum per poenitentiae formenta redire exspectat.

16. Cumque isdem Agrestius sæpius sibi poenitentiam locum datum non cognovisset, ut Eustasii sententia ad judicium invitantis prævaleret, ante triginta dierum circulum quam vertentis anni meta compleretur, a servo suo quem ipse redemerat, securi percussus interiit. Occasio criminis dicebatur permixtio uxoris: quod quamvis multi dixerint, et verum assere velint, nostrum tamen hoc affirmare non est. Cuncta enim juxta Salomonem adducet Dominus in judicium pro omni erratu, sive bonum, sive malum (*Eccl. xii*). Et Apostolus: *Uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit (I. Cor. iii)*. A nobis tamen dicendum est quod justa eum sententia divini judicii ideo ferre non distulit, ut et assentatoribus fugere a lacerationibus sanctorum famulorum Dei monstraret, et ille contumaciæ commissa per meritam ultionem lueret. Amatus vero ac Romaricus venerabilis Eustasii convenientiam postulantes recipiunt, atque desidia submota fruuntur.

17. Abellenus vero vel cæteri Galliarum episcopi post ad roboranda Columbani instituta aspirant.

^a Solemniacum, *Solignac*, cœnobium ord. S. Bened.

^b Monasterium a Berthoara constructum, nunc reductum est in ecclesiam collegiatam, quæ B. Mariæ de Salis, vulgo *Notre-Dame de Salea*, dicitur.

^c Loci suburbanii nomine intellige urbis territorium seu tractum urbi subjectum, quem alias pagum vocant, unde suburbicariæ regiones. Certe Milmandra

fluvius, vulgo *la Marmande*, et Albata *l'Aubois*, de quibus hic, decem fere milliariis Gallicis ab Avatico Bituricum distant. Ex monasteriis a Boboleno constructis primum destructum est, uti et Gaudiacum, tertium *Charenton* dictum puellarum ord. S. Bened. adhuc subsistit, æque ac quartum ejusdem ordinis sub nomine B. Mariæ.

18. Beatus vero Eustasius has post victorias corrigere delinquentes studet ac suæ parti adunare decernit. Deinde monachorum sub ejus obedientia in sæpe fato cœnobio concio maxima erat, ut ex hoc jam multa per vicina loca monasteria construerentur: quæ ejus successor B. Wandelbertus firmavit atque ædificavit. Jamque beatum de hac vita exitum præstolans, omni intentione ad contemplanda mysticorum præconiorum documenta desudat, solique Deo mente intenta preces fundens dirigit preces. Cumque jam per multorum curricula annorum in hoc opere intente vacaret, evenit tempus vocationis ejus: daturque sententia justi Judicis, ut quod minus annorum circuli diversis afflictionibus peracti purgaverant, paucorum dierum corporis infirmitas curaret. Interrogatus inter poenæ incendia per visionem nocturnam, si quadraginta dierum spatio leviori poena curari vellet, aut potius triginta ferventiori incendio purgatus vita beata functus cœlos penetrare, respondit ille: « Melius esse quamvis durioribus in brevi subjici flagellis, quam lenioribus longis consumi poenis. » Explevit ergo provisam atque electam poenam corporis tricesimo die: omnibusque valledicens, triste remanentibus promissum deponit, atque sui exitus horam eadem esse die denuntiat. Viatico itaque sumpto animam cœlo reddidit, solumque desideriumque supernorum et paternum

fluvius, vulgo *la Marmande*, et Albata *l'Aubois*, de quibus hic, decem fere milliariis Gallicis ab Avatico Bituricum distant. Ex monasteriis a Boboleno constructis primum destructum est, uti et Gaudiacum, tertium *Charenton* dictum puellarum ord. S. Bened. adhuc subsistit, æque ac quartum ejusdem ordinis sub nomine B. Mariæ.

regimen viventibus et religionis exemplum dimisit. A Maii^b æthera penetravit regna duce Christo, cui est ipse autem cum victoriæ pace^a tertio Kalendas virtus et honor in sæcula sæculorum. Amen.

^a Legendum iv Kalend. Maii, quemadmodum constat ex antiquis Martyrologiis Wandalberti et Adonis, qui Ado Eusiasium primo loco ita commendat: *iv Kalend. Maii depositio S. Eustasii abb. discipuli S. Columbani, qui Pater ferme sexcentorum exstitit monachorum, et vitæ sanctitate conspicuum, etiam miraculis claruit.* Corpus S. Eustasii (ut doctissimus Henschenius adnotavit) asservatur Wargavillæ, vulgo *Vergaville* in Lotharingia, in abbatis sanctimoni-

lium ord. S. Bened. diœcesis Mettensis prope Dieuzam oppidum (*Dianze*) aquis salariis percelebre, quo in loco S. Eustasius maxime in liberandis energumenis et amantibus restituendis elucet.

^b Anno scilicet Christi 625. Nam in Vita S. Salbergæ, num. 7, curam fratrum Luxoviensium tribus non parum minus egisse lustris dicitur post Columbanum, qui anno 610 Luxovio pulsus est. Eustasius successit Walbertus seu Waldebertus.

VITA S. ATTALÆ

ABBATIS BOBIENSIS SECUNDI.

(Ex Mabill., Acta ordinis S. Benedicti.)

CAP. I. *Attala Columbani successor ab Arigio instructus Lerinum petit.* — Cum ergo venerabilis Columbanus de hac luce migrasset, ejus in locum Attala^a affectus est omni religione laudabilis: cujus post magistrum virtutes claræ fulserunt. Hic ex Burgundionum genere nobilis natione fuit, sed nobilior sanctitate per vestigia magistrum secutus. Sed qualiter rudimenta illius inter ipsa primordia uberem profectum acquisierint, prætermittendum non est. Itaque cum patris studio nobili liberalibus litteris imbutus fuisset, ^b Arigio cuidam pontifici a genitore commendatus est. Sed cum se nihil utilitatis agere cerneret, cœpit rudis affectus ad potiora anhelare, deditque operam ut, postpositis phaleramentis sæculi, monachorum jungeretur cohorti. Clam ergo a sodalibus progressus duobus pueris contentus ad Lirinense cœnobium venit, quo diu vitam degens cum nequaquam cerneret regularis disciplinæ habentis cæteros colla submittere, cœpit anxio animo trutinare quo potioris consilii aditus viam panderet. Progressus ergo inde ad B. Columbanum Luxovio tenus venit. Quem vir sanctus cum ingenii sagacis solertem esse cerneret, suo ministerio junxit, ac in omnibus divinis monitis erudire tentavit.

CAP. II. *Abbas factus a suis exagitatur.* — *Pœna rebellium monachorum.* Ergo cum egregie post B. Columbanum supradictum cœnobium regeret et in omni disciplina regularis tenoris erudiret, contra eum antiqui anguis versutia letiferum discordiæ virus noxiis retibus laxare cœpit, excitans aliquorum contra eum corda subditorum, qui se aiebant nihil fervoris austeritatem ferre non posse, et arduæ disciplinæ pondera portare non valere. At ille sagaci ut erat animo pia fomenta præbere, et salutaris antidoti quo sanies putrefacta abscederetur potum dare studens, mollire tumentia corda nitebatur. Denique castigatos cum secum tenere non valeret, mœrore animi turbatus multis precibus cum pietatis obsequio

^a Nempe apud Bobiense monasterium, ut ad præfationem Vitæ S. Columbani dictum est, quod etiam ex cap. 3 sequenti constat.

^b Is est S. Arigio seu Aridius Vapincensis episco-

B prosequatur ut se non relinquerent, et ab arduo itineris calle non deviant, reminiscerenturque Patres per mortificationem et contemptum præsentis vitæ regna cœlorum possidere. Cumque se nihil jam proficere cerneret, nec alibi trahentes animos suæ societatis habentis irretiri posse vidisset, pertinaces ire sinit; qui postquam segregati sunt ab eo, alii eorum marinis sunt sinibus recepti, alii locum eremi libertatem habendam petiere. Qui temeritatis suæ atque arrogantia inibi positi, mox in obtutu damna sensere. Nam cum his in locis morarentur, et virum Dei suis detractionibus lanarent, unus eorum qui Rocolenus dicebatur, qui et jargiorum, ut credebatur, incrementa ministrabat, subito igne febrium accensus inter pœnas incendii clamare cœpit se, si ^C valuisset, ad B. Attalam venire velle et admissi criminis damna pœnitentiæ medicamento lenire. Nec mora, vix hæc dicere ei licuit obmutuit, ac extremum halitum dimisit. At hi qui adorant, videntes viri Dei injurias divina ultione vindicari, plurimi eorum ad virum Dei remeant, suasque noxas confitentibus se in omnibus si recipiantur emendaturos pollicentur. Quos vir sanctus miro gaudio ac æ luporum ore ereptas vestes recepit suisque locis suis agnoscentes culpas restituit. At vero alii qui verecundia præveniente vel temeritate ac arrogantia vitio maculati redire noluerunt et datum pœnitentiæ locum non redeundo contempserunt, diversis modibus sunt direpti: ut manifeste daretur intelligi, socios eos fuisse ejus in excitanda contumaciæ incrementa, quem ultio divina percusserat, et propterea cum cæteris veniam non meruisse. Nam unus eorum Theodemundus nomine securi percussus interit; alius dum parvi fluminis alveum transmearat, irretitis poplitibus per parvulam fluvii undam necatus est; tertius vero, qui Theutarius dicebatur, eam se in mare portaturum carinæ tradidisset, dimersus est. Videntes hæc qui adhuc supererant, verecundia

pus, qui concil. Valentino et Matisconensi ii anno 585 interfuit, et dalmaticarum usum a Gregorio Magno obtinuit, regest. lib. vii, ep. 113. Ejus Vitam lege apud Philippum Labbeum, tom. I Biblioth.

subnata post socios ad B. Attalam repedant. Qui ab ipso ut superius alii recepti et salvati sunt.

CAP. III. *Fluvii inundationem compescit.* — Alia ab eo patrata miracula omnium in supradicto monasterio fratrum testimonio approbantur : inter quos ego positus et beati viri ministerio deputatus tenebar, cum quodam in tempore fluvio eius superius mentionem fecimus, Bobius nomine, turgidis aquarum molibus violenter ac rapaci cursu defluens, ut solent torrentes ex Alpium cacuminibus dilapsi et imbrium effusione aucti, ita iste saxorum rupes et arborum congeries nimia vi tumescens coacervaret, molinum monasterii rapido cursu suffodere ac totam officinam ocios demergere nitebatur. Quo fragore audito custos molini nomine Agebodus ad molinum pergit, ut videret si tanti fragoris moles inibi dispendii damna generaret : ubi cum venisset, vidit nisi celeri auxilio subvenirent, cuncta fore diripienda ; festinusque Patri nuntianda credit, ut solamen præbeat, quo opportune necessaria ex aquarum fluctibus liberarent. Ad quem vir Dei : Vade, inquit, voca mihi Sinoaldum diaconem, tu vero strata receptus somnum cape, nec metu aliquo detentus morori corda submittas. Erat enim mane, priusquam aurora funderet grata lumina terris. Venit ergo Sinoaldus ad virum Dei, cui B. Attala ait : Apprehenso baculo quo sustentor vade ad Bobium, imperantisque voce dicitio signo dominicæ crucis prælato, ut istas desinat perfodere ripas, nec præsumptæ audacis modos suppleat, sed alia cedens latera ista sinat esse illæsa, imperiisque se cognoscat Domini recessurum. Quo viri Dei imperio supradictus vir obediens, cum fidei adminiculo pergit, et imposito ripæ baculo imperat ut se ex viri Dei præceptis, annuente divina potentia, illo promoveret a loco, atque collis latera violento conatu cedat : moxque obediens fluvius relicto alveo collis latera cedens, fluentia per ardua collis latera velut ales strictos latices sustentabat, quoadusque alvei concava paterent, quo sustentante liquido fluerent. Jamque prorumpens aurora mundo ut lumen panderet surgebat, et cepit intra semetipsum cogitans Sinoaldus dicere : Vadam et videbo si viro Dei violenti fluctus obediunt. Venitque ad ripam alvei, et vacuum cernens, spectabat qualiter alterius collis latera cederet, ut sibi alveum quo flueret aperiret. Festinusque ad virum Dei venit, peractæ victoriæ tropæam nuntiavit. Cui vir Dei : Nullatenus me, inquit, in hoc sæculo vivente ulli dicere præsumas. Procul dubio ut ne favor adulatorum cor plenum virtutibus macularet. Quod vitium quamvis diversis sint virtutibus ditati, ab omnibus est sanctis studiose fugiendum. Nam hoc callidus hostis malitiose studet ut dum in majoribus ac certis culpis sanctos Dei maculare non valet, saltem vel in occultis quæ minima videntur polluat.

CAP. IV. *Digitum monacho abscissum restituit.* Factumque est deinceps, cum aliquo in tempore

• La Trebie, flumen.

A unus monachorum nomine Fraimericus ad frumenta serenda vomere tellurem excoleret, subito stivæ firmitatem duræ glebæ asperitas peremit atque confregit. Quam cum supradictus frater componere conaretur, subito et inopinato ictu ferramenti pollicem ex læva præcidit, sulcoque conditum superposita gleba velut funus sepulturæ tradit, relictoque vomere ad monasterium pergit, Patrique confessione humo prostratus prodit. Quod videns vir Dei : Ului est, inquit, pars abscisi pollicis ? At ille fatetur a se terræ conditum, sulcoque sepultum. Male, ille ait, fecisti ; cur mihi non detulisti ? concito ergo gradu nulli causam indicans perge, sumptoque eo huc deporta. Ille itaque egressus pergit ; imperatumque pollicis damnum deportat. Erat enim spatium per ardui montis dorsa flexuoso itinere tendentia vel interfluentis • Trivis alveum quasi milliarii unius. Porro vir Dei suscipiens frustra pollicis, ausis salivis illitum manni junxit, conjunctusque pollex carnis glutino velut antea fuerat adhæsit, tacitoque silentio ut abeat imperat. O mira virtus Omnipotentis ! qua sic suos in terris glorificat, ut frigida abscisæque membra eorum interventu pristino decori reddat.

CAP. V. *Puerum moribundum sanat. Ejus virtutes.* — Isdem etenim vir cum quodam in tempore ad Mediolanum urbem venisset, ibi quidam puerulus in extremis febrium anxietatibus positus, vitæ tantum expectabat exitum : cuius parentes audito B. Attalæ adventu festino ad eum properant cursu, eumque precantur ut illis subveniat. Quod cum vir Dei dissimulare voluisset, flentibus ac terribilibus sacramentis eum compellant, ut prius non eat quam noxius ardor se supprimat, ne isdem languidus eo abscedente vitalibus privetur auris. Anxius ergo et popularis favoris tumores fugiens : He, inquit, ego ut potero vos prosequar. Veniens ergo basilicas et sanctorum loca circuit, proque infirmo precatur ut protinus sospitati reddatur. Deinde ut promissæ fidei implet effectum, ad infirmum festinus venit, et ne quis largitoris hujus muneris præco existeret, domum latenter ingressus infirmum attingit, moxque virtus divina sanctis precibus favens sospitati pristina ægrum reddidit. Grates simul parentes Conditori referunt, qui sic suorum ad petitiones famulorum pietatis suæ accommodat aures. Erat enim isdem vir gratus omnibus, singularis fervoris, singularis lenitatis in peregrinis et pauperibus : noverat et superbiam resistere, et humilibus subditus esse ; sapientibus condigna respondere, et simplicibus mystica aperire. In solvendis ac disponendis quæstionibus sagax, adversus hæreticorum procillas vigens ac solidus, fortis in adversis, sobrius in prosperis, temperans in omnibus, discretus in cunctis. Redundabat amor et timor in subditis, redolebat doctrina in discipulis ; nullus juxta eum vel mœrore tenebatur, vel nimia lætitia extollebatur.

CAP. VI. *Obitum suum divinitus prædicat.* — Jæna ex patria reditum accelerare facit. Cumque jam eum ab ærumnis hujus sæculi rerum Reparator liberare

vellet, monstrare ei per visionem voleit ut de mundo A
egressurus paratum in omnibus iter haberet, quia-
quaginta dierum spatio suspensio, quo iter pararet
venturum : sed non aperte viri Dei animus cognov-
erat iter istud exitum esse vitæ, an ad alium quem-
cunque locum esset progressurus. Utrumque tamen
vir Dei præparat. Septa monasterii densat, tegu-
menta renovat, omnia roborat, ut si abeat nihil im-
becille dimittat : vehicula quoque refovet, libros
ligaminibus firmat : suppellectilia ablui, dissuta con-
sui, corrupta componi, calciamenta parari, ut omnia
præsto sint jubet. Ipse vero jejuniis et vigiliis atque
orationibus corpus afficit, ita ut nunquam intentias
antea in oratione visus fuisset desudare. Et ne cui
ridiculum videatur, referam quid in me isdem vir
exerit. Cum jam novem annorum per circulum in
monasterio conversatus fuisset, et sæpe parentibus
postulantibus ut eos ex permissu suo viserem, nec
impetravissent ; nullo exinde mentionem faciente
ait : Vade festinus, filii, et matrem fratremque visita,
et nulla mora præpediente revertere. Cumque dif-
ferrem et temporis opportunitatem evenire in proximo
dicerem (erat enim tempus nimii frigoris, tempus
scilicet Februarii), at ille ait : Accelera aggredi
iter quod tibi dixi. Nescis utrum in postmodum li-
ceat agere. Datis ergo comitibus Blidulfo presbytero
et Hermenoaldo diacono, de quorum religione nihil
dubitabatur, ad destinatum pervenimus locum ^a.
Erat enim locus Sigusia, urbs nobilis, quondam
Taurinatum colonia, a monasterio distans centum
quadraginta millibus, ubi ut pervenimus, gratuite a
genitrice post tantorum intervalla annorum suscepti
samus, sed non diu optato genitrix fruitur dono.
Nam eadem nocte febre correptus inter incendia
clamare cœpi, me viri Dei precibus torqueri, ne inibi
contra interdictum quantisper morarer : si non me
cito moveant, quocunque potuissem conamine ad
monasterium repedare, me cito morte prævenien-
dum. Mater ad hæc : Melius mihi esset, filii, ut te
ibi sanum scirem quam hic mortuum dederem. Fa-
teor longum fuit diei expectare adventum. Vix
erumpente surora, retro repedare studuimus, me
nec quidquam cibi capiente, donec medii pene itin-
eris loca pertingeremus. Festinantibus ergo ac iter
urgentibus sospitatem rursus recepi, venientesque
ad monasterium Patrem jam febribus detentum
reperimus ac morti proximum : quibus visis gra-
tulatus est. Sicque aperte cognovimus viri Dei in
hoc prævaluisse preces, ut me vis febrium urge-

^a Apud Bedam et Vincentium Barralem in Chronol. Lerin. hæc leguntur : « Ad destinatum pervenimus locum, a monasterio distantem centum et quadraginta millibus. Ubi cum venimus, gratuita pietate a genitrice, » etc. Ex nostra vero lectione, quam ex mss. Compendiensi et Regniacensi eruimus, apparet quæ fuerit Ionæ patria, quem nonnulli Scotum seu Ilibernum perperam fingunt.

^b Nimirum anno 627. Nam Ariovaldo Langobardorum rege in Adalvaldi locum subrogato (quod anno 628 contigisse ex Paulo diacono in lib. iv Hist. Lang., cap. 5, constat) adhuc in vivis erat Attala, a

ret cito ad monasterium ante ejus exitum redire,

CAP. VII. *Crucem salutæ. De sua salute certus factus moritur.* — Cui cum jam in supremis vitæ præsentis hora fungeretur, cum adhuc vigens habitus superesset, se foras cellulam protrahi jubet : surgensque de stratu quo valebat conamine, sustentantibus undique fratribus foris cellulam progressus, aspiciens crucem quam ipse in eodem loco poni præceperat, ut egrediens ingrediensque cellulam, tactu ejus suam frontem muniret, cœpit mœstas lacrymas fundere ac tropæum crucis memorare : « Ave, inquit, alma crux quæ mundi pretium portasti, quæ vexilla ferens æterna te nostrorum vulnerum medicinam attulisti : tu cruore ejus illita es qui ut genus humanum salvaret e celo in hanc lacrymarum vallem descendit, qui in te primi Adæ regem extendit dudum, geminamque secundus Adam lavacro maculam abluit. » Dumque hæc ageret, precatur omnes ut abeant seseque cellulæ reddant, sibi que paulisper locum quietum præbeant. Abentibus ergo omnibus, unus tantummodo nomine Blidemandus post tergum viri Dei tacito anhelitu stetit, cogitans viri Dei poplites fessi ut erant, fractis comatibus casum si incidissent, se ad suscipiendum eum paratum fore. Cum ergo nullum superesse putaret, cœpit Conditoris clementiam cum lacrymarum ubertate conquirere ut largitatis suæ sibi ac si indigno dona largiri dignaretur, et veteres maculas delens, omnia saluti redintegraret, hancque antiquam misericordiam exercens se celesti munere non abdicaret. Tum inter mœsta suspiria et fluentes lacrymas costas intuens, vidit sibi subito eadem apertos, quos per multarum horarum spatia intuens uberes cordis regitus promebat. Gratias deinde refert Omnipotenti, qui sibi januas cœli apertas monstraret, quas post paululum corporis membris anima exuti penetratura esset. Facto inde signo jussit ut fratres advenirent, qui eum cellulæ redderent. Hæc nobis supradictus frater eadem die retulit. Hanc quippe consolationem famulo suo Christus ostendit, ut extremos habitus securus de futura venia, imo gloria ovans dimitteret. Quod vir Dei occultare voluisset, si supradictus Blidemandus abdite post ejus dorsum non remanisset. Altera vero die valedicens fratribus omnibus, exhortans eos ut cœptum iter non relinquere, sed in melioribus actibus roborati quotidie perseverando firmarentur. Consolatus ergo cunctos, vitæ præsentis nexibus absolutus, ^b animam celo reddidit. Merito enim rerum Reparator sanctos omnes virtutum

quo Blidulfus monachus Ticinum missus et obvium habuit Ariovaldum regem Langobardorum, » inquit Jonas in Vita S. Bertulfi infra. At Honorius papa Bertulfo Attalæ successoris privilegium concessisse tertio Idus Januariæ, indict. 1, seu anno 628 legitur in Italiæ Sacræ tom. IV, ubi de episc. Bob. Et S. Blitmundus Attala mortuo in monasterium Lœccaense reversus est vivente adhuc Chlothario regi, ut ex fine Vitæ S. Walarici probatur. Anno prædicto Chlotharii mortem præcedente, Christi 627, B. Attala mortuus est, et quidem vi Idus Martiæ, 1000 Usuardo, qui eum Attalum vocat.

copa adornat sicut scriptum est : *Spiritus ejus orna-* A anhelantes, ejus præceptis parere student, ut de la-
vis celos (Job xxvi, 13); quia illi ad cœlestem vitam bore fructus recipiant vitæ æternæ.

VITA S. BERTULFI

ABBATIS BOBIENSIS TERTII.

(Ex Mabill., Acta ordinis S. Benedicti.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

Vitam sancti Bertulfi Bobiensis abbatis tertii, Venerabili Bedæ falso ascriptam, a Surio expolitam restituere tentavimus. Eam reperimus, at mutilam, in quodam monasterii nostri Compendiensi apographo, in quo Jonæ lucubrationes, excerpta sancti Eustasii abbatis Vita, hoc modo dispositæ sunt, ut Vita sancti Columbani unum librum, Vita sancti Attalæ abbatis alterum, narratio de rebus mirificis in Burgundofaræ monasterio Eboriacensi patris tertium constituat distinctum in xviii capitula; quorum tertium decimum sancti Bertulfi abbas Bobiensis Acta qualia hic subjiciuntur comprehendit, alia quinque (quæ quidem in ms. Cod. lacero desiderata ex Surio supplevimus, quorundam monachorum Bobiensium præclara facta mortemque egregiam præstringunt. Jonas auctor rebus pene omnibus testis adfuit.

INCIPIT VITA.

1. Quam præclara sint monumenta justorum, doctorum ordo per temporum vicissitudines studuit posteritati declarare. Quæ ergo nunc nostris noscuntur patrata temporibus, nequaquam silentio negligentis somno torpente sunt prætermittenda, ut sicut nobis præcedentium exempla uberius religionis studia generant, ita postmodum posteritati nostrorum temporum augmenta pariant; dumque aliis imitanda propagamus, nobis sæpius memoranda opposimus. Venerabilis etenim Bertulfus Ebobiensis cœnobii præsul, cujus superius fecimus mentionem (*In prologo Vitæ S. Columbani, et in Vita S. Attalæ*), quis quantusque fuerit, a nobis non est omitendum tradere memoris, sed prius qualis conversatio in sæculo fuerit memorandum est.

2. Fuit enim genere nobilis, licet gentilis, consanguineus Arnulfi Mettensis urbis pontificis. Qui cum præfatum pontificem Arnulfum ad cultum religionis post aulicos honores, infulas, pompasque sæculi ad religionis studia anhelare perspexit, nisus est et ipse calcando terrena cœlestia desiderare. Postposuit patrem, natale solum, pompas orbis juxta Evangelii vocem; postremum amissione rerum nudus tollendo crucem ad semetipsum abnegando secutus est Christum. Junctus supradicto pontifici Ar-

nulfo*, cum ipso tantisper moratus est. Deinde ad venerabilem virum Eustasium perrexit, quo diu subiectus sanctæ regulæ, religionique gratus omnibus mansit.

3. Exin adventante beato Attalæ ex Ausoniæ (Italia) partibus, cum voluntate et pacis venerabilis vinculo vir Eustasius ejus societati subiectus est, quia erat illis cor unum et anima una, nec quidquam discordiæ manebat, sic [supple ut] mutuo ac vicissim subiectos sibi commutarent. Abiit ergo post vestigia venerabilis Attalæ, Ausoniæque sinibus receptus, in Ebobiensi cœnobio sub obedientia beati Attalæ permansit. Cumque Repertor rerum sæpefatum Patrem Attalam ad cœlestia regna post ærumnas sæculi evexit, omnis concio monachorum voce animoque unito: In paterno honore, aiunt, Bertulfum sublimamus. Qui per tredecim annos omni diligentis studio plebem docere ac imbuere salubribus monitis non omisit. Sed quid in his temporibus gesserit, memoriæ tradendum est.

4. Cum jam egregiis moribus bonitate et disciplina, scientiaque moderante, plebem regeret, cepit antiquus anguis quietem adversitatis ictu quatere. Excitavit quemdam Prowm nomine Dertonensis urbis pontificem, qui ut subiectum sibi præfatum abbatem cum cœnobii supplemento faceret omni vi iuteudebat. Aggrasus primum aulicos vel pontifices est vicinos muneribus tentare. Cumque sibi junctos gauderet, regi per eos suadere adiit. Regnabat enim eodem tempore Ariowaldus Longobardus. Sed cum nihil aliud a rege in responsis recepissent, nisi ut ecclesiastico jure probarent utrum cœnobio procul ab urbibus ita episcopali debeant ministrare dominio, ille omnes quos potuit suo intentui jungit.

5. Cumque hæc agerentur, unus ex aulicis clam præfato Bertulfo quod rei fomenta gestirent mandavit. Ille missos experiendi causa ad regem direxit, quibus Ariowaldus: « Non, inquit, meum est sacerdotum causas discernere, quas synodalis examinatio ad purum debet adducere. » Sciscitantur illi si illorum sit fautor consilii. Nequaquam ait se eis favere,

* Arnulfus nondum in solitudinem secesserat cum ipsi junctus est Bertulfus, sed adhuc in episcopatu degebat. Eustasius siquidem ad quem postea Bertulfus relicto Arnulfo se recepit, decessit anno 635, quo anno sanctus Arnulfus « Mettensium præsul, » inquit Frodoardus in lib. i Hist. Rheim., synodo Rheimensi sub Sannatio celebratæ « invenitur interfuisse. »

† Surio *Procum Cleronensis urbis pontificem*, insigni menda, cum scribendum sit *Dertonensis*. Est au-

tem Dertona, seu Tortona, urbs Liguriæ episcopalis sub metropoli Mediolanensi, meda inter Genuam et Placentiam. Codex Compendiensi distincte habet Prowm nomine *Dertonensis urbis pontificem*, nec aliter prætulisse videtur Codex quo usus est Surius, quamvis incertum sit num vitiatum non sit episcopi nomen, qui in Italia sacre tomo IV Penus sive Plaus et Proculus dicitur.

qui adversum Dei famulum molestias vellent generare. Cumque illi quamvis a barbaro et Arianae sectae credulo talia fari cernerent, poscunt ut supplemento publico qualiter Romae ad sedem apostolicam venire queant fulciantur.

6. Largito ergo beneficio, regio cultu Romam usque supradictus abba, in cujus obsequio ego inful [f., interful], ad Honorium papam accessit. Qui cum rei causam patefecisset, ille de industria quaerit quae sit consuetudinis [consuetudo] regularis disciplinae. Cumque cuncta alacri animo in aures praesulis digessisset, placuit Honorio regularis series, religionis cultus ac humilitatis indicia. Tenuit ergo eum tantisper, et quotidiano affamine Bertulfum roborare nisus, ut coepti itineris laborem non relinqueret, et Arianae pestis perfidiam Evangelii mucrone ferire non abnueret. Erat enim venerabilis praesul Honorius sagax animo, vigens consilio, doctrina clarens, dulcedine et humilitate pollens. Laetabatur a gentibus socium reperisse, cum quo dulcia promeret affamina, nec prorsus delectabatur ut cito ab ejus consortio segregaretur.

7. Sed cum vehemens aetius quaerendi longum prohiberet spatium, praebuit optatum munus, privilegia a sedis apostolicae largitus est, quatenus nullus episcoporum in praefato cenobio quolibet jure dominari conaretur. Perceptum ergo optatum munus [Pro percepto munere], ad patriam remeare nisi sumus.

8. Cumque peracto itineris spatio Tuscanam arva postposita [Tuscanis arvis postpositis], Apennina attigimus rura, et prope castrum cui Blamantum nomen est venissemus, tanta vis febrium Bertulfum oppressit, ut omnino morte praeveneri crederetur. Aeger enim ab urbe progressus fuerat. Oppresserat omnes molestias tam longae itineris, quam labor aegri Patris: nec prorsus de ejusdem sospitate spem habentes, tenso tentorio, aspero in loco, nec omnino de sospitate paterna fidentes metui sumus. Erat enim vigilia passionis beatorum Petri et Pauli apostolorum. Cumque jam atra nox irrueret, ille inter ignes febrium me accersivit, ac curis meis dedita de nocturna vigilia suscitavit. Cumque ego excubassem quousque intempesta nox rueret, tantus me sopor oppressit, ut sursum caput attollere non valerem, omnesque qui erga tentorium sarcinas vel equos excubabant, simili sunt sopore depressi.

9. Cumque ergo cuncta silentia operissent, beatus apostolorum princeps Petrus advenit ac super stratum aegri Patris astitit: Surge, inquit, et sospes tuos ad sodales perge. Cumque ille inquireret quis esset, ille ait:

^a In tomo IV Italiae sacrae, ubi de abbatibus Bobiensis, in Bertulfo, exstat Honorii privilegium de immunitate cenobii Bobiensis, datum in Idus Januarii, imperii Heraclii Augusti anno 8, indict. 1, quae notae anno Christi 628 conveniunt.

^b Caetera sancti Bertulfi gesta silentio pressit Jonas, nec ea quidem pauca, siquidem ea quae in itinere Romano facta hactenus descripsit, initio praelaturae sancti Bertulfi contigisse ex citato Honorii privilegio colligitur. Et tamen Jonas post ipsius Ber-

A Petrus. Mea hodie clara in toto orbe celebrantur solomunia. Cumque haec dixisset, abiit. Ille timore perculsus anxio et trepido corde me sciscitari curat quid rei causa inesset. Putabat enim et audisse vocem et aspectum vidisse. Cumque ego aierem me nihil vidisse vel audisse: Non ceruis, inquit, fulvam lucem quo Petrus apostolus pergit? Cumque aierem me nequaquam videre, silere coepit. Cumque ego cognovissem quid rei causae gestiret, vix tandem precibus obtinere merui, ut mihi rei panderet veritatem: quod ille omnino siluisset, si me et audisse et vidisse non passisset.

10. Cum quodam in tempore expleto psallendi officio una cum fratribus secunda diei hora de ecclesia beati Petri egrederetur, obvium habuit hominem in via Turinum [Sur., viatorem] nomine, daemone rabie plenum. Quem intuens caelos inspexit, Conditorumque postulavit, ut suae voci favens adesset, sauciumque daemone peste suis consulendo praefectus curaret. Deinde imperavit ut vis rabida daemone ab homine axiret, nec prorsus praesumeret Dei imaginem maculare. Mirabiliter discernendo iniqua peccata fugit ab homine, protinusque salus secuta est, sospesque ab ecclesia una cum fratribus agressus atque incolumis permanens, gratias Creatori rependit, quisie famulo suo cito favendo ejusque orationibus obtemperando suo cruciatui subvenit. Deinde interposito temporum circulo, alius saeva daemone peste infatulus oppressus nomine Dominicus, filius cujusdam nomine Urbani, ad eum curandi gratia properavit. Quem diu increpans curavit, et saevam pestem ab homine exire fecit. Deinde alia virtus subsequata est.

11. Quidam leprosus valida lepra peresus, nec prorsus sospitatem recipendam a medicis fiduciam gerens, ad venerabilem virum Bertulfum venit, suisque orationibus ut opem misericordiae mereretur postulavit. Quem cum vir fiducia plenus aspexisset, gravissimae ultioni hominem subjacere suspiravit, imperatque ut secum quoadusque sospes redderetur maneret. Dedit operam ut mens virtutum conscia caelos penetrans ad suas preces rerum Conditorum excitaret. Peractoque biduano jejunio, oleum supra membra ulceribus plena effudit: moxque didicere membra post viscerum putredinem sanitatem recipere, et ad pristinum decorem denuo reverti; et ita sanus aeger effectus est, ut nec vestigium leproae in ejus corpore appareret. Sicque Creator omnium suis favendo subvenit, ut uberius vigore virtutum roborati, calcando perfunctoria, caelestia semper studeant adimplere praecordia ^b.

tulfi obitum haec scribebat, cum ei annos regiminis tredecim, supra num. 3, tribuat, et lucubrationes has Boboleno Bertulfi successori in prologo Vitae sancti Columbani praemisso inscribat. Porro sancti Bertulfi memoria, quae in antiquis Martyrologiis desideratur, in Benedictino celebratur XIV Kalend. Septemb., quo die sanctus Bertulfus obiit, postquam cenobium Bobiense post beatum Attalam annos tredecim rexerat.

DE ULTIONE MONACHI AB ARIANIS.

12. Plerumque etenim monachorum experti sumus virtutes flagrare, et ideo ratum ducimus ut ex his aliqua interseramus. Cum quodam tempore Blidulfus presbyter, cujus superius memoriam fecimus, a beato Attala ad urbem Ticinum [Pavie] directus fuisset, ibique pervenisset, viaque mediæ civitatis ambulans obvium habuit Ariowaldum ducem Longobardorum, genere hominem nobilissimum, generum Agilulfi, cognatum Adalwaldi, sectæ Arianae credulum, qui post Adalwaldi obitum regnum Longobardorum regendum suscepit. Is ergo cum Blidulfum vidisset, ait: Ex Columbanii monachis iste est, qui nobis salutantibus denegant apta respondere. Cumque jam haud procul abeasset, deridens salutem præmisit. Ad hæc Blidulfus: Salutem, inquit, optabam [F., optarem] tuam, si tu non tuis seductoribus et veritate alienis savoris doctrinis, quos et sacerdotes adhuc vocatis mendacio sibi allatum nomen usurpantes. Porro melius est te ineffabilem Trinitatem una Deitate confiteri, non tres potestates, sed tres personas, nec unam trium nominum personam, sed tres in veritate Patris, et Filii, et Spiritus sancti personas, una potestate, voluntate, essentia.

13. Hæc cum paulisper audiens, progressus ait cur se non habere hujus incredulitatis ministros, qui obruente noctis caligine redeuntem sollicitarent, et fustibus vel sudibus collisum morti hunc monachum traderent? Tunc unus vesanior cæteris ait, ad hoc se patrandum paratum esse si jubeat. Ille vero: Si hæc, inquit, feceris, muneribus te sequenti die ditabo. Progressus ergo socium sibi sceleris alium similem sibi jungit, viamque atris obruentibus tenebris custodit. Commeans ergo per eandem viam monachus et presbyter, et a cœna ad quam a quodam Christiano invitatus fuerat regressus, inopinato in satellites incidit, percussusque cerebro ac omni compage corporis collisus magnis fustium ictibus ac sudibus pulsatus interiit, nullo e populo sentiente (erat enim absditus locus), sed nec dare vocem quiverat anticipatus loco a talibus. Diu ergo exanime, ut putabant, cadaver cædentes abeunt, auctori sceleris patratum facinus nuntiant.

14. Cumque is ad cujus domum morabatur morari presbyterum et monachum cerneret, eventum rei nesciens (erat enim et ipse presbyter Justus nomine), veritus ne in Arianos incidisset, arrepto baculo e parte dirigit iter, reperitque jacentem, acsi somno depressum suscitare conatur. Ille vero velut a strato incolumis surgit, vix plagarum vestigiis parentibus: pariter ad metatum pergunt. Conquirenti quid hoc fuisset, nihil ei respondit unquam suavius accessisse, nec somnum dulciorem habuisse testatur. Interrogat si dolor aliquot membrorum attingat, nequaquam plus sospitem fuisse, et nescire sibi aliquid adversi evenisse respondit. Peractis ergo necessariis ad monasterium

A repelat. Is ergo qui se spontaneum ad hoc patrandum opus indiderat, mox post discessum monachi a Ticino a dæmone corripitur, et diversis pœnarum incendiis flagellatur, admis-umque facinus exitiabiliter confitetur. Omnis populus clamat: Quiconque talia Ebobiensibus monachis, quæ ipse patraverat, commutat, simili ultioni subjaceat, et qui Arianorum acquiescat persuasionibus talem iram justis Judicis sentiat.

15. Quod facinus videns Ariowaldus divinitus manifestatum, confusus et metuens ne sibi aliquid simile eveniat, ipsum quem vis horrida torquebat cum sociis ad beatum Attalam dirigit, precaturque pro se ut commissum malum ignoscant; se multo famulatu paratum esse, si ejus dona vellet recipere. Videns beatus Attala membri sui injurias divinitus vindictas, rogat ut cuncti pro pestifero orent, utque vis adversæ potestatis misero ab homine pellatur, nam munera impii ac hæretici hominis nunquam in perpetuum se suscipere respondit. Cunctorum ergo orationibus Dominus ad tempus pepercit, redditus sanitati statim homo sospes rediit, sed vite lucro non diu positus est. Cumque metatui suo resideret, et ab aliis increparetur cur hoc fecisset, insultantis voce dicit se hoc sponte fecisse quod exinde vellet. Mox correptus igne febrium et inter pœnas incendiî clamans vita privatus est. Quem nequaquam juxta aliorum sepulcra sepelire ausi sunt, sed procul ab omnibus in quodam conspicuo loco, quo prætereuntes dicerent: Illic ille miser tumulatus jacet, qui Ebobiensibus monachis sua lascivia crudelitatem administravit. (*Huc usque ex Codice Compend.*)

DE MONACHO MEROVEO ET ULTIONE EJUS.

16. Eodem tempore monachus Meroveus nomine, a beato Attala Dertonam urbem missus, et causa ejus negotii propter quod venerat, longius ab urbe progressus, ad quamdam villam Iria^a fluvio adjacentem accessit: ubi fanum quoddam arboribus consitum videns, allatum ignem ei admovit congestis in modum piræ lignis. Id vero cernentes fani cultores, Meroveum apprehensum diuque fustibus cæsum et ictibus contusum in flumen illud demergere conantur. Sed unda monachum non ausa fuit suscipere, licet ille ejus rei quam gesserat nomine mori paratus esset. Cernentes ergo illi non posse eum mergi, quem Domini clementia servaret, mane inter se communicato consilio super undas eum prosternunt, materiamque super eum coacervant, ut immani pondere deprimeretur. Cumque id scelus se jam confecisse putarent, relicto (ut putabant) cadavere ad litus redeunt. Ilis abeuntibus Meroveus nihil molestiæ sentiens, incolumis a fluvio surgit diruptis nexibus, sospes Dertonam ingreditur, ac postea ad monasterium redit. Ecce autem repente divina ultio in ejus adversarios animadvertit. Quotquot enim in eo fuerat contubernio, diversis sunt calamitatibus affecti: alii cæcitate, alii ignis ad-

^a Sarius scribit Yra. Iria fluvius est Liguria: ex Apennino monte apud Antilam, Dertonam et Castrum-Novum fluens postea in Padum influens, aliis Scripia,

stione, quidam publica contractione, plerique omnium membrorum debilitato, ita ut diversi diversas sentirent pœnas. At ubi compererunt Meroveum sospitem ad Bobienae monasterium revertisse, quidam ex illis eo adducti sunt; et perpaucis quidem pœnitentiæ medicina remedium attulit, reliqui omnes ea ultione periere.

DE OBITU AGIBODI MONACHI.

17. Ita sane mirificum famulis suis Deus munus impertit, cum post damna corporis et post irrogatas injurias, et in præsentis vita adjutorio suo eos roborat, et in futuro post certamina coronando glorificat, quos hic propter nomen suum illatam injuriam sponte excipere sentit. Vidimus nos in eodem Bobiensi monasterio etiam aliorum monachorum felicem vitam feliciorinque exitum, qui multa virtutum de se exempla præbuere; e quibus nos saltem aliqua referemus, ut viventibus eorumque vitam imitari cupientibus uberior adhortatio accedat.

18. Monachus quidam Agibodus nomine, qui beati Attalæ tempore monialium monasterium gubernarat, in extremis angoribus positus, sui exitus expectabat horam. Cumque jam fratres astarent, qui animæ e mundo migranti suprema officia persolverent, atque de more ad psallendi munus sese præpararent, elapsa e corpore anima, vidit æternam lucem sibi paratam, solemque miro fulgore micantem. Cum autem ea visione atuperet, diceretque se nunquam talem solem vidisse, vel claritatem quæ ei posset æquiparari, unus e cœlicolis accedens sciscitatur quid sic attonita intueatur. Illa respondet solem micantem se intueri, cui nunquam alium similem viderit. Ait cœlicola: Noveris te hodie venturam ad nos et in hac admirabili luce habituram septiesque vincentem solis lumen, Jastorum choris inserendam. Reversa igitur vale die fratrum collegio, atque ita potro redibis ad nos.

19. Reversa igitur anima in corpus, Agibodes fratribus ultimum vale dixit. Quodam autem e fratribus percontante quandiu in eo accepit exitu moratus esset, ei indicavit quid vidisset, et quanta ipsi esset claritas præmissa, quodque eadem hora obiturus sit postquam viaticum perceperit, et fratribus vale dixerit. Sumpto inde sacratissimo Domini corpore, omnibus osculo præbito, orat ut charitatis officia corpori impendant. Itaque promissionem cœlestem mox finis promerentis est, feliciterque obtinuit exitum, magno sui desiderio superstitionibus defuncto. Itaque enim sanctorum Remunerator posteris voluit exempto esse, ut quibus coronam ante exitum præmissam cognovissent, ejus puritatis et religionis in omnibus imitatores se præberent. Fœrat is a puero sub disciplina regulari erectus, sub Columbano a saculo conversus, simplex et omni bonitate inter fratres conspicuus, obedientia et religione pollens, denique, juxta Pauli sententiam (1 Cor. 14), malitia omnino parvulus. Quid enim sibi

* SS. Theodaldi et Baudacharii, duorumque superiorum, Merovei et Agibodi, nonnō Leobardi (de quo postea) Translatio in Martyrol. Bened. celebratur prid.

vult quod clementissimus Deus exeunti de mundo monstrare voluit qualis postea futurus esset, nisi ostendat eos qui simili simplicitate vivunt, et obedientiæ et mortificationi voluntarie subjiciuntur, similem exspectare remunerationem, et æterni luminis esse claritate potituros?

DE OBITU THEODALDI ET BAUDACHARIO MONACHO*.

20. Vidimus et alium huic obedientiæ, pietatē et mansuetudinē, similem Theodaldum feliciter ex hac vita abeuntem, et summa animi exultatione ad æterna animi gaudia properantem. Cum enim lætus in strato decumbere, rogat ut fratres omnes ad ipsum veniant; hisque omnibus supremum vale dicens, se eadem hora ait e corpore egressurum. Qua autem ratione exitum suum cognoverit, nobis haudquaquam voluit indicare. Cumque omnibus vale dixisset, viaticum poposcit. Quo accepto, antiphonam ipse imposuit ita dicens: *Ibunt sancti de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion (Psal. LXXXIII)*, absoluteque antiphonæ melodia, lætus et summa hilaritate refertus, animam reddidit Creatori, ut nobis qui præsentibus aperte liceret intelligere eum de gloria cœlesti et promisso præmio usque adeo exultasse.

21. Alius monachus sub abbate Bertulfo, nomine Baudacharius, cum tempore vindemiæ deputatus esset vineæ custodiendæ, ne ea ab avibus et bestiis aliqua injuria vel detrimento afficeretur, evenit ut triginta fratres ejusdem vineæ tuendæ causa eo advenirent. Ille ergo charitate plenus orat ut illic post laborem fessa membra reficiant, cum nihil aliud haberet quam parum panis quem in suos usus secum attulerat. Objurgante autem eum præposito dicenteque ne quid tale attentaret, quandoquidem panes conficere non posset, ille ait: *Largæ mecum dapes sunt, quibus possint etiam plures satiari.* Præposito sciscitante quanam illæ sint dapes, respondet quatenus sibi a Domino datam. Tum vero præpositus: *Fac, inquit, sicut dixisti.* Divisit itaque anatem triginta fratribus; atque adeo illi exsatiati sunt, ut dicerent se nunquam in cibo expletos fuisse. Auxit enim fides quod dapibus deerat.

DE LEOPARDO MONACHO.

22. Leopardus quoque monachus alio tempore vineæ tuendæ deputatus invenit vulpeculam botrum vorantem. Quam objurgans minis intentatis jussit ne amplius vineam attingeret. Sed cum ille abiisset, fors bestiola rediit ad carpendas uvas: quas ubi contra illius prohibitionem gustavit, hærente in ore cibo velio extincta est; moxque Leopardus monachus vineam studio circumiens, reperit vulpem mortuam in ore profectos tenentem cibos.

23. Alio tempore eodem Leopardo cum Meroveo, cujus supra fecimus mentionem, septa vineæ exaltatis imperio defendente, arborem securi succiderunt, ramis sepe densarunt. Dumque arborem totam

Kalend. Septemb., ubi, pro Leobardi, corrupte Leopardi legitur.

mis nudassent, inter se statuerunt humi prostrati dominum rogare ut ipse vires suppeditet, quibus possint arboris truncum integrum ad sepeum asportare. Inde ab oratione surgentes, invocato nomine omnipotentis Dei, truncum corripuit, et in locum destinatum perferre conantur; et ecce quem vix multi pertrahere potuissent, duo homines fide armati, levi motu pertant. Postea vero multi fratres simul collecti eundem truncum movere volentes levare nequibant; atque

ita Omnipotentis virtutem agnoverunt, quoniam duo illi fratres nulli indicare voluerunt, sed secreto alii aliis patefecerunt.

24. At nos fortassis rodet quispiam et carpet, quod hæc inserere hoc loco voluimus; sed nos tamen quæ ad Dei gloriam faciunt silere nequimus. Ille vero dijudicet recipiendæne sint vel rejiciendæ hæc Dei dona, qui talia non abnuit nec abjiciendæ sentit quæ dei causa admittit.

VITA S. BURGUNDOFARÆ

ABBATISSÆ EBORACENSIS PRIMÆ,

SEU POTIUS LIBER DE VIRTUTIBUS AC REBUS MIRABILIBUS IN EBORACENSI MONASTERIO FACTIS, TEMPORE BURGUNDOFARÆ ABBATISSÆ

(Ex Mabill., Acta ordinis S. Benedicti.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ.

1. Burgundofaram virginem non aliam esse a Fara abbatissa testatur Venerabilis Beda in lib. iii Hist. Angl., cap. 3. « Cujus filia Ercongotha (scilicet Erconberti regis) ut condigna parenti soboles, magnarum fuit virgo virtutum, semper serviens Deo in monasterio, quod in regione Francorum constructum est ab abbatissa nobilitissima vocabulo Fara, in loco qui dicitur Brige. » Et tamen in suo ipsius sincero Martyrologio, quale ab Henschenio vulgatum est, nullam sanctæ Faræ mentionem facit. In tractu Briegio duo tunc temporis virginum cœnobîa erant cum adjunctis monachorum claustris, Eboriacense unum, et Jotrense, hoc ab Adone Dadonis seu Audorni fratre constructum in saltu Jotrensi laud procul a Matrona fluvio et amne Mugra quem minorem dicunt [*le petit Morin*]; illud a Burgundofara seu Fara virgine erectum inter duos amnes Mugram, seu Mugram majorem [*le Morin*] et Alliam, tribus admodum milliariibus a Jotrensi dissitum. Mugra amnis uterque la Matronam inluit; minor quidem paulo supra Meldas oppidum ad Firmiatem Auscullum seu sub Jotro, vulgo [*le Fardé-sous-Jouarre*]; major vero, Mugra simpliciter dicitur, paulo infra Meldas, Eboriacense monasterium quod nunc sanctæ Faræ [*Fare-Monsier*] dicitur, ab Aquiloue fere attingens: cum Allia rivulus ab orientali monasterii parte in Mugram decurrat.

2. Sancta Fara dicta est Burgundofara, seu Burgundiofara, uti et sanctus Faro Burgundofaro appellatus, licet uterque ex nobili Francorum familia apud Meldas ortus sit, eorumque pater Theodeberti Austrasiorum regis conviva et domesticus fuerit. Farones quippe dicti sunt nobili fara seu familia geniti apud Burgundos, prout ex Fredegarii Chronico constat; qui Fredegarius Burgundiæ Farones, id est, optimates, cap. 41, 44 et 53, nominat. Et Paulus Diaconus, in lib. ii de Gest. Langob., cap. 9. Langobardorum faras, hoc est, generationes, vel lineas, vocat.

3. Quæ de sancta Burgundofara hic subjicimus, non Bedæ, sed Jonæ monachi Bobiensis calamo exarata esse constat. Jonas in Vita sancti Columbani, num. 50, sic de Burgundofara loquitur: « Benedixit ergo vir Dei domum ejus (Chagneric) filiamque ejus nomine Burgundofaram quæ infra infantiles annos erat, benedicens eam Domino vovit, de qua postea in subsequentiibus narrabimus. » Et in Vita sancti Eustasii abb. Luxoviensis postquam Burgundofaræ parentem Chagnericum et Leodegundam, ejusdemque curationem ac monasticam consecrationem descri-

psit, de Eboriacensi monasterio subdit: « In quo videlicet monasterio quantæ virtutes postmodum factæ sint, si rita comes fuerit prosequemur. » Hinc est quod a capite sum scriptio sequentis: « Meminisse, inquit, velim lectorem me superius narraturum fuisse pollicitum de cœnobio supramemorato Burgundofaræ quod Eboriacas dicitur. » Unde in apographo Compendiensi quo usi sumus, post Vitam sancti Columbani Vitamque sancti Aitalæ duobus libris distinctas, continenter sequitur liber tertius de his quæ in cœnobio Eboriacas gesta sunt, duodecim capitulis præmissis prout ea præmittimus; ac de Vita sancti Bertulli capitulis septem comprehensa. Cum vero Jonas in subjecto libro non tam Burgundofaræ gesta quam res insolitas ac miracula in Eboriacensi monasterio gestas tradat, suspicari licet Burgundofaram necdum cum hæc scriberentur fuisse mortuam, ac proinde extremam istius libri partem, quæ quidem in Compendiensi Exemplari deest, adjecticiam esse, quemadmodum suo loco adnotabimus.

4. Verum ne sanctæ Burgundofaræ historia magis et imperfecta videatur, hic supplenda sunt quæ de ea referuntur in Vita sancti Eustasii ad ann. 625, ubi agitur de ipsius virginis curatione, consecratione, deque Eboriacensis cœnobii conditu ac institutione, ac de Agrestii repulsa, qui Agrestius Burgundofaram adversus sancti Columbani instituta commovere tentaverat.

5. Monasterium Eboriacense seu sanctæ Faræ etiam nunc florentissimum ac celeberrimum est tum numero ac religione sanctimonialium quæ sancti Patris Benedictini regulam districtè servant, tum nomine ac opibus. Illic duplex quondam erat, sicut in Jotrensi Parthenone, monasterium, puellarum nempe ac virorum. Testis est Venerabilis Beda in lib. iii Hist., cap. 8, dum agit de ipso monasterio quod Brigense vocat. « Multi, inquit, de fratribus ejusdem monasterii qui aliis erant in ædibus, etc. » Et Jonas in eodem loco se versatum fuisse infra, cap. 2, testatur.

INCIPIT VITA.

CAPUT PRIMUM.

De cœnobio Eboriacas et de Sisetrudis obitu et carnis angelico.

1. Meminisse velim lectorem me superius (In Vita S. Columbani, num. 50, et in Vita S. Eustasii, c. 5) fuisse narraturum pollicitum de cœnobio suprame-

morato Burgundofara, quod Evoriacas vocant, quod A
ex regula beati Columbani omni intentione et devo-
tione construxerat, quanta et qualia inibi rerum
Sator ob famularum suarum hortamina dignatus est
demonstrare miracula. Cum jam duce Christo mul-
tarum puellarum secum adnatam sub regulari di-
sciplina retineret cohortem, quodam in tempore una
e subjectis, nomine Sisetrudis ^a, celleraria monaste-
rii, exitum vitæ per revelationem cognovit, quadra-
gintaque dierum spatio interjecto, quo iter pararet
admonita, mores corrigeret, vitam emendaret, et se
ut in omnibus paratam habeat imperat. Transierunt
triginta et septem dies in omni religione peracti,
jejunio et oratione cum fluenti lacrymarum vigilia-
rumque labore corpus attriverat, ut facilius venturi
itineris viam aperiret. Venerunt ergo duo juvenes B
candidi circumamicti stolis animam a corpore se-
gregantes, vacuum ferentes per aerem, ac multis
discussionibus inquisitam ad cœlos deportantes,
permistamque angelicis choris et candidatorum om-
nium insertam multitudini cohortantur lætos capere
de sæculo triumphos. Cumque jam ovans uberi ex-
sultatione inter æterna gaudia haberetur secura, et
virginum choris inserta excellenti gloria tripudians
gauderet, et ante conspectum clementis Judicis astar-
ret, jubetur denuo traduci in corpus, et tertio die
denuo redire. Ad corpus rursus revehunt imperan-
tes, ut se uberius paratam post triduum habeat, ut
quadraginta dierum circulus impleatur.

2. Reversa itaque in corpore Matrem vocavit,
omnemque famularum Dei catervam precatur ut suis C
orationibus ei solamen ferant: tres adhuc dies sibi
vitæ metam concessam fuisse testatur. Adveniente
igitur die tertia Matrem adesse postulat, suumque
exitum ut omnes expectent precatur. Astantibus
itaque omnibus vitæ exitum et corporis sospitatem
pollicentibus, nec in propatulo habere dictum testan-
tibus, illa conspicit duos juvenes superius visos ad
se venire, et si jam abire vellet, sciscitantes. At illa
ovans: Vadam, inquit, hinc, domini mei, vadam,
nec amplius in hac vita ærumnis plena detinear, sed
solvæ luci de qua redii reddar. Sciscitante ergo Ma-
tre Burgundofara quibus talia depromeret dicta:
Non, inquit, cernis viros stola indutos astare, qui
me nudius tertius ad cœlos vexerant et nunc paratos D
esse me eo itinere reducere? Miranti Matri et omni-
bus circumstantibus ultimum vale dicens, præsentem
vita privata est. Intendentibus ergo in ejus exitum
omnibus, choros angelicos omnes audiunt concinere
et dulcia modulamina per æera deferre, metuque simul
ac gaudio omnes procubere; egressaque foras cel-
lulam qua excubiæ tenebantur, quantum auris valuit
humana pertingere, voces semper angelicas aud erunt
canentes. Hanc primam hujus cœnobii exhortationem
Dominus famulabus suis voluit demonstrare, ut cæ-
teræ quæ superstites essent, omni intentione ad cul-
tum religionis aspirarent.

^a Sisetrudis soror fuit beatæ Eartogothæ virg.

CAPUT II.

De conversatione Gibitrudis et vitæ exitu.

5. Atque rursus posthæc oritur exhortatio. Quæ-
dam etenim virgo Gibitrudis nomine, genere et reli-
gione nobilis, supradictum cœnobium couversa a
sæculo petiit, quam velut munus gratum ovans mo-
nasterii Mater Burgundofara recepit. Erat enim ei
consanguinitate proxima: quæ tanti ardoris igne
effluerat, ut in omnibus sancti Spiritus gratia in ea
videretur flagrare. Nam cum adhuc paterna detine-
retur domo, et Spiritu sancto monente se cultui re-
ligionis dicare vellet, postulat patrem matremque,
ut sibi oratorium quo suo Conditori exhiberet fame-
latum construerent. Sed cum ægre parentes ferrent,
erant enim ambo ex genere Francorum nobiles, nec
prorsus eo itinere quod ad regna perducit cœlorum
nitentur ingredi, sed fulciri magis sæcularibus
desiderabant phaleramentis, et ob hoc sobolem ma-
gis desiderabant e filia, quam sua cœlo tradere
pignora. Sed cum nullatenus puellæ animum ab hæc
intentione immutare valerent, obtemperantes ejus
votis, parvum admodum oraculum construunt. Quod
cum die noctuque puella frequentaret, cœpit contra
eam callidi hostis versutia tela jacere, aggressaque
est per bajulam impedimenta parare, ac ne ut orato-
rium frequentaret prohibere. Sed cum se angustia puella
cerneret, cœpit Conditoris clementiam querere, et
quæ [Forte, ne] sibi frequentiam orandi prohiberet,
atque lumen animæ vellet extinguere, ipsa ab æter-
no privaretur.

4. Nec morata divina pietas: mox dolore oculo-
rum percussa necessario caruit lumine, genitricique
parentum metum Arbiter clemens, patremque ejus
febris coarripuit. Qui quamvis nobilitate tumens,
tamen ex filiæ exemplo jam ad timorem divini cul-
tus anhelabat, postulabatque filiam ut pro genitore
Dominum oret, et si suspitati per ejus intercessio-
nem reddatur, in omnibus se post ejus voluntati
pariturum. Nec defuit fideliter poscenti salvas diu
dilata; amotoque igni febris, pristina est mox geni-
tor redditus sanitati, ac deinceps puella postulat ut
ad supradictum cœnobium venire queat. Quo cum
viam religiosam per multa annorum spatia pere-
gisset, evenit ut quodam in tempore præfata Bur-
gundofara febribus corripere, ac præsentis vitæ
nexibus crederetur dissolvi. Quæ Gibitrudis cernens
Matrem monasterii in extremo positam esse, Domi-
num flebilibus postulat vocibus, ut antiquam remi-
niscens misericordiam Matrem mori non sinat, sed
prius se recipiat ac sodales sursum cœlo recondat, sic-
que demum Matrem subsequi jubeat. Auditque vocem
post lacrymas desuper dicentem: Vade, famula
Christi, ut enim petisti obtinuisti. Illa etenim sos-
pes ^b superis adhuc jungetur, tu vero prius e carnis
vinculis dissolveris. Nec morata diu febre corripitur,
ac supremis functa horis animam reddidit. Cumque
jam suscepta ab angelis super æthera veheretur, et

^b Id est, superstibus. Vide prolog. Vitæ sancti
Columbani.

ante tribunal æterni Judicis posita candidatorum (ut A ipse post referebat) catervas conspiceret, omnemque militiam cœli ante gloriam æterni Judicis stare conspiceret, audit a throno vocem dicentem: Revertere, quia ad plene sæculum non dereliquisti. Scriptum est enim: *Date et dabitur vobis* (Luc. vi, 38), et alibi in oratione: *Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris* (Matth. vi, 12). Non enim dimisisti sodalibus totum, quia tibi illatas molestias retinueris; reminiscere te adversum tres compares læsos portasse animos; nec omnino indulgentiæ medicamine vulnus ex toto illatum sanasse. Corrige ergo mores, compone animos quos tepore vel negligentia maculasti.

5. Miram dictu! rediens ac vitæ pristinæ reddita, tristibus lamentis illatam deprompsit sententiam, B reatumque suum confitetur, sodalesque vocat adversum quas motos animos deportarat, veniamque poscit ne de tanta dolositate damna incurrat vitæ æternæ; sexque mensibus sanitati reddita post præsentem vixit in ævo, correptaque post febre diem exitus sui prædicit, horamque abeundi de mundo prænuntiat. Quæ ita felicem exitum peregit, ut intra cellulam qua corpus jacebat exanime, balsama crederes desudare. Quod omnium qui eo tunc ibi fuimus tempore magnum paruit miraculum. Sed et tricesimo die cum ejus commemorationem ex more ecclesiastico facere conaremur, et missarum solemnities celebraremur, tanta fragrantia ecclesiam replevit, ut omnium unguentorum ac pigmentorum odores crederes adesse. C Merito etenim rerum Sator hic sibi dicatas animas suis muneribus facit effulgere, qui ob suum amorem nullatenus voluerunt sæculum diligere vel amare.

CAPUT III.

De Herchantrudis vita et obitu.

6. Quædam etenim puella intra infantis annos detenta, a Herchantrudis nomine, parentibus nobilibus, in supradictum monasterium conversa introivit. Quo cum per multos annos vitam religiosam ageret, evenit ut justus Arbiter per præsentis corporis poenas probare vellet; tantaque tenera ætas flagella sustinuit, ut exemplum in ea Job ex poenarum immanium multitudine crederes redundare. Sed mira in juvenili ætate patientia reperiebatur, mira virtus humilitatis, mira mansuetudo, mira pietas, mira lenitas, mira charitas pollebat. Inter poenæ incendia virtus animæ manebat, inconcussa fides, immobilis bonitas, incomparabilis lacrymarum ubertas; in quantum corpus angebant poenæ illatæ, tantum animam lætificabat spes gaudiorum et exultatio vitæ æternæ. Tanta custodia Matris nutrita intra cœnobii fuit æpta, ut nullatenus inter sexuum noverit judicare naturam, æque enim marem ut feminam putabat, æque feminam ut marem. Exemplum enim erat omnibus illius conversatio, patientiæ virtus,

^a Herchantrudis, seu Ercantrudis, memoratur in Martyrol. Benedict., die 14 Maii, eodemque die in monasterio sanctæ Faræ colitur.

^b Apud Bedam et Surium legitur: « Hæc tempore

pietatis cultus, lenitatis affectus. Cumque omnibus grata esset, evenit ut contra tenorem regulæ b aliquid ageret. Cumque objurgata a præfata Matre fuisset ut admissæ noxæ culpam lueret, et quoadusque poenitentis interdictæ normam implesset se a corpore Domini privaret. Cumque illa sacri corporis privatione interdictum audisset, gravibus ictuata vulneribus flere cœpit. Erat enim in crastinum sacra solemnitas beati antistitis Martini transitus.

7. Pervigilans ergo ea nocte, et ablutionem culpæ exorans, ne tanti damni incurreret causam ut a corpore Christi sua culpa segregaretur, meruit tandem post lacrymas et uberes rugitus, ac crebra suspiria, veniabilem consolationem a Domino habere.

Vade, inquit, et in hac die reconciliari Christo, quia delictum pro quo postulasti dimissum est tibi, Matrique indicans patefacito quod dixi. Quod mane per confessionem humilem Matri patefecit, sacroque corpori reconciliata religiosam postmodum vitam peregit, ac post multorum circula temporum cum jam eam Creator omnium cœlo condere voluit, ignis febris corripuit; cumque in extremis esset ait: cito currentes unam e vobis mortuam segregate, atque a cæterarum consortio deficite, non enim dignum est ut quæ crucifixæ mundo non sibi vivunt, mortuam et a vita segregatam inter se retineant. Cumque omnes inter se conquirerent, et quidnam dicere vellet sciscitarentur, una earum confusa ac terrore percussa solo prosternitur, suamque noxam confitetur, ac in omnibus se emendaturam pollicetur. Erat enim sæculo vacans et foris sæcularem vitam desiderans, nec mortificationi omnino præbebat studium, sed tota vivebat sæculo. Posthæc Herchantrudis cum jam nox atra irruisset et pulsa luce orbem teneret, in cellula qua jacebat lumen ignis rogat extinguere. Cumque cæteræ sciscitarentur quid dicere vellet: Non videtis, inquit, quantus splendor adveniat et chorus canentium non auditis? Quærentes illæ quæ concinere audiret, illa ait: Conflamini Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus, vel cætera quæ subsequuntur, hæc omnia ora concinunt. Admirantibus ergo omnibus, tam Matri quam consodalibus ultimum vale dicens emisit spiritum, ac post felicem exitum cœlo reddita, æterna promeruit gaudia possidere, et ex præsentibus poenis luera capere vitæ æternæ.

CAPUT IV.

De obitu Aunofledis et cantu angelico.

8. Alia quoque eo tempore Christi virgo nomine Aunofledis, cum extremos halitus dimitteret, et pro damno vitæ præsentis luera perciperet vitæ æternæ, lætaque a carnis nexibus separaretur, similes meruit exiens de ævo habere cantus sui exitus. Nam aperte auribus hausit quæ procul ab ejus excubiis voces prorumperent: *Asperges me hyssopo, et mundabor;*

quodam sacri corporis participationem interdictam sibi sentiens propter illusiones nocturnas, gravibus percussa doloribus flere cœpit, etc. »

*lavabis me, et super nivem dealbabor. Auditui meo A
labris gaudium et lætitiā, et exsultabunt ossa humili-
ata.*

CAPUT V.

De Orechilde adolescentula et obitu ejus.

9. Cumque rerum Repertor majestatis suæ orna-
mentūm justas per animas ac munere innocentie
plehās per sanctorum voces accumulare non desinit,
videlicet ut tenovandi hortaminis religionis accrescat
supplementum, evenit ut supradicto in cœnobio
quædam adolescentula, nomine Demechildis [*In ti-
tulo, Orechildis*], cum genitrice converteretur: mul-
tisquē diebus supradicto in cœnobio peractis, geni-
tricem tentator aggressus est, ut cœptum carpendi
iter ad cœlestia regna præpediret. Sed quod genitrix
imbecillitate abacta fragilitatis obtemperabat, versa
vix ob malorum coacervationem adolescentis filie
corruptio^a dissiparet. Cumque jam per multa tem-
porum curricula mens adolescentie annis dedita
uberēs fructus redderet Conditori, quodam die vidit
ecclps̄ apertos et æternum rerum Satorem aspectibus
contemplata æque cœlestis charitatis lumine intuita
audite meruit: Veni ad nos, et corporis nexibus
absoluta æternam suscipe claritatem. Quod cum hæc
quæ adereat mirarentur quid rei gestæ veritas fia-
heret, vel quod intendentes ad cœlum oculi aspice-
rent, nec omnino palpobris mœventibus quid oculi
contemplarentur inspicerent, ait se sursum vocari,
et a presentis vitæ nexibus absolvi, erat enim dies
Sabbati.

10. Hivescente ergo In crastinum die Dominico,
febre correpta, adolescentula supremum expectabat
exitum. Videns anxia genitrix intumbentem unicæ
prolis exitum, inter singultus ac gemitus filiam po-
scit, ut si valeat impetrare, superis reddatur; aut si
subæ vitæ metām suppleat, se citō de hac vita post
se ducat, nec posse se post ejus vivere exitum. Ad
hæc illa: Carnalibus, inquit, hæc crebro deprecens
desideriis stimularis; ego tamen si valero tuis ob-
secrationibus favens, post digna pœnitentiæ medi-
camenta, post me te, Christo favente, attraham.
Nec mora, in extremis horis posita, monasterii Ma-
trēm postulat. Cumque festina Mater ad egressuram
de mundo animam extremos honores dependere ad-
venisset, ut conspicit eam puella, ovans gratulatur,
ac ei omnibusque valedicens genitricem commendat,
inter quæ postulat ut silentium habeant. Cumque
omnes facto silentio expectabant animæ egressum,
illa ait: Date locūm, Creator meus ad me venit,
Salvator meus ad me properat, imperatque Matri
ut Dominicam orationem Symbolumque dicere ju-
varet, quia ipsa trementibus labiis immobili affamine
exprimere verba nequiret. Quibus peractis nimia
sacritate ac illustratione cellula renitente animam
ovans reddidit Creatori. Nec mora genitrix corripi-
tur, quadragintaque dierum spatio corpore flagella-

tur, ac impleto quadraginta dierum circulo primum
terribilibus dæmonum aspectibus territa est, deinde
Largitoris ope consolata veniant se intercessu filie
meruisse fatetur, animamque deinceps carnis nexi-
bus solutam cœlo reddidit. Quippe datur intelligi ut
quæ suis meritis non valuit sæculi evadere ruinas,
interventu filie meruit pœnitendo in parvo spatio
per pœnas illatas salvari.

CAPUT VI.

*De Domna et duabus adolescentulis et radio micante
in ore viso.*

11. Si ea quæ ad perfectum vel augmentum facta
sunt perfectorum, vel etiam ad emendationem deli-
quentium inserimus, nequaquam nos non neces-
sarias res quispiam judicet compilare. Nulli quippe
dubium est quod aliorum damna plerosque monendo
ad capienda lucra vigilantiores reddant. Quædam
etenim die Dominica cum missarum solemnia sæpe-
fata Burgundofara cum famularum collegio exspe-
ctaret, et jam sacri corporis communionem partici-
parentur; quædam ex iis nomine Domna, cum jam
corpus Domini accepisset, ac sanguinem libasset, et
sacro choro inserta cum compatibus caneret: Hæc
sacrum corpus Domini et Salvatoris sanguinem su-
mite vobis in vitam æternam; in ore ejus globus
ignis candido fulgore rutilans micabat. Sed cum a
nulla astante ignis illustratio perspiceretur, duæ in-
fantulæ cominus astantes quas innocentia immacu-
lata reddebat, conspicantur radios ab ore supradic-
tæ inter cantus modulamina eximio fulgore micare:
nec prorsus silere scientes, dicere mirantes cœpe-
runt: Aspiciate, aspiciate rutilantem globum ab ore
Domnæ micare. Quod cum Mater audiret, incre-
pando imperat silere ne vanitatis noxa (sicut post
actum est) ejus cor fuscaret, per cujus os affluens
gratia lumen reddebat amœnum. Sed fragilitate cor-
rupta cœpit post Spiritus sancti lucra elationis vel
superbiæ stimulos amare, contumaciæ crimen incur-
rere, arrogantia supercilium præferre, ita ut Matrem
contemneret, sodales despiceret et omnium monita
sperneret. Nec mora, febre correpta ac in extremum
deducta, nec sic studuit emendare. Hæc vero quæ
viderant, una earum nomine Anstrudis, dolore ca-
pitis, alia febre correpta, atque ad extremum deduc-
tæ supremum expectant exitum. Cumque jam ad-
descent sodalium cohortes, et ad psallendi officium in
eorum exitu se præpararent, cœpit una earum inau-
dita auribus humanis ac dulcia modulamina pio ore
canere, orare Conditorem miris sermonibus, inau-
ditis precibus, ineffabilibus sacramentis, odorque
simul cellulam replens miræ suavitatis. Eratque hora
diei bona, qua odor cellulam repleverat. Balsami
odor fragrabat e pectore, sicque per totam superve-
nientem noctem, sic per subsequentem diem usque
ad aliam horam novam, ut odoris suavitas et cantus
modulamina perseverarent. Deinde Matrem canere

^a Legendum forte, *dissipabat*. Corrigendus ergo
Bedæ et Surii textus his verbis expressus: *maturum*

*coacervationem adolescentis filie cor dissipavit, quod
sequentibus repugnat.*

præcant, æque abituras prædicant, amissæque deinde A spiritu cum ejus amissione recessit et odor fragrantia. Hoc nempe indubitanter credendum est, quod gloriam hanc boni exitus quæ istæ habere meruerant, supradicta Domua habuisset, si per elationem arrogantia vitium serendo non perdidisset.

CAPUT VII.

De Wylsinda et prophetia ejus, et cantu angelico.

12. Atque deinceps hortamina hujus gloriæ supradictio Cœnobio adorta sunt, ut per apparitionem pietatis divina uberius amarentur lucra vite æternæ. Quædam etenim ex genere Saxonum Wilesinda nomine, in eorum monasterio est conversa. Quo cum per multos annos vitam religiosam egisset, quadam die dum in hortum intra monasterii septa laboraret, cum sodalibus locata est: Cito a nobis quæ in hac area excolimus una litura est; et ideo paratas esse debere, ne negligentia tepiditatis pariant damna vite æternæ. Cumque illæ quærent quæ esset, nequaquam promovere voluit, nec morata diu corporis infirmitate correpta est. Quæ cum diversis anxietatibus ageretur, cepit læta ad cœlum vultus referre, et ignotas sibi dudum Scripturarum paginas enarrare, exorsaque a principio libros Moysi per ordinem recitare, Evangelique vitalia sacramenta ac apostolica post veterum documenta narrare, omnesque deinceps Scripturas ex ordine memorare, simulque dicere se se quæ superatiles remaneant aristiciæ subdant, cito ex eorum adversariis domium ultionem daturum, sibi que promissam esse hæc consolationem daturam. Erat enim adversarius monasterii, Ega nomine, vir in sæculo sublimis, cui Dagobertus moriens filium Clodoveum cum regno commendaverat. Is ergo adversabatur supradictio Cœnobio, terminosque violabat*, omnemque familiam ejus circummanentem quacunque poterat occasione persequabatur. Sed non diu ceptæ pertinaciæ politus est volo; nam mox post promissam ultionem percussus interiit. Cœpitque deinde orationes, ac deprecationes quæque sacerdotum officia deprecant, dulci modulamine capere. Quæ cum vehementer mirarentur quæ astabant, unam ex astantibus allocuta est: Ejice, inquit, furas, ejice, jacta quisquillas. Cumque aliæ conquirent quid dicere vellet, sit: Non aspicias quantis sordibus mentem habeat occupatam et cœnosam, nec omnino per confessionem pectoris sui aream purgare studuit, quam in sæculo adhuc posita priusquam huc clauderetur, omni spurcicia maculavit? Percussa metu, verecundia correpta, et a lumine Spiritus sancti deprehensa cui talia dicebantur, solo prosternitur, celatque vitia Matri per confessionem prodit, cepitque post hæc quæ vite exitum expectabat rogare, ut spatio facto locum venientibus darent. Quod cum obtemperarent, hilari vultu, capiteque inclinato dicit: Benedicite, dominae meæ, benedicite, dominae meæ. Inquirentesque quæ astabant quibus salutem præmitteret, respondit: Non cepistis sorores vestras quæ

de vestro collegio migraverunt ad cœlos? Quærentesque illæ si agnoscerat, increpanti voce ad unam earum Ansirudem nomine loquitur: Vel tu, inquit, non agnoscis sororem tuam Ansidem, quæ dudum ad cœlos migravit, candidatarum choris insertam? Hæc ergo dicens anima a carne elapsa est; qua egressa, cantus angelicus mox est in aere auditus. Nam quædam eorum longius a cellula qua corpus jacebat exanime fuerant progressæ, audiunt angelorum cœlos per æra resultantis atque cœnantes; ex quo cantu compererunt Wylsindam carnis nexibus solutam; eurrentesque repererunt membra functa, atque sonorum cœtum exsequiarum officia impleverunt; agnoscuntque psallentium cœtum quæ per auras audierant concrepare, ejus supplementum fuisse B exsequiarum.

CAPUT VIII.

De Leudeberta et visione Petri apostoli.

13. Post has rursus uberius Bonitas munerum suorum congerit supplementa, aliamque virginem Leudebertam nomine, monitis salubribus ac cœlestis prosapiae documentis munire non distulit. Nam cum sanctam in eodem cœnobio per aliqua temporum spatia vitam ageret, per soporem eam Deus admonere non distulit, ut ad vite exitum paratorem se efficeret: siebatque ei vox cum sopor membra laxasset, ut se a supradictæ Matris monitis nullatenus deviare, quia cito a superis segregatura esset. Nec distulit diu promissi muneris Largitor benignus donum accumulare, corripuitque ægritudine, ac in propatulo ad supremum exitum perduxit. Quo cum jam ad extremos tam Mater quam sodales rependere astarent honores, subito post longum silentium vocem promit ac dicit: Qua hora, gloriose apostolorum princeps Petre, vis ut eamus? Quod cum aliæ quid ageret nosse vellent, illa inquit: Non videtis patronum vestrum apostolorum principem inter vos stare, et me de hac vita ducere velle? Vix hæc dicere licuit, lætos omnes circumexpectant vultus, extremosque dimisit halitus, superasque linquens auras, ad æterna gaudia est provecta. Nam ideo rerum Sator post longa silentia in hanc vocem flebilem promovere linguam permisit, ut alias ad ejus vite exempla provocaret, et tantas munerum copias D superis demonstraret, quibus ab hac luce in suo timore vel amore migrantes ditare non desinit.

CAPUT IX.

De delinquentium corruptione et damnatione fugitivorum.

14. Effugerat contra hanc plebem Christi nequitia diabolice fraudis; et dum pollere virtutibus cœnaret, aggressus est tentationibus maculare quædam ex his quas nova conversatio rudes reddebat, a cœterarum continentia nisus evellere, ac septa Monasterii violare tentare; præcipitavitque exultabilem vitam sæculi desiderare, ac canino more relicta vi-

* Id criminis Ega homini pio perperam imponi censet Adrianus Valesius, in Rec. Franc. lib. xx, pag. 158.

scerum patrimonia denuo sumere velle. Cumque jam per opacas umbras silentiaque fascæ noctis ad immane perficiendum consilium aspirarent, et septa monasterii per repagula scalæ transilire conarentur, subito a medio dormitorii massa ignis in modum modii egressa totam domum perlustravit atque illuminavit, ac post in tres divisa globos per ostiorum meatus cum magno tonitruï fragore progressa est. Totidem etenim otiâ domus habebat, per quos suos ignis globos preferret. Qui tonitruï fragor et dormientes excitavit, et egredientes monasterii septa correxerit, et cum jam vallum pedes aliquæ earum traierissent, et tanto fragore perterritæ intra septa vellent referre, velut plumbo aggravatos nequaquam valebant reducere, quia diabolus qua valebat arte studebat aggravare, quas divina correptio nequaquam sinebat perire. Confusæ ergo culpas agnoscunt, Matricque reversæ per confessionem produunt.

15. Aggressus deinceps alias duas antiquus anguis, quas noviores ac multo imbecilliores conversatio reddebat, tentare compulit, primum ne confessionem veram nequaquam ab ore promerent. Erat enim consuetudinis monasterii, ut ter in die per confessionem unaquæque earum mentem purgaret, et qualemcunque rugam mens fragilitate attraxisset, pia proditio ablueret. In hanc ergo labem mentes supradictarum peculiarum diaboli jácula demerserant, ut nulla confessio vera ab ore prodiret, seu quæ in hoc sæculo commiserant, seu quæ quotidiana fragilitas attraherat, vel in cogitatione, vel in sermone, vel in opere, ne vera confessio per penitentia medicamenta rursus redderet sospitati. Cumque Ithifer anguis paulatim corda obdurando virus infudisset, et sibi deceptas sua nequitia mentes parere comperisset, aggressus est ut quadam nocte extra septa monasterii progressæ fugam arriperent, et ad propria remeare vellent. Cumque per densam noctem abirent, nec prorsus pro densitate caliginis viam tenere quivissent, astitit ad lævam diabolus, ac lumen in modum lucernæ arte qua valuit assimilavit, monstravitque viam ad sæculi reducem ac tergiversationi vires advexit. Cumque ad locum pervenissent destinatum, subsequentibus inquisitoribus nullis obstantibus ad præfatum cœnobium rugata fronte redeunt.

16. Quo cum redissent, actoque scrutamine quæ causa discedendi coegisset, respondent se fore telis stimulas diaboli, et mentes nequaquam habere posse directas. Quæ diu dum ab omni congregatione objurgarentur, et nequaquam cunctarum proficeret correptio, divina ultione ambæ percussæ meritis luere didicere pœnas. Cumque anxia Mater monasterii sæpepræfata quæreret, quæ pœnæ occasio foret, et nullatenus veritatem exprimere valeret, hortatur iterato ut inter supremas horas per con-

fessionem facinus pandant. Cumque obdurato corde nihil remedii capere vellent, inter flagella clamare cœperunt: Sustinete paululum, sustinete, nec prorsus expectantes urgete. Cumque aliæ inquirerent a quibus sustineri rogarent, aiunt: Non aspicitis turbas Æthiopum adventantium, quæ nos rapere et abducere volunt? Cumque hæc quæ aderant terribile dictu mirarentur, audiunt fragorem supra cellulam et tegumenta personantia, ostiumque cellulæ patefactum vi, ita ut nigrescentes umbras astare cernebant, et voces crebro eas clamantes per nomina audirent, ita ut vix quæ aderant signo crucis armatæ ad pallendi officium detentæ valeant astare. Tanti doloris atque mœroris eventu Mater urget, ut per confessionem pandant vitia, et sacri corporis communiōne roorentur. At illæ audita sacri corporis mentione, garrire dentibus ac fremere cœperunt et stridentes dicere: Cras, eras; et interim supradictam vocem repetere: Expectate, expectate, sustinete paululum, sustinete. Inter quas voces extremum halitum dimiserunt.

17. Quas cum in collegio exterarum nequaquam Mater monasterii sepelire ratum duceret, segregatim humandas in extremum sepeliendas foris jubet: supra quarum tumulos globus ignis in modum clypei intra triennium sæpe apparuit, præsertim Quadragesimæ diebus usque ad adventum sancti Paschæ vel etiam vigilia Natalis Domini ferventior apparebat, simulque voces tumultuantis turbæ multæ personabant. Inter quas duæ ululantes erumpebant, velut in tormentis resonare soleht: Væ mihi! væ mihi! væ mihi! Cernens itaque Mater monasterii justam sententiam a justo Judice super injustas animas illatam, manifestius damnatarum sententiam est aggressa comperiri; accedensque ad tumulum, experimento quærit si cadavera quamvis putredine corrupta in sepulcro maneant. Jamque mensis ex quo functa corpora condita erant præterierat, et ecce reperit interius sepulcrum igne exustum, nec quidquam terræ residui superesse cadaveris præter favillas vestium. Mansit itaque per triennium illatæ sententiæ severitas, ut terror damnatarum timorem præberet sodalium remanentium, essetque correptio viventium pœna illata mortuarum; et ex negligentia vel tepore imo duritia mentis pereuntium, salus ex religione ac vigoris studio propinaretur superstitum.

CAPUT X.

De obitu Landbergæ et cantu angelico.

18. Interposito deinde temporum spatio rursus consolationis solamina prodierunt. Nam quædam virgo, nomine Landbergæ, cum jam extremas præsentis vitæ expectaret amittere horas, omnique anxietatum mole vallata, validis ictuata dolorum

detegunt ad concilium et remedium obtinendum. Sanctus Columbanus, in Pœnitent., cap. 4: « Detur confessio ante mensam, ante introitum lectuloræ, vel cuiusque fuerit facite dare. » Qui tamen, cap. 29, culpam « sacerdoti fatendam » præscribit.

* Non sacramentalem, siquidem ea Matri seu abbatissæ fœbat, sed spirituales, qua ex Patrum præscripto monachi « cogitationes malas cordi suo advenientes, vel mala a se absconse commissa per humilissimam confessionem » (ut sanctus Pater Benedictus in regulæ cap. 7 loquitur) Patri spirituali revelant ac

similibus tantummodo exitus vitæ expectabat sola **A** men. Cumque jam adesset vocatio per silentem noctem, et omnes quæ ægram excubare curabant sopore depressæ somnum carpebant, una tantummodo ægritudine fessa nomine Gernomeda inibi inter sodales pervigil remanserat. Cumque ergo, ut diximus, extremos expectaret exitus, nubes densa atque rutilo quodammodo fulgore permista stratum operuit, simulque voces canentium audita: atque exsultantium: *Cantemus Domino, gloriose enim glorificatus est.* Ut ergo audivit Gernomeda canentium personare voces, cœpit anxie excitare sodales. Sed cum nullo modo quanquam excitare potuisset, attentius finem rei expectavit, qua paulatim nubem ab strato sublevari, simulque animam a corpore abduci vidit. Cumque jam in altum nubes elevata fuisset, et ejus aures **B** canentium voces non audirent, tum demum ægra sodales excitare valuit, ac ut correptæ debitos cantus persolverent monuit; ipsaque per septem deluceps dies gravibus febrium ictuata correptionibus, octavo die vitam finivit.

CAPUT XI.

De affluentia olei et aquæ commutatione.

19. Posthæc igitur bonitatis ac muneris institutor rursus pietatis suæ munera largiri non distulit. Nam quædam puella nomine Bliithildis intra adolescentiæ annos in supradicto cœnobio est conversa. Quæ cum diu regularis disciplinæ habentis confecta immobili desiderio cœlestia præmia desideraret, evenit ut justus Arbiter justam animam justitiæ copia plenam **C** cœlis condere vellet. Cumque jam in extremis posita lumen posceret noctium per successiones coram se accendi, et sacræ lectionis præconia ante se legi, una earum quæ assistebant vas quoddam oleo lymphaque repleset, omnes sopor oppressit: sicque noctis meta trjecta, absque sodalium solamine ægra noctem peregit. Ruenti ergo diei crepusculo cum matutinas laudes Domino cecinissent, intuita lucernam quam oleo lymphaque oppleverat in lacte commutatam, querit experimentum utrum hoc quispiam sodalium commutasset. Illæ inquirunt: An nescis quia hic lac non fuerit? Tunc ægra ait: Nequaquam hoc lac oræ vestram animam consumite, ac inquirere sinite. Cumque illæ attentius cognoscere vellent, Matrem vocant, reique causam indicant. Illa itaque ut diligentius cognosceret, oleum a lacte separare jubet. Cumque segregassent oleum a lacte et nihil super specie lactis remansisset, cœpit oleum denuo crescere et uberius a vase manare. Tunc demum hæc quæ æstabant Dei virtutem cognovere, quod studio omni collegerunt et de industria sacrario condiderunt. Testes sunt hujus rei Burgundofara, pontifexque Meldensis urbis, et Waldeburtus abbas Luxoviensis cœnobii. Nam et ægræ quædam quæ de eodem oleo sunt attractæ, pristinæ sunt sanitati redditæ; Bliithildis vero omni jucunditate repleta felicem præstolabatur exitum. Quæ cum cœlo animam reddidisset,

* Surio hoc labore; forsan, hoc lacte.

tanta suavitas odoris cellulam replevit, acsi balsama inibi crederes desudare. Quid hoc fuerit ut hanc creaturam aquæ in lactis speciem verteret, vel oleum fluendo multiplicare juberet, nisi quia miseratio divina aliis ostendere voluit qualiter supradicta nocte divina clementia ægram visitavit? Et dum illa sodalibus noluit indicare quid vidisset, virtutis suæ omnipotens visitationis vestigium reliquit.

CAPUT XII.

De bestia in transgressione cibi visa.

20. Dum magnarum rerum ob boni meriti religionique studium collatarum miracula non omisimos tradere posteritati, simulque quæ ad terrorem duræ et ignavæ menti profuisse comperimus lutimare curamus. Quædam etenim puella nobilis genere ad supradictum cœnobium regularis disciplinæ colla submittere venit, sed bonæ vitæ intentam ac religionis formam aggressus anguis, denuo per transgressionis vitium de paradiso evellere excitavit. Gulæ aviditatem ac esuriam furtivo cibo aggressa est satiare: quod facinus per spatia temporum non deprehensa patravit, nec prorsus alicui ex sodalibus patefactum est. Cumque ergo diu gulæ aviditas animam macularet, dedit justus Arbiter justam sententiam super injustam animam, corripuit gravissimum facinus pœna graviore, ac super fessos artus excitavit odium liciti cibi, nec valebat turbata mens aliud quidquam quam furfures frondesque et herbarum agrestium misturam edere. Cumque jam per dies multos hæc ultio super animam **C** transgressione decoptam maneret, etsi hora refectionis supradictum cibum adduci postulare, vidit speciem apri magni secum comedere, et more cœnosæ suis cibis grunnio ventilare. At illa pavefacta interrogavit quæ esset. Respondit bestia: An nescis quia ego sum? cibos quos usque modo per transgressionem comedisti, tecum ego comedi, et amodo scias per anni circuitum hunc cibum habebis. Permansit ergo cibis per vertentis anni metam, nec prorsus aliud edebat quam furfures frondesque arborum aut herbarum agrestium, et facis quæ ex cervisiæ reliquiis projicitur. Quid enim fuerit ut diaboli voce fragilis mens miseræ transgressionis conscia objurgaretur, nisi quia præsentium pœnarum immanitas non sineret animam postmodum cruciatibus damnari, et divina **D** pietas voluit per eum impropria consentientis depromere, per quem fuerat transgressio propagata; et hunc habere judicem, cujus suasionibus malis diu decepta obtemperaverat, ut post pœnas illatas cognosceret non diabolo sed Creatori debere creaturam obedire.

CAPUT XIII.

(Quæ sequuntur desumpta ex tomo II Bedæ et Surio desunt, in ms. Coud. Compend., in quo superioribus continenter subjicitur Vita sancti Bertulfi abbatis Bobiensis. Certe Jonas ubique dum de Burgundofara loquitur eam uti viventem semper designare videtur: « Testes sunt, inquit cap. 11, hujus rei Burgundofara; » quo nomine simpliciter, nullo addito, nisi forte Matris, eam ubique appellat, ut verisimile videatur ea quæ sequuntur subdititia esse.)

21. Similiter alia puella nomine Baractrudis cum

Benedictinam significari, quæ nihil de hujusmodi recantum habet, dicere nemo audebit. Præterea de iudeum rebus diversissima utrobique, scilicet in Fructuosi et Benedicti regulis, sancuntur; quod per singularia demonstrare capita facillimum esset. Ex quibus omnibus hucusque adductis contrarium potius ei sententiæ, quam Benedictini recentiores propugnant de Fructuosi monachatu, colligere debemus. Quod similiter de his dicimus qui ad Augustinianum ordinem referunt (a). Sed jam ad opera.

Præcipuum hæc regula est sæpius laudata, quam fecisse eum monachis in Complutensi, seu Compluticensi, monasterio a se susceptis indicare id videtur, quod quadragesimam quamdam pro festivitate sanctorum Justi et Pastoris, quibus hocce dicatum fuit monasterium, indixerit (Cap. 18 prioris partis). Divisa hæc est in duas partes, quarum posterior specialim dicitur *Regula monastica communis*, in Editione quam regularum Codicis a sancto Benedicto Anianensi abbate collecti e Romana Vitalis Mascardi officina anno 1661 Lucas Holstenius vir clarissimus exire fecit (b). Qui titulus ex illis quæ adducta nuper sunt, ex capite sexto hujus partis verbis, *placuit sanctæ communi regulæ*, comprobari videtur. Meruardum tamen (Præfat. 2 ad Concord. regul.), alteri et alteri Fructuoso priorem et posteriorem regulam tribuere scimus quam utique mentem instillasse ei

hasterii sancta Patrum precedentium sancsit auctoritas uno in cenobio Christo nos precedente habuimus. et quicquid pro salutem animarum nostrarum adiuvari. docere. arguere. increpare. impetrare. excommunicare. vel emendare volueris. humili corde. intentâ mente. desiderio ardente. divina gratia opitulante inexcusabiliter. domino fâbente adimplebimus. Quod si aliquis ex nobis contra regulam et tuum preceptum murmurans. susurrans. contumax. inobediens. vel calumniator fuerit. tunc habes potestatem omnes in unum congregare. et lectam quoram omnibus regulam publicum probare. et flagellare. vel excommunicare secundum intuitu culpe. unusquisque nostrum reatu suo conuinctus suscipiat. Si quis sane ex nobis. quod valde execratur regula. vel omnis scriptura. aliquis occulte consilium cum parentibus. germanis. filiis. cognatis vel propinquis adprehenderit sine consilio abbati vel sancte communi regulæ. habeas potestatem in nos in unumquenque qui hoc temptabit per sex menses indutum tecum rasum aut cilicio discintus et discalcatus in solo pane et aqua in cella obscura opus exerceat excommunicatus. Quod si aliquis ex nobis ista prona sua voluntate noluerit agere poenitentiam. extensus nudo corpore septuaginta et dua flagella quoram omnibus accipiat. et deposita veste monasterii indutus aliquod scisum laycale captans. decans in tenebras nocte cum confusione et nota a cenobio excommunicatus euellatur. Promittimus etiam deo et tibi patri nostro sabarico abbati. ut si ex nobis aliquis. sine benedictionem de fratres aut tuo imperio per vitium ad aliqua loca ad habitandum transire uoluerit habeatis potestatem incautam eius persequi uoluptatem qui hoc temptaverit. et compræhensum ad regulæ censum reducere! et si aliquis eum defendere voluerit aut presbyter aut monachus aut quilibet layci. et uestram munitionem. aut ita ulterius apud se eum retinere voluerit. communicatio illius irrita sit a diabolo. et participatio illius cum iuda traditore sit in inferno! Et in presenti seculo excommunicatus permaneat ab omni cætu christianorum qui hoc fecerit! Certe si quod credi nefas est! tu dominus quod deus fieri non patitur. si aliquis ex nobis iniuste. aut superbe. aut iracunde. aut certe uanum diligere et akerum liboris odio contemere. unum imperare et alterum adolare blanditiæ excusare! tunc et nos habeamus potestatem non superbe non iracunde per unumquenque decania preposito nostro querimonia inferre! et prepositus

A videtur Pseudo-Maximi locus ad annum Christi 559 (Bivar. Edit. p. 512) constituentis «Constantina in agro Bracarensi sanctum quemdam Fructuosum Benedictinum abbatem, sancti Romani discipulum.» Sed quidquid de hoc antiquiore Fructuoso et Romano ejus magistro, in Hispaniis diem suum obente, cujus alibi meminit idem Pseudo-Maximus (Ad an. 568, n. 13, p. 495, 510), ab eoque Menardus, non omnino tamen rei sive auctoris fidei certus, habuit, commenta sunt vanissimi capitis, quæ et in Codice Estepano. seu fragmento, quod ad calcem excudemus, Dextri, Maximi, et Luitprandi primordiali illo desiderantur, et iis quæ de sancto Romano in Gallis abbate Gregorius Turonensis (De Vita Patr. c. 1) æqualis ejus in viri ejusdem sancti Vita, qui uno ante sanctum Benedictum sæculo vixit, ut Martyrologi omnes (28 Febr.) referunt, contraria sunt.

Pro omnibus ad sis, lector ingenue et veritatis amans, Codefridi Henschenii commentarium prævium ad sancti Romani Jurensis abbatis Acta die 28 Februarii. et confer con Bivarii ad Maximum, Tamaii, Cardosique in Martyrologiis Hispano et Lusitano, aliorumque hujus sectæ hominum, quorum idola Dexter, Maximus alique sculpei sunt historici, rationibus, conciliationibus, tergiversationibus, hæsitationibus, in Romani historia, futilitatis et vani-

tibi domino nostro pedes deobsculare et nostra humiliter querella sugerere. et tu nos patienter lubeas abscultare et communi regulæ constituere cerbice humiliare et corripere et emendare. Quod si corripere te minime uolueris. tunc habeamus et nos potestatem de altera monasteria abbates de conlatione nostra inuitare. et quoram eos te corripias. et tu nobis accepta regula perficias. et nos tibi discipuli subditis et adoptivi filii humiles ouedientes in omnibus recognoscas. et Christo sine macula nos offeras. Amen. Hæc sunt nomina qui manus suas subscriptione vel signum in hoc pactum fecerunt.

C Subscribunt autem huic pacto bini supra octoginta, in quibus «Alostus presbyter; Manuel Confessor; Sarra. . . [F., Saracenus] presbyter; . . . mundius presbyter et confessor; Bretus diaconus; Recesindus abba; Fundilani subdiaconus; » reliqui monachi atque inter eos: «Leobitii monacha; Luziana monacha; Eras monacha; » et paulo inferius: «Theodildi manu mea monacha; alia Theodildi manu mea monacha; Maria manu mea monacha; Froils manu mea monacha; Euaeza manu mea monacha; Sontrildi manu mea monacha; Adosinda cum filia mea Fñe. maria ubi nos trademus cum omne nostra facultate monache.»

Uidetur autem hoc pactum e communi Fructuosi regula, cujus bis meminit, descendere. Certe in eo sunt plurima tum ad monasticam ejus ævi in Hispania disciplinam spectantia, tum ad monasteriorum collationes, abbatumque seu præpositorum iisdem hierarchiam, et maxime ad prima vagieutis tunc Hispani sermonis crepundia, quæ non facile alibi inuenias. Quis autem hic Sabaricus fuerit? Dicam verbo. Ex monacho et abbate, Dumiensis primum præsul, eaque sede a Mauris diruta ad Minduniensem Ecclesiam translatus, quam rexit ab anno 907 ad 922 ejus nominis Secundus. Fuit etiam sancti Rudesindi episcopi postea Minduniensis institutor; exstatque ejus memoria in epigrammate consecrationis ecclesiæ sancti Petri Montensis apud cl. Florezium, t. XVI, pag. 132, et fusior t. XVIII, a pag. 70.

(a) Ant. a Purificatione, in Chronol. monastica Ulyssippone edita 1642.

(b) Ms. exstat pluribus in locis. Codicem monasterii de Carracedo Cisterc. ord. Morales vidit. Alterum sancti Petri de Asanza Sandovalius; alterum Nucalensis monasterii Bivarius, ut refert ipse ad Maximum, pag. 531.

tatis plenis, quo luto hærere oportet eos qui, quamvis alias docti ac probi sint, horum pseudonominum

Conspargunt aras, adolentque altaria dous (a).

Fragmentum quoque exstat quoddam *De diversitate culparum super regulam sancti Benedicti*, quod in nonnullis libris mss. Fructuoso ascribi solet. Indignum tamen id Fructuoso esse Mabillonius rei auctor faletur.

Paulo Emeritensi diacono acceptam referre nos debere quorundam carminum sancti Fructuosi notitiam apud Moralem legimus (*Lib. xii, c. 36, fol. 51*), duorum scilicet epigrammatum in laudem Narbonensis episcopi cui Petro nomen, regisque Sisenandi, et cujusdam diaconi (b).

Exstare quoque ait in Complutensis majoris collegii libro ms. epistolam ad Reccesvinthum regem (c) scriptam, qua precati eum videtur ut cum quibusdam nocentibus clementer se habeat, in quo ejusdem temporis res agi videtur, quam concilii octavi Toletani Patres toto secundo capite satis prolixo expedire sunt conati. Edita fuit epistola hæc a D. Laurentio Ramirez de Prado in Luitprandi operum collectione Antwerpæ ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, anno 1640, sed tanquam ex collectione Juliani sanctæ Justæ Toletanæ archipresbyteri quarundam veterum præsulum epistolarum (d). Julianus nempe nostræ ætatis, eas quas in mss. Codicibus, quorum copiam habuit, lectu dignas existimavit, in unum a se coactas, Juliano illi antiquo, si vere aliquis fuit, supposuit (e).

At quam impudenter idem Pseudo-Julianus, præfractæ audaciæ bipes, nostri Fructuosi historiam suis sædare fabulis ausus fuit! Pertinent hæc ex portento Adversariorum ejus opere, quingentesimus decimus cum duobus sequentibus numeris, in quibus hoc in primis falsum est (*Advers. 310*), Conantium episcopum, sub quo ut in ejus refertur Vita Fructuosus aliquo tempore vixit, (f) non Palentinum fuisse illum cujus sanctus Hildephonsus meminit episcopum; sed Agaliensem Toleti abbatem, ex quo ad ejusdem urbis sedem ascendit. Conantium, fautor, aliquem, alias Venantium, inter Adelphium et Aurasium, Toletanum episcopum habet Loaisæ catalogus, largeque (g) pseudo-historici ficulnei huic nomini favent. Sed cum sanctus Hildephonsus disertissimis verbis Aurasium post Adelphium referat (*De Script. eccles., c. 5*) huic Ecclesiæ datum episcopum fuisse, non est cur ei fidem derogemus. Et cuiquam alii credas Conantio tributum fuisse viri sanctissimi elogium ab auctore Vitæ sancti Fructuosi

(a) Regulæ sancti Fructuosi, hujus meminerunt Egbertus Eboracensis archiepiscopus, Burchardus Wormatiensis, Benedictusque Anianensis abbas, locis ab Henschenio adductis in præfatione ad Vitam sancti Fructuosi 16 Aprilis.

(b) Habentur bina hæc epigrammata in Codice *ἀνεπιγράμω* Regiæ bibliothecæ Matritensis, e quo e Antonio XV Hisp. Sacr., p. 152 seq., cl. Florezius intulit.

(c) Penes nos habemus ex Codice Gothico olim Ecclesiæ Ovetensis, nunc autem bibliothecæ Toletanæ. Quam in collectione nostra τῶν Ἀνεκδότων. (quamvis a Ramirezio luce donatam) cultiorem ac emendatorem iterum forsitan loci publicæ committimus. CARD. DE AGUIRRE.

(d) Exstat item in Codice Escorialensi sæculi x, Digramm., et plut. 1, n. 14, sub hac rubrica: *Epistola domni Fructuosi a domno Reccasindo rege directa pro culpatos quos retinebatur de tempore domni Scindani* (id est Scindasvinthi, ut τὸ *winth* Gothica dialecto quasi appendix et cauda sit nomen Scinda et Recces). Incipit: *Versor ne sæp: singularendo gloriæ vestræ, etc.*

(e) Apud cl. Hisp. sacr. continuatorem, t. XXX,

quam Palentino episcopo, (h) quem elogio suo Hildephonsus commendavit? Accedit vicinitas Bergidensis territorii, unde se Fructuosus ad Conantii episcopi disciplinam proripuit, longe major cum Palentina, quam cum Toletana urbe.

Nodum quoque plusquam Gordium continet, non quidem ficulneo scindendum gladio, Fructuosum anno 607 fuisse monachum sub Conantio moacho Agaliensi Toletano (i) præsule; qui Conantius (si revera fuit aliquis Toleti hujus nominis præsul) anno 600, juxta Maximum, Adelphio successerit, eodemque anno, aut sequenti, sive, ut plurimum, tertio, juxta Julianum (*In Chron., num. 315*) martyr in Gallia Narbonensi factus, locum Aurasio vacuum reliquerit. Falsissimum quoque est Reccesvinthum regem dedisse multa Complutensi monasterio, ac si hujus fuerit privilegium quod de Compludo vocant, anno 640 indutum, et non Cindasvinthi, de quo Morales, lib. xii, cap. 26, exstat apud Tamaium die 16 Aprilis (*Pag. 677*). Deinde, num. 511, Pseudo-Julianus Sisenandi tempore floruisse refert episcopum Bracarensium sanctum Petrum, postea Narbonensem, ad annum 646 mortuum; quod factum celebrare ait epigrammate quodam Latine sanctum Fructuosum nostrum. Hocce carmen illud est de quo nos supra.

Sed Petrum illum Narbonensem episcopum a Fructuoso celebratum, Bracarensium antea episcopum, floruisse Sisenandi tempore, merum somnium est. Nam vel floruit Sisenandi tempore adhuc Bracarensis, vel Narbonensis, jam episcopus. Narbonensem si dixeris, opponam Selvam hujus sedis antistitem alio post Isidorum Hispalensem loco sedisse, quatuorque alios metropolitanos præcessisse in concilio Toletano iv, quod habitum fuit anno tertio Sisenandi regis: quam proœdix prærogativam ex antiquiori ordinatione provenientem, incredibile est tricenari recentiore, hoc est, ejusdem Sisenandi, episcopum consequi potuisse. Aliter enim non potuit quatuor aliis antistare, quam si quatuor illi intra sic breve temporis intervallum omnes metropolitæ ordinati fuissent. Si autem Bracarensium adhuc episcopum sub Sisenando vixisse credideris, admitto nihil contrarium ex ejusdem concilii ordine subscriptionum paulo ante considerata insurgere; nam quod in eo Julianus Bracarensis episcopus interfuerit, duosque alios metropolitanos, Justum Toletanum et Audacem Tarraconensem post se habuerit, non omnino evincit Julianum veterem jam tunc fuisse Bracaræ episcopum, neque intra idem Sisenandi triennium tam ipsum quam Petrum a Fructuoso decantatum præesse Bracaræ haud potuisse. Ex sancto Hildephonsi

pag. 383, exstat *Fructuosi presbyteri epistola ad Braulionem*, hoc initio: *Scripturæ sacræ, etc.* Videtur autem Fructuosi nostri esse atque in Bergidensi monasterio scripta: « Supplex (inquit) suggere ut pro mercede tua de Collationibus Casiani illumines monasteria ista; » et paulo inferius: « Nos longe positos et Occidentis tenebrosa plaga depressos non despiciatis, etc. » Consonat Braulionis responsum in quo legitur, p. 387: « Felix tu (Fructuose) qui hujus mundi contemnens negotia prælegisti ois sancta... Felix illa eremus et vasta solitudo, que dudum tantum ferarum conscia, nunc monachorum per te congregatorum laudes Deo præcinctum habitaculis est referta, etc. »

(f) Quamvis hoc credat Mabillonius, in notis ad sancti Fructuosi Vitam.

(g) Maximus., ad an. 600, n. 1; Julian, in Chron., n. 312.

(h) Ita censuere Morales, l. xii, c. 35; Loaisæ ad conc. Tol. x, p. 504; Acuña, Hist. de los Obispos de Braga, part. 1, c. 86; Sandoval, in Fundationibus, fol. 16; Bivar., ad Max., p. 705.

(i) Uti dicitur in eodem (*Advers. 510*).

defonso enim certum est (*De Script. eccles. c. 8*) A Justum Toletanum trium annorum duntaxat episcopum, ejusdem regis Sisenandi tempore, novendecimque ante eum diebus obiisse; et consequenter sub eodem rege, qui tres annos et undecim menses regno præfuit, creatum fuisse. Quo cum bene stat Justo Toletano antiquiorem vel paucis diebus Julianum Bracarensem, tertio Sisenandi anno, fuisse; atque in Petri sub ejusdem Sisenandi principia florentis locum succedere potuisse.

Attamen inde, ne in præceptis sese dent, statim pedem revocare debent Pseudo-Juliani defensores. Fateri enim his necessarium erit Petrum ex episcopo Bracarensi Sisenandi tempore translatum fuisse ad Narbonensem Ecclesiam: quod præterquam quod Bracarense male habeat, sanctissimumque, qualis

audit, episcopum parum deceat nulla spe majoris fructus æqualem pro æquali commutare sedem, impossibile factu est; cum concilii IV Toletani tempore Narbonensem Selva habuerit vetus antistes, Julianusque Bracarensem, et adhuc Petrus in vivis fuerit. Vixit enim, eodem Pseudo-Juliano teste, usque ad 646. Quonam ergo abiit Petrus, cum sub annum 634 aut circiter, et Sisenandi initia, locum fecit in Bracarensi Ecclesia Juliano? Nam plena tunc temporis erat Narbonensis cui jam diu præfuerat, præfuitque etiam usque ad 638 annum quo sexto concilio Toletano interfuit Selva. His salebris cum se extricaverint, Achillem eorum nonnihil habebimus. Et jam satia multa. Sed tanti constare solet ea quæ antiquitatis specimine sese veuditant fide quam forte invenerunt exauctorare.

SANCTI FRUCTUOSI

BRACARENSIS EPISCOPI

REGULA MONACHORUM.

[Ex Brochie, Cod. Regularum.]

MONITUM IN REGULAM SEQUEMTEM.

Duas regulas monasticas scripsit sanctus Fructuosus, regio Gothorum sanguine ortus, et ab adolescentia vitæ monasticæ cultor, primo Complutensis abbas, deinde episcopus Dumiensis, ac tandem Bracarensis archiepiscopus, multorum monasteriorum Pater et conditor. Primam regulam ex sancti Benedicti disciplina desumptam pro monachis suis Complutensibus conscripsit; secundam pro hominibus cujusvis status et conditionis. Prior ergo sancti Fructuosi regula longe ante initium episcopatum scripta erat in usum Complutensium monachorum, quibus primum monasterium condidit, continetque xxv capita; circa capitulum tamen numerum in impressis aliquod discrimen invenitur, quam in mss. Codicibus, prout vir doctissimus Mabillonius notavit in suis *Annalibus Benedictinis*, tom. I, lib. XIII, et alibi, ubi hujus regulæ convenientiam cum regula sancti Benedicti describit, quod vix ovum ovo sit similis; cum sanctus Fructuosus passim sancti Benedicti sententias et institutiones, imo non raro ipsis verba in suas regulas transferat. Secunda regula xx capitula continens, quæ et communis dicitur, ab altera adeo diversa est, ut cl. Menardus existimet illam non composuisse sanctum Fructuosum jam anno 670 defunctum; sed nunquam non laudandus Mabillonius contrarium probat, et argumenta incontestabilia adducit in suis observationibus præviis ad hujus sancti episcopi Vitam inter Acta sanctorum ordin. sancti Benedicti reperiendam. Et quidem hæc regula communis a sancto Fructuoso conscripta videtur post adeptum episcopatum, ad auferendum intolerabilem abusum jam aliquo tempore apud Hispanos grassantem, quando nimirum, nullo habito sexus discrimine, conjugati simul cum uxoribus, liberis ac servis, domicilia sibi in modum monasterii componebant, suis cupiditatibus inservientes, atque luxuriam, avaritiam et superbiam excolentes, nulli regulæ monasticæ stricti, nec alicui præposito vel abbati regulari subjecti; quem enim suum abbatem appellabant, illi non adeo parebant, quam voluntates suas approbant. Id vero vitæ rusticæ genus ideo multi laici elegerunt, ut hoc pacto a publicis curis et tributis exi-

B merentur, utpote sub quadam specie monasticæ professionis viventis. Contra hunc abusum surrexerunt concilii Ilerdensis Patres, qui in canone tertio decernunt ut nullus laicus vel ecclesiasticus capellam vel ecclesiam ab illis ædificatam auderet in speciem vel formam monasterii erigere, nisi congregatio ibidem collecta viveret secundum regulam monasticam ab episcopo approbatam, et juxta leges diocesanas. Nullus autem hunc abusum gravius insectatus est quam sanctus Fructuosus, prout ex exordio hujus regulæ communis omnino constat, ubi talia conventicula non monasteria, sed animarum perditionem appellat, etc. Et, ut huic malo obviam iret, pro illis hominibus vere ad Christum conversis hanc suam secundam regulam condidit, binis reliquis amplius temperatam, atque utriusque sexus infirmitatibus magis accommodatam, ita ut novum monasticæ vitæ genus introduxisse videatur. Nam, juxta hanc regulam, in monasteria admittebat senes et anus, conjugatos etiam utriusque sexus cum liberis suis septimum annum ætatis egressis; ita tamen, ut viri cum filiis seorsim degerent in monasteriis a sequiori sexu separatis; quemadmodum et feminæ cum suis filiabus vivere debebant a viris separatæ; ita ut quilibet sexus habuerit suos distinctos superiores, viri abbatem, feminæ abbatissam, sive quoscunque alios superiores a regula præscriptos. Denique sanctus Fructuosus in omnibus suis regulis professionem, quam vocamus monachorum, appellat pactum, quo initiandi promittebant se omnia cœnobii sui instituta observaturos, neque unquam ab ejus restrictione vel tantisper recessuros. Hujus pacti specimen etiam in regula sancti Isidori invenit Mabillonius, quod et ex Codice vetustissimo Lirinensi desumptum suis *Annalibus Benedictinis* inseruit tomo I, lib. XII, pag. 363. Sed longe prolixius est pactum sancti Fructuosi hic ad calcem hujus regulæ communis appositum, incipiens a quadam professione fidei emittenda circa mysterium sanctissimæ Trinitatis, quam faciendam publice existimavit recte piissimus episcopus, ob latecentem forsam adhuc hæresin Arianam apud Hispanos.

INCIPIUNT CAPITULA REGULÆ S. FRUCTUOSI EPISCOPI.

1. De dilectione Dei et proximi.
2. De orationibus.
3. De præpositis, vel officio.
4. De habitu et veste monachorum.
5. De mensis.
6. De operatione.
7. De ferramentis, vel utensilibus.
8. De obedientia, et sessione monachi.
9. De hebdomadariis.
10. De hospitibus, peregrinis, vel infirmis.
11. De nitore et affectu monachi.
12. De cautela monachi.
13. De delictis.

- A 14. De excommunicatis.
15. De clamoria et lascivis.
16. De mendace, fure, et percussore monacho.
17. De culpatis.
18. De jejuniis.
19. De cibis.
20. De officio abbatis vel præpositi.
21. De conversis, qualiter debent suscipi.
22. De professione conversi.
23. De primi conversione.
24. De senibus.
25. De die Dominico.

Expliciuut capitula.

INCIPIT REGULA

A. D. ET P. N. FRUCTUOSO EDITA IN PACE.

CAPUT PRIMUM.

De dilectione Dei et proximi.

Post dilectionem Dei, et proximi, quod est totius perfectionis vinculum, et summa virtutum, hoc de reliquo ex regulari traditione conservari in monasteriis definitum est. Primum incumbere orationi nocte ac die, et præfinitarum horarum observare mensuram; nec vacare ullatenus, aut torpere a spiritualibus quemquam operum exercitiis diuturnis temporibus.

CAPUT II.

De orationibus.

Primæ horæ observandæ mensura sancita est, dicente Propheta: *Mane astabo tibi, et videbo te, quia tu es Deus nolens iniquitatem (Psal. v).* Et iterum: *Ad te orabo, Domine, mane exaudies vocem meam (Ibid.).* Secunda quoque inter primam et tertiam constituta quasi quidem limes ponitur; unde et a monachis necesse est ne otiosa ducatur. Ideo constitutum est ut trino psalmorum obsequio frequentetur, quæ et primæ consummet officium, et subsequenter tertiæ incipiat scandere gradum. Ita quoque in reliquis institutum est hunc servandum esse ordinem horis, tertia, sexta, nona, duodecima videlicet, atque vespera, ut ante et post trinas has legitimas horas peculiare orationes prosequantur obsequia. Nocturno igitur tempore prima noctis hora sex orationibus celebranda est; ac deinde decem psalmorum concentu cum laude ac benedictionibus consummanda in Ecclesia est. Deinde valefacientes invicem, et reconciliationi ac satisfactioni alterutrum insistentes, laxant mutuo debita, et pietate prona, qui segregati a cœtu fraterno ob negligentiam suam fuerant merentur indulgentiam. Cum demum pergentes ad cubilia, atque in unum cuncti coeuntes ob perfectionem pacis, et reorum absolutionem, cantatis tribus psalmis, juxta morem, cum laude, et benedictione, Symbolum Christianæ fidei communi omnes recitent voce, ut fidem suam puram coram Domino ostendentes, si quod dubium non est fieri vel accidere, ut nocturno quisquam tempore evocetur a corpore, commendatam jam fidem suam, et expiatam ab omni scandalolo

B conscientiam proferat ante Deum. Post deinde ad cubilia summo cum silentio, et habitu tacito, gressuque quieto, nec ullus se vel ultra cubiti spatium jungens ad alterutrum, vel saltem alium respicere audens, pergat ad lectulum suum, ubi tacite orationi insistens, psalmosque recensens, ultimo orationem suam quinquagesimi psalmi recitationem atque orationem consummet; nec strepere, nec mutire ausus, aut excreare, cum gratia nocturni somni capiat silentium.

CAPUT III.

De præpositis vel officio.

Præpositus sane in medio consistens dormitorio, quoaduque cuncti quiescant, omnibus jara cubantibus circumeat silenter lecta singulorum, ne quis aut tarde se jactet, aut extra regulam occultis conversationibus vacet; et ut plenius perscrutans gesta singulorum, et merita intelligat, quem quomodo veneretur atque suscipiat. Similiter et aut decanus alius, aut quisquam e fratribus bene probatus assistat in secessu communi, quousque quieti se tradant cuncti; ne aut fabulas inter se ventilent vanas, aut ridiculis studeant, aut quodlibet noxiale vitium consuecant. Quia institutum est regulariter nullum omnino monachum in secessu loqui debere, sed ut psalmos recensere, si plures sunt, aut certe aliquid meditari voce, si solus est. Ita ante mediam surgentes noctem duodenos per choros recitent psalmos, secundum consuetudinem, prius tamen quam surgant cæteri, a vigiliariis fratribus præpositus excitetur, et cum benedictione sua et signum moveatur, et cunctorum lectula ab eo priusquam consurgant strenue visitentur. Hoc quoque in omnibus nocturnis orationibus gerat, ut semper prior surgat præpositus, quam ad consurgendum reliqui montentur, ut ipse videat quis quomodo jaceat, ne aliquam lasciviam per lecuriam quietionis suæ dormiens incurrat. Post pausat paululum medium noctis persolvant officium, ubi quatuor responsoria sub ternorum psalmorum divisione concinantur. Sic post mediam noctem, si hiemis tempus est, sedentibus cunctis, unus medio residens releget librum, et ab abbate, vel a præposito,

disserente cæteris simplicioribus quod legitur pate-
 fiat. Quod quidem et æstate post vesperam conser-
 vetur, ut priusquam compleant liber legatur. Ita
 denique duodenis iterum cantatis psalmis adeant
 cubilia, paululumque quiescentes, gallicinio jam so-
 nante, recitatis tribus psalmis, cum laude et bene-
 dictione sua matutinum celebrent sacrificium. Quo
 peracto, quia meditationi incumbendum est, mox ut
 ad locum consuetæ meditationis pervenerint, ternos
 recitent psalmos, et orationem ex integro finientes,
 meditentur usque ad ortum solis. Sane in omnibus
 horarum singularum orationibus, nocturno ac diurno
 tempore, ad omnem psalmorum finem, gloria can-
 tantes Deo prosternentur in terram, eo scilicet or-
 dine, ut nemo prius seniore aut incurvetur, aut
 iterum surgat, sed omnes summa æqualitate consur-
 gant, extensisque ad cælum palmis orando per-
 sistant, sicut et æqualiter merguntur. Sabbatorum
 vero et Dominicarum noctium curriculis, seno mis-
 sarum super adjecto officio, senis etiam missis vigi-
 liis cum senis responsoriis celebrentur, ut Resur-
 rectionis dominicæ solemnitas ampliori officiorum
 psalmodia magis honoretur, quod et præcipuarum
 festivitatis missarum præcedente nocte competenter
 officiorum genere de qualibet solemnitate semper est
 celebrandum.

CAPUT IV.

De habitu et veste monachorum.

Vestimenta non multa nec superflua sint; duabus
 tantum cucullis villata et simplici, et uno palliolo,
 ternisque tunicis, et staminis duabus cujusque ne-
 cessitatis querimonia sufficiens est. In ipsis quo-
 que calcæariis hoc utendum est, ut hieme pedules
 calceent, qui voluerint, a die Kalendarum Novem-
 brium usque ad Kal. Maias; reliquis æstivis mensibus
 caligariarum tantum solatiis muniendi sunt. Femoralium
 usus cuiquam est permittendus, maxime his qui mi-
 nisterio implicantur altaris. Sed et hoc qui studere
 voluerit, reprehendendus non erit, cum hucusque
 nunc constet pleraque hunc usum monasteria etiam
 in his regionibus non habere. Instrumentis compe-
 tens adhibenda est disciplina, nec amplius quidquam
 ab aliquo requirendum, quam unum stragulum, cal-
 nabenque villatum, mappulam, et duabus lanatis
 pellibus arietum. Quidquid in veste, vel cultu est
 monachorum, non peculiariter apud unumquemque
 habendum, sed sub manu unius fratris spiritalis in
 una cella recondendum est; qui que cum necessaria
 poposcerit, petenti cuiquam congrua statura muta-
 toria tribuat; nec quisquam e monachis suum asse-
 rens dicat: codex meus, tabulæ meæ, vel reliqua.
 Quod verbum si de ore ejus effugerit, pœnitentiæ
 subjacebit, ne velut propria quælibet in monasterio
 habere videatur; sed sint illis, sicut scriptum est,
 omnia communia (Act. 17). Unde et studere iisdem
 custos debet, ut summam in his vestibus deligendis
 habeat solertiam, et cuique, ut dictum est, apta dis-
 tribuat. Nec quisquam de hoc murmurare præsumat,
 cum sibi distributa aliorum conspiciat indumenta ve-

A stiri. Subolæ sane, acus, ac fila diversa pro con-
 suendis, emendandis, sarcendisve vestibus, ipsi tri-
 buenda sunt ab abbate; et cum necessitas poposcerit,
 lavandi atque emendandi habeat facultatem. Quidquid
 in vestimentis, calcæamentis, vel lectariis monacho-
 rum vetustum fuerit, dum nova percipiunt, totum ab
 abbate pauperibus erogetur.

CAPUT V.

De mensa.

Cum hora nona ad vescendum convenitur, dicto
 psalmo, residentibus aliis, unus legat in medio. In
 cibo sit strepitus nullus, nemo comedens loquatur.
 Si quid deest in mensa, is qui præest signo dato vel
 nutibus silenter petat, et indicet ministranti quid
 inferri, vel quid auferri, sit a mensa necesse. Prius-
 quam ad mensam conveniant, præcedat oratio. Post-
 quam a mensa surrexerint, sequatur oratio; nec
 ante quisquam alicubi præsumat progredi, quam
 coram altario Christo gratiarum resolverit actio-
 nes. Carnem cuiquam nec gustandi, nec sumendi,
 est concessa licentia; non quod creaturam Dei ju-
 dicemus indignam, sed quod carnis abstinencia uti-
 lis et apta monachis æstimetur. Servato tamen mo-
 deramine pietatis erga ægrotorum necessitudines
 vel longe proficiscentium qualitates, ut et vola-
 tilium esibus infirmi sustententur, et longinquo
 itineri destinati. Si aut a principe, vel episcopo spe-
 rantur, pro benedictione et obedientia degustare non
 metuant, servantes apud se de reliquo continentiam
 consuetam. Quod si quis monachus violaverit, et
 contra sanctionem regulæ usumque veterum vesci
 carnibus præsumperit, sex mensium spatio retru-
 sioni et pœnitentiæ subjacebit. Vivant enim solis
 oleribus, et leguminibus, raroque pisciculis fluviali-
 bus, vel marinis; et hoc ipsum quoties se opportu-
 nitas Fratrum, vel festivitas solemnitatis dederit
 alicujus, servata in his et similibus causis discre-
 tione majoris. Per dies singulos vini potionibus
 sustententur, juxta providentiam tamen abbatis, vel
 præpositi, hæc ipsa potionis parcimonia temperetur;
 ita duntaxat, ut inter quatuor fratres sextarius divi-
 datur. Sabbato vero vel Dominicis diebus ad vesper-
 um una potio adjiciatur. Quilibet ex monachis jeju-
 nium solvere non præsumat, nec priusquam in com-
 mune reficiant cum cæteris, vel postquam refecerint,
 quidquam quod ad potandum vel edendum pertinet
 gustare vel contingere audeat, vel occulte quodlibet
 peculiariter recondere, vel habere præsumat. In
 præcipuis solemnitatibus tria pulmenta et totidem
 potiones fratribus præbeantur.

CAPUT VI.

De operatione.

In operando hæc ratio observetur. Verno, vel
 æstate, dicta prima, commoneantur decani a præ-
 posito suo quale opus debeant exercere, atque illi
 reliquos admoneant fratres; tum demum, dato signo,
 sumptis ferramentis, congregentur in unum, factaque
 oratione, pergunt recitantes ad opus, usque ad hor-
 ram diei tertiam. Revertentes ad ecclesiam, tertia

celebrata, residentes locis suis studeant lectioni, sive orationi. Verum si opus tale est quod non intermittatur, in opere ipso tertia dicatur, et sic recitando revertantur ad cellam, et consummata oratione, ablutisque manibus, confestim ad ecclesiam conveniant. Et si reficiendum ad sextam est, peracto officio sextæ, ab oratione pergant ad mensas, refectique congrue iterum facta oratione quiescant, et fiat silentium usque ad horam nonam. Deinde celebrata nona, si necesse est, revertantur ad opus, quousque ad duodecimæ officium dictum conveniant; sin autem residentes taciti per cellulas suas, hi quorum jam ætas perfecta est et conscientia pura meditentur eloquia Domini, vel opus quodlibet intra cellulam injunctum exercentes, nusquam prorsus, excepta causa necessitatis, audeant progredi, nisi fuerint a seniore præcepti. Juniores vero coram suis residentes decanis, lectioni, vel recitationi, vacent; nec se, inconsulto seniore, junior a sua se auferat secessionem, aut ad alterius decani locum audeat pergere; sed tam in cessione quam etiam in operatione, semper decania a decania segregata consistat. Juniores quique suos jugiter decanus ille commoneat, ne in aliquam negligentiam decident, sed viros spirituales et sanctos illis semper in exemplo proferat, ut illorum contemplatione assidue ad meliora proficiant. Autumni vero vel hiemis tempore, usque ad tertiam legant, usque ad nonam operentur, si tamen est quodlibet opus quod fiat. Post nonam iterum usque ad duodecimam legant; a duodecima meditentur usque ad vesperam. Ad opera cum egressari sunt, orationem facturi invicem conveniant; qua expleta, incipiat præpositus psalmum, et sic recitantes pergant ad operationem. Cum operantur, non inter se fabulas vel cachinnos conserant, sive luxuriorent, sed operantes intra se recitent taciti. Illi vero qui pausant, aut psallant aliquid, aut recitent pariter, aut certe sileant. Peculiare opus institutum est, ut nullus exerceat monachus, quasi sibi proprie vindicandum, aut cuiuslibet, cum voluerit, sua præsumptione distribuendum. Nec quodlibet opus sine præceptione et cohibentia senioris suscipiendum, inchoandum, sive faciendum est, sed in omni re quidquid abbas vel præpositus præceperit, hoc agendum.

CAPUT VII.

De ferramentis et utensilibus.

Ferramenta vel utensilia quælibet artificum sub uno recondenda sunt conclavi, et custodia unius fratris industrii et providi; quique segregatim illa idoneo collocans loco, prout res expetit, poscentibus ad operandum fratribus tribuet; atque ad vesperum suis ea colligens locis, curam habeat, ne quid de his aut pereat, aut per negligentiam æruginet, vel quolibet occasione vilescat.

CAPUT VIII.

De obedientia et sessione monachi.

Cum vacant ab operatione fratres, nullus se e proprio citra permissionem decani vel præpositi sui mo-

A vere audeat loco, neque conserere fabulas, deambulationesque peragere inquietas et otiosas; sed residens, operi manuum, sive lectioni, intentus, aut in orationis contemplatione defixus, signo universalis monitus surgat concitus, communi oratione aut operatione detinendus, alias neque respicere, neque appellare alium, citra permissionem sui senioris, est quisquam e fratribus permittendus. In habitu quoque et gressu monachi ita definitum est, ut nulla diversitas esset, sed omnia cultu vestimentorum, non vario, sed uno et sincero manerent, ingressu nullus strepitus, neque saltus amplos tensis passibus facerent, nec alibi, dum pergunt aspicerent, nisi ante vestigia sua, cum loquuntur, et lenta et silens vox esset, juramento et mendacio carens, nec fraudem studens, neque multiloquium diligens; murmurationem omnino, et contradictionem, et rancorem nesciens, vituperare et judicare indemnem aliam pertimescens. Obedientia præceptum est regule, ut impossibilibus quoque rebus opere atque affectu ostentetur, et teneatur usque ad mortem videlicet, sicut et Christus factus est Patri obediens usque ad mortem (*Philipp. II*). Simili quoque studio et patientiæ virtus est observanda, ut nusquam nec edole violetur, nec injuria, nec contumeliis omittatur, sed in sustentatione et tolerantia roboretur. Ruditas denique et parcimonia ciborum et lectulorum duritia amplectatur. Peculiaritas aut in utensilibus, aut in vestimentis, aut in quibuslibet rebus, vilissimis tantem et abjectis, omni modo vitetur. Quia abundantie monachis est et infamia quidquam possidere superfluum, aut reservare proprium, vel occultum, quod non longe ab Ananiæ et Saphiræ exemplo aggregatur. Munus denique quodlibet, sive epistolæ, nemo monachus accipiat, neque usquam sine benedictione sui senioris progrediar, nec cum laico loquatur, nec cum monacho non jussus stet, sive fabuletur, vel alium aliquem proximum videat, vel extraneum, regulari sententia præfixum est. Nec jejunium solvat quilibet ex monachis, nec priusquam in commune reficiant cæteri, vel postquam refecerint cum aliis, quidquam quod ad edendum vel potandum pertinet degustare præsumat, consuetudine jussum est disturbata.

CAPUT IX.

De hebdomadariis.

Hebdomadarii per singulas sibi succedant hebdomadas, orationem cum benedictione in ecclesia percipientes abbas. Et quando exeunt ita die Sabbati explicata vespera, congregatis in unum ac residentibus fratribus et meditantibus, manibus propriis aqua calida singulorum abluant pedes, aliis lavantibus, et aliis extergentibus linteo, sicque prostrati coram abbate in conventu eodem veniam simul et benedictionem ab omnibus generaliter petant. Sicque oratione commendati abbatis pergant ad ministeria fratribus exhibenda, plenissimam pro labore suo tempore matutino benedictionem in ecclesia percepturi.

CAPUT X.

De hospitibus, peregrinis et infirmis.

Hospitibus, vel peregrinis fratribus, cum summa reverentia charitatis et ministracionis obsequia sunt præbenda, et ad vesperum lavandi pedes; et si ex itinere sunt confecti, oleo perungendi sunt. Lectaría, læcerna, et stramina mollia exhibenda, ac proficiantibus juxta posse cœnobii viaticum imponendum. Ægroti omni miseratione et compassiõe fovendi sunt, eorumque længuores congruo relevandi sunt ministerio. Tales tamen sunt eis ministri delegandi, qui et palmenta streane præparent, et devoto eis ministerio obsecundent; et de his, quas illis residua sunt, neque fraudem faciant, neque occulte comestione se illicita polluant.

CAPUT XI.

De nitore et affectu monachi.

Nullus alterius manum teneat, aut ad punctum temporis uspiam sine benedictione secedat. Nitor et pulchritudo vestium, cultusque, atque ambitio rerum temporalium, ab omni penitus monacho debet exsulare. Vana gloria, superbia, contemptusque turgidus, et effrenatæ locutionis usus abdicetur ab omnibus. Pius enim, et oblectabilis, humilis atque modestus, esse debet affectus monachi; quin et omni spurcicia careat, et audientis vel videntis animus ad amorem et timorem Divinitatis accendat, ut illud possit implere, quod Dominus dixit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, et glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est (Matth. v.)*

CAPUT XII.

De cautela monachi.

Cautela, et moderatio, et pudicitia, fides et sinceritas, ornant habitum monachi. Duplex enim nullo modo esse debet famulus Christi; sed veridicus, et simplex, et humilis supercilio, fastus carens effigie. Coram seniore suo prior nullus ambulet, neque non jussus sedeat, vel loquatur, sed honorem fratri seniori et reverentiam, ut concedet, competenter exhibeat.

CAPUT XIII.

De delictis.

Omnes actus, sive occasionum necessitudines, suo semper necesse est ut monachus referat Patri, et ex illius cognoscat discretione, vel judicio, quid attendat. Cogitationes, revelationes, illusiones, et negligentias proprias seniori nullus obcelet, verecundia vel injuria faciente, vel contumacia perurgente. Sed semper hujusmodi vitia cum lacrymis, et compunctione cordis, atque humilitate verissima abbati, præposito, sive probatis senioribus, revelanda sunt, et consolatione, oratione, castigatione, sive etiam exercitatione idonei operis castiganda.

CAPUT XIV.

De excommunicatis.

Cum excommunicatur, vel arguitur quisquam pro negligentia sua, exercebit humilitatem, quousque percipiat orationem; nec se audebit inter alios commiscere, vel cuiquam occulte conjungere; sed omni-

A bus ad rationum studia convenientibus, ille prostratus humo, cingulo sicut opertorioque abjecto poscet veniam negligentiae suae. Hoc etiam is ab officio regredientibus exhibebit. Similiter quoque et refectiõnis tempore coram refectorio astabit vultu deposito et habitu, quousque fratrum compassiõe solatus veniam percipiat, quam deposcit. Cum excommunicato nullus loquatur, neque qualibet eum compassiõe vel miseratione refoveat, neque ad contradictionem vel superbiam confortare præsumat. Quelibet causa in conventu communi fratrum est ventilanda, et juste ac subtiliter perscrutandum, ne fortasse dolositate et malitia senioris innocens junior opprimatur. Abbati vel præposito juxta personarum acceptionem non liceat judicare, neque aliquem fraudulenter vel injuste damnare; sed, ut dictum est, spiritualium et veridicorum fratrum hujusmodi rebus est retinenda sententia, qui sibi Dei judicium ponentes præ oculis, non permittant pessime opprimere animam innocentis.

CAPUT XV.

De clamoris et lascivis.

Clamorem in locutione monachum, aut iracundum, ridiculosum, subsannatorem, sive detractorem, esse non decet. Qui hujusmodi est, et sæpe castigatus non fuerit emendatus, flagellis verberibusque curandus est, et acriter emendandus, crebraque curiositate et industria a vitio reducendus. Lascivus, petulans et superbus, sæpius suspendatur a cibo, et biduanis sive triduanis maceretur inediis, operisque adjectione conficiatur; sermone et colloquio castigetur. Si ista perpeus sæpe, minime fuerit correctus, plagis emendetur instantius, reclusionisque divinæ coarctetur angustiis, brevissime panis et aquæ esu sustentandus, donec se spondeat a vitio recessurum. Inobedientem, murmuratorem, contradictorem, sive furtivis comestionibus atque bibitionibus vacantem, suprascripta coercebit sententia, et in omnibus monachorum excessionibus congrua animadversio adhibenda est secundum abbatis et seniorum judicium, conveniens negligentiae, ætati, sive personæ; eritque summa discretione providendum, ne gravia pro levibus inferantur, aut e contrario pro maximis levis et parva ultio erogetur. Mensura namque et pondere æquo, justitiæque pia, et miseratione, continuo Pater vel præpositus debet excellere, ut sic vulnus curet ægroti, quatenus salutem, et non debilitatem inferat membri, quia sicut subditorum vitia per præpositos, ita et præpositorum negligentias per semetipsum Deus judicabit.

CAPUT XVI.

De mendace, fure, et percussore monacho.

Mendacem, furem, percussorem quoque et perjurum, quod Dei servum non decet, corripri primum a senioribus verbis oportet, ut recedat a vitio. Post hæc si nec sic se emendare distulerit, tertio coram fratribus convenietur, ut desistat tantisper errare. Si nec sic se emendaverit, flagelletur acerrime, et trium mensium spatio excommunicacionis vindictam

suscipiens, sub pœnitentiæ districtione solus recludatur in cella; de vespere in vesperi ex hordeacei panis sex uncis, et aquæ mensura parvula sustentandus. Ebriosus quis si repertus in cœnobio fuerit, superiori sententiæ subiacebit; sive is qui citra permissum abbatis, sive præpositi, alicubi litteras destinaverit, vel ab alio destinatas acceperit. Monachus parvulorum aut adolescentium consecrator, vel qui osculo, vel qualibet occasione turpi deprehensus fuerit inhiare, comprobata patenter per accusatores verissimos, sive testes, causa, publice verberetur; coronam capitis, quam gestat, amittat, decalvatusque turpiter opprobrio pateat; omniumque sputamentis oblitus in facie, probraque æque suscipiat; vinculisque arctatus ferreis, carcerali sex mensibus angustia maceretur; et triduana per hebdomadas singulas refectio panis exigui hordeacei vespertino tempore sublevetur. Post deinde expletis his mensibus, aliis sex mensibus succedentibus sub senioris spiritualis custodia, segregata in corticula degens, opere manuum et oratione continua sit contentus; vigiliis et stetibus, et humilitate, subjectus, et pœnitentiæ lamentis veniam percipiat; et sub custodia semper et sollicitudine duorum spiritualium fratrum in monasterio ambulet, nulla privata locutione vel coactio deinceps juvenibus conjungendus.

CAPUT XVII.

De culpatis.

Quisquis frater pro qualibet negligentia vel reatu arguitur, vel excommunicatur, et tamen humiliter veniam petit, vel confitetur lacrymabiliter, congrua ei remissionis et indulgentiæ medela tribuatur. Procaci autem, et persistenti, atque per superbiam vel controversiam deneganti, amplior et districtior animadversio, flagellorumque pœna irrogabitur. Duo in uno lecto non jaceant; nec dormire extra cubile proprium cuiquam licentia pateat. Intervallum singulorum lectorum singulis cubitis intercedat, ne dum adinvicem proxinant corpora, nutriant libidinis incentiva. In tenebris nemo loquatur alteri, nec accedat ullo modo junior quilibet ad lectum alterius post Completam. Lectula singulorum abbas vel præpositus bis in hebdomada revolvat, atque perscrutetur, ut videat ne quis superfluum aliquid vel occultum habeat. Nocturnum tempus peculiaribus orationibus et sacris vigiliis maxima ex parte ducendum est, propter lucifugas dæmones, servorum Domini deceptores. Spina si inhæserit corpori, citra benedictionem sui senioris nullus evellet, unguis sine benedictione nullus abscindat. Fascem cujuslibet oneris absque benedictione et permissione senioris quisquam deponere e collo proprio non præsumat.

CAPUT XVIII.

De jejuniis.

Jejuniis ista oportet tempora observare, a Pascha usque ad Pentecosten reficiendum ad sextam est; et monophagia, id est... conservanda per diem. A Pentecoste usque ad octavam decimum Kalendas Qe-

læbris interdiana jejunia retinenda sunt, excepto, una quadragesima, quæ festivitatem sanctorum Justi et Pastoris præcedit, sollicite conservanda est: in qua usque ad nonam quotidie jejunandum est, et vino penitus abstinendum. Servanda tamen abbati discretio est, ut cum hos gravi labore perspexerit onerari, ad refectionem singulas portiones tribuat. Ab octavo decimo Kalendas Octobris usque ad Pascha sollicite jejunandum est, et in Quadragesima vino et oleo penitus abstinendum. Ad mensam qui tardius venerit, prohibeatur a cibo. Ad orationes diurnas, qui ad primum psalmum non occurrerit, introire in oratorium cum cæteris non audeat, sed pœnitentiæ delegabitur. Hoc idem sustinebit, qui nocturnis orationibus usque ad tertium psalmum tardius venerit, aut post tres psalmos dictos in choro se miscere conatus fuerit.

CAPUT XIX.

De cibis.

Ministri, sive præpositus, cum fratribus reficiant, et mutatos sibi cibos præparare non audeant; nec extra communem refectionem quidpiam edant. Hoc etiam abbas studeat agere, quoties advententes, vel filii Ecclesiæ occurrence sibi non aspexerit obviare. Abbas vel præpositus fratres in furtiva passim, prout voluerint, comestione non inquinent, nisi fortasse patula unumquemque aut ægritudo, aut defectionis instantia, defatigat: cui quidem aperte cum concessis reliquorum congruum ordinabit annonam, ætati sive valetudini competentem.

CAPUT XX.

De officiis abbatis vel præpositi.

De officio monachi non prout voluerint evagantur, nisi consulto præposito, sive decano: cum seniore ad hoc ipsum delegato, cum necessitas compellit, egrediantur. Abbas, vel præpositus, divinis semper officiis et vigiliis intersit, et prius ipsi agant quod alios docent. Abbas, vel præpositus, e propriis semper cœnobii monachis eligantur; vir sanctus, discretus, gravis, castus, charus, humilis, mansuetus, et doctus; qui divinis experimentatus documentis, omnibus præfatis rebus bene fuerit eruditus; qui in abstinentia præcellat, in doctrina refulgeat, exquisitas epulas mensæ lautioris consuetudinemque contemnat; vini nimii perceptionem respuat; cunctis in commune fratribus ut pater proprius piissimusque provideat; quem nec ira subita immoderate dejiciat, nec superbia extollat, nec mœror ac pusillanimitas frangat, nec libido corrumpat; qui et in patientia discretionem, et cum ira exhibeat lenitatem, quique sic egentibus atque pauperibus pareat, ut ministrum se et non prælatum tantum Christi visceribus recognoscat; cujusque tanta debet sermonis et vitæ consonantia esse, ut id quod docet verbis, confirmet operibus sedulis, et bis acuto præcedenti gladio, quicquid alios informat verbo, jugi ipse gerat studio, ut nec sermonem operatio destruat, nec e contra operationem bonam sermo inconveniens frangat; sed sint ibi cuncta ita in Patre convenientia, sicut

chordarum concordia in lyra et cithara ; quæ tunc A dulcissimum ex se sonum repercussæ reddunt, cum artificis pulsante manu temperato æquitalis ordine, et non confusæ inæqualitatis præcipitatione, feriuntur. Ter per omnem hebdomadam collecta faciendæ est, et regulæ Patrum legendæ, dissereudum, vel a seniore et castigatio ac sermo ædificationis proferenda ad fratres : negligentis emendandæ ; excommunicatis miserendum, et procacibus sive durecervicibus iterum irroganda censura.

CAPUT XXI.

De converso, qualiter debeat suscipi.

Conversum de sæculo Patrum decreta docent non suscipiendum in monasterio, nisi prius experimentum sui in opere et penuria, in opprobriis dederit et convictis; quique decem diebus persistens ad januam cœnobii, orationibus et jejuniis, patientiæ et humilitati operam dederit. Sicque anno integro uni spiritali traditus seniori, non statim commiscendus erit congregationi; neque integra fratrum diversoria accedet, sed delegata in exteriori corte cellula perfruetur; ubi omnem sinceriter exerceat obedientiam. Hospitiis sive peregrinis stramina comportabit, aquam calefaciens pedibus, et omnia humiliter ministeria exercebit, fascemque lignorum suo quotidie dorso ferens hebdomadariis tribuet. Atque ita in omni penuria et utilitate subactus, expleto anno probatus moribus, et laboribus elimatus, percepta in ecclesia benedictione, fratrum societati donetur; unique decano delegetur cunctis honorum operum exercitiis edocendus. Quod si quilibet conversus bonis ac puris moribus enitens, abbatis vel aliorum fratrum spiritualium fuerit iudicio comprobatus, pro merito et puritate suæ conscientiæ celerius poterit fratrum consortiis misceri, secundum quod abbatis vel fratrum optimorum censuerit deliberatio faciendum.

CAPUT XXII.

De professione conversi.

Omnis conversus cum ad cœnobium venerit, seque suscipi postulaverit, confestim in conspectu totius congregationis adductus, sciscitabitur ab abbate utrum liber, an servus, utrum bona et spontanea voluntate, an fortasse qualibet compulsus necessitate, converti voluerit. Cumque ejus spontaneam ad conversionem præviderit existere voluntatem, neque quolibet eum conditionis nexu astrictum esse perspexerit, accipiet pactum ejus, omnem suæ professionis continens originem. In quo etiam ita se idem convertens alligabit, ut omnia se instituta cœnobii mente devota profiteatur implere, nec ea ullo unquam tempore violare, neque a restrictione cœnobii, quam expetiit, polliceatur ullatenus evagari. Cumque hac se professione astrinxerit, subijciatur supradictis, per bonorum operum industriam quandoque Domino placiturus.

CAPUT XXIII.

De primi conversione.

Qui prius in monasterio conversus fuerit, primus ambulet, primus sedeat, primus eulogiam accipiat, primus communicet in ecclesia, prior loquatur, cum interrogantur fratres pro aliqua questione, prior psalmum dicat, in choro primus consistat, hebdomadam primus faciat, manum in mensam primus extendat. Nec ætas sola inter fratres requirenda, sed conversatio est, et laboris studiique propositum. Unde et hæc discretio senioris est præstolanda, ut quem quomodo erga Dei amorem cultumque ferventem viderit, sic honoret. Non enim generis dignitas, aut rerum opulentia, quam quisque habuit in sæculo, vel ætatis grandævitas exquirenda; sed vitæ rectitudo, et ardentissimæ fidei merita debent esse pensata. Ille enim potior, qui Deo proximior, judicandus est. Monachi in monasterio sancte et pudice atque honeste viventes persistent; laici foris abbatis vel præpositi mandata peragant.

(Duo postrema capita in Mss. desiderantur.)

REGULA MONASTICA COMMUNIS.

[Ex eodem Brochie, Cod. Regularum.]

IN NOMINE SANCTÆ TRINITATIS

INCIPIUNT CAPITULA REGULÆ SANCTI FRUCTUOSI EPISCOPI.

1. Ut nullus præsumat suo arbitrio monasteria facere, D nisi communem collationem consuluerit, et hoc episcopus per canones et regulam confirmaverit.
2. Ut presbyteri sæculares non præsumant absque episcopo, qui per regulam vivit, aut consilio sanctorum Patrum, per villas monasteria construere.
3. Qualiter debeat eligi abbas in monasterio.
4. Quales monachi recipiantur in monasterio.
5. Qualiter debeant monachi subditi esse suo ablati.
6. Qualiter debeant viri cum uxoribus ac filiis absque periculo vivere in monasterio.
7. Qualiter infirmi in monasterio debeant tueri.
8. Qualiter debeant senes gubernari in monasterio.
9. Qualiter debeant vivere qui greges monasterii delegatos habent.
10. Quid debeant observare abbates.
11. Quid observare debeant præpositi.
12. Quid debeant observare decani.
13. Quibus diebus se congregent ad collectam fratres.
14. Qualiter debeant abbates esse solliciti erga excommunicatos.
15. Qualiter monasteria virorum ac puellarum custodiri debeant.
16. Quales fratres debeant cum sororibus uno in monasterio habitare.
17. Qualis debeat esse consuetudo salutandi in monasterio virorum ac puellarum.
18. Ut non recipiantur in monasterio nisi qui radicatus omni facultate vidati sunt.
19. Quid in monasterio debeant observare, qui peccata graviora in sæculo commiserunt.
20. Quid observandum sit de monachis, qui a proprio monasterio per vitium dilabantur.

Explicium capitula.

INCIPIT REGULA S. FRUCTUOSI.

CAPUT PRIMUM.

Ut nullus præsumat suo arbitrio monasteria facere, nisi communem collationem consuluerit, et hoc episcopus per canones et regulam confirmaverit.

Solent enim nonnulli ob metum gehennæ in suis sibi domibus monasteria componere, et cum uxoribus, filiis, et servis, atque vicinis, cum sacramenti conditione in unum se copulare, et in suis sibi, ut diximus, villis et nomine martyrum ecclesias consecrare, et eas falso nomine monasteria nuncupare. Nos tamen hæc non dicimus monasteria, sed animarum perditionem, et Ecclesiæ subversionem. Inde surrexit hæresis et schisma, et grandis per monasteria controversia. Et inde dicta hæresis, eo quod unusquisque suo quid placuerit arbitrio eligat; quod elegerit, sanctum sibi hoc putet, et verbis mendacibus defendat. Hos tales ubi reperitis, non monachos, sed hypocritas et hæreticos, esse credatis. Et hoc optamus, et omnino vestram sanctitatem quæsumus, cum talibus nullam conversationem jubemus habeatis, neque eos imitemini. Et quia suo arbitrio vivunt, nulli seniorum volunt esse subjecti, et nil de propria substantia pauperibus erogant, sed adhuc aliena, quasi pauperes, rapere festinant, ut cum uxoribus et filiis plus quam cum in sæculo erant lucra conquirant. Et hæc faciendo perditione animarum non curant, ut non animarum, sed corporum plus quam seculares homines emolumenta habeant, et pro suis pignoribus more luporum doleant, et de die in diem non retroacta peccata plangant; sed cum scandalo semper studio rapacitatis anhelant; et non de poena futura cogitant, sed unde uxores et filios pascant, acrius anxiantur; et cum ipsis vicinis, cum quibus prius se cum juramentis ligaverant, pro hoc tepefacti cum grandi jurgio et discrimine se ab invicem separant; et res quas ante per imaginariam charitatem expendendas communiter miscerant, non jam simpliciter, sed cum exprobratione unus alteri raptat. Quod si aliqua ex illis imbecillitas apparuerit, propinquos, quos in sæculo reliquerunt, cum gladiis, et fustibus, ac minis sibi adjuutores adducunt, et qualiter hæc disrumpant in prima dudum conversatione excogitant. Et vulgares et ignari cum sint, talem præesse sibi abbatem desiderant, ut ubi se voluerint convertere, quasi cum benedictione suas voluntates faciant, et quicquid eis placuerit dicere, dicant; et alios more instigationis dijudicant, et servos Christi dente canino dilaniant; et hoc agunt, ut semper cum sæcularibus et hujus mundi principibus commune consortium habeant, et amatores mundi cum mundo diligant, qualiter immundi cum mundo pereant. Tali se sæpe exemplo taliter alios vivere invitant, et infirmis mentibus offendiculum parant. De talibus Dominus in Evangelio ait: *Cave a falsis fratribus, qui veniunt ad vos in vestibus ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructi-*

bus eorum cognoscetis eos, quia non potest arbor mala fructus bonos facere (Matth. vii). In fructu operationem dixit, in foliis verbum. Et ut eos in opere cognoscatis, verba illorum pensare poteritis, quia, cupiditatis face succensi, non possunt Christi pauperibus adæquari. Christi vero pauperes hæc habent consuetudinem, nihil in hoc mundo cupiunt habere, ut possint Deum et proximum perfecte diligere. Et qualiter supradictos lupos possint occidere, Dominum cognoverunt dicentem: *Ecce mitto vos, sicut oves in medio luporum. Non portatis sacculum, neque peram (Matth. x).* Proinde Christi servus, qui cupit esse verus discipulus, nudam crucem ascendat nudus, ut mortuus sit sæculo, Christo vivat crucifixus. Et postquam deposuerit corporis sarcinam, et hostem viderit trucidatum, tunc se putet devicisse mundum, et cum sanctis martyribus æquiparasse triumphum.

CAPUT II.

Ut presbyteri seculares non præsument absque episcopo, qui per regulam vivit, aut consilio sanctorum Patrum, per villas monasteria construere.

Solent nonnulli presbyteri simulare sanctitatem, et non pro vita æterna hoc facere, sed amore mercenariorum Ecclesiæ deservire; et sub prætextu sanctitatis divitiarum emolumenta sectari; et non a Christi amore provocati, sed a populi vulgo incitati, dum formidant suas perdere decimas, aut cætera lucra relinquere, conantur quasi monasteria edificare. Et non more apostolorum hoc faciunt, sed ad instar Ananiæ et Saphiræ. De ipsis ait beatus Hieronymus: Non res suas pauperibus erogaverunt, non per exercitium in monasterio laboriosam vitam duxerunt; non mores suos reprehenderunt, ut assidua meditatione corrigerentur. Non fleverunt, non in cinere et cilicio corpus versaverunt; non poenitentiam peccatoribus prædicaverunt, ut cum Baptista Joanne dicerent: *Poenitentiam agite, appropinquavit enim regnum celorum (Matth. iii); non Christum imitati fuerunt, qui dixit: Et non veni ministrari, sed ministrare (Matth. x); et: Non veni voluntatem meam facere, sed Patris (Joan. vi).* Et de cathedra iste quando ducitur ad cathedram, id est, de superbia, præesse isti desiderant fratribus, non prodesse; et cum sua timide reservant, aliena concupiscunt, quia non dispensant; et prædicant quod ipsi non observent; et cum episcopis, sæcularibus principibus terræ, vel populi, communem regulam servant; et ut sunt Antichristi discipuli, contra Ecclesiam latrant; et quibus machinamentis eam disrumpant, arietes fabricant; et cum inter nos venerint, dimerso capite gressu tenui sanctitatem simulant. Hi sunt hypocritæ, qui aliud sunt, et aliud esse videntur, ut stulti qui eos viderint, imitentur. Ipsi fures et latrones, Dominica voce attestante; qui non per ostium, quod est Christus,

sed disrupto pariete Ecclesie per murum precipitati ingrediuntur (*Joan. x*); et si aliquis fidelium recte vivere capit, eis obstaculum faciunt, ut possunt, non profectum. De talibus Dominus ait: *Væ vobis, Scribæ et Pharisei, cæci hypocritæ, qui clauditis regnum cælorum; nec vos intratis, nec alios permittitis intrare (Matth. xxiii)*. Hi tales sicut de suis lucris, sic de nostris gratulantur detrimentis; et quod non audierunt adversum nos quid falsum proferant, omni contentione componunt, et quod non facientes cognoscimus, qui in crimine deprehensi publice per plateas annuntiantes, defendunt; et qui nobis a monasterio proprio vitio delabuntur, ab ipsis ovando suscipiuntur, tuentur, et defenduntur; et cum sint monasteriorum desertores; plerique ex ipsis qui nos detrahunt ab illis optime honorantur, et, quod nefas est dicere, honoribus cumulantur. Hos tales cum videritis, melius odium quam consortium habeatis, de talibus Propheta ait: *Nonne qui te oderunt, Deus, oderam illos? perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi (Psal. cxxxviii)*.

CAPUT III.

Qualis debeat eligi abbas in monasterio.

Primum prævidendus est abbas, vitæ sanctæ institutione duratus, non conversatione novellus; sed qui per diuturnum tempus in monasterio sub abbate desudans inter multos est comprobatus, et non habet hereditatem in sæculo; sed in toto Israel absque sorte in terra repromissionis est verus Levita, ut *pars hereditatis matris Dominus libera cum Propheta voce dicat (Psal. xv)*; in tantum, ut omnem causandi usum radicitus a suo corde repellat; et si fas fuerit, per nullam occasionem in iudicio cum hominibus contendat; sed si quis eum incitaverit, et tunicam tulerit, qualiter contendat ad vocem continuo dominicam, et pallium relinquat (*Matth. v*). Si certe aliquis insecutor monasterii accesserit, et aliquid auferre conatus fuerit, et per vim tollere voluerit, uni de laicis causam injungat, et ipsi fidelissimo Christiano, quem vita bona commendat, et fama mala non reprobatur; qui et res Monasterii absque peccato iudicet, et quærat; et si usus jurandi est, hoc faciat sine juramento et pœna; et non tantum pro rerum lucro, sed ut persecutorem humilem et mansuetum ad veniam postulandam reducat. Quod si persecutor in sua perseveraverit contumacia, et plus lucra dilexerit, quam animam, statim causator cum eo contendere dimittat. Abbas vero absque ullo usu causandi, et eraso rancore stomachi, simpliciter in monasterio cum suis monachis vivat, et nullam cum sæcularibus causandi licentiam habeat.

CAPUT IV.

Quales monachi recipiantur in monasterio.

Monachi, qui ob religionis obtentum monasterium ingredi petunt, primum ante fores tribus diebus et noctibus excubent, et ex industria jugiter ab hebdomadariis exproberentur; quibus diebus peractis, postmodum interrogentur, utrum liberi sint an servi. Quod si servi sunt, non recipiantur, nisi libertatem

a proprio domino præ manibus attulerint presentandam; cæteri vero sive liberi sive servi sint, divites an pauperes, conjugati an virgines, stulti an sapientes, iascii an artifices, infantuli an seves, si quispiam horum fuerit, acrius percunctentur, utrum recte abrenuntiaverint, an non; si omnia fecerunt quæ in Evangelica voce veritatis audierunt, quæ ait: *Qui non renuntiaverit omnibus quæ possides, meus non potest esse discipulus (Luc. xiv)*. Et illud quod dives quondam adolescens, qui omnia quæ in lege præcepta sunt, se implisse jactabat, ad quem Dominus ait: *Si vis esse perfectus, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus; et veni, sequere me; et habebis thesaurum in cælo (Matth. xix)*. Iterum ad eum Dominus loquitur: *Qui vult esse perfectus? Qui cum apostolis patrem et matrem, reteque et naviculam dimittit. Et qui omnia dixit, nihil de propria facultate reservari mandavit; et non cuilibet, sed cuncta Christi pauperibus erogavit; et non dedit patri, non matri, non fratri, non propinquo, non consanguineo, non filio adoptivo, non uxori, non liberis, non Ecclesie, non principi terræ, non servis, exceptis libertatis confirmandas. Cumque ita, ut diximus, fuerit sciscitatus, postmodum in ultimo gradu recipiatur. Quod si horum, quos supra diximus, more pietatis vel unum nummum alicubi male abrenuntians reliquit, statim eum foras repelli mandamus, quia non eum in apostolorum numero, sed Ananiæ et Saphiræ sequacem videmus. Sciat eum non posse in monasterio in mensuram venire monachi, neque ad paupertatem descendere Christi, neque humilitatem acquirere, neque obediens esse, neque ibidem perpetuo perdurare; sed cum aliqua occasio pro aliquo a suo abbate monasterii distringendi aut emendandi accesserit, continuo in superbiam surgit, et acedia spiritu inflatus, monasterium fugiens derelinquit.*

CAPUT V.

Qualiter debeant monachi subditi esse suo abbati.

In tantum debent monachi præceptis obedire majorum, sicut Christus Patri obediens fuit usque ad mortem: quod si aliter fecerint, sciant se viam quam quærebant perdidisse. Nemo vadit ad Christum, nisi per Christum. Proinde monachi talem sibi debent facere consuetudinem, per quam a tramite recto nullatenus possint deviare. Primum discant voluntates proprias superare, et nihil suo arbitrio vel minimum aliquid agere; nihil loqui nisi ad interrogata, et cogitationes de die in diem nascentes cum jejunio et oratione expellere, et suo abbati nunquam celare. Et quidquid fecerint, absque murmuratione faciant, ne, quod absit, murmurando ea sententia pereant, qua perierunt ii qui in deserto murmuraverunt (*Num. xi seq.*). Illi perierunt manna manducando, et isti in monasterio murmuratores Scripturas recitando. Illi manna manducando mortui sunt, et isti scripturas legendo et audiendo spirituali fame quotidie moriuntur. Illi murmurando terram repromissionis non intraverunt, et isti murmu-

rando paradisi promissionis terram non ingrediuntur. Grande malum, de Ægypto exire, mare transvadasse, tympanum cum Moyse et Maria, Pharaone submerso, tenuisse, manna manducasse, et terram repromissionis non intrasse: malum pejus, de Ægypto istius sæculi exire, mare baptismi cum poenitentiae amaritudine quotidie pergere, tympanum pulsare, id est, carnem cum Christo crucifigere, et manna, quod est cœlestis gratia, manducare; et cœlestis regionis terram non intrare. Timendum est ergo, charissimi fratres, et cogitandum, et prævidendum, qualem viam arripere debeant, qui per Christum ad Christum ire desiderant, et liquide audiant quod observare debeant. Obedientes sint abbati usque ad mortem; in tantum, ut nullam propriam faciant voluntatem, sed Patris. Nihil tam charum Deo habetur, si voluntas propria frangatur. Hinc Petrus ait: *Nos qui dimisimus omnia, et secuti sumus te, quid nobis erit? Non solum dixit: Dimisimus omnia, quid nobis erit? sed addidit: Secuti sumus te (Matth. xix).* Multi omnia dimittunt, sed Dominum non sequuntur. Quare? quia non patris, sed suam voluntatem faciunt. Qui vult ergo arctam et angustam viam invenire, et eam sine offendiculo pergere, et pergendo non perdere, et non perdendo ad Christum pervenire, prius discat voluntates proprias superare, et nihil quod propria voluntas corporis quæsierit facere, et in Patris obedientia usque ad finem vitæ perseverare. Hæc proprie via arcta et angusta, quæ ducit ad vitam.

CAPUT VI.

Qualiter debeant viri cum uxoribus ac filiis absque periculo vivere in monasterio.

Cum venerit quisquam cum uxore vel filiis parvulis, id est, infra septem annos, placuit sanctæ communi regulæ ut tam parentes quam filii in potestatem se tradant abbatis, qui et ipse abbas omni sollicitudine quid observare debeant rationabiliter eis disponat. Primum nullam corporis sui potestatem habeant, neque de cibo aut indumento recogitent; neque facultates aut villulas, quas semel reliquerunt, ulterius possidere præsumant; sed tanquam hospites et peregrini subjecti in monasterio vivant; et neque parentes solliciti sint pro filiis, neque filii pro parentibus. Neque communem confabulationem habeant, excepto si non auctoritas prioris præceperit. Illos tamen parvulos, quos adhuc in crepundia videmus tenerulos, propter misericordiam concessam habeant licentiam, quando voluerint, ad patrem aut matrem pergant, ne fortasse parentes pro ipsis in vitio murmurationis cadant; quia solet pro eis grandis in monasterio murmuratio evenire. Sed inter utrosque foveantur, quousque quantulumcunque regulam cognoscant, et semper instruantur, ut sive sint pueri, sive puellæ, monasterio provocentur ubi habitare futuri erunt. Et qualiter ipsi infantes in monasterio nutriantur, planam ostendimus viam, si Dominus dederit commeatum. Eligatur cellarius bonæ patientiæ probatus, quem communis elegerit collatio, et ab omni excuse-

tur monasterii servitio, et coquinæ officio, ita ut semper cellarium teneat, propter ipsos parvulos, senes, infirmos, vel hospites. Et si major fuerit congregatio, junior ei deur pro ipso servitio discurrendo, qualiter ipsi infantes ab ipsius imperio ad horas congruas copulentur, et accipiant alimentum. A sancto Pascha usque octavo Kalendas Octobris manduceat per singulos dies quatuor vices. Ab octavo Kalendas Octobris usque ad Kalendas Decembris tres vices, a Kalendis Decembribus usque ad sanctum Pascha in potestate sit ipsius cellarii. Cæterum vero sic instruantur, ut absque benedictione et imperio nihil in ore suo miltere debeant: qui et ipsi infantes suum habeant decanum; qui plus de eis intelligit, ut regulam super eos observet; et ab eo semper admoneantur, ne aliquid absque regula faciant aut loquantur, aut certe in mendacio, furto, vel perjurio deprehendantur. Quod si in aliquo quæ diximus deprehensi fuerint, continuo ab ipso suo decano virga emendentur. Et ipse cellarius eis pedes et vestimenta lavet; et qualiter in sanctitate proficiant, cum omni intentione edoceat, ut a Domino plenam remunerationem accipiat, et veritatis præcepta dicentis audiat, qui ait: *Sinite parvulos venire ad me, ne prohibentis eos, talium enim est regnum cælorum (Matth. ix).*

CAPUT VII.

Qualiter infirmi in monasterio debeant teneri.

Infirmi quolibet morbo defessi in una jaceant domo, et uni, qui aptus est delegentur; et tanto ministerio foveantur, ut nec propinquorum affectus, nec urbium delicias requirant, sed quod necesse habuerint, cellarius et præpositus prævideant. Ipsi vero infirmi tanta sollicitudine admoneantur, ut de ore eorum nec quantulumcunque vel levis sermo murmurationis procedat, sed in sua infirmitate cum hilari mente sine intermissione, et ablata murmurationis occasione, et vera cordis compunctione, semper Deo gratias agant; et frater qui eis ministrat, nullo pacto offendere audeat. Quod si aliquis, ut diximus, ex ore eorum murmurationis processerit scrupulus, ab abbate increpentur, et ne talia supradicta facere præsumant, admoneantur, ita ut ille eos accuset, qui hoc ministerium inunctum habet.

CAPUT VIII.

Qualiter debeant senes gubernari in monasterio.

Solent plerique novitii senes venire ad monasterium, et multos ex his cognoscimus necessitatis imbecillitate polliceri pactum, non ob religionis obtentum. Cum tales reperti fuerint, acris necesse est arguantur; et inter cætera instrumenta nisi ad interrogata non loquantur. Habent enim et ipsi consuetudinem mores pristinos nunquam abhorretere, et ut olim fuerunt docti, vanis fabulis evagari. Et cum forte ab aliquo fratre spiritali corriguntur, continuo in iracundiam prosiliunt, et per diuturnum tempus tristitia morbo stimulantur, et a rancore malitiæ penitus non desistunt. Et cum frequenter et immoderate in tali vitio dilabuntur, tristitia cum deserit, solita consuetudine in fabulis et risu frena laxantur. Proinde cum

tali cautione in cœnobio introducuntur, ut die noctuque non fabulis evagentur, sed in singultu et lacrymis, cinere et cilicio versentur, et retroacta peccata cum gemitu cordis pœniteant, et pœnitenda ulterius non committant. Et quantum habuerunt in peccando prave suæ mentis intentionem, duplum habeant in lamentando plenam devotionem. Quia per septuaginta et eo amplius annos abrupte peccaverint, et ideo congruum est ut arcta pœnitentia coerceantur, quia et medicus tanto profundius vulnera abscondit, quantum putridas carnes videt. Tales ergo per pœnitentiam veram corrigantur, ut si noluerint, excommunicatione continuo emendentur. Quod si bis septies admoniti ab hoc vitio non fuerint emendati, deducantur in conventu majorum, et ibidem denuo discutiantur, et si se corripere non permiserint, foras projiciantur. Eos vero senes, quos quietos, simplices, humiles, et obedientes, in oratione frequentes, et tam propria quam aliena peccata deplorantes, et quotidie de vita periclitantes, et Christum semper in ore habentes, et si secundum vires otio non vacantes, et non suo, sed majorum arbitrio pendentes, et propinquitatis affectum perfecte deserentes, et cuncta quæ possident, non suis, sed Christi pauperibus erogantes, et nihil sibi reservantes, et dilectionem Dei et proximi tota mente et fortitudine tenentes, et die noctuque in lege Domini meditantes esse cognoscimus, pia miseratione sicut infantulos fovendi, sicut patres honorari mandamus, ita ut a pistrino et coquinarum vice excusentur, et ab agro et duro labore quieti vacent, excepto quod aliqua leviora opera eis injungantur, ne fessa ætas ante tempus frangatur: cibi tamen quibus reficiantur, teneri et molles ex industria ab hebdomadariis coquantur, et carnes et vinum propter imbecillitatem moderate eis præbeantur; et omnes ad edendum in una mensa copulentur, æqualiter cibo et potu uno reficiantur. Vestimentum vero et calceamentum sic eis præbeantur, ut absque foco frigoris ab eis asperitas arceatur.

CAPUT IX.

Qualiter debeant vivere, qui greges monasterii delegatos habent.

Qui greges monasterii accipiunt alendos, tantam sollicitudinem super eos gerere debent, ut nulli damnus in frugibus inferant, et tanta vigilantia astutiaque sollicitentur, ne a bestiis devorentur, ut fragosa et abrupta montium et inaccessibleia vallium prohibeantur, ne ad præcipitium defluant. Quod si per incuriam, aut pastorum desidiam, ex supradictis aliqua provenierit negligentia, continuo pedibus seniorum provolventes, et tanquam gravia peccata deplorantes, dignam pro culpa per diu agant pœnitentiam, qua peracta supplices recurrant ad veniam; aut si parvuli sunt, virga emendationis accipient censuram. Et tali delegentur probatissimo, qui et in hoc servitio aptus fuit in sæculo, et eos custodire desiderat bono animo, ut nunquam de ore ejus procedat vel levis murmuratio. Sed et parvuli per vicissitudines ei dentur juniores, cum quibus ferre possit ipsum laborem. Et

A sic eis præbeatur vestimentum et calceamentum, quantum necesse est ad suffectum. Et pro servitio unius tantum quem diximus, non tamen omnes in monasterio inquietentur. Et quia solent nonnulli qui greges custodiunt murmurare, et nullam se pro tali servitio putant habere mercedem, cum se in congregatione orantes et laborantes minima vident, audiant quid dicunt Patrum regulæ, tacentes recogitent: et Patrum exempla præcedentium recognoscentes sibi metipsis denuntient, quia patriarchæ greges paverrunt, et Petrus piscatoris gessit officium, et Joseph justus, cui virgo Maria desponsata exstitit, faber lignarius fuit. Proinde isti non debent despiciere quas delegatas oves habent, quia exinde non unam, sed multas consequuntur mercedes, inde recreantur parvuli, inde foventur senes, inde redimuntur captivi, inde suscipiuntur hospites et peregrini. Et insuper vix tribus mensibus per pleraque monasteria abundaretur, si sola quotidiana fuisset paximatio in hac provincia plus omnibus terris laboriosa. Quamobrem qui hoc servitium habuerit injunctum, cum hilaritate cordis obediat, et certissime credat quod obedientia a quovis periculo liberat, et magnum sibi ante Deum præparat fructum, sicut et inobediens incurrit animæ detrimentum.

CAPUT X.

Quid debeant observare abbates.

Primum horas canonicas, id est, primam, missis operariis in vineam; tertiam, sanctum Spiritum in apostolos descendisse; sextam, Dominum in crucem ascendisse; nonam, spiritum emisisse; vesperam, David cecinisse, dicens: *Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum* (Psal. cxl.); mediam noctis, quia ea hora clamor factus est: *Ecce sponsus venit, eam obviat ei* (Math. xv), et ut ea hora cum ad judicium venerit, non nos dormientes sed vigilantes inveniat; gallicinium, Christum a mortuis resurrexisse. Has horas canonicas ab Oriente usque in Occidentem catholica, id est, universalis indesinenter celebrat Ecclesia. Proinde ergo abbates per monasteria tota mentis intentione, cum fletu et cordis contritione, abiata laboris aut itineris occasione, cum omni monachorum congregatione celebrare debent. Et ubi eis properandi fuerit necessitas, et horarum cognoverint metas, continuo humo prostrati indulgentiam a Domino supplices petant, et suis horis peculiaribus, id est, secunda, quarta, quinta, septima, octava, decima et undecima, orare non pigeant, qualiter septem et octo Salomonis congruat dictum: *Da partem septem nec non et octo* (Eccl. xi), ut per septiformis gratiæ Spiritum, et octo beatitudines, ac resurrectionis diem, liberis gressibus per scalam Jacob, Christo sibi desuper innitente, quindecim gradibus cœli conscendere valeant regionem. Secundo, ut per capita mensium abbates de uno confinio uno se copulent loco, et mensuales litanias strenue celebrent, et pro animabus sibi subditis auxilium Domini implerent, quia de ipsis in tremendo judicio cum grandi discussione sperent se

Deo reddere rationem. Tertio, qualiter vivere debeant, ibi disponant; et tanquam a senioribus comprehensi ad cellas revertantur subplacitati. Quarto, retroacta sanctorum Patrum per scripturas sciscitantes revolvant, ut ab ipsis quod facere debeant agnoscant, ut intus ac foris, ante et retro, plenam mentem oculis habeant, ne, quod abest, in aliquam hæresin devolvantur, et pereant. Pro hoc ergo semper in communi concilio fratrum æqua lance tanquam in penso persistent, ut præterita recordando, et futura providendo, et præsentia examinando, hæresum non patiantur stimulos. Quinto, ut cum fratribus advenientibus hospitibus et peregrinis in una mensa communiter vivant, quia de ipsis Dominus ait: *Hospes eram, et collegistis me* (Matth., xxv). Sexto talem sibi consuetudinem debent facere abbates, ut omnem cupiditatem et avaritiam a se radicitus arceant. Si hoc malum non esset, idolorum servitutem eam Apostolus non dixisset (Galat. ii). Et per hoc virus monachi cognoscimus mentem sauciari; et a nullo vitio penitus unquam poterit liber esse, qui tali consuetudinis vinculo fuerit obligatus; et in Dei et proximi dilectione nunquam erit firmatus, quia hoc quod in sæculo concupiscimus, sine dubio proximo invidemus. Unde et Patres sancti Spiritu sancto repleti, ut possint Deum et proximum perfecte diligere, studuerunt in hoc mundo nihil habere. Et quia sine aliquo esse possumus, ipsum debemus habere, quod nos non pigeat, cum necesse fuerit, egenti proximo reddere, et a charitate Dei et proximi dilectione nunquam animam relaxare: cuius videlicet fortitudo charitatis vera sanctæ Ecclesiæ voce laudatur, cum per Canticorum Canticum dicitur: *Valida est ut mors dilectio* (Cant. viii). Virtuti etenim mortis dilectio comparatur, quia sine dubio mentem quam semel ceperit a delectatione mundi funditus occidit. Tales ergo debent abbates esse, ut possint Deum et proximum perfecte diligere, oculos laxos a concupiscentia mala istius sæculi habere, quale in paradiso habuit Adam ante transgressum.

CAPUT XI.

Quid debeant observare præpositi in monasterio.

In potestate habeant præpositi omnem regulam monasterii. Et tales præpositi eligantur, quales et ipsi abbates dignoscuntur, ut abbatum curarum onera per eos subleventur. Et hoc sibi proprium vindicent abbates cibi ac vestimenti, quod ab ipsis ministratum acceperint; et excepto in adventu fratrum, et languoris necessitate, delicatiores cibos non audeant edere abbates, nisi tales quales et fratres. Omnem vero monasterii substantiam præpositi accipient dispensandam; et si quispiam captivorum aliquid alimenti petierit abbatem, et pro quacunque causa, ipse præpositus hoc provideat, et ut abbas nullum laborem habeat, exceptis quæ supra diximus, omni intentione sollicitudinem gerat; excommunicandi tamen causam sicut abbas, sic præpositus habeat. Et quod per singulos menses expensum fuerit, per omnium capita mensium rationem suo abbati faciat,

et hoc cum tremore, et simplicitate, et vera cordis humilitate, tanquam redditurus Domino rationem. Et quod fecerit, semper in arbitrio pendeat abbas; nihil de sua temeritate præsumat, ne, quod abest, in morbum vanæ gloriæ cadat. Et non prodigus, sed discretus intra Christi familiam dispensator piusque gubernator ac optimus semper accedat, et evangelicum documentum observans, Dominumque dicentem, qui ait: *Quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illi cibum in tempore. Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus invenerit sic facientem: aman dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum* (Matth. xiv).

CAPUT XII.

Quid debeant observare decani.

Decani, qui super decanias sunt constituti, tantam sollicitudinem gerant super quos delegatos habeant fratres, ut nullas proprias faciant voluntates. Non loquantur nisi interrogati; suo arbitrio nihil faciant nisi mandati; alibi non pergant, non ordinati; seniores timeant, ut dominos; ament ut parentes; faciant quidquid ab eis imperatum acceperint; credant sibi salutare quidquid illi præceperint, si hoc sine mormuratione cum hilaritate, et taciturnitate fecerint, dicente Moyses: *Audi Israel, et tace* (Deut. xxvii). *Unus alterius onera portate* (Galat. vi); et nemo neminem iudicet; nemo neminem detrahat, quia scriptum est: *Unus detractor eradicabitur*. Unus ab alio quod non habet accipiat; unus ab alio discat humilitatem; unus ab alio charitatem, unus ab alio patientiam; unus ab alio silentium; unus ab alio mansuetudinem. Comedant sine querela quidquid eis appositum fuerit; vestiant quod acceperint. Non celet fratres Decanis suis quidquid per singulos dies cogitaverint. Decani vero sint eis quasi rectores et custodes, tanquam pro ipsis rationem Domino reddituri. Negligentias cunctorum ipsi prævideant, et emendandi potestatem habeant; et quod ipsi non valuerint emendare, præposito non morentur accusare. Qui et ipsi præpositi sic hoc districte et rationabiliter agant, ut abbates suos nullo modo præsumant inquietare, excepto quod utrique non valuerint accelerare. Et in hoc unus alteri tantam humilitatem habeat, ut nunquam ullus ullum offendat; sed unus in altero tanquam in penso persistat, id est, juniores in decanis, decani in præpositis, præpositi in abbatibus: unus alium portans, tanquam in muro lapides quadrati, Apostolo attestante, sicut supra: *Unus alterius onera portans, sic adimplebitis legem Christi* (Galat. vi).

CAPUT XIII.

Quibus diebus se congregent ad collectam fratres.

Omnes decani a suis præpositis admoneantur, ut cuncti fratres a minimo usque ad maximum diebus Dominicis in monasterio uno loco congregentur, ha ut ante missarum solemniam sollicitè ab abbate percunctentur, ne fortasse aliquis adversus aliquem odio livoris stimuletur, aut malitiæ jaculo vulneretur, ne intestinum virus quandoque aperte in superficiem

cutis perrumpat, et inter palmarum fructus myrrhæ amaritudo demonstratur. Primum ergo ipsi abbates cum suis præpositis atque decanis semetipsos discutiant, et ad instar suos juniores subditos arguant; et omne malitiæ fermentum prædictis diebus radicibus a suo corde evellant. Solent nonnulli pro suis uxoribus atque filiis, aut etiam quibuscunque propinquis curam habere more pietatis. Plerique vero qui non sunt in talibus implicati, pro alimento sunt solliciti. Alii vero tristitiæ morbo interius consumuntur, et tanquam vestimentum a tinea intrinsecus mentis suæ aviditate devorantur, et cum ipso rancoris languore delabuntur in desperationem. Alii namque spiritu fornicationis acris inflammanur, et sæpe tali stimulo carnis incitati, interiori oculo cæcati captivi ducuntur, vinculo perditionis ligati. Alii acidiæ spiritu inflati otio et somno vacare cupiunt, et curiosis fabulis sollicitantur, et, quod pejus est, a proprio Monasterio se auferre disponunt. Alii vanæ gloriæ elationis telo in diversis partibus confodiuntur; et alii alia defendentes, et suas causas magnificantes, dum nolunt Christi pauperibus similes esse, unusquisque in vanis istis cogitationibus elabuntur, et quasi nil a Deo acceperint de propriis viribus extolluntur; et cum laudatores non inveniunt, ipsi sibi in suis laudibus prosiliunt. Alius de genealogia, et de sua gente fatetur esse principes: alius de parentibus, alius de germanis, alius de cognatis, alius de fratribus et consanguineis, et idoneis, alius de divitiis, alius de specie juventutis, alius de bello fortitudinis, alius de perlustratione terrarum, alius de artificio, alius de sapientia, alius de assertionis eloquentia, alius de taciturnitate, alius de humilitate, alius de charitate, alius de largitate munerum; alius de castitate, alius de virginitate, alius de paupertate, alius de abstinentia, alius de orationum frequentia, alius de vigilantia, alius de obedientia, alius de abrenuntiatione rerum, alius de legendo, alius de scribendo, alius de voce modulationis. Hæc omnia, quæ supra perstrinximus, unusquisque dum aliquoties talia non jussi immoderate loquuntur, toties in elationem vanæ gloriæ delabuntur, et ex ipso morbo, dum quod dicunt vindicare contendunt, in superbiam præcipitantur. Propter hoc ergo jugiter jubemus in collecta fratres adesse, et non plusquam septem dies interponere, et per omnes dies Dominicos mores pristinos et vitia emendare. Et quis in quo deprehensus fuerit, contra ipsum vitium debet pugnare, in quo se cognoverit certamen habere. Et quod fortasse ab aliis deprehenditur, absque verecundia debet manifestare, qui hoc patitur. Quod si minime fecerit, non se putet effugere diabolus; nec se æstimet victorem, sed victum. Quod si manifestaverit, et se per penitentiam aut flagella emendaverit, continuo hostem in foveam præcipitabit et impellet.

CAPUT XIV.

Qualiter debent abbates esse solliciti erga excommunicatos.

Cum excommunicatur aliquis pro culpa, mittatur

A solitarius in cellam obscuram, in solo pane et aqua, ut in vespera, post cœnam fratrum, medium accipiat paximatium, et non ad satiætatem aquam, et hoc ab abbate exsufflatum, non sanctificatum. Absque ullo solatio vel colloquio fratrum sedeat, nisi quem abbas, vel præpositi, cum eo præceperit auctoritas ut loquatur. Indutus tegmine raso aut cilicio, seminudus atque discalceatus opus monasterii exerceat excommunicatus. Si biduana vel triduana fuerit excommunicatio ejus, mittat senior qui eum excommunicavit unum de majoribus, quem probatum habet, qui eum verbis contumeliosis increpet, quod non ob religionis venerit occasionem, nec pro Christi amore, nec gehennæ pavore, sed simplicium fratrum facere disturbance. Si hæc ille patienter tulerit, et de ore ejus nulla iracundia vel murmuratio proruperit, simplicitas mentis et humilitas apparuerit; sic increpator absque immutatione verborum quod in eo præviderit abbati renuntiet. Abbas vero sollicitè et prudenter tractet, utrum verum, an imaginariam habeat patientiam, per quam possit se ad fratrum reconciliare charitatem. Secundo ejusdem meriti senem probatum ad exprobandum eum mittat, et quod primitus audivit, non facile credat. Cumque tertio ita fecerit, et pari convitio increpatus fuerit; et in priore promissionis patientia excommunicatus perduraverit, et hoc abbas per tres testes probaverit, post hæc eum ejici jubeat, et sic præsentatum per se increpet, coram conventu fratrum. Cum ita quarto fuerit tentatus, et in humilitate fuerit probatus, et fortis fuerit ut ferrum inventus, postmodum ecclesiam ingrediatur, et cingulum in manibus gestans, abbatis vel fratrum pedibus cum lacrymis provolvatur; et cum singultu et gemita genibus humo properando a cunctis veniam accipere mereatur; et ne talia poenitenda ultra committat admoneatur; et post hæc osculatus ab abbate in suo gradu recipiatur. Si certe, ut supra diximus, aliquis excommunicatus in prima interrogatione querulosus, vel murmurans apparuerit, et suas sententias superbe, vel impertune vindicaverit, et hoc senior manifestum esse cognoverit, usque in diem tertium maneat excommunicatus, ita ut nullus cum eo loquatur. Cum tertio vero die ita sciscitatus, et in superbia qua diximus, fuerit deprehensus, eosque ergastulo coarctatus perseveret, donec omnem arrogantiam superbiæ denegat. Quod si in malo perseverans perduraverit, et propria voluntate poenitentiam agere noluerit, et sæpe ac sæpe contumax et murmurator patule contra seniores vel fratres in facie perstiterit, et cum propinquis se vindicare maluerit, in collationem deductus exuatur monasterii vestibus, et induatur quas olim adduxerat secularibus, et cum confusionis nota a monasterio expellatur, ut ceteri emendentur, dum fortasse solus tali correptione ille delinquens corrigitur.

CAPUT XV.

Qualiter monasteria virorum ac puellarum se custodire debeant.

Placuit sanctæ communi regulæ ut monachi cum

sororibus uno monasterio habitare non audeant, A neque oratorium commune habere præsumant, sed nec conclavi uno vel tecto quivis præ gravi necessitate manere communiter queant, ablata omni excusationis occasione. Sic ergo observare debeant, ut ipsi monachi cum sororibus, quas habent tuchdas, nunquam uno conclavi vel convivio edendi licentiam habeant; neque in communi labore opus inunctum exerceant, sed si accesserit ut unus sit æger, divisos terminos teneant, et uterque bonos custodes; in tanto silentio hoc facient, ut una classis cum altera inter se voces non mittant, exceptis recitatione et cantilenæ modulatione, aut certe gemitum aut suspirium utriusque cum suis habeant. Tanta ibique debet esse astutia, quantum fur nocturnus in pectore nostro Christum occidere festinat, et non corpora, B sed animas jugulare desiderat. Quamobrem tali cautione firmamus hanc regulam, ut nunquam solus cum sola fabulet: quod si fecerint, sciant se rumpere Patrum instituta, et cordis vitalia mortis infixisse sagittam. Pro hoc paradisi perditur vita, et supplicio tartari adipiscitur jactura. Mihi credite, non potest toto corde habitare cum Domino, qui mulierum sæpe accessibus copulatur. Per mulierem quippe aucupatus est serpens, id est diabolus, primum nostrum parentem. Et quia non Deo, sed diabolo exstitit obediens, continuo carnis injuriam sensit. Et ob hoc ergo hanc passionem filii sentimus, de qua parentes a paradisi gaudiis captivatos esse cognoscimus. Circumspiciendum proinde est, et indesinenter orandum, et totis viribus fugiendum, ne sensus nostri tali mæscipula capiantur. Solus ergo cum sola, licet in itinere se obviant, non loquatur; nulla alibi sola nisi cum altera sibi comite dirigatur. Quod si de supra taxatis quispiam solus cum sola fabulare deprehenditur, centum ictibus flagellorum extensus publice verberetur. Et qui talia facere præsumit, cum cautione admonetur, quod abusive habuerit monachorum præcepta, et hanc secundo geminaverit culpam, verberatus denuo carceri mancipatur; aut si penitere noluerit, foras projiciatur.

CAPUT XVI.

Quales fratres debeant cum sororibus uno in monasterio habitare.

In monasterio puellarum procul a cella monachos D habitare mandamus: tales præbeantur pauci et perfecti, ita ut de pluribus probati eligantur, qui et de aliquanto tempore pene in monasterio senuerunt; quos semper castitatis vita commendavit, et criminalia delicta foras ecclesiam excommunicatos stare non fecit. Tales ergo in monasterio puellarum habitare debeant, qui et eis aliquid carpentarii ministerium faciant, et advenientibus fratribus hospitium debeant præparare; et super utrosque sexus juniores quasi vasorum fiant custodes. Nullam licentiam evagandi habeant sorores, et absque benedictione abbatis deinceps cum viris osculandi aut loquendi occasionem penitus non requirant, quod si aliter fecerint, regulæ subiaceant.

CAPUT XVII.

Qualis debeat esse consuetudo salutandi in monasteriis virorum puellarumque.

Cum se occasio dederit ut de monasteriis virorum aliquis de abbatibus aut monachis ad monasterium veniat puellarum, ut mos est salutandi, non eas singulatim præcipimus, sed abbatissa primo, et sic omnis congregatio ad salutandum eis occurrat; et hoc pro monachis dicimus qui de longinquo veniant, non de vicinitate habitatoribus confinium. Et cum tempus remeandi ad proprias cellas fuerit, ipsi advenientes monachi similiter abbatissam cum suis sororibus, sicut primum, communiter eas salutant. Has duas vices intrandi et exeundi licentiam salutandi habere mandamus, supra facere nolumus; et hoc ipsum cum summa reverentia et cautela, tanquam si utroque communis Dominus Christus, et illarum sponsus, quasi in judicio de præsentia stet corporaliter. Zelotypus est Christus, non vult domum suam facere domum negotiationis. Cæterum vere talem consuetudinem facere mandamus, ut si in unam collationem ad audiendum verbum salutis fratres et sorores copulatæ fuerint, juxta viros sorores sedere non audeant, sed uterque sexus divisim choris sedeat. Nullus abbatum aut fratrum se præsumat deinceps ubicunque, absque imperio seniorum, osculum seniori porrigere, neque in gremium sororum veluti pacto caput declinare; neque in capite monachi, vel in vestimento, femina ad excomplanandum manus mittere audeat. Quod si ægrotans quispiam monachorum, aut de longinquo, aut de proprio monasterio, non præsumat in monasterio puellarum jacere, ne relevatus corpore, animo incipiat ægrotare. Et ut beatus Hieronymus ait: « Periculose tibi ministrat, cujus cultum semper attendis. » Ob hoc ergo omnes ægrotos monachos in monasterio virorum jacere præcipimus; et non matrem, non germanam, non uxorem, non filiam, non propinquam, non extraneam, non ancillam, non qualescunque genus mulierum viris ministrare in infirmitate mandamus; sed si accesserit ut ex supradictis aliqua cum sorbitiunculis ab abbatissa fuerit directa, sine ministro infirmorum eum visitare non audeat, nec juxta eum manere præsumat. Eadem et de viris esse mandamus. Nullus in præterita castitate confidat, quia nec Davide sanctior, nec Salomone poterit esse sapientior, quorum corda per mulieres depravata sunt. Et ne quisquam sibi de propinquitate generis castitatis fiduciam sumat, memor sit quod Thamar ab Ammon fratre suo ægritudinem simulante corrupta sit. Proinde ergo cum tali castitate fratres et sorores vivere debeant, ut non solum coram Deo, sed etiam coram hominibus bonum testimonium habeant, et superstitibus sequacibus sanctitatis exemplar relinquant.

CAPUT XVIII.

Ut non recipiantur in monasterium nisi qui radicitus omni facultate nudati sunt.

Comperimus per minus cauta monasteria qui cum

facultatibus suis ingressi sunt, postea tepefactos cum grandi exprobratione repetere et sæculum, quod reliquerant, ut canes ad vomitum revocare: et cum suis propinquis quod monasterio contulerant hoc extorquere, et iudices sæculares requirere, et cum senioribus monasteria dissipare, et per unum negligentem multos simplices deturbatos videmus esse. Proinde solerter prævidendum est, et omni intentione discernendum, ut tales non recipiantur, quia non pro amore Christi isti veniunt, sed vicina morte perterriti, et infirmitatis angustia compulsi, non ob amorem cœlestem incitati, sed solummodo penam formidantes inferni. De talibus Apostolus ait: *Qui timet non est perfectus in charitate, quoniam timor pœnam habet, sed perfecta charitas foras mittit timorem (I Joan. iv)*. Non sunt isti discipuli Christi, et non in Ecclesia sunt requirendi; sed in membris Antichristi inveniendi sunt: non sunt accolæ bonæ reponissionis, nec veri Israelitæ, sed de longinquo advenæ proselyti; sed neque fratribus fideles, neque in pugna inventi sunt fortes. Tales olim in Levitico Dominum cognoscimus detestasse, et in bello ne pergerent prohibuisse: *Si quis, inquit, corde pavidus est, non egrediatur ad bellum; radat, et revertatur ad domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut et ipse timore perterritus est (Deut. xx)*. De talibus in Evangelio Veritas ait: *Quam difficile est, qui pecunias habent intrare in regnum caelorum (Matth. xix)*! Nihil enim de pristinis facultatibus suis in eundem locum, ubi ingredi se petit monasterium, vel ad unum nummum recipiatur; sed et ipse manu sua cuncta pauperibus erogat; et postmodum comprobatus, monasterium sub regula introducatur, et anno integro a cunctis fratribus ex industria conviciis comprobatur. Et postquam probatus in cunctis obediens fuerit, et non hæ plumbi natura mollitus, sed acer perduraverit, ut ferrum, postmodum exuatur sæcularibus vestibus, et hædeatur monasterii religiosis simplicibus; et adnotetur in pacto cum fratribus, et vivat inter monachos probatus et ipse monachus.

CAPUT XIX.

Quid in monasterio debeant observare, qui peccata graviora ir. sæculo commiserint.

Qui gravioribus culpis et criminibus sese deliquisse cognoscunt, primum eos optamus regulæ colla submittere sub probatissimo abbate, in monasterio desudare, et cuncta retroacta peccata tanquam ægrotos medico spiritali seniori manifestare; et sicut publice peccaverunt, publice pœnitere, et pœnitenda ultra non committere; timorem de supplicio, amorem de regno, spem de misericordia habere, et nunquam desperare, quia in ultimo est extremæ vitæ, justificare aut condemnare. Scriptum est enim: *Ipse judicabit extrema terræ (I Reg. ii)*. Unumquemque Dominus in fine aut justificat, aut condemnat; et universorum finem ipse considerat, ut nec peccator, si fortiter ingemiscat, desperet veniam, nec justus de propria sanctitate confidat. Ni-

hil prodest, si aliquis de regno subtractus, a regni potentia exclusus, ferro constrictus, hodie carceri et [est] mancipatus; ita nihil obstat, si hodie a carcere quis rapitur, et regali honore constituitur. Nullus ei sordes carceris imputat; sed hoc solum laudat, quod in eo miratur. Sic nil prodest justum bene vivere, et male vitam finire; ita magnum bonum est, peccatorem ad pœnitentiam redire; olim male vivere, et postmodum bene finire, a nullo retroacta peccata imputata habere. Credimus iudicem, qualem quem in fine invenerit, talem coronare, aut certe damnare. Et quamvis sint gravia delicta, non est tamen illis de Dei misericordia desperandum. Liquide cognoscimus quod publicani et peccatores, nullo præcedente merito, qui futuri per justitiam erant damnandi, gratuita miseratione per brevem pœnitentiam sunt redempti. Sed non est in eis tam consideranda mensura temporis, quam doloris. Agat ergo unusquisque dignam pœnitentiam, secundum qualitates culparum, ut quis in quo delicto sese cognoscit reum, de eo delicto necesse est observare primum secundum instituta canonum. In lege habetur ut quis cui quantum intulerit damnum, aut fecerit cædem, aut commoverit ultionem, iudicia dirimatur iudicio; et de numerositate solidorum ad animum reducat arbitrium, ne fortasse persona potens damnet oppressum, et qui legali censura centenarium habebat incurrere damnum, tertiam reddat, quod de liberis continetur. Certe nos cum essemus servi peccati, Deo miserante, et nullo nostro merito præcedente, liberi facti sumus justitiæ; et de innumeris peccaminibus in misericordissimi iudicis pendet arbitrio nostri peccati debitum; et pro centesimo pondere peccatorum iniquitatis cognoscimus opponere villicum, qui de centum cadis olei octoginta, de centum eoris tritici quinquaginta, decurtatum quæsit debitum, statim se cognovit a proprio domino esse laudatum (*Luc. xvi*). Ita plerique sunt in monasteria ingressi, qui ob immanitatem scelerum excesserunt numerum, quos sancti canones foras ecclesiæ agere pœnitentiam censuerunt; et nisi in finem vitæ communionem percipere negaverunt: nos tamen misericordiam Domini comperti, pusillanimes sumus consolati, ne gravi tristitia coarctati pereant desperati, de multitudine annorum ad brevem recurramus numerum; et tam cito eum conciliamus, quam cito eum cognoverimus in pœnitentia et humilitate fundatum. Quare et tunc medicus ab incisione suspendet ægrotum, cum eam per medicamina cognoverit esse sanandum. Cibos vero tales eis præbere mandamus, qui nec lasciviam nutriant, nec corpus nimis affligant. Carnes tamen, siceram, vel vinum eis auferre mandamus: quod si per infirmitatem, aut nimiam senectutem, aut certe aliquam necessitatem, ex his imbecillitas patuerit, in arbitrio et probitate majorum ponimus. Vestimentum vero cilicium præbere jubemus, qualiter per id compuncti per hædos a sinistris suorum semper remuiscantur peccatorum.

Lectum tamen sternere mandamus corio aut psitho, quod Latino storea nuncupatur, aut certe paleas tenues, si horum nihil habetur, exceptis infirmis, et nimia senectate defessis, uti et ipsis arbitrio foveantur abbatis. Hæc quæ supra notavimus per poenitentiam dignam, et non fictam humilitatem, unumquemque venire cognoscatis ad veram sanitatem. Amen.

CAPUT XX.

Quid observandum sit de monachis qui a proprio monasterio per viia dilabuntur.

Cum aliquis per vitium dilapsus fuerit a monasterio, in aliud non recipiatur cœnobium, neque in humanitatis charitatem, neque in pacis osculum; sed continuo, vinctis post tergum manibus, abbati reducatur proprio. Quod si reversus ad sæculum fuerit, et a propinquis fretus cum eis in superbiam surrexerit, et monasterio minas intulerit, pariter et ipsi cum eo sint a laicorum concilio publice expulsi, et ab omni Christianorum conventu maneat anathematizati. Quod si et ipsi laici suo eum receperint consortio, et pariter cum eo contra monasterium eaaserint, in contumeliam cuncti a nostra Ecclesia expellantur, et nullo nobiscum charitatis fœdere copulentur, quousque veritatem cognoscant, et nobiscum stantes, injurias Ecclesiæ vindicantes, pari devotione consurgant. Si certe ipsi apostatæ ab omnibus fuerint expulsi, et huc illucque vagantes diversis locis instabiles atque vacillantes suo monasterio reverti se petierint, necessitate compulsi, in conventu majorum deducantur, et ut vasa figuli in fornace probentur; et cum probati fuerint, suo monasterio reformentur; et non prima, sed ultima cathedra recipiantur.

Explicit regula.

IN NOMINE DOMINI INCIPIT PACTUM.

IN NOMINE S. TRINITATIS, PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI.

Quod corde credimus, et ore proferimus. Credimus Patrem ingenitum, Filium genitum, Spiritum sanctum ab utroque procedentem. Filium solum carnem de Virgine suscepisse, et in mundum pro salute omnium in se credentium descendisse, et de Patre et Spiritu sancto nunquam recessisse. Quia ipse dixit: *Ego et Pater unum sumus (Joan. x)*. Et: *Qui me habet et Patrem habet. Et: Qui me videt, videt et Patrem (Joan. xiv)*. Idem vero dixit: *Cælum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum (Isai. lxvi)*. In cœlo angeli totam Trinitatem adorant, et in terra Dominus hominibus prædicat, dicens: *Ite, vendite omnia quæ possidetis, et date pauperibus, et venite, sequimini me (Matth. xix)*. Et iterum: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me (Luc. ix)*. Et alibi: *Qui plus fecerit patri, aut matri, uxori, filiis, vel omnibus quæ cum mundo transeunt, quam mihi, non est me dignus (Matth. x)*. Et iterum: *Qui non odit animam suam propter me, non est me dignus (Luc. xiv)*. Et: *Qui perdidit eam propter me, in vitam æternam*

inveniat eam (Matth. xvi). Proinde melius multoque melius est mundum calcare, Christum audire, Evangelium complere, vitam beatam cum angelis sanctis in æternum per omnia sæcula possidere. Proinde divino ardore accensi, ecce nos omnes, qui subter notandi sumus, Deo et tibi domino et Patri nostro tradimus animas nostras, ut secundum edictum apostolorum, et regulam, et sicut sancta Patrum præcedentium sanxit auctoritas, uno nos in cœnobio, Christo præcedente, teque docente, habitemus. Et quidquid pro salute animarum nostrarum annuntiare, docere, agere, increpare, imperare, excommunicare, secundum regulam emendare, volueris, humili corde, deposita omni arrogantia, intenta mente, desiderioque ardente, divina gratia opitulante, inexcusabiliter, Domino favente, omnia adimplebimus. Quod si aliquis ex nobis, contra regulam et tuum præceptum, murmurans, contumax, inobediens, vel calumniator extiterit, tunc habeas potestatem omnes in unum congregare, et, lecta coram omnibus regula, publice culpam probare, et flagella, seu excommunicationem, secundum intuitum culpæ, unusquisque suum reatum convictus suscipiat. Si quis sane ex nobis contra regulam occulte cum parentibus, germanis, filiis, cognatis, vel propinquis, aut certe cum fratre secum habitante consilium de absente supradicto Patre nostro inierit, habeas potestatem in unumquemque qui hoc facinus tentaverit, ut per sex menses indutus tegmine raso aut cilicio, discinctus, et discalceatus, in solo pane et aqua, in cella obscura excommunicatus sit. Quod si aliquis istam pronam voluntate noluerit agere poenitentiam, extensus nudo corpore, septuaginta et duo flagella suscipiat; et deposita veste monasterii, indutus quod in introitu exutus est scissum, notabili cum confusione a cœnobio expellatur. Et hoc de viris sive feminis dicimus. Promittimus etiam Deo et tibi Patri nostro, ut si quis sine benedictione fratrum, aut tuo imperio, per vitium ad alia loca ad habitandum transire voluerit, habeas potestatem incautam ejus persequi voluntatem, qui hoc tentaverit, et comprehensum cum senioribus judicem, ad regulæ censuram reducere; et si aliquis eum defendere voluerit episcopus, vel ejus qui sequitur ordo, aut laicus, et tua admonitione audita apud se eum retinere voluerit, communicatio illius cum diabolo sit, et participatio cum Juda Iscariot in inferno; et in præsentis sæculo excommunicatus permaneat ab omni cœtu Christiano, et nec in finem viaticum accipiat, qui hoc fecerit. Tibi vero domino nostro suggerimus, si velles, quod credi certe nobis est, et quod Deus fieri non patitur, aliquem ex nobis injuste, aut superbe, aut iracunde habere, aut certe unum diligere, et alterum livoris odio contemnere, unum imperare, alterum adulare, sicut vulgus habet, tunc habeamus et nos concessam a Deo potestatem, non superbe, non iracunde, per unamquamque decaniam præposito nostro querimoniam inferre; et præpositus tibi domino nostro humiliter

pedes deosculari, et nostram querelam ad singula pandere; et tu patienter jubeas auscultare, et in communi regula cervicem humiliare, et corripere, et emendare. Quod si te minime corripere volueris, tunc habeamus et nos potestatem cætera monasteria commonere, aut certe episcopum, qui sub regula vivit, vel catholicum Ecclesiæ defensorem comitem, et advocare ad nostram collationem, ut coram ipsis

te corripias, et cœptam regulam perficias; et nos simus discipuli, subditi, seu adoptivi filii, humiles, obediens in omnibus quæ oportet; et tu demum Christo sine macula offeras nos illesos. Amen.

Hæc sunt nomina quæ manu sua unusquisque subscriptionem vel signum in hoc pacto fecit, id est, ille, ille; vel illa, illaque.

Explicit regula sancti Fructuosi episcopi.

EPISTOLA AD BRAULIONEM EPISCOPUM CÆSARAUGUSTANUM.

(Vide Patrologiæ tom. LXXX, col. 690, inter Braulionis epistolas.)

CARMINA FRUCTUOSO A QUIBUSDAM ASCRIPTA.

(Ex Florez, Espagna Sagrada.)

I. Carmen in laudem episcopi Narbonensis.

Pulchif... radians meritis et vitæ fovebo
Apparet in cunctis præclarus ille triumphis
Sic te vita pia, sic mens te cepit honesta,
Et merito radies honor in orbe Dei.
Data quondam tibi series, et origo præclara
Exitit in sæculo. Enites gratiæ dono.
Quæ namque pontifex sola sortitus opimam
Rexit multifariter divina dignatione Narbonam.
Sicque Beterrensem Petrus elimaverat urbem,
Deceat ut cælicis talem copulare phalangis.

II. Carmen in Sisenandum regem.

Quid Sisenandum recolam gratia præcipua regem
Popolos qui rite rexit, cunctosque refovit.
Illustrium si exeam generoso fomite pompas,
Ignosce ipse proprias stirpis inclita venas.
Bonum propagine: geminæ refulgere lucernæ.
At Lupus, Brutioque tui germani decori,
Quibus clarissimo ditatus Britio natu
Obtinuit legali Justam æquitate matronam
Mihique videlicet extat unicus error
Unicum sortita pignus mirabile nobis
In quo retentans pii gaudia magna viri.

III. Carmen ad quemdam diaconum.

Hæc tua alme Deus Christi sanctæque levita,
Et vincis merito, transcendis culmine cælos
Stirpis origo tuæ licet nobilissimo fulta
Eniteat præconio sanguineque præclaro:
Quo tamen constitit amplius propagata succensu
Tibi namque Dei summus ordo sacer gloria
Adtributus, spes cui erat, nites vita pudica.
Nullusque labe tacti conscia facinoris,
Optimi more ut genti refoles virtutibus
Læctorisque alabastro pedibus dominicis
Preciosum fundis nectar unguine catholico.
Delibatum ipse constans vario charismatum
Munera et sancta carpençs dona larga spiritus
Adfuturis enim electis præmiorum sociis.

IV.

Cernite cuncti præsens quod pagina gestat

B Sacris eloquiis quod profert ipsa sanctissima vatis:
Fructuosi namque dulcis ex ore loquela
Suavi emulcet.

Procedens jugiter suavi evoma permulcet
Cunctorum corpora sistentium sibi devota
Dulcisonis elabimur charismatum donis,
Concentibus dulcissais,
Promet facundo ex ore carminis almi glorificum
[Dño. in los.

Sic denique claro intonans eloquio fandi
Dogmatis præcelsi crebris refulsit miraculis olim,
Claret aspectu jocundo, et hilaris semper
Emicat jubar rutilans introrsus viri in corde dedi-
[cato

Coruscans cælitus Paraclyti lumen infulsam,
C Resplendens sedulle ulla sine intermissione beatum.
Angeli ad instar intuitu vultus almi
Sereno semperque pio cernere obtutum,
Cunctos quos conspicit ipse docet ovans.
Nec tantum scilicet frequenti admoet verbo,
Quantum suo videlicet ædificat sequaces exemplo:
Docet enim indesinenter quodcumque facit
Quia facit instanter omne quod ipse docet.
Sanctorum agmina beata cura alacri pernicique
Arctam incunctanter intrare protinus per viam
Paradisi tripudiando ocius pertingere portis
Angelicis illico potiri choris consortio dignus.
Martyrum catervis contubernio mox adjunge beatis
Regnum et æternum peremittere frui per sæcula
[cuncta

D Linquere mundum suis cum illecebris omnem
Temere divitias potius renuntiare opibus cunctis.
Aurum desplicere, respicere omnino argentum,
Parsimonix cibus ut optimo pasci.
Tollere crucem, et pium sequi pastorem
Qui parat eximios servis post laborem tropheos
Ac post immensa gemitu atque semita lachrymarum
Reddet bravii superni in exultatione triumphos.
Parans quoque insontibus, præmia quia libere
[queant

* Carmen hoc non tam a Fructuoso compositum quam in laudem ipsius videtur factum.

Adipisci suis promeritis vitam æternam.
Sed quis mortalium queat cuncta sigillatim explicare
[sermone
Virtutum merito pollet quibus etiam ille?
Miraculis floret patientia ineffabilis semper

A Minima namque ex magnis humillima de præcelsis
Tripletis nimirum versiculis, omniumque effectum
Memoriæ tradere volui exiguus ipse
Maneat ut semper ejus in compositione honoris
Omnium more nomen semperque per ævum.

ANNO DOMINI DCLXX.

CHRODOBERTUS

TURONENSIS EPISCOPUS.

JUDICIUM DE MULIERE ADULTERA.

(Vide *Patrologiæ tom. LIV, col. 1424, inter notas Quesnellii in epistolas sancti Leonis Magni.*)

ANNO DOMINI DCLXX.

SANCTUS FARO,

MELDENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN SANCTUM FARONEM.

(Ex Gallia Christiana, tom. VIII.)

Sanctus Faro, qui et Burgundo-Faro, quasi Faro Burgundus, Burgundis quippe editus nobilibus, Pipimisi in pago Briegio natus parentibus Agnerico, uno proceribus aulæ Theodeberti regis Austrasiæ, et Leudegunda, fratrem habuit Chagnoaldum episcopum Laudunensem, sorores vero sanctam Faram et Agnotrudim. Post multos annos pie ac sancte consumptus in aula Theodeberti primum, deinde hoc rege mortuo, Theoderici Junioris et Clotarii II, patris Dagoberti I, cujus et referendarius legitur in veteribus diplomatibus, Faræ sororis exemplo invitatus, quæ monasticam vitam amplexata fuerat, ecclesiastico ipse sese sociavit ordini, postquam Blidechildis, quam duxerat uxorem, sacrum accepisset velamen. Defuncto interea circa annum 626 Gondoaldo, Clotario II rege annuente, populoque petente, factus est Meldensis episcopus. Cum sancto Amando consecravit, die 22 Februarii, anno 14 Dagoberti regis, altare monasterii Resbacensis, quod ejusdem regis jussu Audoenus construxerat. Elevationi corporum sanctorum martyrum Crispini et Crispiniani adfuit IV Idus Junii 649. Subscripsit privilegio Landeric Parisiensis episcopi pro monasterio sancti Dionysii, anno 16 Clodovei regis. Sigillum quoque apposuit suum privilegiis quæ Einno Senonensis episcopus concessit suburbanis sanctæ Columbæ et sancti Petri Vivi monasteriis anno 3 Clotarii regis, necnon privilegiis Berthefridi Ambianensis episcopi pro monasterio Corbeiensi, VIII Idus Septembris, anno 7 ejusdem regis, et Drausii Suessionensis episcopi in gratiam parti-

nonis beatæ Mariæ Suessionensis, VI Kalendas Junii, anno 10 Clotarii. Suburbanum et ipse condidit monasterium sub titulo sanctæ Crucis et sancti Joannis Baptistæ, omniumque sanctorum, sibi quidem a saculo, episcopalisque muneris tumultu refugium, peregrinis vero, maxime Anglis et Scotis asyllum et diversorium. Hic excepti ab eo Adrianus, cum Romæ una cum Theodoro in Britannicam insulam jussu Romani pontificis anno 668 proficisceretur, Chilleus, quem ad Atrebatenses Christiana fide imbecillos misit, et Fiacrius, cui aptum monasterio condendo tribus ab urbe Meldis miliaribus locum e suo concessit. Ibi quoque sepeliri voluit. Defunctus v Kalendas Novemb. 672, quo die memoratur in Martyrologiis Usuardi et Adonis. Sacras ejus reliquias e terra levavit anno 1140 Andreas abbas hujus monasterii. Surius ad diem 28 Octobris Vitæ hujus sancti præsulis synopsis exhibet; Mabillonius vero saculo a Benedictino integram ejus Vitam auctore, ut videtur, Hildegario Meldensi episcopo, regnante Carolo Calvo imperatore scriptam primum in lucem protulit, quam tamen mendis et erratis seelere tam Mabillonius, quam Gointius, ad annum 672, demonstrant. Nec te moveat quod Hildegarius Faronem inibi dicat fuisse episcopum vicesimum apud Meldos; id enim dicit Waldebertum inter episcopos recensens, nec minus peccat quam cum ex male intellecta sancti Estastii Vitæ, Faronis Waldebertum et fratrem et successorem dicit.

SANCTI FARONIS CHARTÆ.

(Ex Brequigny, Diplomata, Chartæ, Leges.)

I.

a qua privilegia concedit Eboriacensi monasterio (ann. 610).

gratia Dei, Ecclesiæ Meldensis episcopus, ex
 imis parentibus Agnerico et Leodegunda pro-
 , pacem optat omnibus in Christi Ecclesia
 tibus. Notum sit cunctis sanctæ Ecclesiæ
 i nunc sunt, et qui futuri sunt, quod germani
 roaldus et Walbertus, simul cum Fara rell-
 rorere, monasterium quoddam, quod Eboria-
 itatur, edificaverunt, quod in honorem matris
 et Salvatoris nostri Jesu Christi construend-
 deducendum censuerunt: in quo loco beatis-
 oror mea multis Deo dicatis virginibus præ-
 : Domino Jesu Christo pura cordis contritione
) tempore deservivit; et quia sprevit gloriam
 i dignitatis, mercedem percipere meruit æter-
 statis, noluitque terrenum, ut cœlestem posse-
 bere, sponsum. Supradicto vero monasterio
 beata virgo contulit, propriisque possessioni-
 xatissime locum ampliavit; eo in tantum pro-
 tavit redditibus, ut ibidem abbatia foret, cæ-
 e monialibus abbatissa sub norma regulari
 præset. Rogatu vero ipsius, ego, Faro epi-
 , cum cæteris provincialibus coepiscopis, ad
 supradictum devenimus, copiosamque turham
 : Deo collatam utriusque ordinis inibi aggre-
 a decrevimus, in cujus audientiam de rebus
 leri ita diligentissime et discretissime tracta-
 ut, omni ablata potestatis molestia, fominæ
 l serviendum Deo de diversis provinciis con-
 ut, propositum suum in omni sanctitatis custo-
 xerent, ac Deo honorifice deservirent. Consilio
 t auctoritate omnium, in nostram nobilitatem
 rntatem monasterium illud fore adjudicavimus,
 l episcopo vel archidiacono, aut alicui prælato
 s in Meldensi Ecclesia successurus est, sit
 : jugum excommunicationis super eundem im-
 : locum, nec super presbyterum qui curam ab
 po tenet, nec super clericos qui in ipso loco

Ita in Historia Ecclesiæ Meldensis a Tussano
 o, t. I, pag. 720, qui ipsam eruit ex archivo
 terii Eboriacensis, nunc sanctæ Faræ, ubi aul-
 ha servari dicebatur, sigillo pendenti munita.
 ariorum letum esse pluribus argumentis Ples-
 monstravit; quorum principia satis sit huc
 : 1° Tempore quo charta confecta fuit,
 idetur fato functa ex ipso contextu, quæ tamen
 : subscribit; 2° Juxta notas chronologicas scri-
 t charta anno Christi 610, quo Faro Meldensem
 pam dicere se non potuit, cum non nisi anno
 eldensis Ecclesiæ infulus assecutus fuerit, ut
 Nova Gall. Christ. t. VIII, col. 1600; 3° Note
 logicæ sumuntur ex regno Clotarii, patris Da-
 i, cum ex regno Theodeberti sumi debuissent,

A viderint deservire. De parochianis vero ipsius villæ
 hæc eadem constituimus. Peccantibus vero clericis
 ita ordinamus, ut nequaquam ante episcopum vel
 clericos civitatis veniant, sed in proprio capitulo,
 ante abbatissam, vel illos quos ipsa adjudicaverit,
 satisfaciant. De censu vero quem ceteræ ecclesiæ
 episcopo suo in usu debent, omnino liberum esse
 censuimus. Si quis vero contra hanc definitionem
 nostram supradicto monasterio infestus esse volue-
 rit, sciat se damnandum æterna ultione, et detineri
 irremediabiliter in nostra excommunicatione. Actum
 est hoc et corroboratum in ecclesia sanctæ Mariæ
 Eboriaci, anno Incarnationis dominicæ DCX, regnante
 rege Chlotario, patre Dagoberti regis Franciæ. Ba-
 tum hoc mense Novembri. — S. Childegarii, Seno-
 nensis archiepiscopi. S. Faronis, præsulis. S. Aude-
 berti, Parisiensis episcopi. S. Ragnegisili, Trecentis
 episcopi. S. Leubrandi, archidiaconi Meldensis. S.
 Alberici, archidiaconi Meldensis. S. Chagnulf, co-
 mitis. S. Maurini, abbas. S. Chanoaldi. S. Walberti.
 S. Lithomarii, abbas. S. Audoeni. S. Adonis. S.
 Acharii, principis. S. Landelini. S. Dadonis. S. Gult.
 S. Gondonii. S. Faræ, abbatissæ. S. Columbani,
 Luxoviensis abbas. Bernardus, notarius, relegit et
 subscripsit.

II.

Charta qua privilegia concedit Resbacensi monasterio^b (ann. 636).

Dominis sanctis, et summi calminis apice in pon-
 tificalis cathedræ specula præsentibus, in Christo
 fratribus Meldicæ civitatis comprovincialibus, Chil-
 degario, Palladio, Belthoaldo, Mallardo, Ragnegisilo,
 Audoeni, pontificibus, Burgundofaro supplex vester
 in Domino præsumit mittere salutem. Licet nos an-
 tiquæ regulæ constituta salubri observatione cus-
 odiri conveniat, tamen utili provisione tractantes id
 constituimus, ut quod sacris deliberationibus non
 derogat, intrepida observatione servetur. Et quia
 bonæ indolis illustris viri Dadonis referendarii reli-
 giosa postulatio nostrarum quippe aurium intima

qui tunc apud Meldenses regnabat; 4° Episcopi fere
 omnes quorum signa chartæ apposita sunt, nondum
 ad episcopatum pervenerant. (Hist. Meldensis Eccl.
 ubi supra, pag. 722); 5° Formulas septimo sæculo
 ineunte insolitas nemo in hoc instrumento non agno-
 verit. De his et de pluribus aliis falsi iudiciis videsis
 Historiam Meldensis Ecclesiæ.

^b Recudimus ad fidem Plessæi, Hist. Eccl. Meld.
 t. I, pag. 672, qui chartam hanc juris publici fecit,
 ex apographis descriptam in archivo Resbacensi re-
 conditis. Quædam censei, p. 48, in hoc instrumento
 vitiosa aut temere intrusa, ut notavimus, in prolego-
 menis; nec tamen ideo huic chartæ falsi notam inu-
 rere præsumpsimus.

penetravit, quæ et viscerale pietatis affectu, ita cor intrinsecus caritatis suæ petitio mollivit, ut petita non concedere, aut arte libentissime non implere, nostri duntaxat animi irreligiosum fore putaretur. Sancti igitur desiderii ardore succensus pariter Dado et ^a Rado ejusque germani, cœnobii septa, et ad honorem sanctorum Petri et Pauli et cæterorum sanctorum basilicam intra eremi secreta, loco nuncupante Resbacis, construxerunt, quod gloriosissimi domini Dagoberti regis largitatis munere certi sunt meruisse, ubi monachos vel peregrinos sub regula beati Benedicti, et ad modum Luxoviensis monasterii, devoti deliberant collocare, nostræ utilitatis extremitati supplicii deprecationis petitione poposcerunt ut et nos fratresque nostri Meldensis Ecclesiæ proprium inibi deberemus privilegium impertire. Et ^B ne hoc nos proprii deliberationis instinctu sacerdotalis posteritas æstimet decrevisse, quum etiam sub hujus constitutionis norma Agaunensium locum, imoque et monasteria Lirinensium, Luxoviensium, vel basilica domini Marcelli, tam de inhabitatoribus libertatem, quam a quibuscumque ibidem aliquid delegatum, eatenus fuit sancitum. Unde insuper supplicationum exemplum patriarchæ Galliarum Canderici et cæterorum episcoporum manibus roboratum, vel ^b litteras antefati domini et filii nostri Dagoberti regis, ut id deberetur simili beneficio impertiri, manifeste accepimus. Ergo omnes unius conspirationis consensu, antedictorum virorum postulationi sanctæ religionis libentissime annuentes, ita ab omnibus decretum est, ut quidquid prædicti monasterii, vel ^C monachis ibidem sub evangelica religione viventibus, ab ipsis eorumque parentibus, vel regio munere seu a quibuslibet Christianis, in agris, mancipiis, ministerio, sacris voluminibus, vel quibuscumque speciebus quæ ad ornatum divini cultus pertinere nascitur, aut cæteris rebus, collata, aut deinceps collatura sunt, seu quod ad altare fuerit oblatum, ut ad quemcumque, Deo inspirante, transmissum, præsentis vitæ nostræ successorumque nostrorum, nullus sibi exinde aliquid clericorum aut pontificum, vel regalis sublimitas suis usibus usurpare aut minuere præsumat. Et quum abbas ejusdem monasterii de sæculo fuerit evocatus, quem unanimiter omnis congregatio illa monachorum ex semetipsis optime regulam comperitam elegerint, sibi seniore instituant. Et si etiam eis opportunum fuerit tabulas benedicere, aut chrismata consecrare, vel sacros ordines percipere, a quocumque spirituali pontifice decreverint, licentiam habeant expectandi et explicandi. Et ut superius æsti-

metur nullam potestatem in rebus, neque in ordinandis personis, nos vel archidiaconi successoresque nostri, vel qualibet persona habere debeat, aut aliquid de eodem monasterio, sicut de parochiis aut cæteris monasteriis, muneris aliquid audeat sperare vel auferre. Et nisi rogatus a congregatione ipsa vel abbate, nulli nostrorum liceat monasterii ipsius adire secreta aut ingredi septa. Et si ab eis illic pontifex postulatus pro lucranda oratione vel eorum utilitate accesserit, celebrato ac peracto divino ministerio, statim absque ullo requisito dono studeat habere regressum, quatenus monachi qui solitari nuncupantur, de perfecta quiete valeant, duce Domino, per tempora exsultare, et sub ipsa sancta regula viventes et beatissimorum Patrum vitam sectantes, pro statu Ecclesiæ et salute regis et patriæ valeant plenius Deum exorare. Et si aliquid ipsi monachi de eorum religione tepide egerint, secundum regulam ipsius beati Benedicti vel beati Columbani, ab eorum abbate corrigantur, quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quidquid domesticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur. Quod si quis, caliditate aut cupiditate præventus, ausus fuerit ea quæ superius comprehensa temerario spiritu violare, divina ultione prostratus, reatus anathematis subiaceat; nihilominus etiam hoc privilegium nullus unquam possit convellere, sed presentii et futuro tempore, Christo Domino protegente, incorruptum valeat perdurare. Quam constitutionem nostram, ut firmis vigoribus subsistat, manus nostræ subscriptionibus roboratam, per fratres et conservos nostros venerabiles viros, Maurinum et Lathomarium abbates, perpetuis temporibus valituram, vobis vel cæteris episcopis destinavimus insuper confirmandam. Actum Clippaco, ^e sub die Kalendarum Martii, anno xv regni Domini et filii nostri Dagoberti gloriosi regis.

Burgundusfaro, in Christi nomine, indignus Meldensium urbis episcopus, huic privilegio, supplicatione fratrum meorum coepiscoporum vel domini Dagoberti regis, propria voluntate subscripsi. Candericus episcopus, Lugdunensis primas, subscripsi. Sindulphus, sive Landelinus, archiepiscopus sanctæ Ecclesiæ Viennensium, subscripsi. Donatus, episcopus urbis Vesontiensium, subscripsi. Albricus, Carnotensium urbis episcopus, subscripsi. Maurinus, Bellovacensis episcopus, subscripsi. Guido, Virduvensis episcopus, subscripsi. Aigatarius, Noviomensis episcopus, subscripsi. Ferreolus, Augustodunensis episcopus, subscripsi. Bertholdus, Lingonicæ urbis episcopus, subscripsi. Palladius, Altissiodorensis

^a Radonis nomen expungendum arbitrantur Mabillonius et Plesæus, sed sola conjectura ex negativo argumento repetita opinionem suam tumentur.

^b Diploma Dagoberti pro monasterio Resbacensi ordine suo edidimus.

^c Concordat hæc nota chronologica cum diplomate Dagoberti, dato sub die Kalendarum Octobris anno 45 regni, mensibus septem ante emissam Burgundofaronis chartam. Hæc autem videtur data in episcopali synodo apud Clippiacum habita, ipsis Maii Ka-

lendis, in qua Agilus huic cœnobio prætecus fuit, ut docet Vita sancti Agili a Mabillonio vulgata, Act. SS. Bened. t. II, pag. 209. Hoc ipso anno Dagobertum apud Clippiacum resedisse testatur Fredegarus Chronicon, cap. 78, et expressis verbis docet bulla Martini papæ, privilegium Resbacensi monasterio a Burgundofarone et aliis plurimis episcopis concessum fuisse in sancta synodo, ac propriis manibus confirmatum. ^d M. rum ergo non est plurimis episcoporum subscriptionibus bullam hanc munitam fuisse

no, subscripti. Petruvinus, Vasionensis episcopus, subscripti. Marius, Tolonensis episcopus, subscripti. Protadius, episcopus civitatis Aquensium, subscripti. Amandus, episcopus, subscripti. Verus, civitatis episcopus, subscripti. Martinus, iensis episcopus, subscripti. Childegarius, usis episcopus, subscripti. Adeodatus, Mammis episcopus, subscripti. Audebertus, Pa-

rasiacæ urbis episcopus, subscripti. Ailphus, Sanctonicæ urbis episcopus, subscripti. Magdegisilus, Turonicæ urbis episcopus, subscripti, Magmatius, Engolismensium episcopus, subscripti. Perichonius, Genesiensis episcopus, subscripti. Raynaldus, Niverdensium episcopus, subscripti. Asaneus, Suessionicæ urbis episcopus, subscripti. Et quam plures alii subscripserunt.

APPENDIX.

* TESTAMENTUM BURGUNDOFARÆ,

IN GRATIAM MONASTERII EBORIANENSIS CONSCRIPTUM (AN. 632).

(Ex Brequigny, *ibid.*)

no quinto regnante domno Dagoberto rege B salmo, sub die vij Kalendas Novembris, cum Dei nomine Burgundofara, relicta hujus seculi vel dignitate, propter amorem Christi et peccatorum absolutionem, monasterium Eboracense sub religionis nomine visa sum ædificasse, ipso monasterio residerem, tempusque meæ ætatis ac diem iudicii expectarem, volui subnunc conscribere et confirmare quæque ipsi me tradita sunt, quatinus præsentibus atque caset proficuum in eodem cœnobio Deo servatis. Interea, accersito Waldone notario, præsentibus sacerdotibus ac secularibus viris, causa mea rogavi hoc testamentum confirmari nullo casu civili vel prætoriano hæc calumniam valeat, aliquid jus sibi volens vindicare, iustitiam offensus, et hoc testimonio convictus sit. Itaque ego Burgundofara, honorans prætorum Eboriacum situm in pago Briegio, quod constructum in honore domnæ ac sanctæ Mariæ et Petri apostolorum principis, dono quæ habere in sæculo, id est, portionem meam Campellis nomine, quam contra germanos parte accepi, cum mancipiis, vineis, sylvis, aquis aquarumve decursibus, sub omni peculi quantumcumque transitus mei illic inveniri sit, perpetuo dono. Dono itaque de villa sicut Cavaniacus, in pago Kalense, portionem ad integrum, cum terris, domibus, mansis, sylvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, ecclesiæ domnæ Mariæ et sancti Eboriaci monasterii. In suburbio quoque Meldivitis portionem meam, quam contra ger-

manos meos per legitimam divisionem ibidem visum accepisse, cum terris, domibus, mancipiis, vineis, pratis, aquis aquarumve decursibus, seu peculio, vel quocumque transitus, sancto monasterio et omni congregationi puellarum ejusdem Eboriacensis loci. In lege quoque Theodosiana^c ut est insertum, sic trado, eo ut unusquisque de facultate laicali, qui filios non reliquerit, ad suos hæredes legitimos debeat deferre. Propterea dono, dulcissimis germanis meis faventibus, Chagnulfo Burgundofarone et Agnetrade, portionem meam de villa vocabulo Luvra, sitam in pago Parisiaco, cum atriis, ædificiis, mancipiis, vineis, sylvis, pratis, aquis aquarumve decursibus, seu peculio vel quocumque transitus. Ad integrum vero casas, cum arvis, tam infra muros quam extra muros Meldicæ civitatis, portionem meam quam contra germanos meos accepi, prædicto monasterio Eboriaco habere cupio, Farinarium, vero, qui est super fluvium Maternum, ad pontem rapidum, ipsi monasterio habere cupio. Similiter alterum Farinarium situm in Briegio, super Fluvium Alba, pro remedio animæ meæ, et ut nomen meum in libro vitæ sit insertum, ipsi monasterio dare volo. Et ut festi dies ante sanctum altare solemniter recolantur, dare volo vineas, id est pedeturas duas in Cavaniaco villa, in Kalense, quas contra germanum meum Chagnulfum in concambio visa sum accepisse, prædictæ basilicæ domnæ Mariæ et sancti Petri Eboriacensis monasterii. De mancipiis vero meis per quasque villas superius nominatas, quæque exinde per tabulas vel cartas conscripsi nomine ingenuitatis, liberi liberæve permanent, cum omni eorum peculiari re concessa. Invoco Domini majestatem, ut post obitum meum intra legitimum temporis agonem, voluntas mea, secundum legem et consuetudinem loci ipsius, prosequente omnimodis propitio Domino, convalescat, scilicet, hoc quod pro animæ meæ remedio et peccatorum meorum absolutione tribuo, legibusque sit stabilitum, et legaliter consistat. Sane si quisquam contra hanc voluntatem mutare, aut in

mus vulgavit Labbæus in *Miscell. curios.*, t. II, p. 16, ex originali. Recusum exstat in *Annual.* t. II, pag. 861, in *Nova Gallia Christ.*, t. VIII, col. 547, et in *Historia Ecclesiæ Meldensis* a D., t. II, pag. 1, depromptum ab omnibus ex monasterii Eboriacensis, quod postea sanctæ monasterium dictum fuit. Editionem Plessæi, novis curis institutam, sequimur. Qui vero in Labbæana contulerit, satis multas depre-discrepantias, sed quæ non magni momenti sunt. Ex hoc instrumento colligit Mabillonius, lib. 1, pag. 381, tunc temporis licuisse abbatibus testamenta condere, dum tamen ea fierent in us, non in parentum commoda.

^b Juxta nostram rationem annos regni Dagoberti apud Neustrasios computandi, dies vij Kal. Novembris (id est 26 Octob.), testamentum præfixa, incidit in annum Chr. 632; hæc autem nota chronologica diem indicat qua recognitum et confirmatum fuit testamentum, quod vij Idus Octobris, id est nona die Octobris ejusdem anni videtur fuisse conditum; et hoc ita planum est ut in his hæsisse Constantium miremur.

^c Utrum de Codice Theodosiano genuino an de Codice Alariciano, qui ex Theodosiano maxima in parte excerptus fuerat, sermo sit, incertum videri potest. Libenter credam ad genuinum Codicem referretur Burgundofaram quod tamen parvi interest pro mente testamenti.

aliquod infringere temptaverit, invocata Dei ineffabili potentia, omnino contestor ut pro omnium meorum peccatorum examine obnoxius in die iudicii teneatur, et cum impiis conscribatur qui dixerunt de Domino, crucifigatur; habeaturque extraneus a limine omnium ecclesiarum Dei; et lepra Naaman Syri super eum descendat, ut nec sic quoque valeat voluntatem

^a Labbæus docet, ubi supra, pag. 418, quædam ad calcem autographi scripta fuisse, quæ tunc injuria temporum ita erant obliterata, ut aciem oculorum omnino fugerent. Hæc erant sane testium nomina, de quibus fit mentio sub initio testamenti. Ad dit sigillum in inferiori parte instrumenti exstare affixum, quod his verbis gallice exprimit, *un gros sceau attaché*. Id, si de pendente sigillo intelligas,

meam infringere, aut in aliquo mendacio, Deo sibi contrario, minime prævaleat, si quæ mala adjectiones vel subiectiones imminutionesque factæ fuerint. Ego feci serique mandavi, dum testamentum meum mihi sæpius volui revisere, et per singula recognovisse, constipulatione subnixâ. Actum in cœcubiis Eboriaci, sub die vij Idus Octobris ^a

contra hujus ætatis morem foret; et magna mentem subiret suspicio de hujus instrumenti falsitate. Idem Labbæus alias retulit, sigillo pendente vallatam fuisse chartam Faronis, seu Burgundofaronis, Burgundofaræ fratris, quam quidem chartam spuris chartis annumerandam ex pluribus aliis argumentis censuimus. Hinc veremur ne sororis testamentum non melioris notæ sit quam charta fratris.

ANNO DOMINI DCLXXVI.

SANCTUS ADEODATUS

PONTIFEX ROMANUS.

NOTITIA HISTORICA IN S. ADEODATUM.

(Ex libro Pontificali.)

I. Adeodatus, natione Romanus, ex monachis, de patre Jobiniano [B., Joviniano] sedit annos quatuor, menses duos, dies quinque [B., 7, m. 2, d. 17]. Tantæ magnitudinis [B., in tanta magnit.] fuit ⁵ mitissimus ac benignissimus, ut omnem hominem a majore usque ad minimum libenter susciperet, peregrinis compassionem exhibuit [exhiberet], ut etiam unusquisque quod postulavit, sine dubio impetravit [impetrare]. Sed et rogam omnibus ampliavit. Hujus temporibus Mezzetius [B., Mezentius], qui erat in Sicilia cum exercitu Orientali, intartizavit [B., tyrannizavit], et arripuit regnum. Et [Tunc] perrexit exercitus Italiae per partes Istriæ, alii per partes ¹⁰ Campania, nec non et alii per partes Sardiniae et Africae. Pari modo venerunt per [in] Siciliam in civitatem Syracus, et Deo auxiliante interemptus est, nec dicendus Mezzetius [Vid. Baron., ad ann. Domini 608]. Et multi ex iudicibus ejus ¹⁵ truncati, perducti sunt Constantinopolim simul et caput ejusdem Intartæ. Postmodum venientes Saraceni in Siciliam, obtinuerunt prædictam civitatem, et multam occisionem fecerunt in populo, qui in castra, seu montana, confugerant. ²⁰ Similiter et prædam nimiam fecerunt, et æs quod ibidem a civitate Romana delatum fuerat,

secum tollentes, Alexandriam reversi sunt [in populo vix paucis evadentibus, qui per munitissima castra confugerant, et juga montium Aufrentes quoque prædam nimiam, et omnem illum ornatum æris, ac diversarum specierum, quem Constantinus a Româ navigio detulerat, secum asportantes].

II. Hic ecclesiam beati Petri, quæ est via Portuensi juxta campum Meruli, ut docuit, restauravit atque dedicavit. Sed et in monasterio sancti Erasmi situm in Cælio monte, in quo crevisse [B., convenisse] visus est prædictus sanctissimus vir, multa nova ædificia augmentavit, sed et casalia acquisivit [et multa ibi prædia acquisivit], et in vita sua abbatem vel congregationem ibidem instituit. Post cujus transitum tantæ pluviz, et tonitrua fuerunt, quales ³⁵ nullas ætas hominum meminit esse, ut etiam homines, et pecudes de fulgure interirent. Et ⁴⁰ per litanias quæ quotidie fiebant Dominus esse propitiatus, non potuissent homines triturrare, vel in horreis frumenta recondere. In tantum enim crevere hæc mala, ut ex ipsis pluviis denuo ⁴⁵ legumina renascerentur, et ad maturitatem devenirent, pro quo capti homines mirabantur. Fecit autem ordinationem unam per menses

VARIANTES LECTIONES.

Fabrotius, ex Cod. Freh. — Lin. 2. B., Jobiniano, A., Joviniano, B., Jobiano. Lin. 41. Abbatem. A., abbatiam, vel.

Ex Cod. Reg., Maz. et Thu. — Lin. 2. Jobiniano. Lin. 5. Quinque. Ille fuit mitissimus, atque benignissimus. Lin. 6. A majore usque ad minorem [M., a minore usque ad majorem]. Lin. 7. Exhiberet, ut etiam unusquisque quod postularet, ab eo sine dubio impetraret. Lin. 10. Hujus tempore Mezzetius, qui erat in Sicilia cum exercitu orientali, arripuit regnum, tunc perrexit exercitus Italiae. Lin. 16. A. Et pari modo venerunt in Siciliam in civitatem Syracus. et D. a. interemptus est, nec dic. Mezzetius, et multi ex ducibus [M., iudicibus]. Lin. 21. Ejusdem. Postmodum venientes Sarac. Lin. 27. In pop. f. vix pauci.... Lin. 32. Navigio illuc de-

tul. asp. Alex. rev. sunt. Lin. 31. Eo tempore Adeodatus papa ecclesiam beati Petri, quæ est in via Portuensi juxta pontem Meruli. Lin. 36. Sed et monasterium S. Her. Lin. 39. Sanctiss. vir. pr. multis novis ædificiis augmentavit, et multa ibi prædia acquisivit, abbatem, et congregationem ibi constituit. Post. Lin. 45. Atque ton. f. quales nunquam fuere a tempore diluvii, ut homines, et peculia de fulgure int. (In R. Cod. emendatum, de fulgure). Lin. 46. Maz., cottidie, R., quot. Lin. 48. Rec. in tantum ut per ipsas pluvias denuo ieg. r. Lin. 51. Pro quo omnes mirabantur. Lin. 55. Qui sepultus est. Lin. 56. Julii.

Ex Cod. Thuan. altero. — Lin. 2. Ex patre Jobiano. Lin. 7. Tantam comp. Lin. 24. Confugium fecerant, et prædam nimiam, vel ærea, quæ ibidem a civitate

Decembris, presbyteros xiv, diaconos duos, episcopos per diversa loca quadraginta sex [B., 55 43]. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum apostolum sub die vi Kalendas Julias, et cessavit

episcopatus menses quatuor, dies quindecim [B., sex].

A tempore ordinationis sancti Gregorii papæ usque huc, sunt anni nonaginta quinque, menses quinque, dies quatuordecim.

VARIANTES LECTIONES.

Rom. navigata fuerant secum abstolentes. A. Lin. 35. Pontem Meruli. Lin. 43. Qualis nulla ætas hominum, ut etiam h. et peculia de fulgore i. Lin. 48. In tantum ut ex ipsa pluvia denuo l. r. e. a. m. d. pro quo cepit etiam homines mirarentur.

Penia, ex Cod. Cavensi.—Lin. 23. In pop. fec. Lin. 25.

Fec. vel es de ibidem a c. r. navigatum f. s. abstolentes. Lin. 36. Monasterium s. Iler sito. Lin. 45. Peculia. Lin. 47. Propit. ut potuissent. Lin. 48. In tantum ut ex ipsis pluviis. Lin. 51. Deveniunt pro quo capitulo etiam hom. mirarentur.

EPISTOLA ADEODATI PAPÆ

AD UNIVERSOS GALLIÆ EPISCOPOS,

Qua immunitatem ab episcopali potestate concedit monasterio sancti Martini Turonensis, exceptis ordinatione sacerdotum et confectione chrismatis * (Ann. 674).

(Ex Brequigny, Diplomata, Chartæ, Leges.)

Dilectissimis fratribus universis episcopis in Gallia partibus commorantibus, Adeodatus. Æquitatis nos admonet norma, quam apprime custodire præcipimur, ut canonica sanctorum patrum consulta, præsertim a beatissimis apostolicæ sedis præsulibus, prædecessoribus scilicet nostris, qui auctoritatem, successione ac vice sacratissimi apostolorum principis Petri, per diligentem solertiam nacti sunt, quemadmodum statuta reperimus, intemerata atque inlibata custodia conservemus; sed et quæque fratribus nostris ecclesiarum episcopis, pedissequa duntaxat imitatione consultum ac salubriter fuerit ordinatum, ut pote functi apostolicæ principia, licet in pares ministerio, firmam simili ratione decernimus. Quia ex re dom Ægiricus, religiosus presbyter et abbas monasterii sancti Martini, in quo et venerabile corpus ejus est situm, visendæ ex desiderio veniens apostolicas confessiones et atria, nostris se representaret obutibus, commendationemque fratris nostri Crotberti, Turonicæ Ecclesiæ præsulis, obtulisset, supplici voce præcatus est ut privilegium apostolica auctoritate subnixum, ob munitionem vene-

rabilis monasterii, quod beatæ recordationis confessor Christi Martinus et præsul Turonensis Ecclesiæ in Gallicanis partibus ad conversorum salutem sui sacratissimi corporis consecratione decoravit, cui nunc præse se perhibens scriptis ostenderat, ei concedere deberemus; parumper autem ambigimus, idcirco quod mos atque traditio sanctæ nostræ Ecclesiæ plus non suppetat a regimine episcopalis providentiæ religiosa loca secernere: verum ubi et prædicti fratris nostri Crotberti, Turonensis Ecclesiæ præsulis, monachicam libertatem, hoc est, liberam dispensandi licentiam, scripto concessam, religiositate ejus exemplaria proferente comperimus, in cuius volumine et aliorum per Gallicanam videlicet provinciam constitutorum antistitem ad id consensum præbentium, subscriptiones subter annexas inspeximus, nullatenus jam exortem rationis, ac canonicæ regulæ tantorum episcoporum consonam sententiam fore perpendimus. Propterea et nos erga quod idem fratres nostri reverentissimi præsules conferre providerunt, simili censura ex auctoritate profecto apostolorum principis, cui claves ligandi

* Sæpissime typis mandata, cujus præcipuas tantum Editiones memorabimus. Vulgaverunt Papius Massonius, de Roman. Pontif., fol. 418, v°, ex tabulario sancti Martini Turonensis; auctores Gallia Christianæ, prior Edit., t. I, pag. 741, ex regesto pancartæ nigræ sancti Martini, Launoius, in Disquisitione de juribus hujus ecclesiæ, pag. 3 et 5, cum variis lectionibus; Coitinus, in Annalibus, t. III, pag. 708; Mansi, Collectio conciliorum maxima, t. XI, col. 105. Exstat etiam in collectionibus conciliorum Sirmondi, t. I, pag. 507; Labbei, t. VI, pag. 523; Harduini, t. III, col. 1007, etc. Recutimus ad fidem apographi in iudicio prolati anno 1708, et editi ad calcem defensionis jurium ecclesiæ sancti Martini, inter prob. pag. 1, ab archiepiscopo Turonensi impuguatorum. Dicitur exscripta ex Exemplari quod sæculo quidem ix exaratum fuit, sed quo non exstabat antiquius; autographum enim jam perierat. Contraversa de immunitate monasterii sancti Martini ab episcopali jurisdictione sæpe et diu agitata fuerat. Adeodati epistolam qua potissimum nitiur, oppugnauerat Launoius in Assertione inquisitionis sup-

do privilegio sancti Medardi Suessionensis, part. III, cap. 20; Monsnerius vero, in libro de Juribus ecclesiæ sancti Martini propugnatis, cap. 1, epistolam Adeodati tueri conatus est. Illam Launoius iterum oppugnavit, in Examine privilegiorum sancti Martini, pag. 7 et seq. Hujus objecta nixus est refellere ecclesiæ sancti Martini in iudicio defensor, anno 1709. Launoii objectiones Coitinus, Ann. t. III, pag. 709 et seq. longo ordine recenset, et cum Monsnerii responsionibus confert, ac, re omni diligenter perpensa, arbitratur nihil in epistola Adeodati occurrere quod formulæ privilegii a Marculfo exhibitæ, lib. I, form. 1, refragari videatur; ita ut illa nec supposititia videatur, nec subreptitia. Illis immorari diutius non sinunt notis nostris præscripti lines. Fas sit tantummodo dixisse bullam de qua agitur solemnii iudicio curiæ Parisiensis, diei 13 Aprilis anni 1709, pro legitima fuisse habitam. Characteres chronologici nulli. Cum autem sedem pontificalem occupaverit Adeodatus ab anno 672 ad annum 675, epistolam ab ipso emissam fuisse conjicere licet, cum Coitino, anno 671.

atque solvendi conditor ac redemptor omnium tribuit, identidem firmare concessimus, ut apostolica fulti autoritate, per privilegii seriem, nullas gravellines a quolibet episcoporum, sub prætextu discussionis, religiosus abbas vel monachi ibidem degeutes sustineant; neque rursus hospitandi sibi apud eos licentiam vendicantes, dispendia his atque insolentias angariarum imponant; neque per occasionem regularis disciplinæ rimandæ atque servandæ, quaslibet eis importent injurias; sed liberam licentiam habere statuimus, salva profecto monachicarum regularum custodia religiosum abbatem, quicumque pro tempore præerit præfato venerabili monasterio, id procurante, ut erga quod priscae traditionis ejus articulus continet, et ipse conservare nitatur, et qui sub ejus reguntur dispensatione, solerter custodire commoneat, districteque compellat. Reverentissimus vero episcopus, in cujus parochiam memoratum venerabile monasterium vel res ejus ac possessiones constiterint, faciendæ tantum ordinationis ac promotionis sacerdotum atque levitarum, vel conficiendi chrismatis sit tantum concessa licen-

tia; dispositionem autem venerabilis loci gerere, ac conversationem monachicam exquirere, religioso abbati ejusque præposito, vel quiqui probatissimi la eodem monasterio fuerint, quod etiam præfati præsules consona sententia definierunt, decernimus. Quisquis igitur quolibet tempore, quod nullatenus credimus, hujus decretum privilegii, quod autoritate apostolica subnixi, consentiendo firmavimus, in totum vel in partem temerare temptaverit, susque præsumptionis audaciam digna emendatione minus correxerit, in perpetuum percellendum, vel anathematisandum se noverit, non solum tantorum sententia sacerdotum, sed etiam æquissimo apostolicæ condemnationis aculeo, quoniam violare pertinaciter nisus est quod salubriter conservare debuerat. Et ita quoque hujus privilegii sanctio firma ac rata indimute persistat atque permaneat; erga quod et præcellentissimi totius Galliæ reges, ut scripto comperimus, ad reprimendas laicorum infestationes edicto præmunire idem venerabile monasterium regali pietate dignati sunt.

Bene valete dilectissimi fratres.

^a PRIVILEGIUM AB ADEODATO PAPA

CANTUARIENSIBUS MONACHIS COENOBII SANCTORUM PETRI ET PAULI CONCESSUM (AN. 673^b).

(Ex Wilkins, Concillorum Collectio.)

Adeodatus episcopus, servus servorum Dei, Adriano abbati monasterii sancti Petri apostoli.

Evangelicis atque apostolicis sanctionibus luce clarius edocemur, nec servorum solertiam in administratione talentorum, nec dominicæ vineæ operarios pondere diei et æstus affectos a remuneratione boni operis esse fraudatos. Scriptum namque est: Voca, ait, operarios et redde illis mercedem; et: Dignus est operarius proprio laboris commodo perpotiri. Quapropter oportet etiam nos, licet immeritos, pastorem tamen curam administrantes, eis qui lucrando Deo animas solerter invigilant, providentiam aliquam ad temporalem eorum sustentationem utcumque peragere, ne eorum sagacitas erga lucrandarum animarum quæstum necessitate scilicet temporali præpedita, ad opus implendum segniss efficiatur. Quam ob causam annuentes tuæ petitioni, quemadmodum nos fusa parte poposcit, a præsentis concedimus tibi Adriano, ut pote abbati ab hac apostolica sede ordinato atque destinato, una cum tua propria congregatione, quæ nunc vel futura est, monasterium videlicet sancti Petri constitutum extra civitatem cognomento Doroverno, cum omnibus seditibus ad eum pertinentibus, vel quicquid ei jure verbi competere videtur. Et si qua exinde ab ali-

quo injuste ablata sunt, restitui absque recrastinatione censemus, quatenus dum nihil eorum quæ ad sustentationem corpoream sunt profutura, defuerit, licenter ad lucrandas (ut dictum est) Deo animas pervigil possit esse sollicitudo. Cujus ad cumulum firmitatis prævidimus præfatum monasterium apostolicis prærogativis nunc et in perpetuum præmunire, insolentiasque tam sacerdotum quam laicorum pariter ab eo inhibere, præcipientes ex auctoritate videlicet apostolicæ sedis, cui superna largiente gratia præesse dignoscimur, omnes omnino tam Ecclesiæ præsules, quamque sublimium secularium dignitates, vel inferioris ordinis administrationem gerentes, se a præfati monasterii inquietudinibus atque gravaminibus suspendi, nec per quamlibet occasionem tibi tuæque congregationi in eo degenti, vel qui pro tempore suo successerit in loco, quoque modo dispendia vel inquietudinum molestias irrogare. Sed et hoc nihilominus sancientes, ut post tui obitum futurus abbas, non alius, vel aliunde ad eorum regimen animarum, nisi quem ipsa sibi prorsus Deo servientium congregatio de proprio videlicet monasterio communi assensu regulariter prælegerit, subrogetur. Si quis interea (quod non credimus) temerario ausu contra hæc sanctæ et apostolicæ sedis

^a De hoc privilegio ita Sprotus in Chronico suo, et Adrianus postquam in regimen monasterii apostolorum Petri et Pauli est adeptus, impetravit privilegium ab Adeodato papa super libertate hujus monasterii et super electione abbatis. Hoc privilegium non habemus sub plumbo, sed transcriptum in textu

Adriani, et in pluribus aliis locis. ^b Ubi obiter notandum textum Adriani non fuisse Martyrologicum librum quem Adrianus abbas monasterio illi reliquerat (nisi putavit Clemens Keynerus Apostolat. Benedict. pag. 52), sed Codicem in quo antiqua coenobii illius privilegia descripta cernuntur. Hæc Usserius.

decreta contralre temptaverit, et ea, quæ a nobis pie indulta sunt, privilegia convellere præsumperit, noverit se (si præsul vel minister est) ex auctoritate videlicet beati Petri apostolorum principis, cui Dominus Jesus Christus; Deus noster, ligandi solvendique in cœlo et in terra potestatem concessit, proprio esse privatum officio; si de sæcularibus laicisque fuerit, a participatione corporis et sanguinis

Domini Jesu Christi cognoscat se esse segregatum, quousque videlicet quod temere perpetravit humiliter corrigat, et de excessu penitentiam gerat. Dat. x Kalend. Januarii, imperantibus piissimis Augustis, Constantino majore imperatore anno xxii, post consulatum ejus anno sed et Heraclio atque Tiberio novis Augustis, ejus fratribus, anno xviii, indictione secunda.

ANNO DOMINI DCLXXVIII.

DONUS

PONTIFEX ROMANUS.

NOTITIA HISTORICA IN DONUM.

(Ex Mansi, ampl. Conc. Collect.)

^a Donus, natione Romanus, ex patre Mauricio, ^B sedit annum unum, menses quinque, dies decem. Hic atrium beati Petri apostoli superius, quod est ante ecclesiam [quod paradus dicitur] in quadriporticum magnis marmoribus stravit, sed et ecclesiam apostolorum sitam via Ostiensi, ut decuit, restauravit atque dedicavit. Itemque ecclesiam sanctæ Euphemie positam via Appia similiter dedicavit. Clerum quoque diversis ordinibus et honoribus amplavit. Hic reperit in urbe Roma, in monasterio quod appellatur Boetianum, Nestorianitas, monachos Syros, quos per diversa monasteria divisit. In quo prædicto monasterio monachos Romanos instituit. Hujus temporibus ecclesia Ravennatum, quæ se ab Ecclesia Romana segregaverat causa autocephalie, denuo se pristinae sedi apostolicæ subjugavit. Cujus

æcclesie præsul nomine Reparatus e vestigio, ut Deplacuit, vitam finivit. Hic dum esset electus per Augusti mensem, ^c apparuit stella a parte Orientis a galli cantu usque mane per menses tres, cujus radii cœlum penetrabant. In cujus visione surgentis [*Cod. Luc.*, surgentes] omnes provinciæ et gentes mirabantur, quæ post [quidam esse possit] in semetipsam reversa disparuit. Pro quo capitulo et maximo [*Cod. Luc.*, maxima] mors a parte Orientis subsequuta est [Post eam apparitionem unaxima mors a parte Orientis subsequuta est]. Fecit autem ordinationem unam, presbyteros decem, diaconos v, episcopos per diversa loca numero sex. Qui etiam sepultus est ad beatum Petrum apostolum sub die 11 [*Cod. Luc.*, 1v] Idus Aprilis, et cessavit episcopatus menses duos, dies xv.

^a Donus. Donus, quem alii Domnum, alii Domnionem, alii Conum sive Cunonem appellant, anno 676, ipsis Kalendis Novembris, creatus est pontifex Romanus: quod cum Theodoro Constantinopolitanæ sedis episcopo Monothelita innotuisset, intermissis quas de sui ordinatione ad eum scripsisse debebat litteris synodalibus, misit duntaxat epistolam hortatoriam qua petebatur ut tandem aliquando concordia inter orientalem et occidentalem Ecclesiam sanciretur. Constat ex epistola Constantini imperatoris, quam ipse ad Donum transmisit. Quid ad eas pontifex rescripserit, ignoratur.

Hoc tempore Constantinus imperator bellicis curis solutus, pace cum Saracenis composita, ad pacem ^D Ecclesie restituendam totum animum adiecit; restiterunt Monothelitarum signiferi Theodorus Constantinopolitanus et Macarius Antiochenus episcopi, qui cum Romanorum pontificum acerrimi hostes et adversarii essent, invito imperatore, retento solius Honorii nomine, quasi is cum Monothelitis senserit,

Vitaliani aliorumque pontificum Romanorum nomina (ut videre est act. 8 sextæ synodi) e sacris diptychis abstulerunt. Quo facto imperator vehementer exagitatus, Theodorum episcopatu deposuit, eique Georgium quemdam subrogavit; atque ad reconciliandam utramque Ecclesiam orientalem et occidentalem, ad Donum papam, sacram, quæ exstat initio actionis sextæ synodi, imperialem ille quidem direxit, sed cum vita functus esset, antequam Romam afferretur, Agathoni reddita fuit. Sev. Bix.

^b Sedit annum unum, menses v, dies x. Ex epistola Constantini imperatoris ad Donum scripta colligitur, ipsum ad aliquot menses amplius sedem propagasse, cum reperitur data pridie Idus Augusti anno 678. Quæ enim ratio patitur ut post menses quatuor obitus Romani pontificis imperatorem adhuc latuerit? Id.

^c Apparuit stella. De hac stella vide Bedam, lib. iv, c. 12. Id.

EXEMPLAR EPISTOLÆ

QUAM IMP. FLAV. CONSTANTINUS AD DONUM PAPAM, UTRISQUE ECCLESIAE, ORIENTALIS SCILICET ET OCCIDENTALIS, RECONCILIANDÆ CAUSA DIREXIT.

(Ex Mansi. *ibid.*)

ΘΕΙΑ ΣΑΚΡΑ

A

DIVALIS SACRA.

Κατακειμῆσθα πρὸς Δόμνον τὸν ἀγιώτατον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἀποδοθεῖσα δὲ Ἀγάθωνι τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πάπᾳ τῆς αὐτῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ τὸν αὐτὸν Δόμνον τοῦ παρόντος μεταστῆναι βίου.

Ἡ ἘΠΙΓΡΑΦὴ Τῆς Σάκρας.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν, αὐτογράτωρ Φλάβιος Κωνσταντῖνος, πιστός, μέγας βασιλεὺς. Σάκρα Δόμνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ οἰκουμένηκῳ πάπᾳ.

Πάντως ἐπίσταται καὶ ἡ ὑμετέρα πατρικὴ μακαριότης, καὶ πλείστοι τῶν τῆς καθ' ὑμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς πρεσβυτέρας ἡμῶν Ῥώμης, ὡς ἀπ' οὐπερ ἐπέλευσεν ὁ Θεὸς αὐτοκρατορικῶς βασιλεύειν ἡμᾶς, πολλὰ καὶ ἐπιβουλεύων τινῶν κίνησον ποιήσασθαι περὶ τῶν φιλονεικουμένων ῥημάτων ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας δόγματος, μεταξὺ τοῦ μέρους τῆς τε καθ' ὑμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, καὶ τῶν τῆς ἐναντίας ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἀμφισβητήσαι, διευκολύσασθαι τοῦτο γινώσθαι, τοῦ καιροῦ μὴ ἐπιδιχομένου^α γινώσκοντες, ὡς ἀπὸ μερικῆς ἀμφισβήτησεως, πρὸς αἷς ἔνωσιν γενέσθαι οὐκ ἐνδιχέτο, ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸν ἤθελεν. Καὶ καὶ εἰ τὴν ψυχὴν ἀδυνάμειθα ὑπὲρ πᾶσαν ὀδύνην, διὰ τε τὸν γινόμενον περὶ τούτου ὀνειδισμὸν ἐκ τῶν ἐχθρῶν, καὶ δι' αὐτῶν τὴν ἀλθιαν, τῷ τοῦ καθ' ὑμᾶς ἀρχιεπισκόπου, καὶ τὸν ὀρθόδοξον ἡμῶν λαὸν διὰ τοσῶν καινοφανῶν σχίσματι περιπεσεῖν, καὶ τοῦτο ἐπιχάρμα γενέσθαι τοῖς τε ἀσεβέσι καὶ αἵρετικοῖς^β ἀλλ' οὖν ἀποδεδώκαμεν τῷ Θεῷ ἡμῶν, αὐτοῦ τὰ κριτήρια περὶ ἡμῶν προνοομένου, καὶ καθ' ὃν κελεύσῃ ἢ αὐτοῦ ἀγαθότης καιρὸν τὰ τοῦ κεφαλίου κατορθωθῆναι, τῆνικαῦτα παρασχέιν ἡμῖν ἐπιταξιότατα χρόνον πρὸς καθολικὴν συνάθροισιν τῶν ἀμφοτέρων θρόνων, πρὸς τὸ κανονίζοντας αὐτοὺς τοὺς ὄρισμους τῶν ἁγίων πάντε συνόδων, καὶ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἁγίων ἐκκρίτων Πατέρων, πληροφορίαν ἐμποιήσαι αὐτοῖς, καὶ συνελθεῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν τὸ πάντιμον ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Ἄλλ' ἐπεὶ ὡς ἄνθρωποι βουλευόμεθα, ὡς δὲ κελεύει ὁ Θεὸς πάντα ἀποτελεῖ^γ αὐτὸς γὰρ ἐπίσταται τὰ μέλλοντα, καὶ τὰ συμφέροντα ἡμῖν, οὕτως εὐδοκεῖ ἀποτελεῖν^δ ἐν εἰδήσει ποιούμεθα τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα, ὡς προχειρισθεῖς Θεόδωρος ὁ ἀγιώτατος καὶ μακαριώτατος πατριάρχης τῆς θεοφυλάκτου ἡμῶν ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως ἀνάγαγε τῇ ὑμετέρᾳ γαλήνῃ, καὶ ὑπορᾶσθαι αὐτὸν στείλαι τὰ πρὸς συνθήσιν συνοδικὰ πρὸς τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα, μήπως ἀπρόσδεκτα

Directa ad a Donum sanctissimum papam senioris Romæ, contradita vero Agathoni sanctissimo ac beatissimo papæ ejusdem antiquæ Romæ, eo quod idem Donus de præsentī vita decessisset.

SUPERSCRIPTIO SACRÆ.

In nomine Domini et salvatoris nostri Jesu Christi, imperator Flavius Constantinus, fidelis, magnus imperator. Sacra b Dono sanctissimo archiepiscopo antiquæ nostræ Romæ et universali papæ. (*Data pridie Idus Augusti Constantinopoli, indictione sexta.* c)

Per omnia novit vestra paterna beatitudo, et plures vestræ sanctæ Ecclesiæ antiquæ Romæ, quia ex quo jussit Deus principaliter nos imperare, dum voluissent multoties quidam motionem-facere de verbis, de quibus est contentio pro dogmate pietatis, inter partes tam sanctæ vestræ Ecclesiæ, quamque hujus sanctæ magnæ Dei Ecclesiæ, ut ambigerent; et hoc prohibuimus fieri, tempore non admittente, cognoscentes quod ex particulari contentione non solum unitas fieri non posset, sed magis malum accessoret. Et licet animo doleremus, ultra omnem dolorem, tam pro exprobratione quæ nobis ob hoc ab inimicis inferebatur, et propter ipsam veritatem, quod pontifices secundum vos, et orthodoxus noster populus propter quosdam novitates vocum in schisma incidisset, exultatioque ex hoc fieret impiis et hæreticis, attamen Deo nostro commisimus ipso pro nobis potiora providente, et dum ejus benignitas jussit correctionem hujus rei fieri, tunc nobis condoscere opportunitatem temporis ad generalem collectionem sciendam utrarumque sedium, quatenus considerantibus eis definitiones sanctarum quinque synodorum et editiones sanctorum probabiliū Patrum, satisfacerent sibi metipsis, et convenirent in uno ore, unoquoque corde, ad glorificandum honorificum nomen Dei nostri. Sed quoniam sicut homines cogitamus, sicut autem jubet Deus, omnia perficit; ipse enim novit futura et quæque nobis expediunt, d sic ei placitum est, ut ad effectum perducantur. Cognoscere facimus vestram paternam beatitudinem, quod dum ordinatus esset Theodorus sanctissimus et beatissimus patriarcha a Deo conservandæ hujus nostræ regni urbis, suggessit nostræ serenitati suspectum se esse, dirigere consueta synodica ad vestram paternam beatitudinem, ne forsitan non recipiantur, sicut et sub prædecessoribus ejus patriarchis factum est.

^a In Græco et in vetustis editionibus, *Domnum*. HARD.

^b Qui vulgo *Donus* appellatur. *Id.*

^c Anno Christi 678.

^d In Græco, sicut ei placitum est, ad effectum perducere. HARD.

Sed quia magis prævidit adhortatoriam epistolam facere ad vestram paternam beatitudinem, quam et direxit: ejus per omnia scientiam habet vestra paterna beatitudo, et non prævidimus, per præsentem nostram piam sacram, de hujusmodi epistola uti multiloquio. Sed postquam directa est eadem epistola ad vestram paternam beatitudinem, interrogavimus eundem sanctissimum et beatissimum patriarcham, et Macarium sanctissimum et beatissimum patriarcham civitatis Theopolitanz, quænam esset difficultas quæ pervenerat inter vestram paternam beatitudinem seu vestram apostolicam sedem, et ipsos, olim omnibus expletis, quæcunque sunt de immaculata nostra et incommutabili Christianorum fide, tam per doctrinam sanctorum apostolorum, quamque per diffinitiones sanctarum quinque synodorum, et doctrinam sanctorum ac probabilium Patrum, et omnibus hæresibus jam manifestatis atque condemnatis et nullo deinceps remanente modo quo possit divisio aut schisma sanctæ et immaculatæ nostræ fidei inferri: satisfecerunt nobis iidem ipsi sanctissimi patriarchæ, quod verba quædam novitatis intromissa sunt, aliquibus quidem ex imperitia hæc introducuntibus, aliquibus vero incongrue scrupulis incomprehensibilia opera Dei: et quia, ex quo hæc verba moveri cœperunt et usque hactenus ultraque sedes inter se minime convenerunt, ut inquirentes sibimet satisfacerent pro veritate. Propter viles igitur inquisitiones non sit infinita contentio, ne nobis insultent pagani et hæretici, neque in nobis usquequaque locum accipiant semina adversarii. Cadens namque ab humano genere, quod ei serviebat, et confusus per apparitionem Domini nostri, propterea non quiescit hæc ad suam consolationem facere. Sed per gratiam Domini nostri Jesu Christi, veri Dei nostri, etiam in his confundatur per studium vestræ paternæ beatitudinis, et secundum quod scriptum est deponentibus nobis omnem zelum et omnem contentionem omnemque invidiam, veritati concurremus. Veritas enim Deo chara est; et secundum Domini vocem, quicumque voluerit omnium primus esse, sit omnium minister (Matth. xxii). Et iterum dictum est: *In hoc cognoscent omnes quia mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinvicem* (Joan. xiiii). Postquam igitur tempus non recipit perfectam congregationem fieri, adhortamur vestram paternam beatitudinem per præsentem nostram piam sacram, dirigere viros utiles ac modestos, notitiam habentes totius a Deo inspiratæ doctrinæ, et peritiam irreprehensibilem habentes dogmatum, indutos personam vestræ apostolicæ sedis, ejusque concilii deferentes et libros qui oportent proferri: et omnem auctoritatem habentes; quatenus convenientes cum hic posito sanctissimo ac beatissimo patriarcha, et Macario sanctissimo patriarcha Theopolitanz civitatis, perscrutentur cum omni mansuetudine et modestia, et per gratiam sancti Spiritus veritati insistere et consentire, munitionem habentibus eis qui huc advenierint ex parte sedis vestræ, per præsentem no-

Α γίνονται, καθὼς καὶ τὰ ἐπὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πατριάρχων γεγόνασιν· ἀλλ' ὅτι μᾶλλον συνείδε προτρεπτικῆ ἐπιστολῆ χρῆσασθαι πρὸς τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα, ἢ τὰ καὶ ἔστειλε, καὶ ταύτας ἐν εἰδήσει πάντως γέγονεν ἡ ὑμέτερα πατρικὴ μακαριότης· καὶ οὐ συνείδομεν διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν εὐσεβοῦς σάκρας περὶ τῆς τοιαύτης ἐπιστολῆς πολυλογίᾳ χρῆσασθαι. Μετὰ οὖν τὸ τὴν τοιαύτην ἐπιστολὴν σταλῆναι πρὸς τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα, ἠρωτήσαμεν τὸν τε αὐτὸν ἀγιωτάτον καὶ μακαριώτατον πατριάρχην, καὶ Μακάριον τῆς Θεουπόλεως πόλεως, τίς ἢ δυσχέρεια ἢ προβαίνουσα μεταξὺ τῆς ὑμετέρας πατρικῆς μακαριότητος, ἤγουν τοῦ καθ' ὑμᾶς ἀποστολικοῦ θρόνου, καὶ αὐτῶν ἤδη τετελεσμένων πάντων ὄντων περὶ τῆς ἀμωμότητος ἡμῶν καὶ ἀπαρασαλεύτου τῶν Χριστιανῶν πίστεως διὰ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διὰ τε τῶν ἐκθίσεων τῶν ἁγίων πέντε συνόδων, καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων ἐκκρίτων Πατέρων, καὶ πασῶν τῶν αἰρέσεων ἡδὴ καὶ τηλαυγηθεῶν καὶ καταργηθειῶν, καὶ μηκέτι ὑπεῖναι τρόπον δυναμένον παρασπασμῶν ἢ σχίσμα τῇ ἀγίᾳ καὶ ἀμωμῆτι ἡμῶν περιποιῆσαι πίστιν· καὶ ὑπελογήσαντο ἡμῖν οἱ αὐτοὶ ἀγιώτατοι πατριάρχαι, ὡς ῥήματά τινα καινοφρονῶν εἰσάχθησαν, τῶν μὴν ἐξ ἀνειδησίας ταῦτα εἰσαγαγόντων, ἑτέρων δὲ παρὰ τὸ προσήκον ἐπιζηρηζομένων τὰ ἀκατάληπτα ἔργα τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι ἀρ' οὐ ταῦτα ἤρξαντο κνεῖσθαι τὰ ῥήματα καὶ μέχρι τοῦ παρόντος συνελυσις μεταξὺ τῶν δύο θρόνων οὐ γίγονεν, ἵνα ἐκζητούντες, πληροφροῖαν ἑαυτοῖς εἰσαγάγωσι τῆς ἀληθείας. Διὰ οὖν οἰκτρὰ ζητήματα, μὴ γενέσθω ἀτελεστος ἡ ἐρεσχελία, μὴ ἐπιχαρῶσιν ἡμῖν οἱ Ἕλληες καὶ οἱ αἰρετικοὶ· μὴ λάβωσι χώραν ἕως τοῦ παντός τὰ σπέρματα τοῦ ἐναντίου εἰς ἡμᾶς. Ἐκπισῶν γὰρ ἐκ τῆς ἀνθρωπότητος τῆς λατρευομένης αὐτῶ, καὶ κατασχυνθείς τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἐν τούτῳ ἄρτι οὐ καύεται ταῦτα πρὸς παραμυθίαν ἑαυτοῦ ποιῶν, ἀλλὰ τῇ χάριτι τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ ἐν τούτοις κατασχύνθη διὰ τῆς σπουδῆς τῆς ὑμετέρας πατρικῆς μακαριότητος, καὶ κατὰ τὸ εἰρημῶν, ἀποτιθεμένων ἡμῶν πάντα ζῆλον καὶ πᾶσαν ἐριδιὰ καὶ πάντα φθόνον τῇ ἀληθείᾳ συνδράμωμεν· ἡ γὰρ ἀλήθεια ἀγαπημένη ἐστὶ τῷ Θεῷ· καὶ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνήν, ὅστις θέλει πάντων πρῶτος εἶναι, ἔστω πάντων διάκονος. Καὶ πάλιν εἴρηται· Ὅτι ἐν τούτῳ γινώσκονται, ὅτι ἡμεῖς μαθηταὶ ἐστε, ἐν τῷ ἀγαπᾶν ὑμᾶς ἀλλήλους. Ἐπ' αὐτὸν οὖν ὁ χρόνος οὐκ ἐπιδέχεται τελείαν συνάθροισιν γενέσθαι, προτρέπομεν τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα διὰ τῆς παρουσίας ἡμῶν εὐσεβοῦς σάκρας στῆναι ἄνδρας χρησίμους τε καὶ ἐπιεικεῖς, εἶδῃσιν ἔχοντας πάσης θεοπνεύστου γραφῆς, καὶ πείραν ἀνεπίληπτον κατημέριονος δογμάτων, ἐνδεδυμένους τὸ πρόσωπον τοῦ καθ' ὑμᾶς ἀποστολικοῦ θρόνου καὶ τῆς συνόδου αὐτοῦ, ἐπιφερομένους καὶ τὰς βίβλους ἕς δῖον ἐστὶ προαχθῆναι, καὶ πᾶσαν αὐθεντίαν ἔχοντας, πρὸς τὸ εὐρισκομένους μετὰ τῶν ἐνταῦθα, τοῦ ἀγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πατριάρχου, καὶ Μακαρίου τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Θεουπόλεως, ἀνερευνησάμενοι μετὰ πάσης πραότητος καὶ ἐπιεικίας, καὶ τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῇ ἀληθείᾳ ἐπιστῆναι τε καὶ πεισθῆναι, τὸ ἀσφαλῆς ἐχόντων τῶν καταλαβανόντων ἐκ μέρους τοῦ καθ' ὑμᾶς ἀποστο-

ἰκοῦ ἰκόνου διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν εὐσεβοῦς σάρκας. **Α** μὰ τὸν γὰρ Θεὸν παντοκράτορα, οὐκ ἔστι παρ' ἡμῖν ἑτερομέρησις οἰαδῆποτε, ἀλλ' ἰσότητα τοῖς ἀμειότεροις φυλάττομεν, μηδὲ ὁλως ὑπαναγκάζοντες, ἐν οἰωδῆποτε κίφραλοι τὸς στελλομένους παρ' ὑμῶν ἐν τει, ἀλλὰ πάσης τιμῆς μετὰ καὶ τῆς δεούσης δορυφορίας [Interp. ἰμῆι δωροφορίας] καὶ ἀποδοχῆς ἀξιώσομεν αὐτούς. καὶ εἰ μὴν συμβιβασθῶσιν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ἰδοὺ καὶ καλῶς· εἰ δὲ μὴ συμβιβασθῶσι, πάλιν μετὰ πάσης εὐλαθείας ἀποστελλομεν αὐτούς πρὸς ὑμᾶς μετὰ ταῦτα ὑπεριχουέμεν ἡμῶν τὸ κρίμα τοῦ Θεοῦ τὸ ἐπιεικόμενον ἡμῖν, πρὸς ὃ ὠρίστημεν φυλάττειν ἢν παρελάβομεν ἁγίαν καὶ ἀμώμητον πίστιν, ἐκάστου τῶ ἰδίῳ νοῦ πληροφορομένου, καὶ μέλλοντος ἀπολογεῖσθαι ἐπὶ τοῦ ἁγίου καὶ φοβεροῦ βήματος τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Προτρέπεται γὰρ καὶ παρακαλεῖν δι' ἀμῆτα ἐπὶ πάσῃ κατορθώσει τε καὶ ἐνώσει πάντων τῶν Χριστιανῶν, καταναγκάζειν δὲ οὐδαμῶς βουλόμεθα. Τὰ δὲ στελλόμενα παρὰ τῆς ὑμετέρας πατρικῆς μακαριότητος πρόσωπα οὕτως ὀρίσει: ἐκ μὲν τῆς κατ' ὑμᾶς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, εἰ μὴν ἀρίσκει αὐτῇ, ἐν τρισὶ πρόσωποις ἀρκεσθῆναι· ἐπεὶ καὶ πλείονας ὄσους ἀρίσκει αὐτῇ, ἐκπέμψει. Ἐκ δὲ τῆς συνόδου ἕως δεκάδου μητροπολιτῶν τε καὶ ἐπισκόπων· ἐκ δὲ τῶν τεσσάρων Βυζαντιῶν μοναστηρίων ἐξ ἐκάστου μοναστηρίου ἀθῆδας τέσσαρας. Εἰ γὰρ ἐπεδίχετο ὁ χρόνος ὡς προείρηται, καὶ τελείαν συνάθροισιν εἴχομεν παρασκευάσαι γενέσθαι· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ χρόνος οὐκ ἐπεδίχεται, ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν τῇ ἰδίᾳ βουλήσει προήγαγεν, ὅπερ ἡμεῖς ὑπερεπιθέμεθα, ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ πάντως κελύμεν τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα μὴ γενέσθαι παρέμποδον τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τοῦτους ἀποστελεῖν· οὕτω γὰρ ἐπιζόμεν εἰς τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, ὅτι ὁ εὐδοκῆσας κινήθηται τὰ τοῦ κεφαλαίου ἐπὶ τοῦ παρόντος, διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εὐδοκῆσαι ἔχει τούτου φανερωθῆναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐπιστῆναι πᾶντας χωρὶς σχίσματος καὶ ἔριδος τῇ ἀληθείᾳ, καὶ ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μίᾳ καρδίᾳ ἀνυμνεῖν πάντας ἡμᾶς τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα. Παρασιωπῆσαι γὰρ αὐτὸ φοβερὸν ἠγησάμεθα, πρὸς τὸ μὴ τὸν λαὸν τὸν προτερχόμενον ἔγκρασθῆναι ἐν ταῖς ἁγιωτάταις τοῦ Θεοῦ καθολικαῖς καὶ ἀποστολικαῖς ἐκκλησίαις, ἐναντίας ἐμφιλοχωρεῖν ἐνομοίαις, θεωρουνας τὴν πρὸς ἀλλήλους τῶν ἀρχιερέων διάστασιν. Πολλὴν γὰρ ἔστασιν ἡμῖν ἐπόρισαν ὁ, τε ἁγιωτάτος καὶ μακαριώτατος τῶν ἐσταυθῶ πατριάρχης, καὶ Μακάριος ὁ ἁγιωτάτος πατριάρχης Θεουπόλεως ἐκβαλεῖν Βιταλιανὸν τὸν μακαριώτατον ἐκ τῶν διπτύχων, ῥάσκοντες Ὀνώριον μνημονεῖσθαι ἐν τοῖς διπτύχοις διὰ τὴν τιμὴν τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας ἡμῶν Ῥώμης. Ἐπεὶ μὴ καταδέχεται τοὺς μετὰ ταῦτα πατριάρχης τῆς εἰρημίνης ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας Ῥώμης μνημονεῖν, μέχρις ἂν ἡ συζητήσις καὶ πληροφορία γίνηται τῶν βήματων τῶν ἀμειωθημένων μεταξὺ τῶν ἐκατέρων θρόνων· καὶ εἴθ' οὕτως ἡ ὑμετέρα πατρικὴ μακαριότης ἀκολούθως μνημονευθῆ. Ἀλλ' ἡμεῖς τοῦτο οὐ κατεδέξαμεθα, τουτίστι τὸ ἐκδηθῆναι τὸν αὐτὸν Βιταλιανὸν ἐκ τῶν διπτύχων· τοῦτο μὲν, ὡς πᾶσαν ἰσότητα ταροῦντες, καὶ τοὺς ἀμειότερους ὀρθοδόξους ἔχοντες· τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὴν προσαχθεῖσαν ἡμῖν ἀγάπην παρὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κινήσεως

A stram piam sacram. Per Deum enim omnipotentem, non est apud nos partis cuiuslibet favor, sed æqualitatem utrisque partibus conservabimus; nullatenus necessitatem facientes in quocunque capitulo eis qui a vobis diriguntur quoquomodo: sed et omni honore, cum competenti munificentia et susceptione dignos eos habebimus. Et si quidem utrique convenerint, ecce et bene: sin autem minime convenerint, iterum cum omni humanitate eos ad vos dirigemus: de cætero nos excusantes [exuentes] in iudicio Dei imminente nobis, juxta quod constituti sumus servare fidem sanctam et immaculatam quam perceperimus, unoquoque proprio sensu abundante, et rationem reddituro ante sanctum et terribile tribunal Dei nostri. Invitare enim et rogare possumus ad omnem **B** commendationem [emendationem] et unitatem omnium Christianorum, necessitatem vero inferre nullatenus volumus. Personas vero, quæ diliguntur a paterna vestra beatitudine ita decernet: ex vestra quidem sancta Ecclesia (si utique videtur ei) tres personæ sufficiant: quod si et plures, quantæ ei placuerunt, dirigat. De concilio vero usque ad duodecim metropolitas et episcopos. De quatuor vero monasteriis Byzantenis [Byzantinis], ab unoquoque monasterio monachos quatuor. Nam si reciperet tempus, ut dictum est, et perfectam congregationem studuissemus facere, sed quoniam tempus non admittit, Deus autem noster proprio consilio protulit, quod nos differebamus, in hoc tempore per omnia volumus vestram paternam beatitudinem minime effici impedimentum voluntati Dei, sed eos dirigere. **C** Sic enim speramus in ejus benignitate, quoniam qui voluit hujusmodi capitulum moveri in præsentî, per Spiritum sanctum concedere habet, ut veritas clareat, et instruantur omnes sine schismate atque contentione veritatem profiteri. et uno ore unoque corde glorificare nos omnes ejus bonitatem [benignitatem]. Tacere quippe hoc, terribile æstimavimus, ut ne plebs, quæ ut sanctificetur accedit ad sanctus Dei catholicas et apostolicas ecclesias, contrariis cogitationibus occupetur, considerans antistitum adinvicem dissonantiam. Multam enim nobis instantiam fecerunt tam hic sanctissimus ac beatissimus patriarcha, quamque Macarius sanctissimus patriarcha Theopoleos, ut ejiceretur Vitalianus beatissimus de **D** diptychis, asserentes Honorium memorari in diptychis, propter honorem apostolicæ sedis antiquæ nostræ Romæ. Nam non acquiescere, ut memorentur patriarchæ, qui postmodum fuerunt in prædicti sancta Romana Ecclesia, donec conquisitio et satisfactio proveniat verborum de quibus contenditur inter utrasque sedes, et ita vestra paterna beatitudo consequenter memoretur: sed hoc nos non acquiescimus, id est, ut ejiceretur idem Vitalianus de diptychis, hoc quidem, utpote omnem æqualitatem servantes, et utrosque orthodoxos habentes: hoc autem, et propter collatam nobis claritatem ab eodem Vitaliano, dum superasset, in motione tyrannorum nostro: Sed sic polliciti sumus prædictus

sanctissimis patriarchis, quod per omnia dirigit vestra beatitudo homines qui debeant conquirere cum ipsis; et tunc secundum quod claruerit, perfecta dispositio fiet. Nam ante hoc nullo modo nos acquiescere ut idem beatissimus Vitalianus ejiciatur. Hac cognoscens vestra paterna beatitudo, studeat sequi voluntatem Dei. Sicut enim prædictum est, spem habemus in coronatore nostro Deo, quia dum præviderit super hoc ferventem nostrum affectum, ejus benignitas etiam ingruentes nobis perturbationes gentium sedabit. Omnem vero concursum venientibus jussimus præbere Theodorum gloriosum patri- cium et exarchum Christo amabilis nostræ Italiæ provinciæ, tam in navi quamque in expensis et omni utilitate eorum; et si necessitas exegerit, etiam caste- latus dromones præbere ad eorum munimen, ut ex omnibus illæsi et sine periculo (Deo cooperante) iidem ad nos perducantur. *Subscriptio.* Divinitas te servet per multos annos, sanctissime ac beatissime Pater.

τῶν ἡμετέρων τυράνων. Ἄλλ' ὅπως ὑπεσχόμεθα τοῖς εἰρημίνοις ἀγιωτάτοις πατριάρχαις, ὡς πάντως ἀπο- στελεῖ ἡ ὑμετέρα πατρικὴ μακαριότης ἀνθρώπους, τοὺς ἐπιλιπόντας συζητῆσαι μετ' αὐτῶν, καὶ ὅτι τῆνικαῦτα τὸ φανερούμενον ἢ τελεία διοικήσεις γίνονται. Ἐπεὶ πρὸ τού- του μὴ καταδέχεται ἡμᾶς τὸν αὐτὸν μακαριώτατον Βιταλιανὸν ἐκβληθῆναι. Ταῦτα γινώσκοντα ἡ ὑμετέρα πατρικὴ μακαριότης, σπεύσει ἐξακολουθῆσαι τῷ θελή- ματι τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ προεῖρηται, ἐπιβὰ ἔχομεν εἰς τὸν στέψαντα ἡμᾶς Θεὸν, ὅτι ἦνίκα θεωρήσει θερμὴν περὶ τοῦτο εἰς ἡμῶν πρόθεσιν, ἢ αὐτοῦ ἀγαθότης καὶ τοὺς ταραχῶς τοὺς ἐπερχομένους ἡμῖν τῶν ἐθνῶν ἀποκαύσει. Πᾶσαν δὲ σύνδροσον ἐκτελέσασιν τοῖς ἐρχομίνοις πα- ρασχεῖν Θεόδωρον τὸν ἐνδοξότατον πατρικιον καὶ ἐξαρχον τῆς Ἰταλῶν ἡμῶν φιλοχρίστου χώρας, εἰς τε κλοῖον καὶ δαπάνας καὶ πᾶσαν χρεῖαν αὐτῶν· καὶ εἰ ἡ χρεῖα καλίσσι, καὶ καπιλλάτους καράβους παρασχεθῆναι εἰς διάσωσιν αὐτῶν, πρὸς τὸ πάντα ἀβλαβεῖς καὶ ἀκινδύνους εἶ τῷ Θεῷ συνεργίῃ ἀποκαταστῆναι πρὸς ἡμᾶς. Ἡ ὑπογραφή. Τὸ Θεῖον φυλάξοι σε ἐπὶ πολλοὺς χρόνους, ἀγιώτατε καὶ μακαριώτατε Πάτερ.

EPITAPHIUM HONORII PAPÆ DONO ROMANO PONTIFICI

ASCRIPtum A PAPEBROCHIO

(Ex Gruterii Inscriptionibus.)

Pastorem magnum laudis pia præmia lustrant
Qui functus Petri hac vice summa tenet.
Efulgit tumulis nam præsul Honorius istis
Cujus magnanimum nomen honoreque manet.
Sedis apostolicæ meritis nam jura gubernans
Dispersos revocat, optima lucra refert:
Utque sagax animo divino in carmine pollens
Ad vitam pastor ducere novit oves.
Historia nam dulcum sævo sub scismate fessa,
Ad statuta Patrum teque monente redit
Judaicæ gentis sub te est perfidia victa
Sic unum Domini reddis ovile pium.

C Adtonitum patriæ sollers sic cura movebat
Optata ut populis esset ubique quies.
Quem doctrina potens quem sacra regula vitæ
Pontificum pariter sanxit habere decus
Sanctiloquus semper In te commenta magistri
Emicere tui tanquam secunda nimis
Namque Gregorii tanti vestigiæ justæ
Dum sequeris cupiens et meritumque geris
Æternæ lucis Christo dignante perennem
Cum Patribus sanctis posside jamque diem
Iis ego epitaphiis merito tibi carmina solvi
Quod Patris eximii sim bonus ipse memor.

ANNO DOMINI DCLXXIX

SANCTUS AGATHO

ROMANUS PONTIFEX.

NOTITIA HISTORICA IN S. AGATHONEM.

(Ex Mansi ampl. Conc. Collect.)

Agatho, ^a natione Siculus, ¹ ex monachis, ^b sedit annos ² duos, menses sex, dies ³ tres. Tantum beni-
VARIANTES LECTIONES.

¹ Cod. Luc. Ex monachis deest. Al. : Forte, exmonachus. — ² Al., tres, menses VIII, dies xv. — ³ Cod. Luc., iv.

SEVERINI BINII NOTÆ.

^a Agatho. Constat ex epistola Constantini impera-
toris, quam pridie Augusti, indictione sexta, anno
Domini 678, ad Donum pontificem destinarat, Aga-
thonem ^b Sedit annos duos, menses sex, dies tres. Tribus
annis et mensibus plus minus quinque Agathonem in
sede pontificia sedisse, verius esse constat ex iis quæ
supra

gnus et mansuetus fuit, ut etiam omnibus hilaris et jucundus comprobaretur. ^a Hujus temporibus Theodorus archiepiscopus Ravennæ semetipsum sedi apostolicæ post multorum annorum curricula præsentavit. ^b Illic suscepit divalem jussionem piissimorum principum Constantini, Heraclii et Tiberii Augustorum, per Epiphanium Gloriosum ^c a secretis, missam præcessori suo Dono papæ invitamentum atque alhortantem, ut debeat sacerdotes, vel missos suos dirigere in regiam urbem pro adunatione facienda sanctorum Dei Ecclesiarum, quod et ordinarie non distulit. ^d Et direxit ^e Abundantium Paternensem, Joannem ^f Rhegitanum, et Joannem Portuensem ^g, episcopum, Theodorum, et Georgium presbyteros, Joannem ^h diaconum, et ⁱ Constantinum, Theodorum presbyterum Ravennatem, atque religiosos servos Dei monachos, clerum videlicet diversis ordinibus, et super quod competebat, eos honoribus ampliavit. Illic ultra consuetudinem arcarium Ecclesiæ Romanæ ^j efficitur, et per semetipsum causam arcarie disposuit, emittens videlicet ^k de suscepta per nomenclatorem manu sua obumbratas; qui infirmitate detentus, arcarium juxta consuetudinem instituit. Hujus temporibus indictione 8, luna eclipsim pertulit mensis Junii die ^l 28. Similiter et mortalitas major atque gravissima subsecuta est mense superscripto, Julio, Augusto, et Septembri in urbe Roma,

VARIANTES LECTIONES.

¹ *Cod. Luc.*, a secretissimo præcessori suo Dono papæ. — ² *Al.*, direxit itaque. — ³ *Al.*, Regianum. — ⁴ *Al.*, episcopus. — ⁵ *Al.*, subdiaconum. — ⁶ *Cod. Luc.*, Constantium subdiaconum. — ⁷ *Al.*, effectus est. — ⁸ *Cod. Luc.*, desuscepta. — ⁹ *Cod. Luc.*, 18. — ¹⁰ *Al.*, fuisse. — ¹¹ *Al.*, vini. *Cod. Luc.*, vel nati per lecta ad sepulcra, etc. — ¹² *Al.*, pari etiam modo foras circa quæque suburbana et castra eadem mortalitas diffusa est. — ¹³ *Al.*, solatiantem; *Cod. Luc.*, solaciante. — ¹⁴ *Cod. Luc.*, adertiones. — ¹⁵ *Cod. Luc.*, tribens.

SEVERINI BINII NOTÆ.

ihonem circa eadem tempora, post obitum Doni, ^C thronum apostolicum conscendisse, jussuque occidentalium episcoporum in Italia, Gallia et Anglia diversa concilia celebrata fuisse, cum intellexissent quæ de œcumenico concilio in causa Monothelitarum congregando imperator ad Donum perscripserat. Hujus temporibus prædicatio Evangelii apud Frisones et Saxones Australes, per Wilfridum Eboracensem episcopum inchoata, opera Willebrordi consummata fuit.

supra notavi ad vitam Doni pontificis, et ex tabulis ecclesiasticis, quæ eundem indictione decima, iv Idus Januarii, anno 682, defunctum fuisse anniversaria memoria colunt et representant. Eundem mense Decembri indictione decima adhuc superstitem fuisse patet ex epistola Constantini allegato tempore ad Agathonem destinata. Exstat in fine actionis 18 sexti concilii œcumenici.

^a *Hujus temporibus Theodorus archiepiscopus Ravennæ.* Post multorum annorum schisma Ravennatem Ecclesiam catholicæ Ecclesiæ reconciliatam fuisse sub Agathone in concilio Romano in notis concilii Romani sub Agathone pluribus annotavi.

^b *Illic suscepit divalem jussionem, etc.* Exstat ipsa sacra imperatoris inter præambulares concilii vi.

^c *Et direxit Abundantium, etc.* Ad concilium œcumenicum duplicem legationem designatam et ablegatam fuisse, constat ex sacra imperatoris ad Georgium Constantinopolitanum, quæ exstat inter præambulares. Nomine sedis apostolicæ legabantur Theodorus et Georgius presbyteri, et Joannes diaconus; qui tres

qualis nec temporibus aliorum pontificum ¹⁰ esse memorantur. Ut etiam parentes cum illis atque fratres seu sorores ¹¹ hinc inde per lectos ad sepulcra deducerentur. ¹² Postmodum vero foras circumquaque suburbana et castra devastare non cessavit. Qui suprascripti missi sedis apostolicæ, qui directi fuerant in regiam urbem, ^d ingredienti die decima mensis Novembris, nona indictione, Domino ¹³ solante, atque principe apostolorum comitante, suscepti sunt a principe in oraculo beati Petri apostoli intra palatium, porrigentes ei scripta pontificis. Quæ dum suscepisset, commonuit eos, atque adhortatus est, ut non per schisma, aut farorem, sed pacifica dispositione remittentes philosophicas ¹⁴ assertiones puram sanctarum Scripturarum, Patrumque, et probatam ^B fidem per synodalia decreta satisfacerent. Et dans inducias ad retractanda scripta, ¹⁵ tribuit eis omnia quæ ad sustentationem sufficiebant in eorum expensas in domo quæ appellatur Placidia, die 18 mensis suprascripti. Die Dominico advocati sunt in processione ad sanctam Dei genitricem in Blachernas in tanta honorificentia, ut etiam de palatio caballos stratos dirigeret cum obsequio pietas imperialis, et sic eos suscipere; ea ipsa commonens, ut pacifica assertionis testimonia venerabilium Patrum proponerent. ^e De vigesima secunda mensis Novembris in basilica quæ Trullus appellatur, intra palatium sub

munere legationis apostolicæ fungentes, ^C singulis actionibus concilii œcumenici præsiderunt, ut apud Acta concilii œcumenici aperte constat. Reliqui, quos cum legatis sedis apostolicæ confuse nominat Anastasius, a Romano concilio deputati fuerunt; eo nimirum fine, ut acceptam synodicam imperatori offerrent, quæve occidentalium episcoporum de voluntatibus et operationibus Christi sententia esset, ipsi coram etiam edicerent.

^d *Ingredientes die 10 mensis Novembris.* Circa ingressum legatorum in urbem Constantinopolitanam, in tempore Anastasius aberrat. Cum enim Constantinus imperator post adventum legatorum in urbem, sacram illam ad Georgium Constantinopolitanum scripserit iv Idus Septembris, necessum est affirmare quod vel circa finem Augusti, vel sub initium Septembris utraque legatio in urbem venerit. Adde quod œcumenicum ipsum concilium sub præsidio legatorum sedis apostolicæ jam præsentium, septima Novembris inchoatum fuisse legatur. Quamobrem verum esse non potest quod de tempore adventus eorumdem legatorum legitur apud depravatam Codicem Anastasii: emendari potest, si pro 10 Novembri legatur 10 Septembris.

^e *Die vigesima secunda mensis Novembris in basilica quæ Trullus appellatur.* Ab hoc loco usque ad finem vitæ Agathonis Anastasius describit actorem synodaliū breve compendium, in quo plura inveniuntur, quæ in ipsa sexta synodo desiderantur; contra vero desunt complura quæ in exstantibus Actis synodalibus scripta reperiuntur. Sex tantum actiones habitas esse refert Anastasius, decem et octo apud acta inveniuntur. Ille synodum ante paschale tempus

regali cultu, residente cum Constantino Augusto A Georgio patriarcha Constantinopolitano ac Macario Antiocheno suscepti sunt missi sedis apostolicæ, deinde metropolitæ, vel episcopi orientalium partium numero centum quinquaginta. Qui proni adorantes, residere eos præcepit una cum nostris. Post hæc ¹ patricii, hypati, omnesque ² inelyti introlerunt, et habita inquisitione ab ejus ³ pietate, ejus partis deberet ostensio approbari. Legati sedis apostolicæ dixerunt: Opportuna veritas et ratio exigit, ut ⁴ a parte eorum qui unam voluntatem et operationem in Domino Jesu Christo asserunt apostolicæ sedis ⁵ exponere. Qui audientes, læti effecti, paratos se esse dixerunt. Et accepta licentia ea hora suos intromiserunt libros, ⁶ et tomos diversos, et synodos, quas falsaverant. Nam non per veritatem se superare ⁷ nitentantur, ⁸ sed per mendacia, et diversa commenta, quæ in ⁹ libris suis ipsi addiderant, et relegentes per singula, reperti sunt mendaces unam operationem et voluntatem, ¹⁰ dicentes: et in quinta synodo epistolam Vigilli papæ ad Mennam patriarcham, atque libellum ejusdem Mennæ in quaternionibus noviter additis, falsaverunt, unam voluntatem et operationem dicentes, quod coram principe et synodo ¹¹ claruit. Alia die catholicæ fidei defensor pius princeps in secretario ¹² residens, inquisitione de ipsis Codicibus facta, ita reperit falsa noviter addita fuisse.

Die ¹³ duodecima mensis ¹⁴ Decembris, residente synodo cum ejus pietate, suscepti sunt missi sedis apostolicæ, et præcepit eos ¹⁵ in synodo residere; præsentantes locum sanctissimi ac beatissimi Agathonis papæ. Quibus dictum est ut omnes libros, quos scirent ad causam fidei pertinere, coram synodo adducerent: quod et factum est. Et vocato Georgio diacono et chartophylace Ecclesiæ Constantinopolitanæ, præceptum est ei ut juxta eorum notitiam Codices ex bibliotheca Ecclesiæ ad medium ¹⁶ deduceret, et dum adducti essent, et relegerentur, utriusque ¹⁷ similes reperti sunt, duas naturas, duasque voluntates, et operationes in Domino Jesu Christo habentes. Et confusus Macarius coram synodo inventus est mendax. Tunc interdixit pietas Augustalis Georgio patriarchæ, ut minime in Ecclesia sua susciperet Macarium, vel ejus homines, interdicens ei

processum. Hæc prima ejus ruina fuit, die ¹⁸ 13 mensis Februarii, auxiliante beato Petro apostolo, ut veritatis lumen appareret, intromissa sunt coram synodo venerabilium Patrum dicta Joannis Constantinopolitani, Cyrilli, Athanasii, Basilii, Gregorii, Dionysii, Hilarii, Ambrosii, Augustini, et Leonis ¹⁹ duas naturales voluntates, et operationes in Christo dicentium, ad satisfactionem principis vel synodi.

²⁰ Sequenti die in eodem secretario residente synodo una cum principe, synodica sanctissimi Agathonis papæ relecta est, et ad singula comprobata Patrum ²¹ dicta inserta, in qua synodica episcopi occidentalis partis subscripserunt numero ²² centum viginti quinque. Cumque post hæc adhortatus est nec dicendus Macarius a sancta synodo, vel a pio principe, omnique senatu ut profiteretur unam aut duas confiteri voluntates, vel operationes, qui nullatenus audivit, sed potius neque unam, neque duas in salvatore dicere voluit. Deinde protulit piissimus et serenissimus princeps tomum ad relegendum, ²³ in quem vanum hæreticum dogma Macarii erat conscriptum, et ejus manu subscriptum, apertissime unam voluntatem in Domino affirmantis. Sub ipsius scriptione, et Theodori expatriarchæ, utique juxta eum tenorem ibi subscriptio erat. Et interrogatus Georgius patriarcha, si eam fidem quam docet sedes apostolica ²⁴ amplectitur juxta scripturam venerandi Agathonis papæ seu sanctorum ac venerabilium Patrum. Qui respondit quod accepta licentia ²⁵ in scriptione quæ opportuna erant responderet. Et in his recedentes die 17 mensis Februarii, die Dominico intra oraculum sancti Petri intra palatium ²⁶ astante ²⁷ synclero, simulque et patriarcha, legatos sedis apostolicæ ²⁸ suscepit, ²⁹ relegens suggestionem allam pro eorum ³⁰ commendatione a sanctissimo papa directam. Qui Georgius sanctissimus patriarcha professus est eo die in scriptis duas naturas duasque voluntates et operationes in Domino Jesu Christo se credere et prædicare, sicut sedes apostolica credidit: anathematizans eos qui unam naturam, voluntatem et operationem in Domino Jesu Christo dicunt.

Die vigesima quinta mensis Februarii residente synodo una cum pio principe simulque et legatis sedis apostolicæ, Macarium adesse jusserunt. Et data

VARIANTES LECTIONES.

¹ Al., patricii quinque omnesque inelyti cum omni sindtico. — ² Cod. Luc., syncliti et habita inquisitione ab ejus, etc. — ³ Al., parte. — ⁴ Al., aperte. — ⁵ Al., auctoritas exponatur. — ⁶ Cod. Luc., in tomos diversos. — ⁷ Al., æstimaverunt; Cod. Luc., existimaverunt. — ⁸ Cod. Luc. et Al., nisi per. — ⁹ Al., libris ipsis. — ¹⁰ Al., in Domino Jesu Christo esse. — ¹¹ Cod. Luc., placuit. — ¹² Al., præsidens. — ¹³ Cod. Luc., die decima. — ¹⁴ Cod. Luc., et Al., Novembris. — ¹⁵ Al., synodus. — ¹⁶ Cod. Luc., deducerentur. — ¹⁷ Al., verissimi reperti. — ¹⁸ Al., 14; Cod. Luc., 11. — ¹⁹ Al., duas naturas et voluntates. — ²⁰ Al., dictis insertis. — ²¹ Cod. Luc. et Al., cxx. — ²² Cod. Luc., una et hæretica dogmata Macarii erant conscripta, et ejus manu subscripta. Al., in quo una voluntas et hæretica dogmata Macarii erant conscripta, et ejus manu subscripta, et apertissime unam voluntatem in Domino affirmantis. Post ipsius subscriptionem et Theodori. — ²³ Al., amplecteretur juxta scripta. — ²⁴ Al., in scripto. — ²⁵ Al., astantes Augustinus simul et patriarcha legatos. — ²⁶ Al., synclero. — ²⁷ Al., susceperunt. — ²⁸ Al., relegantes. — ²⁹ Al., condemnatione.

SEVERINI BINI NOTÆ.

absolutam fuisse scribit; actiones vero illæ, in quibus Honorius dicitur esse condemnatus, cæteræque sequentes, mense Augusto et Septembri celebræ reperiuntur.

³¹ Sequenti die in eodem secretario residente synodo, etc. Hæc quæ sequuntur usque ad illum locum, Macarius vero cum suis, etc., apud Acta synodalis desiderantur.

a principe licentia ut se ¹ partes quis in quas vellet divideret, Georgius patriarcha regie civitatis cum suis in partes orthodoxorum stetit, Macarius vero cum suis in parte alia hæreticorum. Et deducentes ad medium professionem Georgii patriarchæ, quam fecerat, ² porrecta est principi et relecta est. Et commonitus suprascriptus Macarius, quid sentiret, vel crederet, respondit se ³ in ea perfidia, quam ante proposuerat, perdurare, et nullatenus orthodoxæ fidei acquiescere. Ea hora sancta synodus una cum principe ejus orarium atferri jusserunt ⁴ a collo ejus et exsiliens Basilius episcopus Cretensis Ecclesiæ, ejus orarium abstulit; et anathematizantes projecerunt eum foris synodum, simulque et thronum ejus. Stephanum autem discipulum ejus cervicibus a sancta synodo clerici Romani ejicientes expulerunt. Ea hora tantæ telæ aranearum nigerrimæ in medio populi ceciderunt, ut omnes mirarentur ac dicerent quod sordes hæresum expulsi sunt. Et Deo auxiliante unitæ sunt sanctæ Dei Ecclesiæ. In loco vero Macarii ordinatus est ⁵ Stephanus abbas monasterii quod appellatur ⁶ Bajæ insulæ Siciliensis, patriarcha Ecclesiæ Antiochenæ. Macarius vero cum suis amatoribus, id est, Stephano, Anastasio presbyteris, et Leontio exdiacono, Polychronio, Epiphanio ⁷ presbyteris; et inclusis ⁸ in exsilio in Romanam directi sunt civitatem. ^b Deinde abstulerunt de diptychis ecclesiarum nomina patriarcharum; vel de pi-

cturis ecclesiæ ⁹ figuras eorum, aut in foribus, ubi ubi esse poterant auferentes, id est, Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrni, Petri, per quos error orthodoxæ fidei usque nunc ¹⁰ pullulavit. Tanta autem gratia divina omnipotentis concessa est missis sedis apostolicæ, ut ad lætitiâ populi, vel sancti concilii, qui in regia urbe erant Joannes episcopus Portuensis ¹¹ dominicorum die octavorum paschæ in ecclesia beatæ Sophiæ missas publicas Latine celebraret coram principe et patriarcha, ut omnes unanimiter in laudes et victorias piissimorum imperatorum eo die Latinis vocibus acclamarent. Hic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggessit; ^c per quam ¹² revelata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione pontificis faciendâ. Sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decreto generale introducatur in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, et cum ¹³ eorum conscientia, et jussione debeat ordinatio provenire. Hic ¹⁴ dimisit omni clero rogam unam, et ad luminaria apostolorum, et sanctæ Mariæ ad Præsepe, solidos duo mille ¹⁵ centum, et quadraginta. Fecit autem ordinationem unam, presbyteros decem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero decem et octo. Qui etiam sepultus est apud beatum Petrum apostolum sub die IV Idus Januarii, et ^d cessavit episcopatus annum unum, menses VII, dies V.

VARIANTES LECTIONES.

— ¹ Al., in partem quam qui vellet. — ² Al., et porrexerunt. — ³ Al., in eadem. — ⁴ Cod. Luc., a collo ejus deest. — ⁵ Al., Theophanius. — ⁶ Cod. Luc., Pagias. — ⁷ Cod. Luc., Anastasio. — ⁸ Al., trasi in exsiliium. — ⁹ Cod. Luc., figuras eorum deest. — ¹⁰ Al., pullulaverat. — ¹¹ Al., dominico die Paschæ in ecclesia. — ¹² Cod. Luc., revelata; Al., relegata. — ¹³ Al., ejus imperatoria. — ¹⁴ Al., divisit. — ¹⁵ Cod. Luc., et Al., CLX.

SEVERINI BINII NOTÆ.

^a In exsilio in Romanam directi sunt civitatem. Errat Anastasius; non enim ad exsulandum, sed ad prosequendum quam interposuerunt appellationem, ab imperatore Romam ablegati fuerunt, ut constat ex epistola Constantini imperatoris ad Leonem papam, quæ exstat in fine actionis 18 Actorum concilii VI. Accedit quod nullum est exemplum quo relegandis hæreticis pro loco exsilio urbs Roma unquam decreta fuerit.

^b Deinde abstulerunt in diptychis, etc. Hæc post latam sententiam damnationis in Monothelitas contigisse videntur actione 17 vel 18.

^c Per quam revelata est quantitas, quæ solita erat dari. Gothorum reges Ariani et impii per tyrannidem constituerant primum ne quis ordinaretur Romanus episcopus, qui non ante habito consensu regis certam pecuniæ summam et quantitatem solvisset. Eandem pensionem imperatores Orientis post exactos Gothorum reges solvi petiverunt, ut constat ex querela sancti Gregorii, hac de re gravissime in commentariis IV psalmi penit. conquerentis, quod nimirum sibi legitime ad pontificatum vocato et electo muneri sui functionem non prius exsequi licuerit, quam data pecunia illam ab imperatoribus redemisset. Constantinus vero imperator IV, retento adhuc jure confir-

mationis antiquitus per tyrannidem usurpato, iniquissimam pecuniæ exactionem abolevit.

^d Cessavit episcopatus ejus annum unum, menses septem, dies V. Sententiam Anastasii de interregno sedis pontificiæ confirmat canon secundus concilii Toletani XIV, ex quo patet Leonem II successorem Agathonis anno quo celebratum est allegatum concilium Toletanum, 684, adhuc superstitem fuisse. Quare cum omnium sententia Leo non nisi X mensibus et septemdecim diebus pontificatum obtinuerit, necessum est affirmare ab obitu Agathonis usque ad initium ejusdem Leonis tanti temporis interregnum intercurrisse. Interim defuncto Georgio Constantino, Theodorus syncellus, fide orthodoxa per fraudem simulata, subrogatus est in sede Constantino-politana, a qua antea dejectus fuerat. De hoc firmis conjecturis asserit Baronius, anno 682, quod persuaserit imperatori catholico, ut legatos sedis apostolicæ non prius dimitteret quam Romæ novus pontifex electus esset; quodque ille interea dolose procuraverit interregni prorogationem, donec acti synodalia consecutus, ea antequam ederentur pro libidine intervartisset et corrupisset, atque ex illis se e numero damnatorum hæreticorum exemisset; nemine Honorii suo substituisset.

S. AGATHONIS PAPÆ EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA

AD AUGUSTOS IMPERATORES.

[Ex Mansi, *ibid.*]

• Dominis piissimis et serenissimis victoribus ac A triumphatoribus, charissimis filiis amatoribus Dei et Domini nostri Jesu Christi Constantino majori imperatori, Heraclio et Tiberio Augustis, Agatho episcopus servus servorum Dei.

Consideranti mihi humanæ vitæ diversos angores, et ante Deum qui unus et verus est, cum vehementia flentium ingementi, ut consolationem animæ fluctuanti divinæ miserationis impertiret instinctu, et de profundo mœroris et angustię potentia suæ dexteræ sublevaret, magnam atque mirabilem cum indesinenti gratiarum actione, serenissimi domini filii, confiteor, consolationis opportunitatem exhibere dignatus est, piissimum tranquillæ mansuetudinis vestræ propositum, quod ad stabilitatem divinitus commissæ reipublicæ Christianæ ejus concessit dignatio, ut imperialis virtus atque clementia de Deo, per quem reges regnant, qui Rex regum et Dominus dominantium est, et curet et quæreret ejus immaculatæ fidei veritatem, ut ab apostolis atque apostolicis est Patribus tradita, inquirere vigilanter, atque ut vera traditio continet, instantissime desideret in omnibus Ecclesiis obtinere, et ne quemquam tam pia lateret intentio audientium, humanave suspicio perterreret æstimantium potestate nos esse compulsos, et non plena serenitate ad satisfaciendum super evangelicæ nostræ fidei prædicatione communitos divales apices ad apostolicæ memoriæ Donum pontificem nostræ pusillitatis prædecessorem, cunctis populis ac gentibus per nostrum ministerium patefecerunt ac satisfaciunt, quos gratia sancti Spiritus imperialis linguæ calamo de puro cordis thesauro dictavit, commonentis, non opprimentis; satisfaciunt, non perterrunt; non affligentis, sed exhortantis, et ad ea quæ Dei sunt, secundum Deum invitantis, quia et ipse conditor omnium ac redemptor, cum posset in suæ divinitatis majestate in sæculum veniendo, mortales perterrere, humanitate magis inæstimabilis clementiæ humiliter ad nostra descendens, quos creavit, dignatus est et redimere: qui et spontaneam de nobis veræ de se fidei confessionem expectat. Et quod beatus Petrus apostolorum princeps commonet: *Pascite qui in vobis est gregem Christi, non coacte, sed spontaneæ, secundum Deum exhortantes* (1 Petr. v). His itaque, mansuetissimi rerum domini, divalibus apicibus animatus,

• Ex alia latinitate est hæc epistola in vetustissimo apographo, quod est in Bibliotheca collegii Paris. Soc. Jesu, cujus initium est: *Consideranti mihi humanæ*

Τοῖς εὐσεβηστάτοις δεσπόταις, καὶ γαληνοτάτοις νικηταῖς καὶ τροπαιούχοις, προσφιλεστάτοις τέκνοις [L. Ἰρασταῖς] τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Κωνσταντίνου μεγάλου βασιλεῖ. Ἡρακλείου, καὶ Τιβερίου Ἀγούστου, Ἀγάθων ἐπίσκ. δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ.

Κατανοοῦντι μοι τοῦ ἀνθρώπινου βίου τὰς διαφόρους ὁδύνας, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν τὸν μόνον ἀληθινὸν μετὰ σφοδρότητος ὁδύρων στενάζοντι, ὅπως παράκλησιν τῆ χειμαζομένη ψυχῇ τῶ πόνῳ τῆς θείας εὐσπλαγγχίας μεταδῶ, καὶ ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῶν θλίψεων τῆ δυναστεία τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς ἀνακουφίσῃ, μεγάλην καὶ θαυμαστήν μετὰ ἀκαταπαύστου εὐχαριστίας ὁμολογῶ, γαληνοτάτοι δεσπότη καὶ τέκνα, παραμυθίας ἐπιτηδεύοντα παραστήσαι κατοξίωσι τὴν εὐσεβῆ πρόθεσιν τῆς γαληναίας ἡμῶν ἡμερότατος ἦντινα πρὸς σύστασιν τῆ θεῶν κατισπιστευθῆσιν αὐτῇ [αὐτῆς] Χριστιανικωτάτη πολιτεία ἢ αὐτοῦ ἐπίνευσις ἔχαριστο, ὅπως ἡ βασιλικὴ ἰσχύς καὶ εὐμένεια περὶ Θεοῦ, δι' οὐ βασιλεῖς βασιλεύουσι, τοῦ βασιλέως ὄντως τῶν βασιλευόντων, καὶ κυρίου τῶν κυριεύοντων, καὶ φροντίσῃ, καὶ ζητήσῃ, καὶ τῆς Ἀνωμύτου αὐτοῦ πίστεως τὴν ἀλήθειαν, ὡς παρὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀποστολικῶν Πατέρων παρεδόθη, ἀγρύπνως ἐπιζητήσῃ· καὶ ὡς ἡ ἀληθῆς παράδοσις περιέχει, ἐνοστατικῶς ἐπιθυμήσῃ ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπικρατήσαι. Καὶ μήπως τινὰ τῶν ἀκούοντων ὁ οὕτως εὐσεβῆς διαλαθη σκοπῆς, ἢ ἀνθρώπινη ὑπόψια καταπτώσῃ λογιζομένου ἔξουσία ἡμᾶς εἶναι συνωθηθέντας, καὶ οὐχὶ πληρεστάτη γαληνοτάτη πρὸς τὸ ἀπολογησασθαι περὶ τοῦ καρύγματος τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὑπομνηθέντας, αἱ θεῶνδε κεραῖαι πρὸς τὸν τῆς ἀποστολικῆς μνήμης δῶνον τὸν ἀρχιερίαν καὶ προφητῶντων τὴν ἡμετέραν μετρίότητα, πᾶσι τοῖς λαοῖς καὶ ἔθνεσι διὰ τῆς ἡμῶν διακονίας ἐφανερῶποισαν, καὶ πληροφοροῦσιν ἄστωας κεραῖαι ἢ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῆ καλᾶμψ τῆς βασιλικῆς γλώττης ἐκ τοῦ καθάρου τῆς καρδίας θσαυροῦ ὑπαρῆρυσεν, ὑπομνησκούσας, καὶ μὴ καταλιθεύσας· ἀπολογουμένης καὶ μὴ καταφοβούσας· μὴ καταπονοῦσας, ἀλλὰ προτρεπούσας· πρὸς ταῦτα, ἅπερ εἰσὶ τοῦ Θεοῦ, κατὰ Θεὸν προτρεπούσας. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ πάντων κτίστης καὶ λυτρωτῆς, ὅπουαν εἴδῃνατο ἐν τῇ μεγαλειότητι τῆς ἰδίας θεότητος τοὺς θνητοὺς ἐκφοβῆσαι, ἡμερότητι μᾶλλον ἀνικίστου φιλανθρωπίας ταπεινῶς εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς κατελθὼν, οὗς ἰδημιούργησε, καὶ λυτρώσασθαι κατηξίωσεν· ὅτις καὶ αὐτοπροκρίτεον παρ' ἡμῶν τῆς ἀληθοῦς πίστεως τὴν περὶ αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐκδέχεται. Ὅπερ καὶ ὁ μακάριος

vitaē diversas molestias, et ad Deum solum verum cum vehementi morore suspiranti, ut animam tempestatibus agitatem, etc. HARD.

Πίτρος ὁ κορυθαίολος τῶν ἀποστόλων ὑπομνήσκει· « Ποιμαίνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἐκουσίως κατὰ Θεοῦ προτρέπομενοι. » Ταύταις τοῖσιν ταῖς θείαις συλλαβαῖς, ἡμερώτατοι τῶν πραγμάτων ἐσπύεται, ἐμψυχωθεῖς, καὶ πρὸς ἐλπίδα παραμυθίας ἀπὸ βαθυτάτων ἰδυνῶν κουφισθεῖς, ἠρξάμενη τῇ κρείττονι κατ' ὀλίγον ἀνεθείς παρρησίᾳ τὰ ἦδη [ἴσ. τοῖς ἦδη] διὰ τῆς σάκρας τῆς ἡμερωτάτης ὑμῶν ἀνδρείας προσταχθέντα [προσταχθῶσιν] ἐνεργῶς πρῶτον ὑπουργίαν παριστᾶν, καὶ τινὰ πρόσωπα εἰς τὴν τοῦ καιροῦ τούτου ἀτονίαν, καὶ τῆς δουλικῆς ὑμῶν χάρας ποιότητα ἠδυνάκτο εὐρεθῆναι ἐνεκεν πληροφωρίας ὑπακοῆς, ἐπειρήτου, καὶ μετὰ βουλής τῶν συνδούλων μου τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τῆς πλησιαζούσης τούτῳ τῇ ἀποστολικῇ θρόνῳ συνόδου, εἴτα διὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δουλικῶν κλήρου [L. οἰκίου] τοῦ φιλοῦντος [τοὺς φιλοῦντας] τὸ ὑπεριον Χριστιανικώτατον κράτος, καὶ ἀκολουθῶν ἀπὸ τῶν θεοσεβειστάτων δούλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῷ σπεύσει παρὰ τὰ ἔχνη τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν γυλινοτήτος. καὶ εἰ μὴ ὅτι μακρὰ περίοδος τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἡ σύνοδος καθίσταται τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, τοῦ τοσοῦτου χρόνου ἐπισώρευσα τὴν ἐπέκτασιν, πάλαι τοῦτο, ὅπερ μάλισ ποτὲ νῦν γενέσθαι ἠδυνάη, ἡ περισπούδατος ὑπακοή [ἴσ. περισπούδατω ὑπακοῇ] ἡ ἡμετέρα δουλεία ἐπλήρωσεν. Ἄλλ' ἐν ὅσῳ ἀπὸ διαφόρων ἐπαρχῶν ἡ δουλικὴ σὺν ἡμῖν σύνοδος συνηροῦζετο· ἐν ὅσῳ πρόσωπα, τινὰ μὲν ἀπὸ τῆς δουλικῆς τοῦ ἡμερωτάτου ὑμῶν κράτους πόλεως Ῥώμης, ἡ ἐκ τοῦ πλησίου στείλαι φροντίζομεν, τινὰ δὲ ἐκ τῶν πόρρωθεν τυγχανουσῶν ἐπαρχῶν, ἐν αἷς τὸν λόγον τῆς Χριστιανικώτατης πίστεως παρὰ τῶν ἀποστολικῶν τῶν προηγουμένων τὴν ἐμὴν ἰλαχιστίαν οἱ σταλέντες ἐπήρυσσον, ἐξεδεχμάθη ὑποστρέψαι, οὐ μικρὰ παραδρομὴ χρόνων ἐξηνύθη· ἵνα τὰς σωματικὰς ἀσθενείας, ἐμοῦ τοῦ οἰκίου ὑμῶν σιωπῇ περιβῶ, ἐν αἷς οὔτε ζῆν ἐξιστίν, οὔτε ἀφέσκει συχναῖς ἀσθενείαις ἀποκάμνοντα. καὶ διὰ τοῦτο, χριστιανικώτατοι δεσπῶται καὶ τέκνα, κατὰ τὴν εὐσεβεστάτην κέλυσιν τῆς θεοσεβειστάτου ὑμῶν ἡμερωτάτης ἐνεκεν ὑπακοῆς, ἢς ὀφείλομεν, οὐχ ἐνεκεν παρρησίας τῶν εἰς αὐτοὺς [ἴσ. τῆς ἐν αὐτοῖς] περισσευούσης εἰδήσεως, οὐς στέλλομεν, τοὺς παρόντας συνδούλους ἡμῶν Ἀδουμάντιον, Ἰωάννην, καὶ Ἰωάννην, τοὺς εὐλαβεστάτους ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ ἐπισκόπους, Θεόδωρον καὶ Γεώργιον τὰ ἀγαπητὰ ἡμῶν τέκνα, τοὺς πρεσβυτέρους, μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου Ἰωάννου τοῦ διακόνου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ὑποδιακόνου· οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ Θεόδωρου τοῦ πρεσβυτέρου λεγᾶτου τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Ῥαβέννης, καὶ τοὺς θεοσεβειστάτους δούλους τοῦ Θεοῦ τοὺς μοναχοὺς μετὰ καθοσιώσεως ἐκτετυκῆς καρδίας ἐφροντίσαμεν ἀποστεῖλαι. Παρὰ γὰρ ἀνθρώποις ἐν μέσῳ ἐθνῶν τυγχάνουσι, καὶ ἀπὸ σωματικῶν μόχθου τὴν τροφήν μετὰ μεγάλῳ δισταγμῷ ποριζομένοις, πῶς εἰς τὸ πλήρες δυναίσεται εὐρεθῆναι ἢ τῶν Γραφῶν εἰδήσεις; εἰ μὴ ὅτι κανονικῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν προηγουμένων καὶ τῶν ἁγίων πέντε συνόδων ἄπερ ὠρισμένα εἰσίν, ἐν ἀπλότη καρδίᾳ, καὶ ἀναμειβῶς ἀπὸ τῆς παραδοθείσης παρὰ τῶν Πατέρων πίστεως φυλάττομεν, ἐν καὶ ἐξαίρετον ἔχον διὰ παντὸς ἐνυχομένοι τε καὶ σπεύδοντες, ἵνα μὴ παρὰ τὰ κανονικῶς ὀρισθέντα μειωθῇ, μηδὲν ἀλλαγῇ, ἢ προστεθῇ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ ἴμῳ, καὶ νομίμασιν ἀπαράτρω-

A et ad spem consolationis de profundis angoribus alleviatus, orsus sum meliori refectus confidentia paulatim, iis quæ per mansuetissimam fortitudinis vestræ sacram dudum præcepta sunt, efficaciter promptam obsequentiam exhibere, ut personas quales secundum temporis huius defectum ac servilis provinciæ qualitatem poterant inveniri, pro obedientiæ satisfactione inquirerem, et cum consilio confamulorum meorum episcoporum, tam de propinqua huius apostolicæ sedis synodo, quamque de familiari clero amatores Christiani imperii, et sequenter de religiosi servis Dei, ut ad piissime tranquillitatis vestræ vestigia properarent, hortarer. Et nisi longus provinciarum ambitus in quibus humilitatis nostræ concilium constitutum est, tantum temporis protelationem ingereret, olim hoc, quod vix tandem nunc fieri potuit, studiosa obedientia, non ter famulatus impleteret. Sed dum de diversis provinciis familiare nobiscum concilium congregatur, et dum personas, quasdam quidem de hac servili vestri serenissimi principatus Romana urbe, vel de proximo dirigere procuramus, quasdam de longe positis provinciis, in quibus verbum Christianæ fidei ab apostolicis exiguitatis meæ prædecessoribus missi prædicabant, remeare præstolamur, non parvus temporum cursus elapsus est: corporales ægritudines mei famulatus silentio transeant, quibus nec vivere licet, nec libet assiduis ægritudinis laborantem. Ideoque Christianissimi domini et filii, secundum piissimam jussionem a Deo protegendæ mansuetudinis vestræ pro obedientia quam debuimus, non pro confidentia eorum scientiæ [superabundantis] quos dirigimus, præsentis confamulos nostros, Abundantium, Joannem, et Joannem, reverendissimos fratres nostros episcopos, Theodorum et Georgium dilectissimos filios nostros presbyteros, cum dilectissimo filio nostro Joanne diacono, et Constantino subdiacono sanctæ huius spiritualis maris apostolicæ sedis, nec non et Theodorum presbyterum legatum sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, et religiosos servos Dei monachos, cum supplici cordis devotione curavimus demandare. Nam apud homines in medio gentium positos, et de labore corporis quotidianum victum cum summa hæsitatione conquirentes, quomodo ad plenum poterit inveniri Scripturarum scientia, nisi quod quæ regulariter a sanctis atque apostolicis prædecessoribus, et venerabilibus quinque conciliis definita sunt, cum simplicitate cordis et sine ambiguitate a Patribus tradite fidei conservamus, unum ac præcipuum bonum habere semper optantes atque studentes, ut nihil de eis quæ regulariter definita sunt minuatur, nihil mutetur vel augetur, sed eadem et verbis et sensibus illibata custodiantur? Quibus portitoribus et testimonia aliquorum sanctorum Patrum, quos hæc apostolica Christi Ecclesia suscipit, cum eorum libris laudidimus, ut facultatem suggerendi a benignissimo vestræ Christianitatis imperio consecuti, ex his duntaxat satisfacere studeant, dum imperialis mansuetudinis vestræ

tudo præceperit quid hæc spiritalis mater eorum ac a Deo propagati imperii apostolica Christi Ecclesia credat et prædicet, non per eloquentiam sæcularem, quæ nec suppetit idiotis hominibus, sed per sinceritatem apostolicæ fidei, in qua et ab incunabilis ætate usque in finem propagatori vestri Christiani imperii, cæli Domino, omnes nobiscum deprecamur servire atque obedire. Licentiam proinde eis sive auctoritatem dedimus apud tranquillissimum vestrum imperium, dum jusserit ejus clementia simpliciter satisfaciendi, in quantum eis duntaxat injunctum est, ut nihil profecto præsumant augere, minuere vel mutare, sed traditionem hujus apostolicæ sedis, ut a prædecessoribus apostolicis pontificibus instituta est, sinceriter enarrare. Pro quibus flexo mentis poplite, suppliciter vestram ad mansuetudinem semper intentam clementiam deprecamur, ut juxta benignissimam atque augustissimam imperialis sacræ promissionem, acceptione eos dignos efficiat Christo imitabilis vestra tranquillitas, atque placabiles auditus eorum humillimis suggestionibus accommodare dignetur. Sic aures Dei omnipotentis suis precibus ad exaudiendum inveniat vestra mansuetissima pietas reseratas, illæsoque tam in rectitudine nostræ apostolicæ fidei, quamque corporum sospitate in propriis restituere jubeat; sic restituat superna Majestas per fortissimos atque invictissimos labores vestræ a Deo corroboratæ clementiæ sub benigni vestri principatus regimine totam Christianam rempublicam, et fortissimis vestris sceptris adversas subigat nationes, ut ex hoc omni animæ atque omnibus gentibus satisfiat, quia quod per augustissimum apices de immortalitate atque illæsione euntium, Deo sibi aspirante, polliceri dignata est, adimplevit in omnibus. Non enim nobis eorum scientia confidentiam dedit, ut ad pia vestra vestigia eos auderemus dirigere; sed hoc imperialis vestra benignitas clementer jubens hortata est, et nostra pusillitas, quod jussum est, obsequenter implevit. Ut autem vestræ divinitus instructæ pietati, quid apostolicæ nostræ fidei vigor contineat, brevis intinemus, quam perceptivius per apostolicam apostolicorumque pontificum traditionem, et sanctarum quinque generalium synodorum, per quas fundamenta catholicæ Christi Ecclesiæ firmata atque stabilita sunt; hic igitur status est evangelicæ atque apostolicæ fidei regularisque traditio, ut constantes sanctam et inseparabilem Trinitatem, id est, Patrem et Filium et sanctum Spiritum, unius esse deitatis, unius naturæ et substantiæ sive essentiæ, unius eam prædicemus et naturalis voluntatis, virtutis, operationis, dominationis, majestatis, potestatis et gloriæ. Et quidquid de eadem sancta Trinitate essentialiter dicitur, singulari numero, tanquam de una natura trium consubstantialium personarum, comprehendamus regulari ratione hoc instituti. Cum vero de uno eorumdem trium personarum ipsius sanctæ Trinitatis, Filio Dei, Deo Verbo, et de mysterio adorandæ ejus secundum carnem dispensationis confitemur,

τα φυλαχθῶσιν. Οἷς τισὶ διακομισταῖς καὶ χρήσις τινὰς τῶν ἁγίων Πατέρων, οὗς ἰδέξατο αὕτη [ταύτη] ἢ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, μετὰ τῶν βεβλιῶν αὐτῶν παραδεδωκαμένῃ ὅπως εὐπορίας τυγχόντες τοῦ ἀναφύουσι ἀπὸ τοῦ ἐμμενοῦς ἡμῶν καὶ Χριστιανικωτάτου κράτους ἐκ τούτων μόνου ἀπολογησάσθαι σπειύσωσι, ἐπ' αὐτῇ ἢ βασιλικῇ ἡμετέρας προσταξῆ, τί αὕτη [ταύτη] ἢ πνευματικῇ μήτρῃ τοῦ θεοκατορθώτου ἡμῶν κράτους, ἢ τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πιστεύει, καὶ κηρύσσει οὐ διὰ κοσμικῆς ἐγγλωττίας. ἦτις οὐδὲ ἰδιώτοις ἀνθρώποις βοηθεῖ, ἀλλὰ δι' ἀκραιότητος τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, ἐν ἧ καὶ ἐκ σπαργάνων ἀνατραφέντες μέχρι τέλους τῷ κατορθωτῇ τοῦ Χριστιανικωτάτου ἡμῶν κράτους τῷ Κυρίῳ τοῦ οὐρανοῦ πάντας σὺν ἡμῖν ἱκετεύομεν δουλεύειν καὶ φυλάττεσθαι. Διόπερ ἄδεια, ἧγον αἰθεντικῶν δεδοκαμένῃ αὐτοῖς πρὸς τὸ ὑμέτερον γαλιναῖον κράτος, ἐπ' αὐτῶν κελύσῃ ἢ ἡμῶν φιλανθρωπία, τοῦ ἀπλόως ἀπολογησάσθαι εἰς ὅσον αὐτοῖς μόνου ἐπιτέθη· ἵνα μηδὲν δηλονότι προπετεύσωται προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν [ὄφελαι], ἢ ἀλλάξαι, ἀλλὰ τὴν παράδοσιν τούτου τοῦ ἀποστολικῶν ὁρόνου, καθὼς ὠρίσθη ἀπὸ τῶν προηγησαμένων ἀποστολικῶν προέδρων, εἰλικρινῶς ἐξηγήσασθαι. Ἐπεὶ ὧν γονυπετούντες τῇ διαοικῇ ἱκετικῶς [ἱκετευτικῶς] τὴν ὑμέτεραν φιλανθρωπία, ἦτις πρὸς ἡμερότητα διὰ παντός ἀποβλέπει, δυσωποῦμεν, ἵνα κατὰ τὴν ἀγαθοειῆ, καὶ σεβασμῶν τῆς βασιλικῆς σάκας ὑπόσχεσιν ἀποδοχῆς αὐτοῦς ἀξίωσῃ ἢ χριστομίμητος ἡμῶν γαλινοῖς, καὶ ὑμενεῖς τὰς ἀποὰς ἡμῶν ταῖς μετρίαις αὐτῶν ἀναφοραῖς χάρισσασθαι καταξίωσιν. Οὕτως ἀνεργημένα τὰ ἔτα τοῦ παντοδυνάμου θεοῦ πρὸς τὸ εἰσακουσαὶ τῶν ἱεραίων ἡμῶν εὐρήσαι ἢ ὑμέτερα ἡμερωτάτη εὐσείβια, καὶ ἀβλαβῆς περὶ τε τὴν ὁρθότητα τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, περὶ τε τὴν τῶν σωμάτων ὁλοκληρίαν τοῖς οἰκίοις ἀποκαταστήσαι κελύσῃ· οὕτως ἀποκαταστήσαι ἢ ὑπερτάτη μεγαλειότης διὰ τῶν ἀνδρειοτάτων, καὶ ἀπτήτων καμάτων τῆς ἡμῶν θεοσταρτικῆς φιλανθρωπίας ὑπὸ τὸ ἀγαθοειῆς διάδημα τῆς ἡμῶν βασιλείας πᾶσαν τὴν τῶν Χριστιανῶν πολιτείαν, καὶ τοῖς ἀνδρειοτάτοις ἡμῶν σκήπτροις τὰ ἀντιτασσόμενα, ὑποτάξαι ἔδη, ἵνα ἐκ τούτου πάση ψυχῇ, καὶ πᾶσι τοῖς ἔδνετι πληρογορία γένηται, ὅτι ὅπερ διὰ τῶν σεβασμίων κραιῶν περὶ ἀβλαβησίας, καὶ τοῦ μὴ ἐν τινι βαρυνθῆναι τοὺς ἐρχομένους, τοῦ Θεοῦ αὐτῇ ἐνηχίσαντος, ὑποσχίσθαι καταξίωσιν, ἐν πᾶσιν ἐπλήρωσιν, οὕτε γὰρ ἢ ἔδνατι αὐτῶν παρόχησαν δέδωκεν, ἵνα τολμήτωμεν πρὸς τὰ εὐσεβῆ ἡμῶν ἔχνη τούτους στείλοι, ἀλλὰ τούτο ἢ βασιλικῇ ἡμῶν εὐμείνεια φιλανθρώπως κελύουσα προετρέψατο, καὶ ἢ ἡμῶν μικρότης τὸ κελυθὲν μεθ' ὑπακοῆς ἐπλήρωσιν. Ἴνα δὲ τῇ θεοσυστατῇ [θεοδιδάκτῃ] ἡμῶν εὐσεβείῃ, τί περιέχει ἢ δύναμις τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως, διὰ βραχίων δηλοποιήσωμεν, ἦν καὶ περιλάβομεν διὰ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως κατὰ τῶν ἀποστολικῶν ἀρχιερέων, καὶ τῶν ἁγίων πίντε μόνουμικῶν συνόδων, δι' ὧν οἱ θεμελιοὶ τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐστεριώθησαν, καὶ ἐσταθερώθησαν, αὕτη τογαροῦν ἔστιν ἢ κατάστασις τῆς εὐαγγελικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως, ἵνα ὁμολογούντες τὴν ἁγίαν καὶ ἀχώριστον Τριάδα, ταυτέστι τὸν Πατέρα, Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, μιᾶς εἶναι θεότητος, μιᾶς φύ-

σιως καὶ οὐσίας, ἐνὸς αὐτὴν κηρύττωμεν καὶ φυσικοῦ θελήματος, δυνάμειος, ἐνεργείας, δεσποτίας, μεγαλειότητος, ἐξουσίας, καὶ δόξης. καὶ εἶτι δάποτε περὶ τῆς αὐτῆς ἁγίας Τριάδος οὐσιωδῶς λέγεται, ἐνικῶ ἀριθμῶ ὡς ἀπὸ μιᾶς φύσεως τριῶν ὁμοουσίων Τριάδα προσώπων κατὰ λαμβανόμεθα [ἴσ., ὡς ἐπὶ μιᾶς φύσεως τ. ὁμ. προσώπων συμπεριλαμβανόμεν], κακοκικῶ λόγῳ τοῦτο διδασκόμεντες. Ὅτε δὲ περὶ τοῦ ἐνὸς τῶν αὐτῶν τριῶν προσώπων αὐτῆς τῆς ἁγίας Τριάδος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Θεοῦ Λόγου, καὶ περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς προσκυνητικῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα οἰκονομίας ὁμολογοῦμεν, πάντα διπλᾶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παράδοσιν διαβεβαιώμεθα, τουτίσσι δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις κηρύττωμεν. τὴν θεϊαν θαλαδὴ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, ἧ ὧν καὶ ἐν αἷς καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν καὶ ἀχώριστον ἔνωσιν ὕψεστηκε. καὶ μιᾶν ἐκάστην αὐτοῦ φύσιν ἰδιότητα φυσικὴν ἔχειν ὁμολογοῦμεν καὶ ἔχειν τὴν θεϊαν πάντα, ἔπερ εἰσὶ θεῖα καὶ τὴν ἀνθρωπίνην πάντα τὰ ἀνθρώπινα χωρὶς τινος ἁμαρτίας. καὶ ἐκατέραν ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ σρκωθέντος, τουτίσσι ἐνανθρωπήσαντος ἀσυγχύτως, ἀχωρίστως, ἀτρέπτως εἶναι ἐπεγνωσόμεν ἡμῶν νοήσει τὰ ἡνωμένα διακρινόντες δεῖ τὴν τῆς συγχύσεως δηλαδὴ πλάνην. Ἴσως γὰρ καὶ τὴν τῆς διαιρέσεως ἁ ἀποβιλλόμεθα βλασφημίαν. Ὅπότεν δὲ δύο φύσεις καὶ δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰ ἐνεργείας ὁμολογοῦμεν ἐν τῷ ἐνὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, οὐκ ἐναντία ταῦτα, οὔτε ἀλλήλους ἀντικείμενα λέγομεν, καθὼς οἱ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας πλανώμενοι τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως καταγοροῦσιν ἄπιστοι ἢ αὐτὰ ἀσέβεια ἀπὸ τῶν καρδιῶν τῶν πιστῶν οὔτε ὡς πεχωρισμένας ἐν δυοῖ προσώποις, ἤγουν ὑποστάσεις, ἀλλὰ δύο λέγομεν, ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθὼς τὰς φύσεις, οὔτως καὶ φυσικὰ θελήματα, καὶ ἐνεργείας ἐν ἑαυτῷ ἔχειν, θεϊαν θαλαδὴ καὶ ἀνθρωπίνην, θεῖον οὐν θελημα καὶ ἐνεργεῖαν ἔχειν ἐξ αἰδίου μετὰ τοῦ ὁμοουσίου Πατρὸς κοινόν ἄνθρωπινον χρονικῶς ἐξ ἡμῶν μετὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως προσληθέν. Αὐτὰ ἐστὶν ἡ ἀποστολικὴ καὶ εὐαγγελικὴ παράδοσις, ἣν κρατεῖ ἡ πνευματικὴ μήτηρ τοῦ εὐτυχεστάτου ἡμῶν κράτους, ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Αὕτη ἐστὶν ἡ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας ὁμολογία. Αὕτη ἐστὶν ἡ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστειως ἀληθῆς, καὶ ἀμώματος ὁμολογία ἥπερ οὐκ ἀνθρωπίνῃ ἐφεῦρε πανοργία, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν κορυφαίων τῶν ἀποστόλων ἐδίδαξεν. Αὕτη ἐστὶν ἡ βεβαία καὶ ἀνεκλιπτος τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδασκαλίη, ἥστινος εὐλαρινοῦς εὐσεβείας τὸ ἀέριον μέχρις ὅτου παρήσιαστικῶς κηρύττεται ἐν τῇ τῶν Χριστιανῶν πολιτείᾳ, τῆς ἡμετέρας γαληνότητος τὸ κράτος φυλάττει, ἢ καὶ σταθεροποιεῖ καὶ ὑψοῖ, καὶ ὡς τελειῶς θαρροῦμεν, εὐτυχῆς ἀποδιέξει. Πιστεύσατε ἡμοὶ τῷ ταπεινῷ, Χριστιανικώτατοι δεσπότηι καὶ τίκνῳ, ὅτι ὑπὲρ τῆς στερότητας καὶ τοῦ ὑψώματος αὐτοῦ ταῦτα μετὰ ὀδυρμῶν ἐχέω τὰς ἰεσείας. καὶ ταῦτα συμβουλεύετον εἰ καὶ ἀνάξιος καὶ ἐλάχιστος, γνησίως ἀγαπῶν

A omnia duplicia unius ejusdemque Domini Salvatoris nostri Jesu Christi secundum evangelicam traditionem asserimus, id est, duas ejus naturas predicamus, divinam scilicet et humanam, ex quibus et in quibus etiam post admirabilem atque inseparabilem unionem subsistit. Et unamquamque ejus naturam, proprietatem naturalem habere confitemur, et habere divinam omnia quæ divina sunt, absque ullo peccato. Et utrasque unius ejusdem Dei Verbi incarnati, id est, humanati, inconfuse, inseparabiliter, immutabiliter esse cognoscimus, sola intelligentia quæ unitas sunt discernente, propter confusionis dantaxat errorem. ^c Æqualiter enim et divisionis, et commisionis detestamur blasphemiam. Cum duas autem naturas duasque naturales voluntates, et duas naturales operationes consistemur in uno Domino nostro Jesu Christo, non contrarias eas, nec adversas ad alterutrum dicimus (sicut a via veritatis errantes, apostolicam traditionem accusant, absit hæc impietas a fidelium cordibus), nec tanquam separatas [per se separatas] in duabus personis, vel subsistentiis, sed duas dicimus eundemque Dominum nostrum Jesum Christum, sicut naturas, ita et naturales in se voluntates et operationes habere, divinam scilicet et humanam: divinam quidem voluntatem et operationem, habere ex æterno cum coessentiali Patre communem: humanam, temporaliter ex nobis cum nostra natura susceptam. Hæc est apostolica atque evangelica traditio, quam tenet spiritualis vestri felicissimi imperii mater apostolica Christi Ecclesia. Hæc est mera confessio pietatis. Hæc est Christianæ religionis vera atque immaculata professio, quam non humana adinvenit versutia, sed Spiritus sanctus per apostolorum principes docuit. Hæc est firma et irreprensibilis sanctorum apostolorum doctrina, cujus sinceræ pietatis integritas quoadusque libere predicatur, in republica Christiana vestra tranquillitatis imperium tuetur stabilitur, et exsultat [tuebitur, stabiliet; et exsultans], et felix (ut perfecte coadimus) demonstrabit. Credite humillimo mihi, Christianissimi domini filii, quia pro stabilitate et ^d exsultatione ejus, has cum fleibus preces effundo. Et hæc (licet indignus et exiguus) sinceriter diligendo [dirigendo], præsumo consulere, quia vestra a Deo concedenda victoria nostra salus est, vestræ tranquillitatis felicitas nostra lætitia est, vestræ mansuetudinis sospitas nostræ parvitas securitas est. Et ideo cum corde contrito et profluentibus lacrimis, mente prostratus exoro, porrigere dignemini clementissimam dexteram apostolicæ doctrinæ, quam cooperato piarum laborum vestrorum beatus Petrus apostolus tradidit, ut non sub modio condatur, sed tuba clarius in toto orbe prædicetur: quia ejus vera confessio a Patre de cælis est revelata, pro qua a Domino omnium beatus esse pronuntiat est

^a Græcus interpres omisit et commisionis.

^b Græcus interpres legisse videtur stabiliet et exaltat, non male, ut mox etiam exaltatione.

^c Græca, quæ hic deerant, usque ad verba, quæ

per veridicam confessionem, supplevit ex Ms. Reg. 1206. HARD.

^d In Græco, exaltatione. HARD.

Petrus : qui et spirituales oves Ecclesiæ ab ipso Redemptore omnium, terna commendatione pascendas suscepit ; cujus annitente præsidio, hæc apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est, cujus auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi Ecclesia, et universales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnesque venerabiles Patres apostolicam ejus doctrinam amplexi, per quam et probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt : et sancti quidem doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt, hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insecuti. Hæc est apostolorum Christi viva traditio, quam ubique ejus tenet Ecclesia, quæ præcipue diligenda atque fovenda, et fiducialiter prædicanda est, quæ per veridicam confessionem Deo conciliat, quæ et Christo Domino commendabilem facit, quæ clementiæ vestræ Christianum conservat imperium, quæ a cæli Domino largas victorias vestræ piissimæ fortitudini confert, quæ comitatur in præliis, et expugnat adversos ; quæ vestrum a Deo propagatum imperium ubique ut murus inexpugnabilis protegat [protegit], quæ terrorem in contrarias nationes immitat, et ira divina percellat, quæ et in bellis triumphales palmas de hostium dejectione atque subjectione cœlitus tribuat, et in pace securum et hilarem vestrum fidelissimum principatum semper custodiat. Hæc est enim veræ fidei regula, quam et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit ac defendit hæc spiritalis mater vestri tranquillissimi imperii, apostolica Christi Ecclesia : quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit, sed ut ab exordio fidei Christianæ, percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Evangeliiis fatus est : *Petre, Petre, inquit, ecce Satan expetivit ut cribret vos, sicut qui cribrat triticum ; ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua. Et tu uliquando conversus, confirma fratres tuos (Luc. xii).* Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, quod apostolicos pontifices, meæ exiguitatis prædecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum : quorum et pusillitas nea, licet impar et minima, pro suscepto tamen divina dignatione ministerio, pedisequa cupit existere. Væ enim mihi erit, si veritatem Domini mei, quam illi sinceriter prædicarunt, prædicare neglexero. Væ mihi erit, si silentio texero veritatem, quam erogare nummularis jussus sum, id est, Christianum populum imbuere et docere. Quid dicam in ipsius Christi futuro examine, si hic (quod absit) prædicare ejus sermonum veritatem confundor ? Quid de meipso, quid de commissis animabus satisfaciam,

προπετεύομαι ὅτι ἡ ἐκ Θεοῦ δωρηθεῖσα ὑμῖν νίκη, ἡμετέρα σωτηρία ἐστὶ, καὶ τῆς ὑμετέρας γαληνότητος ἡ εὐτυχία, ἡμετέρα εὐφροσύνη ἐστὶ καὶ τῆς ὑμετέρας πρᾶξις ἡ ῥῶσις, τῇ ἡμετέρᾳ σμικρότητι εὐθυμία ἐστὶ. Καὶ κατὰ τοῦτο μετὰ συντηρημένης καρδίας, καὶ τοῖς τῆς διανοίας προχουμένοις δάκρυσι προσπίπτων δυσωπῶ, ἐκτείνει καταξιώσασαι τὴν φιλόθρωπον δεξιάν τῇ ἀποστολικῇ διδασκαλίᾳ, ἣν τινα ὁ συνιργὸς τῶν εὐσεβῶν ὑμῶν μόχθων, ὁ μακάριος Πέτρος ὁ ἀπόστολος παραδέδωκεν ὡς ἵνα συγκλεισθῇ ὑπὸ τῶν μόδιων, ἀλλὰ σάλπηγος λαμπρότερον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ κηρυχθήσεται ὅτι ἡ αὐτοῦ ἀληθὴς ὁμολογία, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀπεκαλύφθη ἥς ἔνεκεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου τῶν ὅλων μακάριος εἶναι ἀπεράνη ὁ Πέτρος ὃς καὶ τοῦ ποιμαίνειν τὰ πνευματικὰ πρόβατα τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Ἀυτρωτοῦ τῶν πάντων τῇ τρίτῃ παραθήσει ἰδέξατο ὅστινος ἐπινοήσαντες τῇ βοθείᾳ, αὐτὰ ἡ ἀποστολικὴ αὐτοῦ Ἐκκλησία, καὶ αἱ καθολικαὶ σύνοδοι πιστῶς περιπτυσσόμεναι, ἐν πᾶσιν ἠκολούθησαν, καὶ πάντες οἱ σεβάσμιοι Πατέρες τὴν ἀποστολικὴν αὐτοῦ ἐπισκᾶσαντο [Pro ἐπισκᾶσαντο] διδασκαλίαν, δι' ἧς καὶ δεδοκιμασμένοι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ φαστήρες ἔλαμψαν. Καὶ οἱ μὲν ἅγιοι διδάσκαλοι ὀρθόδοξοι ἐσιδέσθησαν καὶ ἠκολούθησαν ὡς ἀειρετικοὶ τοῖς πλαστοῖς ἐγγράμμασι καὶ μίσεισι ἀφαιρέσειν ἐπηκολούθησαν. Ἄττι ἐστὶν ἡ τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ ζωσα παράδοσις, ἣν τινα μέχρι τοῦ παρόντος ἡ αὐτοῦ κρατεῖ Ἐκκλησία, ἣτις ἐξαιρετικῶς ἀγαπωμένη, καὶ θαυπομένη, καὶ παρρησιαστικῶς κηρυχθεῖσα ἥτις διὰ τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας τῷ Θεῷ καταλλάσσει ἥτις τῷ Δεσπότη Χριστῷ παρατίθεται ἥτις τῆς εὐσεβείας ὑμῶν τὸ Χριστιανικώτατον διαφυλάττει κράτος ἥτις ἀπὸ τοῦ Δεσποτικῶν τοῦ οὐρανοῦ θαυμάσις νίκας τῇ ἀνδρείᾳ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας συνεισάγει ἥτις συνοδεύει ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ ἐκπολεμεῖ τοὺς ἐναντίους, τὸ ὑμέτερον θιοκατόρθωτον κράτος πανταχοῦ ὡς ἀκαταμάχητον τείχος περισκίπει ἥτις φόβον τοῖς ἐναντίοις ἰδνεσιν ἐμβάλλει [L., ἐμβάλλοι], καὶ τῇ θείᾳ ὀργῇ τιμωρεῖται [L., τιμωρῆσαιτο] ἥτις καὶ ἐν πολέμοις τὰ τῆς νίκης βραβεῖα περὶ τῆς τῶν πολεμίων καταστροφῆς καὶ ὑποταγῆς [Ἰσ. ἐπὶ τῇ τῶν πολεμίων καταστροφῇ, καὶ ὑποταγῇ] οὐρανίδην παράσχει καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἰαρότητι ἀμίρμον τὴν ὑμέτεραν ἀληθῶς πιστοτάτην βασιλείαν διαφυλάξει. Ἄττι δὲ ἐστὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ὁ κανὼν ἥ τινα καὶ ἐν τοῖς εὐτυχήμασι, καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις θερμῶς ἐκράτησι καὶ ἐξεδικῆσεν αὐτὰ ἡ πνευματικὴ μήτηρ τοῦ ὑμετέρου γαληναίου κράτους ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἥτις διὰ τῆς χάριτος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως οὐδέποτε πλανηθῆναι δεικνύται οὔτε τοῖς τῶν αἰρετικῶν καινεσμοῖς στρεβλωθεῖσα ὑπέπεσεν, ἀλλὰ καθὼς ἐκ προομιῶν τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως παρῆλθεν ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐθεντῶν τῶν κορυφαίων τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων, ἀπαράτρωτος μέχρι τέλους μένει κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος θείαν παραγγελίαν [L., ἐπαγγελίαν], ἣν τῷ ἐξάρχῳ τῶν ἐαυτοῦ μαθητῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀμολόγησι φήσας Ἐ Πέτρε, Πέτρε, ἰδοὺ ὄψατα νᾶς ἐζήτησε τοῦ σινιάσαι ὑμᾶς, ὡς ὁ σινιάζων τὸν σίτον ἔγω δὲ περὶ σοῦ ἠρώτησα, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ [ἀλλ' ἐκλείψῃ] ἡ πίστις

σου. Και σύ ποτε ἐπιστραφεῖς στῆριζε τοὺς ἀδελφούς σου. Ἐκτανοῆσαι τοίνυν ἡ ὑμετέρα γαλιθαία φιλοθροπία, Ἐπειδὴ ὁ Κύριος καὶ Σωτῆρ πάντων, οὐτινος ἡ πίστις ἐστίν, ὅς τὴν πίστιν Πέτρου μὴ ἐκλείψει ὑπέσχετο, τοῦτον ὑπέμνησε τοὺς ἑαυτοῦ σταθίζειν ἀδελφούς· ἔπερ τοὺς ἀποστολικούς ἀρχιερεῖς τὴν ἐμὴν ἐλαχιστιαν προσηγηταμένους καθήρσιαστικῶς αἰε πεποιθημένοι πᾶσιν ἐγνώσθη ὧν τινων καὶ ἡ ἐμὴ σμικρότης, εἰ καὶ ἄνισος καὶ ἐλαχίστη, ὅμως ἐνεκεν τῆς προσηγηθείσης ἐκ τῆς θείας ῥοπῆς διακονίας ἀκόλουθος ἐπιθυμῆι ὑπάρχειν. Οὐκί γάρ μά ἐστιν, ἵαν τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίου μου, ἦν αὐτοὶ εὐακρινῶς ἐκάρυξαν, ἀμλήσω κηρύξαι. Οἱ αἱ μοι ἴσται, ἵαν σωτῆ καλύψω τὴν ἀλήθειαν, ἦν καταθλίβεται τοῖς τραπεζίταις ἐπιτέτραμμαι, τουτίστι τοὺς Χριστιανικατάτους λαοὺς μὲν καὶ διδάσκειν. Τί λέξω ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἵαν ἐνταῦθα, ἔπερ ἀπίστω, κηρύξαι τῶν αὐτοῦ λόγων τὴν ἀλήθειαν ἐπαισχυνθῶ; Τί περὶ ἑαυτοῦ; τί περὶ τῶν ἐμπιστευθεσῶν μοι ψυχῶν ἀπολογάσομαι, ἵαν περὶ τῆς λαθρείσης ὑπ' ἐμοῦ λειτουργίας λόγον σφρηκτὸν ἀπαιτήσῃ; Τίς τοίνυν, φιλοθροπότετοι καὶ εὐσεβέστατοι δεσπότεται καὶ τέκνη, ἔπερ τρίμων καὶ συμπύκτων τῇ πνιύματι λέγω, μὴ προκαί ἐπεται ἐκεῖνα, ἔπερ θαυμαστῆ ὑποσχέσει τοῖς πιστοῖς ἐπηγγελίλατο φήσας· « Ὅστις μὲ ὁμολογήσει ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; » Καὶ τίνα τῶν ἀπίστων μὴ ἐκφοβήσῃ ἐκεῖνη ἡ ἀπότομος ἀπειλή, ἥτις ἀνανακτοῦντα αὐτὴν προσημαρτύρεται, καὶ διαθεβαίεται φάκουσα· « Ὅστις μὲ ἀρνήσεται ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὼ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; » Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος τῶν ἰθνῶν ὑπομνησκει καὶ λέγει· « Ἀλλ' εἰ καὶ ἡμεῖς ἡ ὕψηλος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσθηται ὑμῖν, παρ' ὁ εὐαγγελισόμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω. » Ὅπου τοιαῦτα ἐπικριτεῖ ποινῇ κολάσεως τοῖς στρεβλοῦσιν, ἡ παρασιωπῶσι τὴν ἀλήθειαν, πῶς οὐκ ἔστι φευκία ἡ ὑπεξίμειρις ἀπὸ τῆς ἀληθείας τῆς δεσποτικῆς πίστεως; Ὅθεν καὶ οἱ τῆς ἀποστολικῆς μνήμης οἱ προσηγαμένοι τὴν ἐμὴν μετρίότητα ταῖς δεσποτικαῖς διδασκαλίαις καταστραφίμενοι, ἐξότου καιροσμῶν αἰρετικῆν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ὁμῶσιν Ἐκκλησίαν οἱ πρόεδροι τῆς ἐν κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας εἰσαγαγεῖν ἐπεχείρουν, οὐδέποτε ἠμείλησαν τούτους προτρέψασθαι, καὶ παρακαλοῦντες ὑπομνησαι, ἵνα ἀπὸ τοῦ φαύλου δόγματος τῆς αἰρετικῆς πλάνης κἄν σωπῶντες ἀποστήσωνται, μήπως ἐκ τούτου προοίμιον διαχωρισμοῦ ἐν τῇ ἐνώσει τῆς Ἐκκλησίας ποιήσωσιν, ἐν θέλημα, καὶ μίαν ἐνεργίαν τῶν δύο φύσεων διαθεβαίουμενοι ἐν τῇ ἐνὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ὅπερ καὶ οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ οἱ Ἀπολλιναρισταὶ, καὶ οἱ Εὐτυχανισταὶ, καὶ οἱ Τιμοθεανοὶ, καὶ οἱ Ἀκέραιοι, οἱ Θεοδοσιανοὶ, καὶ οἱ Γαϊανῆται, καὶ πᾶσα παντελῶς αἰρετικὴ μαίνια, ἡ τε τῶν συγγεόντων, ἡ τε τῶν διαιρούντων τὸ μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ ἰδιδαξαν. Συγγεόντες μὲν τῆς ἀγίας Ἐνανθρωπήσεως τὸ μυστήριον, καθὸ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἐν αὐτῶν [L., αὐτοῦ], ὡσπερ ἐνός, θέλημα, καὶ ἐνεργίαν προσωπικῆν ἔχειν φιλονοῦσι. Διαίρουντες δὲ τὴν ἀχώριστην ἐνωσιν, τὰς δύο φύσεις, ἃς τινες τὸν Σωτῆρα ἔχειν ἐπιγνώσκου-

A dum de officio suscepto rationem districtam exegerit? Quis igitur, clementissimi atque piissimi domini et filii (quod tremens et consternatus spiritu dico) non provocetur illa admirabili pollicitatione, quam fidelibus repromittit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus*, inquit, *confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est* (Matth. xx; Luc. xii)? Et quem infidelium saltem non perterreat illa severissima comminatio, qua indignaturum se protestatur, et asserit, inquit: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est*? Unde et beatus Paulus apostolus gentium commonet et dicit: *Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis praeter quod evangelizavimus vobis, anathema sit*. Ubi itaque talis imminet dopravantibus, vel tacentibus veritatem poena supplicii, quomodo non est fugienda de fidei Dominice veritate subtractio? Unde et apostolicae memoriae max parvitas praedecessores, dominicis doctrinis instructi, ex quo novitatem haereticam in Christi immaculatam Ecclesiam Constantinopolitanae Ecclesiae praesules introducere conabantur, nunquam neglexerunt eos hortari, atque obsecrando commonere, ut a pravi dogmatis haeretico errore, saltem tacendo desisterent, ne ex hoc exordium disidii in unitate Ecclesiae facerent, unam voluntatem, unamque operationem duarum naturarum asserentes in uno Domino nostro Jesu Christo: quod Ariani et Apollinaristae, Eutychianistae, Timotheani, Acephali, Theodosiani et Gaianitae, et omnis omnino haereticus furor, sive confundentium, seu dividendum Incarnationis Christi mysterium, docuit. Confundentes quidem sanctae Incarnationis mysterium, eo quod deitatis et humanitatis Christi unam naturam dicant, unam eum, sicut unius, voluntatem et operationem personalem habere contendunt. Dividentes autem inseparabilem unionem duas naturas, quas Salvatorem habere cognoscunt, non per unionem, quae secundum subsistentiam facta cognoscitur, uniant: sed blasphemantes, per affectum voluntatis, tanquam duas subsistentias, id est, duos quosdam, per concordiam jungunt. Porro apostolica Christi Ecclesia, spiritualis mater a Deo fundati vestri imperii, et unum Dominum nostrum Jesum Christum confitetur ex duabus et in duabus existentem naturis, et duas ejus naturas, diviviam scilicet et humanam, et etiam post inseparabilem unionem inconfusas, in eo esse defendit, et ex proprietatibus naturalibus unamquamque harum Christi naturarum perfectam esse cognoscit, et quidquid ad proprietates naturarum non pertinet, duplicia omnia confitetur, quia ipse idem Dominus noster Jesus Christus, et Deus perfectus est, et homo perfectus est, et ex duabus, et in duabus naturis: et post admirabilem Incarnationem existens, nec deitas ejus sine humanitate, nec humanitas ejus sine deitate potest intelligi. Consequenter itaque, juxta regulam sanctae catholicae atque apostolicae Christi Ecclesiae, duas etiam naturales voluntates in eo, et duas naturales operationes esse confitetur et praedical. Nam si per-

sonalem quisquam intelligat voluntatem, dum tres A personæ in sancta Trinitate dicuntur, necesse est, ut et tres voluntates personales, et tres personales operationes (quod absurdum est et nimis profanum) dicerentur. Sin autem, quod fidei Christianæ veritas continet, naturalis voluntas est, ubi una hæc natura dicitur sanctæ et inseparabilis Trinitatis, consequenter et una naturalis voluntas, et una naturalis operatio intelligenda est. Ubi vero in una persona Domini nostri Jesu Christi mediatoris Dei et hominum, duas naturas (id est, divinam et humanam) constitemur, in quibus et post admirabilem adunationem consistit, sicut duas unius ejusdemque naturas, ita et duas naturales voluntates, duasque naturales operationes ejus regulariter constitemur. Ut autem hujus veridicæ confessionis intelligentia ex Veteris B Novique Testamenti a Deo inspirata doctrina, plenitudinis vestræ mentibus clareat (plus enim et incomparabiliter vestra poterit clementia sensum sanctarum Scripturarum penetrare, quam nostra pusillitas verbis defluentibus explanare), ipse Dominus noster Jesus Christus, qui verus et perfectus Deus, verus et perfectus homo est, in sacris suis Evangelicis protestatur in aliquibus humanæ, in aliquibus divinæ, et simul utraque in aliis de se patefaciens, ut se verum Deum, verumque hominem credere ac prædicare fideles suos instrueret. Orat quidem ad Patrem ut homo, ut calicem passionis transageret, quia in eo nostræ humanitatis natura absque solo peccato perfecta est: *Pater, inquit, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis* (Matth. xxvi). Et in alio loco: *Non mea voluntas, sed tua fiat* (Marc. xii; Luc. xii). Cujus testimonii sensum si a sanctis et probabilibus Patribus explanatum, cognoscere cupimus, et, quid mea voluntas, quid tua significet, veraciter intelligere, beatus Ambrosius in secundo libro ad beatæ memoriæ Gratianum Augustum his verbis de hoc loco nos intelligere commonet, inquit: « Suscipit ergo voluntatem meam, suscipit tristitiam meam, confidenter tristitiam nomino, quia crucem prædico, mea est voluntas, quam suam dixit, quia ut homo suscepit tristitiam meam, ut homo locutus est, et ideo ait: *Non, sicut ego volo, sed sicut tu vis. Mea est tristitia, quam meo suscepti affectu* (Ambr. sius. lib. ii, c. 3, de Fide, ad Gratianum). » Ecce claret, piissimi principum, quod hic sanctus Pater, verbum ipsum quod Dominus orans protulit: *Non quod ego volo, ad humanitatem ejus pertinere consignat, per quam et obediens secundum doctrinam beati Pauli, apostoli gentium, dicitur usque ad mortem, mortem autem crucis* (Philip. ii). Unde et obediens parentibus intimatur (Luc. ii), quandoquidem obedientiam ejus voluntarium non secundum divinitatem, qua omnium dominatur, pium est intelligere, sed secundum humanitatem, qua sponte se parentibus subdidit. Quod et sanctus Lucas evangelista similiter commemorat, eundem Dominum nostrum Jesum Christum secundum humanitatem orantem ad Pa-

σιν, ουχί καθ' ἑνωσιν, ἤτις καθ' ὑπόστασιν γινόμενη γνωρίζεται, ἐνοῦσιν· ἀλλὰ βλασφημοῦντες, κατὰ σχίσιν θελήματος ὡς δύο ὑποστάσεις, τουτέστι δύο τινὰς καθ' ὁμόνοιαν συναπτουσι. Τοιγαροῦν ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ πνευματικὴ μήτηρ τοῦ Θεοθεμελιώτου ἡμῶν κράτους καὶ ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογεῖ ἐκ δύο, καὶ ἐν δύο ὑπάρχοντα φύσει, καὶ δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις, τὴν θείαν δλονότι, καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ μετὰ τὴν ἀχώριστον ἑνωσιν ἀσυγχύτως ἐν αὐτῷ εἶναι διδάσκει, καὶ ἐκ τῶν φυσικῶν ιδιοτήτων μίαν ἐκάστην αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ φύσεων τελείαν εἶναι ἐπιγινώσκει, καὶ εἴτι δήποτε ἀνήκει πρὸς τὰς ιδιότητας τῶν φύσεων, πάντα διεπλά ὁμολογεῖ, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς τέλειός ἐστι, καὶ ἄνθρωπος τέλειός ἐστι, καὶ ἐκ δύο καὶ ἐν δύο φύσει, καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν Ἐνανθρώπησιν ὑπάρχων, οὔτε ἡ θεότης αὐτοῦ χωρὶς τῆς ἀνθρωπότητος, οὔτε ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ χωρὶς τῆς θεότητος δύναται νοεῖσθαι. Ἀκολούθως τοίνυν πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ δύο φυσικὰ θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ κηρύττει. Ἐάν γάρ τις προσωπικὸν ὁμολογῇ τὸ θελημα. ἐν ὅσῳ τρία πρόσωπα ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι λέγονται, ἀναγκαιὸν ἔσται, ἵνα καὶ τρία προσωπικὰ θελήματα, καὶ τρεῖς προσωπικαὶ ἐνεργείαι, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι καὶ λίαν βίβηλον, λεχθῆσονται. Ἐπεὶ [L., εἰ δέ], ὅπερ ἡ ἀλήθεια τῆς Χριστιανοικατάτης πίστεως περιέχει, φυσικὸν τὸ θελημα ἔστιν, ὅπου μία φύσις λέγεται τῆς ἁγίας καὶ ἀχωρίστου Τριάδος, ἀκολουθῶς καὶ ἐν φυσικὸν θελημα, καὶ μία φυσικὴ ἐνεργεία νοεῖται. Ἦνικα δὲ ἐν τῷ ἐνὶ προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μεῖστου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δύο φύσεις, τουτέστι τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὁμολογοῦμεν, ἐν αἷς καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἑνωσιν ὑπάρχει. Καθὼς δὲ ο τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰς φύσεις, οὕτω καὶ δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας κανονικῶς ὁμολογοῦμεν. Ἴνα δὲ ταύτης τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ἡ νόησις ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης ἡ Θεόπνευστος διδασκαλία [L., ἐκ τῆς ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ καινῇ Διαθήκῃ Θεοπνεύστου διδασκαλίας] ταῖς ἐννοίαις τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας φανῇ· πλὴν γὰρ καὶ ἀσυγχρίτως ἡ ὑμετέρα φιλανθρωπία δυναίεται τὴν ἐννοιαν τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐπιεξεργάσασθαι, ἢ περ ἡ ὑμετέρα συμκρότης βευστοῖς βήμασι σαφηνίσαι· D αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἕς ἀληθινὸς καὶ τέλειος Θεὸς, ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος ἔστιν, ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ Εὐαγγελίοις προσμαρτύρεται ἐν τισὶ τὰ ἀνθρώπινα, ἐν τισὶ τὰ θεῖα, καὶ ἅμα ἐκότερα ἐν ἄλλοις περὶ αὐτοῦ φανερά ποιούμενός· ὅπως αὐτὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ ἀληθῆ ἄνθρωπον πιστεύειν καὶ κηρύττειν τοῦς πιστοῦς αὐτοῦ καταρτίσῃ. Προσεύχεται οὖν πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος, ἵνα τὸ ποτήριον τοῦ πάθους παραγάγῃ, ὅτι ἐν αὐτῷ τῆς ὑμετέρας ἀνθρωπότητος ἡ φύσις χωρὶς μόνης ἀμαρτίας τελεία ἐστὶ· Ὁ Πάτερ, φάσκων, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθῆτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ θέλεις. » Καὶ ἐν ἄλλῳ· « Μὴ τὸ ἐμὸν θελημα, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω. » Ἦστινος μαρτυρικῶς

τὴν ἔννοιαν ἰὼν ἀπὸ τῶν ἐκρίων καὶ ἐγκρίτων Πατέρων σαφηνισθεῖσαν ἐπερωτῶμαι ἐπιθυμῶμεν, καὶ τί τὸ ἔμὸν θέλημα, τί τὸ σὸν σημαίνει, τὸ ἀληθὲς νοῦσαι, ὁ μακάριος Ἀμβρόσιος ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ πρὸς τὸν τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Γρατιανὸν τὸν βασιλεῖα τούτοις τοῖς ῥήματι περὶ τοῦ τόπου τούτου ἡμᾶς καὶ ὑπομνήσκει φάσκων· Δέχεται τοίνυν τὴν βούλησιν τὴν ἐμὴν, δέχεται τὸ στυγρὸν· θαρζῶν γὰρ ὀνομάζω στυγρότητα, ἐπειδὴ κηρύσσω σταυρὸν. Ἐμὸν ἦν τοῦτο τὸ βούλημα, ὅπερ ἴδιον εἶπεν· ἐπειδήπερ ὡς ἄνθρωπος τὰ τῆς ἐμῆς στυγρότητος ἔλαβεν, ὡς ἄνθρωπος καὶ ἔλαλθον. Καὶ διὰ τοῦτο φησὶν· Ὁὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ θέλεις. Ἐμὴ γὰρ ἐστὶν ἡ στυγρότης, ἣν κατ' ἐμὴν διάθεσιν ἀνεδέξατο ἰδοῦ φαίνεται, εὐσεβίστατοι βασιλείων, ὅτι ἐνταῦθα ὁ ἅγιος Πατὴρ τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὅπερ ὁ Κύριος προσευχόμενος προέγαγε, τὸ Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀνήκειν ἐπισημαίνει, καθ' ἣν καὶ ὑπήκοος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου τῶν ἰθῶν λέγεται μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ὅθεν καὶ ὑποτασσόμενος τοῖς γυνύσει γνωρίζεται. Οὕτε [L., καὶ πάλι] οὖν τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ τὴν ἰκούσιον κατὰ τὴν θεότητα, ἣτις πάντων διασπόζει, εὐσεβὴς ἐστὶ νοεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, δι' ἧς ἰκουσίου τοῖς γυνύσειν ὑπετάγη. Ὅπερ καὶ ὁ ἅγιος Λουκάς ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμοίως μνημονεύει, τὸν αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα προσευχόμενον πρὸς τὸν Πατέρα εἰσάγων, καὶ διαβεβαιούμενος· Ἐ Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν μὴ τὸ ἔμὸν θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω. Ὅστινα τόπον ὁ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογητῆς Ἀθανάσιος· ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ἀλεξ. Ἐκκλ. ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀπολλινάριον τοῦ αἰρετικοῦ περὶ τῆς Τριάδος καὶ τῆς Ἐνανθρωπήσεως, καὶ τοῦ δικαίου ἀριθμοῦ διαττόμενος οὕτω σαφηνίζει· Καὶ ὅταν λέγῃ· Ἐ Πάτερ, εἰ δυνατόν, τὸ ποτήριον τοῦτο παρελθέτω· πλὴν μὴ τὸ ἔμὸν θέλημα γίνεσθαι, ἀλλὰ τὸ σὸν. Καὶ πάλιν· Ἐ Τὸ πνεῦμα προθυμον, ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενής· Ἐ δύο θελήματα ἐνταῦθα διέκρινε, τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ τῆς σαρκός, τὸ δὲ θεϊκόν. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς παρατείνεται τὸ πάθος· τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτοῦ προθυμον ἔστινος σαφηνίας τί ἀληθέστερον δύναται γνωρισθῆναι; Πῶς γὰρ οὐκ ἐν αὐτῷ δύο θελήματα, τουτίστι θεῖον καὶ ἀνθρώπινον πιστῶς ἐπεγνωσθήσονται, ἐν ᾧ δύο φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἀχώριστον ἔνωσιν συνοδικῶς κηρύγματι κηρύττονται; Καὶ Ἰωάννης γὰρ, ὅς ἐπι τὸ στάθος τοῦ Κυρίου ἀνέπεσεν, ὁ ἀγαπῆτός μαθητὴς τὴν αὐτῶν περιοχὴν τούτοις σαφηνίζει τοῖς ῥήμασιν· Ἐ Ὅτι καταβίβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς. Καὶ πάλιν· Ἐ τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν, ὁ ὀδῶκέ με, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ τι, ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἰσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἐταῦτως τὸν αὐτὸν Κύριον εἰσάγει μετὰ τῶν Ἰουδαίων διαλεγόμενον, καὶ λέγοντα μετὰ τῶν λοιπῶν· Ἐ Ὅτι οὐ ζετῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς. Ὅστινος θεῖου λόγου τὸν σκοπὸν ὁ μακάριος Ἀγούστίνος· ὁ ἐξοχώτατος διδάσκαλος οὕτω κατὰ Μαξιμῶν [L., Μάξιμον] τοῦ Ἀρειανῶν εἰρρίζει, καὶ

A trem introducens, et asserens: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat* (Luc. xxii). Quem locum confessor Christi Athanasius antistes Alexandrinæ Ecclesiæ, in libro adversus Apollinarianum hæreticum de Trinitate et Incarnatione, etiam duali numero comprehendens sic explanat; et quando dicit: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, et tamen non mea, sed tua voluntas fiat* (Matth. xxvi); et iterum: *Spiritus promptus, caro autem infirma*; duas voluntates hic ostendit, et unam quidem humanam, que est carnis, aliam autem divinam. Quoniam humana propter infirmitatem carnis refugiebat passionem, divina autem ejus prompta; qua explanatione quid verius poterit [potest] intimari? Quomodo enim B nou in eo duæ voluntates, id est, divina et humana fideliter agnoscuntur, in quo duæ naturæ etiam post inseparabilem adunationem synodali præconio prædicantur? Nam et Joannes, qui super pectus Domini recubuit, dilectus discipulus, eandem continentiam his explanat verbis: *Quia descendi de celo, ut non faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris* (Joan. xii, xxii). Et iterum: *Hæc est voluntas ejus qui me misit, ut omne quod dedi mihi, non perdam ex eo quidquam, sed ut resuscitem illud in novissimo die* (Joan. vi). Item eundem Dominum introducit cum Judæis disputantem, atque dicentem inter cætera: *Quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me* (Ibid.). Cujus divini sermonis intentum beatus Augustinus præstantissimus doctor ita adversus Maximinum Ariannum disserit, et dicit (Lib. iii, cap. 20): « Ubi autem dixit Filius Patri: *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, quid te adjuvat, quod tua verba subjungis, et dicis: Ostendit vere suam voluntatem subjectam suo genitori, quasi non negemus hominis voluntatem voluntati Dei esse debere subjectam? Nam ex natura hominis hoc dixisse Dominum, cito videt, qui locum ipsum sancti Evangelii paulo attentius intuetur. Ibi enim dixit: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi). Nunquid ex natura unicus Verbi possit hoc dici? Sed homo, qui putas genere naturam Spiritus sancti, cur non etiam naturam Verbi Dei unigeniti tristem dicas esse potuisse? Ille tamen ne quid tale diceretur, non ait: *Tristis sum*; quamvis etiam si hoc dixisset, non nisi ex natura hominis operatusset intelligi: sed ait: *Tristis est anima mea*, quam sicut homo utique habebat humanam, quam et in hoc quod ait: *Non quod ego volo, aliud se ostendit voluisse, quam Pater, quod nisi humanæ corde non posset, cum infirmitatem nostram in sum non divinum, sed humanum transfiguraret affectum. Homine quippe non assumpto, nullo modo Patri diceret unicum Verbum: *Non quod ego volo*. Nunquam enim posset immutabilis illa natura quidquam aliud velle, quam Pater. Hæc si distingueretis, Ariani, hæretici non essetis. » Per quam disputationem hic venerabilis Pater demonstrat, quia et cum dicit Dominus, suam, humanitatis suæ significat volunta-**

tem; et cum dicit non facere voluntatem suam, admonet nos, non nostram querere principaliter voluntatem, sed per obedientiam, nostram voluntatem divinæ subicere voluntati. Unde patefacit quia et humanam habuit voluntatem, per quam obediit Patri, et immaculatam ab omni peccato eandem humanam voluntatem, utpote verus Deus et homo, hanc in semetipso habuit [habuit et probavit]. Quod et sanctus Ambrosius in explanatione sancti Lucæ evangelistæ sic disserit (*Lib. xix, sup. Luc. xii*): Suam, ad hominem retulit; Patris, ad divinitatem. Voluntas enim hominis, temporalis; voluntas divinitatis æterna. Hæc spiritalis Pater commemorans, astruit qualem voluntatem ex æterno cum Patre et Spiritu sancto Filius communem naturaliter habet, qualemve temporaliter per assumptam humanitatem idem ipse in sua persona suscepit. Quod et apostolicæ memorizæ sanctus Leo in epistola ad Leonem Augustum explanat, unicuique formæ, id est naturæ, quæ in Christo sunt, discreta consideratione, quæ in Scripturis de eo referuntur, assignans; et hoc, quod suam Dominus dixit voluntatem, ad humanitatem ejus pertinere demonstrans, sic dicit: Secundum quidem formam servi, non venit facere voluntatem suam, sed ejus qui misit eum. Ecce enim hic apostolicus Pater, ad formam servi eundem Domini nostri sermonem congrue nos docuit intelligere. Præterea: quomodo pie poterunt intelligi diversa super hoc sanctarum testimonia Scripturarum, quæ nunc quidem ex natura humanitatis, nunc autem ex divinitate unius ejusdemque Domini nostri Jesu Christi veri Dei et hominis astruuntur? et modo Scriptura commemorat: *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in celo et in terra (Psal. cxxxiv)*. Itemque: *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit (Joan. v)*. Et leproso dicit: *Volo, mundare (Matth. viii)*. Et: *Nemo potest cognoscere Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*. Itemque quædam de humana ejus voluntate, Evangelii sacramenta commemorant, cum dicunt eum super mare ambulante (*Matth. xiv*) velle, ut vere hominem, suos transire discipulos. Et dum cum discipulis per Galilæam transiret, noluit ut aliquis cognosceret. Et ut homo dicit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui me misit. Et nolebat per Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere (Joan. iv, vi)*. Et iterum: *Surgens venit in partes Tyri, et ingressus in domum, noluit aliquem scire, et non potuit latere (Marc. vii)*: Ergone ille omnium conditor ac redemptor, de quo dicitur: *Omnia quæ voluit Dominus, fecit in celo et in terra (Psal. cxxxiv)*; cujus velle hoc est, quod posse; cujus nutui cælestes cum terrore deserviunt potestates, in terris latere volens, non potuit, qui per divinam majestatem ex æterno cum Patre in cælestibus dominatur arcanis, et in manu ejus lines terræ sunt, nisi hoc ad humanam ejus voluntatem, quam temporaliter dignatus est assumere, redigatur? Quanto ergo errore, talia non discernens, involvitur, ut dicat una eademque voluntate et omnia in cælo

A λέγει· Ὁπου δὲ εἶπεν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ· « Πλὴν οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὅπερ σὺ θέλεις· » τί σοι βοήθει, ὅτι τὰ σὰ ῥήματα ὑποβάλλεις, καὶ λέγεις· Ἐδειξεν ἀληθῶς τὸ ἴδιον θέλημα ὑποτεταγμένον τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, ὡς ἂν εἰ ἡμεῖς ἠρνούμεθα τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου τῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι ὀφείλιν εἶναι ὑποτεταγμένον; καὶ γὰρ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦτο εἰρηκέναι τὸν Κύριον ταχέως θεωρεῖ, ὅστις εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου μικρῶ προσεχίστηρον ἐπισκύψει. Ἐκεῖ γὰρ εἶπε· « Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου. » Μῆτι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Μονογενοῦς δυνήσεται τοῦτο λέγεσθαι; Ἄλλ' ἄνθρωπε, ὅστις νομίζεις στενάζειν τὴν φύσιν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, διὰ τί μὴ καὶ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου περίλυπον εἶποις δύνασθαι; Πλὴν αὐτὸς, μήπως τὸ τοιοῦτον λεχθεῖν, οὐκ ἔφη· Περίλυπός εἰμι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἰ καὶ τοῦτο εἰρήκει, οὐχὶ μὴ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐχρῆν νοεῖσθαι, ἀλλὰ φησι· « Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου, » ἦν ὡς ἄνθρωπος πάντως εἶχεν ἀνθρωπίνην, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ ἐν τούτῳ ὁ φησιν· « Οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω, » ἄλλο ἑαυτὸν δεικνύσει θέλειν παρὰ τὸν Πατέρα, ὅπερ εἰ μὴ τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ οὐκ ἠδύνατο, ὅπου ταν [ἴσ. ὅπου] τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν εἰς τὴν ἰδίαν οὐχὶ τὴν θεϊκὴν, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην μετασχηματίζει [ἴσ., μετασχημάτιζε] διδάσκειν. Ἀνθρώπου δηλαδὴ μὴ προσληφθέντος, οὐδαμῶς τῷ Πατρὶ εἶπεν ἂν ὁ μονογενοῦς ἡ Λόγος· « Οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω. » Οὐδέποτε γὰρ ἠδύνατο ἡ ἄτρεπτος ἐκείνη φύσις τί ποτε ἕτερον θέλειν παρὰ τὸν Πατέρα. Ταῦτα εἰ διαστρέψετε, Ἀρειανοί, αἰρετικοί οὐκ ἔσσεσθε. Δι' ἧς διελίξεως ὁ σεβασμῶς οὗτος Πατὴρ ἀποδεικνύσκει, ὅτι ἦνικα λέγει ὁ Κύριος Ἰδιον, τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ σημαίνει τὸ θέλημα· καὶ ὅτι λέγει μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ὑπομνήσκει ἡμᾶς οὐχὶ τὸ ἡμέτερον πρωτοτύπως ζητεῖν θέλημα, ἀλλὰ δι' ὑπακοῆς τὸ ἡμέτερον θέλημα τῷ θεῷ θελήματι ὑποτάσσειν. Ὅθεν φανερποιεῖ, ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἔσχε θέλημα, καθ' ὃ ὑπέκουσε τῷ Πατρὶ, καὶ ἄμωμον ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας τὸ αὐτὸ ἀνθρώπινον θέλημα, ἅτε δὴ Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος, τοῦτο ἐν ἑαυτῷ ἔσχε καὶ ἀπέδειξεν. Ὅπερ καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος σαφηνίζων τὸν ἅγιον Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν οὕτω φράζει· Τὸ ἴδιον αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνήγαγε, τὸ τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν θεότητα. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον θέλημα πρόσκαιρον, τὸ θέλημα τῆς θεότητας, αἰώνιον. Ταῦτα ὁ πνευματικὸς Πατὴρ ὑπομνήσκων καταρτίζει, ὅποιον θέλημα ἐξ αἰδίου σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ φυσικῶς κοινὸν ὁ Υἱὸς ἔχει, καὶ ποῖον χρονικῶς διὰ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπότητος ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἰδίῳ προσώπῳ ἀνέλαβεν. Ὅπερ καὶ ὁ τῆς ἀποστολικῆς μνήσης ἅγιος Λέων ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Λιόνταν τὸν βασιλεῖα σαφηνίζει, μιᾶ ἐκάστη μορφῇ, τουτίστι φύσει, ἃ τινὰ εἰσιν ἐν τῷ Χριστῷ, σκοπῶ διακρίμενῳ, ἅπερ ἐν ταῖς Γραφαῖς περὶ αὐτοῦ ἀναφέρονται, φανερῶν [προσνέμων], καὶ τοῦτο, ὅπερ ἴδιον θέλημα ὁ Κύριος εἶπε, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀνήκειν δεικνύων οὕτω φησὶ· Κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου οὐκ ἦλθε ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Ἰδοὺ γὰρ ἐν ταῦτα ὁ ἀποστολικὸς Πατὴρ πρὸς τὴν τοῦ δούλου

a principe licentia ut se ¹ partes quis in quas vellet divideret, Georgius patriarcha regiae civitatis cum suis in partes orthodoxorum stetit, Macarius vero cum suis in parte alia hæreticorum. Et deducentes ad medium professionem Georgii patriarchæ, quam fecerat, ² porrecta est principi et relecta est. Et compositus suprascriptus Macarius, quid sentiret, vel crederet, respondit se ³ in ea perfidia, quam ante proposuerat, perdurare, et nullatenus orthodoxæ fidei acquiescere. Ea hora sancta synodus una cum principe ejus orarium auferri jusserunt ⁴ a collo ejus et exsiliens Basilius episcopus Cretensis Ecclesiæ, ejus orarium abstulit; et anathematizantes projecerunt eum foris synodum, simulque et thronum ejus. Stephanum autem discipulum ejus cervicibus a sancta synodo clerici Romani ejicientes expulerunt. Ea hora tantæ telæ aranearum nigerrimæ in medio populi ceciderunt, ut omnes mirarentur ac dicerent quod sordes hæresum expulsæ sunt. Et Deo auxiliante unitæ sunt sanctæ Dei Ecclesiæ. In loco vero Macarii ordinatus est ⁵ Stephanus abbas monasterii quod appellatur ⁶ Bajas insulæ Siciliensis, patriarcha Ecclesiæ Antiochenæ. Macarius vero cum suis amatoribus, id est, Stephano, Anastasio presbyteris, et Leontio exdiacono, Polychronio, Epiphanio ⁷ presbyteris; et inclusis ⁸ in exsilio in Romanam directi sunt civitatem. ⁹ Deinde abstulerunt de diptychis ecclesiarum nomina patriarcharum; vel de pi-

cturis ecclesiæ ⁹ figuras eorum, aut in foribus, ubi ubi esse poterant auferentes, id est, Cyri, Sergii, Pauli, Pyrrui, Petri, per quos error orthodoxæ fidei usque nunc ¹⁰ pullulavit. Tanta autem gratia divina omnipotentis concessa est missis sedis apostolicæ, ut ad lætitiâ populi, vel sancti concilii, qui in regia urbe erant Joannes episcopus Portuensis ¹¹ dominiorum die octavorum paschæ in ecclesia beatæ Sophiæ missas publicas Latine celebraret coram principe et patriarcha, ut omnes unanimiter in laudes et victorias piissimorum imperatorum eo die Latinis vocibus acclamarent. Hic suscepit divalem jussionem secundum suam postulationem, ut suggessit; ^c per quam ¹² revelata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione pontificis faciendâ. Sic tamen, ut si contingerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducat in regiam urbem secundum antiquam consuetudinem, et cum ¹³ eorum conscientia, et jussione debeat ordinatio provenire. Hic ¹⁴ dimisit omni clero rogam unam, et ad luminaria apostolorum, et sanctæ Mariæ ad Præsepe, solidos duo mille ¹⁵ centum, et quadraginta. Fecit autem ordinationem unam, presbyteros decem, diaconos tres, episcopos per diversa loca numero decem et octo. Qui etiam sepultus est apud beatum Petrum apostolum sub die iv Idus Januarii, et ^d cessavit episcopatus annum unum, menses vii, dies v.

VARIANTES LECTIONES.

— ¹ Al., in partem quam qui vellet. — ² Al., et porrexerunt. — ³ Al., in eadem. — ⁴ Cod. Luc., a collo ejus deest. — ⁵ Al., Theophanios. — ⁶ Cod. Luc., Pagias. — ⁷ Cod. Luc., Anastasio. — ⁸ Al., trusi in exsiliium. — ⁹ Cod. Luc., figuras eorum deest. — ¹⁰ Al., pullulaverat. — ¹¹ Al., dominico die Paschæ in ecclesia. — ¹² Cod. Luc., revelata; Al., relegata. — ¹³ Al., ejus imperatoria. — ¹⁴ Al., divisit. — ¹⁵ Cod. Luc., et Al., clx.

SEVERINI BINII NOTÆ.

^a In exsilio in Romanam directi sunt civitatem. Errat Anastasius; non enim ad exsulandum, sed ad prosequendum quam interposuerunt appellationem, ab imperatore Romam ablegati fuerunt, ut constat ex epistola Constantini imperatoris ad Leonem papam, quæ exstat in fine actionis 18 Actorum concilii vi. Accedit quod nullum est exemplum quo relegandis hæreticis pro loco exsillii urbs Roma unquam decreta fuerit.

^b Deinde abstulerunt in diptychis, etc. Hæc post latam sententiam damnationis in Monothelitas contigisse videntur actione 17 vel 18.

^c Per quam revelata est quantitas, quæ solita erat dari. Gothorum reges Ariani et impii per tyrannidem constituerant primum ne quis ordinaretur Romanus episcopus, qui non ante habito consensu regis certam pecuniæ summam et quantitatem solvisset. Eandem jensionem imperatores Orientis post exactos Gothorum reges solvi petiverunt, ut constat ex querela sancti Gregorii, hac de re gravissime in commentariis iv psalmi pœnit. conquerentis, quod nimirum sibi legitime ad pontificatum vocato et electo muneri sui functionem non prius exsequi licuerit, quam data pecunia illam ab imperatoribus redemisset. Constantinus vero imperator IV, retento adhuc jure confir-

mationis antiquitus per tyrannidem usurpato, iniquissimam pecuniæ exactionem abolevit.

^d Cessavit episcopatus ejus annum unum, menses septem, dies v. Sententiam Anastasii de interregno sedis pontificiæ confirmat canon secundus concilii Toletani xiv, ex quo patet Leonem II successorem Agathonis anno quo celebratum est allegatum concilium Toletanum, 684, adhuc superstitem fuisse. Quare cum omnium sententia Leo non nisi x menses et septemdecim diebus pontificatum obtinuerit, necessum est affirmare ab obitu Agathonis usque ad initium ejusdem Leonis tanti temporis interregnum intercurrisse. Interim defuncto Georgio Constantino-politano, Theodorus syncellus, fide orthodoxa per fraudem simulata, subrogatus est in sede Constantino-politana, a qua antea dejectus fuerat. De hoc firmis conjecturis asserit Baronius, anno 682, quod persuaserit imperatori catholico, ut legatos sedis apostolicæ non prius dimitteret quam Romæ novus pontifex electus esset; quodque ille interea dolose procuraverit interregni prorogationem, donec acta synodalia consecutus, ea antequam ederentur pro libidine intervertisset et corrupisset, atque ex illis se e numero damnatorum hæreticorum exemisset; nomenque Honorii suo substituisset.

S. AGATHONIS PAPÆ EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA

AD AUGUSTOS IMPERATORES.

[Ex Mansi, ibid.]

• Dominis piissimis et serenissimis victoribus ac A triumphatoribus, charissimis filiis amatoribus Dei et Domini nostri Jesu Christi Constantino majori imperatori, Heraclio et Tiberio Augustis, Agatho episcopus servus servorum Dei.

Consideranti mihi humanæ vitæ diversos angores, et ante Deum qui unus et verus est, cum vehementia flentium ingementi, ut consolationem animæ fluctuanti divinæ miserationis impertiret instinctu, et de profundo mœroris et angustiae potentia suæ dexteræ sublevaret, magnam atque mirabilem cum indesinenti gratiarum actione, serenissimi domini filii, confiteor, consolationis opportunitatem exhibere dignatus est, piissimum tranquillæ mansuetudinis vestrae propositum, quod ad stabilitatem divinitus commissæ reipublicæ Christianæ ejus concessit dignatio, ut imperialis virtus atque clementia de Deo, per quem reges regnant, qui Rex regum et Dominus dominantium est, et curet et quæret ejus immaculatæ fidei veritatem, ut ab apostolis atque apostolicis est Patribus tradita, inquirere vigilanter, atque ut vera traditio continet, instantissime desideret in omnibus Ecclesiis obtinere, et ne quemquam tam pia lateret intentio audientium, humanæ suspicio perterreret æstimantium potestate nos esse compulsos, et non plena serenitate ad satisfaciendum super evangelicæ nostræ fidei prædicatione communitos divales apices ad apostolicæ memoriæ Donum pontificem nostræ pusillitatis prædecessorem, cunctis populis ac gentibus per nostrum ministerium patefecerunt ac satisfaciunt, quos gratia sancti Spiritus imperialis linguæ calamo de puro cordis thesauro dictavit, commonentis, non opprimentis; satisfaciunt, non perterrentis; non affligentis, sed exhortantis, et ad ea quæ Dei sunt, secundum Deum invitantis, quia et ipse conditor omnium ac redemptor, cum posset in suæ divinitatis majestate in sæculum veniendo, mortales perterrere, humanitate magis inæstimabilis clementiæ humiliter ad nostra descendens, quos creavit, dignatus est et redimere: qui et spontaneam de nobis veræ de se fidei confessionem expectat. Et quod beatus Petrus apostolorum princeps commonet: *Pascite qui in vobis est gregem Christi, non coacte, sed spontaneæ, secundum Deum exhortantes* (I Petr. v). Illis itaque, mansuetissimi rerum domini, divalibus apicibus animatus,

• Ex alia latinitate est hæc epistola in vetustissimo apographo, quod est in Bibliotheca collegii Paris. Soc. Jesu, cujus initium est: *Consideranti mihi humanæ*

Τοῖς εὐσεβεστάτοις δεσπόταις, καὶ γαλανοτάτοις νικηταῖς καὶ τροπαιοῦχοις, προσφιλεστάτοις τέκνοις [L. ἑρασταῖς] τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Κωνσταντίνου μεγάλου βασιλεῖ. Ἡρακλίῳ, καὶ Τιβερίῳ Ἀγούστοις, Ἀγάθων ἐπίσκ. δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ.

Κατανοοῦντί μοι τοῦ ἀνθρώπινου βίου τὰς διαφόρους ὁδύνας, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν τὸν μόνον ἀληθινὸν μετὰ σφοδρότητος ὁδύρων στενάζοντι, ὅπως παράκλητιν τῇ χειμαζομένῃ ψυχῇ τῷ πόθῳ τῆς θείας εὐσπλαγγχίας μεταδόῃ, καὶ ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῶν θλίψεων τῇ δυναστείᾳ τῆς αὐτοῦ δεξιᾶς ἀνακουρίσῃ, μεγάλῃν καὶ θαυμαστὴν μετὰ ἀκαταπαύστου εὐχαριστίας ὁμολογῶ, γαληνότητα δεσπότῃ καὶ τέκνῳ, παραμυθίας ἐπιτηδεύοντα παραστῆσαι καταξίωσε τὴν εὐσεβῆ πρόθεσιν τῆς γαληναίας ὑμῶν ἡμερότατος ἦντινα πρὸς σύστασιν τῇ θεῷ καθισπιστευθῆσιν αὐτῇ [αὐτῆς] Χριστιανικωτάτῃ πολιτείᾳ ἢ αὐτοῦ ἐπίνευσις ἔχαριστο, ὅπως ἡ βασιλικὴ ἰσχὺς καὶ ἐμένει περὶ Θεοῦ, δι' οὗ βασιλεῖς βασιλεύουσι, τοῦ βασιλέως ὄντως τῶν βασιλευόντων, καὶ κυρίου τῶν κυριούντων, καὶ φροντίσῃ, καὶ ζητήσῃ, καὶ τῆς Ἀμωμάτου αὐτοῦ πίστεως τὴν ἀλήθειαν, ὡς παρὰ τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀποστολικῶν Πατέρων παρεδόθη, ἀγρύπνωσις ἐπιζητήσῃ· καὶ ὡς ἡ ἀληθὴς παράδοσις περιέχει, ἐνοστατικῶς ἐπιθυμῆσῃ ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐπικρατῆσαι. Καὶ μήπως τινὰ τῶν ἀκουόντων ὁ οὕτως εὐσεβῆς διαλύθη σκοπὸς, ἢ ἀνθρώπινα ὑπόψια καταπτώσῃ λογιζομένῳν ἔξουσία ἡμᾶς εἶναι συνωθησθέντας, καὶ οὐχὶ πληρεστάτῃ γαληνότητι πρὸς τὸ ἀπολογησάσθαι περὶ τοῦ κηρύγματος τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὑπομνησθέντας, αἱ θεῶδες κεραιαὶ πρὸς τὸν τῆς ἀποστολικῆς μνήμης δῶνον τὸν ἀρχιερέα καὶ προηγουμένον τὴν ἡμετέραν μετριότητα, πᾶσι τοῖς λαοῖς, καὶ ἔθενσι διὰ τῆς ἡμῶν διακονίας ἱφανεσοποιήσαν, καὶ πληροφοροῦσιν ἄστωας κεραιὰς ἢ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῷ καλάμῳ τῆς βασιλικῆς γλώττης ἐκ τοῦ καθροῦ τῆς καρδίας θησαυροῦ ὑπαγέρουσεν, ὑπομνησκούσας, καὶ μὴ καταλίθουσας· ἀπολογουμίνους καὶ μὴ καταποβοῦσας· μὴ καταπονοῦσας, ἀλλὰ προτρεπούσας πρὸς ταῦτα, ἅπερ εἰσὶ τοῦ Θεοῦ, κατὰ Θεὸν προτρεπούσας. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ πάντων κτίστης καὶ λυτρωτὴς, ὅπουκα ἐδύνατο ἐν τῇ μεγαλειότητι τῆς ἰδίας θεότητος τοὺς θνητούς ἐκφοβῆσαι, ἡμερότητι μᾶλλον ἀνεκιάστου φιλανθρωπίας ταπεινῶς εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς κατελθὼν, οὐς ἐδημιούργησε, καὶ λυτρώσασθαι κατηξίωσεν· ὅστις καὶ αὐτοπροσίρετον παρ' ἡμῶν τῆς ἀληθοῦς πίστεως τὴν περὶ αὐτοῦ ὁμολογίαν ἐκδίχεται. Ὅπερ καὶ ὁ μακάριος

vita diversas molestias, et ad Deum solum verum cum vehementi mœrore spirantem, ut animam tempestatibus agitatem, etc. HARD.

Πίτρος ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων ὑπομνήσκει· « Ποιμαίνετε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀναγκαστῶς, ἀλλ' ἐκουσίως κατὰ Θεὸν προτρέπομενοι. » Ταῦταις τοῖνυν ταῖς θεαίαις συλλαβαῖς, ἡμερώμενοι τῶν πραγμάτων ἐσπίεται, ἐμψυχθεῖς, καὶ πρὸς ἐλπίδα παραμυθίας ἀπὸ βαθυτάτων ὕδυνων κουφισθεῖς, ἡρξάμενη τῇ κριτικῇ κατ' ὀλίγον ἀνεθεῖς παρρησίῃ τὰ ἦδη [ἱσ. τοῖς ἦδη] διὰ τῆς σάκρας τῆς ἡμερωτάτης ὑμῶν ἀνδρείας προσταχθέντα [προσταχθῶσιν] ἐνεργῶς πρῆνυμον ὑπουργίαν παριστᾶν, καὶ τινὰ πρόσωπα εἰς τὴν τοῦ καιροῦ τούτου ἀτονίαν, καὶ τῆς δουλικῆς ὑμῶν χάρας ποιότητα ἠδὲ ἔνευον εὐρεθῆναι ἐνεκεν πληροφορίας ὑπακοῆς, ἐπειρήτου, καὶ μετὰ βουλής τῶν συνδούλων μου τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ τῆς πλησιαζούσης τούτῳ τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ συνόδου, εἴτα διὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δουλικοῦ κλήρου [L. οικίῳ] τοῦ φιλοῦντος [τοῦς φιλοῦντας] τὸ ὑπέρτερον Χριστιανικώτατον κράτος, καὶ ἀκολούθως ἀπὸ τῶν θεοσεβειστάτων δούλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῷ σπεύσει παρὰ τὰ ἔχνη τῆς εὐσεβοῦς ὑμῶν γληνοτήτος. καὶ εἰ μὴ ὅτι μακρὰ περίοδος τῶν χωρῶν, ἐν αἷς ἡ σύνδος καθίστηκε τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, τοῦ τοσοῦτου χρόνου ἐπισώρυσεν τὴν ἐπέκτασιν, πάλαι τοῦτο, ὅπερ μάλισ πῶτε νῦν γενέσθαι ἠδυνήθη, ἡ περισπούδαστος ὑπακοή [ἱσ. περισπούδαστῳ ὑπακοῇ] ἡ ἡμετέρα δουλεία ἐπλήρωσεν. Ἄλλ' ἐν ὅσῳ ἀπὸ διαφόρων ἐπαρχιῶν ἡ δουλικὴ σὺν ἡμῖν σύνοδος συνηροῦζετο· ἐν ὅσῳ πρόσωπα, τινὰ μὲν ἀπὸ τῆς δουλικῆς τοῦ ἡμερωτάτου ὑμῶν κράτους πόλεως Γώμης, ἡ ἐκ τοῦ πλησίου στεῖλαι φρονιζόμεν, τινὰ δὲ ἐκ τῶν πόρρωθεν τυγχανουσῶν ἐπαρχιῶν, ἐν αἷς τὸν λόγον τῆς Χριστιανικώτατης πίστεως παρὰ τῶν ἀποστολικῶν τῶν προηγησαμένων τὴν ἐμὴν ἐλαχιστίαν οἱ σταλίντες ἐπήρυσον, ἐξεδεχόμεθα ὑποστρέψαι, οὐ μικρὰ παραδρομὴ χρόνων ἐξηνύθη· ἵνα τὰς σωματικὰς ἀσθενείας, ἐμοῦ τοῦ οικίου ὑμῶν σιωπῇ κατέλθω, ἐν αἷς οὔτε ζῆν ἐξιστίν, οὔτε ἀφέσκει συχναῖς ἀσθενείαις ἀποκαίνοντα. καὶ διὰ τοῦτο, χριστιανικώτατοι δεσπότες καὶ τέκνα, κατὰ τὴν εὐσεβεστάτην κέλυσιν τῆς θεοσεβειστάτου ὑμῶν ἡμερωτάτος ἔκλειν ὑπακοῆς, ἢς ὀφίλομεν, οὐχ ἐνεκεν παρρησίας τῶν εἰς αὐτοῦς [ἱσ. τῆς ἐν αὐτοῖς] περισσευούσης εἰδήσεως, οὐς στέλλομεν, τοὺς παρόντας συνδούλους ἡμῶν Ἀδουνδάντιον, Γωάννην, καὶ Γωάννην, τοὺς εὐλαβεστάτους ἀδελφοὺς ἡμῶν καὶ ἐπισκόπους, Θεόδωρον καὶ Γεώργιον τὰ ἀγαπητὰ ἡμῶν τέκνα, τοὺς πρεσβυτέρους, μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν τέκνου Γωάννου τοῦ διακόνου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ ὑποδιακόνου· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Θεόδωρου τοῦ πρεσβυτέρου λεγάτου τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Ραβέννης, καὶ τοὺς θεοσεβειστάτους δούλους τοῦ Θεοῦ τοὺς μοναχοὺς μετὰ καθοσιώσεως ἐκτετυκῆς καρδίας ἐφροντίσαμεν ἀποστεῖλαι. Παρὰ γὰρ ἀνθρώποις ἐν μέσῳ ἐθνῶν τυγχάνουσι, καὶ ἀπὸ σωματικοῦ μόχθου τὴν τροφήν μετὰ μεγάλῳ δισταγμοῦ πορίζομενοι, πῶς εἰς τὸ πλήρες δυνήσεται εὐρεθῆναι ἡ τῶν Γραφῶν εἰδήσις; εἰ μὴ ὅτι κανονικῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν προηγησαμένων καὶ τῶν ἁγίων πέντε συνίδων ἄπερ ὠρισμένα εἰσίν, ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, καὶ ἀκαμειδῶς ἀπὸ τῆς παραδοθείσης παρὰ τῶν Πατέρων πίστεως φυλάττομεν, ἐν καὶ ἐξαίρετον ἔχον διὰ παντὸς ἐυχόμενοι τε καὶ σπεύδοντες, ἵνα μηδὲν παρὰ τὰ κανονικῶς ὀρισθῆντα μειωθῇ, μηδὲν ἀλλαγῇ, ἢ προστεθῇ, ἀλλὰ ταῦτα κἀὶ ἴμῃμασι, καὶ νοήμασιν ἀπαράτρω-

A et ad spem consolationis de profundis angoribus alleviatus, orsus sum meliori relectus confidentia paulatim, his quæ per mansuetissimam fortitudinis vestrae sacram dudum præcepta sunt, efficaciter promptam obsequentiam exhibere, ut personas quales secundum temporis huius defectum ac servilis provinciae qualitatem poterant inveniri, pro obedientiae satisfactione inquirerem, et cum consilio confamulorum meorum episcoporum, tam de propinqua huius apostolicæ sedis synodo, quamque de familiari clero amatores Christiani imperii, et sequenter de religiosis servis Dei, ut ad piissime tranquillitatis vestrae vestigia properarent, hortarer. Et nisi longus provinciarum ambitus in quibus humilitatis nostræ concilium constitutum est, tantum B temporis prolationem ingereret, olim hoc, quod vix tandem nunc fieri potuit, studiosa obedientia, non ter famulatus impleteret. Sed dum de diversis provinciis familiare nobiscum concilium congregatur, et dum personas, quasdam quidem de hac servili vestri serenissimi principatus Romana urbe, vel de proximo dirigere procuramus, quasdam de longe positis provinciis, in quibus verbum Christianæ fidei ab apostolicis exiguitatis meæ prædecessoribus missi prædicabant, remeare præstolamur, non parvus temporum cursus elapsus est: corporales ægritudines mei famulatus silentio transeant, quibus nec vivere licet, nec libet assiduis ægritudinis laborantem. Ideoque Christianissimi domini et filii, secundum piissimam jussionem a Deo protegendæ mansuetudinæ vestrae pro obedientia quam debuimus, C non pro confidentia eorum scientiæ [superabundantia] quos dirigimus, præsentis confamulorum nostrorum, Abundantium, Joannem, et Joannem, reverendissimos fratres nostros episcopos, Theodorum et Georgium dilectissimos filios nostros presbyteros, cum dilectissimo filio nostro Joanne diacono, et Constantino subdiacono sanctæ huius spiritualis matris apostolicæ sedis, nec non et Theodorum presbyterum legatum sanctæ Ravennatis Ecclesiæ, et religiosos servos Dei monachos, cum supplici cordis devotione curavimus demandare. Nam apud homines in medio gentium positos, et de labore corporis quotidianum victum cum summa hæsitacione conquirentes, quomodo ad plenum poterit inveniri Scripturarum scientia, nisi quod quæ regulariter a sanctis atque apostolicis prædecessoribus, et venerabilibus quinque conciliis definita sunt, cum simplicitate cordis et sine ambiguitate a Patribus tradite fidei conservamus, unum ac præcipuum bonum habere semper optantes atque studentes, ut nihil de eis quæ regulariter definita sunt minuatur, nihil mutetur vel augeatur, sed eadem et verbis et sensibus illibata custodiantur? Quibus portitoribus et testimonia aliquorum sanctorum Patrum, quos hæc apostolica Christi Ecclesia suscipit, cum eorum libris tradidimus, ut facultatem suggerendi a benignissimo vestrae Christianitatis imperio consecuti, ex his duntaxat satisfacere studeant, dum imperialis manus

tudo præceperit quid hæc spiritalis mater eorum ac a Deo propagati imperii apostolica Christi Ecclesiam credat et prædicet, non per eloquentiam sæcularem, quæ nec suppetit idiotis hominibus, sed per sinceritatem apostolicæ fidei, in qua et ab incunabulis educti usque in finem propagatori vestri Christiani imperii, cæli Domino, omnes nobiscum deprecamur servire atque obedire. Licentiam proinde eis sive auctoritatem dedimus apud tranquillissimum vestrum imperium, dum jusserit ejus clementia simpliciter satisfaciendi, in quantum eis duntaxat injunctum est, ut nihil profecto præsumant augere, minuere vel mutare, sed traditionem hujus apostolicæ sedis, ut a prædecessoribus apostolicis pontificibus instituta est, sinceriter enarrare. Pro quibus flexo mentis poplite, suppliciter vestram ad mansuetudinem semper intentam clementiam deprecamur, ut juxta benignissimam atque augustissimam imperialis sacræ promissionem, acceptione eos dignos efficiat Christo imitabilis vestra tranquillitas, atque placabilis auditus eorum humillimis suggestionibus accommodare dignetur. Sic aures Dei omnipotentis suis precibus ad exaudiendum inveniat vestra mansuetissima pietas reseratas, illæsosque tam in rectitudine nostræ apostolicæ fidei, quamque corporum sospitate in propriis restituere jubeat; sic restituit superna Majestas per fortissimos atque invictissimos labores vestra: a Deo corroboratæ clementiæ sub benigni vestri principatus regimine totam Christianam rempublicam, et fortissimis vestris sceptris adversas subigat nationes, ut ex hoc omni animæ atque omnibus gentibus satisfiat, quia quod per augustissimos apices de immunitate atque illæsiōne euntium, Deo sibi aspirante, polliceri dignata est, adimplevit in omnibus. Non enim nobis eorum scientia confidentiam dedit, ut ad pia vestra vestigia eos auderemus dirigere; sed hoc imperialis vestra benignitas elementer jubens hortata est, et nostra pusillitas, quod jussum est, obsequenter implevit. Ut autem vestræ divinitus instructæ pietati, quid apostolicæ nostræ fidei vigor contineat, breviter intinemus, quam percepimus per apostolicam apostolicorumque pontificum traditionem, et sanctarum quinque generalium synodorum, per quas fundamenta catholicæ Christi Ecclesiæ firmata atque stabilita sunt; hic igitur status est evangelicæ atque apostolicæ fidei regularisque traditio, ut consentientes sanctam et inseparabilem Trinitatem, id est, Patrem et Filium et sanctum Spiritum, unius esse deitatis, unius naturæ et substantiæ sive essentia, unius eam prædicemus et naturalis voluntatis, virtutis, operationis, dominationis, majestatis, potestatis et gloriæ. Et quidquid de eadem sancta Trinitate essentialiter dicitur, singulari numero, tanquam de una natura trium consubstantialium personarum, comprehendamus regulari ratione hoc instituti. Cum vero de uno earumdem trium personarum ipsius sanctæ Trinitatis, Filio Dei, Deo Verbo, et de mysterio adorandæ ejus secundum carnem dispensationis confitemur,

τα φυλαχθῶσιν. Ὅς τισι διακομισταῖς καὶ χρήσις τινὰς τῶν ἁγίων Πατέρων, οὓς ἰδέξατο αὕτη [ταύτη] ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, μετὰ τῶν βιβλίων αὐτῶν παραδεδωκαμένῃ ὅπως εὐπορίας τυχεύσῃς τοῦ ἀναφέρειν ἀπὸ τοῦ εὐμενοῦς ὑμῶν καὶ Χριστιανικωτάτου κράτους ἐκ τούτων μόνον ἀπολογηθῆσθαι σπειύσῃσι, ἐπ' αὐτῇ ἡ βασιλικῇ ἡμετέρας προσταξῇ, τί αὕτη [ταύτη] ἡ πνευματικὴ μήτηρ τοῦ θεοκατορθώτου ὑμῶν κράτους, ἡ τοῦ Χριστοῦ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία πιστεύει, καὶ κηρύσσει οὐ διὰ κοσμικῆς εὐλογητικίας. ἥτις οὐδὲ ἰδιώταις ἀνθρώποις βοηθεῖ, ἀλλὰ δι' ἀκραιότητος τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, ἐν ἧ καὶ ἐκ σπαργάνων ἀνατραφέντες μέχρι τέλους τῷ κατορθωτῇ τοῦ Χριστιανικωτάτου ὑμῶν κράτους τῷ Κυρίῳ τοῦ οὐρανοῦ πάντας σὺν ἡμῖν ἰκετεύομεν δουλεύειν καὶ φυλάττεισθαι. Διόπερ ἄδεια, ἤγον αἰθνητικῶν δωδῶκαμεν αὐτοῖς πρὸς τὸ ὑμῖν γαληναῖον κράτος, ἐπὶ ἀν κελύσῃ ἡ ὑμῶν φιλανθρωπία, τοῦ ἀπλῶς ἀπολογηθῆσθαι εἰς ὅσον αὐτοῖς μόνον ἐπιτέθη· ἵνα μηδὲν δηλονότι προπετεῦσονται προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν [ὑφείλαι], ἢ ἀλλάξαι, ἀλλὰ τὴν παράδοσιν τούτου τοῦ ἀποστολικῶν προέδρων, εὐλαβικῶς ἐξηγηθῆσθαι. Ἵπὲρ ὧν γονυπετοῦντες τῇ διαοικῇ ἰκετικῶς [ἰκετευτικῶς] τὴν ὑμῖν φιλανθρωπία, ἥτις πρὸς ἡμετέρας διὰ παντὸς ἀποβλέπει, δυσωποῦσιν, ἵνα κατὰ τὴν ἀγαθοθελῆ, καὶ σεβασμῶν τῆς βασιλικῆς σάκας ὑπόσχεσιν ἀποδοχῆς αὐτοῦ ἀξίωσῃ ἡ χριστομίμητος ὑμῶν γαληνότης, καὶ εὐμενεῖς τὰς ἀκοῆς ὑμῶν ταῖς μετρίαις αὐτῶν ἀναφοραῖς χαρίσασθαι καταξίωσῃ. Οὕτως ἀνεωργημένα τὰ ὄντα τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ πρὸς τὸ εἰσακούσαι τῶν ἐκείνων ἡμῶν εὐρήσαι ἡ ὑμῖν ἡμερωτάτη εὐσέβεια, καὶ ἀδελφεῖς περὶ τε τὴν ὁρθότητα τῆς ἀποστολικῆς πίστεως, περὶ τε τὴν τῶν σωμάτων ὁλοκληρίαν τοῖς οἰκείοις ἀποκαταστήσαι κελύσῃ· οὕτως ἀποκαταστήσαι ἡ ὑπερτάτη μεγαλειότης διὰ τῶν ἀνδρειοτάτων, καὶ ἀπτήτων καμάτων τῆς ὑμῶν θεοστυρίτου φιλανθρωπίας ὑπὸ τὸ ἀγαθοθελῆ διάδημα τῆς ὑμῶν βασιλείας πᾶσαν τὴν τῶν Χριστικῶν πολιτείαν, καὶ τοῖς ἀνδρειοτάτοις ὑμῶν σκήπροις τὰ ἀντικατασόμενα, ὑποτάξαι ἴδου, ἵνα ἐκ τούτου πάση ψυχῇ, καὶ πάσι τοῖς ἔθνεσι πληρογορία γένηται, ὅτι ὅπερ διὰ τῶν σεβασμῶν κεραιῶν περὶ ἀδελφειῶν, καὶ τοῦ μὴ ἐν τινι βαρυνθῆναι τοὺς ἐρχομένους, τοῦ Θεοῦ αὐτῇ ἐνηχίσαντος, ὑποσχίσθαι κατηξίωσεν, ἐν πᾶσιν ἐπλήρωσεν, ὅτι γὰρ ἡ εὐδοκία αὐτῶν παρόυσιν δίδωκεν, ἵνα τοιμήτωμεν πρὸς τὰ εὐσεβῆ ὑμῶν ἔχνη τούτους στείλει, ἀλλὰ τούτο ἡ βασιλικὴ ὑμῶν εὐμείνεια φιλανθρωπῶς κελύουσα προετίεφατο, καὶ ἡ ὑμῶν μικρότης τὸ κελυθὲν μεθ' ὑπακοῆς ἐπλήρωσεν. Ἴνα δὲ τῇ θεοσυστάτῃ [θεοδιδάκτῃ] ὑμῶν εὐσεβείῃ, τί περιέχει ἡ δύναμις τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως, διὰ βραχίων δηλοποιήσωμεν, ἢν καὶ περιλάττομεν διὰ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως κατὰ τῶν ἀποστολικῶν ἀρχιερέων, καὶ τῶν ἁγίων πέντε αἰκουμηνικῶν συνόδων, δι' ὧν οἱ θεμέλιοι τῆς καθολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἐστεριώθησαν, καὶ ἐσταθερώθησαν, αὕτη τοιγαροῦν ἐστὶν ἡ κατάστασις τῆς εὐαγγελικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως, ἵνα ὁμολογούντες τὴν ἁγίαν καὶ ἀχώριστον Τριάδα, ταυτέστι τὸν Πατέρα, Υἱὸν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον, μιᾶς εἶναι θεότητος, μιᾶς φύ-

Petrus : qui et spirituales oves Ecclesiæ ab ipso Redemptore omnium, terna commendatione pascendas suscepit ; cujus annitente præsidio, hæc apostolica ejus Ecclesia nunquam a via veritatis in qualibet erroris parte deflexa est, cujus auctoritatem, utpote apostolorum omnium principis, semper omnis catholica Christi Ecclesia, et universales synodi fideliter amplectentes, in cunctis secutæ sunt, omnesque venerabiles Patres apostolicam ejus doctrinam amplexi, per quam et probatissima Ecclesiæ Christi luminaria claruerunt : et sancti quidem doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt, hæretici autem falsis criminationibus ac derogationum odiis insecuti. Hæc est apostolorum Christi viva traditio, quam ubique ejus tenet Ecclesia, quæ præcipue diligenda atque fovenda, et fiducialiter prædicanda est, quæ per veridicam confessionem Deo conciliat, quæ et Christo Domino commendabilem facit, quæ clementiæ vestræ Christianum conservat imperium, quæ a cæli Domino largas victorias vestræ piissimæ fortitudini confert, quæ comitatur in præliis, et expugnat adversos ; quæ vestrum a Deo propagatum imperium ubique ut murus inexpugnabilis protegat [protegit], quæ terrorem in contrarias nationes immittat, et ira divina percellat, quæ et in bellis triumphales palmas de hostium dejectione atque subjectione cælestis tribuat, et in pace securum et hilarem vestrum fidelissimum principatum semper custodiat. Hæc est enim veræ fidei regula, quam et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit ac defendit hæc spiritualis mater vestri tranquillissimi imperii, apostolica Christi Ecclesia : quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam errasse probabitur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit, sed ut ab exordio fidei Christianæ, percepit ab auctoribus suis apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus permanet, secundum ipsius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, quam suorum discipulorum principi in sacris Evangeliiis fatus est : *Petre, Petre, inquit, ecce Satan expetivit ut cribraret vos, sicut qui cribrat triticum ; ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus, confirma fratres tuos (Luc. xii)*. Consideret itaque vestra tranquilla clementia, quoniam Dominus et Salvator omnium, cujus fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit, quod apostolicos pontifices, meæ exiguitatis prædecessores, confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum : quorum et pusillitas ne ea, licet impar et minima, pro suscepto tamen divina dignatione ministerio, pedisequa cupit existere. Væ enim mihi erit, si veritatem Domini mei, quam illi sinceriter prædicarunt, prædicare neglevero. Væ mihi erit, si silentio texero veritatem, quam rogare nummularis jussus sum, id est, Christianum populum imbuere et docere. Quid dicam in ipsius Christi futuro examine, si hic (quod absit) prædicare ejus sermonum veritatem confundor ? Quid de meipso, quid de commissis animabus satisfaciam,

προπετεύομαι· ὅτι ἢ ἐκ Θεοῦ δωρηθεῖσα ὑμῖν νίκη, ἡμετέρα σωτηρία ἐστὶ, καὶ τῆς ὑμετέρας γαληνότητος ἢ εὐτυχία, ἡμετέρα εὐφροσύνη ἐστὶ· καὶ τῆς ὑμετέρας πρᾶξις ἢ ῥῆσις, τῆ ἡμετέρας σμικρότητι εὐθυμία ἐστὶ. Καὶ κατὰ τοῦτο μετὰ συντετριμμένης καρδίας, καὶ τοῖς τῆς διανοίας προχειομένοις δάκρυσι προσπίπτων δυσωπῶ, ἐκτείνειν καταξιώσατε τὴν φιλόνητον δεξιάν τῆ ἀποστολικῆ διδασκαλίᾳ, ἣν τινὰ ὁ συνεργὸς τῶν εὐσεβῶν ὑμῶν μόχθων, ὁ μακάριος Πέτρος ὁ ἀπόστολος παραδέδωκεν· οὐχ ἵνα συγκλιθεῖ ὑπὸ τῶν μύδιον, ἀλλὰ σάλπηγος λαμπρότερον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ κηρυχθῆσεται· ὅτι ἡ αὐτοῦ ἀληθὴς ὁμολογία, ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἐκ τῶν οὐρανῶν ἀπεκαλύφθη· ἥς ἔνεκεν ἀπὸ τοῦ Κυρίου τῶν ὄλων μακάριος εἶναι ἀπεράνη ὁ Πέτρος· ὅς καὶ τοῦ ποιμαίνειν τὰ πνευματικὰ πρόβατα τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Αὐτρωτοῦ τῶν πάντων τῆ τρίτῃ παραδέει ἐδέξατο· οὗτινος ἐπινοήσαντες τῆ βοήθειᾳ, αὐτῆ ἢ ἀποστολικῆ αὐτοῦ Ἐκκλησία, καὶ αἱ καθολικαὶ σύνοδοι πιστῶς περιπτυσσόμεναι, ἐν πάσιν ἠκολούθησαν, καὶ πάντες οἱ σεβάσμοι Πατέρις τὴν ἀποστολικὴν αὐτοῦ ἐπιστάσαντο [Προ ἐπιστάσαντο] διδασκαλίαν, δι' ἧς καὶ δεδοκιμασμένοι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ φαστήρες ἔλαμψαν. Καὶ οἱ μὲν ἅγιοι διδάσκαλοι ὀρθόδοξοι ἐσεβάσθησαν καὶ ἠκολούθησαν· οἱ δὲ αἵρετικοὶ τοῖς κλαστοῖς ἐγκλήμασι καὶ μίσεσιν ἀφαίρεισιν ἐπηκολούθησαν. Ἄτῃ ἐστὶν ἡ τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ ζῶσα παράδοσις, ἣν τινὰ μέγρι τοῦ παρόντος ἢ αὐτοῦ κρατεῖ Ἐκκλησία, ἥτις· ἐξαιρέτως ἀγαπωμένη, καὶ θαλομένη, καὶ παρρησιαστικῶς κηρυχθεῖσα· ἥτις διὰ τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας τῷ Θεῷ καταλλάσσει· ἥτις τῷ Δεσπότη Χριστῷ παρατίθεται· ἥτις τῆς εὐσεβείας ὑμῶν τὸ Χριστιανικώτατον διαφυλάττει κράτος· ἥτις ἀπὸ τοῦ Δεσπότη τοῦ οὐρανοῦ θαψιλῆς νίκας τῆ ἀνδρείᾳ τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας συνεισάγει· ἥτις συνοδεύει ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ ἐκπολεμῆ τοὺς ἐναντίους, τὸ ὑμέτερον θεοκτόρωτον κράτος πανταχοῦ ὡς ἀκαταμάχητον τείχος περισκίπει· ἥτις φόβον τοῖς ἐναντίοις ἰδνεσιν ἐμβάλλει [L., ἐμβάλλοι], καὶ τῆ θείᾳ ὀργῇ τιμωρεῖται [L., τιμωρῆσαιτο]· ἥτις καὶ ἐν πολέμοις τὰ τῆς νίκης βραβεῖα περὶ τῆς τῶν πολεμίων καταστροφῆς καὶ ὑποταγῆς [ἴσ. ἐπὶ τῆς τῶν πολεμίων καταστροφῆς, καὶ ὑποταγῆς] οὐρανίθεν παράσχοι· καὶ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἰαρότητι ἀμίμνον τὴν ὑμετέραν ἀληθῶς πιστοτάτην βασιλείαν διαφυλάξει. Ἄτῃ δὲ ἐστὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως ὁ κανὼν· ἥ τινὰ καὶ ἐν τοῖς εὐτυχήμασι, καὶ ἐν τοῖς ἐναντίοις θερμῶς ἐκράτησε καὶ ἐξεδικησεν αὐτὰ ἡ πνευματικὴ μήτηρ τοῦ ὑμετέρου γαληναίου κράτους ἢ ἀποστολικῆ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία· ἥτις διὰ τῆς χάριτος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως οὐδέποτε πλανηθῆναι δεικνύται· οὕτε τοῖς τῶν αἵρετικῶν καινισμοῖς στρεβλωθεῖσα ὑπέπεσεν, ἀλλὰ καθῶς ἐκ προοιμίων τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως παρελαβεν ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐθεντῶν τῶν κορυφαίων τοῦ Χριστοῦ ἀποστόλων, ἀπαράτρωτος μέχρι τῶν τέλους μένει κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος θείαν παραγγελίαν [L., ἐπαγγελίαν], ἣν τῷ ἐξάρχῳ τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁμολόγησε φήσας· « Πέτρι, Πέτρι, ἰδοὺ δεῖξάσανός ἐξήτησε τοῦ σινιάσαι ὑμᾶς, ὡς ὁ σινιάζων τὸν σίτον· ἐγὼ δὲ περὶ σοῦ ἠρώτησα, ἵνα μὴ ἐλείψῃ [ἀλλ' ἐλείπη] ἡ πίστις

σου. Καί σύ ποτε ἐπιστραφεῖς τάρξει τοὺς ἀδελφούς σου. Ἐκτανοῦσαι τοίνυν ἡ ὑμετέρα γληνηαία φιλανθρωπία, Ἐπειδὴ ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ πάντων, οὐτινος ἡ πίστις ἐστίν, ὃς τὴν πίστιν Πέτρου μὴ ἐκλεῖψι ὑπίσχετο, τοῦτον ὑπέμνησε τοὺς ἑαυτοῦ σταρεῖν ἀδελφούς· Ἐπερ τοὺς ἀποστολικούς ἀρχιερεῖς τὴν ἐμὴν ἐλαχιστίαν προσηγησαμένους καβήρσιαιστικῶς ἀεὶ πειροηκάναι πᾶσων ἔγνωσθη· ὧν τινων καὶ ἡ ἐμὴ σμικρότης, εἰ καὶ ἄνισος καὶ ἐλαχίστη, ὅμως ἐνεκεν τῆς προσληφθείσης ἐκ τῆς θείας ῥοπῆς διακονίας ἀκόλουθος ἐπιθῆμει ὑπάρχειν. Οὐαὶ γάρ μοι ἴσταν, ἔάν τὴν ἀλήθειαν τοῦ κυρίου μου, ἢν αὐτοῖς ἐλικρινῶς ἐκήρυξαν, ἀμείλῃσω κηρύξαι. Ο.αὶ μοι ἴσταν, ἔάν σωπῆ καλύψω τὴν ἀλήθειαν, ἢν καταβαλεῖσθαι τοῖς τραπέζιτοῖς ἐπιτέτραμμαι, τουτίστι τοὺς Χριστιανικωτάτους λαούς· μνεῖν καὶ διδάσκειν. Τί λέξω ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἔάν ἐνταῦθα, ἔπερ ἀπίστῳ, κηρύξαι τῶν αὐτοῦ λόγων τὴν ἀλήθειαν ἐπαυχυνθῶ; Τί περὶ ἑαυτοῦ; τί περὶ τῶν ἐμπιστευθεσῶν μοι ψυχῶν ἀπολογήσομαι, ἐπὶν περὶ τῆς λαθρείας ὑπ' ἐμοῦ λειτουργίας λόγον σφιγκτῶν ἀπαιτήσῃ; Τίς τοίνυν, φιλανθρωπότατοι καὶ εὐσεβέστατοι δεσπόται καὶ τέκνη, ἔπερ τρίμων καὶ συμπίπτων τῷ πνεύματι λέγω, μὴ προκαίτηται ἐκείνα, ἄπερ θαυμαστῇ ὑποσχέσει τοῖς πιστοῖς ἐπηγγεῖλατο φάσαι· « Ὅστις μὲ ὁμολογήσει ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω καὶ γὰρ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς; » Καὶ τίνα τῶν ἀπίστων μὴ ἐκφοδήσῃ ἐκείνη ἡ ἀπότομος ἀπειλή, ἥτις ἀγανακτοῦντα αὐτὴν προσμαρτύρεται, καὶ διαβεβαιούται φάσκουσα· « Ὅστις μὲ ἀρνήσεται ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὰρ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; » Ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος τῶν ἰθῶν ὑπομνησκει καὶ λέγει· « Ἀλλ' εἰ καὶ ἡμεῖς ἡ ὕψιλος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσθηται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐαγγελισσόμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἴστω. » Ὅπου τοιαῦτα ἐπικρίνεται ποινῇ κολάσεως τοῖς στρεβλοῦσιν, ἢ παρασιωπῶσι τὴν ἀλήθειαν, πῶς οὐκ ἐστι γευκτεία ἡ ὑπεξαίρεσις ἀπὸ τῆς ἀληθείας τῆς δεσποτικῆς πίστεως; Ὅθεν καὶ οἱ τῆς ἀποστολικῆς μνήμης οἱ προσησαμένοι τὴν ἐμὴν μετριότητα ταῖς δεσποτικαῖς διδασκαλαῖς κατηρητισμένοι, ἐξότου καιοσομῖαν αἰρετικὴν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ὅμων Ἐκκλησίαν οἱ πρόεδροι τῆς ἐν κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας εἰσαγαγεῖν ἐπεχείρουν, οὐδέποτε ἠμείλῃσαν τοῦτους προτρέψασθαι, καὶ παρακαλοῦντες ὑπομνησαι, ἵνα ἀπὸ τοῦ φαύλου δόγματος τῆς αἰρετικῆς πλάνης κἄν σιωπῶντες ἀποστήσωνται, μὴπως ἐκ τούτου προοίμιον διαχωρισμοῦ ἐν τῇ ἐνώσει τῆς Ἐκκλησίας ποιήσωσιν, ἐν θέλημα, καὶ μίαν ἐνέργειαν τῶν δύο φύσεων διαβεβαιούμενοι ἐν τῇ ἐνὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ· ἔπερ καὶ οἱ Ἀρειανοὶ, καὶ οἱ Ἀπολλιναρισταὶ, καὶ οἱ Εὐτυχιανισταὶ, καὶ οἱ Τιμοθεανοὶ, καὶ οἱ Ἀκίφαλοι, οἱ Θεοδοσιακοὶ, καὶ οἱ Γαϊανῆται, καὶ πᾶσα παντελῶς αἰρετικὴ μακία, ἥ τε τῶν συγχρότων, ἥ τε τῶν διαιρούτων τὸ μυστήριον τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Χριστοῦ εἰδιδάξαν. Συγχρόνους μὲν τῆς ἀγίας Ἐνανθρωπήσεως τὸ μυστήριον, καθὼ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ ἐν αὐτῶν [i. e., αὐτοῦ], ὡπερ ἐνός, θέλημα, καὶ ἐνέργειαν προσωπικὴν ἔχειν φιλονεύσει. Διαίρουντες δὲ τὴν ἀχώριστ.ν ἐνωσιν, τὰς δύο φύσεις, ὡς τινος τὸν Σωτῆρα ἔχειν ἐπιγενώσκου-

A dum de officio suscepto rationem districtam exegerit? Quis igitur, clementis-imi atque piissimi domini et filii (quod tremens et consternatus spiritu dico) non provocetur illa admirabili pollicitatione, quæ fidelibus repromittit: *Qui me confessus fuerit coram hominibus*, inquit, *confitebor et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est* (Matth. xx; Luc. xii)? Et quem infidelium saltem non perterreat illa severissima comminatio, qua indignaturum se protestatur, et asserit, inquit: *Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo, qui in caelis est*? Unde et beatus Paulus apostolus gentium commonet et dicit: *Sed licet nos, aut angelus de caelo evangelizet vobis præter quod evangelizavimus vobis, anathema sit*. Ubi itaque talis imminet depravantibus, vel tacentibus veritatem pœna supplicii, quomodo non est fugienda de fidei Dominicæ veritate subtractio? Unde et apostolicæ memoriæ meæ parvitas prædecessores, dominicis doctrinis instructi, ex quo novitatem hæreticam in Christi immaculatam Ecclesiam Constantinopolitanæ Ecclesiæ præsules introducere conabantur, nunquam neglexerunt eos hortari, atque obsecrando commonere, ut a pravi dogmatis hæretico errore, saltem tacendo desisterent, ne ex hoc exordium dissidii in unitate Ecclesiæ facerent, unam voluntatem, unamque operationem duarum naturarum asserentes in uno Domino nostro Jesu Christo: quod Ariani et Apollinaristæ, Eutychianistæ, Timotheani, Acephali, Theodosiani et Gaianitæ, et omnis omnino hæreticus furor, sive confundentium, seu dividendum Incarnationis Christi mysterium, docuit. Confundentes quidem sanctæ Incarnationis mysterium, eo quod deitatis et humanitatis Christi unam naturam dicant, unam eum, sicut unius, voluntatem et operationem personalem habere contendunt. Dividentes autem inseparabilem unionem duas naturas, quas Salvatore habere cognoscunt, non per unionem, quæ secundum subsistentiam facta cognoscitur, ununt: sed blasphemantes, per affectum voluntatis, tanquam duas subsistentias, id est, duos quosdam, per concordiam jungunt. Porro apostolica Christi Ecclesia, spiritalis mater a Deo fundati vestri imperii, et unum Dominum nostrum Jesum Christum confitetur ex duabus et in duabus existentem naturis, et duas ejus naturas, divinam scilicet et humanam, etiam post inseparabilem unionem inconfusas, in eo esse defendit, et ex proprietatibus naturalibus unamquamque harum Christi naturarum perfectam esse cognoscit, et quidquid ad proprietates naturarum non pertinet, duplicia omnia confitetur, quia ipse idem Dominus noster Jesus Christus, et Deus perfectus est, et homo perfectus est, et ex duabus, et in duabus naturis: et post admirabilem incarnationem existens, nec deitas ejus sine humanitate, nec humanitas ejus sine deitate potest intelligi. Consequenter itaque, juxta regulam sanctæ catholicæ atque apostolicæ Christi Ecclesiæ, duas etiam naturales voluntates in eo, et duas naturales operationes esse confitetur et prædicat. Nam si per-

sonalem quisquam intelligat voluntatem, dum tres A personæ in sancta Trinitate dicuntur, necesse est, ut et tres voluntates personales, et tres personales operationes (quod absurdum est et nimis profanum) dicerentur. Sin autem, quod fidei Christianæ veritas continet, naturalis voluntas est, ubi una hæc natura dicitur sanctæ et inseparabilis Trinitatis, consequenter et una naturalis voluntas, et una naturalis operatio intelligenda est. Ubi vero in una persona Domini nostri Jesu Christi mediatoris Dei et hominum, duas naturas (id est, divinam et humanam) constemur, in quibus et post admirabilem adunationem consistit, sicut duas unius ejusdemque naturas, ita et duas naturales voluntates, duasque naturales operationes ejus regulariter constemur. Ut autem hujus veridicæ confessionis intelligentia ex Veteris B Novique Testamenti a Deo inspirata doctrina, pietatis vestræ mentibus clareat (plus enim et incomparabiliter vestra poterit clementia sensum sanctarum Scripturarum penetrare, quam nostra pusillitas verbis defluentibus explanare), ipse Dominus noster Jesus Christus, qui verus et perfectus Deus, verus et perfectus homo est, in sacris suis Evangeliiis protestatur in aliquibus humana, in aliquibus divina, et simul utraque in aliis de se patefaciens, ut se verum Deum, verumque hominem credere ac prædicare fideles suos instrueret. Orat quidem ad Patrem ut homo, ut calicem passionis transageret, quia in eo nostræ humanitatis natura absque solo peccato perfecta est: *Pater, inquit, si possibile est, transeat a me calix iste; verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis* (Matth. xxvi). Et in alio loco: *Non mea voluntas, sed tua fiat* (Marc. xii; Luc. xxii). Cujus testimonii sensum si a sanctis et probabilibus Patribus explanatum, cognoscere cupimus, et, quid *mea* voluntas, quid *tua* significet, veraciter intelligere, beatus Ambrosius in secundo libro ad beatæ memoriæ Gratianum Augustum his verbis de hoc loco nos intelligere commonet, inquit: «*Suscipit ergo voluntatem meam, suscipit tristitiam meam, confidenter tristitiam nomino, quia crucem prædico, mea est voluntas, quam suam dixit, quia ut homo suscepit tristitiam meam, ut homo locutus est, et ideo ait: Non, sicut ego volo, sed sicut tu vis. Mea est tristitia, quam meo suscepit affectu* (Ambrosius. lib. ii, c. 3, de Fide, ad Gratianum). » Ecce claret, D piissimi principum, quod hic sanctus Pater, verbuni ipsum quod Dominus orans protulit: *Non quod ego volo, ad humanitatem ejus pertinere consignat, per quam et obediens secundum doctrinam beati Pauli, apostoli gentium, dicitur usque ad mortem, mortem autem crucis* (Philip. ii). Unde et obediens parentibus intimatur (Luc. ii), quandoquidem obedientiam ejus voluntarium non secundum divinitatem, quam omnium dominatur, qua sponte se parentibus subdidit. Quod et sanctus Lucas evangelista similiter commemorat, eundem Dominum nostrum Jesum Christum secundum humanitatem orantem ad Pa-

σιν, ουχί καθ' ἑνωσιν, ὥτις καθ' ὑπόστασιν γενόμενη γνωρίζεται, ἐνούσων· ἀλλὰ βλασφημοῦντες, κατὰ σχῆσιν θελήματος ὡς δύο ὑποστάσεις, τουτέστι δύο τινὰς καθ' ὁμόνοιαν συνάπτουσι. Τοιγαροῦν ἡ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ πνευματικὴ μήτηρ τοῦ Θεοθεμιλιώτου ἡμῶν κράτους καὶ ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογεῖ ἐκ δύο, καὶ ἐν δύο ὑπάρχοντα φύσει, καὶ δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις, τὴν θείαν δηλονότι, καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ μετὰ τὴν ἀχώριστον ἑνωσιν ἀσυγχύτως ἐν αὐτῷ εἶναι διδάσκει, καὶ ἐκ τῶν φυσικῶν διοτήτων μίαν ἐκάστην αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ φύσεων τελείαν εἶναι ἐπιγινώσκει, καὶ εἴτε δήποτε ἀνήκει πρὸς τὰς ιδιότητας τῶν φύσεων, πάντα διεπᾶ ὁμολογεῖ, ὅτι αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς τελειὸς ἐστὶ, καὶ ἄνθρωπος τελειὸς ἐστὶ, καὶ ἐκ δύο καὶ ἐν δύο φύσει, καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν Ἐνανθρώπησιν ὑπάρχων, οὔτε ἡ θεότης αὐτοῦ χωρὶς τῆς ἀνθρωπότητος, οὔτε ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ χωρὶς τῆς θεότητος δύναται νοεῖσθαι. Ἀκολουθῶν τούτων πρὸς τὸν κανόνα τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καὶ δύο φυσικὰ θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας εἶναι ὁμολογεῖ, καὶ κηρύττει. Ἐάν γάρ τις προσωπικῶν νοήσῃ τὸ θέλημα. ἐν ὅσῳ τρία πρόσωπα ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι λέγονται, ἀναγκαιὸν ἐστίν, ἵνα καὶ τρία προσωπικὰ θελήματα, καὶ τρεῖς προσωπικαὶ ἐνεργείαι, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι καὶ λίαν βίβηλον, λεχθῆσονται. Ἐπεὶ [L, εἰ δέ], ὅπερ ἡ ἀλήθεια τῆς Χριστιανικωτάτης πίστεως περιέχει, φυσικὸν τὸ θέλημά ἐστιν, ὅπου μία φύσις λέγεται τῆς ἁγίας καὶ ἀχωρίστου Τριάδος, ἀκολουθῶν καὶ ἐν φυσικὸν θέλημα. καὶ μία φυσικὴ ἐνεργεῖα νοεῖται. Ἦν: κα δὲ ἐν τῷ ἐνὶ προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ μεῖστου Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δύο φύσεις, τουτέστι τὴν θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην ὁμολογοῦμεν, ἐν αἷς καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἑνωσιν ὑπάρχει. Καθὼς δὲ ο τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τὰς φύσεις, οὕτω καὶ δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς αὐτοῦ τὰς ἐνεργείας κανονικῶς ὁμολογοῦμεν. Ἴνα δὲ ταύτης τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ἡ νόησις ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης ἡ Θεοπνευστος διδασκαλία [L., ἐκ τῆς ἐν τῇ Πικλαιᾷ καὶ καινῇ Διαθήκῃ Θεοπνευστου διδασκαλίας] ταῖς ἐννοίαις τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας φανῇ· πλὴν γὰρ καὶ ἀσυγκρίτως ἡ ὑμέτερα φιλανθρωπία δυνήσεται τὴν ἐννοιαν τῶν ἁγίων Γραφῶν ἐπεξεργάσασθαι, ἥπερ ἡ ὑμέτερα σμικροῦτης βευστοῖς ῥήμασι σαφηνίσαι· αὐτὸς ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς ἀληθινὸς καὶ τελειὸς Θεὸς, ἀληθινὸς καὶ τελειὸς ἄνθρωπος ἐστίν, ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ Εὐαγγελίοις προσημαρτύρεται ἐν τισὶ τὰ ἀνθρώπινα, ἐν τισὶ τὰ θεία, καὶ ἅμα ἐκότερα ἐν ἄλλοις περὶ αὐτοῦ φανερὰ ποιούμενος· ὅπως αὐτὸν ἀληθῆ Θεὸν καὶ ἀληθῆ ἄνθρωπον πιστεύειν καὶ κηρύττειν τοῖς πιστοῖς αὐτοῦ καταρτίσῃ. Προσεύχεται οὖν πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἄνθρωπος, ἵνα τὸ ποτήριον τοῦ πάθους παραγάγῃ, ὅτι ἐν αὐτῷ τῆς ἡμετέρας ἀνθρωπότητος ἡ φύσις χωρὶς μόνης ἀμαρτίας τελεία ἐστὶ· Ἠπάτερ, φάσκων, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθῆτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ θέλεις. » Καὶ ἐν ἄλλῳ· «*Μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω.* » Ἦστινος μαρτυρίζ

τὴν ἔνδοξον ἰάν ἀπὸ τῶν ἀγιῶν καὶ ἐγκρίτων Πατέρων σαφηνισθεῖσαν ἐπιγνώσκειν ἐπιθυμῶμεν, καὶ τί τὸ ἐμὸν θέλημα, τί τὸ σὸν σημαίνει, τὸ ἀληθὲς νοῆσαι, ὁ μακάριος Ἀμβρόσιος ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ πρὸς τὸν τῆς εὐσεβοῦς μνήμης Γρατιανὸν τὸν βασιλεῦσα τούτοις τοῖς ῥήματι περὶ τοῦ τόπου τούτου ἡμᾶς νοεῖν ὑπομνήσκει φάσκων· Δέχεται τοίνυν τὴν βούλησιν τὴν ἐμὴν, δέχεται τὸ στυγρὸν· θαρζῶν γὰρ ὀνομάζω στυγρότητα, ἐπειδὴ κηρύττω σταυρὸν. Ἐμὸν ἦν τοῦτο τὸ βούλημα, ὅπερ ἴδιον ἔλεγεν· ἐπειδήπερ ὡς ἄνθρωπος τὰ τῆς ἐμῆς στυγρότητας ἔλαβεν, ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐλάλησεν. καὶ διὰ τοῦτο φησὶν· «Ὁὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σὺ θέλεις.» Ἐμὴ γὰρ ἔστιν ἡ στυγρότης, ἣν κατ' ἐμὴν διάθεσιν ἀνεδέξατο· Ἰδοὺ φαίνεται, εὐσεβέστατοι βασιλεῖων, ὅτι ἐνταῦθα ὁ ἅγιος Πατὴρ τὸ ῥῆμα τοῦτο, ὅπερ ὁ Κύριος προσευχόμενος προήγαγε, τὸ Ὁὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀνήκειν ἐπισημαίνει, καθ' ἣν καὶ ὑπήκοος κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν λέγεται μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Ὅθεν καὶ ὑποτασσόμενος τοῖς γονεῦσι γνωρίζεται. Οὕτε [L., καὶ πάλι] οὖν τὴν ὑπακοὴν αὐτοῦ τὴν ἰκούσιον κατὰ τὴν θεότητα, ἣτις πάντων δεσπόζει, εὐσεβὲς ἔστι νοεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, δι' ἧς ἰκουσίως τοῖς γονεῦσιν ὑπετάγη. Ὅπερ καὶ ὁ ἅγιος Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς ὁμοίως μνημονεύει, τὸν αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα προσευχόμενον πρὸς τὸν Πατέρα εἰσάγων, καὶ διαβεβαιούμενος· «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω.» Ὅντινα τόπον ὁ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογητὴς Ἀθανάσιος· ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ἀλεξ. Ἐκκλ. ἐν τῷ λόγῳ τῷ κατὰ Ἀπολλινάριον τοῦ αἰρετικοῦ περὶ τῆς Τριάδος καὶ τῆς Ἐνανθρωπήσεως, καὶ τοῦ δικίου ἀριθμοῦ διατηρούμενος οὕτω σαφηνίζει· καὶ ὅταν λέγῃ· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, τὸ ποτήριον τοῦτο παρελθέτω· πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γένηται, ἀλλὰ τὸ σὸν.» καὶ πάλιν· «τὸ πνεῦμα προθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενὴς·» δύο θέλήματα ἐνταῦθα δεικνύσκει, τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ τῆς σαρκός, τὸ δὲ θεϊκόν. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός παραίτηται τὸ πάθος· τὸ δὲ θεϊκόν αὐτοῦ προθυμον· ἥστινος σαφηνείας τί ἀληθέστερον δύναται γνωρισθῆναι; Πῶς γὰρ οὐκ ἐν αὐτῷ δύο θέλήματα, τουτέστι θεῖον καὶ ἀνθρώπινον πιστῶς ἐπιγνωσθήσονται, ἐν ἧ δύο φύσεις καὶ μετὰ τὴν ἀχώριστον ἕνωσιν συνοδικῶς κηρύγματι κηρύττονται; καὶ Ἰωάννης γὰρ, ὅς ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Κυρίου ἀνέπεσεν, ὁ ἀγαπητὸς μαθητὴς τὴν αὐτὴν περιοχὴν τούτοις σαφηνίζει τοῖς ῥήμασιν· «Ὅτι καταβίβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς.» καὶ πάλιν· «τοῦτό ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶν, ὁ δέδοκί με, μὴ ἀπολίσω ἐξ αὐτοῦ τι, ἀλλ' ἀναστήσω αὐτὸ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ.» Ὡσαύτως τὸν αὐτὸν Κύριον εἰσάγει μετὰ τῶν Ἰουδαίων διαλεγόμενος, καὶ λέγοντα μετὰ τῶν λοιπῶν· «Ὅτι οὐ ζητῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς.» Οὕτινος θείου λόγου τὸν σκοπὸν ὁ μακάριος Δύγουστινος ὁ ἐξοχώτατος διδάσκαλος οὕτω κατὰ Μαξιμόν [L., Μαξιμόν] τοῦ Ἀρειανοῦ φράζει, καὶ

A trem introducens, et asserens: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat* (Luc. xxii). Quem locum confessor Christi Athanasius antistes Alexandrinæ Ecclesiæ, in libro adversus Apollinarianum hæreticum de Trinitate et Incarnatione, etiam duali numero comprehendens sic explanat; et quando dicit: *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste, et tamen non mea, sed tua voluntas fiat* (Matth. xxvi); et iterum: *Spiritus promptus, caro autem infirma*; duas voluntates hic ostendit, et unam quidem humanam, quæ est carnis, aliam autem divinam. Quoniam humana propter infirmitatem carnis refugiebat passionem, divina autem ejus prompta; qua explanatione quid verius poterit [potesis] intimari? Quomodo enim non in eo duæ voluntates, id est, divina et humana fideliter agnoscuntur, in quo duæ naturæ etiam post inseparabilem adunationem synodali præconio prædicantur? Nam et Joannes, qui super pectus Domini recubuit, dilectus discipulus, eandem continentiam his explanat verbis: *Quia descendi de cælo, ut non faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris* (Joan. xii, xxi). Et iterum: *Hæc est voluntas ejus qui me misit, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quidquam, sed ut resuscitem illud in novissimo die* (Joan. vi). Item eundem Dominum introducit cum Judæis disputantem, et atque dicentem infer cætera: *Quia non quero voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me* (Ibid.). Cujus divini sermonis intentum beatus Augustinus præstantissimus doctor ita adversus Maximinum Arianum disserit, et dicit (Lib. iii, cap. 20): «Ubi autem dixit Filius Patri: *Verum non quod ego volo, sed quod tu vis, quid te adjuvat, quod tua verba subjungis, et dicis: Ostendit vere suam voluntatem subjectam suo genitori, quasi nos negemus hominis voluntatem voluntati Dei esse debere subjectam? Nam ex natura hominis hoc dixisse Dominum, cito videt, qui locum ipsum sancti Evangelii paulo attentius intuetur. Ibi enim dixit: Tristis est anima mea usque ad mortem* (Matth. xxvi). Nunquid ex natura unicus Verbi possit hoc dici? Sed homo, qui putas gemere naturam Spiritus sancti, cur non etiam naturam Verbi Dei unigeniti tristem dicas esse potuisse? Ille tamen ne quid tale diceretur, non ait: *Tristis sum*; quamvis etiam si hoc dixisset, non nisi ex natura hominis oportuisset intelligi: sed ait: *Tristis est anima mea*, quam sicut homo utique habebat humanam, quamquam et in hoc quod ait: *Non quod ego volo*, aliud se ostendit voluisse, quam Pater, quod nisi humano corde non posset, cum infirmitatem nostram in suum non divinum, sed humanum transfiguraret affectum. Homine quippe non assumpto, nullo modo Patri diceret unicum Verbum: *Non quod ego volo*. Nunquam enim posset immutabilis illa natura quidquam aliud velle, quam Pater. Hæc si distingueretis, Ariani, hæretici non essetis.» Per quam disputationem hic venerabilis Pater demonstrat, quia et cum dicit Dominus, suam, humanitatis suæ significat volunta-

tem; et cum dicit non facere voluntatem suam, admonet nos, non nostram querere principaliter voluntatem, sed per obedientiam, nostram voluntatem divinæ subijcere voluntati. Unde patefacit quia et humanam habuit voluntatem, per quam obediit Patri, et immaculatam ab omni peccato eandem humanam voluntatem, utpote verus Deus et homo, hanc in semetipso habuit [habuit et probavit]. Quod et sanctus Ambrosius in explanatione sancti Lucæ evangelistæ sic disserit (*Lib. xix, sup. Luc. xxii*): Suam, ad hominem retulit; Patris, ad divinitatem. Voluntas enim hominis, temporalis; voluntas divinitatis æterna. Hæc spiritualis Pater commemorans, astruit qualem voluntatem ex æterno cum Patre et Spiritu sancto Filius communem naturaliter habet, qualemve temporaliter per assumptam humanitatem idem ipse in sua persona suscepit. Quod et apostolicæ memorizæ sanctus Leo in epistola ad Leonem Augustum explanat, unicuique formæ, id est naturæ, quæ in Christo sunt, discreta consideratione, quæ in Scripturis de eo referuntur, assignans; et hoc, quod suam Dominus dixit voluntatem, ad humanitatem ejus pertinere demonstrans, sic dicit: Secundum quidem formam servi, non venit facere voluntatem suam, sed ejus qui misit eum. Ecce enim hic apostolicus Pater, ad formam servi eundem Domini nostri sermonem congrue nos docuit intelligere. Præterea: quomodo pie poterunt intelligi diversa super hoc sanctarum testimonia Scripturarum, quæ nunc quidem ex natura humanitatis, nunc autem ex divinitate unius ejusdemque Domini nostri Jesu Christi veri Dei et hominis astruuntur? et modo Scriptura commemorat: *Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit in cælo et in terra (Psal. cxxxiv)*. Itemque: *Sicut Pater suscitavit mortuos et vivificavit, sic et Filius quos vult vivificavit (Joan. v)*. Et leproso dicit: *Volo, mundare (Matth. viii)*. Et: *Nemo potest cognoscere Patrem, nisi Filius, et cui voluerit Filius revelare*. Itemque quædam de humana ejus voluntate, Evangelii sacramenta commemorant, cum dicunt eum super mare ambulans (*Matth. xiv*) velle, ut vere hominem, suos transire discipulos. Et dum cum discipulis per Galilæam transiret, noluit ut aliquis cognosceret. Et ut homo dicit: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui me misit. Et nolebat per Judæam ambulare, quia querebant eum Judæi interficere (Joan. iv, vi)*. Et iterum: *Surgens venit in partes Tyri, et ingressus in domum, noluit aliquem scire, et non potuit latere (Marc. vii)*: Ergone ille omnium conditor ac redemptor, de quo dicitur: *Omnia quæ voluit Dominus, fecit in cælo et in terra (Psal. cxxxiv)*; cujus velle hoc est, quod posse; cujus nutui cælestes cum terrore deserviunt potestates, in terris latere volens, non potuit, qui per divinam majestatem ex æterno cum Patre in cælestibus dominatur arcanis, et in manu ejus fines terræ sunt, nisi hoc ad humanam ejus voluntatem, quam temporaliter dignatus est assumere, redigatur? Quante ergo errore, talia non discernens, involvitur, ut dicat una eademque voluntate et omnia in cælo

A λέγει· Ὅπου δὲ εἶπεν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ· « Πλὴν οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὅπερ σὺ θέλεις· » τί σοι βοηθεῖ, ὅτι τὰ σὰ βήματα ὑποβάλλεις, καὶ λέγεις· Ἐδειξεν ἀληθῶς τὸ ἴδιον θέλημα ὑποτεταγμένον τῷ ἰδίῳ γεννήτορι, ὡς ἂν εἰ ἡμεῖς ἠρνούμεθα τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου τῷ τοῦ Θεοῦ θελήματι ὀφείλουσιν εἶναι ὑποτεταγμένοι; καὶ γὰρ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου τοῦτο εἰρηκέναι τὸν κύριον ταχέως θεωρεῖ, ὅστις εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου μικρῶ προσεχίστερον ἐπισκύψει. Ἐκεῖ γὰρ εἶπε· « Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου ἕως θανάτου. » Μῆτι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Μονογενοῦς δύνησεται τοῦτο λέγεσθαι; Ἄλλ' ἄνθρωπε, ὅστις νομίζεις στενάξεν τὴν φύσιν τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, διὰ τί μὴ καὶ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου περιλυπὸν εἶναι εἴποις δύνασθαι; Πλὴν αὐτὸς, μήπως τι τοιοῦτον λεχθεῖν, οὐκ εἶπεν· Περίλυπός εἰμι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἰ καὶ τοῦτο εἰρήκει, οὐχὶ μὴ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐχρῆν νοεῖσθαι, ἀλλὰ φησὶ· « Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου, » ἦν ὡς ἄνθρωπος πάντως εἶχεν ἀνθρωπίνην, εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ ἐν τούτῳ ὁ φησὶν· « Οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω, » ἄλλο ἑαυτὸν δεικνύσει θέλειν παρὰ τὸν Πατέρα, ὅπερ εἰ μὴ τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ οὐκ ἠδύνατο, ὁπόταν [ἴσ. ὁπότε] τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν εἰς τὴν ἰδίαν οὐχὶ τὴν θείαν, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην μετασχηματίζουσι [ἴσ., μετασχημάτιζε] διέδισιν. Ἀνθρώπου δηλαδὴ μὴ προσληθθέντος, οὐδαμῶς τῷ Πατρὶ εἶπεν ἂν ὁ μονογενὴς Λόγος· « Οὐχ ὅπερ ἐγὼ θέλω. » Οὐδέποτε γὰρ ἠδύνατο ἡ ἄτρεπτος ἐκείνη φύσις τί ποτε ἕτερον θέλειν παρὰ τὸν Πατέρα. Ταῦτα εἰ διαστέλλετε, Ἀρειανοί, αἰρετικοὶ οὐκ ἔσσετε. Δι' ἧς διαλέξεως ὁ σεβάσμιος οὗτος Πατὴρ ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἠνίκα λέγει ὁ κύριος Ἰδιον, τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ σημαίνει τὸ θέλημα· καὶ ὅτε λέγει μὴ ποιεῖν τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ὑπομνήσκει ἡμᾶς οὐχὶ τὸ ἡμέτερον πρωτοτύπως ζητεῖν θέλημα, ἀλλὰ δι' ὑπακοῆς τὸ ἡμέτερον θέλημα τῷ θεῷ θελήματι ὑποτάσσειν. Ὅθεν φανεροποιεῖ, ὅτι καὶ τὸ ἀνθρώπινον εἶσχε θέλημα, καθ' ὃ ὑπάκουσε τῷ Πατρὶ, καὶ ἄμωμον ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας τὸ αὐτὸ ἀνθρώπινον θέλημα, ἅτε δὴ Θεὸς ἀληθὴς καὶ ἄνθρωπος, τοῦτο ἐν ἑαυτῷ εἶσχε καὶ ἀπέδειξεν. Ὅπερ καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος σαφηνίζων τὸν ἅγιον Λουκᾶν τὸν εὐαγγελιστὴν οὕτω φράζει· Τὸ ἴδιον αὐτοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀνήγαγε, τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν θεότητα. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον θέλημα πρόσκαιρον, τὸ θέλημα τῆς θεότητας, αἰώνιον. Ταῦτα ὁ πνευματικὸς Πατὴρ ὑπομνήσκων καταρτίζει, ὅποιον θέλημα ἐξ αἰδίου σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ φυσικῶς κοινὸν ὁ Υἱὸς ἔχει, καὶ ποῖον χρονικῶς διὰ τῆς προσληθθείσης ἀνθρωπότητος ὁ αὐτὸς ἐν τῷ ἰδίῳ προσώπῳ ἀνάλαβεν. Ὅπερ καὶ ὁ τῆς ἀποστολικῆς μνήμης ἅγιος Λέων ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Λέοντα τὸν βασιλεῖα σαφηνίζει, μιᾷ ἐκάστη μορφῇ, τουτίστι φύσει, ἃ τινὰ εἰσιν ἐν τῷ Χριστῷ, σκοπῶ διακικριμένῳ, ἅπερ ἐν ταῖς Γραφαῖς περὶ αὐτοῦ ἀναφέρονται, φανερῶν [προσνέμων], καὶ τοῦτο, ὅπερ ἴδιον θέλημα ὁ κύριος εἶπε, πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀνήκειν δεικνύων οὕτω φησὶ· Κατὰ τὴν μορφὴν τοῦ δούλου οὐκ ἦλθε ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος αὐτόν. Ἴδου γὰρ ἐν ταῦτα ὁ ἀποστολικὸς Πατὴρ πρὸς τὴν τοῦ δούλου

μορφήν τὸν αὐτὸν τοῦ κυρίου λόγον ἀρμυδιῶς ἡμᾶς ἰδίδαξε κτείν. Προσπεκίτουτος, ὅπως εὐσεβῶς [L. πῶς ἂν εὐσεβῶς] δυναθῶσι νοεῖσθαι αἱ διάφοροι ἐπὶ τούτῳ τῶν ἁγίων Γραφῶν μαρτυρίαι, ἃ τίνα [L. αἱ τινες] ποτὶ μὲν ἐκ τῆς φύσεως τῆς ἀνθρωπότητος, ποτὶ δὲ ἐκ τῆς θείας τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου κατασκευάζονται [παράγονται]; καὶ ὅτι [ἐπὶ τοῦ παρόντος] μὲν ἡ Γραφή μνημονεύει· « Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ. » Ὡσαύτως· « Ὡσπερ ὁ Πατήρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ὃς θέλει, ζωοποιεῖ. » καὶ τῷ λιπρῷ λέγει· « Ἔλω, καθαρίσθητι. » καὶ· « Οὐδεὶς δύναται γνῶναι τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ὃς τινὲ θέλει ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι. » Ὡσαύτως τίνα περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου αὐτοῦ θελήματος τοῦ εὐαγγελίου τὰ μυστήρια μνημονεύουσιν, ἥνικα λέγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τῆς θαλάσσης περιπατοῦντα θέλειν ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπον τοὺς ἰδίους πειράσαι [L. περάσαι] μαθητάς. καὶ ἐν τῷ διέρχεσθαι αὐτὸν διὰ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τῶν μαθητῶν, οὐκ ἠθέλειν, ἵνα τις γνῶ. καὶ ὡς ἄνθρωπος λέγει· « Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. καὶ οὐκ ἠθέλει διὰ τῆς Ἰουδαίας περιπατῆσαι, ὅτι ἐξήκουον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτείναι. » καὶ πάλιν· « Ἐγερθεὶς ἦλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου, καὶ εἰσελθὼν εἰς οἶκον οὐκ ἠθέλει τίνα γνῶναι, καὶ οὐκ ἤδυνῆθη λαθεῖν. » Μὴ οὖν αὐτὸς ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων καὶ λυτρωτὴς, περὶ οὗ εἶρηται· « Πάντα ὅσα ἐθέλωσιν ὁ κύριος, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ. » οὕτως τὸ θέλειν τοῦτο· ὅστιν ὅπερ δύναται [ὅπερ τὸ δύνασθαι]· οὕτως τῷ νύματι αἱ οὐράναι δυνάμεις σὺν φόβῳ λατρεύουσι, λαθεῖν ἐπὶ γῆς θέλων οὐκ ἠδυνῆθη; ὁ κατὰ τὴν θείαν μεγαλωσύνην ἐξ αἰδίου σὺν τῷ Πατρὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀπορρήτως διεσπόζων, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ τὰ πύρατα τῆς γῆς; εἰ μὴ τοῦτο πρὸς τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα, ὅπερ χρονικῶς κατηξίωσε προσλαβεῖν, ἱκανοδοθεῖ; Πόση οὖν πλάνη ἐγκυλισται ὁ τὰ τοιαῦτα μὴ διακρίνων, ἵνα εἶπῃ, ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ θελήματι καὶ πάντα ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῆ, ἅπερ ἠθέλησε, τὸν κύριον δύνασθαι, καὶ τῷ αὐτῷ πάλιν θελήματι ἐν οἴκῳ εὐτελεῖ θέλοντα λαθεῖν μὴ δύνασθαι κατὰ τὴν εὐαγγελικὰς μαρτυρίας; Ἄλλ' ἐὰν πρὸς τὴν οἰκονομίαν τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, καθ' ἣν τὸ ταπεινὸν ἡμῶν προσέλαβεν, ἀποδοῖ ἡ, πάντα τὰ τῆς θείας αὐτοῦ μεγαλωσύνης ἠλαττωμένῃ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ ἀνήκειν γνωρίζεται, ἣν τελείως προσέλαβε χωρὶς τινος ἀμαρτίας, ἵνα ταύτην καὶ τελείως σώσῃ. Τὸ γὰρ παρ' αὐτοῦ μὴ προσλαβέν οὐδὲ σώζεται, καθὼς ἡμᾶς ὁ συστατικὸς τῆς ἀληθείας κήρυξ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζοῦ πρόεδρος ἐφωδίασε. τοιγαρῶν εἰς τὸ παρ' αὐτοῦ ἀνθρώπινον [L., εἰ παρ' αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον] θέλημα, καθὼς ἡ φύσις, προσελήφθη, καὶ ἐσώθη, καὶ ὅπερ παρὰ τοῦ προσλαβομένου ἐσώθη, οὐκ ἠδύνατο εἶναι αὐτῷ ἐναντίον. Οὐδὲν γὰρ ἐναντίον ἑαυτῷ ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων ἐκτισεν, ἢ διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς Ἐνανθρωπήσεως προσέλαβε. καὶ ὁ ψαλμωδὸς Δαβὶδ τὸ πρόσωπον τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ ἐν ψαλμοῖς ἐσάγγων προμνηύει· « Τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου, ὁ θεός μου, ἠβουλήθην. » Ὡσαύτως· « Ἐκουσίως θύσω σοι. » Μῆτι

et in terra, quæ voluit, Domihum posse, et eadem iterum voluntate in domo villi volentem latere non posse, secundum evangelica testimonia? Sed si ad dispensationem humanitas ejus, per quam humilitatem nostram assumpsit, redigitur, omnia quæcunque divina ejus majestate minora sunt, ad humanitatem ipsius pertinere cognoscuntur, quam perfecta suscepit absque ullo peccato, ut hanc etiam perfecta salvaret. Quod enim ab eo non susceptum est, nec salvatum secundum quod nos constantissimus prædicator veritatis Gregorius Nazianzenus præsul instituit (*In epist. 1 ad Cledonium*). Itaque si ab eo humana voluntas, sicut et natura, suscepta est, et salvata est, et quod a susceptore salvatum est, non ei poterat esse contrarium. Nihil enim sibi contrarium Creator omnium condidit, vel per mysterium incarnationis assumpsit. Et hymaidicus David personam Domini nostri Jesu Christi in Psalmis introducens, pronuntiat: *Ut faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui* (*Psal. xxxix*). Itemque: *Voluntatis sacrificabo tibi* (*Psal. lxxi*). Nunquid secundum deitatem alia est voluntas Patris, quam Filii [Filius], aut aliud vult Filius, quam Pater? Si igitur unum volunt, et nulla est in sancta Trinitate differentia voluntatis, quomodo intelligendum est quod Propheta de ejus persona testatur: *Ut faciam voluntatem tuam, Deus meus, volui* (*Psal. xxxix*), nisi fideliter intelligatur de immaculata ejus humanitatis voluntate dixisse? Unde et sequitur: *Legem tuam in medio cordis mei*. Nullus enim est qui ambigat quod idem psalmus in persona Christi a Propheta prædicatus est. Quod et apostolus Paulus in Epistola ad Philippenses, si fidem plenam quisquam intendere velit, annuntiat, de eodem Domino nostro Jesu Christo sic inquires: *Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo; humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis*. Ecce hic verissimus præco, et formarum (id est, naturarum) Christi differentiam docet, et obedientiam usque ad mortem humanæ formæ prudenter assignat. Nam quis in tantum a luce veritatis abscessit, ut secundum divinitatis suæ voluntatem præsumat dicere Dominum nostrum Jesum Christum Patri obedisse, cui est æqualis in omnibus, et hoc vult in omnibus et ipse quod Pater? aut quis non intelligat obedientiam humanæ magis competere voluntati, in qua nullam habuit omnino peccatum. Nec diceretur obediens usque ad mortem, nisi humanam in se suscipere voluntatem, sicut animam rationalem, carnemque cum omnibus suis proprietatibus humanatus assumpsit. Præterea, ut claret vestræ piissimæ benignitati quod naturalis est humana voluntas, et qui voluntatem humanam in Christo abnegat, absque solo peccato, eum nec habere humanam animam constitetur, veritatis prudentissimus prædicator beatus Augustinus in quinto volumine disputationis adversus Julianum Pelagianistam (*Cap. 40, 42 et seqq.*),

voluntas, his desinit verbis : Motus animi A nisi motus naturæ ? Animus enim sine one natura est ; proinde voluntas motus est quoniam motus est animi. Ecce per hujus animi Patris definitionem, quid sit humana voluntas, monstratum est quia animi motus est eodem : Veritas autem dicit, quamdiu est nulla, a natura non potest separari : Et rursus in volumine : Et aliunde est voluntas, et esse nocetur : et si ejus origo querenda non est, et querenda non est, quod voluntas aliunde, sed quia manifestum est unde sit. Ab illo voluntas angeli, ab homine hominis, a Deo : si operatur Deus in homine voluntatem id agit, ut oriatur ab illo bona voluntas, et voluntas. Et iterum : Cur ergo negas, inanis oculis res apertas, de natura hominis hominis voluntatem ? Itemque : Ipse animi cogente nullo, voluntas est : quapropter hoc re, voluntas existit de animi motu, quod voluit de voluntate. Et iterum : Itane vero, ex homine hominis voluntas non oritur, ne bonum opus Dei sit ? Postremo, potuit id in cor tuum, exoriri quidem hominis natura, sed non de libero ejus arbitrio ? Dic de, si non de natura, id est, non de ipso ? Quibus testimonio claret, unamquamque esse hic spiritualis Pater diaumeravit naturas, a naturalem habere, et unicuique assignari voluntatem. Neque enim poterit angelica vitam habere voluntatem aut humanam, natura voluntatem Dei, vel angeli : alterius, quam est, quidquam naturam haberit vel motum, nisi quod est naturaliter, tam est. Cum hæc ita veritas habeat, certisset quod in Domino nostro Jesu Christo est, Dei et hominis, naturas sive substantias in unam ejus convenisse subsistentem personam, necesse est, et duas nos nature sateri voluntates, divinam scilicet et humanam ; quia neque divinitatem ejus quantum rationem pertinet, humanam habuisse dicendum est : neque humanitatem ejus, habuisse naturaliter voluntatem, credendum : neque rursus aliquam ex eisdem duabus substantiis absque naturali voluntate existentem : cum et humana per omnipotentiam ejus sublimata sit, et divina per humanam ejus hominibus reserata. Reddere itaque est, quæ divina sunt, eidem ut Deo : quæ sunt, eidem ut homini : et utraque per idalem adunationem unius ejusdemque Domini Jesu Christi, veraciter cognoscenda. Hæc definitio sancti Chalcedonensis concilii (v) commonet, asserens : Sequentes igitur Patres, unum eundemque confiteri Filium unum nostrum Jesum Christum, consonanter esse videtur interpret *quam filius*. Hæc.

κατὰ τὴν θεότητα ἄλλο ἐστὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἢ κατὰ τὴν Υἱόν ; ἢ ἄλλο θέλει ὁ Υἱὸς κατὰ τὸν Πατέρα ; Εἰ τοίνυν ἐν θέλουσι, καὶ οὐδεμία ἐστὶ διαφορὰ θελήματος ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι, πῶς ἐστὶ νοητέον, ὅπερ ὁ Προφῆτης περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ μαρτυρεῖ «Τοῦ ποιεῖσαι τὸ θέλημά σου, ὁ Θεὸς μου, ἠδουλήθην.» εἰ μὴ πιστῶς νοηθῆ ἑρμηνέον περὶ τοῦ ἀκώμου θελήματος τῆς αὐτοῦ ἀνθρωπότητος ; «Θεὸν καὶ ἔπειτα» ἐκαὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς κοιλίας μου.» Οὐδεὶς γὰρ ἀμφισβῆσαι, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος εἰς τὸ πρῶτον τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τοῦ Προφῆτου ἐκπηρύχθη. Ὅπερ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἀναγγέλλει, εἰ πεπληρωμένη πίστις θελήσει τις προσέχειν, περὶ τοῦ αὐτοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως λέγων· «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάπησεν τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι ἐβρεθῆς ὡς ἄνθρωπος. Ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γινόμενος ὑπάκουος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.» Ἰδοὺ ἐνταῦθα ὁ ἀληθίστατος κήρυξ, καὶ τῶν μορφῶν, τουτέστι τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ τὴν διαφορὰν εἰδάσκει, καὶ τὴν ὑπακοὴν μέχρι θανάτου τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς σοφῶς ἐκσφραγίζει [τῇ ἀνθρωπίνῃ μ. σ. ἀκρίβειαι ἐκ Lal.]. Τίς γὰρ εἰς τοσοῦτον ἀπὸ τοῦ φωτὸς τῆς ἀληθείας ἀπεχώρησεν, ἵνα κατὰ τὸ θέλημα τῆς αὐτοῦ θεότητος προκτετεύσεται λέγειν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τῷ Πατρὶ ὑπακοῦσαι, ἢ τοῦ ἐστὶν ἴσος ἐν πᾶσι, καὶ τοῦτο θέλει ἐν πᾶσι καὶ αὐτὸς ὅπερ ὁ Πατὴρ ; ἢ τίς μὴ νοήσῃ τὴν ὑπακοὴν τῷ ἀνθρωπίνῳ θελήματι μᾶλλον ἀρμόζειν, ἐν ᾧ παντελῶς οὐδεμίαν ἔσχεν ἁμαρτίαν ; Οὕτε βῆθησεται ὑπάκουος μέχρι θανάτου, εἰ μὴ ἀνθρώπινον θέλημα ἐν ἑαυτῷ ἀνέλθει, καθὼς ψυχὴν λογικὴν, καὶ σάρκα μετὰ πάντων αὐτῶν τῶν ιδιοτήτων σαρκωθεὶς προσέλαβε. Προσεπιτούτοις ἵνα φανῇ τῇ ὑμετέρᾳ εὐσεβεῖ εὐμενείᾳ, ὅτι φυσικὸν ἐστὶ τὸ ἀνθρώπινον θέλημα· καὶ ὁ ἀρνούμενος τὸ ἀνθρώπινον θέλημα χωρὶς μόνης ἁμαρτίας ἐν τῷ Χριστῷ, οὕτε ἔχεν αὐτὸν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὁμολογεῖ, ὁ σοφώτατος τῆς ἀληθείας κήρυξ, ὁ μακάριος Λύγουστινος ἐν τῷ πέμπτῳ τόμῳ τῆς διαλέξεως κατὰ Ἰουλιανὸν τοῦ Πελαγιστοῦ, τί ἐστὶ θέλημα, τούτοις ὀρίζει τοῖς βήμασι· κίνησις ψυχῆς τί ἐστὶν, εἰ μὴ κίνησις φύσεως ; Ἡ γὰρ ψυχὴ ἀνευδοιάστως φύσις ἐστὶ, διόπερ τὸ θέλημα κίνησις φύσεως ὑπάρχει, ἐπειδὴ κίνησις ἐστὶ ψυχῆς. Ἰδοὺ κατὰ τὸν ὅρον τούτου τοῦ σοφωτάτου Πατρὸς, τί εἶναι τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, δείκνυται, ὅτι ψυχῆς κίνησις ἐστὶν. Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ· Ἡ ἀλήθεια δὲ λέγει, ἐφ' ὅσον ἐστὶ θελήματι [θελήματι] ἀπὸ τῆς φύσεως χωρισθῆναι οὐ δύναται. Καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ· Καὶ πόθεν ἐστὶ τὸ θέλημα, καὶ εἶναι οὐ λογίζεται, καὶ εἰάν ἢ ἀρχαιωγνία αὐτοῦ οὐκ ἐστὶ ζητητέα, οὐ διὰ τοῦτο οὐκ ἐστὶ ζητητέα, ὅτι τὸ θέλημα πόθεν οὐκ ἐστὶν, ἀλλ' ὅτι πεφανέρωται πόθεν εἶναι. Ἐξ ἐκείνου γὰρ ἐστὶ τὸ θέλημα, οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα· ἀπὸ ἀγγέλου δηλονότι θέλημα ἀγγέλου· ἀπὸ ἀνθρώπου, ἀνθρώπου· ἀπὸ Θεοῦ, Θεοῦ. Καὶ εἰάν ἐνεργῆ ὁ Θεὸς θέλημα ἀγαθὸν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τοῦτο ἐνεργεῖ, ἵνα ἀνατεῖλῃ ἐξ αὐτοῦ ἀγαθὸν θέλημα, οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα. καὶ

πάλιν φησί· Διὰ τί οὖν ἀρνήσαι νεκλιεσμένους ὁ, θαλοῖς A
 πλάσματα φανερά, ἀπὸ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀνα-
 φύεσθαι θέλημα τῷ ἀνθρώπῳ; Ὡσαύτως· Αὐτὴ ἡ κίνη-
 σις τῆς ψυχῆς μηδενὸς ἀναγκάζοντος θέλημα ἐστὶ... Καὶ
 πάλιν· Οὕτως οὐκ ἀληθῶς ἔρα [οὕτως ἔρα ex Lat.],
 Ἰουλιανέ, ἐξ ἀνθρώπου θέλημα ἀνθρώπου οὐκ ἀναφύεται,
 ὁπόταν ὁ ἀνθρώπος ἀγαθὸν ποίημα Θεοῦ εἴη; Ἐπειτα
 δὲ [μὴ] ἠδυνήθη ἀνελεῖν εἰς τὴν καρδίαν σου, φύεσθαι
 μὲν ἐξ ἀνθρώπου θέλημα, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου
 αὐτοῦ; Εἰπέ οὖν πόθεν, ἐὰν οὐχὶ ἀπὸ τῆς φύσεως,
 τουτέστιν, ἐὰν οὐχὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου; Δισ-
 τισι μαρτυρίαις φαίνεται μίαν ἐκάστην αὐτῶν, ἃς τινὰς
 ἐπιτάθη ὁ πνευματικὸς Πατήρ ἀπειρήθησε φύσει,
 ἴδιον φυσικὴν ἔχειν, καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ προσκυροῦσθαι
 ὀφείλειν θέλημα. Οὔτε γὰρ δυνήσεται ἡ τῶν ἀγγέλων
 φύσις θεῖον ἔχειν θέλημα, ἢ ἀνθρώπινον, οὔτε ἡ ἀν-
 θρωπίνη φύσις θέλημα Θεοῦ, ἢ ἀγγέλου, καθὼς οὔτε
 ἐτέρου, παρ' ὅ ἐστι, τί ἔχειν φύσιν δυνήσεται ἡ κί-
 νησις, εἰ μὴ ὅπερ ἐστὶ φυσικῶς ἢ ἰδημιουργήθη.
 Ὅποταν ταῦτα οὕτως ἔχει, ἀκριβέστατα φαίνεται, ὅτι
 ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ δύο, τουτέστι, Θεοῦ
 καὶ ἀνθρώπου φύσεις, ἤτοι οὐσίας ὁμολογοῦντες εἰς
 μίαν αὐτοῦ συνελθούσιν τὴν ὑπόστασιν, ἤτοι πρόσω-
 πον, ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ δύο ἡμᾶς φυσικὰ ἐν αὐτῷ
 ὁμολογεῖν θελήματα, θεῖον δηλονότι καὶ ἀνθρώπινον·
 ἐπειδὴ οὔτε τὴν αὐτοῦ θεότητα, ὅσον πρὸς τὸν τῆς
 φύσεως λόγον ἀνήκει, ἀνθρώπινον ἐσχηκέναι θέλημα
 λέγειν ἐστίν· οὔτε τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ θεῖον
 φυσικῶς ἐσχηκέναι θέλημα πιστεύειν ἐστίν· οὔτε δὲ
 πάλιν τινὰ ἐκ τῶν αὐτῶν δύο τοῦ Χριστοῦ οὐσιῶν
 ἐκτὸς τοῦ φυσικοῦ θελήματος ὑπάρχειν ὁμολογεῖν ἐστίν·
 ὅποταν καὶ τὸ ἀνθρώπινον διὰ τῆς παντοκρατορίας
 τῆς αὐτοῦ θεότητος ὑψηλὸν ἐστὶ, καὶ τὸ θεῖον διὰ
 τῆς ἀνθρωπότητος φανερόν τοῖς ἀνθρώποις. Ἀποδοῦνα
 τοίνυν ἀναγκαῖόν ἐστι τὰ ὄντα θεῖα τῷ αὐτῷ ὡς Θεῷ,
 τὰ ὄντα ἀνθρώπινα τῷ αὐτῷ ὡς ἀνθρώπῳ, καὶ ἐκα-
 τέρα διὰ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἐνώσεως τοῦ ἐνὸς καὶ
 τοῦ αὐτοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀλλήλως
 ἐπεγνώσκουσιν. Ὅπερ ὁ ἀληθὴς ὄρος τῆς ἀγίας ἐν
 Χαλκηδόνι συνόδου ὑπομιμνήσκει ἡμᾶς διαβεβαιούμενος·
 Ἐπόμενοι τοίνυν τοῖς ἀγίοις Πατέραςιν, ἕνα, καὶ τὸν
 αὐτὸν ὁμολογεῖν Ἰῖόν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χρι-
 στὸν συμμέσῳς ἅπαντες ἐκδιδάσκουμεν, τέλειον τὸν
 αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρω-
 πότητι, Θεὸν ἀλλήλως καὶ ἀνθρώπον ἀλλήλως τὸν αὐτὸν
 ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ
 κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ
 τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς
 ἁμαρτίας, πρὶ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθὲν
 κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμετέρων τὸν
 αὐτὸν δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ
 Μαρίας τῆς παρθένου τῆς Θεοτόκου κατὰ τὴν ἀν-
 θρωπότητα, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν Ἰῖόν κύριον,
 μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως,
 ἀδιαίρητως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς
 τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἐνωσιν,
 σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ιδιότητος ἐκατέρας φύ-
 σεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν
 συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον, ἢ

omnes nos docemus, eundem perfectum in deitate,
 eundem perfectum in humanitate, Deum vere et
 hominem vere, eundem ex anima rationali et cor-
 pore, consubstantialiam Patri secundum deitatem,
 et consubstantialiam nobis eundem secundum hu-
 manitatem, per omnia nobis similem absque pe-
 cato, autæ sæcula quidem de Patre genitum secun-
 dum deitatem, in novissimis autem diebus eundem
 propter nos, et propter salutem nostram ex Maria
 virgine Dei genitrice secundum humanitatem : unum
 eundemque Christum Filium Dei unigenitum, in
 duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise,
 inseparabiliter cognoscendum; nusquam sublata na-
 turarum differentia propter unionem, magisque sal-
 va proprietate utriusque naturæ, et in unam per-
 sonam atque subsistentiam concurrentes, non in
 duas personas partitum atque divisum, sed unum
 et eundem Filium unigenitum Deum Verbum Do-
 minum Jesum Christum. Hoc idem etiam sancta sy-
 nodus quæ sub augustæ memoriæ Justiniano prin-
 cipe in Constantinopoli congregata est, in septimo
 definitionum capitulo prædicat : Si quis in duabus
 naturis, dicens, in deitate videlicet et humanitate,
 unum Dominum nostrum Jesum Christum cognosci
 non consistetur, ut per hoc significet differentiam
 naturarum, ex quibus inconfusa et ineffabilis unitas
 facta est, neque Verbo in naturam carnis trans-
 figurato, neque carne in Verbi naturam transla-
 ta (manet enim utraque quod est secundum naturam,
 etiam post factam unionem secundum subsisten-
 tiam), sed in divisione per partem hujusmodi sus-
 cipit vocem in mysterio Christi, aut numerum
 naturarum consistens in uno eodemque Domino
 nostro Jesu Christo, Deo Verbo incarnato, non ta-
 tummodo contemplatione differentiam earum ac-
 cipit, ex quibus et compositam est, non interemptam
 propter unionem (unus enim ex utraque et per
 unum utraque), sed propterea numero aliter in-
 quam divitas propriæ subsistentiæ consistentes nat-
 raliter [divisæ sunt, et propriis subsistentiis con-
 naturæ], talis anathema sit. Propterea, quæ nos hæ
 venerabiles synodi commonent, fideliter necesse est
 custodire, ut nusquam differentiam naturarum pro-
 pter unionem adimamus, sed salva proprietate
 utriusque naturæ, unum Christum Deum verum ac
 perfectum et eundem hominem verum atque per-
 fectum confiteamur. Quocirca, si in nullo differentia
 naturarum Domini nostri Jesu Christi sublata est,
 necesse est ut in omnibus proprietatibus eandem
 differentiam conservemus. Qui enim in nullo ad-
 mendam differentiam docuit, in omnibus hæc ser-
 vari debere commonuit. Ubi autem una voluntas et
 operatio ab hæreticis hæreticorumque sequacibus
 dicitur, qualis in ea differentia cognoscitur? vel
 ubi secundum hanc sanctam synodum differentia
 conservatur? dum, si una in eo voluntas (quod ab-
 surdum est) asseritur, necesse est eos qui hoc as-
 serunt aut divinam eam dicere, aut humanam, aut
 ex utrisque compositam, commistam atque confu-

eam, aut (ut hæretici omnes asseverant) Christum unam habere voluntatem et operationem, tanquam de una (ut perhibent ipsi) ejus natura composita procedentem. Et perit in hoc procul dubio differentia naturalis, quam sanctæ synodi, etiam post admirabilem unionem, nobis in omnibus conservandam sanxerunt. Quia et si unum Christum, unamque ejus personam ac subsistentiam, propter unionem videlicet naturarum, quæ facta est secundum subsistentiam, docuerunt, differentiam tamen ipsarum, quæ in eo unitæ sunt, naturarum, post admirabilem adunationem, usque ad intelligentiæ contemplationem nos cognoscere ac prædicare tradiderunt. Si itaque proprietates naturarum in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo propter differentiam conservantur, et differentiam quoque naturalium ejus voluntatum et naturalium operationum plena fide nos congruit confiteri, ut eorum doctrinæ pedisequi in omnibus approbemur, et nihil hæreticæ novitatis in Christi Ecclesiam admittamus. Licet enim numerosa etiam aliorum sanctorum Patrum existant volumina, parva [pauca] tamen testimonia de libris qui in Græco sunt, propter fastidium, in hac humillima suggestionem subneximus.

τῶν φύσεων διὰ τὴν ἑνωσιν ἀφαιρῶμεν, ἀλλὰ σωζομένης τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, ἵνα Χριστὸν Θεὸν ἀληθινὸν καὶ τέλειον, καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἀληθινὸν καὶ τέλειον ὁμολογήσωμεν. Διὸ δὴ ἴαν ἐν οὐδενὶ ἡ διαφορὰ τῶν φύσεων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνηρήθη, ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα ἐν πάσαις ταῖς ἰδιότησι τὴν αὐτὴν διαφορὰν φυλάξωμεν. Ὁ γὰρ ἐν οὐδενὶ ἀναιρετεῖαν τὴν διαφορὰν διδάξαι, ἐν πᾶσι ταύτην ὀφείλειν φυλάττεσθαι ὑπέμνησεν. Ὅπου δὲ ἐν θέλημα καὶ ἐνέργειᾳ ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν τούτοις ἐπομένων λέγεται, ποῖα ἐν αὐτῇ διαφορᾷ γνωρίζεται; ἢ ποῦ κατὰ τὴν ἁγίαν ταύτην σύνοδον ἡ διαφορὰ φυλάττεται; ἐπειδὴ ἴαν ἐν θέλημα ἐν αὐτῷ, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι, βιβαιοῦται, ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς ταῦτα δικδικούντας ἢ θεῖον αὐτὸ λέγειν, ἢ ἀνθρώπου, ἢ ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον, κερκαμίνον, καὶ συγκεχυμένον, ἢ, ὡς αἱ αἰρετικαὶ πάντες διαβεβαιούνται, ἐν ἔχῃ τὸν Χριστὸν θέλημα καὶ ἐνέργειαν, ὡς ἀπὸ τῆς μιᾶς, ὡς αὐτοὶ φέσκουσι, συνθέτου φύσεως προελθόντα. Καὶ ἀπόλετο ἐν τούτῳ ἀναμειβόλως ἡ φυσικὴ διαφορὰ, ἣν τινα αἱ ἅγαι σύνοδοι καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἑνωσιν ἐν πᾶσιν ἡμῖν παραφυλαχθησομένην ἐθέπισαν. Ἐπεὶ καὶ ἵνα Χριστὸν, καὶ ἐν αὐτοῦ πρῶτον καὶ ὑπόστασιν, διὰ τὴν ἑνωσιν δαλονότι τῶν φύσεων, ἥτις γέγονε κατ' ὑπόστασιν, ἐίδεξαν ὅπως τὴν διαφορὰν αὐτῶν τῶν φύσεων, αἱ τῶς ἐν αὐτῷ ἠνώθησαν, μετὰ τὴν θαυμαστὴν καὶ ἀχίρειστον ἑνωσιν, μέχρι θεωρίας νοήσεως γνωρίζειν ἡμᾶς, καὶ καρύττειν παραδεδώκασι. Τεταραυὸν ἴαν αἱ ἰδιότητες τῶν φύσεων ἐν τῷ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ τὴν διαφορὰν φυλάττωνται, ὁμοίως καὶ τὴν διαφορὰν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ θελημάτων, καὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἀρμύζει ἡμᾶς ὁμολογεῖν πληρεστάτη πίστει, ὅπως τῇ αὐτῶν διδασκαλίᾳ ἐν πᾶσιν ἀκολουθοῦντες ἀποδειχθώμεν, καὶ μηδὲν τῆς αἰρετικῆς καινότητος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν προσδεξώμεθα. Καὶ εἰ γὰρ ἀκαριθμητὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων Πατέρων ὑπάρχωσι τὰ πνεύματα, ὁμοίως ὀλίγας χρήσεις ἀπὸ τῶν βιβλίων τῶν Γραικῶν ἐν ταύτῃ μου τῇ μετρίᾳ ἀναφορᾷ ῥαθυμίας [ἴσ., βραθυμίας] χάριν ὑπετάξαμεν.

Sancti Gregorii Theologi ex secundo libro de Filio. C Τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τοῦ δευτέρου λόγου τοῦ περὶ Υἱοῦ.

Septimum dicatur descendisse de cælo Filium, non ut faciat voluntatem suam, sed voluntatem ejus qui misit eum (Joan. vi). Si ergo non ab eodem qui descendit hæc dicta fuissent, dixissemus utique tanquam ab homine formari verbum, non illo, qui in Salvatore intelligitur: illius enim velle nec contrarium est Deo, cum deificatum sit totum.

Sancti Gregorii Nysseni lib. II contra Eunomium.

Quomodo Dominus mundum sibi reconcilians, distribuebat animæ corporique beneficium, quod ab eo

διαιρούμενον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν αὐτὸς Υἱὸς μονογενῆ Θεὸν Λόγον Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. Τοῦτο αὐτὸ καὶ ἡ ἁγία σύνοδος ἢ ἐπὶ τοῦ τῆς σεβασμίας μνήμης Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθεῖσα ἐν τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ, τῶν ὁσων καρύττει· Εἰ τις ἐν δύο φύσει, λέγουσα, μὴ ὡς ἐν θεότητι, καὶ ἀνθρωπότητι τ.ν ἵνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γνωρίζεσθαι ὁμολογῇ, ἵνα διὰ τούτου σημαίη τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἀσυγχύτως ἢ ἄφρατος ἑνωσις γέγονε, οὔτε τοῦ Λόγου εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μεταποιηθέντος φύσιν, οὔτε τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ Λόγου φύσιν μεταχωρησάσης. Μῖναι γὰρ ἑκάτερον ὅπερ ἐστὶ τῇ φύσει, καὶ γενομένης τῆς ἑνώσεως κατ' ὑπόστασιν· ἀλλ' ἐπὶ διαίρεισι τῇ κατὰ μέρος τὴν ταυτέτη λαμβάνει φωνὴν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν φύσεων ὁμολογῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐνὸς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου σαρκωθέντος, μὴ τῇ θεωρίᾳ μόνῃ τὴν διαφορὰν τούτων λαμβάνει, ἐξ ὧν καὶ συνετέθη, οὐκ ἀνηρημένη διὰ τὴν ἑνωσιν· εἰς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, καὶ δι' ἐνὸς ἀμφοτέρων· ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ κήρηται τῷ ἀριθμῷ, ὡς κειχωρισμένας καὶ ἰδιοποστάτους εἶναι τὰς φύσεις· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Διὰ ταῦτα, ἅπερ ἡμᾶς αἱ σεβασμιαὶ αὐταὶ σύνοδοι πιστῶς ὑπομνησκουσιν, ἀναγκαῖόν ἐστι φυλάξαι, ὅπως μηδαμῶ τὴν διαφορὰν

τῶν φύσεων ἐν οὐδενὶ ἀναιρετεῖαν τὴν διαφορὰν διδάξαι, ἐν πᾶσι ταύτην ὀφείλειν φυλάττεσθαι ὑπέμνησεν. Ὅπου δὲ ἐν θέλημα καὶ ἐνέργειᾳ ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν τούτοις ἐπομένων λέγεται, ποῖα ἐν αὐτῇ διαφορᾷ γνωρίζεται; ἢ ποῦ κατὰ τὴν ἁγίαν ταύτην σύνοδον ἡ διαφορὰ φυλάττεται; ἐπειδὴ ἴαν ἐν θέλημα ἐν αὐτῷ, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι, βιβαιοῦται, ἀναγκαῖόν ἐστι τοὺς ταῦτα δικδικούντας ἢ θεῖον αὐτὸ λέγειν, ἢ ἀνθρώπου, ἢ ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον, κερκαμίνον, καὶ συγκεχυμένον, ἢ, ὡς αἱ αἰρετικαὶ πάντες διαβεβαιούνται, ἐν ἔχῃ τὸν Χριστὸν θέλημα καὶ ἐνέργειαν, ὡς ἀπὸ τῆς μιᾶς, ὡς αὐτοὶ φέσκουσι, συνθέτου φύσεως προελθόντα. Καὶ ἀπόλετο ἐν τούτῳ ἀναμειβόλως ἡ φυσικὴ διαφορὰ, ἣν τινα αἱ ἅγαι σύνοδοι καὶ μετὰ τὴν θαυμαστὴν ἑνωσιν ἐν πᾶσιν ἡμῖν παραφυλαχθησομένην ἐθέπισαν. Ἐπεὶ καὶ ἵνα Χριστὸν, καὶ ἐν αὐτοῦ πρῶτον καὶ ὑπόστασιν, διὰ τὴν ἑνωσιν δαλονότι τῶν φύσεων, ἥτις γέγονε κατ' ὑπόστασιν, ἐίδεξαν ὅπως τὴν διαφορὰν αὐτῶν τῶν φύσεων, αἱ τῶς ἐν αὐτῷ ἠνώθησαν, μετὰ τὴν θαυμαστὴν καὶ ἀχίρειστον ἑνωσιν, μέχρι θεωρίας νοήσεως γνωρίζειν ἡμᾶς, καὶ καρύττειν παραδεδώκασι. Τεταραυὸν ἴαν αἱ ἰδιότητες τῶν φύσεων ἐν τῷ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ τὴν διαφορὰν φυλάττωνται, ὁμοίως καὶ τὴν διαφορὰν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ θελημάτων, καὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἐνεργειῶν ἀρμύζει ἡμᾶς ὁμολογεῖν πληρεστάτη πίστει, ὅπως τῇ αὐτῶν διδασκαλίᾳ ἐν πᾶσιν ἀκολουθοῦντες ἀποδειχθώμεν, καὶ μηδὲν τῆς αἰρετικῆς καινότητος εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν προσδεξώμεθα. Καὶ εἰ γὰρ ἀκαριθμητὰ καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων Πατέρων ὑπάρχωσι τὰ πνεύματα, ὁμοίως ὀλίγας χρήσεις ἀπὸ τῶν βιβλίων τῶν Γραικῶν ἐν ταύτῃ μου τῇ μετρίᾳ ἀναφορᾷ ῥαθυμίας [ἴσ., βραθυμίας] χάριν ὑπετάξαμεν.

Ἐβδομον λεγέσθω τὸ καταβεβαῖναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Υἱόν, οὐχ ἵνα ποιῇ τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τὸ τοῦ πέμψαντος. Εἰ μὲν οὖν μὴ παρὰ τοῦ πατελαλυθέντος αὐτοῦ ταῦτα ἐλέγετο, εἴποιμεν ἄν ὡς [θελεῖν] παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦσθαι τὸν λόγον, οὐ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου· τὸ γὰρ ἐκείνου θέλημα οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ θεωρεῖν ὄλον.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ κατὰ Εὐνομίου.

Πῶς ὁ Κύριος τὸν κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσειν ἐπέμειρε τῇ ψυχῇ τε καὶ τῷ σώματι τὴν παρ' αὐτοῦ

γενομένην τοῖς ἀνθρώποις εὐεργεσίην, θίλων μὲν διὰ τῆς ψυχῆς, ἀπτόμενος δὲ διὰ τοῦ σώματος;

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ κατὰ Ἀπολλινάριου.

Τῆς δὲ τοιαύτης κατὰ τὸν λόγον ἀμνηστίας μία γένοιτο ἂν παραμυθία, ἢ ἐπιθήσῃ τοῦ μυστηρίου ὁμολογία· ὅτι τὸ μὲν δεξιῶν πρὸς τὸ πάθος· τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἐστὶ, καθὼς φ.σι καὶ ὁ Κύριος, τὸ πνεῦμα πρῶτον εἶναι λέγων, ἀσθενῆ δὲ τὴν σάρκα. Τὸ δὲ ἀναδέχσθαι τὸ ἐξ οἰκονομίας πάθος, τῆς θείας ἐστὶ καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως. Ἐπειδὴ τοίνυν ἄλλο τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, καὶ τὸ θεῖον ἄλλο, φέγγεται μὲν, ὡς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου τὸ τῆ ἀσθενείας τῆς φύσεως πρόσφορον ὁ τῆ ἡμίτερα πάθη οἰκωσάμενος· ἐπάγει δὲ τὴν δευτέραν φωνήν, τὸ ὑψηλὸν καὶ θεοσπερὲς βούλημα κρυφῶνται παρὰ τὸ ἀνθρώπινον ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας θίλων. Ὁ γὰρ εἰπὼν, «Μὴ τὸ ἐμὸν,» τὸ ἀνθρώπινον τῷ λόγῳ ἐστήμανε. Πρασθεὶς δὲ, «Τὸ σὸν,» ἔδειξε τὸ συναφές τῆς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν πατέρα θεότητος, ἧς οὐδεμία θεοληματοῦς ἐστὶ διαφορά διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως.

Τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς ὁμιλίας τῆς πρὸς τοὺς μὴ ὑπαντήσαντας ἐν τῇ συνέξει· καὶ περὶ τοῦ ὁμοουσίου.

Εἰ τοίνυν Πατρός καὶ Υἱοῦ μία βούλησις ἐστὶ, πῶς φρονεῖ ἐνταῦθα· «Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ;» Ἄν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς θεότητος εἰρημένον ἢ τοῦτο, ἐναντεολογία τις γίνεσθαι, καὶ πολλὰ ἄτοκα ἐκ τούτου τίκονται· ἂν δὲ ἐπὶ τῆς σαρκὸς, ἔχρη [ἔχει] λόγον τὰ εἰρημῖνα, καὶ οὐδὲν γένοιτ' ἐν ἔργῳ. Οὐ γὰρ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν τὴν σάρκα, κατὰ γνώσιν· φύσεως γὰρ ἐστὶ τοῦτο· αὐτὸς δὲ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα χωρὶς ἀμαρτίας ἐπιδεικνύσκει καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὥστε τὰ τῶν αἰρετικῶν ἑμπερᾶσαι στόματα. Ὅταν οὖν λέγῃ· «Ὅτι εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο,» καὶ· «Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ,» οὐδὲν ἕτερον δείκνυσθαι, ἀλλ' ἢ ὅτι σάρκα ἀληθῶς περιβλητῆται φοβουμένην θάνατον· τὸ γὰρ φοβεῖσθαι θάνατον, καὶ ἀναδύσθαι, καὶ ἀγωνιᾶν ἐκείνης ἐστίν.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῶν Θεσαυρῶν.

Ὅταν οὖν φαίνεται δεξιῶν τὸν θάνατον καὶ λέγων· «Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον,» ἐννοεῖ πάλιν ὅτι δεξιῶσα τὸν θάνατον ἢ σὰρξ ἰδιόασκετο φορομένη παρὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου μηκέτι τοῦτο πάσχειν· Ἔλεγε γὰρ πρὸς τὸν Πατέρα· «Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ,» Οὐκ ἐφοβίτο μὲν γὰρ, καθὼς Λόγος ἐστὶ καὶ Θεός, τὸν θάνατον αὐτόν, ἀλλ' εἰς τέλος διεξάγει τὴν οἰκονομίαν ἠπειγέτω· τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. Ἐχει δὲ καὶ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, διὰ τὸ παρατεῖσθαι τὴν σάρκα τὸν θάνατον φυσικῶς. Ἐξ ἂν ἀληθευουσῶν μαρτυριῶν ἀποδείκνυται, δύο ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ θελήματα προσηρῆσαι, θεῖον θελονόντι καὶ ἀνθρώπινον, τοὺτους τοὺς σεβασμίους Πατέρας. Ὅποταν λέγῃ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ναζιανζεύς, Τὸ γὰρ ἐκεῖνον θέλειν τοῦ ἐν τῷ Σωτῆρι νοουμένου ἀνθρώπου δεικνύει τὸ ἀνθρώπινον τοῦ Σωτῆρος θέλημα· αὐτὸς τῆς ἐνώσεως τῆς πρὸς τὸν Λόγον θεωθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο μὴ εἶναι ἐναντίον Θεῷ. Ὡσαύτως ἀποδείκνυσθαι, ὅτι καὶ ἀνθρώπινον, εἰ καὶ θεωθῆν, ἔσχηκε

Sebat hominibus, volens quidem per animam, tangens autem per corpus?

Ejusdem de libro contra Apollinarem.

Hujusmodi autem sermonis hesitationi una erit consolatio, vera mysterii confessio: quoniam formidare quidem in passione, humana fragilitatis est, juxta quod Dominus ait, spiritum preceptum esse, dicens, carnem autem infirmam (Math. xxvi): suscipere autem ex dispensatione passionem, divina voluntatis atque virtutis est. Quoniam igitur altera humana voluntas et divina altera est, loquitur quidem ut homo, quod infirmitati carnis congruit, qui nostras passiones suscipit; producit autem secundam vocem, excelsam, et Deo dignam voluntatem confirmari potius quam humanam, propter salutem hominum volens. Qui enim dixit: Non mea voluntas, humanam presenti sermone significavit: addens autem, tuam, ostendit a cognationem, cujus divinitatis nulla est differentia propter unitatem naturæ.

Sancti Joannis episcopi Constantinopolitani ex sermone ad eos qui ad missas non occurrerunt; et de consubstantiali.

Si igitur Patris et Filii una voluntas est, quomodo hic dicit: Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis (Math. xxvi; Luc. xxii). Si enim in divinitate, quod dictum est, sit hoc, aliqua contradictio erit, et multa absurda ex eo nascentur. Si autem de carne, habent rationem quæ dicta sunt, et nullum ex hoc erit scandalum. Nec enim, nolle mori carnem, reprehensio est, quoniam hoc nature est: ipse autem, quæ nature sunt, omnia absque peccato ostendit, et cum multa abundantia, ut etiam hæreticorum obtulerit o. a. Quando ergo dicit: Si potest fieri, transeat a me calix iste, et: Non sicut ego volo, sed sicut tu, nihil aliud ostendit, nisi quia carnem vere indutus est timentem mortem; mortem enim timere, et dubitare, et anxiam, illius est.

Sancti Cyrilli episcopi Alexandriæ, de libro Theutorum.

(Lib. x, c. 3). Quando videtur timens mortem, et dicens: Si potest fieri, transeat a me calix iste, considera iterum quoniam formidans mortem, caro docebatur a Deo Verbo getata, hoc: deinceps minime pati. Dicebat enim ad Patrem: Non sicut ego volo, sed sicut tu. Et non quidem timebat ipse mortem, secundum quod Verbum est et Deus, sed usque ad fluxum dispensationem perficere properabat: hæc enim erat Patris voluntas. Habet autem et nolle mori, eo quod mortem caro recusabat naturaliter. Et quibus veridicis testimoniis similiter demonstratum, dum in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo naturales voluntates predicasse, divinam videlicet et humanam, hos venerabiles Patres. Cum enim dicit sanctus Gregorius Nazianzenus, illius enim velle, quod in Salvatore intelligitur, hominis ostendit humanam Salvatoris voluntatem per ipsam unionem ad Verbum, deificatam fuisse, et ideo non esse contrariam Deo. Itemque demonstrat quia et humanam, licet de-

^a In Græco est, cognationem divinitatis, cujus voluntatis nulla est, etc. Hano.

scatam, habuit voluntatem; et idem ipse (sicut in A sequentibus docet) habuit et divinam, unam eandemque cum Patre. Si ergo et divinam et deificatam habuit, duas utique habuit voluntates. Quod enim natura divinum est, deificari non indiget: quod vero deificatur, non est profecto natura divinum. Et dum dicit sanctus Gregorius Nyssenus magnus episcopus, veram esse mysterii confessionem, alteram debere intelligi humanam voluntatem et alteram divinam in Christo, quid intelligi commonet, alteram dicendo voluntatem, et alteram, nisi duas manifestissime voluntates? Itemque cum S. Joannes præsul egregius docet unam quidem secundum divinitatem Patris et Filii intelligi voluntatem, et eundem iterum Dominum Jesum Christum Filium Dei velle dicit ut hominem, et secundum carnem, rationabiliter et sine scandalo dictum debere cognosci, quod nollet mori, idcirco quod humanæ sit naturæ irreprehensibiliter hoc volentis: clarum est quod et ipse duas naturales in Christo prædicet voluntates: divinam, quæ una est Patris et Filii; humanam, quæ affectum vivendi naturaliter gerit. Et cum constantissimus orthodoxæ fidei prædicator beatus Cyrillus dicit quia secundum quod erat Verbum, non timebat mortem, sed volebat utque ad finem dispensationem perficere, quia hæc erat voluntas Patris, quæ est secundum divinitatem et Filii, et habuisse eundem ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, secundum humanitatem, non moriendi voluntatem, id est, humanæ vitæ naturalis affectum, ostendit duas eum, divinam scilicet et humanam, procul dubio in se voluntates habere: unam scilicet, quod dispensationem volebat perficere, alteram, qua dicit nolle carnem naturaliter mori. Nihilominus autem et de duabus naturalibus operationibus Christi datur intelligi, quando iidem venerabiles Patres unicuique Christi naturæ propriam operationem assignant. Unde sanctus Hilarius defensor veritatis egregius, in nono libro de fide adversus Arianos, ita nos instruit: Natus igitur unigenitus Deus ex Virgine, homo, et secundum plenitudinem temporum, in semetipso provectorus in Deum hominem, hunc per omnia evangelicæ sermonis modum tenuit, ut se Dei Filium credi duceret, et hominis filium prædicari admoneret, locutus et gerens homo universa quæ Dei sunt, loquens deinde et gerens Deus universa quæ hominis sunt: ita tamen, ut ipso illo utriusque generis sermone, nunquam nisi cum significatione et hominis locutus et Dei sit, ut veraciter duæ intelligerentur naturæ. Itemque ex eodem volumine post pauca: Videsne ita Deum et hominem prædicari, ut mors homini, Deo vero carnis excitatio deputetur? non tamen, ut alius sit qui mortuus est, et alius sit, per quem mortuus resurgit: spoliata enim caro Christus est mortuus. Et rursum, Christum a mortuis excitans idem Christus est, carne se exspolians. Naturam Dei in virtute resurrectionis intellige: dispensationem hominis in morte cognosce. Et cum sint utraque suis gesta naturis, unum tamen Christum Jesum eum memento esse, qui utrumque

ἄλλα, καὶ ὁ αὐτὸς οὗτος, καθὼς εἰς τὰ ἀκόλουθα διδάσκει, ἔσχε καὶ θεῖον ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σὺν τῷ Πατρὶ. Εἰ οὖν καὶ θεῖον καὶ θεωθῆν ἔσχε, δύο πάντως ἔσχε θελήματα. Τὸ γὰρ φύσει θεῖον θεωθῆναι οὐκ ἐπέδεχτο [L., ἐπέδειτο], τὸ δὲ θεούμενον οὐκ ἔστι δηλονότι φύσει θεῖον. Καὶ ἐπὶν λίγη ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ μέγας ἐπίσκοπος, ἀληθῆ εἶναι τοῦ μυστηρίου ὁμολογίαν, ἕτερον ὀφείλει νοεῖσθαι τὸ ἀνθρώπινον θελημα, ἕτερον τὸ θεῖον ἐν τῷ Χριστῷ, τί νοεῖσθαι ὑπομνήσκει, ἕτερον λόγων θελημα καὶ ἕτερον, εἰ μὴ ὁ φανερῶς θελήματα; ἡσυχίως ἦνικα ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ ἔσυχος καθηγμένων διδάσκει, ἐν μὲν κατὰ τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ νοεῖσθαι θελημα καὶ τὸν αὐτὸν πάλιν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγει θελεῖν ὡς ἄνθρωπον, καὶ κατὰ σάρκα ἀληθῶς καὶ χωρὶς σκανδάλου λεγόμενον ὀφείλει γνωρίζεσθαι, ὅτι οὐκ ἔθελε τεθνάναι, διότι [ἴσ. διότι] ὅτι τῆς ἀνθρωπίνης ἐστὶ φύσεως ἀνεπιλήπτως τοῦτο θελοῦσης, φανερόν ἐστιν, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲ φυσικῶς ἐν τῷ Χριστῷ κηρύσσει θελήματα θεῖον, ὅπερ ἐστὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἀνθρώπινον, ὅπερ τὰν διαθέσειν τοῦ ζῆν φυσικῶς πράττει. καὶ ὁπόταν ὁ συστατικὸς τῆς ἰρθοδόξου πίστεως κήρυξ ὁ μακάριος Κύριλλος λέγη, ὅτι καθὼς ἦν λόγος, οὐκ ἐφοβείτο τὸν θάνατον, ἀλλ' ἤθελε μέχρι τέλους τὴν οἰκονομίαν διεξάγειν, ὅτι τούτο ἦν τὸ θελημα τοῦ Πατρὸς, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἰσχυκίνας τὸν αὐτὸν τοῦτον Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ μὴ ἀποθανεῖν θελημα, τουτέστι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὰν φυσικὴν διαθέσειν· δείκνυσι δύο αὐτῶν, θεῖον δηλαδὴ καὶ ἀνθρώπινον, ἀναμφιβόλως ἐν αὐτῷ ἔχεν θελήματα· ἐν μὲν, ἐν ᾧ τὴν οἰκονομίαν ἤθελεν ἐτελείσαι· ἕτερον δὲ, ἐν ᾧ λέγει τὴν σάρκα μὴ θελεῖν φυσικῶς τεθῆναι. Οὐδὲν δὲ ἦν καὶ περὶ τῶν δύο φυσικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ διδοταὶ νοεῖσθαι, ὁπόταν αἱ αὐτοὶ σεβάσμοι Πατέρες μὴ ἐκάστη τῇ Χριστοῦ φύσει τὴν ἰδίαν ἐτέργειαν προσεχώρισαν. Ὅθεν ὁ ἅγιος Ἰλαρίος ὁ τῆς ἀληθείας ἐξοχωτατος ἐκδικητὴς ἐν τῷ ἐνάτῳ λόγῳ περὶ πίστεως κατὰ Ἀρειανῶν αὐτῶς ἡμᾶς κατάρτισεν· Ἐτίχθη τοῖνον ὁ μονογενὴς Θεὸς ἐκ Παρθένου ἄνθρωπος, καὶ κατὰ τὸ πνίγμα τῶν χρέων· ἐν ἑαυτῷ μέλλον προάγεσθαι εἰς θάνατον τὸν ἄνθρωπον, τοῦτον κατὰ πάντα τὸν τρόπον τοῦ εὐαγγελικῶν λόγου ἐκράτησεν, ὅπως ἑαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ πιστεῦσθαι διδάξῃ, ὡς ἀνθρώπου Υἱὸν κηρύττεσθαι ὑπομνήσῃ· λαλῶν καὶ πράττων ὁ ἄνθρωπος [καὶ πράττων ἄνθρωπος] ἅπαντα τὰ τοῦ Θεοῦ, εἴτα φθογόμενος, καὶ πράττων ὁ Θεός [καὶ πράττων Θεός] ἅπαντα ἅπερ εἰσὶν ἀνθρώπου. Οὕτω μόντοι, ἵνα ἐν αὐτῷ τοῦ ἱεατέρου γένους τῷ λόγῳ, μηδέ ποτε εἰ μὴ μετὰ τῆς σημασίας καὶ ἀνθρώπου ὁ λαλῶν καὶ Θεοῦ εἴη· ὥστε ἀληθῶς δύο νοεῖσθαι τὰς φύσεις. ἡσυχίως ἐκ τοῦ αὐτοῦ μετ' ἄλλα· Εἶδες ἄρα αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον κηρύττεσθαι, ἵνα ὁ θάνατος τῷ ἀνθρώπῳ, τῷ δὲ Θεῷ τῆς σαρκὸς ἢ ἔγερσις προσεμαθῇ; Ὅμως οὐχ ἵνα ἄλλως εἴη, δὲ οὐ ὁ νεκρὸς ἀνίσταται· ἢ σκυλευθεῖσα γὰρ [ἄλλος ἢ θανάτῳ, καὶ ἄλλος δὲ] οὐ ὁ νεκρὸς ἀνίσταται, ἢ γυμνωθεῖσα γὰρ ἐξ L.] σὰρξ ὁ Χριστὸς ἴσπε νεκρὸς. καὶ πάλιν, ὁ τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἐξεγείρας, ὁ αὐτὸς Χριστὸς ἴσπε ὁ τὴν σάρκα ἀποθέμενος. Τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ δυνάμει τῆς ἀναστάσεως νύησον, τὴν οἰκο-

νομίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ θανάτῳ γινώριζε. καὶ ὁπό-
 ταν ὡσαν ἑκάτερα ταῖς ἑαυτῶν φύσει πραχθέντα, ἕνα
 ὁμοῦ Χριστὸν Ἰησοῦν τοῦτον εἶναι μίμησο τὸν τὸ ἑκά-
 τερον ὄντα. Μὴ -ε ἀρφίβηλον δυνήθει ὑπὸ λαμβάνεσθαι,
 ὅπερ ἐνταῦθα ὁ Πατὴρ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας φανεροποιεῖ
 ἐν τῷ λέγειν, καὶ λαλοῦντα καὶ πράττοντα τὸν αὐτὸν
 κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ ὄντα
 ἄνθρωπον, καὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον πάλιν τὰ τοῦ ἀνθρώπου
 πράττοντα ὄντα Θεὸν, καὶ ἑκάτερον γένος σηματικόν
 Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου ἀποδεικνύντα; ὅπως ἐπιγινώσκαι τοῖς
 ἐθέλουσι τὴν τῆς ἀληθείας ὁδὸν ἀνάξει [ὁδὸν ἀνοίξει ex L.],
 ἐπειδὴ ὁ αὐτός οὗτος εἰς ὧν Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ [ὁ αὐ-
 τός οὗτος εἰπὼν, Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ] ἄνθρωπος καὶ
 τῆς θείας ἐνεργείας τὴν δυναστείαν, καὶ τῆς ἀνθρωπί-
 νης φύσεως τὴν ἐνεργείαν ἔχειν αὐτὸν δείκνυσι, καὶ
 ἑκάτερα μετ' ἀλλήλων ἀκέραια διὰ τῆς θεωρητικῆς δια-
 κρίσεως σημαίνει. Καὶ ὅτι ἑκάτερα καὶ τὰ τῆς θείας δυ-
 νάμει; καὶ τὰ τῆς οἰονομίας τῆς ἀνθρωπίνης ἕνα καὶ τὸν
 αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸ ἑκάτερον ὄντα
 ταῖς ἰδίαις φύσει πραχθέναι προμηνύει, ὅς καὶ θείαν
 ἐνεργείαν μίαν ἔχει ἐξ ἰδίου σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ χρο-
 νικὴν ἀνθρωπίνην ἐνεργείαν ὑπὲρ ἡμῶν γενόμενος ἄνθρω-
 πος ἐν ἑαυτῷ προσέλαβεν ἀκλικῶς, ἕνα ἀληθῶς ἑκάτε-
 ρον γίνεσθαι, καὶ ἐκ τῶν φύσεων ταῖς ἰδίαις ἐνεργείαις γνω-
 ρισθῆ [ὑπάρχη καὶ ἐκ τῶν ἰδίων ταῖς φύσεσιν ἐνεργειῶν
 γνωρισθῆ ex L.], ὅπερ ἦν. Ὁ ἅγιος δὲ Ἀθανάσιος ὁμοίως
 ὁ ὁμολογητὴς τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῷ κατὰ
 Ἀρειανῶν τὰ ἴσα ἡμᾶς ἐκδιδάσκει. Ὡς γὰρ ὁ Κ'ριος
 ἐνδυσάμενος τὸ σῶμα γέγονεν ἄνθρωπος· οὕτως ἡμεῖς οἱ
 ἄνθρωποι παρ' αὐτοῦ τοῦ Λόγου θεοποιούμεθα προσ-
 λαφθέντες διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, καὶ λοιπὸν ζωὴν αἰ-
 ῶνιν κληρονομοῦμεν. Ταῦτα ἀναγκαιῶς προσζητήσαμεν,
 ἕνα ἐὰν ἴδωμεν αὐτὸν δι' ὄργάνου τοῦ ἰδίου σώματος
 θεϊκῶς πράττοντά τι ἢ λαλοῦντα, γινώσκωμεν, ὅτι
 Θεὸς ὧν ταῦτα ἐργάζεται, καὶ πάλιν ἐὰν ἴδωμεν αὐτὸν
 ἀνθρωπίνως λαλοῦντα, ἢ πάσχοντα, μὴ ἀγνοῶμεν, ὅτι
 σάρκα φορέων γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ οὕτω πάντα ποιεῖ
 καὶ λαλεῖ. Ἐκάστου γὰρ τὸ ἴδιον γινώσκοντες, καὶ ἀμφώ-
 τερα ἐξ ἑνὸς πραττόμενα βλέποντες καὶ νοοῦντες, ὀρθῶς
 πιστεύομεν, καὶ οὐποτε πλανηθῶμεθα. Πῶς σοφῶς ἐν-
 ταῦθα ὁ ἀξιοσημειώμενος Πατὴρ ἐκ τῶν ποιότητων τῶν
 ἐνεργειῶν τῶν φύσεων τῶν ἐν τῷ Χριστῷ τὴν διαφορὰν
 διδάσκει νοεῖσθαι· καὶ ὡς τὰ πράγματα αὐτὰ πρὸ
 ὀφθαλμῶν χειρίζων τῇ χειρὶ τῆς πνευματικῆς διδασκα-
 λίας τοῖς ἀναγκαιώσκει δείκνυσεν, ἥνικα λέγει, εἶναι
 ἑνὸς τὰ ἑκάτερα πράττεσθαι, τουτέστιν ἑκατέρας τὰς
 ἐνεργείας, τὰ θεῖα δαλονεῖ καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἐξ ἑνὸς
 καὶ τοῦ αὐτοῦ προέρχουσα; Καὶ ὑπομνησκει μὴ δύ-
 νασθαι πλανᾶσθαι τὸν κατὰ ταῦτα τὴν ὀρθὴν νόησιν
 πιστεύοντα. Ὡσαύτως ἥνικα λέγει τὸ, Ἔλεγε καὶ ἅμα
 ἱκοίαι τὰ ἀνθρώπινα, διδάσκει καθὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἐν
 ἑαυτῷ ἐνεργείας, ὡς καὶ τῆς λαλιᾶς τὴν ιδιότητα εἶχεν.
 Ἐὰν γὰρ ἀνθρωπίνως οὐκ ἐνῆργασεν, οὔτε ἐλάλησεν· καὶ
 ἅμα ἐνῆργει καὶ ὡς Θεός.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ὁ ἐπίσκοπος Ἀθηναίων ἐν
 τῷ βιβλίῳ τῷ περὶ θεῶν Ὀνομάτων, κεφαλαιῷ δευτέρῳ,
 ὁμοίως διδάσκει. Διακρίεται δὲ τῆς ἀγαθοπραχοῦς εἰς
 ἡμᾶς Θεουργίας τὸ καθ' ἡμᾶς ἐξ ἡμῶν ὀλικῶς καὶ ἀλη-
 θῶς οὐσιωθῆναι τὸν ὑπερέσσιον Λόγον, καὶ δρᾶσαι καὶ
 παθεῖν, ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης αὐτοῦ θεονομίας ἐστὶν ἔκ-

est. Nunquid ambiguum poterit arbitrari, quod hic
 Pater luce veritatis illustrat, dum dicit, et locutum
 et gerentem eundem Dominum nostrum Jesum Chri-
 stum, cum esset homo, universa quæ Dei sunt: et
 eundem ipsum rursus gerentem, cum sit Deus, uni-
 versa quæ hominis sunt, et utrumque genus signifi-
 cative Dei et hominis demonstrantem? ut intelligere
 volentibus viam veritatis aperiat, quia idem ipse
 cum unus sit Christus Deus et homo, et divina
 operationis potentiam, et humanæ naturæ opera-
 tionem habere se comprobat, ut utraque cum
 alterutro salva contemplativa discretionem signifi-
 ficet. Et quia utraque, et virtutis divinæ et dis-
 pensationis humanæ, unum eundemque Domi-
 num nostrum Jesum Christum, qui utramque est,
 suis naturis gessisse pronuntiat, qui et divinam
 operationem unam habet ex æterno cum Patre,
 et temporaliter humanam operationem, homo
 factus pro nobis, in seipso indiminate suscepit, et
 veraciter utrumque esset, et ex naturarum propriis
 operationibus quod erat nosceretur. Sanctus vero
 Athanasius adque Christi confessor in libro tertio
 adversus Arianos, pariter nos instruit: Sicut enim
 indutus carne Dominus factus est homo, ita et nos
 homines per Verbum deificati sumus, assumpti per
 carnem ejus etiam vitam æternam sortiemur. Hæc
 necessario præexercuimus, ut si viderimus eum per
 instrumentum sui corporis deifice agentem vel di-
 centem aliquid, cognoscamus quia Deus existens
 hæc operatur: et iterum. si viderimus eum humane
 loquentem aut patientem, non ignoremus quia carne
 indutus, factus est homo. Et sic omnia facit, et lo-
 quitur; singulorum enim proprietatem cognoscentes,
 et utraque ex uno agi videntes et intelligentes, recte
 credemus, et non aliquando errabimus. Quam pru-
 denter hic memorabilis Pater ex operationum quali-
 tatibus naturarum quæ in Christo sunt differentiam
 docet intelligi, et tanquam res ipsas præ oculis ge-
 rens, manu spiritualis doctrinæ legentibus monstrat,
 cum dicit, ex uno utrasque agi, id est, utrasque
 operationes, divinam scilicet et humanam, ex uno
 eodemque procedere? Et commonet, non posse er-
 rare, qui secundum hanc rectam intelligentiam cre-
 dit. Itemque cum dicit: Dicebat et simul faciebat
 humana, docebat quod et humane in se operationis,
 sicut et locutionis proprietatem habebat. Nam si hu-
 mane non operatus est, nec locutus est, quamquam
 et dum humane locutus et operatus est, simul ope-
 rabatur ut Deus.

Sanctus quoque Dionysius Areopagita, episcopus
 Atheniensis, in libro divinorum Nominum, cap. 2[4],
 similiter docet: Discreta est autem benignissima
 circa nos Dei operatio per hoc quod secundum nos
 ex nobis integre vereque humanatum est Verbum,
 quod est supra substantiam, et operatum, et passum

quanta humanæ ejus et divinæ operationi congrunt, A præcipua ac probabilia. His namque Pater et Spiritus nulla ratione communicant, nisi quis dixerit, secundum benignissimam et misericordem voluntatem, et per omnem sublimissimam et ineffabilem Dei operationem, quam operatus est secundum nos factus incommutabilis, eo quod Deus et Dei Verbum.

Sanctus Ambrosius, lib. II ad Gratianum imperatorem: Æqualis ergo in Dei forma, minor in susceptione carnis et hominis passione. Nam quomodo eamdem possit minor esse æqualisque natura? Quomodo autem si minor est, eadem facit similiter quæ Pater facit? Nam quemadmodum eadem operatio diversæ est potestatis, nunquid sic potest minor, quemadmodum major operari? aut una operatio potest esse, ubi diversa substantia est? Itaque accipe Christum, secundum divinitatem, minorem non posse dici.

Ex tomo fidei sancti Leonis Romanæ Ecclesiæ pontificis, ad sanctum Flavianum episcopum et confessorum.

Agit enim utraque forma cum alterius communiōne quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exequente quod carnis est. Utrum horum coruscet miraculis, aliud succumbit injuriis. Et sicut Verbum ab æqualitate paternæ gloriæ non recedit, ita caro naturam vestri generis non relinquit.

Ejusdem de epistola ad Leonem imperatorem directæ.

Licet ergo in uno Domino Jesu Christo, vero Dei atque hominis Filio, Verbi et carnis una persona sit, quæ inseparabiliter atque indivise communes habet actiones, intelligendæ tamen sunt ipsorum operum qualitates, et sinceræ fidei contemplatione cernendum est, ad quæ provehatur humilitas carnis, et ad quæ inclinatur altitudo deitatis: quid sit quod caro sine Verbo non agit, et quid sit quod Verbum sine carne non efficit.

Sanctus Gregorius episcopus Nyssenus in lib. V contra Eunomium hæreticum (*Libro III de Beatitud.*): Jejunans autem quadraginta dies, postea esuriit. Dedit enim, quando voluit, naturæ tempus propria operari.

Sancti Cyrilli Alexandriæ episcopi de libro Thesaurorum, cap. 24.

Ergo quæ Deo decenter dicta vel acta sunt, ostendunt Salvatorem Christum Deum: et iterum, quæ secundum hominem dicta vel facta sunt, ostendunt veraciter hominem. Hæc est enim mysterii virtus. Homo factus est Deus Verbum, non ut iterum, sicut Deus ante humanationem omnia agat et loquatur, sed ut sæpius propter mysterium dispensationis, quæ cum carne est, et sicut homo dicat aliqua. Hanc ergo habentes mysterii virtutem, quomodo non est ineptum scandalizari auditores, cum aliquid [C., aliquando] ut homo loquatur? Loquitur enim ut homo, loquitur

κριτά τε καὶ ἐξαιρέτα. Τοῖτοις γὰρ ὁ Πατήρ καὶ τὸ Πνεῦμα κατ' οὐδένα κεκοινωνήκε λόγον, εἰ μήπου τίς φαίη κατὰ τὴν ἀγαθοπερετῆ καὶ φιλόκθρωπον βούλησιν, καὶ κατὰ πᾶσιν τὴν ὑπερκειμένην καὶ ἄρρητον θεωρηγίαν, ἣν εἶδρα καὶ καθ' ἡμᾶς γεγονώς ὁ ἀνελλοιωτός Θεὸς καὶ Θεοῦ Λόγος.

Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἀπὸ τοῦ δευτέρου λόγου πρὸς Γρατιανὸν τὸν βασιλέα· Ὁ οὖν Ἰησοῦς ἐν μορφῇ Θεοῦ, ἐλάττων ἐν τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆ πάθει. Πῶς γὰρ ἡ αὐτῆ φύσις ἰδύνατο ἐλάττων εἶναι, καὶ ἴση; Πῶς δὲ ἐὰν ἐλάττων ἴσθι, τὰ αὐτὰ ποιεῖ ὁμοίως, ἅπερ ὁ Πατὴρ ποιεῖ; Καὶ γὰρ τίνων τρόπον ἡ αὐτῆ ἐνέργεια διαφόρου ἴσθι δυνάμεως, μήτοι οὕτω δύναται ἐνεργεῖν ὁ ἕτερον, καθ' ὃν τρόπον ὁ μείζων; ἢ μὴ ἐνέργεια δύναται εἶναι, ὅπου διάφορος οὐσία ἴσθι; Τοῖνον λάβε τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν θεότητα μὴ δύνασθαι ἐλάττονα λέγεσθαι.

Ἐκ τοῦ τόμου τῆς πίστεως τοῦ ἁγίου Διοντοῦ τοῦ τῶν Ῥωμαίων ἀρχιερέως, τοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Φλαβιανὸν τὸν ἐπίσκοπον καὶ ὁμολογητῆν.

Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφή μετὰ τῆς θατίρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἐσχάτης, τοῦ μὲν Λόγου κατεργαζομένου τοῦτο, ὅπερ ἴσθι τοῦ Λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος, ὅπερ ἴσθι τοῦ σώματος. Καὶ τὴ μὲν αὐτῶν διαλαμβάνει τοῖς θεύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὑβρίσιν ὑποπέπτωκε. Καὶ καθάπερ ὁ Λόγος ἀπὸ τῆς ἰσότητος τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης ἴσθι ἀχώριστος, οὕτω τὸ σῶμα τὴν φύσιν τοῦ ἡμετέρου γένους οὐκ ἀπολλοιοῖεν.

Τοῦ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τῆς σταλασίης πρὸς Διοντα τὸν βασιλέα.

Εἰ καὶ τὰ μέγιστα ἐν τῇ ἐνὶ Δεσποτῇ Ἰησοῦ Χριστῷ τῇ ἀληθείᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου Ἰῶ, τοῦ τε Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἐν ὑπάρχει τὸ πρόσωπον, ὅπερ ἀχωρίστως καὶ ἀδιαίρητως κοινὰς εἶχε τὰς πράξεις, δεῖ νοῦν ὁμοῦ αὐτῶν τῶν ἔργων τῆς ποιότητος, καὶ τῇ κατανοήσει τῆς εὐκρινούς πίστεως δεῖ καθορᾶν, ἐπὶ ποῖα μὲν ἡ τῆς σαρκὸς προάγεται ταπεινότης, ἐπὶ ποῖα δὲ τὸ ὕψος τῆς θεότητος ἐπικλίνεται. Καὶ τί μὲν ἴσθι, ὅπερ ἡ σὰρξ οὐ πράττει διχα τοῦ Λόγου· καὶ τί ἴσθι, ὅπερ ὁ Λόγος χωρὶς τῆς σαρκὸς οὐκ ἀποτελεῖ.

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ ἐπίσκοπος Νύσσης ἐν τῇ τετάρτῃ λόγῳ τῆς ἐρμηνείας τῶν μακαρισμῶν· Ἀπόστολος γὰρ τεσσαράκοντα ἡμέρας διαμείνας, ὕστερον ἐπέινασε. Δέδωκε γὰρ, ὅτε ἤβουλήθη, τῇ φύσει καιρὸν τὰ ἐαυτῆς ἐνεργᾶσαι.

Τοῦ ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τοῦ καὶ κεφαλαίου τοῦ τῶν Θεσσαυρῶν βιβλίου.

Οὐκοῦν τὰ θεοπερετῶς εἰρημένα τε καὶ πεπραγμένα δεικνῦσι τὸν Σωτῆρα Θεόν· καὶ πάλιν τὰ ἀνθρωπίνως εἰρημένα τε καὶ γιγονότα δεικνῦσι κατὰ ἀλήθειαν ἄνθρωπον. Αὕτη γὰρ ἴσθι τοῦ μυστηρίου ἡ δύναμις. Ἄνθρωπος γίγονεν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐχ ἵνα πάλιν ὡς Θεὸς πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως πάντα πράττη καὶ λαλῇ, ἀλλ' ἵνα πολλὰς καὶ διὰ τὴν χρείαν τῆς μετὰ σαρκὸς οἰκονομίας καὶ ὡς ἄνθρωπος λέγῃ τινὰ. Ταύτην ἔχοντας [ἔχοντος] τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν, πῶς οὐκ ἄσπονον σκανδαλίζεσθαι τοὺς ἀπροσμέτους ἀνθρωπινώτερον εἶσθ' ὅτι λαλοῦντες αὐτοῦ; Δ

γάρ ὡς ἄνθρωπος, λαλεῖ δὲ καὶ ὡς Θεὸς ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν ἐξουσίαν· φαίνεται δὲ [καὶ] τούτων τῶν ἁγίων Πατέρων ὁ σκοπὸς τῆ πνευματικῆ διακρίσει τοῖς ὁρώσιν, ὅτι κατὰ τὸν τῆς πίστεως κανόνα τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας δύο ἐνεργείας ἐν τῷ Χριστῷ, τουτέστι θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, γινωρίζουσιν, ἐπὶ τὸν ἅγιον Διονύσιον μὲν λέγει, διακρινόμενος [διακρινόμενον] εἶναι τὴν ἐνεργίαν τοῦ Χριστοῦ, ἥτις καθ' ἡμᾶς ἐστὶν ἐξ ἡμῶν· καὶ ἐκ τούτου διωκτῶς καὶ ἀληθῶς τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν Λόγον ἐπιγινώσκεισθαι ὡσαύτως ἡνίκα λέγει δρᾶν καὶ παθεῖν τὰ πρόσωπα τῆ ἀνθρωπίνης αὐτοῦ θεουργίας [εἰ καὶ θείας συμβαίνουσιν], καθ' ἣν ὁ Θεὸς ὁ Πατήρ καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατ' οὐδένα λόγον [τρόπον] αὐτῆ κοινωνοῦσιν. Ἐκεί γὰρ διάκρισις εἶναι γινωρίζεται, ὅπου ἡ διαφορά ἀναμφιβόλως ἀποδείκνυται. Εἰ οὖν κατ' ἄλλην ἐνεργίαν μία ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡ ἐνεργεία, καὶ κατ' ἄλλην κατ' οὐδένα λόγον ὁ Πατήρ, καὶ τὸ Πνεῦμα τῷ αὐτῷ φυσικῷ λόγῳ κοινωνοῦσι, δύο ἀναμφιβόλως ἐνεργεῖαι ἐν τῷ ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ Θεῷ ἀληθινῷ καὶ τελείῳ, καὶ ἀνθρώπῳ ἀληθινῷ καὶ τελείῳ λεχθήσονται· καὶ ἐν ὅσῳ δεικνύσιν ὁ μέγας διδάσκαλος Ἀμβρόσιος μὴ δύνασθαι διαφόρου δυνάμεως μίαν ἐνεργίαν ὑπάρχειν, μηδὲ τὴν ἐλάσσονα δύνασθαι ἐνεργεῖν τὰ τῆς μείζονος· οὔτε ὅπου διάφορος οὐσία ἐστὶ, μίαν δύνασθαι νοεῖσθαι τὴν ἐνεργίαν ἀποδείκνυσι, φανεροῖς μύμησαι τὴ μὴ δύνασθαι μίαν φυσικὴν ἐνεργίαν ἔχειν τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, εἰ καὶ ἐν ἐκείνῳ προσώπῳ εἶναι γινώσκονται, καὶ μετὰ τῆς ἀλλήλων κοινωνίας ἐνεργεῖν θεωροῦνται· ὅπου τῶν μείζον καὶ ἐλάττων ἐνεργεῖα λέγεται, οὐ περὶ μιᾶς, ἀλλὰ περὶ δύο φυσικῶν τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ ἐνεργειῶν φανεροῦται· καὶ ἐπὶ τὸ ἐδικαιῆται τῆς ἀληθείας ὁ ἅγιος Δείων πρὸς τὸν ὁμολογητὴν τοῦ Χριστοῦ φλαβιανὸν ἐν τῷ δογματικῷ τόμῳ ἔφρασε φάσκων· Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκάτερα μορφή μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε. Καὶ ἀκολούθως κατὰ τὸν τῆς διανοίας λόγον διακρίνει τὸν Λόγον ὅπερ ἐστὶ τοῦ Λόγου ἐνεργούντα, καὶ τὸ σῶμα ὅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος ἐκτελοῦν, καὶ μιᾶς ἐκάστης φύσεως τὰ πρόσωπα ἔργα θεωρεῖται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ταύτας ἀπὸ τῆς ἀλλήλων κοινωνίας οὐ χωρίζει, αὐτοῖς τοῖς πράγμασι δεικνύσιν ὁ ἐξαιρετός ἀρχιερεὺς, μᾶλλον δὲ καὶ πᾶσα σὺν αὐτῷ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἡ κοινότης, ὅτι καὶ θεότης τοῦ Χριστοῦ φυσικὴν ἐνεργίαν ἀσυγχύτως ἐν τῇ ἐνώσει ἐφύλαξε, καὶ ἡ ἀνθρωπότης αὐτοῦ τὰ πρὸς ἐνεργίαν τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας ἐκμιχθῆσα ἐξέτελλεσε. Καὶ ἑκάτερα ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἀσυγχύτως, καὶ ἀχωρήτως προήλθον Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξ ἑκατέρων τῶν φύσεων συνεστῶτος, καὶ ἐν ἑκατέροις εἰς καὶ ὁ αὐτὸς διέμεινε. Καὶ ἐν ὅσῳ πρὸς τὸν ἐν εὐσεβείᾳ τῇ μνήμῃ Δείοντα τὸν βασιλῆα τὸ σύμβολον τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας σαφηνίζει, καὶ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς ἐν πρόσωπῳ εἶναι ἀληθῶς κερύττει, ὁμῶς τὴν ὁδὸν τῆς ἐνοίας διανοεῖται, ἵνα ἐκ τῶν ποιότητων αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ Χριστοῦ, τουτέστιν ἐκ τῆς φυσικῆς ἐνεργείας μία ἐκάστη τῶν καθ' ὑπόστασιν ἐν τῷ Χριστῷ ἐνωθεισῶν φύσεων, ποίας ἐστὶν οὐσίας, ἐπιγινωσθῆ· οὐδὲ γ' ἴρ

A autem et sicut Deus habens in utri-que pote- tatem. Claret et horum sanctorum Patrum intentio spiritali discretionem cernentibus, quod secundum catholicam atque apostolicam Ecclesiam fidei regulam, duas operationes in Christo, id est, divinam humanamque cognoscunt, dum sanctus quidem Dionysius dicit discretam esse operationem Christi, quae secundum nos est ex nobis, et ex hoc integre et vere humanatum Deum Verbum cognosci. Itemque, cum dicit, operari ei pati quae humanae ejus divinaeque operationi congruunt, id est, quae humanae ejus operationi, licet divinitate [divinitate], conveniunt, secundum quam Deus Pater et Spiritus sanctus nulla ei ratione communicant. Hi enim discretio esse cognoscitur, ubi differentia procul dubio demonstratur. Si ergo secundum aliam operationem una est Patris et Filii et Spiritus sancti operatio, et secundum aliam nulla ratione Pater et Spiritus sanctus eidem naturali ratione communicant, duae procul dubio operationes in uno eodemque Domino nostro Jesu Christo vero Deo et perfecto, et homine vero et perfecto, dicendae sunt. Et dum ostendit doctor magnus Ambrosius (*Ad Gratian., lib. II, c. 10*), non posse diversae potestatis unam operationem existere, nec minorem posse operari quod magnam, nec ubi diversa substantia est, unam posse operationem intelligi, demonstrat manifestis indicis quod non possit unam naturalem operationem habere divinitas et humanitas Christi, licet unius personae esse noscantur, et alterum cum alterius communione operari cernantur. Ubi itaque major, et minor dicitur operatio, non de una, sed de duabus naturalibus unius Christi operationibus intimatur. Et dum defensor veritatis sanctus Leo ad confessorem Christi Flavianum in dogmatico tomo edisserit, inquit: Agit utraque forma cum alterius communione quod proprium, et subsequenter per intelligentiae rationem discernit, Verbum quod Verbi est operans, et carnem quod carnis est exsequens, et uniuscujusque natura congruentia opera contemplantur, quamvis eas ab alterutrum communione non separet: rebus ipsis ostendit eximius pontifex, imo et omnis cum eo generalitas sancti Chalcedonensis concilii, quod et deitas Christi naturalem operationem inconfusam in unitate [unitate] servavit, et humanitas ejus, quae ad operationem humanae substantiae competunt, exsecuta est, et utraque de uno inconfuse atque inseparabiliter processerunt Domino nostro Jesu Christo, qui ex utrisque naturis subsistit, et in utrisque unus idemque permansit. Et dum ad pax memoriae Leonem Augustum symbolum verae confessionis explanat, et Verbi carnisque unam personam esse veraciter praedicat, intelligentiae tamen viam aperit, et et ipsorum operum Christi qualitatibus, id est, ut naturali o, erationum unaquaque unitatum in Christo secundum subsistentiam naturarum, cujus sit substantiae, cognoscatur. Neque enim hic praeco veritatis admisit, ut humana operatio, quam ex tempore Dominus cum natura humana suscepit, aeternae ejus assignetur essentiae, aut divinae ejus substantiae, hu-

manæ operationis mensura ascribatur : sed manente A
 nihilominus unitate personæ, naturas quæ in Christo
 secundum subsistentiam unitæ sunt, ex operationibus
 suis agnovit. Si itaque duæ naturæ sunt, quarum in
 uno Christo unio facta est, duæ profecto sunt, et
 harum naturarum operationes, quæ cum suis naturis
 inconfuse atque inseparabiliter convenerunt in uno
 Domino Jesu Christo. Similiter autem et sanctus Nys-
 senus Gregorius dedisse dicit Dominum Salvatorem
 humanæ naturæ, quam in se habuit, tempus propria
 operandi, ut apertius demonstraret quod et humana
 natura quæ in Christo est, habuit propriæ operatio-
 nis efficaciam naturalem. Unde certum est, et hunc
 duas in Christo naturales operationes nihilominus
 cognovisse. Nam et defensor veritatis beatus Cyrillus
 Alexandrinus antistes dum colligit, quod ex his, quæ B
 Deo decenter dicta vel acta sunt a Domino Salvatore,
 Deum eum ostendi, et quæ ab eodem secundum homi-
 nem dicta vel facta sunt, ostendi eum veraciter
 hominem : manifestum est, quod ex naturalibus operati-
 onibus Christi, Christum Deum verum atque perfectum
 et eandem hominem verum atque perfectum e-
 se cognovit. Nec enim est alia tam manifesta proba-
 tio, quæ posset eundem ipsum et Deum et homi-
 nem demonstrare, quam naturales operationes, ex
 quarum qualitatibus et naturæ, de quibus essentialiter
 procedebant, certissime in eo esse credebantur.
 Si itaque in duabus, et post inseparabilem unionem,
 naturis esse cognoscitur, ubi dualitas naturarum in-
 confusa permanet, nec earum potuerunt operationes
 confundi, sed de uno eodemque Domino nostro Jesu
 Christo suis naturis congruenter procedebant. Non
 desunt autem et aliorum venerabilium Patrum proba-
 tissima testimonia, duas manifestè dicentium natu-
 rales operationes in Christo, ut silentio transeamus
 sanctum Cyrillum Hierosolymitanum, sanctum Jo-
 hannem Constantinopolitanum, vel quicumque postmo-
 dum pro rectitudine venerabilis concilii Chalcedo-
 nensis, et tomo sancti Leonis satisfaciendo, laborio-
 sos conflictus adversum confundentium hæreses per-
 tulerunt, de quorum errore et novi dogmatis descen-
 dit assertio : id est, beatæ memoriæ Joannes Scytho-
 politanus episcopus, Eulogius Alexandrinus episco-
 pus, Euphræmius et Anastasius major, Theopolitanae
 Ecclesiæ antistites dignissimi, et præ omnibus æmu-
 lator veræ et apostolicæ fidei piæ memoriæ Justinia-
 nus Augustus, cujus fidei rectitudo, quantum pro
 sincera confessione Deo placuit, tantum republicam
 Christianam exaltavit. Et utique ab omnibus
 gentibus ejus religiosa memoria veneratione digna
 censetur, cujus fidei rectitudo per augustissimam ejus
 edicta in toto orbe diffusa laudatur : quorum unum
 quod ad Zoilum Alexandrinum præsulem adversus
 Acephalorum hæresim missum est pro apostolicæ
 fidei rectitudine satisfacere sufficiens, cum hac nostræ
 humilitatis suggestionem vestræ tranquillissimæ Chri-
 stianitati dirigentes, per præsentium latores offeri-
 mus. Sed ne multorum dictorum onerosa putetur as-
 sertio, et maxime, quibus totius mundi tanquam in
 ενταυθα ο κύριος τῆς ἀληθείας προσεδέξατο, ἵνα τῶν
 ἀνθρώπων ἐνεργίαν, ἢ χροικῶς ὁ κύριος μετὰ
 τῆς ἀνθρωπότητος ἔλαβε, τῇ αἰδίῳ αὐτοῦ εὐσίῳ
 προσκυρώσῃ, ἢ τῇ θεῷ αὐτοῦ οὐσίᾳ τῆς ἀνθρωπίνης
 ἐνεργίας τὸ μέτρον ἐπιγραφή· ἀλλὰ μενούσης οὐδὲν
 ἦτον τῆς ἐνώσεως [ἐνώτατος] τοῦ προσώπου, τὰς
 φύσεις, αἰτίαις ἐν τῷ Χριστῷ καθ' ὑπόστασιν, ἡνω-
 θῆσαι, ἐκ τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν ἐπέγνω. Εἰ τοίνυν
 δύο φύσεις εἰσὶν, ὧν ἡ ἐνωσις ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ γέ-
 γονε, δύο θαυμάσιαι εἰσὶ καὶ τούτων τῶν φύσεων αἱ
 ἐνεργίαι, αἰτίαις σὺν ταῖς ἰαυτῶν φύσεσιν ἀσυγ-
 χύτως καὶ ἀχωρίστως συνῆλθον ἐν τῷ ἐνὶ κυρίῳ
 Ἰησοῦ Χριστῷ. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἅγιος Νυσσαεύς
 Γρηγόριος, δειδωκίαι λέγων τὸν Σωτῆρα κύριον τῇ
 ἀνθρωπίνῃ φύσει, ἢ ἐν ἑαυτῷ ἔσχε, καιρὸν τὰ τοιαῦτα
 ἐνεργῆσαι, φανερώτερον ὑπέδειξεν [ἀπέδειξεν], ὅτι καὶ
 ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἥτις ἐστὶν ἐν τῷ Χριστῷ, ἔσχε
 τῆς οἰκίας ἐνεργίας τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα. Ὅθεν
 θαλόν ἐστι καὶ τούτων δύο ἐν τῷ Χριστῷ φυσικῆς
 ἐνεργίας οὐδὲν ἦτον ἐπεγνώαι. καὶ γὰρ ὁ τῆς ἀλη-
 θείας ἐκδικητὴς κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας πόλεως
 συνάγων ἐκ τούτων τῶν θεωρητικῶς λεχθέντων, ἢ
 πραχθέντων παρὰ τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος θεῖου αὐτὸν
 ἀποδείκνυσθαι, καὶ ἐκ τῶν παρὰ τοῦ αὐτοῦ κατὰ ἄν-
 θρωπον λεχθέντων, ἢ γεννημένων δεικνυσθαι αὐτὸν
 ἀληθῶς ἄνθρωπον, φανερόν ἐστιν, ὅτι ἐκ τῶν φυσικῶν
 ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ, τὸν Χριστὸν ἀληθινὸν καὶ
 τέλειον θεόν, καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἀληθινόν, καὶ
 τέλειον εἶναι ἐπέγνω. Οὕτε γὰρ ἐστὶν ἄλλη οὕτω φανερά
 ἀπόδειξις, ἥτις θυνήσεται τὸν αὐτὸν τούτων καὶ θεὸν
 καὶ ἄνθρωπον ἀποδείξει παρὰ τὰς φυσικὰς ἐνεργίας·
 ὧν τῶν ἐκ τῶν ποιητικῶν καὶ αἱ φύσεις, ἀφ' ὧν
 οὐστωδῶς προῦρχον, ἀκριβῶς ἐν αὐτῷ εἶναι πί-
 στεύονται. Εἰ τοίνυν ἐν δυοῖ φύσεσιν καὶ μετὰ τῆς
 ἀχωρίστου ἐνώσεως γνωρίζεται εἶναι, ἵνα ἡ δυὰς τῶν
 φύσεων ἀσυγχύτως διέμεινε, οὕτε αἱ αὐτῶν ἐνεργίαι
 ἠδυνήθησαν συγχυθῆναι. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐνός καὶ
 τοῦ αὐτοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ταῖς ἰδίαις φύσεσιν
 προσφάτως προῦρχοντο. Οὐκ ἔλλειψουσι δὲ καὶ ἄλλων
 σεβασμίων Πατέρων διδοκιμασμέναι μαρτυρίαι τῶν
 δύο φανερῶς λεγόντων φυσικὰς ἐνεργίας ἐν τῷ Χριστῷ
 ἵνα σωπῆ παραδράμμεν τὸν ἅγιον κύριλλον τὸν Ἱε-
 ροσολύμων, τὸν ἅγιον Ἰωάννη τὸν Κωνσταντινουπό-
 λεως, ἢ ἰσοιδίωτοι μετὰ ταῦτα ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος
 τῆς σεβασμίας ἐν Χαλκαδὸν συνόδου, καὶ τοῦ τόμῳ
 τοῦ ἁγίου Λέοντος ἀπολογούμενοι τοὺς ἐπιπίθους ἀγῶ-
 νας κατὰ τῶν συγχυσοσῶν αἱρίσεων ἐπέδειξαντο [ἀπέ-
 δεῖξαντο], ὧν τῶν ἀπὸ τῆς πλάνης καὶ ἡ τοῦ καινοῦ
 δόγματος κατῆλθε σείρα [ψάσις], τουτίστιν ὁ τῆς
 μακαρίας μνήμης Ἰωάννης ὁ Σκυθοπόλεως ἐπίσκοπος,
 Εὐλόγιος ὁ Ἀλεξανδρείας πρόεδρος, Εὐφραίμης καὶ Ἀνα-
 στάσιος ὁ μέγας, τῆς Θεουπόλεως Ἐκκλησίας οἱ ἄξιαι
 καθηγεμόνες, καὶ ὁ ὑπὲρ πάντας ζηλωτὴς τῆς ἀλη-
 θείας καὶ ἀποστολικῆς πίστεως, ὁ ἐν εὐσεβείᾳ τῆς μνήμης
 Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς, οὗτινος ἡ ὀρθότης τῆς πί-
 στεως ὁπόσον ὑπὲρ τῆς ἐδικρινούσης ὁμολογίας τῆς θεῆς
 ἤρσει, τοσοῦτον τὴν Χριστιανικωτάτην πολιτείαν ὑψώσε.
 καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπὸ πάντων τῶν ἰδίων ἡ αὐτοῦ
 θεοσεβῆς μνήμη προσκυνήσεως ἀξιούται. Οὕτινος ἡ

ὀρθότης τῆς πίστεως διὰ τῶν σεβασμίων αὐτοῦ ἠδὲ κων ἐν ὄλῳ τῷ κόσμῳ διαχυθεῖσα ἐπαινεῖται. Ἐξ ὧν ἐν, ὅπερ πρὸς Ζώϊλον τὸν Ἀλεξανδρείας καθηγεμόνα, ἐστάλη κατὰ τῆς τῶν Ἀκεφάλων αἰρέσεως ὑπὲρ τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποστολικῆς πίστεως πρὸς τὸ πληροφροῦσαι αὐταρκοῦν, μετὰ ταύτης ὑμῶν τῆς μετρίως ἀναφορᾶς τῇ γαλαναίᾳ ὑμῶν Χριστιανότητι στείλιαντες, διὰ τῶν ἀποκομιστῶν τῶν παρόντων προσφέρομεν. Ἄλλ' ἵνα μή πως τῶν πολλῶν ῥημάτων φορτικὴ νομισθῇ ἡ δικαιολογία, καὶ μάλιστα οἷς τισι τὸ πρῶγμα [L., ἢ φροντίς] καὶ ἡ δίκαιος ὄλου τοῦ κόσμου ὡς ἐν ἰσχυρῷ θεμελίῳ ἐπικείται, ὀλίγας ἀπὸ τῶν ἀναριθμητῶν ταύτη τῇ μετρίᾳ ἀναφορᾷ ἐντάξαι ὧν ἁγίων Πατέρων μαρτυρίας ἐσπουδάσαμεν ἕπειδὴ καὶ τοῦτο ἀσύγκριτον πάνυ καὶ μέγιστόν ἐστιν, ἵνα τῆς φροντίδος ὅλης τῆς Χριστιανικωτάτης πολιτείας ἐπ' ὀλίγον κωλυθείσῃς, ὑπὲρ πόθου τῆς ἀληθοῦς πίστεως ζήσουσα, τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος τὴν διδασκαλίαν ἐξημισμένως ἐπιγνώσκει ἐπιθυμῆσῃ ἢ σεβασμῖα καὶ ἡμῶν φιλανθρωπία. Ἀληθῶς γὰρ ἐκ διακρόων ἐγκρίτων Πατέρων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἡ ἀλήθεια ἐφάνη, εἰ καὶ ὀλίγαις μαρτυριαῖς ἕπειδὴ πρῶγμα ἠνεωγμένοι καὶ πᾶσι φανερόν οἱ ἐπαινετοὶ Πατέρες περισσὸν ἐργασίαν φράζουσι. Τίς γὰρ, εἰ καὶ βραδύς εἶη πρὸς τὸ νοῆσαι, οὐ θεωρήσει, ὅπερ πᾶσι φαίνεται, ὅτι ἀδύνατον, καὶ παρὰ τὴν τάξιν τῆς φύσεως ἐστι, δύνασθαι εἶναι φύσιν, καὶ ἐνέργειαν μὴ ἔχειν φύσεως; ὅπερ οὐδὲ ὑπὸ τῶν αἰρετικῶν ποτε ἰδοκμασθῆναι λέγεσθαι ὅτινες πάσας τὰς ἀνθρωπίνους παυουργίας, καὶ σχολιάς ζητήσεις κατὰ τῆς ὀρθότητος τῆς πίστεως, καὶ συναθροισμῶς ταῖς φαυλότησιν αὐτῶν προσφόρους ἐφεύρον. Πῶς οὖν ὅπερ οὔτε ἀπὸ τῶν ἁγίων ὀρθοδόξων Πατέρων ἐβρίθθη ποτέ, οὔτε ἀπὸ τῶν βεβηλῶν αἰρετικῶν τετόλμηται εὐρεθῆναι, ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνήσεται προπετυθῆναι, ἵνα τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, τῆς θείας δηλονότης καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, ὧν τινων αἱ ιδιότητες ἀκέραιοι εἶναι γνωρίζονται ἐν τῷ Χριστῷ μίαν ἔχειν [Ἰσ., εἶναι] ἐνέργειαν, τίς ποτε ὀρθῶς φρονῶν δυνήσεται ἀποδείξει; ὁπόταν ἰάν μίαν ἐστίν, εἰπωσιν ἢ χρονικῆ ἢ αἰδίου λαχθήσεται, θείᾳ ἢ ἀνθρωπίνῃ, ἄκτιστος ἢ κτιστῆ, ἢ αὐτῆ, ἥτις καὶ τοῦ Πατρὸς ἐστιν, ἢ ἑτέρα παρὰ τὸν Πατέρα. Εἰ τοίνυν μία ἐστὶ καὶ ἡ αὐτῆ, μία καὶ τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος τοῦ Χριστοῦ κοινῆ ἐστίν, ὅπερ ἀλλόκοτόν ἐστι λέγεσθαι, οὐκοῦν ἰπάν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἀνθρωπὸς ἐστίν, τὰ ἀνθρώπινα ἐνεργήσας ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίως οὖν αὐτῷ καὶ ὁ Πατὴρ φυσικῶς ἐνήργησεν, ἐπειδὴ ἂ ὁ Πατὴρ ποιῆ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιῆ. Εἰ δὲ, ὅπερ ἡ ἀλήθεια περιέχει, ἐν ὅσῳ ἀνθρώπινά τινα ἐνήργησεν ὁ Χριστός, πρὸς μόνον τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς Υἱοῦ ἐπικραφῆται, ἂ τινα οὐκ ἐστὶ τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ τοῦ Πατρὸς, [ὅπερ οὐκ ἐστὶ ταῦτὸν τῷ Πατρί, κατ' ἄλλο ἐκ Lat.] κατ' ἄλλο δηλονότης καὶ ἄλλο ἐνήργησεν ὁ Χριστός ἵνα κατὰ τὴν θεότητα, ἂ ποιῆ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιῆ, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα, ἂ εἰσι τοῦ ἀνθρώπου ἴδια, ὁ αὐτὸς οὗτος [οὔτως] ἐνήργησεν ὡς ἀνθρώπος, ἐπειδὴ ἀληθὴς ἐστὶ καὶ Θεὸς καὶ ἀνθρώπος. Ὅθεν καὶ ἀληθῶς πιστεύεται, ὅτι

A fortissimo fundamento cura ac dispensatio inesse dignoscitur, exigua de numerosis huic humillimæ suggestioni inserere sanctorum Patrum testimonia maturavimus : quia et hoc incomparabile nimis et magnum est, ut totius reipublicæ Christianæ cura paulisper submota, pro amore atque veræ religionis flagrantia, apostolicæ prædicationis doctrinam enucleatius agnoscere cupiat augustissima et religionis vestra clementia. Enimvero ex diversis probabilibus Patribus orthodoxæ fidei veritas claruit, licet exiguis testimoniis : quia rem apertam et omnibus claram Patres laudabiles superfluum esse censebant disserere. Quis enim, licet tardus sit ad intelligentiam, non videat quod omnibus patet? Quia impossibile et contra ordinem naturæ est posse naturam et operationem non habere naturæ : quod nec ab hæreticis unquam tentatum est dici, qui omnes adversus rectitudinem fidei humanas versutias et callidas quæstiones, atque collectiones illorum pravitatibus congruas, reppererunt. Quomodo itaque quod nec a sanctis orthodoxis Patribus dictum est unquam, nec a profanis hæreticis præsumptum est inveiri, nunc poterit autmari, ut duarum Christi naturarum, divinæ scilicet et humanæ, quarum et proprietates salvæ esse noscuntur in Christo, unam habere [Forte esse] operationem quisquam recte sentiens possit demonstrare? cum si una est, dicant, si temporalis, an æterna dicenda est : divina, an humana; incondita, an condita : eadem quoque et Patris est, an altera præterquam Patris. Si igitur una est, eademque una et divinitatis et humanitatis Christi communis est (quod absurdum est dici), ergo dum Filius Dei quidem, qui Deus et homo est, humana est operatus in terris, pariter et Pater cum eo naturaliter operatus est : quia quæ Pater facit, hæc et Filius facit similiter (Joan. v). Sin autem (quod veritas continet) dum humana quædam operatus est Christus, ad solam ejus ut Filii personam redigitur, quæ non est eadem quæ et Patris; secundum aliud profecto et aliud operatus est Christus : ut secundum divinitatem, quæ facit Pater, eadem et Filius faciat : similiter secundum humanitatem, quæ sunt hominis propria, idem ipse operabatur, ut homo, quia verus est et Deus et homo. Unde et veraciter creditur, quod idem ipse, cum unus sit, duas habet naturales operationes, divinam scilicet et humanam, inconditam et conditam, ut verus et perfectus Deus, verus perfectus homo, unus idem ipse mediator Dei et hominum Dominus Jesus Christus (I Tim. II). Quocirca et ex operum qualitatibus naturarum quoque, quæ in Christo per unionem quæ secundum subsistentiam conveniunt, differentia inoffensa cognoscitur. Ut autem et [Forte his] Deo odibilium hæreticorum, quorum sicut vocabula pariter abominamur et dicta ad demonstrationem duntaxat eorum quos novi dogmatis inventores unam in Christo dicendo voluntatem et operationem secuti sunt, pauca quædam ex eorum

* Illic evidenter deest vox ἐπιβεβησάτη, aut alia ejusdem significationis. Edit.

exsecrabilibus dictis innexuimus : Apollinaris hæretici contra Diodorum, secundum quod positum est in edicto orthodoxæ fidei Justiniani piæ memoriæ Augusti : Organum, et quod movet, unam colet perficere operationem : quorum autem una est operatio, horum una est essentia. Una ergo essentia facta est Verbi et carnis. Item ejusdem in sermone qui superscriptus est in epiphania incarnationis Dei.

τὰς προσγορίας ὁμοίως βδελυττόμεθα καὶ τὰ ῥήματα, δόγματος ἐφευρεταὶ ἐν ἐν τῷ Χριστῷ λέγοντες θέλημα ῥάτων αὐτῶν ῥημάτων ἐπισυνήψαμεν· Ἀπολλιναρίου ἰδιώτη τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοῦ ἐν εὐσεβείῃ τῇ μνήμῃ μίαν πύρην ἀποτελεῖν τὴν ἐνέργειαν· ὧν δὲ μία ἐνέργεια, τῶν αὐτῶν ἐν τῷ λόγῳ τῷ προσηραμμένῳ, εἰς τὰ ἐπιφάνια τῆς ἐκθεωρητικῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Unus enim Christus divina tantum voluntate movebatur, secundum quod et unam ejus novimus operationem, et in diversis miraculis et passionibus de una ejus composita natura procedentem. Deus enim carnem indutus est [carneus est], et creditur. Severus hæreticus in prosphonetico sermone facto in Daphne in martyrio sanctæ Euphemie, ubi sic ait : Anathematizamus autem synodum Chalcedonensem, sed et tomum Leonis præsulis Romanæ Ecclesiæ, et eos qui dicunt vel dixerunt in duabus naturis unum Dominum nostrum Jesum Christum post ineffabilem et incomprehensibilem unionem, et sequenter earum duas operationes aut proprietates. Item ejusdem Severi ad Sergium grammaticum, ubi ait : Quoniam igitur unus est operans, una est ejus operatio, et motio operaria [operatoria]. Item ex libro secundo Nestorii hominicolæ, quem inscripsit præclaram initiationem : Inconfusas custodimus naturas, non secundum substantiam a arbitrio tantum copulatas, propter quod earum unam voluntatem et operationem et dominationem videmus [statuimus], dignitatis æqualitate ostensas. Deus enim Verbum, assumens quem prædestinavit hominem, per potestatis rationem, ad eum non est secretus propter præstitutum [Fortis præcognitum] affectum.

Theodosii hæretici Alexandrini de tomo ab eodem scripto Theodoræ Augustæ : Reliquum est, ut una sit operatio ex utrisque deificis, quoniam et unius esse et ejusdem dicimus Deo decibilia miracula, et naturales omnes, atque irreprehensibiles passiones. Et post pauca : Et unam esse eandemque unius Domini nostri Jesu Christi, et Deo dignam sapientiam, scientiamque omnium, et cognitionem secundum utrumque, id est, secundum ejus divinitatem, et secundum ejus humanitatem, quia et unam operationem confitemur Deo dignam, sicut superius dictum est. Et iterum : Deo digna autem ejus operatione una existente, necesse est et inseparatam [G. impartibilem] eam esse, atque indivisam. Et iterum : Propria sibi faciens, quæ ejus sunt, id est, quæ carnis sunt, faciensque in ea [inserensque ei] suæ naturæ operationem. Facere [inserere] vero in ea quid est, nisi locupletari per unionem Verbi ejus Deo digna op-

Ex Græco, sed arbitrio. HARD.

ὁ αὐτὸς οὗτος εἰς [ὧν] δύο φυσικὰς ἔχει ἐνεργείας, τὴν θεϊαν ὑπερῶν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην, τὴν ἄκτιστον καὶ πιστὴν, ὡς ἀληθινὸς καὶ τέλειος Θεὸς, ἀληθινὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, εἰς ὁ αὐτὸς μεσότης Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Διὸ ὁμοίως καὶ ἐκ τῶν ποιότητων τῶν ἔργων, τῶν φύσεων, αἰτίαις ἐν τῷ Χριστῷ κατὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν συνῆλθον, ἡ διαφορά ἀπρόσκοπος γνωρίζεται. Ὅπως [τούτων] δὲ καὶ τῶν θεομισάτων αἰρετικῶν, ὧν καθὼς

πρὸς ἐνδείξιν καὶ μόνον τούτων, οἷς τισιν οἱ τοῦ καινοῦ καὶ ἐνεργείαν ἠκολούθησαν, ὀλίγα τιὰ ἐκ τῶν κατα- αἰρετικῶν κατὰ Διοδώρου πρὸς τὸ κείμενον ἐν τῷ Ἰουστινιανῷ τοῦ βασιλέως· Ὅργανον καὶ τὸ κινεῖν τούτων μία ἐστὶν οὐσία, μία ἄρα οὐσία τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός. Τοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ λόγῳ τῷ προσηραμμένῳ, εἰς τὰ ἐπιφάνια τῆς ἐκθεωρητικῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Ὁ εἰς γὰρ Χριστὸς, θεϊκῶ μόνῃ θελήματι κινούμενος, καὶ μίαν οἶδαμεν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν ἐν διαφόροις θαύμασι καὶ παθήμασι ἐκ τῆς μιᾶς αὐτοῦ συνθεῖτου φύσεως προεῖσαν. Θεὸς γὰρ ἑσαρκὸς ἐστὶ καὶ πιστεύεται. Σεβῆρος ὁ αἰρετικὸς ἀπὸ τοῦ προσφωνα- τικοῦ λόγου τοῦ γενομένου ἐν τῇ Δάφνῃ, ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Εὐφημίας οὕτω φησὶν· Ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ τὴν σὺνδον Καλληδόνης, καὶ τὸν τόμον Λέοντος τοῦ τῆς τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἡγασαμένου, καὶ τοὺς λέγοντας, ἡ εἰπόντας ἐν δύο φύσει τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν μετὰ τὴν ἄρραστον καὶ ἀπεριποίητον ἕνωσιν, καὶ τούτων ἀκολουθῶν δύο ἐνεργείας, ἡ ἰδιότητας. Ὅμοίως τοῦ αὐτοῦ Σεβῆρου πρὸς Σέργιον γραμματικὸν ἔθθα φησὶν· Ἐπειδὴ γὰρ εἰς ὁ ἐνεργῶν, καὶ μία αὐτοῦ ἡ ἐνέργεια, καὶ κίνησις ἐνεργητικῆ. Ὡσαύτως καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου βιβλίου Νεστορίου τοῦ ἀθροπολάτρου, οὗ ἔγραψεν Ἐπιφανοῦς μνησίως· Ἀσυγχύτους φυλάττομεν τὰς φύσεις οὐ κατ' οὐσίαν, γνώμη δὲ συνημμένης. Διὸ καὶ μίαν αὐτῶν τὴν θέλῃσιν, ἐνεργείαν τε καὶ δεσποτείαν ὀρίζομεν ἄξιας ἰσότητος δεικνυμένας. Ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος ἀναλαβὼν, ἐν προῶρισεν ἄνθρωπον, πρὸς αὐτὸν οὐ διακρίθη διὰ τὴν προγνωστικῆσαν αὐτῷ διαθεσι-

Θεοδοσίῳ αἰρετικῷ Ἀλεξανδρίῳ ἀπὸ τοῦ τόμου τοῦ παρ' αὐτοῦ γραφέντος Θεοδώρῳ τῇ Δυγούστῃ· Ὡς λοιπὸν καὶ ἐνεργείαν εἶναι τοῦ συναμφοτέρου θεοπρεπῆ μίαν, ἐπεὶ καὶ ἐνὸς εἶναι καὶ τοῦ αὐτοῦ φαμεν τὰ θεοπρεπῆ θαύματα, καὶ τὰ φυσικὰ πάντα καὶ ἐδιδάχθητα πάθη. Καὶ μετ' ὀλίγα· Καὶ μίαν εἶναι καὶ τῆν αὐτὴν τοῦ ἐνὸς Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τὴν θεοπρεπῆ σοφίαν, γινώσκιν τε τῶν ὄλων, καὶ εἰδῆσιν κατὰ τὸ συναμφοτέρον, τουτίστι κατὰ τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα, ἐπεὶ καὶ ἐνεργείαν μίαν ἐμαλογοῦμεν θεοπρεπῆ, ὡς ἔδη προελλεκται. Καὶ πάλιν· Τῆς θεοπρεπούς ἐνεργείας μίαν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀνάγκη καὶ ἀμείριστον εἶναι ταύτην καὶ ἀδιαίρετον. Καὶ πάλιν· Οἰκτιρούμενος μὲν τὰ αὐτῶς, τουτίστι τὰ τῆς σαρκός, ἐμποιήσας δὲ καὶ αὐτῇ τῆς ἰδίας φύσεως τὴν ἐνέργειαν. Τὸ δὲ ἐμποιήσας αὐτῇ αὐτὸ τὸ καταπλουτῆσαι τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λογον ἐνώσει τὴν αὐτοῦ θεοπρεπῆ ἐνέργειαν, τῆς ἀσυγχύτως

καὶ ἀτρέπτως ἐνωθεῖσαν αὐτῷ ἔμφυχον σάρκα παρίστανται, Ἰδοῦ, εὐσεβίστατοι δεσπόται καὶ τέκνα, τῶν ἁγίων Πατέρων ταῖς μαρτυρίαις, ὡς πνευματικῶς ἀπίσαι, τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἡ διδασκαλία ἐφανερῶσα, καὶ ἐφωτισθεῖσα, καὶ τῆς αἵρετικῆς τυρλώσεως τὸ σκοπὸς, ὅπερ κλάνη τῶν μεμουμενῶν ὑποβάλλει, ἀπικαλύφθη. Μὴν ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα τοῦ νέου δόγματος ὁ σκοπὸς ἐπιζητηθῆ, τίσιν ἀκολουθεῖται, καὶ ποίων διδασκάλων τῆ ἀuthenticῆς ὑποστηρίζεται. Κύριος ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἐν τῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τῶν ὄρων αὐτοῦ πρὸς τὸν τόπον· καὶ τὸν αὐτὸν ἕνα Χριστὸν, καὶ ἕνα Υἱὸν ἐνεργούντα τὰ θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρώπινα μιᾷ θεανδρικῇ ἐνεργίᾳ κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις Διονύσιον. Ὁμοίως Θεοδώρου τοῦ γινομένου ἐπισκόπου Φαρανίτου ἐκ τοῦ ἀντιγράφου πρὸς Σέργιον ἐπίσκοπον Ἀρσινόιτην· καὶ διὰ τοῦτο μία ἐνεργία τοῦ ὄλου, ὡς ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Σωτῆρος πάντα ταῦτά εἰσιν. Ὁμοίως Σεργίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· ἐκ τοῦ ἀντιγράφου πρὸς Κύρον τὸν Ἀλεξανδρείας· Ἐφῆτε τοῖσιν (καλὸν γάρ ἐστι καὶ αὐτὰς ταῖς ἱεραῖς ὑμῶν φωναῖς χηρῆσθαι) ὡς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν ἐνεργεῖν τὰ θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρώπινα μιᾷ ἐνεργίᾳ, καὶ ταῦτα εὐσεβῶς, καὶ ἄγαν ἠκριβωμένως ἐξέθεσθε. καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἐκθέσεως, καὶ ἄλλοις, ἐν θέλημα, καὶ πᾶσαν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην ἐνεργίαν ἔχει τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν σημαίνει, μήτε δὲ μίαν ὄλως [σημαίνω μῆτε μίαν ὄλως], μήτε δύο ὀφείλει λέγεσθαι ἐπιτρέπει. Ὅπερ καὶ ἐν ἄλλοις, μετὰ διατάγματος καθαιρέσεως, καὶ ἀποιωνισίας ἀπορατικῆς διαβεβαιουῖται. Πύρρος ἐν τῷ δογματικῷ τόμῳ, καὶ ἐν τῇ βεβαιώσει τῆς ἐκθέσεως ἐν θέλημα ὁμολογεῖ ἐν τῷ Χριστῷ. καὶ μετὰ ταῦτα ἐν τῷ λιβέλλῳ τῆς πίστεως, ἐν εἰς ὁμολογίαν [ἐν τῷ σκῶ. Lat.] τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κερυφαίου τῶν ἀποστόλων προεῖπας, δύο θελήματα, καὶ δύο φυσικῆς ἐνεργείας ὁμολογεῖ ἐν τῷ ἑνὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, ἐν ᾧ καὶ ταῖς μαρτυρίαις τῶν ἁγίων Πατέρων οὕτως αὐτὸν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὴν ἀλήθειαν ἔχειν διαβεβαιουῖται. Παῦλος ὁμοίως ὁ τούτου διάδοχος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς τὸν τῆς ἀποστολικῆς μνήμης Θεόδωρον τὸν πάπαν τὸν προηγουμένον τὴν ἡμετέραν μετρίτητα, ἐν θέλημα τὸν Χριστὸν ἔχειν ὁμολογεῖ. καὶ ὁ αὐτὸς οὕτως ἐν τῇ κατασκευῇ τοῦ τύπου μετὰ παραγγελίας καθαιρέσεως, καὶ ἀποιωνισίας μήτε ἐν, μήτε δύο θελήματα φάσκει ὀφείλει λέγεσθαι ἐν τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ. Πίτρος ὁ τούτου διάδοχος πρὸς τὸν τῆς ἁγίας μνήμης Βιταλιανὸν τὸν πάπαν γράφων καὶ ἐν ἁ δύο θελήματα, καὶ μίαν καὶ δύο ἐνεργείας ἐν τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἐκάρθρωσέως τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φρονεῖν ὁμολογεῖ. τίς, δόμοι, μὴ κατανοεῖται, ἡμερώτατοι, καὶ φιλανθρωπότατοι βασιλεῖς, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς τὰς ἀμφοτόμους παρῖδας τρέμων κατανοεῖται καὶ μετὰ στενωμοῦ ἐκ βῆθους τὸν Θεόν, ὅς ἐστι παγὴ οἰκτιρῶν, ἱσπεῖσθαι, ρυθῆναι αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ ἐχθροῦ τῶν πρὸς ἀπάτην τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας πάντοθεν περιετμένων, θεω-

A ratione, inconfuse atque incommutabiliter unitam et animatamque carnem demonstrat? Ecce, piissimi domini et filii, sanctorum Patrum testimoniis tanquam radiis spiritalibus Ecclesiae catholicae atque apostolicae doctrina illustrata est, et haereticae caecitatis tenebrae, quae errorem imitantibus objecerunt [G., objiciunt], revelatae sunt. Nunc necesse est ut novi dogmatis intentio quosnam secuta sit, et quorum doctrinae auctoritate fulciatur, annotemus. Cyrus Alexandrinus in septimo definitionum ejus capite ad locum: Et eundem unum Christum, et unum Filium, operantem Deo decibilia et humana una deiviri operatione, secundum beatum Dionysium. Item Theodori quendam episcopi Pharanitani, ex rescripto ad Sergium episcopum Arsinoitem, ad locum: Et propterea una operatio totius, sicut unius ejusdemque Salvatoris nostri haec omnia sunt. Item Sergii Constantiopolitani ex rescripto ad Cyrum Alexandrinum: Asseruitis autem (quoniam bonum est et ipsis sacris vestris uti vocibus) ut unum eundemque Christum operari Deo decibilia et humana, una operatione, et haec pie nimisque subtiliter exposuistis. Et in constructione ecclieseos, et in aliis, unam voluntatem, et omnem divinam humanamque operationem habere Dominum nostrum Jesum Christum significat. Nec unam tamen, nec duas operationes debere dici permittit. Quod et in aliis cum interdictione, deprivatione et excommunicatione sententialiter asserit. Pyrrhus in dogmatico tomo et confirmatione ecclieseos, unam voluntatem confitetur in Christo: et postmodum in libello fidei, quem in confessione beati Petri apostolorum principis obtulit, duas voluntates et duas operationes naturales confitetur in uno Domino nostro Jesu Christo, in quo et testimoniis sanctorum Patrum ita se orthodoxae fidei veritatem habere confirmat. Paulus quoque hujus successor, in epistola ad apostolicam memoriam Theodorum papam, nostrae humilitatis praedecessorem, unam voluntatem Christum habere confitetur. Et idem in constructione typi cum interdictione, depositione et excommunicatione, neque unam neque duas voluntates aut operationes asserit dici debere in uno Domino nostro Jesu Christo. Petrus ejus successor ad sanctae memoriae Vitalianum papam scribens, et unam duas voluntates, et unam duas operationes in dispensatione incarnationis magni Dei et Salvatoris sapere se profitetur. Quis, quaeso, non compungatur, mansuetissimi atque clementissimi principum, et humanae vitae ancipites laqueos tremens consideret, atque cum interno gemitu Deum, qui est fons misericordiae, deprecetur erui se ab inimici insidiis ad deceptionem humanae mentis undique circumpositis, cernens hos, qui se de simplicitate scientiae praedicabiles assumabant, in haeretici erroris laqueos incidisse, nec in ipso errore constantes, sed semper instabiles? quandoquidem Sergius in aliis et in aliis scriptis, unam voluntatem et unam operationem Dominum Jesum Christum habere pra-

* Legendum ἐν καὶ δύο, aliter enim sensus constare non poterit. Consequenter in Latino legendum erit *in unam et duas*. EDIT.

dicat : et in ecthesi omnem divinam et omnem humanam operationem unius esse Christi pronuntiat : et subsequenter e contrario affirmat, unam operationem a quibusdam Patribus esse dictam in Christo, duas autem operationes a nullo : nec unam tamen operationem, nec duas, definit debere dici in uno Domino nostro Jesu Christo. Itemque Pyrrhus in a conformatione typi, et in aliis pro Cyro Alexandrino satisfaciens, unam voluntatem et unam operationem intelligere se demonstrat. Et in scriptis ad sanctæ memoriæ Joannem papam, unam voluntatem, et unam operationem Dominum nostrum Jesum Christum habere confirmat. Et idem ipse in libello fidei, cum sanctorum Patrum testimoniis duas naturales voluntates habere comprobat Dominum Salvatorem. Itemque Paulus ejus successor, in epistola ad Theodorum apostolicæ memoriæ papam, unam voluntatem habere Christum pronuntiat. Et idem ipse in compositione typi, nec unam nec duas debere dici voluntates aut operationes statuit. Petrus quoque, et unam, et duas voluntates et operationes in dispensatione incarnationis Salvatoris nostri Jesu Christi sapere se protestatur : et unusquisque eorum aliter asserentes condemnat, excommunicatque, atque de numero Ecclesiæ projicit. Attendat igitur a Deo institutum vestræ clementiæ fastigium interno discretionis illius [suæ] oculo, quem ad dispensandum populos Christianos, divina gratia illustrante, percipere meruit, quemnam talium doctorum sequendum censeat populus Christianus, cujus horum doctrinam debeat amplecti, ut possit salvari, qui et omnes, et alterum unusquisque eorum condemnat, sicut variæ eorum et instabiles definitiones in scriptis asseverant, modo unam voluntatem et unam operationem, modo nec unam nec duas operationes, modo unam voluntatem et operationem, et rursum duas voluntates et duas operationes, itemque unam voluntatem et unam operationem, et denuo nec unam, nec duas, et alius unam et duas.

καὶ ἀλλήλους εἰς ἕκαστος αὐτῶν κατακρίνει, καθὼς οἱ βιβαιοῦνται, ποτὲ μὲν ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν, καὶ μίαν ἐνέργειαν καὶ πάλιν δύο θελήματα, καὶ δύο ἔπειτα οὔτε μίαν, οὔτε δύο, καὶ ἄλλος μίαν καὶ δύο.

Quis exæstians, piissimi domini, tantæ cæcitatatis errores non abominetur et caveat, si utique salvati desiderat, et immaculatam suæ fidei relictitudinem venienti Domino cupit offerre? Eximenda proinde, ac summis conatibus cum Dei præsidio liberanda est sancta Dei Ecclesia Christianissimi vestri imperii mater de talium doctorum erroribus, et evangelicam atque apostolicam orthodoxæ fidei relictitudinem, quæ fundata est super firmam petram hujus beati Petri apostolorum principis Ecclesiæ, quæ ejus gratia atque præsidio ab omni errore illibata permanet, cuius præsulum numerus ac sacerdotum, cleri, ac populorum, unanimiter ad placeendum Deo, aniamam-

Α ῶν τούτους, ο τινες ἑαυτοὺς ἀπὸ ἄκρας εἰδήσεως κηρυκτικὸς ἐλογίζοντο, ταῖς παγίαι περιπετικαῖαι τῆς οἰρητικῆς πλάνης [καὶ τὰς παγίαις ἐκτίμειν τῆς αἰρητικῆς πλάνης], μῆτε ἐν αὐτῇ τῇ πλάνῃ σταθεροὺς εἶναι, ἀλλ' ἀεὶ ἀστάτους; Ὅτε μὲν οὐ Σέργιος ἐν ἄλλοις καὶ ἐν ἄλλοις γράμμασιν ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχειν προκηρῦττει· καὶ ἐν τῇ ἐκθίσει πᾶσαν θείαν, καὶ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν τοῦ ἐνὸς Χριστοῦ εἶναι προαναγγέλλει. καὶ ἐπομένως ἐκ τοῦ ἐναντίου διαβεβαιούται, μίαν ἐνέργειαν ἀπὸ τινων Πατέρων εἰρηθῆσαι ἐπὶ Χριστοῦ, δύο δέ, ἀπὸ οὐδενός, ἐνεργείας. Ὅμως οὔτε μίαν ἐνέργειαν, οὔτε δύο ὀρίζει. Ὁφείλειν λέγεσθαι ἐν τῷ ἐνὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ὡσαύτως Πέτρος ἐν τῇ βιβλαιώσει τοῦ τύπου, καὶ ἐν ἄλλοις ὑπὲρ κύρου τοῦ Ἀλεξανδρείας ἀπολογούμενος, ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν νοεῖν αὐτὸν ἀποδείκνυσι. καὶ ἐγγράφως πρὸς τὸν ἐν ἀγίοις Ἰωάννην τὸν πάπαν ἐν θέλημα, καὶ μίαν ἐνέργειαν τὸν κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχειν διαβεβαιούται. καὶ ὁ αὐτὸς οὗτος ἐν τῷ λιβέλλῳ τῆς πίστεως μετὰ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἁγίων Πατέρων δύο φυσικὰ θελήματα ἔχειν ἐπικρίνει τὸν Σωτῆρα κύριον. Ὡσαύτως Παῦλος ὁ τούτου διάδοχος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Θεόδωρον τὸν τῆς ἀποστολιῆς μνήμης πάπαν ἐν θέλημα ἔχειν τὸν κύριον μῆνυσι. καὶ ὁ αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ συνθίσει τοῦ τύπου οὔτε ἐν, οὔτε δύο θελήματα ὀφείλειν λέγεσθαι, ἢ ἐνεργείας, ὥρισε. Πέτρος ὁμοίως καὶ ἐν καὶ δύο θελήματα, καὶ ἐνεργείας ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ φρονεῖν προμαρτύρεται. καὶ εἰς ἕκαστος αὐτῶν τοὺς ἄλλως δικαιολογούμενους [ἄλλως δικαιολογούμενοι] κατακρίνει, ἀποκοινωνεῖ, καὶ ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς Ἐκκλησίας ἀποβάλλεται. Πρόσχη τοίνυν ἡ θεοσύστατος τῆς ὑμετέρας φιλανθρωπίας κορυφὴ τῷ ἐνδοτάτῳ τοῦ διακριτικοῦ αὐτῆς ὀφθαλμῷ, ὃν πρὸς οἰκονομίαν τῶν Χριστιανικῶτων λαῶν τῆς θείας χάριτος ἐλλαμπούσης παραλαβῆν ἤξιώθη, τίνι τῶν τοιούτων διδασκάλων κρινεῖ ἀκολουθεῖν ὁ Χριστιανῶν λαός; τίος τούτων τίνι διδασκαλίαν ὀφείλει περιπτύσσεισθαι, ἵνα δυναθῇ σωθῆναι. Οἷτινες καὶ πάντας, ποιμίλοι αὐτῶν καὶ ἄστατοι τῶν ἐγγράφων ὄροι διανεργείας. Ὅμοιος ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν, καὶ

Ποῖος παρὰ φρων, παρακαλῶ, εὐσεβέστατοι δεσπότες, τῆς τισαύτης τυφλότητος τὰς πλάνας μὴ βδελύξεσθαι, καὶ παραφυλάξεσθαι, ἵαν διπλαθῆ σωθῆναι ἐπιθυμῆ, καὶ ἄμωμιον τῆς ἑαυτοῦ πίστεως τὴν ὀρθότητα ἐρχομένῳ τῷ κυρίῳ ἐπιποθῆ προσαγαγεῖν; Διόπερ λυτρωτέα ἐσσι [λυτρωθήσεσθαι], καὶ ἐξ ὄλης τῆς ἰσχύος μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἐλευθερωτέα [ἐλευθερωθήσεσθαι] ἢ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἡ μήτηρ τοῦ Χριστιανικῶτατος ἡμῶν κράτους, ἀπὸ τῆς πλάνης τῶν τοιούτων διδασκάλων. Ἴνα τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν τῆς ὀρθόδοξου πίστεως ὀρθότητα, ἥτις τεθεμελιώται ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν ταύτης τῆς τοῦ μακαριωτάτου κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου Ἐκκλησίας, ἥτις

* Græce, βεβαιώσει, confirmatione. ΠΛΗΡ.

τῆ αὐτοῦ χέριτι καὶ βοθειᾷ ἀπὸ πάσης πλάνης ἅ que salvandam, veritatis formulam apostolicæ traditionis nobiscum confiteatur, et prædicet. Hæc autem nostræ humillimæ suggestioni innoctere curavimus, afflicti atque incessabiliter ingementes de tantis Ecclesiæ sacerdotum erroribus, propria magis quærentium, quam veritatem fidei stauere et fraternæ admonitionis sinceritatem ad proprium contemptum pertinere consentium, non invido (sicut Deus testis est) animo, neque per elationem jactantiz, neque per contentionis adversitatem, neque inaniter eorum doctrinam cupientes reprehendere, neque quamlibet quis suspicetur humanæ delectationis arrogantiam, sed pro ipsius veritatis, in qua salvari nos confidimus, rectitudine, et pro ipsius puræ evangelicæ confessionis regula, pro salute videlicet animarum, ac reipublicæ Christianæ stabilitate, pro sospitate Romani imperii gubernacula dispensantium, meæ humilitatis apostolicos prædecessores commonuisse, rogasse, increpasse, obsecrasse, arguisse, et omnem modum exhortationis exercuisse, quatenus medellam possit recens vulnus accipere. Nec post inolitū erroris diuturnitatem a commonitione siluerunt, sed semper hortati sunt ac contestati, et hoc ex fraterna charitate, non per malitiam vel pertinaciam odiosam (absit, absit a corde Christiano, ut in alterius lapsum grassetur, cum Dominus omnium doceat: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat* (Ezech. xviij); qui gaudet super unum pœnitentem magis quam super nonaginta novem justos (Luc. xv): qui ad liberandum ovem perditam, suæ majestatis inclivans potentiam, de cœlis ad terras descendit), sed et expansis spiritalibus ulnis optantes atque exhortantes eos in orthodoxæ fidei unanimitate remeantes amplecti, eorumque conversionem ad integram orthodoxæ fidei rectitudinem præstolantes: quatenus de nostro consortio, imo beati Petri apostoli, cujus, licet indigni, ministerio fungimur, et traditionis formulam prædicamus, seipsos non facerent alienos, sed concorditer nobiscum immaculatam hostiam pro stabilitate fortissimi ac serenissimi imperii indesinenter Christum Dominum exorent. Credimus, piissime rerum domine, nullam ambiguitatis caliginem remansisse, quæ ad discernendum possit obistere iis qui secuti sunt novi dogmatis inventores. Nam et sanctitas spiritalis intelligentiæ, qua Patrum redolent dicta, coram oculis constituta: et hæreticorum abominabilis fetor, ab omnibus fidelibus aspernandus, innotuit. Et quia novi dogmatis inventores, hæreticorum sectatores ostensi sunt, et non sanctorum Patrum pedisequi, nec remansit incognitum: igitur quantumcunque suum colorare velit quisquam errorem, a luce veritatis arguitur, sicut et Apostolus gentium docet: *Omne quod revelatur lumen est* (Ephes. v): quia veritas constans semper et eadem permanet, semper autem falsitas variatur, et sibi ipsi, variando, approbatur ac redarguitur esse contraria. Ex hoc enim et sibi ipsis adversa docuisse novi dogmatis inventores ostensi sunt, quia evangelicæ atque aposto-

* In Græco, et evangelicæ. HARD.

hæc fidei sectatores esse noluerunt. Quapropter, quia et veritas claruit Deo inspirante vestrae pietatis obtutibus, et falsitas denotata, et qua digna est, abominationem consecuta, restat ut a Deo coronatæ vestrae clementiæ piis favoribus victoriæ coronam redimita veritas fulgeat, et novitatis error cum suis inventoribus, et iis qui eorum doctrinam secuti sunt, propriæ præsumptionis pœnam exsolvat, et de medio orthodoxorum antistitum pro suæ novitatis hæretica pravitate pellantur, quam intra unam sanctam catholicam atque apostolicam Christi Ecclesiam conati sunt introducere, et individuum atque illibatum corpus Ecclesiæ contagione pravitatis hæreticæ maculare. Nec enim æquum est ut nocentes innocentibus noceant, aut immunes aliorum delicta percillant: cum etsi in hoc sæculo condemnatis parcat, sicut ipsi quibus parcutur, nullum in Dei iudicio sentiunt parcendo beneficium, ita parcentibus non minimum ingerunt [ingeritur] pro illicita compassione periculum. Hæc autem ideo Deum omnipotentem felicibus vestrae mansuetudinis ad emendandum credimus reservasse temporibus, ut locum et zelum ipsius Domini nostri Jesu Christi, qui vestrum imperium coronare dignatus est, facientes in terris, pro ejus evangelica atque apostolica veritate justum iudicium proferatis: quia dum humani generis redemptor atque salvator sit Injuriam passus, nunc usque sustinuit, vestraque fortitudinis aspiravit imperio, ut ejus fidei causam (sicut æquitas exigit, et sanctorum Patrum, sacramque generalium quinque synodorum decrevit instructio) exsequi dignemini, et redemptoris ac cognatoris injuriam de suæ fidei contemptoribus per ejus præsidium ulciscamini, propheticum illud vaticinium cum imperiali clementia magnanimiter adimplentes, quo rex et propheta David ad Deum loquitur: *Zelus domus tuæ, inquit, comedit me (Psal. LXXIII)*. Unde pro tali Deo placito zelo collaudatus, Illam beatam vocem audire a Creatore omnium inquit: *Inveni David virum secundum cor meum, qui faciat omnes voluntates meas (Act. XIII)*. Cui et in Psalmis pollicetur: *Inveni David servum meum, oleo sancto meo unxi eum: manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum (Psal. LXXXVIII)*, ut ejus causam conflagranti studio elaborat Christianæ clementiæ vestrae piissimus principatus efficere remunerationis gratia, omnes actus fortissimi eorum imperii felices, et prosperos faciat, qui in suis sacris Evangeliiis repromittit inquit: *Quarite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis (Matth. VI)*. Omnes enim, ad quos sacrorum apicum pervenit notitia, et quia sic benigniter augustæ magnanimitatis vestrae mansuetudinis est demonstratus intentus, innumeras gratiarum actiones et incesabiles laudes, admirati de tanta clementiæ magnitudine, propagatori vestri fortissimi imperii persolverunt: quibus vere, ut piissimi et æquissimi principes, quæ Dei sunt, cum Dei timore dignati estis peragere,

* Lege ex primigenio fonte Latino, ἐντυχιστάτοις. HARD.

ἄτι τῆ τοῦ [ἐξουδενωθῆ καὶ ἐπειδὴ οἱ τοῦ] κανοῦ δόγμα-
 το; ἐφευρεταὶ τῶν αἰρετικῶν ἀκόλουθοι ἰδεῖχθησαν,
 καὶ οὐ τοῖς ἁγίοις Πατράσιν ἐπόμενοι, μήτε τοῦτο
 ἀπέμεινε [ἀπομείνη] ἄγνωστον τοιμαροῦν ὁσονδέποτε
 τις τὴν ἰδίαν πλάνην διήλθει χρωματίσαι, ἀπὸ τοῦ
 φωτὸς τῆς ἀληθείας ἐλέγχεται, καθὼς καὶ ὁ Ἀπόστολος
 τῶν ἐθνῶν διδάσκει: « Πᾶν γὰρ τὸ φανερούμενον φῶς
 ἐστίν » ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια αἰεὶ σταθερὰ καὶ ἡ αὐτὴ
 διαμένει, τὸ δὲ ψεῦδος αἰεὶ ποικίλλεται, καὶ ἐν τῇ
 ποικίλλεσθαι φανεροῦται, καὶ ἐξελέγχεται ἐαυτῷ τοῦτο
 ἐναντίον εἶναι. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἐαυτοῦς τὰ ἠσα-
 ρικὰ διδάσκειν ἰδεῖχθησαν οἱ τοῦ κανοῦ δόγματος ἐφευ-
 ρεται, ὅτι τῆς εὐαγγελικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως
 ἀκόλουθοι εἶναι οὐκ ἠθέλησαν. Διὸ ἐπειδὴ καὶ ἡ ἀλή-
 θεια ἐφάνη τῇ ἐπιστάσει τῆς Θεοπνεύστου ὑμῶν εὐ-
 σεβείας, καὶ τὸ σκότος ἀπεσηματώθη, καὶ ἡς ἠξιώθη,
 ἀποβλήσεως ἐν χυτῶν, ὑπολείπεται, ἵνα ταῖς εὐμε-
 νείαις τῆς Θεοστέπτου ὑμῶν φιλανθρωπίας τῆς νίκης
 τὸν στέφανον ἡ ἀλήθεια ἀναδησημένα ἐκλάμψῃ, καὶ τῆς
 καινότητος ἡ πλάνη μετὰ τῶν αὐτῆς ἐφευρετῶν, καὶ
 τῶν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτῶν ἀκολουθούντων τῆς οικείας
 τὸλμης τῶν ποιητῶν ἀποτίσῃ* καὶ ἐκ τοῦ μίσου τῶν
 ὀρθοδόξων προῖδρον ὑπὲρ τῆς καινότητος τῆς αὐτῶν
 αἰρετικῆς φαυλότατος ἐξωσθῶσιν ἢ ἐν μίσῳ τῆς
 ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλη-
 σίας ἐπεχείρησαν εἰσάγαγεῖν, καὶ τὸ ἀδιαίρετον καὶ
 ἄχραντον σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ τῷ
 μολυσμῷ τῆς αἰρετικῆς φαυλότητος σπιλώσασθαι. Οὐδὲ
 γὰρ εὐλογόν ἐστίν, ἵνα οἱ ὑπεύθυνοι τοὺς ἀνευθύνοιο
 βλάψωσιν, ἢ τοὺς ἀνακτίους τῶν ἄλλων τὰ πλημμε-
 λήματα καταλύσωσιν. ὁπόταν γὰρ εἰ ἐν τούτῳ
 τῷ κόσμῳ τοῖς κατακεκριμένοις συγχωρηθῆ, καθὼς αὐ-
 τοὶ οἱ συγχωρούμενοι οὐδεμιᾶς ἐνεργείας ἀισθάνονται
 [αἰσθάνοντας] ἐν τῇ κρίσει τοῦ Θεοῦ, οὕτω τοῖς φει-
 δομένοις οὐκ ἐλάχιστος ὑπὲρ τῆς ἀναρμοδίου συμπα-
 θείας ὁ κίνδυνος ἐπισφωρεύεται. Ταῦτα διὰ τοῦτον τὸν
 παντοδύναμον Θεὸν τοῖς ἐσχάτοις ἡ χρόνοις τῆς ὑμῶν
 ἡμερότητας εἰς τὸ διορθώσασθαι πιστεύομεν φυλάξαι,
 ἵνα καὶ τὸν τόπον, καὶ τὸν ἕθλον αὐτοῦ τοῦ Κυρίου
 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ τοῦ ὑμῶν κρᾶτος καταξιώ-
 σαντος στέψαι, ποιούσης ἐπὶ γῆς ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ εὐαγ-
 γελικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἀληθείας δικαίαν κρίσιν προα-
 γάγητε ὅστις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους λυτρωτὴς καὶ σω-
 τὴρ ὑπάρχων, μέχρι τῆς σήμερον ὑδριζόμενος ἐνίσχε-
 το, καὶ τῷ κρᾶτι τῆς ὑμῶν ἀνδρείουτος ἐνέπνευ-
 σεν, ἵνα τῆς αὐτοῦ πίστεως τὸ πρᾶγμα, καθὼς τὸ δι-
 καιον ἀπαιτεῖ, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν ἱερῶν
 οἰκουμηνικῶν πέντε συνόδων ἐψηφίσαστο ἡ διδασκαλία
 καταξιώσασθαι ἐπεξελθεῖν [ἐξακολουθῆσαι], καὶ τοῦ λυτρω-
 τοῦ καὶ συμβασιλέως τὴν περὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ ὕδριν,
 διὰ τῆς αὐτοῦ προστασίας ἀπὸ τῶν καταφρονήσαντων
 ἐκδικήσασθαι, τὸ προφητικὸν ἐκείνο λόγιον μετὰ βασιλε-
 κῆς φιλανθρωπίας μεγαλοψυχῶς ἀναπληροῦντες, ὅθεν
 [Ἰσ., ὅπερ] ὁ βασιλεὺς καὶ προφήτης Δαβὶδ πρὸς τὸν
 Θεὸν φθέγγεται. « Ὁ ἕθλος τοῦ οἴκου σου, φάσκων, κα-
 τέφαγέ με. » Ὅθεν ὑπὲρ τοῦ τοιοῦτου Θεαρέστου ἕθλου
 ἐπαινεθῆς ἐκείνων τὴν μακαρίαν φωνὴν ἀκούσαι ἀπὸ τοῦ
 Δημιουργοῦ τῶν ὄλων ἠξιώθη* ἐκ ἕρπον Δαβὶδ ἄνθρωκ καὶ ὁ

τὴν καρδίαν μου, ὅς ποσῆσι πάντα τὰ θελήματά μου.) A omnem immunitatem a nostra parvitate dirigendis personis polliciti. Et confidimus quia quæ promissis vestra pia clementia, potens est et efficere, quatenus quod Deo a vestræ Christianitatis imperio religiose humanitate devotum est et promissum, nihilominus ejus auxiliante omnipotentia impleatur. Unde et laus ab omnibus nationibus Christianis, et perennis memoria, et frequens oratio pro sospitate, et triumphalibus, ac perfectis victoriis concedendis, ante Christum Dominum, cujus causa est, effundatur, quatenus supernæ majestatis terrore percussæ gentium nationes, sub scriptis vestri robustissimi principatus humiliter colla prosternant, ut piissimi vestri regni continuetur potentia, dum temporali imperio æterni regni succedit perennis felicitas. Nec enim poterit aliud simillimum inveniri, quod vestræ invictissimæ fortitudinis divinæ majestati commendet clementiam, quam ut repulsis a regula veritatis errantibus, evangelicæ atque apostolicæ nostræ fidei ubique illustretur et prædicetur integritas. Propterea, piissimi et a Deo instructi domini filii, si hanc sacrarum Scripturarum venerabilium synodorum spiritualium Patrum irreprehensibilem apostolici dogmatis regulam, juxta evangelicam eorum [earum] intelligentiam, per quam veritatis nobis formula, spiriui reserant, monstrata est, Constantinopolitane præsul Ecclesie tenere nobiscum ac prædicare delegerit, pax multa erit diligentibus nomen Dei (Psal. cxviii) et ullum non remanebit dissensionis scandalum, et fiet quod in Actibus apostolorum, dum per gratiam sancti Spiritus populus ad cognitionem Christianitatis accesserit, omnibus nobis cor unum et anima una (Act. iv). Sin autem (quod porro longe sit) novitatem nuper ab aliis introductam amplecti maluerit, et alienis a regula veritatis orthodoxæ atque apostolicæ nostræ fidei sese irretire doctrinis, quam, ut pote animabus noxiam, declinare, indesinenter ab apostolicis meæ humilitatis prædecessoribus exhortati atque communiti, usque hactenus distulerunt, ipse noverit, quid de tali contemptu in divino Christi examine satisfaciat apud judicem omnium qui in cælis est, cui et nos ipsi pro suscepto veræ prædicationis ministerio, vel presumptione Christianæ religioni contraria, dum ad D judicandum advenerit, redditori sumus rationem: nobisque (quod suppliciter exoro) liceat apostolicam atque evangelicam rectæ fidei regulam, ut ab exordio percepimus, inconfuse et libere cum simplici puritate integram atque illibatam servare. Proinde vestræ augustissimæ serenitati pro affectu ac reverentia catholicæ atque apostolicæ rectæ fidei, ab ipso coreguntore Christiani imperii Domino Jesu Christo, cujus veram confessionem intemeratam cupitis conservare, perfecta priorum laborum reputabitur merces, quia nihil in aliquo neglectum est vel omissum a vestra a Deo coronata clementia, quod non possit salva integritate veræ fidei ad Ecclesiarum concordiam pertinere: quia judex omnium Deus propositum mentis exquirat, et studium pietatis

tis acceptat, qui causarum exitus, sicut expedire A
judicat et dispensat. Obsecro itaque, piissime atque
clementissime Auguste, atque una cum mea exigui-
tate omnis anima Christiana flexo genu suppliciter
deprecatur, ut omnibus Deo placitis bonis atque ad-
mirandis imperialibus beneficiis quæ per eorum Deo
acceptabile studium superna dignatio humano generi
concedere dignata est, etiam hoc ad reintegrationem
perfectæ pietatis coregnatori Christo Domino hos-
tiam acceptabilem offerre jubeatis verbum impuni-
tatis concedentes, et liberam loquendi facultatem
unicuique loqui volenti, et verbum impendere pro
fide, quam credit et tenet, quatenus ab omnibus ma-
nifestissimo cognoscatur quod nullo terrore, nulla
potestate, nulla comminatione vel aversione quisquam
pro veritate catholicæ atque apostolicæ fidei loqui vo-
lens, prohibitus aut repulsus est, quatenus omnes
unanimiter pro tanto et tam inestimabili bono per-
cunctum suæ vitæ spatium divinam majestatem glori-
ficent, et pro incolumitate atque exaltatione fortissimi
vestri imperii unanimiter incessabiles Christo Domino
preces effundant. Subscriptio. Piissimorum domino-
rum imperium gratia superna custodiat, eique om-
nium gentium colla substernat.

καὶ τὴν σπουδὴν τῆς εὐσεβείας προσδέχεται· ὅς τῆς ἐπιβίσεως τῶν πραγμάτων, καθὼς συμφέρειν κρίνει καὶ
δυνατὶ. Παρακαλῶ τοίνυν, εὐσεβίστατοι καὶ φιλοφρονεῖσθε βασιλείων, καὶ αὐγουστοί, καὶ ἅμα σὺν τῇ ἐμῇ
ἐλαχίστια πάσα ψυχὴ Χριστιανῶν γυνυπετούσα δέεται, ἵνα πᾶσι τοῖς θεαρίστοις ἀγαθοῖς, καὶ ταῖς θαυμασταῖς
καὶ βασιλικαῖς εὐαγγελίαις, ἄστυνας διὰ τῆς ὑμῶν θεαρίστου σπουδῆς ἢ ὑψίστου ῥοπῆ τῶ ἀνδριωπίνω γίνῃ χαρί-
σασθαι κατηξίωσθε, καὶ τοῦτο εἰς ὀλίγηρον ἀποκατάστασιν τῆς τελείας εὐσεβείας τῶ συμβασιλεύοντι δεσπότη
Χριστῷ ἐπιπροσδεκτον θυσίαν προσοργαζέιν κελύσατε, τὸν λόγον τῆς ἀτιμωρησίας χαρισάμενοι, καὶ ἑλευθέρων τοῦ
λαλεῖν ἄδειαν ἐν ἑκάστῳ τῶ λαλεῖν ἐθέλοντι, καὶ λόγον ὑπὲρ τῆς πίστεως ἧς πιστεύει καὶ κρατεῖ, ἀποδοῦναι, ἵνα
ἀπὸ πάντων φανερώσῃ, ὅτι οὐδενὶ φόβω, οὐδεμιᾷ δυναστείᾳ, οὐδεμιᾷ ἀπειλῇ, ἢ ἀποστρεφῇ, τίς ποτε ὑπὲρ
τῆς ἀληθείας τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως λαλεῖν θέλων ἐκωλύθη, ἢ ἀπεβλήθη, ὅπως πάντες ὁμοθυμαδὸν
ὑπὲρ τοῦ τοιούτου καὶ οὕτως ἀνεκίστου ἀγαθοῦ εἰς πάντα τὸν χρόνον τῆς ἑαυτῶν ζωῆς τὴν θεῖαν μεγαλοσύνην
δοξάζωσι, καὶ ὑπὲρ ῥώσεως καὶ ὑψώσεως τοῦ ἀνδρειοτάτου ὑμῶν κράτους ἀκαταπαύστους ὁμοθυμαδὸν τῶ δεσπότη
Χριστῷ δέσεις ἐκχέουσιν. Ἡ ὑπόγραφῆ. Τὸ εὐσεβίστατον τῶν δεσποτῶν κράτος ἢ ὑψίστος χάρις διαφυλάξῃ, καὶ
παντῶ πάντων τῶν ἐθνῶν τοῖς αὐχένας ὑποτάξῃ.

EPISTOLA II.

*Decretalis epistola Agathonis papæ regi Merciorum
Æthelredo, Theodoro archiepiscopo Cant., Saxulfo
Merciorum episcopo, etc., directa, in qua abbatem
Medam tedæ legatum Romanum constituit super
omnem Angliam, ejusdemque monasterium (instar
liminum apostolorum) fore pro absolvendis votis quæ
de peregrinando Romam concepta fuerint. Est autem
Medhamsted, id quod postea de Burgo nuncupatur,
novissime Petriburgum, vulgo Peterburgh, forte
quod liminis sancti Petri vicem exhibet. (Ex Chron.
Saxon. in ann. 675.)*

4. Illo ipso anno (675) Wulfherus Penda filius et
Aescwinus Cenfuvi filius pugnabant in Bedanheafde;
et illo ipso anno Wulfherus obiit ac Aethelredus in-
cœpit regnare. Suo tempore misit Romam Wilfridum
episcopum ad papam ibi degentem, qui Agatho ap-
pellabatur, et nuntiavit ei litteris et verbis, quod
fratres ejus Peda et Wulfherus atque abbas Saxul-
fus extruxerint monasterium Medeshamstede di-
ctum, et illud immune reddiderint cum rege et cum
episcopo a servitiis omnibus. Eumque rogavit, ut ipse

ψυχῆς καταδικῶν [βλαβερόν] ἐκκλῖναι ἀδιαλείπτως
ἀπὸ τῶν προηγησαμένων τὴν ἡμετέραν μετρίτητα προ-
τραπίντες, καὶ ὑπομνησθέντες μέχρι τούτου ὑπερίθευτο,
αὐτὸς γινώσκται, τί περὶ τῆς τοιαύτης καταφρονήσεως
ἐν τῷ θεῷ τοῦ Χριστοῦ κριτηρίω ἀπολογήσεται παρὰ τῶ
δικαστῆ πάντων τῶ ἐν οὐρανοῖς ἄντι· ὅτι καὶ ἡμεῖς
καὶ αὐτὸς [καὶ ἡμεῖς αὐτὰ] ὑπὲρ τῆς προσληφθείσης δια-
κονίας τοῦ ἀΐθου κηρύγματος, ἢ τῆς ἐναντίας προλή-
ψεως τῆς Χριστιανικωτάτης πίστεως, ὅταν πρὸς τὸ κρί-
νειν παραγίναται, λόγον ἀποδώσομεν· καὶ ἡμῖν μὲν
[ἡμῖν δὲ], ὅπερ διόμενος παρακαλῶ, ἐγγίηται τὸν ἀπο-
στολικόν, καὶ εὐαγγελικόν τῆς ὁρθῆς πίστεως κανόνα,
ὡς ἀπ' ἀρχῆς παρελάβομεν, ἀδιασίτως καὶ ἑλευθε-
ρίως μετὰ ἀπλῆς καθαρότητος ἀκέραιον καὶ ἄτρωτον φυ-
λάξαι. Διόπερ τῇ ὑμετέρᾳ σεβασμίᾳ γαληνότητι ὑπὲρ
τῆς στοργῆς καὶ τιμῆς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς
ὁρθῆς πίστεως ἀπ' αὐτοῦ τοῦ συμβασιλέως τοῦ Χριστιαν-
ικωτάτου ὑμῶν κράτους τοῦ δεσποτῶν ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, οὗτινος τὴν ἀληθῆ πίστιν ἄχραντον ἐπιθυ-
μεῖτε φυλάττειν, τελείως μισθὸς καταλογισθήσεται τοῖς
εὐσεβέσι καμάτοις, ὅτι ἐν τῶν οὐδὲν ἡμελίθη, ἢ παρε-
ωράθη ἀπὸ τῆς ὑμῶν θεοσετεροῦς εὐμενείας, ὅπερ ἀνή-
κειν δυνήσεται τῇ ὑμῖν ἀκεραιότητι τῆς ἀληθοῦς πί-
στεως; πρὸς τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ὁμόνοιαν, ἐπειδὴ ὁ κριτῆς
τῶν πάντων θεὸς τὴν πρόθεσιν ἐκζητεῖ τῆς δικαιοσύνης,

C scripto suo ac benedictione sua illud confirmaret.
Papa igitur mittebat has suas litteras in Angliam ita
inquiens:

2. Ego Agatho papa Romanus bene saluto honora-
bilem Aethelredum Merciorum regem, et Theodorum
archiepiscopum Cantuarie, et Merciorum episcopum
Saxulfum, qui nuper abbas erat, et omnes abbates
qui sunt in Anglia, Dei salutatione et mea bene-
dictione. Audivi regis Aethelredi desiderium, et ar-
chiepiscopi Theodori, et episcopi Saxulphi, et ab-
batis Cuthbaldi; et volo ut omnino fiat ita ut vos
locuti estis; ac jubeo ex parte Dei, et sancti Petri, et
omnium sanctorum, et omnium sacris initiatorum
capitum ut nec rex, nec episcopus, nec comes, nec
ullus homo habeat ullam indictionem, aut tributum, aut
pecuniam, aut exercitium, aut ullum aliquod servitium
exigat aliquis ab illa abbacia de Medeshamstede.

3. Præcipio etiam ut diocesanus episcopus non
audeat ordinare vel consecrare vel facere in hac ab-
batia, nisi id abbas ab ipso petierit, vel vultam

episcopalem vel synodalem, vel ullam alicujus generis A
indictionem exigit.

4. Volo etiam ut ille abbas habeatur Romanæ sedis
legatus per totam Angliam, et ut quicumque abbas ibi
electus fuerit a monachis, consecretur ab archiepi-
scopo Cantuariensi.

5. Volo et confirmo, ut quicumque venerit Romam
peregrinari, et ille hoc præstare non possit, vel
propter ægritudinem, vel propter servitium Domini,
aut inopiæ causa, aut alius necessitatis cujuscunque
illuc abire non possit, sive sit Anglus, sive ex aliqua
alia insula; adeat monasterium de Medeshamstede,
et eandem habeat remissionem a Christo, et
sancto Petro, et ab abbate illo, et a monachis
illis, quam habuisset si Romam profectus fuisset.

6. Propterea te rogo, frater Theodore, ut jubere B
facias per totam Angliam synodum congregari, et hoc
breve perlegatur, et observetur. Ita etiam tibi præ-
fleio, Saxulphie episcopo, sicut rogasti ut monasterium
hoc sit liberum: ita tibi interdico, et omnibus epi-
scopis successoribus tuis, per Christum et per
omnes ejus sanctos, ut nullam indictionem ha-
beatis ex monasterio illo, nisi quantum abbas ille
voluerit.

7. Nunc verbo declarare volo, ut quicumque breve
hoc et præceptum ejus servaverit, habiturus sit
semper cum Deo omnipotente in regno cælorum; et
quicumque illud violaverit excommunicatus sit, et
detrudatur cum Juda, et cum omnibus diabolis in in-
fernum, nisi resipuerit. Amen.

8. Hoc breve miserunt Agatho papa, et cxxv C
episcopi per Wilfridum archiepiscopum Eboracensem
in Angliam. Hoc factum erat post Incarnationem
Domini nostri 630, regis Æthelredi anno 6.

9. Tunc mandabat rex archiepiscopo Theodoro,
ut indiceret omnium sapientum concilium in illo
loco, qui vocatur Heatfelde. Illis ibi congregatis,
jussit perlegi scriptum hoc quod papa illuc miserat,
et omnes illud ratum habuerunt, et plenarie confir-
maverunt.

EPISTOLA III.

*Epistola Agathonis et Romanæ synodi centum viginti quinque episcoporum, quæ fuit velut instructio legatorum,
qui missi sunt ad synodum sextam celebrandam.*

Ἐπιγραφή τῆς συνοδικῆς ἀναφορᾶς.

Τοῖς εὐσεβεστάτοις δεσπόταις καὶ γαληνοτάτοις νικη-
ταῖς καὶ τροπαιούχοις, ποθητοῖς τέκνοις τοῦ Θεοῦ καὶ Δε-
σπότην Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Κωνσταντίνῳ με-
γάλῳ βασιλεῖ, Ἡρακλείῳ καὶ Τιβερίῳ Ἀγούστοις, Ἀγά-
θων ἐπίσκοπος δούλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ σὺν πάσαις
ταῖς συνόδοις ταῖς ἀνηκούσαις τῇ συνόδῳ τοῦ ἀποστο-
λικοῦ ὄρφνου. Πάντων τῶν ἀγαθῶν ἐλπίς ὑπάρχων γνω-
ρίζεται, ἥτις ἡ βασιλικὴ κορυφὴ τὸν στέφανον αὐτῶν,
καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἐγκαταστήσαντα πρὸς σωτηρίῳδον κυ-
βέρνησιν, ἐπεγνώσκουσα τὴν περὶ αὐτοῦ ἀληθῆ ὁμολογίαν,
ἤτις μόνῃ ὑπὲρ πάντα τὰ δῶρα ἐπιτίθεται, πιστῶς
ἐπιζητεῖ, καὶ ἀναξωπυροῦντι λογισμῷ περιπτύσσεισθαι

^a Hanc epistolam dedit Labbeus ex versione Spelmanni. Ego, ea subducta, substituendam censui novam ex Saxonico versionem Wilckinsii qualem ille repræsentat cum accessionibus ex Saxonico Chronico

10. Tunc dicebat rex: omnia quæ frater meus
Peada, et frater meus Wulferus, et soror Kineburh,
et Kynesvith dederunt, et confirmaverunt sancto
Petro et abbati, rata esse volo, et in diebus mei-
illud implere volo pro eorum anima et pro anima
mea.

11. Nunc do hodie sancti Petri ecclesiæ Medesham-
sted terræ has et omnes adjacentes ei, hoc est: Bre-
dune, Ilrepingas, Cedenac, Swineshaefed, Hean-
byrig, Lodeshac, Suffanhalch, Castesford, Stretfor,
Waetellburne, Lufgeard, Aethelbuniglond, Bar-
thanig.

12. Has terras dono sancto Petro, adeo omnino
libere, ut eas ipsemet possidebam, et ita ut nullus
successorum meorum aliquodcunque inde subtrahat;
si quis hoc fecerit papæ Romani maledictum et om-
nium episcoporum maledictum habeat. Et omnium
illorum qui hic sunt testes.

Et hoc confirmo signo crucis Christi.

Ego Theodorus archiepiscopus Cantuariensis sum
testis scripti hujus de Medeshamstede, et ego con-
firmo scripto meo; et ego excommunico omnes qui
aliquam ejus partem violaverint, et benedico om-
nibus qui illud observaverint.

Ego Wilfridus archiepiscopus Eboracensis sum
testis scripti hujus, et confirmo idem illud male-
dictum.

Ego Saxulphus qui primum abbas eram, et nunc
sum episcopus, maledictum meum et omnium suc-
cessorum meorum denuntio in eum qui illud viola-
verit.

Ego Ostride Aethelredi regina hoc testor.

Ego Adrianus legatus hoc confirmo.

Ego Putta episcopus Rossensis hoc scribo.

Ego Waldherus episcopus Londineusis hoc con-
firmo.

Ego Cuthbaldus abbas hoc confirmo, ita ut qui-
cunque violaverit illud, omnium episcoporum ma-
ledicta, et omnis Christiani populi habeat. Amen ^a,

Subscriptio synodice suggestionis.

^b Piissimis dominis, et serenissimis victoribus ac
triumphatoribus, dilectis filiis Dei et Domini nostri
Jesu Christi, Constantino magno imperatori, Hera-
clio et Tiberio Augustis, Agatho episcopo servus
servorum Dei, cum universis synodis subjacentibus
concilio apostolicæ sedis. Omnium bonorum spes
inesse prænoscutur, dum imperiale fastigium ejus, a
quo se coronatum et hominibus præstitutum ad sa-
lubriter gubernandum cognoscit, veram confessio-
nem, qua sola præ omnibus muneribus delectatur,
inquiri fideliter, et vivaciter amplecti desiderat. Et
hoc Dei præstantissimum munus est, a quo procedit
ibidem ab eo datis. MANSI.

^b Vetus interpretatio ex Græco, cui similem aliam
asservat collegium Parisiense soc. Jesu. HARR.

omno quod bonum est : ad quem redigitur, quod de ejus majestate perceptum est : cujus spiritu præstruente in mentis arcanis, et convalescente spirituali ægritudine, piæ intentionis radii circumquaque perlustrant, et suavitatis odor de sacrificio cordis ascendit ad Dominum, qui tali munere complacatur, unde et in terrestribus felicitatem donet et gentes subjuget universas, quas ad veræ de se cognitionis confessionem asciscat, quas subjectas Christiano Imperio de potestate liberet tenebrarum, ut felices faciat humilios, quos infeliciter exaltari ad eorum dejectionem permiserat. Quia vero, piissimi atque fortissimi principum Augusti, vestræ pietatis cum laude admiramur Deo dignum propositum, quod circa apostolicam nostram fidem habere dignamini, Deo secretius satisfaciendo, non verbis fluentibus, nec loquacitate fallaci, sed divina sua gratia commovente, omnique ambiguitate sublata, desideratis cognoscere, quæ veritas orthodoxæ et apostolicæ fidei contineat, omnes nos exigui Ecclesiarum præsules, vestri Christiani Imperii famuli, in septentrionalibus vel occidentibus partibus constituti, licet parvi et simplices scientia, fide tamen per Dei gratiam stabiles, pro iis quæ per divalem sacram præcepta cognovimus, coregnanti ac dispensanti vobiscum conditori et dispensatori omnium Deo exultant, pro hujusmodi pio proposito cum intimis cordis fluitibus gratias reddere cœpimus, quod tam laudabile, tam mirificum, tam saluberrimum, tam singulariter Deo præ omnibus terrenis sacrificiis acceptabile tranquillitas vestra opus creditur concupisse, quod a multis quidem pietate et justitia præditis regibus desideratum, paucissimis tamen raroque ad effectum Deo placitum, cum sinceritate apostolicæ fidei perducere possibile demonstratum est. Crediuntur autem, quia quod paucis raroque concessum est, a Deo coronato vestro imperio divinitus concedetur, ut per ipsum catholicæ atque apostolicæ veræ nostræ fidei splendidissimum in omnium mentibus emicet lumen : quod ex veri luminis fonte tanquam de radio vivitæ fulgoris ; per ministros beatos Petrum et Paulum apostolorum principes, eorumque discipulos et apostolicos successores, gradatim usque ad nostram parvitatem, Dei opitulatione servatum est, nulla hæretici erroris tetra caligine tenebratum, nec falsitatis nebulis conædatur, nec intermistis hæreticis pravitatibus velut caliginosis nebulis perumbratum, immune atque sincerum, et suis radiis perlustratum, piissimis conatibus conservare cupit vestrum a Deo coronatum fastigium. In hoc enim tam apostolicæ sedis, quamque nostri exigui famulatus prædecessores usque adhuc non sine periculis desudarunt, nunc decretali commoitione cum apostolicis pontificibus consulentes, nunc synodali definitione, quæ veritatis regulas continebat, omnibus innotescentes : et terminos [sempternos term.] quos transgredi nefas est, usque ad animæ ipsius exitum constanter defendentes, non seducti blanditiis [adulationibus],

* Piissimis... fastigium desunt in Græco. Edit.

ἐπιθυμῶσι. Καὶ τοῦτο Θεοῦ ἴσταν ἔξεχώτατον δῶρον, ἐξ οὗ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ προέρχεται· πρὸς ὃν ἐπαναγίρεται, ὅπερ προσελήφθη ἀπὸ τῆς αὐτοῦ μεγαλειότητος· οὗτινος τῷ πνεύματι ἐν τοῖς τῆς διανοίας ἀποκρύφοις οἰκοδομοῦντος, καὶ ἀναβρίωννυτος τῇ πνευματικῇ βράσει τῆς ἀκτίως τοῦ εὐσεβοῦς σκοποῦ κύκλω πάντα διακαθαίρονται [L., εὐσεβοῦς σκοποῦ ἀκτίνας κύκλω διάττουσιν], καὶ τῆς εὐωδίας ἡ ὁσμὴ ἀπὸ τῆς θυσίας τῆς καρδίας ἀνέρχεται πρὸς τὸν Κύριον, ὅστις τῷ τοιοῦτῳ δῶρῳ εὐχρηστεῖται· ὅθεν καὶ ἐν τοῖς ἐπιλείοις εὐτυχίαν δωρήσεται, καὶ ἅπαντα τὰ ἔθνη ὑποτάξει, ἅπερ προσκαλῆται πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς ἀληθείας αὐτοῦ ἐπετηρώσεως, τὰ ὑποτεταγμένα τῷ Χριστιανικωτάτῳ κράτει [ἄτινα ὑπ. τ. χ. κ. τῆς τοῦ σκότους ἔξουσίας ἐλευθέρωσι, L.], ἵνα εὐτυχίῃ ποιήσῃ τεταπεινωμένους, οὓς ταλαιπώρως ὑψοῦσθαι πρὸς κατέβλησιν ἑαυτῶν παρείκων. Ἐπεὶ δὲ, εὐσεβίστατοι καὶ ἀνδρείωτατοι βασιλεῖων, τῆς σεβασμίας ὑμῶν εὐσεβείας σὺν ἐπαίνῳ θαυμάζομεν τὴν Θεάριστον πρόθεσιν, ἥπερ πρὸς τὴν ἀποστολικὴν ἡμῶν πίστιν ἔχειν κατοξιώσατε, τοῦ Θεοῦ μυστικῶς πληροφοροῦντος, οὐ ῥήμασι βυστοῖς, οὔτε λαλεῖ ἀπάτης, ἀλλὰ τῇ αὐτοῦ θεῖᾳ χάριτι ὑπομιμησκότος, καὶ πάσης ἀμφιβολίας περιαιρεθείσης ἐπιθυμεῖτε ἐπιγνώσκειν, ἅπερ ἡ ἀλήθεια τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἀποστολικῆς περιέχει πίστει· ἡμεῖς πάντες οἱ ἐλάχιστοι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ πρόσδροι, οἱ δούλοι τοῦ Χριστιανικωτάτου ὑμῶν κράτους, ἐν τε τοῖς δυνατοῖς καὶ ἀρκείοις μέρει τυχάνοντες, εἰ καὶ ὀλίγοι καὶ ἀπλούστεροι τῇ γνώσει, τῆς πίστεως [τῇ πίστει, ex L.] ὅμως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος σταθεροί, ἕνεκεν τῶν προσταχθέντων διὰ τῆς θειῶδους σάκρας, ἐγνωκότες τὸν συμβασιλεύοντα καὶ διοικούντα σὺν ὑμῖν, τὴν κτίστην καὶ πύτταν τῶν πάντων Θεόν, λαρεῦόμενοι περὶ τῆς τοιαύτης εὐσεβοῦς προθέσεως μετὰ τῶν ἐκ βάθους τῆς καρδίας ἰδυρμῶν εὐχαριστεῖν ἀπερῆμαθα, ὅτι τὸ οὕτως ἀξιεπαίνετον, τὸ οὕτω θαυμαστὸν καὶ σωτηριώδες, οὕτω μονογενῶς τῷ Θεῷ ὑπὲρ πάτας τὰς γῆνας θυσίας εὐπρόσδεκτον ἔργον ἡ ὑμετέρα φιλανθρωπία καταπιστεύεται ἐπιθυμῆσαι, ὅπερ πολλοῖς μὲν εὐσεβείᾳ καὶ δικαιοσύνῃ προὔχουσι βασιλεῖσιν ἐπιθυμῆσαι, ὅμως ὀλίγοις καὶ ἀραιοῖς πρὸς Θεῆριστον ἀποτελεσμα μετὰ ἀκραιότητος τῆς ἀποστολικῆς πίστεως διασωθῆναι δυνατόν ἀπεδείχθη. Πιστεύομεν δὲ, ὅτι ὅπερ ὀλίγοις καὶ ἀραιοῖς συνεφανήθη [συνεχωρήθη, L.], τῷ Θεοστέπτῳ ὑμῶν κράτει θεῶθεν δωρηθήσεται, ἵνα δι' αὐτοῦ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως τὸ τηλαγγίστατον λάμψη φῶς [ἐκλάμψῃ] ἐν ταῖς πάντων καρδίαις· ὅπερ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ἀληθινοῦ φωτός, ὡς δι' ἀκτίων τῆς ζωοποιῦ λαμπηδόνας τοῖς μακαρίοις λειτουργοῖς Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς τῶν ἀποστόλων κορυφαίοις, καὶ τοῖς τούτων μαθηταῖς καὶ διαδόχοις τοῖς ἀποστολικοῖς κατὰ βαθμὸν μέχρι τῆς ἡμετέρας οὐδενότατος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ ἐφυλάχθη, μηδεμιᾶ τῆς αἰρετικῆς πλάνης δυσωδεστάτου σκότους ἀχλύϊ, μήτε φελαίας ψεύδους, ἢ νέρεσι ἀπάτας μολυνθῆν, μήτε παραμυγμῖνας αἰρετικῶν φανλότῃσι, καθάπερ ἄμαυροῖς νέφεισι κατασκιασθῆν, ἀβαρεῖ καὶ ἀέραιον καὶ ταῖς ἰδίαις ἀκτίσι διαλάμψαν. Ἐν τούτῳ γὰρ ὁ τε ἀποστολικὸς θρόνος, οἱ τε προηγησάμενοι τὴν ἡμετέραν μετρούτητα μέχρι τούτου [τούτων, L..

οὐ χωρὶς κινδύνων ἀπέκαμον, νῦν δογματικῶς μετὰ τῶν ἀποστολικῶν ἀρχιερίων βουλευσάμενοι, νῦν συν-
 οδικῶ ὄρω τῆς ἀληθείας περιεχομένους κανόνας πᾶσι
 γνωρίσαντες· καὶ τὰ αἰώνια ὄρα, ἅτινα παραβῆναι
 οὐ θέμις ἐστὶ, μέχρι τῆς ἐξόδου αὐτῆς τῆς ψυχῆς
 συστατικῶς διεκδικούντες, μὴ ἀπατηθέντες καλακίαις,
 μήτε κινδύνους ὑφορώμενοι, ὅπως ἐκείνο τὸ ἐν Εὐαγ-
 γελίῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν θίσπισμα ἔργους ἀποδιέσωσιν,
 ὅπερ ἀποφαντικῶς διδάσκων παραγγίλλει· «Ὅστις μὲ
 ὁμολογήσει ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, καὶ γὼ ὁμολογήσω
 αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς,» καὶ
 τῇ ἐπακολουθήσει τιμωρία ἐκφοβῆι, ἥτις ἀσθηρῶς
 ἀπειλεῖ· «Καὶ ὅστις μὲ ἀρνήσεται ἐνώπιον τῶν ἀνθρώ-
 πων, ἀρνήσομαι αὐτὸν καὶ γὼ ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς μου
 τοῦ ἐν οὐρανοῖς.» Ἀποτρέπεται γὰρ πρὸς τὰς διαφορὰς
 τῶν καιρῶν ἢ ἀληθῆς ὁμολογίας τῆς εὐσεβείας ποικι-
 λισθαί, καθὼς οὐδὲ αὐτὸς τὴν ποικίλιν προσεδίεξατο,
 περὶ οὗ ἐστὶν αὐτὰ ἡ ἀληθῆς ὁμολογία, ὅς λέγει· «Ἐγὼ
 εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμι.» Τοῖνον ἐπειδὴ τῆς γαληναίας
 ὑμῶν ἀνδρείας ἢ εὐμείας πρόσωπα ἀπὸ τοῦ τῶν
 ἐπισκόπων ἀριθμοῦ σταλῆναι ἐκάλυτε, βίω τε καὶ
 εἰδήσει πάντων [πασῶν, l.] Γραφῶν προύχοντα, περὶ
 μὲν τῆς καθαρότητος τοῦ βίου, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τις
 καθαρῶς βιώσει, ὅμως θαρρῆεν οὐ τολμᾶ· ἡ δὲ τελεία
 εἰδῆσις ἐὰν πρὸς εἰδῆσιν ἀληθοῦς εὐσεβείας ἐπανα-
 δράμη, μόνη ἐστὶν ἀληθείας ἐπίγνωσις· ἐὰν δὲ πρὸς
 ἐνγλωττίαν βιωτικὴν, οὐχ ὑπολαμβάνομεν τινα ἐν τοῖς
 ἡμετέροις χρόνοις δύνασθαι εὐρεθῆναι τὸν περὶ ἄρας
 εἰδήσειως καυχώμενον· ὅποτε ἐν τοῖς ἡμετέροις κλί-
 μασι τῶν διαφόρων ἰθῶν ἢ μακρία βράζει, ποτὲ μὲν
 καὶ καταπονούντες, ποτὲ δὲ κατατρέχοντες καὶ ἀρ-
 πάζοντες. Ὅθιν ὁλος ὁ βίος ἡμῶν μεριμνῶν ἐστὶ πε-
 πληρωμένος, εὐστίνης περιουκλῶ ἢ τῶν ἰθῶν χεῖρ,
 καὶ ἐκ τοῦ σωματικοῦ καμάτου ἢ τροφῆς ἐστὶ, καθὼς
 ἡ παλαιὰ διακράτης τῶν Ἐκκλησιῶν κατ' ὀλίγον ταῖς
 διαφοραῖς συμφοραῖς ἐκλείψασα ὑπέπεσι. Καὶ μόνη
 ἐστὶν ἡμετέρα ὑπόστασις ἢ πίστις ἡμῶν, μετ' ἧς
 τὸ ζῆν ἄρα ἐστὶ δόξα, δι' ἣν τὸ ἀποθανεῖν κέρδος
 αἰώνιον ἐστὶν. Αὕτη ἐστὶν ἡ τελεία ἡμῶν εἰδῆσις, ἵνα
 τοὺς ὄρους τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς πίστεως,
 οὓς μέχρι τούτου ὁ ἀποστολικὸς θρόνος ἅμα ἡμῖν καὶ
 ἐράτησε καὶ παραδίδωσιν, ὅλη τῇ τῆς διανοίας πα-
 ραφυλακῆ φυλάξωμεν· Πιστεύοντες εἰς ἕνα Θεὸν Πα-
 τέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν
 τε πάντων καὶ ἀοράτων· καὶ εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν
 μονογενῆ, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐξ αὐτοῦ γεν-
 νηθέντα, ἀληθινὸν Θεὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, φῶς ἐκ φωτός,
 γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ
 τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐν τῇ
 γῇ· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, καὶ ζωο-
 ποιῶν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, σὺν Πατρὶ
 καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον·
 Τριάδα ἐν μονάδι, καὶ μονάδα ἐν Τριάδι, ἐνότητά μὲν
 φύσει, Τριάδα δὲ προσώπων, ἔχουν ὑποστάσεων,
 Θεὸν τὸν Πατέρα ὁμολογούντες, Θεὸν τὸν Υἱόν, Θεὸν
 τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὐ τρεῖς Θεοὺς, ἀλλ' ἕνα Θεόν,
 Πατέρα, Υἱόν, καὶ Πνεῦμα ἅγιον· οὐ τριῶν ὀνομάτων
 ὑπόστασιν, ἀλλὰ τριῶν ὑποστάσεων μίαν οὐσίαν· ὧν

^a Id est, ... substantiæ desunt in Græco. Edit.

A non periculis territi, ut illam in Evangelis Dominus
 nostri sententiam operibus demonstrarent; qua sen-
 tentialiter præcipit, dicens: *Qui me confessus fuerit
 coram hominibus, et ego confitebor illum coram Pa-
 tre meo qui in cælis est (Marc. viii; Luc. xii); et sub-*
sequentis pœna deterret, qua severiter comminatur:
*Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego eum
 coram Patre meo qui in cælis est (Matth. x).* Exce-
 cratur [Aversatur] enim veri confessio pietatis juxta vario-
 sitatem admittit, de quo est ipsa vera confessio, qui
 dicit: *Ego sum, et non mutatus (Matth. iii).* Igitur
 quia tranquillissimæ fortitudinis vestræ clementia
 personas de episcopali numero dirigi jussit, via
 atque scientia omnium Scripturarum præditas, de
 vitæ quidem puritate, quamvis quisquam munditer
 [pure] vixerit, confidere tamen non præsumit: per-
 fecta vero scientia, si ad veræ pietatis scientiam
 redigatur, sola est veritatis cognitio: si ad ele-
 gentiam sæcularem, non æstimamus quemquam
 temporibus nostris reperiri posse, qui de summâ
 scientiæ gloriatur, quandoquidem in nostris regio-
 nibus diversarum gentium quotidie æstuat furor,
 nunc confligendo, nunc discurrendo ac rapiendo.
 Unde tota vita nostra sollicitudinibus plena est,
 quos gentium manus circumdat, et de labore corpo-
 ris victus est, eo quod pristina Ecclesiarum susten-
 tatio paulatim per diversas calamitates deficiente
 succubuit. Et sola est nostra substantia fides nostra:
 cum qua nobis vivere summa est gloria: pro qua
 mori, lucrum æternum est. Hæc est perfecta nostra
 scientia, ut terminos catholicæ atque apostolicæ
 fidei, quos usque adhuc apostolica sedes nobiscum
 et tenet et tradit, tota mentis custodia conserve-
 mus. Credentes in Deum Patrem omnipotentem,
 factorem cœli et terræ, visibilium omnium et invi-
 sibilium: et in Filium ejus unigenitum, qui ante
 omnia sæcula ex eo natus est; verum Deum de
 Deo vero, lumen de lumine, natum, non factum,
 consubstantiali Patri (^a id est,) ejusdem cum Patre
 substantiæ, per quem omnia facta sunt, quæ in
 cœlo et quæ in terra: et in Spiritum sanctum, do-
 minum et vivificantem, ex Patre procedentem, cum
 Patre et Filio coadorandum et conglorificandum:
 Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate:
 unitatem quidem essentiæ, Trinitatem vero perso-
 narum sive subsistentiarum, Deum, Patrem consis-
 tentes, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum;
 non tres Deos, sed unum Deum. Patrem et Filium
 et Spiritum sanctum (Joan. v): non trium nominum
 subsistentiam, sed trium subsistentiarum unam sub-
 stantiam; quorum una essentia sive substantia vel
 natura, id est, una deitas, una æternitas, una pœ-
 testas, unum imperium, una gloria, una adoratio,
 una essentialis ejusdem sanctæ et inseparabilis Trin-
 nitatis voluntas et operatio, quæ omnia condidit,
 dispensat et continet. Confitemur autem unam ejus-
 dem sanctæ coessentialis Trinitatis Deum Verbum,

qui ante sæcula de Patre natus est, in ultimis sæ- A
culorum temporibus pro nobis nostraque salute de-
scendisse de cœlis, et incarnatum de Spiritu sancto
et sancta, immaculata, semperque virgine gloriosa
Maria domina nostra, vere et proprie Dei genitrice:
secundum carnem scilicet ex ea natum, et vere homi-
nem factum, eundem Deum verum, eundemque
hominem verum. Deum quidem ex Deo Patre, homi-
nem autem ex virgine matre incarnatum ex ea
carne animam habente rationalem et intellectualem:
consubstantialiom eundem Deo Patri secundum dei-
tatem, consubstantialiēque nobis eundem ipsam
secundum humanitatem, et per omnia similem nobis
absque solo peccato: crucifixum pro nobis sub
Pontio Pilato, passum, sepultumque et resurgentem,
ascendentem in cœlos, sedentem ad dexteram Patris,
iterumque venturum judicare vivos et mortuos, cu-
jus regni non erit finis. Unum qui;pe eundemque
Dominum nostrum Jesum Christum Filium Dei uni-
genitum, ex duabusei in duabus substantiis inconfuse,
incommutabiliter, indivise, inseparabiliter subsis-
tere cognoscimus, nusquam enblata differentia natu-
rarum propter unionem, sed potius salva proprie-
tate utriusque naturæ et in unam personam, unam-
que subsistentiam concurrente, non in dualitatem
personarum dispartitum vel diversum, neque in
unam compositam naturam confusum: sed unum
eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum Do-
minum nostrum Jesum Christum: neque alium in
alio, neque alium et alium, sed eundem ipsum in
duabus naturis, id est, in deitate et humanitate,
et post subsistentialem adunationem cognoscimus:
quia neque verbum in carnis naturam conversum
est, neque caro in verbi naturam transformata est:
permansit enim utrumque, quod naturaliter erat:
differentiam quippe adunatarum [unitarum] in eo
naturarum sola contemplatione discernimus, ex
quibus inconfuse, inseparabiliter et incommutabi-
liter est compositus: unus enim ex utrisque, et per
unum utraque: quia simul sunt et altitudo [magni-
tudo] deitatis, et humilitas carnis, servante utraque
natura etiam post adunationem sine defectu pro-
prietatem suam, et operante utraque forma cum
alterius communiōne quod proprium habet: Verbo
operante quod Verbi est, et carne exsequente quod
carnis est: quorum unum corruseat miraculis, aliud
succumbit injuriis (*Leo papa, epist. 10*). Unde conse-
quenter, sicut duas naturas sive substantias, id est,
deitatem et humanitatem, inconfuse, indivise, in-
commutabiliter, eum habere veraciter constitemur:
ita quoque et duas naturales voluntates et duas natu-
rales operationes habere, ut pote perfectum Deum
et perfectum hominem unum eundemque ipsum Do-
minum Jesum Christum pietatis nos regula instruit:
quia hoc nos apostolica atque evangelica traditio,
sanctorumque Patrum magisterium, quos sancta
apostolica atque catholica Ecclesia, et venerabiles
synodi suscipiunt, instituisse monstratur. Ex quorum
doctrinis hæc recolligentes in brevitate perstrinxi-

Α μια οὐσία, ἦτοι φύσις, τουτέστι μία θεότης, μία ἀ-
δαότης, μία δυναστεία, ἐν κράτος, μία δόξα, μία πρὸς-
κίνησις, ἐν οὐσιώδεις τῆς αὐτῆς ἀγίας καὶ ἀχωρίστου
Τριάδος θλίμμα καὶ ἐνέργεια, ἦτις πάντα ἔκτισε,
δοικαί καὶ διακρατεῖ. Ὁμολογοῦμεν δὲ τὸν ἕνα τῆς
αὐτῆς ἀγίας ὁμοουσίου Τριάδος τὸν Θεὸν Λόγον, τὸν
πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, ἐκ ἰσχύτων
τῶν αἰώνων δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν
κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύ-
ματος ἀγίου, καὶ τῆς ἀγίας, ἀχράντου, καὶ ἀειπαρ-
θίνου, ἐνδόξου Μαρίας τῆς δεσποίνης ἡμῶν, τῆς ἀληθῶς
καὶ κυρίας Θεοτόκου, κατὰ σάρκα δηλονότι ἐκ αὐτῆς
τεχθέντα, καὶ ἀληθῶς ἄνθρωπον γενόμενον, τὸν αὐτὸν
Θεὸν ἀληθινόν, καὶ τὸν αὐτὸν ἄνθρωπον ἀληθινόν· Θεὸν
μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς, ἄνθρωπον δὲ ἐκ τῆς παρθένου
Β ματρὸς, σαρκωθέντα ἐκ αὐτῆς σαρκὶ ψυχὴν ἔχοντα
[ἐχούσης] λογικὴν καὶ νοεράν ὁμοούσιον τὸν αὐτὸν
τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον
ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα
ὁμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν
ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀνα-
στάντα· ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καθιζόμενον ἐν
δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζώοντας
καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Ἐνα
δηλαθῆ καὶ τὸν αὐτὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν
τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ ἐκ δύο καὶ ἐν δύο
οὐσίαις ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαίρετως, ἀχωρίστως
ὑποστῆναι γνωσκόμεν, οὐδαμῶς τῆς διαφερέας τῶν
φύσεων ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν, ἀλλὰ μάλλον σω-
ζομένης τῆς ιδιότητος ἐκατέρως φύσεως, καὶ εἰς ἐν
C πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης· οὐκ ἐν
δυσάδει προσώπων μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, οὔτε εἰς
μίαν σύνθετον φύσιν συγχέομενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν
αὐτὸν Υἱὸν μονογενῆ Θεὸν Λόγον τὸν Κύριον ἡμῶν
Ἰησοῦν Χριστὸν, οὔτε ἄλλον ἐν ἄλλῳ, οὔτε ἄλλον καὶ
ἄλλον, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον ἐν δύο φύσεσι, τουτέστι
θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι μετὰ τὴν ὑποστατικὴν ἔνωσιν
ἐπιγνωσκόμεν· ἐπειδὴ οὔτε ὁ Λόγος εἰς τὴν φύσιν
τῆς σαρκὸς ἐτέραπη, οὔτε ἡ σὰρξ εἰς τὴν τοῦ Λόγου
φύσιν μετεμάρρωθη· διέμεινε γὰρ ἐνέτερον ὅπερ φυ-
σικῶς ἦν τὴν θεωρητῶν δηλονότι τῶν ἐνωθεισῶν ἐν αὐτῷ
φύσεων μόνῃ θεωρίᾳ διακρίνομεν, ἐξ ὧν ὀχωρίστως,
ἀσυγχύτως, καὶ ἀτρέπτως συνετίθη· εἰς γὰρ ἕξ ἐκα-
τέρων, καὶ δι' ἐνὸς τὰ ἐκότερα· ἐπειδὴ ἅμα εἰσὶ καὶ
D τὸ μέγεθος τῆς θεότητος, καὶ τὸ ταπεινόν τῆς
σαρκός· ἐκατέρως φύσεως φυλακτούσης καὶ μετὰ τὴν
ἔνωσιν ἀνελλειπῶς τὴν ἑαυτῆς ιδιότητα, καὶ ἐνεργούσης
ἐκατέρας μορφῆς μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ
ἴδιον ἔσχηκε· τοῦ μὲν Λόγου κατεργαζομένου τοῦθ'
ὅπερ εἰσὶ τοῦ Λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος
ὅπερ εἰσὶ τοῦ σώματος· καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλύμ-
πει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὑβρῶσι υποπέπτοικεν.
Ὅθεν ἀκλόουθως καθὼς δύο φύσεις ἦτοι οὐσίας, τουτέστι
θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα ἀσυγχύτως, ἀδιαίρετως,
ἀτρέπτως αὐτὸν ἔχειν ἀληθῶς ὁμολογοῦμεν, οὕτως
ὁμοίως καὶ δύο φυσικὰ θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς
ἐνεργείας ἔχειν, ὅτι δὴ τέλειον Θεὸν καὶ τέλειον
ἄνθρωπον, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦτον τὸν Κύριον ἡμῶν
Ἰησοῦν Χριστὸν, ὁ τῆς εὐσεβείας καταρτίζει κανὼν;

ἐπειδὴ τοῦτο ἡμᾶς [ἡμῖν] ἡ ἀποστολικὴ καὶ εὐαγγελικὴ παράδοσις, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡ διδασκαλία, οὐστυνας ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, καὶ αἱ σεβασμιαὶ σύνοδοι δέχονται, ὁρίσαι δεικνύνται. Ἐξ ὧν διδασκαλιῶν ταῦτα ἀναλαμβάνομεν διὰ βραχείων συνηγόρου. Τοῦτο γὰρ πιστεύομεν, ὅπερ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν παρελάβομεν, ἥστινος τῆ αὐθεντικῆ ἐν πᾶσιν ἐπόμεθα· τὸ αὐτὸ γὰρ γινώσκομεν καὶ τοὺς παρ' αὐτῆς καταστάνας τοὺς προφηγεσάμενους [καὶ διδασκόντας παρ' αὐτῆς τοὺς προη., I.] τὴν ἡμετέραν μετριότητα, ἣν καὶ μέχρι τέλους παραφυλαχθῆναι ἡμῖν εἶτε ἐν ζωῇ, εἶτε ἐν θανάτῳ εὐχόμεθα. Τοῦτον τοιγαροῦν τῆς καθαρᾶς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὁμολογίας τὸν κανόνα καὶ ἡ ἁγία σύνοδος, ἥτις ἐν ταύτῃ τῇ δουλικῇ τοῦ ἡμετέρου Χριστιανικωτάτου κράτους τῶν Ῥωμαίων πόλει ἐπὶ τοῦ τῆς ἀποστολικῆς μνήμης Μαρτίνου τοῦ πάπα συνήλθε, συνοδικῶς κηρύξαι, καὶ συστατικῶς διεδικῆσαι, πάντες ἡμεῖς, ὅστις δὴποτε ὀπουδῆποτε ἦσαν, οἱ ἐλάχιστοι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ πρόεδροι ἐπέγνωσαν· ἐν ἧ καὶ οἱ προηγησάμενοι τὴν ἡμετέραν ἐλεγύτητα συνελθόντες τὴν ἀποστολικὴν ὁμολογίαν, ἣν ἔξ ἀρχῆς παρελάβον, καὶ συνοδικῶς κηρύγματι ἐκήρυξαν, καὶ χωρὶς οἰασθῆποτε κακωτομίας πλάνης ἀναμφιβόλως ὤρισαν. Τοῖνον τῆς εὐσεβείας τῷ ζῆλῳ, καὶ τῷ πόθῳ τῆς ἀποστολικῆς ὁμολογίας ἡ εὐμείνεια τῆς ἡμετέρας γαληνότητος κινήσεισα ἐπὶ πλείον λαμπρῆναι ταύτην, ἵνα τῇ βασιλικῇ θάλψει πολὺ μᾶλλον ἐξαστρέψαι, ἀποκαμῆν φρονίσῃ· ἥς ἡ εὐχῆ, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἐκ τοῦ Θεοῦ ἀποτελεσθεῖν· ἵνα καὶ ἡ ἀλήθεια ἥτις ἀκμῆν τοῖς ἐν διαταγῷ [τοῖς ἀκμῆν ἐν διαστ.] τυγχάνουσι φανῇ, καὶ τοῖς ταύτην εἰλικρινῶς περιπτυσσομένοις ἀνδρῶσι προστιθῇ, καὶ τῶν ζιζανίων τὰ σπέρματα τῆ πνευματικῆ δριπάνῃ, ὡς προσκόμματος καὶ ὑπάτης ἀφορμῆ ἐκ τοῦ μέσου τῶν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησιῶν ἔκκοπῇ. Ὡντινων αὐθένται ὑπάχουσι Θεόδωρος ὁ Φαρανίτης, Κῦρος Ἀλεξανδρείας, Σέργιος, Πύρρος, Παῦλος καὶ Πέτρος οἱ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ οἱ τοῦτων ὁμόφρονες μέχρι τέλους ἀποδεχθέντες, οἵτινες τῆς καινῆς πλάνης αὐθύνται, καὶ τῆς τελείας οἰκονομίας, ἐν ἧ πάντες ἐσώθημεν, ἐχθροὶ οὐ μόνον τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ἐναντίοι, ἀλλ' αἶτε θῆ πλανώμενοι ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας τὰ ἐναντία ἐδίδαξαν, ἄλλως καὶ ἄλλως δικαιολογούμενοι, καὶ ἀλλήλων τὰ δόγματα κατὰλύοντες. Τὸ γὰρ μηδεμιᾶ ἀληθείᾳ θεμελιωθῆν, ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα τῆς πλάνης τῷ ἀσυστάτῳ ποικιλλῆται [ὅποτε γὰρ μηδεμιᾶ ἀληθείᾳ θεμελιωθῆ, ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα τῆς πλάνης τὸ ἀνακόλουθον ποικιλλῆται]. Ἡ γὰρ ἀληθινὴ πίστις ἐνολλαγῆναι οὐ δύναται· ἡ ποτὲ μὲν ἄλλως, ποτὲ δὲ ἄλλως μετὰ ταῦτα κηρυχθῆναι. Ἐπειδὴ « ἔσται ἡμῶν, » ὡς ὁ Ἀπόστολος διδάσκει, « τὸ ναὶ καὶ, καὶ τὸ οὐ οὐ· τὸ γὰρ πλείον ἀπὸ τοῦ πονηροῦ ἐστίν. » Πρὸς τούτοις ἀπολογητέον ἐστίν ἡμῖν τοῖς ἐλαχίστοις οἰκίταις πρὸς τὴν εὐμείνειαν τῶν γαληνοτάτων ἡμῶν δισποτῶν χάριν τῆς βραδύτητος τῶν σταλέντων ἐκ τῆς ἡμετέρας συνόδου προσώπων, οὓς σταλῆναι διὰ τῆς σεβασμίας αὐτῆς σάκρας ἡ ἡμετέρα κορυφῆ παρεκελεύσατο. Πρῶτον μὲν οὖν, ὅτι ἀναρίθμητον πλῆθος τῶν ἡμετέρων μέχρι τῶν

mus. Hoc enim credimus quod per traditionem apostolicam accepimus, cujus auctoritatem in omnibus sequimur: a qua et institutos hoc ipsum nostrae humilitatis praedecessores cognovimus, quare et usque ad finem servari nobis sive per vitam, sive per mortem optamus. Hanc igitur mensae catholicae atque apostolicae confessionis regulam, et sanctum concilium, quod in hanc Romanam urbem servilem vestri Christianissimi imperii sub apostolicae memoriae Martino papa convenit, praedicasse synodice, ac constanter defendisse, omnes nos, quisquis ubique est, humillimi Ecclesiarum Christi antistites, cognoscimus: in qua et nostrae parvitatibus praedecessores convenientes, apostolicam confessionem, quam a principio perceperunt, etiam synodali praeconio praedicarunt, et absque cujuspiam novitatis errore citra ambiguitatem determinarunt. Pietatis itaque zelo atque amore verae apostolicae confessionis, vestrae serenitatis benignitatis mota, amplius declarare eam, ut regali fomite multo magis flegat, elaborare procurat: cujus votum, quia ex Deo est, a Deo perficitur: ut et veritas adhuc in ancipiti positus clareat, et eam sinceriter amplectentibus robur accrescat, et zizaniorum genimina spirituali falce, ut offensionis ac deceptionis occasio de medio Christi Ecclesiarum tollatur, abscindantur. Quorum auctores extiterunt Theodorus Pharanitanus, Cyrus Alexandrinus, Sergius, Pyrrhus, Paulus et Petrus Constantinopolitani, vel quivis eis consentanei usque in finem demonstrati sunt, qui novi erroris auctores, perfectaeque dispensationi, qua salvati sumus, infesti, non solum verae confessionis adversarii, sed, utpote a via veritatis aberrantes, sibi ipsi contraria docuerunt, aliter et aliter asserentes, et alterutrum dogmata destruentes. Quod enim nulla veritate fundatum est, necesse est ut erroris inconstantia varietur. Nam vera fides immutari non poterit, nec aliter nunc, aliter postmodum praedicari. Quia sicut sermo vester, ut Apostolus docet, Est, est, non, non: quod plus est, a malo est (II Cor. 1; Matth. v; Jacob. v). Praeterea satisfaciendum est nostro exiguo famulatu apud serenissimorum dominorum nostrorum clementiam, pro tarditate missarum ex concilio nostro personarum, quas dirigi per suam angustissimam sacram, vestrum piissimum fastigium jussit. Primum quidem, quod numerosa multitudo nostrorum usque ad oceanum regiones extenditur, cujus itineris longinquitas in multi temporis cursum protelatur. Sperabamus deinde de Britannia Theodorum confamilium atque coepiscopum nostrum, magnae insulae Britanniae archiepiscopum et philosophum, cum aliis qui ibidem usque hactenus demorantur, exinde ad nostram humilitatem conjungere, atque diversos hujus concilii episcopos in diversis regionibus constitutos, ut a generalitate totius concilii servilis nostra suggestio fieret, ne si tantum pars, quod agebatur, cognosceret, partem lateret: et maxime, quia in medio gentium, tam Longobardorum, quamque Sclavorum, nec non Francorum, Gallorum, et Gothorum, atque

Britannorum, plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur, qui et de hoc curiose satagere non dolent, ut cognoscant quid in causa apostolica fidei peragatur : qui quantum prodesse possunt, dum in consonantia fidei nobiscum tenentur, nobisque concorditer sentiunt, tantum, quod absit, si quid scandalum in fidei capitulo patiantur, inveniuntur infesti atque contrarii. Nos autem, licet humillimi, summis viribus enititur, ut Christiani vestri imperii reipublica, in qua beati Petri apostolorum principis sedes fundata est, cujus auctoritate omnes Christianæ nobiscum nationes venerantur et colunt, per ipsius beati Petri apostoli reverentiam, omnium gentium sublimior esse monstretur. Personas autem de nostræ humilitatis ordine prævividimus dirigere ad vestras a Deo protegendæ fortitudinis vestigia, quæ omnium nostrum, id est, universorum per septentrionales vel occidentales regiones episcoporum suggestionem, in qua et apostolicæ nostræ fidei confessionem prælibavimus, offerre debeant, non tamen tanquam de incertis contendere, sed ut certa, atque immutabilia compendiosa definitione proferre : suppliciter obsecrantes, ut a Deo coronato vestro imperio favente, hæc eadem omnibus prædicari, atque apud omnes vim obtinere jubentis, ut Deus, qui veritatem et justitiam diligit, omnia prospera vestræ serenissimæ benignitatis temporibus donet, in quibus apostolicæ prædicationis et pietatis veritas fulgeat, meliori, ac prospero successu eorum fortissimæ tranquillitatis imperium lætari de hostium subiectione concedens. Suscipere itaque dignamini, piissimi principum, a nostra humilitate directos episcopos cum reliquis ecclesiastici ordinis viris atque religiosi servis Dei, cum solitæ tranquillitatis clementia, quatenus ex ipsorum testimonio cum gratiarum actione in propria remeantium, apud omnes nationes laus clementiæ vestræ crebrescat : sicut magni illius Constantini, cujus post obitum laudabilis fama nihilo minus viget, cuius insigne non tantum potestatis est, sed et pietatis : cum quo illud sacratissimum concilium trecentorum decem et octo antistitum in Nicæna civitate, in defensionem consubstantialis Trinitatis convenit. Et sicut Theodosii magni, cujus inter alias ejus virtutes singularis pietas prædicatur : quo amittente, per sancti Spiritus gratiam centum quinquaginta Patrum sententia, qui [quam, G.] eis inspirabat, Spiritus sanctus consubstantialis Patri et Filio prædicatus est. Et sicut egrigii veritatis amatoris Marciani principis, qui et primum concilium Ephesium, ut pote catholicam et apostolicam fidem prædicans, sancta Chalcedonensi synodo suscipi fecit, et errores [G., terrores], qui accreverant, de Dei Ecclesia repulit, sacrum illum tomum aniplexus apostolici viri papæ Leonis, quem beatus Petrus apostolus verbis ejus ediderat. Et sicut extremi quidem, præstantissimi tamen omnium, magni illius Justiniani, cujus ut virtus, ita et pietas omnia in meliorem ordinem restauravit : cujus instar fortissimæ vestræ clementiæ principatus, virtutis quidem constantibus reipublicæ

PATROL. LXXXVII.

κλίματων τοῦ ὠκεανοῦ ἐπεκτείνεται· ἥστινος συνοῦου [Ἰδοῦ, L.] τὸ μῆκος ἐν πολλῇ καιροῦ παραδρομῇ διαταῖται. Εἶτα ἠλπίζομεν ἀπὸ Βρεττανίας Θεοδοῦρον τὸν συνδουλὸν ἡμῶν καὶ συνεπισκοπὸν, τῆς μεγάλης νήσου Βρεττανίας ἀρχιεπίσκοπον καὶ φιλόσοφον, μετὰ ἄλλων ἐκείσιν κατὰ τὸν τόπον διαγόντων, ἐκείθεν τῇ ἡμετέρᾳ ἐνωθῆναι μετριότητι, καὶ διαφόρους ταύτης τῆς συνόδου ἐπισκόπους ἐν διαφόροις κλίμασι τυγχάνοντας, ἵνα ἐξ ὧν τῆς κοινότητος τῆς δουλικῆς ἡμῶν συνόδου ἡ ἡμετέρα ἀναγορὰ γενήσεται, μήπως ἐὰν μονομερῶς τὸ πραττόμενον γνωσθήσεται, τὸ μέρος λάτῃ· καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἐν μέσῳ τῶν ἐθνῶν τῶν τε Λαγγοβάρδων, καὶ Σαλάρων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Φράγκων, Γότθων, καὶ Βρεττανῶν πλείστῳ ἐκ τῶν συνδούλων ἡμῶν εἶναι γνωρίζονται, οἷτινες καὶ περὶ τούτου περιμετρήσασθαι οὐκ ἀρίσταται, ἵνα γινώσκωνται, τί εἰς τὸ πρᾶγμα τῆς ἀποστολικῆς πίστεως πράττεται· οἷτινες ὅπου οὐκ ἀφελῆσαι δύναται, ἐκὰν ἐν τῇ συμφωνίᾳ τῆς πίστεως μεθ' ἡμῶν κρατῶνται, καὶ ἡμεῖν ὑποφρονῶσι, τοσούτου, ὅπερ ἀπίστω, ἐὰν σκάνδαλον τί ποτε ἐν τῷ κεφαλαίῳ τῆς πίστεως ὑπομείνωσιν, εὐρίσκονται ἰχθροὶ καὶ ἐκαντία. Ἡμεῖς δὲ εἰ καὶ ἐλάχιστοι, ἀλλ' ὁμως ἀπὸ ὀνῆς ἰσχύος θερμούμεν [L., κερῶμεθα], ἵνα τοῦ Χριστιανικωτάτου ἡμῶν κράτους ἡ πολιτεία, ἐν ἧ τῷ μακαρίῳ Πατρὶ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ὁ θρόνος τεθιμολογῆται, οὗτινος τὴν ἀδελφικὴν τῇ ἀληθείᾳ πάντα τῶν Χριστιανῶν τὰ ὄνθη ἅμα ἡμεῖν προσκυνῶσι καὶ εἰθεύσι, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ μακαρίου Πατρὸς τοῦ ἀποστόλου τιμὴν πάντων τῶν ἐθνῶν ἀποδειχθῆ ὑψηλοτέρα. Τὰ δὲ πρόσωπα, ἃ παρὰ τῆς ἡμετέρας μετριότητος κατὰ τάξιν ἐπιλέξασθαι [L. πρόσωπα δὲ ἐκ τῆς τάξεως τῆς ἡμετέρας μετριότητος ἐπ.] συνειδόμεν πρὸς τὰ ἴχνη τῆς ἡμετέρας Θεοσεκπάστου ἀνδρείας, ὀφίλοντα προταγαγεῖν τὴν ἀναγορὰν πάντων ἡμῶν, τοσούτου ἀπάντων τῶν κατὰ τὰ ἀρχαῖα καὶ δυτικὰ κλίματα ἐπισκόπων, ἐν ἧ καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως τὴν ὁμολογίαν προαπερξάμεθα· ὁμως οὐκ ὡς περὶ ἀδελφῶν φιλονεικεῖν, ἀλλ' ὡς βίβια καὶ ἀτρωτὰ συνλόγῃ ὄρα προσφέρειν ἱκετικῶς παρακαλοῦντες, ἵνα τοῦ ὑμτέρου Θεοστίτου κράτους ἐκινεῦντος, ταῦτα αὐτὰ πᾶσι κηρυχθῶσι, καὶ πρὸς πάντας ἐπικρατεῖν κελύσῃσι· ἵνα ὁ Θεὸς ὁ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην ἀγαπῶν, πάντα αἰσία χορηγῆται τοῖς χρόνοις τῆς ἡμετέρας γαληνότητος· εὐμενίης, ἐν οἷς τοῦ ἀποστολικῶ κηρύγματος· καὶ τῆς εὐσεβείας ἡ ἀληθεία ἐκλήπη, κρείττον καὶ αἰσία ἐκβάσει τῆς ἡμῶν ἀνδρειότητος γαληνότητος τὸ κράτος εὐφρανθῆναι περὶ τῆς τῶν πολεμίων ὑποταγῆς χαριζόμενος. Διέξασθαι τοίνυν κατεξέωσται εὐσεβέστατοι βασιλείων τοὺς σταλέντας παρὰ τῆς ἡμετέρας μετριότητος ἐπισκόπους μετὰ τῶν ὑπολοίπων τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἀνδρῶν, καὶ τῶν εὐλαβεστάτων δούλων τοῦ Θεοῦ μετ' εὐμενείας τῆς εὐσεβείας γαληνότητος. ὅπως καὶ τῇ ἐξ αὐτῶν μαρτυρίᾳ μετ' εὐχαριστίας εἰς τὰ οἰκεῖα αὐτῶν ἐπαναστρέφοντες [ἐπαναστρέφόντων] παρὰ πᾶσι τοῖς ἔθνεσι συγχάσῃ ὁ ἔπαινος τῆς ἡμετέρας φιλανθρωπίας, ὡς εἰκόσῃ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, οὗτινος μετὰ τὴν τελευταίαν ἀξίεπαινος [ἀξίεπαύτος] οὐδὲν ἔστων φήμη ἀκμάζει· οὗτινος οὐ μόνον τὸ ἐπίσημον τῆς ἐξουσίας

ἴσται, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐσεβείας, μὴ οὐ ἐκινήσῃ ἡ ἱερωτάτη A
 σύνοδος τῶν τριακοσίων ἑκατὶ καὶ ὀκτὼ πρεσβυτέρων ἐν τῇ
 Νικαίᾳ πάλαι ἐπὶ διεκδικήσει τῆς ὁμοουσίου Τριάδος
 συνῆλθε. καὶ καθὼς Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, οὕτως ἐν
 ταῖς ἄλλαις αὐτοῦ ἀρεταῖς ἡ μοναχικὴ εὐσεβία κηρύτ-
 κεται· οὕτως ἱπενεύσαντος [συναντιλαμβανομένου], διὰ
 τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος τῶν ἑκατῶν πεντάκοντα
 Πατέρων τῇ γνώμῃ, ἣν αὐτὰς ἐπέκρινον, τὸ Πνεῦμα τὸ
 ἅγιον ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ἐκπύχθη. καὶ
 καθὼς [ἡ γνώμη ἐκπύχθη ἣν αὐτὸν ἐπέκρινον τὸ Π. σὺμα
 τὸ ἅγιον, τὸ ὁ. τ. Π. κ. τ. Γ. ὁ καὶ καθὼς] τοῦ ἐξόχου
 τῆς ἀληθείας ἱρῶτος Ναρκαίου τοῦ βασιλέως, τοῦ καὶ
 τῆν πρώτην ἐν Ἐρέσῳ σύνοδον, ἅτε δὴ καθολικὴν καὶ
 ἀποστολικὴν πίστιν κηρύττοντος [κηρύττουσαν], ὑπὸ τῆς
 ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου δεχθῆναι ποιήσαντος, καὶ τοῦ
 αὐθιγάντος φοβερισμοῦ ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ [τῆς αὐθι-
 γίας] πλάνης ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ [ἐπιπέσαντος] Ἐκκλησίας,
 τὸν ἱερωτάτον ἐκείνον τόμον ἐκασπαράμενος [ἀσπασα-
 μένου] τοῦ ἀποστολικῆ ἀνδρὸς τοῦ κάκα Λιοντος, ὅν
 ὁ μακάριος Πέτρος ὁ ἀπόστολος τοῖς ἐκείνου ἰδίοις ὑπη-
 γόρησεν βήμασι. καὶ καθὼς τοῦ τελευταίου μὲν, ὅμως
 δὲ πάντων ἰσοχωτέρου, τοῦ μεγάλου ἐκείνου Ἰουστινιαν-
 οῦ, οὕτως ὡς ἡ ἀρετὴ, οὕτως καὶ ἡ εὐσεβία εἰς
 κρείττονα τάξιν ἀνέβαινε τὰ πάντα· οὕτως καὶ
 ὁμοίωμα ἡ αὐτοκρατορία τῆς ἀνδρισταίας· ὑμῶν εὐσε-
 βείας ἀρεταῖς τε καὶ ἐγχειρήμασι τὴν πολιτείαν τῶν
 Χριστιανῶν κατασφαλίζεται, καὶ ἐπὶ τὸ κρείττον ἀνακα-
 νίζει, τοῖς τε τῆς εὐσεβείας σπουδαίωσι τῇ καθολικῇ
 συντρέχει Ἐκκλησία, ἵνα ἐν τῇ ἐνώσει [ἐνωσῆται ἡ.] τῆς
 ἀληθοῦς ἀποστολικῆς ὁμολογίας τελειώτερον συναρθῆ, ἣν
 μέχρι τοῦ παρόντος σὺν ἡμῶν ἡ ἁγία τῶν Ῥωμαίων
 Ἐκκλησία φυλάττει, ὅπως τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τὸ
 μυστήριον λαμπρότερον σάλπιγγος εἰς ἅπαν τὴν κόσμον
 κηρυχθῆ καὶ ἐνθα ταύτης τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας τὸ
 ἀίμαρον ταῖς εὐσεβείαι σπουδαῖς τῆς ὑμετέρας βασι-
 λείας ἐπικρατεῖ, ἵπαινο· ἅμα καὶ εὐεργεσία τοῦ γαλι-
 κείου ὑμῶν κράτους κηρυχθῆ, ἵνα μετὰ τῶν τῆς εὐσε-
 βείας ἐκείνων καὶ τῆς βασιλείας ὑμῶν πλατυνώσῃ Θεοῦ
 ἐπενεύσαντος τὰ ἐξαιρέτα [ἐπίσημα]· καὶ οὐς ἡ τῆς
 ἀληθοῦς εὐσεβείας ὁμολογία προτρέπεται, ἡ βασιλικὴ
 ἀνδρεία κτίσταται. καὶ ἡμῖς γὰρ εἰ καὶ ἀνόμοιοι τὴν
 τοῦ Θεοῦ φιλοκρηθρῶσιν ἱκετεύομεν, ἵνα χωρὶς ἄλλοθεν
 τινὲς μέχρι αὐτοῦ τοῦ τῆς ζωῆς ὅρου ἄσπιλον ἡμῶς
 φυλάξῃ, καὶ καρύξῃ συγχωρήσῃ, καὶ δι' αὐτῆς ἐνώ-
 πιον αὐτοῦ καυχῆσασθαι [δοξασθῆναι]. Ἐπειδὴ εἰ καὶ
 σοφίαν κρημικὴν, καὶ ματαίαν ἀπάτην, ὡς φασὶν ὁ μα-
 κάριος Παῦλος ὁ ἀπόστολος, παντελῶς ἀγνοοῦμεν, ὅμως
 τὸν κανόνα τοῦ ἀληθοῦς κηρύγματος τῇ ἀκλωστότερῃ
 ἀληθείᾳ διδάσκουμεν, καὶ ἐκδοκοῦμεν [διεκδικοῦμεν]· ἐπει-
 δὴ οὐχὶ παμπὰς βήματων ἔχειν ἐπιθυμοῦμεν, ἵνα ταῖς
 φιλοικτικαῖς προκαταληφθῶμεν, οὕτε γὰρ ἐνδέχεται [ἐμ-
 βόνη] ἐν στενοχωριαῖς διαγόντων ἡμῶν, ἀλλὰ τοὺς
 ὕψιστους [τοῖς θέλουσιν] ἐπιστρέψαι πρὸς τὴν ἀληθειαν
 τῆς ὀρθῆς ἡμῶν πίστεως τὴν τάξιν μετὰ ἀπλῆς καρδίας,
 καὶ βήματων κρημότητος προσφέραμεν. Ἰῶσσα γὰρ διὰ
 τῆς ἀληθείας τῆς ἀποστολικῆς ὁμολογίας τοῖς ἐκ τῆς
 θείας βοπῆς ἱμπιστευθείας ἡμῖν ψυχὰς ἐπιθυμοῦμεν,
 ἢ διὰ φιλαρίας τοὺς ἀκούοντας εἰς πλάταν ἐμβάλλειν.
 Διὸ τῆς ἁγίας πίστεως τῶν ἱερῶν ταῦτα τὰ ἐν τῇ ὁμο-

cani Christianam tuetur, et restaurat in melius, pie-
 tatisque studiis catholicæ succurrit Ecclesiæ, ut in
 unitate veræ ac apostolicæ confessionis perfectius
 copuletur, quam nunc usque nobiscum sancta Ro-
 mana servat Ecclesia, quatenus sinceræ pietatis ar-
 canum, tuba clarius per totum orbem prædicetur :
 et ubi hujus veræ confessionis sinceritas pii vestri
 Imperii favoribus vim obtinet, laus simul ac meritum
 serenissimi vestri Imperii prædicetur, ut cum pie-
 tatis laudibus, etiam regni eorum, Deo annuente,
 dilatentur insignia, quosque veræ pietatis invitat con-
 fessio, imperialis fortitudo possideat. Nam et nos, licet
 indigni, Dei elementiam deprecamur, ut sine aliquo
 lapsu usque ad ipsius vitæ terminum, immaculatam
 nos servare ac prædicare concedat, et per eam in
 suo conspectu gloriari. Quia etsi sæcni sapientiam
 et inanem fallaciam (Coloss. III), quemadmodum bea-
 tus Paulus apostolus dicit, penitus ignoramus, veræ
 tamen præfectionis normam simplici veritate doce-
 mus atque defendimus, quia non verborum pompas
 habere cupimus ut contentionibus occupemur : nec
 enim licet in angustiis nobis degentibus, sed qui
 converi ad veritatem voluerint, rectæ nostræ fidei
 ordinem cum simplicitate cordis, verborumque leal-
 tate proferimus. Salvare enim per apostolicæ con-
 fessionis veritatem commissas nobis divinæ dignatione
 animas magis cupimus, quam per verbosam loquaci-
 tatem in errorem audientes immittere. Quicumque
 proinde sacerdotum hæc, quæ in hac nostræ humil-
 itatis confessione continentur, nobiscum sinceriter
 prædicare desiderat, ut nostræ apostolicæ fidei con-
 cordes, ut consacerdotes, ut comministros ejusdem
 fidei, et (ut simpliciter dicamus) ut spirituales fratres
 et coepiscopos nostros suscipimus. Qui vero hæc
 confiteri noluerint, ut infestos catholicæ atque apo-
 stolicæ confessioni, perpetuæ condemnationis reos
 esse censemus : nec aliquando tales in nostræ humil-
 itatis collegio, nisi correctos suscipere patimur. Nec
 transgredi nos quisquam eorum arbitretur, quod a præ-
 decessoribus nostris percipimus. Præterea [Propterea]
 gaudium magnam erit in cælo et in terra, si vestra be-
 nignissima pietate mediante, hæc conregnator vester
 omnipotens Deus ad effectum perduxerit, ut cælum
 joveundetur, exultet et terra, dum pax multa fit dili-
 gentibus veritatem, et non est eis scandalum, et au-
 feratur de dono Dei abominatio scandali, quæ erat
 ad ruinam multorum inconstantium, vel simplicium,
 ut sit una fides, unum os et labium, una apud om-
 nes apostolicæ prædicationis confessio, dum omnes
 unanimis loquentur magnalia Dei : quam vestræ
 serenissimæ felicitatis temporibus misericors Deus
 concedere dignabitur, dum dissipata in ædificatio-
 nem Ecclesiæ Dei construuntur, segregata in com-
 pagine veritatis conveniunt, dissociata in charitatem
 apostolicæ fidei copulantur, dispersa in unitatem
 obtinente apostolica veritate concurrunt, ut concor-
 diter nobiscum omnes hoc bonum operantes, Dei
 majes atem valeant fideliter olsecrare pro longevi-
 tate atque perfecta prosperitate vestræ fortitudinis

Imperio divinitus concedenda ut eorum invictissimæ mansuetudinibus congregentur ex gentibus, ut constiendum nomini sancto ejus, et glorificandum in laude veræ ejus confessionis, qui facit mirabilia magna solus, qui facit prodigia super terram, auferens bella usque ad fines terræ, qui dispersa congregat, et congregata conservat, qui tam piissimos principes super populum suum regnare præcipit, quem pervigili pietate et invictis laboribus, Deo cooperante, custodimus.

Ἐπερ παρελάβομεν ἀπὸ τῶν προηγησαμένων ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο χαρὰ μεγάλη ἴσται ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ἵαν τῆς ἡμετέρας ἐνδοξοῦς βασιλείας μιστευσούσης ὁ συμβασιλεύς ἡμῶν καὶ παντοκράτωρ Θεὸς ταῦτα πρὸς πέρας ἀγάγῃ, ἵνα ὁ οὐρανὸς ἐνφρανθῇ, καὶ ἀγαλλιῶσται ἡ γῆ γυνομένης εἰρήνης πολλῆς τοῖς τῶν ἀλλόθιων ἀγαπῶσι, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· καὶ ἀραιρεθῆ ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ βδελύγμα σκανδάλου, τὸ ὄν εἰς πῶσιον πολλῶν ἀσυστάτων καὶ ἀπλουστέρων· καὶ γίνηται μία πίστις, ἐν στόμα, καὶ χεῖλος ἐν, καὶ μία πρὸς πάντα [παρὰ πάντι] τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ὁμολογία, ἐν ὅσῳ πάντες ὁμοθυμαδὸν λαλοῦσι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· ἵνα ἐν ταῖς χρόνις τῆς ἡμετέρας γαληναίας εὐδαιμονίας ὁ πολυεὺς Θεὸς χαρίσασθαι καταξιώσῃ, ἐν ᾧ [i. e.] τὰ δυσκωμῆα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κατασκευάζονται, τὰ διακωμωρημένα εἰς ἀρμονίαν ἀληθείας συνέρχονται, τὰ διζευγημένα εἰς ἀγάπην ἀποστολικῆς πίστεως [ἀληθείας] συνάπτονται, τὰ διασπαρῆμένα εἰς ἑνωσιν ἐπικρατούσης τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας συνέρχονται, ἵνα ὁμογύωνος ἅρα ἡμῖν πάντες τῶν μεγαλειώτατον τοῦ ἡμετέρας τοῦ ἀγαθοῦ τούτου Θεοῦ πιστῶς ἰσχύουσι παρακαλεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ μικροχρόνου καὶ τελείας εὐδαιμονίας θεοῦ χάρισθῆναι τῷ κράτει τῆς ἡμῶν ἀνδρείας, ἵνα τοῖς κωμάτοις τῆς ἡμῶν ἀσπείρου ἡμῶν ἡμῶν συναχθῶσιν ἐκ τῶν ἰθῶν εἰς τὸ πιστεῖν [L. ἐομολογήσασθαι] τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, καὶ δοξάζειν ἐν ὑμῖν τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ὁμολογίαν, τοῦ ποιήσαντος θαυμάσια μεγάλα μῆνου, τοῦ ποιήσαντος τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς· ἀντακαρῶντος πολέμους μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς· ὅς τὰ διασπαρῆμένα συνήγαγε, καὶ τὰ συναχθέντα φυλάττει· ἐς τοὺς εἰσεπίεις βασιλεῖς ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ βασιλεύειν προστάττει, ὅτινα διὰ τῆς ἀγρύπνου εἰσεπίεις, καὶ τῶν ἀσπείρων καρέων συναγούτος Θεοῦ φυλάττουσι.

SUBSCRIPTIONES *.

Agatho episcopus sanctæ Dei catholice atque apostolicæ Ecclesiæ urbis Romæ, huic suggestioni cum generalitate totius apostolicæ sedis concilii, pro reuerentiæ apostolicæ confessionis factæ, sicut superius ordinatur, cons. et subscr.

Andreas gratia Dei episcopus sanctæ Ostiensis ecclesiæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter contruximus, simil. subscr.

Agnellus gratia Dei episcopus sanctæ ecclesiæ Tarracinenensis provincie Campaniæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscr.

Agnellos gratia Dei episcopus sanctæ Fundanæ ecclesiæ provincie Campaniæ, in hanc suggestionem, etc., similiter subscripsi.

Adeodatus gratia Dei episcopus sanctæ Formianæ ecclesiæ provincie Campaniæ, in hanc suggestionem, etc., similiter subscripsi.

Petrus gratia Dei episcopus sanctæ Cumanæ ecclesiæ provincie Campaniæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscr.

Agnellus gratia Dei episcopus sanctæ ecclesiæ Misenum provincie Campaniæ, in suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

* In sequentibus subscriptionum formulis Græcum iter et Latinum sermonem, aliquot, nec graviotis

λογίᾳ τῆς ἡμετέρας μετριότητος περιεχόμενα ἅμα ἡμῖν εὐκρινῶς κηρύττειν ἐπιθυμῶσι, ὡς τῆ ἡμετέρα ἀποστολικῆ πίστει ὁμόφρονος, ὡς συνειροῖς, ὡς συλλειτουργοῦς, ὡς τῆς αὐτῆς πίστεως, καὶ ἵνα ἀπλοῖς εἴπωμεν, ὡς πνευματικὸς ἀδελφοῦς, καὶ συνεπισκόπους ἡμῶν δεχόμεθα. Τοὺς δὲ ταῦτα σὺν ἡμῖν ὁμολογεῖν μὴ θέλοντας, ὡς ἰχθύος τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ὁμολογίας, ἐνόχου· εἶναι κρίνομεν τῆς αἰωνίου κατακρίσεως, οὔτι δὲ ποτε τοὺς τοιαύτους ἐν τῷ συλλόγῳ τῆς ἡμετέρας μετριότητος, εἰμὰ διορθωθέντας, ἀνεχόμεθα δεῖξασθαι. Μήτι παραθῆναι ἡμᾶς τις ἐξ αὐτῶν ὑπολάβοι,

Ἐπερ παρελάβομεν ἀπὸ τῶν προηγησαμένων ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο χαρὰ μεγάλη ἴσται ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ἵαν τῆς ἡμετέρας ἐνδοξοῦς βασιλείας μιστευσούσης ὁ συμβασιλεύς ἡμῶν καὶ παντοκράτωρ Θεὸς ταῦτα πρὸς πέρας ἀγάγῃ, ἵνα ὁ οὐρανὸς ἐνφρανθῇ, καὶ ἀγαλλιῶσται ἡ γῆ γυνομένης εἰρήνης πολλῆς τοῖς τῶν ἀλλόθιων ἀγαπῶσι, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον· καὶ ἀραιρεθῆ ἀπὸ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ βδελύγμα σκανδάλου, τὸ ὄν εἰς πῶσιον πολλῶν ἀσυστάτων καὶ ἀπλουστέρων· καὶ γίνηται μία πίστις, ἐν στόμα, καὶ χεῖλος ἐν, καὶ μία πρὸς πάντα [παρὰ πάντι] τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος ὁμολογία, ἐν ὅσῳ πάντες ὁμοθυμαδὸν λαλοῦσι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· ἵνα ἐν ταῖς χρόνις τῆς ἡμετέρας γαληναίας εὐδαιμονίας ὁ πολυεὺς Θεὸς χαρίσασθαι καταξιώσῃ, ἐν ᾧ [i. e.] τὰ δυσκωμῆα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ κατασκευάζονται, τὰ διακωμωρημένα εἰς ἀρμονίαν ἀληθείας συνέρχονται, τὰ διζευγημένα εἰς ἀγάπην ἀποστολικῆς πίστεως [ἀληθείας] συνάπτονται, τὰ διασπαρῆμένα εἰς ἑνωσιν ἐπικρατούσης τῆς ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας συνέρχονται, ἵνα ὁμογύωνος ἅρα ἡμῖν πάντες τῶν μεγαλειώτατον τοῦ ἡμετέρας τοῦ ἀγαθοῦ τούτου Θεοῦ πιστῶς ἰσχύουσι παρακαλεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ μικροχρόνου καὶ τελείας εὐδαιμονίας θεοῦ χάρισθῆναι τῷ κράτει τῆς ἡμῶν ἀνδρείας, ἵνα τοῖς κωμάτοις τῆς ἡμῶν ἀσπείρου ἡμῶν ἡμῶν συναχθῶσιν ἐκ τῶν ἰθῶν εἰς τὸ πιστεῖν [L. ἐομολογήσασθαι] τῷ ὀνόματι τῷ ἁγίῳ αὐτοῦ, καὶ δοξάζειν ἐν ὑμῖν τὴν ἀληθῆ αὐτοῦ ὁμολογίαν, τοῦ ποιήσαντος θαυμάσια μεγάλα μῆνου, τοῦ ποιήσαντος τέρατα ἐπὶ τῆς γῆς· ἀντακαρῶντος πολέμους μέχρι τῶν ἐσχάτων τῆς γῆς· ὅς τὰ διασπαρῆμένα συνήγαγε, καὶ τὰ συναχθέντα φυλάττει· ἐς τοὺς εἰσεπίεις βασιλεῖς ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ βασιλεύειν προστάττει, ὅτινα διὰ τῆς ἀγρύπνου εἰσεπίεις, καὶ τῶν ἀσπείρων καρέων συναγούτος Θεοῦ φυλάττουσι.

B

AI ΥΠΟΓΡΑΦΑΙ.

Ἀγάθων ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πόλεως Ῥώμης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἅμα τῷ κοινῷ ἔθλις τῆς συνόδου τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, τῇ γυνομένη χάριτι τῆς ὀρθότητος τῆς ἀποστολικῆς ὁμολογίας, ὡς ἀνωτέρω περιέχεται, φρονῶν ὑπέγραψα.

Ἀνδρίας χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἐν τῇ Ὄστῃ ἐκκλησίας ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμετέρας πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἀγγέλλος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Ταδ-ρακίνῃ ἐκκλησίας ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

C

Ἀδεοδάτος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Σέρμη ἐκκλησίας, ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Πέτρος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Κοῦμῃ ἐκκλησίας ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἀγγέλλος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Μισαίνῃ ἐκκλησίας ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

tamen momenti discrepantias animadvertere est. Qua de re lectores tantummodo monere so'ficiat. Est.

Γαυδιώζος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Πο-
τιολῶν ἐκκλησίας ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Στέφανος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Λουκρητίας ἐπαρχίας Καλαβρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἀγγελὸς εὐσεβὴς ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Νεαπόλει ἐκκλησίας ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Λύρηλιανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Νωλῶν ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Βαρβάτος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βενιθέτου ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Δεκώροτος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Καπουίας ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἰουλιανὸς ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Κονσταντίνου, [omissum est ἐπαρχίας Βρυτιῶν] ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἰωάννης χάριτι Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἰδραύντου ἐπαρχίας Καλαβρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Γερμανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τάραντος [Ταρέντου] ἐπαρχίας Καλαβρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Θεοφάνης ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Θούρης [L. Θουρίνης] ἐπαρχίας Καλαβρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Πέτρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐν Βρότωνι ἐκκλησίας ἐπαρχίας Βρυτιῶν [ἄλλως, Βρεττιῶν], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Παῦλος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Σκυλλαιῶν ἐπαρχίας Βρυτιῶν, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Γεώργιος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ταυρικῆς ἐπαρχίας Καλαβρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Θεόδωρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τροπέας ἐπαρχίας Καλαβρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἀβουνδάντιος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλη-

• Gaudiosus gratia Dei episcopus sanctæ Puteolanae ecclesie provincie Campanie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscr.

Stephanus gratia Dei episcopus sanctæ Locroensis ecclesie [Provincie Calabrie], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subs.

Agnellus humilis episcopus sanctæ Neapolitanæ ecclesie provincie Campanie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subs.

Aurelius [Aurelianus] ^b humilis episcopus sanctæ Nolanæ ecclesie provincie Campanie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Barbatus gratia Dei episcopus sanctæ Beneventanæ ecclesie provincie Campanie, hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscr.

Decorusus gratia Dei episcopus sanctæ ecclesie Capuanæ provincie Campanie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscr.

Julianus indignus episcopus sanctæ Consentinae ecclesie provincie Brutiorum [Calabrie], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes gratia Dei episcopus sanctæ Hydruntinae ecclesie provincie Brutiorum, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscripsi.

Germanus humilis episcopus sanctæ Tarentinae ecclesie provincie Calabrie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theophanes humilis episcopus sanctæ Thurinae ecclesie provincie Calabrie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Petrus humilis episcopus sanctæ Crotonensis ecclesie provincie Brutiorum, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscripsi.

Paulus humilis episcopus sanctæ Scyllitensis ecclesie provincie Brutiorum, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, simil. subscripsi.

Georgius humilis episcopus sanctæ Taurianæ ecclesie, provincie Calabrie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscr.

Theodorus humilis episcopus sanctæ Tropejanae ecclesie provincie Calabrie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Abundantius humilis episcopus Tempsanae eccle-

^a Ms. Paris., *Tausius. Harb.*

^b Paris., *minimus episcopus* et sic in seqq. Is.

siz provincie Brutiorum, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Hycinthus humilis episcopus sancte Surrentine ecclesie provincie Campanie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Placencius humilis episcopus sancte Veliternensis ecclesie provincie Campanie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subs.

Juvenalis humilis episcopus sancte Albanensis ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Vitus humilis episcopus sancte ecclesie Silve candidæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Paulus humilis episcopus sancte Nomentane ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes humilis episcopus sancte ecclesie Portuensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Stephanus humilis episcopus sancte Prænestine ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Felix exiguus episcopus sancte Spoletane ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Monestus exiguus episcopus sancte Esinatis ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Felix exiguus episcopus sancte Camerine ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Florus exiguus episcopus sancte Fulginatis ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Decentius exiguus episcopus sancte Foroflaminienensis ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes exiguus episcopus sancte Nursine ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Felix exiguus episcopus sancte ecclesie Asculanensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica

σίζε Τεμφάνης ἐπαρχίας Βρυτιῶν, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἰακίνθος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Σῦρτης [Σουρρέντου] ἐπαρχίας Καμπανίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Πλακέντιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βιλλετέρνης [add. ἐπαρχίας Καμπανίας], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Ἰουθενάλιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀλβάνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Βίτιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Λυλικῆς Σίλβας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Παῦλος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Νεμάντου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τοῦ Πόρτου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Στέφανος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Πραϊνεστίνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Φίλιξ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Σπολητίνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συντάξαμεν, συνήνεσα ὁμοθυμαδὸν, καὶ ὑπέγ.

Ὀνωράτος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας... [F. Ἀσιαινός] ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Φίλιξ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Καμερίνης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Φλόρος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Φουλγίνης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Δεκέντιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Φοροφλαμινίου, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ἰωάννης ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Νούρσης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Φίλιξ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀσκουλάνων, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων

^a Paris., Honoratus. HARD.

^b Paris., Decentinus. IV.

των ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ἁπολύτως ἁπολύτως, καὶ ὑπέγραψα.

Ἄδριανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ῥεατίνης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Φλώρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Φουρωκίνης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Κλαρέντιος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βαλνύσης ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

^a Κρίστος [Ὀρίστος] ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βιζωνος, ἐπαρχίας Καλαβρίας, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Θεοδοσίος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Συρακούσης τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Βενέδικτος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Μισσάνης τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Ἰωάννης ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας εἰς τὰ Θερμιτάνια τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Ἰωάννης.

Πέτρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ταυρομενίου τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Ἰουλιανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Κατάνης τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ἐνεκεν τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Γεώργιος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τροκαλιτάνης [ἢ Τριπολιτάνης] τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Γεώργιος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀραγορτίνου τῆς ἐν Σικελίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεμα, καὶ ὑπέγ.

Ἀδεόδατος ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Λεύκων, λεγάτος τῆς σεβασμίας συνόδου τῆς ἐν Γαλλίᾳ τῇ ἐπαρχίᾳ, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ συνοδικῶς παρ' ἡμῶν γενομένη συναινεῶν ὑπέγ.

Ὀυλφρίδος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας

^a Pro κρίστος. HARD.

^b I.e. e., Crescens, ut in concilio Rom. anni 679, et

A nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Hadrianus exiguus episcopus sanctæ Reatinæ ecclesiæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Florus exiguus episcopus sanctæ Furconiensis ecclesiæ, in hanc suggestionem quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Clarentius exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Balnensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

^b Orestes exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Vibonensis [Add. provinciæ Calabria], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theodosius exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Syracusanæ provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Benedictus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Messanensis provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Thermitanæ provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

^c Joannes exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Mylanæ provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Petrus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Tauro-montanæ provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Julianus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Catanensis provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Georgius exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Trioclitanae provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Georgius exiguus episcopus sanctæ Agrigentinae ecclesiæ provinciæ Siciliæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Adeodatus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Leucorum, legatus venerabilis synodi per Galliarum provincias constituta, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

^c Wilfridus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Ebo-

ita hic habet Ms. Paris. Ib.

^c Paris., Ulbchridus. Ib.

racearum insula Britannia, legatus venerabilis synodi per Britanniam constitutus, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Mauricius humilis episcopus sanctæ Tiburtinæ ecclesie [Provinciæ Piconæ], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Felix humilis episcopus sanctæ Arelatensis ecclesie, legatus venerabilis synodi per Galliarum provincias constitutus, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Taurinus indignus diaconus sanctæ ecclesie Tolonensis, legatus venerabilis synodi per Galliarum provincias constitutus, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Mansuetus Dei gratia episcopus sanctæ Mediolanensis ecclesie, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes indignus episcopus sanctæ ecclesie Bergomatis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Donatus episcopus sanctæ ecclesie Laudensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Anastasio episcopus sanctæ ecclesie Ticinensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Valentius episcopus sanctæ ecclesie Aquensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Desiderius humilis episcopus sanctæ ecclesie Cremonensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Gratianus episcopus sanctæ ecclesie Novarionensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Desiderius episcopus sanctæ ecclesie Eporedionensis [G., Hipporicæ in Calabria], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes clementia Dei episcopus sanctæ ecclesie Genensia, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, fideliter subscripsi.

Deusdedit episcopus sanctæ ecclesie Brixianensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, fideliter subscripsi.

• Paris., Charinus. Harb.

Εὐνοσιακὸς [L. Ἐφορακῆ;] ἡγεστὸς τῆς Βρετανίας, λεγόμενος τῆς σεβασμίας συνόδου τῆς ἐν Βρετανίᾳ καθιεστῶσης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ συνεδικῶς παρ' ἡμῶν γενομένῃ συναίνων ὑπέγραψα.

Μαυρικίος ἄξιος διάκονος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τιβούρτου ἐπαρχίας Πικονίας, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Ἡλῆξ ἰλάχιστος [L. ἐπίσκοπος] πρεσβύτερος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ῥαλατίουσου [L. Ἀραλάτου], λεγόμενος τῆς σεβασμίας συνόδου τῆς ἐν τῇ χώρῃ τῶν Γάλλων καθιεστῶσης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ συνεδικῶς γενομένῃ παρ' ἡμῶν, συναίνων ὑπέγ.

Ταυρίνος ἀνάξιος διάκονος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀδελόνσου [L. Τηλώνου], λεγόμενος τῆς σεβασμίας συνόδου τῆς ἐν τῇ χώρῃ τῶν Γάλλων καθιεστῶσης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ συνεδικῶς γενομένῃ παρ' ἡμῶν συναίνων ὑπέγ.

Μανσουέτος κατὰ θεοῦ χάριος διάκονος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Μεδιολάνου, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς γενομένῃ παρὰ πάντων ἡμῶν ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ἰωάννης ἐκκλησίας Βεργομάτης [L. Βεργόρου] ἀνάξιος ἐπίσκοπος, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Δονάτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Λαυδένσου, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ἀναστάσιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Τικίνου [L. Τικίνου], ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Βαλεντίος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀκουένσου, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Δεσιδέριος ἰλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Κρεμόνου [L. Κρεμόνης], ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Γρατιανὸς ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Νοβάρου, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Δεσιδέριος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἰππορίτης [L. Ἐπορεδίας], ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ἰωάννης εὐσεβεία [ἐπιθετικῆ] Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας Γενεύας, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Δεουσδέδωτ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βριξίας, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ἀδάκτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Δέρτωνος, ἅ
ταύτη τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ ἀναφορᾷ,
ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ
ὑπέγραψα.

Βενενάτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀστίν-
σου, ταύτη τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένῃ
ἀναφορᾷ, ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνή-
νεσα, καὶ ὑπέγ.

Βενέδικτος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Βαλδίνσου, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Βάνος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ἀλ-
βιγκάνσου, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Θεόδωρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Βερκάλδων, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ρουάτιος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Ταυρινάτων, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάν-
των ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ιωάννης ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Βιντιμύλου, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Σεβῆρος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Δούνας, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν
γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα,
καὶ ὑπέγ.

Ἐλευθέριος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Λουκίνσου, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάν-
των ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πί-
στεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Μαυριανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Πισῶν, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Σερῆνος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Πο-
πουλωνίου, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ῥεκαμάτος ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Φλωρεντίας, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάν-
των ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Βαλεριανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Ῥουφελίνσου [Ῥουτελίνσου; ul., Ῥουσελλίνης L.], ταύτη
τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν ὑπὲρ τῆς
ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως γενομένῃ συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Κυπριανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
Ἀρετίνης, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων
ἡμῶν γενομένῃ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως
συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Βιταλιανὸς ἐλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας

^a Paris., *Audax*. HARD.

^b Ms. Paris., *Albiganensis*. Id.

^a Audacis episcopus sanctæ ecclesiæ Dertonensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Benenatus episcopus sanctæ ecclesiæ Astensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Benedictus, humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Valvensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Bonus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Albiganensis [Corr. ut in Græco Albiganensis, vel Albiganensis], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theodorus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Vercellensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Rusticus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Taurinatis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Vindimiliensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Severus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Lunensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Eleutherius humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Lucensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

^d Maurianus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Pisane, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Serenus episcopus humilis sanctæ ecclesiæ Populoniensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Reparatus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Florentinæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Valerianus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Ruscellensis [Rusellinus], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Cyprianus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Arretinæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Vitalianus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Se-

^e Holstenius legit *Albensis*. Id.

^d Paris., *Maurianus*. Id.

nensis in hanc suggestionem, quam pro apostolica A
nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Marcianus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Volterranæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Mauricius exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Suanensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Agnellus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Volsiniensis [Volsiniensis], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theodorus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Clusianæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Castoditus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Vitalianus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Tuscanensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Mauritius humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Anagninæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Saturninus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Alatriæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Valerianus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Rosanensis [Rosanensis] ecclesiæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Gaudiosus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Signinæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Agatho humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Aquilelensis provincie Istrice, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Cyriacus peccator et indignus episcopus sanctæ ecclesiæ Polensis provincie Istrice, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Aurelianus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Parentinæ provincie Istrice, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Ursinus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Genetensis provincie Istrice, in hanc suggestionem, quam

Σενέσου, ταύτη τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγραψα.

Μαρκιανὸς ἐλάχ. ἐπίσκ. τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Βολιτερράνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Μαυρίκιος ἐλάχ. ἐπίσκ. τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Σουανένσου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Ἄγνιλλος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Βουλσινιένσου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Θεόδωρος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Κλουστίνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Καυστόδιτος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. τοῦ Βαλντινοκάστρου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Βιταλιανὸς ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Τούσκης [Τουσκοῦλου], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Μαυρίκιος ἐλάχ. ἐπίσκ. τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἀναγνίνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς παρὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως συνήνεσα, καὶ ὑπέγ.

Σατουρνίνος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἄλστρινης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Βαλεριανὸς ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. εἰς τὰ Ῥωσάνα, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Γαυζίσκος [L. Γαυδιώσος] ἐλάχ. ἐπίσκ. τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Σενγίνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Ἀγάθων ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἀκυλαϊκῆς ἐπαρχίας Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Κυριακὸς ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Πολέσσου [Πόλης] ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Ἀυρηλιανὸς ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Παρέντου ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἣν ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνιτάξαμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Οὐρσίνος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Κίντου [Κενίτου L.] ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀνα-

^a Paris., ut in Græco, Gauziscus.

φορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμοίως ὑπέγραφα.

Ἀνδρέας ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Κελαϊάνης [Οὐκεαντιανῆς L.] ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Γαυδέντιος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Τεργιάνης [Τεργεστίνης L.] ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, τῇ κοινῶς κατὰ πάντων ἡμῶν γενομένη ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως συμφώνησι, καὶ ὑπέγ.

Βενετῆος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ὀπιτεργίου [Ὀπιτεργίου L.], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Οὐρσίνος [Οὐρσινειανὸς L.] ἡλάχ. ἐπίσκ. τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Παταθίης [Πουλίης L.] ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Παῦλος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἀλτινέσου, ἐπαρχ. Ἰστρίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Παῦλος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἀρμιῖνου ἐπαρχ. Πενταπόλεως, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Βεῆτος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Πισαύρου ἐπαρχ. Πενταπόλεως, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Δομίνκος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. ... [Φάνου L.] ἐπαρχ. Πενταπόλεως, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Ἀδριανὸς ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Νουμαντίας ἐπαρχ. Πενταπόλεως, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Ἰωάννης ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἀύσιμαρῆς [Ἀύξιμου] ἐπαρχ. Πενταπόλεως, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολ. ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Ἰωάννης ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Ἀγαθῆς ἐπαρχίας Πενταπόλεως, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμ. ὑπέγ.

Βενετῆος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. Περουσίνης ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Βονιφάτιος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ. εἰς Τουθέρτινης ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συντάξασμεν, ὁμοίως ὑπέγραφα.

Ἐξιλάρτος ἡλάχιτος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησ.

° Paris., Ursinus . . . Patavina. HARD.

° Paris., Benenatus. Id.

A pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Andreas humilis episcopus sanctae ecclesiae Veleutanae provinciae Istriae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Gaudentius humilis episcopus sanctae ecclesiae Tergestinae provinciae Istriae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Benenatus humilis episcopus sanctae ecclesiae Opicentis provinciae Istriae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Ursinius humilis episcopus sanctae ecclesiae Padovae [Pacinanae] provinciae Istriae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Paulus humilis episcopus sanctae ecclesiae Pataviae [Alticensis] provinciae Istriae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Paulus humilis episcopus sanctae ecclesiae Alisinae [Alisinae, Altien., G., Ariminensis] provinciae Pentapetiae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Betas humilis episcopus sanctae ecclesiae Pisanensis provinciae Pentapetiae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Dominicus humilis episcopus sanctae ecclesiae Fanensis provinciae Pentapetiae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Hadrianus humilis episcopus sanctae ecclesiae Numanensis provinciae Pentapetiae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes humilis episcopus sanctae ecclesiae Ausimatis provinciae Pentapetiae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes humilis episcopus sanctae ecclesiae Anconitanae provinciae Pentapetiae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Benenatus humilis episcopus sanctae ecclesiae Perusinae provinciae Tusciae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Bonifacius humilis episcopus sanctae ecclesiae Thurduntinae provinciae Tusciae, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Exilartus humilis episcopus sanctae ecclesiae Me-

° Paris., Nomenatus. Id.

arensis provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Amator humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Bleronæ provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Gratiosus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Sutrinæ provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theodorus humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Ne-pesinæ provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Joannes humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Salernitanæ [Sarnensis, sed a Græca corrupto videtur legendum Sarsinatis in Umbria] provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theodorus indignus et humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Amerinæ provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Herbatius humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Polimartiensis provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Deusdedit humilis episcopus sanctæ ecclesiæ Narniensis provinciæ Tusciæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Theodorus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Ruvennatis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Stephanus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Sarnatis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Borbatus exiguus episcopus sanctæ ecclesiæ Corneliensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Victor episcopus sanctæ ecclesiæ Bononiensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Florentius episcopus sanctæ ecclesiæ Cæsenatis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Vitalis episcopus sanctæ ecclesiæ Faventinæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Justinus episcopus sanctæ ecclesiæ Fidentinensis

* *Lege Falaritana.* Vide conc. rom. anni 675. In Ms. Paris., *Phalcritano.* HARD.

Α Μαντουρίας [Μεταύρου L.] ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Ἀμάτωρ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βλερόνης ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Γρατζιώσος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Σουτρίνης ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Διοδάτος [Θεόδωρος] ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Νεπιδίνης ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Ἰωάννης ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Φαλίριως [Φαλίριου L.] ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Θεόδωρος ἀνάξιος καὶ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τῆς πόλεως Ἀμερινῆς ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Βαρβατιωὺς ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Πολιμαρτίας ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Δεουσιδίειτ ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ναρνίας ἐπαρχίας Τουσκίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Θεόδωρος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ραβίνης, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Στέφανος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Σαρνατίας [Ἰσως, Σαρνάτης], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Βορβάτος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Κορνελίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Βικτωρ ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Βονωνίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Φλώρος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Κεσιτίνης [Κασίνης], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Βιταλιανὸς ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Φαβεντίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγ.

Ἰουστίνος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Φιδεντινῆς

h Ms. Paris., *Cæsenatis.* lv.

i Ms. Paris., *Celitanæ.* lv.

τῖνας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Βασίλειος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Λιβιίνου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Πλακέντιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Πλακεντίας, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Μαυρίκιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας τοῦ Παρίου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Πέτρος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Μοντίσου [Μοντινῆς L.], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Γρατζιῶσιος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Παρμίνου, ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Μάγνος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας Ποπιδου [Πουπιδαν L.], ἐν ταύτῃ τῇ ἀναφορῇ, ἢ ὑπὲρ τῆς ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως ὁμοθυμαδὸν συνετάξαμεν, ὁμοίως ὑπέγραψα.

Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβιστάτος βασιλεὺς ἔπειν Ἰακωνῶς ἔχει καὶ τὰ κατὰ τὴν σήμερον ἡμέραν ἀναγνωσθέντα. Μακάριος δὲ ὁ δούνατος ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καθ' ἑτέραν τὰς ἡδὴ ὑποσχθείσας παρ' αὐτῶν ἁγίων Πατέρων χρήσεις προκομιζέτωσαν.

EPISTOLA IV.

PATRES SYNODI SECTÆ AD AGATHONEM PAPAM.

ΙΣΟΤΥΠΑ ΤΩΝ ΣΤΑΛΛΑΕΝΤΩΝ γραμμάτων παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἐκτῆς συνόδου πρὸς Ἀγάθωνα τὸν ἁγιωτάτου καὶ μακ. βιώτατου πάπαν τῆς πρεσβυτείας Ῥώμης.

Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ πανευσεβῆς θέσις τοῦ εὐσεβιστάτου καὶ πιστοτάτου μεγάλου βασιλέως Κωνσταντίνου συναχθεῖσα ἐν ταύτῃ τῇ Θεοφυλάκτῃ καὶ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει νῆα Ῥώμῃ ἐν τῷ σικρίτῳ τοῦ θείου παλατίου τῷ οὕτως ἐπιλεγόμενῳ Τρουλλῷ, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πάπῃ τῆς πρεσβυτείας Ῥώμης Ἀγάθῳ ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Τὰ μέγιστα τῶν νοσημάτων μεζόνων δεῖται βοηθημάτων, ὡς ἴσθι μακαριώτατοι· διὰ τοιούτου Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ἡ ὄντως τῶν ὄντων δημιουργὸς καὶ προνοητικὴ δύναμις σοφὸν ἀνδείξεν ἰατρὸν τὴν ὑμετέραν Θεοτίμητον ἀγιότητα, τὸ τε νοσῶδες τῆς αἰρετικῆς λύμης ὀρθοδοξίας φαρμάκιος ἱερωτικῶς ἀπελάουσαν, καὶ πανθενῆ τῶν ὑγιᾶν τῆς Ἐκκλησίας χαριζομένην τοῖς μέλεσιν. Ὅθεν καὶ ἡμεῖς, ὡς πρωτοθρόνῳ σοι τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, τὸ πρακτικὸν τακτικὸν ἐπέθετο, ἐπὶ τὴν στερειὰν πέτραν ἐστῶτι τῆς πίστεως, τοῖς παρὰ τῆς ὑμετέρας πατρικῆς μακαριότητος πρὸς τὸν εὐσεβιστάτου βασιλέα τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας ἐμπελοχωρήσαντες γράμμασιν ἄπερ καὶ ὡς ἀπὸ τῆς κορυφαίας τῶν ἀποστόλων ἀπρότατος θεολογηθέντα γνώσκομεν, δι' ὧν καὶ τὴν τῆς ἐναγχῆς ἀνα-

A [Vicoaventinnensis], in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Vincentius episcopus sanctæ ecclesiæ Livienensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Placencius episcopus sanctæ ecclesiæ Placentinæ, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Mauritius episcopus sanctæ ecclesiæ Regienensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Petrus episcopus sanctæ ecclesiæ Mutinensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

B

Gratiosus episcopus sanctæ ecclesiæ Parmensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Magnus episcopus sanctæ ecclesiæ Papiensis, in hanc suggestionem, quam pro apostolica nostra fide unanimiter construximus, similiter subscripsi.

Constantinus piissimus imperator dixit: Sufficiant quæ hodierna die relecta sunt; Macarius vero venerabilis archiepiscopus Antiochiæ, et qui cum eo sunt, in altero secretario testimonia Patrum quæ jam polliciti sunt, proferant.

C EXEMPLUM LITTERARUM missarum a sancto et univ-
ersali sexto concilio ad Agathonem sanctissimum et
beatissimum papam senioris Romæ.

Sanctum et universale concilium, quod per Dei gratiam et piam sanctionem piissimi ac fidelissimi magni imperatoris Constantini congregatum est in hac a Deo conservanda et regia Constantinopoli nova Roma in secreto sacri palatii dicto Trullo, sanctissimo ac beatissimo papæ senioris Romæ Agathoni in Domino salutem.

Maximi morbi majoribus indigent auxiliis, ut scitis, beatissimi: atque idcirco Christus verus Deus noster, virtus vere rerum omnium conditrix et gubernatrix, sapientem dedit medicum, vestram a Deo honoratam sanctitatem, contagia hæreticæ luis fortiter propulsantem remediis orthodoxiæ, ac validæ robur membris Ecclesiæ largientem. Itaque tibi, ut primæ sedis antistiti universalis ecclesiæ, quid agendum sit relinquimus, stanti super firmam fidei petram libenter, perlectis veræ confessionis litteris a vestra paterna beatitudine ad piissimum imperatorem missis: quas ut a summo apostolorum vertice divine perscriptas agnoscimus, per quas exortam nuper multiplicis erroris hæreticam sectam depulimus, Constantino nobis ad decernendum hortatore, qui di-

• Velus interpretatio.

vine imperat, sceptraque clementissime regit, quo adjutore, impietatis errorem everimus, hæreticorum nefariam doctrinam quasi obsidione adorti. Inde fundamenta execrandæ eorum hæreseos prorsus convellent, eosque armis spiritualibus paternisque aggredientes, et linguas eorum, ne inter se accommodate loquerentur, confundentes, exstructam ab his impiissimæ hæresis turrim subruimus: ac ipsos, ut lapsos circa fidem ac peccatores, in matutinis extra castra atriorum Dei, ut Davidice loquamur (*Psal. c, 8*), anathematibus interfecimus, ex sententia per sacras vestras litteras de iis prius lata, videlicet Theodorum episcopum Pharan, Sergium, Honorium, Cyrum, Paulum, Pyrrhum et Petrum. Ad hoc autem et post eos anathematibus hæreticorum juste subjecimus et eos, qui vivunt suscepta illorum impietate, vel, ut apertius dicatur, Apollinarii, et Severi, et Themistii exosorum Deo, Macarium qui fuit Antiochensium magnæ urbis episcopus, quem et pastorii pelle merito ipsius deudavimus, propter impœnitentiam ejus circa orthodoxam fidem et obstinatam perveraciam; et Stephanum ejus ad amentiam discipulum, ad impietatem doctorem: item Polychronium, qui in dogmatibus hæreticis nomini suo respondens, invenit: eos demum, qui similia, atque hi, impœnitenter docuerunt, aut docent, aut sentiunt, aut senserunt.

καὶς δόγμασι Πολυχρόνιον, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τούτοις ἢ φρονήσαντας δόγματα.

Hactenus igitur mœror nobis et tristitia, et multæ lacrymæ fuere. Non enim risimus proximorum ruinas, nec eorum effrenato furore læti exsultavimus, nec idcirco sumus elati, ut eam ob rem gravius eaderemus: non sic in his, o venerabile et æcerum caput, edocti sumus, qui universitatis dominum Christum humanum ac summe bonum et benignum habeamus: qui et hortatur nos, ut, sicut bonus decet, sacerdotalium ipsius legum, in quantum fieri possit, simus imitatores, formamque obtinemus pastoralis ejus et conciliatricis gubernationis. Sed et ad pœnitentiæ conversionem tum serenissimus imperator, tum nos, eos varie hortati sumus, omniaque gemimus religione et diligentia singulari: non commoti gratia, non odio, quemalmodum ex iis cognoscere potestas, quæ in unoquoque negotio sunt pertractata, et relata in commentarios, et in præsentia ad vestram beatitudinem mittuntur: ac intelligetis a vicariis sanctitatis vestræ, Theodoro ac Georgio dilectis Deo presbyteris, et Joanne religiosissimo diacono, et Constantino venerabili hypodisco, vestris spiritualibus illis, nostrisque dilectis fratribus: tum ab his qui a sancta vestra synodo missi sunt, sanctis episcopis qui recte ac probe ex vestra disciplina in primo fidei capitulo una nobiscum decertarunt. Sic nos sancto Spiritu illustrati, vestraq; instituti doctrina, infesta dogmata impietatis depulimus, rectissimam orthodoxæ semitam complanantes, piissimo ac serenissimo nostro imperatore Constantino

Α φανίσας αἰρέσεως πολυπλανῆ δοξαν ἐξειδιώξαμεν, ἐξάρχοντος ἡμῶν ἐν τοῖς δόγμασι Κωνσταντίνου τοῦ θειωδῶς βασιλεύοντος, καὶ τὰ σκῆπτρα ἡμερωτάτης θύνης· τοσ, μεθ' οὗ τὴν τῆς ἀσεβείας πλάνην κατεστρεψάμεθα, τὰ τῶν αἰρετικῶν δυσσεβῆ πολιορκήσαντες δόγματα. Κάντεῦθεν ἐκ βάρβρων αὐτῶν ἀνασπᾶσαντες τοὺς θεμιλοῦς τῆς βδελυρωτάτης αἰρέσεως, καὶ καταβάντες πρὸς αὐτοὺς μεθ' ὀπλῶν πνευματικῶν τε καὶ πατρικῶν, καὶ τὰς γλώσσας αὐτῶν προσφόρους λέγειν συγχέοντες, τὸν ὑπ' αὐτῶν κτισθέντα τῆς ἀσεβείας αἰρέσει· πύργου ἐξεμοχλεύσαμεν· αὐτῶς δὲ ὡς περὶ τὴν πίστιν ἡμαρτανότας εἰς τὰς πρώτας ἔξω τῆς παρεμβολῆς τῶν αὐλῶν τοῦ Θεοῦ, Δαδικτικῶς [Δαδικτικῶς] εἰπεῖν, τοῖς ἀναθίμασιν ἀπεκτείνωμεν, κατὰ τὴν τοῖς ἱεροῖς ὑμῶν γράμμασιν ἐπ' αὐτοῖς προφηρησιθίσαν ἀπόφασιν· φαμέν δὲ Θεοδωρον τὸν τῆς Φαράν, Σέργιον, Ὀνώριον, Κύρον, Παῦλον, Πύρρον καὶ Πέτρον. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ μετὰ τούτους τοῖς ἀναθίμασι τῶν αἰρετικῶν ἐνδικῶς καθυπεβῶλομεν, καὶ τοὺς ἐν ζῶσιν ἀναθεδεδεμένους τὴν τούτων ἀσέβειαν, εἰπεῖν δὲ μᾶλλον σφοδρότερον, τὸν Ἀπολλινάριον, Σεβέρου τε, καὶ Θεμιστίου τῶν Θεοστογῶν, Μακάριον τὸν γενόμενον τῆς Ἀντιοχείων μεγαλοπόλεως ἐπίσκοπον· ὃν καὶ τῆς πειμαντικῆς δορᾶς κατ' ἀξίαν ἀπεγυμνώσαμεν διὰ τὸ ἀμετανόητον τούτου πρὸς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ ἀνιπίστροφον· Στέφανον τὸν τούτου πρὸς ἄνοιαν μαθητὴν καὶ διδάσκαλον πρὸς ἀσέβειαν, καὶ τὸν ἐν τοῖς αἰρετικῶς μετανοήτως διδάξαντας ἢ διδάσκοντας, ἢ φρονούντας,

C Μὴχρι τούτων τοῖνον ἡμῖν τὸ κατηρῆς καὶ στογῶν καὶ πολυδάκρυ. Οὐ γὰρ ἐγλάσαμεν τῶν πέναις τὰ πτώματα, οὐδὲ τῆς ἐνείων ἐξοστρήσεως ἐπιχαρήντες· κατεσκιρτήσαμεν, οὐδὲ μὲγα διὰ τοῦτο ἐπήρησαν, ἵνα καὶ μεζον ἐπὶ τούτω κατεμχθείμεν· ὡχ οὕτως ἡμῖς περὶ τούτων, ὡ σεθεσμια καὶ ἱερά κεφαλή, ἐπαιδεύθημεν, τὸν τῶν ὄλων δεσπότην Χριστὸν κεκτημένοι φιλόκροπον τε καὶ ὑπεράγαθον· ὃς καὶ μεματὰς ἡμᾶς, ὡς ἐρατὸν, τῆς ἱεραρχικῆς αὐτοῦ νομοθεσίας ἀγαθοπρεπῶς γενέσθαι παρακαλεῖται, καὶ τύπον ἐπίχοντας τῆς αὐτοῦ ποιμαντικῆς τε καὶ συστατικῆς κυβερνήσεως. Ἄλλα καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν μετανοᾶς ὃ τε γαληνότατος βασιλεὺς καὶ ἡμῖς διαφόρος τούτους προεστρεψάμεθα· καὶ μεθ' ὅλης τῆς εὐσεβείας τὰ πάντα πεπράχαμεν, οὐδὲν πρὸς χάριν ἢ ἀπίχθειαν διαγιόμενοι [ἴσ., διεγυρόμενοι]· καθὼς ὑμᾶς ἐνεσεν ἐκ τῶν ἤδη κεκνημένων ἐφ' ἐκάστῳ τῶν παρεκλουθιπότηων καὶ ἐγγράφως ὑπομνηματισθέντων, τῶν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆ ὑμῶν ἰσταλμένων μακαριότητι, γνῶναι τὴν δύναμιν· εἴτα δὲ καὶ διὰ τῶν ἀκαπληρωσάντων τὸ πρόσωπον τῆς ὑμετέρας ἀγιώτατος Θεοδώρου καὶ Γεωργίου τῶν Θεοφιλεστάτων πρεσβυτέρων, καὶ Ἰωάννου τοῦ θεοσεβιστάτου διακόνου, καὶ Κωνσταντίνου τοῦ εὐλαβεστάτου ὑποδιακόνου τῶν ὑμετέρων πνευματικῶν τέκνων, καὶ ἀγαπημένων ἡμῖν ἀδελφῶν· καὶ τῶν ἐκ τῆς καθ' ὑμᾶς ἀγιᾶς συνόδου σταλίντων ὀσιωτάτων ἐπισκόπων, ὀρθῶς καὶ χριστῶς κατὰ τὴν ὑμῶν παιδευσιν ἐν τῷ πρώτῳ τῆς πίστεως σὺν ἡμῖν ἀγωνισαμένων κεφαλαίῳ. Οὕτως ἡμῖς τῷ

ἀγίῳ Πνεύματι λαμπρυνόμενοι, καὶ ταῖς ὑμετέραις διδασκαλίαις δδηγούμενοι τὰ θυγατρῆ τῆς δυσσεθείας ἀπεικρουτάμεθα δόγματα, τὴν εὐθυάτην τῆς ὀρθοδοξίας τρίθρον ἐξομαλίσαντες, ἐν ὅλοις τοῦ εὐσεβιστάτου καὶ γαληνοτάτου ἡμῶν βασιλείως Κωνσταντίνου θεοσβέως ἡμεῖς περιθάψαντός τε καὶ κυβερνήσαντός· εἰτά τε καὶ τοῦ ἐνὸς ἡμῶν τῆς βασιλευούσης ταύτης Κωνσταντινουπόλεως ἀγιωτάτου προέδρου συνθεμένου πρώτου τοῦ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον ἡμῶν βασιλία παρ' ἡμῶν τῆς ὀρθοδοξίας σταλέντι συντάγματι, ὅτι κατὰ πάντα τοῖς ἐκρίτοις καὶ Θεοφόροις Πατέρας, καὶ ταῖς καὶ δὴ πάντας ἡμᾶς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ περιέχοντος τὸ ἐνεργῶν καὶ στεφανῶν τὸ συνίδριον.

Ἐντεῦθεν τοιγαροῦν ἐγ' ἡμᾶς ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος χάρις ἐπέλαμψε, τὴν ἐξουσίαν διὰ τῆς ἡμῶν ἐκτενιστάτης εὐχῆς χαρισσαμένη τοῦ πᾶν ζῆλον καὶ εὐλον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκῶσαι, καὶ πῦρ καταναλῶσαι κελύσασα. Καὶ καρδίᾳ, γλώσσῃ τε καὶ χειρὶ συμφωνήσαντες ἀπλανέστατον τε καὶ ἀσφαλιστάτον τῇ συνεργίᾳ τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος ὅρον ἐξεφωνήσαμεν, οὐ μετάραντες κατὰ τὸ δὴ λεγόμενον, ὅρια αἰώνια, μὴ γίνετο· ἀλλὰ ταῖς τῶν ἁγίων καὶ ἐκρίτων Πατέρων ἐμμέναντες χρήσεις, ὄρσαντες, ἵνα καθέπερ ἐκ δύο καὶ ἐν δύο φύσει θεότηδῃ· τε καὶ ἀνθρωπότητος, ἐξ ὧν συντεθείς, καὶ ἐν αἷς ὑπάρχων Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν κερύττεται παρ' ἡμῶν, καὶ δοξάζεται ἀχωρίστως, ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, οὕτω καὶ δύο φυσικᾶς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀσυγχύτως, ἀμερίστως προσθεύωμεν, καθὼς καὶ ἐν τοῖς παρ' ἡμῶν ὀρθοθεῖσι συνοδικῶς διεδόλωται· εἰς καὶ τὸ τοῦ Θεομιμήτου ἡμῶν βασιλείως κράτος· συναίνεσαν ἰδιοχειρῶς καθυπιστάμεναι· ἀπέθειλέμενοι, ὡς προέδικται, τὴν ἀσεβιστάτην καὶ φασματώδη περὶ ἐνὸς θελήματος καὶ μιᾶς ἐνεργείας ἐπὶ τῇ· ἐνσάρκῳ οὐκονομίᾳ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ κατακρίναντες αἴρεσιν· ἔθεν τε τῶν συγγιόντων καὶ διακρούωντων τὸν τάραχον καταπέσκειν, καὶ τὴν κυριλέρον ζῆλον τῶν λοιπῶν αἰρέσεων καταθεύσασθαι, τὴν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως φωταυγίαν τολανγῶς σὺν ἡμῶν ἐκάρύσασθαι ἢ καὶ αὐθὺς διὰ τῆς μίαν ἡμῶν ἀνεγρόφῳν ἐπισφραγίσαι· τὴν ἡμῶν ἐκτεκαρούμεν πατρικῆς ἀγιότητα· δι' ἧς εὐελπίδεις εἰς Χριστὸν ὄντες θαρξέομεν, τὴν αὐτοῦ πολυδιδον ἀγαθότητα τὴν εὐστασει τῇ ἐκ Θεοῦ δωροθείῃ τῇ πραοτάτῃ ἡμῶν βασιλεῖ Ἰουμαῖπῃ πολιτεία χαρίζεσθαι, νίκαις τε πολυχρονίαις τὴν αὐτοῦ κατακοσμεῖν παγγάλῃον ἡμερότητα· τὴν δὲ ὑμετέραν Θεοτιμητον ἀγιότητα παρεστῶσαι πρὸς τοῖς ἔθεν καὶ τῷ φοβερῷ αὐτοῦ ἐκείνου βήματι εὐλαμπῶς· τε καὶ ἀλαδῶς ὁμολογήσασθαι τὰ τῆς πίστεως, ἐν ῥώσει φυλαττομένην, καὶ διασώζουσαν τὰ ἐκ Θεοῦ ἐμπιστευθῆσα αὐτῇ ὀρθόδοξα ποίμνικα.

Πᾶσαν σὺν τῇ ὑμετέρᾳ μακαριότητι ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα ἡμεῖς τε, καὶ οἱ σὺν ἡμῶν πλείεστα προσεγορευόμεν.

Γεώργιος ἰλιῶ Θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νίας Ῥώμης ὑπεσημνάμεν.

Πέτρος ἰλιῶ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητής

sapienter et divinitus confovente nos in omnibus ac tuente: deinde uno ex nobis, regnantis hujus Constantinopoleos sanctissimo præsule assentientem in primis misso a vobis ad piissimum imperatorem orthodoxiæ scripto, ut in omnibus convenienti prohibilibus et a Deo instinctis Patribus ac sanctis et universalibus quinque conciliis, et quidem nos omnes Christo Deo continente, quod studebamus, facile confecimus. Deus enim movebat, Deus coronabat confessum.

ἀγίαις πάντε οἰκουμηνικαῖς συνόδοις ὁμοφωνήσαντι, σπουδαζόμενον ἐμμερῶς διηπύσασμεν. Θεὸς γὰρ ἔν ὁ

Istinc igitur in nos sancti Spiritus gratia illuxit, potestatem largiens, per assiduas vestras preces, cuncta zizania et omnem arborem non facientem fructum bonum excidendi, et jubens ut igne consumantur. Et corde nos, et lingua, et manu convenientes, omnis erroris expertem, certamque nec fallentem definitionem, vivifici Spiritus ope, edidimus, non transferentes, sicut scriptum est, terminos antiquos (Prov. xxi, 28); absit: sed in sanctorum et probabilium Patrum testimoniis et auctoritatibus permanentes, ac definites, ut, sicuti ex duabus et in duabus naturis, divinitate atque humanitate, ex quibus compositus est, et in quibus existit, Christus verus Deus noster prædicatur a nobis, et glorificatur inseparabiliter, et inconvertibiliter, inconfuse, et indivise: ita et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, impartibiliter prædicamus, quemadmodum in iis quæ a nobis synodaliter definita sunt, declaratum est; quibus et Deum imitantis imperatoris nostri potestas annuens, propria manu subsignavit: abjicientesque, ut prædictum est, impiissimam et imagiariam de una voluntate usque operatione in dispensatione incarnationis Christi veri Dei nostri, et condemnantes hæresin, ex eoque confundentiam ac dividendam turbas compressimus, inflammataque procellam cæterarum hæreseon extinguimus, orthodoxæ autem fidei splendidam lucem vobiscum elare prædicavimus: quam ut iterum per honorabilia vestra rescripta confirmetis, vestram oramus paternam sanctitatem: per quam bona spe in Christum freti confidimus, misericordem ejus benignitatem largituram Romanæ reipublicæ, clementissimæ imperatori nostro commissæ, stabilitatem: exornaturamque diuurnis jugibusque victoriis sermone ejus mansuetudinem: foreque ut, præter bona quæ hic elargita est, sistat vestram Deo honorabilem sanctitatem tremendo ejus illi tribunali, quæ sincere ac vere fidem confessa est, custodiendam incolumem, et conservantem creditos ipsi a Deo orthodoxos greges.

Univeram, quæ cum vestra est beatitudo, in Christo fraternitatem nos, et qui nobiscum sunt, plurimum salutantes.

Georgius misericordia Dei episc. Constantinopolitanus vice Romæ subsignavi.

Petrus misericordia Dei episc. [presbyteri] et vicarius

sedis Alexandrinæ magnæ urbis subsignavi.

Theophanes misericordia Dei episc. Theopoleos sive Antiochiæ subsignavi.

Georgius humilis presbyter sanctæ Christi Dei nostri Anastaseos exhibens locum Theodori sanctissimi presbyteri, et vicarii apostolicæ sedis Hierosolymorum, similiter subsignavi.

Joannes misericordia Dei episc. Thessalonicensis civitatis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Philathes indignus episc. Cæsareæ metropoles, et primas Ponticæ diocesis, pro me similiter subsignavi.

Theodorus misericordia Dei episcopus civitatis Trimithuntorum Cypri insulæ, et locum tenens Epiphaniæ sanctissimi mei archiepiscopi, subsignavi.

Citomas indignus episcopus sanctæ ecclesiæ Caritanæ insulæ Sardinia pro me et synodo quæ sub me est, similiter subsignavi.

Theodorus presbyter sanctæ ecclesiæ Ravennatis, et locum exhibens Theodori reverendissimi mei archiepiscopi, similiter subsignavi.

Joannes indignus episcopus sanctæ ecclesiæ Fortuensis, legatus totius concilii sanctæ et apostolicæ ecclesiæ apostolicæ sedis urbis Romæ, pro me similiter subsignavi.

Stephanus misericordia Dei episcopus Corinthiorum metropoles Græcorum provincie pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Basilis misericordia Dei episcopus Gortynaensis metropoles Crete insulæ pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Abundantius misericordia Dei episcopus sanctæ ecclesiæ Tempsanæ, et legatus totius concilii sanctæ et apostolicæ Ecclesiæ apostolicæ sedis urbis Romæ, pro me similiter subsignavi.

Joannes indignus [peccator] episcopus urbis Rhegii, et legatus totius concilii sanctæ et apostolicæ sedis urbis Romæ, similiter subsignavi.

Theodorus misericordia Dei episcopus Ephesiorum metropoles, et primas Asianorum diocesis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Sisinnius misericordia Dei episcopus Heracleæ metropoles Europæorum provincie, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Plato misericordia Dei episcopus Ancyræ metropoles primæ Galatiæ regionis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Georgius misericordia Dei episcopus Cyzici metropoles primæ Hellespontine regionis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Marinus misericordia Dei episcopus Sardensis metropoles Lydiæ regionis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Α του θρονου της 'Αλεξανδριαν μεγαλοπολεως υπεσημα-
ναμην.

Θεοφανης ελεω Θεου επισκοπος Θεουπολεως ετοι 'Αν-
τοχειας ομοιως υπεσημ.

Γεωργιος ελαχιστος πρεσβυτερος της αγιας Χριστου
του Θεου ημων Αναστασεως, επιχων τον τοπον Θεο-
δωρου του δσιωτατου πρεσβυτ. και τοποτηρητου του
αποστολικου θρονου 'Ιεροσολυμων, ομοιως υπεσημανη-
μην.

Ιωαννης ελεω Θεου επισκοπος Θεσσαλονικειων πολεως,
υπερ εμαυτου και της υπ' εμε συνόδου ομ. υπεσημανη-
μην.

Φιλαθης ανηξιος επισκοπος της Κασσικρειων μητρο-
πολεως, και εξαρχος της Ποντικης διοκησης, υπερ
εμαυτου ομ. υπεσημ.

Θεόδωρος ελεω Θεου επισκ. πολεως Τριμιθύντων της
Κυπριων νησου, και τον τοπον επιχων 'Επιφανιου του
αγιωτατου μου αρχιεπισκ. της αυτης Κυπριων νησου,
ομ. υπεσημ.

Κιτονατος ανηξιος επισκ. της αγιας εκκλησιας Καλα-
ριας νησου Σαρδινιας, υπερ εμαυτου και της υπ' εμε
συνόδου ομ. υπεσημην.

Θεόδωρος πρεσβυτερος, της αγιωτατης εκκλησιας
'Ραβίνης, και τον τοπον επιχων Θεόδωρου του αγιω-
τατου μου αρχιεπισκ., ομ. υπεσημην.

Ιωαννης ανηξιος επισκ. της αγιας εκκλησιας Πόρτου,
και λαγματος της αγιας και αποστολικης εκκλησιας του
αποστολικου θρονου πολεως 'Ρωμης, υπερ εμαυτου ομ.
υπεσημ.

Στεφανος ελεω Θεου επισκ. της Κορινθιων μητροπολεως
της 'Ελληνων χωρας, υπερ εμαυτου και της υπ' εμε
συνόδου, ομ. υπεσημ.

Βασίλειος ελεω Θεου επισκ. της Γορτυνιων μητρο-
πολεως της Κρητων νησου, υπερ εμαυτου και της υπ' εμε
συνόδου ομ. υπεσημ.

'Αβουνδάντιος ελεω Θεου επισκ. της αγιας εκκλησιας
Τιμψάνης, και λαγματος πάσης της συνόδου της αγιας
και αποστολικης εκκλησιας του αποστολικου θρονου
πολεως 'Ρωμης, υπερ εμαυτου ομ. υπεσημ.

Ιωαννης αμαρτωλος επισκ. πολεως του 'Ρηγιου, και
λαγματος πάσης της συνόδου του αγιου και αποστολικου
θρονου πολεως 'Ρωμης, ομ. υπεσημ.

Θεόδωρος ελεω Θεου επισκ. της 'Ερσιων μητροπο-
πολεως, και εξαρχος της 'Ασιακων διοκησης, υπερ
εμαυτου και της υπ' εμε συνόδου ομοιως υπεσημανη-
μην.

Σισίνιος ελεω Θεου επισκ. της 'Πρακλεισθων μητροπο-
λεως της Εβρωπαϊου επαρχ., υπερ εμαυτου και της
υπ' εμε συνόδου ομ. υπεσημ.

Πλάτων ελεω Θεου επισκοπος της 'Αγκυρανων μη-
τροπολεως της πρώτης των Γαλατων επαρχιας, υπερ
εμαυτου και της υπ' εμε συνόδου ομοιως υπεσημα-
νημην.

Γεώργιος ελεω Θεου επισκοπος της Κυζικηνων μη-
τροπολεως της 'Ελλησποντιων επαρχιας, υπερ εμαυτου
και της υπ' εμε συνόδου ομ. υπεσημ.

Μαρίνος ελεω Θεου επισκοπος της Σαρδεις μη-
τροπολεως της Λυδων επαρχιας, υπερ εμαυτου και
της υπ' εμε συνόδου ομ. υπεσημ.

Πέτρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Νικομηδίων μητροπόλεως τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημνήμαην.

Φώτιος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Νικαίων μητροπόλεως τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Ἰωάννης ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Χαλκηδονίων μητροπόλεως τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, ὁμ. ὑπεσημνήμαην.

Ἰωάννης ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σιδιτῶν μητροπόλεως τῆς Πικρῶν ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Θεόδωρος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Σεβαστινῶν μητροπόλεως τῆς δευτέρας τῶν Ἀρμενίων ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημνήμαην.

Ἰωάννης ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἀμασίων μητροπόλεως τῆς Ἐλενοποντιῶν ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Θεόδωρος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Μελιτενῶν μητροπόλεως τῆς πρώτης τῶν Ἀρμενίων ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημνήμαην.

Ἰουστίνος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Τυανίων μητροπόλεως τῆς δευτέρας τῶν Καππαδοκίων ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημνήμαην.

Ἀλύπιος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Γαγγαρῶν μητροπόλεως τῆς Παφλαγονίων ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Κυπριανός ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Κλαυδιουπολεῖδος μητροπόλεως τῆς Ὀνωριῶν ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Ἰωάννης ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Πιστουνητίων μητροπόλεως τῆς δευτέρας τῶν Γαλατῶν ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημνήμαην.

Πολύευκτος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μυρῶν μητροπόλεως τῆς Λυκίων ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Θεόδωρος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σταυρουπολεῖδος μητροπόλεως τῆς Καρῶν ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Τιβέριος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Λαοδικίων μητροπόλεως τῆς Φρυγῶν ἐπαρχίας Πακταϊανῶν, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημνήμαην.

Κοσμάς ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς συνναδίων μητροπόλεως τῆς Φρυγῶν Σαλουταρίων ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπεσημνήμαην.

Κωνσταντῖνος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Βαράτιων πόλεως, καὶ τὸν τόπον ἀνακληρῶν Παύλου τοῦ ἀγιωτάτου μου μητροπολίτου τῆς Ἰκονίων μητροπόλεως τῆς Λυκαίων ἐπαρχ., ὁμ. ὑπεσημν.

Στέφανος ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἀντιοχείων μητροπόλεως τῆς Πισιδῶν ἐπαρχ., ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπεσημν.

Ἰωάννης ἑλίω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Περγίων μητροπόλεως

Petrus indignus episcopus Nicomediae metropoleos Bithyniorum regionis, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Photius misericordia Dei episcopus Nicæe metropoleos Bithyniorum provinciae, pro me et synodo quae sub me est simil. subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Chalcedonensis metropoleos Bithyniorum provinciae, simil. subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Sidorum metropoleos Pamphyliæ regionis, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Theodosius misericordia Dei episcopus Sebastensis metropoleos secundæ Armeniorum provinciae, pro me et synodo quae sub me est simil. subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Amaseorum metropoleos Helenoponti provinciae, pro me et synodo quae sub me est simil. subsignavi.

Theoderus misericordia Dei episcopus Melitensis metropoleos primæ Armeniorum provinciae, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Justinus misericordia Dei episcopus Tyanensis metropoleos secundæ Cappadociae regionis, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Alypius misericordia Dei episcopus Gangrensiæ metropoleos Paphlagoniæ regionis, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Cyprianus misericordia Dei episcopus Claudopolitane metropoleos Honoriadis provinciae, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Pessinensis metropoleos secundæ Galatiæ regionis, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Polyeuctus misericordia Dei episcopus Myræsiæ metropoleos Lyciæ regionis, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Theoderus misericordia Dei episcopus Stauroplitane metropoleos Cariae provinciae pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Tiberius misericordia Dei episcopus Laodicæ metropoleos Phrygiæ regionis Pacatiæ, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Cosmas misericordia Dei episcopus Synnadorum metropoleos Phrygiæ Salutaris provinciae, pro me et synodo quae sub me est similiter subsignavi.

Constantinus misericordia Dei episcopus Barateorum civitatis, et locum exhibens Pauli sanctissimi metropolitæ Iconii metropoleos Lycaoniæ regionis, similiter subsignavi.

Stephanus misericordia Dei episcopus Antiochene metropoleos regionis [Pisidarum], similiter subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Pergæ metro-

poleos Pamphyliae regionis pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Theopemptus misericordia Dei episcopus Justinianopolitanorum, sive Mocissenorum, Christo amabilis metropoleos secundæ Cappadociae regionis similiter subsignavi.

Isidorus misericordia Dei episcopus Rhodi metropoleos Cycladum insularum, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Sisinnius misericordia Dei episcopus Hierapolitanorum metropoleos Phrygiæ Pacatianæ regionis, pro me et synodo quæ sub me est, similiter subsignavi.

Theodorus misericordia Dei episcopus Tarsensium metropoleos primæ Ciliciæ regionis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Stephanus misericordia Dei episcopus Anazarbeorum civitatis secundæ Ciliciæ regionis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Macrobius misericordia Dei episcopus Seleuciæ metropoleos Isaurorum civitatis, pro me et synodo quæ sub me est similiter subsignavi.

Georgius misericordia Dei episcopus Bizyenorum civitatis Thraciæ regionis subsignavi.

Theodorus misericordia Dei episcopus Pompeiopolitanorum civitatis Paphlagoniæ regionis similiter subsignavi.

Zacharias misericordia Dei episcopus Leontopolitanorum civitatis Isaurorum regionis subsignavi.

Gregorius misericordia Dei episcopus Mitylenensis urbis Lesbiorum insulæ subsignavi.

Georgius misericordia Dei episcopus Miletenæ civitatis Cariæ regionis subsignavi.

Sergius misericordia Dei episcopus Selybriorum civitatis Thraciæ provinciæ subsignavi.

Andreas misericordia Dei episcopus Methymnensis civitatis Lesbiorum insulæ subsignavi.

Alexander misericordia Dei episcopus Cotradorum civitatis Isaurorum provinciæ similiter subsignavi.

Epiphanius misericordia Dei episcopus Euchaitenorum Christi amabilis metropoleos Helenoponti regionis subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Carpathi insulæ similiter subsignavi.

Joannes misericordia Dei episcopus Heracleopolitanæ urbis secundæ Armeniorum regionis subsignavi.

Petrus misericordia Dei episcopus Mesembriæ civitatis Hæmimontii regionis subsignavi.

Petrus misericordia Dei episcopus Sozopontanæ civitatis Thraciæ provinciæ subsignavi.

τῆς Παμφύλου ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπέσημηκήμεν.

Θεόπειμτος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἰουστιανουπολιτῶν ἤτοι Μωκισσηνῶν φιλοχρίστου μητροπόλεως τῆς δευτέρας τῶν Καππαδόκων ἐπαρχίας ὁμοίως ὑπέσημηκήμεν.

Ἰσίδωρος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Ῥοδίων μητροπόλεως τῶν Κυκλάδων νήσων, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπέσημηκήμεν.

Σισίνιος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Ἱεραπολιτῶν μητροπόλεως τῆς Φρυγῶν Πακατιανῶν ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπέσημ.

Θεόδωρος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ταρσιῶν μητροπόλεως τῆς πρώτης τῶν Κιλικίων ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπέσημ.

Στέφανος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἀναζαβίων πόλεως τῆς δευτέρας τῶν Κιλικίων ἐπαρχίας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμοίως ὑπέσημ.

Μακρόβιος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Σελευκίων μητροπόλεως τῆς Ἰσαύρων χώρας, ὑπὲρ ἑμαυτοῦ καὶ τῆς ὑπ' ἐμὲ συνόδου ὁμ. ὑπέσημηκήμεν.

Γεώργιος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Βιζυηνῶν πόλεως τῆς Θράκων χώρας ὑπέσημ.

Θεόδωρος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Πομπαιουπολιτῶν πόλεως τῆς Παφλαγονίων ἐπαρχίας ὁμ. ὑπέσημ.

Ζαχαρίας ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Λεοντοπολιτῶν πόλεως τῆς Ἰσαύρων χώρας ὑπέσημ.

Γρηγόριος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μιτυληναίων πόλεως τῆς Αἰσθίων νήσου ὑπέσημ.

Γεώργιος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μιλησιῶν πόλεως τῆς Καρῶν ἐπαρχ. ὑπέσημ.

Σέργιος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σελυβριῶν πόλεως τῆς Θράκων χώρας ὑπέσημ.

Ἀνδρέας ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μεθυμναίων πόλεως τῆς Αἰσθίων νήσου ὁμ. ὑπέσημ.

Ἀλέξανδρος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Κοτραδιῶν πόλεως τῆς Ἰσαύρων χώρας ὑπέσημ.

Ἐπιφάνιος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Εὐχαιτανῶν φιλοχρίστου μητροπόλεως τῆς Ἐλενοποντιῶν ἐπαρχ. ὑπέσημ.

Ἰωάννης ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Καρπαθίων νήσου ὁμ. ὑπέσημ.

Ἰωάννης ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἡρακλειουπολιτῶν πόλεως τῆς δευτέρας τῶν Ἀρμενίων ἐπαρχίας ὑπέσημ.

Πέτρος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μεσημβριῶν πόλεως τῆς Αἰμιμοντιῶν ἐπαρχ. ὑπέσημ.

Πέτρος ἑλέω Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σωζοπολιτῶν πόλεως τῆς Θράκων χώρας ὑπέσημ.

PRÆMONITIO

IN SEQUENTES SUBSCRIPTIONES.

[Subscriptiones istæ episcoporum in charta Niliaca a Joanne Sambuco olim reportæ sunt, quas cum Licio Scharedo communicavit, et ab illo Seldeno vulgandæ commissæ sunt, quas et idem Seldenus dedit in notis ad fragmentum Historiæ Eutyebii patriarchæ Alexandrini, tribuitque concilio Nicæno primo; dein a P. Harduino recognitæ sunt ad concilium Constantinopolitanum III pertinere. Labbeus tamen tanquam Nicænas dedit, et inter Nicænas editæ sunt in postrema Veneto-Labeana editione. Ego vero inde subdactas tanquam alio referendas huc suum in locum transtuli. MANSI.]

. ἐπαρχίας ὁρίσας Ἀ τροπόλεως τῆς δευτέρας τῶν Κιλικίων ἐπαρχίας ὁρ. ὑπέγραψα.

Ἰουστίνος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Τυανίων μητροπόλεως τῆς δευτέρας καππαδοκίας ὁρίσας ὑπέγρ.

Ὀλύμπιος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος Γαγγήρων μητροπόλεως τῆς Παφλαγίων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Κυρκιανὸς ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἑμν Διοσπολιτῶν, μητροπόλεως τῆς Ὀναρίστων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Πολύδεκτος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μυρίων μητροπόλεως τῆς Λυκίων ἐπαρχ. ὁρίσας ὑπέγρ.

Θεόδωρος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σταυροπόλεως μητροπόλεως τῆς Ἑβρων ἐπαρχ. ὁρ. ὑπέγρ.

Τιθέριος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Λαοδικίων μητροπόλεως τῆς Φρυγῶν ἐπαρχ. ὁρίσας ὑπέγραψα.

Κοσμάς ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Συμβαδίων μητροπόλεως τῆς Σαλονταρίων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγρ.

Κωνσταντῖνος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Βῆρ, μητροπόλεως τῆς Ἀνακίων ἐπαρχίας μητροπόλεως ὁρίσας ὑπέγραψα.

Στέφανος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Ἀντιοχίων μητροπόλεως τῆς Παμφιλίων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Θεόπεμπτος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Ἰουστινοπολιτῶν, ἧτοι Μαρρασίμων, μητροπόλεως δευτέρας τῶν Καππαδοκίων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἰσιόδωρος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Φρυγίων μητροπόλεως τῆς Φρυγῶν Πατακίων ὁρίσας ὑπέγραψα.

Θεόδωρος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Ταρσείων μητροπόλεως τῆς Προτηίων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Στέφανος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Ἀναζαρβίων μη-

Μακρόβιος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σαλαμίων μητροπόλεως τῆς Ἰσαύρων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. Ἀθηναῖος καὶ λεγάτος τῆς ἁγίας συνόδου τοῦ ἀποστολικοῦ Θεοῖον τῆς δευτέρας Ῥώμης ὁρίσας ὑπέγρ.

Γεώργιος χάριτι Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Βιζυτιῶν πόλεως τῆς Θρακῶν χώρας ὁρίσας ὑπέγρ.

Ζαχαρίας ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. Λεοντοπολιτῶν τῆς Ἰσκιῶν χώρας ὁρ. ὑπέγρ.

Θεόδωρος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Πομπηίουπολιτῶν πόλεως τῆς Παφλαγῶν ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγρ.

Γρηγόριος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Μετυλιανίων πόλεως τῆς Λεσβίων νήσου ὁρ. ὑπέγρ.

Σέργιος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Σελυμβριῶν πόλεως τῆς Εὐρώπης νεάνων Θράκων χώρας ὁρίσας ὑπέγρ.

Ἀνδρέας ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Μεθυμιῶν πόλεως τῆς Λεσβίων νήσου, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Θεοδόσιος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Νεάνων πόλεως τῆς Βυθύνων ἐπαρχ. ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἀλέξανδρος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος πόλεως Κυρκιῶν, τῆς Ἰσαύρων χώρας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἐπιφάνιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Εὐχαΐτων πόλεως τῆς Ἐλελιῶτων ἐπαρχίας ὁρίσας ὑπέγραψα.

Πέτρος χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐπίσκοπος τῆς Μεσημβριῶν φιλοχρίστου πόλεως ὁρίσας ὑπέγραψα.

Πέτρος ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς Σωκοπόλεως ἐπαρχ. ὁρ. ὑπέγρ.

. ἔλει Θεοῦ ἐπίσκοπος Πτοβίων ὁρίσας ὑπέγραψα.

. ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. τῆς τῶν Κυρκίων ἐπαρχίας ὁρ. ὑπέγρ.

Τύχων ἔλει Θεοῦ ἐπίσκ. πόλεως τον.

ANNO DOMINI DCLXXIX.

DAMIANUS

TICINENSIS EPISCOPUS.

NOTITIÆ HISTORICÆ IN DAMIANUM.

I.

[Ex Fabricio, Bibliotheca med. et inf. Lat.]

Damianus, episcopus Ticinensis, qui adhuc pres-

D byter sub nomine Mansueti, Ecclesie Mediolanensis archiepiscopi, et Patrum synodi Mediolanensis, an- 679 scripsit Epistolam atque Expositionem recte

fidei contra Monothelitas, quam in sexta synodo Constantinopolitana (an. 680) non medioere suffragium tulisse scribit Paulus Diaconus, vi, 4, de Gestis Longobardorum, et Humbertus adversus Nicetam Pectoratum, ad calcem tomi XI Annalium Baronii, p. 798. De hoc Damiano Ughellus tom. I Italiae Sacrae, pag. 1082. Epistola illa atque Expositio-fidei saepe edita Latine in tomis Conciliorum ante actionem primam concilii sexti, ut in Harduiniana, tom. III, pag. 1051-1053.

II.

[Ex Ughelli Italia Sacra.]

Damianus Biscossia Anastasio successit, cum esset civis Papiensis, anno 680. Ille vir doctissimus fuit, annoque antequam eligeretur episcopus, illum narrat Paulus Diaconus, lib. vi, c. 4, nomine Mansueti archiepiscopi Mediolanensis, celebratque ibidem synodi contra Monothelitas, ad concilium Constantinopolitanum quasdam litteras scripsisse, ejusdemque sanctitatem extollit. Igitur Damianus cum Papiensis episcopus fuisset allectus, pro se suisque successoribus satis commodum paravit domicilium; reliquiasque sancti Sebastiani a Romano pontifice impetratas, cujus precibus Papiensis civitas, primo anno sui episcopatus, contagium fuerat emolita, solemniter pompa in ecclesia sancti Petri in Vinculis honorifice collocavit, eidemque erecto altari, se clerumque voto astrinxit, ut tribus diebus ante festum, ipsoque festo die, episcopus cum clero solemnibus institutis sup-

plicationibus ad ipsum adiret sacrum facturus. An. 50 Papiensem rexit Ecclesiam, postque multos labores, clarus miraculis, evolavit ad caelos, die 12 mensis Aprilis an. 710 (a), sepultusque fuit in cathedrali, ubi adhuc ejus sacrum corpus conditum jacet. Illius meminit Martyrologium Romanum, Baroniusque in suis ad ipsum notis, ubi demiratur Paulum Diaconum Damiano epistolam ascripsisse nomine Mansueti scriptam ad Constantinopolitanum concilium contra Monothelitas, cum in concilio Romano sub Agathone pontifice reperitur subscriptus Magnus, non autem Damianus episcopus Papiensis. Sed si vir peritissimus rerum ecclesiasticarum rectius ac vice calculos posuisset advertissetque Magnum Popiliensem se subscripsisse, non Papiensem, Anastasiumque, qui ei concilio interfuerat, praecessisse hunc nostrum Damianum Papiensem episcopum, non adeo demiratus fuisset Paulum Diaconum, qui eam epistolam attribuit Damiano episcopo, qui per id tempus tantum presbyter erat, illamque epistolam dictaverat anno antequam succederet Anastasio, qui etiam ipse Romani concilii decretis subscripsisse reperitur. Nec tamen Paulo Diacono dandum vitio est, si duxerit parum referre dixisse, an presbyter, an episcopus Damianus epistolam illam confecerit; gravi enim historico facile fuit, unius anni morulam contempsisse ab exarata epistola.

(a) De eo *Acta Sanctorum*, Aprilis tom. II, pag. 91.

EPISTOLA DAMIANI

SUB NOMINE MANSUETI MEDIOLANENSIS ARCHIEPISCOPI

AD CONSTANTINUM IMPERATOREM ^a.

Domino serenissimo atque tranquillissimo, et a Deo coronato, religiosissimo Constantino imperatori Mansuetus Mediolanensis, metropolitanæ ecclesiae indignus episcopus, vel universa sancta episcoporum [nostrorum] fraternitas, quæ in hac magna regia urbe convenit, æternam in Domino salutem.

Si apicem imperialis fastigii et infulas sacratissimæ potestatis avis et proavis vestris cœlitus attributum cognovimus, et pro meritorum actibus ad vos propagatum scimus, dignum est his vos æquiparare [æquiparari] vestigiis, quorum et celsitudinem obtinetis; nec disparilia debent esse instrumenta cœlestia, ubi paria possidentur sceptræ regalia. Emulari ergo [vos] oportet eorum magisterium, quorum documenta permanent salutaria. Ab ipsis enim rudimentis vita incolitur, cum paternis traditionibus tenaci memoria animus delectatur. Et dum præcedentium antiquorum mens callem triverit, a norma æquitatis et justitiæ tramite non recedet. Fixis namque gradibus in cunctis vestigiis, qui non per devia aut abrupta aberrat. Habes quippe, probatissime imperator, specula in quibus tuas actiones imaginari debeas. Nam si excellentissimi ingenii Constantini

imperatoris, qui ortus sui primordia Christi amori [amore] dedicavit, acta reconsecramus, qui et auctor Christianæ religionis existit, magno sunt præconio ejus opera ponderanda. Cujus tempore dum pestifer morbus et omni calliditate [crudelitate] grassantior, intolerabilis Arii tyrannidis in Dei Ecclesia serpere cœpisset, qui tres naturas in sancta Trinitate, hoc est, tres deos ausus est prædicare, amplissimus princeps zelo orthodoxæ fidei animatus, congregavit sanctum concilium trecentorum decem et octo sanctorum Patrum in Nicæa urbe Bithyniæ: in qua sancta synodo nefandæ sectæ serpentinam malitiam, una cum auctore suo Ario in perpetuo [perpetuum] fecit damnari, et æterna animadversione percelli. Post cujus damnationem sancti Patres regulæ formulam de fidei orthodoxæ unitate statuerunt, et capitula canonum promulgaverunt, quæ nos cum omni veneratione suscipimus. Post hæc vero mansuetissimus et tranquillissimus Theodosius imperator Macedonium quendam, artis diabolicæ versutia deceptum, qui Spiritum sanctum non consubstantialem Deo Patri, sed magis creaturam, impulsu Satanæ ausus est prædicare. Tunc vero a prædicato

^a Ex vetustissimis membranis quæ apud nos sunt, *De fide catholica*.

^b Hujus epistolæ meminit Paulus Diaconus lib. vi de Gestis Longob., cap. 4.

^c Graditur habent membranæ nostræ.

^d Fortassis deest hic *ingreditur, inhæret*, vel simile aliquod verbum.

^e Ita hunc locum citat Thomas Waldensis, tom. II fol. 4. *HARD.*

^f Deest *invenit* aut aliquid ejusmodi.

serenissimo Christiano Theodosio principe in regia A urbe Constantinopoli centum quinquaginta Patrum concilio congregato, perditæ audaciæ auctorem una cum venenatis suis præsumptionibus anathematis vinculo subdiderunt [subdi decrevit]. His sopitis, clandestinus hostis suis nefariis machinationibus non sinens pacatam Dei Ecclesiam manere, qui semper consociata divellere et consolidata di-perdere consuevit, excitatus est homo peccati, filius perditionis, humanam quidem habens speciem, sed diabolicam gestans imaginem, Nestorius quidam, Constantinopolitanæ Ecclesiæ magis prædo quam pastor, qui posuit in coelum os suum, et lingua ejus transiit super terram, in tantæ perditionis foveam demersus, ut fastu superbissimo et fretus temeritatis audacia, ausus sit dicere beatam Mariam non Dei B genitricem, sed tantummodo hominis fuisse matrem, et propter duarum veritatem naturarum tergiversationem faciens, duns in Christo assererat esse personas, unam passibilem et aliam impassibilem. Quod infandum dogma piorum aures non ferentes [auribus non ferentibus], congregata est sancta synodus in Ephesina civitate, ducentorum sanctorum Patrum numerus, ubi sanctæ memoriæ Cyrillus Alexandrinæ Ecclesiæ præsul, auctoritate sanctæ sedis apostolicæ præditus, caput exstitit, qui ferventissimo zelo Dei, scuto fidei et lorica protectus catholicæ auctoritatis, hæreticæ pravitatis inventorem et assertorem iniquitatis præfatum Nestorium cum [suis] vipereis commentis perpetuo anathemate condemnavit. Dehinc vero dua vasa iniquitatis bellantia, Dioscorus scilicet C Alexandrinus præsul, et Eutyches Constantinopolitanus archimandrita, intra venerandos Ecclesiæ aditus, ut sævus cancer omnia serpere cupientes [sæva cancrinata serpere cupierunt], simpliciores quosque peste nefariæ persuasionis inficere volentes, qui asserabant in Domino nostro Jesu Christo ante adunationem, duas naturas, post vero adunationem, unam. Tunc a præstantissimo et Christianæ religionis amatore Marciano imperatore collecta est sancta synodus in civitate Chalcedone, sexcentorum triginta Patrum veneranda cohors, quibus mediatores fuerunt beatissimi præsulis Leonis urbis Romæ missi, quorum auctoritate prædicti Dioscorus et Eutyches hæretici anathematicis sententia perculsi, extra gremium matris Ecclesiæ catholicæ sunt ejecti. Qui sancti D Patres in concilio constituti, omni cavillatione hæreticæ pravitatis abrasa, fidei fundamenta statuentes, splendidissimo sermone et elegantia urbanæ scientiæ symbolum orthodoxæ fidei confecerunt, retro Patrum vestigia sequentes, tam sancti Nicæni concilii, quam Constantinopolitani, seu Ephesini primi, quorum sanctionibus Dei Ecclesia in toto orbe decoratur. In quibus promulgationibus statuentes, ut si quis supra id quod ibidem in causa fidei statutum est, addere aut minuere præsumpserit, anathematis vinculo subjaceret.

^a In ms. erat *existentes quosdam*; in nostris membris, *existenterunt quidam*.

Dempis his omnibus, deinceps Christianissimo Justiniano imperatore, cujus cum nomine et opera micuerunt, ^a existentibus quibusdam qui sanctam Chalcedonensem synodum sub nævo offensionis rejicere [sub nævum of. rejici oportere] inconsideratis vocibus jacitabant: tunc a Præfato principe iterato in regia urbe Constantinopoli concilio, congregati sunt CLX venerandi Patres [concilium congregatum est 160 venerandorum Patrum]; capitula illa, de quibus infamari [infamare] gestiebant, obloquentes; prædictam Chalcedonensem synodum ab omni suspicione pravi erroris absolventes [absolvens]; tria capitula, pro quibus accusabatur, aperta damnatione fecit ulcisci; ubi et decessorum Patrum regulas et formulas sacræ institutionis sequentes, sanctam et B immaculatam orthodoxam fidem vivacibus sententiis roborantes, firmissimam assertionem [firmissima assertion:] confirmaverunt.

Ecce, præstantissime princeps, antiquorum Patrum statuta, una cum consensu piissimorum imperatorum definita, quæ convelli vel infirmari nulla ratione pietas vestra permittat. Nam si sunt qui audacia dialecticæ artis inflati, cothurnata cervice, buccis tumescentibus, sinuosis circumfitionibus et flexuosis ambagibus, phaleris verborum pompisque sermonum, sua ferali calliditate simplicem fidei rationem convellere, et delegatas a Patribus regulas conculcare vel tenerare voluerint, eorum inflationibus tranquillitas vestra non acquiescat: sed recordamini qualiter propheta dicit: *Verbum brevium faciet Dominus super terram (Isa. x)*; quod per sanctos apostolos vidimus impletum. Quid enim brevius, quam simplex fidei symbolum ab apostolis institutum, in quo mysticum sacramenti continetur arcanum? Nam si [regulas fidei] relegas, insignissimæ imperator, non cum dialecticis, non cum rhetoricis, non cum grammaticis, sed cum rusticis et piscatoribus Dominus posuit ^b rationem, et his tradidit sui secreta consilii, quos et principes ordinavit, quibus ligandi solvendique tribuit potestatem; nonne vobis videtur, optime imperator, dementissimæ mentis esse, qui apostolicas traditiones, et venerabilium Patrum instituta depravare festinant? Nos autem omnes, qui sub felicissimos et Christianissimos a Deo custodiendos principes, dominos nostros, per excellentissimos reges Christianæ religionis amatores, una cum eorum sancta devotione pari tenore et reverentia traditiones sanctorum apostolorum, seu reverendissimorum Patrum, qui in supradictis conciliis adfuerunt, omni cum [Felicissimis et Christianissimis et a Deo custodiendis principibus nostris dominis Peretharit et Cunibert, præ excellentissimis regibus (Langobardorum), Christianæ religionis amatoribus sumus, una cum, etc.] veneratione suscipere, amplecti, defendere, prædicare, præcipue sanctæ memoriæ Leonis apostolicæ sedis præsulis dicta, sed etiam orthodoxos Patres, qui per diversa loca

^b Vox ista non est in ms.

celo Dei ferventes dogmata salutaria nobis relique-
runt; ut venerandæ memoriæ Gregorius Nazianzenæ
civitatis episcopus, et Basilius Cappadociæ episco-
pus, et Cyrillus Alexandrinus præsul, et Athana-
sius ejusdem Alexandriæ Ecclesiæ pontifex, nec
non et Joannes Constantinopolitanus antistes, et
Miltarius Pictaviensis episcopus, et omni sapientia
clarus Augustinus Hipponiregiensis [Hipponiensis]
episcopus, et veneranda corona [venerandæ coronæ]
Christi confessor Ambrosius Mediolanensis Ecclesiæ
præsul, simul et eruditissimus et omni luce conspi-
cuis Hieronymus presbyter, quidquid hi docuerunt,
sapuerunt, prædicaverunt, vel defensores exstite-
runt, nos eorum acta vel statuta omni devotione
suscipimus. His delegatis operæ pretium duximus
quid nostra fides contineat adnectere [huic nostræ
suggestioni fidei formulam, ut se nostra fides con-
tinet, adnectere].

*Incipit expositio fidei Patrum Mediolanensis syn-
nodi.*

Profitemur nos credere indivisibilem sanctam Tri-
nitatem, hoc est Patrem et Filium et Spiritum san-
ctum, unum Deum, ita unum ut trinum, et ita tri-
num ut unum: Trinitatem in distinctis atque discre-
tis personis, hoc est, Patrem, ex quo omnia; Filium,
per quem omnia; Spiritum sanctum, in quo omnia,
unius tamen divinitatis, unius essentiæ, uniusque
substantiæ: in tribus quidem subsistentiis seu personis,
ut Pater Pater sit, Filius Filius sit, Spiritus sanctus
Spiritus sanctus sit: in una natura unaque sub-
stantia, ut Deus unus, et solus, et summus credatur:
non tres introducentes, ut Arius blasphemavit, qui
tres deos prædicavit, excellentiorem, minorem et
inferiorem. Nos vero sanctam Trinitatem in unitate,
et unitatem in sancta Trinitate confitemur. Nam cum
dicimus omnipotentem Patrem, appellatio hujus pa-
terni nominis ad Filii personam intenditur, et cum
dicimus æternum Filium, ad æterni Patris personam
refertur; et cum nominamus Spiritum sanctum ab
æterni Patris persona eum procedere monstramus.

Cum autem dicimus Deum Patrem omnipotentem,
non potest hujus nominis evacuari sacramentum.
Quia cum dicimus Patrem, Filium demonstramus; et
cum dicimus Filium, Patrem declaramus; et cum
dicimus æternum Patrem, æternum Filium demon-
stramus. Nam si non invenimus initium vocabuli
hujus paterni nominis, quando Pater sit dictus, con-
sequenter ostenditur quia nec initium geniti repe-
rimus. Obsecramus ut detur nobis ratio quando
Pater hoc vocabulum, ut Pater vocitaretur, sortitus
est: si in tempore, si extra tempus, dicat nobis ali-
quis quando primitus cœperit appellari: et si po-
uerit hoc approbare, nulla erit dubietas ex illo ini-
tium paterni nominis Filium initium accepisse quo
pater nominatus est. Et si defecerit, imo quia deficit,
nec poterit approbare, nec dare initium paterni no-
minis, quando Pater esse cœperit: profiteatur ergo
nobiscum sanctam Trinitatem coessentialem atque
consubstantialem nec Patrem ante Filium, nec Fi-

lium post Patrem, nec Spiritum sanctum inferiorem
fuisse, quia dum initium paterni nominis non inve-
nitur, nescimus qua ratione Filio initium ascribatur.
Quia cum dicimus sempiternum Deum Patrem, sem-
piternum Deum Filium ostendimus. Ideo sanctam Tri-
nitatem in una natura unaque essentia atque substantia,
et tribus subsistentiis, sive personis, profitemur.

Credimus autem ipsum Dei Verbum, hoc est, Fi-
lium Patris sine initio genitum: eundem unum ex
tribus subsistentiis de sancta Trinitate æternum Fi-
lium, pro dispensatione facta pro nobis et nostra
salute descendisse de cœlis, incarnatum Verbum Dei
et hominem factum intra Virginis uterum, unius
sibi nostræ naturæ veritatem ex sancta et gloriosa
Dei genitrice Maria virgine, perfectus Deus et per-
fectus homo in duabus naturis, divinitatis scilicet
atque humanitatis, consubstantialis Deo Patri secun-
dum divinitatem, et consubstantialis idem ipse nobis,
secundum humanitatem: non in duobus Filiis [duos
Filiis] divinus, sed unus et idem Dei et hominis
Filius, in veritate duarum naturarum: in una sub-
sistentia sive persona, divinitatis videlicet et huma-
nitatis unitione facta, ut ex duabus perfectis naturis
non duo Filii, sed unus idem Dei et hominis Filius,
permanens quod erat, cœpit esse quod non erat,
dum sine initio æterni Patris Filius factus est hominis
filius. Ideo et unus est Dominus noster Jesus Christus
habens in semetipso perfectionem diviniæ naturæ,
et perfectionem humanæ naturæ: et est unigenitus
quidem ex Verbo [et Verbum], ut pote ex Deo Patre
natus, et primogenitus in multis fratribus; Filius
enim Dei filius hominis factus est. Unde et duas
nativitates ejusmodi ipsius unigeniti Dei Verbi con-
fitemur: ante sæcula quidem ex Patre incompara-
biliter natum [unam], in ultimis autem diebus ejus-
dem ipsius incarnationem [Incarnati alteram] de
sancta gloriosa Dei genitrice et semper virgine Ma-
ria; qui de Patre splenduit supra intellectum, de
matre ortus est supra rationem, et cum Deo vere
esse, factus [est] vere homo. Ideo proprie et vere
Dei genitricem sanctam et gloriosam et semper vir-
ginem Mariam confitemur; non quia Deus Verbum
initium ex ipsa accepit, sed quod in ultimis diebus
unigenitus Deus Verbum, qui ante sæcula erat, in-
carnatus ex ipsa immutabiliter [mirabiliter] homo
factus est, et cum invisibilis in suis esset, visibilis
factus est in nostris; et cum impassibilis Deus esset,
non dedignatus est passibilis homo esse, et immor-
talis, mortis legibus subjacere. Ipsum autem Deum
et Dominum, qui in Bethlehem secundum carnem
natus est, et similis factus est hominibus absque
peccato, et crucifixus est pro hominibus sub Pontio
Pilato, ipsum confitemur Deum, ipsum hominem,
ipsum Filium Dei, ipsum filium hominis, ipsum de
cœlo, ipsum de terra: ipsum impassibilem, ipsum
passibilem. Deum enim verum [Deus enim verus],
qui natus est ex Deo Patre ineffabiliter, inenarrabi-
liter, incomprehensibiliter, ipse in tempore natus
est de sancta virgine Maria, idem ipse Dominus no-

ster Jesus Christus, unus in [de] sancta Trinitate, A conglorificatus Patri et sancto Spiritui [conglorificandus cum Patre et Spiritu sancto]. Nec enim quartam personæ [quartæ personæ] adjectionem suscepit sancta Trinitas : duas autem naturas in una subsistentia divinitatis et humanitatis inconfuse, incommutabiliter Dominum nostrum Jesum Christum habere veraciter confitemur. Ita quoque et duas naturales voluntates, et duas naturales operationes habere, ut pote perfectum Deum et perfectum hominem, unum eundemque ipsum Dominum nostrum Jesum Christum, pietatis nos regula perstruit, ipsum natum, ipsum passum, ipsum crucifixum, ipsum sepultum, eundem ipsum resurgentem, et in cælos ascendentem, ad dexteram Patris sedentem, et ad vivos et mortuos judicandos venturum, cujus regni non erit finis.

OB-SERVATIO PHILIPPI LABBE, S. J.

Atque hinc lector animadvertat velim, quantum rem literariam omnem, sive sacram sive profanam,

adjuvent veteres membranæ in obscuris plerumque bibliothecarum angulis delitescentes, quidve conferant ad eruditionem, aut qui eas magno studio conquisitas et magno nonnunquam ære sibi comparatas viris diligentibus communicant, ut iis utantur, aut qui eas sua aliorumve opera nacti cum excusis Codicibus Herculeo labore conferre non abnuunt. Ecce quam varia quamque eximia in collatione præcedentis epistolæ suggesserunt nobis duo triave foliola in nostram bibliothecam, unde unde comportata, atque illud imprimis quod nemo hactenus divinare potuerat aut explicare : *Nos autem omnes qui sub felicissimos et Christianissimos a Deo custodiendos principes dominos nostros per excellentissimos reges Christianæ religionis amatores una cum, etc.* Quod veteres illæ membranæ omnibus deinceps manifestissimum efficiet hæc verbis quæ inter uncos ascripsimus : *Nos autem omnes, qui sub felicissimis et Christianissimis et a Deo custodiendis principibus nostris dominis Peretharit et Cunibert; præ excellentissimis regibus Christianæ religionis amatoribus sumus una cum, etc.* Qui vero fuerint Pertharitus, et Cunibertus ejus filius, a patre in consortionem regni Longobardici ascitus, si nescias, consulesis Pauli diaconi Aquileiensis Historiam Longobardorum.

ANNO DOMINI DCLXXIX.

S. AMANDUS

TRAJECTENSIS EPISCOPUS.

SANCTI AMANDI EPISCOPI VITA

AB AUCTORE ANONYMO.

[Ex Actis Sanctorum, mens. Febr. tom. I.]

1. Beatus Amandus in pago Herbatilico non longe a littore oceani Galliæ, ab inclytis et catholicis parentibus traxit originem : cujus pater Serenus nomine dictus est, mater vero Amantia nuncupata est. Illic ab infantia litteris eruditus, inspirante sibi divina gratia, relictis parentibus et patria, vitam cœnobarum eligens, navigavit insulam nomine Oyem, quæ distat a littore Galliæ 40 milliaribus : ibique in quodam monasterio religionis habitum assumens, cum gaudio est susceptus. Quadam vero die dum per insulam ambularet, vidit quemdam serpentem seu colubrum miræ magnitudinis. Quo viso territus puer sanctus Amandus, in oratione prostratus, signum crucis contra serpentem opposuit, et ad latebram suam, ut inde nunquam exiret, fugere compulit, nec ex tunc apparuit. Et sic habitatores illius insulæ a serpentino periculo liberavit. Parentes vero ejus voluerunt eum ad propria reducere, quibus minime acquievit.

2. Post hæc Amandus licentiam et benedictionem a Patre monasterii, quod erat prope mare, postulans, causa peregrinationis solus in terra Burgundiorum in civitate Bethoricas multis diebus, annis videlicet 15, peregrinavit, et a sancto Austrigisilio illius civitatis episcopo benigne susceptus est. Ubi constructa cellula juxta ecclesiam, cilicio indutus, et pane hordeaceo et sicera sustentatus, vitam austeram duxit. Dum autem quadam die ad quemdam orationis locum ire desideraret, hora diei quasi sexta radio clarissimo

perfundus, per momentum horæ totus orbis terrarum quasi sibi apparuit.

3. Deinde assumpto uno comite, asello sedens, per devia Alpium Italiani penetrans, ad visitanda sanctorum apostolorum ac martyrum limina et patrocinia, ad urbem Romam pervenit. Ubi deambulans per loca sanctorum diebus, ad ecclesiam Sancti Petri noctibus revertebatur. Sedente autem eo in gradibus ecclesiæ in extasi mentis, sanctus Petrus apparuit ei sereno vultu, et blando sermone dixit ut causa prædicationis reverteretur. Gaudensque de visione, cognovit invenisse gratiam Dei quam quæsit.

4. Post hæc Amandus in Gallias remeavit, prædicans Evangelium regni Dei. Erat autem vultu serenus, corpore castus, vigiliis et orationibus deditus, sermone cautus. Sic inter gentes anachoretarum gerebat vitam. Hic vero pueros transmarinos comparavit plurimos, et per baptismi lavacrum emundavit.

5. Rursum cum officio clericorum ad urbem Romam perrexit, et ab apostolico honorifice est susceptus. Pueros vero, quos duxit, per loca sanctorum donavit, Codices divinos utriusque Testamenti et tractatus, rediens Galliam, secum tulit. Cum autem pelago Sardinia navigasset, nautis de pace et charitate prædicavit. Illis vero bibentibus et manducantibus apparuit piscis ingens, qui arte piscatoria captus est, unde nautæ gavisii sunt. Orta autem magna

tempestate, de vita desperantes, omnia quæ habebant jactabant in mare. Tunc omnes servum Dei Amāndum deprecabantur, ut per orationem ejus Deus illos de mortis periculo liberaret. At ille consolans eos, verbum Dei intrepidus prædicabat. Beatus vero apostolus viro Dei Amando apparuit, dicens: Noli timere; non enim peribis tu et qui tecum sunt. Facto autem mane reddita est tranquillitas magna, et omnes ad portum incolumes pervenerunt.

6. Transacto autem aliquanto tempore, audivit sanctus Amāndus esse in confluibus Francorum et gentium unum pagellum, cujus vocabulum est Gaudens, juxta Sotaldis fluenta: qui propter ferocitatem gentis et terræ infecunditatem, prædonibus derelictus est, sed profanus et idololatriæ deditus. Propterea Amāndus exposuit se periculo, ut habitatores loci illius a laqueo diaboli liberaret, et Deo duce illuc perrexit, ubi multas tribulationes pro nomine Christi perpassus est, et sociis suis propter inopiam victus et vestimenti ad propria remeantibus, solus remansit: et propria manu molam vertebat, et panem cinerum mistum, quem edebat, faciebat. Sæpe etiam dum fana destruebat, a feminis virisque percussus in flumine jactus. Captivos tamen nihilominus de servitute redimens, ad baptismi gratiam perduxit.

7. Dum autem quadam die ad Francorum curiam cultor Dei Amāndus adveniens, ut Francis in unum venientibus Evangelium prædicaret, adduxerunt illi comites unum vinctum semivivum, gravissimis vulneribus percussum. Deprecatus est vir Dei pro ipso, ut religiosam vitam haberet, si de illis vulneribus evadere potuisset: nihilque potuit cum illo principè continere; jussitque comes illum hominem in ligno suspendi. Igitur suspenderunt eum, mortuumque relinquentes, domum sunt reversi. Servus autem Dei Amāndus ad stipitem currebat, et corpus ejus ad suam cellulam portari cœcepit, ubi more solito solus soli Deo pro se et omni populo preces fundere solebat. Jussitque fratres quiescere, et cellulæ ostia claudere. Totamque noctem in vigiliis, lacrymis et orationibus deducens, facto signo ad matutinas, aquam portari jussit, quam fratres more humano ad illum hominem sepeliendum putabant necessariam. Cumque cellulam fuissent ingressi, invenerunt hominem illum, quem mortuum dimiserant, sedentem atque loquentem, super quo plurimum admirari cœperunt. Amāndus vero manibus suis plagas illas oleo fovit, et carni ad alteram conjunxit, et cum cœlesti medicina sanum et vivum ad domum suam ire permisit.

8. Auditum autem tanto ac tali facto, ad baptismi gratiam et poenitentiae lamenta populus utriusque sexus currere cœpit, et idola atque fana ipsorum igne concremavit, et in illis locis ubi inimicus humani generis habitabat, S. Amāndus monasteria construxit, ecclesias fundavit, et ad cultum Christi populum induxit, et animas errore cæcas luce veritatis illuminavit.

9. Deinde trans Danubium, ad terras ubi Christus non nominabatur, prædicare perrexit, ad martyrii palmam animo præparatus, ubi libera voce Evangelium salutis prædicans aliquos ad baptismi gratiam adduxit; sed adhuc peccatis exigentibus alii verbum Dei audire noluerunt.

10. His itaque gestis, contigit ut Trajectensium episcopus moreretur. Tunc vir Dei Amāndus a rege coactus, et a sacerdotibus jussus, et a populo electus, Trajectensium Ecclesiam regendam suscepit. Castra, vicus, villas circumiens, prædicando, arguendo, obsecrando, per triennium viam Dei populo demonstrabat, multosque ad viam poenitentiae sunt conversi. Sacerdotes vero et levitæ vocabulo, non officii merito, virum Dei prædicantem, et eis viam salutis demonstrantem, audire contempserunt. Sanctus vero Amāndus excusso pulvere a pedibus suis, in testimonium illis in solitudinem perrexit, ibique in parva insula aliquanto tempore habitavit. Ingens autem plaga divi-

nitus illos verbi Dei contemptores subsequuta est. Unde per biennium inopinata pestilentia castra deserta sunt, vacuæ domus, agri in solitudinem redacti sunt. Per illam omnem regionem, ubi prædicare ipse voluit, pene ullus remansit qui ejus prædicationi contrarius fuit.

11. Post spatium vero temporis, visitatis fratribus quibus per diversas provincias monasteria et ecclesias regendas commendaverat, audivit esse quamdam gentem ferocissimam errore deceptam, quæ nunc Vasconia appellatur. Quæ gens per saltus Pyrenæos, per aspera et invia diffusa est loca: quæ crebris eruptionibus, pugnandi agilitate, Francorum fines longe lateque vastando contrivit. Illuc itaque causa prædicationis accessit, ut eos ab idololatria et rapinis et a fallacia hujus mundi eriperet. Cum quadam autem die prædicaret, surgens unus ex eis, verbis risul aptis, Evangelium Christi et servum Dei Amāndum detrahendo irrisit, et populum post se illa vana lætitia attraxit. Eadem hora, divina ultione, angelus Satanæ miserum invasit, statimque omnia membra ejus contraxit, et inter pœnas confitens quod ideo patiebatur, quia servum Dei Amāndum irriserat, miserabiliter exspiravit.

12. De finibus autem Vasconum egrediens, dum ad civitatem quamdam venisset, episcopus illius illum suscepit, et pro reverentia hospitalitatis, aquam ad lavandum manus sancto Amāndo detulit, jussitque ministro ut ipsam aquam servaret. Erat autem illic homo, qui lumen amiserat oculorum: cui episcopus ille ait: Si habes fidem, crede et lava oculos tuos in illa aqua in qua Amāndus lavit manus suas, et lumen recipies. Cumque lavisset oculos, aperti sunt oculi ut videret clare.

13. Venerabilis autem senior Amāndus, Christo duce revertens, in extremas Francorum regiones se direxit, egitque ibidem prædicationem apertam propter Christi nomen, et per diversas provincias multas perpassus est injurias. Construxitque cœnobium, et sicut pastor filios in Christo quotidie verbis divinis instruens, quosdam docebat verbo, alios proprio erudiebat exemplo.

14. Quadam die Dominica dum sanctus Amāndus Palatinis proceribus prædicasset, rogatus ab episcopis et a rege Dagoberto missarum solemnia celebravit: finita vero oratione, privatim colloquium a rege secretius expetiit, ipsumque regem de capitalibus criminibus arguere cœpit. Rex vero typho superbiæ elatus, verba viri Dei audire noluit, sed iratus de finibus ejus exire jussit. Cumque servus Dei Amāndus gaudio repletus a conspectu regis... ad locum maritimum navem invenire volens perrexit, et mare Britannicum transire voluit ad gentes Saxonum, ut eis Evangelium prædicaret, et in peregrinatione cunctis diebus vitæ suæ permanere volebat.

15. Post hæc rex correptus febribus, culpam quam in virum Dei Amāndum commiserat recognoscens, misit celeriter pro eodem ut ad se rediret: rogans humiliter, ut sibi indulgeret, et filium Sigebertum, qui ei natus erat, baptizaret. Sanctus vero Amāndus benigne regi offensam remisit, sed timens sæcularibus negotiis implicari, puerum baptizare primitus renuit, sed tandem per sanctum Eligium et sanctum Audoennum, qui tunc in curia regis morabantur, precibus et instantia flagitatus, puerum filium regis baptizavit. Finitis vero collectis et orationibus catechismi et baptismi, cunctis tacentibus, infans ille regis filius 40 diebus clara voce respondit Amen. Quod pater audiens, repletus est gaudio, et compatrem suum cunctis diebus vitæ suæ habuit in magna reverentia et favore.

16. Sanctus autem Amāndus impetravit a rege Sigeberto locum unum in Gallia qui dicitur Vaurum, et ibi cœnobium ædificavit. Sed episcopus proxime civitatis hoc moleste gerens, jussit famulis suis ut inde eum ejicerent aut certe occiderent. Beatus vero Amāndus eorum malitiam, Deo revelante, cogno-

scens, iuit crām eis ad cacumen montis, ubi eum occidere cupiebant, nec suis sociis hoc revelavit, quia martyrium affectabat; sed subito orta tempestate, pluviae et grandines ita montem obtexerunt, quod maligni qui eum volebant occidere nihil viderent. Tunc sanctus Amandus tandiu oravit, donec reddita

A serenitate et visu recepto ad propria redierunt. Multa quidem et alia miracula fecit Deus meritis sancti Amandi quae hic scripta non sunt. Hic quoque plenus dierum et operibus bonis migravit ad Dominum.

S. AMANDI CHARTÆ.

[Ex Brequigny, Diplomata, Chartæ, Leges.]

I.

Charta qua sanctus Amandus villam Barisiacum Andream abbatē donat, ad monasterium edificandum * (ann. 664).

Com presentium rerum status celeri cursu noscitur dilabi ad ruinam eternam, modo eternis comperimus sedibus permanere que in alimonia servorum Dei vel peregrinorum conferimus, hortante nos ac monente scriptura divina, dicente: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, qui vos recipiant in eterna tabernacula; et alibi: Jubemur condere thesauros in celo ubi fur non appropriat. Proinde ego Amandus miserimus et peccator, pro remedio anime mee vel retributione vite eterne, ea que michi a Deo vel ex munificentia regum domni Childerici regis, nec non et preclise domne Chluechildis regine per eorum preceptionem nobis fuerunt collata, hoc est villam nuncupatam Barisiaco, in pago Laudunensi sitam, ubi cenobium in loco cognominato Faverolas, in honore sancti Petri et Pauli apostoli, vel reliquorum domnorum sanctorum sub regula ^b domni *Benedicti seu domni Columbanii* construere inchoavimus, ubi virum venerabilem Andream abbatem preficimus; et ipso loco vel villa superius nominata Barisiaca cum omni integritate vel adjacentia ad se pertinentia dedimus ad edificandum; nec non et locella nuncupata ^c in Cinciniaco quem vir illustris Fulcoaldus dux per suam epistolam, cum jure et soliditate sua nobis pro anime sue remedio contulit, seu et mansum qui est infra muros civitatis Laudunensis, quem vir venerabilis Gonfinus archidiaconus nobis per cartulam donationis noscitur delegasse; nec non et vineam in fine Crispiacense, cum vitatore nomine Wulberone, nobis vir illustris Chedenoaldus quondam dedit, seu et terram quam antedictus Chedenoaldus, nec non et illustris vir Vulsmarus super fluvio Semeireia, ad monasterium edificandum inprimis dederunt: hoc omnia superius nominata a die presente

^a Edimus ex apographo in chartophylacio nostro reposito, exscripto anno 1773 a domno Queinsert congregationis Sancti Mauri, ex chartulario XIII sæculi, in archivo Elmonensis monasterii. Jam Cointius, *Annal. t. IV, pag. 833*, et Mabillonius, *Act. SS. ord. S. Ben. sæc. II, pag. 4044*, chartam hanc vulgaverant, ex eodem, ut videtur, chartulario depromptam.

^b Italico caractere scripta expungit Cointius, quasi textui inserta, cum regulam sancti Benedicti non impositam fuisse ascetis Barisiacensibus ab Amando contendat.

B ipsius abbatis sua ditione ibidem consistente tradidimus atque transfudimus, ita ut ab hac die ipsum monasterium vel villam sæpe nominatam Barisiacum, cum integritate vel adjacentiis suis, seu et locellis superius conscriptis, cum omni soliditate eorum, ut superius diximus, id est, domibus, edificiis, cartiferis, accolis, campis, vineis, pratis, pascuis, aquis, aquarum decursibus, vel reliquis quibuscumque beneficiis, habeat, teneat, possideat, suisque successoribus, auxiliante Domino, in perpetuum possidendum derelinquat. Si quis vero vel quilibet opposita persona, quod fieri non credimus, contra hanc cartulam deliberationis, quam ego spontanea voluntate mea fieri rogavi, irrumperere aut temptare voluerit, inprimis iram divinitatis incurrat, et ab omnibus fluminibus sanctorum excommunicatus appareat, et insuper inferat vobis cum socio fisco auri libras x, argenti pondera xx, et coactus exolvat, et nichilominus presens cartula deliberationis omni tempore firma permaneat; et, ut circa vos cartula firmiter optineret vigorem, manus nostre subscriptione subter eam subscripsimus. Actum Lauduno civitate, xviii Kal. Septembris, ^d anno v regni domni nostri gloriosissimi Childerici regis. In Christi nomine ego Radebertus dyaconus mea manu hanc chartulam deliberationis, rogante domno Amando, scripsi et subscripsi. Notavi diem et tempora. Ego Amandus peccator hanc epistolam a me factam subscripsi, et eos qui subscribant rogo. In Christi nomine Attola, ac si peccator episcopus, subscripsi. Ego Paulus presbyter subscripsi. ^e Ego Willo presbyter subscripsi. Bertuinus subscripsi. Vafinus dyaconus subscripsi. Althecharius presbyter subscripsi. ^f Gislehardus subscripsi. Ymnius subscripsi. Grinbertus subscripsi. Gleobaldus, quod manu domni Amandi conscriptum vidi, subscripsi. Dado subscripsi. Martinus dyaconus subscripsi.

^c In Cinciniaco, id est, in territorio loci de Ciceri, qui parum a Barisiaco distat. Male in editis uno verbo *Jucinciniaco*.

^d Annus v regni Childerici II concordat cum anno Christi 664 aut 665. Vox autem *Childerici* deest in editis a Comtio et Mabillonio.

^e Voces *Ego Willo presbyter subscripsi* desunt in editis.

^f Voces *Gislehardus subscripsi*, pariter in editis omisæ. Variæ lectiones, si quæ aliæ, nullius momenti visæ sunt.

II.

Codicillus sancti Amandi, de sepultura sui corporis ^a
(ann. 675).

In nomine Domini Jesu Christi, ego Amandus miserimus et peccator. Credimus ubique divinam nos pietatem regere et clementer salvare velle, quia et ingressum nostrum in mundum et exitum de mundo ante sæcula ipse prænoscit. Proinde omnibus non habetur incognitum qualiter nos, longe lateque per universas provincias seu gentes, propter amorem Christi seu verbum Dei annuntiare, vel baptismum tradere, discursum habuimus; et nos de multis periculis pietas Dei eripuit, et usque tempore ipso perducere dignatus est. Sed dum jam corpore fesso et multis laboribus fatigato, jam in summa senectute pene corpore præmortuo exitum de hoc mundo in proximo habere speramus, et quia nos Deus in istum locellum qui vocatur Elnonis perducere dignatus est, quem super largitate regia proprio labore visi fuimus construxisse; si nos ibi Deus de hoc mundo decreverit emigrare, peto, et coram Christo Jesu Filio Dei, conjurare præsumo ut nulli episcoporum vel abbatum, seu sæcularium virorum, aut quibuslibet potestatibus hoc contrarium sit, ut corpusculum meum in ipso monasterio quod superius diximus ^b Elnone, inter illos fratres requiescat, ubi jam nos ad ipsos fratres et corpore et anima commendavimus; et si itinere, aut ubiubi finis noster provenerit, ad ipsum locum quem superius memoravimus corpusculum nostrum licentiam habeant fratres vel abba de ipso monasterio Elnone ibidem revocare. Si quis

^a Editus in sancti Amandi Vita, apud Boll. ad diem 6 Februarii, a Philippo Harvengio, abbate Bonæspei, scripta sæculo XII; a Mabillonio recusus in Actis SS. ordinis sancti Benedicti, sæculo II, pag. 703, ex codice Inonensi, in quo belle depictæ erant imagines subscribentium, quas æri incidendas curavit idem Mabillonius, in Annalibus, tom. I, pag. 628. Iterum Amandi codicillum typis mandaverunt Cointius, Ann. tom. III, pag. 742, Miræus quoque, Oper. dipl. tom. I, pag. 8, et Fast. Belgic. ad diem 6 Febr. Editionem Mabillonii sequimur. Foppenus, in notis ad opera Miræi diplomatica, ubi supra, hoc instrumentum referendum censet ad annum Christi 661; et,

^A vero contradicere, aut de ipso monasterio corpus meum per fortia abstrahere, aut temerario spiritu contradicere voluerit, imprimitus sanctæ Trinitatis incurrat offensam, et ab omnibus Ecclesiis catholicis excommunicatus appareat, et a societate sanctorum extraneus efficiatur, et damnationem quam Dathan et Abiron sustinuerunt, quos infernus vivos absorbit ipse sustineat, et sit anathema maranatha, quod est perditio, in adventu Domini nostri Jesu Christi; et nec sic nostram voluntatem mutare valeat, sed hæc deliberatio nostra in perpetuo firma et inviolata permaneat; et, ut certius credatis, manu propria subscripsi et omnibus hominibus Deum timentibus ut subscribant supplicamus et rogamus. Quam epistolam fratri nostro Baudemundo presbytero fieri rogavimus. Facta epistola in monasterio Elnone, anno secundo regni domini nostri Theodorici gloriosi regis, sub die decima quinta Kalendas Maii. Ego Amandus peccator hanc epistolam a me factam consensi et subscripsi. Ego in Christi nomine Reolus, ac si peccator subscripsi. Ego in Christi nomine Mummolenus episcopus subscripsi. Ego in Christi nomine Vindicianus ac si peccator episcopus, hanc epistolam, rogante domno Amando, consensi et subscripsi. Ego Bertinus abba subscripsi. Ego Aldebertus abba subscripsi. Ego Johannes, rogatus a domno Amando, consentiens hanc epistolam subscripsi. Ego Baudemundus peccator, jubente domno meo Amando, hanc epistolam deliberationis suæ scripsi et subscripsi.

^C ut id cum nomine regis tunc regnantis conciliet, conjicit legendum annum 2 *Chlotarii*, pro anno 2 *Theodorici*. Sed nomen Theodorici servandum esse arguit Cointius, ann. ubi supra, ex subscriptionibus episcoporum, abbatum, et ipsius Baudemundi scriptoris, quas omnes expendit. Mensis autem Aprilis anni 2 regni Theodorici III incidit in annum Christi 675.

^b Votum assecutus est Amandus; sepultus enim fuit in monasterio Elnonensi, teste Baudemundo, qui et codicillum exaraverat, et vitam sancti Amandi litteris commendavit. Obiit Amandus anno ætatis nonagesimo, æræ Christianæ 679.

HYMNI DUO ANTIQUI IN HONOREM SANCTI AMANDI.

[Ex Actis Sanctorum, mens. Febr.]

Amande, præsul optime,...
Amando Christum congruum,
Audi tuorum dulcia,
Quæ concinunt, gratissimo
Dum floruisti corpore,
Dignus tuo qui nomine,
Sortitus es vocabulum,
Vernaculorum carmina
Præcordiorum gaudio.

Mundum replesti lumine.
Astrum poli nunc splendidum
Pater pius, pastor bonus,
Has recreando fluminè,
Fratr pupilli febilis,
Patrem vocavit orphanus,
Pæcis ocellus lucidus,
Perir'que ligno pendulus,
Quid plura, miles inclyte,

Quicumque venit debilis,
Nunc Abrhæ vernantibus
De Jesu dulci corpore.
Jam copulatus inclytis
Vertex rubescit gemmulis,
Nostri memor sanctissime
(Tuus popellus adsumus)
Ut quando Jesus venerit
Non segregemur a tuo,

Deo Patri sit gloria.
 Candore vincis Cynthiam.
 Multis fuisti gentibus :
 Illas docendo fame,
 Soror gementis exsulis :
 Matremque sensit languidus.
 Claudisque pes tutissimus,
 Vitam recepit mortuus.
 Nostro canamus carmine?
 Nullus recessit flebilis.
 Lætus quiescit sedibus,
 Mandis bibisque sanguine.
 Archangelorum gaudiis,
 Et colla candent infulis.
 Illic exsulantur corpore,
 Succurrere nobis quæsumus :
 Cum carne, qua hinc abiit,
 Clemens Pater consortio
 Ejusque soli Filio, etc.

HYMNUS ALTER.

Ave Pater, pastor noster,
 Ave charus amor noster,
 Ave, præsul gloriose,
 Ave, præsul gloriose,
 Jure tibi laudum melos
 Sed condignas tanto Patri
 Corde tamen quod gestimus,
 A primævo nempe flore
 Moribus ævum senile
 Multis et norinam præbere

Mox signorum gloriosis
 Triumphalis signo crucis
 Verbiq; virtute pellis,
 Virtutes excoluisti,
 Ipse sed occuluisti,
 Favor ne daretur tibi.
 Hinc factus Præsul maectusque
 Ut lucerna ardens fide,
 Jure celso candelabri
 Tu redemptor captivorum,
 Tuque pater papillorum,
 Vigor paralyticorum,
 Tu surdis auditum præstas,
 Lurida tu membra purgas,
 Verbis simul et exemplis
 Nostra laus succumbit tantæ,
 Dum mundum replet doctrinæ
 Famam diffundens et terræ,
 Nunc precamur, Pater alme,
 Et Jesum benignum posce,
 Ac post hujus finem vitæ,
 Annue votis poscentum,
 Esse credimus quem trinum
 Manet quem laus ante ævum
 Pontifex egregie,
 Dulce nomen, Amande,
 Semper amantissime,
 Concinando pangimus.
 Ferre laudes nequimus,

Plectro liguæ prominus.
 Sacræ pueritiæ
 Visus es attingere,
 Perfectæ justitiæ.
 Muneratus titulis,
 Anguem sævum proteris
 Ogiæ de terminis.
 Studio pervigili,
 Mente semper humili,
 Sed superno umini,
 Deitatis munere,
 Claro lucens opere.
 Sublevatis stipite.
 Consolator pauperum,
 Tu mater orphanorum,
 Effugator dæmonum,
 Tu cæcos illuminas,
 Mortuum resuscitas.
 Animas vivificas,
 Tibi datæ gratiæ,
 Virtutumque munere.
 Et cœli per cardines,
 Vota nostra suscipe.
 Nobis semper parcere.
 Tecum semper vivere,
 Deus factor omnium.
 Atque unum Dominum,
 Nunc et in perpetuum. Amen.

ANNO DOMINI DCLXXX.

SANCTUS MANSUETUS

MEDIOLANENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA IN S. MANSUETUM.

[Ex Ughello, Italia Sacra.]

Sanctus Mansuetus (a) Sabellæ gentis Romanæ A scopus scripsit epistolam ad Constantinum imperato-
 sancto Ampelio suffectus est anno 677. Qui, ut sui rem in eosdem. Sunt qui affirmant Mansuetum ma-
 episcopatus pie sancteque auspicaretur initia, suis gno illi Constantinopolitano concilio interfuisse,
 comprovincialibus convocatis episcopis, contra Mo- quod vix credibile est, cum reversus Roma paulo
 nothelitas synodum celebravit (anno 679). Anno post in contagio illo quod magnopere Insubriam af-
 vero 679 [680] cum iisdem interfuit Lateranensi flexit, decessisse narretur die 19 mensis Februa-
 concilio sub Agathone pontifice contra eosdem con- rii (b). Jacet in Ambrosiano templo. De eo Martyro-
 vocato, cujus decreta Mansuetus subscripsit. Hujus logium Romanum.

(a) De eo Acta Sanctorum, Februarii tom. III, pag. 155.

(b) Sanctus Mansuetus ex catalogo c. sedit an. ix, B

obiit xi Kal. Martii, sepultus est ad sanctum Ambrosium. Obierit ergo an. circiter 681. Pappas-
 chius.

EPISTOLA MANSUETI AD CONSTANTINUM IMPERATOREM.

(Vide supra, ad Damianum, hujusce tomi col. 1261.)

FRANCORUM REGUM IV

PRIMÆ STIRPIS

DE REBUS ECCLESIASTICIS

DIPLOMATA ET PIÆ DONATIONES.

(AN. 660-700.)

CLOTARII III

FRANCORUM REGIS

ECCLESIASTICÆ PRÆCEPTIONES.

[Ex Brequigny, Diplomata, Chartæ, Leges.]

I.

Diploma [Clotarii III] quo duæ partes villæ Tauricciaci, causa cognita, ecclesiæ Sancti Dionysii asseruntur^a (ann. 658).

[Clotarius] rex Francorum, vir inluster deremendum vel justo iudicio termenandum resederemus, ibique venientis acturis monastirii peculiaris patroni nostri domni Dioninse, ubi ipse preciosus in corpore requisset, Ingober....^b sup.... simena dedit in respunsis, quod acta composicio talem habibat, qualiter ipsas villas ipse Ermelenus jocalis suos ei contulerat; sed ipse agentis econtra et predictus pontifex in presenti adstabat, et precaria ostendebat ab ipsa simena facta, quo relicta, inventum est quod ipsa simena de omne corpore.... corpore facultatis ipsius Ermeleno fecisse: sed agentis predicti basilice vindicione, vel precario ab ipso Ermeleno in germano suo Chugliberctus conscripta ostend de omne corpore facultati sui conscripserat, et ipsas

^a Mutilum valde instrumentum ex tabulario Dionysiano deprompsit Mabillonius, et ad calcem tomi I Annalium edidit, pag. 694; iterum typis mandavit Felibianus, Hist. abb. S. Dion. prob. pag. 8, ex cortice, ut ait, exscriptum. Uterque nomen Clotarii oblitteratum initio diplomatis supplevit ex conjecturis, et nos uncis inclusum restituimus. Recusum exstat diploma in Collectione scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 639.

^b Injuria temporum et scripturæ vitiiis deformatum, ipsis Mabillonii verbis, Annal. t. I, pag. 601, interpretabimur: Ingoberga, jugalis seu uxor Ermeleni, contendebat Tauriacum villam ab eo sibi concessam fuisse; monastirii Sancti Dionysii actores denegabant. Sed quidam pontifex, cujus nomen ex autographo avulsum, ... ostendit precariam ab ipsa femina de eadem villa factam, qua constare videbatur Ermelenuum ei hanc donationem fecisse. Actores Sancti Dionysii contra ostendebant venditionem et precariam ab eodem Ermeleno factam germano ipsius Chuglibercto, de omni corpore facultatis suæ, et quod duæ partes ab eodem Chuglibercto accepis-

A in presenti ostendedirunt recensendas, et intendebant, quod ipsas duas partis de predictas villas Tauricciaco et dictas villas adgaecenciasque aearum in integrum suo dominio valeret vendecare. Propterea nus una cum nostris procerebus constet decrevisse, ut ipsas duas partis de pred...., dum et inluster vir Chadoloaldus, comis palatii nostri quod taliter hac causa acta, vel per ordeni inquisita, seo defenita fuisse denuscetar, jubemus ut ipsas domni Dioninse hactu que omni tempore habiant evendecatas; et sit inter ipsis de hac re in postmodum subita causacio.

Teoberctus rog. Novembr. an rigui nostri tercio^c [in nomine Domini feliciter].

II.

Diploma quo Clotarius villas plures monasterio Sancti Dionysii donatas, a Berachario episcopo restitundas, causa audita pronuntiat^d (ann. 658).

[Clotarius] rex Francorum, v. int.... Siniscaleis

sent. In gratiam monachorum sententiam tulit Chadoloaldus, comes palatii, quam diplomate suo Clotarins confirmat. Mabillonii lectionem sequimur.

^c Mense Novembri anni tertii regni Clotarii jam currebat annus Chr. 658, cum Chlodoveus II, Clotarii pater, obiit circa initium Septemb. anni 656.

^d Ediderunt Mabillonius, Ann. tom. I, pag. 695 et 501, ex authentico; Felibianus, Hist. abb. Sancti Dion. prob. pag. 7, ex autographo in cortice; auctores Collectionis scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 639, ex Mabillonio. Mutilum admodum instrumentum. Felibianum sequimur; Mabillonii varias lectiones inter uncas exhibemus. Nullæ notæ chronologicæ; sed cum diploma Clotarii, quod proxime præcedit, et quod super eodem negotio intervenit, datum fuerit anno Clotarii tertio, mense Novembri, id est, anno 658, satis apposite potest diploma de quo nunc agimus sub hoc eodem anno collocari. Beracharius episcopus, qui ibi memoratur, Cenomanensis videtur præsul, vulgo Berarius, seu Berarius, qui ab anno 655 Cenomanensem regebat Ecclesiam.

Vuidrachado et Anseberctho referendariis, et Chadoloaldo, comiti palatii nostro, ad universorum causas audiendum, vel recto iudicio termenando resederemus, ibique venientes agentis monastirii domni Dioninse, ubi ipse preciosus dominus in corpore requiescit, adversus apostolico viro domno Berachario episcopo adserebant, eo quod Ermelenus quondam, vel filius suos Goddo in ger... erachario contradicere... debet, qui Beracharius econtra dicebat, eo quod ab ipso Ermelino in geniture suo exinde epistola donationis fuisse conscripta, et ob hoc ipsa hereditas ad eodem pervenisset: sed in presenti antefati agentis domni Dioninse preceptione facti recordationis domni et genituris nostri Chlodoviei, quondam regis protulerunt recensenda, ubi... Ermelino... (Mab. . . . exceptio) continebat, ut ubi et ubi ille... Ermelenus in Beroaldo heredesque suis ficerat, inveniebantur vacuas et inanis mansissent, et nullum sortirentur effectum; sed ubicumque antedictus Ermelenus vel filius suos Goddo eorum facultatem dare aut derelinquere vellibant, liberum ex permisso predicto principe habirent arbitrium. Sed dummodo inter se fore... (foret) et de h... iat (desunt apud Mabill.) revocare dominium... parti Beracharius episcopus ex ipsa facultate absque repetitionem agentum predicti monastirii ad suum jure revocare deberit: quod et in presenti iudicia nostra utrasque partis pro calcada (Mab. calcanda) lite, vise fuerunt accepisse. Sed dum in ipsa causatione intenderent, veniens ex pro... homo, nomen Madroaldus, presentibus superscriptis viris... quod de predict... fecere suprascr... loca Madroaldo viro dedisset... sed in presenti professus est, quod ipsas villas per vindicionis titulum, accepta sua pecunia distraxerat; suprascript. agentis sancti domni Dioninse in presenti asserebant quod illas duas partes de predictis villabus, quod Beracharius vindedirat, recipere vellibat. Sed in quantum inluster vir Chadoloaldus, comis pal. nostri nobis... absque resp... que heredes vel... seo agentis domni Dioninse habeat, evindicaret in villas, id sunt, Simpliacciaco, Tauriaco, Stupellas, Flaviniaco, Pociusciniaco, Vassurecurti, Burgonno, Alintummas, Sastivale, Cambariaco, Bursiaco, Coriaco et Munciaco sitas in pagus Cinnomannico, Andicavo, Rodonuo (Mab. Rodonico) et Musfa: unde in causatio-

* Vulgatum a Mabillonio, de Re dipl. tab. xviii, et pag. 378, qui partem ejus Merovingicis litteris æri incidit curavit, tum quidquid ex autographo corticeo semilacero elicere potuit, vulgaribus litteris edidit. Recensunt a Felibiano, in Historia abbatiæ Sancti Dionysii, prob. pag. 6; et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 638. Primum quidem Mabillonius illud Chlodoveo II tribuendum conjecerat; postea, de Re dipl. suppl. pag. 21, Clotario III restituendum censuit, cum fuerit confectum post mortem Erchinoaldi, majoris domus, qui Chlodoveo supervixit. Ergo male Felibianus hoc instrumentum collocat sub anno 655, Chlodoveus enim obiit anno 656; Erchinoaldus vero, juxta Fredegarii continuatorem, cap. 92 et Gest. Franc. cap. 95, hoc eodem anno vita cessit: juxta Chron. Moissiac. t. II;

nem pro Chagilbertho quondam et Ermelino ads... prescrip. villas Simpliacciaco, Tauriaco, Stupellas, Flaviniaco, Pociusciniaco, Vassurecurti, Burgonno, Alintummas, Sastivale, Cambariaco, Bursiaco, Coriaco et Munciaco, quem per nostro... quod in ipsas villas Beracharius habire poterit, inspecta sua epistola hujus meriti partibus sancti domni Dioninse vel... facire et... dictum... dominus Beracharius. (Hic aliquot puncta apud Mab.) Illas duas partis... partibus monastirii placuit restaurare semileter antef... et expoñdedit ut omni tempore, se aliqua calumnia aut repetitionem quilib... Madro.

III.

Diploma [Clotarii III] quo lis in palatio dirimitur de quadam villa Erchinoaldo majori-domus collata, quam filius ejus Leudesius possederat, inter ecclesiam Rothomagensem et monasterium Sancti Dionysii ^a (ann. 659).

[Clotharius, rex Francorum, vir inluster. Cum nos]... Vuaratone, Baseno, gravionibus, item Amalberto, Madelando, seniscalcis, et Vuaingo, comite palatii, resederemus, ibique in presentia... latione actores sancti Aecclesie Rotominse adversus V... ad sancta Aecclesia Rotominse... per eorum epistolas delegaverant post... tenerent inlebeque qui... ab... vel actores antedicti... dicebant reddere. Sed inquirentes eorum instrumenta, invenerunt quod illa porcio, hoc est de ipsa villa quod a... erat hoc Erchenoaldo quondam majorem-domus contulerat: et ipse Leudesius ligetemo ordine illa medietate... habe... ad... ordine pri... inter se, sicut decet sacerdotes, cum caretate iraciones ad basilica inter se æqualiter dividere deberint. Quod et in presentia taliter noscitur convenisse... ut... omni merito vel adjectionis suas, una cum terris, domibus, ædificiis, m... pascuis vel... ad basilica domni Dionynse absque repetitione... Audoino episcopo, vel successores suos Ecclesie Rotominse cu... nomenante... vis... ipsa... loca medietatis valeant possidere... unde... Dei.

IV.

Diploma quo Clotarius villam Corbeiam et alias confert monasterio Sanctorum Petri et Pauli, in loco qui dicitur Corbeia, super fluvium qui vocatur Somma ^c (ann. 659).

Clotarius, rex Francorum, vir inluster. Ad mer-

Coll. hist. Franc. pag. 652, anno 658; juxta Coitium, Annal. t. III, pag. 478, anno 659; unde nos hunc annum huic diplomati præfigimus, quod concordat cum temporibus Warathonis et Waingi, qui ibi memorantur. Germonius, de vet. Dipl. reg. Franc. t. II, pag. 213 et seq., Waingum vult palati comitem non existisse; sed id non satis firmis rationibus evincit. Argumentum autem instrumenti in titulo huic præfixo declaramus, quantum ex valde mutilo exemplo erui potest.

^b Rothomagensis Ecclesia est quæ hic Rotominis appellatur. Sic Rotomo pro Rotomago legitur in Historia Gregorii Turonensis epitomata, Coll. hist. Fr. t. II, p. 407.

^c Exstat in Conciliis ant. Gallie Sirmondi, t. I, pag. 500; et in Conciliorum collectionibus Labbei,

cedem nostram in Dei nomine credimus pertinere, A quicquid pro animæ salute locis sanctorum conferimus, ut ibidem pereniter proficiat, et gloriam, Deo auxiliante, habere mereamur. Igitur dum nos et præcelsa genetrix nostra, domna Baldechildis regina, monasterium in honore sanctorum Petri et Pauli, apostolorum, et sancti Stephani, proto-martyris, super fluvium Somna, in loco qui dicitur Corbeia, quem Guntlandus quondam possederat, et ad fiscum nostrum pervenerat, ubi præest venerabilis vir Theodfridus abba, pro æterni numinis intuitu ædificari præcepimus, ut monachi sub sancta regula ibidem debeant conversari. Cognoscat strenuitas vestra quod nos ipsam villam Corbeiam ad ipsum monasterium, cum adjacentiis suis in integrum, seu et alias villas nuncupantes Folieto, Gentilla, Cipiliaco, Fortilca- B Villa, vel reliquas adjacentiis earum ad integrum, Albniaco cum adjacentiis vel appenditiis suis, quantum ibidem fiscus noster tenuit, ad integrum in pago Ambianense, seu et Monciaco, Walliaco, Bellirino, cum adjacentiis earum in pago Atravatense: imoque et villam quæ vocatur Templum Martis, sitam in pago Ambianense, ad integrum, cum pagina de silva de foreste nostra Windegonia, hoc est, per loca denominata, a fine Cartainse usque in dominico lacco, per Siccas derude, per cervorum Marcasio, per Bagusta, per via publica, usque Fraudehario exsarto. Similiter et portionem in loco qui vocatur Taceaco, quem Frodinus de Ursino dato pretio comparavit, et ad fiscum nostrum ipse Frodinus in compensationem pro alia re dedit, in ipso pago Ambianense, a die præsentis, sub integra immunitate, absque introitu C iudicium, visi fuimus concessisse. Proinde per hanc præceptionem specialius decernimus esse mansurum ut, tam ipsum locum Corbeiam quam et suprascriptas villas, una cum terris, domibus, mancipiis, ædificiis, vineis, silvis, pratis, pascuis, farinariis, et cunctis appenditiis, vel quod ibidem videtur adspicere, pars ipsius monasterii vel omnis congregatio de ipso monasterio valeat possidere vel dominari. Et nullus quilibet de iudicibus, nec ad ipsum monasterium, nec ad homines suos, nec in curtes suas, quicquid a die præsentis ibidem contulimus, et quod a nobis vel a succedentibus domnis regibus, vel a Deum timentibus hominibus inibi fuerit collatum, nec ad causas audiendum, nec freda exigendum, nec mansiones faciendum, nec paratas requirendum, nec

ullas redhibitiones in villis superius nominatis, quid quid tempore præsentis videtur possidere, aut adhuc, ut diximus, a nobis vel a succedentibus regibus, vel a Deum timentibus hominibus inibi additum vel delegatum fuerit, ipsa iudiciaria potestas non præsumat ingredi, sed pars ipsius monasterii vel omnis congregatio ibidem consistens, absque introitu iudicum, ut diximus, sub integra immunitate possidere valeat vel dominari. Et ut hæc præceptio nostra perenni tempore firmiorem obtineat vigorem, nos et præcelsa genetrix nostra Baldechildis regina, signaculis manus nostræ subter decrevimus affirmare.

V.

Diploma quo Clotarius immunitatem ab omni teloneo concedit monasterio Corbeïensi * (ann. 660).

B Clotarius, rex Francorum, vir iuluster, omnibus agentibus tam præsentibus quam futuris. Cognoscat magnitudo seu industria vestra, pro mercedis vestræ augmento et divino intuitu, tale nos actoribus seu discursoribus monasterii virorum Corbeia, quod domna et genetrix nostra Baldechildis regina suo opere construxit, præstitisse beneficium, ut quotienscumque monachi, missi, vel discussores ipsius monasterii, partibus provinciarum, vel per reliqua loca, ad cappas comparandas aut reliquas opportunitates ipsius monasterii exercendum, seu cellarium fuerint egressi mercandum in quibuslibet locis vel territoriis seu partibus, ubicumque teloneum, pontaticum, rotaticum, ceterasque redhibitiones fiscus noster a discursoribus, seu iter agentibus exigere consuevit, habeant hoc monachi in jam dicto monasterio Corbeia consistentes, tam præsepites quam in futurum inibi advenientes, in omnibus indultum simulque concessum. Ea scilicet ratione ut neque nos, neque juniores, aut successores nostri, ullo unquam tempore, de eo quod superius continetur, a monachis aut missis vel discursoribus ipsius monasterii exigere nec requirere, ullis locis ullisque ordinibus infra terminos regni nostri præsumatis. Sed ut super habetur insertum, habeant ipsum beneficium jam dicti monachi sanctæ congregationis Corbeia monasterio et actores eorum, ex nostræ largitatis munificentia concessum simulque indultum, quo potius delectet ipsam sanctam congregationem ex ipso beneficio pro stabilitate regni nostri Domini misericordiam exorare. Et ut hæc præceptio firmior habeatur et per tempora conservetur, nos et præcelsa genetrix no-

t. VI, col. 525, Harduini, t. III, col. 1009, etc.; in Annalibus Cointii, t. III, pag. 418; in Nova Gallia Christiana, t. X, inst. pag. 281; inter Opera diplomatica Miræi, t. I, pag. 638; et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 642. Memoria est conditi monasterii de quo agitur, per Bathildem seu Baldechildem reginam, in Vita ejus ab anonymo scripta vii sæculo, inter Acta sanctorum ordinis sancti Benedicti a Mabillonio vulgata, sec. II, t. II, pag. 747. Desunt in diplomate notæ chronologicæ. Mabillonius illud circa annum 659 collocandum censet, cui assentimur. Cum enim ibi monasterium a Baldechildem conditum appelletur nominibus SS. Petri et Pauli, et tunc primum ei concessa fuerit

Corbeia villa, videtur hoc diploma datum fuisse ante alterum, quod idem rex emisit anno v regni sui, quodque proxime sequitur, in quo hoc monasterium Corbeia nomine jam designatur. Illud autem alterum instrumentum datum fuit, ut videre est col. 1284, anno v regni Clotarii, die xiiii Decembris, id est, nondum expleto anno Christi 660.

* Exstat in Conciliis Galliarum Sirmondi, t. I, pag. 501; in Collectione conciliorum a Labbeo, t. VI, col. 526, Harduino, t. III, col. 1010, etc., et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 643. Annus quintus regni Clotarii III, a morte Clodovei II repetitus, exordium sumpsit mense Septembri, anno Christi 660.

stra domna Baldechildis, regina maxima, nostris signaculis subter eam decerimus adfirmare. Vidobadus jussus. Signum gloriosi domni Chlotarii regis.

^a In Collect. concil. Labb. et Hard. legitur dies XIII pro die XXIII, quod forte typographorum osecitantiis tribuendum est.

A Signum præcelæ Baldechildis reginæ. Data sub die ^a XIII mensis Decembris, anno V regni nostri, Stirpiniaco. In Dei nomine feliciter.

AD DIPLOMATA CHILDERICI II PROLEGOMENA.

Decem edimus diplomata sub Childerici II nomine, sincera quidem septem, sed supposititia tria. De sinceris primum agendum est.

§ I. — *Diplomata sincera.*

1. Diploma ^a n. I, quo Childericus II et Chlonechildis regina Amando episcopo villam Barisiacum in Laudunensi pago sitam concedunt, sæpius editum recudimus ex apographo quod dominus Quinsert, inter alia plura, ex chartulario Sancti Amandi deprompsit, et in chartophylacium nostrum inexit. Miræus, *Opera dipl.* t. I, pag. 125, et alii editi in notis citati reginam appellant Blidechildem, quæ regina quidem, et uxor Childerici fuit, sed quam Childericus adhuc puer, anno 2 regni sui, quo datum diploma dicitur, in uxorem nondum duxerat. Genuinum hujus reginæ nomen docet chartularium, Hinechildis, seu asperiori sono, ut olim efferebatur, Chlonechildis, quæ scilicet relicta fuit Sigeberti II. Eo defuncto, in Austrasia tutelam gessit Childerici regis, geniti a viri sui Sigeberti fratre.

2. Childericus II dona monasterio Senonensi, in Vosago, contulit diplomate n. II, ex archivo Senonensi a Mabillonio deprompto, *Annal.* t. I, pag. 692. Desunt notæ chronologicæ; annum præfiximus 661, juxta receptam criticorum opinionem. Sic autem ii sententiam suam tuentur: Ab Ottone rege anno 949 confirmatum fuit instrumentum, ut videre est in *Coll. script. rer. Franc.* t. III, pag. 384, quod dicitur emissum ab antiquo *Hildrico rege*. Inde autem arguunt Childericum hunc fuisse hujus nominis secundum, quem antiquum vocant, ad discrimen cum Childerico tertio, regum Merovingicorum ultimo. Fatendum tamen id non bene congruere cum chronico Senonensi (*Spicil. Dacher.* t. III, pag. 275) quod conditum Senonense monasterium testatur anno Christi 720. Tunc autem, non Childerico II, sed Chilperico filio ejus, tribuendum foret diploma de quo agimus. Facilis de Chilperico in Childericum lapsus, nec raro gravius erraverunt amanuenses.

3. Proœmium breve diplomatis Childerici II, n. III, a pluribus editum, ex chronico Monasteriensi Sancti Gregorii depromptum est, exarato anno Christi 1194, a Martenio primum vulgato, nuper ab abbate Grandidier, in *Hist. eccl. Strasburg.*, t. I, pag. 19, accuratius recuso. Ex chronico discimus collata fuisse hoc diplomate dona, a Childerico rege, monasterio Sancti Gregorii in Alsatia. Id quidem ex ipso fragmento erui nequit; sed nomen Embildis reginæ, quod ibi legitur, a Childerico II. emissum instrumentum docet; hoc enim nomine agnoscere est reginam Hinechildem, seu Chlonechildem, quæ tutelam Childerici II gerebat, ut supra, num. 1, diximus. Ex chronico eodem, annus emissi diplomatis arguitur 661, aut circiter; ergo Coitinus, *Annal.* t. III, pag. 596, infelicitè arbitratur conditum Sancti Gregorii monasterium circa annum 607. Perit autographum, quod suo tempore saluum existisse ait chronographus, apud Marten. *Thes. anecd.* t. III, col. 1435. Notandum præcipue ibi Rotharium dici *Strasburgensem* episcopum. Prima enim est hæc *Argentinenensis* Ecclesie appellatio sub nomine *Strasburgi* ^b; de hoc videtur *Hist. Eccl. Strasburg.* t. I, pag. 20.

^a In nostra recensione. Edit.

^b Vide tamen Gregorium Turonensem, l. ix, c. 56.

4. Aliud exstat, n. X, omnino sanum ejusdem Childerici diploma, quo eidem monasterio conceduntur homines duarum villarum in Alsatia. Jam pluries editum, sed corrupte, recudit ex autographo Schœpflinus, *Alsat. diplom.* t. I, pag. 4, et æri incidendum curavit: Instrumentum, quo antiquius nullum Alsatia possidet, eodem Schœpflino teste. Monasterii hujus primarium nomen fuit *monasterium Confluentis*, ut hoc testatur instrumentum; et sic dictum, quod conditum fuit ad confluxum duorum rivulorum, ut docet Mabillonius, *Annal.* t. I, pag. 457. Quod autem sancto Gregorio dicatum fuit, Sancti Gregorii in Valle nomen sumpsit, vernacule *Munster en Gregoriental*.

5. Duo habemus Childerici II diplomata, pro monasteriis Stabulensi et Malmundariensi. Prius, n. V, a Martenio, ampliss. *Collect.* t. II, col. 9, ex chartulario Stabulensi depromptum fuit. Ibi Childericus II Germiniacum his monasteriis a Sigeberto rege concessum asserit. Expungenda insolita nota chronologica anno *Incarnationis* 640, ad calcem a neotericis addita, infelici computatione; neque enim, nisi post viginti abhinc annos Childericus II regnum auspicius est. Circa annum 664 datum fuisse conjunctum instrumentum, quod ibi Remaclus solo *abbatis* nomine appellatur, qui anno 662 episcopales infulas deposuerat, ut dicit Mabill. *Annal.* t. I, pag. 457. Fatemur tamen omissam videri posse vocem *episcopus*. Sic enim legitur: *Pater noster Remaclus et abba*. Scribendum forte fuit *episcopus et abba*, ut vulgo in aliis instrumentis vocatur Remaclus; et hæc lectionem tuetur vocula *et*, quæ hic otiosa manet, et prætermissam episcopi vocem indigitat.

6. Alterum Childerici II diploma, n. VII, ab eodem Martenio, ampliss. *Collect.* t. II, pag. 10, ex chartulario Stabulensi vulgatum, et sæpius recusum, confirmat monasteriis Stabulensi et Malmundariensi silvam quam eis Sigebertus II concesserat ^c, ad medietatem tamen reducta donatione. Hujus confirmatio data est sub nominibus Childerici simul et reginarum, Emnechildis, Sigeberti relicte, ac Blidchildis, uxoris Childerici; hæc ei nuperrime nupserat; emissum enim fuit instrumentum octavo regni regis anno. Id est anno Christi 667, quo vix quartum decimum annum expleverat Childericus. Hinc patet Remaclus, qui tunc dicitur Stabulensis et Malmundariensis abbas, vitam produxisse pluribus annis post annum 664, sub quo ipsius obitum ex conjectura collat Mabillonius, *Acta SS. Bened.* t. II, pag. 473, not.

7. Diploma n. IX, quo Childericus II immunitatem amplissimam concedit Dervensi monasterio, anno Christi 675 ascriptum; datum enim dicitur anno regni III, quod de regno in Burgundia accipiendum est, siquidem in Burgundia situm est monasterium Dervense; regnum autem Burgundie adeptus est Childericus post mortem Clotarii III, qui obiit anno 670. Erutum fuit instrumentum ex chartario Dervensi, et ad fidem Camusatii a nobis recusum est; sed postmodum, inspecto ipso chartulario, et diligenter cum editis collato, paucas quidem, nec magis momenti, lectionum discrepantias deprehendimus, quas inter uncas ascriptimus.

^c Diploma Sigeberti vide supra, col. 321.

§ II. — *Diplomata spuria.*

Tria sub nomine Childerici II edita diplomata manifestæ falsitatis indicia exhibent.

1. Primum horum, n. IV, fingitur ad Amandum præulem et abbatem. Hoc diplomate Childericus Nantuacensi monasterio dona confert, et confirmat privilegium a Gregorio papa eidem monasterio concessum, quod ad se rex a Gregorio directum ait. Id verò falsum prodit; nec ullus papa nomine Gregorius exstitit regnante Childerico II. Deinde, datum dicitur diploma *Parisiis, anno v (regni) Childerici*, id est, anno Christi 664; hoc autem anno, Parisiorum civitas in Childerici ditionem nondum cesserat. Denique, privilegium emissum a rege dicitur, concedente Theodorico fratre ejus, quasi tunc regnaret Theodericus, qui nonnisi post annos plures rex renuntiatus est. Bulla Gregorii, quam Childericus confirmat, ipsa supposititia est. Amandus *præsul et abbas*, conditor Nantuacensis monasterii appellatur; is est Trajectensis episcopus, qui inter sanctos fuit relatus, et quem ibi sepultum pro conditore venerant Nantuacenses. Sed vetus fabella est potius quam traditio, ut Mabillonii, *Annal. t. I, pag. 373*, verbis utamur, quam tamen antiquis loci monumentis et martyrologiis consignatam, cum nova Gall. *Christ. t. IV, col. 215*, fatemur. Cointius, *Annal. t. III, pag. 791*, et Mabillonius, *Annal. t. I, pag. 461*, volunt falsarium confud-

A se Elnonense monasterium in diocesi Tornacensi, ab Elnone Belgii fluvio sic dictum, cum Nantuacensi monasterio in diocesi Lugdunensi, Helnoni monti proximo. Sic quoque conjiciunt auctores Novæ Galliæ Christianæ, ubi supra.

2 et 3. Duobus diplomatibus, n. VI et VIII, Childericus II ecclesiæ Cenomanensi concedit quidquid fisco competeat in curte, seu villa Arduno, in pago Pictaviensi. Ambo supposititia judicavimus, quæ non alia, nisi Actorum episcoporum Cenomanensium, auctoritate nituntur, quorum fides maxime suspecta est. Sic autem falsum arguimus. Prius diploma datum dicitur anno 7 regni Childerici, scilicet hujus nominis II; nam directum est ad Didoneum Pictaviensem episcopum, qui, regnante Childerico II, Ecclesiæ Pictaviensi præfuit. Porro, falsi indicium est hæc ad Pictaviensem episcopum inscriptio. Hoc enim in instrumento ecclesiæ Cenomanensi rex fiscales redditus in Arduni curte concedit; quod ad Cenomanensem quidem episcopum, nulla ratione ad Pictaviensem, spectabat. Alterum diploma anno regni II signatur, et ibi defunctus dicitur Berarius, Cenomanensis episcopus, qui non nisi post septimum a morte Childerici annua obiit. De anno quo Berarius decessit videsis institutam a Cointio, in *Annal. t. IV, pag. 33* et seq., disputationem. Adde in utroque formulas insolitas.

CHILDERICI II

FRANCORUM REGIS

PRÆCEPTIONES ECCLESIASTICÆ.

(ANNO 660 ad 673.)

I.

Diploma quo Childericus et Chinechildis regina villam Barisiacum in pago Laudunensi concedunt Amando episcopo ^a (ann. 651).

Childericus, rex Francorum, et Chinechildis regina, viro illustri Bertuino comiti et Bertelando vicario. Merito largitatis nostre munere sublevantur qui pro parentibus nostris, vel etiam pro nostre adolescentie etate famulantur. Proinde cognoscat magnitudo seu utilitas vestra quia nos, propter nomen Domini vel amorem celestem, apostolico patri nostro Amadeo episcopo, villam nostram, nuncupatam Barisiacum, sitam in pago Laudunensi, quam

C usque nunc fiscus noster tenuit, promptissima devotione, cum universis villulis ad se adspicientibus, et cum omni integritate ad se pertinente, concedimus et concessam esse volumus. Quapropter auctoritate nostra presenti decernimus ac jubemus, quod in perpetuum volumus esse inmansurum, ut ipsam villam memoratam Barisiacum, cum omnibus ad se pertinentibus, tam in terris, domibus, vineis, silvis, pratis, pascuis et mancipiis ibidem commanentibus, sicut fiscus noster ibidem tenuit ac possedit, et ipse pontifex dominus Amandus, ad opus monachorum suorum, absque ulla contradictione vel dominio ratione [*Leg. diminoratione*] teneat ac possideat. Sic

^a Ediderunt Miræus, *Opera diplom. t. I, pag. 125*, Cointius, *Annal. eccl. Franc. t. III, pag. 512*; Mabillonius *Ann. t. I, pag. 460*; Collectores scriptorum rerum Gallic. t. IV, pag. 643. Nos recudimus ex apographo domni Queinsert, congregationis S. Mauri, qui illud deprempsit ex chartulario XIII sæculi, in archivis S. Amandi recondito. Editis simillimum apographum nisi quod Chinechildem reginam appellet quam alii Blidechildem. Corruptum in editis nomen monuerant critici. Cointius, ubi supra, pag. 511, aut Chinechildem, ex chartulario S. Amandi, quod noverat, aut Hymnechildem, ex appendice ad *Vitam sancti Amandi a Chesnio editam*, legere jubet: quod et Mabillonio, ubi sup., placet. Certe hic male convenit nomen Blidechildis, quam Childericus, adhuc puer, nondum in uxorem duxerat; aut nomen Baltildis vel Baldechildis, matris ejusdem Childerici,

ut conjiciunt Labbeus, *Miscell. t. II, pag. 431*, et Foppenus, notæ ad Miræi *Opera diplom.*, ubi supra, quæ cum Clotario III regnabat in Neustria, concessit regno Austrasiæ Childerico, Clotarii fratri. Alterius diplomatis ejusdem Childerici fragmentum, infra referendum (*N. III*), memorat Elmhildem regnam, quam nemo non agnoscit eandem quæ asperiori sono effertur voce Hymnechildis aut Chinechildis, Mabill. *Ann. t. I, pag. 456*. Ea erat relicta Sigiberti, quæ, cum filius suus in Hiberniam se recepisset, mansit in Austrasia apud Childericum, et tunc nihil ausa in gratiam filii sui profugi, contenta fuit nepotis sui Childerici tutelam gerere. De his fuse Pagius, in *Baronium, t. III, pag. 37*, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, ubi supra.

igitur in integrum hoc nostre concessionis beneficium firmum esse volumus, ut jam dictus pontifex, de ipsa villa Barisiaco, et de rebus ad eam pertinentibus, habendi, tenendi, freda exigendi, mansiones faciendi, dandi, commutandi, vel quidquid elegerint faciendi, liberam ac firmissimam per nostram auctoritatem habeat potestatem. Insuper omnes successores nostros per nomen Domini adjuramus, ut nullus eorum ipsam villam, cum omnibus ad se pertinentibus, domno Patri Amando vel suis monachis auferre presumat, vel ullam inquietudinem faciant. Quod quicumque est ille fecerit, judicium portet et sententiam damnationis incurrat. Et ut hec auctoritas circa ipsum pontificem et monachos ejus firmior habeatur, et per tempora succedentia perpetuo conservetur, et ego, dum propter imbecillam ætatem minime potui subscribere, manu propria subtersignavi, et regina subterscripsit. Signum Childerici regis. Chinechildis regina subscripsi. Datum sub die kalend. Augustas anno II, regnante domno nostro Childerico rege ^a.

II.

Diploma quo Childericus dona confert Senonensi monasterio, in Vosago ^b (ann. 661).

Childericus, rex Francorum, omnibus viris apostolicisatribus nostris, nec non inlustribus viris comitiibus, vel omnibus audientibus et futuris. Operet clementiam regalem inter petitiones ceterorum præcipue sacerdotibus Dei benigne auditum accommodare, quodque pro timore divini nominis postulatur, ponatur ad effectum, ut eo fiat ad mercedem quo servis Dei congruit ad quietem. Quod enim talibus devota mente impenditur, major exinde procul dubio merces acquiritur, sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in seculum seculi. ^c Gundelbertus igitur, episcopus sive abba, monasterium in honore sanctæ Mariæ et sancti Petri sociorumque ejus, in pago Calvomontisi in Vosago, super fluviolum Rabadonem visus est ædificasse, ubi plurimam ad præsens monachorum turbam noscitur adunasse. Hujus itaque viri sancti petitione suscepta, ut scilicet clementia nostra quietem ipsorum servorum Dei præceptione vigoris nostri debeat roborare, placuit huic nostræ auctoritatis decreto plenius inserere, sub quo tranquillitatis ordine, juxta religionis normam, Domino protegente, securi valeant in perpetuum residere. Non autem super hoc nobis aliquis detrahendum æstimet, quia

A non de canonica institutione convellitur, quidquid domesticis fidei pro tranquillitatis beneficio conceditur. Nec causetur quisquam quasi novum nos aliquid vel inusitatum stabilisse, cum antiquitus, juxta constitutionem pontificum, per regalem sanctionem, multorum sanctorum monasteria sub eodem libertatis videantur privilegio, quo et præsens volumus cum Dei adjutorio præmunitum consistere. Ideoque propter nomen Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, quicquid ipse domnus Gundelbertus ex permissu nostro in Vosago laboravit super fluviolum Rabadonem, et Grandemrivum et Dolonosum, concedimus ad ipsum monasterium, Senonicum dictum, quod a novo ædificavit per fines et marchias, terminus vel confinia, id est Pertulumvillare, Almarega, usque in summas campanias, et Medium montem, et Petri a Fontanam inter duas stratas usque in Bruscam, Marcofeldis cum Rotandomonte; deinde in strata Sarmatarum usque in Marisanga, cum Dolosana fontana, cum Hurino monte, et cum ipsa fontana Hurinaga et Foreste abitatione, usque in Rabadonem, cum Pigero rivulo. Hæc omnia denominata cum terminis rerum, vel quidquid in Calvomontinsi, Sæntinsi, Salinsi... seu cum omnibus locis videtur idem monasterium in præsentem possidere vel poterit acquirere, secundum hanc nostræ delegationis paginam liberrima sibi illibataque permaneant. Hoc in augmentum adhibito, ut nullus penitus judicium, præsumptione sua vel cujuslibet hominis licentia, præfatum monasterium absque voluntate ipsorum servorum Dei in alterius hominis jus vel dominium audeat vertere, vel sibimet usurpare: et si hoc fecerit, quod primum est, iram Dei incurrat, et regalis offensam gratiæ sustineat. Illud etiam nobis pro integra visum est mercede addendum, ut tam illas quæ ex nostra largitione, quam eas quæ ex acquisitione seu delegatione posterorum ad sæpeditum monasterium devolutæ fuerint possessiones, nulla unquam judiciaria potestas, nec præsens, nec succidua, ad causas audiendum aut aliquid exigendum præsumat ingredi, sed sub immunitatis privilegio, hoc ipsum monasterium vel congregatio sua sibi extra omnes fiscos debeant possidere; et quidquid inde fiscus noster forsitan, aut ex eorum hominibus, aut ex illorum servitoribus, vel in eorum agris manentibus, vel undecunque poterat sperare, aut solebat suscipere, ex indulgentia nostra, penitus ipsi sancto loco ad stipendia Deo ibidem servientium remittimus, et in

^a Austrasiæ rex datus est Chilpericus anno 660, ante sextam diem Septembris, Longueruzus, Annal. Franc. ad calcem, t. III, Collect. scriptor. rer. Franc. pag. 690; an vero ante initium mensis Augusti incompertum est. Ergo non liquet an prima dies Augusti, anno 2 regni ejus, anno Chr. 661 aut 662 assignandus sit.

^b Vulgavit Mabillonius, Annal. t. I, pag. 692, ex Senonensi archivo depromptum. Recuderunt Calmetus, Hist. Lothar. prob. pag. 258, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 641. Renovatum fuit ab Ottone III et Henrico III.

^c Gundelbertus, juxta Senonense chronicon, in

Spicil. Acheriano, t. III, pag. 273, XIII sæculo scriptum, Senonensis episcopus fuit anno Chr. 720, quod nec cum regno Childerici II, nec cum catalogo episcoporum Senonensium conciliari potest. Mabillonius, Ann. t. I, pag. 462, conjicit Gundelbertum fuisse regionarium episcopum, et conditum ab ipso monasterium Senonense arbitratur circa annum 661. Quod autem nomine Childerici hic intelligatur Childerici II, Clodovei junioris filius, id liquet ex renovatione diplomatis ubi Childericus vocatur ætiguus, ad discrimen Childerici III, Merovingica stirpis ultimi, ut acute notat Mabillonius, ubi supra, pag. 693.

Dei nomine concedimus : ut tam nobis præsentibus, quam per tempora succedentibus regibus et principibus, ad compendium debeant cuncta proficere, et pro æterna salute et felicitate patriæ seu regis constantia delectet ipsos monachos immensam Domini pietatem interpellare. Quod præceptum decreti nostri, Christo in omnibus suffragante, ut firmius nunc et perenniter conservetur, conscriptione manus nostræ infra studuimus roborare, et de anulo nostro iussimus sigillari.

III.

Diploma Childerici pro monasterio Sancti Gregorii in Alsatia ^a (ann. 661).

Hildericus, rex Francorum, Bonifacio duci. Nos admoniti amore spiritali et divina virtute et regni clemencia, quod sine dubio per hoc augmentari confidimus, per consilium Emhilde regine, seu apostolicæ

A viri Rotharii, ^b Strazburgensis episcopi, seu omnium Francorum prudentium palatium nostrum inhabitantium, et ut culmen regiminis nostri floreat, et in prosperis maneat, cognoscat magnitudo vestra quia nos, pro mercedis superne augmento, aliquid de rebus fisci nostri sanctis condonare debemus. *Cætera desunt.*

IV.

Diploma quo Childericus Nantuacensi monasterio dona confert ^c (ann. 664).

Rex Childericus, filius bonæ recordationis Clodovei, Amando præsuli atque abbati. Gaudeo, frater charissime, sanctitatem tuam, opinionemque tuæ religioſæ vitæ toto orbe dilatari; supra namque cum ad civitatem Parisiis devenissemus, perlata ad nos ^B ^d scripta beati Gregorii papæ, in quibus cœnobium a te constructum Nantuacense mirifice exornat, suis-

^a Fragmentum hoc exstat apud Mabillonium, Ann. t. I, pag. 457; Marten. Thes. anecd. t. III, col. 1435; Schœpflin, Alsat. illustr. t. I, pag. 3, instr. 1; Lunigium, Contin. spicil. eccl. t. V, pag. 1079; Collectores scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 641 : ac demum D. Grandier, Hist. eccl. Argent. t. I, prob. pag. 49, ex chronico membranaceo Gregorianæ abbatiz, sub fine XII sæculi scripto, cujus lectionem sequimur. Originale non exstat in hujus abbatiz archivis; sed illud viderat monachus Gregorius qui Chronicon conscripsit. Hoc Chronicon partim a Martenio editum, integrum et accuratius vulgavit dominus Grandier. Hæc autem ibi leguntur ad annum 661, ibid. pag. 24, et apud Martenium ubi supra. Circa dominicæ Incarnationis 660 annum.... sub Hilderico filio Clodovei.... inceptus hic locus a monachis inhabitari, sicut ejusdem regis scripta testantur, quæ apud nos hactenus intacta conservantur, quæ et hic intermiscere ad comprobendam volentibus scire veritatem videbatur utile. Tum sequitur fragmentum quod exhibemus, et subjicitur locus vacuus cæteris excubendis destinatus. Hinc sub anno 661 hoc diploma collocamus, quod Cointius, Ann. t. III, pag. 596, ad annum 667, Mabillonius ad annum 660 referendum conjecerant. Rotharius, Strazburgensis episcopus, his temporibus exstitit, teste Nova Gallia Christiana, t. V, col. 780. Bonifacius, Alsatia dux, jam e vivis excesserat anno 662.

^b Primam hic apud antiquos mentionem urbis Argentinensis, sub nomine Strasburgi, notat dominus Grandier, jam sæpe laudatus, ubi supra, pag. 20.

^c Vulgavit Guicheno, Hist. Sebus. part. IV, pag. 213, ex archivo Nantuacensi de promptum. Hoc Cointius Annal. tom. III, pag. 795, et Mabillonius, Annal. tom. I, pag. 373 et 461, amandaverunt inter instrumenta putidæ falsitatis. In eo locus et annus regni Childerici, qui computari debet ab adepto regno Austrasiæ; nam ab adepto regno Neustriæ, post Chlotarii mortem, annos quinque non regnavit Childericus. Ergo annus regni ejus quintus erat annus Christi 664. Dicitur autem diploma datum Parisiis, quæ civitas nondum hoc anno in ditionem Childerici cesserat, in quam non nisi mortuo Chlotario transiit.

^d De qua agitur hic epistola pro supposititia habetur ab omnibus, nec inter Gregorii Magni papæ epistolas reperitur. Hanc tamen, ut connexionem quasdam habentem cum diplomate Childerici, ex Breguigny Collectione de promptu, hic exhibendam sensimus :

^e *Præceptio Gregorii papæ ad Childericum II, Francorum regem, directa, qua immunitates concedit Nantuacensi monasterio* (ann. 664).

Gregorius, servus servorum Dei, Childerico, Francorum regi. Quoniam innumerabilibus mundus procellis quatitur, adeo ut penitus nos qui regimen animarum suscepimus, et qui ad portum æternæ tranquillitatis alios deducere debuimus, potius majus discrimen patimur; sed quid nobis agendum considerandumve est, nisi divini misericordia imploranda: infelix quippe animus occupationis pulsatus vulnere, magnis maris fluctibus percutitur, atque immanissimis procellis tempestatis illiditur; cumque navigamus longius, nec portum quietis prævalens videre, hæc idcirco dixerim, quia nos a vobis longe sepositi, ita undique percutimur, undique amaritudinibus replemur, atque innumerabile genus hominum, quod in nostra terra, præ multitudine nimia, quasi spicarum more, segetes surrexerunt, sanctissimas aras depopulantes, eversa castra, crematæ ecclesie, destructa monasteria virorum ac famularum, desolata prædia, atque omni cultore desitura, in solitudine vacua terra, in ea nullus possessor inhabitat, occupaverunt bestie loca quæ prius magna hominum multitudo tenebat; in hac enim terra in qua nos vivimus finem suum mundus non invenit, sed ostendit: quid autem in aliis mundi partibus agatur ignoret. Solummodo a beato Amando nostro coepiscopo d. dicimus, in omnibus rebus spiritualibus honestissimo vestro regimine regnum vestrum, præ cæteris, pace et tranquillitate, Christo tribuente, pollere; retulit quoque vestra munificentia sibi olim concessum cœnobium in finibus Francorum positum, quod Helnone sive Nantuacum nuncupatur, nunc a vobis affluentissime de vestris redditibus et prædiis et fisco ad fratrum victualia dotatum atque locupletatum, de quo vobis gratiarum dona cum benedictione misimus. Ipsum namque præfatum cœnobium dum responsis ecclesie deserviret, et ob hoc ad venerabilem prædecessorem nostrum, illum cum regrederer, postcentes memorato patre Amando atque abbate Laterano, cum multis religiosissimis viris sanctitate præditis, basilicam ipsius loci, in honorem Petri et Pauli omniumque apostolorum honorifice consecravi, ipsique loco tale privilegium concessi, ut nullus princeps nec episcopus, neque ulla judiciaria potestas ibidem præficere audeat abbatem, nisi quem concors congregatio pari consilio et voluntate secundum Deum elegerit, sicut Benedictus pater præcepit; postquam electus fuerit ab illis prius sedis Romanæ munus accipiat, ipsiusque benedictione fungatur, nisi assensu ejus concedatur alicui licentia; sed neque ipsi archiepiscopo Lugdunensi, neque ulli episcopo

que præconis exaltat, quod ideo tuæ sanctitati mittere curavimus, ut pro magno munere ibi a te conservetur, ipse quoque supradictus papa omnino petiit, ut ea quæ ipse authorisavit, nos more regio laudaremus atque confirmaremus, quod fecimus annulo nostro subtersignantes, et in omni nostro regno, comitibus sive iudicibus atque omnibus regiam rem administrantibus litteras nostras direximus, ut nullus huic prædicto nostro cœnobio ullo modo audeat inferre calumniam; nam indecens est et non æquum, ut tam religiosum locum, benedictione apostolica dedicatum scilicet, et meritis suis præcelsum, colla subdere, et non solum subdi atque obsequi, quin etiam sua largiri. Damus vobis itaque, præter illa municipia quæ dudum concessimus, alia quoque ad nostram sedem regiam pertinentia, videlicet montem quem vocant sancti Vincentii, cum rebus indomiticatis in episcopatu Cabilonensi consistentibus, cum vineis, pratis, campis, sylvis, pascuis, nemoribus, aquis aquarumve deductibus. Concedimus etiam, in episcopatu Matisicensi, ecclesiam Sancti Remigii et ecclesiam Sancti Pontii, cum omnibus appenditiis eorum; in episcopatu etiam Lugdunensi, ecclesiam quæ dicitur ad Sanctas, et omnem terram sicut vallis Ilgero consistit, et sicut aqua quæ dicitur a Selgo, cum villulis in eadem valle manentibus, et mancipiis eorum. Hæc etiam addo; villam quæ dicitur Balasono, cum ecclesia et omnibus appenditiis suis, quæ sita est juxta Sangonam flumen. Omnia prænominata tibi et fratribus in dicto cœnobio commorantibus, tam præsentibus quam futuris, per nostri privilegii firmitatem tribuimus, quatenus pro salute nostra vel regni nostri prosperitate incessanter Dei omnipotentis clementiam exoretis. Hoc autem donum frater meus Theodericus, ob amorem tui, laudavit atque concessit. Actum est hoc donum sive privilegium in civitate Parisius, anno quinto Childerici regis.

V.

Diploma quo Childericus Germiniacum a Sigeberto rege monasteriis Stabulensi et Malmundariensi concessum asserit ^a (ann. 664).

In Dei nomine, Hildricus, rex Francorum, vir iustus. Illud nobis ad stabilitatem regni nostri, Deo

committimus, illi ecclesie vim excommunicationis inferre ullo modo, nisi apostolica deliberatione. Sed et si quis fidelium Romam ire disponens, sumptusque ei defuerint, ipsum memoratum locum adeat, et ibidem pro posse elemosynam fratribus impendat, eadem forma benedictionem apostolicam sine dubio tibi percipitur, sicuti si limina apostolorum pervenisset. Statuimus de cætero, ut nullo modo quis hunc locum violare audeat, nec vim inferre; quod si quis temerario ausu infregerit, anathematis ultione damnetur, ita ut deinceps inviolata illibataque hæc nostra præceptio sive interdictio conservetur.

^a Ex chartulario Stabulensi et ms. Malmundariensi depromptum, a Martenio vulgatum est in Collectione monumentorum veterum amplissima, t. II, col. 9, et inde a Collectoribus scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 650, denuo editum. Videtur hoc diploma male concordare cum charta Grimoaldi, quam supra exhibuimus (Col. 325): Germiniacum enim,

A auxiliante, provenire credimus, ad justa decreta domni Sigiberti regis, divæ memoriæ, patris nostri, confirmare et roborare deliberamus. Nam venerabilis pater noster ^b Remaclus et abba clementiæ regni nostri suggestit, eo quod memoratus domnus Sigebertus rex villam, Germiniacum nomine, in pago Remensi sitam, ad monasteria Stabulaus et Malmundarium, quæ ipse princeps et rex suo opere construxit, cum quibusdam aliis dominicationis sum rebus contradidit, cum omnibus suis appenditiis, in qua sunt molendini duo sub uno tecto, cum aria super fluvium Suppia, vinea in Betereo cum vineatore; et quod hæc omnia possidenda ad integrum ad ipsa monasteria, quæ sunt in honore patroni nostri Petri simul et Pauli, apostolorum, Johannis Baptistæ et S.

B Martini, vel ceterorum sanctorum qui ibidem venerantur, per suam regiam præceptionem illi concessit. Unde et ipsam regiam præceptionem vobis proferens relegendam, eam nostra regali auctoritate confirmari petiit. Cujus petitionem, sicut unicuique justa petenti secundum regiam majestatem decernentes implere, effectum voluntatis ejus nos in omnibus cognoscite confirmasse; præcipientes et stabilientes ut, sicut per inspectam jamdicti principis præceptionem, ipsa villa superius nominata, cum integritate et soliditate sua, cum terminis ab ea pertinentibus, vel ipsa farinaria, seu vinea cum vineatore, ad ipsa denominata loca Sanctorum, ipso jamdicto patri venerabili visus fuit idem princeps et rex concessisse quæque omnia usque in præsens monachi ipsorum locorum ad victualia sua videantur possidere, ita deinceps per hanc nostram præceptionem, tam in terris quam in casis, mansis, mancipiis, ædificiis, cum vineis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, plenius in Dei nomine confirmata habeant, teneant, possideant, et idem venerabilis Remaclus pater noster, ejusque in posterum successores, omnibus temporibus ultra dominantur, quo liberius monachos, qui ibidem videntur Deo deservire, vel pauperes qui ad ipsa loca sanctorum alimoniam expetunt, melius delectet pro statu regni Francorum Dei misericordiam attentius exorare. Et ut ista regalis præceptio plenior obtineat vigorem

D hoc diplomate concessum Stabulensibus et Malmundariensibus, jam eisdem concesserat charta Grimoaldi majoris domus. Sed ad conciliandum utrumque instrumentum dici potest quod, cum Grimoaldus Germiniacum a Sigeberto rege obtinisset et monachis concessisset, monachi peculiarem a Sigeberto concessionem, ad majorem securitatem impetrarunt.

^b Remaclus hoc loco appellatur solo abbatis nomine, qui utroque episcopi et abbatis titulo insignitur in Sigeberti diplomate supra edito, col. 325, sub anno 651. Episcopalis oneris impatiens Remaclus, abdicato Tungrorum episcopatu, ad quem erectus fuerat, recessit in monasterium Stabulense, Mabil. Annal. t. I, pag. 467, circa annum 662. Conjectimus igitur, post hunc recessum, absque titulo episcopi eum aliquando appellari potuisse, unde post annum 662, nec incommode circa annum 661, emissum credi potest diploma de quo agimus.

in Dei nomine nostris et futuris temporibus, manus nostræ subscriptione inferius confirmare decrevimus^a. Signum Hilderici, regis gloriosi.

VI.

Diploma quo Childericus quidquid fisco competebat in curia Arduno tribuit sancti Gervasii ecclesie (Cenomanensi^b) (ann. 667).

Childericus, rex Francorum, vir illuster, apostolico patri Didone, Pictavensi episcopo. Cognoscat sanctitas vestra quia nos, tributo illo quicquid de curie cognominante Arduno, sitam in pago Pictavense, in luminariibus ad basilicam Sancti Gervasii cedo, in spectro, absque impedimento, pro mercedis nostris augmentum, omnia quod ad fiscum nostrum exigitur, visi fuimus concessisse. Propterea per præsentem præceptionem pro amore sanctitatis iussimus emunire, ut superius conscripto tributo, quod ad fiscum nostrum de Arduno sperabatur, nullus nostri iudex exactare faciat ad fiscum nostrum: sed ad jam dictam basilicam Sancti Gervasii, ut prius concessimus, pro mercedis nostri augmento habeat concessum atque indultum. Et ut hæc auctoritas plenior emineat vigorem, manu nostra subterfirmavimus, et adfirmare rogavimus. Signum glorioso domino Hilderici regis. kalend. Martii, anno vij regni ipsius^c. Signum domni Ghisilo abbati. Allo abbas subs. Cristoverus abbas subs. Gedeon abbas subscripsi, Ciconus subs. Auvendi ego vidi et subscripsi. Auttendi ego vidi et subscripsi. Teutindus clericus explevit, scripsit et subscripsit.

VII.

Diploma quo Childericus confirmat donum silvæ monasterii Stabulensi et Malmundariensi concessæ, reducta tamen ad mediam partem donatione^d (ann. 667).

Hildricus, rex Francorum, Emnechildis et Bilechildis^e gratia Dei reginæ, viris illustribus Gondoino duci et Odoni domestico. Ad æternam enim mercedem procul dubio credimus pertinere, si peti-

^a Monet Martenius, ampl. Coll. t. II, col. 9 not., otiosam manum ad calcem diplomatis in chartulario addidisse notas chronologicas et referendarii subscriptionem, hoc modo: *Data anno dominicæ Incarn. DCL, indictionis xij. Ursio scripsit ac subscripsit*; quæ interpolata manifeste et expungenda cum Martenio censuimus: insolita enim, hac ætate, ab incarnatione annos computandi ratio; annus hujus æræ 540 male convenit cum regno Childerici II, quod non ante annum Christi 660 initium sumpsit; Ursionis autem referendarii nomen prorsus incognitum.

^b Vulgatum a Mabillonio, Analect. pag. 280, in Actis episcoporum Cenomanensium. Recudendum curaverunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 649; nec alibi exscriptum aut laudatum reperimus. Instrumenta ex Actis episcoporum Cenomanensium de prompta, levi fide digna sapienter declaravimus: hoc autem de quo agimus ita nobis suspectum videtur, ut illud spurium annumerandum censuimus: 1° Didoni, Pictaviensi episcopo, directa est charta concessionis, quæ potius ad Cenomanensem episcopum spectat; 2° formulæ quibus rex chartam firmat et adfirmare rogat, a formulis genuinorum hujus regis diplomatum sunt alienæ; 3° insolita hoc ævo exscriptoris Teutindi formulæ; 4° confirmatum

tionibus sacerdotum, vel quorumlibet devotorum justa petentium, perducimus ad effectum. Igitur dominus et pater noster Remaclus episcopus [*Deest apud Cointium vix episcopus*] clementiam regni nostri petiit pro monasteriis suis Stabulau et Malmundario, quæ bonæ recordationis patruus noster Sigebertus, quondam rex, suo construxit opere. Unde et ipsius principis regiminis tale præceptum nobis ostendit relegendum de eorum majori spatio, de ipsa foreste dominica in utrisque partibus de ipsis monasteriis, tam in longum quam in transversum, duodecim millia dextrorsum saltibus, quod et adhuc pro totius firmitate taliter in ipsa præceptione habetur insertum, ut per consilium pontificum ipsius temporis, id est, Huniberti, Memoriani [*Cointium et, ex vestito Codice, Martenius, Nemoriani*], Gislaoldi episcopi, cum illustribus viris Grimoaldo, Fucualdo, Adregisilo, Bobono, ducibus, Clodulfo, Angesilino, Gareperto, domesticis, taliter actum fuit, quod veracissime cognovimus, quod illi servi Dei quibus datum fuit, absque impressione populi, ibidem in ipsa loca residere deberent. Quapropter ipse episcopus abba eorum, una cum ipsis monachis nobis exinde confirmationem auctoritatis nostræ petierunt affirmare; quam petitionem nos pro Dei intuitu eis minime denegare potuimus. Ea tamen conditione sic petierunt ipsi servi Dei, ut versus curtes nostras, id est, Amblavam, Charancho, Lethernacho, de ipsis mensuris duodecim millibus dextrorsum saltibus, sex millia subtrahere deberemus, pro stabilitate operis, quemadmodum per nostram ordinationem sic factum est. Unde iussimus pro hac re domino egi patri nostro Theodardo episcopo, vel illustri viro Hodoni domestico, cum forestariis nostris^f et æternale cum paribus suis, ipsa loca mensurare et designare per loca denominata, quorum vocabula sunt: de monasterio Malmundario usque Sicco-Campo; de Sicco-Campo per viam Mansueriscam usque ubi Warchinna transversat; de ipsa Warchinna

quidem videtur diploma quod expendimus, diplomate altero ejusdem regis, sed itidem spurio, ut infra monstrabimus (Col. 1295, not. b).

^c Regnum Childerici in Austrasia repetendum ab anno Christi 660.

^d Edidit Bollandus in Analectis de gestis S. Sigeberti, ad diem 4 Febr., pag. 235. Henschenius, in Tribus Dagob., cap. 3, varia fragmenta, quæ maximum hujus diplomatis partem complectuntur, ex archivo Ecclesie Bamburgensis eruit; Cointius, Annal. t. III, pag. 393, ex Bollandis; Martenius, ampl. Collect. t. II, col. 40, ex chartulario Stabulensi et Malmundariensi; ex Martenio Berthelotus, Hist. Luxemb. prob. pag. 19, recuderunt. Martenii lectionem sequimur, discrepantias vero alicujus momenti ex aliis exemplis de promptas, tum inter uncas tum in notis exhibemus.

^e Monet Martenius deesse in vetusto Malmundariensi Codice mentionem reginarum et Gondoin. Regina autem Emnechildis uxor fuerat Sigeberti regis; Bilechildis Childerico nuperrime nupserrat: utraque diplomati subscribitur.

^f Præceptum hoc supra edidimus, col. 321.

^g Verba et æternale cum paribus suis desunt apud Cointium et Henschenium. Videntur expungenda.

usque ubi Stagnobachus consurgit; deinde per ipsum Stagnobachum usque in Amblavam; deinde per Amblavam versus aquam, per illam forestem de Vulfberto usque Rarobacco, ubi ipse consurgit; deinde Diddiloni rivus consurgit; deinde per ipsum rivum usque in Restam, et de Resta per ipsam forestem quæ separat Helmini Rovoritum et Audaste villare; per illam mediam forestem usque Jocunda Fania: de Jocunda Fania per illam Alsenam quæ propinqua est monasterio; deinde per illam Alsenam usque ubi in Glanem ingreditur; deinde transversa Glane, usque ad Albam fontanam; de ipsa Alba fontana, in Amblavam, Summa Siggino Aviaco, ubi Carelaicus vennam habuit. Inde per ipsam Amblavam ubi Dulnosus in ipsa ingreditur: deinde per Dulnosum usque in Fantias; deinde per mediam forestem de ipsas Fantias usque viam Transverisam; inde per ipsam viam usque Sieco-Campo. Ut hoc totum et ad integrum, cum Dei gratia et nostra teneant atque possideant, cum emunitate nomenis, et in ejus temporibus, ut absque ullius impugnatione forestariorum, vel cujuslibet personæ liceat ipsam familiam Dei quieto ordine residere, et pro vita nostra vel stabilitate regni Francorum, die noctuque Domino famulari. Et ut hæc præceptio nostra in membranis conscripta, firma et inviolabilis perseveret, manu nostra subter eam decrevimus affirmare. Signum domni Childerici, regis gloriosi. Signum Emnechildis reginæ, Signum Blichildis reginæ. Signum Gunduini ducis. Data quod fecit mense Septembri, die vj, anno viij imperii ^a.

VIII.

Diploma quo Childericus confirmat donum redditum fiscalium in villa de Arduo, Cenomanensi Ecclesie collatum ^b (ann. 671).

Cum et villa nuncupante Arduo, in pago Pictavo, ab antecessoribus regum parentum nostrorum quondam procerum præceptionis cognovimus ad basilicam peculiaris patroni nostri domni Gervasii in urbem Cenomanicam, ubi vir apostolicus pater noster dominus Aiglibertus episcopus esse dignoscitur, et nos recolimus emunitates de ipsam villam ad ipsum sanctum locum visi fuimus concessisse, propterea cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, quia nos concessimus

^a Regni Childerici II initio sumpto ab anno 660, octavus hujus regni annus incipit corrente anno Christi 667. Subdit Cointius nomen loci: *Trajecto feliciter*, et sic Henschelius, quod congruit; Trajecti enim plerumque manet Childericus, ut recte notat Cointius, *Annal. tom. III, p. 595*. Hinc liquet Remacium ultra annum 664 vitam produxisse, cui anno, ex conjectura, mortem Remacii assignaverat Mabillonius (*Acta Sanctorum ordinis Sancti Benedicti tom. II, pag. 473*), qui diploma de quo agitur non viderat, ut Martenius testatur.

^b Nullibi quod sciamus reperitur, nisi apud Mabillonium in actis episcoporum Cenomanensium, *Analecta, pag. 280*, et ex Mabillonio, apud Collect. script. rerum Francicarum, t. IV, pag. 631. Commentarii instrumenti falsitate prolixi: 1° quod Aiglibertus, qui tunc Cenomanensis episcopus dicitur, non nisi post septem annos a Childerici morte Cenomanenses infulas adipisci potuit, prout apud Cointium. *Annal.*

A et quicquid de ipsam villam partibus sacri nostri sperabatur, hoc vobis foreisam putamus juxta illam anteriorem nostram præceptionem, quam vobis apostolicus vir dominus Berarius quondam deportavit; unde et ipse pontifex Aiglibertus de prædicta præceptione recise exemplari a nobis præsentavit: sed pro firmitatis studium petiit nobis ut pro nostra præceptione hoc iteram eam refirmare deberemus: quod ei taliter præstitisse vel confirmasse cognoscito. Præcipientes igitur ita ut neque ad vos, neque ad junioribus seu successoribus vestris, de ipsa causa nihil exigere, nec requirere non præsumatis, nisi dum ad ipsam basilicam memorata villa cognovimus esse concessa, ad nuncupata basilica proficiat in augmentis, et vos de præsentis præceptione pro addendam post vos recipere, et quandocumque inferenda nostra præsentatis, ipsa apud vos exhibeat. Et ut citius credatis, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus adfirmare. Ego Hildericus rex subscripsi sub die vj kalend. Septembris, anno xi regni nostri. In Christi nomine Athmon, peccator episcopus, autentico vidi exemplar et subscripsi. Aestericus in Dei nomen abbas autentico vidi exemplar et subs. Hadaldus in Christi nomen presbyter autentico vidi exemplar et subs. Domnus Haricindus, humilis abbas, vidi exemplar et subs. Augrus autentico vidi exemplar et subs. Ebertus autentico vidi exemplar et subscripsi. Ursinianus autentico vidi exemplar et subscripsi. Haldrus, in Dei nomine presbyter, autentico vidi exemplar et subs. Gisolenus autentico vidi exemplar et subs. Gomaldus abbas autentico vidi exemplar et subs. Letranus autentico vidi exemplar et subs. In Christi nomen Gigohardus peccator abbas autentico vidi exemplar et subscripsi. Siggoenus autentico vidi exemplar et signavi. Facta exemplaria sub die sexto decimo kalend. Novembris, anno xj regni domni Hilderici regis gloriosi, Cenomanensi civitate.

IX.

Diploma quo Childericus immunitatem integram concedit Dervensi monasterio ^c (ann. 675).

(Celsitudo) regalis clementiæ religiosorum virorum petitionibus semper debet annuere, maxime parentibus studium curæ ecclesiasticæ, quatinus divinum

D t. IV, pag. 53, expensis Sausseyi, in *Martyr. Gall. 17 Octob.*, Bondonnetti, *Hist. episc. Cenoman. pag. 340*, et Corvaiserii, *Vita episc. Cenoman.*, pag. 360, rationibus, demonstratur; 2° Subscriptionis reginæ formula: *Ego Hildericus, primæ stirpis regibus, juxta Cointium, incognita*. Cæteris supersedentibus; nec mirum sane videbitur quod in sparii instrumenti subsidium, alterum in eadem officina fabricatum fuerit ejusdem farinae instrumentum.

^c Editum a Camusato, *Antiquit. Triess. fol. 79, v.*, ex chartario Dervensi, recensum a Cointio, *Ann. t. III, pag. 636*, ab auctoribus Novæ Galliæ Christianæ, t. X, instr. col. 147, et a Collectoribus scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 643. Cointius hoc diploma tribuit anno 671; Mabillonius, *Ann. t. I, pag. 308*, anno 672; infelicis Collectores scriptorum rerum Francicarum anno 603; Auctores Novæ Galliæ Christianæ anno 673, quibus omnino suffragamur: hic eam aig-

cultum exhibentibus benigno affectu subveniat, et A
 opem suæ devotionis [Chart. Derv., defensionis] im-
 pendat, ut eorum oratio apud Domini clementiam
 nobis succurat, et pro pace et stabilitate regni nostri
 jactiter interveniat. Quapropter ad notitiam cuncto-
 rum pervenire jubemus, quoniam adit serenitatem
 nostram venerandus ac religiosus abbas Bercharius,
 supplicans ut concederemus ei quendam locum in
 foreste Dervo, et in fine Wasclacinae, in quo sibi li-
 ceret construere monasterium, et ut daremus sumptus
 et prædia, per quæ ea quæ competere monasterio
 vel locis cellarum compleret, et monachorum con-
 gregationem ibidem aptaret. Placuit igitur reverentiæ
 nostræ summi viri supplicatio, et quæ postulaverat
 concessimus illi. Qui monasterium construens supra
 fluvium Vigora, in honore beatorum Petri et Pauli
 vel cæterorum Sanctorum, petiit altitudinem nostram
 ut, pro rei totius firmitate, integram immunitatem
 circa ipsum monasterium contradideremus. Nos igitur
 cælesti beneficio promoti, consensu episcoporum et
 optimatum nostrorum, precibus tanti viri aurem ac-
 commodante, jubemus ut de omni facultate ipsius
 monasterii, tam quod ego ipse ibidem delegavi, quam
 etiam quod a reliquis christianis hominibus noscitur
 esse condonatum, quodque ad præsens in quibus-
 libet locis, territoriis, et ex ejus hæreditate vel stu-
 dio, tam ultra Ligerim, in Herla scilicet et Sarturiaco
 [Chart. Derv. Sarturiaco] vel Domnofronte, cum appen-
 diciis suis, et a Diseio cum appendiciis suis, quam
 etiam citra Ligerim possidere videntur, seu quod ibi-
 dem adhuc inantea in Dei nomine a christianis homi-
 nibus justa et rationabiliter fuerit additum vel condo-
 natum, pro quiete ipsius regni nostri, integram em-
 unitatem pro reverentia ipsius sancti loci concedi-
 mus, et nullus iudex publicus quolibet modo judicia-
 ria accinctus potestate, in curtes ipsius monasterii,
 ubicumque ad præsens eorum maneat possessio vel
 dominatio, aut quod inantea, ut diximus, fuerit ad-
 ditum vel condonatum, nec ad causas audiendum, nec
 sdejuadores tollendum, nec freda exigendum, nec

tur de monasterio in Burgundia regno sito, ac proinde
 anni regni Childerici computandi sunt ab adepto Bur-
 gundia et Neustria regno, id est, a morte Chlotarii III,
 qui obiit anno 670, mense ut videtur Julio in Lon-
 guer. Annal. Franc. t. III, script. rer. Franc. pag.
 690. Ergo Julii die quarta anni 673 annum 3 regni
 Childerici in Burgundia nondum expletum fuisse
 conjici potest. Editionem Camusati sequimur, ad-
 ditus inter neos lectionibus quas ex chartulario Der-
 venai, Bibl. reg. clarus vir de Brequigny, se excipuisse,
 asserit.

^a Voc. et Diseio, etc., desunt apud Camusat. et
 Coit.

^b Nomina episcoporum et majoris domus bene con-
 veniunt, si Reoli nomen excipias, qui nondum infulas
 Remenses assecutus fuerat. Cointius pro Reolo Ni-
 vardum reponit, cui successit Reolus. Cointii con-
 jecturam tætur scriptor Vitæ sancti Bercharii, Adso,
 apud Mabill., ubi supra, qui testatur diploma de quo
 agimus impetratum fuisse faventibus episcopis Leode-
 gario, Atelano et Nivardo. Nihil autem obstat quo-
 minus utriusque et Nivardi et Reoli nomina inter sub-
 scriptiones hujus diplomatis inserta fuerint; Nivar-
 dus scilicet cum adesset conscribendæ chartæ, testis

mansiones faciendum, nec rotaticum infra urbes, vel
 in mercatis extorquendum, nec ullas paratas, aut
 quaslibet redibutiones exactare præsumatur, sed in
 omni facultate ipsius monasterii, ut præfatum est,
 in omnibus locis et territoriis, ubi aliquid possidere
 videntur, absque interdicto iudicium, remotis et rese-
 catis omnibus petitionibus de partibus sacri, usque su-
 per ripam fluvii Magnentis, progrediente in direc-
 tum termino ad locum qui Vallis profunda nuncu-
 patur; sub emunitatis nomine inconcusse, tam nostris
 quam futuris temporibus, valeant dominari vel pos-
 sidere: quo fiat ut et nos de præstito [Chart. Derv.
 pro præstito] beneficio ad mercedem pertineat, et
 ipsos servos Dei in ipso monasterio consistentes mel-
 lius delectet pro stabilitate regni nostri adtentius Do-
 mini misericordiam deprecari. Et ut hæc emunitas
 firmior habeatur, et per tempora conservetur, manus
 nostræ ac fidelium nostrorum tam episcoporum quam
 optimatum subscriptionibus subter eam decrevimus
 corroborari. Signum ^b Reoli episcopi, S. Leodegarii
 episcopi, S. Atelani [Chart. Derv., Atelani] episcopi,
 S. Vulfaudi majoris-domus, S. Amalrici. Data iv
 nonas Julii, an. iij regni ejus Childerici regis. Actum
 Compendio palatio.

X.

*Diploma quo Childericus homines de Moneseisshaim
 et Onenhaim donat Valedio, abbati monasterio Con-
 fientis (id est, monasterio Sancti Gregorii in Alsa-
 tia) c (ann. 673).*

^c Childericus, rex Franchorum, vir iuluster, Cha-
 dieho duce, Rodeberto [Laguil., Bonifacio duce, Ro-
 diberto; Script. hist. Fr., Chaduce, Rodeberto], co-
 mite. Illud nobis ad stabilitate regni nostri procul
 dubio credimus pertinere, si petitionibus sacerdotum,
 in quo nostris fuerint auribus prolata, perducemus
 [Script. Hist. Franc., prolatae annuentes, eas perdu-
 camus] ad effectum. Ideo cognoscat magnitudo seu
 utilitas vestra quia nos homines illos, qui conmanunt
 [Laguil., commanent] in Moneseisshaim [Laguil.,
 Menseishaim, Script. Rer. Franc., Menseishaim]

subscripsit. Post Nivardi mortem, successor ejus Reo-
 lus nomen addidit, confirmationis causa. Chartarii
 vero consarcinator, cum Reoli nomen subscriptum
 animadverteret, nomen Nivardi expungendum perpe-
 ram arbitratus est.

^d Chartam hanc primi vulgaverunt Delhomme,
 Hist. Median. monast. pag. 13. Lunig, Spicil. eccl.
 contin. 1, pag. 1096, et Laguille, Hist. Alsat. instr.
 pag. 3, sed corrupte, etiamsi ex originali in archivo
 imperii servato de promptam asserant. Eandem dein-
 caps, ex Mabillonii schedis, typis mandaverunt Col-
 lectores scriptorum rerum Francic. t. IV, pag. 652.
 Nam novissime Schœpflinus, Alsat. dipl. pag. 4, ex
 abbatiæ Gregorianæ autographo recudi, imo auto-
 graphum ipsum characteribus æri accuratissime in-
 cisio repræsentari curavit, tanto majori studio, quod
 hoc instrumentum authenticum omnium quæ Alsa-
 tia possidet antiquissimum sit, ideoque, loc. cit. et
 Alsat. illust. tom. 1, pag. 754 et 795, notis illustravit
 ad quas remandamus. Viri eruditissimi lectionem
 sequimur, lectionibus aliis alicujus momenti, quæ apud
 Laguille et Collectores scriptorum rerum Francica-
 rum reperitur, inter ucos notatis.

et Onenhaim [*Script. Hist. Franc.*, Onenhaim], quantumcunque ipsi ad parti [*Lag. partes*] fisco nostro retebant [*Lag.*, reddebant] tam freda quam reliquas funciones, Valedio abbate ad monasteriolo Consentis hoc plena et integra voluntate visi fuimus concessisse. Quapropter jubemus ut neque vos neque juniores seu successoresque vestris idem ex hoc contrarie non existetis, nisi, sicut diximus, quantumcunque memorati homines qui in ipsas de quas villas [*Lag. admārinem legendum suspicatur*, dictas villas] commanere videntur, totum et ad integrum ipsius Valedio abbate omnes funciones reddere debeant. Et ut hec preceptio plenior obtineat vicorem, manus nostras subsubscriptionibus [*Script. Hist. Franc.*, manus nostræ subsubscriptionibus] subter decrevimus roborare. Childericus rex recognovit. Datum (*deest hæc vox apud Lag. et Script. Hist. Franc.*) sub die quarto quod fecit mensis Marcius, anno 13 regni nostri *.

XI.

Childerici diploma de libertate et immunitate ecclesie Spirensis ^b (Circa ann. 663).

Childericus, rex Francorum, viris illustribus, ducibus seu et comitibus. In hoc regni nostri terrena spatia sub tranquillitate manere censemus, et ad eternam misericordiam nobis pertinere confidemus,

* Mensis Martius anni 13 regni Childerici II apud Austrasios anno Christi 673 tribui commode potest.

^b Hoc diploma, prioribus editoribus incognitum, eisdem curavi ex t. VII, pag. 181, Commentariorum Academiæ Theodoro Palatinæ. Jam diu illud publici juris fererat, anno 1778, Lamey in *Geschichte des Rheinischen Franzien*, pag. 401, ex arce ivo archiepiscopus Spirensis. Consulendum est opus jam laudatum Caroli Dumgé. In apographo non exstant dies et annus; ex mera conjectura viri

A si opportunitatibus ecclesiarum aut sacerdotum perducemus ad effectum. Atque ideo agnoscat magnitudo seu utilitas vestra, quoniam nos, ad suggestionem apostolicis viris, patribus nostris Chlodolfo, Chrothario archiepiscopis, vel viris illustribus Amelico, Bonefacio, ducibus seu [comitibus], et per consilium Emnehilde regine, convenit ut nos ad ecclesiam domne Marie vel domni Stephanii Nimetensis ecclesie, ubi apostolicus pater noster Dragobodus episcopus esse dinoscitur, vellemus concessisse ut nullus iudex publicus ex fisco nostro in curia ecclesie sue, ubicunque habere dinoscitur, freda nec d sthophia, nec herebanno recipere nec requirere non praesumat, sicut diximus ipsi homines, ecclesie sub omni emunitate debeant consistere vel residere;

B quapropter presentem jussimus emanare preceptionem, per quam specialius decernimus ac jubemus ut nullus iudex publicus de curia prefate ecclesie Nimetensis freda, nec sthophia, nec herebanno requirere nec exigere non presumat, sed quantumcunque ad partem fisci nostri reddere debeant, ipse pontifex sueque ecclesie ex nostra munificentia valeat habere concessum atque indultum. Et, ut hec preceptio plenior obtineatur vigore, manus nostre signaculis subter eam decrevimus roborare.

docti illud assignant anno 665.

* Verosimile est hunc Bonifacium eundem esse qui nominatur in diplomate Childerici II anni 661, quod reperies supra, col. 1289.

^d Commentaria habeat scophia; perperam, ut monet Car. Dumgé, inspecto apographo. Legendum est sthophia, qua voce intelligendum censeo quodlibet tributum. Cangius, ex veteri glossa, voce sthopharius designat eum qui censum regi solvit.

AD S. DAGOBERTI II DIPLOMATA PROLEGOMENA.

1. — *Diplomata sincera.*

Duo supersunt diplomata legitima a Dagoberto I. emissa.

1. Primum est pro monasterio Weissemburgensi, cui rex donat thermas trans Rhenum, in pago Ausetacensi. Nulli suspectum, sæpius editum, accuratius a Schœplino, in historia Zaringo-Badensi, t. V, pag. 1, ex chartulario ecclesie collegiatae Weissemburgensi, et iterum in Alsatia diplomatica, t. I, pag. 4, ex membrana veteri, sed quam agnoscit ab exscriptore emendatam, ita ut stylus Carolingicam ætatem redolere videatur; nec ideo inter spuria instrumenta diploma hoc relegandum censeo. Thermæ de quibus hic agitur thermæ sunt Helveticæ, vernaculæ Baden, quod idem sonat ac Latine balnea. Quod ibi legitur, has thermas ab imperatoribus Antonino et Adriano edificatas, interpolatum videtur. Authenticiam periisse monuit abbas Grandidier, in historia Alsatiæ, t. I, prob. pag. 14, not. Cum primum editum est hoc diploma, Dagoberto I vulgo fuit assignatum; repugnans nomen, quod ibi legitur, Radfredi, abbatibus Weissemburgensibus, qui non nisi diu post Dagoberti I obitum, ut probat Coccius in Dagob., pag. 176, monasterio Weissemburgensi præfuit.

2. Altero diplomate, n. IV, a Martenio. Amplius collect. t. II, col. 15, et idem sincero, sed majoris momenti, Dagobertus II concessam monasteriis Sabulensi et Malmundariensi villam Germiniacum confirmat. Illud dicimus a Dagoberto emissum; Sigeberti enim se filium proficitur. Hinc, postquam iam lucem prolatum est, jam in dubio esse destitit revocatio filii Sigeberti ex Hibernia seu Scotia, et in regnum restitutum, quæ quidem ex aliis testimoniis, ut videre est apud Valesium, Henschen., Longuer. Annal. Franc. in t. III, Collect. script. rer. Fr. pag. 692 et seq. erui cœperat, præsertim ex Dagoberti diplomate pro monasterio Weissemburgensi, quod supra, num. 1, recensuimus, sed illud quidam Dagoberto I tribuendum censebant. Omni autem exceptione majus argumentum de hac restitutione præbet diploma de quo agimus, quod nomen præfert *Dagoberti filii Sigeberti, regis Francorum*. Datum fuit anno 4 regni ejus, ut testantur membranæ quas viderat Hensehenius.

§ II. — *Diplomata spuria.*

Spuria duo sub nomine Dagoberti edita sunt diplomata.

1. Primum, n. II, magnæ inter eruditos conten-

tionis causa fuit. Emissum fingitur, de fundatione A et dotatione monasterii Horreensis, ab Irmina, Dagoberti II filia. Illud Masenius, *Annal. Trevir.*, t. I, pag. 350, se exscripsisse ait ex autographo, et editit vallatum sigillo, quod æri incidit curavit. Pluries inde recusum juxta Masenii lectiones edimus. Diplomaticæ illius de hoc instrumento summa hæc est. Henschenius, *De trib. Dagob.* pag. 108, et Masenius, ubi supra, auctoritatem diplomatis tueri conati sunt, quam evertit Adrianus Valesius, *Rer. Franc.* t. III, pag. 234. Pro diplomate Papebrochius in auxilium Henschenii primum militavit, sed deinde, sententia in contrariam versa, magno apparatu, commentitii instrumenti vitia in Propyl. antiq. t. II, Act. SS. mensis Aprilis, part. 1, cap. 1, prosecutus est, quæ, adhibitis emendationibus tollere nititur Cointus, *Annal.* t. III, pag. 793. Fatetur vero Mabillonius, *Annal.* t. I, pag. 535, dubiæ admodum fidei esse instrumentum, quod toti falsi iudicii scætat. Demum Eckartus, *Franc. orient. lib.* xv, 94, illud cum historiis conciliare totis viribus laborat, sed in eo frustra est. Videtur cæcutiisse, cum ait in hoc diplomate apparere Irminam dotasse monasterium Horreense, non vero condidisse; expressis enim verbis ait Dagobertus illud fuisse ab Irmina filia sua constructum, et sanctimonialium coadunatione decoratum. Jam autem anno 659 hujus monasterii abbatissam novimus nomine *Modestam*, teste Nova Gall. *Christ.*, t. XIII, col. 612, nec ante annum 662 nasci potuit Irmina, fatente ipso Eckarto. Præterea Horreense monasterium, sic dictum a loco ubi conditum fuit in urbe Treverica, ab horreis ibi olim constitutis, uti dicit Mabill. *de Re diplom.* pag. 331, conditum fuisse fertur a Modoaldo Trevirensi præsule, secundum *Gesta episc. Trevir.* t. IV, et Act. SS. *Bened.* pag. 554; sed is, teste Nova Gall. *Christ.*, t. XIII, col.

385, anno 640 obierat, quod omnino diplomati fidei abrogat.

2. Non melioris notæ est diploma n. III, sub Dagoberti II nomine, quo tres curtes Argentinensi Ecclesiæ conceduntur. Pluries editum fuerat, sed deurtatum; donec sæpe laudatus abbas Grandidier illud integrum vulgavit, in *Hist. Argent. Eccl.* t. I, prob. pag. 26, depromptum ex chartulario quod medio seculo xv exaratum dicitur. Inter alia falsi indicia quæ in notis nostris releguntur, hoc præcipuum notabimus: ibi se illius orbatum proficitur Dagobertus, qui tamen hoc ideo donum Ecclesiæ Argentinensi contulit, scilicet pro gratiarum actione erga Arbogastum, Argentinensem episcopum, qui filium ejus, inter venandum calcibus equi protritum, ad vitam revocaverat. Sic docet ipsius Arbogasti Vita ab Uthone, Argentinensi episcopo, sæculo x scripta, quam videre est in opere supra laudato prob. pag. 50; ergo, tunc illius non erat orbatum Dagobertus. Verum, cum de hac donatione constat B Uthonis testimonio, hinc feliciter conjicit abbas Grandidier existitisse hujus concessionis instrumentum, quod sæculo x viderat auctor Vitæ Arbogasti, sed, hoc deperdito diplomate, fictitium aliud constructum fuisse quod habemus. Ex formulis arguit mox laudatus abbas, fabricatum fuisse sæculo xi, cuius eruditam de hoc diplomate dissertationem videsis in historia Ecclesiæ Argentinensis, pag. 82 et seq. Quod ecclesia Argentinensis in hoc instrumento nomine monasterii appellata sit, id vitio veri non debet; cathedrales enim ecclesiæ, imo ecclesiæ omnes, monasterii nomine non semel vocatæ sunt, præcipue sæculo xi, teste Cangii *Gloss.*, t. IV, pag. 896, et id confirmat hoc tempore confectum fuisse instrumentum quod expendimus.

S. DAGOBERTI II

FRANCORUM REGIS

ECCLESIASTICÆ PRÆCEPTIONES.

I.

Diploma quo Dagobertus Ihermas trans Rhenum, in pago Auriacensi, cum pertinentiis donat monasterio Weissenburgensi * (ann. 675).

Dagobertus, rex Francorum, viris illustribus ducibus, comitibus, domesticis, vel omnibus agentibus [*M. B.*, gentibus], tam presentibus quam futuris. Illud ad stabilitatem regni, vel remedium animæ nostræ perdurare credimus, si petitiones [*M. B.*, petitionibus] sacerdotum, quas [*M. B.*, in quo] auribus nostris patefecerint, ad effectum perducimus. Ideo

* Quod hic subjicimus instrumentum pro Weissenburgensi monasterio a Dagoberto II emissum fuit, temporibus abbatis Radfredi, qui non ante annum 667 monasterium Weissenburgense rexit, vid. *Nov. Gall. Chr.* t. V, col. 715 et 742, jam ab annis viginti et amplius defuncto Dagoberto I. Hoc diploma typis mandaverunt Coccius, in *Dagob.* pag. 175; Heda, de *episcop. Ultr. ject.* pag. 18; Henschenius, de *tribus Dagob.* pag. 84; Vorburg, *Hist. rer. Geru.* t. VIII, pag. 242; Schannat, *Vindem. litter. collect.* t. pag. 5; Cointus, *Annal.* t. III, pag. 747; Laguille, *Hist. Alsat.* t. II, prob. pag. 2; Schœpflinus, *Alsat. dipl.* t. I, pag. 4, et *hist. Zaringo Baj.*

C cognoscat magnitudo seu nobilitas [*M. B.*, utilitas, vestra, quia nos, ad suggestionem viri venerabilis Ratfridi abbatis, de monasterio Weissenburgo, balneas illas [*M. B.*, balnea illa] trans Rhenom, in pago Auriacensi [*M. B.*, Auriacense] sitas [*M. B.*, sita], quas [*M. B.*, quæ] Antoninus [*M. B.*, Anthonius] et Adrianus quondam imperatores suo opere ædificaverunt, ad monasterium quod dicitur Weissenburg, et est constructum in honorem [*M. B.*, honore] S. Petri, in pago Spirensi, visi fuimus concessisse cum omnibus, et cum ipsa marchia ad ipsas

t. IV, pag. 1; Collectores scriptorum rerum Francicarum, *tom. IV*, pag. 654. Nulli quem sciamus suspectum falsi, imo genuinum agnoscut Mabillonius, *Annal. Bened.* t. I, pag. 529; Grandidier, *Hist. eccl. Argent.* t. I, pag. 85, et prob. pag. 34; et ipse Schœpflinus. Illic autem, dum illud accuratius edit ex apographo membranaceo veteri, fatetur apographi stylium Carovingicam ætatem redolere, et conjicit Merovingici styli barbariem ab exscriptore temere emendatam fuisse. Illic sequitur diploma hoc, quæ habemus, non omnino quidem sincerum dici posse, nec tamen commentitiis instrumentis annumerandum.

balneas [M. B., ipsa balnea] pertinente, quæ venit A [M. B., veniet] de duobus [M. B., ambobus] lateribus usque in fluvium Murga [M. B., Merga], et de una fronte ad partem occidentalem rasta una, et de alia fronte ad partem orientalem leucas [M. B., leuinias] sex, quæ [M. B., quod] homines loci istius [M. B., illius siti] dicunt rastas tres esse [M. B., deest esse]. Propterea hoc præceptum cessionis fieri iussimus, ut [M. B. add. ab] hac die memoratus Ratfredus abbas, vel patres [M. B., pars] ipsius monasterii Weissenburgensis [M. B., Weissemburg], sui que successores, vel monachi ibidem commorantes [M. B., commanentes], de suprascriptis balneis quas dicunt aquas calidas [M. B., aquæ calidæ] vel marcha ad ipsas balneas [M. B., ipsam balneam] pertinentes, faciant quod [M. B. add. ipsi] maluerint, hoc est, habendi, tenendi, suisque successoribus relinquendi firmissimam habeant in omnibus potestatem. Et, ut hæc præsens auctoritas firmiter [M. B., firmiter] sit, manu nostra vel annulo nostro subter eam decrevimus roborari. Data sub die xj Augusti ^a, anno secundo regni nostri. In Christi nomine Dagobertus rex.

H.

Diploma Dagoberti de fundatione monasterii Horreensis ^b (ann. 675).

In nomine sanctæ et individuæ Trinitatis. Dagobertus, divina præordinaute providentia, rex. Si ecclesiasticis negociis et servorum et ancillarum Dei utilitatibus quæque necessaria providerimus, et de nostris rebus aliquod beneficium conferre studuerimus, id nobis ad temporalis nostri regni statum, et æterni promerendum præmium incunctanter credimus profuturam. Comperiat ergo omnium sanctæ Dei Ecclesiæ fidelium præsentium et futurorum industria, quia rogatu dilectæ conjugis nostræ reginæ Nanthildis, monasterio in Treverica valle, in honore

^a Ante Kal. Augusti, anno 674, Dagobertus II solum ascendit, juxta Longuerum, Ann. Franc. ad calcem t. III Coll. script. rerum Franc., pag. 691. Ergo anno 675, die xj mensis Augusti, annum 1 regni sui agebat.

^b Sæpe typis mandatum, scilicet a Bollandistis, t. II, April. pag. 6; a Cointio, Ann. t. III, pag. 793; Masenio, Ann. Trevir. t. I, pag. 350; Honteimio, Hist. Trevir. dipl. t. I, pag. 86; Henschenio, De tribus Dagob. pag. 108; Calmeto, Hist. Loth. t. I, prob. pag. 242; Bertholeto, Hist. Luxemburg. tom. III, pag. 71, etc. De ejus veritate magna apud eruditos contentio. Valesius, Rer. Franc. t. III, pag. 434, commentitium esse judicat; Masenius hujus sinceritatem totis viribus tuetur, et Dagoberti sigillum, quo vallatum fuit, æri incisum exhibet. Henschenius pro eo aliquandiu fortiter pugnauerat, et in rodalis subsidium adfuerat Papebrochius; sed hic quidquid in defensionem diplomatis scripserat postea retractavit, ac spurium instrumentum fassus est. Cointius corruptum quidem agnoscit, sed magno sumptu emendatum pro legitimo habendum arbitratur. Falsi indicia certa sunt: notæ chronologicæ ab incarnatione petiæ; annus Christi 646, qui cum anno ij regni Dagoberti perperam illigatur, sive Dagoberto I, sive secundo hujus nominis regi diploma tribuendum censeatur; nomen Nanthildis, quæ (uit

sanctæ Dei genitricis ab Irmina filia nostra constructo, et sanctimonialium coadunatione decorato, ex rebus proprietatis nostræ in pago Murlenæ, in Marca Burense, has villas Machera, Cornibe, Baldebruno, Illidenesheim, Waleheim, Speia, Brunneche, cum terris cultis et incultis, vineis, molendinis, pratis, pascuis, silvis, aquis aquarumque decursibus, viis et inviis, exitibus et regressibus, et quidquid habuimus, legali auctoritate contradidimus: ea scilicet conditione ut pauperes Christi inde in reliqua temporalia subsidia habituræ, æternæ vitæ subsidia nobis supplicationibus suis apud Deum possint præparare. Præterea fidelibus nostris, tam præsentibus quam futuris, notum fieri volumus, qualiter dilectissima filia nostra Irmina allodium suum, quod Laudunensi episcopatu in his locis Ludusa, Ancia, Balbegeis, Wartengeis, cum omnibus appendiciis ad eadem loca juste et legaliter pertinentibus, a sponso suo Hermannno scilicet comite in dotem legali traditione suscepit, pro remedio animæ suæ, et prædicti sponsi sui, ad idem monasterium quod vocatur Horreum, cum xl mansis in ipsa Treverica valle sitis, et extra urbem, istis villis, Ornava, Muntzenfeldt, Willarei, Routzuurt, Wintersdorff, Rubera, per nostram manum cum omni integritate contradidit, ea scilicet ratione ut sanctimoniales inibi Deo sanctæque genitricis ejus perpetualiter famulantes, in iisdem bonis nullius personæ, magnæ vel parvæ, violentiam patiantur, sed victum et vestitum inde semper absque omni inquietudine consequantur. Et ut hæc præsens traditio, tam sua quam nostra, stabiliolem in Dei nomine semper possit habere firmitatem, præceptum hoc inde conscriptum manu propria subterfirmavimus, et sigilli nostri impressione insigniri iussimus. Actum anno DCXXV incarnationis dominicæ, indictione 4, vii Kal. Septembr., anno regni Dagoberti ij. Treviris in nomine Domini feliciter. Amen.

uxor Dagoberti I, et dicitur in diplomate mater Irminæ, quæ fuit filia Dagoberti II. Cointius notas chronologicas ab incarnatione repetitas expungit; et nomen Mathildis, uxoris Dagoberti II, reponit pro nomine Nanthildis, uxoris Dagoberti I. His positis, satis operose astruit Irminam, anno 2 regni Dagoberti II annum ætatis decimum quartum agentem, amisso inter ipsas nuptias sponso, velatam, potuisse monasterium Horreense donis ditare, quæ Dagobertus pater ejus suo diplomate confirmat hæc eodem anno, qui, Augusto mense, concurrebat cum anno Christi 675. Ex hæc Cointii argumentatione hunc annum prælegimus diplomati quod expendimus. Nec ideo illud legitimis instrumentis annumerandum pronuntiamus, cum in ipso et notæ chronologicæ et personarum nomina corrupta agnoscantur. Editionem Masenii sequimur, qui diploma deproppit et archivo Horreensi. In exemplari quod Henschenius ab Egidio Gelenio accepit, post mensis notam legebatur: *Per manus Grimoardi usjeris-domus regis*, quæ regno Dagoberti II minime conveniunt, et proinde expungere jubet Cointius. Mabillonius, Annal. t. I, pag. 534, instrumentum tot mendis scates censet ad id tantum valere, ut inde innotecant antiquæ Horreensis monasterii possessiones. Sed quid certi constare potest de antiquis possessionibus quæ adeo dubiæ fidei instrumento fultæ sunt?

III.

Diploma quo Dagobertus tres curtes concedit Argentinensis ecclesie monasterio ^a (ann. 675).

In nomine sancte et individue Trinitatis. ^b Dagobertus [Dagobertus], divina favente clementia, nobilissimus rex. Notum sit omnibus sancte Dei Ecclesie fidelibus natis et nascendis, qualiter [quod] ego rex Dagobertus, exhereditatus [Dagobertus, exhereditatus], Christo volente [voluntate], propriis filiis, sanctam Mariam michi in hereditariam [deest apud Kœnigsh.], heredem acquisivi [accessivi], dans, in honore ejusdem matris Domini, ad Argentinensis ecclesie ^c monasterium tres curtes meas optimas et electas, quas ita discernebam a ceteris ut preessent cunctis [deessent apud Kœnigsh.]; quarum una sita est in pago qui dicitur [deest apud Kœnigsh.] Bischovisheim, et in comitatu Chilcheim; altera in pago qui vocatur [deest apud Kœnigsh.] Rubiaca, et in comitatu Ilchicha; tertia in pago qui nuncupatur [dicitur] Species, et in comitatu Bargense. Scilicet has supradictas curtes ad supradictum monasterium, cum servientibus, optimatibus, vel etiam equitibus ad easdem curtes pertinentibus, eo jure tradidi [ut omnibus annis vite sue ipsi et posteri eorum quatuor nummos ad legitimum censum dent ad eandem curtem qua visi sunt degere. Sed viliores servos ita dempei a supradictis, ut dent duodecim nummos, exceptis hiis: si qui liberales mulieres acquirant, eorum filii nullum censum reddant, sed tamen vivant eodem jure uti patres eorum. Insuper bannum eorum sit precium trium solidorum, nisi si que forte faciant contra monasterium, hoc emendent secundum gratuitam voluntatem illius loci procuratoris; nec tamen omnino expertes predii, neque proprie vite consistant. Super hec, Speciensem curtim discrete

A cum servientibus michi ab aliis ita discernebam, ut quicumque a famulantibus michi serviliter essent procreati, masculini sexus qui forent, nullum censum reddant; sed feminei sexus etas, ut predictum est, legitimum censum persolvat. Post hec demum cupiens querere, quo consilio corpus, quin potius animam, possim Deo et genitrici ejus commendare, me ad idem monasterium, quandiu vixissem, ejus pro gratia promisi servitutum, ut ipsa me in die iudicii commendaret ex se casualiter nato filio Domino nostro Jesu Christo, ac maxime, ideo ut liberales qui beneficia ab eis de cartibus ex me habebant, mee pro causa suasionis, se eodem modo quo ego, se promisissent servitutos, non serviliter, sed liberaliter, legaliter jure virosent; potentes a me ut si quid unquam fore fecissent, hoc facilius emendarent dimidie partis quam ceteri liberales, quod et concessi. Sed et insuper, si quid emendare debuissent, in advocati ejus jure, cum septem solidis et semis satisfaciant tamen ipsis laudantibus, quin potius eundem advocatum constituentibus. Et si quis horum pro maxima culpetur culpa, si culpabilis sit, in maximo banno triginta solidos emendet; quin etiam, si unquam presul ejusdem loci quemquam horum contra se consilio vel facto etiam fecisse convincat, hoc emendet quasi liber vir. Si autem insons velit fieri, cum predicto jure liberalium inculpabilis fiat. Sed hiis liberalibus, qui se sua sponte pro mea suasione ad idem monasterium dederant, tale jus constitui ut habeant liberam potestatem emendi, habendi, dandi, vendendi, et posteris eorum propria jura dimittendi, et nemo eos supradicat, nisi liberales in iisdem curtibus degentes qui se meo consilio eidem monasterio commendarent, et tamen ipsi supradicant, et Justiciam inveniant super omnes qui illuc subditi sint.

^a Primus vulgavit Coccio in Dagob., pag. 145, ex Codice membran. ms. ecclesie Argentinensis, sed decurtatum valde; ex Coccio, Joan. Ph. Vorburg, Hist. Rer. Germ. tom. VIII, pag. 251; Henschenius, de tribus Dagobertis, pag. 84; Cointius, Ann. tom. III, pag. 748; Lagnille, Hist. Alsat. prob. pag. 3; at Schilterus, Observ. ad Chron. Kœnigshorri, pag. 593, et Lünig, Spicil. eccles. tom. III, pag. 866, ex Chronico Argentinensi Kœnigshorri an. 1386 scripto de promptu ediderunt: nullus ex his integrum. Tandem D. Grandidier ex chartulario membranaceo anno 1357 exarato jussu episcopi Argentinensis, et in tabulario civitatis Argentinensis reposito, totum exscripsit, Hist. eccles. Argentin. tom. I prob., pag. 26, et juris publici fecit. Illud ad ipsius fidem recudimus, variis lectionibus ex Kœnigshorri Chronico inter uncos ascriptis. Manifesta falsi indicia post Cointium recenset supra laudatus D. Grandidier, dissert. 4, pag. 85, quorum precipua hæc sunt: 1° formulæ initiales insolite; 2° exhereditatum se filiis profitetur Dagobertus, qui tamen bona hoc diplomate Ecclesie Argentinensis confert pro gratiarum actione, eo quod ab Argentinensi episcopo Arbogasto filius suus a mortuis hoc eodem tempore fuisset exaltatus, ut testatur ejusdem Arbogasti Vita, sæculo x scripta, ex vetustis Codicibus eruta ab eodem D. Grandidier, probat, pag. 50, cui conflat Chronicon Nivlomenis monasterii, xiii sæculo conflatum, et a Martenio, Anecd. tom. III, pag. 1128, editum; 3° Turaudi cancellarii nomen, sub prima stirpe regum

Franciae prorsus incognitum, quod videtur mutuatum a Durando, qui sub Ludovico Pio vices cancellarii agebat; et hinc diploma de quo agimus decimo sæculo fabricatum fuisse conjicere pronum est; 4° formulæ ad calcem adhibitæ hæc eandem ætatem sapiunt; et ridiculam clausulam arguit Cointius, quæ notas chronologicas exhibet ab Incarnatione et indictione petitas, ac regni Dagoberti annum numerat trigesimum secundum, cum nullus hujus nominis rex Francorum tot annis regnaverit. Si vero libeat spiritum instrumentum alicui anno alligare ex synchronismis, annum cum Cointio assignabimus 675. Liqueat enim, tum ex Vita sancti Arbogasti, tum ex Chronico Noviomensi, emissam fuisse diploma, in gratiam ecclesie Argentinensis, a Dagoberto II, cum filius ejus a sancto Arbogasto, episcopo Argentinensi, e mortuis suscitatus est; et id evenisse pluribus annis ante mortem sancti Arbogasti. Is autem jam decesserat anno 679, Gall. Christ. 2° ed., t. V, col. 781, et Dagobertus II regnum suum recuperaverat circa mensem Augustum anni 674.

^b Dagobertus pro Dagoberto, et infra Turandus pro Durando legitur in chartulario Argentinensi, scilicet littera T in litteram D facile abiit, cum utraque sit ejusdem organum, ut aiunt grammatici, et fore eodem sono efferatur.

^c Monasterii nomine appellatur ecclesia Argentinensis; cathedrales vero ecclesie sic appellatas fuisse docet Cangius in Glossario, voc. *Monasterium*, t. IV col. 895, et id exemplis confirmat.

insuper, si qui sint qui in ejusdem monasterii potestate veniant liberaliter degentes tercio kalendas Marcii, postea in advocati jure et in liberalium virorum tueantur; et hinc predicti liberales nullum famulatum domino illius loci vel regi exhibeant, nisi ex eis beneficia habeant; ita etiam ut unusquisque loricatus vir decem mansus possideat, et tunc pergat unusquisque illorum quocunque velint eos mittere, cum victo episcopi sive regis, ipsis laudantibus ministeriis trium villicationum. Si autem quisquam ex eis non habens beneficia exigatur in famulatum ipsius loci defensoris, trium ebdomadaram spacio pergat in servicio ad defendendum regnum quarta intrante, si ei nolit beneficia dare, fiat in presencia ejus cujuscumque velit miles ^a. Acta sunt hec in Lœnburg; et, ut hec [ea] a nobis facta credantur, et a posteris nostris non infrangantur, manu propria roboravimus [roboramus] et sigillari jussimus. [Signum domini Tagederti regis pii. Ego Turandus, cancellarius regis, ipso jubente, rescripsi. Acta sunt hec ^b] quarto nonas Aprilis, luna septima [decima], anno ab Incarnatione Domini DCLXII [DCCVI], [indictione quinta, regnante Dagoberto rege ^c], anno xxxij regni sui [nostri].

IV.

Diploma quo Dagobertus villam Germiniacum a patre suo Sigiberto concessam monasteriis Stabulensi et Malmundariensi confirmat ^d (ann. 677).

Dagobertus, rex Francorum, iuluster vir. Illud nobis ad stabilitatem regni in Dei nomine provenire confidimus, si facta domni et genitoris nostri Sigiberti quondam regis, pro nostris oraculis in Dei nomine firmare deliberamus. Atque ideo vir venerabilis Goduinus, abba de monasterio Stabulau et Malmundario, clementiæ regni nostri suggestit, eo quod dominus et genitor noster Sigibertus rex, S. Remaclo ex villa cognominante Germiniaco, in pago Rhe-mense, ad supradicta monasteria quæ sunt in Arduenna, quæ ipse princeps suo opere construxit, ipsa villa Germiniacum, cum omni integritate, ap-

^a A verbis *ut omnibus annis ad hæc velit miles*, desunt in Kœnigsh. et aliis.

^b A verbo *signum* usque *sunt hæc* desunt apud Kœnigsh.

^c A verbo *indictione* usque *rege* desunt apud Kœnigsh.

^d Diu delituit instrumentum hoc magni pretii. Illud primum vulgavit, ex membranis Stabulensibus et Bambergensibus, Henschenius, in Trib. Dag. pag. 97; ex eo recuderunt Cointius, Annal. t. III, pag. 778, et Koppenus, Suppl. ad op. dipt. Miræi, t. III, pag. 282; Martenius vero, ampliss. Collect. t. II, col. 13, iterum edidit ex chartario Stabulensi et Malmundariensi depromptum, et ex Martenio Bertholetus, Hist. Luxemb. t. II, pag. 210, ac Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 657. Dagobertum, post mortem Sigiberti patris sui, in Scotiam relegatum fuisse scripserunt veteres historiae nostræ scriptores, sed de ipsius in regnum restitutione alium silentium fuit, donec, sæculo proxime elapso, varis argumentis critici hanc restitutionem docuerunt; at multo certius argumentum eruitur ex diplomate quod exhibemus. Lectionem Martenii sequimur. Germin-

penditiis suis pertinentibus ad se, id sunt, molendini duo sub uno tecto, cum aria super fluvio Suppia, vinea in Beterio cum vineatore, hoc totum vel ad integrum ad ipsa monasteria quæ sunt in honore patronis nostri S. Petri et Pauli, et S. Martini, vel sanctorum ceterorum qui ibidem ad ipsa loca venerari noscuntur, per suam præceptionem concessisse. Unde et ipsam præceptionem memoratus vir venerabilis Goduinus abba, suis etiam manibus roboratam, nobis in præsentem protulit relegendam, et asserit quod pars ipsius monasterii ipsam rem superius intimatam tempore præsentem possidere vel dominari videntur; sed rei totius firmitatem nostram ^e se petit, et plenius ex hoc ad suprascripta monasteria per nostram præceptionem in Dei nomine confirmare deberemus. Cujus petitionem, sicut unicuique justa potentibus, præstitisse et in omnibus confirmasse cognoscite. Præcipientes enim ut, sicut constat per inspectam præceptionem jam dicto principe, ipsa villa superius intimata, cum omni integritate et soliditate sua, terminum ad eandem, vel ipsa farrinaria, seu vinea cum vineatore, taliter per suam præceptionem ad ipsa loca sanctorum visus est concessisse, et hoc ad præsens ^f pares ipsius monasteria possedisse vel dominari videntur; ita deinceps per hanc præceptionem nostram, tam terris, casis, mansis, mancipiis, ædificiis, cum vineis, campis, pratis, silvis, cultis et incultis, aquis aquarumve decursibus, plenius in Dei nomine confirmatum, ita ut pares prædicti monasterii hoc habeant, teneant atque possideant; et ipse Goduinus successoresque sui perennis temporis hoc valeant possidere vel dominari, qui potius monachis qui ibidem ad ipsa monasteria deservire videntur, vel pauperes qui ad ipsa loca sanctorum alimoniam expectantur, melius eos ^g delectorum pro stabilitate regni nostri, Domini misericordiam attentius exorare. Et ut hæc præceptio plenior obtineat, Dei nomine, nostris et futuris, auxiliante Deo, temporibus vigorem manus nostras subscriptionibus super eam decrevimus ^h adfirmare.

niacum villam a Sigiberto donatam Stabulensibus et Malmundariensibus, jam diplomate suo confirmaverat Chidericus II, quod supra edidimus, col. 1291.

^e Apud Henschenium vox *se* ita scribitur quasi foret vox mutua, quam integram exprimit Cointius voce *serenitatem*.

^f Typographorum oscitantia corruptus locus. Ille et paulo infra legendum videtur *patres ipsius monasterii*, eodem sensu quo supra dicitur *pars ipsius monasterii*, quod nihil aliud sonat quam *ipsum monasterium*. Cointius emendat *patres monasterii*, non ita feliciter.

^g Legere jubet Martenius *delectet*. Sic Henschenius et recte.

^h Nulla nota chronologica; sed annus quo factis exemplaribus exhibuitur est diploma Sigiberti Dagoberto regi, ad impetrandam confirmationem, his verbis notabatur in memoranis Bambergensibus et Stabulensibus, teste Henschenio. *Facta exemplaria sub die Kal. Aug. mensis, IV regni domni nostri Dagoberti regis, id est anno Christi 677, die Augusti prima. Vid. Ann. Franc. Longuer. tom. III, Col. eccl. Script. Rer. Franc. pag. 693.*

APPENDIX

AD S. DAGOBERTI II DIPLOMATA.

I.

Charta qua Irmina, abbatissa [Horreensis]. Epternacensi monasterio a se condito portionem suam in villa Epternaco ac plurima alia dona confert; et ipsum monasterium tradit Willibrordo episcopo [Treverensi] gubernandum a (ann. 698).

Domino sancto ac venerabili in Christo patri Willibrordo episcopo, Irmina in Christo Deo sacra abbatissa. Dum ab omnibus non habetur incognitum quod ego, inspirante misericordia Christi, pro consilio virorum apostolicorum, patrum nostrorum, domini Basini et domini Leotwini, episcoporum, seu et pro consensu sororumstrarum Christo servientium, quæ nobiscum sunt congregatæ, basilicas in nomine S. Trinitatis, vel in honore gloriosissimæ Virginis Mariæ genetricis Domini nostri Jesu Christi, seu et beatissimorum Apostolorum Petri et Pauli vel ceterorum sanctorum, in villa mea propria quæ vocatur Epternacus, sita super fluvium Sura, seu et monasterium ibidem ad monachos peregrinos conversandum, vel... pauperes ibidem alimoniam petendum, pro divino respectu vel pro animæ meæ remedio construxi, et dum sanctitas et dilectio vestra erga me vel monasterium meum assidue agitur. Igitur decrevi apud animum meum, ut vos de rebus meis propriis in aliquo consolari deberem, quod ita spontanea voluntate feci. Idcirco dono vobis donatumque esse volo memoratas basilicas sanctorum ad gubernandum vel dominandum. Itemque dono vobis ad supradicta loca sanctorum portionem meam in ipsa villa Epternaco, hoc est, quantumcumque ex successione paterna vel materna mihi obvenit, tam in domibus quam ædificiis, mansis, mancipiis, vineis, terris, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, seu et pastores, vaccarios, porcarios, vervecarios, cum gregibus eorum, vel cum appenditiis suis, id est, Badalongo, Mathofovillare, vel portionem nostram in Oxinvillare, exceptis hominibus illis quos per epistolas nostras ingenue relaxavimus. Similiter dono vobis, vel ad supradictas basilicas, vineæ^b pedecuram unam in monte Viennensi, cum vineis, nomine Alifrido, cum omni peculiari suo. Ista omnia, ut dixi, ad ipsa loca sanctorum, vel vobis, a die præsentis tradimus atque transfundimus, ad gubernandum vel ad dominandum; ea ratione ut quidquid de re superius memorata in Dei nomine facere volueritis liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem. Nam si quis contra hanc chartulam donationis meæ venire

^a Vulgavit Miræus, Opera dipl., t. I, pag. 243; ex ipso recuderunt Cointius, Annal. tom. IV, pag. 348; Hontheimius, Hist. dipl. Trevir. t. I, pag. 90, ac demum auctores Novæ Galliæ Christ. t. XIII, instrum. col. 293. Miræus monet quosdam pro mense Novembri mensem Decembrem inter notas chronologicas hujus chartæ legisse. Sed duas chartas pro una eademque habuit, eodem anno datas, hanc scilicet, quæ mense Novembri, alteram, quam proximam exhibebimus, mense Decembri emissam. Dubitat Miræus num hoc instrumentum anno 698 an 699 adjudicandum sit. Verum annus 4 regni Childeberti III, mense Novembri, concurrat cum anno Christi 698.

^b Lege *pedaturam*. Vide, infra, notas ad testamentum Irminæ.

^c Basinus et Leodowinus subscribunt, ambo Treverenses episcopi. Basinus in solitudinem recesserat anno 675. et huic successerat Leodowinus, hæc eo

A tentaverit, inferat fisco auri libras decem, argenti pondo viginti, manente nihilominus firmitate. Actum Treveris, sub die kalend. Novembris, anno IV domini nostri Childeberti regis. Ego Huncio, in Christi nomine presbyter, hanc chartulam donationis, jubente domina mea Irmina, perscripsi; et ipsa subter, manu propria, una cum testibus, firmavit, et qui subscripserunt, in præsentis rogavit.

Ego Irminâ, in Christi nomine, hanc donationem relegi. Basinus episcopus. Leodowinus episcopus. Theodofridus presbyter. Waltharius diaconus. Gangbertus presbyter. Hudobertus presbyter.

II.

Testamentum Irminæ, abbatissæ [Horreensis], quo Epternacensi monasterio legat quidquid sibi ex paterna et materna hæreditate obvenit d (ann. 698).

Anno quarto regni domini nostri Childeberti regis, sub die kal. Decembris. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Ego Irmina, in Christi nomine Deo sacra, acsi indigna, gratia Domini abbatissa, sana quidem, Deo propitio, mente, sanoque consilio, testamentum meum fieri rogavi, idque fratri in Christo meo Huncioni presbytero scribendum commisi. Idcirco dono a die præsentis, pro remedio animæ meæ vel pro mercedis meæ augmento in æterna beatitudine vel retributione, ad basilicam quæ est in nomine sanctæ Trinitatis, vel in honore sanctæ Mariæ genetricis Domini nostri Jesu Christi, vel beatorum apostolorum Petri et Pauli seu ceterorum sanctorum, quæ est in villa nostra Epternaco constructa, sita super fluvium Sura, ubi dominus noster et pater in Christo Willibrordus episcopus, rector et gubernator esse videtur, donatumque esse volo, hoc est in ipsa villa Epternachon, quantumcumque ibidem ex successione paterna vel materna mihi obvenit ad integrum, tam domibus quam ædificiis, casis, mansis, mancipiis, vineis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, cum appenditiis omnibus, vel adjacentiis suis, Baidelingo, Mathulungo, vel portione mea in Oxenvillare, omnia ista cum adjacentiis eorum, una cum pastoribus, vaccariis, porcariis, brevicariis cum gregibus eorum vel omni peculio promiscuo, ad sæpe fata loca sanctorum, vel ad monasterium ibidem constructum in Dei nomine volo esse donatum, exceptis hominibus illis quos per epistolas nostras ingenue relaxavi, quorum vocabula sunt: Garario, Cumboaldo, Achilde, Theodofrido filio, Alifrido, Vlodoare, Roacare, Warvinlunde, Bacelinde, Grauceleata, Gundulfo. Isti toti

minus uterque titulo episcopi huic testamento subscripsit anno 698.

^d Primus vulgavit ex mss. Browerns, Hist. Trevir. t. I, pag. 359, verbis, ut ait, paululum deflexis, imo plurimis mutatis aut prætermisissis, ne Latini sermonis puritatem violaret. Ad ipsius fidem recuderunt Henschenius, de trib. Dagob. lib. II, pag. 113, et Cointius, Annal. t. IV, pag. 351. Ex Epternacensi chartario integram et hinc Martenius, amplius. Coll. t. I, pag. 9; hinc Miræus, Dipl. Belg. pag. 246, et Opera dipl., t. III, pag. 284; Calmetus, Hist. Lothar. t. I, prob. col. 27; Bertholetus, Hist. Luxemb. t. II, prob. pag. 23; Hontheimius, Hist. dipl. Trevir. t. I, pag. 92, et Novæ Galliæ Christianæ auctores, t. XIII, instr. col. 294, typis mandaverunt. Miræus chartam hanc confudit cum altera in hujus confirmationem emissa, ut supra diximus in notis ad chartam quæ proxima præcedit, iisdem fere verbis conceptam.

denominati, annis singulis unusquisque eorum in luminaribus unam libram cereæ ad supradicta loca sanctorum in ipsa villa Epternaco constructa, ad nativitatem Domini reddere et dissolvere studeant. Similiter dono ad jam dicta loca sanctorum, vineæ a pedeturam unam in monte Vleemensi, cum vitatore nomine Alithfrido, cum omni peculiari suo. Ista omnia, ut superius intimavi, ad memorata loca sanctorum, a die presentis per præsentem paginam testamenti nostri tradimus atque transfundimus perpetually in Dei nomine possidendum. Hæc sunt quæ huic testamento meo annectere volui: si quæ lituræ, vel caraxaturæ adjectionis factæ sunt, ego feci fieri que jussi, dum mihi mea sæpius recensetur voluntas. Nam si quis contra hoc meum testamentum venire tentaverit aut aliquid irrumperere voluerit, sit anathema maranatha indissolubili vinculo in æternum damnatus, et sit lepra percussus Naaman Syri; et insuper inferat fisco auri libram unam, argenti pondo duo, et nihilominus præsens testamentum firmiter stabilitate permaneat.

Actum Treberi, die et regno superscripto. Ego Hincio, in Christi nomine presbyter, rogante et jubente domina mea Irmina abbatisa, hoc testamentum perscripsi, et ipsa subter, manu propria, una cum testibus, firmavit. Ego Irmina hoc testamentum meum relegi. Basinus episcopus. Ego Leodwinus episcopus. Ego Theodfridus. Gundabertus. Bertwinus. Adelbertus. Trasibricius. Garibertus. Gazobertus. Audobertus. Waltharius.

III.

Charta qua Irmina, abbatisa [Horrænsis] Epternacensi monasterio concedit villam Montem, in pago Tulpiacensi, et dona prius collata confirmat ^b (ann. 699).

Domino sancto et in Christo patri Willibrordo episcopo Irmina abbatisa donatrix. Quidquid unusquisque homo de rebus suis propriis ad loca sanctorum aut servorum Dei spontanea voluntate aliquid condonaverit, hoc sibi credit mercedis præmium recipere in futuro. Idcirco dono ad monasterium vestrum in villa Epternaco constructa super fluvio Sura, quod ego a novo de fundo proprio ædificavi, vel ad illa loca SS. Petri et Pauli apostolorum ceterorumque sanctorum constructa, donatumque esse volo a die presentis, hoc est, quantumcunque in ministeria ipsorum sanctorum condonavi, vel in qualibet præsidia dedi, tam auro, quam argento, gemmis, vestimentis altarium, velis, coriis, utensilia tam ærea quam ferrea seu et ligna operis quantumcunque in ipsa loca sanctorum, vel in prædicto monasterio po-

^a Locum hunc eliminavit Browerus ut vocem *pedeturam* expungeret, quæ puram Latii sermonem minime sapit; *pedeturam*, seu potius *pedaturam*, interpretatur Martenius aream certo pedum dimensione comprehensam.

^b Hanc eruit Martenius ex chartario Epternacensi, ampliss. Collect. t. I, col. 40; recedit Hontheimius, Hist. Trevir. dipl. t. I, pag. 93, ex Martenio. Ermintrudis, quam Irmina consobrinam suam appellat, Martenio eadem videtur quæ Ermentrudis, matrona illustris, cujus testamentum vulgavit Mabillonius, ad calcem Liturgiæ Gallicæ. Villa montis, de qua agitur, ad ostium Mosellæ, ut ait Hontheimius, ubi supra, pag. 337, in Tulpiacensi pago sita fuit; qui pagus in Agrippinensium finibus quærendus, olim amplitudine immensa diffusus, sed postea bona sui parte truncatus. Utriusque generis nationem intelligit Irmina Gallicam et Teutonicam. De duobus episcopis Trevirensibus Basino et Leodowino huic chartæ subscribentibus diximus supra, inter annot. ad chartam Irminæ.

^c *Adela Dagoberti regis quondam filia*. Dagoberti scilicet II. Alla eam etiam Addulam et Adelantem vocant. Creditur Eckhart (*Rgr. Francicæ. lib. xv,*

nere jussi, aut inantea Christo præsentem addere potuero, volo ut hæc ex nostra munificentia in Dei nomine proficiat perpetualiter in augmentum. Similiter dono vobis a die presentis ad ipsum monasterium vestrum Epternacense villam ejus vocabulum est Montis, sitam in pago Tulpiacensi, quam de dulcissima consobrina mea Ermintrude, filia Pantini, dato pretlo comparavi, hoc est, tam domibus, quam ædificiis, mansis, casis, mancipiis, campis, sylvis, pratis, pascuis, adjacentiis, aquis squarumque decursibus, omnia ex omnibus ad integrum, vel quantumcunque in memorata villa Montis, tempore presentis possidere videor, seu et peculii promiscuo utriusque generis nationum vobis, vel ad sæpe fatum monasterium vestrum Epternacense, a die presentis, et superius dixi, de potestate mea in jure et dominatione vestra vestrique monasterii, per præsentem paginam donationis meæ manu mea firmatam trado atque transfundo perpetualiter in Dei nomine possidendum; ea ratione, ut quicquid ex hoc, tam vos quam fratres ipsius monasterii elegatis, faciendi, habendi, tenendi, commutandi liberam et firmissimam in omnibus habeatis potestatem, et nullius ex hoc calumniæ habere pertimescatis. Nam si quis contra hanc cartam donationis, quam ego spontanea voluntate fieri decrevi, tentare conaverit, imprimitum iram Dei omnipotentis incurrat, et inferat fisco auri libras tres, argenti pondo viij, et hoc quod repetit nullatenus valeat evindicare. Facta est hæc cartula donationis sub die kal. julias, anno v regni domini nostri Childoberti regis.

Ego Huncio, in Dei nomine presbyter, rogante et jubente Irmina abbatisa, hanc cartulam donationis perscripsi, et ipsa subter, manu propria, una cum testibus, firmavit. Ego Irmina hoc testamentum a me factum relegi. Basinus episcopus. Leodowinus episcopus. Waltharius diaconus. Bertwinus diaconus. Tarobertus diaconus. Ethiberictus presbyter. Garberictus. Transberictus. Bosa. Aodebertus.

IV.

Charta qua Irmina Willibrordo episcopo concedit quidquid possidet in villa Stanheim.

(Vide Patrologiæ tom. LXXXIX, col. 537.)

V.

Testamentum Adela filia Dagoberti regis pro monasterio montium in Palatiolo ab ipsa fundato (ann. 690, 1 April.).

(Ex Hontheim, Historia Trevirensis.)

Adela in Christo Domino sacra abbatissa, Da-

n. 11), neque temere, ab illa non differre Adulam, quæ Andanense cœnobium invisisse dicitur in Vita sanctæ Gertrudis (*Cap. 11*) ubi « filius parvulus, quem multum delicate diligebat, » in fonte submersus, et, lecto sanctæ Gertrudis appositus, resuscitatus fertur. Ea enim, quæ ibi de Adula hæc dicuntur, congruunt in Dagoberti regis filiam. Verba Vitæ sanctæ Gertrudis hæc sunt: « Non post multos dies (cum Begga sanctæ Gertrudis soror Andanense cœnobium sub Anem septimi sæculi exstruxisset) ad idem monasterium quædam religiosa femina venit, ex nobili genere orta, cui nomen erat Adula, in omnibus fere ancilla Christi, in habitu casta, in humilitate religiosa, in charitate non ficta, in elemosynis senibus ac pauperibus larga, egenis et peregrinis hospitalis. » Videtur etiam Mabillonio (*Annal. Benedict., tom. II, lib. XII, n. 5*) ea esse Adolana abbatissa, cui in epist. Bonifacii 51 Elfelda, idem abbatissa, Anglicani cujusdam cœnobilii, aliam abbatissam, etiam Anglicanam, Romam pergentem, commendat, hæc salutatione præmissa: « Domine sanctæ atque a Deo honorabili Adolanæ abbatissæ, Elfeld, ecclesiasticæ familiaris famula sempiternæ supplicatis salutem in Domino. »

goberti regis quondam filia. Cum pervulgatum notumque bonis omnibus sit, quemadmodum nos monasterium in villa quæ dicitur Palatiolum, in ripa positum fluminis Mosellæ, quod ipsum a Pippius majore domus Treviris permutatione quesivimus, honorique sanctæ Mariæ virginis, genitricis Domini nostri Jesu Christi, et beatorum Petri et Pauli, cæterorumque sanctorum jam dudum ad proprii monasterii usum extruximus, in eoque monacharum cœtum, disciplina et regula sancti Benedicti viventium, aggregavimus, faciendum denique nobis visum est ut has vitæ degendæ necessarias opes, quas de propriis hactenus largitæ sumus, testamenti etiam præsentii pagina confirmaremus.

Legamus itaque, et donamus huic, quod diximus, monasterio villam nostram, quæ dicitur Palatiolum, in qua cœnobium esse constructum videtur, idque cum omni integritate, tam domibus, ædificiis, additamentis, casis, curtibus, mansis, mancipiis, quam vineis, campis, pratis, silvis, adjacentibus, farina, aquis aquarumque decursibus, et omnibus iis quæ ad ipsam pertinere villam constat.

Addi volumus his prædium a Scripnasium in pago Mosæ situm, ad ipsius Mosæ fluminis ripam, omnes-

^a *Scripnasium in pago Mosæ.* Vid. Chron. Gottw. l. cit., p. 693.

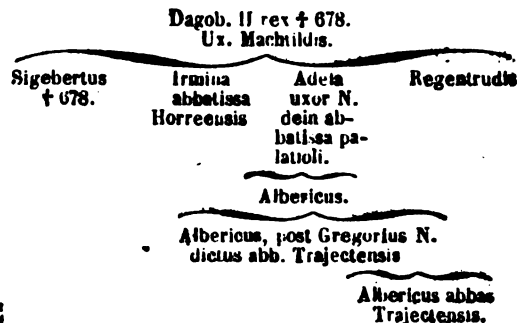
^b *Dulcissimo filio Alberico.* Habuit primum Adela maritum virum illustrem, ex quo mater fuit Alberici; hic iterum genuit Albericum, qui anno 722 in comitatu S. Bonifacii aviam Adelam in monasterio suo Palatiolensi invisit, et Bonifacium deinde secutus est magistrum, usque dum sub nomine Gregorii abbas Trajectensis factus est, ut ex Ludgeri Vita S. Gregorii hujus discimus. Defuncto Gregorio abbate, pastorem curam Albericus nepos ejus ibidem suscepit, ut Alfridus in Vita S. Ludgeri, cap. 43, prodit.

^c *Germana mea Regetrude, etc.* Multum hæc charta illustratur genealogia Adelæ; ex ea hoc confecit schema Eckhart Rerum Francicarum tomo I, p. 265.

A que possessiones ejus villæ, uno duntaxat quadrangita jugerum agro excepto, quem Insulæ nomine appellatum, jam ante^b dulcissimo filio Alberico donavimus. Similiter a Deiparæ matris hoc monasterio possideri prædialia ea omnia volo quæ in Bietbergis Bessancioque sita, quæque a dulcissima^c germana mea Regetrude dato pretio comparavi. Rursus portiones meas villarum Enchiarici [*Enkerich*], Ursiaci [*Urzig*], Calmetarum [*Keimpt*, prope Cellas] his adjicio, quæ ad Mosellam omnes sitæ sunt.

Quibus adjungi res etiam eas facultatesque placet quæ in prædio Regimosei a Feronio filio Tullonis justæ mihi venditionis titulo quondam obtigere. Accedunt etiam his possessiones Baldelfingis, quæ^d in pago sitæ Betensi, et a Ganciofrido, et Wigerico emptæ, in jus peculiumque meum redactæ sunt. Item quæ in prædio Machariaco [*Forte Machera*] a Bertonio mihi donata. Hæc omnia tribus donoque. Ad extremum id quoque de sententia congregationis memoratæ statuimus, ut quidquid opum possessionumque in monasterium hoc ipsum contulimus, id in archiepiscoporum Ecclesiæ Trevericæ semper sit arbitrio atque tutela.

Datum Kalendis Aprilis anno 12 Theoderici regis.

^d *In pago sitæ Betensi.* Sic legendum, et non *Bentensi*, ut legit Brouwerus Aunsl. l. vii, n. 83. Unde error profluxit eorum qui Bentensem pagum constituerunt a Betensi distinctum. V. Chron. Gottw., p. 557.

AD DIPLOMATA THEODORICI III. PROLEGOMENA

§ 1. — *Diplomata sincera.*

1. Anno regni sui primo, quem cum anno Christi 675 illigamus, Condedo, abbati monasterii Fontanellensis, Theodoricus concessit insulam Belciniacam in Séquanæ alveo, non procul a Calidobeco, diplomate n. I, quod ex schedis Mabilonii vulgatum fuit in Collectione scriptorum historiarum Franciæ, t. IV, pag. 682. Hujus diplomatis mentio sit in veteri Vita sancti Condedi, inter Acta SS. Bened., t. II, pag. 827. Illud recudimus ex litteris Philippi Valesii, quibus renovatum est jam vetustate attritum. Harum litterarum apographum accuratissimum exstat in chartophylacio nostro. Apographum quo utimur exscriptum fuit ex litteris originalibus Philippi Valesii in archivo Fontanellensi asservatis, membrana munita sigillo in cera viridi, his sericis rubeis pendente, exhibente lilia sine numero. Invocatio initialis diplomatis insolita quidem his temporibus fuit, sed in quibusdam partibus membranam attritam et consumptam fuisse rex ipse in litteris suis monet; hinc arguere fas est amanuenses, in ipsa exscribenda, initialem formulam deficientem juxta ætatis suæ morem

supplevisse. In Belciniaca Insula Condedus monasterium construxerat, ut dicit Mabill., Annot. l. I, pag. 525 et seq., et Acta SS. Bened., t. II, pag. 829, quod cum insula monasterio Fontanellensi subjecta; sed hæc omnia unda obruit. Emergere visa est insula anno 1641, sed iterum evanuit, nec ejus vestigia supersunt.

2. Diploma n. II, quod Theodoricus monasterii Anisolensis rei et libertates sub sua protectione suscipit, solus edidit Martenius, amplissim. Collect. t. I, col. 7, ex Anisolensi chartulario depromptum. Illud pugnat cum instrumentis contra libertatem hujus monasterii fabricatis, inter Acta episcoporum Cenomanensium insertis, de quibus toties. Obliteratæ sunt notæ chronologicæ. Ergo, ut arguit Martenius, Theodorico III, non Theodorico IV, seu Kalensi, tribuendum est diploma de quo agimus. Siviardus enim, qui tunc regebat monasterium Anisolense, sub Theodorico III, cessavit, scilicet anno 687, juxta Bollandistas, die 2 Mart. pag. 65, not. aut forte anno 681, quod pluribus argumentis astruunt auctores Historiæ litterariæ Franciæ, t. III, pag. 633, contra Mabilonium, acta SS. Bened. t. III, p. 459, et Bondonnetum, Vitæ episc. Cenom. pag. 361.

3. Theodorici III diploma, n. V, quo bona Adalrici A siano monasterio immunitates per regna sua Neustriæ, Burgundiæ et Austrasiæ, quod factum non fuit, nisi post mortem Dagoberti II, qui Austrasiæ solum occupaverat. Occisus autem est Dagobertus II, ut testantur Longuer. *Annal. in Collect. scriptur. Fr.*, t. III, pag. 694, et ibi auct. cit. anno 673. Verum, ultra duos annos Austrasiæ Theodoricum regem non agnoverunt, ut discimus ex historiis. Hoc instrumentum circa annum 681 ex conjectura collocavimus. Anno enim 680 Martinus et Pipinus, qui in Austria dominabantur, a Theodorico et Ebroino majore domus victi et fugati sunt. Mabillonius, de *Re diplom.*, pag. 470, et Felibianus, *Hist. abb. S. Dion.*, prob. pag. 9, diploma rejiciunt ad annum 678; sed hoc ipso anno Theodoricus a Pipino victus et captus est. In autographo deficient notæ chronologicæ, quæ dubitationem omnem tollent. Beest et subscriptio regis; sed monet Mabillonius, de *Re diplom.*, pag. 210, regium sigillum appositum fuisse, quod subscriptionis vicem præstabat, et id multis exemplis probari posse docet.

4. Altero diplomate, n. VI, rex idem venerabili viro Chlainoni diacono donat bona quæ Docta, Chronoberti relicta, possederat. Is Dionysiani monasterii res gerebat, teste Nov. Gall. *Christ.*, t. III, col. 340, quem deinde, abbatis nomine, eidem præfectum videbimus. Loca vero donata appellantur Saocibus, Muntecellæ et Abnitus, quæ, in Briegio pago sita, juxta Felibianum, *Hist. abbat. S. Dion.*, pag. 28, vernacule dicuntur *Sancy, Monceaux* et *Aulnoy*. Vulgavit instrumentum hoc Mabillonius, de *Re diplom.*, pag. 469, ex autographo. Germonius, de *vet. reg. Fr. Dipl.*, t. II, pag. 79, ob solam styli barbariem, hujus auctoritatem infringere conatus est. Imbelles hoc argumentum evertit Mabillonius, pag. 13, in *Supplemento ad artem diplomaticam*, et pluribus Fontanus, *Vindic. diplom.* pag. 116 et seq. hæc autem barbaries plerumque oritur ex orthographiæ vitii sæpe natis ex corrupta pronuntiatione, quæ vocalium sonum ac proinde scripturam immutavit. Quicumque autem vetera instrumenta inspiciet, in vitiorum ejusmodi exempla innumera incurret, quæ, nedum pro falsitatis, imo pro sinceritatis testimoniis apud criticos habentur.

5. Vulgavit quoque ex autographo Mabillonius, de *Re diplom.*, pag. 469, diploma Theodorici III, n. VII, quo concedit Chramlino, Ebredunensi episcopo, in synodo solemniter a sede episcopali dejecto, facultatem in monasterio sancti Dionysii vitam agendi et de rebus suis statuendi. Hoc solo instrumento notus Ebredunensis episcopus nomine Chramlinus, qui inter episcopos Ebredunenses non numeratur, merito quidem; is enim contra fas episcopatum invaserat, ut hoc instrumento decemur. Datum diploma dicitur *Marlaco*, quod Mabillonius, *ibid.*, pag. 470, not., de *Marlaco* intelligendum censet (Gallice *Morlac*), in confinio Burgundiæ et Neustriæ. Abbas Lobeuf, *Hist. dioc. Paris.* t. VII, pag. 184, legit *Maslaco*, prope Senonas; sed *Marlaco* satis distincte legitur in autographo, ut videre est ex specimine xeri inciso in *Diplom. Mabill.*, pag. 381; nec *Maslacum*, sed *Manslacum* aut *Monslacum*, villam regionem novimus, uti idem dicit, de *Villis regis*, lib. IV, *diplom.* pag. 259. Felicius Pagius, in *Baron.*, t. III, pag. 77, interpretatur hodierno nomine *Marly-le-Rot*. Hoc diploma confert Germonius, de *vet. reg. Fr. Dipl.*, t. I, pag. 183, cum alio pro Latiniaco villa, n. XVII, de quo infra. In utroque formula in *Christi nomine* Theodorici subscriptioni præfigitur; quod huic regi peculiare est; neque aliquid inde arguit Germonius, sed inter utramque subscriptionem ductus litterarum discrepances aut se deprehendisse, unde falsi suspicionem ingerit, quam elevat Mabillonius, de *Re diplom.*, *supp.*, pag. 25, et Fontanus, *Vindic. diplom.*, pag. 189. Nos, collata utraque subscriptione a Mabillonio incusa, non aliam vidimus discrepantiam, nisi quam, in scriptura nominis ejusdem, annorum duodecim intervallum peperisse probabile est.

6. Jam Theodoricus III toti Franciæ imperabat, cum cum sit diploma n. IX, quo concessit Sandiony-

siano monasterio immunitates per regna sua Neustriæ, Burgundiæ et Austrasiæ, quod factum non fuit, nisi post mortem Dagoberti II, qui Austrasiæ solum occupaverat. Occisus autem est Dagobertus II, ut testantur Longuer. *Annal. in Collect. scriptur. Fr.*, t. III, pag. 694, et ibi auct. cit. anno 673. Verum, ultra duos annos Austrasiæ Theodoricum regem non agnoverunt, ut discimus ex historiis. Hoc instrumentum circa annum 681 ex conjectura collocavimus. Anno enim 680 Martinus et Pipinus, qui in Austria dominabantur, a Theodorico et Ebroino majore domus victi et fugati sunt. Mabillonius, de *Re diplom.*, pag. 470, et Felibianus, *Hist. abb. S. Dion.*, prob. pag. 9, diploma rejiciunt ad annum 678; sed hoc ipso anno Theodoricus a Pipino victus et captus est. In autographo deficient notæ chronologicæ, quæ dubitationem omnem tollent. Beest et subscriptio regis; sed monet Mabillonius, de *Re diplom.*, pag. 210, regium sigillum appositum fuisse, quod subscriptionis vicem præstabat, et id multis exemplis probari posse docet.

7. Ex editione Sirmondi, *Conc. Gall.*, t. I, pag. 505, recudimus diploma Theodorici III, n. X, quo confirmat electionem Eremberti in abbatem Corbiensem. Hunc elegerant monachi, ut fuerat ipse a rege indultum; et a Theodredo episcopo onus regendi monasterii, juxta voluntatem regis, susceperat Erembertus ad petitionem monachorum. Theodoricus hujus electionem confirmat, et potestatem in homines, res et possessiones totius congregationis. Desunt notæ chronologicæ, et cui anno illigandum sit diploma non liquet, annus enim quo vita cessat Chrodegarius, Eremberti decessor, certo dehnari nequit. De Theodredo episcopo, cui ecclesiæ præfuerit, an Ambianensi, an Albiensi, an Cameracensi, statuere facilius est. Ibi enim dicitur Erembertum ad regimen monasterii a Theodredo episcopo constitutum fuisse; id autem soli Ambianensi episcopo competeat: de his videsis Mabillonius, *Annal.* t. I, pag. 502, et Coittium, *Annal.* t. IV, pag. 212.

8. Theodorico III tribuendum est diploma n. XI, quod a Martenio, *Ampliss. Coll.*, t. II, pag. 12, de promptum ex chartulario Stabulensi edimus, de domis quæ Stabulensi et Malmundariensi monasteriis, ad petitionem abbatis Goduini, concessa sunt. Notæ chronologicæ in chartulario desunt, quas exscribere sæpius neglexerunt chartulariorum scriptores. Hinc quidam, ut dicit Coit. *Annal.* t. IV, pag. 29, hoc instrumentum a Theodorico IV emissum arbitrati sunt. Sed Goduinus, uti dicit, ad tempora hujus regis pervenire non potuit. Præterea, Theodoricus Sigebertum avunculi sui nomine appellat, quod Theodoricum III indigita: vox enim *avunculus* pro patruo nemini fucum faciet, quam hoc sensu promiscue usurpatam his temporibus fuisse unicuique notum est. Datum autem fuit diploma cum Austrasiis imperaret Theodoricus III; et id nos revocat ad annum circiter 681, quem huic instrumento præfiximus.

9. Duo Theodorici III diplomata pro monasterio Sithiensi ex Folquini chartulario deprompta edimus, juxta apographum sæpius laudati domni de Witte, qui illa ex eodem chartulario descripsit et in chartophylacio nostro reposuit. Priori, n. XII, quod ambrosium est anno regni 10, mense Octobri (Christi 682), Bertino abbati Sithiensi conceditur, ut ab omni reditu terræ, aut functione publica, immune sit quicquid comparatum habuerit intra fiscum Attiniacensem, id est in terris regii domini quæ ad Attiniacum, regiam villam, pertinebant. De Attiniaco villa agitur apud Mabillonius, de *Re diplomatica*, lib. IV, pag. 248.

10. Altero diplomate, n. XVI, monasterium Honulfocurtense, ab Amalfredo concessum eidem abbati, a Theodorico asseritur, anno 14 regni Christi

687), mense Aprili (a). Hoc monasterium Amalfridus considerat non procul ab oppido sancti Quintini, aliquando *Hunnocurtum* et *Hunnontis-curia* appellatum. Hujus historia repeti potest ex Nova Gallia Christiana, t. II, col. 142. Datum dicitur diploma apud Crisciicum, quod in contextu scribitur Cariciacum, et indigitat Carisiacam villam regiam, de qua curiose et fuse disserit dominus Germain, apud Mabill. de Re dipl., lib. IV, pag. 258 et seq.; monet autem nullum antiquius ævo testimonium occurrere.

11. Diploma n. XIII, quo Theodoricus III immunitates monasterio Novientensi concedit, anno regni sui decimo, ex veteri apographo in archivis Argentinensis Ecclesiæ reposito edidit abbas Grandidier, Hist. Eccles. Argent., t. I, prob. pag. 40, ad cujus fidem recudimus, omissis lectionibus ejusdem instrumenti in Novientensi tabulario asservati, quod supposititium est, quamvis venditetur pro autographo, ut in notis nostris monuimus. Novientum, ut videre est in Hist. Eccles. Argent., pag. 62, et in Nova Gall. Christ., t. V, col. 858, insula Tribocorum in Alsatia, monasterio ibi condito nomen dedit, id autem *Ebersmunster* vernacule dictum, non ab Eberhardo abbate sic appellatum, ut quidam volunt, sed a vocabulo quod *monasterium apri* significat, in memoriam apri ibi cæsi a filio Dagoberti II. Hujus mentio fit in Novientensi Chronico, quod, inter instrumenta in Thesaurò anecdotorum editum, publici juris fecit Martenius, t. III, col. 1107. Immunitas hoc diplomate conceditur loco dicto *Hiltesheim*, hodie *Hiltzen*, quem huic monasterio traderat Theodoricus III.

12. Præceptum Childerici II, (b) supra recensimus, de concessa monasterio Dervensi immunitate. Hanc confirmavit frater ejus Theodoricus III, diplomate n. XIV, quod jam a Dacherio editum recudimus ex chartulario hujus monasterii exarato sæculo vii; nec tantum pro iis quæ Childerici delegaverat, sed pro quibuscunque donis ab aliis hominibus collatis.

13. Notatione dignum diploma, n. XV, quo jus condendæ monetæ episcopis Cenomanensibus a Theodorico III conceditur: instrumentum aliquatenus suspicioni obnoxium. De hac facultate condendæ monetæ concessa ecclesiæ his temporibus disquiremus alias. Certe, de veritate instrumenti aliquam dubitationem Mabillonius, Annal. t. I, pag. 559, ingerit; et deinde, agens de eodem jure concessa monasterio Condatensi a rege Pippino, medio sæculo viii, addit, ibid., pag. 608, nullum forte monasterium habuisse antiquius hujusce rei privilegium; plures in notis releximus susceptionum causas, quæ tamen suspensiones ejusmodi non sunt, ut inde instrumentum aperte de falso damnandum pronuntiare audeamus.

14. Facilius a suspitione absolvi posse censemus aliud Theodorici III diploma, n. XVII, quo villam Latiniacum donat monasterio sancti Dionysii: hoc viriliter oppugnavit Germonius. De vet. reg. Fr. dipl. t. I, pag. 173, contra quem feliciter pugnaverunt Mabillonius, de Re dipl., pag. 290, et Fontaninus, Vindic. dipl. pag. 183 et seq. Argumenta utrinque proleta fuse exhibent notæ nostræ, ad quas remittere liceat, ne quod egimus iterum agere videamur.

(a) Amalfridi concessionem ipsam vid. in nostræ Patrologiæ tom. LXXXVIII, col. 1209, n. XXIV. Edit.

§ II. — *Diplomata spuria.*

Exhaustis Theodorici III legitimis diplomatibus quindecim, spuria tria sese offerunt recensenda.

1. Primum est, n. III, quo parthenonem dictum Tulliacum asserere fingitur Theodoricus ecclesiæ Cenomanicæ. Hoc monasterium quædam mitrona, Loppa nomine, in villa sua Tulliaco perfecerat, opitulante Berario, Cenomanensi episcopo. Fingitur autem, mortuo Berario, Aiglibertum, qui ipsi successerat, ecclesiæ suæ jura in hoc monasterium contra Aidilam abbatissam comprobasse, ostensis instrumentis quibus a Loppa conducere huic ecclesiæ monasterium traditum fuerat. Hæc Theodoricus confirmavit diplomate, quod ex actis Cenomanensium episcoporum apud Mabill. Analect., pag. 277, recudimus, datum anno 3 regni nostri; verum, hoc anno nondum Aiglibertus Cenomanensi ecclesiæ præerat. Ergo spurium est diploma Theodorici, hoc ipso quod anno regni ut, ad petitionem Aigliberti, emissum dicitur. Alia autem recensimus non pauca ejusmodi falsa instrumenta, fabricata ut jura hujus ecclesiæ protenderentur, et collecta magno numero inter Acta Cenomanensium episcoporum. Perstat adhuc monasterium hoc, teste Mabill., Annal. t. I, pag. 559, quod jamdudum virorum est, nunc prioratus conventualis abbatia sancti Vincentii congregationis sancti Mauri.

2. Alterum, eadem mente fabricatum, ex eodem fonte haustum, et a Mabill., Analect., pag. 2, recensum, edimus Theodorici diploma, n. IV, quo jus ecclesiæ Cenomanicæ asseritur in parthenone sanctæ Mariæ infra Sartham. Eodem laborat vitio quod falsum prodit. Datum scilicet fingitur anno in regni Theodorici III, ad petitionem Aigliberti, Cenomanensis episcopi, qui nondum Berario episcopo successerat. Berarius enim regebat adhuc ecclesiam Cenomanensem, ut mox monebamus, Monasterium de quo agitur, infra Sartham extra muros Cenomanicæ urbis constructum uti dicit Mabill. Annal., t. I, pag. 560, modo parochialis ecclesia est, intra ipsam civitatem.

3. Supposititium censemus diploma aliud, n. VIII, sub Theodorici nomine a Miræo vulgatum, Opera dipl., t. I, pag. 126. Hoc instrumento dona plurima conferuntur monasterio, quod, Nobiliacum tunc temporis appellatum, deinde a Vedasto, Cameracensi simul et Atrebatensi episcopo, ibi sepulto, vel potius versus annum 606 huc translato, nomen sumpsit, et est inter monasteria Atrebatensia celeberrimum. Hoc instrumentum tueri conatus est Cointius, Annal. t. IV, pag. 124 (sed frustra fuit, ut in notis nostris fuse monstravimus). Tentamen imperfectum inepti falsarii, ad exemplum diplomatis Caroli Calvi, quod exstat apud Marten. collect. ampliss. t. I, pag. 198, ita stolidè conflatum est, ut ibi exscriptæ sint imperiales formulæ quæ ab imperatoribus Carlovingiis usurpabantur, a Merovingicorum formulis prorsus alienæ. Miræus non ducit unde hunc spurium fetum adduxerit. Auctor Chronici Vedastini, quod chronicon reperias apud Locrium, vir non satis emunctæ mentis, hoc instrumento usus est, quod in plerisque locis, ipso latente Cointio, emendatione indiget.

(b) Vid. prolegom. ad Childericam II, n. 7, et paulo post, ejusdem Childerici II diploma. IX. Edit.

THEODORICI III

FRANCORUM REGIS

ECCLESIASTICÆ ET MONASTICÆ PRÆCEPTIONES.

I.

^a *Diploma, quo Theodoricus donat Condedo, abbati Fontanellensi, insulam Belcinacam, in Sequana alveo (ann. 673).*

In nomine Altissimi Domini, Theodoricus rex Francorum. Quicquid propter timorem Domini et amorem ipsius, ad augmentum divini cultus servis Christi ex habundantia regia largimur, retributorem Deum, pro cujus reverentia hoc agimus, habere confidimus. Igitur agnoscat industria fidelium Christi presens pariter et futura, nos divinitus ammonitos, ad insulam in fluvio Secane sitam decedentes, viro Dei domno Condedo illuc ab eo destinato ipsam insulam, quam antiquitus Lutum censuit, nunc vero ^b Belcinacam nuncupatam, cum omnibus rebus ad ipsam pertinentibus, et toto alluvio quo eam voluerit divina pietas augmentari, concessisse et condonasse. Que cum sit fisco Arlauno vicina, in sui longitudine per tria millia se extendens, et in latum mille quingentis passibus terminetur, agros tamen contiguos et prata a parte Orientali et saltus, ab Aquilonari vero usque ad fines Glaconissem similiter concessimus, ut tam ipsum quam suos monachos de monasterio Fontinella, pro nobis et prole nostra, ac pace et stabilitate regni, ac animarum nostrarum remedio, sacrificium redemptionis nostre offerre Domino, et divinam misericordiam jugiter exorare delectet. Per hunc ergo præceptum specialius decernimus atque jubemus ut ipse, sicut dictum est, hoc habeat indultum atque concessum, ita ut et illi suc-

cessores sui monachi hoc habeant teneant, atque perpetuis temporibus possideant, vel quicquid exinde facere voluerint, liberam et firmissimam in omnibus, Christo auspice, habeant potestatem. Et, ut hec auctoritas vel donatio nostra, quam divina illuminatione, plena et integra gratia concessimus, firmius habeatur et perpetuis temporibus inconvulsa maneat, manus nostre subscriptione, et anuli nostri impressione adsignari iussimus.

Theodoricus rex subscripsit. ^c Anno 1 datum, quod fecit mens. Octobris dies XXI, feliciter, Arlauno palatio.

II.

^d *Diploma quo Theodoricus dona collata monasterio Anisolensi confirmat, et ei privilegia concedit (ann. 674).*

Theodericus, rex Francorum. Si petitionibus servorum vel ancillarum Dei, per quod eorum quietem ac juvamen pertinet, libenter obaudimus, ut effectivi in Dei nomine mancipamus, regiam consuetudinem exercemus, et nobis ad mercedem pertinere confidimus. Ideoque venerabilis vir Siviardus, abba de monasterio Anisola, quod est in pago Cenomanico, ubi S. Carilephus corpore requiescit, vel ubi ipse abba, una cum sancta congregatione degit, supplicis clementiæ regni nostri expetit, ut eum ad ipsum monasterium, una cum fratribus vel hominibus suis, gasindis, amicis, susceptis, vel qui per ipsum monasterium sperare videntur, vel unde legitime reddebet initio, vel sermone tuitionis nostræ, vel munde-

trusus fuerat, in solium prosilit.

^a Editum in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 652, ex schedis Mabillonii, qui illud exscriperat ex litteris Philippi Valesii, datis anno 1529, quibus renovatum et confirmatum fuit, cum jam esset vetustate attritum. Perit diploma autographum; illud recudimus ex apographo accuratissimo earundem litterarum in Fontanellensi archivo repositarum, quod in chartophylacio nostro asservamus. Paucis ab edito differt. Litteras autem Philippi suo ordine vulgabimus. Præcepti Theodorici memoria est in Vita sancti Condedi, apud Mabill., Acta SS. Ord. S. Bened., t. II, pag. 828. Aliqua suspicio oritur, tum ex formula initiali, sub regibus Merovingicis insolita, inserta forte recentiori manu; tum ex anuli mentione, quæ, teste Mabillonio, raro reperitur in indubitatis horum regum diplomatibus. Vid. de Re dipl., cap. 10.

^b Belcinaca insula jacebat in Sequana alveo, non procul ab urbe quam vocaberunt Calidumbecum, Nov. Gall. Christ., t. XI, col. 121 et 162. Jampridem undis obruta, anno 1644 visa fuit emersisse, sed paulo post omnino evanuit.

^c Annum primum regni Theodorici III computamus ab anno Christi 673, quo, audita Childerici fratris morte, ex monasterio Sancti Dionysii, in quod re-

^d Edidit Martenius, Amplissim. collect. t. I, col. 7, ex chartario Anisolensi depromptum; recederunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, p. 654, ex Martenio. Quænam fuerint notæ chronologicæ quæ obliteratæ sunt conjectura assequi difficillimum. Id pro certo haberi potest, hoc diploma non a Theodorico IV, seu Calensi, ut quibusdam placuit, v. g. Hist. litter. Franc. t. III, pag. 614, sed a Theodorico hujus nominis tertio emissum fuisse. Siviardus enim, hoc rege regnante, Anisolensi monasterio præfuit; nec tempora Theodorici IV attingisse dici potest, cum successerit Sigiranno patri suo, qui sub Hadoindo, Cenomanensi episcopo, et sub rege Dagoberto I, idem monasterium rexerat. Quo autem Theodorici III anno datum fuerit diploma de quo agimus certis indicis erui nequit; sed nihil obstat quominus illud ad annum Christi 673, cum Martenio, vel ad annum 674 cum Collectoribus scriptorum rerum Francicarum, referatur. Sane non ultra annum 681 locum ei assignare fas est, cum hoc anno, ut constat ex legenda sancti Siviardi apud Mab. Acta SS. Ord. S. Bened., sæc. III, pag. 459, Siviardus obierit, id est octavo, regni Theodorici, quem tertium hujus nominis fuisse monuimus.

burdo nostro recipere deberemus, et sub ipso illustri viro causas ipsius monasterii vel abbatis debeat habere receptas. Cui non gratanti animo [assensum] præstitisse cognoscite. Quapropter per præceptum præsens decrevimus ac iubemus ut neque vos, neque juniores vestri, neque successores, vel missi de palatio nostro discurrerent, vel quislibet, ipso domno Siviardo abbate vel homines ipsius monasterii, amicis, gasindis, susceptis, vel qui per ipsum monasterium sperare videntur, condemnare vel inquietare, vel inferendas sumere, nec de res eorum in lege eorum minuere non præsumant, ut liceat eis sub sermone tuitionis nostræ, vel sub emunitatis nostræ quietos vivere ac residere. Et si aliquas causas adversus ipsum monasterium, aut mitio ipsius abbatis ortas fuerint aut surrexerint, quas a vobis aut a junioribus vestris absque eorum iniquo dispendio terminatas non fuerint, manu eorum..... vestra quousque in præsentiam nostram omnimodis servetur, et ibidem finitivam sententiam per legem et justitiam debeant accipere, et unicuique de reputatis conditionibus justiciam reddant, et ab alio simili modo veritatem percipiant. Et, ut auctoritas nostra firmior habeatur, per tempora etiam melius conservetur, manu nostra subtersignaculis decrevimus roborare. Signum Theoderici. Datum..... fecit mens. Jun. dies xj, anno regni nostri.....

III.

^a *Diploma quo Theodericus Tuffiacum monasterium ecclesie Cenomanensi assertit (ann. 675).*

Theodericus, rex Francorum, vir illuster. In hoc semper regalis celsitudo debet prospicere, ut quodcumque contra Dei decretum vel instituta Patrum fuit actum debeat esse restitutum. Ideoque ad aures clementiæ nostræ fuit patefactum, eo quod Ulfaidus et Ingobertus optimates nostri illustri, Deo sacrata Aidila abbatissa, seu et genetrice sua Ingane, quæ in monasterio puellarum, quod in honore sanctæ Mariæ vel ceterorum domnorum, in loco nuncupante Tuffiaco constructum, una cum turba plurima monacharum sub sancta regula conversare videntur, vel ipsa congregatione talis testamentum facere cogisset, ut quodcumque prædicti viri ad ipsas ancillas Dei facere ordinabant, aliud nullatenus pontificum faciendi haberent, nisi præsentiter in perpetuum et omni tempore jussionem de qualibet causa facere

^a Exstat in Actis episcoporum Cenomanensium; Mab. Analect. pag. 277; recusum in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 655. Anno tertio regni Theoderici III, mense Decembri, nondum expletus erat annus Christi 675; unde sub hoc anno collocamus diplomam quod hic exhibemus.

^b Aiglibertum Ecclesie Cenomanicæ præfuisse jam vidimus * supra, in instrumento dato anno xi Childerici II, id est, anno Chr. 671, sed commentitium esse monimus instrumentum hoc, cum Aiglibertus non nisi post plures abhinc annos Cenomanenses infulus obtinuerit. Is enim successit Berardo episcopo. Id autem pagnat cum diplomate quod expendimus,

et adimplere deberent. Econtra vero assererat vir apostolicus ^b Aiglibertus, Cenomanicæ urbis episcopus, quod prædictum monasterium suæ sedis ecclesie esse deberet, et Loppa Deo sacrata, relicta videlicet Egigni, illud ibidem legibus tradidisset: ostendensque nobis strumenta cartarum, quæ prædicta Loppa de jamdicto monasterio Cenomanicæ matris ecclesie perpetualiter tenendum et ecclesiastice dominandum ac possidendum fecerit. Quæ et ante nos relecta et approbata, a memorato Aghilberto et a suis ministris sunt legibus evinificata; etiam hoc ab eo et a suis ministris legibus adprobatum in conspectu nostro et procerum ac fidelium nostrorum, quod jamdictum monasterium in jus et potestatem suæ sedis ecclesie presentibus et futuris temporibus, ^B juste ac legibus debeat permanere. Quam ob causam petiit clementiam nostram memoratus pontifex, ut quod tam manifestis iudiciis declaratur, nostra assensione, immo auctoritate roboretur. Cujus petitionibus pro amore Dei et ejusdem sancti loci aurenti accommodamus, et hanc præceptionem eis suisque per tempora successoribus jam dictæ sanctæ congregationis fieri ac dari jussimus, ut firmiter futuris temporibus, omni scilicet remota questione tam prædictorum virorum quam et cujuslibet personæ, memorata Cenomanica mater ecclesie, quæ est constructa et dedicata in honore sanctæ Mariæ, et postea inmajorata in sanctorum martyrum Gervasii et Protasii, ejusque pontifices atque rectores, sæpèdictum monasterium, cum omnibus ad se pertinentibus vel aspicientibus, tenere et ecclesiastice valeant per tempora possidendo gubernare. Sic dum nos, una cum consensu pontificum vel optimatum nostrorum, quod hæc causa vel ipsa carta contra Dei decretum vel instituta Patrum aut normam regulæ fuerat actum, dum sub ditione et regimine prædicti pontificis, cui jamdictum monasterium (ut præscriptum est) et suæ sedis ecclesie legibus pertinet, quod et a nobis enucleatum est perscrutandum, et præfixæ monachæ quieti in ipso monasterio vel prædicta congregatione, sub potestate et dominatione antedicti pontificis, degere debeant. Ideoque præsentem præceptionem decernimus et omnino iubemus ut, si ullo unquam tempore ipsa carta aut alius ^D qualiscumque instrumentus de nomine prædictorum virorum contra prædictum pontificem, vel ejus abbatissam, nomine Adilane, vel genetrice sua Ingane,

dato hujus regni anno III, sub Aigliberti pontificatu. Forte quis conjiciet in hoc nostro diplomate annum XIII pro anno III reponendum; et hujus emendationis ope, satis plana fierent omnia; diploma enim tunc illigaretur cum anno Chr. 685, et juxta Bondonneti, Vit. episc. Cenoman. pag. 234, ac Coitii, Ann. t. IV, pag. 39, computationes annorum presulum Cenomanensium, obitus Berardi ac initia pontificatus Aigliberti referentia sunt circa annum Christi 681. Sed mera conjectura hanc emendationem tuetur; et, cum instrumento nullam hanc conciliet auctoritatem actorum episcoporum Cenomanensium spuris instrumentis referentium, a falsi suspitione nequit gratuita conjectatione liberari; ergo illud adulterationis signum nosse vobis liceat.

^c Ad Childerici II diplomata, n. VIII.

vel ipsa congregatio omni tempore, absque cujuslibet impedimento, vel supradictorum virorum, quietas in ipso monasterio, sito in pago Cenomannico, Tufflaco constructo, debeant residere, vel sub sancta regula ibidem conversare, et pro statu Ecclesiæ et salute patriæ, seu pro stabilitate regni nostri perenniter ibidem debeant exorare. Et ut hæc auctoritas firmiter habeatur, in omnibus et ab omnibus conservetur, manus nostræ suscriptionibus subter eam decrevimus roborare. In Christi nomine, Theodericus rex subscripsi. Guntinus jussus obtulit et subscripsit. Datum quod fecit mensis Decembris dies vj, anno iij regni nostri, Compendio in palatio nostro, in Dei nomine feliciter. Amen.

IV.

^a *Diploma quo Theodericus monasterium sanctæ Mariæ infra Sartam fluvium Cenomanensi ecclesiæ asserit (ann. 676).*

Theodericus rex Francorum, vir illuster. Si petitionibus sacerdotum quod ad eorum opportunitatem pertinet libenter præstamus assensum, regiam in hoc exercemus consuetudinem, et hoc nobis ad laudem vel ad salutem æternam et stabilitatem regni nostri in Dei nomine pertinere confidimus. Igitur apostolicus vir, dominus Aiglibertus, Cenomannicæ urbis episcopus, missa petitione, clementiæ regni nostri credidit suggerendum ut constitutionem, quam propter amorem Dei et eleemosynam nostram constituerat, per consensum comprovincialium episcoporum, sive consacerdotum ac canonicorum suorum in monasterio sanctæ Dei genitricis, quod est constructum intra fluvium Sartæ et murum civitatis, tam extra murum quam et infra ipsius civitatis munitionem quod ad matrem ecclesiæ sanctæ Mariæ et sancti Gervasii et Protasii, cui præesse videtur, jure ecclesiastico pertinet, et per suscriptionis firmitatem prædecessorum suorum temporibus sub censu firmiter et legaliter delegatum esse cognoscitur; postulavit ut firmitatis causa, nostra regali confirmetur censura. Cujus petitioni nos assensum præbentes, et eandem suam constitutionem nostra auctoritate confirmantes, hoc præceptum fieri jussimus, et per hanc auctoritatis nostræ inscriptionem præcipimus ut, sicut a prædicto venerabili apostolico viro Aigliberto, Cenomannicæ urbis episcopo, est constitutum, vel sicut in ejus continetur scripto, tam deinceps

^a Exstat in Actis episcoporum Cenomanensium, Mabill. Analect., pag. 279; recusum in Collectione scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 626. Perit Childbertus II anno 675, ineunte Septembri mense, cui successit frater ejus Theodericus III, non quidem statim ab obitu fratris, Longuer. Ann. Franc. tom. III, Collect. hist. Franc. pag. 631; sed Theoderici annos a die obitus Childerici computatos fuisse ex Mabillonio probat Longueruus. Ergo mense Martio tertii anni Theoderici jam currebat annus Christi 676. Emendanda foret hæc nota chronologica, ut conciliari posset cum pontificatu Aigliberti, cujus exordium sub anno 680 collocat Bondonnetus, Vit. episc. Cenoman., pag. 334 et 336; nisi dicatur legendum in diplomate anno xiii pro anno iii, sed conjectura hæc auctoritate destituitur; et cum levis-

nostris et futuris temporibus sub jure et dominatione præfatæ Cenomannicæ senioris urbis ecclesiæ, sanctimonialibus inibi degentibus et pauperibus ac peregrinis stipendiarie disponente atque ordinante præfatæ urbis episcopo, ac decessoribus suis et abbatissæ quam ipse sive successores sui in eodem monasterio constituerunt, sub regula existant ac regulariter vivant, et plena eis regula conservetur. Et res ad prædictum monasterium pertinentes monemus, ut neque nos, neque successores nostri, aut qualibet expectantibus vel exactoribus præfati regni auferre, aut alienare a jure et dominatione jam dictæ matris Cenomannicæ urbis ecclesiæ, aut propter benevolentiam vel leviorationem seu servitii præfati domni et apostolici viri Aigliberti episcopi aliqua succedat occasione, aut qualiter calliditate vel malo ingenio machinetur, ut a jugo præfatæ ecclesiæ ex hac nostra benevolentia ipsum monasterium auferatur vel alienetur, sive aliquo modo subtrahatur: sed in jure et potestate sæpe dictæ matris ecclesiæ aut pontificum inibi Deo degentium præsentibus atque futuris permaneat temporibus, neque aliquo modo quicquam auferre vel præterire præsumat: sed præfati episcopi constitutionem, sicut ab illo constitutum et a nobis confirmatum est, per diuturna tempora inviolabiliter in augmentum sanctæ Dei Ecclesiæ et inconulse omnes reges et principes vel exactores regni persistere, aut permanere sive perdurare omni tempore permaneat. Et, ut hæc præceptio firmiter habeatur, vel per diuturna tempora a nobis vel a successoribus nostris in melius conservetur, nostris suscriptionibus decrevimus roborare. In Christi nomine, Theodericus rex subscripsi. Audofredus jussus subscripsi. Datum quod fecit Martius dies v, anno regni nostri iij, Compendii palatio, in Dei nomine feliciter.

V.

^b *Diploma quo Theodericus bona Adalrici duci, fisco regio adjudicata, concedit monasterio Besuensi (ann. 677).*

Merito beneficia quæ possident amittere videntur, qui non solum largitoribus ipsorum beneficiorum ingrati existunt, verum etiam infideles eis esse comprobantur. Ad hujusmodi igitur exemplum postquam omnibus patefactum est qualiter Adalricus dux, Deo sibi contrario, nobis infidelis apparuit, et se Austrasiis consociavit, ut adversum nos et nostros fideles

sima fides deberi videatur Actis episcoporum Cenomanensium inter Analecta Mabillonii vulgatis, hoc diploma sinceris non annumeremus.

^b Exstat in Chronico Besuensi, Dacherii Spicil. t. I, pag. 501; recusum a Gointio, Ann. t. III, pag. 775; Bertholeto, Hist. Luxemb. t. II, pag. 20, et in Collect. scriptorum rerum Francicarum, tom. IV, pag. 657. Die 4 Septembris anni 4 regni Theoderici III jam expletus erat annus Chr. 676, si exordium regni hujus ab ineunte mense Septembri repetamus. Certe ante hujus mensis diem 12 occisus fuit Childericus, a cujus morte computantur anni regni Theoderici III. Vide Longueruzi Annales Francorum. Suffragantur Gointius, ubi supra, et Mabillonius, Annal. t. I, pag. 537, qui diploma de quo agimus collocant sub anno 677.

scelera sua, si dominus Deus permisisset, exercisset, nos, propter ipsum facinus, omnes res suas ad nostrum fiscum jussimus revocari. Cognoscat itaque utilitatis vestrae magnitudo quod res nominatas Fiscifelinis, una cum appenditiis suis et adjacentiis, et cum colonica Trevario, et quicquid supra dictus Adalricus de quolibet adtracto ibidem tenuit vel possedit, ei monasterio quod appellatur Fons-Besuzæ, quod est in honore sancti Petri et Pauli, ac ceterorum sanctorum constructum, ubi venerabilis vir Waldalenus præesse dignoscitur, plena et integra gratia totam nos concessisse. Quapropter per hoc nostrum præceptum decernimus ordinandum, et in perpetuum volumus esse mansurum, ut memoratus abbas Waldalenus prædicto monasterio Fontis-Besuzæ res jamdictas, una cum ædificiis, mancipiis, accolabus, terris et pratis, silvis, pascuis, aquis aquarumque decursibus, accessibusque omnibus, vel reliquis quibuscumque beneficiis, eum omni usu fructuario, ex nostræ largitatis munere perpetually recipiat possidendas. Et, ut hæc præceptio firmior habeatur, et futuris temporibus inconvulse teneatur, manus nostræ subscriptionibus eam decrevimus roborare. Signum Theoderici regis. Datum mense Septembri, die iv, anno iv regnante Theoderico rege.

VI.

^a *Diploma quo Theodoricus dona confert Chainoni diacono (ann. 677).*

Theodericus, rex Francorum, vir illustre. Merito illi nostri jovamen vel consolacione percipiunt, qui erga nostris partibus fidelis esse inveniuntur. Idioque cognoscat magnetudo seu utilitas vestra quod nus mansellus alienus, in loca noncompans Saocitho, Muntecellis seu et Abniti, ubi Saxo servos commanire viditur, quem Decta, relicta Chro-

^a Vulgatum a Mabillonio, de Re dipl. pag. 469, ex autographo; recusum a Felibiano, Hist. abb. S Dion., prob. pag. 8, et in Collect. scriptor. rerum Francic., t. IV, pag. 658, qui illud pro legitimo habuerunt. Editum ex Mabillonio a Germonio, de vet. reg. Fr. Dipl. t. I, pag. 79, qui ipsius sinceritatem impugnavit; et iterum ab auctore Historiæ disputationum de re diplomatica, pag. 157, qui argumenta in utramque partem expendit. Unicum falsi indicium petit Germonius ex frequentia vocum barbararum et solæcarum locutionum, quibus totum hoc instrumentum scatet. Objectionem diluit Mabillonius, Suppl. dipl. pag. 13; imo Fontaninus, Vindicæ dipl., pag. 116, de hoc ipso diplomate disserens, disertè astruit barbariem chartarum hujus ævi, nedum de ipsarum falsitate suspicionem ingerat, sinceritatem potius prodere. Sic et Baronius, cui ob hos nævos videbantur venerabilia, si fas est dicere, vetera instrumenta; ita ut in ipsis edendis retinenda admoneret menda hujusmodi, quasi veritatis minime fucate testimonia. Contra institit Germonius, de vet. reg. Franc. Dipl., t. II, pag. 53, et t. III passim, sed in eo frustra fuit. Lectiones Mabillonii sequimur.

^b Medium mensem Septembrem anni 5 regni Theoderici III adjudicandum anno Chr. 677 monstrabimus in notis ad diploma quod proxime sequitur; ergo eodem anno tribuendum videtur diploma de quo agimus, hoc eodem mense, die 12, emissum.

A doberetho, quodam in concambio de homene, nomine Eligio, nussetur recipisse, vel de comparato ibidem habuit, venerabile viro Chainone diacono plena et integra gracia visi fuemus concessisse. Quapropter per hunc præceptum, specialius decernemus ordenandum, quod in perpetuum volumus esse mansurum, ut antedictus Chaino, absque vestra aut cujuslibet contrariaetate, ex nostra indulgencia ipse mansellus in suprascripta loca, sicut superius est insertum, quicquid ipsa Decta de concambio vel de comparato, aut de qualibet contracto nussetur habuisse vel possedissæ, hoc ad integrum cum quibuslibet beneficiis habiat concessum adque indultum, vel in sua domenacione hoc libere recipere ad possedendum; et quicquid exinde facere voluerit, liberam in omnibus cum Dei et nostra gracia habiat potestatem. Et, ut hæc auctoritas firmiorem obtineatur vigorem, manus nostri subscriptionibus eam superdecrevimus roborare. † In Christi nomine, Theudericus rex subscripsi. Droctoaldus Jussus optuit.

Datum quod scit mnsis September dies xij, ^b anno v rigni nostri, Marlaco, in Dei nomine feliciter.

(Hic in archetypo sigilli fragmentum.)

VII.

^c *Diploma quo Theodoricus concedit Chramlino, episcopo Ebredunensi, in synodo deposito, scultatem res suas post degradationem retinendi (ann. 677).*

Theudericus, rex Francorum, viris illustrebus C Audoberetho et Rocco, nostris patriclis, et omnibus ducis, seu comitebus, vel actorebus publicis. Dum et episcopos de rigna nostra, tam de Niuster quam et de Burgundia, pro statu ecclesiæ vel confirmacione pacis ad nostro palacio Marlaco villa jussemus advenire, et aliqui ex ipsis, qui in infidilitate nostra fuerant inventi, per eorum cannonis fulrunt judeca-

^e Vulgavit ex autographo Mabillonius, de Re dipl., pag. 469, et specimen hujus æri incidendum curavit, ibid. pag. 381. Ex Mabillonio Germonius, de vet. reg. Franc. Dipl., t. I, pag. 306, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 658, recuderunt. Nos quoque ad Mabillonii fidem illud hic edimus. Pro spurio habendum diploma Germonius, ubi supra, t. I, pag. 182, t. II, pag. 255, contendit; contra Germonium instrumenti sinceritatem tæstet Mabillonius, Dipl. suppl., pag. 23, cui Fontaninus, Vindic. diplom. pag. 189, astipulatur. Germonius objicit subscriptionem Theoderici huic diplomati subjectam discrepare a subscriptione ejusdem regis, apposita diplomati de Latiniaco, quod suo ordine infra exhibebimus. Discrepantiam autem non aliunde Germonius arguit, quam ex ipsis specimenibus utriusque instrumenti a Mabillonio æri incisis, de Re dipl., pag. 379 et 380. His vero diligenter inspectis, fatemur nos non aliam inter subscriptiones varietatem deprehendere, quam quæ inter utramque ex ipso temporis, annorum videlicet duodecim intervallo, promanasse credibile est; et certe, ut acute notat Mabillonius, D. plom. suppl. pag. 23, si quis falsarius subscriptionem alterutris diplomatis finxisset, maximam in litterarum formis cum exemplo sibi proposito similitudinem observandam curavisset. Ergo falsi suspicionem elevat potius quam ingerit, leve quod objicitur inter subscriptiones discrimen.

ti : inter quos adfuit ^a Chramlinus, filius Miecio ^A quondam, qui æpiscopatum Aebreduno civitate habuit, inventum est, quod sua præsumptione, vel per falsa carta, seu per revellacionis audacia, sed non per nostra ordenacione, ipsam æpiscopatum reciperat, etiam nec sicut eorum canonis continent, ad ipsum benedicendum solemniter episcopi non adfuerunt; unde Genesis, Chadune, Blidramno, Landobertho et Ternisco, qui metropoli esse videntur, vel reliqui quampluris episcopi ipsius iudicantis, in nostri præsentia fuit conseissus, adque de suprascripto episcopato aejectus. Ideo nos, una cum consilio suprascriptorum pontificum vel procedum nostrorum, complacuit quatenus, dum secundum canonis in ipso senodale concilium fuerat degradatus, res suas proprias pertractavimus, pro mercidis causa perdere non dabit; sed quod exinde facere voluerit, una eum suprascriptus patribus nostris, taliter præcipimus, ut hoc licenciam habiat faciendi. Et postea peticio sua fuit, ut ipsum in monasterio S. Dionisiae, peculiaris patrum nostri, ubi ipsi preciosus in corpore requiescit, vel ubi Charlericus abba præesse videtur, ut sub opidiencia vel sub regolare ordine diebus vite sui conversare dabit; et dum perpetuo exilio fuerat iudicatus, mesericordia muti, una cum consilio suprascriptorum pontificum, petitionem suam vise fuimus pristitisse. Proinde per præsentem præceptum specialiter decernemus ordenandum ut res suas neque vos, neque junioris seu successoris vestri, nec quislibet contradicere nec minuare, nec contangere, nec infiscare non præsumatis, nisi per hanc auctoritate plisius in Dei nomine confirmatus liciat ei, per nostro permissio, res suas, ubi et ubi voluerit, donare aut delegare, vel quicquid exinde facere voluerit, liberam et firmissemam in omnibus habiat potestatem. Et, ut hæc auctoritas firmior habiatur, manus nostri subscriptione eam suptr dicrivemus roborare.

^a Chramlinus in catalogo episcoporum Ebredunensium non recensetur, Nov. Gall. Chr. t. III, pag. 406, qui in hoc diplomate episcopatum Ebredunensem occupasse dicitur. Ratio subest, scilicet quia injuste sedem occupaverat, et inde, veste discissa, in synodo Marliaca fuerat dejectus. Hæc autem synodus celebrata fuit, juxta Pagium, in Baron. t. III, pag. 77, anno 677. Hoc eodem anno currebat annus v regni Theodorici; nam anno sequenti 678, mense Septembri, totius Franciæ monarcha factus est Theodoricus, defuncto Dagoberto; tempore autem diplomatis de quo agitur, Neustriæ tantum et Burgundiæ Theodoricus rex erat, ut liquet ex his verbis quæ leguntur initio ipsius diplomatis: *Episcopus de rigna nostra, tam de Nius'er quam de Burgundia*. Hinc annum 677 huic instrumento præliximus, quod vulgo tribuitur anno 678. Marlacum vero, ubi synodus fuit congregata, locum in confinio Campaniæ ac Burgundiæ existimavit Mabillonius, de Re dipl. pag. 470; Pagius autem, ubi supra, in Neustria positum in agro Parisiensi satis feliciter arbitratus est, nec alium esse a palatio quod hodie Marly Gallicæ appellamus. De hoc argumento consulendus est Mansi, Collectio conciliorum maxima, t. IX, col. 471.

^b Vulgatam a Miræo, Opp. dipl. t. I, pag. 426; recusum a Cointio, Annal. t. IV, pag. 124. Huic instrumento in sua collectione locum dare merito designati sunt Collectores script. rerum Francicarum.

In Christi nomine, Theudericus rex subscripsi. Aghilbertus recognovit.

Datum med. o mense September, annu v regni nostri, Marlaco, in Dei nomine feliciter.

(Hic in archetypo sigilli vestigia.)

VIII.

^a Diploma, quo Theodoricus multa prædia confert monasterio quod vocatur Nobiliacus (ann. 680).

In nomine sanctæ et individue Trinitatis. Theodoricus, gratia Dei rex. Idcirco potissimum collatam nobis a Deo credimus imperii dignitatem, ut in tutela et augmento sanctæ catholicæ Ecclesiæ ipsam quam exequamur voluntatem. Quapropter noverit omnium fidelium nostrorum, tam futurorum quam presentium, solertia, quod adierunt celsitudinem nostram monachi ex monasterio quod vocatur Nobiliacus, ubi pretiosus confessor Christi Vedastus corpore quiescit, humiliter postulantes ut regale decretum nostrum super villis quæ nostra munificentia jam sibi cesserant, firmari juberemus, ut quæcumque ex inspiratione divina ipsis contuleramus, imperiali edicto et sigillo ad perpetuitatem statueremus. Igitur, pro salute tam successorum quam antecessorum nostrorum, videlicet regum vel imperatorum, et pro totius statu regni, inspirante rege omnium regum Deo, præfato monasterio et monachis inibi Deo in perpetuum famulantibus, regali liberalitate confirmamus quæ jam eadem liberalitate concessimus, ad matriculam scilicet ecclesiæ, in Atrebato pago Atheas, Felci, ad portam ecclesiæ, Bernivillam, Daginivillam; in pago Veromandensi, Mediolanas, Valles, Putheas aquas; in Batua, Rexam, Wulfaram cum capella Rothem, et aliam Rothem; in pago Hasbanio et Ribuario, Haimbecha, Halmala, Torona, et inter Altheim, Meridas, Ambron, Musinium, Groseas, has villas, mansos domi-

Novæ Galliæ Christianæ auctores, t. II, col. 574, de hoc diplomate ad Cointium remittunt, qui illud quasi legitimum tuetur; sed spurium facile videbitur illud conferenti cuilibet cum diplomatibus Caroli Calvi, quorum formulas exhibet, temporibus Theodorici III insolitas; et magna ex parte exscriptum iudicabit ex Caroli Calvi diplomate, apud Martenium, Ampl. col. t. I, col. 498, emisso anno 876, in gratiam ejusdem monasterii quod hodie nomen sancti Vedasti obtinet. Diploma Caroli Calvi ex his verbis exordium habet, quæ ipsissima ab inepto falsatore exscripta, Theodorico tribuuntur: « In nomine sanctissimæ et individue Trinitatis, Karolus, Dei gratia, unde noverit omnium fidelium nostrorum, tam presentium quam futurorum, solertia, quod adierunt celsitudinem nostram, etc., ut regale decretum nostrum, quod super jam dicto monasterio... statimus, atque imperiali edicto decernimus, etc. » Utramque formulam stolidè retinuit falsarius, *regale decretum et edictum imperiale*, qui nescivit in diplomate Caroli, *regale decretum* appellari diploma quod omiserat antiquam imperialem dignitatem esset assecutus; imperiale vero edictum, quod tunc emittebat, cum foret ad imperium erectus; ergo utraque locutio recte a Carolo usurpatur: Theodorici vero diploma bene quidem *regale decretum*, nullo autem modo *imperiale* dici potuit, quidquid dixerit Cointius ad astruendum imperatorum formulas a Merovingiis regibus usurpatas fuisse.

nicales sex, mansos serviles septuaginta quinque; A in Watrevio, Cambach cum appendiciis suis et ecclesia; in pago Caribant, Maxtin cum appendiciis; in Fabula, Montes. De his ergo villis, cum omnibus appendiciis et redditibus et mancipiis, per imperialem celsitudinem sancimus, ut nullus mortalium præsumat aliquid violentia qualibet vel fraude auferre vel demere, sed sicut a nostra liberalitate roborata sunt, præfati monasterii fratrum usibus in perpetuum cedant.^a

IX.

^b *Diploma quo Theodoricus ab omni telonio eximit per regna sua currus aut navigia, res ad utilitatem monasterii sancti Dionysii vehentia (ann. 681).*

Theudericus, rex Francorum, viris illustribus omnebus agentibus, tam presentibus quam et futuris. Decet regale clementiam ea que pro profectum ecclesiarum pertinet libenter prestare, et effectui in Dei nomine mancipare. Ideo cognuscat magnetudo seu utilitas vestra quod nus ad monasterio peculiaris patroni nostri domni Dionensiae, ubi ipse preciosus in corpore requiescit, ubi venerabilis vir Chardericus abba custos præesse viditur, tale beneficium vise fuimus concessisse de quantacumque carra, ubi pro oportunitate ipsius basilice, vel necessitate fratrorum, tam in Niustreco quam in Austrea vel in Burgundia ambolare aut discurrere videntur, tam carrale quam de navigale, nullus quislibet de iudicibus nostris vel de tellonariis nullo tilloneo de ipsa carra exigere, nec requirere non presumatur. Quapropter per presentem decernimus hac jobimus præceptum, et perpetuo volumus esse mansurum, ut neque vos, neque juniores seo successores vestre, ne [que] quislibet de iudiciaria potestate acinctus, ipso tilloneo de omnia carra ipsius monastirie domni Dionensi, tam carrale quam navigale, per rigna Deo propicio nostra, tam in Niustreco quam Austrea vel in Burgundia, ubi et ubi de ipso monastrio vel de ejus villis, tam ambolandum quam revertendum

^a Non absolutum fuisse videtur instrumentum. infeliciter tentatum. Quas ipsi falsarius notas chronologicae esset additurus, divinare arduum foret et supervacaneum.

^b Vulgavit Mabillonius, de Re dipl. pag. 470, ex autographo; recuderunt Felibianus, Hist. abb. sancti Dion., prob. pag. 9, et Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 660. Nulla in hoc diplomate nota chronologica, nec regis subscriptio; sed sigillum regium appositum fuisse monet Mabillonius, de Re dipl., pag. 210, quod subscriptionis viceum ita præstat, ut instrumentum idem conciliet. Quo tempore datum fuerit sic potest erui. Datum est cum tota monarchia Franciæ potiretur Theodoricus, si quidem in hoc instrumento memorat regna sua Neustriæ, Burgundiæ et Austriæ. Occiso autem Dagoberto anno 678, Austrasia quidem in jus Theodorici cedebat, cui jam Neustria et Burgundia parebant; verum Austrasii non statim ipsum agnoverunt regem, et adhuc anno 680 contra ipsum aciem direxerunt. Victi tandem hoc eodem anno, ad obsequium redacti sunt, Longuer. Ann. Fr. in t. III, Coll. ser. rer. Fr. p. 694; et Pipinus ipse, in Austrasia major domus, non solum Theodorico, sed Warahoni, Neustriæ majori domus, se subiecit. Ergo hoc di-

perrexerent, nec per civitates, nec per castella, nec per portus, nec per exitus, nec ubi et ubi, tilloneos exigetur; nec pontatico, nec portatico, nec pulviratico, nec rodico, nec salutatico, nec cispetatico, nec qualibet redebicione, quod exinde fiscus noster sperare potest, nullatenus quoque tempore requiratur nec exigatur, nisi omnia ex omnibus ad ipsa basilica domni Dionensiae in ejus lumenaribus nos mercedes compendio valiat esse concessum adque indultum, et ibidem perpetualiter valiat proficere in augmentes. — Rigulfos recognovit.

X.

^c *Diploma quo Theodoricus Eremberti in abbatem Corbeisensem confirmat (ann. 681).*

Theodericus, rex Francorum, episcopis et viris illustribus. Decet regalem clementiam, ut non solum gubernacula regalis culminis provideat, sed et regimina ecclesiarum et monasteriorum, pro Dei intuitu et mercedis nostræ augmento, sollerti cura providere, ut pax ecclesiarum, et segura libertas monachorum Domino omnipotenti militantium, per omnia conservetur. Et de sacrosancto monasterio nuncupato Corbeia, in pago Ambianense constructo, ad regalem nostram præsentiam monachi et viri Dei venientes, serenitatis nostræ clementiæ auribus suggesserunt, ut dum et venerabilis vir Chrodegarius abba, secundum consuetudinem humanæ fragilitatis, de hac luce ad Dominum migrasse dignoscitur, quem apostolicus vir dominus et pater noster Theodefodus episcopus, dum et ille onus pontificale meruit accipere, per nostram voluntatem et præceptionem, ad regendum ac dominandum monasterio suprascripto constituit; cum relatione et consensu totius congregationis ipsius monasterii, petierunt ut liceret eis secundum eorum electionem, et secundum sanctum privilegium quod supra loco sancto ex regali munificencia et sacerdotum concessione indultum est, de semetipsis eligere rectorem. Et dum eorum petitio nostræ serenitati congrua esse et rationalis in om-

ploma circa annum 681 fuisse emissum conjicimus. Favet nomen Charderici, abbatis Sandionysiani, qui tunc et pluribus deinde annis sancti Dionysii monasterio præfuit. Mabillonius tamen et Felibianus circa annum 678 instrumentum hoc collocandum censuerunt.

^c Exstat apud Sirmundum, Concil. Franc. t. I, pag. 305, et Cointium, Ann. t. IV, pag. 249; inter instrumenta Novæ Galliæ Christianæ, t. X, instr. col. 281; inter Probationes libertatum Ecclesiæ Gallicanæ, part. II, pag. 67, et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, p. 660. Destitutum est diploma hoc notis chronologicis, tum in editis tum in manuscriptis Codicibus, ut testatur Mabillonius, Ann. t. I, pag. 565; hinc critici cui anno tribuendum sit minime inter se consentiunt. Mabillonius electionem Eremberti circa annum 681 collocandam censet, quam Cointius, ubi supra, ad annum usque 694 removere jubet. Mabillonio suffragantur Novæ Galliæ Christianæ auctores, t. X, col. 1156; quæ quidem sententia potior nobis videtur, etsi fateamur hucusque non suppetere argumenta ejusmodi, ut aliquid certi circa hoc astrui possit.

nibus videretur, venerabilem virum Erembertum, A qui in ipso monasterio fuit nutritus, ipsi homines, cum voluntate suprascripti pontificis domni Theodofridi episcopi, elegerunt; nostra clementia ipsis monachis concessisse comperitur, sicut suggesterunt. Præcipientes ergo per hanc præceptionem serenitatis nostræ et auctoritatis regalis, concessimus et omnino jubemus ut suprascriptus venerabilis vir Erembertus, abbas et rector monasterii Corbeiensis in omnibus sit constitutus; et sicut bonus pastor, ea quæ utilia sunt ad opus monasterii et ad regimina monachorum provideat, et regat, et erudiat; et mereatur audire vocem Domini dicentis: Euge, serve bone et fidelis! quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui. Et ut taliter agat, ideo nostra clementia ei indulisit ut habeat potestatem de tota congregatione ipsius monasterii, vel de eorum hominibus in eorum terris commanentibus, vel de eorum rebus et possessionibus mobilibus et immobilibus, sicut sancta regula docet, et sanctus ordo monachorum dinoscitur esse conservandus; ita ut de die præsentis, omnibus temporibus vitæ suæ, secundum Dei voluntatem et secundum sanctum ordinem, dominatum accipiat; et ipsa sancta congregatio sub illo constitua, preces assiduas ad aures reverentissimas majestatis Domini, pro nobis et pro stabilitate regni nostri, jugiter fundat. Et ut hoc præceptum firmiter habeatur, quod pro Dei timore indulisimus auctoritate præcelsa, manus nostræ subscriptionibus subter decrevimus roborare.

XI.

^a *Diploma quo Theodoricus dona monasteriis Stabulensi et Malmundariensi collata confirmat (ann. 681).*

Theodoricus, rex Francorum, vir inluster. Si petitiones sacerdotum aut ecclesiarum prolatas, in quo nostris auribus recte poposcerint, perducimus ad effectum, regiam consuetudinem exercemus, et in æternum Dominum retribuimus ex hoc habere confidimus. Ideo notum sit fidelibus nostris quia venerabilis vir Goduinus [Gonuinus] abba de monasterio [monasteriis] Stabulaus et Malmundario, quæ sunt in honore sanctæ Mariæ et sanctorum

^a Ediderunt Henschenius, de trib. Dagob. lib. II, cap. 17, ex ms. Bambergensi; Cointius ex Henschenio, Annal. t. IV, pag. 28; Martenius, Ampliss. coll. t. II, pag. 42, ex chartario Stabulensi; Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 635, ex Martenio, cujus lectiones sequimur. Nulli suspectum diploma. Desunt notæ chronologicæ; nec concordant inter se critici cui anno assignandum sit instrumentum hoc: alii, ut Marten. et Coll. script. rer. Franc. anno 673 aut 674 datum fuisse arbitrantur; alii, Cointius, ubi supra, et Mabill. Ann. t. I, pag. 568, circa annum 681. Si rem liceat expendere, ante omnia advertendum est monasteria Stabulense et Malmundariense paruisse Austrasiæ regibus. Anno autem 673, occiso Childerico, Austrasii sibi Elbroinum ducem constituerunt contra Theodoricum, Neustriæ et Burgundiæ regem, cui erant infensissimi, et anno sequente Dagobertum II regem agnovcrunt,

apostolorum Petri et Pauli et [ac] sancti Martini et ceterorum sanctorum, a bonæ memoriæ avunculo nostro Sigiberto, quondam rege, ob amorem Christi, de foreste fiscibus nostris constructa, clementiam nostram exposcit, eo quod ipse princeps, pro mercedis suæ compendio et vita æterna, villas aliquas de fiscis, tam ultra Ligera res proprias quas dominus Remaclus legitime possedit, quam ceteras per præcepta sua manu roborata, sub integra emunitate absque introitu judicum concessit unde et ipsa præcepta, seu et confirmationem decedentium regum memoratus abba se præ manibus habere adfirmat; se petiit celsitudinem nostram ut tam id quod ipse princeps dominus Sigibertus de fisco suo, seu de reliquis locis, ad ipsa monasteria [Add.: per suas auctoritates noscitur concessisse quam etiam quod ad scripta monasteria] a Christianis hominibus inibi videtur fuisse datum [conlatum], et præsentis temporis eorum manet possessio vel dominatio, ut hoc in idipsum pro nostris oraculis confirmare debemus. Cujus petitioni, pro reverentia ipsorum monasteriorum, seu considerantes sacerdotium ipsius viri Godoini, vel fidei suæ respectum quo erga regnum nostrum fideliter videtur famulari, non solum confirmasse, sed etiam pro mercede nostra a novo recessisse vestra comperiat magnitudo. Præcipientes enim ut, sicut constat a suprascripto principe domno Sigiberto, vel germano nostro Childerico, quondam rege, seu ceteris Christianis hominibus, ad ipsa monasteria, tam villabus quam domibus, mancipiis, ac colabus, vineis, silvis, pratis, campis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, cum reliquis beneficiis, mobilibus et immobilibus, præsentis tempore quieto ordine pars ipsorum monasteriorum cernitur dominari, ita deinceps pro nostra auctoritate plenius in Dei nomine confirmamus tam suprascripta loca, quam supradictum Godoinum abbatem et successores suos, vel monachos ibidem consistentes, tam nostris quam futuris temporibus, inspectas ipsas auctoritates ante lectos principes, vel reliqua instrumenta, quod ibidem fuit firmatum et condonatum, seu et inantea juste et rationabiliter collatum sub emunitatis nomine, absque introitu judicum, ibidem maneat inconvulsum; quo fiat, ut vobis ad mercedem parti-

^D a quo monasteria de quibus agitur diploma impetraverunt quod supra exhibuimus, col. 4307. Dagobertus interemptus est anno 678, nec ideo statim Theodoricus potitus est Austrasia, quam Martinus et Pipinus duces occupaverant; sed his prælio victis anno 680, vide supra, n. IX, not. ^b, totius Franciæ monarcha effectus est Theodoricus, et ei subiecta sunt monasteria Stabulense et Malmundariense; unde conjicere pronum est circa annum 681 ipsa possessionum suarum confirmationem ab eo postulasce. His suffragatur Longueranus, Annal. Franc. in t. III Coll. script. rer. Franc., p. 699 et seq., nec repugnant tempora Godoini ablatis, qui utriusque monasterio præfuit ab anno 674 ad annum 685, ut testatur Nova Gall. Christ. t. III, col. 940. Hoc autem diploma Theodorico hujus nominis tertio tribuendum liquet, ex eo quod ibi Theodoricus avunculum suum appellat Sigibertum.

neat, et ipsos servos Dei melius delectet pro regni nostri constantia attentius Domini misericordiam deprecari. Et ut hæc præceptio firmior habeatur et per tempora conservetur, manus nostræ subscriptionibus subter eam decrevimus roborari. — In Christi nomine Theodoricus [Theodericus] rex subscripsit.

XII.

^a *Diploma quo Theodoricus immunitatem confirmat monasterio Sithiensi concessam, pro iis quæ in Attiniaco fisco monasterium hoc comparaverat aut comparare poterat. exceptis mansis unde operæ carrariæ exeunt (ann. 682).*

Si aliquid ad loca sanctorum pro adjuvamen servorum Dei concedimus, hoc nobis ad laudem vel eterne retributionis pertinere confidimus. Igitur cognoscat magnitudo seu utilitas vestra quod nos venerabili viro Bertino, abbati de monasterio Sithiu, tale beneficium concessimus, ut quod infra mero Attiniacense de fisco nostro comparatum habeat, aut inantea ad comparandum invenire potuerit, præter illos mansos unde operas carrarias exeunt, hoc habeat concessum, et nullo reddito terre, nec nullas functiones publicas eisdem ob hoc exigere, nec requirere non debeatis. Quapropter per hoc præceptum specialius decernimus ordinandum, quod in perpetuo volumus esse mansurum, ut neque vos, neque juniores seu successores vestri, nec quislibet de judiciaria potestate adiectus, de ipsas terras quod infra mero Attiniacense infra ipso fisco nostro memoratus abba comparatum habet, aut deinceps ipse vel successores sui, aut pars ipsius monasterii comparare potuerint, præter illos mansos unde carpentis exeunt, nullos redditus terre, nec nullas functiones eisdem non requiratis nec exactetis, nisi quicquid exinde ipse abba, vel pars monasterii sui Sithiu, aut successores sui, vel quod fiscus noster percipere potuerit ex nostro munere largitatis hoc habeat concessum atque indultum. Et ut hec præ-

^a Vulgavit Mabillonius ex chartulario Folquini, de Re diplom. pag. 606; ex Mabillonio recensus est in Suppl. opp. diplomat. Miræi, t. II, pag. 928; et in Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 661. Nos edimus ad fidem exempli quod D. de Wite, archivo monasterii sancti Bertini præfatus, ex eodem chartulario, fol. 25, exscriptum, in chartophylacio nostro reposuit. Folquini inaccurate exhibuit formulam subscriptionis Theodorici, quæ in aliis diplomatum concipi solet his verbis: *In Christi nomine Theodoricus rex subscripsit*. Perperam Folquini hoc diploma tribuit anno Chr. 676; annus enim decimus regni ejus, mensis Novembri, concurrebat cum anno Chr. 682.

^b Primus vulgavit Ladius, de Suevis, lib. VIII, absque notis chronologicis. Hujus memoria est in Chronico Novientensis monasterii, a Martenio edito, Thesaur. anecdot. t. III, col. 1151, scripto partim XIII, partim XIV sæculo; sed solas chronologicas notas exhibuit Martenius, cæteris prætermissis. Mabillonius totum instrumentum exscripsit, et, ex ejus schedis, typis mandaverunt auctores Novæ Galliæ Christianæ, t. V, instrum. col. 457, integrum quidem, sed inaccurate. Recuderunt ex schedis ejusdem Collectores scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 662. Tandem prodit curis D. Grandier, a nobis sæpe laudati, Hist. eccles. Argent. t. I, prob. p. 40 et seq.,

ceptio firmior habeatur, et per tempora melius conservetur, manus nostre subscriptionibus eam decrevimus roborare. — Signum gloriosi regis Theodorici.

Data sub die X kalendas Novembris, anno X regni nostri, Compendio palatio, in Dei nomine feliciter.

XIII.

^b *Diploma quo Theodoricus immunitatem concedit monasterio Novientensi (ann. 683).*

In Christi nomine Theodericus [Al., Tiedericus], rex Francorum, vir illuster, Attico [Al., Athico] duci et Adelberto comiti ceterisque fisci nostri exactoribus. Illud nobis ad eternam retributionem credimus in Dei nomine proficere, si petitiones hominum religiosorum ad effectum perducimus, vel pro Christi amore cum omni protectione solidamus. Atque ideo cognoscat magnitudo seu utilitas vestra, venerabilem virum Erhardum abbatem ac missum suum Radebertum monachum serenitati nostre suggestisse de hominibus ingenuis qui in mundeburde monasterii Novientensis, quod in honore peculiaris patroni nostri sancti Mauritii constructum esse videtur, ut eis tale beneficium concedere deberemus, hoc est de loco nuncupato Hiltesheim, quem propria manu eidem monasterio tradidimus, ut a iudicibus nostris nullam inquietudinem, vel quamlibet requisitionem, aut fredam, seu rehibitionem, vel injunctionem, quod ad vos vel juniores vestros pertinuerit, ad quascunque necessitates volumus esse communitos, pro mercedis nostre augmento, in luminariis peculiaris patroni nostri jam supradicti Mauritii, per hanc auctoritatem visi sumus concessisse; ita ut neque a subditis vestris, neque a vobis seu a successoribus vestris inquietentur vel amoveantur, nisi ab actoribus prefati monasterii in mundeburde impendant, et defensionem, tum ipsi quam et posteritas eorum, presentibus et futuris temporibus sperare debeant, et

ex duplici fonte haustum, videlicet ex exemplo quod pro autographo venditant, reposito in archivo monasterii Novientensis seu Ebermunsteriensis, et ex apographo veteri quod existat in tabulario episcopali Argentinensis ecclesie. Fictitium est prius instrumentum, ut arguitur ex litterarum ductibus, ex stylo, ex notis chronologicis ab æra Christiana petitis, ex ipso regis nomine qui scribitur *Tiedericus*; apographum videtur, primo aspectu, ex hoc commentitio instrumento desumptum, mutatis tantummodo aut expunctis iis quæ potissimum falsum probebant, regis scilicet nomine, notis chronologicis, et subscriptionum formulis. Cum de cætero alterum alteri sit simillimum, utrumque separatim edere supervacaneum arbitramur. Lectionem apographi, ut pote emendatiorem, sequimur; discrepantias inter uncos aut in notis exhibemus. Certe hæc inter utrumque similitudo aliquam suspicionem injicit de utriusque falsitate. Apographum tamen ecclesie Argentinensis, cum nulla manifestæ falsitatis vitia exhibeat, ex legitimo instrumento descriptum censeri potest; alterum vero temere, ut sæpe fit, quoad subscriptiones et notas chronologicas interpolatum. Ergo quale edimus, ex tabulario ecclesie Argentinensis depromptum, spuris annumerare nobis religio est.

^c Al.: *Venerabili viro patri nostro domino Herardo abbati ac misso suo Radeberto monacho.*

quod fisci nostri ditionibus debuerant inferre, hoc ad ipsam congregationem sanctam hac autoritate concedimus, ut hoc debeant habere concessum atque indultum. Et, ut hec auctoritas nostris, Deo auxiliante, et futuris temporibus firmiorem obtineat vigorem, manus nostre subscriptionibus eam subter decrevimus roborari ^a. In Christi nomine Theudericus rex subscripsi. Aghlibertus recognovit. Datum sub die nono mense ^b Februarii anno decimo regni nostri, in Dei nomine feliciter. Amen.

XIV.

^a *Diploma quo Theodoricus Dervensis monasterii immunitates confirmat (ann. 685).*

Principalis serenitas semper in cuncto debet propicere, precipue petitionibus sacerdotum, que rite poposcerint benigno animo suscipere et ad effectum perducere, ut de obtento beneficio valeant gratulari, et eos melius delectet pro quiete regni nostri et constantia adtenius Domini misericordiam deprecari. Ideoque venerabilis vir Bercharius, abba de monasterio Putiolos, quod bene memorie germanus noster Childericus, quondam rex, ob amorem Dei, in foreste Dervo et sine Wasciacinse supra fluvium Vigore, in honore beati Petri et Pauli vel ceterorum sanctorum Domino cognoscitur edificasse, clementie regni nostri suggestit, eo quod ipse princeps integram immunitatem ad ipsum monasterium focisset; unde et ipsam immunitatem nobis in presenti protulit relegendam; sed pro rei totius firmitate petit celsitudinem nostram, ut hoc circa ipsum monasterium confirmare deberemus. Cujus petitionem non abnegasse, sed in omnibus prestitisse cognoscite. Et ideo jubemus ut de omni facultate ipsius monasterii, tam quod ipse princeps ibidem noscitur delegasse, quam etiam quod a reliquis Christianis hominibus noscitur fuisse condonatum, quolibet ad presens in quibuslibet locis ac territoriis et ex ejus hereditate vel

^a In exemplo quod vocant autographum, cætera sic leguntur: *Manus nostræ subscriptionibus, et auli nostri impressione eam decrevimus roborari. Ego Theudericus rex subscripsi; et ego Adoynus episcopus. Signum Theudericus regis invictissimi. Data mense Februarii, die nono, anno x regni ejus. Actum Suesionis civitate, anno Dominice Incarnationis MCLXXII, indictione vij, in Christo feliciter.* Hæc certe omnia a neoterica intrusa. Annus Ch. 672 cum decimo Theudericus regni anno non concordat; nec jam Suesionibus imperabat Theodoricus. Exemplum forte instrumenti legitimi, quod recentioris ævi amanuensi traditum fuerat ut illud exscriberet, in fine mutilum erat; et, ut deficientia suppleret, formulas sæculi sui pro formulis veris imperitus exscriptor ingressit.

^b Mensis Februarius anni decimii regni Theodorici III incidit in annum Chr. 683.

^c Ex tabulario Dervensi a Chiffletio erutum primus edidit Dacherius in Spicilegio, t. X, pag. 634; ex Episcologio recuderunt Cointius, Annal. t. V, pag. 151, et iterum Coll. script. rer. Franc. t. IV, pag. 662, additis variis lectionibus quas Camusatius cum Dacherio communicaverat. Nos ex chartulario Dervensis monasterii, sæculo VII exarato, instrumentum exscribimus. Nomen regis initio diplomatis prætermisissimum est quod non raro fieri solet in chartulariis. Satis *manifestum* est hoc diplomam emissum fuisse a

A studio, tam ultra Ligerim, in Herla scilicet et Satriaco vel Dono-Fronte cum appenditiis suis, et Diseio cum appenditiis suis, quam etiam citra Ligerim possidere videntur, seu quod ibidem adhuc inantea in Dei nomine a Christianis hominibus juste et rationabiliter fuerit additum vel condonatum, pro quiete ipsius regni nostri, integram emunitatem pro reverentia ipsius sancti loci concedimus, ut nullus iudex publicus quolibet modo judiciaria accinctus potestate, in curtes ipsius monasterii, ubicumque ad presens eorum maneat possessio vel dominatio, aut quod inantea fuerit additum aut condonatum, nec ad causas audiendum, nec fidejussores tollendum, nec rataticum infra urbes vel in mercatis extorquendum, nec ullas paratas aut quaslibet retributiones exactare presumatur; sed in omni facultate ipsius monasterii, ut prefatum est, in omnibus locis et territoriis ubi aliquid possidere videntur et dominari, absque interdictu iudicum, remotis et resectis omnibus petitionibus de partibus fisci, usque super ripam fluvii Magnentis progrediente in directum termino ad locum qui Vallis profunda nuncupatur, sub emunitatis nomine inconcussa, tam nostris quam futuris temporibus, valeant dominari vel possidere. Quo fiat ut et nos pro prestito beneficio mercedem obtineamus, et ipsos servos Dei in ipso monasterio consistentes melius delectet pro stabilitate regni nostri adtenius Domini misericordiam deprecari. Et, ut hec emunitas firmior habeatur et per tempora conservetur, manus nostre subscriptionibus subter eam decrevimus corroborari. Data x Kal. Jun. anno decimo regni ejus. Actum Compendio palatio.

XV.

^a *Diploma quo Theodoricus jus condendæ monetæ indulget episcopis Cenomanensibus (ann. 685):*

Theodoricus, rex Francorum, vir illuster. Regum

Theodorico III; is enim Childericum appellat germanum suum, quod non de alio quam de Childerico II intelligi potest, ut monet Cointius, ubi supra, pag. 152. Annus autem 10 Theodorici III. mense Junio, concurrebat cum anno Ch. 685, ut liquet ex iis quæ sæpius de computatione annorum regni ejus diximus. Notabimus Dacherium et Malbrang. De Morinis. lib. IV, hoc instrumentum referre ad ann. 678.

^d Editum inter Acta episcoporum Cenomanensium a M. bill., Analect. pag. 278; et apud Corvaiserium, Vitæ episc. Cen. pag. 252; Choppinum, Oper. t. IV, pag. 618; Cointium, Annal. t. IV, pag. 128. Recusum in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 665; memoratur in diplomate Ludovici Pii quo jus idem condendæ monetæ Cenomanensibus episcopis concessum confirmatur, anno 836 emissum, ordine suo collocandum, et quod vulgavit Baluz. Misc. t. III, pag. 99. Non desunt exempla hujusmodi concessionum sub stirpe Carolingica; sub Merovingica non item. Mabillonio, Annal. t. I, pag. 559 et 608, videtur dubia sinceritas diplomatis Theodorici III quod exhibemus; ait enim Mabillonius, agens de monetæ condendæ facultate Hippolyto, abbati Condatensi, indulta a Carolo Magno: « Si verum est quod hic legitur, nullum forte monasterium habuit antiquius hujus rei privilegium, quod multis aliis subinde commune fuit. » Alia quædam in diplomate Theodorici suspi-

consuetudinem exercemus, si petitiones servorum Dei, in quo nostras pulsaverint aures, ad effectum perducimus, et hoc nobis ad æternæ beatitudinis præmium percipiendum profuturum esse confidimus. Igitur compertum sit prudentiæ omnium fidelium sanctæ Dei Ecclesiæ et nostrorum, quatenus vir sanctissimus et religione atque sapientia, genereque nobilissimus Aiglibertus, Cenomanicæ urbis archiepiscopus, nos deprecatus est uti monetam publicam in sua civitate, et in nomine sancti Gervasii ac nostro, ei concederemus : quod ita et fecimus, ea videlicet ratione, ut ipse et sui ministri hoc valde prævideant ne aliqua fraus in ipsa moneta nostris futurisque temporibus appareat. Jubentes ergo præcipimus, et præcipientes jubemus ut nullus ex fidelibus nostris, aut quislibet ex judiciaria potestate, de præfata moneta prædicto episcopo suisque successoribus aut rectoribus suæ sedis, Ecclesiæ aliquam calumniam aut injustam pulsationem vel causationem, sive adversam machinationem adversus eos, sive suos successores seu rectores ejusdem Ecclesiæ, ullo unquam tempore facere audeat, aut machinari præsumat. Et hoc præcipimus ut si aliquis hoc fecerit, sol. auri adversus eum vel suos successores rectoresque ejusdem Ecclesiæ componat. Et, ut hæc jussio atque cessio nostra verius credatur et per omnia perficiatur, futurisque temporibus firmis maneat, hanc auctoritatem manus nostræ subscriptionibus roborare decrevimus, et anuli nostri impressione subter sigillare jussimus. Theodericus, rex Francorum, subscripsi. Bonitus obtuli, scripsi et subscripsi. Datum die vj Kal. April. xij regni nostri, Compendio in Dei nomine feliciter. Amen.

XVI.

^A *Diploma quo Theodericus monasterium Hunulfocurtis, ab Amalfrido concessum Bertino, abbati Sithiensi, confirmat (ann. 687).*

Quotiens recta postulatione sacerdotum vel mona-

cionem falsi vehementer movent. 1° Mentio impressi annuli, quæ quidem, ut scribit Mabill. Dipl. pag. 107, raro sit sub Merovingicis regibus, exstat tamen in diplomatibus legitimis Childeberti I et Childerici I, supra relatis. 2° Titulus archiepiscopi Aigliberti, Cenomanensi episcopo, inditus. Docent quidem Acta episcoporum Cenomanensium, Mabill. Annal. pag. 276, Aiglibertum, cum foret archiepiscopus, archiepiscopum vocatum et principem episcoporum, ac pallio usum fuisse juxta morem metropolitanorum; sed sublestæ fidei sunt acta hæc episcoporum Cenomanensium, nec archiepiscopi titulus sub prima stirpe usurpatus fuit, ut supra notavimus ad diploma spurium Dagoberti I. Cum vero ipsius archiepiscopi nomen in diplomate Theodorici non legatur, et vocem *archiepiscopi* pro voce *episcopi* non semel viderimus oscitantia amanuensium intrusam, ob id falsi damnare diploma non sustinemus, præcipue cum nec Mabillonius, nec alter quem sciamus e criticorum familia, illud pro spurio habuerit. Verum a gravi falsitatis suspitione illud non absolvimus.

^a Hoc diplomate confirmatur charta Amalfridi, quam videsis hujus nostræ Patrologiæ t. LXXXVIII, col. 1203, n. XXIV. Diplomatis Theodorici fragmentum vulgavit Mabillonius, de Art. diplomat. pag. 607, desumptum ex Folquini chartulario, recursum in supplemento ad Opera diplomatica Martini, t. II,

A chorum, quod pro eorum quiete, vel ad anime salutem pertinet, libenter in Dei nomine obaudire, vel effectum Christo propitio perducere cogimur, et hoc ideo ut eos melius delectet pro stabilitate regni jugiter exorare, vel Deum pro nobis deprecare. Igitur veniens vir venerabilis Bertinus, abba de monasterio Sithiu, quod est constructum in pago Terwaninse in honorem sancti Petri vel ceterorum sanctorum, per consensum et voluntatem illustris viri Amalfridi, vel matrone ipsius Childebertane seu et filie eorum Auriane abbatissa, ^b Cariciaco villa in palatio nostro in nostram venientes presentiam, clementie regni nostri intulerunt eo quod ipse Amalfridus et matrona sua Childebertane, in honore sancte Marie genitricis Domini nostri Jesu, vel sancte Pulline, in loco noncupante Hunulfocurte super fluvio Scald, monasterium visi fuerunt edificasse, et res eorum ibidem delegassent, vel quicquid eorum legitimum esset, ad ipso sancto loco firmaverunt: etiam et alii homines plures devotione plenissima, in quantum eis fuit possibilitas, de res eorum ibidem ad ipsum locum firmaverunt, et ipsum monasterium Hunulfocurtem ad opus sancti Petri, seu Sithiu monasterii vel domni Bertini abbatis, cum omni integritate sua in se habente vel pertinente per eorum instrumenta a die presente delegaverunt: inspecta ipsa instrumenta, una cum eorum terris, mansis, casticiis ibidem edificatis, mancipiis, campis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, farinariis, communis, omnia et ex omnibus rem inquisitam, sicut superius intimavimus vel dominatum est, ad integrum ad superscripto monasterio Sithiu transfirmarunt. Cujus hoc beneficium ut predicto monasterio Sithiu vel domno Bertino abbate, gratante animo, vel pro mercedis nostre augmentum ita prestitisse vel in omnibus confirmasse, vel ad petitionem ipsius Amalfridi, et per hunc preceptum nostrum plenius in Dei nomine confirmatum, ut sicut constant, qui per talem....

pag. 927. Exstat inter instrumenta Novæ Galliæ Christianæ, ex schedis Hunulfocurtianis, integrum, t. III, col. 28, et inde translatum est in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 665. Nos edimus ex apographo in chartophylacio nostroposito, accurate exscripto ex chartulario Folquini, anno 1782, a sæpe laudato D. de Witte, sancti Bertini chartophylace. Decet formula initialis solita, *Theodericus, rex Francorum, vir illuster*, a Folquino omissa; sed Folquinus, ut scribit Mabill., de Re dipl., pag. 607, in chartularii contextu, Theodorico III tribuit diploma de quo agimus.

^b Locus qui *Cariciacus* hic appellatur idem videtur ac palatium *Crisiacum*, ubi diploma datum infra dicitur; unde liquet duplici modo scriptum fuisse nomen hoc ab oscitante librario. Quis sit autem locus ille non conveniunt critici; quidam scilicet intelligunt *Cresiacum* seu *Crisiacum* in Pontivo, villam regiam, in quam frequenter divertebat Theodericus, et ubi a Landerico, majore-domus, oppressus est. Ergo temere Valesius, Notitia Gall., verb. *Cresiacum*, hanc villam *Cresiaci* nomine appellatam fuisse negat, quamvis aliquando *Cresiacum* a *Carisiaco* diversum fuisse fateamur. Vide quæ de utroque nomine congesta sunt libro IV de Re diplom., pag. 258 et 279.

ut ipse beneficium ad tempora nostra vel successorum parentorum nostrorum regum, ad ipso monasterio Sithiu sit conservatum, ut hoc ipse habeat, vel successores sui habeant, teneant atque possideant; vel quod exinde pro utilitate monasterii sancti Petri facere voluerint, jure firmissimam habeant potestatem. Et, ut hec preceptio firmiter habeatur, manu nostra subterfirmavimus. Data cal. Aprilis, ^a anno decimo quarto regni nostri, Crisciaco palatio.

XVII.

^b *Diploma quo Theodorici villam Latinicum conce-
dit sancti Dionysii monasterio (ann. 688).*

Theudericus, rex Franc. vir iulr. Dum et nobis divina pietas ad legitima etate fecit pervenire, et in solium rigni parentum nostrorum succidere, oportuit nobis et condecit pro salute anime nostre cogitare dibiamus. Ideoque vestra cognoscat industria quod nos, pro salute anime nostre, una cum consilio pontificum vel obtinatum nostrorum, villa noncopanti Latinico, que ponitur in pago Meldequo, qui fuit inlustribus viris Ebroino, Vuarattune et Chislemaro, quondam majores-domos nostros, et post discessum ipsius Vuarattune in fisco nostro fuerat revocata: nos ipsa villa de fisco nostro ad suggestionem preclse regine nostre Chrodochilde, seo et inlustri viro Berchario, majorem-domos nostro, ad monasthrio sancti domni Dionisiae, ubi ipsi preciosus in corpore requiescit, et venerabilis vir Chaeno abba, cum norma plurima monachorum, ad laudis xpi canendas in ordine sancto ibidem adunata preesse viditur, pro remedium anime nostri plena et integra gracia propter rem illa in loco qui dicitur Siliacos, qui fuit

^a Annus 14 regni Theodorici III, mense Aprili, concurrat cum anno Ch. 687, juxta nostram computandi rationem, quam sæpius declaravimus.

^b Ex autographo excerptum vulgavit Mabillonius, de Re dipl., pag. 471, et ejusdem specimen æri incidendum curavit, ibid., pag. 379. Recusum exstat apud Felibianum, Hist. eccl. S. Dionys., prob. pag. 9, et in Collectione scriptorum rerum Francicarum, t. IV, pag. 664. Aliud quoque edidit Germonius, de vet. reg. Franc. diplom., t. I, pag. 301, qui in eo falsi indicia deprehendere summo, ero nisus est. Pro sinceritate diplomatis fortiter dimicaverunt Mabillonius, ubi supra, et Fontanius, Viadic. dipl. pag. 182 et seqq. Præcipua in utramque partem argumenta paucis exhibebimus. 1° Germonius, de vet. reg. Franc. Dipl., t. I, pag. 174, objicit villam Latinicum jam fuisse concessam monasterio sancti Dionysii a Dagoberto I, qui illam in commutationem receperat, ut testatur scriptor gestorum ipsius Dagoberti, cap. 57, et confirmat diploma Caroli III, Felib., Hist. eccl. S. Dion., prob. pag. 79, datum anno 917, quod suo loco proferemus. Reponunt Mabillonius, Suppl. ad dipl. pag. 21 et 22, et ejus assectæ; D. Germanus, de Palat. reg. Fr., in dipl. Mabill., pag. 290; Fontanius, Viadic. dipl., pag. 182 et seqq.; Mabill., Ann., t. I, pag. 594, villam hanc a Dagoberto I donatam, postea vi aut alio quovis modo ablata monasterio, deinde ad fiscum devolutam, demum iterum eidem fuisse concessam a Theodorico III: quod minime repugnat. 2° Aliud argumentum eruit Germonius, ubi supra, pag. 175, ex ipsis Theodorici verbis, quibus in solium paternum recens conscendisse, vix legitimam aetatem adeptum, innuit. Id enim videtur pugnare cum notis diplomati subjectis, scilicet anno regni 16.

A Arulfo quondam, et ibidem usque nunc ad ipso Latinico aspexit, quem apostholico viro domno Godino episcopo per alia nostra preceptione concessimus, in reliquo viro ad integrum ipsa villa Latinico ad ipso monasthrio domni Dionisiae ad die presenti visi fuimus concessisse. Quapropter per hunc preceptum nostrum decernemus ordenandum, et perpetua'iter volumus esse mansurum, ut ipsa villa superius nomenata Latinico, cum terris, domebus, mancipiis, acolabus, viniis, silvis, campis, pratis, pascuis, farinariis, aquis, aquarumve decursebus, pediculis utriusque generis sexus, cum adjacentiis, adpendiciis, vel reliquis quibuscumque beneficiis, omnia et ex omnebus, rem exquisita, sicut ad superscriptas personas fuit possessa, vel postea in fisco nostro revocata, cum omne integritate vel soledetate sua, ad se pertinentis vel aspicientis prepter suprascripta rem in Siliaco, qui fuit ipsius Arulfo vel jam dicto pontifici, per nostra preceptione concessimus: in reliquo viro predicta villa Latinico ad integrum sub emunetatis nomine, absque introitus iudicium, memoratus Chagno abba ad parte predicti monasthriae suae sancti Dionisiae per hanc nostram cessione in lumenarebus ipsius basilici habiat concessa adque indulta: et deinceps in postmodum nec de parte de fisci nostri, nec ad quamcumque libet persona, nec per strumenta cartarum, nec per quolibet ingenium, ipsa villa de ipso monasthrio nullatenus abstracta nec auferatur: sed, sicut superius diximus, pro nostra mercede ibidem in perpetuo in Dei nomine proficiat in augmentis: quo fiat ut et nobis ad mercedem pertentiat, et ipsis servis Dei qui ibidem deser-

Variis modis nodum solvunt hujus instrumenti defensores, quos videsis; nos vero rem facile expedi posse credimus, si in initio diplomatis, unde argumentum petitur, vox cum eo sensu accipiatur quo vox postquam, ex hoc tempore quo, etc. Hinc enim ea emergit sententia, ex eo tempore quo, legitima aetate adepti, in paternum solium succedere oportuit, pro salute nostra cogitare debuimus, etc. Hac autem anno regni 16 profitebatur Theodoricus, ut se ab ipso regni exordio piis donationibus intentum fuisse significaret. 3° Instat Germonius, argumento petito a morte Bercharii, ad cuius suggestionem Latinicum monasterio sancti Dionysii Theodorici concecit; Germonius enim Bercharium hunc contendit jam interfectum fuisse anno 16 regni Theodorici. Sed ipse fatetur Germonius, de vet. reg. Franc. Dipl., t. III, pag. 265, Bercharium a prælio anno 687 commisso evasisse, et aliquo tempore superstitem fuisse. Ergo illum ad annum usque 688 vixisse nemo non facile crediderit. Porro annus 16 regni Theodorici III, mense Octobri, concurrat cum anno Ch. 688. Neque placet emendatio in notis chronologicis qua usi fuerunt Collectores scriptorum rerum Francicarum, qui annum 14 legere jubent pro anno 16; nota enim vi in autographo ipsissimam figuram præfert quam nota quæ in alio diplomate Merovingico pro numero sexto adhibetur. 4° Restat quod objicit Germonius, insolita loquendi formula Theodorici uxorem suam vocare reginam nostram; usitatum autem eo tempore fuisse formulam hanc evicit Mabillonius, ipso constitente Germonio, Vet. reg. Franc. dipl., t. II, pag. 249; nec aliud superest quo spurium haberi possit diploma quod expudimus.

vire vidintur, delectis pro anime salutem vel rigmi nostri constancia adtencius Domini mesericordia deprecare. Et, ut hec preceptio cessio nostra firmior habltatur, et melius per tempora conservitur, manus nostri subscripctionibus subter eam decrivemus ro-

A borare Vuffolaccus jussus optolit: *Locus sigilli.* † In xpi nomine Theudericus rex snbs.

Dat. sub d. tertio Kal. Novembris, annum xvj rigmi nostri, Compendio, in Dei nom. fel.

APPENDICES AD DIPLOMATA REGIA.

APPENDIX PRIMA.

*Charta qua Chrothildis multa dona confert ad condendum monasterium puellarum apud Brocariam, in pago Stampensi * (ann. 670).*

...ere et quid prudenciore consilium ut hom... et terrena substancia transferat in caelestia, sicut Dominus praclara voce inlonat: Tessauriciate vobis tesaurus in caelo, ubi nec fur esudiet, nec eruco rubigenat, nec tinia sulcat. Iggitur ego in Dei nomine Chrothildis, cogitans qualiter peccatorum meorum facinora possem abstergere, et ad aeterna gaudia pervenire, lecit in cunctis pauperebus bene tribuendo potesta....ma adebisci remedium: sed tamen, juxta quod scriptum est: Date elemosena, et omnia munda sunt vobis, precipui ad domesticis fedei; et illud: Facite vobis amicus de mammonae iniquitatis, qui vos recipiant in aeterna tabernacula; et alibi: Beati pauperis spiritum, quoniam ipsorum est regnum caelorum; nihilomenus bonum est pro cunctorum necessitatebus lebenter manum porregere; sed ad tale bona maxime oportit substancia transagendi conferre sepiam monastirie habetacionis struere, vel de aeterna tabernacula debiant ad beneficia rebus respondere, precipui ubi choros sanctorum virginum jugiter medetacionum carmena devota mente Domino canuntur, in loco ubi decernit construere, in quorum honore dkatur ipsorum ante Domino in-cessio spiretur. Et ideo in Dei nomine, et in honore sancti Mariae, genetricis Domini nostri Ieshum Christi, et cithororum sanctorum, quorum pignora in ipso monastrio habentur inserta in loca noncopante Brocaria, situm in pago Stam; ease, prope de fluvio Urbia, afflante Christo, monastrium puellarum devota mente decrivi fundare, ubi nescio mea Mammona iam instetuemus abbatissam: ea vero racione ut sub evangelica et apostolica tradicione, et regola sanctorum patrum perpetuis temporebus ipsa et successoris earum, in loco tramete debiant vitam perfrui, et pro felicitatem regum vel statu Aecclesiae, et pro animae meae remedium Domini mesericordia adten-

B cius deprecare; et precipui ut nulla monacha in eodem monastrium quipplam peculiare presumat, sed sint illis omnia communia. Ad locum sanctum vel predicta congregacionem cedo, ad diae presente, et cessumque in perpetuo esse volo, et de jure meo in jure adque domenacione sancti Mariae et sponsarum Christi in praedicto locum consententis trado adque transfundo; hoc est, ipso agro Brocaria, in quo monastrio, Christo presoli, construxi duas partis de ipsa villa, tam ex luctuoso, quam undique ad nos pervinit, volumus ut proficiat; et medietatem de loco noncopante Pladano, sicut jam dixi, tam ex luctuoso quam undique ad nostra domenacione pervinit, volumus ut ad ipso sancto loco debeat pervenire. Semeleter et locello cognomenante Fontaneto, quantum inibi ad presens tam ex luctuoso quam undique mea regit....tas et ad nos undecunque nuscetur pervenisse; dum industri vero Charicardo, se nos super stetit est, post nostrum opetum delegavimus, ut, dum advivit, hoc possediat, et post suum et nostrum discesum semeleter; et de ipso locello medietatem volumus ut ad ipso monastrio in antedicto loco debeat revertere, cum domebus, edificijs, accolabus, mancipijs, vineis, campis, silvis, pratis, pascois, aquis aquarumve decursebus, adjecencies, apendicis, farinaries, gregis cum pastorebus, movele et immovele utriusque sexus, et omne meretum eorum, ad ipsa loca aspicientis qualiter superus est intumatum, ad ipsum sanctorum monastrium proficiat perennis temporebus. Et hec omnia superius comprehensa ad ipso sancto loco post nostrum transietum presentaliter revertatur. Et cum abbatissa ejusdem loci de hoc saeculum fuerit evocata, quem cuncta congregacio unaniniter bene rigola conperta eligerint, in loco ipsius socesor instituat. Et adhuc perpensavimus, pro ea oportanetate ut mercis nostra qualiter superius intemavimus, perpetuis temporebus debeat proficiscere, de omnis res nostras quid in suprascripta loca in hanc pageam deliberacionis,

* Edidit primum Mabillonius, de Re dipl., p. 468, ex autographo in archivis Sandionysianis reposito, et hujus specimen litteris Merovingicis exaratum aeri incidi curavit, ibid. pag. 379. Reculit Germonius, de vet. reg. Fr. Dipl. t. I, pag. 291, t. II, pag. 217 et seq., et magno conamine impugnavit. Lectionem Mabillonii sequimur, qui diphthongum æ saepe typis expressit, quam Merovingicum autographum non exhibet. Chartam calumniandi ansa fuit Germonio nota chronologica, quæ annum 16 regni Clotarii III indicat, cum non ultra ann. 14 regem hunc regnavisse contendat Germonius. De hujus notæ interpretatione disputatum est, sed hanc non alium quam decimum sextum numerum indicare recte probaverunt auctores Diplomaticæ novæ, t. III, pag. 514, et auctores ibi cit. An vero Clotarius III decimum sextum annum regni sui exorsus? Vulgo regni ejus initium sumitur anno Christi 656, et vitæ terminus anno 670 illigatur; quidam tamen regnum ab anno 655 repetunt; quidam illud protendunt ad annum

D 671. Sic vir eruditissimus Longemarus, de Chronol. regum Meroving., cui suffragatur diarium Trivoltianum, ann. 1749, Jun. pag. 1291; sic olim Mabillonius qui tamen posteriori judicio, t. I, Annal. pag. 481, chartam de qua agitur Clotario potius secundo tribuendam arbitratus est. Subscribit huic chartæ unus tantum episcopus, qui censi merito potest Parisiensis episcopus, in cujus diocesi situs erat Brocariensis locus. Porro hic episcopus dicitur Agibertus, qui revera episcopus Parisiensis exstitit, pluribus annis regnante Clotario III, pluribus annis post annum 674, Mabillonius, Opera posth. t. II, pag. 346: nec alter hujus nominis infulas Parisiensis gessit toto Clotarii III tempore. Hinc chartam Chrothildis sub Clotario III emissam judicaverunt Novæ Gallie Christianæ auctores, t. VII, pag. 27. Cum ergo sinceritas hujus chartæ his quæ diximus defendi posse videatur, instrumentum hoc spiritus cum Germonio non annumeramus; illud autem anno Christi 670 aut 672 adjudicamus.

quem pro animæ nostræ remedium delegavimus, A ad predictum sanctum monasterium perveniant, et ibidem semper proficiat in augmentis, et hec deliberatio omne tempore firma et inviolata permaneat.

Signum illustri Deo devotæ Chrothilde, qui hanc deliberationem pro animæ nostræ remedium fieri rogavimus, manu propria firmavimus.

In Christi nomine Agibertus, ac si peccator episcopus, subscripsi. Signum vir illustri Ermenrico. Vaingo subscripsi. Ghislemarus rogetus subscripsi. Ghisloberthus subscripsi. Gadoaldus peccator subscripsi. Dchardus rogitus subscripsi. Signum Bettelino. Ansobertus subscripsi. Signum Childebrando. Bertinus rogitus subscripsi. Signum Chramnino.... rdoberchtus rogetus subscripsi. Signum Gaeleramo. Mummolenus rogetus a suprascriptis subscripsi. Ragneinnus subscripsi. Chrodecarius abba subscripsi. Signum Guntrigo. Signum Aursino. Signum Chrodobardo. Signum Echarigo. Signum Erchenrigo. B Signum Mauroleno. Ursinianus subscripsi.

[Datum] Morlaças vico pub. quod fecit misis Marsius dies decim. ann. xvj regn. domini nostri Chlotachariae gloriosissimi regis.

Frigobertus rogante et presente Chrothilde scrip. et subscripsi.

APPENDIX SECUNDA.

CHARTA MEROVINGEA,

Quam primus edidit anno 1246 dominus CLOUET, *Virdunensis presbyter.*

In nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

EXEMPLARIA.

Sub die III Kal. Jan., anno XII gloriosi domini nostri Dagoberti regis, Ego Adalgyselus, qui et Grimo, licet peccator...^a. Idcirco ego peccator Grimo, pro animæ meæ remedium et tantorum abluenda contagia peccatorum, inspirante Domino, devotione promptissima, per hujus deliberationis seriem, testamentum viro venerabili Erehenulfo diacono scribendum commisi.

Confero monasterii, sive xenodocii vel pauperibus Longagionis, villam ubi ipse moram.... cum omnibus ad se pertinentibus, cum mancipiis, ædificiis, cum terris, campis, pratis, silvis, et omni jure suo.

Monasterio superius nominavi sanctæ domnæ Agathæ.... villa quæ vocatur Nogaria^c, cum omni jure suo, omnibusque ad se pertinentibus, cum integra soliditate.

Monasterio Longagionensi et clericis, seu pauperibus.... possidenda, promptissima animæ devotione, transfundo domus^d inquisitas tam in^e Webreuse, quam in Ardennense, seu Treverense, cum omni integritate monasterium.... Longagionense possideat et defendat.

^a Le texte contient ici plusieurs phrases que la vétusté a rendues presque illisibles. Elles forment une espèce de préambule, où Adalgise s'avoue humblement coupable de beaucoup de péchés, dont il espère obtenir rémission en consacrant ses biens à de bonnes œuvres.

^b Il ne peut être douteux que Longagio ne signifie Longuyon.

^c Nogaria. Noers, hameau à un kilomètre de Longuyon.

^d Le mot *inquisitus* signifie alors *acquisitus per emptionem*. Ainsi cette phrase veut dire : *Je donne ainsi les maisons que j'ai achetées dans la Woèvre, le pays d'Ardenne et celui de Trèves.*

^e Webreuse. La Woèvre, qui comprenait à cette

C Porcionem meam de Madiaci, quod mihi legibus debetur, cum integra soliditate, cum mancipiis, ædificiis, vineis, campis, pratis, silvis et prato secto (i. e., sito) super^f Caro et Hogregia.... sanctæ domnæ Agathæ, seu congregatio Longagionensi in suo jure retineat.

Porcionem meam quam in villa^g Belulfiaga habere videor dulcissimis nepotibus meis filiis Adoni habere volo. ^h Tamaltio porciones duas, cum mancipiis, domos, vel omni adjacentias suas monasterio Longagionensi habere debeat. Tertiam vero porcionem, basilica domni Petri ibidem (Tamaltio) constructa, cum molendino ibidem situm, cum vervicibus et vervicariis, vel quod jam ad præsens possidetur, ad integrum. Similiter porcionem meam in villaⁱ Fidinis, cum mancipiis, ædificiis, vel omni jure suo, basilica domni Petri Tamaltio sita, in suo jure valeat possidere.

Villa vero mea^j Marciaco, quantum porcio mea continet, vel legibus obvenire debet, cum domibus inquisitis, cum mancipiis, ædificiis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, cum omni superleccili, vel appenditiis et redditibus suis, vel

époque tout le pays entre la Meuse, la Moselle et la Chiers.

^f Caro. La Chiers.

^g Villa Belulfiaga. C'est sans doute Beuveille, village assez considérable, à sept kilomètres de Longuyon.

^h Tamaltio. Ce peut être le village d'Aumetz, près de l'endroit où la Crune prend sa source, dans l'arrondissement de Briey (Moselle).

ⁱ Fillières?

^j Marciacum est certainement Mercy; mais on ne peut dire si c'est Mercy-le-Haut ou Mercy-le-Bas. Ces deux villages sont de l'arrondissement de Briey. Il y a un autre Mercy-le-Haut dans l'arrondissement de Metz.

quidquid in die mortis meæ in ipsa villa inventum fuerit, sacro-sanctæ ecclesiæ Viridunense in suo jure et dominationi recipiet, ab ipsa ecclesia perpetualiter in Dei nomine possidendum.

Similiter quid Callido possidere videor, basilica domni Petri Tamaltio in suo jure retineat.

Casa in Trevisis, quam a matriculis comparavi, ad ipsos a matriculos revertatur.

Omnimodis volo, quantumcumque per tabulas vel per epistolas, seu quolibet titulo ingenuos dimisi... per epistolas meas ad loca sancta, vel merentibus personis contuli aut donavi, firma stabilitate permaneat.

Villam verò meam ^b Unichi Monhiaga, sita in territorio Viridunensi, cum ædificiis, cum campis, pratis, pascuis, silvis, cum integra soliditate, omnibusque ad se pertinentibus, cum domibus inexquisitis, vel quidquid tempore mortis meæ in ipsa villa inventum fuerit, sacro-sanctæ ecclesiæ Viridunensi, quæ me strenue de suis stipendiis enutrivit in suo jure et dominatione retineat ^c. Molendinos meos IIII (quatuor) sitos super ^d Crunam fluvieolum, quos ad præsens Erp.... molinarius tenet, vel qui tunc tempore molinarius fuerit, cum familia, in mea eleemosyna consistant; et pauperes illos quos in villa Marciaco institui nutriat ^e gubernat.

Testamentum meum firmum et stabile haberi placuit, ut omnem facultatem meam, secundum quod præsens pagina loquitur, item villas, terras, pratis, silvis, mancipiis, ædificiis, aurum, argentum, species, utensilia.... et immobilia, tam in Quahrensi (Wabrensi), quam in Ardenensi, seu Treverensi, quidquid post discessum meum inventum fuerit, ad integrum monasterium sanctæ domnæ Agathæ Longagionensi in suam recipiat potestatem.... (cum).... vaccariis, vervecibus, verricariis, porcos, porcariis, ubicumque habeo, et hoc aliubi non est delegatum, sancto monasterio seu congregatio Longagionensi, quos mihi hæredes constitui, in tuo jure et dominatione transfundo.

Villa vero ^f Adtautina, quantum portio mea continet, cum mancipiis, ædificiis, campis, pratis, silvis, aquis, aquarumve decursibus, cum domibus inexquisitis, vel omni jure suo.... ad se pertinentibus, cum integra soliditate, basilica sancti domni Petri et domni Vitoni, oppidi Viridunensis, ubi leprosi resident, perpetuo jure percipiat possidendum, et ad ipsius actoribus perenniter....

Vineas quantascumque super Mosellam habeo, de quibuslibet a tracto conquesitas, monasterio sanctæ Agathæ Longagionensi ut habeat, omnimodis volo.

Tu abba, qui tunc temporis fueris, pauperes XVI, quos in exenodochio posui ad pascendum et fovendum, ut eos, sicut ego præsens alimonia et vesti-

^a *Matriculi*, ou, pour parler latin, *matricularii*. Ce sont les administrateurs de la matricule de l'église. On les a nommés en français *matriculiers*, et, par corruption, *marquilliers* et *marliers*. Quelquefois les anciens titres appellent aussi *matricularii* les personnes inscrites sur la matricule de l'église pour en recevoir la prébende ou l'aumône.

^b Ugy et Montigny-sur-Chiers. Ce passage montre que le territoire de l'ancien *pagus Viridunensis* devait comprendre Longuyon, et s'étendre encore plus au nord, puisque Ugy et Montigny-sur-Chiers lui appartenaient.

^c Il résulte de ce passage que Adalgise était prébendé de la cathédrale de Verdun. C'est ce que nous appelons maintenant chanoine.

^d La Crune, petite rivière qui prend sa source au village du même nom, dans l'arrondissement de Briey (Moselle), pénètre dans le département de la Meuse, et rentre dans celui de la Moselle, pour se jeter dans la Chiers à Longuyon.

^e Le mot *gubernat* (il faudrait *gubernet*) se rapporte à *sacro-sancta ecclesia Viridunensis*. Cette clause

A mentum vel reliqua dilectione gubernavi, ita tu et successores tui faciant; et, cum Deo.... aliquis discesserit, alius in loco ponatur, ut ipse numerus semper fiat adimpletus: et ipse quos ego de ipsa præbenda pavi, dum advident de ipso collario consuetudinario.... domnæ.... Longagionens.

Ut quamdiu Bauto, presbyter Treverensis, vixerit, o modios tritici, porcos X, formas casei XC, dare studeas.

Vos vero, parentes mei et propinqui..... quod vobis per præsentem paginam delegavi.

Locum vero cognominante domo et castrum ^g Teulegio, sectum (situm) in ^h Vogaso, ubi, pro Dei reverentia, loca sanctorum ædifi...., potentes vos direx... clericis qui ibidem deservire videntur, cum omni integritate sua, sicut a me præsentem tempore possidetur, cum campis, pratis, silvis et mancipiis, cum omni jure suo, cum appendiciis, villares, seu redditibus, cum domibus inexquisitis, vel quidquid mortis temporis meæ in ipsa loca inventum fuerit, omnia et ex omnibus.... in ipsa ecclesia Viridunensi feci continet, in suo jure ac dominatione retineat, ab ipsius ecclesiæ actores, in Dei nomine, possidendum.

Quarta vero portio de villa ⁱ Fatiiliago, cum integ...., ipsa quarta portio, cum mancipiis, ædificiis, campis, pratis, silvis, pascuis, aquis, aquarumve decursibus, omnibusque ad se pertinentibus, leprosi Metenses in eorum recipiant potestatem.

Alia vero quarta portio nepoti meo Bobone duct vendere cœperam, et ex hoc mihi adhuc sexcentos redebit solidus; et ipsos solidos matricolæ domni ^j Martini Turonis, ubi in corpore requiescit, delegaveram. Sicut habet humana fragilitas, antea de hoc sæculo discessero, ipsosque de sol dos actores basilicæ domni Martini Turonis recipiat, aut certe de ipsa villa, hoc est quarta portio, omnia et ex omnibus in eorum recipiant potestatem.

Villam in Tongrinæ territorio sita, nomine ^k Hedisalacha, portionem meam, quam mihi legibus obvenit, cum integra soliditate, sicut a me præsentem tempore possidetur, ^l leprosi Trajectenses ad suam recipiant potestatem.

Villa vero mea Chambo, super Orto fluvio, quantum portio mea continet, ad integrum omnia et ex omnibus matriculi ^m Choinse ecclesiæ in integro possideant.

Testamentum præsens eloquitur in eo modo: quidquid insertum est, omnimodis adimpletur.

Vineas ad Lesuram, quas de basilica sancti domni Maximini Treverensis sub usufructuario possedi, nec non et domni Georgii (Georgii) in Amanio constructi, ubi amita mea requiescit, exinde similiter sub usu vineas possedi; post transitum vero meum ad basilicas ipsas revertantur.

charge l'église de Verdun de l'entretien et de la direction de l'hospice de pauvres fondé à Mercy par Adalgise.

^D ^f Audun-le-Roman, ou Audun-le-Tiche. Le premier appartient, jusqu'en 1790, au chapitre de Verdun. C'est aujourd'hui un chef-lieu de canton de l'arrondissement de Briey (Moselle).

^g *Teulegium*. Tholey, abbaye de bénédictins.

^h *Vogaso*, pour *Vosago*. La chaîne des Vosges s'étend jusque vers Coblenz, au confluent de la Moselle et du Rhin.

ⁱ Il y a Faily dans l'arrondissement de Metz. Il y a aussi Faily dans l'arrondissement de Briey, canton de Longuyon. Le legs que contient cet article est fait à la léproserie de Metz.

^j Saint Martin de Tours.

^k Hénales, près de Liège, in territorio *Tungressi*, comme porte le texte. Alors Liège n'était encore qu'un village.

^l Léproserie de Mastricht.

^m *Choinse* paraît être Quincy, près Montmédy (Meuse); et *Ortus fluvio* l'Orthe ou Orléans.

Portionem meam in ^a Bastoneco, hoc medietatem, ad basilicam domni Maximiani Treveris, ubi in corpore requiescit, et vacuarii duos, cum gregibus, in ipso Bastoneco commanentes, cum familia et pecuniare eorum dare decernor.

Villa ^b Hogregia, quam germana mea Ermegundis, quondam dyacona, pro anima suæ remedium ecclesie Virdunensi dedit, et ego ipse sub usufructuario per precatoria possedi, cum integra soliditate, omnibusque ad se pertinentibus, cum idem quod ibidem augmentare vel laborare potuero, omnia et ex omnibus, post decessum meum, ad sæpe dicta ecclesia Virdunensis revertat.

Si quis literas, aut caraxaturæ adjectionis, in hanc deliberationem meam inventi fuerint, ego feci fieri, quæ præsens volui, dum sæpius deliberatione mea recurro, vel ad meam dirigo voluntatem.

Si quis contra hanc voluntatem meam et deliberationem venire attemptaverit, vel contrarius exstiterit, tam de parentes, seu qualibet apposita persona, Deum habeat contrarium, et inferat fisci juribus auri libras X, argenti pondera L. Nihilominus deliberatio mea firma stabilitate permaneat. Quam vero deliberationem meam manu propria subterscripsi, et venerabilium virorum, seu magnificorum scribendum rogavi.

Vobis supplico, conjuro, principes et potestates, per Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, ut præsentem voluntatem et deliberationem meam, a quacumque libet persona non permittatis convelli, aut infringere.... mutare.

Actum Virdunum, in Dei nomine.

Et adhuc mihi convenit scribendum ai, pro eo

^a Bastoneco, ou Bastonego, Bastogne, en allemand Bastnach, aujourd'hui petite ville du duché de Luxembourg, située au milieu des Ardennes.

^b Hogregia. Ce mot, qui est ici un nom de terre, semble être pris plus haut pour le nom d'un ruisseau affluent de la Chiers : in prato secto (sito) super Caro et Hogregia, dit un des passages précédents.

A quod ab episcopo Treverensi ipsa loca sancta, in prædicto loco Doma aut Teleio, me petente, titolata sunt, in.... forsitan exinde aliquo censo ex superscripta ecclesia Virdunensi requirere deliberat, aliud, nisi tantum ad baptizandum chrisma ab episcopo Treverensi un..... re ; et exenium [xenium], hoc est XXI in auro, pro ipsa chrisma ad ipsam ecclesiam Treverensem, annis singulis dissolvat. In reliquo vero, nullus exinde ausus...., nisi ubi deputatum est sanctæ ecclesie Virdunensi. Et reliqua intentione facta, episcopus Treverensis, aut actoris sui contra ecclesiam Virdunensem, de ipsa loca superius... aut contrarii exstiterint, quantumcumque ad Treverensem ecclesiam, vel titulum deputavi, Virdunensis ecclesie a hoc in sua recipiat potestate, vel dom..... Nihilominus jam dicta loca Doma, vel Taulegius, cum omni integritate vel soliditate, ecclesia Virdunensis ut superius dictum est, Christo propositio, valeat possidere.

B Grimo, peccator, hoc testamentum meum, quem spontanea.... devotione concedi, retri et subscripsi.

In xpi nomine, Paulus, gratia Dei episcopus, rogatus et sup., hoc testamentum

Ego ^c Gisloldus, archidiaconus, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Hadericus, presbyter, qui et Bestilo, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Ego Meroaldus, diaconus, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Magnaldus, Ansemundus.

Ego Erenulfus, diaconus, rogante Grimone diacono, hoc testamentum

Scripsi et subscripsi.

Si Hogregia ne désigne pas quelque ruisseau peu connu, c'est peut-être Etraye, près Damvillers (Meuse), ou Ozerailles, non loin de Conflans (Moselle). Etraye appartient au chapitre de Verdun jusqu'en 1790.

^c Cet archidiacre Gislold fut le successeur de saint Paul dans l'évêché de Verdun.

DIPLOMATA ECCLESIASTICA

SELECTA

REGUM LANGOBARDORUM

VEL

SUB EORUM DITIONE CONFECTA.

(Ex Muratorii Antiquitatibus medii ævi.)

I.

Felix ^a Lucensis episcopus monasterio sancti Frigidiani confirmat quæ a Faulone donata fuerant, ac futuras oblationes eidem concedit (anno Christi 685).

Et ideo nos Felix gratia Dei episcopus, una cum presbiteri, vel diacones, seo cliro, abitatoris civitatis istius nostre Lucensis, qui subter subscripturi

^a Hanc Felicis episcopi chartam confirmatam videas a Cuniberto Langobardorum rege anno nono ejus regni, in appendice ad tomum primum Annal. Benedictin. Mabillonii, pag. 707. Chronologicæ notæ hujus chartæ, nempe annus 13 Bertharidi, et 5 Cuniberti regum, cum indictione 13 decurrente Janua-

D sunt, unde promittimus tibi Balbino abbas, vel monachorum tuorum, ut frimter inibi in monasterio sancti Frigidiani resedire debeat, et ut superius legitur, pro anima vel generationem jam dicti Fauloni orare divectis tam vos, vel qui post vos fuerent, qui digne peragere valeant in eodem sancto loco sanctorum Dei. Et nunquam vos eadem pecuniam,

rio mense, si recte se habent, concordæ minime sunt cum calculis Pagii, qui anno 674 Bertharidum Langobardis dominari cœpisse scribit : anno vero 679 Cunibertum a Bertharido patre regni consortem renuntiatum contendit. Si anno 685 quæ indicat indictio 13 annus Bertharidi decimus tertius

quot inibi obtulit sepe dictus Faulo, umquam ullo tempore a nobis retrahendum est ad aliam Ecclesiam, aut ad alium sacerdotem, nisi qui ibidem abbas fuerit, et quem volueret, si cum adiberet ipsi fructus in onorem Domini et elemosinarum fuerit, eo quod pro opes fidelium ipsas siscellas offera est. Et si abbas de hanc luce migratus fuerit, et dormierit cum patribus suis ipsi elegerint sibi abbatem ordinandum, ipsum sibi abbatem debeant ordinare, reliquas vero dandas de ipsum co. . . . sanctum ad consilium episcopi sine vigilia tenendum abbati cum monaci suis; et nihil adgravetur quoquo tempore neque ab episcopus, neque ab ullo sacerdotem, nisi tantum per unumquemque annus semel in alba ad omnis sacerdotes unum prandem faciendi, sicut consuetudo fuit Ecclesie illius. Et hoc addimus in hanc paginam, si quiscumque homo Dei fuerit, sibe hominem, seu equus, vel bovem, aut terra, et mancipium tam movile quam inmovile, quidquid ibidem offertum fuerit in potestatem illius abbati sint, qui in eodem loco reservire videtur, et regula custodiendum, vel monachorum consuetudinem et ordinem sanctum tenendum inab. . . . quandoque ipse presumat, nec nos, nec qui post nos venturi sunt, quia quot bene disponitur, et legibus roboratur, oportum est perennis et futuris temporibus permanire. Et si quis contra hanc discriptiones nostre cartulam ire presumerit, Dei incurrat periculum, sicut Judas traditor, qui se laqueo suspidet, et ad judiciali reverentia reatus recidat; et cum summa dulcidinem et desideria Domini colendum Petroniaci filio nostro scrivendam dictavimus, et manibus nostris suscripsimus, ut perpetuis temporibus stavilitum persistere debeant.

Actum in civitate Lucense, sub die xiii Kalendaram Februariarum, per indictione 13, regnante domnis nostris Pertharit, et Cunipert viris excellentissimis regibus, anno felicissimis regni eorum tertiodecimo et quinto, per indictione subscrupta, feliciter.

in cursu erat, et Cunibertus numerabat annum regni quintum, serius illi regalis titulus collatus fuerit necesse est. Mabillonius diploma Cuniberti supra mihi memoratum retulit ad annum 700, quo neque indictio 15 decurrebat mense Novembri, neque annus nonus Cuniberti, nisi epocham a supra laudata diversam invehere velimus: quare vercor ne depravatae sint illius diplomatis notae chronologicae. Neque minori studio caeteri Italiae principes atque episcopi, pro peccatorum suorum remissione nova monachorum coenobia fundarunt. Multa ex iis numerantur a Romanis pontificibus aliisque episcopis constructa, multa a principibus Beneventanis, multa demum a ducibus Fori-Julii, Tusciae, atque ab aliis Italiae magnatibus, ut reliquos praetermittam. Nonnullorum originem diplomata hic edenda illustrabunt. Attamen Langobardorum adventu ac populatione factum est ut saeculo vi et vii monasteriorum in Italia fundationes non tam frequentes fuerint atque in Gallia et Britannia. Imo et ex iis quae ante coadita fuerant, non pauca fuere excisa, ita ut ne eorum quidem memoria supersit. Sed illa potissimum celeberrima ac ditissima monasteria evasere, quibus initium dedit quispiam aut nobilitate generis,

Ego Felix venerabilis gratia Dei episcopus ubi Cartole cesionis nostre, postea mihi relectum est, consensi et subscrupti.

Ego Johannacis v. v. arcipresbiter.

Ego Clarus v. v. presbiter.

Ego Teuderacis v. v. presbiter.

Ego Candidus presbiter.

Ego Geminianus v. v. presbiter.

II.

Joannis electi episcopi Pistoriensis professio facta Balsari Lucensi episcopo, nihil juris deperiturum ecclesiae Lucensi in quamdam aed. m sacram (anno Christi 700 aut 715).

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Repromitto tibi Balsari Deo gratia episcopus, me. ad filio meo Johannis electus civitati Pistoriensis sacerdotibus, ut justo moderamine conserveinus fermitatem quotiens alia inter ho. essoris evenerat bone voluntati. et si de officiorum. . . . ecclesiasticis oportet de ea, que semel fecerit, per scripto fermari, et ideo auctori Deo prometto adque spondeo Johannis electus civitatis Pistoriensis tibi viro beatissimo Balsari episcopus, postea quam meo populus Pistoriense in loco episcopati elegerunt, recordati somus, eo quod de Deocisis at Lucano episcopus semper fuerunt, et menime potuimus foris tuo consilio episcopus predictus in ipso loco proficiscere, reorrentis nos ad orationibus petivimus licentiam, ut in eo loco episcopatio nos susceperere deveremus; si tamen ut at gubernatione erga Ecclesie Pistoriensis patrocinio, sic ita, ut dum advivere meruerimus, ordinationem presbiterum, diaconorum faciendam, non nobiscum, sed tua sanctitas peragendum. Et hoc repromitto tibi dominus Balsari episcopus vel successoribus tuis, de Ecclesie, vel qui prope nos esse videtur, me numquam esse causator, neque subtrahendum da vos hoc ipse Ecclesie. * Vel et si subtrahere voluero ego Johannis per me ipsos de. vel Cellesis Ecclesie, vel per somessione alio vii. promessionem ire temptaverimus, componat parti ve-

aut sanctitate vitae praestans; fundatoris enim virtus, qui lares ibi sigebat, sui nominis celebritate pie gentis oblationes crebras, et ingentem discipulorum atque sodalium copiam ad se trahebat. Ita sanctus Benedictus monasterio Casinensi ac Sublacensi, sanctus Columbanus Bobiensi, sanctus Anselmus, primo dux Foro-Julienensis, tum circiter annum 752 fundator et abbas monasterii Nonantulani in agro Mutinensi, ut hos tantum memorem, incredibiles iis locis famam et opes peperere. Neque segniores in ejusmodi studio fuerunt alii reges ac procures extra Italiam. Quot, exempli causa, monachorum domicilia excitarint Carolus Magnus, ejusque filius Ludovicus Pius, Annales Francorum et Mabilloniani sat produunt.

* Fuerunt etiam tempora, praecipue post saeculum aerae Christianae decimum, quibus propter ali quod enorme crimen, puta schismatis; imminuta fuit metropolis archiepiscopis, aut dioecesis episcopis, non secus ac factum civitatibus nonnullis, quas ira imperatorum seu regum antiquo comitatus jure exiit. Sed quod in primis animadvertendum, plurimis in locis, ubi insignia monachorum monasteria invaluere, decurtata olim fuit episcoporum

tre auri soledos centum pene causa, sed in omni-
bus adimpleta, qualiter decrevimus, et amodo Dei in-
corrat iudicium, et ad sagrosancto Altario sed remo-
tus, si ego Johannis, et cum causa vero da suprascripta
repromissionem..... Quam viro repromissionem
per domno genitore meo Adrohald abbas vovis su-
prascripte parti pars elegi, uti et propria confirma-
tionem vel conscriptionem mancus uois, vel sacer-
dotum meorum tradidi scribendum.

Actum in domo sancte ecclesie civitati Lucense,
sub die XII Kalendarum Juniarum, indictione 13
felicitur.

III.-IV.

*Donatio prœdiorum facta ecclesie sancti Petri in civi-
tate Lucensi a Fortunato presbytero, ejusque filio
Bonualdo presbytero, reliquum vitæ in monasterio
agere cupientibus, licentia per eos petita a Tele-
speriano episcopo, et Walperto duce (anno 715).*

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu
Christi. Regnante domno nostro Liutprand viro
excellentiſſimo rege, anno regni ejus secundo per
indictione undecima feliciter..... quod in terra
pax hominibus bone voluntatis, etc. Ego Fortunato
religioso presbiter una cum filio meo Bonuald v. v.
presbiter, nus ad sancto Domini commendare altario,
et fragilis hic periturus relinquere, dum eum Domi-
no meo Jesu Christi complacuerit, In loco qua natis
sumus vico, qui vocatur Cassiana, uno petente con-
silio Deo dignum est, nus havitare in monasterio
petivimus licentiam domni Talesperiani Dei gratia
episcopo, et cum gratia domni Walperti duci nostro
civitatis nostre Lucensis, quantum virtus animi, et
ad fundamentis, fabricis, vestibulis ecclesiis consti-
tuemus in honore sancti Petri a..... suprascripto
Fortunato decrevi inter me et filiiis meis, ut ego pro
omnibus rebus meis indefenito..... prope ipsa ec-
clesia presbiteri modiorum duodecim, et vergatio
medi loco uno prope ipsa ecclesia omnia in integrum,
Id est portiuncula mea in integrum ego Fortunato
per mercedem et remedium anime mee offero Deo
et ecclesie sancti Petri, quem mihi heredem con-
stitui simul et ego Bonuald v. v. presbiter ipsa
portiuncula mea quanta pars, qui mihi ad fratribus
meis advinet, excepto campo vel vergatio, qualiter

diti) atque diœcesis. Sunt adhuc plura mona-
stera, sive a suis abbatibus recta, sive sæcularis
cleri primoribus commendata, quæ propria diœ-
cesi fruantur, ibique tanquam episcopi, ordinum et
chrismatis collatione excepta, omnia administrant.
Notissima sunt Casinense, Farfense, Sublacense,
Novaliciense, Pomposianum, atque, ut alia omitam,
amplissimum Nonantulanum in agro Mutinensi
fundatum, cujus diœcesis vario ac interciso cursu
in plurimas parochias excurrit, in Mutinensi,
Patavino, Bononiensi, aliisque territoris, atque in
Friniatum, sive Frigniani provincia sitas: quas
omnes episcopali jure nunc moderatur eminentissimus
S. R. E. cardinalis Alexander Albanus, perpetuus
abbas commendatarius. Plura ejusmodi mona-
stera vetusta ætas agnovit, quorum jura et auctori-
tas turbidissimis Italiae temporibus exciderunt. Plura
etiam prærogativa hac prædita ostendit adhuc
Germania. Quanam ratione, petas, quoque tempore,
in monachorum potentia aucta est, ut ex episcopis

A superius legitur, quod in potestatem portionis Forto-
nati demisimus, omnia et in omnibus parte mea
cultum adque incultum, movile vel immovile seque
semoventibus, omnia in integrum offero Deo et sancti
Petri, quem mihi heredem constitui tam movile quam
immovile se semoventibus, quidquid havere visi
sumus, vel adhuc conquirere potuerimus ab hac die
firma ad ipsa sancta vertute in integro possedeat, et
umquam ullo tempore ad novis retragendum est ad
alia Ecclesia aut ad alium sacerdotem, quod ad novis
offertum est, nisi qui invi abbas fuerit, et quem
voluerit secum havere, et si quis filiiis vel nepotibus
nostris sine cojuve Deo servire voluerit, et regula-
riter vivere, ipsi fruatur in honore Domini; et si
abbas de hac luce migratus fueret, et dormieret cum
B patribus suis, quem monaci ipsi elegerint de eo
monasterio ipso sivi aveant abba ordinatus, et si
quis de novis quod ab se substragere volueret, vel
proprio defendere, vacuus et enanis exinde exeat, et
dona nostra in integro Deo et sancto Petro perman-
eat confirmatam.

Quam viro cartulam dotalium ego Sicberad a XI
indignus presbiter ex jussione domni Thalesperiani
venerabili episcopo, vel ex rogatus Fortunati et
Bonuald presbiter hanc cartula dotaliam scripsi et
perpetui temporibus permateat.

Actum in civitatem Lucense sub die, et regnum,
et indictione suprascripta feliciter.

Signum manus Fortunati viri religiosi benefactori
et conservatori.

C Signum manus Bonualdus venerabili presbitero,
benefactori et conservatori.

Signum manus Benetato filio ejus consentientis.
Signum manus Roduald V. D. filio ejus conse-
tientis.

Signum manus Baronte filio ejus consentientis.

Signum manus Widieau V. D. testis.

Signum manus Wilceradu V. D. testis.

Signum manus Benenato V. D. testis.

Signum manus Mauricioni V. D. testis.

Et post hanc completa cartula rememoravimus
particellula nostra de Oliveto in Vaccule, ego For-
tonato et Bonuald parte nostra in integrum offerimus

rum spoliis ditionem sibi propriam constituerint.
Illud exploratum, non solum baptismales omnes
ecclesias antiquis sæculis episcopo uni obtemperasse,
sed etiam jus episcopis fuisse in ipsos monachos,
eorumque monasteria. Quæ auctoritas multis in
locis etiam post sæculum Christi decimum perdura-
vit, donec pontifices maximi integrum monasticum
ordinem sensim episcopali potestati subduxere. Anti-
quissimis etiam sæculis fuerunt ecclesie in jure mo-
nachorum, aut ex eorum fundatione, aut ex domi-
fideliu; quæ tamen oratoria fere omnia et capelle
erant, atque illic suos clericos et rectorem abbates
constituebant, quanquam ne id quidem episcoporum
juri officeret, ut neque officiebat jus patronatus,
quo laici multi in varias ecclesias truebantur. Sed
ad parochiales ecclesias quod attinet, arduum pene
decernere quo præcipue tempore divelli ex episcoporum
potestate, ac pleno jure ab abbatibus seu mo-
nachis possideri cœptæ sint.

deo et beati sancti Petri, quem novis heredem constituimus.

Ego Sichterado indignus presbiter hanc cartulam ex autentico liditer exemplavi.

V.

Liutprandi Langobardorum regis decretum, quo statuuntur census persolvendi a Comacensibus in sale advchendo per portus Langobardiæ (anno 715 vel 750).

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, die x mensis Magti, indictione 15 Ticino, tempore Liutprandi regis, capitolare porrecta a nobis cunctis sphi * Langobardorum, vobis Lupiano venerabili presbitero, simulque Bertarenæ, Magistro militum, Mauro et Stephano comitibus, et pro vobis cunctis habitatoribus Comaco, quakter debeatis vestrum peragere negotium homines vestri in partibus nostris, seu in modis, quamque in precis, simulque Ripatico, pro quod antiqua consuetudo ab actoribus nostris præferam * judicia homines nostri pararunt. Nunc quidem Deo auxiliante remota sunt, ut pacis temporibus pars parti perfruanur. In primis portu Mantuano providemus confirmare riparios tres; et quicquid miles habuerit ad vescendum, hoc et Riparii cum eis comedere debeant. Modio vero pensato libras triginta, cum quod suum peragat negotium. Decimas vero dare debeant sale modios decem et octo, et tremisse uno palo solvendum tantummodo. Item in Campo Marco transitura debeat dare binos tremisses per singulas naves. Scaramantico vero nihil providemus dare, sed libenter transire præcipimus. Item in portu Brixiano riparios IV instituimus sequendum antiquum. Decimas vero dare debeant sale modios quindecim, et palo solvendum tremisse uno, et Modio pensato de libris triginta cum ipsa decima dare debeant. Item in portu, qui vocatur Cremona, providemus confirmare duos riparios. Decimas vero dare debeant sale modios quindecim, et

* Vide apud Ughellium tom. IV Ital. sacr. in episcop. Cremonens. mentionem ejusmodi diplomatum, in diplomate Ludovici II Augusti anno 850, prius imperii eju-dem Ludovici, ubi milites Comacenses debitum reipublicæ, quod est ripaticum et palificum persolvere jubentur in portu Cremonæ. Qui vero *Portus* hic appellantur et *Portora*, locum significant in quo naves per Padum et alia flumina advecta, consistere et mercatum salis facere consueverunt. Erant autem portus Mantuanus, et campus Martius, quo nomine an portus Veronensis designetur, aliis inquirendam relinquo: tum portus Brixianus, Cremonensis, Parmensis, et Abduæ, id est Landensis, et Placentinus. Quid ergo vectigalium pro salis mercatura pendendum foret, hic statum habes. Nam pro Scaramanticis nihil solvebatur, quo nomine quid significetur, ignoro. Hoc unum novi, panno fuisse olim, e quibus vestes conficiebantur, Scaramangæ appellata: Proventus autem qui ex Cremonensi portu percipiebantur, donati subinde fuerunt episcopis illius urbis ab ipso Carolo Magno: ideoque ad hoc ipsum argumentum spectant alia duo diplomata, unum Ludovici II Augusti, et alterum Lotharii I Augusti ejus patris, eodem anno data, a quibus curavit Benedictus episcopus Cremonensis, ut eadem donatio ac privilegium confirmaretur. Ergo et hæc ipsa acipe deprompta e sæpe laudato regesto Cremonensis episcopii.

PATROL. LXXXVII.

A tremisse uno palo solvendam. Et qui vult sensum ascendere, debet transitura solito medio tremisse modia duo. Et si venundaverit ad sex modia, det tria. Nam amplius non debetur, nisi quod præcisa posita fuerit. Et cum quale modio venundaverit, cum ipso decimas detur, tantum est. Item portu, qui appellatur Parmisiano, providimus duos confirmare riparios. Ripatico vero et palo soltura simul munus dare providimus solido uno, oleo vero libra una, garo libra una, piper onzas duas. Item portu, qui dicitur Adda, riparios confirmare providimus duos. Decima vero dare debeat sale modios duodecim, et tremisse palo solvendum..... Simulque portu, qui dicitur Lambro, et Placentia, qualiter Adda habuerit, hoc et ipsi consequere debeant eum in ripariis, quamque in decimis tantummodo *.

Ego Johannes notarius hujus exempli exemplar vidi et hic subscripsi.

Ego Girardus notarius hujus exempli exemplar vidi, et sententia non mutata hic scripsi, et descripsi.

Ego Sychardus Dei gratia Cremonensis episcopus has duas institutiones Comacensibus a Liuthprando et a Karolo factas, ideo scribi fecimus, quoniam ex eis colligitur, quod Cremonensis portus, de quo sæpe in suprascriptis privilegiis agitur, sit portus antiquus a Liuthprando rege antea institutus, et per Karolum confirmatus: et quia de his institutionibus mentio continebitur in sequentibus.

VI.

Judicatum quorumdam episcoporum, jussu Liutprandi regis congregatum, ad dirimendam controversiam de quibusdam paræciis, vertentem inter episcopum Arretinum et Senensem, cum sententia in favorem Arretini antistitis (anno 715).

In nomine Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi. Ex jussione domni excellentissimi Liutprandi regis dum conjunxissemus nos sanctissimi, b Theudaldus Vesolanæ Ecclesiæ episcopus, et Maximus Pisanæ

b Theudaldus Vesolanus, id est Fesulanus episcopus hic memoratus, Ughellio in Italia Sacra ignotus, adjuvandum catalogo præsulum Fæsolanorum. Telesperiano quoque sive Ta'esperiano Lucensi episcopo restituendum est germanum nomen apud eundem Ughellium, qui ipsum *Taberperianum* appellat. Præterea in eadem Italia Sacra anticipanda sunt exordia episcopus Senensis Adeodati, cum Ughellius ad annum 722 Causirium illius antecessorem statuat, nos vero Adeodatum jam reperimus anno 715 controversias agitantem cum Arretino episcopo. Ad hanc autem causam quod attinet, jamdudum inter eruditos disceptatum est de antiquitate Senensis urbis ejusque episcopatus, contendente Volaterrano, Loanaro Alberto, Jughurta Thomasio civitatis ejus historico, Ughellio, et aliis, Senas sive Senam urbem ejusque episcopos vetustate nulli concedere; et contra Johanne Villano, Blondo aliisque tradentibus, antiquitate carere illius civitatis atque a leo episcopus exordia. Sed jam sublata est inter eruditos ejusmodi controversia, quod est ad urbis remotam originem. Illuc enim Romani coloniam deduxere, ejusque mentio occurrit apud eorum temporum scriptores. Verum quod est ad episcopalis dignitatis initium, res dubitatione mitium caret. Nam qui Thomasio ac aliis laudantur primi civitatis Senensis antistites, certis nequaquam nituntur litterarum monumentis. Senensis ipse episcopus Adeodatus in ea

Ecclesiarum, nec non et Speciosus Florentinæ Ecclesiarum, adque Telesperianus Lucensis episcopus, ad ecclesiam Sancti Genesii in vico qui dicitur Walari: ibique residentes una cum misso excellentissimi domni Liutprandi regis, nomine Guntheramo notario. Venerunt in nostram pre-entiam sanctissimi viri Adeodatus Senensis Ecclesiarum episcopus, et Lupertianus Aretinæ Ecclesiarum episcopus, altercationem inter se habentes de diocesi, ecclesiis, et monasteriis in finibus Senensis territorii ejusdem civitatis. Id est de monasterio sancti Amiani, baptisterio sancti Stephani Haminaciano, baptisterium sancta Maria in Cosona, baptisterio sancti Johannis in Rantra, monasterio sancti Archangeli in fundo Lucu, baptisterio sancti Andreæ in Malcinis, baptisterio sancti Petri in Pava, baptisterium sanctæ Mariæ in Patna, baptisterium sancti Quirici et Johannis in vico Falcino, baptisterium sanctæ Restitutæ in fundo Uxiano, baptisterium sancti Felicis in Avano, baptisterium sanctæ Matris Ecclesiarum in Misultis, baptisterium sancti Valentini in Casale Ursina, monasterio sancti Petri ad Axo, baptisterio sancti Viti in Rutigliano, et sanctæ Matris Ecclesiarum in castello Politiano, baptisterium sancti Viti in Vercona, baptisterium sancti Donati in Etiliano, baptisterium sanctæ Mariæ in Saktu, baptisterium sancti Viti in Prumano, baptisterium sancti Viti in Osenna. Dicebat sanctissimus Lupertianus episcopus frater noster quod ecclesiarum istarum suprascriptarum et monasteria, a tempore Romanorum et Langobardorum regum, ex quo a fundamentis conditæ sunt, semper ad sedem sancti Douati Aritio obedierunt, una cum omnibus oratoriis suis; et nostrorum, vel antecessorum nostrorum, ibidem fuit ordinatio tam in presbiteros et in diaconos, et nostra fuit sacratio semper usque modo, et nos debemus habere. Ad hæc respondebat frater noster Adeodatus Senensis Ecclesiarum episcopus: Veritas est, quia ecclesiarum istarum et monasteria in territorio Senensi positæ sunt: vestra ibidem fuit sacratio, eo quod Ecclesia Senensis minime episcopos abuit. Nam modo ad nos debent pervenire, quia in nostro, ut dixi, territorio esse noscuntur. Ad hæc vero respondebat Lupertianus episcopus: A tempore Rotharim regis usque modo Ecclesia Senensis episcopum abuit: et nostra de ea ante a tempore Romanorum, et postea usque in odiernum diem in ipsas ecclesias, baptisteria et monasteria..... fuit sacratio et ordinatio, et in antea debemus secundum canonicam regulam habere. Quidem et missus excellentissimi domni Liutprandi regis, nomine Guntheramus, qui per ipsum Tagipert Gastaldium Senensiam, ac

per ipsos presbiteros et paumannos [F. herimannos], veritatem cognovi, et ipsos presbiteros suprascriptarum a longo tempore antecessorum meorum, et mea usque actenus ibidem fuit sacratio. Et ecce mihi suprascriptarum de omni istos presbiteros, qui nunc presenti vivunt, ubi obedientiam sancto Donato promiserunt, et sacramenta secundum antecessorum suorum consuetudinem prebuerunt usque ad tertio et quarto anno retro tempus, qui similiter manus suas ad sancto Donato, cui deservio, fecerunt. Et insuper lectas epistolas rogatorias de singulis iudiciis civitate Senense, et de ipso episcopo, qui tunc erat et antecessores meus et ad me faciebatis electionem, eo quod vester territorio erat, et nobis epistolas faciebatis, et regumandabatis, ut secundum antiquam consuetudinem ipse persone consecrarentur, quoniam nostra manebunt diocesi. Nec quisquam contra canones sine nostra permissio ibidem episcoporum audebat ordinationem facere.

Ad hæc autem omnia nos suprascripti Teudoaldus, Maximus, Speciosus, Telesperianus episcopus, una cum presbiteris nostris venerandis viris, id est Johannes, Lucipert, Rodaldus, Munichis, Sicialdus, Anselmo, Aututini, Theodoro, Deuededi, adque Theodoro, et reliquis sacerdotibus circumstantibus, accedentes, fecimus ipsam inquisitionem et manus de ipsis presbiteris, qui nunc vivi sunt, et eorum, qui transierunt. Sed et epistola iudicum Senensium civitatis, sive episcoporum Ecclesiarum Senensium relegere; ubi continebatur, quod omnis sacratio in suprascriptæ diocesis, baptisteriis et monasteriis, adque oraculis per presules sanctæ Aretinæ Ecclesiarum omni in tempore perficiebantur. Nam et ipsi presbiteri, quomodo ibidem custodes sunt, ita professi sunt per Evangelia et sacratione ab Aretinæ Ecclesiarum episcopo suscepissent, et manus suas juxta antecessorum suorum consuetudinem ibidem fecissent, et sacramenta prebuisent, et obedientiam usque actenus impendissent, et crisma suscepissent. Ideo iustum adque rectum placuit, ut si quis sancti Patres Niceni, et Eifesani, adque Calcedonensis concilii statuerunt, ut nemo in aliena diocesi non vi ingredi presumat, aut qualemcumque ordinationem faciat, sed in suis diocesis se contineat, nec statuta Patrum terminata transcendat. Proinde decretum per sanctorum Patrum auctoritatem, ut tu, sanctissime frater noster Lupertiane episcupe, ipsas suprascriptas dioceses et monasteria cum suis oraculis abeas absque qualemcumque contaminatione habere, sicut antecessores tuis a longo tempore habuerunt; et omnis sacratio ibidem per tuis oris labia vel successorum

ille affirmabat: « Ecclesiarum istarum et monasteria, in territorio Senensi positæ sunt; et vestras (id est episcopi Aretini) ibidem fuit sacratio, eo quod Ecclesia Senensis minime episcopos habuit. » Aretinus vero episcopus Lupertianus hæc contra efferebat: « A tempore Rotharim usque modo Ecclesia Senensis episcopum habuit. » Aliquo propterea fundamento nixa deprehenditur Huberti Benvoglienti Senensis

viri olim doctissimi opinio, qui in notis ad Senensium episcoporum catalogum, tomo III Italiae Sacrae, novissimæ editionis, non assentatione ductus erga patriam, sed amore veritatis incensus, quæ supra patriam cordi esse honesto homini debet, primos episcopos Senenses, Ughellio memoratos, tamquam suspectos, aut confictos, omittendos est arbitratus.

tuorum ibidem proveniat tam in presbiteris quamque diaconis vel subdiaconis, et baptisma, vel crisma per impositionem manuum, sicut Christianæ religionis est consuetudo, omni tempore proveniat adque fiat. Et nullam faciendi ammōdo et deinceps prefatus Adeodatus episcopus, vel ejus successores, qui in tempore fuerint, contra te quem suprascriptum Lupertianum episcopum, vel tuos successores de prædictis baptisteriis ecclesiis, et monasteriis cum oraculis suis, aliquando abet facundia ad loquendum, nec ad ibi fontes faciendum, nec plebes subtrahendum, nec ullam ordinationem infra ipsas dioceses, finesque eorum faciendum, sicut sanctorum Patrum instituta leguntur. Quoniam pro amputanda intentione decrevimus, ut sibi septimus cum sex presbiteris tuis, quales ipse Adeodatus eligere voluerit, prebeas tu Lupertiane episcopo, et ad Euangelia sacramentum una dum sex, et dicatis; quia a quo tempore, ex quo auditi sunt, habetis Romanorum et Longobardorum usque in presentem diem, in quo sumus, semper sacrationem presbiterorum et diaconorum ipsarum suprascriptarum ecclesiarum ab episcopis Aretinæ Ecclesiæ suscepimus, et nostra antecessorumque nostrorum ibidem fuit ordinatio, quia nostra inibi mansit possessio, nec ad Ecclesiam Senensem aut episcopos ejus nunquam pertinerent, nec cum Ecclesia sanctus Donatus, nec ejus defensores perdere, aut vobis dimittere debemus. Et Euangelia adducta sunt in nostris omniorum presentia, et sacramentum ipse deductus. Et finita intentio. Unde presentem judicatum nostrum perpetua firmitate, ne imposterum exiude inter vos aliqua revolvatur causatio, tibi, qui supra Lupertiane episcopus, per manus suprascripti filii nostri Guntarini notarii emisimus, in quo pro ampliore firmitate tua propriis manibus nostris subscripsimus; quatenus ambe partes in eadem deliberatione perpetuis debeatis manere temporibus. Factum judicatum ad ecclesiam sancti Genesii in vico Vallari, V die mensis Julii, regnante suprascripto domino nostro excellentissimo et Christianissimo Liutprando rege, anno in Christi nomine quarto, per iudictio tertia decima, feliciter.

Ego Teudualdus episcopus hunc judicatum a nobis

* Refert Ughellius in catalogo præsulum Arretinorum, Tom. I Italix Sacræ, diploma Caroli Magni, ubi refricatur hæc eadem controversia, et episcopo Arretino causa adjudicatur. At in privilegio illo occurrunt quæ non immerito suspicionem iugerant conflictæ mercis, si tamen errores transferendi non sunt in Ughellium, quem in describendis et evulgandis vetustis monumentis sæpiissime necessaria diligentia defecit, cum non raro in ejus libris diplomata dissentiant ab ipsis archivorum membranis. Sed eo diplomate dimisso, nunc aio tantum eruditionis tantumque criticæ artis hercle non fuisse sæculis posterioribus, ut confringere potuerint monumenta quæ ego nunc exero, nihil plane præferentia quod in historiam pugnet, imo notas omnes germanæ antiquitatis complexa. Nunquam succurrisset, exempli causa, subsecutæ ætatis ingenii in Liutprandi diplomate collocare Auduald ducem, cujus hic mentio occurrit. Una veritas magnati huic in evulgato diplo-

A factum, adque dictatum, vel relectum subscripsi.

Ego Maximus episcopus subscripsi manus propria.

Ego Speciosus episcopus sanctæ Ecclesiæ Florentinæ in hunc judicatum a nobis factum, adque dictatum, vel relectum subscripsi.

Ego Telesperianus sanctæ Lucensis Ecclesiæ hunc judicatum a nobis factum adque dictatum vel relectum subscripsi.

Ego Ansilmundo archipresbiter sanctæ Ecclesiæ Pisanæ hunc judicatum interfui, et manus mea subscripsi.

Ego Rodoaldus Pisensis.

Ego Johannes presbiter.

Ego Munichedi presbiter Lunensis.

Ego Deusdedit presbiter.

Ego Theodorus presbiter.

Ego Lucifer presbiter.

Ego Damianus presbiter.

Ego Lupus presbiter.

VII.

Liutprandi Langobardorum regis decretum, quo controversiam de nonnullis Paræciis vertentem inter episcopum Arretinum et Senensem, a quibusdam episcopis et missis regalibus cognitam ac diremtam pro Arretina Ecclesia et ipse confirmat (anno 715).*

Flavius Liutprandus præcellentissimus rex sanctæ catholicæ Aretinæ Ecclesiæ, in qua corpus Christi confessoris et Martiris quiescit Donati, et beatissimo viro Patri nostro Lupertiano episcopo. Dum intentio orta fuit inter suprascriptum Lupertianum episcopum, et Adeodatum sanctæ Senensis Ecclesiæ, idemque episcopum de diocesis ecclesiis et monasteriis atque oraculis in Senense territorio constitutis: id est in prius monasteria sancti Ampsani, baptisterio sancti Stephani in Acciano, baptisterio sanctæ Mariæ in Paclna, baptisterio sancti Ipoliti in Sexiano, baptisterio sancti Johannis in Rancia, monasterio sancti Andree in Melcina, baptisterio sancti Petri in Pava, baptisterio sanctæ Mariæ in Cosona, baptisterio sancti Quirici, et Johannis in vico Paclina, baptisterio sanctæ Restitutæ in fundo Scasciano, baptisterio sancti Felicis in Avana, baptisterio sanctæ matris Ecclesiæ in Misulas, baptisterio sancti Valentini in Casale Visino, monasterio sancti Petri

D mate locum fecit. Et quidem sepulchrale illius elogium, Ticini adhuc vigens, ego edideram cap. 10, pag. 74, Antiquitat. Estens., cum hoc exordio:

Svb regibus Ligvriæ dycatvm tenuit avdax
Avdoald armpotens, claris natalibus ortvs, etc.

Sed quis ille fuerit, quoque tempore floruerit; ne ulla quidem conjectura assequi antea potui. Nunc palam fit, ipsum temporibus Liutprandi regis vixisse, atque ex notis chronologicis epitaphii elucere potest, desisse illius vitam anno 718. Fatetur etiam Adeodatus Senensis episcopus anno 715 cadente, quo datum diploma reor, se ex jussu bonæ memoriæ apostolici Constantini in ecclesiis controversis duos presbyteros ordinasse. Et revera eo anno Aprilii mense e vivis sublatus fuerat idem Romanus pontifex. Hæc impostores plerumque ignorant, ac veteres tabulas dum sibi congingendas sumunt, omnia præinscitia historiæ miscent atque confundunt. MURAT.

ad Abso, baptisterio sancti Viti in Rutiliano, et sancta Matre Ecclesia in Castello Pulliciano. Et ambæ partes in nostra conjunxissetis præsentia, asserebas tu, suprascripte Lupertiane episcopo, quia ecclesias istas et monasteria cum suis oraculis per diversa vicora constituta a tempore antiquo usque modo, in quo funditus conditæ sunt, semper ad sedem beati donati Aritio subjectæ fuerunt, et nostra vel antecessorum nostrorum fuit sacratio tam in presbiteros quam et in diaconos, et nostra usque actenus mansit possessio, et nos debemus habere. Ad hæc replicabat Adeodatus Senensis Ecclesiæ præsul: Veritas est, ut asseris, quia Ecclesiæ istæ et monasteria atque oracula, quæ in territorio Senense constitutæ sunt, ab antecessoribus vestris ibidem semper fuit sacratio. Sed ideo quia Ecclesia Senensis minime pontificem abebat. Nunc autem ad nos debent pertinere. Cui et iterum replicabas, tu superius Lupertiane episcopo: Ab antiquo tempore usque ad introitum in Italia Longobardorum, ex quo Christi prædicatio Tusciæ finibus personavit, Sena episcopum abuit. Et post ingressum Longobardorum in Italia a tempore Rotharis regis usque actenus, semper episcopum ibidem fuit. Sed tam Romanorum tempore, quamque Longobardorum abendo et non abendo Sena episcopum, usque in presentem diem ipsas ecclesias, baptisteria et monasteria cum suis oraculis ad nos pervenerunt, et de nobis chrisma suscepunt per singulis annis, et consignationem in populo fecimus, et secundum canonicam regulam habere debemus; quia et presbiteri suprascriptarum ecclesiarum semper, tam qui transferunt, quam et qui supersunt, sacrationem a sede beati Donati sumpserunt. Et ecce manus eorum scriptas, ubi fidem et obedientiam secundum consuetudinem Aretinæ promiserunt Ecclesiæ. Nam et de hac causa jam missus suprascripti domni excellentissimi regis, nomine Guntheram, notarius, directus est. Qui et causas cum merito tam per ipsos presbiteros et diaconos, quia sacrationem a nostra Ecclesia susceperunt, seu et per singulos arimanos ipsius Senensis civitatis inquisivit; et rei veritatem compertus usque in concilium episcoporum deduxit; id est in presentia sanctissimorum fratrum nostrorum Teuduald Vesulanae Ecclesiæ, Maximo Pisanæ, Specioso Florentinæ, atque Talesperiano Lucensis Ecclesiæ episcopo; in quorum presentia, ut supra, altercavimus; et ipsi canonico ordine relata inquisitione, quam missus domini nostri fecerat, terminum posuerunt, et cum sex presbiteros meos tibi sacramentum prebui, quod ipsa diocesis ecclesiæ cum monasteriis atque oraculis suis semper ad beati Donati pertenuissent sedem, nec per legem eas perdere deberemus.

Tunc nostra excellentia una cum venerandis viris Theodoro episcopo castri nostri, et Emulino abbate, atque Seiguel, Albino presbiteris, necnon illustres iudices nostris, qui nobiscum aderant, id est Anuuald ducent, Guiduald, et Gajuduald, Landoari, Aufus, et Aufrit Stratores, Senonem, Rotfrit, et Ratbertum

A major domus: hanc audientes vestram allegationem, interrogavimus, et per Deum factorem celi et terræ, et beatum Petrum, cui Dominus ligandi solvendique in celo et in terra tribuit potestatem, adjuravimus ipsum Adeodatum episcopum Senensis Ecclesiæ, ut nobis de hac causa sine peccato fluire deberemus. Qui statim coram omnibus prorupit in faciem, et ita professus est, dicens: Coram Domino non mentior, quoniam istæ sæpius dictæ ecclesiæ et monasteria cum suis oraculis consecrationem et obedientiam a sede beati Donati Aretinæ Ecclesiæ presulis, vel ab ejus defensore habuerunt, et ibidem pertinuerunt. Nam ad Senensem Ecclesiam nihil debentur, nisi contra Deum et canonicam institutionem. Dum inter Aretinæ civitatis habitatores et Senensem populum inimicitias de morte Godebert iudicis consobrini mei tempore gloriosissimi Ariperti regis fuisset, sic dolose ibidem ab Antecessore meo unum tantummodo annum per aliquanta oracula intra ipsa Diocia inordiniter sacratio pervenit. Sed et anno isto, dum ineaute et contra justitiam causam promoverent, ex jussu bonæ memoriæ apostolici Constantini, et per me extra ordinem et rationem ibidem in presbiteros duos et uno oraculo sacratio facta est. Hanc igitur professionem nostra excellentia una cum jam dictis venerabilibus viris seu illustres iudices nostros audientes, rectum nobis paruit esse, ut qualiter suprascriptæ ecclesiæ et monasteria a longo tempore ad sedem beati Donati pertinuerunt, et in antea pertinere debeant, et omnis sacratio in presbiteros et in diaconos per presulem Aretinæ Ecclesiæ, qui nunc est, aut fuerit, omni in tempore in eos perveniat, sicut et prefati sanctissimi Patres nostri Teudald, Maximus, Speciosus et Talesperianus episcopi per suum iudicatum statuerunt. Et nulla amodo his ipse Adeodatus Senensis Ecclesiæ episcopus, vel successores ejus adversus te Lupertianum episcopum, vel successores de ipsis diocis, monasteriis et oraculis faciendam ad loquendum habere, nisi vestra in ipsis ecclesiis aut oraculis, qui sunt, aut in tempore fuerint, maneat ordinatio, nullo contradicente, sicut et antiquitus usque actenus fuit, qualiter ipse Adeodatus episcopus Senensis Ecclesiæ, Warnefrit, et Agripert Castaliu ejusdem civitatis nobis professi sunt, quod vestra mansisset semper possessio. Unde et damus in mandatis cunctis iudicibus et gentibus, atque suo regni nostri dictione pertinentibus, ut nullus eorum contra hoc nostrum de iudicatum audeat ire quandoque præceptum: sed nostris, perpetuis, et infinitis presens noster iudicatus stabilis persistat temporibus.

Ex dicto domni regis per Senonem illustrem virum scripsi ego Johannes notarius.

VIII.

Judicatum Ultiani notarii ac missi Luitprandi Langobardorum regis, Spetiosi episcopi, et Walperti ducis Lucensis, in controversia agitata inter Talesperianum episcopum Lucensem, et Johannem episcopum Pistoriensem (anno 716).

Dum ex jussione domni precellentissimi Luit-

praud regis conjunxisse ego Ultianus notarius et missus domni regi, ad Baselica sancti Petri locus, ubi dicitur Neure, ad intentionem, quam vertebatur inter ab ^a Talisperiano episcopo, necnon et Johanne id est episcopo Pistori, esset deliverandum: et jam inibi conjunxisse ego, qui supra, Ultianus una cum Spetioso episcopo, et Walpert duci, Alahis Gastaldio, et aliis singoli circum stantibus. Unde nos inquirentes per Vitaliano presbitero, a cujus ipsas diocesis a tempore Romanorum et Langobardorum fuissent, qui nobis professus est, quod ipsas Adocias semper ad parte Lucense fuessent, et qualiter Dei per Evangelium firmavit. Postea vero dicto et suprascriptus Johannes episcopus et Ansollo presbiter ipsius Johanni, quoda Eglesias sancti Andrea, ubi est baptesimum, una cum eglesia sancti Hierusalem nostra devenisse. Ad hec respondebat jam dictus Vitalianus presbiter: Non est veretas, nisi dum menime potera concurrere ad tantas eglesiam baptismum facere. Sic ipsas eglesias sancti Andree cum baptisterio suo, et sancti Hierusalem tibi presentamus, ut inivi missa et baptesimum facere deveris, dum usque nobis placitum fuerit, nec per lege ipsas aeglesias vobis dimittere deveo. Unde nos supra scripti iudices degrevimus, ut presbiter Vitalianus dicere juratus, quod ipsas aeglesias sancti Andree cum baptisterio suo et sancti Hierusalem, a tempore Romanorum usque et modo semper sub jura aeglesie sancti Petri fuerunt, nec per lege eas vobis dimittere deveo. Quidem et ipse sacramentas in nostris presentia deductus est, ut in eadem deliverationem deveant permanere. Unde hanc notitia judegati Ebregausus notarius regi scribere commonuemus.

Facta notitia judegati, mense Februarii, regnante domno Liutprand regi anno quarto, indictione XIII feliciter. (*Judicium subscriptiones desiderantur.*)

IX.

Teuthpaldus, Dommulus aliique pii cives Lucenses sacram ædem sub sancti Silvestri nomine una cum xenodochio in urbe Lucensi ædificant (circa annum 718).

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Congruè nobis auxilium est, dum hic peregrinamur carnali officium gerimus, tesaurizare nobis super terram utilia sunt, ut caro nostra mortalis, anima immortalis. Unde nos Teuthpald cum germanis meis, et Dommulum, Leonaci cum germano meo, seo et Aupald, Wilifrit, Maurinom, Teuderaci, Nandulum, Geminianus cliricum, Gudiscalum, recurrentes nos omnis ad aula misericordie pro nostris, quam in hoc seculo gessimus adque gerimus, pro hamorem Dei, et redemptione anime nostre, hecclesiam ha

^a Talisperianus episcopatum Lucensem regeat; Spetiosus, cujus nomen Florentinius, et Cosmus de Arena deformatunt, Florentinæ civitati præerat. Illic autem vides habitum fuisse iudicium illud ex jussione Liutprandi regis, eique præfuisse Ultianum notarium ac missum ipaius regis, una cum Specioso Florentino episcopo, et Walperto duce Lucensi.

A fundamentis, fabricis, vestibolis, constituemus in honorem beatissimi Dei confessoris sancti Silvestri, in porta beati Sancti Petri, ubi nos vel si indigni sinodochium facere visi sumus in terra, qui novis ex nostra portionem. a Teodoraci filio quondam Leotari advinet, in qua fundamento prefata ecclesia sita est, idcirco donamus ecclesie beati sancti Silvestri fundamento ipso una cum casa que sinodochio constituemus cum corte vel orto seo omnem intinsicus, sed et balneo, qui novis vicarie et ex comparationem advinet a domno venerabili Talisperiano nus una cum fundamentum, ubi ipse balneum situs est, quamque et per unumque nostrum terra prope civitate a designato nomine, idest ego Teuthpald cum germanus meus offerui inivi terra modiorum Dommulum terra modiorum tris in Placule inter adfinis terra Duci; in Leonaci cum germano suo terra modiorum quatuor super casa Borunciuli in Macritula, et duas modios terra Maurinus in Albingo Annuald terra modiorum tris in loco ubi Teuthpald dedet super silice: Wilifrid terra modiorum tris prope casa Waltari; Nandulo terra modiorum duo infra Lituro, et tertio modi locum ante casa Buciculi: Geminianus terra et vinea offerunt solidos quadragenta; Teodoraci pro terra et vinea solidos quadragenta, ut exinde terra et vinea con; Gudiscalco terra modiorum duo, tris scallorum prope terram Trioni et scallum prope terrula Liutuald; et pro vinea per unumquemque nostrum dedimus solidos decem, excepto Maurinus, qui dedit duo modia vinea in Savelliano, et Geminianus et Teodoraci, qui dederunt predictos solidos pro vinea et terra et octuaginta solidos in auro pro dotis titulo. Et ita addidet animus nostrus, ut ad gubernandum in potestatem custodis illius Gundoni presbiteri, quem inivi cum comune consilio presbiterum ordinavimus, inveniatur esse peregrinus recipiendum, pauperis, v. dua, et orfanis consolandum, inandatum juxta regule ordine faciendum, et pro nostris facinoribus Dominum deprecandum, in omnibus et per omnia opem ujusec sinodoci, secundum priscorum Patrum traditionem juxta ujus sententie in omnibus adimplere diveas? Et hoc addimus, ut si ipse abbas custos de hac luce ereptus est, quem inivi priorem et gubernatorem due partes ex novis una cum monaci ipsi eligerent, tertia pars ex nostris inivi ipsum abbatem ordinandum predictum officium Deperagendum. Nam nulli nostrorum offerentium exinde in aliquo subtragator, aut ha novis minuetur, nec ulla inivi potestatem aveamus neque in ipso balneum invasionem faciendam, nec in nulla res, quas inivi ha novis offertum est, nisi in omnibus, ut predixi-

Nemini eruditorum ignotum est quæ simultates ac bella diutissime vigerint inter Langobardos atque Romanos, dum Graci imperatores Romæ, nunquam a Langobardis subactæ, imperarunt. Propterea opinari licet multos obices in Langobardico regno fuisse positos legitimæ Romanorum pontificum et episcoporum auctoritati in ecclesiasticis negotiis.

mus, in potestatem sancti Silvestri inveniatur esse, et absque omnem contra ipsam ecclesiam agere voluerit hanc vis removatur exinde violentiam, et defensor non querentis, quod in aliquo a nos perteneat, contra quam dotalii seu monusculi nostre cortule, quam nos et eredis nostris adversus ipsam sanctam Dei Ecclesiam, vel quod inibi ha novis offertum est, aliquando spondimus esse venturi post facta viro dotis cartula Dei compulsatione corricitus.

Ego Waltari sancti Silvestri offero in integrum possidendum clausura in Colliario cum vinea et olivas seu virgarium plus minus modiorum dece, cum omnia quidquid infra ipsa clausura est cum cultum vel incultum in integrum pro peccatis sacerdos, qui inivi ordinatus est, aut futurus esset, horare diveas.

Signum manus Teutpald V. D. donatoris.

Signum manus Teutpert fratri ejus consentientis.

Signum manus Dommuli conserbatoris.

Signum manus Leonaci V. D. autoris et conserbatoris.

Signum manus Petronaci consentientis.

Signum manus Aunuald V. D. idem conservatoris, etc.

Signum manus Waltarini, qui hoc offeruit.

. dolf exiguus indignus presbiter rogatus ad Waltarene ubi chartule donationis in ecclesia sancti Silvestri vel ejusque Senodoci sicut superius legitur testi subscripti.

. ripert V. L. ubi chartule rogatus a Waltarene a hic chartule donationis facta in ecclesia sancti Silvestri vel ejusque Senodoci sicut superius legitur testi subscripti.

Floriprandus notarius ex autentico quantum cognoscere potui fideliter exemplavi absque fraude.

In nomine Domini Jesu Christi. Dum Deo juvante ecclesia beati sancti Silvestri sita fuisset ad porta beati sancti Petri, et per Cristianus hominis condita, et per dotis et donis tetulo confirmata, amor superne virtutis meum animum adcommovent pro meis facinoribus offero ego Geminianus Deo et tibi sepe dicte ecclesie beati sancti Silvestri, idest in primis quatuor modiorum terra ad Argili super via ad Aqualonga, modiorum duas ad Tempanianu, modiorum duo de terra da Cunichis, ad Arcu modiorum duo de summo campo da sancto Martino, caldaria una ornile cum catena fumaria, hec istum predicta ecclesia quite jure ivi defendas, et nullus de heredis meus hoc ipsum monuscolum exinde subtrahi possit, et sacerdos inivi consistentis pro meis facinoribus Christum Dominum deprecari diveas.

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante domino nostro Liutprandi a viro

^a Id est anno Christi 720.

^b Chronologica nota bene hic se habent; anno quippe 719 decurrebat indictio II. Verum quis credat chartam tot ante secula vulgari idiomate scriptam? Tot alias ex hisce chartis vidimus seram antiquita-

A excellentissimo rege anno octavo, per indictionem III feliciter. Consta, me Aufrid V. D. hanc die vendidisse et vendedi, tradidisse et tradedi vobis Aunuald, Teutpald, Leonaci, Petronaci, Teutpert, Dommuli, Wilifrid, Nandulo, Geminiano clerico, Teuderaci, ortu meum, quem avere videor ante sancto Silvestre, qui latere tene prope curte vel orte sancti Silvestri rectu casa Domnici, vel de filio Giovanni, et in integro ipso orto vobis tradedi possedendum, ut ab hodierna die abeatis, teneatis, et in vestra sit potestatem de ipso orto facere quod volueritis. Unde accepisset et suscepi a vobis Aunuald, Teutpald, Teutpert, Petronaci, Leonaci, Dommuli, Wilifrid, Nanduli, Geminiano clerico, et Teuderaci, pretium placitum et defenito capitulo auri solidas quinquaginta, de quibus previdi vobis cartula venditionis facere, ut ab hodierna die aveatis, possedentis, et in vestra potestate, et sicut non erido, et si ego aut eredis meus vos molestaverimus, aut da qualivet homine vobis defensare non potuero, spondeo vobis componereudupla conditionem; quam viro venditionis chartula Gairemund V. D. scribere rogavi.

Actum Luca, mense Martio, per indictione supra-scripta feliciter.

Signum manus Aufrid vendituri et repromissuri.

X.

Querimonia Julii abbatis insulae Montis Christi coram Rolando comite, totius insulae Corsicae domino, de variis usurpatoribus jurium sui caenobii (b anno, ut charta praefert, 719).

C Anno dominicae nativitatibus septeno centesimo decimo nono, indictione II: Manifesto sia a tutte persone, che lege anno et oderonno questa carta: Quando venne messer l'abate Giulio abate dell'isola di Monte Cristo, et misser Placito abate di sancto Stefano, et sancto Benedicto di Venaco dell'ordine di Monte Cristo, con li sua frati, innanzi a misser Rolando conte, per la grazia di Dio, et signore di tutta l'isola di Corsica, et innanzi a messer Giulio giudice, et innanzi a messer Joanni legato in Corsica, et altri boni homini, che ivi erano. Et lamentandosi de sua possessione, ch'elli avevano in Venaco, le quali sono terminate, et per termini, che indicano li nobili signori Alberto, e misser Domenico fratelli carnali, et figlinoli quondam misser Guidone delli signori de' Corsi. Et lamentandosi di Martinello del Lavatogio di Rustichello della Selva, et de Vollelo della Basa, et de Somello dello Mustoline, di Vintello di Volivo, et di Volanduccio d'Osiglia, d'Andreuccio dello Merzeno, di Salvuccio dello Moleno, de Salvuccio dello Musaleo, et de Vivolo dello Quarseto, de Bertuceolo dello Vignale, et de Zaviccio dello Zoio. Et questi huomini diceano, che

tem praeserentes, et nibilo minus corruptas, et ad posteriora tempora spectantes. Quod usum exculpere hinc juvat, Rolandus iste comes, universa insulae Corsicae dominus dicitur.

non doveano dar salvo decima alla badia de sancto Stelano de Venaco. Et questi dicti abati diceano che tutta la possessione era propria della abadia. Et questi abati appresentaro sua carta dinanzi a misser Rolando, et a misser lo iudice, et a misser lo legato. Et per questo che videro et odiro, sententiaro e scapolaro quella possessione alli sopradicti abati. Et fecero comandamento, che questi sopradecti homini deggiano pagare libre cento de poni danari. Et fecero comandamento che infra tre mesi deggiano uscire fora de questa possessione sotto pena di ccc fiorini d'oro, et da parte di messer lo legato sotto pena de excomunica, che infra tre mesi ne deggiano andare con tutti li sua beni, et piu non vi deggiano entrare, salvo ad voluntate delli dicti abati di Monte Cristo, cum qua est la dicta abadia di Venaco. Et diseno che questi nobili signori de Corsi et sue heredi deggiano essere soi difensori, che sono padroni della dicta badia.

Actum a Fogata, ubi dicitur Marcorio, presente me notario. Testes Giorgius de Campo Merli, Vivaldino de Corsi, Albertinello de Corsi, Ficone de Bossi, Ursaciolo de Petra juxta, et altri piu assai.

Et ego Nicolaus quondam Arrico notarius sacri imperii hanc chartam rogatus fui, et scripsi, firmavi, et dedi.

Et ego Leonardus quondam Laurentii notarius Domini legati, sacri imperii ibi fui, et vidi, et signum meum consuetum apposui.

XI.

Pertualdus civis Lucensis ædem sancti Michaelis et monasterium constituit ac dotat, præscripta elemosyna in pauperes (anno 721).

La nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Liutprand viro excellentissimo rege, anno felicissimo regni ejus nono per indictione quarta feliciter. Omnium Ecclesiarum conditor Christus, etc. Undo ego Pertualdo considerans adque pertractans animum meum, dum erumpere non mea necessitate, sed Dei compulsatione correctus ubi longinquo urbe vituam, pupillum et orfanum protegere pro illo desiderium complectar, liminibus beati Petri apostolorum principis Romane urbis devotum juxta placitum Deo ad propria remeatus, queque illuc Deo devotus sum, ipso juvantem, ut virtus permiserit, opem perfici. Idecirco ego pertualdo offero Deo, et tibi ecclesie beati archangeli Michaeli, que a fundamentis, fabricis, vestibulis in honore Christi Domini nostri constitui prope domicellula mea, ubi cummanire videor, quam et ad ejus monasterium, idest curte cum fundamento, ubi ipse ecclesia vel monasterio sita sunt, per loca designata finis Fossato, etc., terra pertenente modiloco unum, ubi sibi abbas vel monachi inivi consistentis ortum vel pigmentario havire debeat una cum terra prope civitate ad Valle modiorum quatuor, campo ad Quinto modiorum quinque, decimas, vineas, et olivas, quemque havire videor ad sancto Pancratio, et decimas de vineas et olivas, quam havire videor de pro-

prio loco, qui dicitur Muriatico super sancto Petro, similiterque decimas de omnem laborem ineam, tam vinum, quam granum dedit vel mihi Dominus dederit, inivi persovere debeam ad illas vero vineas, quam nominatim decrevi, adimplire debeas ad gregis equorum, armentorum, ovium seu porcorum, omnia qui nati fuerent a Kalendas Januariarum indictione iv, in ipso sancto loco idem decimas dare debeas, et terra ad Arina, qui mihi a regia potestate concessa est in integrum. De casis vero in primis in monaciatico Casa, qui regitur per Sintarime, etc., pro anime mee remedium per dotis titulo offerre visus sum, ab hoc die trado in integrum possedendum; ita ut sacerdos, qui inivi constitutus est, aut fuerit, pro meis facinoribus Dominum deprecari debeat, officium peragendum, viduam, orfanum et pauperem consolandum, eginum et peregrinum recipiendum, juxta Dei preceptum, omnium operum ferre non desinat. Et si quis de filiis meis in ipso sancto loco Deo servire volueret regulariter agere, nulla ei sit contradictio, quid si minime ex legitimo proleas inivi volueret Deo servire, et abbas qui inivi constitutus fueret, de hac luce migraveret, quem ipsum congregationem sive abbatem et priorem eligere ipse in loco, et nihil inivi meis hereditibus potestatem habeas invasionem faciendi, neque exinde aliquid subtrahendi, nisi si a qualibet homine ipsa ecclesia vel monasterio contra justitia pulsatus fueret a meus proprius heredis habeas defensionem, nam non menuctus contra quam dotati seu monosci mei paginam numquam me heredes meus adversus ipsum sanctum virtute aliquando spondimus esset venturus, sed omnia sicut supra legitur inviolabiliter conservare. Quam dotati et monosci mei cartula etro nepoti meo dictante genitore suo Petroni scrivere commouii.

Actum Luca.

Signum manus Pertualdum auctori et conservatori.

Signum manus Filipert filio ejus consentientis.

Signum manus Ansualdum testis.

Signum manus Radipert V. D. testis.

Ego Rachiprandus clericus exemplar fideliter exemplavi.

Ego Ermimari clericus hunc exemplar de exemplari fideliter exemplavi.

XII.

Fundatio monasterii sanctimonialium sancte Mariæ in civitate Lucensi, quam Ursus clericus facit, constituta ibi abbatissa Ursa filia sua (anno 722).

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Liutprand viro excellentissimo rege, anno felicissimi regni ejus in Dei nomen undecimo per indictione quinta. Dum presentis vite et transitu istius temporis, etc. Hinc itaque ego Ursus ex tota mente devotionis pertractans, que prememorata sunt, pro mercedem et remedium anime mee et comparisonem vite eterne, edificavi ecclesia proprio in territorio meo in honore sancte Dei genitricis Mariæ.

In qua Ursa filia mea abbatissa esse constituo, una cum germana sua Anstuda religiosa hac monastica vitam gerent, in qua ecclesia mea pro facinora hodie in presentia civium do, dono, trado, donataque esse volo. In primis fundum meum, ubi praedicta ecclesia fundata est, cum curte et puteo suo, orto, alitu, accessu, et suo: hoc est terra modio simis; campo in Fassinolo, qui nobis in camlin adventit, medietate de vachis, et medietate de avibus in integra. Et casa Rusculi in massa Fagani, qui mihi adventit ex dono domini Aripert rege. Candido vaccario cum armento suo mercato suo in loco Tunio: Sala in loco Ferroniano cum duas casas tributarias, una qui regitur per Candido, altera per Majorano, cum familia eorum, vinea, oliveto, silva peculiare, prato in ipso loco supra memorato. Et casa Aroald casas duas in Novale de morginecaput mulieri mee: una, qui regitur per Fridichis, et alia per Corbolo, Godoara, ancilla quanda pro livera, Wilpergula pro livera, Candida pro ancilla, Tinctula pro ancilla. Ut haec omnia jam dicta Dei ecclesia jure possideat, et quod adhuc ibidem largitus fuero, firmum permaneat, et Christianis temporibus sanctarum ancillarum monasterio nuncupentur. Et post decessu Urse filie mee, Anstuda germana ejus, monasterii cura ipsa suscipiat. Et post amborum decessum eam, quae sibi congregatio eligere voluerit, ipsa in abbatissa ordo succedat. Et ego qui supra Usus clericus ab juxta Dei voluntate in mea volo esse potestate gubernandi; nam filius meus, vel heredis meus nullam ibidem habere part dominandi, nisi orare et benefacere. Nec nullus sacerdos ibidem habitare presumat, nisi quem ipsas ancillas Dei invitare voluerint, missarum sollempnia celebrando. Si quis contra hanc decretum meum ire quandoque presumpserit, iudicium incurrat Dei, et de ipsa sancta Dei Genitricem, ana-

^a Haec charta subscribit Talesperianus eximius episcopus. Pro *eximius* legendum suspicabar *exiguus*; episcopi certe atque abbates saepisimè reperiuntur humilia et exigui appellationem suis nominibus apponisse. Quare subscripserit Talesperianus id casus fuit quod sine episcopi consensu nulla monasteria instituire de novo licebat. Nam et iis ipsis temporibus sua episcopis jura in virorum, sed praecipue mulierum coenobia, intacta restabant; atque ad eos potissimum pertinebat in sanctionum moris inquirere, earumque regimini sedulo vacare, simulque regularem observantiam in illarum asceteriis aut vigentem promovere, aut deperditam restaurare ac restituere. MURAT.

^b Ad hujusmodi vero sacras monachorum aedes erigendas atque dotandas ut ut proclivis ex se foret ac sponte non raro festinaret pietas hominum tunc Deum quaerentium, attamen nefas nimium erit sibi persuadere, opportunas atque importunas monachorum sollicitationes, preces atque consilia, interdum intercessisse, quibus inclinati fideles non sua tantum sed se nonnunquam offerebant Deo, novo monasterio constructo: Non erant a nostris diversa illorum temporum ingenia, affectus et vota. Praesertim institutum dilatata supra multa alia holocausta gratissimum Deo putabatur, neque desiderabantur in Evangelio aperta ad hanc rem hortamenta; et praeter meritum pii operis, vel tunc aliqua latens *mirabileque* observata humanae gloriae cupido impel-

lithemalis subjaceat. Quam vero cartulam decretionis meae venerabili presbitero scribendum rogavi, et subter pro confirmationem propriis manibus meis signum sancte crucis feci, testibusque obtuli eam roborandam sub stipulatione et spensione, quod interpositum.

Actum Luca: diem et regnum et indictione superscripta feliciter.

Signum manus Ursuni autori et donatori, seo et conservatori, qui hanc cartulam fieri rogavit.

Ego ^a Talesperianus eximius episcopus hic cartule donationis rogatus ad filio meo Ursone testi subscripsi.

Roduald indignus presbyter rogatus ad Oraum testis subscripsi.

^B Rachiprandus presbyter ipsum autenticum vidi et legi, unde hoc exemplar relevatum est, in qua manu mea subscripsi, etc.

XIII.

Aurinandus et Godofridus Lucenses cives monasterium sancti Petri in loco Castellione pro filiis suis fundant ^b (anno 723).

In nomine Domini Dei et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante domino nostro Liutprand viro excellentissimo rege, anno regni ejus undecimo, per indictione sexta, mense Januario, feliciter. Dum Deus omnipotens dilium illustrare dignatus est, expansis manibus ad ejus aulam concurrentis divi mistirio confortitor, ut ad illam desiderabilem fontis satientor, sicut Euangelicam voc ammonet dicens: Fratres mei, et amici mei, venite ad regnum Patris possedite, quod paratum est vobis, et alii: Vendite, que posseditis, et date elemosinis, et avevitis thesaurum in celo: et sequimini me, ut sancta Jerusalem a Deo transmissa descendente de celo, ubi lux indeficiens est, mereamur conlocari, et manam illam celestem angelicam

lore ad hoc homines poterat. Adde quoque: non omnes sancti erant in sanctitatis domicilio, neque tanta sub monastica veste humilitas et mundi contemptus vigeat, quin multi inhiarent ad sacras praefecturas, quas quando in propriis claustris consequendi sublata spes erat, in novis condendis anxie exquirebant. Huc referendum est capitulare regum Francorum lib. vi, cap. 140: « Ut nullus monachus, congregatione monasterii derelicta ambitionis aut vanitatis impulsu cellam construere sine episcopi permissione, vel abbatis sui voluntate presumat.

^D Monachi enim, ut ipse Angelus Nuceus Casinensis abbas fatetur in notis ad chronicon Casinense, et tanquam apes ex coenobiali alveario de more egressi, nova monasteria, sive decas cellas, construere amabant. Aliis exemplis parco, hanc in rem profaturus, quod Mutinae olim con igit animadversione dignum. Amplissimum Nonantulanum monasterium, quinque tantum passuum millibus ab urbe dissitum diu in causa fuit, ne Mutinenses prope aut intra urbem aliquid alium monachorum collegium inducerent, contenti antiquo illo ac celebri loco. At Hildeprandus Mutinensis antistes, monasticum coetum propiorem habere cupiens, anno 983 ecclesiam sancti Petri Stephano presbytero et monacho concedens, novo monasterio prope vicinia urbis fundamenta preparavit, quod postea auctum et nobilitatum in haec usque diem perdurat.

cum sancti et justī participes esse inveniamur. Hinc **A** itaque ego Aurinand V. D. una cum Gudifrid V. D. germanus meus, tractavimus, ut de parvitatibus rebus nostris novis mercidem adriscat, et accessimus ad V. D. Thalesperiano Deo gratia episcopo, in Christo Pater nostro, ut cum ejus consilio, seu licentia oraculum sancte Dei Virtutis construere deberimus, et quamvis brevitate ad fundamentis fabricis ecclesiam constituimus in honore beati sancti Petri apostoli in loco qui vocatur Castellione, et parvulum munusculum eidem offerimus: id est terola circa ipsa ecclesia modiorum sex, et in alio loco de illo latere Rimmodi loco vinea; et ad hoc nostram decrevimus voluntatem nus Aurinand, Gudifrid ut filii nostri ibidem in ipso monasterio servire debeas unacum filio meo Galduald religioso clirico, seu alii filii nostri, qui Deo servire voluerit, et eidem monacale vita vivere debeas. Et hoc volumus nus suprascripti Aurinand, Gudifrid, ut in nostra, vel de filii nostri sit potestatem eidem sacerdotem ordinando, et post nostro decesso, quem ibi ipsi monaci de ea consecrationem eligere ipsum aveat ordinatum; et quod superius menime memoravimus duodecim forma olive, quae novis ex comparationem da Gualistolo advinet, ita ut ab hoc die firma ad ipsa sancta Virtute in integro possideat, et umquam ullo tempore ad novis retrahendum est ad alia ecclesia, aut ad alium sacerdotem, quod ad novis offertum est, nisi qui inibi abbas fuere, et quem volere rectum abire ipsi fruatur in honore Domini. Et quod ab se, si quis de novis suptrahere voluerit, vel proprio defendere, vacuus et inanis **C** exinde exeat, et dona nostra in integro Deo et sancto Petro permaneat confirmata; et cum summa delectatione Sicherad presbiter amico nostro hanc cartulam dotalium scribere rogavimus, et perpetuis temporibus permaneat.

Actum Luca, regnum et indictione suprascripta feliciter.

† Signum manus Aurinand V. D. benefactori et conservatori.

† Signum manus Gudofrid V. D. benefactori et conservatori.

† Signum manus Galsnald filio ejus et Clirico, benefactori et conservatori.

† Signum manus Gairto V. D. testis.

† Signum manus, etc.

^a Quod sine animadversione praetermitti nequit, Romualdus iste presbyter una cum muliere sua, id est cum uxore sua, post peregrinationem susceptam pro anima sua in partes Transpadanas, collocaverat se in loco Capannulae in monasterio sancti Petri, ibique exiguum crexerat hospitem domum. Concedit ergo Thalesperianus episcopus, qui se in subscriptione eximium nominat, non exiguum, ut usus ferebat; concedit, inquam, ut eidem sancto loco presideat tam ipse Romualdus quam etiam et presbyteria illius, hoc est, eadem quae supra nominata est illius conjux. Qui fieri id poterit, percontetur aliquis, simulque miretur, cum continentiae votum in Latina saltem Ecclesia, vel a primis Ecclesiae saeculis, sacerdotibus praescriberetur. Id quidem verum est; at quoties viro conjugato ad sacros ordines olim erat aditus, tum ipse, tum ejus uxor caelibem

XIV.

Litterae Thalesperiani Lucensis episcopi, per quas Romualdo presbytero concedit in beneficium monasterium cum xenodochio (anno 725).

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi. Regnante domino nostro Liutprando viro excellentissimo rege, anno felicissimo regni ejus tertio decimo, indictione octava feliciter. Constat me Thalesperianus venerabilis episcopus, quia suggestit nobis vir venerabilis Romuald presbyter, et innotuit nobis eo quod ante hos annos exisset de terra sua partibus Transpadanis una^a cum muliere sua, sibi peregrinandi pro anima sua, et collocasset in loco, qui dicitur Capannule, in monasterio ecclesie sancti Petri et sancti Martini vel sancti Quirici. Et dum ibidem **B** in parvis substantiis habitasset, tunc cepit sibi ibidem conquisito facere una cum presbiteria sua, casella in officio ospitalis. Et conquirit ibi terra vinea cum pretio suo. Et petivit nos, ut pro Dei amore, et fidelia servitia ipsius, quam in ipso sancto loco concurrere visus est, eum inibi in officio monastiriale confirmari deberemus. Quod et factum est: sic ita et in ea ratione, ut dum ad vivere merueris, tu Romualde, in ipso sancto loco, tam tu, quam etiam et presbiteria tua, qui est in ipso sancto Petro, remaneant, et qui presedere debeatis, et nulla patiatis taxatione ab alio presbitero, qui plebem tenuerit in suprascripto loco Capannule in ecclesia sancte Marie. Sed volo adque decerno, ut ab hanc dies ipsa ecclesia in officio monastiriale semper maneat: et per festivitatem predicti sancti Petri et sancti Martini vel sancti Quirici ad ecclesia sancti Martini in episcopo luminaria, vel quod Dominus condonaverit, ^b salutem adducere debeas tam tu quam vel quis postea ordinatus fuerit: et numquam nos vel posterus noster et de hanc dicto loco molestari presumat, sed volo ut cunctis diebus quietus in ipso sancto loco residere valeas. Quam beneficium cartula Sicori notario scribere jussimus, et nos subter signum sancte crucis ficimus, et sacerdotibus tradedimus roborandam.

Actum Luca, die et regnum et indictione suprascripta feliciter.

† Ego Thalesperianus eximius episcopus huic cartule beneficium facti in Romuald presbitero consensi et iscripsi.

exinde vitam profitebantur, illaque non conjux amplius, sed soror appellabatur, ut etiam pag. 95 et 148 tom I Anecd. Lat. exemplo sancti Paulini ostendi. Disciplina certe ecclesiastica multis conciliorum decretis inter hosce contubernium quoque interdixit. Verum ut in Dissertatione de Agapetis et Synisactis in Anecd. Græcis, tum ex Codice Theodosiano, tum ex aliis antiquorum edictis ostendi, tempora fuere, quibus licuit presbyteris cum uxoribus suis, commune adhuc tectum habere, dum ab omni commercio carnis absterent. Rigidiorem se praebet hac in re temporum nostrorum disciplina, et sapientius quidem et aequius. Sed nunc quaerimus, non quid faciendum, sed quid factum fuerit a majoribus nostris. MURAT.

^b Salutem adducere debeas, id est donum, munus, oblationem. Vide nunc veris istius antiquitatem.

Sichimund, etc.

Ego Deusdedit presbiter huic cartula donationis facta in ecclesia sancti Petri manibus meis subscripsi.

XV.

Radchis abbas monasterii sancti Michaelis in Lucensi agro siti successorem sibi in eodem munere constituit Walprandum clericum filium Walperti ducis (anno 728).

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Liutprand, anno felicissimi regni ejus sextodecimo, per indictione undecima feliciter. Radchis venerabilis abbas presbiter tibi dulcissimo et in Christo filio Walprand clericus filio domni Walpert glorioso duci salutem. Manifestum mihi est, et multorum claruet, quod ego Radchis una cum bone memorie Ansfred germanus meus monasterio sancti Michaelis a fundamenta edificare visi sumus hic in loco, cui vocabulum est Apuniano; et qualiter superscriptus Ansfred germanus meus medietatem omnibus rebus substantie sue ividem per dotis pagina cuntulit, simul et ego memoratus Radchis meam parte in integro idem per predictas dotis fermavi. Nunc vero recolor ego hanc Radchis fragilitas seculi istius: ideo bona mentem et spontanea voluntatem volo adque decerno, ut tu nominatus Walprand ipso sancto Dei monasterio beati Michaeli cum omnia et in omnibus ividem pertinentem ad gubernandum, et regendo in tua sid potestatem, quatenus ad te, et parentibus tuis omni tempore ipse venerabilis Dei monasterio ab omni controversia seculari defensatus esset inveniatur; et tu dulcissime, et in Christo filio, Walprand sic in ipso monasterio gubernare et regere diveas, ut omni tempore in omnibus melioratas, et non in luminariis vel officio depercat; et post obito meo omnia, et in omnibus, sicut dixi, ipse sancto monasterio, et omnes per ividem pertente in tua defensionem et dominio valeat permanere. Et dum ego superius nominatus Radchis advivere meruero, omnia res ipsa cum predicto monasterio gubernando et regendo, in mea sid potestatem. Post obito vero meo tu ividem dominus et gubernator esse inveniaris, et familiola sancti Michaeli, qui post me remanserit, tu eos regere gubernare diveas hic in ipso Dei monasterio, ut non in errore vel aliqua deceptionem post me remaneant: et deinceps sicut in superscripta dotis a me Radchis, et bone memorie Ansfred germano confirmatum legitur, in tua Walprand potestatem permaneat. Et nullo tempore a novis posterus nostrus hec sicut superius valeat molestare. Et servos vel ancilla, quod pro anima mea libertari voluero, volo ut libertum aveat potestatem, et firmando libertadem, et quum per cartula quam firmitatis mei cartula Eoin notario et in Christo filio meo scrivendo rogavi, in qua ego subter signum sancte crocis firmans, et testibus obtuli rovorando subscriptionis.

^a *Gasindii* ividem fuisse videntur atque *Gardings* apud Gothos Hispanice dominantes, quorum nientio est in Legibus Wisigothorum, et in concilio Toletano

A Actum in superscripto loco Aponiano, regnum et Indictione superscripta feliciter.

† Signum manus Radchis venerabilis abbas presbiter qui ipso firmitatis monimen fieri rogavit.

Ego Talesperianus eximius episcopus, huic cartule donationis facta ad Radchis presbiter in Walprand clerico, sicut superius legitur ad confirmando suscripsi.

Ego Sichimundus venerabilis presbiter rogatus ad Rachis venerabilis, in hanc donationis cartula facta in Walprand clericus, sicut superius legitur, ad confirmando subscripsi.

Signum manus Teutpald V. D. Scavino, testis.

B Ego Taifred presbiter rogatus ad Radchis presbitero in hanc cartula donationis facta in Walprand abbate, proprias manus meas subscripsi.

Signum manus Raduald filio Guntifred, testis, etc.

Ego Gaudentius indignus presbiter, notarius sancte Ecclesie Lucensis civitatis, quantum in autentico invenire potui, sine fraude vel dolo exemplavi, cumplevi, et dedi, nec menime scripsi.

XVI.

Fundatio zenodochii in pomario Lucensis urbis facta a Sichimundo archipresbytero Lucensis Ecclesie, ac tribus^a Gasindiis Liutprandi regis, Ticini (Anno 729).

Regnante domno nostro Liutprand, viro excellentissimo rege, anno pietatis ejus octavo decimo, sub die xv Kalend. Januar., indictione tertia decima. Oraculo sanctorum Christi confessorum Secundi, Gaudentii atque Columbani, quod Deo juvante extra muros civitatis Lucensis, loco ubi dicitur Apulia, edificare disponent, ubi et diaconia in susceptione peregrinorum fieri exoptant, Sigemund venerabilis archipresbiter ejusdem Ecclesie Lucensis, seu Theutpert, et Ratpert, atque et Godepert VV. MM. Gasindi regis, illi quondam Gunduald, presentes presentibus dixerunt: In Evangelio Redentor humani generis, etc. Quapropter nos Deo inspirante juxta propriam voluntatem et vota ipsum sanctum oraculum edificare disponimus in superscripto loco et diaconia in susceptione peregrinorum, nos superscripti germani Theutpert, Ratpert, et Godepert, pro remedio parentorum nostrorum, atque nostra mercede, ex terra nostra, quam in ipso loco Apulia habemus, in tabula una recipiente modiolas duodecim, in qua terra, etc. Ego autem Sigemund archipresbiter una cum auctoritate et consensu germani et domini mei Talesperiani episcopi, et nostra propria pecunia pro nostro remedio, offero et dono in prefato sancto loco, et terra nostra ad Runco de Casale, quod dicitur Sindoni in pezza una recipiente modiolas, etc. Ita ut cum exinde Christi perciperint pauperes, Domino gratias referant, et nobis proveniat ad remedium. Ipsum vero zenodochium dum ego qui supra Sigemund presbiter advixero, in mea sit potestate, etc. Et confirmationis nostre paginam Magno notario

xiii. Eo nomine optimates seu palatini viri, *Carrigiani*, significabantur; eoque sensu et *Gasindii* vox usurpatur.

sancte Ticinensis Ecclesie ex jussu Benedicti venerabilis subdiaconi, et Exopt. Ticin. scribendum rogavimus, et subter confirmantibus testibusque obtulimus roborandum.

Actum Ticini.

Ego Sichimund W. presbiter huic cartula donationis a nobis facta subscripsi, et testibus optulimus.

Ego Theupert V. M. huic cartula donationis a me et germanis meis facta rolegi et suscripsi, et testibus obtulimus roboranda.

Ego Gudepert, qui nomen suum scripsit, et hanc cartulam fieri rogavit.

Signum manus Roduald gasindi regi, filio quondam Rodpald, testis.

Ego qui supra Magnus notarius sancte Ticinensis Ecclesie, scriptor hujus cartule donationis, post tradita complevi et dedi.

Ego Osprand subdiaconus, notarius sancte Lucensis Ecclesie, quantum in autenticum inveni, nec plus addidi, nec memine scripsi.

XVII-XIX.

Oblatio aliquot fundorum facta a Sichimundo archipresbytero Ecclesie Lucensi sancti Petri (anno Chr. 740).

In Dei nomine regnante domnos nostro Liutprand, et Helprand Deo juvante regibus anno regni eorum Deo propitiantem xxxiii et Quinto mensis Februarii per indictione octava feliciter. Sichimundus venerabilis arcipresbyter tibi Ecclesia Dei adque beato sancto Petro patrono meo p. p. sal. di. Dum enim vel si indignum Sichimund ex infantia devotus desiderans Domino Jesu Christo vel ejusque liminibus prumtis queam modo describere unacum ejus clementia tractavi ut de parvis rebus substantiola mea vel adquisitula me quamvis in modico meo ante tribunal eterni Judicis salvare possim. Odie in Dei nomine ego qui supra Sichimund arcipresbiter per hanc dotis titulo offero Deo adque beatissimi sancti Petri, ubi ego quamvis indignus ex infantia describere visus fui, idest parte meam de casa hic prope Sicice ubi cummanire videor, cum solamento vel cum omnia adjacentia sua, cum movile vel immovile, seco semoventibus, omnia usitilia alia, scierpa meam tam pannis, eramen, vel auricalco, codicis, vel omnia quicquid in meo dominio esse videtur, tam horto, fenile, casas massaricias cum omnia ad se pertinentem, cum familias suas, cum territoriiis cultis et incultis, quod a me ubique pertinere videtur, simul et terra vaccua hic prope civitate, meam vinea, cum silvis vergariis, castanetis cultis et incultis movilia vel immovilia, serbis, vel ancillas, omnia et in omnibus que ex..... parenti advinet, seo quem per qualivet..... conquire potui. Similiter et res illas qui suet quondam fluid..... advinet per conjugem meam Auria tam cases, terra, vinea, oliveta cultis et incultis, omnia et in omnibus jam dixi, etc. Et post transito vero meo si quod superius in eodem tenure possedeat ipsa sancta..... et sacerdos qui eividem describeret pro me Dominum exorare diveat, et lu-

minaria sanctorum Dei faciat, et missarum, etc. et Gaudentius quamvis indignus presbyter scribere rogavi, et subter signa sancte croci feci, etc. Actum Luca, regnum, et indictione suprascripta feliciter.

Ego Sichimund venerabilis arcipresbiter in hac facta Domino et sancto Petro sicut superius legitur propria manus mea subscripsi et firmavi.

XX.

Autconda et Natalia sorores monasterium monialium in civitate Veronensi fundant, atque illud sub regimine abbatis sancte Marie ad Orgunum constituunt (anno 744).

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Regnante excellentissimo viro adque piissimo domno Ratechis rege, anno regni ejus primo per indictione xii feliciter. Oratorio semper virginis et Dei Genetricis Marie, que intra domum cella nostra Veronense sito in civitate construere visi sumus simul cum Nazario connato et Jogali nostro Autconda et Natalia germanas pro utilis Christi ancillas, presens presentibus dixi: Dominus ac Redemptor noster Jesus Christus et admonentibus nos ad gremium sancte Marie ecclesie redire ortatus est, et dulci uberum, qua primus admiserat parens, ubertim fluentia sacciare commonisset dicens: Venite, sacciamini: et qui non abetis precium, venite; bibite in letitia, sub tali tenore aut condicione: *convertimini ad me, et convertar ad vobis; et si conveneris, quiesieritis me, ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filios, dicit Dominus.* Et peremetipsa clamat Veritas, et redencio nostra Jesus bonus: *Petite et accipietis. Querite et invenietis. Pulsate et aperietur vobis.* Et quia ob nostra negligentia usque undecima hora clausa est janua vel sero venientibus, petimus remissa de noxis. Hanc igitur rationem conpunctas nos, que supra, Autconda et Natalia germanas, cum consensu etiam Nazario Connato et jogali nostro non de nostra merita, sed de Jesu Christi misericordia fidentes, qui et proflicco exoratus eloquio dicens, *nolo morte peccatoris, sed convertatur et vivat: Previdimus in auctoritatem domine nostre sanctissime virginis Marie intra domo cella nostra monasterium construere, in eo et regulariter secundum Domini fuerit voluntas convivere disponimus. Item oronem nostram substantiam quicquid habere videmur, ibidem offerimus: idest in primis casa ubi ipse oratorius est fundatus, et alias casas, curte, orto intrinsecus, foris terris, vineis, colonicas, pradis, pascuis, nubilibus, montibus, servis, ancillis, peculia omnia, sesequo moventibus, cultu et incultum, ere, ferro, utensilia quicquid nunc possidere videmur, aut in antea acquirere et laborare potuerimus. Eo scilicet ordine, ut si nobis Dominus alias sorores dederit, et congregatio monacharum istis facta fuerit post obitum nostrum exinde ipsas sibi elegant matrem spiritalem, que eas secundum Domino et sanctam regaliam foveat adque gubernat, et cunctam nostram substantiam regulariter disponendi in ipsius abbatisse vel sororum per omnia permaneat potestatem. Et si congregatio hie*

facta non fuerit, post obitum nostrorum omnis pecunia nostra sit in potestatem ecclesie sancte Marie sita foris portam Organi, et abba qui pro tempore fuerit, ipse disponat de officio vel luminaria sancti oratorii, et de pecunia nostra, quid a fratribus, vel quid ad pauperibus, seu famulis, qui cum ipsam pecuniam laboraverint, debeat pertinere. Defensionem vero vel admonicionem sancti monasterii volumus abere ad monasterium sancte Marie foris porta jam superius memoratum, seu Andrea venerabilis presbitero et abbati; ea conditione, ut si aliquid discordia inter sorores fuerit exorta, quam non possimus per nos evellere, tunc abba per semetipsum, aut Deo timentem personam ipsam mali debeat mendum et corrigendum amputare, nam nulla nobis aut sororibus contra regulam violentia imponere audeat, neque per se neque per successores ejus, sed abbatisa, que pro tempore fuerit, semetipsam et monachas suas disponat. Et quod absit post discesso Andree abbati, qui in tempore fuerit abba, aliqua contra regula vel sanctis canonibus dominacionem aut forciam imponere quesierit, qua ipsas non possit, tunc elegat sibi abbatisa cum sororibus defensionem vel admonicionem sancti Zenonis nutritoris nostri, seu presulis, qui in tempore fuerit: sub eo namque ordine, sicut superius est scriptum, ut nulla eis violentia aut dominacio contra regulam imponatur. Nam nos predicti Andrei abbati, dum ipse advixerit et defensionem et admonicionem sive iater sorores, seu de alias causas; si nobis emeruerint, elegimus, ut ipse nobis pater atque defensor existat. De filia vero et Nepte nostra Nazirimda statuimus, ut sit monacha, et cum alias sororibus sic adunate fuerint, regulariter vivant; quod si in hoc factum non fuerint, et ipsa post nostrum remanserit obitum, abba, qui pro tempore fuerit, aut successores sui provideat secundum Deo, qualiter ipsa in Dei servicio permaneat. Et ex pecunia nostra in quantum illis sufficiat victus adque vestitus procurrat, quatinus sine necessitate vivant. De servos vel ancillas nostras ita decernimus. Omnes liberi et liberi sint: et abeant per caput mundio tremisiss singulas; in ea vero rationem, ut dum nos advixerimus, nobis deserviant: post nostrum vero dicessum, si sororis, que nobis successerint, aut forte abba, si ipse defuerint, aliqua eis violentia inferre voluerint, que ipsi portare non possint, dent mundio per capud tremisse unum in ipsum sanctum locum, et vadant soluti ab omni jus patronati, ubi voluerint. Hec omnia superius comprehensa jam, ut premisimus, inconversa statuimus permanere. Quam vero ordinacionis nostre paginam Bonoso archidiaconus sancte Veronensis Ecclesie scribere rogavimus, et per nosmetipsos, seu testibus corroboravimus.

^a Qui vetustum autographum descripsit, notas chronologicas ex oscitantia vitiavit, scribens: *Anno felicissimi regis (pro regni) nostri tertio decimo, indictione xv. Non tertio decimo, sed tantum tertio primigenia membrana prætulerit. Et revera anno 747 decurrebat annus 5 Rachisii, ut ex aliis ejus*

Acto in civitate Verona, die xv mensis Magii, regnum, et indicio suprascripta feliciter.

Signa eorum, qui in otentico manus posuerunt: in primis Auteonda et Natalia, que ipsa cartola fecerunt.

Sigipert episcopus.

Giselpert dux.

Curerat presbyter.

Auderat filius Conda Wibiloni.

Sigelaïs filius Sigerat.

Azo filius Conda Raziloni.

Radoin filius Conda Tatoni scripsit.

XXI.

Decretum a Rachisii Langobardorum regis, per quod fines decernit aliquot prædiorum ad monasterium Bobiense spectantium (anno 747).

Flavius Rachis viro excellentissimo Rege monasterio beatissimi..... Petri et Christi confessoris Columbani, sito in Bobio, et venerabili viro Anastasio..... congregationi ipsius monasterii. Manifestum est, quod ante hos annos tempore..... Domni Liutprandi regis vobis subtractum est in aliquod sine nostro iuri.... per Hilpranda in suprascriptum cœnubium relaxatum est, et in aliquo in ipso..... a Medianensi in loco, qui dicitur Noeciela. Ideo accedentes inibi missi nostri..... cum Gisilpert Waldeman inquirentes per Silvanos nostros, idest Otonem et Rach..... veritatem, et renovantes signa et cruces cum clavos ferreos adfigentes simul, et ti..... ipsos Medianenses: id est prima cruce in ripa de fluvio Nure in Fao, deinde in se..... qui stat in prato usque in terminum, qui inibi fixum est a Noeciela, et deinde usque in aliu..... semitam, quod fixerunt Rachis et Oto Silvani in presentia ipsius Gumpert: deinde per..... in via publica, et per ipsam viam ascendente in fuso: deinde ex transversum descendente in..... Gambaro et Molino ipsorum; et deinde iterum ascendente ipsa sine usque in cruce, que fixerunt in..... rano suprascripti Silvani nostri Oto, Rachis, et Pasca: ius in via publica inter sine Turio et Alpe nostra Carebalo per iussionem de ipsis missis nostris; et iterum de alio latere per fluvium ipsum Nure ascendente per aquam et loca designata inter duas mojolascas exeunte ad Lacoraria et capanna Gajaria usque in Faa signato et sine ista, et qualiter superius legitur, Silvani nostri, id est Oto et Rachis, per Evangelia firmaverunt in suprascriptorum presentia. Unde inquisitio per suprascriptos missos, id est Gumpert, Gisilpert, atque Gaidaris notarium facta est. Propterea sperastis ab excell. regni nostri, quatinus hæc omnia superius dicta, qualiter sine deliberata est, assignata vobis per nostrum præceptum iudicata firmare deberemus. Nos vero ob Dei intuitu hoc serenitatis nostræ præceptum vobis emitti chartis didici, et recte statuit Paginus in Critic. Baron. anno 744. Pistorii chartam vidi scriptam die 8 Septembrio, regnante domno Rachis vir excellentissimus regum, anno quarto per indictione ii, hoc est anno Christi 748 inchoata, ut credere juvat, indictione nova eo ipso mense. MUMAT.

præcepimus, firmantes in vos omnia, qualiter superius legitur, aut qualiter ipsi missi nostri inquisierunt, et signa ponere fecerunt: quatinus ab odierua die securi possideatis. Et nullos dux, comes, gastaldius, vel actionarius noster, contra hunc nostrum iudicati et firmitatis munimen audeat ire in quandoque, sed omni in tempore firmum permaneat.

Ex dicto domni regis per Sisinnium notarium scripsi ego Gauspert.

Datum in curte Carbonaria, v die mensis Augusti, anno felicissimi regis nostri tertio decimo, indictione xv.

XXII.

Fundatio monasterii monialium, et xenodochii a sancti Petri Pistoriensis, per Ratofridum filium Guitchisii facta (anno 748).

In nomine Domini. Die octavo mense Septembris, regnante domno Raebis vir excellentissimus regem anno quarto, per indictione secunda feliciter. Ratofredi filius quondam Guitchisii sperave in me divina potentia, dum complexus rejacere in infinitate sine fine, ubi fures non effodiunt, nec furantur, ut illa voce audire merear, quia Dominus noster Jesus Christus ac Redemptor omnium in se

^a Sed quando nobilis monasterii sancti Petri Pistoriensis injecta est mentio, lectoribus non ingratum fore puto, si celebrem et perquam peregrinum ritum oblivioni et ego eripiam, qui olim ibi obtinuit, sed proximis tandem temporibus exolevit. Ubi novus Pistorii episcopus civitatem primum ingrediebatur, universo clero ac populo stipatus, solemnem pompam delucebatur ad templum sanctimonialium sancti Petri Majoris. Spectabatur ibi paratus dapsilis lectus, quem sedis loco petebat antistes. Tum abbattissa, quæ effracto claustrum iuro in sacram sedem cum universis monialibus prodierat, ad sinistram episcopi et ipsa super lectum assidebat. Exinde a presule ejusdem abbattissæ digito annulus pretiosus inferebatur, desponsantis ad instar, et pastoralis etiam baculus dextere illius pauli-per dimittebatur. Atque his peractis, procedebat ad cathedrale templum episcopus, abbattissa regrediente cum suis virginibus ad consueta penetralia cœnobii. Testes hujusmodi antiquati ritus jam supra dedi. Addere tamen in præsentia juvat, asservari in archivo Pistoriensis episcopatus, librum manu exaratum cum hoc titulo: *Liber collationum beneficiorum Ser Donati de Potitis cancellarii episcopalis ab anno 1544 ad 1575*. Ibi vero pag. 327 ceremoniæ novo episcopo adhibendæ his verbis describuntur: « Giunto all' antiporto della città il vescovo, accompagnato da tutto il clero regolare e secolare, e da tutti i magistrati, scavalca, e sopra un tapeto s' inginocchia, e allora la croce, quale gli porge il proposto della cattedrale. E fatto questo il vescovo domanda, se v' è la famiglia de' cellési. E subito tutti i cellési, quali saranno ivi preparati, si fanno avanti, e posti ginocchioni, si levano in piedi; e quello, a cui e da loro ordinato, dice alcune parole, e gli baciano la mano dipoi rimonta sulla mula, e in mezzo a' cellési entra sotto il baldacchino, e li giovani de' cellési vanno alla staffa, e seguita la processione dentro alla città con li priori, magistrati, inverso san Pier Maggiore. Arrivato alle scalette della chiesa, si cava i guanti di seta; e la mala co i guanti pigliano i giovani de' cellési deputati. Il vescovo accompagnato da' cellési entra in san Pietro Maggiore, ove si pone a sedere nella sedia per lui preparata; e la badessa e le monache vengono a baciarli la mano. Fatto questo, il

A credentibus promittere dignatus est: *Venite, benedicti Patrie; percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*. Et iterum ammonuit, dicens *filius masculus*. Previdimus in proprio meo edificare ecclesiam monasterio beatissimorum sancti Petri et Pauli atque Anastasii, et inivi me vel anima mea commendare atque offerre medietatem de omnem parvitate pecuniam vel adquisitum meum, quod nunc presenti die avere et tuero, cum case avitacionis mee, quam et case mas-aricie, seo casalia, vinea, terra, pratis, pa-cuis, silvis, salectis, sationibus, cultum atque incultum, movilem vel immovilem, se-cque moventibus, omnia et in omnibus, ad ipsum sanctum et venerabilem locum offerri et condonare providi seu et Astrueldi, qui veste monastica induta e se videtur. In eum vero tempore, ut si jam dicta filia mea voluere cum genitrice mea Muntia atque conjuge mea Perterada, seu germana mea Ralperta in ipso monasterio deservire voluere in Senodochio egenos vel pauperes recipiendum et elemosina tribuendum et gubernandum per ebdomata una pauperes vel peregrinas animas, et una cum Dominico abbate rectore, quem inivi ordinare providi. Omnia, ut dixi, in sua habeat potestate

vescovo si ritira appresso il letto quivi preparato, e postosi a sedere, viene la badessa, quale fatta la debita riverenza, ancor lei siede da mano sinistra, e dal vescovo riceve l' anello in dito, e di poi il pastorale in mano con quelle parole, che parra a sua signoria reverendissima, etc. Interea riserint, et non injuria, ipsi etiam severi lectores ad hujus consuetudinis aspectum, eamque idcirco tandem sublatam intelligent, quod vulgi dieteris nimis facile pateret. Mibi tamen in eo ritu nihil improbandum fuisse creditur, verique videtur similis, ipsam ea solum de causa in desuetudinem abiisse, quod novi episcopi tam solennem ingressum non amplius usurpent. Nam ad annulum quod attinet in digitum abbattissæ immisum: jam notum est virginibus etiam sacris conferri, et Benedictinis præcipue, so-ere, ad significandum eas nubere Christo. Atque is ritus multis olim in locis frequentabatur, imo adhuc alicubi perdurat, episcopo tunc dicente: *annulo suo subarrhavit me*. Tota proinde ritus hujus defunctitas in loco preparato sita erat, super quem sedisse dicuntur episcopus et abbattissa. Verum a recentioribus, qui nunquam spectaculo interfuere, hoc non satis rite traditum, affirmatumque fuit. Non lectum, sed un pulco, id est tabulatum in templo præparatum fuisse tradunt alii scriptores. *Stratum paratum* in templo fortasse legebatur in antiquis monasterii aut episcopii Ritualibus: quam vocem nonnulli interpretati sunt pro letto, cum tabulatum quoque significare potuerit. Atque in eam sententiam vehementius rapior, quod animadvertentem parem ritum Florentiæ olim observatum in pari solemnitate atque in templo ac monasterio ejusdem ordinis ac nominis. Vide præcipue quæ scripsit Petrus Ricordatus Casinensis monachus in Histor. monast. edita Romæ anno 1575. Is enim memorat, non lectum, sed un palco benissimo parato. Item quoque Florentinorum ritus fuscè descriptus legitur in Cæremoniari, manu exarato, cui titulus il *Bullettone*, in archivo archiepiscopatus Florentini, et in eorundem Florentinorum presulum Chronologia, a Certacchino edita anno 1716 Florentiæ. Unde vero originem traxerit hujusmodi solemnitas, quidve revera significarit, inquirere mihi non vacat, et præsertim quod antiquata jam fuerit. MERAT.

regendum elemosinam tribuendam, de quod inivi Dominus condonare dignatus fuerit; et pro anima mea gravata ponderibus peccatis meis die noctuque omnipotentem Deum, et etiam Dei Genitrice Maria, vel beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii inci nimis peccator de vinculis penarum eripere dignetur, et inter sanctis et electis suis aliqua parte vel societas tribuere jubeat, quia scriptum est per eloquium et ministrati-onem Domini nostri Jesu Christi: *Petite et dabitur vobis: quærite et invenietis* per ideo ego miser et nimium peccator creditur in ejus magna misericordia, quia pius Dominus et Redemptor omnium cœli et terre de parvitate mea terrenis tribuendum ad ipsa sancta virtute nominis beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii celeste gau Conjuge mea Perterada carnali vitio fuerit consecuta, et in ipso senodochio vel monasterio noluerit deservire, nulla de rebus meis avere debeat, nisi vacua et inane exinde foris exire deveant, ambulando ubi voluerit, et forsitan filia rio deservire, si de cumpotione mea, vadat, ubi voluerit, amplius de rebus meis, vel in ipso monasterio nulla posset avere, vel imperatione facere. Nam si inivi permanserit, omnia cum supradicto rectore vel genitrice, atque conjuge, vel s. Dominus vitam concesserit in hunc exilium mundi avitandum, omnia mea sit potestate regendum, remehorandum, usufructu capiendum, nam non ad secularibus pro nullo ingenio subtrahendum nisi pro anima mea demittendum si mihi beredes esse deveant secundum lex gentis nostre, et ipse senodochio in sua aveat potestate, vel quod per ipso mihi fuerit ordinatum. Et si ad secularibus voluerit permanere, portionem suam suscipiat, et in ipso monasterio nulla imperatione ordinatione justa Deo fuerit ordinatum. Et quia me optandum ire, si sine filius masculo transiero, et antea de hac luce migratus fuero, quam ipsum sanctum et venerabile locum consecratum sit, volo atque decerno, ut ipso oratorio vel senodochio jam dictum ge, seu sorore et filia mea de omnia medietate rebus meis, que inivi condonare visus sum, diebus vite sue aveat potestatem; et post ovito eorum, quod per ipsi inivi fuerit ordinatum et servi vel ancillas meas parte mea liveri demittendi ratum sic in ipsi libertas permaneat, sicut princeps domnus noster bona memorie Liuprandi rex per edictum confirmavit, et iterum confirmare previdi, ut sub nullus matricis ecclesia subjacentem ipsum sanctum oratoricm vel senodochio parvitate mu Dominico abbas per me inivi positus, et ipsa genitrice, atque conjuge seu germana atque filia mea, in suam aveat potestatem diebus vite sue, aut fratri vel sorori, qui per ipsi inivi positi fuerint, vel postmodum unus quislibet secundum Deum electis spiri peres, et pro scelera mea Dominum deprecandum; nam pro nullo titulo malum hominem alienandum, aut per corruptionem inivi alio superponendum, nisi quem ille voluerit, qui inivi fuerit ordinatus et nullus de herc-

dibus proheredibus meis quandoque aliqua posse tuis temporibus stavitum permaueat. Et qui contra hanc cartulam vel ipso monasterio, aut sanctum Senodochio ire quandoque presumpserit, aut ea inrumpere voluerit, in primis in ira Dei et omnis virtutis celorum, et archangelorum et angelorum Scarioth, qui tradidit Dominum nostrum Jesum Christum, et in Tartaro sit conscriptum. Ecce ut mea fuerunt desideria adimplevi, et Avondus notarius scribere rogavi.

Actum Pistoria, regnum et iudictione suprascripta feliciter.

Signum manus fredus medicus rogatus a Ratperto manu propria teste subscripsi.

Ego Lazarus rogatus a Ratperto testis subscripsi.

Ego Rachiperto rogatus a Ratperto testis subscripsi.

Signum manus Maurelli, qui filio quondam Statori, rog

Signum manus Anselmi, qui filio quondam Barufala, testis.

Signum manus Tatonii, qui filio quondam Fusoni, testis.

Ego Avondus, qui supra scriptor hujus cartule post a testibus roborata et tradita ipsius abbas presente Andrea filio

..... Domni Karoli, anno regni ejus quarto per iudictione prima complevi et dedi.

Ego Gausperto notario, sicut in autentica inveni scriptum, fideliter exemplavi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi et legi, sic mihi continebatur, quomodo in hac exemplar scriptam est, preter plus minusve, et manu mea propria scripsi.

XXIII.

Institutio monasterii sacrarum virginum sub titulo sanctorum Petri et Pauli atque Anastasii facta a Ratefredo filio Gulichisi in agro Pistoriensi (an. 748).

In nomine Domini. Die octavo, mense Septembrie, regnante domino Rachis vir excellentissimus regem, anno quarto, per iudictione secunda, feliciter. Ratfredi filius quondam Gulichisi sperave in me divina potentia, dum complexus rejacere in infirmitat... sine fine, ubi fures non effodiant nec furantur; et illa voce audire merear, quia Dominus noster Jesus Christus ac redemptor omnium, in se credentibus promittere dignatus est: *Venite, benedicti Patris: percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi.* Et iterum ammonuit, dicens..... *filius masculus.* Previdimus in proprio meo edificare ecclesiam monasterio beatissimorum sancti Petri et Pauli atque Anastasii, et inivi me, vel anima mea commendare; atque offerri medietatem de omnem parvitate pecuniam, vel adquisitum meum, quod nunc presenti die avere, et... tuero, tam case avitationis mee, quam et case massaricie, seo catalia, vinca, terra, pratis, pascuis, silvis, salictis, sationibus, cultum atque incultum, movilem vel immovilem, seseque moventibus, omnia et in omnibus ad ipsum sanctum et

venerabilem locum offerri et condonare previdi..... A seu et Astruelda, qui veste monastica induta esse videtur. In eum vero tenore, ut si jam dicta filia mea voluere, cum genitrice mea Muntia, atque conjuge mea Perterada, seu germana mea Ratperta, in ipsum monasterio deservire voluere in..... senodochio egenos vel pauperes recipiendum, et elemosina tribuendum et gubernandum per ebdomata una pauperes, vel peregrinas animas, et una cum dominico abbate rectore, quem inibi ordinare previdi: omnia, ut dixi, in sua habeat potestate regendum..... elemosinam tribuendum de quod inibi Dominus condonare dignatus fuerit, et pro anima mea gravata ponderibus peccatis meis, die noctuque omnipotentem Deum, et etiam Dei Genitrice Maria, vel beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii..... nimis peccator de vinculis penarum eripere dignetur, et inter sanctis et electis suis aliqua parte vel societas tribuere jubeat, quia scriptum est per eloquium et ministrationem nostri Ihesu Christi: *Petite, et dabitur vobis: quærite, et invenietis.....* Pro ideo ego miser et inivium peccator creditur in ejus magna misericordia, qui est pius Dominus, et redemptor omnium celi et terre, de parvitate mea terrenis tribuendum ad ipsa sancta virtute nominis beatissimi sancti Petri et Pauli seu Anastasii celeste gaudium.... conjuge mea Perterada carnale vitio fuerit consecuta, et in ipso senodocio vel monasterio noluerit deservire, nulla de rebus meis avere debeat, nisi vacua et inane exinde foris exire debeant, ambulando uli voluerit, et forsitan filia..... rio deservire.... cum portione sua vadat, ubi voluerit, amplius de rebus meis vel in ipso monasterio nulla posset avere, vel imperative facere. Nam si inivi permanerit, omnia cum suprascripto rectore vel genitrice, atque conjuge, vel.... Dominus vitam concesserit in hunc exilium mundi avitandum, omnia mea sit potestate regendum, remelliorandum, usufructu capiendum. Nam non ad secularibus pro nullo ingenio subtrahendum, nisi pro anima mea... demittendum..... mihi heredes esse debeant, secundum lex gentis nostre. Et ipse senodochio in sua aveat potestate, vel quod pro ipso inibi fuerit ordinatum. Et si ad secularibus voluerit permanere, portionem sua suscipiat, et in ipso monasterio nulla imperatione... ordinatione justa Domino fuerit ordinatum, et quod a me optandum, id est si sine illis masculis transiero, et antea de hac luce migratus fuero quam ipse sanctum et venerabile locum consecratum sit, volo atque decerno, ut ipso oratorio vel senodochio jam dictum... conjuge, seu sorore, et filia mea, et omnia medietatem rebus meis, que inivi condonare visus sum, diebus vite sue aveat potestatem. Et post ovito eorum, qui per ipsi inivi fuerit ordinatus; et

^a Quid sit quod charta scripta dicatur anno iv *Ratchis*, ac tabellio in fine *Karoli annum quartum* memoret (quod etiam mendosam indicationem præferre videtur) perpendant eruditi. Fortasse *Karoli Magni* tempore veterem chartam ab *Avondo* exaratum alter notarius descripsit. Ego ad alia progredior. Quamquam hujus monasterii conditor scribat

servi vel ancillas meas..... mea liveri demittend.... ratum sic in ipsi libertas permaneat, sicut princeps, dominus noster bone memorie *Luiprandi* rex per edictum confirmavit, et iterum confirmare previdi, ut sub nullius.... Ecclesia..... subjacentem ipsum seu oratorium vel senodochio parvitate..... *Dominico* abbas per me inivi positus, et ipsa genitrice atque conjuge seu germana, atque filia mea in sua aveat potestatem diebus vite sue, aut fratri vel sorori, qui per ipsi inivi positi fuerint, vel postmodum unus quisquis secundum Deum electis spiri..... et per scelera mea Dominum deprecandum. Nam per nullo titulo malum hominem alienandum, aut per corruptionem inivi alio super ponendum, nisi quem ille voluerit, qui inivi fuerit ordinatus. Et nullus de heredibus proheredibus meis quandoque aliqua posses..... petuis temporibus stavitum permaneat. Et qui contrarius hanc cartulam, vel ipso monasterio aut sanctum senodochio ire quandoque presumpserit, aut eam irrumpere voluerit, in primis in ira Dei, et omnis virtutis celorum, archangelorum, angelorum..... *Scarloth*, qui tradidit Dominum nostrum *Jesum Christum*, et in tartaro sit conscriptum. Ecce, ut mea fuerunt desideria, adimpleri, et *Avondus* notarium scribere rogavi.

Actum *Pistoria*, regnum et indictione suprascripta, feliciter.

Signum manus.....

..... *fredus* medicus rogatus ad *Ratperto* manu mea propria teste subscripsi.

C Ego *Lazarus* rogatus a *Ratperto* manu mea testi subscripsi.

Ego *Rachiperto* rogatus ad *Ratperto* testis subscripsi.

Signum manus *Maurelli* quondam filio *Statar*.....

Signum manus *Anselmi* quondam filio *Barafula*, testis.

Signum manus *Tatoni* quondam filio *Fusoni*, testis.

Ego *Avondus* qui supra scriptor hujus cartule, post a testibus roborata, et tradita ipsius abbas presente *Andrea* filio.....

Ego ^a domni *Karoli* anno regni ejus quarto per indictione prima complevi et dedi.

D Ego *Gausperto* notarius, sicut in autentica inveni scriptum, fideliter exemplavi.

Ego *Gualbertus* notarius et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi, et legi: sic inibi cominebatur, quomodo in hoc exemplo scriptum est, præter plus minusve, et manu mea propria scripsi.

se illius rectorem constituisse *Dominicum* abbatem, satis tamen prodit, non monachorum, sed sanctimonialium illud fuisse domicilium, cum in eo locum futurum velit matri, germanæ, conjugi ac filie sue. Itaque *rector* non aliud ibi significat, ut puto, nisi *æconomum*, et qui curam reddituum gereret. *MURAR.*

XXIV.

Fragmentum Libelli contra Senensem episcopum pro Arreino confecti, ubi Digestorum auctoritas adhibetur (anno 752).

.....
 sacrilegio proximum est, nedum sanctorum, verum etiam quorumlibet hominum sepulcrorum violationem, nemini juris perito non est indubitatum; potestatesque loci, si hoc vendicare neglexerint, infamia laborare, ut in Codicis libro nono, titulo de Sepulcro violato: « Si quis sepulcrum læsurus atigerit, locorum iudices, si hoc vendicare neglexerint, pene nomine quam viginti librarum auri in sepulcrorum violatores statuta pena damnari. Preterea locus ipse in quo sepulcrum reponitur, publicetur, ut in eodem titulo. Et si forte detractum aliquid de sepulcro ad domum ejus villamque asportasse reperiretur, villa, sive domus, aut edificium, quodcumque esto, fisci iuribus vendicetur. » Ergo Senensis episcopus non potest petere jura Ecclesie non suæ, presertim cum neglexisset dare vindictam, et ob hoc infamia laborare; cum etiam in eo, quod ratum habuit, mandasse intelligatur, ut in Digestis rathibatio mandato comparatur, cum rathibationem etiam in maleficiis locorum habere valet. Ergo idem jubere maleficium, et rathum abere, postquam factum est. Satis autem habet ratum, qui in Ecclesia cui preest, sacrilegio rem ablatam tenet. Item in octavo libro Codicis legitur: « Si quis in tanta furoris pervenerit audacia, ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud quoslibet homines constitutarum ante eventum judicialis arbitrii violenter invaserit, domusius quidem constitutus possessionem, quam abstulit, restituat possessori, et dominium ejusdem rei amittat. Sin vero alienarum rerum possessionem invaserit, non solum ea possidentibus reddat, verum etiam estimationem earundem rerum restituere compellatur. » Quod autem hec questio procedere debeat, novus Codicis liber testatur titulo ad legem Juliam de vi publica et privata: « Si quis ad se fundum et quodlibet aliud asserit pertinere, ac restitutionem sibi competere possessionis putat: » inter cetera: « Quod si omnia appellatione vim possidenti intulerit, aut omnia calumnie causam examinari precipimus. » Liber quoque Digestorum concordat, ut prius de criminali disceteretur. Quando autem inscriptum habet, datam fuisse sententiam, ut sacramenti pars ita se tueretur, et per Senenses remansisse, habetur in quarto libro Codicis, titulo de rebus creditis generaliter de omnibus juramentis, inter ce-

A tera: « Si iudex appellationis prævidens bene eadem illatum jus jurandum a parte ante recusatum pronunciaverit, res secundum quod iudicata est, permanebit. »

XXV.

Aistulphus Langobardorum rex Lopecino Mutinensi episcopo curtem Zenam donat (circa annum 752).

Flavio Aistulpho rex excellentissimus ecclesie beatissimi et confessoris Christi Geminiani, quæ ejusdem corpus quiescit humatum, et beatissimo viro Patri nostro Lopecino episcopo, per presens preceptum potestatis regni nostri, sicut a nobis tu speravit paternitas, per gloriosissimam atque precellentissimam Giseltrudam reginam dilectam conjugem nostram, concedimus atque donamus in ipsa sancta ecclesia curtem nostram quæ dicitur ^a Zena, territorio Mutinensi, Silva jugis numero quingentis, coherentes ibi a tribus partibus Gajo nostro, qui pertinere videtur de ipsa curte Zena, de quarta vero parte percurrente fluvio, qui nominatur Scultenna. Ea ratione suprascripta quingenta jugera silve concedimus, ut ab hac die ipse sanctus locus, vel tua paternitas omni in tempore securiter dona nostra valeat possidere, qualiter et nostra jussimus, tradimus, atque consignatum esse videtur voluntate, quatenus ab hodierno die habentes hoc nostræ donationis et cessionis preceptum, securiter atque firmiter ipse sanctus locus valeat possidere. Et nullus dux, comes, gastaldius, vel actionarius noster contra hoc nostræ donationis et cessionis preceptum audeat ire quandoque, sed omni in tempore ipse prenomi-natus sanctus locus vel tua paternitas securiter valeat possidere. Ex dicto domni regis *Cetera desiderantur.*

XXVI.

Fundatio monasterii sancti Petri in loco Palatiolo, territorii Lucensis, facta a Gualfredo filio Ratchausi Pisano cive (Anno 754).

In nomine Domini nostri Jesu Christi, atque beate semper virginis Marie, et beatissimi apostolorum principis sancti Petri. Regnante piissimo atque excellentissimo pro salute totius catholice gentis nostre Langobardorum domno nostro Aistulfo rege, anni regni ejus, deo protegente, sexto, mense Julio, indictione septima, Walfredus filio quondam Ratchausi, civis Pisane, recolente me istius mundi caducam et transitoriam vitam, et quot oportet hujus mundi vana gloria contemnere per Christum, Dominum sequi, eisque sacra precepta implere, et promissione suscipere, et eternam vitam cum ea fovere; et quod peccatoribus aditus regni colorum non interce-

^a Quæ hic dicitur Giseltruda conjux Aistulphi regis, eadem memorata reperitur in opuscul. de fundatione monasterii Nonantulani, part. II tom. I Rer. Italicarum, ut pote soror sancti Anselmi, cui originem suam debet celeberrimum illud cœnobium in agro Mutinensi constructum.

^b Curtis Zena olim et ipsa sita erat in eodem agro ultra Scultennam fluvium, infra castellum sancti Cæsarii, fortassis ubi nunc Castrumfrancum

Bononiensium visitur. Nam Bononienses, quantis olim potere viribus, suos fines protenderunt Mutinam versus, suamque agrum ex alienis spoliis amplificarunt. Ipsum Nonantulanum monasterium intra fines ipsius curtis Zenæ edificatum videtur. Et visitur adhuc eisdem in locis villa Gagii, quæ non alia esse videtur a Gajo regis, in hac ipsa charta memorato.

di:ur, si toto corde ad misericordiam Dei confugere. A
Et dum pro mea facinora et spatio vite, quam negle-
genter duxi, me animi tedio infligere, et non inveni,
per quo me in angustiis convertere, tunc protectorem
quesivi, ut quod non meis meritis ad illa valeo
pervenire vita, per qua commissa deleantur, illius
protetio, cui ligandi et solvendi est concessa potestas,
in ovile eis reducatur. Tunc in cujus honore disposui
monasterio hedificare, in que regulariter vitam du-
cere, et me una cum filiis et res meas offero, ubi et
mostras et aliorum anime salvantur. Item namque
ego qui supra Walfredi cum magna devotione et
compunctione cordis offero me ipso et filiis meis,
id est Ratchisi, Gulifredi, Jaiso, et Benedicto, Do-
mino Deo deservire, et usque ad virtutem et possibili-
tate, auxiliante pius Deus, sante et regulariter vitam
peragere in monasterio beatissimi apostolorum prin-
cipi sancti Petri, quas presenti tempore in proprio
territurio meo ob hamore Christi, et pro remedio
peccatorum meorum hedificare visus sum locus, qui
vocatur palatiolo, in discursu Lucense. In eo vero
tenore meus disposuit animus, ut nullus episcoporum,
aut judicium ibi perveniat imperio, neque aliquis de
filiis vel heredum meorum, tipo superbie inflati,
quacumque possit in fructibus inibi congregatis, vel
lo res monasterii hujus generare superbiam. Sed ita
volo, adque per hujus nomine cartula confirmavi in
supra memorato monasterio sancti Petri congregatio
monachorum, sive de illis fratribus, quos pius Deus
et ipse ejus apostolus ad suum servitium vocatus
dignare fuere, cum filiis mei una cum ipsis pariter
volumus ex omnipotenti Dei misericordia sancte et
regulariter vitam peregantur, et pro meis peccatis
die noctuque suis orationibus omnipotenti Deo non
cessent obsecrare misericordia. Et tam ordinatione
ablati, quam et alias ordinationes, quod opportune
sunt in monasterio fieri, ita agunt et perficiunt
secundum institutum regula ad sanctum Patrem
nostrum Benedictum. Et si aliquo errore pro ordina-
tione ortus fuerit, aut pravo aliquo vitium repertus
inter fratribus, quod ipse inter se, vel retitudinem
aut regule instituta corrigere neglexerit, tunc acce-
dant in ipso monasterio sancti Patres quoepiscopi, id
est sedis Ecclesie sancte Pisune, et sedis Ecclesie
Populoniensis, sed et abbas monasterii Domini Salva-
toris in loco Pontiano, item et abbas monasterii
sancti Frediani, ubi et ejus corpus quiescit unatum
civitate Lucense. Illi sanctissimi quattuor hac vena-
rabiles viri in omnibus habeant licentiam malum aut
pravum vitium, quod ortus fuerit instigante diabolo,
ad Domini revocare precepta, ut malum vitium rese-
cetur, et anime fratrum corrigat ad salute. Et si de-
cedente abbate, in electione abbatis aliquo ortus
luerit scandolo, sicut solet fieri per insidia ostis
nostri, ipsi quidem supra memorati sancti Patres
una cum fratribus ipsius monasterii provideant, qui
dignus fuerit preesse, ita eligant et confirment sine
ullo munere, aut aliquo alio imperio, nisi tantum ut
his pravus vitius se corrigendus, ut sancte et regula-

riter vivant. Nam si ipsi se corrigere potuerint, ut
sancte et regulariter agant, supra memorati quoepi-
scopi, vel abbati nullo cogeant imperio in ipso mona-
sterio aliquo ordinandi aut inducendi: sed liceat coa
instituta Patrum servare, et vita peragere. De supra
memorati fuerit de filiis meis, volo ego, que supra
Walfredi, ut si in aliquis de ipsis erroribus facientibus
in aliquo lapsu cecidere, aut aliquo pravum egerit,
tunc abbas, qui ordinatus fuerit, cum penitentiam et
disciplinam corrigant, et intro monasterio retineant,
ut anima ejus salvari possint, nam foris monaste.io
nullo modo eos expellant, ut anima ejus depereant:
set quos forte voluntarie bene agere neglexerit, faciunt
iniviti.

In dotis vero supra memorati monasterii sancti
B Petri una cum prefatis filiis meis Ratchis, Gulifredus,
Jaso et Benedicto, in primis trado et offero portio-
nem meam de supradicto casale Palatiolo, ubi et ipse
monasterio fundatum est, una cum portione mea de
basilica sancti Philippi, vel res ad eam pertinentes,
cum casas massaricias, familias, vel adjacentias
earum, peculias donicatas cum pastores qui eas de-
pasunt, cum vineis, olivetis, et territorias perlines,
una cum silvis, sicut nobis pertinere videtur in in-
tegro. Item et curte juris mei in Castagneto cum edi-
ficis suas peculias donicatas et pastores qui eam
depasunt, vineas, olivetas, pratas, territorias, silvas,
seo et casas massaricias cum familias suas, que nobis
pertinere, quanta exinde libere non dimiserimus,
cum omne adjacentiam ad ipse, vel curte pertinent
C in integro, habeat ipse monasterio. Item et habeat
portionem meam de molino et casa de Caldana, cum
Litiano, seo et Dominico pueris nostris, et omnia ad-
jacentia ad ipsa casa vel molino partem meam in in-
tegro pertenentes. Simili modo et habeat ipse prefa-
tus monasterio portionem meam de curte Supercornia
cum edificias suas, vineas, territorias cultas et in-
cultas, silvas,..... pascuas, una cum casas mas-
saricias, cum familias suas, et omne adjacentia ad
ipse, vel curte pertinente in integro, ante posito por-
tionem meam de Gagio Gatoti et portionem meam,
hoc est medietatem de casa Candidi de Rivo Certurio
cum familia, et omne adjacentiam ad ipse case per-
tinentes. Item habeat ipse monasterio sancti Petri
portionem meam de Casale in Ruossano cum de mo-
nasterio, quod inibi est sito, et case Massaricie cum
adjacentia ad ipsa case pertinentes portionem meam
in integro. Item volo ut habeat ipse monasterio me-
dietatem Salinas in loco Vada, et in Pozjolo antea
quod emit a quondam Infredo mea portione. Simili
modo et offero in supradicto monasterio portionem
meam de curtis juris mei in loco qui vocatur Septaris,
cum edificias, vineas olivetas, silvas, territorias
cultas et incultas una cum casas massaricias vel
omne adjacentia ad ipse case vel Curte pertinente.
Et abeat insimul casa Mugniacioli, et casa Teudi-
perti, et casa Wipertuli, et casa, qui fuit Pasquali in
fundo Magno, cum omne adjacentia ad ipse case per-
tinente. Itaque do et offero ad ipsum prefatum mo-

nasterium portionem meam de corte mea Castello Fuolli, cum vineas, ulivetas, edificias, territorias cultas et incultas, seo et case massarie ad ipsa corte pertinente cum omni adjacentia et familie, quante exinde libere non dimiserimus, abeat ipse monasterio sancti Petri. Simili modo offero in predicto monasterio portionem meam de Gagio in Lariano in integro, et casas Teodore de Agello, et casa Bineli de Lisiano, cum omne adjacentia ad ipse case pertinentes, et familie eorum. Item habeat ipse monasterio sancti Petri casa Guispendi de Massiano, et mediante quod Maurus..... uno et de filiis eis, et habeat casa Gheduli de Rivo Cairo, et casa de filii quondam Pincioli in Pi-imano, et casa Prunoli in Pistule. Item in civitate casa Cunundi, et casa Gridiperdi, casa Epticauai, casa Cunperti, casa Sichimundi. Hec autem case cum omne adjacentia ad eas pertinente et familie eorum habeat ipsum sanctum et venerabile locum. Similiter volo, ut habeat in loco Cotiano casa Barduli, et casa Mincioli cum adjacentia sua et familia eorum, quante exinde libere non dimiserimus. Simul etiam abeat ipse monasterio medietate de mea portione de casa, que habemus in loco qui vocatur Burghermio, Lupinaria, Glucentiano, cum familie sue et adjacentia sua. Et habeat casa in loco qui vocatur Sarachamano, quem emimus de Juniperto, cum adjacentia sua. In tale enim tinore volo ego, qui supra Walfredi, res superius comprehensa, omnia habere monasterio supra memorati sancti Petri, vel ea per solvant ad ipso monasterio tam liberi quam et servi vel Aldioni, qui in ipse case resederunt. Itemque do et offero a suprascripto monasterio portionem meam de pecunia nostra in insula Corsica, cum casas, familias, territorias, et omne adjacentia ad ipse case pertinentes, et res donicata movilia et immovilia, ut dixi, mea portione de quantum in ipsa insula Corsica et omnia in integrum. Simul et abeat ipse monasterio portionem meam de prato ad Padule Auctoni, et abeat portione mea ad Ursula, et orto, que vocatur ad Prato juxta Padule Auctoni, et portione mea de terra in Arna, mediante de mea portione. Simul et abeat portione mea de dicto in Verriana, et portione mea de casa Brunuli in ipso loco Verriana, cum familia, vel omne adjacentia ad ipse case pertinente mea portione. Itemque dono et offero ad prefatum et ipsius nominato monasterio beatissimi sancti Petri in Ecclesia et monasterio sancti Petri in Accio, que est fundatum et constructo in jam predicta insula Corsica, cum omnia adjacentia, que ad ipsa ecclesia et monasterio est pertinente in integro. Abeat et possideat ipse sanctissimo et venerabile locu hec omnia superius comprehensa, do et offero ego, qui supra Walfredi pro re-

^a Ni mei me fefellerunt oculi, quæ litteræ in calce membranzæ supersunt, indicare mihi vias sunt Januarii mensis, et annum 2 Desiderii regis, et indictione 12, quæ indictio annum proderet 759. Verum cum Desiderius regnum inierit anno 756, veri videtur similis ibi legi indictionem 11 atque adeo ad annum 758 mutilam hanc chartam esse referen-

A demptione anime mee in predicto monasterio sancti Petri, et abbas cum fratribus inibi congregatis Peto, ut pro meis peccatis, suis orationibus et vigiliis intercedere, ut mihi Dominus ignoscat, quod negligenter gessi, et oro pro me peccatore Dominus retribuere mercedem. Ecce meus qualiter complacuit animus, per hujus voluminis cartule confirmo sic, ita ut ad aliquis de filiis aut eredes procerodes meos contra dotis meis pagina ire quandoque presumpserit, aut aliquid subtrahere aut molestare per se, aut supposita persona de omnia, que supra legitur, et approbatum fuerit, componat ad pars ipsius monasterii sancti Petri, vel eis congregationis aurum solidum quingenti, et presens cartula dotis mee in sue firmitate et robore. Unde tres cartule pari tenore Asperio

B notario scribere.
Actum Pisa per indictione suprascripta feliciter.

Una ista cartule reservamus in prefato monasterio sancti Petri. Alia vero de iste cartule dedimus ad conservandum in domo sancte ecclesie Pisane, ubi dominus Andreas episcopus esse videtur. Tertia dedimus ad conservandum monasterio Domini Salvatoris, ubi abbas Gadisteo esse videtur.

Ego Walfredi filio quondam Ratehausi in hanc cartule dotis mee manu mea propria subscripsi, et testibus ubtuli r borandam.

Signum † manus Antiperti filio quondam Arieti teste.

C Signum † manu Pertualdi filio quondam Arioldi teste.

Signum manu † Beuti Alesearco teste.

Signum † manu Gadualli.

Ego Marcio notarius rogatus a Walfredi in hanc cartule me testes subscripsi.

Ego Gundiperto filio quondam Burbensii rogatus ad Walfredi in hanc cartule me testes subscripsi.

Signum † manu Guliperti filio quondam Vitaliani testes.

Ego Ausperto notarius rogatus a Walfredi hac cartule subscripsi supplevi.

Ego Benedictus notarius autentico illum vidi et legi.

Ego Gospertus notarius autentico vidi et legi, unde uno exemplar factu est, et hic subscripsi.

D Ego Illq, notarius domni imperatoris autentico illo vidi et legi, et fideliter exemplavi, literis plus minus.

XXVII.

Desiderius Langobardorum rex, et Ansa regina eius uxor, monasterio sancti Michaelis et sancti Petri in civitate Brixiana multa donat (anno 758) ^a.

..... Rex, et gloriosa atque preclara Ansa..... Michaelis atque apostolorum principis Petri, quod.....

dam. Sed quidnam, queso, priora verba significant, nempe Michaelis, atque apostolorum principis Petri? Nemo non dicat supplendum hic esse monasterium; ei autem canobio eadem Anselberga abbatissa preerat, quæ Desiderii ipsius filia fuit, atque abbatissa monasterii Domini Salvatoris, quod postea sanctæ Julizæ appellatum est. Nunquid ergo unum idemque

intra civitatem nostram Brixianam, et Deo dicata A Anselperga abbatissa..... monacharum ibidem Domino servienti. Prophete electi, et regis David vaticini..... mentum est Dominus tinentium eum. Et quia confidimus omne Dominus nostrum firmamentum nostrum dignatus est.... hujus seculi possessione gloria nomini ejus ipsius sanctis locis dona tribuendo decora..... ipsius Prophete testimonium dicentis: *Domine, dilexi decorem domus tue, et locum habitationis.....* ut a peccatorum nexibus mereamur absolvi, et eterne vite gaudium consequamur, per nostre..... preceptum offerimus in jure ipsius monasterii ex propria facultate nostra. Primum omnium..... monasterii cum ecclesiis, et reliquis edificiis a nobis ibidem constructum atque area vel omnia coherentia ibidem pertinentia, qualiter jam dudum a predecessore nostro domno Aistulfo rege nobis concessa fuit, aut qua.... ibidem post..... aut quolibet ingenio advenit, sicut posita, et clausa, atque..... ibidem a nobis largito..... cionem. Itaque supradicta..... largimus curtem nostram in loco, cui vocabulum est Cerr..... in integrum ad ipsam curtem pertinentibus, qualiter nobis ab eodem..... concessa fuit, quod postea ibidem per comparisonem, donationem, aut quocumque..... decimis totius terre, quam earum operarum alicubi laboraverunt, ad illarum comunu..... superius nominata, cum edificiis cum bovibus et..... utriusque sexus simul cum familiis, servis..... liberos, liberis, cum omni et in omnibus mobilibus et immobilibus rebus in integram, sicut nostre pertinuit potestati in jura jam facti monasterii concedimus, et per presentem nostrum confirmationis preceptum..... ab hac die... comitibus, gastaldiis, et gentibus nostris.... in aliquo audeat molestare... Et ut hec..... doale notar..... mensis Januarii..... nostri in Dei nomine secundo..... ne XII.....

XXVIII.

Litteræ Jobiani subdiaconi et aliorum ad Anselpergam abbatissam monasterii sancti Salvatoris Brixiani, in quibus eidem donant^a piscarius positus in territorio Feronianensi (anno 767).

Regnante domni nostri Desideri et Adelchis reges, regni eorum undecimo et nono, die vi de mensi Decembris, per indictione vi feliciter. Dilectissima nobis semper donna Anselperga a Deo dilecta abbatissa D monasterii Domini Salvatori, scita in civitate Brexia, quam domnus Desiderius rex a fundamentis edificavit. Ideoque nus Jobianus subdiaconus, Amantio filius Liberi, Martinorum, Stephano filius Albino, Beatus, Lupicenus, ac Martino. Cogitanti Jobiani Benenato donatores nus presentes presentibus dixi: Illas jura firmissima, que et spontanea conferitur vo-

monasterium sub variis hisce titulis erectum fuit? An antea sanctorum Michaelis et Petri nomine dedicatum, postea, jubente rege, Domini Salvatoris nomen assumpsit? An potius agitur hic de altero monasterio, quod Desiderius construxerit, et celebriori monasterio Salvatoris supposuerit? Ego in re obscura sententiam suspendere, eamque prerioribus Brixianæ urbis reservare satius duxi.

luntato, scribere providimus beatitudinis tue, ex nostri dono tibi concedere visi sumus piscarie sortis nostras, que ex integro in loco ubi nuncupatur Rio Torto, terretorio Feronianensi, per designatas locas, idem de uno lanterio, quod tenet sine inter ipsis donati et Martino Gastaldius, et de alio lanterio, quod currit Cluza uno capo tenente in ipsa Cluza, et de alio capo Johannes filius Dominico habente, et infra designatas locas nobis nunc reservamus fini tua, que supra Anselperge abbatisse confirmamus potestate vestra habendas et possidendas, et tuis..... defendendas, aut quicquid exinde facere aut judicare volueris, in vestra tribunali potestate. Et nunquam nobis liceat nolle quod volumus dare semel vobis concessa, sed omnia, sicut superius legitur..... nos B inviolabiliter conservare promittimus.

Acto in vico Bisbetum feliciter.

Ego Jobianus subdiaconus in hanc cartulam donationis a me facta manu subscripsi.

† Signa manus Amanti filius condam Liveri, qui hanc cartola donationis fieri rogavit.

† Signa manus Martini Feliculi, qui hanc cartula donationis fieri rogavit.

† Manus Stephani filius memorati Albino, qui hanc cartula donationis fieri rogavit.

† Signa manus Beati, qui hanc cartola donationis fieri rogavit.

† Signa manus Benenati filius Stephani, qui hanc cartola donationis fieri rogavit, qui juxta lege sua Langobardorum recepit Launechit manente par uno.

† Signa manus Lupiceno, qui hanc cartola donationis fieri rogavit.

† Signa manus Martino, qui hanc cartulam donationis fieri rogavit.

† Signa manus Johannis filius bone memorie Donati testis.

† Vel Lampertus notarius rogatus ad suprascriptis donantis in hanc cartula manu mea testis subscripsi.

Ego Gaidoald rogatus ad suprascriptis donantis in hanc cartula donationis manu mea testis subscripsi.

Scripsit ego Godstalco notario prostradita coram testibus relegi, complevi et dedit.

XXIX.

Valeriani et Liudoaldi charta, concedentium Anselperge abbatissæ monasterii Brixiani sancti Salvatoris et sanctæ Julæ jus canalis ad deducendam aquam in idem canobium (anno 761).

Regnante domno Desiderio et Adelgis, viros excellentissimos reges, anno regni eorum quinto et secundo, sub die viii Kalendas Aprilis, indictione xiv. In

^a Dona illa sita fuisse dicuntur terretorio Feronianensi: quæ dicendi formula plerumque apud antiquos idem significat atque comitatus, et præsertim cum nulla Mutinensis urbis mentio addatur.

^b Erant illa nomina veluti duo nomina quorum alterum in baptismo, alterum ante vel post baptismum (idque frequentius) a parentibus aut a populo imponebatur. Diu enim mos apud Christianos obtinuit, ut

Christi nomine, promittimus atque spondimus nos A
 Valerianus et Liudoaldus germani, filii quondam Leo-
 nis, habitatores intra muros civitatis Brixianæ, tibi
 Anselpergæ dicatæ Deo abbatisæ monasterii Domini
 Salvatoris intra civitatem Brixianam fundatum, de
 curriculo illo, per quem graditur aqua ad monaste-
 rium vestrum, et estat ex parte constitutum intra
 casam vel curtem habitationis nostræ, usque ad pe-
 des quinquaginta sex juxta, ut deinceps et in perpetuum
 sine nostra heredumque nostrorum interdictione
 permaneat semper omni tempore, inter se quale-
 bit conturbationem, vel rupturam, aut lesionem alia
 accesserit, liberam licentiam habeat pars monasterii
 vestri omni tempore fodere et aperire terram, que
 erga ipsum estat, ad recuperandum, in quo contur-
 batum fuerit. Et si quis ex nobis, qui supra Valeria-
 nus et Liudoaldus heredes in aliquo disturbationem
 fecerimus ex ipso curriculo, aut quali in tempore
 oportuerit ad recuperandum eum interdixerimus,
 in quo superius legitur, et contra hanc cartalam pro-
 missionis ire quandoque temptaverimus per nos aut
 qualemcumque personam, principi aut iudici supli-
 candum, pro quo manifestum fuerit, componamus
 ad partem suprascripto monasterio tibi Anselpergæ
 abbatisæ, et successoribus tuis, auri solidos quin-
 quaginta, et post pene solutionem presens pagina
 obtineat roborem : sic ita ut si aqua ex ipso curriculo
 foras ruperit, non sit negligentia jam dicti monaste-
 rii vestri ad recuperandum, ne vobis grave et im-
 pium inferat damnum, quod possibile videatur esse
 aut intollerabile, prolongaverat dilationem. Unde ac-
 cepimus nos Valerianus et Liudoaldus missionis
 Launichild, secundum legem nostram, a te Ansel-
 perga abbatisa ex sacculo, ut supra, monasterii
 vestri, auri solidos numero sex, et duo tremisse, ut
 stabilis permaneat. Quam vero paginam missionis
 Tonaldi scribendum rogavimus, qui et ego ex dictato
 Laurentio notario scripsi.

Actum Brixia feliciter.

Signum † manus Liudoaldi recognoscentis ad omnia
 suprascripta.

† Valerianus hanc paginam missionis cautionis
 a nobis factam subscripsimus, relectæ scribere obtu-
 li, roboravi et subscripsi, auri solidos sex et duo tre-
 misse accepi.

ad aliquot annos, eosque interdum multos, baptismus
 differretur, isque solemniter in pervigilio tantum
 Paschatis et Pentecostes celebraretur, nisi pericu-
 lum vitæ imminens ministrandum ante suaderet.
 Tunc ergo ante baptismum infantibus nomen daba-
 tur. Vide Beroldum in dissertatione LVII de Ritibus
 Ambrosianis. Porro adeo insita est in populis libido
 et consuetudo huiusmodi vetustissima agnominum
 imponendorum, ut adhuc constantissima perduret
 inter plurimos Italiæ populos. A Mutinensi quidem
 urbe pene prorsus excessit, ut rem domestico testi-
 monio confirmem. Verum in castellis, et ruri potis-
 simum, multus est usus agnominum, vixque ullus
 interdum est e rusticis in aliquo vico, qui ex agno-
 mine, quam ex nomine, non sit notior vicinis suis.
 Idem a Gallis in militia factum animadverti. Hæc au-
 tem agnomina, quanquam necessitas aliquando in-
 vexisse videatur, attamen progredientibus sæculis,

† Leo rogatus a Valeriano et Liudoaldo ger-
 manis in hac pagina missionis et obligationis
 testis subscripsi, et suprascriptas res Launichild
 dare vidi.

Pollecicus rogatus a Valeriano et Liudoald germa-
 nis. etc., ut supra.

† Ego suprascripto Tanoaldus huic pagine pro-
 missionis scripsi et subscripsi, quam post traditam
 complevi.

XXX.

*Donatio Gisulfi regis, pro Cassinensi monasterio
 (anno 768).*

(Ex Tosti, Storia della badia di Mont.-Cass.)

..... Nos vir gloriosissimus Gisulfus Dei provi-
 dentia summus dux Longobardorum gentis, motus
 Dei omnipotentis misericordia, et ob animæ nostræ
 totiusque nostræ gentis salutem, quam et per rogum
 Majonis comitis nostri concessimus in monasterio
 beatæ et gloriosæ Dei genitricis semperque virginis
 Mariæ, quod ab olim constructum est in locum, qui
 nominatur Cingla, in quo Acetrula Deo digna abba-
 tissa præesse videtur, inclitas duas curtes nostras,
 quas habemus in finibus Teano loco Bairanum, et
 sunt ambo conjunctæ, quarum una nominatur ad
 Gruttule et altera ad Tora, habente finis prædictas
 curtes, ab una parte qualiter vadit per pedem de
 monte sancti Leutherii; et ab inde qualiter juxta
 eundem montem descendit in fluvio Buktarno, ab
 alia parte qualiter ascendit per medium albeum
 prædicti fluminis usque in ribo qui nominatur de
 Bagnula de tertia parte prædicto ribo, qui decernit
 inter has curtes et terra præfati monasterii, de
 quarta parte sine ribulus, qui intrat in prædicto ribo,
 et qualiter ascendit prædicto ribulus usque in eoloco,
 unde egreditur, et ab inde in ipsa surgente, ex
 quibus aqua viva egreditur, et ab inde in prædictum
 pedem de monte sancti Leutherii, qui est prior
 finis. Has autem prædictas curtes qualiter de fine in
 fine prænotabimus cum diversis cespitibus suis, et
 cum hiis et aquis, cum omnibus pertinentiis earum.
 Insimul cum ipsa ecclesia sancti Cecillii infra præ-
 dictas fines ædificata, et cum septem condomas de
 nostris serbis in prædictis curtibus habitantibus: id
 est filii et nepotes Gaidosolii cum filiis et filiabus
 eorum et filii et nepotes Sinoaddi, et filii et nepotes

et nostro præsertim, improbitas hominum, et qui-
 dam male feriatu ardor, eadem instituere consuevit.
 Nempe in sacro lavacro suum cuique nomen impo-
 nebatur: sed sæpius prævalebat alterum nomen,
 quod aut ante baptismum, aut postea domesticis, vic-
 tive, ex arbitrio suo invitis plerumque hominibus
 apponebant. Honesta, fateor, et grata ex iis perquam
 multa fuere; sed non pauca vituperationis et scom-
 matis speciem referebant. An antiqui Langobardi,
 donec eorum regnum ac fortuna in Italia stetit, hisce
 ludibriis delectarentur, nondum deprehendi. Ultra
 enim quam creditur, quidquid nobilitatis colorem
 lædere poterat, illi aversabantur; neque fortasse
 quisquam tolerasset ejusmodi nomina, si dicerii vo-
 tam importassent. Verum sub Carolinis Cæsaribus,
 ac deinde frequentius sub regibus subsecutis, eadem
 agnomina in usu fuisse deprehendi.

Marzuccoli, et filii et nepotes Lupicis cum filiis et filiabus eorum, et filii et nepotes Luperissi, et filii et nepotes Sanduli, et filii et nepotes Bonusoli, cum filiis et filiabus eorum. Hæc omnia quæ prædiximus nostra excellentissima potestas in prædicto sancto cœnobio concessi ad perpetualiter habendum, et possidendum. Scripto præcepto ipse per Bertari notario.

Actum in hunc sacrum Benebentanum nostrum palatium, mense Septembrio, indictione quarta decima...

XXXI.

Præceptum Desiderii regis Longobardorum pro Theodemario abbate Cassinensis monasterii (anno 768).

(Ex Tosti, *ibid.*)

In nomine summæ et individuæ Trinitatis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Desiderius æterni regis suffragante potentia Longobardorum rex. Regni nostri statum, et vitæ augmentum ad hoc proficere credimus, si ecclesiarum Dei curam gerentes continuis eam, suosque servitores ditemus beneficiis atque muneribus. Quocirca nostrorum fidelium sagacitas noverit, qualiter ad petitionem nos religioso viro Theottunari abbati ex monasterio sancti confessoris Christi Benedicti, quod est constructum in loco qui dicitur Casinum Castum, ubi sacratissimum corpus ejus humatum est, tale beneficium circa monasterium ipsum visi fuimus concessisse, unde monachi Leo servientes, et pro nobis, et cuncto populo Christiano exorantes, vivere valeant. Id est terras, et silvas sacri nostri palatii pertinentes per has fines. A prima fine de ipsa Carnellu, et quomodo salit per ipsa Bantra, usque in rivo sicco, et saliente usque ad ecclesias sancti Martini, et quomodo pergit per ipse criste de monte sancti Petri. De secunda parte fluvii serra de monte qui dicitur Cismo, et quomodo pergit per serra de monte qui dicitur Aquilone, et vadit ad locum qui dicitur de Pupplo, et quomodo pergit ad locum Viticusum, et vadit directum ad Aquam fundatam, et quomodo ascendit per ipsum montem qui est super Casale, et pervenit ad badum fluminis qui dicitur Rapidi, et pervenit in aquam Melarini, et quomodo pergit per ipsas cristas montium, et pervenit ad terram albam; inde venit ad furcam sancti Valentini, et quomodo ascendit per cristas montium qui sunt inter Atina et Vallelucis, et recto tramite pervenit ad pretam scriptam, et ascendit ad serram montis qui dicitur Ordicosa, et pergit super ipse pesclora, qui dicitur Falconari, et pervenit ad ipse finis qui sunt inter montes, e quibus unus vocatur Spinacius, et alter Porcarius, et inde ascendit ad eristas montis qui vocatur Caira, et pervenit ad ipse petro super aqua vivola, et ascendit ad collem qui vocatur Gimbiruti. De tertia parte quomodo descendit per ipsum querquitulum et vadit directum in ipsum fossatum juxta ecclesiam sancti Damasi, et pergit directum in silice ad locum qui dicitur Arcu de Gizzuli, et quomodo vadit ad lacum Radeprandi, et inde pergit ad rivum qui vocatur Marozze, et qualiter descendit in fluvium qui vocatur Carnellu, et ascen-

dente per ipso fluvio usque ad aquam que dicitur Cosa, et salit per ipsum montem qui dicitur sancti Donati. De quarta parte sine media serra de monte sancti Donati, et quomodo descendit super ipsi monticelli de Marri, et vadit ad ipsi pescli qui sunt ad pede de monte qui dicitur Balba, et quomodo vadit inde super duos leones, et inde salit super ipse serre de Casale, et inde descendit super ipsum montem super ipsa villa de Gareliano, et inde vadit super ipsum pesclum qui nominatur Cripta imperatoris, usque in fluvio qui nominatur Gareliano, et ascendente per ipso fluvio usque ad priores fines. Confirmamus etiam in perpetuum eidem venerabili loco ecclesias has: sancti Jacobi in Tremiti, sancti Joannis in Venere, sanctæ Mariz in Cingla, sanctæ Mariæ in Plumberola, sancti Focati in Lesina cum piscaria sua. In comitatu vero Marsorum cella sancti Benedicti in Tilia, sanctus Victorinus in Celano. In Teate sanctus Liberator super fluvium Laentum, sancti Angeli in monte Plano, castellum sancti Angeli, castellum sancti Petri, curtem sancti Januarii cum pertinentiis suis inter has fines; ab uno latere sine cripta Latronis quæ est sub monticello Sarracenco, et inde ascendit in St. flum de Magella; de alio latere quomodo descendit in aquam Frassiningam, ed inde mittit in rivum Bacinum et vadit in puteum de Capetano, inde in fossatum sancti Januarii, et in Rosentem; de alio latere finis Bisara in viam que vadit in lacuam supra sanctum Donatum; hinc in Figarum, inde in fossatum de sancta Lucia, et ascendit per aquam frigidam in limite de monte Plano, et sicut vadit sub ipsis limitibus in fossatu Garifuli, et ita vadit in Alento. Inter quos fines nulli homini aliquid dedimus, sed sicut fisco regali pertinebat omnia in eodem cœnobio obtulimus. Dehinc ecclesia sanctæ Mariæ in Bacinno; sancti Felicis in Pastoricio; sancti Benedicti in Terri; sancti Viti supra flumen Lavinum; sancti Heliz in Selangario; sancti Comitii juxta rivum Trulum; sancti Felici in Pulverio; sancti Calisti in Hiano; sancti Mammetis ibidem; sanctæ Mariæ in Ponetiano; sancti Marci ibidem; sancti Eleutherii in Rupi; sancti Pali ibidem una cum Castro Calcaria; sancti Erasmi in Cerrita planu; sancti Salvatori et sancti Martini ibidem; sancti Benedicti, sanctæ Mariæ, et sancti Comitii in Orno; sancti Calisti, sancti Petri in Maltianella; sancti Mauri, et sancti Renati in Tarantonano, et picu Corvarium; sancti Calisti in valle supra Laentum; sanctæ Mariæ supra favam de Laento; sancti Savini in Trevanico, sancti Clementi in Plumbata, sanctæ Mariæ in fluvio Foro, sancti Petri in Lolliano, monasterium sancti Severini; sanctæ Mariæ in Ripa; sancti Andreæ in colle de Albe, sancti Petri in Ari, sancti Angeli ante civitatem Ortonam. Castellum de Ungo, castellum de Prato, sanctæ Crucis in Castro Casale, monasterium sancti Ageratii, sancti Petri in civitate Teatina vetere, sancti Pauli ibidem, sanctæ Teclæ in civitate Teatina nova, sancti Theodori, et sancti Salvatoris in Aterou cum porta suo. In comitatu

tatu Pennensi ecclesia sancti Felicis in Stabulo, A
 sancti Benedicti in Lauriano, sanctæ Scolasticæ juxta
 fluvium Tabe, sancti Angeli in Galbanico, sancti Fe-
 licis in Rosicelle, sanctæ Mariæ ad Paternum, sancti
 Martini in Genestrula, sancti Petri, et sancti Cecilie
 in Castronlano, sanctus Petrus in Termule, sancti
 Benedicti, et sanctæ Mariæ in Maurina cum portu
 suo; sancti Victoris in Silva plana, sancti Benedicti,
 et sanctæ Scolasticæ in Pinne, sanctæ Mariæ, et
 sancti Benedicti, et sanctæ Columbe in Alarino,
 sanctæ Mariæ in Cosentia; sancti Benedicti in Bari;
 sancti Severi in Sorrentu; sancti Benedicti, et sancti
 Andræ in Caudi; sanctæ Sophiæ in Benevento;
 sanctæ Cecilie in Neapoli; sancti Benedicti in
 Salerno; sancti Benedicti in Gagieta; sancti Salvatoris
 ibidem; sancti Laurentii in Majolisi; sancti B
 Mauri in Meranisi; sanctæ Mariæ in Meritendulo;
 sancti Agapiti, sanctæ Scolasticæ in Trano; sancti
 Joannis in Irpinisi; sanctæ Reparatæ, sancti Maximi
 in rivo Bulanu; Campufridu; sancti Martini in
 Vulturnu cum portu suo; sanctæ Mariæ in Turcinu;
 sancti Benedicti in Benevento; sancti Angeli in Alefrid;
 in cominu sancti Victorini; sancti Erasmi; sanctæ
 Mariæ, et sancti Quirici in Arci; sancti Comitii in
 Piscaria; sancti Petri in Ceccaum; sancti Liberatoris
 in Puscolle; sancti Lopardi, et sancti Petri in
 Tezzanico; sancti Angeli in Laiama; sancti Benedicti
 in Casagennana; sancti Benedicti in Lauriana;
 sancti Benedicti in Cilicia, sancti Petri in Conca;
 sancti Benedicti in Pantanu; sancti Vigilii in monte,
 sancti Angeli; sanctæ Mariæ in Calvo; sancti Mauri
 in gualdo Liburie; sanctæ Scolasticæ in Padule;
 sancti Martini in Cupuli; sancti Benedicti in Atina.
 In comitatu Mutinensi monasterium sancti Benedicti
 in Adili; monasterium sancti Martini juxta stratam
 Petrosam; monasterium sancti Joannis in curte
 Frassenetula; monasterium sancti Domnini in curte
 Argele; monasterium sancti Vitalis in curte Calderaria;
 monasterium sanctæ Mariæ in Laurentiatico
 cum omnibus pertinentiis eorum, in quibuscumque
 locis positis, seu casualibus, aut fundoris tam domi-
 catum, villis cum rusticis et colonis, et cum colonis,
 et famulis utriusque sexus per singulas curtes, et per
 singula monasteria que superius leguntur, una cum
 terris, vineis, pratis, pascuis, silvis, pescationibus,
 venationibus, occupationibus, cultum, incultum,
 divisum, et indivisum, arboribus fructiferis, et
 infructiferis, et pomiferis diversi generis, et cum
 omnibus super se, et infra se habentibus in integrum
 in eodem monasterio Casinensi concessimus in per-
 petuum semper habendum. Pariter etiam in eodem
 loco concedimus cunctas res que in eodem loco
 oblata sunt per omnes regni nostri fines, seu et que
 amodo in antea qualiscumque homo donare vel
 offerre ex rebus suis. Item de terris, casis, vineis,
 molendinis in prædicto sancto et venerabili loco
 voluerint licentiam et potestatem habeant donare et
 offerre cum quali ratione voluerint suorum sint
 licentiam sine contrarietate principis, archiepiscopis,

comitibus, episcopis, castaldeis, iudicibus; ut quem-
 admodum ad eundem venerabilem monasterium
 sancti Benedicti possessæ fuerunt, per hanc nostræ
 confirmationis auctoritatem nostris futurisque tem-
 poribus abbas ipsius loci sancti Benedicti firmi-
 terque inviolabiliterque teneat, et possideat, prout
 facultas vel utilitas ipsius venerabilis loci exigerit.
 Ita ut nullus iudex publicus, quislibet ex judicialia
 potestate in cellas et villas, aut agros, seu lora, sive
 reliquas possessiones nostri cœnobii sancti Benedicti,
 quas moderno tempore in quibuscumque paginis, et
 territorio infra regni nostri ditione iuste et legaliter
 possidet, vel quidquid deinceps divina pietas ipso
 loco voluerit augere ad causas audiendas, vel frodi
 aut tributa exigenda, vel mansiones aut paratas
 faciendas, vel sifejussores tollendos, aut homines
 ipsius monasterii tam liberos quam servos, seu car-
 tulos vel offertos, et qui super terra ipsius mona-
 sterii resident, nullatenus distringendos, nec ullas
 redivisiones aut illicitas occasiones requirendas
 nostris futuris utrisque temporibus ingredi audeat,
 nec ea quæ superius memorata sunt penitus exigere
 præsumat, sed liceat præsentem Theothmari venera-
 bilem abatem, ejusque successores una cum congrega-
 tione ibidem Deo famulante sub nostræ munitionis
 defensione quieto ordine vivere ac residere, et
 Dominum pro nostra anima supplicare. Et quicquid
 fiscus, et jure jam prephati monasterii pars publica
 sperare poterat pro animæ nostræ mercede lamina-
 ribus ipsius venerabilis monasterii nostra maneat
 auctoritate concessum. Nec non etiam a nobis addi
 atque confirmari placeat, ut ex omnibus rebus vel
 mancipiis ex ipso monasterio pertinentibus cartulatis
 vel offertis, liberos atque servos ubi pars ipsius mo-
 nasterii eligerint, atque adclamaverint ministri vel
 exactoribus publicis per tres aut duos circa ma-
 nentes atque consistentes veraces homines quos ipsius
 monasterii monachi acclamaverint, inquisitio fiat
 qualiter et rei veritas facilius investigetur, et mo-
 nachi ipsius monasterii suam valeant justitiam con-
 sequi. Ita ut post facta inquisitione rem quam cla-
 maverint prædicti veraces homines jam prædictæ
 pertinere monasterio liceat monachi quiete possidere,
 ut nulli liceat monachi de prædicta monasterio in
 palatio quorumcumque taliter respondere aut sacra-
 mentum compellere. Si vero de servis aut ancillis vel
 de quibuslibet rebus horta fuerit intentio, liceat mo-
 nachi ejusdem monasterii ipsos retinere, quousque
 in nostra presentia seu de eundem predecessorum
 nostrorum presentia veniat, et ibidem coram nobis
 deliberentur. Quicumque hanc nostram regalem
 adversus institutionem ire temptaverint, avelique
 supra memorata vel comprehensa sunt minime obser-
 vare quia fortasse violare aut dirrumperre tempta-
 verint, sciat se pena persolviturum abatibus ipsius
 monasterii, et munitione nostra quam in omnibus
 constituimus ecclesiis, scilicet centum libras auri
 optimi. Precipimus etiam ubicumque repertus fuerit
 ex rebus ipsius monasterii vel ceteris illicitas atque

dannosas seu inutiles quos scriptiones vel commutationes evacuentur, et ad ejus vel potestate ipsius monasterii restituatur. Ut cum hæc nostra regalis perceptio per futura tempora firmiorem obtineat vigorem, anulo nostro subter insigniis precepimus.

Paulus Diaconus et notarius sex jussione domini nostri Desiderii serenissimi regis scripsi.

Actum civitate Pavia. Data vero anno regni ejusdem gloriosissimi regis quinto, mense Decembrio, per indictionem duodecimam — Desiderius gratia Dei rex Longobardorum.

XXXII.

Manigundis Langobardæ testamentum pro erectione puellaris monasterii Cairati (anno 768).

(Ex Mabill., Ann. ord. S. Bened.)

In Jesu Christi nomine, regnante domino nostro Luitprando et Heldeprando nostris excellentissimis regibus, anno eorum vigesimo tertio, mense Julii, indictione quinta feliciter. Ego Manigunda, per Dei misericordiam Dei ancilla, et veste monialium induta sum, quæ visa sum vivens lege Langobardorum, præsentibus dixi: Dominus omnipotens ac redemptor noster animas, quas condidit, ad studium salutis semper invitat. Et ideo ego quæ supra Manigunda volo et judico pro amore Domini mei Jesu Christi, et ejus genitricis virginis Mariæ, facere monasterium in suis proprietatibus, in loco Cariadæ, juxta flumen Olona, comitatu Sepriense; et ibi ab ipso monasterio volo facere pro amore Domini mei Jesu Christi, et ejusdem virginis Mariæ, et animæ meæ, atque genitoris et genitricis meæ, atque aliorum parentum meorum remedium ab ipso monasterio; casis, curtis, sediminas, et omnibus rebus, territoriis et familiis juris mei, quibus habere visa sum in eodem vico et fundo Cariadæ et in ejus territorias, aut ubi per alias locis infra ipsum regnum Italicum habere visa sum. Et iterum volo et judico illas monachas, quæ in ipso monasterio præordinatas essent, habeant de prædictis casis et territoriis victum et vestitum, quicquid annue Dominus dederit, perpetuis temporibus ad suorum usum et benedictionem quod voluerunt, pro animæ meæ et parentorum meorum remedio. Et volo et judico, seu pro nunc meum judicatum confirmo, ut ipso monasterio sit in tali vero ordine in potestate et consecratione Annextasii episcopi sanctæ Ticinense ecclesiæ et ipsius venerabilis locis, et ejus successoribus, ut pro omni anno per ferias de Domini nativitate debeant dare illa abbatissa, qui pro tempore in ipso monasterio præordinata erat, perpetuis temporibus usque in perpetuum candelas duas, valente denarios quatuor, candelas duas de vinum: seu et oblatas duas de... ad ipsum episcopum sanctæ Ticinensis ecclesiæ, in domo ipsius sanctæ Ticinensis ecclesiæ: ut de illis episcopis, qui pro tempore in ipsum venerabile loco præordinati erant, alia super imposita fecerint plusquam sicut judicavit: tunc volo ego quæ supra Manigunda, ut ipso monasterio habeat commendationem et consecrationem in potestatem sanctæ Medio-

lanensis ecclesiæ: et si datum in ipsæ sanctæ Mediolanensis ecclesiæ, sicut supra judicavit, quod dare debet dapar sanctæ Ticinensis ecclesiæ, et debet et facere dare et consignare abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, ad domum ipsius sanctæ Mediolanensis ecclesiæ autistitis, per ante dictas ferias de Domini nativitate. Et si dapar ipsius sanctæ Mediolanensis ecclesiæ autistitis alia superimposita facta fuerit, quam supra judicavit: tunc volo et judico, ut habeat potestatem commendationem et consecrationem in qualem episcopum ivi ipsa abbatissa, quæ pro tempore præordinata erat, cum ipsa munera, qualiter superius judicavit, alia superimposita eis da nulla par non fiat. Et si quis alius homo aut pontifex, aut episcopus, archiepiscopus, aut qualibet potestas eis fecerint, Dominum Patrem omnipotentem habeat retributionem, et cum Judam traditorem ante tribunal Christi habeat rationem ante ejus majestatem ad omnia, sicut supra judicavit, omni tempore firmis et stabilis permaneat, quia sic decrevit mea bona voluntas firmiter stare judicatum in supradicto loco Cariadæ. Ego Manigunda, Deo dicata, veste monialis induta sum, in hoc judicato a me facto subscripsi. Signum manibus Valle-rani de Abbiate, et Heldeprandi de Venegono. Isti testes Rimegasus in hoc judicato rogatus subs. Ursus judices de domo regis rogatus subs. Signum manibus Gundefredi de vico Cariadæ, et Agnelli de ipso vico testes. Signum manibus Brunegoni, et Mambratii de vico Seprio, testes. Ego Dominicus presbyter et notarius hunc judicato ad jam dicta Manigunda rogatus scripsi, post tradita complevi et dedi. Theuprandus judex retuli exempla ex autentico edita subscripsi, et autentico hujus exempla vidi, et legi: et sic tenet in ipso autentico, sicut in ista legitur exempla, extra litteras plus minus. Arnaldus, qui et Bezo, judex sacri palatii, in hoc exemplo ex autentico subs, et autentico hujus exempli vidi, et sic tenet in ipso autentico, sicut in ista legitur exempla extra litteras plus minus. Nazarius, qui et Amizo, judex, autentico hujus exempla vidi et legi, et sicut ibi continebatur, sic in ista legitur exempla extra litteras plus minus. Ego Adam, quæ et Hosbertus, notarius, hæc exempla ex autentico exemplari, et autentico hujus exempla vidi, et legi: et sicut ibi continebatur, extra litteras plus minus.

XXXIII.

Hildeprandi regis præceptum pro ecclesia Placentina. (anno 768).

(Ex Mabill., ibid.)

Flavius Hilprandus rex ecclesiæ beatissimi martyris et confessoris Christi Antonini et Victoris, sita foris muris civitatis Placentinæ, ubi eorum sancta corpora requiescunt humata, et beatissimo patre nostro Thomæ episcopo custodi ejus. Dominus ac redemptor noster Jesus Christus, volens omnes per sanguinem suum pretiosum redemptos beatorum vita aggregare, etc. Idcirco manifestum est omnibus, quod non ante multum tempus, merentibus malis

Placentina est urbs ignis incendio concremata, et omnes munimina ecclesie vestrae, quae ab antecessorum nostrorum tempore nunc usque fuerant factae, ab eodem incendio sunt combustae, per quibus ibi singulis fuere rebus collatis. Unde vestra almitas postulavit excellentiam nostram, ut per serenissimum nostrum praecipere ecclesie vestrae vel vobis deberemus firmare, etc., et firmantes in vos primum omnia quidquid ab antiquis temporibus nunc usque ecclesia ipsa possedit in casis, pecullis, atque familiis utriusque sexus vel aetatis, simul etiam et monasteria, id est beatissimi in Christo apostoli et martyris Thomae atque Syri confessoris prope civitatem nostram Placentinam, seu monasteria Florentiola et Tolla, atque Graviaco, etc. Firmamus etiam vobis, ut omnes mulieres illas liberas, quae usque nunc, dum liberae essent, servis ecclesiae vestrae in matrimonio tradiderunt, vel filiis et filiabus qui ex eis nati sunt. Ita sane ut sint proaldiones, et habeant per caput unusquisque mundium solidos senos, sicut vobis antea a bonae recordationis domino et patre nostro concessa sunt. Similique modo firmamus vobis pensionem illam de sapone, hoc est libras xxx quae palatio nostro ex civitate Placentina inferebantur, et ab ipsomet patruo nostro ad pauperes lavandum concessa sunt. Verum, quia et suggestisti nobis, quod a bonae recordationis domino nostro concessa fuisse ex parte, quae dicitur Codaletto, quando ibi naves militiorum applicaverint ad negotiandum, navem unam tuleritis ad usum pauperum; nos vero juxta qualiter tibi ab ipso concessa est, et usque nunc tulistis, ita tibi firmamus, ut taliter tollas in ante sicut ipso vivente, etc. Ex dicto domini regis, et ex dictato magistri notarii scripsi ego Andreas. Acto Ticino in palatio sub die 11 kal. Aprilium, anno felicissimi regni nostri nono per indictione XII feliciter.

XXXIV.

Privilegium Ambrosii majoris domus regis Luitprandi (anno 713).

Dum in Dei nomine ex jussione piissimi et a Deo conservati domini Luitprandi regis directus fuissem. Ambrosius illustris major domus partibus Tusciae... in civitate Aretina, ibique veniens ad nos beatissimus vir Lupertianus episcopus hujus Aretinae civitatis ecclesiae, suggestit nobis, eo quod multas violentias sustinuerit ab episcopo Senensi nomine Deodato de ecclesiis, vel plebibus, quas a tempore Romanorum sedes sancti Donati possidebat. Hoc audito fecimus superscriptum Adeodatum una cum Taiperto castaldio Senensis civitatis... in nostram venire praesentiam; quatenus, cum jam dictus Lupertianus episcopus Aretinae civitatis, de praedictis ecclesiis causam dicere deberet: sed cum se ambae partes in nostris conjunxerunt praesentis in curte [Al., curia] Domini regis, in loco qui dicitur ad sanctum Martinum; asserebat... praenominatus

Lupertianus episcopus dicens: quod baptisterium sancti Felicis; baptisterium sanctae Mariae in Paena, baptisterium sancti Viti juxta Vescona, baptisterium sancti Joannis; baptisterium sanctae matris ecclesiae in Sesciano; baptisterium sancti Andreae in Malcono; baptisterium sancti Andreae Asciano [Al. Acciano]; baptisterium sanctae matris Ecclesiae in Consona; baptisterium sancti Valentini in Urino [Al. Urcino]; baptisterium sanctae matris ecclesiae in Castello Politiano, baptisterium sancti Viti in Rutiliano; baptisterium sancti Quirici in Osenna; baptisterium sanctae matris ecclesiae in Pava; baptisterium sanctae Restitutae, baptisterium sanctae matris ecclesiae in Misula, nec non monasterium sancti Angeli in Luco; monasterium sancti Petri in Axo, una cum omnibus ecclesiis, et pertinentiis suis: ad praenominata baptisteria, a tempore Romanorum imperatorum semper sedes sancti Donati ipsas ecclesias praenominatas ordinavit; et sacramentum in presbyteros fecit, et chrisma semper de eadem sede petierunt, et presbyteros, qui modo praesentes in istis ecclesiis esse noscuntur, antecessores nostri, et nos ibidem ordinavimus. Ad haec respondebat praenominatus Deodatus episcopus Senensis civitatis; quod ecclesiae istae vel Tiocia [Al., Diocia], unde agimus in territorio Senensi positae sunt, et ad Senensem ecclesiam debent pertinere, quia dum Longobardi Tusciam occupassent, in Senense civitate minime episcopus fuisset ordinatus: episcopus ille, qui in Aretino tunc temporis erat, ecclesias istas possidebat, et etiam, quod certum est, presbyteros ordinavit, et sacrationem in ipsas fecit, sed per nostram petitionem; eo quod Sena minime haberet episcopum; et postquam Longobardi in Italiam ingressi sunt, primum quidem tempore Rotarii regis, ordinatus est in civitate Senensi episcopus nomine Matrus, et si per vestram petitionem ipsas ecclesias ordinasset, cui eas nobis ab ipso episcopo, vel ab ejus posteris dimissae sunt, sicut eas antea tempore Romanorum possedimus sicut Longobardorum tempore, sine aliqua querela a jure sancti Donati, pertinerunt semper, et ut completum cognoscas esse manuscriptum presbyterorum, qui fecerunt ad sedem sancti Donati, quando in honore suo, a nobis ordinati sunt, et... sacramenti ubi juraverunt ad praedictam sedem, secundum qualiter consuetudo est. Nunc nos qui supra Ambrosius, major domus illustris, dum ad tantorum annorum curricula possessionem sancti Donati in praedictis baptisteriis, vel Tiociis [Al., Doceis] esse cognovissemus, justum nobis paruit, ut qualiter, quo tempore, quo Longobardi Italiam ingressi sunt, usque in praesenti tempore, sedes sancti Donati saepius repetitas ecclesias possedit; modo, et deinceps sine aliqua taxatione, eas liceat canonico ordine iudicare, et ordinare, et nullam facundiam [Al., facultatem] habeat, neque Adeodatus episcopus Senensis, nec posterii successores ejus, contra Lupertianum, et successores

Hoc privilegium et sequentia ex Italia sacra ab Ughello sunt excerpta.

eius . . . loquendi, vel causandi : sed in omni tempore in eadem deliberatione , ambæ partes debeant permanere.

Unde hanc notitiam pro perpetua firmitate Sigifredum notarium regis scribere admonuimus, facta notitia mense Augusti, regnante excellentissimo domino Luitprando rege anno III, indictione 2.

Actum in curte domini regis in civitate Senis.

XXXV.

Confirmatio Ambrosii donationis a rege Luitprando. (anno 713).

Flavius Luitprandus perexcellens rex viro venerabili patri nostro Lupertiano episcopo. Obtulisti in presentia regni nostri iudicatum illustris majordomi nostri Ambrosii, in quo continebatur, eo quod causa, quæ vertebatur inter te et Deodatum episcopum civitatis Senensis, de ecclesiis sanctorum Delin quibus baptismi consuetudo est faciendi, audierat, de qua respirasti ad nostram præexcelsam potestatem, per Aldion [Al., Aloinum] fidelem nostram, ut ipsum iudicatum qualiter a suprascripto Ambrosio finitum est, per nostrum præceptum firmare deberemus. Nos quidem ipsius audientes . . . et cognoscentes per ipsum iudicatum, seu et per Taipertum castaldium; quia tua jam dictæ ecclesiæ Lupertianæ longa est possessio; propter mercedem animæ nostræ præsens firmitatis nostræ præceptum tuæ beatitudini emitti præcepimus; ita ut admodo eas dictas ecclesias, quæ in iudicatu leguntur, universæ in tua potestate, ordinatione, atque dominatione permaneant, sicut a longo tempore usque hæcenus permanserunt . . . Ad te vel tuos successores futuris temporibus conserventur, et custodes in eas ordinentur seu et presbyteri, vel omnis ordinatio a vobis canonice et regulariter fiat, atque baptisterium, et nullam facundiam jam dictus Adeodatus episcopus contra te vel tuos successores habeat, aliquod de suprascriptis ecclesiis loquendi: sed nec de consecratione earum, aut presbyterorum, aut qualemcumque ordinationem, aut dispositionem: sed ut supra præfati sumus per tuam instantiam, atque per successorum prædictæ ecclesiæ ordinentur, atque . . . sicut textus iudicati noscitur contineri; vel a suprascripto Ambrosio definitum atque sancitum est. Quatenus ab hodierna die nullus dux, comes, castaldus, vel actionarius noster contra præsens nostræ firmitatis præceptum ire quodcumque præsumat, sed ut suprascriptum est, jam præfate ecclesiæ in tua atque successorum tuorum permaneant potestate, secundum antiquam consuetudinem ex edicto domini regis per Posonem notarium, et ex edicto Sigifredi notarii.

Datum Ticini in palatio regio 6 die mensis Martii an. felicissimi regni nostri III, indict. 13, feliciter, et ut verius credatur de annulo nostro subtus sigillavimus.

XXXVI.

Donatio Luitprandi pro monasterio sancti Evasii (anno 743).

Anno ab incarnatione Domini nostri Jesu Christi

A 743. Ego Luitprandus rex regni, et in omnibus apostolicæ sedis, et sanctæ Ecclesiæ defensor, do et concedo per hanc nostram confirmationis tabulam beato Evasio, et successoribus suis in perpetuum, quidquid habeo modo in meo dominio in hac civitate Sedulæ, sicut a prædecessoribus meis usque nunc in mea potestate teneo, civitatem cum vicis omnibus, et territoriis ejus montanis, et litoribus, et portibus, ita tribuo sancto Evasio cum cunctis hominibus. Qui hoc infringere tentaverit, sive dux, sive marchio, sive alia potestas, sciat se compositurum centum quinquaginta librarum auri, medietatem cameræ, et medietatem ecclesiæ præfate. Ego Johannes, iudex sacri palatii, scripsi tabulam plumbeam in testimonium. Amantius de Valdebrat comes, et B Flondonius episc. testes.

XXXVII.

Donatio Speciosi episcopi Florentini (anno 724).

In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante piissimo, atque perpetuo a Deo conservando domino Luitprando excellentissimo rege gentis Lungubardorum, anno felicissimo regni ejus duodecimo, indictione septima feliciter. Et ideo Christo ductore ego Speciosus episcopus nimis peccator, et indignus per præsentem salutem, et æternam, sic volo atque dispono, qualiter Domino adiuvante de curte, et rebus in eis, quæ sunt positæ in loco fluvio Greve, ubi etiam Cintoria nominatur, infra plebe, et episcopo beati Joannis Baptistæ, vel Reparatæ martyris, unde ego episcopus esse videor, seu infra plebe, et territorio sancti Juliani, dicto septimo, qui fuerunt genitoris et genitricis meæ, exinde fieri debeat.

Ideo confirmo, et statuo, atque offerensionis nomine offero, et trado tam suprascriptam curtem, quam et cum omnibus rebus ad ipsam pertinentibus . . . angarialibus, vineis, silvis, pratis, pascuis, locis aquariis, vel ubicumque ad prædictam curtem inveniri potest pertinentibus in ecclesia, et canonica beati Joannis Baptistæ, tam ad ipsos canonicos, qui modo pro tempore sunt, quam qui tunc futuri erunt, ut habeant firmiterque teneant, possideant, laborare faciant, et ex ipsis frugibus communiter se reficiant, et hæc chartula offerensionis nomine firma et stabilis permaneat semper. Unde precamur prædictos canonicos, qui modo sunt, aut in antea venturi erunt per timorem Domini, sanctorumque omnium, ut pro me, meisque genitoribus Dominum deprecari non cessent, quatenus nostra remittantur delicta, et consequamur requiem sempiternam. Ideo nec ego quidem Speciosus episcopus, neque ulli episcopi, qui post meum decessum sedem accepturi sunt sanctæ Florentinæ ecclesiæ habeamus licentiam, et potestatem præfatum curtem, cum præfatis rebus ab illorum suprascriptorum canonicorum potestate, vel dominio retollere, et aliorum hominum manibus deputare, nec per chartulam concambiationis, neque per convenientiam libelli, neque per illum incensium, nisi sicut supra diximus, ad illorum canonicorum, qui

modi sunt, aut in antea futuri sunt usque ad finem sæculi, manean potestatem: et quod fieri non credo, si forsitan quislibet ex successoribus meis episcopus, vel magna, parvaque persona suprascriptam curtem cum jam dictis rebus de potestate supradictorum canonicorum retollere, minuere, intentionare, liti causationem immittere præsumperint, aut sicut supradivimus, per chartulam cambiationis, vel per convenientiam libelli ab illorum dominio surripuerint, tunc componituri esse debeant poena nummorum per argentum libras centum ipsis canonicis. Insuper hæc in die magni examinis ante tribunal æterni Judicis, quando Christus cum omnibus angelis venerit judicare sæculum, necum qui hæc pro me, meisque genitoribus Deo, et prædictis canonicis obtuli rationem conflicturus adsistat, et taliter ei eveniat in hoc sæculo, et in futuro, sicut quondam evenit Ananiæ et Saphiræ, qui defraudaverunt pretium agri, et pœnerunt ante pedes apostolorum, et sicut contigit Judæ Escariotis, qui Christum tradidit, cujus animæ ejus anima sociata infernum sine fine possideat, et hæc offerisionis chartula omni tempore in sua maneat firmitate.

Actum Florentiæ feliciter.

Ego Speciosus episcopus hanc offerisionem a me factam manu subscripsi.

Ego Detildi archipr. rogatus a domno episcopo ss.

Ego Utto archid. rogatus a domno Specioso episc. ss.

Ego Alfusus primicerius rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Cillica presb. rogatus a domno Specioso epis. ss.

Ego Erminceu diac. rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Nora indignus presb. rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Gaudisco rogatus a domno Specioso episcopo subscripsi.

Ego Alfuso Iscaurino ss.

Ego Reparatus rogatus a domno Specioso episcopo ss.

Ego Dardanus scriptor hujus chartulæ post testium roborationem, complevi et dedi.

XXXVIII.

Donatio Wanfredi pro monasterio sancti Eugenii (anno 751).

In nomine Domini Dei, ac Salvatoris nostri Jesu Christi, regnante excelsum regem Christum Filium Dei perpetuum regem, et salvatorem christianorum, atque domino præcelso Luitprandum Longobardorum, ac famulum cælestis potestatis, anno regni

^a Adeodati temporibus, anno 751, Wanfredus Senensis civitatis pro Luitprando rege castaldius non procul ab ea urbe fundavit ecclesiam S. Eugenii abbatis, excitavitque monasterium ibidem, pro monachis ad expandas patrum suorum animas, quod monasterium summa pietate coluit, multisque donis nobilitavit, ut habetur in donationis documento,

ejus xix, die kalend. Decembrius, indict. xiv feliciter.

Quisque in hoc sæculo, dum advivere meruit semper de æterna vita cogitare, et peragere videatur, ut dum venerit adveniente sancti Dei judicio, de gratia sua possidenda leviter possit ad vitam æternam festinare, quod in hoc sæculo meliora esse cognoscitur, quam in Deo vivere semper, ut aliis Christianis etiam meliore mente ad vitam æternam festinent. Ideoque ego Magnificus Warnefred castaldius civitatis Senensæ ecclesias beatissimi sancti Eugenii abbatis, et sanctorum singulorum beneficia, quæ in ipsa ecclesia reconditi esse inveniuntur, et quia certum est, Deo, et omni eorum sacerdotio, vel exercitum Senensium civitatis. Notum est eo, quod ante hos dies pro redemptione animarum genitoris, et genitricis nostræ, et in remedium animæ nostræ, et pro animabus parentum nostrorum, qui jam fuere, et qui per futura tempora fuerint, ecclesias suprascriptorum sanctorum a fundamentis ædificavimus, etiam ibidem aliquantulum de propriis rebus nostris pro nostra redemptione offerimus, et per chartulam præsentem confirmamus, et in sacro altario ejusdem sancti Eugenii, manibus nostris posuimus. Modo quidem cælestis misericordia nobis inspiravit, et adhuc iterati de propriis rebus nostris ad ipso sancto, et venerabili loco monasterio sancti Eugenii offerre, et contra dare deberemus pro redemptione animarum nostrarum. In Christi nomine, in primis in curte nostra, quod prope fluvio Mersæ in casali, quod nominatur Taurisiano, de quantum in præsentie die ad ipsa curte pertinet, omnia et integrum, ac ubi ego Warnefred castaldius una vobiscum, et monachi sancti Eugenii in Christi nomine ædificare debemus ecclesiam beatissimorum martyrum et confessorum Anastasii et Hilarii, et tamen ut ipso monasterio de iis permiserit nostra adimplere devotione, ut sub regula sancti Benedicti, et potestate sancti Eugenii, et de rectoribus ejus vivere, et permanere debeant, quia in Dei nomine damus ad ipso monasterio, vel ad suprascriptorum sanctorum virtutibus cicimari actor noster, una cum casas, vel abiencia sua, quod a præsentie die . . . habere, et possidere visus est, cum omnia integra parte sua, vel cum omni ratione sua, quæ a præsentie die, manu sua tenuit, vel excoluit, de nostra propria pecunia ad eandem curtem pertinente, omnia in integrum, una cum casa servante, atque aldariva . . . singula casalata ad ipsa curte pertinente . . . in simul decem, et octo, id est in Orgia . . . Barisano similiter Monteceprario in primis in Orgia . . . casa Babulæ, casa Tedersciupoli . . . Item in . . . casa Gungula Alchon in . . . casa singuli Massario. .

multis tamen in locis exeso ob vetustatem, quod Jugurta Thomasius retulit suis in historiis, asseritque in metropolitane operis archivo, una cum authentographo exstare ejusdem confirmationis diploma Alexandri III pontificis. Tabulæ vero donationis hæc sunt, ut jacent, ineptæ.

. . . Item in Barisiano casa Lucifredi Massario, et A casa . . . seu præscriptum casæ tam aldiariclos quam et servulos, quia ad ipsa cum nostra pertinere, ubi Manus suas, vel laboravere, cum omnia integras partes suas similiter ad ipso venerabili loco Alia porticella nostra in casalt, qui nominatur Feriano prope montem Listinæ, quæ et ipsa curticella excolere, et regere videtur per te Actor noster, et una cum casa ipsius tende bamaria vel cum omni portiuncula sua ubi sua tenerit, vel cum casis massar ad eadem curticellam pertinentes nunc quatuor, duas, ubi in Bultriviano una exercentes per Gadulo Alfreduo, Misaageilo, Fracculo massariis similiter Aldione suprascripto, case, ubi cum omnia abiacentia sua, quod in præsentie die ad manus suas possessis, vel justo ordine tenuere, similiter Gagiolo illo et Gagiolo illo prope ipsa curte, ora præsepe circumdatus, una cum casa de fine Bultriviano, quæ ad singulos homines comparare visus sum Sura usque Filesta, quæ mihi in comparatione advenit de Partulo... dusino, et Ursulo de Oppiana, omnia in integra hæc supra scriptas curtes duas cum omnia, et in omnibus, quæ in præsentie die sub se habere, vel suprascripti cum omnia ad ipso sancto, et venerabili loco tradere visi sumus, simul et de Gagiolo nostro hic da Surra campo uno, etc.

XXX X.

Testamentum * Walprandi Lucensis episcopi (anno 739).

In Dei nomine. Regnante domno nostro Astulpho rege, anno regni ejus v, mense Julio, indict. vii feliciter. Certus sum ego Walprandus in Dei nomine episcopus quia ex jussione domni nostri Astulfi regis directus sum in exercitu ad ambulandum cum ipso, unde sic dispensare prævidi de omnibus rebus meis, ut dum advivere mer... in mea sit potestate vendendi, doandi quid facere, vel judicare adhuc voluero, et si mihi occasio obvenerit, volo ut omnes res meas quæ addicata et non vendita, aut non donata remanserit, duas partes habeat ecclesia sancti Martini, ubi nunc præses et ego pontifex esse videor, et taliter, ut una pars de ipsis duabus portionibus, quas in ecclesia sancti Martini feci, debeat esse in xenodochio, quia domno Talerperano episcopo hic fore muro civitatis instructum tertiam partem habebat ecclesia sancti Fridiani, ubi ipsum sancti corpus requievit, et quarta parte habeat ecclesia sanctæ Reparatæ.

† Ego Walprandus in Dei nomine episcopus in hunc judicati pagina a me facta sicut superius legitur propria manu mea subscripsi.

* Walprandus Walperti filius, ducis Lucæ, eundem gessit episcopatum an. 732, reperiturque in pluribus monumentis nominatus, usque ad annum 751, coem tque in favorem suæ ecclesiæ Titianum castellum. Pervenit ad meas manus exemplar quod-

† Ego Operto exiguus dux jussu dom. Walprandi episcopi in hac pagina judicati propria mea manu subscripsi.

† Ego Bruccio preab. rog.

† Ego Gualpertus exiguus clericus rog.

† Ego... Orprandi subdiac. suprascr. scriptor.

XI.

Privilegium Rachisii regis pro ecclesia Placentina (anno 746).

Flavius Rathchis vir excellentissimus rex feliciter. Ecclesiæ beatissimi martyris et confessoris Christi Antonini, et Victoris, sitæ prope muros civitatis nostræ Placentinæ, ubi sancta eorum corpora quæscuit humata, et viro beatissimo patri nostro Thomæ episcopo custodi ejus. Detulit sanctitas tua præcellæ potestati nostræ præceptum cessionis, et firmitatis antecessoris Hilprandi regis, in quo legabatur, eo quod dum civitas nostra Placentina, quod omnibus notum est, ab incendio fuerat concremata, et omnia munimiqua prædictæ ecclesiæ tuæ inibi combusta sunt, sicut et aliis rebus, et ipse Hilprant per ipsum præceptum suum firmaverat omnia, quicquid ipsa sanctorum loca, et vos possidebatis, vel quod veteri possederant antecessores, sive de dono prædecessorum nostrorum regum, sive quod ab antiquis temporibus fuerat possessum in casis, familiis, territoriis, familia, et peculia, vel quod a singulis hominibus inibi collatum fuerat, seu ex comparatione, aut commutatione, vel undecunque habere, et possidere moderamine videbatis, simul et ecclesiæ dioceseas tuas ibi per singula loca statutas, a vobis ordinatas, vel a vestris decessoribus fuerant, seu et monasteria, id est beati apostoli et martyris Christi Thomæ, atque Syri confessoris prope istam civitatem nostram Placentinam; atque firmaverat in ipsa venerabilia loca monasteria Florentiola, et Tolla, atque Gravaco: unde et asseruistis, quod sub vestra fuissent tuitione, et rectores suprascriptorum a vobis præjudicio fuissent convicti, et canonica obedientia vobis impendantur. Nec non etiam et confirmavit vobis omnes illas mulieres, quas servi ecclesiæ vestræ acceperant in conjugio cum filiis, filibus, qui ex eis nati fuerant per aldiones habentes mundium per caput solidos senos, et concesserat inibi pensionem illam de saponem libras xxx, quæ palatii nostri ex Placentina civitate inferebatur, et firmaverat vobis portum, qui dicitur Cotaleo, ubi naves militarem usum habeant vulatione illa de ripatico, vel justitia, quod et inde in palatio nostro veniebat, vos eam deberetis tollere: nec non et concesserat in ipsa sancta loca vel vobis lectum Padi, unde ante dies cucurrit prope suprascripta civitate Placentina sine caput de rivo, qui dicitur frigido usque in flae de Spaoraria, et vobis propriis manibus suis tradide-

dam brevis documenti Walprandi episcopi an. 739 scriptum, quod exstat in tabulario Lucensis episcopii, et dignum visum est ut hic recenseatur in memoriam tanti præsulis.

rat. De quibus omnibus speravit a nobis Almitas A vestra, ut in ipsa venerabilia loca vel vobis nostrum exinde renovationis, et firmitatis præceptum emit-tere deberemus. Nos vero attendentes Dei omnipotentis misericordiam, et vestram audientes congruam petitionem, hoc renovationis, et firmitatis nostræ præceptum vobis fieri jussimus, firmantes in præscripta sancta loca, vel vobis omnia, sicut textus anterioris præcepti ejusdem Hilprandi continere videtur, et vos nunc præsentī tempore habere, et possidere rationabiliter videmini: quatenus ab hodierna die habentes hoc nostrum renovationis, et firmitatis præceptum securiter, ac firmiter ipsa supradicta loca, vel vos et vestri successores possidere valca-

* Temporibus Arialdi sive Arcadii, Clusinorum B episcopi, Rachus cum Perusinam civitatem obsidione circumisset, animique gratia per montes Ammiatinos in agro Clusino aliquando spatietur, ex abiete satis procerâ Servator humani generis inter duas ardentis fares sese illi obtulit per noctem. Rex, notato loco, ibidem deinceps celebre Ammiatinum cœnobium in honorem Salvatoris construxit, amplissimisque atque invidiosis fortunis ditavit. Cujus donationis favorabilis diplomatis exemplar hic exscribendum curavimus ex originario extractum, quod adhuc in ejus monasterii archivio asservatur cum sigillo effigiei ejusdem Rachus regis quondam Longobardorum. Sed antequam illud demus, non ab re judicavimus hic rem totam referre, quam ex antiquissimo Codice pergæneo ejusdem abbatiæ de-umpsumus de fundatione ejusdem monasterii, cujus tenor talis est.

† Temporibus domini papæ Zachariæ mortuus est Luitprandus rex, factumque est gaudium non solum Romanis et Ravennatibus, sed etiam genti Longobardorum, qui Ildeprandum nepotem suum malevolum, quem ipse regem reliquerat, projecerunt de regno, Itachisque, qui dux fuerat, a Longobardis sublimatur in regnum. Ad quem ipse beatissimus pontifex continuo missa relatione petiit, ut benigne decerneret regnum gubernaret. At ille ob reverentiam apostolorum principis, et ejus precibus inclinatus in viginti annorum spatium multa pace universum Italiae populum, qui eum regem elegerat, pacifice gubernavit. Ipse itaque temporibus Rachus Longobardorum rex ad capiendam civitatem Perusinam, utpote sibi inobedientem, vehementer profectus est cum indignatione, quam et circumdans fortiter expugnabat. Hæc audiens sanctissimus papa, continuo spe divina fretus, assumptis aliquantulis ex suo clero optimatibus, quantocius ad eandem perrexit civitatem, impensisque eidem regni plurimis muneribus, atque oppido eum deprecans, opitulante Domino, ab obsessione ipsius civitatis eum amovit, cui et salutifera prædicans, Deo auctore, valui animum ejus in spiritualis dogmatis inclinare studio, et post aliquantos dies ipse Rachus rex relinquens regalem dignitatem devote cum uxore et filiis ad beati principis apostolorum limina perrexit, ibique Dei nutu et sanctissimi papæ prædicationibus clericus effectus, monastico indutus est habitu cum uxore et filiis. Qui divinæ charitatis igne succensus, pro animo solius Dei jussa adimplere conatur. Ipso itaque tempore memor voti, quod Deo fecerat, scilicet se in Tusciæ partibus monasteria in locis habitibus edurum, si eum superius opifex sua ope coelitus collata Romam pacifice ingredi permitteret, Deo soli deinceps militaturus ab urbe urbium discessit. Igitur dum prædicta loca usquequoque in Tusciæ partibus studiose perquireret, fama referente, quæ nihil occultari patitur, didicit quod in monte Miato, in quodam habitissimo loco et a frequentationibus hominum nimium segregato, pastores porcorum septissime consueverant in quadam pulcherrima arbore lumen splendidis-

mini, et nullus dux, comes, castaldus, vel actionarius noster contra præsentem nostrum novationis, et firmitatis præceptum audeat ire quandoque, sed omni tempore vobis, vestrisque successoribus stabili ordine præsens nostrum præceptum debeat permanere. Ex dicto domni regis per Andream illi referendarius scripsi ego Thomas notarius.

Actum Ticinio in palatio iv die mensis Martii anno 746 anno felicissimi regni nostri H. Lud. xiv feliciter.

XLI.

* *Privilegium Rachus regis pro cœnobio Ammiatino (anno 747).*

Rachus vir excellentissimus rex Erfoni venerabili

simum modo trinum, modo unum cernere. Quod ipse Rachus rex, ino monachus audiens, ingenti repletus est gaudio, quia tale miraculum fieri minime putabat sine nutu divino: quapropter mox a latere suo ex optimatibus clericos, laicosque bene religiosos, et in multis probatos veridicos perscrutari omnem veritatem permisit. Interim ipse rex cum suis fidelibus trinum celebrat jejunium Domini puro corde deprecans auxilium, quatenus ipse, qui est lumen verum, dicente Simone: *Lumen ad revelationem gentium*, legatis, quos pro tanta visione miserat, certum dignaretur rei veritatis monstrare indicium. At legati ad montem suprascriptum venientes, pastoresque porcorum prædictos vehementi studio perquirentes meruerunt invenire, quod pio flagitabant pectore. Scriptum est enim: *Petite, et accipietis; querite, et invenietis*. Qua arbore a pastoribus monstrata prima nocte cum ipsis pastoribus sancta caliditate custodientes; prima noctis vigilia somno eorum oculos prægravante nullo, fulgorem splendidissimum de caelo in arborem prædictam venientem viderunt. Ibiq; eis integre vigilantibus prædictus fulgor nunc trinus, nunc unus, per tres horas integras aperte visus est. Quid plura? Divinus ille fulgor ab eorum oculis statim evanuit, et ipsi tanta visione gaudentes, certatimque piis manibus sua pectora verberantes, Domini laudabant magnalia, qui se puro corde querentibus sua non celat mysteria. Deinde noctis ejusdem secunda vigilia ille idem fulgor, qui prius venerat, custodibus trinus et unus apparuit per tres horas. Et inde rursus primo galli cantu regalibus legatis, pastoribusque simul obnixè vigilantibus, sicut jam bis venerat fulgor, venit igneus manens ibi per tres horas, sicut fecit primitus, ut Trinitas in unitate, et unitas in Trinitate ibi veneretur. Postea vero dum exorta lux redderetur terris, regales legati tanquam ex uno ore dixerunt: Hodie hic, et cras abstemii manentes sanctum celeberrimum jejunium Domini pura mente poscentes suffragium, ut ipse qui est trinus in unitate, et unus in Trinitate, ter nobis demonstret hoc idem miraculum, quatenus facti certi, certiores postea ad nostrum redeamus dominum. Quorum Deus vota ab alto prospiciens petitioni eorum laud defuit, ut impleatur illius veridica promissio dicentis: *Amèn, dico vobis, quidquid orantes petitis, credite quia accipietis, et fiet vobis*. Nocte etenim veniens proxima et tertia fulgor ille, qui prius sicut nocte priori, trinus et unus ter refulsit custodibus per tres horas, ut Trinitatis et Unitatis majestatis ibi ab omnibus indubitante fuisse credatur. Mox imperiales legati visione tanta tamque firma lætificati, arbore prædicta oculis, et animo bene notata ingenti cum gaudio repedarunt ad regem. Cui cuncta, quæ fecerant, et viderant, et quomodo eis divina pietate revelante acciderant, seriatim narrantes, non modicum intulere gaudium. Quippe, quod id, quod illius intims præcordis animus flagitabat, et coelitus divina pietas revelabat. Illis itaque gestus statim Rachus rex (et vere rex, non monachus), igne divinæ charitatis

abbati deinceps futuris temporibus, patribus, seu A
fratribus cunctis. Cum præceptis Tomanis arbitriis
speciali sæpe muniamur insignia, celsa regalium sub-
limati in fascia habitum ad januas præbere jure
polorum, et tali itinere plis incedentibus gressibus,
ea quæ conveniunt subministrare solatia, operæ præ-
tium duximus inter salutarium monumenta virtutum,
et temporalis lucri largiri subsidia. Nam conveniens
esse videtur iis qui celestis regni optata gaudia
perfruuntur, terrenis ut gaudeat opibus. Necessæ
enim constat esse propter adventantium hospitem
susceptionem quietemque fraternali, huc stabilita-
tem gentis nostræ, et regni opis unanime sanctæ
congregationis deferre: et quia cunctis patet te præ-
fatum abbatem anxie ad monachalem habitum con-
volasse, contemnendo divitias parentum accola de-
siderans efflicti paradisi, atque impetrasse nobis ut
vobis in remotiore loco terræ istius ædificandi mon-
asterii largiri potestatem votivum tui operis imple-
tum esse prospicimus cursum, et ædificandi basilicam
ad honorem Domini Salvatoris diversa tibi loca con-
cessa sicut vestro relatum cognovimus nos Deo præ-
sente maxima devotione ad perfectum cupinus per-
ducere opus, et Christi famulis semper augmenta
præbere. Quæ dona nostrum stabilitati firmamus
monumentum, diversaque loca nominatim decerni-
mus, id est casalia duo, quæ dicuntur Paliani, et
Casulani, de ista duo casalia portiones tres, qui de
uno capite tenentur in monte Amiato, et alio in Pa-
lia flumine, ab uno latere finis Suanense, ex alia
parie adjacit casali sancti Philippi, id est pro fossa-
to qui vocatur Palia, et pervenit in rigo, qui dicitur
Rigule, inde vero extendit usque in monte
Amiato, et jam, et alia loca de finibus nostris super
muris scilicet Clusinis hæc sunt casalia duo, qui vo-
cantur Reodola majore et Reodola minore, qui regit
per Bonvaldo, et Cuiuillum, necnon Ursul-
vizo et Martino cum uxoribus, filiis, et familiis, vel
quantum ad manum suam habuit, hæc sunt uncias
35, et ipsa terra, quæ vocatur Gualfridula, et casa-
libus, et terris cum filiis, qui vocatur Bitena, cum
ipsa terra, qui vocatur Haundula, de uno lato est
terra, qui vocatur Clantio, et de pede est Pojo, qui
vocatur Arnarise per loca designata venit in Rivulo,
et de alia parte est terra, qui vocatur Clausura, et
de capite est via publica, et curte illa mea, qui vo-
catur Moxona, qui regitur per Magnum, et Restitum
L. Stephanum, necnon Ristulum Louso, et Jordani
Christiano, et Ronzino cum uxoribus, filiis, et fami-
liis, et alia casalia, qui vocatur Erminule cum

accensus, montem jam dictum fidei petiit exercitu.
At ubi vidit locum in qua prædicta arbor erat amon-
nissimum amantate nemorum, aquarumque præter-
fluentium abundantia habilissimum, ingentes retulit
grates Creatori omnium. Postea stimulatus a suis, in
cujus honore, et nomine ibi fabricare ecclesiam vel-
let, divino repletus arbitror dogmate, inquit, qui sæ
insignia potestatis sic mirifice monstravit in lignum,
et in ligno crucis genus salvavi humanum, quod per
ligni vitii præsumptionem corruit in infernum, in
hoc loco, ni fallor, ut nos regat, ac salvet incolumes,

casus, et filiis, et familiis, omniaque ad manus suas
habentia, cum duodecim uncias in ipsis casalibus
aldis per additiones servas, et servis utriusque sexus
secundum pertinentiam suam, quod tuæ venerationi
eo cedimus ordine, ut sive in monasterium relinque-
re, sive liberas dimittere in tua maneat potestate,
similiter et molinas tres, qui posita sunt in fluvio vi-
vo cum casis, vel homines, et qui ipsas molinas re-
gere videntur, et sicut tectas ipsis casis, vel molinas
per taurula, et ursula cum omnia quicquid ipsis
suas manus habere visa sunt, et sex uncias de terra
adauximus illorum habendi similiter, et concessimus
terras et silvas prope ipsas molinas, lacus, qui dicitur
Cagiolo ad veterreto Dominico simul in unum
jagis numerum ducentis, et pertinere videtur jam
B dictas casas, et molinas, vel terra cum silva de sub
curte civitatis nostræ Clusinæ, necnon etiam conce-
dimus tibi intra finibus nostris Clusinis, et Suanenses
singula loca, id est supradicto monte Amiato, ad lo-
cum, ubi dicitur Rivulo putrido, et venit usque ad
Ripam albam, et inde per Serra venit per loca
designata ad girum montis usque in rivo, qui
dicitur Armine, et venit in rivulo qui dicitur Deca-
donem, atque exinde per arbores, et petras si-
gnatas usque in ripa de pratuscellus, et deinde in
horto Laurentio, inde pervenit ad sanctam Mariam
de Cantaria per arbores designatas, atque exinde
vadit in viam publicam, inde per Cajolo descendit
in fossato capu, inde mittit in rivulo, qui dicitur
Burzolino, et inde descendit in fluvio Ministornæ,
inde per signa, quæ sunt inter serram de rugia, et
de alia parte est vicum Spargaria, de alia denique
parte finis Clusinus per Serras de rugia venit usque
ad puteum, inde stendit per arbores designatas in
fluvio Palia emittit se in fossato sicco, inde per fos-
sato sicco usque in terram sancti Philippi, habentes
de fluvio Palia usque in casale sancti Philippi Sugis
numerum centum quinquaginta sex, et ipsas Sugas
per unamquamque habentes pedes sexaginta ad
pedes munitis, inde vero de terra Philippi recte in
montecello ad ipsa quercias, ubi sunt cruces factas
desuper campo, ubi dicitur Campo presb. inde recte
ad alia quercia, qui est circa semita, qui venit de
Paliano, et vadit recte vico Lordoniano, et habet
ceclaturas, inde vero recte in fluvio Palia indirecte
intrat in fossato, qui vocatur Rigale, inde vero, ut
superius legitur per fossato Rigale usque in monte
Amiato. Quæ omnia tam arboribus terra umbrata,
quamque aperta in tua maneat potestate, et tua de-
claret veneratio, et nostram excellentiam monstret,

suimet flagitat fieri vocabulum. Quod cuncti, qui
aderant, heroes audientes regem strepente usum con-
silio conclamavere. Sed mox incisis, radicibusque
evulsis per circuitum loci illius arboribus, in quantum
rei necessitas, famulatusque Deo exhibendus exposce-
bat, ecclesia competens in honorem Salvatoris Do-
mini nostri Jesu Christi apparatu celeri ibidem con-
struitur, majori ibi altari constructo, ubi arbor fue-
rat, in qua fulgor visus erat igneus. Post quod vero
ecclesia ad unguem perducta est, regalibus eam mi-
rifice decoravit muneribus. »

atque omnia tuæ venerationi, vel ipsius sanctæ congregationi concessisse videtur. Videtur etenim nos pro futuris temporibus amplissimam firmitatem præfatas res per nostram firmam stabilitatem, quatenus omnium amodo jura potestatum reclusa, securi tam vos quam ipsa sancta congregatio possidere valeamini decenter, ut Domino devotas possetis dicere laudes, videlicet villis, mansis, domibus, servis, aucillis, terris, cultis, et incultis, silvis, pratis, pascuis, et redditibus, decimationibus, atque universis, quæ ab eisdem, vel in eisdem utiliter, ac rationabiliter accipi, vel fieri possunt sibi, suisque successoribus per hanc nostri edicti præceptalem paginam perpetuo habenda censemus. Statuimus, atque firmamus quod in ipsius, ejusque successorum sit dominio prænominare curtis, et terras simul competenter regere, frui, atque ubi oportuerit, monachos ordinare omnium contradictione, inquietatione, ac contumelione remota. Interdicentes omnimodis, et interminantes, ut nullus dux, aut marchio, episcopus, comes, viccomes, seu dalcchio, seu quis actionarius cujuscumque dignitatis, vel conditionis sublimis, humilive personas contra hoc nostræ auctoritatis præceptum qualibet præsumptione, vel occasione agere, aut tentare præsumat. Si quis autem, quod absit, ausu temerario infringere ipsum parvipendendo, aut annullare præsumperit, debita ab eodem ultione, centum auri libras exsolvi indicimus, medietatem cameræ nostræ, ac medietatem prædictæ abbatiæ, suisque rectoribus, et perpetuo anathemate in ignea abyssu ligetur. Et ut hoc præceptum absque omni inquietudine in sua soliditate, et stabilitate perseveret, manu nostra illud firmavimus ac more nostro insigniri jussimus.

Signum domi Rachis regis invictissimi.

Winchingus archicancellarius ad vicem Ledemari archicapellani recognovi, et subscripsi.

Datum Idib. Maii, anno incarnationis Domini 742,

^a Indictione x, anno regni serenissimi Rachis regis in b.

Actum civitatis Clusinae, in Dei nomine feliciter. Amen.

XLII.

Aystulphi regis privilegium, quod Nonantulano cœnobio concessit (anno 765).

Flavius Aystulphus vir excellentissimus rex monasterio beatissimorum principum apostolorum Petri et Pauli sito territorio Mutinense, loco qui dicitur Nonantula, et venerabili viro Anselmo abbati, seu cunctis congregationis ibidem consistentibus. Cum . . . nos non solum coram Deo, sed coram hominibus providere monuit bona. Quid aliud docuit quam nos omnes diligere homines, maxime venerabilibus locis, et sapientibus de nostris opibus subvenire? Manifesta

^a Scribendum indict. xv, an. 747, quia anno 742 erat in vivis rex Luitprandus. Et annus 747 erat tertius Rachis. Vide Pagium in Ann. Baronii.

^b Post fundatum autem Ammatinum cœnobium Rachis apud montem Casinum monachum induit.

A causa est, quoniam ante hos dies concessimus venerationi tuæ silvam ex carte nostra Gena coherentem per loca designata ex una parte fluvio Panario, et ab alia parte usque piscationes, et suprascripta silva usque in rivo mortuo, a tertia parte strata publica, a quarta vero, prædicta silva, et paludes una cum basilica beati Martini confessoris Christi, quatenus ibi jam fatum cœnobium construeretis sicut et factum est. Nunc autem postulavit veneratio tua nostram præcelsam potestatem, et dilectam conjugem nostram Gisaltrudam, quatenus jam dicto monasterio, vel tuæ venerationi jam dictam silvam, sicuti coherentia dicta est eam omnibus, quæ superius sunt, per nostrum præceptum confirmare deberemus. Aqua de fluvio Gena ut ad cujuspiam hominis potestatem subtractam

B non fiat, atque subtus strata publica nullus molendinum ædificare præsumat usque fines illorum fluminum, præter duos molendinos in curte Panciano ædificanda sine ipsorum licentia monachorum. Nos vero Dei omnipotentis confidentes misericordiam, et vestram congruam obaudientes petitionem, confirmamus in ipso sancto monasterio vel venerationi vestræ jam dictam silvam, juxta ut coherentia dicta est. Confirmamus etiam in eodem sancto monasterio vestro insulam unam, quæ esse videtur inter Panarium et fossam quæ dicitur Munda per designata loca, ab oriente prædictus fluvius Panarius, a meridie villa Saliceto, ab occidente prædicta fossa Munda, et Militantia, atque silva communis, et de subtus fossa mortua existente

C in Panario, ut nemo in prædictis fossis vel flumine audeat molendinum ædificare absque consensu abbatis aut monachorum. Nec non confirmamus tibi omnes illas res, quas ante hos dies tuæ largivimus venerationi. Curtem quoque Canetulo in territorio Mutinensi cum omnibus pertinentiis suis, sive duas portiones de silva Lupuleto, seu silvam Mutinensem, Madegaticum, Caprinam, Pontenariam, et paludes Gromulenses usque in litem decimanum, qui percurrit inter Gavanum et villam Ulianam, et de ipso limite in Panarium ventente, et de via decimanense habeatis communiter usque in fossatum finale cum Decimanense, et Ulianense secundum eorum coherentias, atque ex ea parte fines Delamense in Casale Mudenulam, et secundum vadit argine Salise cum paludibus suis, seu vico Siculo cum omnibus pertinentiis suis in integrum, et porto cum ecclesia beati Petri apostoli, quæ ab ipsis ædificata est massariis nostris, uno capite tenente in vico Guarcinense, veniente in Panarium, ex alio vero latere in finem Lamense, et fluvium Scultenam, qui et Panaris deducendi habent licentiam ubicumque alio visum fuerit, et ne ullus inferioris magnæ potestatis homo molendina, vel portum cum Sendonibus, aut naves in ipso fluvio, vel in Lavatrinam ædificare audeat, aut piscationem facere, aut cum navigio pergere sine vestra licentia. Igitur se-

Deinde idem monasterium Carolus Magnus, tum redditibus, tum splendidis jurisdictionibus mirum in modum auxit. Quæ omnia Ludovicus inde Pius filius favorabili diplomate constabilivit anno 816.

cundum hoc nostrum præceptum silvas, et paludes, A sive prædictam fossam Lavatrinam, cum omnibus fossis, et campis per legitimos fines percurrentibus, item ex alia parte fluvium Genam conjungentem se in Busalese, et utrasque vias fluvii Panarii usque ad duodecim pedes in latitudine, sicut ad publicum pertinet. Stabilimus autem vobis, vestrisque successoribus, qui in sæculum sæculi in jam dicto beati Sylvestri Nonantulanensi monasterio pro amore Christo servierint, silvam unam in Gajum Lamense, veluti ad curtem nostram pertinuit per designata loca, ex uno latere fluvius Muchleña, tenente uno capite in Nmite posito, et alio capite in loco Cornio, et Frazeno usque in casale Modenule, ac Ludria Intrante Mudena, et a strata publica usque in Padum, et ut infra scriptis fluvii, Mudena, Lama seu Ludria, nullus audeat facere molendinum, nec portum edificare, præter abbates, et monachorum molendina quantum fines illorum continent, et per Padum de subtus usque in fossam, quæ vocatur Canina, atque ex alia parte per Modenam in Josum usque in capite de prædicta fossa, et medietatem ex piscariis nostris in territorio Mantuano in loco Sarmata, et Bondeno, atque alias piscarias in finibus nostris Regissianis, et Flestisianis, sicuti vel quæ modo habemus, ad curtem regis in integrum, ex una parte currente fluvio Mudena, de alia parte fluvio Bondeno, unum in fossa caput tenente, quæ dicitur Fimana, seu villula, et laco per Florianam, sive fossa Scayanorum, seu Albaretum usque Vispinam. Alio item capite in Pado tenente una cum arboribus, et limitibus, qui infra præscriptas cohererentias esse videntur, omnia vobis, et posteris vestris in perpetuum confirmamus, tam silvas, quam pascua, seu limites, et paludes, omnesque alias fossas, et campos, seu paludes unde qualescunque piscationes sunt exeuntes, vel intrantes a Trepuntio in Josum, quæ usque in fossam latam, et Cambarionem, cunctas fossas, et paludes, quæ sunt de fluvio Bondeno, id est Seclia, cum campis suis, et campum formigosum inter ponticulum, et lacum fatuum cum ipso ponticulo, et omnes lacoras usque ad Grumam, seu syvam, et Lacorianum, atque terram, et ipsas lacoras per Trepontium, quæ de Bondeno exeunt, et Spino, atque Trepontium in Bondenum, et lacum de Ulpino, simulque Tubum, qui exit de Bondeno in Porcariam, et Sayclam, atque ex alio latere Sayclæ extente de Ulpino, intrante in lacum de Turatino, Bucineto, qui exit de Tubo mortuo, intrante in Cimarese, tenente unum caput in Canalielo, et aliud in Durazzino, simul etiam et campum de Durazzino, atque Bonosula, quæ ponit caput in Arcultas Arculus, simulque modo duas arcultas contractionis lacos, et lacum de Fulgineo ponente caput in Bondeno, nec non et Virginiana cum omnibus lacis, ac fossis quibuscumque piscariis, sicuti nos usque nunc ad nostras manus tenuimus, ut nullus magnus, aut parvus homo in omnibus superscriptis piscariis absque vestra licentia, successorumque vestrorum aliquo modo piscare præsumat. Insuper propter vestram insignitam prædictam petitionem

juste concedimus vobis, et successoribus vestris confirmamus monasterium sancti Salvatoris situm in Fananum cum universis legalibus ejus pertinentiis, et adjacentiis, terminis, et accessionibus, casalibus, alpibus, ripis, rupinis, planitiis, cultis, incultis, aquis, aquarumque decursibus, finibus monte, et flumine, seu silva de Scopiano cum castro Sestula, monte Catinio, Conianolo, et alpe corrente, rivo Cerciliense, et Lardaniola fluvio percurrente. Nec non Masalzano, et Gabba cum viculis suis, id est Aquaviva, Rivo frigido, Viliciatico, Saxo Siliciano, Epiela, Variana et Porcile cum montibus, vallibus, alpibus, silvis, servos pro servis, liberos pro liberis, cultum, et incultum cum casis omnibus, quæ modo inde edificatæ sunt, vel futuris temporibus edificabuntur percurrentibus ipsius Massæ finibus. Ab uno latere sine Capuanense, et fluvio Cecla, ex alio latere Lardaniola Jugalo desuper ponente capite in monte Mulceto veniente usque in Gajum Doginæ, de subtus autem veniente uno capite in fluvium Lio. Sancimus ergo ut nullam potestatem habeant homines ibidem residentes de ipsa Massa, vel ejus finibus prænomiatis vendere per quemlibet titulum, neque extraneos homines illud vorare, aut introducere, nec placitum quis tenere præsumat, nisi rectores, et præpositi monasterii, et si per licentiam rectorum ipsius monasterii inter se vendiderint, censum solitum ad partem monasterii emptor persolvat. Quod si in ipsis silvis aliquis roncare fecerit, aut si peculia pabulaverit, redditum escaticum, seu caseum ad fratres Nonantulanæ famulantes perveniant totum. Similiter etiam plebem sanctæ Mammæ villigino constructam concedimus vobis, vestrisque successoribus eo ordine ut nullus episcopus Bon, vel aliunde in ea aliquid agere, aut ordinare præsumat, nisi tantum consecrationem, confirmationemque faciat, et presbyterum quem vos, vel vestri successores idoneum ibidem constitueritis, de potestate vestra nullatenus submovere præsumat, neque aliquam dominationem in conducta plebe facere, aut exinde quidquam tollere tentet. Et ut in omnibus silvis jam facti cœnobii nullus comes, sive gastaldus, seu quilibet nobilis, vel ignobilis cum canibus, aut quocumque ingenio venationes exercere præsumat propter inquietudinem animalium monasterii. Nec non concedimus, ut in quibuscumque comitatis locis cellas acquisiveritis, aut villas, ubi silvæ communes sunt, vestram semper portionem habere. Præcipimus etiam ut nullus in regno nostro Italico, vel Romano cujuslibet ordinis præfati monasterii servos, aut ancillas, qui fuga lapsi fuerint contra abbatem, aut præpositum, vel advocatum, cum inventi fuerint, quoquo modo audeat retinere. Similiter donamus etiam præceptales videlicet 48 qui nunc sunt, vel futuris temporibus ex aliis esse voluerint, ut ad monachorum utilitatem peragendam habeant potestatem, remota vestræ potestatis inquietudine. Igitur pro donamus vobis, et eidem sancto cœnobio vestro, ut notarii in omni dictione regni vestri chartas judicata emphyteutis, et libellos scribant absque ullius

personæ impedimento. Confirmamus etiam vobis, et prædicto monasterio vestro, ut . . . civitatem sive de Ferrariam, vel Comacium, ut quamlibet ubilibet functionem . . . in quibuslibet locis, et civitatibus, seu clavis regni nostri, atque negotiis, sive de instrumentis chartarum dirumpendis, seu de advocatis quales, et undecumque eligere voluerint liberam habeatis potestatem. Nec non et de inquisitionibus faciendis per idoneos homines de possessionibus, et rebus monasterii vestri per viginti annos, seu de placitis, et de pignorationibus vestrorum hominum, sive de immunitate, quæ est triginta libras argenti, et de via per Wialzachinum, seu de aqua fluvii Genæ ad Molendinæ. Similiter et confirmamus vobis, et in præfato cœnobio vestro chartulas vestræ donationis, quas vobis Anscanus episcopus et Guidualdus medicus emiserunt cum omnibus rebus illis in his, quibus in eis liberi homines per chartulas proscriptas contulerunt, ut firmiter vos et præfatum cœnobium possideatis. Mercata etiam in propriis ejusdem ecclesiæ agris et terris construendi licentiam habeatis, et conducendi ibidem diversa mercimonia, et negotiatores, cunctumque Tunoleum, et quicquid de ipsis mercatis exigi potest fratribus ibidem Deo famulantibus pertinere sine ullius contradictione. Jubemus itaque, ut quicumque ex liberis hominibus voluerit advocatus eorum hominum fieri, qui causas suas peragere nesciunt absque alicujus potestatis injuria libera potestate persistere faciatis, guardias eorum recipere volueritis, et abbas vel præpositus, seu advocatus, aut missus eorum reddere voluerit, nullus impedire præsumat. Addimus quippe vobis, vestrisque posteris, et in præfato monasterio vestro, ut quæcumque persona nobilis, vel ignobilis in omni regno de sacro, vel sæculari ordine, ad prædictum sanctum cœnobium refugere voluerit, aut res suas ibidem conferre quæsierit non comes, aut minister publicus videlicet missus noster, et contradicere audeat, sed liceat ei libera potestate de se, suisque omnibus rebus quidquid voluerit in eodem monasterio conferre. Volumus quoque, et concedimus, ut quandoquidem divina vocatione abbas ipsius monasterii, ejusque successores, . . . de ipsa congregatione qualem inter se digniorem invenerint, licentiam habeant eligendi abbatem. Iterumque concedimus vobis, vestrisque successoribus, ut de singulis navibus portaticam libera vestra exigatis potestate; statuimus, et modis omnibus jubemus, prout supra dictum est, quatenus in præfati monasterii res nullas superioris, vel inferioris ordinis, vel episcopus, aut comes, aut gastaldus, vel rei publicæ proximior in qualibet prædicta invasionem facere audeat, ullo in loco non ad causas judiciario more audiendas, vel fienda, exigenda, aut mansiones, vel paratas faciendas, vel perafredos, aut fidejussores tollendos, aut homines tam ingenuos, libertos, quamque servos super terram ipsius ecclesiæ manentes, sive emphyteuticarios, et suprascriptos . . . nullo modo distrugendos, nec ullas publicas functiones, aut redhibitiones, vel illicitas occasiones inqui-

rendas surgere audeat, vel exigere præsumat, sed liceat vobis, et vestris posteris cum omnibus rebus vobis subjectis, atque hominibus sub immunitatis vestræ defensionis quieto ordine consistere, ac pro nobis, nostraque conjuge, totiusque regni nostri stabilitate Dei misericordiam delectabiliter exorare. Præcipimus insuper, ut nec vos, nec futuri abbates audeant aliquorum hominum potestatem conferre scriptiones sine nostra, vel filiorum nostrorum jussione, aut consilio, vel consensu omnium monachorum, aut injuste disponendarum rerum munerationem delegare, nec ullus monachus aliqua præsumat confirmare scriptione, qui sua probatur non esse potestatis; quod si fecerit, robur nullum obtineant. Conferimus etiam vobis, et in ipsum vestrum sacrum cœnobium olivetum unum in luminaribus ecclesiæ positæ prope castellum Aginulli, quod pertinet de curte nostra Lucense, et duas casas mansuras ex ipsa curte, quæ regebantur per Manifrit et Fulconem germanos, et nepotes eorum Crespulo, Lucciolo et Bertulo. Quin etiam prædonamus sanctitati vestræ, vestrisque posteris in perpetuum, ut ex ipso sancto cœnobio, et rebus, quas vobis, et ibi contulimus, vel futuris temporibus acquirere Deo propitio potueritis tam vos, quam posteri vestri, nullum servitium, vel donationes a nobis exinde exigantur pro benedictione in quadragesima majore 40 lucios, et in quadragesima sancti Martini similiter per missum ipsius monasterii consignatos in Papiam, aut in Mantuam, sive si fuerimus Ravennam. Cedimus et vestræ reverentiæ, successorumque vestrorum in sempiternum, ut habeatis licentiam retia trabenda per Padum ad pisces majores minoresve capiendos, a laco, qui dicitur Fossatum, usque in mare, et ubicumque in omni regno nostro habeatis nunc, vel habueritis in futuro, sylvas communes habeatis, et piscarias si ibi sunt, ac ceteri homines sua cum medietate de porto in aqua longa, quæ est juxta strata publica, et pertinet de curte nostra civitati novæ. Unde reliqua medietate ecclesiæ sancti Geminiani habere probatur, atque granum illum quod annue colligitur de portatico in curte nostra, quæ sita est in civitate nova, de quantum pro ipso colligitur portatico, quatenus ab hodierna die nostrum habentes seronissimum præceptum, ipsum sanctum monasterium vestrum firmiter superius comprehensa valeatis possidere, ut nullus episcopus, vel clericus, dux, comes, gastaldus, vel actionarius noster, aut quispiam magnus, parvusque Gasialdus contra hoc nostrum firmitatis præceptum audeat ire quandocumque, sed omni tempore, in jam sancto monasterio vestro, vel vobis successoribusque vestris stabilis permaneat in perpetuum. Si quis autem hujus nostræ inscriptionis temerario ausu violator extiterit, et hanc nostram jussionem per omnia non observaverit, sciat se compositurum centum libras auri optimi, medietatem in palatio nostro, et medietatem supradicto monasterio vestro. Concedimus insuper omnia vobis, vestrisque successoribus in

perpetuum, ut si, quod absit, quicumque rex, vel A imperator, seu quilibet sacræ legis canonici, aut præceptorum prædecessorum nostrorum regnum, vel futurorum, contra hoc nostrum præceptum donationis intentaverit, aut cœnobium prædictum vestrum, sive res ejus in fratrum stipendiis collatas, et pauperum Christi dominare presumpserit, aut in aliquo alicui per beneficium, vel pro quocumque ingenio dederit, liceat vobis, vestrisque posteris cum omnia, quæ suprascripta sunt, cuilibet sanctæ sedis apostolicæ PP. sive imperatoribus, atque regibus, seu aliis quibuscunque regibus catholicis subdere potestati, et veluti sæculum hominum secundum ritum antiquæ legis per regum præcepta sua firmata tenentium securiter tenere, possidere, atque tradere, quæ vobis placuerit. Et ut certius ab omnibus credatur, inviolabiliterque a cunctis fidelibus præsentibus, futurisque observetur, annuli nostri impressione subius jussimus sigillari. Ex dicto domini regis per Theut. per præceptum ill. regis scripsi ego protonotarius.

Data in palatio Otalii x die mensis Februarii an. felicissimi regni nostri . . . per ind. vii feliciter, anno Dom. Incarn. DCCLIII.

Actum Papia in Christi nomine feliciter.

XLIII.

Capitulum Arichis principis pro ecclesia sanctæ Mariæ Beneventi (anno 769).

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi. Arechis Dominus vir gloriosissimus, atque summus dux gentis Longobardorum, per rogum Arnoaldi abbatis nostri, absolutionem ecclesiæ sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, et sancti Martiani, quam quondam Gardino abbas a novo fundamine visus fuit in loco qui dicitur Platea, secundum qualiter per suum membranum firmitatis, et absolutionis, quod Joannes venerabilis episcopus sanctæ sedis ecclesiæ nostræ Beneventanæ prædicto Gardino suo annulo sigillatum emisit: Nostra quidem gloriosa potestas, juxta membranum ipsius Joannis episcopi in prædicta sancta ecclesia hoc nostrum absolutionis præceptum firmavit in ea ratione, ut tantummodo ad sacrum nostrum palatium audientiam habere debeat, sicut et cætera nostra monasteria in nostra sint semper potestate ordinandi in ipsa nostra ecclesia, qualiter nostræ eximietati placuerit, et a nullo episcopo hujus sanctæ sedis ecclesiæ nostræ Beneventanæ, vel a quibuscunque sacerdotibus unquam requiratur in sua jurisdictione, nec ullus ex nostris gastaldis, aut actionariis, vel quisquam homo contra ea, quæ nostra firmavit potestas agat, sed perenniter in suæ arbitrio libertatis, qualiter nostræ clementiæ placuerit, vel nostris successoribus, ipse sacerdos qui ibidem ordinatus fuerit, libero nomine vivere valeat. Quod vero præceptum firmitatis, et absolutionis ex jussione nominatæ potestatis, scripsi ego Emerissus notarius.

* Joannes II sub Zacharia papa Gisulpho dux, et Arichis Beneventanorum principe vixit. Gisulphus autem Joanne præsule cœpit ædificare templum in Be-

PATROL. LXXXVII.

Actum Beneventi in palatio, mensis Aprilis, indicatione septima.

XLIV.

Donatio Teducii pro ecclesia Reatina (anno 772).

† In nomine Dei, et Salvatoris nostri Jesu Christi. Regnante domno nostro Desiderio, et Aldechlo filie ejus piissimis regibus, anno regni eorum xviii. Ego in Dei nomine Teducius excellentissimus dux donamus, atque concedimus Isermundo sanctæ sedis Reatinæ ecclesiæ venerab. episcopo pro redemptione animæ nostræ. . . . res, quæ a nobis satis pertinet, hoc est res ipsæ in territorio Reatino in loco, ubi dicitur Colline, ipsa curte de Varanis cum xxii mansos, et cum ipsa ecclesia sancti Manni, quæ est ibidem ædificata cum terris, vineis, et cum omnibus pertinentiis ejus cultis, et incultis, et cum omnibus ædificiis illorum, cum servis, et ancillis, sicuti nostræ potestatis est cum campis, et silvis, cum montibus et planitiis, cum selectis, et pratibus, et decursis aquarum, omnia in omnibus, sicut supradictum est, concedimus dictæ ecclesiæ et ejus successoribus. Insuper concedimus prædicto episcopo suæque ecclesiæ, suisque successoribus totam terram, ubi dicitur Mancianum, et. . . . cum ipsæ ecclesiæ, quæ ibidem sunt ædificate tam in montibus quam in planitiis. Insuper dedimus jam dicto episcopo etiam supradictæ ecclesiæ, suisque successoribus in territorio Narnatino, in loco qui dicitur ad Ulmum casæ xii quæ loquuntur per Mellitum, et Palummum, Rac Ursillum, et cura fratribus, et filiis eorum. Hæc omnia concedimus qualiter supra legitur, ut dictæ ecclesiæ firmum, et stabile permaneat nostrum donum, et a nullo nostro colono, vel clientulo, seu nostro actore sibi, suisque successoribus aliquando contradicatur. Ex jussione nostræ potestatis scripsi ego Langiarus notarius.

Data jussio in curte nostra in Sabeli anno Ducati nostri in Dei nomine x, mensis Junius, ind. x, sub eodem actionario, et Fabiniario conductore.

Signum Theuduici, qui hæc. . . . rogavit.

Signum manu Albinaci comitis rogatus testes sumus feliciter.

Signum man. Anastasii rogatus.

Signum man. Arderardi.

Signum man. Creventii rogatus testes sumus.

D Ego Cencius S. R. E. . . . civis Romanus natus Transiberim tamquam inveni in. . . . scripta per manum præfati Langlarii notarii bonæ memoriæ taliter scripti non sponte addidi, nec minus complevi, et absolvi.

XLV.

Privilegium Arichis pro ecclesia et monasterio sanctæ Sophiæ (anno 774).

* In nomine Domini Salvatoris Jesu Christi.

Regina dives opum mihi pulchris instructa gemmis excrescere cœpit, dum diversa gemmarum metallorumque genera redundarent, et alia multa: quidquid

nevento, quod Græco vocabulo sanctam Sophiam, id est sanctam Sapientiam appellavit, ut Ostiensis in Chronic. narrat lib. i, cap. 9, quod morte præven-

fere ludus, quicquid a se vana Creta, et mollis mititit Arabs, mandatque nigræ pellis Æthiops, et vestiunt Seres, huc mentis quæ inventio, huc illucque ad usque mundi originem, finemque duxit, considerans quid fuere præterita, quidve sint præsentia, quidve erunt futura, omnia sub sola physica conjectura vanitatem ratus sum; quorum essentia, ortus, tentatio, labor, et mors. Nil ergo rerum copia proderit, nisi Deo possessori oblata. Quingentos priscorum reminiscimur annos olim transcendisse. Vix jam sexagenarium ætatis contingit: etenim si quosdam ad centum retulimus pervenisse æstuant, ut saltem nocte quietem habere queant. Si novis alios incolami dulcedine opibus esse potitos, nunc amarissimam deflent possidere egestatem. Cuncta quidem prætereunt, deteriora quæque, breviorque sequuntur. Jam mundus ingemiscens, egestatibus angustatus, moribundus diffingit: Salvatoris voce, cælum terraque transire dicuntur; præsertim mortales fragiles, quorum vita quasi flos egreditur, ac velut lampas apposita vento rapitur. Nil igitur utilius, nilque salubrius, nisi futuræ vitæ semper meminisse, quo omnia pergunt, et anticipantes nostra Domino offerre, ut in cælestibus, et æternam vitam, et quietem perpetuam indeficientes, veras divitias habere, atque obtinere semper valeamus, sicut idem cælestis Magister discipulos docens pollicetur: *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, ubi ærugo et tinea demolitur, et ubi fures effodiunt, et devorantur: thesaurizate autem vobis thesauros in cælo.* Et reliqua. Nempe difficillimum est, aut grates referre, tantaque pro Deo portare quantum pro hominibus miseratus pertulit; cum esset Dominus majestatis, rex angelorum, cælitus humillima terræ petiit, servilem dignatus induere formam, sponte sese sceleratæ intulit neci, et resurgens æterni Patris repetivit gloriam relinquens exemplaria, ut, inquam, in vestigii calleni inoffenso pede grassum ponamus. Itaque quia pro me passus est, et quidem ex bonæ voluntatis hilaritate quæcunque supra infra dicenda sunt, obtuli, non mea, sed quæcunque sunt Dei appetens: multa quidem, et innumera mihi donavit perfrui quibus indignus mereor. At ego, qui fragilis creatura sum, Arichis eximius princeps, caducæ vitæ casus percurrens, et perennis immortalitatis opes adipisci cupiens, credo equidem, nec vana spe divinitus inspiratus consecravi aulam tuæ sanctæ

tus explere non potuit. Arichis, qui ei successit, mirifice illud perfecit, ditatumque amplissimis prædiis et opibus, ibique sanctimonialium cœnobium, statuit, et Casinensi monasterio subiecit, in eoque Gorimbergam sororem suam germanam abbatissam ordinari fecit. Ipse vero princeps cum invidiosis opibus hoc monasterium ditasset, se fundatorem ejusdem vocat in concessione oblationum, jam virorum, quam mortuorum, quæ recensetur in Chron. hujus cœnobii apud me ms.

• In nomine (inquit oblatio) Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi, dominus Arichis piissimus, atque excellentissimus princeps gentis Longobardorum, divina præmonitus manu, offero ecclesiæ sanctæ Sophiæ, quam a fundamentis ædificavi, pro redemptione æternæ vitæ, seu, pro salvatione gentis nostræ, et

A Sophiæ nomine qui es vera Domini sapientia, Christe; in qua etiam xenodochium puellarum extraxens, obtuli ex tuis donis, atque datis: in primis ecclesiam sancti Benedicti, loco qui vocatur Xenodochium, quod positum est juxta ipsum monasterium, cum omnibus sibi pertinentibus. Hoc etiam statuimus, ut præpositus jam dicti sanctæ Sophiæ monasterii ibi sedeat, ibique sit porta ad hospites suscipiendos; pro quo et addimus, ut decima omnium frugum ibi annualiter ex monasterio detur ad stipendium peregrinorum; et sicut ab antiquis rectoribus prædictæ sancti Benedicti ecclesia possessa fuit, amodo, et deinceps sanctæ Sophiæ monasterii potestati subiaceat. Sed et ecclesiam sancti Petri principis apostolorum, quæ ædificata est in galo largiti sumus in territorium monasterio sanctæ Sophiæ; a fine venatoris per serra usque in Strasilum inter duo tora; et per Carbonarium de Osculo, usque in finem de novo Frontino; de alia vero parte primum per viam publicam usque ad fluvium Calabium. Deinde usque in terminum, qui dicitur a Latre. Ea concessi equidem sanctæ Sophiæ monasterio. Porro casæ numero hæc sunt. Casa quæ regitur per Maurissionem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casa quæ regitur per Francoaldum cum uxore, et filiis sibi pertinentibus: casa quæ regitur per Anselmum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casa quæ regitur per Ferrandum cum Germani et uxoribus, et filiis, et omnibus eorum: casa quæ regitur per Sc. leouem cum uxore, et filiis suis, et omnibus sibi pertinentibus: casa quæ regitur per Vimulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus. Hi omnes cum mobilibus, atque immobilibus, et pascuis, et omnibus sibi pertinentibus, qui fuerunt de judicaria Foroaldi mare pazis nostro; necnon ecclesia sancti Abundi, quæ sita est in galo nostro Paline: nostra vero potestas circa ipsam ecclesiam concessit territorium in sanctæ Sophiæ monasterio modiorum ducenta: necnon et ecclesia sancti Mercurii, quæ posita est in jano nostro; et de ipso jano circa ipsam ecclesiam largiti sumus terram modiorum quingenta: sed et ecclesiam sanctæ Reparatæ, quæ in ipso jano posita est, potestatem concessit in monasterio sanctæ Sophiæ territoria modiorum centum: necnon et ecclesiam sancti Magni, quæ ædificata est in jano nostro Noceto, et circa ipsam ecclesiam largiti sumus in

patriæ, oblationes omnes, tam vivorum quam etiam mortuorum, quæ in eodem monasterio, a quocunque hominum genere datæ, seu oblatæ fuerunt, seu omnes homines illos, qui tanquam res suas fidei ter monasterio offerunt, hæc omnia monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda. Quod præceptum oblationis ex jussione, et dictatu nostræ potestatis scripsi ego Ewaldus notarius. — Actum Beneventi in felicissimo palatio in anno decimo septimo mense Novembri pro ind. xiii feliciter. — Est documentum anno salutis 774. Arichis principatus 17, cum regnare cœpisset anno 753, Februario mense. In eadem Chron. plures Arichis donationes eidem monasterio liberalissime factæ leguntur: ex iis præ cæteris amplissimam eodem anno largitam hic exhibemus.

monasterio sanctæ Sophiæ terram modiorum centum : A latem Beneventanam prope sanctum Paulum, quam Trasoaldus clericus possidere visus fuit, et sicut sortem suam ipse Trasoaldus in prædicta ecclesia obtulit nobis, et quod ad nostram pertinuit potestatem, ipsam ecclesiam cum omnibus sibi pertinentibus monasterio sanctæ Sophiæ concessimus perfruendam. Nec non et ecclesiam sanctæ Sophiæ, quam Garobin abbas a fundamentis ædificavit, ubi et omnes facultates suas obtulit, et nobis offerentis chartulam tradidit, ut in nostro esset arbitrio iudicandi; nostra vero potestas monasterio sanctæ Sophiæ confirmavit possidendam : necnon et ecclesiam sancti Gregorii, quam Felicitas ancilla Domini a fundamentis ædificavit, et per suam chartulam omnes facultates suas eidem ecclesiæ obtulit, et eo quod ad manus nostræ potestatis pertinuit, eandem ecclesiam sanctæ Sophiæ cum omnibus sibi pertinentibus confirmavit possidendam. Concessimus etiam monasterio sanctæ Sophiæ substantiam, quæ fuit Craderii filii, quam legibus per culpam suam perdidit, eo quod contra statum animum [*forte nostrum*] consiliatus est, et furatus est nobis decem millia solidos de quibus unus nec comparuit : et pro his duabus perfidis offensis, equidem substantia ad nostræ potestatis manum pervenit. Itaque dum legibus ad nos pervenit, prædicto monasterio sanctæ Sophiæ integrum concessit possidendum, servos, et ancillas, universas cortes, casas, campos, prata, territoria, silvas, agros, mobilia, et immobilia, quæque haberet nominatus Craderius prædictus : sed et substantiam germani equidem, qui cum ipso familiaritates contra nostrum animum est consiliatus; et pro alia culpa, quod uxorem suam, nomine Simpliciam, quam in medio nostri palatii, sine culpa occidisse visus est; unde pro ipsa culpa debuit componere secundum legem solidos mille ducentos, et propter tam iniuivum consilium, omnis substantia legibus ad nostram devenit potestatem; nostra vero potestas omnino integra, eam substantiam, quantum ipse possidere visus fuit, in monasterio sanctæ Sophiæ concessimus perfruendam : sed et substantiam aliquam Domini ancillæ, quæ, derelicto religionis habitu, Tauro filio Ranifoni, illicito se tradidit matrimonio; unde secundum edictum, et ejus tenorem, omnis substantia ad nostram denuo devenit potestatem; nostra vero potestas omnem hujus Aliperge substantiam integram, una cum ipsa Aliperge monasterio sanctæ Sophiæ tradidit possidendam : sed et Condomæ Impronellæ, hi sunt filii Aroaldi servi nostri, quos Stephanus stratos per præceptum falsum liberavit, et res eorum abstulit; sed legibus servi, et res earum ad nostram potestatem devenerunt. Similiter et in Robbiano condoma una nomine Ursi, cum uxore, et filiis suis, quam nominatus Stephanus falso tenebat, ad nostram potestatem pervenit : nostra vero potestas has condomas cum omnibus sibi pertinentibus monasterio sanctæ Sophiæ donavit possendas. Sed et substantiam Euphemie, filie Arichis, quæ se religionis habitu in monasterio sanctæ Sophiæ tradidit, cum omnibus

suis facultatibus, tam maternam, quam paternam omnem suam pecuniam, quæ tam illi ex parte sua quam sororibus contigit, omnem suam portionem, mobilia, et immobilia omnia, et in omnibus integram, prædicto sanctæ Sophiæ monasterio tradidit; unde et per hoc concessimus præceptum, ex universis prædictæ Euphemie pecuniis sanctæ Sophiæ monasterio integrum constituimus, et firmavimus: necnon et terram in Apulia ad sanctum Felicem ad Sruxianum super viam, quam abbas monasterii sancti Joannis de porta aurea tenebat, contra rationem, quia ad servos nostros pertinuit, et dum comprobatum fuisset, ipsam aram integram recipere jussimus; et quia ad nostram pertinuit potestatem, prædicto sanctæ Sophiæ monasterio integram concessimus potestatem possidendam. Sed et offerktionem, quam in supradictæ sanctæ Sophiæ monasterio Roderisius filius Rodichis habitatoris civitatis nostræ consentiente nostra potestate obtulit, servandum testimonium offerktionis, firmavimus perfruendam. Nec non et casam in Papiano super Trane, quæ fuit de servis palatii nostri, quam Joannes notarius per præceptum falsum possidebat, unde legibus ad nostram devenit potestatem. Nostra quoque potestate largiti sumus in eodem loco casas sex, quæ reguntur per Gaiderisium cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Creobaldum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Anseranum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Pertulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Tantecaudum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus: casam quæ regitur per Firmium, singuli cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quæ frater de judiciaria canosina de subauctione Roderisii gastaldio nostro. Sed et substantiam Teusprandi, et Joannis, et Frosolgi nostram propter furtum solidorum sex millium, quos nobis furati sunt; unde non plus quam quatuor millia recollegimus solidos, et res eorum omnes legibus ad nostram pervenerunt potestatem: nostra vero potestas ipsum locum intra sanctæ Sophiæ monasterium concessit possidendum: necnon et in Gastraldato Bisernensi concessimus Cortisanos, hi sunt cum uxoribus suis, et omnibus sibi pertinentibus: sed et unam sororem Iudari.

Hos autem cum integra portione eorum sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidendum.

Item, et in eodem gastaldato concessimus baccarios: hi sunt Crauso cum uxore, et filiis, sed et nepotes, omniaque eorum pertinentia: nec non et Syndonem cum uxore, et filiis suis; sed et Baccas, qui fuit servus Rimichi, et de germano qui carpentarii nostri. Sed et cortem ad sanctum Stephanum inter flumina, qui fuit Andoali Canosini, qui nobili Perachino omnes res suas tradidit: locum igitur istum sanctæ Sophiæ concessimus possidendum: sed et ecclesiam sancti Adjutorii in sancta Agatha in finibus limatam sanctæ Sophiæ monasterio integram

A obtulit; nostra vero potestate secundum testimonium offerktionis sanctæ Sophiæ semper firmavimus perfruendam: necnon et substantiam Cruaruperti, quam et ipsi sanctæ Sophiæ monasterio integram per omnia obtulit; ideoque nostra facultas omnem substantiam secundum textum offerktionis monasterio sanctæ Sophiæ confirmavit possidendam: sed et substantiam majoris filii Drabunii, qui et ipse similiter sanctæ Sophiæ monasterio omnes res suas obtulit: nostra vero potestas sublimate, substantiam secundum textum offerktionis in eodem monasterio firmavit possidenda: sed et substantiam Peregrinæ filiæ Theusperti, quam secum cum omnibus rebus sibi pertinentibus, mobilibus et immobilibus, sanctæ Sophiæ monasterio divina contemplata manu obtulit fideliter; nostra vero potestas omnia quæ ad eandem Peregrinæ substantiam pertinent sanctæ Sophiæ monasterio firmavit possidenda: necnon in Salerno ad sanctum Salvatorem erga ipsum lacum, largiti sumus territorium, hoc est modis quinquaginta: sed et in Gualdo in fine confina, loco qui vocatur Ad monumenta, cum integris finibus suis sanctæ Sophiæ monasterio concessi perfruenda: necnon et concessi sanctæ Sophiæ condomas nomine Allerisii cum uxore, et germanis suis, et filiis, et filius, vel omnia eorum quæ habuit in catula teneri Crastaldo: necnon et servos, seu ancillas, necnon et vineas, et territoria, quantum manchaldu presbyter in ecclesia sancti Petri ad aquam sanctam lavare visus est ad nostram potestatem pertinentia: unde et omnia, in et omnibus sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidenda: sed et ecclesiam sancti Stephani in galo nostro equidem monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendam: necnon et curtem, quam Rimenus abbas sine præcepto concessionis palatii tenuit, et ad nostram legibus pertinet potestatem: nostra vero potestas omnia in integrum sanctæ Sophiæ monasterio concessit possidenda: sed et ecclesiam sancti Marcelli, loco qui dicitur in Indilombato, qui ad nostram pertinuit potestatem: nostra quoque potestas in integrum prædicto monasterio sanctæ Sophiæ concessit possidenda. Sed et substantiam Thajarisi norarii, qui pro multis chartulis falsis est condemnatus, et insuper extra provinciam, id est in Neapolim fugatus est; unde legibus omnis substantia ad nostram pertinuit potestatem, quam integram monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendam. Concessimus et prædicto monasterio sanctæ Sophiæ corvam, quæ videtur esse in campo Senercunis, quam Arotarii filia comparavit, secundum textum chartulæ, integram sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidendam: et insuper in eodem monasterio largiti sumus in prædicto loco de galo nostro in longitudinem milliaria tria, in latitudinem unum, quæ fuit de subauctione Faroaldi mare. Sed et corvam ad Pontem Bianum, quam comparavimus a Joanne filio Ursi, juxta textum chartulæ omnia in integrum monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda: necnon omnia quæ comparavimus ab Ilprando filio

Alerissi, servos, et ancillas, casas, et vineas, territoria, campos, et sylvas, prata, mobilia, et immobilia in partibus Lucaniae, secundum textum chartulae integrum monasterio sanctae Sophiae concessimus possidendum : sed et quod comparavimus in Ponticello casas cum curtibus suis de Egypto fluvius quidam qui est inter duas vias, una quae tendit ad sanctum Valentinum, altera ad sanctum Marcum per hos fines de capite finis usque ad res sanctae Sophiae de fine in ipso rivo, integrum monasterio sanctae Sophiae concessimus possidendum; necnon et Gualdum in monte Virgineo, qui pertinuit ad Lucerinum cum integro fine suo, omnia monasteria sanctae Sophiae donavimus possidenda : sed et substantiam Calendini Cortisani nostri, qui habitare visus fuit in Uriniano, omnia integra insuper, et in nominato loco qualiter ad nostrae potestatis manum devenit, monasterio sanctae Sophiae concessimus perfruenda : necnon et casas intra Beneventanam civitatem; sed et casales ejus, quos Grauso notarius per suae offerktionis chartulam, integrum, et cum duobus servis Pitulo, et Mauro cum uxoribus, et filiis suis sanctae Sophiae monasterio obtulit; nostra vero potestas secundum textum offerktionis chartulae, integrum praedicto monasterio firmavit possidendum : necnon et in Hiarino casas de Caballariis, cum caballis, et stadariis; haec sunt : casa quae regitur per Ursum cum uxore, et filiis suis, et omnibus sibi pertinentibus; casa quae regitur per Lupum, et Fuscillum germanos cum uxoribus, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Vitoaldum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casa, quae regitur per Joannem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per In-talum, et Gaudisum germanos, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : secundum qualiter haec omnia pascua, clausaria, silvas, vineas, prata, campos, mobilia, et immobilia, quantum ipsi servi possidere visi sunt, et ad nostram potestatem pertinuerunt, omnia integra monasterio sanctae Sophiae concessimus possidenda : necnon et casas duas, quae reguntur cum uxore, et filiis suis. Et olivetum, seu vineas, in loco qui dicitur Sessa, quae fuerunt Godefridi notarii, quae propter multas chartulas falsas legibus perdidit, et ad nostram devenere potestatem : nostra vero potestas, omnia, et in omnibus, quantum in ipso loco habere visus est nominatus Godefridus, monasterio sanctae Sophiae donavit possidenda. Necnon casam, quam Rodemundus illicite tenuit cum nepotibus suis, loco qui dicitur Peretola, et legibus ad nostram pertinuit potestatem, quam casam integram sanctae Sophiae monasterio concessimus possidendam. Sed et ecclesiam sancti Laurentii, quam Tiroaldus monachus aedificavit, loco qui dicitur Tenentum, ubi et se, et uxorem suam nomine Geofora, et filium suum nomine Stephanum monasticam tradidit conversationi; postea vero, et ecclesiam, et omnes facultates suas ad seipsum, et uxorem suam, et filium suum monasterio sanctae Sophiae obtulit; nostra vero potestas,

A omnia, et in omnibus, mobilia, et immobilia, secundum textum offerktionis praedictae sanctae Sophiae monasterio firmavit possidenda. Concessi sanctae Sophiae monasterio possidendum Corvem in Lucania loco qui dicitur Quatra ad condomas duodecim, quae haec sunt : casa quae regitur per Fuscum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Pelagionem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa, quae regitur per Maurinum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Gutaulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Fermotum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Bonitum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Marcum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Populum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casa quae regitur per Brutinum, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus in eodem loco cum integris fluvibus, monasterio sanctae Sophiae concessimus possidenda, quae fuerunt de subactione Craimedarii referendarii nostri; sed et Corvem in fine cum Consina loco qui dicitur Ad monumentum, et condomam; duodecim casas, quae reguntur per Ursum, et Lupualdum germanos cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Ancellum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Malonem cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Gaudiosum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus : casam quae regitur per Fuscum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Theospertum, et per Goaldum, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Catullum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Gutulum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Albinum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quae fuerunt de subactione Ursi gastraldis nostri : necnon Corvam in Luceria, loco qui dicitur Aquilone in territorio Cembali servi nostri, et condomas tres ibidem permanentes, hoc est, casam quae regitur per Teroaldum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Ferrandum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam quae regitur per Pepinum, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, de subactione Gastari trasaldi nostri. Sed in Siponto condomas tres, loco qui dicitur Sapesso : casam quae regitur per Andifusum, cum uxore, et filiis, et omnibus eorum pertinentibus : casam quae regitur per Andualdum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus; casam, quae regitur per Malonem, cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quae fuerunt de subactione Emerissi gastaldi nostri : necnon et in Salerno piscatorias, casas duas, id est, casam quae regitur per Malerinum cum uxore, et

filii, et omnibus sibi pertinentibus; casam quæ regitur per Radichisum cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus. Et lacum ad piscandum integrum, loco qui dicitur Ad sanctum Salvatorem, sed et ipsas casas duas ad salem laborandum, id est, casam quæ regitur per Sircam cum uxore, et liberis, et omnibus sibi pertinentibus: necnon et in Viviamo condonam unam, nomine Lumchis cum uxore, et filiis, et omnibus sibi pertinentibus, quos Stephanus Sarto per præceptum falsum liberavit, et res abstulit, sed et legibus, et ipsi et res eorum ad nostram devenerunt potestatem: nostra vero potestas nominatas condomas monasterio sanctæ Sophiæ concessit perfruendas; necnon et ex galo nostro largiti sumus prædicto sanctæ Sophiæ monasterio aliqua facienda annualiter in eo loco, in quo commoditas fuerit ad nominata ligna adtrahenda: sed et porticum ex lignis per singulas portas civitatis nostræ Beneventanæ, id est, de porta Turrea de lignis carra quinquaginta; de porta Rufini carra triginta: hæc omnia monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidenda. Necnon et Sili, quem cum ex mercatu sancti Valentini integrum secuti, et ad nostram potestatem pervenire visum fuit, ita sanctæ Sophiæ monasterio concessimus exigendum: sed et annualiter de sacro nostro Palatio ad cardum eidem monasterio concessi porcos capita centum. Concessimus, etiam dicto sanctæ Sophiæ monasterio, ut habeat ex sacro nostro palatio annualiter aureos solidos ducentos pro vestitu comparando, et illa quæ opus fuerint; necnon etiam et hoc statuere visi sumus, ut nostra concessio sit firma nominato monasterio; et insuper concessimus prædicto monasterio ipsum terminum intus portam summam cum aqua, et fistula pro ipso balneo in eodem monasterio, id est de porta Liscardi de lignis carra viginti, et ibidem casam cum parietibus suis. Hæc omnia sicut supra legitur concessimus possidenda prædicto monasterio sanctæ Sophiæ possidere semper. Necnon etiam et hoc concessimus præfato monasterio omnia territoria et fundamenta pertinentia nostro sacro palatio, quæ cum terris pertinentibus fuerint conjuncta, tam in finibus Beneventi, quam in Apulia, et ubicunque res ex fundamentis sacri nostri palatii pertinentibus, et in finibus Capuæ, et Alisanæ finibus, et in aliis civitatibus et castellis, et omnia quæ fuerint conjuncta cum rebus ejusdem monasterii, dono eidem monasterio sanctæ Sophiæ illa concessimus possidenda: sed et ecclesiam sanctæ Mariæ, quæ sita est intra duas vias foris ante portam summam cum propria terra sua, quæ dicitur Dominica per hos fines de capite usque ad ipsam ecclesiam habet passus sederim de uno latere via, et de alio latere quoque via integrum monasterio sanctæ Sophiæ concessimus possidendum: necnon, et ecclesiam sancti Martini, quæ in Matulo sita est cum omnibus suis redditibus, monasterio sanctæ Sophiæ concessimus: sed et ipsam curtem nostram, præta, in loco qui Pazzano dicitur, cum ipsa ecclesia sancti

* Forte hic lineam omisit dormitans notarius.

A Petri, et ipso Monte cum ipso plano, et ipsa ferrara; hæc omnia sanctæ Sophiæ monasterio possidenda concessimus. Necnon et ipsam ecclesiam sanctæ Mariæ in finibus Janiensibus, loco qui dicitur Gumanus cum omnibus suis pertinentiis, monasterio sanctæ Sophiæ dedimus possidendam. Sed et ecclesiam Beati archangeli Michaelis, quæ fundata est in galo nostro, terrarum modiorum centum erga ipsam ecclesiam, ubi Dacoaldus venerabilis abbas servire videtur; quæ fuit sub actione Ferdolphi gastaldi nostri, secundo de ecclesia sancti Mercurii in galo nostro, hæc omnia sanctæ Sophiæ monasterio concessimus possidenda, quod præceptum oblationis ex jussione ac dictatu nostræ potestatis scripsi ego Entaldus notarius.

Actum Beneventi in felicissimo palatio, anno decimo septimo mense Novemb. indictione xiii feliciter.

Donationes factæ monasterio Pistoriensi sancti Bartholomæi (ab anno 748 ad annum 784.)

(Ex Zacharia. Anecdota mediæ ævi.)

I.

Exemplar. In nomine Domini die octavo mense Septembris regnante domino Rachis vir excellentissimus regem anno quarto per indictione secunda. Feliciter... Ratpertus quondam filius quondam Guilichisi sperare in me divina potentia, dum complexus rejacere in infirmitate, sine fine ubi fures non effodiunt, nec furantur, ut illa voce audire merear, quam Dominus noster Jesus Christus, ac redemptor omnium in se credentibus promittere dignatus est, *Venite, benedicti Patriæ, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi*, et iterum ammonuit dicens: *filii masculus previdi mihi in proprio meo edificare ecclesia monasterio beatissimorum sancti Petri, et Pauli, atque Anatasii, et iuivi me vel anima mea commendare, atque offerri medietate de omnem parvitatem pecuniam vel adquisitum meum, quod nunc presenti die avere, et tuero tam case avitacionis meæ, quam et case maricicæ, soo casa lia, vinea, terra, pratis, pascuis, silvis, selectis, actionibus, cultum, atque incultum, movilem, vel immovilem, cæseque moventibus omnia, et in omnibus ad ipsum sanctum, et venerabile locum offerri, et condonare previdi, seu et ostruelda, qui veste monastica induta esse videtur. In eum vero tenore, ut si jam dicta filia mea voluers cum genitrice mea Muntia, atque coniuge mea Persedrada, seu germana mea Ratperta in ipsum monasterio meo deservire in xenodochio [*lege xenodochio*] egenos vel pauperes recipiendum, et elemosina tribuendum, et gubernandum per ebdomota una pauperes vel peregrinus animas, et una cum dominico abbate rectore, quem inibi ordinare previdi; omnia, ut dixi, in sua habet potestate regendum, elemosinam tribuendum, de quibus inibi dominus condonare dignatus fuerit et pro anima mea gravata ponderibus peccatis meis die noctuque omnipotentem Dominum, et ejusdem omnipotentis Domini genitrice Maria, vel beatissimi*

sancti Petri, et Pauli seu Anastasii inc... nimis peccator de vinculis penarum eripere dignetur, et inter sanctis, et electis suis aliqua parte vel societas tribuere jubeas, quia scriptum est per eloquium, et administrationem Domini nostri Jesu Christi, *Petitis et dabitur vobis, querite et invenietis*. Pro ideo ego miser, et nimium peccator creditus in ejus magna misericordia, qui est pius Dominus, ac redemptor omnium celi et terre, de parvitate mea terrenis tribuendum ad ipsa sancta virtute nominis beatissimi sancti Petri, et Pauli, seu Anastasii celeste gaudium coniuge mea Perterada carnale vitio fuerit consecuta, et in ipso senodochio, vel monasterio noluerit deservire, nulla de rebus meis avere debeant, nisi vacua, et inane exiude foris exire debeant, ambulando, ubi voluerit, et forsitan filia... rio [forte, monasterio] residere cum portione sua vadat, ubi voluerit, amplius de rebus meis, vel in ipso monasterio nulla posset avere, vel imperatione facere. Nam si inivi permanserit, omnia cum supradicto rectore, vel genitrice, atque coniuge, vel si... [forte, mihi] Dominus vitam concesserit in hunc exilium mundi vitandum, omnia mea sit potestate regendum, remediandum, usufructu capiendum, nam non ad secularibus per nullo ingenio subtrahendum, nisi pro anima mea liveri demittendum, et si f.... [forte, fuerint] michi heredes, esse debeant secundum lex gentis nostrae, et ipse senodochio in suam habeat potestate, vel qui per ipso inivi fuerit ordinatum, et si ad secularibus voluerit permanere, portionem sua suscipiat, et in ipso monasterio nulla imperatione... C ordinatione iusta Domino fuerit ordinatus, et quod a me optandum jam est, si sine filius masculo transiero, et antea de hac luce migratus fuero, quam ipse sanctum et venerabile locum consecratus sit, volo, atque decerno, ut ipso oratorio, vel senodochio jam dicti... ge [forte, coniuge], seu sorore, et filia mea, et omnia medietate rebus meis, quod inivi condonare visus sum diebus vite sue, in sum aveat potestatem, et post ovito eorum, qui per ipsi inivi fuerit ordinatus, et servi, vel ancillas meas pro anima mea liveri demittendum... ratum sic in ipsi libertas permaneat, sicut princeps Dominus bone memorie Luiprandus rex per edictum confirmavit, et iterum confirmare previdi, et sub nullas mater Ecclesia subiacentem ipsum sanctum oratorium, vel D senodochium parvitate mea... dominico abbas per me inivi positus, et ipsa genitrice, atque coniuge, seu germana atque filia mea in suam aveat potestatem diebus vite sue, aut fratri vel sorori, qui per ipsi inivi positi fuerint, vel postmodum unusquisque secundum Dominum electis spiriti... preces, et pro scelera mea Dominum deprecandum, nam per nullo titulo in alium hominem alienandum, aut per corruptione inivi alio superponendum, nisi quem ille

^a Hic Gualbertus scriptor lineam integram omisit, quam ex alio instrumento sic suppleo : *apostolorum martyrum, et confessorum incurrat. Insuper socius sit Juda.*

A voluerit, qui inivi fuerit ordinatus, et nullus de heredibus, proheredibus meis, quecumque aliqua posses... tuis temporibus stavilitum permanent. Et qui contra hanc cartulam, vel ipso monasterio, aut sanctum senodochio ire quandoque presumerit, aut eam inrumperere voluerit, inprimis in ira Dei, et omnis virtutis celorum, archangelorum, angelorum, pro... [profetarum] ^a Scariot, qui tradidit Dominum nostrum Jesum Christum, et in tartaro sit consumptum. Ecce ut mea fuerunt desideria, adimplevi, et Avandus notarius scribere rogavi. Actum Pistoria regnum et indictione suprascripta feliciter. Signum manus R... fredus medicus rogatus ad Ratperto manus mea propria teste subscripsi. Ego Lazarus rogatus a Ratperto manu mea testi subscripsi. Ego Rachiperto rogatus ad Ratperto testis ss... Signum manus Maurelli quondam filio quondam Stalari rogatus testis. Signum manus Anselmi quondam filii Baro fulitestis. Signum manus Tatoni quondam filii quondam Fusoni testis. Ego Avandus, qui supra scriptor huius cartule post a testibus rovorata, et hadita, ipsius abbas presente Andrea filii domini Caroli [num Ruchis ?] anno regni eius quarto per indictione prima complevi, et dedi. Ego Gausperto Notarius sicut in autentica inveni scriptum, fideliter exemplavi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii scriptor autenticum illud vidi, et legi : sic inibi continetur, quomodo in hoc exemplar scriptum est, preter litera plus minusve, et manu mea propria scripsi.

II.

Exemplar. In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi die nono mense Julio anno regni domni Desiderii, et Adelgis regi anno octavo, et quinto per indictione secunda feliciter. Dum in hunc exilio huius seculi vitare meruerimus, oportum est enim cogitare de Dei omnipotentis misericordia, et remissione animarum nostrarum, quatenus nos de vinculo penarum Dnus ac Redemptor omnium indulgentia pietatis sue condonare dignetur, et ad vera luce inimicis pietatis sue inter sanctis, et electis eius parte aliqua, vel societas invenire mereantur, quam quidem magno consilio est seculi relinquere, et ad sanctis, et ad venerabilibus locis nos commendare, ut dum ultima die convinerit, ut nos in suis iudiciis electionis ostendat, ut novis peccatoris prevoniat salutem, et remedio anime. Ideo in Dei omnipotentis nomine ego Aivaldu presbiter de monasterio sancti Silvatoris ^b, qui est sito prope muro civitatis nostra Pistorie iusta ecclesiam sancti beatissimi Bartholomei, dum michi divina adveniens inspirationem introendi in avito sancto monachorum inter alius fratres, quatenus me consideravi, et pertractavi de monasteria beatissimorum Silvatoris, atque beati sancti Angeli, qui est sito locus, qui appellatur

^b Silvrus : *Silvestri* siglam explicuit nescio quis, quam duem habuit Salvius; malui ego *Silvatoris* interpretari.

Monti Cunule prope fluvio Neore, quem felicissimo A presbiter, seo Geminiano a fundamenta exererunt, seu et Tolone, et Raspert Autperti q.q... in suo privilegio edificeaverunt : modo viro ego, qui supra Aivald presbiter do, dono, trado, atque offero, do, datumque esse volo tam ipse predictae monasteria sancti Silvatoris, et sancti Angeli omne rebus substantia de quidquid ubique modo a presenti die ad ipse sanctorum loca pertenerere denescetur, et unc in antea Deo protegente ividem condonaverit inlivato, et exinde fuerit, aut quod ad ipsi sancti et venerabilibus locis datum, vel aufertum fuit, quomodo ividem esse videntur, omnia et in omnibus inlivato offerre visus sum ad ecclesia beatissimi sancti Bartholomei. In tali vero tenore, ut omnia ris ipsa una cum ipsa monasteria sicut regula sancti Benedicti condoce, esse deveat. In tali enim viro capetulo, u unam perordinationem de ipso monasterio beatissimi sancti Bartholomei, vel de eius rectoribus, quomodo est, vel imposterum fuerent, ut predictae Dei ecclesie, ut qui ividem per ipsi ordinatum fuerit per sancto iudicio canonica, vel sancta regula deveat, ut quatenus egenus vidua pauperibus elemosinis faciendum pro remissionem animarum felicissimi Geminiani presbiter, qui tunc antea presens fuerat de ipso monasteria, sed et Autperti, Tatonii, Ratperti, vel nostra facinora, ut novis minime perveniat ad condonationem, omnia ut supra decrevi; volo, ut ipsi sancti monasterii beatissimi Bartholomei, vel eius deservientibus, qui modo sunt, vel imposterum fuerit, firmiter possidere, avire deveas, ut quatenus ab hac die, ut non ego, qui supra Aivaldu presbiter, non aliquis de heredibus, atque posteris mei unquam ullo tempore aliqua possit inferri molestia, neque molestandum, neque per nullo argumento, ingenio exinde aliquid suptrahendum, neque ad alia ecclesia, neque ad secularia nisi tantum perpetuis temporibus firmum, et stavilitum permaneat ad ipso sancto monasterio beatissimi sancti Bartholomei, sicut supra decretum est. Ecce ut meis taliter fuirum desiderii erga me adimplevit, et ne michi lice facere ullo tempore nolle, quod voluit, sed quod a me facto vel confirmato inviolabiliter confirmare promitto; quam viro [forte, iuro] cartula remissionis rerum dotalium Lucio notario scribere rogavit.

Actum Pistoria regnum, et indictione suprascripta. Feliciter.

✠ Ego Aivaldu presbiter, qui hanc cartula rerum dotalium fieri rogavi, et manu mea propria suscripsi.

✠ Ego Teudeiat presbiter rogatus ad Aivaldu presbiter testis ss.

Signum ✠ manus Tanichisi quondam Tanolfi rogatus testis.

✠ Ego Gumperto diaconus rogatus ad Aivaldu presbiter testis ss.

✠ Ego Guidolfo rogatus ad Aivaldu presbiter testis ss.

Signum ✠ manus Luitpertuli quondam Chichisi rogatus testis.

Signum ✠ manus Guinefredi quondam Guilifredi rogatus testis.

Ego qui supra Lucio notarius scriptor huius cartule post a testibus roboratam tradita complevi et dedi.

Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor autenticum illud vidi, et legi, unde hoc exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum inveni, fideliter exemplavi.

III.

In nomine Domini Dei Salvatoris nostri Jesu Christi die quinto mense Februario regnante dominus Desiderius et Adelghis regibus anno regni eorum in Dei nomine decimo ¹ indictione quinta feliciter. Gaidoaldus medicus regum cogitante me de omnipotenti misericordia, et remissione anime mee, quoniam vite temporum, et mortis exitum omnipotens Dominus sue ² modo tanta ³ reservavi notitia, ob hoc ante quam repentinus superveniat interitus, nichil omne ⁴ nostra deveniat disporre, atque..... cum venerimus ante tribunal Christi, non nos de negligentia iudicet, sed de bonis operibus gratuletur, ut prius qua ⁵ de re ego qui supra Gaidoaldus medicus, dum me previdisse ⁶ in unc exilio mundi permanente, providi de rebus meis per decreta loca offerri, et condonare pro anima mea, vel de paratibus meis, ut in perpetuum firum permaneat ad ecclesiam, et monasterium sancti Bartholomaei, quas ⁷ foras muros civitatis Pistoriense in propriis rebus meis ad fundamenta construxi, vel eius sancte congregationis Domenico albati, et monachorum, qui inibi congregati esse videntur, aut in antea Deo iuvante ⁸ facinoribus die noctuque operibus elemosina tribuere et Dominum deprecare non cessent, et nobis indignis perveniat ad salutem et remedium anime : primum omnium curte in loco, qui vocetur Neure cum omnia adiacentia et pertinentia ad ipsa curte pertinente in integrum simul et alia curte quae dicitur Adosare finibus Lucense cum ea, quae ad ipsa curte ⁹ pertinent in integrum, quam etiam, et curtem in antuniana Lunisiana ¹⁰ ubi et oratorium beatissimi sancti Angeli dedicavimus, necnon et curtem in Barbiano finibus Creti ¹¹ cum omnia ad ipsa curte pertinente excepto due case due masseritie ad rivo, qui regere vise fuerunt per baronaculo et godisteo qui ¹² nobis da Aolfo ¹³ evenerunt cum familie vel omnia ad ipsa pertinente, nam et alia omnia ad ipsa curte pertinente in integrum seu et curte in Bucardo cum omnia, et in omnibus, quidquid ad ipsa curte pertinent, et ad ipsum venerandum locum dilectissima Rotperga coniuge mea de suis rebus cum mea voluntate inivi ¹⁴ offerri, et condonare provide ¹⁵ tam ipsa, quam et suprascripta curti, quod superius decrevi cum omnia adiacentiam vel perti-

VARIANTES LECTIONES.

¹ decimo, et octavo per ² sua tantummodo ³ tanta *omitt.* ⁴ omnia ⁵ quam ⁶ previdissem ⁷ adjuvante fuerint, qui pro nostris ⁸ curtem ⁹ ianiscana ¹⁰ greti ¹¹ que ¹² aolfo ¹³ inibi ¹⁴ prevedi.

mentiam seu, ¹ case, masseritia ² et de aldionibus, **A** sint nisi eorum utilitas fuisse ³ cause adiutorium vineis, terris, pratis, pascuis, silvis, salectis, stationibus, padulibus ⁴ cultum, et incultum, mobilibus et immobilibus res seque ⁵ moventia omnia, et in omnibus quidquid ad iste curtis vel case pertinent ad ipsum venerabilem locum, vel eius sancte congregationis pro anime mee remedium dono meo, trado, atque offero possidendum, simul etiam et curte mea quod avere ⁶ visus sum finibus maritima in locus qui vocatur Cornino cum ⁷ omnia ad eam pertinentem ⁸ ad eundem sanctum convivium offerri, et condonare previdi. In eo modo, ut prepositus, vel rector qui in senodocio meo hic ⁹ foras civitate Pistoriense propinquo ipso monasterio positus vel ordinatus fuerit, communiter suus ¹⁰ nutrimenta cum ¹¹ eius monasterii in eodem loco Cornino pasceret ¹² **B** si me ponere debeant. Hec autem omni in tempore ¹³ ergo decrevi ad ipsum sanctum et venerabile locum sit traditum et confirmatum ut ipse abbate vel monachi in ipso monasterio secundum Deum et sanctam regulam vivere et deservire debeant omni in tempore sanctum cenobium confirmandum ut nunquam destruat set in perpetuum stabilitum permaneat sub nullius hominibus vel matris ecclesie potestas subiacente nisi in suo iure permanente in ¹⁴ ius spiritualiter et regulariter deserviente et inter se in ipsa congregatione digentis ¹⁵ abbate, qui in ipso monasterio vel sancta congregatione secundum Deum et sanctam regulam continet regere et ordinare debeant licentiam habeant quem de ipsius monasterii congregatione de inter se in abbate elegerint stabilitum ¹⁶ **C** permaneat. Nam non de aliis hominibus vel monasterio non possent ¹⁷ ordinationem facere aut abbatem ponere nisi qui de ipsa congregatione fuerint sicut sancta regula continet, inivibi ¹⁸ abbatem fieri debeant vel si forsitan aliqua necessitate venerit causa in ipsum sanctum monasterium vel eius congregationis volo atque decerno ut si a parte monasterii utilitas fuere et filio meo Gaiprando adiuvari meruerit ipse vel heredibus, meis in ipso monasterio adiutorium prebeas et causam defendas. Nam non amplius nulla imperatione aut quali ¹⁹ vere ²⁰ subterendum ²¹ nullo modo facere possent. Et dum ego qui supra Gaidoaldus medicus adiuvari metuero in mea sit potestate sicut usque nunc defensandum dum curam impendendo pro eorum defensione nam nulla ²² **D** de ea que inivi a me sunt collata aut unde ²³ que advenit alique subterendum ²⁴ est post obitum meum omnia sicut superius decrevi stabilitum permaneat, et nullus de heredibus pro heredibus meis contra hanc meam cartulam ditionis ²⁵ seu dispositionis offerentis mee ire quandoque presumas aut aliquo amplius in ipso monasterio imperatione facere pos-

prestando. Et hoc volo atque confirmo ut omnia quidquid superius leguntur ad ipsa ecclesia sancti Bartholomei confirmavi vel ipsum monasterium usque nunc possessum sue ²⁶ ut omni in tempore firmum ac stabilitum permaneat. De autem reliqua monasteria vel senodochia hic ²⁷ Pistoria vel Ticiensis civitate quam et Cassio et reliqua alia loca qui per me ordinata vel constructa sunt ita decrevimus ut per ipsum monasterium sancti Bartholomei ²⁸ ordinata et disposita sic ita ut nullus abbate qui modo est aut postmodum fuere minuendum de ipsa elemosina ²⁹, aut qualive res inde subtrahendo nisi qualiter scripti ³⁰ instituemus omni tempore stabilitum permaneat in elemosinis ³¹ pauperum. Et si aliquis de ipsis abbatibus prepositi ³² custodibus de ipsa elemosina ³³ subtrahere ³⁴ voluerint de pecunia aut quales res non habeas licentiam. Et si factum aut subtractum fuere et ad veram causam apparere filiis vel heredibus meis non permittant exinde minuere aut aliqua subtractione fieri simulque ³⁵ filius aut heredibus meis exinde minuere de ipsa elemosina ³⁶ sicut a me institutum est aut exinde quali iure ³⁷ subtrahere voluere simili modo non permittat abbatem de ipso monasterio sancti Bartholomei fieri qui modo est aut qui postmodum fuere nisi ambe partium ³⁸ defensandum curam exinde peragendum ut neque minuam neque subtractam nullo modo sit elemosina ³⁹ pauperum. Sed sicut per scripti firmavi in ipsa stabilitate defendatur nulla exinde subtrahendo et quis ille immemor contra hanc meam dispositionem et ordinationis cartula rerum sanctorum dotalium ire quandoque presumperit aut eam irruipere voluerit in primis iram Dei et omnes ⁴⁰ virtutes ⁴¹ celorum archangelorum angelorum prophetarum apostolorum martirum et confessorum incurrant. Insuper socius sibi ⁴² Juda Scariothes qui per amarum osculum Dominum ac redemptor omnium tradidit. Et in tartarum sit consumptus. Ecce ut meis fuerint desideriis implevi et si qualibet alio iudicatum apparere in ⁴³ se habeas ⁴⁴ robore ⁴⁵ nisi iste ⁴⁶ qui ⁴⁷ nunc modo confirmavi. Et Gaubertus notarius scribere rogavi.

Actum Pistorie iudicatione ⁴⁸ ista ⁴⁹ feliciter.

Signum domini Gaidualdi medici qui hanc cartulam fieri rogavit et eis ⁵⁰ omnia relecta est ⁵¹ complacuit

Signum domni Bautoni decembre ss ⁵².

Signum domni Amati de alatione ss. ⁵³ Ego Gisilari rogatus ad Gaidoaldus medicus testis ss.

Signum domni Stanectes de materno ss ⁵⁴.

Signum domni Ausoloni filio quondam Rinfredi testis.

VARIANTES LECTIONES.

¹ se ² massarichias, ³ paludibus ⁴ que se ⁵ abere ⁶ cum adiacentia vel ⁷ pertinentia ⁸ ac ⁹ sua ¹⁰ pascere ¹¹ tempore et que superius ¹² inibi ¹³ eligente ¹⁴ inibi ¹⁵ et inibi ¹⁶ qualibet ¹⁷ re ¹⁸ subiacente ¹⁹ unquam ²⁰ subtrahendum ²¹ donationis ²² fuisset ²³ fuerit ²⁴ pro ²⁵ fiat ²⁶ alimonia ²⁷ per scriptum ²⁸ alimonia ²⁹ prepositis ³⁰ alimonia ³¹ minuate aut subtrahere ³² et si ³³ alimonia ³⁴ rem ³⁵ partes ³⁶ ipsa alimonia ³⁷ omnium ³⁸ virtutum ³⁹ sit ⁴⁰ nullam in ⁴¹ habeat ⁴² robur ⁴³ istud ⁴⁴ quod ⁴⁵ et indie ⁴⁶ suprascripta ⁴⁷ ei ⁴⁸ ut sunt ⁴⁹ testis ⁵⁰ alatio testis ⁵¹ testis

Ego Johannes rogatus ad Gualdus medicus bar- A
hanus ¹ testis ss.

Ego qui supra Gaubertus scriptor huius cartu'e
post testibus roborata tradita complevi et dedi.

Ego quidem Gerardus notarius autenticum illud
vidi et legi quantum legere et discernere potui unde
hoc exemplar exemplavi.

IV.

In nomine Domini Dei nostri Jesu Christi die nono
mense Aprille..... Regnante domno Desiderio, et
Adelgis anno undecimo et octavo per indictione
quinta feliciter. Christi Jesum Domini nostri Jesu
Christi assidue nos convenit precepta complere, ut
cuius providentia mens nostra adcomodare dignatus
est, ipsius auxiliante quoniam vitam temporum, et
mortis exitum debemus obscripta patefacere, atque
alversi sancti et venerabiles locis nos comendandum,
ibi volumus festinare ubi semper debemus permanere,
ubi iustis et benemerentibus sine fine in gaudio
repausare festinant, ut pro his temporalibus rerum
nobis omnipotens Dominus centuplum restituere
dignetur. Unde modo ego Guinifredi quondam filio
quondam Guillipad una cum dilectissimi filii meis,
id est Guillerad, Agrafi unanimiter bona et integra
voluntatem nostra do, damus, tradimus, atque offerre
visi sumus omnes res, quod nominative dixerimus,
de res pecuniola nostra, quod habemus de cura geni-
tori nostris, vel de eorum conquisito, similiter de no-
stro in aliquantu offerimus in ecclesia oratorio nostro
beati Petris, et sancte Marie, quod nos indigni peccatoris
in nostro privilegio a fundamentis ereximus, ibidem
offerimus, id est in primis case habitationis
ubi habitamus, locus, qui appellatur pionte; una,
cum solamentu de ipse case, seo curte, ubi ipse ecclesia
superposita est una cum orto circa ipse case,
seo et prato prope ipse case una cum arboribus, et
insuper ibidem damus casa habitationis, quod habere
visi sumus, locus, qui appellatur casule, una cum
solamento suo, curte, orto, vinea, terra, pratis, pas-
cuis, cultum, et incultum de quidquid ividem modo
ad nostra dominatione pertinet in integrum, quod
venimus in suprascripto loco, excepto sylvia illa, qui
fue de ipsa curtes, quod antea dedimus sancti Justis,
et insuper dedimus ibidem casa habitationis cum
solamento, curte, orto, pratis, pascuis, silvis, sale-
ctis, sationibus, cultum, et incultum omnia in in-
tegrum, quod abere visi sumus, locus, qui appel-
latur ducenta, excepto cafagio illo in integrum ad
catalattula da padu'e, quod nobis reservamus, et
insuper casa, quod habere visi sumus, quod nobis
de Guillerard gastaldio in cambio evenne, locus, qui
vocatur Cinquantula. admediana, cum omnia de
quidquid ad ipsa casa pertinet curte, orto, vinea,
terra, pratis, pasuis, cum omnia ad ipsa casa perti-
net in integrum, ibidem dedimus, excepto una petias
de terra, que fora ipsa clausura est, quod nobis re-
servamus. Item de case massaricie ividem damus, in

tali enim timore, ut omnes Romani, qui modo sunt,
vel eorum heredibus dare debeas per circulo annus
per quemque casa sua luminaria in ipsa ecclesia ora-
torio nostro in valliente tremisse, olleo contra auro
de ista tris res una quale habuerit, et massarii ipsi,
qui modo sunt, per singulas case, vel heredibus
eorum, faciat ad ipsa ecclesia angarias et edumas
quattuor per annos, nam nulla reddito, vel angaria,
neque via superponendum nullu homo possit, et
insuper dedimus ividem silva donnica, qui appellatur
Calamecca. Idem case massaricie sunt, in primis casa
Godiperti di Calamecca, casa Istavili de Calamecca,
casa Gaudimari de Cilonia, excepto silva donnica
de Cilonio, casa Crespuli de fremiano, excepto sorte
fosculi, qui fue barbano eius, quod nobis reser-
vamus. Suprascripta viro omnia qualiter superius ad
ipsa ecclesia per nos datum, et confirmatum est;
ipsa omnia volumus, ut aveas ipse sancta Dei virtute
oratorio nostro, ut non nos suprascripti Guinifredi,
Saxu, Guillerad, Agrafi, non aliquis de heredibus,
atque posteris nostris nullatenus habeamus facundia
alique de ris ipsa supraendum, neque da ipsa ec-
clesia, neque da homini illi, nec in monasterio, ubi
per nos contraditum, vel confirmatum fuerit. Sic
tamen dicimus, atque decernimus, dum fuerit die
vite nostre totorum omnium ris nostra, dum uno de
nobis super vixerint, omnia in integrum aveant in
sua potestatem, quis de nobis antea uno de altero
defunctu fuerit, tunc ille, qui remansere, de portione
defunctis faciant lemosina, unde nobis totorum
iustum comparuit, ut dum fuerit die vite nostre uso-
fructo, in nostra abeamus potestatem homini liber-
tandum, et omnes trinsecus case, eramentu, firra-
mentu, nutrimentu nobis reservavimus eipso quod
super exceptavimus faciendum quodvis bonum, et
hoc quod antea dicere debuimus, de portione bel-
liarj, in ipsa subiaceat, sicut et illa nostra portio-
nem nnde, inter nos convinne, quia minime abente
filii, vel filie, aut parente, in quem nobis oportum
cadere, aut causa nostra commendare, nisi volumus,
ut post nostro quandoquidem totorum obito tam
ipse ecclesia, quam res pecunia, quod ibidem per
nos datum, vel confirmatum est, ut subiaceat in
monasterio beatissimi sancti Bartholomei, se ipse
abbas Dominico, vel ille, qui pos ipso in ipso mo-
nasterio ordinatum fuerit, tam ipsa ecclesia cum
omnia ad ipsa ecclesia perteneant, ipsi eam abeant
in sua potestatem regendum, gubernandum, sacer-
dotem vel monachi ividem congregandum, qui ibidem
secundum sancta regula habitare et vivere debeas,
et pro nostris peccatis, vel de parentibus nostris die
uoctaque Deo deprecare deveas, ut nobis ad reme-
dio, et salute anime nostre perteneat, et quis ille de
heredibus, atque posteris nostris contra ipsa ec-
clesia, vel ejus deservientis agere, aut causare aut
aliquid subtraere, aut controversia facere voluerit,
aut rectoris, qui fuere et neglectum posuerit pro

VARIANTES LECTIONES.

¹ barbano uico.

nos, orandi, in primis in ira Dei et ipsius sancte A virtutis incurrat periculum, et si forsitan aliquis de heredibus, atque posteris nostris contra hanc cartulam agere voluerit, ad da ipso monasterio sancti Bartholomei ris ipsa subtrahere voluerit, componituri sit ad abbas monasterii sancti Bartholomei solidos mille, et post data compositio, et pena ab ipso soluta, presens cartula in sua maneat firmitate quam vero cartula autferionis ad nos facta Lucio notarius scribere rogavimus.

Actum Pistoria regnum et indictione suprascripta feliciter.

Signum ✕ manus Guinifredi.

Signum ✕ manus Saxoni.

Signum ✕ manus Guillerad.

Signum ✕ manus Agrafi hauc cartula fieri roga- B vere et ipsorum relecta est.

• Signum ✕ manus Lazaro filio quondam Casinduli testis.

Signum ✕ manus Johanni filio quondam Gregori rogatus testis.

Ego Anselmi rogatus ad Guinifredi, saxu, Guillerad, Agrafi testis ss.

Signum ✕ manus Rotpulo filio quondam Ermi- fredii testis.

Ego ✕ Tachimandu rogatus ad Guinifreddi, ad Saxu, ad Guillerad, Agrafi testis ss.

Ego qui supra Lucio notarius scriptor huius cartule post a testibus roborata, tradita complevi, et deli.

Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor qualiter in autenticum scriptum inveni, fideliter exemplavi.

V.

Exemplar. In nomine Domini, et Salvatoris nostri Jesu Christi die decimo mense Decembrio regnante domno Carolus rex Francorum et Longobardorum, quæ in Italia Papiæ civitate ingressus est, anno secundo, per indictione quarta decima. Feliciter. Firmus clericus filio quondam Austripert, dum me previdisse in infirmitate positum, meus mei de recta in omnibus recte loquendum manifestus sum, eo quod antea jam plures tempus iudicavi, et per scripti confirmavi in te Dominicus quondam abbas monasterii beati sancti Bartholomei monasterio, quas bone memorie Austripert genitor meus in suis privilegii nomine dedicavit foras muro civitatis nostræ Pistoriense, vel res inivi firmata set minime poteo cartulas ipsas iungere fieri in te jam dicto abbas, per hanc cartulam confirmo ipso monasterio, qui per ipso genitore meo fuit constructum, adque in honore Domini et sancti beati archangeli Michaeli dedicatum, vel omnes res inivi firmata una cum omne rebus, et pecuniola mea, quidquid in sine Pacciana avere visus sum tam de conquisito, vel ondecunque inivi avere videor omnia una cum ipso monasterio, vel res impertinente, excepto casa, et portione quod Landuloni et Vitali, quod Gumpertulo et Jaculo, omnia in sua pro-

prietate, et libertate avere deveas, faciendum, vel avendum quidquid, aut in quale lex voluerit, et quicquid per ipsi factum fuere omni tempore, in sua permaneat stavitato eo, quod pro benigno servitio eorum, que erga me impendere visi sunt, ita eorum a me datum vel pro animabus mei firmari providi, de autem alia res mea in suprascripto loco Pæciana una cum suprascripto monasterio, vel res inivi firmata, omnia et in omnibus in integrum in te jam dicto Domenicus quondam abbas confirmo, si me omnipotens Dominus de infirmitate ista advocare jusseci in omnia secundum Deum ordinandum, vel peragendum pro animabus nostris, vel de parentibus meis quidquid melius aut secundum Deum apparui fueri ordinandum elemosinandum, tu, vel qui per te inivi fuerit ordinandum, in vestra sit potestate tam ipso monasterio vel res omnia suprascripta, quantum melius, et secundum Deum previderitis, pro animabus nostris dispensandum, vel si alique in iudicatum reliquero, simili modo omnia pro anima mea tribuatur, sic tamensi michi omnipotens Dominus prestare iusseri evadendum, omnia, et in omnibus in mea sit potestate avendum, ordinandum faciendum exinde quidquid voluero aut michi bonum fuere, quam iuro forte viro pro vero cartula sicut michi complacue, in te Gautpert notarius scribere rogavi.

Actum Pistoria apud ipso monasterio regnum, et indictione suprascripta.

• Signum ✕ manus Fermoni, qui hanc cartula fieri rogave, et propter infirmitate sua menime poteo scribere.

Ego Guilipadu presbiter rogatus a Fermo clerico testis ss.

Ego Lazarus diaconus, et notarius rogatus ad Firmus clericus testis ss.

Ego Gisilari rogatus ad Fermo clerico testis ss.

Ego Martinus presbiter rogatus ad Fermo clerico testis suscripsi, et hec rememorare providi, ut quidquid in omnibus meis aliquid dedi, aut largivi, perscripsi ut omnia in sua permaneant stavitato.

Ego qui supra Gautpert scriptor huius cartule, post a testibus roborate tradita complevi et dedi.

• Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi, et legi unde hoc exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum inveni, fideliter exemplavi.

VI.

Exemplar. In nomine Domini die decimo mense Julio regnante domino Carulo postquam Papiæ civitate ingressus est sexto pro indictione secunda feliciter Aufus quondam filio quondam Bonuti. Dum ex jussione ipsius principis predestinatus essem in partibus illis ambulandum, providi de rebus meis iudicare ut si me Dominus in hunc itinere advocare dignatus fuere, quatinus Dominicus abbas monasterii sancti Bartholomei vendere devea omnes res portio mea in integrum, et omnia pro anima mea in elemosina pauperum ad iuxta Dominum melius juvi-

dere tribuatur excepto aniveto, ad quod avere visus sum ad Orbiniano, quod volo, ut aveat monasterio sancti Bartholomei, et de terra vinea, quod avere visus sum in loco, qui dicitur pelianese, et ad sancto Justo omnia quod ad ipsa casa pertencere volo, et aveat Lucida p̄t die vite sue, si marito nupta non fuerit, ad usufruendum, et post decessum ejus omnia sit in potestate ipsius abbati, vel ipsius successoribus ad implendum, et faciendum sicut supra decrevimus. Si marito nupta fuere, nulla exinde avere deveas, ut si mihi omnipotens Dominus vita concessere, et ad propria mea regressus fuere, omnia sit in mea sit potestate in antea avendum, iudicandum, faciendum, quod aut qualiter michi placere, et si filius legitimus de legitima muliere abuero, ipse michi in omnibus heredes exista, et si filia legitima aut filius non habuero, omnia, sicut supra decrevi, adimpleatur, et si aliter judicavero in eo modo permanea, et si forsitan me mors sic preoccupavere, quod aliter a me iudicatum non sit, omnia qualiter superius decrevi, et per hanc cartulam iudicati mei decrevi in eo modo adimpleatur, stabilitum permaneat, et si ut dixi in hunc itiner mortuus fuero, omnes servi, vel ancillas meas libertare deveat, si ut dixi regressus fuero in mea sit potestate. Unde qualiter michi complacue, hanc cartulam iudicati mei Avundus diaconus scribere rogavi. Datum Pistoria regnum, et iudictione suprascripta.

Signum manus Aufuno, qui hanc cartulam fieri rogave.

Signum manus Gualfuli filio quondam Fabelmi rogatus testis.

Signum Gisilari filio quondam Gisoni rogatus testis.

Signum manus Rachiperti filio quondam Padari rogatus testis.

Ego Selvinus rogatus ad aufusu testis subscripsi.

Signum manus Gregorii Ciavari rogatus testis.

Ego qui supra Avondus scripsi complevi, et dedi.

Ego Gualbertus notarius, et iudex sacri palatii scriptor, autenticum illud vidi et legi unde hoc exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum inveni fideliter exemplavi.

VII.

In nomine Domini et Salvatoris nostri Jesu Christi quinto Kal. Magias regnante dominis nostris Carulo, et Pippino filio eius regibus Francorum, et Longobardorum, hac patricio Romanorum in Italia, quod in Papia civitate ingressus est, anno octavo, et secundo per iudictione quinta feliciter. Teuperto et Teuderamus . . . clerici Barbas, et nepos filii quondam Blancari, et Teuderadus, qui fuit presbiter, manifesti sumus, eo quod ante hos plurimos annos ego Teuperto una cum jam dicto Teuderado, qui fuit presbiter, et germano meo in nostris privilegiis nomine a fundamentis construere, quam et dedicare previdimus ecclesia oratorio in onorem beate semperque virginis Dei genitricis Marie, et beati Petri

apostoli Domini nostri Jesu Christi in locus, qui dicitur Croci, et rebus nostris inivi per scripti confirmavimus modo quidem nos iam dicti Teuperto et Deudoremus una cum communi consilio eligimus, et confirmare previdimus in ipso sancto et venerabile loco vel rebus inivi servientibus Dominicus quondam abbas monasterii beati sancti Bartholomei, vel in successoribus suis qualiter subteranos fuerit institutum, dum ad vivere meruerimus omnia in nostra sit potestate regendum, usu fructu vivendum, serbus, vel ancillas nostras, vel omne partencite nostras pro anima nostra vivere absolvendum, vel omne movile res pro anima nostra dandum post hovito quidem quanto nostro decesso Monasterio una cum alia omnia rebus, nostra sit in potestate, et ordinatione tua iam dictus Domenicus abbas, vel de subcessoribus tuis comanente ad ecclesia beati sancti Bartholomei secundum Deum monachus, aut monacas ordinandum regulari, ordine permanendum regendum, helemosinandum pro peccatis nostris, vel de parentibus nostris defunctis Deum deprecandum, ut dixerimus secundum Deum et regulariter permanendum omni tempore sub imperatione, et potestate tua iam dicto Domenicus abbas, vel de subcessoribus tuis permaneat; de autem Austriconda donna, et genitrice mea Teudeiam, volo et per hanc cartulam confirmo, ut si me supervixeret, ut diebus vite suae in usufructu avere deveas de illa mea ratione ex omnibus medietate ajutandum, et descivendum ad ipsa ecclesia, et si eius fuere voluntas, accipiendum da ipsas abbas, quomodo per tempus evadere aut sine necessitate vivere possit, si eius fuere voluntas, recipiendum res ipsa sit in potestate de ipsa ecclesia, vel ipsius abbas, vel de subcessoribus ejus, sicut supra dixemus, ordinandum, et omnia pro animabus nostris pertractandum, et si hec recipere noluere, sicut dixi ex omnibus rebus meis in usu fructu medietate in sua aveat potestate, post hovito eius permaneat in ipsa ecclesia, sicut supra decrevimus. Similiter volumus, et per hanc cartulam confirmamus in te, Gisolfo clerico, ut si nos supervixeris, ut regeudum, usu fruindum sine qualiuod atione, in tua proprietate pro animabus nostris avere deveas, casa et portio rebus tuis.

D Similiter volumus, et confirmamus in te, Teuperto, actore nostro, ut si nos supervixeris, die vite suae pro medella animabus nostris datione illa de casa Guntuloni, et Octaloni, tibi avendum, vel in omnia occurrendum et post hovito decesso vestro omnia res ipsa sit in potestate de ipsa ecclesia, vel ordinatione suprascriptorum abbatibus, et omne acquisitionum nostrum, quod acquistavimus, aut in antea acquirere potuerimus, in ipsa ecclesia vel ordinatione de iam dicto abbate Domenicus vel subcessoribus eius permanea, sicut supra dixemus, secundum Deum et regulari ordine permanendum, et ordinandum usque in sempiternum anteposito omnes personas hominibus, et movile res, quidquid modo avemus aut in antea de movile res acquistare potue-

mus, quod in nostra reservavimus potestate, avendum vel faciendum quidquid voluerimus, et adhuc volumus, et per cartulam confirmamus in te iam dicto Domenicus abbas, vel in subcessoribus tuis, ut quidquid de hominibus pertinentibus nostris, aut de mobile res nostras sine iudicata causa post decesso nostro resteterit, ut omnia pro anima nostra hominibus liveandum, et mobile res nostras pro anima nostra dispensandum, in vestra sit potestate faciendum, et nulla sit detentia ad hec faciendum, vel per cartula libertas in ipsis hominibus confirmandum quidem volumus, et per hanc cartulam confirmamus, ut aveant filii quondam Maurechioli, et Pertualdi in fundo Ischliniano post nostrum decessum de terra arva modico uno, et in tantum sit sui contentus: nam alia omnia, qualiter superius legitur, omni tempore stauilium permaneat, et nullus de heredibus pro heredibus nostris contra hanc cartulam in aliquo possit inferri molestia, sed sicut supra legitur, omnia in sua permaneat stauilitate, et ne nos lite facere ullo tempore, nolle quod volumus, sed quod ad nos semel factum, vel conscriptum est, inuolaviliter conservare et subsistere volumus, et hanc cartulam Gautperto notario scribere rogavimus.

Actum Pistoria ad casa avitationis nostra in predicto loco Croci, regno, et indictione suprascripta feliciter.

Ego Teuderam notarius, qui hanc cartulam ordinationis, et confirmationis manu mess. et fieri rogavi.

Ego Gisilari rogatus a Teuperto, et Teuderamo testis ss.

Ego Fuso rogatus a Teuperto, et Teuderamo testis ss.

Ego Austrifons clericus rogatus a Teuperto, et Teuderamo notario testis ss.

Ego Johanuis presbiter rogatus a Teuperto, et Teuderamo clerici testis ss.

Ego Avuondus diaconus rogatus a Teuderam, et Teuperto Barba et nepote testis ss.

Ego qui supra Gautperto scriptor huius cartule post a testibus roborata, tradita complevi et dedi.

VIII.

Exemplar. In nomine Domini die septimo mense Maio, anno regni domini Caruli, postquam civitate Papia ingressus est, decimo, et domno Pipino filio eius anno tertio, indictione septima feliciter. Manifestus sum ego Falco clerico filio quondam Falcualdi, eo quod ante os plurimos annos obligationem facta habui una cum Amicastu barbaru meo, ut per nullo argumenti ingenio, nec ego, nec mois heredibus sine premissio eius, vel de ipsius heredibus, de rebus nostris alienare aut obligare deberemus, et dum ipsa obligatione, seu dotis, quas ipse Amicastu fecit in ecclesia beati sancti Georgii, in tua Domenico abbas monasterii sancti Bartholomei devenisse potestate, et dominatione consideravi, quia in nullo alio possum aliquid de rebus meis dare, nisi in ipsa ecclesia beatissimi sancti Georgii, ubi prenomatus Amicastu fuerat confirmatus, et rebus suis per dotis

A firmaret. Ideo ego indignus odie in Dei nomine do, dono, traio, offero in ipsum sanctum et venerabilem locum omnem modicam rebus meas, quidquid nunc presenti die avere visus sum tam casa avitationis mea, que est erga fluvio Umbrone, vinea, terra, pratis, pascuis, silvis, salectis, sationibus, pumiferis, fructiferis et infructiferis, cultum atque incultum. omnia quicquid avere vissus sum, in ipsum sanctum locum offerri, condonare previdi, una cum dilectissimi Gisilari, et Castiprand filii mei qui sup potestate sanctæ regule et tuæ dominationi, qui supra Domenico abbati, in ipsa sancta ecclesia et monasterii beati sancti Bartholomei in avitu monachorum, vivere, et deservire deveat, sicut sancta convenit regula, in palla altarii offerri previdi ipsi filii mei in ipsum sanctum cenubium monasterii sancti Bartholomei, ut inibi diebus suis monachica deveat vivere vita, sup potestate vestra, domno Domenico abbate, vel vestris successoribus, ut per vestra preceptione secundum Deo, et sancta regula vivere et Domino deservire, per ipsas modica res mea tam mobile quam et immovile, omnia in ipsum sanctum et venerabilem locum offerri et condonare previdi, ut omnia in tua, qui supra, Domenico abbati, vel de successoribus suis, sit potestate avendum, ordinandum, qualiter iuxta Deum et sancta regula nobis bono animo fuerit stabilitum, permaneat, sicut et iam ante os annos tibi Domenico abbati vel in ipsum sanctum monasterio beati sancti Bartolomei per caritis voluminatam dotes, quam et alia monimina facta in sancto Georgio, tradedi atque dedi, ut omnia iuxta ipsi doti, quas inivi parentibus meis, vel ipse Amicastu facti habuerunt, per vestra ordinatione, et sancta congregatione huius monasterii sancti Bartholomei esset ordinatum, ipsa ecclesia sancti Georgii omni tempore stabilitum permaneat, et Arundus diaconus scribere rogavi.

Actu ad Umbrone, casa avitationis mea, regnum et indictione suprascripta feliciter.

Signum ✕ manus Falconi clerico, qui hanc cartulam fieri rogave, et nomen suum et signum cruci manibus suis fece, et eis relecta complacue.

✕ Signum manus Altipert filio quondam Fratri rogatus testis.

D Signum ✕ manus Pranduli filio quondam Finandi testis.

Signum ✕ manus Pranduli filio quondam Bauti rogatus testis.

Signum ✕ manus Fusoli filio quondam Bautoui rogatus testis.

Signum ✕ Adunald filio quondam Achiput Coppi rogatus testis.

Signum ✕ manus Gloriosi de Cuccliano rogatus testis.

Eg. Guilleradu clerico rogatus ad Falco clerico testis suscripsi.

Ego qui supra Avundus scriptor post a testibus roborata tradita complevi et dedi.

Ego Gualbertus notarius et iudex sacri palatii A exemplar exemplatum est, et quod inibi scriptum scriptor autenticum illud vidi, et legi unde hoc inveni, fideliter exemplavi.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

SANCTUS GALLUS. ABRAS ET CONFESSOR.	
NOTITIA HISTORICA, ex Fabric.	9
Alia NOTITIA, ex Galland.	<i>Ibid.</i>
Sancti Galli sermo habitus Constantiæ.	13
APPENDIX. — EPIGRAMMATA SEU HYMNI SACRI ANTIQVORVM PATRVM MONASTERII SANCTI GALLI: BERNARDI, COLUMBANI, ECKERHARDI, HARTMANNI, NOTKERI BALBULI, NOTKERI MEDICI, RATPERTI, STRABI GALLI FULDENSIS, TUTELONIS, WALDRAMMI, ANONYMORVM, A CANISIO PRIMUM EX VETVSTISSIMIS MSS. COD. SANCTI GALLI EDITA.	25
Canisius ad lectorum.	<i>Ibid.</i>
In hymnos sacros divi Galli Patrum præfatio Jodoci Metzleri,	27
Bassogii de his carminibus observatio.	<i>Ibid.</i>
<i>Epigrammata seu hymni sacri.</i>	29
Versus Hartmanni monachi sancti Galli ante Evangelium canendi.	<i>Ibid.</i>
Ejusdem Hartmanni de natali Innocentium, ad processionem.	31
Ejusdem Hartmanni de eadem festivitate.	<i>Ibid.</i>
Ejusdem Hartmanni litaniæ, ad processionem diebus Dominicis.	33
Carmen Sapphicum ejusdem monachi sancti Galli anonymi.	35
Litaniz anonymi ejusdem Patris sancti Galli.	34
Item etiam anonymi alia.	35
Versus Ratperti de festivitate sancti Galli.	<i>Ibid.</i>
Notker Lantberto fratri salutem. — Quid singulæ litteræ in superscriptione significant cantilenæ, prout potui, juxta tuam petitionem explanare curavi.	37
Nota Canisii.	<i>Ibid.</i>
Litania Ratperti ad processionem diebus Dominicis, ex M.	39
Ejusdem Ratperti ad Eucharistiam sumendam.	40
Versus ad regem suscipiendum, ut arbitror, ejusdem Ratperti.	<i>Ibid.</i>
Item de Veteri Testamento.	<i>Ibid.</i>
Notkeri Magistri.	<i>Ibid.</i>
Ratperti, ad reginam suscipiendam.	41
Ad descensum fontis.	<i>Ibid.</i>
Notkeri Magistri, cognomento Balbuli, litania rhythmica.	42
Hymnus Notkeri Magistri, cognomento Balbuli, de sancto Columbano ad utraqve vesperas et ad laudes.	43
Versus Hartmanni ad suscipiendum regem.	<i>Ibid.</i>
WalDRAMMI decani.	44
Item de quo supra.	<i>Ibid.</i>
Versus Ratperti de sancto Magno.	<i>Ibid.</i>
Versus ad solemnem per campos et montes processionem de reliquiis sancti Galli, ibi tum præsentibus, ex eodem.	46
Item de quo supra, anonymi, etc.	<i>Ibid.</i>
De sancto Magno.	47
Invitatio sancti Magni, anonymi.	48
Notkeri physici, seu zabionis, hymnus de una virgine.	<i>Ibid.</i>
Eckerhardi decani hymnus de simplice confessore. <i>Ibid.</i>	<i>Ibid.</i>
De eodem sancto Gallo anonymi hymnus, quotannis in ejus solemne cantari solitus.	49
Notkeri medici doctoris (ut eum antiquissimus Defunctorum liber appellat) excellentissimi hymnus de sancto Othmaro usitatus solitus.	<i>Ibid.</i>
Sancti Notkeri cognomento Balbuli ad Luitwardum abbatem Fuldiensem, archiepiscopellatum, Cæsaris protectorem (ut ipse loquitur) missum Galli, conclusio dedicatoria prioris partis sacrarum sequentiarum.	50
De Spiritu sancto, anonymi (Ex vetustissimo Codice).	<i>Ibid.</i>
Carmine de sancto Stephano fragmentum anonymi.	51
Fragmentum carminis sancti Tutelonis.	<i>Ibid.</i>
De Epiphania.	<i>Ibid.</i>
Fragmentum de Nativitate, anonymi.	51
Aliud de sancta Agnete.	52
Item tropus alius de Resurrectione Domini.	<i>Ibid.</i>
Item versus alii vetustissimi de sancto Notkero.	<i>Ibid.</i>
De sancto Joanne evangelista.	<i>Ibid.</i>
Anonymi, de Epiphania exponens lectionem Isaia, <i>Surge, illum.</i>	55
Tropus de Nativitate.	54
Alius de sancto Joanne evangelista.	<i>Ibid.</i>
Alius de Epiphania Domini.	<i>Ibid.</i>
Nota Canisii.	<i>Ibid.</i>
Versus in Nativitate Domini canendi in processionibus.	53
In Epiphania.	<i>Ibid.</i>
In festivitate sancti Othmari, versus ad processionem.	<i>Ibid.</i>
In susceptione principis.	56
D. P. N. Notkeri Balbuli hymnus de omnibus sanctis cantari solitus.	57
Ejusdem sancti Notkeri ad Ruodbertum episcopum met. hymni iv, de vita et miraculis p. otomartyris Stephani.	58
Hymnus primus de passione sancti Stephani.	<i>Ibid.</i>
Hymnus secundus de Revelatione corporis sancti Stephani.	59
Hymnus tertius de miraculis ipsius in Africa orientis.	60
Hymnus quartus de miraculis ejusdem in Cisariis partibus.	61
Fragmentum carminis sancti Notkeri de palmaria.	62
Memoriale reverendissimi D. Bernardi abbatis Secundi, quod dedit eidem fratri monacho, cum eum ad Academiam litterarum causa mitteret.	<i>Ibid.</i>
Tabula insigniorum mansionum monasterii sancti Galli.	65
De abbata Grimaldo abbati extracta.	63
De templo sancti Othmari.	<i>Ibid.</i>
Strabi Galli monachi Fuld., discipuli Rabani, dedicatio hortulorum sui, ad Grimaldum abbatem.	<i>Ibid.</i>
Ymmoni fratri, postea abbati, Eckerhardus de lege diclamen ornandi.	68
Item alias eidem aliqua.	<i>Ibid.</i>
In nomine capituli versus antiqui.	<i>Ibid.</i>
Versus ex Codice Vitæ sanctorum Galli, O. h. et Wib. quem Herimannus abbas, vel per se, vel per alium, multo cum auro paravit.	67
De sancta Wyborada sanctimoniali virgine prophetissa, martyre.	69
D. P. N. Notkeri versus in sanctum Gallum.	<i>Ibid.</i>
Rescripta Hartmanni ad episcopum Notkeri sibi profertam.	70
Principium libri ii de Vita sancti Galli a D. P. N. Notkero metricè scripta.	71
SANCTUS THEODORUS PAPA I.	
NOTITIA HISTORICA.	71
Jacobi Sironi admonitio ad lectorem de epistolis sancti Theodori.	75
EPISTOLA PRIMA synodica Theodori papæ I, ad Paulum patriarcham Constantinopolitanum.	73
EPIST. II, ad episcopos qui consecraverunt Paulum patriarcham Constantinopolitanum propter Pyrrhium ex patriarcha.	81
EPIST. III, Ecclesiarum Africanarum ad sanctum Theodorum Romanum pontificem.	81
EPIST. IV, Victoris Carthaginensis episcopi ad sanctum Theodorum Romanum pontificem.	85
EPIST. V, Pauli Constantinopolitani ad sanctum Theodorum Romanum pontificem.	91
EPIST. VI, sancti Theodori, pontificis Romani, ad Buliense monasterium privilegium.	91
MAURUS RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPUS.	91
NOTITIA HISTORICA.	103
EPISTOLA UNICA Mauri Ravennatensis archiepiscopi, ad	103

Martium pontificem Romanum adversus Monothelitarum hæresim.	103
SANCTUS MARTINUS I ROMANUS PONTIFEX.	
NOTITIA HISTORICA, ex Mansi.	105
Alia NOTITIA HISTORICA. Ejusdem sancti Martini passio excerpta ex cuius iam Christianissimi epistola directæ qui sunt in Occidente, seu Romæ et in Africa, orthodoxis Patribus.	111
EPISTOLÆ.	119
EPISTOLA PRIMA, encyclica, Martini papæ et synodi Romanæ ad omnes Christi fideles.	119
Epist. II, Martini papæ ad Amanum episcopum Trajectensem. — Disinadet ne episcopatum ablicet, mittit acta synodi Romanæ, ut ab episcopis Gallie, congregata synodo, confirmetur; monet ut Sigeberto regi suggerat de mittendis in urbem episcopis, qui legatione ad imperatorem fungantur.	153
Epist. III, ad Constantem imperatorem. — Nuntiat Monothelitarum hæresim in concilio, cuius acta transmittit, datamque ipsorumque ad eandem hæresim damnantiam hortatur.	157
Epist. IV, ad Ecclesiam Carthaginensem. — Probat fidei confessionem quam miserant; ad eandem tuendam ipsos excitat; acta concilii Lateranensis contra Monothelitas exponit.	145
Epist. V, ad Joannem episcopum Philadelphie. — Constituit eum in Oicenta vicarium cum potestate constituendi episcopos et presbyteros, lapsosque ad fidem redeuntes in pristino dignitatis gradu collocandi; improbat Macedonii et Petri electionem ab hæreticis factam; mittit acta concilii publicanda.	185
Epist. VI, ad Theodorum episcopum Esbuntiorum. — Ostendit eum sua confessione hæreticorum furorẽ repressisse, et ad obediendum Joanni Philadelphie episcopo, quem constituerat vicarium, hortatur.	165
Epist. VII, ad Antonium episcopum Baccatorum. — Cum jam resipuerit, ut in fide catholica persistat, et Philadelphie episcopo pareat, eum admonet.	165
Epist. VIII, ad Georgium archimandritam monasterii sancti Theodosii. — Laudat eum ob apostolicæ sedis ministrum defensum, et ut Philadelphorum episcopo obediat.	167
Epist. IX, ad Pantaliconem. — Absolutum fuisse Doremsem episcopum falso ab eo delatum, peccasse illos per quos a tum est quo minus sedis apostolicæ auctoritatem receperit episcopos et presbyteros ordinandi, et quid cum his qui non canonice in patriarchatu Jerosolymitano electi fuerant agendum.	169
Epist. X, ad Petrum, illustrem virum. — Commendatur ejus vitæ integritas, hortaturque ut vicario suo faveat.	175
Epist. XI, ad Ecclesiam Jerosolymitanam et Antiochenam. — Nuntiat Monothelitarum hæresim in concilio fuisse damnatam, ordinationemque Macedonii Antiochie, et Petri Alexandrinæ perperam esse actam. Ut in fide catholica persistant, et Joanni vicario, cui dictæ synodi acta misit, obediant.	175
Epist. XII, ad Thessalonicensem episcopum. — Cum non modo, ut promiserat, non resipuerit, verum eo auctore apostolicæ sedis apocrisarii in hæresim fuerint inducti, anathematizatur et deponitur.	181
Epist. XIII, ad Ecclesiam Thessalonicensem. — De Pauli damnatione, ejusque hæresi fugienda.	191
Epist. XIV, ad Theodorum. — Commemorat ea quæ Romæ passus est, cum inde a Calliopa exarcho vi abreptus, Constantinopolim missus est.	197
Epist. XV, ad Theodorum. — Ejusdem argumenti cum præcedente.	199
Epist. XVI, ad quemdam sibi clarissimum. — De exsilii sui calamitate.	201
Epist. XVII. — Ejusdem argumenti cum superiore.	203
PRIVILEGIA TRIA.	203
PRIVILEGIUM PRIMUM. — Quo sanctus Martinus Resbacense monasterium sub sua defensione suscipit, et ei concessas immunitates confirmat (an. 648).	205
PRIVILEGIUM II. — A sancto Martino papa I concessum Blandiniensi monasterio (an. 649).	208
PRIVILEGIUM III. — A sancto Martino papa I concessum Elnouensi monasterio (an. 649).	209
SANCTUS GALLUS EPISCOPUS CLAROMONTANUS.	
NOTITIA HISTORICA.	211
EPISTOLA sancti Galli ad sanctum Desiderium.	211
SANCTUS PAULUS VIRODUNENSIS EPISCOPUS.	
NOTITIA HISTORICA.	211
EPISTOLA PRIMA sancti Pauli Virodunensis episcopi ad sanctum Desiderium.	215
EPIST. II, ejusdem ad eundem.	213
RAURACUS VEL RAURACIUS NIVERNENSIS EPISCOPUS.	
NOTITIA HISTORICA.	215
EPISTOLA Rauracii Nivernensis episcopi ad sanctum Desiderium.	215
FELIX LEMOVICENSIS EPISCOPUS.	
NOTITIA HISTORICA.	215
EPISTOLA Felicis Lemovicensis episcopi ad sanctum Desiderium.	215
SANCTUS PALLADIUS ANTISSIODORENSIS EPISCOPUS.	
NOTITIA HISTORICA.	215
EPISTOLA sancti Palladii Antissiodorensis episcopi ad sanctum Desiderium.	215
CONSTANTIUS ALBIGENSIS EPISCOPUS.	
NOTITIA HISTORICA.	217
EPISTOLA Constantii Albigenensis episcopi ad sanctum Desiderium.	217
SANCTUS ARBO METENSIS EPISCOPUS.	
NOTITIA HISTORICA.	217
EPISTOLA sancti Abbonis ad sanctum Desiderium.	217
SANCTUS DESIDERIUS CADURCENSIS EPISCOPUS, ET HERCENYFRIDA MATER EJUS.	
NOTITIA HISTORICA.	217
VITA sancti Desiderii Cadurcensis episcopi et confessoris.	219
CAPUT PRIMUM.	219
CAP. II.	220
CAP. III.	221
CAP. IV.	222
CAP. V.	225
CAP. VI.	226
CAP. VII.	225
CAP. VIII.	226
CAP. IX.	227
CAP. X.	229
CAP. XI.	230
CAP. XII.	231
CAP. XIII.	231
CAP. XIV.	232
CAP. XV.	232
CAP. XVI.	234
CAP. XVII.	235
CAP. XVIII.	237
CAP. XIX.	238
INCIPIUNT MIRACULA.	
MIRACULUM PRIMUM.	239
MIRAC. II.	240
MIRAC. III.	240
MIRAC. IV.	240
MIRAC. V.	241
MIRAC. VI.	241
MIRAC. VII.	242
MIRAC. VIII.	242
MIRAC. IX.	242
MIRAC. X.	242
MIRAC. XI.	242
MIRAC. XII.	245
Epilogus.	Ibid.
In Desiderii epistolæ Cantii montium.	245
J. Basnagii observationes in Vita Desiderii episcopi ejusque ordinatore Severo Sulpitio, et epistolis quæ hic eduntur.	Ibid.
EPISTOLÆ.	247
LIBER PRIMUS. — DESIDERII EPISTOLÆ AD DIVERSOS.	Ibid.
EPISTOLA PRIMA, Desiderii ad Salustium episcopum.	Ibid.
EPIST. II, Desiderii ad Grimoaldum.	249
EPIST. III, Desiderii ad Sigebertum regem.	Ibid.
EPIST. IV, ejusdem ad eundem.	Ibid.
EPIST. V, Desiderii ad Dagobertum regem.	Ibid.
EPIST. VI, Desiderii ad Grimoaldum, præpositum palatii.	251
EPIST. VII, Desiderii ad Medoaklum, Trevericæ urbis episcopum.	Ibid.
EPIST. VIII, Desiderii ad Chodulfum.	252
EPIST. IX, Desiderii ad Albonem.	255
EPIST. X, Desiderii ad Dadonem episcopum.	Ibid.
EPIST. XI, Desiderii ad Paulum episcopum.	254
EPIST. XII, Desiderii ad Sulpitium.	Ibid.
EPIST. XIII, Desiderii ad Casarium.	253
EPIST. XIV, Desiderii ad quandam sanctimonialem.	Ibid.
EPIST. XV, Desiderii ad Felicem Narbonæ urbis episcopum.	256

EMIST. XVI, Desiderii ad episcopos, comites, tribunos, defensores, centenos et homines publica vel ecclesiastica agerates, pro Untedio commendatitia.	258
LIBER II. — DIVERSORUM PONTIFICUM AD DESIDERIUM	
EPISTOLÆ.	
Epistola prima, Sulpitii ad Desiderium.	Ibid.
Epist. II, Bertigisii ablati ad Desiderium, cum adhuc laicus in palatio degeret.	Ibid.
Epist. III, Aniculi episcopi ad Desiderium.	258
Epist. IV, Constantii et Dadonis episcoporum ad Desiderium.	Ibid.
Epist. V, Sulpitii ad Verum Rutente [Leg. Rutena] episcopum.	259
Epist. VI, Elegii ad Desiderium.	Ibid.
Epist. VII, Rauracii ad Desiderium.	Ibid.
Epist. VIII, eadem ac epist. XVI, lib. 1.	260
Epist. IX, Sigeberti regis ad Desiderium.	Ibid.
Epist. X, Sulpitii ad Desiderium.	Ibid.
Epist. XI, Pauli ad Desiderium.	Ibid.
Epist. XII, ejusdem ad eundem.	261
Epist. XIII, Abbonis ad Desiderium.	262
Epist. XIV, Chaenuifi ad Desiderium.	Ibid.
Epist. XV, Constantini ad Desiderium.	263
Epist. XVI, Veri ad Desiderium.	Ibid.
Epist. XVII, Sigeberti regis ad Desiderium.	264
Epist. XVIII, Palladii episcopi ad Desiderium.	Ibid.
Epist. XIX, Veri ad Desiderium.	265
Epist. XX, Galli ad Desiderium.	Ibid.
Epist. XXI, Felicis ad Desiderium.	266
Fragmentum testamenti Desiderii Cadurcensis episcopi.	265
SANCTUS DONATUS VESONTIONENSIS EPISCOPI.	
NOTITIA HISTORICA.	
Observatio critica in sancti Donati regulam.	267
De sancto Donato Vesontionensi ejusque regula veterum testimonia.	Ibid.
SANCTI DONATI VESONTIONENSIS EPISCOPI REGULA AD VIRGINES.	
Prologus.	Ibid.
CAPUT PRIMUM. — Qualis debeat esse abba issa.	Ibid.
CAP. II. — De adhibendis ad consilium sororibus.	275
CAP. III. — Quæ sunt instrumenta bonorum operum.	276
CAP. IV. — Qualis esse debeat abbatissa.	277
CAP. V. — De preposita monasterii.	Ibid.
CAP. VI. — Ut quæ ad conversionem venerit non statim recipiatur.	Ibid.
CAP. VII. — De his quæ, relictis maritis, ad monasterium veniunt, qualiter recipiuntur.	278
CAP. VIII. — Ut nulli liceat rem propriam possidere.	Ibid.
CAP. IX. — Ut nemo peculiare opus sine jussione faciat.	Ibid.
CAP. X. — Ut nulla despiciat sororem suam.	279
CAP. XI. — Ut nulli liceat semetipsum habere mansionem.	Ibid.
CAP. XII. — Qualiter senes aut infirmæ gubernandæ sint.	Ibid.
CAP. XIII. — Qualiter ad officium divinum curratur.	280
CAP. XIV. — De his quæ ad opus Dei vel ad mensam tarde occurrerint.	Ibid.
CAP. XV. — De significanda hora operis Dei.	Ibid.
CAP. XVI. — De oratorio monasterii.	Ibid.
CAP. XVII. — De disciplina psallendi in oratorio.	281
CAP. XVIII. — De reverentia orationis.	Ibid.
CAP. XIX. — Qualiter silentio studere debeant sorores.	Ibid.
CAP. XX. — Quando vacent lectioni.	Ibid.
CAP. XXI. — Si omnes æqualiter debent necessaria accipere.	282
CAP. XXII. — Qualis debet esse ancilla Dei dum castigatur.	Ibid.
CAP. XXIII. — Qualiter ad confessionem in omnibus diebus veniant.	Ibid.
CAP. XXIV. — De his quæ ad lecturam suam aliquid occultare præsumserint.	Ibid.
CAP. XXV. — De his quæ non custodierint benedictionem ad mensam, et cætera similia.	283
CAP. XXVI. — De his quæ in coquina aliquid effuderint.	Ibid.
CAP. XXVII. — De his quæ sine oratione egrediuntur domo.	Ibid.
CAP. XXVIII. — Quæ profert fabulas otiosas ad aliam, et quæ se excusaverit, et dicit consilium contra consilium.	Ibid.
CAP. XXIX. — De his quæ reprehendunt aliarum opera,	

et cætera similia.	283
CAP. XXX. — De his quæ cum preposita sua superbe contendunt.	284
CAP. XXXI. — De his quæ non postulant veniam correctæ, et cætera similia.	Ibid.
CAP. XXXII. — Ut nulla alterius teneat manum, nec juvenculæ se invicem appellet.	Ibid.
CAP. XXXIII. — Ut sedentes ad mensam lateant.	Ibid.
CAP. XXXIV. — Qualiter aut quibus temporibus genua flectantur.	Ibid.
CAP. XXXV. — Ut jurare omnino non liceat.	285
CAP. XXXVI. — De Quadragesimæ observatione.	Ibid.
CAP. XXXVII. — Quot sunt gradus humilitatis.	Ibid.
CAP. XXXVIII.	286
CAP. XXXIX.	Ibid.
CAP. XL.	Ibid.
CAP. XLI.	Ibid.
CAP. XLII.	287
CAP. XLIII.	Ibid.
CAP. XLIV.	Ibid.
CAP. XLV.	Ibid.
CAP. XLVI.	Ibid.
CAP. XLVII.	Ibid.
CAP. XLVIII.	Ibid.
CAP. XLIX. — De tacuitate.	288
CAP. L. — De custodia oculorum.	Ibid.
CAP. LI. — Ut peccatum alterius non celetur.	Ibid.
CAP. LII. — Ut inter se litigare vel convicia dicere non debeant.	289
CAP. LIII. — Ut nulla a parentibus suis sine jussione aliquid accipiat.	290
CAP. LIV. — Ut nulla cujuslibet alterius filiam in baptismo excipiat.	Ibid.
CAP. LV. — Qualiter provisores monasterii, vel reliqui viri, intra monasterium debeant introire.	Ibid.
CAP. LVI. — Ut neque matronæ sæculares ingredi permittantur, vel puellæ.	Ibid.
CAP. LVII. — Qualiter abbatissa in saluatorium salutandum exeat, vel qualiter ancillæ Domini suos parentes debeant salutare.	291
CAP. LVIII. — Ut convivium nulli præparetur.	291
CAP. LIX. — Ne abbatissa extra congregationem reficiat.	291
CAP. LX. — Quales ad posticum eligi debeant.	292
CAP. LXI. — De cellariis monasterii qualiter esse debeant.	292
CAP. LXII. — De ferramentis, aut aliis rebus monasterii, vel vestibus.	293
CAP. LXIII. — Ut ornamenta, vel varia opera in monasterio non fiant.	293
CAP. LXIV. — Ut capiti quæ mensura ligentur.	293
CAP. LXV. — Quomodo dormire debeat.	293
CAP. LXVI. — De ordine congregationis.	293
CAP. LXVII. — De septimanariis coquina.	294
CAP. LXVIII. — Si sorori impossibilia injungantur.	294
CAP. LXIX. — Qualis debet esse modus excommunicationis.	294
CAP. LXX. — De gravioribus culpis.	295
CAP. LXXI. — De his quæ junguntur sine jussione excommunicatis.	295
CAP. LXXII. — Qualis debet esse sollicitudo circa excommunicatas.	295
CAP. LXXIII. — De his quæ sæpius correctæ non emendaverint.	296
CAP. LXXIV. — Ut non præsumat altera aliam defendere.	296
CAP. LXXV. — De ordine quo psallere debeant.	296
CAP. LXXVI. — Quibus horis reficiant sorores.	296
CAP. LXXVII. — De electione abbatissæ.	297
SANCTUS LANDERICUS, PARIISIENSIS EPISCOPI.	
NOTITIA HISTORICA.	
CHARTA qua sanctus Landericus, episcopus Parisiensis, immunitates concedit monasterio sancti Dionysii (an. 632).	298
SANCTUS SIGEBERTUS REX FRANCORUM.	
NOTITIA HISTORICA.	
VITA sancti Sigeberti regis, auctore Sigeberto monacho Gemblacensi.	303
CAPUT PRIMUM. — Sancti Sigeberti majores, natalitas.	303
CAP. II. — Baptismus, educatio.	303
CAP. III. — Regnum Austrasiorum. Obitus Dagoberti.	308
CAP. IV. — Sancti Pipini obitus. Majordomus Grimoaldus. Bellum Thuringicum.	309

CAP. V. — Monasteria dotata, elemosynæ, mors, sepultura.	311
ANALECTA de Sigeberto rege ex variis auctoribus.	315
§ I. — Sancti Sigeberti uxor Innechildis, filius Dagobertus rex Austrasiorum; neptis sancta Irmina, abnepos sanctus Gregorius Ultrajectinus, alique a sancto Sigeberto prognati.	315
§ II. — Monasteria extracta, dotata.	316
PROLEGOMENA ad sancti Sigeberti diplomata.	317
§ I. — Diplomata sincera.	317
§ II. — Diploma spurium unicum.	319
EPISTOLÆ ET DIPLOMATA.	319
EPISTOLA PRIMA, ad sanctum Desiderium Cadurcensem episcopum.	319
EPIST. II, ejusdem ad eundem.	319
DIPLOMA PRIMUM, quo Sigebertus monasterium Consagougnidense condit, et ibi Remacum abbatem constituit (an. 644).	319
DIPLOMA II, quo Sigebertus dona confert monasteriis Stabulensi et Malmundariensi (an. 651).	321
DIPLOMA III, quo Sigebertus cellas sancti Hilarii et sancti Eucharri, ecclesiæ Trevirensi sancti Petri violenter ablatas, restituit (an. 655).	323
DIPLOMA IV, quo Sigebertus rex omnium proventuum suorum in pago Spirensi decimam partem ecclesiæ Spirensi ascribit (circa an. 653).	324
APPENDIX ad sanctum Sigebertum.	325
CRANTA qua Grimoaldus douat monasteriis Stabulensi et Malmundariensi villam Germaniacum (an. 650).	325
SANCTUS LIVINUS.	
VITA sancti Livini episcopi et martyris, auctore Bonifacio comite.	326
Mabilonii observationes præviæ.	326
Prologus auctoris.	326
Incipit vita.	329
EPISTOLA sancti Livini episcopi et martyris ad Florbertum Gandæ abbatem.	345
SANCTUS EUGENIUS EPISCOPUS TOLETANUS.	
PROLEGOMENA.	347
NOTITIA HISTORICA.	347
VITA sancti Eugenii III.	353
SANCTI EUGENII III EPISCOPI TOLETANI OPUSCULORUM PARS PRIMA.—MISCELLANEA.	
Monitum ad lectorem.	357
PRÆFATIO.	359
I. Oratio ad Deum.	359
II. Communio mortalitatis humanæ.	360
III. De mentis humanæ mutabilitate.	360
IV. De bono pacis.	360
V. Contra ebrietatem.	360
VI. Contra crapulam.	360
VII. De basilica sanctorum decem et octo martyrum.	361
VIII. De basilica sancti Vincentii in Cæsaraugusta, ubi dicitur cruor ejus effusisse.	361
IX. De basilica sancti Emiliani.	361
X. In basilica sancti Felicis quæ est in Tuscanesio.	361
XI. Querimonia æritudinis propriæ.	362
XII. Lamentum de adventu propriæ senectutis.	362
XIII. Eiusdem metro trochaico de brevitate hujus vite.	364
XIV. Sancti Eugenii episcopi Toletani epitaphium proprium.	365
XV. Item aliud.	365
XVI. Item aliud.	365
XVII. Domini Evangelii.	365
XVIII. Pacis redintegratio.	365
XIX. Heptametrum de primordio mundi.	365
XX. Monastica de decem plagis Ægypti.	366
XXI. De inventoribus litterarum.	366
XXII. De animantium ambigenia.	366
XXIII. Ad Joannem.	366
XXIV. Ad Eusebium presbyterum.	366
XXV. Ad quemdam familiarem.	367
XXVI. Item ad eundem.	367
XXVII. Item ad eundem.	367
XXVIII. Versus de tempore.	367
XXIX. Versus supra lectum.	367
XXX. Versus de estate.	368
XXXI. De morte conjugis Chindasvinti regis.	368
DRACONTII HEXAEMERON A SANCTO EUGENIO JUSSU REGIS EMENDATUM.	
EPISTOLA sancti Eugenii ad Chindasvintum regem.	369
PRÆFATIO.	369
LIBER PRIMUS.	371
LIBER II, AD THEODOSIUM JUNIOREM AUGUSTUM.—Hoc	

sequenti libello auctoris satisfactio continetur, qua ab omnipotente Deo veniam petit, ne præcedenti carminum aliquid incautus errasset. Dein Theodosio Juniori Augusto precem defert, cur de triumphis illius eodem opere lacuisset.

Monastica recapitulationis septimi diei a beato Eugenio in fine libri Dracontii adjicienda.

SANCTI EUGENII III EPISCOPI TOLETANI OPUSCULORUM PARS II.—SEQUUNTUR MISCELLANEA.	
Lectori admonitio.	369
I. Item aliud Eugenii epitaphium.	369
II. Item tetrasticha in senectam.	369
III. Versus supra lectum.	369
IV. Item aliud.	369
V. Distichon Philomelaicum.	369
VI. Item.	369
VII. Item dialogon tetrastichon.	369
VIII. Item carmen Philomelaicum.	369
IX. De ulmis, et passeribus.	369
X. De jurgio quod accidit.	369
XI. De partibus humani corporis.	369
XII. De Phœnice ave.	369
XIII. De Alcone.	369
XIV. De hirundine.	369
XV. De turtura.	369
XVI. De pavone.	369
XVII. De avibus loquacibus.	369
XVIII. De hubone.	369
XIX. De echina piscicula.	369
XX. De stellione.	369
XXI. Asyndeton de quinque sensibus.	369
XXII. De temporibus anni.	369
XXIII. Distichon prognosticon.	369
XXIV. Item prognosticon.	369
XXV. De glacie.	369
XXVI. Ænigma.	369
XXVII. De gagathe lapide.	369
XXVIII. De magnete.	369
XXIX. De asbeston.	369
XXX. De adamante.	369
XXXI. De speculari.	369
XXXII. De citri qualitate.	369
XXXIII. In disco argenteo.	369
XXXIV. In vase salario.	369
XXXV. In stibulum matronilem.	369
XXXVI. In columnam parvulam.	369
XXXVII. De arula.	369
XXXVIII. Interrogatio pro cœli qualitate; responsio pro serenitate; item pro nubilo; item cum cœlum mistum est.	369
XXXIX. De qualitate ventorum.	369
XL. Ad Calidam.	369
XLI. Ad Sabana.	369
XLII. Conclusio.	369
XLIII. De superbia et humilitate.	369
PROVERBIA.	369
XLIV. De frontis indicio.	369
XLV. Proverb. ii.	369
XLVI. Proverb. iii.	369
XLVII. Proverb. iv.	369
XLVIII. Proverb. v.	369
XLIX. Proverb. vi.	369
L. Proverb. vii.	369
LI. Proverb. viii.	369
LII. SENTENTIÆ SEPTEM.	369
DISTICHON DIVERSEM.	369
LIII. Distich. i.	369
LIV. Distich. ii.	369
LV. Distich. iii.	369
LVI. Distich. iv.	369
LVII. Distich. v.	369
LVIII. Monostichon.	369
LIX. Versus in bibliotheca.	369
LX. De dilectione.	369
LXI. De timore.	369
LXII. De observandis mandatis Domini.	369
LXIII. De sapientia.	369
LXIV. De prudentia.	369
LXV. De simplicitate.	369
LXVI. De patientia.	369
LXVII. De judicio.	369
LXVIII. De justitia.	369
LXIX. De misericordia.	369
LXX. De decimis dandis.	369
LXXI. De thesauro in cœlo collocando.	369
LXXII. De defendendo pupillos et viduas.	369
LXXIII. De avaritia.	369

LXXIV. De pace.	397	CAP. XVI. — Benedicta cellam parat.	466
LXXV. De zelo bono.	397	CAP. XVII. — Benedicta socias congregat. A marito frustra repetitur. Moritur.	467
LXXVI. De clementia.	397	CAP. XVIII. — Fructuosus nunquam sine fractu.	467
LXXVII. De consilio.	397	CAP. XIX. — Orientem clam petiturus retinetur.	468
LXXVIII. De presidio Domini.	397	CAP. XX. — Pontifex factus, monachi habitum et mores servat.	468
LXXIX. De oratione.	398	CAP. XXI. — Cœnobii construendis immoritur.	468
LXXX. De sacerdotibus.	398	CAP. XXII. — Mortis præcius obit.	468
LXXXI. De pontificibus.	398	SANCTUS ANNEMUNDUS EPISCOPUS LUGDUNENSIS.	
LXXXII. De presbyteris.	399	NOTITIA HISTORICA.	469
LXXXIII. De admonendo monachos.	399	CHARTA sancti Annemundi ad Lugdanense sancti Peiri monasterium.	475
LXXXIV. De iudicibus.	399	Breiquy monitum.	475
EPITAPHIA.	399	VERUS RUTHENENSIS EPISCOPUS.	
LXXXV. Epitaphium Chindasvinto regi conscriptum.	399	NOTITIA HISTORICA.	475
LXXXVI. Epitaphium Nicolao avo.	400	EPITOLA ad sanctum Desiderium Cadurensensem episcopum.	475
LXXXVII. Epitaphium Evantio.	400	SS. ELIGIUS ET AUDOENUS NOVIOMENSIS ET ROTHOMAGENSIS EPISCOPI.	
LXXXVIII. Epitaphium Basilæ.	400	NOTITIA HISTORICA in sanctum Eligium.	475
LXXXIX. Fragmentum epitaphii.	400	NOTITIA HISTORICA in sanctum Audoenum.	475
APPENDIX AD SECUNDAM PARTEM SANCTI EUGENII OPUSCULORUM.	401	VITA SANCTI ELIGII EPISCOPI NOVIOMENSIS, A SANCTO AUDOENO ROTHOMAGENSIS EPISCOPO SCRIPTA.	477
Monitum.	401	Monitum in vitam sancti Eligii.	477
I. In lecto regis.	401	Beati Audoeni prologus.	479
II. Epitaphium conjugale glorioso domino Reccesvinto regi.	401	LIBER PRIMUS.	481
III. Idilon.	401	CAPUT PRIMUM. — De prosapia sancti Eligii et loco natiuitatis ejus.	481
IV. Versi in ecclesia sancti Joannis.	402	CAP. II. — De præsigio quod sensit mater de puero.	481
V. Fragmentum hymni in laudem sancti Dionysii Areopagitæ sancto Eugenio III ab aliquibus ascripti.	402	CAP. III. — De moribus quibus optimis accrescebat.	482
SANCTI EUGENII EPISCOPI TOLETANI OPUSCULORUM TERTIA PARS. — EPISTOLÆ QUATUOR.	405	CAP. IV. — Relicta patria, Franciam petit.	482
EPISTOLA PRIMA, sancti Eugenio III ad Braulionem.	405	CAP. V. — Quo ordine ad notitiam regis pervenit.	482
EMSR. II, Braulionis ad Eugentium.	404	CAP. VI. — Eidem rex juramentum extorquere nitens est.	483
EMSR. III, Eugenio ad Protasium Tarraconensem.	411	CAP. VII. — Quo ordine penitentiam gesserit.	484
EMSR. IV, Talonis episcopi Casaraugustani ad Eugentium.	415	CAP. VIII. — Divinitus remissionis indicium accipit.	485
SANCTUS VALERIUS ABBAS.		CAP. IX. — De morte Clotarii, et quanta familiaritate habitus sit apud principes.	486
NOTITIA HISTORICA.	417	CAP. X. — Quanto studio in Dei timore et misericordie operibus profecerit.	487
OPUSCULA.	421	CAP. XI. — Quantum pauperibus et peregrinis præbuerit obsequium.	489
EPISTOLA de beata Echeria.	421	CAP. XII. — Descriptio habitus et formæ ejus; et jugitas orationis.	490
Epitameron consummationis libri hujus.	425	CAP. XIII. — Britanniam adiens, pacem cum principe fecit.	491
DE VANA SÆCULI SAPIENTIA.	425	CAP. XIV. — Apud regem Dagobertam quidquid poposcisset obtinebat.	492
DICTA beati Valerii ad beatum Donadeum scripta. — De Maximo monacho, qui Valerio visionem propriam retulit de paradisi amicitia et de lamentis baratri.	431	CAP. XV. — Quo ordine monasterium Solemniacense edificavit.	492
— De Bouello monacho, cui revelatio inferni facta est, et se apud Legionensem civitatem ad sanctorum martyrum corpora retruxit, ac ibidem dum hæc Valerius scriberet permanebat.	435	CAP. XVI. — Qua instantia regularem disciplinam in eodem monasterio custodivit.	493
— De cœlesti revelatione, facta Baldario qui sancto Fructuoso in opere lapideo deserviebat, et adhuc in vivis erat.	455	CAP. XVII. — Quo ordine Parisiis ancillarum Dei construxit monasterium.	494
— De monachorum penitentia.	456	CAP. XVIII. — Beatorum Pauli et Martialis fundavit ecclesias; et de carcere aperto.	495
— De genere monachorum.	457	CAP. XIX. — De incendio urbis Parisiacæ.	496
VALERII NARRATIONES superius memorato Patri nostro Donadeo.	459	CAP. XX. — Quanto studio quotidie in melius vir sanctus profecerit.	496
Ordo querimonie prefatio discriminis.	459	CAP. XXI. — Quo ordine cœnobii peragraverit.	497
REPLICATIO SERMONUM A PRIMA CONVERSIONE.	447	CAP. XXII. — Quod pedestri labore ad loca sancta properavit, et de cura egenorum.	498
Quod de superioribus querimoniis residuum sequitur.	455	CAP. XXIII. — In natali sancti Dionysii claudam sanavit.	499
DE NOVÆ VITÆ INSTITUTIONE.	457	CAP. XXIV. — Manum aridam jocabiliter sanavit.	500
VITA SANCTI FRUCTUOSI BRACARENSIS EPISCOPI.	457	CAP. XXV. — Ex modico vini plures pauperes potavit.	500
Mabilionii observationes prævia.	457	CAP. XXVI. — Contractam in basilica sancti Germani sanavit.	501
Incipit vita vel memoratio mirabiliorum quæ Deus per boni obsequii famulatum sanctissimi Fructuosi episcopi ad corroborandam fidem credentium statuit ad salutem.	459	CAP. XXVII. — Gamapio vico claudum erexit.	501
Prologus.	459	CAP. XXVIII. — De metallo auri in sinu reperto.	502
CAPUT PRIMUM. — Regio ortus genere, sit clericus. Deum habet vindicem.	460	CAP. XXIX. — De cæco Parisiis illuminato.	502
CAP. II. — Monasterium Complutense exstruit.	461	CAP. XXX. — De basilica vastata, et spoliis restituta.	503
CAP. III. — Secedit in solitudinem.	462	CAP. XXXI. — De homine seminece vitæ restituito.	503
CAP. IV. — A venatoris ictu servatur illæsus.	462	CAP. XXXII. — Quod multas fabricavit tumbas.	504
CAP. V. — Monasteria varia ædificat.	462	CAP. XXXIII. — De morte Dagoberti regis, et concilio apud urbem Romam sub papa Martino.	505
CAP. VI. — Mare iranat absque navi. Monasterium in insula condit.	462	CAP. XXXIV. — De multismodi Martini papæ tormentis, ejusque vita per martyrium finita.	505
CAP. VII. — Multos ad se trahit.	463	CAP. XXXV. — De concilio apud Aurellanos Galliarum urbem, et hæretico a finibus Gallias expulso.	506
CAP. VIII. — Recapitulatio.	463	CAP. XXXVI. — Quod plures apostatas vir sanctus astita sua deprehendit atque notavit.	507
CAP. IX. — A graculis proditur.	463	CAP. XXXVII. — Quantum semper dilectionem erga	
CAP. X. — Damulam venatoribus subductam habet familiarem.	463		
CAP. XI. — Rustici violentas manus signo crucis compescit.	464		
CAP. XII. — Codices in aquam mersos intactos recuperat.	465		
CAP. XIII. — Sublatis remis navem orando flectit.	465		
CAP. XIV. — Commodum tempus prædicit. Cœnobium in Gaditana insula erigit.	466		
CAP. XV. — Omnes ad se trahens, a rege impeditur.	466		

pauperes haberit.	507
CAP. XXXVIII. — Quanta bonitate peregrinos fovit, quantumque profecerit.	508
CAP. XXXIX. — Laus ejus prolixius habita.	509
CAP. XL. — Epilogos.	510
LIBER II.	510
PREFATIO.	510
CAPIT. PRIMUM. — De hæresi Simoniacæ Gallias pervasante.	511
CAP. II. — De ordinatione episcopatus ejus.	511
CAP. III. — Quanta instantia plebem commissam traxit ad viam salutis.	513
CAP. IV. — De laude ejus prolive descripta.	514
CAP. V. — De cænobio Noviono constructo.	515
CAP. VI. — De multis ab eo sanctorum prolatis corporibus, et de inventione sancti Qulthaii.	515
CAP. VII. — De inventione sancti Pistoalis aliorumque sanctorum.	517
CAP. V. II. — Quanto labore apud barbaros desudavit.	518
CAP. IX. — Qua doctrina in populo polleret, quibus præcipue floreret virtutibus.	519
CAP. X. — In provincia partes dæmoniacum liberavit.	520
CAP. XI. — Quomodo in villa Ampucio dæmoniosam liberavit.	520
CAP. XII. — Ut cogitam in spiritu causam furti indicavit.	520
CAP. XIII. — Qua demum institutione semetipsum excoluit.	521
CAP. XIV. — Ut patriam revisens Bituricas, reos carcere liberavit.	522
CAP. XV. — Quibus monitis exhortans evangelizabat populo.	524
CAP. XVI. — Qua polchre exhortationem terminans, populo contestabatur.	520
CAP. XVII. — De miraculo vini, ubi vas vacuum post repletum invenitur.	521
CAP. XVIII. — Quanta severitas ejus verbum comitaretur, et de interitu infamati viri.	522
CAP. XIX. — De potentatu verbi, et de dæmoniacis liberatis.	523
CAP. XX. — Quod in basilica quadam cursam vel oblationem interdicti celebrari.	524
CAP. XXI. — Arbuscula nucarii arefacta.	525
CAP. XXII. — Dæmoniaci ad ejus imperium siluerunt.	526
CAP. XXIII. — Ut famulum a ficta sanavit.	526
CAP. XXIV. — Ievitam a lateris dolore sanavit.	526
CAP. XXV. — De presbytero ab eo sanato.	526
CAP. XXVI. — De gratia prophetiæ eidem collata, et de morte Erchenoldi.	527
CAP. XXVII. — De morte Flavadi ab eo ante prædicta.	528
CAP. XXVIII. — De visione episcopatus Simplicii.	528
CAP. XXIX. — De visione dispersionis cænobii.	529
CAP. XXX. — Cuidam Dei famulo futura prædixit.	529
CAP. XXXI. — Ortum Lotharii regis olium prædixit, et alia plura.	530
CAP. XXXII. — Quanta moderatione se vir sanctus dispensabat, et quod populis exemplum daret.	531
CAP. XXXIII. — Obitum suum dumtaxat prædixit.	532
CAP. XXXIV. — Quo ordine a sæculo migravit.	533
CAP. XXXV. — Valedictio et oratio ultima, et de miraculo egredientis animæ viso.	535
CAP. XXXVI. — Sanguis ex naribus ejus fluxit, et corpus ejus magno pondere aggravatur.	537
CAP. XXXVII. — Pompa funeris ejus, et laus beatitudinis.	538
CAP. XXXVIII. — De virtutibus quibus post obitum claruit.	570
CAP. XXXIX. — Ut cuidam cellano apparens miraculum declaravit.	571
CAP. XL. — Ut eidem in palatio visus regnam commovere præcepit.	571
CAP. XLI. — De sepulcro ejus sudante.	572
CAP. XLII. — De medicina ex liquore provisa.	572
CAP. XLIII. — Quidam viuitor super ejus morte exultans percussus est.	573
CAP. XLIV. — Quod vincit rei contra ejus basilicam solvantur.	574
CAP. XLV. — De catena ante ejus sepulcrum rupta.	574
CAP. XLVI. — De equo sancti.	574
CAP. XLVII. — De miraculis in transmigatione corporis ejus ostensis.	575
CAP. XLVIII. — De cæcis, et puella sanata.	576
CAP. XLIX. — De miraculo in cecidillo ostenso.	576
CAP. L. — De puero contracto sanato.	577
CAP. LI. — De femina muta et cæca sanata.	578
CAP. LII. — De alia puella similiter muta ab eo sa-	

nata.	578
CAP. LIII. — De clade Parisiis, et vocatione aureæ abbatis.	578
CAP. LIV. — De portento Garifredo præcenseno.	579
CAP. LV. — De puero Ebroini filio sanato.	579
CAP. LVI. — De viro perjuro cujus viscera diffusa sunt.	580
CAP. LVII. — De interitu viri qui agrum basilicæ invasit.	580
CAP. LVIII. — Item de alio perjurante mortuo.	581
CAP. LIX. — De homine rabioso sanato.	581
CAP. LX. — De muliere a pustula sanata.	581
CAP. LXI. — De interitu filii qui patrem criminabat.	582
CAP. LXII. — De leproso mundato.	583
CAP. LXIII. — De claudo sanato.	583
CAP. LXIV. — De fure in basilica comprehenso.	584
CAP. LXV. — Vir beatus cuidam nimis anxio et auxilium a se poenenti apparuit.	584
CAP. LXVI. — De monacho a pustula sanato.	585
CAP. LXVII. — De miraculo reliquiarum Turonis ostenso.	585
CAP. LXVIII. — Similitimum Noviono signum præmonstratum.	586
CAP. LXIX. — De monacho per amphibalam sanato.	586
CAP. LXX. — Item de alio a tertiano typo sanato.	587
CAP. LXXI. — Clericus quidam sancti pignora venditans incendio circumvallatur.	587
CAP. LXXII. — De cæco et claudo sanatis.	587
CAP. LXXIII. — De levita sanato.	588
CAP. LXXIV. — De monacho a dolore pedis sanato.	588
CAP. LXXV. — De miraculis ad lectum ejus ostensis.	588
CAP. LXXVI. — De correctione regis Lotharii et dolore ab eo subiato.	589
CAP. LXXVII. — Puella perjurans defungitur.	590
CAP. LXXVIII. — De miraculo similiter ad altum ejus lectum ostenso.	590
CAP. LXXIX. — De multimodis miraculorum signis quæ quotidie ad ejus ostenduntur memoriam.	591
CAP. LXXX. — Apologeticum.	591
EPISTOLA Audoeni ad Rodobertum.	591
EPISTOLA Rodoberti ad eundem Audoenum.	591
HOMILIAE SANCTI ELIGII.	593
HOMILIA PRIMA, in Natali die Domini. — De pace servanda et de elemosyna.	595
HOMIL. II, in die Purificationis sanctæ Mariæ. — De Evangelio et de usu luminarium.	597
HOMIL. III, in Quadragesima. — De jejuniis laudibus.	603
HOMIL. IV, in Cæna Domini. — De eo quod Christus levit pedes apostolorum, et de poenitentium reconciliatione.	607
HOMIL. V, in Cæna Domini. — De sacrificio Abrahæ et Isaac.	611
HOMIL. VI, in Cæna Domini. — De non procrastinando in agenda poenitentia.	612
HOMIL. VII, ad publice poenitentes, ut serio poeniteant; ad cæteros vero, de illorum reconciliatione gratias Deo agent.	615
HOMIL. VIII, in die Cænæ Domini. — Ad clerum, plebem et publice poenitentes.	616
HOMIL. IX, de vulnerato Samaritano.	627
HOMIL. X, in Cæna Domini. — De mysteris ejusdem diei.	628
HOMIL. XI, in Cæna Domini. — Ad populum, deinde et ad poenitentes.	630
HOMIL. XII, in die Cænæ Domini. — De vera claritate ad populum.	636
HOMIL. XIII, in die Cænæ Domini. — De illo prodigio, ad poenitentes.	639
HOMIL. XIV.	643
HOMIL. XV.	646
HOMIL. XVI.	650
Marii monitum.	653
Sermo ad regem.	657
EPISTOLÆ SANCTORUM ELIGII ET AUDOENI.	657
EPISTOLA sancti Eligii ad sanctum Desiderium Cadurcensem episcopum.	657
Cænta sancti Eligii, quæ ecclesiæ a se condite in agro Solemniacensi donat ipsam agrum Solemniacensem, ea lege ut ibi habitantes regulam teneant sancti Benedicti et sancti Columbani (an 651).	657
Versus sancti Audoeni de sanctis Meardo et Gildardo.	661
CLODOVEUS II REX FRANCORUM ET SANCTA BALTHILDIS EJUSDEM REGIS UXOR.	
NOTITIA HISTORICA in sanctam Balthildem.	661

Prologus in Vitam sanctæ Balthilii.	665	CAP. XXXVII. — Judicium evinditale.	729
VITA sanctæ Balthildis ab auctore anonymo ejus equali scripta.	667	CAP. XXXVIII. — Charta paricla.	735
Appendix ex interpolatore post prædicta.	675	CAP. XXXIX. — Ut pro nativitate regi ingenui relaxentur.	734
PRIVILEGIUM. — Ad Clodovei II diplomata.	677	CAP. XL. — Ut Leude Sauto promittantur regi.	734
§ I. — Diplomata sincera.	677	Capitula de chartis pagensibus.	734
§ II. — Diplomata spuria.	679	LIBER II, seu DE CHARTIS PAGENSIBUS.	725
DIPLOMATATA SIN ERA.	681	CAPUT PRIMUM. — De magna re, qui vult Xenodochium aut monasterium construere.	725
DIPLOMA PRIMUM. — Clodoveus, rex Francorum, terram de Cotiraco, in Camellacensi pago, a Dagoberto concessam monasterio sancti Dionysii, confirmat (an. 640).	681	CAP. II, prologus. — Qui de grandi causa fecit donationem.	728
DIPLOMA II. — Clodoveus II, rex Francorum privilegia confirmat ab episcopo Parisiensi Landerico concessa monasterio sancti Dionysii, et dona eidem collata aut conferenda illibata permanere jubet (an. 653).	681	Item alius prologus.	728
DIPLOMA III. — Clodovei, regis Francorum, suggerente matrona Anathilde emissum.	685	Prologus de clerico qui in monasterio tonsuratur, et suam rem ad ipsum locum donat.	729
DIPLOMATATA SPURIA.	685	Item prologus.	729
DIPLOMA PRIMUM. — Quo Clodoveus II, rex Francorum, castrum Bagandarum donat Blidegisillo, ad constituendum monasterium quod Fossateuse dictum fuit (an. 638).	685	Item prologus.	729
DIPLOMA II. — Quo Clodoveus II, rex Francorum, possessiones monachorum insulæ Barbaræ confirmat, et eis dona confert (an. 640).	688	CAP. III. — Item alius prologus cum ipsa donatione ad hoc opus.	729
DIPLOMA III. — Quo Clodoveus II Francorum rex, villas plurimas et alia dona monasterio sancti Dionysii confert aut asserit (an. 644).	690	CAP. IV. — Cessio a die præsentis ad ecclesiam.	731
MARCULFUS MONACHUS.		CAP. V. — Precaria de ipsa villa dum vivit.	732
NOTITIA HISTORICA.	691	CAP. VI. — Donatio de parva re ad ecclesiam.	732
MARCULFI MONACHI FORMULARUM LIBRI DUO.	693	CAP. VII. — Charta donationis inter virum et feminum de eorum rebus.	735
PRÆFATIO BIGNONII.	693	CAP. VIII. — Item alia sine aliqua minutione.	734
Prologus auctoris, seu epistola dedicatoria.	695	CAP. IX. — Charta obnoxiationis a patre in filiis facta.	734
Capitula operis hujus.	697	CAP. X. — Epistola cum in loco filiorum nepotes instituantur ab avo.	735
LIBER PRIMUS.	697	CAP. XI. — Charta qui suo nepote aliquid meliorare voluerit.	736
CAPUT PRIMUM. — De privilegio.	697	CAP. XII. — Ut filia cum fratribus in paterna succedat alocle.	736
CAP. II. — Concessio regis ad hoc privilegium.	699	CAP. XIII. — Si quis extraneum hominem in loco filiorum adoptaverit.	737
CAP. III. — Emunitas regia.	701	CAP. XIV. — Pactum inter parentes de eorum hereditate.	737
CAP. IV. — Confirmatio de emunitate.	702	CAP. XV. — Libellus dotis.	738
CAP. V. — Præceptum de episcopatu.	704	CAP. XVI. — Si aliquis puellam invitam traxerit.	738
CAP. VI. — Indiculus regis ad episcopum ut alium benedict.	704	CAP. XVII. — Qualiter in uno volumine testamentum duarum personarum condatur.	739
CAP. VII. — Concessio civium pro episcopatu.	705	CAP. XVIII. — Securitas pro homicidio facta.	741
CAP. VIII. — Charta de ducatu, patriciatu, vel comitatu.	705	CAP. XIX. — Venditio de villa.	742
CAP. IX. — Indiculus ad alium regem, cum legatio dirigitur et verbis suggeritur commendatitias.	706	CAP. XX. — Venditio de area infra civitatem.	742
CAP. X. — Rescriptio ad regem.	706	CAP. XXI. — Venditio de campo.	742
CAP. XI. — Tractoria legatorum vel minima facienda ad istius instar.	706	CAP. XXII. — Venditio de servo aut ancilla.	743
CAP. XII. — Præceptum donationis.	707	CAP. XXIII. — Concambium de villis.	743
CAP. XIII. — Præceptum de Læsiwerpo per marium regis.	708	CAP. XXIV. — Concambium de terra aut vinea.	744
CAP. XIV. — Prologi de cessionibus regalibus.	709	CAP. XXV. — Cautiones diverso modo factæ.	744
CAP. XV. — Cessio ad locum sanctum.	709	CAP. XXVI. — Item alia.	744
CAP. XVI. — Confirmatio.	710	CAP. XXVII. — Item alia.	745
CAP. XVII. — Confirmatio pro sæcularibus viris.	710	CAP. XXVIII. — Qui se in servitio alterius obnoxiat.	745
CAP. XVIII. — De regis antustrione.	711	CAP. XXIX. — Charta de agnatione si servus ingenuum trahit.	745
CAP. XIX. — Præceptum de clericatu.	712	CAP. XXX. — Libellus repudiæ.	746
CAP. XX. — De divisione ubi regis accesserit missus.	712	CAP. XXXI. — Mandatum.	747
CAP. XXI. — De causis alterius recipiendis.	712	CAP. XXXII. — Incipiunt ingenuitates diverso modo factæ.	747
CAP. XXII. — Præceptum denariæ.	713	— Ingenuitas a die præsentis.	747
CAP. XXIII. — Charta de causa suspensa.	713	CAP. XXXIII. — Item ingenuitas alio modo post discessum.	748
CAP. XXIV. — Charta de Muadeburde regis et principis.	714	CAP. XXXIV. — Item alia adhuc alio modo.	748
CAP. XXV. — Prologus de regis judicio, cum de magna re duo causantur simul.	714	CAP. XXXV. — Evacuatoria.	748
CAP. XXVI. — Indiculus commonitorius ad episcopum.	715	CAP. XXXVI. — Si aliquis servo suo gasindo suo aliqui concedere voluerit.	749
CAP. XXVII. — Item indiculus ad episcopum pro aliis asstringendis.	715	CAP. XXXVII. — Gesta juxta consuetudinem Romanorum, qualiter donationes vel testamenta legantur.	749
CAP. XXVIII. — Charta audientialis.	716	CAP. XXXVIII. — Textus mandati.	750
CAP. XXIX. — Indiculus ad laicum.	716	CAP. XXXIX. — Epistola si aliqui rem ecclesie ad usum habeant, et de sua proprietate aliquid donent.	750
CAP. XXX. — Commutatio cum rege.	717	CAP. XL. — Præstaria de re ecclesie ab episcopi facta.	751
CAP. XXXI. — Confirmatio regis de omni corpore facultatis.	717	CAP. XLI. — Si quis rem alterius quam excolit ad proprietatem habere vult et non potest, et postea eam precaverit.	752
CAP. XXXII. — Si aliquis contra regis voluntatem egerit, auctoritas qui eum persequi jusserit.	718	CAP. XLII. — Indiculus episcopi, qui ad alium in resurrectione Domini eulogias dirigit.	753
CAP. XXXIII. — Præceptum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.	719	CAP. XLIII. — Rescriptio ad episcopum.	753
CAP. XXXIV. — Relatio pagensium ad regem directa.	719	CAP. XLIV. — Quomodo episcopus in Nativitate Domini ad regem, reginam, vel ad episcopum, visitationis dirigit scriptum.	753
CAP. XXXV. — Confirmatio de omni corpore facultatis monasterii.	720	CAP. XLV. — Item alia de Nativitate Domini.	753
CAP. XXXVI. — Ut causas auctorum assumendi suorum aliquis licentiam habeat.	721	CAP. XLVI. — Commendatitiæ litteræ ad episcopum notum.	755
		CAP. XLVII. — Item commendatitiæ ad abbatem notum.	754
		CAP. XLVIII. — Supplicatorio pro eo qui in monasterio conversare desiderat.	754

CAP. XLIX. — Indiculus generalis ad omnes homines.	755	XIV. — Donatio in sponsa facta.	785
CAP. L. — Indiculus commendatitius ad viros illustres laicos.	755	XV. — Traditio ad sponsam.	785
CAP. LI. — Indiculus ad homines potentes palatinos, maxime ad cognitos sibi.	755	XVI. — Charta in puellam facta ab eo qui illam invitam traxerit.	785
CAP. LII. — Qualiter ex ordinatione regis, pro natalitate filii sui domesticus de villa regis per suam epistolam relaxat ingenuos.	756	XVII. — Donatio inter virum et uxorem; tamen gestis sit alizata.	786
APPENDIX AD FORMULAS MARCULFI.	757	XVIII. — Item alio modo.	786
FORMULÆ VETERES INCERTI AUCTORIS.	757	XIX. — Libellum repudiij.	787
I. — Notitia de colono evindicato.	757	XX. — Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.	787
II. — Charta sacramentalis.	757	XXI. — Charta qualiter pater filium vel nepotem de rebus suis meliorare potest.	787
III. — Notitia de servo.	758	XXII. — Epistola qualiter nepotes in loco filiorum instituuntur ab avo.	788
IV. — Judicium evindicatum de colono.	759	XXIII. — Epistola qualiter extraneo homine in locum filii adoptetur.	788
V. — Notitia de colono evindicato.	759	XXIV. — Epistola qualiter pupilli recipiantur.	788
VI. — Notitia de servo quem colonus comparat.	759	XXV. — Pactum inter parentes.	789
VII. — Notitia de terra evindicata.	760	XXVI. — Commutatio.	789
VIII. — Ingenuitas.	760	XXVII. — Confirmatio regis, vel inspecta ista, cujuscunque principis, in eo qui ab hostibus est deprædatus vel ab igne concrematus.	790
IX. — Mandatum.	761	XXVIII. — Item appennem.	790
X. — Tractatus pro itinere peragendo.	761	XXIX. — Editio legibus comprehensa.	790
XI. — Cessio ad ecclesiam a novo edificatam.	762	XXX. — Relatio cum judicio.	791
XII. — Litteræ commendatitiæ.	762	XXXI. — Breve sacramenti.	792
XIII. — Ingenuitas.	763	XXXII. — Si quando masculus et femina pariter raptum consenserint, infra quinquennium litiget.	792
XIV. — Venditio.	764	XXXIII. — Judicium evindicatum.	793
XV. — Cautio.	764	XXXIV. — Epistola abbatis vel rectoris ecclesiæ	793
XVI. — Obnoxiatio.	764	XXXV. — Donatio ad ecclesiam post obitum.	793
XVII. — Commutationes de terris.	765	XXXVI. — Cessio a die presente.	794
XVIII. — Charta agnationis.	765	XXXVII. — Venditio ad ecclesiam.	794
XIX. — Traditoria de terra.	766	XXXVIII. — Epistola abbatis vel rectoris ipsius ecclesiæ.	795
XX. — Traditoria de venditione [Al., de manso vel terra].	766	XXXIX. — Securitas de homicidio.	795
XXI. — Notitia de servo.	766	XL. — Judicium juxta quod causa continet.	796
XXII. — Notitia de jaculis.	766	XLI. — Breve sacramentum secundum ipsum judicium.	796
XXIII. — Securitas.	766	XLII. — Notitia de alode evindicato.	796
XXIV. — Charta denarialis ante regem.	767	XLIII. — Venditio de area vel de casa infra civitatem.	797
XXV. — Mandatum.	767	XLIV. — Qui se in alterius potestate commendat.	797
XXVI. — Cessio ad ecclesiam.	767	XLV. — Evacuatoria.	798
XXVII. — Precaria.	767	XLVI. — De causis commendatis.	798
XXVIII. — Præstaria ad ecclesiam.	768	FORMULÆ BIGNONIENSIS, sive quedam varietate et incerti auctoris, ex veteri Codice Petri Danielis primum editæ a clarissimo viro Hieronymo.	798
XXIX. — Notitia de homine forbatudo.	768	Incipiunt chartæ regales sive parentales.	798
XXX. — Indiculus regalis.	769	I. — Ingenuitas.	798
XXXI. — Item alius indiculus.	769	II. — Venditio de servo.	799
XXXII. — Notitia de colonitio.	769	III. — Venditio de terra.	799
XXXIII. — Notitia sacramentalis.	769	IV. — Venditio de servo ad ecclesiam.	799
XXXIV. — Notitia de herbas maleficas.	770	V. — Donatio ad sponsam.	799
XXXV. — Cessio.	770	VI. — Notitia de nuptiis.	800
XXXVI. — Evacuatoria.	770	VII. — Notitia de homicidio.	800
XXXVII. — Libellum dotis.	771	VIII. — Securitas de homicidio.	801
XXXVIII. — Indiculus regalis.	771	IX. — Donatio quam pater facit filio suo.	801
XXXIX. — Aequalentia, vel pactum.	771	X. — Conculcatoria quam abbas facit ad hominem suum.	801
XL. — Donatio ad casam Dei.	772	XI. — Donatio quam homo facit ad filium suum.	802
XLI. — Precaria ad casa Dei.	772	XII. — Notitia de cruce evindicata.	802
XLII. — Præstaria.	773	XIII. — Cautio de clavibus.	803
XLIII. — Traditoria de terra.	773	XIV. — Concarniatura inter duos abbates.	803
XLIV. — Eminentia sanctorum.	773	XV. — Charta tracturia.	804
XLV. — Indiculus regale.	774	XVI. — Donatio quam homo donat ad suam parentem.	804
XLVI. — Relatum quod dicitur apennis.	775	XVII. — Donatio ad casam Dei.	804
XLVII. — Hereditaria.	775	XVIII. — Pactum divisionis inter fratres.	804
XLVIII. — Redemptionale.	776	XIX. — Venditio ad monasterium.	805
XLIX. — Hereditaria.	776	XX. — Precaria.	805
L. — Cautio de vinea.	777	XXI. — Commendatitia de re vendita.	805
LI. — Securitas.	777	XXII. — Indiculus precatorius ad episcopum.	806
LII. — Donatio ad filios.	777	XXIII. — Indiculus quem præpositus transmittit ad abbatem.	806
LIII. — Mandatum.	778	XXIV. — Indiculus quem abbas transmittit ad hominem pagensem.	806
LIV. — Hereditaria [Al., gesta].	778	XXV. — Indiculus quem episcopus transmittit ad abbatem.	807
LV. — Epistola.	778	XXVI. — Cautio de infracturia.	807
LVI. — Gesta manumissionis.	778	FORMULÆ LINDENBROGII, sive altera editio Formularum Marculli a Friderico Lindenbrogio in publicum emissa.	807
LVII. — Traditoria.	780	Incipiunt exemplaria de diversis conditionibus, qualiter regales vel cartæ pagenses aut senicæ, quas hæc formula continet, scribantur.	807
LVIII. — Obnoxiatio.	780	I. — De episcopatu.	807
FORMULÆ SIRMONDIENSIS, sive Formulæ veteres secundum legem Romanam, primo editæ ex Codice clarissimi viri Jacobi Sirmondi.	780	II. — Indiculus regis ad episcopum ut alium benedicat.	807
I. — Donatio ecclesiæ.	779	III. — Concessio civium pro episcopatu.	807
Item alio modo.	779	IV. — Carta de episcopatu.	807
II. — Mandatum.	781	V. — Carta de magnare, qui vult xenodochium aut mo-	807
III. — Gesta.	781		
IV. — Cessio.	781		
V. — Venditio.	782		
VI. — Obligatio.	782		
VII. — Precatoria.	782		
VIII. — Item venditio.	783		
IX. — Venditio de servo.	783		
X. — Venditio de semetipso, qualiter homo liber venundetur.	783		
XI. — Epistola collectionis.	784		
XII. — Ingenuitas.	784		
XIII. — Cautio.	784		

monasterium construere.	808	LXXVIII. — Alio modo.	825
VI. — Emunitas regia.	808	LXXIX. — Constitutio dotis.	825
VII. — Confirmatio de emunitate.	809	LXXX. — Traditio ad sponsam.	824
VIII. — Confirmatio de omni corpore facultatis monasterii.	809	LXXXI. — Si quando masculus et femina in raptum consenserint, et infra quinquennium litigetur.	824
IX. — Ut causas auctorum adsumendi aliquis licentiam habeat.	810	LXXXII. — Charta compositionis, si aliquis puellam vitam traxerit.	824
X. — Indiculus regis de privilegio.	810	LXXXIII. — Alia charta compositionis.	825
XI. — Alius indiculus regalis.	810	LXXXIV. — Libellus repudi.	825
XII. — Item alius.	810	LXXXV. — Charta agnationis, si servus ingenuam trahat.	825
XIII. — Epistola donationis.	810	LXXXVI. — Alia charta agnationis.	825
XIV. — Alia donatio.	810	LXXXVII. — Conculcatoria quam abbas fecit ad hominem suum.	825
XV. — Donatio de parva re ad ecclesiam.	810	LXXXVIII. — Charta triscabina.	825
XVI. — Cessio a die presente ad ecclesiam.	810	LXXXIX. — Ut pro nativitate regis ingenui relaxentur.	826
XVII. — Item alia cessio.	811	XC. — Epistola ingenuitatis.	826
XVIII. — Donatio ad casam Dei.	811	Ingenuitatis diverso modo factae.	826
XIX. — Precaria ad casam Dei.	811	XCI. — Ingenuitas a die presente.	826
XX. — Praestaria ad casam Dei.	812	XCII. — Item alio modo.	826
XXI. — Donatio ad casam Dei.	812	XCIII. — Item alio modo post discessum.	826
XXII. — Precaria ad casam Dei.	813	XCIV. — Item alio modo ingenuitas.	826
XXIII. — Praestaria.	813	XCV. — Alio modo.	826
XXIV. — Traditoria de terra.	813	XCVI. — Alio modo.	826
XXV. — Precaria de ipsa villa dum vivit.	814	XCVII. — Alia ingenuitas.	826
XXVI. — Sequitur praestaria.	814	XCVIII. — Alia ingenuitas.	827
XXVII. — Alia precaria.	814	XCIX. — Redemptionale.	827
XXVIII. — Venditio ad monasterium.	815	C. — Epistola regi mittenda pro libertate servi sui imperanda.	827
XXIX. — Precaria de venditione.	815	CI. — Libertas civium Romanorum.	827
XXX. — Commendatitia de re vendita.	815	CII. — Denariatae praecipuum.	827
XXXI. — Praecipuum de clericatu.	815	CIII. — Ingenuitas quam potest servus ad alium servum facere.	827
XXXII. — Carta de ducatu et patriciatu vel comitatu.	815	CIV. — Relatio pagensium ad regem directa.	827
XXXIII. — Tractoria in itinere pergendo.	815	CV. — Praecipuum quorum ab hostibus vel alio modo fuerint instrumenta incensa.	828
XXXIV. — Alia tractoria.	815	CVI. — Relatum quod dicitur sponsalis.	828
XXXV. — Epistola tractoria legatariorum vel minime faciendi istius instar.	815	CVII. — Confirmatio civium in eo qui ab hostibus est depraedatus vel ab igne concrematus.	828
XXXVI. — Carta de causa suspensa.	815	CVIII. — Alio modo.	828
XXXVII. — Carta de Mundeburde regis et principis.	815	CIX. — Prologus de iudicio regis ubi duo causantur.	828
XXXVIII. — Alio modo.	816	CX. — Compendiosum ad episcopum.	829
XXXIX. — Ut leudesamia promittantur regi.	816	CXI. — Indiculus ad laicum.	829
XL. — Sacramentum fidelitatis.	816	CXII. — Indiculus ad episcopum pro alio distringendo.	829
XLI. — Commutatio cum rege.	816	CXIII. — Indiculus ad comitem pro alio homine distringendo.	829
XLII. — Confirmatio regis de omni corpore facultatis.	816	CXIV. — De divisione ubi missus est regis.	829
XLIII. — Praecipuum de lesouervo per manum regis.	816	CXV. — De causis alterius recipiendi.	829
XLIV. — Prologi de cessionibus regalibus.	816	CXVI. — Formula citatoria.	829
XLV. — Cessio ad laicos.	816	CXVII. — Editio legibus comprehensa.	829
XLVI. — Confirmatio ad saeculares viros.	816	CXVIII. — Si de homicidio accusatio processerit, secundum hanc sententiam inscriptio celebratur.	829
XLVII. — De regis amstrullone.	816	CXIX. — Relatio cum iudicio.	829
XLVIII. — Praecipuum donationis inter virum et uxorem.	816	CXX. — Breve sacramenti.	829
XLIX. — Carta donationis inter virum et uxorem, quae gratis municipalibus sit allegata.	816	CXXI. — Securitas pro homicidio facto, si se pacificaverit.	829
L. — Alia donatio.	816	CXXII. — Alia securitas.	829
LI. — Obnoxioatio a patre in filios facta.	817	CXXIII. — Alia securitas.	829
LII. — Donatio quam pater donat filio.	817	CXXIV. — Alia securitas.	830
LIII. — Alia donatio de eadem re.	817	CXXV. — Alia securitas.	830
LIV. — Charta cum in locum filiorum nepotes instituuntur ab avo.	817	CXXVI. — Securitas in eum qui per iussum regis aliquem persequitur.	830
LV. — Alia de eadem re.	817	CXXVII. — Venditio de re.	830
LVI. — Carta cum quis nepoti aliquid meliorare voluerit.	818	CXXVIII. — Venditio de villa.	831
LVII. — Alia de eadem re.	818	CXXIX. — Venditio de area infra civitatem.	831
LVIII. — Traditio respectualis, sive epistola qualiter extraneus in locum filiorum adoptetur.	818	CXXX. — Venditio de terra.	831
LIX. — Alia de eadem re.	819	CXXXI. — Venditio infra emunitatem ecclesiae vel laici.	831
LX. — Donatio ad filios naturales.	819	CXXXII. — Venditio de servo.	831
LXI. — Si aliquis servo suo gasindiove aliquid concedere voluerit.	819	CXXXIII. — Alia venditio de servo aut ancilla.	831
LXII. — Charta hereditaria.	820	CXXXIV. — Qualiter homo ingenuus semetipsum vendet.	831
LXIII. — Mandatum.	820	CXXXV. — Qui in servitium alterius se obnoxioat.	831
LXIV. — Hereditaria.	820	CXXXVI. — Alia obnoxioatio.	832
LXV. — Rescriptum.	820	CXXXVII. — Alia obnoxioatio.	832
LXVI. — Charta ut filiae cum fratribus in paterna succedant alode.	820	CXXXVIII. — Epistola collectionis.	832
LXVII. — Pactum inter parentes de eorum hereditate.	820	CXXXIX. — Concambium de villa.	832
LXVIII. — Item alio modo.	820	CXL. — Commutatio de terra.	832
LXIX. — Item aequalentia, vel pactum.	820	CXLI. — Concambiatura inter duos abbates.	832
LXX. — Aliud pactum divisionis inter fratres.	820	CXLII. — Cautiones diverso modo factae.	832
LXXI. — Qualiter in uno volumine viri et uxoris testamentum condatur.	820	CXLIII. — Item alia.	832
LXXII. — Alio modo qualiter testamentum quis faciat.	820	CXLIV. — Item alia.	832
LXXIII. — Gesta juxta consuetudinem Romanorum qualiter testamenta allegentur.	821	CXLV. — Item alia.	832
LXXIV. — Epistola qualiter pupilli recipiantur.	822	CXLVI. — Alia.	832
LXXV. — Libellus dotis.	822	CXLVII. — Cautio de vinea.	832
LXXVI. — Alius libellus dotis.	823	CXLVIII. — Evacuatoria.	832
LXXVII. — Alio modo.	823		

CLXIX. — Alia evacuatoria.	853	XLIV. — Incipit notitia (de matrimonio vivorum).	850
CL. — Si aliquis rem alterius, quam excolit, ad proprietatem sacre vult, sed non potest, et postea eam periciaverit.	853	XLV. — Incipit epistola qui de heredibus alicui aut ecclesie delegat.	851
CL. Cessio.	853	XLVI. — Incipit notitia, quem hominem in causa sua repellavit.	851
CLII. — Traditio cuiunque tradere voluerit.	853	XLVII. — Incipit mandatus.	851
CLIII. — Traditio de terra.	853	XLVIII. — Incipit charta de sanguinolento (recens nato exposito), quem matricola suscipit.	852
CLIV. — Alia traditio de venditione.	853	XLIX. — Incipit iudicium de homicidio.	852
CLV. — Alia traditio.	854	L. — Incipit mandatus.	852
CLVI. — Alia traditio.	854	LI. — Incipit mandatus.	852
CLVII. — Carta audientialis.	854	LII. — Incipit notitia.	852
CLVIII. — Iudicium evidentalis, sive charta jectiva.	854	LIII. — Incipit cessio.	853
CLIX. — Indiculus regalis de factivis.	854	LIV. — Notitia divisionis.	853
CLX. — Notitia de homine mortuo.	854	LV. — Notitia cessionis.	854
CLXI. — Notitia de servo.	854	LVI. — (Formula dissolvendi matrimonii).	854
CLXII. — Notitia de servo quem colonus comparat.	854	LVII. — Incipit cessio.	854
CLXIII. — Notitia de colonio.	854	LVIII. — (Notitia de natis servorum).	854
CLXIV. — Notitia de colono evindicato.	854	LIX. — (Notitia de commodato).	855
CLXV. — Alia notitia de colono evindicato.	854	NOVA COLLECTIO FORMULARUM. — Stephanus Balczhus Tu-	
CLXVI. — Sacramentale.	855	telensis ex veteribus Codicibus MSS. eruit, in unum col-	
CLXVII. — Iudicium evindicationis de colono.	855	legit, primum editum anno 1677.	856
CLXVIII. — Aliud iudicium evindicati.	855	I. — Petitio episcopi peregrini ad episcopum pro-	
CLXIX. — Iudicium seu notitia.	855	rium.	855
CLXX. — Notitia de terra evindicata.	855	II. — Commendatoria et exhortatoria ad sanctimoniam.	855
CLXXI. — Indiculus si quis in presentia regis auctor fuerit.	855	III. — Conquestio de vasso qui justitiam facere non potuit.	856
CLXXII. — Notitia de cruce evindicata.	856	IV. — Item de eadem re.	856
CLXXIII. — Notitia sacramentalis.	856	V. — Indiculus regalis.	857
CLXXIV. — Notitia de herbis maleficis.	856	VI. — Indiculus de servis fugacibus.	857
CLXXV. — Cautio de clavibus.	856	VII. — Donatio ad causam Dei pro missis caendo.	857
CLXXVI. — Indiculus regalis.	856	VIII. — Supplicatio ad regem.	858
CLXXVII. — Item alius indiculus.	856	IX. — Indiculus.	858
CLXXVIII. — Mandatum.	856	X. — Indiculus.	858
CLXXIX. — Alio modo.	856	XI. — Indiculus.	858
CLXXX. — Mandatum qualiter maritus negotium uxoris prosequatur.	857	XII. — Item alium.	859
CLXXXI. — Aliud mandatum.	857	XIII. — Parabola.	859
CLXXXII. — Aliud mandatum.	857	XIV. — Item alia.	859
CLXXXIII. — Aliud mandatum.	857	XV. — Indiculus.	860
CLXXXIV. — De formatis (epistolis).	858	XVI. — Incipit edictio.	860
LITTERÆ COMMENDATIÆ.	858	XVII. — Indiculus generale ad omnes.	860
FORMULÆ ANDEGAVENSES.	858	XVIII. — Item alio.	861
Monitum.	858	XIX. — Item alio.	861
I. — Formula solemnis de dote.	859	XX. — Item alio.	861
II. — Hic est venditio, qui seipsum vendit.	860	XXI. — Item alio.	861
III. — Hic est venditio de homine in escuo posito.	860	XXII. — Item alio.	862
IV. — Hic est venditio de terra conducta.	860	XXIII. — Item alio.	862
V. — Incipit securitas de supersalicionem hic est.	861	XXIV. — Item alio.	862
VI. — Incipit item securitas.	861	XXV. — Item alio.	862
VII. — Incipit securitas.	861	XXVI. — Item alio.	862
VIII. — Incipit concamius.	861	XXVII. — Donatio a die presente.	862
X. — Incipit vindictio quam facit qui seipso vindit.	862	XXVIII. — Ad testamentum faciendum.	863
X. — Incipit iudicium.	862	XXIX. — Item aliud testamentum ad locum sanctam.	864
XI. — Incipit iudicium.	862	XXX. — Confirmatio traditionis ad monasterium.	865
XII. — Incipit solsadia.	862	XXXI. — Qualiter parentes filios suos offerant in monasterio.	865
XIII. — Incipit item solsadia.	862	XXXII. — Promissio stabilitatis in monasterio.	865
XIV. — Item solsadii.	862	XXXIII. — Petitio quam ante votum monachi quislibet facere debet.	866
XV. — Incipit sacramentalis.	862	XXXIV. — Ipsa promissio.	867
XVI. — Incipit notitia.	862	XXXV. — Exemplar promissionis sicut solebant antiqui monachi regulam promittere.	867
XVII. — Incipit vacuaturia.	862	XXXVI. — Indiculus pro monacho qui fugerit de monasterio.	867
XVIII. — Incipit item vacuaturia.	862	XXXVII. — Qui monasterium in proprio edificat, qualiter chartam faciat.	868
XIX. — Incipit vindictio.	864	XXXVIII. — Qualiter privilegium condatur.	869
XX. — Incipit ingenitas a die presente.	864	XXXIX. — In Dei nomine. Incipit epistola que formata dicitur sive commendatiæ.	871
XXI. — Incipit vindictio.	864	XL. — Item alia.	871
XXII. — Incipit cautio de vinea.	864	XLI. — Item adhuc alia.	872
XXIII. — Incipit ingenitas.	864	XLII. — Item adhuc alia.	872
XXIV. — Incipit iudicium.	864	XLIII. — Exemplar libertatis.	872
XXV. — Incipit vindictio qui seipsum vendit.	865	Isonis monachi Sangallensis formulæ.	873
XXVI. — Incipit securitas.	865	XLIV. — Traditio ad monasterium.	873
XXVII. — Incipit vindictio proprietatis.	866	XLV. — Item alia.	874
XXVIII. — Incipit iudicium.	866	XLVI. — Præstaria.	874
XXIX. — Incipit iudicium.	866	XLVII. — Vindicatio traditionis.	874
XXX. — Incipit item iudicium.	866	XLVIII. — Charta commutationis.	874
XXXI. — Incipit appenus.	866	XLIX. — Constitutio dotis.	876
XXXII. — Incipit item appennis.	867	FORMULÆ ANTIQUE ALSATICÆ.	
XXXIII. — Incipit notitia ad appeno firmare.	867	Claudii Lepelletier monitum.	876
XXXIV. — Incipit (libellus) dotis.	868	I. — Carta donationis monasterio in precaria.	873
XXXV. — Incipit item cessio.	868	II. — Carta repræstationis a monasterio in precaria.	876
XXXVI. — Incipit epistola quam pater et mater facit in filio.	868	III. — Walafridi abbatis Augiensis canonum comparatio de mundanis et ecclesiasticis dogmatibus.	877
XXXVII. — Incipit cautio de homine.	869	IV. — Carta regalis manumissionis.	878
XXXVIII. — Incipit securitas.	869		
XXXIX. — Incipit cessio (in dotem).	869		
XL. — Incipit jus liberorum.	869		
XLI. — Incipit securitas.	869		
XLII. — Incipit epistola quem hominem repotavit de rex suas.	870		
XLIII. — Incipit securitas de raptio.	870		

- V. — Carta exemptionis mansi ejuadam a tributis, ve-
tigalibus, operibus et araturis. 879
- VI. — Carta qua rex concedit parochias jus eligendi epi-
scopi. 879
- VII. — Carta qua rex concedit ecclesie curiam seu
fiscum juris proprii et regalis. 880
- VIII. — Carta qua rex concedit monasterio jus eligendi
abbatis. 880
- IX. — Carta institutionis monasterii a rege sub ejus et
episcopi jurisdictione. 881
- X. — Carta exambii seu permutationis inter regem et
vassallum hobarum jure hereditario possidendarum. 882
- XI. — Epistola commendatitia episcopo in favorem sa-
cerdotis de sua diocesi in aliam transeuntis. 882
- XII. — Alia brevis pro diacono ad sacerdotium promo-
vendo. 883
- XIII. — Epistola suffraganei ad metropolitanum de con-
secrando episcopo a rege designato. 883
- XIV. — Epistola III, regis Francorum III, Galliarum,
Aquitaniae et Hispaniae regi, de amicitia et pace servanda,
et ut numera grata habeat. 884
- XV. — Epistola de tundendis capillis et cuculla mona-
chorum. 884
- XVI. — Epistola qua episcopus se erga regem excusat
quod non venerit ad conspectum. 886
- XVII. — Epistola qua suffraganeus metropolitanum in-
format de appellatione interposita a sententia separationis
lata contra conjuges consanguineos in quarto et quinto
gradu. 887
- XVIII. — Mandatum episcopi archipresbytero pagi de
forma observanda in triduo jejunio a regibus pro multis
necessitatibus ordinato. 887
- XIX. — Aliud mandatum episcopi congregationi mona-
chorum de triduo jejunio observando. 888
- XX. — Constantiensis episcopi ad Argentoriensem epi-
stola, qua monet de transitu ad Luxoviense cenobium, et
petit ut mansuetum et cuncta sibi necessaria et sequenti-
bus suis in vico suae potestatis praecipiat subministrari et
exhiberi. 888
- XXI. — Episcopus mandat vicedomino suo ut Nemido-
mensis episcopum, Romam proficiscentem, honeste exci-
piat, et necessaria quae in mandato exprimuntur illi sub-
ministret. 889
- XXII. — Epistola qua vicedominus procuratorem epi-
scopi in Puliugium monet de adventu alterius episcopi, ut
praeparet illi ministerium et res qui in epistola exprimu-
ntur, quam videre est. 889
- XXIII. — Mandatum episcopi procuratori suo ut celeriter
perferat epistolam. 889
- XXIV. — Mandatum metropolitani suffraganei ut inter-
sit concilio provinciali. 890
- XXV. — Epistola qua exenbitor ecclesiae archiepiscopo
suo diocesis statum exponit. 890
- XXVI. — Epistola Brixianensis episcopi alteri episcopo,
qua rogat ut certorem faciat quomodo se habeant res inter
reges filios Hludovici et consobrini suum filium K.,
et de perturbatione Italiae conqueritur. 890
- XXVII. — Responso praecedenti epistolae, qua status
regum et regni exponitur. 891
- FORMULAE INEDITAE. 891
- Editoris Patrologiae monitum. 891
- I. — Sine rubrica. 891
- II. — Mandatum. 893
- III. — Prologus de cessione. 893
- IV. — Securitas. 894
- V. — Incipiunt relati. 895
- VI. — Sine rubrica. 895
- VII. — Indiculum ad majorem domum. 896
- VIII. — Indiculum ad propincos. 896
- IX. — Carta commutationis. 897
- X. — Praecaria. 897
- XI. — Mandatum. 898
- XII. — Securitas. 898
- XIII. — Ad archipresbyterum instituendum. 898
- XIV. — Sine rubrica. 898
- XV. 899
- FORMULAE ANTIQVAE DE EPISCOPATU, quarum olim usus fuit
sub primis regibus. 899
- I. — Cleri plebisque viduae civitatis preces ad regem
pro episcopo instituendo. 899
- H. — Praeceptum regis de episcopatu, ad episcopum de-
signatum. 900
- III. — Indiculum regis ad metropolitanum, ut designa-
tum episcopum ordinet cum suis provincialibus. 901
- IV. — Indiculum alter ad episcopum, pro eadem desi-
gnati episcopi ordinatione. 902
- FORMULAE DIVERSAE IN EPISCOPORUM PROMOTIONIBUS USURPATAE
POST RESTITUTAM ELECTIONUM LIBERTATEM. 902
- I. — Epistola Hincmari metropolitani ad regem, ut clero
et plebi Silvanectensi novi episcopi electionem permittat,
et visitatorem designet qui praesit electioni. 901
- II. — Epistola ejusdem ad Hedeulfum Laudunensem
episcopum, ut visitatoris officio fungatur in electione epi-
scopi Cameracensis. 902
- III. — Epistola ejusdem ad clerum et plebem Camera-
censem, ut canonicam electionem faciant cum visitatore
sibi designato. 903
- IV. — Hincmari epistola altera ejusdem argumenti, ad
clerum et plebem Bellovacensem, in qua et formam rectae
electionis insinuat. 903
- V. — Excusatio Rhemensium, qui, ante visitatoris ad-
ventum, episcopum, post Hincmari mortem, elegerunt dice-
bantur, ad Hildeboldum Suessionensem et caeteros provin-
ciae Rhemensis episcopos. 903
- VI. — Allocutio missorum imperatoris Ludovici Pii ad
clerum et plebem electionis causa congregatam. 906
- VII. — Decretum cleri et plebis Ecclesiae Laudunensis
de electione Hostenulfii episcopi, ad Hincmarum metropo-
litanum et episcopos provinciae, ut illum ordinet. 909
- VIII. — Aliud decretum cleri Parisiensis de electione
Æneae episcopi, quem Carolus rex insinuaverat, ad met-
ropolitanum Senonensem ejusque provinciales episco-
pos. 910
- IX. — Rescriptum episcoporum ad ipsos. 910
- X. — Aliud decretum cleri et plebis Senonensis, de
electione Ansegisii metropolitani, qui ex alia provincia
petitus est, ad episcopos provinciae Senonicae. 911
- XI. — Epistola cleri et plebis Ecclesiae vacantis ad
metropolitanum, ut electum ab ipsis episcopum consecrare
dignetur. 912
- XII. — Epistola Ecclesiae Senonicae ad Hilduinum ar-
chiepiscopum, pro tuenda metropolitana electione quam
fecerant. 912
- XIII. — Ad Judith imperatricem, de eadem re. 913
- XIV. — Examinatio Willeberti Catalaunensis ordinandi
episcopi, per Hincmarum metropolitanum, astantibus
provinciae Rhemensis et aliarum provincialium episco-
pis. 913
- XV. — Professio Adalberti futuri episcopi Morinensis
Hincmaro Rhemorum archiepiscopo ante ordinationem
oblata. 916
- XVI. — Professio altera generalis ordinandi archiepi-
scopi. 917
- XVII. — Tractoria Prudentii episcopi Tricassini, quam
per vicarium misit ad ordinationem Æneae Parisiensis,
cum ipse ades non posset. 918
- XVIII. — Documentum de ordinatione Electramni epi-
scopi Rhodanensis. 919
- XIX. — Canonicae litterae ab ordinatoribus datae Hene-
dulfo episcopo Laudunensi, ad clerum et plebem Ecclesiae
Laudunensis. 919
- XX. — Electio, consecratio, et inthronizatio Gauzberti
episcopi Cadurcensis. 924
- XXI. — Decretum electionis Borrelli episcopi Roten-
sis. 925
- XXII. — Electio, consecratio, et inthronizatio ejusdem
Borrelli episcopi Rotensis. 926
- XXIII. — Acta electionis Riculfi episcopi Helensis. 927
- FORMULAE VETERES EXORCISMORUM ET EXCOMMUNICATIONUM.
— Stephanus Baluzius Tutelensis in unum collegit, ma-
gnam partem nunc primum edidit, reliquas emendavit. 929
- I. — Incipit benedictio vel exorcismus aquae calidae
seu frigidae in qua manus ad iudicium mittitur. 929
- II. — Iudicium aquae frigidae. 932
- III. — Incipit exorcismus aquae ad iudicium Dei demum-
strandum. 934
- IV. — Incipit adjuratio ferri, vel aquae ferventis. 937
- V. — Incipit exorcismus panis hordeacei vel casei, quo-
rum appensio unius unciae. 938
- VI. — Incipit ordo iudicii quo rei aut innoxii probantur
ferro candenti. 939
- VII. — In Christi nomine. Incipiunt collectae ad malis
furtis reprehendendis. 941
- VIII. — Incipit probatio a cunctis furtis probandis.
943
- IX. — Incipit exorcismus ad caldaria sive ad aqua. 942
- X. — Resolutio omnium maleficiorum et maledictionum et
incantationum et colligationum et in... stionum et insti-
gationum et zeli et invidiae et daemonii et omnium malo-
rum quaecumque scimus vel quaecumque nescimus. 943
- XI. — Ad revocandum exanem apum dispersum. 944
- XII. — Quater episcopus excommunicare infideles
debet. 945
- XIII. — Item alia excommunicationis allocutio. 945

XIV. — Item alia terribilior excommunicatio.	947
XV. — Excommunicatio hominum Balduini comitis Flandriae, propter occisionem Fulconis archiepiscopi Rhenensis, ab illis perpetrata.	947
XVI. — Excommunicatio Ragenardi comitis Senonensis, renovata adversus Gauzfridum et Geilonem canonicos Senonenses.	948
XVII. — Excommunicatio quam Suniarus episcopus Heleuensis fecit adversus invasores rerum ecclesiasticarum.	949
XVIII. — Excommunicatio quam Salla episcopus Urgellensis fecit adversus invasores rerum ecclesiasticarum.	950
XIX. — Item de eadem re.	
XX. — Alia formula excommunicationis diversa a superioribus.	952
DISSECTATIO DE JUDICIIS DEI, sive experimentis veterum ad scrutandum hominum crimen, sive innocenciam.	953
SANCTUS CUMMIANUS.	

NOTITIA HISTORICA.	969
EPISTOLA Cummiani Hiberni ad Segtenum Huensem abbatem de controversia paschali.	969
LIBER DE MENSURA POENITENTIARUM.	977
Benevolo lectori collector.	977
Prologus auctoris.	979
CAPUT PRIMUM. — De gula et ebrietate.	981
CAP. II. — De fornicatione et reliquis immundis pollutionibus.	983
CAP. III. — De adulterio, raptu et incestu, etc.	985
CAP. IV. — De furto et injustis rapinis seu invasionibus, etc.	987
CAP. V. — De perjurio et mendacio, etc.	988
CAP. VI. — De homicidio et sanguinis effusione.	989
CAP. VII. — De maleficiis et veneficiis.	990
CAP. VIII. — De usura, et cupiditate, et inhospitalitate, etc.	991
CAP. IX. — De ira, maledicto, invidia, etc.	992
CAP. X. — De acedia, etc.	993
CAP. XI. — De superbia, etc.	993
CAP. XII. — De baptismo reiterato, et opere servili in festis, etc.	993
CAP. XIII. — De ministerio ecclesiae et reedificatione.	995
CAP. XIV. — De reconciliatione et aliis, etc.	997
VITALIANUS PAPA.	

NOTITIA HISTORICA.	997
EPISTOLÆ.	999
EPISTOLA PRIMA, ad Paulum archiepiscopum Cretensem, — Arguit eum quod Lappæ episcopum injuste damnaverit, et ad sedem apostolicam provocantem non dimiserit. Dicitur episcopum pristino honori restituentem, quæ contra illum acta fuerant inania declarat.	999
EPIST. II, ad Vannum cubicularium imperatoris. — Cum Joannes Lappæ episcopus contra canones fuerit condemnatus, cupit ut ejus opera suæ Ecclesiae restituantur.	1002
EPIST. III, ad Paulum episcopum Cretensem. — Ut episcopo Lappæ occupatas ecclesias restituat; diaconum, qui uxorem duxit, et in duabus militis ecclesiis, corrigat; tum a se Eulampium, qui male audiebat, dimittat.	1003
EPIST. IV, ad Georgium episcopum Syracusanum. — Ut Joanni episcopo Lappensi faveat.	1003
EPIST. V, ad Oswi regem Nordanhumbroborum, ejus de paschate judicium expetentem. — Gratulatur gentes sui regni ad fidem conversas, utque pascha cæterasque apostolorum traditiones observari, totamque insulam Deo dicari curet, et reliquias sanctorum ei mittat.	1004
EPIST. VI, sub nomine Vitaliani papæ ad monachos Siculos.	1003
EPIST. VII, ad Piriscenses.	1006
EPIST. VIII, Clodoveo Francorum regi.	1007
EPIST. IX, ad omnes episcopos.	1007
EPIST. X, ad Theodorum archiepiscopum Cantuariensem. — Primatam ecclesie Cantuariensi asserit.	1008
EPIS. XI.	1009

JONAS ABBAS ELNONENSIS.

NOTITIA HISTORICA.	1009
VITA SANCTI COLUMBANI ABBATIS.	1011
VITA SANCTI EUSTASII ABBATIS LUXOVIENSIS SECUNDI.	1045
VITA SANCTI ATTALÆ ABBATIS BOBIENSIS SECUNDI.	1055
VITA SANCTI BENTULFI ABBATIS BOBIENSIS TERTII.	1061
VITA SANCTÆ BURGUNDOFARÆ ABBATISSÆ EBORACENSIS PRIMÆ, seu potius liber de virtutibus ac rebus mirabilibus in Eboracensi monasterio factis tempore	

Burgundofaræ abbatissæ.	1069
Observationes præviæ.	1069
CAPUT PRIMUM. — De cœnobio Eboriacæ et de Sisetrudis obitu et cantu angelico.	1070
CAP. II. — De conversatione Gibitrudis et vitæ exitu.	1072
CAP. III. — De Erchantrudis vita et obitu.	1073
CAP. IV. — De obitu Onofredis et cantu angelico.	1074
CAP. V. — De Orechilde adolescentula, et obitu ejus.	1075
CAP. VI. — De Donna et duabus adolescentulis et radio micante in ore viso.	1076
CAP. VII. — De Wilsinda, et prophetia ejus, et cantu angelico.	1077
CAP. VIII. — De Leudeberta et visione Petri apostoli.	1078
CAP. IX. — De delinquentium correptione et damnatione fugitivorum.	1078
CAP. X. — De obitu Landebergæ et cantu angelico.	1080
CAP. XI. — De affluentia olei et aquæ commutatione.	1081
CAP. XII. — De bestia in transgressione cibi visa.	1082
CAP. XIII, XIV.	1082
LIBER MIRACULORUM SANCTI JOANNIS ABBATIS REOMAENSIS, post vitam ab anonymo descriptam additus a Jona per dialogum.	1085

SANCTUS FRUCTUOSUS BRACARENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA.	1087
REGULA MONACHORUM.	1087
Motivum.	1087
Incipiunt capitula.	1089
CAPUT PRIMUM. — De dilectione Dei et proximi.	1089
CAP. II. — De orationibus.	1089
CAP. III. — De præpositis vel officio.	1100
CAP. IV. — De habitu et veste monachorum.	1101
CAP. V. — De mensis.	1102
CAP. VI. — De operatione.	1102
CAP. VII. — De ferramentis et utensilibus.	1105
CAP. VIII. — De obedientia et sessione monachi.	1105
CAP. IX. — De hebdomadariis.	1104
CAP. X. — De hospitibus, peregrinis et infirmis.	1106
CAP. XI. — De nitore et affectu monachi.	1105
CAP. XII. — De cautela monachi.	1105
CAP. XIII. — De delictis.	1105
CAP. XIV. — De excommunicatis.	1105
CAP. XV. — De clamosis et lascivis.	1106
CAP. XVI. — De mendace, fure et percussore monacho.	1106
CAP. XVII. — De culpatis.	1107
CAP. XVIII. — De jejuniis.	1107
CAP. XIX. — De cibis.	1108
CAP. XX. — De officis abbatis vel præpositi.	1108
CAP. XXI. — De converso, qualiter debeat suscipi.	1109
CAP. XXII. — De professione conversi.	1110
CAP. XXIII. — De primi conversione.	1110
REGULA MONASTICA COMMUNIS.	1110
Incipiunt capitula.	1110
CAPUT PRIMUM. — Ut nullus presumat suo arbitrio monasteria facere, nisi communem collationem consulerit, et hoc episcopus per canones et regulam confirmaverit.	1111
CAP. II. — Ut presbyteri sæculares non presumant absque episcopo, qui per regulam vivit, aut consilio sanctorum Patrum, per villas monasteria construere.	1112
CAP. III. — Qualis debeat eligi abbas in monasterio.	1115
CAP. IV. — Quales monachi recipiantur in monasterio.	1115
CAP. V. — Qualiter debeant monachi subditi esse suo abbati.	1114
CAP. VI. — Qualiter debeant viri cum uxoribus ac filiis absque periculo vivere in monasterio.	1115
CAP. VII. — Qualiter infirmi in monasterio debeant teneri.	1116
CAP. VIII. — Qualiter debeant senes gubernari in monasterio.	1116
CAP. IX. — Qualiter debeant vivere, qui greges monasterii delegatos habent.	1117
CAP. X. — Quid debeant observare abbates.	1118
CAP. XI. — Quid debeant observare præpositi in monasterio.	1119
CAP. XII. — Quid debeant observare decani.	1120
CAP. XIII. — Quibus diebus se congregent ad collectam fratres.	1120
CAP. XIV. — Qualiter debeant abbates esse solliciti erga excommunicatos	1121

CAP. XV. — Qualiter monasteria virorum ac puellarum se custodire debeant. 1123

CAP. XVI. — Quales fratres debeant cum sororibus uno in monasterio habitare. 1125

CAP. XVII. — Qualis debet esse consuetudo saluandi in monasteriis virorum puellarumve. 1124

CAP. XVIII. — Ut non recipiantur in monasterium nisi qui radicatus omni facultate nudati sunt. 1124

CAP. XIX. — Quid in monasterio debeant observare qui peccata graviora in saeculo commiserint. 1125

CAP. XX. — Quid observandum sit de monachis qui a proprio monasterio per vitia dilabuntur. 1127

In nomine Domini incipit pactum. 1127

EPISTOLA ad Braulionem episcopum Caesaraugustanum. 1129

CARMINA FRUCTUOSA A QUIBUSDAM ASCRIPTA.

I. — Carmen in laudem episcopi Narbonensis. 1129

II. — Carmen in Sisianandum regem. 1129

III. — Carmen ad quemdam diaconum. 1129

IV. 1129

CHRODOBERTUS TUROENSIS EPISCOPUS.

JUDICIUM DE MULIERE ADULTERA. 1151

SANCTUS FARO MELDENENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA. 1151

SANCTI FARONIS CHARTÆ. 1155

CHARTA PRIMA, qua privilegia concedit Eboracensi monasterio (an. 610). 1155

CHARTA II, qua privilegia concedit Resbacensi monasterio (an. 656). 1154

APPENDIX. 1157

TESTAMENTUM BURGUNDORUM, in gratiam monasterii Eboracensis conscriptum (an. 652). 1157

SANCTUS ADEODATUS, PONTIFEX ROMANUS.

NOTITIA HISTORICA. 1159

EPISTOLA Adeodati ad universos Galliarum episcopos, qua immunitatem ab episcopali potestate concedit monasterio sancti Martini Turonensis, exceptis ordinatione sacerdotum et confectione chrismatis (an. 674). 1141

PRIVILEGIUM ab Adeodato Cantuariensibus monachis curmoli sanctorum Petri et Pauli concessum (An. 675). 1145

DONUS, PONTIFEX ROMANUS.

NOTITIA HISTORICA. 1145

EXEMPLAR EPISTOLÆ quam imp. Flav. Constantinus ad Deum papam, utriusque Ecclesie, orientalis scilicet et occidentalis, reconciliandæ causa direxit. 1147

EPITAPHIUM HUMORUM PAPÆ DONO Romano pontifici ascriptum a Papebrochio. 1155

SANCTUS AGATHO, ROMANUS PONTIFEX.

NOTITIA HISTORICA. 1155

EPISTOLÆ. 1161

EPISTOLA PRIMA, ad augustos imperatores. 1161

EP. II. — Decretalis epistola Agathonis papæ regi Mercuriorum Æthiaredo, Theodoro archiepiscopo Cant., Saxulo Mercuriorum episcopo, etc., directæ, in qua abbatem Medhamstedæ legatum Rothoniæ constituit super omnem Angliam, ejusdemque monasterium (instar liminum apostolorum) fore pro absolventis votis quæ de peregrinando Romam concepta fuerint. Est autem Medhamsted, id quod postea de Burgo nuncupatur, novissime Petriburgum, vulgo Peterburgh, forte quod liminis sancti Petri vicem exhibet (Ex Chron. Sax. in ann.). 1215

EP. III. Agathonis et Romanæ synodi centum viginti quinque episcoporum, quæ fuit velut instructio legatorum qui missi sunt ad synodum sextam celebrandam. 1215

EP. IV. Patres synodi sextæ ad Agathonem papam. — Exemplum litterarum missarum a sancto et universali sexto concilio ad Agathonem sanctissimum et beatissimum papam senioris Romæ. 1218

DAMIANUS TICINENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA. 1259

I, ex Fabricio. 1259

II, ex Ughelli Italia sacra. 1261

EPISTOLA Dumigani sub nomine Mansueti Mediolanensis archiepiscopi ad Constantinum imperatorem. 1261

AMANDUS TRAJECTENSIS EPISCOPUS.

VITA sancti Amandi episcopi. 1267

CHARTÆ SANCTI AMANDI. 1271

CHARTA PRIMA, qua sanctus Amandus villam Birisiacum Andree abbati donat, ad monasterium edificandum (an. 661). 1271

II. — Codicillus sancti Amandi, de sepultura sui corporis (an. 675). 1273

HYMNI DUO ANTIQUI in honorem sancti Amandi. 1273

SANCTUS MANSUETUS, MEDIOLANENSIS EPISCOPUS.

NOTITIA HISTORICA. 1275

EPISTOLA Mansueti ad Constantinum imperatorem. 1275

CLOTARIUS III, FRANCORUM REX.

ECCLESIASTICÆ PRÆCEPTIONES. 1277

I. — Diploma Clotarii III, quo duas partes villæ Tauriaci, causa cognita, ecclesie sancti Dionysii asseruntur (an. 650). 1277

II. — Diploma quo Clotarius viis plures monasterio sancti Dionysii donatas, a Berachario episcopo restituerdas, causa sedita pronuntiat (an. 658). 1278

III. — Diploma Clotarii III quo iis in palatio dirimitur de quadam villa Erchinoaldo majori domus collata, quam filius ejus Leudesius possederat, inter ecclesiam Rothomagensis et monasterium sancti Dionysii (an. 659). 1280

IV. — Diploma quo Clotarius Corbetam villam et alias confert monasterio sanctorum Petri et Pauli, in loco qui dicitur Corbeis, super fluvium qui vocatur Somma (an. 659). 1280

V. — Diploma quo Clotarius immunitatem ab omni teloneo concedit monasterio Corbelesii (an. 660). 1282

CHILDERICUS II FRANCORUM REX.

PROLEGOMENA ad Childerici II diplomata. 1283

§ I. — Diplomata sincera. 1283

§ II. — Diplomata spuria. 1285

ECCLESIASTICÆ PRÆCEPTIONES. 1285

I. — Diploma quo Childericus et Chinechildis regina villam Barisiacum in pago Laudunensi concedunt Amando episcopo (an. 661). 1285

II. — Diploma quo Childericus dona confert Senonensi monasterio, in Vosago (an. 661). 1287

III. — Diploma Childerici pro monasterio sancti Gregorii in Alsatia (an. 661). 1289

IV. — Diploma quo Childericus Nantuacensi monasterio dona confert (an. 664). 1290

V. — Diploma quo Childericus Germiniacum Sigeberto rege monasterii Stabulensi et Malmundariensi concessum asserit. 1291

VI. — Diploma quo Childericus quiddam fisco competebat in curte Arduo tribuit sancti Gervasil ecclesie (Cenomanensi) (an. 667). 1293

VII. — Diploma quo Childericus confirmat donum silvæ monasterii Stabulensi et Malmundariensi concessæ, reducta tamen ad mediam partem donatione (an. 667). 1293

VIII. — Diploma quo Childericus confirmat donum reddituum fiscalium in villa de Arduo, Cenomanensi ecclesie collatum (an. 671). 1295

IX. — Diploma quo Childericus immunitatem integram concedit Dervensi monasterio (an. 675). 1295

X. — Diploma quo Childericus homines de Monensis-haim et Onenham donat Valedio, abbati monasterii Conventis (id est, monasterio sancti Gregorii in Alsatia), (an. 675.) 1298

XI. — Childerici diploma de libertate et immunitate ecclesie Spirensis (circa an. 605). 1299

SANCTUS DAGOBERTUS II, FRANCORUM REX.

PROLEGOMENA ad sancti Dagoberti II diplomata. 1299

§ I. — Diplomata sincera. 1299

§ II. — Diplomata spuria. 1300

ECCLESIASTICÆ PRÆCEPTIONES. 1301

I. — Diploma quo Dagobertus thermas trans Rhenum, in pago Auriacensi, cum pertinentiis donat monasterio Weissemburgensi (an. 675). 1301

II. — Diploma Dagoberti de fundatione monasterii Horreensis (an. 675). 1303

III. — Diploma quo Dagobertus tres curtes concedit Argentineus ecclesie monasterio (an. 675). 1305

IV. — Diploma quo Dagobertus villam Germiniacum a patre suo Sigiberto concessam monasterii Stabulensi et Malmundariensi confirmat (an. 677). 1307

APPENDIX ad sancti Dagoberti II diplomata. 1309

I. — Charta qua Irmina, abbatissa (Horreensis) Epternacensi monasterio a se coudito portionem suam in villa Epternaco ac plurima alia dona confert, et ipsam monasterium tradit Willibrordo episcopo (Treverensi) gubernandum (an. 698). 1309

II. — Testamentum Irmine, abbatissæ (Horreensis), quo Epternacensi monasterio legat quiddam sibi ex paterna et materna hereditate obvenit (an. 698). 1310

III. — Charta qua Irmina, abbatissa (Horreensis) Epternacensi monasterio cœcedit villam Moatem, in pago Tulpiacensi, et dona prius collata confirmat (an. 699). 1311

IV. — Charta qua Irmina Willibrordo episcopo concedit.

quidquid possidet in villa Stauchheim. 1513
 V. — Testamentum Adelæ filis Dagoberti regis pro monasterio monialium in palatio ab ipsa fundato (an. 690, 4 April.) 1513

THEODORICUS III, REX FRANCORUM.

PROLEGOMENA ad Theodoricum III diplomata. 1513
 § I. — Diplomata sincera. 1515
 § II. — Diplomata spuria. 1518
 ECCLESIASTICÆ ET MONASTICÆ PRÆCEPTIO-
 NES. 1519
 I. — Diploma quo Theodoricus donat Conedo abbati Fontanellensi insulam Beluacam, in Sequanus alveo (an. 673). 1519
 II. — Diploma quo Theodoricus dona collata monasterio Anisolensi confirmat, et ei privilegia concedit (an. 674). 1520
 III. — Diploma quo Theodoricus Tuffiacum monasterium ecclesiæ Cenomanensi asserit (an. 673). 1521
 IV. — Diploma quo Theodoricus monasterium sanctæ Mariæ infra Sartam fluvium Cenomanensi ecclesiæ asserit (an. 676). 1525
 V. — Diploma quo Theodoricus bona Adalrici ducis fisco regio adjudicata, concedit monasterio Besuensi (an. 677). 1524
 VI. — Diploma quo Theodoricus dona confert Chalmoii diacono (an. 677). 1525
 VII. — Diploma quo Theodoricus concedit Chamino, episcopo Ebrudunensi, in synodo deposito, facultatem res suas post degradationem retinendi (an. 677). 1526
 VIII. — Diploma quo Theodoricus multa prædia confert monasterio quod vocatur Nobiliacus (an. 680). 1528
 IX. — Diploma quo Theodoricus ab omni telonio eximat per regna sua currus aut navigia, res ad utilitatem monasterii sancti Dionysii vehementia (an. 681). 1529
 X. — Diploma quo Theodoricus Eremberti in abbatem Corbeiensis confirmat (an. 681). 1530
 XI. — Diploma quo Theodoricus dona monasteriis Stabulensi et Malmundariensi collata confirmat (an. 681). 1531
 XII. — Diploma quo Theodoricus immunitatem confirmat monasterio Sithiensi concessam, pro his quæ in Alitino fisco monasterium hoc comparaverat aut comparare poterat, exceptis mansis unde operæ carrariæ exeunt (an. 682). 1535
 XIII. — Diploma quo Theodoricus immunitates concedit monasterio Novientensi (an. 685). 1534
 XIV. — Diploma quo Theodoricus Derven in monasterii immunitates confirmat (an. 685). 1535
 XV. — Diploma quo Theodoricus jus condendæ monastæ indulget episcopis Cenomanensibus (an. 685). 1536
 XVI. — Diploma quo Theodoricus monasterium Hunulfortis, ab Amalfredo concessum Bertino, abbati Sithiensi, confirmat (an. 687). 1537
 XVII. — Diploma quo Theodoricus villam Lalinacum concedit sancti Dionysii monasterio (an. 688). 1539
 APPENDIX PRIMA AD DIPLOMATA REGIA. 1541
 Charta qua Chrothildis multa dona confert ad condendum monasterium puellarum apud Brocariam, in pago Stampensi (an. 670). 1541
 APPENDIX SECUNDA. 1545
 Charta Merovingica, quam primus edidit an. 1846 dominus Clouet Viridunensis presbyter. 1545

DIPLOMATA ECCLESIASTICA SELECTA REGUM LANGOARDORUM, VEL SUB EORUM DITIONE CONFECTA.

I. — Felix Lucensis episcopus monasterio sancti Frigidiani confirmat quæ a Faulone donata fuerant, ac futuras oblationes eidem concedit (an. 685). 1547
 II. — Joannis electi episcopi Pistoriensis professio facta Balsari Lucensi episcopo nihil juris deperiturum ecclesiæ Lucensi in quandam ædem sacram (an. 700 aut 715). 1550
 III-IV. — Donatio prædiorum facta ecclesiæ sancti Petri in civitate Lucensi a Fortunato presbytero ejusque filio Bonualdo presbytero, reliquum vitæ in monasterio sgeri cupientibus, licentia per eos petita a Telesperiano episcopo et Walperto duce (an. 715). 1551
 V. — Liutprandi Langobardorum regis decretum, quo statuuntur census persolvendi a Comacnensibus in sale advehendo per portus Langobardiæ (an. 715, vel 730). 1555
 VI. — Judicatum quorundam episcoporum, jussu Liutprandi congregatorum, ad dirimendam controversiam de quibusdam parochiis, vertentem inter episcopum Arretin-

num et Senensem, cum sententia in favorem Arretinæ antistitis (an. 715). 1554

VII. — Liutprandi Langobardorum regis decretum, quo controversiam de nonnullis parochiis, vertentem inter episcopum Arretinum et Senensem, a quibusdam episcopis et missis regalibus cognitam ac direptam pro Arretina Ecclesia, et ipse confirmat (an. 715). 1558

VIII. — Judicatum Ultiami notarii ac missi Liutprandi Langobardorum regis, Spetiosi episcopi et Walperti ducti Lucensis, in controversia agitata inter Taliaperianum episcopum Lucensem et Joannem episcopum Pistoriensem (an. 716). 1560

IX. — Teuthpaldus, Domnus aliique pii cives Lucensæ, sacram ædem sub sancti Silvestri nomine una cum xenodochio in urbe Lucensi ædificant (circa an. 718). 1561

X. — Querimonia Julii abbatis in-ulsæ Montis Christi coram Rolando comite, totius insulæ Corsicæ domino, de variis usurpatoribus jurium sui cœnobii (an., ut charta præfert, 719). 1564

XI. — Pertualdus civis Lucensis ædem sancti Michaelis et monasterium constituit ac dotat, præscripta elemosyna in pauperes (an. 721). 1565

XII. — Fundatio monasterii sanctimonialium sanctæ Mariæ in civitate Lucensi, quam Ursus clericus facit, consecrata tibi abbatissa Ursæ filia sua (an. 722). 1566

XIII. — Aurinandus et Godefridus Lucenses cives monasterium sancti Petri in loco Castellione pro filiis suis fundant (an. 725). 1568

XIV. — Litteræ Telesperiani Lucensis episcopi, per quas Romualdo presbytero concedit in beneficium monasterium cum xenodochio (an. 725). 1570

XV. — Radchis abbas monasterii sancti Michaelis in Lucensi agro siti, successorem sibi in eodem munere constituit Walprandum clericum filium Walperti ducis (an. 728). 1571

XVI. — Fundatio xenodochii in pomerio Lucensis urbis facta a Sichimundo archipresbytero Lucensis Ecclesiæ ac tribus gastindis Liutprandi regis, Ticini (an. 729). 1572

XVII-XIX. — Oblatio aliquot fundorum facta a Sichimundo archipresbytero Ecclesiæ Lucensi sancti Petri (an. 740). 1575

XX. — Antconda et Natalia sorores monasterium monialium in civitate Veronensi fundant, atque illud sub regimine abbatis sanctæ Mariæ ad Organum constituunt (an. 744). 1574

XXI. — Decretum Rachesii Langobardorum regis, per quod fines decernit aliquot prædiorum ad monasterium Bobiense spectantium (an. 747). 1576

XXII. — Fundatio monasterii monialium et xenodochii sancti Petri Pistoriensis per Ratefridum Guilichii ducis (an. 748). 1577

XXIII. — Institutio monasterii sacrarum virginum sub titulo sanctorum Petri et Pauli atque Anastasii facta a Ratefredo filio Guilichii in agro Pistoriensi (an. 748). 1580

XXIV. — Fragmentum libelli contra Senensem episcopum pro Arretino confecti, ubi Digestorum auctoritas adhibetur (an. 753). 1585

XXV. — Alstulfus Langobardorum rex Lopechino Mutinensi episcopo curtem Zenam donat (circ. an. 753). 1584

XXVI. — Fundatio monasterii sancti Petri in loco Palatolo, territorii Lucensis, facta a Guisfredo filio Ratehausi Pisano (an. 754). 1584

XXVII. — Desiderius Langobardorum rex et Ansa regina ejus uxor monasterio sancti Michaelis et sancti Petri in civitate Brixiana multa donant (an. 758). 1588

XXVIII. — Litteræ Jobeliani subdiaconi et aliorum ad Anselpergam abbatissam monasterii sancti Salvatoris Brixiani, in quibus eidem donant piscarias positas in territorio Peroniansi (an. 767). 1589

XXIX. — Valeriani et Liudoaldi charta concedentium Anselpergæ abbatissæ monasterii Brixiani sancti Salvatoris et sanctæ Julię jus canalıs ad deducendam aquam in idem cœnobium (an. 761). 1590

XXX. — Donatio Gisulfi regis pro Cassinensi monasterio (an. 796). 1592

XXXI. — Præceptum Desiderii regis Langobardorum pro Theodemario abbate Cassinensis monasterii (an. 768). 1593

XXXII. — Manigundis Langobardæ testamentum pro erectione puellarum monasterii Carati (an. 768). 1597

XXXIII. — Hildeprandi regis præceptum pro ecclesiâ Placentina (an. 769). 1598

XXXIV. — Privilegium Ambrosii majoris domus regis Liutprandi (an. 715). 1599

XXXV. — Confirmatio Ambrosii donationis a rege Liutprando (an. 713). 1401

XXXVI. — Donatio Liutprandi pro monasterio sancti Erasii (an. 715) 1101

XXXVII. — Donatio Speciosi episcopi Florentini (an. 734).	1403	XI. II. — Aystulfi regis privilegium quod Nonantuano cœnobio concessit (an. 753).	1411
XXXVIII. — Donatio Wanfredi pro monasterio sancti Eugenii (an. 731).	1403	XLIII. — Capitulum Arichis principis pro ecclesia sanctæ Mariæ Beneventi (an. 769).	1417
XXXIX. — Testamentum Walpraudi Lucensis episcopi (an. 739).	1403	XLIV. — Donatio Teducii pro ecclesia Restina (an. 772).	1418
XL. — Privilegium Rachesii regis pro ecclesia Placentina (an. 746).	1406	XLV. — Privilegium Arichis pro ecclesia et monasterio sanctæ Sophiæ (an. 774).	1418
XLI. — Privilegium Rachesii regis pro cœnobio Ammia- thoo (an. 747).	1408	<i>Donationes factæ monasterio Pistoriensi sancti Bartholomæi (748-784).</i>	1428

FINIS TOMI OCTOCESIMI SEPTIMI.

5505 011

THIS VOLUME
DOES NOT CIRCULATE
OUTSIDE THE LIBRARY

